БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК

ТОМ I

А — К

СОФИЯ — 1955

Р VI-18/1

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

РЕЧНИК
НА
СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК

ТОМ ПЪРВИ

А — К

СОФИЯ
1955

ОТ РЕДАКЦИЯТА

Предназначението на този речник, дело на Българската академия на науките, е да представи, с известен подбор, богатството от думи на съвременния български книжовен език и да спомогне за повишаването на езиковата култура у нас.

Днешният български национален език, чиито наченки се откриват в ръкописната книжнина на новобългарски народен език от XVIII век и в някои от произведенията на Софроний Врачански, се оформява постепенно през първата половина на XIX век, когато излиза Рибният буквар на Петър Берон — първата печатна книга на народен език. Здравите му основи се поставят тепърва в художествените произведения на писателите от последните години преди Освобождението и първите десетилетия след него, на чело с П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев и Ив. Вазов. Редица писатели след тях — белетристи, поети, драматурзи, както и учени, общественици, журналисти и др., — в течение на няколко десетилетия допринасят да се усъвършенствува българският книжовен език и да добие сегашния си вид.

Наченките на българската лексикография са свързани с борбата за изграждане на българския национален език. Повечето от нашите видни просветители от времето на Възраждането, като например К. Фотинов, Неофит Рилски, Ив. Богоров, П. Р. Славейков и др., правят опити за съставяне на тълковни речници.

Първият и единствен до сега завършен тълковен речник е „Речник на българския език с тълкуване речите на български и руски“ от Найден Геров. Пловдив, т. I—V, 1895—1904 г., с „Допълнение“ от Т. Панчев, Пловдив 1908 г. В него Найден Геров е събрал голяма част от словното богатство, на живия български народен език от втората половина на XIX в., като затова съзнателно е избягнал книжовните думи.

„Български тълковен речник с оглед към народните говори“ т. I, София 1926—1951 г., започнат от академиците Ст. Аргиров, А. Т.-Балан, Ст. Младенов, Б. Цонев и продължен след това само от акад. Ст. Младенов, е излязъл до сега до буква К. Този речник си поставя за задача да събере в едно голяма част от словното богатство на българския народен език и на съвременния книжовен език.

Издаваният сега от Българската академия на науките речник отразява съвременното състояние на българския книжовен език с настъпилите промени в неговия речников състав от 9 септември 1944 г. насам. Той е наръчен и не изчерпва цялото богатство от думи на българския език. Като нормативен съдържа само онези думи, които са се затвърдили или са на път да се затвърдят в книжовния език и посочва тяхната правилна форма, значение и употреба. Речникът не е енциклопедичен, а тълковен, т. е. не дава всички белези на понятията, а най-типичните от тях. При това в него се обясняват значенията на всички

думи, дори и на тези, които са съвсем познати, като вода, слънце, ходя, ям и пр., тъй като тълковният речник има за задача да регистрира употребяваните в езика думи, да посочи тяхната еднозначност или многозначност и фразеологичната им употреба.

Речникът на съвременния български книжовен език ще излезе в три тома и ще съдържа приблизително 65,000 думи.

Работата върху него започна през 1942 година, когато при Академията се основа специална Служба за български речник, от която по-късно се разви днешният Институт за български език с отделна Секция за български речник. Тогава започна набирането на материали из произведенията на най-добрите наши писатели от епохата преди и след Освобождението до днес и от съвременната научна проза, публицистика и периодичния печат. Работата се засили при благоприятните условия за развоя на науката изобщо, които се създадоха след 9 септември 1944 година. Тогава стана възможно да се увеличи броят на научните работници с нови, добре подготвени лица, повечето от които днес участвуват в съставянето на Речника на съвременния български книжовен език.

През 1950 година, когато броят на събраните материали нарастна на 1,000,000 листчета, се започна самото съставяне на Речника. Успоредно с това продължава и работата по събиране на нови материали, чийто брой надхвърля вече 2,000,000 листчета.

Този архив от листчета е от голямо значение при съставянето на Речника на съвременния български книжовен език, понеже дава възможност да се установят различните значения и отсенки в значенията на отделните думи, като същевременно от него се подбират и подходящи примери за илюстративен материал към тях.

При работата върху речника широко се използува опитът на нашата и чужда и особено на съветската лексикография и лексикология с големите й постижения през последните десетилетия.

Речникът на съвременния български книжовен език е плод на колективна работа. В нея вземат участие като съставители младшите научни сътрудници от Секцията за български речник при Института за български език. Редакционната колегия се състои от академици, членове кореспонденти и старши научни сътрудници — членове на Института. Главният редактор преглежда материалите, минали през Редакционната комисия, внася единство в общата работа, установява редакцията на текста, който ще се даде за печат, и следи отпечатването на Речника до последната коректура.

За научната точност и правилност на специалните научни, технически и други термини се търси съдействието на специалисти от научните институти при Българската академия на науките, а така също и от други научни специалисти вън от БАН. На всички тях Институтът изказва голямата си благодарност за оказаното съдействие.

УВОДНИ БЕЛЕЖКИ

ПОДБОР НА ДУМИТЕ ЗА РЕЧНИКА

Подборът на думите е направен с оглед към нормативния характер и обема на Речника. Затова в него са включени преди всичко най-употребителните думи от художествената литература, научната проза, публицистиката, периодичния печат и разговорната реч на българския книжовен език от средата на XIX век до наши дни.

От народните говори са включени само онези думи, които имат по-широка употреба в художествената литература, като *докле*, *ега*, *барабой*, *геран* и др., или означават типични понятия от народния бит, като *кюмбе*, *беневреци*, *белянка*, *излак*, *караджейка* и др.

Дават се и онези старинни думи (архаизми) и исторически термини, които се срещат в произведенията на видни писатели и придават нужния колорит на речта, като *бран*, *дан*, *звон*, *раб*, *рат* и др., или онези, които са свързани с българския бит и култура през разните исторически епохи, като *болярин*, *владичина*, *димнина*, *отроци*, *парици*, *беглик*, *даалии*, *кърджалии*, *онбашия* и пр. Тук се отнасят и думи, които означават явления и понятия от античния свят и световната история, като *акропол*, *ареопаг*, *плебей*, *васал и др.*

От остарелите думи и значения на отделни думи се включват само онези, които се срещат често в произведенията на писателите класици, като Ботев, Каравелов, Вазов и др., напр. *аскер*, *билюр*, *веер*, *вестовой*, *драм*, *заминувам* и др.

Географски имена, както и названия на жители на населени места, по начало не се дават. Изключение се прави за думи, които имат разпространено преносно значение, напр. *габровец* и др.

Народностни имена се включват само тогава, когато се отнасят до народи, които играят или са играли важна роля в историята на човечеството или в историята на нашата страна, като *руси*, *сърби*, *чехи*, *турци*, *авари*, *готи*, *келти*, *хуни* и др.

Термини от науката, изкуството и техниката се дават с оглед на тяхната известност и по-широка употреба, а не според важността им в съответната наука, като *абсцес*, *ампер*, *антена*, *барок*, *гастрит*, *дискриминация*, *капител*, *офанзива*, *плебисцит*, *радий*, *пеницилин* и др. По-широко са застъпени термини, свързани с нашето социалистическо строителство. Голяма част от тях представят предимно технически, научни, политически и др. термини, надхвърлили границите на специалната лексика и широко употребяни във всекидневния печат и в разговорната реч, като *ленинизъм*, *бригадир*, *многотиражка*, *птицеферма*, *тревополен*, *авиомоделизъм* и др.

От чуждите думи са включени само най-употребяваните думи от интернационалната лексика, като *радио*, *телефон*, *козметика*, *трамвай* и др. Тъй като в развоя на съвременния български книжовен език съществува силен стремеж към бързо, ускорено отпадане на турцизмите, турските заемки в Речника са ограничени до възможния минимум. Дадени са предимно ония, които нямат български съответствия и означават важни понятия от народния бит, като *дюшек*, *юрган*, *гювеч* и др., или пък са широко разпространени в разговорната реч, като *баир*, *ахмак* и др.

Ако и рядко, включени са и някои думи, сполучливо създадени от отделни автори и възприети в езика на художествената литература, като *въздъх*, *възхита*, *белокрил* и др.

Умалителни съществителни и прилагателни имена обикновено не се дават, освен когато имат ново значение, напр. *тиквичка*, *крушка*, *венче*, *чашка* и др., когато образуването им е свързано с фонетична промяна, напр. *писъмце*, *масълце*, *камъче*, *големичък* и др., или когато са широко употребителни, напр. *ластовичка*, *бучка*, *височък* и др.

Увеличителни имена не се дават, с изключение на най-употребителните, напр. *женище*, *юначага*, *мъжага* и др.

Не се дават също ония сложни думи, чието значение е лесно за разбиране, тъй като запазват напълно значението на съставните части, от които са образувани, напр. *бледорозов*, *виненочервен* и др., с изключение на онези, при които може да се яви колебание, дали се пишат слято или със съединителна чертица, като *дребнособственически*, *народнодемократически*, *обществено-политически*, *черноморски* и др., или са широко употребителни, като *белолик*, *благоразумен*, *благонадежден*, *дългонос*, *дългоочакван* и др. Поместени са и някои особено продуктивни начални и крайни съставни части на сложни думи, като анти-, архи-, бело-, злато-, -годе, и представки, като без-, до-, доиз-, изпо- и др.

Лични и местни собствени имена не се дават.

В Речника не се дават и ония думи-еднодневки, които възникват във връзка със случайни и несъществени явления на бита и бързо изчезват, като напр. *танкове* (вид дамски обувки), *монблан*, *индиана*, *маршал* (названия на сладкиши), *бубикопф* (вид дамска прическа) и др.

Изключени са и неприличните думи.

Не се включват също и жаргонните думи, които се създават и употребят в тесни об-

ществени кръгове, като *мангизи, морук, кинти, скивам* и др.

Най-употребителните с ъ к р а т е н и д у м и, като *БАН, БНБ, БДЖ, ТКЗС, райсъвет, парторг, нармаг* и др., ще бъдат дадени отделно на края на Речника.

ПОДРЕЖДАНЕ И ОФОРМЯНЕ НА СТАТИИТЕ В РЕЧНИКА

Статиите на думите са подредени по азбучен ред и оформени по следния начин: след заглавната дума се дават граматичните форми и граматични бележки, сведение за произхода на думата и нейната стилистична употреба, ако е необходимо, след това идва тълкуване на думата, илюстративен материал и фразеология, отделена със специален знак — □.

Думите с еднаква форма и ударение, но с различни значения (омоними), се дават в Речника като отделни заглавни думи. Графически те се разграничават с арабска цифра, поставена горе след думата, напр. *косà*[1] (на главата) и *косà*[2] (за косене); *вѝла*[1] (за сено), *вѝла*[2] (извън града, обикн.) и *вѝла*[3] (самодива, самовила).

Омонимите, които принадлежат към различни части на речта, не се отбелязват с цифри, защото граматичните бележки и граматичните форми, поставени след тях, достатъчно ги отличават, напр.:

грèбен *м.* Плосък продълговат предмет със зъбци за ресане на коса, брада и др.

и **гребèн**, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който се отнася до гребане с весла;

дѝря *ж.* Следа, отпечатък от стъпки на човек или животно или от друго нещо, което е минало

и **дѝря**, -иш, *мин. св.* дѝрѝх, *несв.* Мъча се, старая се да открия нещо скрито, неизвестно или загубено; търся.

ОЗНАЧАВАНЕ ПРОИЗХОДА НА ЧУЖДИТЕ ДУМИ

Тъй като Речникът няма специални етимологически задачи, в него се означава само началният език, от който води произхода си чуждата дума, без да се посочва пътят, по който тя е стигнала в българския език, напр. *абà* (араб.), а не (араб. през тур.); *гàубица* (чеш.), а не (чеш. през нем. и сетне през рус.).

При група от сродни думи с приетите съкращения се означава чуждият произход само на основната дума. За основна дума се приема оная дума, чрез която се обясняват останалите сродни думи (която се намира в текста на тяхното тълкуване), напр.:

геогрàфия (гр.). (Тълкуване).

геогрàф. Учен, специалист по география.

географѝчески. *Прил. от* география.

Когато в група сродни думи има различни части на речта, за основна дума се взема съществителното име, напр. в редицата *агитационен, агитация, агитирам* се посочва латинският произход само на съществителното *агитация*.

На думите, които съдържат части от два езика, се посочва двойният произход, напр. *автомобил* (гр.-лат.); *курорт* (лат.-нем.); *кърсердар* (тур.-перс.). Не се посочва произходът на сложни думи, чиито съставни части са дадени и като отделни заглавни думи, напр. *електростанция, електромагнит* и др.

Не се отбелязва чуждият произход на някои много стари езикови заемки, които в български език са се твърде много отдалечили от чуждоезичния източник, напр. *вирèя, комѝн, кмет, княз, кум* и др.

ТЪЛКУВАНЕ НА ДУМИТЕ В РЕЧНИКА

1. Видове значения

В статията на всяка дума се дава определение на ония значения, които имат жива употреба днес. Остарели и редки значения и употреби са дадени само в онези случаи, когато се срещат у някои големи писатели, и то в популярни произведения. При тия думи, които имат повече от едно значение, всяко от значенията се отбелязва с отделна цифра. Отсенките в значението се отбелязват със знак ||, напр.:

грỳпа *ж.* 1. Няколко лица или еднородни предмети, събрани заедно; купчина. *Спуснаха се към село чевръсти моми на групи и поотделно.* Йовков. *Група острови.* || Съвкупност от сродни неща или явления, които образуват едно цяло. *Скулптурна група. Езикова група.* 2. Сбор от лица с общи интереси, идеи, занимания или от една народност. *Обществена група. Нелегална група. Парламентарна група. Танцова група. Малцинствена група.*

Вторичните значения на думите и отсенките в значенията се получават по преносен път, а също чрез разширяване или стесняване на първичното значение. Тая връзка се означава обикновено с бележките *прен.* (преносно), *разш.* (разширено), *стесн.* (стеснено), напр.:

гранѝтен, ... 1. Който е от гранит. *Гранитна скала. Гранитни колони.* 2. *Прен.* Необикновено твърд, устойчив, здрав. *Гранитна воля.*

агà ... 1. Турски административен чиновник. 2. *Разш.* Турчин.

автомобилѝзъм ... 1. Автомобилно дело. 2. *Стесн.* Автомобилен спорт.

Когато думата е употребена образно, обикновено не се дава специално тълкуване, напр.:

вледенявам ... Превръщам в лед; смразявам. *Студеният вятър вледени водата.* || *Обр. Смъртна уплаха / сърцата безгрижни за миг вледени.* Смирненски.

2. Подреждане на значенията на думите

Ако думата има няколко значения, на първо място се поставя най-употребителното, а останалите са подредени така, че да изпъква връзката между тях, напр.:

горà[1] ... 1. Земно пространство, обрасло с много дървета ... 2. Самите дървета ... || *Прен. Обр.* Множество издигнати нагоре предмети ...

3. Само в местни имена — планина... 4. *Диал.* Дървен материал.

Там, където е възможно, на първо място се дава обобщителна формулировка на понятието, като напр.:

врѐме[1] ... 1. *Филос.* Една от основните форми, в които съществува материята... 2. Период, част, момент от годината или денонощието.

Диалектните, остарелите или рядко употребяните значения се поставят по-назад.

В по-редки случаи на първо място се поставя първичното, ако и рядко употребяно значение, напр.:

жѐртва ... 1. В езическите религии — живо същество или предмет, принесен в дар на божество чрез изгаряне ... 2. Пострадал човек от природно бедствие, насилие, пороци, клевета и пр.... || Плячка ... 3. *Прен.* Доброволно отказване от блага или лишаване от живот в полза на някои неща или заради нещо възвишено; саможертва.

3. Видове тълкуване

а) Тълкуване с дефиниция

Тълкуването на думите в Речника най-често е описателно — чрез стегната и ясна дефиниция, напр.:

вѝтък... Прежда, която при тъкането се поставя напреко на основата.

богомѝлство ... *Истор.* Социално движение под форма на религиозна ерес в България през X—XIV в., насочено против потисничеството на феодалните владетели и официалната църква.

Към дефиницията, отделени с точка и запетая, се изброяват и по-близките синоними, когато има такива, напр.:

вѐся се ... Добивам сърдит израз; мръщя се, чумеря се.

блàгост ... 1. Качество на сърдечен, мил човек; доброта, кротост. 2. ...

Към тълкуването на имена на животни, растения, а в някои случаи и на болести, се дава научното латинско название.

При тълкуването на някои думи се употребят като допълнително обяснение и антоними (думи с напълно противоположно значение), напр.:

бял ... 1. Който има цвят на сняг, мляко и под. *Противоп.* черен. 2. ...

дебѐл ... 1. Който има голям напречен разрез. *Противоп.* тънък. 2. ...

Когато значението на дадена дума се отнася само до един или няколко обекта, това се посочва в тълкуването, напр.:

глух ... 4. За шум, звук, глас — който е неясен, сподавен, тъп.

гнездя̀ ... За птица — правя, вия гнездо.

гнездо̀ ... 3. В градина или нива — трапчинка, където се поставят, садят семена и под.

влека̀ ... 1. Движа, придвижвам нещо, като го тегля, мъкна (по земя, вода и др.); влача.

Ако думата се употребя само в определено съчетание с други думи, тълкува се цялото съчетание, напр.:

го̀рдиев ... Само в съчет. **гордиев възел** — заплетен и мъчно разрешим въпрос.

б) Тълкуване със синоними

Тълкуването на думата само със синоними по правило се избягва, тъй като твърде рядко синонимите са напълно равнозначни. Поради нормативния характер на Речника такова тълкуване се прилага при нежелани чужди, редки, остарели, диалектни или разговорни думи, за да се насочи читателят към книжовната форма, напр.:

байр ... (тур.). *Нар.* Рид, хълм, бърдо.

вертика̀лен ... (лат.). Отвесен.

калъ̀ч ... *Остар.* Сабя.

валя̀вица ... *Диал.* Тепавица.

Прилагателните на -ичен и -ически се тълкуват при по-употребителната форма, а другата се тълкува чрез синоними, напр.:

автомати̇чен ... *прил.* Който се поставя в действие от вътрешен механизъм.

автомати̇чески ... *прил.* Автоматичен.

При думи-дублети се тълкува онази форма, която е по-правилна, а втората се обяснява чрез тълкуваната, напр.:

веднъ̀ж *нареч.* 1. За еднократно извършено действие — един път. 2...,

една̀ж *нареч.* Веднъж.

жѐртва ... 1. В езическите религии — живо същество или предмет, принесен в дар на божество чрез изгаряне. 2. ...

жъ̀ртва *ж.* Жертва.

При тройка глаголи от един и същ корен и с еднакво значение, от които единият е траен, вторият е многократен и третият еднократен, пълно тълкуване се дава на трайния глагол, а другите два се тълкуват чрез него, напр.:

бу̀там ... (тълкуване).

бу̀твам, -аш, *несв.*; **бу̀тна** ... *св.* 1. Бутам веднаж или няколко пъти по веднаж. 2. ...

бу̀тна. Вж. бутвам.

в) Граматическо тълкуване

За да се избегне излишното повтаряне на дадени вече дефиниции, отглаголните съществителни, отвлечените съществителни на -ост, производните прилагателни и наречия и умалителните имена обикновено се тълкуват само граматически, т. е. определят се като части на речта, които запазват лексикалното значение на основната дума, напр.:

ка̀зване ... *Отгл. същ. от* казвам *и от* казвам се.

безжѝзненост ... *Отвл. същ. от* безжизнен.

вѐсело. *Нареч. от* весел.

бра̀тски ... *Прил. от* брат.

бу̀лче ... *Умал. от* булка.

ИЛЮСТРАТИВЕН МАТЕРИАЛ

За да се илюстрира значението и употребата на думата, след дефиницията обикновено се дават с курсив подходни примери. Тези примери се вземат от произведенията на българските майстори на словото и от други по-добри и по-често четени писатели, от научната проза, публицистиката и периодичния и всекидневния печат. Поня-

кога се използуват примери от народни песни, приказки, пословици и поговорки, а също и свободно съчинени примери. Някои примери са съкратени, като са премахнати ония части от изречението, които, без да допринасят нещо за яснотата на примера, излишно го удължават. Изпуснатите части са означени с многоточие. Когато се налага, дават се в скоби пояснения с обикновен шрифт (най-често за подлога или допълнението), за да стане по-ясен примерът.

След цитатите от художествената литература се посочва само името на автора, а не и на самото произведение, от което са взети. Примерите от автори са нормализирани правописно, а в някои случаи и морфологично, във връзка с развоя на съвременния книжовен език.

ФРАЗЕОЛОГИЯ

1. Устойчивите словосъчетания с особено значение, различно от сбора на значенията на отделните думи, които ги съставят, напр. *през куп за грош, от игла до конец, дървен господ, от дъжд на вятър* и др., се дават в края на статиите на съответните думи по азбучен ред, след знака □, със съответно тълкуване и, ако е необходимо, със стилистична бележка. Дават се като словосъчетания и някои пословици и поговорки, значението на които е преносно и не може да се разбере без тълкуване, като напр. *всяка коза на свой крак виси* и пр. По същия начин се дават и съчетания със значения на термини и сложни названия, в които отделните думи губят основното си значение, напр. *магарешка кашлица, попова лъжичка, момина сълза, ароматни съединения, идеална част* и пр.

Всяко фразеологично словосъчетание се поставя и тълкува по правило при всяка от думите, които го съставят, освен при съюзи, предлози и частици.

Когато едно фразеологично словосъчетание има повече значения, те се дават едно след друго, като се отбелязват с букви *а, б, в* и пр. (напр. вж. към думата изхвърлям).

2. Някои фразеологични словосъчетания, предимно глаголни, в които глаголът има фразеологично свързано значение, т. е. загубва почти лексикалното си значение, а означава осъществяване, започване, прекратяване и пр. на действието, изразено със съществителното, и се свързва само с един или повече ограничени лексични кръгове от думи, като *вдигам бунт, въстание, революция; давам наставления, съвети, указания, упътвания* и др., се дават към статията на фразеологично свързаната дума като последно значение и се тълкуват с обобщителна дефиниция, а при съществителното от съответния семантичен кръг се дават само като илюстративен материал, напр.:

влизам ... **6.** В съчет. с отвл. съществителни — започвам това, което изразява съществителното, напр. влизам в действие, в разговор, в спор, в разправия, в преговори и под.; влизам в бой, в сражение, във война.

3. Като примери към съответното значение на несвободно свързаната дума се дават: атрибутивни и глаголни фразеологични съчетания, в които само един от членовете е употребен преносно, като *висок пост, висока длъжност* и др., сложни названия, в които отделните думи запазват напълно самостойното си значение, като *Народна република България, Българска академия на науките, пощенска станция* и др., както и някои термини като *сярна киселина, солна киселина* и др., а също и поговорки, пословици, крилати изрази, лозунгови изрази с конкретно или образно значение.

4. Фразеологичните словосъчетания се дават в Речника по възможност в най-разпространената им форма, като се предпочита при глагола 1 л. ед. ч. сег. вр. изяв. накл. на несвършения вид, напр. *вдигам очи, имам вуйчо владика,* но и *дойде ми до гуша, дойде ми на ум, опичай си ума* и др.

5. Ако някоя от думите на дадено фразеологично словосъчетание може да бъде заменена с неин синоним, той се дава в скоби, напр. *дойде ми умът* (*акълът*) *в главата; вземам на подбив* (*на смях*) *някого; над главата ми виси беда* (*нещастие, опасност*).

ГРАМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДУМИТЕ

Лексикалното значение на думите не може да бъде разкрито ясно и правилно, без да бъдат те определени и морфологически като части на речта. Принадлежността на думите към една или друга част на речта се посочва в Речника чрез граматични бележки, дадени съкратено, напр. *прил., числ., нареч.* и т. н., поставени след думата или съответно след приведените нейни граматични форми, напр. **зелѐн**, -а, -о, *прил.*; **го̀ре**, *нареч.*; **за** *предл.*; **да** *съюз.*

За по-голяма краткост при съществителни и глаголи не се дават граматичните бележки „същ". и „глаг.", тъй като се приема, че те се подразбират от посочването на рода към съществителното — *м., ж.* или *ср.* и вида на глагола — *несв.* или *св.*

Същевременно се посочват в редица случаи и някои граматични форми на изменяемите думи, за да се получи по-точна морфологична, правописна и правоговорна характеристика или да се изтъкнат някои звукови и формални отклонения от най-обикновените типове (вж. по-долу).

Двойните форми на някои думи, които се допускат в днешния правопис (като **бръз** и **бърз**, **жетвар** и **жътвар** и др.), се дават в една статия, с общо тълкуване, като втората от тях се поставя след това и на съответното ѝ място по азбучен ред и за тълкуване се препраща към статията на първата, напр. **бръз** и **бърз**, бърза, бързо, *мн.* бързи, *прил.*; **бърз**. Вж. бръз.

На всички заглавни думи и на посочените им граматични форми е поставено ударение, съобразно с правоговора в книжовния език. Думи, които нямат още установено едно единно ударение, са дадени с двете допустими ударения. Така се постъпва и при формите на минало свършено време на повечето глаголи. С две ударения са дадени сложните думи, в които действително се чува отделното ударение на всяка от съставните части, напр. *два̀десетгодѝшен, въззелѐн, ко̀нтраата̀ка* и др.

СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА

Към основната форма на съществителните имена са дадени следните бележки и форми:

Родът се посочва чрез съответни съкращения *м*, *ж*., *ср*. (при които се подразбира и понятието „съществително име").

Членувани форми се привеждат в случаи, при които се среща отклонение от основните морфологични и акцентни типове или е нужно да се даде указание за правилния изговор или за правописа. Така, членната форма се дава:

1. При имена от мъжки род:

а) при едносричните думи, за да се посочи и ударението, тъй като при членуване думата престава да бъде едносрична, а и мястото на ударението в такъв случай не е еднакво при всички съществителни, напр. *вол* — *волът, вола*; *град* — *градът, града, кон* — *конят, коня* и др.

б) при дейни имена, които завършват на *-тел, -ар, -яр*, напр. *учител, -ят, -я*; *другар, -ят, -я, лекар, -ят, -я*, при които съгласната в членната форма се умекчава, за разлика от недейни имена на *-тел, -ар*, като *петел, -ът, -а, пазар, -ът, -а*.

Указанията към т. а) и б) се дават за предпазване от неправилен изговор с твърда съгласна („конът", „учителът" и др.). Със същата цел се дават и членни форми с твърда съгласна в думи, при които се среща неправилно смекчаване, напр. *буквар, -ът* (а не *букварят*).

в) при имената, в които гласната *ъ* в крайната сричка отпада при членуването, напр. *архаизъм, -змът, -зма*, и пр.

г) при имената, които завършват на *-а, -я, -е, -о*, напр. *войвода, -та*; *съдия, -та*; *аташе, -то дядо, -то* и пр.

д) при имената, които завършват на *-й*, напр.: *ратай, -аят, -ая*; *бързей, -еят, -ея*; *гений, -ият, -ия*; *герой, -оят, -оя* и др.

Покрай формата за пълен член (*-ът, -ят*) в тия случаи са дадени и формите с непълен член (*-а, -я*).

2. При имена от женски род:

Когато завършват на съгласна, напр. *сол, солта*; *пепел, -та*; *радост, -тта* и пр.

Множествено число се дава в случай, при които има някои акцентни, лексикални и отчасти морфологични особености:

а) при всички имена от мъжки и женски род, на които са дадени членуваните форми, напр. *вол, волът, вола*, мн. *волове*, м.; *праг. прагът, прага*, мн. *прагове*, м.; *град, градът, града*, мн. *градове*, м.; *другар, -ят, -я*, мн. *-и*, м.; *радост, -тта*, мн. *-и*, ж.; *глупост, -тта*, мн. *-и*, ж. и др.

б) при имената от мъжки и женски род, в които гласната *е* или *ъ* в крайната сричка отпада в множествено число, напр. *котел*, мн. *-тли*; *орел*, мн. *орли*; *зъбец*, мн. *-бци*; *архаизъм*, мн. *-зми*; *мисъл*, мн. *-сли* и пр.

в) при имената от мъжки род, които завършват на *-к, -г, -х*, за да се посочи замяната на тия крайни съгласни със *ц, з, с* в множествено число или отклонението от това правило, напр. *белег*, мн. *-зи*; *паяк*, мн. *-ци*; *орех*, мн *-хи*; *кожух*, мн. *-си*; *митинг*, мн. *-ги* и пр.

г) при имената от мъжки род, които завършват на *-ин* и образуват множествено число без тази наставка, напр. *българин*, мн. *българи*; *стопанин*, мн. *стопани* и пр.

д) при имената от мъжки и женски род, в които коренната гласна *я* се променя в множествено число в *е*, напр. *вятър*, мн. *ветрове*; *вяра*, мн. *вери*; *мярка*, мн. *мерки* и пр.

е) при всички имена от среден род във връзка с ударението или с особеностите на окончанията, напр. *село*, мн. *села*; *зная*е, мн. *знамена*; *агне*, мн. *-та*; *копие*, мн. *-я*.

При едносричните имена от мъжки род след формата за множествено число е дадена обикновено и формата, която името получава след число, напр. *вол* мн. *волове, вола* (сл. ч.); *кон*, мн. *коне, коня* (сл. ч.) и пр. Форма след число е дадена и при някои многосрични думи, при които тя има почеста употреба или има някои морфологични или правоговорни особености, напр. *габър, -ът, -а*, мн. *габри, габъра* (сл. ч.); *километър, -ът, -а*, мн. *километри, километра* (сл. ч.).

Когато съществителното има повече от една форма за множествено число, дават се всички форми, напр. *дол*, мн. *долове* и *долища*; *звук*, мн. *звукове* и *звуци*; *море*, мн. *морета* и *моря* и пр.

В особени случаи при съществителните имена се дават и следните пояснения:

а) „*мн. няма*" — когато името се употребя само в единствено число, напр. *социализъм, овес* и пр.

б) „*ед. няма*" — когато името няма форма за единствено число, напр. *гащи, клещи* и пр.

в) „*обикн. мн.*" — когато името се употребя предимно в множествено число, напр. *акламация*, обикн. мн. *акламации* и др.

г) „*събир.*" — когато съществителното име е събирателно по значение, напр. *букак, гражданство* и др.

Когато думата се употребя рядко в единствено число, тя се дава като заглавна в множествено число, след което се се отбелязва формата за единствено число обикновено с бележка „*рядко*", напр *везни* мн., ед. (рядко) *везна*; *ножици* мн., ед. *ножица*; *окови* мн., ед. *окова* и пр.

Когато съществителното с едно значение или при многозначните в някои от значенията си се употребя само във форма за единствено число или само във форма за множествено число, при съответното значение е поставена бележка „*само ед.*" или „*само мн.*", „*обикн мн.*", напр.:

висота 1. ... 2. Само *ед. Прен.* Висока степен в развоя на нещо.

верига 1. ... 2. Само *мн.* Окови.

движимост 1. Само *ед. Отвл. същ. от* движим. 2. *Юрид.* Обикн. *мн.* Движим имот.

Звателната форма се дава само в случаите, когато има честа употреба или когато има някаква особеност в строежа си, напр. *другар, -ю*; *дъщеря — дъще*; *княз — княже*; *сестра — сестро*; *син — сине, синко* и др.

ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА

Прилагателните имена са дадени в основната и форма за мъжки род ед. ч., към която са посо... ни и окончанията на формите за женски и среден род е. ч. *-а (-я), -о (-е)*, след което следва граматична бележка *прил.*, напр. *голям, -а, -о*, прил.; *български, -а, -о*, прил.; *козй, -я, -е*, прил. и пр. Под насловна форма за мъжки род се дават и прилагателните, които се срещат предимно само в женски или в среден род. В такъв случай след насловната форма се дава и реално

употребяната, напр. *крави, -я, -о*, обикн. в ср. р. *краве*, прил.

Когато в крайната сричка на формата за мъжки род има *е* или *ъ*, които изпадат в другите родове и в мн. число, окончанията на формите за женски и среден род се дават с предходните съгласни, между които гласната е изпаднала, а по тая причина се дава също и формата за множествено число напр. *добър, -бра -бро*, мн. *бри*; *дужен, -жна, -жно*, мн. *-жни*.

Членуваните форми на прилагателните не се посочват, тъй като при тях няма отклонение от обикновения тип.

Формата за множествено число се дава, когато основата съдържа гласна *я*, която се променя в *е* пред окончанието *-и*, напр. *бял, -а, -о*, мн. *бели*; *голям, -а, -о*, мн. *големи* и пр.

Причастия, които имат и честа употреба на прилагателни имена, се дават в отделна статия, в която първо се отбелязва, че са причастни форми, а после, че се употребят като прилагателни, с бележка „като *прил.*“, напр.:

даден...1. *Прич. мин. страд. от* дам. 2. Като *прил.* — а) Определен, посочен. б) Известен, определен.

забулен ... 1. *Прич. мин. страд. от* забуля. 2. Като *прил.* — който е покрит с було.

Неизменяемите прилагателни са дадени с означение *неизм.*“, напр **ачигьоз** *неизм.*, *прил.* и пр.

Когато някои прилагателни се употребят и като съществителни (субстантивирани прилагателни), това се отбелязва в статията на прилагателното име с бележка „като *същ.*“, напр.:

агнешки ... 1. *Прил. от* агне. 2. Като *същ. ср.* **агнешко** — агнешко месо.

болен ... *прил.* 1. Който страда от болест. *Противоп.* здрав ... 2. Като *същ.* **болният**, **болната**, **болното** — болен човек.

бабин ... *прил.* 3. Като *същ. мн.* **бабини** (разг.) — домът и семейството на бабата.

ЧИСЛИТЕЛНИ ИМЕНА

Всички числителни, бройни и редни, са означени с граматична бележка *числ.* При числителни от типа *единадесет* и *двадесет* като насловна дума се дава книжовната, пълната форма, а наред с нея се дава и разговорната форма, напр. *двадесет* и (разг.) *дванайсет*; *двадесети* и (разг.) *двайсети*. Разговорните форми се дават и на съответното място по азбучен ред с препратка към книжовната форма.

При числителните бройни се дават също и членуваните им форми с оглед към правоговорните им форми, напр. *един, една, едно*, мн. *едни*, чл. *единият, едната, едното*, мн. *едните*; *два, -та* м. и *две, -те*, ж. и ср.; *двадесет* и (разг.) *двайсет, -тте* и пр.

Числителните редни по своето естество са прилагателни и при тях се посочват същите форми, както при прилагателните имена, напр. *първи, -а, -о*; *двадесети, -а, -о* и пр.

МЕСТОИМЕНИЯ

Местоименията се дават с граматична бележка *местоим.*, като се означава и видът им — *лично местоим.*, *въпросит. местоим.* и т. н.

Личните местоимения — *аз, ти, той, тя, то, ние, вие, те*, както в единствено, така и в множествено число, — са дадени и тълкувани всяко за себе си в отделна статия. При всяко от тях са дадени падежните форми, напр. **аз**, вин. *мене*, ськр. *ме*, удвоено *мене ме*; дат. *мене* (рядко), ськр. *ми*, удвоено *мене ми*, лично местоим. 1 л. ед.; **вие**, вин. *вас*, ськр. *ви*, удвоено *вас ви*; дат. *вам* (рядко), ськр. *ви*, удвоено *вам ви*, лично местоим. 2 л. мн.

Всяка от падежните форми на тия местоимения се дава и на съответното място по азбучен ред с препратка към местоимението в именителен падеж, напр. **ми**. Вж. **аз**.

Притежателните местоимения, поради техните формални особености, се дават по начин и с означения като прилагателните имена, напр. **ваш**, -а -о. *Притеж. местоим. за 2 лв. мн.*

Въпросителните, относителните, неопределителните и показателните местоимения се употребят самостоятелно, а също и като прилагателни, затова съответната употреба се посочва с означение „като *същ.*“, „като *прил.*“. При самостоятелна употреба те имат падежни форми, които се отбелязват на съответното място, напр.:

кой, коя, кое, *мн.* кои. I. Като *същ. вин.* кого, *дат.* кому — само за лица от мъжки род. ... II. Като *прил.* ...

Службата на въпросителните местоимения (в непряк въпрос) и на относителните местоимения за връзка с главното изречение се отбелязва като отделно значение с бележка „като *сюз.*“, напр.:

какъв — ... 3. Като *сюз.* Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос за запитване относно качеството на лице или предмет.

ГЛАГОЛИ

Глаголите се отбелязват с граматична бележка за вида — *несв.* и *св.* (при която се подразбира и понятието глагол). Като заглавна форма на глаголите се дава формата за 1 л. ед. ч. сегашно време. След това се дава формата за 2 л. ед. ч. сегашно време, а при глаголите от I и II спрежение (с окончания за 1 и 2 л. ед. ч. *-а, -еш*, и *-я, -иш*) също и 1 л. ед. ч. минало свършено време. Чрез тези форми се определя типът на спрежението на глагола. Обикновено формите на глаголното спрежение се дават съкратено, напр. *вграждам, -аш*, несв.; *вградя, -иш*, мин. св. *-их*, св.

За по-голяма яснота, не се съкращават формите за сегашно и минало свършено време, когато има промени в звуковия състав на основата, напр. *дам, дадеш, дадох*; *ям, ядеш, ядох*; *изляза, излезеш, излязох*; *запека, запечеш, запекох*; *мога, можеш, можах*; *бърша, -еш, бърсах* и др.

Изцяло се посочва формата за минало свършено време, когато има промяна в ударението, напр. *бода, -еш*, мин. св. *бодох*, а също и при глаголите без представки от първо и второ спрежение, които имат ударение на първата сричка. Техните форми за минало свършено време се посочват изцяло, като им се поставят две ударения, свойствени съответно на източните и западните български говори. Това се прави, понеже книжовното ударение на тези форми все още не е напълно установено, напр. *пиша*, мин. св. *писах*; *нося*, мин. св. *носих*.

Други глаголни форми се посочват, само когато представят отклонения от обикновените типове, като напр.:

къдѐ I. *Нареч.* **1.** В пряк и непряк въпрос — на кое място, към кое място. . . . **II.** Като *съюз.* Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос; на кое място, към кое място.

Относителните наречия се дават с граматична бележка *нареч.-съюз,* тъй като имат съюзна функция, напр.:

къдѐто *нареч.-съюз.* **1.** Въвежда подчинено обстоятелствено изречение за място; в (на) това място, което . . .

Сложни наречия, образувани от свързването на предлог и наречие — *без малко, за малко* и др., от местоименно наречие и съюз — *когато и да е, кога и да е, колкото и да е* и др., както и от други видове устойчиви словосъчетания като *веднъж за винаги, час по час, ръка за ръка, ден за ден, по вашему, по моему* и др., се дават при статиите на основните думи, от които са съставени, след знака □.

Сложни наречия от типа на *полека-лека, колко-годе, тук-таме, току-речи* и др., писани разделено с чертица, се дават в отделни заглавни думи, тъй като представят самостоятелни сложни думи

Службата на някои наречия като предлог, съюз или частица се дава в статията на наречието в отделно значение, с граматични бележки „като *предл.*", „като *съюз*", „като *частица*".

ПРЕДЛОЗИ

Всички предлози се дават с граматична бележка *предл.*

На първо място се дават основните значения на предлозите, които в повечето случаи определят пространствени отношения. След основните значения се дават и развилите се от тях други значения — за време, за цел, за причина, за начин и др., а също и отсенките към тях.

В статиите на речника за наречия, които се употребят и като предлози, напр. *оттатък, отсам, отвъд* и др., при значението им като предлози се поставя бележка „като *предл.*" със съответно тълкуване.

СЪЮЗИ

Съюзите се дават с граматична бележка *съюз,* без да се прави разграничение между съчинителни и подчинителни съюзи и техните разновидности. Това разграничение става при самото тълкуване.

Сложните съюзи като *без да, за да, след като, затова че, макар че, ако и да* и др. не се тълкуват в отделни статии, а се поставят обикновено в статията на основния съюз или при по-употребителната дума от състава им (наречие или предлог).

Сложните съюзи със значения, различни от значението на основния съюз, се дават в края на статията след знака □, а онези, на които значенията съвпадат с основния съюз, се дават при съответното значение на тоя съюз, напр.:

да *съюз.* **1.** За изразяване на цел . . . ‖ В съчет. с предлога *за* като сложен съюз *за да* . . . □ **Без да . . . Вместо да.**

ЧАСТИЦИ

Частиците се дават с граматична бележка *частица.*

Когато някоя частица има и функция на друга част на речта, тази ѝ функция се посочва като отделно значение с бележка „като *съюз*", „като *междум.*", напр.:

далѝ *частица.* **1.** . . . **2.** Като *съюз.* При непряк въпрос — за изразяване на несигурност.

Когато някоя друга част на речта се употребя във функция на частица, това също се отбелязва в статията на речника за съответната дума напр.:

добрѐ *нареч.* . . . **4.** Като *частица.* За съгласие, одобрение, задоволство. *Много настояваиа да ви види. — Добре, нека дойде — рече докторът.* Елин Пелин.

Частици, които имат словообразователна роля, се дават с чертица след тях или пред тях и се отбелязва, че служат за образуване на думи, като се посочва каква е категорията думи, образувани от тях, напр.:

еди-. *Частица.* За образуване на неопределителни местоимения и наречия от въпросителни, напр. еди-кой, еди-кой си, еди-какво, еди-кога и т. н.

При частиците, с които се образуват граматични форми, се отбелязва за какво служат, напр.:

по- *частица.* За образуване на сравнителна степен при прилагателни и наречия, с които се свързва със съединителна чертица, напр. *по-добър, по-добре.*

ще *частица.* За образуване на бъдеще време.

МЕЖДУМЕТИЯ

Междуметията се отбелязват с граматична бележка *междум.*

Когато съществителни, наречия и др. думи се употребят в емоционално-експресивна служба като междуметия, при тълкуването им това се посочва като отделно значение, с бележка „като *междум.*", напр.:

вятър **1.** . . . **2.** Като *междум.* За израз на недоверие. *Чу се, че искала да се дави, че баща ѝ я стигнал до яза. — Вятър! Вятър! Тя ли ще се удави?* Йовков.

ма̀йчица *ж.* **1.** . . . **2.** Само *зват.* Като *междум.* За израз на отчаяние, болка, мъка, страх. *От време на време долитат някои откъслечни думи: Майчице! Мила майчице!* Величков.

Изрази, които се употребят като междуметия, се дават при фразеологията на по-важната от съставните думи, напр.:

дя̀вол . . □ **Дявол да го вземе (да го вземат дяволите)!** (разг.) — а) За израз на недоволство, яд, възмущение. *Дяволите да я вземат, коя е тая, та си така играе с мене!* Елин Пелин. . . .

СТИЛИСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДУМИТЕ

Към онези думи или значения, чиято употреба е ограничена в една определена област, са дадени съответни стилистични бележки.

В Речника се употребят следните бележки.

1. За означаване принадлежността на думата към определен езиков стил:

Разг. — разговорна дума или значение. Поставя се при думите, които се употребят във всекидневното общуване и се отличават с повече живост, непринуденост, фамилиарност, а понякога и с емоционалност и образност. Напр. *асльъ, барабар, буламач, въртел глезотия, разгеле* и др.

Книж. — дума или значение от книжния стил на езика. Поставя се към думи, които се употребят предимно в книжнината и в речта на интелигенцията, напр. [illegible], *възпоменание, изцеление, изчадие,* [illegible], *корекция* и др.

Поет. — поетична дума или значение. Поставя се при думи, характерни за езика на художествената литература напр. *безбрежен взор, волнокрил, заник, плам,* [illegible] *сетен, сиротен* и пр. Бележка *поет.* се поставя и към отделни форми на някои думи, които се употребят само в художествената литература, напр. *дърведа, вразй, моря* и др. При някои думи, които са влезли в поезията от народните говори, се поставя бележка *нар. поет.* (народна поетична; напр. *доба, друмник, нявга* и др.

Търж.—тържествено. Поставя се към думи или значения, които са характерни за повишен поетичен или риторичен стил, напр. *величав, витяз, мъзда* и др.

Канц. — канцеларска дума или значение. Поставя се при думи, които се употребят главно в учрежденията, в официалните книжа и документи, напр. *входящ, изходящ, требвам* (пари) и др.

Дет. — дума или значение от детския език. Поставя се при думи, които се употребят от възрастните при разговорите им с децата, напр. *дмкам, буйки* и др.

Думи или значения, които се употребят в определена област на науката, техниката, стопанския живот и др., се означават с бележки като *воен.* (военен термин), *живоп.* (живопис), *мат.* (математически), *мед.* (медицински), *спорт.* (спортен), *техн.* (технически), *финанс.* (финансов) и др. (Вж. останалите бележки в отдела „Съкращения"). За означаване на понятия, общи за няколко науки, се употребя бележка *науч.* Бележка *спец.* се употребя за означаване на термини, свързани с някои отрасли от производството или с професии, и то в случаи, когато терминът е общ за няколко отрасли и не може да се посочи към кой от тях се отнася.

Рядко се поставя при думи, които не се употребят често, напр. *глупавина, заприличвам, вял, вялост, глумец* и др.

Думите, които се употребят в народната поезия, се отбелязват с бележка *нар. пес.* (в народните песни), напр.:

бойлия *м.* Само в съчет. **пушка бойлия** (в нар. пес.) . . .

дамаскиня *ж.* (араб.). Само в съчет. **сабя дамаскиня** (в нар. пес.) — вид остра сабя.

2. За означаване на чувствена отсянка на думите:

Гальов. — гальовна дума, напр. *гункам.*
Груб. — груба дума, напр. *плюскам.*
Ирон. — иронична дума, напр. *дрънканица.*
Подигр. — подигравателна дума, напр. *варикле́чко.*
Презр. — презрителна дума, напр. *думбазин.*
Пренебр. — пренебрежителна дума, напр. *писарушка.*
Руг. — ругателна дума, напр. *простак.*
Укор. — укорна дума, напр. *джанабет.*
Хул. — хулна дума, напр. *маскара.*
Шег. — шеговита дума, напр. *лазарник.*
Фам. — фамилиарна дума, напр. *дядка.*

3. За означаване, че думата няма общолитературна употреба:

Диал. — диалектна дума или значение. Поставя се при думи или значения, свойствени на един или няколко народни говори, напр. *бишкам, благина, гдче, звездел, камо* и др.

Нар. — народна дума или значение. Поставя се при думи, които се срещат в повечето народни говори или означават понятия от народния бит, за които в книжовния език няма друга дума, напр. *буна, венчило, влах, връст, говея, дзвизка, имане, ладувам, подница* и др.

Жарг.—жаргонна дума. Поставя се при думи, които имат ограничена употреба само в рамките на някоя социална, професионална и др. група.

4. За означаване на историческата перспектива в живота на думите:

Остар. — остаряла дума или значение. Поставя се към думи или значения, които днес не се употребят в книжовния език, напр. *даждие, дивит, мировъзрение, ока, унтерофицер* и др.

Нов.—нова дума или значение. Поставя се при някои думи или значения, които са влезли в употреба в последното десетилетие, напр.:

гастроном[2] *м. Нов.* Специален магазин за хранителни продукти.

кът . . . **3.** *Нов.* Място в учреждение, уредено и украсено с агитационни материали.

Истор. — исторически термин. Поставя се при думи и техни значения за понятия от историческото минало, напр. *ареопаг, бан, боздуган, валия, вандал, десетък, ликтор, севастократор* и др.

Старин. — старинна дума или значение. Поставя се при думи — архаизми, които са били обикновени в по-стара епоха от историята на българския език, а днес се употребят в художествената литература по стилистични съображения, напр. *битва, доспехи, мир* (свят), *одежди, свет* (светлина) и др.

ЗНАКОВЕ

|| — за отделяне на отсянка в значението
/ — за отделяне на стихове
□ — за отделяне на фразеологичните словосъчетания от останалия текст

ИЗПОЛЗУВАНА ЛИТЕРАТУРА

ПРИ РАБОТАТА ВЪРХУ РЕЧНИКА НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК СА ИЗПОЛЗУВАНИ ПРИМЕРИ, ИЗВЛЕЧЕНИ ИЗ СЪЧИНЕНИЯ НА СЛЕДНИТЕ

БЪЛГАРСКИ АВТОРИ

Ангелов Славчо
Багряна Елисавета
Белев Гьончо
Благоева Стела
Блъсков Илия
Босев Асен
Ботев Христо
Бурин Иван
Вазов Иван
Вапцаров Никола Йонков
Василев Орлин
Вежинов Павел
Величков Константин
Велков Крум
Влайков Тодор
Габе Дора
Георгиев Веселин
Георгиев Михалаки
Гинчев Цани
Григоров Крум
Гуляшки Андрей
Даскалов Стоян Ц.
Дебелянов Димчо
Делирадев Павел
Димитров Георги
Димов Димитър
Добревски Димитър
Друмев Васил
Елин Пелин (Иванов Димитър)
Загорчинов Стоян
Исаев Младен
Йовков Йордан
Калфов Дамян
Каменова Ана
Каравелов Любен
Каралийчев Ангел
Караславов Георги
Кирков Георги
Козлов Никола
Коларов Васил
Константинов Алеко
Константинов Константин
Коларов Емил
Костов Стефан Л.
Кюлявков Крум
Ламар (Маринов Лальо)
Ламбрев Коста
Лилиев Николай
Марангозов Николай
Мартинов Иван
Марчевски Марко
Милев Гео
Минков Светослав
Михайловски Никола
Михайловски Стоян (даден в примерите Михайловски)
Немиров Добри
Павлов Тодор
Петканов Константин
Петров Валерий
Полянов Димитър
Поп Димитров Емануил
Радевски Христо
Радоев Иван
Разцветников Асен
Райнов Николай
Райчев Георги
Ракитин Никола
Русев Харалан
Славейков Пенчо
Славейков Петко Рачев
Смирненски Христо
Спасов Павел
Стаматов Георги П.
Станев Емилиян
Стоянов Захари
Стоянов Людмил
Стоянов Рачо
Страшимиров Антон
Талев Димитър
Тодоров Петко Ю.
Фурнаджиев Никола
Хаджимарчев Иван
Харманджиев Тодор
Хрелков Николай
Христов Кирил
Церковски Цанко
Червенков Вълко
Чилингиров Стилиян
Чудомир (Чорбаджийски Димитър)
Яворов Пейо К.
Ясенов Христо

ИЗПОЛЗУВАНИ СА СЪЩО И СЛЕДНИТЕ

ПРЕВОДИ

Данте. Ад. Прев. Константин Величков, 1906
Асен Разцветников, Избрани произведения — Преводи: Илиада от Омир, Тартюф от Молиер, Херман и Доротея от Гьоте, София 1952

ВЕСТНИЦИ И СПИСАНИЯ

В. Вечерни новини, год. IV, 1954
В. Отечествен фронт, год. IV, 1948 и год. VII, 1951
В. Работническо дело, год. XX—XXIII, 1948—1951
Сп. Български преглед, год. IV, 1893
Сп. Изкуство, 1950
Сп. Природа, год. I—III, 1951—1954
Сп. Септември, год. III, 1950 и год. VII, 1954
Сп. Театър, год. VII, 1954
Сп. Художник, год. III, 1909

СБОРНИЦИ И ХРИСТОМАТИИ

СбНУ — Сборник за народни умотворения, кн. 44 и 46
Български притчи или пословици и характерни думи, събрал П. Р. Славейков, ч. I, Пловдив 1889 и ч. II, София 1897
Христоматия, съставили Ив. Вазов и К. Величков, ч. I, 1884
Христоматия, съставили Ст. Костов и Д. Мишев, ч. II, 1889

УЧЕБНИЦИ

Ботаника, учебник за V и VI клас на общообразователните училища, от В. А. Тетюрьов. Превели В. Бозаров и Н. Мънков, София 1951.
Българска граматика, помагало за езиково обучение в гимназиите, от д-р Л. Андрейчин, Н. Костов, Е. Николов, София 1947
Геология за девети клас на общообразователните училища, от проф. Еким Бончев, проф. Страшимир Димитров, Щилян Желев и Стефан Бошев, София 1951
Икономическа география на СССР за IX клас на общообразователните училища, от Михаил Мичев и Иван Велчев, София 1951
Нова и най-нова история, учебник за X клас на общообразователните училища, от Димитър Косев, Кирил Ламбрев и Туше Влахов, София 1951.
Тригонометрия за VI клас на гимназиите, от Никола Павлов и В. Ялъмова-Табакова, София 1950
Физика, ч. II, Учебник за десети клас на единните училища, от Олга Тасева и Стоян Петров, София 1951
Химия за V гимназиален клас, от Иван Гълъбов и Петрана Пенчева, София 1950
Химия за VII клас, от проф. Димитър Далев и Васил Огнянов, София 1950

ДРУГИ КНИГИ

История на Комунистическата партия на Съветския съюз ИВКП(б), IV изд., София 1948
Конституция на Народна република България, София 1947.
Опитът на първенците. Изказвания на делегатите на националната конференция на първенците на ТКЗС, състояла се на 8 и 9 ноември 1951, София 1951
Резолюции на V конгрес на БКП, София
Устав на Българската комунистическа партия, София 1954

СЪКРАЩЕНИЯ

авиац. — авиация, авиационен
австрал. — австралийски (някой от езиците на австралийските туземци)
агр. — агрономия, агрономически
адм. — администрация, административен
алб. — албански
алг. — алгебра, алгебричен
амер. — американски (някой от езиците на американските туземци)
анат. — анатомия, анатомичен
англ. — английски (и англосаксонски)
антроп. — антропология, антропологичен
апт. — аптекарство, аптекарски
араб. — арабски
аритм. — аритметика, аритметичен
археол. — археология, археологичен
архит. — архитектура, архитектурен
астр. — астрономия, астрономичен
афр. — африкански (някой от езиците на африканските туземци)
банк. — банков, банково
безл. — безличен (глагол), безлично
биол. — биология, биологичен
бот. — ботаника, ботаничен
в. (пред име) — вестник
в. (след цифра) — век
ветер. — ветеринарство, ветеринарен
вж. — виж
вин. — винителен (падеж)
вм. — вместо
взаим. — взаимен (глагол)
воен. — военен
вр. — време
в съчет. — в съчетание
възвр. — възвратен (глагол), възвратна форма
възвр. местоим. — възвратно местоимение
въпросит. местоим. — въпросително местоимение
гальов. — гальовно
гат. — гатанка
геогр. — география, географски
геод. — геодезия
геол. — геология, геологичен
геом. — геометрия, геометричен
глаг. — глагол
готв. — готварство (кулинарно изкуство), готварски
гр. — гръцки
грам. — граматика, граматичен
дат. — дателен (падеж)
действ. — действителен
дет. — детска дума
диал. — диалектна дума
дипл. — дипломация, дипломатически
евф. — евфемизъм, евфемистичен
егип. — египетски
ед. — единствено (число)
езикозн. — езикознание
етногр. — етнография, етнографски
ж. — женски (род)
жарг. — жаргонна дума
желез. — железопътен
живоп. — живопис
зват. — звателен (падеж)
звукоподр. — звукоподражателно
знач. — значение
зоол. — зоология, зоологичен
идеал. — идеалистически
и др. — и други
изк. — изкуствознание
иконом. — икономически
им. — именителен (падеж)
инд. — индийски
и под. — и подобни
иран. — ирански
ирон. — иронично
исл. — исландски
исп. — испански
истор. — история, исторически
ит. — италиански
и т. н. — и тъй нататък
канц. — канцеларска дума
келт. — келтски
кит. — китайски
книж. — книжовна, книжна дума
л. — лице
лат. — латински
лесов. — лесовъдство, лесовъдски
лит. — литовски
литер. — литературознание, литературен
лично местоим. — лично местоимение
м. — мъжки (род)
мадж. — маджарски
мат. — математика, математичен
мед. — медицина, медицински
междум. — междуметие
мекс. — мексикански
местоим. — местоимение
метал. — металургия, металургичен
метеор. — метеорология, метеорологичен
мех. — механика
мин. — минало
мин. св. — минало свършено време
минер. — минералогия, минералогичен
митол. — митология, митологичен
мн. — множествено (число)
мор. — морско дело
муз. — музика, музикален
накл. — наклонение
напр. — например
нар. — народна дума
нареч. — наречие
нариц. — нарицателно (име)

нар. пес.	— народна песен
нар. прик.	— народна приказка
науч.	— научен
нгр.	— новогръцки
неизм.	— неизменяемо
нем.	— немски
неодобр.	— неодобрително
неопр. местоим.	— неопределително местоимение
несв.	— несвършен (вид на глагол)
нов.	— нова дума
норв.	— норвежки
обикн.	— обикновено
обобщ. местоим.	— обобщително местоимение
обр.	— образно
остар.	— остаряла дума
отвл. същ.	— отвлечено съществително
отгл. същ.	— отглаголно съществително
относит. местоим.	— относително местоимение
отриц. местоим.	— отрицателно местоимение
пад.	— падеж
палеогр.	— палеография, палеографичен
палеонт.	— палеонтология, палеонтологичен
педаг.	— педагогия, педагогичен
перс.	— персийски
пес.	— песен
печ.	— печатарство, печатарски
пов.	— повелително наклонение
догов.	— поговорка
подигр.	— подигравателно
поет.	— поетична дума
показ. местоим.	— показателно местоимение
пол.	— полски
полит.	— политика, политически
португ.	— португалски
послов.	— пословица
пр.	— прочее (в съчетание: и пр.)
прабълг.	— прабългарски
предл.	— предлог
презр.	— презрително
прен.	— преносно
пренебр.	— пренебрежително
прик.	— приказка
прил.	— прилагателно (име)
природозн.	— природознание
притеж. местоим.	— притежателно местоимение
прич. мин. действ.	— причастие минало действително
прич. мин. страд.	— причастие минало страдателно
прич. сег. действ.	— причастие сегашно действително
прич. сег. страд.	— причастие сегашно страдателно
противоп.	— противоположно
псих.	— психология, психологичен
публиц.	— публицистичен
разг.	— разговорна дума
разш.	— разширено
рел.	— религия, религиозен
ритор.	— риторически
род.	— родителен (падеж)
роман.	— романски
руг.	— ругателно
румън.	— румънски
рус.	— руски
санскр.	— санскритски
св.	— свършен (вид на глагол)
сев.	— северен
сег.	— сегашно (време)
синт.	— синтаксис
сканд.	— скандинавски
сл., след.	— следен, следващ (в съчетание: и сл.)
сл. ч.	— след числително
собств.	— собствено (име)
социол.	— социология, социологически
сп.	— списание
спец.	— специален
спорт.	— спортен
ср.	— среден (род)
сравн.	— сравнителна степен (на прилагателно)
срв.	— сравни
сред.	— среден глагол
средб.	— среднобългарски
срхр.	— сърбохърватски
старин.	— старинна дума
стб.	— старобългарски
стевр.	— староеврейски
стесн.	— стеснено
страд.	— страдателен глагол
събир.	— събирателно съществително
съкр.	— съкратено
съчет.	— съчетание
същ.	— съществително (име)
т. нар.	— така наречен
тат.	— татарски
твор.	— творителен (падеж)
театр.	— театър, театрален
техн.	— технически
тибет.	— тибетски
т. е.	— тоест
третол.	— третоличен (глагол)
тур.	— турски
търг.	— търговия, търговски
търж.	— тържествено
тюрк.	— тюркски
увел.	— увеличително (име)
укор.	— укорно, укорително
укр.	— украински
умал.	— умалително име
употр.	— употребителен, употребя се
усл.	— условен
фам.	— фамилиарно
физ.	— физика, физически
физиол.	— физиология, физиологичен
филос.	— философия, философски
фин.	— фински
финанс.	— финанси, финансов
фолкл.	— фолклор, фолклорен
фон.	— фонетика, фонетичен
фот.	— фотография
фр.	— френски
хим.	— химия, химичен
хирург.	— хирургия, хирургичен
хол.	— холандски
худ.	— художествено, художествен
хул.	— хулно, хулително
циг.	— цигански
цсл.	— църковнославянски
църк.	— църковен
ч.	— число
чеш.	— чешки
числ.	— числително
чл.	— членна форма
шахм.	— шахмат, шахматен
швед.	— шведски
шег.	— шеговито
юрид.	— юридически, правен
яп.	— японски

А

а[1] **1.** Звукът **а**. **2.** Писмен белег на звук **а**, първа буква от азбуката. *Печатно а. Ръкописно а.* **3.** В служба на числително поредно със значение п р ъ в. *Вход А. Параграф 2, точка а.* **4.** За различаване на предмети, означени с едно и също число, със значение в т о р и. *Живея на булевард Ботев 15 а.*

а[2] *съюз.* **1.** За съпоставяне: а) При означаване на разлика, несходство. *Старите войници вече спяха до огъня в землянката, а бае Стоян още обикаляше своя скъп гост.* Елин Пелин. *Практиката без теорията е сляпа, а теорията без практиката е безплодна.* Г. Димитров. *Бащина клетва къща запустява, а майчина дом изкоренява.* Погов. б) При означаване на едновременни действия. *Девойките пеят. А часовете летят, нощта пада все по-дълбока и по-непрогледна.* Караславов. *Разговорите станаха оживени и разнообразни. А между това чашите с евтиното вино бяха в постоянно движение.* Вазов. **2.** За противопоставяне: а) При означаване на несъвпадение или несъвместимост. *Много хора считат себе си за незаменими, а в живота всеки е заменим, макар понякога не така успешно.* Г. Димитров. *Огън и пожар се готви, а ние сме седнали да готвим стока за панаира.* Вазов. б) При означаване на действие, което става въпреки очакването на някого. *Двадесет години нямаше още, а беше успяла на много момци да подметне думи и погледи, от които човек дълго не може да дойде на себе си.* Елин Пелин. *Безумци, имах много мощ в гърдите, / а все пак роб бях аз на вас.* Смирненски. в) При свързване на противоречиви понятия или мисли; близко до а л а, а м а, н о. *Бе светло и ведро в душите ни, / а мрачно и сиво край нас.* Смирненски. *Хората се проверяват в практиката, а не в кабинета.* Г. Димитров. || При отрицание н е — а, в значение на н е — н о, за взаимно изключване на две възможности. *Не приспиване, а бдителност . . . и решителен отпор са необходими.* Г. Димитров. **3.** За присъединяване, когато се прибавя нещо ново към мисълта: а) При означаване на последователност в изложението; близко до съюза *и* (при разкази и описания). *Кралиечът, скрит в дупката си, подникна и видя воденичаря, едър, сух селянин, а до него едно момиче в късо мораво сукманче и босо — вероятно дъщеря му.* Вазов. *Дъхът му спря. Нещо тежко наду гърдите му. Той поиска да извика, но не можа. А после усети, че топлината, която стягаше шията му, изчезна.* Елин Пелин. б) При означаване на следствие или извод, често в съчет. с: о т т о в а, о т т у к, о т т а м, с л е д о в а т е л н о, з н а ч и, и. *Стана дума за пакостите от вълците, а от там разговорът премина и върху кучетата.* Йовков. *Основа на цялото обществено-стопанско устройство на страната е социалистическата собственост. А от тук следва, че който посяга върху тази общонародна собственост . . . се явява враг на народа.* Раб. дело 1950 г. в) При добавяне на мисли, които отчняват, разширяват или стесняват предходната мисъл; често в съчет. с: и м е н н о, о с в е н т о в а, и, о щ е и др. *След няколко дни, а именно на 4 септември 1896 год., излезе първият брой на „Работнически глас".* Г. Кирков. *Той носеше вода, . . . доеше кравите, а понякога и месеше.* Елин Пелин. *Онбашията напразно махаше да се не плашат и викаше по турски нещо, което те не разбираха, а още по-малко чуваха.* Вазов. г) В разговор — при задаване на въпроси, при преход към нова мисъл, при отговори и др. *Стана дума за берекета, за времето, за вършитбата . . . — А оня, моя непрокопсаник, син ми, не си ли го виждал? — попита той с други глас.* Йовков. □ **А пък, а пък то, а то** (разг.) — за засилване. *Ето дядо Захарий се измъчи да го донесе тук, а пък той може да оздравее чак след десет години.* Елин Пелин. *Той мислеше, че е вървял на север, а то било в противоположна посока.* Вазов. **А че** (разг.) — ами че; та. *Човекът с фенера се приближава . . . — Какво има бе, момчета, какво има? — А че болни сме — казвам аз.* Л. Стоянов.

а[3] *частица.* **1.** За подкана към отговор или действие; хайде, ха. *Кажи де, а кажи! — настояваше Пека.* Влайков. *Дичо, а да идем да ни копаеш!* Влайков. **2.** За запитване: а) При неясно схванати думи; какво, що? — *Ей момче! — извика високо и дрезгаво господинът. — А? — обърна се момъкът.* Елин Пелин. б) При очакване на отговор или потвърждение. — *Дядо Корчане, нашите момичета зле са се умълчали, не пеят вече. Какво ще правим, а?* Елин Пелин. *Ама Цвета — бива си я — хубава мома! . . . — Хареса я, а?* Елин Пелин. **3.** За потвърждаване — единично или удвоено а - а; тъй. — *Вие, господине, за къде? — За Варна — отговори момъкът. — А, за Варна!* Вазов. *Как беше ти името? — Андрешко. — А-а — Андрешко.* Елин Пелин. **4.** За усилване: а) Удвоено а - а. *И ний работим, ама и тези синковци не падат по-долу, а-а, не падат по-долу, пипат синковците.* Ал. Константинов. б) В съчет. а. д а н о (разг.). *А дано всичко завърши добре!* **5.** За означаване на действие, което почти настъпва — обикн. удвоено а - а. *Разперила криле, а-а да хвръкне.* К. Христов.

а[4] *междум.* **1.** За израз на изненада, учудване — кратко или удължено а а. *А! Владиков! извикаха хъшовете.* Вазов. — *Че аз съм Велин! — Велин . . . забравила си ме. . . братовият ти син, де . . . — Аа! . . . Ох, лели, прощавай, не те познах!* Елин Пелин. **2.** За израз на задоволство, възхищение. *А — казвам, — тъкмо си дошъл, да те използувам.* Л. Стоянов. *А! Браво! Виното е чудесно.* Елин Пелин. **3.** За израз на несъгласие, неудоволствие и закана — обикн. удължено а а, а а а. *Ако го съдиш за побой, ще го затворят. Ааа — завика пак Нена — не ща да го затворят.*

Елин Пелин. *Порязал съм се . . . Гледай, ама работа, а!* Йовков. *Ти, ти, ти . . . Глупак! . . . Ей, ей, ей. . . . Я да не се залавяш. Остави ме, че ааа!* Йовков. **4.** За израз на досещане — удължено а а а; аха! ах да! *Какво имаше още? Ааа! — изведнаж се досеща Делчо и се усмихва.* Йовков.

а- (гр.). Първа съставна част на чужди думи със значение не, напр. анормален, аполитичен и др.

аба̀ *ж.* (араб.). **1.** *Остар.* Дебел тепан вълнен плат; шаяк, бало. *Тука съществуват няколко тепавици за тепане шаяци и черни аби.* Вазов. **2.** Старинна горна мъжка дреха от такъв плат. *Облечен беше с антерия и къса аба.* Йовков.

абаджѝйски, -а, -о. *Прил. от* абаджия.

абаджѝйство, *мн.* няма, *ср. Остар.* Занятие на абаджия.

абаджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м. Остар.* **1.** Лице, което произвежда аби или търгува с аби. **2.** Шивач на горни дрехи от аба.

абажу̀р *м.* (фр.). Приспособление към лампа за съсредоточаване на светлината или за предпазване на очите от нея.

абано̀с, *мн.* няма, *м.* (егип.). Тропическо дърво с тъмна, твърда дървесина, от което се изработват художествени предмети.

аба̀т *м.* (сир.). **1.** Глава, игумен на католишки манастир. **2.** *Разш.* Католишки свещеник.

аба̀тство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Католишки манастир заедно с имотите му. **2.** Длъжност на абат (в 1 знач.).

абдика̀ция *ж.* (лат.). Отказване от престол и от владетелски права.

абдикѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Отказвам се от престол и от владетелски права. || *Прен.* Отказвам се от права и задължения.

абдикѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* абдикирам.

абѐ и **а̀бе** (също без ударение) *частица. Разг.* В началото на изречение — за обращение към някого като към близък, обикн. към мъж: а) При запитване. *Абе какво има? Абе знаете ли защо ида?* б) При отговор. *Що ще чиниш там? — Абе назначиха ме кантонерин.* Вазов. в) При заповед, подкана за действие. *Абе Еньо, я ни остави да си вървим.* Елин Пелин. *Абе да пием за тяхно здраве.* г) При увещаване. *Абе тъй и тъй се сбрахме тука, не бива ли и тук да си направим заседанието?* Вазов. д) При неодобрение, укор, негодование. — *Абе какво сте се разкиснали, та все плачете.* Вазов. *Абе Каблешков, дявол те взел, — каква беше тая лудост от тебе?* Вазов. е) При учудване, изненада. *Абе даскале, ти ли си! Не можах да те позная.* Йовков. ж) За обращение към непознат човек. *Абе от града ли идеш?*

абѐн, -а, -о, *прил.* Който е направен от аба. *Той го познаваше, но като че видя друг човек: къс, пълен, червен, със сиви абени дрехи.* Йовков.

абитуриѐнт *м.* (лат.). Ученик, който завършва средно образование; зрелостник.

абитуриѐнтка *ж.* Ученичка, която завършва средно образование; зрелостничка.

абитуриѐнтски, -а, -о. *Прил. от* абитуриент.

абонамѐнт *м.* (фр.). **1.** Право за получаване на нещо, за ползуване от нещо в определени срокове срещу парична предплата. **2.** Парична сума, която се предплаща за добиване на такова право, обикн. за списания, вестници, театър и пр. *Абонаментът на списанието за година е 6 лева.*

абонамѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* абонамент. *Абонаментна карта.*

абона̀т *м.* Лице, което получава нещо или се ползува от нещо срещу абонамент.

абона̀тка *ж.* Жена абонат.

абонѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Записвам някого за абонат. **абонирам се** *възвр.*

абонѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* абонирам *и от* абонирам се.

або̀рт *м.* (лат.). *Мед.* Преждевременно прекъсване на бременност; помятане.

абортѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя аборт; помятам.

абортѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* абортирам.

абсѐнт *м.* (гр.). Силна ракия, подправена с пелин. *Покани ме дяволът — старият Дявол — / дома си на чашка абсент.* Смирненски.

абсолвѐнт *м.* (лат.). Студент, който завършва висше образование.

абсолвѐнтка *ж.* Студентка, която завършва висше образование.

абсолю̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Безусловен, пълен. *Изборите се извършиха при абсолютна тишина и порядък.* Ал. Константинов. □ **Абсолютен слух** (муз.) — способност непосредно по слух да се определя височината на всеки музикален тон. **Абсолютна аритметична величина, абсолютно значение на число** (мат.) — количество, разглеждано без отношение към знака плюс (+) или минус (—). **Абсолютна идея** (филос. идеал.) — вечна, неизменна, вън от времето и пространството същност на нещата. **Абсолютна истина** (филос.) — обективната реалност, познаваема чрез ред относителни истини. **Абсолютна монархия** (истор.) — неограничена монархия, самодържавие. **Абсолютна нула** (физ.) — границата на най-ниската температура (минус 273·1°C). **Абсолютна принадена стойност** (икон.) — принадена стойност, получена чрез удължаване на работния ден. **Абсолютна температура** (физ.) — температура, която се измерва от абсолютната нула. **Абсолютно мнозинство** (при гласуване) — повече от половината гласове от броя на гласувалите.

абсолютѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Полит.* Еднолична, неограничена държавна власт; самодържавие. *Тя* (войната) *би заякчила още за дълги години абсолютизма и гнета на монархията.* Вазов. *Царският абсолютизъм. . . никога не можеше да се примири със стремежите и исканията на работниците и си остана до край техен заклет враг.* В. Коларов. □ **Просветен абсолютизъм** (истор.) — вид неограничена монархия в Европа през втората половина на XVIII век.

абсолю̀тно *нареч.* Напълно, безусловно; съвсем. *Достъпът за холерните тук е абсолютно забранен.* Л. Стоянов.

абсорбѝрам, -аш, *несв.* и *св. Физ. Хим.* Поглъщам, всмуквам. *Водата абсорбира кислорода.*

абсорбѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* абсорбирам *и от* абсорбирам се. *Абсорбиране на газовете.*

абсорбция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Физ. Хим.* Поглъщане на едно тяло от друго, без да променят те химическия си състав. □ **Абсорбция на газовете** — поглъщане на газовете от течно тяло. **Абсорбция на светлината** — поглъщане на светлината или на част от нея при преминаването ѝ през някое вещество. **Абсорбция на звука** — поглъщане на звука от някое тяло.

абстрактен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е получен чрез абстракция; отвлечен, неконкретен. *Абстрактна идея. Абстрактно понятие.*

абстрактно. *Нареч. от* абстрактен.

абстрактност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* абстрактен.

абстракция *ж.* (лат.). *Филос.* **1.** Само *ед.* Мислено отделяне на съществените признаци на дадено явление или на даден предмет чрез отстраняване на преходните и несъществените; абстрахиране. **2.** Това, което се получава чрез абстракция; отвлечено понятие изобщо.

абстрахирам, -аш, *несв.* и *св. Филос.* При разглеждането на нещо — отделям съществените признаци от несъществените.

абстрахирам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред. Разг.* Оставям без внимание; не обръщам внимание. *Като се абстрахираме от временните неудобства, ние трябва да изработим цялостен план за работа за един по-продължителен период.*

абстрахиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* абстрахирам *и от* абстрахирам се.

абсурд *м.* (лат.). Безсмислица.

абсурден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който няма смисъл; безсмислен. *Абсурдно предложение.*

абсурдно. *Нареч. от* абсурден. *Ще бъде абсурдно да приемем това твърдение.*

абсурдност, -ттà, *ж. Отвл. същ. от* абсурден.

абсцес *м.* (лат.). *Мед.* Гнойно възпаление в организма на човек или животно.

абсциса *ж. Мат.* Хоризонталната от координатите, с която се определя положението на една точка в равнината.

авангард *м.* (фр.). *Воен.* Войскова част, която при поход върви пред главните сили. *Противоп.* ариергард. *Авангардът завърза бой с противника, преди още главните сили да бяха тръгнали.* || Само *ед. Прен.* Предна, ръководна част на обществена група или класа. *Комунистическата партия е авангард на работническата класа.*

авангарден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* авангард. *Авангарден бой.*

аванпост, *мн.* -ове, *м.* (фр.). *Воен.* Предна стража на войска срещу неприятеля; преден пост. *Привечер в топлия летен въздух се понася рядка стрелба. Това са първите неприятелски аванпостове, които са се доближили.* Л. Стоянов.

аванс *м.* (фр.). **1.** Парична сума, получена предварително срещу заплата, хонорар и под. или предплатена срещу наем, абонамент и др. *Получих аванс. Вземам (давам, плащам) в аванс.* **2.** *Спорт.* Дадена преднина по време на надбягване.

авансирам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Давам в аванс, предплащам. **2.** *Прен.* Напредвам в службата си.

авансиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* авансирам.

авансов, -а, -о. *Прил. от* аванс. *Авансова разписка.*

авансцена *ж.* (фр.). Предна част на театрална сцена — между завесата и зрителите. *От общата група на балерините се отдели една, пристъпи с дребни бързи крачки към авансцената, спря се.* Ал. Константинов.

авантюра *ж.* (фр.). **1.** Необикновена случка в живота на човека; приключение. *Той ми разказа историята си. Тя е една върволица от авантюри, от скитничество по света.* Вазов. *Любовна авантюра.* **2.** Действие, предприето без оглед към неговия изход; рискована постъпка. *Политическа авантюра. Военна авантюра.*

авантюризъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Склонност към авантюри.

авантюрист *м.* Лице, което се впуска в авантюри. *Какъв дом искаш да стъкне един авантюрист, скитал къде ли не, който не може да се задържи два дни на едно място.*

авантюристичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Присъщ, свойствен на авантюрист. *Авантюристични наклонности.* **2.** Който се върши без оглед към последствията. *Авантюристична политика. Авантюристична война.* **3.** Изпълнен с приключения. *Авантюристичен живот. Авантюристичен роман. Авантюристичен филм.*

авантюристка *ж.* Жена авантюрист.

аварин, *мн.* авари, *м. Истор.* Лице от изчезнал народ от тюркско потекло, нападал в Балканския полуостров през VI в.

авария *ж.* (араб.). Повреда на кораб, влак, самолет или машина и причинените от това загуби.

аварски, -а, -о. *Прил. от* аварин. *Аварски нападения.*

авгиев, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **авгиеви обори. 1.** В гръцката митология — замърсените в продължение на 30 години обори на цар Авгий, изчистени от Херкулес в един ден. **2.** *Прен.* Нещо много замърсено и задръстено, оставено в пълно безредие.

август *м.* (лат.). Осмият месец от календарната година.

августейши, -а, -о, *прил. Старин.* Титла към нарицателни имена на владетели и членове на техните семейства; превъзвишен, височайши. *Августейши владетел. Августейша особа.*

августовски, -а, -о. *Прил. от* август. *Августовска вечер.*

авиатор *м.* Летец.

авиаторка *ж.* Жена авиатор.

авиаторски, -а, -о. *Прил. от* авиатор. *Авиаторска шапка.*

авиационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* авиация. *Авиационна база. Авиационни заводи.*

авиация *ж.* (фр.). **1.** Само *ед.* Теория и практика на движението по въздуха на летателни апарати, по-тежки от него. **2.** Сбор от летателни апарати; въздушен флот. *Военна авиация. Гражданска авиация.* **3.** Въздушни войски. *Служи в авиацията.*

авѝзо, *мн.* -а, *ср.* (ит.). *Банк.* Известие за преведени или теглени суми, пристигнала стока и под.

авио- (лат.). Първа съставна част на сложни думи със значение авиационен, напр. авиобаза, авиотранспорт и др.

авиомоделѝзъм, -змът, *мн.* няма, *м.* Изработване на модели на летателни апарати за обучение и спорт.

авлѝга *ж. Зоол.* Прелетна пойна жълта птица с черни крила и опашка. Oriolus galbula.

авоа̀р *м.* (фр.). *Банк.* Налични пари или средства по влогова, текуща или разчетна сметка в банка.

австралѝец, *мн.* австралѝйци, *м.* Лице от основното население на Австралия.

австралѝйка *ж.* Жена от основното население на Австралия.

австралѝйски, -а, -о. *Прил. от* Австралия *и от* австралиец.

австрѝец, *мн.* австрѝйци, *м.* Лице от основното население на Австрия.

австрѝйка *ж.* Жена от основното население на Австрия.

австрѝйски, -а, -о. *Прил. от* Австрия *и от* австриец.

автентѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (гр.). Основан на първоизточници; същински, действителен. *Автентичен документ.*

автентѝчност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* автентичен.

авто- (гр.). 1. Първа съставна част на сложни думи със значение сам, свой, собствен, напр. автобиография, автомобил и др. 2. Първа съставна част на сложни думи със значение автомобилен, напр. автопарк, авторемонт, автобаза и др.

автобиографѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* автобиография. *Автобиографичен очерк.*

автобиографѝчески, -а, -о, *прил.* Автобиографичен.

автобиогра̀фия *ж.* (гр.). Съчинение, в което авторът описва своя живот.

автобиогра̀фски, -а, -о, *прил.* Автобиографичен. *Автобиографски бележки.*

автобу̀с *м.* (гр.). Голям многоместен автомобил за превоз на пътници.

автобу̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* автобус. *Автобусна спирка.*

автогра̀ф *м.* (гр.). Текст или подпис, написан саморъчно от автора, обикн. при посвещение. *Много са любопитни автографите на историческите знаменитости на Европа и Русия, между които — ръкописи от всички руски писатели.* Вазов.

автокефа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (гр.). *Църк.* Самостоен, независим. □ **Автокефална църква** — църква, която се управлява независимо от друга по-висока църковна власт.

автома̀т *м.* (гр.). 1. Апарат, който с помощта на особен механизъм изпълнява самостойно определена работа. || В сравнение. *Ние ставаме заран, обличаме се, закусваме, без ни наймалко да мислим за това, като автомати, и всичко това се прави вечно все на един и същи маниер.* Вазов. 2. *Воен.* Пушка, снабдена с механизъм за серийно стреляне; шмайзер.

автоматиза̀ция, *мн.* няма, *ж.* 1. Въвеждане и употреба на автоматични машини в производството. 2. Превръщане човешките действия от съзнателни в механични.

автоматизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Въвеждам автоматизация. *Автоматизирам производството.* 2. Превръщам в автомат. **автоматизирам се** *възвр.* и *страд.*

автоматизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* автоматизирам *и от* автоматизирам се; автоматизация.

автоматѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Книж.* Автоматично, безсъзнателно, машинално действуване. *Пътуването запазва човека от физически и умствен автоматизъм, защото всеки ден туря човека в нови условия, буди енергията му.* Вазов.

автоматѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който се поставя в действие от вътрешен механизъм. *Автоматична пушка. Автоматична телефонна централа. Автоматична писалка.* 2. *Прен.* Машинален, несъзнателен. *Началникът на гарнизона продължава да изговаря своето автоматично „здравейте, юнаци".* Л. Стоянов.

автоматѝчески, -а, -о, *прил.* Автоматичен.

автоматѝчески. *Нареч. от прил.* автоматически. *Действува автоматически.*

автоматѝчно. *Нареч. от* автоматичен.

автома̀тчик *м.* 1. Лице, което работи на автоматична машина. 2. *Воен.* Боец, въоръжен с автомат. *Нима е възможно в окопите да са останали само автоматчици и картечари?* Вежинов.

автомобѝл *м.* (гр.-лат.). Кола, която се движи с мотор. *Брониран автомобил.* 2. *Стесн.* Лека кола.

автомобѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* автомобил. *Автомобилна гума. Автомобилно движение. Автомобилна индустрия. Автомобилен парк. Автомобилни съобщения. Автомобилен превоз.*

автомобилѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* 1. Автомобилно дело. 2. *Стесн.* Автомобилен спорт.

автомобилѝст *м.* Лице, което се занимава с автомобилизъм (в 2 знач.).

автомобилѝстка *ж.* Жена автомобилист.

автоно̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който се ползува с автономия; независим, самостоен. *Южна България беше обявена за автономна област, управлявана от губернатор, назначен от султана.* В. Коларов.

автономѝст *м. Полит.* 1. Привърженик на автономно управление. 2. *Истор. Стесн.* Борец за автономията на Македония.

автоно̀мия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Полит.* Право на една област да се управлява по свои закони и от свои управителни органи; самоуправление. *Комунистите ратуват за мирни отношения със съседите, за автономията и свободата на Македония.* Г. Димитров.

автоно̀мно. *Нареч. от* автономен.

автопортрѐт *м.* Портрет на художник, рисуван от самия него.

а̀втор *м.* (лат.). Създател на литературно, художествено или научно произведение; творец, съ-

ставител. || *Стесн.* Писател. *От страна са наредени няколко подвързани книги, най-любимите ми автори.* Влайков.

авторемòнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до ремонт на моторни коли. *Авторемонтен завод. Авторемонтна работилница.*

автореферàт *м.* (гр.-лат.). Кратко изложение от един автор за съдържанието на собствено съчинение.

авторизѝран *прил.* В съчет. **авторизиран превод** — превод, направен с одобрението на автора.

авторитàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (фр.). Основан на безпрекословно подчинение на властта. *Авторитарен режим.*

авторитàрно. *Нареч. от* авторитарен.

авторитèт *м.* (лат.). **1.** Само *ед.* Общопризнато доверие, значение, влияние; престиж. *Авторитетът на Каравелова в областта на критиката беше неодолим, неоспоряван.* Вазов. *Имам авторитет.* **2.** Лице, което се ползува с влияние и признание. *За тях Иван Белин беше голям авторитет, мъдър човек, който притежаваше всичко, което трябваше да има един истински овчар.* Йовков.

авторитèтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се ползува с авторитет; силен, властен, влиятелен. *Авторитетно мнение. Авторитетен учен.*

авторитèтно. *Нареч. от* авторитетен.

авторитèтност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* авторитетен.

àвторка *ж.* Жена автор.

àвторски, -а, -о. *Прил. от* автор. □ **Авторско право** — правни положения, които запазват интересите на автора.

àвторство, *мн.* няма, *ср.* Принадлежност на едно произведение на автора му. *Има вече една утвърдена легенда за тоя Гологанов, която му приписва авторството на песните във Веда Словена.* Вазов.

автострàда *ж.* (гр.-ит.). Широк автомобилен път за движение в две посоки.

автотранспòрт *м.* (гр.-лат.). Автомобилен превоз.

автотранспòртен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* автотранспорт. *Автотранспортна служба.*

автохтòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (гр.). От стар местен произход. *Автохтонно население.*

автохтòнност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* автохтонен.

агà, -та, *м.* (тур.). *Истор.* **1.** Турски административен чиновник. *Агата (той беше бей) . . . седеше в почетния кът на мек дюшек.* Вазов. **2.** *Разш.* Турчин. *Ех, агалъка го отнесе веч агата, / след него гъркът пък отиде с хитрината.* П. П. Славейков. || Почетно обращение към турчин. — *Познаваш ли ги? — попита пашата. — Не, аго, не ги познавам.* Йовков. — *Аго, чекай чекай, молим те! — извика една селянка, която тичешката идеше от Челопек.* Вазов. || След име на турчин, като титла: *Хасан ага, Шериф ага, Тахир ага.* □ **Кажи му аго, да му е драго** (погов.) — полаСкай го, да бъде доволен.

агалъ̀к, *мн.* няма, *м. Остар. Рядко.* Господаруване, охолство. *Дойдох ти, господи, да ме даруваш дар — / дари ми агалъка . . . да бъда господар.* П. П. Славейков.

агарѝнец, *мн.* -нци, *м.* (евр.). *Презрит.* Турчин, нехристиянин. *Какви са тия турци? — Агарянци, синко, врагове божии.* Вазов.

агарѝнин, *мн.* агарѝни, *м.* Агарянец.

агарѝнски, -а, -о. *Прил. от* агарянец. *Над нея полмесец стърчи агарянски, / на кръста господен покруса и гавра.* Вазов. *Агарянско иго.*

агèнт[1] *м.* (лат.) **1.** Представител на учреждение, организация, държава и под. за изпълнение на определени задачи. *Финансов агент. Полицейски агент* (остар.). *Дипломатически агент* (остар.). *Агент на дружество (параходно, застрахователно), на вестник и др.* (остар.). **2.** Таен сътрудник, оръдие на чужда държава за разузнаване и вредителски действия; шпионин. *Агент на американския и на английския империализъм.* **3.** *Остар.* Деец в борбите за освобождението на България. *Тая подземна стая служеше за писалище и работен кабинет на всички апостоли и агенти, които нощуваха тайно в дома на баба Тонка.* Вазов. □ **Агент-провокатор** — таен сътрудник на реакционна власт, който играе двулична и подстрекателска роля в прогресивна организация.

агèнт[2] *м.* (лат.) *Науч.* Причинител на различни явления в организма на човека, в природата и др.

агèнтство, *мн.* -а, *ср.* *Остар.* Представителство на държава, предприятие и под. в чужда страна. *Дипломатическо агентство. Търговско агентство.*

агентỳра *ж.* Група лица или организация в служба на чужди интереси. *Немските завоеватели и тяхната фашистка агентура ограбиха страната.* Г. Димитров.

агèнция *ж.* Представителство или служба за транспорт, посредничество или информации. *Параходна агенция. Осведомителна агенция. Телеграфна агенция.*

агиогрàфски, -а, -о, *прил.* (гр.). Който се отнася до жития на светци. *Агиографска литература.*

агѝт- (лат.). Първа съставна част на сложни думи със значение а г и т а ц и о н е н, напр. а г и т п у н к т, а г и т к о л е к т и в, а г и т т а б л о и под.

агитàтор *м. Полит.* Лице, което върши агитация. *Кирков бе едновременно блестящ оратор и политически агитатор.* Г. Димитров.

агитàторка *ж.* Жена агитатор.

агитàторски, -а, -о. *Прил. от* агитатор.

агитациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* агитация. *Агитационен апарат. Агитационна брошура. Агитационна дейност. Агитационен материал.*

агитàция *ж.* (лат.). *Полит.* Устна или печатна дейност за широко разясняване на политически и други идеи и за печелене на привърженици за изпълнението им. *Сега е необходимо политическо разяснение, политическа агитация и пропаганда.* Г. Димитров. *Изборна агитация.* □ **Нагледна агитация** — рисунки, стенвестници, агиттабла, плакати, лозунги и под. за агитация.

агѝтгрупа *ж.* Група агитатори при обществено-политическа организация за действие в определена среда. *В изпълнение на това окръжно на ЦК започнаха да се възстановяват агитгрупите при партийните организации в градовете — по махали и квартали — и в селата.* В. Червенков.

агитѝрам, -аш, *несв.* Правя агитация. *Делата на нашата партия ще агитират най-добре за нас.* Г. Димитров.

агитѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* агитирам.

агѝтка *ж.* (рус.). **1.** Кратък текст с агитационно съдържание, обикн. за скандиране. *Поетите ще са улисани / във темпове и във агитки.* Вапцаров. **2.** Група лица, изпълнители на такъв текст. *Младежка агитка.*

агѝтпункт, *мн.* -ове, *м.* Определено място за масовополитическа разяснителна работа. *До късна нощ светеха в центъра и крайните квартали стотици агитпунктове — душата на предизборната подготовка.* Раб. дело, 1949 г.

агломера̀т *м.* (лат.). *Минер.* Неспоени механични отложения, образувани от рушението на скалите. || *Прен.* Нещо, съставено от нееднородни части. *Турската империя представяше агломерат от народности.*

а̀гне, *мн.* -та, *ср.* Малкото на овца. *По края на селото, из овчарските кошари, блееха агнета.* Йовков. □ **И вълкът сит, и агнето цяло** (погов). — и двете страни задоволени.

а̀гнене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* агня се.

а̀гнец, *мн.* няма, *м. Църк.* Агне, което се принася в жертва. *И е дошло тука като агнец на заколение.* Вазов. || *Прен.* Просфора с кръстно изображение като символ на жертва.

а̀гнешки, -а, -о. **1.** *Прил. от* агне. *Агнешко месо. Агнешка кожа. Агнешка чорба.* **2.** Като *същ. ср.* **агнешко** — агнешко месо. *Агнешко печено.*

агнѝло, *мн.* -а, *ср.* **1.** Място, гдето се агнят овцете. **2.** Време, когато се агнят овцете. *По агнило беше, овцете пасяха ей там на поляната . . . Като се оягни овца и остане назад да ближе агнето си, те* (кучетата) *ще легнат до нея и ще я пазят.* Йовков.

а̀гня се, -иш се, *мин. св.* а̀гнѝх се, *несв., сред.* За овца — раждам агне.

агонизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* В агония съм, бера душа.

агонизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от агонизирам.

аго̀ния, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Предсмъртно мъчително състояние на организма. *Неговите мъчителни бълнувания, пресичани само с мигновени проблески на полусъзнание, се продължиха във формата на агония още три дена.* Вазов.

агра̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (лат.). Свързан с обработването и използуването на земята; земеделски. *Аграрна реформа. Аграрен въпрос. Аграрна политика.*

агрега̀т *м.* (лат.). **1.** Съчетание на разнородни части в едно цяло. **2.** *Техн.* Сложна машина, съставена от няколко отделни машини, свързани в едно за извършване на обща работа. *Неотдавна в Казахстан успешно бе изпробван оригинален лесозасадителен агрегат, който се състои от седем машини.* Раб. дело, 1950 г.

агрега̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* агрегат. □ **Агрегатни състояния** — трите основни физически състояния (твърдо, течно и въздухообразно), в които може да се намира едно вещество.

агрема̀н *м.* (фр.). *Дипл.* Съгласие на правителството на една държава да приеме като дипломатически представител лице, предложено от друга държава.

агресѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Нападателен (със завоевателна цел). *Агресивна политика.*

агресѝвно. *Нареч. от* агресивен.

агресѝвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* агресивен.

агрѐсия *ж.* (лат.). *Полит.* Въоръжено нападение от една или няколко империалистически държави със завоевателна цел.

агрѐсор *м. Полит.* Нападател със завоевателна цел.

агрикулту̀ра *ж.* (лат.). Обработване на земята; земеделие.

агрикулту̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* агрикултура. *Агрикултурни мероприятия.*

агро- (гр.). Първа съставна част на сложни думи със значение а г р о н о м и ч е с к и, напр. а г р о т е х н и к а, а г р о х и м и я, а г р о б и о л о г и я и др.

агробиоло̀г, *мн.* -зи, *м.* Специалист по агробиология.

агробиологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* агробиология. *Агробиологична наука.*

агробиологѝчески, -а, -о, *прил.* Агробиологичен.

агробиоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* Наука за общите биологически закони, които действуват в областта на земеделието.

агроно̀м *м.* (гр.). Специалист по агрономия. *За посевния план говори агрономът при кооперативното стопанство.* Кр. Григоров.

агрономѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* агрономия.

агрономѝчески, -а, -о, *прил.* Агрономичен. *Агрономическа наука.*

агроно̀мия, *мн.* няма, *ж.* Наука за земеделието и селското стопанство.

агроно̀мка *ж.* Жена агроном.

агроно̀мство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Агрономия. **2.** Учреждение, в което работят специалисти агрономи.

агротѐхника *ж.* (гр.). Прилагане на научни методи при земеделските култури.

агротехнѝчески, -а, -о. *Прил. от* агротехника.

агъ̀л, *м.* (тур.). *Диал.* Подслон за овце; кошара. *Чичо Митуш и Митко влязоха в големия агъл, гдето бяха овцете.* Йовков.

а̀гънце, *мн.* -а, *ср. Умал. Гальов. от* агне. *Едно стадо овце с агнетата си пасяха край пътя. Все черни агънца, само тук-таме някое съвсем бяло или вакло.* Йовков. *Агънце-багънце* (в прик. за деца).

ад, а̀дът, а̀да, *мн.* няма, *м.* (гр.). Според християнските вярвания — подземно място, гдето след смъртта душите на грешните живеят във вечни мъки; пъкъл, преизподня. *Аз скърцам със зъби като грешник в ада.* Вазов. || *Прен.* Място или положение, в което пребиваването е мъчително, непоносимо. *Селото се превърна в същински ад. Чуваха се удари на брадви, които разбиваха врати, приклади блъскаха в прозорците, . . . про-*

низително пищяха жени и деца. Йовков. || *Прен.* Мъчително душевно състояние. *В душите ад е, сърцата в кръв облени, / в гърди могъщи тътне сподавен лъвски рев.* Вазов.

адажио (ит.). *Муз.* 1. *Нареч.* За означаване на темпо — полека, бавно. 2. Като *същ. ср.* адажио — музикално произведение или къс от него в бавно темпо.

адамит, обикн. *мн.* адамити, *м. Истор.* Привърженик на религиозна секта в България през XIV век.

адамов, -а, -о. *Остар. Прил. от* Адам, първия човек според библията. ▢ **Адамова ябълка** — издадената напред хрущялна част на гръкляна у мъжете. **От адамово време** — от най-стари времена, от памтивека.

адаш *м.* (перс.). *Разг.* Едноименник. *Вика се, адаши сме: и мене ме викат Иван.* Вазов. || В обращение. *Я чуй, бе адаш, — казва Калмука — на колко години си?* Йовков.

адвокат *м.* (лат.). Лице с юридическо образование, с права да защищава една от страните в съдебен процес и да дава съвети по юридически въпроси. *Трябва да се надяваме, че чуждестранните адвокати ще бъдат допуснати да поемат защитата.* Г. Димитров. || *Разш.* Защитник изобщо, закрилник на някого против нападки или обвинения. *Тя е докторка на селяните, тя им е съветница и адвокат.* Вазов.

адвокатка *ж.* Жена адвокат.

адвокатски, -а, -о. *Прил. от* адвокат. *Адвокатска професия. Адвокатски колектив.*

адвокатски. *Нареч. от прил.* адвокатски. *Говори по адвокатски.*

адвокатство, *мн.* няма, *ср.* Занятие или дейност на адвокат.

адвокатствувам, -аш, *несв.* Упражнявам адвокатско занятие.

адвокатствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* адвокатствувам.

адекватен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Който е еднакъв, тъждествен, напълно съответен, равнозначен.

адекватно. *Нареч. от* адекватен.

адепт *м.* (лат.). Привърженик, последовател на някакво учение.

аджамия, -та, *мн.* -йи, *за трите рода, прил.* (араб.). *Разг.* Неопитен. *Ако ратаят е нов и аджамия някой, дядо Славчо ще хване сам да му покаже колко да налегне ралото.* Влайков.

аджио. Вж. ажио.

административен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* администрация. *Административен център. Административна единица. Административна власт.* ▢ **Административно право** (юрид.) — право, което определя реда и формата на държавната власт в областта на вътрешното управление.

администратор *м.* (лат.). Лице, което се занимава с ръководството на учреждение, предприятие и др.

администраторски, -а, -о. *Прил. от* администратор. *Администраторски способности.*

администрация *ж.* (лат.). 1. Управление и органи на управлението в държава, селище, учреждение или предприятие. 2. Служба за разпространение на вестник или на списание.

администрирам, -аш, *несв.* Управявам, ръководя.

администриране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* администрирам.

адмирал *м.* (араб.). Най-високото звание и чин в командния състав на военно-морска флота. *Френските моряци, от адмирала до простия моряк, си спомниха цялото минало на своя народ.* В. Коларов.

адмиралски, -а, -о. *Прил. от* адмирал. *Адмиралски чин. Адмиралски кораб.*

адмирация *ж.* (лат.). Възхищение. *Ние не смеем да отнемем нито едно листенце от венеца на нашите борци и нашето благоговение и адмирация към тях ни най-малко не се накърняват.* Вазов.

адрес *м.* (фр.). 1. Указание на мястото и името на лице, учреждение и др., до които се изпраща писмо, телеграма или друга пратка. *По адреса ако се съди, това са родителите му, баща му навярно.* Л. Стоянов. || *Стесн.* Означение на точното местожителство на лице. *Кажи ми адреса си.* 2. Писмено обращение към лице или учреждение за израз на благодарност, похвала, изтъкване заслуги и под. *На юбиляра поднесоха художествено изработен адрес.* ▢ **Говоря** (или **пиша**) **по адрес на някого** — злословя за някого. **Сбъркал адреса** (разг., подигр.) — излъгал се в намеренията си.

адресант *м.* Лице, до което се изпраща писмо, телеграма или друга пратка. *Писмото вече е връчено на адресанта.*

адресен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* адрес. *Адресна книга.* ▢ **Адресна карта** — лист със сведения за адрес и др. данни, за регистриране на гражданите в милицията. **Адресна служба** — служба в милицията за регистриране на гражданите.

адресирам, -аш, *несв.* и *св.* Надписвам адрес на писмо, телеграма или друга пратка. || Отправям писмо или пощенска пратка на определен адрес.

адресиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* адресирам *и от* адресирам се.

адресник, *мн.* -ци, *м.* Адресна книга.

адриатически, -а, -о, *прил.* 1. Обикн. в съчет. **Адриатическо море** — морето между Апенинския и Балканския полуостров. 2. Който се отнася до страните, разположени по бреговете на това море.

адски, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до ада. *Адска бездна. Адски пламък. Адски дим.* 2. *Прен.* Непоносим, страшно мъчителен; пъклен, ужасен. *Над широкото поле трептеше адска мараня.* Елин Пелин. *Адска жажда. Адска болка. Адско мъчение.* ▢ **Адска машина** — бомба с механизъм за избухване в определен миг. **Адски камък** — сребърен нитрат (хим.)

адски. *Нареч. от прил.* адски. *Мъча се адски.*

адютант *м.* (лат.). *Воен.* Офицер, който е в услуга на по-висш военен началник.

адютантски, -а, -о. *Прил. от* адютант.

аеро- (гр.). Първа съставна част на сложни думи със значение въздухоплавателен, напр. аерогара, аеропоща, аеростанция, аерошкола и др.

аеродинамика, *мн.* няма, *ж.* Наука за съпротивата на въздуха при движението на телата.

аеродинамѝчески, -а, -о, *прил.* Аеродинамичен.

аеродру̀м, *мн.* -ове, -а (сл. ч.), *м.* (гр.). Летище.

аероклу̀б, *мн.* -ове, -а (сл. ч.), *м.* Организация на любители на въздухоплаването.

аеролѝт *м.* (гр.). *Астр.* Камък от космически произход, паднал на земята.

аеропла̀н *м.* (гр.). Самолет.

аеропла̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* аѐроплан. *Аеропланни нападения.*

аероснѝмка *ж.* Фотографска снимка, направена от самолет.

аероста̀т *м.* (гр.). *Авиац.* Въздухоплавателен апарат, по-лек от въздуха; балон.

аеротранспо̀рт, *мн.* няма, *м.* Превоз на пътници, стоки и поща по въздуха.

а̀жио и **а̀джио** *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Банк.* В капиталистическите страни — разликата между действителната и номиналната стойност на парични знаци и ценни книжа.

ажу̀р[1] *м.* (фр.). Вид бродерия на дупчици върху тъкан с някои извадени нишки.

ажу̀р[2] *нареч.* (фр.). Редовно и на време до последния ден изпълнено (особено в счетоводството). *В работата си той винаги е ажур.*

ажу̀рен, -а, -о, *прил.* Който има вид на мрежа; мрежест, прозирен. *Ажурени чорапи.*

аз[1], *вин.* м е н е, *съкр.* м е, *удвоено* м е н е м е; *дат.* м е н е, *съкр.* м и, *удвоено* м е н е м и, *лично местоим., 1 л. ед.* Служи на лицето, което говори, да означи себе си. *Млад съм аз, но младост не помня.* Ботев. *Аз вече пушка нарамих | и на глас тичам народен.* Ботев. *Навън! Иди ни предай на турците! Аз съм Левски.* Вазов. *Ти ли си, майко, тъй жално пела, | ти ли си мене три годин клела.* Ботев. *Що ме, Цено, ти забрави, | що си ми сърдита?* Вазов. *Мене ме викат Иван. Дай мене каквото ми се пада. Той ми поръча да дойда. Мене ми се каза всичко.*

аз[2], *мн.* няма, *м. Остар.* Наименование на първата буква от старобългарската азбука. *Вземе от коленете си панакидата, сложи я над кросното и, като показва с пръст, почва да реди „Аз... буки... веде... глагол“...* Влайков.

аза̀рт. Вж. х а з а р т.

аза̀ртен. Вж. х а з а р т е н.

а̀збест *м.* (гр.). Огнеупорен сивобял влакнест минерал, който служи като изолационно средство.

а̀збестов, -а, -о. *Прил. от* азбест. *Азбестов картон.*

а̀збука *ж.* **1.** Всички букви на една писменост в определен ред. *Глаголическа азбука. Кирилска азбука. Латинска азбука.* **2.** Условни знакове за предаване на някакъв текст. *Азбука за слепи.* **3.** *Прен.* Основни начала на една наука, елементарно познание. □ **Морзова азбука** — условни знакове от черти и точки за предаване буквите с телеграфен апарат.

а̀збучен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* азбука. *Азбучен ред. Азбучен каталог.* □ **Азбучна истина** — елементарна истина.

а̀збучник, *мн.* -ци, *м.* Списък, указател на имена, книги и др., наредени в азбучен ред.

азиа̀тец, *мн.* -тци, *м.* **1.** Лице от местното население на Азия. **2.** *Стесн. Остар.* Турчин. *Но върлий азиатец, обзет от ярост дива, ..., | сече, гори и роби, обесва и убива.* Вазов.

азиа̀тка *ж.* Жена от местното население на Азия.

азиа̀тски, -а, -о. *Прил. от* Азия *и от* азиатец. *Азиатска пустиня. Азиатско племе.*

азо̀т, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Хим.* Химически елемент — газ без цвят, главна съставна част на въздуха.

азо̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* азот. *Азотна киселина.*

ай *междум.* **1.** За израз на неприятна изненада, на болка. *Закачи се рибата, подхлъзна се и цап! в огъня. „Ай!“ извика стопанката.* Ал. Константинов. *Ай да се не види!* Погов. **2.** За израз на приятна изненада, на радост; ах, ей. *Види, да речем, слънцето, като засяда, и ще каже: ай че хубаво!* Йовков. **3.** За израз на съчувствие, състрадание към някого. *Ай бедният Доверчинов, какво ли му се е случило?* Елин Пелин.

айгъ̀р *м.* (тур.). *Нар.* Нескопен кон; жребец.

айра̀н *м.* (тур.). *Диал.* Кисело мляко, разбито във вода; мътеница.

академѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* **1.** Придържане към установените традиции в науката и изкуството. **2.** Чисто теоретична, откъсната от практиката насока в научните и учебни занимания.

академѝк, *мн.* -ци, *м.* Редовен, действителен член на академия на науките.

академѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който има качества и отговаря на изискванията, присъщи на работата в една академия; сериозен, издържан. *Академична работа. Академичен труд. Академичен доклад. Академично изложение. Академична лекция.* **2.** За изкуства (живопис, скулптура, музика) — съобразен с началата и изискванията за създаване на съвършени творения; класически. *Академично изпълнение.* **3.** Академически. *Академичен час. Академичен хор.*

академѝчески, -а, -о, *прил.* Който се отнася до академия. *Академически съвет. Академически час. Академическа младеж. Академически речник.*

академѝчно *нареч.* Съобразено с изискванията за академична работа. *Говоря академично. Свиря академично.*

акадѐмия *ж.* (гр.). **1.** Върховно учреждение за наука и изкуство. *Българска академия на науките.* **2.** Висше учебно заведение за определена област на науката или на изкуството. *Медицинска академия. Музикална академия. Търговска академия. Военна академия.*

ака̀циев, -а, -о. *Прил. от* акация. *Акациева горичка. Акациев мед.*

ака̀ция *ж.* (гр.). *Бот.* Дърво с ароматни бели гроздовидни цветове; салкъм. Robinia pseudoacacia.

акварѐл *м.* (ит.). **1.** Водна боя. **2.** *Разш.* Картина, нарисувана с водни бои.

акварѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* акварел. *Акварелен пейзаж.*

акварелѝст *м.* Художник, който рисува с водни бои.

аква̀риум *м.* (лат.). **1.** Стъклен съд с вода, в който се държат риби, водни животни и расте-

ния. **2.** Институт за изучаване на водния животински и растителен свят.

акламация, обикн. *мн.* акламации, *ж.* (лат.). Възторжени възгласи и ръкопляскания. *С нестихващи акламации бе гласувана приветствена телеграма до вожда на прогресивното човечество великия Сталин.* Раб. дело, 1950 г.

акламирам, -аш, *несв.* и *св.* Приветствувам с акламации. *Събранието акламира оратора.*

акламиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* акламирам.

аклиматизация *ж.* Приспособяване към нов климат; аклиматизиране.

аклиматизирам, -аш, *несв.* и *св.* (гр.). За растение или животно — приспособявам към нов климат.

аклиматизирам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *възвр.* Приспособявам се към нов климат, нови условия и нов начин на живот.

аклиматизиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* аклиматизирам и *от* аклиматизирам се.

ако *съюз.* **1.** За условие. а) При обикновено условие; в случай че. *Ако ти кажат, че ази / паднал съм с куршум пронизан, / и тогаз, майко, не плачи.* Ботев. *Огнянов знаеше, че бившият му ученик го обожаваше и би сторил всичко, ако го помолеше.* Вазов. б) При условие, което дава основание за съпоставяне. *А Хаджи Генчо не е такъв,..., и ако е майка му знаяла три, то той знае цели триесет.* Каравелов. *Ако ние тука сме скитници и голаци, в България нашите бедни братя са хиляди пъти по-зле.* Вазов. в) *Разг.* При условие, чието възможно естествено заключение се отрича. *Ако ми е брат, не ми е ортак на кесията.* Погов. *Ако казах, не отрязах.* Погов. г) При условие, противоположно на действителността (предимно с минало време и в съчет. а к о д а). *Ако тоя Хаджи Генчо да не пееше малко с носа си..., то и глухите би се събрали да го слушат.* Каравелов. *Ако знаех, нямаше да питам.* || В съчет. а к о л и — при условие, което се противопоставя на друго условие. *Ако ти са лоши децата, не им трябва имот; ако ли са добри, защо им е.* Погов. **2.** За отстъпване; при все че, въпреки че. Само в съчет. а к о и, а к о и д а, а к о щ е б и и др. — *Ако и стар, неволята го нудеше да пори с ралото гърдите на майка България.* Ал. Константинов. *Ако и да съм далече / аз от тебе, рай земя, / ала никак туй не пречи / ти да ми си все в ума.* Вазов. *Глава да съм, че ако ще би и лукова.* Погов.

ако *нареч. Диал.* Какво от това, нека, нищо, добре, не вреди. *Ако е далеч, бае Лулчо, нищо от това.* Влайков. *Не можах да му разтуря хатъра и дойдох. — Няма нищо, бабо Джурвовице, ако си! — я пресече дядо Славчо.* Влайков.

акомодация, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Науч.* Приспособяване, нагаждане. *Акомодация на окото.*

акомпанимент *м.* (фр.). *Муз.* Съпровод с един или повече музикални инструменти при пеене или свирене. *Акомпанимент на пиано.*

акомпанирам, -аш, *несв. Муз.* Съпровождам пеене или свирене с един или повече музикални инструменти.

акомпаниране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* акомпанирам.

акорд[1] *м.* (фр.). *Муз.* Хармонично съчетание от няколко тона, най-малко три, които звучат едновременно. *Прозвучаха първите акорди на пианото.* Йовков.

акорд[2], *мн.* няма, *м.* (фр.). Само в съчет. **на акорд** — по споразумение за заплащане според извършена работа. *Работя на акорд. Давам работа на акорд.*

акордант *м.* Лице, което взема работа на акорд.

акордеон *м.* (фр.). Музикален инструмент с клавиатура и мех.

акордеонен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* акордеон. *Акордеонен оркестър.*

акордеонист *м.* Лице, което свири на акордеон.

акордирам, -аш, *несв.* и *св.* Настройвам музикален инструмент.

акордиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* акордирам.

акордьор *м.* (фр.). Лице, което настройва пиана.

акредитив *м.* (лат.). *Банк.* Нареждане от едно кредитно учреждение до друго да плати определена сума срещу представяне на документи за доставена стока или извършена работа. *Откривам акредитив.*

акредитивен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* акредитив. *Акредитивна форма на плащане.* □ **Акредитивни писма** — официални документи, с които известно лице се представя за дипломатически представител при правителството на друга държава.

акредитирам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). **1.** *Дипл.* Изпращам някого дипломатически представител при правителството на друга държава. **2.** *Банк.* Издавам акредитив.

акредитиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* акредитирам.

акробат *м.* (гр.). Изкусен изпълнител на трудни и сложни гимнастически упражнения. *Цирков акробат.*

акробатика, *мн.* няма, *ж.* Акробатско изкуство.

акробатка *ж.* Жена акробат.

акробатски, -а, -о. *Прил. от* акробат. *Акробатски упражнения.*

акробатство, *мн.* няма, *ср.* Изкуство и занятие на акробат.

акропол *м.* (гр.). *Истор.* Укрепена по-висока част на старогръцки град; крепост.

акростих *м.* (гр.). *Литер.* Стихотворение, в което началните букви на стиховете образуват дума или изречение.

акселбанти, *мн.* (*ед.* акселбант), *м.* (нем.). Шнур през рамото на униформа на офицери и др.

аксиома *ж.* (гр.). **1.** Положение, чиято истинност се приема без доказателства. *Математически аксиоми.* **2.** *Разш.* Неоспорима, очевидна истина.

акт, актът, акта, *мн.* актове, акта (сл. ч.), *м.* (лат.). **1.** Отделна проява на човешка дейност; действие, постъпка. *Политически акт. Акт на внимание.* **2.** *Юрид.* Документ, с който се удостоверява някакъв факт или положение, установено обикновено в присъствие на свидетели. *Съставям акт. Нотариален акт. Акт за раждане.* **3.** *Театр. Остар.* Отделна самостойна част от

драматическо произведение; действие. *Пиеса в четири акта.* **4.** Тържествено годишно събрание в учебно заведение. *Годишен акт.* **5.** *Живоп.* Рисунка на голо човешко тяло. □ **Вземам акт** (от нещо) — имам пред вид, съобразявам се в действията си с нещо. **Обвинителен акт** — изложение на данните за обвинение на подсъдим и заключението от тях.

актѝв *м.* **1.** *Полит.* Група от най-дейните членове на една партийна или обществена организация. *Партиен актив.* **2.** *Финанс.* Имотното състояние и вземанията на финансово или търговско предприятие. *Противоп.* пасив. **3.** Само *ед. Прен.* Постижение, успех, заслуга. *Историческата победа на 9 септември, провежданото очистване на авгиевите обори от фашисткото наследство и започнатото държавно и обществено преустройство на демократични начала — с такъв богат актив посреща нашият народ сега новата 1945 година.* Г. Димитров.

актѝвен, -вна, вно, *мн.* -вни, *прил.* (лат.). Деен, енергичен. *Активен борец за мир. Активно участие. Активна отбрана* (воен.).

активизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Подбуждам към дейност; правя по-деен, по-активен.

активизѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Ставам по-активен, по-деен. *Напоследък тя много се активизира.*

активизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* активизирам *и от* активизирам се.

активѝст *м.* Деен член на организация. *Търсете всеки нов активист, откривайте способностите, давайте път.* Г. Димитров.

активѝстка *ж.* Жена активист.

актѝвно. *Нареч. от* активен.

актѝвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* активен. *Политическа активност.*

актрѝса *ж.* (фр.). Жена актьор.

актуа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). Съвременен, навременен, наложителен. *Актуален въпрос. Актуална задача. Актуална тема.*

актуа̀лност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* актуален.

актьо̀р *м.* (фр.). Изпълнител на роля в театрално представление.

актьо̀рски, -а, -о. *Прил. от* актьор. *Актьорско майсторство.*

аку̀ла *ж.* (исл.). *Зоол.* Голяма хищна морска риба. Squalus carcharias. || *Прен.* За лица — хищник, грабител.

акумула̀тор *м.* (лат.). *Физ.* Уред за събиране и натрупване на електрическа или друга енергия.

акумула̀торен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* акумулатор. *Акумулаторна батерия.*

акумула̀ция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Натрупване, набиране. *Акумулация на енергия. Акумулация на капитал.*

акура̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Точен, изпълнителен, грижлив. *Искам да бъдеш акуратен, да изпълняваш точно всичките ми предписания.* Влайков.

акура̀тно. *Нареч. от* акуратен.

акура̀тност, -тта̀, *мн.* няма. *Отвл. същ. от* акуратен.

аку̀стика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** *Физ.* Отдел от физиката, който изучава звука. **2.** Условия да се слуша добре музика или говор от всички места в голямо помещение. *Тази зала няма добра акустика.*

акустѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* акустика. *Акустичен ефект.*

акушѐр-гинеколо̀г *м.* (фр.-гр.). Лекар, специалист по акушерство и гинекология.

акушѐрка *ж.* Жена със специално образование, която оказва помощ на бременни и родилки.

акушѐрски, -а, -о. *Прил. от* акушерка *и от* акушерство. *Акушерска помощ. Акушерски курс.*

акушѐрство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Дял от медицината, който изучава как да се оказва помощ при бременност и раждане. **2.** Занятие на акушерка. *Практикувам акушерство.*

акушѝрам, -аш, *несв.* Помагам на родилка при освобождаване от бременност; бабувам.

акцѐнт *м.* (лат.). **1.** *Езикозн.* Ударение. **2.** Особеното произношение на лице, което говори друг език или диалект. *Той говореше френски като чужденец, с акцент и с грешки.* Вазов.

акцѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* акцент. *Акцентни особености.*

акцентоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (лат.-гр.). *Езикозн.* Дял от фонетиката, който изучава ударението.

акцѝз *м.* (фр.). В капиталистическите страни — косвен данък върху някои стоки с широка употреба или върху луксозни стоки (тютюн, кибрит, захар, ракия, вино, парфюми и др.).

акцѝзен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* акциз. *Акцизни стоки.*

акцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* акция[1]. *Акционен комитет.*

акционѐр *м.* (фр.). *Остар.* Участник в акционерно дружество, притежател на акции.

акционѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* акционер. □ **Акционерно дружество** — капиталистическо предприятие, в което участвуват лица с дялов капитал, разпределен в акции.

акционѐрка *ж.* Жена акционер.

а̀кция[1] *ж.* (фр.). Действие, обикн. в широк масщаб, с предначертана цел. *Акция за мира. Помощна акция. Въоръжена акция. Предприемам акция.*

а̀кция[2] *ж.* (фр.). *Финанс.* Документ за дялов капитал, който се внася от участник в акционерно дружество и носи печалба на притежателя. *Акциите на дружеството падат.* □ **Вдигат се (или падат) акциите на някого** (прен., разг.) — вдига се (или пада) престижът, авторитетът на някого.

акъ̀л, *мн.* акъли, *м.* (тур.). *Разг.* Ум, разум. *Стига да е честен, пъргав и пресметлив, да има акъл в главата.* Влайков.

ала̀ *съюз.* **1.** За противопоставяне; но, обаче. *Колчо бе станал нещо много весел, ала и малко като смутен, като гузен.* Вазов. *И страшен беше хайдутин / за чорбаджии и турци; / ала за клети сюрмаси / крило бе Чавдар войвода!* Ботев. *Стихна боят, мили мой, / ала ти се не завръщаш.* Вапцаров. *Те бяха около десетина, / ала крещяха за стотина.* Вазов. **2.** За засилване, подчертаване на изказана мисъл. *Над Пирот замрък-*

нахме, когато избухна една страшна буря, ала каква буря! Вазов.

алаба̀стров, -а, -о. *Прил. от* алабастър.

алаба̀стър, *мн.* няма, *м.* (гр.). Вид бял или прозрачен дребнозърнест гипс.

алаба̀ш *м.* (тур.). *Бот.* Вид зеле със силно надебелено късо стъбло, което се яде; гулия. Brassica napobrassica.

алабро̀с *м.* (фр.). Мъжка прическа, при която косата се реши нагоре и назад.

ала̀рма *ж.* (фр.). 1. Сигнал за тревога. 2. *Разг.* Шум, врява, олелия. *Вдигам аларма.*

ала̀рмен, -а, -о. *Прил. от* аларма. *Алармен сигнал.*

алармѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Давам сигнал за тревога, вдигам тревога. 2. Предизвиквам тревога.

алармѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* алармирам.

алба̀нец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Албания.

алба̀нка *ж.* Жена от основното население на Албания.

алба̀нски, -а, -о. 1. *Прил. от* Албания *и от* албанец. *Албанска територия. Албанска носия.* 2. Като *същ. м.* **албански** — албански език.

албиго̀ец, обикн. *мн.* албиго̀йци, *м. Истор.* Привърженик на богомилска секта във Франция в XII и XIII стол.

албино̀с *м.* (исп.) Човек или животно с ненормално бяла кожа и коса.

албу̀м *м.* (лат.). 1. Книга или тетрадка за сбирка от фотографни снимки, илюстровани карти, пощенски марки и под. *Албум за марки. Албум за картички.* || Красиво подвързана книга с празни листове за автографи, стихове, рисунки и под. 2. Издание на сбирка от картини, чертежи, снимки и др. *Албум на народни носии.*

албу̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* албум. *Албумен каталог.*

албумѝн *м.* (лат.). *Науч.* Белтъчно вещество; белтък.

а̀лгебра *ж.* (араб.). 1. Само *ед.* Дял от математиката, в който се изучават общите закони на действията с величини, независимо от тяхното числено значение. || Учебен предмет. *Получих по алгебра отличен.* 2. Учебник по алгебра. *Купих си алгебра за девети клас.*

алгебрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* алгебра. *Алгебрична функция.*

алгебрѝчески, -а, -о, *прил.* Алгебричен. *Алгебрическо уравнение.*

алгебрѝчески. *Нареч. от прил.* алгебрически.

алегорѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* алегория. *Алегоричен разказ.*

алегорѝчески, -а, -о, *прил.* Алегоричен.

алегорѝчески. *Нареч. от прил.* алегорически.

алегорѝчно. *Нареч. от* алегоричен. *Изразява се алегорично.*

алего̀рия *ж.* (гр.). Изобразяване на идеи, представи и отвлечени понятия чрез конкретни образи; иносказание.

алѐгро (ит.). *Муз.* 1. *Нареч.* За означаване на темпо — бързо, живо. 2. Като *същ. ср.* **алегро** — музикално произведение или къс от такова произведение с бързо темпо.

а̀лен, -а, -о, *прил.* (ту̀р.). Яркочервен, пурпурен. *Из полуоткрити уста бе потекла струйка алена кръв и обагрила бялата ѝ гушка.* Елин Пелин. *Из житата блещят алени макове и синя метличина.* Йовков.

аленѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* аленея *и от* аленея се.

аленѐя, -ѐеш, *мин. св.* аленя̀х, *несв.* Аленея се. *От кръв аленее снегът.* Смирненски.

аленѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* аленя̀х се, *несв., сред.* Имам ален цвят, изглеждам ален. *Цветана и сега се смее... устните ѝ се аленеят.* Йовков.

а̀лест, -а, -о, *прил.* (тур.). За кон — възчервен, червеникав. *Яхнали своите добре охранени алести коне, те заминаха за Дъбин.* Влайков.

алѐя *ж.* (фр.). Пътека в градина или парк. || Път между дървета или храсти. *От тука той* (пътят) *се преобръща на истинско просторно шосе и представява една прекрасна алея, оградена с исполински многовековни букове и ясики.* Вазов.

а̀либи, *мн.* няма, *ср.* (лат.). *Юрид.* Отсъствието на обвиняемия от мястото на престъплението по време на извършването му като доказателство за неоснователността на обвинението.

алилодидактѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (гр.). *Истор.* Взаимоучителен. □ **Алилодидактичен метод** — метод, по който по-напреднали ученици обучават другите под ръководството на учителя.

алилу̀я *неизм.* (евр.). *Църк.* Като завършек на църковно песнопение — хвалебен възглас със значение х в а л е т е г о с п о д а.

алинѐя *ж.* (лат.). *Юрид.* Нов ред в закон или правилник.

алитера̀ция *ж.* (лат.). *Литер.* Подреждане на думи с еднакви звукове или срички като поетически похват. Напр. *Пием, пеем буйни песни.* Ботев. *Ден денувам — кътища потайни, | нощ нощувам — пътища незнайни.* Яворов. *Бърза бързоструйна Струма.* Траянов. *Цар царува в Цариграда, | Бяла Рада в Будим града.* Нар. пес.

алка̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Лугав, основен. *Алкална реакция.*

алка̀ли, само *мн., м.* (араб.). *Хим.* Съединения на алкалните метали, които дават основна реакция.

алкало̀йд, обикн. *мн.* алкало̀йди, *м.* (араб.). *Хим.* Сложни органически съединения, които се образуват в растенията и се отличават със силно фармакофизиологично действие, най-вече отрови (хинин, морфин, стрихнин и др.).

алкало̀йден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* алкалоид. Който дава характерните за алкалоидите реакции.

алкохо̀л *м.* (араб.). 1. *Хим.* Спирт. 2. *Разш.* Спиртни пития.

алкохо̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* алкохол. *Алкохолни пари. Алкохолно питие.*

алкохолизѝрам, -аш, *несв.* и *св. Хим.* Насищам със спирт.

алкохолизѝрам се, -аш се, *несв., сред.* Пристрастявам се към прекомерна употреба на спиртни напитки; ставам алкохолик.

алкохолизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* алкохолизирам *и от* алкохолизирам се.

алкохолѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Навик, страст към прекомерна употреба на спиртни напитки, с вредни последствия за здравето; пиянство.

алкохолѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, което страда от алкохолизъм; пияница.

алкохолѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* алкохолик.

аллàх, *мн.* няма, *м.* (араб.). Бог в мохамеданската религия.

алманàх, *мн.* -си, *м.* (араб.). 1. Сборник от кратки литературни, исторически, публицистични и др. произведения, обикн. във връзка с определен период от време. *Литературен алманах. Търговски алманах.* 2. *Остар.* Календар с научно-популярно и забавно четиво.

àло *междум.* (англ.). При повикване по телефон — Слушай! || *Разш.* Хей там! Слушай! *Ало, плаща!*

алпакà, *мн.* няма, *ж.* (кит.). Сплав от мед, никел и цинк, подобна на сребро, от която се правят прибори за ядене и под.

алпѝец, *мн.* -ййци, *м.* Жител на селище в Алпите.

алпѝйски, -а, -о. *Прил. от* Алпи. *Алпийски пейзаж.* || Високопланински. *Алпийска растителност.*

алпинèум *м.* Място в градина, гдето се отглеждат високопланински растения, обикн. за научни цели.

алпинѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). Високопланински туризъм.

алпинѝст *м.* Лице, което се занимава с високопланински туризъм.

алпинѝстка *ж.* Жена алпинист.

алпѝнки, *мн.* (*ед.* алпѝнка), *ж.* Вид спортни обуща за високопланински туризъм.

алт, àлтът, àлта, *мн.* àлти, àлта (сл. ч.), *м.* (ит.). *Муз.* 1. Нисък женски или детски глас. 2. Лице с алтов глас. *В хора постъпиха два алта и един бас.* 3. Вид музикален инструмент.

алтернатѝва *ж.* (фр.). Избор на едно от две единствено възможни решения, които взаимно се изключват.

алтернатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* алтернатива. *Алтернативно решение.*

алтѝст *м. Муз.* Лице, което свири на алтов инструмент.

алтѝстка *ж.* Жена алтист.

àлтов, -а, -о., *Прил. от* алт. *Алтова партия.*

алтруѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). Готовност да се работи в полза на другите без оглед на личните интереси. *Противоп.* егоизъм.

алтруѝст *м.* (фр.). Лице, което проявява алтруизъм.

алтруистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* алтруизъм. *Алтруистична постъпка.*

алтруистѝчески, -а, -о, *прил.* Алтруистичен.

алтруистѝчески. *Нареч. от прил.* алтруистически.

алтруистѝчно. *Нареч. от* алтруистичен.

алтруѝстка *ж.* Жена алтруист.

алтъ̀н (тур.). 1. *Същ. м.* Златна турска монета; жълтица. 2. *Прил. неизм.* Златен. || *Прен.* Много хубав. *Алтън Калофер.*

алувиàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* алувий. *Алувиален пласт.*

алу̀вий, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Геол.* Земен пласт, образуван от наноси, утайки от глина, пясък и под.

алумѝниев, -а, -о. *Прил. от* алуминий. *Алуминиев съд. Алуминиева индустрия. Алуминиев окис.*

алумѝниен, -а, -о, *прил.* Алуминиев.

алумѝний, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (лат.). Химически елемент — лек и ковък метал със сребристобял цвят.

àлфа, *мн.* няма, *ж.* (финик.). Първата буква от гръцката азбука. || *Разш.* Начало. □ **Алфа** и **омега** (книж.) — начало и край; същина.

алхимѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, което се занимава с алхимия.

алхимѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* алхимия.

алхимѝчески, -а, -о, *прил.* Алхимичен.

алхѝмия *ж.* (араб.). Средновековна химия, която се е занимавала главно с търсене на „философския камък“ за превръщане простите метали в злато.

àлчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Лаком, жаден за материални блага; ненаситен. *На различни езици говорят хората на труда и алчните експлоататори, ограбваните на чуждия пот.* Караславов. *Алчен за пари. Алчен поглед.*

àлчно. *Нареч. от* алчен.

àлчност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* алчен.

алъш-верѝш, *мн.* няма, *м.* (тур.). *Разг. Остар.* 1. Вземане-даване. *Алъш-веришът му става все по-голям.* Влайков. 2. Общуване. *С такъв човек да нямаш алъш-вериш.*

алю̀зия *ж.* (фр.). Загатване, намек. *Прави алюзия, че не е доволен.*

алю̀р *м.* (фр.). Обикн. за кон — начин на ходене, ход.

àма *междум.* (тур.). *Разг.* За израз на учудване и възмущение; ей че. *Каквото знаем, туй ще казваме. Няма да ни обесят, я? Ама работа, а!* Йовков. *Ама си глупава, защо не кажеш на Бъзунека?* Елин Пелин. || Понякога в съчет. а м а ч е. *Ама че неприятна работа.*

амà *съюз* (тур.). *Разг.* За противопоставяне на нещо, върху което се набляга; но, ала, обаче. *Конят ти е готов навън, ама пътят е лош за Троян.* Вазов. *Аз не знам книга, аз съм без очи. Ама като е за помнене, помня.* Йовков. *Бе аз ще ви дам да разберете, ама да са здрави предни зъби.* Йовков. *Радке, радвай се, ама много да се радваш, чу ли?* Вазов. *Днес бях, бабо, една рибка хванал, | ама каква! — рибка златоперка.* П. Р. Славейков.

амазòнка *ж.* (гр.). 1. В гръцката митология — мъжествена и войнствена жена. 2. Жена ездачка. *Турското седло на Милкиния кон ѝ пречеше да седне като амазонка.* Вазов. 3. *Прен.* Женски костюм за езда.

амалгàма *ж.* (араб.). *Хим.* Сплав от живак и друг метал.

амалгамѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Покривам с амалгама. *Амалгамирам стъкло за огледала.*

амалгамѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* амалгамирам.

ама̀н *междум.* (тур.). *Разг.* За израз на досада, мъка или молба. *Аман от чорбаджии.* Ботев. *Аман, господин кмете, не прави така, моля ти се!* Влайков.

аматьо̀р *м.* (фр.). Лице, което се занимава с нещо не по професия; любител. *Аматьор-фотограф. Аматьор-футболист.*

аматьо̀рски, -а, -о. *Прил. от* аматьор. Любителски. *Аматьорска снимка.*

амбала̀ж *м.* (фр.). 1. Опаковка. 2. Материали за опаковка.

амбала̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* амбалаж. *Амбалажна хартия. Амбалажни разноски.*

амбицио̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Изпълнен с амбиция; честолюбив. *Амбициозен човек.*

амбицѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Предизвиквам у някого амбиция. *Амбицирах го да се учи добре.* **амбицирам се** *сред.*

амбицѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* амбицирам *и от* амбицирам се.

амбѝция *ж.* (лат.). Силно желание, стремеж към постигане на нещо. *Ние трябва да имаме благородната амбиция като партийци комунисти да бъдем във всяко отношение добри и верни ученици на Ленин и Сталин.* Г. Димитров. || Силно изострено честолюбие. *Болни амбиции. Дребни амбиции.*

амбро̀зия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). В гръцката митология — храна на боговете, която ги правела вечно млади и красиви.

амбула̀нтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Който упражнява търговия или занаят, като се движи от място на място. *Амбулантен търговец.*

амбулато̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* амбулатория. *Амбулаторно лекуване.*

амбулато̀рия *ж.* (лат.). Лечебница за преглед и медицинска помощ на болни, които идват от вън.

амбулато̀рно. *Нареч. от* амбулаторен. *Лекувам се амбулаторно. Амбулаторно болни.*

амво̀н *м.* (гр.). *Църк.* Издигнато място в черква, отгдето се произнасят проповеди. *Младият поп Дочо държа огнено слово от амвона на черквата.* Йовков.

амѐба *ж.* (гр.). *Зоол.* Най-простото микроскопично едноклетъчно животно, което няма постоянна форма. Amoeba.

америка̀н *м.* Вид фабрично памучно платно.

америка̀нец, *мн.* -нци, *м.* 1. Лице от населението на Северноамериканските съединени щати. 2. Жител на Америка.

американизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Придавам американски вид и дух. *Работническият комбинезон го беше американизирал.* Г. Белев.

американизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* американизирам *и от* американизирам се.

америка̀нка[1] *ж.* 1. Жена от населението на Северноамериканските съединени щати. 2. Жена от Америка изобщо.

америка̀нка[2] *ж. Печ.* Вид машина за печатане на малки печатни произведения.

америка̀нски, -а, -о. *Прил. от* Америка *и от* американец. *Американски империализъм. Американски филм.* □ **Американско наддаване** — вид лотария, при която за един предмет всеки от участниците прибавя по някаква сума.

америка̀нски. *Нареч. от прил.* американски.

аметѝст *м.* (гр.). *Минер.* Особен вид кварц — полускъпоценен камък със син или виолетов цвят.

аметѝстов, -а, -о. *Прил. от* аметист. *Аметистов пръстен.*

амѝ[1] *съюз* (тур.). *Разг.* 1. За противопоставяне на нова мисъл; но, а. *Свирката не свиреше, ами думаше.* Влайков. || За усилване на мисълта, изказана в предходното изречение. *Не часовник, ами цял будилник ще ти намеря.* Елин Пелин. 2. Във въпросително изречение — за изтъкване на доводи при съпоставяне. *Нищо не мога да приказвам с него. — Ами аз как приказвам с тебе?* Елин Пелин. *Хай да се не види! — каза чичо Митуш загрижено. — Ами сега?* Йовков. *Ами защо плачеш, лели?* Елин Пелин. 3. При отговор на въпрос — когато се изразява неохота или несигурност. *За какви юнаци? — Ами за българските юнаци, тате.* Вазов. *Често ли се срещаш с даскала? — Ами често го виждам.* Хар. Русев. *Защо те изпъди? — Ами гърмях с пушка по него, та тогава ме изпъди.* Вазов. || В съчет. а м и ч е. *Какво е, бабо? — Ами че знам ли, пиле.* В. Друмев. 4. Като начална дума на изречение — при израз на нерешителност. *Ами да беше ни прегледал, господин докторе.* Йовков.

амѝ[2] *частица. Разг.* 1. За потвърждение; да, така. *Тука ли бяха? — Тука, ами.* Йовков. 2. За израз на недоверие, съмнение, отричане. *Казал на Божура, че щял да се върне и да я вземе. — Ами, ще се върне той, когато се върне баща ми от оня свят.* Йовков.

амѝн *неизм.* (евр.). *Църк.* Дума за потвърждение със значение и с т и н а, т ъ й е, т ъ й д а б ъ д е, обикн. като завършек на молитва, благословия, клетва и под. *Вечерната се свърши. Последното амин на отец Павел замря без ехо.* Елин Пелин. *Аз вярвам в това и казвам „амин“.* Ботев. || *Разш.* Завършек, край. *Над всичко ще каже / времето „амин“.* Каравелов.

а̀мкам, -аш, *несв. Дет.* Гальов. Ям.

а̀мкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* амкам.

амнистѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Давам амнистия. **амнистирам се** *страд.*

амнистѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* амнистирам *и от* амнистирам се.

амнѝстия *ж.* (гр.). Заличаване на наказания за престъпления, което се прави със закон от върховната държавна власт. *Давам амнистия. Политическа амнистия.*

амо̀ниев, -а, -о. *Прил. от* амоний. *Амониев карбонат.*

амо̀ний, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Хим.* Атомна група, която влиза в състава на много соли.

амоня̀к, *мн.* няма, *м.* (гр.). 1. *Хим.* Съединение на азот с водород — безцветен газ с остър дъх. 2. *Апт.* Воден разтвор на амоняк; амониев хидрат.

амоня̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* амоняк. *Амонячна сода.*

аморален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (гр.). Безнравствен.

амортизационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* амортизация. *Амортизационен фонд.*

амортизация, *ж.* (фр.). *Иконом.* Постепенно погасяване стойността на машини, сгради и под. чрез периодично отчисляване на определени суми, които съответствуват на стойността на изхабяването им. || *Финанс.* Погасяване на заем, на дълг.

амортизирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя амортизация.

амортизиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* амортизирам.

аморфен, -фна, -фно, *мн.* -фни, *прил.* (гр.). Който няма кристален строеж; безформен. *Аморфна маса.*

аморфност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* аморфен.

ампер *м.* (фр.). *Физ.* Единица за измерване силата на електрическия ток.

амплитуда *ж.* (лат.). *Физ.* Разстоянието между крайните точки, до които стига едно тяло при люление или трептение. *Амплитуда на махалото.* || *Прен.* Най-голямото отклонение при колебание на температурата. *Амплитуда на денонощното изменение на температурата.*

амплоа, *мн.* няма, *ср.* (фр.). *Театр.* Определени роли, които подхождат на артистичните качества на един актьор.

ампула *ж.* (лат.). *Апт.* Запоено островърхо стъкълце с лекарство за инжекции.

ампутация *ж.* (лат.). *Мед.* Цялостно или частично хирургическо отрязване на болен крак или ръка.

ампутирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя ампутация. **ампутирам се** *страд.*

ампутиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ампутирам.

амулет *м.* (араб.). *Остар.* Малък предмет, който се носи от суеверни като магическо средство за предпазване от болести или от злополуки; муска, талисман.

амуниционен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* амуниция. *Амуниционен склад.*

амуниция *ж.* (лат.). *Събир. Воен.* Необходимите вещи на един войник, вън от оръжието (раница, ремъци, сумки и др.); снаряжение. || Предмети за впрягане или яздене на кон. *Конска амуниция.*

амур *м.* (фр.). *Митол.* У римляните — бог на любовта, изобразяван като момченце с крила, лък и стрела.

амфибия *ж.* (гр.). *Зоол. Бот.* Земноводно животно или растение.

амфибрахий, -ият, -ия, *мн.* -ии, *м.* (гр.). *Литер.* Трисрична стихотворна стъпка с ударена средна сричка (⌣—⌣). Напр. *Сто двадесет души те бяха на брой | и паднаха всички във първия бой.* П. П. Славейков.

амфитеатрален, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* амфитеатър. *Амфитеатрално разположение.*

амфитеатрално. *Нареч. от* амфитеатрален. *Някой рът се проснал на дълж . . . Над него други се възвишават амфитеатрално един над други.* Вазов. *Амфитеатрално разположен.*

амфитеатър, *мн.* -три, *м.* (гр.). *Архит.* **1.** В стара Гърция и Рим — открита сграда за зрелища с места, разположени стъпаловидно и в полукръг. **2.** Помещение, зала, аудитория и др. с места за сядане, разположени стъпаловидно.

амфора *ж.* (гр.). *Археол.* Голям съд с две дръжки, обикн. с тясно гърло и заострено дъно, за прибиране и пренасяне на вино, масло, зърнени храни, риба и пр.

анадолец, *мн.* -лци, *м.* Лице по произход от Анадола (Мала Азия); малоазиец.

анадолка *ж.* Жена по произход от Анадола.

анадолски, -а, -о. *Прил. от* Анадол *и от* анадолец. *Анадолски турци.*

анали, *мн.* (*ед.* няма) (лат.). Изложение на забележителни събития в хронологически ред; летопис. *Анали на Народното събрание. Съдебни анали.*

анализ *м.* (гр.). **1.** *Филос.* Способ, метод за изследване чрез разлагане на цялото на съставните му елементи. *Противоп.* синтез. *Психологически анализ.* **2.** *Хим.* Разлагане на известни вещества, за да се установи качеството и количеството на съставните им елементи. *Химически анализ. Качествен анализ. Количествен анализ. Анализ на кръвта. Анализ на урината. Анализ на почвата.* **3.** *Физ.* Определяне състава на вещество или вълна. **4.** *Грам. Литер.* Разбор на текст. *Морфологически анализ. Синтактически анализ. Анализ на литературни произведения.* □ **Звуков анализ** — определяне простите трептения, от които е съставен един звук. **Спектрален анализ** — изследване състава на светливите тела според техния спектър.

анализирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя анализ, разлагам на съставните части; изследвам, разглеждам. *Моето намерение тук не е да анализирам стихотворенията на* [П. Р.] *Славейков, а бегло да посоча техния характер.* П. П. Славейков. *Анализирам кръв.*

анализиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* анализирам.

аналитичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Основан на анализ, който си служи с анализ. *Аналитичен метод. Аналитична геометрия.* || Склонен към анализ; разсъдлив. *Аналитичен ум. Аналитична способност.* □ **Аналитични езици** (езикозн.) — езици, в които отношенията между думите в изречението се изразяват не с формите на самите думи, а с помощта на служебни думи, словоред и др.

аналитично. *Нареч. от* аналитичен.

аналогичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Подобен. *Аналогичен случай. Аналогични условия.*

аналогично. *Нареч. от* аналогичен.

аналогия *ж.* (гр.). Наличност на еднакви признаци; подобие, съответствие, еднаквост. *По аналогия.*

аналой, -оят, -оя, *мн.* -ои, *м.* (гр.). *Църк.* Висока масичка с полегата повърхност в църква за поставяне на икони и книги. *Върху аналоите лежаха затворени книги.* Йовков.

анамнѐза *ж.* (гр.). *Мед.* Сведения за живота и състоянието на болния преди и по време на заболяването.

анана̀с *м.* (малайски). **1.** Тропическо растение с едри, ароматни и сочни плодове с дебела кора. Bromelia ananas. **2.** Плодът на това растение.

анапѐст *м.* (гр.). *Литер.* Стихотворна стъпка от три срички, от които последната е ударена (⏑⏑—). Напр. *Поздравѝх | пролетта̀, | поздравѝх | младостта̀ | и възто̀ржен разтво̀рих очѝ.* Смирненски. *Ухото ми понякога схващаше ясно равномерните удари на буталките, и тогава сякаш влакът пееше и повтаряше милиони пъти някой стих в анапест.* Вазов.

анархѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). **1.** *Полит.* Реакционно дребнобуржоазно течение, враждебно на марксизма, което отрича диктатурата на пролетариата и всяка държавна власт, като се обявява против организираната политическа борба на работническата класа и ръководната роля на пролетарската партия. *Анархизмът е обърнат наопаки буржоазен индивидуализъм, ... подчинение на работническата класа на буржоазната политика под формата на отричане на политиката.* Ленин. **2.** *Разг.* Отричане, непризнаване на власт, ред и дисциплина. *А онзи бяс на човешката мисъл, който се нарича анархизъм и който има за квас отровата на отчаянието, е чужд не само на нашия, но и на всякой народ.* П. П. Славейков.

анархѝст *м.* (гр.). **1.** Привърженик на анархизма, член на анархистична организация. *Няма и не може да има в такава боева партия като нашата място за анархисти, анархосиндикалисти, анархокомунисти и други подобни вредителски елементи.* Г. Димитров. **2.** *Разг.* Лице, което не се подчинява на власт, ред и дисциплина; своеволник.

анархистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* анархизъм *и от* анархист.

анархистѝчески, -а, -о, *прил.* Анархистичен.

анархистѝчески. *Нареч. от прил.* анархистически.

анархистѝчно. *Нареч. от* анархистичен.

анархѝстки, -а, -о. *Прил. от* анархист. *Анархистки уклон. Анархистко общество.*

анархѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* анархия; безреден. *Анархично общество.*

анархѝчески, -а, -о, *прил.* Анархичен.

анархѝчески. *Нареч. от прил.* анархически.

анархѝчно. *Нареч. от* анархичен.

ана̀рхия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** Отсъствие на организирана държавна власт, което води към безредие и хаос; безвластие. **2.** *Разг.* Нарушаване на установената власт, ред и дисциплина; безредие. *Корупция и повсеместно разхищение царува в това ведомство! Това не е управление, това е хаос! Анархия!* Чудомир. □ **Анархия в производството** — стихийна безплановост, присъща на капиталистическото производство.

анархосиндикалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Дребнобуржоазно реакционно опортюнистическо течение, което пренася идеите на анархизма в работническото профсъюзно движение.

анархосиндикалѝст *м.* Привърженик на анархосиндикализма.

анасо̀н, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Бот.* Сенникоцветно растение, от чиито семена се получава ароматично масло, което се употребя в медицината, готварството и за приготвяне на мастика. Pimpinella anisum.

анасо̀нов, -а, -о. *Прил. от* анасон. *Анасоново масло.*

ана̀тема *ж.* (гр.). **1.** *Църк.* Отлъчване от църквата чрез проклинане. **2.** *Остар. Разг.* Проклятие! Проклет да бъде! *Селямсъзът... хвърли шарана, па си купи сом, като рече: „Анатема, който плюска днес шаран.“* Вазов.

анатемо̀сам. Вж. а н а т е м о с в а м.

анатемо̀свам, -аш, *несв.*; **анатемо̀сам**, -аш, *св.* **1.** Отлъчвам от църквата чрез анатема. **2.** *Разг.* Проклинам, изгонвам.

анатемо̀сване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* анатемосвам.

анато̀м *м.* (гр.). Учен, специалист по анатомия.

анатомѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* анатомия. *Анатомично изследване.*

анатомѝчески, -а, -о, *прил.* Анатомичен *Анатомически нож. Анатомически музей.*

анатомѝчески. *Нареч. от прил.* анатомически.

анатомѝчно. *Нареч. от* анатомичен.

анато̀мия *ж.* (гр.). Наука за строежа на организмите.

ана̀фора *ж.* *Литер.* Повторение на думи, синтактични форми или звукове в началото на съседни стихове или изречения. Напр. *Чуй как стене гора и шума, | чуй как ечат бури вековни.* Ботев.

анахронѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* (гр.). **1.** Погрешно отнасяне на факт или събитие от една епоха към друга; хронологично несъответствие. **2.** Остаряло мнение, явление и др.; отживелица. *Черковният въпрос.... е за нас и за българския народ вече анахронизъм.* Ботев.

анахронѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* анахронизъм.

анахронѝчески, -а, -о, *прил.* Анахроничен.

ангажимѐнт *м.* (фр.). **1.** Поемане задължение. *Поемам ангажимент.* **2.** Времетраене на поето задължение; договор. *Ангажиментът ви изтича след два месеца.*

ангажѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Уславям лице за извършване на някаква работа. *Ангажирам работници за строеж.* || *Прен.* Привличам в помощ. *Ангажирам авторитета на някого.* **2.** Предварително запазвам. *Ангажирам билет за представление. Ангажирам място в самолет.* **ангажирам се** *възвр.* и *страд.*

ангажѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Поемам задължение, заемам се. *Ангажирам се да приготвя доклад по тоя въпрос.*

ангажѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* ангажирам *и от* ангажирам се.

ангарѝя, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** *Истор.* Принудителна безплатна работа — форма на експлоатация по време на турското робство. **2.** Като *нареч.* **ангария** — безплатно по принуда. *Селяните бяха заставени да пренасят ангария всички материа-*

ли, а който откажеше, веднага го арестуваха. Караславов.

ангел *м.* (гр.). 1. *Рел.* Според християнските вярвания — свръхестествено безплътно същество, което изпълнява порънченията на бога. *Ангелите живеят на небето, а грешниците на земята.* Ботев. *Ангел пазител.* || *Разг.* Гальовно обращение към любимо лице. *Ангел мой.* □ **Бия (блъскам) си ангелите** (разг.) — чудя се какво да правя. *Той си блъскаше ангелите с въпроса какво поведение да държи.* Вазов.

ангелски, -а, -о. *Прил. от* ангел. *Ангелски образ. Ангелска кротост.*

ангина[1] *ж.* (лат.). *Мед.* Възпаление на сливиците в гърлото.

ангина[2] *ж.* (кит.). Гъсто тъкан памучен плат.

английски, -а, -о. 1. *Прил. от* Англия *и от* англичанин. *Думата ми е за английския пролетариат, който, при всичката благотворителност на аристократите, расте не с години, а с часове и с минути.* Ботев. *Английски народ. Английски лорд.* 2. Като *същ. м.* **английски** — английски език. *Тя е моя съседка и ми предава английски.* Вазов. □ **Английска болест** (мед.) — размекване на костите и изкривяване на тялото, обикн. у деца; рахит. **Английска сол** (апт.) — магнезиев сулфат, който се употребя като разслабително средство.

англикански, -а, -о, *прил. Рел.* Който принадлежи или е присъщ на господствената в Англия християнска църква. *Англиканска църква. Англикански пастор.*

англичанин, *мн.* англичани, *м.* Лице от основното население на Англия.

англичанка *ж.* Жена от основното население на Англия.

англосаксонец, *мн.* -нци, *м.* 1. Лице, което принадлежи към германските племена, завладели Британия през V в. 2. Потомък на тези племена.

англосаксонски, -а, -о. *Прил. от* англосаксонец. *Англосаксонски племена.*

англофил *м.* (фр.). Привърженик и поклонник на английската политика и култура.

англофилка *ж.* Жена англофил.

англофилски, -а, -о. *Прил. от* англофил.

англофилство, *мн.* няма, *ср.* Проява на англофил.

англофоб *м.* (фр.). Лице, което мрази английската политика и култура; англомразец.

англофобка *ж.* Жена англофоб.

англофобски, -а, -о. *Прил. от* англофоб.

ангорски, -а, -о. *Прил. от* Ангора, град в Мала Азия, днес Анкара, столица на Турция. □ **Ангорски заек, ангорска котка** — вид заек или котка с мек и дълъг косъм.

ангро *нареч.* (фр.). *Рядко. Разг.* На едро.

ангросист *м. Остар.* Търговец на едро.

андантe (ит.). *Муз.* 1. *Нареч.* За означаване на темпо — умерено бавно. 2. Като *същ. ср.* **анданте** — музикално произведение или къс от такова произведение, което се изпълнява умерено бавно.

анекдот *м.* (гр.). Кратък разказ за смешна случка обикн. из живота на популярна личност. *Разказваха се анекдоти за неговата безстрашливост и смелост при най-трудни обстоятелства.* Вазов. *Пускаха се забавни шеги и разказваха се смешни анекдоти.* Влайков.

анекдотичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* анекдот. *Анекдотичен разказ.*

анекдотично. *Нареч. от* анекдотичен.

анексирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя, извършвам анексия. *В 1938 г. Германия анексира Австрия.*

анексиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* анексирам.

анексия *ж.* (лат.). *Полит.* Насилствено присъединяване на чужда територия от империалистическа държава. *Справедливият демократичен мир трябва да бъде мир без анексии и без контрибуции.* В. Коларов.

анемичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който страда от анемия; малокръвен. 2. *Прен.* Слаб, безжизнен.

анемично. *Нареч. от* анемичен. *Детето се развива анемично.*

анемичност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* анемичен.

анемия *ж.* (гр.). *Мед.* 1. Намаление на количеството на кръвта или изменение на състава ѝ; малокръвие. *Страдам от анемия.* 2. *Прен.* Слабост, безжизненост.

анилин, *мн.* няма, *м.* (араб.). *Хим.* Отровна безцветна или възжълта течност, от която се правят бои, лекарства и под.

анилинов, -а, -о. *Прил. от* анилин. *Анилинови бои.*

анимизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Науч.* Присъщо на първобитния човек мислене, при което той си представя, че всеки предмет има своя „душа".

анимистичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* анимизъм. *Анимистичен светоглед.*

анкета *ж.* (фр.). Проучване и разследване на известен въпрос или простъпка. *Народното събрание може да прави анкети и проучвания чрез особени комисии по всички въпроси.* Конст. чл. 28.

анкетен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* анкета. *Анкетна комисия.* □ **Анкетен лист** — лист с въпроси по известен предмет, за да се попълни с отговори.

анкетирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя анкета, разследвам.

анкетиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* анкетирам.

анкетьор *м.* (фр.). Лице, което прави анкета.

анод *м.* (гр.). *Физ.* Положителен електрод, положителен полюс. *Противоп.* катод.

аноден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* анод. *Анодна батерия.*

аномалия *ж.* (гр.). Отклонение от закономерността на явленията, от обичайните правила, от установения ред; неправилност.

анонимен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* (гр.). Неподписан, безименен. *Анонимен автор. Анонимен конкурс.* □ **Анонимно писмо** — писмо без подпис, обикн. доносническо или клеветническо.

анонимно. *Нареч. от* анонимен. *Пиша анонимно.*

анормален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). *Книж.* Отклонен от общоустановените норми; ненормален, неестествен. *Анормално положение.*

анормалност, -тта, *ж. Отвл. същ. от* анормален.

анотация *ж.* (лат.) Кратко изложение на съдържанието на книга или статия, с критична оценка.

ансамблов, -а, -о. *Прил. от* ансамбъл.

ансамбъл, *мн.* -бли, *м.* (фр.). 1. *Книж.* Съгласуваност между отделните части на едно цяло в стройно единство. 2. *Изк.* Художествена съгласуваност в играта на всички артисти при изпълнението на драматична или музикална пиеса. 3. Състав от изпълнители на театрални или музикални късове, танци (хора) и балет. *Ансамбъл за песни и танци. Балетен ансамбъл. Струнен ансамбъл.*

антагонизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Непримиримо противоречие и борба между противоположни сили. *Антагонизъм и противоречие съвсем не е едно и също нещо. Първото изчезва, второто остава при социализма.* Ленин. *Класов антагонизъм.*

антагонистичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* антагонизъм. *Антагонистични класи. Антагонистични противоречия.*

антагонистически, -а, -о, *прил.* Антагонистичен.

антарктичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Антарктически.

антарктически, -а, -о. *Прил. от* Антарктика, южната полярна област на земното кълбо.

антена *ж.* (лат.). *Техн.* Проводник за предаване или улавяне на радиовълни.

антерия *ж.* (тур.). *Нар.* Топла дреха с ръкави, подпълнена с памук. *А я си погледай ръкавите на антерията и потурите около джебовете.* Каравелов.

анти- (гр.). Първа съставна част на сложни имена, съществителни и прилагателни, със значение противоположно на основното; против, противо-. Напр. антициклон, антифашист, антирелигиозен и др.

антика *ж.* (ит.). *Нар.* 1. Старинен предмет, художествен или исторически. *Чудо вещи старовремски | има той събрани, | дири бабки и антики, | ходи по имане.* Вазов. *Какъвто и да е дядо Недко, но той е човек с дарба и картината му трябва да се запази само като антика.* Йовков. 2. *Прен. Разг.* Хитър, дяволит човек. *Страшна антика излезе. Антика човек.*

антикапиталистически, -а, -о, *прил.* Насочен срещу капитализма, враждебен нему като икономическа и политическа система; противокапиталистически.

антиква, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Вид печатарски шрифт.

антиквар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (лат.). Търговец на старинни художествени предмети, ценности, книги и др.

антикварен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* антиквар. *Антикварна книжарница. Антикварна ценност.*

антикварски, -а, -о, *прил.* Антикварен. *Антикварски магазин.*

антилопа *ж.* (гр.). *Зоол.* Родствено на елена животно в Африка, Азия и другаде. Antilope cervicapra.

антимарксистки, -а, -о, *прил.* Който противоречи или е враждебен на марксизма. *Антимарксистка теория.*

антимилитаризъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Обществено течение, враждебно на милитаризма.

антимилитарист *м.* Последовател на антимилитаризма.

антимон, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим. Техн.* Химически елемент — сребристобяло вещество с метални блясък, което се употребя за приготвяне на сплави, особено за отливане на печатарски букви.

антимонов, -а, -о. *Прил. от* антимон. *Антимонови съединения.*

антиномия *ж.* (гр.). *Филос.* Противоречие между две положения, две начала, еднакво признати за верни и правилни, които взаимно се изключват.

антипатичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който предизвиква антипатия; неприятен, противен.

антипатия *ж.* (гр.). Чувство на неприязън или отвращение. *Противоп.* симпатия. *Даже такива неща, като национални и племенни симпатии и антипатии, му служеха само да извлича лична полза.* Ал. Константинов.

антипирин *м.* (гр.). *Апт.* Лекарство за понижаване на температурата.

антипод *м.* (гр.). 1. Място на земното кълбо, разположено диаметрално противоположно на друго. *Полюсите на земното кълбо са антиподи.* 2. Човек напълно противоположен на друг по възгледи и характер.

антисемит *м.* (гр.). Лице, което се отнася враждебно към евреите и ги преследва.

антисемитизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). Враждебно отношение към евреите, преследване на евреите на расова и религиозна почва.

антисемитски, -а, -о. *Прил. от* антисемит *и от* антисемитизъм. *Антисемитска пропаганда.*

антисептичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (гр.). *Мед.* Обеззаразителен. *Антисептично средство.*

антитеза *ж.* (гр.). 1. *Филос.* Положение, което при логическо съждение се противопоставя на тезата. *Теза — антитеза — синтеза.* 2. *Литер.* Стилна фигура — съпоставяне на рязко противоположни образи или мисли; противопоставяне. Напр. *Тук мъдрец замислен, там луда глава, | ... | мисъл и желязо, лира и тръба: | всичко ти бе вкупом за една борба.* Вазов. *Ний двама с тебе ще горим: | красиви в мрачна грозота, | и грозни в сляйна красота.* Яворов.

антифашизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Движение и борба против фашизма.

антифашист *м.* Лице, което участвува в борбата срещу фашизма. *Бригадата ще носи името на първия антифашист в света... Георги Димитров.* Караславов.

антифашистки, -а, -о. *Прил. от* антифашист *и от* антифашизъм. *Антифашистко движение.* □ **Септемврийското антифашистко въстание** — въоръжено въстание против фашизма в България през 1923 г., първо в света.

антихрист *м.* (гр.). *Църк.* 1. Според християнското учение — главен противник на Христа, който иска да го замести и ще се яви преди второто пришествие, но когото Христос ще победи; дявол. *И преди да настане пришествието господне, ще дойде из бездните на небесата антихрист.* Вазов. 2. *Разш.* Противник на Христовото учение изобщо; безбожник, нечестивец. *Никога*

(Гроздан) *не беше стъпял в църквата и още преди войната имаше славата на антихрист и безбожник.* Караславов. || *Остар. Руг.* Проклетник. *Колцина-колцина го кълнеха и хулеха, и наричаха го антихрист и изедник, и всякак!* Влайков.

антѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (лат.). **1.** Старогръцки или римски; древен, стар. *На тия малки черквици за олтарни престоли са служили антични жертвеници с гръцки надписи.* Вазов. *Античен свят. Античен мит.* **2.** За човешко тяло и лице — красив и правилен като старогръцка или римска статуя. *Той беше хубавец старец със своята антична глава.* Вазов. *Античен профил. Античен нос. Антична фигура.*

антѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Гръцко-римският свят изобщо.

антоло̀гия *ж.* (гр.). *Литер.* Сборник от избрани поетически произведения, обикн. от разни авто̀ри. *Наистина, не малко странно е, че у нас може да се яви антология от творения на чужди поети, преди да има такава от наши.* П. П. Славейков.

антонѝм, обикн. *мн.* антонѝми, *м. Езикозн.* Дума, противоположна по значение на друга, напр. добър — лош, светъл — тъмен, живот — смърт и др.

а̀нтракс *м.* (гр.). *Мед.* Опасна заразна болест по добитъка и у човека; синя пъпка. *Ваксинация против антракс по домашните животни.*

антра̀кт *м.* (фр.). Време за кратка почивка между две действия в театрално представление или между две части на концерт; пауза.

антрацѝт *м.* (гр.). *Минер.* Вид висококалорични каменни въглища.

антрацѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* антрацит. *Антрацитна мина. Антрацитни въглища.*

антрѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). **1.** Входно помещение в самостоятелно жилище; преддверие. *Влязоха в широко антре с паркет, после в една стая, мобелирана с кадифени кресла и канапета.* Вазов. **2.** *Готв.* Деликатеси, поднесени в началото на тържествен обяд или вечеря. *Като антре имаше рибки, хайвер, руска салата, пушен език и пр.* **3.** Комични сцени преди представлението в цирк. *Чрез клоуните и комиците и представяните от тях комични „антрета" може да се изрази найярко партийността в цирковото изкуство.* Раб. дело, 1950 г.

антрефилѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Къса ста̀тийка, малко съобщение във вестник. *Ще викаме Гуня Адвокатина, той е майстор на уводните статии, па ние — кое дописки, кое антрефилета, кое телеграми.* Ал. Константинов.

антропо̀лог, *мн.* -зи, *м.* (гр.). Учен, специалист по антропология.

антропологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* антропология. *Антропологични изследвания.*

антропологѝчески, -а, -о, *прил.* Антропологичен. *Антропологически музей.*

антропо̀логия *ж.* (гр.). Наука за физическата природа на човека и за неговия произход.

антропо̀ло̀жки, -а, -о. *Прил. от* антрополог *и от* антропология. *Антропожки конгрес.*

антропоморфѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Науч.* **1.** Пренасяне на човешки качества върху неодушевени предмети в периода на първобитното мислене. **2.** Представяне на божеството в човешки образ.

антура̀ж *м.* (фр.). Приближени лица, които обкръжават, придружават някого; околна среда.

анулѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Отменям, обявявам нещо за недействително. *Съветското правителство... анулира всички дългове на България към царска Русия.* В. Коларов. *Анулирам договор. Анулирам постановление. Анулирам изпит.* **анулирам се** *страд.*

анулѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* анулирам *и от* анулирам се.

анфа̀с *нареч.* (фр.). С лице, обърнато към наблюдателя. *Това са неговите* (на Ал. Константинов) *Разни хора, разни идеали, в които са рязко очертани в профил и анфас образите на типичните представители на нашата епоха.* П. П. Славейков. *Фотографирам се анфас.*

аншоа̀, *мн.* няма, *ж.* (фр.). Вид малка рибка, която се употребя като деликатес.

анюитѐт *м.* (фр.). Определена периодична вноска за погасяване на дълг.

ао̀рист *м.* (гр.). *Грам.* Глаголна форма за минало свършено време в някои езици, като гръцки, старобългарски и др.

ао̀ристен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* аорист. *Аористни окончания.*

ао̀рта *ж.* (гр.). *Анат.* Главната артерия в организма на гръбначните животни и на човека, която излиза от лявата камера на сърцето.

апандисѝт *м.* (фр.). *Мед.* Възпаление на апендикса.

апара̀т *м.* (лат.). **1.** Сложен уред за извършване на известна работа. *Фотографски апарат. Телеграфен апарат.* || Част от машина за определена работа. *Вършачка с апарат за мека слама.* **2.** Група органи с обща функция в организма. *Говорен апарат. Храносмилателен апарат.* **3.** Лица и учреждения, обединени за определена дейност. *Ръководството трябва да има апарат, трябва да има хора, които да помагат.* Г. Димитров. *Държавен апарат. Агитационен апарат.* □ **Научен апарат** — материали и библиографски бележки, върху които се основава един автор на научно съчинение.

апара̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. **1.** *Прил. от* апарат (в 1 знач.). *Апаратни части.* **2.** Като *същ. ж.* **апаратна** — помещение, в което се работи с апарати. *Пощенци затракаха в апаратните.* Каралийчев.

апарату̀ра *ж.* (лат.). Съвкупност от апарати за извършване на определена работа. *Апаратура за записване на фонографски плочи.*

апарату̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* апаратура.

апартамѐнт *м.* (фр.). Самостоятелно жилищно помещение в голяма сграда. *Тристаен апартамент.*

апартамѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* апартамент.

апатѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Обхванат от апатия; безразличен, безучастен. *Той лежеше без ни една мисъл в главата си, без всяко желание за каквото и да било, отпуснат, апатичен.* Йовков. *Апатичен поглед.*

апатѝчно. *Нареч. от* апатичен. *Славчо се извърна към невястата..., погледна я апатично и пак свали очи надолу.* Вазов.

апатѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* апатичен. *Голичев внезапно напусна своята апатичност и стана.* Вазов.

апàтия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Състояние на безразличие, на равнодушие. *Тук при новия труд няма онова еднообразие, онова жестоко и неумолимо принуждение, няма оная апатия, която създава от хората някакви машини за производство на блага, които други ще използуват.* Караславов.

апàш *м.* (фр.). Крадец, джебчия.

апàшки, -а, -о. *Прил. от* апаш. □ **Апашки ключ** — вид ключ за отваряне на обикновени брави; шперц.

апàшки. *Нареч. от прил.* апашки.

апèл *м.* (фр.). Подкана, призив за съдействие; обращение, позив. *Под апела на Световния комитет за защита на мира в целия свят се подписват вече стотици милиони хора.* Т. Павлов. *Отправям апел.*

апелатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Юрид. Остар.* Който се отнася до апелация. □ **Апелативен съд** — съдебна инстанция, по-висша от окръжен съд. **Апелативна жалба** — обжалване на съдебно решение пред по-горен съд.

апелациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* апелация. *Юрид. Остар. Апелационен срок.*

апелàция *ж.* (фр.). *Юрид.* 1. *Остар.* Обжалване на дело в по-висша съдебна инстанция за решение, взето в по-нисша, което води до разглеждане по същество; въззив. 2. *Разг. Остар.* Апелативен съд. *Делото е в апелацията.*

апелѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). 1. Отправям апел. *Аз не заповядвам. Моля и апелирам към вашите другарски чувства и съм уверен, че ще бъда разбран.* Йовков. 2. За дело — обжалвам в по-висша съдебна инстанция.

апелѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* апелирам. *Изявленцето на трите съюзни правителства не е заплашване, а апелиране към разума, към съзнанието на унгарския, румънския, българския и финландския народ.* В. Коларов.

апèндикс *м.* (лат.). *Анат.* Червообразен израстък на сляпото черво.

аперитѝв *м.* (фр.). 1. Спиртна напитка, взета за апетит преди ядене. *Аперитив сливовица с кисели краставички и вермут без сода.* Чудомир. *Гостите вече допиваха своя аперитив.* Хар. Русев. 2. Заведение, в което се поднасят напитки и закуски. *Всички ресторанти, аперитиви, кръчми, кафенета . . . се задължават да продават тютюнови изделия на дребно.* Раб. дело, 1950 г.

апетѝт *м.* (лат.). 1. Само *ед.* Охота, желание за ядене. *Другите се отличават с необикновен апетит: те поглъщат всичко, без да дъвчат.* Смирненски. *Нямам апетит. Отваря ми се апетит. Добър апетит!* (пожелание). 2. *Прен. Разш.* Желание, стремеж за използуване или обсебване на нещо. *Апетитите на големите държави.*

апетѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който възбужда апетит; вкусен, съблазнителен. *Апетитна храна.*

апетѝтно. *Нареч. от* апетитен.

апликàция *ж.* (лат.). 1. Украса чрез поставяне на фигури от една материя върху друга. 2. Създадената по тоя начин украса. *Рокля с апликации.*

аплодѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Давам израз на одобрение, на задоволство или на възхищение чрез ръкопляскане. *Многобройната публика бурно аплодира артистите.*

аплодѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* аплодирам.

аплодисмѐнт, обикн. *мн.* аплодисмѐнти, *м.* (фр.). Ръкопляскане за одобрение, приветствие или възхищение. *Буря от аплодисменти.*

аплòмб, *мн.* няма, *м.* (фр.). Подчертана самоувереност при обращение или разговор. *Говори с апломб.*

апогѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* няма, *м.* (гр.). 1. Най-висока точка в развоя на нещо; разцвет, величие. *Той се намира в апогея на своята мощ.* 2. *Астр.* Най-отдалечената от земята точка на лунната орбита.

апозѝция *ж.* (лат.). *Грам.* Съществително, употребено като определение на друго съществително; приложение. Напр. *Мечка стръвница.*

апокалѝпсис *м.* (гр.). *Църк.* Новозаветна книга с мистични пророчества за края на света; Откровение.

апокалиптѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* апокалипсис; мистичен, тайнствен, загадъчен.

апокалиптѝчески, -а, -о, *прил.* Апокалиптичен.

апокрѝф *м.* (гр.). 1. *Литер.* Средновековно книжовно произведение със съдържание, отречено от официалната църква. 2. *Прен.* Неистинско, подправено съчинение, което минава за оригинално.

апокрѝфен, -фна, -фно, *мн.* -фни, *прил.* 1. Който се отнася до апокрифни съчинения. *Апокрифна книжнина.* 2. Неистински, недостоверен, лъжлив, измислен. *Апокрифно издание.*

апокрѝфно. *Нареч. от* апокрифен.

аполитѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (фр.). Безразличен към политическите въпроси и безучастен в политическия живот, обикн. поради политическа неосведоменост или за прикриване на реакционни схващания. *Нито един човек не може да бъде аполитичен, когато се касае за опитите на империалистите да започнат нова война.* Раб. дело, 1950 г.

аполитѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* аполитичен.

апологѐт *м.* (гр.). Защитник, възхвалител на известно учение, обществен строй и др.

апологѐтика *ж. Църк.* Богословска дисциплина за защита на християнството.

апологетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* апологетика *и от* апологет.

аполòгия *ж.* (гр.). *Книж.* Възхвала или защита на лице, учение или идея.

апоплèксия *ж.* (гр.). *Мед.* Внезапен кръвоизлив в мозъка, често съпроводен с парализ; удар.

апоплектѝк, *мн.* -ци, *м. Мед.* Лице, парализирано или предразположено към парализиране.

апоплектѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* апоплексия. *Апоплектичен удар.*

апоплектѝчески, -а, -о, *прил.* Апоплектичен. *Апоплектически вид.*

апостериòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* апостериори. *Противоп.* априорен.

апостерио̀ри *нареч.* (лат.). *Книж.* Въз основа на опита, на фактите. *Противоп.* априори.

апо̀стол *м.* (гр.). 1. *Църк.* Според християнската религия — всеки един от дванадесетте ученика на Христа. *Тя гледаше, колчем идеше в черква, дванайсетте апостоли, изписани на олтара.* Вазов. 2. *Разш.* Самоотвержен проповедник на някое учение, някаква идея. *Из сбутаните селца на Балкана, из полетата на Северна България, в Тракия, чак до Скопско отиваше той* (В. Левски) *и зовеше народа към бунт. Апостол, истински апостол на свободата.* Смирненски. *Още по времето, когато германският император Карл V казвал, че той говори на немски само с конете си . . ., във „варварска“ България апостолите Кирил и Методий бяха създали и разпространяваха старобългарската писменост.* Г. Димитров. 3. Църковна служебна книга с „Деянията на апостолите“ и техните „Послания“. *В празничен ден той пееше в черква и четеше апостола.* Йовков.

апо̀столски, -а, -о. *Прил. от* апостол. *Апостолски труд. Апостолски деяния.*

апо̀столски. *Нареч. от прил.* апостолски. || *Прен. Остар.* Пеш, пешком. *Натоварихме партушините и припасите на тая кола, а ние тръгнахме апостолски.* Вазов.

апо̀столство, *мн.* няма *ср. Книж.* Действия и постъпки, присъщи на апостол. || *Разш.* Проповядване и организиране на революционна борба. *Та ти даскаллък ли захвана, Кралич? — Официално — даскаллък; тайно — стария занаят. — Апостолство? — Да, революция.* Вазов.

апостро̀ф *м.* (гр.). Надреден знак като запетая ('), с който се означава изпусната буква. Напр. *наш'та, ваш'та* вм. *нашата, вашата.*

апостро̀фа *ж.* (гр.). 1. *Литер.* Стилна фигура — обращение към отсъствуващо лице, към неодушевен предмет или към самия себе си. Напр. *Балкани, вдигайте се в небесата!* К. Христов. 2. Само *мн. Прен. Разг.* Предизвикателно прекъсване на чужда реч. *Без апострофи!*

апострофѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя апострофи (в 2 знач.).

апострофѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* апострофирам.

апотео̀з *м.* и **апотео̀за** *ж.* (остар.) (гр.). 1. *Истор.* У старите гърци и римляни — религиозен обред, в който се отдават божески почести на известно лице или нещо; обожествяване. *Мислил съм си за ония антични апотеози, когато хората излизаха срещу изгряващото слънце, славословеха и пееха химни.* Йовков. 2. *Прен.* Тържествено възвеличаване, възхвала на известно лице или предмет. *Най-напред говори поп Върбан . . . , прави възторжен и лиричен апотеоз на българския войник.* Йовков. 3. *Театр.* Тържествена сцена, с която завършва някое представление и се прославят герои, народ или обществени събития. *Представлението се увенчава обикновено с апотеозата на Русия при бенгалско осветление и казачок.* Вазов.

апрѝл *м.* (лат.). Четвъртият месец от календарната година. *Сечко сече, марта дере, април кожи продава.* Погов.

апрѝлски, -а, -о. *Прил. от* април. □ **Априлското въстание** — въстанието на българския народ на 20 април 1876 г. **Априлска лъжа** — обичайна лъжа през първия ден на април.

априо̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Неоснован на опита, на фактите. *Противоп.* апостериорен. *Априорно твърдение.*

априо̀ри *нареч.* (лат.) *Книж.* Без оглед на опита и на фактите, преди тяхното изучване; умозрително. *Противоп.* апостериори.

апропо̀ *нареч.* (фр.). *Разг.* Тъкмо, по тоя случай, между другото. *Внимателно, че всичко става, знаеш! Човек и от стълба да падне и да се утрепе . . . — Апропо: абе ти не си ли се осигурил против злополука?* Чудомир.

аптѐка *ж.* (гр.). 1. Заведение, в което се приготвят и продават лекарства (по рецепти), медикаменти и санитарни материали. 2. Комплект от най-необходимите лекарства за първа помощ. *Домашна аптека. Походна аптека.*

аптека̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице със специална подготовка, което работи в аптека.

аптека̀рка *ж.* 1. Жена аптекар. 2. *Разг.* Съпруга на аптекар.

аптека̀рски, -а, -о. *Прил. от* аптекар. *Аптекарска длъжност. Аптекарски помощник. Аптекарски материали.* □ **Аптекарска доза** (разг.) — извънредно малко. *Оля сипваше мъничко, слагаше на вилицата аптекарски дози и едвам отваряше устни.* Стаматов. **Меря с аптекарски везни** (разг.) — меря извънредно точно.

аптека̀рство, *мн.* няма, *ср.* 1. Занятие на аптекар. *Григор остана в Пазарджик като аптекар, а, ако се не лъжа, и до сега е там, само че е зарязал аптекарството.* Величков. 2. Фармация.

аптѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* аптека. *Аптечен склад. Аптечно предприятие.*

ар, а̀рът, а̀ра, *мн.* а̀рове, а̀ра (сл. ч.), *м.* (фр.). Мярка за повърхнина, равна на 100 кв. м.

арабаджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). *Нар.* 1. Лице, което превозва стоки с кола. 2. Лице, което прави коли; колар.

арабѐска *ж.* (фр.). 1. *Худ.* Орнаменти от преплетени линии, геометрични фигури, стилизирани листа, цветя и др. в арабски стил. *Отвън тя* (църквата)*. . . е изписана с разноцветни арабески.* Вазов. 2. Само *мн. Литер.* Сбирка от малки литературни произведения. 3. *Муз.* Музикално произведение с фантастичен скерцов характер.

ара̀бин, *мн.* ара̀би, *м.* Лице от група народи, които живеят в югозападна Азия и северна Африка.

ара̀бски, -а, -о. 1. *Прил. от* Арабия *и от* арабин. *Арабска пустиня.* 2. Като *същ. м.* **арабски** — арабски език. □ **Арабски кон** — кон от една от най-добрите породи коне. **Арабски цифри** — общоприетите днес числени знакове (1, 2, 3 и пр.), заети от арабите в средните векове.

аракчѐевски, -а, -о, *прил.* Присъщ на аракчеевщината; деспотичен, жесток. *В резултат на дискусията бе изнесен на бял свят и разбит на пух и прах аракчеевският режим в езикознанието.* Сталин.

аракчѐевщина, *мн.* няма, *ж.* (рус.). 1. Режим на груба военщина и полицейски насилия в управлението (по името на Аракчеев, министър в Русия през времето на Александър I и организатор на т. н. военни селища, в началото на XIX в.). 2. *Прен.* Деспотическо и самоволно разпореждане на група лица в някоя област на обществения живот.

ара̀п (рядко) и **ара̀пин**, *мн.* ара̀пи, *м.* (тур.). *Нар.* Чернокож, негър. *Старият му и верен прия-*

тел спря ударите на чука, изскочи и се показа на вратата, черен като арапин. Йовков. □ **Черен арап** — епически герой, противник на Крали Марко (в нар. поезия).

арàпски, -а, -о. *Прил. от* арап, арапин.

арбитрàж *м.* (фр.). *Юрид.* Разрешаване на спорни въпроси от нарочно избрани незаинтересувани лица — арбитри. □ **Държавен арбитраж** — държавен орган за разрешаване на имуществени спорове от обществения сектор.

арбитрàжен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* арбитраж. *Арбитражна комисия.*

арбѝтър, *мн.* -три, *м.* (лат.). Нарочно избрано незаинтересувано лице за разрешаване на спорни въпроси.

аргàт (рядко) и **аргàтин,** *мн.* аргати, *м.* (гр.). *Остар.* Земеделски наемен работник; ратай, слуга. *Що си ме, майко, продала / на чуждо село аргатин, / овци и кози да паса.* Ботев.

аргàтски, -а, -о. *Прил. от* аргат, аргатин.

аргò, *мн.* няма, *ср.* (фр.). *Езикозн.* Таен условен език на обособени групи (крадци, просяци), а също и при отделни занаяти.

аргумèнт *м.* (лат.). Основание, довод в подкрепа на дадено твърдение; доказателство. *Неопровержим аргумент. Убедителни аргументи.*

аргументàция, *ж.* (лат.). 1. Привеждане на аргументи, на доказателства; аргументиране. *Тая теза се нуждае от аргументация.* 2. Сбор от аргументи, доводи. *Несъстоятелна аргументация.*

аргументѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Привеждам аргументи, доводи; обосновавам. **аргументирам се** *възвр. и страд.*

аргументѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* аргументирам.

арèна *ж.* (лат.). 1. Място за борба и игри в циркове. 2. *Прен.* Простор, поле за дейност; поприще. *Политическа арена.*

арèнда *ж.* (лат.). 1. Наемане на обработваема земя за временно използуване. *Давам (вземам) под аренда.* 2. Сума, която се плаща за такова наемане.

арендàтор, *м.* Лице, което взема имот под аренда.

арендàторски, -а, -о. *Прил. от* арендатор.

ареопàг, *мн.* -зи, *м.* (гр.). 1. Само *ед. Истор.* Върховен съд в стара Атина. 2. *Прен.* Съд изобщо, особено по политически и културни въпроси.

арèст *м.* (лат.). 1. Задържане под стража. *Строг арест. Домашен арест.* 2. Място, гдето затварят задържани; затвор.

арестàнт и **арестàнтин,** *мн.* арестанти, *м.* Лице, което се намира под арест; затворник.

арестàнтка *ж.* Жена арестант.

арестàнтски, -а, -о. *Прил. от* арестант. *Арестантски дрехи.*

арестỳвам, -аш, *несв.* и *св.* Задържам под стража, поставям в затвор. **арестувам се** *страд.*

арестỳван, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* арестувам. 2. Като *същ.* **арестуваният** *м.*, **арестуваната** *ж.* — лице, задържано под стража. *По-[illegible]ир две минути докараха арестувания.* Вазов.

арестỳване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* арестувам *и от* арестувам се.

ариергàрд *м.* (фр.). *Воен.* Войскова част, която се движи след главните сили като тяхна охрана. *Противоп.* авангард.

ариергàрден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* ариергард. *Ариергардни боеве.*

арѝец, *мн.* арийци, *м.* (санскр.). 1. *Истор.* Представител на източния дял от индоевропейските народи (индийци или иранци). 2. *Остар.* Представител на някой от индоевропейските народи изобщо; индоевропеец.

арѝйски, -а, -о. *Прил. от* ариец. *Арийски народи.*

аристокрàт *м.* (гр.). 1. Лице, което принадлежи към аристокрацията. 2. *Прен. Ирон.* Надменен, високомерен, надут. *Държи се като аристократ.*

аристократѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Външна изисканост и надменност, присъща на аристократ. *Той носи печата на някакъв аристократизъм.* Вазов.

аристократѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* аристократ *и от* аристокрация. *Аристократични маниери.*

аристократѝчески, -а, -о, *прил.* Аристократичен. *Аристократически род.*

аристократѝчески. *Нареч. от прил.* аристократически.

аристократѝчно. *Нареч. от* аристократичен. *Държи се много аристократично.*

аристокрàтка *ж.* Жена или девойка, която принадлежи към аристокрацията.

аристокрàтски, -а, -о, *прил.* Аристократически.

аристокрàтски. *Нареч. от прил.* аристократски.

аристокрàция, *мн.* няма, *ж.* (гр.). В робовладелското, феодалното и капиталистическото общество — най-висш слой на имотната класа, привилегирован по силата на произхода си. *Родова аристокрация. Земеделска аристокрация.*

аритмèтика *ж.* (гр.). 1. Само *ед.* Дял от математиката, който се занимава с числата, изразени със цифри, и действията с тях. ‖ Учебен предмет. *Получих по аритметика отличен.* 2. Учебник по аритметика. *Дай ми аритметиката си.*

аритметѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* аритметика. *Аритметични действия.*

аритметѝчески, -а, -о, *прил.* Аритметичен. *Аритметическа прогресия.*

аритметѝчески. *Нареч. от прил.* аритметически.

àрия *ж.* (ит.). Откъс от голямо музикално произведение, обикн. опера, за пеене на един глас със съпровод на оркестър или на музикален инструмент. *Той изпя арията на Ленски от операта Евгений Онегин.*

àрка *ж.* (лат.). *Архит.* 1. Дъговидна извивка над врата и под.; свод. *Още по-отблизу тя видя. . . една отворена порта с арка отгоре.* Вазов. 2. Голяма сводеста врата за посрещане на гости, победители и др. □ **Триумфална арка** — голяма сводеста врата, изградена на площад и украсена със скулптури, в чест на победа.

аркàда *ж.* (фр.). *Архит.* Редица арки, сводове, крепени върху колони. *Зданието ѝ* (на черквата)*... от три страни е заобиколено с арка-*

да от мраморни колони и с мраморна постелка. Вазов.

арктѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Арктически.

арктѝчески, -а, -о. *Прил. от* Арктика, северната полярна област на земното кълбо; северен, полярен. *Аз виждам как |* (орляци аероплани) *прелитат над моретата | високо над екваторния пек, | прелитат над зелените полета | и над арктическия снег.* Вапцаров.

армага̀н *м.* (перс.). *Нар.* Подарък, обикн. донесен от далеч. *Надяваш ли се, Калино, | бачо ти Кольо да дойде, | бачо ти Кольо да дойде, | армаган да ти донесе.* Нар. пес.

армату̀ра *ж.* (фр.). *Техн.* **1.** Железен скелет на железобетонна постройка. **2.** Второстепенни прибори и принадлежности на машина.

арматури̇̀ст *м.* Строителен работник, специалист по приготвяне на арматури.

армѐев, -а, -о. *Прил. от* армея. *Бабата нека си пие армеева чорба : хем стомаха оправя, хем не опива.* Вазов.

армѐйски, -а, -о (рус.). *Прил. от* армия. *Армейска артилерия.*

армѐнец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Армения, съветска социалистическа република.

армѐнка *ж.* Жена от основното население на Армения.

армѐнски, -а, -о. **1.** *Прил. от* Армения *и от* арменец. *Арменска съветска социалистическа република.* **2.** Като *същ. м.* **арменски** -- арменски език.

армѐя, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** Кисело зеле. *Пак месо сте сготвили! Кацата с армеята стои непобутната.* Чудомир. **2.** Сок от кисело зеле. *Постих, издувах се с този пусти фасул, па и армея отгоре.* Ал. Константинов.

армѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Техн.* Правя армировка.

армѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* армирам. **2.** Като *прил.* Заякчен с вътрешна желязна мрежа. *Армиран бетон. Армирано стъкло.*

армѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* армирам.

армиро̀вка *ж. Техн.* Поставяне желязо на пръти в бетон при строеж; армиране. || Железен скелет на постройка: арматура.

а̀рмия *ж.* (лат.). **1.** Всички въоръжени сили на една държава; войска. **2.** Войсково обединение от няколко корпуса или дивизии за водене на военни действия. **3.** *Прен.* Множество лица, свързани с общи интереси и възгледи. *Около трийсетина конника отпреде сякаш образуваха генералния щаб на избирателната армия.* Вазов. *Армия на трудещите се. Армия на безработните в капиталистическите страни.*

арнау̀тин, *мн.* арнаути, *м.* (нгр.). *Нар.* **1.** Албанец. **2.** *Прен.* Упорит и проклет човек.

арнау̀тски, -а, -о. *Прил. от* арнаутин. Албански. *Арнаутски пищови.*

арога̀нтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (фр.). Безочлив, груб; нахален. *Арогантен отговор. Арогантно държане.*

арога̀нтно. *Нареч. от* арогантен. *Държи се арогантно.*

арога̀нтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* арогантен.

арома̀т *м.* (гр.). Приятен дъх, благоухание. *Въздухът беше напоен от смесения аромат на горските треви.* Хар. Русев.

арома̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. Който има приятен дъх; благовонен, благоуханен. *Въздухът е напоен от ароматен дъх на косено сено и на безименни горски цветя.* Вазов. *Синята лятна вечер нахлува свежа и ароматна из усоите.* Смирненски. □ **Ароматни съединения** (хим.) — голяма група съединения в органичната химия.

ароматѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Ароматен. *И въображението му почна да слага пред него само тикви, сладки, хубави и ароматични.* Елин Пелин.

ароматѝчност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* ароматичен; ароматност.

арома̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* ароматен.

арпа̀ *ж.* (тур.). *Нар.* Неолющен ориз.

арпаджѝк, *мн.* няма, *м.* (тур.). Дребен кромид лук за садене, добит от семе.

арсѐн, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Хим.* Химически елемент — металоид със светлосив цвят и метален блясък.

арсена̀л *м.* (араб.). **1.** Фабрика или склад за оръжия, муниции и под. *Морски арсенал. Инженерен арсенал.* **2.** *Прен.* Голям запас от словесни средства за борба и защита. *Всичките оръжия на духовния и светския му арсенал.* Величков. *Арсенал от аргументи.*

арсена̀лски, -а, -о. *Прил. от* арсенал.

арсѐник, *мн.* няма, *м. Хим.* Арсенов двуокис — силно отровен бял прах, който се употребя за тровене на мишки и плъхове; мишеморка.

арсѐников, -а, -о. *Прил. от* арсеник. *Арсеникова отрова.*

арсѐнов, -а, -о. *Прил.* от арсен.

арсла̀н и **асла̀н** *м.* (тур.). *Остар. Разг.* Лъв. *Той описва качествата и нравите на докараните от Индия аслани.* Вазов.

артезиа̀нски *прил.* (фр.). Само в съчет. **артезиански кладенец** — дълбок кладенец, пробит чрез сонда, из който извира изобилна вода.

артѐл *м.* (рус.). Обединение на група лица за стопанска дейност на социалистическа основа. *Селскостопанският артел, т. е. колхозът, е социалистическо стопанство както по своята форма, така и по своето съдържание.* Раб. дело, 1950 г.

артѐлна *ж.* (рус.). Склад за храни на военна част.

артѐлчик, *мн.* -ци, *м. Воен.* Войник, който завежда артелна.

артериа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* артерия. *Артериална кръв.*

артѐриен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни, *прил.* Артериален. *Артериен съд. Артерийно запушване.*

артериосклеро̀за *ж.* (гр.). *Мед.* Болестно втвърдяване на артериите в напреднала възраст.

артериосклеро̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* артериосклероза.

артѐрия *ж.* (гр.). **1.** *Анат.* Кръвоносен съд, по който тече кръв от сърцето към периферията на тялото. **2.** *Прен.* Сухоземен или воден път с голямо съобщително значение. *Из много от тия*

шумни артерии на града хвърчат електрически трамваи. Вазов. *Железните пътища са главните артерии на страната.*

артикул *м.* (лат.). Отделен вид търговска стока. *Захарта е артикул от първа необходимост.*

артикулационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* артикулация; учленителен. □ **Артикулационен апарат** — сбор от всички говорни органи.

артикулация *ж.* (лат.). *Езикозн.* Дейност на говорните органи при образуване звуковете на човешката реч; учленение.

артикулирам, -аш, *несв.* и *св.* Изговарям звук от човешката реч; учленявам. **артикулирам се** *страд.*

артикулиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* артикулирам.

артилерийски, -а, -о. *Прил. от* артилерия *и от* артилерист. *Артилерийски бой. Артилерийска школа.*

артилерист *м. Воен.* Войник или офицер от артилерията. *Оръдията бяха поставени на позициите и артилеристите ги замаскираха със шубраци и клони.* Йовков.

артилерия *ж.* (фр.). *Воен.* **1.** Род войска, която действува с тежки огнестрелни оръжия. **2.** Огнестрелни оръдия с принадлежностите им. *Противникът обстрелваше селото с далгобойната си артилерия.* Вазов. *Полска артилерия. Планинска артилерия. Брегова артилерия.*

артисам. Вж. а р т и с в а м.

артисвам, -аш, *несв.*; **артисам,** -аш, *св.* (тур.). *Разг.* Оставам в повече; изоставам. *Ако не артиса, не стига.* Погов.

артист *м.* (фр.). **1.** Изпълнител на роля в оперно или драматично произведение и на номера в цирк. *Оперен артист. Драматичен артист. Цирков артист.* **2.** *Прен.* Майстор в някое изкуство. □ **Артист по душа** — човек с изтънчен вкус, със склонност към изкуството.

артистичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* артист. *Артистичен състав. Артистична дейност.* || *Прен.* Майсторски, изкусен, с вкус. *Облечен скромно, но все пак в яката и връзката [имаше] нещо оригинално, артистично.* Йовков. *Артистично изпълнение. Артистични наклонности.*

артистично. *Нареч. от* артистичен. *Изпълнен артистично.*

артистичност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* артистичен.

артистка *ж.* Жена артист.

артрит, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Мед.* Възпаление на ставите.

артък *нареч.* (тур.). *Разг.* Най-после, вече, е пък. *Сега артък си в ръцете ми вече!* Йовков. *Артък, много ти е весела и пъргава невястата, како Венковице!* Влайков.

артък *нареч.* (тур.). *Разг.* В повече; излишно. *Ами че мога ли сега аз да имам артък пари, та да взимам сам материал.* Влайков.

арумънин, *мн.* арумъни, *м. Книж.* Лице от румънска народност, която живее на Балканския полуостров и говори отделен румънски диалект; цинцарин, куцовлах.

арфа *ж.* (нем.). Многострунен музикален инструмент, на който се свири чрез дърпане на струните с пръсти. *Обичам те, българска реч,... | ту арфа звънлива, ту меч | на майстор художник в ръцете.* Вазов.

арфист *м.* Лице, което свири на арфа.

арфистка *ж.* Жена арфист.

архаизъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* (гр.). **1.** *Езикозн.* Старинна дума или старинен езиков обрат в съвременен език. **2.** Нещо старинно или отживяло.

архаичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е свързан с дълбока старина; древен. *Архаичен стил. Архаичен паметник.* **2.** Излязъл от употреба; старинен, остарял.

архаичност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* архаичен.

архангел *м.* (гр.). *Църк.* Главен ангел. *Архангел Михаил.*

Архангеловден, *мн.* няма, *м.* Църковен празник — 21 ноември.

архангелски, -а, -о. *Прил. от* архангел.

археолог, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по археология.

археологичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* археология. *Археологична наука.*

археологически, -а, -о, *прил.* Археологичен. *Археологически институт. Археологически музей. Археологическа находка.*

археология *ж.* (гр.). Наука, която изследва бита и културата на старите народи по запазени веществени паметници.

археоложка *ж.* Жена археолог.

археоложки, -а, -о. *Прил. от* археолог *и от* археология. *Археоложки издирвания.*

архи- (гр.). Първа съставна част на сложни думи, които означават: **1.** Старшинство при църковно звание; първо-. Напр. а р х и е п и с к о п, а р х и е р е й, а р х и д я к о н и др. **2.** Най-висока степен на признака, означен във втората част на думата; свръх-. Напр. а р х и п о д л е ц (укор.).

архив *м.* (гр.). **1.** Сбор от книжа, писма, документи и др. материали, които се отнасят до дейността на учреждение или на отделно лице. *Архив на Българската екзархия. Архив на Г. С. Раковски.* **2.** Място, гдето се пазят писмени паметници, стари документи и др. материали. || Самите материали. || Служба в учреждение за пазене на такива материали. *Държавен архив. Архив при Столичния народен съвет.* **3.** Печатно издание на документи или изследвания върху тях. *Стопански архив. Архив за поселищни проучвания.*

архива *ж. Канц.* **1.** Сбор от книжа и документи, свързани с административната работа на учреждение. **2.** Самото помещение, гдето се пазят такива книжа. □ **Влизам (минавам) в архивата** (разг.) — отживявам, изгубвам значение. **Изваждам от архивата** (разг.) — възвръщам към живот нещо изоставено.

архивар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което завежда архива в учреждение.

архиварка *ж.* Жена архивар.

архиварство, *мн.* няма, *ср.* Служба, длъжност на архивар.

архивен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* архив. *Архивен материал. Архивно дело.*

архивистика *ж.* Наука за проучване и изследване на материалите, събрани в архив; архивно дело.

архидякон *м.* (гр.). *Църк.* Главен дякон при архиерей (владика).

архиепископ *м.* (гр.). *Църк.* Пръв епископ в една църковна област, който председателствува събора на епископите и има седалище в столицата.

архиепископия *ж. Църк.* Църковна област на чело с архиепископ.

архиепископски, -а, -о. *Прил. от* архиепископ.

архиерей, -еят, -ея, *мн.* -еи, *м.* (гр.). *Църк.* Название на висш духовен чин изобщо (епископ, архиепископ, митрополит, владика).

архиерейски, -а, -о. *Прил. от* архиерей. *Архиерейски наместник. Архиерейска служба.*

архиерейство, *мн.* -а, *ср. Църк.* Звание, чин или служба на архиерей.

архимандрит *м.* (гр.). *Църк.* Титла на отличил се свещеник монах, по положение между йеромонах и епископ.

архимандритски, -а, -о. *Прил. от* архимандрит.

архипелаг, *мн.* -зи, *м.* (гр.). *Геогр.* Група съседни морски острови.

архитект *м.* (гр.). Специалист по архитектура.

архитектоника *м.* (гр.). **1.** *Спец.* Хармонично съчетание на частите на едно произведение на изкуството в стройно цяло. **2.** *Геол.* Строеж на земната кора.

архитектоничен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* архитектоника.

архитектски, -а, -о. *Прил. от* архитект.

архитектура *ж.* **1.** Изкуство за проектиране, изграждане и художествено оформяне на сгради; строително изкуство. *Вътрешна архитектура. Външна архитектура.* **2.** Стил на постройка. *Оригиналното е, че всичките къщи в една уличка са съвършено еднакви по величина и архитектура.* Ал. Константинов.

архитектурен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* архитектура. *Архитектурен паметник. Архитектурен стил.*

архонт *м.* (гр.). *Истор.* Висше длъжностно лице в стара Атина.

аршин *м.* (перс.). *Остар.* **1.** Мярка за дължина, равна на 68·75 см. **2.** Дървена или металическа линия със същата дължина. *Боримечката го обрал: взел му ножиците и аршина из торбата.* Вазов. □ **Мери със свой аршин** (разг.) — разглежда нещата от свое гледище, едностранчиво.

ас, асът, аса, *мн.* асове, аса (сл. ч.), *м.* (фр.), и **асо**, *мн.* аса, *ср.* (ит.). Карта за игра с един знак в средата; бирлик.

асансьор *м.* (фр.). Подемна машина за автоматично издигане и сваляне на лица и предмети, обикн. във висока сграда.

асиметричен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* асиметрия; несъразмерен. *Асиметрична фигура.*

асиметрически, -а, -о, *прил.* Асиметричен.

асиметрично. *Нареч. от* асиметричен. *Разположени асиметрично.*

асиметрия *ж.* (гр.). Отсъствие или нарушение на симетрия; несъразмерност.

асимилатор *м.* Лице, което провежда политика на претопяване, поглъщане на чужда народност или език. *Стотици години турските асимилатори се мъчиха да осакатят, да разрушат и унищожат езика на балканските народи.* Сталин.

асимилаторски, -а, -о. *Прил. от* асимилатор. *Асимилаторска политика.*

асимилационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* асимилация; уподобителен. *Асимилационен процес.*

асимилация *ж.* (лат.). **1.** *Биол.* Преработка на външни вещества в организма за включването им в неговия състав. **2.** Претопяване, поглъщане на една народност от друга или на един език от друг. *Насилствена асимилация.* **3.** *Езикозн.* Уподобяване на два различни звука по гласеж. *Против.* дисимилация.

асимилирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя нещо своя съставна част; преработвам, поглъщам, претопявам. *Асимилирам храна. Асимилирам народ.* ‖ *Прен.* Усвоявам. *Асимилирам знания.* **асимилирам се** *страд.*

асимилиран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* асимилирам. **2.** Като *прил.* Който е претърпял асимилация. *Асимилирана храна.*

асимилиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* асимилирам *и от* асимилирам се.

асировавилонски, -а, -о. *Прил. от* Асирия и Вавилония. *Истор. Асировавилонска култура.*

асистент *м.* (лат.). Лице в помощ на професор или лекар при неговата работа; помощник. *Асистент при изпит. Асистент при операция.*

асистентка *ж.* Жена асистент.

асистентски, -а, -о. *Прил. от* асистент. *Асистентска стая.*

асистентство, *мн.* няма, *ср.* Служба или длъжност на асистент.

асистирам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Изпълнявам длъжност на асистент; помагам в работата на професор или лекар.

асистиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* асистирам.

аскер *м.* (тур.). *Остар. Разг.* Войска. *Те (четата) са осемнадесет души. Няколко сражения с аскера са ги преполовили.* Вазов.

аскет *м.* (гр.). *Истор.* Отшелник, отрекъл се от земни удоволствия; пустинник, постник. *А в моите хралупи и пещерни скали / възгъмжаха тъмен рой пустинници-аскети, / презиращи светът.* П. П. Славейков.

аскетизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Религиозно схващане за духовно издигане чрез отричане от земни блага и чрез телесно изтощаване. ‖ *Разш.* Отчуждаване от живота и от света.

аскетичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* аскет; отшелнически.

аскетически, -а, -о, *прил.* Аскетичен. *От спартански, животът ни се превърна в аскетически.* Вазов.

асла̀н. Вж. а р с л а н.

аслъ *нареч.* (тур.). *Разг.* Наистина, действително. *Тя* (кравата) *аслъ си беше лоша и ритлива.* Влайков.

асма̀ *ж.* (тур.). Висока дворна лоза, разстлана върху дървени подпори; лозница. *На двора под асмата, под черните гроздове играеше голямо хоро.* Йовков.

а̀со. Вж. а с.

асона̀нс *м.* (фр.). *Литер.* **1.** Съзвучие. **2.** Непълна рима, основана върху повторение на еднакви звукове. Напр. *незатихнала — вихрите; красива — зариха.*

асортимѐнт *м.* (фр.). Наличие на разни видове от една и съща стока. *Асортиментът на платовете откъм десени и видове е твърде беден.* Отеч. фронт, 1950 г.

асоциа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). Който страни от обществения живот; саможив.

асоциатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* асоциация. *Асоциативна връзка.*

асоциатѝвно. *Нареч. от* асоциативен.

асоциа̀ция *ж.* (лат.). *Псих.* Свързване на представи, при което появата на една от тях извиква друга. *Асоциация на представи. Асоциация по сходство.*

асоциѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Свързвам по асоциация. **асоциирам се** *страд.* и *възвр.*

асоциѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* асоциирам.

аспѐкт *м.* (лат.). *Книж.* Вид, изглед на нещата и явленията. *Разглеждам въпроса в друг аспект.*

аспѐржи *мн.* (*ед.* аспѐржа), *ж.* (фр.). Вид зеленчук с крехки стебла за ядене.

аспира̀нт *м.* (лат.). Лице, което се подготвя във висше учебно заведение или научен институт за научно-изследователска работа.

аспира̀нтка *ж.* Жена аспирант.

аспира̀нтски, -а, -о. *Прил. от* аспирант. *Аспирантски изпит.*

аспирантỳра *ж.* Подготовка на аспиранти. *С въвеждането на аспирантурата се осигурява подготовката на добре квалифицирани работници.* Раб. дело, 1950 г.

аспира̀ция *ж.* (лат.). Домогване до нещо.

аспирѝн *м.* (лат.). *Апт.* Лекарство с бял цвят и тръпчив вкус за понижаване на температурата и за утоляване на болки.

аспирѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Домогвам се до нещо, стремя се към нещо.

аспирѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* аспирирам.

а̀спра *ж.* (нгр.). **1.** *Истор.* Дребна монета със стойност $^1/_3$ от парата — 0·16 златни стотинки. **2.** *Остар. Разг.* Изобщо дребна монета, пара. *И не отстъпяха ни аспра от цената, която бяха обявили.* Вазов.

а̀стма *ж.* (гр.). *Мед.* Болест с пристъпи на задушаване при сърдечно и нервно заболяване; задух. *Сърцето на Агата заби. Той и без туй си дишаше тежко, защото казваха, че бил имал астма.* Йовков.

астматѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, болно от астма.

астрага̀н, *мн.* няма, *м.* (тат.). Скъпа агнешка кожа с къдрав черен или сив косъм.

астрага̀нен, -а, -о, *прил.* Направен от астраган. *Астраганен калпак. Астраганено палто.*

астра̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (гр.). Звезден. *Астрален свят.*

астроло̀г, *мн.* -зи, *м.* Лице, което се занимава с астрология; гадател, звездоброец.

астрологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* астрология.

астрологѝчески, -а, -о, *прил.* Астрологичен.

астроло̀гия *ж.* (гр.). Лъжеучение, според което съдбата и бъдещето могат да се предсказват по разположението на звездите.

астроно̀м *м.* Учен, специалист по астрономия.

астрономѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* астрономия.

астрономѝчески, -а, -о, *прил.* Астрономичен. *Астрономическа обсерватория.* ‖ *Прен.* За цифра — извънредно голям.

астроно̀мия *ж.* (гр.). Наука за небесните тела.

асфа̀лт, *мн.* няма, *м.* (гр.). **1.** Черна минерална смола; зифт. **2.** *Прен.* Пътна настилка от такава смола, смесена с пясък. *Снежната вихрушка засипваше асфалта на площадите и улиците.* Раб. дело, 1950 г.

асфа̀лтен, -а, -о. *прил.* Асфалтов. *Асфалтена настилка.*

асфалтѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Настилам с асфалт. **2.** Напоявам с асфалт.

асфалтѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* асфалтирам. **2.** Като *прил.* Покрит с асфалт. *Асфалтирана улица. Асфалтиран площад.*

асфалтѝране *ср. Отгл. същ. от* асфалтирам.

асфа̀лтов, -а, -о, *прил.* Направен от асфалт. *По асфалтовия паваж гърмят колелата на оръдията.* Йовков.

а̀съл[1] *неизм., прил.* (араб.). *Разг.* Истински, същински. *Стойко Прангата — виж той е асъл човек!* Влайков.

а̀съл[2] *нареч.* Наистина, действително.

ат, а̀тът, а̀та, *мн.* а̀тове, а̀та (сл. ч.), *м.* (тур.). Хубав, едър кон за езда; жребец. *Той му разправя, ... че ездил атовете на Ивана Илиев.* Вазов. *Атовете се ритат, магаретата теглят.* Послов.

атавѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Биол.* Проява на наследени признаци и качества, свойствени на далечни предходници.

атавистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* атавизъм. *Атавистичен белег.*

атавистѝчески, -а, -о, *прил.* Атавистичен.

атавистѝчно. *Нареч. от* атавистичен.

ата̀ка *ж.* (фр.). **1.** *Воен.* Стремително нападение срещу противник; щурм. *Тоя път атаката започна внезапно, с всички родове оръжия.* Л. Стоянов. *Хвърлям се в атака.* **2.** *Прен.* Силно обвинение, нападка. **3.** *Мед.* Внезапен, силен пристъп на болест. *Атака в бъбреците.*

атакỳвам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Предприемам атака; нападам стремително. *След половин час две флангови пехотни роти отново атакуваха.* Вежинов. **2.** *Прен.* Нападам с думи; обвинявам.

Либералният печат атакуваше безпощадно правителството. Вазов.

атакуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* атакувам.

атаман *м.* (тат.). Казашки воевода. *По стар и строго пазен обичай, казаците отнасяха трупа на своя атаман.* Йовков.

аташе, -то, *мн.* -та, *м.* (фр.). *Дипл.* Член на дипломатическа мисия, който осведомява своето правителство по специални въпроси. *Военен аташе. Търговски аташе. Аташе по печата.*

аташирам, -аш, *несв.* и *св.* Придавам някого към официално лице или мисия.

аташиран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* аташирам. 2. Като *прил.* — който е придаден към официално лице или мисия.

аташиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* аташирам.

атеизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Отричане съществуването на бог; безбожие.

атеист *м.* Привърженик на атеизма; безбожник.

атеистичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* атеизъм *и от* атеист. *Атеистични възгледи.*

атеистка *ж.* Жена атеист.

ателие, *мн.* -та, *ср.* (фр.). 1. Работно помещение на художник, скулптор. 2. Работилница предимно за художествени или модни изделия. *Шивашко ателие.*

атентат *м.* (фр.). Тайно подготвено покушение, нападение с политическа цел; посегателство. *Устройвам атентат. Жертва на атентат.*

атентатор *м.* Лице, което извършва атентат.

атентаторка *ж.* Жена атентатор.

атентаторски, -а, -о. *Прил. от* атентатор. *Атентаторски действия.*

атестат *м.* 1. *Остар.* Свидетелство за завършено образование; диплом. *Докторски атестат.* 2. Атестация.

атестационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* атестация. *Атестационна комисия.*

атестация *ж.* (лат.). Мнение, преценка, обикн. писмена, за качествата на известно лице.

атестирам, -аш, *несв.* и *св.* Давам атестация.

атестиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* атестирам.

атически, -а, -о. *Прил. от* Атика, област в стара Гърция. *Атически диалект. Атически стил.* □ **Атическа сол** (прен.) — тънка духовита, остроумна шега. *И за да не бъде разказът ми гол, / аз ще го поръся с атическа сол.* Вазов.

атлаз *м.* (араб.). Вид лъскав копринен плат. *Аз искам тогава да ми направиш рокля от атлаз.* Вазов.

атлазен, -а, -о. *Прил. от* атлаз. *Атлазен юрган. Атлазена рокля.*

атлантически, -а, -о, *прил.* (гр.). 1. Обикн. в съчет. **Атлантически океан** — океан, който се намира между Европа и Америка. 2. Който се отнася до страните, разположени по бреговете на този океан. *Атлантически държави.*

атлас *м.* (гр.). Книга с карти, илюстрации и таблици с научен характер. *Географски атлас. Астрономически атлас. Зоологически атлас.*

атлет *м.* 1. Лице, което се занимава с атлетика. 2. *Разш.* Човек със силно развито телосложение.

атлетика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Спорт.* Гимнастически упражнения, в които се проявява сила, ловкост и издръжливост. □ **Лека атлетика** — бягане, скачане, хвърляне копие или диск и др. **Тежка атлетика** — борба, бокс, вдигане на тежести и др.

атлетичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Атлетически.

атлетически, -а, -о. *Прил. от* атлетика *и от* атлет. *Атлетически състезания.*

атмосфера *ж.* (гр.). 1. Само *ед.* Въздушната обвивка на земята. || *Астр.* Газообразна обвивка около слънцето, някои планети и други небесни тела. 2. Само *ед.* Въздух. *Атмосферата в стаята е душна.* || *Прен.* Настроение в дадена среда. *Другарска атмосфера. Натегната атмосфера.* 3. *Физ.* Единица за измерване налягането на газообразни тела.

атмосферен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* атмосфера. *Атмосферни влияния. Атмосферно налягане.*

атом *м.* (гр.). Най-малката частица от химически елемент, която може да влиза в химически съединения.

атомен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* атом. *Атомно ядро. Атомна енергия. Атомно тегло. Атомна бомба.*

атрибут *м.* (лат.). 1. Постоянен, неизменен признак на един предмет. 2. *Грам.* Определение. *Прилагателното е атрибут на съществителното.*

атрибутивен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* атрибут (грам.). *Атрибутивна дума. Атрибутивна служба.*

атрофирам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* Подложен съм на атрофия.

атрофиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* атрофирам се. *Атрофиране на мускулите.*

атрофия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Мед.* Намаляване, отслабване или пълно изчезване на жизнеспособността на известен орган.

аудиенция *ж.* (лат.). Официален прием за изслушване на лица от държавен глава.

аудитория *ж.* (лат.). 1. Помещение за лекции, сказки и доклади. 2. *Прен.* Слушателите на лекции, доклади и др. *Аудиторията посрещна докладчика с бурни ръкопляскания.*

аула *ж.* (гр.). Голяма тържествена зала във висше учебно заведение.

аут, *мн.* няма, *м.* (англ.). *Спорт.* 1. Положение в спортна игра с топка, при което топката излиза вън от игрището или от установената площадка. 2. Обявяване от спортния съдия, че единият от боксьорите е победен.

аутодафе, *мн.* няма, *ср.* (исп.). *Истор.* Публично изгаряне на еретици и еретически книги в средните векове.

аутопсирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя аутопсия.

аутопсиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* аутопсирам.

аутопсия *ж.* (гр.). *Мед.* Разрязване и изследване на мъртво тяло, за да се установят причините на смъртта.

аутострада *ж.* (ит.). Автострада.

афганиста̀нец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Афганистан.

афганиста̀нка *ж.* Жена от основното население на Афганистан.

афганиста̀нски, -а, -о. *Прил. от* Афганистан *и от* афганистанец.

афѐкт *м.* (лат.). *Псих.* Силна душевна възбуда, при която човек губи самообладание. *Изпадам в афект.*

афекта̀ция, *мн.* няма, *ж.* Изкуствена възбуда, която се проявява в предвзетост при говор и държане. *Той стана, взе театрална поза, направи лице на трагик и с голяма афектация задекламира пак из „Макбет“.* Йовков.

афектѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Предизвиквам афект у някого.

афектѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Изпадам в афект или афектация.

афектѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* афектирам *и от* афектирам се.

афѐра *ж.* (фр.). Непочтено деяние от търговски или политически характер със широк отзвук в обществото. *Те вербуват скъпо плащани адвокати за защита на своите спекулантски и черноборсаджийски афери.* Г. Димитров.

а̀ферим *междум.* (тур.). *Разг.* За израз на одобрение — отлично! браво! *Аферим бе, бай Величков! Виж, тъй те харесвам.* Ал. Константинов.

аферѝст *м.* Лице, което се занимава с афери.

аферѝстка *ж.* Жена аферист.

афинитѐт, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим.* Сродство между вещества, вследствие на което може да става при известни условия реакция между тях. || *Прен. Рядко.* Психическо сродство. *Духовен афинитет.*

афиѝн *м.* (араб.). Втвърден сок от маково семе, който се употребя като упоително средство. *Беят беше старец, грохнал вече от дълго употребление на ракия и афион.* Вазов.

афѝш *м.* (фр.). **1.** Печатно обявление за събрания, концерти, театрални представления, лекции, сказки и пр. *В това време видях, че един хлапак разнасяше жълти театрални афиши и оставяше някои по масите.* Вазов. **2.** Плакат с агитационно или рекламно съдържание. *През време на тези избори най-широко бяха използувани всички форми на агитация — устна и печатна — позиви, . . . , лозунги, афиши, агитки, изложби.* В. Червенков. *Рекламен афиш.*

афѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни. *Прил. от* афиш. *Афишна будка. Афишен стълб.*

афишѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Рядко.* Обявявам с афиш; разгласям, рекламирам, съобщавам. **афиширам се** *възвр. и страд.*

афишѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* афиширам *и от* афиширам се.

афорѐсам. Вж. а ф о р е с в а м.

афорѐсвам, -аш, *несв.*; **афорѐсам,** -аш, *св. Църк.* Отлъчвам, изключвам от църквата.

афорѐсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* афоресвам.

афорѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* (гр.). Кратко, сбито изречение, което изразява житейска мъдрост. *И особено ме утешава превъзходният афоризъм на Гьоте: „Загубиш ли имот — малко си загубил, загубиш ли чест — много си загубил, загубиш ли смелост — всичко си загубил!“* Г. Димитров.

афористѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* афоризъм. *Афористичен стил.*

афористѝчески, -а, -о, *прил.* Афористичен.

афористѝчно. *Нареч. от* афористичен. *Изразява се афористично.*

африка̀нец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Африка.

африка̀нка *ж.* Жена от основното население на Африка.

африка̀нски, -а, -о. *Прил. от* Африка. *Африканска държава. Африкански лъв.*

афронтѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Книж. Остар.* Отблъсквам, пренебрегвам.

афронтѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* афронтирам.

афу̀з и **афу̀зали,** *мн.* няма, *м.* (тур.). Вид бяло десертно грозде; болгар.

ах *междум.* За израз на: **1.** Съжаление, състрадание, болка, уплаха. *Ах, клетият дядо Стоян!* Вазов. *Ах — изпъшка докторът и изпусна револвера.* Вазов. *Тодорка (влиза полекичка, приближава се към Иванка и уплашеничко поизвиква) Ах!* В. Друмев. *Ах, милото, бедното, горкото дете — шепнеше тя.* **2.** Радост, възхищение. *Ах, колко се радвам! Ах, каква хубава гледка!* **3.** Възмущение, укор, закана. *Ах, къде ти беше умът!* Вазов. *Ах, страшно ще си отмъстим за мъките му!* Вазов. **4.** Учудване, досещане. *Чужденец? . . . — Ах, българин!* Вазов. *Ах, сетих се.* **5.** Молба. *Ах, простете ме, простете, добри хора.* Каравелов. **6.** *Ритор.* Желание, копнеж. *Докле е младост, всичко е шега, | . . . | докле е младост, ах докле е младост!* П. П. Славейков.

аха̀ *междум.* За израз на: **1.** Потвърждение, съгласие, досещане; да. — *Ти от дека си? — . . . — От далеко, дядо, чак от ханчетата. — Аха, знам.* Елин Пелин. *Но ето в тоя миг отчаян вопъл | процепи рязко полумрака. | Аха! . . . Убийство пак.* Смирненски. *Ще дойдеш ли? — Аха, ще дойда.* **2.** Учудване; ах. — *Аха! — извика. — Има си хас! Или аз не видя добре, или моят приятел се е изменил много.* Йовков. **3.** За означаване на действие, което почти настъпва; а - а. *Аз пък, като знам как е работата, аха да кажа, ама рекох — хайде.* Йовков.

а̀хам, -аш, *несв.* Многократно възклицавам ах; ахкам. *Всичките гости се чудили, охали и ахали и говорили, че такива цветя нийде не са видели.* Каравелов.

а̀хане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ахам.

аха̀т *м.* (гр.). Твърд полускъпоценен камък от рода на кварца с разноцветни слоеве.

аха̀тов, -а, -о. *Прил. от* ахат. *Ахатов пръстен. Ахатови обици.*

а̀хвам, -аш, *несв.*; **а̀хна,** -еш, *мин. св.* ахнах, *св.* Ахам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Жените ахнаха от учудване.* Йовков.

а̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ахвам.

ахилѐсов, -а, -о. *Прил. от* Ахилес, главен герой в Илиадата, чието тяло било уязвимо само

в петата. □ **Ахилесова пета** — най-слабото и уязвимо място на каквото и да било.

áхкам, -аш, *несв.* Ахам. *А селяните, които се чувствуваха сега съвсем дребнички при Доча, изгледаха го с една благоговейна почит и само ахкаха от учудване.* Влайков.

áхкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ахкам.

ахмáк, *мн.* -ци, *м.* (араб.). *Разг.* Глупак. *Прави се на ахмак.*

ахмáшки, -а, -о. *Прил. от* ахмак.

ахмáшки. *Нареч. от прил.* ахмашки. *Ти пак упорствуваш детински. — Ти пак приказваш ахмашки.* Вазов.

áхна. Вж. ахвам.

ахчѝйница *ж. Нар. Рядко.* Гостилница.

ахчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). *Нар. Рядко.* Готвач.

ацетилѐн, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим.* Безцветен леснозапалим газ, съставен от въглерод и водород.

ацетилѐнов, -а, -о, *прил.* **1.** Който е от ацетилен. *Ацетиленов пламък.* **2.** Който служи за осветление с ацетилен. *Ацетиленова лампа.*

ацетòн, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим.* Лека безцветна течност, със специфичен дъх, която служи за разтваряне на мазнини, смола, каучук и др.

ачигьòз *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* Отворен, събуден, отракан. *Ачигьоз човек.*

ачѝк *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* Очевиден, явен, ясен.

ашѝк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Малка кост от колянното на заден крак, обикн. овчи, която служи за игра на децата. *Играем на ашици.*

ашладѝсам. Вж. ашладисвам.

ашладѝсвам, -аш, *несв.*; **ашладѝсам,** -аш, *св. Диал.* Облагородявам дърво или растение чрез присаждане; присаждам. *Неговата работа бе да подрязва лози,... да ашладисва дивачките и трендафилите.* Елин Пелин.

ашладѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ашладисвам.

ашламá *ж.* (тур.). *Разг.* **1.** Облагородено овощно дърво или лоза. **2.** Плод от облагородено дърво.

аѝзмо, *мн.* -а, *ср.* (гр.). *Рел.* **1.** Извор при манастир или църква, който се смята за свещен. **2.** Вода от такъв извор; свещена, светена вода.

аѝнин, *мн.* аѝни, *м.* (тур.). *Истор.* Областен управител в турско време.

Б

б 1. Звукът *б*. 2. Писмен белег на звук *б*, втора буква от азбуката. 3. В служба на числително поредно със значение в т о р и (изговаряно винаги б е). *Група а, група б и пр.*

ба[1] *частица. Разг.* При възражение; ами. *А бе вярно ли е гдето се чува, че имало примирие? — Ба, ще ти се.* Л. Стоянов. *Тия ги не бива. — Ба, хубаво, хубаво е.* Вазов. || *Ирон. Свърши ли си вече работата? — Ба не, тебе ще чакам.* || Удвоено б а, б а — за усилване на възражението. *Аз хвърлих бастуна след него и ударих госпожата съвсем малко! — Ба, ба, съвсем малко.* Смирненски.

ба[2] *междум. Разг.* За израз на учудване, изненада; брей. *Ударили го с куршум ония зверове, казал ядосано Ненко. — Ба!* Вазов. *Ба, ти си донесъл и карабината?* Вазов.

ба̀ба[1] *ж.* 1. Бащина или майчина майка. *Баба ми казваше, че моят дядо бил дошъл от къде Мецово.* Вазов. 2. *Разг.* Стара жена. *Имало едно време един дядо и една баба.* Нар. прик. 3. *Разг.* Тъща. 4. *Разг.* Жена на стар човек, на поп, на хаджия. *Дядо Божко и неговата баба се радваха на внучетата си. Баба Иваница. Баба попадия. Баба хаджийка.* 5. *Прен. Укор.* Безхарактерен, безволен, мекушав човек. *Не ставай баба да плачеш.* Вазов. *Ти си цяла баба.* 6. *Нар.* Епитет на олицетворени природни или демонски сили, а понякога и на имена на животни. *Баба шарка. Баба Марта. Баба меца.* 7. *Нар.* Жена, която помага при раждане; акушерка. *Бабата, която му отрязала пъпа, е и до днес още жива.* Каравелов. 8. *Нар.* Жена, която лекува с билки и баяния; баячка, врачка. *Като не помогнаха лекарства, тръгнаха и по баби.* □ **Ба̀би** *(дат. пад. от* баба) — обращение на баба към внуче, към дете или към по-млад човек. Срв. б а б и н о т о. **Едно си баба знае, едно си бае** (разг.) — за човек, който упорито не се вслушва в забележки или съвети; каквото си знае, това си прави. **Много баби — хилаво дете** (погов.) — нещо, в което се месят мнозина, не излиза добро. **От дядо и от баба** (разг.) — от старо време. **Така и баба знае** (разг.) — така всеки може да го направи. **Трай (търпи), бабо, за хубост** (разг.) — напусто чакам нещо, което няма да стане.

ба̀ба[2] *ж. Диал.* 1. Ципа, която обвива детето в утробата на майката; последък, плацента. 2. Свински стомах, напълнен с кълцано месо и свински дреболии.

бабайт и **бабайтин,** *мн.* бабайти, *м.* (тур.). *Разг.* Едър, силен мъж; мъжага, борец, пехливанин. *Трябва да си представите бабаит, едър, с дебели яки ръце и силни мускули — той би повалил бик!* Вазов. || *Ирон.* Човек, който се представя за много силен, който се перчи със силата си.

бабалък, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Разг.* Тъст, дядо.

ба̀бешки, -а, -о. *прил. Ирон.* Присъщ, свойствен на баба. *Бабешки лек.* □ **Бабешки приказки** (разг.) — празни, глупави думи.

ба̀бешки. *Нареч. от прил.* бабешки. *Лекува по бабешки.*

ба̀би. Вж. б а б а.

ба̀бин, -а, -о, *прил.* 1. Който принадлежи на баба. *Ами Анка чие е момиче? — Бабино.* Влайков. 2. Като *същ.* **бабината, бабиното** (разг.) — галено обращение на баба към дете или към млад човек; на баба. *Спи, бабината, спи, че турците ще дойдат да те грабнат.* Вазов. 3. Като *същ. мн.* **бабини** (разг.) — домът и семейството на бабата. *У бабини ще идем!* Влайков. □ **Бабин ден** (нар.) — празник на бабите-акушерки на другия ден след Ивановден. **Бабини деветини** (разг.) — за израз на недоверие, съмнение; празни приказки, измислици.

ба̀бица *ж. Диал.* Стомах на преживно животно.

ба̀бици, само *мн., ж. Диал.* 1. Сбръчкано място на човешката кожа. 2. Стомашна болест с кисело уригване.

бабича̀сам. Вж. б а б и ч а с в а м.

бабича̀свам, -аш, *несв.*; **бабича̀сам,** -аш, *св. Диал.* 1. За човешка кожа — набръчквам се. *Бабичасаха ми ръцете от пране.* 2. Разболявам се от бабици.

бабича̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бабичасвам.

ба̀бичка *ж.* 1. Стара жена. *Когато Гороломов стигна в черковата, там имаше само бабички и старци.* Йовков. 2. Жена на стар човек. *Бабичката му отдавна беше умряла.* Елин Пелин.

ба̀бка[1] *ж. Разг. Умал. от* баба (в 1 и 2 знач.). *Много бабка знаяла и насъне гледала.* Погов.

ба̀бка[2] *ж.* Старинна дребна сребърна монета. *Дири бабки и антики, / ходи по имане.* Вазов.

бабу̀вам, -аш, *несв. Нар.* Помагам на родилка при раждане; акушира́м.

бабу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бабувам.

бава̀чка *ж.* Жена, която гледа, бави деца.

бавѐж *м.* Бавене[1]. *Тя се притесни повече и повече от бавежа на Трайчев.* Вазов.

ба̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който се движи или се извършва полека, в продължително време. *Противоп.* бърз. *Стъпките му станаха тежки и бавни.* Елин Пелин. *Бавна крачка. Бавно развитие. Бавен процес.* 2. Който действува полека; муден. *Той беше възрастен човек, бавен, спокоен.* Йовков.

ба̀вене[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бавя[1] *и от* бавя се. *Петруна се бавеше. Това бавене го дразнеше.* Йовков.

ба̀вене², *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* **бавя².**

ба̀вно. *Нареч. от* бавен. *Реката течеше тихо и бавно.* Елин Пелин. *Вървя бавно.*

ба̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* бавен.

ба̀вя¹, -иш, *мин. св.* бавѝх, *несв.* Задържам, възпирам да се извърши нещо на време; забавям, протакам. *Димитър бави отговора си.* Йовков. *Поправката на колата много ни бави.*

ба̀вя², -иш, *мин. св.* бавѝх, *несв.* Занимавам, гледам дете. *Василена. . . ту говореше галено на детето си, ту му пееше, за да го бави.* Йовков. **бавя се** *възвр.* и *страд.*

ба̀вя се, -иш се, *мин. св.* бавѝх се, *несв., сред.* **1.** Не идвам на време; забавям се. *Ангеле! Ами що се бавиш? Изгледаха ми се очите.* Вазов. *Няма го. . . Защо ли се бави?* Влайков. **2.** Не пристъпвам на време към извършването на нещо; мая се. *Готови бяха дори и книжата за венчаването, и неговите, и нейните. И ето от тогаз Василена все се бави, все отлага.* Йовков. **3.** Оставам, престоявам негде известно време. *Едва ли не цял час се бавихме тука.* Ал. Константинов. *Влакът се бави 10 минути.*

бага̀ж *м.* (фр.). Опаковани вещи за пренасяне, за път. *Пътнически багаж.* □ **Умствен багаж** (книж.) — запас от знания; ерудиция.

бага̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* багаж. *Багажно отделение.*

бага̀жник, *мн.* -ци, *м.* Приспособление за лек багаж в превозно средство (вагон, самолет, автомобил, велосипед и др.).

ба̀гер *м.* (нем.). *Техн.* Машина, с която се изкопават и се изхвърлят големи количества пръст и др.

ба̀гня се, -иш се, *мин. св.* багнѝх се, *несв., сред. Диал.* Агня се.

ба̀гра *ж.* Цвят, боя. *Леките облачета по синия свод пламваха от алена багра.* Вазов. *На стените и между прозорците бяха изобразени със светли багри различни местности и градове.* Вазов.

ба̀грен, -а, -о, *прил.* Тъмночервен, кървавочервен, пурпурен. *Червеното лице на Стамболкова пламна, стана багрено.* Вазов.

ба̀грене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* багря.

багренѝца *ж. Истор.* Тъмночервена, пурпурна царска одежда. *Багреницата на широки дипли падаше в краката му.* Вазов.

багрѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* багрило. *Багрилни вещества.*

багрѝло, *мн.* багрила̀, *ср.* Вещество, което оцветява; боя.

ба̀гря, -иш, *мин. св.* багрѝх, *несв.* Оцветявам, боядисвам, обикн. червено. *Из носа на чужденеца швирна кръв, зацапа мустаците и ръцете му и почна да багри бялата му риза.* Елин Пелин. *Рано утро — и зората / леко багри небесата.* Яворов. **багря се** *страд.*

ба̀дана, *мн.* няма, *ж.* (тур.). **1.** Варов или каолинов разтвор, с който се измазват стени. **2.** Мазилка с такъв разтвор.

бадано̀сам. Вж. б а д а н о с в а м.

бадано̀свам, -аш, *несв.*; **бадано̀сам,** -аш, *св.* Измазвам стена с варов или каолинов разтвор.

бадано̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* баданосвам.

бадева̀ *нареч.* (перс.-араб.). *Остар. Разг.* Напразно, напусто; на вятъра. Обикн. в съчет. с предл. з а *и* н а. *Защо ще стои за бадева буден?* Ал. Константинов. || Даром, за̀лудо, на безценица. *Работя бадева.*

бадѐм *м.* (тур.). **1.** Южно дърво с бели ароматни цветове и плодове в овална твърда черупка. Amygdalus communis. *Бадемите цъфтят по-рано от другите дървета.* **2.** Плод от това дърво.

бадѐмов, -а, -о. *Прил. от* бадем. *Бадемови ядки. Бадемово масло. Бадемова торта.*

баджана̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Всеки един от съпрузите на сестри; съпруг на балдъза.

баджана̀шки, -а, -о. *Прил. от* баджанак.

ба̀е, *мн.* ба̀евци, *м. Диал.* Срв. б а й, б а й о. **1.** По-стар брат; бате. *След пладне ето ги че идат — кака му Цанка, бае му Стойчо, а с тях и Колчо.* Влайков. **2.** Обикн. в съчет. със собствено име — по-възрастен роднина, човек; бай, байо, байко, байчо, бате, батьо. *Бае Стоян отиде при коларите на разговор.* Елин Пелин. *Бае Георги, какво говориш?* Елин Пелин.

ба̀за *ж.* (гр.). Обикн. *ед.* **1.** Основа, опора. *Тая платформа е базата, солидната основа на нашата избирателна кампания.* Г. Димитров. **2.** *Иконом.* Икономическият строй на обществото в даден етап от неговото развитие. *Надстройката е продукт на една епоха, в продължение на която живее и действува дадена икономическа база.* Сталин. **3.** *Воен.* Място, гдето са съсредоточени военни сили, запаси и съоръжения. *Военна база. Морска база. Въздушни бази.* || Място, гдето са съсредоточени клонове от индустрията, търговията и пр. *Техническа база. Търговска база.* **4.** Основна наличност на материали като източник за снабдяване и производство. *Суровинна база. Фуражна база.*

база̀лт *м.* (лат.). *Минер.* Плътен възчерен камък от вулканичен произход.

база̀лтов, -а, -о. *Прил. от* базалт. *Базалтова скала. Базалтови плочки.*

база̀р *м.* (перс.). **1.** Покрит пазар, покрито тържище с отделни магазини. **2.** *Остар.* Разпродажба с благотворителна цел. *Изложба базар.*

базѝлика *ж.* (гр.). *Архит.* Антична или средновековна сграда, обикн. църковна, във вид на продълговат четириъгълник.

базѝрам, -аш, *несв. Книж.* Поставям върху основа, основавам на нещо. **базирам се** *сред.*

базѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* базирам *и от* базирам се.

базиргя̀н и **базиргя̀нин,** *мн.* базиргя̀ни, *м.* (перс.). *Остар.* Търговец. *Най-напред бе бозаджия, / . . . / и най-после чорбаджия, / тежък базиргянин.* Л. Каравелов.

ба̀зис *м. Рядко.* База.

ба̀зисен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* базис.

баѝр *м.* (тур.). *Нар.* Рид, бърдо, хълм. *Ние прехвърлихме баира и се спуснахме по каменистата пътека надолу.* Елин Пелин. □ **Аз го карам на чаира, а то бяга въз баира** (погов.) — за човек, комуто се предлага нещо добро, хубаво, а той се отказва от него, като предпочита полошото. **Краставите магарета през девет баира се подушват** (погов.) — за лица с еднакви недостатъци, които се събират и поддържат.

ми трябва на баир лозе (разг.) — не ми трябва несигурна, главоболна работа. **Сляпо кога прогледне, през девет баира вижда** (погов.) — за човек, който при най-малък успех се самозабравя.

бай. *Съкр. от* байо. *Разг.* Пред име на по-възрастен мъж — за израз на уважение. *Бай Георги.* □ **Бай Ганьо** — герой в едноименното произведение на Ал. Константинов, типичен образ на еснаф-спекулант, представител на зараждащата се буржоазна класа у нас през втората половина на XIX в.

байганьовски, -а -о. *прил.* Просташки, еснафски.

байганьовски. *Нареч. от прил.* байганьовски. *Дръжи се байганьовски.*

байганьовщина *ж.* Простащина, еснафщина.

байко *м. Диал.* По-стар брат или по-възрастен човек. Срв. б а е. *Брат ми, — аз му казвам байко, като много по-възрастен от мене, — не можеше да споделя моя детински живот.* Влайков.

байков, -а, -о. **1.** *Прил. от* байко. *Байково дете.* **2.** Като *същ. мн.* **байкови** (разг.) — домът и семейството на байко. *Па и байкови й нали са в двора.* Влайков.

байно, *мн.* -вци, *м. Диал.* Обращение към непознат човек от народа. *Добра среща, байно! — Дал бог добро, господине, — отговори селянинът.* Вазов. || За израз на ирония, на престорено уважение: *Аз да ти кажа правичката, байно: пет пари не давам за дружеството!* Смирненски. *Малко сте позакъснели, байновци! — смело и някак като на подбив ги посрещна учител Трайко.* Влайков.

байнов, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **байнова булчица** (диал.) — невестулка.

байо, *мн.* -вци, *м. Диал.* Бае. *Кажи, байо, къде води тоя път?*

байов, -а, -о. **1.** *Прил. от* байо. **2.** Галено обращение на брат или не много възрастен мъж към дете или по-млад човек. *Не се срамувай, байовата, и влез.* Вазов. **3.** Като *същ. мн.* **байови** (разг.) — домът и семейството на байо. *Ходила била доле у байови си Груйови.* Влайков.

байрак, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Нар.* Знаме. *Под байрак лични юнаци, / напети в дрехи войнишки.* Ботев. *Но кога се там съзирва / Козлодуйски бряг, / в парахода рог изсвирва, / развя се байрак.* Вазов.

байрактар, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нар.* Знаменосец. *Кольо льо, Кольо байрактар! / Развивай, Кольо, байраци, / събирай, Кольо, юнаци.* Нар. пес. || *Прен. Разг. Ирон.* Главатар. *Где има листница запалена, где има бой по седенки — все той е на чело, все той е байрактарят.* Чудомир.

байрактарка *ж. Нар.* Жена байрактар.

байрам *м.* (тур.). Голям мохамедански религиозен празник. *Сега са дните на байрама и те го празнуват с тъпани и зурли из улиците.* Вазов.

байц, байцът, байца, *мн.* байцове, *м.* (нем.). **1.** В дърводелството — лека водна и спиртна боя за дървени предмети. **2.** В металообработването — селини или масла, с които се променя първоначалният цвят на метала.

байцвам и **байцувам,** -аш, *несв. и св.* **1.** В дърводелството — обагрям с байц. **2.** В металообработването — придавам нов цвят на метал с помощта на киселини или масла. **3.** В текстилната промишленост — подготвям предварително (със специални материали) влакна, прежда или тъкан за равномерно боядисване.

байцване и **байцуване,** *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* байцвам и от байцувам.

байчо, *мн.* -вци, *м. Диал.* Байко.

байчов, -а, -о. **1.** *Прил. от* байчо. **2.** Като *същ. мн.* **байчови** (разг.) — домът и семейството на байчо.

бака *ж.* (хол.). *Воен. Остар.* Метолически съд, с който се разнася храна на войници. *Минават войници към кухнята, празните баки дрънкат в ръцете им.* Йовков.

бакалавър, *мн.* -ври, *м.* (лат.). В някои западноевропейски университети — лице, получило учена степен.

бакалин, *мн.* бакали, *м.* (араб.). *Остар.* Частен търговец на бакалия на дребно.

бакалия, *мн.* няма, *ж. Събир.* Стока за домакински нужди, предимно хранителни продукти. *Дюкянът му е на най-лично място на две улици, в чаршията. Бакалия, знаеш, пипер, шекер, газ, мас.* Чудомир.

бакалка *ж.* **1.** Жена бакалин. **2.** Съпруга на бакалин.

бакалница *ж. Остар.* Дюкян за продажба на бакалия.

бакалски, -а, -о. *Прил. от* бакалин *и от* бакалия. *Бакалски стоки.* □ **Бакалски сметки** (разг.) — дребнави сметки. **Бакалски тефтер** (разг.) — лошо поддържан, изцапан тефтер или тетрадка.

бакелит, *мн.* няма, *м.* (англ.). Изкуствена смола, от която се правят дребни предмети и електроизолационни части.

бакелитен, -а, -о, *прил.* Направен от бакелит. *Бакелитена кутия.*

бакелитов, -а, -о. Бакелитен. *Бакелитова дръжка.*

бакембарди и **бакенбарди,** *ед.* няма, *ж.* (нем.). *Остар.* Брада, оставена от двете страни на бузите, а бръсната в долната част на лицето. *Сега* (той) *има големи бакембарди. Те се съединяват с мустаците му.* Йовков.

бакла, *мн.* няма, *ж.* (тур.). **1.** Вид бобово растение с едри кафяви зърна. Vicia faba. **2.** Плодът на това растение.

баклава *ж.* (тур.). Вид баница с орехи, обилно напоена със сироп.

бакпулвер, *мн.* няма, *м.* (нем.). Прах за сладкиши, от който те бухват при печене.

бактериен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни. *Прил. от* бактерия.

бактериолог, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по бактериология.

бактериологичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* бактериолог *и от* бактериология. □ **Бактериологична война** — воюване с употреба на бактерии, носители на болести

бактериологѝчески, -а, -о, *прил.* Бактериологичен. *Бактериологически институт.*

бактериолòгия *ж.* (гр.). Наука за бактериите.

бактèрия *ж.* (гр.). *Биол.* Микроскопичен едноклетъчен организъм, по форма сферичен (кок), пръчковиден (бацил) или нишковиден (спирала), причинител на ферментация и гниене или на заболяване на растителните и животинските организми; микроб.

бактѝсам. Вж. бактисвам.

бактѝсвам, -аш, *несв.*; **бактѝсам,** -аш, *св.* (тур.). *Разг.* Дотяга ми, омръзва ми, додява ми. *Бактисах от безделие. Бактисвам от неговите любезности.*

бактѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бактисвам.

бакшѝш *м.* (перс.). *Остар.* Неголяма сума, която се дава за направена услуга или за оказано внимание. *Ей, чичо, иди ни купи един фунт свещи; ще ти дадем бакшиш.* Ал. Константинов. *Двамата борци се прегръщат и, ръка под ръка, обикалят из търкалото на зрителите за бакшиш.* Вазов.

бакъ̀р *м.* (тур.). *Нар.* **1.** Само *ед.* Мед (метал). *Кован бакър.* **2.** *Диал.* Меден съд за вода; медник, котел. *Зазвънтяха бакъри по кладенци и чешми.* Йовков. || Само *ед. Събир.* Медни домашни съдове изобщо (котли, тенджери и др.). *Къщата му е пълна със всичко: и бакър си има повечко, и постилки нови си направи.* Влайков.

бакърджѝйски, -а, -о. *Прил. от* бакърджия. *Бакърджийски чирак.*

бакърджѝйство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на бакърджия; медникарство, казанджийство.

бакърджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). *Остар.* Лице, което произвежда или търгува с бакърени, медни изделия; медникар, казанджия.

бакъ̀рен, -а, -о, *прил.* **1.** Направен от бакър; меден. *Бакърен котел.* **2.** Предназначен за изработване на бакърени изделия. *Бакърена фабрика.* **3.** *Прен.* Който има цвят на бакър. *От това валмо жълта козина гледаше бакърено обгоряло лице с разрошени мустаци.* Елин Пелин.

бал[1], ба̀лът, ба̀ла, *мн.* ба̀лове, *м.* (фр.). Голяма вечерна танцова забава. *Тя беше желана и естествена гостенка на всички балове, вечеринки и обществени развлечения.* Вазов. *Костюмиран бал. Бал с маски.*

бал[2], ба̀лът, ба̀ла, *мн.* ба̀лове, *м.* (фр.). В учебни заведения — цифрова оценка на успех. *Кандидатстудентите се приемат по бал. Висок бал.*

ба̀ла *ж.* (фр.). *Търг.* Голям, здраво стегнат вързоп стока. *Салонът на приемателния пункт* (за тютюн) *се изпълни с хубаво подредените и пристегнати бали.* Раб. дело, 1950 г. *Бала хартия. Бала памук. Бала слама.*

бала̀да *ж.* (фр.). **1.** *Литер.* Лирико-епично произведение в стихотворна форма с легендарно, историческо или приказно съдържание. *„Клепалото бие“ — балада от Ив. Вазов.* **2.** *Муз.* Вид музикално произведение.

бала̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* балада. *Баладен сюжет.*

баладѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Присъщ на балада. *Баладичен стил.*

балала̀йка *ж.* (рус.). Триструнен руски народен инструмент, подобен на тамбура.

ба̀лама *м.* (циг.). *Разг.* Глупак, будала.

бала̀нс *м.* (фр.). *Фин. Търг.* Съотношение между приходите и разходите на едно предприятие при приключване на сметките му; равносметка. *Съставям баланс.* □ **Активен баланс** — равносметка, при която приходите превишават разходите. **Бюджетен баланс** — равносметка за приходите и разходите на държавата или на отделните нейни поделения. **Пасивен баланс** — равносметка, при която разходите превишават приходите. **Търговски баланс** — равносметка за вноса и износа на една държава.

балансѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Привеждам в равновесие; уравновесявам. **балансирам се** *страд.* и *сред.*

балансѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* балансирам *и от* балансирам се.

бала̀нсов, -а, -о. *Прил. от* баланс. *Балансов отчет. Балансова сметка.*

бала̀ст, *мн.* няма, *м.* (англ.). **1.** Тежест в кораб или самолет за устойчивост и равновесие при движението. *Корабен баласт.* **2.** *Прен.* Подробности, които излишно отегчават нещо. *Неговият стих е извънредно сбит, лишен от баласт на думи.* П. П. Славейков. **3.** *Спец. Техн.* Баластра.

бала̀стра *ж. Техн.* Естествени дребни речни камъни с различна големина, примесени с пясък, които се употребяват при бетонни и др. строежи; баласт.

балва̀н *м. Диал.* Много голям камък; скала. *Долу в подножието на скалите се виждаха големи остри балвани.* Вазов.

балдахѝн *м.* (ит.). Навес, обикн. над престол, легло и др., от скъпа материя. *На един трон под червен балдахин стояха прави — Смилец гологлав и жена му Мария.* Вазов.

балдъ̀за *ж.* (тур.). Сестра на съпругата. *Всеки я знае, че тебе е сестра, а мене ще се пада балдъза.* Вазов.

ба̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* бал[1]. *Бална рокля. Бална зала.*

балерѝна *ж.* (фр.). Балетна артистка. *Картините на балета постоянно се менят, ... разни групи балерини явяват се, изчезват.* Ал. Константинов.

балѐт *м.* (фр.). **1.** Художествен танц. *Класически балет. Руски балет.* || Сценично представление с пластично представяне на съдържанието на художествено произведение под ритъма на музика. *Гледах „Лебедово езеро“, балет от Чайковски.* **2.** *Събир. Прен.* Изпълнители на балет. *Балетът при Операта.*

балѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* балет. *Балетно изкуство. Балетна школа. Балетен ансамбъл.*

балетѝст *м.* Артист от балет.

балѐтмайстор *м.* Ръководител на балет.

балѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя нещо на бали, на вързопи. *Балирам сено.*

балѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* балирам.

балѝстика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Воен.* Наука за движението на артилерийски снаряд преди и след излизането от оръдието.

балка̀н *м.* (тур.). **1.** Планина. *Обичам те, мое мило отечество! Обичам твоите балкани, гори, сипеи, скали.* Каравелов. **2.** *Геогр.* Стара планина. *Гора зашуми, вятър повее, / Балканът пее хайдушка песен.* Ботев. **3.** Обикн. *мн.* Балка̀ните — Балкански полуостров. || Държавите и народите от Балканския полуостров. *Демократичната балканска младеж ... може да направи много за установяване здрав и дълготраен мир на Балканите и в Европа.* Г. Димитров. □ **Хващам (улавям) балкана** (разг.) — избягвам в планината, ставам хайдутин, партизанин.

балканджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Лице, което е родено или живее в планина, в планинско място; планинец.

балканджѝйка *ж.* Жена от планинско място.

балканджѝйски, -а, -о. *Прил. от* балканджия. *Балканджийска носия.*

балка̀нец, *мн.* -нци, *м. Рядко.* **1.** Жител на Балканския полуостров. **2.** Балканджия, планинец.

балка̀нски, -а, -о. **1.** *Прил. от* балкан (в 1 знач.); планински. *Балканско село. Балканска природа.* **2.** *Прил. от* Балкан (в 3 знач.). *Балкански народи. Балкански езици. Балканска федерация.* □ **Балканската война** — войната на балканските държави с Турция през 1912—1913 г. **Балкански полуостров** (геогр.) — най-източният от трите южни полуострова на Европа.

балко̀н *м.* (ит.). **1.** Оградена площадка, издадена навън от етаж на сграда. **2.** Издаден срещу сцената етаж в салон на театър или кино. *I балкон. II балкон.*

балко̀нски, -а, -о. *Прил. от* балкон. *Балконска врата.*

балнео- (лат.). Първа съставна част на сложни думи със значение м и н е р а л н и б а н и, напр. б а л н е о с а н а т о р и у м, б а л н е о т е р а п и я и др.

балнеоло̀г, *мн.* -зи, *м.* Лекар, специалист по балнеология.

балнеоло̀гия *ж.* (лат.-гр.). *Мед.* Клон от медицината, който изучава минералните води и калове и лекуването с тях.

балнеоло̀жки, -а, -о. *Прил. от* балнеолог *и от* балнеология. *Балнеоложки институт. Балнеоложки изследвания.*

ба̀ло, *мн.* -а, *ср. Диал.* Дебел домашен тепан вълнен плат за дрехи; аба, шаяк.

бало̀н *м.* (фр.). *Авиац.* Въздухоплавателен уред, обикн. кълбовиден, напълнен с газ, по-лек от въздуха. *Бай Пенчо живее в Канада и си вади препитанието, като се издига с балон.* Ал. Константинов.

бало̀нче, *мн.* -та, *ср. Умал.* Детска играчка, подобна на балон.

балота̀ж *м.* (фр.). Повторно гласуване за ограничен брой лица, когато при избор никой от кандидатите не е получил необходимия брой гласове.

балотѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя балотаж.

балотѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* балотирам.

ба̀лсам *м.* (гр.). **1.** Гъста ароматна течност от разтворени в етерни масла смоли или други вещества от растителен произход. **2.** Вид успокоително лекарство от такава смола. *Рани кървави юнашки / с роса мия, с балсам връзвам.* Вазов. *Ментолов балсам. Терпентинов балсам.* || *Прен. Поет. Ще очаквам и аз от времето да ми донесе благодетелния балсам на забравата.* Вазов.

балсамѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Запазвам мъртво тяло от разлагане с помощта на особени вещества. **балсамирам се** *страд.*

балсамѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* балсамирам.

ба̀лсамов, -а, -о, *прил.* От който се приготвя балсам. *Балсамова смола.*

ба̀лсуджук, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Вид сладкиш, приготвен от мъст, нишесте и орехи; мъстеница.

балтѝя *ж.* (тур.). *Диал.* Брадва, секира. *Клисурци и панагюрци / нарамили ми балтии, / отишли в гора зелена, / изсекли диви череши.* Вазов.

балто̀н *м.* (фр.). Горно мъжко зимно палто. *След него слезе друг човек, облечен в дебел европейски балтон, с вдигната нагоре яка.* Влайков.

балюстра̀да *ж.* (фр.). *Архит.* Ограда на балкон, стълба, мост и др., направена от красиво изработени отвесни стълбчета между греди. *Тъмнеят тесните прозорци и балкони, / потънали в дантелата на мраморни огради, / мозайки златни, балюстради и колони.* Багряна.

ба̀мбашка *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* Съвсем особен, необикновен. *Бамбашка човек. Бамбашка работа.*

бамбу̀к, *мн.* няма, *м.* (малайски). *Бот.* Тропическо растение от рода на тръстиката, от което се правят гъвкави бастуни, въдици, мебели и др. Bambus arundinacea.

бамбу̀ков, -а, -о. *Прил. от* бамбук. *Бамбукови пръчки. Бамбуков бастун.*

ба̀мя, *мн.* няма, *ж.* (тур.). Вид зеленчук с дребни месести чушки. Hibiscus esculentus.

бан[1], ба̀нът, ба̀на, *мн.* ба̀нове, ба̀на (сл. ч.), *м.* (тюрк.). *Истор.* **1.** Управител на област през време на феодализма у южните славяни. *Правя те бан на Търновската област.* Вазов. **2.** *Остар.* Управител на голяма област в Югославия. *Бан на Хърватско.*

бан[2], ба̀нът, ба̀на, *мн.* ба̀нове, ба̀на (сл. ч.), *м.* (тюрк.). *Остар.* Дребна румънска монета — стотна част от лей. *Те сега се хранеха само с по едно хлебче за десет бана на два дни.* Вазов.

бана̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (фр.). Съвсем обикновен, изтъркан от честа употреба; безинтересен. *Приказваха за най-обикновените злободневни работи с банални закачки и шеги.* Йовков.

банализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя нещо да стане банално. **банализирам се** *сред.*

банализѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* банализирам *и от* банализирам се.

бана̀лно. *Нареч. от* банален.

бана̀лност, -тта̀, *ж. Отвл. същ. от* банален. *Той е поет и художественото му чувство вярно го предваря от баналности.* П. П. Славейков.

бана̀н *м.* (африк.). **1.** *Бот.* Високо тропическо дърво, подобно на палма, с възжълти про-

дълговати, ароматични плодове. Musa paradisiaca. **2.** Плодът на това дърво. *Такива ябълки ти не си ял... Бананът нищо не е при тях.* Л. Стоянов.

бана̀нов, -а, -о. *Прил. от* банан. *Бананов цвят.*

ба̀нда *ж.* (ит.). **1.** Група разбойници; шайка. || Организирана група от врагове на народа, шпиони и чужди агенти. *Терористическа банда. Фашистка банда.* **2.** *Разг.* Група свирачи с духови инструменти. *В ъгъла банда цигани свиреха заглушително с дрезгавите си инструменти.* Вазов.

банда̀ж *м.* (фр.). **1.** Вид превръзка, обикн. еластична, която поддържа някои части на тялото в нормалното им положение. **2.** *Техн.* Гумена или стоманена шина на колело. *Камион с гумени бандажи.*

банда̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* бандаж. *Бандажни материали.*

бандеро̀л *м.* (фр.). **1.** *Остар.* Книжна лента, залепена върху предмет, за който държавата е взела акциз. *Тютюнов бандерол.* **2.** *Остар.* Широка книжна лента за обвиване на вестници, списания, книги и др., които се пращат по пощата. || Пощенска пратка, увита в такива материали.

бандеро̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* бандерол. *Бандеролно право.*

бандѝт *м.* (ит.). Лице, което участвува в разбойническа или вредителска банда.

бандитѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Дейност на бандити.

бандѝтски, -а, -о. *Прил. от* бандит.

бандѝтски. *Нареч. от прил.* бандитски.

ба̀ница *ж.* Печено тестено ядене, приготвено от точени кори, обикн. със сирене; млин. *Жените му точеха баници и баклави.* Чудомир.

банича̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което приготвя или продава баници.

банича̀рка *ж.* Жена баничар.

банича̀рница *ж.* Заведение, гдето се приготвят или продават баници.

банича̀рски, -а, -о. *Прил. от* баничар.

ба̀нка[1] *ж.* (ит.). **1.** Кредитно учреждение, което разполага с парични средства и извършва различни финансови операции. *Българска народна банка. Инвестиционна банка. Спестовна банка.* **2.** При някои хазартни игри — сумата, с която един играч отговаря срещу сумите, заложени от другите играчи. *Кой държи банката?*

ба̀нка[2] *ж.* (нем.). Обикн. *мн.* ба̀нки — специални чинове за сядане на депутатите в парламентарна зала.

банкѐр и **банкѐрин** (остар., рядко), *мн.* банкѐри, *м.* (фр.). В капиталистическите страни — крупен акционер или собственик на банка[1] (в 1 знач.).

банкѐрски, -а, -о. *Прил. от* банкер. *Банкерски кръгове.*

банкѐт *м.* (фр.). Тържествен обяд или вечеря. *Давам банкет.*

банкѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* банкет. *Банкетна зала.*

банкно̀та *ж.* (англ.). *Финанс.* Книжен знак с определена стойност, издаден от емисионна банка, който служи като парично средство.

банкно̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* банкнота. *Банкнотно обращение.*

ба̀нков, -а, -о. *Прил. от* банка[1] (в 1 знач.). *Банков капитал. Банкова операция.*

банкру̀т *м.* (фр.). Изпадане в несъстоятелност; фалит. *Предприятието се намира пред банкрут.* || *Прен.* Катастрофа, крах. *Фашизмът претърпя пълен банкрут. Политически банкрут. Идеен банкрут.*

банкрутѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Изпадам в несъстоятелност; фалирам. || *Прен.* Претърпявам пълен крах, пропадам.

банкрутѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* банкрутирам.

ба̀нски, -а, -о. *Прил. от* баня. *Бански костюм. Бански сезон.*

ба̀нство, *мн.* -а, *ср. Истор.* Феодална област на чело с бан. *Ще му дадем Видинската област! Можем да му отстъпим и Софийското банство.* Вазов.

ба̀нциг *м.* (нем.). Машина за рязане на дървен материал; лентовиден трион.

ба̀нцигов, -а, -о. *Прил. от* банциг.

ба̀ня *ж.* (лат.). **1.** Обществена сграда за къпане. *Градска баня. Мъжка баня. Минерална баня.* || Помещение, пригодено за къпане. *Апартамент с баня.* **2.** Къпане, измиване на тялото. *Види се, че бай Ганю имаше действително нужда от баня: отдалече дъхаше на вкиснато.* Ал. Константинов. *Ще направя една баня.* **3.** Обикн. *мн.* ба̀ни. Място с минерални извори за лекуване. *Минерални бани. Кални бани.* **4.** *Прен.* Излагане на тялото за лекуване на слънце, въздух и под. *Слънчеви бани. Въздушни бани. Морски бани.* **5.** Потапяне или плакнене в течност. *Правя баня на фотографски негатив или фотографски снимки.* □ **Кървава баня** (прен.) — кръвопролитие. **Правя бани** — лекувам се чрез къпане.

ба̀ням, -яш, *несв. Диал.* Къпя, мия някого. **баням се** *възвр.*

ба̀няне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* баням *и от* баням се.

бар, барът, ба̀ра, *мн.* ба̀рове, ба̀ра (сл. ч.), *м.* (англ.). **1.** Място в ресторант или салон, гдето се поднасят пития и закуски обикн. на крак. **2.** *Остар.* Нощно увеселително заведение.

ба̀ра *ж.* **1.** Малка рекичка; вада, поток. *Господарската трапеза беше сложена под лозата, между бистрия и студен чучур на барата и между високите бухлати чемшири.* Вазов. **2.** Нечиста вода, която тече или е застояла. *Лани тече реката буйна и бистра... и пресъхна, и жабите квакаха по глинясалите бари.* П. П. Славейков. *Помийна бара.*

бараба̀н *м.* (рус.). **1.** Ударен музикален инструмент, във форма на цилиндър и с опъната от двете му страни кожа. *Гърмят барабани, / тръбите тръбят!* П. П. Славейков. *Излезе и градският разсилен с барабана и обяви по мегданите, че се поканват всичките граждани да се съберат пред общинското управление на митинг.* Влайков. **2.** *Техн.* Цилиндрична част в разни машини и механизми. *Барабан на вършачка. Бара-*

бан на револвер. □ **На барабан** — по принуда. *Подписвам мир на барабан.*

барабанче, *мн.* -та. *Умал. от* барабан.

барабанен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* барабан. *Барабанни удари.* □ **Барабанен огън** (воен.) — съсредоточена стрелба от много артилерийски оръдия.

барабанчик, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Лице, което бие барабан (в оркестър, при маршировка и под.). *Той е съвсем младо момче . . . , беше барабанчик на ротата.* Йовков. || *Стесн.* Селски или градски глашатай. *По-надолу заби градският барабанчик и, колкото хора имаше на улицата, насъбраха се около него.* Йовков.

барабаня, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Удрям, думкам равномерно, като на барабан. *Той почна да барабани с пръсти върху масата.* Дим. Димов. *Дъждът продължаваше да барабани по стъклата на прозорците.*

барабар *нареч.* (тур.). *Разг.* Заедно, наред с (нещо), наравно с (нещо). □ **Барабар Петко с мъжете** (ирон.) — наред с другите, наред със всички.

барабой, -оят, -оя, *мн.* -ои (рядко), *м.* (нем.). *Диал. Събир.* Картофи.

барабонка *ж.* Брабонка, бръбонка.

бараж *м.* (фр.). Преграда в река за спиране и набиране на вода; яз, бент. *Огромните баражи ще повдигнат значително нивото на реката и ще образуват гигантски водохранилища.* Раб. дело, 1950 г. □ **Въздушен бараж** (прен., воен.) — преграда, която се поддържа във въздуха от балони, за да спира летенето на самолети.

баражен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* бараж. *Баражна стена.*

барака *ж.* (исп.). Лека дъсчена постройка за временно използуване (за живеене, за болница, за военни и търговски цели, за гориво и под.). *Направиха барака и в нея живееше надзирателят на работниците.* Йовков. *Карантинна барака. Обущарска барака. Барака за дърва и въглища.*

барам, -аш, *несв. Разг.* Пипам, докосвам. *Той се спуска и стиска пъргавата ръка . . . Па му бара дебелия шинел, копчетата.* Вазов. **барам се** *възвр.* и *страд.*

барбун *м.* (ит.). *Зоол.* Дребна пъстрочервена морска риба. Mullus barbatus.

барвам, -аш, *несв.*; **барна,** -еш, *мин. св.* барнах, *прич. мин. страд.* барнат, *св.* Барам веднаж или няколко пъти по веднаж; пипвам, докосвам.

бард, бардът, барда, *мн.* бардове, *м.* (келтски). У старите келти — поет и певец. *Ще пея като бардът, който, скрит от поглед хорски, / си пейше по скалите, при бреговете морски.* Вазов. || *Разш.* Поет или певец изобщо.

бардак *м.* (тур.). *Диал.* Стомна.

барде, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бардак.

бардук *м. Диал.* Бардак.

бардуче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бардук.

баре и **барем** *нареч.* (перс.). *Разг.* Поне. *Барем за ден за два си ела, бе синко!* Елин Пелин. *Да мога да си изкарвам баре хляба, да не мра от глад.* Влайков.

барелиеф *м.* (фр.). Леко изпъкнал скулптурен образ или орнамент върху плоскост. *Големите белокаменни стени на храма са украсени с мраморни барелиефи.* Вазов.

барем. Вж. б а р е.

барета *ж.* (фр.). Вид кръгла шапка без периферия, със широко и плитко дъно. *Моряшка барета. Ученическа барета.*

бариев, -а, -о, *прил.* Който съдържа барий. *Бариев окис.*

бариера *ж.* (фр.). **1.** Преграда за спиране на движението през железопътна линия или на път. *Бариерата се вдигна: влакът бе минал.* **2.** Място на път, гдето се спира движението (за проверка на пътници или на стока). *Файтонът се повърна към Княжево. Отвъд бариерата духна силен вятър откъм Владайското гърло.* Вазов. **3.** Препятствие за прескачане при надбягвания. *Бариера при конни надбягвания.* **4.** *Прен.* Преграда, препятствие, пречка или спънка изобщо. *Споени в тясна дружба с великия руски народ, миролюбивите славянски народи могат да изиграят и ще изиграят не малка роля за укрепването на мира в Европа и за създаването на мощна бариера против възможна бъдеща агресия и посегателство върху тяхната свобода и независимост.* Г. Димитров.

бариерен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* бариера.

барий, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Хим.* Химически елемент — мек метал със сребристобял или жълтеникав цвят.

барикада *ж.* (фр.). При гражданска война, революция и размирица — улично укрепление, прикритие от натрупани предмети и разни материали, за отбрана. *Камбанен зов лети над нас, / вестяващ онзи светъл час, / когато в черните грамади / на рухващия кървав храм / ще изградим, сред дим и плам, / сред трупове и барикади / очаквания земен рай.* Смирненски. *Но помниш ли, едно дете умря / в Париж на барикадата, / едно дете / във бой умря / със кървавата ретроградност.* Вапцаров.

барикаден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* барикада. *Нека пламне земята за пир непознат, / нека гръм да трещи, да руши! / Барикаден пожар върху робския свят.* Смирненски.

барикадирам, -аш, *несв.* и *св.* Издигам, правя барикада. || *Прен.* Натрупвам предмети за задръстване, залостване. *Малкият Пол и един висок момък се заеха да барикадират входната врата.* Смирненски.

барикадирам се, -аш се, *несв.* и *св., възвр.* Издигам барикада, за да се защитя.

барикадиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* барикадирам *и от* барикадирам се.

баритон *м.* (гр.). *Муз.* **1.** Мъжки глас, среден между тенор и бас. *Тамо музика не свири, / но пък има смесен хор: / баритон / . . . , / бас, сопрано и тенор!* Смирненски. **2.** Певец с такъв глас. **3.** Вид меден духов инструмент.

баритонов, -а, -о. *Прил. от* баритон. *Баритонов глас. Баритонова партия.*

баркарола *ж.* (ит.). *Муз.* **1.** Песен на венециански лодкар. **2.** Инструментално или вокално произведение в стила на такава песен.

барна. Вж. б а р в а м.

барок, *мн.* няма, *м.* (ит.). *Изк.* Художествен стил, предимно в архитектурата от XVI—XVIII в., характерен по богатството на декоративни детайли, по грандиозност и масивност на формите. *Дворец в стил барок.*

баро̀ков, -а, -о. *Прил. от* барок. *Барокова фасада.*

бароментрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до атмосферното налягане и се измерва с барометър. *Барометричен максимум. Барометричен минимум.*

баромѐтър, *мн.* -три, *м.* (гр.). Уред за измерване на атмосферното налягане. □ **Барометърът спада (качва се)** — атмосферното налягане се намалява (увеличава се). *Барометърът спада, времето ще се развали.*

баро̀н *м.* (фр.). В западна Европа и в дореволюционна Русия — титла за благородство, пониска от графската.

барон̀еса *ж.* Жена или дъщеря на барон.

баро̀нски, -а, -о. *Прил. от* барон. *Баронска титла.*

бару̀т, *мн.* няма, *м.* (араб.). Избухливо вещество на зърна, плочки и др., което се употребя за пълнене на снаряди, патрони и др. *Бездимен барут. Ловджийски барут.* □ **Мирише на барут** (разг.) — има признаци за избухване на война. **Язък за барута** (разг.) — възклицание при напразно отишли усилия.

бару̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* барут. *Барутен дим.*

ба̀рхет *м.* (араб.). Вид мъхеста памучна тъкан.

ба̀рхетен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Направен от бархет. *Бархетни пелени.*

бас¹, ба̀сът, ба̀са, *мн.* ба̀сове *и* басѝ, ба̀са (сл. ч.), *м.* (ит.). *Муз.* **1.** Низък мъжки глас. *Нека не остане камък върху камък — | гърмеше тежък старчески бас.* Смирненски. **2.** Певец с такъв глас; басист. **3.** Струнен или духов инструмент за изпълнение на най-низки партии; контрабас. □ **Басбаритон** — баритон с басова отсянка.

бас², ба̀сът, ба̀са, *мн.* ба̀сове (рядко), ба̀са (сл. ч.), *м.* (тур.). Обзалагане, облог. *Хващам се на бас. Ловя се на бас.* □ **Бас държа** (разг.) — обзалагам се.

басѐйн *м.* (фр.). **1.** Открит изкуствен водоем. *Тръгнахме към една лятна къпалня с широк басейн.* Ал. Константинов. **2.** *Геогр.* Обособена област около море, езеро или река със всичките им притоци. *Черноморски басейн. Басейнът на река Марица.* **3.** *Геол.* Местност с минерални залежи. *Правителството включва в своята програма разработването на нови мини в нашите богати басейни на лигнитни въглища.* Г. Димитров.

басѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Хващам се на бас; обзалагам се.

басѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* басирам се.

басѝст *м.* **1.** Певец с басов глас; бас. **2.** Лице, което свири на басов инструмент.

ба̀скетбол, *мн.* няма, *м.* (англ.). *Спорт.* Игра на топка между два отбора, при която топката се хвърля с ръце, за да се прокара през хоризонтален обръч, закрепен на определена височина.

ба̀скетболен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* баскетбол. *Баскетболни състезания. Баскетболно игрище.*

баскетболѝст *м.* Спортист, който играе баскетбол.

баскетболѝстка *ж.* Жена баскетболист.

басма̀ *ж.* (тур.). Тънък памучен плат с отпечатани шарки. *Рокля от басма.*

басма̀-тютюн *м.* (тур.). Дребнолистен ароматен южнобългарски тютюн.

басмѐн, -а, -о, *прил.* Направен от басма. *Басмена рокля.*

баснопѝсец, *мн.* -сци, *м.* Писател, автор на басни.

баснословен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Известен от предания; приказен, легендарен, митичен. *Сякаш витаеха още тука песните и мечтите на баснословния родопски поет.* Вазов. **2.** Извънредно голям, неимоверен. *Цената на всичко поскъпна до баснословни размери.* Вазов. *Баснословни печалби.*

басносло̀вно. *Нареч. от* баснословен. *Баснословно богат.*

ба̀сня *ж.* **1.** Кратък алегоричен разказ с нравоучително съдържание. *Езопови басни.* **2.** *Прен.* Измислица, празни приказки. *Със своите две офанзиви Червената армия разпръсна баснята за непобедимостта на германците.* В. Коларов.

ба̀сов, -а, -о. *Прил. от* бас¹. *Басов звук. Басов глас.*

ба̀сово. *Нареч. от* басов. *Говори басово.*

ба̀ста *ж.* (ит.) Тясна гънка за украса на дреха. *Блуза на басти. Ръкав с баста.*

бастио̀н *м.* (фр.). *Архит.* Издадена част на крепостна стена. *По-нататък изведнаж ти се изпречва един феодален замък с кулите си, със зъберите си, с бастионите си.* Вазов. || *Разш.* Силно укрепено място; крепост.

басту̀н и **басто̀н** *м.* (ит.). Тояжка с дръжка за подпиране при ходене. *Като се подпираше тежко на бастуна си и покашляше, тръгваше на разходка към селото.* Йовков. *Гневно с бастона замахна ли аз, | ето и тя че замахва.* П. П. Славейков.

бата̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Разг.* **1.** Кално място, блато, тресавище. *Колата затъна в батака.* **2.** *Прен.* Забъркано, безизходно положение. *Думата искам, за да покажа изхода от този батак.* Вазов.

батакчѝйски, -а, -о. *Разг. Прил. от* батакчия. *Батакчийски сметки.*

батакчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м. Разг. Неодобр.* Лице, което не плаща дълговете си.

батальо̀н *м.* (фр.). *Воен.* Войскова единица от състава на полк, по-голяма от стрелкова рота; дружина. *Пристанищата били окупирани от цели полкове, баталиони и конни части.* Раб. дело, 1950 г.

баталио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* баталион. *Баталионен командир.*

батарѐен, -ѐйна, -ѐйно, *мн.* -ѐйни. **1.** *Прил. от* батарея. **2.** Като *същ. м.* **батарейният** (разг.) — командирът на батарея.

батарѐя *ж.* (фр.). *Воен.* Артилерийско поделение с няколко оръдия. *Зачислиха Златан към второ оръдие на трета батарея.* Вежинов. || Закрита позиция на няколко артилерийски оръдия.

ба̀те, *мн.* -вци, *м. Разг.* **1.** По-стар брат; бае. **2.** Обикн. в съчет. със собствено име — по-възрастен роднина, по-възрастен човек, обикн.

обращение към него; бае, бай, байо, байко, байчо, батьо. *Бате Петър. Бате Петре.*

батев, -а, -о. 1. *Прил. от* бате. *Батевата къща.* 2. Като *същ. мн.* **батеви** (разг.) — домът и семейството на бате. *У батеви останала е майка.* П. П. Славейков. *Отивам у батеви.*

батèриен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни. *Прил. от* батерия. *Батериен ток. Батерийно радио.*

батèрия *ж.* (фр.). 1. *Физ.* Верига от галванически елементи или акумулатори. 2. *Разг.* Джебно електрическо фенерче с батерия.

батѝста *ж.* (фр.). Вид фино тънко платно, памучно или ленено. *Кърпичка от батиста.*

батѝстен, -а, -о, *прил.* Направен от батиста. *Батистена блуза.*

бàткам, -аш, *несв. Разг.* Говоря със запъване, като се мъча да налучкам, да отгатна нещо, което не зная със сигурност. *И захвана да батка някои най-употребителни български думи, размесени с френски фрази.* Вазов.

бàткане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* баткам.

бàтьо, *мн.* -вци, *м.* Бате. *Ваште батьовци при Шипка / се покриха с лаври там.* Вазов.

бàтьов, -а, -о. 1. *Прил. от* батьо. *Бяхме на батьовата сватба.* 2. Галено обращение на брат или не много възрастен мъж към дете или по-млад човек. *Не върви, Маленчо, не върви, батьовото! Девет заняата имам, ама виж ме на какво приличам.* Чудомир. 3. Като *същ. мн.* **батьови** (разг.) — домът и семейството на батьо.

бàу *междум.* За наподобяване на кучешки лай. || За плашене.

баỳча, -еш, *мин. св.* -ах, *несв. Разг.* За куче — лая силно, страшно. *Настръхнали псета по двори / баучат и грозно и диво.* П. П. Славейков.

бахàр, *мн.* няма, *м.* (араб.). Тъмносиви зърна от южно растение (Eugenia pimenta), които се употребят за подправка на ястия.

бàхур *м. Диал.* 1. Дебело черво (на животно). 2. Вид кървавица с едри късове месо и сланина.

бахчà *ж.* (перс.). *Нар. Остар.* Зеленчукова или овощна градина.

бацѝл *м.* (лат.). *Биол.* Пръчковидна бактерия — едноклетъчен организъм, невидим с просто око, причинител на болести. *В организма ми няма вече холерни бацили.* Л. Стоянов.

бацѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* бацил.

бацилоносѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което е здраво или оздравява, но носи бацили и може да предава заразна болест.

бацилоносѝтелка *ж.* Жена бацилоносител.

бач[1], бàчът, бàча, *мн.* няма, *м.* (тур.). *Истор.* Общински налог за внасяне стока в населено място.

бач[2], бàчът, бàча, *мн.* бàчове, *м.* (унг.). *Нар.* Овчар, който приготвя сирене, кашкавал и под. на мандра.

бачѝя *ж. Нар.* Оградено място извън село, гдето доят овцете и обработват млякото; малка мандра. *Остави си лудо-младо / на бачия рудо стадо, / — яхна коня, слезе в село.* П. П. Славейков. □ **Това не е бачия** (разг.) — тук няма изобилие за разпиляване.

бàчо, *мн.* -вци, *м. Диал.* Бате.

бàчов, -а, -о. 1. *Прил. от* бачо. 2. Като *същ. мн.* **бачови** (разг.) — домът и семейството на бачо.

баш[1] *неизм., прил.* (тур.). *Остар.* Пръв, главен. *Баш кавалджия. Баш харамия. Баш воевода.*

баш[2] *нареч. Разг.* Тъкмо, точно. *Баш сега му е времето да си мълчим, да си кротуваме.* Ал. Константинов.

башѝбозук, *мн.* -ци, *м.* (тур.). 1. Нередовен турски войник през XVIII—XIX в. *Бяла черква гореше, разграбвана от башибозуци.* Вазов. || Само *ед. Събир.* Нередовна турска войска. *Що става — всеки знай, хлапетата дори: / башибозук плени, и коли, и гори.* К. Христов. 2. *Прен.* Човек, който върши своеволия; размирник, пакостник. *Защо и ти не влезеш в болшинството, както другите?... Не те приемат зер, не те приемат, защото си пощръклял, защото си башибозук.* Ал. Константинов.

башѝбозушки, -а, -о. *Прил. от* башибозук. *Нападнат от башибозушката сган, Сопот биде напуснат от жителите си.* Вазов.

башкà[1] *неизм., прил.* (тур.). *Диал.* Отделен, сам за себе си. *Башка работа. Башка сметка.*

башкà[2] *нареч.* Отделно, настрана. *А леля Гена изваждаше из кошницата зеленчуците,... и нареждаше всяко по башка.* Влайков.

бащà, -та, *мн.* -й, *м.* 1. Мъжът по отношение на своите деца; родител. *Добре съм, аго, аз тука / при стари баща и майка.* П. Р. Славейков. *Децата не приличат на бащите си* (наслов на повест). Л. Каравелов. 2. *Прен.* Създател на учение, основател на течение в науката, изкуството и др. *Критиката го прави баща на съвременна литературна школа.* Вазов. 3. *Прен.* Покровител, закрилник. *Георги Димитров е наш учител и баща.* □ **Духовен баща** — вдъхновител на идеи, учител. **Иска баща си и майка си** (разг.) — иска прескъпо. **От баща на син** — от поколение на поколение. **Ти баща, ти майка** (разг.) — моля ти се като на баща.

бàщин, -а, -о. *Прил. от* баща. *Бащина къща. Бащино име. Бащина клетва.* || *Прен.* Останал от деди и прадеди; рòден, отечествен. *Бащин край. Бащин език.* □ **Бащин и майчин син** (разг., неодобр.) — синковец, нехранимайко. *И за нея* (гъркинята) *ще прати господ някой бащин и майчин син да ни отърве.* Вазов. **Бащино огнище** — роден дом, родна къща. *Ох, не за радост, не и за разтуха / при теб дойдох, о бащино огнище.* Вазов.

бащинѝя *ж.* 1. Недвижим имот, земя, наследена от бащи и деди. *При бащиния — работеха изполица, за да се прехранят и деца да отгледат.* Кр. Григоров. 2. Родна земя, отечество. *И хвърлиха сетен поглед / морните юнаци,... / на таз красна бащиния, / в робство потъмняла.* Вазов.

бàщински, -а, -о, *прил.* Който е присъщ, свойствен на баща. *Бащинско чувство. Бащински грижи. Бащински дълг.*

бàщински. *Нареч. от прил.* бащински. *Той я хвана през кръста и, като я подкрепяше на-*

пред, каза бащински: — Хайде, чедо! Елин Пелин.

бащинство, *мн.* няма, *ср.* Качество, състояние на баща.

бащичка *ж.* и **бащичко** *м. Разг.* Дете, което прилича по външност и по характер на баща си. *Често дядо му, като го друса на ръце, казва му с целувка по надутите бузки: — Бащичко! Комита цял, комита бикоглав.* Вазов.

бая, -еш, *несв. Остар.* При суеверни люде — лекувам със словесни и жестови заклинания. *Впрочем тука и нямат обичай да се обръщат към доктора: ходят при турски ходжи и при поп Лака да им чете и бае.* Вазов. *Бай ми, бабо, да не ме срещне мечка.* Погов. **бае се** *третол., сред. Как се бае за уроки?* □ **Бая си под носа** (разг.) — говоря си, мърморя. **Тъй знае баба, тъй бае** (разг.) — за човек, който прави нещо, както си знае.

баядерка *ж.* (португ.). Индийска танцувачка при религиозни церемонии или обществени увеселения.

баялдисам. Вж. баялдисвам.

баялдисвам, -аш, *несв.*; **баялдисам,** -аш, *св.* (тур.). *Диал.* Припадам; премалява ми.

баяне, *мн.* -ия, *ср.* **1.** *Отгл. същ.* от бая. **2.** Думи, изречения, с които се бае; баянка. *Сборник от песни, клетви, баяния и др.*

баянка *ж.* Баяне.

баят *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* Престоял, непресен. *Баят хляб.*

баяч *м.* Човек, който цери с баяне.

баячка *ж.* Жена баяч. *Нямаше човек, който да ме спаси: ни лекари, ни врачки, ни баячки.* Елин Пелин.

бдение, *мн.* -я, *ср.* **1.** Прекарване нощта без сън, с напрегнато внимание; бодърствуване. *Левски имаше ръст среден, ..., лице бяло, околчесто и изпито от непрестанната мисъл и бдение.* Вазов. **2.** *Църк.* Нощна служба. *И решиха благочестивите монаси в полунощ да отслужат бдение и молитви над момъка.* Елин Пелин. *Нощно бдение.*

бдителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е на щрек; внимателен, зорък. *Очевидно, аз възбудих подозрение у тоя бдителен човек.* Вазов. *Ти си работник — каза той бавно, — трябва да бъдеш по-бдителен. Някои работи просто се навират в очите, а ти не ги виждаш.* Вежинов.

бдително. *Нареч. от* бдителен.

бдителност, -тта, *мн.* няма, *ж.* **1.** *Отвл. същ. от* бдителен. **2.** *Полит.* Напрегнато внимание и грижи да не се допуска вредителство в обществения живот. *Революционна бдителност.*

бдя, -иш, *мин. св.* бдях, *несв.* **1.** Стоя буден, с напрегнато внимание; не спя. *Един от тях очи си не затвори / и бдя за дълго, буден в нощний мрак.* П. П. Славейков. *Всичко спеше . . . Бдеше само старата Казълбашка.* Караславов. **2.** Стоя на щрек, внимателно следя. *Дълбоко спят другарите. Бди само часовоят.* Вес. Георгиев. □ **Бдя за нещо** — следя, грижа се. *Правителството . . . така също бди за изпълнението на законите и на различните актове на управлението.* Конст., чл. 43. **Бдя над някого (над нещо)** — закрилям, грижа се за някого (за нещо).

бе[1] *частица. Разг.* **1.** При обращение към едно или няколко лица като към близки. *Иванчо, ти ли си, бе?* Вазов. *Кон паднал тука, умира, на кого е, бе хей!* Йовков. **2.** За усилване в обращение: а) При увещаване, придумване, подкана и искане. *Мирни бъдете, бе хора, няма нищо.* Вазов. *Тате, ела бе . . . Зарад мен ела!* Елин Пелин. б) При одобрение, възхищение. *Браво бе, момче! — викна Матаке на кавалджията.* Йовков. в) При неодобрение, недоволство. *Мълчи бе, диваак! — изкрещя Иванчо разлютен.* Вазов. **3.** При израз на учудване. *Бре, че голямо нещо. У, то цяла мечка бе!* Йовков. **4.** При израз на укор, неодобрение, закана. *Бе вий какви сте хора бе! Как тъй ще влезеш в чужда нива да тъпчеш на човека стоката му, мъката му?* Йовков. *Бе аз ще ви дам да разберете, ама да са здрави предни зъби!* Йовков. **5.** Като *съюз.* При изреждане на последователно извършвани действия; и. *Бе мегдан очистиха тъй, бе акации насадиха, бе локвите пресушиха из улиците, бе реката подградиха — и все под очите и съветите на Чакалова.* Вазов.

бе[2] *глаг.* 2 и 3 *л. ед. от* бях, *мин. св. от* съм.

бебе, *мн.* -та, *ср.* (англ.). Малко, непроходило дете; пеленаче. □ **Имам си бебе** — родила съм, добила съм си бебе. *Сестра ми си има бебе.*

бебенце, *мн.* -а, *ср. Умал. от* бебе. *Гальов. Какво кротко бебенце.*

бебешки, -а, -о. *Прил. от* бебе. *Бебешко бельо.*

бебче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бебе.

бег, бегът, бега, *мн.* бегове, *м.* (тур.). *Диал.* Бей.

бегач *м.* **1.** Лице, което може да бяга, да тича бързо. || *Спорт.* Участник в надбягвания. *Ще се гонят сега двамата . . . Кой ли ще излезе по-добър бегач?* Влайков. *Пистов бегач. Бегач на 100 метра гладко бягане.* **2.** Велосипед за надбягване. □ **Житен бегач** (зоол.) — вредно насекомо по житните растения. Zabrus tenebreides.

беглец, *мн.* беглеци *и* бегълци, *м.* Човек, който тайно напуска мястото, гдето трябва да бъде. *Цяла нощ полицейски хайки търсиха из къщите, но от бегълците нямаше нито следа.* Ем. Коралов. || Войник, избягал от поста или от частта си; дезертьор. *Пред него на откритата плац противоброневите оръдия, изоставени от бегълците, зееха безпомощно с черните си дула срещу небето.* Вежинов.

беглик *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Истор.* Данък за овце и кози.

бегликчийски, -а, -о. *Прил. от* бегликчия. *Остар. Бегликчийски коне.*

бегликчия, -та, *мн.* -йи, *м. Остар.* Закупувач и събирач на данъка беглик.

беглишки, -а, -о, *прил. Остар.* **1.** Който се отнася до данъка беглик. **2.** Бегликчийски. *Тук не е беглишки чаир да си пасете конете! — вика им той.* Йовков.

бегло. *Нареч. от* бегъл. *Прегледах бегло статията.*

бегов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на бег. *Бегови чифлици.*

бегом *нареч.* С тичане, тичешком, тичешката. *Последните стотина метра взводът на Мерджанов измина бегом.* Вежинов. □ **Бегом марш!** — команда за тичане.

бего̀ния *ж.* (фр.). *Бот.* Декоративно растение с красиви листа. Begonia.

бѐгъл, -гла, -гло, *мн.* -гли, *прил.* (рус.). Извършен набързо; повърхностен, незадълбочен, бърз. *Бегъл поглед. Бегъл анализ. Бегло описание.*

беда̀ *ж.* Злополучие, нещастие, тегло. *В село завърлува невярна болест . . . Па и друга беда настигна. Застоя се суша.* Елин Пелин. *И рекъл бях: аз няма веч да плача / за тежките на тоз народ беди!* П. Р. Славейков. *Сполетя ме беда.* □ **Туна беда** (разг.) — беда от нищо, при която човек не знае в какво е виновен.

бѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който няма достатъчно материални средства; сиромах. *Беден селянин.* **2.** *Прен.* Недостатъчен, оскъден, ограничен. *Беден дух. Бедна фантазия.* **3.** Членувано или при обращение — злочест, нещастен. *Бедната Лалка, тя трябва да е много нещастна.* Вазов. *Кажи ми, кажи, бедни народе, / кой те в таз робска люлка люлее.* Ботев. **4.** Като *същ. м.* — бедняк. *И наистина, в коя държава силните не държат слабите в ръцете си, богатите — бедните.* Ботев. □ **Бедна почва** (земед.) — неплодородна почва.

беднѐя, -ееш, *мин. св.* беднях, *несв.* Ставам беден. *У нас пустеят поприща просторни / за волен труд, земята ни беднее / от мишци и енергии упорни.* Вазов.

бѐднично. *Нареч. от* бедничък. *Облечен бедничко.*

бѐдничък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* беден.

бѐдно. *Нареч. от* беден. *Живея бедно.*

беднория̀, *мн.* няма, *ж. Събир. Разг. Пренебр.* Беднотия (в 2 знач.).

бѐдност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* беден.

беднотия̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Бедност, сиромашия. *Беднотията ний си я знаем, ама барем да сме здрави.* Йовков. **2.** *Събир.* Най-бедният слой от населението. *Всички чорбаджии лъжат и обират беднотията.* Каравелов.

бедня̀к, *мн.* -ци, *м.* Беден човек; сиромах. *Измахнати, посърнали, бедняците / от нужди, тежък труд, / . . . / живот прекарват лют.* Вазов.

бедня̀чка *ж.* Бедна жена; сиромахкиня.

бедня̀шки, -а, -о. *Прил. от* бедняк. *Бедняшки слой.*

бѐдрен, -а, -о. *Прил. от* бедро. *Бедрена кост.*

бедро̀, *мн.* -а̀, *ср.* Кракът от таза до коляното. *Те стъпваха опипом, студената вода ги хвана най-напред до прасците, после надмина колените, после дойде до бедрата.* Вазов.

бѐдствен, -а, -о, *прил.* Изпълнен с бедствия. *Бедствено положение. Бедствен живот.*

бѐдствие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). Голяма обществена беда; нещастие. *Над цялата страна е надвиснало голямо и тъмно бедствие, по-страшно от всяка стихия, по-безмилостно и жестоко от глад и чума.* Йовков. ‖ *Спесн.* Голямо лично нещастие. *На бедствията чашата горчива / до устните си волно аз допрях.* Величков.

бѐдствувам, -аш, *несв.* **1.** Живея в лишения, в оскъдица. *Разказваше ни как е бедствувал като студент и чрез преписване чужди лекции и даване домашни уроци едвам се е поддържал да не умре от глад.* Вазов. **2.** *Остар.* Стоя пред бедствие, рискувам. *На всеки миг бедствувах да се подхлъзна по канарите.* Вазов.

бедуѝн *м.* (араб.). Човек от скитнишко арабско племе в пустинята на Северна Африка и в Арабия.

бедуѝнка *ж.* Жена бедуин.

бедуѝнски, -а, -о. *Прил. от* бедуин.

бедя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Обвинявам неоснователно някого; виня, набеждавам. *Нека не корим тия наставници, нека не бедим тия бащи. Те не са криви.* Вазов. *Не знам и аз кого да бедя и кого да осъждам.* Вазов.

бѐе *междум.* За наподобяване блеенето на овца.

беж. 1. *Повел. накл. 2 л. ед., мн.* бѐжте, *от* бягам. *Разг.* Бягай. *Канят ли те — еж, гонят ли те — беж.* Погов. **2.** Като *частица.* За посочване, че някой е избягал. *Беж да го няма.*

бежанѐц, *мн.* -нци̇̀, *м.* Лице, което е напуснало родината или местожителството си поради война, размирица или природни бедствия. *След Балканската война България се напълни с бежанци от Тракия и Македония.*

бежа̀нка *ж.* Жена бежанец.

бежа̀нов, -а, -о, *прил.* Само в израз **Бежанова майка не плаче** — за лице, което бяга преди да настъпи опасност.

бежанскѝ, -а̀, -о̀. *Прил. от* бежанец. *Бежанско село.*

бежешка̀та *нареч.* Бежешком. *Тъкмо в тая минута бежешката пристигнаха двамата стражари.* Йовков.

бежешко̀м *нареч.* С бягане, тичешком. *Той повлече Бръчкова из улиците бежешком.* Вазов.

бѐжов, -а, -о, *прил.* (фр.). Който има цвят, среден между светлокафяв и кремав. *Бежови чорапи. Бежова рокля.*

без[1] *предл.* **1.** За посочване, че някого или нещо няма, че отсъствува, не е на лице. *Противоп.* с, със. *Той на младини беше останал без жена, без деца.* Елин Пелин. *Тя ще остане сама, — без син, без снаха, без унуче, — сама със студения чичо Венко.* Влайков. *Къща без жена и мъж без пари огън да ги гори.* Погов. **2.** За означаване неголям недостиг. *Часът е два без десет минути. Пътят е пет километра без стотина метра. Часът беше без малко четири.* 3. В съчет. с някои съществителни — за образуване на изрази със значение на наречия: б е з с ъ м н е н и е, б е з п о с л е д с т в и е и др. □ **Без време** — не навреме, преждевременно. *Умря без време.* **Без да** — сложен подчинителен съюз за начин, който означава отсъствие на дадено действие. *Той лъжеше без да мигне!* Вазов. *Това той върши несъзнателно, без да си обяснява как.* Вазов. **Без друго** — непременно, положително, сигурно. *Вие без друго ще го намерите вътре.* **Без малко** — почти. *Без малко щеше да умре.* **Без оглед на (към)** — независимо от. *Той изпълнява задълженията си без оглед на (към) трудностите, които среща.* **Не без** — за по-слабо потвърждение. *Иванов не без трепет се вглеждаше, погълнат от тия усойни гори и самотии.* Вазов.

без-². Представка, с която се образуват: 1) Прилагателни със значение лишен от нещо, който няма нещо, напр. безводен — лишен от вода, безплоден, безкраен, безполезен и др.; и 2) Отвлечени съществителни на -ие и на -ство, със значение отсъствие на нещо, напр. беззаконие, безбрачие, безделие, безумство и пр.

безакцѝзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* За който не се плаща акциз. *Безакцизна захар.*

безалкохо̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не съдържа алкохол. *Безалкохолно питие. Безалкохолно вино.*

безапелацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Юрид.* Който не подлежи на апелация, на обжалване; окончателен. *Безапелационна присъда.* || *Прен.* Който не търпи възражение; категоричен. *Безапелационно решение.*

безапелацио̀нно. *Нареч. от* безапелационен. *Зарад кражба тебе гонят! | . . . | Теб осъдиха задочно | и безапелационно.* Вазов.

безбо̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* 1. Който не вярва в бог, отрича религията. 2. *Прен.* Безсъвестен, безчестен; прекалено голям, грабителски. *Тури се на мое място и ще разбереш, колко тая кражба е безбожна.* Вазов. *Безбожна лихва.*

безбо̀жие, *мн.* няма, *ср.* 1. Непризнаване, отричане на бога и религията; атеизъм. 2. *Прен.* Безсъвестност, безчестие.

безбо̀жник, *мн.* -ци, *м.* 1. Лице, което не вярва в бог, отрича религията; атеист. *А у нас никой не мисли за бога: все безбожници, политикани и вестникари.* Вазов. 2. *Прен. Разг.* Безсъвестен, безчестен човек. *Оня ден Ганчо Лучкин продал на Венка Синигера по осемнайсе пари оката. — По осемнайсе пари? Я го гледай ти него, безбожника недни!* Влайков.

безбо̀жница *ж.* Жена безбожник.

безбо̀жнически, -а, -о. *Прил.* от безбожник. *Безбожнически обир.*

безбо̀жно. *Нареч. от* безбожен (в 2 знач.). *Лъже безбожно.*

безболѐзнен, -а, -о, *прил.* 1. Който не предизвиква болка; който не е съпроводен с болка. *Безболезнена операция.* 2. *Прен.* Който не е съпроводен със затруднения, не причинява сътресения, тежки последици и усложнения. *Народната демокрация и Отечественият фронт са пътищата, които правят възможно по-безболезнено преминаването към социализма.* Г. Димитров.

безболѐзнено. *Нареч. от* безболезнен. *Реформата мина безболезнено.*

безбра̀д, -а, -о, *прил.* Който няма брада; голобрад. *Правилното му безбрадо, бледо лице с малки уста и въси беше приятно.* Вазов.

безбра̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Рядко.* Който не е встъпил в брак; неженен. *Българките по селата юначни, | не остават дълго време безбрачни.* П. Р. Славейков.

безбра̀чие, *мн.* няма, *ср.* Състояние на безбрачен; незадоменост.

безбрѐжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил. Поет.* Чиито брегове, предели не се виждат; безграничен, безпределен, необятен. *Как властно погледа примамят | безбрежни морски ширини.* Дебелянов. *Глъхнали са в сън поля безбрежни, | само будно още бди селото.* П. П. Славейков.

безбрѐжност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Поет. Отвл. същ. от* безбрежен.

безбро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. За река — който няма брод, не може да се премине. 2. Който не може да се изброди, да се извърви; безкраен, пространен. *Там, где празнично небето | над безброден шир светлей, | сам-самичка сред морето | скала се синей.* К. Христов.

безбро̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* Който не може да се преброи; безчислен, несметен, многоброен. *От едната страна на тая река растяха и зрееха прекрасни жита, от другата пасяха безбройни чарди добитък.* Елин Пелин.

безбро̀й, -о̀ят, -о̀я, *мн.* няма, *м. Поет. Рядко.* Безчислено множество. *И ти си в мене — ти родино моя! | . . . И аз те имам — за да бъда сам в безброя.* Яворов.

безбро̀й *нареч.* Безчислено, твърде много. *Пътят се извива като змия из планината, слиза, изкачва се с безброй заобикалки.* Вазов.

безбро̀йно. *Нареч. от* безброен. *Безбройно много пъти.*

безбу̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Поет.* В който няма бури; тих, спокоен. *Как беше тих и безбурен животът на природата!* Вазов. *Безбурно море.*

безвѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* 1. Който не вярва в бог; безбожен, без религия. 2. *Прен.* Друговерски. *Аз вече пушка нарамих | и на глас тичам народен | срещу врага си безверни.* Ботев.

безвѐрие, *мн.* няма, *ср.* 1. Отсъствие на вяра в бога. *Потопът на безверието залива света.* Вазов. 2. *Прен.* Отсъствие на вяра, на упование в нещо. *Оставихте в мене едно сърце убито, едно горко безверие в душата ми.* Вазов.

безвѐрник, *мн.* -ци, *м.* 1. Човек без вяра, без религия; безбожник. 2. Друговерец. *Утре в туй място светò, поругано | безверници пак ще нахлуят.* Вазов. 3. *Прен.* Човек обезверен в живота; песимист. *Безверник обади се тоже: | — Животът? Един празен шум е!* Вазов.

безвѐст *нареч. Диал.* Без да се знае где и как. *Загинал безвест.*

безвѐстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко.* За който няма вест, не се знае нищо; неизвестен, непознат, незнаен. *Ронят се и мойте песни | и изчезват пак безвестни, | като облаци в небето.* Вазов.

безвѐтрен, -а, -о, *прил.* През който не духа вятър; закътан, тих, спокоен. *Аз посетих устието отвъд Александровския мост, издебнал един безветрен и бездъждовен ден.* Вазов. *В тоя ранен час Владайското дефиле е прохладно и безветрено.* Л. Стоянов.

безвѐтрие, *мн.* няма, *ср.* Състояние на атмосферата, когато не духа вятър; затишие.

безвку̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* 1. За храна — който няма приятен вкус; блудкав. *Намират това питие за безвкусно и блудкаво.* Йовков. 2. *Прен.* Който не отговаря на естетичните изисквания. *Безвкусно облекло.*

безвку̀сие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие на естетичен вкус.

безвку̀сица *ж.* Проява на безвкусие.

безвку̀сно. *Нареч. от* безвкусен. *Тук готвят безвкусно. Тя се облича безвкусно.*

безвла̀с, -а, -о, *прил. Рядко.* Който няма косми, коса на главата; плешив.

безвла̀стен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който няма власт. *Не мога да го направя — безвластен съм.* 2. *Рядко.* Безстопанствен. *Безвластни имоти.*

безвла̀стие, *мн.* -я, *ср.* Отсъствие на власт; анархия.

безво̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е без вода, в който няма вода; сух, пустинен. *Полето около позициите беше безводно и сухо като пустиня.* Йовков. *Безводна местност.*

безво̀дие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие или недостиг на вода. *Някога Лудогорието страдаше от безводие.*

безво̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е със слаба воля; нерешителен, слабохарактерен. *Той се присмиваше на всички, а сам е бил като тях: слаб, безволен и страхлив.* Елин Пелин.

безво̀лие, *мн.* -я, *ср.* Отсъствие на воля, на решителност; слабохарактерност. *Той помълча малко и в това мълчание тя прочете борба на смут и на безволие.* Караславов.

безво̀лно. *Нареч. от* безволен. *Той отпусна безволно ръце.*

безврѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който не вреди. *Вичо имаше голямо, но съвсем старо куче. То беше безвредно: нямаше ни един зъб.* Йовков. *Безвредни лекарства. Безвредна боя за сладки.*

безврѐдност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безвреден.

безвъзвра̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който няма или не може да се върне, да се възстанови. *Безвъзвратна загуба.* 2. *Прен.* Неотменим, категоричен. *Вълчан имаше изглед на човек, взел твърдо и безвъзвратно решение.* Йовков.

безвъзвра̀тно. *Нареч. от* безвъзвратен. *Безвъзвратно пропаднал човек.*

безвъзвра̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безвъзвратен.

безвъзду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* В който няма въздух. ☐ **Безвъздушно пространство** (физ.) — затворено пространство, от което въздухът е изтеглен.

безвъзмѐзден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се извършва или се получава без заплащане или без награда. *Безвъзмезден труд. Имот, придобит по безвъзмезден начин.*

безвъзмѐздно. *Нареч. от* безвъзмезден.

безгла̀в, -а, -о, *прил. Рядко.* Останал без глава; обезглавен. *Безглава статуя.*

безглаго̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Грам.* В който няма глагол. *Безглаголно изречение.*

безгла̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който не издава глас; безмълвен. ☐ **Безгласна буква** — за човек, чието мнение не се зачита. **Безгласна пушка** — пушка, която стреля без шум.

безгла̀сно. *Нареч. от* безгласен. *Теодосий нищо не продума ..., само безгласно се молеше.* Ст. Загорчинов.

безграмо̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко.* 1. Който не знае да чете и пише; неграмотен. *Дори до женитбата си тя е била безграмотна — в Сопот нямало още девическо училище.* Вазов. 2. *Прен.* Който няма елементарни познания; невеж. *Политически безграмотен.*

безграмо̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безграмотен; неграмотност. *По безграмотност с него може да конкурира само Душанов.* П. П. Славейков.

безгранѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който няма граници; безпределен, безкраен. *Безгранична шир. Безгранично доверие. Безгранично честолюбие.*

безгранѝчно. *Нареч. от* безграничен. *Безгранично предан.*

безгранѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безграничен.

безгрѐшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Църк.* Който не е извършил грях; праведен. *Души безгрешни, сякаш процесия безкрайна, / невидима, към бога молитвата си тайна / възнасят и обхождат простора необятен.* Яворов. ‖ Невинен, чист. *О, хубаво дете, дете безгрешно, / виж, май си веч отива навсегда.* Дебелянов.

безгрѐшно. *Нареч. от* безгрешен.

безгрѐшност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безгрешен.

безгрѝжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* 1. Който няма грижи, не се грижи за нищо. *Безгрижни деца.* 2. Който изразява безгрижие. *Безгрижно и весело лице.*

безгрѝжие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие на грижи; безгрижно отношение към всичко в живота. *Безгрижието лесно я завладяваше; тя усети да я обхваща, понася лудешки порив на веселост, запя и мина в другата стая.* Йовков. ‖ Незаинтересованост, равнодушие. *По-после започна той да изказва своето неодобрение за безгрижието на общината и спрямо други селски работи.* Влайков.

безгрѝжно. *Нареч. от* безгрижен. *Дружен сърдечен смях безгрижно и волно екна сред широкото поле.* Елин Пелин.

безгрѝжност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безгрижен. *Сините ѝ очи, чисти като лазурно небе, светеха сега пак от безгрижност.* Вазов.

безгръбна̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който няма гръбнак. *Безгръбначно животно.* 2. Като *същ. мн.* **безгръбначни** (зоол.) — вид животни, които нямат гръбнак. ☐ **Безгръбначен** — за човек без лично достойнство, който угодничи и раболепничи.

безда̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* 1. Който няма дарба. *Бездарен поет.* 2. Който е създаден от бездарник. *Бездарна картина. Бездарна поема.*

безда̀рник, *мн.* -ци, *м.* Лице, неспособно за творческа работа. *Дълг на Писателския съюз е също така с помощта на здравата литературна*

критика грижливо . . . да чисти редовете на българските писатели от бездарници и всякакъв вид литературни търгаши. Г. Димитров.

безда̀рница *ж.* Жена бездарник.

безда̀рно. *Нареч. от* бездарен. *Бездарно написан роман.*

безда̀рност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** *Отвл. същ. от* бездарен. **2.** *Прен.* Бездарна личност. *По-добре е да сгрешиш и обезсърдчиш десет таланта, нежели да окуражиш една бездарност.* Вазов.

бездѐен, -ѐйна, -ѐйно, *мн.* -ѐйни, *прил.* Който не проявява дейност.

бездѐйно. *Нареч. от* бездеен.

бездѐйност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* бездеен.

бездѐйствие, *мн.* -я, *ср.* Отсъствие на дейност; застой. *Стоя в бездействие.*

бездѐйствувам, -аш, *несв. Книж.* Не проявявам дейност, не върша нищо, не работя.

бездѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не е зает с работа. *Безделен живот.*

бездѐлие, *мн.* няма, *ср.* Незаетост с работа, прекарване без работа; лентяйство. *Да горим с нажежено желязо невежеството, наследената от капитализма корупция, безделие.* Г. Димитров.

бездѐлица *ж. Рядко.* Безделие. *Заредиха се дни на безделица и на почивка.* Йовков.

бездѐлник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което не работи нищо, води празен живот; лентяй. *В нашия бит стана обичайно курортите да се използуват не от безделници, а от хиляди работници и служащи.* Раб. дело, 1950 г.

бездѐлница *ж.* Жена безделник.

бездѐлнича, -иш, *мин. св.* бездѐлничѝх, *несв.* Живея, прекарвам в безделие.

бездѐлнически, -а, -о. *Прил. от* безделник.

бездѐлнишки, -а, -о, *прил.* Безделнически. *А под снопите жътварите | ще привеждат морен стан, | за да пълнят пак хамбарите | на безделнишката сган.* Смирненски.

бездѐлно. *Нареч. от* безделен. *Скита безделно по улиците.*

бездѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. **1.** *Прил.* Който не може да има деца. *Богат човек беше, бездетен, затуй беше осиновил сестриника си Радула.* Йовков. *Бездетна жена.* **2.** *Като същ. ж.* **бездетна** — бездетка.

бездѐтка *ж. Нар.* Жена, която не може да ражда деца; бездетна жена. *Дали съм грозна, омразна, | дали съм клета бездетка, | та ме е така намразил.* Нар. пес.

бездеткѝня *ж. Нар.* Бездетна жена; бездетка.

бездѐтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* бездетен.

бездѝмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който не издава дим, когато гори. *Бездимен барут. Бездимна печка. Бездимно горение.*

бездѝмно. *Нареч. от* бездимен. *Гори бездимно.*

бездиха̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (рус.). *Книж.* Който вече не диша; мъртъв. *Сега е тя безкръвна и почти безплътна, | безгласна, неподвижна, бездиханна. | Очите са притворени и хлътнали.* Багряна.

бѐздна *ж.* **1.** Много дълбока, бездънна пропаст. *Тя* (птицата) *мина над главата на ловеца, завъртя се над канарите, над пещерите, над безднитe.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Неизмеримо, безпределно пространство; глъбина. *Водна бездна. Въздушна бездна.*

бездо̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който няма жилище, няма подслон. *Девет години той | скита се бездомен, без сън, без покой.* Вазов.

бездо̀мник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Лице, което няма жилище, подслон. **2.** *Остар.* Лице, което няма собствен дом и семейство.

бездо̀мница *ж.* Жена бездомник.

безду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който не проявява признаци на живот; безжизнен, мъртъв. *И като прекършен от буря клон тя се повали над бездушния вече труп.* Влайков. **2.** Който не проявява сърдечност или съчувствие; безчувствен, безжалостен, безразличен. *Не мога да одържа възмущението си, когато слушам такива бездушни хора.* Вазов. *Бездушно отношение.*

безду̀шие, *мн.* няма, *ср.* Качество и проява на бездушен човек; безчувственост, безразличие. *Борбата против бюрократическите извращения и бюрократическото бездушие не бива да слиза от дневния ред на партията.* Г. Димитров.

безду̀шно. *Нареч. от* бездушен. *Децата ни мрат | в задушната смрад | със жадни за слънце очи, | а ние бездушно превиваме врат | и мълчим, позорно мълчим.* Вапцаров.

бездъ̀жден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Бездъждовен.

бездъ̀ждие, *мн.* -я, *ср.* Време, през което дълго не е валяло дъжд; суша, засуха.

бездъждо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* През който не вали дъжд. *Бездъждовно лято.*

бездъ̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който няма дъно. *Тая страховита мочурлива равнина, която поглъща като бездънна делва потоците на всичките околни планини, скрива големи опасности за непредпазливия пътник или животно.* Вазов. **2.** *Прен.* Много дълбок. *И като че вървим нагоре, а някъде надо̀лу, в бездънна пропаст, под земята.* Л. Стоянов. *Любя, ей гори бездънни, | ваш'те буки стари.* Вазов.

безжа̀лостен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който няма жалост, не изпитва състрадание, няма милост; безмилостен, жесток. *И поменах горката си невеста, . . . | как тегли от безжалостни сърца!* П. Р. Славейков. *Безжалостен човек.*

безжа̀лостно. *Нареч. от* безжалостен. *Той грабва хризантемата, хвърля я на земята и безжалостно почва да я тъпче с ботушите си.* Йовков.

безжѝзнен, -а, -о, *прил.* Който не проявява признаци на живот; мъртъв. *Да го вземат на ръце този безжизнен труп, да го носят цели сто крачки до шосето — тежка и неприятна работа.* Л. Стоянов. || *Прен.* Лишен от живот; бездушен, безчувствен. *Безжизнен поглед. Безжизнено лице.*

безжѝзнено. *Нареч. от* безжизнен. *През двете мътни прозорчета се виждаше Младен, навел глава и отпуснал безжизнено ръце.* Ст. Даскалов.

безжѝзненост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безжизнен.

безжѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* За предавания — който се осъществява без жица. *Безжични връзки.* ◻ **Безжичен телеграф** (физ.) — телеграф, който предава съобщения без помощта на жици.

беззавѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Всеотдаен, самоотвержен. *Българската литература ще възпитава младежта и народа в дух на патриотизъм и беззаветна преданост към делото на социализма.* Раб. дело, 1950 г. *Беззаветна любов. Беззаветен героизъм.*

беззавѐтно. *Нареч. от* беззаветен. *Обичайте горещо и беззаветно своя народ.* Г. Димитров.

беззако̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който не е в съгласие с установените закони; незаконен, противозаконен. *Беззаконни средства.*

беззако̀ние, *мн.* -я, *ср.* Незачитане, нарушение на закона; отсъствие на законност. *Народнодемократическата власт, изпълняваща функциите на пролетарската диктатура, по своето същество и характер не може да търпи никакви произволи и беззакония.* Г. Димитров.

беззако̀нно. *Нареч. от* беззаконен. *Постъпва беззаконно.*

беззако̀нност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* беззаконен; беззаконие.

беззащѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не е в състояние да се защищава или е лишен от защита; безпомощен, слаб. *Беззащитни деца и старци.*

беззащѝтно. *Нареч. от* беззащитен. *Застанал беззащитно, той чака своята съдба.*

беззащѝтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Невъзможност, неспособност за защита.

беззвѐзден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* За небе, нощ — който е без звезди. *А вече бързо се над Каменград нощта / заспуска, тъмна нощ, беззвездна, неприветна.* П. П. Славейков.

беззву̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който не се придружава от звук; безгласен. ◻ **Беззвучна съгласна** (езикозн.) — съгласна, която се учленява без да се привеждат в трептение гласните струни.

беззѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, и **беззѐмлен,** -а, -о, *прил.* Който не притежава земя. *Беземлени селяни.*

беззло̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който не проявява, не изразява злоба; незлобив, добродушен. *Живея всред рибари тук и любя / беззлобната им мила простота.* Величков. *Беззлобен смях.*

беззло̀бно. *Нареч. от* беззлобен. *Той погледна беззлобно.*

беззра̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Поет.* Който е лишен от зрение; сляп. *В косите ѝ възпламваха оникси, / като в беззрачните очи на мрачна птица!* Лилиев.

беззъ̀б, -а, -о, *прил.* Който няма зъби. *Беззъба баба.* ◻ **Беззъба критика** (книж.) — критика, която не изтъква достатъчно остро грешките, недостатъците.

безидѐен, -ѐйна, -ѐйно, *мн.* -ѐйни, *прил.* Който няма обществени идеи и принципи. *Свободният политически живот може да даде рождение на талантливи държавници или на шумящи и безидейни демагози.* Вазов. || Лишен от комунистическа идейност. *Безидейна критика.*

безидѐйно. *Нареч. от* безидеен.

безидѐйност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безидеен.

безиску̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Рядко.* Безхитростен. *Аз ги помня, трепетните устни, / и словата — мили, безизкусни.* Вазов.

безизку̀ствен, -а, -о, *прил. Рядко.* Естествен, непринуден, непристорен. *Това просто и безизкуствено пеене неволно и властно завладява, вълнува и трогва.* Йовков.

безизхо̀д *м. Рядко.* Безизходно положение; безизходица. *Вие ще се каете, но късно и когато се намерите в безизход.* Вазов.

безизхо̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* От който не може да се намери изход, разрешение. *Безизходно положение.*

безизхо̀дица *ж.* Безизходно положение; безизходност. *„Прозорливата" политика на американските империалисти в Китай стигна до безизходица.* Раб. дело, 1950 г.

безизхо̀дно. *Нареч. от* безизходен. *Един безизходно пропаднал човек често свършва с ... куршум в черепа.* Вазов.

безизхо̀дност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безизходен. *Изпадам в безизходност.*

безѝмен, -а, -о, *прил.* Безименен. *Ех, там в полята бойни / войник се мярка сив, / с черти добри, спокойни, / безимен и свенлив.* Вазов. *В най-ранна възраст един безимен страх / загнезден бе у мене.* Яворов. ◻ **Безимен пръст** — предпоследният пръст на ръката, до най-малкия.

безѝменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който няма име. *Една безименна и безводна река ... простира през сред селото широко каменливо речище и прави картината още по-грозна и по-печална.* Елин Пелин. || Незнаен, неизвестен. *Безименни гробове. Безименни герои.*

безѝменно. *Нареч. от* безименен; анонимно.

безимо̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който няма собствена земя или друг недвижим имот. *Оземлени са безимотни и малоимотни стопани с 4600 декара земя.* Раб. дело, 1949 г.

безимо̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безимотен.

безинтерѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Рядко.* Който не буди интерес. *Безинтересен роман.*

безинтерѐсно. *Нареч. от* безинтересен. *Няма да бъде съвсем безинтересно за читателя да знае повече подробности по тия събития.*

безѝр *м.* (араб.). Преработено растително масло, обикн. конопено или ленено, което се употребя предимно в бояджийството. *Миришеше на лак, безир и разни други масла.* Йовков.

безѝрен, -а, -о. *Прил. от* безир. *Безирена боя.*

безистѐн *м.* (перс.). *Остар.* Помещение, обикн. сводесто, с вътрешни магазини за продажба на манифактурни и др. стоки. *Под сводовете на безистена обикновеното гъмжило от разните народности на града.* Вазов.

безка̀сов, -а, -о, *прил. Финанс.* Който се извършва без да се плащат пари в брой. *Безкасова операция.* □ **Безкасово плащане** — плащане чрез заверяване в банките сметките на страните въз основа на платежно искане или платежно нареждане.

безква̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който е направен без квас. *Безквасен хляб.*

безкла̀с, -а, -о, и **безкла̀сен,** -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който не е изкласил. *Безкласи стъркове.*

безкла̀сов, -а, -о, *прил.* Който не се дели на класи. *Безкласово общество.*

безкнѝжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил. Рядко.* Неграмотен.

безкомпро̀мисен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** Който не прави компромиси. *Безкомпромисен човек.* **2.** Който не е свързан с компромиси, извършен без компромиси. *Безкомпромисна критика.*

безкомпро̀мисно. *Нареч. от* безкомпромисен.

безконѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (рус.). *Книж.* Който продължава до безкрайност, който няма край, няма предел; безкраен, безпределен. *И пак върви на̀пред керванът / из безконечния си път / на пясъка през океанът.* Вазов. *Простираше се по вси страни безконечно, тъмнозелено, леко развълнувано море от борове.* Вазов. *Настанаха ужасните страдания. Страдания безконечни, не само за това, че нямат мярка, но нямат и свършек.* Вазов. || Който се повтаря безкрайно много пъти; многоброен, многократен. *Къде обяд слязнахме в самия дол, па възлязохме чрез безконечни криволи на висока обширна поляна.* Вазов. *Привикналите гребци мълчаливо продължаваха безконечните си равномерни дърпания на лопатите.* Вазов. □ **Безконечно въже** (спец.) — приспособление за механизирано изтегляне на тежести.

безконѐчно. *Нареч. от* безконечен. *Нощта беше ми се видяла безконечно дълга.* Величков.

безконѐчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безконечен; безкрайност.

безконтро̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Върху който не се упражнява контрол, надзор. *Безконтролна власт. Безконтролна постъпка.*

безконтро̀лно. *Нареч. от* безконтролен.

безконтро̀лност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безконтролен.

безко̀ристен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не проявява корист, не търси облаги; честен. *Безкористен служител.* || Който не е свързан с корист. *Безкористна помощ.*

безкорѝстие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Отсъствие на корист.

безко̀ристно. *Нареч. от* безкористен. *Да служим на народа си така, както безкористно и всеотдайно му служеше Христо Ботев.* Г. Димитров.

безко̀ристност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безкористен; безкористие.

безко̀с, -а, -о, *прил. Рядко.* Останал без коса; плешив.

безко̀стен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който няма кости. *Безкостно животно.*

безкра̀ен, -айна, -айно, *мн.* -а̀йни, *прил.* За пространство и време — който няма край, предел, граница; безграничен, безпределен. *Отечество любезно, как хубаво си ти! / Как чудно се синее небето ти безкрайно.* Вазов. *Огнянов кое слуша, кое не, това безкрайно дърдорене на булката.* Вазов. *Безкрайни преговори.* || *Прен.* Необикновено голям. *Безкрайна радост. Безкрайна мъка. Безкрайно страдание.*

безкра̀й[1], -а̀ят, -а̀я, *мн.* няма, *м. Поет.* Безкрайно пространство или време; безкрайност. *Профучи дълъг пътнишки влак / и изчезне пак нейде в безкрая.* Радевски.

безкра̀й[2] *нареч. Поет.* Безкрайно. *Улицата ми разказва / святи приказки безкрай.* Смирненски.

безкра̀йно. *Нареч. от* безкраен. *Калитко имаше прекалено чувствителна душа и беше безкрайно честолюбив.* Ив. Хаджимарчев.

безкра̀йност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безкраен.

безкра̀к, -а, -о, *прил. Рядко.* Който няма крака; безног.

безкрѝл, -а, -о, *прил. Книж.* Който няма крила. *Безкрило насекомо.*

безкритѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Неспособен да прави критична преценка. *Безкритичен ум.* **2.** Направен или оставен без критична преценка. *Безкритично отношение.*

безкритѝчно. *Нареч. от* безкритичен.

безкритѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ.* от безкритичен.

безкръ̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който няма достатъчно кръв; малокръвен, блед. *По бледото му, безкръвно лице сияеше тиха усмивка.* Ем. Станев. *Безкръвни устни.* || *Прен.* За художествено произведение — безсъдържателен, безжизнен. *Отвори си ушите, поете! / и очите си ти отвори! / Стига тези безкръвни куплети! / стига тези словесни игри!* Радевски. **2.** Който става без проливане на кръв. *Ние не трябва да убиваме. Нашата победа ще бъде безкръвна.* Елин Пелин.

безкръ̀вно *нареч.* Без проливане на кръв. *Революцията за съединението се извърши леко, тихо, бързо и безкръвно.* Вазов.

безкръ̀стен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* За гроб — оставен без кръст; незнаен. *Колко безкръстни гробове на всяка пътека и на всяка чука на тоя Пирин!* Йовков.

безкъ̀щник, *мн.* -ци, *м. Рядко.* Човек без къща, без дом; бездомник. *Лила би се съгласила да вземе и най-последния човек, да вземе вдовец, да вземе недомакин и безкъщник, само и само да се избави от своето бащино огнище.* Каравелов.

безлѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* (рус.). Необрасъл с гора; незалесен. *Пожълтялата*

безлесна равнина изглеждаше на изгоряла степ. Вазов.

безлѝк, -а, -о, *прил. Поет.* Който няма определен образ, лик; безличен. *На страшен съд / вървят / тълпи, / . . . / И нийде кът / да спрат / за миг, / велик, / безлик / градът.* Лилиев. *За подвиг тълпите ги ражда земята, / за подвиг безумно велик. / И подвигът им е безлик / кат млечният път, разпилян в небесата.* Смирненски.

безлѝстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който няма листа; оголен от листа. *Салкъмите още си стояха тъй, както през зимата, с черни безлистни клоне.* Йовков.

безлѝхвен, -а, -о, *прил. Финанс.* Който не носи лихва. *Безлихвен влог. Безлихвен заем. Безлихвен кредит.*

безлѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който няма ясно очертан образ, изтъкната индивидуалност; неопределен. *Светът е във тебе и мен / и в тази тълпа, / която наричат безлична.* Вапцаров. *Безличен човек.* □ **Безличен глагол** (грам.) — глагол, който не може да се свърже с определено дейно лице, напр. *съмва се, мръква се, святка се.* **Безлично изречение** (грам.) — изречение, в което няма и не се подразбира подлог, напр. *тук не се пуши, така не бива* и др.

безлѝчие, *мн.* -я, *ср. Книж.* **1.** Само *ед.* Отсъствие на индивидуални черти. **2.** *Прен.* Лице с такова качество.

безлѝчно. *Нареч. от* безличен. *Безлично употребен глагол.*

безлу̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Поет.* През който не свети луна. *А беше безлунна нощ, наоколо мрак закриваше всичко, и предметите като да се сливаха в едно.* Кр. Григоров.

безлю̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* В който няма люде, пуст. *Безмълвна тишина царува в мъгливото поле и в безлюдното, изоставено село.* Йовков. *Безлюдна улица.* || С малко люде, слабо населен. *Женският манастир в Бяла черква беше съвсем противоположен на мъжкия, затънтен при планината и вечно глух и безлюден.* Вазов.

безлю̀дие, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Безлюдност. *Нищо друго не нарушаваше безлюдието на това отстранено място.* Вазов.

безлю̀дност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безлюден. *Пълна тишина и безлюдност владееха в тоя затънтен планински кът.* Вазов.

безма̀слен, -а, -о, *прил.* Който не съдържа масло. *Безмаслено ястие. Безмаслен крем.*

безмѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Поет.* Извънредно голям, неизмерим, необхватен, безкраен. *Мръква. Пламва от светила / неброени сводът син, безмерни.* Вазов. *Безмерна мъка. Безмерна любов.*

безмѐрно. *Нареч. от* безмерен. *И върхът е черен, вечно сърдит и свъсен, / и черна земята — плодна, но тъжна безмерно.* Багряна.

безмѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който не съдържа месо; вегетариански. *Безмесна храна.* || През който не се яде месо. *Безмесни дни.*

безметѐжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* (рус.). *Рядко.* Несмущаван, тих, спокоен. *Безметежен живот.*

безметѐжно. *Нареч. от* безметежен.

безмѝлостен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). **1.** Който не проявява милост; безпощаден, жесток. *В гъста мрежа дъждът ги е вплел / и безмилостен вятър ги брули.* Радевски. *Безмилостен човек.* **2.** Който се извършва без милост. *Война безмилостна, море от плач, страдания.* Вазов. *Безмилостна класова борба.*

безмѝлостно. *Нареч. от* безмилостен. *Засилва се още повече острият мраз, който безмилостно щипе и пари.* Влайков.

безмѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Необложен с мито. *Безмитен внос.*

безмѝтно. *Нареч. от* безмитен. *Безмитно внесени стоки.*

безмлѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който няма, не съдържа мляко. *Това крехко същество чувствуваше само едно нещо: нетърпимия глад, дразнен повече от безмлечната гръд на майката.* Вазов.

безмо̀зъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е без мозък. *Безмозъчна кост.*

безмото̀рен, -рна, -рно, *мн.* рни, *прил.* Който се движи без мотор. *Безмоторен самолет.* □ **Безмоторно летене** — летене, което се извършва със самолет без мотор.

безмото̀рник, *мн.* -ци, *м.* Самолет без мотор.

безмъ̀лвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който не говори; мълчалив. *Стои безмълвен и гледа.* **2.** Който не е изразен с думи. *Той ѝ стрелна няколко сърдити погледи, пълни с безмълвен гняв.* Вазов. **3.** *Прен. Поет.* Съвсем тих, спокоен; глух. *Безмълвна нощ и адски мрак . . . / и нигде звук, и нигде зрак.* Яворов.

безмъ̀лвие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Мълчание. *Дълбока скръб скова в безмълвие устата.* Отеч. фронт, 1949 г. || *Прен. Поет.* Пълна тишина, покой. *В леса владееше тишина и безмълвие дълбоко.* Вазов.

безмъ̀лвно. *Нареч. от* безмълвен.

безнадѐжден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Без изгледи за подобрение или щастлив изход; отчаян, безизходен. *Аз искам да те помня все така: / бездомна, безнадеждна и унила.* Дебелянов. *Безнадеждно положение.* || Който не изразява надежда. *Безнадежден поглед.*

безнадѐждно. *Нареч. от* безнадежден. *Безнадеждно влюбен. Безнадеждно болен.*

безнадѐждност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безнадежден.

безнадзо̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Книж.* Оставен без надзор, без контрол. *Останал от малък без баща, тато прекарва детинството си в сиромашия и в безнадзорно скитане.* Влайков.

безнака̀зан, -а, -о, *прил. Книж.* Оставен без наказание.

безнака̀зано. *Нареч. от* безнаказан.

безнаслѐдствен, -а, -о, *прил. Юрид.* Който не се наследява. *Безнаследствен имот.*

безнача̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който няма начало. *Над земните дни безначални / всевечното слънце звъни.* Лилиев.

безначàлие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Отсъствие на власт; безредие, анархия, произвол. *В безредие и безначалие хората вървят уморени и възбудени като пияни.* Л. Стоянов.

безнòг, -а, -о, *прил.* Който е останал без нозе; безкрак.

безнрàвствен, -а, -о, *прил.* 1. Който е в противоречие с изискванията на общоприетата нравственост; неморален. *Безнравствена постъпка.* 2. Който нарушава нравствеността, морала. *Безнравствена личност.*

безнрàвственик, *мн.* -ци, *м.* Безнравствен човек. *От такива безнравственици аз не мога да не се гнуся.* П. П. Славейков.

безнрàвствено. *Нареч. от* безнравствен.

безнрàвственост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безнравствен.

безобѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който не съдържа обида; невинен. *Безобидна шега. Безобиден смях.* 2. Неспособен да нанесе обида, огорчение. *Тия хора са добри, наивни и безобидни. Щом заговорят — усмихват се сърдечно и весело като деца.* Йовков. *Безобиден старец.*

безобѝдно. *Нареч. от* безобиден. *Усмихва се безобидно.*

безобѝдност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безобиден.

безòблачен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който не е покрит с облаци, в който няма облаци; ясен. *Денят беше много тих и ясен, небето — безоблачно и светло.* Йовков. *До полунощ в Южна България времето ще бъде почти безоблачно, а в Северна България — полуоблачно.* Отеч. фронт, 1950 г. || *Прен.* Непомрачен, спокоен, честит. *Тук злото ми душата не вълнува: / безоблачни са тука мойте дни!* К. Христов.

безòблачно. *Нареч. от* безоблачен.

безòблачност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безоблачен.

безоблòжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който не подлежи на облагане с данък. □ **Безобложен данък** — данък, който се внася, без да се подава от данъкоплатеца декларация за определяне на размера му.

безòбразен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* В който няма поетическа образност. *Стихът на тези песни е безòбразен, а от картинност в тях няма и помен.* П. П. Славейков.

безобрàзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* 1. Много грозен. *По една странна прищявка на естеството, това безобразно, криво и калпаво тяло се увенчаваше от хубавата глава.* Вазов. *Това величествено здание е залостено между такива криви и безобразни улички, щото съвършено губи изглед.* Ал. Константинов. || *Прен.* Много лош по качество. *Безобразна храна.* 2. *Прен.* Нахален, безсрамен, възмутителен. *Съзнавах, че постъпката му е безобразна, че той е отвратителен скъперник, егоист.* Ал. Константинов. *Безобразен човек.*

безобрàзие, *мн.* -я, *ср.* Проява на нахалство, безсрамие. *Това е върхът на безобразието! Това е цяло безобразие. Тук се вършат безобразия.*

безобрàзник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което върши безобразни работи; безсрамник, нахалник.

безобрàзница *ж.* Безсрамна, нахална жена.

безобрàзнича, -иш, *мин. св.* безобрàзничѝх, *несв.* Държа се като безобразник, безобразно, неприлично, дръзко; безчинствувам.

безобрàзничене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* безобразнича.

безобрàзно. *Нареч. от* безобрàзен. *Държи се безобразно.*

безòбразност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безòбразен.

безоглèден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който не се съобразява с нищо, който не държи сметка за нищо. *Фашизмът не е нищо друго, освен безогледна терористическа диктатура на крупния капитал.* Г. Димитров.

безоглèдно. *Нареч. от* безогледен.

безоглèдност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безогледен.

безòк, -а, -о, *прил. Рядко.* Който няма очи. *Противоп.* окат. || *Прен.* Сляп. *Човекът погледнал зората, | в която се къпела с блясък звезда, | и мислел за своята | тежка, | човешка, | жестока, | безока съдба.* Вапцаров.

безопàсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* 1. Който не е изложен на опасност; защитен. *Шофьорите бързо вземат мерки: моторите загърмяват, колите се изтеглят на по-безопасно място.* Л. Стоянов. 2. Който не представя опасност за някого или нещо; безвреден. *Като че това не са шрапнели, изригнати из гърлата на далечни оръдия, а безопасни и малки огньове.* Йовков. □ **Безопасна игла** — игла, която се закопчава, за да не боде.

безопàсно. *Нареч. от* безопасен. *Да се мине тук не е безопасно.*

безопàсност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безопасен. *Лична безопасност. Обществена безопасност. Безопасност на труда. Тук сме в безопасност.*

безосновàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не съответствува на действителното положение; неоснователен, лъжлив. *Безоснователен слух.*

безоснòвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Рядко.* Безоснователен. *Безосновно твърдение.*

безоснòвно. *Нареч. от* безосновен; неоснователно. *Ти твърдиш това съвсем безосновно.*

безоснòвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безосновен.

безотвèтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). *Книж.* 1. Който не отговаря; ням, неотзивчив. *Безответен на нашите скърби, / бързо животът минава край нас.* П. Р. Славейков. *На неми загадки, сфинкси безответни, / предлагаше твойте въпроси заветни.* Вазов. 2. Който остава без отговор. *На бабината Ганчовичина вратня удариха много пъти, но никой не им отвори. Подир тия безответни тропания те изгубиха надежда.* Вазов.

безотвèтно. *Нареч. от* безответен.

безотговòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Книж.* 1. Който не носи отговорност; неотговорен. *Безотговорни фактори.* 2. Който няма съзнание за отговорност. *Съдът намери, че той е невменяем, безотговорен е за своите постъпки.* 3. Който е извършен без съзнание за отговорност; неотговорен. *Безотговорна постъпка.*

безотговорно. *Нареч. от* безотговорен.

безотговорност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безотговорен.

безотечествен, -а, -о, *прил.* Който се е откъснал от отечеството си или го е изоставил, който няма чувство за родина. *Не заслужва, мамо, спомен, | който е в светът живял | безотечествен, бездомен.* П. Р. Славейков.

безотечественик, *мн.* -ци, *м. Книж.* Лице, което няма чувство за отечество, не е свързано с отечество; космополит.

безотечественица *ж.* Жена безотечественик.

безотраден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (рус.). Безутешен, безрадостен, тъжен. *Върви безстрашно пак кервана. . . | И дълго в тая безотрадна | пустиня той лута се клет.* Вазов. *А тихото море лъщей пред тях | и им тъга навява безотрадна.* К. Христов.

безотрадно. *Нареч. от* безотраден.

безотрадност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безотраден.

безотчетен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). За който не се дава или не се иска отчет, сметка. *Безотчетен фонд. Безотчетни пари.*

безотчетно. *Нареч. от* безотчетен.

безотчетност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безотчетен.

безочие, *мн.* няма, *ср.* Безсрамие, нахалство; дързост.

безочлив, -а, -о, *прил.* **1.** Който проявява безочие; безсрамен, дързък. *Безочлив човек.* **2.** Който е свързан с проява на безочие, безсрамие, дързост. *Безочливо държане.*

безочливец, *мн.* -вци, *м. Рядко.* Безочлив човек.

безочливо. *Нареч. от* безочлив.

безочливост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безочлив.

безпаметен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който е лишен от памет. *Раните му са оздравели, но повече не може да му се помогне. Ще си остане глух, ням и безпаметен.* Елин Пелин. || Който е изпаднал в безсъзнание. *Грижните съседки | около нея шетаха, а тя | безпаметна се мяташе в леглото.* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* В който не участвува разумът; безумен. *Все със безпаметна любов са тъмни дни | изпълнени.* К. Христов.

безпаметно. *Нареч. от* безпаметен.

безпаричен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който няма пари.

безпаричие, *мн.* няма, *ср.* Нямане пари; сиромашия, бедност, нищета. *Оплаквания отвред се чуят, немотия и безпаричие навред.* Вазов.

безпартиен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни, *прил.* **1.** Който не принадлежи към никаква политическа партия. *Безпартийна организация.* **2.** Който не принадлежи към Комунистическата партия. *Аз чувствувах силата на Партията. Заговорих за нея с Пеню и Иван. Излезе, че Пеню е безпартиен, а Иван — партиец.* И. Бурин. **3.** Като *същ.* **безпартиен** *м.* и **безпартийна** *ж.* — лице, което не е член на никаква политическа партия. *Наред с комунистите са и членовете на БЗНС и безпартийните. Това може да се види във всяка листа. Само в листите за околийски народни съветници повече от 1800 кандидата са членове на БЗНС и безпартийни.* Раб. дело, 1950 г.

безпартийност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпартиен.

безпечен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (рус.). Безгрижен. *И спомените ми възкръсваха на рояци, ясни и пленителни, за борбите, лудориите на безпечните палави юноши, каквито бяхме тогава ние.* Вазов.

безпечно. *Нареч. от* безпечен.

безпечност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпечен.

безпланов, -а, -о, *прил.* Който няма определен план; стихиен. *С правилното и навременно разрешение на тези градоустройствени планове трябва да се предварди стихийното и безпланово изграждане на нашата индустрия.* Раб. дело, 1949 г.

безпланово. *Нареч. от* безпланов.

безплановост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпланов.

безплатен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* За който не се плаща. *Основното образование е задължително и безплатно.* Конст., чл. 79.

безплатно. *Нареч. от* безплатен.

безплоден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който не дава плод, рожба; ялов. *Безплодно дърво. Безплодна овца.* || Неплодороден. *Но тия селяни не чувствуват ли, че само като секат, а не посаждат, ще направим земята си на безплодна пустиня?* Вазов. **2.** *Прен.* Безуспешен, безрезултатен, напразен. *Безплодни усилия.*

безплодие, *мн.* няма, *ср.* **1.** Неспособност да се създаде потомство; яловост. *Безплодие у домашните животни.* || Неплодородие. *Пласт ситен пясък покриваше като килим плодоносната по-преди земя, осъдена сега на безплодие и яловост.* Вазов. **2.** *Прен.* Безуспешност, безрезултатност. *Творческо безплодие.*

безплодно. *Нареч. от* безплоден.

безплодност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безплоден.

безплътен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който няма плът; безтелесен. *Тя пристъпваше, не вървеше, а като че някаква безплътна и бяла сянка идеше, леко и плавно.* Йовков. || *Прен.* Невеществен, нематериален. *Обаянието прехласва очите и захващаш да виждаш голямата планина призрачна, невеществена, безплътна грамада от колосални върхове и шеметни стръмнини.* Вазов.

безплътно. *Нареч. от* безплътен.

безпогрешен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който не прави грешки. *Той съвсем не е безпогрешен.* **2.** В който няма грешка; точен. *Безпогрешен удар.*

безпогрешно. *Нареч. от* безпогрешен.

безпогрешност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпогрешен.

безподобен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който няма подобен, равен на себе си; несравним, единствен. *Слънцето се подаваше над бърдото от изток и озаряваше с румен светлик върха на Витоша, изрязан в небето с една без-*

подобна чистота и хармоничност на линиите. Вазов.

безподо̀бно. *Нареч. от* безподобен.

безподо̀бност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безподобен.

безпоко̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* Неспокоен, тревожен. *Еньо ходеше мрачен и безпокоен из кръчмата.* Елин Пелин. *Безпокойно време.*

безпокоѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* безпокоя.

безпоко̀йно. *Нареч. от* безпокоен.

безпоко̀йствие, *мн.* -я, *ср.* Безпокойство. *Радостта на селяните се губеше в грижите и безпокойствието около прибирането на тоя обилен плод.* Йовков.

безпоко̀йство, *мн.* -а, *ср.* Отсъствие на спокойствие; безпокойствие, вълнение, тревога. *Щом навън изчезнеха сенките на стрехите и мрак напълнеше стаята, душата на Елка изпитваше смътно безпокойство.* Елин Пелин.

безпокоя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Нарушавам спокойствието на някого; тревожа, смущавам. *Не исках да ги безпокоя и предпазливо влязох в стаята си.* Йовков. *С тая шега той изказваше едно нещо, което се криеше дълбоко нейде в душата му и което безсъзнателно го плашеше и безпокоеше.* Влайков. *Не исках никакви пътници да ви безпокоят.* Вазов. **безпокоя се** *сред.*

безполѐзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който не е полезен; ненужен, напразен, излишен. *Нещастната правеше отчаяни, но безполезни усилия да се изскубне от толкова ръце.* Вазов. *Безполезна работа.*

безполѐзно. *Нареч. от* безполезен. *Свидно му беше за такъв личен юнак да падне преждевременно и безполезно.* Вазов.

безполѐзност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безполезен.

безпо̀лов, -а, -о, *прил. Биол.* Който е без пол, който няма пол. □ **Безполово размножаване** — размножаване, което не се извършва по полов начин.

безпо̀мощен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* Който е останал без помощ и подкрепа; безсилен, слаб. *Това го убиваше, и той като звяр пъхтеше безпомощен в тясната сграда на тъмницата си.* Вазов. *Всичко това му придаваше още по-безпомощен и страдалчески вид.* Йовков. || Безизходен, безнадежден. *Той вижда безпомощното ми състояние и това го трогва.* Л. Стоянов. *Нена се върна и се обърна с безпомощния си плач към биволицата.* Елин Пелин. *Не можах да скрия гордостта си и още на портата заплаках като момиче с безпомощни сълзи.* Елин Пелин.

безпо̀мощно. *Нареч. от* безпомощен. *Елка плачеше безпомощно около Йовка, която бе припаднала.* Елин Пелин.

безпо̀мощност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпомощен.

безпорѐдък и **безпоря̀дък** (рус.), *мн.* -ци, *м.* Отсъствие на ред; безредие. *И баща му едвам сега изгледа внимателно грамадните книги, нахвърляни в странен безпорядък в стаята.* Вазов. *Врагът отстъпва в безпоредък.*

безпорѐдъчен и **безпоря̀дъчен,** -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* безпоредък, безпорядък. *Безпорядъчна стрелба*

безпорѐдъчно и **безпоря̀дъчно.** *Нареч. от* безпоредъчен, безпорядъчен. *В безпорядъчно разхвърляната стая влезе старшията.* Хар. Русев.

безпоро̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който няма пороци; непорочен. *Безпорочен живот.*

безпоро̀чно. *Нареч. от* безпорочен.

безпоро̀чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпорочен.

безпоря̀дък. Вж. безпоредък.

безпоря̀дъчен. Вж. безпоредъчен.

безпоря̀дъчно. Вж. безпоредъчно.

безпо̀чвен, -а, -о, *прил. Рядко.* Който няма почва, основа под себе си; неоснователен, необоснован. *Безпочвено твърдение.*

безпо̀чвеност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпочвен.

безпочѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Рядко.* Който няма почивка; непрекъснат, неспирен, неумо̀рен. *Безпочивен труд.*

безпочѝвно. *Нареч. от* безпочивен.

безпоща̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който не знае пощада; безмилостен, безжалостен, жесток. *Вярно е, че моята борба пред съда беше рязка, безпощадна и до край последователна.* Г. Димитров. *Смъртта ужасна, безпощадна, чудовищно страшна го обхващаше в обятията си.* Вазов.

безпоща̀дно. *Нареч. от* безпощаден. *Защото би ни безпощадно / животът с тежките си лапи / направо по устата гладни, / затуй езикът ни е грапав.* Вапцаров.

безпоща̀дност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпощаден.

безпра̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Лишен от права. *Ценя, девице, твоя дар / и звучний глас на твойта лира; / тя пее химни с много жар . . ., / на бой зове безправни роби.* Вазов. *Безправно положение.*

безпра̀вие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие на законност, на политически и човешки права. *През фашисткия режим . . . нашето село беше само обект на експлоатация, грабеж и безправие.* Г. Димитров.

безпра̀вно. *Нареч. от* безправен.

безпра̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безправен.

безпредѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който няма предели, граници; безграничен, безкраен. *Светът на поета е велик, безпределен.* Вазов. *Безпределна любов към родината. Безпределна преданост.*

безпредѐлно. *Нареч. от* безпределен. *Да обичаме нашия народ, както безпределно го обичаше Христо Ботев.* Г. Димитров.

безпредѐлност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпределен.

безпредмѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Лишен от определена цел; излишен, ненужен, безполезен, безцелен. *Безпредметен спор.*

безпредмѐтно. *Нареч. от* безпредметен.

безпрекослòвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който се върши без възражения; безропотен. *Безпрекословно подчинение.* 2. Който не търпи възражение; категоричен, неоспорим. *Той беше привикнал и на бащината си безпрекословна власт.* Влайков.

безпрекослòвно. *Нареч. от* безпрекословен. *Заповедта изпълних безпрекословно.*

безпрекослòвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпрекословен.

безпрепя̀тствен, -а, -о, *прил.* (рус.). Който не среща препятствия, спънки, пречки. *Безпрепятствено нахлуване.*

безпрепя̀тствено. *Нареч. от* безпрепятствен. *Войските минаха границата безпрепятствено.*

безпретенциòзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който не предявява претенции; непретенциозен.

безпретенциòзно. *Нареч. от* безпретенциозен.

безпретенциòзност, -ттà, *ж. Отвл. същ. от* безпретенциозен.

безпрецедѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е без прецедент, който не се предхожда от друг подобен случай; пръв, единствен. *Безпрецедентен случай.*

безпрецедѐнтно. *Нареч. от* безпрецедентен.

безпризòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (рус.). Който е оставен без родителски грижи, без надзор; безнадзорен, изоставен. *Безпризорно дете.*

безпрѝмерен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който няма подобен на себе си; безподобен, изключителен, несравним. *Безпримерен героизъм.*

безпрѝмерно. *Нареч. от* безпримерен.

безпрѝнципен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* 1. Който не почива на никакви принципи. *Безпринципна борба. Безпринципно отношение.* 2. Който не следва никакви принципи; непоследователен. *Безпринципен човек.*

безпрѝнципно. *Нареч. от* безпринципен. *Постъпва безпринципно.*

безпрѝнципност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпринципен.

безпристрàстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който не проявява пристрастие, не взема страна; обективен, справедлив. *Безпристрастен наблюдател.* 2. Който не съдържа пристрастие; обективен. *Безпристрастна критика.*

безпристрàстие, *мн.* -я, *ср.* Справедливо, обективно отношение; безпристрастност.

безпристрàстно. *Нареч. от* безпристрастен. *Решавам безпристрастно.*

безпристрàстност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпристрастен.

безпричѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* За който няма причина, няма основание; неоснователен. *Той не можеше да търпи този постоянен и безпричинен смях на дъщеря си.* Вазов. *Душата му се пълни с безпричинна радост.* Йовков.

безпричѝнно. *Нареч. от* безпричинен. *Смее се безпричинно.*

безприю̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). Който няма подслон; бездомен. *Аз съм странник безприютен, / аз съм бледен пилигрим.* Смирненски.

безприю̀тност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безприютен.

безпросвѐтен[1], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е лишен от светлина; съвсем тъмен. *Слепецът няма слънцето да види, / във безпросветна нощ залутан, само / живее той.* П. П. Славейков. || *Прен.* Мрачен, безрадостен. *Безпросветна действителност.*

безпросвѐтен[2], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е непросветѐн, неук. *В тая безпросветна и тъмна маса слепият егоизъм господствува над всички чувства.* Йовков.

безпросвѐтност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безпросветен[2]. *Трудещите се селяни виждат в ТКЗС сигурно и спасително средство за освобождаване от бедност, безпросветност и несигурност в живота.* Раб. дело, 1950 г.

безпъ̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Безнравствен, разюздан, покварен. *Безпътен живот.*

безпъ̀тица *ж.* Отсъствие на идеал или на нравствен път; забъркано положение. *Идейна безпътица. Намирам се в безпътица.*

безпъ̀тно. *Нареч. от* безпътен. *Живее безпътно.*

безрабòтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който не намира работа, за да приложи труда си и да изкара прехраната си. *Безработен гражданин.* 2. Като *същ. м.* **безработен** — останал без работа. *Безчислени тълпи от безработни и бездомни заливат улиците.* Смирненски.

безрабòтица, *мн.* няма, *ж.* В капиталистическите държави — нямане възможност да се намери работа. *В СССР няма криза, безработицата е премахната коренно.* В. Коларов.

безрàдостен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е лишен от радост; тъжен, печален. *Безрадостен живот.*

безрàдостно. *Нареч. от* безрадостен. *Безрадостно протичат нашите дни.*

безразбòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се върши без ред; безреден. *Безразборно четене.*

безразбòрно. *Нареч. от* безразборен. *Чете безразборно всякакви книги.*

безразбòрност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безразборен.

безразлѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който към нищо не проявява интерес; безучастен, равнодушен. *Но в сетната минута не можах / да издържа, да бъда безразличен. / Заплаках.* Хр. Радевски. 2. Който изразява безразличие. *Погледът му беше безразличен, чужд.* Йовков. 3. Който е без значение; безинтересен. *Тук царува суха апатия и случките, които преживяхме, колкото и да са интересни, за мене са безразлични.* Елин Пелин. *Печатът не само ме хулеше по всякакъв начин, — това ми беше безразлично, — но във връзка с мене наричаха и моя български народ „див", „варварски".* Г. Димитров.

безразлѝчие, *мн.* няма, *ср.* Безучастно отношение, равнодушие. *Очите му са угаснали, цялото му същество издава пълно безразличие към живота.* Л. Стоянов. *Изпадам в безразличие.*

безразли̇чно. *Нареч. от* безразличен. *Той мѐ изгледа някак безразлично и сякаш хладно.* Влайков. □ **Безразлично ми е** — все ми е едно.

безразсъ̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Неразумен, лекомислен. *Безразсъден младеж. Безразсъдна постъпка.*

безразсъ̀дно. *Нареч. от* безразсъден.

безразсъ̀дност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безразсъден.

безрѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* В който няма ред; разбъркан. *Мислите ни се давят в мъгла, те са разкъсани, безредни.* Л. Стоянов.

безрѐдие, *мн.* -я, *ср.* Отсъствие на ред; безпорядък. *Всичко това беше разпръснато в най-голямо безредие из стаята.* Йовков. *Разбитият противник отстъпва в безредие.*

безрѐдица *ж.* Безредие, безпорядък. *В прустчето владееше голяма безредица.* Вазов. 2 Обикн. *мн.* **безредици** — нарушение на обществения ред. *За разлика от много други страни, в течение на година и половина след 9 септември България не страда от никакви сътресения и безредици.* Г. Димитров.

безрѐдно. *Нареч. от* безреден. *Стреляше се безредно.*

безрезѐрвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който не се колебае, не прави уговорки или е направен без уговорки. *Безрезервна подкрепа.*

безрезѐрвно. *Нареч. от* безрезервен. *Безрезервно отдаден на поверената му работа.*

безрезулта̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не довежда до някакъв резултат; напразен, безуспешен. *Безрезултатни усилия.*

безрезулта̀тно. *Нареч. от* безрезултатен.

безрезулта̀тност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безрезултатен.

безри̇бие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). Отсъствие на риба, нямане риба. □ **В безрибие и рак е риба** (послов.) — когато няма това, което се търси, стига и това, което се намира.

безро̀г, -а, -о, *прил.* Който няма рога; шут. *Безрога крава.*

безро̀ден[1], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Безплоден, неплодороден. *От ляво се простира песъчлива безродна, необработена почва: ни ниви, ни ливади.* Вазов. *Кой да слуша като не се намира, / ще окача нямата си аз лира / там в безводни и ронливи долини / на безродни и бодливи глогини.* П. Р. Славейков.

безро̀ден[2], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (рус.). Който е откъснат от народа си; безотечествен.

безро̀потен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не роптае; покорен. *Той въздиша дълбоко. Какво ли ставаше в тая безропотна, мълчалива душа.* Елин Пелин. **2.** Който се извършва без ропот. *Безропотно подчинение.*

безро̀потно. *Нареч. от* безропотен. *Той безропотно вършеше и най-тежките работи и покорно търпеше всичко от своите господари.* Влайков.

безро̀потност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безропотен.

безръ̀к, -а, -о, *прил.* Който е без ръце или без една ръка. *Тук ожаднял слепецът към чашата посяга; / на просяка безръкий таме дете помага.* П. П. Славейков.

безсвѐстен, безсвя̀стна, безсвя̀стно, *мн.* безсвѐстни, *прил.* Безсъзнателен, безумен; несвестен. *Безсвестни приказки.*

безсвя̀стно. *Нареч. от* безсвестен.

безсѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който няма семе. *Безсеменно растение.*

безси̇лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който няма сила; слаб, немощен. *Рада се отпусна безсилна на миндера.* Вазов. *Да те пресрещне старата на прага / и, сложил чело на безсилно рамо, / да чезнеш в нейната усмивка блага / и дълго да повтаряш: „мамо, мамо."* Дебелянов. || *Прен.* Който не е в състояние да направи нещо. *По небето се появиха едри звезди, но тяхната светлина беше безсилна да разреди непроницаемия мрак.* Елин Пелин. *Ярост и безсилна злоба го разкъсват.* Л. Стоянов. *Думите са безсилни да изкажат за него похвала, каквато му се пада.* Величков.

безси̇лие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие на сила; слабост, немощ. *Стремски се безпокоеше за Невянка, която се оплакваше от голямо безсилие и неспособност да върви нататък.* Вазов. || *Прен.* Отсъствие на възможност да се направи нещо. *Той чувствуваше безсилието си да реши тоя въпрос.*

безси̇лно. *Нареч. от* безсилен. *Безсилно отпусната глава.*

безсистѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който няма определена система, ред или план; безреден. *Безсистемно четене.*

безсистѐмно. *Нареч. от* безсистемен. *Работи съвсем безсистемно.*

безсистѐмност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсистемен.

безскру̀пулен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който няма скрупули; безогледен, безсъвестен. *Националсоциалистическите водачи са една безскрупулна милитаристична група.* Г. Димитров.

безскру̀пулно. *Нареч. от* безскрупулен.

безскру̀пулност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безскрупулен.

безсла̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е лишен от слава; жалък, позорен. *И сега — звяр ранен, в бяг безславен / през тез чуки спасявам се сам.* Вазов. *Безславна смърт.*

безсла̀вно. *Нареч. от* безславен. *Загина безславно.*

безслѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Рядко.* Който не оставя следа, диря след себе си.

безслѐдно. *Нареч. от* безследен. *Безследно изчезнал.*

безсловѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Книж.* **1.** Който е лишен от способност да говори. *Безсловесна твар.* **2.** *Рядко.* Мълчалив, смирен, безропотен. *Безсловесни роби.*

безсловѐсност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Рядко. Отвл. същ. от* безсловесен.

безслъ̀нчев, -а, -о, *прил.* В който не грее слънце; мрачен. *Безслънчев ден.*

безсми̇слен, -а, -о, *прил.* **1.** В който няма смисъл, няма логично съдържание; несмислен.

Бурята навън | ще заглушава вашия безсмислен крясък. Яворов. *Безсмислени думи. Безсмислен отговор.* **2.** Който няма разумни основания; безпредметен. *Безсмислен спор.*

безсмѝслено. *Нареч. от* безсмислен. *Говореше несвързано и почти безсмислено.* Йовков.

безсмѝслица *ж.* Нещо, което няма смисъл; празни приказки, брътвеж. *Говори безсмислици.*

безсмъ̀ртен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който оставя вечен спомен за себе си в съзнанието на поколенията; незабравим, незаличим. *Който умре за народа, той е безсмъртен.* Вазов. *Безсмъртен подвиг. Безсмъртна слава.* **2.** *Рел.* Който живее вечно, който не умира. *Безсмъртна душа. Безсмъртни богове.*

безсмъ̀ртие, *мн.* няма, *ср. Книж.* **1.** Вечен спомен в паметта на поколенията. *Само поезията може да даде безсмъртие на световните дела.* Вазов. *И смъртта на тебе, о бесилко свята, | бе не срам, а слава нова на земята | и връх, от където виждаше духът | към безсмъртието по-прекия път.* Вазов. **2.** *Рел.* Вечно съществуване. *В тая пещера живее бялата кукувица, благословена от господа с безсмъртие. Ще рече — да не умира во веки веков.* Елин Пелин.

безсмъ̀ртност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсмъртен.

безснѐжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* В който не вали или няма сняг. *Безснежна зима. Безснежно поле.*

безсо̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** В който няма никак или няма достатъчно сол; блудкав. *Чорбата е безсолна.* **2.** *Прен. Разг.* Безсъдържателен, банален. *Безсолни приказки. Безсолна шега.*

безсо̀лно. *Нареч. от* безсолен. *Готвя безсолно.*

безспѝр *нареч.* Без спиране, непрекъснато, непрестанно; неуморно. *Дъждът продължаваше да ръси ситен и безспир.* Вазов. *Той говореше безспир, говореше без умора.* Йовков.

безспѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който не спира; неспирен, непрекъснат, непрестанен. *Някъде се смълча медно звънче, и нощната тишина се изпълни с безспирната песен на щурците.* Елин Пелин. *На живота безспирният грохот | ги* (тълпите) *поглъща и бързо мени.* Лилиев.

безспѝрно. *Нареч. от* безспирен. *Младен безспирно сновеше насам и нататък.* Влайков.

безспо̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (рус.). Който не подлежи на съмнение, на спор; несъмнен, очевиден. *Безспорна истина. Безспорен факт. Безспорни доказателства.*

безспо̀рно. *Нареч. от* безспорен. *Безспорно, той е голям поет.*

безсра̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който не чувствува срам; безочлив. *Безсрамен лъжец.* || Безнравствен, циничен. *Аз щом те видях и те залюбих, каза стражарят и погледна Иглика с такъв продължителен и безсрамен поглед, че тя се уплаши.* Елин Пелин.

безсра̀мие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие на срам; безочливост, цинизъм.

безсра̀мник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което няма чувство за срам и приличие; безобразник.

безсра̀мница *ж.* Жена, която няма чувство за срам.

безсра̀мно. *Нареч. от* безсрамен. *Лъже безсрамно.*

безсрѐбреник, *мн.* -ци, *м.* (цсл.). *Остар.* Християнски светец, който е лекувал даром. *Свети четиридесет мъченици и толкова безсребреници, . . . — елате ми на помощ да се позная аз ли съм, не съм ли!* Л. Стоянов. || *Прен. Рядко.* Човек, който не се стреми към парични облаги, който е безкористен.

безсрѐбърен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Ирон.* Който няма пари. *Безсребърен друмник, с измачкана раница | седя в този сънен локал.* Смирненски.

безсро̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който няма определен срок; неограничен по време. *Безсрочен отпуск. Безсрочен влог. Безсрочен заем.*

безсро̀чно. *Нареч. от* безсрочен. *Безсрочно заета книга.*

безсро̀чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсрочен.

безстопа̀нствен, -а, -о, *прил.* Който няма стопанин, който е без собственик; изоставен. *Безстопанствен имот.*

безстопа̀нственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безстопанствен.

безстра̀стен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не влага страст в действията си; равнодушен, безразличен. *Безстрастен зрител.* **2.** Който изразява безстрастие; безразличен, равнодушен. *Бръчков го погледна с безстрастен, леден поглед.* Вазов. *На безстрастното време в неспира | гасне мълком живот неживян.* Дебелянов.

безстра̀стие, *мн.* няма, *ср.* Безразличие, равнодушие, апатия.

безстра̀стно. *Нареч. от* безстрастен. *Мирончо го изгледа безстрастно.* Вазов.

безстра̀стност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безстрастен.

безстра̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който не се страхува, не знае що е страх; храбър, смел. *Безстрашен борец.*

безстра̀шие, *мн.* няма, *ср.* Отсъствие на страх; храброст, смелост. *За нас др. Димитров е бил и ще бъде прекрасен образец на безстрашие и героизъм пред лицето на враговете на трудещите се.* Отеч. фронт, 1949 г.

безстра̀шно. *Нареч. от* безстрашен. *Да се борим против народните врагове така, както безстрашно се бори Христо Ботев!* Г. Димитров.

безсъ̀вестен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който не проявява, не влага съвест в дела и постъпки. *Безсъвестен човек.* **2.** Който е извършен без да е вложена съвест; неморален. *Безсъвестна постъпка.*

безсъ̀вестно. *Нареч. от* безсъвестен. *Лъже безсъвестно.*

безсъ̀вестност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсъвестен.

безсъдържа̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е беден откъм съдържание; празен, пуст. *Практика без теория е сляпа, а теория без практика — куха и безсъдържателна.* Раб. дело, 1948 г. *Безсъдържателна реч.*

безсъдържа̀телно. *Нареч. от* безсъдържателен.

безсъдържа̀телност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсъдържателен.

безсъзна̀ние, *мн.* няма, *ср.* Състояние, в което човек е загубил способност да мисли и да чувствува; несвяст. *Изпадам в безсъзнание. Лежа в безсъзнание.*

безсъзна̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не се ръководи от съзнанието; неволен, несъзнателен. *Безсъзнателна постъпка.*

безсъзна̀телно. *Нареч. от* безсъзнателен; несъзнателно.

безсъзна̀телност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсъзнателен. *В цялата му физиономия се отражаваше само едно смущение, смайване, някаква безсъзнателност, нищо друго.* Вазов.

безсъ̀лзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който не е съпроводен със сълзи. *Безсълзен плач.*

безсъмнѐн, -а, -о, *прил.* Който не подлежи на съмнение; несъмнен, безспорен.

безсъмнѐно. *Нареч. от* безсъмнен. *Безсъмнено ти си прав.*

безсъ̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е прекаран без сън. *Тя видя лицето си изморено и побледняло от вълненията и безсънното нощуване във вагона.* Вазов. *Безсънни нощи.* || Който бодърствува, не спи. *Надежди възторжени и тайна боязън / отново вълнуват безсънно сърце.* Яворов.

безсъ̀ние, *мн.* няма, *ср.* Болезнено състояние, при което не може да се заспи; безсъница. *Страдам от безсъние.*

безсъ̀ница *ж.* Безсъние. *Той стана с хлътнали от безсъница очи.* Вазов.

безсъ̀нно. *Нареч. от* безсънен. *Безсънно цяла нощ пробдях, / безсънен ме заранта свари.* П. П. Славейков.

безсърдѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Безмилостен, жесток. *Всички тия хора сега ѝ се видяха далечни, чужди и безсърдечни.* Елин Пелин.

безсърдѐчие, *мн.* няма, *ср.* Безчувствено отношение.

безсърдѐчно. *Нареч. от* безсърдечен.

безсърдѐчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безсърдечен.

безсъю̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил. Грам.* Който е свързан без помощта на съюз. *Безсъюзно сложно съчинено изречение.*

безта̀ктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не проявява такт; нетактичен, несъобразителен. *Безтактна постъпка.*

безта̀ктно. *Нареч. от* безтактен. *Постъпва безтактно.*

безта̀ктност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безтактен.

безтелѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който няма тяло; безплътен, нематериален. *Между тях се мяркаше Елка като далечна сянка, като странно безтелесно видение, и мълчеше.* Елин Пелин.

безтрѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който няма трева. *Безтревна площ.* □ **Безтревно хранене** — хранене на добитък без сочен, зелен фураж.

безтрево̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил. Книж.* Който не бива смущаван от тревоги. *Той живее в своята тиха, безтревожна, спокойна атмосфера.* Вазов.

безу̀корен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който е без недостатъци, чист, неопетнен; безупречен. *Безукорна честност. Безукорно име.*

безукорѝзнен, -а, -о, *прил.* (рус.). Безукорен.

безукорѝзнено. *Нареч. от* безукоризнен.

безукорѝзненост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безукоризнен.

безу̀корно. *Нареч. от* безукорен.

безу̀корност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безукорен.

безу̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който е лишен от разум; побъркан. *Безумен човек.* **2.** Който изразява безумие. *Безумен поглед.* **3.** Безразсъден. *Роб бях тогаз — вериги влачех, / та за една твоя усмивка / безумен аз света презирах / и чувства си в калта увирах!* Ботев. *Безумна авантюра.* **4.** Като *същ.* **безумен** *м.*, **безумна** *ж.* — луд човек, луда жена. *Той хвърли пушката и побягна като безумен.* Елин Пелин.

безу̀мец, *мн.* -мци, *м.* Човек, който постъпва безразсъдно. *Клет безумец, що мисли с шепа злато / безсмъртие да купи.* Яворов.

безу̀мие, *мн.* -я, *ср.* Умопомрачение, лудост, безразсъдство. *Напрежението на нервите беше ужасно. Някакво безумие обхвана тълпата.* Вазов. *Църварица* (село) *— гробница на стотици невинни души, незнайни жертви на войната и човешкото безумие.* Л. Стоянов.

безу̀мник, *мн.* -ци, *м.* Безумец.

безу̀мница *ж.* Жена, която постъпва безразсъдно. *Покруси нашето честно име, зачерни фамилията ни. Безумница!* Вазов.

безу̀мно. *Нареч. от* безумен. *Безумно влюбен.*

безу̀мство, *мн.* -а, *ср.* Безумие, лудост, безразсъдство. *Смел до безумство.*

безу̀мствувам, -аш, *несв. Рядко.* Проявявам безумство, безразсъдност, постъпвам безразсъдно. *Той ли все да безумствува, да се не покорява и да намира лоши учителите си.* Вазов.

безупрѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (рус.). Който няма недостатъци; безукорен. *Безупречен превод. Безупречно поведение.*

безупрѐчно. *Нареч. от* безупречен. *Държи се безупречно.*

безупрѐчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безупречен.

безусло̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който не е свързан с каквито и да е условия; абсолютен, пълен. *Безусловна забрана. Безусловна капитулация.*

безусло̀вно. *Нареч. от* безусловен.

безусло̀вност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безусловен.

безуспѐшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който няма успех, остава без успех; безрезултатен. *Безуспешни усилия. Безуспешен опит.*

безуспѐшно. *Нареч. от* безуспешен. *Преговорите завършиха безуспешно.*

безуспѐшност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безуспешен.

безутѐшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който не може да бъде утешен; неутешим. *Безутешна майка. Безутешен плач. Безутешна скръб.*

безутѐшно. *Нареч. от* безутешен. *И клетата мома безутешно и горко зарида.* Йовков.

безутѐшност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безутешен. *Действителността се разкри пред очите й във всичката си безутешност.* Вазов.

безу̀х, -а, -о, *прил.* Който няма ухо или уши. *Безухо магаре.*

безучàстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който не взема участие; равнодушен, безразличен. *Само един Кандов остаяше съвсем безучастен към всичко, що ставаше наоколо му.* Вазов. *Безучастен зрител.*

безучàстно. *Нареч. от* безучастен. *Стоя безучастно.*

безфòрмен, -а, -о, *прил.* Който няма определена форма, няма ясно очертание; неоформен. *Безформена маса.*

безфòрменост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безформен.

безхарàктерен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който няма установен характер; слабохарактерен, непостоянен. *Безхарактерен човек.*

безхарàктерно. *Нареч. от* безхарактерен.

безхарàктерност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безхарактерен.

безхѝтростен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко.* Простодушен, непристорен; прост, неподправен. *Те* (песните и легендите) *са прости, те са безхитростни, но хубави.* Йовков.

безхѝтростно. *Нареч. от* безхитростен.

безхлѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* През който не се яде хляб. *Настъпи оскъдица, въведоха се „безхлебни дни", започнаха вълненията на гладуващите.* В. Коларов.

безцвѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Неоцветен, необагрен. *Безцветно стъкло. Безцветна течност.* **2.** Който няма определен цвят. *Постелките по мендерите и долу по земята са вехти и скъсани, безцветни.* Йовков. *Само малките му сиви, безцветни очи играеха лукаво и злобно.* Вазов. **3.** *Прен.* Неизразителен, неинтересен. *Безцветна личност. Безцветен живот.*

безцвѐтно. *Нареч. от* безцветен. *Разказва монотонно и безцветно.*

безцвѐтност, -ттà, *мн.* няма. *ж. Отвл. същ. от* безцветен.

безцѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който няма определена цел. *Не стигнаха ли дните, изживени / в безцелен поход към земи незнайни.* Лилиев. || Безсмислен, безполезен, неоправдан. *Живях и аз живот безсмислен и безцелен.* К. Христов.

безцѐлно. *Нареч. от* безцелен. *Разхождам се така, безцелно, зяпам наляво, надясно.* Ал. Константинов.

безцѐлност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безцелен.

безцѐн, -а, -о (остар.), и **безцѐнен,** -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който има голяма стойност; скъпоценен. *Лъщял в сметта безцен елмаз.* П. Р. Славейков. *Безценен камък.* **2.** *Прен.* Много ценен, неоценим. *Той оставя подир себе | спомени безценни: | две големи черни очи, | в сълзи потопени.* Вазов. *Свет човек, безценна душа.* Каралийчев.

безцѐница, *мн.* няма, *ж.* Само в съчет. **на безценица** — на много низка цена. ***Купувам (продавам)* на безценица.**

безцѐнност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безценен.

безцеремòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (рус.). Който не се съобразява с приетите правила за добри и вежливи обноски; дързък, нахален. *Безцеремонно държане.*

безцеремòнно. *Нареч. от* безцеремонен. *Вмъкна се в стаята безцеремонно.*

безцеремòнност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безцеремонен.

безчѐстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който върши непочтени, нечестни дела; нечестен, непочтен. *Безчестен човек.* **2.** Който не е съобразен с изискванията за чест. *Безчестна постъпка.*

безчестѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от безчестя.

безчѐстие, *мн.* -я, *ср. Книж.* Потъпкване, поругаване на чест. *Твоят символ беше смърт или свобода, | сънят ти — Балкана, кумирът — народа, | народа с безчестье и с кърви облян.* Вазов.

безчѐстник, *мн.* -ци, *м.* Безчестен, безнравствен човек. *Вие още имате дързост да се подигравате? Безчестнико!* Вазов.

безчѐстница *ж.* Безчестна, безнравствена жена.

безчѐстно. *Нареч. от* безчестен; нечестно. *В тоя случай той постъпи безчестно.*

безчѐстност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безчестен.

безчестя̀, -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* Позоря. *А тиранинът върлува | и безчести край наш роден.* Ботев.

безчѐт *нареч.* Безбройно много; безкрай. *А в градина китен цвет, | цъфнали цветя безчет.* Яворов. *Усеяно е то* (небето) *с безчет звезди.* Влайков.

безчѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Безброен, неизброим. *Гледахме отсреща / безчетните крайбрежни светлини | и старите замъци край Будапеща.* Багряна. *Безчетно множество.*

безчѐтно. *Нареч. от* безчетен. *Безчетно пъти бе врагът назад отблъсван.* П. П. Славейков.

безчѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (рус.). *Остар.* Който нарушава реда; безреден, немирен, неприличен. *Помня как даскалът... блъскаше по чина пръчката си, за да спре безчинното шумене на децата.* Вазов.

безчѝнно. *Нареч. от* безчинен.

безчѝнство, *мн.* -а, *ср.* Престъпно, беззаконно деяние.

безчѝнствувам, -аш, *несв.* Върша безчинства.

безчѝнствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* безчинствувам.

безчѝслен, -а, -о, *прил.* Безброен, безчетен. *Безчислени жертви. Безчислено множество.*

безчѝсленост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безчислен.

безчовѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който не проявява човечност; жесток, зъл. *Безчовечен експлоататор.* **2.** Лишен от човечност. *Безчовечна постъпка.*

безчовѐчие, *мн.* няма, *ср. Рядко.* Проява на безчовечен; безчовечност.

безчовѐчно. *Нареч. от* безчовечен.

безчовѐчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безчовечен; безчовечие.

безчу̀вствен, -а, -о, *прил.* **1.** Който е изпаднал в безсъзнание. *Той лежа дълго време безчувствен на пода.* || Апатичен, безразличен. *Той е безчувствен към своето положение. Безчувствен поглед.* **2.** Който е лишен от чувство на състрадание; безсърдечен, жесток. *Чорбаджиите са свини безчувствени.* Вазов.

безчу̀вствено. *Нареч. от* безчувствен.

безчу̀вственост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* безчувствен.

безшу̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който не издава шум. *Безшумен мотор. Безшумни стъпки.* **2.** *Прен.* Който протича тихо, спокойно. *Животът ни тука е твърде безшумен и нямаме за нищо да се оплакваме.* Вазов.

безшу̀мно. *Нареч. от* безшумен. *Над пътниците безшумно прелетя някаква птица.* Елин Пелин.

бейца *ж.* Съпруга на бей.

бей, бѐят, бѐя, *мн* бѐйове, бѐя (сл. ч.), *м.* (тур.). В Отоманската империя — титла на малък феодален владетел, едър земевладелец или управител на малък град. *С револвер в ръка* (Левски) *напомня на бея да не мъчи селяните.* Смирненски. *Даскале, хай на конака с мене, вика те беят!* Вазов. □ **Живее като бей** (разг.) — живее охолно, разкошно.

бей *междум. Разг.* За израз на учудване, изненада; брей. *Я! Това е Белчо — викна радостно развълнуван бае Стоян. — Позна, бей, позна ме.* Елин Пелин.

бѐйов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на бей. *Бейова къща.*

бѐйски, -а, -о. *Прил. от* бей. *Бейски чифлик.*

бѐйски. *Нареч. от прил.* бейски; охолно, разкошно, като бей. *Живея бейски.*

бека̀р *м.* (фр.). *Муз.* Нотен знак, който унищожава действието на диеза или на бемола.

бека̀с *м.* (фр.). Прелетна блатна птица с дълга човка. Scolopax rusticola.

беко̀н, *мн.* няма, *м.* (англ.). Слабо осолено пушено свинско месо.

бекрѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). *Диал.* Пияница. *Тя ме иска, аз по нея / мир не зная, луд лудея; / аз от стара майка крия, / тя от татко, зъл бекрия.* Яворов.

бекя̀р (рядко) и **бекя̀рин,** *мн.* бекяри, *м.* (тур.). *Разг.* Мъж, който живее без семейство, без да води домакинство. *Като другоселец и бекярин, хранеше се повече в неговата механа.* Влайков. || Неженен, ерген.

бекя̀рски, -а, -о. *Прил. от* бекяр. *Бекярска квартира.*

бекя̀рски. *Нареч. от прил.* бекярски. *Живея бекярски.*

беладо̀на *ж.* (ит.). Отровно растение, което се употребя в медицината и козметиката; старо биле. Atropa belladonna.

бела̀ч *м.* Лице, което бели, лющи кората, обвивката на дърво, плод и пр. *Викнахме белачи да обелят царевицата.*

бела̀чка[1] *ж.* Жена белач.

бела̀чка[2] *ж.* Жена, която бели платно. *Белачките избелиха платната.*

белгѝец, *мн.* -ѝйци, *м.* Лице от основното население на Белгия.

белгѝйка *ж.* Жена от основното население на Белгия.

белгѝйски, -а, -о. *Прил. от* Белгия *и от* белгиец.

бѐлег, *мн.* -зи, *м.* (прабълг.) **1.** Следа, диря от нещо, обикн. от рана. *Имаше разни драсканици и белези по лицето.* Йовков. **2.** Знак за разпознаване. *Поставям белег.* **3.** *Прен.* Признак, особеност; отличителна черта. *Общността на езика е един от най-важните белези на нацията. Отличителен белег. Характерен белег.*

белѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* белея *и от* белея се.

белѐжа, -иш, *мин. св.* беля̀зах, *прич. мин. страд.* белязан, *несв.* **1.** Поставям знак, белег — за отлика или запомняне. *Вълко сипеше жито като злато и бележеше с ножа си по рабошите.* Йовков. **2.** Записвам, отбелязвам. *Сеизмографи прислушват земята: / чувствителни / трептят, бележат, / измерват земетръсите.* Багряна. || Споменавам, пиша. *Ето какво бележи той в един от пътнишките си очерки.* П. П. Славейков. *Навел се над книгата, гледа си, бележи си, работи си.* Чудомир. **3.** *Прен.* Показвам, отбелязвам. *Трудовокооперативните земеделски стопанства бележат несъмнени успехи в своето развитие.* Д. Терпешев.

бележѝт, -а, -о, *прил.* **1.** За лице — изтъкнат, прочут, именит, велик. *Бележит революционер. Бележит писател.* **2.** Който е достоен за отбелязване; забележителен. *Велика награда се пада / на подвига твой бележит.* Вазов. *Бележита дата. Бележито събитие.*

бележѝтост, -ттà, *ж. Остар. Отвл. същ. от* бележит; знаменитост, известност, прочутост.

белѐжка *ж.* **1.** Кратка записка, с която се удостоверява нещо. *Служебна бележка. Касова бележка.* **2.** Само *мн.* Кратко, сбито записване на чути или прочетени мисли. *Държа си бележки от лекциите, които слушам. Правя си бележка. Вадя бележки.* **3.** Кратък допълнителен или разяснителен текст. *Преди пет години, когато печаташе първото издание на Хъшове, авторът бе турнал на края следната бележка.* Вазов. **4.** Само *мн.* Кратко устно или писмено излагане на мнения, мисли или впечатления. *Критични бележки. Литературни бележки. Биографични бележки. Пътни бележки.* **5.** Листче, върху което е написано или отбелязано нещо. *Пратете му бележка да дойде.* **6.** Оценка на успех в учебно заведение. *Получих добра бележка.* □ **Вземам си бележка** — имам пред вид. **Правя бележка (на някого)** — правя напомняне, леко мъмрене.

белѐжник, *мн.* -ци, *м.* Книжка, тефтерче за водене бележки; записна книжка. *Джобен бележник.* || Книжка, в която периодично се вписват бележки за успеха и поведението на ученик. *Ученически бележник.*

белезѝци, само *мн., м.* (тур.). Железни гривни за оковаване ръцете на задържан, на затворник. *Ден и нощ ръцете ми бяха оковани в белезици.* Г. Димитров.

белезнѝкав, -а, -о, *прил.* Който има цвят, подобен на бял; възбял. *Белезникава пръст.*

бѐлен,[1] -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* беля[1]. 2. Като *прил.* Който е направен бял; избелен. *Белено платно.*

бѐлен[2], -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* беля[2]. 2. Като *прил.* На който е махната горната, външната обвивка или кора. *Белена ябълка.*

бѐлене[1], *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* беля[1]. *Белене на платна.*

бѐлене[2], *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* беля[2]. *Белене на царевица.*

белетрѝст *м.* Писател, който пише романи, повести и разкази. *Иван Вазов е най-добрият български белетрист.*

белетрѝстика, *мн.* няма, *ж.* (фр.). Повествователна художествена литература — роман, повест, разказ.

белетристѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* белетристика. *Белетристична литература.*

белетристѝчески, -а, -о, *прил.* Белетристичен.

белетрѝстка *ж.* Жена белетрист.

белѐя, -ѐеш, *мин. св.* беля̀х, *несв.* 1. Ставам бял, побелявам. *Умислен е Матей, . . . | нещо му брадата все белей — | и от Великден, на̀, съвсем е побеляла!* П. П. Славейков. 2. Изглеждам бял; белея се. *Сняг белей по планините.* Вазов. *Къщици белеят тук и там, | пръснати далеко по баира.* П. П. Славейков.

белѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* беля̀х се, *несв., сред.* Изпъквам с белия си цвят; изглеждам бял. *Сред двора се белееше чешмата.* Йовков.

белѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за избялване. □ **Белилна вар** (хим.) — хлорна вар.

белѝло, *мн.* -а̀, *ср.* 1. *Нар. Остар.* Живачна помада за лице. 2. *Нар.* Козметично средство (пудра, крем) за придаване бял цвят на лицето. *Само кожата бе поизгубила преснотата си от действието на белилото и червилото.* Вазов.

белина̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на бял; белота. *Ярката белина на снега заслепява и реже очите.* Йовков.

белѝна, *мн.* няма, *ж.* Хлорна вода за избялване на памучни тъкани.

бѐличък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил.* *Умал. от* бял. *Прелестна кобилка! Такава беличка и с поглед на сърна!* К. Христов.

белѝя, *мн.* няма, *ж.* *Диал.* Бяла пшеница.

бѐлка. Вж. б я л к а.

бело-. Първа съставна част в сложни думи със значение б я л, напр. б е л о г р и в е с т, б е л о к р и л и под.

белобра̀д, -а, -о, *прил.* Който е с бяла брада. *Белобрад старец.*

белова̀ *ж.* 1. Написан на чисто текст на писмо, произведение и др. *Противоп.* чернова. 2. Чист бял лист за писане. *Белова хартия.*

беловла̀с, -а, -о, *прил.* Който е с побеляла коса, брада и пр. *Беловлас старец.*

белогвардѐец, *мн.* -ѐйци, *м.* *Истор.* Лице, което е принадлежало към противосъветската бяла гвардия по време на контрареволюцията в Съветския съюз; контрареволюционер.

белогвардѐйски, -а, -о. *Прил. от* белогвардеец.

белогла̀в, -а, -о, *прил.* 1. Който има бяла коса. 2. За птица — без пера на главата. □ **Белоглав орел** (зоол.) — вид орел, лешояд с гола глава и шия. Vultur fulvus.

белодрѐшковец, *мн.* -вци, *м.* Лице от населението на Северозападна България, гдето мъжката носия е бяла.

белодро̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който се отнася до белите дробове. *Белодробна туберкулоза.*

белозѐм, *мн.* няма, *м.* Бял почвен пласт; бяла пръст. *Противоп.* чернозем.

белока̀менен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Направен, изграден от бял камък. *Белокаменна Москва. Белокаменна чешма.*

белоко̀ж, -а, -о. 1. *Прил.* Който е с бяла кожа. 2. Като *същ.* — лице от бялата раса. *Белокожи и чернокожи.*

белоко̀р, -а, -о, *прил.* Който е с бяла кора. *Белокори брези.*

белоко̀с, -а, -о, *прил.* Който е с бяла или побеляла коса; беловлас. *Неочаквано пред нас се спират няколко конници, всички белокоси старци.* Йовков.

белокрѝл, -а, -о, *прил.* *Поет.* Който е с бели крила. *Белокрилите чайки с неподвижни крила летяха над нас и диво крещяха.* Вазов.

белолѝк, -а, -о, *прил.* Който е с бяло лице. *Сопотненки тънкокръсти, височки, | белолики, витовежди, черночки.* П. Р. Славейков. *Момиченце чернооко, | чернооко, белолико.* Влайков.

беломо̀рец[1], *мн.* -рци, *м.* Лице от населението на Беломорието.

беломо̀рец[2], *мн.* няма, *м.* *Нар.* Вятър, който духа от към Бяло море; долняк, южняк. *Спря дъжд, задуха изведнаж южнякът. А суши, | суши ли беломорец гърбовете | и пътищата.* К. Христов.

Беломо̀рие, *мн.* няма, *ср.* Областта край Бяло море.

беломо̀рски, -а, -о. *Прил.* от Бяло море *и от* Беломорие. *Беломорски вятър. Беломорски бряг.*

белоно̀г, -а, -о, *прил.* 1. *Поет.* Който е с бели нозе. *И белоноги нимфи в рой | се стекоха да слушат.* Вазов. || Като *същ. ж.* **белонога** — жена с бели нозе. *Изворът на белоногата* (наслов на поет. произведение). П. Р. Славейков.

белопѐрка *ж.* 1. За риба — с бели перки. 2. За птица — с бели пера. 3. За стрела — на която са поставени бели пера. *Стрялна юнак стрела белоперка, | та простреля гиздава девойка.* Нар. пес.

белору̀син, *мн.* белору̀си, *м.* Лице от основното население на съветската република Белорусия.

белору̀ски, -а, -о. 1. *Прил. от* белорусин *и от* Белорусия. 2. Като *същ. м.* **белоруски** — белоруски език.

бело̀сам. Вж. б е л о с в а м.

бело̀свам, -аш, *несв.*; **белосам,** -аш, *св.* 1. Мажа, измазвам с вар или с бяла боя. *Светла слънчева стаичка, чисто белосана, с два южни прозорци.* Влайков. 2. *Разг.* Слагам белило. *Бул-*

ката му вече е доста позастаряла, но все още белосва и черви лицето си. **белосвам се, белосам се** *възвр.* и *страд.*

белòсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от белосвам.

белоснèжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил. Поет.* Бял като сняг; чисто бял. *Белоснежно кокиче. Белоснежни престилки.*

белоствòл, -а, -о, *прил.* (рус.). *Остар. Поет.* Който е с бял ствол, бяло стебло. *Спи езерото, белостволи буки | над него свождат вити гранки.* П. П. Славейков.

белòт, *мн.* няма, *м.* (фр.). Вид игра на карти.

белотà, *мн.* няма, *ж.* Белина. *На средата на масата с важност седеше Гаврил, кметът, рус до белота.* Елин Пелин.

белоцвèтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е с бели цветове. *Помниш ли, помниш ли тихия двор, / тихия дом в белоцветните вишни?* Дебелянов.

белтъ̀к[1], *мн.* -ци, *м.* В състава на яйцето — прозрачното вещество, което обвива жълтъка. *Белтък и жълтък.*

белтъ̀к[2], *мн.* -ци, *м. Биол. Хим.* Азотисто органично съединение, основна част от състава на живите клетки; белтъчно вещество, белтъчина.

белтъ̀чен[1], -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил.* от белтък[1]. *Белтъчен крем.*

белтъ̀чен[2], -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил.* от белтък[2]. *Белтъчно вещество.*

белтъчинà *ж.*, обикн. *мн.* белтъчинѝ (биол., хим.) — белтъчни вещества, белтък.

белỳша *ж. Диал. Гальов.* Бяла овца или крава.

белỳшка *ж. Диал.* Вид шевица, шарка на риза, на рокля. *А чудно хубави са тия белушки! Те са четвъртити шевици — по-големички по ръкавите и полите, а по-дребнички по нагръдките, — извезани от разноцветни коприни.* Влайков.

бельò, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Събир.* Долно облекло, чаршафи и под. *Бельо за пране.*

бèля[1], -иш, *мин. св.* бèлих, *несв.* 1. *Нар.* Суша на слънце изпрано платно, бельо и др., за да стане бяло; избялвам. *Момите и булките... белеха платна на Ореша.* Йовков. 2. Мажа с белило. *Много си бели лицето.* **беля се** *възвр.* и *страд.*

бèля[2], -иш, *мин. св.* бèлих, *несв.* Махам кората на дърво, плод и под.; обялвам, люща. *Грамаден дъб се изправя току пред шосето. Вихрушката на куршумите връхлита право отгоре му, чука по яките клони, бели кората им.* Йовков. *Есен ще иде тя по махалата да помогне като белят кукуруза.* Влайков. *Беля ябълки. Беля картофи.* **беля се** *възвр.* и *страд.*

белѝ *ж.* (тур.). Беда, зло; пакост, неприятност. *Тая пушка насмалко щеше да ми донесе беля на главата.* Каравелов. ◻ **Вкарвам някого в беля** (разг.) — въвличам някого в действия с неприятни последици. *Кои са тия хора? Не им е чиста работата... Ще ни вкарат в някоя беля.* Л. Стоянов. **Търся си белята** (разг.) — правя нещо, което може да ми донесе беда.

белѝзан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд.* от бележа. 2. Като *прил.* — който има някакъв белег или телесен недостатък. *На това място вече не поникваше коса и оставаше белег завинаги. Затуй Бодура казваше: „Моите хора са белязани“.* Йовков. *Пази се от белязан човек.* Погов. ◻ **Белязан от съдбата** (разг.) — предопределен, избран.

белѝнка[1], *мн.* белèнки, *ж. Нар.* Място край река, гдето се белят платна. *Че препусна враня коня / при белянка край полянка: | малки моми платна белят, / а вдовици ризи перат.* Нар. пес.

белѝнка[2], *мн.* белèнки, *ж. Нар.* Седянка, на която се бели царевица. *По беленки, по седенки.*

бемòл *м.* (фр.). *Муз.* Нотен знак, който означава, че звукът се понижава с половин тон.

бенгàлски, -а, -о. *Прил.* от Бенгалия, област в Индия. ◻ **Бенгалски огън** — химическа смес, която при запалване дава силен пламък и се употребя при илюминация. *Площадът пред Народния театър е озарен феерически от разноцветни бенгалски огньове.* Вазов.

беневрèци, *ед.* няма, *м. Диал.* Тесни селски панталони от бял домашен шаяк. *По белите и тесни беневреци и по синия долакътник личеше, че той е от далечните села.* Елин Пелин.

бенедиктѝн *м.* (фр.). Вид ликьор.

бенефѝс *м.* (фр.). *Остар.* Театрално представление, доходът от което е в полза на чествуван артист.

бенефѝсен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил.* от бенефис. *Бенефисно представление.*

бензѝн, *мн.* няма, *м.* (фр.). Летлива, лесно запалителна и избухлива течност, която се добива главно от нефт и се употребя за гориво на мотори и др. *Синтетичен бензин.*

бензѝнен, -а, -о. *Прил.* от бензин. *Бензинени пàри.*

бензѝнов, -а, -о, *прил.* 1. Който се движи или работи с бензин. *Бензинов мотор. Бензинова запалка.* 2. В който се държи бензин. *Бензинов резервоар.*

бензòл, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим.* Въглеводород от вида на ароматните — безцветно течно вещество, което е сродно с бензина и се добива от нефт и др.

бèнка *ж.* (тур.). Малко естествено тъмно петно или тъмна пъпка по лицето или тялото на човек.

бент, бèнтът, бèнта, *мн.* бèнтове, бèнта (сл. ч.), *м.* (перс.). 1. Изкуствена преграда на река за отбиване на водата; яз. *Придошлата река разкъса бента.* 2. Заприщена вода; вир. *Далече шумеше водата на бента и се надвикваше с вятъра.* Елин Пелин.

берà, -èш, *мин. св.* брàх, *прич. мин. страд.* бран, *несв.* 1. За плодове, цветя и под. — вземам с ръка или откъсвам и поставям на едно място. *Синьото цвете цъвтеше, | малка го мома береше.* Каравелов. *Твойта кошница е пълна | с алени малини. | Брала си ги, па си пяла | сред горите гъсти.* Вазов. 2. *Нар.* Събирам, набирам. *Царят войска бере.* Нар. пес. 3. *Диал.* Вместям в себе си, побирам, съдържам. *Съдът бере 10 кгр.* 4. Гноя. *Пръстът ми бере.* **бера се** *страд.* ◻ **Бера душа** (разг.) — боря се със смъртта, агонизирам.

Бера сили (разг.) — събирам сили, подготвям се, за да предприема нещо. **Бера страх** (разг.) — страхувам се, боя се. **Бера студ** (разг.) — студувам, мръзна. **Бера ядове** (разг.) — ядосвам се. **Не бери грижа (за това)** (разг.) — не се грижи.

бера̀т *м.* (араб.). *Истор.* Султанска заповед, с която се дават някому известни права или привилегии.

бера̀ч *м.* Лице, което бере нещо, обикн. плодове. *Лозята бяха напъстрени от разноцветните дрехи на берачи и берачки.* Вазов.

бера̀чка *ж.* Жена берач.

бербѐр и **бербѐрин,** *мн.* бербѐри, *м.* (ит.). *Нар. Остар.* Бръснар.

бѐрвам, -аш, *несв., усл.*; **бѐрна,** -еш, *мин. св.* бѐрнах, *св.* Бера малко, набърже. *Щом си дошел, берни си малко ябълки.*

бѐргманов, -а, -о, *прил.* (нем.). *Техн.* Само в съчет. **бергманова тръба** — тръба за вътрешна скрита електрическа инсталация.

берда̀нка *ж.* (англ.). *Остар.* Вид бойна пушка със широка цев. *През гърдите му минуваше ивица с патрони за берданката, която опираше на рамото си.* Вазов.

берекѐт *м.* (араб.). *Нар.* Плодородие, изобилие. *Една нива ще даде добър берекет само тогава, когато в нея се хвърли добро семе.* Влайков. □ **На берекет е** (разг.) — предвещава изобилие.

берекѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* берекет; плодороден. *Пък се случи и берекетна годината. Житата избуяха толкова, че с кон да газиш, не можеш ги премина.* Кр. Григоров. *Посея бяла пшеница | и берекетен кукуруз.* Нар. пес.

берѝтба *ж.* **1.** Бране на плодове, царевица, тютюн и под. *Беритба на памук.* **2.** Времето, през което се извършва брането. *Ще дойда по беритба.* **3.** Самата реколта, която се бере, прибира. *Добра беритба.*

берѝя *ж.* Такса за услуги, които се дават от държавата и нейните органи (остар.). *Всички книжа, заявления, жалби, удостоверения и пр. по настоящия закон се освобождават от гербов налог и всякакви мита, такси, берии и други.* Отеч. фронт, 1949 г.

бертолѐтов, -а, -о, *прил.* (фр.). Само в съчет. **бертолетова сол** — химическото съединение калиев хлорид.

бесѐда *ж.* **1.** Непринуден разговор по определен въпрос. *Захвана се много задушевен разговор. Догдето траеше тая беседа, параходът стигна до брега.* Вазов. **2.** Сказка или доклад в общодостъпна форма. *Научно-популярна беседа.*

бесѐдвам, -аш, *несв.* (рус.). *Книж.* Разговарям непринудено с някого, водя беседа. *И сега аз най-често си спомням за него, оня добър старец, моя приятел, с когото тъй често и задушевно беседвахме в тихите топли вечери.* Йовков.

бесѐдване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* беседвам.

бесѐдка *ж.* (рус.). Лека открита дървена постройка с покрив в градина — за отдих. *Отидоха в градината и седнаха в беседката.* Йовков.

бѐсен, бя̀сна, бя̀сно, *мн.* бѐсни, *прил.* **1.** Болен от бяс, побеснял. *От бясна свиня и пиян човек далеч да бягаш.* Погов. *Бясно куче.* **2** *Прен.* Разярен, обезумял, свиреп. *Бесен съм от яд.* **3.** *Прен.* Яростен, лудешки. *Народите се борят срещу бясната подготовка за нова война. Бесен гняв. Бесен бяг.*

бѐсене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* беся. *Може би заповед е дошла от Цариград да прекратят бесенията.* К. Величков.

бесѝлка *ж.* Приспособление за изпълняване на смъртно наказание чрез обесване; бесило. *Виждаме ги с оковани ръце да отиват спокойни и горди към бесилките.* Йовков.

бесѝло, *мн.* -а, *ср.* Бесилка. *О бесило славно! теб те осветú | смъртта на героите — свещено си ти.* Вазов.

беснѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* беснея; беснуване.

беснѐя, -ѐеш, *мин. св.* бесня̀х, *несв.* Проявявам се като бесен, разярен; беснувам, вилнея. *Но кажи какво да правя, | кат си ме, майко, родила | със сърце мъжко, юнашко, | та сърце, майко, не трае | да гледа турчин че беснеи | над бащино ми огнище.* Ботев. *Беснее бурята и в пустий бряг | вълните буйно блъскат се, реват.* К. Величков. || Лудувам, буйствувам. *Стига си ти по седенки | с Камена бесняла, | заран-вечер на извора | със него гълчала.* Вазов.

беснота̀ *ж.* Състояние и проява на бесен; беснеене.

беснотѝя *ж. Разг.* Беснеене; беснуване. *Тогава Македонски, когото това безумно съпротивление докара до беснотия, стана прав.* Вазов.

бесну̀вам, -аш, *несв. Рядко.* Беснея. *Тиран свиреп плени, гори, беснува.* Вазов.

бесну̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* беснувам; беснеене. *Дядо Давид не обръщаше голямо внимание на беснуванията на коня и неговата силна ръка все още успяваше да го укротява.* Йовков.

бѐсовски, -а, -о, *прил. Старин.* Дяволски, демонски. *Иванко, убиецо мръсни, — | народът проклина го там — | изчадье бесовско, син гнъсни,' | изблъван от пъкъла нам.* Вазов.

бесу̀вам, -аш, *несв. Разг. Рядко.* Беснея.

бесу̀вам се, -аш се, *несв., сред.* За куче, вълк и др. — сношавам се през разгонния период. *В глутницата една вълчица се бесуваше.* Йовков.

бесу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бесувам и *от* бесувам се.

бѐся, -иш, *мин. св.* бесѝх, *несв.* **1.** Умъртвявам някого, като му слагам примка на шията и го оставям да увисне. *А тиранинът върлува | и безчести край наш роден: | коли, беси, бие, псува | и глоби народ поробен.* Ботев. **беся се** *възвр.* □ **Той коли, той беси** (разг.) — той е всесилен, всевластен.

бето̀н *м.* (фр.). Смес от забъркани с вода цимент, пясък и чакъл, която се употребя като строителен материал.

бетонджѝйски, -а, -о. *Прил. от* бетонджѝя. *Бетонджийска бригада.*

бетонджѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* Работник, специалист по работата с бетон.

бето̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *и* -нена, -нено, *мн.* -нени. *Прил. от* бетон. *Ще строим завод, | огромен завод, | със яки | бетонни стени! | Мъже и жени, | народ, | ще строим завод на живота!*

Вапцаров. *Бетонен мост. Бетонено шосе. Бетонна плоча. Бетонно желязо.*

бетонѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Заливам с бетон.

бетонѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* бетонирам. **2.** Като *прил.* — направен от бетон, постлан с бетон. *Бетониран път.*

бетонѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бетонирам.

бетонобъркàчка *ж.* Машина за бъркане на бетон.

бетòнов, -а, -о, *прил.* Бетонен.

бèше, *мин. несв.* 2 и 3 *л. ед. от* бях. Вж. с ъ м, б ъ д а. □ **Беше (беше тя)** (разг.) — свърши се, измина се. *Откакто ме таз орис сполетя, | и свят та и живот ми беше отмилял. | Тя беше, думах си, свърши се твоят дял.* П. П. Славейков. *Каквото беше, беше.*

би *частица.* За означаване на предположение, възможност. **1.** Като остатък от старобълг. инфинитив бытн в израз **може би** — възможно е. *Може би е брат умрял, | може би любим паднал, | може би един шрапнел | е отнел прекрасна младост.* Вапцаров. **2.** Форма на 3 *л. ед. от усл. накл. на* съм, която в съчет. а к о б и д а, д а н е б и д а, а к о щ е б и образува сложни съюзи за означаване на предположение, възможност. *Ами ако би да падне във нас.* Вазов. *Само, тате, да се махнеме от тук, да не би да ни намери някой.* В. Друмев. *Да не би да дириш някого.* Елин Пелин. *Той взе да се дърпа учудено, да не би да се смеят другиму, и смехът се усили.* Вазов. *Глава да съм, че ако ще би и лукова.* Послов. *Да би мирно седяло, не би чудо видяло.* Послов.

биберòн *м.* (фр.). **1.** Каучукова цицка на стъклен съд за изкуствено хранене на кърмачета и малки животни. **2.** Изкуствена цицка за залъгване на бебета.

библèйски, -а, -о. *Прил. от* библия. *Библейски пророк. Библейски стил. Библейски разказ.*

библиогрàф *м.* Специалист по библиография.

библиографѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* библиография. *Библиографичен преглед.*

библиографѝчески, -а, -о, *прил.* Библиографски. *Библиографически бюлетин.*

библиогрàфия *ж.* (гр.). **1.** Системно описание на книги, статии и други печатни произведения, с посочване на автор, наслов, година и място на издаване, формат, страници и др.; книгопис. *Библиография на трудове по българска литература. Стопанска библиография. Кирилометодиевска библиография.* **2.** Отдел в списание, вестник и под. с кратки бележки за новоизлезли печатни издания.

библиогрàфски, -а, -о. *Прил. от* библиограф и *от* библиография. *Библиографски институт. Библиографски бюлетин. Библиографска рядкост.*

библиомàн *м.* (гр.). Страстен любител и събирач на книги.

библиомàния *ж.* Проява на библиоман.

библиотèка *ж.* (гр.). **1.** Учреждение за събиране, подреждане и опазване на книги за обществено ползуване. *Народна библиотека.* **2.** Сбирка от книги в учреждение или в частен дом. *Университетска библиотека. Училищна библиотека. Подвижна библиотека.* **3.** Място за пазене на книги — помещение, шкаф и др.; книгохранилище. *Купих си библиотека.* **4.** Редица от книги с близка тематика. *Историческа библиотека. Научно-популярна библиотека.*

библиотекàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Нарочно подготвен служител в библиотека (в 1 знач.).

библиотекàрка *ж.* Жена библиотекар.

библиотекàрски, -а, -о. *Прил. от* библиотекар. *Библиотекарски курс.*

библиотекàрство, *мн.* няма, *ср.* Специалност и занятие на библиотекар. *Курсове по библиотекарство.*

библиотèчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* библиотека. *Библиотечно дело. Библиотечна сграда. Библиотечен шкаф. Библиотечен каталог.*

библиофѝл *м.* (гр.). Любител и събирач на книги.

библиофѝлски, -а, -о. *Прил. от* библиофил.

библиофѝлство, *мн.* няма, *ср.* Любов към книгите и към тяхното събиране.

бѝблия *ж.* (гр.). *Рел.* Сборник от книгите на Свещеното писание у евреите и християните.

бѝва. Вж. б и в а м.

бивàк, *мн.* -ци, *м.* (фр.). Място за почивка, нощуване или летуване под открито небе; лагер. *Нашият батальон се установи на бивак в местността „Турица" — Рила планина.* Раб. дело, 1950 г.

бѝвам, -аш, *несв.* **1.** Съм (с отсянка на многократност). *Русия! Колко ни плени | туй име свято, родно, мило! | То в мрака бива нам светило.* Вазов. *Срещахме там най-различни хора, бивахме свидетели на всякакви случки.* Йовков. **2.** Обикн. 3 *л.* **бива** — става, случва се. *И ако някой поп се сбърка в нещо, както то бива твърде често, то Хаджи Генчо всякога го поправя.* Каравелов. *Встъпването в Партията бива само индивидуално.* Уст. БКП. **3.** *Безл.* **бива** — трябва, може, прилягa, редно е. *Ще дойдеш, бяла бъгарко, | ще дойдеш с мене на Стамбул, | ще дойдеш, друго не бива.* П. Р. Славейков. *Ето царска сила, да се предадем! | — Нещем! — Не! — Не бива! По-добре да мрем!* Вазов. *Не чаках това от тебе, Еньо. Бива ли така да говориш?* Елин Пелин. *Момци, в сряда пак ще се съберете у мене. — Бива.* Вазов. *С огън и вода шега не бива.* Погов. **4.** *Безл.* С лично местоимение във винителен падеж — годен съм, достоен съм, струвам. *Милият Белчо, и той на война тръгнал! Него за всичко го бива!* Елин Пелин. *Отивам аз веднага, гледам, стоката си я бива.* Чудомир. *Мене не ме бива за тая работа.* □ **Не ме бива** (разг.) — неразположен съм, болен съм. *Мене не ми е добре, а, както виждам, и тебе не те бива. Да не си болен?* Йовков.

бивàчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* бивак. *Бивачни огньове.*

бѝввам, -аш, *несв. Разг. Усл. от* бия. *Биввам те, бога ми!* Н. Бончев.

бѝвол *м.* Едро, рогато домашно животно с черен косъм. Bos bubalus. *По-нататък, на зелената паша, стадо от говеда, гдето весело се гонят яки, сити бикове и черни биволи повдигат муцуната си към небето и душат.* Вазов. *Я впрегни брези биволи, | изори черни угари.* Нар. пес.

биволàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което отглежда или пасе биволи.

биволàрка *ж.* Жена биволар.

биволàрски, -а, -о. *Прил. от* биволар.

биволàрче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* биволар.

бѝволица *ж.* Женски бивол.

бѝволски, -а, -о. *Прил. от* бивол *и от* биволица. *Биволска кожа. Биволско мляко.* □ **Биволско търпение** — прекомерно търпение; безчувственост.

бѝволче, *мн.* -та, *ср.* Малкото на биволица.

бивш, -а, -о, *и* **бѝвши,** -а, -о, *прил.* (рус.). Който е бил; някогашен, предишен. *Бивш учител. Бивш министър.*

бѝгор *м.* Шуплив, варовит камък; варовик. *Лазурни езерца при пещерки от бигор отразяват тихо есенното небе.* Вазов.

бѝгорен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Бигоров. *Бигорна облицовка.*

бигорлѝв, -а, -о, *прил.* Който съдържа бигор; варовит. *Бигорлива вода.*

бѝгоров, -а, -о. *Прил. от* бигор. *Бигоров камък.*

бидѐйки. *Деепричастие от* съм. *Рядко. Книж. Бидейки в емиграция след 1923 година, другарят Георги Димитров работи активно в Изпълнителния комитет на Комунистическия интернационал.* Отеч. фронт, 1949 г.

бидо̀н *м.* (фр.). Металически съд с малък отвор за държане и пренасяне на течности.

бидо̀х, 3 *л.* биде, *св., мин. св. от* съм, бъда (в сложни страдателни форми). *В няколко дни бунтът биде стъпкан навсякъде.* Вазов. *Скоро всичките вълци бидоха прогонени.* Вазов.

бѝене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бия. **1.** Нанасяне удари, побой. *Дохожда и даскалът. И пак караница, теглене на уши, биене по ръце.* Влайков. **2.** Убиване на дивеч с огнестрелно оръжие. *Тая гора беше завардена и служеше за охолно свърталище на тъдевашните мечки, биенето на които било запретено.* Вазов. **3.** Стреляне, обстрелване. *Биенето на неприятелската артилерия по нашите окопи не е ефикасно.* **4.** Удряне, чукане. *Биене на нагорещено желязо.* || Силно удряне от водна или въздушна струя. *Работата на мина Еловица все още страда от редица съществени недостатъци. Крайно наложително е, вместо въздушно биене с миннитг пистолети, да се приложи водно биене, тъй като при въздушното се вдига много прах, който се поглъща от работниците.* Отеч. фронт, 1950 г. || Туптене, пулсиране. *Чувствува се последно слабо биене на пулса.* Вазов. *Биене на сърцето.* **5.** Даване сигнал с чукане, с удари. *Счу му се близко, съвсем наблизко биене на клепало.* Ст. Загорчинов. *Биене на звънец.*

бижу̀, -то, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Скъпоценен накит.

бижутѐр *м.* Лице, което продава бижута.

бижутѐриен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни. *Прил. от* бижутерия. *Бижутериен магазин. Бижутерийни изделия.*

бижутѐрия, *мн.* няма, *ж.* (фр.). **1.** Търговия с бижута. **2.** Стока от бижута.

бѝзнес *м.* (англ.). Капиталистическа търговска сделка; дейност за трупане на печалби. *Вестниците и списанията в САЩ са търговско предприятие, бизнес.* Отеч. фронт, 1950 г.

бѝзнесмен *м.* **1.** Лице, което прави бизнес. **2.** *Разш. Неодобр.* Безскрупулен, алчен за печалби човек.

бизо̀н *м.* (гр.). *Зоол.* Див бик в Северна Америка. Bisonus.

бик, бикът, бика̀, *мн.* бѝкове *и* бѝци, бѝка (сл. ч.), *м.* Нескопен вол или бивол, обикн. оставен за разплод. *Борба с бикове. Як като бик.*

бикобо̀рец, *мн.* -рци, *м.* Лице, което се бори с бикове в цирк; тореадор.

бикобо̀рство, *мн.* -а, *ср.* Борба с бикове.

бикогла̀в, -а, -о, *прил.* Твърдоглав, упорит, непокорен. *Комита не станал. / Не бил бикоглав... / Послушен бил момъкът, значи.* Вапцаров.

бикогла̀вство, *мн.* -а, *ср.* Проява или качество на бикоглав.

бикогла̀вщина *ж.* Бикоглавство.

бил, била̀, било̀. *Прич. мин. действ. от* съм, бъда. Вж. съм. □ **Било що било** или **каквото било било** (разг.) — минало-заминало.

билгѝя *ж.* (тур.). *Нар.* Брус за точене и за заглаждане на дребни сечива.

бѝле *ср. Нар. Събир.* В народните поверия — трева с магическо действие. *Омайно биле. Разделно биле.*

билѐт *м.* (фр.). **1.** Листче или картонче, което дава право за ползуване от нещо. *Билет за театър. Железопътен билет. Лотариен билет.* **2.** Документ, с който се удостоверява известно положение. *Партиен билет. Уволнителен билет. Ловен билет.*

билѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* билет. *Билетен кочан.*

билио̀н *м.* (фр.). Хиляда милиарда.

билио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* билион.

бѝлка *ж.* Лековито растение. *Ходи Никола, дохожда, / води й врачки, знахари, / с разни я билки цериха.* П. Р. Славейков. *От нашите лековити билки се добиват ценни медикаменти.* Раб. дело, 1950 г. *Насреща им духаше лек вятър, изпълнен с дъх на билки.* Йовков. *Полска билка. Горска билка. Лечебна билка.*

билка̀р, -ят, -я, и **билка̀рин** (рядко), *мн.* билка̀ри, *м.* Лице, което събира билки, което търгува или което лекува с тях.

билка̀рка *ж.* Жена билкар.

билка̀рски, -а, -о. *Прил. от* билкар. *Билкарски магазин.*

билка̀рство, *мн.* няма, *ср.* Поминък, занятие на билкар.

бѝло, *мн.* била̀, *ср.* **1.** Най-високата вододелна част, гребен на планина или на хълм. *Бяха се изкачили на билото на планината и вървяха на запад.* Йовков. **2.** Най-високата част на покрив. *Тогава доде голямата вода и стигна до билото на къщата.* А. Каралийчев.

било̀. **1.** *Прич. мин. действ. ср. от* съм. **2.** Като *същ. ср.* **било̀** — нещо, което е станало. *Било що било, то се забрави вече.* Йовков. □ **Разправям било и не било** (нар.) — разправям действителни и измислени неща.

било̀ *съюз.* При срещупоставяне: било... било, било... или — или... или. *Не оставяше никой да мине из пътя, поп било, жена било..., докато му не прикачи някой верен епитет.* Вазов. *Било с пари или с работа.*

билю̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). 1. *Нар.* Множество. *Билюк деца.* 2. *Стесн.* стадо.

билю̀р *м.* (араб.). *Остар.* 1. Кристално стъкло. 2. Съд, направен от такова стъкло.

билю̀рен, -а, -о. *Прил. от* билюр. *Билюрена чаша.*

биля̀р, -ят, -я, и **биля̀рин**, *мн.* биля̀ри, *м.* *Диал.* Билкар.

биля̀рд *м.* (фр.). 1. Вид игра с топки от слонова кост върху специална маса, покрита с цветно сукно. *Играя на билярд.* 2. Маса за тази игра.

биля̀рден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* билярд. *Билярдна топка.*

биля̀рин. Вж. б и л я р.

биля̀рка *ж.* *Нар.* Жена биляр; билкарка. *Баба му . . . на времето си врачка и билярка е била.* Чудомир.

биля̀рски, -а, -о. *Прил. от* биляр; билкарски.

бинлѝк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Разг.* Голям и широк стъклен съд с тясно гърло, обикн. с плетена обвивка, за вино, вода и др. течности; дамаджана. *Един бинлик вино.*

бино̀къл, *мн.* -кли, *м.* (лат.). Ръчен оптически уред за гледане надалеч, съставен от две къси тръби с увеличителни стъкла. *Военен бинокъл. Театрален бинокъл.*

бинт, бѝнтът, бѝнта, *мн.* бѝнтове, *м.* (нем.). Дълга тясна платнена лента за превръзки. *Едната му ръка беше превързана, цяла обвита в бинтове и обвесена на гърдите.* Йовков.

бѝнте *неизм.*, *ср.* (хол.). Название на вид картофи.

бинто̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Превързвам, обвивам с бинт.

биогра̀ф *м.* Съставител на биография; животописец. *Захари Стоянов е първият биограф на Хр. Ботев.*

биографѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* биография. *Биографичен очерк. Биографични данни.*

биографѝчески, -а, -о, *прил.* Биографичен.

биогра̀фия *ж.* (гр.). Изложение на живота и дейността на известно лице; животопис. *По-нататък бригадирецът разказва борческата биография на своя паднал другар и патрон.* Караславов. *Биография на Хр. Ботев.*

биогра̀фски, -а, -о. *Прил. от* биограф *и от* биография. *Биографски данни.*

биоло̀г, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по биология.

биологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* биология. *Биологичен закон.*

биологѝчески, -а, -о, *прил.* Биологичен. *Биологическа наука.*

биоло̀гия *ж.* (гр.). Наука за закономерностите в развитието на органическия свят. || Учебен предмет. 2. Учебник по биология.

биоло̀жка *ж.* Жена биолог.

биоло̀жки, -а, -о. *Прил. от* биолог *и от* биология. *Биоложки конгрес. Биоложки изследвания.*

биохимѝк, *мн.* -ци, *м.* Учен, специалист по биохимия.

биохимѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* биохимия. *Биохимичен процес.*

биохимѝчески, -а, -о, *прил.* Биохимичен. *Биохимически институт.*

биохѝмия *ж.* (гр.-араб.). Наука за химическите процеси, свойствени на живата материя.

бѝра *ж.* (хол.). Слабо алкохолно пенливо питие, което се прави обикновено от ечемик; пиво. *Около всичките маси седяха гости, пиеха бира или коняк.* Вазов.

бира̀рия *ж.* *Остар.* Заведение, в което се продава и пие бира. *В малкото салонче на бирария „Народна трапеза" бяха се събрали четирима добри приятели.* Елин Пелин.

бѝрен, -а, -о. *Прил. от* бира. *Бирена фабрика. Бирена чаша. Бирена мая.*

бѝрник, *мн.* -ци, *м.* Служебно лице, което събира данъци, такси и пр. □ **Секретар-бирник** (остар.) — общински чиновник, който изпълнява едновременно административна и финансова длъжност.

бѝрнически, -а, -о. *Прил. от* бирник. □ **Бирническо удостоверение** — документ за изплатени данъци.

бѝрнишки, -а, -о, *прил.* Бирнически. *Той вадеше от портофела призовки, бирнишки квитанции.* Йовков.

бис *междум.* (лат.). Възглас на зрители към артисти в театър, концерт и пр. за повторно изпълнение. *Публиката ръкопляска с възхищение и с бис.* Вазов. □ **На бис** — за повторно изпълнение на нещо по желание на публиката. *Излизам на бис. Извиквам на бис. Изкараха го два пъти на бис.*

бѝсер *м.* (араб.). 1. Твърдо зърно с блясък, образувано в черупките на някои миди и употребявано за украса; перла, маргарит. *Лъснаха копринени рокли, атлазени женски обувки, . . . , скъпоценни обици, гривни, нанизи, бисери и диаманти.* Вазов. 2. Като *прил. неизм.* *Нар. Поет.* Бисерен. *Бисер зърно. Бисер сълзи. Бисер зъби. Бисер маниста.*

бѝсерен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* бисер. *Бисерна огърлица.* || *Прен.* Светъл, бляскав. *Месецът се затулва зад светъл, бисерен облак.* К. Христов. □ **Бисерна мида** (зоол.) — вид мида, в която се образува бисер. Mytilus margaritiferus.

бисквѝт *м.* (фр.). Вид препечено тестено произведение от брашно, мазнина, захар и др.

бисквѝтен, -а, -о. *Прил.* от бисквит. *Бисквитена торта. Бисквитена кутия.*

бисму̀т, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим.* Химически елемент — леснотопим твърд метал, който се поставя в някои сплави.

бѝстрене, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* бистря.

бистрина̀ *ж.* Бистрота. *През тяхната* (на езерата) *бистрина се виждаха камъчетата по дъното им.* Вазов.

бистростру̀ен, -у̀йна, -у̀йно, *мн.* -у̀йни, *прил.* *Поет.* Който тече с бистри, светли струи. *Бистроструен поток.*

бистрота̀ *ж.* Качество на бистър; бистрина, прозрачност, яснота. *Бистрота на виното.*

бѝстря, -иш, *мин. св.* бѝстрѝх, *несв.* Правя нещо да стане бистро; избистрям. □ **Бистря политика** (ирон.) — разговарям върху политическа

тема. *На нас ни дай да седим в кръчмата и да бистрим политиката.* Йовков.

бистър, -тра, -тро, *мн.* -три, *прил.* Който няма мътилка; прозрачен, чист. *Противоп.* мътен. *Тук ни поднесоха едно деветгодишно златно вино — здраве му кажи! . . . Наляно в бутилки, бистро като кристал.* Ал. Константинов. *Бистра водица — мирна главица.* Погов. *Бистра вода. Бистра река.* || *Прен.* Ясен, трезвен, свеж. *Бистър поглед. Бистра мисъл. Бистър ум.*

бит, битът, бита, *мн.* няма, *м.* Начин на живот, свойствен на определен народ, социална група и др. *Нашият народ се нуждае от художествени литературни произведения, които да отразят новия бит в нашето село, дълбоките промени, които настъпват в него с изграждането на трудово-кооперативните земеделски стопанства.* В. Червенков. *Народен бит. Селски бит. Градски бит. Домашен бит.*

бит, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* бия. 2. Като *прил.* обикн. в съчет. **бито сирене, мляко** — обезмаслен, **бито платно** — гъсто тъкан. □ **Битият бит** (разг.) — станалото е непоправимо.

битва *ж. Старин. Поет.* Битка, бой, сражение, *Брацигово падна подир славни битви.* Вазов. *Падналий в битви юнак да се слави.* П. П. Славейков. *И сред кипежа на кървава битва / втурнах се мълком след нейния лик.* Смирненски.

бито. *Нареч. от* бит. *Чул съм те, Като, и разбрал съм те, / че тънко предеш и бито тъчеш.* Нар. пес.

битие, *мн.* -я, *ср.* 1. *Книж.* Съществуване, живот. *И моято битие всецяло слях / със битието на народа.* Вазов. 2. *Филос.* Обективната реалност (материя, природа), която съществува независимо от нашето съзнание. *Битието определя съзнанието.* 3. Първата книга от Библията.

битка *ж.* Въоръжено стълкновение между противници във война или във въстание; бой, сражение. *Той беше юнакът с горещата кръв, / Караджата храбри, във битките пръв, / мъдрец във света, орел в планината.* Вазов. *Битката ечеше пред нея със всичката си сила.* Йовков. *Битката на Косово поле.*

битност, -тта, *мн.* няма, *ж.* (рус.). Само в съчет. **в битността си на** — през времето, когато бях, докато бях. *В битността си на учител той доби някои навици, по които се отличаваше от другите.*

битов, -а, -о, *прил.* Който се отнася до бита, до начина на живот. *Битови условия. Културно-битово строителство.* || Който отразява народния бит; жанров. *Битови разкази и повести.* □ **Битово разложение** — прояви, противни на установената нравственост; разврат.

битопис *м. Книж. Рядко.* Описание на народния бит.

битописен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* битопис. *Битописни бележки.*

битпазар *м.* (тур.-перс.). Място, гдето се продават вехти, употребявани вещи.

битпазарски, -а, -о. *Прил. от* битпазар.

бифтек, *мн.* -ци, *м.* (англ.). Къс крехко опечено или изпържено говеждо месо.

бих. Някогашно *мин. св. от* съм, което служи за образуване на условно наклонение. *За него — живота — / направил бих всичко.* Вапцаров. *Да би всяка муха мед брала, бръмбарът би събрал най-много.* Послов.

бич, бичът, бича, *мн.* бичове, *м.* Тънка плетеница от ремъци, жили или върви, с която се бие; камшик, гърбач. *Той размаха седможилест бич.* Елин Пелин. || *Прен.* Напаст, бедствие. *Ракът е бич за човечеството.* □ **Бич божи** (остар.) — голямо общо бедствие.

бича, -иш, *мин. св.* бичих, *несв.* (тур.). *Диал.* Режа дървени трупи на дъски, греди и пр.

биче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бик. *Оставиха бичета за разплод.*

бичене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бича.

бичкиджийница *ж. Диал.* Дъскорезница.

бичкия *ж.* (тур.). Опънат на рамка ръчен трион за рязане на дърва, дъски и под.

бичме, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Спец.* Дълга четвъртита дървена изрязка, която се употребя за строежи и др.

бичувам, -аш, *несв.* Остро осъждам; порицавам. *Ние трябва безпощадно да бичуваме всяка семейственост при решенията на партийните и държавните въпроси.* Г. Димитров.

бичуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бичувам.

бишвам, -аш, *несв.*; **бишна**, -еш, *мин. св.* бишнах, *св. Диал.* Бишкам веднаж или много пъти по веднаж. *Елка се спусна с писък и прегърна мъжа си... Той бишна жена си настрана.* Елин Пелин.

бишкам, -аш, *несв. Диал.* Бутам нещо или някого на страна; блъскам, тласкам.

бишкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бишкам.

бишна. Вж. бишвам.

бия, биеш, *мин. св.* бих, *прич. мин. страд.* бит, *несв.* 1. Нанасям някому удари, побой; удрям. *И нека ме бие, нека ме тъпче с краката си.* Йовков. 2. Убивам с огнестрелно оръжие, обикн. дивеч при лов. *Ходя на лов и бия вълци и мечки.* Вазов. 3. Стрелям, обстрелвам. *Артилерията все бие нейде зад нас.* Л. Стоянов. *Пушката му далеч бие, / никога не лъже.* Вазов. 4. *Прен.* Във война, политически борби, избори, състезания, игри — побеждавам, надвивам. *Унгария би Ромъния на футбол с 3 : 2. Бия някого на табла.* 5. Удрям, кова, чукам. *Чук извива юначина, / бий метала разкалени.* Яворов. *Бий желязото, докато е горещо.* Погов. || За водна или въздушна струя — удрям силно. *Бурно бий в скалите / Мраморно море.* Вазов. *Вятърът все по-настоятелно биеше в прозореца.* Елин Пелин. || Туптя, пулсирам. *Само моето сърце / чувах как тревожно бие.* Вапцаров. *Кръвта биеше в слепите му очи.* Йовков. 6. Удрям нещо, което е предназначено да издава звук. *И дълги години в усои нечути / клепалото биел калугерът стар.* Вазов. || За часовник, камбана и др. — издавам звук чрез отмерени, равномерни удари. *Запрелият часовник на стената внезапно почна да бие.* Елин Пелин. *Училищният звънец бие.* **бия се** *възвр., страд., взаим. Бия се по главата. Учениците не бива да се бият. По това време не се бият зайци. Бия се с някого.* || Сражавам се. *Сега се бия до победа / в картечните гнезда прикрит.* Вапцаров. □ **Бие на** (разг.) (обикн. за цвят) — прилича на, приближава се до, наподо-

бява. *Бие на червено.* **Бия на някъде** (разг.) — загатвам за нещо, целя нещо. *Знам накъде биеш.* **Бия на (в) очи** (разг.) — правя впечатление, изпъквам с нещо. **Бия на чувства** (разг.) — въздействувам на чувствата. **Бия път** (разг.) — изминавам дълъг, изморителен път. **Бия се в гърдите** (разг.) — хваля се. **Бия си главата, ума** (разг.) — мъча се да отгатна, да разреша нещо. **Бия си шега** (разг.) — шегувам се, подигравам се. **Един бие тъпана, друг събира парсата** (погов.) — един работи, друг се ползува.

благ, -а, -о, *прил.* **1.** Който има качество на доброта; кротък, добър, добродушен. *Той беше рус, хубавеляк, еднакво благ и внимателен с всички.* Йовков. **2.** Който изразява доброта; мил, нежен. *Да те пресрещне старата на прага / и, сложил чело на безсилно рамо, / да чезнеш в нейната усмивка блага / и дълго да повтаряш: „мамо, мамо".* Дебелянов. *Блага дума железни врата отваря.* Погов. **3.** *Диал.* Сладък, вкусен. *Ябълки червенки, / хубавички са! / А какви са благи, / сладост чудеса!* П. Р. Славейков. □ **Блага ракия** (нар.) — топла и подсладена ракия, с която обикновено се черпи на сватба, когато невястата е излязла девствена. **Блага папрат** (бот., диал.) — сладка папрат. Polypodium vulgare.

блага̀т, -а, -о, *прил. Нар.* Честит, щастлив, блажен. *Колко здравец по гората, / толкоз здраве у палати — / живот — почит — / дни благати!* П. П. Славейков.

благина̀ *ж. Диал.* Блажно ядене.

благинка̀ *ж. Диал. Умал. от* благина.

бла̀го, *мн.* блага̀, *ср.* **1.** Само *ед.* Добро, добруване; благополучие, щастие. *Ние работим за благото на нашата родина.* Г. Димитров. **2.** Обикн. *мн.* Всяко нещо, което задоволява човешките нужди; имот, богатство. *Но жителите от двете страни търпяха лишения, защото не можеха да минат страшната река и да разменят благата си.* Елин Пелин. *Материални блага. Стопански блага.*

бла̀го. *Нареч. от* благ. *Той говореше благо и кротко.* Йовков.

благовѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** *Църк.* Епитет на искрен привърженик на християнската църква. ‖ *Истор.* За българските царе — привързан към православната църква. **2.** *Ирон.* За съпрузи — верен, привързан. *Благоверната ми съпруга.*

благовѐрност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благоверен.

благовѐст, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Рел.* Добра вест; благовестие.

благовѐстие, *мн.* -я, *ср.* Благовест. *Низ по село скупом ходят / китни млади коледари, — / сиромаси и боляри / с благовестье да споходят.* П. П. Славейков.

Бла̀говец, *мн.* няма, *м. Нар.* Благовещение.

Благовещѐние, *мн.* няма, *ср.* Християнски празник, свързан с различни предпролетни обичаи — 7 април.

благовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който има приятен, хубав изглед; угледен. *Благовидна външност.* **2.** За отказ — който учтиво прикрива истинската причина. *Благовиден отказ. Благовиден предлог.*

благовѝдно. *Нареч. от* благовиден.

благовѝдност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благовиден.

благоволѐние, *мн.* -я, *ср. Остар.* Проява на добра воля; благосклонност, доброжелателство. *Той прие направеното му предложение не като милост, не като някакво особено благоволение, а като нещо напълно заслужено.* Влайков.

благоволя̀. Вж. б л а г о в о л я в а м.

благоволя̀вам, -аш, *несв.;* **благоволя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Остар.* Проявявам добра воля, благосклонен съм. *Утре благоволете да дойдете пак при мене.* Вазов. *Благоволете да приемете искрените ми пожелания по случай на 70-годишнината от рождението ви. Той не благоволи да ми отговори.*

благово̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Книж.* Който издава приятен дъх; ароматен, благоуханен. *Майката прекади трапезата и облаци от благовонен дим заплуваха из трапезарията.* Вазов.

благово̀ние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Приятен дъх; благоухание, аромат.

благово̀нно. *Нареч. от* благовонен.

благоврѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Остар.* Който се извършва в удобно време, навреме.

благоврѐменно. *Нареч. от* благовременен.

благовъзпѝтан, -а, -о, *прил. Книж.* Който има добри обноски; добре възпитан. *Благовъзпитан младеж.*

благовъзпѝтано. *Нареч. от* благовъзпитан. *Държа се благовъзпитано.*

благовъзпѝтаност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благовъзпитан.

благоговѐен, -ѐйна, -ѐйно, *мн.* -ѐйни, *прил. Книж.* Който изразява благоговение. *Ние стоехме в благоговеен захлас.* Вазов.

благоговѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* благоговея.

благоговѐйно. *Нареч. от* благоговеен. *Ние благоговейно слушаме думите му.* Вазов.

благоговѐйнство, *мн.* -а, *ср. Църк.* Титла на свещеник, обикн. в съчет. с местоим. в а ш и н е г о в. *Ваше благоговейнство.*

благоговѐние, *мн.* няма, *ср. Книж.* Чувство на дълбока почит и възторг; преклонение. *Навеждаше се, взимаше пръст, мачкаше я на ръката си, миришеше я и я пускаше с благоговение.* Елин Пелин.

благоговѐя, -ѐеш, *мин. св.* благогових, *несв.* Изпитвам благоговение. *Панчо, който благоговееше пред дяда Мита и не смееше нищо да му възрази, мълчаливо преглътна това понижение.* Влайков.

благода̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** Който чувствува или изразява благодарност; признателен. *Майките въздъхнаха и пратиха благодарни погледи на чужденеца.* Вазов. **2.** *Разг.* Който се чувствува задоволен; доволен. *Аз бих била много по-благодарна да съм си с прост сукманец, ама да съм си в село.* Влайков. **3.** Който

дава добър резултат; плодоносен, сполучлив. *А ти подири работа по-благодарна, гдето да ти даде възможност да си изкараш залъка.* Вазов. *Благодарна тема.*

благодарѐние, *мн.* няма, *ср. Остар. Книж.* Задоволство; удоволствие. *Винаги усещам благодарение, когато случаят ме срещне с него на улицата.* Вазов. *Всички наостриха уши и слушаха с благодарение приятните новини.* Вазов. □ **Благодарение на** — с помощта на, по причина на; поради, заради. *Благодарение на тоя мой остър слух, аз ясно чувах тия подземни викове.* Вазов. *Благодарение на Стайка, Иван можа на време да спаси Рада.* Вазов.

благода̀рност, -тта̀, *ж.* Чувство на признателност за сторено добро или за добре извършено нещо. *И у нея все повече се засилва чувството на привързаност и благодарност към свекърва ѝ.* Влайков. *Умореното животно яде с благодарност.* Елин Пелин. ‖ Израз на това чувство. *Поднасям благодарности.*

благода̀рствен, -а, -о, *прил. Търж.* Който изразява благодарност. *Благодарствен адрес. Благодарствено писмо.*

благодаря̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Изказвам някому благодарност. *Благодаря ви, братя мили, за честта.* Вазов. *Благодаря много за услугата.*

благодаря̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред. Разг.* Доволен съм, признателен съм. *Тя да се благодари, гдето я взимаш.* Елин Пелин. *Да се благодарите, че не заваля дъжд.*

благода̀т, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Изобилие от блага, плодородие. *Отечество любезно, как хубаво си ти! | . . . Горите ти са пълни с хармония и хлад, | долините — с трендафил, гърдите — с благодат.* Вазов. **2.** *Църк.* Дар, милост. *Божа благодат.*

благода̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* благодат; плодоносен, плодотворен. *Зарадва ги той с благодатни майски дъждове и не иска да им отнеме лелята в душа надежда за плодовита жетва.* Елин Пелин. *Благодатно слънце. Благодатен труд.*

благода̀тно. *Нареч. от* благодатен.

благодѐнствен, -а, -о, *прил. Остар.* Който живее в материално благополучие; щастлив, честит.

благодѐнствие, *мн.* няма, *ср.* Материално благополучие, щастие, честит живот. *Гражданите са длъжни да пазят общонародния имот и с всичките си действия да помагат за усилване стопанската, културната и отбранителна мощ на родината и за осигуряване благоденствието на народа.* Конст., чл. 93.

благодѐнствувам, -аш, *несв.* Живея в благоденствие; добрувам.

благодѐнствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* благоденствувам.

благодѐтел, -ят, -я, *зват.* -ю, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави благодеяния.

благодѐтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Остар. Прил. от* благодетел. *Той и сега им помагаше, като . . . просеше по някой франк от благодетелни българи.* Вазов.

благодѐтелка *ж.* Жена благодетел.

благодея̀ние, *мн.* -я, *ср.* Голяма материална помощ или услуга, която се оказва безкористно някому; добро дело. *Той беше вложил у разни частни лица суми за поддържане учащи се юноши с условие, че по никой начин няма да разгласяват настоящия виновник на тия благодеяния.* Вазов. *Правя благодеяния.*

благоду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който има благ характер; добросърдечен, добродушен. *Обичах я аз тази мила и благодушна кака Мика.* Влайков. **2.** Който изразява доброта, добродушие. *А с усмивка благодушна | гледат старци отстрана | и лулите им светулкат | в околната тъмнина.* П. П. Славейков.

благоду̀шие, *мн.* няма, *ср.* Проява и качество на благодушен човек; добродушие, добросърдечие, доброта. *Той вършеше това весело и с такова голямо благодушие, че намираше време да подхвърли и някоя шега на жените.* Йовков.

благоду̀шно. *Нареч. от* благодушен. *Те вървяха спокойно и си приказваха благодушно, даже се смееха.* Вазов.

благожела̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (рус.). *Книж.* Който проявява добро желание, благосклонност; доброжелателен. *Благожелателно отношение.*

благожела̀телство, *мн.* няма, *ср. Отвл. същ. от* благожелателен.

благозву̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Приятен за слушане, хармоничен. *Благозвучни стихове. Благозвучна реч.*

благозву̀чие, *мн.* няма, *ср.* Приятна съгласуваност на звукове; хармония. *То се знае, благозвучието на един език, хармоничната разпоредба на звуковете в думите и на думите в израза — е голямо преимущество.* П. П. Славейков.

благозву̀чно. *Нареч. от* благозвучен.

благозву̀чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благозвучен. *Благозвучност на речта.*

благонадѐжден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* На когото може да се разчита. *Благонадежден човек. Благонадежден източник.*

благонадѐждност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благонадежден. *Политическа благонадеждност. Удостоверение за честност и благонадеждност.*

благонамѐрен, -а, -о, *прил.* (рус.). *Остар.* Който има добри намерения; честен.

благонамѐрено. *Нареч. от* благонамерен.

благонамѐреност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благонамерен.

благонра̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Остар.* Който е с добър нрав, с добър характер. *Имаше и червени табли с надписи: похвален, благонравен, трудолюбив.* Вазов.

благонра̀вие, *мн.* няма. *ср. Остар.* Проява или качество на благонравен. *И в учреждението Плужев е пример на чиновнишко смирение и благонравие.* Вазов.

благообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който е външно угледен, загладен. *Единът е твърде благообразен, добре избръснат, гоен, с една реч — почтен човек.* Вазов. *Благообразна физиономия.*

благообра̀зие, *мн.* няма, *ср. Остар.* Външна угледност, загладеност.

благообра̀зно. *Нареч. от* благообразен.

благопожела̀вам, -аш, *несв.*; **благопожела̀я,** -а̀еш, *мин. св.* благопожела̀х, *св.* Пожелавам някому добро. *Здраве и дълъг живот благопожелавам на светлата царица! — каза Раксин със своя старчески гърлест глас.* Вазов.

благопожела̀ние, *мн.* -я, *ср.* Пожелаване добро. *Получих ти писмото. Най-учтиво благодаря за приятелските благопожелания.* Ал. Константинов.

благопожела̀я. Вж. благопожелавам.

благополу̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е свързан с успех; успешен, сполучлив. *Благополучен край. Благополучно пътуване.*

благополу̀чие, *мн.* няма, *ср.* Щастлив, спокоен живот, без материални затруднения; щастие, благоденствие. *Надвечер откъм полетата се връщаха гъсти стада овце, крави и звънците им пееха за мирен живот, плодородие и благополучие.* Ем. Коралов.

благополу̀чно. *Нареч. от* благополучен. *Пристигнахме благополучно.*

благоприлѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е съобразен с изискванията за приличие. *Противоп.* неприличен. *Благоприличен вид. Благоприлично държане.*

благоприлѝчие, *мн.* няма, *ср.* Държане, съобразено с изискванията за приличие. *Спазвам благоприличието.*

благоприлѝчно. *Нареч. от* благоприличен.

благопристо̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* (рус.). *Остар.* Благоприличен. *Благопристойно държане.*

благопристо̀йно. *Нареч. от* благопристоен.

благоприя̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който съдействува за успеха на нещо; сгоден, удобен, благотворен. *Благоприятни условия. Благоприятно време. Благоприятен случай. Благоприятна почва.* **2.** Одобрителен, положителен. *Благоприятен отзив. Благоприятна критика.*

благоприя̀тно. *Нареч. от* благоприятен. *Чистият въздух влияе благоприятно върху здравето.*

благоприя̀тствувам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Съдействувам, способствувам, помагам. *Веднага след жетвата, там, където условията благоприятствуват, се извършва и подмятането на стърнищата.* Отеч. фронт, 1950 г.

благоприя̀тствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* благоприятствувам.

благоразпола̀гам, -аш, *несв.*; **благоразполо̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя някого да бъде благосклонен.

благоразполо̀жа. Вж. благоразполагам.

благоразполо̀жен, -а, -о, *прил.* Който има добро отношение към някого или към нещо; благосклонен. *Ех, добре си го намислил, кмете, — одобрително посрещат думите му благоразположените съседи. — Нека е на добър час.* Влайков.

благоразположѐние, *мн.* няма, *ср.* Доброжелателно отношение, благосклонност. *Що чиниш, Ненко? Добре дошъл! — каза дядо Славчо, някак спокойно и с особено благоразположение.* Влайков.

благоразполо̀женост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благоразположен.

благоразсъ̀дя, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Обмисля, реша както намеря за добре.

благоразу̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който проявява благоразумие; разумен. *Той е твърде благоразумен, пресметлив, добър къщовник.* П. П. Славейков. *Благоразумен човек.* **2.** Който съдържа благоразумие. *Благоразумна постъпка. Благоразумен съвет.*

благоразу̀мие, *мн.* няма, *ср.* Обмисленост в действия и постъпки, предпазливост. *Двете претърпени от България военни катастрофи налагаха най-голямо благоразумие.* В. Коларов.

благоразу̀мно. *Нареч. от* благоразумен (в 2 знач.).

благоро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който притежава и проявява качества на висока нравственост, честност и откровеност. *Какъв благороден българин! — каза Рада покъртена.* Вазов. *Благороден човек. Благородно сърце.* || Който издава, отразява такива вътрешни качества. *Благородна осанка. Благородно чело.* **2.** Който е проява, израз на висока нравственост, честност. *Благородна постъпка. Благородно съревнование.* **3.** *Остар.* Който има аристократически произход. *Загина Асен благородни, ударен / в сърцето от пъклен ханджар.* Вазов. □ **Благородни газове** (хим.) — газове, които обикн. не влизат в химически съединения. **Благороден камък** — скъпоценен камък. **Благородни метали** (хим.) — метали, които не се окисляват (злато, сребро, платина).

благоро̀дие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Остар.* Титла на някои военни или граждански чиновници при обращение — обикн. в съчет. с местоименията ваше и негово. *Точно, ваше благородие! — и Вълко гледа началника си с почитание.* Вазов.

благоро̀дник, *мн.* -ци, *м.* Лице от аристократически произход; аристократ. *Той се чувствуваше стеснен в присъствието на тоя граф, изпитваше някакво чувство на боязливост пред тоя титулуван благородник.* Вазов.

благоро̀дница *ж.* Жена от аристократически произход.

благоро̀днически, -а, -о. *Прил. от* благородник.

благоро̀дно. *Нареч. от* благороден. *Постъпвам благородно.*

благоро̀дство, *мн.* няма, *ср.* Качество или проява на благороден. *В погледа му . . ., в цялото му същество се чувствува голяма увереност, благородство и ум.* Йовков.

благоскло̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който проявява добро разположение; любезен, благоразположен, снизходителен. *Критиката всякога е била благосклонна към неговите творения.* П. П. Славейков. *Благосклонно отношение.*

благоскло̀нно. *Нареч. от* благосклонен. *Отнасям се благосклонно към някого.*

благоскло̀нност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* благосклонен.

благосла̀вям, -яш, *несв.*; **благословя̀, -и̇ш,** *мин. св.* -и̇х, *св.* **1.** Изказвам добри пожелания. *Дядо Стоян набързо и развълнувано разказваше случката във воденицата и благославяше избавителя си.* Вазов. *Благодаря, много ви благодаря. До смъртта си ще бъда щастлива и ще ви благославям.* Елин Пелин. **2.** *Религ.* За духовник — прекръствам с ръка и произнасям благословия.

благосла̀вяне, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* благославям.

благосло̀в *м. Поет.* Благословия. *И тихо душата се свежда | и шепне смирен благослов.* Лилиев.

благословѐн, -а, -о, *прил.* **1.** Който е достоен за похвала и благодарност. *Благословена и свещена е войната, | единствено кога окови тя троши!* К. Христов. **2.** Който носи благодат и изобилие. *Ти си оная благословена земя, която цъфти, която е пълна с нежности, със сияния и величие.* Каравелов. *Благословен труд.*

благослови̇я *ж.* **1.** Пожелание, обикн. обредно, за успех, благополучие и пр. *Янка целуна ръка на свекър и на свекърва и последи колата, изпращана от старците с благословия.* Елин Пелин. *И когато Колчо се наведе да му целуне ръка, той от все сърце му даде благословията си.* Влайков. **2.** *Прен.* Благодат, щастие. *Народът почна да гледа на труда не като на мъка, а като на благословия.* Елин Пелин. **3.** *Религ.* Правене на кръстен знак, с който се призовава божията благодат. *Той биде предаден от един поп! |... | на кого ръката не благословия, | а издайство свърши.* Вазов. □ **Давам благословията си за нещо** (разг.) — одобрявам, разрешавам нещо. **С благословията на някого** (разг.) — със съгласието, с одобрението на някого.

благословя̀. Вж. благославям.

бла̀гост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Качество на сърдечен, мил човек; доброта, кротост. *Усмихваше се с благост, доброта.* Йовков. *Той ме порази с някаква кротост, благост и с приветлив характер.* Вазов. **2.** *Диал.* Сладост. *Извор щастие познава, | жадник стан кога привие | и от него се напие | и му благостта познава.* П. П. Славейков.

благосъстоя̀ние, *мн.* няма, *ср.* Добро материално състояние; богатство. *Дружбата със Съветския съюз е фактор за благосъстоянието на българския народ.* Г. Димитров.

благотво̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който оказва добро въздействие; благоприятен. *Благотворното влияние на съветската култура и наука вече се чувствува във всички наши прояви.* Раб. дело, 1949 г.

благотвори̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е свързан с благотворителност. *Благотворителен концерт. Благотворителна цел Благотворително дружество.*

благотвори̇телност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* В буржоазното общество — оказване материална помощ на бедни. *Благотворителността не може да изкорени злото.* Ботев.

благотво̀рно. *Нареч. от* благотворен. *Почивката му подействува благотворно.*

благоусмотрѐние, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Обикн. в съчет. **предоставям на благоусмотрението на някого** (ирон.) — предоставям някому да реши, както намери за добре.

благоустроѐн, -а, -о, *прил.* Който е съобразен с изискванията на благоустройството; добре уреден. *Благоустроен град. Благоустроено жилище.*

благоустро̀йвам, -аш, *несв.* Благоустроявам.

благоустро̀йване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* благоустройвам.

благоустро̀йствен, -а, -о. *Прил. от* благоустройство. *Благоустройствени мероприятия. Благоустройствен план.*

благоустро̀йство, *мн.* няма, *ср.* Мероприятия, които осигуряват добри битови условия на населени места чрез построяване на сгради, улици, пътища, мостове и др. *Нещо трябваше да се направи за благоустройството на селото.* Влайков. *Министерство на благоустройството* (остар.).

благоустроя̀. Вж. благоустроявам.

благоустроя̀вам, -аш, *несв.*; **благоустроя̀,** -и̇ш, *мин. св.* -и̇х, *св.* Провеждам благоустройствена дейност. **благоустроявам се, благоустроя се** *страд.* и *сред.*

благоустроя̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* благоустроявам.

благоутро̀бие, *мн.* -я, *ср.* *Ирон.* Корем, търбух. *Нима на буржоазията не е тежко — малко ли й тежат големите благоутробия и пълните джобове?* Смирненски.

благоуха̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който издава приятен дъх; благовонен, ароматен. *Видях в полето теменужка, | самотна и благоуханна.* Вазов.

благоуха̀ние, *мн.* -я, *ср.* *Поет.* Приятен дъх; благовоние, аромат. *Планината се пълнеше с благоухание от цвета на липите.* Елин Пелин.

благоухая̀, -а̀еш, *несв.* *Поет.* Издавам благоухание. *Премрежени са небесата сини, | ... | благоухаят дремнали градини.* Яворов.

благочести̇в, -а, -о, *прил.* *Остар.* Който се отличава с благочестие; набожен, религиозен. *Дълбоко набожен и благочестив, Марко полагаше голяма грижа да вдъхне на синовете си религиозно чувство.* Вазов.

благочести̇во. *Нареч. от* благочестив.

благочести̇вост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* благочестив.

благочѐстие, *мн.* няма, *ср.* *Остар.* Зачитане и спазване на християнския морал, религиозните обреди и правила; набожност. *Нека бог те награди за твоето благочестие и християнско смирение.* Вазов.

благочи̇нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* *Остар.* Добре възпитан; смирен.

благочи̇нно. *Нареч. от* благочинен. *Пристъпва благочинно към прага на църквата.*

бла̀жа, -иш, *мин. св.* бла̀жи̇х, *несв.* Ям блажно през пости. *Противоп.* постя. *Едни казват, че той блажел | с турците през пости; | други думат, че му ходят | дяволи на гости.* Вазов.

бла̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който е приготвен с хранителни вещества от животински произход (месо, мас, масло, яйца, мляко и др.). *Блажно ядене.* **2.** Като *същ. ср.* **блажно,** *мн.* няма, — блажно ястие. *Дай тогава блажно: донеси печеното прасе.* Вазов. **3.** Който съдържа мазнина или масло; мазен, маслен. *Блажна боя.* || Изцапан с мазнина. *Блажни съдове.*

блажѐн, -а, -о, *прил.* **1.** Изпълнен с блаженство; щастлив, честит. *Но ето вест дойде за път към родний край. / О, час честит, блажен!* Вазов. *Блажен баща.* **2.** Който изразява блаженство. *Блажена усмивка.*

бла̀жене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* блажа.

блажѐно. *Нареч. от* блажѐн. *Усмихвам се блажено.*

блаженопочѝвши, -а, -о, *прил. Църк. Остар.* Покоен, умрял. *В събота той събира пшеничка за душата на блаженопочившите.* Каравелов.

блажѐнство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Много голямо щастие; доволство, наслада. *Някакво блаженство, някаква сладка мъгла обгръщаше мислите на Захария.* Йовков. **2.** *Църк.* Обикн. в съчет. с местоим. в а ш, н е г о в — титла на екзарх. *Негово блаженство екзарх Йосиф I.*

блажѐнствувам, -аш, *несв.* Изпитвам блаженство. *Тая балканска природа е създадена за човека, той да ѝ се радва и да блаженствува в нея.* Вазов.

блажѐнствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* блаженствувам.

блажнина̀ *ж. Диал.* Нещо блажно за ядене; блажно ястие.

блазѐ *нареч.* Обикн. с кратките дателни форми на личните местоимения м и, т и, м у и пр. — за ублажаване, за завиждане: честит съм, щастлив съм. *Блазе му, който умее / за чест и воля да мъсти.* Ботев. *Блазе ви, завиждам ви! Я в какви места живеете, каква красота, какъв въздух.* Йовков.

бла̀знене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блазня.

бла̀зня, -иш, *мин. св.* бла̀зних, *несв.* Силно привличам; съблазнявам, изкушавам. *В студената и ветровита нощ нищо тъй не блазни и привлича, както светлият прозорец на някое човешко жилище.* Йовков. *Имаше нещо раздразнително и сладко парливо в погледа и усмивката на тая жена, която привличаше, която блазнеше, която магьосваше.* Вазов.

блам, бла̀мът, бла̀ма, *мн.* няма, *м.* (фр.). Лишаване от доверие, сваляне от ръководен пост чрез гласуване. *Реакционното правителство претърпя блам.* || Проваляне, излагане. *Това е блам за него.*

блам̀ирам, -аш, *несв.* и *св.* Свалям от ръководен пост чрез гласуване. || Провалям, излагам.

блам̀иране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блам̀ирам.

бла̀нка *ж.* (лат.). Лист хартия с някои печатни данни или указания, предназначен за писане или за попълване. *Бланка за телеграма. Канцеларска бланка.*

бла̀нков, -а, -о. *Прил. от* бланка. □ **Бланков билет** — билет за пътуване, който се попълва с ръка.

бла̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* блато. *Блатно растение. Блатна птица.* □ **Блатна треска** (мед.) — треска, която се явява в блатистите места; малария.

блатѝст, -а, -о, *прил.* Който е с много блата; мочурлив. *Блатиста местност. Блатиста почва.*

бла̀то, *мн.* блата̀, *ср.* Място със застояла вода, обикн. обрасло с водни растения. *Близу до тоя пост имаше малък залив, който навътре в сушата се обръщаше на блато, обраснало с висока тръстика.* Йовков. || *Обр.* Поквара. *Затънали безвъзвратно в блатото на реакцията и контрареволюцията.* Г. Димитров.

бла̀тски, -а, -о, *прил. Диал.* Блатен. *Блатска риба.*

блатя̀свам, -аш, *несв.*; **блатя̀сам,** -аш, *св.* Превръщам се на блато. *Блатясало място.*

блед, -а, -о, *прил.* **1.** Бледен. *На прага се показа млада жена с хубаво, но малко бледо и полиняло лице.* Йовков. **2.** Който не прави впечатление, не е достатъчно изразен; незначителен.

блѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** За човешко лице — без руменина, без естествена червенина; изпит, измъчен. *Лицето на Павел беше бледно, слабо и болничаво.* Елин Пелин. *Един монах тъмен, непознат и бледен, / пред лампа жумеща пишеше наведен.* Вазов. **2.** Със слаб, неярък цвят или блясък. *През листето с тайнствена усмивка / надникне, скрий се бледната луна.* К. Христов. *Бледна светлина. Бледна боя.*

бледнѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бледнея.

бледнѐя, -ѐеш, *мин. св.* бледня̀х, *несв.* **1.** Ставам бледен; побледнявам, избледнявам. *През дърветата небето на изток повече побеляваше, звездите бледнееха.* Вазов. **2.** *Прен.* Чезна, губя силата си. *Спомените бледнеят.* **3.** При съпоставяне — изглеждам незначителен, нищожен. *И най-вълшебният сън бледнее пред очарованието, в което ни се вестяваше България, ликуваща с изпълнения блян на петвековни въжделения.* Величков.

бледнина̀ *ж.* Бледен цвят на лицето; бледност, бледнота. *Лицето му смъртна бледнина покри.* К. Христов.

блѐдничък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Гальов.* Умал. от бледен. *Горката Аничка! Такава бледничка, няма капчица кръв.* Йовков.

блѐдно. *Нареч. от* бледен.

блѐдност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* бледен. *Смъртна бледност премина по лицето му, очите му гледаха вторачено и строго.* Йовков.

бледнота̀, *мн.* няма, *ж.* Бледност, бледнина.

блѐдо. *Нареч. от* блед; бледно. *Тя никога не се смееше с висок глас, а само се усмихваше бледо и сдържано.* Елин Пелин. *Свещта свети бледо.*

бледо-. Първа съставна част на сложни прилагателни за означаване на цвят със слаба, неярка отсянка, напр. б л е д о с и н, б л е д о ч е р в е н, б л е д о р о з о в и др. *Свещта печално клати и стреля пламък бледожълт.* Вазов. *Няколко стари върби спускаха бледозелените си клонища до един прозорец.* Вазов.

бледолѝк, -а, -о, *прил.* Който е с бледно лице. *Девойка млада, болна, бледолика, / при прага гробен веч — навън погледна.* Вазов. *Бледолика луна.*

бледосло̀вие, *мн.* -я, *ср. Книж.* Говорене празни приказки; бърборене, брътволевене.

блèене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блея.

блèйвам, -аш, *несв.*; **блèйна,** -еш, *мин. св.* блейнàх, *св.* 1. Блея от време на време. 2. Почвам изведнаж да блея. *Агнетата блейнаха.*

блèйване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блейвам.

блèйна. Вж. б л е й в а м.

блèнда *ж.* (нем.). Приспособление към обектива на фотографски, микроскопен или рентгенов апарат за разширяване или стесняване на отвора.

бленùка *ж. Бот.* Вид отровно растение с мътножълти цветове. Hyascyamus niger.

бленỳвам, -аш, *несв.* Унасям се в блянове по нещо; мечтая, копнея за нещо. *Аз търся в тоя красен свят | душа да любя — да ме люби. |. . .| За таз душа, душа една | бленувам, мисля и лудея.* Вазов.

бленỳван, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* бленувам. 2. Като *прил.* — който е силно желан; мечтан, лелеян. *Химн в душите ни запява | по бленувани зори.* Лилиев.

бленỳване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бленувам.

блескавинà *ж.* Качество на бляскав; блясък. *Той отвори очи, па пак замижа, заслепен от блескавината.* Вазов.

блèсна. Вж. б л я с в а м.

блестèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* блестя.

блестя̀, -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* 1. Издавам или отразявам ярка светлина; светя, лъщя. *А не далече пролетният вятър | люлее ниви, слънцето блести.* Вапцаров. *Сърпът блестеше в ръцете ѝ.* Елин Пелин. 2. *Прен.* Правя силно впечатление; отличавам се, изпъквам. *Да, искам да бъда царица, искам да блестя в палата.* Вазов. *И борческата, | героична твоя* (на Варшава) *слава | с невиждан блясък | над света сега блести.* Багряна.

блестя̀щ, -а, -о *или* -е, *прил.* 1. Който блести, лъщи. *Беше вече съвсем светло и цялото поле се белееше, покрито с дебела слана, блестяща и чиста като сребро.* Йовков. *Представям си блестящите, гладки и тихи, като повърхността на огледалото, вълни.* Вазов. 2. *Прен.* Великолепен, прекрасен. *Георги Димитров даде блестящи доказателства за дълбочината на своята политическа мисъл.* Отеч. фронт, 1950 г. *Блестящ оратор.*

блестя̀що. *Нареч. от* блестящ; великолепно, прекрасно. *Изпълни ролята си блестящо.*

блех, блèхът, блèха, *мн.* блèхове, блèха (сл. ч.), *м.* (нем.). 1. Желязна плочка, която се слага на оста, за да я предпазва от изтриване при търкане с главината; блях. 2. Метална плочица на колан; тока, блях.

блещèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* блещя.

блèщене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блещя се.

блещỳкам, -аш, *несв.* Блестя слабо с трепетна неравномерна светлина; мъждея. *Само далеч блещукат слаби светлинки — може би села или складове.* Л. Стоянов. *Звездите блещукаха като живи брилянти на небето.* Вазов.

блещỳкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блещукам.

блещя̀, -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* Блестя. *Из въздуха хвърчаха мушички и крилцата им блещяха срещу слънцето като златни.* Елин Пелин.

блèщя, -иш, *мин. св.* блèщих, *несв.* Само в израз **блещя очи** — отварям си широко очите; впервам поглед.

блèщя се, -иш се, *мин. св.* блèщих се, *несв., сред.* Отварям си широко очите и си кривя лицето от гняв, учудване и пр.; пуля се. *Бай Ганю се сърди, блещи се и прави сърдити жестове.* Ал. Константинов.

блèя, -èеш, *мин. св.* блях, *несв.* За овца — издавам глас. *По края на селото из овчарските кошари блееха агнета.* Йовков.

блѝжа, -еш, *мин. св.* блѝзàх, *несв.* Прекарвам езика си по нещо; лижа. *Денем му сянка пази орлица | и вълк му кротко раната ближе.* Ботев. **ближа се** *възвр.*

блѝжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил. Старин.* 1. Близък. 2. Като *същ. м.* **ближният** — според християнското схващане: всеки човек по отношение на другите. *Но в това също време той бил готов да пожертвува и себе си за доброто на ближния си.* Каравелов.

блѝзане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ближа.

блѝзвам, -аш, *несв.*; **блѝзна,** -еш, *мин. св.* блѝзнàх, *св.* Ближа с език веднаж или няколко пъти по веднаж, ближа малко.

блѝзване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* близвам.

блѝзичко. *Нареч. от* близичък.

блѝзичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* близък.

блѝзко. *Нареч. от* близък. *Звукът, усилен от ехото, звучи съвсем близко.* Л. Стоянов.

близкоизточен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се намира в Близкия изток или се отнася до него. *Близкоизточен въпрос.*

блѝзна. Вж. б л и з в а м.

близнà *ж. Диал.* 1. Място в тъкан, гдето е пропусната или скъсана нишка от основата. 2. Цепнатина, пролука.

близнàк, *мн.* -ци, близнàка (сл. ч.), *м.* Всяко от децата, родени едновременно от една майка. *Тръгнали на път далечен | двама ми братя близнаци | от една майка родени.* Багряна.

близнàче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* близнак.

близнàчка *ж. Рядко. Разг.* Момиче близнак.

близнàшки, -а, -о. *Прил. от* близнак. *Тая махала беше нова и я наричаха „Близнашката", защото от седемте къщи, които бяха тук, в четирите имаше близнаци.* Йовков.

близня̀. Вж. б л и з н я в а м.

близня̀вам, -аш, *несв.*; **близня̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* 1. Раждам близнаци. 2. Удвоявам се, братясвам.

близня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* близнявам.

блѝзост, -ттà, *ж.* 1. Неголяма отдалеченост по място; съседство. *Скоро писък на гайда извести за близостта на къщата на чорбаджията.* Вазов. 2. Неголяма отдалеченост по време. *Близостта на събитията държеше на щрек всички.* 3. *Прен.* Дружески отношения, взаимна симпатия. *Те не знаеха, че близостта на Найдена с*

Драга беше отишла по-далеко, отколкото мислеха, и беше се превърнала на любов. Вазов.

блѝзу *нареч.* **1.** За място — недалеч, на недалечно разстояние. *Така, както вървяха и двамата, дойдоха близу до воденицата на страшната нощ.* Вазов. **2.** За време — малко преди. *Беше близу пред жетва.* Вазов. **3.** За мярка — приблизително, около. *Дядо Гено беше близу седемдесетгодишен човек.* Йовков.

блѝзък, -зка, -зко, *мн.* -зки, *прил.* **1.** Който се намира на недалечно разстояние; недалечен, съседен. *Те се отдалечиха и се закриха в близка една улица.* Йовков. *От близкото село се носеше набожен ек на камбана и приятно трептеше в пресния сутрешен въздух.* Елин Пелин. *Близък съсед.* **2.** Който предстои да стане или е станал неотколе; скорошен, неотдавнашен. *Старецът предчувствуваше близкия си край.* Йовков. *И тътне вече близката буря.* Вазов. *Близко бъдеще. Близко минало.* **3.** Тясно свързан по произход, чувства, идеи, интереси и др.; свой, приятелски, сърдечен, скъп, интимен. *При нея идеха само няколко стари жени, близки роднини, и носеха понуда.* Елин Пелин. *Всички знаеха близките му отношения с бея и нежността му към турците.* Вазов. *На една страна кметът и някои близки негови хора приказваха за политика.* Йовков. *Сред нея гордо и високо се изправяше столетен дъб, близък на Еньо още от детинство.* Елин Пелин. *Близък приятел.* **4.** Сроден, подобен, сходен. *Думи, близки по значение.* || Който лесно се разбира; достъпен, понятен. *Това е близко до нашите разбирания.* **5.** Непосреден, непосредствен; пряк. *Имаше селяни, които чакаха ред на мелницата още от преди три-четири дни и затова се смятаха близки свидетели на случката.* Йовков. **6.** Като *същ.* **близък, близка, близки** — човек, свързан с тесни роднински или приятелски връзки. *Дали подозират близките му, майка му, сестрите, братята му, че той няма да се върне вече при тях?* Л. Стоянов. *Или в мъка безизходна / търсят някой близък.* Вес. Георгиев.

блѝкам, -аш, *несв.* **1.** За вода, течност — извирам със сила, с тласък; буйно изтичам. *Над скали и сипеи балкански, / где не стъпал е човешки крак, / блика извор.* К. Христов. || *Прен.* За растителност — покарвам и се развивам бързо; избуявам. **2.** *Обр.* Лея се, изливам се стремително и енергично. *И в песните им, / рукнали / от горе, /да блика / труд / и свобода.* Вапцаров. *Веселяха се със същата тая сила, която бликаше и в работата им.* Йовков.

блѝкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бликам.

блѝквам, -аш, *несв.*; **блѝкна,** -еш, *мин св.* блѝкнах, *св.* Започвам да бликам; избликвам, руквам. *И Кочо ножът си извади / кървав из гърди ѝ; и чучур червен / бликна и затече.* Вазов. *Сълзи бликват от очите ѝ.* || *Прен.* Покарвам бързо. *Зимата тук е топла, сняг не пада никога и още с първите пролетни горещини из влажната земя бликва буйна растителност.* Йовков. *Из съсипни / живот ще бликне!* К. Христов.

блѝкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бликвам.

блѝкна. Вж. б л и к в а м.

блинда̀ж *м.* (фр.). *Воен.* Прикритие срещу артилерийски огън.

блинда̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* блиндаж.

блиндѝрам, -аш, *несв.* Укрепявам с блиндаж.

блиндѝран, -а, -о, *прил.* Защитен срещу снаряди и куршуми. *Блиндиран окоп. Блиндиран автомобил.*

блиндѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* блиндирам.

блок, блокът, блока, *мн.* блокове, блока (сл. ч.), *м.* (нем.). **1.** Грамаден къс от еднородно твърдо вещество (камък, лед и др.). *В нея* (местност в Рила) *бяха нападали от върховете канари от колосални размери; някъде огромните блокове образуваха един вид пещери, през които минуваше водата.* Вазов. *Ледени блокове.* **2.** *Прен.* Голяма жилищна постройка или няколко събрани наблизу еднообразни жилищни сгради. *Започна масово изграждане на жилищни блокове за миньорите.* Отеч. фронт, 1950 г. || Част от жилищен квартал. *В много от градовете като добра форма се утвърдиха агитаторските конференции по блокове и махали.* В. Червенков. **3.** *Прен.* Голям къс обработваема площ в земеделско стопанство. *В ТКЗС земята на отделните стопани се събира в блокове, като земята на нечленовете, останала в блоковете, се заменя с равностойна земя на членове, останала вън от блоковете.* Отеч. фронт, 1949 г. **4.** *Полит.* Съюз на държави, политически партии, социални групи и др., за постигане на общи цели. *Под ударите на Червената армия блокът на фашистките държави трещи и се разпада.* Сталин. **5.** Вид тетрадка с листове за рисуване. *Рисувателен блок.* □ **Надничен блок** — таблица, която определя възнагражденията за разните видове работа въз основа на еднодневната заплата.

блока̀да *ж.* (нем.). **1.** Обкръжаване на неприятелска страна с цел да бъде изолирана от всякакви съобщения и принудена да се предаде. *Военната блокада, въпреки огромните въоръжени сили, не успя, благодарение на това, че войниците симпатизираха на въстаниците.* В. Коларов. **2.** Изолиране на някоя държава чрез политически, икономически и др. мероприятия, за упражняване на натиск върху нея. **3.** Обграждане на район, населено място или квартал, за издирване на нелегални лица, оръжие и др. *Един ден имаше обща блокада на селото. Търсиха навсякъде, нищо не намериха.* Кр. Григоров.

блока̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* блокада. *Блокадни войски.*

блокѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Правя блокада; обкръжавам, изолирам. *Цяла нощ полицейски хайки търсиха из къщите, блокираха цели квартали, но от беглеца нямаше нито следа.* Ем. Коралов. **2.** Слагам запор на суми, стоки, имоти и под.

блокѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блокирам.

бло̀ков, -а, -о. *Прил. от* блок (в 2 знач.). *Блокови жилища. Блоково събрание.*

бло̀кхаус, *мн.* -зи, *м.* (нем.). *Остар.* Отделна отбранителна постройка за малко войници.

бло̀кче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* блок.

блондѝн *м.* (фр.). Човек със светла, руса коса; русокос мъж.

блондѝнка *ж.* Жена със светли, руси коси; русокоса жена.

блу̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Развратен, безпътен. *Блудна жена.* □ **Блудният син** — според евангелската притча: син, който е напуснал бащиния си дом и, след дълго скитане и разгулен живот, разкаян се завръща отново.

блу̀дкав, -а, -о, *прил.* **1.** За ястие — който е безсолен и неподкиселен. *Блудкава супа.* **2.** За вода — с неприятен, лугав вкус. *Почти всички войници проклинаха горещината, вдигаха от време на време манерките, за да разквасят устата си с блудкавата, топла като чай вода.* Д. Димов. **3.** *Прен.* В който няма духовитост; неинтересен, глупав. *Блудкава шега.*

блудкавина̀ *ж.* Блудкавост.

блу̀дкаво. *Нареч. от* блудкав.

блу̀дкавост, -тта̀, *мн.* няма. *Отвл. същ. от* блудкав.

блу̀дник, *мн.* -ци, *м.* *Старин.* Лице, което живее безпътно; развратник.

блу̀дница *ж.* *Старин.* Жена, която живее безпътно; развратница.

блу̀дство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Разврат. *Да, тоз трон обезславен и кървав, и коварен, | от бурите разклатен и в блудството изгнил, | тоз трон — скелет бездушен и с клетви претоварен | от найнищожний удар на прах се би сторил.* Вазов. **2.** *Юрид.* Неестествено полово сношение.

блу̀дствувам, -аш, *несв.* Върша блудство; развратнича.

блу̀дствуване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* блудствувам.

блужда̀ене, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* блуждая.

блужда̀я, -а̀еш, *мин. св.* блужда̀х, *несв.* Вървя, движа се без определена посока или цел; скитам се, лутам се. *Светослав и другарят му, увлечени от лова, бяха се заблудили в планината и дълго блуждали, та замръкнаха там.* Вазов. || *Прен.* Нося се разсеяно. *Вятърът шибаше лицето ѝ, измокрено от сълзи, погледът ѝ блуждаеше.* Йовков.

блу̀за *ж.* (фр.). **1.** Горна женска дреха, къса до кръста, обикн. от тънка материя. *Дълго време се мяркат през клоните червената блуза и бялата сламена шапка на учителката.* Вазов. **2.** Мъжка горна работна риза, дълга до под кръста; рубашка. *Това беше безчислена тълпа от хора с покъсани панталони и сини блузи.* Смирненски. *Един работник със синя блуза | до мене прострелян лежи.* Вапцаров.

блу̀зка *ж.* *Умал. от* блуза. *Тя поиздърпа с две ръце синята си копринена блузка, която я пристягаше в кръста.* Йовков.

блъ̀ввам, -аш, *несв.*; **блъ̀вна,** -еш, *мин. св.* блъвна̀х, *св.* Бълвам внезапно веднаж или от време на време; изригвам. *Коминът блъвна няколко гъсти облаци дим.* Вазов. *От простори | небесни блъвнал, дъжд на порой заваля.* П. П. Славейков.

блъ̀вна. Вж. б л ъ в в а м.

блъ̀свам, -аш, *несв.*; **блъ̀сна,** -еш, *мин. св.* блъсна̀х, *св.* Блъскам внезапно веднаж или от време на време; тласвам. *Изведнаж той кипва, блъсва ядосано раницата и се изправя.* Йовков. *Най-после течението го отнесе до подножието на една канара и го блъсна в нея.* Елин Пелин. *Трима рудничари блъснаха вратата и нахълтаха в стаята на телефониста, обгорени, със страшни очи.* А. Каралийчев. **блъсвам се, блъсна се** *възвр.* и *страд.*

блъ̀сване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* блъсвам.

блъ̀скам, -аш, *несв.* **1.** Удрям силно. *Слисаните майки с поглед страховит | блъскаха глави си о голия зид.* Вазов. **2.** Тласкам, тикам. *Не там! — вика зад нас войнишки глас и една ръка ни дърпа и блъска в друг ход.* Л. Стоянов. || Затварям силно; затръшвам. *Блъсна вратата под носа ми.* **3.** Удрям нещо, за да предизвикам шум; чукам силно, тропам, тряскам. *Ковачът Йордан още блъскаше на вратите.* Йовков. *На глухия с тъпан му блъскай, той пак не чуе.* Вазов. **4.** *Разг.* Нанасям побой; бия. *Не дрънкайте, мълчете, | инак ще ви блъскам аз.* Вазов. **блъскам се** *страд.* и *сред.* □ **Блъскам си ангелите** разг.) — мъча се да разреша нещо. **Блъскам си главата (ума)** (разг.) — правя усилия да разбера, да отгатна или да измисля нещо.

блъ̀скам се, -аш се, *несв.*, *сред.* Мъча се, работя напрегнато, упорито. *Тя постоянно се блъскаше и трудеше.* Влайков. *Цял ден се блъсках и нищо не излезе.*

блъ̀скане, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* блъскам *и от* блъскам се.

блъ̀сканица *ж.* Тласкане, бутане в навалица; блъсък. *Не обичаше той тия тесни градски улици с нажежени калдъръми, тая блъсканица и тая неразбория около мазите по крайбрежието.* Йовков.

блъ̀сна. Вж. б л ъ с в а м.

блъ̀снат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* блъсна. *Беше рус, хубавеляк, калпакът му блъснат назад и перчемът му разбъркан.* Йовков. **2.** Като *прил.* — смахнат, пернат. *Тоя чиновник беше груб, свиреп и доста блъснат.* Вазов.

блъ̀сък, *мн.* -ци, *м.* *Рядко.* Блъскане, блъсканица. *И мигом се такъв | пададе крясък, шум и блъсък див настана.* П. П. Славейков. *Блъсъкът на вратата се повтаряше и аз чух и уплашения глас на игумена.* Вазов.

блъф, блъфът, блъфа, *мн.* блъфове, *м.* (англ.). При игра на карти (покер) — създаване на лъжлива представа, че играчът има по-силни карти, отколкото са в действителност. || Измама чрез преувеличаване или прикриване на някои факти. *Някои смятат, че империалистическата пропаганда и подготовка за война са само блъф и средство на студената война.* Отеч. фронт, 1950 г.

блъфѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Служа си с блъф, правя блъф.

блъфѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* блъфирам.

блю̀до, *мн.* блюда̀, *ср.* **1.** Плитък разлат съд за храна; чиния. *Бялата покривка на масата се закриваше от блюда, стъкла и чаши.* Йовков. **2.** *Прен.* Ядене, гостба. *Трапезата, снабдена с разноцветни вкусни блюда, сготвени от дивеч, очакваше уморените гости.* Вазов. || Прибор за ядене на трапеза за едно лице; куверт. *Поръчвам вечеря с дванайсет блюда.* **3.** Голям кръгъл и плитък съд за поднасяне; табла, поднос. *Гинка взема с лъжичка сладко, което донесе на блюдо слугинята.* Вазов. □ **Поднасям на блюдо** (разг.) — предлагам на готово, без труд.

блюдолѝзец, *мн.* -зци, *м.* *Презр.* Човек, който за лични облаги си служи с подмазвания,

угодничества и ласкателства; подлизурко. *Това малцинство, съставено от князе и княгини, бивши дворцови лакеи и блюдолизци, комплотира против Съветската власт.* В. Коларов.

блюдолѝзнича, -иш, *мин. св.* блюдолѝзничѝх, *несв. Презр.* Подмазвам се, угоднича, лаская.

блюдолѝзничество, *мн.* няма, *ср. Презр.* Проява на блюдолизец; подмазване, угодничество, ласкателство.

блюстѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). *Старин. Книж.* Лице, което следи за строгото спазване на закони, правила, норми; пазител, страж. *Той беше строг блюстител на закона.* Вазов.

блян, бля̀нът, бля̀на, *мн.* бля̀нове, *м.* Мислен образ на нещо силно желано; мечта. *Закачката на Еньо беше засегнала сърцето ѝ и то от тогава живееше с блянове и копнежи, увлекателни и сладки.* Елин Пелин. *На другата година Христо се завърнал в Калофер сиромах, с дълга коса на руски студент и с революционни блянове в главата.* Вазов. *Докле е младост, златно слънце грей, / сърцето златни блянове лелей.* П. П. Славейков.

бля̀свам, -аш, *несв.*; **блѐсна,** -еш, *мин. св.* блѐснàх, *св.* Бляскам веднаж или от време на време. *Навън блясва светкавица.* Вазов. *На запад подранила вечерница ще блесне.* Лилиев. *Златото блесна в зелената кесия.* Вазов. *Фарът блясва в тъмната нощ всяка минута.* **2.** *Прен.* Ярко проличавам, ставам ясен, очевиден. *Сега в ума на писателя блесна величествена мисъл.* Вазов. **3.** *Прен.* Произвеждам силно впечатление; изпъквам. *Пръв път балканецът като оратор блесна в моите очи.* К. Христов.

бля̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* блясвам.

бля̀скав, -а, -о, *прил.* **1.** Който блещи, лъщи. *Очите ѝ падаха на него изпитателни, бляскави, влажни.* Вазов. *Той беше мургав, висок, чернобрад четирийсетгодишен човек, с бляскаво черкезко облекло.* Вазов. **2.** *Прен.* Много голям, изключителен. *Бляскава победа. Бляскав успех. Бляскав прием.*

бля̀скаво. *Нареч. от* бляскав. *Салонът, бляскаво осветен и накичен, ехтеше от оркестъра.* Вазов.

бля̀скавост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* бляскав. *В последното* (зодчеството) *само се достигат понякога ефекти от бляскавост и хубост.* Вазов.

бля̀скам, -аш, *несв.* Святкам ярко, издавам силна светлина, силен блясък. *Когато блясках нови светкавици, той затваряше очите си.* Йовков. **2.** *Прен.* Правя силно впечатление, славя се. *Обичам те, обичам, о родино свята, /. . .,/ и нека бляскат други / земи с велик успех — / аз бъдещето твое / не давам го за тех.* Вазов.

бля̀скане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бляскам.

бля̀сък, *мн.* -ци, *м.* **1.** Силна, ослепителна светлина. *Веднага блясъкът на една нова мълния откри пред него покрива на самата воденица.* Вазов. *Няколко крачки на дясно блещеше с бисерен блясък голямо пространство неподвижна вода.* Елин Пелин. **2.** За метали и др. — свойство за отразяване на светлина. *Среброто е с хубав бял цвят и силен метален блясък.* **3.** *Прен.* Великолепие, красота, разкош. *Лицата от духовно звание ламтели за светски удоволствия, обичали блясъка и суетата.* Вазов. *За утре щедро ми обричаш / палати — блясък и омая.* Дебелянов. || Слава, величие. *Блясъкът и величието на миналото още повече растат и се усилват в спомените.* Йовков.

блях[1], бля̀хът, бля̀ха, *мн.* бля̀хове, бля̀ха (сл. ч.), *м.* Блех.

блях[2]. Вж. б л е я.

боа̀, *мн.* няма, *ж.* (лат.). **1.** *Зоол.* Много голяма и силна тропическа неотровна змия. Boa constrictor. **2.** *Остар.* Част от дамския тоалет — кожа за намятане около шия.

боа̀з *м.* (тур.). Планински проход; устие, пролом, дефиле. *Устие простият народ нарича оная планинска теснина, която турците наричат боаз, а учените хора у нас наричат дефиле.* Вазов.

боб, бо̀бът, бо̀ба, *мн.* бо̀бове, *м.* **1.** Едногодишно пеперудоцветно растение с шушулковидни плодове, които се употребят за храна; фасул. Phaseolus vulgaris. *Зелен боб. Райкин боб.* **2.** Семената на това растение, които се употребят като вариво. *Сух боб. Бял боб.* **3.** Ястие, приготвено от боб. *Огнището загасна, гдето весело къркаше бобът.* Вазов. □ **Гледам на боб, хвърлям боб** (разг.) — гадая, предсказвам бъдещето по боб; врачувам.

бо̀бен, -а, -о. *Прил. от* боб. *Бобено зърно. Бобена чорба.*

бобѝна *ж.* (фр.). *Техн.* **1.** Макара в предачна машина. **2.** Макара с навит електропроводник.

бо̀бище, *мн.* -а, *ср. Диал.* Нива, засята с боб. *Кара Кольо беше натирил своето* (стадо) *из Габарско землище, накъм бобищата им, та едва му се чуваха звънците.* Чудомир.

бо̀бов, -а, -о. *Прил. от* боб. *Бобова градина. Бобови растения.*

бобовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид, форма на бобено зърно.

бобо̀нка *ж. Диал.* Плод на черница; бръбонка.

бобо̀тене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боботя.

бобо̀тя, -иш, *мин. св.* бобо̀тѝх, *несв.* Издавам глух, тъп шум; бухтя, тътна. *Моторът боботи.*

бо̀бров, -а, -о. *Прил. от* бобър. *Боброва кожа.*

бо̀бър, *мн.* бо̀бри, *м. Зоол.* Бозайник от рода на гризачите, който живее край реките и има ценна кожа. Castor fiber.

бог, бо̀гът, бо̀га, *зв.* бо̀же, *мн.* боговѐ *и* бо̀зи (остар.), *м.* **1.** Според религиозните схващания — висше неземно същество, което е създало и управлява света. *Бог обилно наспори тая година и не прати ни град, ни скакалци.* Елин Пелин. *Старци се молят богу горещо.* Ботев. *Прекален светец и богу не е драг.* Посл. *Бог дава, ала в кошара не вкарва.* Посл. *Бог, забавя, ала не забравя.* Посл. *Бог високо, цар далеко.* Посл. || При многобожието — едно от многото такива същества. *А това е речний бог, / по вярванията езически.* К. Христов. **2.** Нещо, пред което човек сляпо се прекланя; кумир. *Личната корист, синко. Там е световната мъдрост. На тоя бог се кланя и вуйчо ти Слав.* Вазов. **3.** В разговорната реч — като възклицание, обращение и под.: а) За израз на учудване, възхищение, страх, очакване и др.: *боже! боже милостиви! о боже! леле боже!*

боже божичко! боже господи! боже мой! прави боже! б) При опасение, че може да се случи нещо лошо: *не дай боже! пази боже! да пази бог! боже упази! да чува бог* (диал.). в) Като благопожелание при започване на работа: *боже помози!* г) Като поздрав към някого, който работи: *помага бог! помози бог!* д) Като отговор на поздрав: *дал бог добро.* е) За израз на задоволство, благодарност: *слава богу, благодаря на бога, сполай на бога, сполай ти боже.* ж) При благословия, благопожелание или клетва: *бог да поживи, да даде бог, дай боже, бог да те убие.* з) За израз на неувереност, несигурност: *бог знае (бог зна, бозна), един бог знае.* и) За уверяване: *бога ми, ей богу* (рус.), *вярвай бога.* к). При увещаване: *за бога!* л) При поменаване на покойник или при раздаване на нещо в памет на умрял: *бог да прости! за бог да прости.* □ **Вик (шум) до бога** — много силно, много шумно. **За права бога** (разг.) — напразно, на вятъра, незаслужено. **Предавам богу дух** (църк.) — умирам. **Работя за бог да прости** (разг.) — работя почти даром.

богàт, -а, -о, *прил.* 1. Който има много пари, голям имот; заможен, състоятелен. *Противоп.* беден. *Богат човек. Богато семейство.* 2. В който има изобилие от нещо; обилен, изобилен. *Противоп.* беден. *Весели речки и поточета оживяват тоя планински край, богат с вина, малини и мрамор.* Вазов. *Тая страна на склона е покрита с богата паша.* Вазов. *Отечество любезно, как хубаво си ти! | . . . | Коя земя от теб е попъстра, по-богата? | Ти сбираш в едно всички блага и дарове: | хляб, свила, рози, нектар, цветя и плодове.* Вазов. || Плодороден. *Бедните селяни! С каква тъга на сърцето трябва да гледат тия богати ниви, които едва крепят нагоре своите натегнали класове!* Величков. *Богат край.* 3. *Прен.* В който има големи и разнообразни възможности. *Езикът на писателя е станал по-богат, по-точен и колоритен.* Септември, 1951 г. *Богат избор. Богат опит.* 4. Разкошен, великолепен. *Тя неправилно втъкваше карфиците в черната си, богата, изящно навита на тила коса.* Вазов. *Богато облекло. Богата мебелировка.* 5. Като *същ. м.* Състоятелен човек; богаташ. *Не съм за рая аз, сиромах човек . . . Раят е направен за големците и богатите.* Елин Пелин.

богатàш *м. Разг.* Лице, което има много пари или голям имот. *Твоите земи нямат изхождане и твоите пари нямат изброяване. Право да си кажем, ти си първи богаташ на това място.* Вазов.

богатàшки, -а, -о. *Разг. Прил. от* богаташ. *На лицето, доста изпито и бледно, личи ранната умора на богаташки син, който пилее пари и щедро плаща за удоволствията си.* Йовков.

богатèя, -èеш, *мин. св.* богатях, *несв. Рядко.* Ставам богат; постепенно забогатявам.

богатèене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* богатея.

богàтичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* богат. *По-богатичките селяни един през други тръгнаха да се застраховат.* Йовков.

богàто. *Нареч. от* богат. *Богато възнаграден. Нагостиха ни богато.*

богàтски, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на богат човек. *Цена щерка е богатска, | прилика не е ти.* Вазов. *Богатска къща.*

богàтство, *мн.* -а, *ср.* 1. Много пари, голям имот; имане. *Мълвата изкарваше неговите богатства на няколко хиляди жълтици.* Елин Пелин. 2. *Прен.* Изобилие, многообразие. *Словно богатство. Богатство от форми. Богатство от багри.* 3. Само *мн.* Природни ценности. *Минерални богатства. Подземни богатства.*

богѝня *ж.* В митологията — женско божество. *Богиньо страшна на свободата, | почитам твоя свет олтар.* Вазов. *Богиня на красотата.*

богобòрец, *мн.* -рци, *м. Книж.* В схващанията на религиозните — лице, което се бори против бога.

богобоязлѝв, -а, -о, *прил. Книж. Остар.* Който се бои от бога. *Аз зная майка богобоязлива, | света жена, огряна с вяра жива.* Вазов.

боговдъхновèн, -а, -о, *прил. Книж. Остар.* Вдъхновен от вяра в бога. *Огнянов пръв път изпитваше обаянието на боговдъхновените думи на старееца.* Вазов.

богòвица *ж. Диал. Етногр.* Обреден хляб за големи празници или за помен.

богоизбрàн, -а, -о, *прил. Книж. Остар.* Избран, посочен от бога; богопомазан. || *Ирон.* Който се смята, че превъзхожда другите.

богомѝл, обикн. *мн.* богомѝли, *м. Истор.* Привърженик на богомилството. *Богомилите проповядваха, че човек не е задължен да работи на своя господар.* Вазов.

богомѝлски, -а, -о. *Прил. от* богомил *и от* богомилство. *Богомилски книги и легенди. Богомилска ерес.*

богомѝлство, *мн.* няма, *ср. Истор.* Социално движение под форма на религиозна ерес в България през X — XIV в., насочено против потисничеството на феодалните владетели и официалната църква.

богомòлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж. Остар.* Който е свързан с молитва; молитвен. *Шествието бавно и тържествено, в богомолна тишина, се източи из черковния двор.* Йовков. *Богомолна поза.*

богомòлец, обикн. *мн.* богомòлци, *м. Църк.* Лице, което присъствува на богослужение. *Тоя ден имаше много богомолци в черква.* Йовков.

богомòлка *ж. Зоол.* Едро правокрило насекомо с видоизменени предни крайници, приспособени за ловене на плячка. Mantis religiosa.

богомòлно. *Нареч. от* богомолен. *Целувам богомолно твойте рани, | целувам ти и лаврите безсмъртни.* Вазов. *Сетне отидох на църква, запалих свещица и богомолно скръстих ръце.* Ив. Хаджимарчев.

богоотстъпник, *мн.* -ци, *м. Книж. Остар.* Който се отказва от вярата си в бога; вероотстъпник.

богоотстъпнически, -а, -о. *Книж. Остар. Прил. от* богоотстъпник.

богоотстъпничество, *мн.* няма, *ср. Книж. Остар.* Отричане от бога.

богоподòбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Книж. Остар.* Който е подобен на бог, на божество; красив, величествен.

богопомàзан, -а, -о, *прил. Книж. Остар.* Който е помазан, предопределен от бога; богоизбран.

богòровщина, само *ед., ж.* Прекален стремеж да се чисти книжовният български език от чужди думи, като се заменят те с новоизковани или с неподходни народни думи (по името на Иван Богоров, български филолог от втората половина на XIX в.); краен пуризъм.

Богорòдица *ж. Рел.* У християните — майката на Исус Христос. □ **Голяма богородица** — християнският празник Смъртта на Богородица, 28 август. *По богородица.* **Малка богородица** — християнският празник Рождение на Богородица, 21 септември.

богорòдиче, *мн.* -та, *ср.* Име на няколко различни лековити растения, като срещниче (Ajuga laxmanni), божигробче (Calamintha), усойниче или живиниче (Prunella vulgaris) и др.

богорòдичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* Богородица. □ **Богородични пости** — пости преди праздника Голяма богородица. **Богородичен хляб** (етногр.) — обреден хляб за родилка.

богорòдичка[1] *ж.* 1. *Умал. от* Богородица. *Боже господи, Исусе Христе, закриляй го! Света Богородичке, помилвай го, Стоенча!* Вазов. 2. *Прен. Разг.* Кротък, смирен човек. *Той е цяла богородичка.*

богорòдичка[2] *ж.* Вид градинско цвете, което цъфти през късна есен. Aster chinensis.

богорòдичка[3] *ж. Диал.* Калинка-малинка.

богослòв *м.* Специалист по богословие.

богослòвие, *мн.* няма, *ср.* Учение за религиозните догми и църковната практика; теология.

богослòвски, -а, -о. *Прил. от* богослов *и от* богословие.

богослужèбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Църк.* Който се отнася до богослужението. *Богослужебни книги.*

богослужèние, *мн.* -я, *ср.* Църковна служба.

богослужѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което извършва богослужение; свещеник.

боготворèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* боготворя.

боготворя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Почитам, величая някого като божество; обожавам.

богоугòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Книж. Остар.* Угоден на бога. *След смъртта на угодника* (Иван Рилски) *няколкото му горещи ученици и подражатели на неговия богоугоден отшелнически живот съградили по-насам от пещерата постница, за да се прибират в нея.* Вазов. ‖ **Богоугодно заведение** (остар., шег.) — нощно увеселително заведение.

богоугòдник, *мн.* -ци, *м. Остар.* Праведник. ‖ Благодетел. *Богоугодник сред гората | чешма за спомен е сградил.* П. П. Славейков.

богохвалèбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Книж. Остар.* С който се възхвалява, величае бог. *Богохвалебни песни.*

богохỳлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж. Остар.* С който се хули бог. *Богохулни думи.*

богохỳлник, *мн.* -ци, *м. Книж. Остар.* Лице, което хули бога.

богохỳлство, *мн.* -а, *ср. Книж. Остар.* Хулене бога или подигравка с религията; светотатство. *Това богохулство, изказано от един божи служител, потресе душите.* Вазов. ‖ Гавра с нещо възвишено.

богохỳлствувам, -аш, *несв. Книж. Остар.* Върша богохулство.

богохỳлствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* богохулствувам.

Богоявлèние, *мн.* няма. Църковен празник — 19 януари; Йордановден, Водици.

богоявлèнски, -а, -о. *Прил. от* Богоявление. *Богоявленски студове.*

богỳвам, -аш, *несв. Нар. Рядко.* За бог — управявам, властвувам. *Бог богува — нека си богува, | цар царува — века ли царува?* Яворов.

бод, бòдът, бòда, *мн.* бòдове, бòда (сл. ч.), *м.* 1. Връх на остър предмет (на игла, шило, остен и под.). *Слезе по слабата наклонност на брега, като се опираше на тоягата, въоръжена с остър бод на долния край.* Вазов. 2. Едно прокарване на игла с конец при шиене или бродиране, както и останалата на това място част от конеца. *Вземаше ли да шие кенета по ръкави и нагръдки, тя внимателно ще ѝ показва колко бода да направи.* Влайков. *Едър бод. Рядък бод.*

бода̀, -еш, *мин. св,* бòдох, *несв.* 1. Допирам, натискам леко с островръх предмет в нещо; мушкам. *Бода някого с игла. Бода бивола с остен.* 2. За рогат добитък — мушкам с рога. *Внимавай, тази крава боде.* 3. За растение — забивам бодлите си. *Шипката боде остро и дълбоко.* Л. Каравелов. 4. Правя бодове с игла; шия. *А Неда, навела се над шева — боде ли, боде.* Влайков. 5. *Разг.* Набождам, забождам, втъквам. *По цял ден лови кокошки из двора с примка, скубе им перата и ги боде по шапката си.* Чудомир. 6. *Прен.* Причинявам неприятно чувство на някого с дела и думи; засягам, дразня. *Аз говоря истината. Не съм крив, ако тя боде някого.* Влайков. **боде ме** *безл.* — усещам, имам бодежи. *Настинал съм, боде ме в гърдите.* **бода се** *възвр., страд.* и *взаим. Другите крави се гонят, бодат се, щръкнеят, а вашето добиченце си пасе.* Каравелов. □ **Бода в очите** — правя неприятно впечатление, натрапвам се на вниманието. *Фактите бодат в очите.*

бòдвам, -аш, *несв.*; **бòдна,** -еш, *мин. св.* бòднах, *св.* 1. Бода веднаж или няколко пъти по веднаж. *Тя го бодна с карфицата по ръцете.* Йовков. *Той бодна коня в търбуха и си проби път.* Вазов. *Каквато пакост и да стане в къщи — кокошка ли липса, кравата ли бодне някое дете, все ратаят е крив.* Влайков. *Нещо ме бодна в окото. Такава болка усетих, че закрих очите си с ръце и завиках.* Йовков. *Когато стигнаха у дома, стрина Ружа, боднала червена китка над ухо, ги посрещна с топла погача.* Кр. Григоров. *Той започваше да се вслушва в чуждите разговори и току ще подхвърли някоя дума, ще бодне някого.* Йовков. *Ще бодна още един път и спирам да шия.* 2. *Нар.* За цвете, зеленчук — посаждам. *Завчера посадих кукуруз, па сега ходих да бодна тук-там фасулец.* Влайков. **бодвам се, бодна се** *възвр.* и *страд.*

бодèж *м.* Остра краткотрайна болка, обикн. в гърдите или кръста — най-често от настинка. *Архиварят отдавна вече чувствуваше някакви особени бодежи в лявата страна на гърдите.* Смирненски.

бо̀дене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бода.

бодѝл¹, *мн.* бодлѝ, *м.* Остър израстък на растение или животно; шип, трън. *Аз съм синчец, аз съм радост, | бодил по мен не расте.* Вазов. *Бодил на роза. Бодил на акация. Бодли на таралеж.*

бодѝл², *мн.* бодѝли, *м. Бот.* Растение с остри игловидни шипове; трън. *Силите ѝ бяха изчерпани от страшното двудневно бягане и от глад, а краката изрязани от камънаците и бодилите.* Вазов. □ **Магарешки бодил** — име на няколко бодливи растения: Carduus, Cirsium afrum, Xanthium spinosum и др.

бо̀дка *ж. Нар. Остар.* Монета с най-малка стойност; бабка, пара̀. *Хиляди думи за бодка.* Погов. *И бодка не струва. Ни бодка по-долу.*

бодлѝв, -а, -о, *прил.* **1.** Който има бодили. *Из бодливите храсталаци тихо се провираха патрулите.* Йовков. *Бодлив тел.* **2.** За рогат добитък — който има навик да боде. *На бодлива крава бог рога не дава.* Послов. *Бодлив вол.* **3.** *Прен.* Който болезнено засяга, жегва; хаплив, язвителен. *Бодлив език.*

бодлоко̀ж, -а, -о, *прил. Зоол.* **1.** За животно — който има бодли по кожата. *Бодлокожи животни.* **2.** Като *същ. мн.* **бодлокожи** — група безгръбначни морски животни: морски таралежи, морски звезди, морски краставици, морски лилии.

бо̀дна. Вж. б о д в а м.

бо̀дро. *Нареч. от* бодър. *Бодро крачим напред.*

бо̀дрост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на бодър. *И по всички лица, преди малко тъй настръхнали, сега се появи спокойствие и бодрост.* Вазов. *Изрядко само някаква надежда го изпълняше с бодрост.* Елин Пелин.

бо̀дър, -дра, -дро, *мн.* -дри, *прил.* Изпълнен със сили; жизнен, буден. *Върви̇ той бодър, неуморен, | върви години, векове | . . . | А тоя чуден, неуморен | керван Напредък се зове.* Вазов. *Ще гледам как вие | се връщате бодри и здрави | и тихо ще шепна: | „О, колко е хубав светът!“* Вапцаров. **2.** Който изразява бодрост, жизненост. *Бодър вид. Бодра стъпка. Бодър дух.* ‖ Бдителен, буден. *Мечтател безумен, образ невъзможен, | на тъмна епоха син бодър, тревожен, | Раковски, ти дремеш под бурена гъст.* Вазов. *Бодър страж.*

бо̀дърствувам, -аш, *несв. Книж.* Стоя буден; бдя. *Но Чудото* (прякор) *не заспа лесно, дълго бодърствуваше със свито сърце и нерадостни мисли в ума.* Вежинов.

бо̀дърствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бодърствувам.

боевѝ, -а, -о, *прил.* (рус.). **1.** Боен. *Боева подготовка. Боева готовност.* **2.** *Прен.* Който е годен, готов за борба; бояк, боен. *Боеви съюз. Боево единство. Боева партия.* **3.** Първостепенен. *Боева задача. Боева програма.*

бо̀ен, бо̀йна, бо̀йно, *мн.* бо̀йни, *прил.* **1.** Който се отнася до война или е предназначен за война, сражѐние, бой; боеви. *Бойно поле. Бойна линия. Бойно отличие. Боен другар. Бойни припаси.* **2.** *Прен.* Който е годен, готов за борба; боеви, бояк. *Отечественият фронт е траен боен съюз на работници, селяни, занаятчии и интелигенция.* Г. Димитров. □ **Бойно кръщение** — първо участие в сражение. **Бойна операция** — проведени по предварителен план военни действия. **Боен театър** — място, на което се развиват военни действия. **На бойна нога** — в пълна готовност за война.

боеспосо̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който е годен, способен да участвува в бой, в сражение. *Боеспособна армия.*

боеспосо̀бност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* боеспособен.

боѐц, *мн.* бойцѝ, *м.* **1.** Войник, който е подготвен да участвува в бой. **2.** Лице, което е участвувало във война. *Боец от фронта.* **3.** *Прен.* Борец за някаква идея. *Съюз на бойците против фашизма.*

бо̀жа се, бо̀жиш се, *мин. св.* бо̀жѝх се, *несв., сред. Диал. Рядко.* Кълна се в бога. *И тя се божеше и кълнеше, че с очите си видяла.* Вазов.

бо̀же. Вж. б о г.

бо̀жек, *мн.* -ци, *м. Диал.* Просяк. *Ето един сляп просяк, ама и той другояче облечен, не като нашите божеци.* Влайков.

бо̀жем *частица. Нар.* Уж, сякаш, като че ли. *Само му викам да се прекръсти, и той, божем сили, ама не може да мръдне.* Елин Пелин.

бо̀жески, -а, -о, *прил. Остар.* Присъщ, съответен на бог. *Между многото други чудовищни мании, Калигула е имал и тая — да се мисли бог и да иска божески почести.* Величков.

божѐствен, -а, -о, *прил. Книж.* Който се отнася до бога. *Исусе, аз те чувам — божествени слова | се ронят и замират — сред тъмната мълва.* Лилиев. *Божествена литургия.* ‖ Прекрасен, съвършен. *Божествена музика. Божествена красота.*

божѐствено *нареч.* Прекрасно, съвършено.

божество̀, *мн.* -а̀, *ср.* **1.** Обикн. в езическа религия — бог. *Олимпийски божества. Египетско божество.* **2.** *Прен.* Лице, което се почита, величае като бог. *Стените се красяха от портретите на новите му божества: Херцен, Вяра Засулич.* Вазов.

бо̀жѝ, бо̀жа̀ *и* (старин.) бо̀жия, бо̀жо̀ *и* (старин.) бо̀жие, *мн.* бо̀жѝ. *Прил. от* бог. *В иконостаса пред лика на божията майка мъждукаше кандило.* Елин Пелин. *От твоите уста в божиите уши.* Погов. *Божа дарба. Божия заповед. Божия помощ. Божи служител. Божи свят. Всеки божи ден. Царство божие.* □ **Божи гроб** — Йерусалим. **Божо дърво** (бот.) — ароматично храстовидно растение. Artemisia camphorata. **Божа кравица** — а) *Зоол.* Червена буболечка с черни точици; калинка-малинка. Coccinella septempunctata. б) *Прен.* Тих, кротък, безобиден човек. *„Някой си Чушкаров“, тоест някой си човечец, някоя си нищожна твар, за която никой не знае. Някоя си божа кравица.* Вазов. **Божа майка** — Богородица. **Божа обител** — манастир. **Божи човек** — кротък, смирен човек. **Закон божи** — вероучение. **Син божи** — Исус Христос.

божигро̀бски, -а, -о. *Прил. от* божи гроб. *Божигробски кръст. Божигробска броеница.*

Божѝк и **Божѝч** *м. Диал.* **1.** Християнският празник Рождество Христово — 7 януари; Коледа. *Зад много планини. . . | . . . тоз път Божич сами | посрещаха юнаците.* К. Христов. *На Божич — кравай, на Благовец — агне.* Погов. **2.** Исус Христос; млада бога. *Ще ли ми дойдеш, Коледо, | ще ли ми пратиш Божика — | с бя-*

лата ясна звездица | да ми огрее в небето. Багряна.

бо̀жичко. *Зват. от* бог. *Умал.* 1. Обращение към бога. *Ех, сполай ти, божичко и света Богородице, че и за мен са се сетили хората.* Влайков. 2. Като *междум.* — за израз на учудване, уплаха, радост. *Божичко, как ме уплаши!* Йовков.

божу̀р *м.* Градинско или диво цвете с едри кичести, обикн. червени цветове. Paeonia officinalis. *Я не плачи, я не жалей, | планино зелена. | ... | По тебе ще пак да цъфтят | божур и лалета.* Каравелов.

божу̀рище, *мн.* -а, *ср. Диал.* Място обрасло с божур.

божу̀ров, -а, -о, *прил.* 1. Който принадлежи на божур. *Божурова пъпка.* 2. Тъмночервен като божур. *Замфирица кипна. Лицето ѝ доби нов цвят: божуров.* Вазов.

боза̀ *ж.* (перс.). Възсладко безалкохолно питие, което се прави от просо, царевица и др.

бо̀зав, -а, -о, *прил.* (тур.). *Нар.* Който има светлокафяв цвят с пепелява отсянка. *Бай Ганьо беше облечен в бозави шаячни дрехи.* Ал. Константинов.

бозаджѝйница *ж.* Заведение, в което се прави или продава боза.

бозаджѝйски, -а, -о. *Прил.* от бозаджия.

бозаджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Човек, който прави или продава боза. □ **Халваджия за бозаджия** (разг., пренебр.) — за лица с еднакви слабости, които взаимно се поддържат.

боза̀ене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бозая.

боза̀йник, *мн.* -ци, *м.* 1. *Зоол.* Гръбначно животно, което кърми малките си с мляко. 2. *Рядко.* Дете, което още бозае; кърмаче. *Та то всичко полудяло: от старци до бозайници — помисли си той.* Вазов.

боза̀йниче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бозайник (в 2 знач.); кърмаче. *Нощта е настала и аз съм сънен, като бозайниче дете.* Вазов.

боза̀я, -а̀еш, *мин. св.* боза̀х, *несв.* За дете — смуча мляко от женска гръд, или за животно — от бозка, от виме; суча. *Стояница го взе в прегръдките си, извади гърдата си и му даде да бозае.* Елин Пелин. *Малките кончета бозаеха от майките си.* Йовков.

бо̀звам, -аш, *несв.*; **бо̀зна,** -еш, *мин. св.* бо̀зна̀х, *св.* Бозая малко, веднаж или няколко пъти по веднаж. *Детето бозна още малко и заспа.*

бо̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бозвам.

боздуга̀н *м.* (тур.). *Истор.* Старинно оръжие за нанасяне удари — тежка топка с дръжка. *Стани рано, Марко Кралевики, | да се биеш с тежка боздугана.* Вапцаров.

бо̀зка *ж.* Млечен орган у женски животни. *Свиня с дванайсет бозки.* ‖ *Разш.* Женска гръд; нянка. □ **Дете на бозка** (нар.) — кърмаче. *А тия сто хиляди души, осъдени да мрат, бяха уви, бедни, беззащитни бащи, слаби майки, дечица на бозка или в утроба още.* Вазов.

бо̀зна[1]. Вж. б о з в а м.

бо̀зна[2] *частица. Съкр. от* бог знае. Срв. б о г. *Днес са тук, а бозна утре где глава ще подслонят.* П. П. Славейков. *Бозна какво си направил.*

бой[1], бо̀ят, бо̀я, *мн.* боевѐ, *м.* 1. Само *ед.* Нанасяне удари върху човек или животно; побой. *Десетина души, почернели от бой и мъки, насядаха окол прощална, народна трапеза и тъжно, мрачно обръщаха очи към народа.* Ботев. *Да вземе човек да ви удари един хубав бой, та да се научите на ред!* Л. Стоянов. 2. Стълкновение между две враждебни страни (войски, военни части и др.); битка, сражение. *Тоз, който падне в бой за свобода, | той не умира.* Ботев. *Да се хвърлим в боя с пламък | за земя и за народ!* Вес. Георгиев. *Милият загина в бой | и не ще го вече видя.* Вапцаров. *Паметни ще останат героичните боеве през зимата на 1942—43 г. на партизанските отреди в Средногорието.* Г. Димитров. *Въздушен бой. Ръкопашен бой.* □ **Влизам в бой** — започвам да̀ се сражавам. **Дръпвам (тегля) бой на някого** (разг.) — набивам някого.

бой[2] бо̀ят, бо̀я, *мн.* няма, бо̀я (сл. ч.), *м.* (тур.). *Разг.* Височина на човек или животно; ръст. *Хлапак от четвърти клас,- нито боят му бой, нито силите му сили, а той стои спокойно и уверено.* Караславов. *Ръжта е висока колкото боя ми.* Йовков. □ **Човешки бой** (разг.) — мярка за височина, равна на човешки ръст. *Висок два човешки боя.*

бо̀йки, -а, -о, *прил.* (рус.). Бояк.

бо̀йко. *Нареч. от* бояк; смело, енергично. *Бойко бе отпразнуван Първи май и от трудещите се в капиталистическите страни.* Раб. дело, 1948 г.

бо̀йкост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Книж. Отвл. същ. от* бояк. *При една жива фантазия и смел полет, той съединява яркостта на формата, бойкостта на фразата, леснотията на техническото владение на стиха.* Вазов.

бойко̀т *м.* (англ.). Начин на борба срещу отделно лице, фирма, сдружение, учреждение или държава, който се изразява в отказ или забрана да се правят покупки от този, срещу който се води борбата, да му се оказва сътрудничество или да се поддържат с него стопански, културни и др. сношения.

бойкотѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя, обявявам бойкот.

бойкотѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бойкотирам.

бо̀йлер *м.* (англ.). Затворен цилиндричен казан, свързан с водопроводната инсталация, в който се набира затоплена вода.

бойлѝя, -та, *мн.* -ѝи, *прил.* Само в съчет. **пушка бойлия** (в нар. пес.) — дълга тънка пушка. *Нарами пушка бойлия, | препаса сабя френгия.* Нар. пес.

бо̀йница *ж. Истор.* Тесен отвор в зид на укрепление, предназначен за стреляне. *Тия зъбчати зидове, тия бойници в тях, тия кули, тия бастиони господаруваха над столицата.* Вазов.

боклу̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Разг.* Смет. *Кофа за боклук.*

боклукчѝйски, -а, -о. *Прил. от* боклукчия. *Боклукчийска кола.*

боклукчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м. Разг.* Лице, което се занимава със събиране и изхвърляне на боклук; сметосъбирач.

боклу̀ча, -иш, *мин. св.* боклу̀чѝх, *несв.* Правя боклук; замърсявам.

боклу̀чав, -а, -о, *прил. Разг.* Който съдържа боклук; нечист, замърсен. *Боклучав двор. Боклучав боб.*

бокс[1], бо̀ксът, бо̀кса, *мн.* бо̀ксове, бо̀кса (сл. ч.), *м.* (англ.). **1.** *Спорт.* Борба с пестници по особени правила. **2.** Вид хладно оръжие за нанасяне удар с пестник. *Никой не може да отива на мястото на изборите с каквото и да било оръжие, включително тояги, бастуни, боксове и др.* Раб. дело, 1949 г.

бокс[2], бо̀ксът, бо̀кса, *мн.* няма, *м.* (англ.). Вид хромирана телешка кожа за обувки, чанти и др.

бокс[3], бо̀ксът, бо̀кса, *мн.* бо̀ксове, бо̀кса (сл. ч.), *м.* (англ.). Преградено място в обор или свинарник за едно животно. *Когато се заслуша, той познава коя свиня от 18-те бокса на свинарника се обажда.* Раб. дело, 1950 г.

боксѝрам, -аш, *несв.* Боксувам.

боксѝрам се, -аш се, *несв., сред.* Състезавам се на бокс[1] (в 1 знач.).

боксѝране[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боксирам.

боксѝране[2], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боксирам се.

бо̀ксов[1], -а, -о. *Прил. от* бокс[1]. *Боксови състезания.*

бо̀ксов[2], -а, -о. *Прил. от* бокс[2]. *Боксови обуща.*

бо̀ксов[3], -а, -о. *Прил. от* бокс[3]. *Боксова преграда.*

боксу̀вам, -аш, *несв.* За автомобилно колело — въртя се без да предвиждвам колата.

боксьо̀р *м.* (фр.). Спортист, който се боксира; специалист по бокс.

болва̀н *м. Диал.* Балван.

болга̀р, *мн.* няма, *м.* Вид едро бяло десертно грозде; афузали.

боледу̀вам, -аш, *несв.* Страдам от болест; болен съм. *Той отслабна, залиня, боледуваше често.* Йовков. *Боледувам от шарка.*

боледу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боледувам. *Тежко боледуване.*

болѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* болея.

болѐж *м. Нар.* Болка, обикновено телесна. *Ненадейно аз почувствувах силен болеж в гърба.* Вазов.

болѐжка *ж. Нар.* Болеж, болка. *Но Огнянов, като поиска да се обърне, изохка от силна болежка.* Вазов. *Закачки, смях, ала като насила: | болежка всяко младо сърце свива.* К. Христов.

болѐзнен, -а, -о, *прил.* **1.** Присъщ на болен човек; нездрав. *Болезнено състояние. Болезнен вид.* **2.** Който изразява болка; мъчителен, страдален. *Болезнен писък. Болезнена гримаса.* **3.** Който причинява болка. *Болезнен удар.* **4.** Прекалено чувствителен. *Болезнени амбиции. Болезнено честолюбие.*

болѐзнено. *Нареч. от* болезнен. *И свива се болезнено сърцето | в пустинята на земния живот.* П. П. Славейков.

болѐзненост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* болезнен.

болѐзън, обикн. *мн.* болѐзни, *ж. Диал.* Болест, болка. *Тогаз света слетяла грозна участ: | глад най-напред, а после труд, болезни.* Вазов. *Налегнали са ме болезни, не мога да изтрая.*

бо̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който страда от болест. *Противоп.* здрав. *Болен бях, цял в огън и треска.* Йовков. *Душевно болен. Болен от гърло. Тежко болен.* || *Прен.* Разстроен, ненормален, болезнен. *Болно въображение. Болна амбиция.* **2.** Като *същ.* **болният, болната, болното** — болен човек. *Болните лежат търпеливо, говорят спокойно, пият си чая и чакат мирно.* Л. Стоянов. *Болен здрав носи.* Погов. *Дали си болна лежала, или си болен гледала.* Погов. □ **Болно време** — време на смутове. **Болен въпрос** — трудно разрешим назрял въпрос. **Болно място** — слабото място на някой въпрос. **Лягам (падам) болен** (разг.) — разболявам се.

болеро̀, *мн.* -а̀, *ср.* (исп.). *Остар.* Вид къса женска дреха без ръкави; елече.

бо̀лест, -тта̀, *ж.* **1.** Смущение в нормалното състояние на организма. *Той бе почнал да линее от някаква си невярна болест и лицето му от ден на ден тъмнееше.* Елин Пелин. *Болестите и неприятелите по растенията нанасят големи загуби на стопанството. Вътрешни болести. Епидемични болести. Венерически болести.* || Смущение в психичното състояние на човека. *Душевна болест.* **2.** *Прен. Разг.* Прекалена слабост, страст към нещо. *Пушенето е цяла болест у него.* □ **Захарна болест** (мед.) — болест, при която се явява смущение в обмяната на веществата и отделяне на захар в урината; диабет. **Морска болест** — разстройство при пътуване по море.

бо̀лестен, -стна, -стно, *мн.* -стни. *Прил. от* болест. *Болестни прояви.*

болѐя, -еш, *мин. св.* болях, *несв. Рядко.* Боледувам. *Защо ти са, братко, тъй жълти ръцете | и образът синкав, подпухнал? | Болял ли си болест невярна, че тъй ти | миришеш на пръст, на подмухнал?* П. П. Славейков. || Страдам, мисля. *За вас сега мислим, о, скъпи герои. |. . .| Далеко от вази — с вас мъки делиме, | от вашите рани и ние болеем.* Вазов. *И колко болееше за мене и за дома.* Влайков.

бо̀лка *ж.* **1.** Мъчително усещане, причинено от някакво телесно страдание. *Тя вече не усещаше и болката на счупената си глава.* Елин Пелин. **2.** *Разг.* Остра нужда, грижа. *Ние имаме една голяма болка — чувствуваме голяма нужда от вода.* Опитът на първенците. *Кажете си болката.* || *Прен.* Силно огорчение, душевно страдание; мъка, скръб. *В душата — горчилка, | сърцето ти болка притиска.* Вапцаров. **3.** *Диал.* Болест. *И като я налегна някаква болка, за десетина дни падна и свърши.* Влайков. □ **Не е болка за умиралка** (разг.) — не е много важно.

болна̀в, -а, -о, *прил.* Който има разклатено здраве, който често боледува; неразположен, леко болен. *Болнаво дете.* || Който изразява болезненост, неразположение. *Болнав вид.*

болнѝк, *мн.* -ци, *м. Нар.* Болен човек. *Тежко е да се гледа болник, кога се залежи.* Влайков.

бо̀лница *ж.* Лечебно заведение за болни на легло. *Разболееш се, вземат те в болницата.* Елин Пелин. *Постъпвам (отивам) в болница.*

болнича̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Болничен служител.

болничарка *ж.* Жена болничар.

болничен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* болница. *Болнична стая. Болнично отделение. Болнична обстановка. Болничен лист.*

болно *нареч.* Мъчно, тежко. *И болно сви се моето сърце.* К. Христов. *Става ми болно.*

болногледач *м.* Лице, което по занятие гледа болни, прислужва на болни.

болногледачка *ж.* Жена болногледач.

болт, болтът, болта, *мн.* болтове, болта (сл. ч.), *м.* (англ.). *Техн.* Метална пръчка с главичка на единия край, обикн. с нарез на другия, за свързване отделни части на машини и др.

болшевизация, *мн.* няма, *ж.* (рус.). Болшевизиране.

болшевизирам, -аш, *несв.* и *св.* Внедрявам идейните и организационни принципи на болшевизма; извършвам болшевизация. **болшевизирам се** *страд.* и *сред.*

болшевизиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* болшевизирам *и от* болшевизирам се.

болшевизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Ленинско-сталинско учение за революционнопролетарското движение и революционното преобразяване на капиталистическото общество в комунистическо. *Ние считаме антифашисткото въстание през септември 1923 година като преломен момент в развитието на Партията от тесничеството към болшевизма.* Г. Димитров.

болшевик, *мн.* -ки *и* -ци, *м.* (рус.). Непоколебим и упорит последовател на болшевизма, на учението на Ленин и Сталин; член на Болшевишката партия (КПСС), комунист.

болшевичка *ж. Рядко.* Жена болшевик.

болшевишки, -а, -о. *Прил. от* болшевик *и от* болшевизъм. *Сплотени около великата Болшевишка партия, съветските народи уверено и твърдо вървят към осъществяването на комунизма.* Г. Димитров. *Болшевишка тактика.*

болшевишки. *Нареч. от прил.* болшевишки. *Трябва да усвоим умението по марксистки, по болшевишки, конкретно да поставяме задачите и въпросите и конкретно да ги решаваме.* Г. Димитров.

болшинство, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Мнозинство. *Противоп.* меншество, малцинство. *Болшинството гласува за направеното предложение.*

боля. Само 3 *л.* боли, *мин. св.* боля, *несв.* **1.** Усеща се болка. *Боли, братче, ох, как боли-и-и.* Л. Стоянов. **2.** В съчет. с *лично местоим.* м е, т е, г о и пр. — усещам болка. *Па и главата как ме болеше от удара! Едва можех да стоя.* Влайков. *Раните вече не ни болят — ние не обръщаме внимание на тях.* Л. Стоянов. *Много ли те боли стомахът? Боли ме глава. Боли го зъб.* || *Прен.* Страдам, мъчно ми е. *Може би си прав, любими, / ала мене ме боли / и тежи ми, и тежи ми / тая страшна пустота.* Вапцаров. *Мене сърцето ме боли за България, тая бедна турска робиня.* Вазов.

болярин, *мн.* боляри, *м. Истор.* Лице от висшата управителна класа при феодалния строй у нас и в Русия. *Болярите се делили на два класа: на велики и малки боляри.* Вазов. || *Остар.* Господар, богат човек. *Стар болярин — зъл лихварин / в края наш се слави.* Яворов.

болярка *ж.* Жена или дъщеря на болярин.

болярски, -а, -о. *Прил. от* болярин. *Дария беше от висок болярски род.* Вазов.

болярство, *мн.* няма, *ср.* **1.** *Истор.* Съсловие на боляри. *Така изчезна старото болярство, което по користни подбуди измени на рода си и мина в служба на покорителите на България.* В. Коларов. **2.** *Прен.* Качество на болярин. *Елено болярко, хвала ти на болярство и на юначество.* Ст. Загорчинов.

бомба[1] *ж.* (фр.). *Воен.* **1.** Вид снаряд с избухливо вещество, който се пуска от самолет. *Запалителна бомба. Атомна бомба.* **2.** *Остар.* Такъв снаряд за хвърляне с ръка. *Ръчна бомба.*

бомба[2] *ж. Диал.* Бъчва за вино. *Старото вино се изпиваше и започваха вече да идат колата на преславските винари, които носеха големи бомби с непрекипяло вино.* Йовков.

бомбардирам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Правя, извършвам бомбардировка. *Вражеската авиация и флота непрекъснато бомбардират и разрушават италианските военни бази и пристанища.* В. Коларов. *Дъждът и мъглата пречат на авиацията да атакува и бомбардира с точност своите обекти.* Отеч. фронт, 1950 г.

бомбардиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бомбардирам.

бомбардировач *м. Авиац.* Военен самолет за бомбардиране. *Лек бомбардировач. Тежък бомбардировач. Четиримоторен бомбардировач.*

бомбардировка *ж.* Обстрелване с артилерийски оръдия или хвърляне на бомби от самолет.

бомбардировъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* бомбардировка. *Бомбардировъчен самолет.*

бомбастичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* За думи, изрази и др. — който цели да произведе неоправдано силен ефект; пресилен, надут. *Бомбастична фраза.*

бомбастично. *Нареч. от* бомбастичен.

бомбастичност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* бомбастичен.

бомбе, *мн.* -та, *ср.* (фр.). **1.** *Остар.* Твърда мъжка шапка с обло дъно. **2.** Изпъкнала предна част на обувка.

бомбен, -а, -о. *Прил. от* бомба[1] (в 2 знач.). *Бомбен атентат.*

бомбохвъргач *м. Воен.* Оръдие за хвърляне на бомби.

бомбохвъргачка *ж. Воен. Остар.* Бомбохвъргач.

бон, бонът, бона, *мн.* бонове, бона (сл. ч.), *м.* (фр.). *Банк. Остар.* Паричен знак с определен падеж на плащане. *Съкровищни бонове.*

бонбон *м.* (фр.). Късче захарно изделие, обикн. подправено. *Ментови бонбони. Шоколадени бонбони.*

бонбонен, -а, -о. *Прил. от* бонбон. *Бонбонена фабрика. Бонбонена кутия.*

бонбониера *ж.* (фр.). Специална кутия за поднасяне на бонбони.

боне, *мн.* -та, *ср.* (фр.). *Остар.* Домашна женска шапчица.

бонифика̀ция *ж.* (лат.). Повишаване на уговорената цена на стока, специално на зърнени храни, поради по-доброто ѝ качество.

бор[1], бо̀рът, бо̀ра, *мн.* бо̀рове, бо̀ра (сл. ч.), *м.* Планинско иглолистно дърво с дълги листа. Pinus. *Така, урвата на Бричебор е изключително облечена с гора от иглолистни дървета: ела, бор, мура.* Вазов.

бор[2], бо̀рът, бо̀ра, *мн.* няма, *м.* (араб.). *Хим.* Химически елемент, който влиза в състава на много минерали.

бора̀вене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боравя.

бора̀вя, -иш, *мин. св.* бора̀вѝх, *несв.* Действувам, занимавам се с нещо. *Полето на литературата, в която той боравѐше властно, ни бе сближило.* Вазов. *Боравя с много пари.*

бора̀кс, *мн.* няма, *м.* (перс.). *Хим.* Съединение на боровата киселина — бял прах, който се употребя в индустрията, аптекарството, козметиката и др.

борба̀ *ж.* **1.** Схватка, сблъскване между двама противници, при което единият се стреми да надвие другия. *Тогава в тоя мрак се захвана бясна борба с ръце, с нокти, с крака, със зъби.* Вазов. || *Спорт.* Състезание между двама противници, от които всеки се стреми да повали другия на земята. *На стадиона се провеждат състезания по борба, бокс и др.* **2.** Сражение, бой. *Подкрепи и мен ръката, / та, кога въстане робът, / в редовете на борбата / да си найда и аз гробът.* Ботев. **3.** *Прен.* Сблъскване между противоположни обществени групи, класи, идеологии и др. за надмощие. *В най-тежките години на монархофашистката диктатура и германската окупация Партията смело възглави борбата против фашизма и чуждите завоеватели, организира и ръководи партизанското движение.* Г. Димитров. *Борба за мир. Борба за освобождение. Класова борба. Политическа борба.* || Сблъскване на противоположни идеи, разбирания, чувства. *Общопризнато е, че никаква наука не може да се развива и преуспява без борба на мненията, без свобода на критиката.* Сталин. *Вътрешна борба. Душевна борба.* **4.** Дейност за премахване или унищожаване на нещо. *Борба с туберкулозата. Борба с епидемиите. Борба с предразсъдъците.* **5.** *Прен.* Усилия, напрегнат труд за постигане на нещо. *Борба за повишаване на качеството. Борба за икономии.* □ **Борба за съществуване** — стремеж за самозапазване.

борд, бо̀рдът, бо̀рда, *мн.* няма, *м.* (хол.). *Мор.* Надлъжна странична стена на кораб или на самолет. *На борда на парахода. На борда на самолета.*

бордѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* (румън.). Жилище, вкопано в земята; бордел, землянка. || *Разш.* Нехигиенична, схлупена къща, колиба. *Сутринта отиваме да посетим румънската къща-музей, която е на другия край на селото. До нея стои един вехтък, нисък и тъмен бордей.* Вазов.

бордѐл *м.* (ит.). Бордей.

бордеро̀, *мн.* -а̀, *ср.* (фр.). **1.** *Банк.* Извлечение от банкова сметка. **2.** Опис на документи или ценни книжа.

бордо̀, *мн.* няма, *ср.* (фр.). **1.** Вид червено вино. **2.** Тъмночервен цвят.

бордю̀р *м.* (фр.). **1.** Дялани камъни или бетонни блокове, с които е очертан краят на тротоара откъм улицата. **2.** Ивица, шарка, която очертава края на даден предмет. *Бордюр на таван. Бордюр на килим.*

бо̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боря *и от* боря се.

борѐц, *мн.* борцѝ, *м.* **1.** Човек, който участвува в борба срещу противник, неприятел. *И боят кипеше отвътре, отвън, / много борци храбри спяха вечен сън.* Вазов. || Човек, който ратува за осъществяването на някаква идея. *Борец против фашизма. Борец за мир.* **2.** Спортист, специалист по борба. *Борец от тежка категория.* **3.** *Разг.* Великденско яйце, което е останало здраво при чукане с повече яйца.

борѝка *ж. Бот.* Бор. *Вечно зелени борики / остри върше залюляха.* К. Христов. *Бяла борика. Черна борика.*

борѝков, -а, -о. *Прил. от* борика. *Донесоха миризливи борикови вейки от планината.* Вазов.

бо̀рина, *мн.* няма, *ж. Събир.* Смолисти трески от бор, които служат за подпалки, а в миналото и за осветление. *Разрови пепелта, начупи суха клечка, / па пална борина.* К. Христов.

борѝчкам се, -аш се, *несв., взаим.* **1.** Боря се с някого без голямо напрежение, на шега. *Захващаме да се боричкаме, да се гоним из собата, да се крием под чергата.* Влайков. || *Рядко.* Боря се, преборвам се. *Той видя на светлината на месечината, че другарят му отчаяно се боричкаше с десетина души.* Вазов.

борѝчкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* боричкам се.

боркѝня *ж.* Жена борец. *Слязоха предпазливо във вилата на кака Донки Станчева, уволнена народна учителка, боркиня и мъжествена жена.* А. Каралийчев.

бо̀рмашина *ж.* (нем.). *Техн.* Машина за пробиване на дупки в метал, дърво или друга твърда материя.

бо̀ров[1], -а, -о. *Прил. от* бор[1]. *Борова гора. Борови клонки.*

бо̀ров[2], -а, -о. *Хим. Прил. от* бор[2]. *Борова киселина. Борова вода. Боров вазелин.*

боровѝнка *ж. Бот.* **1.** Планинско растение с дребен черен или червен плод. Vaccinium myrtillus. **2.** Плодът на това растение. *Мармелад от боровинки.*

бо̀рса *ж.* (гр.). **1.** Тържище на едро. *Зеленчукова борса.* **2.** Учреждение за сключване на големи финансови и търговски сделки. □ **Борса на труда** (в капиталистическите страни) — учреждение, в което се регистрира търсенето и предлагането на труда на безработните. **Стокова борса** — учреждение, в което се сключват сделки за покупка и продажба на ценни стоки. **Фондова борса** — учреждение, в което се сключват сделки за покупка и продажба на ценни книжа. **Черна борса** (разг., остар.) — незаконна продажба на търсени стоки на много високи цени.

бо̀рсов, -а, -о. *Прил. от* борса. *Борсови спекулации.*

борсу̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Зоол. Диал.* Язовец.

борч, бо̀рчът, бо̀рча, *мн.* бо̀рчо̀ве, *м.* (тур.). *Разг.* Паричен дълг. *От кого не си взел* (пари), *где не си направил борч?* Йовков. *Стар борч не умира.* Погов. *Потънал съм в борчове.*

бо̀рче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бор[1]. *Зелени борчета..., липи радостно шептят с листата си.* Вазов.

бо̀рчески, -а, -о, *прил.* **1.** Който проявява стремеж към борба. *Борческа натура. Борчески дух.* **2.** Който изразява стремеж към борба. *Борчески лозунг.*

бо̀рчески. *Нареч. от прил.* борчески. *Настроен борчески.*

борчлѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* (тур.). *Разг.* Лице, което има парични задължения; длъжник. *Че той и мене ди продаде, пак борчлия ще му остана.* Караславов.

борш, бо̀ршът, бо̀рша, *мн.* (рядко) бо̀ршове, *м.* (рус.). Супа със зеле и друг зеленчук.

бо̀ря, -иш, *мин. св.* бо̀рѝх, *несв. Рядко.* Измъчвам някого. *Тежки мисли я бореха и измъчваха.* Влайков. *Съвестта ме бори. Сън го бори.*

бо̀ря се, -иш се, *мин. св.* бо̀рѝх се, *несв.* **1.** *Взаим.* Правя физически усилия да надвия някого. *Врява, писък, глъч от развилнели деца, които се борят и се бият.* Вазов. *Чуваше се ръмжене, като че се късаха вериги: вълкът и кучето се бореха все тъй прави, все тъй гърди срещу гърди.* Йовков. **2.** *Сред.* Стремя се да победя, да надвия някого; водя борба, воювам (с оръжие, със слово и др.). *Вдъхни всекиму, о боже! | любов жива за свобода — | да се бори кой как може | с душманите на народа.* Ботев. *Принуден да се бори едновременно с татарите и с гърците, които нападат България, той* (Ивайло) *се вижда изместен от Ивана Асена IV.* Вазов. || *Обр. Боря се с вълните. Боря се срещу вятъра. Боря се с опасности.* **3.** *Сред.* Стремя се да постигна нещо, като преодолявам трудности, пречки. *Боря се за правдата. Боря се за мир.* **4.** *Взаим.* За чувства, желания и др. — намирам се в противоречие, в стълкновение или конфликт. *Тежко беше на душата му, много тежко. В нея се бореха различни чувства.* Влайков. *И дълго в душата му се бореха клетвата и прошката.* Елин Пелин.

бос, -а, -о, *прил.* **1.** Който е с голи крака; необут. *Бос, с'подигнати крачоли и напрашени нозе, той върви в самите стъпки на коня.* Йовков. *Хвани босия, че му вземи цървулите.* Послов. *На бос крак.* **2.** За животно — който е неподкован. *Бос кон.* **3.** *Прен.* Неподготвен достатъчно; неосведомен. *Той е бос в тая област.* □ **Гол и бос** (разг.) — който няма нищо, съвсем беден. *А той беден, гол, бос, лишен от имотът,| за да е полезен дал си бе животът.* Вазов.

босенѝчък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил.* Само в израз **бос-босеничък** — съвсем бос.

боси̇лек, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Бот.* Ароматно градинско цвете. Ocimum basilicum. *Босилек много мирише, | та всичко живо събуди.* Нар. пес. *Стрък босилек.*

боси̇лков, -а, -о. *Прил. от* босилек. *Босилкова китка.*

бо̀сичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* бос. *Едно селянче момиче ни донесе кафето в стаята — босичко, русокосо, със сухичко лице.* Вазов.

бо̀со. *Нареч. от* бос. *Обул обущата на босо.*

босокра̀к, -а, -о, *прил.* Босоног.

босоно̀г, -а, -о, *прил.* Който е с боси нозе; босокрак, необут. *Припкат босоногите дечица.* Смирненски.

босота̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Качество на бос. **2.** *Прен.* Неосведоменост, невежество. *Ето где се изисква най-голямото изкуство: да умееш не само да скриеш своята умствена босота, но и да се покажеш образован.* Ал. Константинов.

боста̀н *м.* (тур.). **1.** Зеленчукова градина. **2.** Нива, насадена с дини и пъпеши. *Той сееше, копаеше в бостана, в лозето, в градината.* Каравелов.

бостанджѝя -та, *мн.* -йи, *м.* Човек, който притежава или обработва бостан. *На бостанджия краставици не продавай.* Послов.

боста̀нски, -а, -о. *Прил. от* бостан. □ **Бостанско плашило** (прен., разг., ирон.) — грозен човек.

бося̀к, *мн.* -ци, *м.* (рус.). В дореволюционна Русия — човек из средата на декласираните слоеве в града; бедняк.

бося̀шки, -а, -о. *Прил. от* босяк.

ботанѝк, *мн.* -ци, *м.* Учен, специалист по ботаника.

бота̀ника *ж.* (гр.). **1.** Наука за растенията. || Учебен предмет. **2.** Учебник по ботаника.

ботанѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Ботанически. *Ботаничен речник.*

ботанѝчески, -а, -о. *Прил. от* ботаника. *Ботаническа градина. Ботаническа сбирка.*

ботѝнка *ж.* (фр.). Женска или детска обувка, висока до глезена.

бо̀тур *м. Диал.* Пън на дърво; дънер. || *Прен.* Недодялан, груб човек.

боту̀ш *м.* (фр.). Висока обувка, която стига до коляното; чизма. *Войнишки ботуши. Гумени ботуши.* □ **Под ботуша на някого** — под нечия насилническа власт.

ботуша̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което изработва ботуши.

ботуша̀рски, -а, -о. *Прил. от* ботушар. *Ботушарски калъп.*

боту̀шки *мн., ед.* няма, *ж.* Женски или детски ботуши.

бохѐм *м.* (фр.). В буржоазното общество — човек на изкуството и на литературата, който живее ден за ден и води безгрижен живот.

бохѐмски, -а, -о. *Прил. от* бохем. *Бохемски нрави.*

бохѐмски. *Нареч. от прил.* бохемски. *Живея бохемски.*

бохѐмство, *мн.* няма, *ср.* Проява на бохем.

бохча̀ *ж.* (тур.). *Нар.* **1.** Четвъртит къс платно, в което се свързват или увиват дрехи и под. *Жената развързваше бохча, изваждаше едни дрехи, прибираше други.* Йовков. || Такова платно, заедно с увитите в него вещи. *Надвечер спря каруца. Свалиха денкове, кошници, бохчи.* Чудомир. **2.** *Разг.* Покривка за маса. *Ах пардон, извинете, оцапах ви бохчата.* Ал. Константинов.

бохчалъ̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Разг.* Дарове, завити в бохча, обикн. сватбени. *Дарове съм натъкала: | тънки ризи за роднини, | бохчалъци за най-близки.* Багряна.

бразѝлец, *мн.* -лци, *м.* Лице от основното население на Бразилия.

бразѝлка *ж.* Жена от основното население на Бразилия.

бразѝлски, -а, -о. *Прил. от* Бразилия *и от* бразилец. *Бразилско кафе.*

бра̀йно *м. Нар.* Обращение към брат. || *Разш.* Обращение към мъж. *Селото е това, брайно, ама Мариница — такова име в селото ни няма.* Елин Пелин.

брак[1], бра̀кът, бра̀ка, *мн.* бра̀кове, бра̀ка (сл. ч.), *м.* Законно свързване за съжителство на мъж и жена по взаимно съгласие. *Бракът и семейството са под закрила на държавата.* Конст., чл. 76. *Встъпвам в брак. Щастлив брак.* 2. Форма на узаконяване на такова съжителство. *Граждански брак. Църковен брак. Сключвам брак.*

брак[2], бра̀кът, *мн.* няма, *м.* (нем.). В производството — недобре изработени, негодни за употреба предмети; шкарто. *Качеството бе значително подобрено и бракът по-малък.* Раб. дело, 1950 г.

бракониѐр *м.* (фр.). Лице, което ходи на лов в забранено място или нарушава ловните закони и ограничения. *Бракониерите изтребиха фазаните по нашите места.*

бракониѐрски, -а, -о. *Прил. от* бракониер.

бракониѐрство, *мн.* няма, *ср.* Действие или проява на бракониер.

бракониѐрствувам, -аш, *несв. Рядко.* Върша бракониерство.

бракониѐрствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бракониерствувам.

бракоразво̀д *м.* Законно разделяне на свързани с брак мъж и жена.

бракоразво̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* бракоразвод. *Бракоразводно дело.*

бракосъчета̀вам, -аш, *несв.*; **бракосъчета̀я,** -а̀еш, *мин. св.* бракосъчета̀х, *св.* Извършвам бракосъчетание. **бракосъчетавам се, бракосъчетая се** *възвр.* и *взаим.*

бракосъчета̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бракосъчетавам *и от* бракосъчетавам се.

бракосъчета̀ние, *мн.* -я, *ср.* Установен граждански ред или църковен обред при сключване на брак. *Бракосъчетанието се извършва публично в общинския народен съвет, в присъствието на двама свидетели.* Отеч. фронт, 1949 г.

бракосъчета̀я. Вж. б р а к о с ъ ч е т а в а м.

брaку̀вам, -аш, *несв.* Отстранявам нещо като негодно за употреба; шкартирам. *Наистина, конят си имаше някои недостатъци, и как нямаше да го бракуват: беше сляп с едното око и накуцваше.* Йовков.

браку̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бракувам.

бран[1], бранта̀, *мн.* няма, *ж. Старин.* Война, битка, бой. *Четете да знайте, що в стари години | по тез земи славни вършили деди ни, | как със много кралства имали са бран | и от царе силни земали са дан.* Вазов. *И не затихна кървавата бран: | прелитат с вой снаряд подир снаряд.* Смирненски.

бран[2], бра̀нът, бра̀на, *мн.* бра̀нове, *м. Диал. Поет.* Водна вълна. *Тунджа мята бранове въз брода.* П. Ю. Тодоров.

бра̀на *ж.* Земеделско оръдие за разбиване на буци или за завлачване на орана нива. *За извършване на брануването се употребяват обикновени леки и средно тежки брани.* Раб. дело, 1950 г.

бранѐ, *мн.* -та, *ср. Отгл. същ. от* бера.

бра̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* бран[1]; боен. *Там роден съм! Там деди ми | днес почиват под земя, | там гърмяло тяхно име в мир и в бранните поля.* Вазов.

бранѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Защитник, пазител. *Целувам ви, юнаци, по челата, | покрити с прах и лаврови венци, | бранители на родината свята.* Вазов.

бранѝтелка *ж.* Жена бранител.

бра̀нище, *мн.* -а, *ср.* Гора, в която е забранено да се сече и да се пуска добитък. *Вълнистите поли и разклонения на Стара планина са покрити в по-голямата си част с гъсти зелени бранища.* Вазов.

бра̀нник, *мн.* -ци, *м. Старин.* Воин, войник. *И сред кипежа на кървава битка втурнах се мълком след нейния лик. | . . . | Сред редовете на бранници пращни | хиляди мечове хванах в ръце.* Смирненски.

брано̀сам. Вж. б р а н о с в а м.

брано̀свам, -аш, *несв.*; **брано̀сам,** -аш, *св.* Бранувам.

брано̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* браносвам.

брану̀вам, -аш, *несв.* Прекарвам брана през орана нива; завлачвам, браня.

брану̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бранувам.

бра̀нш, бра̀ншът, бра̀нша, *мн.* бра̀ншове, бра̀нша (сл. ч.), *м.* (фр.). Дял, клон от производството или търговията. *В организацията на вътрешната търговия бяха проведени сериозни преобразования, като се създадоха крупни държавни и смесени предприятия в редица браншове.* Г. Димитров.

бра̀ншов, -а, -о. *Прил. от* бранш. *Браншово сдружение* (остар.).

бра̀ня, -иш, *мин. св.* бранѝх, *несв.* 1. Отбивам нападение на неприятеля; пазя, защищавам. *О Шипка! Три дена младите дружини | как прохода бранят. Горските долини | трепетно повтарят на боя ревът.* Вазов. || *Разш.* Боря се в защита на нещо; отстоявам. *Ще браня това становище във всички бъдещи разговори с вас.* Д. Димов. *Браня мира. Браня свободата. Браня интересите си.* 2. *Разг.* Преча, възпирам, забранявам. **браня се** *възвр.* и *страд.*

браня̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Бранувам.

брат, бра̀тът, бра̀та, *зват.* бра̀те, бра̀тко, *мн.* бра̀тя, *м.* 1. Син по отношение на другите деца на едни и същи родители или на един от тях. *Но туй щат братя да видят | и кога, майко, пораснат, | като брата си ще станат — | силно да любят и мразят.* Ботев. *Тръгнали на път далечен, | двама ми братя близнаци | от една майка родени.* Багряна. *Брат брата не храни, тежко му кой си го няма.* Погов. *Рожден брат.*

2. Сънародник, съотечественик. *Четете, о братя, да ви се не смеят, | и вам чужденците да не се гордеят.* Вазов. 3. Човек близък по чувства, идеи и разбирания; едномисленик. *По чувства сме братя ний със тебе | и мисли еднакви ний таим.* Ботев. *Да изпълним дума заветна — | на смърт, братко, на смърт да вървим!* Ботев. *Братя по оръжие.* 4. *Разг.* Свойско или приятелско обръщение към мъж. *Остави се, брате, изпотрепах се от бяг.* Ал. Константинов. 5. *Остар. Религ.* Едноверец, християнин. *Молете се, братя християни!* 6. Калугер по отношение на другите калугери. *Игуменът, както и други някои братя, бяха наизлезли из килиите си.* Вазов. 7. Само *мн. Нар.* Стъркове или стебла от един корен. *Още от земята тя* (върбата) *се разклоняваше на пет здрави и еднакво дебели братя.* Елин Пелин. □ **Доведен брат** — брат от предишен брак на един от родителите. **Заварен брат** — син на бащата от предишния брак по отношение на доведените деца. **Природѐн брат** — брат от новия брак на един от родителите.

братàнец, *мн.* -нци, *м. Диал.* Братов син; племенник.

братѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* братя̀.

брàтец, *зв.* брàтче, *мн.* няма, *м. Умал. от* брат. Обикн. *гальов. Нямам братец, ни сестрица — | братец да ме хвали, а сестра да жали.* Яворов.

братимѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* братимя се.

братимя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., взаим.* Имам някого като брат. *Гърците бяха галените деца, те се братимяха с турците.* Вазов.

братлѐ, *мн.* -та, *ср.* 1. *Нар. Умал. от* брат; братче. *Че кой друг има още? — Петровото братле, Данаил.* Вазов. 2. *Разг.* Интимно обръщение към другар, приятел.

брàтов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи, който е собствен на брата. *Братова дъщеря.*

брàтовица *ж. Диал.* Братова жена; снаха. *Щом си дойде, толкоз му беше приказката — да попита за братовица си.* Йовков.

братовчѐд *м.* Син на брат или на сестра спрямо децата на останалите братя и сестри. □ **Първи братовчеди** — деца на братя или на сестри. **Втори братовчеди** — деца на първи братовчеди.

братовчѐдка *ж.* Дъщеря на брат или на сестра спрямо децата на останалите братя и сестри.

братоубѝец, *мн.* -йици, *м.* Убиец на свой брат (в 1 и 2 знач.).

братоубѝйствен, -а, -о. *Прил. от* братоубийство. *Братоубийствена война.*

братоубѝйство, *мн.* -а, *ср.* Убийство на брат (в 1 и 2 знач.). *Проклет да бъде оня демон, който научи човека на братоубийство.* Смирненски.

братоубѝйца *м. Остар.* Братоубиец.

брàтски, -а, -о. *Прил. от* брат. *Братски чувства. Братска помощ. Братски привет. Братска любов.* □ **Братска могила** — обща гробница на загинали борци.

брàтски. *Нареч. от прил.* братски. *Живеем братски.*

брàтство, *мн.* -а, *ср.* 1. Само *ед.* Разбирателство, дружба между люде или народи. *Българският народ се бори днес за траен мир, за братство между народите.* Г. Димитров. 2. *Стесн.* Сдружение, организация. *Християнско братство.*

братỳвам, -аш, *несв. Рядко.* Живея като брат с някого. *Той с поганци яде, пие | и със тях братува.* Вазов. *С брат братувам — вяра зарад вяра.* Яворов.

братỳшка *м. Разг. Гальов.* Наименование на руски войник или на русин изобщо, останало от Руско-турската война от 1877—78 год. *Братушките, братушките много ни помогнаха. Лично Сталин ги прати тук.* Раб. дело, 1950 г.

брàтче, *мн.* -та, *ср. Умалит. от* брат; братле.

братя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* За растение — пускам нови корени или стъркове. *В дъжделива есен житото много брати.*

братя̀вам, -аш, *несв.* Братя, братясвам.

братя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* братявам.

братя̀сам. Вж. братясвам.

братя̀свам, -аш, *несв.*; **братя̀сам**, -аш, *св.* Братя, братявам. *Посевите са братясали.*

братя̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* братясвам.

брàчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* брак[1]. *Брачна двойка. Брачни връзки. Брачен живот.*

брашнàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което търгува с брашно.

брашнàрски, -а, -о. *Прил. от* брашнар. *Брашнарски магазин.*

брашнàрство, *мн.* няма, *ср. Остар.* Поминък на брашнар.

брашнѐн, -а, -о, *прил.* 1. Който е приготвен с брашно. *Брашнена каша.* 2. Който е изцапан с брашно. *Ръцете ѝ бяха брашнени.* Йовков. 3. Който е предназначен за брашно. *Брашнен сандък.* □ **Брашнен чувал** (прен., разг.) — обикн. за човек, от когото винаги може да се получи още нещо.

брашнò, *мн.* -а, *ср.* Смлени на прах зърнени храни. *Едни се връщаха от воденица и носеха в колата си чували с брашно и ярма.* Йовков. *Пшенично брашно. Царевично брашно.* || Стрити на прах изсушени плодове, семена и др. *Шипково брашно. Ябълково брашно. Синапено брашно.* □ **Два остри камъка брашно не мелят** (послов.) — за лица, различни по характер, които не могат да вършат обща работа. **На брашното евтин, на трините скъп** (послов.) — за лице, което скъпи малоценното, а пилее ценното. **Солта за брашното** (разг.) — за работа без печалба, едното за другото.

брашънцѐ, *мн.* няма, *ср. Умал. от* брашно.

бре *частица. Разг.* 1. При обръщение към едно или няколко лица, обикн. мъже: а) За засилване. *Хора бре! Да знаете, че ще пукне топчето.* Вазов. *Стой, бре човек, къде ще идеш?* Елин Пелин. *Катран и върви, бре мъжо, взе ли от пазара?* Яворов. б) За израз на укор, недоволство. *Какво се дерете бре, проклетници проклети!* Елин Пелин. 2. Като *междум.* а) За израз на възхищение, изненада, учудване. *Ха да ни е честито, Райчо. Бре, ама па и машина! Ще срива синурите, та дим ще се дига.* Кр. Григоров. *Бре, що тъпани, що свирки!* Смирненски.

Бре, че то голям огън бе! Йовков. б) За израз на възражение, несъгласие, подигравка, присмех; ами. *Бре, ще ги вземеш! Я да ни дадеш още.* Йовков. *При тоя сняг, току влез в гората, вземи белката и се върни. — Бре, че ги ловиш лесно.* Елин Пелин. в) За израз на досада, недоволство. *Дълга нощ бре! — въздъхна отец Онуфрий.* Елин Пелин. *Запей, бе Дядка! На пук на сиромашията! Их, пусто бре-е!* Елин Пелин. г) За израз на уплаха. *Бре!... Дали не иде инспекторът?* Елин Пелин. 3. Като *съюз.* При изреждане на последователно извършвани действия; бе — бе. *Бре глобяваха го, бре бой яде от стопани, не взема от нищо и не взема!* Чудомир. *Бре анонимни писма ли не щеш, бре доноси ли не щеш, нищо не помогна.* Ал. Константинов.

бреговѝ, -а̀, -о̀, *прил.* (рус.). Който се отнася до бряг. *Брегова линия. Брегова артилерия.*

бреговѝт, -а, -о, *прил. Нар.* Който е с висок и стръмен бряг. *Лодката следваше пътя си между тоя остров и черните бреговити урви на Русе.* Вазов.

бреза̀ *ж.* Вид широколистно дърво с бяла кора. Betula alba. *Над сребърните стволове на брезите падаха янтарножълти листа.* Йовков.

брезѐнт *м.* (хол.). 1. Грубо непропускливо платно. 2. Голям къс от такова платно, който служи за покриване на стоки и под., оставени на открито. *Разровиха наоколо снега, покриха моторите с брезенти и черги.* А. Гуляшки.

брезѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Брезентов. *Брезентно платнище.*

брезѐнтов, -а, -о, *прил.* Направен от брезент. *Брезентова торба.*

брезо̀в, -а, -о, *прил.* Брязов. *Брезова гора.*

брей, брѐят, брѐя, *мн.* брѐйове, *м. Бот.* Горско увивно растение с червени зърнести плодове. Tamus communis. *Поток през вадата се бистроструен лей, | покрай нависнали къпини, сляз и брей.* П. П. Славейков.

брей *частица. Разг.* 1. При обръщение към едно или няколко лица, обикн. мъже: а) За засилване. *Тича старецът при Колювия син. — Брей, юнако, тука ли си, брей?* Вазов. б) За израз на закана. *Калине — стресна му се Рахни. — Да си отваряш очите, брей, че те одирам.* Йовков. 2. Като *междум.* а) За израз на учудване. *Брей, че ти си бил цял поет бе.* Ал. Константинов. б) За израз на яд. *Брей! — извика тя...— Да си вървиш по работата.* Йовков. в) За израз на досещане. *За какво ти е втора рота? — той изведнаж се плесна по челото. — Брей, да не те пращат при нас?* Вежинов.

брекѝна *ж. Диал.* Горско дърво от рода на крушите, с дребни плодове; дива скоруша. Pirus (sorbus) torminalis.

брѐме, *мн.* бремена̀ и (рядко) брѐмета, *ср.* 1. Товар, който се носи на гръб от човек или от животно. *Подире му една жена идеше, прегънната под едно бреме, очевидно много тежко.* Вазов. 2. *Прен.* Тежест, мъка. *От душите пада тежкото бреме на безпокойството и страха.* Йовков. *Изпитвам чувството като да съм нов човек, освободен от бремето на тревоги и грижи.* Вазов. *Кат бреме хвърлил черната умора, | що безутешни дни ти завещаха.* Д. Дебелянов. □ **Данъчно бреме** — тежко данъчно облагане, тежки данъци.

брѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни (рус.). 1. *Прил.* Обикн. *ж.* — който носи плод в утробата си. 2. Като *същ. ж.* **бременна** — трудна, тежка, непразна жена. *Специални грижи се полагат за болните, бременните.* Раб. дело, 1950 г.

брѐменност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* 1. Състояние на бременна. *Напреднала бременност. Освобождаване от бременност.* 2. Време, през което се носи плод в утробата. *Бременността у жената трае девет месеца.*

брѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Старин.* Който изгнива, който се разлага; тленен. *Бренни останки.* || *Прен.* Преходен, краткотраен. *Бренна слава.*

брест, брѐстът, брѐста, *мн.* брѐстове, брѐста (сл. ч.), *м.* Бряст.

бреста̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Горичка от брястове.

бресто̀в, -а, -о, *прил.* Брястов.

брига̀да *ж.* (фр.). 1. *Воен. Остар.* Войсково поделение от два полка. *По-долу следват номерата на полка, бригадата и дивизията.* Йовков. 2. Колектив, който изпълнява определена трудова задача. *Полевъдна бригада. Строителна бригада. Влакова бригада. Лекарска бригада.* 3. Временен младежки колектив, след 9 септември 1944 г., при строителство на национални обекти.

брига̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. 1. *Прил.* от бригада (в 1 знач.). *Бригаден командир. Бригаден резерв.* 2. Като *същ. м.* **бригадният** — командирът на бригада. *Ние заминаваме довечера с бригадния.* Л. Стоянов.

бригадѝр *м.* 1. Ръководител на трудова бригада. *Бригадир овчар. Бригадир тракторист.* 2. Член на трудова бригада. 3. Член на бригада (в 3 знач.). *Днеска строят бригадири | проходи, линии вред.* Ас. Босев.

бригадѝрка *ж.* Жена бригадир.

бригадѝрски, -а, -о. *Прил.* от бригадир. *Бригадирско движение. Бригадирски лагер.*

бригадѝрство, *мн.* няма, *ср.* Доброволно младежко движение, след 9 септември 1944 год., за участие в строителни обекти.

бридж, брѝджът, брѝджа, *мн.* няма, *м.* (англ.). Вид игра на карти.

бриз, брѝзът, брѝза, *мн.* брѝзи, *м.* (фр.). *Книж. Рядко.* Лек морски или планински ветрец. *От сушата | кроткият бриз | с ръката си | къдри | морето.* Вапцаров.

бризбѝзи, *ед.* няма (фр.). Малки, тънки пердета, които се поставят на долната част на прозорците.

бризѐнт. Вж. б р е з е н т.

брикѐт *м.* (фр.). Топка или тухла от пресован каменовъглен прах, сол, кюспе и др.

брикѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил.* от брикет. *Брикетна фабрика.*

брикетѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя нещо на брикети. *Брикетирам кюспе.*

брикетѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от брикетирам.

брилянт *м.* (фр.). Бляскав, прозрачен скъпоценен камък; шлифован диамант. *Той носеше на ръката си златен пръстен с искрящ и светъл брилянт.* Йовков.

брилянтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* брилянт; брилянтов. *Брилянтен пръстен.*

брилянтин, *мн.* няма, *м.* (фр.). Парфюмирана помада или течност, която придава блясък на косата.

брилянтов, -а, -о, *прил.* Брилянтен. *Брилянтова брошка.*

бримка *ж.* Свързан бод в плетена тъкан. *Бримка на чорап.* □ **Ловя бримки** — изплитам наново разплетена бримка.

британец, *мн.* -нци, *м.* **Лице** от основното население на Великобритания.

британски, -а, -о. *Прил. от* британец. *Британска империя.*

брич[1], бричът, брича, *мн.* бричове *м. Диал.* Бръснач.

брич[2], бричът, брича, *мн.* бричове (също в знач. на *ед.*), *м.* (англ.). Особен вид панталони, горе и встрани широки, а от коляното надолу тесни, които се носят обикн. с ботуши. *Той е облечен стегнато и напето с брич панталони и с чизми.* Йовков. *Млад човек в синя егерова фланелка и с войнишки бричове.* Вежинов.

бричка *ж.* (англ.). Вид лека покрита кола, теглена от коне, за превоз на пътници. *Тя* (колата) *беше покрита бричка, облечена отвътре с червен плюш, с малки околчести огледалца по стените.* Йовков.

бриша, -еш, *мин. св.* брисах, *несв. Диал.* Бърша. *Дядката извади кърпа и почна да брише очите си.* Елин Пелин. **бриша се** *възвр.*

брод, бродът, брода, *мн.* бродове, *м.* Плитко място в река, удобно за преминаване. *Изведнаж пред тях се изпречва една от никого не подозирана река, без брод, без мостове.* Йовков. *Дълбока вода брод няма, | хубава мома род няма.* Нар. пес.

бродене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бродя.

бродерия *ж.* (фр.). Везба. *Българска бродерия.*

бродирам, -аш, *несв.* и *св.* Шия различни фигури за украса върху плат; веза. *Вечерта жените до късно бродираха пердета.* Чудомир.

бродиран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* бродирам. **2.** Като *прил.* — който е извезан. *Бродирана блуза. Бродирана покривка.*

бродиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бродирам.

бродирачка *ж.* Жена, която се занимава с бродиране.

бродник, *мн.* -ци, *м.* Според народните поверия — дух на мъртвец, който броди нощем. *О, бог да даде нестопен да останеш, | дух бродник духът ти да стане!* П. П. Славейков.

броднина *ж. Истор.* Данък за минаване през брод.

бродница *ж.* Според народните поверия — дух на умряла жена, който броди нощем. *А кога умра сама, в чужбина, | кукувица бродница ще стана.* Багряна.

бродя, -иш, *мин. св.* бродих, *несв.* Скитам, ходя без определена посока. *Често излизах на върха на могилата. Мечтаех там, бродех уединен.* Вазов. *Бродя аз — бездомен и самин, | на нощта невярна верен син.* Дебелянов. || Блуждая. *Душите тамо и днеска бродят | на тез, що мряха заради народът.* Вазов.

бродяга *м.* (рус.). Скитник.

броеж *м.* Броене.

броен, -ойна, -ойно, *мн.* -ойни, *прил.* Обикн. в съчет. **числително бройно** (грам.) — числително име, което означава количество, брой.

броен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* броя. **2.** Като *прил.* — който е определен по брой; ограничен. *Броени дни бърже минават.* Погов. *Броени пари.* **3.** Като *същ.*, само *ед.*, *ср.* **броено.** *Вълкът яде и от броено.* Погов.

броене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* броя *и от* броя се.

броеница *ж.* Броене.

броеница *ж.* Зърна от кехлибар, седеф, кост, дърво и под., нанизани на връв, краищата на която са свързани. *Отец Сисой бавно и спокойно местеше с хубавите си пълни ръце зърната на кехлибарената си броеница и унесено мълчеше.* Елин Пелин.

броец, *мн.* бройци, *м.* **1.** *Банк.* Лице, което помага на касиера при броенето на парите; брояч. **2.** Длъжностно лице, което брои нещо.

брожд, брождът, брожда, *мн.* брождове, *м. Бот.* Растение, чиито корени и плодове служат за багрене червено. Rubia tinctorum.

брожение, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Остар.* Проява на обществено недоволство; вълнение, кипеж. *Брожението расте всеки ден, и тука и наоколо: рано или късно въстание ще има.* Вазов.

бройтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж.* **1.** Броец. **2.** *Техн.* Към машина или апарат — приспособление за броене. *Телефонна уредба с броители.*

брой, броят, броя, *мн.* броеве, броя (сл. ч.), *м.* **1.** Само *ед.* Определено количество единици; число. *Народните представители могат да внасят законопроекти, ако те са подписани поне от една пета от общия брой на народните представители.* Конст., чл. 9. *И сред трясък и тревога | техний брой расте, | те са много — толкоз много, | где отиват те?* Лилиев. *Общ брой.* **2.** Поредна единица от периодично издание. *Внезапно зърна на масата новия брой от в. „Дунав“.* Вазов. **3.** Отделна единица от периодично издание. *Отделен брой струва 5 лева.* □ **На брой** — в количество, което се посочва. *Сто двадесет души те бяха на брой | и паднаха всички при първия бой!* П. П. Славейков. **Няма брой** — неизброимо, безчислено много; без брой. *Звезди брой нямат, войски чет нямат.* Вазов. **В брой** — срещу заплащане веднага.

бройка *ж.* Отделна единица от общ брой. *Десет бройки листове.*

брокат, *мн.* няма, *м.* (ит.). Тежък копринен плат с втъкани златни или сребърни нишки.

бром, бромът, брома, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Хим.* Химически елемент — тъмнокафява течност със задушлив дъх.

бромов, -а, -о. *Прил. от* бром. *Бромови соли.*

бронебоен, -ойна, -ойно, *мн.* -ойни, *прил. Воен.* Който пробива броня. *Бронебоен патрон. Бронебоен снаряд.*

броневак, *мн.* -ци, *м. Воен.* Боец в танкова част.

броневашки, -а, -о. *Прил. от* броневак.

бронеизтребител, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Воен.* Боец в противотанково поделение.

бронеизтребителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за унищожаване на броня. *Бронеизтребително оръдие.*

броненосен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Воен.* Който е покрит с броня. *Броненосен кръстосвач.*

броненосец[1], *мн.* -сци, *м. Воен.* Вид боен кораб, покрит с броня.

броненосец[2], *мн.* -сци, *м. Зоол.* Американски бозайник, покрит с роговица. Dasiyrus.

бронз, бронзът, бронза, *мн.* няма, *м.* (ит.). 1. Сплав от мед с други метали, обикн. с калай, олово, цинк. *Пред него, като от стар бронз излян, | стоеше воинът.* К. Христов. *Статуя от бронз.* 2. Боя със златен или сребърен цвят.

бронзирам, -аш, *несв.* и *св.* Покривам с бронзова боя.

бронзиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бронзирам.

бронзов, -а, -о, *прил.* 1. Направен от бронз. *Бронзов паметник.* 2. Който има цвят на бронз; червенокафяв. *Леден вятър бруди загорялото му бронзово лице.* Йовков. □ **Бронзова ера** (археол.) — епоха в историята на материалната култура, през която металните изделия били правени от бронз.

бронирам, -аш, *несв.* и *св.* Покривам, обвивам с броня.

брониран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* бронирам. 2. Като *прил.* — който е покрит с броня. *Бронирани коли.* □ **Бронирани войски** — танкови войски.

бронйране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бронирам.

бронхи *мн., ед.* (рядко) бронх, *м.* (гр.). Всяко от двете разклонения на дихателната тръба в белия дроб.

бронхиален, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* бронхи. *Бронхиални жлези.*

бронхит *м.* (гр.). Възпаление на бронхите, придружено с кашлица. *Гърдите им се давят от мъчителни спазми от неизлечими бронхити.* Л. Стоянов.

бронхитен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* бронхит. *Бронхитна кашлица.*

бронхопневмония *ж.* (гр.). *Мед.* Възпаление на бронхите и на белия дроб.

броня *ж.* (рус.). 1. *Истор.* Металическа ризница за предпазване на тялото в бой с хладни оръжия. *Вижда стройни легиони, | . . . | храбри рицари във брони, | натъркаляни в праха.* Вазов. 2. Предпазна металическа обвивка на танкове, военни коли, параходи и др. *Задимяха параходи и железната им броня зловещо залъщя на слънцето.* Йовков. || *Прен.* Здраво защитно средство. *А тая любов, може би, предпазила би сърцето му с бронята си от похабяване.* Вазов. *От нишките на своите мъки тежки | изтъках твърдата си броня аз.* Смирненски.

браунинг *м.* (англ.). Вид пистолет.

брошйрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Подшивам или подлепям колите на книга, тетрадка и под.

брошйране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* брошйрам.

брошировка *ж.* Броширане.

брошка *ж.* (фр.). Вид женски накит с карфица за прикрепяне. *Посетителите почитателно кимаха глави към високите гости и Златева с гордост забеляза колко много женски очи се впиха в рубинената искра на новата й брошка.* Хар. Русев.

брошура *ж.* (фр.). Книжка, неголяма по обем, обикн. с полемично или агитационно съдържание. *Агитационна брошура. Популярна брошура.*

броя, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* 1. Казвам числата в последователен ред. *Броя до десет.* || Пресмятам числото, броя на нещо. *Закука кукувица. Както беше обичай, Шибил започна да брои, за да види колко години ще живее.* Йовков. *Смяташе, записваше, броеше банкноти.* Станатов. *Броя колко дни остават до края на месеца.* 2. *Нар.* Плащам в брой. *Купувачът и продавачът си подадоха ръце и откъснаха пазарлъка. Еньо брои капаро.* Елин Пелин. 3. Обхващам, включвам в себе си някакво количество или брой; наброявам. *Съюзът брои двадесет и пет хиляди члена.*

броя се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* Бивам смятан, признаван за някакъв. *И днеска той се брои за един от най-заможните човеци в селото ни.* Влайков. □ **Броят се на пръсти** — малко са, в малко количество са.

брояч *м.* Броец.

броячка *ж.* Жена брояч.

брулвам, -аш, *мин. св.* брулвах, *несв.*; **брулна,** -еш, *мин. св.* брулнах, *св.* Бруля веднаж или няколко пъти по веднаж.

брулване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* брулвам.

брулене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бруля *и от* бруля се.

брулна. Вж. брулвам.

бруля, -иш, *мин. св.* брулих, *несв.;* 1. Удрям с прът, камък и под., за да сваля плодове от дърво. *Той си спомни детските години, когато е брулил чуждите орехи и плахо, с разтупано сърце, поглеждал наоколо да се не появи пъдарят.* Вазов. *Бруля круши.* 2. Бия силно, удрям, шибам. *Вятърът бруди лицата, развява косите ни.* Йовков. **бруля се** *страд.*

брус, брусът, бруса, *мн.* брусове, бруса (сл. ч.), *м.* Изгладено късче твърд камък, което служи за точене, заглаждане на ножове, коси, брадви и др.

брусене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бруся *и от* бруся се.

бруснйца, *мн.* няма, *ж. Нар.* Вид дребна шарка; морбили.

бруствер *м.* (нем.). *Воен.* Преден насип на окоп за прикриване на бойци и за опиране на пушките при стреляне. *В тоя момент един от танковите снаряди удари мощно бруствера на окопа.* Вежинов.

бруся, -иш, *мин. св.* брусих, *несв. Диал.* Бруля. **бруся се** *страд.*

брутален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (фр.). Груб, жесток, насилнически. *Брутални мерки.*

брутално. *Нареч. от* брутален. *Комунистите се борят по-нататък за възстановяването на брутално потъпканите политически права и свободи на трудещите се маси.* Г. Димитров.

брута̀лност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* брутален.

бру̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* бруто. *Брутно тегло. Брутна заплата.*

бру̀то *нареч.* (ит.). **1.** *Търг.* За означаване тегло на стока — заедно с опаковката, с дарата. *Противоп.* нето. **2.** *Финанс.* Без да се приспадат удръжки. *Заплатата е пресметната бруто.* ▢ **Бруто за нето** — без да се приспада дарата.

бръбо̀нка *ж. Диал.* **1.** Дребен валчест или длъгнест плод от храст или от дръвче. **2.** Плод на черница. **3.** Обикн. *мн.* Дребни зърна от тор на овца, коза или заяк.

бръв, бръвта̀, *мн.* няма, *ж. Диал.* Греда, дърво, поставено за мост над река. *Поставената бръв / над бързия поток на времето. . . / потокът я отвлече.* П. П. Славейков.

бръз и бърз, бърза, бързо, *мн.* бързи, *прил.* **1.** Който се движи или се извършва с голяма скорост. *По-рано той си имал добро конче, дребно наистина, но живо, бяло като лебед и бързо като сърна.* Йовков. *Сплъстената му и никога нечесана коса се развяваше от бързия му ход.* Елин Пелин. *Бръз кон се стига, бърза дума не може.* Погов. *Бръз бяг.* **2.** Който се извършва, става в кратко време или следва в части и кратки междини от време. *Боляринът хвърли бръз поглед към вратата и към прозорците.* Ст. Загорчинов. *Зад него се чуха̀ бързи, леки стъпки — настигна го Василена.* Йовков. *Такива бързи атмосферни промени са свойствени само на май месец.* Вазов. *По бързите и нервни движения и по гласа се виждаше, че старецът още е развълнуван.* Вазов. *Изведнаж из коридора се чуха бързи стъпки на човек, който тичаше буйно.* Вазов. ‖ Жив, игрив. *Мелодията беше еднообразна, но бърза.* Йовков. *Бързо темпо.* **3.** Който трябва да се извърши незабавно, който не търпи отлагане. *Тоя път той искаше да изненада злосторниците с бързи и решителни мерки.* Йовков. *Остави ме! Имам бърза работа. Бърза помощ.* **4.** Който извършва нещо, който се справя с нещо в кратко време; сръчен. *Баба ти Минчовица беше такава пъргава, работна и бърза във всичко, както сега е пъргава и бърза и леля ти Гена.* Влайков. ‖ Който действува прибързано. *Стоил право казва, търпение — спасение! Ти, Никола, затъ си малко бръз.* Йовков. *Бързата кучка слепи ги ражда.* Посл. ▢ **Бръз влак** — влак, който се движи с по-голяма скорост. **Бърза помощ** — пощенска пратка с означение за бързо доставяне. **Бърза телеграма** — телеграма, която трябва да бъде предадена и връчена незабавно. **На бърза ръка** — набърже.

бръ̀квам, -аш, *мин. св.* бръ̀кзах, *несв.*; **бръ̀кна,** -еш, *мин. св.* бръ̀кна̀х, *св.* Мушвам, пъхвам ръка в нещо, обикн. за да намеря или извадя нещо. *Ръката му неволно и бързо бръкна в дисагите да търси шишето с ракията.* Елин Пелин. *Той бръква под възглавницата и ми подава прост син плик.* Л. Стоянов. *Бръквам в джоба си.*

бръ̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръквам.

бръ̀кна. Вж. б р ъ к в а м.

бръм *междум.* За наподобяване бръмченето на пчела, муха и др.

бръ̀мбар *м. Зоол.* Общо название на твърдокрили насекоми. Coleoptera. *Из топлия въздух летяха бръмбари.* Йовков. *Отец Игнатий вървеше все между буйно вретенилите ниви и приличаше на голям черен бръмбар.* Елин Пелин. ▢ **Избий тоя бръмбар от главата си** (разг.) — откажи се от тая безполезна мисъл. **Има бръмбари в главата си** (разг.) — има празни мисли в ума си, глупав е. **Майски бръмбар** (зоол.) — вид твърдокрило насекомо. Melolontha vulgaris.

бръ̀мвам, -аш, *мин. св.* бръ̀мва̀х, *несв.*; **бръ̀мна,** -еш, *мин. св.* бръ̀мна̀х, *св.* Почвам да бръмча изведнаж или бръмча малко. *Тихо — муха да бръмне, ще се чуе.* Йовков. *Бръмва стрела.* ‖ *Прен. Градът бръмна от' обикновената си смесена шумотевица.* Вазов. ▢ **Не давам муха да бръмне** (разг.) — не позволявам ни най-малък шум.

бръ̀мване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръмвам.

бръ̀мка *ж.* Брънка.

бръмча̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв.* **1.** За насекоми — издавам еднообразен звук бръм-бръм. *По земята около масите бяха разхвърляни динени кори и семки, около които бръмчеха рояци мухи.* Йовков. *По отрупаните с цвят сливаци бръмчеха пчели.* Елин Пелин. **2.** Издавам еднообразен шум при бързо движение (въртене, летене и под.). *Тихо поскърцва чекръкът, бръмчи и пее вретеното.* Влайков. ▢ **Бръмбари му бръмчат в главата** (разг.) — мисли за безполезни, празни неща, има празни мисли в ума си. **Ушите му бръмчат** — има шум в ушите си.

бръмча̀не, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръмча.

бръмчи̇̀ло, *мн.* -а, *ср.* Детска играчка, която бръмчи при движение.

брън *междум.* Бръм.

брѣ̀нка *ж.* **1.** Метално колелце, обикн. съставна част на верига; звено, халка. *А думи охолни, кат брънка от верига, една по друга се залавят и плетат.* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* Съставна част на нещо, свързана с цялото. *Тази борба* (на корейския народ) *е брънка от световната борба за мир.* Раб. дело, 1951 г.

бръ̀свам, -аш, *несв.*; **бръ̀сна,** -еш, *мин. св.* бръ̀сна̀х, *прич. мин. страд.* бръ̀снат, *св.* Бръскам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Я бръсни малко масата, че е заприличала на купище от твоите вонещи цигари!* Вазов.

бръ̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръсвам.

бръска̀лка *ж. Нар.* Метла от вършини. *Аз и до сега слушам крехкия глас на българското момиченце, което мете двора си с бръскалката.* Каравелов.

бръ̀скам, -аш, *мин. св.* бръска̀х, *несв.* **1.** Мета небрежно или набързо. *Баба Неда бръска из двора с метла от вършини.* **2.** Удрям, шибам. *Влажен есенен вятър виеше лудо навън, фучеше из клоните на старата круша и с шум бръскаше по прозорците мъртви пожълтели листа.* Елин Пелин.

бръ̀скане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръскам.

бръ̀сна[1]. Вж. б р ъ с в а м.

бръсна², -еш, *мин. св.* бръснах, *несв.* С бръснач премахвам косми от кожата на лицето или на тялото. *Ръката на чирака затрепера, бръсначът се затресе в нея. Бедното момче познаваше, че бръсне Левски.* Вазов. *Той бръснеше и мустаците и брадата си.* Йовков. **бръсна се** *възвр.* и *сред.* □ **Кой го бръсне** (разг., пренебр.) — кой му обръща внимание. **Не го бръсна (за нищо)** (разг., пренебр.) — не го зачитам, не го ценя, не го уважавам.

бръснар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, чието занятие е да бръсне, да стриже и да подстригва.

бръснарка *ж.* Жена бръснар.

бръснарница *ж.* Заведение, в което се бръсне и стриже.

бръснарски, -а, -о. *Прил. от* бръснар. *Бръснарски ножици.*

бръснарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на бръснар.

бръснат, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* бръсна. 2. Като *прил.* — който е обръснат. *Там на прозореца се яви младежкото бръснато лице на Радков, с гъста закъдрена коса.* Йовков. □ **Кой те пита бръснат ли е владиката (кадията)** (разг.) — защо се месиш в работи, които не те засягат.

бръснач *м.* Специален нож за бръснене. □ **На такава глава такъв бръснач** (разг.) — според човека и отношението към него.

бръснене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръсна².

бръст, бръстът, бръста, *мн.* (събир.) бръсте, *м. Нар.* Клонки и шума от дървета за хранене на добитък.

бръстя, -иш, *мин. св.* бръстих, *несв. Нар.* 1. Храня добитък с бръст. *Бръстя козите.* 2 За коза — ям бръст.

брътвеж *м.* Празно, безсмислено говорене; брътвене, дърдорене. *Сам Шибил беше седнал на един камък, усмихваше се, слушаше брътвежите на момичето. Какво приказваше то?... Думи, които не значат нищо, думи, които се забравят.* Йовков.

брътвене, *мн.* -ия. *Отгл. същ. от* брътвя.

брътвя, -иш, *мин. св.* брътвих, *несв. Разг.* Говоря празни приказки; дърдоря. *Малко искам да знам, какво ще брътвят наоколо ми глупците.* Вазов.

бръчка *ж.* Гънка или браздичка по гладка повърхност, обикн. по лицето. *На челото му се появиха три прави бръчки.* Вазов. *Гроздан беше спокоен, на хубавото му лице нямаше ни една бръчка на гняв.* Йовков. *Дълбоки бръчки.*

бръчкав, -а, -о, *прил.* Който има много бръчки. *Дойде момъкът с майка си, една спарушена, бръчкава, пожълтяла жена.* Вазов.

бръчкам, -аш, *несв.* Правя бръчки върху нещо. *Бръчкам челото си.*

бръчкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръчкам.

бръчник, *мн.* -ци, бръчника (сл. ч.), *м. Диал.* 1. Набрана задна престилка от женска носия; вълненик. 2. Широк, набръчкан сукман.

бръшлян *м. Бот.* Вечно зелен увивен храст с широки листа. Hedera helix. *Берете цветя в градина, | късайте бръшлян и здравец!* Ботев. *Вият се нагоре и хиляди растения: хмел, повет, бръшлян, дива лоза и какви не други още.* Йовков.

бръшлянен, -а, -о, *прил.* Бръшлянов.

бръшлянов, -а, -о. *Прил. от* бръшлян. *Бръшлянови листа. Бръшлянов венец.*

бръщолевене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бръщолевя.

бръщолевя, -иш, *мин. св.* бръщолевих, *несв. Пренебр.* Говоря празни и глупави думи; брътвя, дърдоря. *Ти, хаджи, си бръщолевиш каквото ти дойде на ума!* Каравелов.

брюнет *м.* (фр.). Мъж с тъмни коси и очи.

брюнетка *ж.* Жена с тъмни коси и очи.

бряг, брегът, брега, *мн.* брегове, бряга (сл. ч.), *м.* 1. Земята покрай река, море и пр. *Дунавът беше тих и спокоен. Водата му се лъщеше срещу утринното слънце и двата му бряга бързо бягаха назад към Русчук.* Влайков. *И корабът се носи леко | с попътни тихи ветрове, | и чезнете в мъгли далеко | вий, родни брегове.* Яворов. 2. *Разш.* Висока, отсечена страна на дол, ров и под. *На пътя ни се изпречва дълбок дол с отвесни като стени брегове.* Йовков. 3. *Прен.* Предел, край, граница. *Дор нашта мисъл тича на далеч | и няма бряг на нашето мечтанье, | поети може и да няма веч — | поезията вечно ще остане.* Вазов.

брягов, -а, -о. *Прил. от* бряг; брегови.

бряз, -а, -о, *мн.* брези, *прил. Нар.* За бивол — с бяло петно на челото или на опашката. *Бреви биволи.*

брязов, -а, -о. *Прил. от* бреза; брезов. *Брязова кора.*

бряст, брястът, бряста, *мн.* брястове, бряста (сл. ч.), *м. Бот.* Широколистно високо, клонесто дърво, с назъбени листа; брест. Ulmus campestris. *Високите брястове се прегъваха от силата на вятъра.* Вазов. *Под сенките на крайпътните брястове почиваха колите.* Хар. Русев.

брястов, -а, -о. *Прил. от* бряст. *Брястова гора. Брястов фурнир.*

буба¹ *ж.* Гъсеница, която се отглежда изкуствено, храни се с черничеви листа и свива пашкули. *Копринена буба. Храня буби.*

буба² *ж. Дет.* Всякакъв вид насекомо; буболечка. *Буба лази.*

бубар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което отглежда буби¹.

бубарник, *мн.* -ци, бубарника (сл. ч.), *м.* Помещение за отглеждане на буби¹.

бубарски, -а, -о. *Прил. от* бубар.

бубарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на бубар.

бубен, -а, -о. *Прил. от* буба¹. *Бубено семе.*

буболечка *ж.* 1. Дребно, обикн. твърдокрило насекомо, което лази. *Една мъничка тънкокрака буболечка се провира между коренчетата.* Влайков. *Малка кротка буболечка, червена с черни капчици, пълзеше по ръкава на Ганка.* Йовков. 2. *Прен.* Кротък, безобиден човек.

буботене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* буботя.

буботя, -иш, *мин. св.* буботих, *несв.* Издавам непрекъснат глух и тъп шум; буча, тътна. *Нямаше вече отделни гръмотевици. Буботеше*

непрекъснат гръм. Йовков. *И чуваш — | машини в полята буботят, | ехтят в градовете заводи!* Ас. Босев.

бубохра̀нене, *мн.* няма, *ср.* Отглеждане на буби.

будала̀ *м.* (араб.). *Разг.* Глупав човек, глупак. *Прави се на будала.*

бу̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който не спи. *Зиме той стоеше в стаята си по цял ден и не можеше човек да познае, спи ли или е буден.* Елин Пелин. *Градът беше още буден и улиците шумни.* Вазов. || Който бди, който е на щрек. *Будно око. Будно внимание.* **2.** Който проявява живост, бодрост; жив, бодър. *Беше хладна и ясна есенна утрин. В селото се чуваха будни гласове.* Елин Пелин. *Поточето играе и бърбочи, | кат малко птиче будна песен пей.* Вазов. **3.** Който изразява интелигентност. *Той беше човек петдесетгодишен, но с будно и енергично лице.* Вазов. *Буден ум. Буден интерес.* || Най-съзнателен в обществено отношение. *Горяха къщите на селяните, арестуваха или избиваха най-будните синове на народа от градове и села.* Ив. Хаджимарчев.

бу̀дене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* будя и *от* будя се.

будѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Религия, основана от Буда през VI в. пр. н. е. в северна Индия и разпространена в страните на източна Азия.

будѝлник, *мн.* -ци, будѝлника (сл. ч.), *м.* Часовник с механизъм, пригоден да звъни, за да събужда в определен час.

будѝст *м.* Последовател на будизма.

будѝстка *ж.* Жена будист.

будѝстки, -а, -о. *Прил. от* будизъм. *Будистки храм.*

будѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Деец за културно и национално-политическо издигане на българския народ през епохата на Възраждането. *Народни будители.*

бу̀дка *ж.* (нем.). **1.** Малка лека постройка, обикн. за подслон на лице, което изпълнява служба на открито. *Ние виждаме и сега войници, маршируващи стройно или изправени неподвижно до караулните будки.* Йовков. *Кантонерска будка.* **2.** Лека постройка или малко помещение, гдето се продават вестници, цигари, закуски и пр. *Вестникарска будка.* **3.** Закрито място в моторна кола, гдето седи водачът ѝ. *Шофьорска будка.*

бу̀дно. *Нареч. от* буден. *Будно следеше от где ще се яви опасността.* Йовков.

бу̀дност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* буден.

будоа̀р *м.* (фр.). Изящно наредена женска тоалетна стая.

бу̀дя, -иш, *мин. св.* бу̀дѝх, *несв.* **1.** Прекъсвам някому съна. *Нани, нанкай, рожбо мала! | Майка ти е сън заспала — | от сън сладък не буди я!* П. П. Славейков. || *Прен.* Смущавам, нарушавам спокойствието. *Ни един гръм не буди тишината.* Л. Стоянов. **2.** *Прен.* Предизвиквам, възбуждам. *Може би душата му сега е обвзета от бодрото и радостно чувство, което буди благословеният труд.* Влайков. *Дългите му извити като два сърпа мустаци придаваха юнашки вид на господарската му външност и будеха почит.* Елин Пелин. *Будя интерес. Будя завист. Будя радост.* **будя се** *страд.* и *сред.*

бу̀ен, бу̀йна, бу̀йно, *мн.* бу̀йни, *прил.* **1.** Който се движи или се проявява с голяма сила; силен, неудържим, стихиен, мощен. *По небето, | разгонени от буйни вихри, | в безреда облаците бягат.* Яворов. *През средата на тоя остров течеше буйна и мътна река.* Елин Пелин. *На огнището гореше буен огън.* Влайков. *Буйна игра. Буен смях. Буйна песен.* **2.** Който е израсъл бързо и обилно, гъсто. *Обширните ливади, обрасли в буйна трева, се смееха под слънцето.* Елин Пелин. *А тихият вечерник развява изкочилите изпод калпака му буйни къдри.* Влайков. *И, развели буйни гриви, над пожънатите ниви, | като вихър отминават ескадрон след ескадрон.* Смирненски. **3.** *Прен.* Който е невъздържан, необуздан; страстен, пламенен, горещ. *Невъздържан и буен, той беше готов да се скара със всеки.* Йовков. *Буен кон. Бу̀йна младост. Буйна кръв.*

бу̀за *ж.* Частта от лицето между сляпото око и брадата; страна на лицето. *Сълзи обляха бузите ѝ.* Вазов. *Това са млади момичета със загорели бузи и с пламенни погледи.* Караславов.

бу̀зест, -а, -о, *прил.* Който е с пълни, издути бузи. *Имаше тука една здрава и дебела бузеста селянка.* Вазов. *Бузесто дете.*

бу̀йка *ж. Дет.* Обувка.

бу̀йно. *Нареч. от* буен. *Сега конят се хвърляше буйно и бясно напрѐд.* Йовков. *Разцъфна буйно | нашата земя | след пет свободни | трудови години.* Багряна.

бу̀йност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на буен. *Пламъкът на огъня бе намалил своята буйност.* Влайков.

бу̀йство, *мн.* -а, *ср.* Проява на буен (в 3 знач.). *Кръстан дигаше наистина много шум, ходеше от кръчма на кръчма, но всичките му буйства се свършваха с много изпотрошени шишета и чаши, или пък някой стол или някоя маса.* Йовков.

бу̀йствувам, -аш, *несв.* Проявявам буйство. *Той беше умопобъркан човек, но не буйствуваше и не пакостеше никому.* Йовков. *Царице, голяма навалица е пред Царевец, буйствува, удря по портата.* Вазов.

бу̀йствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* буйствувам.

бук, бу̀кът, бу̀ка, *мн.* бу̀кове, бу̀ка (сл. ч.), *м.* Широколистно дърво със светлосива, гладка кора. Fagus. *Урвата на Бричебор е изключително облечена с гора от иглолистни дървета, а отсамната урва — от листнати: бук, явор, ясика, дъб и пр.* Вазов.

бу̀ка[1] *ж.* Голямо буково дърво. *Краката му трепереха и той се подпря на дънера на една стара бука.* Елин Пелин. *От три буки две вретена.* Погов.

бу̀ка[2] *ж. Диал.* Издълбано вътре дълго и дебело дърво, през което тече вода за каране на воденично колело; улей.

бука̀й, *ед.* няма (тур.). Желязна верига за спъване на кон. *Чува там букаи и удари на копита, влиза вътре и вижда собствените си коне, вързани и спънати.* Йовков. || Окови. *Някой мрачен дух в скалите | оковал ги бе отколя; | аз разбих им букаите, | пуснах клетите на воля.* Вазов.

букàк, *мн.* букàци, *м. Събир.* Букова гора. *Той* (Левски) *беше като Тотя войвода голям песнопоец и не един път букаците на Стара планина са еквали от гласа му.* Вазов. *Отпред им се изпречваше само непроходим гъст букак.* Вазов.

бỳква *ж.* **1.** Знак от азбуката, с който се отбелязва отделен звук от човешката реч. *И аз засричах щастливото писмо на леля Дъмша, написано с детски почерк, без главни букви и без знаци.* Елин Пелин. *Малка буква. Печатна буква.* **2.** *Печ.* Метални отливък за такъв знак. *Печатницата си достави нови букви. Счупена буква.* **3.** Отделна част от текст на член или параграф в закон, правилник и др., отбелязана с буква. *Член 2, буква „в" гласи: . . .* □ **Буква по буква**— *буквално, съвсем точно и последователно.* **Държа на буквата** — държа на формалната страна. **Съобразен с буквата на закона** — който отговаря точно на предписанието на закона.

буквàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който предава нещо дума по дума; точен, дословен. *Буквален смисъл. Буквален превод.*

буквàлно *нареч.* **1.** Предадено дума по дума. *Предавам буквално неговите думи.* **2.** В пълния смисъл на думата; действително, наистина. *Салонът беше буквално препълнен.*

буквàр, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* Учебник за начално обучение по четене и писане. *А пред затворения буквар жадно слушат малките ученици.* Йовков.

бỳквен, -а, -о. *Прил. от* буква. *Буквени знаци.*

букволеàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което се занимава с изливане на печатарски букви.

букволеàрница *ж.* Заведение за отливане на печатарски букви.

букèт *м.* (фр.). **1.** Красиво подредена китка цветя. *Тя носеше в ръка голям букет от червени и бели карамфили.* Елин Пелин. **2.** Приятен дъх на виното.

бỳки, *мн.* няма, *ср.* Название на буква **б** в старобългарската азбука. *Аз, буки, веде.*

букинѝст *м.* (фр.). Продавач на стари книги; антиквар.

бỳкла *ж.* (фр.). Кичур коса, завит пръстеновидно.

бỳков, -а, -о. *Прил. от* бук. *Букова гора. Букова шума. Букови дърва. Буков жельд.*

бỳла[1] *ж.* Туркиня; кадъна. *От Одрин дошла един път една була из харема на някой си паша.* Вазов.

бỳла[2] *ж.* (лат.). *Книж.* Папска грамота.

буламàч *м.* (тур.). *Разг.* Блудкаво на вкус, безвкусно ядене.

булгỳр, *мн.* няма, *м.* (тур.). Счукано или смляно на едро жито за готвене. *Ето вече булгур само | ядат две недели.* Вазов.

булдòг, *мн.* -зи, *м.* (англ.). Порода куче с тъпа муцуна, широки гърди и къси крака.

булевàрд *м.* (фр.). Широка улица, обикн. със засадени дървета от двете страни.

булевàрден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* булевард. □ **Булевардна литература** — литература с леко, сензационно съдържание.

бỳлин[1], -а, -о. *Прил. от* була[1].

бỳлин[2], -а, -о. *Диал.* **1.** *Прил. от* буля. *Залюляла Янка | булино си дете.* Нар. пес. **2.** Като *същ. мн.* **булини** (разг.) — домът и семейството на буля.

бỳлка *ж.* **1.** Девойка или жена, обикн. във венчално облекло, при встъпването ѝ в брак; невяста, младоженка. *Запалиха свещите на полюлея и под него се изправиха булката и младоженецът.* Йовков. **2.** *Нар.* Млада съпруга; невяста. *Еньо заведе булката си в новата къща.* Елин Пелин. || Свойско обращение към снаха в семейството. *Дядо Либен повиква своята най-млада снаха и шепне ѝ на ухото: „Иди, булка, и налейте едно шишенце от най-хубавата ракия!"* Каравелов. **3.** *Нар.* Омъжена млада жена изобщо. *И булки и моми, и мъже и жени, и майки се стекоха на Пенкината нива.* Елин Пелин. *Булка върви из гора зелена.* Нар. пес. || В съчет. със собствено име, образувано от мъжовото, напр. *булка Иваница* и др. *Та сега ти, булка Лиловице, пак си остана саминка.* Вазов.

бỳлкин, -а, -о, и **бỳлчин,** -а, -о. *Прил. от* булка. *Булкини дарове. Булкина премяна. Булчина рокля. Булчино цвете.*

бỳло[1], *мн.* булà, *ср.* Тънко покривало, което се слага на главата на булка. *А права там стои. . . | неотсрамената невяста с вит и свит над челото венец, и с було лик прикрит.* П. П. Славейков. || *Обр. Нощта вече покриваше с тъмното си було Черепишкия манастир.* Вазов. □ **Вдигам (махам, свалям) булото някому** (разг.)—показвам истинския му лик. **Булото пада от очите ми** (разг.) — виждам истината. **Под булото на нещо** (книж.) — под прикритието, под маската на нещо. **Спускам (турям, хвърлям) було върху нещо** (разг.) — покривам нещо със забрава.

бỳло[2], *мн.* булà, *ср. Нар.* Тънка ципа, която обвива червата у човек или животно.

бỳлски, -а, -о. *Прил. от* була[1]; кадънски. *Виж в колата оная, младата була. . . Тя бе, познах я, в булски дрехи облечена.* Влайков.

булчè, *мн.* -та, *ср. Умал. от* булка. *Видиш ли ме, дядо? | Викна Камен и се спусна с едно булче младо.* Вазов.

бỳлчин. Вж. булкин.

бỳлчински, -а, -о, *прил.* Който е предназначен за булка. *Булчинска рокля.*

бульòн *м.* (фр.). Вид супа — отвара от месо или зеленчук. *Говежди бульон.*

бỳля *ж. Диал.* **1.** Жена на по-стар брат за по-младите му братя и сестри. *Много си, бульо, хубава, | ала си, бульо, батьова.* Нар. пес. **2.** Омъжена жена на средна или по-напреднала възраст, обикн. в обращение към нея; булка, невяста. *Буля Кирилица. Бульо Иванице.*

бум *междум.* За наподобяване на звук от гърмеж, на шум при падане на тежък предмет или от удар върху нещо кухо. *Нека си хвърчи той* (жеравът). *Аз и тъй съм ги бил. Бум!* Йовков. *Хорото се люлее и се чува само бум-бум от тъпана.*

бỳмкам, -аш, *несв.* Издавам силен, тъп звук при удряне; думкам. *Бумкаха тъпани, зурли се надуваха, хорà се виха.* Елин Пелин.

бумтèж *м.* Силен непрекъснат тъп шум от удари, гърмежи и др.; бумтене, тътнеж. *След малко удари тъпан. Тоя рязък бумтеж полека-лека се приближаваше.* Елин Пелин. *Артилерий-*

ската стрелба бе така гъста и мощна, че се сливаше в един единствен грохот — като непрекъснатият бумтеж на някакъв гигантски водопад. Вежинов.

бумтѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бумтя. *Чуваме глухото бумтене на падащата грамада вода.* Ал. Константинов.

бумтя̀, -йш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* 1. Издавам тъп звук; тътна. *Вълчан отиде до прозореца, поуслуша се и разбра: играеха в кръчмата и подът бумтеше.* 2. За огън в печка — буйно, шумно пламтя, горя. *Печката бумтеше весело и мека, приятна топлина се носеше из стаята.* Чудомир.

бу̀на *ж. Нар.* Размирица, бунт, въстание. *Той беше видял много селски буни и затуй започваше кротко, с добро.* Йовков.

буна̀р, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* (тур.). *Диал.* Дълбоко изкопан кладенец; излак, геран. *Ами от къде пиете вода? — Имаме си бунари.* Елин Пелин.

буна̀рски, -а, -о. *Прил. от* бунар. *Бунарска вода.*

бунѝще, *мн.* -а, *ср.* Място, гдето се изхвърля сметта; купище. *Петелът от бунището дава успокоителен сигнал.* Елин Пелин. □ **Всеки петел на бунището си пее** (послов.) — всеки е господар в своя дом.

бу̀нкер *м.* (англ.). 1. *Воен.* Здраво бетонно закритие за малка военна част, снабдено с картечници, оръдия и др. *В дясно бяха докарани бронеизтребители и още след първите изстрели се чу тържествуващо ура: един от бункерите бе престанал да бълва огън.* Вежинов. 2. *Спец.* При комбайн и др. — голям сандък за събиране на зърнени храни. *Ние организирахме разтоварването на зърното от бункера да става изключително през време на движението.* Опитът на първенците.

бунт, бу̀нтът, бу̀нта, *мн.* бу̀нтове, бу̀нта (сл. ч.), *м.* (нем.). Стихийно изразено масово недоволство срещу властта; размирица, метеж, въстание. *Изведнаж се научаваме, че са се явили апостоли в някои места на Северна България и готвят народа към бунт.* Йовков. *Селски бунтове. Вдигам бунт. Потушавам бунт.*

бунта̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което винаги проявява недоволство и потиква и другите към бунт; размирник. *Но Ван дер Лубе не е комунист. Той е бунтар, лумпенпролетарий.* Г. Димитров. *Падна плебейският учител и бунтар!* Д. Полянов.

бунта̀рка *ж.* Жена бунтар.

бунта̀рски, -а, -о. *Прил. от* бунтар. *Бунтарски дух.*

бунта̀рски. *Нареч. от прил.* бунтарски. *Настроен бунтарски.*

бунта̀рство, *мн.* няма, *ср.* Проява на бунтар.

бунто̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до бунт. *Ти със таз бунтовна книга / царството разклащаш!* Вазов. *Оборище, бунтовна епопея, / кой нов певец с нов глас ще те възпее!* Д. Полянов. *Бунтовна песен.*

бунто̀вник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което вдига бунт или участвува в бунт. *Не плачи, майко, не тъжи, / че станах ази хайдутин, / хайдутин, майко, бунтовник.* Ботев.

бунто̀вница *ж.* Жена бунтовник.

бунто̀внически, -а, -о. *Прил. от* бунтовник. *Бунтовническа песен.*

бунто̀вничество, *мн.* няма, *ср.* Проява на бунтовник. *Селямсъзът се разрева, побеснял, като обсипа Варлаама с обвинения в бунтовничество.* Вазов.

бунто̀внишки, -а, -о, *прил.* Бунтовнически. *Бунтовнишки вълнения. Бунтовнишки чети.*

бунту̀вам, -аш, *несв.* Подбуждам, подстрекавам, потиквам към бунт, към въстание. *Ти ли си, гдето ходиш по селата да бунтуваш народа?* Йовков.

бунту̀вам се, -аш се, *несв., сред.* Вдигам бунт, въставам. *Те* (турците) *се радваха, че бащата и синът ще отплащат, гдето са дръзнали да се бунтуват против държавата.* Величков. || Негодувам, протестирам. *Онемялата му съвест викаше и се бунтуваше сега против един грях, непоправим и страшен.* Йовков.

бунту̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бунтувам *и от* бунтувам се.

бурги̇̀я *ж.* (тур.). *Разг.* Малък свредел.

бу̀ре, *мн.* -та, *ср.* Малка бъчва за течности, пулпове и под. *Буре за вода.*

бу̀рен *м.* 1. Общо название на разни видове треви и плевели, които растат обикн. по ниви, запустели места и др. *Нивите бяха удавени в къпина и бурен.* Йовков. *Той копаеше бурените в току-що поникналата царевица.* Кр. Григоров. 2. Обикн. *мн.* бурени — в народната медицина: лековити треви, билки. *Тя вика скришом врачки, прави магия, полива тайно Еньо с какви не води и бурени.* Елин Пелин.

бу̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* 1. В който бушува буря; движен, вълнуван от буря. *Във ветровито и бурно време големите талази с бесен шум са се блъскали в канарите на Стара планина.* Вазов. *Бурно море. Бурни вълни.* 2. *Разш.* Който се проявява с голяма сила; стремителен, неудържим. *Над нас се чуха бурни викове... Високо и гръмливо ура.* Йовков. *Бурен поток. Бурни ръкопляскания. Бурна страст.* || *Прен.* Изпълнен с преживявания, с борби; неспокоен, напрегнат, тревожен, размирен. *Нима когато мине младост бурна, / утеха в спомените чакаш ти?* К. Христов. *Бурни времена. Бурно минало.*

бурена̀к, *мн.* -ци, *м.* 1. *Събир.* Израсли гъсто на едно място бурени. *Ненко се мушна из буренака покрай плета като таралеж.* Влайков. 2. *Разг.* Бурен като зеленчук. *В една пръстена разлата паница стоеше някакво ястие от буренак.* Вазов.

бурено̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който носи, предвещава буря. *Бурноносни облаци.*

буреня̀сам. Вж. бурен я с в а м.

буреня̀свам, -аш, *несв.*; **буреня̀сам,** -аш, *св.* Обрасвам с бурен. *Гробът непогледван, хусарски гроб — продънил се е и буренясал — едвам личи.* Ст. Загорчинов.

буреня̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* буренясвам.

буржоа̀, -та, *мн.* няма, *м.* (фр.). Лице от класата на буржоазията. *Те бяха от Париж, охолни буржоа.* Вазов.

буржоа̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* буржоазия. *Буржоазен морал. Буржоазен пред-*

разсъдък. Буржоазна революция. Буржоазен произход.

буржоа̀зия *ж.* (фр.). **1.** Господствена класа в капиталистическото общество, която владее средствата за производство и експлоатира наемния труд. *Градска буржоазия. Селска буржоазия.* **2.** *Истор.* Гражданското съсловие във феодалното общество. □ **Дребна буржоазия** — класа на дребните собственици.

буржоа̀зка *ж.* Жена, която принадлежи към класата на буржоазията.

буржоазно-. Първа съставна част на сложни прилагателни със значение буржоазен, напр. буржоазнодемократичен, буржоазномонархичен, буржоазнонационалистически и др.

бурѝя *ж.* (тур.). *Диал.* Тръба за свирене. *Свиря с бурия.*

бурка̀н *м.* (румън.). Стъклен или порцеланов съд, обикн. цилиндричен, в който се държат компоти, сладка и др. *Буркан с бяло сладко.*

бурка̀нче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* буркан. *Бурканче с помада.*

бурлѝв, -а, -о, *прил.* **1.** *Поет.* Бурен. *Бурливо море.* || *Прен.* Неспокоен, размирен. *Но що паднахте тук, деца бурливи?* Вазов.

бурма̀ *ж.* (тур.). Винт; витло (в 2 знач.). *Навивам бурма. Завинтвам бурма.*

бу̀рно. *Нареч. от* бу̀рен. *В борбата между живота и смъртта / един след други бурно дни минават.* П. П. Славейко̀в.

бу̀ря *ж.* **1.** Много силен, стихиен вятър с гръм, светкавици и дъжд. *Там буря кърши клонове, / а сабя ги свива на венец.* Ботев. *Бучеше грозна буря и стените пукаха под напора на вятъра.* Елин Пелин. *А зимната буря им сякаш приглася, / бучи и завива страхотно в нощта.* Яворов. *Който сее ветрища, бури ще жъне.* Послов. *Снежна буря. Морска буря.* **2.** Големи обществени вълнения, смутове, борби. *Борбата е безмилостно жестока, / но в бурята ще бъдем пак със тебе, / народе мой, защото те обичахме.* Вапцаров.

бут^{1}, бу̀тът, бу̀та, *мн.* бу̀тове, бу̀та (сл. ч.), *м.* (тур.). **1.** Горната месеста част от заден крак на заклано животно. *Свински бут. Пушен бут.* **2.** *Разг.* Бедро, кълка.

бут^{2}, бу̀тът, бу̀та, *мн.* бу̀тове, бу̀та (сл. ч.), *м. Диал.* Голям чук, с който се тепа плат в тепавица.

бута̀лка *ж.* **1.** *Нар.* Тесен и дълбок дървен съд, в който се бута, бие мляко за масло. **2.** *Рядко.* Бутало на парна машина.

бута̀ло, *мн.* -а, *ср.* **1.** *Техн.* Прикрепен на прът метален или каучуков кръг, който се движи във вътрешността на цилиндър. **2.** *Нар.* Прикрепен на прът надупчен дървен кръг, с който се бие мляко в буталка.

бу̀там, -аш, *несв.* **1.** Напирам със сила върху нещо, за да го приведа в движение; тикам, блъскам. *Фучи фъртуната, нетърпеливо бута, / кат пътник закъснял, залостени врата.* К. Христов. *Васил Ваклин (бута пред себе си Едря) —Върви де, върви!* Йовков. *От тук опълченците са бутали камъните въз налетелите по урвите неприятели.* Вазов. *Бутам кола.* **2.** Допирам се, докосвам се леко; побутвам. *Майката буташе полека детето си да го разбуди.* Елин Пелин. *Малко по-настрана Гото Тонковичин буташе чича Венка и му думаше: — Я виж, я виж!* Влайков. || Пипам, вземам. *Не бутай тоя съд, разпукнат е.* Вазов. *Но зетят има пари. Остави. Тях да не ги бутаме.* Йовков. **3.** *Диал.* Бия мляко за масло. *Бутам масло.* **бутам се** *сред.* (разг.). *Защо се буташ в мене?* **бутаме се** *взаим. Те се събираха на купчини в ъглите, бутаха се и се смееха.* Караславов.

бу̀тане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бутам *и от* бутам се.

бу̀таница *ж. Разг.* Блъсканица. *Пред касата имаше голяма бутаница.*

бу̀твам, -аш, *несв.*; **бу̀тна,** -еш, *мин. св.* бу̀тна̀х, *прич. мин. страд.* бу̀тнат, *св.* **1.** Бутам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Огнянов бутна вратата и влезе.* Вазов. *Той я бутна силно навътре, след това излезе и заключи вратата.* Елин Пелин. *После, като бутвам бай Стояна, казвам тихо.* Л. Стоянов. **2.** *Разг.* Бързо подавам; пъхвам, тиквам. *Бутвам 100 лева на фелдшера за медицинско.* Смирненски. **3.** *Разг.* Поставям нещо някъде и забравям где е; забутвам. *Где съм бутнал тая книга не зная.* **бутвам се, бутна се** *страд.* и *сред.*

бутѝлка *ж.* Неголям стъклен съд с тясно гърло, предимно за алкохолни напитки; шише. *Счупиха две бутилки.*

бутѝлков, -а, -о, *прил.* За питие — който се продава в бутилки. *Бутилково вино.*

бу̀тна. Вж. бутвам.

буто̀н *м.* (фр.). Копче за електрически звънец, лампа и др.

бутониѐра *ж.* (фр.). *Остар.* Малък разрез на ревер на дреха за поставяне на цвете.

бу̀фер *м.* (англ.). *Техн.* Железен кръг с пружина на железопътен вагон за намаляване силата на удара при тласък.

бу̀ферен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* буфер. *Буферна пружина.* □ **Буферна държава** — изкуствено създадена държава между две враждебни страни.

бух *междум.* За наподобяване на звук от силен и тъп удар. *Ще взема един камък... — и бух! в прозореца.* Йовков.

бу̀хал *м.* Хищна нощна птица с големи очи. Strix bubo. *Навред е глуха тишина / и само бухал, скрит във някоя сгутина, сегизтогиз бухти.* П. П. Славейков.

буха̀лка *ж.* Късо, плоско дърво, което служи за пране чрез удари. *Колко свири, толкоз повеч / зле отива, / че се чуе до невести / на реката: / те забравят бухалките и платната.* П. П. Славейков. **2.** *Прен. Воен.* Ръчна граната с дървена дръжка.

бу̀хам^{1}, -аш, *несв.* Удрям силно и причинявам глух звук. || Пера с бухалка. *Навела се е и пере там, и буха на камъка.* Вазов.

бу̀хам^{2}, -аш, *несв.* **1.** За бухал — издавам глух звук. *Бухалът буха.* **2.** *Разг.* Кашлям. *Настинал е и буха цяла нощ.*

бу̀хане^{1}, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бухам^{1}.

бу̀хане^{2}, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бухам^{2}.

бу̀хвам^{1}, -аш, *несв.*; **бу̀хна,** -еш, *мин. св.* бу̀хна̀х, *св. Разг.* **1.** Бухам, удрям веднаж или няколко пъти по веднаж. **2.** Неочаквано, със сила,

с устрем влизам или падам някъде. *Нейде близу бухна снаряд, къщата се затресе и прозорците звъннаха тревожно.* Смирненски. **бухвам се, бухна се** *сред. Шейната се бухна в една пряспа и затъна.* Йовков. *Бухнах се в стаята. Бухнах се във водата.*

бу̀хвам², -аш, *несв.*; **бу̀хна**, -еш, *мин. св.* бу̀хна̀х, *св.* Израствам бу̀йно; надигам се силно. *Изведнаж тая светлина се засили, разрастна се, бухнаха пламъци и се понесоха искри.* Йовков.

бу̀хва̀не, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бухвам¹, *от* бухвам² *и от* бухвам се.

бухла̀т, -а, -о, *прил.* Който е силно разклонен, с гъсти клони. *Бухлати чемшири.* || Кълбест, пухкав. *От юг бухлат се облак дига.* Яворов.

бу̀хна. Вж. бухвам¹ *и* бухвам².

бу̀хнал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* бухвам². **2.** Като *прил.* — който е израснал буйно или се е надигнал силно. *Бухнали коси. Бухнало тесто.*

бухтѐж *м.* Силен глух шум от удряне и блъскане; бухтене. *Услушах се във воя на вятъра, слян с бухтежа на водопадите.* Вазов.

бухтѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бухтя. *Най-после едно бухтене на вода, която пада, проби другите шумотевици и достигна до слуха ми.* Вазов. *Чуваше се глухо и тъпо бухтене на оръдия.*

бухтя̀, -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* Издавам силен, глух шум. *И морето пак / бухти и се катери като живо / по непристъпния гранитен бряг.* К. Христов. *Все по-глухо и тъпо бухтяха оръдията в далечината.* Вежинов.

бу̀ца *ж.* **1.** Къс от някакво вещество без определена форма. *Шейничката си ази стягах / и, грижа що е без да знам, / по мекий сняг с връстници бягах, / и с буци биехме се там.* Вазов. *Давидко и Петър овчарят се стягаха, туряха във вулиите си хляб и по една бяла буца сирене.* Йовков. *Буца пръст. Буца сол.* **2.** Подутина на тялото; тумор. *Във челото му падат посивели сплъстени коси, към темето му се вижда голяма колкото яйце буца.* Йовков. □ **Заседна ми буца в (на) гърлото** (разг.) — усещам тежест, стягане на гърлото при тежки душевни преживявания.

бу̀ча, -иш, *мин. св.* бу̀чих, *несв.* Бода, набождам с остър предмет. *Буча месо на шиш.*

буча̀, -йш, *мин. св.* -ах, *несв.* Издавам глух и продължителен шум; буботя. *А зимната буря им сякаш приглася, / бучи и завива страхотно в нощта.* Яворов. *Вършачката бучеше в хармана на Сенеберлията.* Йовков. *Падащата от бента вода бучеше страшно.* Елин Пелин. □ **Главата ми бучи, ушите ми бучат** (разг.) — усещам шум в главата, в ушите.

бу̀чвам, -аш, *несв.*; **бу̀чна**, -еш, *мин. св.* бу̀чна̀х, *св.* Бу̀ча веднаж или няколко пъти по веднаж. *Всяка година бучвам по десетина корена домати, а тая пролет не бучнах нищо.*

бу̀чене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бу̀ча.

бучѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* буча̀. *Подземно бучене.*

бучѐние, *мн.* -ия, *ср. Книж.* Глух шум; буботене, бумтеж. *От там продължава да иде непрекъснато и страховито бучение на буря.* Йовков.

бучини̇̀ш *м.* Градински отровен бурен с високо кухо стебло, от което правят цеви. Conium maculatum. *Близу до каменната ограда растеше коприва и бучиниш, жълтееха се тикви.* Йовков.

бу̀чка *ж. Умал. от* буца. *И изваждаш си333 коматче хляб и бучка сирене.* Влайков. □ **Захар на бучки** — захар на малки късчета с правилни форми.

бу̀чна. Вж. бучвам.

бушо̀н *м.* (фр.). Предпазител в електрическа инсталация. *Бушоните бяха изгорели.*

бушу̀вам, -аш, *несв.* За буря, вода, огън — проявявам се с голяма разрушителна сила. *Вятърът неудържимо бушува из полето.* Елин Пелин. *Девет дена бушувала огнена стихия и унищожила три четвърти от града.* Отеч. фронт, 1950 г. *Морето бушува.*

бушу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бушувам.

бъблане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бъбля.

бъбли̇̀в, -а, о, *прил.* Който бъбле. *Животворящата и бъблива селска речица от ден на ден почна чувствително да намалява и да съхне.* Елин Пелин.

бъбля, -еш, *мин. св.* бъбла̀х, *несв.* **1.** За вода —издавам тих еднообразен шум. *Как тихо шуми кукуруза, / как бъбле реката край мен.* Хр. Радевски. **2.** Говоря неясно. *Аз мънкам нещо, сконфузено бъбля.* Вазов.

бъбране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бъбря.

бъбрѐж *м.* Бъбране. *В несвесния бъбреж / на насъбраната в колибата дружина / . . . /той чуваше все тоя, все тоя глъч познат.* П. П. Славейков.

бъбрек, *мн.* -ци, бъбрека (сл. ч.), *м.* Вътрешен орган у човека и у гръбначните животни, от гдето се отделя урина. *Ляв и десен бъбрек.* □ **Като бъбрек в лой** (разг.) — в доволство, в охолство.

бъбрековѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на бъбрек.

бъбрече, *мн.* -та, *ср. Умал. от* бъбрек. *Печени бъбречета на скара.*

бъбречен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* бъбрек. *Бъбречна болест.*

бъбри̇̀в, -а, -о, *прил.* Който много бъбре; приказлив. *Малко бъбрива съм още от дете.* Кр. Григоров.

бъбри̇̀вец, *мн.* -вци, *м.* Бъбрив мъж; бъбрица, бърборко, дърдорко.

бъбри̇̀вка *ж.* Бъбрива жена; бъбрица.

бъбри̇̀вост, -тта̀, *мн.* няма, *м. Отвл. същ. от* бъбрив. *Манолаки все приказваше. Очите на Нона често се спираха на него и веселият ѝ, малко насмешлив поглед като че се извиняваше заради бъбривостта на стареца.* Йовков.

бъбри̇̀ца *м., ж.* Бъбрив мъж, бъбрива жена. *Каруцарят беше бъбрица и голям грешник, обичаше да се хвали и да говори за работи, които нито беше видял, нито беше чул.* Йовков.

бъбря, -еш, *мин. св.* бъбра̀х, *несв.* Говоря много и за незначителни неща; бърборя, дърдоря. *Ненка се беше оживила, неуморно бъбреше и се смееше.* Йовков. || Говоря сърдито; мърморя. *Едно кафе няма кой да направи тука! — бъбреше старецът ядосано и повелително.* Вазов.

бъда, -еш, *мин. св.* бидòх, биде, *пов.* бъдѝ, *прич. мин. действ.* бил, *несв.* и *св.* Съм. *Всякой гледа да бъде напред | и гърди геройски на смърт да изложи.* Вазов. *В петъчен ден бъди тука; тогава е пазар, има богат материал за наблюдение.* Вазов. *Не бъди глупав.* □ **Няма да го (я, ги) бъде** (разг.) — няма да стане. *Тази работа няма да я бъде. Това, което мислите, няма да го бъде.* **Няма да ме бъде** (разг.) — не ще оздравея, не ще остана жив. *Намерили го ни жив, ни мъртъв. Едва помръдва и диша. . . Не вярвам да го бъде.* Елин Пелин.

бъден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Книж.* Бъдещ. *Бъдни поколения. Бъдни дни.*

бъдещ, -а, -о, *прил.* Който ще бъде, ще стане. *Бъдещи събития. Бъдещи планове.* □ **Бъдеще време** (грам.) — глаголно време за означаване на действие, което предстои да се върши.

бъдеще, *мн.* няма, *ср.* **1.** Време, което ще настане след сегашното. *Тъй мълвеше тоз мъж, в килията скрит, | със поглед умислен, в бъдещето впит.* Вазов. *Бъдещето принадлежи на младежта.* **2.** Това, което предстои да се преживее, да стане. *Иглика го слушаше доверчиво, детските й мечти рисуваха едно чудно бъдеще.* Елин Пелин. *Светло бъдеще. Неясно бъдеще.* □ **В бъдеще, за в бъдеще** — за напред. **Имам бъдеще** — имам добри изгледи за успяване.

бъдни, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **Бъдни вечер** — вечерта срещу Коледа.

бъдник, *мн.* -ци, *м. Нар.* Дебел пън, който гори в огнището цяла нощ срещу Коледа. *Домакини свят обичай чуват — | Бъдни вечер бъден празник срещат | с буйно пламнал бъдник на камини.* П. П. Славейков.

бъднина *ж. Книж.* Бъдещ живот, бъдеще. *Върви, народе възродени, | към светла бъднина върви!* Михайловски.

бъз, бъзът, бъза, *мн.* бъзове, бъза (сл. ч.), *м. Бот.* Храст, ниско дърво с дебела мека сърцевина, с бели цветове и с черни зърнести плодове; свирчовина. Sambucus nigra. *Ето каква била косата й, черна като зърната на бъз.* Йовков.

бъзак, *мн.* няма, *м.* Място, обрасло с бъзе.

бъзвам, -аш, *несв.*; **бъзна,** -еш, *мин. св.* бъзнàх, *св.* Бодвам, потиквам, накарвам. *Не знам какво ме бъзна, обръщам се пак да го погледна.* Вазов.

бъзване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бъзвам.

бъзе, *мн.* няма, *ср.* Едър бурен с черни зърнести плодове. Sambucus ebulus. *Саи, хамбари и яхъри, всичко това разнебитено и полуразрушено, заглъхнало в бъзе, коприва и бучиниш.* Йовков. □ **Направих го бъзе и коприва** (разг.) — нахоках го, сразих го.

бъзла *ж. Разг.* Страхливка.

бъзлив, -а, -о, *прил. Разг.* Който е страхлив, боязлив, плашлив.

бъзливец, *мн.* -вци, *м. Разг.* Бъзлив човек; страхливец.

бъзльо, *мн.* -вци, *м. Разг.* Страхливец.

бъзна. Вж. бъзвам.

бъзов, -а, -о. *Прил. от* **бъз.** *Бъзов цвят. Бъзова свирка.*

бъкам, -аш, *несв. Разг.* **1.** Вря с шум. *Гърнето бъка на огъня.* **2.** Гъмжа. *В една капка само от тая вода, турена под микроскопа, се виждат да бъкат милиарди микроби.* Йовков.

бъкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бъкам.

бъкел *м.* Бъкъл. *Тогава керванджиите грабнаха големите си бъкели и се натрупаха на чешмата.* Йовков. □ **Бъкел не зная, не зная ни бъкел** (разг.) — не зная нищо, никак.

бъклица *ж.* Плосък дървен съд за вино. *Тя стоеше смирено отстрана и свенливо държеше писана бъклица с вино.* Елин Пелин. □ **Бъклица ли чакаш** (разг.) — отделна покана ли чакаш.

бъкъл, *мн.* бъклѝ, бъкъла (сл. ч.), *м.* Дървен съд с две дъна и две отвърстия за носене и пиене вода; бъкел.

бълболене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бълболя.

бълболя, -иш, *мин. св.* бълболѝх, *несв.* Бълбукам. *Бълболи си чешмата | през цеви оловни и тъмно в тишината, | като че някому приказва своя блян.* П. П. Славейков. *Каква чешма и на какво място! Деветнайсет каменни корита, три чучура, които бълболят и сипят студена като сълза вода.* Йовков.

бълбукам, -аш, *несв.* За вода, която тече или изтича — издавам еднообразен, равномерен шум; шуртя, клокоча. *От дясно бълбукаше реката.* Хар. Русев.

бълбукане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бълбукам.

бълвам, -аш, *несв.* **1.** Изхвърлям през устата си храна от стомаха; повръщам. **2.** *Разш.* Изхвърлям нещо изведнаж и в голямо количество; изригвам, изсипвам. *Те (танковете) вървят към нас, бълват огън, а ние мълчим — все едно че ни няма.* Вежинов. □ **Бълвам змии и гущери, бълвам огън и жупел** (разг.) — изливам злоба, омраза и клевети срещу някого или по адрес на някого.

бълване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бълвам.

бълвоч, *м.* **1.** Храна, изхвърлена при повръщане. **2.** *Прен. Хул.* Обикн. за нещо казано или написано — гнусна клевета.

българан, *мн.* -овци, *м. Шег.* Българин.

българея се, -еш се, *мин. св.* българях се, *несв., сред.* За небългарин — чувствувам се, проявявам се като българин.

българеене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* българея се.

българизъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м. Езикозн.* **1.** Израз, свойствен само на българския език. **2.** Българска особеност в чужд език.

българин, *мн.* българи, *м.* Лице от основното население на България. *Иречек е живял в България, обича българите.* Ал. Константинов.

българия, *мн.* няма, *ж. Остар. Рядко. Ирон.* Българският народ. *На българията дай хляб: ние много хляб ядеме.* Ал. Константинов.

българка *ж.* Жена от основното население на България.

българо-. Първа съставна част на сложни думи със значение б ъ л г а р с к и, б ъ л г а р и н, напр. б ъ л г а р о г л а с е н, б ъ л г а р о м о х а м е д а н и н, б ъ л г а р о м р а з е ц и др.

българомохамеданин, *мн.* българомохамедани, *м.* Българин по народност, а мохамеданин по религия; помак.

българомохамеда̀нка *ж.* Жена българка по народност, а мохамеданка по религия; помакиня.

българомохамеда̀нски, -а, -о. *Прил. от* българомохамеданин; помашки.

българоуби̇̀ец *м. Истор.* Прозвище на византийския император Василий II. *Запустяла България, запусти я цар Василий — | цар Василий византиец,| царят българоубиец.* П. Р. Славейков.

българофи̇̀л *м.* Лице, което е благоприятно разположено към българите и към всичко българско.

българофи̇̀лски, -а, -о. *Прил. от* българофил.

българофи̇̀лство, *мн.* няма, *ср.* Благоразположение, обич към българите и към всичко българско.

българофо̀б *м.* Лице, което мрази българите и всичко българско; българомразец.

българофо̀бски, -а, -о. *Прил. от* българофоб.

българофо̀бство, *мн.* няма, *ср.* Омраза към българите и към всичко българско.

бъ̀лгарски, -а, -о. 1. *Прил. от* българин *и от* България. *Български народ. Българска държава. Българска история. Български гражданин. Българска комунистическа партия.* 2. Като *същ. м.* **български** — български език. *Говоря добре български.*

бъ̀лгарски. *Нареч. от прил.* български.

бъ̀лгарщина̀, *мн.* няма, *ж.* Съвкупност от присъщите на българския народ черти.

бълни̇̀кам, -аш, *несв.* Разклащам течност в съд.

бълни̇̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бълникам.

бълну̀вам, -аш, *несв.* Говоря на сън или в болезнено състояние. *Нощем тя спеше тежко и бълнуваше.* Елин Пелин. || *Прен.* Мисля и говоря все за едно и също нещо, което желая; бленувам, мечтая, копнея. *Всичките моми бълнуваха за него.* Величков.

бълну̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бълнувам.

бълха̀ *ж. Зоол.* 1. Малко, черно, скокливо паразитно насекомо. Pulex irritans. *Той дълго време не можа да заспи, хапан от бълхи и дървеници.* Вазов. 2. Наименование на някои насекоми — вредители по растенията. *Ленена бълха. Листна бълха. Житна стъблена бълха.* □ **Бълха го ухапала** (разг.) — за богат човек, който е загубил малко. **Заради бълхата изгаря и юргана** (послов.)—заради дребното, нищожното, жертвува голямото, значителното.

бърбо̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бърборя.

бърбо̀рко, *мн.* -вци, *м.* Бъбрица.

бърбо̀ря, -иш, *мин. св.* бърборѝх, *несв.* Бъбря; дърдоря. *Пустият му кмет, | бърбори — другиму не дава ред.* К. Христов. *После пак тръгваха из двора, като все си бърбореха нещо.* Йовков.

бърбо̀ча, -иш, *мин. св.* бърбочѝх, *несв.* Тека с шумене. *Поточето бърбочи.*

бърда̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави и продава бърда за стан.

бъ̀рдо[1], *мн.* бърда̀, *ср.* Невисоко, въздълго голо възвишение всред равно място; рид, хълм. *Пътят се издига и губи зад бърдото.* Вазов.

бъ̀рдо[2], *мн.* бърда̀, *ср.* Част от тъкачен стан, през която са прокарани нишките на основата и с която се набива вътъкът. *Основата е прокарана през нищелките. Остава да се прокара и през бърдото.* Влайков.

бъ̀рже *нареч.* Бързо. *Те бърже тръгнаха нагоре.* Вазов. *От тая мисъл косата му бърже побеляваше.* Елин Пелин. || Удвоено б ъ р ж е - б ъ р ж е — за усилване. *И той бърже-бърже отиде при стадото си.* Вазов.

бърз. Вж. б р ъ з.

бърза̀к, *мн.* -ци, *м. Диал.* Лице, което ходи или работи бързо.

бъ̀рзам, -аш, *несв.* 1. Вървя, движа се с бръз ход. *Селото се бе пробудило и селяните бързаха из улиците към полето.* Елин Пелин. 2. *Прен.* Върша нещо или се старая да го извърша незабавно и за кратко време. *Приберат се вечерта късно и бързат да си легнат.* Влайков. *Той бързаше да спаси Огнянова.* Вазов. || Нямам време за бавене. *Ще дойда, ще дойда, — отвърна Гроздан. — Друг път, бързам сега.* Йовков.

бъ̀рзане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бързам.

бързе̇̀й, -еят, -ея, *мн.* -еи, *м.* 1. Бързо течение на река, обикн. при наклон. *Най-после един бързей я откара близу до срещния бряг и селянката с много мъка допря ладията до земята.* Вазов. || Място на река, гдето водата тече бързо. 2. Малка бърза рекичка. *И бързеят шумеше тихо.* Вазов. □ **Запънал се като рак на бързей** (погов.)—за лице, което упорито държи на своето.

бързешка̀та *нареч.* Бързешком.

бързешко̀м *нареч.* Бързо; бързешката. *Вървя бързешком и често подприпквам.* Влайков.

бързина̀ *ж.* 1. Бързо движение, действие, работа; скорост. *Пожарите се разпростираха с голяма бързина по всички страни.* Вазов. *С една удивителна смелост и бързина селянинът хвана юздите и тъй силно ги раздруса, че конете спряха като заковани.* Йовков. 2. Бързане. *Бай Ганю от бързина, види се, беше забравил да тури в дисагите закуска.* Ал. Константинов.

бъ̀рзичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* бръз.

бъ̀рзичко. *Нареч. от* бързичък.

бъ̀рзо. *Нареч. от* бръз. *Той вървеше бързо, като че се боеше да не закъснее за някоя работа.* Йовков. *Косата на дядо Йордан бързо посребря.* Елин Пелин. *Момчето грабна коня, метна му се бързо и припна назад към село.* Елин Пелин.

бързо-. Първа съставна част на сложни думи със значение б р ъ з, напр. б ъ р з о н о г, б ъ р з о с т р у е н, б ъ р з о х о д е н и др.

бързокри̇̀л, -а, -о, *прил.* Който лети, хвърчи бързо. *Бързокрила птичка.*

бързопи̇̀с, *мн.* няма, *м.* Бързо писане; скоропис, стенография.

бързопи̇̀сец, *мн.* -сци, *м.* Лице, което пише бързо.

бързоподви̇̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се движи бързо. *Универсален бързоподвижен струг.*

бързорѐк, -а, -о, *прил. Разг.* Който говори бързо или прибързва в отговора. *Това беше капитан М., твърде весел и приказлив, бързорек, с нервен темперамент.* Вазов.

бързотѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който бързо тече. *Бързотечна река.*

бързохо̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се движи с голяма бързина. *Бързоходна лодка. Бързоходен стан. Бързоходна машина.*

бързохо̀дец, *мн.* -дци, *м.* **1.** Човек, който ходи бързо. *Чак до дълбоки старини той е бил бързоходец.* П. П. Славейков. **2.** *Истор.* Лице, изпратено нарочно да занесе някаква вест; вестител.

бърка̀лка *ж.* **1.** Голяма лъжица за разбъркване на ястие. **2.** Приспособление в машина или апарат за разбъркване на течна смес. *Бъркалка на месачна машина.*

бъркам[1], -аш, *несв.* Пъхам, мушкам ръка в джоб, торба и др. *Иглика бъркаше в голямата торба и вадеше трохи.* Елин Пелин.

бъркам[2], -аш, *несв.* **1.** Раздвижвам с нещо течност или смес. *Бъркам ястие. Бъркам кал. Бъркам вар.* **2.** Барам, пипам. *Кой е бъркал по масата ми?* **3.** Намесвам, заплитам. *Разправяй се както знаеш, мене не ме бъркай, аз имам дванадесет деца.* Вазов. **4.** Преча. *Грабете го, неразбрани, / грабете го, кой ви бърка!* Ботев. *Бъркаш ми на работата.* || Разваля̀м, разстройвам. *Бъркам работата.* **бъркам се** *сред. В тия работи аз не се бъркам.*

бъркам[3], -аш, *несв.* Греша. *Аз бакалски тефтер не мога да водя — бъркам в събиране.* Стаматов. *Който не работи, само той не бърка.* || Смесвам. *Постоянно го бъркам с брат му. Бъркам имена.* **бъркам се** *сред. Бъркам се в смятането.*

бъркам се, -аш се, *несв., сред.* Губя посока, блуждая. *Бъркам се в гората.*

бъркане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бъркам[1], бъркам[2], бъркам[3] *и от* бъркам се.

бърканица *ж.* Безредие, неразбория. *В първите редове на нападащите унгарци се почва ужасна бърканица.* П. П. Славейков. || *Прен.* Смесица от противоречиви неща.

бъркотѝя *ж.* Безредие, разстройство в работата. *Настъпи невъобразима бъркотия.* || Политическо безредие; размирица, смут. *Навсякъде има бъркотии, размирици. В селата има бунт.* Йовков. || *Прен.* Отсъствие на ред в мисли; безсистемност, разхвърляност, бърканица. *В главата му беше още бъркотия.* Вазов.

бърло̀га *ж.* Леговище на див звяр. *Ти си избродил всичките дупки на планината и си видял бърлогите на мечките.* Вазов. || Крайно неудобно, замърсено жилище. *Опътва се към болния поет. / . . . Почука, влезе. Някаква бърлога.* К. Христов.

бърна *ж.* Устна. *Във Мексико златното зърно / изгарят във парни котли, / а роби с напукани бърни / събират го нощи и дни.* Вапцаров.

бърнест, -а, -о, *прил.* Който е с големи, дебели бърни. *Бърнест човек.*

бърнѝкам, -аш, *несв. Разг.* Бъркам, ровя безразборно. *Васил, Димитър, Киро, бърникат тук час по час и обират паяжините.* Вазов.

бърнѝкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бърникам.

бърса̀лка *ж.* **1.** Къс от плат или кърпа за бърсане на съдове, мебели и др. *Бърсалка за прозорци.* **2.** Малка постелка пред входна врата за бърсане на обувки; изтривалка. *Бърсалка за крака.*

бърсане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бърша *и от* бърша се.

бърча̀, -иш, *мин. св.* бърчѝх, *несв.* Правя на гънки. *Ние се спряхме на едно ридче, от което видяхме езерата. Тих ветрец ги бърчи.* Вазов. *Бърча чело.* **бърча се** *страд.*

бърчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бърча *и от* бърча се.

бърченик, *мн.* -ци, *м. Диал.* Бръчник.

бърша, -еш, *мин. св.* бърса̀х, *несв.* Премахвам влага, прах и пр. от повърхността на нещо; трия, чистя. *Бърша чинии и вилици.* **бърша се** *възвр.* и *страд.*

бъх, *мн.* няма, *м. Диал. Рядко.* В израз **хващам (ловя) бъх**—крия нещо, не казвам истината, отричам; бъша.

бъхтам, -аш, *несв. Диал.* Бъхтя. **бъхтам се** *страд.*

бъхтам се, -аш се, *несв., сред.* Бъхтя се.

бъхтане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бъхтам, бъхтам се, *и от* бъхтя, бъхтя се.

бъхтаница *ж.* Бой, тупаница.

бъхтя, -еш, *мин. св.* бъхта̀х, *несв. Разг.* Бия, удрям, блъскам. *Ще го бъхтят някъде.* **бъхтя се** *страд.* □ **Бъхтя път**—изминавам дълъг път пеша; бия път.

бъхтя се, -еш се, *мин. св.* бъхта̀х се, *несв., сред.* Напрягам сили, моря се. *Цял ден се бъхтах, та капнах от умора.*

бъчва *ж.* Голям дървен съд за вино и под. с две кръгли дъна, направен от дъги и стегнат с обръчи. *Годината беше плодородна, житниците пращяха от жито, бъчвите от вино, наляно неотдавна.* Вазов. □ **Мирише на бъчва** (разг.)— за човек, който се е напил.

бъчва̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави бъчви.

бъчва̀рски, -а, -о. *Прил. от* бъчвар. *Бъчварски занаят.*

бъчва̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на бъчвар.

бъша, -иш, *мин. св.* бъшѝх, *несв. Нар. Рядко.* Ловя бъх, замълчавам, прикривам, потулвам нещо. *Бъша някаква работа.*

бъшене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* бъша.

бюджѐт *м.* (англ.). Сметка за приходите и разходите на държава, предприятие или учреждение, предварително разпределени за известен срок; финансов план. *Държавен бюджет. Годишен бюджет. Разходвам суми по бюджета.* || *Разг.* Разпределение на приходите и разходите на човек или семейство. || *Разг.* Финансова възможност. *Бюджетът ми не позволява.*

бюджета̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Само в съчет. **бюджетарна комисия**— парламентарна комисия, която се занимава с държавния бюджетопроект.

бюджѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* бюджет. *Бюджетна година. Бюджетни средства. Бюджетни възможности.*

бюджетоконтро̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който следи за правилното изпълнение на бюджет. *Бюджетоконтролен орган. Бюджетоконтролно отделение.*

бюджетопроѐкт *м.* Проект за бюджет, който подлежи на одобрение.

бюлетѝн *м.* (фр.). **1.** Кратко официално съобщение с важни известия от обществен интерес. *Информационен бюлетин. Бюлетин за времето.* **2.** Периодично издание със сведения от определен характер. *Библиографически бюлетин.*

бюлетѝна *ж.* Листче с имена на кандидати за тайно гласуване при избор. *Избирателна бюлетина.*

бюрѐк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Диал.* Вид мазна баница. *По-добре е да съм дрипав, | да търпя неволя, | отколкото да ям бюрек | по царската воля!* Каравелов.

бюро̀, *мн.* бюра̀, *ср.* (фр.). **1.** Писалищна маса; писалище. *Кабинет на Струмски. До неговото бюро — друго по-малко, с пишуща машина.* Йовков. **2.** Работно помещение; кантора, писалище· *Адвокатско бюро.* **3.** Служба към учреждение или предприятие с по-особени задачи. *Бюро за справки.* **4.** Ръководно тяло, ръководен орган на организация, събрание и пр.; ръководство. *Партийно бюро.*

бюрокра̀т *м.* (фр.-гр.). Служител или обществен деец, който проявява бюрократизъм.

бюрократѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Изпълняване на служебни и обществени задължения по канцеларски, книжно, чисто формалистично; канцеларщина.

бюрократѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* бюрократизъм *и от* бюрократ. *Бюрократично отношение.*

бюрократѝчно. *Нареч. от* бюрократичен.

бюрократѝчески, -а, -о, *прил.* Бюрократичен. *Бюрократическо бездушие.*

бюрократѝчески. *Нареч. от прил.* бюрократически. *Мисли и работи бюрократически.*

бюрокра̀ция *ж.* **1.** Бюрократизъм. *Във всички области на нашия обществен, стопански и културен живот бюрокрацията, разточителството трябва да бъдат бити и доубити.* Отеч. фронт, 1950 г. **2.** Бюрократично чиновничество.

бюст, бю̀стът, бю̀ста, *мн.* бю̀стове, бю̀ста (сл. ч.), *м.* (фр.). **1.** Скулптурна фигура на глава с горната част от човешко тяло. **2.** Гърди, гръд на жена.

бюфѐт *м.* (фр.). **1.** Шкаф, в който се държат прибори за ядене. *Кухненски бюфет. Бюфет с витрина.* **2.** Място, гдето се поднасят и продават напитки и закуски. *Докато влакът чакаше, влязох в бюфета да пия една лимонада.* Вазов.

бяг, бегъ̀т, бега̀, *мн.* няма, *м.* Бягане, тичане. *Гледам, нашият трен потегли. Бре! . . . Та като хукна подир него, па бяг, па тичане — остави се!* Ал. Константинов. ‖ *Прен.* Бързо движение. *Овчари от жал го хвърлиха | на Янтра във бързия бяг.* Вазов. *Над него облаци вечерни | не спират своя бяг.* П. П. Славейков.

бя̀гам, -аш, *несв.* **1.** Тичам със всички сили. *Бягай веднага при поручик Манев и му предай заповед.* Вежинов. ‖ Движа се с голяма бързина. *Колите бягаха една след друга по гладкото шосе.* ‖ *Прен.* Силно се стремя към нещо. *Окото му бяга на голямо.* **2.** Отдалечавам се, отстъпвам с бързо движение, с бяг. *Тоя връх висок е: тя* (България) *ще ни съзре, | ако би бегали — да мрем по-добре!* Вазов. *Гузен негонен бяга.* Погов. **3.** Отмествам се, отдръпвам се, отстранявам се. *Хей-й-й, бягайте настрана, мари, да не уплашите кончето!* Каравелов. **4.** *Прен.* Страня от някого или от нещо; отбягвам. *Свидно ми е, татко. Деца сме ти, а ти бягаш от нас.* Елин Пелин. **5.** Напускам, оставям родно място, дом и забягвам. *Той излезе из Шумен още по тъмно, с намерение да бяга в Румъния.* Вазов. **6.** Отклонявам се от изпълнение на задължения; напускам самоволно. *Бягам от отговорност. Бягам от училище.* **7.** *Прен. Разг.* Обикн. при отрицание — страхувам се, боя се. *Македонски бяга от глада, но не бяга от смъртта.* Вазов. *Аз от съд не бягам. Не бягам от критика.* □ **Бягам от късмета си** (разг.) — отказвам се от благоприятен случай.

бя̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бягам. ‖ *Спорт.* Вид лекоатлетически дисциплини. *Маратонско бягане. Гладко бягане. Бягане с препятствия.*

бя̀ганица *ж. Нар.* Бягане, тичане. *То беше голяма бяганица.*

бя̀гство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Оттегляне с бяг пред някаква опасност. *Спасихме се с бягство.* **2.** Своеволно напускане, отклоняване от задължения. *Бягство от уроци. Бягство от работа.*

бял^1, -а, -о, *мн.* бели, *прил.* **1.** Който има цвят на сняг, мляко и под. *Противоп.* черен. *Той* (старият вол) *беше най-едрото животно в селото. Бял като пряспа сняг, с големи тъмнобисерни рога.* Елин Пелин. ‖ Побелял. *От тия бели коси полъхваха спомени за друго време.* Йовков. ‖ *Прен.* За хартия — чист, неписан. *Оставете бяло поле на листа.* **2.** С цвят, подобен, близък на цвета на сняг, мляко и др.; светъл. *Я хайде, бяла българко, | хайде на Стамбул да идем.* П. Р. Славейков. *Бяло вино. Бели череши. Бяла раса.* **3.** Ясен, светъл, прозрачен. *Виделината ставаше по-бяла и по-силна и зелените планини се усмихваха и погледваха радостно под лазурното небе.* Вазов. *Тая бяла тиха нощ, тия непознати и пусти места, огрени от месечината — всичко туй ѝ се струваше като някой чуден фантастичен свят.* Йовков. **4.** *Истор.* Който действува против съветската власт; контрареволюционен. *Бяла армия. Бял терор.* **5.** Като *същ.* **бял,** *мн.* бели — човек, който принадлежи към бялата раса. □ **Бели кахъри (ядове)** (разг.) — дребни, незначителни грижи. **Бели нощи**—в полярните области: нощи по време на най-голямото приближаване на полюса към слънцето. **Бели пари за черни дни** (нар.) —спестени пари, за да се имат при нужда. **Бели стихове** (литер.) — стихове без рими. **Бял лук** (нар.) — чесън (Allium sativum). **Бял мъж** (нар.) — вид ястие от прясно сирене и брашно. **Бяла раса** (антроп.) — раса със светъл цвят на кожата. **Бяла смърт** — смърт от замръзване. **Вдигам бяло знаме** — признавам се за победен; искам примирие. **Излизам на бял свят** (разг.) — а) За печатно издание — излизам от печат. б) Ставам достояние на обществото. **На бялото казвам черно** (разг.) — твърдя очевидна неистина; извъртам. **Не виждам бял ден** (разг.)— не виждам спокойствие, радост. **По белия свят** (разг.) — по земята, между човеците. **Под бяло да легнеш, под бяло да се засмееш** (клетва)— да умреш. **Посред бял ден** (разг.) — денем, когато е съвсем светло. **Съшит с бели конци**

(разг.) — неумело прикрит, плитко скроен. **Черно на бяло** (разг.) — писмено доказателство; документ.

бял², -а, -о, *мн.* бѐли, *прил.* Като епитет в названия на реки, селища, местности и др. *Бели Искър. Бели Вит. Бяла Слатина. Бялата вода. Бели бряг.*

бя̀лвам се, -аш се, *несв.*; **бя̀лна се**, бѐлнеш се, *мин. св.* бя̀лнах се и белна̀х се, *св.*, *сред.* **1.** Ставам бял. *Мъглата се вдигна и слънцето изскочи над планината. Дърветата се бялнаха от скреж.* Кр. Григоров. **2.** Изпъквам, откроявам се ярко с белотата си. *Отначало нищо не се виждаше, след туй от ляво и от дясно се бялна снегът.* Йовков.

бя̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* бялвам се.

бя̀лка, *мн.* бѐлки, *ж. Зоол.* Малко горско хищно животно с ценна кожа. Sciurus vulgaris. *Трите заешки кожи нали прихванахме за дела от бялката?* Елин Пелин.

бя̀лна се. Вж. б я л в а м с е.

бяс¹, бесъ̀т, беса̀, *мн.* няма, *м.* **1.** Смъртоносна заразна болест у животни, обикн. у кучета, която чрез ухапване се предава и на човек. **2.** *Прен.* Дива ярост, злоба; лудост. *Изпадам в бяс. Хвана ме бяс.*

бяс², бесъ̀т, беса̀, *мн.* бесовѐ, бя̀са (сл. ч.), *м.* В суеверните представи — зъл дух, дявол. *О, мисъл... | що си ти? Ангел или бяс?* Вазов. *В Цека бяс влезнал е, думат | старците изкусни.* Вазов. □ **За какъв бяс** (разг.) — при нещо безполезно: защо.

бя̀сно. *Нареч. от* бесен. *Конете на една кола бяха се подплашили и бясно препускаха.* Йовков. *Нападам бясно.*

В

в[1] **1.** Звукът **в**. **2.** Писмен белег на звук **в**, трета буква от азбуката. *Печатно в. Ръкописно в.* **3.** В служба на числително поредно със значение т р е т и. *Член 15, точка в.* **4.** За различаване на предмети, означени с едно и също число. *V*[в] *клас.*

в[2] и **във** (пред думи, които започват с **в** и **ф**), *предл.* **1.** За посочване на място, гдето се намира или се извършва нещо или където трябва да проникне нещо. *В стаята беше душно и публика почти нямаше.* Елин Пелин. *Райка растеше като цвете в градина.* Влайков. *Слана попари, засух беше — | в земята зърно се опече.* Яворов. *Овцете му лежаха в кошарата.* Йовков. *Вихрове гонят тръне в полето.* Ботев. *С тия мисли Бръчков се насърчаваше и отиваше навътре в града.* Вазов. *Когато прехвърлиха зад баира и слязоха отвъд в полето, нощта беше настъпила.* Елин Пелин. *Прицелих се в главата му.* || За означаване на област или среда, гдето се проявява някаква дейност, качество или свойство. *Хаджи Смион беше вещ в българската история.* Вазов. *В индустрията се работи с голямо напрежение. В българския език няма падежни форми. Има голямо възбуждение в обществото. Във въздуха летят самолети. Работя във фабрика.* **2.** За означаване на времето, през което се извършва, става нещо. *Ние в един ден ще въстанем сто хиляди души.* Вазов. *Момци, в сряда пак ще се съберете у мене.* Вазов. *В срок от пет дена трябва да се върне заетата сума. Той завърши работата си в продължение на един час. Това се случи в началото на месец май. Пристигам в 5 часа̀. Ленинизмът е марксизъм в епохата на империализма и на пролетарската революция.* || За означаване на явление, което става едновременно с друго; през времето на. *Имаше едно място около Големия кладенец, където винаги, дори и в най-голямата суша, имаше добра трева.* Йовков. *Да слизаш в пропастта до езерото стотина метра надолу в тоя дъжд и мъгли по хлъзгавите и неизвестни ярове беше безумно.* Вазов. **3.** За означаване на състояние, в което се намира или преминава нещо. *Странджата дойде в умиление и каза развълнуван.* Вазов. *Влакът е в движение. Везните са в равновесие. Тялото е в покой. Лежа в безсъзнание.* **4.** При отвлечени понятия — за означаване на област, гдето се намира или се извършва нещо или към която е насочено действието. *Павел дълго лежа на гърба си затъпен, без никаква мисъл в главата си.* Елин Пелин. *Петровица беше по-мека и носеше добри чувства в душата си.* Елин Пелин. *Сега искам да поправя грешката и всичката надежда ми е в тебе.* Елин Пелин. *Остави таз песен любовна, | не вливай в сърце ми отрова.* Ботев. *Вярвам в себе си. Вярвам в успеха му. Произведен в чин лейтенант.* **5.** За означаване на начина, по който се извършва едно действие, или на формата, в която се намира нещо. *Конете препускат още въздържано и тежко, но изведнаж леко и плавно се понасят в галоп.* Йовков. *Всички извърнаха лица към бай Ивана и запяха в хор.* Кр. Григоров. *Въртя се в кръг. Плащам в брой. Плащам в натура. Давам в аванс. Статуя в естествена величина. Драма в стихове. Съществителното е употребено в множествено число. Глагол в трето лице.* || За означаване вида или цвета на предмет. *Понеже той ходи пеш, обул се е в цървули.* Вазов. *Девойките са облечени в селска носия. Детето е облечено в бяло. Стените са боядисани в синьо.* || За означаване начина, по който се измерва или изчислява нещо. *Спиртните напитки се измерват в градуси. Печалбата се изчислява в проценти. Сумата е изчислена в български левове.* || За означаване на количество, брой или части, от които се състои нещо. *Продуктите се раздават в голямо количество. Преписвам статията в два екземпляра. Роман в три части. Драма в пет действия.*

в-[3] и **въ-**. Представка за образуване на думи, които в конкретния смисъл означават в л и з а н е, п р о н и к в а н е в нещо, напр. в б и в а м с е, в ъ в е ж д а м, в р я з в а м, в п л и т а м, в р а з у м я в а м, в г л е ж д а м с е и пр.

вавило̀ния, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Разг.* Бъркотия, неразбория; разноезичие. *Нашата сцена за сега и откъм език е невъобразима вавилония.* П. П. Славейков.

вавило̀нски, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **вавилонско стълпотворение** — бъркотия, неразбория; разноезичие, вавилония.

вагабо̀нт (рядко) и **вагабо̀нтин**, *мн.* вагабо̀нти, *м.* (лат.). Нечестен, непочтен човек; нехранимайко. *Тоя вагабонт минува тук още за честен човек.* Вазов.

вагабо̀нтски, -а, -о. *Прил. от* вагабонт, вагабонтин. *Вагабонтска постъпка.*

вагабо̀нтство, *мн.* -а, *ср.* Проява и постъпка на вагабонтин.

ваго̀н *м.* (англ.). **1.** Железопътна кола. *Пътнишки вагон. Товарен вагон. Спален вагон.* **2.** Количество стока, което може да се превози с един товарен вагон. *Вагон дърва. Вагон въглища. Вагон грозде.*

ваго̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* вагон. *Вагонна спирачка. Вагонна служба.* ◻ **Вагонен парк** (спец.) — съвкупността от вагони, които притежава една страна.

вагонѐтка *ж.* Малък, открит товарен вагон, който се движи по релси или по опънато във въздуха метално въже.

вагонѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* вагонетка. *Вагонетна линия.*

вагоно-. Първа съставна част на сложни думи със значение вагонен, напр. вагоночистач, вагоноремонтен, вагоноразпределителен и под.

вагрянка *ж* (рус.). *Техн.* Малка пещ, в която се топи чугун.

вада *ж.* 1. Изкуствено прокарана рекичка, с която се отвежда вода за каране на воденица и под. или за напояване. *Един ден Стефан излезе от воденицата с мотика на рамо и тръгна да поправя вадата.* Йовков. *Вадата, която беше отбита наблизу там от реката, бе обляла май половината ливада.* Влайков. 2. Малка рекичка, поточе. *Извива се и кърши край плета / нататък вада, бърза и се пени.* П. П. Славейков.

вадене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вадя[1] *и от* вадя[2].

вадичка *ж. Умал. от* вада. (Тя) *разпуснала всичките вадички, за да се напоят зеленчуците.* Влайков. *Безбройни бистри и студени балкански вадички препречваха вървежа ни.* Вазов.

вадя[1], -иш, *мин. св.* вадих, *несв.* 1. Изкарвам, изнасям, измъквам нещо навън; изваждам. *Мария бързо бъркаше в една орехова ракла в ъгъла и вадеше нови неща.* Вазов. *Сам Матаке на два пъти става, вади пари и плаща.* Йовков. *Вадя зъб. Вадя трън.* || Изтеглям от дълбочина; изваждам. *Виж, там има и кладенец, вадят вода сега.* Йовков. || Изкопавам. *Денем кооператорите литваха по блоковете да вадят картофи, да берат царевица.* Кр. Григоров. *Вадя камъни.* 2. Вземам, получавам. *Вадя билет за пътуване. Вадя удостоверение.* □ **Вадя душата някому** (разг.) — измъчвам някого, не давам мира някому. **Вадя кестените от огъня за другиго** — служа за оръдие на някого. **Вадя копие** — правя копие, копирам. **Вадя очите някому** (разг.) — дразня някого, преча някому с присъствието си, с вида си. *Ще го отсека* (дъба), *като му вади очите.* Елин Пелин. **Вадят си очите** (разг.) — не живеят добре, в лоши отношения са; враждуват. **Вадя си хляба** (нар.) — изкарвам прехраната си. **Гарван гарвану око не вади** (послов.) — за лица с еднакво положение, всеки от които затваря очите си пред грешките на другия. **На умряло куче нож вадя** (разг.) — проявявам привидно геройство.

вадя[2], -иш, *мин. св.* вадих, *несв. Диал.* Напоявам с вадички; наваждам. *Две недели има откак е във гроба, / умря ненадейно, кат вадеше боба.* Вазов.

важа, -йш, *мин. св.* -йх, обикн. в 3 *л.*, *несв.* Имам значение, в сила съм. *Наредбата и сега важи. Не важи какво е направил.*

важен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* 1. Който има голямо значение, тежест; сериозен, съществен, първостепенен. *Важен въпрос. Важна задача. Важно съобщение.* || Високопоставен. *Важна личност.* 2. *Ирон.* Който си придава голямо значение; надут, надменен, горделив. *Радуш, възгордян, че към старата му слава се прибавя нова, върви изпъчен и важен.* Йовков. *Много е важен.*

важнича, -иш, *мин. св.* важничих, *несв. Разг.* Придавам си важност, държа се важно. *Важничи със заслугите си.*

важничене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* важнича.

важно. *Нареч. от* важен. *За бай Ганю беше важно още да знае в кой час ще обядва.* Ал. Константинов. *Хаджи Смион изгледа важно събранието.* Вазов. *Той пристъпваше важно-важно.*

важност, -тта, *мн.* няма, *ж.* 1. Голямо, особено значение; сериозност. *Събитие от първостепенна важност.* 2. Сериозен, надменен външен вид; надутост. *На средата на масата с важност седеше Гавраил, кметът.* Елин Пелин.

ваза *ж.* (лат.). Художествено изработен съд за цветя или за украса. *Антична ваза.*

вазелин, *мн.* няма, *м.* (фр.). Мазно минерално вещество, което се употребя в медицината, козметиката и техниката. *Боров вазелин.*

вазелинов, -а, -о. *Прил. от* вазелин. *Вазелинова туба.*

вай *междум.* (перс.). *Диал.* 1. За израз на оплакване и окайване; ай, о, ой, олеле, ох, тежко ми! *Вай, съсипах се за тия гяури. Цял ден бия път.* Вазов. 2. За израз на уплаха, ужас; ай, ах, ой. *Майка вика: боже! / Синът вика: вай!* Вазов. 3. За израз на изненада, учудване; а, ай, ой. *Вай! тежи, гаче е пълна с куршум.* Вазов. *Вай! — изрева дърти Цеко / и глухо изпъшка.* Вазов.

вайкам, -аш, *несв. Рядко.* Вайкам се. *О, мамке! гълъбчето ми — вайкаше отчаяно тя, като се вгледваше в лицето на детето.* Вазов.

вайкам се, -аш се, *несв.*, *сред.* Гласно изразявам болка, скръб или недоволство; тюхкам се, оплаквам се, ридая. *Добрата майка вайкаше се жално, — /.../ за падналия си във боя син.* Вазов. *Не ще проклинам, / няма да се вайкам, / защото все пак, знам, ще се умира.* Вапцаров.

вайкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вайкам *и от* вайкам се.

вайсманизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (нем.). Идеалистично течение в биологията, основано от немския учен Вайсман и насочено против материалистичните основи на Дарвиновото учение.

вакантен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* За служебно място — незает, свободен. *Вакантна длъжност. Вакантно място.*

ваканционен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* ваканция (в 1 знач.). *Ваканционен месец. Ваканционен период.*

ваканция *ж.* (лат.). 1. В училище или учреждение — законно установено време, свободно от занятия. *Заседанието се отложи по случай на ваканцията.* Елин Пелин. *Лятна ваканция.* 2. *Прен. Разг.* Незаето, свободно служебно място. *Сега в учреждението няма ваканции.*

вакса *ж.* (нем.). *Нар.* Боя за лъскане на обувки, обикн. черна.

ваксаджия, -та, *мн.* -ии. Лице, което чисти и лъска обувки.

ваксам. Вж. ваксвам.

ваксвам, -аш, *несв.*; **ваксам,** -аш, *св. Рядко. Разг.* Лъскам обувки с вакса.

ваксване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ваксвам.

ваксина *ж.* (лат.). *Мед.* Серум против едра шарка. || *Разш.* Предпазно и лечебно вещество, което се присажда против заразни болести. *Противотуберкулозна ваксина.*

ваксина̀ция *ж.* Вкарване на ваксина в организма на човек или на животно; ваксиниране, присаждане.

ваксинѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Вкарвам ваксина в организма; присаждам.

ваксинѝране, *мн* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ваксинирам.

ва̀куум *м.* (лат.). *Техн.* Затворено пространство, от което е изтеглен въздухът.

ва̀куумен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* вакуум. *Вакуумна инсталация.*

вакхана̀лия *ж.* (лат.). 1. Обикн. *мн.* вакхана̀лии. *Истор.* Празденства у старите гърци и римляни в чест на Бакхус, бог на виното и веселието, известен по своята разпуснатост. 2. *Прен.* Развихряне на престъпни страсти и деяния; безчинство, оргия.

ва̀къл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *прил. Нар.* 1. За овца или друго животно — бял с черни петна около очите. *Едно стадо овце с агнетата си, доста големички вече, пасяха край пътя — все черни агънца, само тук-таме някое съвсем бяло или вакло.* Йовков. 2. За човек — с черни очи и вежди; черноок. *Той видя, че ония, които вечеряха на масата, бяха един рус момък и една вакла девойка.* Вазов.

вакъ̀ф *м.* (араб.). *Остар.* Недвижим имот на мохамеданска община, получен от дарение за благотворителна цел.

вакъ̀фски, -а, -о. *Прил. от* вакъф.

вал, ва̀лът, ва̀ла, *мн.* ва̀лове, ва̀ла (сл. ч.), *м.* (лат.). Дълъг и висок насип край изкоп със защитна цел. *Траянов вал* (истор.).

ва̀лвам, -аш, *несв.*; **ва̀лна,** -еш, *мин. св.* ва̀лнах, *св.* Само 3 *л. ед.* Вали малко. *Оня ден вална малко сняг, стопи се, поразмекна се земята и вече може да се оре.* Кр. Григоров.

ва̀лдхорн *м.* (нем.). *Муз.* Меден духов музикален инструмент, подобен на рог, с мек тон и приятен тембър.

валѐж *м.* Водни капки, снежинки или зърна лед, образувани от охладени водни пари, които падат върху земната повърхност. *Падналите валежи са подобрили състоянието на всички посеви.* Раб. дело, 1950 г. || Количеството вода, паднала от атмосферата върху площ от 1 кв. м. за определено време. *Денонощен валеж. Седмичен валеж. Годишен валеж.*

валѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* валя.

валѐнтност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Хим.* Свойството на атома на един елемент да замества определен брой атоми от друг елемент или да се съединява с тях.

валѐнция *ж.* (лат.). *Хим.* Числото, което показва колко атома водород се свързват с атома на един елемент или с колко атома водород елементът може да бъде заместен в съединенията му.

валериа̀н (рядко) *м.* и **валериа̀на** *ж.*, *мн.* няма (лат.). 1. *Бот.* Тревисто растение, което се употребя в медицината; котешка билка. Valeriana officinalis. 2. Вид лекарство за успокояване на нервите.

валериа̀нов, -а, -о. *Прил. от* валериан, валериана. *Валерианови капки.*

валѐт *м.* (фр.). Карта за игра с фигура на момче; фанте.

ва̀лец, *мн.* ва̀лци, ва̀леца (сл. ч.), *м.* (нем.). *Техн.* Валяк (в 2 знач.).

валѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (лат.). Който е в сила, който важи. *Изгледи за времето, валидни до 18 часа.*

валѝдност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* валиден.

валѝйски, -а, -о. *Прил. от* валия.

валѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (араб.). *Истор.* Управител на вилает в Турция.

ва̀лмест, -а, -о. *Прил. от* валмо; кълбест. *Валмести облаци.*

валмо̀, *мн.* -а̀, *ср. Диал.* Нещо увито, свито като кълбо. *Вътре в стаята слугата подпалваше пещта и на вън из кюнеца излизаше на големи валма гъстък дим.* Влайков. *Валмо вълна.*

ва̀лна. Вж. валвам.

ва̀лог, *мн.* -зи, *м.* Плитка и разлата долина. *Нивата му е в хубав широк валог: от всички страни гора и завет.* Елин Пелин.

валориза̀ция *ж.* (фр.). *Фин.* Повишаване стойността на стоките чрез икономически мерки. || *Фин.* Съвкупност от мерки, които държавата взема, за да предизвика повишаване курса на националната монета или на държавните ценни книжа.

валоризѝрам, -аш, *несв.* и *св. Фин.* Установявам цена по нов курс; преоценявам.

валс, ва̀лсът, ва̀лса, *мн.* ва̀лсове, ва̀лса (сл. ч.), *м.* (нем.). 1. Танец в 3/4 такт с плавни кръгообразни движения. *Тя се завъртя из стаята в стъпките на лудешки валс.* Йовков. 2. Музикално произведение в 3/4 такт.

валсѝрам, -аш, *несв.* Играя валс.

валсѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* валсирам.

ва̀лсов, -а, -о. *Прил. от* валс. *Валсова стъпка.*

валу̀та *ж.* (ит.). 1. Парична единица, която лежи в основата на паричната система на една държава (лев, рубла, франк и др.). || Вид парична система. *Златна валута. Книжна валута.* 2. Чуждестранни пари и платежни средства. *Чужда валута.*

валу̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* валута. *Валутни операции. Валутни резерви.*

валц, ва̀лцът, ва̀лца, *мн.* ва̀лцове и ва̀лци, ва̀лца (сл. ч.), *м.* (нем.). Валяк (в 2 знач.).

ва̀лцов, -а, -о. *Прил. от* валец и *от* валц. *Ва̀лцова мелница. Валцова преса.*

валцу̀вам, -аш, *несв. Техн.* Прекарвам пластичен материал (метали и др.) между валци, за да получи желан профил. *Валцувано желязо.*

валцу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* валцувам.

ва̀лчест, -а, -о, *прил.* Който има форма на кълбо; объл. *Големите огради на яхъра, плевника и навеса хвърлят отсечени сенки върху постлания с валчести камъни двор.* Елин Пелин.

валя̀, -ѝш, *мин. св.* валѝх и валя̀х, *несв.* 1. Само 3 *л. ед.* За дъжд, град и сняг — пада, сипе се. *Снегът валеше обилно на едри парцали.* Вазов. *Като заваля дъжд, та цяла неделя! Тихо, кротко, ден и нощ. Вали, вали, вали — напои хубаво майката земя.* Елин Пелин. 2. *Прен.* Трупам се в голямо количество. *И днес ще стигнат руски доброволци. Войната между Сърбия и Тур-*

щия официално не е обявена, а московците валят ли валят. Вазов.

валявица *ж. Диал.* Тепавица.

валявичар, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Диал.* Тепавичар.

валяк, *мн.* -ци, *м. Техн.* **1.** Тежка подвижна машина, с която се набива настилка на шосета и улици. **2.** Цилиндрична част на машина, уред и др., която се върти около оста си. *Печатарски валяк. Валяк на машина за писане. Бояджийски валяк.*

валям, -яш, *несв.* **1.** Търкалям, обръщам нещо, обикн. за да стане валчесто. *И започваме там да се бутаме из снега, да се бием с топки, или да валяме голямо кълбо и да правим мечка.* Влайков. **2.** *Диал.* Цапам; замърсявам. *Валям дрехите си.* **3.** *Диал.* Тепам, степвам, сбивам вълнени тъкани на валявица. **валям се** *възвр.* и *страд. Едно куче се валяше в снега и се умилкваше.* Йовков. *Празен вече, бинликът се валяше в каруцата.* Йовков.

валяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* валям *и от* валям се.

вам. Вж. в и е.

вампир *м.* Според народното поверие — мъртвец, превърнал се в зъл нощен дух, който пие човешка кръв. *Душата й* (на бабата) *нощем се скита без мир / по друми, по гробе: тя стана вампир.* Вазов.

вампирски, -а, -о. *Прил. от* вампир.

вампирясам. Вж. в а м п и р я с в а м.

вампирясвам, -аш, *несв.*; **вампирясам,** -аш, *св.* Ставам вампир. **вампирясвам се, вампирясам се** *сред.*

вампирясване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вампирясвам *и от* вампирясвам се.

вана *ж.* (келтски). **1.** Голям, дълбок, обикн. продълговат съд за къпане. *Порцеланова вана. Цинкова вана.* **2.** *Техн.* Плитък разлат съд за охлаждане, промиване и др.

вандализъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Безогледно ограбване, разрушаване на културни ценности; варварство. *Нека плутократите и гангстерите на Уол стрийт, които предават на огън корейските мирни селища, да знаят и помнят, че народите държат сметка за техния вандализъм.* Раб. дело, 1950 г.

вандал и **вандалин,** *мн.* вандали, *м.* **1.** *Истор.* Лице от старо германско племе, известно в историята с грабителски и опустошителни нашествия. **2.** *Прен.* Човек, който безогледно руши културни ценности; варварин.

вандалски, -а, -о. *Прил. от* вандал. *Вандалски нашествия. Вандалска постъпка.*

вандалски. *Нареч. от прил.* вандалски.

вандалщина *ж.* Вандализъм; вандалска постъпка.

ванилия *ж.* (исп.). **1.** *Бот.* Тропическо растение с ароматни плодове, които се употребят за подправка. Vanilla planifolia. **2.** Ароматен прах за сладкиши.

вапсам. Вж. в а п с в а м.

вапсвам, -аш, *несв.*; **вапсам,** -аш, *св.* (гр.). *Нар. Остар.* Багря, боядисвам. *Той разказал от где била купена вълната, где е била вапсана и така нататък.* Каравелов.

вапсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вапсвам.

вар, варта, *мн.* няма, *ж.* Бяло вещество, което се получава от изпичане на варовник и се употребя главно в строителството. *Гасена вар. Негасена вар.*

варак, *мн.* няма, *м.* (араб.). Много тънък лист от злато, сребро и под., който се употребя за украса. *Зарадва се, засмя се, извади хурката, която правеше за Женда, и започна да я пъстри със златен и сребърен варак.* Йовков.

варакосам. Вж. в а р а к о с в а м.

варакосан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* варакосам. **2.** Като *прил.* — покрит с варак. *Варакосана китка. Варакосана ябълка.*

варакосвам, -аш, *несв.*; **варакосам,** -аш, *св.* Облепвам, украсявам с варак.

варакосване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* варакосвам.

варантен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (англ.). *Банк.* В съчет. **варантен кредит** — кредит срещу залог на стоки, ценности и др.

варвам, -аш, *несв.*; **варна,** -еш, *мин. св.* варнах, *св. Диал.* Изпреварвам, надпреварвам.

варваризъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* **1.** Варварство. **2.** *Стил.* Дума, заета от друг език, или израз, образуван по чужд образец, несвойствени на даден език.

варварин, *мн.* варвари, *м.* (гр.). **1.** *Истор.* У старите гърци и римляни — всеки чужденец. **2.** Човек, който безогледно унищожава културни ценности; див, жесток, некултурен човек. *Но аз Ви питам, господин председателю, в коя страна фашистите не са варвари и диваци?* Г. Димитров.

варварски, -а, -о. *Прил. от* варварин. *Варварски племена. Варварска постъпка.*

варварски. *Нареч. от прил.* варварски. *Той постъпва варварски.*

варварство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Жестоко и безогледно унищожаване на културни ценности. **2.** Жестокост, зверство. *Това, което аз трябваше да претърпя в германските затвори, е усъвършенствувана инквизиция, префинено варварство.* Г. Димитров. **3.** *Истор.* Втората степен от развитието на човешкото общество, преход от дивачество към цивилизация.

варварщина *ж.* Варварство (в 1 и 2 знач.). *В Турция не съществува нито правда, нито закон, нито милост. Варварщините на деспотизма нямат никакви граници.* Ботев.

варда *междум.* (ит.). *Разг.* За предупреждение — внимавай, пази се, отстрани се! *Варда! Дай път, не се пречи!*

вардач *м. Остар.* Лице, което варди; пазач. *Някъде далеко из самотата на дърветата се мярна човек и се изгуби: вардачът на градината.* Вазов.

вардене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вардя *и от* вардя се.

варджийница *ж.* **1.** Пещ за производство на негасена вар. **2.** Склад за вар.

варджийски. *Прил. от* варджия.

варджия, -та *мн.* -йи, *м.* Лице, което произвежда или продава вар. *Варджия ли? Какво е то варджия? — Ами че по варниците, другарю полковник: гасят вар, товарят количките.* Вежинов.

вàрдя, -иш, *мин. св.* вàрдих, *несв.* (ит.). 1. Пазя, охранявам. *Надвечер Спас, един от осемте опълченци, които вардеха моста, поседна отвън на пейката.* Йовков. || *Разг.* Внимавам. *Ако изгубиш писмото, турците ще дойдат и ще ме заколят. Варди, гълъбче!* Вазов. 2. Причаквам, дебна. *Онбашията предпочете да го варди на вратите, а не да го хване в черквата.* Вазов. **вардя се** *възвр.*

вàрдене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вардя.

вàре *междум. Диал.* За израз на болка, отчаяние — олеле, горко ми! *Олеле варе, бре варе / от тия пусти комари!* Нар. пес.

варèл *м.* (гр.). Голям металически цилиндричен съд с две дъна, за петрол, бензин, оливия и др.

вàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който съдържа вар или е предназначен за вар. *Варно мляко. Варен разтвор. Варна пещ. Варна яма.*

варèн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* варя. 2. Като *прил.* — сготвен, приготвен чрез варене. *Варена кокошка. Варена царевица.*

варèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* варя *и от* варя се.

вариàнт *м.* (лат.). Друга разработка или изпълнение на една и съща тема, проект, произведение и др.; разновидност, видоизменение.

вариàнта *ж. Спец.* Железопътна линия, която се отклонява от главната линия и върви в същата посока.

вариàция *ж.* (лат.). 1. *Муз.* Разнообразна разработка на основна музикална тема. *Тема с вариации.* 2. Вариант.

варѝво, *мн.* варивà, *ср.* Зърна от боб, леща, грах и др., които се употребят за храна. || Ястие от боб, леща, грах и др. *До огъня беше Цановица; тя потикваше огъня, наглеждаше варивата и чушкаше.* Влайков.

вариетè, *мн.* -та, *ср.* (фр.). В буржоазните страни — увеселително заведение със сцена, на която се изпълнява лека и разнообразна програма. *Тая ексцентрична музика може да бъде твърде забавна върху сцената на някое вариете.* Йовков.

вариетèт *м.* (лат.). Разновидност.

варѝклечко, *мн.* -вци, *м. Разг. Подиграв.* Голям скъперник. *Я виж, я виж; самичък е вариклечко и копае парите в земята, пък на другите вика вариклечко.* Влайков.

вариклèчковски, -а, -о. *Прил. от* вариклечко.

вариклèчковщина *ж.* Голямо скъперничество.

вариòла *ж.* (лат.). *Мед.* Тежка, силно заразна болест — едра шарка; сипаница.

варѝрам, -аш, *несв. Книж.* Движа се, колебая се в известни граници; меня се. *Температурата варира между 5° и 10° над нулата.*

варѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* варирам.

варицèла *ж.* (лат.). *Мед.* Остра заразна болест — вид детска шарка; лещенка.

вàрка *ж.* (ит.). Малка лодка; ладийка. *На връх небето малко облаче се мярка, / кат в океан безбрежен белокрила варка.* К. Христов.

вàркам, -аш, *несв. Диал.* Движа се бързо; бързам. *Параходът на пристанището вече изпущаше стълбове пара за път. — Варкайте, варкайте! — каза ми той и посочи парахода.* Вазов. || Вървя по-напред, стигам по-рано, изпреварям.

вàркане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* варкам.

вàрна. Вж. в а р в а м.

варнѝца *ж.* 1. Яма, изкоп в земята за гасене на вар. 2. Пещ за изпичане на вар.

варовѝк, *мн.* -ци, *м.* Варовник.

варовѝков, -а, -о. *Прил. от* варовик. *Варовикова скала.*

варовѝт, -а, -о, *прил.* Който съдържа калциеви соли. *Варовита вода.*

варовѝтост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* варовит.

варòвник, *мн.* -ци, *м.* Скала от утаечен произход, съставена от калцит (калциев карбонат), която се употребя често за добиване на вар; варовик.

варòсам. Вж. в а р о с в а м.

варòсвам, -аш, *несв.*; **варòсам,** -аш, *св.* Мажа, измазвам с вар. *Малката им стара къщичка с чисти бели стени, които варосваха за всеки по-голям празник, беше в горния край на градеца.* Ем. Коралов.

варòсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* варосвам.

вартоломèев, -а, -о, *прил.* В съчет. **вартоломеева нощ** (истор.) — нощта срещу празника на св. Вартоломей, известна с избиването на 30,000 хугеноти във Франция по заповед на католишкото духовенство и краля. || *Прен.* Варварско избиване на невинни хора, нощ на кръвопролитие.

варя̀, -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* Държа нещо да ври на огън. *Болеше ме корем, не можах да ям и все слабеех; вариха ми всякакви бурени — нищо не помага.* Влайков. || Приготвям храна или питие на огън; готвя. *Варя боб. Варя кафе.* || Произвеждам нещо чрез продължително врене на огън. *Варя сапун. Варя ракия.* **варя се** *страд.*

варя̀г *м. Истор.* Лице от старо, известно от руските летописи нормандско племе.

вас. Вж. в и е.

васàл *м.* (келт.). *Истор.* Феодален владетел, зависим от друг феодален владетел, към когото е задължен с някои повинности, главно военна. || *Прен.* Държава или лице, зависимо в политическо отношение. *Васали на империалистите.*

васàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Зависим, подвластен. *Васална държава.*

ват, вàтът, вàта, *мн.* няма, вàта (сл. ч.), *м.* (англ.). *Физ.* Единица за измерване на електрическа или механическа мощност.

вàта *ж.* (нем.). Плъст от памук или дреб, която се употребя за подплънка на дрехи. || Специално приготвена памучна материя за превръзки. *Медицинска вата.*

ваталѝн *м.* (нем.). Мека тъкан, която се употребя за подплата на горна дреха.

вàтенка *ж. Нов.* Горна работна дреха, подплънена с памук; памуклийка.

ватѝран, -а, -о, *прил.* **1.** Подплатен с вата. *Ватирана дреха.* **2.** За трикотажен предмет — който е разчепкан откъм вътрешната страна. *Ватирана фланела.*

вàтман *м.* (англ.). Лице, което кара трамвай.

вàтмански, -а, -о. *Прил. от* ватман.

вàфла *ж.* (нем.). Вид печена подсладена тънка кора. || Сладкиш от такива кори.

вàхмистър, *мн.* -стри, *м.* (нем.). *Воен. Остар.* Кавалерийски старшина. *Отзад и малко настрана от ескадрона стоеше вахмистрът.* Йовков.

ваш, -а, -о. **1.** *Притеж. местоим. за 2 л. мн.* Който принадлежи на лицата, с които се говори. *Вашият живот и вашите челяди и вашите къщи са нищо пред освобождението на България.* Вазов. *Обраха ме, обраха ме! — застена пак той. Слушайте, хей! Това е ваша работа — обърна се той към синовете си.* Елин Пелин. || При учтиво или официално обращение. *Аз с възхищение чета Вашите творения.* Вазов. *Ваша светлост. Ваше превъзходителство.* **2.** Като *прил.* За роднина, сънародник или съидейник — който е близък на лицето, с което се говори; свой. *Стрино Илчовице, рекох да дойда да те похваля: ваша Цвета станала мома.* Елин Пелин. *Бай Марко, не се бойте, ваш човек съм.* Вазов. **3.** Като *същ.* **ваш** — ваш близкъ. *Улови ли се някой в нивите, бил той овчар, бил той говедар, наш, ваш — все едно. Глоба на общо основание.* Йовков. || Само *мн.* **вашите** (разг.) — родителите домашните на лицето, с което се говори. *Ходила ли си скоро у вашите? — попита изведнаж Желязко.* Караславов. ◻ **Ваша милост** (остар., ирон.) — Вие. *Ние у село знаем и я не пием* (водата), *ама Ваша милост сте чужденец, може да се отровите.* Елин Пелин. *Как сте, Ваша милост?* **Ваша работа** (разг.) — както вие смятате, желаете. **Вашата** (разг.) — вашата работа, вашият начин на живот. *Свърши се тя вашата, майко. Било що било. Сега по нов начин ще живеем.* Кр. Григоров. **По вашему** (разг.) — според вас, по ваше мнение или желание.

вàшенец, *мн.* -нци, *м. Нар.* Човек от родния край на лицето, с което се говори. *Ти какъв си, господине, по каква работа към наше село? — Играе ме един вашенец там, ама тоя път ще му дам да разбере.* Елин Пелин.

вàшенка *ж. Нар.* Жена от родния край на лицето, с което се говори.

вàшенски, -а, -о. *Нар. Прил. от* вашенец *и от* вашенско.

вàшенски. *Нареч. от прил.* вашенски. *Как се казва по вашенски?*

вàшенско, *мн.* няма, *ср. Нар.* Земя, роден край на лицето, с което се говори.

вàя, вàеш, *мин. св.* вàях, *несв.* Създавам художествен образ от глина, камък и под.; скулптирам.

вàяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вая.

вaя́ние, *мн.* -я, *ср.* Скулптурно произведение.

вая́тел, -ят, -я, *зв.* -ю, *мн.* -и, *м.* Лице, което вае; скулптор. *Чрез мощни удари връх мраморна грамада | ваятел се сражава със грубо естество.* Михайловски. *Историята на изкуството не споменува името ни на един ваятел римлянин.* Величков.

ваятелски, -а, -о. *Прил. от* ваятел. *Ваятелско изкуство.*

ваятелство, *мн.* няма, *ср.* Изкуство, умение на ваятел; скулптура. *Тая статуя се счита едно от най-гениалните произведения на ваятелството.* Вазов.

вбеся́. Вж. в б е с я в а м.

вбеся́вам, -аш, *несв.*; **вбеся́,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Довеждам някого до силна ярост; разярявам, подлудявам. **вбесявам се, вбеся се** *сред.*

вбеся́ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вбесявам *и от* вбесявам се.

вбѝвам, -аш, *несв.*; **вбия́,** -йеш, *мин. св.* вбих, *прич. мин. страд.* вбит, *св.* Вкарвам остър предмет в нещо със силно удряне; забивам. *И повторно в гърди му като вби | ханджара, викна стръвният убиец.* П. П. Славейков. **вбивам се, вбия се** *страд.* и *сред.*

вбѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вбивам *и от* вбивам се.

вбия́. Вж. в б и в а м.

вглѐдам се. Вж. в г л е ж д а м с е.

вглѐдвам се, -аш се, *несв., сред. Рядко.* Вглеждам се.

вглѐдване, *мн.* -ия, *ср. Рядко. Отгл. същ. от* вгледвам се.

вглѐждам се, -аш се, *несв.*; **вглѐдам се,** -аш се, *св., сред.* Насочвам погледа си в нещо и съсредоточено го гледам; взирам се. *Всички дигнаха очи и любопитно се вгледаха в мене.* Величков. *Баща му изправи глава, вгледа се в него и не можа изпърво да го познае.* Елин Пелин. *Колкото и да се вглеждаше и услушваше, нищо подозрително не можеше да забележи.* Йовков.

вглѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вглеждам се. *Аз често поглеждам нагоре. Само след продължително вглеждане тоя мрак се повдигаше и откриваше някоя самотна звезда.* Йовков.

вглъбѐн, -а, -о, *прил.* Съсредоточен, задълбочен. *В тоя поглед имаше нещо зряло, спокойно мъдро, уверено и вглъбено.* Йовков. *Вглъбен в мисли.*

вглъбѐно. *Нареч. от* вглъбен.

вглъбя́ се. Вж. в г л ъ б я в а м с е.

вглъбя́вам се, -аш се, *несв.*; **вглъбя́ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред. Рядко.* **1.** Навлизам навътре или надълбоко в нещо. *Тук пътят се вглъбяваше навътре в дола, извиваше се по едната и по другата страна.* Йовков. **2.** *Прен.* Вдълбочавам се, съсредоточавам се. *Бойка не гледа, не види | страшни ми върли стихии, | . . . | в мисли се беше вглъбила.* П. Р. Славейков.

вглъбя́ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вглъбявам се.

вгнездя́. Вж. в г н е з д я в а м.

вгнездя́вам, -аш, *несв.*; **вгнездя́,** -йш, *мин. св.* вгнездѝх, *св.* Вмъквам дълбоко; внедрявам, вкоренявам. *С народа остани в борбата кобна, | бъди му страж, та никой да не смей | в гърди му да вгнезди змията злобна.* Вазов.

вгнездя́вам се, -аш се, *несв.*; **вгнездя́ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., възвр.* Вмъквам се дълбоко и здраво. *Този пусти грях — скъперничеството — вгнездява се почти от детски годи-*

ни. Ал. Константинов. *И този поглед на мъртвешките очи се вгнезди дълбоко, дълбоко в сърцето ми.* Смирненски.

вгнездяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вгнездявам *и от* вгнездявам се.

вгнездям, -яш, *несв.* Вгнездявам. **вгнездям се** *възвр.*

вгнездяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вгнездям *и от* вгнездям се.

вгорча. Вж. вгорчавам.

вгорчавам, -аш, *несв.*; **вгорча,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане горчиво. *Пукнатата жлъчка вгорчи месото.* || *Прен.* Правя нещо да стане неприятно, непоносимо. *Измамата живота му вгорчи.* П. П. Славейков. ◻ **Вгорчава ми устата** — предизвиква горчиво усещане в устата ми.

вгорчавам се, -аш се, *несв.*; **вгорча се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам горчив. *Маслото се вгорчи.*

вгорчаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вгорчавам *и от* вгорчавам се.

вграден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вградя. **2.** Като *прил.* — който е вграден, зазидан в градеж. *Вградена невяста* (нар. поверие).

вградя. Вж. вграждам.

вградявам, -аш, *несв. Рядко.* Вграждам.

вграждам, -аш, *несв.*; **вградя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св* Поставям нещо в зид; взиждам, зазиждам. *Дюлгери чешма градили; | в село се дума разчуло, | че са Гергана вградили.* П. Р. Славейков. *В стената е вграден долап.*

вграждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вграждам.

вграня се. Вж. вгранявам се.

вгранявам се, -аш се, *несв.*; **вграня се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам гранив.

вграняване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вгранявам се.

вгъвам, -аш, *несв.*; **вгъна,** -еш, *мин. св.* вгънах, *прич. мин. страд.* вгънат, *св.* Правя нещо да се извие навътре; угъвам. *Три дена тих попътен вятър вее | и вгъва леко белите платна.* К. Христов. *Пред него се откри бяла равнина, вгъната малко към средата.* Йовков. **вгъвам се, вгъна се** *сред. Тук скалата се вгъваше навътре, като мидена черупка.* Ем. Коралов.

вгъване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вгъвам *и от* вгъвам се.

вгъна. Вж. вгъвам.

вдавам, -аш, *несв.*; **вдам,** вдадеш, *мин. св.* вдадох, *прич. мин. действ.* вдал, *св. Рядко.* Отдавам напълно. *Недей сърце на скърби вдава ти.* П. П. Славейков.

вдавам се, -аш се, *несв.*; **вдам се,** вдадеш се, *мин. св.* вдадох се, *прич. мин. действ.* вдал се, *св., сред.* 1. Навлизам, врязвам се навътре. *Живописните клонове на Средна гора все по-близу се вдават насам, за да стеснят долината.* Вазов. 2. *Прен.* Вдълбочавам се, увличам се. *Той беше се цял вдал в работата си и не обедва.* Вазов.

вдаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдавам *и от* вдавам се.

вдаден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вдавам. *Дончо беше дълбоко вдаден в работата си.* Вазов. *Скалата е вдадена в морето.* **2.** Като *прил.* — който се вдава, вмъква в нещо. *Никоя лодка не е порила тия сини вълни и не се е лутала из тесните му, дълбоко вдадени в сушата, заливи.* Вазов.

вдам. Вж. вдавам.

вдам се. Вж. вдавам се.

вдетинен, -а, -о, *прил.* За възрастен човек — който е придобил психически качества на дете. *Домакинът влиза при началника и му обажда, че един вдетинен старец, слепец, го търси.* Вазов.

вдетиня се. Вж. вдетинявам се.

вдетинявам се, -аш се, *несв.*; **вдетиня се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* За възрастен човек — придобивам психически качества на дете. *Вдетини се и скача от скала на скала като дива коза, спуска се пълзешком по гладките канари.* Вазов. *Дядо веч съвсем се вдетини.*

вдетиняване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдетинявам се.

вдигам, -аш, *несв.*; **вдигна,** -еш, *мин. св.* вдигнах, *прич. мин. страд.* вдигнат, *св.* **1.** Движа, предвиждам, местя от по-ниско на по-високо; издигам, повдигам. *После се наведе и вдигна едно смачкано писмо.* Вазов. *Тя вдига ръце да оправи косите над ушите си.* Елин Пелин. *Той вдигна голяма чаша, пи и, колкото остана, изля го върху гривата на коня.* Йовков. **2.** Махвам нещо от мястото му, за да го закарам на друго. *Вдигнах цялото си семейство и го отведох на село. Циганите вдигнаха катуните си.* **3.** Прибирам, разтребвам. *Снахите вдигнаха софрата, пометоха и си излязоха.* Йовков. || Прибирам нещо и го слагам на мястото му. *Вдигнах хляба от масата. Вдигни си книгите! Вдигни си дрехите!* **4.** Накарвам някого да се изправи, да стане, да се махне от мястото си. *Вдигна ме, за да седне той.* || Карам някого да стане от сън; събуждам, разбуждам. *Рано сутринта, когато дрезгавината на близкия ден вдигна косачите, те видяха, че Лазо не беше при тях.* Елин Пелин. **5.** *Разг.* Излекувам. *Тя лежи в легло. Дано пък я вдигнат.* Влайков. **6.** Изграждам, издигам, построявам. *Вдигнаха висока къща.* **7.** Подбуждам към борба, към въстание; разбунтувам. *Една чета да удари в гърба Тосун бея; друга да вдигне селата.* Вазов. **8.** В съчет. със съществителни, които означават въоръжена борба — започвам действието, изразено в съществителното, напр. вдигам бунт — започвам бунт, разбунтувам се. *Вдигам въстание. Вдигам революция.* **9.** В съчет. със съществителни, които означават шум — предизвиквам действието, изразено в съществителното, напр. вдигам шум — шумя. **10.** В съчет. с някои съществителни, които означават временно състояние — прекратявам състоянието, изразено в съществителното, напр. вдигам заседание, вдигам карантина, вдигам обсада и др. **вдигам се** *страд.* ◻ **Вдигам вой** — роптая, възмущавам се. **Вдигам във въздуха** — разрушавам чрез взрив. **Вдигам глава** (разг.) — а) Поглеждам нагоре. *Вдигнеш глава, и какво? — Над тебе лети щърк.* Елин Пелин. б) Проявявам неподчинение, непокорство; бунтувам се, въставам. *Младежите вдигнаха глава, не слушат никого.* в) Възгордявам се, надувам се. *Видиш ли го ти, магарето н'едно, какво е вдигнало глава! От мене по-горен е станал.* Ал. Константинов. **Вдигам на главата си (къщата, стаята)** (разг.) — правя голям шум. **Вдигам на крак**

(разг.) — потиквам към бързо действие, мобилизирам за работа, за борба. *Народният съвет в с. Владимирово вдигна на крак 1700 души и за четири дена приключва жътвата.* Отеч. фронт, 1950 г. **Вдигам на оръжие** — подбуждам към въоръжена борба. **Вдигам някого на крака** — излекувам. **Вдигам прах** — правя да се издигнат прашинки във въздуха. **Вдигам ръка** — а) Посягам да ударя. *Много пъти той вдигаше ръка да бие.* Елин Пелин. б) В общество — давам знак с ръка, че искам думата да говоря. в) В събрание — при гласуване: давам знак с ръка за съгласие. **Вдигам ръце от някого или от нещо** (разг.) — преставам да се интересувам, отчайвам се от някого или от нещо, преставам да се занимавам с някого или с нещо. **Вдигам сватба** (нар.) — започвам сватба. **Вдигам си парцалите** (разг.) — махам се от негде. **Вдигам тост**—пия наздравица. **Вдигам ученик**—изпитвам го. **Вдигам цената на нещо** — повишавам цената на нещо, правя го по-скъпо. **Вдигам чаша** — а) Пия. *Вдигаха чаша подир чаша цяла нощ.* б) Пия наздравица за някого. *Вдигам чаша за нечие здраве.* **Вдигам шум за (около) нещо** (разг.) — разгласявам, съобщавам шумно за нещо. **Не вдигам глава от нещо** (разг.) — съсредоточено, непрекъснато се занимавам с нещо. **Не вдигам очи от нещо** (разг.) — не откъсвам поглед от нещо.

вдѝгам се, -аш се, *несв.*; **вдѝгна се,** -еш се, *мин. св.* вдѝгнàх се, *св., сред.* **1.** Издигам се, подемам се нагоре; извисявам се. *Над тебе лети щърк. Бавно, спокойно и празнично той се вие над селото, вдига се високо, спуска се ниско.* Елин Пелин. *Пред нас се вдигаше нов връх; той сякаш се забиваше в самото небе.* Вазов. || Предвижвам се по-нагоре. *Милиони ръце се вдигат със закана.* Смирненски. *Мъглата се вдига.* || *Прен.* Изчезвам. *Нощта още не беше се вдигнала от планинските усои.* Елин Пелин. **2.** Местя повърхността, съдържанието си нагоре; повишавам се. *Водите на Дунава се вдигат. Тестото се вдига. Температурата се вдига.* **3.** Изграждам се, израствам. *И ето, | че новий град велик и як | из тез блата и пущинак, | се гордо вдигна под небето.* Вазов. **4.** Ставам, изправям се от седнало или полегнало положение. *Старецът се помъчи да се вдигне, но не можа.* Елин Пелин. || Надигам се, ставам от сън. *Хайде, момчета, вдигайте се, време е.* **5.** Оздравявам. *Кога се вдигна от болестта, тя бе станала голяма майсторка на шева.* Влайков. **6.** *Разг.* Ставам да си отида, да се прибера. *Ами хайде да се вдигаме, че стана късно.* Влайков. **7.** Местя се, пренасям се, отивам от едно място на друго. *Войниците се вдигнаха от селото.* **8.** Минавам към действие. *Цялото село се вдигна и образува керван от 200 коли към приемателните складове.* Отеч. фронт, 1950 г. || Разбунтувам се, въставам. *Освен Средна гора, никакви нови места не бяха се вдигали.* Вазов.

вдѝгане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдигам *и от* вдигам се.

вдѝгна. Вж. в д и г а м.

вдѝгна се. Вж. в д и г а м с е.

вдѝшам. Вж. в д и ш в а м.

вдѝшвам, -аш, *несв.*; **вдѝшам,** -аш, *мин. св.* вдѝшàх, *св.* Поемам въздух и под. чрез дишане. *Противоп.* издишвам. *Вдишвам пресен въздух.*

вдѝшване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдишвам.

вдлъ̀бвам, -аш, *несв.*; **вдлъ̀бна,** -еш, *мин. св.* вдлъбнàх, *прич. мин. страд.* вдлъбнат, *св.* За повърхност — правя да се вдаде навътре. **вдлъбвам се, вдлъбна се** *страд.* и *сред.*

вдлъ̀бване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдлъбвам *и от* вдлъбвам се.

вдлъ̀бна. Вж. в д л ъ б в а м.

вдлъ̀бнат, -а, -о, *прил.* Който има вдадена навътре повърхност; хлътнал. *Вдлъ бнато огледало* (физ.).

вдлъбнатѝна *ж.* Вдадено навътре от повърхността място. *Противоп.* издадина. *Каква чудна хубост представява видът на Витоша при разните осветления през деня! Окото съзира ясно всичките подробности, издадености, вдлъбнатини и игри на линиите и багрите.* Вазов. *По тротоарите под малките балкони се виждат изтъркани от стъпки плочки и във вдлъбнатините им лъщят лсквички дъждовна вода.* Елин Пелин.

вдлъ̀бнатост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* вдлъбнат; хлътналост. *Противоп.* изпъкналост.

вдовѐц, *мн.* вдовцѝ, *м.* Мъж, който не е встъпил в брак след смъртта на жена си. *От година-две Кольо беше останал вдовец с много деца на главата си.* Йовков.

вдовѝца *ж.* Жена, която не е встъпила в брак след смъртта на мъжа си. *Тя беше вдовица — мъжът ѝ падна убит като партизанин.* Кр. Григоров. *Запей как брат брата продава, | как гинат сили и младост, | как плаче сирота вдовица | и как теглят без дом дечица!* Ботев.

вдовѝшки, -а, -о. *Прил. от* вдовица. *Навред где чуват се въздишки, | где сълзи ронят се вдовишки, | . . . | една се дума чуй сега, | един стон, един глас: Русия!* Вазов.

вдо̀вство, *мн.* няма, *ср. Рядко.* Състояние на вдовец или вдовица.

вду̀хам, -аш, *св.* Вдухна.

вду̀хвам, -аш, *несв.*; **вду̀хна,** -еш, *мин. св.* вду̀хнàх, *прич. мин. страд.* вду̀хнат, *св.* Чрез духане вкарвам в нещо въздух, прах и под.

вду̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдухвам.

вду̀хна. Вж. в д у х в а м.

вдълбàвам, -аш, *несв.*; **вдълбàя,** -аеш, *мин. св.* вдълбàх, *св.* Правя да се вдаде нещо навътре от повърхността, правя длаб, вдлъбнатина или рязка. *И сякаш някоя изкуствена река | поляна кръгла е отдясно во брега | вдълбала.* П. П. Славейков. *А тамо и с игли и с гвоздеи вдълбали | цял ред, цял поменик, все славни имена.* П. П. Славейков. **вдълбавам се, вдълбая се** *страд.*

вдълбàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдълбавам *и от* вдълбавам се.

вдълбàя. Вж. в д ъ л б а в а м.

вдълбочà. Вж. в д ъ л б о ч а в а м.

вдълбочàвам, -аш, *несв.*; **вдълбочà,** -йш, *мин. св.* -ѝх, *св. Рядко.* Насочвам навътре, надълбоко. *Той пак вдълбочи очи в тоя задрямал лес.* Вазов.

вдълбочàвам се, -аш се, *несв.*; **вдълбочà се,** -йш се, *мин. св.* -ѝх се, *св., възвр.* и *сред.* Съсредоточавам се, унасям се. *Без да усети, той*

потъна и се вдълбочи в спомените си. Йовков. *Вдълбочавам се в четене.*

вдълбочаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдълбочавам *и от* вдълбочавам се.

вдълбоченост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Състояние на човек, който се е вдълбочил. *Гърбата седи в ъгъла, шие, вдълбочен във важните си занятия. Но тая вдълбоченост е коварна.* Вазов.

вдървен, -а, -о, *прил.* Вкочанен, вцепенен, неподвижен. *Лицето му беше восъчнобледо, очите затворени, ръцете отпуснати на гърдите и вдървени. Той беше мъртъв.* Йовков. *Каржнов остана на мястото си зяпнал, неподвижен, вдървен.* Вазов.

вдървявам се, -аш се, *несв.*; **вдървя се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Ставам неподвижен; вцепенявам се, вкочанясвам. *Падна арап... | Сгърчи ръце той, смири се, | студ го смрази, той вдърви се.* Н. Козлов. *Вдървих се от страх. Краката ми се вдървиха от студ.*

вдървяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вдървявам се.

вдъхвам, -аш, *несв.*; **вдъхна,** -еш, *мин. св.* вдъхнах, *прич. мин. страд.* вдъхнат, *св.* **1.** Поемам въздух, вдишвам дълбоко. *Той вдъхна дълбоко, за да разхлади гърдите си, запалени от мъка.* Хар. Русев. **2.** *Прен.* Накарвам да се появи, предизвиквам, будя; внушавам. *Има много неща, които могат да издигнат човека, да го преродят, да му вдъхнат вяра. Например една стачка.* Йовков. *Вдъхни всекиму, о, боже, | любов жива за свобода.* Ботев. *Вдъхвам почит. Вдъхвам симпатии. Вдъхвам страх. Вдъхвам доверие.*

вдъхване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдъхвам.

вдъхна. Вж. в д ъ х в а м.

вдъхновен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вдъхновя. **2.** Като *прил.* — а) Който е обзет от вдъхновение; въодушевен. *Ония, които вървят след него, крачат по войнишки и с пламнали очи, вдъхновени и съсредоточени, пеят.* Йовков. *Виж днес, в двадесети век, | вдъхновеният човек | с силата на мисълта | как е стъпил над света!* Смирненски. *Вдъхновен поет.* б) Който е изпълнен с вдъхновение. *В песента познавам | химна вдъхновен, | с който ще посрещнем | утрешния ден.* Вапцаров. *Вдъхновен поглед. Вдъхновена реч.*

вдъхновение, *мн.* няма, *ср.* Повишено душевно състояние и желание за дейност и творчество; въодушевление. *Лицето ѝ беше станало ясно, а погледът ѝ пламтеше от вдъхновение.* Вазов. *Те* (птичките) *пееха и малките им телца цели трепереха от вдъхновение и творческа треска.* Елин Пелин. *Дойде ми вдъхновение. Говоря с вдъхновение. Черпя вдъхновение от нещо. Извор на вдъхновение.*

вдъхновено. *Нареч. от* вдъхновен. *Говоря вдъхновено.*

вдъхновител, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което вдъхновява. *Той беше един от малцината проявили се бригадири, които посетиха своя учител, вдъхновител и другар Георги Димитров.* Караславов. || *Разш.* Нещо, което вдъхновява. *Да живее Отечественият фронт — организаторът, ръководителят и вдъхновителят на нашия трудолюбив и свободолюбив народ.* Г. Димитров.

вдъхновителка *ж.* Жена вдъхновител.

вдъхновя. Вж. в д ъ х н о в я в а м.

вдъхновявам, -аш, *несв.*; **вдъхновя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Създавам настроение и желание за творчество, за дейност; въодушевявам. *Изкуството не е могло да представи изразителното му* (на Левски) *лице, осветлено от величието на една идея, която го вдъхновяваше и гореше.* Вазов. *Със своето силно и убедително слово той вдъхновяваше и завладяваше масите.* Г. Димитров. **вдъхновявам се, вдъхновя се** *страд.* и *сред.*

вдъхновяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдъхновявам *и от* вдъхновявам се.

вдявам, -аш, *несв.*; **вдяна,** вденеш, *мин. св.* вдянах и вденах, *прич. мин. страд.* вдянат, *св.* Вкарвам, провирам края на конец, нишка, връв и под. в тесен отвор на игла и др. *Вдени бял конец в иглата!*

вдяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вдявам.

вдялам. Вж. вдялвам.

вдялвам, -аш, *несв.*; **вдялам,** -аш, *мин. св.* -ах, *св.* С дялане издълбавам, изрязвам нещо върху някакъв предмет; врязвам, вдълбавам.

вдяна. Вж. в д я в а м.

веверица *ж.* Катерица.

вегетарианец, *мн.* -нци, *м.* (лат.). Лице, което не яде месо, а се храни предимно с растителна храна.

вегетарианка *ж.* Жена вегетарианец.

вегетариански, -а, -о. *Прил. от* вегетарианец. *Вегетарианска храна. Вегетариански ресторант.*

вегетарианство, *мн.* няма, *ср.* Хранене с безмесна, главно растителна храна.

вегетативен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Бот.* Който се отнася до развитието на растението и неговия растеж. ◻ **Вегетативни органи** — корен, стебло, листа. **Вегетативно размножаване** — размножаване на растенията чрез вегетативни органи.

вегетационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Бот. Прил. от* вегетация. ◻ **Вегетационен период** — периодът от поникването на едногодишните растения до узряването на семената им.

вегетация *ж.* (лат.). *Бот.* Протичане на жизнените процеси в растителния организъм, които са в тясна връзка с растежа и развитието му.

вегетирам, -аш, *несв.* **1.** За растение — раста, развивам се. **2.** Намирам се в състояние на затихнали жизнени процеси. || *Прен. Разг.* Живея без духовни интереси; живоря.

вегетиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вегетирам.

веда *ж. Мит.* В народните поверия — безплътно женско същество, което броди нощно време. *Черна им честта, горките, | черна ги веда подслуша, | подслуша та им завидя.* П. Р. Славейков.

веднага *нареч.* Непосредно, незабавно след нещо, което става. *Веднага след конституирането си Народното събрание избира комисия по проверка на изборите.* Конст., чл. 9. *Момичето се сепна, погледна стенния часовник и скокна веднага.* Вазов. || Изведнаж, в същия миг. *Ама не се бави, моля ти се. Веднага да дойдеш!* Елин Пелин. *Пред него веднага се откри със всичката светлина и спокойна красота полето.* Елин Пелин. *Невидима ръка сякаш грабна болката от*

всяка душа и я замени веднага с веселие. Йовков.

веднàж *нареч.* Веднъж.

ведно̀ *нареч. Рядко.* Наедно, заедно, вкупом. *Хаванчетата, стъклата с лекарствата, кутийките с праховете, ведно с медицинските му книжа, бяха нахвърлени разбъркано в едно долапче.* Вазов. *„Везувий, Везувий!" — ведно възридаха | смутени и бледи мъже и жени.* Смирненски.

веднъ̀ж *нареч.* **1.** За еднократно извършено действие — един път. *Само веднъж тя вдигна очи.* Вазов. *И плеснаха силно тия железни езика по медните уста на тежките камбани. Веднъж, дваж, триж.* Елин Пелин. *Нито веднъж.* **2.** За действие, станало в миналото — някога, един път. *Веднъж през един пролетен ден Геракът бе се извлякъл пред вратата на кръчмата си и лежеше по очите си на припек.* Елин Пелин. **3.** *Разг.* Само, стига. *Да мине веднъж тази ужасна нощ.* Л. Стоянов. *Да излезем веднъж — ще те пребия!* Елин Пелин. **4.** *Разг.* Щом е, щом като е. *Веднъж направена премяната, носи си я.* Влайков. □ **Веднъж-дваж** — няколко пъти, не много пъти. *Кучето под ореха изръмжа, джафна веднъж-дваж и пак се наведе да се поще.* Чудомир. **Веднъж за винаги** — напълно, окончателно.

вѐдомост, -ттà, *мн.* вѐдомости, *ж.* (рус.). *Канц.* Списък, сведения с числени или други данни. *Ведомост за заплатите. Вещева ведомост.*

вѐдо̀мствен, -а, -о. *Прил. от* ведомство. *Ведомствена комисия.*

вѐдо̀мство, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Система от учреждения под общо ръководство, които обслужват известен дял, известен сектор от държавното управление. *Съдебно ведомство.* □ **Под ведомството на** — под управлението на.

ведринà *ж.* **1.** Яснота, безоблачност. *Два тона има в тоя пейзаж: синята ведрина на небето и зеленината на нивите.* Йовков. **2.** Прохлада, свежест. *Мир и ведрина повея от дълбокото звездно небе.* Елин Пелин. *Той свали калпака си, за да го лъхне ведрината, и въздъхна из дълбоко.* Йовков.

ведро̀, *мн.* -à, *ср.* **1.** Дървен съд за вода или друга течност, подобен на котел. *Дванайсет крави доя. Едната ведро пълни, толкова млечни са.* Кр. Григоров. **2.** *Нар.* Мярка за вино и под. (около 15 литра). *А много ли имате от старото вино? — Около триесет ведра, хаджи.* Каравелов. □ **Вали като из ведро** — вали много силно, проливно.

вѐдро. *Нареч. от* ведър. *Уж ведро е, а пък гърми.* К. Христов.

вѐдрост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на ведър; ведрина.

вѐдър, -дра, -дро, *мн.* -дри, *прил.* **1.** Ясен, безоблачен. *През нощта беше валяло дъждец. Въздухът беше пресен, небето чисто и ведро.* Елин Пелин. *Оглежда ведър лик небето | в море от бисерна роса.* П. П. Славейков. ‖ *Прен.* Чист, ясен, светъл. *Ведър поглед.* **2.** Прохладен, свеж. *Лъх ведър нивята заспали | облъхна след огнений зной.* Дебелянов.

вѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вея *и от* вея се.

вѐер *м.* (рус.). *Остар.* Ветрило. *Беше само малко бледна, а нейният чер с едри червени цветя веер се махаше бързо в ръката ѝ.* Вазов. *Като на екран завърта се небето. | Златисторозовият веер на утринта отвява | звездите.* Багряна.

вѐжда *ж.* Дъговидна ивица от косми, израсли над очната вдлъбнатина. *Под големите му вежди играеха хитри и умни очи.* Елин Пелин. *Беше хубава, силна жена, с черни очи, с извити вежди.* Йовков. *Сключени вежди. Вити вежди. Гайтан вежди. Смръщени вежди.* □ **Вместо да изпиша вежди, изваждам очи** — вместо да направя нещо по-добро, правя го по-лошо. **Гледам из под вежди** — а) Гледам враждебно. б) Гледам крадешком.

вѐждест, -а, -о, *прил. Рядко.* Който има големи вежди.

вежлѝв, -а, -о, *прил.* Който има добри обноски; учтив, възпитан. *Всички бяха гладко избръснати и чисти, прекалено вежливи и коректни.* Йовков. *Вежливи обноски.*

вежлѝво. *Нареч. от* вежлив. *Ваша милост вървете напред, аз подире ви — казва вежливо бай Ганьо.* Ал. Константинов.

вежлѝвост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* вежлив.

вѐза, -еш, *мин. св.* вѐзàх, *несв. Нар.* Шия с разноцветни конци украса върху тъкан; бродирам, пошивам. *Мама със задоволство ще вземе да обяснява как е везала тя на своя гергеф тия белушки.* Влайков. *Везана риза.*

вѐзане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* веза.

везбà *ж.* **1.** Везане, бродиране, пошиване. *Курс по везба.* **2.** Ушита, избродирана украса; везмо, бродерия. *В дъното — царският престол в позлата, засенян от червен със златни везби балдахин.* Вазов.

вездѐн *нареч. Диал.* Весден.

вездесъ̀щ, -а, -о, *прил. Книж.* Който се намира навсякъде, навред или взема участие във всичко. *Властта бдеше вредом невидима, строга, | обсаждаше двайсет града изведнъж, | да улови тоя демон вездесъщ* (Левски). Вазов.

везѝр *м.* (араб.). *Истор.* Висше административно лице в Отоманската империя; министър. □ **Велик везир** — пръв министър.

везѝрски, -а, -о. *Прил. от* везир.

везѝрство, *мн.* няма, *ср.* Длъжност на везир.

везмо̀, *мн.* -à, *ср.* Бродерия, везба.

везнѝ, *мн., ед.* (рядко) везнà, *ж.* (араб.). Теглилка с две блюда. *То, разбира се, на везни не може да се премери.* Чудомир. ‖ Теглилка изобщо. *Автоматични везни.* □ **Аптекарски везни** — чувствителни везни, които мерят много малки количества.

вѐйвам, -аш, *несв.*; **вѐйна,** -еш, *мин. св.* вѐйнàх, *св.* Вея, завявам малко, леко; повявам, лъхвам. *Когато излязоха на полето, един прохладен ветрец вейна въз бледите лица на пътниците.* Вазов.

вѐйване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вейвам.

вѐйка *ж.* Клонче от храст или дърво. *Донесоха миризливи борикови вейки от планината.* Вазов. *По оголелите вейки на дърветата трепереха умиращи последните листа и падаха със суха въздишка.* Елин Пелин. □ **Ставам на вейка** (нар.) — много отслабвам.

вѐйна. Вж. в е й в а м.

вѐйчица *ж. Умал. от* вейка. *Стройна се Калина вие над брега усамотени, / кичест Явор клони сплита в нейни вейчици зелени.* П. П. Славейков.

век, векът, века̀, *мн.* вековѐ, вѐка (сл. ч.), *м.* **1.** Период от сто години; столетие. *Най-видният от патриотите поети на Острова на Блажените през деветнайсетия век е роден на 17 април 1827 год. в Артаня.* П. П. Славейков. *Столетия, векове се настигат.* П. Р. Славейков. *Стоим на прага на двайсети век.* Вазов. **2.** Период от време, свързан с характерни събития или обществени движения; епоха. *Век на велики открития.* **3.** *Нар.* Времето на един човешки живот. *В мирните долини / моят век ще мине.* Вазов. *Ако има век, ще има и лек.* Погов. □ **Бронзов век** (археол.) — в историята на материалната култура: епоха, през която металните изделия били правени от бронз. Во **веки веков** (църк., старин.), **на веки, във вековете** — за винаги, за вечни времена. **Златен век** — период на разцвет. **От памти века** — от край време, от както съществува светът. **Средни векове** (истор). — епохата от V до XV в. сл. н. е.

веко̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който съществува, който трае много дълго време; стар. *Чуй как стене гора и шума, / чуй как ечат бури вековни.* Ботев. *Вековна гора. Вековен дъб. Вековна борба. Вековен враг. Вековна традиция.*

вековѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Остар.* Който трае с векове. *Пространните самотии тайнствено дремеха във вековечната си тишина.* Вазов.

веку̀вам, -аш, *несв. Разг.* Живея, съществувам много дълго време. *Всеки зинал като ламя и прибира, мъкне, крие, като че ще векува по земята.* Елин Пелин.

веку̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* векувам.

велегла̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Старин.* С висок глас; гръмогласен. *А зад нас продължава да се носи велегласната песен на учителя Никола и на свещениците.* Влайков.

велемъ̀дър, -дра, -дро, *мн.* -дри, *прил. Старин. Ирон.* Много, извънредно мъдър; премъдър.

велеречѝв, -а, -о, *прил. Старин.* Който приказва много; многословен.

велзеву̀л *м.* (евр.). Според някои религии — олицетворение на злото начало в света; дявол, сатана. || Зъл, лукав, хитър човек.

велзеву̀лски, -а, -о. *Прил. от* велзевул.

велѝк, -а, -о, *прил.* **1.** Който се издига над другите с изключителни качества и дела; знаменит, славен. *Великата цел заслужава всякакви жертви.* Г. Димитров. *Велик учен. Велик подвиг.* || С голямо историческо и политическо значение. *Великото преселение на народите. Великата октомврийска социалистическа революция.* **2.** *Истор.* Като епитет към титла на сановник във феодалния строй или към името на владетел. *Велик болярин. Велик княз. Александър Велики.* **3.** Извънредно голям. *Великата рилска пустиня. Велико страдание.* □ **Велико народно събрание** — народно събрание с изключителни права. **Велики сили** — държавите с най-големи материални възможности и международно влияние. **Велики океан** — океанът между Азия и Америка.

велика̀н *м.* В приказките — човек с огромен ръст и сила; гигант, исполин. *Израстнал беше Давидко като върлина, висок, плещест. Имаше снага на някой великан.* Йовков. *Сред тайната на тъмни векове, /. . ./ забил в лазура поглед замечтан, / стои Везувий и в гърди кове / заканата на гневен великан.* Смирненски. || *Прен.* Човек с изключителни духовни качества, със забележителна дейност. *Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин са великани на човешката мисъл.*

велика̀нски, -а, -о. *Прил. от* великан; гигантски, исполински. *Ние продължавахме да вървим по обраслите с редки, но великански ели, рътове на бърдото.* Вазов. *Великанската снага на Крали Марко.*

Велѝкден *м.* Християнският празник Възкресение Христово. *Чохените шалвари хаджи Генчо облича само на Великден, на Коледа, на Богоявление и на Голяма задушница.* Каравелов. □ **Всеки ден не е Великден** (погов.) — хубавите неща не се случват често. **На конски великден** (разг.) — никога.

велѝкденски, -а, -о. *Прил. от* Великден. *Великденски яйца.*

велѝкденче, *мн.* -та, *ср. Бот.* Наименование на няколко вида горски пролетни цветя от вида Veronica, които цъфтят около Великден.

велико- . Първа съставна част на сложни думи, обикн. с народностни имена — за означаване на буржоазно-националистически насоки в политиката, напр. в е л и к о б ъ л г а р с к и, в е л и к о с р ъ б с к и, в е л и к о д ъ р ж а в е н и др.

великоду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който проявява великодушие. *Великодушен човек. Великодушно сърце.* || Който се дължи на великодушие. *Великодушна постъпка.*

великоду̀шие, *мн.* няма, *ср.* Проява на снизходителност към другите без оглед на лични интереси.

великоду̀шно. *Нареч. от* великодушен. *Отнасям се великодушно.*

великолѐпен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* Който е необикновено хубав; прекрасен. *Това е най-голямото и най-красивото от войнишките кучета. Едно наистина рядко и великолепно животно.* Йовков. *Великолепна сграда. Великолепна нощ.* || Много добър, превъзходен, отличен. *Полята и нивите вричаха великолепна жетва.* Вазов. *Великолепен обяд.*

великолѐпие, *мн.* няма, *ср.* Необикновена красота; блясък, разкош. *Великолепието на тоя чуден град с червени покриви, високи тополи и син простор е сякаш живо обвинение срещу войната.* Л. Стоянов. *Блясъкът и великолепието на шествието бяха баснословни.* Йовков.

великолѐпно. *Нареч. от* великолепен. *Снощи прекарахме великолепно.*

великомъченѝк, *мн.* -ци, *м. Църк.* В православната църква — епитет на светец, претърпял големи мъчения за вярата. *Великомъченик Димитрий Солунски.*

великомъченѝца *ж.* Жена великомъченик. *Великомъченица Параскева.*

великору̀син, *мн.* великору̀си, *м. Остар.* Лице от най-многочисления източнославянски народ, който говори руски език; русин.

великору̀ски, -а, -о. *Прил. от* великорусин.

величàв, -а, -о, *прил. Търж.* Който с големината и с обаянието си предизвиква възторг; величествен. *Каква картина се откри от тук на юг! Какъв планински мир, вълшебен и величав!* Вазов.

величàво. *Нареч. от* величав.

величàвост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* величав.

величàене, *мн.* -ия, *ср. Отвл. същ. от* величая *и от* величая се.

величàйши, -а, -о, *прил. Остар.* Който е извънредно голям; преголям.

величàя, -àеш, *мин. св.* величàх, *несв.* Възхвалявам, прославям. **величая се** *възвр., страд.* и *взаим. Смил, Крум и Влад взаимно се ласкаят и величаят.* Михайловски.

велѝчествен, -а, -о, *прил.* Изпълнен с величие; грандиозен, внушителен. *Величествен паметник. Величествена осанка.*

велѝчествено. *Нареч. от* величествен. *Сутринта слънцето беше пак изгряло величествено.* Вазов.

велѝчественост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отгл. същ. от* величествен.

велѝчество, *мн.* -а, *ср.* В съчет. с местоим. в а ш, н е г о в и пр. — титла на монарх. *Ваше Величество. Нейно Величество. Техни Величества.*

велѝчие, *мн.* -я, *ср.* Особеност, която внушава уважение или преклонение. *Величието на духа на Левски е в неговата възвишена простота.* П. П. Славейков. *Бай Марко предпочиташе да му разказва за величието на Русия.* Вазов. □ **Минало (паднало) величие** (ирон.) — лице, което в миналото е имало високо обществено положение.

величинà *ж.* 1. *Мат.* Всичко, което може да се измери и изчисли. *А и Б са несъизмерими величини.* 2. *Астр.* Големина и блясък на звезда. *Звезда от първа величина.* 3. *Остар.* Големина, размер. *Той сега остана поразен от величината на злото.* Вазов. *Портрет в естествена величина.*

велмòжа, -та, *м. Истор.* В средните векове — сановник при царския двор; болярин, царедворец. *Той (Иванко) наздраво вече мисли за царската корона: търси вече верни приятели и предани другари между велможите.* Друмев. ‖ *Ирон. Рядко.* Своеволен управник. *Елате ни вижте, вий мъдри велможи, от нази гоени.* Вазов.

велосипèд *м.* (лат.). Превозно средство с две колела, което се язди и се привежда в движение с крака; колело.

велосипèден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* велосипед. *Велосипедна гума.*

велосипедѝст *м.* Лице, което кара велосипед; колоездач.

велосипедѝстка *ж.* Жена велосипедист.

велỳр *м.* (фр.). 1. Тъкан с гъст мъх от едната страна. 2. Кожа с мъх откъм лицето; шведска кожа.

велỳрен, -а, -о. *Прил. от* велур. *Велурена шапка. Велурени обувки.*

вèля, -иш, *мин. св.* велѝх, *несв. Диал.* Говоря, казвам. *Моме ходи, бряг се рони, | лудо вели и говори: | бягай, душо, да не паднеш — | мътен порой е отгоре.* К. Христов.

вèна *ж.* (лат.). *Анат.* Кръвоносен съд, в който кръвта се движи обратно — от периферията на тялото към сърцето.

вендỳза *ж.* (фр.). *Мед.* Стъклена чаша, с която се привлича кръв към повърхността на кожата за загряване при простуда.

венерѝчески, -а, -о, *прил.* (лат.). Само в съчет. **венерическа болест** (мед.) —заразна болест, която се предава обикн. чрез полови сношения.

венèц[1], *мн.* -нцѝ, *м.* 1. Сплетени във вид на кръг или дъга цветя и клони. *Плетете венци и китки | да кичим глави и пушки!* Ботев. *Набра игличина и седна върху топлата земя да вие венец.* Елин Пелин. *Полагам венец. Лавров венец.* 2. *Прен.* Дъга или кръг от дървета, планини и под. *Над широкото поле, заградено с венец от сини далечни планини, трептеше адска мараня.* Елин Пелин. 3. *Църк.* Обикн. *мн.* венцѝ. Корона за венчаване. *И девер нямате, и венци нямате, и черква няма! Каква венчавка тука? — каза троснато попът.* 4. Сплит от лук, чушки, царевица и др. *Венци лук.* 5. *Прен.* Най-хубавото, най-ценното измежду еднородни предмети, еднакви неща. *Тая Рила планина, която е венец на българските планини.* Вазов. □ **Като венец на всичко** (ирон.) — за неприятен, лош завършек на нещо. *Като венец на всички тия нещастия ливна и дъжд.* Вазов.

венèц[2], *мн.* -нцѝ, *м. Анат.* Месеста обвивка на челюстта при корените на зъбите. *Вълкът изръмжа, като показа зъбите си и червените си венци.* Йовков.

венециàнец, *мн.* -нци, *м.* 1. *Истор.* Гражданин на средновековната република Венеция. 2. Жител на град Венеция.

венециàнски, -а, -о. *Прил. от* Венеция. *Венецианско стъкло. Венецианска школа. Венециански шал. Венецианска търговия.* □ **Венецианска вечер** — вечерно градинско увеселение край езеро, река и под.

вèнзел *м.* (полск.). *Книж.* Красиво преплетени начални букви на име, название и пр.; монограм.

вèно, *мн.* няма, *ср. Диал.* 1. Откуп или дар, който младоженецът дава на родителите на невястата. 2. Зестра.

венòзен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* вена. *Венозна кръв.*

вентѝл *м.* (лат.). *Техн.* Клапа, кран за изпускане или спиране на газове.

вентилàтор *м.* (лат.). Уред за образуване на въздушна струя. ‖ Уред за проветряне на затворено помещение.

вентилациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* вентилация. *Вентилационна система.*

вентилàция *ж.* 1. Проветряне на затворено помещение. 2. *Стесн.* Система от уреди за тая цел.

вентилѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Проветрям с вентилатор.

вентилѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вентилирам.

вентỳза *ж.* Вендуза.

венцебòл, *мн.* няма, *м.* Болезнено възпаление на венците.

венценòсец, *мн.* -сци, *м. Остар.* Епитет на монарх.

венцехвалèние, *мн.* -я, *ср. Ирон.* Пресилена възхвала. *Те* (дворцовите лакеи) *продължават да плетат венцехваления на княз Фердинанд.* Г. Кирков.

венчàвам, -аш, *несв.*; **венчàя,** -àеш, *мин. св.* венчàх, *св.* **1.** Извършвам църковен обред при сключване на брак. *Тогава иди при попа да ви помири. Той ви е венчавал, той да ви съди.* Елин Пелин. **2.** Кумувам. *Ха, стягате ли се вече, че ние наесен се готвим да венчаваме — закачи го тя.* Влайков.

венчàвам се, -аш се, *несв.*; **венчàя се,** -àеш се, *мин. св.* венчàх се, *св.*, *сред.* Встъпвам в църковен брак.

венчàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* венчавам *и от* венчавам се; венчавка.

венчàвка *ж.* Църковен обред при сключване на брак.

венчàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* венчавка. *Венчален пръстен. Венчален обред. Венчална рокля.*

венчàя. Вж. венчавам.

венчàя се. Вж. венчавам се.

венчè, *мн.* -та, *ср.* **1.** *Умал. от* венец. *Венче от теменужки.* **2.** *Бот.* Листенцата, които образуват цвят. *Венче на маргаритка.*

венчѝло, *мн.* венчилà, *ср. Нар.* Венчавка. *Там ви чака и двама ви / сватба и венчило.* Вазов. □ **Минавам под венчило** (нар.) — венчавам се. **Първо (второ) венчило** (нар.) — първи (втори) брак.

вèпър, *мн.* -при, *м.* **1.** *Книж.* Мъжка дива свиня; глиган. *Така из полога си тих / излязъл, изведнаж се види вепър лих / от вълча глутница нечакано сполетен.* П. П. Славейков. **2.** *Диал.* Угоена мъжка свиня.

верàнда *ж.* (санскр.). Покрит балкон, заграден със стъклени стени.

вербàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.) *Дипл.* Само в съчет. **вербална нота** — писмено дипломатическо обращение, отправено вместо устна декларация.

вербỳвам, -аш, *несв.* (нем.). Привличам, набирам лица за участие в известна обществена работа. || Привличам членове в дадена организация. **вербувам се** *страд.*

вербỳване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вербувам *и от* вербувам се.

вергѝя *ж.* (тур.). *Истор.* Данък, налог. *Найглавната му работа е да събира вергията, да събира царския данък.* Влайков.

верèв *неизм.* (тур.). В съчет. **на верев** — по диагонал, косо. *Кроя на верев.*

вèрен, вя̀рна, вя̀рно, *мн.* вèрни, *прил.* **1.** Предан, неизменен в чувствата, отношенията си, привързан. *Двете добри и верни приятелки живееха неразделно.* Вазов. *Верен съюзник. Верен съпруг. Вярна служба.* || Последователен. *Верен на убежденията си. Верен на себе си.* **2.** На който може да се вярва; правдоподобен, сигурен, истински. *Верни сведения.* **3.** Който съответствува на истината, на действителността. *Верни наблюдения. Верен усет.* **4.** Точен, правилен. *Верен часовник. Верен удар. Верен тон.*

верес̀ия *ж.* (тур.). Вземания, дължими суми за продадени и неплатени стоки. *Наведен над тефтерите си, Кьню преглеждаше стари вересии.* Йовков. □ **На вересия** (разг.) — на вяра, на кредит. **На юнашка вересия** (разг.) — за нещо, което се купува и няма да се плати.

верѝга *ж.* **1.** Скачени една в друга метални брънки; синджир. *В един голям медник, закачен на веригата, ври и клока кукуруз.* Влайков. **2.** Само *мн.* Окови. *Роб бях тогаз, вериги влачех.* Ботев. **3.** *Прен.* Редица последователно свързани предмети, явления и др. *Планинска верига. Верига от изпитания.* **4.** *Воен.* Вид боен строй, при който войниците се разполагат в една линия на фронта при сражение. *Ротата върви в две дълги вериги.* Йовков. □ **Гъсенична верига** (техн.) — сключена верига, по която се движат колела на танк, трактор и под. *Моторна кола с гъсенична верига.* **Строшавам (счупвам) веригите** — освобождавам се от робство.

верѝжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който в устройството си има верига. *Верижна помпа. Верижен трактор.* **2.** Който е подобен на верига. *Верижни планински разклонения.* **3.** Който се извършва с последователни непрекъснати действия. *Верижен метод на работа.* □ **Верижна търговия** (остар.) — търговия, при която стоката минава през повече ръце, преди да стигне до потребителите.

верѝжка *ж. Умал. от* верига (в 1 знач.). *Верижка за часовник.*

вермỳт *м.* (нем.). Възгорчиво спиртно питие — вид силно вино.

вернопòданик, *мн.* -ци, *м.* **1.** *Остар.* Предано лице на монарха и на монархическата власт. **2.** *Разш. Ирон.* Подчинено, покорно лице.

вернопòданически, -а, -о. *Прил. от* верноподаник. *Верноподанически чувства.*

вернопòданичество, *мн.* няма, *ср.* Качество и проява на верноподаник.

вероизповедàние, *мн.* -я, *ср.* Система от религиозни схващания и обреди; религия.

вероизповèден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до вероизповедание. *Вероизповеден въпрос.*

веролòмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който действува подло, с измама; измамнически. *Ти си крил под скута си един вероломен служител, един скрит и опасен враг.* Вазов. || Който се отличава с подлост, с коварство. *Вероломна постъпка. Вероломно нападение.*

веролòмно. *Нареч. от* вероломен. *Нападам вероломно.*

веролòмство, *мн.* -а, *ср.* Вероломно действие или постъпка. *Той усвоил такава една политика, която била основана повечето на хитрост и на вероломство.* Ботев.

веронàл, *мн.* няма, *м.* (ит.). Лекарство за сън.

вероотстъ̀пник, *мн.* -ци, *м. Книж.* Лице, което се отрича от вярата си.

вероотстъ̀пница *ж.* Жена вероотстъпник.

вероотстъ̀пнически, -а, -о. *Прил. от* вероотстъпник.

вероотстъ̀пничество, *мн.* няма, *ср.* Проява на вероотстъпник.

веротърпѝм, -а, -о, *прил.* Който признава правото на всеки да изповядва своята религия.

веротърпѝмост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвлеч. същ. от* веротърпим.

вероучѐние, *мн.* няма, *ср. Книж.* **1.** Съвкупност от основните положения на една религия. *Християнско вероучение.* **2.** *Остар.* Учебен предмет по религия.

веро̀ятен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). За който се допуска, че е бил, че съществува или че може да се осъществи; допустим, възможен. *Всичко се виждаше възможно, вероятно, и с жадност се увличахме в сладки илюзии.* Величков.

веро̀ятно. *Нареч. от* вероятен; навярно. *Вероятно влакът ще закъснее.*

веро̀ятност, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* Възможност, допустимост да е станало, да става или да стане нещо. *Вероятност за успех имаше и едната и другата страна.* Влайков. □ **По всяка вероятност** — твърде е възможно; може да се очаква. **Теория на вероятностите** (мат.) — дял от математиката, който изучава възможностите за появяване на едно явление при едни или други определени условия.

вѐрсия *ж.* (лат.). Едно от няколко различни обяснения на известен факт или събитие. *Официална версия. Нова версия.*

вѐрски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до вяра, до религия; религиозен. *Верски различия.*

вертѐп *м.* (рус.). Свърталище на развратни и престъпни лица. *Разбойнически вертеп.*

вертика̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). Отвесен. *Противоп.* хоризонтален. *Вертикална линия.*

вертика̀лно. *Нареч. от* вертикален.

вѐрую, *мн.* няма, *ср.* (цсл.). **1.** *Разг.* „Символ на вярата" — кратко изложение на основните начала на християнската религия. **2.** *Прен.* Система от основни начала на учение, на убеждение; мироглед. *Верую на българската комуна.* Ботев. *Това е моето верую.*

вѐрующ, -а, -о, *прил.* (цсл.). *Остар.* Който вярва в бога; религиозен, вярващ. □ **Блажени верующи** (ирон.) — за лица, които наивно вярват в осъществяването на нещо.

веря̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв.*, *сред. Диал.* Уверявам с клетва; кълна се. *Взе да се кълне и вери, че той нищо не знае за тая сума.* Влайков.

весдѐн *нареч. Диал.* Цял ден.

вѐсел, -а, -о, *прил.* **1.** Който има жизнерадостен нрав. *Весел ме гледат мойте другари, | че заедно с тях и аз се смея.* Ботев. *Какво беше се случило, та веселият, жизнерадостният, вечно засменият отец Пиомий като никога стоеше на прага на килията си тъжен и замислен?* Елин Пелин. **2.** Който е обхванат от радостно настроение. *Противоп.* тъжен. *През нощта сънува все хубави сънища. И заранта стана весела и засмяна.* Влайков. **3.** Който предизвиква, буди или изразява радост. *Весела пиеса. Весела песен. Весел смях. Весел вид.* || *Прен.* Приятен, приветлив. *Тази стая е широка, просторна и светла; весела е.* Вазов. *Весел цвят.* **4.** За растение — свежо, зелено, неповехнало. *Дървото си беше здраво, зелено и весело — не се виждаше никъде суха съчка.* Йовков. *Весела китка.* □ **Весела поща** — пращане на писъмца и картички между посетителите на **вечеринка.**

веселба̀ *ж.* Шумна забава с игри, песни и под.; веселие. *Селямсъзът обичаше шума, веселбите и песните.* Вазов. *Засвири гайдата и сякаш едвам сега започна истинската веселба.* Йовков.

веселѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* веселя *и от* веселя се.

весѐлие, *мн.* -я, *ср.* **1.** Весело, радостно настроение. *И хорото се залюля от единия край на двора до другия. Лудешко веселие обвзе пак всички.* Йовков. **2.** Веселба. *Във всички селища на страната се състояха големи народни тържества и веселия.* Раб. дело, 1950 г.

вѐсело. *Нареч. от* весел. *Тя говореше весело и засмяно и очите ѝ светеха от радост.* Влайков.

вѐселост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Състояние на весел. *Тя се мъчеше да бъде весела. Ала в дъното на очите ѝ и по засмяното ѝ лице зад радостта и веселостта прозираше и едва скривана тъга.* Влайков.

веселя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Предизвиквам, създавам весело чувство, настроение; забавявам. *Свиреше с гуслата, пееше, веселеше хората.* Елин Пелин.

веселя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв.*, *сред.* Забавявам се, участвувам във веселие. *С музика и хора̀ народът остана дълго да се весели.* Раб. дело, 1950 г.

веселя̀к, *мн.* -ци, *м.* Човек с весел нрав. *Той беше веселяк и обичаше да се закача.* Йовков.

вѐсене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* веся се.

весѝлка *ж.* Висилка.

весла̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което кара лодка с весла; гребец.

весло̀, *мн.* -а̀, *ср.* Дървена лопата, с която се кара лодка; гребло.

вест, -тта̀, *мн.* вѐсти, *ж.* Нещо, което се съобщава; съобщение, известие, новина. *Едно по друго захващат да идат вести, че е пристигнала войска и от станцията бързо се направява към града.* Величков. *Не достигат до мойта врата | ни тревожни, ни радостни вести.* Багряна. *Блага вест. Вести от чужбина.* □ **Ни вест, ни кост от него** — нищо не се знае за него. **Скръбна вест** — съобщение за смъртта на някого; некролог.

веста̀лка *ж.* (лат.). *Истор.* У старите римляни — девствена жрица в храма на Веста, богинята на домашното огнище.

вѐствам се, -аш се, *несв.*; **вѐстна се,** -еш се, *мин. св.* вѐстна̀х се, *св.*, *сред.* Вестявам се веднаж или няколко пъти по веднаж. *Вества се от време на време.*

вѐстване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* веетвам се.

вестибю̀л *м.* (фр.). Помещение в жилище или в учреждение между предверието и останалите стаи; хол.

вестѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж. Остар.* Лице, което носи вест.

вѐстна се. Вж. в е с т в а м с е.

вѐстник[1], *мн.* -ци, *м.* Печатен лист, обикн. всекидневен или седмичен, който съдържа статии по навременни въпроси, съобщения от външен и вътрешен политически, стопански и кул-

турен характер, обяви и др. *Всекидневен вестник. Седмичен вестник. Хумористичен вестник.*

вѐстник², *мн.* -ци, *м. Старин. Поет.* Вестител. *В тоя миг вратата се отвори / и царски вестник там се появи.* К. Христов.

вестникàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** *Разг.* Лице, което участвува в редакцията и в издаването на вестник; журналист. *Стани в България вестникар, та да прокопсаш.* Вазов. **2.** Вестникопродавец.

вестникàрски, -а, -о. *Прил. от* вестникар. *Вестникарска будка. Вестникарска статия. Вестникарски език.*

вестникàрски. *Нареч. от прил.* вестникарски.

вестникàрство, *мн.* няма, *ср. Разг.* Занятие на вестникар; журналистика.

вестникопродàвец, *мн.* -вци, *м. Книж.* Продавач на вестници, обикн. на ръка; вестникар. *В хора на другите шумове влизаха сега и ухораздирателните крясъци на рояк вестникопродавци.* Вазов.

вестовòй, -òят, -òя, *мн.* -òи, *м.* (рус.). *Остар.* Войник, придаден към офицер за негови лични услуги; ординарец. *И у него възникваше и се криеше едно желание да може някак и той да стане вестовой, та да поразхатува и по-лесно да си прекара останалото от службата.* Влайков.

вестонòсец, *мн.* -сци, *м. Остар. Рядко.* Вестител.

вестя̀. Вж. вестявам.

вестя̀ се. Вж. вестявам се.

вестя̀вам, -аш, *несв.*; **вестя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Съобщавам вест, новина; известявам.

вестя̀вам се, -аш се, *несв.*; **вестя̀ се**, -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Идвам, явявам се за малко; мяркам се. *Счува се само дълбоко / цафарата му тъмната / тъжно да свири и тътне, / кога се вести Гергана / там на чешмата седнала / на месечинка да преде.* П. Р. Славейков. *Рядко се вестява у нас.*

вѐся се, -иш се, *мин. св.* вѐсих се, *несв., сред.* Увисвам, заловен за нещо.

вѐтва *ж. Поет.* Клонче на дърво; вейка. *Нек висне намръщено сводът небесен, / нек вятърът ветви ломи.* К. Христов.

ветерàн *м.* (лат.). Стар, изпитан в боеве воин. *Ветерани от освободителната руско-турска война.* || *Прен.* Стар, заслужил деец в известно поприще. *Тия дни се празнува в столицата 50-годишният юбилей на един от ветераните на руската поезия Полонски.* Вазов.

ветеринàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (лат.). *Разг.* Лекар, който лекува домашни животни; ветеринарен лекар.

ветеринàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до болести и до лекуване на домашни животни. *Ветеринарен лекар. Ветеринарна медицина.*

вѐто, *мн.* няма, *ср.* (лат.). *Юрид.* Забрана, спиране на известни решения. *Право на вето.*

ветрѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ветрея *и от* ветрея се.

вѐтрен, -а, -о, *прил.* **1.** Обикн. в съчет. **ветрена мелница** — мелница, която се движи от вятър. **2.** *Разг.* Лек, несериозен вятърничав.

вѐтрене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ветря *и от* ветря се.

ветрѐц, *мн.* няма, *м. Умал. от* вятър. *Тънък и студен ветрец повея над потъналата във влага земя.* Елин Пелин.

ветрѐя, -ѐеш, *мин. св.* ветря̀х, *несв. Рядко.* **1.** Развявам. *Те яздеха хранени коне; ветрееха жълти байраци и бяло грозде ядяха.* Йовков. **2.** Развявам се. *Ехтят „ура!", ветреят знамената.* Вазов. **3.** Стоя да ме лъха вятър; проветрям се. *Простирам дрехите да ветреят.* **4.** За спиртни пития и лекарства — губя силата си; изветрявам. *Виното ветрее, когато не е добре затворено.*

ветрѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* ветря̀х се, *несв., сред.* Развявам се от вятъра, лъха ме вятър. *Ризата да ми се белей, / перчемът да ми се ветрей.* Нар. пес.

ветрѝлник, *мн.* -ци, *м. Разг.* Сграда или помещение, гдето лесно прониква вятър, гдето много духа.

ветрѝло, *мн.* -а, *ср.* **1.** Лек, ръчен прибор от пера, хартия, плат или др., който, разперен, служи да се вее хлад на лицето. **2.** Корабно платно. *Едвам зефир ветрилата надува, — / и корабът остави пак брегът.* К. Христов.

ветрилообрàзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който има форма на разтворено ветрило (в 1 знач.).

ветрилообрàзно. *Нареч. от* ветрилообразен. *Взводовете се пръснаха ветрилообразно от двете страни на шосето и залегнаха под силния огън.* Вежинов.

ветринà, *мн.* няма, *ж. Диал.* Ветровина. *Тиха нощ прекрасна / с хладна ветрина, / колко си приятна / с бледна светлина.* П. Р. Славейков.

вѐтрища, *ед.* няма. *Събир.* Силни, буйни ветрове. *В стените зееха големи отвори, а една част от покрива беше отнесена от ветрища.* Вазов.

ветровѝна, *мн.* няма, *ж. Диал.* **1.** Място, гдето лъха прохладен вятър. **2.** Хлад, прохлада.

ветровѝт, -а, -о, *прил.* **1.** Който е изложен на вятър. *Ветровито място.* **2.** През който духа вятър. *Ветровит ден. Ветровито време.*

ветрогòн *м.* Лекомислен, празен човек.

ветропоказàтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Приспособление върху покрив на сграда или високо място за определяне посоката на вятъра.

вѐтря, -иш, *мин. св.* вѐтрйх, *несв. Рядко.* Излагам на въздух, проветрям. **ветря се** *възвр.*

вѐхна, -еш, *мин. св.* вѐхнàх, *несв.* За растение — губя свежест; съхна. *Цветята вехнеха и умираха в ръцете ѝ.* Елин Пелин. || *Прен.* Линея, посървам. *Гледам, съхне момичето ми, вехне, замязало е на сянка.* Йовков.

вѐхнене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вехна.

вехт, -а, -о, *прил.* Който е употребян продължително време; стар, износен. *Противоп.* нов. *Между вехтите и окъсани дрехи можеше да се види тук-таме и някоя нова салтамарка или нови потури.* Йовков. || *Нар.* Стар, неподдържан. *Тогава съгледаха в дъното на двора вехта, прихлупена къща с две стаички.* Вазов. || *Прен. Остар.* Отдавнашен, някогашен. *Я надуй, дядо, кавала, / след теб да викна — запея / песни*

юнашки, хайдушки, | песни за вехти войводи. Ботев. □ **Ново-вехто** (разг.) — известия за станали събития. *Какво ново-вехто има днес?*

вехтѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вехтея.

вехтѐя, -ѐеш, *мин. св.* вехтях, *несв.* Ставам постепенно вехт; овехтявам. *Да, всичко в тоя свят бледней, вехтей; | картини, шарове, напеви, мисли.* Вазов.

вѐхто. *Нареч. от* вехт. *Купувам на вехто.*

вехторѝя *ж. Пренебр.* Вехт предмет. *Той влезе в другата стая и разсеяно гледаше овехтелите и бледи украшения по стените. Отколешни и мили спомени идеха от всички тия вехтории.* Йовков. || *Събир.* Вехти предмети. *Ниски и бедни лавки и гнили стобори. Всичката тая вехтория е размесена с новите европейски постройки.* Вазов.

вехтошàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Търговец на стари вещи.

вехтошàрски, -а, -о. *Прил. от* вехтошар. *Вехтошарски пазар.*

вѐхтък, само *м. ед., прил. Нар.* Вехт.

веч. Вж. в е ч е.

вѐче и (съкр., поет.) **веч** *нареч.* **1.** За означаване, че действието е извършено или е започнало да се извършва по-рано от определен момент. *Всичките лавки и магазини бяха затворени вече.* Йовков. *Вече съмва, — тъмнините | слънцето ще разпилее.* Яворов. **2.** За посочване продължителността на времето, от когато е започнало действието. *Беседата траеше вече час и повече.* Вазов. *Година вече става откак почива бедният там в манастирските гробища под дюлата.* Елин Пелин. **3.** За посочване или подчертаване, че действието се повтаря много пъти. *Образът на тая девойка няколко пъти вече се втурваше в мислите му.* Вазов. **4.** За означаване, че е настъпил или е достигнат крайният предел на време, явление или действие; най-после, чак. *И Лазарю вече до край се додея | от майчини клетви зловоли.* П. П. Славейков. *Имаше прости тъмносини дрехи и яркочервена забрадка, която наполовина скриваше косите ѝ, черни до синьо вече.* Йовков. *От юг бухлат се облак дига, | пълзи и вече го настига.* Яворов. **5.** За подчертаване на някаква промяна на условия, характер, начин и др.; нататък, най-после. *От там до Шумен вече пътувах с един млад господин.* Вазов. *На времето си той хубавичко се бе налудувал. Но след десетгодишно скитане с дюлгери по Влашко той се върна вече хрисим и кротък.* Елин Пелин. *След това те отново заговориха, но вече по-ниско.* Йовков. **6.** При отрицание — за означаване, че известно действие не става или няма да става по-нататък; повече. *И рекъл бях: аз няма веч да плача | за тежките на тоз народ беди.* П. Р. Славейков. *Дойде си една вечер, легна в къта край огъня и вече не стана.* Йовков.

вѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който трае винаги, който не спира никога; непрекъснат, безспирен, постоянен. *Тамо в дън горите атонски високи | ... | где се чува само ревът беломорски | или вечний шепот на шумите горски | ... | един монах тъмен, непознат и бледен, | пред лампа жумяща пишеше наведен.* Вазов. **2.** Който е неразделен, постоянен. *Бае Стоян, наметнат с вечния си ямурлук, следеше с очи тия безкрайни върволици.* Елин Пелин. *През мъглите на вечните грижи | непозната е нам пролетта.* Смирненски. *Вечен спътник.* □ **Вечен календар** (остар.) — календар за сто години, с предсказания и под. **Вечен сън** — смърт. **Вечна памет** — за покойник: да се запази завинаги споменът за него. **Вечна слава**—да се слави името му навеки. *Вечна слава на героите, паднали за свобода.* **За (на) вечни времена** — завинаги.

вѐчер *ж.* **1.** Част от денонощието, от залез слънце до настъпването на нощта. *Настане вечер — месец изгрее, | звезди обсипят свода небесен.* Ботев. *Слънцето клонеше да зайде. Вечерта падаше полекичка.* Елин Пелин. *От сутрин до вечер.* || Като *нареч.* — вечерно време. *Идеха вечер и младите воловарчета.* Вазов. **2.** *Прен.* Вечерно тържество. *Литературно-музикална вечер. Вечер на културните дейци.* □ **Бъдни вечер** — вечерта срещу Коледа. **Добър вечер** — поздрав при срещане привечер. **Лека вечер** (нар.) — пожелание при раздяла вечерно време.

вѐчерен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* вечер. *Вечерният здрач бавно и неусетно потъмня.* Елин Пелин. *Тихо вее вечерна прохлада | и полека мракът нощен пада.* П. П. Славейков. *Вечерен влак. Вечерна гимназия. Вечерна забава.*

вѐчери *нареч. Диал.* Вечерно време. *Лете понякога го пращахме на паша със селските говеда. Вечери изоставаше и се връщаше късно.* Елин Пелин.

вечерѝнка *ж.* Вечерна литературно-музикална и танцова забава. *На една вечеринка, в късните часове на нощта, когато веселието достигна най-неудържимите си и буйни пориви, млади хора запяха една позната песен.* Йовков. *Седенките — това са нашите селски балове, забавителни вечеринки.* Влайков.

вечѐрник, *мн.* няма, *м.* Лек вятър, който духа лятно време привечер. *Ей от клисурата вечерникът полъхва.* П. П. Славейков.

вечѐрница, *мн.* няма, *ж.* Звездата, която най-рано изгрява и е най-светла — планетата Венера. *Небето е обсипано със звезди ... — Я пък оная там, колко ясно грее. Вечерницата я викат, че вечер най-рано изгрява.* Влайков. *И тая звезда, най-хубавата, най-светлата, скоро ще се скрие вече. Вечерницата е тя.* Йовков.

вечѐрня *ж.* Църковна служба, която се извършва привечер. *Току-що отслужил вечерня, поп Стефан излизаше из черква.* Йовков.

вечѐря *ж.* **1.** Вечерно хранене. *Наредиха трапезата и вечерята започна.* Йовков. **2.** Храна, която се яде вечерно време. *Лила седяла около огнището и готвила вечеря.* Каравелов. **3.** Време за вечерно хранене. *Късно по вечеря двама пътници вървели | и за работа са нещо приказка поели.* П. Р. Славейков. □ **Давам вечеря** — каня гости на тържествена вечеря.

вечѐрям, -яш, *несв.* Храня се вечерно време. *Тая прохладна майска вечер чорбаджи Марко вечеряше с челядта си на двора.* Вазов. *Домашните бяха вечеряли и легнали да преспят краткия летен сън.* Елин Пелин.

вечѐряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вечерям.

вѐчно. *Нареч. от* вечен. *Това лято прекарах в село, моето хубаво село, вечно огряно от слънцето.* Елин Пелин.

вечнозелѐн, -а, -о, *прил.* За растение — чиито листа остават зелени през всички годишни времена. *Вечнозелени борове.*

вѐчност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Безкраен период време. *И тая нощ не ще се спи. Тя ми се вижда дълга като вечността.* Вазов. || Задгробен живот. *Кога към вечността поема друма, | при моя гроб умрази ще заглъхнат | и враговете мигом ще отдъхнат.* Вазов. □ **Отминавам, преселвам се във вечността** — умирам.

вещ, вещтà, *мн.* вèщи, *ж.* Отделен предмет; нещо. *Срещаха го и го отминаваха, като че не беше жив човек, а вещ.* Йовков. *Твоята нива ми пречи. — Ех, Еньо, да е нещо друго, някоя вещ — да я махнем.* Елин Пелин. *Домашни вещи.*

вещ, -а, -о, *прил.* Който добре познава работата си; опитен, изкусен. *Той беше прочут и вещ музикален критик.* Йовков. *Иван Остенът беше юнак и вещ стрелец.* Вазов. *Веща ръка.* □ **Вещо лице** (юрид.) — лице със специални познания в някоя област, поканено от съда да даде мнение по известен въпрос.

вещàене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вещая.

вещàние, *мн.* -я, *ср. Остар. Поет.* Предсказание, прорицание. *И слушал земний син небесните вещания, | на жертвений олтар принесъл дарования.* П. П. Славейков.

вещàтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Остар. Поет.* Човек, който вещае, предсказва; пророк, прорицател. *Певци-вещатели, вий всичко би могле! | Дигнете роба днес на своите криле!* К. Христов.

вещàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар. Поет.* Пророчески. *И сън си ти вещателен за тиха радост | в нерадостта на моя път.* Яворов.

вещàя, -àеш, *мин. св.* вещàх, *несв. Поет.* Предсказвам, предричам. *И праведний му съд е кратък и жесток, | така вещае той чрез своя пръв пророк.* П. П. Славейков.

вещевѝ, -а, -о, *прил.* (рус.). *Воен.* Който е предназначен за вещи или се отнася до вещи. *Вещеви склад. Вещева ведомост.*

вѐщен, -щна, -щно, *мн.* -щни. *Прил. от* вещ. □ **Вещно право** (юрид.) — право, което се отнася до владението и притежаването на вещите.

вѐщер *м.* 1. *Диал.* Прилеп. 2. Според народното поверие — зъл дух.

вѐщерица *ж.* *Диал.* 1. Вещица. 2. Нощна пеперуда, която се върти около светлината.

вещѐствен, -а, -о, *прил.* Който се състои от вещество, от материя; материален. □ **Веществени доказателства** (юрид.) — предмети, които доказват вината на обвиняемия. **Веществени разходи** (канц.) — разходи за покупка на предмети в учреждения, предприятия и др.

веществò, *мн.* -à, *ср. Филос.* Една от формите на материята — качествена проява на материята. || Това, от което се състоят предметите; материя. *Взривни, избухливи вещества. Дъбилни вещества. Белтъчни вещества.*

вещинà, *мн.* няма, *ж.* Качество на вещ човек; опитност, знание, сръчност. *С еднаква лекота и вещина той владееше перото и устното слово.* Раб. дело, 1950 г.

вѐщица *ж.* Според народното поверие — жена, която общува с нечисти сили и прави магии за пакост, за зло; магьосница. *Вещицата оставаше непреклонна и, с изсъхнало от злина лице, продължаваше да реди страшните си прокоби.* Йовков. *Дъжд самодивско хорище облива, | вещица ссухрена билки бере.* К. Христов. || *Разш. Руг.* Зла, свадлива и грозна жена. *Дохождала оная вещица, майка му. Аз да бях я сварил, щях да я науча нея.* Йовков.

вèя, вèеш, *мин. св.* вях, *несв.* **1.** За вятър — духам. *Горнякът вей и сухи листи | застилат дол и рът.* П. П. Славейков. *Фъртуната вееше навън зловещо.* Вазов. *А грей замислено луната, | морето дреме, ветрец вей.* Яворов. *На вратите се приковаваха ивици плъст, за да не вее.* Вазов. **2.** Разпръсвам, разнасям. *Свири нощната фъртуна, | снежни преспи вей.* Вазов. **3.** *Прен. Обр.* Лъхам. *Момци и девойки бяха облечени някак празнично; от лицата им вееше здраве и веселост, на раменете им лъщяха сърпове.* Кр. Григоров. **4.** При вършитба — с движение на въздуха отделям, очиствам зърното от плявата; отвявам. *Веят житото с веялка.* □ **Вятър го вее** (разг., неодобр.) — за човек, който е лекомислен, несериозен.

вèя се, вèеш се *мин. св.* вях се, *несв.*, *сред.* Развявам се. *По фасадите на къщите се вееха знамена.* Л. Стоянов.

веѝвица *ж. Диал.* Виелица. *Вятърът се превърна на веявица, която с голяма сила забуча из екливите самотии на развълнуваната и настръхнала гора.* Вазов.

веѝлка *ж.* Машина за веене на зърнени храни; веячка.

вèяние *ср.* Обикн. *мн.* вèяния. *Книж.* Насоки в обществените възгледи, идеи. *Нови веяния в изкуството.*

веѝч *м.* Лице, което отвява зърнени храни.

веѝчка[1] *ж.* Жена веяч.

веѝчка[2] *ж.* Веялка.

вживèя се. Вж. вживявам се.

вживѝвам се, -аш се, *несв.*; **вживèя се,** -èеш се, *мин. св.* вживѝх се, *св.*, *възвр. Книж.* Вниквам дълбоко в нещо и го преживявам като свое. *Артистът трябва да се вживява в ролята си.*

вживѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вживявам се.

взаѝмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който се проявява, прави, споделя между двама или повече. *Нашето прогресивно, отечественофронтовско семейство трябва да се основава на взаимното уважение между мъжа и жената.* Г. Димитров. *Взаимна любов. Взаимни отстъпки.* □ **Взаимен глагол** (грам.) — глагол, който означава, че лицата извършват действието едно спрямо друго.

взаѝмно. *Нареч. от* взаимен. *Все повече и повече ще се опознаваме взаимно като народи.* Г. Димитров. *Утешаваме се взаимно. Взаимно перпендикулярни равнини.*

взаѝмност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* взаимен.

взаимо-. Първа съставна част на сложни думи със значение взаимен, напр. взаимодействие, взаимоучителен, взаимопомощен, взаимоспомагателен и др.

взвод, взвòдът, взвòда, *мн.* взвòдове, взвòда (сл. ч.), *м.* (рус.). *Воен.* Строева съставна част

на рота, ескадрон или батарея. *От окопите излезе малка част, навярно взвод, и почна да настъпва.* Йовков.

взво̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. **1.** *Прил. от* взвод. *Взводен командир.* **2.** Като *същ. м.* **взводният** (разг.) — командирът на взвода или взводният сержант. *Бай Марин и другарят му са от първия кадър на полка и взводният храни към тях особено благоволение.* Л. Стоянов.

взѐма. Вж. в з е м а м.

взѐма се. Вж. в з е м а м с е.

взѐмам и **взѝмам,** -аш, *несв.*; **взѐма,** -еш, *мин. св.* взех *и* вземàх, *прич. мин. страд.* взет, *св.* **1.** Поемам в ръце; хващам, улавям. *Огнянов се наведе, взе детето и мина напред.* Вазов. *При тия думи на брат си Еньо се наведе, взе ръката му и я целуна.* Елин Пелин. *Стреснат в съна си, той тичаше насам-нататък, вземаше едно, оставяше друго.* Йовков. *Фелдшерът го взе под ръка и те излязоха навън.* Йовков. **2.** Отнасям със себе си; отвеждам. *Ладията беше на оня бряг и селяните чакаха нетърпеливо да се повърне, за да ги вземе.* Вазов. *След сватбата свирците, които бяха от друго село, взеха и Скореца със себе си и тръгнаха по сватби из околните села.* Елин Пелин. *Той взе настрана дяда Моска и дълго приказва с него.* Йовков. *Вземат ме нощеска от къщи и ме закарват в конака.* Вазов. **3.** Приемам, получавам, придобивам. *Четете да знайте що в стари години | по тез земи славни вършили деди ни, | как със много кралства имали са бран, | и от царе славни вземали са дан.* Вазов. *Най-после стражарят го принуди да вземе щедрото възнаграждение.* Вазов. *В каруцата има сено, постели си. Кирия няма да ти взема.* Елин Пелин. || Снабдявам се. *И въглища за зимата ще ви дадат, и разни неща на изплащане можете да вземате.* Св. Минков. || Снабдявам се срещу заплащане; купувам. *Иди вземи хляб от фурната.* **4.** Отнемам. *Какво народно в него има, | когато всеки ден, | без капка свен, | той залъка народен взима?* Смирненски. **5.** Завладявам, превземам, завземам. *Гурко беше взел Шипка и минал с нашите соколи-опълченци през Стара планина.* Вазов. **6.** Оженвам се за някого. *Умря жена му, но той взе друга, млада.* Йовков. *Ако ми Радка не дадат, | аз помалката ще взема, | по-малка и по-хубава.* Нар. пес. **7.** В съчет. с д а и друг глагол — почвам, започвам. *Тълпата нададе вик и взе да бяга уплашена.* Вазов. *Песента взе да я дразни.* Влайков. **8.** *Разг.* В съчет. с ч е, т а — за подчертаване действието на втория глагол и за изразяване на известна неочакваност на това действие. *Лани тука един влах бе дошел — пък аз вземах че го вързах.* Вазов. *И взех че скроих друг план.* Йовков. *Както играеха, взеха че се сбиха.* **9.** В съчет. със съществителни — провеждам, осъществявам това, което изразява съществителното, напр. в з е м а м в п л е н — пленявам, в з е м а м п о с о к а (направление, курс) — отправям се, в з е м а м п р е д н и н а — изпреварвам, в з е м а м р е ш е н и е — решавам. **вземам се** и **взимам се, взема се** *възвр.* и *страд. Пустни! Сърцето силом се не взема.* П. П. Славейков. □ **Взелдал** (разг.) — а) Останал със същото, без да спечели нещо. *Взел Кольо — дал Кольо.* б) Съсипан, свършен; няма да го бъде. **Вземам влак** (разг.) — качвам се във влак, отпътувам с влак. **Вземам връх (превес)** — надвивам. **Вземам жертви** — ставам причина за загиването на множина. **Вземам живота (главата) на някого** (разг.) — лишавам от живот, убивам някого. **Вземам за почест** (воен.) — заставам мирно с оръжие в ръце. **Вземам здравето някому** — пребивам някого. **Вземам изпит** (разг.) — завършвам успешно изпит. **Вземам мнението на някого** — допитвам се до някого. **Вземам мерки** — погрижвам се. **Вземам мярка** — премервам как да скроя и ушия. **Вземам на око някого** (разг.) — държа сметка за постъпките на някого. **Вземам на подбив (на смях) някого** — подигравам някого. **Вземам някого за (вместо) другиго** (разг.) — припознавам се. *Взех го за министра.* **Вземам някому думата от устата** (разг.) — избързвам да кажа нещо, което друг е имал намерение да каже. *Вие взехте думите ми из устата. Аз имах да ви направя същата молба.* Вазов. **Вземам под наем** — наемам. **Вземам под свое покровителство (защита)** — покровителствувам. **Вземам почин (инициатива)** — пръв предлагам или предприемам нещо. **Вземам пред вид** — съобразявам се (с нещо). **Вземам пример (урок)** — поучавам се (от някого или от нещо). **Вземам присърце** (разг.) — а) Върша, възприемам с желание, с готовност. б) Тревожа се много. **Вземам си белята** (разг.) — създавам си неприятности. **Вземам си думите назад** (разг.) — отричам се от нещо, което съм казал. **Вземам си сбогом** — сбогувам се. **Вземам страна** (разг.) — присъединявам се към мнението на някого. **Вземам ума** (разг.) — слисвам, смайвам. **Вземи единия, та удари другия** (разг.) — какъвто единият, такъв и другият; и двамата не ги бива. **Да го вземат дяволите (мътните)** — клетва. **Да имаш да взимаш** (разг.) — не съм съгласен, не е така. **За какъв ме вземаш** (разг.) — за какъв ме смяташ. **Не вземам от дума** (разг.) — упорствувам.

взѐмам се и **взѝмам се,** -аш се, *несв.*; **взѐма се,** -еш се, *мин. св.* взех се *и* вземàх се, *св.* **1.** *Сред.* Само 3 л. Появявам се. *Стоян гледаше настрана и се чудеше отгде се взе у него тая сила.* Йовков. *Отгде се взе тоя народ, това чудо.* Елин Пелин. **2.** *Взаим.* Сключвам брак с някого. *Някога момците взимаха момите; днеска момците и момите се взимат.* Вазов.

взѐмане[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вземам *и от* вземам се. □ **Вземане-даване** (разг.) — а) Сметки между двама. б) Общуване. *Да нямаш вземане-даване с него.*

взѐмане[2], *мн.* -ия, *ср.* Обикн. *мн.* вземания. Пари, които човек има да получава. *Хаджи Павел почва да вади от тефтера си едно по едно всички свои вземания.* Влайков. || *Финанс.* Суми от данъци, глоби и др., които държавата има да получава. *Президиумът на Народното събрание опрощава несъбираеми вземания.* Конст., чл. 35.

взѝдам. Вж. в з и ж д а м.

взѝждам, -аш, *несв.*; **взѝдам,** -аш, *св. Разг.* Вграждам в зид.

взѝждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* взиждам. *По-горе аз вече отбелязах общата идея на нашите народни песни за взиждане живи хора в основи на сгради.* П. П. Славейков.

взѝмам. Вж. в з е м а м.

взѝмане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* взимам.

взѝрам се, -аш се, *несв.*; **взра се,** взреш се, *мин. св.* взрях се, *св.*, *сред.* **1.** Гледам напрег-

нато и внимателно; вглеждам се. *Въстаниците с вълнение се взираха, няма ли да се появят други сили след конниците.* Вазов. *Чакай, като че съм сбъркал пътя! — И момъкът почна да се взира в тъмнината.* Елин Пелин. || *Обр. И ровиш се из цялото си минало, взираш се в картините на изживяното някога щастие.* Йовков. **2.** Внимателно проучвам, преценявам. *Но невяста който търси, харно да се взира, | че веднъжки човек либи и веднъж избира.* Вазов.

взѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* взирам се. *В гъстите сенки между едрите листа едвам след дълго взиране можах да виждам гнездата им.* Елин Пелин.

взиска̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (рус.). *Книж.* Който изисква много; придирчив. *Към всичко ние трябва да се отнасяме като грижливи, разумни, взискателни и критични към себе си, но настойчиви вещи стопани.* В. Червенков.

взиска̀телно. *Нареч. от* взискателен.

взиска̀телност, -тта, *мн.* няма, *ж. Книж. Отвл. същ. от* взискателен. *Да се засили взискателността към разходването на материалите.* Раб. дело, 1950 г.

взлом, взло̀мът, взло̀ма, *мн.* няма, *м.* (рус.). *Книж.* При кражба — разбиване на врата и под., за да се проникне в помещение. *Кражба чрез взлом.*

взор, взо̀рът, взо̀ра, *мн.* взо̀ри, *м.* (рус.). *Поет.* Поглед. *Три дни веч се бият, но помощ не иде, | от никъде взорът надежда не види.* Вазов. *Ти помниш ли поне един моряк | не хвърлил жаден взор далече, | там гдето в гаснещата вечер | дъхът на тропика се чувства.* Вапцаров.

взра се. Вж. в з и р а м с е.

взрив, взрѝвът, взрѝва, *мн.* взрѝвове, *м.* (рус.). **1.** Избухване на леснозапалителни вещества, съпроводено от гръм и разрушения; експлозия. *Подкопни машини има във всички рудници. Прорезите, които прави подкопната машина, улесняват взрива и по-правилното срутване на пласта.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Избухливо вещество; експлозив. *Ще изкопае в основата на канарата обикновена пещера, ще разшири кращата ѝ под формата на буквата „Т", ще натълни вътрешността ѝ с взрив и ще циментира входа на пещерата.* Караславов. **3.** *Филос.* Рязко, скокообразно преминаване от старо качество в ново. *Преходът от едно качество на езика към друго качество се е извършил не по пътя на взрив, не по пътя на унищожаване наведнаж старото и изграждане на новото, а по пътя на постепенно и продължително натрупване елементите на новото качество, на новата структура, по пътя на постепенно отмиране на елементите на старото качество.* Сталин.

взрѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* взрив; избухлив. *Взривно вещество. Взривни материали.* || Който се движи с взрив; реактивен. *Летял бих | със пробна машина в небето, | бих влезнал във взривна ракета самичък, | бих търсил | в простора | далечна планета.* Вапцаров.

ви. 1. Вж. в и е. **2.** При съществителни — дат. за притежание; ваш, -а, -о, -и. *Къщата ви. Баща ви.*

вибра̀ция *ж.* (лат.). *Физ.* Трептение. *В тънките вибрации на тона, с който той изговори последните думи, моето ухо схвана една нежна нотка.* Ал. Константинов.

вибрацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* вибрация. *Вибрационни явления.*

вибрѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Трептя.

вибрѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вибрирам; трептене.

вид[1], видът, вида̀, *мн.* вѝдове, вѝда (сл. ч.), *м.* **1.** Изглед, външност. *Пред внушителния вид на този старец дядо Недко неволно се смути.* Йовков. *Родопите нямат строгия и горд вид на Рила.* Вазов. *Овошките, буйно листнали, даваха на всички дворища в Бяла Черква празничен вид.* Вазов. *Тържествен вид.* **2.** Присъствие, наличие. *Видът на други живи хора в такъв пущинак е истинска радост.* Вазов. **3.** *Остар.* Гледка, изглед, пейзаж. *Те живееха в наета къща, от гдето се отваряше прекрасен вид на Родопите.* Вазов. □ **В завършен вид** — готов. **Във вид на** — подобно на, като. *Реката се разливаше тук като блато, опасваше във вид на сърп подножието на хълма.* Ст. Загорчинов. *Той го каза във вид на шега.* **Давам вид** — давам да се види, да се разбере. *Не даде вид, че страда.* **Давам (си) вид** — преструвам се. *Той ту скептично поклащаше глава, ту пренебрежително свиваше устни, изобщо, даваше си вид, че той е първият познавач на тия работи.* Йовков. **Един вид** — нещо като. *Тази песен беше тогава един вид българска марсилеза.* Вазов. **Имам вид на** — изглеждам, приличам на. *Той имаше вид на човек, който не чуваше и не разбираше нищо от онова, което се говореше сега за него.* Вазов. **Имам пред вид** — вземам под внимание, съобразявам се. *Ще имам пред вид това, което ми казвате.* **На вид** — на глед. *Здрав на вид.* **Пред вид на** — с оглед към, поради.

вид[2], видът, вида̀, *мн.* вѝдове, вѝда (сл. ч.), *м.* **1.** Обикн. *мн.* вѝдове. *Филос.* Подчинено понятие, което влиза в състава на друго, по-общо — род. || Неща или явления от един и същ род, които се различават по някои качества или прояви; разновидност, тип, подразделение. *Върховният съдебен надзор над съдилищата от всички видове се осъществява от Върховния съд на Народната република.* Конст., чл. 61. *В пруста са окачени по стените различен вид пушки.* Каравелов. *Литературен вид.* **2.** *Биол.* Група растения или животни, които произхождат от общ биологичен род и се отличават по някои свои характерни особености. *Над върховете се вият разни видове орли.* Вазов. *С любов и старание той отглеждаше цветята в градината и особено обичаше белите рози, от които тук е насадил различни видове.* Елин Пелин. **3.** *Езикозн.* Граматична категория, с която се изразява дали действието е завършено или незавършено. *Свършен вид на глагола. Глагол от несвършен вид.*

виделѐя се. Само *3 л. ед.* виделѐе се, *мин. св.* няма, *безл. Диал.* Развиделява се, просветва, провижда се.

виделина̀ *ж.* Светлина. *Страшно желание се пробуди у него да види по-скоро виделина, дневен зрак.* Вазов.

вѝдело[1], *мн.* няма, *ср. Диал.* Светлина, виделина. *Тъмничка* (стая), *с два прозореца към двора, отгдето виделото проникваше през хартиите.* Вазов.

вѝдело², *мн.* няма, *ср. Диал.* **1.** Газ, петрол. *След обяд му предстои да изтрие лампите, да ги напълни с видело и да изчисти и лъсне самовара.* Влайков. **2.** Светилник, лампа. *Рангел се прибра в колибата си, запали си виделото и седна да вечеря, с каквото имаше.* Вазов.

вѝдело³ *нареч.* Светло. *Когато започна да изгрява месецът, навън ставаше видело и снегът лъщеше.* Йовков. □ **На видело** (разг.) — на светло, на открито. **По видело** (разг.) — по светло.

видѐло, *мн.* няма, *ср.* (ит.). Вид обработена телешка кожа за обуща.

вѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** *Рядко.* Който се вижда, който може да се види. *Найвидните неща най-често не довижда човек.* П. П. Славейков. **2.** Който изпъква над другите; личен, изтъкнат, бележит. *Той се срещна с всички повидни селяни.* Йовков. *Виден учен. Виден поет.* ‖ Важен, значителен. *Гороломов играеше видна роля вече в съветите, гдето се решаваха съдбините на страната.* Вазов. □ **Видно е** — вижда се, явно е, личи. **На видно място** — на лично място.

видѐние, *мн.* -я, *ср.* Въображаем, недействителен образ; призрак, привидение. *Вървя под тъмен свод. | Видения страшни | в нощта се мяркат.* Вазов. *Загубих се, замръкнах всред гората, | видения, сенки мърдат окол мен.* К. Христов. ‖ Нещо видено на сън, нещо сънувано. *А без видения ще бъде моят сън.* Яворов.

вѝдим, -а, -о, *прил.* Който се вижда, който може да се види. *Видим с просто око.* ‖ Явен, очевиден. *Видимо спокойствие. Видима радост.*

вѝдимост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Възможност да се вижда добре, ясно; благоприятни условия за виждане. *Видимостта на луната през месец февруари. Пътувахме при добра видимост. Поради слабата видимост се заблудихме.*

видиотя̀. Вж. в и д и о т я в а м.

видиотя̀ се. Вж. в и д и о т я в а м с е.

видиотя̀вам, -аш, *несв.*; **видиотя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя някого да стане идиот.

видиотя̀вам се, -аш се, *несв.*; **видиотя̀ се**, -йш се, *мин. св* -йх се, *св.*, *сред.* Ставам идиот.

видиотя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* видиотявам *и от* видиотявам се.

вѝдня *ж. Техн. Нар.* Пещ за топене на желязна руда.

вѝдов, -а, -о. *Прил. от* вид². *Видово понятие. Видови различия.*

вѝдовден, *мн.* няма, *м. Нар.* Ден, в който ще се види, ще се разбере нещо; ден на разплата. *Чакай, бе приятелю, какво си се възгордял. Ще дойде видовден, ще видим.* Йовков.

видоизменѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* видоизменя. **2.** Като *прил.* — изменен по вид, преобразен.

видоизменѐние, *мн.* **-я**, *ср.* **1.** Промяна по вид, по външен образ. **2.** Разновидност. *Градинската теменуга е видоизменение на дивата теменуга.*

видоизменя̀. Вж. в и д о и з м е н я в а м *и* в и д о и з м е н я м.

видоизменя̀вам, -аш, *несв.*; **видоизменя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Видоизменям.

видоизмѐням, -аш, *несв.*; **видоизменя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изменям вида на нещо, променям по вид. *С извънреден труд те* (работниците) *изработват недостигащите части, видоизменят конструкцията на машините, докомплектуват инсталацията.* Раб. дело, 1950 г. **видоизменям се, видоизменя се** *възвр.* и *страд.*

вѝдра *ж. Зоол.* Бозайник с ценна кожа, който живее край води и се храни главно с риба. Lutra lutra.

вѝдров, -а, -о. *Прил. от* видра. *Видрова кожа.*

вѝдя. Вж. в и ж д а м.

вѝе, *вин.* вас, *съкр.* ви, *удвоено* в а с в и; *дат.* в а м (рядко), *съкр.* в и, *удвоено* в а м в и, *лично местоим. 2 л. мн.* **1.** Означава лицата, към които се обръща този, който говори. *Момчета, я вие викнете някоя стара хайдушка песня.* Вазов. *Лукави станахте вие. На вас така ви се чини, ама то не е така.* Елин Пелин. *Ще да пия на пук врагу, | на пук и вам, патриоти.* Ботев. *Ах летете вий сред сеч и дъжд от огнени картечи, | вий развихрени предтечи на безоблачните дни.* Смирненски. *Добър ви ден! — поздрави тя.* Йовков. **2.** Учтива форма за обращение към отделно лице. *Вие сте ми ръководител и образец.* Вазов. □ **Вас** в съчет. у в а с, к ъ м в а с, д о в а с, п о в а с, п р и в а с — вашият дом, край. *Късни нощи, а пък още | свещ у вас гореше.* Яворов. *Яйди до вас та виж дали си е върнала майка ти.* Влайков. *Какво ново-вехто има по вас?* Вазов.

виѐлица *ж.* Снежна буря, снежна вихрушка. *Друг път излиза вятър, подига се виелица и на замръзналото поле се носят облаци от сняг.* Йовков. *Навън виелица снежна | безкраен бял саван плете.* Смирненски.

вѝене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* **вия¹**, *от* вия² *и от* вия се.

виж *частица. Пов. от* видя. Колкото до, що се отнася до. *Виж, това момче Захарчо, харесвам го и аз, иска го и тя.* Йовков. *Виж,* ще стане така: □ **Виж ти!** (разг.) — за израз на учудване: я гледай. **Виж какво** (разг.) — за да се привлече вниманието на събеседника: слушай.

вѝждам, -аш, *несв.*; **вѝдя**, -иш, *мин. св.* видях, *несв.* и *св.* **1.** Възприемам нещо чрез зрението си. *Ти не виждаш хубаво: намери си очилата.* Вазов. *Ще вляза тихо, кротко ще приседна, | ще вперя поглед в мрака да те видя.* Вапцаров. *Дълго време Лепо не беше я виждал и сега сърцето му неудържимо се мяташе в гърдите.* Елин Пелин. *Аз все се питам къде се губиш, не те виждам.* Вазов. ‖ Представям си. *Като вълшебна реч таз песен ми отвива | от тия чудни дни завесата мъглива! | . . . | Балкана виждам аз — в шеметни висоти | изстъпват връх до връх и дивни, и замайни.* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* Придобивам, получавам, спечелвам. *Откак сме излезли, троха хляб не сме видели.* Вазов. *Барем докле са дни да видя и аз отмяна, на унуче да се порадвам.* П. П. Славейков. *И аз да видя пари за труда си.* **3.** *Прен.* Разбирам, схващам. *Героите наши, като скали твърди, | желязото срещат с железни си гърди | и хвърлят се с песен в свирепата сеч, | като виждат харно, че умират веч.* Вазов. **4.** *Прен.* Изпитвам, преживявам. *Малко*

добрини, малко светли минути бяха видели през живота си тия хора. Йовков. *А той има за какво да разправя. Той е виждал и знае много.* Влайков. *Да би мирно седяло, не би чудо видяло.* Послов. **5.** Погрижвам се, помислям. *Почакайте, ще видя, ще намеря малко хляб.* Йовков. *Трябва да видим и за пътни разноски на пратеника си, каза учителят.* Вазов. *Кога ще заминете? — Ще видя.* □ **Виждам бял свят** (разг.) — раждам се, появявам се на свят. **Да видя свят** (разг.) — да се срещна с хора, да посетя далечни места. **Да ти видя гърба** (разг.) — иди си, махни се. **Догдето ти очи видят** (разг.) — много надалече, нашироко. **Когато си видиш врата** (разг.) — никога. **Кого где видя** (разг.) — безразборно кого. *Разпитваше кого где види.* **Кой накъдето види** (разг.) — по всички посоки. **Където (накъдето) ми видят очите** (разг.) — без определена посока. **Не го е видет** (диал.) — не се вижда. **Очите му до ден днешен не съм виждал** (разг.) — не го познавам. **Ще види и ще пати** (разг.) — ще преживее много мъки, изпитания. **Ще му видя сметката (работата)** (разг.) — ще се разправя с него, ще го убия, унищожа. **Ще си видим сметките** (разг.) — ще си разчистим сметките, ще се разплатим.

вѝждам се, -аш се, *несв.*; **вѝдя се,** -иш се, *мин. св.* видях се, *св*, *сред.* **1.** Стоя в положение да бъда виден. *В полето се виждат работници.* Елин Пелин. *Тя гледаше настрана и лицето ѝ не се виждаше.* Йовков. **2.** *Взаим.* Срещаме се. *Живи бяхме да се видим, че утре кой знае какво ще се случи с нас.* Елин Пелин. □ **Вижда се, види се** (разг.) — изглежда. *Види се, някаква горчива мисъл се разбуди в душата му.* Вазов. **Виждам се в чудо** (разг.) — изпадам в затруднение. **Вижда ми се, види ми се** — струва ми се, изглежда ми. *Еньо ѝ се видя чужд и страшен.* Елин Пелин. **Да му се не види** (клетва) — за израз на недоволство. *Остави се, сестро, да му се не види и лятото и проклетията, от пусти гости очите си не можах да отворя.* Чудомир. **Да се не види (макар)** (клетва) — за израз на недоволство, съжаление.

вѝза *ж.* (фр.). Разрешение, отбелязано върху паспорт, което дава право за влизане в една държава, за преминаване през нея или за излизане от нея. *Входна виза. Изходна виза. Транзитна виза. Получавам виза.*

византѝец, *мн.* -йци. **1.** *Истор.* Гражданин на Византия. **2.** *Прен.* Лукав, лицемерен човек.

византѝйка *ж.* **1.** *Истор.* Гражданка на Византия. **2.** *Прен.* Лукава, лицемерна жена.

византѝйски, -а, -о. *Прил. от* Византия *и от* византиец. *Всичките изображения носят безжизнен, монотонен и неизменен печат, присъщ на византийската живопис.* Вазов.

византѝйщина *ж.* Лицемерие, интригантство, коварство, лукавство.

византолòг, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по византология.

византолòгия, *мн.* няма, *ж.* Наука, която се занимава с историята и културата на Византия.

византолòжки, -а, -о. *Прил. от* византолог *и от* византология. *Византоложки проучвания. Византоложки конгрес.*

визѝрам[1], -аш, *несв.* и *св.* *Канц.* Преглеждам и заверявам книжа (документи, паспорти). *Визирам платежна заповед. Визирам паспорт.* **визирам се** *страд.*

визѝрам[2], -аш, *несв.* и *св.* Имам пред вид, посочвам. *Не визирам никого от присъствуващите.* **визирам се** *страд.*

визѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* визирам[1], *от* визирам[2] *и от* визирам се.

вѝзита *ж.* (фр.). **1.** Официално посещение. *Когато празник има | с визити и гости, | мен ужас ме обзима.* Вазов. *Правя визита.* **2.** Лекарско посещение за преглед на болен.

визитàция *ж.* Лекарско обхождане на болните в болница.

вѝзитен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* визита. □ **Визитна картичка** — картичка с напечатано собствено име, често с означение на адрес, професия или звание, която се представя при официално посещение или се изпраща за поздрав.

визитѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя визитация.

вик, викът, вика, *мн.* викове, *м.* **1.** Силен глас, издаван обикн. от човек; провикване. *Викове, песни оглушаваха ливадата.* Вазов. *Откъм воденицата веднага се донесоха весели и игриви звуци от хармоника, пресичани от възторжен младежки вик.* Елин Пелин. **2.** Високо, раздразнено говорене; крясък. *Двете жени се хванаха за косите и дворът се огласи от нечовешки викове и клетви.* Елин Пелин. *Откъм горната махала се показа голяма тълпа хора. Деца и жени тичаха през дворищата и отиваха да гледат. Писък, викове.* Йовков. **3.** *Прен.* Зов, повик. *Всеки цвят и всеки лъч е възторжен и властен вик на живота.* Йовков. *И в дъжда, който тъжно шуми, | и в дъжда, и във воя на вятъра — | все един и същ порив гърми, | все тревожният вик на борбата ни.* Хр. Радевски.

викàло, *мн.* -а, *ср.* Околовръстно балконче на минаре, отгдето ходжата приканва мюсюлманите за молитва. *Вижда се бялата джамия с викалото.* Влайков.

вѝкам, -аш, *несв.* **1.** Издавам вик. *Малките птички се разхвърчаха и накацаха по шапките и по раменете на децата, които почнаха радостно да викат и да подскачат.* Елин Пелин. *Другите викат, пеят наоколо му, а той като че е глух.* Йовков. || Говоря с висок глас. — *Бойчо, Бойчо, жив ли си, брате — викаше Соколов, покъртен до сълзи.* Вазов. *По някое време му се счува, че вратникът наново препука; той стана и вика сънен на жена си: „Дешке, биволиците!"* Ст. Даскалов. || Говоря сърдито, с повишен тон; карам се. *Колкото повече викаше, повече се разяряваше. Всяка гневна дума докарваше друга погневна.* Вазов. **2.** Повиквам, извиквам някого. *Аз ще ида да понагледам другите, а ти, щом видиш, че изкочи роят, викай ме.* Йовков. || Каня, поканвам. *Няма да те викам на сватбата си, хубаво да знаеш!* Йовков. || *Прен.* Зова, призовавам. *Съд! Съд! Съд за Стамболова и шайката му! Кръвта на неговите жертви вика за отмъщение.* Г. Кирков. *Викам на помощ.* **3.** *Диал.* Казвам, разправям. *Той не е такъв, какъвто викаш ти.* Влайков. *Те викат Иречек такъв, Иречек онакъв, — „да ме прощавате — викам — не е тъй".* Ал. Константинов. **4.** *Разг.* Само в съчет. в и к а т м е,

те, го и т. н. — наричам се, казвам се. □ **Викам до бога** (разг.) — викам много силно, със все сила. **Викам на (по) телефона** — каня за телефонен разговор.

вѝкам се, -аш се, *несв., сред. Диал.* Наричам се, именувам се. *Тя се викаше Фросина.* Вазов. □ **Вика се** (разг.) — казва се, значи, с други думи. *От пияния, гдето се вика, и лудият бяга.* Йовков.

вѝкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* викам. *Пресракна ми гласът от викане.*

вѝканица *ж. Разг.* Глъчка, караница.

викàрий, -ият, -ия, *мн.* -ии, *м.* (лат.). Епископ, заместник на по-висше духовно лице.

вѝквам, -аш, *несв.*; **вѝкна,** -еш, *мин. св.* викнàх, *св.* **1.** Викам веднаж или повече пъти по веднаж; извиквам, провиквам се. *Ще викнем ний: хляб или свинец.* Ботев. *Чу ли какво ти рекох? — викваше ми след малко той отдолу.* Йовков. || Започвам да пея; запявам. *Я надуй, дядо, кавала, | след теб да викна, запея.* Ботев. *Някои от момите викват весела песен.* Влайков. **2.** Скарвам се; крясвам, изкрещявам. *Той намръщи чело и сърдито я изгледа. Идеше му да ѝ викне, както той си знае.* Влайков. || Проявявам силно недоволство; възнегодувам. *Против него е викнал целият град.* **3.** Повиквам, извиквам. *Вечерта, преди да тръгне, Войка го викна при воденицата и много плака.* Елин Пелин.

вѝкна. Вж. в и к в а м.

вѝком *нареч.* В нар. пес. — с вик, с викане. *През навалицата виком полетях и се промъкнах.* П. П. Славейков. *А веднаж удари, дважди виком вика.* Яворов.

вѝла[1] *ж.* Дълъг огладен прът с два или повече рога, за прибиране на сено, слама и др. *Леко и сръчно премяташе той желязната вила и разпръсваше купчинките равномерно по нивата.* Влайков. *Двуерога (триерога) вила.*

вѝла[2] *ж.* (лат.). Къща извън града, обикн. за летуване. *Спокойните и кокетни вили стърчаха из долинките или по стръмнините на зелените и вълнообразни бърда.* Вазов.

вѝла[3] *ж.* Самовила, самодива. *Героите на тия песни са полубожествени същества: вили, самовили, юди, змейове, вещици.* П. П. Славейков.

вилаѐт *м.* (араб.). *Истор.* Административна област в Отоманската империя, управявана от валия. *Дунавски вилает.*

вилаѐтски, -а, -о. *Прил. от* вилает.

вѝлица *ж.* Прибор за ядене, с който се набожда храната. *До бай Марка седяха около трапезата рояк деца — големи и малки, които, въоръжени с ножове и вилици, опустошаваха мигновено хлябове и блюда.* Вазов.

вѝлка *ж.* (рус.). Вилообразна част на апарат и др. *Златев натисна вилката на телефона, поколеба се и потърси своя нов сдружник.* Хар. Русев. *Вилка на велосипед.*

вилнѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вилнея.

вилнѐя, -ѐеш, *мин. св.* вилнях, *несв.* **1.** За вихър, буря — бушувам. *Вихърът вилней в полето | и прокоба зла реди.* П. П. Славейков. **2.** Действувам безотговорно; върлувам. *В онези, потънали в мрак и тревога години, | когато в Русия вилнееше бясно врагът — | . . . | следяхме борбата на нашия северен брат.* Багряна. **3.** За деца — играя буйно, шумно; палувам, лудувам. *Децата вилнееха на двора под усмихнатия поглед на хаджията.* Вазов.

вилообрàзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Разклонен като вила за сено. *Вилообразно разклонение.*

вѝме, *мн.* -та, *ср.* Млечен орган у женско бозайно животно, на който има цицки. *Телето бързо изприпква и със все сила захваща да дърпа изцеденото виме на кравата.* Влайков.

вѝмест, -а, -о, *прил.* Който има голямо виме. *Виместа крава.*

винà, *мн.* няма, *ж.* **1.** Постъпка или действие с лоши последствия; провинение, грешка. *Приписваше се на баща ми чисто моя вина.* Величков. *Антон е станал сигурно изкупителна жертва за вината на всички тия хора.* Л. Стоянов. *За чужда вина да ти се карат не е леко.* Йовков. **2.** Отговорност за извършено престъпление или грешка. *Той (баща ми) не можеше да има друга вина пред властите, освен че е знаел може би за приготовлението на въстанието и е гледал на него със съчувствие.* Величков. *Нося вина.* □ **По вина на** — вследствие на, по причина на. **Хвърлям (стоварвам) върху някого вина за нещо** — несправедливо посочвам някого като виновен за нещо.

вѝнаги *нареч.* Във всяко време, всякога, постоянно. *Той изглеждаше спокоен, както винаги.* Йовков. *Той отговаря винаги на всички въпроси с усмивка и мълчание.* Величков. □ **Веднаж за винаги** — окончателно, напълно. *Той ще купи подарък на брата си. Да се помирят веднаж за винаги.* Елин Пелин.

винàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което произвежда или продава вино. *Старото вино се изпиваше и започваха вече да идат колата на преславските винари.* Йовков.

винàрка *ж.* Обикн. *мн.* винарки — малки мушички, които се въдят при ферментиране на вино, плодове и под. Drosophila funebris.

винàрски, -а, -о. *Прил. от* винар. *Винарска изба. Винарски център.*

винàрство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Производство на вино. *Винарството в България е много развито.* **2.** Дял от земеделската наука, който се занимава с производството на вино. *В практическите земеделски училища по лозарство и винарство в с. Караисен, Павликенско, ще бъдат приети 80 младежи.* Раб. дело, 1950 г.

вѝнен, -а, -о, *прил.* **1.** Предназначен за вино. *Винена бъчва. Винена чаша.* **2.** Получен от вино. *Винен оцет. Винен спирт. Винени пàри.* **3.** Който има цвят на вино; тъмночервен. *Винен плат.*

винѐтка *ж.* (фр.). Малка рисунка за украшение в книга.

винѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Грам.* Обикн. в съчет. **винителен падеж** — падеж на прякото допълнение.

вѝнкел *м.* (нем.). **1.** *Техн.* Уред за измерване на прав ъгъл. **2.** *Разг.* Желязо с ъглов профил; ъглово желязо.

вѝно, *мн.* винà, *ср.* Спиртно питие, получено от ферментирал сок на грозде. *Виното сърцето весели, а ума размътва.* Ст. Загорчинов. *Червено вино. Бяло вино. Стари вина.* || *Разш.* Спиртно питие, получено от ферментирал сок от

различни плодове, от мед и под. *Ябълково вино. Медово вино.* □ **Безалкохолно вино** — неферментирал гроздов сок. **Виното ме хваща** (разг.) — лесно се опивам, напивам.

вино̀ват, -а, -о, *прил. Рядко.* Виновен. *Ах, аз съм виноват, но не по своя вина.* Вазов.

винова̀то. *Нареч. от* виноват. *Само ги гледа безпомощно и някак виновато се смее.* Влайков.

вино̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който има вина, който се е провинил в нещо. *Оставете на спокойствие човека. Той не е виновен за нищо.* Йовков. *Чувствувам се виновен за нещо. Виновен съм в (за) нещо. Признавам се за виновен в нещо.* **2.** Който изразява вина. *Виновна усмивка. Виновен поглед.* **3.** Като *същ.* **виновният** *м.*, **виновната** *ж.* — лице, което се е провинило в нещо; виновник. *Виновният призна кражбата.* Йовков. *Виновната ще бъде наказана.*

вино̀вник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Лице, което се е провинило в нещо; виновен човек. *Нито един виновник не трябва да остане ненаказан.* Г. Димитров. **2.** *Разг.* Лице, което е станало причина за нещо. *Аз зная, че Стефчов е предал Огнянова и той е виновник за толкова нещастия!* Вазов.

вино̀вница *ж.* Жена, която се е провинила в нещо; виновна жена. *Виновницата ще накажа — знай!* К. Христов.

вино̀вно. *Нареч. от* виновен. *То смутено погледна новодошлите и виновно наведе глава.* Хар. Русев.

вино̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* виновен. *Захвана се съдебното дирене. В него се установи по неопровержим начин виновността на обвиняемата.* Вазов.

винопѝец, *мн.* винопѝйци, *м. Рядко.* Човек, който обича да пие вино.

винопрода̀вец, *мн.* -вци, *м. Рядко.* Лице, което продава вино.

винопроизводѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което произвежда вино.

винопроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* В който се произвежда вино. *Винопроизводителен център.*

винопроизводѝтелски, -а, -о. *Прил. от* винопроизводител. *Винопроизводителско село.*

винопроизво̀дство, *мн.* няма, *ср.* Произвеждане на вино.

виночѐрпец, *мн.* -пци, *м. Истор.* Прислужник, който поднася вино на царска или болярска трапеза.

вѝнски, -а, -о, *прил.* Предназначен за вино. *Винска чаша.*

винт, вѝнтът, вѝнта, *мн.* вѝнтове, вѝнта (сл. ч.), *м.* (нем.). *Техн.* **1.** Цилиндрична пръчка със спирален нарез, която служи за съединяване на две части; бурма. **2.** *Остар.* Витло на параход. *Параходът върти стремително винта и като че гледа да се отдели, да се откъсне от тях* (водните хълмове). Ал. Константинов.

вѝнтов, -а, -о. *Прил. от* винт. *Винтов нарез.*

винто̀вка *ж.* (рус.). Вид бойна пушка, която се употребя в руската армия. *И старият юнак винтовката си пушка / до днешен ден не я изтървал от ръка.* П. П. Славейков.

винтя̀га *ж.* (нем.). Туристическа къса горна дреха от непропусклив плат. *Бричът и винтягата му бяха бежови, а пуловерът — светлозелен.* Г. Белев.

винтя̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Предназначен за винтяга. *Винтяжен плат.*

вѝнце, *мн.* няма, *ср. Гальов. Умал. от* вино. *Кой винце попива, на ледеца поспива.* Погов.

виня̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Смятам, посочвам някого за виновен; обвинявам. *Мунчо е съвършено невинен. Вие всички сте прибързали да вините него.* Вазов.

вио̀ла *ж.* (ит.). *Муз.* Струнен лъков инструмент, по-голям от цигулка и с по-нисък регистър от нея; алтова цигулка.

виолѐтка *ж.* (фр.). Теменужка.

виолѐтов, -а, -о, *прил.* Теменужен, лилав. *Слънцето беше слязло ниско над морето; то трепкаше сред тънки виолетови облаци.* Д. Добревски.

виолонѝст *м.* Цигулар.

виолонѝстка *ж.* Жена виолонист; цигуларка.

виолончелѝст *м.* Лице, което свири на виолончело; челист.

виолончелѝстка *ж.* Жена виолончелист; челистка.

виолончѐло, *мн.* -а, *ср.* (ит.). *Муз.* Струнен лъков инструмент, среден по регистър и размери между контрабас и цигулка; чело.

вѝпуск, *мн.* вѝпуски, -а (сл. ч.), *м.* (рус.). Сбор от лица, завършили едновременно клас или курс на някакво учебно заведение. *Ние сме от един випуск.*

вир, вирът, вира̀, *мн.* вѝрове, вѝра (сл. ч.), *м.* **1.** Дълбоко място в река или поток. *Сребропенестите вълни весело се плискат о камъните, скачат от ниски канаристи прагове, въртят се и кипят във вировете.* Вазов. *Цветни водни кончета се виеха в кръгове по гладката повърхност на вировете.* Ем. Коралов. **2.** Нарочно заградено дълбоко място за събиране на водата от река и др. *Гостите разгледаха добре уредените обори на стопанството, зарибения вир, събран от водата на помпата, която през него препраща вода из каналите на градините.* Раб. дело, 1950 г. *Капка по капка вир става.* Погов. □ **Вир вода** (разг.) — съвсем мокър. *Заудря бясно проливен дъжд, който ни къпа немилостиво в продължение на два часа. Пристигнахме сломени, вир вода на Костенецката баня.* Вазов.

вѝрвам, -аш, *несв.*; **вѝрна,** -еш, *мин. св.* вѝрнах, *прич. мин. страд.* вѝрнат, *св.* Виря веднаж или повече пъти по веднаж. (Еленът) *пасеше по цяла нощ, ала беше неспокоен, страхлив и от всеки шум трепваше и вирваше глава.* Ем. Станев. **вирвам се, вирна се** *сред.* □ **Вирвам глава** — а) Ставам горд, надменен. *Вирнал глава, не види где стъпва.* П. Р. Славейков. б) Ставам непокорен, бунтувам се. *Много си е вирнал главата.* Йовков. **Вирнал нос** — възгордял се.

вѝрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вирвам.

вирѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вирѐя.

вѝрене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* виря *и от* виря се.

вирѐя, -ѐеш, *мин. св.* вирях, *несв.* За растение — раста, развивам се добре. *На простори,*

по вити друмища виреe буренак. П. П. Славейков. *Ни цвят, ни здравец благовонен | по тоз гол сипей не вирей.* Вазов. || *Прен.* Съществувам, преуспявам. *Лозарството не може също да вирее, защото местността е висока и на усое.* Вазов. *В днешното общество кариеризмът не бива да вирее.*

вѝрна. Вж. в и р в а м.

вѝрнат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вирна. **2.** Като *прил.* — издигнат нагоре. *Пред него припкаше жълтеникаво куче с вирната опашка.* Влайков.

вироглàв, -а, -о, *прил.* Който е непослушен, непокорен. *Прангата беше изненадан от дръзкия отговор на този размирен и вироглав селски даскал.* Влайков. *Вироглаво дете.*

вироглàвец, *мн.* -вци, *м.* Вироглав човек. *Основателно се страхуваше, че ако тоя вироглавец стане кмет, едва ли ще слуша неговите думи и едва ли ще се води по неговата воля.* Влайков.

вироглàвка *ж.* Вироглава жена.

вироглàвство, *мн.* няма, *ср.* Качество или проява на вироглав. *Чорбаджията нямаше син и искà да го призети, но Пелинко отказа. Така — от вироглавство.* Елин Пелин.

вироглàвщина, *мн.* няма, *ж. Пренебр.* Вироглавство. *Йоаким запазваше своята вироглавщина и надменност и в затвора си.* Вазов.

виртуòз *м.* (ит.). Лице, което до съвършенство владее техниката на някое изкуство, обикн. на музиката. *Виртуоз цигулар. Виртуоз на стиха.*

виртуòзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който е съвършен по изпълнение; майсторски изпълнен *Виртуозно свирене.*

виртуòзка *ж.* Жена виртуоз.

виртуòзно. *Нареч. от* виртуозен. *Той виртуозно владееше четката, пианото, цигулката.* Отеч. фронт, 1950 г.

виртуòзност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Майсторско, технически съвършено изпълнение на творба на изкуството, обикн. музикална. *Стихът е докаран до висша виртуозност.* П. П. Славейков.

вѝрус *м.* (лат.). *Биол.* Вид причинител на заразна болест, по-малък от микроба. *Освен микробите, причинители на редица заразни болести са и различните вируси.* Раб. дело, 1950 г.

вѝря, -иш, *мин. св.* вѝрѝх, *несв.* Изправям нещо нагоре, правя да стърчи. *Всъщност това е черен жребец, който пръхти с ноздрите си, вири уши и едвам се сдържа в обора.* Кр. Григоров. □ **Виря глава** (разг.) — проявявам непокорство, своенравие. **Виря нос** (разг.) — държа се гордо, надменно. *Много вирят нос младите.* Елин Пелин. **Виря чашката** (разг.) — пия, обичам да попийвам.

вѝря се, -иш се, *мин. св.* вѝрѝх се, *несв.*, *сред.* Дигам се нагоре.

вис[1], вистà, *мн.* няма, *ж. Поет. Рядко.* Небесен простор, небосвод; висина. *В миг трепна* (орелът), *плеснаха криле широки | и в модра вис като стрела се скри.* К. Христов. □ **На вис** (поет.) — нагоре, във висините. *С трясъка рой налетяха стихии, | змееве, змещи с златни кочии — | . . . | свиха, извиха — на вис полетяха.* П. П. Славейков.

вис[2], вѝсът, вѝса, *мн.* вѝсове, *м.* Издигнатина, възвишение, хълм. *Слънцето, изскокнало над кръгозора, криеше се зад отсрещния гол вис, като озаряваше урвите и върховете зад тях.* Вазов. *По-насам дигаха се по-ниско силуетите на гористите бърда и висове.* Вазов.

висèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вися.

висѝлка *ж. Спорт.* Стоманен прът за телесни упражнения, закрепен водоравно на определена височина.

висинà *ж.* Обикн. *мн.* висинѝ (поет.)— пространство или място, което се намира високо над земята. *Вий, родни поля и долини, | гори, висини — дивен свет | на мойте мечти, вий, светини | чаровни за младий поет — | привет!* Вазов. *Но твърдо бряг стои. Понявга само | откъртя се скала от висини.* К. Христов. *Слънцето упорито бе се спряло посред синия небесен купол и сипеше огън и жар от висините.* Елин Пелин.

вѝсна, -еш, *мин. св.* вѝснàх, *несв. Нар.* **1.** Стоя надвесен; вися, надвесвам се. *Над Париж и Лондон виснат тежки оловни облаци.* Смирненски. || *Обр. Луната висне като плод | забравен в есенни градини.* Лилиев. *Мрачна есен висне над земята.* Дебелянов. **2.** *Прен. Разг. Неодобр.* Стоя негде без да върша рàбота; кисна. *Майка му излизаше на глава с всяка работа, като оставяше Агата да висне на Еньовото кафене и да играе цял ден на карти.* Йовков.

висòк, -а, -о, *прил.* **1.** Който е голям по размер отдолу нагоре, на височина. *Противоп.* нисък. *Той беше все тъй изправен, висок, крачеше пъргаво и широко.* Йовков. *Той е човек около шейсетгодишен с висок ръст.* Вазов. *И топола там висока | на едина бряг расте.* Яворов. *Над високите и тъмни гори на изток се пръскаха силни слънчеви зари.* Елин Пелин. *Това бяха нивите, изкласили вече, високи и буйни.* Йовков. **2.** С определено измерение в отвесна посока. *Маса, висока 80 см.* **3.** Който се намира на голяма височина. *Тия облаци са високи, тънки и тук-там през тях успява да надникне някоя звезда.* Йовков. *Висок проход.* **4.** *Муз.* За глас, тон — произведен с много трептения на гласовите органи или от музикалния инструмент; взет с горен регистър. *Наблизу свиреха заря. Два гласа — един висок и пронизително тънък, друг — мек и сладостно сипкав.* Йовков. || За смях, шум и др. — силен, ясен. *Висока и забъркана глъчка изпълва салона.* Йовков. *Висок говор. Чета на висок глас.* **5.** Който надминава обикновена степен или количество; значителен, голям. *Борбата за високи добиви трябва да започне с подмятането на стърницата.* Раб. дело, 1950 г. *Високо напрежение. Висока температура. Високи цени.* **6.** *Прен.* Важен, отговорен. *Аз вече заемам една по-висока длъжност.* Влайков. *Кривцов ни даде да разберем, че се е намесило и друго влияние, от по-високо място.* Влайков. *Висок гост.* || Значителен, ценен. *Какво ще стане в света, ако унищожим брака, фамилията, майката и отнемем на жената високото ѝ призвание.* Вазов. □ **Висок стил** — необичаен, недостъпен за всекиго стил. **Висока пещ** (металург.) — специална пещ, в която се топи руда, за да се получи метал. **Високата порта** (истор.) — правителството на султанска Турция. **Високо чело** — благородно, умно чело. *Там, где плеснал коварният куршум | в челото вдъхновено и високо, | угаснал благороден, све-*

тъл ум. Вазов. **Във висока степен** — до голяма степен, много.

висòко *нареч.* **1.** На голяма височина. *Един балкански орел високо се виеше над Огнянова.* Вазов. *Вървим през тази късна ноемврийска вечер. | Високо над главите ни трептят звезди.* Багряна. *Насекомото разтвори полека крилцата си, трепна, вдигна се високо-високо и изчезна.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Твърде много, извънредно много. *Мнозина забравят, че гениални поети, като Байрон, Юго, Шилер, Хайне, Пушкин и др., са кристално ясни и тях твърде добре ги разбират и високо ценят и у нас.* Вазов. □ **Гледам от високо** — държа се високомерно, надменно. **Стоя високо** — издигнат съм в някое отношение. *По заслуги той стои високо над другите.*

високо-. Първа съставна част на сложни думи със значение в г о л я м а с т е п е н, при качество или количество, напр. в и с о к о п л а н и н с к и, в и с о к о ф р е к в е н т е н, в и с о к о в о л т о в и др.

високоговорѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Част от радиоапарат или радиоуредба, която превръща електрическите вълни в звукови и обикн. усилва звука. *Уличен високоговорител.*

високомѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** Който проявява надменно и презрително отношение към другите; надменен, надут, горд. *Наистина това го правеше високомерен и надут.* Йовков. **2.** Който изразява, показва такова отношение. *Високомерен поглед.*

високомѐрие, *мн.* няма, *ср.* Качество или проява на високомерен човек; надменност, надутост, гордост. *Ето го, цял изпълнен с надменност и високомерие, с ръце отзад, насмешливо слуша какво му говорят.* Йовков.

високомѐрно. *Нареч. от* високомерен. *Хаджи Смион го изгледа високомерно и недоверчиво.* Вазов.

високопланѝнски, -а, -о, *прил.* Който се намира високо в планината. *Високопланински пасища. Високопланинска растителност. Високопланински заслон.*

високопостàвен, -а, -о, *прил.* Който заема високо обществено или служебно положение. *Високопоставено лице.*

високопреосвещѐн *прил., м. Църк.* За окачествяване на митрополит или архиепископ.

високопреосвещѐнство, *мн.* -а, *ср. Църк.* Само в съчет. с местоим. В а ш, Н е г о в и др. — титла на митрополит или архиепископ. *Негово Високопреосвещенство.* || *Разг.* Лице, носител на такава титла.

високопреподòбие, *мн.* -я, *ср. Църк.* Само в съчет. с местоим. В а ш, Н е г о в — титла на архимандрит или протойерей. *Ваше Високопреподобие.*

високòсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* (лат.). Само в съчет. **високосна година** — всяка четвърта година, която има 366, а не 365 дни (с 29 вместо 28 дни през м. февруари).

високостѐблен и **високостъблен,** -а, -о, *прил.* За растение — който е с високо стебло. *Високостеблена гора.*

високоуважàван, -а, -о, *прил. Книж.* Който се ползува с голямо уважение и почит.

високоуважàем, -а, -о, *прил. Книж. Остар.* Обикн. при обращение — високоуважаван. *Високоуважаеми гости.*

височà *ж.* **1.** Голяма височина над земната повърхност; висина. *Никакъв орел не се вие из сините висоти.* Вазов. **2.** *Мн.* няма. *Прен.* Висока степен в развоя на нещо. *С ускоряване на индустриализацията на страната ние ще повдигнем селското стопанство, неговата производителност на една небивала до сега в историята на страната ни висота.* Г. Димитров. □ **Стоя на висотата, намирам се на нужната висота** — стоя, намирам се на необходимото равнище в развитие, положение.

височàйши, -а, -о, *прил.* (рус.). *Остар.* Който се отнася до владетел (цар, император, крал) или изхожда от него. *Височайша особа. Височайши указ.*

височество, *мн.* -а, *ср. Остар.* В съчет. с местоим. В а ш, Н е г о в — титла на княз или на княгиня.

височинà *ж.* **1.** Дължината от основата до върха, отдолу до горе в отвесна посока. *Траяновата колона е най-добре запазеният паметник в Рим. Поставена на четвъртит мраморен пиедестал, тя се издига на 22 метра височина.* Величков. **2.** Разстояние от земната повърхност нагоре; висина. *Самолетите летяха на голяма височина.* **3.** Планинско възвишение; рид, рът, хълм. *Долината се разтваряше по-живописна, заградена от зелени и стръмни височини.* Вазов. **4.** *Муз.* Качество на звук, получен от въздушни трептения с голяма честота. *Тази певица взема леко големи височини.* Вазов.

височинкà *ж. Умал.* от височина (в 3 знач.); малък рид, хълм. *Поручик Манев обходи бързо височинката.* Вежинов.

висòчък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* висок; не много висок. *Рада Госпожина беше височко, стройно и хубаво момиче.* Вазов.

висỳлка *ж.* **1.** Малък предмет, който виси, прикачен към друг, обикн. за украшение. *На входа се показа жена в златотъкана багреница и с малка корона; бисерни висулки се люшкаха от нея над ушите.* Вазов. **2.** *Диал.* Вледенени капки от капчук на стряха във вид на пръчица. *Ледени висулки.*

висш, -а, -о, *прил.* Който е достигнал много висока степен на развитие; най-горен, най-краен. *Империализмът е висш стадий на капитализма.* || Който представя най-висока степен в образование. *Висше образование. Висше учебно заведение.* || Който заема високо място в социалната или административната йерархия. *Висш служител.* □ **Във (до) висша степен** — извънредно високо, до крайност.

висшѝст *м.* Лице с висше образование.

висшѝстка *ж.* Жена с висше образование.

вися̀, -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* **1.** Стоя окачен на нещо, без да се опирам отдолу. *Една опушена и полуразбита лампа висеше на потона.* Вазов. *Трапезата бе сложена под голям свод от лози, по които висяха узрели гроздове.* Елин Пелин. || Прикачен съм към отвесна повърхност. *А там виси над масичката прашна | портретче на дете.* Смирненски. **2.** Стоя надвесен над нещо. *Отвред е сключено небето, | вред черни облаци висят.* К. Христов. *Скалата виси над пропастта.*

3. *Прен. Разг. Неодобр.* Стоя негде без да върша работа; кисна. *Нека той виси по кръчмите, нека не си гледа работата, че съвсем ще я закъсате.* Йовков. || Чакам продължително; бавя се, мая се. *Три дни стана как вися тук и един кривач брашно не мога да си смеля.* Йовков. □ **Вися на косъм** — близу съм до гибел, до смърт. *Животът ми виси на косъм.* **Над главата ми виси беда (нещастие, опасност)** — заплашва ме опасност.

висящ, -а, -е, *прил.* Който виси. *Висяща лампа.* □ **Висящ въпрос** — въпрос, който предстои да се разреши. **Висящ мост** — мост без междинни подпори, закрепен само о двата бряга.

вит, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вия[1]. **2.** Като *прил.* — който е като дъга; извит, огънат. *Вити вежди. Вито хоро. Вити порти. Вита мебел.*

витаене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* витая.

витамин *м.* (лат.-гр.). *Биол.* Органично съединение, необходимо за цялостно използуване на приетата храна и за правилната обмяна на веществата в организма. *Витамин А, В, С и др. Шипката съдържа витамин С.* || *Апт.* Препарат, който съдържа такова вещество.

витаминен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* витамин. *Витаминен състав.*

витаминозен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Богат с витамини. *Витаминозна храна.*

витая, -аеш, *несв. Поет.* Нося се, намирам се мислено над нещо. *Умът ни, слухът ни, очите ни там са, | над бойни полета витаем.* Вазов. *Сянка скъпа и печална, | ти витайш пред мене.* Вазов. *Все пак мисълта за смъртта и тук витае невидимо във въздуха: всеки е погълнат от грижата за себе си.* Л. Стоянов.

вител, *мн.* -тли, *м. Диал.* Къс обло дърво, което се употребя при връзване на снопи. *Павел улови баща си, измъкна из пояса му витела, с който връзват снопи, и си тръгна.* Елин Пелин.

витийски, -а, -о. *Остар. Прил. от* вития; ораторски.

витийство, *мн.* -а, *ср. Остар.* Изкуство на вития; красноречие.

витийствувам, -аш, *несв. Остар. Ирон.* Държа реч като вития; ораторствувам.

вития, -та, *мн.* -йи, *м. Остар.* Многословен оратор. *Не се отчайвай, не са празни думи | напредък, братство, правда, чест, свобода —| витии площадни ги обръщат в глуми.* Вазов.

витло, *мн.* -а, *ср.* **1.** *Техн.* Приспособление с перки, чрез което се привежда в движение параход, самолет и пр. **2.** *Остар.* Бурма, винт.

витлообразен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който има форма на спирала; спираловиден. *Витлообразна стълба.*

витлообразно. *Нареч. от* витлообразен.

виторог, -а, -о, *прил.* Който е с вити рога. *Виторог овен.*

виторожка, *мн.* няма, *ж. Поет.* Епитет на месечината. *Месечинко, виторожко злата, | тая нощ недей се ти вестява.* К. Христов.

витрина *ж.* (фр.). Място в магазин откъм улицата, заградено със стъкло, гдето се излагат разни стоки. *Но тръгват си те* (децата) *пак одрипани, | с въздишки плахи на уста, | а тез витрини са обсипани | с безброй жадувани неща.* Смирненски. || Шкаф със стъклени стени, в който се излагат разни предмети. *Витрина с етнографски материали.*

витриол, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Остар.* Сярна киселина.

витяз *м.* (рус.). *Старин. Търж.* Юнак, герой, храбрец.

вихрен, -а, -о, *прил. Поет.* Който е бръз като вихър; буен. *Из прашний полски път вихрен кон размята буйна грива.* Дебелянов.

вихрено. *Нареч. от* вихрен. *Вий сте помощ и утеха | на тез, що вихрено срещу врага летеха.* К. Христов. *Кой яха тъй вихрено в нощния мрак?* П. П. Славейков.

вихрогон *м. Поет.* Епитет на много бръз кон. *Тичай, тичай, коньо, | коньо вихрогоньо!*

вихрогонен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* вихрогон. *А вече в Каменград на вихрогонен кон летеше Делибана.* П. П. Славейков.

вихрогонче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* вихрогон. Обикн. в съчет.: к о н ч е в и х р о г о н ч е.

вихром *нареч. Поет.* Като вихър; много бързо, стихийно. *А зимната буря им сякаш пригласяя, | . . . | и вихром подема, издига, разнася | бунтовната песен широко в света.* Яворов.

вихрушка *ж.* Бързо и силно кръгово движение на вятъра, при което се повдигат леки предмети във вид на отвесен стълб. *Изви се вихрушка и повдигна прах.* Йовков. *Вятърът се спуща върху тях* (децата), *усуква ги в снежните вихрушки.* Елин Пелин.

вихър, *мн.* вихри *и* (рядко) вихрове, *м.* Много силен вятър. *Хей пролет иде! Дигат се мъглите. | Къде ги вихри влачат, дявол знай.* К. Христов. *Вихър сви и тъмен рой | облаци Пирин обвиха.* П. П. Славейков.

виц, вицът, вица, *мн.* вицове, вица (сл. ч.), *м.* (нем.). Кратък остроумен анекдот. *Разправяше вицове из целия път.*

вице- (лат.). Първа съставна част на сложни думи със значение п о м о щ н и к или з а м е с т н и к на висше длъжностно лице, напр. в и ц е а д м и р а л, в и ц е г у б е р н а т о р, в и ц е к о н с у л.

вишегласие, *мн.* -я, *ср.* При гласуване — получаване на мнозинство от гласовете. *Въпросите решават с вишегласие.*

вишна *ж. Бот.* **1.** Овощно дърво от рода на черешата, с възкисели сочни тъмночервени плодове. Prunus cerasus. *Помниш ли, помниш ли тихия двор, | тихия дом в белоцветните вишни.* Дебелянов. **2.** Плодът на това дърво. *В тия кутийки има и сушени крушки, и ябълки, и вишни.* Каравелов. *Пусни ми, лельо, Тодорка, | заедно на лозе да идем, | вишни череши да берем.* Нар. пес.

вишнап *м. Диал.* Вид череша с подобни на вишни светлочервени плодове.

вишнен, -а, -о, *прил.* Който има цвят на вишна. *Вишнена багра.*

вишнов, -а, -о. *Прил. от* вишна. *Вишнова градина. Вишново сладко.*

вишновка *ж.* Подсладено спиртно питие, приготвено с вишни.

вия[1], виеш, *мин. св.* вих, *прич. мин. страд.* вит, *несв.* Свивам, огъвам на дъга или на кръг. *Тя набра игличина и седна върху топлата земя да*

вие венец. Елин Пелин. *А облак лази, | расте и вий снага космата.* Яворов. *Бубите вият пашкули. Вия гнездо. Вия хоро.*

вѝя², -вѝеш, *мин. св.* вих, *несв.* Издавам силен, проточен глас, вой. *Гарванът грачи грозно, зловещо, | псета и вълци вият в полята.* Ботев. *Жената млъкна и заплака. Серафим я слушаше как хълца и как вие като пребита.* Йовков. || За вятър и под. — надавам вой. *Фъртуната навън вие и сякаш и вълците вият там.* Вазов. *Вън вие вятърът.* Йовков.

вѝя се, вѝеш се, *мин. св.* вих се, *несв., сред.* **1.** Увивам се, огъвам се. *Стройна се калина вие над брега усамотени.* П. П. Славейков. *Бял снежен къдрец над челото се вий.* П. П. Славейков. *Ела се вие, превива, | девойка с род се прощава.* Нар. пес. *Хоро се вие край манастира.* Нар. пес. || За дим, пара — издигам се нагоре, като се извивам във въздуха. *Синкав дим се виеше из лулата му.* Йовков. **2.** За път, река и под. — вървя, като криволича, лъкатуша. *Из полето се виеше път.* Елин Пелин. || При летене — описвам кръгове във въздуха. *Планински орли величаво се вият над пропастта.* Вазов. □ **Вие ми се свят** (разг.) — главата ми се мае.

виявѝца *ж.* Виелица. *А снежната виявица страшно виеше.* Вазов.

вкаменѐлост *ж. Геол.* Вкаменели остатъци или следи от организми, които са живели в минали геологични епохи.

вкаменѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вкаменя. **2.** Като *прил.* — който е станал на камък. *Вкаменени останки от пещерни животни.* || *Прен.* Вцепенен, неподвижен. *Лепо за минутка остана вцепенен и вкаменен.* Елин Пелин.

вкаменя̀. Вж. в к а м е н я в а м.

вкаменя̀ се. Вж. в к а м е н я в а м с е.

вкаменя̀вам, -аш, *несв.*; **вкаменя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо неподвижно; вцепенявам. *Ужасното зрелище ме вкамени.*

вкаменя̀вам се, -аш се, *несв.*; **вкаменя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам на камък. || Ставам твърд като камък. || *Прен.* Вцепенявам се.

вкаменя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкаменявам *и от* вкаменявам се.

вка̀рам. Вж. в к а р в а м.

вка̀рвам, -аш, *несв.*; **вка̀рам,** -аш, *мин. св.* вка̀рах, *св.* **1.** Вмъквам едно нещо в друго. *Ето на бай Марин: мъчи се да вкара каиша в токата, но не върви.* Л. Стоянов. **2.** Заставям, правя да влезе. *Подир две минути вкараха арестувания.* Вазов. *Той вкара и своя кон вътре, върза го за яслата.* Ст. Загорчинов. || *Разг.* Въвличам. *България ще съумее да излезе от задънената улица, в която я вкараха германската кобургска династия и хитлеристката агентура.* Г. Димитров. □ **Вкарвам в беля някого** (разг.) — ставам причина някой да пострада. **Вкарвам в грях някого** (разг.) — ставам причина някой да извърши грях. **Вкарвам в пътя някого** (разг.) — въздействувам някому да се поправи, поправям някого.

вка̀рване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкарвам.

вкѝсвам, -аш, *несв.*; **вкѝсна,** -еш, *мин. св.* вкѝснах, *св.* **1.** Правя нещо да добие кисел вкус. *Недобре измитата бъчва вкисва виното.* **2.** Развалям се, като придобивам кисел вкус; прокисвам. *Яденето вкисна.*

вкѝсвам се, -аш се, *несв.*; **вкѝсна се,** -еш се, *мин. св.* вкѝснах се, *св., сред.* Вкисвам (в 2 знач.). *Смееха му се, че виното му, докато го продадеше, се вкисваше.* Йовков.

вкѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкисвам *и от* вкисвам се.

вкиселя̀. Вж. в к и с е л я в а м.

вкиселя̀ се. Вж. в к и с е л я в а м с е.

вкиселя̀вам, -аш, *несв.*; **вкиселя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане кисело.

вкиселя̀вам се, -аш се, *несв.*; **вкиселя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам кисел.

вкиселя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкиселявам *и от* вкиселявам се.

вкѝсна. Вж. в к и с в а м.

вкѝсна се. Вж. в к и с в а м с е.

вкѝснал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* вкисна. **2.** Като *прил.* — който е станал кисел. *Вкиснало вино.* **3.** Като *същ. ср.* **вкиснало** — прокиснало нещо. *Ние бяхме селяни, които | миришеха на лук и вкиснало.* Вапцаров.

вкѝснат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вкисна. **2.** Като *прил.* — който се е вкиснал. *Вкиснато ядене.*

вклѐйвам се, -аш се, *несв.*; **вклѐя се,** -еш се, *мин. св.* вклѐях се, *св., сред. Рядко.* Ставам на клей.

вклѐя се. Вж. в к л е й в а м с е.

вклисавя̀ се. Вж. в к л и с а в я в а м с е.

вклисавя̀вам се, -аш се, *несв.*; **вклисавя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам клисав.

вклю̀ча. Вж. в к л ю ч в а м.

вклю̀чвам, -аш, *несв.*; **вклю̀ча,** -иш, *мин. св.* вклю̀чих, *св.* **1.** Вмъквам в състава на нещо; причислявам, присъединявам. *Вие трябва да увеличите вашите редици и в тях да включите и останалата част от неорганизираните още работници и служащи.* Г. Димитров. **2.** Обхващам, обемам, обсягам. *Целият чифлик беше ограден с каменна стена, която включваше всички постройки.* Йовков. **3.** *Техн.* Съединявам, свързвам за пускане в действие. *Включваме студиото на радио София. Включвам мотор.* **включвам се, включа се** *възвр. Включвам се в работа.*

вклю̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* включвам *и от* включвам се.

включѝтелно *нареч.* (рус.). Заедно с последното споменато нещо. *От първи до пети включително.*

вкова̀. Вж. в к о в а в а м.

вкова̀вам, -аш, *несв.*; **вкова̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* **1.** Заковавам едно нещо в друго. **2.** *Прен.* За поглед, очи — впервам в една точка. *Краличът, изтръпнал, вкова очи в сянката.* Вазов. **3.** *Прен.* Вцепенявам. *Ужасът го вкова.* **вковавам се, вкова се** *сред.*

вкокалѐн, -а, -о, *прил.* Силно втвърден, станал твърд като кокал. *Вижда старецът една чешма, спира се, мокри си вкокалените опинци.* Ал. Константинов.

вкокаля се. Вж. вкокалявам се.

вкокалявам се, -аш се, *несв.*; **вкокаля се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам твърд като кокал.

вкокаляване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вкокалявам се.

вкопавам, -аш, *несв.*; **вкопая,** -аеш, *мин. св.* вкопах, *св.* Закрепвам в земята с копане.

вкопан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вкопая. **2.** Като *прил.* — заровен, забит в земята. *С вкопани в земята нозе, с почти прегънати на две тела воловете напрегнаха всичките си сили.* Йовков.

вкопая. Вж. вкопавам.

вкопча. Вж. вкопчвам.

вкопчвам, -аш, *несв.*; **вкопча,** -еш, *мин. св.* вкопчах, *св.* Хващам, залавям, стягам здраво някого или нещо; сграбчвам. *И почна се борба страшна, яростна и бясна; двамата мъже се вкопчаха един в други.* Йовков. **вкопчвам се, вкопча се** *възвр.*

вкопчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкопчвам *и от* вкопчвам се.

вкоравя. Вж. вкоравявам.

вкоравя се. *Вж.* вкоравявам се.

вкоравявам, -аш, *несв.*; **вкоравя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане твърдо, кораво; втвърдявам. *Студът вкорави калта. Вкоравена земя.*

вкоравявам се, -аш се, *несв.*; **вкоравя се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам корав.

вкоравяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкоравявам *и от* вкоравявам се.

вкоренен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вкореня. **2.** Като *прил.* — затвърден, внедрен. *Вкоренен навик. Вкоренен порок.*

вкореня. Вж. вкоренявам.

вкореня се. Вж. вкоренявам се.

вкоренявам, -аш, *несв.*; **вкореня,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Поставям нещо в земята да хване корени. **2.** *Прен.* Правя нещо да се затвърди; внедрявам. **вкоренявам се, вкореня се** *страд.*

вкоренявам се, -аш се, *несв.*; **вкореня се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *сред.* Хващам корени.

вкореняване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкоренявам *и от* вкоренявам се.

вкостеня. Вж. вкостенявам.

вкостенявам, -аш, *несв.*; **вкостеня,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане твърдо като кост. **вкостенявам се, вкостеня се** *възвр.*

вкостеняване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкостенявам *и от* вкостенявам се.

вкочанен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вкочаня. **2.** Като *прил.* — сгразен от студ. *Вкочанени пръсти.*

вкочаня. Вж. вкочанявам.

вкочаня се. Вж. вкочанявам се.

вкочанявам, -аш, *несв.*; **вкочаня,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да загуби подвижност и чувствителност; вцепенявам, смразявам, втвърдявам. *Студът се усилваше и вкочаняваше членовете му.* Вазов.

вкочанявам се, -аш се, *несв.*; **вкочаня се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Загубвам подвижност и чувствителност; вцепенявам се, вдървявам се, замръзвам.

вкочанясам. Вж. вкочанясвам.

вкочанясвам, -аш, *несв.*; **вкочанясам,** -аш, *св.* Вкочанявам се. *Той чувствува, че вкочанясва, че скоро ще затъне и остане в някоя пряспа и никой не ще да знае, где е неговият гроб.* Вазов. **вкочанясвам се, вкочанясам се** *сред.*

вкочанясване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкочанясвам *и от* вкочанясвам се.

вкратце *нареч.* (рус.). *Остар.* С малко думи; накратко. *Огнянов му разправи вкратце всичко.* Вазов.

вкупом *нареч.* Всички заедно, наедно. *Всички селяни излязоха вкупом.* Вазов.

вкус, вкусът, вкуса, *мн.* вкусове, *м.* **1.** Само *ед.* Едно от петте сетива, чийто орган е слизестата ципа на езика. *Претъпи ми се вкусът.* **2.** Свойство на някои вещества да предизвикват чрез дразнене на езика определени вкусови усещания. *И Иван Белин пиеше, макар и да не усещаше вече вкуса на ракията.* Йовков. || *Прен.* Приятен вкус; сладост. *Това вино няма вкус.* **3.** *Прен.* Усет, чувство за хубавото. *Тук* (в бригадата) *има младежи с естествени художнически заложби, с природен вкус към красивото и разнообразието.* Караславов. *Обличам се с вкус. Имам вкус.* □ **На вкус** — според вкуса. *Приятно на вкус.* **По вкуса на някого** — както се нрави някому.

вкусвам, -аш, *несв.*; **вкуся,** -иш, *мин. св.* вкусих, *св.* **1.** Опитвам вкуса на нещо. *Само една капчица да вкусиш и ще се оближеш.* Елин Пелин. **2.** Хапвам или пийвам малко. *От пет дена нищо не е вкусил.* Вазов. **3.** *Прен.* Изпитвам, почувствувам. *Той искаше да вкуси от сладостта на неизвестното и новото.* Вазов.

вкусване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вкусвам.

вкусен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Приятен на вкус. *Вкусна храна.*

вкусно. *Нареч. от* вкусен. *Готвя вкусно.*

вкусов, -а, -о. *Прил. от* вкус (в 1 знач.). *Вкусови усещания.*

вкуся. Вж. вкусвам.

влага, *мн.* няма, *ж.* Слаба мокрота. *Влага на почвата. Влага по стените.* || Сгъстени водни пари във въздуха. *Студената влага проникваше навсякъде и Стоян вървеше свит.* Елин Пелин. *Въздухът е напоен с хладна влага.* Смирненски. □ **Държи ми влага** (разг.) — оставя ми трайна, дълбока следа; дълго ще го помня.

влагалище, *мн.* -а, *ср.* **1.** Помещение за временно пазене на стоки при железопътна гара, пристанище и др. **2.** *Анат.* Каналът, който свързва външните женски полови органи с матката.

влагалищен, -щна, -щно, *мн.* -щни. *Прил. от* влагалище.

влагам, -аш, *несв.*; **вложа,** -иш, *мин. св.* вложих, *св.* **1.** *Рядко.* Слагам едно нещо в друго; поставям. *Влагам нож в ножница.* **2.** Внасям пари, средства в банка или в някое предприятие; правя влог. *Влагам пари в спестовната каса.* **3.** *Прен.* Употребям, прилагам, внасям. *Влагам умение. Влагам труд. Влагам тенденция.*

вла̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* влагам.

влагомѐр *м.* Уред за измерване на влагата; хигрометър.

владѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* владея *и от* владея се.

владѐлец, *мн.* -лци, *м. Остар.* Лице, което владее нещо; владетел, собственик, притежател. *Гордее се скъперникът Благой — / владелец на имане че можал да стане.* Михайловски.

владѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** *Само ед.* Притежаване на нещо с право за разпореждане с него. **2.** Недвижим имот, земя; имение. *Беловци и околните села заявили веднага, че тия лесове са били техни общински владения.* Вазов. ‖ Подвластна област. *Колониални владения.* ◻ **Встъпвам във владение на нещо** (юрид.) — за недвижим имот: добивам права на законен собственик, ставам собственик. **Въвеждам някого във владение на нещо** (юрид.) — привеждам в изпълнение съдебно решение, което дава право на собственост на едно лице върху спорен недвижим имот. **Въвод във владение** (юрид.) — въвеждане във владение.

владѐтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Лице, което владее и управлява някоя област или държава; господар, властелин, монарх. *Дошло е време да попита всеки себе си: „Защо му е тоя цар, защо му е тоя владетел?"* Каравелов. *Главният герой в тия песни е Крали Марко, владетелят на Прилеп.* П. П. Славейков. **2.** Притежател, собственик. *Десетилетия съдбата на България и на нейното народно стопанство се е намирала в ръцете на владетелите на капитала.* Г. Димитров.

владѐтелка *ж.* Жена владетел.

владѐтелски, -а, -о. *Прил. от* владетел. *Владетелска династия. Владетелски права.*

владѐя, -ѐеш, *мин. св.* владя̀х, *несв.* **1.** Имам нещо като своя собственост; притежавам. *Нашата работническа класа не само че не е лишена от оръдия и средства за производство, но напротив, тя ги владее съвместно с целия народ.* Г. Димитров. **2.** Държа под властта си, господар съм на нещо; управлявам, господствувам. *Ще се продава бащиното ни пепелище, чужди хора ще владеят свещената земя.* Вазов. *Разделяй и владей.* **3.** *Прен.* Господствувам, царувам. *В неговата къща владее тишина и спокойствие.* Каравелов. *Наоколо владее пустинна самота.* Елин Пелин. **4.** Умея сръчно, майсторски да си служа с нещо. *Аз не владея техниката на стихотворството.* Вазов. *Той има едно занятие, което владее добре, има здрави мускули и това му стига.* Йовков. ◻ **Владея език** — зная език. *Госпожата владее български като българка.* Вазов. **Владея положението** — имам власт да държа ред, да не допускам усложнения.

владѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* владя̀х се, *св., възвр.* Обуздавам чувствата си, запазвам самообладание; сдържам се. *Искаше ѝ се да завика, да заскубе косите си, да заплаче с глас. И все пак се владееше и вървеше, както вървят всички.* Йовков.

владѝка, -та, *мн.* -ци, *м.* Висш духовник у православните, обикн. глава на епархия; архиерей — митрополит или епископ. *Умното момченце захванало да чете из тая дебела книга, из която четат само владиците, и осветило божия храм още веднаж.* Каравелов. ◻ **Имам вуйчо владика** (разг.) — имам подкрепата, покровителството на влиятелно лице. *Имаш ли вуйчо владика, лесно ставаш поп.* Погов.

владѝчество, *мн.* няма, *ср. Книж.* Политическа власт, обикн. на чужд народ; господство. *Турското владичество.*

владѝчина *ж. Истор.* Годишен данък, събиран за владиката от всяко семейство в епархията.

владѝшки, -а, -о. *Прил. от* владѝка. *Владишки трон.*

вла̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който е напоен, пропит с влага; слабо мокър. *Мъглив и влажен есенен ден е сподавил малкото селце.* Елин Пелин. *Те вървяха мълчаливо по влажната трева.* Елин Пелин. ‖ *Прен.* За поглед, очи — нежен, разчувствуван. *Тя никак не би била хубава, ако не бяха у нея тия черни очи, влажни и замислени.* Йовков. *Райка го погледна с дълбокия си влажен и светъл поглед.* Влайков.

влажнѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* влажнея.

влажнѐя, -ѐеш, *мин. св.* влажня̀х, *несв.* Ставам влажен; овлажнявам. *Стоян усети очите си да влажнеят.* Йовков.

вла̀жно. *Нареч. от* влажен. *Влажно, мокро; ситен дъжд пръска.* Вазов.

вла̀жност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* влажен. *Влажност на почвата. Влажност на въздуха.*

вла̀зям, -яш, *несв. Диал.* Влизам. *Той никога не влазя в кръчмата, за да почерпи приятеля си, а ако влезе, то влазя да го почерпят.* Каравелов.

влак[1], вла̀кът, вла̀ка, *мн.* вла̀кове, вла̀ка (сл. ч.), *м.* Композиция от железопътни вагони, теглена от локомотив. *Профучи дълъг пътнишки влак / и изчезне пак нейде в безкрая.* Хр. Радевски. *Този локомотив успешно тегли пътнишки и тежкотоварни влакове.* Отеч. фронт, 1950 г. ◻ **Бърз влак**—влак, който се движи с по-голяма скорост. **Вземам влак** (разг.) — качвам се във влак, отпътувам с влак. **Изпускам (пропускам) влака** (разг.) — а) Не успявам да се кача на влака; б) *Прен.* Пропускам някоя благоприятна възможност; закъснявам да се възползувам от нещо. **Пътнически (пътнишки) влак** — влак за пътници. **Пътническо-товарен влак (смесен влак)** — влак за пътници и стока. **Товарен влак** — влак за стока.

влак[2], вла̀кът, вла̀ка, *мн.* вла̀кове, вла̀ка (сл. ч.), *м. Диал.* Брана от храсти или тръне.

влака̀ *ж. Диал.* Няколко роднински семейства, свързани по произход; род, коляно.

влакнѐн, -а, -о, *прил.* Направен от влакна.

вла̀кнест, -а, -о, *прил.* **1.** Който е покрит с влакна. *Влакнест плат.* **2.** Който прилича на влакна. *Влакнести облаци.* **3.** *Анат.* Съставен от влакна. *Влакнеста тъкан.*

влакно̀, *мн.* -а̀, *ср.* **1.** Косъм от човек или животно. *Косата му над слепите очи бе взела да се прошарва с бели влакна.* Влайков. **2.** Нишка от растителен или животински произход. *Ленено влакно. Памучно влакно. Копринено влакно. Текстилни влакна.* ◻ **Цепя влакното** (разг.) — правя тънки сметки; цепя косъма.

влакнода̀ен, -а̀йна, -а̀йно, *мн.* -а̀йни, *прил.* От който се добиват влакна за текстилни цели. *Влакнодайни растения.*

вла̀ков, -а, -о. *Прил.* от влак[1]. *Влакова композиция. Влаков персонал.*

влакънцѐ, *мн.* -а̀, *ср. Умал.* от влакно. *Докторът поглади жълтата си лъскава брада, попъстрена вече от предателски сребристи влакънца.* Вазов.

власа̀т, -а, -о, *прил.* Обрасъл с косми; космат. *Дръзките планинци решително тръгнаха напред, последвани от власатите си и едри като лъвове псета.* Вазов.

вла̀си *мн., ед.* (рядко) влас, *м.* Косми на човек или на животно; коса, козина. *Кога той яви се, всички | на крака станаха | и пред белите му власи | с почит замълчаха.* Вазов. *Веднаж във тоя замък отбиха се певци, | единът с бели власи, друг с златни къдрици.* П. П. Славейков.

власенѝца *ж. Църк. Остар.* Груба дреха от козина, която отшелниците носели върху голо тяло. *Майка му и невястата му пък от жалба по него се облекли в черни власеници и живели като калугерки.* Влайков.

вла̀сест, -а, -о, *прил.* Власат.

власѝнка *ж.* Отделно късо косъмче.

власт, властта̀, *мн.* вла̀сти, *ж.* **1.** Само *ед.* Право и възможност за разпореждане с някого и за подчинението му на своята воля. *Хаджи Генчо има власт над своето чедо и има право да прави с него, щото и да поиска.* Каравелов. || *Прен.* Силно влияние, въздействие, обаяние. *Беснее около мъдреца страст, | ала над него не добива власт.* Михайловски. *И нямам власт аз вече над сърцето.* К. Христов. *Незнайна власт ме в мрак покити, | аз бродя в гибелни места.* Дебелянов. **2.** Политическо господство. *В Народна република България цялата власт произтича от народа и принадлежи на народа.* Конст., чл. 3. *Намирам се под чужда власт. Върховна власт. Неограничена власт.* **3.** Само *ед.* Форма на държавно управление, на държавен строй; режим. *Народнодемократическа власт. Съветска власт.* **4.** Длъжностни лица, органи на управлението. *Лепо отишъл в града, предал се на властта и разправил всичко.* Елин Пелин. *Административна власт. Местни власти.* || Права и пълномощия на органите на управлението. *Превишавам властта си.* □ **Идвам на власт** — вземам властта в ръцете си, започвам да управявам. **Имам (нямам) власт** — имам (нямам) сила, възможност да разпореждам с нещо. **Намирам се под властта на някого** — владея се от някого. **Това е в моята власт** — зависи от мене.

вла̀ствувам, -аш, *несв.* Упражнявам власт; господствувам, заповядвам. *Нона, както всяко разглезено дете, беше своенравна, искаше да я слушат, да властвува над другите.* Йовков.

вла̀ствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от властвувам.

властелѝн *м. Старин.* Управник с неограничена власт; всесилен владетел, господар, самодържец. *В столицата на България биде съборен великият и всесилен властелин* (Стефан Стамболов), *който от няколко години почти неограничено по своя воля и по свое вътрешно убеждение управяваше държавата.* Влайков.

вла̀стен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* **1.** Който има власт да разпорежда, да заповядва. *Както във всяка военна организация, щабът е властен да назначава и сменя всички командири.* Хар. Русев. **2.** Който подчинява, който не търпи възражения; заповеднически, повелителен. *Той ще прибърза да каже своето властно слово: — „Така съм решил аз и тъй ще бъде!“ И неговото искане безпрекословно се приема.* Влайков. *Властен тон. Властен поглед.*

властѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Поет. Рядко.* Владетел, властелин, повелител. *По подражание на византийските властители и българските имаха многобройни и надути титли: благоверний, благородний.* Вазов. *Аз съм непобедимият цар и днес, и в миналото властителят съм аз.* Смирненски.

властѝтелка *ж. Поет.* Жена властител. || *Обр. Една си извор на вдъхновение, | властителко на моите мечти.* Вазов.

вла̀стник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което своеволно разполага с властта, с управлението; заповедник, повелител. *Дочо смяташе, че кметът не бива да зависи от никого в селото, че там той е неограничен властник и че може и трябва да се подчинява само на прякото си началство.* Влайков.

вла̀стнически, -а, -о, *прил.* Присъщ, свойствен на властник. *Властнически тон.*

вла̀стно. *Нареч.* от властен. *Строй се! — извика някой високо и властно.* Йовков.

властодъ̀ржец, *мн.* -дръжци, *м. Книж. Остар.* Неограничен, абсолютен владетел; самодържец.

властолю̀бец, *мн.* -любци, *м. Книж.* Властолюбив човек. *Свободата на народа и неговите права безмилостно се тъпчат от една глутница безнравствени властолюбци, жадни за мъст и богатство.* Влайков.

властолюбѝв, -а, -о, *прил. Книж.* Който обича да властвува, стреми се към власт. *Щом Николчо се появил на бял свят, то Нено се свил на две дъги пред своята властолюбива жена и станал неин безответен роб.* Каравелов.

властолю̀бие, *мн.* няма, *ср.* Стремеж към властвуване. *Властолюбието повече и повече го обгръща и той* (Иванко) *на здраво вече мисли за царската корона.* В. Друмев.

влах, вла̀хът, вла̀ха, *мн.* вла̀си, вла̀ха (сл. ч.), *м.* **1.** *Нар.* Лице от румънски произход. *Да ме простиш, байо Либене, че влашката земя е подобра от България и че власите са много подобри от българите.* Каравелов. **2.** *Диал.* Пастир от небългарска народност на Балканския полуостров, арумънин или каракачанин. □ **Власите се давят на края на Дунава** (послов.) — за човек, който губи в последния миг.

влахѝнка *ж. Нар.* Жена от румънски произход.

влахѝня *ж. Нар.* Влахинка. *Тя* (царица Теодора) *е била влахиня, дъщеря на влашкия господар Иванко Бесараба.* Вазов.

вла̀ча, -иш, *мин. св.* влачѝх, *несв.* **1.** Движа, придвижвам нещо, като го тегля, мъкна след себе си (по земя, вода и др.); влека. *Върволица волове бавно и тежко влачат плуг.* Йовков. *По Дунава минават кораби, които влачат тежко натоварени шлепове.* || *Прен. Разг.* Довеждам след себе си нещо, ставам причина за нещо. *Всяко нововъведение в живота ни влачи подире си рой чужди думи в езика.* Вазов. *Любовта влачи подире си страдания.* Вазов. **2.** *Разг.*

Нося нещо със себе си; внасям, мъкна. *Реката влачи камъни отдалеч и отвсякъде.* Караславов. *Влача кал в къщи с нечисти обувки.* **3.** *Разг. Неодобр.* Водя някого без нужда или насила със себе си. *Дотегна на кърджалиите да вървят след един вожд* (Индже), *който не ги водеше на плячка и на грабежи, а само ги влачеше по пътищата, днес по една посока, а утре по друга.* Йовков. *Стягай се, бабо, ще те водя на гости. — Къде по това време ще ме влачиш? озъби се баба Севда.* Кр. Григоров. *Замижи, па давай, само да се отървеш. Инак ще те влачат по конаци и по съдилища.* Вазов. *Омръзна ми всеки ден да влачиш гости.* **4.** *Разг.* Постоянно отлагам завършването на нещо започнато; протакам, забавям. *С години влача тая работа.* **5.** За вълна и под. — разчесвам, разчепквам. *Баба Иваница беше седнала и влачеше къдели на дарака.* Йовков. **влача се** *страд.* □ **Влача иго (вериги, хомот)** (поет.) — поробен съм, робувам. *Забрави туй време, га плачех / за поглед мил и за въздишка: / роб бях тогаз, вериги влачех.* Ботев. *Вей се, черно знаме, под небето, /.../ вей се, позив жалостен на роба, / гдето влачи игото проклето.* Вазов. **Куче влачи, диря няма** (погов.) — не се търси сметка, отговорност за нищо.

вла̀ча се, -иш се, *мин. св.* вла̀чих се, *несв., сред.* **1.** Предвижвам се по земята бавно с търене, с пълзене; влека се, пълзя. *Той бил принуден по целия път до Пазарджик да се влачи на ръцете си.* Величков. *Косата ѝ се влачела подире ѝ като копринена река и лъщяла като злато.* Елин Пелин. ‖ Движа се бавно. *Посърнали изглеждаха полетата и далеч по планината се влачеха тъмни мъгли.* Йовков. *Аз се влача като червей, с последно желание да се измъкна от ямата, от лапите на смъртта.* Л. Стоянов. **2.** Движа се с мъка поради умора или изтощение; едвам вървя, мъкна се. *Той не бягаше, не вървеше, а едвам се влачеше.* Йовков. ‖ *Прен.* За време, живот — бавно протичам, преминавам. *Летен ден едвам се влачи, / дълъг път макар да гони.* П. П. Славейков. **3.** *Разг. Неодобр.* Постоянно ходя някъде или с някого, без да е необходимо; мъкна се. *По цели дни той не похваща нищо, влачи се из кръчмите.* Елин Пелин. *От къде се научил, чума да го порази, взе да се влачи у тях.* Караславов. *Не можах да се отърва от него, все с мене се влачеше.* **4.** За гъста течност, каша, смола и под. — точа се на нишки. □ **Влача се по ума на някого** (разг.) — следвам чужди съвети. **Влача се в опашката** (разг.) — изоставам. **Влача се след някого** (разг.) — увлякъл съм се по някого.

вла̀шки, -а, -о. *Прил. от* влах. *Влашка земя.*

Вла̀шко, *мн.* няма, *ср. Нар.* Румъния. *Ходил по Влашко и Богданско.*

вледенѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вледеня. **2.** Като *прил.* — премръзнал, изстинал. *Вледенени пръсти.*

вледеня̀. Вж. в л е д е н я в а м.

вледеня̀вам, -аш, *несв.*; **вледеня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Превръщам в лед; смразявам. *Студеният вятър вледени водата.* ‖ *Обр. Смъртна уплаха / сърцата безгрижни за миг вледени.* Смирненски. **вледенявам се, вледеня се** *страд.* и *сред.*

вледеня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вледенявам *и от* вледенявам се.

вледя̀. Вж. в л е д я в а м.

вледя̀вам, -аш, *несв.*; **вледя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Вледенявам. *Във други кът ми сочат / мъчилището — страх вледява ти умът.* Вазов.

вледя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вледявам.

влека̀, влечѐш, *мин. св.* вля̀кох, влѐче, *прич. мин. действ.* вля̀къл, -кла, -кло, *мн.* влѐкли, *несв.* **1.** Движа, предвижвам нещо, като го тегля, мъкна (по земя, вода и др.); влача. *То* (мечето) *приближи, като влечеше широките си лапи по пода и ръмжеше радостно.* Вазов. ‖ *Обр. Попътний вятър лодката влече. / Без шум се плъзгат пуснати весла.* П. П. Славейков. ‖ *Прен.* Водя към нещо, ставам причина за нещо. *В южните щати убийството на негър от бял обикновено не влече наказание.* Раб. дело, 1950 г. **2.** *Прен.* Привличам, притеглям, примамвам. *Нямаше вече какво да го влече и задържа там, освен старите му спомени.* Елин Пелин. **3.** Нося, отнасям със себе си; завличам. *Вълните на Струма носят хладината на снеговете от Витоша, влекат шума, която са отронили горите на Рила и Пирин.* Йовков. **4.** Карам някого да върви с мене, като го тегля, дърпам; мъкна. *Някои оставаха само с раните, които бяха получили. Другарите им бяха ги влекли насила със себе си дълго време.* Величков. **влека се** *страд.* и *сред.*

влека̀ч *м. Техн.* **1.** Специален кораб за влачене на плавателни съдове. *Влекачът „Силистра" от речната флота пръв сложи началото на тежкотоварните конвои.* Раб. дело, 1950 г. *Влекач на шлепове.* **2.** Специална моторна кола, която тегли, движи прикачени към нея коли с товар. *Тези влекачи теглят след себе си няколко ремаркета.* □ **Гъсеничен влекач** (техн.) — влекач с гъсенични вериги.

влетя̀. Вж. в л и т а м.

влечѐние, *мн.* -я, *ср.* Силен стремеж, наклонност към нещо. *Аз сам чувствувам едно влечение към земята и не мога да отрека любовта си към нея.* Йовков. *Имам влечение към музиката. Влечение към науката.*

влечешка̀та *нареч. Диал.* Влечешком.

влечешко̀м *нареч.* С влачене. *Доближих се влечешком.*

влечу̀го, *мн.* влечу̀ги, *ср.* Гръбначно животно, което се движи чрез влачене по корем, чрез пълзене (змия, гущер и др.). *Дворът му стои разграден и из грамадите лазят жаби и влечуги.* Вазов. ‖ *Прен. Презрит.* Човек, който угодничи; подлизурко. *Влечуго, с яд помисли Баранов за полковника. — Иска да се хареса не с достойнството си, а с любоугодничеството си.* Хар. Русев.

влѐя. Вж. в л и в а м.

влѐя се. Вж. в л и в а м с е.

вли̇̀вам, -аш, *несв.*; **влѐя,** -ѐеш, *мин. св.* влях, *прич. мин. страд.* влян, *мн.* влѐни, *и* влят, *мн.* влѐти, *св.* За река, поток и под. — вкарвам водите си в друга по-голяма река, море или езеро. *Марица влива водите си в Бяло море.* ‖ *Обр. Остави таз песен любовна, / не вливай ми в сърце отрова.* Ботев. *Вливам радост. Вливам надежда. Вливам сили. Вливам живот в нещо.*

вли̇̀вам се, -аш се, *несв.*; **влѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* влях се, *св., сред.* За река, поток и

др. — втичам се. *Дунав се влива в Черно море.* || *Прен.* Влизам. *Напразно. Отровата вече проникна — | в кръвта ми кипяща се вля.* Багряна. **2.** *Прен.* Навлизам, включвам се. *Целият боен ред на бригадата се влива в огнената линия.* Йовков.

вли̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вливам *и от* вливам се.

вли̇зам, -аш, *несв.*; **вля̇за,** вле̇зеш, *мин. св.* вля̇зох, вле̇зе, *пов.* влез, вле̇зте, *прич. мин. действ.* вля̇зъл, -зла, -зло, *мн.* вле̇зли, *св.* **1.** Движа се отвън навътре в нещо. *Противоп.* излизам. *Вратата се отваря и той влиза в бащината си къща.* Йовков. *Той влезе в браздите и започна да сее.* Йовков. || Прониквам. *През дупките на затворените кепенци влизаха игриви слънчеви лъчи.* Елин Пелин. *Ризата му е разгърдена та да му влиза хлад.* Влайков. || Минавам. *Тоя конец не може да влезе в ушите на иглата.* **2.** Вместям се, побирам се в нещо. *В тая обувка не може да влезе кракът ми. Всичкият багаж няма да влезе в тоя куфар.* || *Разг.* Помествам се в нещо; включвам се. *В програмата влизаха късове от най-прочутите опери.* Вазов. *В цената на билета влизат и разноските за храната. Статията ще влезе в първата книжка на списанието.* || За число — съдържам се. *Две влиза в десет пет пъти.* **3.** Ставам член, член съм на нещо. *Влизам в комисия. Влизам в управително тяло.* **4.** *Разг.* Постъпвам в учебно заведение и под. *Влизам в гимназията. Влизам в университета.* **5.** Нанасям се в нова къща, квартира; настанявам се. *На другия ден Ненко влезе вече в своята си къща.* Влайков. **6.** В съчет. с отвл. съществителни — започвам това, което изразява съществителното, напр. в л и з а м в д е й с т в и е, в р а з г о в о р, в с п о р, в р а з п р а в и я, в п р е г о в о р и и под.; в л и з а м в б о й, в с р а ж е н и е, в ъ в в о й н а. □ **Влиза ми (не ми влиза) в работа** (разг.) — интересува ме (не ме интересува). *Защо се обаждаш, защо не си мълчиш: теб какво ти влиза в работата, че тоз бил подлец, па оня бил крадец.* Ал. Константинов. **Влизам в архивата** (разг.) — отживявам времето си, изгубвам значение. **Влизам в беля** (разг.) — налетявам на беда, сполетява ме зло. **Влизам във връзка с някого** — установявам връзка, свързвам се с някого. **Влизам в години** (разг.) — започвам да остарявам, застарявам. **Влизам в грях** (разг.) — правя грях, сгрешавам. **Влизам в дирите на някого** — узнавам, откривам къде ходи и какво прави някой. **Влизам в живота** — започвам самостоен живот. **Влизам в историята** — ставам предмет на историята, ставам историческа забележителност; увековечавам се. **Влизам в капана (в клопката, в примката)** (разг.) — оставям се да бъда измамен. **Влизам в очи** (разг.) — привличам върху себе си вниманието на другите, ставам предмет на подозрения. **Влизам в подробности** — подробно разказвам, излагам нещо. **Влизам в положението на някого** — разбирам състоянието на някого, съчувствувам му. **Влизам в правата си** (книж.) — почвам да се ползувам от своите права. **Влизам в пътя, влизам в прави път** (разг.) — изоставям лошите си навици, поправям се. **Влизам в ролята на някого** — действувам, постъпвам като някого или като някакъв. **Влизам в разрез с нещо** — изпадам в противоречие; противореча. **Влизам в работа** (разг.) — годен съм, мога да бъда употребен. **Влизам в сила** — за закон, наредба и под.: почвам да се прилагам. **Влизам в сметката** (разг.) — взет съм под внимание. **Влизам в ума (в главата) на някого** (разг.) — вталпявам се. *Аз бях го забравила, отколе беше. А сега като влезе в ума ми, вече не излиза.* Йовков. **Влизам в устата на вълка** (разг.) — излагам се на голяма опасност. **Влизам под кожата на някого** (разг.) — карам някого да действува по мое внушение и воля; подбуждам, подстрекавам. **Не ми влиза в главата** (разг.) — не мога да схващам, да разбирам лесно; тъп съм. **От едното ми ухо влиза, от другото излиза** (разг.) — а) Не остава в паметта ми, не запомням това, което слушам. б) Не обръщам внимание на това, което ми се говори.

вли̇зане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* влизам. *Навън удари училищният звънец за влизане в час.* Елин Пелин.

вли̇там, -аш, *несв.*; **влетя̇,** -йш, *мин. св.* влетя̇х, *св.* Бързо влизам; втурвам се, нахлувам. *Но влетя поп Матей през пътните врата | с вик, махайки с ръце, джубето си размятал.* П. П. Славейков. *Но волен смях отвън влетя и призраци прокуди.* К. Христов. || *Прен. Диал.* За очи — хлътвам навътре. *Очите ѝ са влетели в главата, а лицето ѝ се изцедило и отслабнало.* Влайков.

влия̇ние, *мн.* -я, *ср.* Действие, което някой или нещо упражнява върху другиго или върху друго нещо; въздействие. *В нашата партия няма и не може да има място за хора, които изпадат под влиянието на враговете и стават проводници на тяхната политика.* Раб. дело, 1950 г. *Влияние на околната среда. Сфери на влияние. Благотворно влияние. Оказвам влияние. Поддавам се на влияние. Намирам се под влияние на някого.* || Авторитет, престиж. *Необикновено тънкият му ум, ловкост и медена реч му спечелиха влияние и привърженици.* Вазов. *В Казалар беше от единайсет години, гдето спечели имотец, почит и влияние.* Вазов. *Имам влияние. Ползувам се с влияние. Изгубвам влияние.*

влия̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който има влияние; авторитетен. *Той е влиятелен човек, думата му се чува и може да ни помогне.* Чудомир.

влия̇я, -я̇еш, *мин. св.* влия̇х, *несв.* Оказвам влияние; въздействувам. *Несъмнено литературите на разни страни влияят една върху друга в развитието си.* П. П. Славейков. *Влияя върху общественото мнение.* **влияя се** *страд. Лесно се влияе от другите.*

влог, вло̀гът, вло̀га, *мн.* вло̀гове, *м.* **1.** *Банк.* Парична сума, внесена, вложена в кредитно учреждение за пазене и олихвяване. *Държавната спестовна каса гарантира тайната на влоговете.* **2.** *Прен.* Ценен принос, достижение. *Във Великата отечествена война тая страна на социализма (СССР) даде най-голям влог в победата над фашизма за спасяване на цивилизацията в Европа и света.* Г. Димитров.

вло̀гов, -а, -о. *Прил. от* влог. *Влогова книжка. Влогова наличност.*

вло̀жа. Вж. в л а г а м.

вложи̇тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави или има влогове в кредитен институт.

вложи̇телка *ж.* Жена вложител.

влошà. Вж. в л о ш а в а м.

влошàвам, -аш, *несв.*; **влошà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя или ставам причина да стане нещо лошо или по-лошо. *Зимата ще влоши още повече тежкото положение на германския народ.* В. Коларов. **влошавам се, влоша се** *сред.*

влошàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* влошавам *и от* влошавам се.

влъ̀хва, -та, *мн.* -и, *м. Остар.* **1.** Древен мъдрец, гадател, магьосник. *Да го гледа човек той, би го взел за един от ония египетски влъхви, които тълкуваха сънищата на царя Фараон.* Вазов. *И тримата белобради влъхви взеха със себе си най-благовонните аромати, ливан, смирна и злато, за да ги поднесат пред люлката на благия цар.* Вазов. **2.** *Прен.* Хитрец, разбойник. *Сякаш влъхви бяха тършували там.* Вазов. *Неуловен влъхва и от царя по-голям.* Погов. || Политически хитрец. *През океани и планини идат дипломатическите влъхви.* Смирненски.

влю̀бвам се, -аш се, *несв.*; **влю̀бя се,** -иш се, *мин. св.* влю̀бих се, *св., сред.* Бивам обхванат, завладян от чувство на любов към някого; обиквам, залюбвам. *Като се влюби във Войка, той заряза всичко.* Елин Пелин. *И простият народ / се влюбил в твойте звучни песни.* Вапцаров. || Увличам се от нещо. *Заспалото му до сега народно чувство растеше с нова сила, всеки ден той повече се влюбваше в България.* Вазов.

влю̀бване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* влюбвам се.

влю̀бен, -а, -о, *прил.* **1.** Обвзет от чувство на любов. *Сърцето на Рустем, развълнувано от подвига на влюбената девойка, биеше неудържимо.* Елин Пелин. *Аз съм била учителка четири години и съм влюбена в това поприще.* Вазов. **2.** Който изразява любов. *Един младеж го стрелна / с поглед влюбен / и то поруменe.* Вапцаров. *Чезнат в небето звездици изгубени, / чезнат по шеметен път — / сякаш прощават се погледи влюбени, / сякаш сълзици блестят.* К. Христов. **3.** Като *същ.* **влюбеният** *м.*, **влюбената** *ж.* — влюбен мъж, влюбена жена. *От тая незабравима вечер двамата влюбени не живееха на земята.* Вазов.

влю̀бено. *Нареч. от* влюбен. *Гледа влюбено.*

влюбчѝв, -а, -о, *прил.* (рус.). Който лесно и често се влюбва. *Влюбчива натура.*

влюбчѝвост, -тта, *мн.* няма. *Отвл. същ. от* влюбчив.

влю̀бя се. Вж. в л ю б в а м с е.

вля̀за. Вж. в л и з а м.

вля̀звам, -аш, *несв.*; **вля̀зна,** влѐзнеш, *мин. св.* влязнах *и* влезнàх, *св. Диал.* Влизам.

вля̀зна. Вж. в л я з в а м.

вмагаря̀вам се, -аш се, *несв.*; **вмагаря̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се *св., сред. Разг.* Придобивам качества, свойствени на магаре. *Добър човек беше, но после се вмагари.*

вмагаря̀ се. Вж. в м а г а р я в а м с е.

вманиачà. Вж. в м а н и а ч а в а м.

вманиачà се. Вж. в м а н и а ч а в а м с е.

вманиачàвам и **вманиàчвам,** -аш, *несв.*; **вманиачà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя някого маниак.

вманиачàвам се и **вманиàчвам се,** -аш се, *несв.*; **вманиачà се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам маниак.

вманиачàване и **вманиàчване,** *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вманиачавам, вманиачвам *и от* вманиачавам се, вманиачвам се.

вманиачѐн, -а, -о, *прил.* Обхванат, обвзет от мания.

вменя̀. Вж. в м е н я в а м.

вменя̀вам, -аш, *несв.*; **вменя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). В израз **вменявам в дълг (в задължение)** — задължавам.

вмѐсвам, -аш, *несв.*; **вмѐся,** -иш, *мин. св.* вмѐсих, *св. Рядко.* Поставям, вмъквам нещо в друго; намесвам, замесвам. *Не вмесвай и него в тая работа.* **вмесвам се, вмеся се** *възвр.* и *сред.*

вмѐсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вмесвам *и от* вмесвам се.

вмѐствам, -аш, *несв.*; **вмѐстя,** -иш, *мин. св.* вмѐстих, *св.* (рус.). Поставям нещо вътре в друго; вмъквам, настанявам. *Авторът ще вмести нов пасаж в статията си. Къде вмествате толкова гости в тоя малък хан?* **вмествам се, вместя се** *възвр.*

вмѐстване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вмествам *и от* вмествам се.

вместѝмост, -ттà, *ж.* (рус.). Количество, което може да побере един съд; вътрешният обем на съд. *Бъчва с вместимост 500 литри.*

вмѐсто *предл.* За означаване, че някой или нещо заменя, замества някого или нещо. *Горският пак не дойде. Вместо него, дойде старият дядо Марин.* Елин Пелин *Ти искаш аз да лежа в затвора вместо теб?* Елин Пелин. □ **Вместо да** *съюз.* За въвеждане на обстоятелствено изречение, което изразява замяна на някаква възможност. *Вместо да се успокои, страхът и безпокойствието му още повече порастнаха.* Йовков. *Малохарактерен и слаб, той се беше съвсем заличил и, вместо тя да се казва Гинка Генкова, той се наричаше Генко Гинкин.* Вазов. || След *сравн. степ.* — отколкото, нежели. *Само той от нас прозре / истина една в живота — / по-добре е да умреш, / вместо да живееш скотски.* Вапцаров.

вмѐстя. Вж. в м е с т в а м.

вмѐстям, -яш, *несв.* Вмествам. **вместям се** *възвр.*

вмѐстяне, *мн.* -ия. *Отгл. същ от* вместям *и от* вместям се.

вмѐся. Вж. в м е с в а м.

вмѐсям, -яш, *несв.* Вмесвам. *И рядко вмеся реч на гостите в речта.* П. П. Славейков.

вмѐтна. Вж. в м я т а м.

вмѐтнат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вметна. **2.** Като *прил.* В съчет. **вметнатa дума (изречение)** (грам.) — пояснение, което няма пряка граматична връзка с другите думи в изречението.

вмешàтелство, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Нежелана чужда намеса с цел да се окаже известно въздействие. *Въз основа на нашия научен анализ на съотношенията между великите сили и малките държави в света ние знаехме, че никакво външно вмешателство не е възможно в тоя момент.* Г. Димитров.

вмирѝсан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* вмириша. 2. Като *прил.* — който е добил лош дъх.

вмирѝсвам, -аш, *несв*; **вмирѝша**, -еш, *мин. св.* вмирѝсах, *св.* Правя да добие лош дъх. *Тази бъчва ако не се измие, ще вмирише виното.*

вмирѝсвам се, -аш се, *несв.*; **вмирѝша се**, -еш се, *мин. св.* вмирѝсах се, *св.*, *сред.* Добивам лош дъх; въвонявам се, замирисвам. *Той не изтрезня цяла неделя и беше се вмирисал на ракия.* Елин Пелин. *Рибата се вмирисва от главата.* Послов.

вмирѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вмирисвам *и от* вмирисвам се.

вмирѝша. Вж. вмирисвам.

вмирѝша се. Вж. вмирисвам се.

вмъквам, -аш, *несв.*; **вмъкна**, -еш, *мин. св.* вмъкна̀х, *прич. мин. страд.* вмъкнат, *св.* 1. Правя да влезе вътре; вкарвам, въвеждам. (Бай Ганю) *разкрачи щипците, сложи върху тях рибата и рече да я вмъкне в пещта.* Ал. Константинов. || *Прен.* Въвеждам някого вътре. *Отвори вратата и го вмъкна в стаята.* 2. Примесвам, притурям. *Сред просташкия си и груб говор той вмъкваше речи чужди.* Вазов.

вмъквам се, -аш се, *несв.*; **вмъкна се**, -еш се, *мин. св.* вмъкна̀х се, *св.*, *сред.* Влизам някъде неочаквано, без предупреждение. *Изведнъж хоп! В стаята при тях се вмъкна полицаят.* П. П. Славейков. || Прониквам. *Как лесно измяната се вмъкна в царските палати!* В. Друмев.

вмъкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вмъквам *и от* вмъквам се.

вмъ̀кна. Вж. вмъквам.

вмъ̀кна се. Вж. вмъквам се.

вмя̀там, -аш, *несв.*; **вмѐтна**, -еш, *мин. св.* вмѐтна̀х, *св.* Вкарвам между други неща; вмъквам. *Досущ така го разправяше Неда, — вметна пак стрина Богданица.* Влайков.

вмя̀тане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вмятам.

вна̀сям, -яш, *несв.*; **внеса̀**, -ѐш, *мин. св.* внѐсох, *св.* 1. Нося нещо отвън навътре. *Човеците един по един разтоварват големите чували и ги внасят вътре.* Влайков. *Селяните, които изнасяха и внасяха чували на горната воденица, го видяха, че стои на едно място.* Йовков. 2. Доставям стоки или друго нещо от чужбина. *Днес България внася предимно машини от чужбина.* 3. Вмъквам, въвеждам, включвам. *Класите влияят върху езика, внасят в езика свои специфични думи и изрази.* Сталин. *Внасям поправки.* 4. *Прен.* Създавам, предизвиквам, причинявам. *Той* (Левски) *внасяше бодрост в народната свяст.* Вазов. *Това бяха малки случки, които внасяха разнообразие и за минута отвличаха вниманието другаде.* Йовков. *Внасям смут, безредие. Внасям ред.* 5. Влагам пари, правя вноска. *Младен не беше внасял никъде нищо, освен една малка сума в кооперацията на името на малкия Трифон.* Ст. Даскалов. 6. Поставям на обсъждане, предлагам за одобрение. *Народните представители могат да внасят законопроекти.* Конст., чл. 23. **внасям се, внеса се** *страд.*

вна̀сяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* внасям *и от* внасям се.

внедря̀. Вж. внедрявам.

внедря̀вам, -аш, *несв.*; **внедря̀**, -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* (рус.). Правя нещо да проникне дълбоко и да се укрепи; вкоренявам. *Да внедрим опита на съветската наука в нашата работа.*

внедря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* внедрявам.

внеза̀пен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* Който настава, настъпва неочаквано и бързо; ненадеен. *По челото на Огнянова се изписа внезапен гняв.* Вазов.

внеза̀пно. *Нареч. от* внезапен. *В тишината внезапно екна тиха мъжка песен.* Елин Пелин.

внеса̀. Вж. внасям.

внѝквам, -аш, *несв.*; **внѝкна**, -еш, *мин. св.* внѝкна̀х, *св.* Навлизам в същината; прониквам, вдълбочавам се. *Той вникваше в тъмнините на душата си.* Вазов. *Иван Белин обичаше да се вглежда внимателно във всяко нещо, да вникне в него, да го проумее.* Йовков.

внѝкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вниквам.

внѝкна. Вж. вниквам.

внима̀вам, -аш, *несв.* 1. Насочвам, съсредоточавам вниманието си върху нещо. *Рачо забележи, че внимаваме, и с някаква тържественост се наведе, намести ръцете си под камъка и го тласна в дълбочината.* Вазов. 2. Действувам, постъпвам предпазливо. *Слушай, даскале, внимавай! Забелязал съм те, когато няма работа, четеш книжки там.* Йовков.

внима̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* внимавам.

внима̀ние, *мн.* -я, *ср.* 1. *Псих.* Психически процес, при който умствената дейност на човека се съсредоточава върху определен предмет; съсредоточеност. *Кака Дона си не дигаше очите от детето, следеше за всичко, каквото правеше докторът, и с внимание слушаше всичко, щото той ѝ разправяше.* Влайков. *Аз се мъчех да слушам, правех усилия да съсредоточа своето внимание, но схващах само звуковете.* Смирненски. *Насочвам вниманието си.* 2. *Прен.* Благосклонно отношение, уважение, почит. *Дядо Петър пое чашата, явно трогнат от това внимание.* Йовков. □ **Вземам под внимание** — съобразявам се, имам пред вид. **Не му обръщам внимание** (разг.) — пренебрегвам го. **Обръщам внимание** — а) Насочвам вниманието си към нещо; забелязвам. *Обърни внимание на това, което той говори.* б) Привличам вниманието на някого към нещо. *Обърнаха ми вниманието върху неговото поведение.*

внима̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който възприема с внимание; съсредоточен. *Друга бе причината, главната причина на това, която Кънчо, ако беше внимателен и наблюдателен, щеше, може би, и да забележи.* Влайков. *Внимателен поглед.* || Който постъпва с внимание; предпазлив. *Внимателен в постъпките си.* || Който се извършва с внимание; старателен, грижлив. *Внимателен преглед.* 2. Който проявява внимание (в 2 знач.); любезен, учтив. *Той беше рус, хубавеляк, еднакво благ и внимателен с всички.* Йовков.

внима̀телно. *Нареч. от* внимателен.

внѝсам, -аш, *несв. Диал.* Внасям.

внос, вно̀сът, вно̀са, *мн.* няма, *м.* Внасяне на стоки от чужбина. *Износът и вносът са значително увеличени в сравнение с миналата година.* □ **Членски внос** — периодична парична

вноска на член на организация. *Платих членския си внос.*

вносен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* 1. Който се отнася до внос. *Вносна търговия. Вносно мито.* 2. Който се внася от чужбина. *Вносна стока. Плат от вносна вълна.* □ **Вносен лист** — лист, в който се вписват парични вноски.

вносител, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* 1. Лице, което внася пари в кредитен институт. 2. *Търг.* Лице или институт, който внася стоки от чужбина.

вносителка *ж.* 1. Жена вносител. 2. Държава, която внася стоки от чужбина. *България е вносителка на машини.*

вноска *ж.* Определена парична сума, която се внася периодично за погасяване на задължение, за спестяване или за право на членуване. *Застрахователна вноска. Членска вноска.*

внук, внукът, внука, *мн.* внуци, внука (сл. ч.), *м.* 1. Син на сина или на дъщерята. *И богат е Цеко много — / другар на хайдуци — / има челяд многобройна: / деца, снахи, внуци.* Вазов. 2. Потомък. *Скоро по величествените върхове на тая стара майка ще се развее гордий пряпорец на български герой, внук на славний Крума, Асена и Симеона.* Вазов.

внуче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* внук *и от* внучка. *Тя обичаше снахите и внучетата си.* Елин Пелин.

внучка *ж.* Дъщеря на сина или на дъщерята. *Умряла бе и единствената му дъщеря. И нейният мъж бе умрял. При стареца бе останала Христина, хубавата му внучка.* Елин Пелин.

внуша. Вж. в н у ш а в а м.

внушавам, -аш, *несв.*; **внуша**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Въздействувам върху някого, за да се породят у него известни мисли, убеждения или чувства; вдъхвам. *Иречек се старае да му внуши, че квартирата е тясна за домашните му.* Ал. Константинов. *Сведенията, които имахме, бяха от естество да ни внушат най-големи страхове за участта му.* Величков.

внушаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* внушавам.

внушение, *мн.* -я, *ср.* Въздействие върху волята и съзнанието на някого с цел да извърши нещо. *Това внушение има някаква магическа сила, на която и аз се подчинявам.* Л. Стоянов. *По чуждо внушение.*

внушителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който произвежда силно впечатление. *Видът на манастира е внушителен и импозантен отвътре, както и отвън.* Вазов. *Планинското гърло изненадваше на всяка минута погледа с нови картини, една от друга по-дивни и по-внушителни.* Вазов. 2. Голям, забележителен, величествен. *Внушителна сума. Внушителен вид. Внушителни размери.*

внушително. *Нареч. от* внушителен. *Той отговори сухо и внушително.* Вазов. *У всеки човек и бог, и сатана седят и се борят — строго и внушително издума Обрад.* Ст. Загорчинов.

внушителност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* внушителен.

воал *м.* (фр.). Лек прозирен плат, обикн. за закриване лицето на жена. *Славка, облечена цяла в бяло, забулена с дълъг и тънък воал, се държеше леко за ръката на мъжа си.* Елин Пелин.

воалаж *м.* (фр.). Тънка прозирна материя, предимно за женски чорапи.

воалажен, -а, -о. *Прил. от* воалаж. *Воалажени чорапи.*

воалетка *ж.* (фр.). Малък воал на дамска шапка.

вода *ж.* 1. Прозрачна, безцветна течност, съставена химически от водород и кислород, която изпълня реки, езера и морета. *Дунавът беше тих и спокоен. Водата му лъщеше срещу утренното слънце.* Влайков. *В подножието им бликат студени живи извори, които събират водите си в тиха спокойна рекичка.* Елин Пелин. *Морска вода. Дъждовна вода.* || Воден разтвор, който се употребя като напитка, лечебно или тоалетно средство. *Плодова вода. Минерална вода. Газирана вода. Гюлова вода.* 2. *Прен.* Водно пространство (реки, езера, морета, океани). □ **В мътна вода риба лови** (послов.) — използува за лични облаги някаква неуредица. **Вир вода** (разг.) — съвсем мокър. *По пътя ни свари дъжд; върнахме се вир вода* **Върви ми като по вода** (разг.) — върви ми без спънки, леко. **Дестилирана вода** — вода, пречистена чрез дестилация. **Жива вода** — според народното поверие: чудотворна вода. **Кръвта вода не става** (погов.) — роднинство не се забравя, не се заличава. **Минал през огън и вода** — изпитал много трудности. **Много вода изтече от тогава** (разг.) — много време измина. **Мътя някому водата** (разг.) — създавам някому спънки. **Наливам вода в чужда воденица** (разг.) — неволно или съзнателно подпомагам чужди интереси. **Пия вода от извора** — ползувам се направо от първоизточника. **Подливам някому вода** (разг.) — попречвам, пакостя някому. **Светена вода** (църк.) — вода, осветена с молитва, обикн. при църковна служба. **Тиха вода** (разг.) — прикрит човек. **Чувствувам се като риба във вода** (разг.) — намирам се в средата си, чувствувам се добре.

водач *м.* 1. Лице, което води група пътници или посетители на забележителности. *Нему е потребен водач, който хубаво да знае пътя.* Йовков. *Водач в музей.* 2. Вожд, водител. *Цар имаме, цар не виждаме, войводи имаме, водачи нямаме.* Вазов. *На Лайпцигския процес Георги Димитров изпъкна пред очите на приятели и неприятели с всичките качества на истински народен водач.* Ст. Благоева. 3. Лице, което вози моторно превозно средство; шофьор. *Водачите на моторни превозни средства са длъжни да спират пред трамвайните спирки винаги, когато гражданите се качват или слизат от трамваите.* Отеч. фронт, 1950 г.

водачка *ж.* Жена водач (в 1 знач.).

водачество, *мн.* няма, *ср.* Дейност на водач (в 2 знач.).

водевил *м.* (фр.). Кратко сценично произведение с леко, комично съдържание, обикн. с песни.

водевилен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* водевил. *Водевилен театър. Водевилна пиеса.* || *Прен.* Несериозен, комичен. *Водевилен край на домашна сцена.*

воден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който се състои от вода. *И той с наслада плъзгаше погледа си по набръчканото равнище на водния простор.* Вазов. *Русалка дивна там изплава / из водни глъбини.* П. П. Славейков. 2. Който съдър-

жа много вода; сочен, рядък, разреден. *Водни круши. Водно мляко.* **3.** Който живее във вода или край вода. *Водни животни.* **4.** Предназначен за вода. *Водна чаша. Водна помпа. Водна инсталация.* **5.** Който се движи с вода. *Водна турбина. Водна централа.* **6.** Получен чрез вода. *Водна енергия.* **7.** Който става по вода. *Воден превоз. Водни съобщения.* □ **Воден плеврит** (мед.) — възпаление на плеврата, при което се набира вода. **Воден път** — път по море или по плавателна река. **Воден спорт** — плуване и гребане с весла. **Водна змия** — вид неотровна змия. Tropidonotus natryx. **Водна лилия** (бот.) — растение с корен във водата и с листа и бели цветове на повърхността на водата. Nymphaea alba. **Водна стихия** — водна маса, която нахлува стихийно. **Водни бои** — бои за рисуване, които се размиват във вода. **Водно конче** (зоол.) — насекомо с големи прозрачни крила, което лети обикн. над водите. Libellulla depressa. **Водно стъкло** (техн.) — разтворимо във вода стъкловидно вещество, което се употребя като лепило.

воденѝца *ж.* **1.** Мелница, която се движи с вода. *Старият воденичар дядо Угрин прегледа още веднаж с голямо внимание гнилия и жабунясал улей на воденицата.* Елин Пелин. *Много приказки на воденица.* Погов. **2.** *Разш.* Мелница изобщо. *Когато ти си тука, когато те видя, и аз съм весел и работата ми спори. Не те ли видя — не спори: я моторът ще се повреди, я воденицата ще се счупи.* Йовков. **3.** Малък ръчен уред за млене на кафе и под. *Какво нямаше тук: ръчни медни воденици за кафе, джезвета, филджани.* Йовков. **4.** Стомах на птица. □ **Дрънка като празна воденица** (разг.) — за човек, който много приказва. **Наливам вода във воденицата на някого** (разг.) — неволно или съзнателно подпомагам чужди интереси.

воденичàр, -ят, -я, *зват.* -ю, *мн.* -и, *м.* Лице, което работи в своя или в чужда воденица. *Тя ни разправяше нещо за дядо Йовко, как се удавил сиромахът в улея на воденицата, гдето бил воденичар.* Влайков.

воденичàрка *ж.* Съпруга на воденичар.

воденичàрски, -а, -о. *Прил. от* воденичар. *Воденичарска дъщеря.*

воденичàрство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на воденичар.

воденѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е предназначен за воденица. *Воденичен камък. Воденична вада. Воденичен улей.*

водѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* *Книж.* **1.** Лице, което води обществено движение, партия и др.; водач, вожд. **2.** *Рядко.* Водач при пътуване или посещение. *По течението на Марица нагоре потеглихме отбор дружина. Водител е знаменитият Шаламан— неуморим весел разказвач.* Смирненски.

водѝтелка *ж.* Жена водител. *Водителка на женското движение.* ‖ *Обр.* *Партия водителка на работници и селяни.*

водѝтелски, -а, -о. *Прил. от* водител.

водѝтелство, *мн.* няма, *ср.* Дейност на водител; ръководство, водачество. *Под водителството на своята партия трудовият народ гради своето щастливо бъдеще.*

водѝца *ж.* *Умал. от* вода. *Бистра водица, мирна главица.* Послов.

Водѝци, *ед.* няма. *Нар.* Богоявление. *Той се подчиняваше на свещения стар селски обичай и се оставяше да го къпят при чешмата на Водици — за здраве.* Вазов.

вòдка, *мн.* няма, *ж.* (рус.). Спиртно питие от ръж, картофи и др. *Ще докараме руски вестници, водка, закуски.* Ал. Константинов.

воднѝк *м.* *Диал.* **1.** Място влажно, с много вода. **2.** Място в жилище, гдето се окачват и поставят съдове за вода. *Зад вратата пък е водникът, по който са накачени менци и менчета.* Влайков.

водо-. Първа съставна част на сложни думи със значение в о д а, напр. в о д о п р о в о д е н, в о д о с н а б д я в а н е и др.

водовместѝлище, *мн.* -а, *ср.* *Книж.* Басейн с вода; водоем, резервоар.

водовместѝмост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* *Книж.* Количество вода, което може да се побере в един съд.

водовъртѐж *м.* Място в река или море, гдето водата се върти в кръг и увлича надолу; въртоп. ‖ *Обр.* В обществения живот — движение, което силно увлича. *Така, бае Стояне! Попаднах в един водовъртеж от противоречия.* Елин Пелин.

вододѐл *м.* Възвишение, което разделя басейните на реки и морета; водораздел. *Минахме над Владая, разсипана живописно в швейцарската си долинка, минахме хубавата ѝ седловина, вододел на Бяло и Черно море.* Вазов.

вододѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* вододел. *Вододелна линия.*

водоѐм *м.* (рус.). Постройка или голям съд за събиране и пазене на вода; басейн.

водоизместѝмост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Книж.* Количество вода, което се измества от плавателен съд.

водола̀з *м.* (рус.). Човек със специално облекло, който се спуска и работи под водата.

водола̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* водолаз. *Водолазен костюм.*

водолѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* няма, *м.* *Астр.* Съзвездие и календарен знак — зодия на месец януари.

водолечѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който служи за водолечение. *Водолечебен институт.*

водолечѐние, *мн.* няма, *ср.* Метод за лекуване чрез минерални бани или изобщо чрез вода; хидротерапия, балнеотерапия.

водомѐр *м.* Уред, свързан с водопроводна инсталация, с който се измерва количеството на изразходвана вода.

водонòсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който служи за носене на вода. *Водоносно буре.*

водонòсец, *мн.* -сци, *м.* Човек, който носи или вози вода на работници, войници и др.

водоотвòд *м.* Тръба за отвеждане на вода.

водоотвòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който служи за отвеждане на вода. *Водоотводна тръба.*

водопа̀д *м.* Място в река, гдето водата пада от високо. *Няколко снопа слънчеви лъчи правят да се види ясно белият пенест стълб на високия Боянски водопад.* Вазов. ‖ *Прен.* Буен, стремителен поток от нещо. *Водопади от ма-*

стило, океан от празни думи и над всичко това отгоре — една обикновена нула. Смирненски. *Гърмят водопади | от слънце | над мойта | земя.* Вапцаров.

водоподѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* (рус.). Предназначен да изкачва вода от ниско на високо място. *И други извънредно стари водоподемни съоръжения бяха заменени с автоматично orосяване и механични помпени инсталации.* Раб. дело, 1950 г.

водопо̀й, -о̀ят, -о̀я, *мн.* -о̀и, *м.* **1.** Поене добитък с вода. *Конярите се връщат от утренния водопой.* Йовков. *Водопоят траеше час-два и най-после свършваше.* Йовков. **2.** Място на река, гдето се пои добитък. *Те се упътиха към водопоя.*

водопрово̀д *м.* Система от съоръжения за снабдяване на населено място с вода. *Рилският водопровод.*

водопрово̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* водопровод. *Водопроводна мрежа. Водопроводна тръба.*

водопрово̀дчик, *мн.* -ци, *м.* Работник, специалист по водопроводни инсталации. *Той е от София. Техник е нещо, водопроводчик, и ми се вижда начетен човек.* Вежинов.

водора̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Успореден на спокойна водна повърхност; хоризонтален. *Противоп.* отвесен. *Водоравна линия.*

водора̀вно. *Нареч. от* водоравен.

водораздѐл *м.* Вододел.

водораздѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* водораздел; вододелен. *Водоразделна линия.*

водора̀сли, *мн., ед.* водора̀сло, *ср.* Нисши водни растения. *Морски водорасли.*

водоро̀д, *мн.* няма, *м. Хим.* Химически елемент — газ без цвят и без дъх, съставна част на водата, най-лек и най-разпространен в природата.

водоро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* водород. *Водородни съединения. Водородна бомба.*

водосамолѐт *м. Воен.* Самолет, приспособен за отлитане от вода и за кацване върху вода; хидроплан.

водосвѐт *м. Църк.* Обред за освещаване на вода. *Няколко пъти правиха водосвет, светиха масло, но нищо не помогна.* Елин Пелин.

водоско̀к, *мн.* -ци, *м.* **1.** Приспособление за изхвърляне на високо водна струя, обикн. за украса на градини; шадраван, фонтан. *През прозорците на юг се виждаха големите водоскоци в императорската градина.* Вазов. **2.** Малък водопад. *Буйната Бързия, шумна и пенлива, се спуска през много водоскоци.* Вазов.

водоснабдѐн, -а, -о, *прил.* Който е снабден с вода. *Водоснабдено селище.*

водоснабдѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Предназначен за водоснабдяване. *Водоснабдителна служба.*

водоснабдя̀. Вж. водоснабдявам.

водоснабдя̀вам, -аш, *несв.*; **водоснабдя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Снабдявам населени или други места с вода посредством водопровод. *Селото е водоснабдено.* **водоснабдявам се, водоснабдя се** *страд.*

водоснабдя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* водоснабдявам *и от* водоснабдявам се.

водосто̀к, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Приспособление за оттичане на дъждовна вода от покрив.

водосто̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* водосток. *Водосточна тръба. Водосточен улей.*

водохранѝлище, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Място за събиране и урегулиране на големи запаси от вода; водоем, резервоар.

во̀дене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* водя.

во̀дя, -иш, *мин. св.* во̀дѝх, *несв.* **1.** Насочвам движението на някого, като вървя пред него. *Водех коня полека и мислех вече да запра.* Влайков. || Съпровождам, показвам пътя, упътвам. *Той водеше за ръка Захаринчо.* Елин Пелин. *Стани, мъжо, да водим момичетата, че искат да си вървят.* Влайков. *Това е същото момиче, което ги беше водило през гората.* Йовков. *Водя слепец. Водя на лекар.* **2.** Довеждам. *Ходи Никола, дохожда, | води ѝ врачки, знахари, | с разни я билки цериха.* П. Р. Славейков. *Добър ви вечер, дружина! Водя ви млада годеница, кланяйте се!* Вазов. **3.** Начело съм на нещо; предвождам. *Откак съм тука хайдутин, | сега е седма година, | червено знаме развявам | и водя върла дружина.* Вазов. || Ръководя. *Сам кметът бе упълномощен да води работата.* Влайков. **4.** За означаване посока — отвеждам, довеждам до нещо. *Пред него се протакаше белизнявата черта на шосето, що водеше в града.* Вазов. *От тоя връх един път води към другото подобно село Лакатник.* Вазов. *Пиянството не води към добро.* **5.** Имам за съпруг или за съпруга. *Например аз, става осем години как водя Гинка.* Вазов. **6.** В съчет. със съществителни, които означават въоръжена борба, някаква обществена или друга дейност — провеждам, осъществявам това, което изразява съществителното. *Водя война. Водя процес. Водя организационен живот. Водя двулична политика. Водя преговори. Водя преписка или кореспонденция.* □ **Водя дневник** — записвам станалото през деня. **Водя за носа някого** (разг.) — подчинявам някого на волята си. **Водя хорото** — а) Играя на десния край на хорото и го насочвам. б) *Прен.* Ръководя.

во̀дя се, -иш се, *мин. св* во̀дѝх се, *несв. Нар.* **1.** *Взаим.* Другарувам, дружа. *Е, Фанке, кога ще поздравим и тебе? Само се водите с Чунчев, а нито годеж, нито сватба.* Йовков. *Той се водеше с доктора Соколова.* Вазов. **2.** За крава или биволица — оплождам се. *Есента по Петковден юничето се водѝ и остана телно.* Влайков. □ **Ни се води, ни се кара** (погов.) — за опък човек: упорит, непокорен, непреклонен. **Водя се по ума на някого** (разг.) — безпрекословно и безкритично следвам указанията на някого.

водя̀нка, *мн.* няма, *ж. Мед.* Болест, при която става набиране на течност в тялото.

воево̀да, -та, *мн.* -и, *м. Остар.* Войвода. *Става (той) воевода на чета, която години наред задава страх и трепет на враговете, поддържана от населението.* П. П. Славейков.

воево̀дски, -а, -о. *Остар. Прил. от* воевода; войводски. *Ивайло се подава от дясно в богато воеводско рухо.* Вазов.

воево̀дство, *мн.* няма, *ср. Остар.* Войводство. *Дотегна ми воеводство на дружина непокорна.*

военача̀лник, *мн.* -ци, *м.* Началник във войската; командир. *Военачалници са на съвет*

събрани. |...| Бе вече наредено от нощес, | до где войските ще напреднат днес. К. Христов.

военачàлнически, -а, -о. *Прил. от* военачалник.

воèнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. **1.** *Прил.* Който се отнася до война или до войска. *Военна подготовка. Военно обучение. Военни действия. Военна тактика. Военно положение. Военно училище. Военна служба. Военен съд.* **2.** Като *същ. м.* **военен** — лице на военна служба; военнослужащ. *Двама военни пазеха на входа и проверяваха документите.*

военно-. Първа съставна част на сложни думи със значение военен, напр. военноучебен, военнонаказателен, военноморски.

военнопленник, *мн.* -ци, *м.* Военно лице, взето в плен от неприятеля във време на война.

военнопрестъпник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Лице, което нарушава военните закони. **2.** *Полит.* Лице на висш ръководен държавен пост, което предизвиква война.

военнослỳжащ *м. Канц.* Лице на служба във войската; военен.

воèнщина, *мн.* няма, *ж. Неодобр.* Груби военни прояви.

вожд, вỏждът, вỏжда, *мн.* вỏждове, вỏжда (сл. ч.), *м.* **1.** *Остар.* Предводител на племе, на чета и др.; войвода, водач. *Из един там глух дол, обрасъл с глогина, | сега върви тихо някаква дружина. | Вождът е Бенковски.* Вазов. **2.** Идеен или политически ръководител. *Той знаеше да иска и със смели стъпки да върви към предначертаната цел. Тия качества бяха го направили слушан и почитан вожд.* Величков.

возàч *м.* Лице, което кара кола, впрегната с добитък. *Возачът спира тука, за да даде на конете храна и почивка.* Вазов.

вòзене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* возя *и от* возя се.

возѝтба *ж.* Превозване, извозване на снопи, сено и др. *Бавно става преминаването към нов вид полска работа — подметка, вършитба и возитба на снопите.* Раб. дело, 1950 г. □ **По возитба** — във време, когато става превозване на снопи, сено и др.

вòзя, -иш, *мин. св.* вòзѝх, *несв.* Предвижвам някого или нещо с превозно средство от едно място на друго. *Един ден портата широко се отваря и чичо Пано, гдето някой път ни вози снопи и сено, вкарва в двора своята голяма кола.* Влайков.

вòзя се, -иш се, *мин. св.* вòзѝх се, *несв., сред. Пътувам с превозно средство.* □ **Не се возя на неговата кола** (разг.) — не постъпвам по неговите разбирания.

вòин *м. Поет.* Военно лице; войник. *Кон изправя се, изцвили, | и, отронил сетни сили, | грохне мъртъв на земята | някой воин поразен.* Смирненски.

вой, вòят, вòя, *мн.* няма, *м.* Проточен рев на животно; виене. *Сред вятъра и виелицата се дочуваше проточен вълчи вой.* Йовков. || *Прен.* Звук, подобен на воя на животно. *Нощем излизаше неукротим вятър и с бесен вой се бореше с мрака из пустите селски улички.* Елин Пелин. □ **Надавам вой** (неодобр.) — изразявам силно недоволство, възмущение, злоба.

войвòда, -та, *мн.* -и, *м.* Предводител на чета от хайдути, бунтовници през турското робство; воевода. *Аз съм български войвода, | момци ми са тез, | ний летиме за свобода | кръв да леем днес.* Вазов.

войвòдски, -а, -о. *Прил. от* войвода; воеводски.

войвòдство, *мн.* няма, *ср.* Длъжност и положение на войвода; воеводство.

войнà *ж.* Въоръжена борба между две или повече държави. *Противоп.* мир. *Войната е гибелно дело; кръв и разрушения никнат там, гдето тя мине.* Вазов. || *Прен.* Вражда между отделни групи или отделни лица; антагонизъм, неприязън, омраза. *Между тяхното село и Чамурлии имаше вечна война зарад мера, зарад пашата на добитъка.* Йовков. □ **Война на нерви, студена война** — силно напрежение под заплаха на война. **Гражданска война, междуособна война** — война между отделни части на един и същ народ.

войнѝк, *мн.* -ци, войнѝка (сл. ч.), *м.* Военно лице, което има най-нисш чин във войската; редник, боец. *Императорът тихо обходи | заспалия стан изнурен. | Почиват войници, почиват войводи.* К. Христов. *Паднаха убити двама наши войника.* Йовков. || *Прен.* Военно лице изобщо.

войнѝшки, -а, -о. *Прил. от* войник. *Офицерът пък на свой ред разправяше смешки из войнишкия живот.* Влайков. *Войнишки дълг. Войнишка куртка. Войнишки стоеж.*

войнѝшки. *Нареч. от прил.* войнишки. *Никола отговори правилно и точно по войнишки.* Йовков.

вòйно, *мн.* -вци, *чл.* няма, *м. Диал.* Момък, младеж, ерген. *От чужбина войно връща се честито.* П. П. Славейков.

войнолю̀бец, *мн.* -любци, *м.* Лице, което желае война. *Империалистически войнолюбци.*

войнолюбѝв, -а, -о, *прил.* Който обича да има война, който обича да воюва.

войнолю̀бие, *мн.* няма, *ср.* Склонност, стремеж към война.

вòйнствен, -а, -о, *прил.* Който проявява склонност към война. *Войнствено племе.* || *Прен.* Който изразява войнственост. *Той е здрав, снажен и червендалест, има внушителна и войнствена фигура.* Йовков. *Войнствена реч.* || *Прен.* С качества на воин; смел, мъжествен. *Слабият Смилец сега се заместяше от войнствения татарски хан.* Вазов.

вòйнственост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* войнствен. *Тяхната малко комична войнственост, тежките ръждиви кримки и кръстосаните патронташи ни караха да се усмихваме.* Йовков.

вòйнство, *мн.* няма, *ср. Търж.* Военни сили, войска. *Съдбата на България днес зависи изключително от народа и патриотичното войнство.* Г. Димитров. *Храбро войнство.*

войскà *ж.* Въоръжените сили на държава изцяло или отделни техни части; армия. *Дохождам един ден, гледам: войска, много войска иде — артилерия, кавалерия, пешаци.* Йовков. *Опълченската рота вървеше по дирите на настъпващите войски.* Елин Пелин. *Сухопътни войски.*

войска̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нар.* Войник. *Поробил е войводи, войскари | и погубил много господари.* П. Р. Славейков.

войсковѝ, -а̀, -о̀ (рус.). *Прил. от* войска. *Парадът започна с дефилирането на представителни войскови части.* Раб. дело, 1950 г.

вока̀л *м.* (лат.). *Грам.* Гласен звук; гласна.

вока̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. *Муз.* Който се отнася до пеенето; певчески. *Вокален концерт. Вокална музика.* 2. *Грам.* Който се отнася до гласните звукове в езика. *Вокална система.*

вокализа̀ция *ж. Езикозн.* Преход на тъмен, еров звук или на съгласна във вокал.

вокалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Езикозн.* 1. Система от гласни звукове в езика. 2. Дял от фонетиката, който изучава гласните.

вол, во̀лът, во̀ла, *мн.* воло̀ве, во̀ла (сл. ч.), *м.* Скопено мъжко говедо, което се използува като впрегатно животно. *Млад и гиздав селянин спрегнал своите сиви волове и отива на полето да оре.* Каравелов. *Воловете усърдно и покорно теглеха пълните коли.* Елин Пелин. *Вол се връзва за рогата, а човек за езика.* Погов. *Какъвто волът, такъв и остенът.* Погов. □ **Търся под вола теле** (разг.) — търся нещо там, гдето не може да бъде; проявявам неуместна придирчивост.

вола̀н *м.* (фр.). Набрана ивица плат, която се пришива на женска дреха за украса. *Рокля с волани.*

во̀лев, -а, -о, *прил.* Който е свързан с воля или който проявява воля. *Волев стремеж. Волев импулс.*

волевѝ, -а̀, -о̀, *прил.* (рус.). Който има силна воля. *Волева натура.*

во̀лейбол, *мн.* няма, *м.* (англ.). *Спорт.* Игра между два отбора, които прехвърлят топка с ръце над висока мрежа.

во̀лейболен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* волейбол. *Волейболно състезание. Волейболно игрище.*

волейболѝст *м.* Играч на волейбол.

волейболѝстка *ж.* Жена волейболист.

во̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. *Поет.* Невъзспиран от чужда воля; свободен. *От целия свят милионите волни хора | вървят подир него, вървят неотклонно безспир.* Багряна. *Боса пастирка с коса златиста | там се смейше дрипава и волна.* Вазов. *В колата екна смях и кикот и започна боричкане волно и весело.* Елин Пелин. 2. *Поет.* За поле, планина и др. — просторен, необхватен. *Пред него се мерна широкото волно поле.* Вазов. *Над мен си гледам небето, | пространства волни, широки.* Вазов. □ **Волна помощ** — доброволна помощ. **Волни и неволни грехове** (църк.) — грехове, които са извършени съзнателно или несъзнателно. **Волни пожертвования** — доброволни пожертвования.

во̀лец, *мн.* воло̀вци, *м. Нар. Умал. от* вол. *Простичък си ти. А за работа, работиш като волец.* Елин Пелин. *Керванджиите разпрегнаха бързо, хвърлиха сено на воловците, метнаха чуловете отгоре им.* Я. Каралийчев.

во̀лею-нево̀лею *нареч.* (цсл.). Щеш — не щеш.

во̀лжки, -а, -о. *Прил. от* река Волга. *Волжки българи.*

во̀лно. *Нареч. от* волен; свободно, безгрижно. *Волно в простора | птиците летят.* Вапцаров.

волноду̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който говори откровено, без стеснение; свободомислен. *Думите на новия му волнодумен приятел се врязаха дълбоко в ума и сърцето на Кънча и произведоха много силно впечатление.* Вазов.

волноду̀мец, *мн.* -мци, *м.* (рус.). *Остар.* Лице, което говори откровено, без стеснение; волнодумен човек. *Ако ли пък някой по-отворен и по-буйничък селянин се отпусне та каже поостра дума за кмета, грабват го тоя волнодумец, затварят го в обора, гдето прибират селския бик.* Влайков.

волноду̀мство, *мн.* няма, *ср. Рядко.* Проява, постъпка на волнодумец; свободомислие. *По един явно доловим начин им дава да разберат, че туй е заради тяхното волнодумство.* Влайков.

волнокрѝл, -а, -о, *прил. Поет.* Който лети свободно и волно. *Разлудуваният вятър | волнокрил и смел лети.* Смирненски. *Волнокрили чайки.*

волнона̀емен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* (рус.). *Остар.* В съчет. **волнонаемен учител** — учител, назначен временно без необходимия образователен ценз.

во̀лност, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* (рус.). 1. Само *ед.* Свобода, неограниченост, независимост. *Той обикна полето и планината, обикна волността, обикна овцете и кучетата.* Влайков. || Безгрижност. *На всичките в лицата волност грей.* К. Христов. 2. Нарушение на установения ред; непозволена или неприлична постъпка. *В тази сладкарница аз ходех често и много добре се познавах с касиерката, една хубавичка и весела мома, весела, но се държеше добре и не допущаше волности.* Ал. Константинов. □ **Поетическа волност** (литер.) — отклонение от някои езикови правила, заради нуждите на стиха.

волова̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което пасе волове.

волова̀рка *ж.* Жена воловар.

волова̀рски, -а, -о. *Прил. от* воловар. *Воловарска тояга.*

волова̀рче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* воловар. *Идеха вечер и младите воловарчета да поят сиви волове и да закачат мили девойки.* Вазов.

воло̀вци. Вж. в о л е ц.

во̀лски, -а, -о. *Прил. от* вол. *Влизат няколко волски коли с високи ритли — коли за снопи.* Л. Стоянов. *Бели волски черепи, набучени по коловете, се усмихваха от високо.* Йовков. □ **Волски език** (бот.) — име на горско растение: вид папрат. Scolopendrium vulgare. **Волско търпение** — голямо, безропотно търпение.

волт, во̀лтът, во̀лта, *мн.* во̀лтове, во̀лта (сл. ч.), *м.* (ит.). Единица за измерване на напрежението на електрически ток. *Крушка от 150 волта.*

волта̀ж *м.* (фр.). Напрежение на електрически ток, измерено във волтове.

волтериа̀нец, *мн.* -нци, *м. Остар.* Привърженик на волтерианството. || Свободомислен човек.

волтериа̀нство, *мн.* няма, *ср. Истор.* Система от философските възгледи на Волтер. || *Разш.* Прогресивни убеждения и възгледи в политиката и религията в края на XVIII и началото на XIX век, основани върху философията на Волтер (1694—1778).

во̀лтов, -а, -о. *Физ. Прил. от* волт. □ **Волтова дъга** (физ.) — светлинна дъга между два въглена, през които минава електрически ток.

во̀лфрам *м. Хим.* Мъчноразтопим твърд метал със сивостоманен цвят и метален блясък, който се употребя предимно при производството на стомана, електрически крушки и бои.

во̀ля *ж.* **1.** *Псих.* Една от основните психически способности у човека съзнателно да насочва и управява своите желания и действия. *Общото наименование, което психолозите дават на всички активни елементи от нашето съзнание, както в областта на практическата деятелност, така и в областта на чисто вътрешните процеси, е в о л я.* П. П. Славейков. *Калявам волята си. Твърда воля. Желязна воля.* || Силен стремеж към някаква цел; решителност, твърдост, упорство; духовни сили. *Патроните липсват, но волите траят, | щикът се пречупва — гърдите остаят | и сладката радост до крак да измрат | пред цяла вселена на тоз славен рът.* Вазов. *Той беше човек петдесетгодишен, но с буйно и енергично лице, по което се четеше воля и упоритост.* Вазов. *Имам воля да направя нещо. Непреклонна воля.* **2.** Желание, искане. *Ваша (твоя) воля.* || Само в съчет. **по воля** — според желанието. *Очевидно не му беше по воля тая служба.* Вазов. **3.** *Поет.* Свобода, волност. *Нека да оставим воля на полета.* Вазов. □ **Давам воля на чувствата си** — отпускам се. **Давам воля някому** (остар.) — позволявам, разрешавам. *Време е вече да ни поведеш срещу болярите... Па ако не щеш, дай ми воля сам да вдигна бран: досади ми се да стоя мирен.* Ст. Загорчинов. **На воля** — на свобода. **Последна воля** — завещание, завет.

вонѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вонея.

вонѐние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Издаване неприятен дъх.

вонѐщ, -а, -о, *прил.* Който вони; смрадлив. *Един шопар стоял затворен цяло лято | във тясна и вонеща кочина.* Михайловски.

вонѐщица *ж.* Вредно за растенията насекомо със зелен или червен цвят, което вони, когато се смачка. Hemiptera.

вонѐя, -еш, *мин. св.* воня̀х, *несв.* Воня. *Тук нейде се е разсипало гас, вонее страшно.* Вазов.

воня̀ *ж.* Неприятна, отвратителна миризма; смрад. *Изгнилите му ботуши издават нетърпима воня.* Л. Стоянов.

воня̀, -йш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* Издавам отвратителен, неприятен дъх; вонея, смърдя. *У, тук вони на гнили круши!* Дебелянов.

во̀пъл, *мн.* во̀пли, *м.* (рус.). Силен и продължителен вик от болка, от мъка; плач, ридание, стон. *Мълчание! И нека само то | до гроба ме и с вази придружава. | Да няма стон и вопли зарад мен.* П. П. Славейков.

во̀сък, *мн.* -ци, *м.* Вещество с жълтеникав цвят, от което пчелите правят питите за мед. *Илийца приближи детето до светлината. Лицето беше жълто като восък.* Вазов. □ **Червен восък** — червено вещество във форма на пръчки, което се размеква при затопляне и служи за запечатване на писма, пощенски пратки и др.

во̀съчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Направен от восък. *Восъчна свещ. Восъчна пита.* **2.** *Прен.* Със цвят на восък; бледожълт, бледен. *Восъчното му хлътнало лице се беше съвсем провалило и залепило за костите.* Вазов. □ **Восъчна зрялост** (агр.) — състояние на житните растения по времето, когато зърното е започнало да узрява, без да е узряло напълно.

вот, во̀тът, во̀та, *мн.* няма, во̀та (сл. ч.), *м.* (фр.). Гласуване. *Със своя вот на 8 септември българският народ заяви, че той е за народнорепубликанското управление, а не за плутократическа република.* Г. Димитров. *По законопроекта за бюджета правителството поиска вот на доверие.*

вощѐница *ж. Нар.* Восъчна свещ. *С бял тамян гроба прекадил, | с руйно го винце попрелял | и вощеница запалил.* П. Р. Славейков.

вою̀вам, -аш, *несв.* Водя война, сражавам се. *Няма армия, която би искала отново да воюва, да върви по бойните полета.* Г. Димитров. || *Прен.* Боря се за нещо. *Трябва да воюваме за изпълнението на плана.*

воюване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* воювам.

впѐрвам, -аш, *несв.*; **впѐря,** -иш, *мин. св.* впѐрих, *св.* За очи, поглед — устремявам, впивам, втренчвам. *Дядо Йорго седна на хамбара и впери очи в свиреца.* Елин Пелин. *Ще вляза тихо, кротко ще приседна, | ще вперя поглед в мрака да те видя.* Вапцаров.

впѐря. Вж. в п е р в а м.

впѐрям, -яш, *несв.* Впервам.

впечатлѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Следа, оставена в съзнанието на човека от нещо възприето или преживяно. *За пръв път малкият виждаше град и още в самото начало главата му се замая от впечатления: и големите хубави къщи, витрините, ханът, на който спряха, и всичко.* Чудомир. *Имам лично впечатление от нещо. Общо впечатление. Бегло впечатление. Първо впечатление. Непосредно впечатление.* **2.** Схващане, представа. *Като очакваха продължението на заседанието, те разменяха впечатленията си.* Вазов. *Комините на параходите не пушат, не се забелязва никакво движение и човек остава с впечатление, че и водата не тече.* Г. Белев. **3.** Въздействие, ефект. *Бях видял само за миг това страшно и диво зрелище, но то ми остави неизгладимо впечатление.* Величков. *Изявлението на Каменов се посрещна с ръкопляскания. То произведе силно впечатление у всички присъствуващи.* Влайков. *Дълбоко впечатление.* □ **Правя впечатление с нещо** — привличам вниманието, хвърлям се в очи, бия в очи с нещо. **Оставам с впечатление** — допускам, струва ми се.

впечатлѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който лесно и дълбоко възприема впечатления. *Неговата денонощна мисъл е за народа, него трови общата народна неволя, която — като по-мощен духом и по-впечатлителен — той чувствува много по-силно.* П. П. Славейков. *Впечатлително дете.*

впечатлѝтелност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* впечатлителен.

впѝвам, -аш, *несв.*; **впия̀,** впѝеш, *мин. св.* вpих, *прич. мин. страд.* впит, *св.* Притискам нещо плът-

но и здраво в някакъв предмет. *„Шарлатанин! подлец!“ ревеше Кочо и още повече впиваше костеливите си пръсти в дебелия врат на противника си.* Ал. Константинов. *Впивам нокти. Впивам устни.* || Прониквам навътре. *Дъбът впива корените си в земята. Комарът впи хобота си в ръката му.* □ **Впивам поглед (очи)** — гледам съсредоточено, напрегнато. *Там, гдето либе хубаво / черни си очи вдигнеше / и с оназ тиха усмивка / в скръбно ги сърце впиеше.* Ботев. *Тъй мълвеше тоз мъж, в килията скрит, / със поглед умислен, в бъдещето впит.* Вазов.

впѝвам се, -аш се, *несв.*; **впѝя се,** впѝеш се, *мин. св.* впих се, *св., сред.* Притискам се плътно и здраво в нещо. *Нашият турист се спуща по скалата, кацва на издаденото камъче и се впива като прилеп в скалата с разперени ръце.* Ал. Константинов. *Стояница го взе в прегръдките си, извади гърдата си и му даде да бозае. То се впи лакомо в нея.* Елин Пелин. *Той стъпи в блатото и в крака му скоро се впиха пиявици.*

впѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впивам *и от* впивам се.

впѝсвам, -аш, *несв.*; **впѝша,** -еш, *мин. св.* впѝсах, *св.* Записвам в нещо, включвам в списък. *Всеки избирател може да бъде вписан само в един избирателен списък.* Отеч. фронт, 1949 г.

впѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вписвам.

впѝша. Вж. в п и с в а м.

впѝя. Вж. в п и в а м.

впѝя се. Вж. в п и в а м с е.

вплета̀. Вж. в п л и т а м.

вплѝтам, -аш, *несв.*; **вплета̀,** -еш, *мин. св.* вплѐтох, *прич. мин. действ.* вплел, *св.* Чрез плетене вмъквам едно нещо в друго. *Подрязаха гривата на коня и вплетоха в нея хубава червена панделка.* Вежинов. || *Прен.* Заплитам, уплитам, смотавам. *Тя се помъчи да я вплете в клюкарските си планове и, като не успя, още повече я намрази.* Караславов. **вплитам се, вплета се** *възвр.* и *страд.* □ **Вплитам в примките (мрежите) си** — с хитрост и измама увличам или подчинявам някого.

вплѝтане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вплитам *и от* вплитам се.

впослѐдствие *нареч.* (рус.). *Книж.* После, след това. *И народът, който е изтърпял вековните безумства на тия свои властители, впоследствие жестоко им е отмъстил.* П. П. Славейков.

впрег, впрѐгът, впрѐга, *мн.* впрѐгове, впрѐга (сл. ч.), *м. Диал.* Впряг.

впрега̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** За добитък — който се впряга. *Впрегатен добитък. Впрегатни коне.* **2.** За превозно средство — който се движи от добитък. *Впрегатна кола.*

впрѐгна. Вж. в п р я г а м.

впреда̀. Вж. в п р и д а м.

впрѝдам, -аш, *несв.*; **впреда̀,** -еш, *мин. св.* впрѐдох, *св.* Чрез предене вмъквам едно нещо в друго. **впридам се, впреда се** *страд.*

впрѝдане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впридам *и от* впридам се.

впрѝмча. Вж. в п р и м ч в а м.

впрѝмчвам, -аш, *несв.*; **впрѝмча,** -иш, *мин. св.* впрѝмчих, *св.* Вкарвам в примка, улавям като в примка; уплитам. *Новите закони са люти и гаче и хората станаха такива. За малка крivда те впримчат, дадат те на съд.* Вазов.

впрѝмчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впримчвам *и от* впримчвам се.

впрѐчем *съюз* (рус.). **1.** За прибавяне или преход на една изказана мисъл към прекъсната предходна или за вмъкване на нова мисъл за уточняване; в същност, а, та, и тъй. *В петъчен ден бъди тука: тогава е пазар, има богат материал за наблюдения. Впрочем, днес е сряда.* Вазов. *Затова аз мисля, че е пряка длъжност на всеки патриот (впрочем, у нас кой ли не е патриот!) да се притече на помощ на комисията, за да може нашето Отечество да се представи в Париж истински.* Ал. Константинов. *Само редки гърмежи от другите незаплашвани върхове се присъединяваха, безполезно впрочем, към Огняновото укрепление.* Вазов. **2.** За подчертаване на известно твърдение. *Аз впрочем не вярвах и тогава.*

впръ̀свам, -аш, *несв.*; **впръ̀сна,** -еш, *мин. св.* впръ̀снах, *прич. мин. страд.* впръ̀снат, *св.* Впръсквам веднаж или няколко пъти по веднаж.

впръ̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впръсвам.

впръ̀скам. Вж. в п р ъ с к в а м.

впръ̀скват, -аш, *несв.*; **впръ̀скам,** -аш, *св. Мед.* Вкарвам течност в нещо чрез пръскане; инжектирам. *Впръсквам серум.*

впръ̀скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впръсквам.

впръ̀сна. Вж. в п р ъ с в а м.

впряг, впря̀гът, впря̀га, *мн.* впря̀гове, впря̀га (сл. ч.), *м.* Двойка впрегатен добитък. *Потеглиха първият чифт волове, изкривените чивгари се изправиха и обтегнаха, всички впрягове стъпиха в пътя.* Йовков.

впря̀гам, -аш, *несв.*; **впрѐгна,** -еш, *мин. св.* впрѐгнах, *прич. мин. страд.* впрѐгнат, *св.* **1.** Поставям впрегатно животно в ярем или в хомот, за да тегли кола или земеделско оръдие и др.; запрягам. *В колата впрегнаха Балана и Чивгата, най-хубавите волове на чифлика.* Йовков. || *Прен.* Нагласям кола или земеделско оръдие, за да се движат, като впрягам в тях добичета. *От там той видя брата си Иван, че впряга оралото и се готви да оре.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Възлагам някому работа; натоварвам някого с работа. *Твърде отрано почна и мен да приучва към труд, твърде отрано и мен впрегна тя да помагам.* Влайков. || Поставям в услуга. *Др. Васил Коларов впрегна цялата своя енергия, висока марксистка образованост и богат житейски опит за изграждане и укрепване на отечественофронтовската власт.* Отеч. фронт, 1950 г. **впрягам се, впрегна се** *възвр.* и *страд.* *Тази крава се дои и се впряга.*

впря̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впрягам *и от* впрягам се.

впу̀скам се, -аш се, *несв.*; **впу̀сна се,** -еш се, *мин. св.* впу̀снах се, *св., сред.* **1.** Устремявам се бързо; втурвам се, спускам се, затичвам се. *Той се впусна бързо навън и излезе на улицата.* Елин Пелин. *Тя се впусна да бяга, колкото сили имаше.* Йовков. **2.** *Прен.* Увличам се. *Той, обикновено скъп на думи, често се впускаше да ѝ раз-*

казва, че, ако иде в Америка, ще се върне богат. Караславов. *Впускам се в борба. Впускам се в подробности.*

впу̀скане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впускам се.

впу̀сна се. Вж. в п у с к а м с е.

впу̀щам се, -аш се, *несв., сред.* Впускам се. *На два-три пъти тя се впущаше към кладенеца, като че искаше да се хвърли.* Йовков. *Често пъти думите на песента му се виждаха недостатъчни и той се впущаше в дълги и широки обяснения.* Йовков.

впу̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* впущам се.

вра, вреш, *мин. св.* врях, *несв. Рядко.* Втиквам, вкарвам, пъхам; въвирам. *Вра нещо някому в очите.*

вра се, вреш се, *мин. св.* врях се, *несв., сред. Разг.* Пъхам се, мушкам се, навирам се. *Те имат нещо да си кажат с баща ни, а ние току се врем около им.* П. П. Славейков. *Аз бях същото онова момченце, с прокъсаните дрешки и с босите крака, гдето се врях повече между другарите, че ме беше срам да стоя на лично място.* Кр. Григоров.

врабѐц, *мн.* врабцѝ, *м.* **1.** Мъжко врабче. *От някъде дохождаше един топчест, тъмночервен врабец.* Елин Пелин. **2.** Само *мн.* Врабчета. *Който се бои от врабци, просо не сее.* Послов. *Скарали се врабците за чуждо просо.* Послов. *Врабци чуруликат и се борят в клоните.* □ **Плаша врабците** (разг.) — плаша някого безуспешно.

вра̀бешки, -а, -о. *Прил. от* врабец; врабчи.

врабчѐ, *мн.* -та, *ср.* Дребна сива непрелетна птичка, която живее в населени места. Passer domesticus. *Ще ти разправя за врабчетата — тия малки сиви птиченца, гдето зимно време няма какво да ядат, а ти им даваш трошички от хляба си.* Елин Пелин.

вра̀бчи, -а, -о. *Прил. от* врабче. *Врабчо гнездо. Врабчи яйца.*

вра̀бчов, -а, -о. *Прил. от* врабче *и от* врабец. *Синигер се женеше за врабчова дъщеря.* Нар. пес.

враг, врагъ̀т, врага̀, *мн.* враговѐ и (поет.) врази̇̀, вра̀га (сл. ч.), *м.* **1.** Лице, което мрази някого и се сили да му вреди; неприятел. *Тия хора са смъртни врагове, карат се и се преследват от години.* Йовков. *Непримирими врагове. Заклет враг. Спечелвам си врагове.* **2.** Лице, което изпитва омраза към нещо, не одобрява нещо; противник. *Внезапно бухалът, врагът на всички светлини, /. . ./ , подгони светлата мушица / и най-подир я улови.* Михайловски. *Той беше враг на всяко безправие и насилие.* ‖ Противник на даден обществен или политически строй, на политическа идея. *Класов враг. Вътрешен враг.* **3.** *Събир.* Неприятелска войска по време на война; противник във война. *Тръбите свирят; редките гърмежи пресекват. / Спотаява се врагът.* К. Христов. *Врагът настъпва.* **4.** Причинител на вреди, злини на някого или на нещо. *Войната е враг на народа — този е урокът на всеки войник.* Л. Стоянов. *Неграмотността е враг, зъл враг на всяка свобода и прогрес.* Г. Димитров. *Сивият червей е враг на посевите.*

врагу̀вам, -аш, *несв. Поет.* Враждувам. *С враг врагувам — мяра според мяра.* Яворов.

вражда̀ *ж.* Взаимна омраза; зложелателство. *Между тях отдавна се набираше и се готвеше да избухне една от ония люти и неизкоренимии вражди в селата, които опълчват един срещу други цели родове.* Йовков. *Враждите престанаха, и любов безкрайна / свързва в едно всички, кат верига тайна.* Вазов. *Скрита вражда. Явна (открита) вражда. Сея вражди.*

враждѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който е изпълнен с вражда, с който се изразява неприязън; неприязнен, вражески, неприятелски. *Враждебни отношения. Враждебна атмосфера. Враждебни чувства. Враждебни викове.* ‖ Неприятелски, вражески. *Враждебен лагер. Враждебни класи.*

враждѐбно. *Нареч. от* враждебен. *Враг на всякакво безправие и насилие, учител Трайко, естествено, беше враждебно настроен и към царствуващето насилническо управление.* Влайков.

враждѐбност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* враждебен. *С отчаяние погледна той към групите селяни и селянки, видя пълните с враждебност погледи.* Ем. Коралов.

вражду̀вам, -аш, *несв.* Намирам се във враждебни отношения с някого. *Наистина те страшно враждуваха. Когато се срещаха, те си хвърляха стръвнишки погледи.* Вазов.

вражду̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* враждувам.

вра̀жески, -а, -о, *прил. Книж.* **1.** Който е присъщ, свойствен на врага, на противника. *Вражески прояви. Вражески отношения.* **2.** Който принадлежи на врага, на противника. *Вражески сили. Вражески войник. Вражески куршум.*

вра̀жески. *Нареч. от прил.* вражески. *Вражески настроен.*

вра̀жи, -а, -о, *прил. Нар.* Вражески, неприятелски. *И знамето във вражи ръце ще остане.* К. Христов.

вразумѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (рус.). *Книж.* Който вразумява или може да вразуми някого.

вразумѝтелно. *Нареч. от* вразумителен. *Говори вразумително.*

вразумя̀. Вж. в р а з у м я в а м.

вразумя̀вам, -аш, *несв.*; **вразумя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Въздействувам на някого да се опомни, да съзнае грешките си. *Не веднаж Нейко беше се опитал да го вразуми и да го отвърне от гибелния път.* Йовков.

вразумя̀вам се, -аш се, *несв.*; **вразумя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Съзнавам грешките си, опомням се.

вразумя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вразумявам *и от* вразумявам се.

вран, -а, -о, *прил. Нар.* За кон — с черен косъм. *Те се метнаха бързо на врани коне / и изчезнаха в мрака вечерни.* П. П. Славейков. *Лудо младо врана коня яха.* К. Христов.

вра̀на *ж.* Креслива непрелетна птица с черни или сиви пера. Corvus frugilegus и Corvus cornix. *Зловещо гракат врани / и рой по рой прелитат към градът.* П. П. Славейков.

врана̀ *ж. Диал.* **1.** Широк отвор на голяма бъчва. **2.** Дървен капак за такъв отвор.

вра̀нин, -а, -о. *Диал. Прил. от* вра̀на. *Вранино гнездо.*

враста̀, -ѐш, *мин. св.* вра̀стох, *прич. мин. действ.* вра̀съл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св.* Врастна. **враста се** *сред.*

вра̀ствам, -аш, *несв.*; **вра̀стна,** -еш, *мин. св.* вра̀стнах, *св.* Като раста, прониквам дълбоко в нещо. *Корените на дъба врастнаха дълбоко в земята.* || *Прен.* Забивам се. *Добре ще е да се изкачат всички горе, гдето има врастнала в земята канара.* Йовков. **враствам се, врастна се** *сред.*

вра̀стване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* враствам *и от* враствам се.

вра̀стна. Вж. в р а с т в а м.

врат, вратът, врата̀, *мн.* вратовѐ, вра̀та (сл. ч.), *м.* Част от тялото на човек или животно, която свързва главата с трупа; шия. *Ръцете на мъжете са черни от прах, напукани от труд; вратовете има са потънали в пот.* К. Петканов. *Ей зададе се едно едро куче, голямо като овчарско и с дебел врат като на вълк.* Вазов. *Къс врат.* || *Стесн.* Задната част на врата; тил. *Еньо се завърна настрана, почеса се шеговито по врата и се засрами.* Елин Пелин. □ **Вися някому на врата** (разг.) — чакам от някого да ме храни, да ме издържа. **Когато си видиш врата** (разг.) — никога. **На вълка вратът е дебел, защото сам си върши работата** (послов.) — за да успееш, не се осланяй на чужда помощ. **Не по врат, а по шия** (разг.) — за неща, които не се различават помежду си; все едно. **Превивам врат** (разг.) — ставам покорен, подчинявам се. **Стъпвам (сядам) някому на врата** (разг.) — подчинявам някого на волята си. **Широко ми е около врата** (разг.) — нямам грижи, безпокойства; живея безгрижно.

врата̀, *мн.* вратѝ *и* (остар., с *прил.* или *глаг.* в *мн.*) врата̀, *ж.* Приспособление, което служи да се затваря или отваря проход, оставен в стена, зид, сграда и под. за влизане или излизане. *Вратата се бутна и пощенският раздавач се появи на прага.* Вазов. *Блага дума железни врата отваря.* Погов. *Вратата скърцат. Двойни врата. Двукрила врата. Стъклена врата.* || Самият проход за влизане и излизане. *Тогава от вратата на воденицата излизаше Войка.* Елин Пелин. *Понякога той сядаше на вратата, изваждаше кавала и засвирваше тъжно.* Елин Пелин. || Място, отгдето се излиза и влиза в сграда, двор, градина и др., с или без приспособление за затваряне; порта, вратник. *Пътна врата.* || Приспособление на помещение или мебел, през което могат да се внасят или изнасят неща. *Врата на хамбар. Врата на гардероб.* **2.** *Спорт.* Определено място на футболно игрище, в което противният отбор се стреми да вкара топката. □ **Затварям вратата пред носа на някого** (разг.) — не допускам някого там, гдето иска да влезе. **Затварям някому вратата** (разг.) — не приемам някого. **Отварям (откривам) широко вратите за нещо** (разг.) — давам свободен достъп на нещо. **По чужди врати** (разг.) — по чужди къщи (за работа). **Показвам някому вратата** (разг.) — изпъждам някого. **При закрити врата** (юрид.) — в заседание или съдебен процес: без да се допускат външни лица. *Делото ще се разглежда при закрити врата.* **Разбивам отворени врата** (разг.) — доказвам нещо съвсем очевидно. **Хлопам някому на вратата** (разг.) — моля някого за нещо.

врата̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Пазач на голямо здание, учреждение; портиер. || *Спорт.* Футболен играч, който пази да не влезе топката във вратата на неговия отбор.

врата̀рка *ж.* Пазачка на голямо здание или учреждение; портиерка.

вра̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* врат. *Вратни жили.*

вратѝчка *ж. Умал. от* врата. □ **Оставям си вратичка** (разг.) — оставям си възможност за друго разрешение на дадено положение.

вра̀тник, *мн.* -ци, *м. Нар.* Голяма, широка врата на селски двор. *Навлязоха в една уличка и през широко отворения вратник влязоха в един двор.* Йовков. *Колко мили им бяха тия познати селски дворове с широки плетени вратници, от които още в ранни зори заскърцваха коли към полето.* Ем. Коралов.

вра̀тница *ж. Нар.* Малка врата на селски двор.

вра̀тня *ж. Диал.* Пътна врата на двор; порта. *При вратнята на двора той се срещна с тълпи хора, които излизаха на улицата.* Вазов.

вратовръ̀зка *ж.* Продълговат къс от плат за завързване като украса под яката на горната риза; връзка. *Носеше хубави костюми, сменяваше ги често и имаше особена слабост към вратовръзките.* Елин Пелин.

вратоло̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* За място — много стръмен и дълбок, който замайва. *През ужасно вратоломен път ние се спуснахме в дола на Лукавица.* Вазов.

вратоло̀мно. *Нареч. от* вратоломен. *Спуснахме се вратоломно по стръмния склон.*

врач, вра̀чът, вра̀ча, *мн.* вра̀чове, *м.* Човек от народа, който лекува с врачуване, с баения, с билки; баяч.

вра̀чка *ж.* **1.** Жена, която лекува с врачуване, с баения, с билки. *Ходи Никола, дохожда, | води й врачки, знахари, | с разни я билки цериха.* П. Р. Славейков. **2.** Жена, която гледа, гадае на боб, карти и под. и прави магии; гадателка, гледачка. *Тя вика скришом врачки, прави магии.* Елин Пелин.

врачу̀вам, -аш, *несв.* Гадая, предсказвам бъдещето.

врачу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* врачувам.

вред *нареч.* Навсъде, навсякъде; навред. *По села и по балкани, вред по родната страна, | ний, народни партизани, пак развяхме знамена.* Вес. Георгиев.

вреда̀ *ж.* Загуба, щета; пакост. *Нанасям вреда. Причинявам вреда. Вредите от порощата.* □ **Вреди и загуби** (юрид.) — щети, причинени от подсъдимия, за които тъжителят иска обезщетение. **Във вреда на нещо** — в ущърб на нещо. *Никой не може да упражнява правото на собственост във вреда на обществения интерес.* Конст., чл. 10.

врѐден[1], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който причинява вреди; пакостен. *Нарушението на трудовата дисциплина е вредно и пакостно. Вредно лекарство. Вреден дивеч. Вредни насекоми.*

врѐден[2], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Нар.* Способен, годен за работа. *Нищо не са вредни да изработят. Иде им от ръце само да харчат без ред.* Влайков. || Достоен. *Не сме ние за там,*

му думам. Вредни ли сме ние да тропаме на дядовите Славчови врата? Влайков.

вредѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). **1.** Вражески настроено лице, което се стреми да причини икономически или политически вреди. *То* (правителството) *ще приложи сурови мерки срещу всички смутители на стопанския живот, срещу вредителите, спекулантите и саботьорите.* Г. Димитров. **2.** *Зоол.* Животно, най-често насекомо или гризач, което причинява вреди на земеделските култури или на горите. *Вредители по растенията. Вредители на горите.*

вредѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар.* Вреден[1].

вредѝтелски, -а, -о. *Прил. от* вредител. *Вредителски действия.*

вредѝтелски. *Нареч. от прил.* вредителски.

вредѝтелство, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Дейност, постъпка на вредител.

врѐдност[1], -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* вреден[1].

врѐдност[2], -тта̀, *мн.* няма, *ж. Нар. Отвл. същ. от* вреден[2].

врѐдом *нареч.* Навсякъде, навред, вред. *Вредом екват смях, кикотене и глуми.* П. П. Славейков.

вредоно̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Книж.* Който носи вреди. *Вредоносни паразити.*

вредя̀[1], -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Причинявам вреда, злина на някого или на нещо; повреждам. *Вие знаете гъсениците колко вредят на дърветата.* Вазов. *Ама пък още по-хубаво е да не пие човек. На здравето вреди.* Йовков. ‖ Преча. *Страшлив си ти и тая / страшливост ти вреди.* Вазов. □ **Не вреди** — няма вреда от това.

вредя̀[2]. Вж. в р е ж д а м.

врѐжа. Вж. в р я з в а м.

врѐжа се. Вж. в р я з в а м с е.

врѐждам, -аш, *несв.*; **вредя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Съдействувам някому да постигне нещо, да се възползува от нещо; настанявам, нареждам. *Вреди го на работа в Министерството.* **вреждам се, вредя се** *сред. С тоя хубав занаят, па и както беше приличен, изведнаж се вреди между най-първите ергени на хорото.* Влайков. *Дълго той чака и се бута, догде се вреди да дойде до касата.* Вазов.

врѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вреждам *и от* вреждам се.

врека̀. Вж. в р и ч а м.

врелѐц, *мн.* няма, *м. Диал.* Вряла, много гореща вода или друга течност.

врѐме[1], *мн.* времена̀, *ср.* **1.** *Филос.* Само *ед.* Една от основните форми, в които съществува материята. ‖ Продължителност, траене на всичко, което става, което се извършва и което се измерва със секунди, минути, часове, дни, години и пр. *А времето хвърчи, не го е грижа / кому тежи, нито кому е леко.* П. П. Славейков. *Времето незабелязано течеше.* Йовков. *Колкото повече минава времето, толкова повече расте тревогата в душите.* Л. Стоянов. *Той никога не грешеше часовете на тия малки разходки и хората по тях си мереха времето като по часовник.* Елин Пелин. *Работно време.* **2.** Само *ед.* Период, част, момент от годината или денонощието. *Това нещо ставаше на Богородица — време, по което в такива краища, гдето няма лозя, бъчвите пресъхват съвършено и виното почва да се явява само на сън.* Елин Пелин. *Лятно време. Нощно време.* **3.** Исторически момент, епоха. *В един долап стоят, натуряни в надлежен ред, стотина руски книги, подарени в разни времена на манастира.* Вазов. *В сегашните времена пари в земя държат ли се!* Елин Пелин. *Време на Възраждането.* **4.** Само *ед.* Удобен, сгоден, подходен момент, когато трябва да стане, да се извърши нещо. *Време е да тръгваме. Настъпи време за сеитба.* **5.** *Грам.* Форма на глагола, чрез която се изразява отношението на действието или състоянието към момента на говоренето. *Минало време. Сегашно време. Бъдеще време.* □ **Без време** — преждевременно, не на време. **В никакво време** (разг.) — в несгоден, неудобен момент. **Во време оно** (старин.) — някога си, много отдавна. **Време ми е; дошло ми е времето** (нар.) — а) Достигнал съм възраст за женене. *Че жени се, братче, време ти е, какво чакаш?* Елин Пелин. б) Към края на живота си съм, пред смъртта съм. *Ех, дошли сме ний да мреме, / ала живей ми се. Не ми е време, / но няма що!* К. Христов. **Време е (на нещо)** (разг.) — когато има, когато става (нещо). *Сега е времето на черешите.* **Времето ще покаже** — бъдещето ще покаже. **Вървя в крак с времето си** — живея с проблемите на епохата си. **До време** (разг.)—до определена възраст, до определени години. *До време е младост. Всичко е до време.* **До едно време** (разг.) — до определен момент, до някога си. *До едно време и той беше с нас.* **Едно време** — някога си, преди много време, много отдавна. *Едно време имало една баба и един дядо.* Нар. прик. **Имам (нямам) време** — разполагам (или не) със свободно време. *Днес не мога да дойда, нямам време.* **Крайно време е** — настанал е последен момент за действие. **Мина ми времето** (разг.) — остарях вече, не мога. **На време**—тъкмо когато е необходимо, когато трябва. **На времето си** — а) Някога си, на свое време. *На времето си той е бил съдия.* б) Когато трябва да се извърши нещо; своевременно. *Всяко нещо на мястото си и всяка работа на времето си.* **На (за) вечни времена** — за винаги. **Ни в туй, ни в онуй време** (разг.) — в неподходен, в неудобен момент. **От време на време** — понякога, сегиз-тогиз. **От край време** (разг.)—от както се знае и помни, от отдавна. **От незапомнени времена** — от много отдавна. **Петляно време** (нар.)—след полунощ, когато пропяват петлите. **По едно време** — в един момент, между това. *По едно време на вратата се почука.* **По никое време** (нар.) — в неподходен, неудобен момент. **Преди време** — преди подходния момент, преждевременно. **През време на нещо** — докато се извършва нещо, в продължение на нещо. **С време** (разг.) — докато е време, своевременно. *Прибирам се в къщи с време.* **С течение на времето** — постепенно. *С течение на времето и той ще поумнее.*

врѐме[2], *мн.* няма, *ср.* Състояние на атмосферата с оглед на температура, валежи, ветрове и пр. *При хубаво време и обилна влага се извършиха и есенните сеитби.* Йовков. *Времето е топло. Времето е дъждовно.* □ **Времето омеква (се отпуска)** (разг.) — студът намалява, става по-топло. **Времето ще се обърне** (разг.) — времето ще се промени. **Кучешко време** (разг.) — студено, лошо време.

времене́н, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който съществува, трае или важи, в сила е до определен срок, не за винаги; който не е постоянен. *Временно явление. Временна постройка. Временна работа.* || Който съществува или трае кратко време; краткотраен. *Временно увлечение. Временни нужди.*

вре́менно. *Нареч. от* временен. *Той заема временно тая служба.*

времетра́ене, *мн.* няма, *ср. Книж.* Времето, през което се извършва или продължава нещо. *Борбата на народа в тила и на фронта не стихва през цялото времетраене на войната.* В. Коларов.

вре́не, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вря.

вре́ние, *мн.* -я, *ср. Остар.* Врене.

вреска́ло, *мн.* -а, *ср. Разг.* Дете, което много вряска, плаче.

вресли́в, -а, -о, *прил.* Който много или често вряска, кряска. *Вреслива коза.*

вре́сна. Вж. врясвам.

вретена́р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави и продава вретена. *Цигани вретенари.*

вретена́рка *ж.* Жена вретенар.

вретена́рски, -а, -о. *Прил. от* вретенар. *Вретенарски струг.*

вретена́рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на вретенар.

вретене́не, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вретеня.

вретени́л, -а, -о. 1. *Прич. мин. действ. от* вретеня. 2. Като *прил.* — за житно растение: който е пуснал високо стебло, но не изкласил още. *Вретенили жита. Вретенили ниви.*

врете́но, *мн.* -а, *ср.* 1. Изработен на струг от дърво уред за ръчно предене, който се върти с ръка. *Навсякъде се виждаха седнали на припек баби с вретена в ръцете.* Хар. Русев. 2. Част от предачна машина, която служи за навиване на преждата за тъкане или за плетене. 3. *Прен.* Прежда, колкото може да се навие на едно вретено. *Три години, три вретена смотала, | от махлата сал два дни се прибрала.* П. Р. Славейков. 4. *Диал.* Част от стебло на растение между две стави. *Слушай, брате, не поливай | кривите вретена, | тие няма плод да дадат, | ни шума зелена.* Каравелов.

вретенообра́зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който има форма на вретено.

вретеня́. Вж. вретенявам.

вретеня́вам, -аш, *несв.*; **вретеня́**, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* и *св. Нар.* За житно растение — изкарвам, пускам стебло. *Сега те* (нивите) *бяха доста високички, зелени, гъсти и тъкмо вретеняха.* Йовков.

вретеня́ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вретенявам.

вре́тище, *мн.* -а, *ср. Диал.* Голяма торба, чувал. *Ненко се приближи до коня и се наведе да тегли сухо сено из едно козено вретище.* Вазов.

врещене́, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* врещя.

врещя́, -йш, *мин. св.* -ях, *несв. Разг.* 1. За коза — издавам рязък, креслив глас. *Една коза с превързан крак богобоязливо чоплеше по тръните и врещеше нервно.* Елин Пелин. 2. За дете — плача с глас, подобен на кози врясък. *Виж защо врещи това дете.*

ври́чам, -аш, *несв.*; **врека́**, вречеш, *мин. св.* врекох, *прич. мин. действ.* врекъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св. Диал.* Обещавам, обричам. *И дойдоха нея да искат Загорци — | през девет села във десето. |...| Шестима я братя не вричат: далеко — | и майка сама не пристава.* П. П. Славейков. *Полята и нивите вричаха великолепни жетви.* Вазов. **вричам се, врека се** *сред. Ако Боряна ти се е врекла, никой не може да я раздели от тебе.* Йовков. *Някои по-сиромаси хора се врекоха да помогнат с колите и воловете си при строежа.* Караславов.

ври́чане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вричам *и от* вричам се.

вроде́н, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* вродя. 2. Като *прил.* — който съществува от рождение; природен. *Един вроден талант, за да се развие, все трябва да се изучава, да се упражнява.* Елин Пелин. *Вродено качество. Вроден недостатък.*

вроде́ност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Книж. Отвл. същ. от* вроден.

вродя́. Вж. вродявам.

вродя́вам, -аш, *несв.*; **вродя́**, -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Правя да стане свое, присъщо; вселявам, внедрявам. *И жажда заветна за покой | не я ли малодушье в мен вроди?* П. П. Славейков. **вродявам се, вродя се** *възвр.* и *страд.*

Връ́бница *ж.* Християнски празник — неделята преди Великден; Цветница.

връв, връвтà, *мн.* върви, *ж.* 1. Няколко усукани в едно дебели нишки за връзване. *Отсреща на една скала стоеше Калистрат козарят и сучеше върви от козина.* Йовков. 2. *Нар.* Наниз, огърлица. *Връв жълтици грееше по челото ѝ и заобикаляше като със светлив венец разкошната ѝ коса.* Вазов. *Прийди, лудо, превържи ми | връв жълтици за хиляда.* К. Христов. □ **Пъпна връв** (анат.) — връзката, която съединява плода с плацентата през време на живота му в утробата.

връвчи́ца *ж. Умал. от* връв.

връз *предл. Диал.* 1. За означаване мястото на действие, което се извършва върху повърхността на нещо или е насочено към нея; върху, над, отгоре на. *Носеше сива аба и сиви потури, а връз червения му пояс беше препасан патронташ.* Йовков. *Там той ще седне на лично място, ще скръсти крак връз крак.* Влайков. *В тоя страшен миг нещо твърдо падна връз десния му крак.* Вазов. *Всичко беше нахвърляно едно връз друго.* 2. За означаване на действие, което е насочено срещу някого или срещу нещо; срещу. *Потерите се придружаваха от хрътки, приучени да откриват дирята на човеците и да се хвърлят връз тях.* Вазов. *Най-напред баща му ще викне връз нея.* Влайков. 3. *Разг.* За означаване на натрупване на еднакви предмети. *Цвят до цвят и цвят връз цвят | струпаха се по поляни.* П. П. Славейков. *Пише ми писмо връз писмо.*

връ́звам[1], -аш, *несв.*; **вържа**, -еш, *мин. св.* вързах, *св.* 1. Съединявам във възел краищата на един или няколко предмета; завързвам. *Връзвам скъсани нишки. Връзвам връзките на обущата си. Връзвам на възел. Връзвам на клуп.* 2. Стягам нещо с връв, въже и под.; правя вързоп.

Стефчов, който беше съдружник на дяда си, връзваше с помощта на двама работници денкове с гайтан. Вазов. *Две малки момлячета и една стара жена събираха ръкойките, а Божан и Петър връзваха снопите с въжета.* Елин Пелин. *Връзвам китка.* || Завързвам някого, за да му отнема възможността да се движи, да действува. *Представи си ти, да те хванат от четири страни, да те вържат като разбойник.* Л. Стоянов. *Рабите и войниците пристъпиха, уловиха го и вързаха ръцете му.* Смирненски. || Превързвам. *Вържи ми пръста, че се порязах!* **3.** Присъединявам, закрепвам нещо към друго с връв, въже и пр.; привързвам. *Там на една греда вързали и моята детска люлка.* Влайков. *Тя връзва коня ми за един от коловете до зида.* Вазов. || *Прен. Разг.* Принуждавам някого да остане на същото място. *Па гледайте, та му намерете и невяста да го вържете вече в село.* Влайков. **връзвам се, вържа се** *възвр.* и *страд.* □ **Връзвам някому кусур** (разг.) — намирам му недостатъци. **Връзвам ръцете някому** (разг.) — отнемам някому възможността да действува. **Вържи попа да е мирно селото** (послов.) — за човек, който трябва да се обуздае. **Имам го в кърпа вързано** (разг.) — осигурено ми е. **Не можеш да му вържеш обувките** (разг.) — не можеш да се мериш с него.

връзвам², -аш, *несв.*; **вържа**, -еш, *мин. св.* вързах, *св.* За растение — давам, раждам плод. *Тая круша всяка година цъфти, но не връзва.* □ **Цъфнал и вързал съм** (разг.) — намирам се в лошо положение.

връзване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* връзвам¹, *от* връзвам² *и от* връзвам се.

връзвач *м.* Лице, което връзва снопи при жетва.

връзвачка *ж.* Жена, която връзва снопи при жетва.

връзка *ж.* **1.** Тясна ивица от плат, от кожа или от осукани нишки и под. за завързване. *Връзка на пакет. Връзки за обувки.* **2.** Вратовръзка. **3.** Няколко еднакви предмета, вързани заедно. *Заключи най-после вратата, а ключовете, цяла връзка, вързана на верижка, тури отзад в джеба си.* Йовков. *Връзка репички. Връзка лук. Връзка писма.* || Вързоп, пакет. *Дяконът с връзка дрехи и вечеря под мишница мина напред през заспалия двор.* Вазов. **4.** *Анат.* Здрава съединителна тъкан, която свързва органи или части на скелета; лигамент. **5.** *Прен.* Това, което свързва или обуславя дадени неща или явления; общност, обусловеност, взаимозависимост. *Мислеше си нещо, но без ред, без връзка.* Йовков. *Езикът и законите на неговото развитие може да се разберат само в случай че той се изучава в неразделна връзка с историята на обществото.* Сталин. *Вътрешна връзка. Логическа връзка. Взаимна връзка.* **6.** Обикн. *мн.* Общуване с някого; досег, отношение. *След като се изредиха на гости роднините им да се видят с миналия в запаса войник, Симо и сам взе да спохожда младежите, за да възобнови връзките си с тях.* Кр. Григоров. *Всеки член на Партията е длъжен:... всекидневно да разширява и заздравява връзките си с народните маси, да бъде отзивчив към нуждите на трудещите се.* Устав на БКП. *Приятелски връзки. Роднински връзки. Семейни връзки. Икономически връзки. Дипломатически връзки. Поддържам връзка. Имам връзки. Установявам връзка.* || Любовни отношения, любов. *До вчера тя имаше връзки с Иосифа, днес с Галчева. А пък е годеница и мислеше, че не лъже, когато казваше, че обича годеника си.* Йовков. **7.** Само *мн.* Близки отношения с влиятелни лица, на чиято подкрепа, покровителство може да се разчита. *Той е човек с връзки и влияние.* **8.** Средство, обикн. техническо, което служи за улесняване на съобщенията. *Телефонна връзка. Железопътна връзка. Въздушна връзка.* **9.** Лице, което служи за свързване на отделни части на една организация. □ **Влизам във връзка с някого** — свързвам се с някого. **Във връзка с нещо** — по повод на, по причина на нещо. **Давам връзка** — свързвам два телефона за разговор. **Има връзка** — за превозно средство: тръгването на едно превозно средство по разписание е свързано с пристигането на друго. *Сутрешният влак от София за Свиленград има връзка в Пловдив с влака за Бургас.*

врънкало, *мн.* -а, *ср. Диал.* Малка детска играчка от дърво; въртележка, пумпал.

врънкам, -аш, *несв. Разг.* **1.** Издавам звук на въртележка. **2.** *Прен.* Продължително и настойчиво искам, настоявам за нещо; досаждам с молбите си.

врънкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* врънкам.

връст, връстта, *мн.* няма, *ж. Нар.* Възраст. *Вий паднахте с кураж и слава / във най-цветущата си връст.* Вазов.

връстник, *мн.* -ци, *м.* Мъж на еднаква възраст с друго лице. *Той беше връстник и приятел на Иван Белин.* Йовков. *В един ден са се родили — връстници са.* Кр. Григоров.

връстница *ж.* Жена на еднаква възраст с друго лице. *Невянка каза на майка си да я потърсят у съседка ѝ, гдето имаше приятелка връстница.* Вазов.

въртвам, -аш, *несв.*; **въртна**, -еш, *мин. св.* въртнах, *св.* Въртя веднаж или няколко пъти по веднаж. *Врабчето бавно заотваря белезникавата кожица на очите си, въртна глава и пак замижа.* Кр. Григоров. *Посегна и въртна (той) електрическия ключ.* Ив. Хаджимарчев. **въртвам се, въртна се** *сред. Въртна се и излезе.*

въртна. Вж. въртвам.

въртня *ж. Разг.* Суетене, залисия. *Около сватбата имаше голяма въртня.*

връх, върхът, върха, *мн.* върхове, върха (сл. ч.), *м.* **1.** Най-високата част на нещо. *На върха на една ела, / всред Стара планина / орелът съгледал / гадинка нищожна.* Ст. Михайловски. || Част от планина, от възвишение, по-висока от околната повърхност. *Той беше се изкачил на самия връх на могилата.* Йовков. *На север от тая щастлива морава се виждат двата върха на Стара планина: Кривините и Остро бърдо.* Вазов. *Спят върхове планински, / загърнати в мъгла.* П. П. Славейков. **2.** Тънък, заострен край на предмет. *Връх на игла. На върха на езика.* **3.** Най-високата, крайна степен на нещо. *Вълчан беше на върха на славата си.* Йовков. *Тая книга е върхът на глупостта.* Вазов. *На върха на щастието.* **4.** Само *мн.* Ръководни кръгове. □ **Вземам връх** — побеждавам, надделявам. **На връх** (разг.) — в самия ден. *На връх Нова година. На връх Коледа.*

връх *предл. Разг.* Върху. *Премести тежестта на свойто тяло | връх десния си крак изцяло.* К. Христов. *Ето отведнаж връх тях | паленце изкача — джаф!* П. Р. Славейков.

връхен, -хна, -хно, *мн.* -хни, *прил. Разг.* Който се намира или се поставя отгоре; горен. *На връхния окоп наскочили, съседа | съсед, изправен прав, подкача.* П. П. Славейков. *Връхна дреха.* □ **Връхна точка** — най-висока точка, кулминационна точка.

връхлетя́. Вж. в р ъ х л и т а м.

връхлетя́вам, -аш, *несв.* Връхлитам.

връхли́там, -аш, *несв.*; **връхлетя́,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* **1.** Спускам се изведнаж и с устрем се нахвърлям върху някого или върху нещо; нападам стремително. *Тогава Индже връхлетя отгоре му като ястреб.* Йовков. *Огромни вълни връхлитаха върху корпуса на парахода.* Г. Белев. **2.** Внезапно се натъквам на някого или на нещо. *До Кара Юсуф санитарите нечакано връхлетели на неприятелски патрул.* Йовков. **3.** *Прен.* Сполетявам, постигам. *По-после нови несполуки връхлетяха хаджи Ахила.* Вазов.

връхнина́ *ж. Остар.* Процентна прибавка към основния данък, която се събира в полза на общината, окръга и под.

върц *междум.* Обикн. удвоено в р ъ ц-в р ъ ц. За израз на подигравка, когато някой се връцка.

връ́цвам се, -аш се, *несв.*; **връ́цна се,** -еш се, *мин. св.* връцна̀х се, *св.*, *сред. Разг.* Бързо и нервно се обръщам. *Както бе присегнал да затвори | вратата, връцна се очудений клисар | и влезе.* П. П. Славейков.

връцкам се, -аш се, *несв.*, *сред. Разг.* Въртя се насам-натам предвзето или неспокойно. *Що се връцка тая, ами не седне да работи?*

връцкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* връцкам се.

връцна се. Вж. в р ъ ц в а м с е.

връ́ча. Вж. в р ъ ч в а м.

връ́чвам, -аш, *несв.*; **връ́ча,** -иш, *мин. св.* връчѝх, *св. Канц.* Предавам някому нещо на ръка, обикн. призовка, покана, съобщение и под. *Македонски бръкна в пазвата и му връчи едно писмо.* Вазов. *Връчвам акредитивни писма. Връчвам нота. Връчвам обвинителен акт.*

връ́чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* връчвам.

връ́шник, *мн.* -ци, *м.* Издут железен похлупак за печене на хляб, баница и под., обикн. в подница. *Под нажежения връшник се печеше мазна баница.*

връ́щам, -аш, *несв.*; **върна,** -еш, *мин. св.* върна̀х, *прич. мин. страд.* върнат, *св.* **1.** Пращам, насочвам обратно. *Жените наваляха най-много към нея, а стражарите ги връщаха.* Йовков. *Пратих писмо, но ми го върнаха обратно* || Отказвам на дошел проситеп. *Нямам пари аз!... — Не думай тъй, кръстник Еньо, не ме връщай. Ти ще ми помогнеш, ти ще ми дадеш.* Йовков. **2.** Давам обратно нещо, което съм получил. *Връщам заем.* **връщам се** *страд. Сол се не връща* (нар.). □ **Връщам годеж** — развалям годеж. **Връщам живота някому** — излекувам безнадеждно болен. **Връщам му го тъпкано, връщам му го с лихвата** (разг.) — отмъщавам си в повече.

връ́щам се, -аш се, *несв.*; **върна се,** -еш се, *мин. св.* върна̀х се, *св.*, *сред.* Идвам или отивам на мястото, гдето съм бил. *Морни жетварки със смях и песни се връщаха в село.* Елин Пелин. *Там е тъй хубаво! Когато ида там, не ми се връща тук.* Ст. Костов. □ **Да ти се връща** — отговор на пожелание: да ти се случи същото.

връ́щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* връщам *и от* връщам се. *На връщане тя мина по голямата улица.* Елин Пелин. *Няма връщане назад.*

вря, вриш, *мин. св.* врях, *мин. действ. прич.* врял, -а, -о, *мн.* врѐли, *несв.* **1.** За течност — раздвиждам се, достигам до състояние на кипене при загряване до известна температура и при определено налягане. *Водата ври при 100° С.* || *Разш.* Варя се в течност, която кипи. *В един голям медник ври и клока кукуруз.* Влайков. || *Прен.* Вълнувам се, бушувам. *Да бяха зверове, щяха да се сдавчат. Но човешката ярост само ври в гърдите.* Вазов. *Кръвта ми ври.* **2.** *Нар.* За вино — ферментирам. □ **Врял и кипял съм** (разг.) — много съм опитен. *Той е врял и кипял в политиката.* **Ври с ключ** — силно кипи, клокочи.

врява́, *мн.* няма, *ж.* Силен безреден шум от високо говорене, от викове и крясъци; глъчка. *Изведнаж се чу страшна врява — лай, ръмжене, писък и — всичко утихна.* Йовков.

вря́звам, -аш, *несв.*; **врѐжа,** -еш, *мин. св.* вря̀зах *и* вреза̀х, *св.* С рязане правя вдлъбнатина в нещо.

вря́звам се, -аш се, *несв.*; **врѐжа се,** -еш се, *мин. св.* вря̀зах се *и* вреза̀х се, *св.*, *сред.* **1.** Навлизам с рязане. *Палешникът дълбоко се вряза в ровката целина.* Влайков. || *Прен.* Правя да остане трайна следа; запечатвам се. *Подхванал е той една много хубава песен. Дълбоко се врязва тя в паметта ми.* Влайков. **2.** Вдавам се, вдълбавам се навътре в нещо. *Той прави няколко пъти опити да купи нивата, която се врязваше в мястото му.* Елин Пелин. *Той се ядосваше, сънът бягаше от очите му, а двете бръчки от страни на устните се врязаха по-дълбоко.* Кр. Григоров.

вря́зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* врязвам *и от* врязвам се.

вряк *междум.* За наподобяване врякане на жаба. *Жаба вика: вряк! вряк! вряк! | имам хубав жабуняк.* Ст. М. Попов.

вря́кам, -аш, *несв.* За жаба — издавам глас вряк. *Жабите врякат.* || Издавам звукове, подобни на жабешко врякане. *Децата врякат. Стига си врякал!*

вря́кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* врякам.

вря́квам, -аш, *несв.*; **вря́кна,** врѐкнеш, *мин. св.* вря̀кнах *и* врекна̀х, *св.* Врякам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Детето врякна и млъкна.*

вря́кна. Вж. в р я к в а м.

врял, -а, -о, *мн.* врѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* вря. **2.** Като *прил.* — за течност: много горещ; кипял. *Войниците да перат дрехите си във вряла вода.* Йовков. □ **Врели-некипели** (разг.) — празни приказки, глупости. *Приказват врели-некипели.*

вря́свам, -аш, *несв.*; **вря́сна,** врѐснеш, *мин. св.* вря̀снах *и* вресна̀х, *св.* Вряскам веднаж или няколко пъти по веднаж.

вря̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* врясвам.

вря̀скам, -аш, *несв.* Издавам врясък; врещя. *От дворовете врясхаха ярета, мучаха крави.*

вря̀скане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вряскам.

вря̀сна. Вж. врясвам.

вря̀сък, *мн.* -ци, *м.* Вик, подобен на врещене на коза. *Настича се отвсякъде народ | подгонен; викове и женски писък, врясък | детински.* П. П. Славейков.

все[1] *местоим. Остар.* **1.** Всички. *Кръчмарите по турските села — все българи — бяха привикнали да братуват с турците.* Вазов. *Райка бе събрала десетина момичета, все свои екранки.* Влайков. **2.** *Остар.* Всичко. *Заспало все, и пусти речни брегове; | едвам е чут като шуртят водите.* П. Р. Славейков. *Като питаш, да ти кажа — поде Моско бавно с равен глас. — Все добро. Дивеч колкото щеш, вино малко, ама сладко.* Ст. Загорчинов.

все[2] *неизм., прил.* Цял; всичкият, всичката, всичкото. *От все сърце. Със все сила.*

все[3] *нареч.* **1.** За място — всъде, всякъде, навсякъде, навред. *Където погледнеш: назад, напред, долу, горе — все бук.* Вазов. **2.** За време — непрекъснато, постоянно, всякога. *Снегът все вали и се лепи по стъклата на прозорците.* Елин Пелин. *Где, момче, ума ти фърка? | Все навън ти са очите.* Яворов. *Напред! И все напред! Към подвизи и слава.* П. П. Славейков. **3.** За допускане или предполагане, че нещо може да бъде — навярно, вероятно. *Те все ще са чели на тези езици нещо.* П. П. Славейков. *Лисицата все ще влезе в клопката.* Йовков. *Все някой ще да го е видял.* **4.** Пред сравн. степен — за засилване: още повече. *И все по-зловещо небето тъмнее, | и все по се мръщи студената нощ, | и все по-горещо дружината пее.* Яворов. □ **Все едно** — безразлично, равносилно, еднакво. **Все още** — и до сега. **Все пак** — въпреки всичко, при все това. **Все така, все тъй** — също така, също тъй. **Все то** (разг.) — все едно.

все-. Първа съставна част на сложни думи: а) Със значение о б щ н а в с и ч к и, напр. в с е с л а в я н с к и, в с е н а р о д е н, в с е с ъ ю з е н. б) Със значение на превъзх. степен; най, напълно, пре-, напр. в с е м ъ д ъ р, в с е с и л е н.

всебла̀г, -а, -о, *прил.* (цсл.). Един от епитетите на бога — най-благ от всички; преблаг.

всебъ̀лгарски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до всички българи и до всичко българско; общобългарски.

всевѝшен, *мн.* няма, само *м., прил. Църк.* **1.** Епитет на бога — който стои над всичко в света. *И птичките с песни славословят твореца всевишни.* Елин Пелин. **2.** Като *същ. м.* **всевишният** — господ. *Ще запитате — | знам — | и за дявола, | и за всевишния.* Хр. Радевски.

всевла̀стен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил. Книж.* Който има власт над всичко. *Всевластен господар.*

всевла̀стие, *мн.* няма, *ср.* Властвуване, власт над всичко.

всевла̀стно. *Нареч. от* всевластен. *Страх и смут облада душата му всевластно.* Ст. Загорчинов.

всевъзмо̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се състои от най-различни видове или има най-различни качества; най-разнообразен, най-различен, всякакъв. *В своя чифлик хаджи Генчо храни всевъзможни животни, а най-повече мисирки, гъски, кокошки.* Каравелов. *Всевъзможни доводи. Всевъзможни пречки.*

всегда̀ *нареч. Остар.* Винаги, всякога. *Да работим! Няма тук оръжье | по-велико, силно от труда. | Само то е вярно и не лъже | и победоносно е всегда.* Вазов.

всегда̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Остар.* Всякогашен. *Мързелът е враг, другар всегдашен | на теглата, брат е на срамът.* Вазов.

вседнѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Рядко.* Всекидневен. *Вседневна грижа.*

вседнѐвно. *Рядко. Нареч. от* вседневен. *И тъмний вид на тез страдалци мълчаливи | вседневно съвестта народна ще терзай.* К. Христов.

всезна̀ен, -айна, -айно, *мн.* -айни, *прил. Рядко.* Всеизвестен. *Всезнайна истина.*

всеизвѐстен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* Който е известен, познат на всички; общопознат, общоизвестен, всезнаен. *Всеизвестна личност.*

всеизвѐстно. *Нареч. от* всеизвестен.

всека̀. Вж. всичам.

всѐки, вся̀ка, вся̀ко, *дат.* всекиму *и* (диал.) вся̀кому, *вин.* всекиго *и* (диал.) всякого, *местоим.* Който и да е от всички. *Очите ѝ били черни като тая черна нощ и всеки, когото поглеждала, умирал от любов по нея.* Елин Пелин. *Защитата на отечеството е върховен дълг и въпрос на чест за всеки гражданин.* Конст., чл. 27. *От всекиго според способностите, всекиму според потребностите.* ИВКП(б). *Вдъхни всекиму, о боже, | любов жива за свобода.* Ботев. *Всяко зло за добро.* Погов. □ **За всеки случай** — ако се яви нужда. **На всяка цена** (разг.) — непременно.

всѐкиго. Вж. всеки.

всекиднѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който става всеки ден. *Той беше доволен от днешния ден и, с ревността на древен летописец, готвеше се да напише всекидневното си съобщение.* Йовков. *Всекидневни грижи. Всекидневна работа.*

всекиднѐвие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Което става еднообразно всеки ден; ежедневие. *Героите му* (на Марк Твен) *са хора от всекидневието, типове от малкия град на Америка.* Сп. Септември, 1951 г.

всекиднѐвно. *Нареч. от* всекидневен. *Всекидневно пристигат нови летовници.*

всекиднѐвник, *мн.* -ци, *м.* Вестник, който излиза всеки ден.

всѐкиму. Вж. всеки.

вселѐна, *мн.* няма, *ж.* Целият свят; всемир. *Очи тъмнеят, глава се люшка, | уста проклинат цяла вселена.* Ботев. *Патроните липсват, но волите траят, | щикът се пречупва — гърдите остаят | и сладката радост до крак да измрат | пред цяла вселена на тоз славен рът.* Вазов.

вселѐнски, -а, -о, *прил. Църк. Остар.* Който се отнася до всички православни църкви. *Вселенски събор. Вселенски патриарх.*

вселя̀. Вж. вселявам.

вселя̀ се. Вж. вселявам се.

вселя̀вам, -аш, *несв.*; **вселя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Книж. Остар.* Вдъхвам, внушавам някому някаква мисъл, чувство. *Всели, боже, у сърца ни | обич към народа.* П. Р. Славейков. *Хубава си, моя горо, | миришеш на младост, | но вселяваш в сърцата ни | само скръб и жалост.* Каравелов. *Вселявам ужас.*

вселя̀вам се, -аш се, *несв.*; **вселя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., възвр. Книж.* Въдворявам се, настанявам се. *Градини гдето бяха, там пустош се всели.* П. П. Славейков. *От где такава сила | в гърди ви се вселила | за жертви и за бран?* Вазов.

вселя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вселявам *и от* вселявам се.

всемѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (рус.). Който става със всички възможни средства. *Нова демократична България е призната от Съветския съюз, който ѝ оказва всемерна помощ.* В. Коларов.

всемѐрно. *Нареч. от* всемерен.

всемилостѝв, -а, -о, *прил. Остар.* Епитет на бог или на цар — най-милостив, всякога милостив. *Благодаря за тая висока чест, всемилостиви господарю.* Вазов.

всемилостѝво. *Нареч. от* всемилостив. *Султанът всемилостиво ще подари свободата на народа ни* (ирон.). Ботев.

всемѝр, *мн.* няма, *м. Поет.* Всесвет, вселена. *Слънца, слънца в простора необятен. | Где бързат? Где всемирът е запратен?* К. Христов.

всемѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Всесветски, световен. *Всемирен конгрес. Всемирно изложение.*

всемогъ̀щ, -а, -о, *прил. Книж.* Който има голяма и неограничена мощ; всемощен, всесилен. *Той е последний цар, живял | във благоденствие и мир — и завещал | на синовете си държава всемогъща.* П. П. Славейков.

всемогъ̀щество, *мн.* няма, *ср. Книж.* Качество на всемогъщ; всесилие.

всемо̀щен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил. Книж.* Всемогъщ, всесилен. *Като борец и мене откалиха | всемощното време | и вечната съдба — | и мои и твои властелини.* П. П. Славейков.

всемъ̀дър, -дра, -дро, *мн.* -дри, *прил. Книж.* Който е най-мъдър от всички; премъдър. *Всемъдър властелин.*

всенаро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* В който участвува целият народ; общонароден. *Всенародно празденство. Всенародно въстание.* || Който засяга цял народ. *Всенародна скръб. Всенародно бедствие.*

всено̀щен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* Само в съчет. **всенощно бдение** (църк.) — нощна черковна служба.

всеобѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Всеобхватен.

всеобхва̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който обхваща, обсяга всичко. *Всеобхватна мисъл.*

всеобхва̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* всеобхватен.

всео̀бщ, -а, -о, *прил.* Който се отнася до всички или се проявява от всички. *Всеобща почит. Всеобщо въстание. Всеобщо избирателно право. Всеобщо внимание. Всеобща история* (остар.).

всео̀бщо. *Нареч. от* всеобщ. *Всеобщо възприета система.*

всеопрощѐние, *мн.* -я, *ср. Църк.* Опрощаване на всички прегрешения и обиди. *Душата ми всеопрощение огря. | Враг взе подадена ръка.* Вазов.

всеотда̀ен, -а̀йна, -а̀йно, *мн.* -а̀йни, *прил.* Който е готов, способен за всички жертви. *Всеотдайна любов към народа.*

всеотда̀йно. *Нареч. от* всеотдаен. *Да служим на народа така, както безкористно и всеотдайно му служеше Христо Ботев.* Г. Димитров.

всеотда̀йност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* всеотдаен. *Служа с всеотдайност.*

всепобѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Книж.* Който побеждава всичко. *Но щом се запря — притъмня му в очите | и наземи грохна без свест, |...| Забравила бе го смъртта всепобедна: | свести се той привечер пак.* К. Христов.

всеприза̀т, -а, -о, *прил.* Който е признат от всички; общопризнат. *Всепризнат талант. Всепризната истина.*

всесвѐт, *мн.* няма, *м.* Всемир, вселена.

всесвѐтски, -а, -о, *прил.* Общ за целия свят; световен.

всесѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който има голяма, неограничена сила; всемогъщ. *Безумье обвлада тщеславния Крез. |...| Война срещу перси всесилни той вдигна.* П. П. Славейков. *Всесилен владетел.*

всесѝлие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Качество на всесилен; всемогъщество.

всесла̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Остар.* Който е най-прославен от всички; преславен. *Всеславен владетел.*

всеславя̀нски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до всички славяни; общославянски. *Дивни Крали Марко! Всеславянска славо, |...| Ти векове с твойто име си пълнил!* Вазов. *Всеславянски конгрес.*

всестра̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който обхваща нещо от всички страни, изцяло; всеобхватен. *Разчистен е пътят за всестранното изграждане на нашата млада Народна република.* Г. Димитров. || Който обхваща неща от разни области. *Всестранни знания. Всестранна помощ.*

всестра̀нно. *Нареч. от* всестранен. *Всестранно развит човек.*

всесъю̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* (рус.). Който е общ на целия Съветски съюз. *Всесъюзен конгрес. Всесъюзна академия на науките.*

всеуважа̀ван, -а, -о, *прил.* Който се уважава от всички. *Всеуважаван професор.*

всеуслиша̀ние, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Само в съчет. **на всеуслишание** (остар.) — за да бъде чуто от всички. *Заявявам на всеуслишание.*

всеця̀л, -а, -о, *прил.* Цял, целокупен.

всеця̀ло *нареч.* Напълно, съвсем. *Нашият народ е всецяло зает със своя творчески труд.* Г. Димитров.

всѐя. Вж. всявам.

всея̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който яде всякаква храна. *Свинята е всеядно животно.*

вси *местоим. Остар.* Всички. *Нека всякой брат наш да чете, да помни, | ... | че и ний сме дали нещо на светът | и на вси славяни книга да четат.* Вазов. *Простираше се по вси страни безконечно, тъмнозелено, леко развълнувано море от борове.* Вазов.

вса̀нца, *мн., местоим. Диал.* Само за лица— всички. *Хайде, разказвай — извикахме всинца.* Ал. Константинов.

вса̀чки, *мн., местоим.* Отделни единици, взети заедно. *Съдилищата прилагат законите точно и еднакво спрямо всички граждани.* Конст., чл. 56.

вса̀чкият, всѝчката, всѝчкото, *мн.* всѝчките, *местоим.* Целият. *Тук си държах всичкото богатство — петстотин жълтици.* Елин Пелин. *Всичкият му яд се повдигна сега срещу него.* Йовков. *Пред него веднага се откри със всичката светлина и спокойна красота полето.* Елин Пелин. □ **Не съм с всичкия си (ум)** (разг.) — побъркан съм.

всѝчко[1] *местоим., ср.* **1.** Всяко едно нещо. *Дворът изметен и изчистен, няма нищо да ти се изпречи на пътя: всичко прибрано, всичко на мястото си.* Влайков. **2.** Цялост, общност от всички неща. *Но иди, майко, у дома | и с сърце всичко разкажи | на мойте братя невръстни.* Ботев. *Житие велико, заради което | той забрави всичко, дори и небето!* Вазов. *Тежка юнска жега трепереше във въздуха и всичко умърлушено мълчеше в задухата.* Елин Пелин. □ **Всичко на всичко** (разг.) — общо. **Отгоре на всичко** (разг.) — свръх това. **Преди всичко** — на първо място.

всѝчко[2] *нареч.* Общо, изцяло. *Той живял всичко 70 години.* Вазов.

вслѐдствие *предл.* В съчет. **вследствие на** — като последица от, поради, по причина на. *Той беше затворен вследствие на една погрешка.* Величков. □ **Вследствие на това** (книж.) — по тая причина.

вслу̀шам се. Вж. вслушвам се.

вслу̀швам се, -аш се, *несв.*; **вслу̀шам се,** -аш се, *св., сред.* **1.** Напрягам слуха си, за да доловя звук, говор, шум и пр.; услушвам се. *И тя пак се вслуша, като че искаше да познае тия гласове.* Вазов. *Всички се заглеждат на изток и се вслушват. От тая сутрин откъм позициите се чуваха топовни гърмежи.* Йовков. **2.** *Прен.* Взимам под внимание. *Той не се вслушва в никакви съвети.*

вслу̀шване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вслушвам се.

всмъ̀рквам, -аш, *несв.*; **всмъ̀ркна,** -еш, *мин. св.* всмъ̀ркнах, *св.* Смърквам навътре веднаж или няколко пъти.

всмъ̀ркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* всмърквам.

всмука̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Техн.* Който всмуква течност или въздух. *Всмукателна инсталация. Всмукателна помпа.*

всму̀квам, -аш, *несв.*; **всму̀кна,** -еш, *мин. св.* всму̀кнах, *св.* Поемам течност или въздух веднаж или няколко пъти със смукане.

всму̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* всмуквам.

всму̀кна. Вж. всмуквам.

всму̀ча, -еш, *мин. св.* всму̀ках, *св.* Всмукна.

всмърдя̀ се. Вж. всмърдявам се.

всмърдя̀вам се, -аш се, *несв.*; **всмърдя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -я̀х се, *св., сред.* Добивам лош дъх; въвонявам се.

всмърдя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* всмърдявам се.

всред *предл.* **1.** За означаване на мястото, в което се намира един предмет; на средата, по средата, сред, между. *Всред широкия двор се издигаше високо и право като стрела самотен, кичест бор.* Елин Пелин. *Хорото се въртеше и люшкаше лудешко всред тънък облак прах.* Вазов. *Държавата разпространява здравна просвета всред народа.* Конст., чл. 81. **2.** За означаване, че известно действие се извършва в средата на определено време. *И пируват юнаци отбрани —... А турчин ги дебне из тъмни балкани —... | всред нощ като буря връз тях налетява.* К. Христов. *Господа, всред лято сме, но не забравяйте да си вземете дрехи като за зима.* Вазов. **3.** За означаване, че действието се развива при известни обстоятелства; посред, във. *Бай Мичо Бейзадето беше извън себе си и всред общия вик и глъчка разпалено разгромяваше Турция.* Вазов.

встранѝ *нареч.* На страна, от страна. *Нашият стар, предпазлив шофьор спираше колата встрани, почти в канавката.* Вежинов. *Встрани от каменната ограда и доста надалеко сред поляната се виждаше една старовремска могила.* Йовков.

встрастя̀ се. Вж. встрастявам се.

встрастя̀вам се, -аш се, *несв.*; **встрастя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Увличам се страстно; пристрастявам се.

встрастя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* встрастявам се.

встъ̀пвам, -аш, *несв.*; **встъпя̀,** -иш, *мин. св.* встъ̀пих, *св.* **1.** *Рядко.* Влизам с ходене, навлизам в нещо. *Но тя уплашено видя, че Колчо встъпваше вече на прага на портата.* Вазов. *И встъпи бавно гостът в тъмний пруст.* К. Христов. **2.** *Прен.* Започвам, навлизам. *Нашата страна встъпва в нов етап на своето развитие.* Г. Димитров. □ **Встъпвам в брак** — сключвам брак. **Встъпвам в длъжност** (канц.) — поемам изпълнението на определена длъжност. **Встъпвам във владение** (юрид.) — добивам права на законен собственик.

встъ̀пване. *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* встъпвам. *Акт за встъпване в длъжност.*

встъпѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се извършва при встъпване, при започване; начален, уводен. *Встъпителна глава на съчинение. Встъпително слово. Встъпителна вноска.* □ **Встъпителна лекция** — първа лекция на новоназначен университетски преподавател.

встъплѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж. Остар.* Начална част на слово, реч, литературно или музикално произведение; въвод, увод. || Начален етап на дадено събитие. *Въздушните нападения са подготовка и встъпление към същинското и масово нахлуване на англо-американците.* В. Коларов.

встъ̀пя. Вж. встъпвам.

встъ̀пям, -яш, *несв.* Встъпвам.

всу̀е *нареч.* (рус.). *Книж. Остар.* Напусто, напразно. *Тирани, всуе се морите, | не се гаси туй, що не гасне.* Вазов. *Не всуе с нашта кръв поена е земята — | изгря зорницата на бъдещите дни из нея.* П. П. Славейков.

всъдѐ *нареч. Нар.* На всяко място, по всички места; всякъде, навсякъде, навред. *Тия песни придружават неволника народ всъде, при всички обстоятелства на живота му.* П. П. Славейков. *Аз всъде бях и всичко запокитих, | ти с мене скромна се уедини, [. . .,] другарко моя, моя волна мисъл.* Яворов. *Но стига той. И вижда всъде горест.* Смирненски.

всъщност *нареч.* В действителност, наистина. *Свободен съм уж, а ето че всъщност нямам нито нужното време, нито нужното разположение.* Влайков.

всяв̀ам, -аш, *несв.*; **всѐя,** -ѐеш, *мин. св.* всях, *прич. мин. действ.* всял, *мн.* всѐли, *прич. мин. страд.* всян, *мн.* всѐни, *и* всят, *мн.* всѐти, *св.* Всаждам, предизвиквам, създавам, възбуждам. *Мисълта, че може би наистина има отстъпление, постепенно всява тревога в душите.* Л. Стоянов. *Всявам ужас. Всявам раздор. Всявам паника.*

всяв̀ане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* всявам.

всяк, -а, -о, *местоим. Диал. Рядко.* Всеки. *Всяк ден „сбогом" казват връзки стари, | всяк ден липсва някой близък тук.* Вазов.

вся̀как *нареч.* По всякакъв начин. *Райка много обичаше и почиташе дяда си и всякак гледаше да го слуша.* Влайков. *Той всякак гледаше да направи нещо добро, да се издигне в очите на селяните.* Йовков.

вся̀какъв, -ква, -кво, *мн.* -кви, *местоим.* Всевъзможен, най-различен, какъвто и да е. *Имаше всякакви дири: на зайци, на яребици, на лисици.* Йовков. *Великата цел заслужава всякакви жертви.* Г. Димитров.

вся̀кога *нареч.* Във всяко време, всеки път, винаги. *По неговото мъничко лице всякога играеше една чиста, нехайна усмивка.* Елин Пелин. *Райка, всякога хубава и мила, тоя път изглеждаше още по-хубава и по-мила.* Влайков.

вся̀когаж *нареч. Нар.* Всякога.

вся̀когашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Разг.* Който съществува всякога, винаги; постоянен. *Природата на Унгария — това е всякогашният фон на песните, в които Петьофи изобразява унгарския живот.* П. П. Славейков.

вся̀кого. Вж. в с е к и.

вся̀кой, -я, -е, *местоим.* Всеки. *Суеверните вярват и казват, че всякой извор, кладенец, вир имат местни стихии, хали, които ги владеят.* П. Р. Славейков.

вся̀кому. Вж. в с е к и.

вся̀къде *нареч.* На всяко място, по всички места; всъде, навред. *Той беше невидим, фантом или сянка, | озове се в черква, мерне се в седянка, | покаже се, скрий се без знак и без след, | навсякъде гонен, всякъде приет.* Вазов.

вся̀чески *нареч.* (рус.). По всякакъв начин; всякак. *Правилно оценявайки значението на народната спестовност, нашата народна власт всячески я насърчава и покровителствува.* Раб. дело, 1950 г.

вта̀сам. Вж. в т а с в а м.

вта̀свам, -аш, *несв.*; **вта̀сам,** -аш, *св.* (гр.). **1.** За тесто — бухвам, шупвам, ставам готов за печене. *Заранта с така шупналия квас ще замеся тестото и тогава квасникът втасва по-скоро.* Влайков. **2.** *Разг.* За ястие — ставам готов; увирам, опичам се. *Бързайте, момчета, бързайте, че качамакът втасва.* Влайков. **3.** *Диал.* За плодове и храни — узрявам. *Всичко втасва и зрее така чудно, щото да го вземеш от нивата и да го туриш в хамбара.* Каравелов. **4.** *Диал.* Довършвам, привършвам известна работа. *За едни поли, които едвам втасва за два дни, плащат ѝ по сто пари.* Влайков. || *Разг.* Ставам готов. *Втасах с готвенето.* □ **Втасах я** (разг.) — попаднах в неприятно, тежко положение. *Сега я втасахме. Да видим как ще се оправим.*

вта̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* втасвам.

втвърдя̀. Вж. в т в ъ р д я в а м.

втвърдя̀ се. Вж. в т в ъ р д я в а м с е.

втвърдя̀вам, -аш, *несв.*; **втвърдя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане твърдо, кораво; вкоравявам. *Мразът втвърдява земята.*

втвърдя̀вам се, -аш се, *несв.*; **втвърдя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам твърд; вкоравявам се. *Калчо извади и от земния благословен хлебец, който бе се втвърдил.* Елин Пелин.

втвърдя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втвърдявам *и от* втвърдявам се.

втека̀ се. Вж. в т и ч а м с е.

втеля̀вам се, -аш се, *несв., сред. Разг.* Правя се, че не разбирам, не зная; преструвам се на глупав. *Колчем сме му позагатвали да даде за обща работа, все се втелява.* Вазов.

втеля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втелявам се.

втечня̀. Вж. в т е ч н я в а м.

втечня̀вам, -аш, *несв.*; **втечня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Превръщам газообразно тяло в течност. *Втечнявам водни пàри.* **втечнявам се, втечня се** *сред.*

втечня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* втечнявам *и от* втечнявам се. *Пусната е в движение машина за улавяне и втечняване на бензиновите пàри, които излитат при обработването на каучука.* Раб. дело, 1950 г.

вти̇̀кам, -аш, *несв.* Втиквам. *Па да берат жълто цвете | и китки да вият, | под шапките да ги втикат.* Каравелов. **втикам се** *възвр.*

вти̇̀квам, -аш, *несв.*; **вти̇̀кна,** -еш, *мин. св.* вти̇̀кнах, *прич. мин. страд.* вти̇̀кнат, *св.* Тикам навътре; вкарвам, пъхам, забучвам. *Бащин нож втикна на пояс | и пушката грабна.* Вазов. || Въвирам, мушвам, пъхвам. *Взел под мишница книжката и таблата си, под другата мама ми втиква извадената изпод стълбата суха цепеница.* Влайков. **втиквам се, втикна се** *възвр.*

вти̇̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втиквам *и от* втиквам се.

вти̇̀кна. Вж. в т и к в а м.

вти̇̀чам се, -аш се, *несв.*; **втека̀ се,** втечѐш се, *мин. св.* втѐкох се, втѐче се, *прич. мин. действ.* втѐкъл се, -кла се, -кло се, *мн.* -кли се, *св., сред.* За вода — влизам в море, езеро или река; вливам се. *В реката тук се втичаше вада от един вир.* Ст. Загорчинов.

втѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* втичам се.

вто̀ра *ж. Мат.* Само в съчет. с числ. бройни — половина. *Една втора.*

втора̀ча. Вж. вторачвам.

втора̀ча се. Вж. вторачвам се.

втора̀чвам, -аш, *несв.*; **втора̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За поглед, очи — вперям, впивам, спирам продължително; втренчвам. *Мишка* (конят) *разбра нежния смисъл на тия думи, дига уши и вторачва умни очи във водача.* Вазов. *Той още по-напрегнато вторачи поглед в коляното си.* Елин Пелин.

втора̀чвам се, -аш се, *несв.*; **втора̀ча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Вглеждам се продължително и настойчиво в нещо; втренчвам се, взирам се. *Той сядаше до огнището на стола, вторачваше се някъде и не шаваше.* Елин Пелин.

втора̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вторачвам *и от* вторачвам се.

втора̀чен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* вторача. *Очите му бяха вторачени в смъртния образ на Лалка.* Вазов. 2. Като *прил.* За поглед — съсредоточен, впит, вперен. *Струваше му се, че по стъпките му върви брат му и го пронизва с вторачен поглед.* Елин Пелин.

втора̀чено. *Нареч. от* вторачен. *Гроздан трепва и вторачено се заглежда нататък.* Йовков.

вто̀ри, -а, -о, *числ. поредно.* 1. Който следва подир първия. *Много неща сега се припомваха и се разказваха не за първи и не за втори път.* Йовков. || За различаване на лица с еднакви имена. *Не се считам по-долна, отговори троснато Иванова първа, която носеше тая прикачка за отличие от друга Иванова, която пък се викаше втора.* Вазов. *Иван Асен Втори.* 2. Друг, равен на него. *Кат Русия няма втора / тъй могъща на света.* П. Р. Славейков. *Че кака Венковица — има ли втора като нея.* Влайков. || Който замества същинския. *Ти си моята втора майка, / от дете невръстно те знам.* Хр. Радевски. 3. Който е по-маловажен, по-малоценен; второстепенен. *Стока от второ качество. Цигари второ качество. Вагон втора класа. Остава на втори план.* □ **Втора природа** — дълбоко вкоренен навик. **Втора ръка** — а) За тютюн и под. — от второ бране. б) Второ качество. *Втора ръка стока.* **Втори петли** (нар.) — рано преди съмване, когато петлите пеят втори път. **До второ нареждане** (канц.) — докато последва ново разпореждане. *Преустановиха прегледа на деца до второ нареждане.* **От втора ръка** (разг.) — не направо от първоизточника. **Свиря втора цигулка** — имам второстепенно значение.

вторѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Книж.* 1. Който се явява като следствие от нещо. *Материята е първична, съзнанието — вторично.* 2. Който по значение дохожда на второ място; второстепенен, несъществен. *Това има вторично значение. Вторичен въпрос.*

вто̀рник, *мн.* -ци, *м.* Вторият ден на седмицата, след понеделник.

вто̀рничен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* вторник. *Вторничен пазар.*

вто̀ро *нареч.* За означаване на нещо, което идва на второ място. *За какво е даден под съд вашият вестник? — Първо, защото осъдихме поведението на Пазарджишката полиция и второ — за статии против руския цар и руското правителство.* Ал. Константинов.

второ-. Първа съставна част на сложни думи със значение втори, напр. второкачествен, второразреден и под.

второабра̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Остар.* Който се отнася до втори брак. *Второбрачно дете.*

второгодѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* 1. Който се отнася до втората година. *Второгодишен изпит.* 2. Който в развитието си е влязъл във втората година. *Второгодишно растение.*

второго̀дник, *мн.* -ци, *м.* Ученик, който повтаря класа; повтарач. *Трябва да се обсъдят мерки за намаляване броя на второгодниците.* Раб. дело, 1950 г.

второжѐнец, *мн.* -нци, *м.* Мъж, женен втори път.

второклàсен[1], -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който е от по-долно качество, по-ниска степен; второразреден. *Второкласен билет. Второкласен вагон.*

второклàсен[2], -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който се отнася до втори клас в училище. *Второкласен учебник. Второкласен ученик.*

второклàсник, *мн.* -ци, *м.* Ученик от втори клас. *Той е вече второкласник.*

второклàсница *ж.* Ученичка от втори клас.

второразрѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който по качество стои на второ място; второкласен. *Второразреден ресторант.* 2. При подразделение по известни белези — който е от втори разред, от втора група. *Второразредни глаголи* (грам.).

второстѐпенен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който по значение стои на второ място; не главен. *Второстепенен въпрос. Второстепенно значение. Второстепенна роля.*

втрѐнча. Вж. втренчвам.

втрѐнча се. Вж. втренчвам се.

втрѐнчвам, -аш, *несв.*; **втрѐнча,** -иш, *мин. св.* втрѐнчих, *св.* За поглед, очи — спирам продължително; вперям, впивам, вторачвам. *Дядо Йордан втренчи поглед надолу към селото.* Елин Пелин. **втренчвам се, втренча се** *възвр. Изведнаж очите му се втренчиха на едно място и се разшириха от ужас.* Йовков.

втрѐнчвам се, -аш се, *несв.*; **втрѐнча се,** -иш се, *мин. св.* втрѐнчих се, *св., сред.* Вглеждам се продължително и настойчиво; вторачвам се.

втрѐнчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* втренчвам *и от* втренчвам се.

втрѐнчен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* втренча. 2. Като *прил.* За поглед, очи — вперен, впит, съсредоточен. *Той дълго стоя там с подпряна на длан глава, с очи, втренчени неподвижно в тъмнината.* Елин Пелин.

втреса̀. Вж. втрисам.

втрещѐн, -а, -о, *прил.* Който стои неподвижен с вторачени от ужас или изненада очи; вцепенен. *Дебрянски остана като втрещен от тая неочаквана вест.* Вазов. *И чучур червен / бликна и затече, и Кочо втрещен / погледна детето. То плачеше клето!* Вазов.

втрещѐно. *Нареч. от* втрещен. *Еньо продължаваше да го гледа втрещено.* Йовков.

втрещя̀ се. Вж. в т р е щ я в а м с е.

втрещя̀вам се, -аш се, *несв.*; **втрещя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Оставам неподвижен с втренчени, вперени в нещо очи; вцепенявам се. *Човекът се втрещи от тоя вик и застана като вцепенен зад вратата.* Елин Пелин. *Болярите, които му остаяха още верни, се смаяха, втрещиха се.* Вазов.

втрещя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втрещявам се.

втрѝсам. Само *безл.* **втрѝса ме,** *несв.*; **втресѐ ме,** *мин. св.* втрѐсе ме, *св.* **1.** Почва да ме тресе. *Здрав човек беше, като канара, а една вечер си дойде, седна в къта до огъня и го втресе.* Йовков. *Втресло го точно срещу деня на годишното събрание.* Чудомир. **2.** Тресе ме от време на време. *Често го втриса.*

втрѝсане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втрисам.

втрѐсвам, -аш, *несв.*; **втрѐсна,** -еш, *мин. св.* втрѐснах, *прич. мин. страд.* втрѐснат, *св.* Ставам противен; дотягам, омръзвам. *Едно и също ядене втръсва. Втръсва ми от лекарства.* **втръсвам се, втръсна се** *сред. Християнин съм смирен и прост | и постил съм през цял живот, | но, бога ми, на тоз народ | се втръсна, братко мой, от пост.* Смирненски.

втрѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* втръсвам *и от* втръсвам се. *Ядох до втръсване.*

втрѐсна. Вж. в т р ъ с в а м.

вту̀рвам се, -аш се, *несв.*; **вту̀рна се,** -еш се, *мин. св.* вту̀рнах се, *св.*, *сред.* **1.** Влизам, навлизам някъде стремително; нахълтвам. *Втурнаха се ратаите | вътре като хала.* Вазов. **2.** Впускам се, хуквам, тичам в надпревара. *Недоизслушали до край думите на учителя, втурваме се с радостни викове навън.* Влайков. || Залавям се за нещо с увлечение. *Славейков избира друго поприще, в което се втурва с всичката своя млада енергия.* П. П. Славейков.

вту̀рване, *мн.* -ия. *Отгл. същ. от* втурвам се.

вту̀рна се. Вж. в т у р в а м с е.

втъка̀. Вж. в т ъ к а в а м.

втъка̀вам, -аш, *несв.*; **втъка̀,** втъчѐш, *мин. св.* втъка̀х, *св.* Вмъквам, вкарвам в плат чрез тъкане. *В плата са втъкани червени нишки.*

втъка̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* втъкавам.

втъ̀квам, -аш, *несв.*; **втъ̀кна,** -еш, *мин. св.* втъ̀кнах, *прич. мин. страд.* втъкнат, *св.* Забождам в нещо; затъквам. *Всякой благодари (за цветето) и го втъква на гърди или на чело.* Вазов.

втъ̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втъквам.

втъ̀кна. Вж. в т ъ к в а м.

втълпя̀. Вж. в т ъ л п я в а м.

втълпя̀вам, -аш, *несв.*; **втълпя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя да се възприеме, запомни нещо; налагам на съзнанието. *Истини здрави в душите втълпявайте.* Вазов. *Втълпявам мисли.* **втълпявам се, втълпя се** *страд.* и *сред. Втълпило ти се е в ума нещо, па и ти не знаеш какво е.* Влайков.

втълпя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* втълпявам *и от* втълпявам се.

вуз, ву̀зът, ву̀за, *мн.* ву̀зове, *м. Съкр.* Висше учебно заведение.

ву̀зовски, -а, -о. *Прил. от* вуз. *Вузовска програма.*

ву̀йна *ж.* Жена на майчин брат.

ву̀йнин, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на вуйна. *Вуйнин син.* **2.** Като *същ. мн.* **вуйнини** (разг.) — домът и семейството на вуйна.

ву̀йчо, -то, *мн.* -вци, *м.* **1.** Майчин брат. *Прощавай, синко, прощавай, татко, чичо, вуйчо, прощавайте!* Ботев. **2.** *Разш.* Мъж на лелята. **3.** *Разш.* Братовчед на майката. □ **Имам вуйчо владика** (разг.) — имам подкрепата, покровителството на близко влиятелно лице.

ву̀йчов, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на вуйчо. *Аз съм здрав и вуйчов Димитър е здрав.* **2.** Като *същ. мн.* **вуйчови** — домът и семейството на вуйчо.

ву̀ла *ж.* (лат.). **1.** *Остар.* Писмено разрешение за венчавка, издадено от църковна власт. *Този петък не, а миналия, отишло на Антон Куйката момчето с годеницата си да си вадят вула за сватба.* Чудомир. **2.** *Истор.* Восъчен печат на писмо или на плик с писмо.

вулга̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (лат.). **1.** Който е груб; просташки, долен. *Вулгарна постъпка. Вулгарен език.* **2.** Който е прекалено упростен; изопачен. *Вулгарен материализъм.*

вулгариза̀тор *м.* Лице, което вулгаризира нещо. *Вулгаризатори на марксизма.*

вулгариза̀торски, -а, -о. *Прил. от* вулгаризатор. *Вулгаризаторски похват.*

вулгариза̀ция *ж.* Вулгаризиране.

вулгаризѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Предавам, излагам нещо в прекалено упростен, изопачен вид.

вулгаризѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вулгаризирам.

вулга̀рно. *Нареч. от* вулгарен. *Говоря вулгарно.*

вулга̀рност, -тта̀, *мн.* -и, *ж. Отвл. същ. от* вулгарен.

вулѝнка *ж.* (гр.). *Апт.* Малка капсулка с лекарство.

вулѝя *ж.* (гр.). *Нар.* Продълговата кожена торба за носене през рамо. *Давидко и Петър овчарят се стягаха, туряха във вулиите си хляб и по една бяла буца сирене.* Йовков.

вулка̀н *м.* (лат.). Планински връх, от който изригва лава, пепел и дим.

вулканиза̀тор *м.* **1.** Уред за вулканизиране. **2.** Работник, който се занимава с вулканизиране.

вулканиза̀ция *ж.* (лат.). Вулканизиране.

вулканизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Обработвам суров каучук със сяра, за да добие здравина, еластичност и др. качества. **2.** Изкърпвам гумени изделия с нагорещен каучук.

вулканизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вулканизирам.

вулканѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* вулкан. *Вулканични явления. Вулканична област.*

вулканѝчески, -а, -о, *прил.* Вулканичен.

вход, вхо̀дът, вхо̀да, *мн.* вхо̀дове, вхо̀да (сл. ч.), *м.* **1.** Място през което се влиза, гдето е вратата. *Вход на къща. Вход на пещера.* **2.** Влизане, достъп. *Вход свободен. Вход забранен. Вход с пропуски.* **3.** *Прен.* Сума, която се плаща за влизане в изложба, концерт и под. *Вход 2 лева.*

вхо̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който служи за вход, за влизане. *Входна врата.* **2.** Който важи, дава право за влизане. *Входен билет. Входна виза.*

входя̀щ, -а, -о, *прил.* (рус.). *Канц.* Който се отнася до постъпили заявления и писма в учреждение; входен. *Входящ номер. Входяща кореспонденция.* □ **Входящ дневник** (канц.) — книга за вписване на постъпили писма.

вцепенѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* вцепеня. **2.** Като *прил.* — който е в състояние на неподвижност; вдървен, скован. *Гроздан стоеше на стола неподвижен и вцепенен.* Йовков.

вцепенѐние, *мн.* няма, *ср.* Неподвижност, скованост, вдървеност; вцепененост.

вцепенѐно. *Нареч. от* вцепенен.

вцепенѐност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Състояние на вцепенен; вкованост, вдървеност. *Отдавна бях вече спокоен. Едно странно спокойствие, прилично на вцепененост.* Йовков.

вцепеня̀. Вж. в ц е п е н я в а м.

вцепеня̀ се. Вж. в ц е п е н я в а м с е.

вцепеня̀вам, -аш, *несв.*; **вцепеня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя някого да стане неподвижен, вдървен; сковавам. *Тия думи вцепениха всички.* Елин Пелин. *Болестта го вцепени.*

вцепеня̀вам се, -аш се, *несв.*; **вцепеня̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам неподвижен; вдървявам се, вковавам се. *Но тя се разболя, вцепени се цялата и след дълго и мъчително страдание почина.* Елин Пелин. *Изведнъж тъй ненадейно* (гората) *бълвна | куршуми, огън, дим и трясък срещу тях, | че те от ужаса на първия уплах | се вцепениха там.* П. П. Славейков.

вцепеня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вцепенявам *и от* вцепенявам се.

вчѐпкам. Вж. в ч е п к в а м.

вчѐпкам се. Вж. в ч е п к в а м с е.

вчѐпквам, -аш, *несв.*; **вчѐпкам,** -аш, *св. Рядко.* Хващам здраво, силно; вкопчвам, вклещвам. *Кому ще прости съдбата, която беше ни вчепкала в железните си лапи.* Величков.

вчѐпквам се, -аш се, *несв.*; **вчѐпкам се,** -аш се, *св.* **1.** *Сред.* и *взаим.* Улавям се, хващам се здраво о нещо или някого; вкопчвам се. *Детето се вчепка о майка си. Двамата се вчепкаха за косите.* **2.** *Взаим. Прен.* Влизам в остър спор.

вчѐпкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вчепквам *и от* вчепквам се.

вчѐра *нареч.* **1.** През деня, който е преди днешния ден. *Писмото беше пристигнало вчера по неизвестен канал.* Вазов. **2.** Неотдавна, неотколе, до скоро. *Завчера депутат, вчера търговец, днес инженер, а утре видя-щем.* Вазов. *Кога порасна малкото — вчера беше дете!* Елин Пелин.

вчѐрашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който е от вчера, който е бил или станал вчера. *Тя бе във вчерашната си нова премяна, защото днес беше неделя.* Вазов. *И вчерашният ден беше също тъй светъл и топъл юнски ден като днешния.* Е. Коралов. *Вчерашно ядене. Вчерашното събрание.* **2.** Доскорошен, неотдавнашен. *Аз съм селски син, вчерашен овчар.* Вазов. || *Прен. Разг.* Неопитен, незрял. *Вчерашно хлапе, на побелели коси ум ще дава!* Елин Пелин. *Не съм вчерашен.*

вчервѝвя се. Вж. в ч е р в и в я м с е.

вчервѝвям се, -яш се, *несв.*; **вчервѝвя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Ставам червив, хващам червеи. *Месото се вчервиви.*

вчѐсвам, -аш, *несв.*; **вчѐша,** -еш, *мин. св.* вчеса̀х, *св.* Оправям, приглаждам коса с гребен или четка; сресвам. *Гледай я, сякаш е мома, тъй си е вчесала косата.* К. Петканов. **вчесвам се, вчеша се** *възвр.*

вчѐсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вчесвам *и от* вчесвам се.

вчѐша. Вж. в ч е с в а м.

вчовеча̀. Вж. в ч о в е ч а в а м.

вчовеча̀ се. Вж. в ч о в е ч а в а м с е.

вчовеча̀вам, -аш, *несв.*; **вчовеча̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя някого да стане разумен и възпитан човек.

вчовеча̀вам се, -аш се, *несв.*; **вчовеча̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам разумен и възпитан човек.

вчовеча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вчовечавам *и от* вчовечавам се.

вшѝвам, -аш, *несв.*; **вшѝя,** вшѝеш, *мин. св.* вших, *прич. мин. страд.* вшит, *св.* Зашивам в нещо. *С магии, скритом вшити | в елека, той излизаше от къщи.* П. П. Славейков.

вшѝя. Вж. в ш и в а м.

вшутя̀вам се, -аш се, *несв., сред. Рядко.* Правя се на шут, шегувам се. *Мъчна работа, мъчна работа — отговаряше замислено хаджи Ахил. — Не се вшутявай! Обръсни ме и вземи си парите, че бързам.* Вазов.

вшутя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вшутявам се.

въ-. Вж. в-[3].

въ̀бел *м. Диал.* Кладенец, излак, геран. *Съседите носеха с кофи вода из въбелите си дворски.* Вазов.

във. Вж. в[2].

въведа̀. Вж. в ъ в е ж д а м.

въведѐние, *мн.* няма, *ср. Остар.* Встъпителна част; въвод, увод. *Въведение във философията.* □ **Въведение Богородично** — църковен празник, 4 декември.

въвѐждам, -аш, *несв.*; **въведа̀,** -ѐш, *мин. св.* въвѐдох, *св.* **1.** Водя някого да влезе вътре. *Появи се и Марга, посрещна гостите и ги въведе в къщи.* Йовков. *Тя ме отдръпва на страна да сторим път на човеците, които въвеждат конете в двора.* Влайков. || *Прен.* Въвличам, вкарвам. *Въвеждам в заблуждение.* **2.** Поставям начало на нещо. *Въвеждам нов метод на работа. Въвеждам ред.* **въвеждам се, въведа се** *страд.* □ **Въвеждам във владение** (юрид.) — давам законно право за владение на имот.

въвѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* въвеждам *и от* въвеждам се.

въвѝрам, -аш, *несв.*; **въвра̀,** -ѐш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Пъхам, вмъквам нещо в друго; втиквам, вкарвам, завирам. *Гъските хладнокръвно стоят*

на един крак, пощят се и въвират си главите под крилата. Каравелов. *Той се услушва една-две минути, па въвря ключа и бутна вратата.* Вазов. **въвирам се, въвра се** *възвр.* □ **Въвирам в очи** (разг.) — натрапвам, налагам на вниманието. **Въвирам под носа нещо някому** (разг.) — поднасям съвсем близо нещо някому. *При всяка нова чаша, която Петър му въвираше пълна под носа, той казваше: Стига, брате.* Елин Пелин. **Въвирам си носа** (разг.) — намесвам се без нужда.

въвиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въвирам *и от* въвирам се.

въвлека. Вж. въвличам.

въвличам, -аш, *несв.*; **въвлека**, въвлечеш, *мин. св.* въвлякох, *прич. мин. действ.* въвлякъл, -кла, -кло, *мн.* въвлекли, *прич. мин. страд.* въвлечен, *св.* **1.** С влачене правя някого или нещо да влезе вътре; вмъквам. *Бае Вездесъщов ме хвана под ръка и все така весел и усмихнат ме въвлече в кафенето.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Привличам към участие. *Въвличам във война. Въвличам в съревнование.*

въвличане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* въвличам.

въвод *м.* **1.** Въведение, встъпление, встъпителна част; увод. **2.** Въвеждане. □ **Въвод във владение** (юрид.) — даване законно право на владение.

въвонея се. Вж. въвонявам се.

въвоня. Вж. въвонявам.

въвонявам, -аш, *несв.*; **въвоня**, -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Изпълвам с воня, вмирисвам. *Изнеси ботушите, че въвониха стаята.*

въвонявам се *несв.*; **въвонея се**, -ееш се, *мин. св.* въвонях се, *св., сред.* Усмърдявам се, вмирисвам се.

въвра. Вж. въвирам.

въгарец, *мн.* -рци, *м.* **1.** Вид червей по говедата. Oestrus bovis. **2.** Подкожна раничка по говеда, причинена от този червей.

въглеводород *м. Хим.* Органическо вещество, съставено от въглерод и водород.

въглеводороден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* въглеводород. *Въглеводородни съединения.*

въгледобив, *мн.* няма, *м.* Добиване на каменни въглища. *Планът за въгледобива е изпълнен.*

въглекопач *м.* Работник, който копае въглища в мина; рудничар, миньор.

въглен *м.* **1.** Късче прегоряло, неизгаснало дърво. *На огнището тлееха няколко въглена, покрити с бяла пепел.* Ст. Загорчинов. *От печката паднаха няколко въглена и изгориха чергата.* || Изгаснало черно късче от прегоряло дърво и др. *Славка напълни ютията с въглени и ги разпали. Стана на въглен.* || Късче дървен въглен за рисуване или писане. *Рисувам с въглен.* || *Разг.* Стрит на прах въглен от животински произход, който се употребя като лекарство. **2.** *Нар.* Чернилка по житните растения; главня. □ **Жив въглен** (нар.) — разгорял въглен. **Покрит въглен** (прен.) — потаен, прикрит човек.

въглен, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **въглена киселина** (хим.) — вода, наситена с въглероден двуокис.

въгленче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* въглен. *Подай едно въгленче да си запаля лулата.*

въглерод *м. Хим.* Химически елемент — основна съставна част на органичните вещества в природата.

въглероден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* въглерод. *Въглероден двуокис. Въглеродни съединения.*

въглехидрат *м. Хим.* Обикн. *мн.* въглехидрати — органически природни вещества, съставени от въглерод, водород и кислород. *Между най-разпространените въглехидрати са гроздовата и овощната захар, нишестето и др.*

въглища, само *мн.* **1.** Късове от твърдо, обикн. черно вещество от органичен произход, което се копае от земята и се употребя за горене. *Каменни въглища.* **2.** Горивен материал, който се получава чрез специално горене на дървени клони при ограничен достъп на въздух. *Дървени въглища.*

въглищар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който прави или продава дървени въглища. *Кога станахте въглищари, кога ви почерняха вратовете!* Погов.

въглищарски, -а, -о. *Прил. от* въглищар. *Въглищарска колиба.*

въглищарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на въглищар. *Занимавам се с въглищарство.*

въглищен, -щна, -щно, *мн.* -щни. *Прил. от* въглища. *Въглищен пласт. Въглищен прах.*

въдворя. Вж. въдворявам.

въдворявам, -аш, *несв.*; **въдворя**, -йш, *мин. св.* -йх, *св. Книж.* Правя да настане, да настъпи, да бъде; въвеждам, установявам. *Въдворявам ред. Въдворявам тишина.* □ **Въдворявам на местожителство** — заставям някого да живее в определено населено място, като наказателна мярка.

въдене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* въдя *и от* въдя се.

въдица *ж.* **1.** Рибарски уред — метална кукичка със заострен край, прикачена с връв на дълъг прът. *Вълна вълните с шум преваря, | а на брега ронлив, | отпуснал въдица, рибаря | се взира мълчалив.* П. П. Славейков. *Бае Ради и Трендафилчо Жълтия седят с въдици в ръце и ловят риба.* Елин Пелин. **2.** Кукичката на тоя уред. *Купих си една дузина въдици.* □ **Глътвам въдицата** (разг.) — увличам се, влюбвам се. *И всякоги, когато почваше да говори за нея, другарите му казваха: „Даскале, ти си глътнал въдицата".* Елин Пелин. **Хващам се на въдицата** (разг.) — бивам измамен, подведен.

въдичар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което лови риба с въдица.

въдичарски, -а, -о. *Прил. от* въдичар. *Въдичарски принадлежности.*

въдичарство, *мн.* няма, *ср.* Ловене риба с въдица. *През свободното си време се занимавам с въдичарство.*

въдя, -иш, *мин. св.* въдих, *несв.* За домашни животни и птици — отглеждам в голям брой; развъждам, отглеждам. *В Преславско въдят биволи, едри, големи биволи.* Йовков. *Въдя гълъби.*

въдя се, -иш се, *мин. св.* въдих се, *несв., сред.* Умножавам се чрез плодене; плодя се. *Зайците се въдят лесно.*

въжа̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави или продава въжета.

въжа̀рница *ж.* Работилница за въжета.

въжа̀рски, -а, -о. *Прил. от* въжар. *Въжарска работилница. Въжарски магазин.*

въжа̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на въжар.

въжделѐн, -а, -о, *прил. Книж.* Който се желае силно; многоочакван, мечтан. *Сега съм у дома, сега съм с моя мир, — / мир въжделен и драг. /.../ Сега съм у дома, в сърцето съм на Рила.* Вазов.

въжделѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж.* Съкровено желание; стремеж. *Той скоро стана доверчив и ме посвети в своите най-скъпи въжделения и интереси.* Вазов. *Осъществи се въжделението на българския народ да бъде сам господар на своите съдбини.* Ст. Благоева.

въжѐ, *мн.* въжѐта *и* (събир.) въжа̀, *ср.* Заедно усукани върви или метални жици. *На стожера завързано въже, / на въжето привързани три коня.* П. П. Славейков. *По телените въжета потеглиха малките вагонетки, пълни с руда.* А. Каралийчев. *В къщата на обесения за въже не се говори.* Погов. *Корабно въже.* || *Прен.* Бесилка. *И приятелят му загина на въжето.* Вазов. □ **Играя на въже** (разг.) — хитрувам, мамя, лъжа. **Окачвам някому въжето** (образ.) — обесвам някого. **От кол и въже** (разг.) — за сган, сбирщина от обществено вредни люде. *Да ти събера аз тебе ония ми ти синковци от кол и въже.* Ал. Константинов.

въжеигра̀ч *м.* 1. *Разг.* Цирков артист, който играе на въже; еквилибрист. 2. *Прен.* Измамник, мошеник.

въжеигра̀чка *ж.* Жена въжеиграч.

въжен, -а, -о, *прил.* Направен от въже. *Въжена стълба.*

въз[1] *предл. Диал.* 1. За означаване на място — отгоре на, върху, връз, над. *След малко четворицата легнаха на одъра въз една рогозка.* Вазов. *Той бе кръстосал крак въз крак.* Елин Пелин. 2. За означаване, че действието е отправено срещу нещо или някого. *Две силни манастирски псета се хвърлиха въз нощния гост.* Вазов. *Дъжд обидни думи полетяха въз оратора.* Вазов. 3. За означаване на посока; нагоре по. *Но не тръгвам надоле към лелини Радини, а поемам въз реката.* Влайков. 4. За показване последователност или струпване при множество; върху. *И селяните един въз други се заредиха да му хващат ръката.* Вазов. □ **Въз основа на нещо** (книж.) — на основание на нещо.

въз-[2]. 1. Като глаголна представка — за означаване на: а) насочване на действието нагоре, напр. в ъ з д и г а м, в ъ з н а с я м, в ъ з в е л и ч а в а м, в ъ з п я в а м; б) започване на някое действие, напр. в ъ з н е н а в и ж д а м, в ъ з в и р а м, в ъ з б у н т у в а м се; в) ново започване, възобновяване на някое действие, напр. в ъ з п р о и з в е ж д а м, в ъ з в р ъ щ а м. 2. Като представка към прилагателни и наречия — за означаване на по-слаба степен на някакво качество, напр. в ъ з к и с е л, в ъ з р у с, в ъ з с л а б, в ъ з т о п л о.

възблѐд, -а, -о, и **възблѐден,** -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Разг.* Не много блед. *По широкото* (на майката) *изпито и възбледо лице е разляна мека доброта.* Влайков.

възбо̀г *нареч.* Много на високо, нагоре във висините. *В полето нейде се вдигна до възбог последният ек на жална жетварска песен и замря.* Елин Пелин.

възбра̀на, *мн.* няма, *ж. Юрид.* Обикн. в израз **под възбрана** — за стока или имот, продажбата на който е забранена за известно време.

възбу̀да *ж.* Състояние на нервно напрежение; възбуждение, вълнение. *Силна възбуда закипя в душата му.* Влайков.

възбу̀ден, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* възбудя. 2. Като *прил.* — който се намира в състояние на възбуда; раздразнен, развълнуван, оживен. *Възбуденото му въображение рисуваше страшни и приказни картини.* Влайков.

възбу̀дено. *Нареч. от* възбуден. *У съседите хлопна зрата и нечий глас възбудено забърбори.* Хар. Русев.

възбу̀деност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* възбуден.

възбудѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Средство, което предизвиква възбуда.

възбудѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* възбудител. *Възбудително средство.*

възбудѝтелно. *Нареч. от* възбудителен. *Кафето действува възбудително.*

възбу̀дя. Вж. в ъ з б у ж д а м.

възбу̀ждам, -аш, *несв.*; **възбу̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Предизвиквам нервно напрежение, възбуда; дразня, раздразнявам. *Бяха тия първи пролетни дни с ведро и синьо небе, с меко и нежно слънце, които възбуждат, опияняват и пораждат неутолима любов към живота.* Йовков. || Подстрекавам. *Той е възбудил и подканил Д-ските младежи да се съберат на този митинг.* Влайков. 2. За чувства, настроения и др. — предизвиквам, пораждам. *Веселото настроение, което старецът беше възбудил у присъствуващите със своите войнишки спомени, завърши с тежка въздишка.* Хар. Русев. *Възбуждам смях. Възбуждам интерес. Възбуждам апетит.* 3. Предизвиквам полово влечение. **възбуждам се, възбудя се** *страд.* и *сред.*

възбу̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възбуждам *и от* възбуждам се. *Но Санка не се безпокоеше толкоз за туй, което говореше Нона, колкото от това трескаво възбуждане и неестествена веселост, в която Нона се намираше.* Йовков.

възбуждѐние, *мн.* -я, *ср.* Възбуда.

възбу̀нен, -а, -о, *прил. Поет. Рядко.* Разбунтуван, развълнуван. *С буря, мълния и грохот възвестете гордий поход / на възбунените роби, на червените вълни!* Смирненски.

възбунту̀вам, -аш, *несв.* Потиквам към бунт; разбунтувам. *След като дадохме нужните наставления на селяните, тръгнахме към с. Калугерово за да възбунтуваме и останалите български села.* Зах. Стоянов.

възбунту̀вам се, -аш се, *несв., сред.* Вдигам бунт.

възбунту̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възбунтувам *и от* възбунтувам се.

възва̀ние, *мн.* -я, *ср.* Писмено обращение, призив за съдействие; апел. *Възвание на Комитета за мир.*

възваря̀. Вж. в ъ з в а р я в а м.

възварявам, -аш, *несв.*; **възваря,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* За течност — загрявам до кипване; сварявам. *Възварих млякото.*

възваряване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възварявам.

възведа. Вж. възвеждам.

възвеждам, -аш, *несв.*; **възведа,** -еш, *мин. св.* възведох, *прич. мин. действ.* възвел, *св. Остар.* **1.** За очи, поглед — насочвам, обръщам нагоре; издигам, повдигам. *Аз възвеждам очи — небето е модро и свежо.* П. П. Славейков. **2.** *Остар.* Издигам в по-висока степен, сан, чин; повишавам. *Възвеждам в по-висок чин.*

възвелича. Вж. възвеличавам.

възвеличавам, -аш, *несв.*; **възвелича,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Книж.* Въздигам, прославям, превъзнасям. **възвеличавам се, възвелича се** *възвр.* и *страд.*

възвеличаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възвеличавам *и от* възвеличавам се.

възвестя. Вж. възвестявам.

възвестявам, -аш, *несв.*; **възвестя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Търж.* Известявам тържествено, прогласявам. *С нашите подписи възвестяваме на цял свят, че бдим за мира.* Отеч. фронт, 1950 г.

възвестяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възвестявам.

възвивам, -аш, *несв.*; **възвия,** -йеш, *мин. св.* възвих, *прич. мин. страд.* възвит, *св. Разг.* Изменям посоката на движението, завъртам в друга посока; завивам. *Той тогава ударил на ляво и възвил назад из друга улица.* Вазов. **възвивам се, възвия се** *възвр.*

възвиване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възвивам *и от* възвивам се.

възвирам, -аш, *несв.*; **възвря,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Започвам да вря; кипвам. *В кръчмата стана толкоз тихо, че ясно се чу как водата в гюма възвира изтънко, звънливо, като че запя.* Йовков.

възвисок, -а, -о, *прил. Разг.* Не много висок; височък. *Възвисок човек.*

възвися. Вж. възвисявам.

възвисявам, -аш, *несв.*; **възвися,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Издигам нагоре, нависоко; извишавам. *Ти сне | от небесата пламък прометеев | да го запалиш в хорските сърца | и, възгорени, да ги възвисиш.* П. П. Славейков.

възвиша. Вж. възвишавам.

възвишавам, -аш, *несв.*; **възвиша,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Възвисявам. *С пост, молитви те искаха да възвишат душите си до бога.* Елин Пелин. **възвишавам се, възвиша се** *възвр.* и *сред. Високо възвишавай се, | о гордий великан!* Вазов.

възвишен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* възвишавам. **2.** Като *прил.* — който е издигнат на високо. *Навсякъде, гдето имаше възвишено място, бяха се покачили хора.* Величков.

възвишен, -а, -о, *прил.* Издигнат, благороден. *Христо Ботев е и си остава най-възвишеният пример за българския народ, за неговата младеж.* Г. Димитров. *Възвишена цел. Възвишени чувства.*

възвишение, *мн.* -я, *ср.* Височина, хълм. *От едно ново възвишение мярна се селото в една котловина.* Вазов.

възвишеност, -тта, *мн.* няма, *ж. Книж. Остар. Отвл. същ. от* възвишен.

възвишеност, -тта, *ж. Рядко.* Възвишение. *Където изгрев слънце, като се изкачиха на една възвишеност, обърнаха се да видят идат ли бежанци отзад.* Вазов.

възвия. Вж. възвивам.

възвратен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Грам.* За местоимение и за глагол — който означава, че действието се възвръща, насочва към самото лице, което действува. *Възвратно местоимение. Възвратен глагол. Възвратен залог.*

възвръщам, -аш, *несв.*; **възвърна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* -ат, *св.* Връщам отново, възстановявам. *Ах, кой ми би възвърнал дните | на младостта, на любовта!* П. П. Славейков. *Той* (Отечественият фронт) *защити поруганата чест на нашия народ и му възвърна мястото в семейството на свободолюбивите и демократични народи.* Г. Димитров. *Възвръщам силите си. Възвръщам здравето си.* **възвръщам се, възвърна се** *сред.*

възвръщане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възвръщам *и от* възвръщам се.

възвря. Вж. възвирам.

възвърна. Вж. възвръщам.

възглавница *ж.* Платнен съд, напълнен с вълна, памук, пух и под., който служи за подлагане под главата при спане или за сядане. *Като ги снабдиха и с топла постелка, завивка и възглавница, оттеглиха се в спалнята си.* Вазов. *Стояница даде шарени възглавници на Тотка и на баба й. Покани ги да седнат.* Елин Пелин.

възглавничка *ж. Умал. от* възглавница.

възглавя. Вж. възглавявам.

възглавявам, -аш, *несв.*; **възглавя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). *Книж.* Стоя на чело; ръководя. *Председателят и подпредседателите на Министерския съвет могат да възглавяват някое министерство... или пък да бъдат без портфейл.* Конст.; чл. 14. **възглавявам се, възглавя се** *страд.*

възглавяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възглавявам *и от* възглавявам се.

възглас *м.* Дума или кратък израз, изговорени със силен глас за изразяване на чувство; възклик. *Своята реч Каменов често пъстреше с громки възгласи: „долу тиранина!"* Влайков.

възгласа. Вж. възгласявам.

възгласявам, -аш, *несв.*; **възгласа,** -йш *мин. св.* -йх, *св.* Произнасям, обявявам тържествено. *Подигна Фрина свойта пълна чаша | и възгласи наздравица тогаз: | „— За славата на нова Афродита!"* П. П. Славейков.

възглед *м.* Гледище по някой въпрос; мнение, схващане, убеждение. *Явяват се нови хора; старите безвъзвратно изчезват, заедно със своите навици, възгледи и стремления.* П. П. Славейков.

възголемя се. Вж. възголемявам се.

възголемявам се, -аш се, *несв.*; **възголемя се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред. Рядко.* Възгордявам се. *Ти от що си се възголемил така?* Вазов.

възголемяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възголемявам се.

възголя̀м, -а, -о, *мн.* възголѐми, *прил. Разг.* Не много голям; големичък. *Възголяма шапка.*

възгордѐя се. Вж. въ з г о р д я в а м с е.

възгордя̀вам се, -аш се, *несв.*; **възгордѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* възгордя̀х се, *св., сред.* Започвам да се гордея, ставам горделив, надменен; подгордявам се. *Много си е вирнал главата... Чакай, бе приятелю, какво си се възгордял?* Йовков.

възгордя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възгордявам се.

възгорчѝв, -а, -о, *прил. Разг.* Не много горчив; горчивичък. *Кафето е възгорчиво.*

възда̀вам, -аш, *несв.*; **възда̀м,** въздадѐш, *мин. св.* възда̀дох, *прич. мин. действ.* въздал, *св. Книж.* Давам някому заслуженото. *Днес всеки славянин въздава чест и хвала на двамата наши солунски братя Кирила и Методия.* Ботев.

възда̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въздавам.

възда̀м. Вж. въ з д а в а м.

вздебѐл, -а, -о, *прил. Разг.* Не много дебел; дебеличък. *Въздебел човек.*

въздебѐличък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Разг. Умал. от* въздебел. *Въздебеличко дете.*

въздѐйствие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). Действие върху някого с цел да му се повлияе. *Морално въздействие. Въздействие на светлината. Възпитателно въздействие. Метод на въздействие. Упражнявам въздействие.*

въздѐйствувам, -аш, *несв.* Оказвам въздействие; повлиявам. *В руския народ има духовни сили, чието излизане на яве ще въздействува възраждаще и върху други народи.* П. П. Славейков.

въздѐйствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въздействувам.

въздѝгам, -аш. *несв.*; **въздѝгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* -ат, *св. Рядко.* **1.** Издигам, възвисявам. *Мълчаливо вървяхме нагоре по каменистия рът, един праг на Стара планина, която с всичката си дивост и величие изпречваше и въздигаше пред очите ни своите огромни гърбушки.* Вазов. || Хваля, превъзнасям. *Не съм от ония, които имат навик да въздигат миналото.* Вазов. **2.** Издигам, построявам. *Въздигам паметник.* □ **Въздигам в култ** — прекланям се пред нещо, боготворя го. **въздигам се, въздигна се** *сред.*

въздѝгане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въздигам *и от* въздигам се.

въздѝгна. Вж. въ з д и г а м.

въздиха̀ние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж. Остар.* Въздишка. *И със следното въздихание той свършва своята бележка: „Ах! Колко желая да събера няколко песни български и да ги издам на печат!“* П. П. Славейков.

въздѝшам, -аш, *несв.* При скръб, тъга и др. — поемам дълбоко дъх и силно издишвам. *Петра почти нищо не хапна, гледаше пред себе си и от време на време изтежко въздишаше.* Йовков. || *Прен.* Копнея, тъгувам, скърбя. *Плачи, въздишай и тъжи, | сърце, сърце злочесто!* П. Р. Славейков.

въздѝшане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въздишам.

въздѝшка *ж.* Силно и дълбоко вдишване и издишване, обикн. за израз на чувства (скръб, тъга и пр.). *Забрави туй време, га плачех | за поглед мил и за въздишка.* Ботев. *Глухи пъшкания и въздишки се разнасяха нощя из окопите.* Вазов. *Дълбока въздишка.*

въздрѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Разг.* Не много дребен; дребничък. *Въздребно човече.*

въздух, *мн.* няма, *м.* Газообразно невидимо вещество, което обгръща земното кълбо; атмосфера. *И пресния въздух на утрото хладно | гърдите поемат дълбоко и жадно.* Яворов. *За българския народ дружбата със Съветския съюз е тъй жизнено необходима, както слънцето и въздухът за всяко живо същество.* Г. Димитров. *Свеж въздух. Чист въздух. Планински въздух.* || Свободното пространство над земната повърхност; простор. *Песните далеч се носят из въздуха.* Вазов. *Една невидима чучулига звънтеше високо във въздуха.* Вазов. *Той хвърляше семето, зърната блясваха във въздуха като златна струя.* Йовков. □ **Вдигам (хвърлям) нещо във въздуха** — разрушавам нещо чрез взрив. **Излизам на въздух** (разг.) — излизам на открито, на простор. **Пътувам по въздуха** — летя със самолет.

въздухообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Газообразен. *Водородът е въздухообразно тяло. Твърдо, течно или въздухообразно състояние на телата.*

въздухопла̀ване, *мн.* няма, *ср.* Движение по въздуха с летателни апарати; авиация.

въздухоплава̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Остар.* Летец, авиатор.

въздухоплава̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар.* Който се отнася до въздухоплаването; летателен. *Въздухоплавателен апарат.*

възду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който се състои от въздух. *Въздушна струя. Въздушно пространство.* **2.** Който става, действува или се намира във въздуха. *Въздушни съобщения. Въздушни сили. Въздушна поща. Въздушен бой. Въздушно нападение.* **3.** *Техн.* Който действува със сгъстен или разреден въздух; пневматичен. *Въздушна спирачка.* **4.** *Прен.* Лек, ефирен, прозрачен. *Въздушна материя.* □ **Въздушен чук** (техн.) — тежък автоматичен чук, който действува посредством сгъстен въздух. **Въздушна тревога** — сигнал за тревога при въздушно нападение. **Градя (издигам) въздушни кули** — създавам си нереални, неосъществими мечти, планове.

въздълг, -лга, -лго, *мн.* -лги, *прил. Разг.* Не много дълъг; дългичък. *Въздълга коса. Въздълга дреха.*

въздържа̀. Вж. въ з д ъ р ж а м.

въздържа̀ се. Вж. въ з д ъ р ж а м се.

въздъ̀ржам, -аш, *несв.*; **въздържа̀,** -ѝш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Попречвам някому да извърши нещо; възспирам, задържам. *Въздържа го свян някакъв или нещо друго.* Влайков. *Имаше един, гдето ще им дойде дохаки на всички, ама нещо го спираше, нещо го въздържаше от него.* Влайков. *Въздържам гнева си.*

въздъ̀ржам се, -аш се, *несв.*; **въздържа̀ се,** -ѝш се, *мин. св.* -а̀х се, *св., сред.* Възспирам се от известна постъпка, действие; не давам воля на чувствата, страстите си. *Идеше ми, като стигна там, да взема сърпа та да ѝ го забода в сърцето, па се въздържах.* Влайков. *Въздържам се*

от гласуване. Въздържам се от пиене, пушене и пр.

въздържан, -а, -о, *прил.* Който се въздържа или бива въздържан; сдържан, спокоен, самообладан. *Никой не се оплака, никой не възропта, но всички бяха въздържани и спокойни.* Йовков. *Въздържан смях.*

въздържане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въздържам *и от* въздържам се.

въздържание, *мн.* няма, *ср. Книж.* Доброволно самоограничаване, лишаване от употребата на нещо. || *Стесн.* Избягване употребата на спиртни питиета, тютюн и др.

въздържано. *Нареч. от* въздържан. *Те посрещнаха въздържано радостната вест. Говоря въздържано.*

въздържаност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* въздържан.

въздържател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който съзнателно не употребя спиртни питиета, тютюн и др.

въздържателен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* въздържател. *Въздържателно дружество. Въздържателно движение.*

въздържателка *ж.* Жена въздържател.

въздържателски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до въздържател.

въздъх, *мн.* няма, *м. Поет.* Въздишка. *И сал понякога откъсва се въздъх | из глъбините на сърцето ми самотно.* П. П. Славейков. *И в всеки девствен въздъх на душата | сълза от светла скръб проляна свети.* Дебелянов.

въздъхвам, -аш, *несв.*; **въздъхна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Въздишам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Прегърна майка Чавдара, | в очи го черни целуна, | въздъхна, та му продума.* Ботев. *Тъжи Цена синеока | и често въздъхва, | радостта й във сърцето | взе веч да заглъхва.* Вазов. *Лицата на зрителите се изясниха, гърдите свободно си въздъхнаха.* Вазов.

въздъхване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въздъхвам.

въздъхна. Вж. въздъхвам.

възел[1], *мн.* възли, възела (сл. ч.), *м.* **1.** Вързано място на конец, връв, кърпа и под. *Той напрегна усилия да развърже и последния възел.* Влайков. *Шибна кобилата с вървения си бич, с много възли на края.* Вазов. *Опашките* (на конете) *са изплетени и вързани на възел.* Йовков. || Място на кърпа, гдето е завързано нещо. *Извади из пазвата си един голям възел, развърза го и изсипа на чергата куп злато, сребро и драгоценни камъни.* Вазов. *Тя развърза един възел — светнаха златни пари.* Йовков. **2.** *Прен.* Място, гдето се събират или кръстосват съобщителни линии, канали, планински вериги и др. *Железопътен възел. Съобщителен възел.* **Планински възел.** □ **Гордиев възел** — заплетен и мъчноразрешим въпрос.

възел[2], *мн.* възли, възела и възла (сл. ч.), *м. Спец.* Морска мярка за дължина, равна на 1852 м, с която се определя скоростта на кораб. *Нашият параход вземаше 23 морски възла в час.* Г. Белев.

възема се. Вж. въземам се.

въземам се, -аш се, *несв., сред.*; **възема се,** -еш се, *мин. св.* взех се, *св., сред.* Издигам се бавно нагоре; подемам се. *Зловещо се възема кървава луната | и никнат безпокойни сенки на нощта.* Яворов. || *Обр. И във душа му скрито | взе се, закипя борба тогаз.* К. Христов.

възжелавам, -аш, *несв.*; **възжелая,** -аеш, *мин. св.* възжелах, *св. Поет.* Започвам силно да желая. *В съна на твоите шестнадесет години | душа те възжела и похити.* Яворов.

възжелая. Вж. възжелавам.

възжълт, -а, -о, *прил. Разг.* Не много жълт; жълтеникав. *Възжълт цвят.*

възвелен, -а, -о, *прил. Разг.* **1.** За цвят — не много зелен; зеленикав. **2.** За плод — недостатъчно узрял.

възвив *м.* **1.** *Рядко.* Зов, призив, апел. *Тургенев от смъртното си легло се обръща към Толстоя с известния си възвив: „Велики писателю на руската земя, не хвърляй перото от ръката си!"* П. П. Славейков. **2.** *Юрид.* Обжалване на дело в по-висша съдебна инстанция за решение, взето в по-нисша; апелация.

възвивен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* възвив (в 2 знач.). □ **Възвивна жалба** (юрид.)— апелативна жалба.

възимам се, -аш се, *несв., сред.* Въземам се.

възкача. Вж. възкачвам.

възкачам, -аш, *несв. Диал.* Възкачвам.

възкачвам, -аш, *несв.*; **възкача,** -йш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Възсядам, яхвам. *Послуша я добър юнак, | та възкачи добра коня.* Нар. пес. □ **Възкачвам някого на престола** — възцарявам го.

възкачвам се, -аш се, *несв.*; **възкача се,** -йш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Качвам се нагоре, отгоре; възлизам. *Ние се възкачваме по една стръмнина и пътят ни тозчас потъва в гъста сенчеста гора.* Вазов. *Той мина мостчето, взе да се възкачва нагоре.* Йовков. □ **Възкачвам се на престол** (остар.) — възцарявам се.

възкачване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възкачвам *и от* възкачвам се. *Заслазяхме пак по стръмна голина. Спущане твърде уморително, почти толкова, колкото е възкачването.* Вазов.

възкисел, -а, -о, *прил. Разг.* Не много кисел; киселичък. *Възкисел вкус. Възкисела ябълка.*

възклик, *мн.* -ци, *м. Поет. Търж.* Възглас, възклицание. *Радостен възклик от другата страна: — надвихме, надвихме!* Влайков. *„Ний идеме помощ на теб да дадем! | Ний дойдохме тука за теб да умрем — за теб да умрем!" | На техния възклик бе залпът ответ.* П. П. Славейков.

възкликвам, -аш, *несв.*; **възкликна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Надавам клик, вик; извиквам. *Нека затова всички да възкликнем: да живее свободата!* Влайков. *Какво правите, господин поручик! — възкликна почти уплашено Нейков — нали снощи ви предупредих.* Вежинов.

възкликване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възкликвам.

възкликна. Вж. възкликвам.

възклицавам, -аш, *несв.* Издавам възклик, възклицание; възкликвам. *Видите ли! — възклицаваше трогната до сълзи леля Станка и ме караше да повторя и потретя писмото.* Елин Пелин.

възклица̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възклицавам.

възклица̀ние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). Вик за израз на силно чувство; възклик. *Несвързано и неясно, с много възклицания и жестове, Димитър подробно разказа за сражението.* Йовков.

възклица̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* възклицание. □ **Възклицателен знак** (грам., остар.), **възклицателна** (разг.) — препинателен знак при възклицание: удивителен знак (!).

възкресѐние, *мн.* няма, *ср.* Според различни религиозни вярвания — оживяване на умрял. *Тя* (Елка) *не знаеше какво да прави пред тоя човек, когото пазеше в душата и мислите си като мъртвец, в чието възкресение не вярваше.* Елин Пелин. □ **Възкресение Христово** (църк.) — християнски празник; Великден.

възкреся̀. Вж. в ъ з к р е с я в а м.

възкреся̀вам, -аш, *несв.*; **възкреся̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** *Рел.* Съживявам мъртвец. **2.** *Прен.* Възраждам за нов живот. *Роби бяхме — отърва ни, / мъртви бяхме — възкреси ни.* Вазов. *Кой ще възкреси в гърдите му вяра и надежда за по-честит живот?* Величков. *Възкресявам спомени.*

възкрѐсвам, -аш, *несв.*; **възкрѐсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** *Рел.* Ставам отново жив, оживявам. **2.** *Прен.* Възраждам се за нов живот. *И ето дойде ден — и с тоя ден живот! / Възкръсна днеска пак един умрял народ!* П. П. Славейков. *Пред погледа възкръсват, минуват като живи / ред образи и скъпи и близки на душата.* Яворов. *Образът на милото дете /.../ в спомена възкръсва чист и драг.* Дебелянов. *Възкръсват в душата надежди погребани.* Смирненски.

възкрѐсна. Вж. в ъ з к р ъ с в а м.

въ̀зкъс, -а, -о, *прил. Нар.* Не съвсем къс; късичък.

възла̀гам, -аш, *несв.*; **възло̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Поставям нещо в полегнало състояние; полагам. *Възлагам лавров венец.* **2.** Поръчвам някому да извърши нещо. *Партията му възлага* (на Г. Димитров) *ръководството на синдикалното движение в България.* Ст. Благоева. *Възлагам задачи.* □ **Възлагам надежди някому** — вярвам във възможностите на някого, уповавам се на някого. *Нашият народ с право възлага големи надежди на своята демократична младеж.* Г. Димитров.

възла̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възлагам.

възлѐгна се. Вж. в ъ з л я г а м с е.

въ̀злест, -а, -о, *Прил. от* възел[1]. *Възлеста прежда.*

възлѝзам, -аш, *несв.*; **възля̀за,** възлѐзеш, *мин. св.* възля̀зох, *прич. мин. действ.* възля̀зъл, -зла, -зло, *мн.* възлѐзли, *св.* **1.** Вървя нагоре; изкачвам се. *Пътят възлезе по билото на хълма.* Хар. Русев. **2.** Достигам до определен брой, наброявам. *Възлизахме на около двесте души.* Величков. *Сметката възлезе над сто лева.*

възлѝзане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възлизам.

възлику̀вам, -аш, *несв. Книж.* Почвам да ликувам. *Народът възликува и излезе да посрещне с цветя укичените с победни лаври синове и внуци на руските воини.* Раб. дело, 1950 г.

възлѝтам, -аш, *несв.*; **възлетя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Излитам нагоре. *Орелът възлетя към висините.*

възлѝтане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възлитам; излитане.

възлия̀ние, *мн.* -я, *ср. Старин. Рел.* Обредно поливане с вино и елей при жертвоприношение.

въ̀злов, -а, -о. *Прил. от* възел[1] (в 3 знач.). *Възлова гара.* || *Прен.* Централен, основен, най-съществен. *Възлов момент. Възлов въпрос.*

възлова̀т, -а, -о, *прил.* Който има възли. *Други хвърлиха във високата стряха възловато въже с желязна кука.* Вазов.

възловѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни *прил.* Който има форма на възел, подобен на възел.

възло̀жа. Вж. в ъ з л а г а м.

възлю̀бвам, -аш, *несв.*; **възлю̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Книж.* Силно обиквам, залюбвам. *Любй всяко божие творение, само себе си не възлюбвай.* Ст. Загорчинов.

възлю̀бване, *мн.* няма. *Отгл. същ. от* възлюбвам.

възлю̀бен, -а, -о, *прил.* Силно обичан, любим. *Аз не съм възлюбена и близка, / ни чакана от някого, ни звана.* Багряна. **2.** Като *същ.* **възлюбен** *м.*, **възлюбена** *ж.* — любим човек. *Броди по света да търси своята възлюбена.* П. П. Славейков.

възлю̀блен, -а, -о, *прил. Остар.* Възлюбен. *Моята възлюблена дъщеря Тамара я сгодихме.* Вазов.

възлю̀бя. Вж. в ъ з л ю б в а м.

възля̀гам се, -аш се, *несв.*; **възлѐгна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* Лягам на едната си страна, опрян на лакът или на друго нещо; полягам. *Като пуснеше воловете да пасат, обичаше той да се възлегне въз някой слог.* Влайков.

възля̀за. Вж. в ъ з л и з а м.

въ̀зма̀лък, -лка, -лко, *мн.* -лки, *прил. Разг.* Не много малък.

възмѐздие, *мн.* -я, *ср.* (цсл.). *Книж.* **1.** Наказание за някаква простъпка; отплата. *Той искаше злосторникът да получи законното възмездие.* Влайков. *Но има грехове, за които възмездието никога не закъснява.* Йовков. *Заслужено възмездие.* **2.** *Рядко.* Награда. *Пред тях се не усмихва зрелий плод / и не изгрява закъсняла слава, / възмездие за преживян живот.* Лилиев.

възмечта̀вам, -аш, *несв.*; **възмечта̀я,** -аеш, *мин. св.* възмечтах, *св. Поет. Рядко.* Отдавам се на мечти. *Безумецът* (Бетовен), *дали не възмечтава / да заглуши светът — и нов закон / да тури за хармонията той.* П. П. Славейков.

възмечта̀я. Вж. в ъ з м е ч т а в а м.

възмо̀гвам се, -аш се, *несв.*; **възмо̀гна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред. Книж.* **1.** Добивам сили, заяквам. *Ралица остана / при леля си, и като свое чедо / я тя отгледа, — гърлицата както / отглежда своя рожба, докато / се на крила самичка тя възмогне.* П. П. Славейков. **2.** *Прен. Поет.* Издигам се нагоре. *И до стройна и прекрасна хармония ще се възмогне мисълта.* К. Христов. **3.** *Нар.* Замогвам се, забогатявам.

възмо̀гване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възмогвам се. *Народните спестявания са могъщ фактор за стопанското възмогване на нашата страна.* Г. Димитров.

възмо̀гна се. Вж. възмогвам се.

възмо̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който може да се осъществи, да стане, да се случи. *Нашият брак с Евгения става възможен.* Йовков. *Невянка поиска да го задържи, защото се боеше от непредвидени опасности, възможни в такова едно време.* Вазов. *Възможни пречки.* **2.** Като *същ. ср.* **възможното** — това, което може да се осъществи. *Направих възможното. В границите на възможното.*

възмо̀жно. *Нареч. от* възможен. *Иди, аз съжалявам, че не ми е възможно да присъствувам.* Вазов. □ **Колкото е възможно, до колкото е възможно** — съобразно с възможностите.

възмо̀жност, -ттà, *мн.* -и, *ж.* Съвкупност от условия или средства, които позволяват да се осъществи нещо. *Давам възможност. Имам възможност. Неограничени възможности. Производствени възможности. Покупателна възможност.* || Удобен случай. *Той не изпускаше и най-малката възможност да му напакости.* Йовков. || Само *мн.* Лични способности, дарба. *Творчески възможности.* □ **По възможност** — ако е възможно, до колкото е възможно.

възму̀ргав, -а, -о. *Прил. Разг.* Не много мургав; мургавичък. *Чистото ѝ възмургаво лице дишаше преснота.* Йовков.

възмутѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* възмутя. **2.** Като *прил.* — който е обзет от възмущение. *Възмутена съвест.*

възмутѐно. *Нареч. от* възмутен. *Извиквам възмутено.*

възмутѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който буди възмущение, който възмущава. *Възмутителна постъпка.*

възмутѝтелно. *Нареч. от* възмутителен. *Възмутително, — обади се бай Ради, — да правят такива работи!* Елин Пелин.

възмутя̀. Вж. възмущавам.

възмутя̀ се. Вж. възмущавам се.

възмуща̀вам, -аш, *несв.*; **възмутя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Будя възмущение. *Грубите обноски почнаха да сърдят и възмущават Кънча и да възбуждат у него силно негодование.* Влайков.

възмуща̀вам се, -аш се, *несв.*; **възмутя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Изпитвам или изказвам възмущение. *Ние всички се възмутихме и протестирахме.* Ал. Константинов.

възмуща̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възмущавам *и от* възмущавам се.

възмущѐние, *мн.* -я, *ср.* Силно негодование, недоволство от нещо. *Дълбоко възмущение овладя неговата огорчена душа.* Влайков.

възмъжа̀вам, -аш, *несв.*; **възмъжѐя,** -ѐеш, *мин. св.* възмъжàх, *св.* Достигам пълно развитие и зрелост, физически и духовно укрепвам; ставам мъж. *Минаха се години, синовете на Вълчана възмъжаха, дойдоха снахи, народиха се унуци.* Йовков. *Аз обичам страната, в която | се родих, възмъжах, разцъфтях.* Хр. Радевски.

възмъжа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възмъжавам.

възмъжа̀л, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* възмъжея. *Ти си вече възмъжал. И какъв юначага изглеждаш!* Влайков. **2.** Като *прил.* — който е достигнал зрелост, станал възрастен. *Наместо предишното голобрадо момче сега се яви заякнал и възмъжал левент.* Йовков.

възмъжа̀лост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* възмъжал. *Тези стихове ни го показват* (П. Р. Славейков) *в неговата душевна възмъжалост.* П. П. Славейков.

възмъжѐя. Вж. възмъжавам.

възнаградя̀. Вж. възнаграждавам.

възнагражда̀вам, -аш, *несв.*; **възнаградя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Давам възнаграждение. *Април запита теменугата: „Как искаш | да те възнаградя, о теменужко обичлива?"* Михайловски. *Възнаграждавам щедро. Усилията ми са възнаградени.* **възнаграждавам се, възнаградя се** *страд.*

възнагражда̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възнаграждавам *и от* възнаграждавам се.

възнаграждѐние, *мн.* -я, *ср.* Заплатена сума или дадено нещо срещу положен труд или за сторена услуга. *Парично възнаграждение. Наднормено възнаграждение. Възнаграждение в натура. Морално възнаграждение.*

въ̀знак *нареч.* По гръб, с лице нагоре. *Падна Шибил, падна най-напред на лицето си, после възнак.* Йовков. *Край златен сноп бе паднала възнак, като с куршум ударена, Пенка.* Елин Пелин.

възнамеря̀вам, -аш, *несв.* (рус.). Имам намерение, замислям да извърша нещо. *Правителството възнамерява да внесе в стопанската политика всичките необходими поправки, подсказани от опита на живота.* Г. Димитров.

възнамеря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възнамерявам.

възна̀сям, -яш, *несв.*; **възнеса̀,** -ѐш, *мин. св.* възнѐсох, *св.* **1.** *Остар.* Издигам, отправям нагоре. *Нему се мярка театър-храм, гдето душата да може да възнася своите молитви пред олтара на живота.* П. П. Славейков. **2.** *Прен. Разг. Рядко.* Хваля, превъзнасям някого. *А ти не смееш нищо да му кажеш, трябва все да му вървиш по угодата, да го хвалиш и възнасяш.* Влайков. **възнасям се, възнеса се** *сред.*

възна̀сяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възнасям *и от* възнасям се.

възнегоду̀вам, -аш, *св.* Дам израз на негодование, почна да негодувам. *Дявол да го вземе, трудно се работи с такива хора! — възнегодува Бараков.* Хар. Русев.

възненавѝдя. Вж. възненавиждам.

възненавѝждам, -аш, *несв.*; **възненавѝдя,** -иш, *мин. св.* -ях, *св. Книж. Рядко.* Започвам да чувствувам ненавист към някого или нещо, да ненавиждам; намразвам. *Да не би да си мислиш, | че аз живота ще възненавидя, | в пустиня ще избягам.* П. П. Славейков.

възненавѝждане, *мн.* ия, *ср. Отгл. същ. от* възненавиждам.

възнеса̀. Вж. възнасям.

Възнесѐние, *мн.* няма, *ср. Църк.* Християнски празник — 40-ият ден след Възкресение Христово, след Великден; Спасовден. *Възнесение Христово.*

възни̇квам, -аш, *несв.*; **възни̇кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Появявам се, зараждам се. *У него възникваше и едно неприятно съмнение.* Влайков. *При разискванията възникнаха много въпроси.*

възни̇кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възниквам.

възни̇кна. Вж. възниквам.

въ̇зни̇сък, -ска, -ско, *мн.* -ски, *прил. Нар.* Не много нисък; нисичък. *Възнисък човек.*

възобнови̇тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Лице, което възобновява нещо забравено или изоставено. *Възобновител на традиция.*

възобнови̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Чрез който става възобновяване. *Възобновителен процес.*

възобновя̇. Вж. възобновявам.

възобновя̇вам, -аш, *несв.*; **възобновя̇,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да добие първоначалното си състояние; възстановявам, подновявам. *Възобновявам исторически паметник.* || Възстановявам нещо изоставено или забравено. *За какво не си спомняше той, какво не възобновяваше в ума си.* Йовков. *Възобновявам традиции.* || Почвам отново нещо прекъснато. *Симо взе да спохожда младежите, за да възобнови връзките си с тях.* Кр. Григоров. **възобновявам се, възобновя се** *възвр.* и *страд.*

възобновя̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възобновявам *и от* възобновявам се.

възпале̇н, -а, -о, *прил.* Който се е възпалил, зачервил. *Възпалени очи. Възпалени клепки.*

възпале̇ние, *мн.* -я, *ср. Мед.* Болестен процес, съпроводен с повишение на температурата, подуване, болка и силно зачервяване на засегнатата част на тялото. *Възпаление на белия дроб. Възпаление на очите.*

възпали̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* възпаление. *Възпалителен процес.*

възпа̇ля се. Вж. възпалям се.

възпаля̇ се. Вж. възпалявам се.

възпаля̇вам се, -аш се, *несв.*; **възпаля̇ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Получавам възпаление. *Ако раната се възпали, ще пукнеш като куче.* Караславов.

възпаля̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпалявам се.

възпа̇лям се, -аш се. *несв.*; **възпа̇ля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Възпалявам се.

възпа̇ляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпалям се.

възпе̇я. Вж. възпявам.

възпи̇рам, -аш, *несв.*; **възпра̇,** -еш, *мин. св.* -ях, *св.* **1.** Спирам за малко движението на нещо; задържам. *Еньо отправя essay кончето към колата. Снаха му Иваница възпира колата.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Спирам, задържам някого. *Хем му се ще да намери къщата на брат си, хем нещо го възпира, нещо тежи на гърдите му.* Караславов. **възпирам се, възпра се** *сред. Когато да излезе от телената ограда, той се възпря, помисли нещо и бързо се върна.* Елин Пелин.

възпи̇ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпирам *и от* възпирам се.

възпита̇вам, -аш, *несв.*; **възпи̇там,** -аш, *св.* **1.** Давам някому възпитание. *Откъсвах от залъка си за доброто на децата си, да ги възпитам, да ги изуча.* Елин Пелин. **2.** Подготвям, създавам. *Възпитавам кадри. Възпитавам добри бойци.* || Развивам, култивирам. *Училището възпитава у младежите любов към родината.* **възпитавам се, възпитам се** *възвр.* и *страд. Вождовете на българската национална революция Раковски, Каравелов, Ботев, Левски се възпитаваха под влиянието на руските писатели-революционери.* В. Коларов.

възпита̇ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възпитавам.

възпи̇там. Вж. възпитавам.

възпи̇тан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* възпитам. **2.** Като *прил.* — който се отличава с добро възпитание, който умее добре да се държи; учтив. *Възпитано дете.*

възпита̇ние, *мн.* няма, *ср.* Системно въздействие върху човека за умственото, нравственото или физическото му развитие. *Държавата полага особени грижи за общественото, културното, трудовото, телесното и здравното възпитание на младежта.* Конст., чл. 77. *Домашно възпитание. Политическо възпитание.* || Навици, обноски, които едно лице е усвоило от околната среда. *Човек с добро възпитание. Улично възпитание.* || Добри обноски. *Човек с възпитание.*

възпи̇таник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което е добило или добива образование и възпитание в известно учебно заведение или в известна среда; ученик. *В първите колони минаха най-малките граждани на Народната република — възпитаниците и възпитаничките на детските дневни домове и градини.* Отеч. фронт, 1950 г. *Възпитаник на Софийския университет. Руски възпитаник. Възпитаниците на Неофит Рилски.*

възпи̇таница *ж.* Жена възпитаник.

възпи̇таничка *ж.* Възпитаница.

възпи̇тано. *Нареч. от* възпитан. *Държа се възпитано.*

възпита̇тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което възпитава някого. *Аз искам да изтъкна и подчертая огромната роля, която нашият народен учител, тоя пръв възпитател на нашите деца, играе и трябва да играе в политическата и обща просвета на народа.* В. Червенков.

възпита̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е свързан с възпитанието. *Трудът има огромно възпитателно значение. Възпитателна система.* **2.** Който влияе за възпитанието, който дава възпитание. *Възпитателен институт. Възпитателна литература. Възпитателен пример.*

възпита̇телка *ж.* Жена възпитател. *Майката е детето първата и най-отговорна възпитателка на детето.* Г. Димитров.

възпита̇телно. *Нареч. от* възпитателен. *Целта на наказанието е да въздействува възпитателно върху учениците.*

възпита̇телски, -а, -о, *прил.* Който е присъщ, свойствен на възпитател. *Възпитателски похват.*

възпламени̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който лесно се възпламенява; леснозапалителен. *Възпламенително вещество.*

възпламеня̀. Вж. възпламенявам.

възпламеня̀вам, -аш, *несв.*; **възпламеня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** За избухливи вещества — правя нещо да се запали, да пламне; запалвам. *Борко възпламени бомбата и я хвърли.* М. Марчевски. 2. *Прен.* Възбуждам силно, въодушевявам. *Бистрочервеното калугерско вино още по-силно възпламеняваше разгорещения оратор.* Влайков. **възпламенявам се, възпламеня се** *страд.*

възпламеня̀вам се, -аш се, *несв.*; **възпламеня̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Проявявам се буйно. *Борбата във Франция тепърва се възпламенява, разширява и взема народен характер.* В. Коларов.

възпламеня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпламенявам *и от* възпламенявам се.

възпо̀лзвам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Възползувам се.

възпо̀лзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възползвам се.

възпо̀лзувам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Извличам полза от нещо. *Заптиетата се възползуваха от удобния случай, за да отмъщават.* Величков. *Той се е възползувал от тоя случай да изучи добре и географията на източна Рила.* Вазов.

възпо̀лзуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възползувам се.

възпомина̀ние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж.* Мислено възпроизвеждане на преживени неща; спомен. *Старият инвалид се вълнуваше при възпоминанието на тия подвизи и героически нападения.* Вазов.

възпомина̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е предназначен за възпоминание на нещо; паметен. *Възпоминателно събрание. Възпоминателна плоча. Възпоминателен лист.*

възпра̀. Вж. възпирам.

възпра̀вя. Вж. възправям.

възпра̀вям, -яш, *несв.*; **възпра̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Поставям предмет да стои прав, опрян о нещо; изправям. *Щом влезе, свали чепкена и го сложи в един кът, а тоягата си възправи въз стената.* Влайков.

възпра̀вям се, -яш се, *несв.*; **възпра̀вя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Издигам се, заставам. *С навъсено чело, загърнат в плащ мъглив, / — възправя се далече Балканът горделив.* П. П. Славейков.

възпра̀вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възправям *и от* възправям се.

възпрепя̀тствувам, -аш, *несв.* и *св.* (рус.). *Книж.* Правя спънки; преча, попречвам. *На вратата на зданието се изпречват събраните от кръчмите избиратели и с помощта на разнородно оръжие възпрепятствуват да доближи някой до урните.* Ал. Константинов.

възпрепя̀тствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възпрепятствувам.

възпрѐтвам, -аш, *несв.*; **възпрѐтна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Диал.* Запретвам. *Някой свали палтото му и възпретна ризата.* Ем. Станев.

възпрѐтвам се, -аш се, *несв.*; **възпрѐтна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред. Диал. Прен.* Запретвам се, залавям се да извърша нещо. *Баба Мариница се беше възпретнала да покаже своето готварско изкуство.* Вазов. *Заключих се тая сутрин здравата, пратих домашните из града и се възпретнах да пиша.* Елин Пелин.

възпрѐтване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възпретвам *и от* възпретвам се.

възприѐма. Вж. възприемам.

възприѐмам, -аш, *несв.*; **възприѐма,** -еш, *мин. св.* възприѐх, *прич. мин. страд.* възприѐт, *св.* **1.** Получавам възприятия. *И все пак тя* (картината на Ниагара) *е пред нас и ние я възприемаме с всичките си сетива.* Г. Белев. **2.** Съгласявам се, приемам. *Възприемам чуждо мнение.* **възприемам се** *страд.*

възприѐмане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възприемам *и от* възприемам се.

възприемлѝв, -а, -о, *прил. Рядко.* Възприемчив.

възприемчѝв, -а, -о, *прил.* Който лесно възприема (в 1 знач.); схватлив. *Тя си спомняше времето на своето учителствуване, когато любеше тия руси главички, тъй възприемчиви на всяко ново понятие.* Вазов. *Възприемчив ум.*

възприемчѝвост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* възприемчив.

възприя̀тие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Псих.* Непосредствен сетивен цялостен образ или отражение в човешкото съзнание за предметите и явленията от обективната действителност. *Възприятието е по-висша степен на познание, отколкото усещането.*

възпроизведа̀. Вж. възпроизвеждам.

възпроизвѐждам, -аш, *несв.*; **възпроизведа̀,** -ѐш, *мин. св.* -изведѐх, *прич. мин. действ.* -извѐл, *прич. мин. страд.* -извѐден, *св.* **1.** Представям, повтарям нещо, както е било; възобновявам. *Митю разказва ловджийските си истории с най-голямо увлечение. Той не само подробно описва перипетии, но и някои сцени подробно ги възпроизвежда.* Йовков. **2.** Пресъздавам. *Само зрелият художник може да възпроизведе* (събитието) *пълно, цялостно и дълбоко.* Сп. Септември, 1951 г. **възпроизвеждам се, възпроизведа се** *страд.*

възпроизвѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпроизвеждам *и от* възпроизвеждам се.

възпротѝвя се. Вж. възпротивям се.

възпротивя̀ се. Вж. възпротивявам се.

възпротивя̀вам се, -аш се, *несв.*; **възпротивя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Оказвам противодействие; противопоставям се, съпротивявам се, противя се. *Панчев като никога тоя път се осмели, макар и смутолевено, да издигне слабия си глас и да му се възпротиви.* Влайков.

възпротивя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпротивявам се.

възпротѝвям се, -аш се, *несв.*; **възпротѝвя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *сред.* Възпротивявам се.

възпя̀вам, -аш, *несв.*; **възпѐя,** -ѐеш, *мин. св.* възпя̀х, *прич. мин. страд.* възпя̀н, *мн.* възпѐни, *и* възпя̀т, *мн.* възпѐти, *св.* Прославям с песни или стихове. *Юнашките дела възпяваха певци.* П. П. Славейков. **възпявам се, възпея се** *страд.*

възпя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възпявам *и от* възпявам се.

възра̀двам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Създавам, създам радост, зарадвам. *Това щастливо събитие възрадва търновския народ.* Вазов. **възрадвам се** *сред.*

възра̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възрадвам *и от* възрадвам се.

възра̀ждам, -аш, *несв.*; **възродя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Пробуждам към нов живот след период на застой, на упадък. *С векове народът мърцина | живя в душевен мрак ... | ... кое го възроди? | Кое заспала мощ в юнашките гърди събуди?* П. П. Славейков. *Благословена ти бъди | за радостите, що ми даде: | за друг живот ме възроди | и нов човек от мен създаде!* Вазов. **възраждам се, възродя се** *сред.*

възра̀ждане, *мн.* -ия, *ср.* Пробуждане, подем след период на упадък. || Епоха на разцвет на науките и изкуството в Европа след XV в., обусловена от зараждането на капитализма; ренесанс. *Епоха на възраждането.* || В историята на българския народ — времето от втората половина на XVIII в. насетне, която се характеризира с пробуждане на националното чувство и с просветния и културен подем на българите. *Българско възраждане.*

възражѐние, *мн.* -я, *ср.* Изказване, израз на несъгласие, оспорване на известно твърдение. *Всеки изключен има право да подаде възражение срещу решението за неговото изключване.* Уст. БКП, чл. 11. *Адвокатите не направиха нито възражения, нито протести.* Елин Пелин.

възразя̀. Вж. възразявам.

възразя̀вам, -аш, *несв.*; **възразя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя възражение. *Не ми възразявай, чакай!* Вазов. *Полковникът никога не възразяваше на своя приятел, дори и да не се съгласяваше с него.* Хар. Русев.

възразя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възразявам.

възра̀сна. Вж. възраствам.

възра̀ст, -ттà, *мн.* -и, *ж.* Времето от раждането на човек или животно до определен ден. *Предучилищна възраст. Средна възраст. Зряла, напреднала възраст.* ☐ **Човек на възраст** (разг.) — възрастен човек.

възра̀ствам, -аш, *несв.*; **възра̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Книж.* Издигам се, като раста; израствам, пораствам. *Аз виждам: раждат се тълпи | за утрото на празник свят... | И всеки слаб и угнетен — | на черна мъка светъл син — | възраства като исполин.* Смирненски.

възра̀стване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възраствам.

възра̀стен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* **1.** Който е в зряла или напреднала възраст; немлад. *Годеникът беше възрастен, близу четиридесетгодишен човек.* Йовков. **2.** Като *същ. мн.* **възрастни** — лица в зряла или напреднала възраст. *Възрастните не ядеха — гледаха да има за нас, децата.* Кр. Григоров.

възрѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Остар.* Възглед. *Старата госпожа Кондакова имаше свое ясно определено, непоклатимо възрение на живота.* Вазов.

възрѝвам, -аш, *несв.*; **възрѝя,** -йеш, *мин. св.* възрѝх, *св. Диал.* Окопавам лозе, царевица и др. *Тъкмо в това време влезе кака 'му Цанка. Тя ще възрива зарàн техния кукуруз.* Влайков.

възрида̀вам, -аш, *несв.*; **възрида̀я,** -àеш, *мин. св.* възридàх, *св. Поет. Рядко.* Почвам силно да плача, да ридая. *„Кажи ми, чакаш ли ме там?“ | Ще възридае и ще пита, | чело склонила до земята.* Яворов.

възрида̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възридавам.

възрида̀я. Вж. възридавам.

възродѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* възродя. **2.** Като *прил.* — роден за нов живот след период на упадък; възобновен. *Отечественият фронт сложи основите и отвори широко пътя за изграждането на нова, свободна, възродена България.* Г. Димитров. || Който е добил нови сили. *Чувствувам се възроден след почивката в Боровец.*

възродѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж. Рядко.* Лице, което съдействува за възраждането на народа.

възродѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който възражда. *Възродителен труд.*

възродѝтелка *ж. Рядко.* За институция— възродител. *Нашите бащи имаха за идеал черквата — възродителка и обединителка на народа.* П. П. Славейков.

възродя̀. Вж. възраждам.

възрождѐнец, *мн.* -нци, *м. Книж.* Лице, което е съдействувало за Възраждането на българския народ; будител.

възрождѐнски, -а, -о. *Прил. от* възрожденец. *Вазов се определи и остана през целия си живот като народен, възрожденски демократ, критически реалист, с елементи на ярка прогресивна романтика.* Т. Павлов. *Възрожденски песни.*

възропта̀вам, -аш, *несв.*; **възропта̀я,** -àеш, *мин. св.* възроптàх, *св. Книж.* Давам израз на негодование; почвам да роптая. *Никой не се оплака, никой не възропта.* Йовков.

възропта̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възроптавам.

възропта̀я. Вж. възроптавам.

възру̀с, -а, -о, *прил. Разг.* Не много рус; русичък. *Възруса жена.*

възсѐдна. Вж. възсядам.

възсѝв, -а, -о, *прил. Разг.* Не много сив; сивичък.

възсѝн, -я, -ьо, *прил. Разг.* Не много син; бледосин, синкав. *Погледнете на това малко възсиньо и малко моравo цветенце.* Влайков.

възсия̀вам, -аш, *несв.*; **възсия̀я,** -йеш, *мин. св.* възсиях, *св. Поет.* Почвам да сияя, да блестя; засиявам. *Запролети се горе в планината, | вършини снежни в блясък възсияха.* П. П. Славейков.

възсия̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възсиявам.

възсия̀я. Вж. възсиявам.

възсла̀б, -а, -о, *прил. Разг.* Не много слаб; слабичък. *Тъничък бе малко и възслаб бе, ала все можеше да се смята за ергенин.* Влайков.

възсла̀бичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Разг. Умал. от* възслаб. *Неда както бе възслабичка, Цонка бързо я стигна на бой.* Влайков.

възсла̀ва *ж. Търж.* Прослава.

възсла̀вям, -яш, *несв.*; **възсла̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Прославям. *А неговий паметен подвиг / възславили песни юнашки, — / народът ги пял и повтарял / със клетви и сълзи сирашки.* П. П. Славейков. **възславям се, възславя се** *възвр.* и *страд.*

възсла̀нявам, -яш, *несв.*; **възслоня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Опирам на нещо, облягам. **възсланям се, възслоня се** *възвр.* и *страд. Ала Донка го извика и той доде и се възслони въз градинския стобор.* Влайков.

възсла̀няне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възсланям.

възслоня̀. Вж. възсланям.

възстановѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Лице, което възстановява нещо в предишното му състояние. || *Прен.* Средство за възстановяване. *Захарта е добър възстановител на силите.*

възстановѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е предназначен за възстановяване. *Възстановителен заем.* **2.** През който се възстановява нещо. *Възстановителен период.*

възстановя̀. Вж. възстановявам.

възстановя̀вам, -аш, *несв.*; **възстановя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Възвръщам в предишното състояние; възобновявам. *Отечественият фронт възстанови, затвърди и разшири демократичните права и свободи на българския народ.* Г. Димитров. *Възстановявам дипломатически отношения. Възстановявам права. Възстановявам здраве.* **възстановявам се, възстановя се** *страд.* и *сред.*

възстановя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възстановявам *и от* възстановявам се.

въ̀зстар, -а, -о, *прил. Разг.* Не много стар; старичък. *На пейката до мен седят двама възстари мъже с побелели коси.* Л. Стоянов.

въ̀зсух, -а, -о, *прил.* Не много сух, сухичък. *Беше възсух, кокалест, изпечен, с увиснали мустаци.* Йовков.

възсъзда̀вам, -аш, *несв.*; **възсъзда̀м,** -дадѐш, *мин. св.* -да̀дох, *св. Книж.* Създавам наново, пресъздавам. *Аз живеех с тия исторически сенки и моята мисъл възсъздаваше гордите зидове със зъбци, с кули и бойници.* Вазов.

възсъзда̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възсъздавам.

възсъзда̀м. Вж. възсъздавам.

възся̀дам, -аш, *несв.*; **възсѐдна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Сядам върху нещо, като го обкрачвам; яхвам. *Сутринта рано, още не съмнало добре, Дочо възседна коня и замина за града.* Влайков.

възся̀дане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възсядам.

въ̀зтѐжък, -жка, -жко, *мн.* -жки, *прил. Разг.* По-тежък, отколкото се очаква; тежичък.

въ̀зтѐжко. *Нареч. от* възтежък. *Упъти се и той към кметството. Закрачи важно, възтежко.* Влайков.

въ̀зтѐсен, -тясна, -тясно, *мн.* -тѐсни, *прил. Разг.* Не много тесен; тесничък. *Роклята е възтясна.*

въ̀зто̀пъл, -пла, -пло, *мн.* -пли, *прил. Разг.* Не много топъл; топличък.

въ̀зто̀пло. *Нареч. от* възтопъл.

възто̀рг, *мн.* -зи, *м.* (рус.). Повишено чувство на радост и възхита. *Детинска радост и възторг неописуем вълнуваше всички.* Вазов. *Пяха народни песни, играха се хора и ръченици. Гостите бяха във възторг.* Йовков.

възто̀ржен, -а, -о, *прил.* **1.** Който изразява възторг; възхитителен. *Дълго той чува чучулигата, а песента ѝ сякаш капе на капки, възторжена, вдъхновена.* Йовков. *Възторжени овации.* **2.** Който е обзет от възторг; въодушевен. *Възторжена публика.*

възто̀ржено. *Нареч. от* възторжен. *Гледа възторжено.*

възто̀рженост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* възторжен.

въ̀зтъмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил. Разг.* Не много тъмен, не съвсем тъмен. *Тяхната къща е нисичка и собата им възтъмна.* Влайков. *Беше голям вълк с възтъмна козина.* Йовков.

въ̀зтъмно. *Нареч. от* възтъмен.

въ̀зтънък, -нка, -нко, *мн.* -нки, *прил. Разг.* Не много тънък; тъничък. *Той беше трийсет, трийсет и пет годишен, възтънък и висок.* Йовков.

възтържеству̀вам, -аш, *несв.* и *св.* (рус.). Вземам връх, надмощие с тържество; излизам победител. *Аз бях и съм дълбоко убеден, че каузата, за която съм се борил и ще се боря през целия си живот, ще възтържествува.* Г. Димитров.

възтържеству̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възтържествувам.

възхва̀ла *ж. Търж.* Похвала.

възхва̀ля. Вж. възхвалям *и* възхвалявам.

възхваля̀вам, -аш, *несв.*; **възхва̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Книж.* Хваля много; величая, превъзнасям. *Днес бай Мичо беше малко мрачен, защото гостът му противоречеше и възхваляваше Англия.* Вазов.

възхваля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възхвалявам.

възхва̀лям, -яш, *несв.*; **възхва̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Възхвалявам.

възхва̀ляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възхвалям.

възхѝта *ж. Поет.* Възхищение, възторг.

възхитѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* възхитя. **2.** Като *прил.* — който е обзет от възхищение; очарован. *Възхитената публика бурно ръкопляскаше.*

възхитѐно. *Нареч. от* възхитен.

възхитѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който предизвиква възхищение, възторг; очарователен, прелестен, прекрасен, омаен, пленителен. *Заслепително бялата покривка на Витоша блести ярко в чистите висини на небето, под заслепителното осветление на слънцето. Възхитителна е тогава Витоша.* Вазов.

възхитя̀. Вж. възхищавам.

възхища̀вам, -аш, *несв.*; **възхитя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Предизвиквам възхищение, възторг; очаровам, омайвам. *Величествеността на*

Рила планина до веки веков ще бъде такава и ще възхищава сърцата и умовете на бъдещите поколения. Вазов.

възхища̀вам се, -аш се, *несв.*; **възхитя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Изпитвам възхищение, възторг; очаровам се. *Те се възхищаваха от хубостите на България.* Вазов. *Аз съм в състояние да се възхитя, да се забравя, да се захласна до екстаз от хубавите наши меланхолични народни песни.* Ал. Константинов.

възхища̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възхищавам *и от* възхищавам се.

възхищѐние, *мн.* -я, *ср.* Повишено чувство на доволство и наслада от нещо видено, което прави силно впечатление; възхита, възторг. *Огнянов се взираше с възхищение във влажните ѝ очи.* Вазов. *Цялата страна с възхищение следи трудовите подвизи на нашата бригадирска и трудовашка младеж.* Г. Димитров.

възхла̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Не много хладен; хладничък. *Ранко станах днеска. Времето възхладно.* Вазов.

възхо̀д, *мн.* няма, *м.* Издигане, напредък. *Без активното и съзнателно участие на жените в управлението не може да има народно благополучие и възход на българската нация.* Г. Димитров.

възхо̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се издига, върви нагоре; възхождащ, възходящ.

възходя̀щ, -а, -о, *прил.* (рус.). Ввъзходен; възхождащ. *Противоп.* низходящ. *Развитие по възходяща линия.* □ **Възходяща интонация, възходящо ударение** (езикозн.) — повишаване на тона при изговор на гласна. **Роднини по възходяща линия** — баща, майка, дядо, баба и др. по-възрастни роднини.

възхо̀ждам, -аш, *несв.* Издигам се, вървя нагоре; израствам. *И в всеки камък, в всяка сграда / възхожда бодро нов живот.* Вапцаров.

възхо̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* възхождам.

възхо̀ждащ, -а, -о. **1.** *Прич. сег. действ. от* възхождам. **2.** Като *прил.* — възходен; възходящ.

възцаря̀вам, -аш, *несв.*; **възцаря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Въдворявам, установявам. *И когато сетний камък на обгърнатия в пламък / и разплуха древен замък се отрони в пепелта, / вий слезнете от конете и земята целунете — / възцарете вечна обич, вечна правда над света.* Смирненски.

възцаря̀вам се, -аш се, *несв.*; **възцаря̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* **1.** Заемам царски престол. **2.** *Прен.* Наставам, настъпвам. *И пак се възцари предишното мъртвило.* Йовков. *Възцари се тишина.*

възцаря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* възцарявам *и от* възцарявам се. *Смилец прие в палата честитенията за годишнината на възцаряването си.* Вазов.

възчервѐн, -а, -о, *прил. Разг.* Не много червен; червеникав.

възчѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Разг.* Не много черен; черничък. *От ален* (фесът) *е станал ясночервен, после тъмночервен, после възчерен.* Вазов. *Лицето ѝ беше възчерно, пълничко.* Йовков.

възшѐствие, *мн.* -я, *ср. Остар.* Заемане на владетелски престол.

вълк, вълкът, вълка̀, *мн.* вълци, вълка (сл.-ч.), *м.* Хищно животно от рода на кучетата. Lupus canis. *Гарвана грачи грозно, зловещо, / псета и вълци вият в полето. / ... / Зимата пее своята зла песен.* Ботев. *Гладен като вълк. Глутница вълци.* □ **Вълкът козината си мени, а нрава си не променя** (послов.) — вродени навици не се променят. **И вълкът сит, и агнето цяло** (послов.) — и двете страни задоволени. **Морски вълк** — опитен моряк. *Колкото до рибаря, тоя стар морски вълк по свой опит знаеше вкуса на всяка служба, в която има опасност и вечен риск.* Йовков. **Стар вълк** (разг.) — опитен, обигран човек.

вълкола̀к, *мн.* -ци, *м. Нар.* Според народните вярвания — приказно същество с белези на човек и вълк.

вълна, *мн.* няма, *ж.* Гъст влакнест пласт, който покрива тялото на овца и на някои други животни, обикн. остриган. *Гарванът решил — извършил: кацнал дръзновено / върху една овца, и се заплел във вълната ѝ.* Михайловски. *Като поизрастнали децата му, Марко заробил всички от нова до нова година да работят и преработват вълна и козина.* Д. Талев. *Карнобатска вълна. Камилска вълна. Влачена вълна.*

вълна̀ *ж.* **1.** Възвишение, образувано при раздвижване на водна повърхност. *Морето дреме, ветрец вей, / сънливо плиска се вълнати / и лодка до брега люлей.* Яворов. *Бухти пенлива Янтра, из брегове изскача, / издига, сваля, плиска тя мътни си вълни.* Вазов. ‖ *Прен. Обр.* Нещо, което се движи, като приижда и отминава. *Нови вълни от бяла светлина падат от месеца и заливат гората.* Йовков. *До нас долетя вълна от смехове и висок говор.* Йовков. *Той гледаше зелената долина, гъстата трева на ливадите, по които пробягваха тъмни вълни.* Йовков. ‖ *Прен.* Движение на тълпа, на множество. *Но вълни по-нови от орди дивашки / гълтат, потопяват орляка юнашки.* Вазов. ‖ *Прен.* Засилена в известен миг проява на чувство. *Една спонтанна вълна от най-дълбоки симпатии към Съветска Русия се понесе всред всички свободолюбиви народи.* В. Коларов. *Вълна от негодование.* **3.** *Физ.* Съвкупност от последователни концентрични движения на една физическа среда, причинени от тласък в известна точка. *Електромагнитна вълна. Радиовълна.* □ **Студена (топла) вълна** — струя студен (топъл) въздух.

вълна̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Търговец на вълна. *В Люляково бяха се случили двама търговци вълнари, които бяха дошли да заобиколят отрано овчарите.* Йовков.

вълна̀рски, -а, -о. *Прил. от* вълнар. *Сиренето ни било балканско, медът ни миришел на липов цвят — натъпчат се като вълнарски чували и хайде на разходка.* Чудомир.

вълнен, -а, -о, *прил.* **1.** Изработен от вълна. *Лила била облечена във вълнен домашен сукман, който бил нашарен с копринени кенета.* Каравелов. *Вълнен плат. Вълнени отпадъци.* **2.** Свързан с обработването на вълна. *Вълнена индустрия.*

вълнѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Вълнообразно движение на водна повърхност. *Морско вълнение.* **2.** *Прен.* Възбудено състояние на духа вследствие

на силни чувства. *Райка говореше със сподавено вълнение, като едва сдържаше сълзите си.* Влайков. **3.** Масово изразено недоволство срещу власт. *Смилец от прозореца на палата видя уплашен народното вълнение.* Вазов. □ **Мъртво вълнение** — скрито морско подводно движение.

вълненик, *мн.* -ци, *м. Нар.* Пъстра набърчана вълнена престилка от женско народно облекло, която се запасва отдире.

вълнест, -а, -о, *прил.* **1.** Покрит с вълна. *Ръй, ръй! — повтаряше той много често и шибаше с пръчката по меките вълнести гърбове на овцете, наредени нагъсто една до друга.* Йовков. **2.** Приличен на вълна. *Изпод короната излизаха в безредица бели вълнести, корави косми.* Вазов.

вълнѝст, -а, -о, *прил.* Който прилича на вълни; вълнообразен, хълмист, неравен. *Той разплиташе тия плитки и тогава гривата и опашката на коня се спущаха на вълнисти къдри като косите на момиче.* Йовков. *Влакът продължаваше да лети и да гърми из добре обработената вълниста равнина.* Вазов. *Вълниста местност.*

вълнода̀ен, -а̀йна, -а̀йно, *мн.* -а̀йни, *прил.* За животно — от който се добива вълна. *Вълнода̀йно животно.*

вълнода̀йност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* вълнодаен. *Заслужава да се отбележи и голямата вълнодайност в някои добре организирани ферми.* Отеч. фронт, 1950 г.

вълноло̀м *м.* Каменна преграда пред пристанище, която го предпазва от морските вълни. *Изплувахме на вълноломите, каменни зидове, потопени във вълните, които запазват от бесния им напор пристанището, сега винаги тихо.* Вазов.

вълноло̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* вълнолом. *Вълноломна стена.*

вълнообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Подобен, приличен на вълни; вълнист. *Наоколо по вълнообразната равнина се разстилаха зелените посеви.* Елин Пелин.

вълнообра̀зно. *Нареч. от* вълнообразен. *Нагънат вълнообразно.*

вълну̀вам, -аш, *несв.* **1.** Причинявам вълнообразно движение. *Вятърът вълнува морето.* **2.** *Прен.* Предизвиквам силни чувства. *Тая мисъл го разпаляше, вълнуваше.* Елин Пелин. **3.** *Прен.* Подбуждам към размирици, към бунт. *Ти един за всички, като демон бдящи, | работи, бори се, стреска, вълнува.* Вазов. **вълнувам се** *страд. Душата ѝ се вълнуваше от сладък и необясним трепет.* Елин Пелин.

вълну̀вам се, -аш се, *несв., сред.* **1.** За водна повърхност — движа се вълнообразно. *Тих бял Дунав се вълнува, | весело шуми.* Вазов. **2.** Обзет съм от вълнение (в 2 знач.). *Той се вълнуваше и дълго не можеше да заспи.*

вълну̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вълнувам *и от* вълнувам се.

вълчѐ, *мн.* -та, *ср. Умал. от* вълк. *Знам где се крие бялата вълчица, видях вълчетата ѝ.* Йовков.

вълчешки, -а, -о, *прил.* Вълчи.

вълчешки. *Нареч. от прил.* вълчешки.

вълчи, -а, -о, *прил.* **1.** Който е свойствен, присъщ на вълк. *Вълчи апетит.* **2.** Който принадлежи на вълк. *Чу се вълчи вой, проточен издебело, стръвен, страховит.* Йовков. **2.** Който е направен от кожа на вълк. *Господинът подигна голямата яка на вълчия си кожух.* Елин Пелин. **3.** Който е съставен от вълци. *Вълча глутница.* **4.** Който е предназначен за вълци. *Петър намери стар вълчи капан и го постави на пътя на вълка.* Йовков. □ **Вълча яма** (воен.) — яма пред позиции, обикн. със забити на дъното островърхи колове, за да спъва настъпването на неприятеля.

вълчѝца *ж.* Женски вълк. *Години в горите се скита жена | зловеща и рошава — луда царица. | Избягва я пътник и плаха сърна, | избягва я с трепет и гладна вълчица.* Вазов.

вълшѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Книж.* **1.** Който прави чудеса; чудотворен, чародеен. *И идеята за съединението беше едно вълшебно знаме, което събираше народа около партията, която го издигнеше.* Вазов. **2.** В който се говори за чудеса или гдето стават чудеса; приказен, фантастичен. *Вълшебна приказка. Вълшебен замък.* **3.** *Прен.* Чудесен, прекрасен, омаен. *От височината пред нас се открива градът, вълшебен като приказка.* Л. Стоянов. *Вълшебна гледка.*

вълшѐбник, *мн.* -ци, *м. Книж.* Магьосник. *Два бука сърдито се счепкали и така си останали вкаменени, като по волята на някой вълшебник.* Вазов. ‖ *Обр. Изкуството ти знам, | с перото си вълшебник.* Вазов.

вълшѐбница *ж.* Жена вълшебник; магьосница. *Тя съществуваше в нашето детско въображение като далечна, всемогъща и непостижима вълшебница, която живее някъде си в някакъв приказен град.* Елин Пелин.

вълшѐбнически, -а, -о. *Прил. от* вълшебник.

вълшѐбнически. *Нареч. от прил.* вълшебнически.

вълшѐбно. *Нареч. от* вълшебен. *Над нас луната вълшебно свети.* Вазов.

вълшѐбство, *мн.* -а, *ср. Книж.* **1.** Магьосничество; магия. *В песента се сила пази | и вълшебство, | ... | песента е дар небесни, | чудо върши над сърцата; | някога Орфей чрез песни | в звяра будил доброта.* Вазов. **2.** *Прен.* Очарование, обаяние. *И с някакво странно вълшебство | звучи: — Свобода! — Свобода!* Вапцаров.

вън *нареч.* **1.** За означаване на място, което се намира отвъд, зад пределите на нещо. *Противоп.* вътре. *Когато Тачката и Гроздан тръгнаха да си отиват, вън беше видело като денем.* Йовков. **2.** При изразяване на заповед — Махни се! Излез! *Втурна се един от прислугата... — Марш! Вън! Да дойде скоро съдържателят.* Елин Пелин. □ **Вън от нещо** — независимо от нещо, освен. *Вън от обстоятелството, че се винеше погрешно баща ми вместо мене, всичко друго беше известно до най-малките подробности на властите.* Величков. *Всички познаваха буйния нрав и отмъстителността на Гроздана и, вън от решението на съда, предвиждаха и друг един край.* Йовков. **Вън от себе си съм (излизам)** (разг.) — преставам да се владея, ядосвам се силно.

вънка *нареч. Нар.* Вън. *А вънка тъй широк е небосвода! | Блести небето, въздухът блести!* Вапцаров.

вънкашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Нар.* Външен. *Има случаи, когато сраженията стават при особени вънкашни условия.* Йовков.

вънкашност, -ттà, *ж. Нар.* Външност. *Девет годин той | скитà се бездомен, без сън, без покой, | под вънкашност чужда и под име ново.* Вазов.

външен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* 1. Който се намира отвън. *Противоп.* вътрешен. *Той се подчиняваше на обаянието на външния въздух, лъчи, топлик и меланхолическа сладост.* Вазов. *Външна врата. Външна украса.* || *Прен.* Който се вижда отвън. *Външен вид. Външна страна на въпроса.* 2. Чужд, не свой. *Вход за външни лица строго забранен.* □ **Външна политика** — политика по отношение на другите държави. **Външна търговия** — търговия с чужди държави. **Външно лекарство** — лекарство, което не се поглъща.

външно. *Нареч. от* външен. *Той одрипавя нравствено, както беше одрипавял външно.* Вазов.

външност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Външен вид. *Приятната му външност неволно подкупваше.* Йовков.

въображàем, -а, -о, *прил.* Който не съществува в действителност, а може само да се мисли. *Влезе артистът, който все още пееше и свиреше на въображаемата си китара.* Йовков.

въображèние, *мн.* -я, *ср.* 1. Способност мислено да се представят или създават образи; фантазия. *Възбуденото ми въображение рисуваше страшни и приказни картини.* Влайков. 2. *Рядко.* Нещо измислено, недействително. *Ти право каза, че ти се чини: ни алея, ни столче не се види. Едно въображение.* Вазов.

въобразя̀ си. Вж. въобразявам си.

въобразя̀вам си, -аш си, *несв.*; **въобразя̀ си,** -йш си, *мин. св.* -йх си, *св.* Мислено си представям нещо. *Два часа вървях по левия висок бряг и два часа бях зрител на най-разкошните и живописни картини, каквито човек може да си въобрази.* Вазов. || Втълпявам си, внушавам си. *Той си въобразява, че е поет.*

въобразя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* въобразявам си.

вообщè *нареч.* (рус.). *Остар.* Изобщо. *Често съм изпитвал, че на планините вообще човек е по-предприемчив.* Вазов.

въодушевèн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* въодушевя. 2. Като *прил.* — изпълнен с въодушевение; възторжен. *Издига пушката си високо, пламнал, въодушевен, очите горят като безумни.* Йовков. *Въодушевена публика.*

въодушевèние и **въодушевлèние,** *мн.* -я, *ср.* (рус.). Душевен подем; вдъхновеност, ентусиазъм, възторг. *Говореше разпалено и с въодушевление.* Влайков. *Стоян размахваше копачката с голяма сила и с въодушевение.* Д. Талев.

въодушевèно. *Нареч. от* въодушевен. *Живо и въодушевено надува Стоян своя меден кавал.* Влайков.

въодушевя̀. Вж. въодушевявам.

въодушевя̀вам, -аш, *несв.*; **въодушевя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Предизвиквам въодушевление; ентусиазирам. *Това чудо въодушевило народа и той въстанал под предводителството на Асена.* Вазов. *Делото на безсмъртния вожд на българския народ винаги и навсякъде ще въодушевява борците за демокрация и мир.* Отеч. фронт, 1949 г. **въодушевявам се, въодушевя се** *страд. Българската работническа класа не само се въодушевява от желанието, но и проявява нужната решителност и способност да следва твърдо примера на своите съветски братя.* Г. Димитров.

въодушевя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въодушевявам *и от* въодушевявам се.

въоръжà. Вж. въоръжавам.

въоръжàвам, -аш, *несв.*; **въоръжà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Снабдявам с оръжие, с нужните средства за водене на война, на борба. *Червената армия осигури на съюзниците си необходимото време да подготвят и въоръжат милионни армии.* В. Коларов. *Въоръжавам с модерна техника.* **въоръжавам се, въоръжа се** *възвр. и страд. Въоръжавам се със знания. Въоръжавам се с търпение.*

въоръжàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въоръжавам *и от* въоръжавам се.

въоръжèн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* въоръжа. 2. Като *прил.* — а) Който е снабден с оръжие. *Въоръжена стража.* б) В който се употребя оръжие. *Въоръжена борба. Въоръжено въстание. Въоръжена схватка.* □ **Въоръжен неутралитет** (полит.)—ненамеса във война при пълна бойна готовност. **Въоръжени сили** (книж.)— целокупна войска на една държава.

въоръжèние, *мн.* -я, *ср.* 1. Оръжието, с което е снабдено едно лице или цяла войска за водене на бой. *Като ги приближиха, пътниците видяха селяните в пълно въоръжение: с пушки на рамене, с нанизи патрони около кръста.* Вазов.

въпию̀щ, -а, -о, *прил.* (цсл.). *Остар.* Крайно наложителен; крещящ. *Въпиюща нужда.*

въплотя̀. Вж. въплощавам *и* въплотявам.

въплотя̀вам, -аш, *несв.*; **въплотя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). Въплъщавам. **въплотявам се, въплотя се** *сред.*

въплотя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въплотявам *и от* въплотявам се.

въплощàвам, -аш, *несв.*; **въплотя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). Въплъщавам. **въплощавам се, въплотя се** *сред.*

въплощàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въплощавам *и от* въплощавам се.

въплощèние, *мн.* -ия, *ср.* Въплъщение.

въплътèн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* въплътя. 2. Като *прил.* — а) Който е придобил плът. *Едно време, когато съдбата искаше да тури едно кърваво петно в историята на човечеството, тя провождаше някой зъл и страшен гений, въплътен в някой Тамерлан.* Вазов. б) *Прен.* Който е осъществен, станал действителност. *Но трижди по-щастлив и по-блажен е | тоз, който свършва жизнений си път | и вижда, във живота въплътени, | мечтите си победно да блестят!* Д. Полянов.

въплътя̀. Вж. въплъщавам *и* въплътявам.

въплътя̀ се. Вж. въплъщавам се *и* въплътявам се.

въплътя̀вам, -аш, *несв.*; **въплътя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Давам конкретен, реален израз на нещо; осъществявам. *Този Комитет въплътява борческата воля на милиони френски патриоти.* В. Коларов.

въплътя̀вам се, -аш се, *несв.*; **въплътя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* **1.** *Рел.* Добивам телесен образ. **2.** Осъществявам се. *Идеята е въплътена в това стихотворение.*

въплътя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въплътявам *и от* въплътявам се.

въплъща̀вам, -аш, *несв.*; **въплътя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Въплътявам.

въплъща̀вам се, -аш се, *несв.*; **въплътя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Въплътявам се.

въплъща̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въплъщавам *и от* въплъщавам се.

въплъщѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Телесен образ на нещо нематериално. *Ако той е въплъщение на дявола, да се пукне и да изчезне.* Йовков. **2.** Осъществяване в конкретна форма. *Отечественият фронт понастоящем представява живо въплъщение на все по-растящото морално и политическо боево единство на трудещите се в нашата страна.* Г. Димитров.

въ̀преки *предл.* За означаване пренебрегване на обстоятелства, които пречат; без оглед на, противно на. *Въпреки всичките си обещания и клетви, дядо Недко отново се пропи.* Йовков. ☐ **Въпреки че** (съюз) — при все че, макар че, ако и да. *Въпреки че беше седемдесет и повече годишен, Томакчията избърза няколко крачки пред всички.* Йовков.

въпро̀с *м.* **1.** Питане, с което се иска отговор. *Сега тя ми задава въпроси за целта на моето пътуване из Балкана.* Вазов. *Отрупаха го с хиляди въпроси. Без да се спира, той отговаряше на всички въпроси едно и също.* Йовков. **2.** Положение, което е предмет на проучване, разглеждане и разрешение; проблема. *Народното събрание може да прави анкети и проучвания чрез особени комисии по всички въпроси.* Конст., чл. 28. *Решавам въпроса. Разяснявам въпроса. Национален въпрос.* **3.** Обстоятелство, което зависи от нещо или се отнася до нещо. *Трудът е дълг и въпрос на чест за всеки работоспособен гражданин.* Конст., чл. 73. *Въпрос на време. Въпрос на пари.* ☐ **Болен въпрос** — въпрос, който мъчно може да се разреши. **Въпрос на деня** — нещо, което занимава обществото в определен момент. **Въпрос на живот и смърт** — нещо много важно, съдбоносно. **Източен въпрос** (полит., остар.) — въпросът за съдбата на балканските земи и народи в пределите на бившата Отоманска империя. *Останалото време от денонощието прекарваха по топлите кафенета, гдето се занимаваха с политика и с решението на Източния въпрос.* Вазов.

въпро̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** Който съдържа, в който са зададени въпроси. *Въпросен лист.* **2.** Само член. **въпросният, -ната, -ното** — който е предмет на някакъв разговор, на някакъв спор. *Въпросното лице.*

въпросѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който изразява въпрос, питане. *Капитанът подигна учудено рамене и срещна въпросителните погледи на офицерите.* Йовков. **2.** *Грам.* Който служи за изразяване на въпрос. *Въпросително местоимение. Въпросителен знак.* **3.** Като същ. *ж.* **въпросителна** — препинателен знак за питане; въпросителен знак, питанка.

въпросѝтелно. *Нареч. от* въпросителен. *Офицерите се размърдаха по столовете и се спогледаха въпросително.* Вежинов.

въпро̀сник, *мн.* -ци, *м.* Списък с въпроси по учебен предмет или за събиране на сведения.

въ̀пъл, *мн.* -пли, *м. Остар.* Вик, който изразява болка, скръб; вопъл, плач, стенание.

върба̀ *ж.* Вид дърво с тесни заострени листа, което расте главно край реки и по влажни места. Salix. *Големи върби и дъбове покрай бреговете хвърлят дебелата си сянка въз бистрите пенести вълни.* Вазов. ☐ **Плачуща върба** — вид върба с увиснали клони. Salix babylonica.

върба̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Гъсто израснали върби. *Не далеко от Русе един остров, покрит с върбак, израстваше сред реката, стесняваше я и я делеше на два ръкава.* Вазов.

върбала̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Върбак. *В ляво се изправяха като безкрайна стена тъмните върбалаци край Дунава.* Йовков.

върбѝна *ж. Бот.* Градинско цвете. Verbena hybrida, Verbena officinalis. *Гробове им черни реди и полива, | обкича с босил и върбина.* П. П. Славейков.

въ̀рбов, -а, -о. *Прил. от* върба. *От върбов клон си аз изрязах пискун.* П. П. Славейков. ☐ **Тук не е върбова сянка** (разг.) — тук не е място за заседяване и за почивка.

вървѐж *м.* **1.** Движение в някаква посока; вървене, ходене, ход. *Конят с мъка вече крачеше, уморен от предишния вървеж.* Вазов. *Влакът взе да забавя вървежа си.* Вазов. *Като ядеш си бръз, ленив си на вървеж.* Ив. Д. Шишманов. **2.** Начин на ходене; походка. *По вървежа и по правата ѝ снага се познавало колко Албена е хубава.* Йовков. **3.** *Прен.* Протичане, развитие, ход. *Често той понаднича и в класното отделение, за да контролира вървежа на образователното дело в градеца.* Вазов.

въ̀рвен, -а, -о, *прил. Рядко.* Направен от връв, от въже. *Те шибаха с ожесточение с върваното си камшиче дървената коническа топка.* Вазов.

въ̀рвене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вървя.

вървѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вървя̀. *Най-могъщият фактор на всеки прогрес, на всяко вървене напред — това е критиката и самокритиката.* Г. Димитров.

вървешко̀м *нареч.* С вървене, като се върви. *Тя идеше и плачеше вървешком.* Йовков.

върволѝца *ж.* Редица живи същества или други предмети, които се движат, вървят едни след други. *По пътя, зад музиката, се точи дълга човешка върволица.* Л. Стоянов. *Напред вървеше бяла върволица волове и зад тях нещо огромно и черно.* Йовков. *Върволици файтони, кабриолети летяха из главната алея.* Вазов. *Животът! Страшна върволица | от изпитания и беди.* Вазов.

върволя̀к, *мн.* -ци, *м. Нар.* Множество, което непрекъснато се движи, върви; върволица. *Тълпи минувачи от вси страни се срещаха, спира а, разотиваха, сменяни от нови талази човешки върволяк.* Вазов.

въ̀рвя, -иш, *мин. св.* върви̇х, *несв. Нар.* Прокарвам през нещо връв, конец, ластик и др.; нанизвам. *Вървя цървули. Вървя жълтици.*

вървя̀, -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* **1.** Движа се в някаква посока; ходя, пристъпвам. *Войниците вървяха в строй.* Йовков. *Сивушка — слаба кравичка, два пъти по-малка от Белчо, — прави усилия и върви успоредно с него.* Елин Пелин. *Пред мен са ширните ливади. | Тревите цъфнат и блестят. | Вървя през тях и топла радост | облъхва ясния ми път.* Хр. Радевски. || Пътувам с превозно средство. *Вървим още дълго време, всеки стои на колата и мълчи.* Йовков. || *Прен.* За превозно средство — движа се. *Колата вървеше глухо по застланото с дебел сняг шосе.* Вазов. *Лодката вървеше успоредно с брега.* || Заемам, държа определено място при някакво движение. *Съветският съюз върви в авангарда на народите в тяхната борба за траен демократичен мир.* Г. Димитров. *Вървя в опашката на събитията.* **2.** За механизъм — извършвам някакво движение; работя, действувам. *Чудо машина е! Върви като часовник: ни шум, ни глас издава.* Йовков. **3.** Имам посока, насочвам се. *От двете страни се издигат рътове, те вървят успоредно на юг.* Вазов. **4.** За време — преминавам, протичам. *Бавно, много бавно върви времето.* Йовков. **5.** Протичам, развивам се. *Бай Анто заничаше как върви ремонтът на машините.* Кр. Григоров. *Изпърво работата вървеше мирно.* Влайков. *Моите работи вървят много добре.* Йовков. **6.** *Прен.* Намирам се в употреба, важа. *Тези пари не вървят вече.* **7.** *Прен.* Имам цена, струвам. *Как вървят яйцата на пазара?* **8.** *Прен.* Харча се. *И захванаха да вървят жълтичките, които невяста Панчовица с такъв труд и с такава мъка беше спестила.* Влайков. **9.** Подхождам, подобавам, отивам. *Тази връзка не върви добре на светъл костюм.* □ **Вървя в крак** (разг.) — а) Движа се в такт. *Войниците вървят в крак.* б) Не изоставам от другите в движенията, в работата. *Вървя в крак с народа.* **Вървя в правия път** (разг.) — не се отклонявам от правдата, действувам според закона. **Вървя заедно** — ставам неразделна част. *Талантът винаги върви заедно със скромността.* Вазов. **Вървя на добре** (разг.) — а) Оздравявам. б) Развивам се добре, успявам. **Вървя по гайдата на някого** (разг.) — слушам, изпълнявам угодливо желанията на някого. **Вървя по стъпките на някого** (разг.) — а) Следвам отблизу, проследявам. *Захвана тоя папищашин да ме гони и да върви по стъпките ми.* Вазов. б) Следвам примера на някого, подражавам. **Вървя рачешки** (разг.) — вървя назад, не успявам. **Върви ми** (разг.) — преуспявам. *Върви ми в живота.* **Върви (ми) на нещо** — а) Често (ми) се случва нещо. *По-добре стой тука и ми разправи за какво се карахте с Гърдя. Тези дни все на кавги върви.* Йовков. б) Преуспявам, сполучвам в нещо. *Върви ми на карти.*

въргàлям, -яш, *несв. Диал.* Търкалям, преобръщам. **въргалям се** *сред. Разсъблечени деца се въргалят, тичат, прескачат се.* Кр. Григоров.

въ̀ржа. Вж. в р ъ з в а м.

вързо̀п *м.* Вързани заедно предмети. *След малко се появиха Радоил и Славка, последвани от нови още няколко души, които носеха вързопи със Славкини неща.* Вазов.

върколàк, *мн.* -ци, *м.* В ъ л к о л а к.

вързо̀пче, *мн.* -та, *ср. Умал.* от вързоп. *Ненко се връщаше с едно вързопче в ръка.* Вазов.

върл, -а, -о, *прил.* **1.** Който проявява ярост, жестокост; ожесточен, лют. *Неговата мисъл и неговото желание бяха устремени главно към провалянето на върлия му душманин Прангата.* Влайков. *Вече преминаха тежки несгоди, | кръвни побоища, върли войни.* П. П. Славейков. *Мразна зимна вечер. Върла хала вие.* П. П. Славейков. *Стояновата майчица, | Петкани върла душманка, | къде ходила питала | да найде биле омразно.* Нар. пес. **2.** *Прен.* Страстен, всецяло отдаден. *Че той батя ти измами, | та хайдутин върл направи.* Ботев. *Няма друго спасение, викаше третият, който беше върл читател на Свобода.* Вазов. **3.** *Нар.* Много стръмен. *Колкото повече се качвахме, толкова пътят ставаше по-върл и лош.* Вазов. *Катери се по най-върлите урви, слиза в най-дълбоките усои.* Йовков. **4.** Като *същ. ср.* **върлото** (нар.) — стръмно място, височина. *След три часа ход въз върлото ние се изкачихме на един гол връх.* Вазов. □ **Върла ракия** — люта, парлива на вкус ракия.

върлѝна *ж.* Отсечено дълго, не много дебело дърво; голям прът. *Ти ще видиш там набити | на пътове, на върлини | на момците ми главите.* Ботев. *На високи върлини, забити в земята, стоят дъсчени табели с всякакви надписи.* Йовков. *Колко много пораснал, станал цяла върлина.* || *Нар.* Дърво за простиране на дрехи. *Що на гърбина, то и на върлина.* Погов.

върлу̀вам, -аш, *несв.* Действувам буйно, жестоко; вилнея. *Ние ще оставим тая злочеста земя, гдето върлуват тираните и насилието.* Вазов. *Болест от ден на ден по-страшно върлуваше, по-немилостиво косеше.* Елин Пелин.

върлу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от върлувам. *И това знаете ли кога беше? През инфлуенцата, през най-лошото ѝ върлуване.* Вазов.

въ̀рна. Вж. в р ъ щ а м.

въртѐж *м.* Движение в кръг; въртене. *После излезе и се залюля хоро на поляната. Луната осветяваше вихрения въртеж.* Вазов. || *Прен.* Движение живо, бурно, което увлича. *Увлечен с другари във въртежа на веселия столичен живот, той отлагаше важния въпрос за избор на другарка.* Вазов.

въ̀ртел *м. Разг.* Обикн. *мн.* въртели — умишлени затруднения, спънки за забавяне или за попречване да се извърши нещо. *Той ми прави големи въртели.*

въртелѐжка *ж.* **1.** Приспособление, което се движи в кръг и служи за игра и забава, обикн. на обществени места. *Бяха се спрели двама-трима войници, захласнати в електрическата въртележка.* Йовков. || Детска играчка, която се върти. || *Прен.* Непостоянен човек. *А то кметът, кой му вярва нему, и той е такваз въртележка: обръща се накъдето подуха вятърът.* Йовков.

въртелѝв, -а, -о, *прил. Спец.* В израз **въртеливо движение** — движение, което е съпроводено с въртене.

въртѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от въртя.

въртѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Въртене. **2.** Кръгово обръщане на едно тяло около оста си. *Там е барабанът* (на вършачката). *Четиристотин трийсет и две въртения прави в секунда.* Йовков.

върто̀глав, -а, -о, *прил.* **1.** Който е със замаяна глава поради някаква болест. *Въртоглава*

овца. 2. *Прен.* Който постъпва неразумно; безразсъден, щур. *Вәртоглав човек.*

вәртоглавщина *ж.* 1. Необмислена, безразсъдна постъпка. 2. Състояние на замаяност при животни.

вәртокъщник, *мн.* -ци, *м.* Добър домакин; къщовник.

вәртокъщница *ж.* Добра домакиня; къщовница. *Сестра ѝ — и тя била като нея: добра вәртокъщница била.* Влайков.

вәртоп *м.* 1. Водовъртеж. *Само бързеите шумяха, бълболеха и кипяха, разбити на снежнобяла пяна в малките вәртопи.* Ем. Коралов. 2. Обиталище. *Дивний Крали Марко, всеславянска славо, / ... / от Бялград до Прилеп, где в глуха пещеря / турят ти вәртопа тъмните поверья, / ... призракът се носи на черний ти кон.* Вазов.

вәртя, -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* 1. Привеждам в кръгово движение. *Вәртя колело. Вәртя чекрък.* || Движа в кръг. *Вәртя около себе си.* 2. Разпореждам се, редя. *Вәртя домакинство. Вәртя дюкян.* 3. *Прен.* Служа си умело с нещо. *Вәртя чук. Вәртя мотика.* **вәртя се** *възвр.* и *страд.* ◻ **Върти ме** (разг.) — усещам болки. *Върти ме рамото.* **Вәртя някого** (разг.) — разигравам, мамя. **Вәртя-суча** (разг.) — правя всичко възможно; правя-струвам. **Вәртя опашка** (разг.) — умилквам се. **Вәртя очи** (разг.) — гледам на всички страни. **Вәртя търговия** (разг.) — търгувам.

вәртя се, -йш се, *мин. св.* -ях се, *несв.*, *сред. Прен.* Постоянно се намирам някъде, навъртам се. *Като се влюби във Войка, стана селски пъдар и почна да се върти по цял ден около воденицата на дядо Горчилан.* Елин Пелин. *Тежки мисли се вәртяха из умовете им.* Вазов. *Разговорите ни се вәртяха все около въстанието.* Величков. ◻ **Върти ми се в главата (в ума)** (разг.) — имам го на ум, но не мога да го изразя.

вәрха, вършèш, *мин. св.* вәрхох, вәрше, *несв. Диал.* Вършея. *По Илинден вършем с коне.*

вәрхар, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* Най-тънка крайна част на върха на клон. || Обикн. *мн.* вәрхàри — най-горните клонки на дърво. *Когато запращя огромният лагерен огън и пламъците му се издигнаха по-високо от вәрхарите на вековните букаци, започна вечерната проверка.* А. Каралийчев. || Ситнеж от окастрени клони. *Голям куп сухи вәрхари и дървета бяха струпани на страна.* Вазов.

вәрхов, -а, -о, *прил. Техн.* В израз **вәрхов товар на електрическа мрежа** — крайна натовареност на електрическа мрежа.

вәрховен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Найвисш, най-главен, най-важен. *Защитата на отечеството е вәрховен дълг и чест за всеки гражданин.* Конст., чл. 90. *Партийният конгрес е вәрховен орган на Партията.* Уст. БКП, чл. 26.

вәрховенство, *мн.* няма, *ср.* Върховна власт; господство. (Българската демокрация) *води своята свещена борба за свободата на работния народ, за неговото вәрховенство в делата на държавата.* Г. Кирков.

вәрху *предл.* 1. За означаване на място, в пряк или преносен смисъл, отгоре на което се намира или се върши нещо; над, отгоре на. *Това лято прекарах в село, моето хубаво село, кацнало вәрху живописна рътлина.* Елин Пелин. *Дебелият сняг беше сигурна и топла завивка, хвърлена от самата природа вәрху нежния кълн на сеитбата.* Йовков. *Вәрху Ива мъртва паднах и в прегръдки си обвих го.* П. П. Славейков. (Партията) *трябваше да извлече за себе си всички поуки от пораженията през 1923 и 1925 година, да разкрие техните главни причини, да сплоти партийните кадри и всички членове на Партията вәрху болшевишка основа.* Г. Димитров. || За означаване на цел, към която е устремено някакво действие. *Рада чувствуваше, че стотина любопитни погледи падат вәрху нея и неи ставаше неловко.* Вазов. *Централният комитет съсредоточи главното внимание на Партията вәрху идейно-политическото възпитание на партийните членове.* В. Червенков. 2. За означаване на лице или предмет, срещу който, против който е насочено някакво действие; към, против, срещу. *Той се хвърли вәрху тях с дигнат бастун.* Вазов. *Често етървите ѝ злорадно се нахвърляха вәрху нея и говореха с ненавист.* Елин Пелин. || *Прен.* За означаване предмет на внимание, на разглеждане; по, за. *Ето шестдесет години как размишлявам вәрху земните съдбини.* Михайловски. *На заранта Джаковото кафене беше препълнено с обикновените си посетители, които шумно се разговаряха вәрху вчерашните извънредни събития.* Вазов. *Работя вәрху историята на Възраждането.*

вәрхушка *ж.* (рус.). *Нов.* Привилегирована ръководна група в държава, класа, организация.

вәрша, -иш, *мин. св.* вәрших, *несв.* Правя, работя нещо; действувам. *Четете да знайте що в стари години / по тез земи славни вәршили деди ни.* Вазов. *Само който нищо не върши, той не греши.* Г. Димитров. *Латинка всичко в къщи вәршеше на своя глава.* Караславов.

вәршачен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* вәршачка. *Вәршачен апарат.*

вәршачка *ж.* Машина за вършеене. *Вәршачката бучеше в хармана на Сенеберлията.* Йовков.

вәрше, *мн.* няма, *ср. Събир. Диал.* Тънките клони, които образуват върха на дърво; вәрхари. *Вятърът съскаше из иглистите клони, люшкаше вәршето, превиваше младите борове.* Вазов.

вәршеене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вәршея.

вәршене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вәрша.

вәршец, *мн.* няма, *м. Умал. от* връх.

вәршея, -ееш, *мин. св.* вәршах, *несв.* 1. Отделям зърното от класа на житни и други растения с машини или с тъпкане от добитък. *На стожера завързано въже, / на въжето привързани три коня, / край гумното насядали мъже. / С камшик конете ратаят подгоня, / подгонени вәршеят трите коня.* П. П. Славейков. *Божан вәршееше и сипваше жито в хамбара си.* Елин Пелин. *Вәршеят с вәршачка. Вәршеем с диканя.* ◻ **Вәршея тръне някому на главата** (разг.) — измъчвам някого с натяквания и караници.

вәршина *ж.* 1. Неокастрен тънък клон. 2. *Събир.* Отсечени тънки клони заедно с листата. *По краищата на сечището се издигаха големи купища от вәршина.* Йовков.

вәршина *ж.* (рус.). *Поет. Рядко.* Планински връх. *Над вәршини и долини / стелят се мъгли вечерни.* П. П. Славейков.

вършитба *ж.* **1.** Отделяне на зърното от класа на житни и други растения с машини или с тъпкане от добитък; вършеене. *Леля Гена беше много добра работница за всякаква работа: и за копан, и за жетва, и за вършитба.* Влайков. **2.** Времето, когато се вършее. *Сега ни идва трактор, но по вършитбата ще ни дойде и вършачка от Русия.* Ст. Даскалов.

вършитбен, -а, -о, *прил.* Който е свързан с вършитба. *Вършитбено време.*

въсене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въся.

въсеница *ж. Диал.* Гъсеница.

въси, *мн., ед.* няма. *Остар.* Мустаци. *Черните му въси и широката също брада придаваха мъжественост и високомерие на неговото лице.* Ст. Загорчинов.

въставам, -аш, *несв.*; **въстана,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Вдигам въстание. *Турция е слаба, финансово съсипана. А какво ще стори тая разнебитена и уплашена държава, когато въстанем ние?* **2.** Енергично се боря против, срещу нещо; опълчвам се. *Богомилите проповядваха, че човек не е задължен да работи на своя господар, и силно въставаха против ангарията.* Вазов. **3.** Обикн. *поет.* Издигам се високо, изправям се, появявам се. *Пред погледа още въстават и чезнат кървавите видения на боя.* Йовков. *Да славим пролетта! Въстана слънцето могъщо / във царствен небосвод.* Яворов.

въставане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* въставам.

въстана. Вж. въставам.

въстание, *мн.* -я, *ср.* Организирана народна въоръжена борба срещу властта. *Септемврийското въстание от 1923 година беше първото народно въстание против фашизма.* Г. Димитров. *Обявявам въстание. Избухва въстание. Вдигам въстание.* □ **Априлското въстание** — въстанието на българския народ на 20 април 1876 г.

въстаник, *мн.* -ци, *м.* Участник във въстание. *Храмът беше пълен с деца и невести, / с въстаници бодри и бащи злочести, / които борбата в тез зидове сбра.* Вазов.

въстанически, -а, -о. *Прил. от* въстание *и от* въстаник. *Въстаническа борба. Въстаническо движение. Въстаническо облекло.*

въстаничка *ж.* Жена въстаник.

въстанишки, -а, -о, *прил.* Въстанически.

въся, -иш, *мин. св.* въсих, *несв. Рядко.* Придавам сърдит израз на лицето; муся, мръщя, чумеря. *Знаеш ли ти как се печелят парите? — питал Нено и въсил челото си.* Каравелов.

въся се, -иш се, *мин. св.* въсих се, *несв., сред.* Добивам сърдит израз; мръщя се, чумеря се. *Спокойното му изпърво лице взе да се въси и да се помрачава от недоволство.* Влайков. ‖ *Прен.* За време — заоблачавам се. *Няколко дни небето се въсеше, тежки облаци минаваха ниско над влажния лес, но сняг не валеше.* П. Вежинов.

вътор *м. Нар.* Вътрешен жлеб на каца, бъчва и др., в който се вкарва дъното.

вътре *нареч.* За означаване на място, което се намира в обсега, в пределите на нещо. *Противоп.* вън. *Килията на дякона се отвори и нощните гости влязоха вътре.* Вазов. *Студена мъгла покрива града и ситен дъжд ръми навън. Вътре в хана — гъмжило.* Елин Пелин. □ **Вътре в (във)** — в разстояние на, в продължение на. *И вътре в пет минути те отвориха подписката, събраха известна сума, купиха тиква и я пратиха на фурната.* Елин Пелин.

вътрешен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който се намира или се извършва вътре, отвътре. *Противоп.* външен. *Вътрешен джоб на палто. Вътрешни стени. Вътрешна уредба.* **2.** *Прен.* Който е присъщ, свойствен само на определен обект или явление; специфичен. *Вътрешни закони за развитието на езика. Вътрешни противоречия. Вътрешен смисъл.* **3.** *Прен.* Душевен, нравствен. *За да се изтъкне по-релиефно вътрешната красота на българската мома, народният певец я съпоставя с добре познатите нему комшийки: влахиня и гъркиня.* П. П. Славейков. *Вътрешна борба.* **4.** *Прен.* Който е свой, близък на известна среда. *Пуснете го да влезе, той е вътрешен човек.* **5.** Който се отнася до разпоредби вътре в държавата или в някоя организация. *Правилникът за вътрешния ред на Народното събрание.* □ **Вътрешен заем** (финанс.) — държавен заем, средствата за който се набират от населението. **Вътрешен пазар** (иконом.) — тържище на стоки, произведени в самата страна. **Вътрешна клиника** — клиника, в която се лекуват вътрешни болести. **Вътрешна търговия** (иконом.) — търговия, която се извършва в пределите на една държава. **Вътрешни болести** (мед.) — болести в гръдната, сърдечната и коремната област. **Вътрешни органи** (анат.) — органи в гръдната, сърдечната и коремната област. **Вътрешно лекарство** (мед.) — лекарство, което се поглъща.

вътрешно *нареч.* В себе си, в душата си. *Старецът я ободряваше, но и той вътрешно силно се мъчеше.* Вазов.

вътрешност, -ттà, *мн.* -и, *ж.* **1.** Само *ед.* Това, което се намира вътре в нещо. *Цялата вътрешност на землянката е тъмна и само лицата са наполовина ярко осветени.* Йовков. *Веднага се откриваше обширна зала. Вътрешността бе украсена с чудни разноцветни камъни.* Елин Пелин. *Вътрешността на страната.* **2.** Само *мн.* вътрешности — вътрешни органи на тялото. *Камионът се друса като кораб в буря и това друсане разкъсва всичките ни вътрешности.* Л. Стоянов.

вътък, *мн.* -ци, *м.* Прежда, която при тъкането се поставя напреко на основата. *Наведе ли основа за черги, ще принесе най-напред всичките разноцветни прежди, приготвени за вътък, и ще ги слага една до друга, да види кой цвят до кой приляга.* Влайков.

въшка *ж. Зоол.* **1.** Вид паразитно насекомо, което се въди по тялото на човек или животно. Pediculus. **2.** Паразитно насекомо, което се въди по листата на растенията. *Листна въшка.*

въшкав, -а, -о, *прил.* Който има въшки; въшлив. *Въшкав човек.*

въшла *ж. Разг. Пренебр.* Въшлива жена.

въшлив, -а, -о, *прил.* Въшкав. *Въшлив кожух.*

въшльо, *мн.* -вци, *м. Разг. Пренебр.* Въшлив човек.

възлясал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* възлясам. **2.** Като *прил.* — в който са се завъдили въшки. *Въшлясали дрехи.*

възлясам. Вж. в ъ ш л я с в а м.

възлясвам, -аш, *несв.*; **въшлясам,** -аш, *св.* Ставам въшкав.

възлясване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* въшлясвам.

вяждам се, -аш се, *несв.*; **вям се,** вядеш се, *мин. св.* вядох се, *прич. мин. действ.* вял се, *св., сред. Рядко.* Дотяга ми да ям една и съща храна; насищам се. *Зоб му даваше повече отколкото трябва, и, за да не се вяжда, овеса сменяше с ечемик, ечемика с чисто жито.* Йовков.

вяждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* вяждам се.

вял, -а, -о, *прил.* (рус.). *Рядко.* Който е без свежест; увехнал. *Той е едър, тлъст, с мазно лице, малко подпухнало и вяло.* Л. Стоянов. || Който не проявява енергия, бодрост; муден, безжизнен, апатичен. *Павел седеше на сундурмата пред къщи вял, тежък, гледаше лениво полето.* Елин Пелин.

вяло. *Нареч. от* вял. *Рядко. Пък и работата по изборната борба се водеше вяло, без страст, без план — ей тъй, някак от само себе си.* Караславов.

вялост, -тта, *мн.* няма, *ср. Рядко. Отвл. същ. от* вял. *Я стой си, мило, на село, | майци отмяна да бъдеш, | ... тейку подпора да бъдеш | в негова старост и вялост.* П. Р. Славейков.

вям се. Вж. в я ж д а м с е.

вяра, *мн.* вери, *ж.* **1.** Твърдо убеждение в съществуването, осъществяването или истинността на нещо. *Всички имаха една вяра — вярата в светлото бъдеще на общата родина.* Караславов. *Губя вяра в нещо. Твърда вяра.* **2.** Увереност, доверие. *Това е голямо отличие за нас, защото показва, че руското командуване има вяра в боеспособността на българските части.* Вежинов. *Имам пълна вяра в някого.* **3.** Убеждение, че създадените от религията или фантазията представи определят действителността. *Вяра в задгробния живот. Вяра в духове.* || Религия, вероизповедание. *Православна вяра.* □ **На вяра** (разг.) — на доверие, на кредит. *Два-три деня той яде на вяра у Странджата.* Вазов. **Хващам вяра някому** (разг.) — вярвам на някого.

вярвам, -аш, *несв.* **1.** Убеден съм в съществуването или осъществяването на нещо; приемам нещо за истина. *Ти трябва да вярваш, че ще победим.* Вазов. *Мълвата изкарваше неговите богатства на няколко хиляди жълтици. Синовете му не вярваха в това.* Елин Пелин. **2.** Имам доверие някому, уверен съм в нещо. *Та аз на даскала му вярвам, няма да ни лъже.* Ст. Даскалов. *Аз твърдо вярвам, че занапред в Габаре ще живеем в съгласие и ред.* Хар. Русев. **3.** Мисля, смятам, допускам. *Рекохме да не правим излишни разноски — затова вярвам, че ти няма да имаш нищо против.* Елин Пелин. **4.** Убеден съм в съществуването на свръхестествени, фантастични сили или същества. *Прислужницата вярваше в духове и разправяше спиритическите си наблюдения.* Дим. Димов. *Вярвам в бога.* □ **Вярвай бога** (разг.) — имай доверие, истина ти казвам. **Не вярвам на очите (ушите) си** (разг.) — силно съм изненадан от нещо, противно на очакваното. **Не ми се вярва** (разг.) — съмнявам се в истинността на нещо.

вярване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* вярвам. *Религиозни вярвания.* □ **Не е за вярване** — не е вероятно, не е възможно.

вярно *нареч.* **1.** Наистина, истина, действително. *И вярно, страдаха много.* Елин Пелин. *Вярно, така е.* **2.** Точно, съобразно с действителността. *Вярно беше предадена и сложната игра на светлината.* Йовков. *Предаден психологически вярно.* || При стрелба — точно в целта. *Стрелям вярно. Меря вярно.* **3.** Искрено, предано. *Лъжеш се, Рада те е обичала вярно.* Вазов.

вярност, верността, *мн.* няма, *ж.* **1.** Истинност. *Верността на този факт е доказана.* **2.** Пълно съответствие с действителността; точност. *Верността и естествеността, с които е предадено всичко, придават висока цена на картината.* Величков. **3.** Силна, неизменна привързаност, преданост. *Смая се везир с Гергана, | вярност в любов ѝ почете.* П. Р. Славейков. *Съпружеска вярност. Клетва за вярност.*

вятър, *мн.* ветрове, *м.* **1.** Силно или по-слабо движение на въздуха, обикн. успоредно със земята. *Полъхваше хладен, свеж западен вятър. По голото бърдо въздушната струя натискаше тъмните купчини на редките храсти.* Хар. Русев. *Южен вятър. Северен вятър. Студен вятър.* || Изкуствено раздвижен въздух. *Хаджи Енчо сяда, като силно въздиша от умора и си прави вятър с червената кърпа.* Вазов. **2.** Като *междум.* — за израз на съмнение, на недоверие, презрение. *Чу се, че искала да се дави, че баща ѝ я стигнал до яза. — Вятър! Вятър! Тя ли ще се удави?* Йовков. *Търговия! Аз я смятах бог знае колко страшно нещо, а то — вятър! Купи-продай, купи-продай и друго нищо.* Чудомир. □ **Вятър го вее** (разг.) — за несериозен човек. **Гоня вятъра** (разг.) — правя напразни усилия, стремя се към нещо непостижимо. **Говоря (приказвам) на вятъра** (разг.) — говоря напразно. **За вятъра** (разг.) — за тоя що духа; за нищо, без полза, без облага. **Кой те вятър довея** (разг.) — защо си дошел. **На вятъра** (разг.) — напразно, напусто, без полза. **Обръщам се накъдето духа вятърът** – приспособявам се към обстоятелствата. **От дъжд на вятър** (разг.) — от време на време, рядко. **Правя някому вятър** (разг.) — лаская някого. **Според както духа вятърът** (разг.) — според обстоятелствата.

вятърен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Само в съчет. **вятърна мелница** — мелница, която се движи от вятър.

вятърница *ж. Диал.* Вятърна мелница.

вятърничав, -а, -о, *прил.* Лекомислен, несериозен. *Дядо Либен по своята природа бил човек вятърничав.* Каравелов.

вятърничавост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* вятърничав.

Г

г 1. Звукът г. **2.** Писмен белег на звук г, четвърта буква на азбуката. *Печатно г. Ръкописно г.* **3.** В служба на числително поредно със значение четвърти. *Параграф 2, точка г.* **4.** За различаване на предмети, означени с едно и също число. *VIIг клас.*

га[1] *междум.* За наподобяване гласа на гъска или на гарван, врана и др. *И първо истинският гарван |...| познал колегата си драг | и почнал с грак: | — Га, га, | къде и как си ти сега?* Смирненски.

га[2] *нареч. Диал.* Кога. *Забрави туй време, га плачех | за поглед мил и за въздишка.* Ботев.

габардѝн *м.* (исп.). Вид тънък вълнен плат за горни дрехи.

габра̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Гъсталак от габрови дървета. *От тук вече пътят ни вървеше все право на изток, засеян ту от прекрасни високи дъбове, ту от ниски гъсти габраци.* Вазов.

га̀бро̀в, -а, -о. *Прил. от* габър. *Габрово дърво. Габрова свирка.*

га̀бровец, *мн.* -вци, *м.* Жител на гр. Габрово. || *Прен. Разг.* Прекалено пестелив човек; скъперник. *Ей че габровец!* □ **Прави си устата като габровец за бой (за тояга)** (разг.) — със заобикалки, със загатки се стреми да се възползува от нещо.

га̀бър[1], -ът, -а, *мн.* -бри, га̀бъра (сл. ч.), *м.* Вид горско дърво с назъбени жилести листа. Carpinus betulus. *От двете страни лесът се сгъсти от нахлуването на други породи дървета: леска, габър, горун.* Вазов.

га̀бър[2] *м.* (тур.). Малък гвоздей с голяма главичка за наковаване върху подметки и токове на обувки.

га̀бърче, *мн.* -та, *ср.* Гвоздейче с голяма плоска главичка за закрепване на хартия, картон и под. към нещо твърдо.

гава̀зин, *мн.* гава̀зи, *м.* (араб.). *Остар.* Въоръжен пазач, обикн. с национална носия, при високопоставено лице, посолство, легация и др.; телохранител.

гава̀нка *ж.* (лат.). Малък валчест съд от издълбано дърво със захлупак, за суха храна; захлупци. *Габровски гаванки.* || Дървена паница или хаванче.

га̀ввам, -аш, *несв.*; **га̀вна,** -еш, *мин. св.* га̀внах, *св. Диал.* **1.** Сипвам изведнаж или няколко пъти по веднаж. **2.** *Прен.* Излъгвам, изигравам. *Добре ме гавна този път.*

га̀вна. Вж. гаввам.

га̀вра *ж.* (гр.). Жестока, унизителна подигравка с думи или с постъпки. *И ти вярваш, че онзи пияница ще се върне. Ще се върне той на куковден!... Но понякога тия приказки, тая гавра, с която хората я преследваха, я озверяваше.* Йовков. *Неговите обноски към войниците, ту груби и надменни, ту унизителни и пълни с гавра — те са му неприятни.* Влайков.

га̀врене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гавря се.

гавръ̀твам, -аш, *несв.*; **гавръ̀тна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Бърже обръщам нещо нагоре; преобръщам, катурвам. *Гавъртвам стол. Гаврътвам ваза.* **гаврътвам се, гаврътна се** *страд.* и *сред.* *Но мигом навали | отдире нова сган, и Смил се повали |...| в миг гаврътна се Драган.* П. П. Славейков. □ **Гаврътвам чаша питие** (разг.) — изпивам лакомо, жадно на един дъх. *Наздраве, бабо! — извика весело българският войник и гаврътна последната капка от стъклото.* Вазов. *Ради Забунски отиде при тезгяха и гаврътна набързо една чаша мастика.* Чудомир.

гавръ̀тване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гаврътвам *и от* гаврътвам се.

гавръ̀тна. Вж. гавръ̀твам.

га̀вря се, -иш се, *мин. св.* га̀врих се, *несв., сред.* Жестоко се подигравам с хулни думи или с постъпки. *Те се гаврели с мене в палата, наричали ме мръсен свинар.* Вазов. *Мъже, жени и деца, турци и гърци, отишли да се гаврят с увисналите тела на обесените въстаници, плюли въз тях, размахвали ги.* Величков.

гавъ̀ртам, -аш, *несв.* Гаврътвам. *И дядо хаджия дигна пак чашката. А дорде я гавърташе, той си мислеше и пресмяташе на ума.* Влайков.

га̀га *ж.* (тур.). *Диал.* **1.** Човка, клюн. **2.** Закривен остър връх на кука за плетене. □ **Пъхам (въвирам) си гагата** (разг., пренебр.) — бъркам се, меся се, гдето не трябва, гдето не ми е работа. *Не беше ли, санким, съвсем достатъчно да свършат работата само с официалните делегати, ами трябваше и бай Ганю да си въвира гагата.* Ал. Константинов. *Не си началник, не си доктор, а какво си пъхаш гагата тука?* Йовков.

гагау̀зин, *мн.* гагау̀зи, *м.* Лице от население в Североизточна България и в Бесарабия, което говори турски, а има християнско вероизповедание.

гагау̀зка *ж.* Жена от гагаузкото население в Североизточна България и в Бесарабия. *Гагаузките и днес носят турско рухо.* Вазов.

гагау̀зки, -а, -о. *Прил. от* гагаузин. *Гагаузко село.*

гад, га̀дът, га̀да, *мн.* га̀дове, *и* (диал.) **гад,** -та̀, *мн.* няма, *ж.* Обикн. *събир. Разг.* **1.** Общо название на всякакъв вид животни (диви животни, влечуги, паразитни насекоми и др.); гадина. *Има ли тука гадове?—Има ги в тая планина. Тук бродят мечки, глигани, вълци, сърни, кошути.* Вазов. *Вълкът е лоша гад: едно ще изяде, сто ще удуши.*

Йовков. *Вземи един полвяк с вода, напълни го със змии, скорпии и всякакъв гад.* Вазов. *От дрипавата му власяница, с която покриваше тялото си, падаше гад.* Елин Пелин. 2. *Прен. Руг.* Човек, който предизвиква отвращение, погнуса, омраза. *Ненавистният образ на Вълчан не се махваше от очите му. „Гад! Змия!“ — шепнеше Гроздан.* Йовков. *Брей, лош народ! Мръсна гад! Хляба ти яде и гроб ти копае.* Караславов.

гада̀ене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гадая.

гада̀ние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Гадаене.

гада̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж.* Лице, което гадае, врачува, прорицава; врач, прорицател. *Под някой клонест дъб, с разрошена брада | гадател виждах аз и чувах го прилуки | световни да вещай.* П. П. Славейков.

гада̀телка *ж.* Жена гадател.

гада̀я, -а̀еш, *мин. св.* гада̀х, *несв.* 1. За суеверните — узнавам, определям бъдещето или миналото (по карти, кафе, боб и др.); гледам, врачувам, вещая. *Гадая на карти, на кафе, на боб и др.* 2. Правя предположения, догадки за нещо; предугаждам, предвиждам. *Места не шумеше винаги тъй, а само в някои особено тихи и топли нощи, и тогава местните турци гадаеха по тоя шум за времето и за бъдещето изобщо.* Йовков. *Нему твърде рядко се случваше да гледа небето така, без да има защо: да гадае времето на другия ден или да узнае за часа по звездите.* Ст. Загорчинов.

га̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който предизвиква погнуса, отвращение; гнусен, отвратителен. *От векове жилище смрадно | на гнусни влечуги и змии отровни, | свърталище гадно | на люти ехидни, скорпии.* Вазов. *Гаден човек. Гадна постъпка.*

га̀дене, *мн.* няма, *ср.* Неприятни усещания в стомаха, придружени с желание за повръщане; повдигане.

гадѝна *ж. Разг.* 1. Животно изобщо — диво или домашно, птица, влечуго, паразитно насекомо; гад. *По скалите зеят страшни пукнатини, | затулени с храсти — легла на гадини.* Вазов. *Кокошките и другите гадини от двора като че не го забелязват и не се боят от него.* Йовков. *Кукумявката, бухалът, гарванът са дяволски гадини — казва той.* Йовков. *Дойде поручикът, позеленял от яд: ще се чистите, казва, че и на мене полазиха от вашите гадини. Тази нощ и аз си хванах една въшка.* Хар. Русев. 2. *Прен. Руг.* Човек, който предизвиква отвращение, погнуса. *Гадина проклета! Ще разрушаваш моста, а?* Кр. Григоров.

гадѝнка *ж. Умал. от* гадина. *Мравчици, пчелици, буболечки, всякакви гадинки, шаренички такива, жал ми е за тях.* Елин Пелин.

га̀дно. *Нареч. от* гаден. □ **Гадно ми е** (разг.) — отвратително ми е, отвращава ме.

га̀дост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* Отвратителна постъпка; низост, подлост, гнусота.

га̀дя, -иш, *мин. св.* гадѝх, *несв. Диал.* 1. Правя нещо да стане мръсно, противно; омърсявам, развалям. 2. Коря, хуля, ругая. *А пред нея все отбор слугини | прави стоят и заповед чакат; | тя* (бабата) *ги гади, за скулуфи дърпа.* П. Р. Славейков. □ **Гади ми се** (разг.) — повдига ми се, повръща ми се.

газ[1], га̀зът, га̀за, *мн.* га̀зове, *м.* (гр.). 1. Въздухообразно тяло, което при обикновена температура и налягане не се променя. 2. Само *мн.* Газообразни отделяния в стомаха или червата у човека и животните. □ **Задушлив газ. Отровен газ. Сълзлив газ** — въздухообразни химически бойни вещества. **Светилен газ** — газ за осветление.

газ[2], га̀зът, га̀за, *мн.* няма, *м.* (перс.). Тънък, прозрачен плат от коприна или памук.

газ[3], газта̀, *мн.* няма, *ж.* Течност за горене, която се получава при преработката на нефта; петрол. *Лампата едва прежуря, останала без газ.* Л. Стоянов.

га̀згенератор *м. Техн.* Апарат, с който се добива въздухообразно моторно гориво от дървени въглища или дърва. *Камион с газгенератор.*

газѐла *ж.* (араб.). *Зоол.* Тропическо животно от рода на антилопите със стройно тяло и бърз бяг. Gazella (antilope) euchore.

га̀зен, -а, -о. *Прил. от* газ[3]. *Газена лампа Газена тенекия.*

га̀зене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* газя.

газенѝче, *мн.* -та, *ср.* Примитивна газена лампичка без шише. *Дядо Медарко ме посрещна с едно газениче, което едвам светулкаше.* А. Каралийчев.

газѐта *ж.* (ит.). *Остар.* Вестник.

газѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Насищам течност с въглероден двуокис.

газѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* газирам. 2. Като *прил.* — който е наситен с въглероден двуокис. *Газирана вода. Газиран пелин.*

газѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* газирам.

га̀зов, -а, -о. *Прил. от.* газ[1]. *Газова тръба. Газова маска.*

газожѐн *м.* (гр.). Газгенератор.

газожѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Техн.* Който се движи с газ, произведен от газожен. *Газоженен двигател.*

газообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Подобен на газ[1]; въздухообразен. *Газообразни горива.*

газопрово̀д *м. Техн.* Система от тръби, резервоари и др., по които се пренася газ[1] на разстояние.

газопрово̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* газопровод. *Газопроводна тръба.*

газьо̀л *м.* (гр.-лат.). *Хим. Техн.* Вид течно гориво — един от продуктите при преработката на нефта, който се употребя за дизелови мотори.

га̀зя, -иш, *мин. св.* га̀зих, *несв.* 1. Ходя по място, гдето краката потъват в нещо (вода, кал, сняг и под.). *Чичо Горан гази наведен из рекатa и търси пиявици.* Елин Пелин. *Газим дълбока лепива кал.* Йовков. *Подир половин час газех до колене в сняг! — разправи Михал.* Вазов. *Вода газя, жаден ходя.* Погов. 2. Стъпвам върху нещо, като го натискам с крака; тъпча, мачкам. *Газили са до два млади елена, | газили са пряко нива зелена.* К. Христов. *Покачвам се върху натрупаното на колело сено, па започвам да го газя насам и нататък.* Влайков. *Не гази тревата!* || *Прен.* Потискам. *Татарите пленят земята, църквите палят, християнската вяра газят.* Вазов. □ **Болест ме гази** (нар.) — болен съм, боледувам. **Ще те гази мечка** (нар.) — ще патиш.

гàйда *ж.* Народен музикален инструмент — мях с три цеви: за надуване, за свирене и за исов тон. *Най-много свят се стичаше, когато дядо Тасе надуеше гайдата. Брусарът надуваше агнешкия мях, късите му пръсти отскачаха по дупките на пискуна, а ручилото пригласяше.* Кр. Григоров. *Цървули няма, гайда иска.* Послов. *Без гайда сватба — същи помен.* Послов. □ **Вървя по гайдата на някого** (нар.) — действувам по чуждо внушение. **Надувам гайдата** (разг.) — заплаквам с висок глас; заревавам. **Не ми е по гайдата** (разг.) — не е по волята ми, не е както искам.

гайдàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Свирач на гайда. *Гайдар | на безчетни сватби свирил, | по трапези и засевки | и по момини запевки.* П. П. Славейков.

гайдунѝца *ж. Диал.* **1.** Част от гайдата — тънка, къса цев, на която се свири. **2.** *Разш.* Вид свирка; пищялка. *Понавлезли в гората, намират клен и започват да правят гайдуници. Правят гайдуници, опитват ги — гората ечи от пищялки.* Йовков.

гàйка *ж.* (рус.). **1.** *Техн.* Метелическа плочка със спирално нарязан отвор в средата, която се поставя на винт. **2.** Халкичка от плат, кожа и под., в която се вкарва нещо (колан, копче и др.).

гайлè, *мн.* -та, *ср.* (араб.). *Разг.* Грижа. *Всеки си има гайле и за оран, и за сеитба.* Кр. Григоров. □ **Бера му гайлето** (нар.) — мисля, грижа се за него.

гайтàн *м.* (ит.). Плетен шнур от вълна, коприна или памук, който се пришива на народно облекло за украса. *Тинко пак си погледна надиплените летни потури, обшити с няколко реда гайтан.* Караславов. □ **Гайтан вежди** (нар.) — тънки, източени вежди.

гайтанджѝя, -та, *мн.* -ии, *м. Остар.* Производител на гайтан. *Гайтанджиите забухаха гайтана на камъните при чешмата.* Вазов.

гайтàнен, -а, -о. *Прил. от* гайтан.

гайтанлѝя, *мн.* -ии, *за трите рода, прил.* Обшит с гайтан. *Гайтанлия аба. Гайтанлии потури.*

гàла *неизм., прил.* (келтски). Само в съчет. с някои съществителни — тържествен, разкошен. *Гала-представление. Гала-концерт. Гала-вечеря.*

галàнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (фр.). Много вежлив, извънредно любезен към жените. *Галантни обноски. Галантен кавалер.*

галантерѝен, -йна, -йно, *мн.* -йни. *Прил. от* галантерия. *Галантериен магазин. Галантерийна стока.*

галантèрия, *мн.* няма, *ж.* (фр.). Търговска стока от дребни тоалетни и модни принадлежности. *В приземния етаж са дреболиите: чорапи, кърпи, ръкавици, ешарпи, въобще всякаква галантерия.* Г. Белев.

галàнтно. *Нареч. от* галантен.

галàнтност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* галантен. *Но той не забравя предишната си галантност и прави дълбок и грациозен поклон, който от своя страна изненадва госпожицата.* Йовков.

галàтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Диал.* Нечист, мръсен, развален. *Галатна вода. Галатни думи.* □ **Галатен в устата** — който говори мръсотии.

галàтене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* галатя.

галàтя, -иш, *мин. св.* галàтих, *несв. Диал.* Правя нещо да стане нечисто; омърсявам. || *Прен.* Научавам на лошо, развращавам, разхайтвам (деца). || Говоря неприлични, мръсни думи.

галванизàция *ж. Физ.* Галванизиране.

галванизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (ит.). *Физ.* Покривам метален предмет с тънък пласт от друг метал посредством електролиза.

галванизѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* галванизирам. **2.** Като *прил.* — който е покрит с тънък пласт от друг метал посредством електролиза. *Галванизирана ламарина.*

галванизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* галванизирам; галванизация.

галванѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (ит.). *Физ. Остар.* Название на електрически явления, които възникват при химическото взаимодействие на киселини или соли с метал.

галванѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Физ.* Който се отнася до галванизма.

галванѝчески, -а, -о, *прил.* Галваничен. *Галваническа батерия.*

галванопластика, *мн.* няма, *ж. Техн.* Получаване на метални отпечатъци от клишета чрез електролиза.

гàлен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* галя. *После дремнах на същия камък, гален от прохладата на планината.* Вазов. **2.** Като *прил.* — нежен, гальовен. *И той притисна я на своята млада гръд, | и думи галени потихом в мрачината | се заромониха.* П. П. Славейков. *Галено име.* || Глезен, разглезен. *Не зная какво, какво представяваше това галено момиченце, но то беше любимка на всички учители и учителки и те помогнаха още повече да се разглези.* Елин Пелин. □ **Галено дете** — лице, оградено с особено внимание, предпочитано и привилегировано. *Галено дете на съдбата.*

гàлене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* галя. *Майчината нега и обич към първото чедо и галенията на роднините са разглезвали детето.* П. П. Славейков.

гàлено. *Нареч. от* гален. *Той милваше бедното уморено животно, говореше му галено и то разбираше.* Елин Пелин.

галèра *ж.* (ит.). Средновековен кораб с весла.

галèрия *ж.* (лат.). **1.** Най-горният балкон в театър, концертна зала и под. *Вместо за галерията, той си взе билет за партера.* Вазов. || *Прен. Разш.* Публиката, която заема тази част на театъра. *Никога галерията не е присъствувала на по-вълнуваща комедия.* Вазов. || Ниско помещение над магазин, свързано с него. **2.** Помещение или сграда за художествени изложби. *Картинна галерия. Национална художествена галерия.* || *Прен.* Редица от картини или образи. *Алеко имаше на ум да създаде цяла галерия образи, в които поетически да бъде представена нагледно нашата днешна обществена корупция.* П. П. Славейков. **3.** Подземен изкоп, коридор в мина или укрепление. *Стоян рудничарят излезе навън, прекоси мрака и влезе в галерията, над чийто вход мъждукаше опушен фенер.* Ѧ. Каралийчев. *Смазани*

от умора, войниците се гушат в галерията. Смирненски.

галѐта *ж.* (фр.). **1.** Силно препечено хлебче, което се употребя в готварството, като се счуква на дребно; сухар. **2.** *Остар.* Такова хлебче, което се дава на войниците като неприкосновен запас във време на война.

галимѝтия *ж.* (лат.). *Разг.* Забъркана реч, безсмислица. *Тоя термин „декадентство" е нов. Знаете ли какво значи той? Мъгла, галиматия, ритмувани и неритмувани безсмислици, стихотворни дивотии на бездарността или скудоумието.* Вазов. || Безредие, неразбория. *У тях е разхвърлено, мръсно — цяла галиматия.*

галицѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми (фр.). **1.** Израз, характерен за френски език, който не може да се преведе дословно на друг език. **2.** Неправилен израз, дословно преведен от френски език.

галѝн *м.* (фр.). Ширит за украса на облекло, обикн. военно. *Найден беше порасъл, наедрял, хубавец под този военен мундир със златни галони.* Вазов.

галѝп *м.* (фр.). Бърз конски бяг с големи плавни скокове. *Конете препускат още въздържано и тежко, но изведнъж леко и плавно се понасят в галоп.* Йовков.

галопѝрам, -аш, *несв.* За кон — тичам в галоп. *Конят все галопираше, минаваше като стрела разстоянията от един телеграфен стълб до друг.* Йовков. || За яздач — движа се в галоп.

галопѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* галопирам.

галѝш *м.* (фр.). Плитка каучукова обувка за кал или сняг, която се носи върху обикновени обувки. *Нагази в едно мочурливо място, но благополучно мина, като остави единия си галош.* Вазов.

галфѝн *м. Разг. Рядко.* Глупак, тъпак, хапльо. *Само за думата глупак ние имаме толкова още разнообразни термини: ... хапльо, Михал, галфон.* Вазов.

гальѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Изпълнен с нежност; нежен. *Гальовен поглед. Гальовни думи.* **2.** *Рядко.* Който обича да се гали, умилква. *Гальовно дете.*

гальѝвно. *Нареч. от* гальовен.

гальѝта *ж.* (фр.). Товарна двуколка с високи колела.

гѝля, -иш, *мин. св.* гàлих, *несв.* **1.** Гладя леко с ръка за израз на нежност и обич; милвам. *Да можех, майко, с колко нежност / целувала те бих сега, / бих галила косите снежни, / очите — с тихата тъга.* Вес. Георгиев. || *Обр. Виждам се в родний кът, / родна реч слухът ми гали.* П. П. Славейков. **2.** Изпълнявам желанията и прищевките на някого; глезя. *Галя дете.*

гѝля се, -иш се, *мин. св.* гàлих се, *несв., сред.* Омилквам се. *Селим — голямото овчарско куче — радостно махаше опашка и също се галеше в краката му.* Ив. Хаджимарчев.

гѝма *ж.* (гр.). **1.** *Муз.* Последователен възходен или низходен ред от тонове в пределите на една или на няколко октави. *Мажорна гама. Миньорна гама.* **2.** *Прен.* Последователен ред от разновидности на еднородни явления или качества. *Зеленото в тоя безграничен шарен килим бе представено в цялата си гама.* Вазов. *Сега избухна това юнашко веселие, на което са способни само ония, които познават цялата гама на човешките чувства — от най-невинната радост на живота до най-тежките му изпитания.* Йовков.

гамѝши *мн., ед.,* гамаш, *м.* (фр.). **1.** Кожени или платнени обвивки за краката от обущата до коленете. *В Желязовия салон какви вечеринки! Няма много церемонии: кой както слязъл от каруцата — с чизми, с гамаши.* Йовков. **2.** Гетри.

гамѐн *м.* (фр.). Невъзпитан, безсрамен уличен хлапак; уличник.

гамѐнски, -а, -о. *Прил. от* гамен. *Гаменски обноски.*

гамѐнски. *Нареч. от прил.* гаменски. *Държа се гаменски.*

гангрѐна *ж.* (гр.). *Мед.* Умиране на тъкани в живо тяло, съпроводено с почерняване и гниене. *Има случаи, при които болният артериален съд се запушва и се получава гангрена — умъртвяване на крака.* Вечерни новини, 1952 г. || Рана, образувана при такъв процес.

гангренѝзен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* гангрена. *Гангренозен процес.*

гангренѝсам. Вж. гангренясвам.

гангренѝсвам, -аш, *несв.*; **гангренѝсам,** -аш, *св.* За рани — превръщам се на гангрена.

гангренѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гангренясвам.

гѝнгстер *м.* (англ.). В Северноамериканските съединени щати — участник в шайка, която извършва големи, дръзки грабежи, убийства и др.; разбойник, бандит. || *Прен. Презрит.* Дързък крадец. *Вие не сте търговец — рече Костов. — Вие сте гангстер.* Дим. Димов.

гѝнгстерски, -а, -о. *Прил. от* гангстер. *Гангстерско нападение. Гангстерски филм.*

гѝра *ж.* (фр.). **1.** Железопътна станция. *Тренът ни влезе под огромния свод на Пещенската гара.* Ал. Константинов. *След малко влакът влезе в Софийската гара и полека-лека запря.* Стаматов. **2.** Селище около такава станция. *Гара Каспичан. Гара Белово.* □ **Сточна гара** — гара, гдето се товарят и разтоварват стоки.

гарѝж *м.* (фр.). Помещение за подслон и ремонт на моторни коли.

гарѝжен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* гараж. *Гаражна работилница.*

гарѝнт *м.* (фр.). Лице, което дава гаранция за някого или за нещо; поръчител. *Когато дойдоха от страна на шурея му да го помолят да му стане гарант, за да го пуснат поне временно от затвора, той отказа.* Влайков. *Гарант на полица.*

гарантѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Давам гаранция за някого. *Той бил в затвора, но една госпожа гарантирала и го пуснали.* Йовков. || *Разг.* Отговарям за някого, че е честен и благонадежден човек. *А за Фиката аз гарантирам с главата си! — горещеше се Казакът. — Куп злато да му изсипеш на него, ще плюе и ще го замине.* Караславов. **2.** *Прен.* Осигурявам, обезпечавам нещо. *Той* (Отечественият фронт) *възстанови, разшири и гарантира демократическите права и свободи на народа.* Г. Димитров. *Нищо не ми гарантира, че утре и аз няма да лежа така по*

корем, свит на обръч, безжизнен и ненужен. Л. Стоянов.

гарантѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гарантирам.

гара̀нтка *ж.* Жена гарант.

гаранцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* гаранция (в 1 и 4 знач.). *Гаранционно удостоверение.*

гара̀нция *ж.* (фр.). **1.** Внесена в банка сума или заложен имот, за да се осигури изпълнението на известно задължение. *Внасям гаранция при постъпване на служба. Пускам някого от затвора под гаранция. Парична гаранция. Имотна гаранция.* **2.** Поета отговорност; поръчителство. **3.** *Прен.* Залог, уверение за осъществяване на нещо. *Свободният творчески труд по фабрики и бригади, в кооперативните трудово-земеделски стопанства е гаранция за напредъка, за благоденствието, за културния възход на нашата млада република.* Караславов. **4.** *Търг.* Уверение за доброто качество и трайност на стока за определен период от време. *Чудо машина е! Върви като часовник... А здрава работа е, гаранция десет години.* Йовков. *Продавам с гаранция.*

гара̀фа *ж.* (араб.). *Остар.* Вид шише за вода с дълга шия.

га̀рван *м.* Креслива черна полска птица. Corvus corax corax. *Гарване и ти, птицо проклета, | на чий гроб там тъй грозно ти грачеш?* Ботев. *Гарван гарвану око не вади.* Погов. *Черен като гарван.*

га̀рванов, -а, -о. *Прил. от* гарван. *Гарваново крило.*

га̀рвански, -а, -о, *прил. Рядко.* Гарванов. *Гарванско око.* □ **Гарвански лук** — полско луковично растение с дребни бели цветове. Ornithogalum nanum.

га̀рга *ж.* (тур.). Черна граблива и креслива птица, по-малка от гарван, която живее обикн. в селищата и около тях и се храни с отпадъци, мърша и ларви в разорани ниви; чавка. Corvus monedula. *В рова имаше един труп, почернял от гарги.* Вазов. □ **Плаша гаргите** (разг., ирон.) — напразно заплашвам някого.

гарга̀ра *ж.* (гр.). Плакнене на гърлото с разтвор от лекарство. *Правя гаргара.*

гардеро̀б *м.* (фр.). **1.** Голям шкаф за горни дрехи и бельо. *В отворен гардероб — в безредие висят: рокли, блузи, пелерини, жакетчета.* Стаматов. || *Прен.* Всички горни дрехи на един човек. *Тя има богат гардероб.* **2.** Определено място в обществено заведение, гдето се оставят връхни дрехи и вещи за пазене. *Гардероб на театър. Гардероб на гара.* || Право за ползуване от такова помещение. *Гардеробът е безплатен.*

гардеро̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни. **1.** *Прил. от* гардероб. *Гардеробен номер.* **2.** Като *същ. ж.* **гардеробна** — стая, в която се преобличат артисти.

гардеробиѐр *м.* (фр.). Лице, което обслужва гардероб в обществено заведение.

гардеробиѐрка *ж.* Жена гардеробиер.

гарджѐ, *мн.* -та, *ср.* Малкото на гарга. *Гаргата си не оставя гарджетата, че били черни.* Погов.

гарѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). **1.** Оставям моторна кола на престой в гараж. || Оставям моторна кола за временен престой на улицата. **2.** За моторна кола — престоявам на определено място.

гарѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гарирам.

га̀рмонд *м.* (фр.). *Печ.* Средно голяма величина на печатарски букви.

гарнизо̀н *м.* (фр.). *Воен.* Войскови части, настанени за охрана или обучение в някое селище. *Опълченската рота вървеше по дирите на настъпващите войски и служеше ту за гарнизон по градовете, ту за охрана на обоза и на железопътните линии.* Елин Пелин. *Началник на гарнизона. Парад на столичния гарнизон.*

гарнизо̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* гарнизон. *Гарнизонна фурна.*

гарнѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Слагам гарнитура на дреха или ястие. *Гарнирам рокля. Гарнирам риба.*

гарниту̀ра *ж.* (фр.). **1.** Прибавка към облекло — за украса. *Дълга черна рокля с крепови гарнитури.* Вазов. **2.** Прибавка, обикн. от зеленчук, към печено или пържено. *Имаме половината от вчерашния пуяк, пържен с прясно краве масло, и гарнитура от хрян и розов чукундур.* Вазов. **3.** Пълен комплект от еднородни или с еднакво предназначение неща. *Гарнитура мека мебел. Кухненска гарнитура. Зъболекарска гарнитура.*

гарсонѐтка *ж.* (фр.). *Остар.* Вид мъжка лятна твърда сламена шапка с плоско дъно.

гасѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* гася. **2.** Като *прил.* — чието горене е прекъснато; изгасен. *Гасени въглища.* □ **Гасена вар** — разтворен във вода печен варовник.

гасѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гася.

га̀сна, -еш, *мин. св.* гаснах, *несв.* За огън, светлина и др. — постепенно преставам да горя или да светя. *Огън гасне — все зелника | недопечен.* П. П. Славейков. *А гаснат един подир друг огньовете | на стражите в нощния мрак.* К. Христов. *На изток гаснеха звездите.* Вапцаров. *Тирани, всуе се морите! | Не се гаси туй, що не гасне.* Вазов. || *Прен.* Губя сили, чезна бавно; слабея, отпадам. *Да се завърнеш в бащината къща, | когато вечерта смирено гасне.* Дебелянов.

га̀снене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гасна.

гастрѝт *м.* (гр.). Болезнено възпаление на стомашната лигавица. *Страдам от гастрит.*

гастро̀л *м.* (нем.-фр.). Игра на артист като гост на чужда сцена.

гастролѝрам, -аш, *несв.* и *св.* За артист — участвувам като гост в театрално или оперно представление.

гастролѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гастролирам.

гастроно̀м[1] *м.* (гр.). Лице, което обича и познава хубаво ядене; чревоугодник. *В малкото салонче на бирария „Народна трапеза" бяха се събрали четирима добри приятели гастрономи.* Елин Пелин.

гастроно̀м[2] *м. Нов.* Специален магазин за хранителни продукти.

гастрономѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* гастрономия.

гастронòмия *ж.* Склонност, слабост към хубави ястия и напитки.

гасѝ, -йш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* Спирам, прекъсвам горенето или светенето на нещо. *Откъм запад се подигаше гъст и черен мрак, гасеше една по една звездите.* Йовков. *Гася пожар. Гася огън. Гася лампа.* □ **Гася вар** — заливам с вода негасена вар, за да стане гасена.

гàтанка *ж.* Кратко иносказателно словесно произведение за предмет или явление, което трябва да се отгатне. Напр. *Бели кокошки под стряха лежат.* (Зъбите). *Ти го биеш, ти го блъскаш, то ти сипва да ядеш.* (Ситото). || *Прен.* Нещо неясно, неразбираемо, което трябва да се изясни, да се отгатне. *Сърце, сърце, дълбока бездна, | кой твойте тайни е узнал? | . . . | Ти гатанка си, вечна тайна — | ту бяс, ту вик, ту звяр, ту стон. |* Вазов.

гàтер *м.* (нем.). Машина с няколко успоредни триони за бичене на дървен материал. || *Разш.* Дъскорезница с такива машини.

гатерѝст *м.* Работник на гатер.

гàубица *ж.* (чеш.). *Воен.* Вид артилерийско оръдие за стрелба със стръмна траектория.

гàубичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* гаубица. *Гаубична батарея.*

гаф, гàфът, гàфа, *мн.* гàфове, *м.* (фр.). *Разг.* Неуместна, нетактична, глупава постъпка.

гàче *съюз. Диал.* Като че, сякаш. *Лошото време се забрави, гаче ли беше един сън.* Вазов. *Приказва, гаче с очите си го е видял.* Караславов.

гащàт -а, -о, *прил.* За птица — който е с бухлати пера по краката. *Гащат петел. Гащато пиле.*

гащèта, *ед.* няма, *ср.* Къси спортни панталони. *Бански гащета. Туристически гащета.*

гàщи *мн., ед.* няма. **1.** Част от облеклото, която се обува и покрива тялото от кръста надолу. *Двама само във гащите, вместо салтамарки, носеха сетрета.* Вазов. **2.** *Диал.* Панталони. **3.** Шалвари. *Влязоха куманките със своите пъстроцветни гащи и се завиха лудо.* Вазов. □ **Долни (бели) гащи** — гащи, които се носят под горното облекло. *После ставаше из леглото си, бос, гологлав, по бели гащи и наметнат отиваше да седне на одърчето.* Вазов. **Заварям някого по бели гащи** (разг.) — изненадвам някого неподготвен.

гàщник, *мн.* -ци, *м.* **1.** *Диал.* Връв, с която се стягат и завързват гащи. **2.** *Разг. Презр.* Прост, недодялан човек.

гвардèец, *мн.* гвардèйци, *м. Воен.* Военен, който служи в гвардейска част.

гвардèйски, -а, -о. *Прил. от* гвардия *и от* гвардеец. *Гвардейски полк. Гвардейска униформа.*

гвàрдия *ж.* (ит.). Отбрана, елитна войска.

гвàча, -иш, *мин. св.* гвàчих, *несв. Диал.* Дъвча. *А гвачката, която се употребява само от туркините и момичетата, той не гвачи.* Каравелов.

гвàчене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гвача.

гвàчка *ж. Диал.* Дъвка. *В тия кутийки има и сушени крушки, даже бяла и черна гвачка.* Каравелов.

гвòздей, -еят, -ея, *мн.* -еи, -ея (сл. ч.), *м.* Продълговат метални къс, заострен на единия край и с главичка на другия, който служи за заковаване; пирон. *Стаменко наби гвоздея в дървото.* Вазов. *Зловещо се изпречи пред нас тежката, набита с широки гвоздеи, врата.* Величков. □ **Закачвам нещо на гвоздей** (разг.) — изоставям, занемарявам някоя работа.

где и **де** *нареч.* **1.** За запитване на кое място се намира или се извършва нещо; къде. *Где е гайдата?* Йовков. *Мисли си бай Ганьо, от кого да узнае где живее Иречек.* Ал. Константинов. *Мамо, това де да сложа?* Влайков. *Кажи ми, сестро, де й Караджата? | Де е и мойта вярна дружина?* Ботев. *Знам где се крие бялата вълчица, видях и вълчетата й.* Йовков. *И не зная майко, обездомен, | где ще мога с вяра да запра.* Лилиев. *От де сега и тая Рада, в тоя момент.* Вазов. **2.** За означаване на място, на което се намира или се извършва нещо; гдето, където. *В тез гърди веч любов не грее | и не можеш я ти събуди | там, де скръб дълбока владее.* Ботев. *Днес изново аз виждам тез места, | де дните ми детински са минали.* Величков. *Една съблазън ме опива, | зоват ме шепотно мечти —| далеч, де никой не отива, | далеч в пустинни самоти.* Яворов. *В съна си те виждат, о сладка измама! | че стигат честити честита страна, | где всички живеят безбурно, где няма | война.* Лилиев. **3.** За изключване на предполагаема възможност; нима, може ли, как може. *В празничното хоро де можеш тъй свободно да играеш до мома!* Влайков. *Три дена вече се прощават, три дена стои недигната богатата трапеза. Но где апетит в такива горестни минути на раздяла.* Ал. Константинов. **4.** Като съюз **де . . . де** — при израз на действие, което се върши веднаж по един, друг път по друг начин; ту . . . ту. *Де така, де онака.* □ **Где го чукаш, где се пука** (погов.) — едно очакваш от някого, съвсем друго излиза. **Где да** — а) За израз на съжаление, че не е така, както се желае. *Ех де да са всички в текезесето — мислеше си бай Драган.* Кр. Григоров. б) За израз на неизвестност. *Чакай да взема пушката. Де да знаеш какво е.* Йовков. **Где да е** — на което и да е място, безразлично къде. *Сложи го где да е.*

гдèто и **дèто** *нареч.* **1.** За определяне на мястото, на което се намира или се извършва нещо. *Дето седне, дето стане | пуста майка й захване.* Яворов. *Гдето и да бъда, все за дома си мисля.* **2.** Като *местоим.* — който, която, което, които. *Ти ли си, гдето ходиш по селата да бунтуваш народа?* Йовков. *От тука някой да извика, дето е с по-гърлест глас, всеки ще чуе.* Вазов. **3.** Като *съюз* — а) Вместо, наместо. *Дето ще шеташ на други, други на тебе да шетат.* П. Р. Славейков. б) Защото, загдето, че. *Те* (турците) *се радваха, че бащата и синът ще отплащат, гдето са дръзнали да се бунтуват против държавата.* Величков. в) Че. *Той се радваше, дето са му направили тая чест.* Вазов. *Майка му е толкова разумна, дето не може повече.* Влайков. □ **Гдето се казва (се вика, ще рече)** (разг.) — както се казва (се вика, ще рече). *Такъв вълк и като порастне, все самичък ходи и, дето се казва, сам си върши работата* Йовков.

гевгѝр *м.* (тур.). *Диал.* **1.** Каменна зидария. **2.** Свод. **3.** Голяма кухненска цедка.

гевгѝрен, -а, -о. *Прил. от* гевгир (в 1 знач.). *Над мене се вдига многосводчатият гевгирен по-*

крив (на черквицата). Вазов. *Гевгирена стена. Гевгирен мост.*

геврѐк, *мн.* -ци, геврѐка (сл. ч.), *м.* (тур.). Вид кравай от варено и изпечено тесто.

геврекчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м. Остар.* Продавач на гевреци.

гѐга *ж. Нар.* Дълга тояга, обикн. овчарска, с кука на единия край. *Като подгони овцата, Петър овчарят лесно я хвана с гегата си.* Йовков.

гѐйзер *м.* (исл.). Топъл извор, който периодически изхвърля водни струи на голяма височина. *Исландски гейзер.*

гейм, гѐймът, гѐйма, *мн.* гѐймове, гѐйма (сл. ч.), *м.* (англ.). Завършена партия при някоя спортна игра.

гѐйша *ж.* (яп.). Професионална японска танцьорка и певица в чаен дом.

гемиджѝйски, -а, -о. *Прил. от* гемиджия *и от* гемия. *Гемиджийско въже.*

гемиджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). Моряк, който кара гемия или работи на гемия. *Белочерковецът, ако е калугер, става игумен, ако е хайдутин, става войвода, ако е гемиджия, става капитан.* Вазов.

гемѝя *ж.* (гр.). Не голям кораб, обикн. с платна. *Недвижни, сякаш заковани, | стоят рибарските гемии.* Багряна. □ **Потънали му гемиите** (разг.) — за много угрижен човек. *Какво си се умислил, бе побратиме, като че ти са потънали гемиите по Дунава.* Зах. Стоянов.

генеалогѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* генеалогия.

генеалогѝчески, -а, -о, *прил.* Генеалогичен

генеалогѝчески. *Нареч. от прил.* генеалогически. *Проследявам генеалогически.*

генеалогѝчно. *Нареч. от* генеалогичен.

генеалòгия *ж.* (гр.). История на потеклото на някой или на нещо; родословие. *Кой е бил бащата и коя е била майка на кир Нена, на тия въпроси и до днес още не е отговорила казанлъшката генеалогия.* Каравелов. *Генеалогия на езиците.*

генѐзис *м.* (гр.). История на зараждането и възникването на нещата и явленията.

генерàл *м.* (лат.). Звание на висш офицер, по-голям от полковник. **Генерал-майор** — първа степен генерал. **Генерал-лейтенант** — втора степен генерал. **Генерал-полковник** — трета, най-висока степен генерал.

генерàл-губернàтор *м.* Върховен военно-административен управител на област. *През време на господството на японците тук се намирала резиденцията на японския генерал-губернатор.* Раб. дело, 1950 г. ‖ *Истор.* Върховен административен управител на Източна Румелия. *Той беше в черно сетре и на главата с черна шапка с червено дъно — формения калпак на генерал-губернатора на Източна Румелия.* Вазов.

генерàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Главен, общ. *Генерален секретар на компартия.* □ **Генерален щаб** (воен.) — централен орган на върховното военно управление, който разработва въпросите, свързани с отбраната на страната. **Генерална линия** — основни ръководни начала. *Генерална линия на Партията.* **Генерална репетиция** (театр.) — последна репетиция преди представление или концерт. **Генерално консулство** (остар.) — дипломатическо представителство в чужда страна с разширени пълномощия. **Генерално сражение** — решително сражение.

генерализàция *ж.* (фр.). 1. Въздигане частното в общо; обобщение. 2. Извеждане общо заключение от частни случаи; обобщаване.

генерализѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* 1. Въздигам частното в общо; обобщавам. 2. Правя общо заключение от отделни частни случаи; обобщавам.

генерализѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* генерализирам.

генералѝсимус *м.* Най-висше военно звание, което в някои страни се дава за изключителни заслуги към родината при ръководството на въоръжените сили на държавата във време на война.

генералитѐт *м.* (нем.). Целият висш командсн състав на армията.

генерàлно. *Нареч. от* генерален.

генерàлски, -а, -о. *Прил. от* генерал. *Генералски чин. Генералска униформа.*

генералщàбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който се отнася до генералния щаб. *Генералщабен офицер. Генералщабна академия.*

генерàтор *м.* (лат.). *Техн.* 1. Машина за произвеждане на енергия. 2. *Стесн.* Машина за превръщане на механическата енергия в електрическа.

генерàция *ж.* (лат.). *Книж.* Поколение.

генѐтика *ж.* (гр.). *Биол.* Отдел от биологията, в който се изучава зараждането и развитието на организмите, наследствеността у тях и нейните изменения.

генетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* генетика. *Генетичен метод.*

генетѝчески, -а, -о, *прил.* Генетичен.

генетѝчески. *Нареч. от прил.* генетически.

гениàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Изключително надарен. *Гениален поет. Гениален творец.* 2. Присъщ на гения. *Гениално изобретение. Гениална мисъл.*

гениàлно. *Нареч. от* гениален.

гениàлност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гениален.

гѐний, -ият, -ия, *мн.* -ии, *м.* (лат.). 1. Изключителна творческа способност. *Поетическият гений на Ботев.* 2. Надарен с такава способност човек. *Природата веща беше се сбъркала: | тя от теб* (Раковски) *да стори гений бе искала.* Вазов. □ **Зъл гений** — подбудител към зло.

гео-. Първа съставна част на сложни думи със значение з е м я, напр. г е о п о л и т и ч е н, г е о м о р ф о л о г и я и др.

геогрàф *м.* Учен, специалист по география.

географѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* география.

географѝчески, -а, -о, *прил.* Географски. *От шкафа, от старата географическа карта на двете земни половини — от всичко лъхаше тъга.* Елин Пелин.

геогрàфия *ж.* (гр.). 1. Наука, в която се изучава повърхността на земята, климата, разпределението на живата природа и на човешката дейност върху нея; земеописание. ‖ Учебен предмет. 2. Учебник по география.

геогра̀фка *ж.* Жена географ.

геогра̀фски, -а, -о. *Прил. от* географ *и от* география. *Географска карта. Географска среда.*

геодѐзия *ж.* (гр.). Наука, която се занимава с формите и размерите на земята и с измерванията на нейната повърхност.

геоло̀г, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по геология.

геологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* геология.

геологѝчески, -а, -о, *прил.* Геологичен.

геоло̀гия *ж.* (гр.). Наука за строежа, състава и историята на земната кора.

геоло̀жка *ж.* Жена геолог.

геоло̀жки, -а, -о. *Прил. от* геолог *и от* геология. *Геоложки съоръжения. Дирекция за геоложки и минни проучвания. Геоложки конгрес.*

геометрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* геометрия. *Геометрична фигура. Геометрични измервания.*

геометрѝчески, -а, -о, *прил.* Геометричен.

геомѐтрия *ж.* (гр.). **1.** Дял от математиката, в който се изучават пространствените отношения и формите на телата. || Учебен предмет. **2.** Учебник по геометрия.

гера̀к, *мн.* -ци, *м.* (гр.). *Диал.* Ястреб.

геракѝня *ж.* Женски герак.

гера̀н *м.* (гр.). *Диал.* Кладенец, от който водата се вади с помощта на закрепена на стълб кобилица; излак. *Влажен есенен вятър виеше лудо. Гнилата кобилица на герана болезнено стенеше отвън.* Елин Пелин.

геранѝло, *мн.* -а, *ср.* *Диал.* Кобилица на геран, на единия край на която е провесена кофа, кутел.

гера̀нски, -а, -о. *Прил. от* геран. *Геранска вода.*

герб, гѐрбът, гѐрба, *мн.* гѐрбове, гѐрба (сл. ч.), *м.* (пол.). **1.** Отличителен знак на държава, град и др., който се поставя на знаме, монети и пр. *Гербът на Народната република България е кръгъл: в средата е изобразен лъв, обграден от двете страни с житни класове, над лъва — червена петолъчна звезда, а от долу — със златни цифри — 9. IX. 1944.* Конст., чл. 27. **2.** *Разг. Остар.* Държавна такса, събирана чрез марки с изображението на държавния герб. *Със закона се отменяват 13 вида данъци, такси, облози и герб, равняващи се на около 4,5 милиарда лева.* Раб. дело, 1950 г.

гѐрбов, -а, -о. *Прил. от* герб. *Гербова марка. Гербов налог.*

гергѐф *м.* (араб.). Рамка, на която се обтяга тъкан за бродиране. *Мама със задоволство ще вземе да обяснява как е везала тя на своя гергеф.* Влайков.

гергѝна *ж.* Градинско цвете с големи ярки цветове. Dahlia variabilis. *И конете бяха накичени. На гривите им, на челата им висяха алени гергини.* Кр. Григоров.

Гергьо̀вден, *мн.* няма, *м.* Пролетен християнски празник — 6 май, свързан с редица народни обичаи.

гергьо̀вденски, -а, -о. *Прил. от* Гергьовден. *Гергьовденски събор. Гергьовденски песни.*

гергьо̀вденче, *мн.* -та, *ср.* *Нар.* Название на няколко вида пролетни цветя, които цъфтят по Гергьовден, като момина сълза, зановец, любица и др. *През нощта според Гергьовден те* (момите) *слазят долу на полето да си наберат гергьовденче.* Влайков.

гергьо̀вски, -а, -о, *прил.* Гергьовденски. *Гергьовски дъжд. Гергьовско агне.*

гергьо̀вче, *мн.* -та, *ср.* *Нар.* Название на няколко вида пролетни цветя, които цъфтят по Гергьовден, като горещник, великденче, лютиче и др.

герда̀н *м.* (перс.). **1.** Женски накит за шия; огърлица, наниз. *Перо със златен варак трептеше на главата ѝ, на гушата ѝ имаше гердан от алени мерджани, на ръцете ѝ дрънчаха гривни.* Йовков. *Гердан от мониста.* || Кожено или метелическо приспособление, което се слага около врата на животно. *В това време една великолепна хрътка с мешинен гердан на шията тичаше насам през ливадата.* Вазов. **2.** *Прен. Нар.* Увиснала част под шията на говедо.

герѐн *м.* (тур.). *Диал.* Ниско място край река, което понякога се залива. || Свободно място край село за пасбище на добитък.

гѐрест, -а, -о, *прил.* (тур.). За петел — едър с хубави жълточервени пера. *Герест петел.*

гѐрман, *мн.* няма, *м.* *Етногр.* **1.** Глинена кукла, която се прави и се погребва символично, за да се измоли дъжд. **2.** Самото обредно погребение.

герма̀нец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Германия; немец.

германиза̀ция *ж.* Германизиране, понемчване.

германизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Налагам немски език и насаждам немска култура в друга страна, като задушавам местния национален език и култура; понемчвам.

германизѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* германизирам.

германѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* *Езикозн.* Израз, който е свойствен на немския език и не може дословно да се преведе на друг език. || Немска дума или езиков обрат, израз, проникнал в друг език.

германѝст *м.* Учен, специалист по германска филология. || Студент по германска филология.

герма̀нка *ж.* Жена от основното население на Германия.

германофѝл *м.* *Остар.* Привърженик и поклонник на германската политика и култура.

германофѝлски, -а, -о. *Прил. от* германофил. *Германофилска политика.*

германофѝлство, *мн.* няма, *ср.* Проява на германофил.

германофо̀б *м.* Лице, което мрази германската политика и култура.

германофо̀бски, -а, -о. *Прил. от* германофоб.

германофо̀бство, *мн.* няма, *ср.* Проява на германофоб.

герма̀нски, -а, -о. **1.** *Прил. от* Германия *и от* германец. *Германски интереси.* **2.** *Науч.* Който се отнася до редица европейски народи, близки по произход и език — немци, англичани, скандинавци. *Германски племена. Германски езици.*

героѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Качество и проява на герой; геройство, смелост. *Личен героизъм. Трудов героизъм.*

геро̀ика *ж. Книж.* Героичната страна на нечия дейност или на някое събитие. *Героиката на Отечествената война.*

героѝня *ж.* Жена герой.

героѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Изпълнен с героизъм; смел, юначен, храбър. *Героична постъпка. Героични борби.* 2. *Литер.* и *музик.* Който възпява подвизи на герои. *Героична увертюра. Героична поема.*

героѝчески, -а, -о, *прил.* Героичен.

геро̀й, -о̀ят, -о̀я, *мн.* -о̀и, *м.* (гр.). 1. Лице, което се отличава с изключителна смелост, доблест и храброст. *Боят се обръща на смърт и на щик, | героите наши, като скали твърди, | желязото срещат с железни си гърди | и хвърлят се с песни в свирепата сеч.* Вазов. 2. Главно действено лице при някаква случка или събитие. *Съдено ми било впечатленията от този ден да приключа още с едно приключенийце, героят на което беше пак нашият Бай Ганьо.* Ал. Константинов. *Около масата са десетина души с шапки, свалени или тикнати на тила. Вие ги познавате: герои на нощта, на комара.* Вазов. 3. *Литер.* Главно дейно лице в художествено произведение. *Герой на роман.* 4. В гръцката митология — родено от бог или богиня и смъртен човек лице, което е надарено със свръхестествена сила и чиито подвизи се възпяват в епически поеми и митове. □ **Герой на деня** (книж.) — лице, което е предмет на разговори. **Герой на труда, герой на социалистическия труд** — почетно звание, което се дава на отделни лица за изключителни постижения в областта на народното стопанство и култура.

геро̀йски, -а, -о, *прил.* Смел, храбър, доблестен. *Геройско държане.*

геро̀йски. *Нареч. от прил.* геройски. *При тез думи силни дружините горди | очакват геройски душманските орди, | бесни и шумящи.* Вазов.

геро̀йство, *мн.* няма, *ср.* Проява на герой; подвиг.

гѐто, *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Остар.* Населен само с евреи квартал, характерен за средните векове и запазен в страни, гдето съществува расова дискриминация. || *Разш.* Определен за инородно население квартал в страни с расова дискриминация. *Негърско гето.*

гѐтри, само *мн.* (фр.). Плъстени или кожени обвивки на краката от обувките до над глезените или до колената. *Аз ще нося зелена шапка с птиче перо, полушубка, гетри и камшик в ръката.* Йовков.

гешѐфт *м.* (нем.). *Презр.* Непочтена сделка; спекула. *Занимава се с гешефти.*

гешефта̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави гешефти; спекулант. *Октомврийската революция освободи работниците от игото на капиталистите, като организира разпределянето на продуктите без посредничеството на търговците и гешефтарите.* В. Коларов.

гешефта̀рски, -а, -о. *Прил. от* гешефтар.

гешефта̀рство, *мн.* няма, *ср.* Проява на гешефтар.

ги. Вж. те.

гѝбел, -та̀, *мн.* няма, *ж.* Погубване, унищожение, смърт, разрушение. *Бяла Черква оставаше мирна, а гибелта на Клисура беше неминуема.* Вазов.

гѝбелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който носи гибел или води към гибел; пагубен. *Войната е гибелно дело; кръв и разрушение никнат там, гдето тя мине.* Вазов. *Гибелни последици.*

гига̀нт *м.* (гр.). 1. *Митол.* Същество с огромен ръст и свръхчовешки сили; исполин, великан. 2. *Разш.* Човек едър, с необикновен ръст. *Хванете го тоя протестанец, дайте да го хвърлим из пенджера, — изрева свирепо Ангел Йовков, гигант два и половина метра висок.* Вазов. || Личност с изключително значение. *В тая борба на тримата гиганта — мислителя, човека и художника у Толстоя — пръв, който пада, е художникът.* П. П. Славейков. || *Прен.* Нещо грамадно по размери. *Отечество любезно, как хубаво си ти! | ... | Как твоите картини менят се омайно! | ... | Тук весели долини, там планини гиганти.* Вазов.

гига̀нтски, -а, -о, *прил.* Който е с необикновено големи размери; исполински, великански. *Там един въстаник, с гигантски ръст, носеше нещо бяло.* Вазов. *Гигантски крачки.* || *Прен.* Изключителен по значение, по сила. *Гигантски напредък. Гигантски усилия. Гигантски успехи.*

гѝди *частица* (тур.). *Разг.* Обикн. при обращение — за израз на укор, закана или съжаление. *Разсипнищи! На просяк ще ме направите, гиди магарета с магарета!* Чудомир. *Де гиди млади години, | колко се лесно минахте!* Елин Пелин.

гидѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). Смел, решителен и своеволен млад човек. *Криво седи, право съди | стар кадия: — | не оставя на мир село | луд гидия!* П. П. Славейков.

гѝзда *ж. Нар.* Жена, която обича да се гизди. *Гизда къща не гизди!* Погов.

гѝздав, -а, -о, *прил.* Който е с красива външност; напет, изящен. *Високо чело, гиздава снага, живост в движенията — ето каква е копривщенската жена.* Каравелов. *Ето я Райка, че е тръгнала с дружки за хорото, натруфена с оная хубава и гиздава премяна.* Влайков.

гиздавина̀ *ж. Остар.* Качество на гиздав; прелест. *А красотата, гиздавината и умът ѝ изведнъж се видят.* Каравелов.

гѝздаво. *Нареч. от* гиздав. *Ненко се редеше и обличаше много спретнато и гиздаво.* Влайков.

гѝздене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гиздя *и от* гиздя се.

гиздосѝя *ж. Нар.* Хубаво и с вкус облечена жена. *Гледай каква напета гиздосия! Да бях ергенин, аз щях да я взема.* Вазов.

гѝздя, -иш, *мин. св.* гѝздѝх, *несв.* Правя нещо да стане хубаво; украсявам. *Трайчев сучеше трескаво ту левия си, ту десния си мустак, черни, тънки, красиви, които гиздеха и отваряха белината на руменото му лице.* Вазов. **гиздя се** *възвр.*

гѝзна, -еш, *мин. св.* гѝзна̀х, *несв. Нар.* Тъна във влага, в мокрота. *Кален път... | Гизне старият скъсан шинел, | тегнат калните гнили цървули.* Хр. Радевски.

гѝлза *ж.* (нем.). 1. *Воен.* Тръбовидна част на патрон или снаряд, в която се вмества избухливо вещество. *Виждат се шрапнелни чаши, гилзи.* Йовков. 2. Книжна тръбица за цигара. 3. Пластинка, която придържа нещо. *Гилзи за копчета.*

гилотѝна *ж.* (фр.). Уред за изпълнение на смъртна присъда чрез отсичане на главата. *Ужасният революционер* (Марат) *изтропа нервно по оцапаната маса... — Утре сто врата още ще легнат под острилото на гилотината.* Вазов.

гилотинѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Отсичам някому главата на гилотина.

гилотинѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гилотинирам.

гимназиа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* гимназия. *Гимназиален учител.*

гимназѝст *м.* Ученик в гимназия.

гимназѝстка *ж.* Ученичка в гимназия.

гимна̀зия *ж.* (гр.). 1. Средно учебно заведение, сега — горен курс на средно общообразователно училище. *Девическа гимназия. Мъжка гимназия. Вечерна гимназия.* 2. Сграда, в която се помества такова училище.

гимнастѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, което се занимава с гимнастика и ловко изпълнява гимнастически упражнения.

гимна̀стика *ж.* (гр.). Система от упражнения за физическо развиване на тялото и добиване на ловкост. *Сутринна гимнастика. Уредна гимнастика.*

гимнастѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Гимнастически.

гимнастѝчески, -а, -о. *Прил. от* гимнастика. *Гимнастически салон. Гимнастически упражнения.*

гимнастѝчка *ж.* Жена гимнастик.

гѝна, -еш, *мин. св.* гѝнах, *несв.* Подложен съм на постепенно унищожение; чезна, умирам, изчезвам. *В пламен, в тъмница и на бесило, | и под нож остър чада ѝ гинат.* Вазов. *Вадички и горски потоци, бари и мочури — всичко пресъхна. Добитъци гинеха за вода.* Елин Пелин. *Убили оня, офицерина. Ах, гинат момчетата, Спасе, гинат сиромашинките.* Йовков. *Запей как брат брата продава,| как гинат сили и младост.* Ботев.

гинеколо̀г, *мн.* -зи, *м.* Лекар, специалист по гинекология.

гинеколо̀гѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Гинекологически.

гинекологѝчески, -а, -о. *Прил. от* гинекология. *Гинекологическа операция. Гинекологическо отделение.*

гинеколо̀гия *ж.* (гр.). Дял от медицината, който се занимава със заболяванията на женската полова система и нейното лекуване.

гинеколо̀жка *ж.* Жена гинеколог.

гинеколо̀жки, -а, -о. *Прил. от* гинеколог *и от* гинекология.

гипс, гѝпсът, гѝпса, *мн.* няма, *м.* (гр.). 1. *Минер.* Бял или безцветен кристален минерал — воден калциев сулфат. 2. Печен, обезводнен продукт от този минерал, който се употребя в строителството, индустрията, медицината и др. *Суров гипс. Строителен гипс.*

гипсѝрам, -аш, *мин. св.* -ах, *несв.* и *св.* 1. Запълвам, измазвам, закрепям с гипс. 2. *Мед.* Поставям в превръзка с гипс. *Гипсирам счупена ръка.*

гипсѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гипсирам.

гѝпсов, -а, -о, *прил.* Направен от гипс. *Гипсов таван. Гипсова статуя. Гипсова превръзка.*

гѝри *мн., ед.* гѝра, *ж.* (рус.). Гимнастически уред за вдигане, обикн. две железни топки, съединени с дръжка.

гирля̀нда *ж.* (ит.). Верига от цветя, зеленина и др., която служи за украса. *Увивахме венци, правехме гирлянди, обкичвахме с тях вратни, врати, прозорци.* Вазов. *А из улицата шумна, | под гирлянди електрични, | ето малката цветарка | бърза от локал в локал.* Смирненски. || Орнамент с такава форма.

гишѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Прозорче или определено място в зала на учреждение — за обслужване на гражданите. *От хола се влизаше в широк коридор, заобиколен от всички страни с гишета за разменяне на пари, изпращане на писма и телеграми.* Г. Белев.

глава̀ *ж.* 1. Горна или предна част на тялото на човек или на животно, гдето се намират устата, мозъкът и повечето сетивни органи. *Очи тъмнеят, глава се люшка, | уста проклинат цяла вселена!* Ботев. *Уловиха коня кой за крак, кой за опашка, кой за глава и го изправиха.* Йовков. || *Стесн.* Горната част на главата; теме. *Плешива глава.* || *Прен. Разш.* Предна, челна част. *Глава на колона. Глава на шествие.* 2. Умствени способности; ум, разсъдък. *Че сърце глава не пита, | то е птичка дяволита: | гдето иска се пилее, | гдето иска, там ще пее.* Яворов. *Страшна мисъл мина през главата му.* Елин Пелин. *От главата си патя.* Погов. 3. *Прен. Разш.* Обикн. в съчет. с прил. — човек, личност като носител на известни качества. *Няма власт над оная глава, която е готова да падне от плещите си в името на свободата и за благото на цялото човечество.* Ботев. *Умна глава. Учена глава.* 4. *Прен. Разш.* Живот на отделно лице. *Тебе те е страх да не избягам. — Ако избягаш, отиде главата ми.* Дим. Димов. 5. Само *ед. м.* Лице, което стои на чело на семейство, колектив, организация и под. *Глава на семейство. Държавен глава.* 6. Като бройна единица, обикн. за добитък. *Трудово-кооперативното земеделско стопанство има около 600 глави едър рогат добитък. Националният доход на глава от населението се увеличава.* 7. Надебелена част от някакъв зеленчук, обикн. с валчеста форма. *Вземай торбата, пусни вътре една прясна пита и две глави лук, че се махай.* Ан. Каралийчев. *Глава зеле. Глава цвекло.* 8. Разширена крайна част на гвоздей, бурма и др. *Глава на гвоздей.* 9. Отделна част на книга, на съчинение. *Прочетох първата глава на романа „Под игото."* 10. За прежда — а) Част от гранче намотана прежда, 60 нишки. б) Наснована прежда за тъкане—120 нишки на кросното. в) На стан — нишките, прокарани през 30 зъбци на кросното. □ **Блъскам (бия) си главата над нещо** (разг.) — мъча се да проумея, да разреша нещо. **Вдигам глава** — бунтувам се, не се покорявам. **Вдигам на главата си (къщата, стаята)** (разг.) — правя голям шум. **Вземам някому главата** — отнемам някому живота, убивам някого. **Вземам си беля на главата**

(разг.) — създавам си неприятности. **Влиза ми в главата нещо** — втълпявам си нещо. **Глава на река** — извор, начало на река. **Горе главата!** — за ободряване: смело, бодро! **Да ми е мирна главата** (разг.) — да бъда спокоен, да не си създавам неприятности. **Дебела глава** — а) Упорит човек. б) Тъп човек. **Дойде ми на (до) главата** — сполетя ме. **Дохожда ми умът в главата** (разг.) — вразумявам се. **Едно за глава, друго за крака** (разг.) — безразборно. **Завъртам някому главата** (разг.) — накарвам някого да се увлече, да се влюби в мене. **Залагам главата си** (разг.) — гарантирам с живота си. **Замайва (мае) ми се главата** (разг.) — а) Вие ми се свят. б) Чудя се какво да правя. в) Слисвам се. **Заплащам с главата си** (разг.) — заплащам с живота си. **Избия из главата си някаква мисъл** (разг.) — отказвам се от някаква мисъл, идея. **Излизам на глава някому** (разг.) — справям се с някого, с нещо. **Имало глава да пати** (разг.) — така било писано, предопределено. **Имам (нямам) покрив над главата си** — имам (нямам) подслон, жилище. **Качвам се някому на главата** (разг.) — не зачитам, не слушам някого, не се подчинявам на някого. **Кимвам с глава** — а) Поздравявам с кимане. б) Давам знак за съгласие, одобрение. **Клатя глава** — а) Заканвам се. б) Давам с глава знак за несъгласие, неодобрение. **Луда глава** — буен, невъздържан човек. **Лукова глава** (разг.) — нещо нищожно, без значение. **Махай се от главата ми** (разг.) — остави ме! **Минава ми през главата** — а) Случва ми се премеждие, преживявам нещо. б) Помислям, сещам се за нещо. **Надигам глава** — проявявам недоволство, непокорство. **Напълням някому главата** (разг.) — вразумявам някого. **На своя глава** — без да се допитвам до някого, без да искам разрешение; своеволно. **Не вдигам глава от работа** (разг.) — не се откъсвам от работа. **Не давам косъм да падне от главата на някого** (разг.) — браня, пазя някого ревностно. **Обръщам надолу с главата** (разг.) — разбърквам напълно, променям из основи. **Огън ми гори на главата** (разг.) — имам големи грижи, неприятности. **От главата до петите (краката)** — от горе до долу, изцяло. **Отговарям с главата си** — гарантирам с живота си. **Отрязъл му главата** (разг.) — прилича напълно на някого, обикн. на един от родителите. **През глава** (разг.) — силно, стремително. *Тичам през глава. Смея се през глава.* **Сече ми главата** (разг.) — умен съм. **С клюмнала глава** — обезсърчен, омърлушен. **Турям (слагам) си главата в торбата** (разг.) — заемам се с рисковано дело, което може да костува живота ми. **Хващам се за главата** — чудя се какво да правя.

главата̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което води, предвожда група, обикн. въоръжена; водач, предводител. *Всяка сутрин пред чадъра на Индже се търкаляха глави на хайдушки главатари.* Йовков.

главата̀рка *ж.* Жена главатар.

главата̀рство, *мн.* няма, *ср.* Водачество, предводителство.

гла̀вен[1], -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който е пръв по положение, който стои на чело; най-важен. *Бранков успя в два дена да изгледа всички забележителни места на главния наш черноморски град.* Вазов. *Единственият и главен помощник в кръчмата на Герака беше неговата жена.* Елин Пелин. *Главен вход. Главен герой. Главна дирекция. Главна улица. Главен учител.* || *Прен.* Основен, съществен. *Общонародната собственост е главната опора на държавата в развитието на народното стопанство и се ползува с особена закрила.* Конст., чл. 8. *Главен въпрос. Главна задача. Главна роля.* **2.** Като *същ. ср.* главното — най-важното, най-същественото нещо. *А сега трябва да се работи — туй е главното.* Йовков. □ **Главна буква** — голяма буква, буква, с която започва изречение или собствено име. **Главна квартира** (воен.) — щаб на главното командуване. **Главно изречение** (грам.) — независимо изречение в сложни съставни изречения.

гла̀вен[2], -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Само в съчет. **главен мозък** (анат.) — мозъкът, който се намира в черепната кухина.

гла̀венство̀, *мн.* няма, *ср.* *Остар.* Първенство.

гла̀вест, -а, -о, *прил.* Който има голяма глава. *Главесто дете. Главест пирон. Главесто зеле.*

гла̀вешки *нареч.* *Диал.* **1.** Презглава, много бързо. *Едвам изтрая той дорде да излязат господарите му. И щом остана свободен, главешки се затече към хорото.* Влайков. **2.** За пиене вода — с наведена глава и потопени устни в извор или в голям съд. *Като нямаше чаши, пиеха главешки.*

главѝна *ж.* **1.** Средна част от колело на кола, в която са вбити спиците. *Колелата затънаха до главините, конете спряха.* Йовков. **2.** *Диал.* Дънер на лоза. *Лозови главини.*

главѝца *ж.* *Гальов. Умал. от* глава. *Бистра водица, мирна главица.* Погов.

главѝчка *ж.* *Умал. от* глава; главица. *Веднага пред мътното стъкло се изправиха две рошави детски главички.* Смирненски. *Сини, червени, алени, жълти стръкчета показваха своите прекрасни главички из тревите.* Вазов.

главнѝв, -а, -о, *прил.* За житно растение — заразен от главня[2]. *Главниво жито.*

главнѝца *ж.* *Нар.* Пари, дадени под лихва, които носят лихва; капитал, майка. *Дадох пари под лихва, не можах да си прибера и главницата.*

гла̀вно. *Нареч. от* главен[1]. Преди всичко, предимно. *Сестра ми я хареса главно, че е къщовница.* Вазов.

главнокома̀ндуващ, -ият, -ия, *м.* Главен командир на въоръжените сили на една държава през време на война.

главня̀[1] *ж.* Къс недогоряло дърво. *Той седеше наведен край огъня и час по час потикваше главните.* Елин Пелин. *Само няколко главни дотлявят и последните сини пламъчета играят по бронзовите лица на заспалите хора.* Л. Стоянов.

главня̀[2] *ж.* Вид болест по житните растения, от която зърната почерняват. Ustilago и Tilletia levis. *Семената на пшеницата и ечемика трябва да се обеззаразят от твърдата и мазна главня.* Раб. дело, 1950 г.

главобо̀л, *мн.* няма, *м.* Главоболие (в 1 знач.). *Страдам от главобол.*

главобо̀лие, *мн.* -я, *ср.* **1.** Болки в главата; главобол. *Имам силно главоболие.* **2.** *Прен.* Обикн. *мн.* главоболия — грижи, неприятности, безпокойства. *Повече деца, повече главоболия, исти-*

на, — ама и повече радост, па и повече надежди. Влайков. *Създавам главоболия.*

главоболя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Причинявам главоболия, неприятности. *Стига си ме главоболил.*

главозама̀йвам, -аш, *несв.*; **главозама̀я,** -а̀еш, *мин. св,* -а̀ях, *св.* Предизвиквам самозабравяне. *Несъмнените големи успехи на кооперативното движение не бива, обаче, в никаква степен да главозамайват никого.* Опитът на първенците.

главозама̀йвам се, -аш се, *несв.*; **главозама̀я се,** -а̀еш се, *мин. св.* -а̀ях се, *св., сред.* Самозабравям се от успех. *Великият Ленин учи нашата партия и народа да не се задоволяват с постиженията, да не се главозамайват, а да заздравяват успехите и постепенно да се движат напред към нови постижения.* Раб. дело, 1949 г.

главозама̀йване, *мн.* -ия, *ср.* **1.** Виене на свят, замайване на главата. *След няколко секунди самолетът пропадна. Усетих главозамайване и натиск на диафрагмата.* Г. Белев. **2.** *Прен.* Самозабравяне поради големи успехи. *Аз ви пожелавам успех в тази насока, но бих искал да обърна внимание на едно: да не настъпи главозамайване от успеха.* Г. Димитров.

главозама̀я. Вж. г л а в о з а м а й в а м.

главозама̀я се. Вж. г л а в о з а м а й в а м с е.

главоло̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Извънредно бърз, светкавичен. *Животът някъде върви с железни стъпки | и с главоломен устрем.* Багряна. *Главоломна бързина. Главоломни успехи.* || Свързан с голяма опасност. *Главоломна бездна.*

главоло̀мно. *Нареч. от* главоломен. *Спускам се главоломно надолу.*

главоно̀г, -а, -о, *прил. Зоол.* **1.** Само в съчет. **главоноги животни** — мекотели животни, чиито крака (пипала) излизат направо от главата. **2.** Като *същ. мн.* **главоноги** — главоноги животни.

главорѐз *м.* Жесток убиец. *Това беше един покръстен татарин, Темир, кръвожаден главорез, останал от времето на Ногая в Търново.* Вазов.

главя̀. Вж. г л а в я в а м.

главя̀вам, -аш, *несв.*; **главя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Диал.* **1.** Пазарявам някого на работа; ценявам. *Ако главяваш ратай, то да гледаш в какво е обут и как държи остенът.* Каравелов. **2.** Сгодявам. *Дъще, стига си бесняла, | след обесници лудяла. | Слушай! Станча одобрявам, | с Хъков Станчо те главявам.* Яворов.

главя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* главявам.

глаго̀л *м. Грам.* Част на речта, която означава действие или състояние, свързано с някакво лице или предмет.

глаго̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* глагол. *Глаголни времена. Глаголна основа.*

глаго̀лица, *мн.* няма, *ж. Истор.* Една от двете старобългарски азбуки, създадена от Кирил и Методий и употребяна в миналото от българи, хървати и др. *Хърватска глаголица.*

глаголѝчески, -а, -о. *Прил. от* глаголица. *Глаголическо писмо.*

глаго̀лски, -а, -о, *прил. Рядко.* Глаголически.

глад, гладът, глада̀, *мн.* няма, *м.* **1.** Силно усещане на нужда от храна. *Беше вече обед. Те премаляваха от глад.* Вазов. *Гладът и вълка от гората изкарва.* Погов. *Уталожвам си глада.* **2.** Продължително недояждане поради недостиг на храна, неплодородие или социално бедствие. *Той беше премалял от изнурение и глад, червата му се бяха слепили.* Вазов. *Брашното се привършваше и друга не по-малка опасност показваше вече страшното си лице — гладът.* Йовков. *Гладът е голям и жесток учител! Той учи и на разум, и на порок!* Г. Кирков. **3.** *Прен. Книж.* Недостиг, остра нужда от нещо. *Глад за земя. Глад за суровини.* □ **Умирам от глад** (разг.) — много съм гладен.

глада̀ч *м.* Лице, което по занятие се занимава с гладене на дрехи, бельо и др.

глада̀чка *ж.* Жена гладач.

глада̀чница *ж.* Заведение, в което се гладят дрехи, бельо и др.

гла̀ден[1], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който усеща глад. *Противоп.* сит. *А бе вие не сте ли гладни, няма ли да ядете?* Л. Стоянов. *Вън снегът стеле и покрива всичко: двора, затрънения плет, по който пърхат гладни врабчета.* Елин Пелин. *Гладна кокошка просо сънува.* Послов. *Гладна мечка хоро не играе.* Послов. || *Прен.* Ненаситен, лаком, алчен. *Гладен за земя.* □ **Гладна година** — неплодородна година. **Гладна земя (почва)**—неплодородна, неторена земя (почва). **Гладна смърт**—смърт, причинена от глад. **Гладна стачка**—отказване от храна, обикн. от затворници в знак на протест. **На гладно сърце** (нар.) — преди да е ял човек.

гла̀ден[2], -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* гладя. **2.** Като *прил.* — който е изгладен с ютия. *Гладени дрехи.*

гла̀дене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гладя *и от* гладя се.

гладиа̀тор *м.* (лат.). *Истор.* В стария Рим — борец, обикн. роб или военнопленник, въоръжен с меч, който се бие на арената с диви животни или с друг борец.

гладиа̀торски, -а, -о. *Прил. от* гладиатор. *Гладиаторски борби.*

гладѝло, *мн.* -а, *ср.* Гладка стоманена пръчка, с която заглаждат ножове.

гладио̀ла *ж.* (лат.). *Бот.* Градинско цвете с фуниевидни цветове. Gladiolus.

гладѝя, *мн.* няма, *ж. Нар.* Голям глад (в 2 знач.). *И като беше много гладия, пашата остави още четири ходжи да ни турчат и, които се потурчат, да им дадат жито за ядене.* Вазов.

гла̀дко. *Нареч. от* гладък. *Гладко избръснат. Мислите му течеха бързо и гладко.* || Без затруднения. *Работата върви гладко.*

гла̀дкост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гладък.

гладнѝк, *мн.* -ци, *м. Разг.* Много гладен, изгладнял човек. || Лаком, ненаситен човек. *Бре гладници н'едни! Защо ме не чакате, ами ще изплюскате всичкия фасул?* Вазов.

гладнѝца *ж.* Жена гладник.

гладнѝшки, -а, -о. *Прил. от* гладник.

гладнѝшки. *Нареч. от прил.* гладнишки. *Боси, дрипави, те ръваха гладнишки хлебеца.* Вазов.

гладорѝя *ж. Събир. Разг.* Голям продължителен глад; гладия. *Есенес, например, накъм Петковден, се чу, че Кондовчето, живописецът, се разболяло от тежката болест. Дорде се чуе, че е болно, и умря, ама не от болест, а от гладория.* Чудомир.

гладу̀вам, -аш, *мин. св.* гладу̀ва̀х, *несв.* Изпитвам, търпя дълго време глад. *Барем един хляб да бе взела, да не гладуваме.* Вазов. *Не се намира какъвто и да е фураж. Конете по цели дни гладували.* Йовков.

гладу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гладувам.

гла̀дък, -дка, -дко, *мн.* -дки, *прил.* **1.** Който има съвсем равна повърхност, който е без всякакви грапавини; равен. *Противоп.* грапав. *Мичо се облегна до топа и взе да драще по гладката му повърхност.* Вазов. *Скалата беше цяла огряна от слънце, водата под нея беше бяла, тиха и гладка като стъкло.* Йовков. *Гладък като огледало. Гладка кожа. Гладък път.* **2.** *Прен.* Който леко и свободно се чете; плавен. *Гладък стих. Гладък стил. Гладка мисъл.*

гла̀дя, -иш, *мин. св.* гла̀дѝх, *несв.* **1.** Правя нещо да стане гладко; изглаждам. *Гладя камък.* ‖ Премахвам с ютия гънките на плат или на дреха. *Гладя риза.* **2.** Прекарвам леко ръка по нещо в една посока. *Поп Йоан си гладеше смутено бялата брада.* Йовков. ‖ Милвам, галя. *Гледа си в счи Чавдара, | във очи черни, големи, | глади му глава къдрава.* Ботев. *От време на време ездачът гладеше гиздавата му грива и приятелски му говореше.* Елин Пелин. **гладя се** *възвр.* и *страд.*

глазѝрам, -аш, *мин. св.* -ах, *несв.* и *св.* Покривам с глазура.

глазѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* глазирам.

глазу̀ра *ж.* (нем.). **1.** Лъскава сплав, с която се покрива повърхността на съдове; глеч. *Керамична глазура.* **2.** Гъста захарна смес, с която се покриват сладкиши. *Глазура на торта.*

гла̀мав, -а, -о, *прил. Разг.* Който не проумява, глупав; занесен. *Всичкият свят се радва, само ние сме слисани, станали като гламави от сиромашия и кахър.* Вазов.

гла̀мавщина *ж. Разг.* Проява на гламав. *Тоя шутник, мислеше си Кандов, пак каза едно свястно нещо, при многото гламавщини.* Вазов.

гланц, гла̀нцът, гла̀нца, *мн.* няма, *м.* (нем.). Лъскавина, блясък.

гла̀нцов, -а, -о, *прил.* Който има гланц; лъскав. *Гланцова хартия.*

гла̀рус *м.* (нгр.). Вид морска птица, по-голяма от чайка. Larus. *Цели ята от гларуси се виеха край морето.* Йовков.

глас, гласът, гласа̀, *мн.* гласовѐ, гла̀са (сл. ч.), *м.* **1.** Звук, произведен от гласовите органи у човек или животно. *Лаят се последва тозчас от човешки глас.* Вазов. *В чистата тишина се носеше равният и самотен глас на кукувицата.* Елин Пелин. ‖ Способност за пеене. *Глас имам меден загорски, |...| песента ще се пронесе | по гори и по долища.* Ботев. *Нямам глас. Певецът изгуби своя глас.* ‖ *Прен. Поет.* Звук, шум от нещо. *Около нея кротко пасеше пръснато стадо овци и мекият глас на звънците успокоително трептеше в здрача.* Елин Пелин. *Като опитен войник той познаваше снарядите по гласа.* Л. Стоянов. **2.** *Муз.* Една от две или от няколко мелодии в музикална пиеса при хорово пеене. *Първи глас. Втори глас. Песен на два гласа.* **3.** *Разг.* Мелодия. *Той знаеше гласа на всичките български песни.* Вазов. **4.** *Прен.* Проява на вътрешно чувство, инстинкт или съвест. *Не съм суеверен, не вярвам в духове, но може би това беше гласът на инстинкта, който не лъже.* Л. Стоянов. **5.** *Прен.* Зов, призив, повик. *Аз вече пушка нарамих | и на глас тичам народен | срещу врага си безверни.* Ботев. **6.** *Прен.* При гласуване — израз на волята на едно лице при вземане на някакво решение. *Имам право на глас. Давам гласа си за кандидата на Партията. Присъединявам гласа си.* ‖ Изразената по тоя начин воля, съгласие, мнение. *Във всички тия мнения решителен и авторитетен глас има Радуш.* Йовков. *Глас народен, глас божи.* ◻ **В един глас** — едновременно, заедно. **Глас в пустиня** — зов без отзвук. **Изгубвам глас** — преграквам. **Издигам глас** — решително изказвам своето мнение. *Издигам глас в защита на мира. Издигам глас на протест срещу подпалвачите на война.* **Колкото ми глас държи (викам, пея, плача и др.)** — колкото мога високо и силно (викам, пея, плача и др.). **Чета на глас** — чета високо, за да се чува.

гласѐж[1] *м. Нар.* Приготвяне, гласене, тъкмене.

гласѐж[2], *мн.* няма, *м. Фон.* Начин, по който се изговаря звук или дума; изговор. *Гласеж на звук.*

гла̀сен[1], -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който става на глас. *Гласно четене.*

гла̀сен[2], -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Само в съчет.: **гласна буква** (езикозн.) — писмен белег, който означава гласен звук; **гласен звук** (езикозн.) — който съдържа звук, образуван само от гласилките, без примес на шум; и **гласни струни** (анат.) — гласилки.

гласѝлки, *мн., ед.* (рядко) гласѝлка, *ж.* Двете еластичниципи в гръкляна, които трептят под напора на издишната струя и издават глас.

гла̀сна *ж. Езикозн.* Звук, който се изговаря със свободен проход в устата и не е примесен с шумове. *Противоп.* съгласна. *Ударени и неударени гласни.*

гла̀сно. *Нареч. от* гласен[1]; на глас, с глас. *Той прочете гласно надписа.*

гла̀сност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Публично съобщаване на нещо; разгласяване. *Надявам се, че работата ще се свърши без гласност.* ◻ **Давам гласност** — разгласявам. *Ежедневният печат от своя страна способствуваше на успеха, като даде най-широка гласност на довечерашното представление.* Вазов. *На производствените постижения трябва да се дава широка гласност.* Раб. дело, 1950 г.

гла̀сов, -а, -о, *прил.* Който се отнася до глас; вокален. *Гласови упражнения.* ◻ **Гласови данни** (музик.) — възможности да се пее хубаво.

гласовѝт, -а, -о, *прил.* Който има силен глас. *Селямсъзът беше твърде добър баща в къщата си и всяка вечер обичаше да бие най-гласовитите от децата си.* Вазов. ‖ Който има хубав глас, който пее хубаво. *От там вятърът донася провлечени и тъжни напеви на някои погласовити песнопойки.* Влайков.

гласовѝто. *Нареч. от* гласовит. *Той си облегна главата до стената и запя гласовито.* Вазов. *В старо време българката | сладки песни пяла,— | пяла сладко, гласовито, | а сърце играло.* Каравелов.

гласопода̀вам, -аш, *несв. Книж.* Гласувам с избирателна бюлетина.

гласопода̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гласоподавам. *Народът упражнява своето право на върховен господар чрез Народното събрание и други представителни органи, които той сам избира въз основа на всеобщото, равно, тайно и пряко гласоподаване.* Г. Димитров.

гласоподава̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което гласува с избирателна бюлетина; избирател.

гласоподава̀телка *ж.* Жена гласоподавател; избирателка.

гла̀спапир, *мн.* няма, *м.* (нем.). Хартия, покрита с полепен стъклен прах, която служи за изглаждане на предмети от дърво и др.

гласу̀вам, -аш, *несв.* Изразявам волята, мнението си по даден въпрос чрез вдигане на ръка или чрез изборна бюлетина. *След доклада трудещите се с вдигнати юмруци гласуваха резолюции и телеграми до ЦК на БКП, другаря Вълко Червенков и Националния комитет за защита на мира.* Раб. дело, 1950 г. **гласувам се** *страд.* □ **Гласувам доверие (някому)** — изказвам с гласуване доверие (някому).

гласу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гласувам *и от* гласувам се. *Тайно гласуване. Явно гласуване.*

глася̀[1], -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Подготвям, тъкмя. *Хъш! Революционер! ти подклаждаш революция, ти гласиш убийство на Султана.* Вазов. *Ние гласим цялата лъка под Голямата чешма за овощна градина.* А. Каралийчев. *Когато гласехме конете, научихме от двама стражари за присъствието къде Мусала на шайка разбойници.* Вазов. || Обличам хубаво, гиздя. *Гласят булката.* || За музикален инструмент — настройвам. *Горороломов гласеше китарата.* Йовков. **глася се** *възвр.* и *страд. Беше есен. Лястовичките се гласеха за път.* А. Каралийчев.

глася̀[2], само *3 л. ед., несв.* Имам съдържание; означавам. *Уместно е да се напомни сега тоя член на мирния договор, който дословно гласи: България се задължава да не допуска и занапред съществуването на организации от тоя род.* Г. Димитров.

глашата̀й, -а̀ят, -а̀я, *мн.* -а̀и, *м.* Длъжностно лице, което с висок глас съобщава на открити места наредби на властта. *Царска воля да обади, | вика гърлест глашатай.* П. П. Славейков. *Глашатаи бяха известили из чаршията на турците да се въоръжат.* Величков. || *Прен.* Ревностен разпространител и застъпник на някаква идеология. *Иван Вазов е любим и всенародно почитан български писател-реалист, неуморен глашатай на дружбата между нашия народ и руския народ-освободител.* Отеч. фронт, 1950 г.

глѐдам, -аш, *несв.* **1.** Държа очите си отворени с насочен поглед. *Тъжно щеш, майко, да гледаш | ти на туй хоро весело.* Ботев. *Той гледаше разсеяно от прозореца. Гледам въпросително. Гледам любопитно.* || За сляп или умрял — стоя с отворени очи, без да виждам. *Ослепя кой знае от какво. Сега гледа, ама не види.* Вазов. *Издъхна. Очи му безжизнени гледат.* Вазов. **2.** Забелязвам, установявам. *Тия дни гледам, че бялото пиле захвана да мършавее.* Каравелов. **3.** Присъствувам на театрално представление. *Довечера ще гледам „Иванко". Гледахме новия филм.* **4.** Наблюдавам, внимавам. *Гледай кравата да не ритне котлето.* **5.** Разглеждам, избирам. *Гледахме вчера плат за палта.* **6.** Обикн. с лично местоим. в косвен падеж — добивам впечатление, съдя за нещо само по външен вид. *Гледаш я на пътя — дребничка, сухичка, слабичка. Ала виж я на работа.* Влайков. *Знам аз кой за къде е, не гледай ме, че съм прост.* Елин Пелин. **7.** За стая, прозорец и др. — обърнат съм, поставен съм с изглед към нещо. *Стаята ни гледаше към двора.* Ал. Константинов. **8.** *Прен.* Старая се; внимавам. *Вървяха без да си приказват и гледаха само да не изгубят пътя.* Йовков. *Гледал съм от песните и стихотворенията на всякой поет да избера най-хубавите.* П. П. Славейков. *Гледай да не паднеш!* **9.** *Прен.* Вземам пример от някого; подражавам. *Нека гледат какво правят старите войници — тази е за тях най-добрата школа.* Л. Стоянов. **10.** Полагам грижи за някого, за нещо. *Сираче остана без майка, без баща, няма кой да го гледа.* Елин Пелин. *Дали си болна лежала, | или си болен гледала.* Нар. пес. *Кой му гледа къщата?* || Отглеждам, развъждам. *Той гледа пчели.* **11.** *Прен.* Разчитам на някого, на нещо; уповавам се. *Селото на тебе гледа. Ти баща, ти майка.* Йовков. **12.** *Прен.* В съчет. с предлог на — имам отношение към нещо. *Аз гледам на богатството почти с презрение.* Ал. Константинов. **13.** *Разг.* Преглеждам болен. *Лекувахме я. Гледаха я докторите.* Вазов. **14.** Гадая, врачувам. *Тя отбира от сънища и на карти гледа.* Вазов. *Гледам на ръка.* **гледам се** *възвр., страд., взаим. През прозорците се гледаха отсрещните високи домове.* Вазов. *Тежко е да се гледа болник, кога се залежи.* Влайков. *Ако трябваше да се препуска, (конят) препускаше без да се гледа какво е мястото, ако трябваше да се стои, стоеше като закован.* Йовков. *Една минута те мълчаха и се гледаха.* Йовков. *На харизано магаре петалата не се гледат.* Послов. *Гледам се в огледалото. Трябва да се гледа да няма грешки. Пчелите се гледат лесно. Не бива да се гледа леко на такива въпроси.* □ **(Времето) гледа на** (разг.) — клони, отива към. *Времето гледа на дъжд. Времето гледа на оправяне.* **Гледай си работата** (разг.) — а) Не се безпокой, не се тревожи. б) Не се меси в чужди работи. **Гледам дело** — разглеждам дело в съдебно заседание, за да се вземе решение. **Гледам из под вежди** (разг.) — гледам скришно или сърдито. **Гледам на високо** (разг.) — стремя се към голямство. **Гледам някого в очите** — стремя се да предугадя желанието на някого и да го изпълня, за да му угодя. **Гледам някого като писано яйце** (разг.) — полагам особено големи грижи за някого. **Гледам някого накриво** (разг.) — имам неприязнено отношение към някого. **Гледам от (из) високо** — държа се надменно, гордо. **Гледам през пръсти** — отнасям се към нещо повърхностно, небрежно. **Гледам с добро (лошо) око някого** — отнасям се добре (зле) към някого. **Гледам си кефа** (разг., ирон.) — живея безгрижно. **Гледам хатър някому** (разг.) — угаждам някому. **Кой ти гледа** (разг.) —

не вземам пред вид, не обръщам внимание. **Не мога да гледам хората в очите** (разг.) — срамувам се, изпитвам срам от някаква своя постъпка. **Окото ми все натам гледа** (разг.) — непрекъснато се стремя да постигна нещо. **Тебе гледа, мене вижда** (разг., шег.) — кривоглед. **Я гледай (я гледай ти)** — възклицание за израз на учудване, на недоумение.

гледане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гледам. *Тия очила са за гледане.* Вазов. *Нима от толкова гледане не си се научила?* Влайков. *Горкият! Не ми се харесва. Трябва гледане и почивка.* Стаматов.

гледач *м.* **1.** Лице, което се занимава с отглеждане на добитък в стопанство. *При околийския народен съвет бе организиран тридневен курс за гледачи на продуктивен добитък.* Раб. дело, 1950 г. **2.** *Остар.* Лице, което гледа на карти, кафе и др.

гледачка *ж.* **1.** Жена, която гледа добитък в стопанство. **2.** Жена, която предсказва бъдещето, която гадае; врачка.

гледец, *мн.* гледци, *м. Нар.* Зеница на око. *Очите му без клепачи, мъничко само са отворени и из тях прозира избелял гледец.* Влайков.

гледжосам. Вж. г л е д ж о с в а м.

гледжосан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* гледжосам. **2.** Като *прил.* — който е покрит с глеч. *Гледжосани съдове.*

гледжосвам, -аш, *несв.*; **гледжосам,** -аш, *св.* Покривам с глеч.

гледжосване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гледжосвам.

гледище, *мн.* -а, *ср.* Изходна точка, която определя възгледа върху едно нещо или явление; гледна точка. *Звуковете на нашата реч трябва да са определени, и то не само от гледището на благозвучието, а просто в интереса на човешката реч.* П. П. Славейков. || Становище; схващане, възглед. *През това време Димитров в ред статии осветлява също и гледището за масовата работа против индивидуалния терор и изолираните четнически действия.* Ст. Благоева.

гледка *ж.* Това, което се открива пред погледа; изглед. *Широка гледка на север. Пред мене се зеленее и разстила в омайната си хубост Софийското поле.* Вазов. *Щом престъпи прага, пред очите ѝ се мерна неочаквана гледка.* Влайков.

гледен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Само в съчет. **гледна точка** — изходна точка, гледище.

глезен *м.* Всяка от двете изпъкнали кости на долната част на крака над стъпалото. || Част на крака около глезените. *Тънки глезени.*

глезен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* глезя. **2.** Като *прил.* — който е навикнал да му се угажда и да му се изпълняват всички прищевки. *Глезено дете.*

глезене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* глезя *и от* глезя се.

глезла *ж.* Жена или момиче, което се глези.

глезльо, *мн.* -вци, *м.* Мъж или момче, което се глези.

глезотия *ж.* **1.** *Разг. Неодобр.* Проява на глезен човек. *Омръзнаха ми вече нейните глезотии.* **2.** *Разг.* Глезено дете, глезен човек.

глезя, -иш, *мин. св.* глезих, *несв.* Прекалено много угаждам или изпълнявам прищевките на някого; разгалвам. *Цанко остана едничка радост и надежда на дяда Гаря цигуларя. Глезеше го много старият, думата му на две не кършеше.* Чудомир.

глезя се, -иш се, *мин. св.* глезих се, *несв., сред.* Държа се галено, капризно.

глетчер *м.* (нем.). Планински ледник.

глеч, глечта, *мн.* няма, *ж.* Стъкловидно лъскаво вещество, с което се покриват глинени съдове. || Емайл на зъбите.

глечосам. Вж. г л е ч о с в а м.

глечосвам, -аш, *несв.*; **глечосам,** -аш, *св.* Гледжосвам.

глиган *м. Зоол.* Див двукопитен бозайник с дебела кожа, остра козина и къси крака; дива свиня. Прег. *Разбягват се мечки, глигани | и вълци и диви кози.* Смирненски.

глигански, -а, -о. *Прил. от* глиган. *Глигански зъби.*

гликоза *ж.* (гр.). Захарно вещество, което се намира в сладките плодове, меда, зърнените храни и др.; гроздова захар.

глина *ж.* Лепкава жилава пръст, която се използува в грънчарството, скулптурата и строителството. *Къщата, излепена и измазана с една бяла като вар глина, отдолу мината права като конец ивица с червена глина; под нея прекарана пък друга с жълта глина.* Влайков. *Грънчарска глина.*

глинен, -а, -о, *прил.* Направен, изработен от глина. *Глинен съд.*

глинест, -а, -о, *прил.* Който съдържа глина. *Глинеста почва.*

глист, глистът, глиста, *мн.* глисти, *м. Зоол.* **1.** Паразитен червей в червата на човека и други бозайници. **2.** *Диал.* Земен червей. *Кои те убиват, | рано или късно | сладка храна биват | на червеи, на глисти.* Каравелов.

глистав, -а, -о, *прил.* Който има глисти. *Глиставо прасе. Глистави черва.*

глистен, -стна, -стно, *мн.* -стни. *Прил. от* глист. *Глистни заболявания.*

глистовиден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на глист, приличен на глист.

глистообразен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Глистовиден.

глицерин, *мн.* няма, *м.* (гр.). Възгъста течност, която се получава от разлагането на мазнини и се употребя за медицински и технически цели.

глицеринов, -а, -о. *Прил. от* глицерин. *Глицеринов сапун.*

глициния *ж.* (гр.). *Бот.* Павитно градинско растение с кичести лилави цветове. Wistaria Sinensis.

глоба *ж.* Сума, която се плаща като наказание при нарушение на закон или разпоредба. *Ти защо си влязъл в нивата?... Глоба! — каза кметът. — Сто лева глоба!* Йовков.

глобален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (фр.). Взет изцяло, без подробно пресмятане. *Глобална сума.*

глобус *м.* (лат.). **1.** Модел на земното кълбо или на небесната сфера. *Купиха се глобуси —*

земният и небесният. Вазов. **2.** Абажур с кълбовидна форма.

глобя̀. Вж. глобявам.

глобя̀вам, -аш, *несв.*; **глобя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Налагам глоба. *Где има овес прегазен, где има царевица ошмулена, все той и козите му вътре. Бре глобяваха го, бре бой яде от стопани, не взема от нищо и не взема.* Чудомир. *Един шоп се оплака, че го глобил лесничеят.* Вазов. *А тиранинът върлува | и безчести край наш роден: | коли, беси, бие, псува | и глоби народ поробен!* Ботев.

глобя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* глобявам.

глог, глòгът, глòга, *мн.* глòгове, *м.* Бодлив храст или дръвче с дребни червени плодове. Crataegus monogyna. □ **От трън та на глог** (погов.) — от лошо по-лошо.

глогѝна *ж.* **1.** Глог. *Тук-таме малка полянка с гъста изсъхнала трева, с глогини и шипки, на които още се червенее плод.* Йовков. **2.** Глогинка.

глогѝнка *ж.* Плод на глог.

глòгов, -а, -о. *Прил. от* глог. *Глогов цвят.*

гложа̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Гъст храсталак от глогове. *Най-после от една нова седловина, обрасла с глогини — гложак, както казват тука, — водачите ми посочиха през един дълбок дол срещния връх.* Вазов.

глòждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* глождя.

глòждя, -еш, *мин. св.* глòждàх, *несв.* **1.** Гризá, огризвам нещо твърдо. *Само тук-таме в най-бедните и полуизгорени села виждаха дрипави селяци, изсъхнали от глад, почернели от тегло, които глождеха някой корен и гледаха тъпо и равнодушно.* Йовков. *Куче държи кокал — нито го гложде, нито го на друго дава.* Послов. **2.** В съчет. с местоим. м е, т е и т.н. — причинявам неприятно усещане, болка. *Нещо почва да ме гложде в очите. И едра капка се отърколва по бузите ми и пада върху книгата.* Влайков. **3.** *Прен.* Измъчвам, безпокоя, причинявам душевни терзания. *Омразата му към Вълчана се обърна на същинска болест, която глождеше и разяждаше душата му.* Йовков. *Ревността като едно червейче глождеше радостта му.* Вазов. □ **Глождя някому костите** (разг.) — говоря злостно, неприязнено за някого след смъртта му.

глòзгам, -аш, *несв.* Глождя.

глòзгане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* глозгам.

глу̀ма *ж. Книж.* Шега, закачка. *Закачките, глумите и шегите се сипеха като дъжд.* Вазов. *А момците ще вържат в градината люлки | да люлеят момите и булките, — | ... | ще кънтят надалеко припевки и глуми, | и ще светят лицата им румени.* Багряна. || Остра шега, подигравка, присмех. *Те вледениха със своите глуми | моята песен и тя онемя.* Лилиев.

глумѐц, *мн.* -мцѝ, *м. Рядко.* Човек, който обича да пуска глуми, смехории, да пуска шеги; шегобиец. *Остротите идеха обикновено от неколцина само депутати, глумци по природа.* Вазов.

глумлѝв, -а, -о, *прил. Рядко.* **1.** Който обича да пуска глуми. *Глумливите белочерковци кръстиха прочее с името на прочутия английски бързоходец и своя единствен талигар.* Вазов. **2.** Който съдържа глума; шеговит. *Дигна се общо кикотене с преплитане глумливи забележки.* Вазов.

глумлѝво. *Нареч. от* глумлив. *Ти към всичко се отнасяш глумливо.* Вазов.

глу̀мчо, *мн.* -вци, *м. Рядко.* Глумец.

глумя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* Шегувам се, подигравам се с някого. *И запрети им ти, на мъртвеците живи, | — над моя хладен прах порой сълзи да леят, | ... | над мен да се глумят.* П. П. Славейков.

глуп, -а, -о, *прил. Остар.* Глупав. *Вкаменени останете, | като глупи истукани.* Вазов.

глу̀пав, -а, -о, *прил.* **1.** Който е с ограничени умствени способности. *Противоп.* умен. *Той е дребен, свит и плах човек, наивен и малко глупав.* Йовков. || Наивен, неопитен. *Хубава млада българко, | защо си толкоз глупава!* П. Р. Славейков. **2.** Който изразява, показва глупост. *Изгубват се величавите изгледи на природата, сменява ги теснотата, калта и глупави лица.* Вазов. *Глупава усмивка.* **3.** Който е несъобразен с разума, противен на здравия смисъл. *Ти знаеш, че тая бъбрица без глупави измислици не може да мине един час.* Вазов. || Който е безинтересен, безсъдържателен. *Ти, Пальо, зарежи тая глупава служба, стига си скитал по градовете.* Елин Пелин. *Животът на братята му, на баща му, на селяните и на всички тук му се виждаше прост и глупав.* Елин Пелин.

глупавина̀ *ж. Рядко.* Глупост. *Но често, при зрелището на лудориите и глупавините, неволна тъга се пораждаше у мене.* Вазов. *Аз със своите глупавини и на тебе докарах мисъл и жалост.* В. Друмев.

глу̀павичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* глупав; възглупав. *Той беше дребен човечец, с глупавичко лице, но твърде весело.* Вазов.

глу̀паво. *Нареч. от* глупав. *Говори глупаво.*

глупа̀к, *мн.* -ци, *м.* Глупав човек. *Глупак! Трябва да го завалиш като говедо, та да яде.* Йовков.

глупа̀чка *ж.* Глупава жена. *Не плачи, глупачко — побутна я баба й. Не плачи — майка ще си имаш.* Елин Пелин.

глупа̀шки, -а, -о. *Прил. от* глупак.

глупа̀шки. *Нареч. от прил.* глупашки.

глупѐц, *мн.* -пцѝ, *м.* Глупав човек; глупак. *Тежко, тежко! Вино дайте! | Пиян дано аз забравя | туй, що, глупци, вий не знайте | позор ли е или слава!* Ботев. *Глупецът е дързък, над всичко се смее, | но само да мисли не смее.* Вазов. *Пречка е за себе си глупецът, | пречка е за другите мъдрецът.* П. П. Славейков.

глупѐшки, -а, -о, *прил.* Който е присъщ, свойствен на глупец. *Надутостта глупешка е позната | на жалката нищожност, на тълпата.* К. Христов. *Да, взех да мисля вече, че принципи човешки | не са освен досадни измислици глупешки.* Вазов.

глупѐя, -ѐеш, *мин. св.* глупя̀х, *несв.* Ставам глупав.

глупова̀т, -а, -о, *прил.* (рус.). *Рядко.* Не толкова глупав; възглупав, глупавичък. *Нямаше нищо по-добродушно от физиономията на хаджи*

Смиона, поглед безстрастен, глуповат и вечно усмихнат. Вазов. *Простодушният, наивен и глуповат цветар можеше да говори всичко, без някой да обърне внимание на думите му.* Йовков.

глу̀пост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* 1. Качество на глупав човек. *Ех, грешило, бъркало от глупост, | с тоя ум не ще остане, я!* Вазов. *Мъдростта и глупостта —| два сиамски братя на света.* П. П. Славейков. 2. Неразумна, глупава постъпка. *От тия шеги още повече се помрачаваше разсъдъкът му и той захващаше да върши какви не глупости.* Йовков. *Може и глупост да направя, да се разплача.* Л. Стоянов. 3. Обикн. *мн.* Несериозни, глупави неща. *Моля, оставете глупостите, а делото гледайте.* Вазов. *Ах, всичко видел е и чул е той! | Какви не глупости аз бъбрах, боже мой!* К. Христов. *Говоря, дрънкам глупости.* 4. Като *междум.* — за израз на неодобрение, несъгласие и пр. *Сега пък защо са тези сълзи! — каза кумата. — Глупости! — произнесе старият.* Елин Пелин. *Туй не съм чувал, ала съм чувал, че смок е смучел млякото им. — Глупости. Само си дрънкаш — каза Марин.* Йовков.

глу̀пчо, *мн.* -вци, *м.* *Ирон.* Обикн. при обращения — глупавичък човек. *Чичо Митуш го изгледа съжалително. — Глупчо, глупчо! — каза той — Че ти какво мислиш?* Йовков.

глутнѝца *ж.* *Събир.* Няколко вълка, които скитат и нападат заедно. *Гладни глутници вълци сноват по белия сняг и очите им светят в нощната тъмнота.* Вазов. || *Рядко.* Много хищни животни заедно. *Виеха глутница чакали.* Йовков.

глух, -а, -о, *прил.* 1. Който е лишен от слух, който не чува. *Глух човек. Глухо дете.* || Който има повреден, отслабнал слух, който не дочува. *Тук се сприятели и с глухия си съсед дядо Корчан.* Елин Пелин. *За глухите баби два пъти камбана не бие.* Погов. 2. *Прен.* *Поет.* Който е неотзивчив, безчувствен, безразличен. *Народ, който глух на песни остава, | глуха вечно за него е и слава.* П. Р. Славейков. *Градът е глух за нашите мечти, | градът не ще приеме любовта ни.* Лилиев. *Той вървя по полето сам, все с оборено към земята чело, глух, чужд на всичко, що го обикаляше.* Вазов. 3. Който е неоживен, без движение, без шум, тих. *Малката уличка беше глуха и мегданът беше пуст.* Влайков. *И заговор черен скрои се | на глухата нощ под заслона.* Вазов. *Глуха нощ обгърна вечний град.* П. П. Славейков. *Глуха провинция.* 4. За шум, звук, глас — който е неясен, сподавен, тъп. *Всеки ден почти се чуваха глухи, като че подземни топовни гърмежи.* Йовков. *Рада с глух глас произнесе друго име.* Вазов. *Глухо стенание.* 5. Като *същ.* **глухият, глухата, глухото** — глух човек. *На глухия с тъпан му блъскай, той пак не чуе.* Вазов. ☐ **Глуха доба** (нар., поет.) — времето от полунощ до първи петли. **Глуха линия** — странична железопътна линия при гара, където стоят повредени вагони.

глуха̀р, -ът, -а, *мн.* -и, -а (сл. ч.), *м.* *Зоол.* Едра горска птица от рода на кокошките; див петел. Tetrao urogallus.

глуха̀рче, *мн.* -та, *ср.* *Бот.* Жълто тревисто растение с кълбовидно разположени семена; радика. Taraxacum officinalle.

глу̀хичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил.* *Умал.* от глух; възглух. *Тя е малко глухичка.*

глу̀хо. *Нареч.* от глух (в 3 и 4 знач.). *Наближава жетва, но тук е още глухо и безплодно.* Йовков. *Глухо и страшно гърмят окови.* Ботев.

глухоня̀м, -а, -о, *мн.* глухонѐми, *прил.* 1. Който не може да чува и да говори. 2. Като *същ.* **глухонемият, глухонямата, глухонямото** — глухоням човек. *Училище за глухонеми.*

глухота̀, *мн.* няма, *ж.* 1. Качество на глух. *Баба Яна запазваше това спокойствие, което идеше преди всичко от възрастта и глухотата ѝ.* Йовков. 2. Дълбока тишина, безмълвие. *Глухотата бе дълбока; никакво цвъркане на птици не оглашаваше самотията.* Вазов. *С глухотата си, със самотата си това място навява печал и запустението му плаши.* Елин Пелин.

глу̀хчо, *мн.* -вци, *м.* *Подигр.* Глух човек. *Глухчо, не чуваш ли?*

глушѐя, -ѐеш, *мин. св.* глуша̀х, *несв.* Постепенно губя слух.

глушѝна *ж.* *Бот.* Вид плевел предимно по житните растения от рода Vicia. *Най-опасните плевели, които се срещат в нашите житни посеви, са паламидата, дивият синап, глушината.* Раб. дело, 1950 г.

глъбина̀ *ж.* *Поет.* Дълбочина, дъно. *На морето тъмно в глъбините | много кораби лежат незнайни.* Вазов. *Сенчеста градина. В глъбината | бяла къщица едвам се види.* П. П. Славейков. *Неусетно в тайните глъбини на неговата душа крадешком се промъкна и едно непривично за него чувство на завист.* Влайков.

глъ̀твам, -аш, *несв.*; **глъ̀тна,** -еш, *мин. св.* глъ̀тна̀х, *св.* 1. Гълтам наведнаж или няколко пъти по веднаж. *Там си глътнах малко коняк и изпих чаша студена, много вкусна вода.* Вазов. *Дорде змията не глътне жабата, коремът ѝ не се издува.* Йовков. *Голям залък глътни, голяма дума не казвай.* Погов. 2. *Прен.* Поемам в себе си; поглъщам. *И твойте ламтежи и тяло | ще глътне земята студена.* Вазов. 3. *Прен.* *Разг.* Вземам с измама, отнемам. *Изяде му парите, ще му глътне и имотеца.* ☐ **Глътвам въдицата** (разг.) — а) *Рядко.* Влюбвам се силно. б) Подавам се на измама, оставям се да бъда измамен. **Глътвам си езика** (разг.) — уплашвам се силно. *Душко си глътна езика и не можа да каже нищо.* Елин Пелин.

глъ̀тване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ.* от глътвам.

глъ̀тка *ж.* 1. Количество течност, която се гълта на един път. *Най-после Еньо се изправи, вдигна шишето и го преполови на едри глътки.* Елин Пелин. *Надвечер той ожадня и изпи една глътка ледена вода.* Йовков. || Количество въздух, колкото може да се погълне с едно вдишване. *Той приемаше на големи глътки свежия живителен въздух на планината.* Вазов. *Отчаян мах | за глътка въздух.* Яворов. || *Прен.* Малко количество от нещо. *Глътка вода.* 2. *Рядко.* Гълтане, преглътване. *Пия на бавни глътки.* 3. *Нар.* Горна част на хранопровода; гърло. *Тебе отведнъж като че ти се преметне нещо на сърцето и залъкът ти се спре на глътката.* Влайков.

глъ̀тна. Вж. глътвам.

глъ̀хна, -еш, *мин. св.* глъхна̀х, *несв.* *Поет.* 1. За глас, шум и др. — постепенно затихвам, замирам. *Светкавиците припламваха по-рядко и*

гръмотевиците глъхнеха надалече. Йовков. *Далеко ридае и глъхне планински поток.* Дебелянов. **2.** Намирам се в тишина и покой. *Глъхнали са в сън поля безбрежни, | само будно още бди селото.* П. П. Славейков. *Равни двори | глъхнат в странна пустота.* Смирненски. **3.** За нива, градина и др. — задушавам се от бурен и плевел. *Широкият двор глъхнеше в трева и бурен.* Йовков.

глъч, глъчът, глъча̀, *мн.* няма, *м.,* и **глъч**, глъчта̀, *мн.* няма, *ж.* *Рядко.* Глъчка. *Всичко утихна в миг и едно напрегнато очакване замести предишния глъч.* Величков. *А сред смях и глъч голяма | пак запяха коледари.* П. П. Славейков. *В полски равни широти | весел шум и глъч ехти.* Яворов.

глъ̀чка *ж.* Шум от едновременно високо говорене на мнозина; врява. *Не мина и половин час и кръчмата се изпълни със страшна глъчка. Приказваха всички; на едно място се караха, на друго пееха.* Йовков. *Вдига се глъчка.*

гмеж, -та̀, *мн.* няма, *ж.* *Диал.* Рой, гъмжило. *От хора отвикнах, от людска гмеж.* Ст. Загорчинов.

гмѐча, -иш, *мин. св.* гмѐчих, *несв.* *Диал.* Мачкам, притискам.

гму̀рвам се, -аш се, *несв.*; **гму̀рна се**, -еш се, *мин. св.* гму̀рнах се, *св., сред.* Гмуркам се веднаж или много пъти по веднаж. *Ще се окъпя— каза си той. Съблече се на камъка, гмурна се във водата и заудря със здравите си крака.* Хар. Русев. *Плувецът се гмурна във водата.*

гму̀рване, *мн.* -ия. *Отгл. същ. от* гмурвам се.

гмурѐц, *мн.* -рци̇̀, *м.* *Зоол.* Блатна прелетна птица, която плува отлично и се гмурка във водата. Podiceps cristatus cristatus.

гму̀ркам се, -аш се, *несв., сред.* Потапям се, влизам изведнаж цял под водата, обикн. с главата напред.

гму̀ркане, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* гмуркам се.

гму̀рна се. Вж. гмурвам се.

гнайс, гна̀йсът, гна̀йса, *мн.* няма, *м.* (нем.). *Минер.* Плочеста скала, съставена от слюда, кварц и ортоклаз.

гна̀йсов, -а, -о. *Прил. от* гнайс. *Гнайсови скали. Гнайсови шисти.*

гнѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който е обхванат от гняв, изпълнен с гняв. *Мариница тръгна гневна по пътя и почна високо да разправя нещо на жените.* Елин Пелин. *Фросина се изтръгна из обятията му, почервеняла, гневна, с набърчено чело.* Вазов. **2.** Който изразява гняв. *С гневен поглед Гроздан я измери няколко пъти от горе до долу.* Йовков. *Тя скокна и го обсипа с гневни укори.* Вазов.

гневѐне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* гневя *и от* гневя се.

гневли̇̀в, -а, -о, *прил.* Който лесно, от малко се гневи; избухлив, сприхав. *Вчера той отиде при баща ѝ, надут, гневлив и злорек селянин.* Вазов.

гневли̇̀вост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* гневлив.

гнѐвно. *Нареч. от* гневен. *Еньо трепна и тупна гневно с крак.* Елин Пелин.

гнѐвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* гневен. *Васил забави крачките си и продължи с повече гневност: — Какво ме прикоткваш?* Вазов.

гневя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* *Рядко.* Възбуждам гняв у някого; ядосвам, сърдя. *С отровни епиграми глупците не гневи.* Вазов.

гневя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* Обхваща ме гняв, изпитвам гняв; ядосвам се, сърдя се. *Понеже знай на себе си цената, | не се гневи и други не гневи.* П. П. Славейков. *Неправдите го караха да се гневи.* Елин Пелин.

гнездѐне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* гнездя *и от* гнездя се.

гнездо̀, *мн.* -а̀, *ср.* **1.** Жилище на птица, което тя си прави от сламки, клечки, кал и др. *На бездимните плетени комини стърчеха щъркелови гнезда.* Вазов. *Там имаха гнезда два славея.* Елин Пелин. *Лястовичо гнездо. Орлово гнездо. Вия си гнездо.* || *Прен.* *Поет.* Родна къща, родно място. *Продадоха родното гнездо, гдето е проходил, проговорил.* Стаматов. *Не изглеждаше, че тук го е довело желанието да види родното си гнездо, близките си, жена си и детето си.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* *Поет.* Убежище, скривалище. *Бяла Черква е била едно от гнездата на Левски.* Вазов. *Разбойническо гнездо. Хайдушко гнездо.* **3.** В градина или нива — трапчинка, гдето се поставят, садят семена и под. || Няколко растения, засадени и израсли заедно. *Зеленееха се гнезда с картофи.* Йовков. **4.** *Спец.* Група от близки еднокоренни думи, които се дават в една статия на речник. □ **Вия, свивам гнездо** — а) Създавам си дом, семейно огнище. б) Настанявам се, засядам някъде. *Димчо беше много добро момче. И в тяхната къща немотията беше свила гнездо.* А. Каралийчев. **Гнездо на зараза** — място, от което се разпространяват болести, зло. **Змийско гнездо** — а) Място, гдето се въдят змии; змиярник. б) *Прен.* Свърталище на много опасни врагове, разбойници. **Картечно, оръдейно гнездо** — кръгъл окоп, в който е поставена картечница или оръдие. **Контролно гнездо** (стоп.) — специален полог, наблюдаван всеки ден, за да се знае колко яйца снася някоя кокошка. **На гнезда** — на купове, на купчини. *Там пък, гдето работата е била по-немарлива и нескопосна ръка е засявала, нивата беше по-слаба, изникнала на гнезда и обхваната от плевел.* Йовков.

гнѐздов, -а, -о. *Прил. от* гнездо (в 3 и 4 знач.). *Гнездово засаждане на царевицата и картофите. Гнездова система при съставяне на речник.*

гнездови̇̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на гнездо.

гнѐздя, -иш, *мин. св.* гнѐздих, *несв.* *Рядко.* За птици — правя, вия гнездо. *Скиташе (той) из планината да дебне дивеч, . . . и да лови диви гълъби из хралупите на дъбовете, гдето тия птици гнездяха.* Ем. Станев.

гнѐздя се, -иш се, *мин. св.* гнѐздих се, *несв., сред.* Имам свърталище някъде; крия се, потулям се. *Замък там било отколе, | чуден, бляскав и голям, | . . . | бухали сега се гнездят | в грозните му съсипни.* П. П. Славейков. *Тукашните букови лесове не се намират никъде в България. В техните непристъпни и мрачни самотии се гнездят мечки, диви свини.* Вазов.

гнет, гнетът, гнета̀, *мн.* няма, *м.* Потискане, измъчване, притеснение, терор. *Рушители на гнет вековен, | продаде ни предател клет.* Яворов. *Същия ден душата на Еникий се освободи от тежкия гнет.* Елин Пелин.

гнета̀, -ѐш, *мин. св.* гнѐтох, *несв.* **1.** *Нар.* Тъпча, натискам, мачкам, натъпквам. **2.** Потискам, измъчвам. *От самотията ѝ е тежко. Па и някаква друга мъка гнете душата ѝ.* Влайков. *Тошо беше умислен и скорошната разправия с баща му още го гнетеше.* Йовков.

гнетѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* гнета. *От други помисли душата му гнетена, | чуждее се от вас, и няма и смутена.* П. П. Славейков. **2.** Като *прил.* — който е потискан, измъчван. *И в бащина свидна и свята земя | въстанал е вече гнетений народ!* П. П. Славейков.

гнѝда *ж.* Яйце на въшка и на други паразити.

гнѝдав, -а, -о, *прил.* Пълен с гниди. *Заман гизда гиздава, на Великден гнидава.* Погов. *Гнидав кожух.*

гнѝене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гния. *Гниенето се предизвиква от различни бактерии.*

гнил, -а, -о, *прил.* За храна, дърво, труп и др. — развален от гниене. *Старият воденичар дядо Угрин прегледа още веднъж с голямо внимание гнилия и жабунясал улей на воденицата.* Елин Пелин. *Гнили плодове. Гнили зъби.* || *Прен.* Който вътрешно се разпада и гние. *Турската империя е една гнила държава.* Вазов. *Няма здрав човек на света. Гледаш, тялото желязно, а душата — гнила.* Елин Пелин. □ **Гнили круши** — круши, които се ядат като загният. *Яж, бабо, гнили круши, да ти растат зъбите.* Погов.

гнилѐц, *мн.* няма, *м.* Вид болест по пчелите, която причинява загниване на ларвите или на какавидите им.

гнѝлост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гнил.

гнѝя, -йеш, *мин. св.* гних, *несв.* За органически вещества — разпадам се, разлагам се. *Видях насваляни по земята, оставени да гният, безбройно число борики.* Вазов. *Тук всичко мре, изтлява, гние. | ... | Едната светлина е вечна.* Вазов. || *Прен.* Живея при лоши за здравето условия; мъча се, страдам, чезна. *Пет години гних аз в турската тъмница.* Вазов.

гно̀ен, гно̀йна, гно̀йно, *мн.* гно̀йни, *прил.* За рана, цирей и др. — който има или изпуска гной. *Гноен апандисит. Гнойно течение.*

гноѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гноя.

гно̀йще, *мн.* -а, *ср. Диал.* Торище, сметище.

гной, гнойта̀, *мн.* няма, *ж.*, и **гной**, гно̀ят, гно̀я, *мн.* гно̀еве *и* гно̀йща, *м.* **1.** Възгъста жълтеникава течност, главно от измрели бели кръвни телца, която се съдържа или изтича от рана, цирей и др. *Из раната му потече гной, примесена с кръв.* **2.** *Диал.* Тор.

гнойнѝца *ж. Нар.* Малка гнойна пъпчица по тялото.

гносеологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* гносеология. *Гносеологичен въпрос.*

гносеоло̀гия *ж.* (гр.). *Филос.* Теория на познанието.

гноя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* За рана — образувам гной; бера. *Раните му вече бяха почнали да гноят.*

гноя̀сам. Вж. г н о я с в а м.

гноя̀свам, -аш, *несв.*; **гноя̀сам**, -аш, *св.* За рана, цирей и др. — изпълвам се с гной; набирам.

гноя̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гноясвам.

гнус *неизм.* Само в израз **гнус ме е, гнус те е и т. н.** — чувствувам погнуса, отвращавам се, гнуся се и т. н.

гну̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който предизвиква погнуса, отвращение; мръсен, гаден, противен. || *Прен.* Низък, подъл, отвратителен. *Той стана жертва на гнусното предателство.* Вазов. *Гнусна постъпка. Гнусна лъжа.*

гнуслѝв, -а, -о, *прил.* Който лесно се гнуси.

гнусна̀в, -а, -о, *прил. Разг.* Гнусен. *Дрипав, въшкав, гнуснав, ала е ... ага.* Каравелов.

гнусна̀во. *Нареч. от* гнуснав.

гну̀сно. *Нареч. от* гнусен.

гнусота̀ *ж.* Нещо, което буди погнуса. || *Прен.* Подлост, низост. *При всичката покевареност на душата си, чувствуваше още гнусотата на това дело.* Вазов.

гнусотѝя *ж. Разг.* Голяма мърсотия, нечистота. *В някои малки улички не можеш да изгазиш от гнусотии.* Ал. Константинов. || *Прен.* Низост, подлост.

гну̀ся се, -йш се, *мин. св.* -их се, *несв.*, *сред.* Изпитвам погнуса, отвращение от нещо; отвращавам се. *Гнуся се* (от него) *като от леш.* Вазов. *От такива безнравственици аз не мога да не се гнуся.* П. П. Славейков.

гнусѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гнуся се.

гнъс *неизм. Рядко.* Гнус.

гнъ̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Рядко.* Гнусен. *Народът проклина го там — | изчадие бесовско, син гнъсни, | избълван от пъкъла нам.* Вазов.

гнъся̀ се, -йш, се, *мин. св.* -их се, *несв.*, *сред. Рядко.* Гнуся се.

гняв, гневът, гнева̀, *мн.* няма, *м.* Чувство на силно възмущение, негодование, ненавист, яд. *Внезапен гняв хвърли в кръв лицето му.* Вазов. *А към Иван Белин всички тия майки отправят сега погледи, в които свети омраза и гняв.* Йовков. *Изливам гнева си върху някого. Необуздан гняв.*

го. Вж. т о й.

гоблѐн *м.* (фр.). Килим за стена с изтъкани образи или картини. || *Разш.* Бродирана картина.

говеда̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който пасе говеда. *Говедарят пасеше говедата в Мътни дол.* Вазов.

говеда̀рка *ж.* Жена говедар.

говеда̀рник, *мн.* -ци, *м.* Помещение, което се намира вън от селището и в което се затварят говеда; обор.

говеда̀рски, -а, -о. *Прил. от* говедар.

говеда̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на говедар.

говеда̀рче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* говедар.

говѐдо, *мн.* -а, *ср.* Едро рогато домашно животно — вол, крава, бивол, биволица и др. *Пасъл съм и овце, и кози, и свине, и говеда.* Кр. Григоров. || *Прен. Ругат.* Глупак. *Онова говедо, Пе-*

тър, е спял и не е чул нищо. Вазов. *Глупако! Говедо! Я виж какво ме направи — викаше Горол омов.* Йовков.

говедовъ̀д *м.* Специалист или работник по говедовъдство. *Ако някой до преди 9. IX. 1944 г. е бил говедар, след това постепенно е израснал и дори усвоил основните положения на мичуринското учение, той вече е станал говедовъд.* Отеч. фронт, 1950 г.

говедовъ̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* говедовъд. *Говедовъдна ферма.*

говедовъ̀дски, -а, -о, *прил.* Говедовъден.

говедовъ̀дство, *мн.* няма, *ср.* Отглеждане на едър рогат добитък.

говѐдце, *мн.* -а, *ср.* *Умал. от* говедо. *Почернил си се, баби. Гледам, страниш от хората като говедце.* Елин Пелин.

говѐжди, -а, -о. **1.** *Прил. от* говедо. *Говеждо месо. Говежди тор. Говежди пазар.* **2.** Като *същ. ср.* **говеждо** — говеждо месо.

говѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* говея.

говѐя, -ееш, *мин. св.* говях, *несв. Нар.* **1.** За булка, невеста—с мълчание изразявам почит пред свекър и свекърва. *Младата невеста, както му е редът, цяла неделя говя на свекъра и на свекървата.* Влайков. **2.** Въздържам се от блажна храна; постя. *Той говееше и сряда и петък.* Вазов. *Говяла да се пречести.* Вазов.

го̀вор *м.* **1.** Само *ед.* Човешка реч; приказване, говорене. *В мрака, между дебелите дънери, се чу шум от човешки стъпки и тих говор.* Вазов. || *Обр. Поет. Пред мен шумеше реката в зеления си дърволяк. И ти се вслушваш и искаш да разбереш тоя тайнствен говор.* Вазов. **2.** Само *ед.* Способност за говорене. *Вследствие на парализа той загуби говора си.* **3.** Само *ед.* Особеност на речта в произношение, във форми и в речник. *Тя беше чужденка, а това по нищо не личеше в говора ѝ.* Йовков. **4.** Разновидност на териториален диалект. *Тетевенски говор. Западнобългарски говори.*

го̀ворен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* говор. *Говорни органи. Говорни особености.*

гово̀рене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* говоря. *Говоренето е сребро, мълчанието — злато.* Погов.

говорѝм, -а, -о, *прил.* Който се говори, който е в живия говор. *Говорим език.*

говорѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Лице, което говори пред слушатели. || *Стесн.* Длъжностно лице, което предава съобщения, беседи и др. по микрофон. *Конкурс за говорители.*

говорлѝв, -а, -о, *прил. Рядко.* Който обича да говори; приказлив, словоохотлив. *Той беше така весел, здрав, говорлив.* В. Друмев.

говорлѝвост, -тта, *мн.* няма, *ж. Рядко.* Качество на говорлив. *Нищо не стеснява тяхната буйна говорливост.* Вазов.

гово̀ря, -иш, *мин. св.* говорѝх, *несв.* **1.** Изказвам мисли, чувства или желания с думи; приказвам. *Той не беше в състояние да говори.* Вазов. *Раните на Иван заздравели, но не може да говори и нищо не помни.* Елин Пелин. *Детето започна да говори. Не гледай какво говори, а какво върши.* **2.** За чужд език — владея устно. *Говоря руски. Говоря френски.* **3.** Казвам, съобщавам, давам сведения, устно или писмено. *Имам нещо да ти говоря.* || Пиша, съобщавам, давам сведения. *Сръбският летописец Данаил в разказа си за Велбъждката битка говори за пленени български боляри.* Вазов. || Съветвам, увещавам, въздействувам. *Той знаеше, че Вълчан не беше прав, канеше се дори да му говори.* Йовков. || Ходатайствувам, застъпвам се за някого. **4.** Водя разговор; разговарям. *Когато ме преместиха в едно от общите отделения, с радост се видях между хора, с които можех да говоря.* Величков. *Говорехме само за предстоящия път.* Йовков. **5.** Произнасям реч; изказвам се. *Днес в селото глухо, утре в някой град, | говореше тайно за ближний преврат, | за бунт, за свобода, за смъртта, за гробът.* Вазов. *Отидох на сказка. Именит писател ще говори.* Елин Пелин. **6.** *Прен.* Давам основание да се мисли; свидетелствувам, подсказвам, напомням. *Впрочем, нека делата сами да говорят.* Ал. Константинов. *Това говори много зле за тебе.* || Будя мисли, чувства и др. *Всичко наоколо ѝ беше познато, всичко сякаш ѝ говореше за нещо свидно.* Йовков. *Тази картина ми говори много.* **говори се** (безл.) — носи се мълва, става дума, приказва се. *В къщата на Гераците, па и в цялото село се знаеше и говореше, че старият Герак има скрити пари.* Елин Пелин. □ **Не си говорим** (разг.) — не сме в добри отношения, сърдити сме.

го̀де *частица. Рядко.* В съчет. с въпросит. местоим. — за образуване на неопределит. местоим. **какъв-годе** — какъв да е, **кой-годе** — кой да е, **колко-годе** — колко да е, **що-годе** — що да е.

годѐж *м.* Постигане и известяване на съгласие за сключване на брак, обикн. свързано с обреди. *Дадоха дума на Груйчовото момче и направиха годежа.* Влайков. *На годежите дават на сватовете здравец.* Каравелов.

годежа̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нар.* **1.** Близко на момъка лице, което отива у момата да преговаря за годеж; сватовник. **2.** Гост, който присъствува на годеж.

годежа̀рка *ж. Нар.* Жена годежар; сватовница. *Дойдох да ви видя, пък съм и нещо като годежарка — рече най-после Иваница. Еньо ми е свой. Той, Цвето, много те харесва.* Елин Пелин.

годежа̀рски, -а, -о. *Прил. от* годежар. *Годежарска бъклица.*

годѐжен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* годеж. *Годежен пръстен. Годежни подаръци.*

го̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който може, който е способен да извърши нещо. *Той е годен за всякаква работа. Годен за войник.* **2.** Който може да се употреби за нещо. *Материали, годни за употреба.*

годѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* годя. **2.** Като *прил.* — който се е годил; сгоден. *Годена мома.* **3.** Като *същ.*, обикн. *мн.* **годените** — сгодени момък и мома; годеници.

годенѝк, *мн.* -ци, *м.* Момък, сгоден за девойка.

годенѝца *ж.* Девойка, сгодена за момък.

годенѝшки, -а, -о. *Прил. от* годеник *и от* годеница. *Годенишки пръстен.*

годѝна (съкр.: г. *или* год.), *ж.* **1.** Време, през което земята прави пълно завъртане около слънцето—равно на 12 месеца или 365 (366) дни. *Левски беше угаснал преди три години.* Вазов. *Той има*

навършени 18 години. Съединението на Северна и Южна България стана седем години след Освобождението. **2.** Период от време, през което се завършва цикъл от някакви занимания и др. *Учебна година. Стопанска година.* **3.** Само *ед.* С числ. поредно — за означаване на дата по известно летоброене. *Априлското въстание избухна в 1876 година.* **4.** Само *мн.* В съчет. с числ. поредно — за означаване на десетилетие. *В шестдесетте години на миналия век.* **5.** Само *мн.* — за означаване на дълъг период от време. *Години се борих, трудих и живях под угрозата на смътния утрешен ден.* Смирненски. **6.** Само *мн.* За човек — възраст. *На млади години. На стари години. Детски години.* **7.** Помен за покойник около една година след смъртта му. □ **Влизам в години** (разг.) — ставам възрастен. **Ден година** (разг.) — много дълъг, безкраен ден. **До година** — на другата, на следната година. **За много години** — пожелание, благословия за дълголетие. **Календарна година** — времето от 1 януари до 31 декември. **Нова година** — празникът Първи януари. **Нощ година** (разг.) — много дълга, безкрайна нощ. **От година на година** (разг.) — с всяка изминала година, непрекъснато. **От години** — отдавна. *Тъй бяха го запомнили от години.* Йовков. **Паметна година** — година, в която се е случило нещо важно, в която е станало някакво събитие. **Тази година**, обикн. съкр. **т. г.** — годината, която е настъпила или която тече. **Усилни години** (нар.) — години на тежки преживявания. **Учебна година** — годишен учебен период.

годинàк, *мн.* -ци, *м. Диал.* Дете или животно, обикн. домашно, на една година.

годинàче, *мн.* -та, *ср. Разг. Умал. от* годинак. *Мария отиде в къщи, върна се с дете годиначе на гърди.* К. Петканов.

годиня̀сам. Вж. г о д и н я с в а м.

годиня̀свам, -аш, *несв.*; **годиня̀сам,** -аш, *св. Разг.* **1.** Навършвам една година от рождението си. *Някаква напаст бе ги нагазила на млади години, та първите им деца умираха — повечето още не годинясали.* Влайков. **2.** Бавя се, застоявам се негде дълго време. *Да се махаме от тук, че ще годинясаме.* Йовков.

годиня̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* годинясвам.

годѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който се отнася за срок от една година. *Годишна заплата. Годишен доход. Годишен отчет.* **2.** С който се приключва една изтекла година. *Годишно събрание. Годишен изпит.* □ **Годишно време** — сезон (пролет, лято, есен, зима).

годѝшник, *мн.* -ци, *м.* Сборник от статии, който излиза веднаж в годината. *Годишник на Софийския университет. Статистически годишник.*

годѝшнина[1] *ж.* **1.** Дата, която отбелязва навършване на една или повече години от някакво събитие. *Устроиха се тържествата по случай на годишнината от всенародното въстание на 9 септември 1944 година.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Всички броеве от вестник или периодично издание, излезли в продължение на една година; годишно течение. *Две годишнини на списание „Български език“.*

-годѝшнина[2] *ж.* Втора съставна част на дума, чиято първа част е числително бройно и с която се отбелязва обикн. тържествено рождението или смъртта на някое лице или друга важна дата. *Стогодишнината от рождението на Иван Вазов. Седемдесет и петгодишнината от Освобождението на България.*

годѝшно *нареч.* За една година.

гòдност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гòден.

годя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* (остар.) и *св.* Годявам. *Я ме годи, мамо, я ме жени: | пуста младост, мамо, не се търпи!* Нар. пес.

годя̀вам, -аш, *несв.*; **годя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя годеж; сгодявам някого. *Тамо си, мале, заварих | девойка тънка, висока. | ... | Я иди, мале, попитай, | ще ли я майка годява?* К. Христов. *Снощи ги годихме.* **годявам се, годя се** *сред.* и *взаим. Жените заприказваха кои са се годили и кои ще се годяват до наесен.* Влайков.

годя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* годявам *и от* годявам се. *Мома за годяване.*

годя̀вка *ж. Нар.* Годеж. *И наскоро след годявката стана и сватбата.* Влайков.

гòен, гòйна, гòйно, *мн.* гòйни, *прил.* Обикн. за добитък — охранен, тлъст, угоен. *Пасат на воля гойни говеда.* Вазов.

гоèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гоя *и от* гоя се.

гòзба. Вж. г о с т б а.

гòзбица. Вж. г о с т б и ц а.

гол, -а, -о, *прил.* **1.** Който няма никакви дрехи върху тялото; необлечен. *Ние сме насядали върху белите камъни в реката голи.* Л. Стоянов. || Леко, недостатъчно облечен. *Не стой гол* (без палто) *на студа.* || Непокрит, непостлан, без мобилировка. *Войниците вече спяха, легнали един до други, на голата земя, сложили глава на раниците си.* Йовков. *Квартирата изведнаж им се стори гола и чужда.* Вежинов. *Гола стая. Голи стени.* **2.** Който е без растителност, без листа, косми, пера и др.; необрасъл. *Гигантските планини със своите голи върхове и със своите гористи поли са прегърнали от всичките страни това българско село.* Каравелов. *Гола глава. Голо теме. Голи клони.* **3.** *Прен. Разг.* Който е без прибавка, непридружен от нещо. *Голият чай е единствената ни храна.* Л. Стоянов. **4.** *Прен. Разг.* Беден. *Букурещ кипеше от голи и безпомощни скитници българи.* Вазов. □ **Гол и бос** — много беден. **Гол като тояга (пушка)** (разг.) — извънредно беден. **Гола истина** — самата истина. **Гола сабя** — сабя, извадена от ножницата. **Голи думи, голи обещания** — празни думи, обещания, неподкрепени с дела. **На (по) голо** — направо върху тялото. *Нито конят на Илия, нито техните коне имаха седло — бяха ги възседнали на голо.* Йовков. **С голи ръце** (разг.) — без оръжие и инструменти.

гол, гòлът, гòла, *мн.* гòлове, гòла (сл. ч.), *м.* (англ.). *Спорт.* При футбол и други подобни игри — вкарване на топката във вратата на противния отбор. *Вкарвам гол.*

голàк, *мн.* -ци, *м. Остар. Пренебр.* Човек, който няма имот; беден човек, голтак. *Ако ние тука сме скитници и голаци, в България нашите бедни братя са хилядо пъти по-зле.* Вазов.

голгòта, *мн.* няма, *ж.* (евр.). Лобно място — по името на една височина над Йерусалим, гдето е бил разпънат Христос. || *Прен.* Редица от мъки, страдания, изпитания. *Ще дойде край на твоя-*

та голгота, | на робството, оковите и мрака. Вапцаров.

големе**ене,** *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* големея *и от* големея се.

големе**ц,** *мн.* -мци, *м. Разг.* Лице, което заема голяма служба. *Не съм за рая аз, сиромах човек; раят е направен за големците и за богатите.* Елин Пелин. *Като всички умни хора | аз не ритам тръна бос, | с големците се не боря | и им ставам сявга мост.* Вазов.

големе**я,** -еш, *мин. св.* големях, *несв.* Ставам все по-голям и по-голям; едрея, нараствам. *Дните големеят.*

големе**я се,** -ееш се, *мин. св.* големях се, *несв., сред. Разг.* Гордея се, надувам се. *Какво ми се големееш.*

големина ж. Величина, размер. *Четки от различни големини бяха натопени в очукан и смачкан съд.* Йовков. *Той искаше да се увери сам, до где се простираше големината на злото.* Вазов. *Статуя в естествена големина.*

голе**мичък,** -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил.* Не много голям. *По-навътре, сред една доста големичка полянка, имаше беседка.* Йовков.

големка *ж. Остар.* Жена с високо положение в обществото. || *Неодобр.* Жена, която се големее поради своето положение.

големки**ня** *ж. Остар.* Големка. *Муха реши ла | да стане големкиня, власт и сила | да придобий.* Михайловски.

големство**,** *мн.* няма, *ср.* **1.** Високо положение в обществото. *Ти жадуваш за големство, Ивайло.* Вазов. **2.** Държане на големец; високомерие.

големя **се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред. Разг.* Големея се. *Па недей се, казва, големи. Приближи се да си кажем две думи.* Кр. Григоров.

гolenи**чък,** -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Разг.* Само в израз **гол-голеничък** — съвсем гол.

голе**я,** -еeш, *мин. св.* голях, *несв. Рядко.* Ставам гол, оголявам. *Проломът снишава стените, разширява се, голее, грознее.* Вазов. || *Прен.* Обеднявам.

голина *ж.* Местност гола, необрасла, непокрита с растителност. *Изчезнаха най-хубавите ни дъбови и иглолистни гори и на тяхно място останаха върху широки площи голини и пороища.* Отеч. фронт, 1950 г.

го**личък,** -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* гол.

голиша**в,** -а, -о, *прил. Диал.* Съвсем гол. Обикн. в израз **гол-голишав** — гол-голеничък.

голиша**р,** -ът, -а, *мн.* -и, *м. Нар.* Птиче, което още няма перушина.

голиша**рче,** *мн.* -та, *ср. Умал. от* голишар.

го**ло.** *Нареч. от* гол. *Пред него беше все голо, все пусто, все снежна поляна.* Вазов.

голобра**д,** -а, -о, *прил.* Който още няма брада (в 2 знач.); млад. *Наместо предишното голобрадо момче, сега се яви заякнал и възмъжал левент.* Йовков.

головра**т,** -а, -о, *прил.* С гол врат.

голога**н** *м.* Стара медна монета със стойност десет стотинки. || *Разш.* Много малка сума.

голо**гл**а**в,** -а, -о, *прил.* Който е с гола, непокрита глава, без шапка или без забрадка. *Той лежеше на пруста, опрян до стената. Беше гологлав, калпакът му с пауновото перо беше паднал до него.* Йовков. *Тя беше в синя атлазена рокля, гологлава, с коса завита.* Вазов. □ **Гологлав лешояд** — общо име на няколко вида планински грабливи птици.

голоме**ше** *ср.* Като *прил.*, само в израз **дете голомеше** — прозвище на дете юнак в народни песни.

голосе**менен,** -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Бот.* Само в съчет. **голосеменни растения** — растения с непокрити, голи семена.

голосло**вен,** -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Книж.* Който не е подкрепен с данни, с факти; недоказан, необоснован, празен. *Голословно обвинение.*

голосло**вие,** *мн.* -я, *ср. Книж.* Думи, неподкрепени с данни.

голосло**вно.** *Нареч. от* голословен. *Твърди голословно.*

голота *ж.* **1.** Състояние, качество на гол. *Пророкът се видя гол. Като се срамуваше от голотата си, той се засланяше под синурите.* Елин Пелин. *Хълбокът на планината беше гол, както и срещните. Близостта на селото обяснява тая голота.* Вазов. **2.** Обикн. *мн.* Непокрити, оголени части на човешкото тяло. *Покрий си голотите.* **3.** *Прен. Обр.* Неприкритост, същински вид. *Въпросът блясва в цялата си голота.*

голоти**я** *ж.* **1.** Сиромашия, бедност. *Там е царството на невъобразима голотия, нищета и скотски живот.* Вазов. **2.** *Събир. Рядко.* Бедни люде; беднотия. *Неделна вечер е — шуми | по улици и по площади | вън столичната голотия.* Дебелянов. **3.** *Разг.* Обикн. *мн.* Непокрити, оголени части на човешкото тяло; голота (в 2 знач.).

голта**к,** *мн.* -ци, *м. Разг. Пренебр.* Човек без имот, без пари; бедняк. *Ти ли си гдето ходиш по селата да бунтуваш народа? Где що голтаци и нехранимайковци има, ги събираш около си.* Йовков. *В нашето помещение бяхме десетина души. Ама не като мене голтаци, а състоятелни хора, хе!* Чудомир.

голф[1]**,** г**о**лфът, г**о**лфа, *мн.* няма, *м.* (англ.). *Спорт.* Вид игра с дървена топка, която се удря с тояги, като българската „свинка". *Носят ски, въдици, чадъри и тояги за игра на голф.* Отеч. фронт, 1950 г.

голф[2]**,** г**о**лфът, г**о**лфа, *мн.* г**о**лфове, г**о**лфа (сл. ч.), *м.* (англ.). Вид широки панталони с пристегнати под коленете крачоли. *Пред кръчмата седяха неколцина спортно облечени мъже с голфове и якета.* Ем. Коралов.

голя**м,** -а, -о, *мн.* гол**е**ми, *прил.* **1.** Значителен по размери, величина, количество. *Противоп.* малък. *Неговата голяма и бяла къща беше на лично място сред селото.* Елин Пелин. *Вълчан разказваше какви кучета беше имал едно време: големи и рунтави като мечки.* Йовков. *Голямото число затворници увеличаваше още повече нетърпимия въздух.* Величков. *Селото беше тихо, горещината голяма.* Елин Пелин. *Във всеки случай, тук се случило някакво голямо нещастие.* Вазов. *На прехвалени ягоди с голяма кошница не ходи.* Послов. *Голям град. Големи заслуги.*

|| За чувства — твърде силен, извънредно силен. *Голяма мъка. С най-голямо удоволствие. За голямо съжаление.* **2.** Който има значение; важен, значителен. *Заговорвахме за големи работи, за политика и за световните събития.* Йовков. *Войниците се събират на групи и разговарят за голямото събитие — примирието.* Л. Стоянов. *Голям празник.* **3.** Който притежава в по-силна степен някое качество, умение; изтъкнат, забележителен. *Той беше учен, наистина, трудолюбив и енергичен, но — и голям скъперник и сребролюбец.* Йовков. *Види се, той ме взе за голям лъжец или умопобъркан.* Вазов. *Голям песнопоец. Голям юнак. Голям учен. Голям приятел.* **4.** За човек — възрастен. *Дядо Йордан имаше трима синове. Най-големият беше Божан.* Елин Пелин. **5.** Като *същ.* **големите** — а) Възрастните. *Децата седнаха напред, а големите назад.* б) Израслите вече деца, по-големите деца. *Вечер, догде изчетеше повечерката си пред куностаса, големите бяха длъжни да присъствуват.* Вазов. □ **Големият пръст** — средният пръст. **Голям да порастеш** — пожелание към деца при отговор на поздрав. **Голям залък лапни, голяма дума не казвай** (погов.) — не се произнасяй прибързано за важни неща. **Голям сечко** (нар.) — януари. **Голям човек** (разг.) — големец. **Голяма работа** (разг.) — а) С отрицание: лесна, незначителна работа. *Не е голяма работа: десет бабаити и десет газени тенекета са в състояние не да заглушат, ами да оглушат противниците.* Ал. Константинов. б) Като възклицание: какво от това. *Ами ти, от бързане, забравил си да заплатиш бирата си. — Голяма работа!* Ал. Константинов. **Голямата мечка** (астр.) — съзвездие от седем звезди, което се намира винаги на север. **Държа се на голямо** (разг.) — гледам от високо на околните; големея се. **Ер голям**—буква ъ в българската азбука. **Мало и голямо** (нар.) — всички. *Той служеше много отдавна, познат беше на мало и голямо.* Йовков. **Не казвай голяма дума** (разг.)— не давай прибързани и необмислени мнения, обещания. **Окото ми бяга на голямо** (нар.) — стремя се към богатство, към добро положение. **Чудо голямо** (разг.) — какво от това, нищо от това; голяма работа.

гонг, гòнгът, гòнга, *мн.* гòнгове, гòнга (сл. ч.), *м.* (малайски). Меден ударен музикален инструмент във форма на диск, който служи и за даване на сигнали. *Удря гонг. Лампите угасват изведнъж.* Чудомир.

гондòла *ж.* (ит.). Малка венецианска лодка.

гондолиѐр *м.* Лодкар с гондола.

гòнене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гоня.

гонѐние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Преследване. *Гоненията и ежбите помежду им скоро се пренесоха и в дружеството.* Йовков.

гòненица *ж.* Детска игра, при която един играч гони други, за да го настигне и хване; гонене. *Играем на пътя с деца от махалата на гоненица.* Влайков.

гонѝтба *ж.* **1.** Гонене, надпреварване. *Полетя сганта и върху тях... | — и вик, гонитба, рев и бяг.* П. П. Славейков. **2.** Преследване, гонение. *Малко по малко се разплиташе тая объркана и замотана мрежа от ежби, гонитби и сплетни.* Йовков.

гонѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж.* Лице, което гони, преследва някого или нещо; преследвач. *Успял да вземе преднина пред гонителите си.* Вазов. *Освен това, те са били жестоки гонители на радостите в живота.* П. П. Славейков.

гòнче, *мн.* -та, *ср.* Вид ловно куче. *Като чуваха гърмежите и тревожния глас на гончетата, всеки мислеше, че днес ще падне богат лов.* Елин Пелин.

гòня, -иш, *мин. св.* гòних, *несв.* **1.** Тичам след някого или след нещо, за да го настигна и уловя. *Монката иска да оздравее още тая нощ, та утре да се върне здрав, да гони пеперудите и да играе на топ с другите деца.* Елин Пелин. *Той се извърна и видя недалеч от поляната, че Боримечката гонеше един циганин.* Вазов. *Милке, гони ме потеря.* Вазов. || *Прен.* Стремя се да постигна нещо. *Ний сме весели бродяги, | ний сме влюбени в света, | и сред смях и песни гоним | своята хубава мечта.* Смирненски. *Не гоня слава, не търся известност.* Елин Пелин. *Остави питомното, че гони дивото.* Погов. 2. *Разг.* Отправям се, движа се към определена цел; стигам, настигам. *Сбогом, бай Рачко, аз ще гоня Троян.* Вазов. *Без да се бави ни минутка, взема пушката и хуква да гони дружината.* Вазов. 3. *Разг.* Преследвам някого. *Едно време се карахме с него и от тогава ме гони.* Йовков. **4.** Пъдя, изгонвам някого от някъде. *Канят ли те — еж, гонят ли те — беж.* Погов. *Стой тук, никой те не гони.* **гоня се** *страд.* и *взаим. Войниците приказват високо, смеят се, гонят се и се замерят със сняг.* Йовков. □ **Гоня вятъра (тоя що духа, Михала)** (разг.) — губя си времето с безполезни, невъзможни неща. **Ще те гоня до девета рода (до дупка)** (разг.) — ще те преследвам до край.

гòня се, -иш се, *мин. св.* гòних се, *несв., сред.* За животни — намирам се в разгонния период.

горà *ж.* **1.** Земно пространство, обрасло с много дървета. *Прекрасни са горите от ели, които растат по вътрешните урви на Стара планина.* Вазов. *Хубава си, моя горо, миришеш на младост.* Каравелов. *Гора зашуми, вятър повее — | Балканът пее хайдушка песен.* Ботев. **2.** Самите дървета. *Изсичам гората. Вековна гора.* || *Прен. Обр.* Множество издигнати нагоре предмети. *Манифестантите са скрити под гора от знамена, портрети, плакати и цветя.* Раб. дело, 1950 г. *Гора от щикове.* **3.** Само в местни имена — планина. *Средна гора. Света гора. Скопска черна гора.* **4.** *Диал.* Дървен материал. *Докарах си гора за къща.* □ **В гора расъл** (разг.) — див, прост. **Гори тилилейски** (в нар. поезия) — далечни приказни гори; много далеч. **Хващам (улавям) гората** (разг.) — избягвам, ставам хайдутин или партизанин.

горд, -а, -о, *прил.* **1.** Който е изпълнен с чувство за лично достойнство, със съзнание за превъзходство. *Горд отпреде им застана | младият им вожд — | па каза на капитана | с гол в ръката нож.* Вазов. *В утрото на светла ера, с факела на нова вера | идат бодри ескадрони с устрем горд и набег смел.* Смирненски. *Каква бойка, енергична, бодра натура! Тип оригинален и нов на българка, която без фрази върви смело из пътя на живота, горда с труда си.* Вазов. *Родино, горда с нас бъди! | В сурови боеве калени, | и днес над свободата бдим.* Вес. Георгиев. || *Прен.* Величествен. *Родопите нямат строгия и горд вид на Рила.* Вазов. **2.** Надменен, надут, горделив. *Проклех аз тази в мене страст*

безумна, | да бъда горд и жесток, както бях. П. Р. Славейков.

гордèене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гордея се.

горделùв, -а, -о, *прил.* **1.** Който се държи нависоко; надменен, високомерен. *Беят пухна един облак дим из устата си с горделиво и самодоволно изражение по лицето.* Вазов. **2.** Който чувствува своето превъзходство; горд. *Тогава ранений, прав, трепетен, див, | с поглед безнадежден, почти горделив, | ... | гръмна се в челото и сред гъстий дим | падна мъртъв, хладен и непобедим.* Вазов. || *Прен. Книж.* Величествен. *С навъсено чело, загърнат в плащ мъглив, | възправя се далеч Балканът горделив.* П. П. Славейков.

горделùвец, *мн.* -вци, *м. Рядко.* Горделив човек.

горделùво. *Нареч. от* горделив. *Той вървял горделиво, перчел се като паун.* Каравелов.

гордèя се, -èеш се, *мин. св.* гордях се, *несв., сред.* **1.** Изпитвам чувство на гордост, превъзходство, задоволство. *Нямам причини да се срамувам, че съм българин, и се гордея, че съм син на българската работническа класа.* Г. Димитров. *Иван Белин се гордее със своя проницателен ум.* Йовков. **2.** Държа се надменно, високомерно; надувам се. *Четете, о братя, да ви се не смеят | и вам чужденците да се не гордеят.* Вазов. *Той бе владика, ама се гордееше със сана си и само големците считаше за хора.* Елин Пелин.

гòрдиев, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **гордиев възел** — заплетен и мъчно разрешим въпрос.

гòрдо. *Нареч. от* горд. *Не клюмай печално глава, | стой гордо, недей унива.* Хр. Радевски. *Сред нея* (нивата) *гордо и високо се изправяше столетен дъб.* Елин Пелин.

гòрдост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* горд. *Ние не сме голям народ, но ние имаме национална гордост, която почива на нашето народно единство, на нашия неудържим стремеж към по-висока култура и постоянен напредък.* Г. Димитров. *Ударът, нанесен на сърцето му и на гордостта му, беше твърде дълбок.* Вазов.

гòре *нареч.* **1.** За посочване на място, което се намира високо или над друго място. *Където погледнеш — назад, напред, долу, горе — все бук.* Вазов. *Оля занесе кафето и се качи горе.* Стаматов. **2.** *Прен. Разг.* По-високо ръководно място. *Често пъти от горе не одобряваха посочения за кмет.* Ст. Даскалов. **3.** *Прен.* В сравн. степен — за означаване на превъзходство; свръх, над. *Ботев беше роден, за да стои по-горе от общото равнище.* Вазов. □ **Горе главата!** — призив за ободряване, окуражаване. **Горе ръцете!** — дигни си ръцете и не се съпротивявай! **Горе-долу** (разг.) — приблизително, донякъде. **До горе** — до крайния предел. *Напълних чашата до горе.* **От горе до долу** — а) От най-високия до найниския край на нещо. б) *Прен.* От най-отговорното лице до обикновения участник в нещо. *Критиката трябва да се провежда от горе до долу и от долу до горе.* **По-горе** (книж.) — в текст: по-преди, на по-предишна страница. *Както е казано по-горе.*

горе-. Първа съставна част на сложни думи със значение п р е д и т о в а, п о - п р е д и, напр. г о р е и з л о ж е н, г о р е к а з а н, г о р е о з н а ч е н, г о р е с п о м е н а т и др.

гòре-дòлу *нареч.* Вж. г о р е.

гòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** Който стои по-високо, над друго нещо. *Противоп.* долен. *Стаята ни беше на горния етаж и ниско под нас чувахме да шумят овошките на градината.* Йовков. *От най-горното стъпало той се извърна и погледна долу.* Вазов. *Трима клисурски въстаници били слезли от планината и се скрили в училището, на горния край на града.* Вазов. || *Прен.* Казан, споменат по-горе. *Догдето той ми говореше горните думи, аз мислех какво ще сваря у тях.* Вазов. **2.** *Прен.* Който е по-напреднал в службата, в обучението и др. *Той е произведен в по-горен чин. Минавам в по-горен клас.* **3.** *Нар.* Който следва, който идва. *В горния понеделник тръгвам.* Йовков. *Неделя бе днеска, през горна неделя | Петкана девойка жениха.* П. П. Славейков. □ **Горна дреха** — връхна дреха.

горèн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* горя. **2.** Като *прил.* — който е минал през огън. *Горена захар. Горен тел.*

горèне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* горя. *Дърва за горене.*

горèние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Горене. **2.** *Хим.* Бързо окисляване, при което се отделя топлина. □ **Горно горение** — за печка: горение, при което се запалват най-напред горните пластове въглища и горят по-рано от долните.

гòрест, -тта, *мн.* -и, *ж.* Скръб, мъка. *Неизразима горест се изписа по лицето на Огнянова.* Вазов.

гòрестен, -стна, -стно, *мн.* -стни. *Прил. от* горест. *В горестен живеем час, | час на тежки изпитания.* Вазов. *Привечер. Спуска се траурен здрач, | ... | спира цигулката горестен плач.* Смирненски.

гòрестно. *Нареч. от* горестен. *Голямо нещастие, прошушна Викентий горестно.* Вазов.

горèщ, -а, -о, *прил.* **1.** Който има висока температура, който е много топъл. *Рила обладава в подножието си и други минерални богатства: горещи минерални води, желязна магнитна руда и др.* Вазов. *Желязото се кове, докато е горещо.* Послов. *Горещ чай. Горещ ден. Горещо лято.* **2.** *Прен.* Изпълнен с дълбоко чувство; пламенен, страстен, буен. *Пламни, пламни ти в нас, любов гореща.* Чинтулов. *Владиков всякога е бил горещ патриот.* Вазов. *Гореща кръв течеше в неговите жили и го правеше непримирим.* Елин Пелин. *Горещо желание.*

горещèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* горещя се. *Ненавикнали на подобно ораторско горещене и ръкомахания, жените се стесняваха.* Йовков.

горещинà *ж.* Силна топлина; жега. *Камъните около него лъхаха топлина, сякаш се топяха от горещината.* Йовков. *Брегалница не е малка река, но в тези юлски горещини тя едва достига до колената ни.* Л. Стоянов.

горèщник *м. Нар.* Обикн. *мн.* горèщници — трите последни дни в края на месец юли, които се смятат от народа за най-горещи през годината. *В това време бяха празниците — горещниците.* Каравелов.

горèщо. *Нареч. от* горещ. *Лете е непоносимо горещо, задушно.* Йовков. *Старци се молят*

богу горещо. Ботев. *Двамата приятели се прегърнаха горещо.* Вазов.

горещя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* Говоря разпалено. *Напразно бай Мичо се горещеше и кряскаше пламнал.* Вазов. *Говори авторитетно, с патос, горещи се и се позабравя в хвалбите си.* Йовков.

горѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който служи за гориво. *Горивни материали.*

горѝво, *мн.* горива̀, *ср.* Материали за отопление или за привеждане на мотор в движение. *Преди всичко трябваха дърва. Лутнаха се пак да дирят гориво в тъмнината.* Вазов. *На земята се изгарят ежедневно грамадни запаси от гориво — каменни въглища, нефт, торф, дърва.* Учебник по ботаника, 1951 г. *Течни горива.*

горѝла *м.* (афр.). Голяма африканска човекоподобна маймуна.

горѝст, -а, -о, *прил.* Който е покрит, обрасъл с гори. *Пред нас се изпречват невисоки планински разклонения: едни голи, други гористи.* Елин Пелин.

горѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар.* Горивен.

горѝца *ж. Умал. от* гора; горичка. *Кавал свири на поляна, | на поляна край горица.* Ботев.

горѝчка *ж. Умал. от* гора; горица. *Ей го селото — хе, под горичката там.* Елин Пелин.

горка̀на, *мн.* няма, *ж. Нар.* Клета, злочеста жена. *Светлолица хубавица | с него там живее | и запряна тя, горкана, | тъжи и линее.* Яворов. *И разбрах тогава аз, горкана: | той обича синеоката, | гдето другиму пристана.* Багряна.

горкѝят. Вж. г о р ъ к (в 2 знач.).

го̀рко. 1. *Нареч. от* горък (в 2 знач.). *Едвам сега Йошка забеляза майка си и горко заридa.* Йовков. *И отивам при него покорно, | сякаш в тъмна хипноза омаяна, | и се връщам разбита и морна, | унизена и горко разкаяна.* Багряна. 2. Като *междум.* За израз за съжаление, окайване. *Наистина, бабо, аз съм болнав и много болнав. Горко̀ ми!* В. Друмев. *Горко му!* □ **Тежко и горко** — израз за окайване. *Ще издавите псетата — тежко и горко тогава и на стадото, и на овчарите.* Стаматов. *Свой своего не храни, тежко и горко кой си го няма.* Погов.

го̀рненец, *мн.* -нци, *м. Диал.* Човек от планината или от горния край на село.

го̀рненка *ж. Диал.* Жена от планината или от горния край на село.

горнѝло, *мн.* -а, *ср.* (рус.). 1. *Остар.* Грънчарска или рударска пещ. 2. *Прен.* Мъка, изпитание. *Тоз подвиг упорит ни дигна, възроди, | духът ни из това горнило на страданья | излезе по-як, здрав и цял се подмлади.* Вазов.

го̀рница[1] *ж.* Нещо, което се добавя, дава свръх даденото. *Нали за вълната, гдето на държавата трябваше да я продадем, искаш да ми кажеш? Ами че аз я занесох бре, Митре, още завчера. И горница биля отнесох — руно и половина.* Раб. дело, 1950 г. (фейлетон).

го̀рница[2] *ж.* В обущарството — горна част на обувката; горнище.

го̀рнище, *мн.* -а, *ср.* 1. Горната част на нещо. *Горнището на крилата на самолета беше заледено.* Г. Белев. 2. Горна част на обувка или ботуш; горница. *Ботушите им бяха в окаяно състояние: със скъсани подметки и разпрани горнища.* Вежинов.

горнокра̀ец, *мн.* горнокра̀йци, *м. Диал.* Жител от горния край на село.

горня̀к, *мн.* няма, *м. Нар.* Северен вятър; горнянин. *Противоп.* долняк. *Студеният горняк брулеше лицата ни и ние бързахме да стигнем Антимовския хан и да се постоплим.* Йовков. *От три дни вееше горнякът пак студен | и с облаци покрит се мръщеше Балканът.* П. П. Славейков.

горня̀нин, *мн.* няма, *м.* Горняк.

горело̀м, *мн.* няма, *м.* 1. Лице, което изтребва безразборно горите. *Зайците не са опасни. Опасни са ония с брадвите — горроломите.* Йовков. 2. *Прен.* Силен вятър, хала. *Само планината над него стоеше близка. Дали и сега там кънти понякога горроломът? Когато има буря— сигурно.* Кр. Велков. 3. Потрошена, повалена гора.

гороло̀мен, -мна, -мно, *мн* -мни, *прил.* Който има много голяма сила; унищожителен. *Бурята връхлетя с гороломен рев.* А. Каралийчев. *Гороломна сила. Гороломен вятър.*

гороло̀мник, *мн.* -ци, *м. Нар.* Човек с голяма сила, като хала.

гороло̀мно. *Нареч. от* гороломен. *Тогава Столетов, наший генерал, | ревна гороломно: „Млади опълченци, | венчайте България със лаврови венци".* Вазов.

гороцвѐт, *мн.* няма, *м.* Название на някои горски или планински цветя — иглика, салеп, момина сълза и др. *Поле се зеленей над вратнята отпред, | обсипано с цветя: кокиче, гороцвет.* П. П. Славейков.

го̀рски, -а, -о. 1. *Прил. от* гора. *Младен вървеше с бавен ход по извития и стръмен горски път.* П. П. Славейков. *Горско стопанство. Горска ягода.* 2. Като *същ. м.* **горски** — служебно лице, което пази горите; горски милиционер. *Добър вечер, момко! Какво чиниш тука? — Горски съм. Аз вардя тая гора.* Вазов. □ **Горски стражар** (остар.) — горски милиционер. *Из храстите изскочи горски стражар с пушка на рамо.* Елин Пелин.

гору̀н *м. Бот.* Вид дъб. Quercus sessiliflora. *От двете страни лесът се сгъсти от нахлуването и на други породи дървета: леска, габър, горун, лещак.* Вазов.

гору̀нов, -а, -о. *Прил. от* горун.

горча̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв.* Имам горчив вкус. *Пелинът горчи.* ‖ *Прен.* Причинявам неприятно чувство. *Обаче всяка радост земна на края винаги горчи.* Смирненски. □ **Горчи ми** — усещам горчив вкус.

горчѝв, -а, -о, *прил.* 1. Който има вкус на пелин, хинин и под. *Противоп.* сладък. *Горчиви бадеми. Горчиво лекарство.* 2. *Прен.* Който поражда мъка, скръб. *Горчиви думи бяхме си казали | и без причина сърдехме се 'ний.* К. Христов. ‖ Изпълнен с чувство на мъка, отчаяние; горък. *Тишината се нарушаваше от време на време с горчивите ридания и отчаяни въздишки на убитата от скръб майка на покойния момък.* Ал. Константинов. *Горчива скръб сърца ни; трови — | прощавай роден край!* Яворов. *Горчиви сълзи. Горчива усмивка.* □ **Горчив хап** (прен.) — неизбежно неприятно преживяване. **Горчиво кафе** — кафе, което не е достатъчно подсладено.

Изпивам до дъно горчивата чаша (книж.)— изживявам до край голямо изпитание.

горчивина̀ *ж.* **1.** Горчив вкус. *Той усещаше горчивина на езика си, скърцаше зъби, стискаше юмруци.* Кр. Григоров. **2.** *Прен.* Огорчение, болка, обида. *И той мълчеше бледен, с душа обидена и препълнена с горчивина.* Елин Пелин.

горчѝвка *ж.* **1.** Ракия, подправена с билки, която има приятно горчив вкус. **2.** *Диал.* Растението цикория. Cichorium intybus.

горчѝво. *Нареч.* **1.** С огорчение, с горчивина. *Дядо Моско се усмихна някак горчиво и махна с ръка.* Йовков. *Майко, знам, ще плачеш ти горчиво, | четейки тези тъжни редове.* Багряна. **2.** Извънредно силно. *Но хаджи Генчо горчиво се излъгал в своите сметки.* Каравелов. *Горчиво се разкайвам.*

горчила̀к, *мн.* -ци, *м. Разг. Пренебр.* Лекарство, храна и др. с горчив вкус. *Разболял се от нещо и го завели в болницата. Давали му там разни горчилаци и прашуляци да пие.* Елин Пелин.

горчѝлка *ж.* **1.** Нещо с горчив вкус. **2.** *Прен.* Огорчение, мъка, скръб. *В душата горчилка, | сърцето ти болка притиска.* Вапцаров. *Колкото горчилка е пила душата ми тия десет месеца, само аз си зная.* Л. Стоянов.

горчѝло, *мн.* горчила̀, *ср.* Горчилка. *Но в радостта ѝ бе едно горчило, | това, че все намръщен ходи Бойко | и някак си като замаян.* П. П. Славейков.

горчѝца[1], *мн.* няма, *ж.* (рус.). Подправка за храна, с остър горчив вкус, която се приготвя от смлени семена на чер синап.

горчѝца[2] *ж. Бот.* Название на някои билки с горчив вкус — червен кантарион, хмел и др.

го̀рък, -рка, -рко, *мн.* -рки, *прил. Рядко.* **1.** Горчив. *И не се оплаквам люто от живота, | и пия покорно горкий му пелин.* Вазов. *Какви горки ти не пи отрови! | Каква скръб те, майко, не нагази!* Вазов. *Медът колкото е благ, толкова е и горък.* **2.** *Прен.* Изпълнен с горчивина. *Сякаш тя* (песента) *разказваше скръбната и горка повест на овчаровата тъга.* Йовков. **3.** Членувано **горкият, горката, горкото**—който е за окайване, за съжаление. *Горкото момиче хълцаше от плач и не можеше да поема.* Вазов. || Като същ. — човек който е за окайване, за съжаление. *В тесните му гърди бе се заселила една суха кашлица и ги дереше безмилостно, без да може горкият да я изкашля.* Елин Пелин. *Като гледах как се измъчва горката над тая непосилна работа, мен ми дожаляваше за нея.* Влайков.

горя̀[1], -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* **1.** Обхванат съм от огън, подложен съм на действието на огън. *Цял Сопот пламнал! Гори като цигарена книга.* Вазов. *По всичките улици къщи горяха.* К. Христов. **2.** Издавам пламък и горещина. *Огънят гори равномерно и издава отстрани красиви пламъци.* Влайков. || Издавам светлина, светя. *Там гореше кандило или вощеница.* Вазов. || *Обр. На другия ден, когато се събудих, слънцето гореше сред небето и овчарите караха стадата към пладнищата.* Елин Пелин. || *Поет.* Изглеждам като запален. *Настане утро, гори небето.* Яворов. *Очите ѝ светеха от някакви странни хубави пламъци, които непрекъснато горяха.* Елин Пелин. **3.** *Прен.* Намирам се в трескаво състояние, имам температура. *Мори го жад, цял в огън той гори.* П. П. Славейков. *Кучето беше уморено. Тялото му гореше. То дишаше тежко и се притискаше до господаря си.* Елин Пелин. **4.** *Прен.* Покривам се с червенина, руменея. *Очите ѝ светеха от драгост, бузите ѝ горяха и червенееха.* Влайков. *Повея хладина и помилва като с копринена кърпа горящото му лице.* Елин Пелин. **5.** *Прен.* Обзет съм от някакво силно чувство; пламтя. *Сега горя, сега се радвам | на всеки боен твой успех.* Вапцаров. *Въстаниците горяха от нетърпение да чуят гласа на първия български топ.* Вазов. *Горя от желание.* □ **Огън ми гори на главата** (разг.) — имам големи грижи и неприятности.

горя̀[2], -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* **1.** Унищожавам нещо чрез огън; изгарям. *Огън да го гори!* Клетва. *Делибашиите горят селата.* **2.** Употребявам нещо за гориво. *Ние горим каменни въглища и дърва.* **3.** Употребявам нещо за осветление. *По селата горят борина. Те горят много електричество.* **4.** Излагам на силен слънчев пек. *Ходиш ли и ти на нива, | да гориш лице снежано?* П. Р. Славейков. || За слънцето — обгарям. *До гроба слънце те гори | и все ори, ори, ори.* Яворов. **5.** *Прен.* Измъчвам, тревожа. *Мисълта, която го гореше по-рано, полека-лека го остави.* Елин Пелин. *Що ме мъчиш, що ме гориш, Яно, | девет годин, душо, за теб мислим.* Нар. песен. *Доста си, момне ле, | по свят ходила, света горила.* П. П. Славейков. **горя се** *възвр.* и *страд.* □ **Горя въглища** — добивам дървени въглища. *Баща му гореше въглища в балкана.* А. Каралийчев. **Горя вар** — пека варовник, за да стане на вар. *Започнаха под планината да горят вар.* Влайков.

горя̀нин, *мн.* горя̀ни, *м. Нар.* Планински жител; планинец. *Той беше седемдесетгодишен, с изразително, широко. червендалесто лице на горянин. което предразполагаше с добротата си.* Елин Пелин. || Епитет на змей. *Змей-горянин.* || Епитет на вятър, който вее откъм планината. *Повей ми, ветре, горянине.* Нар. пес.

го̀спод, *зв.* -и, *мн.* няма, *м.* В християнската религия — бог. *Господ беше прибрал болната нощеска.* Вазов. *Господ бог* (църк.). *Дядо господ* (нар.). **2.** В разговорната реч — като възклицание, обращение и под.: а) За израз на учудване, изненада: *господи! боже господи!* б) При пожелание: *господ да му е на помощ!* в) При благословия: *да те пази господ! да те поживи господ!* г) При клетва: *да те убие господ!* □ **Где тоя господ!** (разг.) — ако можеше, ако беше възможно. **Добър е господ** (разг.) — имам надежда, няма защо да се отчайвам. **Дървен господ** (разг., ирон) — бой. *Неновият нехранимайковец не би трябвало да се оставя без дървен господ.* Каравелов. **Един господ знае** (разг.) — никой не знае. **Каквото дал господ** (разг.)— каквото имаме, с каквото разполагаме. *Ще ви гостим каквото дал господ.* **Както дал господ** (разг.) — както е редно. **Тук е друг господ** (разг.) — тук е по-добре, по-хубаво.

господа̀р, -ят, -я, *зв.* -ю, *мн.* -и, *м.* **1.** В класовото общество — лице, което експлоатира чужд труд; работодател. *Малцина господари, които нищо не работят, по един хайдушки начин поглъщат почти двете трети от придобитото, а за работния народ едва остава третината от всичко туй.* Г. Кирков. **2.** Владетел. *Нам трябва не господар, а свобода и човешко равенство.* Вазов. **3.** Собственик на имоти; стопанин. *Господарят на тая кръчма липсваше.* Йовков. *Не*

сме ли първи по имот в селото? Не скитай като слуга, ами ела да бъдеш господар тука. Елин Пелин. *Кучето не лае господаря си.* Погов. **4.** *Прен.* Човек, който има власт над нещо. *Аз съм господар на себе си и на волята си.* Вазов. *Злото не е трайно, доброто е господар на човешкото сърце.* Елин Пелин. *Господар на положението.*

господа̀рка *ж.* **1.** Собственица на имоти; стопанка. *Казвам й: да речем, че ти си господарката, че чифликът е твой, какво ще направиш?* Йовков. || Жена, която има власт над нещо. *Тя се радваше, че си е вече сама господарка у дома си, че няма кой да й заповядва и кой да й се кара.* Влайков. **2.** Работодателка, стопанка. *Стайка първи път виждаше госпожа хаджи Ровоама и не знаеше, че е леля на господарката й.* Вазов. **3.** Жена-владетел или съпруга на владетел. *Да, господарке, напущането на Търново е неизбежно.* Вазов.

господа̀рски, -а, -о. *Прил.* **1.** Който принадлежи на господар. *Господарска къща.* **2.** Който е свойствен на господар. *Господарска заповед. Господарски тон.*

господа̀рство, *мн.* -а, *ср. Остар.* **1.** Държава, царство. *Това решение на конгреса стана задължително за господарствата, участвували в него.* Вазов. **2.** Качество или състояние на господар. *До тук ми беше господарството.*

господа̀рствувам, -аш, *несв.* Господарувам, властвувам.

господару̀вам, -аш, *несв.* Господар съм, разпореждам се, властвувам. *Катинче, ще шеташ още малко, па няма да шеташ вече, ще господаруваш.* Вазов.

господару̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* господарувам.

госпо̀ден, -дня, -дне, *мн.* -дни (цсл.). *Книж. Прил. от* господ. *Име господне.* ◻ **Господня молитва** — молитвата „Отче наш".

господѝн, *зв.* -е, *дат.* (остар.) -у, *мн.* господа̀, *м.* **1.** В буржоазното общество или в дипломатическите отношения — форма за учтиво назоваване на мъж или обращение към мъж. *Господин Соколов, кога комитетът ще има заседание?* Вазов. *Как беше ти името, момче? — обади се из грамадния си вълчи кожух дебелият господин, който седеше в каруцата.* Елин Пелин. **2.** *Нар. Остар.* Стопанин, имотен човек. *Станение, господине, | отвори ни, посрещни ни!* Нар. пес.

господѝнчо, *мн.* -вци, *м. Ирон.* Обръщение към лице. *Ти остави това, господинчо, ами я ми кажи, защо си дошъл сега в наше село? — със студен началнически тон запита кметът.* Влайков.

госпо̀дски, -а, -о, *прил. Остар.* Само в съчет. **господски празници** — черковни, религиозни празници, свързани с Исус Христос.

госпо̀дствен, -а, -о, *прил.* Който господствува, който се издига над други. *Господствено положение.*

госпо̀дство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Притежание на пълна власт над някого или над нещо; владичество, надмощие. *Пролетарската революция освобождава масите от експлоатация, закрепва господството на човечеството над природата с помощта на техниката.* Г. Димитров. **2.** *Остар.* В израз **господство му** — вежливо назоваване на високопоставено лице; негова милост. *Разбирам, господството му иде от провинцията и всичко го омайва и той е във възхищение.* Вазов.

госпо̀дствувам, -аш, *несв.* **1.** Имам власт над някого или над нещо; властвувам. *Сам по своя воля ще се разпорежда и самовластно ще господствува в Буково.* Влайков. **2.** Имам надмощие; преобладавам. *Като поет Величков беше лирик, лиричната струя господствуваше у него.* Вазов. **3.** *Прен.* Издигам се, възвишавам се над нещо. *Всякога и под всякакво небе кръглите очертания на могилите се рисуват на хоризонта и господствуват над полето.* Йовков.

госпо̀дствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* госпoдствувам.

госпожа̀, *зв.* госпо̀жо и госпожа̀, *мн.* госпо̀жи, *ж.* В буржоазното общество — форма за вежливо назоваване или обращение към омъжена жена. *Богатите госпожи приготвяха премените си.* Вазов. *Не мислете, госпожо, че всичко, което казах на съпруга ви, е вярно.* Хар. Русев. || *Остар.* Назоваване на калугерка. *Госпожа хаджи Ровоама се славеше като най-веща узнавачка на всякакви градски тайни.* Вазов.

госпо̀жица *ж.* В буржоазното общество — форма за вежливо назоваване или обращение към неомъжена жена. *Позволете, госпожице, — обади се подпоручикът,—да ви запозная! Господин Палазов, учител. Госпожица Елиза Шмид.* Йовков.

гост, го̀стът, го̀ста, *мн.* го̀сти, *м.* **1.** Лице, което прави приятелско посещение у дома на някого. *Днес обаче вий сте наш гост и ще обядвате у нас.* Ал. Константинов. *Късни нощи, а пък още | свещ у вас гореше; ... кой ви гостът беше?* Яворов. *Понякога ще идвам във съня ти като нечакан и далечен гост.* Вапцаров. *Скъп гост. Неканен гост.* **2.** Външно лице, поканено да присъствува на някое събрание, заседание и др. *Първите места в салона са запазени за гости.* || Лице, дошло на посещение, обикн. официално, в семейство, селище, учреждение и др. *Гост на Института за български език.* ◻ **На гости** — като гост, в качество на гост. *Отивам на гости. На гости съм у някого.*

го̀стба и **го̀зба** *ж.* Сготвена храна. *Леля Гена беше наготвила много и хубави гостби и току ме канеше, дорде обядвахме.* Влайков. *Странджата насипа гозба всекиму и постави няколко стъкла с вино.* Вазов.

го̀стбица и **го̀збица** *ж. Умал. от* гостба *и от* гозба. *Ти днес прати гозбица и винце, блажнинка на няколко сиромахкини.* Вазов.

го̀стен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* **1.** Само в съчет. **гостна стая** — стая, предназначена за гости. **2.** Като *същ. ж.* **гостна** — гостна стая. *Стаицата, малка и бедно постлана, служеше за гостна.* Вазов.

го̀стенин, *мн.* го̀сти, *м. Рядко.* Гост. *А у тях всеки е драг гостенин. Вратата им са отворени за всекиго.* Влайков. *Братче Еньо, ти взе да идеш у дома като гостенин — от Великден на Великден.* Елин Пелин.

го̀стенка *ж.* Жена гост. *С радост посрещна тя гостенката и я въведе в собата, гдето й поднесе възглавница да поседне.* Влайков. *Момичето ще го приберем. Докато не дойде баща му, нито е твое, нито е наше — гостенка ни е.* Йовков.

гостѝлница *ж. Разг.* **1.** Заведение, в което се поднася храна срещу заплащане; малък ре-

сторант. *Вечерта в гостилницата на хотел „Трансилвания" бяха се събрали повечето от хъшовете.* Вазов. **2.** *Остар.* Хотел. *Мислех да се повърна на станцията да престоя в някоя от гостилниците там.* Вазов.

гостилничар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Съдържател на гостилница. *Люцкан беше сирак и преживяваше при гостилничаря дядо Руси.* Йовков.

гостилничарка *ж.* Жена гостилничар.

гостилничарски, -а, -о. *Прил. от* гостилничар. *Гостилничарска престилка.*

гостилничарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на гостилничар.

гостилничен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Остар. Прил. от* гостилница (в 2 знач.). *Тоя специфичен дъх на гостилнична стая я душеше.* Вазов. *Влезе гостилничният слуга.* Вазов.

гостна. Вж. г о с т е н.

гостолюбив, -а, -о, *прил.* Гостоприемен. *В това време горе гостолюбивата баба Тонка свали от полицата едно похлупено блюдо.* Вазов.

гостолюбие, *мн.* няма, *ср.* Проява на гостолюбив човек; гостоприемство. *Славянско гостолюбие.*

гостоприемен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който обича да приема гости. *Наистина, нашите българи са много гостоприемни.* Ал. Константинов. *Гостоприемно семейство.*

гостоприемно. *Нареч. от* гостоприемен. *Посрещнаха ме гостоприемно.*

гостоприемство, *мн.* няма, *ср.* Проява или качество на гостоприемен човек. *Обкръжиха ги с най-голямо внимание и гостоприемство.* Йовков.

гостувам, -аш, *несв.* **1.** Прекарвам известно време у някого като гост. *У него често гостуваха апостолите.* Вазов. *Наскоро и сам началникът дойде в селото и гостува както при едина, така и при другия от първенците.* Влайков. **2.** За артист — участвувам като гост в театрално, оперно или балетно представление; гастролирам. *В Софийската народна опера гостуваха чуждите артисти.* Отеч. фронт, 1948 г.

гостуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гостувам. *Бях честит да прекарам дванадесет дни в Чепинската долина и дълбоките си впечатления от това гостуване в Родопите съм предал другаде.* Вазов.

гостя. Вж. г о щ а в а м.

готварница *ж.* Помещение за готвене, обикн. в казарма, пансион и под.; кухня. *Там беше и готварницата, гдето се готвеха обилни ястия.* Вазов.

готварски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до готвене на ястия. *Готварска сол. Готварски нож. Готварска печка. Готварска книга.*

готварство, *мн.* няма, *ср.* Умение да се приготвят ястия. *Курсове по готварство.*

готвач *м.* Лице, чието занятие е да приготвя ястия. *От ляво, в кухнята, готвачът реже зарзавата.* Л. Стоянов. *В ротата има един дипломиран готвач.* Вежинов.

готвачка *ж.* Жена готвач.

готвен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* готвя. **2.** Като *същ. ср.* **готвено** — варено ястие, приготвено обикн. със сос и зеленчук. *Готвеното беше картофи, фасул, с една слаба запръжка от няколко глави лук.* Раб. дело, 1950 г.

готвене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* готвя.

готвя, -иш, *мин. св.* готвих, *несв.* **1.** Приготвям ястие; сготвям. *Жена ми е станала по зори да шета и да готви, за да ви гостим днес.* Вазов. *Днес ти готвя едно хубаво ястие.* Елин Пелин. **2.** Правя нещо да е готово; приготвям, подготвям, тъкмя. *Бях много залисана в училището, готвех децата за изпит.* Вазов. *Изведнаж се научаваме, че са се явили апостоли в някои места на Северна България и готвят народа към бунт.* Величков. *Преде ли Стана, тъче ли, | готви ли тънки дарове.* Нар. пес. *Готвя уроците си. Готвя му изненада.* **готвя се** *страд.* и *сред. Син му Стойчо и снаха му Яна — млада булка, доведена преди месец в къщи, — се готвят за дълъг път.* Елин Пелин. *Готвя се за изпит. У нас се готви всеки ден.*

готи *мн., ед.* (рядко) гот, *м. Истор.* Старо германско племе. *В същото това поле някога е станала кървава битка между готи и римляни.* Йовков.

готика, *мн.* няма, *ж.* (нем.). *Книж.* Средновековен архитектурен стил в Европа, характерен по островърхите си кули и остроъгълни арки.

готически, -а, -о. *Прил. от* готика. □ **Готически стил** — готика. **Готическа азбука, готически шрифт**—особен латински шрифт с ъглести букви.

готов, -а, -о, *прил.* **1.** Докаран до край, напълно завършен; приготвен. *Получаването на сок от ябълки и моркови става малко по-мъчно и затова той се продава готов.* Г. Белев. *Яденето е готово. Книгата е готова за печат. Магазин за готови дрехи.* **2.** Който е направил всички необходими приготовления; приготвен, подготвен. *Ние сме готови — чакаме само заповед.* Л. Стоянов. ‖ *Прен.* Узрял. *Ечемикът е готов. В понеделник трябва да се коси.* Йовков. **3.** Който има желание да направи нещо; склонен, съгласен. *Няма власт над оная глава, която е готова да се отдели от плещите си в името на свободата и за благото на цялото човечество.* Ботев. *Той би искал да им каже, че е готов да плати двойно и тройно цената, която би му поискал стопанинът.* Вазов. □ **Готови пари** — спестени пари. *Готови пари лесно се харчат.* Погов.

готован и **готованин,** *мн.* готовани, *м. Разг.* Човек, който не се труди да извърши нещо, а чака други да сторят това; мързеливец, ленивец. *Ковачът пиеше, но поне работеше. А тоя? — Ленивец и готован.* Йовков.

готованец, *мн.* -нци, *м. Диал.* Готован.

готованка *ж. Разг.* Жена, която живее без да работи.

готовански, -а, -о. *Прил. от* готован.

готовански. *Нареч. от прил.* готовански.

готовност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* готов (в 3 знач.). *От моя страна аз ви пожелавам, на вас и на вашите другари, твърдост, готовност да преодолеете всички трудности.* Г. Димитров. *Пълна бойна готовност.* □ **С готовност** — на драго сърце, с желание.

готово. *Нареч. от* готов. *Готово. Виж ли как го зашиx?* Йовков. □ **Готово** — всичко е на ред, свършено е. **На готово** — без труд.

го̀тски, -а, -о. *Прил. от* готи.

гощàвам, -аш, *несв.*; **гостя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Поднасям на гост ядене и пиене. *Мене и лятос по Петровден ме гощаваха у Ненкови с това чудно ядене.* Влайков. *Сит гостенин лесно се гощава.* Погов. || Нахранвам добре. *Госта гощавай, врага прощавай.* Погов. *Гостиха ни както трябва.* **гощавам се, гостя се** *страд.* и *сред.*

гощàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гощавам *и от* гощавам се.

гощàвка *ж.* Обед или вечеря на гости; гощаване, угощение.

гоя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* За животно — храня обилно, за да затлъстее; огоявам. *Гоя свиня.* **гоя се** *страд.*

го̀я се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв.*, *сред.* Тлъстея, дебелея. *Малко яде, но се гои.*

грàбвам, -аш, *несв.*; **грàбна,** -еш, *мин. св.* грàбнàх, *св.* 1. Вземам нещо бързо или изведнаж. *В полунощ той грабва пушката и да-а-ан — гръмва.* Елин Пелин *Стоичко кипна, наведе се, грабна камък и го запокити из широките клони на върбата.* Елин Пелин. *Тя грабваше жадно новата книга и почваше да я прелиства и чете.* Ем. Коралов. 2. Вземам нещо насила; отвличам, отнасям, отвеждам. *Веднаж по жетва змейно се спуща вихром в полето и грабва най-хубавата девойка между жетварките.* П. П. Славейков.

грàбвам се, -аш се, *несв.*; **грàбна се,** -еш се, *мин. св.* грàбнàх се, *св.*, *сред. Разг.* Бързо се отправям за някъде. *Веднаж, аз и един мой приятел, грабваме се и отиваме към тях.* Йовков.

грàбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грабвам *и от* грабвам се.

грабѐж *м.* 1. Отнемане нещо насила или със заплаха; обир. *Много злодейства и грабежи бяха предали на тоя проход зловеща слава.* Вазов. 2. *Прен.* Несправедливо присвояване на чужд труд или имот; ограбване. *От инструмент за потисничество на народните маси и грабеж на техния труд новата държавна власт стана народна власт.* Г. Димитров.

грàбене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грабя.

грабѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което върши грабеж. *Защо сте коренили гората! Плячкаджии! Грабители! Разбойници!* Йовков. *С нас са народите, които не искат да живеят в робство и да бъдат играчка в ръцете на алчни завоеватели и грабители на чужди блага.* Г. Димитров.

грабѝтелка *ж.* Жена, която върши грабеж.

грабѝтелски, -а, -о. *Прил. от* грабител. *Грабителска война. Грабителски капитал.*

грабѝтелски. *Нареч. от прил.* грабителски.

грабѝтелство, *мн.* -а, *ср.* Проява на грабител. *Стари неправди и грабителство над сиромашта, братувания с турците бяха го направили омразен и сега.* Вазов.

граблѝв, -а, -о, *прил.* За животни — който напада други животни, за да се храни с тях; хищен. *Ястребът е граблива птица.* || Който има склонност да граби. *Безполезно е да ги мразиш тия вълци, да се ядосваш и да се сърдиш на грабливата им природа.* Влайков.

граблѝвост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* граблив.

грàбна. Вж. г р а б в а м.

грàбя, -иш, *мин. св.* грàбйх, *несв.* 1. Отнемам, присвоявам нещо с насилие или без право; върша грабеж. *Кърджалиите оставиха конете си и се спуснаха да грабят.* Йовков. *Грабят от народът гладен, | граби подъл чорбаджия, | за злато търговец жаден | и поп с божа литургия.* Ботев. *Аз съм против всички насилници и злоупотребители, против всеки, който граби и смуче народния пот.* Влайков. 2. Вземам бързо едно след друго. *Чековица кълнеше ужасно, грабеше буци пръст от купчината и хвърляше бясно през оградата.* Чудомир. *И отведнаж пак завие вятърът, граби снега, развява го, върти го.* Йовков. **грабя се** *страд.* □ **Грабя мома** (остар.) — отвличам мома, за да бъде омъжена против нейната воля или против волята на родителите ѝ. *В такъв час никой не мисли да граби мома.* Вазов.

гравѝрам, -аш, *несв.* (фр.). Издълбавам рисунка или надпис върху твърд предмет (метал, стъкло, дърво и под.).

гравѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гравирам.

гравитацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* гравитация.

гравитàция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Физ.* Взаимно притегляне на телата в пространството.

гравьо̀р *м.* (фр.). Лице, което прави гравюри.

гравьо̀рски, -а, -о. *Прил. от* гравьор.

гравю̀ра *ж.* (фр.). Гравирана рисунка или украшение. || Отпечатък от гравирано клише на рисунка или на украшение.

град[1], градът, града̀, *мн.* градовѐ *и* (рядко) градѝща, гра̀да (сл. ч.), *м.* 1. Голямо населено място, обикн. административен, търговски или промишлен център. *Столицата на Народна република България е град София.* Конст., чл. 98. *Властта бдеше вредом, невидима, строга, | обсаждаше двайсет града изведнаж, | да улови тоя демон вездесъщ.* Вазов. *Черкови, села, градища — | всичко пепел става.* Вазов. 2. *Прен.* Жителите на града. *Зора. Събужда се градът. Сиренен вой.* Вапцаров. *Спи градът в безшумните тъми.* Дебелянов. 3. В нар. песни — крепост, твърдина. *Град градила самовила.* Нар. пес. *Троица братя града градяха.* Нар. пес.

град[2], градът, града̀, *мн.* няма, *м.* 1. Валеж на заледени зърна; градушка. *Суша да не бе станала, | град щеше да падне.* Вазов. *Град глад не прави, тежко му кого удари.* Погов. *Вали град. Бие град.* 2. *Прен.* Множество еднородни предмети, които падат бързо един след друг. *Пот се лееше като град.* Вазов. *Град от куршуми.*

-град. Втора съставна част от имена на градове, като Ц а р и г р а д, Б о т е в г р а д, Д и м и т р о в г р а д и пр.

градàция *ж.* (лат.). *Книж.* Постепенно преминаване от по-ниска към по-висока степен или обратно; степенувàне. *В това отношение може да се проследи какво-годе постепенно развитие и градация в таланта му.* Вазов. || В стилистиката — редуване на все по-силни или по-слаби думи или изрази, напр. *Коли, беси, бие, псува | и глоби народ поробен.* Ботев. *Възходна и низходна градация.*

градѐж *м.* Правене на сграда; градене, строеж. *Майсторът е работил грижовно върху широкия план на сградата и ясно личи с каква обич е почнал той градежа.* П. П. Славейков.

|| *Прен.* Създаване, творчество. *Не в туй идеалът твой е, | о стремителна младеж! | Той е славен, ала той е | не в ломене, а в градеж.* Вазов.

градѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* градя.

градѐц, *мн.* градовцѐ, *м. Умал. от* град; градче. *Това беше Странджа — малък планински градец.* Йовков.

градѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който служи за строеж, за градеж. *Градивен материал.* 2. *Прен.* Творчески. *Най-могъщият фактор на всеки прогрес, на всяко вървене напред — това е критиката и самокритиката, разбира се, критика градивна, критика строителна.* Г. Димитров. *Градивен труд.*

градѝво, *мн.* няма, *ср.* Строителен материал. *Върви дружина селянчета с топори; те отиват навътре в планината, за да секат дърва за градиво.* Вазов. || *Прен.* Материал за създаване на нещо. *Градиво за веществената култура на Западна България* (наслов на съчинение). Д. Маринов.

градѝна *ж.* **1.** Място, засадено с цветя, зеленчук или овощни дървета, обикн. заградено и близу до жилище. *Берете цветя в градина, | късайте бръшлян и здравец.* Ботев. *Наблизу е реката; покрай нея са сливови и ябълкови градини.* Л. Стоянов. *Зеленчукова градина.* **2.** Обществено място с алеи, цветя и дървета за разходка и почивка. *Градска градина.* □ **Ботаническа градина** — градина, гдето се отглеждат растения от различни страни на света с научна цел. **Детска градина** — учебно-възпитателно заведение за деца от предучилищна възраст. **Зоологическа градина** — обществено място, гдето се държат предимно диви животни от различни страни на света с научна цел. **Тези камъни се хвърлят в моята градина** — тези подмятания са насочени към мене.

градинàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Работник-специалист в своя или в чужда градина. *Сякаш че някой вещ градинар ги е садил* (елите) *на равни разстояния една от друга.* Вазов. **2.** Производител на зеленчук. *Лясковските градинари всяка година ходят на работа в Румъния, Унгария и Чехословашко.*

градинàрка *ж.* Жена градинар.

градинàрски, -а, -о. *Прил. от* градинар. □ **Градинарска супа** (готв.) — супа от различен зеленчук.

градинàрство, *мн.* няма, *ср.* Поминък, занятие на градинар.

градѝнка *ж. Умал. от* градина.

градѝнски, -а, -о. *Прил. от* градина, обикн. цветна. *Цвета ситно ситнеше по тясната крива пътечка между градинските плетове.* Елин Пелин. *Градинско цвете.* □ **Градински чай** (бот.) — миризливо растение, от което се прави чай за кашлица. Salvia officinalis.

градѝрам, -аш, *несв.* (нем.). *Книж.* Подреждам по степени; степенувам. **градирам се** *страд.*

градѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* градирам *и от* градирам се.

градѝща. Вж. г р а д.

градѝще, *мн.* -а, *ср.* Развалини от някогашна крепост или селище. *Рядко ще найдете стратегическа клисура или връх без никакви останки от стара крепост или „градище“.* Вазов.

градобѝтнина *ж.* Посеви, лозя и под., бити от градушка.

градоначàлник, *мн.* -ци, *м. Остар.* Началник на полицията в един град.

градоначàлство, *мн.* няма, *ср. Остар.* **1.** Градско полицейско управление. **2.** Сградата на това управление.

градонòсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* За облак—който носи градушка. *Градоносни облаци.*

градострòйтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се занимава със строителството на град. *Градостроителен отдел.*

градоустрòйствен, -а, -о, *прил.* Който разрешава в основни линии развитието и благоустройството на населено място. *Градоустройствен план. Градоустройствени мероприятия.*

градоустрòйство, *мн.* няма, *ср.* Дял от архитектурата — наука за планиране и изграждане на населено място.

грàдски, -а, -о. *Прил. от* град. *Градски комитет. Градска баня. Градски часовник. Градски живот. Градско облекло.*

грàдски. *Нареч. от прил.* градски. *Облича се градски.*

градуѝран, -а, -о, *прил.* На който има означени градуси. *Градуиран съд.*

грàдус *м.* (лат.). **1.** Единица за измерване температурата на телата. **2.** Единица за измерване гъстотата на течности или силата на алкохол. *Спирт 70 градуса. Ракия 50 градуса.* **3.** *Геометр.* Единица за измерване на ъгли или дъги, равна на 1/360 част от кръга. *Ъгъл от 45 градуса.* □ **На градус** (разг., шег.) — пийнал.

грàдусов, -а, -о, *прил.* В съчет. с числително — който има определено количество градуса. *60-градусова ракия.*

градỳшка *ж.* Валеж на ледени зърна; град[2]. *Нечувана буря се зададе един ден и едра градушка изби нивите на десет села.* Йовков. || *Обр. Бягаха те, подгонени от немилостивата градушка на куршумите.* Йовков.

градчѐ, *мн.* -та, *ср. Умал. от* град[1]; градец. *В едно малко глухо градче живееше една вдовица на име Смарайда.* Елин Пелин.

градя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Правя сграда; строя. *Той ми каза, че сега си гради къща.* Вазов. *Дюлгери чешма градили. | В село се дума разчуло, | че са Гергана вградили.* П. Р. Славейков. **2.** *Прен.* Създавам, творя, изграждам. *Ние подготвяме и градим основите на бъдещия социалистически строй у нас.* Г. Димитров. **градя се** *страд.*

гражданѐя се, -еещ се, *мин. св.* граждания се, *несв., сред. Разг.* Държа се като гражданин; подражавам на гражданите в говор, облекло, обноски.

грàжданин, *мн.* грàждани, *м.* **1.** Жител на град. *Селяните не дооравaха нивите, за да леят куршуми, а гражданите зарязваха търговията.* Вазов. || Човек, роден и отраснал в град, независимо от това, где живее. *Ти гражданин ли си?— От сред София съм.* Елин Пелин. **2.** Жител на държава, който се ползува от всички конституционни права. *Трудът е дълг и въпрос на чест за всеки работоспособен гражданин.* Конст., чл. 23. *Гражданите са длъжни да съблюдават Конституцията и да изпълняват точно и добросъвестно*

законите на страната. Конст., чл. 27. □ **Почетен гражданин** — звание, което се дава от жителите на някой град на лице с известни заслуги към града или към целия народ.

гра̀жданка *ж.* Жена гражданин.

гра̀ждански, -а, -о. *Прил. от* гражданин. *Граждански дрехи. Граждански права. Гражданско съзнание. Граждански дълг.* □ **Гражданска война** (полит.) — въоръжена борба между антагонистичните класи в една държава. **Граждански брак** — брак, сключен пред гражданските власти; нецърковен брак. **Граждански иск** (юрид.) — заявяване в съд за разрешаване на граждански спор. **Гражданско право** — наука, която изучава нормите и правилата за уреждане на гражданско-правните отношения между гражданите, публично-правните тела и държавните учреждения.

гра̀ждански. *Нареч. от прил.* граждански. *Той беше облечен граждански.*

гра̀жданственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Общо признание, признание от всички. *Тия съчинения имат пълно право за гражданственост в нашата бедна литература.* Ботев.

гра̀жданство, *мн.* няма, *ср.* 1. *Събир.* Жителите на един град. *Митингът завърши с голяма манифестация, която раздвижи цялото гражданство.* Раб. дело, 1950 г. 2. Правно положение на гражданин; поданство. *Приемам българско гражданство.* □ **Право на гражданство** — общо признание, гражданственост. *Влезли са обаче в езика ни чисто руски думи, добили право на гражданство.* Вазов.

грак, *мн.* няма, *м.* Глас на креслива птица; грачене, крясък. *Орляци черни врани се вдигаха с грозен и зловещ грак и замрежваха въздуха.* Йовков. *Татък над поля се вият / гарвани с злокобен грак.* П. П. Славейков.

гра̀кам, -аш, *несв.* Грача. *Зловещо гракат врани / и рой по рой прелитат към градът.* П. П. Славейков.

гра̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гракам.

гра̀квам, -аш, *несв.*; **гра̀кна,** -еш, *мин. св.* гра̀кнах, *св.* 1. Изведнаж издавам грак. *На осамотеното дърво край пътя кацна врана с настръхнала перушина, залюля се на сухия клон, гракна унило и също се замисли.* Елин Пелин. *Малките, като видят майка си, гракват.* 2. *Прен. Разг.* С вик се нахвърлям върху някого. *Събрали се всички в кръчмата, че, като гракнали срещу мене, ще ме изядат.* Йовков.

гра̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гракавам.

грам, гра̀мът, гра̀ма, *мн.* гра̀мове, гра̀ма (сл. ч.), *м.* (гр.). Единица мярка за тегло, равна по тежината на един куб. сантиметър дистилирана вода. *Килограмът има 1000 грама.* □ **Нито грам** (разг.) — ни най-малко, никак. *Някои от споменените можеха и съвсем да отпаднат, без с това книгата да изгуби нито грам от своето значение.* Отеч. фронт, 1950 г.

грама̀да *ж.* Голям обемист куп предмети. *Върху колата, високо над ритлите, се издига вече цяла грамада денкове.* Влайков. *Между грамадите разхвърляни камъни стърчат само голи стени.* Йовков. || *Обр. Родопи горделиви — грамада вековечна.* Вазов.

грама̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е извънредно голям; огромен, колосален. *След малко наистина се зачуха стъпки и един грамаден силует израсна сред мрака.* Йовков. *Грамадните сенки на дъбовете бяха прехвърлили дола и лежаха на срещните стърнища.* Елин Пелин. *Грамадна разлика. Грамадно значение.*

грама̀дност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* грамаден. *Той* (проломът) *поразява с величието си, потиска, души с грамадността си.* Вазов.

грамадя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред. Нар.* Трупам се на грамада. *Над нас се грамадяха пепеляви облаци.* Вазов.

граматѝк, *мн.* -ци, *м.* 1. *Нар.* Който знае да пише добре, който пише книги; книжовник. *Всичко ти е в главата, като че някой граматик го е записал.* Ст. Загорчинов. *Прочу се Найден граматик.* Нар. пес. 2. Съставител на граматика.

грама̀тика *ж.* (гр.). 1. Само *ед.* Дял от езикознанието, който разглежда правилата за изменението на думите и съчетаването им в изречения. *Граматиката (морфология, синтаксис) е сбор от правила за изменението на думите и за съчетаването на думите в изречения. Следователно именно благодарение на граматиката езикът получава възможност да облече човешките мисли в материална езикова обвивка.* Сталин. 2. Учебник по граматика.

граматика̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Пренебр.* Посредствен граматик (в 2 знач.).

граматѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* граматика. *Граматични правила.*

граматѝчески, -а, -о, *прил.* Граматичен. *Граматическият строеж на езика и неговият основен речников фонд съставят основата на езика, същността на неговата специфичност.* Сталин.

гра̀мота *ж.* (гр.). 1. *Истор.* Писмена владетелска заповед; хрисовул. *Александър на втория събор против богомилите ограничил гражданските права на евреите с грамота.* Вазов. 2. Документ за отличие, обикн. съпроводен с орден или почетна значка. *На 23 т. м. вечерта бе проведено тържествено събрание, след което бяха раздадени парични награди и похвални грамоти на 27 учители и учителки от града и околията.* Отеч. фронт, 1950 г.

грамо̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който знае да чете и да пише. *Аврам и Колчо били грамотни, та нерядко в тия среди прочитали по нещо от някоя черковна книга.* Влайков. || Който пише, без да прави граматически и правописни грешки. 2. Който е без граматически и правописни грешки. *Грамотно писане. Грамотно четене.* 3. *Прен.* Който има необходимите познания в някоя област на науката, изкуството и др. *Политически грамотен.*

грамо̀тно. *Нареч. от* грамотен. *Писмото е написано грамотно. Чете грамотно.*

грамо̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* грамотен.

грамофо̀н *м.* (гр.). Апарат, който възпроизвежда автоматично записани на плоча звукове (музика, говор и под.). *Чува се песен на грамофон.*

грамофо̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* грамофон. *Грамофонна плоча. Грамофонни игли.*

грамофонче, *мн.* -та, *ср. Бот.* Градинско увивно растение с фуниевидни цветове; чадърче. Calystegia.

гранат *м.* (лат.). *Минер.* Полускъпоценен камък, обикн. с тъмночервен цвят. *От двете страни от короната ѝ се спускаха край ушите ѝ обеци от едри гранати, обточени със ситен маргарит.* Вазов.

граната *ж.* (ит.). *Воен.* Избухлив артилерийски снаряд. *Всяка секунда заскимтява картечница или профучава граната.* Л. Стоянов. □ **Ръчна граната** — ръчна бомба.

гранатен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* граната. *И така напусто профучаха | гранатни късове и камънаци.* П. П. Славейков.

гранатов, -а, -о, *прил.* Който е направен от гранат или украсен с гранат. *Гранатова гривна.*

грандиозен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* (фр.). Огромен, величествен, импозантен. *Този пролом на два километра навътре се стеснява и образува една грандиозна порта, зад която се открива един широк лесист пейзаж.* Ал. Константинов. *Грандиозни строежи на комунизма.*

грандиозност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* грандиозен.

грандоман *м.* Лице, което страда от грандомания. *Фарсът се наричаше „Мортагон", по името на героя, тип на грандоман с нищожна душа и ум.* Вазов.

грандомания *ж.* (лат.-гр.). Мания за величие, превъзходство над другите; големство, надменност, надутост, високомерие. *Лудостта му, кротка и безвредна, се проявяваше в някакво надменно величие и грандомания.* Йовков.

грандоманка *ж.* Жена грандоман.

грандомански, -а, -о. *Прил. от* грандоман. *Грандоманско държане.*

грандоманство, *мн.* няма, *ср.* Качество или проява на грандоман.

грани *мн., ед.* гран *м.* и грана *ж. Поет.* Клони, вейки. *Дърво самотно погледа ми спира | и като че ли бързо-бързо растне | и дига грани до небето чак.* К. Христов.

гранив, -а, -о, *прил.* За мазнина — развален, с лош дъх и вкус. *Гранива мас. Граниво масло.*

гранит *м.* (ит.). *Минер.* Вид твърда скала със зърнест строеж, която се употребя за строителен материал. *Всички канари по Мусала се състоят само от два вида камъни: гранит и гранит-гнайс, сив цвят.* Вазов. *С нокти дълбахме скалите, | в гранита тунели пробихме.* Вапцаров.

гранитен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който е от гранит. *Шумът на реката екливо се издигаше между гранитните урви.* Вазов. *Гранитна скала. Гранитни колони.* **2.** *Прен.* Необикновено твърд, устойчив, здрав. *Марксическата научна история е изградена съзнателно и последователно докрай именно върху гранитните основи на марксическата научна теория на общественото развитие.* Т. Павлов. *Гранитни гърди. Гранитна воля.*

граница *ж.* **1.** Линия, която разделя териорията на две съседни държави или области. *Люляково е село на старата румъно-българска граница.* Йовков. *Река Дунав е северната естествена граница на България. Географска граница. Политическа граница.* || Разделна линия между две посевни площи, два двора и под.; межда, слог. *Неусетно Еньо се намери на първата своя нива. Той обиколи с коня границите ѝ.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Разграничаване, различие. *Рязка граница между физични и химични явления все пак не съществува, затова и разграничението между физиката и химията не е строго.* Химия за VII кл. **3.** *Прен.* Краен допустим предел. *Умът стигаше тия граници, когато сърцето, свито от болка, престава почти да бие.* Йовков. *Две гайди ручаха и веселостта на младото белимелско поколение нямаше граница.* Вазов. □ **Всяко нещо си има граница**—всичко трябва да има мярка. **Заминавам зад граница** (разг.)— заминавам в чужбина.

граница *ж. Бот.* Вид клонест дъб, главно в равнините; горун. Quercus pedunculata.

гранича, -иш, *мин. св.* граничих, *несв.* **1.** Имам обща граница, разположен съм в съседство с нещо. *България граничи с Румъния, Югославия, Турция и Гърция.* **2.** *Прен.* Доближавам се, достигам до нещо, почти съвпадам с нещо. *Постъпката му граничи с лудост.*

граничар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Военнослужащ от погранично войсково отделение. *Нашата войска и нашите славни граничари са верен страж на свободата на нашата родина и бдят срещу всеки опит да се накърни нейната безопасност и териториална цялост.* Г. Димитров.

граничарски, -а, -о. *Прил. от* граничар. *Граничарските писма се четат с голям интерес на селските седенки.* Раб. дело, 1950 г.

граничен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* граница. *Гранични войски. Граничен пост. Гранична линия.*

гранка[1] *ж. Умал.* Клонче, вейка от дърво. *Спи езерото, белостволи буки | над него свождат вити гранки.* П. П. Славейков.

гранка[2] *ж. Нар.* Прежда, навита на мотовилка на глави; чиле.

гранче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* гранка[2]. *Едно гранче прежда.*

граня, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Само 3 *л. ед.* граній — за мас, сланина и пр.: има лош дъх, гранив е.

гранясам. Вж. г р а н я с в а м.

гранясвам, -аш, *несв.*; **гранясам,** -аш, *св.* Само 3 *л. ед.* — добивам лош дъх, ставам гранив. *Сланината гранясва.*

гранясване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гранясвам.

грапа *ж.* **1.** Селскостопански уред във вид на рамка с железни зъби за раздробяване на буци пръст и изравняване на ниви; брана. *Още през есента съм си приготвил нивите за пролетната сеитба. През пролетта минавам с грапата, а някои преоравам.* Раб. дело, 1949 г. **2.** Гребло за събиране на ситното сено по ливадите, класа по нивите или за издърпване плявата под вършачките. *Дървена грапа.*

грапав, -а, -о, *прил.* **1.** Който няма гладка повърхност; неравен. *Противоп.* гладък. *Огнянов вървеше опипом из грапавата изронена пътека.* Вазов. **2.** *Прен.* За език, стил и под. — необработен по форма. *Из недрата на народа, в процеса на труда, се ражда нашата нова народна песен. Тя още е сурова и грапава.* Караславов.

грапавина̀ *ж.* 1. Само *мн.* Малки неравности по повърхнина. *Конниците дръпнаха поводите и колесницата изкачи нагорнището и се спусна надолу, като подскачаше тежко по пътните камъни и грапавини.* Ст. Загорчинов. 2. *Прен.* Негладкост, неиздържаност в езика и стила на литературно произведение. *Дребни слабости на творчеството му, грапавини на езика му, особености на стила му се подчертават така, че да се намали значението на писателя.* Отеч. фронт, 1950 г.

гра̀павичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* грапав. *Грапавичкото ѝ лице е грейнало от радост.* Влайков.

гра̀павост, -тта̀, *мн.* -и, *ж. Отвл. същ. от* грапав.

гра̀пене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* грапя. *На пролет специалистите определят точно в кое време ще се прави грапене на посева и подхранване с азотни торове.* Раб. дело, 1950 г.

грапя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Обработвам почвата с грапа. *На пролет грапят няколко пъти, за да не се изпари влагата и за да бъде почвата винаги рохкава.* Раб. дело, 1950 г.

гра̀тис *нареч.* (фр.). 1. Безплатно, даром. *Дадоха ми два билета за кино гратис.* 2. Като *същ. м.* **гратис** (разг.) — безплатен билет за представление. *Имам два гратиса за театър.*

граф, гра̀фът, гра̀фа, *мн.* гра̀фове, гра̀фа (сл. ч.), *м.* (нем.). 1. Само *ед.* Наследствена титла за благородство в западна Европа и в дореволюционна Русия. *В такива часове, по-после, аз често идех да чета стихотворенията на графа Алексея Толстоя и Лермонтова.* Вазов. 2. Лице, което носи тази титла. *Графове, барони мои, | вий забравихте ме тук!* Вазов.

графа̀ *ж.* (гр.). В таблици, книжа, документи и под. — колонка, място за писане между две отвесни линии. *Подали му листа за помощите, наместил очилата той, па взел перото и записал в графата цели десет лева.* Чудомир.

гра̀фик, *мн.* -ци, *м.* (гр.). 1. План за работа с точни показатели за нормите и времето на изпълнението. *Графикът определя каква част от годишния план трябва да бъде изпълнена през всяко тримесечие, месец, десетдневие, денонощие, смяна.* Отеч. фронт, 1950 г. *Влакът се движеше по нарочно изготвен график, който бе спазван през всичкото време.* Раб. дело, 1950 г. *Часов график. Дневен график.* 2. *Спец.* Диаграма за нагледно изразяване изпълнението на един план за работа.

графѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице — художник или техник, — което работи графика. *Съюзът на журналистите в България е подготвил издаването на албум „София в гравюри", в който ще бъдат поместени творби от почти всички наши художници-графици.* Отеч. фронт, 1950 г.

гра̀фика *ж.* (гр.). Вид изобразително изкуство, което включва в себе си рисунки с линии и щрихи без бои, както и различните видове възпроизвеждане на такива рисунки. *В изложбата са застъпени всички отрасли на изобразителните изкуства: живопис, графика, плакат, карикатура, скулптура и керамика.* Отеч. фронт, 1950 г. || *Събир.* Произведения на това изкуство. *Естествено е, че с всяко платно, скулптура или графика, отразяващи подема на трудещите се в нашата страна, българският художник в една или друга степен ще подпомага делото на мира.* Раб. дело, 1950 г.

графѝня *ж.* Жена или дъщеря на граф. *Някой немски граф, Сигфрид, тръгва на война против маврите в Испания и оставя в неутешима скръб жена си, младата графиня Геновева.* Вазов.

графѝт, *мн.* няма, *м.* (гр.). 1. *Минер.* Черен, лъскав и мек минерал, от който се правят моливи, бои, огнеупорни съдове за металургията и др. 2. *Стесн.* Черна тънка пръчица в молив.

графѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* графит. *Графитни бои.*

гра̀фичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* гра̀фик. *Графичен строителен план.*

графѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* графика. *Графично изкуство.*

графѝчески, -а, -о, *прил.* Графичен. *Графически отпечатък. Графическо изображение.*

графоло̀гия *ж.* (гр.). 1. Изучаване почерка на човек, за да се узнае характерът му. 2. *Юрид.* Изследване и установяване достоверността на саморъчни писма и подпис.

гра̀фски, -а, -о. *Прил. от* граф. *Графска титла.*

гра̀фство, *мн.* -а, *ср.* 1. *Истор.* Владение на граф. 2. Графски чин или звание.

грах, гра̀хът, гра̀ха, *мн.* няма, *м.* 1. Вид бобово едногодишно растение. Pisum sativum. 2. Плодът на това растение — малки топчести зърна, които се употребят като вариво. *Вечерята им се състоеше от месо с грах.*

гра̀хов, -а, -о. *Прил. от* грах. *Грахово зърно.*

граховѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на грах. *Граховидни зърна.*

грацио̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който притежава грация; строен, изящен, прелестен. *Нека малко ѝ чело | златна коса увенчава, | грациозно ѝ тело | всеки взор да възхищава.* Вазов. *По-тънка е снагата | у мен, по-крехко съм от теб и по съм грациозно.* Михайловски.

грацио̀зно. *Нареч. от* грациозен. *Леко и грациозно притичва и се хваща на чело на хорото.* Йовков.

грацио̀зност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* грациозен.

гра̀ция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Очарователност, привлекателност в движенията и изобщо във външния вид на някого; красота, изящество, прелест. *Но туй, което липсваше на тях, а всички виждаха у Цветана, беше тая непринудена грация, това тънко благородство и достойнство, което идеше от цялото ѝ същество.* Йовков.

гра̀ча, -иш, *мин. св.* гра̀чѝх, *несв.* Издавам глас на креслива птица. *Гарване, и ти птицо проклета, | на чий гроб там тъй грозно грачиш?* Ботев. *Хвърчаха диви гъски и остро и плачливо грачеха.* Йовков.

гра̀чене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грача. *Тежко, с разтворени човки запрехвъркаха зажаднели гарвани и унилото им грачене разкъсваше от скръб селяшкото сърце.* Елин Пелин.

греба̀, -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *несв.* 1. Вземам, черпя с шепа, с лъжица, лопата и под. определено количество от течно, полутечно или зърнесто вещество. *Бързешком греба чорбата и лапам големи залъци.* Влайков. *Като гребе от решето,*

хвърля шепа след шепа просо. Йовков. || *Обр. Димитров още от рано гребе с пълни шепи от съкровищницата на руската прогресивна мисъл.* Ст. Благоева. **2.** Карам лодка с гребла. *Той беше грабнал лопатата от ръцете на изнемощелия съвсем старец каикчия и гребеше с всичка сила.* Вазов.

гребàлка *ж.* Вид лопатка за гребане на брашно, жито, захар и под.

гребàло, *мн.* -а, *ср.* Гребалка.

грèбане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* греба.

гребàч *м. Остар.* **1.** Гребец. **2.** Гребалка. *И още с гребача в ръка, с който си беше изнесла брашно, старата жена поглеждаше двете момичета със своя кротък поглед и се усмихваше.* Йовков.

гребàчка *ж.* Гребалка.

грèбвам, -аш, *несв.*; **грèбна,** -еш, *мин. св.* грèбнàх, *св.* Греба веднаж или няколко пъти по веднаж.

грèбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гребвам.

грèбен *м.* **1.** Плосък, обикн. продълговат предмет, със зъбци за ресане коса, брада и под. *А тя отзарана едва не счупи гребена: косите ѝ са сплетени, корави като трева.* Йовков. *Който си има брада, има си и гребен.* Послов. || Чесало за добитък. *Да гледаш добичето, брей!—Бае Стоян взе железния гребен от коларя и се стегна да почисти своя гостенин.* Елин Пелин. **2.** *Техн.* Плоска зъбчата машинна част. *Гребен на вършачка.* **3.** *Диал.* Бърдо на тъкачен стан. **4.** Назъбен месест израстък на главата на петел или друга птица. *След всеки удар все бели пера хвърчат, по гребена на белия* (петел) *протича кръв.* Йовков. **4.** Най-висока назъбена част на планина, вълна и под. *Тази вечер Витоша е тъй загадъчна и нежна |...| и над смътния ѝ гребен|...| се разтапят в тънка пара | бледи есенни звезди.* Смирненски. *Слънцето се спускаше ниско над стожерите и полегатите лъчи изтегляха розови и златни линии по гребените на вълните.* Д. Добревски.

грèбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Спорт.* Който се отнася до гребане с весла. *Гребно състезание. Гребен поход.*

гребенàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Производител или продавач на гребени.

гребенàрка *ж.* Жена гребенар.

гребенàрски, -а, -о. *Прил. от* гребенар. *Гребенарски занаят.*

гребенàрство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на гребенар.

гребеновѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който прилича на гребен.

грèбенче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* гребен (в 1 знач.).

гребèц, *мн.* -бцѝ, *м.* Човек, който кара лодка с гребло; веслар, лодкар. *Днес започна четвъртият гребен дунавски поход. В 12 ч. под устието на река Тимок всички гребци бяха строени на брега.* Отеч. фронт, 1950 г.

греблò, *мн.* -à, *ср.* **1.** Дървено или желязно земеделско сечиво със зъбци, което служи за събиране на сено, разтрошаване на буци пръст и пр. *Ваньо подвикна на коня и греблото загребва наведнаж големия куп слама.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Дървена продълговата лопата, с която се кара лодка; весло. *Той пусна греблата и лодката забави вървежа си.* Вазов. **3.** *Техн.* Част от жетварска машина. *Припряно тракат жетварските машини, черните им гребла бързо се издигат и падат.* Йовков.

грèбна. Вж. г р е б в а м.

гредà *ж.* Дълго вздебело одялано дърво, което се употребя при строеж на сгради и други постройки. *Останалите къщи бяха градени също от дебели букови греди, грубо издялани, сечени на самото място.* Вазов. *Шиндите и гредите на тавана са почернели от времето.* Влайков. || Желязна релса за градеж. *Желязна греда.*

гредорèд *м.* Наредени греди за под или таван на сграда.

грèен, грèйна, грèйно, *мн.* грèйни, *прил. Диал.* Който грее. *А косите — грейно злато, |...| чий са сбъднати надежди?* Яворов. || Който е загрят. *Грейна ракия.*

грèздей, -еят, -ея, *мн.* -еи, *м. Диал.* Чеп на каца или на бъчва.

грèйвам, -аш, *несв.*: **грèйна,** -еш, *мин. св.* грèйнàх, *св.* **1.** Започвам да грея. *Зора зори, ден настана, | слънце грейна в небесата.* П. П. Славейков. **2.** Грея от време на време. *В тях* (в очите му) *ту пламваха искри от възторг или от негодование, ту пък грейваше тънка усмивка.* Влайков.

грèйване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* грейвам.

грèйка[1] *ж. Разг.* Топлина, която се изпуска от нещо. *Вътре е тъмно, задушно. Една малка желязна печка хвърля грейка от ъгъла.* Елин Пелин.

грèйка[2] *ж.* Приспособление за загряване, за затопляне с гореща вода, също електрическа възглавничка, натоплена тухла и под.

гренадѝр *м.* (фр.). *Истор.* Войник от привилегировани полкове в някои европейски армии и в царска Русия, първоначално пехотинец, въоръжен с гранати. *Френски гренадир.*

гренадѝрски, -а, -о. *Прил. от* гренадир. *Гренадирски полк.*

грес, грестà, *мн.* няма, *ж.* (фр.). Петролен продукт — масловидно вещество, което се употребя за смазване на машинни части.

гресѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Смазвам с грес.

гресѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гресирам.

грехòвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който има грехове; грешен. *Потънахме в грехове до шия... — Греховни сме били, а?* Елин Пелин. *Манастирът тесен за мойта душа е: | кога човек дойде тук да се покае, | трябва да забрави греховния мир.* Вазов. **2.** Който подбужда, води към грях. *Греховни желания. Греховни помисли.*

грехòвник, *мн.* -ци, *м. Остар.* Грешник. *Тоя безбожник и греховник беше някога събрал пари с просия и изградил черква на селото си и едно училище.* Вазов.

грехòвно. *Нареч. от* греховен.

грехòвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* греховен.

грехопадèние, *мн.* няма, *ср. Остар.* Според библейското предание — първият грях, извършен от Адам и Ева.

грехотà, *мн.* няма, *ж.* В израз **грехота е** (разг.) — грях ще бъде, грешно е. *Грехота ще*

бъде да увлека това момиче в нещастие. Вазов. *Не е ни грехота, ни срамота да попита човек.* Влайков.

грешà, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Правя грешка; бъркам. *Само който нищо не върши, той не греши.* Г. Димитров. || Не съм прав. *Кой греши, | кой прав е — тук сега най-малко ща да зная.* П. П. Славейков. *Религ.* **2.** Върша грях. *Поп бил, ама грешил. Владиката, че е владика, па и той е в пъклото.* Елин Пелин.

грèшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който е извършил грях. *„Боже помилуй — грешен съм ази." | Думай, моли се и твърдо вярвай.* Ботев. || Изпълнен с грехове. *Ето, днес-утре всевишният може да ми прибере грешната душа.* Вазов. **2.** *Разг.* Погрешен. *Грешна сметка.* **3.** Като *същ. мн.* **грешни** — грешници. *Праведни и грешни.*

грешèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* греша.

грèшка *ж.* Неправилност, сбъркване в действия или в мисли. *Направиха справка. Оказа се грешка. Данъкът на някакво друго лице, едноименник някой, по погрешка вписан на мене.* Елин Пелин. *Ако има грешка, има и прошка.* Погов. *Груба грешка. Правописна грешка. Печатни грешки. Политическа грешка. Правя грешки. Допускам грешки. Имам грешка.*

грèшник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който е извършил грях. *Достъпът за холерните тук е абсолютно забранен, както раят за грешниците.* Л. Стоянов.

грèшница *ж.* Жена грешник.

грèшно. *Нареч. от* грешен.

грèя[1], -èеш, *мин. св.* грях, *прич. мин. действ.* грял, *мн.* грèли, *прич. мин. страд.* грян, *мн.* грèни, *и* грят, *мн.* грèти, *несв.* **1.** Изпускам топлина. *Есенното слънце грееше приветливо и топло.* Вазов. **2.** Изпускам светлина; светя. *На небето грее пълната луна.* К. Христов. **3.** Изпускам блясък, блестя, лъщя. *Във жълтици грееше на челото ѝ и заобикаляше като със светлив венец разкошната коса.* Вазов. **4.** *Прен.* При преживяване на радостно, възвишено чувство — сияя. *Момците пеят. | Лицата бронзови от радост греят.* К. Христов. *Когато се завърна, лицето на доктора грееше от задоволство.* Вазов.

грèя[2], -èеш, *мин. св.* грях, *прич. мин. действ.* грял, *мн.* грèли, *прич. мин. страд.* грян, *мн.* грèни, *и* грят, *мн.* грèти, *несв.* Държа нещо над огън да се стопли; топля. *Грея ръцете си на огъня.* **грея се** *страд. В една тенджера се грееше вода.* Влайков.

грèя се, -èеш се, *мин. св.* грях се, *несв.*, *сред.* Стоя край огън, на слънце и др. да се топля. *Голяма част от тях бяха се натрупали около разпалената печка — греят се и шумно приказват.* Влайков.

грив, -а, -о, *прил. Диал.* Обикн. за животни — сив. *И когато в усоите проехтя ревът на рогача, в Старата кория загукаха гриви гълъби.* Йовков.

грѝва *ж.* Дълги косми върху шията на кон, лъв и под. *Припрените коне се кършат и пръхтят, | по воля мятайки разкошните си гриви.* П. П. Славейков.

грѝвест, -а, -о, *прил.* С дълга, голяма грива. *Гривест кон.*

грѝвица *ж. Зоол.* Женската на гривяк. *В долищата гукат гривици.* А. Каралийчев.

грѝвна *ж.* Женски накит във форма на халка, който се носи над китката на ръката. *На ръце ѝ вити златни гривни, | а на пръсте пръстени безценни.* П. Р. Славейков. || *Разш.* Предмет с подобна форма, с който се пристяга нещо.

грѝвничка *ж. Умал. от* гривна. *Ще ти купя и герданче, и гривничка.* Елин Пелин.

грѝвяк, *мн.* -ци, *м. Зоол.* Вид див гълъб. Columba palumbus.

григориàнски *прил.* Само в съчет. **григориански календар** — календар по новия стил.

грѝжа *ж.* **1.** Мисъл и залягане, старание да се направи нещо. *Славеите и косовете изчезнаха и по цели дни бяха заети с грижи по малките си.* Елин Пелин. *Всяка след това ще гледа своите грижи и ще се захване за работата си.* Влайков. *Най-голямата му грижа беше за пушката.* Йовков. *Първата ми грижа беше да видя болната си майка. Семейни грижи. Домакински грижи.* || Обикн. *мн.* Старания, усилия да се помогне, услужи някому. *Той ограждаше баща си с особени грижи.* **2.** Обикн. *мн.* Душевно притеснение, безпокойство, тревога. *На широката му душа не тежаха грижи и той беше спокоен.* Елин Пелин. *Мизерията и грижите го отчайваха.* Вазов. *Детенце малко с поглед лазурен, | ти нямаш грижи в тия години.* Вазов. □ **Вземам (поемам) грижата за нещо** — заемам се, наемам се да направя нещо. **Малко ме е грижа** (разг.) — нехая, не обръщам внимание. *Малко ме е грижа за вашите работи.* **Налягат ме грижи** (разг.) — струпват ми се много тревоги, неприятности. **Не бери грижа** (разг.) — не се грижи, не се безпокой. *Аз ще уредя всичко, не берете грижа.* Йовков. **Не ме е грижа** (разг.) — не обръщам внимание на нещо, не се интересувам от нещо. *А времето хвърчи, не го е грижа | кому тежи, нито кому е леко.* П. П. Славейков. **Полагам грижи** — грижа се, залягам за нещо.

грѝжа се, -иш се, *мин. св.* грѝжѝх се, *несв.*, *сред.* **1.** Полагам грижи, старая се, залягам за нещо. *Доктор Хараламлий се грижеше много старателно за външността си.* Елин Пелин. *Тя се грижеше за всичко и нареждаше своето домакинство.* Елин Пелин. || Стремя се, гледам да помогна, да бъда полезен. *Над него сокол, юнашка птица, | и тя се за брат, за юнак грижи.* Ботев. *Една зима Еньо се разболя тежко. Иваница го прибра у тях и се грижеше братски за него.* Елин Пелин. **2.** Имам грижи, безпокоя се, тревожа се. *Не грижи се, синко, аз ще да ти помогна в твоето нещастие.* Каравелов. *Не се грижи, на добри ръце я предадох, — успокои го Боримечката.* Вазов.

грѝжене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* грижа се.

грижлѝв, -а, -о, *прил.* **1.** Който проявява грижи, старание за нещо; прилежен, старателен. *Около него се защура Стоилка, кокалеста женица, ала добра и грижлива къщовница.* Елин Пелин. *Грижлива като майка.* **2.** Направен, извършен с грижа, със старание. *Вашето общо състояние изисква грижливо лечение.* Вазов. *Грижлива и тънка работа личеше и в тая икона.* Йовков.

грижлѝво *нареч.* Старателно, прилежно. *Афишите бяха написани грижливо от студента Канавов.* Караславов. *Едната ѝ ръка още държеше острия сърп, другата грижливо стискаше ръкойка класове.* Елин Пелин.

грижли̇вост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* грижлив. *Обиколен с такова топло внимание и грижливост в тая българска къща, Огнянов прекара три недели, от ден на ден по-добре.* Вазов.

грижо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Рядко.* Грижлив. *Султана беше най-умната, най-добрата, най-грижовната жена и стопанка.* Д. Талев.

грижо̀вно. *Нареч. от* грижовен. *Ший грижовно хубавица | и любовно | през прозореца поглежда.* Яворов.

гриза̀, -ѐш, *мин. св.* гризя̀х, *несв.* **1.** Отхапвам по малко със зъби от нещо твърдо, кораво. *Джобовете на палтото му сякаш са ги гризали плъхове.* Чудомир. *Гризеше един сух комат и поглеждаше към селото.* Йовков. *Живеем като червеите в дървото: всеки гризе и си прави път според силите си.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Само 3 *л. ед.* гризе — за болест, недъг и др.: бавно изтощава, съсипва. *Някакъв незнаен недъг гризеше здравето на това нежно и мило дете.* Елин Пелин. *Недъгът, който гризеше от години здравето му и го заведе в гроба, не отнимаше нито енергията, нито бодростта на тоя мощен дух.* Вазов. || *Прен.* Мъча, гнета. *Някакво съмнение остана да гризе душата му.* Влайков. *Ала по изражението на лицето му, по стойката му можеше да се забележи, че нещо го гризе отвътре.* Кр. Григоров. □ **Гриза костите някому** (разг.)— говоря злобно, неприязнено, обикн. за покойник; заядам се. *Бай Мильо, за тате лошо да не хортуваш. Стига му гриза костите приживе! — каза Младен с разтреперан глас.* Вазов. **Гриза цървулите на някого** (разг.) — говоря жлъчно, язвително за някого; злословя. *Откак го изпъдих от къщата си, не пропуща случай да ми гризе цървулите.* П. П. Славейков. **Гризе ме съвестта** — кая се горчиво, измъчвам се. *Съвестта го гризе люто.* Вазов.

гри̇зане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гриза.

гриза̀ч *м. Зоол.* Бозайник с предни дълги остри зъби, пригодени за гризане. *Гризачи са зайците, мишките и др. животни.*

гри̇звам, -аш, *несв.*; **гри̇зна**, -еш, *мин. св.* гри̇знах, *св.* Гриза веднаж или няколко пъти по веднаж. *Детето всеки ден си гризваше по малко захар.*

гризѐние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Само в израз **гризение на съвестта** — силно, мъчително разкайване за нещо.

гри̇зна. Вж. г р и з в а м.

гризу̀, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Спец.* Избухлив отровен газ, съставен от разни въглеводородни елементи, който се образува в рудниците.

грим, гри̇мът, гри̇ма, *мн.* (рядко) гри̇мове, *м.* (фр.). **1.** *Събир.* Козметични средства, с които актьорите преобразяват лицата си при игра на сцената. *Театрален грим. Сценичен грим. Слагам грим.* **2.** Гримиране, гримировка. *Сполучлив грим.* || *Разш.* Засилване, подчертаване чертите на женско лице с помощта на козметични средства. *Силен грим. Лек грим.*

грима̀са *ж.* (фр.). Неволно или нарочно изкривяване чертите на лицето като външен израз на преживяно чувство или усещане. *Тогава Палазов направи такава изразителна и смешна гримаса, че, без да продума, разбра се какво искаше да каже.* Йовков. *Болезнена гримаса. Презрителна гримаса. Правя гримаси.*

грима̀снича, -иш, *мин. св.* грима̀сничих, *несв.* Правя гримаси.

грима̀сничене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гримасничa.

грими̇рам, -аш, *несв.* и *св.* Слагам грим. **гримирам се** *възвр.* и *страд.*

грими̇ран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* гримирам. **2.** Като *прил.* — който има на лицето си грим. *На сцената се появи и някакъв несръчно гримиран артист, с дълга медна тръба.* Йовков.

грими̇ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гримирам *и от* гримирам се.

гримиро̀вка *ж.* Преобразяване лицето на актьор с помощта на козметични средства; грим.

гримьо̀р *м.* (фр.). *Театр.* Лице, което гримира актьорите преди излизането им на сцената.

грип *м.* (фр.). *Мед.* Епидемична заразна болест, при която се явява възпаление на дихателните пътища; инфлуенца.

грис, гри̇сът, гри̇са, *мн.* (спец.) гри̇сове, *м.* (нем.). Зрънца от смляно на едро жито.

гриф, гри̇фът, гри̇фа, *мн.* гри̇фове, *м.* (нем.). Шийка на струнен инструмент, гдето пръстите натискат струните.

гроб, гро̀бът, гро̀ба, *мн.* гро̀бове *и* (събир.) гро̀бе, гро̀ба (сл. ч.), *м.* Място, яма, гдето се погребва или е погребан мъртвец. *Ти умря. И пътят към гроба ти ням | обрасъл е вече с бурен голям.* Вазов. *Зинал е гроб — за кого ли е изровен?* П. П. Славейков. *Гърбавия само гробът може да изправи.* Послов. *Безкръстен гроб. Незнаен гроб.* || *Прен.* Смърт, гибел, край. *Подкрепи и мен ръката, | та, кога въстане робът, | в редовете на борбата | да си найда и аз гробът!* Ботев. *Перущице бледна, гнездо на герои, | слава, вечна слава на чедата твои, | на твоята пепел и на твоя гроб, | гдето храбро падна въстаналий роб!* Вазов. *Аз знам: детето ви е скъпо, скъпо, | сърцето ви до гроба ще гори.* Хр. Радевски. *Верен до гроб.* □ **Божи гроб** (нар.) — Йерусалим. **Завличам (отвеждам, завеждам) в гроба** (разг.) — ставам причина за смъртта на някого. **Занасям в гроба си** (нар.) — умирам, без да издам някаква тайна. **Като от гроба излязъл** (разг.) — има вид на мъртвец. **Копая гроб някому** — готвя или замислям гибел, смърт някому. *Който копае гроб другиму, сам пада в него.* Погов. **Мълча като гроб** (книж.) — пазя, не издавам тайна. **С единия крак съм в гроба**—близко съм до смъртта.

гроба̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който се занимава с копаене и заравяне на гробове.

гроба̀рски, -а, -о. *Прил. от* гробар. *И стигнах туй бледно светило, | и цял затреперах от страх: | то беше гробарско кандило — | аз гроб да копаят видях.* К. Христов.

гро̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* **1.** Който е предназначен за гроб. *Гробен камък. Гробно място.* **2.** *Прен.* Който напомня за гроб или за мъртвец; гробовен, мъртвешки. *Напразно впивам очи насълзени | да зърна нещо в тез останки гробни, | следи на пламъци и разрушенье.* Вазов. □ **Гробно мълчание, гробна тишина** — пълна мъчителна тишина, пълно мълчание.

гро̀бища *мн., ед.* (събир.) гробище, *ср.* Място край село или град, определено за погребване на мъртъвци. *Божура мина покрай гробищата и между гробовете, по които блещукаха свещи, видя Ганила.* Йовков.

гробище, *ср. Събир. Поет.* Гробища. *Бедно селско гробище! | Едва ли другаде покойниците спят | тъй спокойно, както тук край село.* П. П. Славейков. *Новото гробище над Сливница* (наслов). Вазов.

гробищен, -щна, -щно, *мн.* -щни. *Прил. от* гробища. *Гробищна ограда. Гробищен пазач.*

гробница *ж.* **1.** Иззидан гроб, покрит с плоча. *Ето една великолепна и горда гробница от скъп карарски мрамор.* Вазов. *Това е една от тия общи и големи гробници, които наричат братски могили.* Йовков. *Тракийска гробница.* || *Обр.* Място на поражение, на гибел. *Неумолимият ход на историята все повече превръща тия заграбени съветски земи в масова гробница на немските бандитски пълчища.* В. Коларов.

гробно. *Нареч. от* гробен. *Тия фабрики за гайтан, някога заглушително гърмящи с железните си вретена и колела, сега мълчеха гробно.* Вазов.

гробовен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Поет.* Гробен, мъртвешки. *И гарвани грозно се вият над мене | и пеят те моя гробовен напев.* К. Христов. *Гробовен сън. Гробовна тишина.*

гробокопател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). *Книж.* Гробокопач (в 2 знач.).

гробокопач *м.* **1.** Гробар. **2.** Този, който докарва гибел, смърт на обществото.

грозд, гроздът, грозда, *мн.* гроздове, грозда (сл. ч.), *м.* Кичур, чепка от гроздови зърна на обща дръжка. *Трапезата бе сложена под голям свод от лози, по които висяха узрели гроздове.* Елин Пелин.

гроздар, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Разг.* **1.** Продавач на грозде. **2.** *Прен.* Човек, който обича грозде.

гроздарски, -а, -о. *Прил. от* гроздар.

грозде *ср. Събир.* Плод на лоза. *Когато стигнаха под асмата и повдигнаха очи, там нямаше толкова листи, колкото грозде.* Йовков. *Бяло грозде. Черно грозде. Десертно грозде.* □ **Сухо грозде** — изсушено грозде от особени сортове, което се употребя в готварството; стафиди.

гроздице, *мн.* няма, *ср. Умал. от* грозде. *Донеси малко ябълчици, малко сушено гроздице, малко леблебийки.* Каравелов.

гроздобер *м.* **1.** Бране на грозде от лозята. *Дошъл бе за гроздобера.* Вазов. *Още гроздобер, | и работата полска се привършва.* П. П. Славейков. **2.** Времето, през което се берат лозята. *Сега е гроздобер. По гроздобер.*

гроздоберач *м.* Гроздоберец.

гроздоберачка *ж.* Гроздоберка.

гроздоберец *м.* Човек, който бере грозде по гроздобер.

гроздоберка *ж.* Жена гроздоберец.

гроздоберски, -а, -о. *Прил. от* гроздобер. *От ляво Стара планина дигаше своята висока стена, а в подножието ѝ светеха гроздоберските огньове.* Вазов.

гроздов, -а, -о. **1.** *Прил. от* грозде. *Лозите са почнали вече да натежават — гроздовото зърно едрее.* Ä. Каралийчев. *Гроздова реколта. Гроздова ракия. Гроздов мармелад. Гроздов мед.* **2.** Като *същ. ж.* **гроздова** — гроздова ракия. □ **Гроздов сок** — сладко неферментирало вино от грозде. **Гроздова захар** (хим.) — захар, която се съдържа в гроздето и в други плодове.

гроздовица *ж. Нар.* Ракия от грозде. *Само хаджи Донко, затворен у дома си, скърцаше със зъби и от мерак час по час виреше бинлика с церовска гроздовица.* Влайков.

гроздолечение, *мн.* няма, *ср. Мед.* Лечение чрез изобилно ядене на прясно грозде.

гроздче, -та, *ср. Умал. от* грозд.

грозен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* **1.** Който има лице или външност, неприятна на вид. *Противоп.* хубав, красив. *Докараха гърбавото. Инджже го погледна — грозно, гърбаво, ниско, на челото му падаше нечиста сплъстена коса.* Йовков. *Нерадостният есенен пейзаж на селото му се видя грозен като никога.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Лош. *Такива грозни и черни мисли се въртяха из главата на Райка и посланиха те нейното разцъфтяно и весело лице.* Влайков. *Тая веселба при тая скръб изведнъж се показа страшно грозна и светотатска.* Вазов. **3.** Много голям, страшен, ужасен. *В миг грозен вихър се над тях изви.* П. П. Славейков. *Гърдите ми се давят от мъчителни спазми, от тежка и грозна кашлица.* Л. Стоянов. **4.** Който всява страх, предизвиква ужас; страшен. *Неприятеля още не бяха видели, но го чувствуваха, близък, неминуем, грозен.* Вазов. *Не се мина много време, а небето прие грозен вид. Бури, гръмотевици ме окръжиха от всяка една страна.* Ботев.

грознея, -ееш, *мин. св.* грознях, *несв. Рядко.* Ставам грозен, погрознявам. *Ала наместо да захубавее, | по-много хвана да грознее.* Михайловски.

грозник, *мн.* -ци, *м.* Грозен човек.

грозница *ж.* Грозна жена.

грозничък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил.* Не много грозен. *Доста грозничка, но сама се мисли за хубава.* Йовков.

грозно. *Нареч. от* грозен. *Гарване и ти, птицо проклета, | на чий гроб там тъй грозно грачиш?* Ботев. *Нощ. Фъртуна зимна | грозно вий навън.* Вазов. *Шапката му стои грозно.*

грозота *ж.* **1.** Качество на грозен. *Противоп.* хубост, красота. *Но очите му се отделяха от цялата му грозота, хубави кафяви очи.* Йовков. **2.** Безобразност. *Нравствена грозота.*

грозотия *ж. Разг.* **1.** Грозота (в 1 знач.). *Цончо изведнаж скокна на крака, с лице изменено до грозотия.* Вазов. **2.** Много грозен човек. *И как можа тоя кривокрак дявол, тая грозотия, да вземе най-хубавата жена, Албена да вземе.* Йовков.

грозя[1], -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Придавам на някого или на нещо грозота, грозен вид; загрозявам. *И тия кошари, и тоя манастир стоят като свои в долината и, вместо да я грозят, прибавят прелест на покоя и меланхолията на картината.* Вазов.

грозя[2], -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* (рус.). Заплашвам, застрашавам. *Грози ме опасност.*

громко. *Нареч. от* громък. *В пропастите громко бухтят водопади.* Вазов.

громол *м.* Гърмеж, ехтеж. *Клим слушаше с разтуптяно сърце громола на боя.* Вежинов.

громък, -мка, -мко, *мн.* -мки, *прил.* (рус.). Гръмък. *Над майката земя | надвисва ураган, и*

в громкия му зов / преплитат се ведно умраза и любов. Смирненски. *Громко ура. Громка слава. Громки фрази.*

громя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* (рус.). *Книж.* Причинявам разгром, разгромявам, унищожавам. *С неотслабващ устрем съветските войски продължават настъплението си. Те громят отстъпващите в безпорядък германо-фашистки пълчища.* В. Коларов.

гро̀са *ж.* (фр.). *Търг.* Бройна единица за пресмятане на дребна стока — 12 дузини или 144 къса. *Гроса моливи.*

гротѐска *ж.* (фр.). Произведение на изкуството, в което действителността е предадена в комичен, преувеличено карикатурен вид, който стига до фантастичност.

гроха̀лка *ж. Диал.* Вид бебешка играчка; дрънкалка.

гро̀хам, -аш, *несв.* 1. *Диал.* 1. Издавам шу̀м при разклащане. *Орехите в торбата грохат.* 2. Причинявам шум, като разклащам дребни предмети в затворен съд. *Грохам детска дрънкалка.* 3. Грухам². *Грохам жито.*

гро̀хане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грохам.

гро̀хвам, -аш, *несв.*; **гро̀хна,** -еш, *мин. св.* гро̀хнах, *св.* 1. Падам изведнаж на земята от изтощение, преумора, немощ; повалям се. *Старецът се залюля назад, разтвори дългите си ръце и грохна по гръб.* Смирненски. *Конят му, макар и смъртно ранен, можал е да тича още някое време и изведнаж грохва и се поваля на самата позиция.* Йовков. 2. *Прен.* Отпадам от старост или от преумора; капвам. *А старият Герак съвсем грохна. Той с мъка се извличаше на слънцето, печеше се като стара змия.* Елин Пелин.

гро̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грохвам.

гро̀хна. Вж. г р о х в а м.

гро̀хнал, -а, -о. 1. *Прич. мин. действ. от* грохна. 2. Като *прил.* — който е отпаднал от старост или от преумора; безсилен, отпаднал, уморен. *Ей падна вечер, грохнали, без мощ, / оковите си те едвам влечеха. П. П. Славейков.*

гро̀хот *м.* Силен продължителен тъп шум; тътнеж, буботене. *Топовните гърмежи следваха един след друг с грохота на падащи скали.* Йовков. *Ние почти не чуваме грохота на боя, който продължава.* Л. Стоянов.

грохо̀тене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грохотя.

грохо̀тя, -иш, *мин. св.* грохо̀тих, *несв.* Издавам грохот; тътна, ехтя, кънтя. *Като далечен ек от грозна буря / зловещи, те* (звуковете) *ту грохотеха глухо, / ту сдавени замираха за миг.* П. П. Славейков.

грош, гро̀шът, гро̀ша, *мн.* грошо̀ве, гро̀ша (сл. ч.), *м.* (нем.). Стара монета от 20 стотинки. *В петък ще продам едни кола дърва, ще зема седем гроша.* Влайков. *Дай сега още три-четири гроша дребни пари за ядене.* Вазов. □ **През куп за грош** (погов.) — небрежно, отгоре-отгоре.

груб, -а, -о, *прил.* 1. Който е изработен несръчно; неодялан, неизгладен. *Противоп.* деликатен, изящен. *Аз видях в тоя вестник карикатури, неодялани по своя замисъл и груби по изпълнение.* Г. Димитров. *Селянинът беше облечен в груби шаечни дрехи. Груба прежда.* 2. *Прен.* Първичен, първобитен, примитивен. *Груб инстинкт. Груби нрави. Груба действителност.* 3. Който действува неприятно на слуха, на зрението или на осезанието; загрубял. *Противоп.* нежен. *Една глава се провира през ниския вход и един груб глас се обажда.* Л. Стоянов. *Най-зла от всички в къщи беше Божаница, с дълго кокалесто грубо лице.* Елин Пелин. *Груби ръце.* 4. *Прен.* Който е невъзпитан, неучтив, нелюбезен, дързък, брутален. *Противоп.* нежен. *Почти всеки ден той чуваше между снахите си остри надумки и караници, пълни с груби и непристойни думи.* Елин Пелин. *Груби и невъзпитани хора зле тълкуваха някои шеги на стареца и твърде жестоко му отвръщаха.* Йовков. *Груби обноски. Груби закачки. Груб отговор.* 5. *Прен.* Краен, прекален. *Груб материализъм. Груб натурализъм.* || За отрицателни качества — много голям. *Груба грешка. Груб недостатък.* 6. *Прен.* Даден в общи черти; неуточнен, схематичен. *Планът е даден в груби черти. Резултатът от изчисленията не е уточнен, а е даден в груби цифри. Груба сметка.*

гру̀бичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* груб. *Той ме обсипа с нови въпроси, задавани с грубичък тон.* Вазов.

грубия̀н и **грубия̀нин,** *мн.* грубия̀ни, *м.* (рус.). Човек груб в обноските и постъпките си.

грубия̀нка *ж.* Жена грубиян.

грубия̀нски, -а, -о, *прил.* Който е присъщ на грубиян. *Грубиянски обноски.*

гру̀бо. *Нареч. от* груб. *Той се подпира на грубо дялана тояга.* Л. Стоянов. *Техният чужд и непонятен език звучи странно и грубо.* Йовков. *Отнасям се грубо.*

гру̀бост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* Качество или проява на груб. *От грубостта на дяда Давида започваха да се оплакват мнозина.* Йовков.

гру̀дест, -а, -о, *прил.* Който има грудки. *Грудест корен.*

гру̀дка *ж.* 1. Твърдо кълбовидно надебеление на корена на растение. *Добре познато на всички растение, което образува грудки, е картофът. Грудката му представя надебелена връхна част на подземното стъбло.* Ботаника, V и VI кл. 2. *Диал.* Бучка. *Сложи стрина Гочовица пържени яйца, грудка сирене и кисело мляко.* Кр. Григоров.

грунд, гру̀ндът, гру̀нда, *мн.* няма, *м.* (нем.). *Спец.* Първият пласт боя, върху която се слагат другите бои при боядисване или рисуване.

грундѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Слагам грунд. *Грундирам с безир.*

гру̀па *ж.* (фр.). 1. Няколко лица или еднородни предмети, събрани заедно; купчина. *Спуснаха се към село чевръсти моми на групи и поотделно.* Йовков. *Войниците се събират на групи и разговарят за голямото събитие — примирието.* Л. Стоянов. *Група дървета. Група острови.* || Съвкупност от сродни неща или явления, които образуват едно цяло. *Скулптурна група. Езикова група.* 2. Сбор от лица с общи интереси, идеи, занимания или от една народност. *Обществена група. Нелегална група. Парламентарна група. Танцова група. Производствена група. Малцинствена група.*

групѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Събирам, разпределям на групи. *Той купуваше ниви и ливади, ку-*

пуваше и групираше. Елин Пелин. || Обединявам. *Комунистическата партия групира и възглави в мощен отечествен фронт всички честни демократически и родолюбиви сили в страната.* В. Коларов. **групирам се** *сред.*

групиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* групирам *и от* групирам се.

групировка *ж.* (рус.). **1.** Събиране в групи; групиране. *Най-грозно впечатление прави отсъствието на единство в групировката на отделните фигури при който щете от паметниците.* П. П. Славейков. **2.** Обществено обособена група. *РП (комунисти) е призвана да бъде образец за всички други антифашистки демократически групировки в това отношение.* Г. Димитров. || Група лица, които се обособяват в рамките на дадена организация, на даден колектив. *В нашите партийни организации не може да има място за никакви групировки и фракции и изобщо за враждебни, антипартийни гнезда.* Г. Димитров.

групов, -а, -о. *Прил. от* група. *Групов отговорник. Групови интереси.*

групово. *Нареч. от* групов. *Те дадоха своите обещания групово.*

груповод *м.* (рус.). Ръководител на работна група в ТКЗС. *Бригадирът и груповодите осигуряват непрекъснатата денонощна вършитба на тази вършачка.* Раб. дело, 1950 г.

груповодка *ж.* Жена груповод.

груповщина *ж. Неодобр.* Разложителна дейност на група лица, несъгласни с колектива вследствие на групови, лични интереси. *Недисциплинираност, груповщина, кариеризъм, лични сметки, корист — това са неща, несъвместими с принадлежността към Комунистическата партия.* В. Червенков.

грух *междум.* Обикн. удвоено г р у х - г р у х — за наподобяване на звук, издаван от свиня.

грухам[1], -аш, *несв.* За свиня — издавам тъп звук; грухтя.

грухам[2], *несв. Диал.* **1.** Чукам жито, за да му паднат люспите. *Грухам жито.* **2.** Чрез удряне отделям зърната на царевица от кочана.

грухане[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грухам[1]; грухтене.

грухане[2], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грухам[2]. *Грухане на жито.*

грухвам, -аш, *несв.*; **грухна,** -еш, *мин. св.* грухнах, *св.* Грухтя веднаж или повече пъти по веднаж.

грухване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грухвам.

грухна. Вж. г р у х в а м.

грухтене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* грухтя.

грухтя, -иш, *мин. св.* -ях, *несв.* За свиня — издавам тъп звук; грухам.

гръб, гърбът, гърба, *мн.* гърбове, гърба (сл. ч.), *м.* **1.** Задна част на човешко тяло от тила до кръста, или на животно и птица — от шията до опашката. *Дядо Захари върви полека и крепи на гърба си малкия Монка.* Елин Пелин. *Майорът лежи по гръб и гледа в тавана.* Л. Стоянов. *Бичът на Османа се дигаше и слагаше по гърбовете на запенените коне.* Вазов. *На чужд гръб и сто тояги са малко.* Послов. *Котката по гърба си не пада.* Послов. **2.** Задна, нелицева част на предмет, сграда. *Противоп.* лице. *Огнянов мина зад гърба на манастира.* Вазов. *Гръб на дреха. Гръб на книга.* **3.** Горна най-висока част на планина или хълм; било. *Исках да се изкача на самия гръб на чала Белмекен.* Вазов. *По гърба на планината.* □ **Говоря зад гърба на някого** — говоря против някого в негово отсъствие. **Да ти видя гърба** (разг.) — махай се, иди си! **Живея на чужд гръб** (разг.) — живея на чужда сметка. **Забивам нож в гърба на някого** — предателски нападам някого. **Крия се зад гърба на някого** (разг.) — използувам някого като прикритие на моите действия. **На гърба си го изпитах** (разг.) — узнах, научих го от собствен опит. **Нападам в гръб** — нападам от засада. **Не падам по гръб** (разг.) — не отстъпвам от своето становище. **Нося някого на гърба си** (разг.) — издържам, храня някого. **Падна ми товар от гърба** (разг.) — освободих се от тежка грижа, от задължение. **Подлагам гръб** (разг.) — угоднича. **Превивам гръб** (разг.) — угоднича, лакейнича. **Стоя зад гърба на нягого** — а) Крепя някого. б) Действувам чрез някого. **Сърби го гърбът** (разг.) — върши действия, за които заслужава бой.

гръбла, *мн.* няма, *ж.* Гърбава жена; гърбуша.

гръбльо, *мн.* -вци, *м. Пренебр.* Гърбав човек. *Сергей ни запозна с един немец. Той беше мъничък гръбльо с важно лице и бавен вървеж.* Раб. дело, 1950 г.

гръбнак, *мн.* -ци, *м.* **1.** Главна част от скелета на човек и на някои животни, съставена от прешлени и разположена по дължината на гърба; гръбначен стълб. **2.** *Прен.* Основна, най-важна част на нещо; опора, стълб. *Гръбнак на Отечествения фронт е съюзът на работниците и трудещите се селяни.* Г. Димитров.

гръбначен, -чна, -чно, *мн.* -чни. **1.** *Прил. от* гръбнак (в 1 знач.). *Гръбначен стълб. Гръбначен мозък.* **2.** Като *същ. мн.* **гръбначни** (зоол.)— вид животни, които имат гръбнак.

гръд, гръдта, *ж. Поет.* **1.** Гърди (в 1 знач.). *И аз сломен глава на гръд оборих, / но все прострях към изгрева ръце.* Яворов. *Лицето му е окървавено, на разкопчаната му гръд зее рана.* Йовков. || Гърда. *Ставай, мари! — обърна се той към жена си, па грабна детето от гръдта ѝ.* Вазов. **2.** Женски гърди, бюст. *Ти пак чаровно ме плениш / с тоз гъвкав стан, гръд, . . . усмивка.* Вазов. || *Обр. Ние всички сме деца на майката земя, / но чужда е за нас кърмящата ѝ гръд.* Смирненски.

гръден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* гръд. *Гръдна ширина. Гръдна обиколка.* □ **Гръден глас** — нисък глас с особен тембър. **Гръден кош** — оградена от ребрата кухина. **Гръдна болест** — болест на белия дроб; туберкулоза. **Гръдна жаба** (мед.) — сърдечна болест с пристъпи от болки зад гръдната кост; ангина пекторис.

гръдно. *Нареч. от* гръден. *Гръдно се провикна непознат делия: / Либе, отвори ми!* Яворов.

гръдоболен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е с болни гърди; туберкулозен. **2.** Предназначен за лица с белодробни страдания. *Гръдоболно отделение.* **3.** Като *същ.* **гръдоболен** — лице, което страда от болест в гърдите. *Санаториум за гръдоболни.*

грък, гъркът, гърка, *мн.* гърци, гърка (сл. ч.), *м.* Лице от основното население на Гърция.

гръклян *м.* Горната разширена част на дихателната тръба. *Но гласът на бедния председател беше схванат, като че го стискаше някой за гръкляна.* Вазов.

гръклянов, -а, -о. *Прил. от* гръклян. *Гръклянов хрущял.*

гръм[1], гърмът, гърмà, *мн.* гърмове, *м.* **1.** Внезапен силен трясък на мълния във време на буря; гръмотевица. *Аз приличах на човек, който е заглушен от гърма на една мълчия, паднала близу при него.* Вазов. *Далеч някъде се чу гръм.* **2.** Мълния. *Буря се изви, гръм удари и мощният дъб биде повален.* Влайков. *Тресна гръм, отпра скала във планината | и събори я надолу низ гората.* К. Христов. *Гърмове небесни, треснете ме!* Вазов. *Гръм да го удари.* Клетва. **3.** Оглушителен трясък, пукот на огнестрелно оръжие, на мотор и под. *Не чуваше* (бай Илия) *гърма на моторите.* Кр. Григоров. *Влакът потегли на изток с гръм и шумотевица.* Вазов. □ **Като гръм от ясно небе** — изненадно, из невиделица.

гръм[2], гръмът, гръмà, *мн.* гръмове, *м. Диал.* Нисък разклонен храст.

гръмвам, -аш, *несв.*; **гръмна,** -еш, *мин. св.* гръмнàх, *прич. мин. страд.* гръмнат, *св.* **1.** Гърмя веднаж или няколко пъти по веднаж. *Докторът гръмна, но видя, че дивечът избяга нататък здрав и читав.* Вазов. *Само първата пушка да гръмне, и двуглавият орел* (Русия) *ще разпери крилете си над нас!* Вазов. **2.** Издавам внезапен гръм, глас; трясвам, еквам, прокънтявам. *И сред общата тишина и любопитство гръмва ученически оркестър.* П. П. Славейков. *Гръмва мощно „ура“. Скоро гръмват планините | от топовен рев.* Вазов. *Едно продължително „ура“ гръмва от лявата страна на пътя.* Ал. Константинов. *И ще гръмне навред по земята: | „Пролетарии от всички страни, | пролетта и за нас позвъни | с огнекрилия зов на борбата.* Смирненски.

гръмвам се, -аш се, *несв.*; **гръмна се,** -еш се, *мин. св.* гръмнàх се, *св., възвр. Разг. Остар.* Застрелвам се. *Отчаян от бащината си постъпка, нещастният Хасан се въоръжил сутринта, па се гръмнал в устата.* Вазов.

гръмко *нареч.* Със силен глас. *Той се смееше гръмко и весело.* Елин Пелин.

гръмкост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гръмък. *Гръмкост на гласа.*

гръмлив, -а, -о, *прил.* За глас или шум — който звучи много силно. *В двора се чу гръмливият глас на Кутмака.* Йовков. *Гръмливият шум на реката е заглушителен.* Вазов. *Гръмлив смях.*

гръмливо. *Нареч. от* гръмлив. *Току-що клепалото забило гръмливо.* Вазов.

гръмливост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гръмлив.

гръмна. Вж. г р ъ м в а м.

гръмна се. Вж. г р ъ м в а м с е.

гръмнат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* гръмна. **2.** Като *прил.* — ударен от гръм; треснат. *Гръмнато дърво.* || Вцепенен. *Горооломов стоеше като гръмнат. Той слушаше поразен и бе зашеметен от жестоките истини.* Вазов.

гръмовен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Книж.* За глас, звук, шум, трясък и под. — който отеква силно и надалеч. *Реката, която се хвърляше над Бояна, издаваше глух, гръмовен шум.* Вазов. *Гръмовно „ура“.*

гръмовержец, *мн.* -жци, *м.* (рус.). В митологията — този, който праща гръм; епитет на Зевс и на Юпитер. *Зевс! | Аз знаях своята участ, гръмовержецо!* П. П. Славейков.

гръмовит, -а, -о. *прил.* Който е подобен на гръм. *Разнесе се гръмовито ура.* Раб. дело, 1950 г. *Нейният глас е силен и гръмовит.* Влайков.

гръмовито. *Нареч. от* гръмовит. *И все приказваше, запънато, високо, смееше се гръмовито.* Йовков.

гръмовник, *мн.* няма, *м. Нар.* Епитет на християнския светец свети Илия.

гръмовно. *Книж. Нареч. от* гръмовен.

гръмовържец, *мн.* -жци, *м.* Гръмовержец.

гръмогласен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Книж.* Който е с много силен глас; гръмовен, гръмовит. *Скоро из улицата екна задружна гръмогласна песен.* Вазов. *Сред вихъра на бурно и гръмогласно „ура“ тренът се заклати тежко и потегли.* Йовков.

гръмогласно. *Нареч. от* гръмогласен; гръмовито, гръмовно.

гръмоотвод *м.* Приспособление, обикн. метални прът върху покрив на сграда, за отвеждане на гърма в земята.

гръмоотводен, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил.* от гръмоотвод. *Гръмоотводен прът.*

гръмотевица *ж.* Силен трясък на мълния във време на буря; гръм. *Светкавицата пак излъкатуши по гърба на Балкана и тозчас подир нея гръмотевицата с горооломна сила заскача и затрещя на небето.* Вазов.

гръмотевичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е придружен от гръмотевици. *Гръмотевични бури.* **2.** *Прен.* Който се извършва много бързо; бръз, светкавичен. *Гръмотевично настъпление.*

гръмък, -мка, -мко, *мн.* -мки, *прил.* **1.** Който звучи, отеква със силен, мощен глас; громък. *Шествието отиваше към моста шумно, с гръмко „ура“.* Вазов. *Своята реч Каменов винаги изпъстряше с гръмки възгласи.* Влайков. *Гръмки ръкопляскания.* **2.** *Прен.* За реч — външно ефектен, надут. *Сталиновата увереност не е куха фраза, гръмка и надута декламация.* В. Коларов. *Гръмки фрази.* **3.** *Прен.* Широко известен, нашумял. *Гръмка слава. Гръмко име.*

грънци. Вж. г ъ р н е ц *и* г ъ р н е.

грънчар, ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който произвежда или продава глинени изделия, грънци. *Работник грънчар.*

грънчарница *ж.* Грънчарска работилница.

грънчарски, -а, -о. *Прил. от* грънчар. *Грънчарски занаят. Грънчарски изделия.*

грънчарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на грънчар. *Занимавам се с грънчарство.*

гръст, гръсттà, *мн.* няма, *ж. Диал.* **1.** Хватка, стиска. **2.** Шепа.

гръста. Вж. г р ъ с т и.

гръ̀сте, *мн.* няма, *ср. Събир. Нар.* Гръсти. *Свре се* (Стойно) *под буйното гръсте.* П. П. Славейков.

гръстѐлник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Място, засято с гръсти; конопище.

гръ̀сти *мн., ед.* (рядко) гръста, *ж. Нар.* **1.** Влакнодайно растение, от което чрез накисване във вода и мънене се получават кълчища; коноп (в 1 знач.). Cannabis sativa. **2.** Конопени стебла. *Стой, мерзавецо, стой да те потопя в реката като гръста!* А. Каралийчев. *Гръстите още киснат в топилото.*

гръ̀цки, -а, -о. **1.** *Прил. от* грък *и от* Гърция. *Гръцки народ. Гръцка култура.* **2.** Като *същ. м.* **гръцки** — гръцки език.

гръцму̀л *м. Нар.* Гръклян. *Плашливата баба щеше да извика от страх, но докторът с време ѝ стисна гръцмула.* Вазов.

грях, грехъ̀т, греха̀, *мн.* греховѐ, гря̀ха (сл. ч.), *м.* **1.** *Рел.* Нарушение на църковен морал; прегрешение. *Ти си праведник, ти нямаш грях.* Елин Пелин. *Дълг неплатен, грях непростен.* Погов. *Грях, не грях — ще се облажа.* **2.** *Прен.* Осъдителна постъпка; вина, престъпление. *Шибил беше погазил много закони и не знаеше вече кое е грях и кое не.* Йовков. *Признавам си греха. Предателството е тежък грях. Потънал в грехове.* □ **Вкарвам в грях** (разг.) — ставам причина някой да извърши грях. **Грях ти на душата** (разг.) — като заклинание или укор. **Смъртен грях** — тежко и непростимо прегрешение.

гу̀бене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* губя. *Хайде, колата ни чака, моля ви се, няма време за губене.* Л. Стоянов.

гу̀бер *м.* Дебела влакнеста вълнена завивка или постилка. *Тая стая е постлана изключително с губери, от които някои твърде изящно изтъкани.* Вазов. ‖ *Обр. И сложи тя рожба си мила | край пътя върх губер от диви цветя.* К. Христов. *Зелени губери постлани | и размирисали край мене.* Вазов.

губѐрка *ж.* Голяма игла, обикн. със завит връх, за шиене с дебели конци.

губерна̀тор *м.* (лат.). **1.** Управител на губерния в Русия или висше длъжностно лице в колониални страни. **2.** *Прен. Укор.* Лице, което не ръководи, а самовластно командува. *Трябва да се гори с нагорещено желязо онова, гдето наши отговорни хора са се превърнали на губернатори и велможи по отношение на населението.* Г. Димитров. *В работническата класа не могат да се търпят велможи, не могат да се търпят губернатори.* Г. Димитров.

губерна̀торски, -а, -о. *Прил. от* губернатор. *В губернаторската канцелария все българи служат, освен губернаторът.* Вазов.

губерна̀торство, *мн.* -а, *ср.* **1.** *Истор.* Административна област, която се управлява от губернатор. *Преди Съединението от 1885 г. Южна България представляше отделно губернаторство.* **2.** Само *ед.* Управление на губернатор. *Свърши се с неговото губернаторство.*

губѐрния *ж. Истор.* Административна област в Русия от началото на XVIII в. насетне и в СССР до разделянето на страната в райони. *Приуралска губерния.*

губѐрнски, -а, -о. *Прил. от* губерния. *Губернски град.*

гу̀бя, -иш, *мин. св.* гу̀бих, *несв.* **1.** Лишавам се от нещо, което съм имал. *Ако утре пламне нещо, какво губи той?* Вазов. *Бойченко почна да губи търпение, защото лицето му странно потъмня.* Вежинов. *С пръст той не е пипнал тази земя. Ние си губим здравето над нея: нека си я разделим овреме.* Елин Пелин. *Те губят цялото си състояние. Губя надежда. Губя сили. Губя самообладание. Губя право. Губя смисъл. Губя вяра. Губя апетит.* **2.** Изпускам, изтървавам или оставям нещо без да зная или без да видя; изгубвам, загубвам. *Противоп.* намирам. *Детето постоянно губи нещата си. Често губя ключове.* **3.** Понасям или имам щета, загуба. *Противоп.* печеля. *Евтиния, брат, евтиния! Решил съм да губя, ама оборот да става.* Чудомир. *Един губи, друг печели.* Погов. **4.** Оставям нещо да мине напразно, без полза; пилея. *Лудо младо не люби! | Младостта си, | радостта си | не губи!* Яворов. *Недей търси предели в небесата! | В загадки вечни младост не губи!* К. Христов. *Губя времето си.* **5.** Погубвам, убивам, унищожавам. *Но себе си, брате, губя, | тие глупци като мразя.* Ботев. *Море моме, малка моме, | не губи ми грешна душа.* К. Христов. *Старо губиха, младо робиха.* Нар. пес. □ **Губя из пред вид** — не вземам под внимание. **Губя почва под краката си** — оставам без опора. **Губя си ума по някого или по нещо** — постоянно мисля за едно и също. **Губя и ума и дума** — обърквам се, оплитам се. *Не може бъдещето да принадлежи на хора и народи, които, когато се явява буря, губят самообладанието и нервите си, губят и ума и дума.* Г. Димитров.

гу̀бя се, -иш се, *мин. св.* гу̀бих се, *несв., сред.* **1.** Отсъствувам без да знаят другите къде. *Хо-о-о, Македонски, добре дошъл, къде се губиш?* Вазов. *Помня само, че дълго време след туй мама до късно се губеше нейде.* Влайков. *Сега да ти не разказвам къде се скитахме и губихме цяла година.* Вазов. **2.** Губя посока, път. *В тая гора се губихме миналата година.* **3.** Изчезвам, не съм на лице, пропадам. *Може би се губят писмата му.* Елин Пелин. *Сърце примира, памет се губи.* П. П. Славейков. *Вещите му се губят. Парите му се губят.* **4.** Не се виждам, не се чувам. *Двама конника стояха там и ту се губеха в мрака, ту излизаха на светло.* Йовков. *Последните ѝ думи се губят в шума на грубите, нестихващи стъпки.* Л. Стоянов. ‖ Намалявам съвсем, изчезвам. *Водата на извора се губи лете. Пътеката се губи.* **5.** Увличам се, потъвам в нещо. *Той се губи в подробностите, без да съумее да ги види. Губя се в предположения. Губя се в грижи за нещо.*

гуверна̀нтка *ж.* (фр.). В буржоазните семейства — възпитателка на деца, обикн. чужденка.

гу̀гла *ж. Нар.* **1.** Островърха качулка за предпазване на главата в лошо време. *Когато бяхме вече там и снемахме гуглите на ямурлуците от лицата си, видяхме, че бяха се спрели много повече кола от всеки друг път.* Йовков. **2.** Кожена шапка с косъма навън; рунтав калпак. *Погледът му, зверски и лют, светеше под високата му космата черкезка гугла.* Вазов.

гу̀глест, -а, -о, *прил.* Който има вид на гугла; качулест. *Гуглеста шапка.*

гугу̀кам, -аш, *несв.* Гукам.

гугу̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гугукам. *Недалече от Сара лежеше едър бял гълъб с пронизана гръд. Птицата бе още жива и пърпаше с глухо гугукане.* Ст. Загорчинов.

гугу̀тка *ж.* Птица от рода на гълъбите. Turtur risorius. *Само две гугутки сладкодумни се надпреваряха да гукат.* П. П. Славейков.

гу̀дя. Вж. г у ж д а м.

гу̀ждам, -аш, *несв.*; **гу̀дя,** -иш, *мин. св.* гу̀дѝх, *св. Диал.* Поставям, турям на определено място. *Фратьо чорбаджи свали очилата си, гуди ги в кутийката и с обикновения поклон отговори.* Вазов. *Неговата* (на в. „Будилник") *програма ще бъде: да гуди всяко нещо на мястото му.* Ботев.

гу̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гуждам.

гу̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който се чувствува виновен; смутен. *По гузния му вид бащата му познаваше веднага, че е бягал от училището.* Вазов. *Гузен негонен бяга.* Послов. *Гузна съвест.*

гу̀зно. *Нареч. от* гузен. *Райка гузно и смутено приказваше тая измислица.* Влайков.

гу̀зност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гузен. *Аз посърнах, пребледнях и в моите очи всички виждаха гузност.* Елин Пелин.

гу̀кам, -аш, *мин. св.* гу̀ка̀х, *несв.* **1.** За птици, като гълъб, гургулица и др. — издавам глас г у - г у. *Гълъбите гукат в близката гора.* Вапцаров. *Там някъде тревожно и непрестанно гукаше гургулица.* Елин Пелин. ‖ *Прен.* За дете — издавам глас като гълъб. *А като го закачаше Дича, която седеше над него, то* (детето) *гукаше и се смееше.* Влайков. **2.** *Прен.* За близки, любими — разговарям нежно, интимно. *Той търси битки, пък ти жадуваш за тихичко гнезденце, за да си гукате сладко, нали?* Вазов. *Двамата си гукат щастливи.*

гу̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гукам.

гу̀квам, -аш, *несв.*; **гу̀кна,** -еш, *мин. св.* гу̀кна̀х, *св.* **1.** Гукам веднаж или от време на време. *Гукни ми, гукни, гугутке, | и ази тъй съм гукала, | кога съм била при майка.* Нар. пес. **2.** Почвам да гукам. *Пролетта дойде и гълъбите гукнаха.*

гу̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гуквам.

гу̀кна. Вж. г у к в а м.

гула̀ш *м.* (мадж.). Вид яхния от месо и картофи.

гулѝя *ж. Бот.* **1.** Растение от рода на зелето с моравочервена глава. Brassica gongylodes. **2.** Земна ябълка. Helianthus tuberosus.

гуля̀ене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гуляя.

гуля̀й, -я̀ят, -я̀я, *мн.* -я̀и, *м.* Веселба с ядене и пиене. *Една вечер писарите от управлението имаха гуляй: опекоха си гювеч у Калчо гостилничаря и се събраха да се повеселят.* Елин Пелин.

гуляйджѝя, -та, *мн.* -йи, *м. Разг.* Човек, който обича да гуляе.

гуля̀я, -я̀еш, *мин. св.* гуля̀х, *несв.* (рус.). Участвувам в гуляй. *Гулял съм нощес. Да, доста се поизмъчихме от ядене и пиене.* Йовков.

гу̀ма *ж.* (егип.). **1.** Еластична материя, получена чрез вулканизация на суров каучук. **2.** Изделие от тази материя във форма на обръч, който се поставя на колело на превозно средство и др. *Спука ми се гумата. Автомобилна гума. Велосипедна гума.* **3.** Късче обработен каучук за изтриване написано с молив или с мастило. *Гума за молив. Гума за мастило. Гума за машина.* **4.** *Спец.* Смола от някои тропически дървета, която се употребя за лепене, полиране, в медицината и пр.

гу̀мен, -а, -о, *прил.* Направен от гума (в 1 знач.); каучуков. *Гумени подметки. Гумена топка. Гумени цървули.*

гу̀менки *мн., ед.* гу̀менка, *ж. Разг.* Вид половинки обувки от плат с гумени подметки. *Селянинът замълча, наведе се и изтърси гуменката си.* Отеч. фронт, 1950 г.

гу̀мно, *мн.* -а, *ср.* Равно и отъпкано място за вършитба с добитък; харман. *Кола скриптят, понесли от полето | по гумна тежки снопи.* П. П. Славейков.

гу̀нкам, -аш, *несв. Дет. Гальов.* Прегръщам.

гу̀нкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гункам.

гу̀ня *ж.* (келт.). Вид дебела горна дреха, обикн. от аба.

гурбѐт, *мн.* няма, *м.* (араб.). *Нар.* Обикн. в съчет. **на (по) гурбет ходя (отивам)** — в чужбина на работа за печалба ходя (отивам). *Някога това си беше редното: мъжете идат на гурбет по Стамбул и по Влашко и с години седят там.* Влайков.

гурбетчѝйски, -а, -о. *Прил. от* гурбетчия.

гурбетчѝйство, *мн.* няма, *ср.* Гурбет.

гурбетчѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* Човек, който ходи по гурбет; печалбар. *Млад гурбетчия, помлад стопанин, | грижен ми ходи в пуста чужбина.* П. П. Славейков.

гу̀рвам, -аш, *несв.*; **гу̀рна,** -еш, *мин. св.* гу̀рна̀х, *прич. мин. страд.* гу̀рнат, *св.* Гуркам веднаж или няколко пъти по веднаж. **гурвам се, гурна се** *сред. Гурвам се във водата.*

гу̀рване, *мн,* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гурвам и *от* гурвам се.

гургулѝца *ж.* Прелетна птица от рода на гълъбите. Streptopelia turtur. *Тамо някъде тревожно и непрестанно гукаше гургулица.* Елин Пелин. *Зад върбите загука гургулица.* А. Каралийчев.

гургурѝца *ж. Диал.* Гургулица. *От китка зелени дървета изхвръкна гургурица.* Йовков.

гу̀рел *м.* Засъхнали по клепките слузести отделяния от слъзните жлези.

гурелѝв, -а, -о, *прил.* Който има гурели. *Гуреливо дѐте. Гуреливи очи.*

гурéля̀сам. Вж. г у р е л я с в а м.

гурéля̀свам, -аш, *несв.*; **гурéля̀сам,** -аш, *св.* Ставам гурелив. *Очите му бяха гурелясали.*

гурéля̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гурелясвам.

гу̀ркам, -аш, *несв.* Бърже и за кратко време потапям нещо във вода. *След това тя се обърна към слънцето и почна бързо да гурка във водата зелената си глава* Елин Пелин. **гуркам се** *сред. Те обичат да се гуркат във водата.* Йовков.

гу̀ркане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гуркам. *Викът и веселото гуркане на патиците ги оживиха и ги пробудиха.* Елин Пелин.

гу̀рльо, *мн.* -вци, *м. Разг. Неодобр.* Нечисто, гуреливо момче.

гу̀рна. Вж. г у р в а м.

гу̀сла *ж.* Народен лъков музикален инструмент с една или две струни. *Отскоро се бе завъртял в село, свиреше с гуслата, пееше, веселеше хората.* Елин Пелин. *Посвири, посвири на гуслата и попей, брате!* Вазов.

гусла̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което свири на гусла; гъдулар. *Гуслари свиреха стари юнашки песни.* Вазов.

гусла̀ров, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на гуслар. *Гусларова майка* (наслов).

гусла̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до гуслар. *Гусларски песни.*

гу̀сля, -иш, *мин. св.* гу̀слих, *несв. Нар.* Свиря на гусла. *Гуслар ми гусли по вси мегдани: | „Кой има нови премяни, | да носи — | да носи, да се наноси".* К. Христов.

гутапѐрча, *мн.* няма, *ж.* (малайски). Втвърдена смола с кафявочервен цвят от някои малайски дървета.

гу̀цам, -аш, *несв. Звукоподр.* **1.** За свиня — издавам звук като израз на задоволство; грухтя. *Надварят се* (прасенцата) *и гуцат и квичат.* П. П. Славейков. **2.** *Дет.* Гукам. *То* (детето) *ги познава вече, подава си ръченцата, клати си главенцето, смее се, гуца.* Влайков.

гу̀цане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гуцам.

гу̀ци-гу̀ци *междум.* За мамене на свиня.

гу̀ша *ж.* **1.** Предната част на шията. *Но тя усети студенината на едно острило до гушата си и занемя от ужас.* Вазов. *Море моме, малка моме, | не губи ми грешна душа: | имаш, моме, рудо гърло, | имаш, пиле, бяла гуша.* К. Христов. *От много ядене и спокоен живот пусна двойна гуша.* || *Разш.* Врат, шия. *На гушата ѝ имаше гердан от ален мерджан.* Йовков. *Замахнаха и двамата един въз друг и се хванаха за гушите.* Вазов. **2.** *Разг.* Болест — подутина на предната част на шията вследствие на увеличаване на щитовидната жлеза. *Радоилският водач, който беше гушав, поиска лек от ботаника за гушата: той го взе за билярин.* Вазов. **3.** У птици — разширение на хранопровода под клюна. *Гуша на пеликан.* □ **До гуша** (разг.) — до голяма степен, до крайния предел. *Затънал съм до гуша в дългове.* **Дойде ми до гуша** (разг.) — много ми дотегна. **Стискам някого за гушата** (разг.) — принуждавам го. **Хващаме се за гушите** (разг.) — спречкваме се, сбиваме се.

гу̀ша се, -иш се, *мин. св.* гу̀ших се, *несв., сред.* **1.** Притискам се нежно о някого. *После влезе в обора, помилва кравата, до която се гушеше мъничко галено теленце.* Елин Пелин. **2.** Завирам се, мушкам се, крия се. *Търся те под камък два дена, а ти се гушиш тука на топло, като котка.* Вазов.

гу̀шав, -а, -о, *прил.* Болен от болестта гуша. *Гушава жена.*

гу̀швам, -аш, *несв.*; **гу̀шна,** -еш, *мин. св.* гу̀шна̀х, *св. Нар.* Прегръщам нежно, притискам до себе си веднаж или повече пъти. *Като ѝ натежнее самотност и отхвърленост, тя гушне Венчо в прегръдките си и нему с мълчалив поглед изказва своята болка.* Влайков.

гу̀швам се, -аш се, *несв.*; **гу̀шна се,** -еш се, *мин. св.* гу̀шна̀х се, *св., сред.* Гуша се веднаж или повече пъти. *Пусни ме да видя колибата ти. — Аз се отместих от вратата. Тя се гушна вътре като врабец в гнездо и се тръшна на сеното.* Елин Пелин. *Преди да се гушна под чергата, хвърлям радостен поглед към цъфналата сурукварка.* Влайков.

гу̀шване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гушвам *и от* гушвам се.

гу̀шене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гуша се.

гу̀шест, -а, -о, *прил.* Който има голяма гуша.

гу̀шка *ж. Нар. Умал. от* гуша (в 1 знач.). *Надяваш ли се, Калино, | бачо ти Кольо да доде, | армаган да ти донесе: | за бяла гушка герданче.* Нар. пес. **2.** *Диал.* Хватка слама, сено и под.

гу̀шкам, -аш, *несв. Нар.* Прегръщам нещо, притискам към себе си.

гу̀шкам се, -аш се, *несв., сред. Нар.* Нежно се притискам, присланям се към някого. *В такива минути тя се гушкаше до него, кротка и мълчалива, като малко бяло агънце.* Елин Пелин.

гу̀шкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гушкам *и от* гушкам се.

гу̀щер *м.* Неголямо въздълго четириного влечуго с дълга опашка, покрито с люспи. Lacerta vivipāris. *Момченцата плъзнаха по баирите, обръщаха големи камъни, за да ловят гущери и змии.* Йовков. *Припича се като гущер на припек.* Погов. □ **Бълвам змии и гущери** (разг.) — говоря язвителни думи в разгневено състояние.

гу̀щеров, -а, -о. *Прил. от* гущер. *Гущерова опашка. Гущерова кожа.*

гу̀щерче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* гущер.

гъ̀ба[1] *ж.* **1.** Нисше спорово растение, обикн. с ниско пънче и шапчица. Fungus. *Ще заръча и на някой дървар да донесе една торба зимни гъби.* Влайков. *Кошницата беше пълна с пресни, бели гъби.* □ **Никнат като гъби** (разг.) — появяват се бързо и в изобилие.

гъ̀ба[2] *ж.* Нисше многоклетъчно животно със скелет от рогово вещество. Spongia. □ **Мийна гъба** — вид такива животни, чийто скелет се употребя при миене. *Изтривам черната дъска с гъба.*

гъ̀бав, -а, -о, *прил.* Който е обрасъл с гъби. □ **Гъбав с пари** (разг.) — който има много пари.

гъба̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което събира, отглежда или продава гъби. || *Разг.* Лице, което обича да яде гъби.

гъба̀рка *ж.* Жена гъбар.

гъба̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до гъбар.

гъба̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на гъбар.

гъ̀бен, -а, -о, *прил.* Сготвен с гъби. *Гъбена чорба.*

гъ̀бест, -а, -о, *прил.* Шуплив като гъба. *Освен обикновената платина, познати са още гъбеста и черна платина, които поглъщат газовете.* Химия за V кл.

гъ̀бичка *ж.* **1.** *Умал. от* гъба[1] *и от* гъба[2]. **2.** Обикн. *мн.* Микроорганизми, които причиняват ферментация.

гъбовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на гъба[1].

гъбя̀сам. Вж. г ъ б я с в а м.

гъбя̀свам, -аш, *несв.*; **гъбя̀сам,** -аш, *св.* **1.** При гниене от влага — покривам се с гъбички.

Подовете на две помещения са гъбясали поради лоша вентилация и недостатъчно отводнен терен. Отеч. фронт, 1950 г. **2.** *Разг.* За човешка кожа — размеквам се, сбръчквам се от киснене в топла вода; бабичасвам. *От пране ръцете ми гъбясаха.*

гъбя̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гъбясвам.

гъвкав, -а, -о, *прил.* **1.** Който лесно се превива, огъва. *Ден и нощ бръшлян посяга | към тополина снага, | вейки гъвкави протяга | с умолителна тъга.* Яворов. *Гъвкав стан.* || *Прен.* За език — който има богати изразни възможности. *Обичам те, роден език, | ту гъвкав, ту твърд като камен | елмазен.* Вазов. **2.** *Прен.* Който умело използува обстоятелствата и лесно се справя със затрудненията; ловък. *Гъвкава политика. Гъвкав ум.*

гъвкавина̀ *ж.* Гъвкавост.

гъвкаво. *Нареч. от* гъвкав.

гъвкавост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гъвкав. *Чудното й тяло бе изгубило своята гъвкавост и подвижност.* Вазов. *Иван Вазов допринесе много за изразителността, силата, гъвкавостта, музикалността на българския език.* Отеч. фронт, 1950 г.

гъвък, -вка, -вко, *мн.* -вки, *прил. Рядко.* Гъвкав. *Българският език е рязък, енергичен, но гъвък и способен да предаде най-буйни и екстазни движения на душата.* П. П. Славейков. *Гъвко тяло.*

гъгна, -еш, *мин. св.* гъгна̀х, *несв.* Говоря неясно през нос. *Баба ви се пак мъчи да вика, но я задавило и само гъгне.* Вазов.

гъгнене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гъгна.

гъгнѝв, -а, -о, *прил. Разг.* Който гъгне. *Гъгнив човек. Гъгнив глас.*

гъгнѝвост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* гъгнив.

гъгрѐц, *мн.* гъгреци̇̀ *и* гъгърци̇̀, *м. Рядко.* Гъгрица.

гъгрѝца *ж.* Паразитно насекомо в плодовете на зърнените и бобови растения. Calandra granaria.

гъгрѝчав, -а, -о, *прил.* Който е нападнат, наяден от гъгрица. *Гъгричаво жито.*

гъдел *м.* **1.** Слабо нервно раздразнение, предизвикано от леко докосване до кожата, обикн. придружено със смях. *Гъдел ме е.* || *Прен.* Леко приятно чувство. *Но все пак ще чувствувам | приятния гъдел, | . . . | да гледам как | горе | небето сияе.* Вапцаров. **2.** *Прен. Разг.* Слабо място; слабост. *Като догадлив човек, който познава гъдела на хората, беше турил пиперец в гостбата.* Вазов.

гъделѝчкам, -аш, *несв.* **1.** Причинявам някому гъдел. *Сальвкиевското вино ти гъделичка гърлото и пощипва те по езика.* Каравелов. **2.** *Прен.* Приятно дразня, възбуждам някаква слабост у някого; лаская. *Гъделичкам славолюбието му.*

гъделѝчкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гъделичкам.

гъдула̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Свирач на гъдулка. *Силен пестничен удар по масата спря гъдуларя дядо Кузман и песнопоя Добромир.* Ст. Загорчинов.

гъдула̀рски, -а, -о. *Прил. от* гъдулар. *Гъдуларска песен.*

гъду̀лка *ж.* Народен лъков музикален инструмент с 3 до 5 струни. *Циганите теглеха лъка по гъдулките си и пееха с издути гърла.* Вазов. *Сред голям кръг от войници свиреха двама души — единият с кавал, другият с гъдулка.* Йовков.

гъжва *ж.* **1.** *Нар.* Преплетени в кръг усукани пръчки и под. за прикрепване на нещо към кол. *Гъжва на вратник. Гъжва на кола.* **2.** Къс платно, което се увива около фес; чалма. *Пред тия селяни вървеше един стар турчин с огромна гъжва.* Вазов. **3.** *Диал.* Прежда, навита във вид на гъжва.

гъзер *м.* **1.** Една от двете половини на седалищната част на човешкото тяло или на животно. **2.** Задна част на нещо. *Делчо секна огън, запали голям къс прахан, забучи го на един дълъг прът и приближи към гъзера на топа.* Вазов.

гък *междум.* Обикн. при отрицание — ни дума. *Вълко се извърна запъхтян и само махаше с ръце на началника си, без да каже гък.* Вазов.

гъкам, -аш, *несв.* Издавам глас гък.

гъкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гъкам.

гъквам, -аш, *несв.*; **гъкна,** -еш, *мин. св.* гъкна̀х, *св.* Обикн. с отрицание — не казвам нито думица, не издавам нито звук. *Дядо Нистор излезе, без да гъкне нещо.* Вазов. *Турчинът грухна на земята, без да гъкне.* Вазов.

гъкна. Вж. г ъ к в а м.

гъл-гъл *междум.* За наподобяване на звук от течност, която се излива от съд с тясно гърло.

гълтам, -аш, *несв.* **1.** Поемам, прокарвам храна, течност или др. през гърлото си. *Той само ядеше. Бузите му се издуваха и шията му се протягаше, кога гълташе.* Йовков. *Той спря, наведе се над една чиния и от смущение почна да гълта цели парчета свинска луканка, без да ги дъвче.* Чудомир. || *Прен. Разг.* Поемам въздух. *Дишаш и гълташ чистия и пресен утринен въздух.* Влайков. *Гълтам прах.* **2.** *Прен.* Жадно възприемам. *Всички сега слушаха омаяни и гълтаха родните и понятни звукове на тая музикална поезия.* Вазов. *Тя гълташе всяка негова дума.* Вазов. **3.** *Прен.* Премълчавам, понасям унижения, обиди. *Джемиле търпяла и гълтала, но до някое време.* Раб. дело, 1950 г.

гълтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гълтам.

гълтък, *мн.* -ци, *м. Диал.* Глътка.

гълча̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв. Нар.* **1.** Карам се някому; мъмря. *Момчето ден ходеше на училището, два отсъствуваше. Учителят почна да го гълчи.* Ив. Хаджимарчев. **2.** Говоря с висок глас; викам. *Той цял ден ходеше гологлав из двора, даваше заповеди и гълчеше високо на жена си и на децата си.* Елин Пелин. *И на коне препуснаха някои напред също като на война, а отзад идеха пешаците и гълчаха, като че беше турска сватба.* Йовков. || Приказвам, разговарям с някого. *Дядо Нистор, с чибук в ръка, с доволно и подмладено лице, гълчеше весело с другаря си.* Вазов.

гълча̀не, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гълча.

гълъб *м.* Неголяма дива или питомна птица, обикн. със сиви пера. Columba. *Гълъбите гукат в близката гора.* Вапцаров. *Върху покрива на житницата гукат гълъби.* А. Каралийчев.

гълъбàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което отглежда гълъби.

гълъбàрник, *мн.* -ци, *м.* Малка постройка или помещение за питомни гълъби, често в тавана на къща. *Хаджи Петър се залисваше много с тези гълъби. Току се катери по гълъбарниците им, лови ги, гледа отдолу, отгоре.* Йовков. **2.** *Прен. Ирон.* Неприветлива таванска стая или помещение. || *Разг.* Помещение за задържане на арестувани. *Може само две-три нощи да нощуваме в гълъбарника, догдето се изпита работата.* Вазов.

гълъбàрски, -а, -о. *Прил.* от гълъбар.

гълъбѝнка *ж. Диал.* Название на няколко различни вида гъби за ядене.

гълъбѝца *ж.* Женски гълъб. || Гальовно назоваване на любима жена. *Не се грижи, гълъбице — казваше ѝ Александър, като ѝ гледеше любовно косата.* Вазов. *Там в градината Росица, | плахата ми гълъбица, | восък бледа сред шумака, | вие китка, мене чака.* Яворов.

гѝлъбов, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на гълъб. *Гълъбово перо.* **2.** С цвят на гълъб; сивосинкав, светлосив. *Ние ги открихме, когато пред зелената стена на кукурузите се замяркаха гълъбовите им униформи.* Йовков. □ **Гълъбова опашка** — вид вечерна пеперуда. Macroglassa stellatarum. **Гълъбово око** — вид горско цвете. Anemone hepatica.

гъмжà, -ѝш, *мин. св.* -àх, *несв.* **1.** За множество в ограничено място — движа се разбъркано и с шум. *Върволякът гъмжеше из улицата.* Вазов. *Гъста тълпа гъмжеше вече около кладенеца.* Йовков. || *Прен.* Намирам се в голямо количество, изобилствувам. *Партизански отреди гъмжат във всички окупирани земи.* В. Коларов. **2.** Изпълнен съм с много люде, шум и др. *Бивакът на войниците, който до скоро гъмжеше като кошер пчели, отдавна беше утихнал.* Йовков. *Площадът гъмжи от народ.*

гъмжèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от гъмжа.

гъмжѝло, *мн.* няма, *ср.* Шумно множество от човеци, насекоми и др. *Вътре в хана — гъмжило. Селяните седят по масите, пият, ядат, викат.* Елин Пелин. *Продължихме с кола сред гъмжило от обози, коне, войници.* Вазов.

гъ̀мза *ж.* **1.** Вид черно грозде за вино. **2.** Вино от това грозде.

гъ̀на, -еш, *мин. св.* гънàх, *несв. Рядко.* **1.** За плат, дреха и под. — сгъвам, прегъвам; дипля. **2.** Превивам, огъвам. *Разсвирепялата стихия с бясна стремителност поваляше на една страна столетната гора, или я блъскаше по всички страни, виеше я, тласкаше я, гънеше я.* Вазов.

гъ̀на се, -еш се, *мин. св.* гънàх се, *несв., сред.* Движа се гъвкаво; кърша се. *Василчо гледаше как снагата ѝ се превива и гъне в плавния ѝ вървеж.* Йовков.

гъ̀нка *ж.* **1.** Прегънато място на плат, дреха и др.; чупка. *Дрехите им са тъй измачкани, с толкова много гънки, че на пръв поглед те не приличат вече на хора.* Л. Стоянов. **2.** По кожа на лице и под. — бръчка. *Мъчителни гънки треперят по лицето му.* Л. Стоянов. 3. Продълговата вдлъбнатина на местност; падина. *Прозрачни мъгли още се плъстяха в гънките на урвите на Рибарица.* Вазов.

гъ̀рбав, -а, -о, *прил.* **1.** Който има гърбица; гърбат. *Изведнъж там изскочи дребно човече. Беше гърбаво, главата му хлътнала в трупа.* Йовков. || Силно извит като гърбица. *Гърбав нос.* **2.** Приведен, прегърбен. *Чичо Кола беше петдесетгодишен човек, с издадени плещи, които го правеха малко гърбав.* Елин Пелин.

гърбавинà, *мн.* няма, *ж.* Качество на гърбав.

гърбàт, -а, -о, *прил.* Гърбав. *Защо си се родила тъй гърбата? — | попитало магарето една камила.* Михайловски.

гърбàч *м. Диал.* Бич от волска жила или от волска кожа. || *Прен.* Удар от гърбач. *Той изял пет-шест гърбача.* Вазов.

гъ̀рбене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от гърбя се.

гъ̀рбест, -а, -о, *прил. Рядко.* С голям, издут гръб; прегърбен.

гърбѝна *ж. Разг.* Гръб. *Що на върлина, то и на гърбина.* Погов.

гъ̀рбица *ж.* Неестествена изпъкналост на гърба у човек. *Хлапетиите се промушваха измежду големите и го ловяха за гърбицата.* || Нормална изпъкналост на гърба у някои животни, напр. у камила.

гъ̀рбом *нареч.* С гръб към някого или към нещо. *Бай Ганьо приклекна над дисагите си гърбом към мене.* Ал. Константинов. *В ляво се показва къщата гърбом и с едната си страна.* Йовков. || По гръб, възнак. *Тогава обичам... | във лодката гърбом да легна, очи да притворя.* Багряна.

гърбỳша *ж. Разг.* Гърбава жена.

гърбỳшка *ж. Диал.* **1.** Гърбуша. **2.** Планинско възвишение. *Мълчаливо възлизахме нагоре по каменистия рът, един праг на Стара планина, която с всичката си дивост и величие изпречваше и въздигаше пред очите ни своите огромни гърбушки.* Вазов.

гъ̀рбя се, -иш се, *мин. св.* гърбѝх се, *несв., сред.* **1.** Заставам с гръб към някого. **2.** Прегърбям се, изгърбям се.

гърдà. Вж. г ъ р д и (в 3 знач.).

гъ̀рдест -а, -о, *прил.* Който е с широки или големи гърди.

гърдѝ, *мн., ед.* (рядко) гърдà и (поет.) гръд, *ж.* **1.** Предна част на тялото между шията и корема. *И две щат сълзи да капнат | на стари гърди и млади.* Ботев. *Ризата му беше разкопчана отпред и рунтавите му гърди не искаха и да знаят за студа.* Йовков. **2.** Гръдната кухина, в която са поместени дихателните органи и сърцето; гръден кош. *Сърцето му тупаше силно и болезнено в гърдите.* Вазов. *Потънал в кърви, лежи и пъшка | юнак с дълбока на гърди рана, | юнак във младост и в сила мъжка.* Ботев. *В тесните му гърди бе се заселила една суха кашлица и ги дереше безмилостно.* Елин Пелин. || *Обр. Тя се мяташе в леглото като на въглени и такава тежест душеше гърдите ѝ, че ѝ се искаше да извика.* Елин Пелин. *И толкова ясно му ставаше всичко сега |...|, че сякаш в гърдите топеше се буца сняг.* Вапцаров. **3.** Млечните органи у жената. *Стояница го взе в прегръдките си, извади гърдата си и му даде да бозае.* Елин Пелин.

И чувам писък на кърмачета, | от майчини гърди изтръгнати. П. П. Славейков.

гъркѝня *ж.* Жена от гръцки произход.

гъркома̀н и **гъркома̀нин,** *мн.* гъркома̀ни, *м. Истор.* Разпален привърженик на гърцизма в Европейска Турция.

гъркома̀нски, -а, -о. *Прил. от* гъркоман, гъркоманин.

гъ̀рлен, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до гърлото. *Гърлени болести.* **2.** За глас — дебел, груб. *И той запяваше нещо с глух и гърлен глас.* Йовков. □ **Гърлени гласни или съгласни** (езикозн.) — звукове, които се учленяват в задната част на устната кухина; задноезични гласни или съгласни; гутурали.

гъ̀рлене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гърля.

гъ̀рлено. *Нареч. от* гърлен. *Говоря гърлено.*

гъ̀рлест, -а, -о, *прил.* **1.** Обикн. за глас — който е силен, който се произнася от цяло гърло. *От тука някой да извика, гдето е с по-гърлест глас, всеки ще чуе.* Вазов. *Изведнаж весел, гърлест смях екна в стаята.* Йовков. **2.** За човек — който има силен и звучен глас. *Царска воля да обади | вика гърлест глашатай.* П. П. Славейков.

гъ̀рлесто. *Нареч. от* гърлест. *Смея се гърлесто.*

гъ̀рлица *ж. Диал.* Болест на гърлото по добитъка, главно по свините.

гърлѝца *ж. Диал.* Вид горска птица, подобна на гълъб; гургулица. Streptopelia turtur.

гъ̀рло, *мн.* гърла̀, *ср.* **1.** Най-задната част на устната кухина, гдето започват хранопроводът и дихателната тръба. *Скоро обедът се почна шумно, гърлата загълтаха.* Вазов. *В гърлото ми се надигат спазми, очите овлажняват.* Л. Стоянов. **2.** Предна част на шията; гуша. *Нищо, ухапа ме поразеникът, като го стиснах за гърлото.* Вазов. **3.** *Прен.* Гърлобол, ангина. *Нали знаеш, че всяка пролет и есен страдам от гърло. Сливиците ми се подуват и болки, болки — не се търпи вече.* Чудомир. **4.** *Прен. Разг.* Обикн. *мн.* Човеци, души. *Всеки имаше на главата си по пет-шест гърла и трябваше да се замисли за най-главното — за хляба.* Йовков. **5.** *Прен.* Тясна горна част на съд (шише, стомна и др.). *Той се наведе под леглото, извади от там бутилка коняк и започна бавно да разкъсва станиоловата обвивка на гърлото ѝ.* Вежинов. **6.** *Нар.* Тясно място между ритове; планинско ждрело. *Бяла Черква гореше, разграбвана от башибозуците, а жителите ѝ бягаха през балканското гърло Леевща.* Вазов. □ **Буца ми е заседнала на гърлото** (разг.) — изпитвам мъка, тежко ми е. **Викам, крещя със цялото си гърло (из цяло гърло)** (разг.) — с пълен глас, гръмогласно. **Дера си гърлото** — викам високо, със всички сили. **Дихателно гърло** (анат.) — дихателна тръба, гръклян. **Из едно гърло два гласа** (нар.) — хубаво пеене. **Криво гърло** (нар.) — дихателно гърло. **Лошо гърло** (нар.) — дифтерия. **Нещо ме стиска за гърлото** (разг.) — изпитвам мъка, тежко ми е.

гърлобо̀л, *мн.* няма, *м.* Болест на гърлото; ангина.

гъ̀рля, -иш, *мин. св.* гърлѝх, *несв. Диал.* Окопавам царевица, картофи и под., като отрупвам корена с пръст; заривам. *Ела да похапнем, да си отпочинем, па заран рано-рано картофи ще гърлим.* Кр. Григоров.

гърмѐж *м.* **1.** Пукот, гръм от оръжие; изстрел. *Късно сутринта домакинът на къщата чу гърмеж от револвер.* Вазов. *Откъм позициите не се чуваха топовни гърмежи.* Йовков. **2.** Силен шум, трясък, бумтеж. *През листака достига до слуха ми вече глухият гърмеж на водопада.* Вазов. ‖ *Рядко.* Гръмотевица, гръм. *Бурята почна. Силни гърмежи, предшествувани от светкавици, зацепиха въздуха.* Вазов.

гърмѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гърмя.

гърмотѐвица *ж.* Гръмотевица.

гърмотѐвичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Гръмотевичен.

гърмя̀, -йш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* **1.** При дъжд или буря — гърмѝ (безл.): чува се гръм, трясък, тътнеж; трещи. *Ето черен облак се задава, светна се, гърми.* Йовков. **2.** Произвеждам гърмеж с огнестрелно оръжие; стрелям. *От ранни зори още ловците пуснаха кучетата в рядката ниска кория и гърмяха цял ден.* Елин Пелин. *Четирите топа престанали бяха да гърмят и като че стояха неми свидетели на битката.* Вазов. **3.** Издавам силен глас, звук, трясък, шум; ехтя, еча, буча, кънтя. *Гласът му все гърмеше и се чуваше из цялата къща.* Йовков. *Около него гърмеше лудешки смях.* Йовков. *Воденицата глухо гърмеше.* Елин Пелин. *Планинските водопади гърмяха наблизу и пълнеха цялата околност с диво ехтене.* Вазов. **4.** Изпълнен съм със звук, глас, шум; ехтя. *Землянката гърмеше от млада песен. | Ех, волна партизанска веселба!* Вес. Георгиев. **5.** Само 3 л. *Прен.* За вест, слава и др. — разпространявам се бързо и шумно. *Най-много гърмеше славата на генерал Тотлебен и генерал Скобелев.* Вазов.

гърнѐ, *мн.* гърнѐта *и* грънци, *ср.* Объл глинен съд с широк отвор за варене на ястие или за наливане на течности. *Друго ако не, барем едно гърне боб ще стои и ще ври на огъня.* Йовков. □ **На всяко гърне меродия** (послов., подигр.) — за човек, който се меси във всяка работа. **Нощно гърне** — съд за ходене по естествена нужда. **Търкулило се гърнето, та си намерило похлупака** (послов., подигр.) — за лица с еднакъв нрав и вкус.

гърнѐц, *мн.* грънцѝ, *м. Диал.* Голямо гърне, обикн. за туршия и др.

гърцѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м. Езикозн.* **1.** Израз или дума, свойствена само на гръцки език. **2.** Заемка от гръцки език.

гърч, гърчът, гърча, *мн.* гърчове, *м.* Конвулсивно свиване на тялото при внезапна болка, раняване или болест; спазма. *Престанал беше веч навсъде боят лют |...| и виждат се далеч таме по голий склон | как с гърч премятат се останалите жъртви, | и борят се с смъртта ранени, полумъртви.* П. П. Славейков.

гъ̀рча, -иш, *мин. св.* гърчѝх, *несв.* Свивам, превивам нещо. *Смехът продължаваше да гърчи жълтото лице на умиращия милионер.* Дим. Димов.

гъ̀рча се, -иш се, *мин. св.* гърчѝх се, *несв., сред.* **1.** Превивам се, свивам се. *Кога светна пак ламбицата, Топал Хасан се гърчеше в предсмъртна агония.* Вазов. *Няколко тежко болни лежат*

и се гърчат. Л. Стоянов. **2.** За змия, червей и др. — вия се, извивам се при движение. *Косата се размахва, открива се някое гнездо или уплашен смок се гърчи под косата и бяга.* Йовков.

гърчав, -а, -о, *прил. Диал.* Който е слаб телесно; мършав.

гърчѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* гърчея се.

гърчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* гърча *и от* гърча се.

гърчѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* гърчѝх се, *несв., сред.* За лице от негръцки произход — чувствувам се и се държа като грък. *Ние всички знаем, че наистина е имало българи, които по това време са се гърчеели.* Т. Павлов.

гърчолѝ, -та, *мн. Събир. Разг. Презрит.* Гърци.

гъсàк, *мн.* -ци, *м.* Мъжка гъска; гъсок.

гъсàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който се грижи за гъските в едно стопанство.

гъсàрка *ж.* Жена гъсар.

гъсè, *мн.* -та, *ср.* Малкото на гъска.

гъсèница *ж.* **1.** Личинка на пеперуда, обикн. с парливи власинки, която се храни с листа на дървета, зеленчуци и др. *Неговата работа бе да подрязва лози, да чисти дърветата от гъсеници.* Елин Пелин. **2.** *Техн.* Широка зъбчата верига, по която се движат колела на трактор, танк и под. *Мисълта, че може да падне на бойното поле с разкъсани гърди или под тежките гъсеници на немския танк, нито за миг не минаваше през ума му.* Вежинов.

гъсèничав, -а, -о, *прил.* Покрит, пълен с гъсеници. *Гъсеничав клон.*

гъсèничен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* гъсеница. *Гъсенично гнездо. Гъсенична верига. Гъсеничен трактор.*

гъска *ж.* **1.** Едра водна птица, домашна или дива, обикн. бяла. Anser. *Манолаки поразгледа какво има на чифлика, погледна към кладенците, гдето около изсъхналите улуци се въртяха гъски и прелитаха гълъби.* Йовков. *Над блатото се вият усамотените групи на дивите патки, диви гъски и тежки жерави.* Вазов. **2.** *Прен. Разг. Ирон.* Глупав човек.

гъсòк, *мн.* -ци, *м.* Гъсак. *Гъсокът отново застава на един крак и задрямва.* Йовков.

гъст, -а, -о, *прил.* **1.** Който се състои от много и разположени близко един до друг еднакви предмети, неща. *Противоп.* рядък. *От две страни гъсти шубрачки притискат тясната пътека.* Вазов. *Гъста зелена трева покрива ливадите.* Елин Пелин. *Той се провира напред през гъстата навалица от мъже, жени и деца.* Караславов. *Тя имаше сини очи, които от гъстите ресници изглеждаха черни.* Йовков. *Гъста коса.* **2.** За течност, каша и под. — неразреден. *Противоп.* рядък. *Гъсто мляко. Гъста каша.* **3.** За облак, дим, мрак и др. — плътен, непрогледен. *Над морето | надвиснала е гъста утринна мъгла.* Величков. *В гъстия облак от прах и дим едва се виждаме.* Л. Стоянов. *Лозите, които висеха над него, правеха мрака още по-гъст и по-тайнствен.* Вазов. || За сянка — дебел. *Спокойно почивахме под гъстите букови сенки край един шумлив поток.* Елин Пелин.

гъстàк, *мн.* -ци, *м. Събир.* Гъсталак. *Подир един час ход дружината влезе в планината между високи гъстаци.* Вазов.

гъсталàк, *мн.* -ци, *м. Събир.* Място, обрасло с гъста растителност; шумак. *Изкачвам се полека всред гъсталаците от лещак, облечени в нова шума, из каменлива и залутана пътека.* Вазов.

гъстèя, -èеш, *мин. св.* гъстях, *несв.* Ставам гъст; сгъстявам се. *Нощният мрак гъстееше.* Вазов.

гъсто. *Нареч. от* гъст. *Речицата имаше брегове, гъсто засадени с върби.* Вазов.

гъстотà *ж.* Качество на гъст; плътност, сбитост. *Гъстота на население. Гъстота на тъкан. Гъстота на разтвор.*

гъстък, само *м. ед., прил. Нар.* Гъст.

гътам, -аш, *несв. Диал.* Повалям, катурвам.

гътвам, -аш, *несв.*; **гътна,** -еш, *мин. св.* гътнàх, *св.* Гътам веднаж или много пъти по веднаж.

гътна. Вж. гътвам.

гъши, -а, -е. *Прил. от* гъска. *Гъши крак. Гъша мас. Гъше перо. Гъше яйце.*

гьол, гьòлът, гьòла, *мн.* гьòлове *и* гьòлища, гьòла (сл. ч.), *м.* (тур.). *Разг.* Насъбрана и застояла вода; локва, блато. *Пред нас пътеката се пресича от широко разляна вода, която се влива в голям и мътен гьол.* Влайков. *Вадички и горски потоци, блата и гьолища, бари и мочури — всичко пресъхна.* Елин Пелин. *Всяка жаба да си знае гьола.* Погов.

гьон, гьòнът, гьòна, *мн.* гьòнове, *м.* (тур.). Дебела обработена кожа за подметки на обуща, ремъци и др.

гювèч *м.* (тур.). **1.** Разлат глинен съд, в който се пече ястие на фурна. **2.** Вид ястие, приготвено обикн. със зеленчук, печено в такъв съд. *Опекоха си гювеч у Калчо гостилничаря и се събраха да се повеселят.* Елин Пелин. **3.** *Прен.* Консервиран смесен зеленчук за готвене.

гюл, гюлът, гюла, *мн.* гюлове, *м.* (перс.). *Нар.* **1.** Роза. **2.** С *мн.* гюлища. Нива засадена с рози. *И днес Селямсъзът сам копаеше лозето и работеше гюла си и цъфтеше от здраве и сила.* Вазов.

гюллè, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Нар.* **1.** *Остар.* Желязна топка, която се изхвърля от артилерийско оръдие при стрелба. *Този (топ) беше изкаран, за да опитат гърмежа, гюллето му и далнобойността му.* Вазов. **2.** *Спорт.* Желязна топка за тласкане при състезание.

гюлов, -а, -о, *прил.* Розов. *Гюлова вода. Гюлово масло.*

гюловица *ж. Диал.* Ракия, обикн. варена с рози. *Извадил из кладенеца кофата, в която се намирало едно доволно голямо стъкло с гюловица.* Каравелов. *Тяхното момиче все ме черпи с миризлива гюловица.* Влайков.

гюм, гюмът, гюма, *мн.* гюмове, гюма (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* Дълбок метален съд с възтясно гърло за вода, мляко и др. *Той очукваше с дървен чук един голям гюм.* Д. Талев. *В кръчмата стана толкоз тихо, че ясно се чу как водата в гюма възвира изтънко, звънливо, като че запя.* Йовков.

гюмè, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Нар.* Скривалище край блато, река и др. за лов на диви патици. *Бяхме на лов за диви патици. Прекарахме ху-*

бавата нощ в удобното топло гюме и сутринта, щом се зазори, отворихме предпазливо малките мазгали. Елин Пелин.

гюру̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Нар.* Сгъваем покрив на файтон или на детска количка. *Иванов, остал под дигнатия гюрук на файтона, слушаше веявицата и шума на дъжда.* Вазов.

гюрултѝя *ж.* (тур.). *Разг.* Голям шум, врява, караница. *Чувам, загърмяха пушки. Дигна се една гюрултия, един вик и все там, пред къщата, под дървото.* Йовков.

гяу̀р и **гяу̀рин,** *мн.* гяу̀ри, *м.* (араб.). *Остар.* У мюсюлманите — лице от друга вяра; неверник.

гяу̀рка *ж.* У мюсюлманите — жена от друга вяра; неверница.

Д

д 1. Звукът д. 2. Писмен белег на звук д, пета буква от азбуката. *Печатно д. Ръкописно д.*

да[1] *частица.* 1. При отговор — за означаване на потвърждение или съгласие. *Къде отивате? В болницата ли? — Да — едва се изтръгна от пресипналото ми гърло.* Л. Стоянов. *Я ми кажи ти, отиваш ли на Чепино? — На Чепино? О да, с най-голямо удоволствие.* Ал. Константинов. || За усилване на потвърждението — обикн. удвоено д а, д а. *Навярно вие и мен сте забравили. Аз съм Надя. — А да, да, приятно ми е.* Елин Пелин. 2. При повторение на предходна мисъл или дума — за наблягане върху казаното; действително, наистина, разбира се. *Но да умреш, когато се отърсва | земята от отровната си плесен, | когато милионите възкръсват, | това е песен, да; това е песен!* Вапцаров. *И слънцето на хоризонта тъмен, | да, нашето ярко слънце ще просветне.* Вапцаров. 3. *Разг.* Отговор при повикване (с въпросителна интонация) — със значение: какво има? чувам! *Мамо! — Да? Кажи!* 4. При почукване на врата — разрешение за влизане; влез, свободно. 5. *Рядко.* При въпроси, които изразяват изненада, учудване, недоверие и на които се очаква утвърдителен отговор; нима, така ли. *Вий разбирате френски, господине, да? Боже мой, колко ми е драго.* Ал. Константинов.

да[2] *частица.* В главни изречения: а) За изразяване на желание, пожелание; нека, дано. *Ваша Цвета станала мома. Е, да ти е жива, стрино Илчовице.* Елин Пелин. *И отдих свят да зацари | в прихлупените хижи.* Смирненски. *Да ви запозная с господина Бойча Огнянов — и ми показа другаря си.* Вазов. || При клетви и благословии. *А бре, що ми уби кучето, Дечо? Дечобо, Дечо, бял ден да не видиш, Дечо!* Чудомир. *Да си жив и здрав.* б) За подкана, напомняне или увещаване. *Бързо да вървим, има събрание у Владикова.* Вазов. *Ти да не забравиш — на отсамната нива край Бучум ще ореш, не на отвъдната.* Влайков. *Тебе, синко, е прилика, | чуй, съседкина Велика. | Хем да видиш — домовита! | Знаят всички — даровита.* Яворов. в) За изразяване на заповед или забрана. *Да не си мавнал, че няма да ме видиш вече.* Елин Пелин. *Донеси ми писмата. Ама не се бави, моля ти се,— веднага да дойдеш!* Елин Пелин. *Да не си стъпила на прага ми вече — изкрещя хаджи Ровоама.* Вазов. г) За изразяване на възражение, недоволство, негодуване или закана. *Затова взимате от съседите и го не връщате. — Да прощаваш, Доне, ама мисля, че сме го върнали.* Елин Пелин. *Ех, — въздъхна старецът — та това на затвор прилича: да не мож да отидеш къде искаш.* Елин Пелин. *Бре какъв народ се навъди, да му се не види, макар!* Караславов. *Ако още на едно място те видя с твоите стомни и шишета, да знаеш — в дрангулника ще те пратя.* Караславов. д) За изразяване на задоволство, възхищение или възторг. *А и каква мома беше станала Райка! Една стройна, па гиздава — да й се не нагледаш!* Влайков.

да[3] *съюз.* При свързване на подчинени изречения с главно. 1. За изразяване на целта, с която се извършва действието на главното изречение; с цел да, за да. *Там отивах с цел да пренощувам.* Вазов. *Петър и Божан отидоха на горната нива да връзват ръкойки.* Елин Пелин. *Бий го по краката, да не се бие по главата.* Погов. || В съчет. с предлога з а като сложен съюз з а д а. *Капитанът, за да смекчи донякъде действието на бурята, измени посоката, по която се движеше параходът.* Г. Белев. || В съчет. със съюза т а като сложен съюз т а д а (нар.). *Утре ще останеш на обед, та да се запознаеш със селото и да чуеш жалбите на селяните.* Вазов. 2. За изразяване на намерение или желание. *Вълчан се готвеше отново да продължи разговора си с Чумака.* Йовков. *Тя желаеше предишния мир и сговор и искаше да види двете си етърви помирени.* Елин Пелин. 3. *Разш.* За допълване и поясняване на действието на главното изречение. *Подир един час скитане по лъките край Искъра, веднага ми хрумна да проникна в самия вход на пролома.* Вазов. *Тя умееше да приготви и натъкми всичко от хубаво по-хубаво.* Влайков. *Животворящата и бъблива селска речица от ден на ден почна чувствително да намалява и да съхне.* Елин Пелин. *От вълнение не можах да заспя.* 4. За изразяване на предположение, несигурност, опасение. *Трябва да й е досадило да ме чака и е станала да ме търси.* Вазов. *Млад човек: да има, да има най-много тридесет години.* Ал. Константинов. *Това уж руски, пък не е руски; да е български, не е български.* Вазов. *Майка й тогава сама ще я подкани, да не би да я чакат там, да не би да се е прибрал Колчо или свекърът й.* Влайков. || В съчет. със съюза к а т о, сложен съюз к а т о д а — за израз на оприличаване. *Прорева* (еленът) *глухо, като да молеше помощ отнякъде.* Орлин Василев. 5. За изразяване на условие; ако, в случай че. *Чини ми се, че птичка да прехвръкнеше там, ще се види от тука.* Вазов. *Земя хубава, плодородна — едно да посееш, сто се раждат.* Елин Пелин. *Да не бях дошел днес на панаира, кой знае дали щях вече да те видя.* Елин Пелин. *Да би мирно седяло, не би чудо видяло.* Погов. || В съчет. със съюза а к о като сложен съюз а к о д а. *Колко би изгубила българската столица от красотата на панорамите си, ако да нямаше Витоша.* Вазов. 6. За изразяване на отстъпване; при все че, въпреки че. Обикн. в съчет. а к о и д а, и д а, м а к а р д а, м а к а р и д а, д о р и д а, д о р и и д а. *Къньо разбра какво ще става и, макар да беше още сърдит, излезе да изпълни поръчката.* Йовков. *Най-после, и да му не платят — нищо няма:*

те са хъшове, бедни хора, казваше си той и се усмихваше. Вазов. *Дори да умирам, | живота с грубите лапи чеелични | аз пак ще обичам!* Вапцаров. *Да е било от челик, пак ще се е изтрило.* Погов. *Ако и да не желая, все пак трябва да дойда.* **7.** Като съставна част в сложни неопределителни местоимения и местоименни наречия, като к о й т о и д а е, к а к ъ в т о и д а е, к а к д а е, к а к т о и д а е, к о л к о т о и д а е и др. ◻ **Без да** — сложен подчинителен съюз за начин, който означава отсъствие на някакво действие. *Без да му отговори нещо, Гроздан го измерваше само с поглед.* Йовков. *От тогава бяха ги задържали в затвор, без обаче да ги съдят.* Величков. **Вместо да** — сложен подчинителен съюз за означаване на замяна на една възможност с друга. *Можеш ли свари едно кафе? — попита Огнянов, вместо да отговори.* Вазов. **Преди да** — сложен подчинителен съюз за време и когато трябва да се означи, че действието на главното изречение става по-рано от действието на подчиненото изречение. *Наскоро Лепо отиде войник. Вечерта, преди да тръгне, Войка го повика при воденицата и много плака.* Елин Пелин.

даалѝи *мн., ед.* даалия, *м. Истор.* Грабителски орди от планинско мохамеданско население в българските земи в края на XVIII и началото на XIX в.; кърджалии.

да̀вам, -аш, *несв.*; **дам,** дадѐш, *мин. св.* да̀дох, *пов.* дай, да̀йте, *прич. мин. действ.* дал, *прич. мин. страд.* да̀ден, *св.* **1.** Поднасям някому нещо, за да го вземе; връчвам. *Дядо Хаджия, казва момченцето, тато ма проводи при тебе да ми дадеш твоята жълта бъклица.* Каравелов. *Ела, бре Андрешко! Пари ще ти дам, колкото искаш!* Елин Пелин. *Когато имаш треска, не ти ли дават да гълташ нещо? — повтори той.* Дим. Димов. *Дадоха сладко, после кафе.* Вазов. *Дай ми, дяконе, ключа на портата.* Вазов. || Поверявам. *Баща ни те даде на моите ръце.* Елин Пелин. || Отпускам някому нещо. *Давам стипендия. Давам помощи.* **2.** *Разг.* Плащам, харча. *Че аз си плащам, господине! — Но от една неделя, нищо не сте давали.* Вазов. *Ще иде бай Ганьо у него* (Иречек)*: защо ще си дава паричките по хотели?* Ал. Константинов. **3.** *Разг.* Продавам. *Плетеше кошове и ги даваше за парче хляб на селяните.* Елин Пелин. *Препънах се по едно време в една купчина ряпа. — Как я даваш? — питам, ей тъй, колкото да река нещо.* Чудомир. **4.** За цена, възраст и др. — определям. *Продавачът дълго се бори. Еньо бе упорит. Той даде една цена и остана там.* Елин Пелин. *Давам му не повече от 30 години.* || За време, срок — предоставям. *Слушай, господине, давам ти три часа срок да се очистиш от тука.* Вазов. *Дайте ми един месец — всекиго ще туря на мястото.* Стаматов. **5.** Позволявам, разрешавам. *Стига! Не ти давам да пиеш капка повече.* Елин Пелин. || В съчет. с отвл. същ. като възможност, почит, основание и др. — допускам, създавам. *Давам му възможност да говори. Това даде повод за спор.* **6.** Устройвам, уреждам. *Тази вечер капитанът на парахода ни даде вечеря.* Г. Белев. *През целия следобед на урочения ден учителите репетираха комедията. — Ах, години, години! — казваше тя. — Какво беше, когато и ние едно време давахме представления!* Караславов. *Давам концерт. Давам забава.* || *Разг.* Представям. *Какво дават днес в операта?* **7.** Доставям, нося, раждам. *Рапицата е по-ценна от слънчогледа, защото дава по-големи доходи.* Раб. дело, 1950 г. *Битата крава мляко не дава.* Послов. *Див глог питомно грозде не дава.* Послов. **8.** В съчет. с някои съществителни — върша това, което изразява съществителното, напр. д а в а м г л а с н о с т — разгласявам; д а в а м з а п о в е д — заповядвам; д а в а м к л е т в а — заклевам се; д а в а м к у р а ж — окуражавам; д а в а м о б е щ а н и е — обещавам; д а в а м о б я с н е н и е — обяснявам; д а в а м о т г о в о р — отговарям; д а в а м о т п о р — упорито се съпротивявам; д а в а м с в е д е н и я — осведомявам; д а в а м с ъ г л а с и е т о с и — съгласявам се; д а в а м с ъ в е т — съветвам; д а в а м с и т р у д — трудя се, полагам усилия; д а в а м у р о к — а) уча, обучавам, б) служа за назидание и др. (прен.). **9.** Само **дам** в пов. накл. *ед. ч.* с личните местоимения в дат. пад. (прен.) — имам силно влечение към нещо. *На мене ми дай да ходя, да скитам.* Йовков. *Илчовичина Цвета за него ли е? Неговата душа с това не може да се напълни. Нему му дай богатство.* Елин Пелин. **давам се, дам се** *страд. Китка се дава за обич, | кога се зора зазори.* П. Р. Славейков. ◻ **Взел-дал** (разг.) — не струва вече за нищо, негоден е. **Давам дума** (разг.) — обещавам. **Давам думата на някого** — разрешавам на някого да говори пред събрание. **Давам душа за нещо** (разг.) — много обичам. *Много ти е сладка чорбицата, бабичко, душата си давам за джоджен.* А. Каралийчев. **Давам душата си за някого или за нещо** (разг.) — много обичам някого или нещо и съм готов да жертвувам всичко за него. *Патриот е, душа дава | за наука, за свобода.* Ботев. **Давам мило за драго** (разг.) — готов съм на всякакви жертви. **Давам пример за нещо** — соча, показвам пример за нещо. *Давам пример за доблест.* **Давам пример на някого** — служа за пример на някого. **Давам ритник** (разг.) — изгонвам. **Давам тон** — а) Посочвам основния тон, тоналността на песен преди пеене. б) *Прен.* Играя ръководна роля в нещо, влияя върху развоя на нещо. **Дай боже!** — израз на пожелание. **Дал бог добро!** — отговор на поздрав. **Имам да давам на някого** (разг.) — дължа някому нещо. **Не давам мира на някого** (разг.) — безпокоя, тревожа някого. **Не дай боже!** — израз на опасение. **Пей давам за нещо** (разг.) — силно желая, обичам нещо. *Повечето от тия селяни бяха сърненци и, гдето се казва, пей даваха за кавга.* Йовков. **Пет пари не давам** (разг.) — не се тревожа, не се безпокоя. **Ще му дам да разбере** (разг.) — израз на закана.

да̀вам се, -аш се, *несв.*; **дам се,** дадѐш се, *мин. св.* да̀дох се, *св., възвр.* Само с отрицание — н е с е д а в а м: не се оставям да бъда победен, не се предавам. *Трима души хванаха ръцете му и се помъчиха да ги извият назад, но той не се даде.* Караславов.

да̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* давам.

да̀вене[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* давя[1], давя[2], давя се[1] *и* давя се[2].

давѝлов, -а, -о, *прил.* (фр.). Само в съчет. **давилови капки** (мед.) — лекарство за успокояване на стомашни болки, което съдържа опий и мента.

давлѐние, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Принуда, насилие над волята или убеждението на някого; натиск. *Оказвам давление. Упражнявам давление.*

да̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* (рус.). *Юрид.* Срок, след изтичането на който се загубва или придобива някакво право.

да̀вя[1], -иш, *мин. св.* да̀вѝх, *несв.* **1.** Стискам силно някого за гърлото, за да го умъртвя; душа, удушавам. *Черният жребец е толкова лют и ревнив, че, ако се случи да мине наблизу някоя каруца, излиза от хергелето, спуска се като зло куче върху конете на каруцата и иска да ги дави.* Йовков. ‖ *Прен.* За дим, мъгла и др. — задавям, задушавам. **2.** *Прен.* Мъча, измъчвам. *В това същото време той чувствуваше, че нещо го дави в гърдите.* Влайков. **давя се** *взаим.* *Петър разбра какво беше станало: кучето и вълкът бяха се давили и късали цяла нощ.* Йовков.

да̀вя[2], -иш, *мин. св.* да̀вѝх, *несв.* **1.** Потапям във вода, за да умъртвя; удавям. *Те, вместо да обесят, взели да давят кучето в реката.* Ал. Константинов. **2.** *Прен.* Потискам, убивам. *Един злобен ропот се понесе от недоволните души и отчаяните сърца, които почнаха да давят с вино и ракия тъгата и мъката си.* Елин Пелин. **давя се** *сред.* *Чу се, че искала да се дави, че бащата ѝ я стигнал до яза.* Йовков.

да̀ден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* дам. **2.** *Книж.* Като *прил.* — а) Определен, посочен. *Свирепият му поглед не предвещаваше нищо добро и аз побързах да изпълня мисията си до дадения срок.* Вазов. *Внезапно гърмежите престават изведнаж, като че по даден знак.* Йовков. б) Известен, определен. *Това е възможно само в даден исторически момент.* □ **Даден знак** — знак за започване или спиране на известно действие. **Дадено!** (разг.) — съгласен съм, обещавам да извърша нещо.

да̀деност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* даден.

да̀жба *ж.* Количество продукти, определено на лице или на животно за известен срок. *Той изяде цялата си дневна дажба от хляб и сирене наведнъж.* Дим. Димов.

да̀жбен, -а, -о. *Прил. от* дажба. *Дажбен режим. Дажбено снабдяване.*

да̀ждие, *мн.* -я, *ср.* *Остар.* Данък. *Те не плащаха даждие, защото никой не смееше да иде да го поиска.* Вазов.

да̀же *частица* (рус.). **1.** За подчертаване и засилване; дори. *Отдръпна се и тръгна към вратата, без да заплати даже.* Стаматов. *Той се впусна бързо навън, като забрави да вземе даже шапката си.* Елин Пелин. **2.** Като *съюз* — за присъединяване и усилване; близко до съюза *и*. *Наоколо съвсем утихна. Даже звънчето престана да дрънка.* Елин Пелин. ‖ В съчет. със съюза *и* — за усилване. *Трябва да ви кажа, че в тая стая хаджи Генчо никого не пуща, даже и своята жена.* Каравелов. *Той се усещаше останал самичък на света. Даже и куче не го залая.* Елин Пелин.

дайрѐ, *мн.* -та, *ср.* (араб.). Ударен музикален инструмент от опъната кожа на дървен обръч с метални пластинки или звънчета. *Един кларнет и две дайрета допълняха тоя шумен оркестър.* Вазов.

да̀ки, само *мн.*, *м.* *Истор.* Голямо тракийско племе, което до V в. сл. н. е. е живяло северно от долното течение на р. Дунав.

дактѝл *м.* (гр.). *Литер.* Трисрична стихотворна стъпка с ударение на първата сричка (— ◡ ◡). Напр. *Мяркат се, в утринна дрямка унесени, | сини далечни горѝ.* К. Христов.

дактѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* дактил. *Дактилна стъпка. Дактилен стих.*

дактилоскопѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* дактилоскопия.

дактилоско̀пия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Изследване отпечатъците на пръстите.

далавѐра *ж.* (тур.). *Разг.* Нечиста сделка, мошеничество. *Едва сега Казакът вижда, че той в същност е един некадърник, способен за обирничества и далавери.* Караславов.

дала̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Орган, разположен в лявата страна на коремната кухина, тясно свързан по функции с кръвоносната и с лимфатичната система; слезенка.

дала̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* далак.

далѐко *нареч.* Далече. *Той бе вече далеко от село и шумът на веселото хоро не стигаше до него.* Елин Пелин. *Мисълта ми се връща далеко в миналото.*

далекобо̀ен, -бо̀йна, -бо̀йно, *мн.* -бо̀йни, *прил.* За огнестрелно оръжие — който стреля на далечно разстояние. *Далекобойно оръдие. Далекобойна артилерия.*

далекоглѐд *м.* **1.** Оптически уред за наблюдаване на далечно разстояние. **2.** *Астр.* Оптически уред за наблюдаване на небесните тела; телескоп.

далекоглѐд, -а, -о, *прил.* Който страда от далекогледство. *Противоп.* късоглед.

далекоглѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* далекоглед. *Далекогледна тръба.*

далекоглѐдство, *мн.* няма, *ср.* Недостатък в зрението, при който се виждат ясно само отдалечените предмети. *Противоп.* късогледство.

далекомѐр *м.* *Физ.* Оптически уред за измерване разстоянието до известен отдалечен предмет.

далекомѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* далекомер. *Далекомерен уред.*

далекопрово̀д *м.* Електрическа мрежа, която отвежда ток на далечни разстояния. *По далекопровода енергията отива в помпените станции, които смучат в широките си гърла дунавската вода.* Раб. дело, 1950 г.

далекопрово̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* далекопровод. *Далекопроводна мрежа.*

далѐче и (съкр.) **далѐч** *нареч.* **1.** На голямо разстояние от нещо; надалеч. *Противоп.* близу. *Само далеч блещукат слаби светлинки — може би села или складове.* Л. Стоянов. *Ти помниш ли поне един моряк, | не хвърлил жаден взор далеч | там, гдето в гаснещата вечер | дъхът на тропика се чувствува?* Вапцаров. *Крушата не пада по-далеч от корена си.* Послов. ‖ Удвоено — за усилване. *Далече-далече нейде дружни momински гласове излека бяха подели жетварска песен.* Елин Пелин. **2.** За време — преди или след продължително време. *Лятото беше далече.* Елин Пелин. *Погасва споменът да-*

лече, | и миналото е мечта. Лилиев. □ **Далеч не** (рус., книж.) — съвсем не. *Това далеч не отговаря на истината.* **Далеч съм от нещо** — чужд съм на нещо. *Грижа за общи интереси, мисъл за правда и ред в селото — далеч са тия работи от него.* Влайков. **Отивам (стигам) далеч** — а) Развивам се бързо; напредвам. *Кооперативно стопанство с частен добитък няма да отиде далече.* Кр. Григоров. б) Прекалявам. *Гроздан не се разкайваше, но сам разбираше, че е отишъл твърде далеч.* Йовков.

далèчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който се намира или става на голямо разстояние от нещо; отдалечен. *Противоп.* близък. *Слънцето бе заседнало зад сините далечни планини на запад.* Елин Пелин. *Внезапно чухме далечен кучешки лай.* Вазов. *Далечен край.* || Който се простира или стига надалеч; дълъг. *Струма, морна от далечен път, | праща първи поздрав на морето.* Дебелянов. **2.** Който е свързан с по-продължително време. *Далечно минало. Далечно бъдеще.* **3.** Който не е много близък на някого; чужд. *В това време дойдоха да прекарат лятото у нас едни далечни роднини от града.* Елин Пелин. *Нонин почувствува, че още я обича. Но тя сега беше далечна и чужда.* Елин Пелин.

далечинà *ж.* **1.** Далечен простор. *Параходът се отдалечава все повече и повече и се губи в далечината.* Йовков. *Ти вслушваш се в есенните хали | с взор впит във морските далечини.* К. Христов. **2.** Само *ед.* Голямо разстояние; отдалеченост. *Екът на това име, въпреки далечината на епохата и местата, където бе гърмяло, бе проникнал и в тоя ъгъл и останал пресен до него ден.* Вазов.

далèчко *нареч. Разг. Умал. от* далече. *Малко далечко е там, инак градът е хубав.* Влайков.

далѝ *частица.* **1.** При въпроси: а) За изразяване на съмнение, несигурност или колебание. *Дали делото беше безвъзвратно пропаднало?* Вазов. *Ето че нейде из мъглите се зададоха тичешком двама непознати пътника. Дали не иде инспекторът?* Елин Пелин. *Какво ще кажеш: дали да отида или не.* б) *Рядко.* За подсилване на някакво твърдение; нима. *Та дали аз не обичам България?* Вазов. **2.** Като *съюз.* При косвен въпрос — за изразяване на несигурност. *Възвих очите си няколко пъти да видя дали и майка ми е там.* Величков. *И като тури ръка на сърцето си, помъчи се да узнае дали то още бие.* Елин Пелин. || В съчет. д а л и . . . и л и — за изразяване на неувереност. *Дали ще е дъждец дребен, | или ще е буря страшна.* Ботев. *Тя не се чувствуваше дали е будна или спи.* Вазов. *Преди да разбере дали Сарандовица е доволна или не от него, момъкът успя да спечели сърцата на всички.* Йовков.

дàлия *ж.* (фр.). *Бот.* Гергина. *Светлината на ацетиленовите лампи пада право пред тях и всички тия бели и червени рози, далии, кремове и карамфили ярко блещят и се усмихват.* Йовков.

далматѝнец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Далмация, област край Адриатическо море.

далматѝнка *ж.* Жена от основното население на Далмация.

далматѝнски, -а, -о. *Прил. от* далматинец *и от* Далмация. *Далматински бряг.*

далнинà *ж. Поет.* Далечен простор; далечина. *Той спре се тихо над високий бряг | и тъмен поглед в далнината впи.* П. П. Славейков.

далновѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (рус.). Който предвижда правилно нещата. *Последователен демократ републиканец, Христо Ботев беше най-талантливият и най-далновиден водач на българското национално освободително движение от миналия век.* Г. Димитров.

далновѝдност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* далновиден.

далтонѝзъм, *мн.* няма, *м.* (фр.). Недостатък на зрението, при който не се различават ясно някои отделни цветове — особено червеният и зеленият.

далтонѝст *м.* Лице, което страда от далтонизъм.

далтонѝстка *ж.* Жена далтонист.

дам[1], дàмът, дàма, *мн.* дàмове, *м.* (перс.). *Диал.* Обор. *Иди към дама — ще измъкнат конете.* Йовков.

дам[2]. Вж. д а в а м.

дàма[1] *ж.* (фр.). **1.** В буржоазното общество — омъжена жена от заможна или интелигентна градска среда. *От там гледат с лорнетите си натруфени дами.* Йовков. || *Разг.* При танци — жена от двойка, която танцува. *Дами канят.* **2.** Карта за игра с изображение на жена. *Дама купа.*

дàма[2] *ж.* (ит.). **1.** Вид игра с камъчета или зърна. **2.** Вид детска игра, при която се хвърля плочка и се скача върху начертана на земята фигура.

дамаджàна *ж.* (фр.). Голям стъклен съд за вино, вода и др. течности, оплетен отвън с пръчки.

дамàр *м.* (тур.). **1.** Дебела месеста част на говежди или овчи стомах. **2.** Рудна, минерална или водна жила.

дамàск, *мн.* няма, *м.* (араб.). Пъстър копринен или памучен плат, обикн. за мебели.

дамаскѝн *м.* (гр.). *Истор.* Сборник от поучителни слова с религиозно съдържание, написан на достъпен за народа език и разпространен в България през 17—19 в. *Що драскаше той там, умислен един? | Житие ли ново, нов ли дамаскин?* Вазов.

дамаскинàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Истор.* Съставител или преписвач на дамаскини.

дамаскѝнски, -а, -о. *Прил. от* дамаскин. *Дамаскинска книжнина.*

дамаскѝня *ж.* (араб.). Само в съчет. **сабя дамаскиня** (в нар. пес.) — вид остра сабя. *Мене дари сабя дамаскиня, | щото беше надлъж дванадесет педи.* Нар. пес.

дамгà *ж.* (тур.). *Нар.* Следа от удар, притискане, горене и др.; белег, петно. *Нали все нея викат, когато има мъртвец, отишла тя, окъпала го, ама забелязала, че имал сини дамги по шията.* Йовков. *До днес от прангите личат ми по нозете дамги.* П. П. Славейков.

дамлà *ж.* (тур.). *Разг.* Сърдечен или мозъчен удар.

дамо̀клев *прил.* (гр.). *Книж.* Само в съчет. **дамоклев меч** — опасност, която постоянно застрашава. *Впечатлителен и слаб, той рано или късно щеше да обади моралния си съучастник. Докторът постоянно чувствуваше главата си под тоя дамоклев меч.* Вазов.

да̀мски, -а, -о. *Прил. от* дама. *Дамски часовник. Дамски чорапи. Дамски крояч.*

дамя̀т, *мн.* няма, *м.* Димят.

дан[1] *междум.* **1.** За наподобяване на гръм от огнестрелно оръжие. *Той извади револвера си и — дан! дан! дан! — даде няколко изстрела във въздуха.* Йовков. **2.** За наподобяване на камбанен звън. *Дълбока нощ. И изведнаж — камбана: Дан! дан! дан! дан!* К. Христов.

дан[2], *мн.* няма, *ж. Старин.* Данък. *Четете да знайте, що в стари години, | по тез земи славни вършили деди ни, | как със много кралства имали са бран | и от царе силни вземали са дан.* Вазов. □ **Отдавам дан** — отдавам някому дължима почит. **Плащам дан** (книж.) — плащам данък, понасям последиците от известни свои постъпки или увлечения.

дана̀ец, *мн.* -а̀йци, *м. Книж.* Лице от племе, което е живяло в Егейската област и играе важна роля в Омировия епос.

дана̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Диал.* Отбито мъжко теле.

дана̀че, *мн.* -та, *ср. Умал. от* данак. *Пано беше продал дведаначета и имаше пари.* Йовков.

дангала̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Разг. Пренебр.* **1.** Човек с грубо, невъзпитано държане. **2.** Висок и слаб млад човек.

дандания̀, *мн.* -и̇и, *ж.* (тур.). *Разг.* Голям шум, крясък.

да̀нни, *ед.* няма, *ж. Книж.* Сведения. *Разпипът откриваше много данни, ценни откъм военна страна, и той можеше да смята задачата си успешно завършена.* Йовков. *Събирам данни. Биографични данни. Цифрови данни. Статистически данни.*

дано̀ *частица.* За израз на желание. *Той впиваше очи в дола дано зърне някого.* Вазов. || При пожелания, клетви и др. *Ех, дано настанеше и сватбата ни по-скоро!* Каравелов. *Чума да те тръшне! Дано пукнеш, че да се отърва от тебе.* Йовков.

да̀нсинг, *мн.* -ги, *м.* (англ.). Танцова площадка.

дантѐла *ж.* (фр.). Тантела.

дантѐлен, -а, -о, *прил.* Тантелен.

да̀нък, *мн.* -ци, *м.* Определена въз основа на закон сума, която се плаща на държавата. *Пряк и косвен данък. Данък върху общия доход. Ергенски данък.* □ **Плащам данък на нещо** (книж.) — нося последиците от някаква постъпка. *Плащам данък на демагогията.*

данъкопла̀тец, *мн.* -тци, *м.* Лице, което плаща данък.

да̀нъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. **1.** *Прил. от* данък. *Данъчна политика. Данъчна система.* **2.** Като *същ. м.* **данъчен** (разг., остар.) — а) Данъчен агент. б) Лице, освободено от военна служба и обложено с данък.

дар, дарът, дара̀, *мн.* даровѐ *и* (нар.) да̀ри, *м.* **1.** Предмет, даден за израз на добри чувства; подарък. *Аз бях честит да видя и даровете: за тебе скъпоценна и чудна бисерна огърлица.* Вазов. **2.** *Стесн.* Обикн. *мн.* и *събир.* Кърпи, ризи и др., които булката дава на сватбарите. *Стрина Венковица бе наготвила много хубави гостби. А пък с какви дарове надари тя кумове, стари сватове и роднини!* Влайков. **3.** Само *ед.* Вродена способност; дарба. *Спасов искрено съчувствуваше на приятеля си, в когото вярваше, че има писателски дар.* Вазов.

да̀ра *ж.* (араб.). *Търг.* Тегло на съд или опаковка, което се приспада от общото тегло на стоката, за да остане нейното чисто тегло. □ **Вземам дара** — претеглям съд, в който е имало стока, и приспадам теглото му от общото тегло.

дара̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). **1.** Машина за влачене на вълна, памук и др. *Работничките обещаха по-грижливо да почистват дараците.* Раб. дело, 1949 г. *Разбих вълна на дарака.* **2.** *Нар.* Ръчен уред за влачене на вълна, памук и др; чепкало. *Шумът на кълчищата и трептящият звук от острите игли на дарака пълнят стаичката с тъп, ленив и преспивателен напев.* Елин Пелин. **3.** Даракчийница.

даракчи̇йница *ж.* Работилница, гдето се влачи вълна, памук и др.

даракчи̇йски, -а, -о. *Прил. от* дарак *и от* даракчия.

даракчи̇я, -та, *мн.* -и̇и, *м.* Лице, което работи на дарак.

да̀рба *ж.* Вродена способност; заложба талант. *Първата прочетена страница от ръкописа му стигна, за да си състави мнение за достойнството на повестта и дарбата на автора й.* Вазов.

дарвини̇зъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (англ.). Учение в биологията за произхода и постепенното развитие на растителните и животински видове от по-нисши форми към по-висши вследствие на естествения подбор, основано от Ч. Дарвин.

дарѐние, *мн.* -ия, *ср.* Пари, вещи и др. имоти, подарени на някое лице, учреждение и др. *Правя дарение.*

дари̇тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави дарение.

дари̇телка *ж.* Жена, която прави дарение.

дармоѐд *м.* (рус.). *Презр.* Лице, което живее на чужд гръб; готован, търтей. *В лъчистото сияние на майския ден пърхаше надеждата за Новия свят, в който складовете и фабриките щяха да принадлежат на всички, а не на шепа дармоеди, които сега изпращаха въоръжените си слуги да стрелят срещу работниците.* Дим. Димов.

дарова̀ние, *мн.* -я, *ср. Книж.* **1.** Дарба. *Трябва да имате пред вид, че е необходим упорит труд, за да може всяко дарование да се развие и стане пълноценно.* Г. Димитров. **2.** Даровит човек.

дарови̇т, -а, -о, *прил.* Който има дарба; талантлив. *Даровит поет. Даровит артист. Даровит оратор. Даровито дете.*

дарови̇тост, -та̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* даровит.

да̀ром *нареч.* **1.** Безплатно, безвъзмездно. *То* (населението) *беше длъжно да храни и пои даром царските хора.* Вазов. **2.** Напразно, залу-

до. *Никой не бива да скъпи живота си. Той не отива даром. Всяка жертва е нужна на народа.* Ив. Хаджимарчев. **3.** Без труд, без усилия. *Трябва да поработим. Даром нищо не иде.* Каравелов.

дару̀вам, -аш, *несв. Нар.* Дарявам. *Дойдох ти, господи, да ми даруваш дар: / дари ми агалъка да бъда господар.* П. П. Славейков.

дару̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дарувам.

дарчѝн *м.* (перс.). *Готв.* Канела за подправка.

даря̀. Вж. д а р я в а м.

даря̀вам, -аш, *несв.*; **даря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Поднасям, давам дар; подарявам. *Халит ага, утре Цена / роб ти я дарявам.* Вазов. || При сватба — давам дарове. *Да облечеш новия си сукман и кърпата, която ти дарих на сватбата!* Каравелов. **дарявам се, даря се** *страд.*

даря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дарявам *и от* дарявам се.

да̀скал *м.* (гр.). *Нар. Остар.* Учител. *Селяните гледаха как вечер бедният учител се връща от училището уморен, немощен и как след всеки двадесет крачки се спира и продължително кашле. — Хубави дъски цепи даскалът — казваха те.* Елин Пелин.

даскалѝца *ж. Нар. Остар.* Учителка.

даскаллъ̀к, *мн.* няма, *м. Нар. Остар.* Учителство (в 1 знач.).

да̀скалски, -а, -о. *Нар. Остар. Прил. от* даскал.

даскалу̀вам, -аш, *несв. Остар. Нар.* Учителствувам. *Догдето даскалуваше още учител Климент, чорбаджи Мичо често подбираше няколко свои приятели и отиваха на училището.* Вазов.

даскалу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* даскалувам.

да̀та *ж.* (лат.). Определено по календар време на станало събитие, на написано писмо, на съставен документ и др. *За да запомни по-добре тая дата, тя пошепна: „22 септември 1923 година".* Йовков. *Паметна дата.* || *Разш.* Време изобщо. *Никакъв сигнал, никакво начало, никакъв признак за въоръжено въстание!... Всички приказки по това са от много по-късна дата.* Г. Димитров.

да̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Грам.* Обикн. в съчет. **дателен падеж** — падеж, който отговаря на питането: кому? на кого?

датѝрам, -аш, *несв. Книж.* **1.** Поставям дата на писмо, документ и др. **2.** Водя началото си, съществувам от известна дата. *Руско-българската дружба датира от повече от 10 века.* В. Коларов. *Предметите на разкопките датират от каменно-медната епоха.*

датѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* датирам.

да̀тски, -а, -о. *Прил. от* датчанин.

дату̀вам, -аш, *несв. Рядко.* Датирам (в 2 знач.).

дату̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* датувам.

да̀тчанин, *мн.* да̀тчани, *м.* Лице от основното население на Дания.

да̀тчанка *ж.* Жена от основното население на Дания.

дафѝна *ж.* (гр.). *Нар.* Лаврово дърво. Laurus nobilis.

дафѝнов, -а, -о. *Прил. от* дафина. *Дафиново дърво.* □ **Дафинови листа** — листа от дафина за подправка на ястие.

да̀ча *ж.* (рус.). *Рядко.* Къща извън града за летуване; вила. *Митрополит Михаил го бе поканил в дачата на лозето си.* Вазов.

да̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* дача. *Дачен живот.*

два, -та, *м.,* и **две,** -те, *ж.* и *ср., числ.* Количество на числото 2. *Два месеца не беше валяло дъжд.* Елин Пелин. *Вълчан изохка и се залови с две ръце за бузата.* Йовков. *Две дини под една мишница не се носят.* Послов. *Две деца.* □ **Два-три, две-три** — няколко. *Едвам преглъщаше два-три залъка и ставаше от трапезата.* Елин Пелин. **Две думи** (разг.) — малко думи. *Трябва да кажа две думи и за лицата, с които случаят ме беше сбрал под един покрив.* Вазов. **Думата ми на две не става** (разг.) — не отстъпвам от казаното. **Едва свързвам двата края** (разг.) — едва задоволявам нуждите си, едва преживявам. **За миг-два, час-два, минута-две, месец-два** — за кратко време; скоро. *Миг-два селото остана като мъртво, като че треснато от гръм.* Йовков. *След час-два гръмна топ*. Йовков. **Загазвам с двата крака** (разг.) — изпадам в много тежко положение. **Зная и две и двесте** (разг.) — мога да живея и скромно, и на широко, според възможностите. **Като две и две четири** (разг.) — много лесно и ясно. **На̀ две - на̀ три** (разг.) — набързо, как да е, повърхностно, отгоре-отгоре. **С две думи** (разг.) — съвсем накратко.

два̀десет и (разг.) **два̀йсет,** -ттѐ *числ.* Число и количество 20. *Двадесет години не сме се виждали.*

двадесета̀че и (разг.) **двайсета̀че,** *мн.* -та, *ср. Разг. Остар.* Монета от 20 стотинки или от 20 пари (10 стотинки).

два̀десетгодѝшен и (разг.) **два̀йсетгодѝшен,** -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който е на 20 години. *Двадесетгодишен момък.* **2.** Който трае 20 години. *Двадесетгодишен договор.*

два̀десетгодѝшнина и (разг.) **два̀йсетгодѝшнина** *ж.* Годишнина от събитие, станало преди 20 години.

два̀десетднѐвен и (разг.) **два̀йсетднѐвен,** -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който е на 20 дни. *Двадесетдневно дете.* **2.** Който трае 20 дни. *Двадесетдневен срок.*

два̀десети и (разг.) **два̀йсети,** -а, -о. *Числ. поредно от* двадесет. *Двадесети век.*

двадесетѝна и (разг.) **двайсетѝна** *числ.* Около 20, приблизително 20 на брой. *Пред нас се вижда в мрака една тъмна група от двайсетина души.* Йовков.

двадесетолѐвка и (разг.) **двайсетолѐвка** *ж. Остар.* Банкнота или монета от двадесет лева.

дваж *нареч.* Два пъти. *Изведнаж гръм от топ — еднаж, дваж, трижI* Вазов. *След като пи още веднаж и дваж вода, той метна на ра-*

мо гегата си и, сподирен от кучетата си, тръгна нагоре. Йовков. || Двойно повече. *Модри очи греят изпод вежди вити, | горят али устни, поглед дваж прегаря.* П. П. Славейков.

двайсет. Вж. двадесет.

двайсетаче. Вж. двадесетаче.

двайсетдневен. Вж. двадесетдневен.

двайсетгодишен. Вж. двадесетгодишен.

двайсетгодишнина. *Вж.* двадесетгодишнина.

двайсети. Вж. двадесети.

двайсетина. Вж. двадесетина.

двайсетолевка. Вж. двадесетолевка.

двама *числ. м.* Два (само за мъже или за двойка от мъж и жена). *Нейде из мъглите се зададоха тичешком двама непознати пътника.* Елин Пелин.

двамина *числ. м. Нар.* Двама (само за мъже). *Двамина от ергените останаха да стоят при вратата.* Влайков.

двамка *числ. м. Разг. Умал. от* двама.

двамца *числ. м. Разг. Умал. от* двама.

дванадесет и (разг.) **дванайсет** *числ.* Число и количество 12.

дванадесетгодишен и (разг.) **дванайсетгодишен,** -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* 1. Който е на 12 години. *Дванадесетгодишно момче.* 2. Който трае 12 години. *Дванадесетгодишна служба.*

дванадесети и (разг.) **дванайсети,** -а, -о, *числ. поредно от* дванадесет. *Пристъпи ужасни! Дванайсети път | гъсти орди лазят по урвата дива, | и тела я стелят и кръв я залива.* Вазов. □ **Дванадесетият час настъпва** (книж.) — настъпва последният и решителен момент.

дванадесетина и (разг.) **дванайсетина** *числ.* Около, приблизително дванадесет на брой.

дванадесетопръстен и (разг.) **дванайсетопръстен,** -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Само в съчет. **дванадесетопръстно черво** — дванадесетопръстник.

дванадесетопръстник и (разг.) **дванайсетопръстник,** *мн.* -ци, *м. Анат.* Начална част на тънкото черво, гдето продължава храносмилателният процес под действието на сока на подстомашната жлеза и жлъчката.

дванадесетостенен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който има дванадесет стени.

дванайсет. Вж. дванадесет.

дванайсетгодишен. Вж. дванадесетгодишен. *Хлапак дванайсетгодишен, | овчар го даде майка му.* Ботев.

дванайсети. Вж. дванадесети.

дванайсетина. Вж. дванадесетина.

дванайсеткиня *ж. Нар.* За свиня — която праси 12 прасета наведнаж.

две *числ.* Число, цифра и количество 2. Вж. два. *Две и две правят четири.*

двегодишен, -шна, -шно, *мн,* -шни, *прил.* 1. Който е на 2 години. *Двегодишно дете.* 2. Който трае 2 години. *Двегодишен план.*

двегодишнина *ж.* Годишнина от събитие, станало преди две години.

двенеделен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който трае две недели. *Двенеделна почивка.*

двенки *числ., ж.* и *ср. Разг. Умал. от* две.

двери *мн., ед.* няма. *Старин.* Врата. *Какво подмяташ на царя, старче? — обади се Раксин, който тъкмо излизаше самичък и най-последен от дверите.* Ст. Загорчинов. || *Стесн. Църк.* Врата на олтар. *Олтарските двери с позлатени резби оставяха да се вüди през полуоткритата завеса част от вътрешността на олтара.* Вазов. *Царски двери.*

двеста и **двесте** *числ.* Число и количество 200. *На това място Места беше голяма и хубава река, разляна на повече от двеста метра.* Йовков. □ **Зная и две и двесте** — мога да живея и скромно, и нашироко, според възможностите.

двигател *м.* 1. *Техн.* Мотор или механизъм, който превръща някакъв вид енергия в механична работа. *Електрически двигател. Парен двигател.* 2. *Прен. Книж.* Сила, която тласка развитието в известна област. *Високото съзнание, доброволната дисциплина, дълбокото чувство за обществен дълг — ето могъщите двигатели на тази нова възродителна творческа сила у нас.* Караславов.

двигателен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който привежда нещо в движение. *Двигателен нерв. Двигателна сила.*

движа, -иш, *мин. св.* движих, *несв.* 1. Привеждам в движение, в действие. *Друшлявица мие, чисти, прохлажда, весели манастира, тя му движи воденицата.* Вазов. *Слабият дъх на немощните му гърди едвам движи изсъхналите и попукани устни.* Елин Пелин. 2. Местя, премествам нещо от едно място на друго. *След туй той, като движеше бързо молива си, събра и едните и другите цифри.* Йовков. 3. *Прен.* Подпомагам, тласкам развитието на нещо; потиквам. *Тая сила* (на труда) *вълнува и движи, | непрестанно напред тя зове.* Хр. Радевски. || Потиквам, подбуждам. *Силно чувство за отмъщение против Сара движеше тая енергична жена.* Вазов. **движа се** *страд.*

движа се, -иш се, *мин. св.* движих се, *несв., сред.* 1. Намирам се в движение; вървя. *На отсрещното бърдо ненадейно Огнянов забележи нещо черно, че се движи и маха из въздуха.* Вазов. *Пред нас се движат с кола и пеши пристигналите от далечни краища любители на природните красоти.* Ал. Константинов. 2. Търпя количествени промени в определени граници; колебая се, варирам. *Новата застроена площ се движи процентно между 20 и 30 на сто.* 3. *Прен.* Развивам се, променям се. *Историята се движи по един незиблем закон.* Вазов. 4. *Прен.* В съчет. с предл. с, между, сред, в — дружа, общувам. *Не търся голямо общество. Тика, движа се между равните на себе си.* Елин Пелин. *Обществото, в което тя се движи, ѝ прави чест.* Елин Пелин.

движене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* движа *и от* движа се.

движение, *мн.* -я, *ср.* 1. Само *ед. Филос.* Форма на съществуването на материята, непрекъснат развой на материалния свят. *Материя без движение е също така немислима, както и движение без материя.* Енгелс. 2. Само *ед.* Ме-

стене на едно тяло в пространството в определена посока. *Движение на земята. Движение на влак. Движение на войска.* **3.** Само *ед.* Действие, работа на мотор, машина и под. *Автоматическият фотоапарат бе пуснат в движение и непрекъснато правеше снимки.* Елин Пелин. *Майсторът внимателно следеше движението на машината.* **4.** Само *ед. Прен.* Развитие, напредък. *Те* (прогресивните теории) *облекчават развитието на обществото, неговото движение напред.* Сталин. **5.** За човек или животно — изменяване на положението на тялото или на неговите части; жест, мимика. *В течение на този разказ бай Ганьо изказваше с разни движения, с глава и ръце, чувствата, които го вълнуваха.* Ал. Константинов. **6.** Само *ед. Разг.* Преминаване на много люде и превозни средства по някакъв път. *Поспрях се на автобусната спирка, за да се полюбувам на уличното движение. Автомобилите профучаваха един след друг.* Г. Белев. || Размърдване, раздвижване, оживление. *Движението, което беше настъпило от тъмни зори в конака, беше ме отвлякло полека-лека от тъмните ми мисли.* Величков. **7.** Само *ед.* Действие на някакъв вид транспорт, превоз на пътници или стока. *Трамвайно движение. Тролейбусно движение.* **8.** *Прен.* Масова обществена дейност с идейно-политически характер. *Национално освободително движение. Съпротивително движение. Движение на привърженците на мира.* **9.** Само *ед.* Количествено изменение — нарастване или намаляване в броя на нещо. *Движение на населението в България.*

двѝжим, -а, -о, *прил.* **1.** *Прич. сег. страд. от* движа *и от* движа се; потикван, ръководен. *Цяла нощ пророкът бега ужасен, движим от една едничка сила, инстинкта да се спаси.* Елин Пелин. **2.** Като *прил.* — само в съчет. с имот, имущество: който може да бъде местен от едно място на друго; подвижен. *През Ногаевото нахлуване всички Тертерови движими имоти бяха отнесени.* Вазов.

двѝжимост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Само *ед. Отвл. същ. от* движим. **2.** *Юрид.* Обикн. *мн.* двѝжимости — движим имот.

двоѐн, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* **1.** Който е от две еднакви части или от два предмета. *Двоен прозорец. Двойни врати. Двойно дъно.* || Удвоен. *Двойна съгласна. Двойно Н.* **2.** Два пъти по-голям. *Вятърът с двойна сила зафуча навън.* Елин Пелин. *Двойна ширина. Двойна дажба. В двоен размер.*

двоето̀чие, *мн.* -я, *ср. Грам.* Препинателен знак от две точки една над друга, който се поставя пред пряка реч или при изброяване.

двоѝца, -та, *м., числ. Диал.* Двама. *Пътувахме другарски двоица — бай Ганьо и аз.* Ал. Константинов.

дво̀йка *ж.* **1.** Цифрата 2. *При събиране е пропусната двойката.* **2.** Група, която се състои от две единици. *Гроздан вече играеше срещу каменаря. По-добра двойка и не можеше да се намери.* Йовков. *Патрулна двойка.* **3.** Бележка, оценка за слаб успех при изпит. *Получил двойка по математика.* **4.** Карта за игра с два знака. □ **Съпружеска двойка** — мъж и жена, свързани чрез брак.

дво̀йкаджийка *ж. Разг.* Ученичка, която редовно получава двойки.

дво̀йкаджия, -та, *мн.* -ии, *м. Разг.* Ученик, който редовно получава двойки.

дво̀йник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който по външност напълно прилича на друг.

дво̀йно. *Нареч. от* двоен; два пъти. □ **Двойно и тройно** (разг.) — много повече, отколкото може да се очаква. *Той ми се отплати двойно и тройно.* Вазов.

дво̀йствен, -а, -о, *прил.* Неискрен, двуличен. *Двойствена политика.* □ **Двойствено число** (грам.) — граматическа форма в склонение или спрежение, която означава две лица или два предмета.

дво̀йственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* двойствен.

двор[1], дво̀рът, дво̀ра, *мн.* дворо̀ве, дво̀ри (поет.) *и* дво̀рища, дво̀ра (сл. ч.), *м.* **1.** Оградено място край жилище или обществена постройка. *Помниш ли, помниш ли тихия двор / тихия дом в белоцветните вишни?* Дебелянов. *Дворища, градини — всичко се сгушило едно до друго като безплътни едри сенки и спи.* Елин Пелин. *Училищен двор.* □ **Стопански двор** — място с помещения за добитък и земеделски инвентар.

двор[2], дво̀рът, дво̀ра, *мн.* няма, *м. Остар.* Монархът и неговите приближени. *Той* (Смилец) *скоро свикна с високото си положение. Облякъл Тертеровата багреница на трона, въведе в двора етикетите и обичаите на прежните царствувания.* Вазов.

дво̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* двор[1]. *Дворна врата. Дворно място.*

дворѐц, *мн.* -рцѝ, дворѐца (сл. ч.), *м.* **1.** Жилище на държавен глава или владетел; палат. *В една разкошна долина се намираше един от горските дворци на българските царе.* Вазов. **2.** *Прен.* Държавният глава и неговите приближени. *Превратът бе извършен с участието на двореца.* **3.** Голяма и красива сграда за обществени цели. *Дворец на пионерите.*

дво̀рище, *мн.* -а, *ср.* Дворно място.

дво̀рищен, -щна, -щно, *мн.* -щни. *Прил. от* дворище.

дво̀рски, -а, -о. *Прил. от* двор[1]. *Дворски врата. Дворска ограда. Дворски места.*

дворцо̀в, -а, -о. *Прил. от* дворец. *Дворцова камарила. Дворцови церемонии.*

дворя̀нин, *мн.* дворя̀ни, *м.* Лице, което принадлежи към дворянството.

дворя̀нка *ж.* Жена, която принадлежи към дворянството.

дворя̀нски, -а, -о. *Прил. от* дворянин *и от* дворянство. *Дворянска земя. Дворянско съсловие.*

дворя̀нство, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Привилегировано и господствуващо съсловие през феодализма и буржоазно-капиталистическия строй при монархическо управление.

двоумѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* двоумя се.

двоумѐние, *мн.* няма, *ср.* Състояние на нерешителност; колебание, раздвоеност. *Бае Васил ме гледаше с двоумение. Не знаеше какво да ми каже.* Влайков.

двоумя̀ се, -ѝш се, *мин. св.* -ѝх се, *несв., сред.* Намирам се в затруднение при избор между две или повече възможности; колебая се. *Тя все*

трябва да намери Колчу мома. Тя бе харесала вече няколко момичета. Всичките хубави и добри и двоумеше се, на кое от тях да се спре. Влайков.

двоя се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* **1.** Ставам на две. **2.** Деля се, отделям се; страня. *Той се двои от нас.*

двояк, -а, -о, *прил.* Който се проявява под две форми; двоен. *По такъв начин съм принуден да изляза пред имперския съд в двояка роля: първо като Димитров — подсъдим, второ — като защитник на подсъдимия Димитров.* Г. Димитров. *Тази новина произведе странно впечатление, като възбуди у него двояко чувство — и страх, и радост.* Влайков. *Двояко значение.*

двояко *нареч.* По два начина.

двоякост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* двояк.

дву-. Първа съставна част на сложни думи със значение двоен, напр. двувековен, двуверски, двуезичие, двулампов и др.

двуактен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се състои от два акта, от две действия. *Двуактна пиеса.*

двубой, -боят, -боя, *мн.* няма, *м.* Решителна борба между двама противника; дуел. *Всички чакахме с трепет да видим един кървав двубой между двата врага.* Вазов. *От гигантския двубой, който се разви по бойните полета от Сталинград и Москва до Берлин, Съветският съюз излезе още по-укрепнал, още помогъщ.* Раб. дело, 1950 г. *В съдебната зала се разиграва двубоят между Гьоринг и Димитров, между двамата представители на двете класи — на умиращата буржоазия и на побеждаващия пролетариат.* Ст. Благоева.

двубрачен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който има брачни връзки едновременно с две лица.

двубрачие, *мн.* -я, *ср.* Брачни връзки едновременно с две лица.

двувластен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* В съчет. **двувластни имоти** — имоти в погранична зона, поделени между две държави, но владени от едно лице.

двувластие, *мн.* -я, *ср.* Едновременно съществуване на две власти в една държава, организация, предприятие и под. *Лозунгът „Цялата власт на съветите" означаваше, че е необходимо да се тури край на двувластието, т. е. на делението на властта между Временното правителство и съветите, че е нужно да се предаде цялата власт на съветите.* ИВКП(б).

двувластник, *мн.* -ци, *м.* Притежател на двувластен имот.

двувластнически, -а, -о. *Прил. от* двувластник. *Двувластнически имоти.*

двуглав, -а, -о, *прил.* Който е с две глави. *Герб с двуглав орел.*

двугласен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който е на два гласа. *Двугласни песни.*

двугръб, двугърба, двугърбо, *мн.* двугърби, *прил.* Който има две гърбици. *Двугърба камила.*

двудневен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който трае два дни. *Двудневен отпуск. Двудневен курс.*

двудомен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* (рус.). *Бот.* Само в съчет. **двудомно растение** — растение, чиито мъжки и женски цветове се намират на отделни екземпляри от растението.

двуезичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е на два езика. *Двуезичен надпис. Двуезичен речник.* **2.** Който говори два езика. *Двуезично население.*

двуетажен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който е на два етажа, на два ката. *Двуетажна къща.*

двуженец, *мн.* -нци, *м.* Мъж, който има брачни връзки едновременно с две жени.

двуженство, *мн.* -а, *ср.* Двубрачие.

двукатен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко.* Двуетажен. *Там се издигаше една двукатна кула.* Вазов.

двуколка *ж.* Лека конска кола с две колелета. *Пътищата са задръстени от каруци, камиони, двуколки — пълни с жени, мъже, младежи, девойки.* Раб. дело, 1950 г.

двуконен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се кара с два коня. *Двуконна каруца.*

двукопитен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който е с две копита на всеки крак. *Волът е двукопитно животно.* **2.** Като *същ. мн.* **двукопитни** — животни с по две копита на всеки крак.

двукрак, -а, -о, *прил.* Който е с два крака.

двукратен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се извършва два пъти. *Съветският съюз е нашият двукратен освободител.*

двукратно. *Нареч. от* двукратен.

двукрил, -а, -о, *прил.* **1.** Двукрилен. *Двукрила врата.* **2.** Като *същ. мн.* **двукрили** — насекоми, които имат по един чифт криле.

двукрилен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е с две крила. *Двукрилен гардероб. Двукрилна врата.*

двулевка *ж. Остар.* Монета или банкнота от два лева. *Бай Коста кипва, хвърля навъпка книжната двулевка и затласква даскала.* Смирненски.

двулевов, -а, -о, *прил. Остар.* Който се състои от два лева. *Двулевова монета.*

двуличен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Неискрен, лицемерен. *Двуличен човек. Двулична политика.*

двуличие, *мн.* -я, *ср.* Неискреност, лицемерие.

двуличник, *мн.* -ци, *м.* Двуличен човек. *Разобличавайте лицемерите, двуличниците, саботьорите и всякакви чужди агенти.* Раб. дело, 1949 г.

двуличнича, -иш, *мин. св.* двуличничих, *несв.* Проявявам двуличие; лицемеря. *Но в правителството не може да се търпи човек, който стои на два стола, който има две души, който двуличничи.* Г. Димитров.

двулѝчничене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* двуличнича.

двулѝчно. *Нареч. от* двуличен.

двума̀чтов, -а, -о, *прил.* Който има две мачти. *Двумачтов кораб.*

двумашѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който работи на две машини. *В завода 10 работници, членове на ДСНМ, преминават на двумашинно обслужване.* Раб. дело, 1950 г.

двумѐсечен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е на два месеца. *Двумесечно дете.* **2.** Който трае два месеца. *Двумесечен срок. Двумесечен курс.* **3.** Който излиза на два месеца. *Двумесечно списание.*

двумѐсечник, *мн.* -ци, *м.* Списание, което излиза всеки два месеца.

двумѐстен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* Който е с две места за сядане. *Двуместна кола.*

двумѐтров, -а, -о, *прил.* Който е дълъг два метра. *Двуметрова тръба.*

двумото̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който е с два мотора. *Двумоторен самолет.*

двуно̀г, -а, -о, *прил.* Двукрак.

двуо̀кис *м. Хим.* Химическо съединение на един атом от даден елемент с два атома кислород. *Въглероден двуокис. Серен двуокис.*

двуо̀стър, -стра, -стро, *мн.* -стри, *прил.* Който е с две остриета. *Вместо копия, те носеха къси двуостри брадви и дълги мечове.* Ст. Загорчинов.

двупо̀лов, -а, -о, *прил.* **1.** Който има и мъжки, и женски полови органи; хермафродитен. **2.** *Бот.* За цвят — който има и тичинки, и плодник.

двурѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е с два реда. *Двуредно палто.*

двуро̀г, -а, -о, *прил.* Който е с два рога. *Байко поема с малка двурога вила хвърленото сено и го разпределя равномерно по целия край.* Влайков.

двусѐдмичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е на две седмици. **2.** Който трае две седмици. *Двуседмичен срок. Двуседмичен курс. Двуседмична ваканция.* **3.** Който излиза на всеки две седмици. *Двуседмично издание.*

двусѐдмичник, *мн.* -ци, *м.* Списание или вестник, който излиза на две седмици.

двусѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* С две семена в един плод.

двусло̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Двусричен.

двусмѝслен, -а, -о, *прил.* Който може да се разбере по два начина. *Размениха си отдалеч някакви двусмислени думи.* Йовков. *Подхвърляше ѝ двусмислени закачки.* Йовков.

двусмѝслено. *Нареч. от* двусмислен. *Говори двусмислено.*

двусмѝсленост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* двусмислен. *Трайчев погледна изпитателно Еленка в очите, но не забележи в ясния ѝ поглед никаква двусмисленост.* Вазов.

двусмѝслица *ж.* Двусмислена дума или израз.

двусрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се състои от две срички. *Двусрични думи.*

двуста̀ен, -а̀йна, -а̀йно, *мн.* -а̀йни, *прил.* Който има две стаи. *Двустаен апартамент.*

двустѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Спец.* Който е с две стени. *Двустенен ъгъл.*

двустѝшие, *мн.* -я, *ср.* Строфа от два стиха. *Тая песен има всички куплетни подразделения, от прости двустишия до своеобразни многостишни строфи.* П. П. Славейков.

двустра̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до две страни. *Двустранни спогодби.*

двустра̀нност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* двустранен.

двуст̀ъпен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* За стих — който се състои от две ритмични стъпки.

двута̀ктов, -а, -о, *прил. Муз.* Който се състои от два такта. *Двутактов мотив.*

двуто̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* За книга, съчинение — който е в два тома.

двуто̀мник, *мн.* -ци, *м. Двутомна книга.*

двуто̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който тежи два тона. *Двутонна бомба.* **2.** Който може да вози два тона полезен товар. *Двутонна камионетка.*

двуутро̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Зоол.* Който е с две утроби. *Двуутробно животно.*

двуцвѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е с два цвята. *Двуцветен молив.*

двуцѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е с две цеви. *Двуцевна пушка.*

двуцѐвка *ж.* Двуцевна пушка.

двуцилѝндров, -а, -о, *прил.* За мотор — който е с два цилиндра.

двуцѝфрен, -а, -о, *прил.* Който се състои от две цифри. *Двуцифрено число.*

двуча̀сов, -а, -о, *прил.* Който трае два часа. *Двучасова аудиенция. Двучасово сражение.*

двучлѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се състои от два члена. *Двучленно семейство.*

де¹. Вж. г д е.

де² *частица. Разг.* **1.** За подкана, подбуда; хайде, нека, я. *Я зарежете това. Де за друго да си приказваме.* Влайков. *Де, недей става такъв! — почна да го утешава воденичарят.* Елин Пелин. *Убийте ме!... Що чакате? Де, убийте ме, аз съм Ивайло.* Вазов. **2.** За усилване при подкана, подбуда, увещаване, заповед. *Елке, Елке ма,... Ела му речи добре дошъл, де!* Елин Пелин. *Е, казвай де!* Йовков. *Слушай, Иглико, не се сърди де.* Елин Пелин. **3.** В съчет. с *е* — за възражение. *Ти ли ще станеш горски? Не ме бивало, а? — Е де, не се сърди. Аз на шега го рекох.* Йовков. *Що знаеш прави, но мене не ме бъркай във вашата каша. — Е де, е де — пошегува се Здравко.* Кр. Григоров. **4.** Обикн. в съчет. т ъ й

д е, н а л и д е, п р а в о д е — при потвърждаване на нещо вече казано или известно. *Какъв беше пък приказлив, па работен! Кам сега такива хора? Право де.* Влайков. *Сега остани при дяда си. Тъй де., Нали той е сам.* Ем. Станев. **5.** В края на израз — за пояснение на нещо вече известно. *Ти, даскале, като идеш там, намери наша Стайка, моята невеста де.* Вазов. *Какво стана работата с Вълчана, за нивите де!* Йовков. **6.** Удвоено д е, д е — за израз на съмнение; ами, хайде де. *Мога! викаше Иван Белин — Де, де! — дразнеше го Чубрата.* Йовков. *Де, де! Не се лигави, не подсмърчай! Аз няма да остана там, не бой се.* Йовков. **7.** При укор, закана. *Аз наш Теня има да му вършея тръне на голата глава, ама де да видим.* Чудомир. *Диване съм си, диване и туй то! Гонят ли ли те — бягай, дават ли ти — взимай, ама де главо, де!* Елин Пелин. *Де тояга де. Де бой де.* □ **Де гиди** — в нар. поезия: за израз на почуда, възхищение. *Хубава горо — пусия, | де гиди пушка бойлия.* Яворов. *Моиче, моиче, | де гиди мряна рибо.* Каравелов.

де³ *междум.* За подкарване на добитък; ди-и! *Сивушка направи усилия да го придружи, но не можа, и той се спря. — Де, хайде-де! — викна с висок и ободрителен глас Боне.* Елин Пелин.

дебаркѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Воен.* **1.** За войски — слизам на бряг, за да предприема военни действия; правя десант. *Други народоосвободителни армейски части дебаркираха на източния бряг.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Стоварвам войски на бряг, за да предприема военни действия. *Американското командуване дебаркира войските си в западна Европа.*

дебаркѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дебаркирам.

деба̀ти *мн., ед.* няма (фр.). *Книж.* Разисквания, прения по даден въпрос. В парламента се развиха оживени дебати по предложения законопроект.

дебатѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя, водя дебати.

дебатѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дебатирам.

дебѐл, -а, -о, *прил.* **1.** Който има голям напречен разрез. *Противоп.* тънък. *Дебело дърво.* **2.** С определен размер в напречен разрез. *Дъска дебела 2 см.* **3.** За човек или животно — пълен, тлъст, угоен. *Противоп.* слаб, мършав, сух. *Вратата се отвори и в стаята една по една се вмъкнаха две сухи и една дебела учителка.* Елин Пелин. □ **Дебел глас** — нисък, плътен басов глас. **Дебела** глава (разг.) — твърдоглав човек. **Дебела лъжа** (разг.) — дръзка лъжа. **Дебела сянка** — сянка под кичести дървета, гдето слънцето не прониква. **Дебели очи** (разг.) — нахален, безочлив човек. **Дебело черво** (анат.) — дълго и голямо черво у човека и бозайниците, в което се събират остатъците от храната, след като се просмуче тя от тънките черва. **Обръщам дебелия край** (разг.) — вземам най-строги, крайни мерки. **Ще видиш дебелия край** (разг.) — ще вземат срещу тебе най-строги мерки.

дебела̀к, *мн.* -ци, *м. Презр.* Недодялан човек; простак.

дебела̀н *м. Подигр.* Пълен, тромав човек.

дебела̀на *ж. Подигр.* Пълна, тромава жена.

дебела̀нко, *мн.* -вци, *м. Умал. от* дебелан.

дебела̀шки, -а, -о. *Презр. Прил. от* дебелак; просташки. *Дебелашко държане.*

дебела̀шки. *Презр. Нареч. от прил.* дебелашки. *Той влезна дебелашки вътре, хлопна грубо и заключи вратата.* Вазов.

дебела̀щина, *мн.* няма, *ж. Презр.* Простащина.

дебелѐя, -ѐеш, *мин. св.* дебеля̀х, *несв.* Ставам дебел; пълнея, надебелявам. *Богатее си човекът, вратът му дебелее, макар да се мерне веднаж-дваж през деня в мелницата.* Кр. Григоров.

дебелина̀ *ж.* **1.** Размер на напречен разрез на предмет. *Дебелина на книга. Дебелина на стъкло. Дъска с дебелина 4 сантиметра.* **2.** Пълнота на човек или на животно. *Дядо Либен продължавал да живее по ергенски калъп, и само старостта и дебелината били в състояние да го накарат да седне при домашното огнище.* Каравелов. **3.** Обикн. *мн.* дебелинѝ — горните дебели и месести краища на бедрата.

дебѐличък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* дебел; въздебел. *Върху дългия тезгях беше поставен някакъв голям самовар, от който дебеличката съдържателка наливаше постоянно кафе.* Г. Белев.

дебѐло. *Нареч. от* дебел. *Циментеният под беше дебело застлан с въглищен прах.* Хар. Русев. *Кажи де, как се казваш? — Коста, — сипкаво и дебело отговори детето.* Йовков. □ **Подчертавам дебело** (книж.) — изтъквам, силно наблягам на нещо.

дебелогла̀в, -а, -о, *прил. Укор.* Който не възприема лесно; тъп. *Никой не знаеше каква е вината на тия хора; самите те не знаеха защо големецът ги ругае, защо ги нарича разбойници, варвари, дебелоглави.* Йовков. || Който безогледно упорито държи на своето; инат.

дебелогла̀вие, *мн.* няма, *ср.* Качество на дебелоглав.

дебелогла̀вщина, *мн.* няма, *ж. Рядко.* Дебелоглавие.

дебелоко̀ж, -а, -о, *прил.* **1.** Който е с дебела кожа. **2.** *Прен.* Безчувствен.

дебелоко̀р, -а, -о, *прил.* Който е с дебела кора. *Дебелокора диня.*

дебеломѐр *м. Техн.* Уред за измерване дебелината на дърветата.

дебелоо̀к, -а, -о, *прил.* Безочлив, безсрамен.

дебелоо̀чие, *мн.* няма, *ср.* Безочливост, нахалство.

дебѝт¹ *м.* (фр.). *Спец.* Съвкупност от задълженията към едно предприятие, които се вписват на лявата страна в счетоводните му книги. *Противоп.* кредит.

дебѝт² *м.* (фр.). Количество вода, което протича в единица време. *Помпата ще има от 200—250 литра дебит в минута повече от досегашните помпи.* Раб. дело, 1950 г.

дебѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* дебит¹. *Дебитно салдо.*

дебитòр *м.* (фр.). *Книж.* Длъжник на банково или търговско предприятие.

дебитòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* дебитор. *Дебиторни сметки.*

дѐбна, -еш, *мин. св.* дѐбнàх, *прич. мин. страд.* дѐбнат, *несв.* Тайно, скрито наблюдавам, следя някого или нещо, за да го нападна, хвана или да му напакостя. *Котката се прислажчва, дебне, намества краката си, за да е готова и да се хвърли отведнаж.* Йовков. *Нямаше ли там човек? Ето и пò в дясно също тъй предпазливо се отместват клонките. Да, там дебнеше враг!* Емил Коралов. *Огнянова гони полицията и заптиетата го дебнат на черковните врата.* Вазов. || Наблюдавам, следя тайно, за да видя или узная нещо. *Божаница и Петровица скришом една от друга дебнеха стареца и се мъчеха да открият скривалището на неговото злато.* Елин Пелин. **дебна се** *страд.* и *взаим.* *Ние, скрити в окопите, се дебнем помежду си досъщ като първобитни пещерни хора.* Л. Стоянов.

дѐбнене, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дебна.

дебнешкàта *нареч.* Дебнешком. *Види се, ония, които вървяха така, вървяха дебнешката и не гълчаха, за да могат повече да слушат.* Вазов.

дебнешкòм *нареч.* Като се дебне, с дебнене. *Нему се струваше, че някой дебнешком върви след него.* Елин Пелин.

дѐбри *мн.*, *ед.* няма (рус.). *Поет.* Закътано планинско място, обрасло с гъсти непроходими гори. *Безбройните човешки маси, припълзели с последни сили из дебрите на Странджа, отдъхваха.* Йовков. *В дебрите усойни на Балкана тъмен, [...] кършна трепетлика китни клони пери | и деня и нощем слисана трепере.* П. П. Славейков.

дебушѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Излаз на море за търговията на една страна, държава.

дебю̀т *м.* (фр.). Първо излизане на сцена. *Младата, току-що изляэла на сцената, виолонистка даваше втория си концерт. Най-трудната и най-опасна крачка, дебютът, беше вече направен, и то, всеки ще признае, много сполучливо.* Йовков. || Първа проява на дейност.

дебютàнт *м.* Лице, което дебютира.

дебютàнтка *ж.* Жена, която дебютира.

дебютѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Играя за първи път на сцена. *Злата Недева дебютира в ролята на Виктория от драмата „Мария Стюарт“.* || Проявявам се за първи път в някоя дейност. *Той дебютира едно време в „Български преглед“ с цял ред преводни стихотворения.* П. П. Славейков.

дебютѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* ебютирам.

дѐва *ж.* *Поет.* *Старин.* Девица. *Попейте ми, красни македонски деви, | попейте ми ваште невинни припеви.* Вазов.

девалвàция *ж.* (лат.). *Иконом.* Парична реформа в капиталистическите страни, чрез която по законодателен ред се намалява официално определеното златно или сребърно съдържание на националната парична единица и се понижава курсът на книжните пари по отношение на златото или чуждата валута. *Девалвация на франка.*

дѐвер *м.* **1.** Брат на мъжа по отношение на снахата. *Стойчовица си живееше в село, живееше заедно с девер си и с етърва си.* Влайков. *Карай си низ пътя, слушаш ли, човече! | Или да повикам деверите вече?* Яворов. **2.** *Нар.* При сватба — момъкът, който води невястата до черква. *И девер нямате, и венци нямате, и черква няма! Каква венчавка тука? — каза троснато попът, посъвзел се вече.* Вазов.

дѐверов, -а, -о. *Прил. от* девер.

девесѝл *м.* *Бот.* Общо название на няколко растения, като: т и м я н к а, м е ч а с т ъ п к а, о м а н и др.

дѐвет, *мн.* -ттѐ, *числ.* Число, цифра и количество 9. *Той е бил на служба цели девет години.* Вазов. □ **Докарвам вода от девет кладенеца** — привеждам най-различни доводи за подкрепа на нещо. **През девет села (баира, морета)** (нар., поет.) — много далеч. *И дойдоха нея да искат загорци — | през девет села от десето.* П. П. Славейков.

девѐта *ж.* *Мат.* Само в съчет. с числ. бройни — девета част от нещо. *Една девета.*

дѐветгодѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** За възраст — който е на девет години. *Деветгодишно дете.* **2.** Който е от девет години, който е траял девет години. *Деветгодишно вино. Деветгодишна война.*

деветдесѐт, *мн.* -ттѐ, *числ.* Число и количество 90. *Тогава — в деветдесетте години, — той е бил обикновен учител.* П. П. Славейков. □ **Деветдесет и девет (пъти)** (разг.) — прекалено много. *Те, като искат, могат да измислят 99 командировки.* Ал. Константинов.

деветдесѐтгодѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който е на 90 години. *Деветдесетгодишен старец. Деветдесетгодишен дъб.*

деветдесѐтгодѝшнина, *мн.* няма, *ж.* Годишнина от събитие, станало преди 90 години.

деветдесѐти, -а, -о. *Числ. поредно от* деветдесет.

девѐти, -а, -о. *Числ. поредно от* девет. *Девети ред на партера. Той се класира девети. Девета симфония на Бетовен.* □ **Девети септември** — а) Ден, в който през 1944 год. стана народното антифашистко въстание в България. б) Празник в чест на това въстание. **До девета рода, до девето коляно ще го гоня** — до край ще го преследвам упорито, за да си отмъстя.

деветѝма, -та, *числ.*, само за лица от мъжки пол — Девет души.

деветѝна *ж. Нар.* Деветима. *Деветина братя. Деветина души.*

деветѝни *мн., ед.* няма. Помен за умрял на деветия ден след смъртта му. *Не труди се свещ да палиш, | ни тамян да ми кадиш; | деветини да ми правиш, | коливо да ми вариш.* П. Р. Славейков. □ **Бабини деветини** (разг.) — празни приказки, измислици.

деветѝнка *ж. Разг.* Една девета част от нещо.

деветѝца *ж.* Деветка (в 1 знач.).

девѐтка *ж.* **1.** Цифрата 9. **2.** Карта за игра с девет знака. *Деветка спатия.*

деветмѐсечен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е на девет месеца. *Деветмесечно дете.* **2.** Който трае девет месеца. *Деветмесечен курс.*

деветнàдесет и (разг.) **деветнàйсет,** *мн.* -ттѐ, *числ.* Число и количество 19.

деветнàдесети и (разг.) **деветнàйсети,** -а, -о. *Числ. поредно от* деветнадесет. *Деветнадесети век.*

деветнàйсет. Вж. д е в е т н а д е с е т.

деветнàйсети. Вж. д е в е т н а д е с е т и.

деветòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Девет пъти по-голям. *Плащам в деветорен размер.*

деветòрка *ж.* **1.** Група от девет души. **2.** *Разг.* Деветка (в 2 знач.). **3.** Цифрата 9.

деветосептемврѝйски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до събитието и празника 9 септември. *Деветосептемврийско въстание. Деветосептемврийска манифестация. Деветосептемврийска украса.*

деветоюѝнски, -а, -о, *прил.* Който е свързан с преврата на 9 юни 1923 год., с който бе установена фашистка диктатура в България. *Деветоюнски събития.*

дѐветстòтин, -тѐ, *числ.* Число и количество 900.

деветчлѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се състои от девет члена. *Деветчленно семейство.*

девѝз *м.* (фр.). Кратко изречение, което изразява ръководно начало, мисъл, идея при постъпки и действия. *Класа против класа — това бе девизът, линията на Партията през този период.* Г. Димитров.

девѝзен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* девизи. □ **Девизна политика** — регулиране от държавата курса на валутата, чрез продажба и откупуване на девизи.

девѝзи *мн., ед.* няма, *ж.* (ит.). *Финанс.* Платежни средства в чужда валута. *Свободни девизи. Чужди девизи.*

девѝца *ж.* Девойка, мома. *Там седеше и гукаше една двойка — момък и девица.* Вазов.

девѝчески, -а, -о, *прил.* Предназначен за девици. *Девически пансион. Девическа гимназия.*

девòйка *ж.* Млада мома; момиче. *Пристигат и стотици девойки. Това са млади момичета със загорели бузи и с пламенни погледи.* Караславов. *Пред тях стоеше висока и стройна девойка.* Йовков.

девòйче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* девойка.

дѐвствен, -а, -о, *прил.* **1.** Който не е имал полови сношения; целомъдрен. *Девствено момиче.* **2.** Непокътнат, незасегнат. *Клисурата от тука става твърде живописна — минаваме между хубави девствени гори.* Вазов. □ **Девствена душа** — чиста, невинна душа. *Като кокичета напролет | са девствени душите ни!* Смирненски.

дѐвственица *ж.* Девствена жена.

дѐвствено. *Нареч. от* девствен. *Дребни снежинки почнаха да покриват погрознялата земя с бяла рохкава покривка, девствено чиста.* Елин Пелин.

дѐвственост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* девствен.

дѐвство, *мн.* няма, *ср. Книж.* Девственост, целомъдрие.

дегенерàт *м. Книж.* Лице с признаци на израждане; изрод.

дегенерàция *ж.* (лат.). *Книж.* Израждане, влошаване на биологичните и психичните признаци на организма.

дегенерѝрам, -аш, *несв.* Израждам се.

дегенерѝран, -а, -о, *прил.* Изроден. *Дегенериран тип.*

дегенерѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дегенерирам.

деградàция *ж.* (фр.). Понижение, лишение от добита степен и чин.

деградѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Понижавам, лишавам от добита степен и чин. *Провини се и го деградираха.*

деградѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* деградирам.

дедектѝв *м.* Детектив.

дедектѝвски, -а, -о, *прил.* Детективски.

дедѝ *мн., ед.* дядо *и* дедà, *м.* Предци, прародители. *Там* (в България) *роден съм! Там деди ми | днес почиват под земя.* Вазов.

дедуктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* *Филос.* Който е основан на дедукция. *Дедуктивен метод.*

дедỳкция, *мн.* няма, *ж.* (лат.) *Науч.* Начин на разсъждение за правене на частни изводи от общи положения. *Противоп.* индукция.

дѐен, дѐйна, дѐйно, *мн.* дѐйни, *прил.* Който проявява активност, работи енергично; деятелен, активен. *За членове* (на Партията) *се приемат съзнателните, дейни и предани на комунистическото дело работници, трудещи се селяни и занаятчии, служещи и интелигенти, които са навършили 18 години.* Устав на БКП, чл. 9.

деепричàстен, -стна, -стно, *мн.* -стни. *Прил. от* деепричастие. *Деепричастна форма.*

деепричàстие, *мн.* -я, *ср. Грам.* Неизменяема причастна форма, напр. *носейки, ходейки, викайки, кашляйки* и др.

дееспосòбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* (рус.). Който е способен за активна работа, за дейност.

дееспосòбност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* дееспособен.

деѐц, *мн.* дейцѝ, *м.* Лице, което проявява или е проявило дейност в някаква област; дея-

тел. *Клуб на културните дейци. Партийни дейци. Театрални дейци. Обществен деец.*

дежу̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. **1.** *Прил.* Който дежури. *Дежурен чиновник. Дежурна аптека.* **2.** Като *същ.* **дежурният** *м.*, **дежурната** *ж.* — лице, което дежури.

дежу̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дежуря.

дежу̀рство, *мн.* -а, *ср.* Изпълняване дължността на дежурен. *На гарата в с. Гурково е организирано постоянно дежурство за посрещане на бригадирите.* Караславов. *Нощно дежурство.*

дежу̀ря, -иш, *мин. св.* дежу̀рих, *несв.* (фр.). Изпълнявам по определен ред през определено време някакво задължение. *По тоя път дори и в най-сивото и облачно време край противосамолетната картечница дежуреха омотани в шалчета, настръхнали и леко пригърбени от студа войници.* Вежинов. *При умиращия дежурят братята Онуфрий и Игнатий.* Елин Пелин.

дезавуѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Заявявам, че дадено упълномощено лице няма вече право да действува от мое име. *Правителството дезавуира своя представител.*

дезавуѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дезавуирам.

дезертѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Отклонявам се, бягам от военна служба. *Хитлеровите пълчища се разлагат, почват да дезертират и да се предават.* В. Коларов. || *Прен.* Избягвам да изпълнявам обществените си задължения.

дезертѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дезертирам.

дезертьо̀р *м.* (фр.). Лице, което е дезертирало. *По това време се разнесе слух, че Стойне Димитров избягал от фронта и пристигнал тук — в село. Наричаха го дезертьор.* Кр. Григоров.

дезертьо̀рски, -а, -о. *Прил. от* дезертьор.

дезертьо̀рство, *мн.* -а, *ср.* Проява на дезертьор. *Всяка победа на Червената армия ускоряваʼ разпадането на фашисткия блок и дезертьорството в редовете на фашистите.* В. Коларов.

дезинтересѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* (фр.). Преставам да се интересувам. *Посочи* (Г. Димитров), *че нито социалисти, нито комунисти имат право да се дезинтересират от онова, което врагът подготвяше за човечеството.* Отеч. фронт, 1950 г.

дезинтересѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дезинтересирам се.

дезинфектѝрам, -аш, *несв.* и *св. Рядко.* Дезинфекцирам. *Ще се явим в болницата, гдето ще дезинфектират дрехите ни.* Л. Стоянов. **дезинфектирам се** *страд.* и *възвр.*

дезинфектѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дезинфектирам *и от* дезинфектирам се.

дезинфекцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* дезинфекция. *Дезинфекционната машина работи неспирно от сутрин до вечер.* Л. Стоянов. *Дезинфекционни средства.*

дезинфекцѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя дезинфекция; обеззаразявам. **дезинфекцирам се** *страд.*

дезинфекцѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дезинфекцирам *и от* дезинфекцирам се.

Случи се, че бях аз първият, който бях подложен на дезинфекциране. Вазов.

дезинфѐкция *ж.* (фр.). Унищожаване микроби на заразна болест; обеззаразяване. (Дезинфекционна машина) *е нещо като покрита линейка, от предната част на която влиза парата, а от задната е вратата, отгдето се вкарват вещите за дезинфекция.* Л. Стоянов. *Дезинфекция се прави преди всичко на жилищата, гдето има болни.* Ботаника за V и VI кл., 1951 г.

дезорганиза̀тор *м.* Лице, което внася дезорганизация.

дезорганиза̀торски, -а, -о. *Прил. от* дезорганизатор. *Дезорганизаторска проява.*

дезорганиза̀ция *ж.* (фр.). Нарушение, разстройване на реда, дисциплината, организираността. *Във всички области на нашия обществен, стопански и културен живот бюрокрацията, дезорганизацията, безделието трябва да бъдат бити и доубити.* Раб. дело, 1949 г.

дезорганизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Внасям дезорганизация; разстройвам. **дезорганизирам се** *страд.*

дезорганизѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* дезорганизирам. **2.** Като *прил.* — който е разстроен. *Върху почвата на тая* (капиталистическата) *система не може да се възстанови дезорганизираният стопански живот.* Г. Димитров.

дезорганизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дезорганизирам *и от* дезорганизирам се.

дезорганизѝрано. *Нареч. от* дезорганизиран. *Действувам дезорганизирано.*

дезориента̀ция, *мн.* няма, *ж.* (фр.). Ненамиране на правилна насока, правилен изход.

дезориентѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Не намирам правилна насока, правилен изход.

дезориентѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дезориентирам се.

дезориентѝраност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Неправилно, погрешно ориентиране.

деѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Филос.* Религиозно философско учение в XVII—XVIII в., което приема, че бог е създател на света, но отрича неговото влияние върху природата и обществото.

деѝст *м.* (фр.). Привърженик на деизма.

дѐйно. *Нареч. от* деен. *Работя дейно. Ръководя дейно.*

дѐйност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Продължително влагане на труд, сили, знания и умение в някаква област. *Производствена дейност. Просветна дейност. Научна дейност. Културна дейност. Стопанска дейност. Артистична дейност.* || Съвкупност от действия, постъпки. *Президиумът на Народното събрание отговаря пред Народното събрание за цялата си дейност.* Конст., чл. 34.

дѐйствен, -а, -о, *прил.* (рус.). *Книж.* **1.** Който действува; активен. *Действена помощ. Действено лекарство.* **2.** Който въздействува, подбужда към действие. *Победата на китайския народ е действен пример за народите от колониалния изток.* Отеч. фронт, 1950 г.

дѐйственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* действен.

действие, *мн.* -я, *ср.* **1.** Проява на енергия, сила; дело, работа. *Часът не бе ударил за действие и Светослав знаеше да чака.* Вазов. *Както ръководството на Партията и страната, така и целият народ възприемаше указанията на Димитров като ръководство за действие.* Ст. Благоева. *Революционни действия.* || Обикн. *мн.* Постъпка, поведение. *Материалният интерес управлява всичките действия на скъперника и определя отношенията му към окръжаващите.* Ал. Константинов. **2.** Само *ед.* Резултат от проявена енергия, сила. *От действието на гърмежа ламбицата загасна.* Вазов. *Приличаше на един генерал, който е поставил батареята си на една ближна могила и наблюдава действието на огъня.* Вазов. || Само *ед.* Въздействие, влияние. *Тя усети тозчас благотворното действие на разходката.* Вазов. *Слаба червенина се появи по бузите ѝ под освежителното действие на студената вода.* Вазов. **3.** Само *ед.* Събитие или случка, която съставя сюжета на литературно произведение. *Действието става в западната част на България.* Вазов. **4.** Отделна, самостойна част от драматично произведение. *Драма в четири действия.* **5.** *Грам.* Вършене, което се изразява от един глагол. *За по-кратко, вместо „действие или състояние", когато говорим за глагола, казваме само глаголно действие, тъй като ние възприемаме обикновено и състоянието като някакво „вършене".* Л. Андрейчин. **6.** Само *ед. Юрид.* Биване, оставане в сила, валидност. *Действието на осиновяването престава от момента на отменяването му.* Отеч. фронт, 1949 г. **7.** *Мат.* Основен вид на математическо изчисление. *Негови добри другари му показват да пише и цифрите и научават го да смята с четирите аритметични действия.* Влайков. *Четирите аритметични действия са: събиране, изваждане, умножение и деление.* □ **Военни действия** — бойни операции.

действителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е станал в действителност; истински *Той не преподаваше някаква отвлечена наука, а действителни случки и наблюдения, почерпени из собствения му живот.* Йовков. **2.** Който напълно отговаря на необходимите изисквания; истински. *Затова народът вижда с право в лицето на Отечествения фронт своя действителен ръководител, ръководителя на новата българска, демократическа държава.* Г. Димитров. **3.** Който е в сила, който важи; валиден. *Действителна бюлетина.* □ **Действителен залог** (грам.) — форма на глагола, която показва, че действието се извършва от глаголно лице. **Действителен член** — пълноправен член на организация. **Действителна служба** (воен.) — задължителна или щатна служба във войската.

действително. **1.** *Нареч.* За подчертаване на нещо, което отговаря на действителността. *Това, от което Трайко се страхуваше, действително се сбъдна.* Влайков. **2.** Като частица за потвърждаване; да, наистина. *Действително, той разпозна на слънчевото освещение един червен прапорец.* Вазов. *Действително, великолепна нощ, повтори той.* Вазов.

действителност, -тта, *мн.* няма, *ж.* **1.** *Филос.* Обективният свят с неговото многообразие; битие. *Мракът, глухотата, пълният покой и безмълвие, неизвестността, които те окръжават, хипнотизират чувствата ти, ти губиш съзнание за действителността.* Вазов. **2.** *Стесн.* Околната обстановка, положение. *Пленумът задължи Политбюро на ЦК да организира системно изучаване на нашата действителност от гледището на марксизма-ленинизма.* В. Червенков. **3.** Това, което наистина съществува; истина. *Аз еднакво се радвам и на туй, което си мечтая, и на туй, което е действителност.* Йовков. □ **В действителност** — в същност, наистина, действително. *Но туй, което видяхме в действителност, надмина всичките наши очаквания.* Ал. Константинов.

действувам, -аш, *несв.* **1.** Извършвам действие, в действие съм; работя. *Той беше взел със себе си и няколко нови смъртоносни оръжия. Тия оръжия действуваха с особени, невидими лъчи.* Елин Пелин. *С тях не е могла да излезе на глава третата руска конна дивизия, която е действувала до сега в Добруджа.* Йовков. || Постъпвам. *Той изобразява исторически лица, като ги поставя в тяхната естествена атмосфера, кара ги да действуват така, както им диктуват обстоятелствата.* Сп. Септември, 1951 г. **2.** Оказвам въздействие; влияя. *Ранното слънце също действува приспивателно.* Л. Стоянов. *Водопадът все още не се вижда. Шумът действува възбудително, просто треперя от нервност и нетърпение.* Г. Белев.

действуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* действувам.

дека- (гр.). Първа съставна част на сложни думи за мярка, която означава, че единицата мярка е взета в десеторен размер: декалитър, декаграм, декар.

декабрист *м.* (рус.). *Истор.* Участник в руското дворянско движение против крепостничеството и царското самодържавие, изразило се във въстание на 14 декември 1825 год.

декаграм *м.* (гр.). Мярка от десет грама.

декадент *м.* (лат.). Последовател на декадентството.

декадентски, -а, -о. *Прил. от* декадент *и от* декадентство. *Декадентско изкуство. Декадентска поезия.*

декадентство, *мн.* няма, *ср.* Упадъчно буржоазно реакционно течение в литературата и изкуството в края на XIX и началото на XX в., което се характеризира с краен индивидуализъм.

декалитър *м.* (гр.-фр.). Мярка от десет литра.

декан *м.* (гр.). Ръководител на факултет във висше учебно заведение.

деканат *м.* **1.** Ръководство на факултет във висше учебно заведение. **2.** Канцелария на декан.

декански, -а, -о. *Прил. от* декан.

деканство, *мн.* няма, *ср.* Чин и длъжност на декан.

декар *м.* (гр.). Мярка за земна повърхност от 1000 кв. м. *На срещния, на северния стръмен склон, на едно пространство от близу един декар, е отсечена гъстата букова гора.* Каравелов.

деквалификация, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Изгубване на квалификация.

деквалифицирам се, -аш се, *несв., сред.* Изгубвам квалификацията си.

декември *м.* Последният, дванадесетият месец от годината.

декемврѝйски, -а, -о. *Прил. от* декември. *Студената декемврийска мъгла се беше напластила в една от главните улици на града.* Вазов.

декламàтор *м.* Лице, което декламира.

декламàторка *ж.* Жена декламатор.

декламàторски, -а, -о. *Прил. от* декламатор. *Декламаторски тон. Декламаторско изкуство.*

декламàторски. *Нареч. от прил.* декламаторски. *Изведнаж Македонски издигна чашата и каза декламаторски: „Господа, Бръчков е пристигнал от Турция.“* Вазов.

декламàторство, *мн.* няма, *ср.* Говорене с громки фрази, изкуствено, надуто.

декламàция *ж.* (лат.). **1.** Изразително художествено четене или рецитиране на стихове, проза; декламиране. *И екват песни, декламации, | в нощта хармоники звучат.* Ан. Босев. **2.** Изкуственост, външна ефектност на фразата при четене или говорене. *Аз го слушах веднаж да чете своите песни, просто, без декламации, без маниерност.* П. П. Славейков.

декламѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Изразително чета или рецитирам художествено произведение. *Те го караха да им декламира поемата си.* Йовков. **2.** Говоря или чета надуто, с изкуствен патос. **декламирам се** *страд.*

декламѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* декламирам *и от* декламирам се.

декларатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се прави във форма на декларация, официално тържествен. *Декларативен тон. Декларативен патос.*

декларатѝвно. *Нареч. от* декларативен. *Комунистическата партийност и творчеството на писателя са проявени не външно и декларативно, тя определя цялостното отношение на писателя към жизнените факти.* Сп. Септември, 1951 г.

декларатѝвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* декларативен. *Декларативността и фразеологията изсушават поезията на Рудников.* Сп. Септември, 1951 г.

декларàтор *м.* Лице, което декларира, подава декларация.

декларàция *ж.* (лат.). **1.** Тържествено официално изявление. *Правителствена декларация.* **2.** Официален документ, в който са вписани някои сведения. *Подаде декларация, за да бъде приет в ТКЗС.* Раб. дело, 1949 г. *Клетвена декларация.*

декларѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Правя изявление; заявявам. **2.** Подавам декларация (в 2 знач.). **декларирам се** *страд.*

декларѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* декларирам *и от* декларирам се. *Деклариране на стоки за обмитяване.*

декласѝран, -а, -о, *прил.* Който се е откъснал от обществото; пропаднал, загубен. *Декласиран тип.*

дековѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до декoвилка. *Декoвилна линия. Дековилни релси. Дековилен път.*

дековѝлка *ж. Техн.* (фр.). **1.** Теснолинейна железопътна линия. *Дековилката от с. Рила до Рилския манастир минава през живописни места.* **2.** Дековилен влак.

деколтè, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Голям отвор на вратната извивка на женска дреха. *Рокля с голямо деколте.*

деколтѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя деколте.

деколтѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* деколтирам.

декòр *м.* (лат.). *Театр.* **1.** Живописен или архитектурен предмет за украса на сцена. **2.** Само *мн.* Живописно или архитектурно оформление на сцена, с което се представя мястото и обстановката на театралното действие.

декоратѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Предназначен за украса. *Декоративно изкуство. Декоративно дърво. Декоративни храсти.*

декоратѝвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* декоративен.

декорàтор *м.* Художник, специалист по декоративно изкуство.

декорàция *ж.* (фр.). **1.** *Събир. Театр.* Декори. *Извътре сцената... с голям тропот променяха декорацията.* Вазов. **2.** Украса. *Един повехнал полувенец от елови клони стоеше над училищната врата — декорация, остала там от времето на изпита.* Вазов. *Докато Хрисантов се занимаваше да изглежда вътрешната декорация на кръчмата, Иванов беше почнал вече разговора с Кости.* Вазов. **3.** Медал, орден. *Американките много се вглеждат в нашия майор. Пипат му еполетите, разглеждат декорациите му, повдигат мундира му.* Ал. Константинов.

декорѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Украсявам. *Сцената е богато декорирана. Украсена е с много цветя и зеленина.* Раб. дело, 1950 г. *Всички порцеланови изделия са художествено декорирани с различни по форма и цвят краски.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Окачвам орден, медал.

декорѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* декорирам *и от* декретирам се.

декрèт *м.* (лат.). Правителствено постановление със сила на закон.

декретѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Постановявам чрез декрети. *Работническите съвети декретираха 8-часовия работен ден.* В. Коларов. **декретирам се** *страд.*

декретѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* декретирам *и от* декретирам се.

декстрѝн, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Спец.* Скробелен продукт, който се употребя за лепило.

декстрѝнов, -а, -о. *Прил. от* декстрин.

делбà *ж.* **1.** Подялба на имот, на наследство, на нещо придобито. *След жетва той повика попървите хора, и най-напред разделиха снопите по равно на четири дяла. Делбата бе справедлива.* Елин Пелин. *И земята и стоката — всичко беше разделено без кавги по доброволно. Те почитаха покойните си родители и, понеже делбата стана скоро след смъртта им, добрите чувства още не бяха ги напуснали.* Елин Пелин. **2.** *Прен. Поет.* Участ, съдба. *Напред сега с чувства и мисли | последната делба да делим: | да изпълним дума заветна — | на смърт, братко, на смърт да вървим.* Ботев.

дèлва *ж.* Голям и дълбок глинен съд с две уши. *От стаята се слиза в зимника, а в зимника: едно каче с кисело зеле, една делва с туршия, едно гърне със сирене и туй то.* Ал. Константинов.

делега̀т *м.* (лат.). Избрано или назначено лице, представител на организация, колектив или държава в конференция, конгрес и пр. *Въстанието го* (Соколски) *завари в Панагюрище, гдето беше заминал като делегат на Перущица в Оборище.* Величков. *Градските конференции избират и делегати за околийските конференции, а районните — за градски конференции.* Устав на БКП, чл. 40. *Беше още дядо Константин, дошел с един друг българин от Румъния, като делегати от българската колония там.* Вазов.

делега̀тка *ж.* Жена делегат. *Парашкева чу своето име, стисна своята папка и излезе от салона. Делегатите я посрещнаха с много ръкопляскания. Тя беше първата жена делегатка, която вземаше думата на конференция.* Раб. дело, 1950 г.

делега̀тски, -а, -о. *Прил. от* делегат.

делега̀ция *ж.* (лат.). *Събир.* Група делегати. *Правителството изказва също така гореща признателност на Полша и Чехословашко, чиито делегации подкрепиха нашите усилия за справедлив мир.* Г. Димитров. □ **Разпит по делегация** (юрид.) — снемане показания на свидетел или разпитване на страна по дело не от съда, който разглежда делото, а от съда в местожителството на лицето, което се разпитва.

делегѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Изпращам делегат, пълномощник. □ **Делегирам кредит (суми)** (фин.) — предоставям на банково учреждение предназначени за известна цел суми, които да се отпуснат на упълномощено за получаването им лице или учреждение. **Делегирам права** (юрид.) — упълномощявам. **делегирам се** *страд.*

делегѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* делегирам *и от* делегирам се.

делѐж *м.* Делене, разделяне, разпределение.

делѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* деля.

делѐние, *мн.* -я, *ср.* 1. Разкъсване на части; делене, разединение. *В изкуственото деление на света на Изток и Запад са заинтересувани ония империалистически кръгове, които се стремят да организират „Западен блок" от империалистическите и реакционни сили против световната демокрация.* Г. Димитров. || Разграничаване. *Великата Съветска република пресече от корен делението на угнетяващи и угнетяеми.* В. Коларов. 2. Разстояние между чертичките на измерителна стълбица. *Деления на термометъра.* 3. *Мат.* Аритметическо действие, с което се установява колко пъти едно число се съдържа в друго число. 4. *Биол.* Безполово размножаване при нисшите организми.

делѝ *неизм., прил.* (тур.) *Нар.* При собствени имена — луд, палав. *Бог да ми убие, мамо, | тоя пусти Дели Стамо, | че ме дири по беленки, | че ми смига по седенки.* Вазов. *И намерили как да ѝ рекат — Дели Гена, санким — Луда Гена!* Влайков.

делибашѝя, -та, *м.* (тур.). *Остар.* Луда глава, хайта. *Макар и владетел на своя трон, той е един чужденец, нехранимайко, делибашия, недостоен съпруг.* П. П. Славейков.

делѝйски, -а, -о. *Прил. от* делия. *Може да се срещне един от конярите на старото време: жилав, лек и сръчен човек в пъстра делийска носия и труфила.* Йовков.

делика̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (фр.). 1. Който е нежен, изящен, фин. *Аз имам право да кажа, че видях почти всички племена на света и техните изделия, но право ви казвам, че най-дивите островитяни плетат много по-деликатни рогозки от нашите.* Ал. Константинов. *Тия дружини от русокоси моми и булки, съхранили красивите, правилни и деликатни черти на лицето си, оживяват пустинята с веселия си говор и смехове.* Вазов. *Деликатни изделия.* || *Прен.* Чувствителен, нежен. *Деликатно здраве.* 2. Който е с изтънчени обноски, внимателен, вежлив. *Друга на мое място кой знае дали не би го намерила твърде деликатен кавалер.* Вазов. *В много случаи помакът е деликатен и вежлив към жена си.* Вазов. 3. Който изисква тактични отношения; отговорен, труден. *Деликатната му мисия беше се увенчала с пълен успех. Найден придума Светлина да се върне при мъжа си.* Вазов. *Деликатен въпрос. Деликатно положение.*

деликатѐс *м.* (фр.). Изискано ядене. *Докторът обади, че ще имаме и пъстърва като „деликатес".* Вазов. *Родопският деликатес е печена на ръжен сланина с пиперки.* Раб. дело, 1950 г.

деликатѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* деликатес. *Деликатесен магазин.*

делика̀тно *нареч.* Вежливо, внимателно, тактично.

делика̀тност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Вежливост, внимателност, тактичност. *Това беше един драматически епизод. Той обаче има деликатността да го не обажда никому, за да не дава повод за клюки.* Вазов.

делѝм, -а, -о. 1. *Прил.* Който може да бъде разделен. 2. Като *същ. ср.* **делимо** (аритм.) — число, върху което се извършва действието делене.

делѝмост, -тта, *мн.* няма, *ж.* Възможност да бъде разделено нещо.

делѝриум, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Книж.* Болезнено бълнуване.

делѝтба *ж.* 1. Делене, разделяне на имот; делба. *Спомняше си бай Илия как на времето не се погаждаха етървите — стрина Севета и братовата му жена, — та дойде ред до делитба... Разделиха се братята.* Кр. Григоров. 2. Разпределение, класификация. *Делитба на европейските езици.*

делѝтбен, -а, -о. 1. Който подлежи на делитба. *Делитбена вещ.* 2. Въз основа на който се прави разпределение, класификация. *Делитбен признак.*

делѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Аритм.* Число, с което се дели друго число. *Числата десет и двадесет имат общ делител.*

делѝя *м.* (тур.). *Нар. Поет.* Буен младеж, луда глава. *Недей ме, лудо, задява — | мене ме мама не дава | като на тебе делия, | като на тебе бекрия: | на вино вадиш ножове, | на ракията — пищови* К. Христов. 2. Смел човек; юнак. *Няма сила Марковата сила | да надвие — Марка да уплаши! | Знаеш колко земи аз избродих, | колко свалих левенти делии.* Вазов.

дѐлник, *мн.* -ци, *м.* Ден, през който се работи. *Противоп.* празник. *Беше син на беден бояджия. Баща му в делник и празник ставаше сутрин рано, по тъмно.* Е. Коралов. □ **Не знае ни делник, ни празник** (разг.) — постоянно ра-

боти, винаги е зает с работата си, много е трудолюбив.

делнѝк, *мн.* -ци, *м. Нар.* При делба на земеделски имоти — всяка една от получените части.

дѐлничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* През който се работи. *Сутрин рано през делничните дни глухонемият излизаше от стаичката си и тръгваше предпазливо из селото.* Караславов. || *Прен.* Всекидневен, обикновен. *Делничен живот. Делнични грижи.*

дѐлничност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* делничен; всекидневие. *Къде е мечтаният край на щастието, земята на поезията, дето искаме да избягаме, за да се очистим от прозата на празните часове, от делничността на всеки ден, от гнета на времето, тъй безплодно прекарвано?* Елин Пелин.

дѐло, *мн.* делà, *ср.* (рус.). *Книж.* **1.** Нещо създадено, осъществено обикн. от мнозина, което има голямо обществено значение. *Напред, другари, смело, / да крепне нашто велико дело!* Г. Кирков. *Делото на 9 септември е историческо дело.* Г. Димитров. *Едно дело общо, едничка цел свята —/ вдъхваше душите, сгряваше сърцата!* Вазов. || Само *ед.* Извършеното, постигнатото от отделно лице в областта на науката, изкуството и др.; дейност. *Животът и делото на другаря Димитров са пример за нас.* Отеч. фронт, 1949 г. **2** Работа. *Дорде дядо Либен размишлявал за тия важни дела, то той без да усети и сам се изтърсил пред хаджи Генчовата къща.* Каравелов. *Държавни дела. Колективно дело.* **3.** Обикн. *мн.* Деяние. *Лъжци и лицемери! Говорят все за добро, за справедливост, за човещина. А ето им делата.* Йовков. *Нашите думи не се различават от делата.* Г. Димитров. *Извърших едно добро дело.* **4.** Само *ед.* Съвкупност от постижения, знания в някаква област, специалност. *Учебно дело. Кооперативно дело. Военно дело.* **5.** *Юрид.* Съдебно разследване, съдебен процес. *Наказателно дело. Гражданско дело. Завеждам дело. Следствено дело. Имам дело.* **6.** *Канц.* Книжа, документи, които се отнасят до определено лице или въпрос. ▫ **Водя дело** — съдя някого. **Гледам дело** — обсъждам, разглеждам съдебен процес в съд. **Към дело** (канц.) — към преписка, в архивата. **На дело** — в действителност, фактически, на практика. **Превръщам в живо дело** — осъществявам, реализирам.

делов̀и, -а, -о, *прил.* (рус.). **1.** Деловит. **2.** Който се отнася до трудови качества или годност на някое лице. *Кадрите се подбират по два основни признака: ... делови признак — т. е. за каква определена работа е годен работникът, какви организаторски навици, опит и знания има.* Раб. дело, 1950 г. **3.** Който се отнася до работа. *Делови разговор. Делови отношения. Делово заседание.* ▫ **Делови президиум** — избрано тяло, което пряко ръководи събрание или конгрес.

деловѝт, -а, -о, *прил.* Който бърже и добре се справя с работата си; енергичен, предприемчив. *Деловит човек.*

деловѝтост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Способност за бързо и лесно справяне с работата; енергичност, предприемчивост,

делово̀. *Нареч. от* делови. *Ръководя събранието делово.*

деловòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (рус.). Който се отнася до деловодство. *Деловодни книжа.*

деловодѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Канц.* Служител, който води книжата и преписките в едно учреждение или предприятие.

деловодѝтелка *ж.* Жена деловодител.

деловòдство, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Канц.* **1.** Водене на книжата и преписките в едно учреждение или предприятие. **2.** Служба в учреждение или предприятие за водене на такива книжа. *Служител в деловодството.*

дѐлта *ж.* (гр.). *Геогр.* Речно устие с няколко ръкава. *Делтата на река Дунав.*

делфѝн *м.* (гр.). *Зоол.* Морски хищен бозайник. Delphinus delphi.

делфѝнов, -а, -о. *Прил. от* делфин. *Делфинова кожа. Делфинова мас.*

делѝ, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Правя на дялове, на части; разделям. *Деля хляба на две части.* || Разделям нещо между няколко души; разпределям. *Видях насядали на стъпалата няколко деца, които делеха и трупаха в шапките си зелени ябълки.* Ал. Константинов. *Деля плячка. Деля по равно. Деля имот.* || Отбирам, отделям. *Деля ябълките от крушите.* **2.** Извършвам действие деление върху някакво число. *Деля 10 на 2.* **3.** Служа за граница, преграда между две неща или между две части на едно цяло; разграничавам. *На ниския плет, който делеше двора му от Ивановия, стоеше облакътен някакъв едър човек.* Елин Пелин. **4.** Отделям едно нещо от друго (по време или разстояние); отдалечавам. *Часове само ни делеха от решителния момент. Нападението нямаше да бъде внезапно.* Величков. *Тя спусна крака си до последното стъпало и тръгна към тях. Делеха ги всичко на всичко няколко крачки.* Йовков. **5.** Отлъчвам, отделям един от друг. *Не е добро да делим двама младоженци веднага след сватбата.* Вазов. **6.** Използувам нещо заедно с друг. *Но пак по негово настояване бях принуден да деля всичко с вас.* Елин Пелин. || *Прен.* Споделям, изживявам заедно с някого. *Другар, мамо, другар ти водя, който ще да дели с мене и зло и добро, и тъга и радост.* Каравелов. *Наедно ние делихме радости и скърби.* Йовков. **деля се** *страд. Територията на Народната република се дели на общини и околии.* Конст., чл. 47. *Печалбата се делеше между двамата по равно.* ▫ **Деля мегдан с някого** (нар.) — съпернича с някого, водя борба с някого. **Деля залъка си с някого** (разг.) — давам някому от всичко, което имам. **Деля от залъка (гърлото) си** (разг.) — лишавам се от храна, за да спестя или да имам средства за някаква цел.

деля̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* **1.** Мога да бъда разделен. *Осем се дели на две.* **2.** *Нар.* Взимам свой дял от наследство. *С пръст той не е пипнал тази земя. Ние си губим здравето над нея, нека си я разделим овреме... — Докато съм жив аз — не давам да се делите.* Елин Пелин. **3.** Отлъчвам се от някого, разделям се с някого. *Да, никога няма да се делиме, пиле.* Вазов. *Детето за първи път се дели от майка си.*

демагòг, *мн.* -зи, *м.* Човек, който си служи с демагогия.

демагогия *ж.* (гр.). Измамване обществено и политически незрели люде чрез лъжливи обещания и др. *Всичките унизителни преструвки и подмилквания и лъжи, — привични прийоми на една несъвестна демагогия, — бяха му отръки.* Вазов.

демагогски, -а, -о. *Прил. от* демагог. *Демагогски похвали.*

демагогствувам, -аш, *несв.* Служа си с демагогия, проявявам се като демагог.

демаркационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (фр.). Обикн. в съчет. **демаркационна линия** (воен., полит.) — разграничителна линия между две армии, установена при сключване на примирие или при прекратяване на военните действия преди сключване на мир. *Примирието беше сключено и многобройни флагове показваха демаркационната линия между двете страни.* Йовков.

демаскирам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Книж.* Показвам някого в истинския му вид, изобличавам.

демаскиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* демаскирам.

дембел и **дембелин,** *мн.* дембели, *м.* (тур.). *Разг. Презр.* Мързелив човек, който само лежи и яде; мързелан, ленивец. *Знам го аз как пази тоз дембелин: и деня спи, и нощя спи.* Йовков.

демилитаризация *ж.* (лат.). Забрана да се поддържа войска, да има военно производство или да се правят укрепления на определена територия; разоръжаване.

демилитаризирам, -аш, *несв.* и *св.* Провеждам, върша демилитаризация. *Противоп.* милитаризирам. **демилитаризирам се** *страд.*

демилитаризиран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* демилитаризирам. **2.** Като *прил.* — за страна, област: обезоръжен. *Демилитаризирана зона.*

демилитаризиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* демилитаризирам *и от* демилитаризирам се.

демобилизаторски, -а, -о, *прил.* Който води към отслабване на напрежението при някаква работа. *Демобилизаторски настроения.*

демобилизационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* демобилизация. *Демобилизационен план.*

демобилизация *ж.* (лат.). **1.** Разпускане на мобилизирани войски от военна служба. *Противоп.* мобилизация. *То* (правителството) *обяви войната с Централните сили за свършена и заповяда демобилизация на армията, без да подпише окончателния мир.* В. Коларов. **2.** *Прен.* Отслабване на напрежението. *Демобилизация на силите.*

демобилизирам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Извършвам демобилизация на войски. *Противоп.* мобилизирам. *Демобилизирам войска.* **2.** *Прен.* Отслабвам напрежението. *Демобилизирам духовете.* **демобилизирам се** *страд.* и *сред.* *Поради чести промени в плана работниците се демобилизират.*

демобилизиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* демобилизирам *и от* демобилизирам се.

демография *ж.* (гр.). *Спец.* Дял от статистиката, който изучава състава и движението на населението.

демографски, -а, -о. *Прил. от* демография. *Демографски проучвания.*

демодиран, -а, -о, *прил.* (фр.). Излязъл от мода. *Носи права, демодирана яка, силно изрязана отпред.* Йовков.

демократ *м. Полит.* **1.** Привърженик на демократично управление. *Буржоазен демократ. Революционен демократ* **2.** Член на буржоазна демократическа партия.

демократизация *ж.* Демократизиране. *Един дълбок процес на демократизация в тия страни обхвана не само тяхното държавно устройство, но и тяхното стопанство.* В. Коларов.

демократизирам, -аш, *несв.* и *св.* Преустройвам на демократични основи. *Отечественият фронт прочисти, демократизира и укрепи нашата любима народна войска.* Г. Димитров. **демократизирам се** *страд.* и *сред.*

демократизиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* демократизирам *и от* демократизирам се. *Отечественият фронт и неговото правителство веднага след 9 септември пристъпиха решително към демократизиране на страната.* Г. Димитров.

демократизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* **1.** Обществен строй, основан на принципите на демокрацията. *Пролетарската диктатура е висшият стадий на демократизма.* В. Коларов. **2.** Качество на демократичен; демократичност.

демократичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който се отнася до демокрация. *Отечественофронтовската власт е народна, демократична власт.* Г. Димитров. *Силите на защитниците на мира се опират на мощното демократично работническо движение.* Отеч. фронт, 1950 г. **2.** Който зачита правата на другите и не превишава своите: народен. *Той е много демократичен човек.*

демократически, -а, -о. *Прил. от* демокрация *и от* демократ. *Демократически строй. Демократически свободи. Демократическа партия.*

демократично. *Нареч. от* демократичен.

демократичност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* демократичен (в 2 знач.). *Комисията отбелязва също така широката свобода и демократичност, при които са минали изборите за народни съветници.* Отеч. фронт, 1951 г.

демократка *ж.* Жена демократ.

демокрация *ж.* (гр.). **1.** Форма на държавно управление, при която властта принадлежи на народа; народовластие. **2.** Начин на организация на даден колектив, при който се осигурява участието на всички членове в колектива. ☐ **Буржоазна демокрация** — политически строй, който е прикритие на господството на експлоататорските класи, на диктатурата на буржоазията над пролетариата. **Народна демокрация** — една от формите на пролетарската диктатура, установена в някои страни на средна и югоизточна Европа и на Азия, отпаднали от капиталистическата система след втората световна война. ‖ Държава, ръководена от работническата класа и опряна на съюза между работниците и селяните, мощно оръдие в ръцете на трудещите се за изграждането на социализма. **Социалистическа (пролетарска) демокрация** — висш тип демокрация, при която върховната власт принадле-

жи на отхвърлилия игото на капитализма трудов народ на чело с работническата класа, ръководена от комунистическата партия.

дѐмон *м.* (гр.). Зъл дух; дявол. *И непрестанен блясък, | и трясък подир трясък, | бой между боговете и демони без чет.* К. Христов. *И сякаш демон над комина се привел, | и хили се, реве, и киска се злорадно.* П. П. Славейков.

демонѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Демоничност.

демонѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Присъщ на демон; сатанински, пъклен. *Тук има много безстрашие, много храброст, много изобретателност, демонична и лукава.* Йовков. || Коварен. *Демонична красота. Демонична натура. Демоничен смях.*

демонѝчески, -а, -о, *прил.* Демоничен. *Няма нищо по-поразително от тоя планински пролом, дело на демоническите сили на природата и вековете.* Вазов.

демонѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* демоничен.

дѐмонски, -а, -о. *Прил. от* демон.

демонстра̀нт *м.* Участник в политическа демонстрация. *Демонстрантите откачили вагоните и написали върху тях думите: „Долу оръдията! Мир!“* Отеч. фронт, 1950 г.

демонстра̀нтка *ж.* Жена демонстрант.

демонстратѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се извършва с цел да се изрази протест, възмущение. *Тя бе в същото време и една демонстративна стачка на българския пролетариат срещу реакционната политика на правителството и буржоазията.* Г. Димитров.

демонстратѝвно. *Нареч. от* демонстративен. *Той демонстративно напусна заседанието.*

демонстра̀ция *ж.* (лат.). **1.** Бурна манифестация или митинг, с който се изразяват общественополитически настроения по даден повод. *Първомайска демонстрация. Работнически демонстрации. Протестна демонстрация. Блестяща демонстрация на българско-съветската дружба.* **2.** *Разг.* Действие, с което се изразява несъгласие, неприязън, протест. *Стига си правил демонстрации!* **3.** Публично показване обикн. на резултати от научни опити, наблюдения и др. с познавателна цел. *При сказката ще има демонстрация със светливи картини.*

демонстрѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Давам масово израз на общественополитически настроения по даден повод. *На 1 май всички труженици от фабрики и заводи ще демонстрират своето бойно единство.* Г. Димитров. || Участвувам в общественополитическа демонстрация. *Избухнаха стачки в Петроград. Работниците излязоха на улиците да демонстрират.* В. Коларов. **2.** Публично показвам нещо с познавателна цел. *Демонстрирам действието на новата машина.* **демонстрирам се** *страд.*

демонстрѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* демонстрирам *и от* демонстрирам се.

демонтѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Спец.* Разглобявам машина, съоръжения, апарат и под. **демонтирам се** *страд.*

демонтѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* демонтирам *и от* демонтирам се.

деморализа̀ция *ж.* (лат.). **1.** Упадък на морала; поквара, разложение. **2.** *Стесн.* Упадък на дисциплината. *Внасям (създавам) деморализация.*

деморализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Създавам, причинявам деморализация. *Врагoвете хитро подкупват, деморализират, търсят слабости у отделни другари.* Г. Димитров. **деморализирам се** *страд.* и *сред.*

деморализѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* деморализирам *и от* деморализирам се.

ден, денят, деня, *мн.* дни, дѐна (сл. ч.), *м.* **1.** Част от денонощието, която обхваща времето от сутринта до вечерта. *Противоп.* нощ. *Плакала е горчиво нощта, | ... | че за нея белий ден нехае.* П. П. Славейков. *Мичкин бе виждал хиляди пъти как нощта умира, звездите бледнеят и се ражда денят.* Дим. Димов. *Пролетен ден. Слънчев ден.* **2.** Денонощие. *Хаджият от два дена беше арестуван.* Вазов. *Законът влиза в сила три дни след обнародването му.* Конст., чл. 24. **3.** Определено време, през което се извършва, трае някаква дейност. *Осемчасов работен ден. Трудов ден. Пазарен ден. Присъствен ден. Делничен ден.* **4.** Календарна дата, свързана с някакво събитие. *Най-после урваченият ден дохожда и ние тръгваме.* Йовков. *9 септември — ден на свободата. Ден на жената. Рожден ден. Имен ден.* **5.** Само *мн.* Период от време. *Бели пари за черни дни.* Погов. *През дните на Октомврийската революция. В дните на нашето детство.* **6.** Живот. *Кой знае къде ще си свърша дните, | ще умра може би в чужбина аз.* Величков. **7.** *Нар.* Мярка за път, за работа и др. *До селото има един ден път. Три дни оране.* □ **Бял ден не съм видял** (разг.) — не съм имал добър живот. *Радваше се — и надяваше се, че и тя най-после... ще види бял ден и ще заживее като хората.* Влайков. **Въпрос на дни** — нещо, което се очаква да стане наскоро. **Ден да мине** (разг.) — без да се гледа на работата. **Ден-два** (разг.) — кратко време. *Но в село Стефан малко стоеше — ден-два.* Йовков. **Ден до пладне** (разг.) — много кратко време. **Ден за ден** (разг.) — само за днешния ден. **Ден ми е** (нар.) — имам имен ден. **Ден и нощ** (разг.) — непрекъснато, винаги. **Дни наред** — продължително време. *Дни наред все вали.* **Ден през ден** (разг.) — много често. *Ден през ден затваряше кръчмата, докато съвсем я затвори.* Елин Пелин. **Дните му са преброени** (разг.) — скоро ще умре; осъден е на загиване. **Добър ден** — поздрав при среща, при посещение през деня. **До ден днешен** (разг.) — до сега, до тоя миг. *Върнал се от гроб Никола, | но не се върнал дома си, | и до ден днешен няма го.* П. Р. Славейков. **Един ден** — а) Някога. *Един ден ще се каеш за тия думи.* б) Веднаж. *Един ден той дойде у нас.* **Злобата на деня** (книж.) — събитие, случка, която занимава и забавлява обществото за известно време. **Ката ден** (нар.) — всеки ден. **Някой и друг ден** (разг.) — известно време, за неопределен срок. *Ще постоя някой и друг ден на село.* **Ония дни, оня ден** (разг.) — тогава, преди известно време. **Ден след ден, из ден в ден, от ден на ден** — последователно, непрекъснато, все повече и повече, все почесто. **На ден** (разг.) — за един ден. *Станала ударничка, защото средно на ден изработва колкото за трима добри работници.* Караславов. **Посред бял ден** (разг.) — през деня, при пълна светлина. *Понякога идваха цели глутници вълци... и посред бял ден виеха и ровеха снега около хижите, дълбоко закрити в земята.* Ст. Загор-

чинов. **През ден** — всеки втори ден. **През ден, през два** (разг.) — много често, ден през ден. **С дни** — бързо. *Новият град расте с дни, расте с часове.* Раб. дело, 1950 г. **Силен на деня** (разг.) — човек, който има власт или връзка с властта. **Три дни далеч** (разг.) — много далеч. *Да го видиш, да бягаш от него три дни далеч.* П. Р. Славейков. **Утрешният ден** (разг.) — бъдещето. *Не бойте се, деца, за утрешния ден.* Вапцаров. **Ясно като бял ден** (разг.) — очевидно, ясно.

-ден. Втора съставна част в имена на празници, като Гергьовден, Петровден, Димитровден и пр.

денатурѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Правя спирт негоден за пиене или захар негодна за храна чрез прибавяне на отровни или неприятни на вкус вещества. **денатурирам се** *страд.*

денатурѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* денатурирам. 2. Като *прил.* — направен негоден за пиене или за подслаждане, а предназначен само за производствени цели. *Денатуриран спирт. Денатурирана захар за пчелите.*

денатурѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* денатурирам *и от* денатурирам се.

денационализа̀торски, -ска, -ско, *мн.* -ски. *Прил. от* денационализатор *и от* денационализация. *Денационализаторска политика. Денационализаторски методи.*

денационализа̀ция *ж.* (фр.). Лишаване на една нация от нейните национални особености (език, култура и пр.).

денационализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя денационализация. **денационализирам се** *страд.*

денационализѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* денационализирам *и от* денационализирам се.

денгу̀ба *ж.* 1. Загубено време поради непредвидена случка или недобра организация на работата. *Да им се възнагради и трудът, и денгубата.* 2. Обезщетение за загубено време. *Не разтоварихме вагони на време и платихме денгуба.*

денѐ *нареч. Нар.* Денем. *Гората ноще има съвсем друг живот, отколкото дене.* Вазов. *Чичо Венко дене е повече из селото, та стрина Венковица по цял ден прекарва самичка.* Влайков.

дѐнем *нареч.* През деня; дене. *Противоп.* нощем. *Денем стоеше в кръчмата или ходеше по полска работа, а вечер се връщаше късно.* Елин Пелин. □ **Денем и нощем** (разг.) — денонощно, непрекъснато, постоянно. *Трябваше да се работи бързо и енергично, да се тича и денем и нощем, за да се запълни загубата.* Караславов.

денѐси *нареч. Диал.* Обикн. в съчет. **през денеси** — преди няколко дни, преди известно време. *Тях скоро ги погребаха, през денеси след битката.* Йовков.

денк, дѐнкът, дѐнка, *мн.* дѐнкове, дѐнка (сл. ч.), *м.* (тур.). Голям вързоп с вещи. *Пред гарата се струпва могила от куфарчета, раници,... денкове.* Караславов. *Той изпусна въжето, което дърпаше, за да пристяга денка.* Вазов. *Правя денк.*

деннѝца *ж. Нар.* Най-светлата утринна и вечерна звезда — планетата Венера; зорница. *Върху чистото небе грееше денницата, едра и светла като слънце.* Ст. Загорчинов.

деноно̀щен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* 1. Който обхваща, трае едно денонощие. *Заповядваше се денонощно дежурство на чиновниците при телефона.* Дим. Димов. 2. *Прен.* Непрекъснат, постоянен. *Денонощен труд.*

деноно̀щие, *мн.* -я, *ср.* Време равно на 24 часа, което обхваща деня и нощта заедно. *Огнянов прекара пет денонощия в укрепленията.* Вазов.

деноно̀щно. *Нареч. от* денонощен. *На високия гипсов таван... денонощно светеше електрическа крушка.* Д. Добревски.

денонсѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Дипл.* Обявявам сключен договор за недействителен. *Президиумът на Народното събрание върши следната работа: Ратифицира и денонсира сключените от Правителството международни договори.* Конст., чл. 35.

денонсѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* денонсирам.

дену̀вам, -аш, *несв. Нар.* Прекарвам деня. *Ден денувам — кътища потайни, | нощ нощувам — пътища незнайни.* Яворов.

дену̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* денувам.

дену̀вка *ж.* 1. Такса, която се плаща за почивка през деня в туристическа хижа или в хотел. 2. *Воен.* Еднодневна почивка на военна част при поход.

деня̀ *нареч. Диал.* През деня; дене, денем. *И да спре не може Цеко [...] таз грамада да не расте | ... Деня тя е сѐ в ума му, | нощя я бълнува.* Вазов.

департамѐнт *м.* (фр.). *Книж.* 1. В царска Русия и в някои други държави — отдел в министерство или във висше държавно учреждение. 2. Административно-териториална област във Франция. □ **Държавен департамент** — название на министерството на външните работи в Съединените американски щати.

депѐша *ж.* (фр.). *Остар.* Телеграма. *Депешата щеше да се предаде утре на телеграфа.* Вазов.

депо̀, *мн.* -а̀, *ср.* (фр.). 1. Помещение за престой и бърз ремонт на трамвайни коли, железопътни вагони и под. *Трамвайно депо. Железопътно депо. Вагонно ремонтно депо.* 2. Помещение, гдето се пазят книгите на голяма обществена библиотека. *Библиотечно депо.*

депозѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). 1. Давам депозит. *Депозирам суми в банката.* 2. Представям писмено изложение. *На другия ден комунистическата парламентарна група депозира в Народното събрание нова интерпелация против терора над стачниците.* Г. Димитров. || Заявявам писмено. *Депозирам оставката си.* **депозирам се** *страд.*

депозѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* депозирам. 2. Като *прил.* — който е внесен. *Депозирана сума. Депозирано предложение.*

депозѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* депозирам *и от* депозирам се.

депо̀зит *м.* (лат.). 1. *Финанс.* Вноска от пари или ценни книжа в кредитно учреждение като залог или за пазене. *Срочен депозит. Без-*

срочен депозит. 2. Паричен залог за нещо заето. *Депозит за бутилки.*

депозѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* депозит. *Депозитен кредит.*

депресѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* депресия. *Депресивно състояние.*

депрѐсия *ж.* (лат.). 1. *Метеор.* Област на ниско атмосферно налягане. 2. *Иконом.* Упадък, застой в стопанския живот на страната. *Капиталистическият свят в периода на двете световни войни бе подхвърлен на няколко стопански кризи и депресии.* Раб. дело, 1950 г. 3. *Мед.* Потиснато, угнетено душевно състояние; меланхолия.

депута̀т *м.* (лат.). Изборен представител на народа — член на изборен държавен орган; народен представител. *Депутат на трудещите се.*

депута̀тка *ж.* Жена депутат.

депута̀тство, *мн.* няма, *ср.* Звание, служба на депутат.

депута̀ция *ж.* (лат.). *Остар.* Делегация. *Тосун бей помилвал Бяла Черква, щом му пратила тържествено депутация да го посрещне.*

дера̀, -ѐш, *мин. св.* драх, *несв.* 1. Свличам кожата на мъртво животно; одирам. *Сечко сече, Марта дере, Април кожи продава.* Погов. 2. *Разг.* Късам нещо на парчета, разкъсвам, раздирам. *Баба Стойковица си дереше ризата и се хвърляше въз студеното тяло на стопанина си.* Вазов. **дера се** *страд.* □ **Дера жив** (разг.) — изтезавам, мъча някого жестоко. **Дера кожата някому** (разг.) — взимам много пари, обирам някого безбожно. **Дерем си очите (с някого)** (разг.) — влизаме в остра разправия помежду си. **Дера си гърлото** (разг.) — викам, крещя, колкото ми глас държи. **Дере ме гърлото, дерат ме гърдите** (разг.) — задавя ме, кара ме да кашлям.

дера̀ се, -ѐш се, *мин. св.* драх се, *несв., сред. Разг.* 1. Силно викам или плача. *Я как се пък дере* (детето)*! / и рита, рита ли! Лобут ще има, бре!* К. Христов. 2. Кашлям много силно, издълбоко. *Да мога да го накарам да остави и тоя тютюн, дето го кара да се дере и да кашле — още по-добре ще бъде.* Йовков.

дерайлѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). За влак или трамвай — излизам от релсите. *Влакът е дерайлирал.*

дерайлѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дерайлирам.

дервѐнт *м.* (перс.). *Остар.* Планински проход; пролом, устие, дефиле, клисура.

дервѝш и **дервѝшин,** *мн.* дервиши, *м.* (перс.). Мохамедански монах.

дерѐ, *мн.* -та, *ср.* (перс.). 1. Издълбан от вода дол. 2. Малка река, поток.

деребѐй, деребеят, деребея, *мн.* деребейове, *м.* (тур.). 1. *Истор.* Своеволен турски феодален управник. 2. Потисник, тиранин.

деребѐйство, *мн.* няма, *ср. Разг. Неодобр.* Проява на деребей (в 2 знач.).

деребѐйствувам, -аш, *несв. Разг.* Държа се като деребей (в 2 знач.); своеволнича, вилнея.

дереджѐ, *мн.* няма, *ср.* (араб.). *Разг.* Състояние, положение, обикн. лошо. *Пияница! На какво си дередже!* Смирненски.

дерза̀я, -а̀еш, *мин. св.* дерза̀х, *несв.* (рус.). *Книж.* Стремя се смело към нещо благородно, възвишено. *Братия, дерзайте, — в кръвнина / изгрява слънцето на бъдащност честита!* П. П. Славейков.

дерива̀т *м.* (лат.). *Науч.* Продукт, произведен от по-първично вещество. *Бензинът е дериват от каменното масло.*

дерматоло̀г, *мн.* -зи, *м.* Лекар, специалист по кожни болести.

дерматоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Дял от медицината, който изучава кожните болести.

дерт, дѐртът, дѐрта, *мн.* дѐртове, *м.* (перс.). *Разг.* Грижа, мъка. *Разправям си дертовете.*

деса̀нт *м.* (фр.). *Воен.* Стоварване на войски върху неприятелска територия по море или по въздуха. *Морски десант. Въздушен десант.*

деса̀нтен, -тна, -тно, *мн,* -тни. *Прил. от* десант. *Десантна операция. Десантен кораб. Десантни войски.*

дѐсен, дясна, дясно, *мн.* дѐсни, *прил.* 1. Който е противоположен на левия. *В тъмното не знам кой е от дясната и кой от лявата страна.* Л. Стоянов. *Дясна ръка. Дясно око.* 2. Политически консервативен, реакционен. *От него* (Отечествения фронт) *бяха отстранени десните елементи.* Г. Димитров. □ **Говоря на ляво и на дясно** (разг.) — говоря на всякъде, където трябва и където не трябва. **Дясна ръка на някого** (разг.) — най-добър помощник на някого.

десѐн *м.* (фр.). Шарка на плат, на хартия. *Светъл десен. Тъмен десен.*

десѐрт *м.* (фр.). Сладкиш или плод към обедно или вечерно ядене. *На горния край на тезгяха бяха наредени разните видове десерти: компоти от праскови, ябълки, сливи, сокове от портокали, домати, моркови.* Г. Белев. *Селянчето ми предложи за преядка* (десерт) *цели върхари с малини и лешници.* Вазов.

десѐртен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* десерт. *Десертно грозде. Десертен сорт.*

дѐсет, -ттѐ, *числ.* Число и количество 10. *Плет да бъде десет реда, / спят ли кучета и хора, / бог помози! — хоп на двора.* Яворов. *Десет години от тогава ни вест, ни кост от тебе.* Елин Пелин. *Смятам до десет.*

дѐсет-. Първа съставна част на сложни думи със значение който съдържа десет единици, напр. д е с е т г о д и ш е н, д е с е т ч а с о в, д е с е т д н е в е н, д е с е т м е т р о в и др.

десѐта *ж.* Част от цяло, разделено на десет равни части. *Девет десети от членовете са отчетени.*

деseта̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нов.* Отговорник на група от десет работника; десетник. *Планът за посевите да се доведе до знанието на отделните стопани чрез десетарите.* Раб. дело, 1950 г.

десета̀рски, -а, -о. *Прил. от* десетар. *Десетарски апарат.*

десета̀че, *мн.* -та, *ср. Разг. Остар.* Монета от десет стотинки или от десет пари (5 стотинки).

десетгодѝшнина *ж.* Десет години време от някакво събитие.

десѐти, -а, -о. *Числ. поредно от* десет. *Премина край девет села и отби се / в десето.* П. П. Славейков. *На десето число от месеца.*

десетилѐтие, *мн.* -я, *ср.* Период от десет години. *Това, което другите са постигнали за сто години, ние трябва да го набавим, да го имаме за едно-две десетилетия.* Г. Димитров.

десетилѐтка *ж.* (рус.). *Нов.* **1.** Време от десет години за изпълнение на предначертан план. **2.** Училище, което има десетгодишен курс.

десетѝна *числ.* Около, приблизително десет на брой. *Останаха още десетина минути до тръгването на трена.* Ал. Константинов.

десетѝнка *ж.* Част от цяло, разделено на десет. *Всеки взе по една десетинка.*

десетѝца *ж.* Число от десет единици.

десетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Мат.* Който се пресмята с десет или с десетици. *Десетична система.* □ **Десетична дроб** — цифрово предаване на дробни числа с разлагане цялото на десети, стотни, хилядни и т. н. **Десетична точка** — знак в десетично число за отделяне на целите числа от дробните. **Десетично число** — число с дробна част в десети, стотни и т. н.

десѐтка *ж.* **1.** Десет бройки от нещо. *Първата десетка от поръчаните машини пристигна.* || Работна група от десет души. *Работата протече в съревнование по десетки и индивидуално.* Раб. дело, 1950 г. **2.** *Разш.* Само *мн.* За означение на по-голямо количество. *Няколко десетки тона въглища. Десетки години. Десетки пъти.* **3.** Карта за игра с десет знака. *Каро десетка.*

десетмѝна *числ. Нар.* Само за лица от мъжки пол — десет души. *Десетмина бяха, двамина останаха.*

десѐтник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Отговорник, ръководител на група от десет души; десетар. *Десетникът ръководи и отчита сеитбата в отделните стопанства, влизащи в новата десетка.* Раб. дело, 1950 г. **2.** *Остар.* Низов началник във войска. *Стотниците и десетниците бдяха за дисциплината.* Вазов.

десѐтнически, -а, -о. *Прил. от* десетник. *Десетнически апарат.*

десѐтничка *ж.* Жена десетник.

десето-. Първа съставна част на сложни думи със значение десет: д е с е т о с р и ч е н, д е с е т о ч л е н е н, д е с е т о к р а т н о и др.

десетобо̀й, -бо̀ят, -бо̀я, *м. Спорт.* Лекоатлетическо състезание по десет дисциплини. *В десетобоя първо място зае французкият спортист.* Раб. дело, 1950 г.

десетокла̀сник, *мн.* -ци, *м.* Ученик от десети клас на единно училище.

десетокла̀сничка *ж.* Ученичка от десети клас на единно училище.

десетолѐвка *ж.* Монета или банкнота от десет лева.

десето̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който е десет пъти по-голям; десетократен. *Десеторни усилия.*

десето̀рка *ж.* Десетка (в 1 и 3 знач.).

десето̀рно. *Нареч.* Десет пъти повече; десетократно. *И днес тя* (любовта към родината) *десеторно в нашите сърца / гори.* Хр. Радевски.

десетоъ̀гълен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който има десет ъгла.

десетоъ̀гълник, *мн.* -ци, *м.* Многоъгълник с десет страни.

десѐтък, *мн.* -ци, *м. Истор.* Едновремешен данък в натура в размер на една десета част от добива на селското стопанство.

дескриптѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Само в съчет. **дескриптивна геометрия** — дял от геометрията, който се занимава с изображенията на пространствените форми върху плоскости.

деснѝца *ж.* **1.** Дясна ръка. *О-о-о! Добър ден! — и една потна ръка сграби десницата ми.* Ал. Константинов. *Но вдигна ковачът десница корава, / звънят наковалня и чук.* Смирненски. *Хленч, сълзи в дни тежки не помагат, / а десници здрави с бодър ум.* Вазов. *Напред и все напред! Десница да не слабне!* П. П. Славейков. **2.** *Полит.* Консервативна, реакционна група депутати, която заема дясната страна от председателското място в буржоазен парламент. *Депутат от десницата.*

десница̀р, -ят, -я, *мн* -и, *м. Разг.* Привърженик на консервативна, реакционна, дясна партия. || Привърженик на десен уклон, на вражеска групировка в комунистическата партия. *Представителите на септемврийския курс* (на Партията) *трябваше да водят борба на два фронта. След обстойно дебатиране на всички въпроси както десничарите, така и левичарите бяха свили своите знамена.* Г. Димитров.

десничàрски, -а, -о. *Прил. от* десничар.

деспо̀т *м.* (гр.). **1.** *Истор.* Неограничен владетел в робовладелческите монархии на древния Изток, който е управлявал с произвол и насилие. || Човек, който не зачита желанията и мненията на другите и налага волята си; тиранин. *Викай го да дойде тука, извикал дядо Лйбен, и баба Либеница отишла да изпълни волята на своя деспот.* Л. Каравелов. **2.** *Истор.* Средновековен феодал в България и Византия. || Титла на такъв феодал. *Най-високата титла подир царската беше деспот.* Вазов.

деспотѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *ж.* Управление на деспот (в 1-о знач.). *Вие ни освободихте от турския деспотизъм.* Вазов. || *Прен.* Потисничество и произвол над околните. *Лила би се съгласила да вземе и най-последния човек, само и само да се избави от бащиния си деспотизъм.* Каравелов.

деспотѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Насилнически, потиснически, тирански. *Деспотично управление. Деспотичен характер.*

деспотѝчески, -а, -о, *прил.* Деспотичен.

деспотѝчески. *Нареч. от прил.* деспотически.

деспотѝчно. *Нареч. от* деспотичен.

деспо̀тски, -а, -о. *Прил. от* деспот (в 2 знач.). *Срещу това* (да му станеш съюзник) *обещава ти деспотско достойнство с една област в Романия и дъщеря си Ана за жена.* Вазов.

деспо̀тство, *мн.* -а, *ср.* Феодално владение — област на деспот (в 2 знач.).

дестила̀т *м.* Продукт, получен от дестилация. *Бензинът и газта са дестилати на нефта. Винен дестилат.*

дестила̀тор *м.* Уред за дестилиране на течности.

дестилацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* дестилация. *Дестилационен апарат.*

дестила̀ция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Техн.* Пречистване на течност чрез охлаждане на нейните пари. □ **Суха дестилация** — получаване газове

от въглища, дърва и под. чрез загряване в затворен съд.

дестилѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Пречиствам чрез дестилация. **дестилирам се** *страд.*

дестилѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* дестилирам *и от* дестилирам се.

дета̀йл *м.* (фр.). **1.** Подробност. *Окото минува от детайлите към общия ефект.* Величков. **2.** *Техн.* Разработен модел на машина, строителен план и др.

дета̀йлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Подробен. *Детайлен план.* || Внимателен. *Детайлен преглед.*

детайлѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Разработвам подробно отделни части. **детайлирам се** *страд.*

детайлѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* детайлирам. **2.** Като *прил.* — разработен в подробности. *Детайлиран план.*

детайлѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* детайлирам *и от* детайлирам се.

дета̀йлно. *Нареч. от* детайлен.

детѐ, *мн.* деца̀, *ср.* **1.** Момче или момиче от ранна възраст до юношеството. *Сума свят бяхме. Жени, мъже, деца, та дори и кърмачета.* Ал. Константинов. *Седя и гледам от прозореца: деца играят вън.* Яворов. *Много баби — хилаво дете.* Погов. || *Прен.* Доверчив, наивен човек. *Той е цяло дете. Не ставай дете.* **2.** *Разш.* Син, дъщеря, чедо. *Всичките му деца се изжениха. Женен с деца.* || Гальовно назоваване на скъп, любим човек. *Но що паднахте тук, деца бурливи?* Вазов. || *Прен.* Рожба. *И ние сме деца на майката земя.* Смирненски. *А това са все войници, деца на народа.* Л. Стоянов. □ **От дете** — от малък. **Дете в майка** — всичко живо. *Утре ще пропищи дете в майка.* Вазов.

детектѝв *м.* (лат.). Таен полицейски агент, който се занимава главно с разкриване на престъпления.

детектѝвски, -а, -о. *Прил. от* детектив. □ **Детективски роман** — произведение с криминално съдържание, без художествени достойнства, характерно за упадъчната буржоазна литература.

детѐктор *м.* (лат.). Вид малък радиоприемник със слушалки.

детелѝна *ж.* Фуражно тревисто растение с листа, разделени на три части; трифил. Trifolium. *Тучната жълта детелина бързо се поваля под острилото на косата.* Влайков.

детѐнце, *мн.* дечѝца, *ср.* *Умал. от* дете. *Детенце малко с поглед лазурен, | ти нямаш грижи в тия години.* Вазов. *Върху меката постилка на каруцата до малкия Иванчо спеше също едно друго детенце, повито в чисти пеленки.* Елин Пелин.

детерминѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Филос.* Учение за необходимата закономерна връзка и причинна обусловеност на явленията и събитията.

детерминѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Определям, ограничавам. **детерминирам се** *страд.*

детеро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (рус.). В израз **детеродни органи** — полови органи.

детеубѝец, *мн.* -ийци, *м.* Убиец на дете.

детеубѝйство, *мн.* -а, *ср.* Убийство на дете или на деца. *За да се прекрати войната, да се избегне детеубийството, необходимо е всички честни хора да участвуват в борбата за мир.*

детеубѝйца *м.* *Остар.* Детеубиец.

детѝнски, -а, -о, *прил.* **1.** Присъщ, свойствен на дете, на детската възраст; детски. *Детински златни дни, къде хвръкнахте вий?* П. П. Славейков. *Детински смях. Детински поглед.* **2.** Несериозен, момчешки, хлапашки, лекомислен. *Беят беше позачул за такова мърдане на раите, но той го считаше за твърде несериозна и детинска работа.* Вазов. *Детинска постъпка.*

детѝнски. *Нареч. от прил.* детински. *Като видя Еньовата снаха, тя се възпря и смути, после широко и детински се засмя.* Елин Пелин.

детѝнство, *мн.* няма, *ср.* Детска възраст, детски години; детство. *Двете момичета, приятелки от детинство, весело се здрависаха.* Елин Пелин. *Спомени от детинство.*

детѝнщина *ж.* **1.** Несериозна постъпка, характерна за дете. **2.** Наивна, необмислена, глупава постъпка, която не подхожда на възрастен човек. *Аз ви казвам, той прави глупост и детинщина за такива дреболии.* Вазов. *Проявявам детинщина.*

детиня̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв. сред.* Държа се като дете. *Стига си се детинил.*

дѐто. Вж. г д е т о.

детона̀тор *м.* Част от бомба, граната и под., която произвежда експлозия.

детона̀ция *ж.* (фр.). Мощна експлозия, причинена от възпламеняване на избухливо вещество или от силен внезапен удар. *Дефилето се тресе денонощно от страшните детонации.* Караславов.

детронѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Свалям владетел от престола. || *Прен.* *Ирон.* Свалям някого от заеман пост. *Нещастнико! Тебе поне защо детронираха? В какво си виновен?* Стаматов. **детронирам се** *страд.*

детронѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* детронирам *и от* детронирам се.

дѐтски, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на дете или се отнася до дете. *И мрачен, стиснал детските ръчици, | мълчи старикът белоблас.* Смирненски. *Детски глас. Детски труд. Детска смъртност.* **2.** Присъщ на дете. *В ясните детски очи на Рада живо се отразяваха вълненията на душата ѝ.* Вазов. *Детски почерк. Детски болести.* **3.** Предназначен за дете. *Детска играчка. Детско списание. Детски дом. Детска количка.*

дѐтски. *Нареч. от прил.* детски. *Ти смейш се ясно, детски.* Вазов. *Постъпва детски.*

дѐтство, *мн.* няма, *ср.* Детинство. *Ох, не за радост, не и за разтуха | при теб дойдох, о бащино огнище, | на мойто детство люлка вече глуха.* Вазов. *Вие ме молите да ви разкажа нещо из своето детство.* Г. Димитров.

дефанзѝва *ж.* (фр.). *Воен.* Отбрана, отбранителни действия. *Противоп.* офанзива.

дефанзѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* дефанзива. *Дефанзивни действия.*

дефѐкт *м.* (лат.). Недостатък. *Чорапи с дефект. Дефект в говора.*

дефѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е с дефект. *Дефектна стока.*

дефектѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който има физически или психически недостатък. *Дефективно дете.* □ **Дефективен глагол** (грам.) — глагол, който няма някои форми в спрежението.

дефилѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Тесен и дълбок планински проход; пролом, теснина, устие, клисура. *Разкошната Владайска теснина не е вече ни теснина, ни клисура, ни устие, ни пролом — инженерите я кръстиха: дефиле!* Вазов.

дефилѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Минавам в тържествен марш пред някого. *След пионерите дефилираха спортните организации.* Раб. дело, 1950 г.

дефилѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дефилирам.

дефинѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Давам определение, правя дефиниция. *Дефинирам понятие.* **дефинирам се** *страд.*

дефинѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дефинирам *и от* дефинирам се.

дефинитѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Окончателен. *Дефинитивен отговор.*

дефинѝция *ж.* (лат.). Кратко и точно определение на понятие по основните му признаци. □ **Давам дефиниция** — дефинирам.

дефицѝт *м.* (лат.). **1.** *Финанс.* Превес на разходите над приходите; загуба. *Приключвам с дефицит.* **2.** *Търг.* По-малко от установеното, от уговореното количество; недостиг.

дефицѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който приключва с дефицит, със загуба. *Дефицитен бюджет. Дефицитно предприятие.* **2.** Който на пазара е в недостиг. *Дефицитни материали. Дефицитна стока.*

дефлора̀ция *ж.* (лат.). Лишаване от девственост.

дефлорѝрам, -аш, *несв.* и *св.* *Книж.* Лишавам от девственост; обезчестявам.

дефлорѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Книж.* *Отгл. същ. от* дефлорирам.

деформа̀ция *ж.* (лат.). Изменение в нормалната форма на нещо; обезформяване.

деформѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Променям нормалния обем или форма на нещо; обезформявам. *Кракът му е деформиран.* **деформирам се** *страд.* и *сред.*

деформѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* деформирам. **2.** Като *прил.* — обезформен. *Деформиран крак.*

деформѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* деформирам *и от* деформирам се.

деца̀. Вж. дете.

децентрализа̀ция *ж.* (лат.). Прехвърляне на права и задължения от централна власт върху местни и по-нископоставени органи; децентрализиране. *Противоп.* централизация.

децентрализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Извършвам децентрализация. **децентрализирам се** *страд.*

децентрализѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* децентрализирам *и от* децентрализирам се.

деци- (лат.). *Мат.* Първа съставна част на сложни думи за мярка със значение една десета, напр. дециграм, децилитър.

децигра̀м, *мн.* -ове, -а (сл. ч.), *м.* (лат.-гр.). Една десета част от грама.

децилѝтър, *мн.* -три, -тра (сл. ч.), *м.* (лат.). Една десета част от литър.

децима̀л *м.* (лат.). Десетичен кантар, който с тежест за един кгр мери 10 кгр.

децимѐтър, *мн.* -три, -тра (сл. ч.), *м.* (лат.-гр.). Една десета част от метъра, 10 см.

дечѝца *мн.* *Умал. Гальов. от* деца. *Две дечица има дъщеря ми.* Йовков.

дечурлѝга. *Събир. Разг.* Деца; хлапетии. *Да знаете, че ще пукне топчето, та да не се плашат жените и дечурлигата.* Вазов.

дешифрѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). **1.** Разчитам текст, написан с условни знакове (шифър). || Преписвам стенографен текст на обикновено писмо. **2.** *Разш.* Разчитам изобщо непознат или труден за разбиране текст. **дешифрирам се** *страд.*

дешифрѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дешифрирам *и от* дешифрирам се.

дея̀ние, *мн.* -я, *ср.* *Книж.* Постъпка, действие, дело. *Престъпно деяние.* □ **Деяния на апостолите** — книга от Новия завет, в която се разказват легенди за живота на апостолите.

деѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* *Книж.* (рус.). Лице, което се проявява в някаква културна, обществена, стопанска и под. дейност; деец. *Културен деятел. Стопански деятел. Профсъюзен деятел.*

деѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* *Книж.* Който работи много и с усърдие; деен. *Деятелен човек.*

деѝтелност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* (рус.). *Остар.* Дейност. *Трескава деятелност. Книжовна деятелност.*

джаз, джа̀зът, джа̀за, *мн.* джа̀зове, *м.* (англ.). Малък оркестър, предимно с духови и ударни инструменти, за изпълнение на забавна музика с особен ритъм. *Свири джаз.*

джа̀зов, -а, -о. *Прил. от* джаз. *Джазова музика. Джазов оркестър.*

джам, джа̀мът, джа̀ма *мн.* джа̀мове, джа̀ма (сл. ч.), *м.* (перс.). *Разг.* Стъкло на прозорец. || Стъкло изобщо.

джамада̀н *м.* (перс.). *Диал.* Къса дреха без ръкави; елек.

джамба̀з и **джамба̀зин,** *мн.* джамбази, *м.* (перс.). Прекупувач на коне и друг едър добитък. *Пъргави и хитри джамбази избират и оглеждат добичетата, разпалено се пазарят със селяните.* Йовков.

джамджѝя, -та, *мн.* -ии, *м.* Човек, който продава и поставя джамове; стъклар.

джамѝя *ж.* (араб.). Мохамедански храм. *Църквата стана джамия, | дом молитвен за корана.* Вазов.

джамлѝя *неизм.*, *прил.* *Остар.* За врата, шкаф и под. — който е с джамове. *И ще направя за тебе | в градини нови сараи | с триста прозорци джамлии.* П. Р. Славейков.

джамлъ̀к, *мн.* -ци, *м.* *Остар.* **1.** Витрина на магазин. *Само пред джамлъка на един мани-*

фактурен дюкян постоя и погледа. Йовков. **2.** Изложбен шкаф със стъклени стени. **3.** Веранда.

джанабѐт и **джанабѐтин,** *мн.* джанабѐти, *м. Остар. Укор.* Дженабет. *Ти си джанабетин, хаджи Генчо!* Каравелов.

джа̀нка *ж.* **1.** Вид слива с по-дребни, топчести плодове. Prunus myrobalana. **2.** Плодът на това дърво.

джа̀нковица, *мн.* няма, *ж.* Ракия от джанки.

джа̀нъм *частица* (перс.). *Нар. Разг.* За свойско обръщение — при молба или леко незадоволство. *А бе, господин старши, няма ли една чаша вода, бе джанъм?* Л. Стоянов. *Аман от тия просяци! Какво искат, джанъм?* Смирненски.

джа̀пам, -аш, *несв. Нар.* Газя, ходя в блато или в тиня.

джа̀сам, -аш, *несв.* Блъскам, удрям, тласкам със сила.

джа̀свам, -аш, *несв.*; **джа̀сна,** -еш, *мин. св.* джа̀снах, *прич. мин. страд.* -ат, *св. Разг.* Изведнъж, силно и грубо блъсвам, удрям нещо. **джасвам се, джасна се** *възвр.* и *страд. Изведнъж чемшир врата се джасна | и ключът отлетя настрана.* П. П. Славейков. *Като изгубиш равновесието, претъркулиш се и се джаснеш на канапето.* Ал. Константинов.

джа̀свам се, -аш се, *несв.*; **джа̀сна се,** -еш се, *мин. св.* джа̀снах се, *св., сред.* Побърквам се, смахвам се.

джа̀скам, -аш, *несв. Разг.* Блъскам, удрям. *Защо джаскаш вратата?*

джа̀скане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* джаскам.

джа̀сна. Вж. джасвам.

джа̀сна се. Вж. джасвам се.

джа̀снат, -а, -о, *прил. Неодобр. Разг.* Който не е с ума си; пернат, смахнат.

джаф *междум.* За наподобяване на кучешки лай. *Ето връх тях | паленце изскача: джаф!* П. Р. Славейков.

джа̀фвам, -аш, *несв.*; **джа̀фна,** -еш, *мин. св.* джа̀фнах, *св.* Лая с прекъсване или веднъж. *Джафнали са сите сѐлски псета. | ... | Те да джафкат, ний да потърпим.* П. Р. Славейков.

джа̀фкам, -аш, *несв.* Лая напразно, игриво. *По-добре дай на кучето един кокал да те не джафка.* Вазов. || *Прен.* Нападам, заяждам някого. *Те ще почнат сега, разни хлапетии, идеалистчета да те джафкат.* Ал. Константинов. **джафкам се** *взаим.*

джа̀фкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* джафкам *и от* джафкам се.

джа̀фна. Вж. джафвам.

джеб. Вж. джоб.

джѐбен. Вж. джобен.

джебчѝйка *ж.* Жена джебчия.

джебчѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* Крадец на джеб-[illegible] дребни вещи; апаш.

джезвѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). Кафениче. *Баба Вид[illegible] [illegible] [illegible]шеното джезве в жарта и отиде [illegible] прàго[illegible] чашките.* М. Марчевски.

джела̀т и **джела̀тин,** *мн.* джела̀ти, *м.* (араб.). Изпълнител на смъртни присъди; палач. *И старецът кротко глава снежновласа | сложи под топора. Джелатин махна.* Вазов. || *Прен.* Жесток мъчител, кръвопиец, главорез.

джела̀тски, -а, -о. *Прил. от* джелат, джелатин. *Джелатска жестокост.*

джелѐп и **джелѐпин,** *мн.* джелѐпи, *м.* (араб.). *Остар.* Търговец, който купува, угоява и препродава добитък на едро. *Търговци, джелепи и бегликчии ходеха замаяни като слънчасали и току поглеждаха подир Женда.* Йовков.

джелѐпски, -а, -о. *Прил. от* джелеп, джелепин. *Джелепска стока.*

джелѐпство, *мн.* няма, *ср.* Поминък на джелеп, джелепин.

дженабѐт и **дженабѐтин,** *мн.* дженабѐти, *м.* (араб.-перс.). *Остар.* Лош човек, проклетник.

джендѐм *м.* (араб.). *Остар. Разг.* Пъкъл ад. ☐ **Върви, иди в джендема** (разг., руг.) — махай се, върви по дяволите.

джентлемѐн *м.* (англ.). Коректен, изискан в държанието си човек, с възпитание и обноски в духа на буржоазната аристокрация.

джентлемѐнски, -а, -о. *Прил. от* джентлемен. *Джентлеменска постъпка.* ☐ **Джентлеменско споразумение** (дипл.) — споразумение между държави, нескрепено с документи.

джентлемѐнство, *мн.* няма, *ср.* Проява и качество на джентлемен.

джепанѐ, *мн.* -та, *ср.* (араб.-перс.). Бойни припаси, муниции.

джѝбри *мн., ед.* няма (араб.). Остатъци от смачкано грозде, от които се вари ракия; пращина.

джѝбров, -а, -о. *Прил. от* джибри. *Джиброва ракия.*

джѝбровица *ж.* Ракия от джибри; гроздова ракия, гроздовица.

джигѐр *м.* (перс.). *Разг.* Дроб (черен или бял).

джинс, джѝнсът, джѝнса, *мн.* джѝнсове, джѝнса (сл. ч.), *м.* (араб.). *Разг.* Род, коляно, порода.

джип, джѝпът, джѝпа, *мн.* джѝпове, джѝпа (сл. ч.), *м.* (англ.). Лека моторна кола, която може да се движи по лоши пътища и неравна местност.

джѝро, *мн.* няма, *ср.* (ит.). **1.** Надпис върху полица за прехвърляне на сума. **2.** Парично обращение в магазин; оборот. *Правя джиро.*

джиро̀сам. Вж. джиросвам.

джиро̀свам, -аш, *несв.*; **джиро̀сам,** -аш, *св.* Прехвърлям полица на друго лице. || *Прен. Ирон.* Прехвърлям, стоварвам другиму някаква работа, отговорност. **джиросвам се, джиросам се** *страд.*

джиро̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* джиросвам *и от* джиросвам се.

джоб, джо̀бът, джо̀ба, *мн.* джо̀бове, джо̀ба (сл. ч.), и **джеб,** джѐбът, джѐба, *мн.* джѐбове, джѐба (сл. ч.), *м.* Пришита към дреха торбичка, в която се носят дребни вещи и пари. *Бръкнаха в джобовете му и извадиха шепа пари.* Вазов. *Аз забележих, че* (бай Ганьо) *пришиваше един нов джоб на вътрешната страна на антерията си.* Ал. Константинов. *Външен джоб. Вътрешен джоб. Заден джоб.* ☐ **Джобът ми е пълен** — разполагам със средства. **Плащам от**

джоба си — плащам със свои пари, със свои средства. **Пълня джоба някому** — давам възможност на някого да печели за моя сметка. **Пълня джобовете си** — богатея, печеля. **Турям някого в джоба си** (разг.) — превъзхождам някого.

джо̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, и **джѐбен,** бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който може да се носи в джоб. *Речникът има джобен формат. Джобно ножче. Джобен часовник.*

джо̀бче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* джоб. *От нея* (вратата) *изскочи остригано русо момче, със синя блузка и къси панталонки. Джобчетата му бяха издути.* Хар. Русев.

джо̀джен *м.* Градинско растение с приятен дъх, което служи за подправка на ястия; вид мента. Mentha crispa. *Много ти е сладка чорбицата, бабичко, душата си давам за джоджен.* Я. Каралийчев.

джола̀н *м.* (тур.). *Готв.* Долна част на говежди крак.

джубѐ, *мн.* -та, *ср.* (араб.). *Остар.* Дълга горна дреха от сукно, обикн. подплатена с кожа. *Една иска да ѝ купи сукно за антерия, друга за джубе.* Каравелов. *Вървяха* (болярите) *бавно и тежко, пременени с дълги суконени, от разен цвят, джубета, обточени с лисичи кожи.* Вазов.

джуджѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). **1.** Човек с неестествено дребен ръст. *Тъпанарят, нисък, почти джудже, удря зиловете с ожесточение.* Л. Стоянов. **2.** Приказен герой. *Снежанка и седемте джуджета.*

джу̀ка *ж. Обл.* Устна, бърна.

джумбу̀ш *м.* (перс.). *Разг.* Смехория, веселба. *Стана голям джумбуш.* □ **Правя си джумбуш с някого** — правя си шега, забавлявам се с някого.

джу̀на *ж. Диал.* Устна, бърна. *Аз го гледах с любов и ми се чинеше, че ей сега ще си отвори кръглите с почернели джуни уста.* Вазов.

джу̀нгла *ж.* (инд.). **1.** Обширна равнина в Индия и съседните страни, покрита с храсталаци и висока трева. **2.** *Разш.* Местност с такъв характер.

джу̀нест, -а, -о, *прил.* Който е с големи джуни, бърни; бърнест.

джу̀ркам, -аш, *несв.* Разбивам на каша с джуруляк или с лъжица варена коприва, боб и под. *Джуркам боб.* **джуркам се** *страд.*

джу̀ркане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* джуркам *и от* джуркам се.

джуру̀ляк, *мн.* -ци, *м.* Пръчка с кръстачка на края за джуркане, разбиване на коприва, боб и под.

джу̀вка *ж. Разг.* Панделка с прегънати краища, вързани на средата за украшение на коса или дреха; фльонга.

дзвѝзка *ж. Нар.* Овца от една до две навършени години.

дзивга̀р *м.* (гр.). Втора двойка добитък, впрегнат за теглене на кола.

дзифт, дзйфтът, дзйфта, *мн.* няма, *м.* (араб.). Черна смола; асфалт.

дзън *междум.* За наподобяване звук от звънец, стъкло и др. *Дзън-дзън, дзън-дзън. И между всяко обаждане на звънчетата се чуваше и тежкото тупкане на тоягата.* Елин Пелин.

диабѐт *м.* (гр.) *Мед.* Болест, смущение на жлезите с вътрешна секреция, което предизвиква прекомерно уриниране и отделяне на захар в пикочта; захарна болест. *Страда от диабет.*

диабетѝк, *мн.* -ци, *м.* Болен от диабет.

диабетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* диабет *и от* диабетик. *Диабетичен режим. Диабетичен хляб.*

диагно̀за *ж.* (гр.). *Мед.* Определяне на болест чрез изследване състоянието на организма. *Поставям диагноза. Неправилна диагноза.*

диагностѝк, *мн.* -ци, *м.* Лекар, който поставя диагнози. *Той е добър диагностик.*

диагно̀стика, *мн.* няма, *ж.* Дял от медицината, който се занимава с определяне на диагнозата.

диагона̀л *м.* (гр.). Права линия, която съединява срещуположни ъгли в многоъгълник. □ **По диагонал** — косо, напреки. *Вървя по диагонал.*

диагона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който лежи или минава по диагонала. *Диагонално сечение.*

диагра̀ма *ж.* (гр.). Чертеж, който нагледно показва отношението между известни величини.

диагра̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* диаграма. *Диаграмно табло.*

диадѐма *ж.* (гр.). **1.** *Остар.* Царска корона. **2.** Женски накит за глава във вид на коронка. *Тя се вижда като булка, цяла облечена в бяло, с диадема от бели, мънички цветя.* Елин Пелин.

диакритѝчен, чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (гр.). Само в съчет. **диакритичен знак** (езикозн.) — знак към буква, с който тя служи за означение на друг звук или на отсянка в него.

диакритѝчески, -а, -о, *прил.* Диакритичен.

диалѐкт *м.* (гр.). Местна, териториална разновидност, отклонение от общонародния език, на която говори част от дадена народност или нация; наречие. *Развитието на езика ни до сега е ставало в посока от диалект към общ книжовен език.* П. П. Славейков. *Литературен език и диалекти.*

диалѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* диалект. *Диалектна дума. Диалектна реч.*

диалектѝзъм, *мн.* -зми, *м.* (гр.). Дума или израз от народно-диалектна реч в състава на литературния език.

диалектѝк, *мн.* -ци, *м.* Привърженик на диалектиката (в 2 знач.), на диалектическата философия. ‖ Лице, което познава диалектиката (в 2 знач.) и добре си служи с нея.

диалѐктика *ж.* (гр.). **1.** В класическо време — изкуство да се води спор, да се търси истината, като се разкриват противоречията в съжденията на противника. **2.** Философско учение за всеобщите закони на развитието на природата, обществото и мисленето; метод за познание на природните и обществени явления в тяхното развитие и преминаването от количествени изменения в нови качествени чрез разкриване на вътрешните противоречия и борбата на противоположностите. **3.** Самият процес на развитие. *Такава е диалектиката на нещата.*

диалектѝчески, -а, -о, *прил.* Основан на законите на диалектиката. *Диалектически метод.*

диалектолòг, *мн.* -зи, *м.* Специалист по диалектология.

диалектологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* диалектология. *Диалектологична карта.*

диалектолòгия *ж.* (гр.). Дял от езикознанието, в който се изучават диалектите, говорите в един език.

диалектолòжки, -а, -о. *Прил. от* диалектолог *и от* диалектология. *Диалектоложки проучвания.*

диалòг, *мн.* -зи, *м.* (гр.). **1.** Разговор между две или няколко лица. *Не съм луда, ами съм народна българка! — отговори разпалено кака Гинка. — Затова ли биеш мъжа си ката ден?... Но тоя диалог биде прекъснат от слугинята.* Вазов. **2.** Литературно произведение в разговорна форма.

диалогѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *прил.* Който е във форма на диалог. *Диалогична реч.*

диалогѝчески, -а, -о, *прил.* Диалогичен.

диамàнт *м.* (гр.). Бял скъпоценен камък със силен блясък, най-твърдият от всички минерали. *По гърдите ѝ падаха, нанизи от бисери, а на челото ѝ светеха диаманти.* Вазов.

диамàнтен, -а, -о. *Прил. от* диамант. *Диамантен пръстен. Диамантена брошка.*

диамàнтов, -а, -о, *прил.* Диамантен.

диаметрàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Само в израз **диаметрална противоположност** — пълна противоположност.

диаметрàлно. *Нареч. от* диаметрален. *Диаметрално противоположни характери.*

диамèтър, *мн.* -три, *м.* (гр.). Права линия, която съединява две точки на окръжност или на сфера, като минава през техния център.

диапазòн *м.* (гр.). **1.** *Муз.* Звуков обем на инструмент или певчески глас **2.** *Прен.* Пределна сила, размах, обхват. *Понеже Стремски говори от името на България, България говори през неговите уста. Чувства, мисли, полет, душа, сърце — всичко дойде до най-високия си диапазон.* Вазов.

диапозитѝв *м.* (гр.-лат.). Прозрачна позитивна снимка за проекционен апарат.

диапозитѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* диапозитив. *Диапозитивен апарат.*

диàрия *ж.* (гр.). Силно разстройство на червата; дрисък.

диафрàгма *ж.* (гр.). *Анат.* Тънка мускулна преграда между гръдната и коремна кухина.

диафрàгмен, -а, -о. *Прил. от* диафрагма.

див, -а, -о, *прил.* **1.** Който се намира в първобитно състояние; първобитен, нецивилизован. *Диви племена.* || За животни и растения — който живее или който расте без грижите на човека; неопитомен, необлагороден. *Противоп.* питомен, облагороден. *Див глог питомно грозде не ражда.* Погов. *Дива патица. Дива котка. Див петел. Дива лоза. Диви зверове.* **2.** Некултурен, прост. *Гълъбинка! Такова поетическо име никога не* [illegible] *чувал! ... — Диви сме, господине, нали знаете? Прости хора сме, така се кръщаваме.* Вазов. [illegible] *малост, накъде тъй из нашите* [illegible]*?.. Тук е див светът.* Вазов. [illegible] | *Разг.* Който отбягва човеците; необщителен. [illegible] *стирка е, — каза Младен:* [illegible] *е виждало челяк от градо.* Вазов. **3.** Груб, необуздан, варварски. *Завикаха диви гърлени гласове и от гората излязоха татарите.* Ст. Загорчинов. *Закани се ѝ, какъвто е див, може да го направи, може да ме убие.* Йовков. *Вярно е, че българският фашизъм е див и варварски. Но българската работническа класа и селяните, българската народна интелигенция съвсем не са диваци и варвари.* Г. Димитров. *Диви нрави.* **4.** *Прен.* Пустинен, глух, непристъпен. *Дванайсети път | гъсти орди лазят по урвата дива.* Вазов. *Планините бяха диви, безлюдни.* Ст. Загорчинов. *Диви пущинаци.* || Необработен. *Усмирени са | дивите степи | от железния | тракторен бой.* Хр. Радевски. **5.** *Прен.* Който е с първична, първобитна сила; стихиен, необуздан. *Те пеят... И дива е тяхната песен.* Яворов. *И всичката поезия твоя | е твойта дива красота.* Вазов. *Дива прелест. Дива злоба. Дива ярост.* **6.** Като *същ. ср.* **дивото** — ненужното, безполезното, малоценното. *Оставил питомното, та гони дивото.* Послов.

дивàк, *мн.* -ци, дивàка (сл. ч.), *м.* **1.** Човек от първобитно племе. *Ходеха* (невестите и девойките) *на лов с лъкове и копия, хранеха се само с дивеч, като диваците.* Вазов. **2.** *Прен.* Невъзпитан, груб, жесток човек; простак, глупак. *Питам ви: в коя страна фашистите не са варвари и не са диваци?* Г. Димитров.

дивàн[1] *м.* (перс.). Меко канапе за седене или лежане. *Той седеше на издигнат турски диван, с килими и възглавници.* Йовков.

дивàн[2] *м.* (перс.). Държавен съвет в султанска Турция. □ **Стоя диван някому** — стоя прав, за почит. **Стоя диван чапраз** — стоя изправен със скръстени на пояс ръце.

диванè, *мн.* -та, *ср.* (перс.). Глупак, простак, гламав човек. *Душко си помисли: гледай, какво диване излязох, трябваше да взема!... Диване съм си, диване, и туй то!* Елин Пелин.

дивàчество, *мн.* няма, *ср.* *Книж.* Първи стадий в развитието на обществото, който предхожда варварството.

дивàшки, -а, -о. *Прил. от* дивак. *Дивашки обичаи. Дивашки викове. Дивашка постъпка.*

дивàшки. *Нареч. от прил.* дивашки. *Той постъпи дивашки.*

дивàщина *ж.* Проява или постъпка на дивак (в 2 знач.).

дивèене, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* дивея *и от* дивея се.

дѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който поражда удивление, възхищение; чуден, прекрасен, омаен. *Дивний Крали Марко! Всеславянска славо! | На тъмни фантазии създанье мъгляво, | ти векове с твойто име си пълнил!* Вазов. *Дивна прелест. Дивна природа.*

диверсàнт *м.* Лице, което извършва диверсия (в 2 знач.); вредител, смутител.

диверсàнтка *ж.* Жена диверсант.

диверсàнтски, -а, -о. *Прил. от* диверсант. *Диверсантска група.*

диверсиòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Предназначен за диверсия. *Диверсионен акт. Диверсионна маневра.*

дивèрсия *ж.* (лат.). **1.** *Воен.* Военна операция за отвличане силите на неприятеля на страна от мястото на главния удар. *Предприемам нападение за диверсия.* **2.** Разрушителни, вредител-

ски действия за внасяне на смут от агенти на чужда капиталистическа държава или на класово-вредителски организации. *Знаеш ли какво е диверсия? — Тъй верно, зная, господин поручик. — Когато някой разбере ясно, че не може да победи, той вече не търси победа, а каква пакост да направи преди съвсем да е издъхнал.* Вежинов. *Реакционерите и злостните опозиционери си служат със саботаж и диверсии.* Г. Димитров. **3.** Отклоняване на вниманието от поставения за разрешение въпрос, за да се избегне неудобно или опасно положение; лъжа, измама. *Местното турско малцинство вече разбира диверсиите на турското правителство.* Раб. дело, 1950 г. *Правя диверсии.*

дивеч *м. Събир.* Диви животни и птици, като обект за лов. *Момците носеха на трапезата всеки ден дивеч: сърни, зайци.* Вазов. *Крилат дивеч. Полезен дивеч. Вреден дивеч.* || *Стесн.* Диво животно. *Ама дивеч нали е, мечката се отвързала, повлякла синджира и избягала.* Йовков.

дивея, -еш, *мин. св.* дивях, *несв.* **1.** За човек — живея откъснато от човешка среда и култура. *Разправям се с дивеч и сам дивея.* Вазов. **2.** *Прен.* За природа — ставам пуст, необитаем. *Долът дивееше все повече и повече и ставаше безжизнен и страшен.* Вазов. **дивея се** *сред.*

дивидент *м.* (лат.). *Фин.* В капиталистическите страни — дял от печалбата, който всеки акционер получава пропорционално на акциите, издадени от акционерно дружество или предприятие срещу вложен от него капитал.

дивизион *м.* (фр.). *Воен.* Тактическо войсково обединение в артилерията, конницата, бронетанковите войски и военноморския флот, по-малко от полк. *Конен дивизион. Автобронев дивизион.*

дивизионен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който се отнася до дивизия или до дивизион. *Дивизионен командир. Дивизионен щаб. Дивизионна болница.* **2.** Като *същ. м.* **дивизионният** — дивизионен командир. *Дивизионният стоеше прав пред щабната карта между офицерите и под показалеца му беше скрита омразната кота.* Вежинов.

дивизия *ж.* (лат.). *Воен.* Тактическо войсково съединение, което се състои от части от различни родове войска. *Тук наблизу беше построена почти цялата дивизия: конните полкове, колоездачните роти, картечните взводове, конните батареи и пехотните отделения.* Йовков. *Конна дивизия. Моторизирана дивизия.*

дивит *м.* (араб.). *Нар. Остар.* Металически прибор за мастило и пера за писане. *Извадил* (хаджи Генчо) *из пояса си дивита, който приличал на арнаутски пищов, изтърсил из него едно орлово перо и захванал да пише.* Каравелов. *Сребърен дивит.*

дивно. *Нареч. от* дивен. *Около манастира малка поляна, а над нея гора, гора — до висинето! Всичко е дивно хубаво!* Влайков.

диво. *Нареч. от* див. *Наоколо е тъмно, величествено и диво.* Караславов. *Настръхнали псета по двори / баучат и грозно, и диво.* П. П. Славейков.

дивост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* див. *Околните върхове, стръмнини и долове се очертаваха ясно и пред нас се откри съвсем нова картина, поразителна по своята грандиозна дивост.* Вазов.

дивота *ж.* **1.** За местности — незасегнатост от въздействието на културата; първобитност, пустош. *Планината пусти. Дивота и сън е. / Вред пространства голи, бърда, урви, тръние.* Вазов. **2.** Качество на див, некултурен човек. *Баща ми... ме прати там, за да мога да се поотракам при по-събудените калоферци, да стана по-смел и по-общителен и да се отърва от непобедимата си до дивота свенливост.* Вазов.

дивотия *ж.* **1.** Проява и постъпка на див, некултурен човек; изостаналост, простотия. *Огорчен веднъж от дивотията и суеверието на някои селяни, той* (Левски), *им каза гневно: — Вие ще станете хора само, когато проядете месо в сряда и в петък.* Вазов. *Някой път те ядосват, па други път... умреш да се смееш над техните дивотии и глупости.* Влайков. **2.** Дивота (в 1 знач.). *Ред долове тъмни, / канари гигантски, / гори, урви стръмни, / ... дивотии и хубост... / прехласват очи ни / край Искъра дивен.* Вазов.

дивя, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Пораждам, предизвиквам удивление; смайвам, учудвам. *България, дивиш ме ти, / пленяваш ме, о земльо драга, / със тез планински висоти, / върху които свода ляга.* Вазов. *Поколения от мъдреци велики... са дивили света с произведенията на своя ум.* Вазов. *Оре Татунчо и сее, / диви голямо и мало: / „Къде се й, казват, видяло / хайдутин нива да сее?“* Нар. пес. **дивя се** *сред.* (разг.). *Бре че хубости, бре че чудесии! — дивеше се дядо Матейко.* Вазов.

дига *ж.* (хол.). Дълъг насип край река или море за предпазване от наводнения. *С изграждане на дигите край Дунава бяха пресушени стотици хиляди декари блата и превърнати в първокласна плодородна земя.* Г. Димитров.

дигам, -аш, *несв.*; **дигна,** -еш, *мин. св.* дигнах, *св. Разг.* Вдигам. *Само Рангел, кога да се изправи, едва-едва дигаше гърба си.* Кр. Григоров. *После го изведе пред тълпата и, като го държеше под ръка, дигна пестник и развълнувано каза.* Ст. Даскалов. **дигам се, дигна се** *страд.* и *сред.*

дигане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дигам и *от* дигам се. *Благодаря ви, каза девойката, още запъхтяна от носенето и дигането на товара си.* Вазов.

дигна. Вж. д и г а м.

дидактика *ж.* (гр.). **1.** Само *ед.* Дял от педагогиката, в който се излагат общите методи на обучението. **2.** Учебник по тая дисциплина. *Преди учителите да ѝ дойдат на гости, тя* (Язналийката) *измъкваше от раклата си една стара дидактика и прочиташе по нещо, та да има какво да каже вечерта.* Караславов.

дидактичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Поучителен, наставнически. *Дидактичен тон.*

дидактически, -а, -о, *прил.* Дидактичен. *Дидактическа литература.*

диез *ж.* (гр.). *Муз.* Нотен знак за повишаване на звука с половин тон.

диета¹ *ж.* (гр.). *Мед.* Определен режим за хранене на болен. *Пазя диета. На диета съм. Строга диета. Пълна диета. Млечна диета.*

диета² *ж.* (лат.). *Истор.* Законодателно събрание в някои страни като Прусия, Полша, Унгария, Хърватско, Швеция, Швейцария; сейм.

диетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* диета. *Диетична храна. Диетична кухня.*

диетѝчески, -а, -о, *прил.* Диетичен.

дѝзелмотор *м.* (нем.). *Техн.* Мотор с вътрешно горене, който работи с тежко течно гориво, обикновено нафт.

дѝзелов, -а, -о, *прил.* Който се движи с дизелмотор. *Дизелов локомотив. Дизелов трактор.*

дизентѐриен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни. *Прил. от* дизентерия. *Дизентериен бацил.*

дизентѐрия *ж.* (гр.). *Мед.* Остра заразна болест на дебелото черво; кървава диария.

дий *междум.* Подвикване при подкарване на кон или вол. *Вземе ли тя* (въртележката) *да се върти, „ди-ий!" извиквам, и кончето тръгва.* Влайков. *Хайде, дий! Хайде, дий! Ча! Ча! Воловете се напрегнаха, колкото сила имаха.* Йовков.

дика̀ня *ж.* (тур.). *Нар.* Примитивен земеделски уред за вършитба, направен от дъски с набити отдолу остри кремъци, теглен от коне или волове. *По полето лежаха редове кръстци, очаквайки да бъдат откарани на гумното и да пращят под кремъците на диканята.* Вазов.

дикѝш *м.* (тур.). *Диал.* Шев. *Двоен дикиш по-здраво държи.* □ **Не хвана дикиш** — излезе несполучливо.

дикта̀т *м.* (лат.). *Полит.* Международен договор, принудително наложен на една от договарящите страни. *Парижките диктати от 1919 год.* □ **Политика на диктат** — външна политика на силна империалистическа държава, чрез която тя налага своите искания върху други капиталистически страни по пътя на политически, военен и икономически натиск.

дикта̀тор *м.* (лат.). *Полит.* **1.** *Истор.* В стария Рим — лице с неограничена власт, назначено от сената за определен срок в извънредни за държавата случаи. **2.** Лице с неограничена власт в държавното управление. **3.** *Прен. Разг.* Властен, деспотичен човек; насилник.

дикта̀торка *ж. Разг.* Властна, деспотична жена.

дикта̀торски, -а, -о. *Прил. от* диктатор. *Диктаторска власт. Диктаторски пълномощия.*

дикта̀торство, *мн.* няма, *ср.* **1.** *Полит.* Управление на диктатор. **2.** *Прен. Разг.* Поведение, държание на властен, деспотичен човек. *Какво е това диктаторство от тебе?*

диктату̀ра[1] *ж.* (лат.). С нищо неограничена власт на диктатор, която се опира на силата. *Диктатурата на Стамболов.*

диктату̀ра[2] *ж.* В израз **диктатура на пролетариата** — държавна власт на работническата класа, установена след победата на социалистическата революция. *Докато буржоазната демокрация е диктатура на капитала, на едрокапиталистическото експлоататорско малцинство над огромното трудещо се мнозинство, народната демокрация изпълнява функциите на диктатурата на пролетариата в интересите на огромното трудещо се мнозинство... и осъществява най-широката и пълна демокрация, социалистическата демокрация.* Г. Димитров.

дикто̀вка *ж.* Диктуване на текст за упражнение по правопис. *Диктовка по френски език.* □ **Под (по) диктовка на някого** — по заповед, по нареждане на някого.

дикту̀вам, -аш, *несв.* (лат.). **1.** Бавно и ясно изговарям текст, за да може да се запише от друго лице. *Аз започнах да пиша съдебномедицинския акт, както ми диктуваше докторът.* Йовков. **2.** *Прен. Книж.* Налагам, заповядвам. *Той* (Отечественият фронт) *изтръгна завинаги нашата страна от лапите на немския империализъм, опълчи се срещу всеки опит на чуждите империалистически кръгове да ѝ диктуват своята воля.* Г. Димитров. *Интересът ми диктува.* **диктувам се** *страд.*

дикту̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* диктувам *и от* диктувам се.

дѝкция *ж.* (лат.). Начин, умение за ясно и отчетливо изговаряне на думите при говор, декламация или пеене. *Артист с добра дикция. Лоша дикция.*

дила̀ф *м.* (гр.). *Диал.* Дълги железни щипци за хващане на въглени или горещи предмети; маша. *„Дай ми огънче" — казвам на жената. Тя ми поднесе въгленче с дилафа.* М. Марчевски.

дилѐма *ж.* (гр.). Две положения или обстоятелства, от които трябва да се избере едното. *Историческото развитие поставя пред народите дилемата — да загинат под господството на капитализма, или чрез завладяването на политическата власт и налагането на пролетарската диктатура да се спасят и заживеят нов живот.* Г. Димитров.

дилета̀нт *м.* (ит.). Лице, което се занимава с изкуство, наука или техника, без да има нужната специална подготовка; любител.

дилета̀нтка *ж.* Жена дилетант.

дилета̀нтски, -а, -о. *Прил. от* дилетант. *Дилетантска работа.*

дилета̀нтство, *мн.* няма, *ср.* Дилетантско отношение; любителство.

дилижа̀нс *м.* (фр.). *Остар.* В Западна Европа и Русия до появата на железниците — голяма многоместна закрита кола, теглена от коне, която превозва пътници и поща по определен път.

дим, димът, дима̀, *мн.* няма, *м.* Летливи вещества (газове и водни пари) и частици въглен, които се отделят при горене; пушек. *Скоро тук-таме пламнаха къщи, гъст черен дим се заиздига и замрежи слънцето.* Йовков. *Дето комин, там и дим.* Послов. *Изчезна като дим. Кълба дим. Облак дим.* □ **Дим да ме няма** (разг.) — бърже, мигновено избягвам без следа. *Запалих пушката — даан, и заякът сви уши и дим да го няма.* Елин Пелин. **Дим ще се дига** (разг.) — за нещо, което ще се извърши с най-голям размах и пълнота. *Бре, ама па и машина* (тракторът)..., *ще срива синурите, та дим ще се дига.* Кр. Григоров.

дѝмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който е от дим. *Димни кълба. Димна мъгла.* **2.** Който изпуска дим, който дими. *Крайцерът „Надежда" изпущаше кълба дим през високата димна тръба.* Д. Добревски. *Димни пожари. Димен барут.* **3.** Изпълнен с дим; задимен, запушен. *В работилници, фабрики димни, / дето мъка душата терзай, / чужденец е цветущият май / и нечути са звънките химни.* Смирненски. □ **Димна**

завеса (воен.) — изкуствено задимяване на боен участък за прикритие от противника.

димѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* димя *и от* димя се.

Димѝтровден *м.* Есенен християнски празник — 8 ноември. *В Добруджа Димитровден е празник на слугите, на гурбетчиите.* Йовков.

димѝтровски, -а, -о, *прил.* **1.** Присъщ, свойствен на Г. Димитров. *Заклеваме се пред тленните останки на секретаря на Коминтерна, че димитровската последователност и преданост към интернационализма, димитровската вярност към марксизма-ленинизма ще ни водят в нашия живот и борба.* Отеч. фронт, 1949 г. *Димитровски ентусиазъм.* **2.** Който е свързан с Г. Димитров или носи неговото име. *Димитровска награда. Димитровска младеж. Димитровски район.* || Свързан с епохата на строителството на социализма в България под ръководството на Г. Димитров. *Димитровска конституция. Димитровска петилетка.*

димѝтровски. *Нареч. от прил.* димитровски. *Да работим по димитровски.*

димѝтровче, *мн.* -та, *ср.* Късно есенно цвете, подобно на хризантема, но обикн. с подребни цветове. Aster amellus. *Слана попари скромната латинка... | Димитровчето още е засмяно.* Вазов.

дѝмник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Комин. *На дясно мостът се намира, | ... | покрит със хора разнородни, | със пушек гъстък, задушлив | из димниците параходни.* Вазов.

дѝмнина *ж. Истор.* Данък върху къща. *Не бива да се плаща ни наметък, ни димнина на царя, нито да се ходи на война.* Ст. Загорчинов.

дѝмов, -а, -о. *Прил. от* дим. *Димова тръба.*

димя̀, -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Изпускам дим; пуша. *Комините на всички къщи димяха.* Йовков. *Не се забелязваше от никъде, че в гората се кладе огън, че дими огнище.* Е. Коралов. || *Образ. На Ел-тепе дими мъгла.* Вапцаров. *Воловете преживяха и от ноздрите им димеше топла пара.* Кр. Григоров. **димя се** *страд.*

димя̀т *м.* (нгр.). **1.** Вид бяло грозде с топчести бели зърна. **2.** Вино от такова грозде.

динамѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Динамичност.

дина̀мика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** *Физ.* Дял от механиката, който изучава законите на движението на телата във връзка със силите, които действуват върху тях. **2.** Усилен ход в развоя на нещо. *Противоп.* статика. *Динамика на промишленото производство.* **3.** *Книж.* Напрегнатост на действието.

динамѝт, *мн.* няма, *м.* (гр.). Силно избухливо вещество от напоена с нитроглицерин шуплива пръст.

динамѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* динамит. *Динамитна експлозия.*

динамѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** *Физ.* Основан на законите на динамиката. *Динамично равновесие.* **2.** *Прен.* Богат с движение, с действие; напрегнат. *Противоп.* статичен. *Живеем в епохата на радиото и аероплана! Живеем в едно динамично време.* Йовков. *Динамичен разказ.*

динамѝчески, -а, -о, *прил.* Динамичен.

динамѝчно *нареч.* Много бързо, подвижно, напрегнато.

динамѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* динамичен.

дина̀мо, *мн.* -а, *ср. Техн.* Динамомашина. *Там, където преди години | ветровете водиха спор, | днес гърмят динама, турбини | и бръмчи електричен мотор.* Хр. Радевски.

дина̀момашина *ж.* (гр.). *Техн.* Вид машина за произвеждане на електричество.

дѝнар *м.* (лат.). **1.** Парична единица в Югославия. **2.** *Истор.* Стара парична единица в някои страни.

династѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до династия. *Династични борби.*

династѝчески, -а, -о, *прил.* Династичен. *Династически въпрос.*

дина̀стия *ж.* (гр.) Царски, владетелски род. *Династията на Асеновци.*

дѝнен, -а, -о. *Прил. от* диня. *Динени семки.* ☐ **Турям (слагам) някому динена кора** (разг.) — хитро подхлъзвам някого; измамвам, изигравам.

дѝня *ж.* **1.** Растение с пълзящо стебло и голям обьл, сладък и сочен плод с твърда кора; любеница. Citrullus vulgaris. **2.** Плодът на това растение. *Две дини под една мишница не се носят.* Послов. **3.** *Диал.* Пъпеш.

дио̀птър, *мн.* -три, *м.* (гр.). *Спец.* Мярка за изпъкналост или вдлъбнатост на оптически стъкла. *Фокусът на леща с един диоптър се намира на един метър разстояние. Очила с два диоптра.*

дип *нареч.* (тур.). *Разг.* Твърде, съвсем. *Току рекли Върбан лош, Върбан краде от житото. Лъжат. Дип добър си е Върбан.* Йовков. *В нашата махала имаше един човечец, който не бе като другите хора, не беше дип с ума си.* Влайков. *Ако дип няма вакантни длъжности, можем да поизпъдим отсам-оттатък по някое инженерче.* Ал. Константинов.

дѝпла *ж.* (гр.). Широка гънка на дреха, завеса и др., която свободно пада надолу. *Тя беше възхитителна със златната си коса, в синкавата си дълга рокля с редки широки дипли.* Вазов.

дѝплене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дипля *и от* дипля се.

дѝпленѝца *ж. Истор.* Горна дълга мъжка и женска дреха, която се спуска на големи дипли. *Тъй висока, стройна и силна, облечена в морава дълга дипленица, тази болярка сякаш търсеше измежду мъжете наоколо равен на красотата ѝ.* Ст. Загорчинов. ☐ **Сабя дипленица** — (нар., поет.) — сабя, която се дипли, сгъва. *Гъст му готви сабя дипленица, | що се дипли двнадесет дипли, | що се носи във бяла пахуза.* Нар. пес.

дѝпло̀м *м.* и **дѝпло̀ма** *ж.* (гр.). **1.** Свидетелство за успешно завършен учебен или професионален курс. *Университетска диплома. Докторска диплома.* **2.** Свидетелство, дадено като награда за успех в изложба, състезание и др. *Почетен диплом със златен медал.*

диплома̀т *м.* (гр.). **1.** Длъжностно лице — политически представител на една държава пред друга. *Дипломат от кариерата.* **2.** *Прен. Разг.* Човек с гъвкав, остър ум, който умело урежда отношенията си с другите лица.

дипломатѝчен, -чна, чно, *мн.* -чни, *прил.* Ловък, умел, хитър. *Дипломатичен отказ.*

дипломатѝчески, -а, -о. *Прил. от* дипломат *и от* дипломация. *Дипломатическа мисия. Дипломатически представител. Скъсвам (възстановявам) дипломатически отношения (връзки).* □ **Дипломатическа болест** (разг., шег.) — мнимо заболяване като предлог да не се яви някое лице на известно място. **Дипломатическо тяло** — политическите представители на чуждите държави в една столица.

дипломатѝчески. *Нареч. от прил.* дипломатически.

дипломатѝчно. *Нареч. от* дипломатичен. *Постъпвам дипломатично.*

диплома̀тка *ж.* Жена дипломат.

диплома̀тски, -а, -о. *Прил. от* дипломат.

диплома̀тствувам, -аш, *несв. Книж.* Постъпвам като дипломат (в 2 знач.). *Акционният комитет дипломатствуваше със стачката за котерийните цели на банкрутиралата широкосоциалистическа партия.* Г. Димитров.

диплома̀тствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от.* дипломатствувам.

диплома̀ция *ж.* 1. Само *ед. Полит.* Дейност на едно правителство за осъществяване външната, международната политика на своята държава по мирен път. *История на дипломацията.* 2. *Прен. Разг.* Хитруване, извъртане. *Аз не съм любител на никаква дипломация, на никакво хитроумство.* Влайков.

дѝпло̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* диплом, диплома. □ **Дипломна работа** — самостоятелна студентска работа, въз основа на която се получава диплома.

дипломѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Издавам някому диплома.

дипломѝрам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* Получавам диплома.

дипломѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* дипломирам. 2. Като *прил.* — който е получил диплома за успешно завършен курс; правоспособен. *Дипломиран готвач.*

дипломѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дипломирам *и от* дипломирам се.

дѝпля, -иш, *мин. св.* дѝплих, *несв.* 1. Правя на дипли, на гънки; нагъвам, бърча. *Върху черните коси на Тиха сложиха червено було и пръстите на момичетата бързо започнаха да го диплят, да го редят.* Йовков. 2. Сгъвам. *Мама, принесла дисагите, дипли и реди в тях едно-друго.* Влайков. **дипля се** *страд.*

дѝпля се, -иш се, *мин. св.* дѝплих се, *несв., сред.* Ставам на дипли, на гънки. *Напреде се диплеше алсно червено знаме.* Раб. дело, 1950 г.

дирѐк, *мн.* -ци, дирѐка (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* Дървен стълб. *Един сламен навес едва се крепеше върху криви върбови диреци.* Караславов.

дирѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). 1. За осветление — който идва направо от източника. *Коридор с директно осветление.* 2. За превозно средство — което превозва стоки и пътници от мястото на тръгването до мястото на пристигането без прехвърляне. *Директен влак. Директен самолет. Директен вагон.*

директѝва *ж.* (лат.). *Книж.* Общи указания, напътствия, давани от по-висш орган; инструкция. *Давам директиви.*

дирѐктор *м.* (лат.). Ръководител на учреждение, на учебно заведение или на предприятие. *Директор на банка. Директор на училище. Директор на фабрика. Помощник-директор. Заместник-директор.*

дирѐкторка *ж.* Жена директор. *Директорка на гимназия. Директорка на фабрика.*

дирѐкторски, -а, -о. *Прил. от* директор. *Директорски кабинет.*

дирѐкторство, *мн.* няма, *ср.* Управление, служба на директор. *От година и половина трупата под директорството на Касапски... влечеше... чергарско съществувание.* Вазов.

дирекцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до дирекция. *Дирекционни складове. Дирекционен съвет.*

дирѐкция *ж.* (лат.). 1. Управа на учреждение, предприятие, училище, на чело на което стои директор. *Във фабриките и корабостроителниците работата вървеше все по-мудно и по-мудно. Дирекциите уволняваха група след група.* Д. Добревски. 2. Помещение, кабинет на директор. *Отивам в дирекцията на фабриката.* 3. Административно учреждение, което ръководи известен сектор на държавното управление или на стопанския и културен живот. *Дирекция на народната милиция. Главна дирекция на българските държавни железници. Главна дирекция на храноснабдяването. Главна дирекция на статистиката. Дирекция на печата. Концертна дирекция.*

дѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Диал.* Заден. *Празното място на дирната част на залата беше галерията.* Вазов.

дѝрене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* диря *и от* диря се. *Съдебно дирене.*

диригѐнт *м.* (лат.). *Муз.* Лице, което дирижира хор или оркестър. *Диригент на опера.*

диригѐнтка *ж.* Жена диригент.

диригѐнтски, -а, -о. *Прил. от* диригент. *Диригентска пръчка. Диригентско изкуство.*

диригѐнтство, *мн.* няма, *ср.* Изкуство да се дирижира. *Следва диригентство и композиция.* □ **Под диригентството на някого** — под дирижирането, ръководството на някого. *Концертът ще се състои под диригентството на проф. Сашо Попов.*

дирижа̀бъл, *мн.* -бли, -бла (сл. ч.), *м.* (фр.). *Авиац.* Вид балон, който е снабден с мотор и може да се управлява.

дирижѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. *Муз.* Ръководя, чрез движения на ръцете си, художественото изпълнение на хор или оркестър. 2. *Прен.* Ръководя, насочвам, като се налагам. *Дирижирам цените. Дирижирам положението.* **дирижирам се** *страд.*

дирижѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дирижирам *и от* дирижирам се.

дѝрник, *мн.* -ци, дѝрника (сл. ч.), *м. Разг.* Задна седалищна част на човешкото тяло; задник.

дирѝга *ж. Диал.* 1. Изровено, издълбано място от кола по път; коловоз. *Най-после той дойде до избраздения с дълбоки дируги път.* Вазов. 2. Следа, диря от нещо.

дѝря *ж.* 1. Следа, отпечатък от стъпки на човек или животно или от друго нещо, което е минало. *Из пустите алеи, по дебело постлания равен сняг, няколко стъпки оставили плитки дири.* Вазов. *Дирите на вълка водеха по права линия.* Йовков. *По морето много гемии бродят, но дири не оставят.* Послов. *Дири от кола.* 2. Веществен белег, останал на мястото, гдето се е намирало нещо; остатък, следа. *Малко по-нататък забеляза и капки кръв. Калин тръгна по тия дири.* Йовков. *Все тая гледка на ляво и на дясно: дири от наводнение, стари застояли локви, кал.* Вазов. *Дири от сълзи.* □ **Влизам в дирите на някого** (разг.) — узнавам, откривам къде ходи и какво прави някой. *Казват, че твоят баща, дядо Рали, имал пари ... и ги криел, а ти си влязъл в дирите му, ... разбрал си где са парите му и си ги взел.* Йовков. **Вървя по дирите на някого** (разг.) — вървя непосредно след някого, по същия път; следвам, следя. *Опълченската рота ... вървеше по дирите на настъпващите войски.* Елин Пелин. **Изгубвам (изпускам) дирите на някого** (разг.) — преставам да зная где е някой. *Като се увери* (Кардашев) *през прозорците, че Кашиев изгуби дирите му, успокои се.* Вазов. **Куче влачи, диря няма** (послов.) — отсъствие на всякаква отговорност. **Попадам в дирите (откривам, улавям дирите) на някого** (разг.) — добирам се до данни, сведения за някого, който се крие.

дѝря, -иш, *мин. св.* дѝрѝх, *несв.* 1. Мъча се, старая се да открия нещо скрито, неизвестно или загубено; търся. *Една вечер дядо Йоцо не се върна в къщи. Заранта син му отиде да го дири право на скалата.* Вазов. || *Обр. Диря спасение. Диря изход. Диря помощ.* 2. Стремя се да открия, да получа нещо ново; издирвам. *Диря руда.* **диря се** *страд.*

диса̀ги *мн., ед.* (рядко) диса̀г, *м.* (гр.-стевр.). *Нар.* Две скачени в горния си край торби за път, които се носят преметнати през рамо или седло. *Откъм дома с преметнати дисаги на рамо, с широкопола жетварска шапка идеше Тошо.* Йовков. *Мина и попът на кон, с дисаги отзад на седлото.* Йовков.

дисѐкция *ж.* (лат.). *Биол. Мед.* Разрязване на труп или на части от организъм за научно изследване.

дисертацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* дисертация. *Дисертационна работа.*

дисерта̀ция *ж.* (лат.) Научен труд, публично защитен от автора в някой висш учебен или научен институт, за да се получи учено звание — кандидат или доктор на науките. *Докторска дисертация. Защищавам дисертация.*

дисимила̀ция *ж.* (лат.). 1. *Биол.* Процес в обмяната на веществата, при който се разпадат асимилираните вещества на по-прости съединения и се отделя необходимата за организма енергия. *Противоп.* асимилация. 2. *Езикозн.* Замяна на един от два еднакви или сходни звука в дума с друг по-малко сходен; разподобяване. Напр. *Глигор* (нар.) вм. *Григор.*

диск, дѝскът, дѝска, *мн.* дѝскове, дѝска (сл. ч.), *м.* (гр.). 1. *Спорт.* Кръгъл, малко изпъкнал от двете страни лекоатлетически уред за хвърляне. 2. Плоска кръгла пластинка. *Тайната на пеещите каруци ... беше в това, че отвътре, между колелото и основанието на оста, той туряше по един чиличен диск.* Йовков. 3. *Обр.* Кръглото очертание на слънцето и на луната върху хоризонта. *Когато луната изплуваше от някой тъмен облак и блясваше със златния си диск, виждаха се грамадните вълни, които връхлитаха връз парахода.* Г. Белев. *Слънчев диск.*

диска̀нт *м.* (лат.). *Муз.* 1. Висок детски глас, който съответствува на сопрано. 2. Певец с такъв глас.

диска̀нтов, -а, -о. *Прил. от* дискант. *Дискантова партия.*

дѝсков, -а, -о. *Прил. от* диск. *Дисков трион. Дискова редосеялка.* □ **Дискова брана** — брана с дискове вм. със зъбци.

дѝскос *м.* (гр.). 1. *Църк.* Кръгъл метален поднос за събиране помощи в църква или за слагане на нафора. *Дядо Цветко Мандалът, малко по-отстрани, крепеше с лявата си ръка дискоса с нафората.* Чудомир. 2. *Остар.* Метални поднос, табла. *Влиза, носи ми кафе с мляко и разни сладкиши. Сложи, разбираш ли, дискоса на масата, па взе да души из въздуха с носа си.* Ал. Константинов.

дискотѐка *ж.* (гр.). 1 Сбирка от грамофонни плочи или магнитофонни ленти. 2. Помещение, в което се пази такава сбирка.

дискредитѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (ит.). *Книж.* Подбивам авторитета на някого. **дискредитирам се** *възвр.* и *страд.*

дискредитѝране, *мн.* няма. *Отгл. същ. от* дискредитирам *и от* дискредитирам се.

дискрѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Който пази доверените му тайни. *Дискретен човек.*

дискрѐтно. *Нареч. от* дискретен.

дискрѐтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Проява на дискретен.

дискриминацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* дискриминация. *Дискриминационна политика. Дискриминационен режим. Дискриминационни мерки.*

дискримина̀ция *ж.* (лат.). *Полит.* Ограничаване правата и потискане на определена категория люде. □ **Расова дискриминация** — безправно положение на колониални и зависими народи, потискани от империалистически гнет. *Всяка дискриминация — расова, национална, религиозна, икономическа — е недопустима в културното общество.* Раб. дело, 1950 г.

дискусио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който подлежи на дискусия; спорен. *Дискусионен въпрос.*

диску̀сия *ж.* (лат.). Обществено обсъждане на някакъв спорен въпрос или проблема; прение. *Свободната дискусия по въпросите на съветското езикознание, открита на страниците на в. „Правда", е важен исторически етап в развитието на материалистическата наука за езика.* Отеч. фронт, 1950 г. *Устройвам дискусия.*

дискутѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Разглеждам нещо в дискусия. **дискутирам се** *страд.*

дискутѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дискутирам *и от* дискутирам се.

дислока̀ция *ж.* (лат.). *Геол.* Разместване на земните пластове.

дисона̀нс *м.* (лат.). 1. *Муз.* Нехармонично съчетание на тонове; неблагозвучие, несъзвучие.

Около Градския съвет тръбите на военната музика запращяха едно молдованско хоро. В дисонанс с тръбите раздаде се един печален рев — това беше френетическото ура. Ал. Константинов. 2. *Прен.* Рязко противоречие, несъответствие. *Като рязък дисонанс с речите на всички изказали се до сега делегати прозвуча изказването на американския делегат.* Раб. дело, 1950 г. *Внасям дисонанс.*

диспансѐр *м.* (фр.). *Мед.* Медицинско учреждение, в което се лекуват и предпазват заболели от социални болести. *Противотуберкулозен диспансер. Работнически диспансер.*

диспѐчер *м.* (англ.). Лице, което регулира движението на транспорта или хода на производствения процес (във фабрики, електростанции и пр.) и др. под.

диспѐчерски, -а, -о. *Прил. от* диспечер. *Диспечерски групи.*

диспропорционàлен, -лна -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* диспропорция.

диспропòрция *ж.* (лат.). Отсъствие на пропорционалност, на съответствие в частите; несъразмерност.

диспỳт *м.* (лат.). Публичен спор на научна тема; прение. *Там, където цензура брутална / бе загробила мисълта — / днеска клубове, зали, читални / от диспути и речи кънтят.* Хр. Радевски. *Излизам на диспут.*

дистàнция *ж.* (лат.). 1. Разстояние между отделни неща. || *Воен.* Разстояние между бойци или войскови части при строй или при боен ред. *Движеха се напреко през нивите и лозята, в дълга партизанска колона...— Кой се е разбързал там? — обади се някой ядосано. — Пазете дистанцията!* Вежинов. □ **Държа някого на дистанция** (разг.) — не допускам близост, държа се хладно, официално с някого.

дистилàтор *м. Спец.* Дестилатор.

дистилациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Дестилационен.

дистилàция *ж.* (лат.). Дестилация.

дистилѝрам, -аш, *несв.* Дестилирам. *Дистилирам вода.* **дистилирам се** *страд.*

дистилѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* дистилирам. 2. Като *прил.* — дестилиран.

дистилѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дистилирам *и от* дистилирам се.

дисхармонѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* дисхармония.

дисхармонѝчно. *Нареч. от* дисхармоничен.

дисхармòния *ж.* (гр.). 1. *Муз.* Отсъствие на хармония, неблагозвучно съчетание на тонове; неблагозвучие. 2. *Прен.* Несъответствие, разногласие, разноезичие. *Начертанието на ѣ... е готическо... и в общия изглед на другите наши букви вниса неприятна дисхармония.* П. П. Славейков.

дисциплѝна[1] *ж.* (лат.). Задължително за всички членове на един колектив подчинение на строго установен ред. *Българската комунистическа партия е единна боева организация със съзнателна дисциплина, еднакво задължителна за всички членове на партията.* Устав на БКП. (1949 г.). *Военна дисциплина. Трудова дисциплина. Държавна дисциплина. Строга дисциплина. Спазвам дисциплината.* || Навик за спазване установен ред. *Дисциплина на ума.*

дисциплѝна[2] *ж.* (лат.). 1. Клон, дял от науката. *Хуманитарни дисциплини. Правни дисциплини.* 2. Отделен вид спорт. *Ще бъдат проведени състезания по следните дисциплини: бързина, преследване... издържливост.* Раб. дело, 1950 г.

дисциплинàрен, -рна, -рно, *мн* -рни, *прил.* Който се отнася до дисциплината и нейните нарушения. *Дисциплинарно наказание. Дисциплинарен съд.* □ **Дисциплинарна рота** (воен., остар.) — военно-изправителна войскова част за осъдени от военен съд войници; военно-изправителна рота.

дисциплинàрно. *Нареч. от* дисциплинарен. *Дисциплинарно уволнен.*

дисциплинѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Привиквам, приучвам някого към дисциплина[1]. *Цяла нощ той беше употребил, за да ги дисциплинира ... и приготви за съдбоносното сражение.* Вазов. **дисциплинирам се** *възвр. и страд.*

дисциплинѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* дисциплинирам. 2. Като *прил.* — приучен към строга дисциплина. *Дисциплиниран гражданин. Дисциплинирана войска.*

дисциплинѝране, *мн* няма, *ср. Отгл. същ. от* дисциплинирам *и от* дисциплинирам се.

дисциплинѝрано. *Нареч от* дисциплиниран. *На 3 януари масовата политическа стачка бе прекратена, тъй организирано и дисциплинирано, както бе обявена на 29 декември 1919 год.* Г. Димитров.

дисциплинѝраност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Навик и съзнание за спазване на дисциплина. *Навсякъде в България... се говори за героизма на новия български войник, за неговото търпение и дисциплинираност.* Вежинов.

дитирàмб *м.* (гр.). 1. У старите гърци — тържествена песен в чест на бога Дионис. *В облеклата на нашите кукери всякой може да види ясно останките на облеклата на ония козлоноги участници в процесиите на Диониса, които са неистовствували и пели дитирамби на тоя коринтски бог.* П. П. Славейков. 2. *Литер.* Лирично произведение, близко до одата и химна. || *Прен. Ирон.* Преувеличена възхвала; хвалебствие. *Пея дитирамби някому.*

дитирамбѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* дитирамб. *Дитирамбичен тон.*

диференциàл[1] *м.* (лат.). *Мат.* Главната част на нарастването на функция.

диференциàл[2] *м.* (лат.). *Техн.* Вид механизъм в моторните коли, чрез който две колелета, съединени с обща ос, могат да се въртят с различни скорости.

диференциàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. 1. *Прил. от* диференциал[1]. *Диференциално уравнение.* 2. *Спец.* Нееднакъв, при различни условия. *Диференциална митнишка тарифа.* □ **Диференциален речник** — речник само на различните думи в еднородни езици.

диференциàция *ж.* (лат.). Разграничаване, разслояване, обособяване частите на едно цяло по известни различия. *Класова диференциация. Диференциация на функциите в организма.*

диференцѝрам, -аш, *св.* и *несв.* Разграничавам. **диференцирам се** *страд.* и *сред.*

диференцѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* диференцирам. 2. Като *прил.* — съобразен с различните особености на нещо; нееднакъв, раз-

личен. *Диференциран подход. Диференцирани норми.*

диференцѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* диференцирам *и от* диференцирам се.

диференцѝрано. *Нареч. от* диференциран.

дифтерѝт *м.* и **дифтѐрия** *ж.* (гр.). *Мед.* Опасна заразна болест на гърлото, при която лигавицата му се покрива с бели налепи; лошо гърло.

дифтòнг *м.* (гр.) *Езикозн.* Съединение от две гласни, изговаряни в една сричка; двугласна.

дифу̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* дифузия. *Дифузна батерия. Дифузен процес.*

дифу̀зия *ж.* (лат.). *Физ.* Взаимно проникване на две различни вещества при тяхното непосредно допиране или през пореста преграда. *Дифузия на течностите. Дифузия на газовете.*

дих, дихът, дихà, *мн.* няма, *м. Поет.* Дъх, дихание. *Ти малка си. Жането, | кат цветенце в полето | с благоуханен дих.* Вазов. *В лице смъртта погледнах: | ... И наедно с диха ѝ, на всеки миг вълшебно | из хаосите никнат в плът сънищата нейни.* Яворов.

дихàние, *мн.* -я, *ср. Поет.* Дъх, дишане. *Само това мъничко създание, чието невинно сладко дихание покриваше нежно лицето ѝ, само то беше близко, нейно, родно.* Елин Пелин. || *Обр. Тайнствена и чудна лятна нощ | полъхваше с дихание си морно.* П. П. Славейков. *Леката вечерна дрезгавина се смръзна от острото дихание на тънък вятър.* Елин Пелин.

дихàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до дишането. *Дихателни органи. Дихателна система.*

дѝшам, -аш, *несв.* **1.** Поемам и изхвърлям въздух с белите си дробове, вдишвам и издишвам. *Аз дишах с цели гърди хладния планински въздух.* Вазов. *Детето спеше спокойно. Легнало на гръб, то равномерно дишаше.* Хар. Русев. *Дишам тежко.* || За растения — поемам кислород и изпускам въглероден двуокис. **2.** *Прен.* Живея, съществувам. *Такъв разпален дух може да диша само в свободата.* Вазов. *Там, където в мъртво затишие | бе човешкият ропот скрит, — | днес човекът свободно диша | и сам своята съдба твори!* Хр. Радевски. **3.** *Прен.* Излъчвам, изразявам. *Обгорялото му лице дишаше свежест.* Елин Пелин. *Бавно говори, бавно върви, но от цялото му същество диша страшна и непоколебима сила.* Йовков. *Всичко дишаше там омраза, всичко дишаше ненавист, ярост, злоба.* Вазов. **дишам се** *страд. Прохладният въздух се дишаше със сладост.* Вазов.

дѝшане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дишам *и от* дишам се. *Стоил чувствува прекъснатото му и мъчително дишане.* Йовков. *Ускорено дишане.*

длаб, длàбът, длàба, *мн.* длàбове, *м.* Тясна продълговата вдлъбнатина на дървен или друг предмет, обикн. за съединяване на две части, които се вмъкват една в друга. *Колелото на чекръчето, направено от дебела дъска с длаб наоколо, по който се движи черната мазна връв..., се върти и леко потропва.* Влайков.

длан, длантà, *мн.* длàни, *ж.* Вътрешната част на ръката между пръстите и китката. *Галунка се усмихна и пак прекара загорялата си пълна ръка, с дланта нагоре, през устата си.* Йовков. □ **Вижда се (открива се) като на длан** (разг.) — съвсем ясно се вижда. *Под мене манастирът се гледа цял, като на длан, със стройната си черква, високи чардаци и зелен двор между тях.* Вазов.

длетò, *мн.* -à, *ср.* Дърводелско или каменоделско сечиво с остър край за дълбаене, издялване и под. *Да се пробиват обикновени дупки с примитивни железни длета, за това ще трябват много дни и много усилия.* Караславов.

длъ̀гнест, -а, -о, *прил.* Който има по-голяма дължина, отколкото ширина; продълговат. *Той беше около шейсетгодишен човек... с лице сухо, длъгнесто.* Вазов. || По-дълъг от обикновеното. *Длъгнесто яйце.*

длъж *ж. Разг.* Само в съчет. **на длъж** — а) на дължина; б) по продължение, по дължината на нещо. *Пътят пъпле по дъното на клисурата, на длъж по реката.* Вазов. □ **На длъж и на шир** — навсякъде. *Кръстосал на длъж и на шир селото Щърбакът.* Чудомир.

длъ̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който има да плаща дълг, да дава. *Плащаха му по някой и друг лев, който той вземаше отнапред и винаги оставаше длъжен.* Йовков. **2.** Който има, който трябва да изпълни някакъв дълг, някакво задължение; задължен. *Всеки гражданин е длъжен да се занимава с обществено полезен труд и да работи според своите сили и способности.* Конст., чл. 73. *Когато отечеството се намира в опасност, ние сме длъжни да му помогнем с всичките си сили, да му дадем дори живота си.* Л. Стоянов. *Той е началник и аз съм длъжен да изпълня заповедите му.* Елин Пелин. □ **Не оставам длъжен** (разг.) — веднага остро реагирам срещу някого или нещо. *Но и Теодосий не остана длъжен: той го подритна по християнски така, че отец Василий едва не събори един от свещниците.* Смирненски.

длъжнѝк, *мн.* -ци, длъжнѝка (сл. ч.), *м.* Лице, което има да дължи, да плаща дълг. *Хаджи Генчо се ухилил така, както се ухилва длъжник, когато неговият кредиторин се съгласи да почака още няколко месеца.* Каравелов.

длъжнѝца *ж.* Жена длъжник.

длъ̀жност, -тта, *мн.* -и, *ж.* **1.** Служебно място в учреждение или предприятие, свързано с изпълнението на определена работа; служба, пост. *Той получи някаква длъжност в интендантското управление и дойде в България.* Вазов. *Той е бил съвестен като чиновник и на длъжността си не е гледал през пръсти.* П. П. Славейков. *Вакантна длъжност. Встъпвам в длъжност. Освобождавам от длъжност.* **2.** *Остар.* Дълг, задължение. *Счетох за длъжност, госпожо, да ви донеса забравената книга.* Вазов. *Всеки трябва да знае своите права и длъжности.*

длъ̀жностен, -стна, стно, *мн.* -стни. *Прил. от* длъжност (в 1 знач.). Само в съчет. **длъжностно лице** — лице, което заема някаква длъжност. *Всеки гражданин има право да иска даването под съд на длъжностни лица за престъпления, извършени при изпълнение на службата.* Конст., чл. 89.

невàлен, -лна, -лно, *мн.* лни, *прил. Воен.* (рус.). **1.** Дежурен, който се грижи за реда и вещите в казармено помещение през денонощието. *Стражарят... се опитваше да се „подмаже" с усмивка на дневалния моряк.* Д. Добревски. **2.** Като *същ. м.* **дневалният** — дежурен войник.

В лагера се подигна глъчка. „Строй се! На чорба!" — викаха дневалните. Йовков.

дневен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Свойствен на деня. *Противоп.* нощен. *Дневна светлина.* **2.** Който се извършва, протича през деня или е предназначен само за през деня. *Дневни занятия. Дневна смяна. Дневен детски дом.* **3.** Който става, който се произвежда за един ден; който трае само един ден. *Дневно производство. Дневна норма.* **4.** Като *същ. мн.* **дневни** (канц.) — допълнително възнаграждение, което се заплаща за всеки ден при командировка на длъжностно лице. *Пътни и дневни.* □ **Дневен ред** — ред въпроси, предвидени за разглеждане в едно заседание или събрание. **На дневен ред съм** (разг.) — предмет съм на разговор, на разискования, представям интерес. *За сега представлението на Геновева беше още на дневен ред.* Вазов. **Слагам (поставям) на дневен ред** (разг.) — поставям на разглеждане, на обсъждане или за разрешаване. **Слизам от дневния ред** (разг.) — загубвам актуалност, не съм вече предмет на разисквания. **Снемам (свалям) от дневния ред** (разг.) — преустановявам, спирам разглеждането на известен въпрос.

дневник, *мн.* -ци, дневника (сл. ч.), *м.* **1.** Записки за събития от външния и вътрешен живот на някое лице, които то самото води по дни. *Събота, 21 септември. Започнах тоя дневник, за да записвам преживяванията си.* Йовков. *Водя дневник.* **2.** Книга, в която всеки ден се вписват данни и наблюдения за извършената през деня работа. *Всяка станция да води дневник за почистените и обеззаразени семена по вид и количество.* Раб. дело, 1950 г. **3.** Училищна книга, в която всеки ден се вписват отсъствията, зададените уроци, успехът и бележките за поведението на учениците. *Учителките грабнаха дневниците.* Йовков. □ **Входящ (изходящ) дневник** (канц.) — специална книга в учреждение или предприятие, в която се вписват получени (изпратени) писма. **Дневници на Народното събрание** — протоколна книга за заседанията на Народното събрание.

дневно *нареч.* В продължение на един ден. *Попов е връзвал дневно 420 снопа.* Раб. дело, 1950 г.

днес *нареч.* **1.** През сегашния ден. *И днес да поработим, па утре е празник, цял ден ще си почивате.* Елин Пелин. *Василе, я разправи днес какво ви предава учителят.* Вазов. *До днес. За днес. От днес нататък.* **2.** *Разш.* През времето, в което живеем; сега, в сегашното време. *Всичко това беше отколе и днес нито хората, нито местата са такива, каквито бяха едно време.* Йовков. *Москва! Москва! | От своите площади днес мълвиш | присъда на вековен гнет.* Смирненски. □ **Днес за днес** (разг.) — сега за сега, за момента. *Днес за днес дядо Либен живее само със своите възпоминания.* Каравелов. **Днес-утре** (разг.) — в близко време, в най-скоро време. *Все го лъжа, че ще му се изплатя, че днес-утре ще намеря работа.* Вазов.

днеска *нареч. Разг.* Днес. *От днеска нататък българският род | история има и става народ.* Вазов.

днескашен, -шна, -шно, *мн.* -шни. *Разг. Прил. от* днеска; днешен. *На днескашния ден работниците и селяните в Русия взеха властта, — рече Димо Делиев.* Караславов.

днешен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който се отнася до деня, в който се говори. *И вчерашният ден беше също тъй светъл и топъл юнски ден като днешния.* Емил Коралов. *Днешната работа не оставяй за утре.* Погов. *Днешният ден не се стига никога.* Погов. *Четохте ли днешните вестници?* **2.** *Разш.* Който се отнася за времето, през което живеем; съвременен, сегашен. *Противоп.* някогашен. *Те пият... В пиянство щат лесно забрави | предишни неволи и днешни беди.* Яворов. *Днешният ден е празник за мене.* Друмев. *Днешната младеж.* □ **До ден днешен** (разг.) — до сега, до днес. *Аз очите му до ден днешен не съм видяла, той пари ми иска!* Елин Пелин.

до[1] *предл.* **1.** При глаголи за движение — за означаване на предел, крайна точка. *На няколко пъти той отиваше до малкото прозорче и чукаше тихо.* Елин Пелин. *Когато наближи до огъня, високият хвърли рунтавия си овчи калпак нàземи.* Ст. Загорчинов. || За означаване на възможен краен предел изобщо. *Ако някой извикаше, ехото повтаряше гласа му до седем пъти под ред.* Йовков. *Той тръгна пеш до гарата да върне коня.* Елин Пелин. *Имаше прости тъмно-сини дрехи и ярко-червена забрадка, която наполовина скриваше косите ѝ, черни до синьо вече.* Йовков. *Ям до насита. Сърцето ми биеше до пръсване. Измокрен до кости. Смях до сълзи. Засмян до уши. Изплашен до смърт. Идвам до убеждение.* || *Разг.* За означаване на окончателно изчерпване на нещо. *Чашите се изпиваха на един дъх до капка.* Йовков. *Да изгребем храната от хамбарите до зърно и да я продадем, пак няма да я изплатим.* Йовков. *До троха.* **2.** За означаване на разстояние между два предмета, две явления или събития, обикн. в съчет. с *предл.* от. *Тя едвам можеше да донесе пълни менци от чешмата до дома.* Елин Пелин. *Явно беше, че пътят от думите до делата за него е много къс.* Йовков. *От език до език разлика има.* Вазов. *Оставаше един ден до Коледа.* Вазов. *Работим много, | работим от сутрин до здрач.* Вапцаров. *Имаше кабинет, имаше и надпис пред вратата, от кой до кой час приема.* Елин Пелин. *До тръгването на влака остават 10 минути. До града има пет километра. До къде. До където. До сред. До последния миг. До смъртта си. До тогава. До като. До когато.* **3.** За означаване на близост, съседство по място; при, край. *Брат му Иван седеше до огъня.* Елин Пелин. *Тя мислеше, че всички сега нея гледат, като играе до ергенин.* Влайков. *Морето дреме, ветрец вей, | сънливо плиска се вълната | и лодка до брега люлей.* Яворов. *До синура под трънливата круша виси пъстра люлка.* Елин Пелин. **4.** В съчет. с имена, които се повтарят — редом, заедно, наблизу. *На небето спокойно си трептяха звезда до звезда.* Елин Пелин. *Стар човек, беден — дрехите му бяха кръпка до кръпка.* Йовков. *Кон до коня, юнак до юнака.* Нар. пес. **5.** При означаване на количество; приблизително, около. *Имаше до стотина души.* Вазов. *Крея Гергана на крака | нещо ми до три месеца.* П. Р. Славейков. **6.** В съчет. с някои имена означава: а) Период от време преди, по-рано от някакво събитие. *До Освобождението на България. До Девети септември.* б) *Нар.* Период от време,

срок, който ще настъпи след момента на говоренето. *Те искаха толкова малка пощада — | до пролет, | до другата пролет.* Вапцаров. *До неделя. До година. До петък.* **7.** *Нар.* За означаване на зависимост от нещо, отношение към нещо; според. *Свят до очи, сладост до зъби.* Погов. *То е до времето. То е до мястото. То е до човека.* **8.** При обращение или адресиране — за означаване на лицето, предмета, към който се отнасят. *За всичко се допитваха до хаджи Ровоама.* Вазов. *Два пъти беше писал писмо до баща си за пари, по настояването на Хаджият.* Вазов. *Допитване до народа.* **9.** *Книж.* След някои третолични глаголи като о т н а с я с е, к а с а е с е и под. — за означаване на предмета, към който е насочено действието. *Разговорът им се отнасяше до новия план.* Вазов. *Що се касае до мене, аз съм на друго мнение.* **10.** В съчет. с други предлози образува сложни предлози, като д о к ъ м вж. к ъ м, д о п о д вж. п о д, д о н а д вж. н а д и др. □ **Не ми е до** (разг.) — в съчет. с някои отвлечени съществителни означава нежелание, невъзможност да се извърши действието, изразено чрез тия съществителни; не ми се иска, нямам разположение, настроение. *Не му беше ни до разговор, ни до среща с когото и да било.* Йовков. *Не ми е до смях. Не ми е до шега. Не ми е до песни.* **Не ми е до някого или до нещо** (разг.) — за означаване на нежелание, невъзможност да се прояви интерес към нещо или някого. *Не ми е до годеника, за него не мисля сега.* Йовков.

до^{2}. Представка, с която се образуват: I. Глаголи със знач.: **1.** Свършване, изчерпване до край на започнато действие, напр.: *дояждам, дошивам, дожънвам.* **2.** Стигане на действието до известна граница, предел (за пространство, време и степен), напр.: *доближавам, довеждам, довличам, догонвам, доживявам, дочаквам, доварявам, дояждам си.* **3.** Прибавяне, притуряне на нещо обикн. към това, което не достига, напр. *доплащам, доливам, доспивам си, додавам.* **4.** При третолични средни глаголи — за чувства, настроения: достигане до ново състояние, напр. *доядява ме, дожалява ми, домилява ми, домързява ме, домъчнява ми.* **5.** В третолични средни глаголи — желание за извършване на някакво действие или за преминаване в друго състояние, напр.: *доиграва ми се, допива ми се, додрямва ми се, доплаква ми се, досмешава ме, доспива ми се* и пр. II. Прилагателни със знач. който е бил, който е съществувал непосредно преди нещо, напр. *допотопен, доисторически, дореволюционен.*

до^{3}, *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Муз.* Основен тон от музикална гама и неговият нотен знак.

доайѐн *м.* (фр.). *Дипл.* Лице, което възглавява дипломатическото тяло в една столица, найстарият от дипломатите по време на назначаване.

до̀ба *ж. Нар. Поет.* Време, обикн. нощно. *Къде ми си тръгнал? Сега ли е доба | за път?* К. Христов. *Грешници проклети и зломисли хора | бродят в късна доба.* Яворов. *Потайна доба.*

доба̀вка *ж.* Нещо, което се прибавя в повече; допълнение, увеличение. □ **Семейни добавки** — допълнително възнаграждение за деца към заплатата на родители.

доба̀въчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (рус.). Даден в добавка; допълнителен. *Добавъчно възнаграждение.*

доба̀вя. Вж. д о б а в я м.

доба̀вям, -яш, *несв.*; **доба̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Прибавям, притурям нещо, обикн. към това, което не достига; допълвам, додавам, наставям. *Заплатата му не стига за издръжка на семейството му и той, за да добави нещо, е принуден да работи и нощно време.* **2.** *Прен.* Казвам или написвам нещо в допълнение; допълвам, прибавям. *Извадиха го изгорял... — След туй Янко добави: — Бог да го прости, сиромаха.* Йовков. **добавям се, добавя се** *страд.*

доба̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от добавям и от добавям се.

добѐля. Вж. д о б я л в а м^{1} *и* д о б я л в а м^{2}.

добера̀. Вж. д о б и р а м.

добера̀ се. Вж. д о б и р а м с е.

до̀бив *м.* Полученото в резултат на производствен процес или на вложен труд; производство, продукция, реколта. *Необходимо е да се положат всички усилия за изпълнението на посевния план за максимално увеличаване добива от земята.* Г. Димитров. □ **Високи добиви** — максимално увеличаване на производството от единица обработваема площ. *Борба за високи добиви.*

добѝвам^{1}, -аш, *несв.*; **добия,** -йеш, *мин. св.* добих, *прич. мин. страд.* добит, *св.* **1.** Бия до край. 2. Доубивам. *Към падналий бъди безмилостно суров | и полуживий враг добий го с удар нов!* Вазов.

добѝвам^{2}, -аш, *несв.*; **добия,** -йеш, *мин св.* добих, *прич. мин. страд.* добит, *св.* **1.** Получавам стопански блага в резултат на вложен труд или усилия; произвеждам. *За да бъдат добити чрез труд плодове от земята в полза на народа, трябва самата земя да принадлежи на тия, които я обработват.* Г. Димитров. *В шахтите мислят как да добият повече въглища.* Раб. дело, 1949 г. **2.** Получавам нещо в повече; придобивам, спечелвам. *Целувай ръка и поблагодари ми, че, наместо пиле, ти добиваш цяла мисирка.* Каравелов. *Ако работиш честно и умно, повече ще добиеш.* Влайков. **3.** *Прен.* Приемам, придобивам. *По заник слънце Витоша добива особено обаятелен вид.* Вазов. *Лицето му доби предишното изражение: полутъжно, полунасмешливо.* Ст. Загорчинов. *Добивам права. Добивам влияние.* **добивам се, добия се** *страд. Свободата се добива с борба и жертви.* П. П. Славейков. □ **Добивам възможност** — мога, в състояние съм. **Добивам навик** — навиквам. **Добивам надмощие над някого** — ставам по-силен от някого. **Добивам опит** — ставам опитен. **Добивам плът и кръв** (книж.) — превръщам се в живо дело; осъществявам се.

добѝвам^{3}, -аш, *несв.*; **добия,** -йеш, *мин. св.* добих, *св. Нар.* Раждам. *Същата пролет по летни свети Никола невяста Панчовица доби още едно момиченце.* Влайков. *Добила Славка момиче, | много е било хубаво.* Нар. пес. **добивам се, добия се** *сред. Доби ни се рожба.*

добѝване^{1}, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от добивам^{1}; доубиване.

добѝване^{2}, *мн.* няма. *ср. Отгл. същ.* от добивам^{2} *и* от добивам се^{2}. *Амонякът се употребява и при добиването на изкуствен лед.*

добѝване^{3}, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от добивам^{3} *и* от добивам се^{3}; раждане. *Той се викаше тогава Михаил Чонин, носейки името на майка си Чона, защото баща му бе умрял преди добиването му.* Вазов.

добѝрам, -аш, *несв.*; **добера̀,** -ѐш, *мин. св.* добра̀х, *св.* Събирам това, което е останало; събирам до край. *Има ли още много, тате? — Още малко, още малко; добирам го. Тате събира с вилата си пръснатите тук-таме хватки сено.* Влайков. **добирам се, добера се** *страд.*

добѝрам се, -аш се, *несв.*; **добера̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* добра̀х се, *св., сред.* (рус.). **1.** С усилия достигам до някъде; довличам се, доближавам се. *Като се добрахме до горската барака на върха, се позарадвахме. Тук и сушина, и топлина.* Ал. Константинов. **2.** *Прен.* Успявам да достигна до нещо; домогвам се, докопвам се. *Добирам се до властта. Добирам се до истината.*

добѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* добирам *и от* добирам се.

добѝтък, *мн.* -ци, добѝтъка (сл. ч.), *м.* **1.** *Събир.* Само *ед.* Четвероноги домашни животни, използувани в селското стопанство (крави, волове, коне, овце). *Около чифлика замучаха крави, зареваха телета — добитъкът се прибираше.* Йовков. *Едър добитък. Дребен добитък. Рогат добитък. Впрегатен добитък.* **2.** Отделна глава от тези животни; добиче. *Тоя конник... дупчеше усилено коня си... Добитъкът беше едър и силен.* Вазов. *Ако добитъците знаеха да говорят, те щяха да бъдат като нас.* Йовков.

добѝче, *мн.* -та, *ср.* Едро домашно животно, използувано в селското стопанство (кон, вол, крава и др.). *И двамата се загледаха в кобилата. Такова хубаво добиче рядко беше попадало в ръцете на Темелка.* Йовков.

добѝя. Вж. д о б и в а м[1], д о б и в а м[2] *и* д о б и в а м[3].

до̀блест, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* (рус.). Смело, мъжествено държане и открито, честно действуване; самоотверженост, храброст, мъжество. *Те* (селяните) *показваха в страданията си толкова твърдост и доблест, които заслужават най-високо удивление.* Величков. *И трудът от ропот сподавен | от проклятие, мъка, протест — | се обърна в дело на слава, | на геройство, доблест и чест.* Хр. Радевски. *Гражданска доблест.*

до̀блестен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* **1.** Който проявява доблест; самоотвержен, храбър. *Доблестен мъж. Доблестен син на народа.* **2.** Изпълнен с доблест. *Доблестна постъпка.*

до̀блестно. *Нареч. от* доблестен. *Държа се доблестно.*

доблѝжа. Вж. д о б л и з в а м.

доближа̀. Вж. д о б л и ж а в а м.

доближа̀ се. Вж. д о б л и ж а в а м с е.

доближа̀вам, -аш, *несв.*; **доближа̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* **1.** Идвам, дохождам близу до нещо или до някого; достигам, настигам, приближавам. *Последните светлини мъждееха, когато Македонски доближи до града.* Вазов. *Отсреща се зададе кола, щом ни доближи, спря.* Л. Стоянов. **2.** Слагам нещо близу до друго; допирам, долепвам. *Хаджи Евтим си доближи устата до ухото на другаря си и му пришушна.* Вазов. *Доближаваше лицето си до тъмното стъкло и гледаше навън.* Йовков. *Доближи стола до масата.* **доближавам се, доближа се** *страд.*

доближа̀вам се, -аш се, *несв.*; **доближа̀ се,** -ѝш се, *мин. св.* -ѝх се, *св., сред.* **1.** Доближавам (в 1 знач.). *Заптиетата пазеха сега отвън и не пущаха никой да се доближи до вратата на затвора.* Величков. **2.** *Прен.* Подобен съм, приличам, наподобявам. *По вида си пиринските върхове се доближават до алпийските.*

доближа̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доближавам *и от* доближавам се.

доблѝзвам, -аш, *несв.*; **доблѝжа,** -еш, *мин. св.* доблѝзах, *св.* Изблизвам и това, което е останало да се ближе. *Котката доблизва чинията.*

доблѝзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доблизвам

добоза̀вам, -аш, *несв.*; **добоза̀я,** -а̀еш, *мин. св.* добоза̀х, *св.* **1.** Бозая това, което е останало да се бозае. *Телето добоза всичкото мляко.* **2.** Бозая, колкото ми е необходимо; набозавам се. *Тя бе свършила доенето и, като изсипа млякото от гърнето в черното менче, отвърза телето да си добозае.* Влайков.

добоза̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* добозавам.

добоза̀я. Вж. д о б о з а в а м.

доболя̀. Вж. д о б о л я в а м.

доболя̀вам, -аш, *несв.*; **доболя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св. Третол.* в съчет. с лични местоим. м е, т е и пр. — почва да ме боли малко, почвам да усещам болки.

добоядѝсам. Вж. д о б о я д и с в а м.

добоядѝсвам, -аш, *несв.*; **добоядѝсам,** -аш, *св.* Боядисвам и това, което е останало да се боядиса.

добрѐ *нареч.* **1.** Както трябва, хубаво, сполучливо, успешно, достатъчно, напълно. *Противоп.* лошо, зле. *Момчетата ми добре си гледат работата.* Йовков. *Горите по-добре се виждат и скалите и сипеите по-ясно се очертават.* Вазов. *Две очи по-добре виждат от едно.* Погов. *Добре подготвен. Добре изпълнена задача. Нахраних се добре.* **2.** В сравнителна степен — а) За предпочитане. *Само той от нав прозре | истина една в живота — | по-добре е да умреш, | вместо да живееш скотски.* Вапцаров. *Иване, не е ли по-добре да идем горе, при брястовете?* Елин Пелин. *По-добре днес хляб и сол, отколкото утре печена кокошка.* Погов. б) Вметнато. *Залата или, по-добре, широкият пруст... беше вече осветен.* Вазов. *Реши се да направи това, което тя го съветваше или, по-добре, което му заповядваше.* Влайков. **3.** В съчет. с ч е — за одобрение на нещо направено. *Добре че ми се обади. Инак нямаше да те позная.* Елин Пелин. **4.** Като *частица.* За съгласие, одобрение, задоволство. *Много настоява да ви види. — Добре, нека дойде — рече докторът.* Елин Пелин. *Ти имаш любима? — Обичай! Ти вярваш в живота? — Добре!* Вапцаров. □ **Добре дошел** (нар.) — поздрав при посрещане на гост. *Витане! Витане! Добре дошел бе, гостенино!* Йовков. **Добре е** — правилно е, редно е. *Не е добре да страдат няколко души за едного.* Вазов. **Добре намерил (заварил)** (нар.) — отговор на поздрава „добре дошел“. *Не щеш ли, един ден дойде и той. — Добре дошел! — Добре намерил!* Чудомир. **Добре дошло е** (разг.) — за нещо най-удобно, най-полезно, най-навременно в даден миг. *Сега в края на месеца тия пари са ми добре дошли.* **Добре ми е, добре съм** (разг.) — а) Приятно ми е. *У вас като дойда, добре ми е. Има с кого да раз-*

мениш дума. Йовков. *Добре съм, аго, аз тука, | при стари баща и майка.* П. Р. Славейков. б) Здрав съм. *Напоследък дядо Недко не беше твърде добре. Той отслабна, залиня, боледуваше често.* Йовков. *Напоследък боледувах, но сега ми е добре.* в) Имам добро материално положение. *Димо се хвалеше, че са добре: поминъкът им не е лош.* Вазов. **Добре са ме наредили** (разг., ирон.) — представен съм лошо, поставили са ме в неблагоприятно положение. **Добре съм с някого** (разг.) — намирам се в добри отношения с някого. *Той гледа по-лесно да изкара службата, със всички да е добре.* Вежинов. **Намирам за добре** (разг.) — смятам за правилно, за необходимо, за нужно. *Каквото намери за добре, това да направи.* Влайков. **Нося се добре** (разг.) — обличам се хубаво, спретнато, с вкус. **Тръгвам (отивам) добре (на добре)** (разг.) — започвам да се подобрявам, да се развивам успешно, благоприятно. *Добре му тръгна занаятът. Добър бе приходът му.* Влайков. *След седмица-две, настанен в една болница, ротният отиваше на добре.* Йовков.

добрина̀ *ж.* **1.** Само *ед.* Качество или проява на добър човек; доброта. *Добрината и послушността е отпечатана и по техните добродушни лица и открити погледи.* Влайков. *Все си тъй добър към мене, Иванко, и няма край твоята добрина.* В. Друмев. **2.** Добро дело; благодеяние. *Сираче остана без майка. Харизвам го. Няма ли някоя бездетна да стори добрина да го прибере?* Елин Пелин. *Малко ли добрини сме видели от него, най-сетне!* Ал. Константинов. *Правя добрини.* **3.** Сполука, щастие. *Малко добрини, малко светли минути бяха видели през живота си тия хора.* Йовков. **4.** Само *мн. Нар.* Материални придобивки, блага. *Българийо драга, мила, | земя пълна с добрини, | земя, що си ме кърмила, | моя поклон приеми.* Вазов. *Всички добрини на едно място не се събират.* Погов. □ **Имай добрината** (разг.) — обращение за учтива молба; бъди така любезен, услужлив. *Приложеният тук превод имайте добрината да го напечатате като подлистник.* Ал. Константинов.

добро̀, *мн.* няма, *ср.* **1.** Всичко положително, хубаво в нравствено отношение. *Противоп.* зло, лошо. *Ти помниш ли, как в нас полека-лека | изстиваха последните надежди | и вярата | в доброто и в човека?* Вапцаров. *Но пак те любя аз. Любя те, защото | от тебе съм далеко — може би | тъй, както е далеко злото от доброто.* Яворов. **2.** Добро дело; благодеяние, добрина. *Ех, да си тоя, бае Георги, да ми помогнеш! Няма да ти забравя доброто.* Елин Пелин. *Доброто с добро се заплаща.* Погов. *Направи добро, па го хвърли в морето.* Послов. **3.** Щастие, сполука, преуспяване. *Противоп.* Нещастие, беда, злочестина. *Откъсвах от залъка си за доброто на децата си, да ги възпитам, да ги изуча.* Елин Пелин. *Всеки трябва да желае доброто на отечеството си, на народа си.* В. Друмев. *Дядо Либен ... е видял и голямо щастие и голямо нещастие, и зло и добро.* Каравелов. *Всяко зло за добро.* Погов. *Доде не изпиташ злото, не познаваш доброто.* Послов. *Дето старо се не почита, там за добро недей пита.* Послов. **4.** *Диал.* Материални блага; имот, имущество. *Дайте да го научим как се пали людско добро.* Вазов. *Откакто съм от една година в ТКЗС, пълна ми е къщата с добро и бял хляб ям сега.* Опитът на първенците. □ **Виждам добро** (разг.) — ставам щастлив, преуспявам. *От тия пари аз не видях добро, не видя добро и Братоя.* Йовков. **Говоря добро за някого** (разг.) — хваля, похвалявам някого. **Дал бог добро** (нар.) — отговор на поздрав при среща. *Познаваме се, срещаме се из улиците. — „Добър ден!“ — „Дал ти бог добро!“* Ал. Константинов. **За добро** (разг.) — с добри намерения. *Ти нима за добро си дошъл, — викаше Божан.—Разбойник, хайдутин!* Елин Пелин. **Мисля някому доброто** (разг.) — грижа се за щастието, за преуспяването на някого. **На добро** (нар.) — пожелание и предвещаване за щастие, за успех *Много хубост ти е дал господ,.. дано е само на добро!* Йовков. **Не взимам (не разбирам) от добро** (разг.) — не разбирам от съвети. *Вие затъ не сте хора! Вие от добро не разбирате! — развика се той.* Йовков. **Не е на добро** (нар.) — предвещава нещастие, беда, злочестина. *Ах, Тихо, ах сестро, само да видиш колко орли! Ах, не е на добро.* Йовков. **С добро** (разг.) — а) По добър начин; с добром. *Да се разберем с добро.* б) Доброволно. *Противоп.* насила. *Ако с добро не го дадеш, насила ще ти го вземат.* **Тръгва ми на добро** (нар.) — започвам да преуспявам, да съм щастлив. *Откак мъж ви зае голяма служба, гледам всичко ви тръгна на добро.* Елин Пелин.

доброво̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се извършва по собствена воля и желание; незадължителен. *Противоп.* принудителен. *Доброволно участие. Доброволно пожертвование. Доброволно съгласие. Доброволен труд. Доброволна помощ.*

доброво̀лец, *мн.* -лци, *м. Воен.* Лице, което доброволно постъпва в редовете на войската, за да участвува във воденето на война. *Те очакваха сега часа, когато Сърбия ще обяви война, за да идат като доброволци.* Вазов. *Постъпвам доброволец. Записвам се доброволец.* || *Разш.* Лице, което доброволно се заема с изпълнението на някоя трудна работа. *Той е вечният доброволец за всяка опасна служба.* Йовков.

доброво̀лка *ж.* Жена доброволец. *От всички бригадирки две са били партизанки, седем — доброволки в Отечествената война.* Караславов.

доброво̀лно. *Нареч. от* доброволен. *Та ние зарязахме нашия имот и къщи доброволно.* Вазов.

доброво̀лност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* доброволен. *ТКЗС се изграждат на основата на пълната доброволност.* Г. Димитров.

доброво̀лски, -а, -о, *прил.* Доброволчески. *Доброволски чети.*

доброво̀лчески, -а, -о. *Прил. от* доброволец. *Доброволчески отред.*

добродѐтел, -та, *мн.* -и, *ж.* Положително нравствено качество. *Противоп.* порок. *Войникът трябва да бъде храбър, послушен, издържлив. Но той трябва да има още една добродетел: той трябва да бъде търпелив.* Йовков. *Да работим! На бащите наши | добродетелта да продължим.* Вазов. *Граждански добродетели.*

добродѐтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който притежава добродетели. *Добродетелен човек.* **2.** Който е изпълнен с добродетели. *Добродетелен живот.*

добродушен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* 1. Изпълнен с добродушие; благодушен, добросърдечен, благ. *Тя познаваше Колча като разумен, хрисим и добродушен момък.* Влайков. *Влюбих се в тоя добродушен и работлив народ.* Вазов. *Добродушен човек.* 2. Който изразява добродушие. *Добродушното и спокойно лице на главния учител Климента и благата му реч вдъхваха самоувереност у девойчетата.* Вазов. *Добродушна усмивка. Добродушен поглед.*

добродушие, *мн.* няма, *ср.* Доброта, благост, добросърдечие. *Жена му беше тъй хубавичка, тъй гиздава и с такова добродушие в лицето!* Вазов.

добродушно. *Нареч. от* добродушен. *Вълчан се разсмя добродушно, снизходително.* Йовков.

доброжелание, *мн.* -я, *ср.* Приятелско разположение. *Вие, госпожо, не сте дошли тук от доброжелание, вие сте дошли да ми тровите душата и да ми черните момичето.* Елин Пелин.

доброжелател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който желае доброто на някого; покровител, приятел. *От неин враг се превърнах в неин доброжелател.* Вазов.

доброжелателен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* доброжелател; приятелски, дружески. *Доброжелателни намерения.*

доброжелателка *ж.* Жена доброжелател. *При нея идеха само няколко стари жени, близки роднини, и носеха понуда... Тия посещения мъчеха Елка. Тя се срамуваше и ненавиждаше своите доброжелателки.* Елин Пелин.

доброжелателно. *Нареч. от* доброжелателен. *Всичките идват да се ръкуват приветливо и доброжелателно.* Вазов.

доброжелателност, -тта, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* доброжелателен.

доброжелателство, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Доброжелателно отношение, приятелско разположение.

доброкачествен, -а, -о, *прил.* Който е от добро качество; висококачествен, първокачествен. *Доброкачествена стока. Доброкачествена работа.*

доброкачественост, -тта, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* доброкачествен.

добром *нареч. Нар. Остар.* Само в съчет. **с добром** — без принуда, по добър начин, с добро, с благост. *Майка ѝ не взе да я хока и да ѝ се кара, ами полекичка, с кротост и с добром, захвана да я съди и поучава.* Влайков. ‖ Доброволно. *Сетне им текнало на ума да отидат в чифлика при баща ти, та да го накарат „да подпише", че им дава нивата с добром.* Йовков.

добронамерен, -а, -о, *прил. Книж. Рядко.* Който има добри намерения.

добронамереност, -тта, *мн.* няма, *ж.* *Книж. Рядко. Отвл. същ. от* добронамерен.

добросъвестен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* 1. Който съвестно изпълнява възложената му работа или своите задължения; честен. *Добросъвестен работник.* 2. Който се извършва съвестно. *Добросъвестна работа.*

добросъвестно. *Нареч. от* добросъвестен. *Гражданите са длъжни да съблюдават конституцията и да изпълняват точно и добросъвестно законите на страната.* Конст., чл. 91.

добросъвестност, -тта, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* добросъвестен. *Григорът разказа всичко това с такава добросъвестност и красноречие, щото публиката го слушаше до края с непрекъснато внимание.* Вазов.

добросърдечен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (рус.). Който има добро сърце; добродушен, отзивчив, състрадателен. *Лалка беше твърде обична, кротка и добросърдечна.* Вазов.

добросърдечие, *мн.* няма, *ср.* (рус.) *Книж.* Качество на човек с добро сърце; добродушие.

добросърдечно. *Нареч. от* добросърдечен.

добросърдечност, -тта, *мн.* няма, *ж.* (рус.). *Книж. Отвл. същ. от* добросърдечен; добросърдечие.

добросъседски, -а, -о, *прил. Книж.* Само в съчет. **добросъседски отношения** — приятелски отношения. *Между България и Румъния съществуват добросъседски отношения.*

доброта, *мн.* няма, *ж.* Качество или проява на добър човек; добрина, благост, човещина. *Колко преданост, колко съчувствие, колко доброта показа той към него!* Вазов.

доброчестен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил. Нар.* Честит, щастлив. *На майчини ръце още ние ѝ се обещавахме да направим народа си доброчестен, да въздигнем и укрепим българското царство.* В. Друмев.

доброчестина *ж. Нар.* Щастие. *Народът е весел..., дадохме му дълготраен мир, правда и доброчестина.* Вазов.

доброя. Вж. д о б р о я в а м.

доброявам, -аш, *несв.*; **доброя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Броя и това, което е останало да се брои. **доброявам се, доброя се** *страд.*

доброяване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доброявам *и от* доброявам се.

добрувам, -аш, *несв. Нар.* Живея добре и щастливо; благоденствувам. *Той с поганци яде, пие / и със тях братува, / ние теглим, нази мъчат — / той само добрува.* Вазов. *Бащата тегли от чедата си и добрува при чедата си.* Погов.

добруване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* добрувам; благоденствие. *Нашата борба е изключително за добруването на народа.* Хар. Русев.

добруджанец, *мн.* -нци, *м.* Жител на Добруджа.

добруджанка *ж.* Жителка на Добруджа.

добруджански, -а, -о. *Прил. от* добруджанец *и от* Добруджа. *Добруджанска носия. Добруджанско село.*

добрулвам, -аш, *несв.*; **добруля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Бруля и това, което е останало да се брули. **добрулвам се, добруля се** *страд.*

добрулване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* добрулвам *и от* добрулвам се.

добруля. Вж. д о б р у л в а м.

добряк, *мн.* -ци, *м. Разг.* Добродушен, благ човек. *Тоя стар добряк ни гледаше приятелски с големите си черни очи.* Елин Пелин.

добрячка *ж. Разг.* Добродушна, блага жена.

добряшки, -а, -о, *прил.* Присъщ на добряк. *Добряшка физиономия. Добряшко лице.*

добър, -бра̀, -бро̀, *мн.* -брѝ, *прил.* **1.** Който проявява благост, отзивчивост, съчувствие към другите и върши нравствени дела; милостив, състрадателен, отзивчив, добродушен. *Противоп.* лош. *Добри хора там ме приеха и сгряха.* Вазов. *Добрият Иван я утѐши, както знаеше.* Вазов. *Добър човек. Добро сърце.* || Изпълнен с благост; благ, мил. *Тя беше на четиридесет и пет години... с добро изражение на лицето.* Вазов. *Веждите ѝ стояха високо извити над очите, погледът ѝ бистър, светъл и добър.* Елин Пелин. *Добра дума надалеч, лоша още по-далеч.* Послов. *Добра усмивка. Добър характер.* **2.** Който има ценни, положителни качества. *Два ума от един по-добри.* Погов. *Добър стопанин. Добър ученик. Добър майстор. Добър учен. Добър артист. Добра памет. Добро зрение. Добро здраве. Добър слух. Добро обоняние. Добър вкус. Добро държане. Добра стока. Добро вино.* **3.** Близък, мил, скъп, почитан. *Дядовият Манолев син ми е добър гостенин всякога.* Вазов. *Добър приятел. Добър познат.* **4.** Който е полезен за другите. *Добро дело. Добра постъпка. Добър съвет.* || Благоприятен. *Добри сведения. Добри отзиви. Добър случай.* **5.** Който носи материални блага; доходен, износен. *Поминъкът ни е добър сега, селото заиъфтя.* Вазов. *Добра професия. Добър доход. Добра печалба.* **6.** Щастлив. *Ние си дадохме клетва в лоши и добри дни да се не делим, в грижи и радости еднакво да се обичаме.* Вазов. *Добра мисъл е половина здраве.* Послов. *Добър живот. Добро бъдеще. Добър час.* □ **Бъди така (тъй) добър** (разг.) — обращение за учтива молба; бъди така любезен, услужлив. *Господин редакторе, бъдете тъй добри да поместите горното като подлистник във в. Знаме.* Ял. Константинов. **В най-добрия случай** (разг.) — при най-благоприятните обстоятелства. **Гледам с добро око някого** (разг.) — отнасям се добре към някого. *Тя виждаше, че хората не го гледаха с добро око. Дочуваше, че по кръчмите и кафенетата го ругаели и му се присмивали.* Караславов. **Добра воля** (разг.) — искрено желание. *При добра воля всичко може да се уреди.* **Доброто старо време** (разг., понякога ирон.) — близкото минало. *Под праха на годините е погребана за всякога пленителната поезия на доброто старо време.* Йовков. **Добро утро, добър ден, добър вечер** — поздрав при среща сутрин, през деня и вечер. **Добър и много добър** (остар.) — оценка за успѐха на учащ се, равна на четири и пет. **Добър проводник** (физ.) — проводник, по който лесно минава електричество или топлина. **На добър час, добра сполука, добър път, на добър път, добра среща, добра стига** (нар.) — приветствия с пожелание за щастие и успех при започването на работа, при изпращане и застигане на път. **Изкарвам на добър край** (разг.) — благополучно завършвам нещо започнато, предприето. *Даде бог да се разберем и щото поведохме, на добър край го изкарахме до сега.* Ст. Загорчинов. **И таз добра** (разг.) — израз за неприятна изненада, за неодобрение. **Лош-добър** (разг.) — какъвто и да е. *Подпоручикът не е лош. Па и лош-добър, толкова ми чини.* Влайков. **Не ми е добра работата** (разг.) — лошо ми е положението.

добя̀лвам[1], -аш, *несв.*; **добѐля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Беля, правя бяло и това, което е останало; довършвам да беля[1]. *Добелих платната.*

добя̀лвам[2], -аш, *несв.* **добѐля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Беля, обялвам и това, което е останало да се обели; довършвам да беля[2]. *Чакай да добеля картофите.*

добя̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* добялвам[1] *и от* добялвам[2].

доваря̀. Вж. доварявам.

доваря̀вам, -аш, *несв.*; **доваря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Довършвам да варя или сварявам това, което е останало да се вари. *Почакай да доваря супата и ще тръгна с вас.* **доварявам се, доваря се** *страд.* и *сред.*

доваря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доварявам *и от* доварявам се.

доведа̀. Вж. довеждам.

довѐденѝк, *мн.* -ци, *м.* Син от предишен брак, когото майката довежда при новия си мъж; доведен син.

довѐденѝца *ж.* Дъщеря от предишен брак, която майката довежда при новия си мъж; доведена дъщеря.

довѐждам, -аш, *несв.*; **доведа̀,** -ѐш, *мин. св.* доведох, *прич. мин. действ.* довѐл, *св.* **1.** Водя някого до определено място. *Той беше се завърнал пеша по дирите на уловените въстаници, които бяха довели в града.* Величков. *Отидох аз в близкото градче, та доведох от там околийския лекар.* Влайков. *Утре ще го доведа у вас.* **2.** *Прен.* Ставам причина да се стигне до някакво положение или някакъв резултат, край. *Партията смело възглави борбата против фашизма... и със своето самоотвержено и правилно ръководство успя да доведе страната до победоносния 9 септември.* Г. Димитров. *Стоковото производство довежда до капитализъм само тогава, когато е на лице частна собственост на средствата за производство.* В. Червенков. *Довеждам до отчаяние.* **довеждам се, доведа се** *страд.* □ **Довеждам до знание** (книж.) — съобщавам, уведомявам. **Довеждам до край** — завършвам. **Довеждам до просешка тояга** (разг.) — разорявам някого напълно.

довѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довеждам *и от* довеждам се.

довеза̀. Вж. довезвам.

довѐзвам, -аш, *несв.*; **довеза̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Избродирам, извезвам и това, което е останало. **довезвам се, довеза се** *страд.*

довѐзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довезвам *и от* довезвам се.

довѐка и **довѐки** *нареч. Нар.* **1.** Вечно, винаги. *Разговорът за човека е като реките за морето. Довека текат и пак не го напълват.* Д. Добревски. **2.** До края на живота, завинаги. *Те помнят още Константин Тихонова Мария... Но няма да забравят довеки Смиленовата.* Вазов.

довѐрен, -а, -о, *прил.* На когото може да се има доверие; близък. *Доверен човек.* □ **Доверено лице** (юрид., остар.) — пълномощник.

довѐреник, *мн.* -ци, *м.* Лице, на което се доверява или възлага нещо на доверие.

довѐреница *ж.* Жена, на която се доверява или възлага нещо на доверие.

довѐреност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Рядко.* Проява на доверие към някого.

довѐрие, *мн.* няма, *ср.* Убеденост, вяра в честността, добросъвестността или способностите на някого. *Нашата сила е именно в доверието на народа.* Г. Димитров. *Двамата бяха живели в обич и доверие.* Елин Пелин. *Ползувам се с доверие. Вдъхвам доверие. Оправдавам доверието на някого. Спечелвам доверието на някого.*

доверѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Юрид.* Лице, което е поверило правната си защита на адвокат.

доверѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Рядко.* Поверителен; интимен. *Доверителен разговор.*

доверѝтелка *ж. Юрид.* Жена, която е доверила правната си защита на адвокат. *Съдиите слушаха настръхнали тоя свиреп към доверителката си защитник.* Вазов.

доверѝтелно. *Нареч. от* доверителен.

доверчѝв, -а, -о, *прил.* Който лесно се доверява, вярва на другите; лековерен. *Той беше наивен, доверчив и способен да даде душата си на онзи, който знаеше изкусно да го поласкае и подлъже.* Елин Пелин. || Който изразява доверие, от който лъха доверие. *Погледът му бе открит, ясен и доверчив.* Влайков. *Видях напети моми с открити, доверчиви очи.* Йовков.

доверчѝво *нареч.* С доверие, с вяра. *Иглика го слушаше доверчиво и детинските ѝ мечти рисуваха едно чудно бъдеще.* Елин Пелин.

доверчѝвост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество и проява на доверчив. *Той се усмихна горчиво, трогнат от тая простодушна доверчивост.* Вазов.

доверя̀. Вж. д о в е р я в а м.

доверя̀ се. Вж. д о в е р я в а м с е.

доверя̀вам, -аш, *несв.*; **доверя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Казвам някому тайни, съкровени неща. *Геракът ценеше нейните способности, доверяваше ѝ всичко, осланяше се на нейния ум и грижи и се гордееше с нея.* Елин Пелин. *Доверявам тайна.*

доверя̀вам се, -аш се, *несв.*; **доверя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* **1.** Изказвам някому тайни, съкровени неща. *Не ѝ се доверявай, Саро, Красимира е лукава.* Вазов. *Обикнахме се една друга. Тя и мен се доверяваше за всичко, както се доверяваше и на свекърва ми.* Влайков. **2.** Имам вяра, доверие у някого; осланям се. *Пленникът чу тропане на патерица и разбра, че Амирале не се доверява на Лука и самичък го пази.* Ст. Загорчинов.

доверя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доверявам *и от* доверявам се.

довѐчера *нареч.* Днес вечерта, тази вечер. *Довечера ще си приберем едно-друго и утре ще си отидем.* Йовков.

довечѐрвам, -аш, *несв.*; **довечѐрям,** -яш, *св.* Довършвам да вечерям. *Иди го доведи пак, да дойдат да си довечерят.* Вазов.

довечѐрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довечервам.

довечѐрям. Вж. д о в е ч е р в а м.

довѐя. Вж. д о в я в а м.

довзѐма. Вж. д о в з е м а м[1] *и* д о в з е м а м[2].

довзѐмам[1], -аш, *несв.*; **довзѐма,** -еш, *мин. св.* довзѐх, *прич. мин. страд.* довзѐт, *св.* Вземам и това, което е останало.

довзѐмам[2], -аш, *несв.*; **довзѐма,** -еш, *мин. св.* довзѐх, *прич. мин. страд.* довзѐт, *св.* Обикн. *поет.* Възприемам чрез слуха си; дочувам, долавям. *Отдалеч / тя стъпките неравни на мъжът си / довзе.* П. П. Славейков. *Кучетата вият и техният вой потъва в полето като човешки вопъл, плач на жени, вдовици и майки, довзели в нощта вест за синовете и мъжете си..., за гробовете на Голак.* Л. Стоянов.

довзѐмане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довземам[1] *и от* довземам[2].

довзѝмам, -аш, *несв.* Довземам[1], довземам[2].

довзѝмане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довзимам.

довѝвам, -аш, *несв.*; **довѝя,** -йеш, *мин. св.* довѝх, *св.* Вия, навивам, колкото е останало. *Тя довиваше кълбото.*

довѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довивам.

довѝждам, -аш, *несв.*; **довѝдя,** -иш, *мин. св.* довидя̀х, *св.* Само с отрицание н е — не виждам добре всичко; не забелязвам. *Нали не довижда, сиромахът, не е видял, че кукурузята вече са втасали.* Влайков. *Най-видните неща найчесто не довижда човек.* П. П. Славейков.

довѝрам, -аш, *несв.*; **довря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* За нещо, което ври на огън — остава малко, за да се свари до край; доувирам. *И излизам в къщи, та сядам до огъня, над който довира пресолът със свинската глава.* Влайков.

довѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довирам.

довѝя. Вж. д о в и в а м.

довла̀ча. Вж. д о в л а ч в а м.

довла̀чвам, -аш, *несв.*; **довла̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Извлачвам до край и това, което е останало. *Оня ден, привечер, като довлачвала вълната, дошло едно момиче.* Влайков.

довла̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довлачвам.

довлека̀. Вж. д о в л и ч а м.

довлѝчам, -аш, *несв.*; **довлека̀,** довлечѐш, *мин. св.* довля̀кох, *прич. мин. страд.* довлѐчен, *св.* **1.** Докарвам до определено място с влачене; домъквам, дотътрям. *Чичо Митуш... само с Аго, като се напъваха и пъшкаха, довлякоха камъка до край стената.* Йовков. || *Разг. Пренебр.* Довеждам. *От де ги доведе пък и Дейко? Оная неделя пак ги довлякоха двама — бъбреше булката.* Вазов. **2.** *Прен.* Причинявам, докарвам. *Там преседях две недели, но уплаших се да не довлека беди на хората.* Вазов. **довличам се, довлека се** *страд.*

довлѝчам се, -аш се, *несв.*; **довлека̀ се,** довлечѐш се, *мин. св.* довля̀кох се, *св.*, *сред.* Достигам до някъде с усилие, с мъка. *Сват се зави на Божура, нозете ѝ се подкосиха. Едва можа да се довлече до къщи и седна до плета.* Йовков. || *Разг. Пренебр.* Идвам, домъквам се *Той, човекът, си криви шапката нагоре-надолу, пък утре ще се довлеч да иска дял... С пръст той не е пипнал тази земя.* Елин Пелин.

довлѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довличам *и от* довличам се.

довна̀сям, -яш, *несв.*; **довнеса̀,** -ѐш, *мин. св.* довнѐсох, *св.* Внасям остатъка от нещо внесено. *Довнасям такса.*

довнасяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довнасям.

довнеса. Вж. довнасям.

довод *м. Книж.* Доказателство, мотив, в полза на някакво твърдение; аргумент. *Все пак той успя да каже много нещо и, като всеки човек, убеден, че е бил искрен в изповедта си, силен и прав в доводите си, той се успокои и развесели.* Йовков. *Неговите безкрайни доводи, че цената, която даде, е добра, нямаха край.* Елин Пелин.

довоенен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е съществувал до преди някоя война. *Довоенно производство.*

довозвам, -аш, *несв.*; **довозя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Возя до определено място. **2.** Извозвам и остатъка. **довозвам се, довозя се** *страд.*

довозване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довозвам *и от* довозвам се.

доволен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който изпитва радост, задоволство от нещо. *Всеки виждаше, че Огнянов владее положението. И беше доволен.* Вазов. *Воловете, доволни от почивката, лежаха и си преживяха.* Елин Пелин. *И сам Йордан остана доволен от работата си.* Йовков. || Който изразява доволство, радост. *Погледна, но нито мускул не трепна на лицето му: то беше светло, весело, доволно.* Смирненски. *Доволен поглед. Доволен изглед.*

доволно *нареч.* **1.** С удовлетворение, със задоволство. *Йоан Александър се усмихна доволно.* Ст. Загорчинов. **2.** *Книж.* (рус.). Достатъчно. *Пътят е доволно широк и може по него да се върви с кола.* Вазов. *Да вървим!... Сърдечно и доволно се веселихме тази вечер.* Хар. Русев.

доволство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Чувство или състояние на задоволеност. *По техните лица се четеше доволство от думите на Младен.* Влайков. *Има нещо хубаво и сладко в труда, това юнашко доволство, което познават само здравите, силни и работни хора.* Йовков. **2.** Изобилие от материални блага; богатство, охолство. *Сред дворците ви трепнат разцъфнали вишни | и доволството блика навред.* Смирненски.

довря. Вж. довирам.

довтасам. Вж. довтасвам[1] *и* довтасвам[2].

довтасвам[1], -аш, *несв.*; **довтасам,** -аш, *св.* **1.** За тесто — наближавам да втасам. **2.** *Диал.* Довършвам. *Я иди до вас, та виж дали се е върнала майка ти. — Сега е. Почакай да довтасам и тия две кенета.* Влайков.

довтасвам[2], -аш, *несв.*; **довтасам,** -аш, *св. Разг. Пренебр.* Идвам, пристигам неочаквано. *Внезапно известие за милост довтаса.* Вазов. *Не се мина много и малкият, момчето му, довтаса у дома.* Чудомир.

довтасване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довтасвам[1] *и от* довтасвам[2].

довчерашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Доскорошен. *Довчерашните врагове се разделиха като най-добри приятели.* Йовков.

довържа. Вж. довързвам.

довързвам, -аш, *несв.*; **довържа,** -еш, *мин. св.* довързах, *св.* Връзвам до край това, което е останало. **довързвам се, довържа се** *страд.*

довързване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довързвам *и от* довързвам се.

довърша. Вж. довършвам.

довършавам, -аш, *несв.*; **довършея,** -ееш, *мин. св.* довърших, *св.* Овършавм до край и това, което е останало. *Едни вършееха сд икани, други бяха довършали и почистваха харманите.* Караславов.

довършаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* довършавам.

довършвам, -аш, *несв.*; **довърша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Правя, изкарвам и останалото, изработвам до край; завършвам. *Кака и мама също довършват своята работа — дожънват и последното кюше.* Влайков. *Довърших писмото.* || Свършвам да приказвам. *Ще поговорим за една работа. После! — довърши тя бързо и се обърна.* Йовков. **2.** Изчерпвам, изразходвам нещо до край. *Довършихме си въглищата.* **3.** *Разг.* Доубивам, доунищожавам. *И той грабна сабята си от земята, за да го довърши. Но Светослав му заповяда да не го убива.* Вазов. **довършвам се, довърша се** *страд.* и *сред.*

довършване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довършвам *и от* довършвам се. *Имаше още доста работа за довършване.* Вежинов.

довършек, *мн.* няма, *м.* Завършване, край.

довършея. Вж. довършавам.

довявам, -аш, *несв.*; **довея,** -ееш, *мин. св.* довях, *св.* Донасям, докарвам с веяне. *Ний вслушахме се; утринникът тихо | довяваше словата отдалеч.* П. П. Славейков. *Така се мина зимата и пролет довя отново топлият долняк.* П. П. Славейков.

довяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* довявам.

догадка *ж.* (рус.). Предположение, основано на несигурни данни; досещане. *Тоя пожар занимава града цяла неделя. За причините му имаше само догадки.* Вазов. *Смътни догадки.*

догадя. Вж. догаждам[1] *и* догаждам[2].

догаждам[1], -аш, *несв.*; **догадя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Долавям, досещам се, подразбирам. *Павел разбираше братята си, догаждаше страданията на баща си и се чувстваше чужд в къщата.* Елин Пелин.

догаждам[2]. Само 3 *л. ед.* **догажда ми се** *несв., безл.*; **догади ми се,** *мин. св.* догади ми се, *св., безл.* Започва да ми се гади; повръща ми се.

догаждам се, -аш се, *несв.*; **догадя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Долавям, досещам се, подразбирам.

догаждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* догаждам[1], догажда ми се *и от* догаждам се.

доган *м.* (тур.). Ловен сокол.

доганджийски, -а, -о. *Прил. от* доганджия.

доганджия, -та, *мн.* -ии, *м.* (тур.). *Истор.* В България през турското робство — лице, определено да доставя всяка година ловни соколи на султанския двор. || Лице, което се грижи за ловните соколи. *От рамото му хвръкна соколът му и се устреми подир гургурицата. Доганджиите нададоха ловджийските си викове и препуснаха конете си.* Йовков. || Само *мн. Прен.* Лица с привилегии поради това си занятие.

догарям[1], -яш, *несв.*; **догоря**, -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Свършвам да горя, изгарям до край; гасна. *Бай Марчо... тананикаше тихичко и заспиваше преди да догорят главните на големия огън.* А. Каралийчев. *Слънцето потъваше зад горите на Разбойна и насреща по сините зъбери на Балкана догаряха пурпурните огньове на вечерната заря.* Йовков.

догарям[2], -яш, *несв.*; **догоря**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изгарям и това, което е останало; изгарям всичко до край. *Догаряме дървата.*

догаряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* догарям[1] *и от* догарям[2].

догасвам, -аш, *несв.*; **догасна**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Гасна, изгасвам напълно. *Огънят догасва.*

догасване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* догасвам.

догасна. Вж. догасвам.

догася. Вж. догасявам.

догасявам, -аш, *несв.*; **догася**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Угасявам всичко, което е останало; угасявам напълно.

догасяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* догасявам.

догасям, -яш, *несв.* Догасявам.

догде и **доде** *нареч. Разг.* **1.** При пряк въпрос — за означаване предела, границата на действието; докъде. *Догде стигнахме?* **2.** Като *съюз*: а) При непряк въпрос — за означаване предел в пространството. *Той искаше да се върне, да се увери сам, доде се простираше големината на злото.* Вазов. б) За означаване предел във времето; докато, дорде. *Потрепахме се, бе братко, доде извадим колелото.* Йовков. *Доде да стигна, жандарми и няколко затворници бяха го дигнали и бяха го турили да седне.* Величков. *Бий желязото, догде е горещо.* Послов.

догдето и **додето** *нареч.-съюз. Разг.* **1.** За означаване предел, граница на действието в пространството; докъдето. *На тая страна полето постепенно се снишава и бяга далеч, далеч додето очи виждат.* Йовков. **2.** За означаване предел, граница на действието във времето; докато, дордето. *Додето сила има, | селяк без отдих труд се труди.* Яворов. *Па ако обичате, съгласен съм и у вас да остана, додето съм в Прага.* Ал. Константинов.

догладя. Вж. доглаждам.

доглаждам, -аш, *несв.*; **догладя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Привършвам да гладя. *Доглаждам прането. Догладих ризата.*

доглаждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доглаждам.

догледам. Вж. доглеждам.

доглеждам, -аш, *несв.*; **догледам**, -аш, *св.* **1.** Гледам това, което е останало да се гледа; гледам до край. *Горохомов седна до прозореца и пак погледна навън — искаше да догледа широкия богатски двор.* Йовков. *Доглеждам филм.* **2.** Обикн. с отрицание — не виждам, не забелязвам. *Той не догледа, ами остави, та изкипя каймакът на кафето.* Влайков. **3.** *Диал.* Грижа се, полагам грижи за дете, колкото е нужно; отглеждам, отхранвам. *Дано има късмет детенцето— да си го догледа клетата.* Влайков.

доглеждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доглеждам.

догма *ж.* (гр.). *Книж.* Положение, което сляпо и безкритично се приема за безусловна и неизменна истина. *Марксистко-ленинската теория не е догма, а ръководство за действие. Догми на църквата.*

догматизъм, *мн.* няма, *м. Книж.* Сляпо придържане към установени догми. *Марксизмът е враг на всякакъв догматизъм.* Сталин.

догматик, *мн.* -ци, *м.* Човек, който се придържа към догми.

догматика *ж. Книж.* **1.** Догматизъм. **2.** В богословието — изложение на догмите на религията.

догматичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Догматически.

догматически, -а, -о, *прил.* Основан на догми; безкритичен, нетворчески.

догматически. *Нареч. от прил.* догматически. *Усвоявам нещо догматически.*

догматичност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Безкритично придържане към догми.

догневява ме. Вж. догневявам.

догневявам. Само 3 *л. ед.* **догневява ме** *несв., безл.*; **догневее ме**, *мин. св.* догневя ме, *св., безл.* Обхваща ме гняв, ядосвам се. *И двамата щяха да се пръснат от яд. Догневя ги страшно.* Влайков.

догневяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* догневява ме.

догнивам, -аш, *несв.*; **догния**, -йеш, *мин. св.* догних, *св.* Изгнивам напълно, до край.

догниване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* догнивам.

догния. Вж. догнивам.

догнусее ме. Вж. догнусявам.

догнусявам. Само 3 *л. ед.* **догнусява ме** *несв., безл.*; **догнусее ме**, *мин. св.* догнуся ме, *св., безл.* Обхваща ме погнуса, отвращение.

догнусяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* догнусява ме.

договарям се, -яш се, *несв.*; **договоря се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св., взаим.* (рус.). **1.** Сключвам договор. *Двете републики се договориха преди една година да си сътрудничат тясно и всестранно.* Раб. дело, 1949 г. **2.** Споразумявам се, уговарям се.

договаряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* договарям се.

договея. Вж. договявам.

договор *м.* Споразумение между лица или страни, поели взаимно задължение да изпълняват известни условия; спогодба. *Военен договор. Търговски договор. Мирен договор. Трудов договор. Сключвам договор.*

договорен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* договор. *Договорни отношения.*

договоря се. Вж. договарям се.

договявам, -аш, *несв.*; **договея**, -ееш, *мин. св.* договях, *св.* Говея до край.

догонвам, -аш, *несв.*; **догоня**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Достигам, настигам някого или нещо с гонене. *Талигата с раненото момче беше заминала за града и той трябваше да я догонва.* Ка-

раславов. *Пустинно мълчи небосводът дълбок, | и чут е вълна как вълната догонва.* Дебелянов. *В по-ниска октава сипкавият глас следеше първия, догонваше го, преплиташе се с него.* Йовков. || Допълням пропуснато. *Влакът ще догони закъснението.* || *Прен.* Достигам, настигам някого в успех или постижения. *Нашата република има нужда от траен мир..., за да може да догони другите по-напреднали страни.* Г. Димитров. **догонвам се** *страд.*

догонване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* догонвам *и от* догонвам се.

догоня. Вж. догонвам.

догоря. Вж. догарям[1] *и* догорявам[1], догарям[2] *и* догорявам[2].

догорявам[1], -аш, *несв*; **догоря**, -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Догарям[1].

догорявам[2], -аш, *несв.* **догоря**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Догарям[2].

догоряване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* догорявам[1] *и от* догорявам[2].

доградя. Вж. дограждам.

дограждам, -аш, *несв.*; **доградя**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изграждам това, което е останало да се гради; изграждам до край. *Дограждам къщата.* **дограждам се, доградя се** *страд.*

дограждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дограждам *и от* дограждам се.

дограма *ж. Събир.* (тур.). *Разг.* Дървени части на сграда — врати и прозорци.

дограмаджийски, -а, -о, *прил. Разг.* Който се отнася до дограма *и до* дограмаджия. *Дограмаджийска работа. Дограмаджийски материали.*

дограмаджия, -та, *мн.* -йи, *м.* (тур.). *Разг.* Лице, което изработва дограма за сграда; дърводелец.

догреба. Вж. догребвам *и* догрибам.

догребвам, -аш, *несв.*; **догреба**, -еш, *мин. св.* догребах, *св.* Греба това, което е останало да се гребе; греба всичко до край. *Бае Пешо догреба чорбата и остави таса на страна.* Влайков.

догребване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* догребвам.

догрешава ме. Вж. догрешавам.

догрешавам. Само 3 *л. ед.* **догрешава ме** *несв, безл.*; **догрешèе ме,** *мин. св.* догреша ме. *св., безл.* Става ми съвестно. *Догрешава ме..., като гледам, че се мъчи така.* Вазов. *Що ми уби кучето, Дечо?... Не те ли догреша?* Чудомир.

догрея. Вж. догрявам.

догрибам, -аш, *несв.*; **догреба**, -еш, *мин. св.* догребах, *св. Диал.* Догребвам.

догрибане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* догрибам.

догриза. Вж. догризвам.

догризвам, -аш, *несв.*; **догриза**, -еш, *мин. св.* догризах, *св.* Гриза и това, което е останало да се гризе. **догризвам се, догриза се** *страд.*

догризване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* догризвам *и от* догризвам се.

догрявам, -аш, *несв.*; **догрея**, -ееш, *мин. св.* догрях, *св.* Сгрявам още, колкото е необходимо; сгрявам това, което съм започнал да грея, сгрявам до край. *Догрявам яденето.* **догрявам се, догрея се** *страд* и *сред.*

дода, -еш, *мин. св.* додох, *св. Диал.* Дойда.

додавам, -аш, *несв.*; **додам,** додадеш, *мин. св.* додадох, *пов.* додай, додайте, *прич. мин. страд.* додаден, *св.* **1.** Давам и това, което е останало да се дава; давам всичко до край. **2.** Давам допълнително, давам в повече; прибавям, добавям. *Ще додадем още малко над уговорената цена.* || Добавям към казаното, допълвам. *Ние решихме, — продължи старият, — да направим сватбата на село. — Така е по-добре — додаде кумата.* Елин Пелин. *Лазар веднага се съгласи — добре му беше тук, при тия люде, но додаде: — Ще ме чакат в къщи.* Д. Талев.

додаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* додавам.

додам. Вж. додавам.

додатък, *мн.* -ци, *м.* Добавка, притурка.

доде. Вж. догде.

додера. Вж. додирам.

додето. Вж. догдето.

додея. Вж. додявам.

додирам, -аш, *несв.*; **додера**, -еш, *мин. св.* додрах, *прич. мин. страд.* додран, *св.* **1.** Дера и това, което е останало да се дере; дера всичко до край. *Додраха вола.* **2.** *Разг.* Износвам дрехи или обувки. *Детето додра обущата си.* **додирам се, додера се** *страд.*

додиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* додирам *и от* додирам се.

додрема. Вж. додрямвам.

додрямвам. Само 3 *л. ед.* **додрямва ми се** *несв., безл.*; **додрèме ми се,** *мин. св.* додряма ми се, *св., безл.* Обхваща ме, идва ми дрямка. *От изпитото вино и от умора нему* (на Съба) *се додряма.* Ст. Загорчинов.

додрямване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* додрямвам.

додумам. Вж. додумвам.

додумвам, -аш, *несв.*; **додумам,** -аш, *св Нар.* Говоря, казвам всичко до край. *Вперила во него модри очи, | като че ли тя искаше това, | що не издума с замъглени думи, | да го додума с поглед.* П. П. Славейков.

додявам, -аш, *несв.*; **додея**, -ееш, *мин. св.* додеях, *св.* Досаждам, дотягам, омръзвам. *Турчинът неочаквано рече: — Додявал съм ти, чорбаджи, и други път, но пак имам голям зор за пари.* Д. Талев. *То мойте жалби нямат свършване, ами прощавай, че ти додеях толкова.* Влайков. *Ах, че мен, дядо, додея, | любовни песни да слушам.* Ботев.

додяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* додявам.

додялам. Вж. додялвам.

додялвам, -аш, *несв.*; **додялам,** -аш, *св.* Издялвам още, издялвам и това, което е останало да се издяла; издялвам всичко до край. *Додялах всички греди. Додялах дървото.*

додялване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* додялвам.

доен, дойна, дойно, *мн.* дойни, *прил.* За домашни животни, добитък — който се дои. *Дойна крава.* □ **Доен период** — време, през което се дои добитъкът.

доене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доя *и от* доя се. *Доене на крави. Доене на овца.*

дожалѐя. Вж. д о ж а л я в а м.

дожаля̀вам. Само 3 *л.* *ед.* **дожаля̀ва ми** *несв., безл.*; **дожалѐе ми,** *мин. св.* дожаля̀ ми, *св., безл.* Започвам да изпитвам жал, става ми жално. *Като гледах как се измъчва, горката, над тая непосилна работа, мен ми дожаляваше за нея.* Влайков. *Станка се спря, пое ръката на приятелкати си и я погледна с такава скръб, че на Цвета дожаля.* Елин Пелин.

дожаля̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* дожалява ми.

доживѐя. Вж. д о ж и в я в а м.

доживо̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който трае до края на живота. *Доживотен затвор.*

доживя̀вам, -аш, *несв.*; **доживѐя,** -ѐеш, *мин. св.* доживя̀х, *св.* **1.** Изживявам и онова, което ми е останало да живея. *Той доживяваше последните дни на дълголетния си живот тихо, просто.* Вазов. **2.** Достигам до известна възраст. *Доживях до дълбоки старини.* **3.** Дочаквам жив нещо. *Баба Росафа политва... от изблик на радост. Нима ще доживее да види внука си в равния двор на Пендевци?* К. Петканов. *Ех, доживяхме да се видим.* Стаматов.

доживя̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доживявам.

дожъ̀на. Вж. д о ж ъ н в а м.

дожъ̀нвам, -аш, *несв.*; **дожъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изжънвам и това, което е останало; изжънвам всичко до край. *Ето че кака и мама също довършват своята работа — дожънват и последното кюше.* Влайков. *Дожънаха си нивите.* **дожънвам се, дожъна се** *страд.*

дожъ̀нване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дожънвам *и от* дожънвам се.

до̀за *ж.* (гр.). Определено количество лекарство, което следва да се вземе наведнъж. *Две дози хинин, които ми даде в продължение на два дена, пресякоха окончателно треската.* Величков. || *Разш.* Определено количество от нещо. *На козунаците сложих две дози захар.* || Само *ед.* *Прен.* *Книж.* Част. *Каква доза от истина има в това предание, не се знае.* Вазов.

дозѐма. Вж. д о з е м а м.

дозѐмам, -аш, *несв.*; **дозѐма,** -еш, *мин. св.* дозѐх, *прич. мин. страд.* дозѐт, *св.* *Разг.* Довземам.

до̀земи *нареч.* *Нар.* Ниско до земята. *Дърветата наоколо фучаха и се прегъваха доземи.* Елин Пелин. *Идеше някакъв старец, приведен доземи.* Смирненски.

дозѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Определям дози. **дозирам се** *страд.*

дозѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дозирам *и от* дозирам се.

дозиро̀вка *ж.* Дозиране.

дозна̀ние, *мн.* -ия, *ср.* (рус.). *Юрид.* Предварително административно разследване. *Намерих лодката, извлечена далеч от брега и добре запазена, взех си някои бележки, които щяха да ми трябват за дознанието.* Йовков. *Правя дознание.*

дозрѐя. Вж. д о з р я в а м.

дозря̀вам, -аш, *несв.*; **дозрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* дозря̀х, *св.* Зрея още колкото е необходимо, за да узрея напълно.

дозря̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* дозрявам.

доигра̀вам, -аш, *несв.*; **доигра̀я,** -а̀еш, *мин. св.* доигра̀х, *св.* Играя и това, което е останало да се играе; играя до край. *В понеделник бе доиграна осмата партия от мача между кандидатите за световно шахматно първенство.* Раб. дело, 1950 г. *Още малко да си доиграем играта.* Влайков. **доигравам се, доиграя се** *страд.* □ **Доиграва ми се** *безл.* — поисква ми се да играя. *От кога, от кога той не е играл на топ. Как му се е доиграло.* Елин Пелин.

доигра̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доигравам *и от* доигравам се.

доигра̀я. Вж. д о и г р а в а м.

доиз-. Сложна глаголна представка, която означава, че се извършва остатъкът от започнатото действие, напр. д о и з г л е д а м, д о и з к а з в а м, д о и з п и р а м, д о и з п я в а м, д о и з с у ш а в а м и др.

доизбелѐя. Вж. д о и з б е л я в а м.

доизбѐля. Вж. д о и з б я л в а м.

доизбеля̀вам, -аш, *несв.*; **доизбелѐя,** -ѐеш, *мин. св.* доизбеля̀х, *св.* *Рядко.* Избелявам още, докато загубя напълно цвета си. *На това силно слънце роклята ми ще доизбелее.*

доизбеля̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* доизбелявам.

доизбера̀. Вж. д о и з б и р а м.

доизбѝвам, -аш, *несв.*; **доизбѝя,** -ѝеш, *мин. св.* доизбѝх, *св.* Избивам и това, което е останало за избиване; избивам всичко до край.

доизбѝване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* доизбивам.

доизбѝрам, -аш, *несв.*; **доизбера̀,** -ѐш, *мин. св.* доизбра̀х, *св.* Избирам и това, което е останало за избиране; избирам всичко до край.

доизбѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доизбирам.

доизбѝстря. Вж. д о и з б и с т р я м.

доизбѝстрям, -яш, *несв.*; **доизбѝстря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Избистрям и това, което е останало да се бистри; избистрям всичко напълно. **доизбистрям се, доизбистря се** *сред.* *Почакаха да се доизбистри кладенчето.*

доизбѝстряне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доизбистрям *и от* доизбистрям се.

доизбро̀я. Вж. д о и з б р о я в а м.

доизбро̀явам, -аш, *несв.*; **доизбро̀й,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Изброявам и това, което е останало да се брои; изброявам всичко до край.

доизбро̀яване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доизброявам.

доизбя̀лвам, -аш, *несв.*; **доизбѐля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Беля и това, което е останало да се бели; беля до край. **доизбялвам се, доизбеля се** *страд.*

доизбя̀лване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доизбялвам *и от* доизбялвам се.

доизва̀дя. Вж. д о и з в а ж д а м.

доизва̀ждам, -аш, *несв.*; **доизва̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изваждам и това, което е останало да се вади; изваждам всичко до край.

доизва̀ждане, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* доизваждам.

доизваря̀. Вж. д о и з в а р я в а м.

доизваря̀вам, -аш, *несв.*; **доизваря̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Изварявам и това, което е

останало да се вари; изварявам всичко до край. *Оставаше още около половин час, за да доизварят дрехите.* **доизварявам се, доизваря се** *страд.*

доизваря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизварявам *и от* доизварявам се.

доизвъ̀рша. Вж. доизвършвам.

доизвъ̀ршвам, -аш, *несв.*; **доизвъ̀рша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Извършвам и това, което е останало да се върши; извършвам до край.

доизга̀рям[1], -яш, *несв.*; **доизгоря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Изгарям до край. *Главните още не са доизгорели.*

доизга̀рям[2], -яш, *несв.*; **доизгоря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изгарям и това, което е останало да се гори; изгарям всичко до край. *Рано доизгорихме въглищата.*

доизга̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизгарям[1] *и от* доизгарям[2].

доизга̀свам, -аш, *несв.*; **доизга̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Постепенно изгасвам. *Една мъждееща лампа доизгасва.* Л. Стоянов.

доизга̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизгасвам.

доизга̀сна. Вж. доизгасвам.

доизгася̀. Вж. доизгасям *и* доизгасявам.

доизгася̀вам, -аш, *несв.*; **доизгася̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Доизгасям.

доизгася̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизгасявам.

доизга̀сям, -яш, *несв.*; **доизгася̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Гася и това, което е останало да се гаси; изгасям всичко до край.

доизга̀сяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизгасям.

доизглѐдам. Вж. доизглеждам.

доизглѐждам, -аш, *несв.*; **доизглѐдам,** -аш, *св.* Изглеждам и това, което е останало да се гледа; изглеждам всичко до край. *Доизгледах внимателно изложбата.*

доизглѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизглеждам. *Аз оползотворявам тия промени на времето ту с доизглеждане вътрешността на манастира, ту с къси разходки край реката.* Вазов.

доизгоря̀. Вж. доизгарям[1] *и* доизгарям[2].

доизградя̀. Вж. доизграждам.

доизгра̀ждам, -аш, *несв.*; **доизградя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изграждам и това, което е останало да се гради; изграждам всичко до край. *Догодина ще доизградим къщата.* **доизграждам се, доизградя се** *страд.*

доизгра̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизграждам *и от* доизграждам се.

доизгреба̀. Вж. доизгребвам *и* доизгрибам.

доизгрѐбвам, -аш, *несв.*; **доизгреба̀,** -ѐш, *мин. св.* доизгрѐбах, *св.* Изгребвам и това, което е останало да се гребе; изгребвам всичко до край.

доизгрѐбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизгребвам.

доизгрѝбам, -аш, *несв.*; **доизгреба̀,** -ѐш, *мин. св.* доизгрѐбах, *св.* Доизгребвам.

доизгриза̀. Вж. доизгризвам.

доизгрѝзвам, -аш, *несв.*; **доизгриза̀,** -ѐш, *мин. св.* доизгрѝзах, *св.* Изгризвам и това, което е останало да се гризе; изгризвам всичко до край. *Кучето доизгризваше кокала.*

доизгрѝзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизгризвам.

доизда̀вам, -аш, *несв.*; **доизда̀м,** -дадѐш, *мин. св.* -да̀дох. Издавам и това, което е останало да се издава; издавам всичко до край. *Войниците доиздадоха вещите си.* **доиздавам се, доиздам се** *страд.*

доизда̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздавам *и от* доиздавам се.

доизда̀м. Вж. доиздавам.

доиздѝрвам, -аш, *несв.*; **доиздѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Издирвам и това, което е останало да се дири; издирвам всичко до край.

доиздѝрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздирвам.

доиздѝря. Вж. доиздирвам.

доиздоя̀. Вж. доиздоявам.

доиздоя̀вам, -аш, *несв.*; **доиздоя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Издоявам и това, което е останало да се дои; издоявам всичко до край.

доиздоя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздоявам.

доиздра̀скам. Вж. доиздрасквам.

доиздра̀сквам, -аш, *несв.*; **доиздра̀скам,** -аш, *св.* Издрасквам и това, което е останало да се драска; издрасквам всичко до край.

доиздра̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздрасквам.

доизду̀мам. Вж. доиздумвам.

доизду̀мвам, -аш, *несв.*; **доизду̀мам,** -аш, *св.* Издумвам, изказвам и това, което е останало да се каже; издумвам всичко до край.

доизду̀мване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздумвам.

доизду̀хам. Вж. доиздухвам.

доизду̀хвам, -аш, *несв.*; **доизду̀хам,** -аш, *св.* Издухвам и това, което е останало да се издуха; издухвам всичко до край.

доизду̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздухвам.

доиздълба̀вам, -аш, *несв.*; **доиздълба̀я,** -а̀еш, *мин. св.* доиздълба̀х, *св.* Издълбавам и това, което е останало да се дълбае; издълбавам всичко до край. **доиздълбавам се, доиздълбая се** *страд.*

доиздълба̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доиздълбавам *и от* доиздълбавам се.

доиздълба̀я. Вж. доиздълбавам.

доизжѐнвам, -аш, *несв.*; **доизжѐня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изженвам и тези, които са останали неженени; изженвам всички до един. *Бе жива да доижжени децата си.*

доизжѐнване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизженвам.

доизжѐня. Вж. доизженвам.

доизжъ̀на. Вж. доизжънвам.

доизжъ̀нвам, -аш, *несв.*; **доизжъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изжънвам и това, което е останало; изжънвам всичко до край. *Доизжънахме всички ниви.*

доизжъ̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизжънвам.

доизигра̀вам, -аш, *несв.*; **доизигра̀я,** -а̀еш, *мин. св.* доизигра̀х, *св.* Завършвам да играя започната игра; изигравам до край.

доизигра̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизигравам.

доизигра̀я. Вж. доизигравам.

доизка̀жа. Вж. доизказвам.

доизка̀звам, -аш *несв.*; **доизка̀жа,** -еш, *мин. св.* -ка̀зах, *св.* Изказвам и това, което е останало да се каже; изказвам всичко до край. *Ненко срещна погледа на Райка. И затова се забърка, заплете езика си и не можа да си доизкаже приказката.* Влайков. **доизказвам се, доизкажа се** *сред. Кашлицата попречи на стареца да се доизкаже.* Вазов. *Оставете го да се доизкаже.*

доизка̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доизказвам *и от* доизказвам се.

доизка̀рам. Вж. доизкарвам.

доизка̀рвам, -аш, *несв.*; **доизка̀рам,** -аш, *св.* Изкарвам и това, което е останало да се изкара; изкарвам всичко до край, довършвам. *Бае Пешо наточи косата, па чевръсто, чевръсто замаха и завчас доизкара откоса.* Влайков. *Все при такава няма тишина Жела доизкара до край песента.* Йовков.

доизка̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкарвам.

доизка̀стря. Вж. доизкастрям.

доизка̀стрям, -яш, *несв.*; **доизка̀стря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкастрям и това, което е останало да се кастри; изкастрям всичко до край. *Доизкастрихме дръвчетата.*

доизка̀стряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкастрям.

доизкѝсвам, -аш, *несв.*; **доизкѝсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Изкисвам и това, което е останало да се кисне. **2.** Оставам да изкисна, колкото е нужно; изкисвам до край. *До утре рибата ще доизкисне.*

доизкѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкисвам.

доизкѝсна. Вж. доизкисвам.

доизко̀лвам, -аш, *несв.*; **доизко̀ля,** -иш, *мин. св.* доизко̀лих *и* доизкла̀х, *св.* Изколвам и това, което е останало да се коли; изколвам всичко до край.

доизко̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизколвам.

доизко̀ля. Вж. доизколвам.

доизкопа̀вам, -аш, *несв.*; **доизкопа̀я,** -а̀еш, *мин. св.* доизкопа̀х, *св.* Изкопавам и това, което е останало да се копае; изкопавам всичко до край. **доизкопавам се, доизкопая се** *страд.*

доизкопа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкопавам *и от* доизкопавам се.

доизкопа̀я. Вж. доизкопавам.

доизкореня̀. Вж. доизкоренявам.

доизкореня̀вам, -аш, *несв.*; **доизкореня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изкоренявам и това, което е останало да се изкорени; изкоренявам всичко до край. **доизкоренявам се, доизкореня се** *страд.*

доизкореня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкоренявам *и от* доизкоренявам се.

доизко̀свам, -аш, *несв.*; **доизкося̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Доизкосявам.

доизко̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкосвам.

доизкося̀. Вж. доизкосявам *и* доизкосвам.

доизкося̀вам, -аш, *несв.*; **доизкося̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изкосявам и това, което е останало да се коси; изкосявам всичко до край.

доизкося̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкосявам.

доизкрада̀. Вж. доизкрадвам.

доизкра̀двам, -аш, *несв.*; **доизкрада̀,** -ѐш, *мин. св.* -кра̀дох, *св.* Изкрадвам и това, което е останало да се краде; изкрадвам всичко до край.

доизкра̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкрадвам.

доизкривя̀. Вж. доизкривявам.

доизкривя̀вам, -аш, *несв.*; **доизкривя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изкривявам и това, което е останало да се криви; изкривявам всичко до край.

доизкривя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкривявам.

доизку̀пвам, -аш, *несв.*; **доизку̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Доизкупувам. **доизкупвам се, доизкупя се** *страд.*

доизку̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкупвам *и от* доизкупвам се.

доизкупу̀вам, -аш, *несв.*; **доизку̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкупувам и това, което е останало да се купува; изкупувам всичко до край. **доизкупувам се, доизкупя се** *страд.*

доизкупу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкупувам *и от* доизкупувам се.

доизку̀пя. Вж. доизкупвам *и* доизкупувам.

доизкъ̀ртвам, -аш, *несв.*; **доизкъ̀ртя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкъртвам и това, което е останало да се кърти; изкъртвам всичко до край.

доизкъ̀ртване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизкъртвам.

доизкъ̀ртя. Вж. доизкъртвам.

доизла̀вям, -яш, *несв.*; **доизловя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Излавям и това, което е останало да се лови; излавям всичко до край.

доизла̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизлавям.

доизла̀пам. Вж. доизлапвам.

доизла̀пвам, -аш, *несв.*; **доизла̀пам,** -аш, *св.* Излапвам и това, което е останало да се лапа; излапвам всичко до край. **доизлапвам се, доизлапам се** *страд.*

доизла̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизлапвам *и от* доизлапвам се.

доизлежа̀. Вж. доизлежавам.

доизлежа̀вам, -аш, *несв.*; **доизлежа̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Излежавам и това, което е останало да се излежи; излежавам до край.

доизлежа̀вам се, -аш се, *несв.*, *сред.* Излежавам се още малко.

доизлежа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от доизлежавам *и от* доизлежавам се.

доизлеку̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Излекувам напълно, до край. **доизлекувам се** *сред.*

доизлекуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизлекувам *и от* доизлекувам се.

доизлепвам, -аш, *несв.*; **доизлепя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Излепвам и това, което е останало да се лепи; излепвам всичко до край.

доизлепване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизлепвам.

доизлепя. Вж. доизлепвам.

доизлея. Вж. доизливам.

доизливам, -аш, *несв.*; **доизлея,** -ееш, *мин. св.* доизлях, *св.* Изливам и това, което е останало да се излива; изливам всичко до край. **доизливам се, доизлея се** *страд. Дълго време траеха тия рискувани препусканици из улиците и около кръчмите, където се изпиваше много вино и, по стар юнашки обичай, чашите се доизливаха върху главите на конете.* Йовков.

доизливане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизливам *и от* доизливам се.

доизлича. Вж. доизличавам.

доизличавам, -аш, *несв.*; **доизлича,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изличавам и това, което е останало да се личи; изличавам всичко до край.

доизличаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизличавам.

доизловя. Вж. доизлаеям.

доизмажа. Вж. доизмазвам.

доизмазвам, -аш, *несв.*; **доизмажа,** -еш, *мин. св.* -мазах, *св.* Измазвам и това, което е останало да се маже; измазвам всичко до край. **доизмазвам се, доизмажа се** *страд.*

доизмазване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизмазвам *и от* доизмазвам се.

доизмачкам. Вж. доизмачквам.

доизмачквам, -аш, *несв.*; **доизмачкам,** -аш, *св.* Измачквам и това, което е останало неизмачкано; измачквам напълно, до край. *Ще доизмачкаш дрехата си.*

доизмачкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизмачквам.

доизмервам, -аш, *несв.*; **доизмеря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Измервам и това, което е останало да се измери; измервам до край. *Доизмервам землището.*

доизмерване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизмервам.

доизмеря. Вж. доизмервам.

доизмесвам, -аш, *несв.*; **доизмеся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Измесвам и това, което е останало да се меси; измесвам напълно. **доизмесвам се, доизмеся се** *страд.*

доизмесване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизмесвам *и от* доизмесвам се.

доизмеся. Вж. доизмесвам.

доизмета. Вж. доизмитам.

доизмивам, -аш, *несв.*; **доизмия,** -йеш, *мин. св.* доизмих, *св.* Измивам и това, което е останало да се мие; измивам до край. *Доизмивам стаята.* **доизмивам се, доизмия се** *възвр.* и *страд.*

доизмиване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизмивам *и от* доизмивам се.

доизмисля. Вж. доизмислям.

доизмислям, -яш, *несв.*; **доизмисля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Измислям още нещо.

доизмитам, -аш, *несв.*; **доизмета,** -ёш, *мин. св.* -мётох, *св.* Измитам и това, което е останало неизметено. *Доизмитам стаите.* **доизмитам се, доизмета се** *страд.*

доизмитане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизмитам *и от* доизмитам се

доизмия. Вж. доизмивам.

доизнасям, -яш, *несв.*; **доизнеса,** -ёш, *мин. св.* -нёсох, *св.* Изнасям и това, което е останало да се изнесе; изнасям до край. *Доизнасям багажа.*

доизнасяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизнасям.

доизнеса. Вж. доизнасям.

доизносвам, -аш, *несв.*; **доизнося,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Нося нещо още, докато го износя напълно. *Доизносвам дрехата си.* **доизносвам се, доизнося се** *страд.*

доизносване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизносвам *и от* доизносвам се.

доизнося. Вж. доизносвам.

доизопвам, -аш, *несв.*; **доизопна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изопвам и това, което е останало неизопнато, за да се изопне напълно. *Доизопвам въжето.*

доизопване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизопвам.

доизопна. Вж. доизопвам.

доизора. Вж. доизоравам.

доизоравам, -аш, *несв.*; **доизора,** -ёш, *мин. св.* -ах, *св.* Изоравам и това, което е останало да се оре; изоравам всичко до край. *Доизоравам нивите.* **доизоравам се, доизора се** *страд.*

доизоране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизоравам *и от* доизоравам се.

доизостря. Вж. доизострям.

доизострям, -яш, *несв.*; **доизостря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Остря още, колкото трябва, за да се изостри напълно. *Доизострям молива.*

доизостряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизострям.

доизпека. Вж. доизпичам.

доизпера. Вж. доизпирам.

доизпея. Вж. доизпявам.

доизпивам, -аш, *несв.*; **доизпия,** -йеш, *мин. св.* доизпих, *св.* Изпивам и това, което е останало неизпито; изпивам до край. *Доизпивам виното.* **доизпивам се, доизпия се** *страд.*

доизпиване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизпивам *и от* доизпивам се.

доизпирам, -аш, *несв.*; **доизпера,** -ёш, *мин св.* доизпрах, *св.* Изпирам и това, което е останало да се изпере; изпирам до край. *Доизпирам дрехите.* **доизпирам се, доизпера се** *страд.* и *сред.*

доизпиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизпирам *и от* доизпирам се.

доизписвам, -аш, *несв.*; **доизпиша,** -еш, *мин. св.* -писах, *св.* Изписвам и това, което е останало да се изпише; изписвам до край. *Доизписах тетрадката.* **доизписвам се, доизпиша се** *страд.*

доизписване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизписвам *и от* доизписвам се.

доизпитам. Вж. доизпитвам.

доизпѝтвам, -аш, *несв.*; **доизпѝтам,** -аш, *св.* 1. Изпитвам и тези, които са останали неизпитани. *Доизпитвам учениците.* 2. Изпитвам още, докато изпитам напълно. *Доизпитах ученика.* **доизпитвам се, доизпитам се** *страд.*

доизпѝтване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизпитвам *и от* доизпитвам се.

доизпѝчам, -аш, *несв.*; **доизпека̀,** -печѐш, *мин. св.* -пѐкох, *св.* Изпичам и това, което е останало да се пече; изпичам напълно, до край. **доизпичам се, доизпека се** *страд.*

доизпѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизпичам *и от* доизпичам се.

доизпѝша. Вж. д о и з п и с в а м.

доизпла̀вя. Вж. д о и з п л а в я м.

доизпла̀вям, -яш, *несв.*; **доизпла̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изплавям и това, което е останало да се плави; изплавям до край. **доизплавям се, доизплавя се** *страд.*

доизпла̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизплавям *и от* доизплавям се.

доизпла̀квам, -аш, *несв.*; **доизпла̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изплаквам и това, което е останало да се плакне; изплаквам до край. **доизплаквам се, доизплакна се** *страд.*

доизпла̀кване, *мн.* няма, *ср Отгл. същ. от* доизплаквам *и от* доизплаквам се.

доизпла̀кна. Вж. д о и з п л а к в а м.

доизплатя̀. Вж. д о и з п л а щ а м.

доизпла̀щам, -аш, *несв.*; **доизплатя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изплащам и това, което е останало да се плаща; изплащам напълно. **доизплащам се, доизплатя се** *страд.*

доизпла̀щане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизплащам *и от* доизплащам се.

доизпъ̀лвам, -аш, *несв.*; **доизпъ̀лня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изпълвам и това, което е останало да се изпълни; изпълвам до край. **доизпълвам се, доизпълня се** *страд.*

доизпъ̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизпълвам *и от* доизпълвам се.

доизпъ̀лня. Вж. д о и з п ъ л в а м.

доизпя̀вам, -аш, *несв.*; **доизпѐя,** -ѐеш, *мин. св.* доизпя̀х, *прич. мин. страд.* доизпя̀н, *мн.* доизпѐни, *и* доизпя̀т, *мн.* доизпѐти, *св.* Изпявам и това, което е останало неизпято; изпявам до край. *Доизпявам песента.* **доизпявам се, доизпея се** *страд.*

доизпя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизпявам *и от* доизпявам се.

доизрабо̀твам, -аш, *несв.*; **доизрабо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изработвам и това, което е останало да се изработва; изработвам до край. **доизработвам се, доизработя се** *страд.*

доизрабо̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизработвам *и от* доизработвам се.

доизрабо̀тя. Вж. д о и з р а б о т в а м.

доизредя̀. Вж. д о и з р е ж д а м.

доизрѐждам, -аш, *несв.*; **доизредя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изреждам и това, което е останало да се изреди; изреждам до край.

доизрѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизреждам.

доизрека̀. Вж. д о и з р и ч м.

доизрѝчам, -аш, *несв.*; **доизрека̀,** -речѐш *мин. св.* -рѐкох, *прич. мин. страд.* -рѐчен, *св.* Изричам и това, което е останало неизречено; изричам до край. **доизричам се, доизрека се** *страд.* и *сред.*

доизрѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизричам *и от* доизричам се.

доизсека̀. Вж. д о и з с и ч а м.

доизсѝчам, -аш, *несв.*; **доизсека̀,** -сечѐш, *мин. св.* -ся̀кох, *прич. мин. страд.* -сѐчен, *св.* Изсичам и това, което е останало да се сече; изсичам до край. **доизсичам се, доизсека се** *страд.*

доизсѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизсичам *и от* доизсичам се.

доизслу̀жа. Вж. д о и з с л у ж в а м.

доизслу̀жвам, -аш, *несв.*; **доизслу̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изслужвам и това, което е останало да се служи; изслужвам до край. **доизслужвам се, доизслужа се** *страд.*

доизслу̀жване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизслужвам *и от* доизслужвам се. *За доизслужване трудовата си повинност бил изпратен за готвач в бригадата.* Караславов.

доизслу̀шам. Вж. д о и з с л у ш в а м.

доизслу̀швам, -аш, *несв.*; **доизслу̀шам,** -аш, *св.* Слушам и това, което е останало да се слуша; изслушвам до край. *Аз не доизслушах до край рапорта на старшия и влязох вътре в поста.* Йовков. **доизслушвам се, доизслушам се** *страд.*

доизслу̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизслушвам *и от* доизслушвам се.

доизсму̀квам, -аш, *несв.*; **доизсму̀ча,** -еш, *мин. св.* -сму̀ках, *св.* Изсмуквам и това, което е останало да се изсмуче; изсмуквам всичко до край. *Помпата се повреди и не можа да доизсмуче водата.* **доизсмуквам се, доизсмуча се** *страд.*

доизсму̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизсмуквам *и от* доизсмуквам се.

доизсму̀ча. Вж. д о и з с м у к в а м.

доизстѝскам. Вж. д о и з с т и с к в а м.

доизстѝсквам, -аш, *несв.*; **доизстѝскам,** -аш, *св.* Изстисквам и това, което е останало да се изстисква; изстисквам до край. **доизстисквам се, доизстискам се** *страд.*

доизстѝскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизстисквам *и от* доизстисквам се.

доизсуша̀. Вж. д о и з с у ш а в а м.

доизсуша̀вам, -аш, *несв.*; **доизсуша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изсушавам и това, което е останало да се суши; изсушавам до край. **доизсушавам се, доизсуша се** *страд.*

доизсуша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизсушавам *и от* доизсушавам се.

доизсъ̀хвам, -аш, *несв.*; **доизсъ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Съхна още, докато стана напълно сух.

доизсъ̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизсъхвам.

доизсъ̀хна. Вж. д о и з с ъ х в а м.

доизтѝкам. Вж. д о и з т и к в а м.

доизтѝквам, -аш, *несв.*; **доизтѝкам,** -аш, *св.* Изтиквам и това, което е останало неизтикано; изтиквам напълно. **доизтиквам се, доизтикам се** *страд.*

доизтѝкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизтиквам *и от* доизтиквам се.

доизтла̀скам. Вж. доизтласквам.

доизтла̀сквам, -аш, *несв.*; **доизтла̀скам,** -аш, *св.* Изтласквам и това, което е останало неизтласкано; изтласквам напълно. *Спуснаха се още няколко души и доизтласкаха пияните.* **доизтласквам се, доизтласкам се** *страд.*

доизтла̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизтласквам *и от* доизтласквам се.

доизтрѐбвам, -аш, *несв.*; **доизтрѐбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изтребвам и това, което е останало да се треби; изтребвам до край, напълно. **доизтребвам се, доизтребя се** *страд.*

доизтрѐбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизтребвам *и от* доизтребвам се.

доизтрѐбя. Вж. доизтребвам.

доизу̀ча. Вж. доизучавам *и* доизучвам.

доизуча̀вам, -аш, *несв.*; **доизу̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изучавам и това, което е останало да се изучи; изучавам напълно, до край. **доизучавам се, доизуча се** *страд.* и *сред.*

доизуча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизучавам *и от* доизучавам се.

доизу̀чвам, -аш, *несв.*; **доизу̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Доизучавам. **доизучвам се, доизуча се** *страд.* и *сред.*

доизу̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизучвам *и от* доизучвам се.

доизхабя̀. Вж. доизхабявам.

доизхабя̀вам, -аш, *несв.*; **доизхабя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изхабявам и това, което е останало неизхабено; изхабявам напълно, до край. **доизхабявам се, доизхабя се** *страд.* и *сред.*

доизхабя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизхабявам *и от* доизхабявам се.

доизха̀рча. Вж. доизхарчвам.

доизха̀рчвам, -аш, *несв.*; **доизха̀рча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхарчвам и това, което е останало да се харчи; изхарчвам до край. **доизхарчвам се, доизхарча се** *страд.*

доизха̀рчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизхарчвам *и от* доизхарчвам се.

доизхра̀нвам, -аш, *несв.*; **доизхра̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхранвам, докогато трябва. *Умря и не можа да си доизхрани децата. Доизхранихме добитъка.* **доизхранвам се, доизхраня се** *страд.* и *сред.*

доизхра̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизхранвам *и от* доизхранвам се.

доизхра̀ня. Вж. доизхранвам.

доизцедя̀. Вж. доизцеждам.

доизцѐждам, -аш, *несв.*; **доизцедя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изцеждам и това, което е останало още да се цеди; изцеждам до край. *Не можах да доизцедя прането.* **доизцеждам се, доизцедя се** *страд.*

доизцѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизцеждам *и от* доизцеждам се.

доизцеря̀. Вж. доизцерявам.

доизцеря̀вам, -аш, *несв.*; **доизцеря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Церя още, докато изцеря напълно болник или болест. *Надявам се, че баните ще доизцерят ревматизма му.* **доизцерявам се доизцеря се** *страд.* и *сред.*

доизцеря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизцерявам *и от* доизцерявам се.

доизчета̀. Вж. доизчитам.

доизчѝтам, -аш, *несв.*; **доизчета̀,** -ѐш, *мин. св.* -чѐтох, *прич. мин. действ.* доизчѐл, *св.* Изчитам и това, което е останало да се чете; изчитам до край. *Владиков седна на стола, доизчете писмото и каза.* Вазов. **доизчитам се, доизчета се** *страд.*

доизчѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизчитам *и от* доизчитам се.

доизчу̀пвам, -аш, *несв.*; **доизчу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изчупвам и това, което е останало да се чупи; изчупвам всичко до край. **доизчупвам се, доизчупя се** *страд.*

доизчу̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизчупвам *и от* доизчупвам се.

доизчу̀пя. Вж. доизчупвам.

доизя̀ждам, -аш, *несв.*; **доизя̀м,** доизядѐш, *мин. св.* доизя̀дох, *прич. мин. действ.* доизя̀л, *мн.* доизя̀ли, *св.* Изяждам и това, което е останало да се яде; изяждам всичко до край. *Надяваше се нощес глутницата да ѝе върне, за да доизяде кошутата.* Ем. Станев. **доизяждам се, доизям се** *страд.*

доизя̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доизяждам *и от* доизяждам се.

доизя̀м. Вж. доизяждам.

доизясня̀. Вж. доизяснявам.

доизясня̀вам, -аш, *несв.*; **доизясня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изяснявам и това, което е останало да се изяснява, изяснявам до край. *Доизяснете ми мнението си по въпроса.* **доизяснявам се, доизясня се** *страд.* и *сред. С изказванията всички въпроси се доизясниха. Не му дадоха възможност да се доизясни.*

доизясня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доизяснявам *и от* доизяснявам се.

до̀йлка *ж.* **1.** *Диал.* Дойка, кърмачка. *Отрокът жално изписка, уплашен от тейковий образ | и на доилката в белите пазухи скри си главата.* Вазов. **2.** *Диал.* Млякото от едно доене на добиче или стадо. **3.** *Техн.* Уред за доене на млекодайни животни. *Електрическа доилка. Автоматична доилка.*

до̀йска ми се. Вж. доисквам.

до̀йсквам. Само 3 *л. ед.* **доисква ми се** *несв., безл.*; **до̀йска ми се,** *мин. св.* дойска ми се, *св., безл.* Обзема ме желание да направя или да имам нещо; пожелавам. *На Агата пак се доиска да плаче, но се удържа и остана на мястото си.* Йовков. *Доискваше му се при туй да се поразтъпче някак, за да позабрави своето тегло, да се позасмее и пошегува.* Влайков.

до̀йскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доисква ми се.

доисторѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Доисторически.

доисторѝчески, -а, -о, *прил.* Който се отнася до времето, за което още няма исторически сведения; предисторически. *Доисторическо време.*

до̀йда. Вж. дохождам.

до̀йка *ж.* Жена, която кърми чуждо дете. *Не цъвтях аз в конфорти сред дойки загрижен |*

и разглезен детински живот не живях. Хр. Радевски:

док[1], до̀кът, до̀ка, *мн.* до̀кове, до̀ка (сл. ч.), *м.* (хол.). Пристанищно съоръжение, върху което се изваждат кораби, за да се почистят, боядисат или поправят подводните им части. *Плаващ док.*

док[2], до̀кът, до̀ка, *мн.* няма, *м.* (англ.). Вид по-груба памучна тъкан, обикн. за работно облекло и др. *Беше облечен във формен зелен сюртук, ..., със сиви летни панталони от док.* Вазов. *Престилка от док.*

дока̀жа. Вж. д о к а з в а м.

доказа̀телство, *мн.* -а, *ср.* Довод, факт или предмет, с който се доказва нещо. *Обвинителният акт ... не можеше да приведе никакви положителни, неоспорими доказателства против мене.* Г. Димитров. || *Науч.* Система от умозаключения, с които се установява верността на някакво положение. *Теоремата има няколко доказателства.* □ **Веществени доказателства** (юрид.) — вещи и предмети, с които се доказва, че е извършено някакво деяние

дока̀звам, -аш, *несв.*; **дока̀жа,** -еш, *мин. св.* дока̀зах, *св.* Привеждам доказателства, с които потвърждавам верността на някакъв факт или положение. *Уважаемият господин прокурор с една блестяща реч .... доказва виновността на подсъдимата.* Вазов. *Аз зная, че ти го харесваш, зная много добре и не искам да ми го доказваш.* Елин Пелин. *Доказвам теорема.* **доказвам се, докажа се** *страд.*

дока̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доказвам *и от* доказвам се.

дока̀рам. Вж. д о к а р в а м.

дока̀рам се. Вж. д о к а р в а м с е.

дока̀рвам, -аш, *несв.*; **дока̀рам,** -аш, *св.* **1.** Карам някого или нещо до мястото, гдето се намирам, или до мястото, гдето е или ще бъде известно лице. *Той прати да му докарат коня.* Елин Пелин. *Заловили турски пленници и скоро щели да ги докарат.* Йовков. *Приготвиха се и се качиха на колата, която Червенаков беше докарал.* Йовков. *Вчера ни докараха един тон въглища.* **2.** *Прен.* Карам някого или нещо да дойде до известен резултат или състояние; довеждам. *Машината ще докара големи промени в земеделието.* Йовков. *Друг път разговорът между сина и стареца ставаше по-жив и ги докарваше до спречкване.* Вазов. *Пропастта, която зееше под краката им, ги докарваше до ужас.* Вазов. *Докарвам някого до отчаяние. Докарвам започнатото дело до край. Докарвам някому беля на главата.* || Карам да се появи, да се създаде нещо; пораждам, причинявам. *Имаше и други причини ..., които докарваха и прекратяваха сами това периодично зло.* Йовков. *Тоя вятър ще докара дъжд.* **3.** *Разг.* Добре, успешно извършвам, направям, изпълнявам нещо; улучвам. *Не е тъй, чакай, не е тъй! —викаше Бунала... Гайдарджията най-после докара песента.* Йовков. *Бояджията не можа да докара цвета, който исках. Докарвам дреха.* **докарвам се, докарам се** *страд. Лодката беше докарана в залива до поста.* Йовков. *Дървата трябва да се докарат още днес.* □ **Докарвам вълка в кошарата** (разг.) — сам по невнимание или по небрежност причинявам голямо зло, беда. **Докарвам някого до просешка тояга** (разг.) — напълно разорявам някого. **Докарвам си** (разг.) — печеля, припечелвам. **До къде я докарах** (разг.) — по своя вина изпаднах в лошо положение. *Е, видя ли, Митя, до къде я докарахме? Загиваме.* Стаматов. *Закъсняхме, Рангеле, закъсняхме... Ето до къде я докарахме.* Кр. Григоров.

дока̀рвам се, -аш се, *несв.*; **дока̀рам се,** аш се, *св.* **1.** *Сред.* Старая се, гледам да се покажа любезен, изпълнителен. *Като вляза при господин министра, и аз уж се старая да се докарвам: „Вий имахте честта, господин министре, да ме назначите за помощник-регистратор".* Ал. Константинов. **2.** *Възвр.* Украсявам се, нагиздвам се да изглеждам хубав, приличен. *Пък ми харесва и туй у жените, гдето се червят, пудрят ..., изобщо гдето се докарват.* Елин Пелин. *Жела умееше да се докарва и знаеше, кога да бъде по-смела.* Йовков. **3.** *Сред.* Правя се да приличам на някого, представям се за някакъв. *Дори и в прическата на косата си той беше се помъчил да се докара като Максим Горки или Леонид Андреев, нещо на голяма мода тогава.* Йовков. *Петър Мънзов Чокоя беше ... човек с объркани сметки и малко земя, но много обичаше да се докарва като голям чифликчия, затуй и бяха го кръстили Чокоя.* Йовков.

дока̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докарвам *и от* докарвам се.

докато̀ *съюз.* **1.** За свързване на подчинени обстоятелствени изречения с главното: а) При означаване на период от време, в който се извършва някакво действие едновременно с друго. *Докато времето беше хубаво и пътищата сухи ханът се пълнеше с хора.* Йовков. *Опичай си ума, докато е време.* б) При означаване на период от време, в който се извършва някакво действие като следствие от друго. *Той гледа, гледа, докато му се замъгли погледът.* Елин Пелин. **2.** *Книж.* За съпоставяне при сравняване на два факта, две установявания, обикн. противоположни. *Докато в жилището на работника с трън да завъртиш няма що да закачиш, в палатите на господарите изобилието из вратите тече.* Г. Кирков.

докача̀. Вж. д о к а ч а в а м *и* д о к а ч в а м.

докача̀вам, -аш, *несв.*; **докача̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Нанасям оскърбление; обиждам. *Кой си? — запита Кирилица ласкателно, за да не докачи госта, чийто глас не познаваше.* Елин Пелин. **докачавам се, докача се** *страд.* и *сред. Хаджията се докачил и от петнадесет години не си приказват с дяда Давидка.* Вазов.

докача̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* докачавам *и от* докачавам се.

дока̀чам, -аш, *несв.* Докачвам. **докачам се** *страд.*

дока̀чане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* докачам *и от* докачам се.

дока̀чвам, -аш, *несв.*; **докача̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** *Нар.* Достигам с ръка нещо, което стои на високо; допирам, досягам. *Не мога да докача горния праг.* **2.** Допирам се до нещо; докосвам. *Ако докачат тия неверници само един косъм на главата ѝ, аз ще направя чудо.* Вазов. **3.** *Прен.* Засягам. *Ако между вас се намери такъв човек ..., който да не докача вашите интереси, то вие или ще да го хвалите, или ще да мълчите.* Каравелов. **4.** *Нар.* Стремя се по лесен начин да достигна нещо; докопвам. *Той*

гледа само да докачи нещо за ядене — подхвърли злъчно Алекси. Вежинов. **докачвам се, докача се** *страд.*

докачване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* докачвам *и от* докачвам се.

докачение, *мн.* -я, *ср. Остар.* Обида, оскърбление. *Това, дето си позволихте, е голямо докачение за чувствителни хора.* Вазов. □ **Без докачение** (разг.) — без да се обиждате.

докачителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Обиден. *Докачителни думи.*

докачлив, -а, -о, *прил.* Който лесно се докача, обижда, който е чувствителен към докачения и обиди. *Дядо поп Ставри погледна зверовито на докачливия съюзник.* Вазов.

докачливост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* докачлив.

докер *м.* (англ.). В някои приморски страни — пристанищен работник, който товари и разтоварва стоки от кораби. *Норвежките докери не ще разтоварват военни материали* Раб. дело, 1950 г.

докиселея. Вж. д о к и с е л я в а м.

докиселявам, -аш, *несв.*; **докиселея,** -ееш, *мин. св.* докиселях, *св.* Само 3 *л. ед.* **докиселява ми** *несв., безл.*; **докиселее ми,** *мин. св* докиселя ми, *св., безл.* **1.** Започва да ми киселее. *Чорбата ми докиселя.* **2.** *Прен. Разг.* Става ми много неприятно.

докиселяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докиселее ми.

доклад *м.* (рус.). **1.** Обстойно изложение пред слушатели по научни, обществено-политически и др. въпроси; реферат. *Доклад за живота и творчеството на Вазов. Доклад за международното положение. Правя доклад. Отчетен доклад.* **2.** Писмено или устно съобщение, изложение пред ръководно лице по някой въпрос. *Началникът изслуша доклада.*

докладвам, -аш, *несв.* Правя доклад. ‖ Съобщавам някому нещо; долагам. *Направи ведомостта, приготви отговорите на писмата и ще ми докладваш.* Йовков. **докладвам се** *страд.*

докладване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* докладвам *и от* докладвам се.

докладвач *м.* Докладчик.

докладен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на доклад. □ **Докладна записка** (канц.) — кратко писмено съобщение до по-висше ръководно лице.

докладчик, *мн.* -ци, докладчика (сл. ч.), *м.* (рус.). Лице, което прави доклад; докладвач. *След доклада някои слушатели зададоха въпроси на докладчика.*

докле *съюз. Нар.* Докато. *Ти докле стоиш на този ум, още много има да теглиш.* Вазов. *Докле е младост, златно слънце грей.* П. П. Славейков.

доклепвам, -аш, *несв.*; **доклепя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изклепвам и това, което е останало да се клепе. *Та ти до София ли ходи? — запита той, като взе чукчето и се залови да доклепва косата.* Влайков. **доклепвам се, доклепя се** *страд.*

доклепване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доклепвам *и от* доклепвам се.

доклепя. Вж. д о к л е п в а м.

докова. Вж. д о к о в а в а м.

доковавам, -аш, *несв.*; **докова,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Кова и това, което е останало да се кове; кова до край. **доковавам се, докова се** *страд.*

доковаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доковавам *и от* доковавам се.

докога. Вж. к о г а.

докогато. Вж. к о г а т о.

доколвам, -аш, *несв.*; **доколя,** -иш, *мин. св.* доколих *и* доклах, *св.* Заколвам и това, което е останало да се коли; коля до край.

доколване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доколвам.

доколко. Вж. к о л к о.

доколкото. Вж. к о л к о т о.

доколя. Вж. д о к о л в а м.

докомплектувам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Комплектувам и това, което е останало да се комплектува; комплектувам до край. *Видоизменят конструкцията на машините, докомплектуват инсталацията.* Раб дело, 1950 г. **докомплектувам се** *страд.*

докомплектуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* докомплектувам *и от* докомплектувам се.

докопавам, -аш, *несв.*; **докопая,** -аеш, *мин. св.* докопах, *св.* Изкопавам и това, което е останало да се копае; изкопавам до край. *И наедно отиват на кукуруза да докопаят.* Влайков. **докопавам се, докопая се** *страд.*

докопаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докопавам *и от* докопавам се.

докопам. Вж. д о к о п в а м.

докопам се. Вж. д о к о п в а м с е.

докопая. Вж. д о к о п а в а м.

докопвам, -аш, *несв.*; **докопам,** -аш, *св. Разг.* Хващам, улавям здраво. *Кралич ът в борбата беше... докопал ножа му и го мушнал в гърлото му.* Вазов. *Да може само да го срещне, да го докопа с ръце!* Йовков. □ **Докопвам кокал** (разг.) — назначавам се на добра служба. *Докопа ли кокала — дръж!* Ал. Константинов.

докопвам се, -аш се, *несв.*; **докопам се,** -аш се, *св., сред. Разг.* Добирам се, достигам до нещо, обикн. с усилие. *Подир два часа мъчен вървеж из урвести и диви места, той се докопа до първото бранище.* Вазов. *И бързат те сега | веднъж да се докопат до брега, | преди да притъмней.* К. Христов. ‖ *Прен. Неодобр.* Достигам, добирам се до служба, пост и др.

докопване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докопвам *и от* докопвам се.

докопча. Вж. д о к о п ч в а м.

докопчам. Вж. д о к о п ч в а м.

докопчвам, -аш, *несв.*; **докопча,** -еш, *мин. св.* докопчах, и **докопчам,** -аш, *св. Разг.* Хващам, улавям. *И без срам, | лъжци, плакахте ми над гроба! | Насмалко що се не дигнах | за носовете да докопча вас.* Вазов. **докопчвам се, докопча се, докопчам се** *сред.*

докопчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докопчвам *и от* докопчвам се.

докосвам, -аш, *несв.*; **докосна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Леко се допирам до нещо; досягам. *Нейните малки ръчички докосваха хубавите дре-*

хи на булка Стояница и се отдръпваха. Елин Пелин. *Понякога някоя къдра от косата ѝ докосваше лицето на Палазова.* Йовков. ‖ *Прен.* Засягам, споменавам. *Впрочем, ний докосваме пътем тоя въпрос.* П. П. Славейков.

докòсвам се, -аш се, *несв.*; **докòсна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Допирам се леко до нещо, засягам. *Остави ме! Не се докосвай до мене.* Йовков.

докòсване, *мн.* -ия *ср. Отгл. същ от* докосвам *и от* докосвам се. *Не знам колко време съм дрямал, но ме събуди леко докосване на ръка.* Г. Белев.

докосѝ. Вж. докосявам.

докосявам, -аш, *несв.*; **докосѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Окосявам и това, което е останало да се коси. **докосявам се, докося се** *страд.*

докосяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докосявам *и от* докосявам се.

докрай. Вж. край.

докривѐя. Вж. докривявам.

докривявам, -аш, *несв.*; **докривѐя,** -ееш, *мин. св.* докривях, *св.* Ставам противен, омразен, неприятен някому. *Чумав ли си, що ли, мама, та толкова докривя на хората?* Хар. Русев. **докривява ми, докривее ми** — само 3 *л. ед.*: става ми мъчно, неприятно. *Една нощ толкова много му докривя, че реши да се махне, да забегне.* Йовков. *Не се смей, че много ми е докривяло.* Йовков.

докрòйвам, -аш, *несв.* Докроявам.

докроѝ. Вж. докроявам.

докроявам, -аш, *несв.*; **докроѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Скроявам и това, което е останало да се крои; скроявам до край. *Шивачката докрои роклята и вече я шие.*

дòктор *м.* (лат.). **1.** Лице, което има докторат. *Доктор по философия. Доктор по правните науки.* **2.** *Разг.* Лекар. *Докторе, ..., да идем у дома. Болно дете имам.* Йовков. □ **Доктор хонорис кауза** — титла на лице, дадена от университет, за изключителни заслуги и прояви в науката.

докторàт *м.* Висша учена степен по някой клон от науката, получена в университет или академия. *Има докторат от Софийския университет.*

дòкторски, -ска, -ско, *мн.* -ски, *прил.* **1.** Който се отнася до докторат. *Докторска дисертация. Докторска теза.* **2.** *Разш.* Лекарски. *Докторски кабинет.*

доктрѝна *ж.* (лат.). Сбор, система от научно-философски или политически възгледи; учение. *Философска доктрина.*

доктринѐр *м.* (фр.). Човек, който сляпо се придържа о някое учение, доктрина или догма, без да се съобразява с действителността; догматик.

доктринѐрски, -ска, -ско, *мн.* -ски. *Прил. от* доктринер; догматичен. *Доктринерски разсъждения.*

доктринѐрски. *Нареч. от прил.* доктринерски. *Разсъждава доктринерски.*

доктринѐрство, *мн.* няма, *ср.* Сляпо, безогледно придържане към някаква доктрина.

докумèнт *м.* (лат.). **1.** Писмено свидетелство, с което се доказва някакъв факт или се удостоверява фактическото състояние на нещо. *Беловци и околните села заявили веднага, че тия лесове са били техни общински владения, за които имат документ.* Вазов. *Оправдателен документ.* **2.** Само *мн.* Писмени свидетелства, книжа, с които се удостоверяват някои данни за една личност. *Заявленията, заедно с документите, се подават до околийските народни съвети.* Раб. дело, 1950 г. *Документи за прослужено време. Дай си документите!* □ **Исторически документи** (книж.) — книжа, които се отнасят до събития или лица от миналото.

документàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи като документ; действителен, истински. *Документален филм. Документална фото-изложба.* ‖ Който е изграден върху документи. *Документални обвинения.*

документàлно. *Нареч. от* документален. *Установено документално.*

документàция *ж.* Привеждане на документи в подкрепа на мнение, твърдение; аргументация. *Няма добра документация.* ‖ *Събир.* Сбор от документи по някой въпрос.

документѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Доказвам, обосновавам с документи. **документирам се** *страд.* и *сред. Ако се документираш добре, ще успееш.*

документѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* документирам *и от* документирам се.

докỳпвам, -аш, *несв.*; **докỳпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Докупувам. **докупвам се, докупя се** *страд.*

докỳпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докупвам *и от* докупвам се.

докупỳвам, -аш, *несв.*; **докỳпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Купувам и това, което е останало да се купува; купувам всичко до край. **2.** Купувам допълнително, още. *Докупих още малко плат, да имам за кърпежи.* **докупувам се, докупя се** *страд.* □ **Не се докупува** — много е скъпо.

докупỳване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докупувам *и от* докупувам се.

докỳпя. Вж. докупувам.

докỳцам. Вж. докуцвам.

докỳцвам, -аш, *несв.*; **докỳцам,** -аш, *св.* Достигам до някъде с куцане. *Старият воденичар дядо Угрин едвам докуца с патерицата си до вратата.* Елин Пелин. *Едва докуцах до тука.*

докỳцване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докуцвам.

докъдѐ. Вж. къде.

докъдѐто. Вж. където.

докълвà. Вж. докълвавам.

докълвàвам, -аш, *несв.*; **докълвà,** -ѐш, *мин. св.* -ах, *св.* Изкълвавам и това, което е останало да се кълве; изкълвавам до край.

докъ̀пвам, -аш, *несв.*; **докъ̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Довършвам да къпя. **докъпвам се, докъпя се** *възвр.*

докъ̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докъпвам *и от* докъпвам се.

докъ̀пя. Вж. докъпвам.

докърмя́. Вж. докърмям.

докърмям, -яш, *несв.*; **докърмя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Кърмя още, колкото трябва, за да се накърми добре. **докърмям се, докърмя се** *страд.*

докърпвам, -аш, *несв.*; **докърпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкърпвам и това, което е останало да се кърпи; изкърпвам до край. **докърпвам се, докърпя се** *страд.* и *сред.*

докърпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докърпвам *и от* докърпвам се.

докърпя. Вж. докърпвам.

докърша. Вж. докършвам.

докършвам, -аш, *несв.*; **докърша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Окършвам и това, което е останало да се кърши; окършвам до край. *Вчера докършихме лозето.* **докършвам се, докърша се** *страд.*

докършване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* докършвам *и от* докършвам се.

докъсам. Вж. докъсвам.

докъсвам, -аш, *несв.* **докъсам,** -аш, *св.* Скъсвам напълно, окончателно. || За облекло, обувки — износвам. *Докъсах дрехите си.* **докъсвам се, докъсам се** *страд.* и *сред. Дрехите се докъсаха от носене. Обущата ми се докъсаха. Дъкъсал съм се съвсем.*

докъсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* докъсвам *и от* докъсвам се.

дол, долът, долà, *мн.* долòве и долѝща, дòла (сл. ч.), *м.* Вдлъбнато място между две бърда или височини, гдето тече или е текла вода. *По едно време пътят им напусна билото на планината и тръгна из един дол.* Йовков. *Изкачваха стръмнини, смъкваха се в долища, газеха мочури, прескачаха планински поточета.* Ив. Хаджимарчев. □ **От един дол дренки** (разг., пренебр.) — за лица с еднакви слабости и недостатъци.

долàвям, -яш, *несв.*; **доловя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Улавям, хващам от близу с ръка. *Кой как свари, кон долавя, през глава | готов да полети.* П. П. Славейков. *Поглеждам нагоре. Лесно ще се кача. И покатервам се. Долавям един клон.* Влайков. **2.** *Прен.* Възприемам нещо, схващам. *В просъница долавям весело тракане.* Влайков. *Долавям погледа му и ми се струва, че ме изглежда несъчувствено.* Л. Стоянов. *Долавям звук и нечий глас да стене из простора.* Лилиев. *В чертите на Митя старият долови умора и тъга.* Станатов. **долавям се, доловя се** *страд. В гласа на баба се долавяше и радост, и тъга.* Кр. Григоров.

долàвяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долавям *и от* долавям се.

долàгам, -аш, *несв.*; **долòжа,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Книж.* Съобщавам официално на началник нещо по служба. *Заптиетата ме оставиха до една порта и влязоха вътре да доложат, че са ме довели.* Величков. **долагам се, доложа се** *страд.*

долàгане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долагам *и от* долагам се.

долàзвам, -аш, *несв.*; **долàзя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Достигам до някъде с лазене. *Детето беше долазило до края на кревата.*

долàзя. Вж. долазвам.

долàктеник, *мн.* -ци, *м. Нар.* Горна дреха с ръкави до лактите.

долама̀ *ж.* (тур.). *Нар.* Горна дълга шаячена дреха с ръкави. *Ходил, косил Богдан, дошъл до кладенче, | там послал долама на зелена трева.* Каравелов.

долàп *м.* (перс.). **1.** Шкаф, обикн. взидан в стена, за дрехи и други домашни потреби. *Тази стая... беше гола, широка, с долапи в стените и с дълбока камина.* Вазов. *Голям долап до стената пази дрехите и постелките.* Вазов. **2.** Колело за вадене вода или каране воденица, тепавица и др. *Водата буйно течеше по дървения улей и шумно падаше върху лопатите на огромния долап, а той тежко се въртеше и скърцаше.* М. Марчевски. **3.** Съд за печене кафе. **4.** *Нар.* Уред за точене коприна. **5.** *Диал.* Свод на мост между две подпорни колони. *Минуват и през моста на Марица. Той е дълъг, дълъг... Долапите под него не могат да се изброят.* Влайков.

долàпче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* долап (в 1, 3 и 4 знач.). *Тя отвори долапчето и извади нещо за ядене.* □ **Нощно долапче** — долапче до легло с потреби за през нощта. *На едната стена вместо часовник беше окачен радиоапарат, а на нощното долапче се намираше телефонът.* Г. Белев.

дòлар *м.* (англ.). Парична единица в Съединените американски щати и в някои други страни.

дòларен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Изчислен в долари. *Доларни кредити. Доларна валута.*

дòларов, -а, -о. *Прил. от* долар. *Доларова банкнота. Доларово покритие.*

дòле. Вж. долу.

дòлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който се намира долу, под друго нещо. *Противоп.* горен. *Остър писък се издигна откъм долната махала.* Йовков. *Селяните го спряха край селото пред една долина, заприщена с висок яз от долната страна.* Вазов. *Долна устна. Долна челюст. Долен етаж.* || *Прен.* За служебен чин, ранг — малък, не висок. *Него го беше страх и от най-долния началник в ротата.* **2.** За дреха — който се носи под други дрехи, непосредно до тялото. *Долни дрехи. Долни гащи.* **3.** *Диал.* Който се намира на юг; южен. *Откъм север... се показаха орли... Отиваха право към долните села, а там беше чумата.* Йовков. *Тогава овчарите не дохадяли още в Добруджа, а ходели в долното поле, пък през лятото — в Балкана.* Йовков. **4.** *Нар.* Който е сиромах и прост. *Сиромашка сватба стана, че момъкът бе от по-долни хора и си нямаше нищичко.* Влайков. **5.** *Прен.* С не добро качество, лош, нечестен, непочтен, подъл. *Долни инстинкти. Долни средства. Долен човек.* □ **Долен курс, долни класове** — в учебно заведение: начален курс, начални класове. **Долно течение на река** — течение на река близу до устието.

долèпвам, -аш, *несв.*; **долепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Плътно опирам до нещо; допирам. *Долепила чело до хладното стъкло, | поглежда тя навън.* Смирненски. *Още повече долепи слушалката до ухото си.* Хар. Русев. **2.** Залепвам и това, което остава да се лепи; залепвам до край. *Оставаха ми да долепя още три картини.* **долепвам се, долепя се** *възвр.* и *страд. Рачо се*

промъкна и се долепи до стената в един ъгъл. Йовков.

долѐпване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долепвам *и от* долепвам се.

долепя̀. Вж. долепвам *и* долепям.

долѐпям, -яш, *несв.*; **долепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Долепвам. *Тя фактически го насърчаваше, когато оставяше да си долепя устата до косата ѝ.* Вазов. **долепям се, долепя се** *възвр.* и *страд. Между тях и дървесата се вижда част от стената на Царевец, до която се долепя моравката.* Вазов.

долѐпяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долепям *и от* долепям се. *На всеобщите приветствия той отговаряше с долепяне десницата си към челото и с кротка усмивка.* Вазов.

долетя̀. Вж. долитам *и* долетявам.

долетя̀вам, -аш, *несв.*; **долетя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св. Рядко.* Долитам. *От време на време из непроницаемата мъгла долетяваха до нас едва уловими отговори на другите заблудени параходи.* Ал. Константинов.

долетя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долетявам.

долѐя. Вж. доливам.

долѝвам, -аш, *несв.*; **долѐя,** -ееш, *мин. св.* долях, *св.* Прибавям, наливам допълнително. *Доливаха масло в кандилата и ги запалваха.* Вазов. **доливам се, долея се** *страд.* и *сред. Ненко ѝ пак подаде менчето и Райка боязливо някак си посегна, та го пое и го сложи да се долива.* Влайков.

долѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доливам *и от* доливам се.

долѝна *ж.* Широко място между височини. *Няколко ръта подпрели гърбовете си на една страна и образували една мила долина.* Вазов. *Над вършини и долини | стелят се мъгли вечерни.* П. П. Славейков. *Близу до селото пътят се спускаше в една долина.* Йовков. || Място по течението на река. *Скоро Искъра и долината му се изгубиха от очите му.* Вазов. □ **Розова долина** (геогр.) — долина между Стара планина и Средна гора.

долѝнка *ж. Умал. от* долина. *Едно чисто синьо небе светеше сутринта над прекрасната долинка.* Вазов. *Имало наблизу и една долинка с чучурче.* Влайков.

долѝтам, -аш, *несв.*; **долетя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* **1.** За птици — пристигам, дохождам като летя, с летене. *Врабци долетяха отнякъде и кацнаха по раменете му.* Елин Пелин. *Соколът долетял, разкъсал | петела, ала и врабците не пощадил.* Михайловски. **2.** *Прен.* Пристигам изведнъж, бързо. *Приказваше ни тя, ние я слушахме, запитвахме я това-онова..., кога долетя Неновичиното момиче.* Влайков. *Нов още по-силен вятър долетя.* Йовков. **3.** *Прен.* За шум, звук — идвам, пристигам от някъде, обикн. от далеч; дочувам се. *Долиташе смесеният и глух шум на столицата.* Вазов. *Откъм морето долиташе сънният шум на вълните и изплашеният нощен крясък на чайките.* Д. Добревски. *И в душата ми, като отдавна видян сън, долитаха тихите вълни от сребърния звън на стадата.* Йовков. *До нас долетя вълна от смехове и висок говор.* Йовков.

долѝтане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долитам.

долѝща. Вж. дол *и* долище.

долѝще, *мн.* и *сбир* долища, *ср.* Голям дол *Дълго вървяха през една тъмна гора, после бавно се спуснаха в някакво долище.* М. Марчевски.

до̀лненец, *мн.* до̀лненци, *м.* Човек от равнината или от долния край на село. *Долненци са завзели всичко в ръцете си: от Долна махала е кметът.* Влайков.

до̀лненка *ж.* Жена от равнината или от долния край на село.

до̀лнище, *мн.* -а, *ср.* Долна част на нещо, главно на обувка, чорап и др.

до̀лно *нареч.* Нечестно, непочтено, подло. *Постъпва долно.*

долнока̀чествен, -а, -о, *прил.* Който е от долно, лошо качество. *Долнокачествени стоки и материали.*

долнока̀чественост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* долнокачествен.

долнокра̀ец, *мн.* -айци, *м.* Човек, който живее в долния край на града или на селото.

долнокра̀йка *ж.* Жена, която живее в долния край на град или на село.

долнопро̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* **1.** За благородни метали — от нечиста проба, с много примеси. *Долнопробно злато.* **2.** *Прен.* С лоши нравствени качества, неморален; подъл, низък. *Долнопробни клевети.*

долнопро̀бност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* долнопробен.

долня̀к, *мн.* няма, *м. Диал.* Южен вятър. *И ето пак за всички драга пролет | довя долнякът топъл откъм юг.* П. П. Славейков. *Спуснеше ли се долнякът откъм равна Романя и залюлееше клоните на Черковната кория, тя зашумяваше.* Йовков.

доловѝм, -а, -о, *прил.* Който може да се долови, да се схване с поглед, слух или ум. *Учител Никола стои по средата важен и сериозен, но все пак с едва доловима насмешка в очите.* Влайков.

доловя̀. Вж. долавям.

доло̀жа. Вж. долагам.

долоша̀вам, -аш, *несв.* Само 3 *л. ед.* **долоша̀ва ми** *несв., безл.*; **долошѐе ми,** *мин. св.* долоша ми, *св., безл. Рядко.* Става ми лошо, прилошава ми.

долоша̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* долошава ми.

долошѐе ми. Вж. долошавам.

до̀лу и (диал.) **до̀ле** *нареч.* **1.** На ниско място. *Където погледнеш: назад, напред, долу, горе — все бук.* Вазов. *От най-горното стъпало той се извърна и погледна долу.* Вазов. *Долу под брега криволичи малката рекичка.* Влайков. || В долната част на нещо. *Той беше около шейсетгодишен човек, с лице сухо, длъгнесто, широко горе, тясно долу.* Вазов. *Тя се полека измъкна из стаята и слезна долу при майка си.* Вазов. **2.** *Нар. Остар.* За цена — евтино, малко. *Две хиляди наполеона, бодка по-долу не бива!* Вазов. **3.** Като *междум.*: а) За изразяване на неодобрение, протест. *Долу тираните! Долу разбойниците! Долу кръвопийците!* Вазов. *Долу войната!*

б) За изразяване на строга заповед. *Долу! — викна стражарят и го хвана за рамото. — Слизай.* Йовков. **4.** *Диал.* По-долу. *И тя е хем хубава, хем работна, дето се вика не пада долу от Донка наша.* Вазов. *От 35 пари доле не дава да го бутнеш.* Влайков. □ **Горе-долу** — а) Почти, приблизително, кажи-речи. *Горе-долу такива едни мисли се въртяха из ума на Пенча Дебрянски.* Вазов. *Попето имаше горе-долу понятие за онова, което ставаше около него.* Йовков. *Аз познавам горе-долу местността. Вървете оттук.* Хар. Русев. б) Като отговор на въпрос „как сте?" — ни добре, ни зле, средно. **От горе до долу** — от най-високото до най-ниското място; напълно, изцяло. *Ние се носехме между двете зелени урви, покрити от горе до долу с девствени гори.* Вазов. *Шкафът е пълен с книги от горе до долу.* **Не падам (не съм) по-долу от някого** — не съм по-лош, по-недостоен от някого.

долуозначѐн, -а, -о, *прил. Книж.* Който е означен, написан по-долу в страницата или в края на документа. *Долуозначените вещи, данни.*

долуподпѝсан, -а, -о, *прил. Книж.* Който се е подписал отдолу, под писмо, заповед, нареждане и др. *Долуподписаният тъжител.*

долютѐе ми. Вж. д о л ю т я в а м.

долютя̀вам. Само 3 *л. ед.* **долютя̀ва ми** *несв., безл.*; **долютѐе ми,** *мин. св.* долютя̀ ми, *св., безл.* Захваща да ми лютее, да усещам люто; залютява ми.

долютя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от долютява ми.

дом, до̀мът, дома̀, *мн.* до̀мове, до̀ма (сл. ч.), *м.* **1.** Жилище на отделно семейство; къща. *Селяните полека-лека се разотидоха по домовете си.* Елин Пелин. *Неприятен и влажен е тоя дом само вътре, а пред неговите прозорци и балкон... се отваря безкрайна гледка.* П. П. Славейков. || *Нар.* Покъщнина. *Грозната булка дом бере, хубавата сбор бере.* Погов. **2.** Близките, които живеят заедно в едно жилище; семейство. *Барем за ден за два си ела бе, синко. Дома си да видиш.* Елин Пелин. *Как да довери на жена си... Защо да зачерни и нея, и детето и целия си дом. Ако стане нещо, да отиде поне сам.* Ст. Даскалов. *Бащина клетва къща запустява, а майчина — дом изкоренява.* Погов. **3.** Заведение за обслужване на културно-битови нужди. *Роден дом. Майчин дом. Детски дом. Почивен дом. Инвалиден дом. Дом на народната войска.*

дома̀ *нареч. Нар.* Обикн. в съчет. **у дома** — в своя дом, в къщи. *Тя си отиде дома бързо и развълнувана като младо момиче.* Елин Пелин. *Тия ниви той ги е работил... Сред тях той е като у дома си.* Йовков. *Ожени мома да не е дома.* Погов. *Чувствувам се като у дома.*

дома̀жа. Вж. д о м а з в а м.

дома̀звам, -аш, *несв.*; **дома̀жа,** -еш, *мин. св.* дома̀зах, *св.* Мажа и това, което е останало да се измаже; мажа до край. *Домазах стаята.*

домазѐт, *мн.* няма, *м. Разг. Рядко.* Зет, който остава да живее в дома на жена си; приведен зет.

домазлъ̀к, *мн.* няма, *м.* Тамазлък. *Отдавна овцете са се обагнили, предадени са държавните доставки, а тия, гдето са оставени за домазлък, са вече големи.* Раб. дело, 1950 г.

домакѝн *м.* **1.** Стопанин на дом, на къща. *Домакинът ... сам шеташе и даваше последните разпореждания на прислугата.* Вазов. || Уреден, пестовен мъж; къщовник. *Този човек е добър домакин.* **2.** Служебно лице, което завежда домакинството на едно учреждение, предприятие и др. *Дядо Грую е нещо като домакин на училището.* Влайков.

домакѝнски, -а, -о. *Прил. от* домакинство *и от* домакин. *Домакински нужди. Домакински принадлежности.*

домакѝнство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Дом, къща с цялата покъщнина в нея. *Па и за него да бъде добре — да си се привие и той като хората и да си нареди свой дом и домакинство.* Влайков. || Семейство, което живее самостоятелно в един дом. *Габровница е едно от големите села в Михайловградска околия. Състои се от 723 домакинства.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Само *ед.* Работа по поддържането на реда в един дом, в една къща. *Цонке, хвръкна моминство, дойде домакинство.* Вазов. **3.** Служба, която се занимава с материално-техническото снабдяване на едно учреждение, предприятие и др. *Занимава се с домакинството на този завод.*

домакѝня *ж.* Стопанка на дом, на къща. *Домакинята беше облякла в тъмното каквото ѝ попадна на ръка и търсеше да запали лампата.* Хар. Русев. *Аз обичам да си седя в къщи, аз преди всичко съм домакиня.* Йовков. *Домакин за дом радей, / домакиня дома шета, — тъй полека-лека крета / дом, докле захубавей.* П. П. Славейков. || Уредна, пестовна жена; къщовница. *Моята жена е много добра. — ... / А каква домакиня е — само аз знам.* Л. Стоянов.

дома̀т *м.* (мекс.). Вид зеленчук с кръгъл месест червен плод. Solanum lycopersium. *Какви чудни домати съм ял в Търново! Едни топчести, червени и толкова пресни, че ги гълтах заедно със сутришната роса.* Г. Белев.

дома̀тен, -а, -о. *Прил. от* домат. *Доматено пюре. Доматен сок.*

домаша̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Разг.* Мъж, който обича да си стои в къщи.

дома̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който е свързан с дом или се отнася до дом. *Помагаше ѝ в домашните работи.* || Предназначен за дом и домакинство. *Домашна помощница.* || Който е приготвен у дома, а не в работилница или във фабрика. *Домашно платно. Домашен хляб.* **2.** Който е опитомен. *Домашна котка.* **3.** Като *същ. мн.* **домашни** — близките, с които едно лице живее. *И също такива весели, разположени, с широки сърца, бяха всичките му домашни.* Йовков. **4.** Като *същ. ср.* **домашно** — упражнение на ученик за в къщи. *Написах домашното си.* □ **Домашен арест** — задържане на лице под стража в къщи без право да излиза вън от къщи, от дома. **Домашно животно, домашна птица** — животно, птица, които се отглеждат от човека.

домѐля. Вж. д о м и л а м.

домѐрвам, -аш, *несв.*; **домѐря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Измервам и това, което е останало да се мери; измервам до край. **домервам се, домеря се** *страд.*

домѐрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* домервам *и от* домервам се.

домѐря. Вж. д о м е р в а м.

домѐсвам, -аш, *несв.*; **домѐся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Омесвам и това, което е останало да се меси; омесвам всичко до край. *Домесвам тестото.* **домесвам се, домеся се** *страд.*

домѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* домесвам *и от* домесвам се.

домѐся. Вж. д о м е с в а м.

домета̀. Вж. д о м и т а м.

домѝвам, -аш, *несв.*; **домѝя,** -йеш, *мин. св.* домѝх, *св.* Измивам и това, което е останало да се мие; измивам до край. *Там слугинята домиваше съдовете.* Влайков. **домивам се, домия се** *страд.*

домѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* домивам *и от* домивам се.

домѝлам, -аш, *несв.*; **домѐля,** -еш, *мин. св.* домля̀х, *прич. мин. страд.* домля̀н, -а, -о, *мн.* домлѐни, *св.* Смилам и това, което е останало да се смеле. *Домилам кафето.* **домилам се, домеля се** *страд.*

домѝлане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* домилам *и от* домилам се.

домилѐя. Вж. д о м и л я в а м.

домиля̀вам, -аш, *несв.*; **домилѐя,** -ѐеш, *мин. св.* домиля̀х, *прич. мин. действ.* домиля̀л, -а, -о, *мн.* домилѐли, *св.* **1.** Ставам мил на някого. *Той иска да ме види, домилях му.* **2.** Само 3 *л. ед.* **домилява ми, домилее ми** — става ми мило, домъчнява ми, дожалява ми за някого или за нещо. *Няколко дена не съм ходила у тях. Домилели са ми и големите, па и децата.* Влайков. *Затъжих се, домиля ми за родното място.* Караславов. *Как гледа уплашена, горката! Домиля ми за нея.* Вазов.

домиля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* домилявам.

доминà нтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). *Книж.* Който се налага, оставя трайни следи.

доминио̀н *м.* (англ.). Държава със самостоятелно управление, която се включва в състава на Британската империя и зависи от нея в своята вътрешна и външна политика; автономна държава в Британската империя. *Англия поддържа своите връзки с британските доминиони и владения в басейна на Индийския и Тихия океан през Атлантика.* В. Коларов.

доминѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Господствувам над нещо; преобладавам.

до̀мино[1], *мн.* -а, *ср.* (ит.). **1.** Карнавална пелерина с качулка. **2.** *Разш.* Човек, облечен с такъв костюм.

до̀мино[2], *мн.* няма, *ср.* (ит.). Вид игра с 28 продълговати плочки с означени точки върху тях.

домѝтам, -аш, *несв.*; **домета̀,** -ѐш, *мин. св.* домѐтох, *св.* Измитам и това, което е останало да се измете; измитам до край. *Домитам стаята си.*

домѝя. Вж. д о м и в а м.

домовѝт, -а, -о, *прил. Нар.* Който има добър дом и се грижи за него; къщовен. *Тебе, синко, е прилика, | чуй, съседкина Велика. | Хем да видиш, домовита. | Знаят всички, даровита.* Яворов.

домовладѐлец, *мн.* -лци, *м. Остар.* Собственик на къща, на дом; домопритежател. *Всякой домовладелец се старал тъй да си построи къщата, ... че само тя да ти се хвърли в очи.* Ал. Константинов.

домовладѐтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Домовладелец.

домовладѝка, *мн.* -ци, *м. Остар.* Стопанин на дом; домовладелец, домопритежател. *Шеташе ни снахата на домовладиката — една хубавица.* Вазов.

домо̀вник, *мн.* -ци, *м. Нар.* Мъж, който се грижи за къщата си; къщовник, домакин. *Аз ще си те имам и от сега за син на място, ама трябва ти и сам вече да станеш къщовник и домовник.* Влайков.

домо̀вница *ж. Нар.* Жена, която се грижи за къщата си; къщовница, домакиня. *Стрина Венковица и туршии всякакви есен ще наложи, ... и създърмата ще добре да извари ... Чудна домовница бе тя.* Влайков.

домо̀гвам се, -аш се, *несв.*; **домо̀гна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* (рус.). Правя усилия, стремя се настойчиво да постигна нещо. *България бе раздирана от крамолите на болярите, разделени на партии, от които всяка се домогваше да види на престола своя претендент.* Вазов.

домо̀гване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* домогвам се.

домо̀гна се. Вж. д о м о г в а м с е.

доначà лник, *мн.* -ци, *м. Нов.* Лице, което се занимава с административната работа на жилищна сграда и се грижи за нейния вътрешен ред.

домопритежа̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Собственик на дом, на къща. *Комунистите ратуват за облекчение на жилищната нужда, като се отнемат от големите домопритежатели излишните им жилищни помещения и стаи.* Г. Димитров.

домопритежа̀телка *ж.* Собственица на дом, на къща.

домора̀съл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *прил.* **1.** Който се е създал на местна почва. *На югоизточния склон на прохода, сред вековните буки, доморасли гeолози откриват влажни петна.* Караславов. **2.** *Прен. Пренебр.* Който няма специално образование; самоук. *Доморасъл учен.*

домострòйтелство, *мн.* няма, *ср.* Строене на домове, на къщи.

домота̀вам, -аш, *несв.*; **домота̀я,** -а̀еш, *мин. св.* домота̀х, *св.* Намотавам и това, което е останало да се мотае; мотая до край. *Домотавам преждата.*

домоупра̀вител, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нов.* Лице, което се грижи за адресната и паспортна регистрация на гражданите, които живеят в една жилищна сграда, както и за реда в нея и поддържането ѝ.

домофо̀н *м. Нов.* Вид телефон, който свързва общия вход на една жилищна сграда с отделните апартаменти.

домоча̀дие, *мн.* -я, *ср. Остар.* Семейство, челяд. *Ти, дядо Либене, твърде добре знаеш, че аз обичам да се съветвам със всичкото си домо-*

чадие. Каравелов. *Домочадието му се разположи по-свободно на чергата до шумящата баричка, а слугинята донесе кафето.* Вазов. || *Разг. Шег. Цялото домочадие ме обгради и дечурлигата заграчиха.* Г. Белев.

домъквам, -аш, *несв.*; **домъкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Донасям с мъкнене до определено място; довличам, дотътрям. *Дорде челядта му спеше, той домъкваше от някъде нарамък дърва, насичаше ги на късове и ги внасяше в собата.* Кр. Григоров. *Домъква дисагите си, прикляква над тях гърбом към стопаните и донася на трапезата две чушки.* Ал. Константинов. **2.** Докарвам, довеждам насила някого до определено място. *Полякът домъкна изплашеното момче, блъсна го пред стражарите и със знаци му обясни какво искат от него.* А. Каралийчев. || *Прен. Разг. Пренебр.* За нещо нежелано, неочаквано — довеждам. *Всяка вечер ми домъква гости.*

домъквам се, -аш се, *несв.*; **домъкна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* **1.** С мъка дохождам, довличам се до някъде. *Като свърши, Събо се домъкна до одъра отсам Райка, седна и се преви одве.* Ст. Загорчинов. **2.** Идвам някъде, без да ме викат, без да бъда желан. *По-миналата година се домъкна сестра му от Пловдив с три деца и свекърва ѝ.* Чудомир.

домъкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* домъквам *и от* домъквам се.

домъкна. Вж. д о м ъ к в а м.

домързѝ ме. Вж. д о м ъ р з я в а м.

домързя̀вам. Само 3 *л. ед.* **домързя̀ва ме** *несв, безл.*; **домързѝ ме,** *мин. св.* домързя̀ ме, *св., безл.* Обхваща ме мързел. *Ханджар също подигна очи..., но го домързя да стане и си остана на сянка.* Йовков.

домързя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* домързява ме.

домъчнѐе ми. Вж. д о м ъ ч н я в а м.

домъчня̀вам. Само 3 *л. ед.* **домъчня̀ва ми** *несв., безл.*; **домъчнѐе ми,** *мин. св.* домъчня̀ ми, *св., безл.* Става ми мъчно, обхваща ме мъка. *Тя като поседяла в къщи сама, домъчняло ѝ, та рекла да пододе да повиди майчини си.* Влайков.

домъчня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* домъчнява ми.

дон *неизм., м.* (исп.). Титла на дворянин в Испания, поставяна пред името. *Дон Паскуале. Дон Карлос.*

до̀на *неизм., ж.* (исп.). Титла на дворянка в Испания, поставяна пред името. *Дона Солла.*

дона̀сям, -яш, *несв.*; **донеса̀,** -ѐш, *мин. св.* донѐсох, *св.* **1.** Нося нещо до мястото, гдето съм или ще бъда, или до мястото, гдето е или ще бъде известно лице. *Пъргави войници започнаха да донасят вечерята.* Хар. Русев. *При брега, дето ра'отеше ладията, пак няколко войника наглеждаха кого отнася и донася тя.* Вазов. || *Обр. Донася сладък сън със себе си нощта.* П. П. Славейков. || *Прен.* За звук, шум — правя, спомагам да се чуе. *А сутренник полъхва леко / и звън на хлопки издалеко / донася в село.* Яворов. *Сегис-тогис ветрецът донасяше до тук отдалечено дрънкане на звънци на закъснели стада.* Вазов. **2.** Нося като печалба, подарък и пр. *Наистина, малко донася тая селска работа.* Влайков. *Освен лозето, жена му на Тошо донесе зестра и един шумак в Ралки дръмки.* Ст. Даскалов. **3.** *Прен.* Причинявам, създавам, докарвам. *Никой не знаеше какво може да донесе времето.* Йовков. **4.** *Прен.* Съобщавам, обаждам. *Връщаха се войници от града и донасяха новини.* Йовков. *Началникът, комуто веднага донесли за тая случка, се сепнал.* Влайков. || *Канц.* Правя служебно съобщение за нещо пред ръководно лице или учреждение. *За отстраняване на забелязаните слабости донесли веднага на управителния съвет.* Опитът на първенците. || Правя донос; доносн ича. *Аз нищо не съм му шушнал. — Кой ти дума нещо на тебе, бе!—...—Аз говоря за тия, дето му донасят. Но щом не си от тях, не се обаждай.* М. Марчевски. **донасям се, донеса се** *сред.*

дона̀сяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* донасям *и от* донасям се.

донѐгде *нареч. Разг.* Донякъде, донейде.

донѐйде *нареч.* **1.** *Разг.* Донякъде. *И той, и аз... бяхме донейде излишни хора.* Йовков. **2.** В съчет. със **си донейде си** — донякъде си. *Ти си права донейде си. Той би трябвало да те почита и обича.* Вазов.

донеса̀. Вж. д о н а с я м.

донесѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Канц.* Изложение със сведения, които се дават служебно на началство, власт и пр. *През това време телефонът непрекъснато звънеше и постоянно пристигаха тревожни донесения.* Вежинов. *По донесение на някого.*

донжуа̀н *м.* (исп.). *Ирон.* Мъж, който има слабост към любовни приключения; женкар.

донжуа̀нски, -а, -о. *Прил. от* донжуан. *Донжуански похождения.*

донжуа̀нство, *мн.* няма, *ср.* Поведение, постъпка, държане на донжуан.

донѝгде *нареч.* Доникъде.

донѝжа. Вж. д о н и з в а м.

донѝзвам, -аш, *несв.*; **донѝжа,** -еш, *мин. св.* донѝзах, *св.* Нанизвам и това, което е останало да се нанизе; нанизвам до край. *Донизвам мѝнистата на гердана.*

донѝйде *нареч. Нар.* Доникъде, донигде.

донѝкъде *нареч.* До никое място, до никакъв край. *Така като я караш, няма да стигнеш доникъде.*

донкихо̀товски, -а, -о, *прил.* Донкихотски.

донкихо̀товщина *ж. Ирон.* Донкихотска постъпка. *Това бягане от хората го докарва понякога до истински донкихотовщини; така веднъж късогледият поет удря на бяг — пред едно стадо овци.* П. П. Славейков.

донкихо̀тски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до безплодна борба за неосъществими идеали; присъщ, свойствен на Дон Кихот, герой на романа Дон Кихот от испанския писател Сервантес.

до̀нос *м.* Тайни сведения за лице пред началството му или пред властта, с цел да бъде злепоставено, обикн. политически или служебно. *После той откри с неприятна изненада, че в събранието се беше вмъкнал кметът, който щеше да направи веднага донос в околийското управление.* Дим. Димов. *Правя донос.*

доно̀свам, -аш, *несв.*; **доно̀ся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** За облекло — нося толкова, колкото е възможно да се носи; износвам. *Доносвам дрехите си.* **2.** За дете в утроба — нося толкова време, колкото е необходимо още да се носи. *Това дете е седмаче. Майка му не го е доносила.*

доно̀сник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което прави доноси; клеветник. *Лъжесвидетели — . . . признаха, че техните показания не се основават на факти, но на сведения, получени от трети лица — доносници, чиито имена не бяха дори споменати.* Отеч. фронт, 1950 г.

доно̀снича, -иш, *мин. св.* доно̀сничих, *несв.* Правя донос, обаждам, клеветя някого.

доно̀сничене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доноснича.

доно̀счик, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Доносник.

доно̀ся. Вж. доносвам.

до̀нски, -а, -о. *Прил. от* Дон (река в СССР). *Донски степи.* □ **Донски казаци** (нар.) — руска кавалерия, участвувала във войната за освобождението на България от турците.

доня̀вга *нареч. Диал.* Донякога.

доня̀кога *нареч.* До някое време; някога. *Нека вам донякога тъй драго | да затупти сърце, тъй както днес на мен.* П. П. Славейков.

доня̀къде *нареч.* **1.** До някое място, време или степен. *Той ги изпращаше донякъде с поклони и благослови, връщаше се бързо и с остървение измъкваше от водата светлите монети.* Караславов. *Тя изглеждаше донякъде смутена, но не и разсърдена от всичките тия погледи.* Йовков. **2.** В съчет. със си **донякъде си** — за по-ясно изтъкване на степента.

дообгѐрбвам, -аш, *несв.* и *св.* Обгербвам допълнително, колкото е останало да се обгербва. *Мълчеливите продължения на договорите за отдаване под наем трябва да се дообгербват.* Отеч. фронт, 1949 г.

дообгѐрбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дообгербвам.

дообѐлвам, -аш, *несв.*; **дообѐля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Обелвам и това, което е останало да се обели; обелвам до край. *Дообелих ябълката.* **дообелвам се, дообеля се** *страд.*

дообѐлване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дообелвам *и от* дообелвам се.

дообѐля. Вж. дообелвам.

дообрабо̀твам, -аш, *несв.*; **дообрабо̀тя** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Обработвам и това, което е останало да се обработи; обработвам до край. *Дообработвам произведението си.* **дообработвам се, дообработя се** *страд.*

дообрабо̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дообработвам *и от* дообработвам се.

дообрабо̀тя. Вж. дообработвам.

дообясня̀. Вж. дообяснявам.

дообясня̀вам, -аш, *несв.*; **дообясня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Обяснявам и това, което е останало да се обясни; обяснявам до край. *Той дообяснява всички въпроси, повдигнати от кооператорите за колхозите.* Раб. дело, 1950 г. **дообяснявам се, дообясня се** *страд.* и *сред.*

дообясня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дообяснявам *и от* дообяснявам се.

дооздравѐя. Вж. дооздравявам.

дооздравя̀вам, -аш, *несв.*; **дооздравѐя,** -ѐеш, *мин. св.* дооздравя̀х, *св.* Оздравявам напълно.

дооздравя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дооздравявам.

доопера̀. Вж. доопирам.

доопѝрам, -аш, *несв.*; **доопера̀,** -ѐш, *мин. св.* доопра̀х, *св.* Опирам и това, което е останало да се пере; опирам до край. *Доопрах дрехите.* **доопирам се, доопера се** *страд.*

доопѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доопирам *и от* доопирам се.

доора̀. Вж. дооравам.

доора̀вам, -аш, *несв.*; **доора̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Изоравам и това, което е останало да се оре; изоравам до край. *Нивата на Иван беше изорана повече от половината и ралото стоеше на междата. Наверно Иван днес щеше да я доорава.* Елин Пелин. **дооравам се, доора се** *страд.*

доора̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дооравам *и от* дооравам се.

доосвобождѐнски, -а, -о, *прил. Рядко.* Който се отнася до епохата преди Освобождението на България от турско робство; предосвобожденски.

дооценя̀. Вж. дооценявам.

дооценя̀вам, -аш, *несв.*; **дооценя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). В съчет. **не дооценявам** — не давам правилна оценка на нещо, не обръщам достатъчно внимание на важността, значението на нещо. *Те не дооценяват лекарските съвети при леки наглед случаи.* Караславов. **дооценявам се, дооценя се** *страд.*

дооценя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дооценявам *и от* дооценявам се.

допа̀дам, -аш, *несв.*; **допа̀дна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Нравя се, харесвам се някому, на някого. *На всички, | кой знае как, | усмивката й крехка | допадаше, — тъй ведрата зорница | допада на стопани ранобудни.* П. П. Славейков. *На стрина Венковица много допадаха тия думи.* Влайков. **допадаме си** *взаим.* — подхождаме си, нравим се един на друг, харесваме се един друг. *Двамата приятели много си допадаха.*

допа̀дна. Вж. допадам.

допека̀. Вж. допичам.

допера̀. Вж. допирам[2].

допеча̀там. Вж. допечатвам.

допеча̀твам, -аш, *несв.*; **допеча̀там,** -аш, *св.* Напечатвам и това, което е останало да се печата; напечатвам всичко до край. *Допечатвам книгата си.* **допечатвам се, допечатам се** *страд.*

допеча̀тване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допечатвам *и от* допечатвам се.

допеча̀тя, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Допечатам.

допѐя. Вж. допявам.

допѝвам[1], -аш, *несв.*; **допѝя,** -йеш, *мин. св.* допѝх, *св.* Изпивам и това, което е останало да се пие; изпивам всичко до край. *И тази вечер в ъгъла седиш ти пак, | допиваш чашката вермут.* Смирненски. **допивам се, допия се** *страд*

допѝвам[2]. Само 3 *л. ед.* **допѝва ми се** *несв., безл.*; **допѝе ми се,** *мин. св.* допѝ ми се, *св., безл.* Обзема ме желание да пия.

допѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допивам[1] *и от* допива ми се.

допѝе ми се. Вж. допивам[2].

допилѐя се. Вж. допилявам се.

допиля̀вам се, -аш се, *несв.*; **допилѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* допиля̀х се, *св., сред. Разг. Презр.* Дохождам, домъквам се. *Не обичах го. Отде се допиля в нашето село?* Вазов. *Овцете си преживят в кошарата — успокои го Василчо. — А защо се допиля в такова време?* М. Марчевски.

допиля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допилявам се.

допѝпам. Вж. допипвам.

допѝпвам, -аш, *несв.*; **допѝпам,** -аш, *св. Разг.* Пипнешком успявам да хвана, да уловя нещо. *Земи един полвяк с вода, напълни го със змии,... замижи, бъркни в полвяка и извади каквото допипаш.* Вазов. || *Прен.* Достигам до нещо, докопвам се до нещо. *Йоаким подушваше тайните копнежи на Светослава да допипа короната чрез посредството на Чоки.* Вазов. **допипвам се, допипам се** *страд.* и *сред.*

до̀пир, *мн.* няма, *м.* Пряка, непосредна връзка; досег, контакт. *Влизам в допир. Имам допир. Съм (намирам се) в допир.*

допѝрам[1], -аш, *несв.*; **допра̀,** -ѐш, *мин. св.* допря̀х, *св.* **1.** Поставям в допир, в досег; докосвам, досягам. *То бавно протягаше напред своята шия, допираше муцунката си до земята.* Смирненски. **2.** Намирам се в допир, в досег. **допирам се, допра се** *възвр.* □ **Като допре ножът до кокъла...** (разг.) — за нещо, което е наложително, което трябва незабавно да се извърши.

допѝрам[2], -аш, *несв.*; **допера̀,** -ѐш, *мин. св.* допра̀х, *св.* Пера и това, което е останало да се пере; пера до край. *Допирам дрехите.* **допирам се, допера се** *страд.*

допѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допирам[1], допирам се *и от* допирам[2], допирам се. *През време на допирането телата изравняват постепенно температурите си.* Физика X кл., 1951 г.

допира̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Мат.* В съчет. **допирателна права** — правата, която се допира в една точка с една крива; **допирателна точка** — точка на една крива и на нейната допирателна права, ако в тази обща точка те имат допиране поне от първи ред.

допѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който е в допир с нещо. *Допирна точка.*

допѝсвам, -аш, *несв.*; **допѝша,** -еш, *мин. св.* допѝсах, *св.* Написвам и това, което е останало да се пише; написвам до край. *Учителката Сълза Младенова... дописваше свидетелствата на децата.* Елин Пелин. *Тая нощ ще допиша прокламацията.* Вазов. **дописвам се, допиша се** *страд.*

допѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дописвам *и от* дописвам се.

до̀писен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* В съчет. **дописен член** — член-кореспондент на академия или на научно дружество.

до̀писка *ж.* Статия или бележка, пратена за напечатване във вестник, в която се съобщава за станали събития. *Той пишеше дописки до чуждите вестници.*

до̀писник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което праща дописки; кореспондент. *Съобщение на нашия специален дописник от Москва.*

до̀піснически, -а, -о. *Прил. от* дописник *Дописническа работа.*

до̀писничка *ж.* Жена дописник.

допѝтам се. Вж. допитвам се.

допѝтвам се, -аш се, *несв.*; **допѝтам се,** -аш се, *св., сред.* **1.** Обръщам се за съвет към някого; съветвам се. *От нашата махала всички до него се допитваха.* Влайков. *Той знаеше голямата му суетност, хвалеше го, допитваше се за всичко до него.* Йовков. **2.** Вземам мнение, съгласие.

допѝтване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допитвам се. □ **Допитване до народа** (полит.) — референдум.

допѝчам, -аш, *несв.*; **допека̀,** допечѐш, *мин св.* допѐкох, *св.* Изпичам още толкова, колкото е необходимо, за да се изпече напълно. *Допичам хляба* **допичам се, допека се** *страд.*

допѝчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допичам *и от* допичам се.

допѝша. Вж. дописвам.

допѝя. Вж. допивам.

допла̀вам, -аш, *св.* Доплувам. *Доплаваха до брега.*

допла̀квам[1], -аш, *несв.*; **допла̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изплаквам и това, което е останало неизплакнато; изплаквам до край. *Доплаквам чашите.* **доплаквам се, доплакна се** *страд.*

допла̀квам[2]. Само 3 *л. ед.* **допла̀ква ми се** *несв., безл.*; **допла̀че ми се,** *мин. св.* допла̀ка ми се, *св., безл.* Изпадам в състояние, настроение, което ме кара да плача; идва ми да плача. *Доплака ми се, когато го видях грохнал, извяхнал и посърнал.* Величков.

допла̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доплаквам[1] *и от* доплаква ми се.

доплатя̀. Вж. доплащам.

допла̀че ми се. Вж. доплаквам[2].

допла̀щам, -аш, *несв.*; **доплатя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* **1.** Плащам и това, което остава да се плаща; плащам всичко до край. *Тамам когато бе най-много сбъркана с болника, трябваше да се загрижи как и с що да доплати на Койчовия майстор останалите триста гроша.* Влайков. **2.** Плащам допълнително. *Манастирските доходи, каквито са нищожни, не могат да покрият нито половината разноски за училището... Той доплаща от своите пари.* Вазов. **доплащам се, доплатя се** *страд.*

допла̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доплащам *и от* доплащам се.

доплета̀. Вж. доплитам.

доплѝтам, -аш, *несв.*; **доплета̀,** -ѐш, *мин. св.* доплѐтох, *св.* Изплитам и това, което е останало да се изплита; изплитам до край. *Иглика се повайка малко, после... събра цветята, които бяха се пръснали по тревата, седна и мълчаливо почна да доплита венеца си.* Елин Пелин. *Все през Марта чорапа си заплита, | в Малък сечка бърза да го доплита.* П. Р. Славейков. **доплитам се, доплета се** *страд.*

доплѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доплитам *и от* доплитам се.

доплу̀вам, -аш, *св.* Достигам чрез плуване до определено място. *Тя се гурна още един-два пъти във водата, след това доплува до самия край на блатото.* Елин Пелин.

доплу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доплувам.

допокрѝвам, -аш, *несв.*; **допокрѝя,** -йеш, *мин. св.* допокрѝх, *св.* Покривам и това, което е останало да се покрива; покривам до край. *Безшумно броди призрак на смъртта, | грижливо допокрива с бял саван земята.* Яворов. **допокривам се, допокрия се** *страд.*

допокрѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допокривам *и от* допокривам се.

допокрѝя. Вж. допокривам.

допото̀пен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил. Ирон.* Който е от преди потопа. *Той пълзи по-нататък. Прилича на огромно влечуго, на допотопно чудовище.* Л. Стоянов. || Отдавнашен, премного остарял.

допра̀. Вж. допирам.

допра̀вя. Вж. доправям.

допра̀вям, -яш, *несв.*; **допра̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя и това, което е останало да се прави; правя до край. *Напролет белким дойдат пак старите майстори да доправят училището, та тях хвани.* Влайков. **доправям се, доправя се** *страд.*

допра̀вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доправям *и от* доправям се.

допра̀тя. Вж. допращам.

допра̀щам, -аш, *несв.*; **допра̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нар.* Пращам, изпращам. *Вест допрати им ти с ластовички, | че ще се върнеш при пролет ранна.* П. П. Славейков. *И дойдоха нея да искат загорци — | през девет села от десето. | Босилко Радойкин, най-личен загорец, | допратил е китени свати.* П. П. Славейков. **допращам се, допратя се** *страд.*

допра̀щане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допращам *и от* допращам се.

допреда̀. Вж. допридам.

допрѝдам, -аш, *несв.*; **допреда̀,** -ѐш, *мин. св.* допрѐдох, *св.* Изпридам и това, което е останало да се изпреде; изпридам до край. *Работните жени допридаха къделите си, плетяха чорапи и слушаха затаено.* Кр. Григоров. **допридам се, допреда се** *страд.*

допрѝдане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допридам *и от* допридам се.

доприна̀сям, -яш, *несв.*; **допринеса̀,** -ѐш, *мин. св.* допринѐсох, *св.* Спомагам, действувам за изпълнението на нещо. *Ще напрегна всички сили, за да допринеса за победата на пролетарската революция.* Г. Димитров. **допринасям се, допринеса се** *страд.*

доприна̀сяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допринасям *и от* допринасям се.

допринеса̀. Вж. допринасям.

допрѝпкам. Вж. доприпквам.

допрѝпквам, -аш, *несв.*; **допрѝпкам,** -аш, *св.* Достигам чрез припкане до определено място.

допрѝпкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доприпквам.

допрочета̀. Вж. допрочитам.

допрочѝтам, -аш, *несв.*; **допрочета̀,** -ѐш, *мин. св.* допрочѐтох, *св.* Прочитам и това, което е останало да се прочете; прочитам до край. *Допрочитам книгата.* **допрочитам се, допрочета се** *страд.*

допрочѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допрочитам *и от* допрочитам се.

допу̀скам, -аш, *несв.*; **допу̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Давам възможност, разрешавам на някого да участвува в нещо или да има някъде достъп. *Всеки път, когато след изключването бивах отново допускан в съдебните заседания..., знаех, че цялото обществено мнение е на моя страна.* Г. Димитров. *Допускам до изпит.* || Позволявам, разрешавам. *Аз никога няма да допусна ни един мой солдатин да стреля против брата си.* Вазов. *Няма да допуснем да се извърши това беззаконие.* **2.** *Прен.* Приемам за възможно, предполагам, смята̀м. *Добре, да допуснем, че това е истина. Не допускам, че той ще ме излъже.* **допускам се, допусна се** *страд.* □ **Допускам грешки, слабости** — давам възможност да се правят грешки, да се проявяват слабости.

допу̀скане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допускам *и от* допускам се.

допу̀сна. Вж. допускам.

допустѝм, -а, -о, *прил.* **1.** Който може да се допусне. *Общопартийната дискусия по важни въпроси на партийната политика е допустима по решение на ЦК.* Устав на БКП, чл. 23. **2.** Като *същ. ср.* **допустимото** — в израз **в границите на допустимото**: в границите на това, което може да се допусне. □ **Допустимо е** — възможно е.

допу̀ша. Вж. допушвам.

допу̀швам[1], -аш, *несв.*; **допу̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изпушвам и това, което е останало да се изпуши; изпушвам всичко до край. *Допуших си цигарата.* **допушвам се, допуша се** *страд.*

допу̀швам[2]. Само 3 *л. ед.* **допу̀шва ми се** *несв., безл.*; **допу̀ши ми се,** *св., безл., възвр.* Иска ми се да пуша.

допу̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допушвам[1] *и от* допушва ми се.

допу̀щам, -аш, *несв.* Допускам. *Любопитна тълпа... се трупаше и искаше да види чудната машина, но стражата не я допущаше.* Елин Пелин. *Не допущах, че по това време у нас ще има чужд човек.* Хар. Русев. **допущам се** *страд.*

допу̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допущам *и от* допущам се.

допъ̀лвам, -аш, *несв.* **1.** Добавям към нещо, за да стане пълно; притурям, прибавям. *Бащите им бяха дребни занаятчии, разсилни в общината или майстори в складовете, които допълваха доходите си от някоя тютюнева нива край града, от лозето или от варене на ракия.* Дим. Димов. *В работния кабинет на поета тъмните багри на килима допълват тоновете на стенния тапет.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Казвам нещо в допълнение; добавям. *За добро само го мислим и желаем, — меко допълва мама.* Влайков. *Кметът охотно разправяше. А търговецът го допълваше.* Влайков.

допъ̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допълвам *и от* допълвам се

допълзя̀. Вж. допълзявам.

допълзя̀вам, -аш, *несв.*; **допълзя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Достигам с пълзене до определено място.

допълзя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допълзявам.

допълнѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Прибавена част към нещо казано или написано, за да го допълни и изясни; добавка, притурка. *Ръкописите показват доста поправки и то най-вече допълнения и прибавки.* П. П. Славейков. *В допълнение на вчерашното си писмо съобщавам ви още следното : . . .* Г. Димитров. **2.** *Грам.* Съществително, което пояснява сказуемото. *Пряко допълнение. Непряко допълнение.*

допълни̇̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който се прибавя за допълване на нещо. *Допълнителен доход. Допълнително възнаграждение. Допълнителен член.* **2.** *Грам.* Който изпълнява службата на допълнение (във 2 знач.). *Подчинено допълнително изречение.*

допълни̇̀телно. *Нареч. от* допълнителен.

допъ̀лня. Вж. допълням.

допъ̀лням, -яш, *несв.*; **допъ̀лня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Допълвам. *Селянинът извади от торбата два големи хляба, лук и картофи. . ., допълни торбата на горския и се сбогува.* Хар. Русев. *Аз си допълнях в тефтерчето бележките за пътуването.* Вазов. *—Тъй, а? Единоборство, побратимство. Ала едно да знаеш, — допълни Момчил рязко, . . . — на болярин побратимство не давам.* Ст. Загорчинов. **допълням се, допълня се** *страд.* и *взаим.*

допъ̀лняне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* допълням *и от* допълням се.

допъ̀пля. Вж. допъплям.

допъ̀плям, -яш, *несв.*; **допъ̀пля,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Достигам чрез пъплене до определено място. *Вървим, вървим по върлий яр, | . . . Допъплахме до хладний Погледец.* Вазов. **допъплям се, допъпля се** *сред.*

допъ̀пляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допъплям *и от* допъплям се.

допъ̀ржа. Вж. допържвам.

допъ̀ржвам, -аш, *несв.*; **допъ̀ржа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изпържвам и това, което е останало да се изпържи; изпържвам до край. *Допържи кюфтетата. Допържих лука.* **допържвам се, допържа се** *страд.*

допъ̀ржване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допържвам *и от* допържвам се.

до̀пъти *нареч. Нар.* Следния път, друг път. *Допъти ще ти пиша повече.*

допя̀вам, -аш, *несв.*; **допѐя,** -ееш, *мин. св.* допя̀х, *св.* Изпявам и това, което е останало да се пее; изпявам до край. *Игумен Натанаил . . . допяваше тропаря си.* Вазов. **допявам се, допея се** *страд.*

допя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* допявам *и от* допявам се.

дор *нареч. Нар.* Дори. *Нека там ѝ ветрец струни подрънва, | нека глухо с звук на жалби покънва, | дор настане друг род с чувство познойно, | ново време пò за песни достойно.* П. Р. Славейков.

доработвам, -аш, *несв.*; **доработя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изработвам и това, което е останало да се работи; изработвам до край. *Той доработваше един свой учен труд за Източна Румелия.* Вазов. **доработвам се, доработя се** *страд.*

дорабо̀тване. *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доработвам *и от* доработвам се.

дорабо̀тя. Вж. доработвам.

доразбера̀. Вж. доразбирам.

доразби̇̀рам, -аш, *несв.*; **доразбера̀,** -ѐш, *мин. св.* доразбра̀х, *св.* Разбирам и останалото, което не съм разбрал; разбирам всичко напълно. *Доразбрах задачата.* **доразбирам се, доразбера се** *страд.*

доразви̇̀вам, -аш, *несв.*; **доразвия̀,** -йеш, *мин. св.* доразви̇̀х, *св.* Развивам и останалото, което не съм развил; развивам до край. *Ний вървим по пътя на онази историческа зависимост, която . . . доразвива при всеки нов исторически етап на по-висока степен постиженията от миналото.* Раб. дело, 1950 г.

доразви̇̀вам се, -аш се, *несв.*: **доразвия̀ се,** -йеш се, *мин. св.* доразви̇̀х се, *св.*, *сред.* Развивам се напълно, до край. *Пъпките на дърветата се доразвиха.*

доразви̇̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразвивам *и от* доразвивам се.

доразвия̀. Вж. доразвивам.

доразвия̀ се. Вж. доразвивам се.

доразка̀жа. Вж. доразказвам.

доразка̀звам, -аш, *несв.*; **доразка̀жа,** -еш, *мин. св.* доразка̀зах, *св.* Разказвам и това, което е останало да се разказва; разказвам до край. *Гърдьо не беше доразказал историята си, но, като нямаше кой да го слуша, и той замълча.* Йовков. **доразказвам се, доразкажа се** *страд.*

доразка̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразказвам *и от* доразказвам се.

доразкри̇̀вам, -аш, *несв.*; **доразкрия̀,** -йеш, *мин. св.* доразкри̇̀х, *св.* Разкривам и това, което е останало да се разкрива; разкривам до край. *Тя* (илюстрацията) *има за задача да доизясни и доразкрие основните прогресивни замисли на художника.* Раб. дело, 1950 г. **доразкривам се, доразкрия се** *страд.*

доразкри̇̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразкривам *и от* доразкривам се.

доразкрия̀. Вж. доразкривам.

доразни̇̀щвам, -аш, *несв.*; **доразни̇̀щя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разнищвам и това, което е останало да се разнищи; разнищвам до край. **доразнищвам се, доразнищя се** *страд.*

доразни̇̀щване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразнищвам *и от* доразнищвам се.

доразни̇̀щя. Вж. доразнищвам.

доразплета̀. Вж. доразплитам.

доразпли̇̀там, -аш, *несв.*; **доразплета̀,** -ѐш, *мин. св.* доразплѐтох, *св.* Разплитам и това, което е останало да се разплита; разплитам до край. *Доразплитам чорапа.* **доразплитам се, доразплета се** *страд.*

доразпли̇̀тане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразплитам *и от* доразплитам се.

доразрабо̀твам, -аш, *несв.*; **доразрабо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разработвам и това, което е останало да се разработва; разработвам до край. *Доразработвам темата.* **доразработвам се, доразработя се** *страд.*

доразработване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразработвам *и от* доразработвам се.

доразработя. Вж. доразработвам.

доразтребвам, -аш, *несв.*; **доразтребя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разтребвам и това, което е останало да се разтреби; разтребвам до край. *Ние трябва да доразтребим и да пометем.* Влайков. **доразтребвам се, доразтребя се** *страд.*

доразтребване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразтребвам *и от* доразтребвам се.

доразтребя. Вж. доразтребвам.

доразцъфна. Вж. доразцъфтявам.

доразцъфтявам, -аш, *несв.*; **доразцъфна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Разцъфтявам още толкова, колкото трябва, за да разцъфна; разцъфтявам напълно. **доразцъфтявам се, доразцъфна се** *страд.*

доразцъфтяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доразцъфтявам *и от* доразцъфтявам се.

доразясня. Вж. доразяснявам.

доразяснявам, -аш, *несв.*; **доразясня,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Разяснявам и това, което е останало да се разясни; разяснявам напълно. *Доразяснявам въпроса.* **доразяснявам се, доразясня се** *страд.*

доразясняване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доразяснявам *и от* доразяснявам се.

доралия *неизм., прил.* Дорест.

дорамник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Къса горна селска дреха от аба без ръкави. *Тоя шоп беше около двайсет и пет годишен рус момък, облечен в скъсани шопски беневреци и изжулен дорамник, с раздрани ръкави на ризата.* Вазов.

дорасна. Вж. дораствам.

дораста, -ѐш, *мин. св.* дорастох, *св.* Дорасна.

дораствам, -аш, *несв.*; **дорасна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Израствам, развивам се, колкото трябва; израствам напълно. *Ама Тинка, нали я видиш, не си е дип дорасла, слабичка е още и не може да издържа като другите.* Влайков. || *Прен.* Издигам се, израствам духовно. *Вазов не дорасна до социализма, но се отнасяше критически към капитализма.* Т. Павлов.

дорастване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дораствам.

дордѐ *нареч. Нар.* Докато, докле, догде. *Храни, горо, таквиз чеда, | дорде слънце в светът гледа. | Дорде птичка в тебе пее, | тоз байрак да се ветрее!* Ботев.

дордето *нареч.* Докато.

дореволюционен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до периода преди някоя революция, обикн. преди Великата октомврийска революция. *В дореволюционна Русия се наброяваха всичко 230,000 учители. Сега в Съветския съюз работят 1.250,000 учители.* Раб. дело, 1950 г.

дореда *нареч. Диал.* Друг път. *За сега толкова. Другото пък ддреда.*

доредя. Вж. дореждам.

дорежа. Вж. дорязвам.

дореждам, -аш, *несв.*; **доредя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Нареждам и това, което е останало да се нареди; нареждам до край. *Доредих книгите си* **дореждам се, доредя се** *страд.*

дореждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дореждам *и от* дореждам се.

дорека. Вж. доричам.

доресвам, аш, *несв.*; **дореша,** -иш, *мин. св.* доресах, *св.* Реша и това, което е останало да се реши; реша напълно, до край. **доресвам се, дореша се** *възвр.* и *страд.*

доресване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доресвам *и от* доресвам се.

дорест, -а, -о, *прил.* (тур.). За кон — който има червеникав или кестеняв косъм. *След малко млад момък спира край натрупалия се куп слама дорест кон.* Раб. дело, 1950 г.

доѐша. Вж. доресвам.

дореша. Вж. дорешавам.

дорешавам, -аш, *несв.*; **дореша,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Решавам и това, което е останало да се решава; решавам до край. *Дореших задачите си.* **дорешавам се, дореша се** *страд.*

дорешаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дорешавам *и от* дорешавам се.

дорѝ. 1. *Частица.* За подчертаване и засилване; даже. *Фернандес бе прав, дори | мисля, че грешиме ние.* Вапцаров. *Житие велико, заради което | той забрави всичко, дори и небето!* Вазов. || Чак. *До гроба си дори ще носим | тоз спомен, съкровен и жив — | в кръвта, във болните ни костие | той в дни на старост ще тежи.* Вес. Георгиев. **2.** Като *съюз* — за присъединяване и усилване; ако и да, при все че. *Дори да умирам, | живота със грубите лапи чиличени | аз пак ще обичам!* Вапцаров.

дорийски, -а, -о, *прил.* (гр.). В изрази **дорийски стил, дорийска колона** — вид старогръцки архитектурен стил.

дорисувам, -аш, *несв* Рисувам и това, което е останало да се рисува; нарисувам до край. *Дорисувах картината.* **дорисувам се** *страд.*

дорисуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дорисувам *и от* дорисувам се.

доричам, -аш, *несв.*; **дорека,** доречѐш, *мин. св.* дорѐкох, *св.* Изричам и това, което не съм казал, изрекъл до край; доизричам. *Трета рече и дорече: | „Орисии за света! Но беди ли са бедите | чийто свършек е смъртта.* П. П. Славейков.

дорязвам, -аш, *несв.*; **дорѐжа,** -еш, *мин. св.* дорязах, *св.* Изрязвам и това, което трябва да се изреже; изрязвам до край. *Защо се забави толкова? — Трябваше да дорежем вършите на царевицата в Козидол.* Караславов. **дорязвам се, дорежа се** *страд.*

досада, *мн.* няма, *ж.* Неприятно чувство, породено от отекчение, тегота и пр. *Някаква досада и някаква мъка се набираше в гърдите му.* Влайков. *Така — от досада; | някаква песен | си пеел човекът.* Вапцаров.

досаден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който причинява досада; отекчителен, скучен, неприятен. *Огнянов се наведе намръщено, за да избегне това досадно взиране.* Вазов. *Ала и зад неговото полу-шеговито натякване личеше, че тия глумливи заядки и подмятания все някак го дразнят, че те му са досадни.* Влайков. *Досадни въпроси.* □ **Досадна муха** (разг.) — за човек, който досажда с въпроси или говорене.

досадлив, -а, -о, *прил.* Досаден. *Дъждът ни биеше ... настойчив и досадлив.* Вазов.

досадно. *Нареч. от* досаден. *Цели ята от гларуси се виеха край морето. Но тия птици,*

тъй досадно кресливи други път, сега бяха мълчаливи. Йовков.

досадя. Вж. досаждам[1] *и* досаждам[2].

досаждам[1], -аш, *несв.*; **досадя**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Причинявам досада, отекчавам. *Отначало ми беше забавно, а после взе да ми досажда.* Йовков.

досаждам[2], -аш, *несв.*; **досадя**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Свършвам да садя. **досаждам се, досадя се** *страд.*

досаждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досаждам[1], досаждам[2] *и от* досаждам се.

досам *предл. Диал.* Съвсем близу до. *И той пръв подкара магарето си настрана и се спря под сянката на една круша досам пътя.* Ст. Загорчинов.

досвидявам. Само 3 *л. ед.* **досвидява ми** *несв., безл.*; **досвидее ми**, *мин. св.* досвидя ми, *св., безл.* Става ми свидно; дожалява ми, домъчнява ми. *Бях решил да си метна въжето на шията и да увисна на върбата в Пенчината ливада, но ми досвидя.* Кр. Григоров. || Не ми дава сърце да дам нещо. *Ако ти се досвиди маслото, не ще ти стане сладка кашата.* Послов.

досвидяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досвидява ми.

досвирвам, -аш, *несв.*; **досвиря**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изсвирвам и това, което е останало да се изсвири; изсвирвам до край. *Досвирвам песента.* **досвирвам се, досвиря се** *страд.*

досвирване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досвирвам *и от* досвирвам се.

досвиря. Вж. досвирвам.

досвърша. Вж. досвършвам.

досвършвам, -аш, *несв.*; **досвърша**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Свършвам и това, което е останало да се свърши; свършвам до край, довършвам. *Досвърший работата си.*

досег. *мн.* няма, *м.* Допир, контакт. *Всеки досег с хората го* (вълка) *караше да се оттегля далеч на изток, в дивите пущинаци на котловината, гдето бе прекарал зимата.* Ем. Станев.

досега. Вж. сега.

досегашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който се отнася за неща, свързани с времето преди момента на говоренето. *Новите дела са достойно продължение на досегашните.* Йовков.

досегна. Вж. досягам.

доседя. Вж. доседявам.

доседявам, -аш, *несв.*; **доседя**, -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Седя, престоявам някъде до определено време; седя до край. *Той не доседя до края на представлението.*

доседяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доседявам.

досежно *нареч. Книж.* Що се отнася до нещо; относно.

досека. Вж. досичам.

досетлив, -а, -о, *прил.* Който лесно се сеща; съобразителен. *Като помисли повечко,... той, както беше досетлив и съобразителен, найпосле се установи на едно смело решение.* Влайков.

досетя. Вж. досещам.

досетя се. Вж. досещам се.

досещам, -аш, *несв.*; **досетя**, -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко* Усещам, долавям. *Че това е колата на Вълчан Дуков, познаваше се още по конете... Те бяха досетили неспокойството на онзи, който ги караше.* Йовков.

досещам се, -аш се, *несв.*; **досетя се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Сещам се, идва ми на ум. *Щом го видял, досетил се, че е той.* Влайков. *Не беше трудно за никого да се досети, кои бяха виновниците и на това злодеяние.* Йовков. *Изведнъж Манолаки сякаш се досети за нещо забравено, стана и... тръгна към къщи с малки крачки.* Йовков.

досещане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досещам *и от* досещам се.

досея. Вж. досявам.

досие, *мн.* -та, *ср.* (фр.). *Канц.* Събрани книжа, документи или сведения, които се отнасят до някое лице или до някой въпрос. *Служебно досие.*

досипвам, -аш, *несв.*; **досипя**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Сипвам още, допълнително. *Досипвам ядене.* **досипвам се, досипя се** *страд.*

досипване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досипвам *и от* досипвам се.

досипя. Вж. досипвам.

досита *нареч. Нар.* До насита. *И смяха се досита.* К. Христов.

досичам, -аш, *несв.*; **досека**, досечѐш, *мин. св.* досякох, *прич. мин. действ.* досякъл, -кла, -кло, *мн.* досекли, *св.* Изсичам, насичам и това, което е останало да се сече; изсичам, насичам до край. *Досичам дървета.* **досичам се, досека се** *страд.*

досичане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досичам *и от* досичам се.

доскачам, -аш, *несв.*; **доскоча**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Достигам чрез скачане до определено място.

доскоро *нареч.* До преди малко време; до неотдавна. *Стъклото на прозореца, доскоро тъмно, сега пламна огненочервено.* Йовков.

доскорошен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който се отнася до неща, станали малко преди времето на говоренето. *Доскорошното минало,... кърджалиите, братята, всичко това изчезна от паметта му.* Йовков.

доскубвам, -аш, *несв.*; **доскубя**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Скубя и това, което е останало да се скубе; изскубвам до край. *Доскубах перушината на кокошката.* **доскубвам се, доскубя се** *страд.*

доскубване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доскубвам *и от* доскубвам се.

доскубя. Вж. доскубвам.

доскучавам. *Книж.* Само 3 *л. ед.* **доскучава ми**, *несв., безл.*; **доскучае ми**, *мин. св.* доскуча ми, *св., безл.* Става ми скучно, досадно. *Настъпление не идва и не идва. А което е право, малко ни доскуча.* Вежинов.

доскучаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доскучава ми.

доскучае ми. Вж. доскучавам.

дословен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който съответствува дума по дума на нещо писано или казано; съвсем точен, буквален. *Дословен превод.*

дословно *нареч.* Дума по дума, буквално. *Ние почти излагаме дословно целия разказ за*

потурчването на чепинските българи, намерен в един кожен требник. Вазов.

дослужа. Вж. дослужвам.

дослужвам, -аш, *несв.*; **дослужа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Излужвам и това, което е останало да се излужи; изслужвам до край. *Разпитвах сам навсякъде, няма ли възможност да му се намери някоя службица, доде дослужи до пенсия.* Вазов.

дослужване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дослужвам.

досмешавам. Само 3 *л. ед.* **досмешава ме** *несв., безл.*; **досмешее ме,** *мин. св.* досмеша ме, *св., безл.* Хваща ме смях; иде ми да се засмея. *Иван видя в очите му зъл огън и го досмеша.* Елин Пелин.

досмешаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досмешава ме.

досмешее ме. Вж. досмешавам.

досмъди ме. Вж. досмъдявам.

досмъдявам. Само 3 *л. ед.* **досмъдява ме,** *несв., безл.*; **досмъди ме,** *мин. св.* досмъдя ме, *св., безл.* Започва да ме смъди.

досмъдяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досмъдява ме.

досоля. Вж. досолявам.

досолявам, -аш, *несв.*; **досоля,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Соля още, колкото трябва, за да се осоли напълно. *Досолявам рибата.* **досолявам се, досоля се** *страд.*

досоляване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досолявам *и от* досолявам се.

доспехи *мн., ед.* няма. *Старин.* Бойно облекло на средновековен войн — шлем, броня, ризница, щит и наколенници. *Благородните и храбри рицари... заменили тежките доспехи с копринени дрехи.* Йовков. *Протяга нецелувани ръце | и слага своите доспехи бранни.* Лилиев.

доспи ми се. Вж. доспивам².

доспивам¹, -аш, *несв.*; **доспя,** -йш, *мин. св.* -ах, *св. Поет.* Спя още, колкото е необходимо да се наспя. *Природата доспиваше последния си златен сън под росната целувка на зората.* Вазов.

доспивам². Само 3 *л. ед.* **доспива ми се,** *несв., безл.*; **доспи ми се,** *мин. св.* доспа ми се, *св., безл.* Започва да ми се спи. *Сега да си лягаме, че ми се доспа.* Влайков. *Когато и вам се доспи, влезнете и легнете си, както завърнете.* Вазов.

доспивам си, -аш си, *несв.*; **доспя си,** -йш си, *мин. св.* -ах си, *св., сред.* Спя достатъчно, наспивам се.

доспиване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доспивам¹, доспива ми се *и от* доспивам си.

доспя. Вж. доспивам¹.

доспя си Вж. доспивам си.

досрамее ме. Вж. досрамявам.

досрамявам. Само 3 *л. ед.* **досрамява ме,** *несв, безл.*; **досрамее ме,** *мин. св.* досрамя ме, *св., безл.* Обхваща ме срам, става ми срамно. *Как не ги досрамя тия хора да ме лъжат!* Йовков.

досрамяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досрамява ме.

досред *предл.* За означаване, че дадено действие се простира до средата на определено място или време. *Достигнал вече досред моста, аз все още чувам при вратника нейния сладък, звънлив глас.* Влайков. *Досред нощ бях у него.* Вазов.

досрутвам, -аш, *несв.*; **досрутя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Срутвам и това, което е останало да се срутва; срутвам напълно. *Досрутвам къщата.* **досрутвам се, досрутя се** *страд.*

досрутване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досрутвам *и от* досрутвам се.

досрутя. Вж. досрутвам.

дост, достът, доста, *мн.* достове, доста (сл. ч.), *м.* (перс.). *Нар.* Приятел. *Той колко достове и познайници има тук и колко го знаят и тачат него?* Влайков. *Той каза гласно: — Нямай гайле, Али ага! Ние сме вече стари достове с тебе.* Д. Талев.

доста *нареч.* **1.** Твърде, твърде много, значително. *Тия думи на баща му доста го жегнаха и забъркаха.* Влайков. *То беше доста голямо село и лежеше в една живописна местност.* Вазов. *Писал е доста повести и драми.* П. П. Славейков. **2.** Толкова, колкото трябва; достатъчно, задоволително. *И бащата, и майката работят. Те изкарват доста. Но не смеят да харчат.* Елин Пелин. || *Нар.* Стига. *Доста сме яли, яли и пили, | тлъсти агнета, червено вино.* Нар. пес. *Доста преструвки! — каза Огнянов студено.* Вазов.

доставка *ж.* (рус.). **1.** Доставяне, набавяне на големи количества стоки за стопански нужди. *Доставка на строителни машини. Доставка на син камък.* **2.** Това, което се набавя или трябва да се достави, набави. *Военни доставки.* □ **Държавни доставки** — определено количество земеделски произведения и животински продукти, които производителят задължително предава на държавата срещу определено заплащане.

доставчик, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Лице, което прави доставки. *Доставчик на зърнени храни. Добросъвестен доставчик.*

доставя. Вж. доставям.

доставям, -яш, *несв*; **доставя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Набавям нещо, за да го има; снабдявам. *Братският Съветски съюз ще ни достави ценни материали.* Раб. дело, 1949 г. *Достави различни семена — рапица, люцерна, лен.* Йовков. *Доставяха всякакви земеделски машини.* Йовков. **2.** *Прен.* Причинявам, създавам. *Доставям удоволствие на някого.* **доставям се, доставя се** *страд.*

доставяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доставям *и от* доставям се.

достатъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е в необходимото количество, който стига. *Хляб си имахме. Един | бе достатъчен за двама.* Вапцаров. *Защо не се обаждаш? Една думица макар. За мене и тя е достатъчна.* Елин Пелин.

достатъчно *нареч.* Колкото е необходимо, колкото е нужно. *Той има на свое разположение достатъчно средства,* Влайков. || Стига толкова! *Достатъчно! Излезте! — заповяда подпоручикът.* Хар. Русев. □ **Достатъчно е да** — стига само да, стига да. *Достатъчно е да му каже една дума и той ще го послуша.*

достѝгам, -аш, *несв.*; **достѝгна, -еш,** *мин. св.* -ах, *св.* **1.** С движение стигам до определено място. *Вече много дни те се бият, превземат градове..., достигат до бреговете на далечни морета.* Йовков. *Изведнъж до ухото ми достигат тъпи, глухи звукове.* Смирненски. || *Разш.* Настигам, застигам. *Той ни превари, даскалът, ама и ние ще се погрижим да го достигнем.* Вазов. **2.** Стигам до размер, до определен предел. *Брегалница не е малка река, но в тези юлски горещини тя едва достига до коленете ни.* Л. Стоянов. *Гъстотата на населението достига 23 души на кв. м.* Иконом. география на СССР. *Той достигна на височина брат си.* || *Прен.* Простирам се. *И татък надалек, | додето погледа достигаше в простора, | се вижда клонка клон как бъхти, как се бори.* П. П. Славейков. **3.** Стигам с ръка до нещо; докачам, досягам. *Венецът е високо, та едвам го достига.* Влайков. **4.** *Прен.* Добивам чрез усилие; придобивам, спечелвам. *Тази бляскава победа биде достигната чрез проникване на големи кавалерийски и механизирани съветски войскови части в тила на германците.* В. Коларов. *Достигам благополучие. Достигам целта си.* **5.** *Рядко.* Достатъчен съм, стигам. *И ще се смятаме за най-щастливите под слънцето, ако ни достигнат сили и умение честно и добросъвестно да изпълним своя дълг към българските работници.* Г. Кирков. **6.** Обикн. с отрицателна частица н е — (не) съм в достатъчно количество, (не) стигам. *„Комай не достигат парите | за хляба?“* Вапцаров. *А каквото не достигаше, заловиха се усилено да го приготвят.* Влайков. **достигам се, достигна се** *страд.* □ **Достигам дълбока старост** — доживявам до преклонна възраст.

достѝгане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от достигам *и от* достигам се.

достѝгна. Вж. д о с т и г а м.

достовѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* На който може да се вярва, който не буди съмнение; истински. *Достоверни сведения. Достоверен източник.*

достòен, -òйна, -òйно, *мн.* -òйни, *прил.* **1.** Който притежава необходимите качества, за да заслужи, получи нещо. *Българио, за тебе те умряха, | една бе ти достойна зарад тях.* Вазов. *Води ме, партио, води ме | под своите бойки знамена! | Аз всичко бих ти дал, да мога | да бъда твой достоен син.* Хр. Радевски. *Достоен заместник.* **2.** *Книж.* Който е такъв, какъвто трябва да бъде; справедлив. *Достойно наказание. Достойна оценка. Достоен мир.*

достòйно *нареч.* С достойнство, както трябва. *Българският войник изпълни достойно дълга си.* Л. Стоянов.

достòйнство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Само *ед.* Сбор от морални ценности, качества у човека (чест, честолюбие, гордост и др.). *Лакейството унижава човека, то оронва човешкото достойнство.* Влайков. *Чувството за моето достойнство се нарани.* Вазов. **2.** Положително качество. *Очевидно преводачът не е имал специална цел да даде представа за художествените достойнства на поемата.* Сп. Септември, 1951 г. || Съзнание на човек за ценността на личните си качества; самоуважение. *Държеше се много важно, приказваше бавно, с достойнство.* Йовков.

достопа̀метен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Книж. Старин.* Който е достоен да бъде поменуван. *Достопаметни дни.*

достопя̀. Вж. д о с т о п я в а м.

достопя̀вам, -аш, *несв.*; **достопя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Стопявам и това, което е останало да се топи; стопявам до край. *Достопих сланината.* **достопявам се, достопя се** *страд.*

достопя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от достопявам *и от* достопявам се.

достоя̀. Вж. д о с т о я в а м.

достоя̀вам, -аш, *несв.*; **достоя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *пов.* достòй, *св.* Стоя, оставам до настъпването или до свършването на нещо. *Синът и бащата обаче се примириха и последният склони да достои до пролет на гости у Никола.* Вазов. *Тя не достоя до края на филма.*

достоя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от достоявам.

достоя̀ние, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Книж.* Притежание, собственост. *Нека народите имат под ръка списъка на човешките изроди, които са готови за своите търбуси и каси да унищожат най-скъпото достояние на хората: живота, плодовете на мирния съзидателен труд, културата.* Л. Стоянов. *Народно достояние.* □ **Ставам достояние** (книж.) — ставам известен, познат; ставам достъпен. *Тайната, че се готви въстание, беше станала достояние отдавна и на децата.* Величков. **Правя нещо достояние** (книж.) — правя нещо да бъде известно, познато.

дострашàвам. Само 3 *л. ед.* **дострашàва ме** *несв., безл.*; **дострашѐе ме,** *мин. св.* дострашà ме, *св., безл.* Обхваща ме страх, става ми страшно. *Като си влезе Андрея, пак излязох, ама беше тъмно вече. Стоях, стоях, достраша ме и си влязох.* Йовков.

дострашàване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от дострашава ме.

дострашѐе ме. Вж. д о с т р а ш а в а м.

дострѝгвам, -аш, *несв.*; **дострѝжа,** -еш, *мин. св.* дострѝгах, *св.* Остригвам и това, което е останало да се стриже; остригвам напълно.

дострѝгване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от достригвам.

дострѝжа. Вж. д о с т р и г в а м.

дострòя Вж. д о с т р о я в а м.

дострòявам, -аш, *несв.*; **дострòя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Строя и това, което е останало да се строи; строя до край. *Достроих къщата.* **достроявам се, достроя се** *страд.*

дострòяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от достроявам *и от* достроявам се.

дòстъп, *мн.* няма, *м. Книж.* Възможност за доближаване, влизане или проникване някъде. *По западната полегата наклонност на бърдото три реда шанцове (окопи)... пресичаха достъпа към батареята.* Вазов. *Прав е офицерът, че достъпът за войници тук е забранен.* Л. Стоянов. □ **Имам свободен достъп** — позволено ми е да влизам и излизам.

достъ̀пен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* **1.** До който може лесно да се достигне, през който може лесно да се мине. *На изток от мене, близко, се дига няколко стотини метра високо конусообразна могила. Тя е най-горната точка на Еленин връх... Тя е достъпна само от за-*

падна страна — отвред другаде — ярове и отвесни стени. Вазов. ‖ За който има свободен достъп; открит за посещение. *Тази библиотека е достъпна за всекиго. Изложбата е достъпна за всички.* ‖ *Прен.* Който лесно може да се постигне, придобие. *Тоя успех пося в душата му първото ламтене за писателска слава. Тя му се виждаше сега най-достъпна.* Вазов. 2. *Прен.* Който може лесно да се схване, да се разбере. *Росита е писал дребни песни…, дивни и прости песни, достъпни и за читатели с най-обикновени вкусове.* П. П. Славейков. *Езикът на писателя трябва да бъде достъпен.* 3. Който лесно може да се получи или купи; евтин. *Гражданите имат право на пенсии… Това право държавата осъществява с общи осигуровки и достъпна медицинска помощ.* Конст., чл. 75. *Продуктите от първа необходимост трябва да са достъпни за трудещите се. Достъпни цени.*

до̀стъпно *нареч.* Разбираемо, ясно. *Писателят трябва да се стреми да пише просто, съдържателно и достъпно.*

до̀стъпност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* достъпен.

досуша̀. Вж. д о с у ш а в а м.

досуша̀вам, -аш, *несв.*; **досуша̀**, -и̇ш, *мин. св.* -и̇х, *св.* Суша и това, което е останало да се суши; изсушавам напълно. *Досушавам дрехите.* **досушавам се, досуша се** *страд.*

досуша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досушавам *и от* досушавам се.

досу̀щ *нареч.* 1. При сравнение — без каквато и да е разлика; напълно като, съвсем като. *Те бяха също като нас младежи, / досущ каквито тук сме сбрани ние, / и биха се / и мряха във метежа.* Вапцаров. 2. Съвсем, напълно. *Излизаше, че добрите славянски черти не са изчезнали досущ из нравите на нашия селски народ.* Вазов. *Явила се една бяла ластовичка! Досущ бяла, като сняг.* Йовков.

досъба̀рям, -яш, *несв.*; **досъбо̀ря**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Събарям и това, което е останало да се съборя; събарям до край. *Досъборихме стената.* **досъбарям се, досъборя се** *страд.*

досъба̀ряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досъбарям *и от* досъбарям се.

досъбера̀. Вж. д о с ъ б и р а м.

досъби̇рам, -аш, *несв.*; **досъбера̀**, -е̇ш, *мин. св.* досъбра̀х, *св.* Събирам и това, което е останало да се събира; събирам напълно. **досъбирам се, досъбера се** *страд.*

досъби̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досъбирам *и от* досъбирам се.

досъблека̀. Вж. д о с ъ б л и ч а м.

досъбли̇чам, -аш, *несв.*; **досъблека̀**, досъблече̇ш, *мин. св.* досъбля̀кох, *св.* Събличам и това, което е останало да се съблича; събличам напълно. *Досъблечи детето.* **досъбличам се, досъблека се** *възвр.* и *страд.*

досъбли̇чане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досъбличам *и от* досъбличам се.

досъбо̀ря. Вж. д о с ъ б а р я м.

досъдера̀. Вж. д о с ъ д и р а м.

досъди̇рам, -аш, *несв.*; **досъдера̀**, -е̇ш, *мин. св.* досъдра̀х, *св.* Съдирам и това, което е останало да се дере; съдирам напълно, до край. **досъдирам се, досъдера се** *страд.*

досъди̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досъдирам *и от* досъдирам се.

досъ̀рбам. Вж. д о с ъ р б в а м.

досъ̀рбвам, -аш, *несв.*; **досъ̀рбам**, -аш, *св.* Изсърбвам и това, което е останало да се сърба; изсърбвам до край. *Досърбах чорбата.* **досърбвам се, досърбам се** *страд.*

досъ̀рбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досърбвам *и от* досърбвам се.

досърби̇ ме. Вж. д о с ъ р б я в а м.

досърбя̀вам Само 3 *л. ед.* **досърбя̀ва ме**, *несв., безл.*; **досърби̇ ме**, *мин. св.* досърбя̀ ме, *св., безл.* Започва да ме сърби.

досърбя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досърбява ме.

досъ̀хвам, -аш, *несв.*; **досъ̀хна**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Съхна още, за да изсъхна напълно. *Тато отива на горния край, дето отзаран започнахме, и попипва сеното на първите обърнати откоси. — Не е досъхнало.* Влайков.

досъ̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досъхвам.

досъ̀хна. Вж. д о с ъ х в а м.

досъ̀щ *нареч.* Досущ. *Отвреме-навреме дочувам глухо пъшкане, дрезгав стон, досъщ като въздишка на умиращ.* Л. Стоянов.

craft досявам

дося̀вам, -аш, *несв.*; **досѐя**, -е̇еш, *мин. св.* дося̀х, *св.* 1. Сея още, колкото е необходимо; сея до край. *Досявам нивата. Досях брашното.* 2. Сея още малко, сея допълнително, колкото трябва. *Досей брашно. Досявам семе. Досявам пясък.* **досявам се, досея се** *страд.*

дося̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* досявам *и от* досявам се.

дося̀гам, -аш, *несв.*; **досѐгна**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Докосвам, допирам до нещо. *Гъстите им* (на конете) *опашки досягаха земята.* Йовков. **досягам се, досегна се** *възвр.* и *страд.*

дося̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* досягам *и от* досягам се.

дота̀м. Вж. т а м.

дотегли̇в, -а, -о, *прил. Диал.* Който дотяга, отегчава; досаден. *Романът „Жетва“ … няма заплетено съдържание, задръстено с ненужни и дотегливи подробности.* Сп. Септември, 1952 г.

дотѐгля. Вж. д о т е г л я м[1] *и* д о т е г л я м[2].

дотѐглям[1], -яш, *несв.*; **дотѐгля**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Чрез теглене приближавам нещо до някъде; притеглям, докарвам. *Дотегли колата до къщата.*

дотѐглям[2], -яш, *несв.*; **дотѐгля**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Към премереното тегля още толкова, колкото е нужно. *Дотегли ми още брашно.*

дотѐгляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотеглям[1] *и от* д о т е г л я м[2].

Дотежа̀. Вж. дотежавам.

дотѐгна. Вж. д о т я г а м.

дотежа̀. Вж. д о т е ж а в а м.

дотежа̀вам, -аш, *несв.*; **дотежа̀**, -и̇ш, *мин. св.* -а̀х, *св.* 1. Започвам да тежа някому; ставам някому тежък. *Колкото и да беше лекичко теленцето, все пак беше живо нещо, дотежаваше.* Йовков. 2. *Прен.* Омръзвам, досаждам, отегчавам. *Службата ми дотежа.* 3. Само 3 *л. ед.* **дотежа̀ва ми, дотежи̇ ми** (прен.)— става ми тежко, мъчно. *От всички оскърбления, с които го*

обсипваше баща му, на Тошо най му дотежаваше от тая дума. Йовков.

дотека̀. Вж. д о т и ч а м[1].

дотѝчам[1], -аш, *несв.*; **дотека̀**, дотечѐш, *мин. св.* дотѐкох, *св.* **1.** За река — стигам до определено място, прииждам. *Водата дотече до нашата градина.* **2.** Изтичам до край, изтичам напълно. *Моето е цвете рано прецъфтяло, | моята е вода все мътна дотекла.* Нар. пес. *Водата от чешмата дотече и спря.*

дотичам[2]. Вж. д о т и ч в а м.

дотѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотичам[1].

дотѝчвам, -аш, *несв.*; **дотѝчам,** -аш, *св.* С тичане пристигам до определено място. *Но ето че дотича из отдалеченото крайще босоного хлапе и уплашено обади, че Пенка примряла от жега.* Елин Пелин. *Една жена дотича откъм мелницата.* Йовков.

дотѝчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотичвам.

дотла̀скам. Вж. д о т л а с к в а м.

дотла̀сквам, -аш, *несв.*; **дотла̀скам,** -аш, *св.* Тласкам до определено място. **дотласквам се, дотласкам се** *страд.*

дотла̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотласквам *и от* дотласквам се.

дотлѐя. Вж. д о т л я в а м.

дотля̀вам, -аш, *несв.*; **дотлѐя,** -ѐеш, *мин. св.* дотля̀х, *прич. мин. действ.* дотля̀л, -а, -о, *мн.* дотлѐли, *св.* Тлея, изтлявам до край; догарям. *Само няколко главни дотляват и последните сини пламъчета играят по бронзовите лица на заспалите хора.* Л. Стоянов.

дотля̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотлявам.

дотова̀рвам, -аш, *несв.*; **дотова̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Товаря и това, което е останало да се товари; натоварвам до край. *Дотоварих стоката.* **2.** Товаря още малко, товаря допълнително, колкото трябва. *Дотоварих колата.* **дотоварвам се, дотоваря се** *страд.*

дотова̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотоварвам *и от* дотоварвам се.

дотова̀ря. Вж. д о т о в а р в а м *и* д о т о в а р я м.

дотова̀рям, -яш, *несв.*; **дотова̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Дотоварвам. **дотоварям се, дотоваря се** *страд.*

дотова̀ряне, *мн.* няма. *Отгл. същ. от* дотоварям *и от* дотоварям се.

дотога̀ва. Вж. т о г а в а.

дотога̀вашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който е бил, който е траял или се е извършвал дотогава. *Строгите дотогавашни нареждания за съна и почивката са нарушени.* Караславов. *Така викаха дотогавашния кмет.* Влайков.

дото̀лкова *нареч.* До такава степен; толкова много, така. *Даде му и парцаливата черга, с която лятно време покриваха копните си и която дотолкова се беше скъсала, че дори и за това не я биваше вече.* Караславов. *Дотолкова, доколкото е необходимо.*

дото̀лкоз *нареч. Диал.* Дотолкова. *Как може дотолкоз да се заблудиш и да се лъжеш?* Йовков.

доторя̀. Вж. д о т о р я в а м.

доторя̀вам, -аш, *несв.*; **доторя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Торя, наторявам и това, което е останало; наторявам всичко до край. *Наторихме нивата. Има още две лехи да доторим.*

дото̀ча. Вж. д о т о ч в а м[1], д о т о ч в а м[2] *и* д о т о ч в а м[3].

дото̀чвам[1], -аш, *несв.*; **дото̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Точа, източвам и това, което е останало; източвам до край. *Доточихме виното из бъчвата.*

дото̀чвам[2], -аш, *несв.*; **дото̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Точа, разточвам и това, което е останало; разточвам до край. *Доточих тестото.* **2.** Точа още малко, точа допълнително. *Доточвам кори за баницата.*

дото̀чвам[3], -аш, *несв.*; **дото̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Точа, наточвам напълно, съвсем. *Доточих си ножа.*

дото̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доточвам[1], доточвам[2] *и от* доточвам[3].

дотра̀йвам, -аш, *несв.*; **дотра̀я,** -аеш, *мин. св.* дотра̀ях, *св.* Трая, изтрайвам до определено време, до край. *Ако беше дотраял до наши дни, той би казал: сега дойде време да почнем борбата за свобода!* П. П. Славейков. *Едвам дотраях до края.*

дотра̀йване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотрайвам.

дотра̀я. Вж. д о т р а й в а м.

дотрѐпвам, -аш, *несв.*; **дотрѐпя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Разг.* Трепя, утрепвам напълно, до край; доубивам. *Дотрепах змията.* **дотрепвам се, дотрепя се** *страд.*

дотрѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотрепвам *и от* дотрепвам се.

дотрѐпя. Вж. д о т р е п в а м.

дотрѝвам, -аш, *несв.*; **дотрѝя,** -йеш, *мин. св.* дотрѝх, *св.* Трия докато изтрия напълно, до край. **дотривам се, дотрия се** *страд.*

дотрѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотривам *и от* дотривам се.

дотроша̀. Вж. д о т р о ш а в а м *и* д о т р о ш в а м.

дотроша̀вам, -аш, *несв.*; **дотроша̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* **1.** Троша, докато се строши напълно, до край. *Столът беше счупен, но той го дотроши.* **2.** Троша още, троша всичко до край. *Дотроших и последните орехи.* **дотрошавам се, дотроша се** *страд.* и *сред.*

дотроша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотрошавам *и от* дотрошавам се.

дотро̀швам, -аш, *несв.*; **дотроша̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Дотрошавам. **дотрошвам се, дотроша се** *страд.*

дотро̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл същ. от* дотрошвам *и от* дотрошвам се.

дотря̀бвам, -аш, *св.* Започвам да трябвам, ставам потребен, нужен; потрябвам. *Иди си сега, бабо; аз ще те повикам, когато ми дотрябваш.* В. Друмев. *И кому то каквото дотрябва, от стрина Венковица все ще поиска.* Влайков. □ **Дотрябвал си ми** (разг., неодобр.) — не си ми нужен, за какво ми си.

доту̀к и **доту̀ка** *нареч.* До това място; до това време, до тоя миг. *Всичко това, що изпита*

и видя тая вечер, от Марковата къща дотука, беше неочаквано и страшно. Вазов. *Дотук първите трима пътници не бяха завързали разговор с последния.* Вазов.

дотýря. Вж. дотурям.

дотýрям, -яш, *несв.*; **дотýря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Турям още малко, турям допълнително. **дотурям се, дотуря се** *страд.*

дотýряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотурям *и от* дотурям се.

дотъдя̀ва *нареч. Диал.* Дотука някъде.

дотъка̀. Вж. дотъкавам.

дотъка̀вам, -аш, *несв.*; **дотъка̀,** дотъчѐш, *мин св.* дотъка̀х, *св.* Тъка, изтъкавам и това, което е останало да се тъче; изтъкавам всичко до край. *Дотъках платното.* **дотъкавам се, дотъка се** *страд.*

дотъка̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотъкавам *и от* дотъкавам се.

дотъкмя̀. Вж. дотъкмявам.

дотъкмя̀ се. Вж. дотъкмявам се.

дотъкмя̀вам, -аш, *несв.*; **дотъкмя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Нар.* 1. Тъкмя, нареждам още толкова, колкото трябва, до край. *Стремски поръча на жена си да дотъкми всичко в отсъствието му, за да могат да тръгнат веднага на гарата.* Вазов. 2. Допълням, прибавям, колкото не достига. *Дотъкми парите до 100 лева.* **дотъкмявам се, дотъкмя се** *страд.*

дотъкмя̀вам се, -аш се, *несв.*; **дотъкмя̀ се,** -йш се, *мин св.* -йх се, *св*, *възвр. Нар.* Тъкмя се, гиздя се напълно. *Дотъкми се и отиде на хорото.*

дотъкмя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотъкмявам *и от* дотъкмявам се.

дотърпя̀. Вж. дотърпявам.

дотърпя̀вам, -аш, *несв.*; **дотърпя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* дотърпя̀л, -а, -о, *мн.* дотърпѐли, *св.* Търпя колкото има да търпя; изтърпявам до край.

дотърпя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотърпявам.

дотърча̀. Вж. дотърчавам.

дотърча̀вам, -аш, *несв.*; **дотърча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св. Диал.* С тичане достигам до определено място; дотичвам. *От някъде дотърчаха деца и почнаха да викат.* Елин Пелин. *Дотърча и Кина и обади, че се завърнали и други селяни.* Вазов.

дотърча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотърчавам.

дотъ̀тря. Вж. дотътрям.

дотъ̀трям, -яш, *несв.*; **дотъ̀тря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Разг.* Донасям нещо с тътрене до известно място; домъквам, довличам. *Дядо Ганчо... дотътра от някъде скъсаната рогозка и я просна на ъгъла.* Караславов. *Аз не можах повече да се сдържа... и, като го хванах с двата пръста за ръкава, ... с един замах го дотътрах и го сложих на стола му.* Ал. Константинов.

дотъ̀трям се, -яш се, *несв.*; **дотъ̀тря се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред. Разг.* 1. С мъка вървя, домъквам се, довличам се. *И бедният старец едвам се дотътра с тоягата си до тук.* Елин Пелин. 2. *Неодобр.* Идвам нежелан някъде. *Дотътрал ми се е в къщи, не зная как да го отпратя.*

дотъ̀тряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотътрям *и от* дотътрям се.

дотя̀гам, -аш, *несв.*; **дотѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Ставам досаден; омръзвам някому. *Тежкият път дотягаше вече. Лицата на войниците са измършавели.* Йовков. *Всичко ми омръзна и дотегна.* Влайков. *Той дотегна на всички. Никой вече не го жалеше.* Елин Пелин.

дотя̀гане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дотягам.

доуби̇вам, -аш, *несв.*; **доубѝя,** -йеш, *мин. св.* доубѝх, *св.* 1. Избивам и това, което е останало неубито. *Доуби и последната мравка.* 2. Убивам напълно; умъртвявам. *Ножът, втъкнат в гърлото му, го доуби и го накара да замлъкне завинаги.* Йовков. **доубивам се, доубия се** *страд.*

доубѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* доубивам *и от* доубивам се. *Доубиване на звяра.*

доубѝя. Вж. доубивам.

доваря̀. Вж. доварявам.

доваря̀вам, -аш, *несв.*; **доваря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Варя още, колкото трябва; варя напълно. *Доварих картофите.* **доварявам се, доваря се** *страд.* и *сред. Месото се довари.*

доваря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доварявам *и от* доварявам се.

доувѝрам, -аш, *несв.*; **доувря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Вря още, колкото е нужно; увирам напълно.

доувѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доувирам.

доувря̀ Вж. доувирам.

доугася̀. Вж. доугасявам.

доугася̀вам, -аш, *несв.*; **доугася̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Угасявам и това, което е останало да се гаси; угасявам напълно всичко. *Доугаси свещите. Доугасиха пожара.* **доугасявам се, доугася се** *страд.*

доугася̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доугасявам *и от* доугасявам се.

доугнѝвам, -аш, *несв.*; **доугнѝя,** -йеш, *мин. св.* доугнѝх, *св.* Угнивам още малко, угнивам достатъчно. *Ще оставим крушите да доугният.*

доугнѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доугнивам.

доугнѝя. Вж. доугнивам.

доугоя̀. Вж. доугоявам.

доугоя̀вам, -аш, *несв.*; **доугоя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Угоявам колкото е нужно, за да се угои напълно. *Като доугоим прасето, ще го заколим.* **доугоявам се, доугоя се** *сред.*

доугоя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доугоявам *и от* доугоявам се.

доунищожа̀. Вж. доунищожавам.

доунищожа̀вам, -аш, *несв.*; **доунищожа̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Унищожавам и това, което остава още да се унищожи; унищожавам напълно. *Като разбра, че вълкът е вече надвит, на Петра се дощя да го досвърши, да го доунищожи.* Йовков. *Врагът трябва да бъде доунищожен.* **доунищожавам се, доунищожа се** *страд.*

доунищожа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доунищожавам *и от* доунищожавам се.

доýча. Вж. доучвам.

доу̀чвам, -аш, *несв.*; **доу̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Уча, усвоявам и това, което е останало да се учи. *Доучих си урока. Той доучи занаята и стана хлебар.* **2.** Довършвам да уча някого, напълно изучвам някого на нещо. *Доучих го да чете.* **доучвам се, доуча се** *страд.* и *сред.*

доу̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доучвам *и от* доучвам се.

доушѝвам, -аш, *несв.*; **доушѝя,** -иеш, *мин. св.* доуших, *св.* Ушивам и това, което е останало да се шие; ушивам до край. *Доуших си роклята.* **доушивам се, доушия се** *страд.*

доушѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доушивам *и от* доушивам се.

доушѝя. Вж. доушивам.

дофта̀сам. Вж. дофтасвам[1] *и* дофтасвам[2].

дофта̀свам[1], -аш, *несв.*; **дофта̀сам,** -аш, *св.* Довтасвам[1].

дофта̀свам[2], -аш, *несв.*; **дофта̀сам,** -аш, *св.* Довтасвам[2].

дофта̀сване, *мн.* няма, *ср.* Довтасване.

доха̀ждам. Вж. дохождам.

доха̀ждане, *мн.* -ия, *ср.* Дохождане.

до̀хак *нареч.* Дохаки.

до̀хаки *нареч. Нар.* Само в съчет. **дохождам му дохаки** (разг.) — справям се, излизам на глава с някого.

доха̀рча. Вж. дохарчвам.

доха̀рчвам, -аш, *несв.*; **доха̀рча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Харча, изхарчвам и това, което е останало да се харчи; изхарчвам до край. *Дохарчихме всичките си пари. Дохарчихме брашното.* **дохарчвам се, дохарча се** *страд.*

доха̀рчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дохарчвам *и от* дохарчвам се.

до̀ход *м. Иконом.* Пари и други материални ценности, които едно лице получава от своята стопанска дейност, наем, рента и др. *Паричен доход. Страничен доход. Годишен доход.*

до̀ходен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който носи, дава доход. *Доходни култури. Доходна работа. Доходно място. Доходен занаят.*

до̀ходно. *Нареч. от* доходен.

до̀ходност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* доходен. *Увеличаване доходността на земята.*

доходоно̀сен, -сна, сно, *мн.* -сни, *прил.* Доходен. *Доходоносно предприятие.*

дохо̀ждам[1], -аш, и **доха̀ждам,** -аш, *несв.*; **до̀йда,** -еш, *мин. св.* до̀йдо̀х, *прич. мин. действ.* дошъл *и* дошѐл, -шла̀, -шло̀, *мн.* -шлѝ, *св.* **1.** Стигам до мястото, гдето е или ще бъде лицето, което говори, или лицето, с което се говори; ида, идвам, стигам, пристигам. *Иде той при мене за важна работа... Днес пак дойде.* Вазов. *Ето го Белчо... — виждате ли, гост ми дошъл.* Елин Пелин. *На изворът ме почакай, |...| аз с бели менци ще дойда | за прясна вода студена.* П. Р. Славейков. *Той беше ударен от куршума, който дойде от кошарата.* Вазов. *Влезе Милан Пандуринът и покани бай Мича да дойде на конака.* Вазов. *Дошли им гости.* **2.** За време, обстоятелство и др. — наставам, настъпвам. *Обед дойде и мина.* Вазов. *Тук те щяха да останат, докато дойдеше време за вършитба.* Йовков. *Минаха се години, дойдоха грижи, немотия.* Йовков. *Какви по-големи напасти не са дохождали на хората.* Влайков. **3.** Стигам някакъв предел — а) За мярка, тегло (разг.). *Рангел видя, че водата му дойде по-горе от цицитe.* Вазов. *Агнето дойде 8 кила.* б) За степен. *Често даже жестокостта им дохождаше до там, щото сами довършваха с един куршум някой ранен.* Вазов. **4.** В съчет. с отвлечени съществителни, придружени обикн. от предлозите *в* и *до*, означава преминаване в състоянието, изразено в съществителното, или осъществяване на действието, изразено в него. *Дохождам до убеждение. Дохождам до споразумение. Дохождам до извод. Дохождам в съзнание. Дохождам в ужас. Дохождам до заключение. Дохождам в (до) отчаяние. Дохождам на помощ. Дойде ми вдъхновение.* □ **Дохождам в настроение** — добивам добро настроение **Добре дошел!** (нар.) — поздрав към човек, който е дошел, или към гост. **Добре дошло ми е** (разг.) — за нещо най-удобно, станало на време, според желанието ми. *Тия пари ми са добре дошли сега.* **Дойде дума за някого (нещо)** (разг.) — заговорва се за някого или за нещо. **Дойда дохаки някому** (разг.) — справям се с някого (за упорит, вироглав човек). **Дохождам на власт** — вземам властта, започвам да управлявам. **Да си дойда на думата** (разг.) — да се върна на това, за което съм приказвал. **Дохождам на крака някому** (разг.) — дохождам лично при някого, обикн. за да изразя почит. **Дойда на свят** — раждам се, появявам се. **Дохождам на себе си** — съвземам се, идвам в нормално състояние. *Изхвърлен на земята, преди да дойде на себе си, още зашеметен и почти в безсъзнание, Ламбрев чу диви викове.* Йовков. *Раксин дойде на себе си, обикновеното му хладнокръвие се повърна.* Вазов. **Дойде ми до глава** (разг.) — случи ми се беда, неприятност, нещастие. **Дойде му времето** (разг.) — настъпи удобен момент за нещо, което трябва да се извърши. *Ха да ми помогнеш, синко, да настаним моето Оленце за учителка в нашето село. — Ще я наредим, бабо Лалке, нека му дойде времето.* Елин Пелин. **Дойде ми добре** (разг.) — за нещо благоприятно, което ми се е случило. **Дойдѐ ми до гуша** (разг.) — омръзна ми напълно, стана ми съвсем непоносимо. *До гуша ми дойде! Ще грабна един прът, па ще почна от долния край наред! — закрещя още по-силно бай Симеон.* Раб. дело, 1950 г. **Дойдѐ ми до ушите** (разг.) — чух, научих нещо. *Тази клюка дойдѐ и до моите уши.* **Дойдѐ ми на ум** — сетих се, досетих се за нещо, спомних си; хрумна ми. *Дойде му на ум за конете и скочи от каруцата.* Йовков. *Дойдѐ ми на ума, кой си — каза той.* Ст. Загорчинов. **Дойдѐ (ми) ножа до кокала** (разг.) — стигна до най-опасно, нетърпимо положение. **Дохожда ми ред(ът)** — настъпва момент да се извърши нещо (когато мнозина чакат). *Разгледаха две дела. Дойде ред на третото. Болните чакат, докато им дойде ред за преглед.* **До̀йде (ли) му ред** (разг.) — а) Стане ли нужда, щом е необходимо, наложи ли се. *Това е кулак, бе другарю,... Само да му е да граби от сиромашията... А дойде ли ред държавата да крепи, работници да ти храни, бригадири да подпомага, там го няма.* Кр. Григоров. б) Настъпи очакван, благоприятен момент за нещо; време му е. *Имам доволно всичко, живея. А като му дойде редът...— и попиваме си и си поиграваме.* Йовков. **Дойде ми сърце на място** (разг.) — задоволявам се, дра-

го ми става. *Момчета, я вие викнете някоя стара хайдушка песня, да дойде сърце на място.* Вазов. **Дойдѐ ми умът (акълът) в главата** (разг.) — вразумих се. **Дошъл—недошъл** (разг.) — едва дошъл, тъкмо що дошъл. *Дошъл-недошъл, областният лекар започна строга ревизия.* Чудомир. **Иди-дойди** (разг.) — а) Не много добре, средно. *Как си? — Иди-дойди.* б) Както и да е, все едно. *Да беше сбъркал в чичовата си нива, пак иди-дойди. А то ...* Караславов.

дохо̀ждам². Само 3 *л. ед.* **дохо̀жда ми** *несв., безл.*; **до̀йде ми,** *мин. св.* дойде ми, *св., безл.* Иска ми се. *Дойде ми да заплача. Дойде ми да извикам.*

дохо̀ждам си, -аш си, *несв.*; **до̀йда си**, -еш си, *мин. св.* до̀йдо̀х си, *св., сред.* Връщам се у дома си или в мястото, гдето живея. *Е, синко, дойде си, а ... Сети се за бащиното си огнище!* Елин Пелин. *Дойде си в отпуск за Великден едничкият войник от селцето.* Вазов.

дохо̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дохождам *и от* дохождам си. *Тя сама не предполагаше, че толкова много ще се зарадва на дохождането на Галчева.* Йовков.

дохра̀нвам, -аш, *несв.*; **дохра̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Храня още, колкото трябва. *Дохрани детето, че аз имам работа.* **дохранвам се, дохраня се** *страд.*

дохра̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дохранвам *и от* дохранвам се.

дохра̀ня. Вж. д о х р а н в а м.

дохристия̀нски, -а, -о, *прил. Истор.* Който се отнася до времето преди появата и въвеждането на християнството. *Дохристиянска епоха.*

доцедя̀. Вж. д о ц е ж д а м.

доцедя̀вам, -аш, *несв.* Доцеждам.

доцѐждам, -аш, *несв.*; **доцедя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Цедя, изцеждам и това, което е останало да се цеди; изцеждам до край. **доцеждам се, доцедя се** *страд.*

доцѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доцеждам *и от* доцеждам се.

доцѐнт *м.* (лат.). Научно звание на лице, получило право на преподавател във висше учебно заведение (преди да стане професор).

доцѐнтка *ж.* Жена доцент.

доцѐнтски, -а, -о. *Прил. от* доцент. *Доцентска хабилитация.*

доценту̀ра *ж.* Длъжност на доцент. *Откриха се две доцентури.*

доцѐпвам, -аш, *несв.*; **доцѐпя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Цепя, нацепвам и това, което е останало да се цепи; нацепвам всичко до край. *Доцепи дървото.* **доцепвам се, доцепя се** *страд.*

доцѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доцепвам *и от* доцепвам се.

доцѐпя. Вж. д о ц е п в а м.

доцеря̀. Вж. д о ц е р я в а м.

доцеря̀вам, -аш. *несв.*; **доцеря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Церя, изцерявам напълно.

доцеря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доцерявам.

доцъфтя̀. Вж. д о ц ъ ф т я в а м.

доцъфтя̀вам, -аш, *несв.*; **доцъфтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Завършвам да цъфтя. *Черешата не е още доцъфтяла.*

доцъфтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* доцъфтявам.

доча̀кам. Вж. д о ч а к в а м.

доча̀квам, -аш, *несв.*; **доча̀кам,** -аш, *св.* **1.** Чакам, колкото трябва; чакам до край. *Той не беше дочакал Монката и отиваше сам.* Йовков. *Той беше ме съгледал, та се бе повъзпрял, да ме дочака.* Влайков. *Павел не дочака края на отпуската си, а замина.* Елин Пелин. *Не дочаках отговора му.* **2.** *Прен.* Доживявам. *До какви старини доживях ... Туй ли трябваше да дочакам.* Йовков. **дочаквам се, дочакам се** *страд.*

доча̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дочаквам *и от* дочаквам се.

до̀чен, -а, -о, *прил.* Направен от док². *Дочени панталони.*

дочѐпкам. Вж. д о ч е п к в а м.

дочѐпквам, -аш, *несв.*; **дочѐпкам,** -аш, *св.* Изчепквам и това, което е останало да се чепка; чепкам до край. *Дочепкаха вълната.* **дочепквам се, дочепкам се** *страд.*

дочѐпкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дочепквам *и от* дочепквам се.

дочернѐя. Вж. д о ч е р н я в а м.

дочерня̀вам, -аш. Обикн. 3 *л. ед.* **дочерня̀ва ми** *несв., безл.*; **дочернѐе ми,** *мин. св.* дочерня̀ ми, *св., безл.* Става ми тъмно пред очите; причернява ми, притъмнява ми. *Не можах да изтърпя. Дочерня ми на очите, та го цапнах.*

дочерня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дочернява ми.

дочерта̀вам, -аш, *несв.*; **дочерта̀я,** -а̀еш, *мин. св.* до̀черта̀х, *св.* Чертая, начертавам и това, което е останало да се чертае. *Утре ще си дочертая чертежа.* **дочертавам се, дочертая се** *страд.*

дочерта̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дочертавам *и от* дочертавам се.

дочерта̀я. Вж. д о ч е р т а в а м.

дочета̀. Вж. д о ч и т а м.

дочѝтам, -аш, *несв.*; **дочета̀,** -ѐш, *мин. св.* дочѐтох, *прич. мин. действ.* дочѐл, *св.* Прочитам и това, което ми е останало да прочета; прочитам до край. *Той хвърли сатирата, без да я дочете до края.* Вазов. *След малко той си спомни, че не беше дочел до края писмото.* Йовков. **дочитам се, дочета се** *страд.*

дочѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дочитам *и от* дочитам се.

дочу̀вам, -аш, *несв.*; **дочу̀я,** -у̀еш, *мин. св.* дочу̀х, *св.* **1.** Чувам от далече, от разстояние; долавям със слуха си. *Дочувахме викове на жерави.* Йовков. *И моята песен тъжовна | дочувам там някой да пей.* П. П. Славейков. *Последните думи той произнесе тихо, но Цонка ги дочу.* Вазов. **2.** *Прен.* Узнавам, научавам се по слух. *Нашият съсед Стоил Драката, дочух, подиграл се с баща ми.* Кр. Григоров. **дочувам се, дочуя се** *страд. Откъм пътя се дочува весел глъч.* Влайков. ◻ **Не дочувам** — малко съм глух, не чувам добре.

дочу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дочувам *и от* дочувам се.

дочу̀кам. Вж. д о ч у к в а м.

дочу̀квам, -аш, *несв.*; **дочу̀кам,** -аш, *св.* Чукам, начуквам и това, което е останало да се

чука. *Пак се наведе над косата да я дочуква.* Влайков. *Дочукай солта в гаванката.* **дочуквам се, дочукам се** *страд.*

дочу̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дочуквам *и от* дочуквам се.

дочу̀пвам, -аш, *несв.*; **дочу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Счупвам и това, което е останало да се чупи; чупя всичко до край. *Игрил дочупи лъка и хвърли парчетата отпреде си.* Ст. Загорчинов. **дочупвам се, дочупя се** *страд.*

дочу̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дочупвам *и от* дочупвам се.

дошѝвам, -аш, *несв.*; **дошѝя,** -йеш, *мин. св.* доших, *св.* Ушивам и това, което е останало да шия; ушивам всичко до край. *Доших си чаршафите. Дошивам си роклята.* **дошивам се, дошия се** *страд.*

дошѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дошивам *и от* дошивам се.

дошѝя. Вж. д о ш и в а м.

дощѐ ми се. Вж. д о щ я в а м.

дощя̀вам. Само 3 *л. ед.* **дощя̀ва ми се** *несв., безл.*; **дощѐ ми се,** *мин. св.* дощя̀ ми се, *св., безл.* Добивам желание за нещо, пожелавам нещо, приисква ми се нещо. *Дощя му се да знае, кое бе онова момиче, гдето вървеше с Донка.* Влайков. *Дощя ми се да разгледам по-подробно хотела.* Г. Белев.

доя̀, дойш, *мин. св.* дойх, *несв.* **1.** Изстисквам с ръце или с машина мляко от виме на добиче. *Доя крава. Доя овца.* **2.** *Диал.* Давам на дете да суче мляко; кърмя. **3.** *Прен.* Ограбвам, използувам непочтено; експлоатирам. *Все търговци хора: има и да доиш, и да остане.* Ал. Константинов. **доя се** *страд.*

доядѐе ме. Вж. д о я д я в а м.

доядѐ ми се. Вж. д о я ж д а м.

доядя̀вам. Само 3 *л. ед.* **доядя̀ва ме** *несв., безл.*; **доядѐе ме,** *мин. св.* доядя̀ ме, *св., безл.* Обхваща ме яд, гняв. *Стрина Венковица изтръпна от тия думи. Стана ѝ много мъчно и много я доядя.* Влайков. *Има отпуснати пари, пак те ще лапат. Ей защо ме доядя.* Йовков.

доядя̀ване, *мн. няма, ср. Отгл. същ. от* доядя̀ва ме.

доя̀ждам[1], -аш, *несв.*; **доя̀м,** доядѐш, *мин. св.* доя̀дох, *прич. мин. действ.* доя̀л, *прич. мин. страд.* доя̀ден, *пов.* доя̀ж, *св.* Изяждам и това, което е останало да се яде; изяждам до край. *Македонски дояде последния резен от злополучната луканка.* Вазов. **доя̀ждам се, доям се** *страд.*

доя̀ждам[2]. Само 3 *л. ед.* **доя̀жда ми се** *несв., безл.*; **доядѐ ми се,** *мин. св.* доя̀де ми се, *св.* Приисква ми се да ям нещо. *Дояло му се е кашкавалец на момченцето.* Ем. Коралов.

доя̀ждам си, -аш си, *несв*; **доя̀м си,** доядѐш си, *мин. св.* доя̀дох си, *пов.* доя̀ж си, *св., сред.* **1.** Ям още толкова, колкото трябва, за да се наям. *Той първом си дояждаше добре със скритото ядене.* Йовков. *Макар и да бяха бедни и сам да не си дояждаше, прати го в по-горно училище.* Ем. Коралов. **2.** Изяждам и това, което ми е останало да ям. *След неговото излизане ние отново сядаме на паралията да си доядем.* Влайков.

доя̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дояждам[1] *и от* дояждам си.

доя̀м. Вж. д о я ж д а м.

доя̀м си. Вж. д о я ж д а м с и.

доя̀рник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Място или помещение за доене. *От големия агъл отделиха четиридесет-петдесет овце и ги вкараха в по-малкия, при доярника.* Йовков.

доя̀ч *м.* Мъж, който дои овце, крави и пр.

доя̀чка *ж.* Жена, която дои овце, крави и пр. *Ще помогна да се намерят и овчари, и доячки за краварската ни ферма.* Опитът на първенците.

драг, -а, -о, *прил.* **1.** Който внушава сърдечни чувства; мил, скъп, обичен, приятен. *Мили ми са планините | и на север, и на юг; | драги ми са равнините, | набраздени с наший плуг.* П. Р. Славейков. *И всякой гост у Ралица е драг | и радушно причакан гост.* П. П. Славейков. || *Разг.* При обръщение — за израз на интимност, фамилиярност. *Драги приятелю, ти се лъжеш.* □ **На драго сърце, на драга воля** — с желание, охотно. **Давам мило и (за) драго** — давам, жертвувам най-милото, най-скъпото си.

драгѝнко, *мн.* -вци, *м. Нар.* По-млад девер. *Аз ще ида дома, да повикам драгинка Първана.* Каравелов. *Гледам, драгинко Тодоре, у вас свети.* Йовков.

дра̀го. *Нареч. от* драг. *В една купчинка моми съгледа завчерашната другарка на Донка. Стана му драго и весело.* Влайков. *Що ми е мило и драго, | че се е пролет пукнала.* Нар. пес.

драгово̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Рядко.* Извършен на драго сърце; доброволен. *Драговолен подарък.*

драгово̀лно. *Нареч. от* драговолен. *Рядко. Един друг селянин драговолно беше дошел да ми бъде другар.* Вазов.

драголю̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Остар.* Драг, приятен, мил. *Присъствието на това драголюбно и нежно същество тук разля чаровна радост.* Вазов.

драголю̀бно. *Нареч. от* драголюбен. *Остар. Грееше ме драголюбно ясно слънце от небето.* П. П. Славейков.

драгома̀н и **драгома̀нин,** *мн.* драгома̀ни, *м.* (араб.). **1.** *Нар.* Водач и представител на група работници, обикн. жетвари. *Жетварки на постат прекършили снага, | чевръсто снопове поели са в ръка, | а спретнат драгоман вий с вителa вързопи.* П. П. Славейков. **2.** *Дипл.* Преводач при дипломатическо представителство или консулство.

дра̀гост, -тта̀, *мн.* -и, *ж. Нар. Поет.* Радост. *Аз чувствувам някакво щастие и лекост в цялото си същество, някаква неизразима драгост, чиста и светла.* Вазов.

драгоцѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (рус.). *Рядко. Остар.* Който има висока цена, много е ценен, скъп; скъпоценен. *Драгоценен камък.* || *Прен.* Който е много ценен, мил, скъп за някого. *Драгоценно здраве.*

драгоцѐнност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* драгоценен.

драгу̀н *м.* (фр.). *Истор.* Войник от кавалерийска част в някои европейски армии.

дра̀знене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дразня *и от* дразня се.

дразнѝм, -а, -о, *прил.* Който може да реагира на дразнене. *Живата материя е дразнима материя.*

дразнѝмост, -тта, *мн.* няма, *ж. Спец.* Свойство да се реагира на дразнене.

дразнѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Спец.* Причинител на дразнене.

дра̀зня, -иш, *мин. св.* дразнѝх, *несв.* **1.** Сърдя, ядосвам, нервирам някого. *Старецът не допущаше лоша мисъл или съмнение против сина си, но това негово поведение го дразнеше.* Елин Пелин. || Умишлено сърдя, ядосвам някого; нервирам. *Никола се сърди, дразни Димитра и подигравателно имитира гласа му и изражението на лицето му.* Йовков. *Често ще го видите да гони децата около селската чешма, да влиза в някой двор, да дразни кучетата.* Елин Пелин. **2.** Карам, предизвиквам да се появи някакво чувство, желание. *Дразня апетита. Дразня любопитството. Дразня самолюбието.* **3.** *Физиол.* Предизвиквам чувствителност на нервите в даден орган. *Силната светлина дразни очите. Острият шум дразни слуха.* **дразня се** *страд.*

дра̀зня се, -иш се, *мин. св.* дра̀знѝх се, *несв., сред.* Ядосвам се, нервирам се, сърдя се. *Никола ставаше още по-нервен, лесно се дразнеше.* Йовков.

дра̀ка *ж.* Нисък трънлив храст; трън. *Виждаше се, че туристът беше извървял много път. Сивият му голф беше разнищен от драките.* Хар. Русев. || *Прен. Разг. Неодобр.* Заядлив човек. *Той е цяла драка.*

дра̀кон *м.* (гр.). **1.** *Митол.* Баснословно чудовище — крилат огнедишащ змей. **2.** *Астр.* Съзвездие на небето в северното полукълбо.

дра̀конов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на дракон. *Драконови лапи.*

дра̀коновски, -а, -о, *прил. Книж.* Извънредно строг, жесток, суров (по името на старогръцкия законодател Дракон). *Драконовски закони. Драконовска присъда. Драконовски мерки.*

драм, дра̀мът, дра̀ма, *мн.* дра̀мове, дра̀ма (сл. ч.), *м.* (араб.). *Остар.* **1.** Мярка за тегло — 1/400 от оката. *Бай Андо, я ми претегли още двайсет и пет драма тютюн.* Вазов. **2.** Обикн. *мн. Нар.* Специални тежести с определено тегло, с които се мери.

дра̀ма *ж.* (гр.). **1.** Само *ед. Литер.* Един от трите основни литературни рода (лирика, епос, драма) — литературно произведение, написано в диалогична форма и предназначено за сценично изпълнение. || *Стесн. Литер.* Вид литературно произведение за сценично изпълнение, в което се представят сериозни лични или обществени конфликти, разрешени без трагичен завършък. *Драмата „Многострадална Геновева“ ... не е позната на повечето млади читатели.* Вазов. *Друмевата драма „Иванко“ ... в продължение на четиридесет години не слезе от сцената.* Вазов. **2.** *Прен.* Трагична случка, тежко преживяване, свързано със силна душевна борба. *Семейна драма. Душевна драма.*

драматиза̀ция *ж.* Преработка на повествователно произведение в драма. *Пиесата „Снаха“ е драматизация на едноименния роман на Г. Караславов.*

драматизѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Преработвам повествователно произведение в драма. **драматизирам се** *страд.*

драматизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* драматизирам *и от* драматизирам се.

драматѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* **1.** *Литер.* Напрегнатост на действието вследствие на драматична борба и конфликти. *Действието на пиесата е наситено с много драматизъм.* **2.** *Разш.* Напрегнатост в дадено положение или обстоятелство. *Мустафа Ачи свърза името си с едно сражение, необикновено по своя драматизъм.* Йовков.

драматѝк, *мн.* -ци, *м. Рядко.* Драматург (в 1 знач.).

драматѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който се отнася до драма (в 1 и 2 знач.). *Драматичен театър. Драматични произведения. Драматичен актьор.* **2.** Изпълнен с драматизъм. *Драматична борба. Драматичен конфликт.* **3.** *Муз.* За глас на певец — който се отличава със сила и плътност. *Драматично сопрано. Драматичен тенор.*

драматѝчески, -а, -о, *прил.* Драматичен.

драматѝчно. *Нареч. от* драматичен.

драматѝчност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* драматичен.

драмату̀рг, *мн.* -зи, *м.* **1.** Писател, автор на драми. **2.** *Театр.* Длъжностно лице в театър, което се занимава с подбора на пиесите и участвува при поставянето им.

драмату̀ргия *м.* **1.** Теория на драматическото творчество. **2.** *Събир.* Драматическата литература през определена епоха или на един народ. *Нашата драматургия се насочва с лице към живота, към изобразяване борбите на народа против фашизма и строителството на новия живот.* В. Червенков. *Класическа драматургия.*

дранго̀лник. Вж. д р ъ н г о л н и к.

дранда̀р. Вж. д р ъ н д а р.

дранѐ, *мн.* -та, *ср. Отгл. същ. от* дера *и от* дера се.

дра̀пам, -аш, *несв. Диал.* Грубо чеша, дългна. **драпам се** *възвр.*

дра̀пане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* драпам *и от* драпам се.

драпѐрия *ж.* (фр.). **1.** Завеса от красиво нагънат плат. *Пред масата, до зелената тежка драперия на прозореца ..., седеше Биволарски.* Хар. Русев. **2.** Красиво нагънат плат за украса. *Портретите на Ленин, Сталин, Димитров изпъкват върху разкошната червена драперия, с която е обвита фасадата на Министерския съвет.* Отеч. фронт, 1950 г.

драпѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Правя на гънки плат за украса; надиплям. **2.** Украсявам нещо с драперия. *Централната колона в залата е драпирана с разноцветни пъстри платове.* Хар. Русев. **драпирам се** *страд.*

драпѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* драпирам *и от* драпирам се.

драпиро̀вка *ж.* **1.** Украса от драпиран плат. *Дрехите са без блясък, без драпировка.* Йовков. **2.** Драпиране.

дра̀свам, -аш, *несв.*; **дра̀сна,** -еш, *мин. св.* дра̀сна̀х, *прич. мин. страд.* дра̀снат, *св.* **1.** Веднъж

или няколко пъти по веднъж правя резки, оставям тънки следи върху повърхността на нещо. *Той драсна няколко пъти със задните си крака по земята.* Ем. Станев. **2.** Написвам, нарисувам нещо небрежно или неумело. *Детето драсна с тебешир по стената и избяга.* || Написвам нещо набързо и небрежно. *Дали да ѝ драсна няколко прощални думи?* Вазов. □ **Драсвам клечка кибрит** — запалвам клечка кибрит. **драсвам се, драсна се** *възвр.* и *страд.*

дра̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* драсвам *и от* драсвам се.

дра̀ска *ж. Рядко.* **1.** Къса, небрежно оставена черта; драскулка. *И той погледна потона, дето стояха вересиите му във вид на цели полкове драски от тебешир.* Вазов. **2.** У Ив. Вазов — кът разказ. *Драски и шарки.*

дра̀скам, -аш, *несв.* **1.** Правя резки, оставям тънки следи върху повърхността на нещо. *А котаракът го драскал със своите остри нокти за ръкава.* Каравелов. **2.** Пиша, рисувам небрежно или неумело. *Не драскай с молив по стѐната!* || *Разг. Пренебр.* Пиша, съчинявам. *Смути ме мисълта: защо аз драскам тия / небрежни стихове.* Вазов. **драскам се** *възвр.* и *страд.* □ **Драскам клечка кибрит** — паля клечка кибрит.

дра̀скане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* драскам *и от* драскам се.

дра̀сканица *ж.* **1.** Драскане. **2.** Следа от драскане; драскотина, драскулка. *Имаше разни драсканици и белези по лицето.* Йовков. **3.** *Разг.* Небрежно или набързо написано нещо.

драска̀ч *м. Пренебр.* Писател или журналист, който пише лошо, бездарно.

драско̀тене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* драскотя.

драскотѝна *ж.* Малка рязка — следа от одраскване. *Из гората по старите попукани кори на дърветата останаха от куршумите дупки, драскотини, като че диви животни бяха драскали с нокти.* Ем. Коралов.

драско̀тя, -иш, *мин. св.* -их, *несв. Разг. Презр.* Пиша, съчинявам нещо небрежно, лошо; драскам. *Разни безсмислености, що съм драскотил,... те остават за сметка на младостта.* П. П. Славейков.

драску̀лка *ж.* Драсната черта, обикн. извита. *Заптиетата се взираха в някакви жълти драскулки на ножа.* Вазов.

дра̀сна. Вж. драсвам.

драстѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (гр.). Който е свързан със силно и грубо действие. *Драстична постъпка. Драстични мерки.*

драстѝчно. *Нареч. от* драстичен. *Действува драстично.*

дра̀хма *ж.* (гр.). Основна монетна единица в стара и в днешна Гърция.

дра̀щене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дращя *и от* дращя се.

дра̀щя, -еш, *мин. св.* дра̀сках, *несв.* **1.** Драскам. *Тогава Еньо се обърна, заби остри нокти в лицето на брата си, почна да го драще.* Елин Пелин. *Седнал в собата край прозореца, до вечерта не вдига глава; драще с гъшето перо на проста халваджийска хартия, мъчи се да пише букви.* Влайков. **2.** Предизвиквам неприятен шум, като драскам с нещо остро по повърхност. *Подуши ли Мурджо да приближават чужди хора, скимтеше, дращеше на затворената врата и ръмжеше.* Кр. Григоров. *Дращя с ножче по масата.* || Предизвиквам неприятно усещане. *Нещо ми драще на гърлото.* **3.** За котка — имам навик да драскам. *Тая котка драще.* **дращя се** *възвр.* и *страд.*

дреб, дребът, дреба̀, *мн.* няма, *м.*, и **дреб,** дребта̀, *мн.* няма, *ж. Събир.* **1.** Отпадъци от вълна, лен или коноп и др., когато се влачат. **2.** Разбити, развлачени на вълна парцали.

дрѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* **1.** Неголям по размери, по обем; малък. *Противоп.* едър, голям. *Изведнъж там изскочи дребно човече, нито дете, нито възрастно.* Йовков. *Дребно лице. Дребен на ръст.* || Ситен. *От сивото снишено небе се посипваха на превара дребни снежинки.* Елин Пелин. *Зададе се облак тъмен / от към гора, от Балкана: / дали ще е дъждец дребен, / или ще е буря страшна?* Ботев. *Дребни круши. Дребни зъби. Дребна риба.* **2.** *Прен.* Незначителен, нищожен, малък. *Поводите на тия караници бяха всякога дребни и нищожни.* Елин Пелин. *Дребна услуга. Дребни отстъпки. Дребен недостатък. Дребна работа.* || Дребнав. *Дребни души. Дребни интереси. Дребни сметки.* **3.** Който има ниска стойност, цена. *Дребни разходи. Дребни суми.* **4.** *Иконом.* Който е основан на частно владение на неголеми средства за производство. *Дребно производство. Дребно стопанство. Дребно предприятие.* **5.** Който владее неголеми средства за производство и използува наемен труд в ограничени размери. *Дребен стокопроизводител. Дребен занаятчия. Дребен стопанин. Дребен собственик.* || Който има незначително обществено и икономическо положение. *Дребен чиновник. Дребен търговец.* **6.** Като същ. мн. **дребни** — монети или банкноти с малка стойност; дребни пари. □ **Дребна буржоазия** — дребни собственици (селяни, занаятчии, търговци). **Дребни деца** (нар.) — малки, невръстни деца. **Дребен добитък** — овце, кози. **Дребна шарка** — вид шарка, Morbili.

дребна̀в, -а, -о, *прил.* **1.** Който е склонен да отдава голямо значение на незначителни и несъществени неща. *Дребнав човек.* **2.** Който е присъщ на човек с такива качества. *Дребнав егоизъм. Дребнави интереси. Дребнаво тщеславие.*

дребна̀во. *Нареч. от* дребнав.

дребна̀вост, -тта̀, *мн.* -и, *ж. Отвл. същ. от* дребнав.

дрѐбничък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* дребен. *Той беше дребничък, сухичък момък.* Вазов.

дрѐбно. *Нареч. от* дребен. *Дребно нарязан зеленчук.* □ **На дребно** — в малки количества. *Продавам на дребно. Цена на дребно. Търговия на дребно.*

дрѐбно-. Първа съставна част на сложни думи със значение дребен, напр. дребнозърнест, дребнолюспест, дребнособственически.

дребнобуржоа̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който се отнася или е присъщ на дребната буржоазия. *Дребнобуржоазна партия. Дребнобуржоазна идеология.*

дребнозърнест, -а, -о, *прил.* Който се състои или има дребни зърна. *Дребнозърнеста структура на почвата. Дребнозърнест боб.*

дребнолѝстен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* Който е с дребни листа. *Брезата и трепетликата са дребнолистни дървета. Дребнолистна липа.*

дребнособственически, -а, -о, *прил.* Който се отнася до дребната собственост или в който преобладават дребни собственици. *Дребнособственическо стопанство. Дребнособственическа държава.*

дребностòков, -а, -о, *прил. Иконом.* Който е присъщ на дребни производители; икономически слаб. *Дребностоково стопанство.*

дреболѝя *ж.* 1. Малък, незначителен предмет. *По-нататък стоят: сведли различна величина,... чашици, гърнета, сахани, делви и много още други дреболии.* Каравелов. || *Прен.* Нещо незначително, дребно, нищожно, второстепенно. *Наглед Манолаки говореше най-спокойно, като че ставаше дума за някоя дреболия.* Йовков. *За такава дреболия не заслужава да се мисли.* 2. Само *мн. Разг.* Вътрешностите на агне, кокошка и др., които се употребят като храна. *Агнешки дреболии. Пилешки дреболии.*

дребосъ̀к, *мн.* -ци, *м. Разг.* 1. Малък, дребен човек. *Жена му е един дребосък, ама да видиш каква е къщовница.* 2. *Събир.* Дребни, малки деца. || Малки, незначителни неща и др. *Продадох и него* (коня), *и каручката, и си отворих дюкянче. Бакалийка, знаеш, дребосък.* Чудомир.

дрѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Книж.* 1. Който е съществувал в ранна историческа епоха; античен. *И кат някой древен библейски пророк, / ... / той хвърли очи си разтреперан, бляд, / към хаоса тъмний, към звездния свят.* Вазов. *Древният Рим. Древна Елада.* || *Разш.* Който е от много старо време; много отдавнашен, старинен. *И когато сетний камък на обгърнатия в пламък / и разруха древен замък се отрони в пепелта, / вий слезнете от конете и земята целунете.* Смирненски. *Древни обичаи. Древни паметници.* 2. Като *същ. мн.* **древните** — старите гърци и римляни.

древногръ̀цки, -а, -о, *прил.* (рус.). Старогръцки. *Древногръцко изкуство. Древногръцка митология. Древногръцка литература.*

дрѐвност, -тта, *мн.* няма, *ж. Книж.* Стара историческа епоха или много отдалечено минало. *Твоят орлов поглед виждаше навред / от българска слава останки безчет / и в тъмна ни древност, бездънна провала, / ти вкарваше смело вселената цяла.* Вазов. *Дълбока древност. Класическа древност.*

дрѐднаут *м.* (англ.). *Остар.* Голям брониран военен кораб с мощни далекобойни оръдия; линеен кораб.

дрѐзгав, -а, -о, *прил.* 1. За глас или звук — хрипав, груб по тон, неприятен. *Чувам гласа на Захари: ... Той е пресипнал, дрезгав, едва се изтръгва от гърлото му.* Л. Стоянов. 2. Полумрачен. *Дрезгавата нощ допускаше да се видят доста ясно очертанията на чуките и бърдата отсреща.* Вазов. *Из прозорците на килията надникна дрезгавото утро.* Елин Пелин. *Дрезгава светлина.*

дрезгавинà *ж.* Полумрак през деня преди залез или преди изгрев слънце. *Разсъмваше се... В слабата още дрезгавина лицата им изглеждат изпити и пръстено-жълти.* Йовков. *Утринна дрезгавина. Вечерна дрезгавина.*

дрѐзгаво. *Нареч. от* дрезгав (в 1 знач.). *Соколите грачеха дрезгаво.* Ст. Загорчинов. *Говори дрезгаво.*

дрѐзгавост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* дрезгав (в 1 знач.).

дрезѝна *ж.* (фр.). Вид лека вагонетка, която се движи по релси с ръка или мотор и служи за пътуване на късо разстояние.

дрѐмла *ж. Рядко.* Дремлива жена.

дремлѝв, -а, -о, *прил.* 1. Който е склонен към дрямка; сънлив. *Той беше едър, с брада на ефенди, с изпулени дремливи очи.* Вазов. 2. Който приканва към сън; приспивен. *Чуват се само монотонните и дремливи удари на дъжда.* Йовков.

дремлѝво. *Нареч. от* дремлив. *Чучурчето монотонно и дремливо шуртеше в мълчанието.* Вазов.

дремлѝвост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* дремлив.

дрѐмльо, *мн.* -вци, *м. Рядко.* Дремлив човек.

дрѐмя, -еш, *мин. св.* дря̀мах и дремàх, *несв.* 1. Намирам се в полусънно състояние, в дрямка. *Колко време съм дремал, не зная — но веднага се сепнах и скокнах в просъница, разбуден от големи викове.* Вазов. || *Обр. А грей замислено луната, / морето дреме, ветрец вей.* Яворов. *Върбите край реката дремят и нито едно листо не трепва по тях.* Йовков. 2. *Прен.* Не действувам, стоя безчувствен; не съм деен. *Турската власт, която до сега престорено дремеше, реши да действува.* Вазов. 3. *Прен.* Оставам скрит. *Отечество, не си ли достойно за любов? / ... Какъв ли свят прекрасен в теб йоще скрит остава? / Какви ли тайни дремят, богатства, красоти / по твоите долини, поля и висоти?* Вазов.

дренàж *м.* (англ.). 1. *Техн.* Отводняване на влажна или блатиста почва посредством подземни ровове и тръби. 2. Система от подземни ровове и тръби за пресушаване на блатисти или влажни места. 3. *Мед.* Изцеждане на гной или течност от рана посредством марлев фитил, каучукова или стъклена тръбичка. || Марлев фитил, каучукова или стъклена тръбичка, с помощта на които се отвежда гной от дълбока рана.

дренàжен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* дренаж.

дренàк, *мн.* -ци, *м.* Място, обрасло с дрян, с дрянови храсти.

дренѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. *Техн.* Отводнявам влажна или блатиста почва посредством дренаж. 2. *Мед.* Правя дренаж на рана.

дренѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дренирам.

дресѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). 1. Приучвам животно да извършва определени действия по дадена заповед. *Тук нямаше хрътката на Емексиз Пехливана, която той беше дресирал и научил да се спуща въз човеци, като въз дивеч.* Вазов. 2. *Прен. Презрит.* Приучвам някого на безусловно послушание, покорство. **дресирам се** *страд.*

дресѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* дресирам. 2. Като *прил.* — за животно: който е приучен да извършва по дадена заповед определени действия. *Дресирано куче. Дресирана мечка. Дресиран папагал.*

дресѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дресирам *и от* дресирам се.

дресиро̀вач *м.* Лице, което дресира животни.

дресиро̀вка *ж.* Дресиране.

дрѐха *ж.* **1.** Предмет от плат или кожа, с който човек се облича. *Всички имат еднакви дрехи — син панталон и синя блуза от док.* Караславов. *Под байряк лични юнаци, | напети в дрехи войнишки, | с левове златни на чело, | с иглянки пушки на рамо | и с саби-змии на кръста.* Ботев. *Той се напъна напред, изсули се из дрехата си и я остави в ръцете на гонителя си.* Вазов. *Горна дреха. Връхна дреха. Долни дрехи. Работни дрехи. Граждански дрехи.* **2.** Само *мн. Разш. Нар.* Горно и долно облекло и завивки. *Той отиде в килерчето, дето спяха Панчо и невястата и дето бяха дрехите им, и захвана да изхвърга от там що завърне — черги, възглавници, сукмани.* Влайков.

дреха̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Остар.* Лице, притежател на дрехарница и продавач на готови дрехи.

дреха̀рница *ж. Остар.* Работилница и магазин за дрехи.

дреха̀рски, -а, -о. *Остар. Прил. от* дрехар. *Дрехарски магазин.*

дрѐшка *ж. Умал. от* дреха. *Момченца и момиченца, празнично облечени с бели пролетни дрешки, се гонят по улиците.* Раб. дело, 1950 г.

дрѐшник, *мн.* -ци, *м. Рядко.* Гардероб.

дриа̀да *ж.* (гр.). *Митол.* У старите гърци — горска нимфа. *В клонаците зелени разшумели | в хор птиченцата малки, | в тайната на сенките запели | дриади и русалки.* Вазов.

дрѝпа *ж.* **1.** Къс от вехт плат; парцал. *А дрипата, дето я държиш, то е къс от знамето.* Вазов. **2.** Само *мн.* Много скъсани вехти дрехи. *Запрягат воловете кой както свари | и струпват в колята завчас, кат чергари, | покъщнина, дрипи, деца.* К. Христов. □ **Налягай си дрипите!** (разг.) — мълчи, кротувай!

дрѝпав, -а, -о, *прил.* **1.** Който е изпокъсан. *Беше облечен във вехтите си дрипави дрехи.* Вазов. *На гърба му висеше дрипава шарена торба.* Вазов. **2.** *Прен.* Който е облечен в изпокъсани дрехи; скъсан. *Той се не боеше, под небето спеше, | ходеше замислен, сам си, без другар. | Тая заран млад е, довечера стар, | одеве търговец, сега просяк дрипав.* Вазов. *Отвсякъде идат хора и бързат нататък... Бедняци, дрипави, с оголени меса.* Елин Пелин.

дрѝпаво. *Нареч. от* дрипав. *Беше беден човек, дрипаво облечен.* Йовков.

дрѝпел *м.* Дрипа, парцал. *Едни бяха излезли само с едни дрехи на гърба, други натоварени с разни завивки, покъщнини и дрипели.* Вазов.

дрѝпла *ж. Разг. Пренебр.* Жена, облечена с дрипави, скъсани дрехи.

дрѝпльо, *мн.* -вци, *м. Разг. Пренебр.* Човек, облечен в дрипави, скъсани дрехи. *С вик и шумна радост ще ги посрещнат рояк боси, палави дрипльовци.* Йовков.

дрѝскам, -аш, *несв. Разг.* Ходя по голяма нужда с редки изпражнения.

дрѝскане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дрискам.

дрѝсък, *мн.* -ци, *м. Разг.* Разстройство на червата, придружено с често ходене по голяма нужда.

дроб[1], дро̀бът, дро̀ба, *мн.* дро̀бове, дро̀ба (сл. ч.), *м.* **1.** Обикн. в съчет. **бял дроб**, по-често *мн.* **бели дробове** — вътрешен орган у човек или животни, с помощта на който те дишат. *За човека трябва дроб, за да диша, ум, за да мисли.* Д. Немиров. *Дишам с пълни дробове. Получих възпаление на белите дробове.* **2.** В съчет. **черен дроб** — вътрешен орган у гръбначните животни, който служи за отделяне на жлъчка. *Възпаление на черния дроб.* ‖ Черен дроб на домашно животно, който служи за храна. *Изпържих дроб за вечеря.* □ **Дроб сърма** — ястие, приготвено от нарязан черен дроб и ориз, което е обвито в було[2].

дроб[2], дробта̀, *мн.* дро̀би, *ж. Мат.* Число, което е част от единицата. *Десетична дроб. Проста дроб.*

дро̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Мат.* **1.** Който съдържа дроб[2]. *Дробно число.* **2.** Който се отнася до дроб[2]. *Дробна черта.*

дробѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дробя *и от* дробя се.

дробинѐ, *мн.* -та, *ср. Нар.* Пълнеж на ядене от нарязан дроб, ориз и др.

дробѝнка *ж.* Малко оловено топче за пълнене на ловен патрон; съчма.

дро̀бче, *мн.* -та, *ср.* **1.** *Умал. от* дроб[1]. **2.** Обикн. *мн.* Печени или пържени късчета черен дроб за ядене. *Techno | зад тях под скарата, где наредени | пекат се дробчета, кебапчета, шердени!* К. Христов.

дробя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Троша, деля, разкъсвам нещо на малки части. *Каквото си дробил, такова ще сърбаш.* Послов. *Дробя хляб за попара.* **дробя се** *страд.*

дрогерѝен, -ййна, -ййно, *мн.* -ййни, *прил. Остар.* Който се отнася до дрогерия.

дрогерѝст *м. Остар.* Съдържател на дрогерия или продавач в дрогериен магазин.

дрогерѝстка *ж. Остар.* Жена дрогерист.

дрогѐрия *ж.* (фр.). *Остар.* Магазин, в който се продават някои медикаменти без лекарска рецепта.

дрозд, дро̀здът, дро̀зда, *мн.* дро̀здове, дро̀зда (сл. ч.), *м.* **1.** Вид пойна птица. Turdus musicus. **2.** *Диал.* Кос.

дро̀пла *ж.* Едра жълтокафява птица, която живее в блатисти или степни места. Otis tarda tarda. *Момците носеха... всеки ден дивеч: сърни, зайци, диви патици, яребици, дропли.* Вазов. *На едно място десетина дропли размахаха тежко крилата си и хвръкнаха.* Йовков.

друг, -а, -о, *прил.* **1.** Който не е този (човек или предмет). *Минаха през прустове и по други стълби до горния кат.* Вазов. *Ковачът извади друго зачервено желязо.* Йовков. ‖ Не такъв, а инакъв; различен. *Стори му се, че той се промени, стана друг човек.* Вазов. ‖ Противоположен. *На една страна захвърлил пушка, | на друга сабя на две строшена.* Ботев. *Колоната е изгазила реката и се събира на другия бряг.* Л. Стоянов. **2.** Като *местоим.* — **друг,** -а, -о, за лица от

м. р. вин. дру̀гиго, *дат.* дру̀гиму. Не този, не онзи. *Аз паднах, друг ще ме смени.* Вапцаров. *Тя била хубава, хубава, друга като нея нямало.* Елин Пелин. *Казах ви, че дрехите харизах другиму.* Вазов. *Тате, аз искам Павля, другиго не ща.* Йовков. **3.** Като *числ.* Който следва първия; втори, следен, иден. *Една му с билки раната върже, | друга го пръсне с вода студена, | трета го в уста целуне бърже.* Ботев. *Върху очите му падна черна пелена, падна друга, трета, четвърта.* Елин Пелин. *Дъжд валя и през нощта, и на другия ден.* Д. Добревски. **4.** Като *същ.* само *ед. ср.* **другото** — всичко останало. *Чувал беше, че се бил метнал на него и станал хайдутин. Другото той научи от него самия.* Йовков. □ **Без друго** (разг.) — без съмнение, непременно. **Други ден** — денят след утрешния ден. **Един на друг** — взаимно. **Един през друг** (нар.) — в надпревара. **Едно-друго** (разг.) — някои работи, някои неща. *Ще си пренеса едно-друго в града.* Йовков. **И др.** (и други) — и още много подобни (неща). **Между (покрай) другото** — между (покрай) всичко останало. **Някой и друг** — не много лица, предмети, случки и др. *Те правеха това... от скъперничество, за да не похарчат някой и друг лев в хана.* Дим. Димов. *Прикупи си някоя и друга нива и две ливадки.* Влайков. **С други думи** — по друг начин, инак казано.

дру̀гаде *нареч.* На друго място. *Нямаше през де другаде да минат, освен през Антимово.* Йовков. *Те дори не ги погледнаха. Тяхното внимание беше другаде.* Йовков.

друга̀р, -ят, -я, *зват.* -ю, *мн.* -и, -я (сл. ч.), *м.* **1.** Лице, което проявява към другиго добри чувства, сърдечни отношения. *Ние бяхме трима другари, | трима необуздани лудетини. | Помнят селските стари дувари | и игрите, и боевете ни.* Хр. Радевски. *Единственият му и неразделен другар беше Тачката.* Йовков. **2.** Лице, което има обща работа, общи интереси или общи цели с другиго. *Той си спомни прекрасно наредените университетски лаборатории, дето той и неговите другари работеха.* Елин Пелин. *Виновният показа удивителна искреност, призна кражбата, посочи и другаря си.* Йовков. ‖ Човек, свързан с другиго чрез определени условия или обстоятелства. *Весел ме гледат мили другари, | че с тях наедно и аз се смея, | но те не знаят, че аз веч тлея, | че моята младост слана попари.* Ботев. *Цял ден и цяла нощ не проговорих дума с никого от тия, които общото нещастие ми беше дало тук за другари.* Величков. **3.** Съидейник, съдеец. *Зоват за мъст убитите другари,| народу преданите синове.* Вес. Георгиев. **4.** Член на социалистически колектив. *Нека им пожелаем със своя патриотичен пример те да поощряват, да насърчават и другите свои другари работници по предприятията да следват техните трудови подвизи.* Г. Димитров. **5.** Като обръщение към друго лице. *Другарю Началник. Другарю командир. Другарю Председател. Другарю Петров. Другарки и другари.* **6.** Съпруг. *Къде работи Вашият другар?*

друга̀рка *ж.* Жена другар.

друга̀рски, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до другар. *Другарска среща.* **2.** Който е свойствен на другар. *Другарски отношения. Другарско сътрудничество. Другарски чувства.*

друга̀рски. *Нареч. от прил.* другарски. *Той не постъпва другарски.*

друга̀рство, *мн.* няма, *ср.* Съществуване и проява на взаимни другарски отношения; приятелство. *Тяхното другарство води началото си от детинство.*

другару̀вам, -аш, *несв.* Намирам се в другарски отношения с някого; дружа. *Малкият, Мито, беше мой връстник. Заедно сме играли и другарували.* Влайков. **другарувам се** *страд.*

другару̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* другарувам *и от* другарувам се.

друга̀рче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* другар (в 1 знач.). *Запазени са в паметта ми и някои спомени за първите ми детски игри с другарчета.* Влайков.

дру̀ги *прил.* Друг.

дру̀гиго. Вж. д р у г.

дру̀гиму. Вж. д р у г.

дру̀го-. Първа съставна част на сложни думи със значение р а з л и ч е н о т о п р е д е л е н и я, напр. д р у г о з е м с к и, д р у г о е з и ч е н и пр.

друговѐрец, *мн.* -рци, *м.* Лице, което изповядва друга вяра, друга религия. *Той го заклеваше в името господне да не остави друговерец да възтържествува над светия кръст.* Вазов.

друговѐрски, -а, -о. *Прил. от* друговерец. *Друговерски обичаи.*

другосѐлец, *мн.* -лци, *м.* Човек от друго село. *Всички, що сте тука, приятели, познати, непознати, нашенци, другоселци, всички да пием по чаша.* Елин Пелин.

другосѐлка *ж.* Жена от друго село.

другосѐлски, -а, -о. *Прил. от* другоселец.

дру̀гояче *нареч. Разг.* По друг начин, инак, иначе. *Ето един сляп просек, ама и той другояче облечен, не като нашите божеци.* Влайков. *Нона и косата си беше направила другояче: вчесана на път, стегната, пригладена.* Йовков.

дружа̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Поддържам другарски отношения с някого; другарувам. *Ние бяхме все заедно с него..., дружехме, свързани от най-тясно и сърдечно приятелство.* Вазов. *Той стана затворен, не дружеше много с хората.* Елин Пелин.

дру̀жба *ж.* **1.** Само *ед.* Проява на другарски, приятелски отношения. *Една по-интимна дружба свързва двамата. Никола бащински покровителствува барабанчика, а той пък му се отплаща с всевъзможни дребни услуги.* Йовков. *Нас бойна дружба | ни свързва днес, | на вярна служба | народу с чест | живот и сили | отдай сега.* Вес. Георгиев. *Народнодемократическата държава се изгражда в сътрудничество и дружба със Съветския съюз.* Г. Димитров. **2.** Местна организация от членове на Българския земеделски народен съюз. *Земеделският съюз извърши една своего рода мобилизация на дружбите си.* Г. Димитров.

дружба̀ш *м. Остар. Пренебр.* Член на земеделска дружба.

дружба̀шки, -а, -о. *Прил. от* дружбаш. *Дружбашко правителство.*

дру̀же. *Зват. от старин. същ.* друг, *м. Нар. Инт.* Обръщение към другар или приятел. *Братко мой, друже! Живи бяхме да се видим.* Йовков. *Здравствувай, приятелю! — Здравей, друже!* Влайков.

дружелюбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Приятелски, сърдечен, благосклонен. *Дружелюбен поглед. Дружелюбно отношение.*

дружелюбие, *мн.* няма, *ср.* Дружелюбност.

дружелюбно. *Нареч. от* дружелюбен. *Усмихвам се дружелюбно.*

дружелюбност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Проява или качество на дружелюбен.

дружен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се извършва заедно с друг; общ, задружен, колективен. *Но с дружни усилия тези препятствия са напълно преодолими.* Г. Димитров. *Далече, далече нейде дружни момински гласове излеко бяха подели жетварска песен.* Елин Пелин. *Дружна песен днес да екне!* Г. Кирков.

дружèне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дружа.

дружески, -а, -о, *прил.* Другарски, приятелски. *Разговорът не можеше да има вече характер на лека, весела, дружеска беседа.* Вазов. *Дружески отношения.*

дружески. *Нареч. от прил.* дружески. *Игрил поклати глава и се усмихна благо, дружески.* Ст. Загорчинов.

дружествен, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до дружество. *Дружествена работа.* **2.** Който принадлежи на дружество. *Дружествени пари.*

дружество, *мн.* -а, *ср.* Доброволна организация от лица с еднакви цели и задачи, подчинени на общ правилник. *Българските граждани имат право да образуват дружества, сдружения и организации, стига само те да не са против държавния и обществен ред.* Конст., чл. 87. *Българо-съветско дружество.* ◻ **Акционерно дружество** — капиталистическо предприятие, в което участвуват лица с дялов капитал, разпределен в акции, ценни книжа. **Застрахователно дружество** — капиталистическо предприятие, което осигурява на членовете си срещу периодични парични вноски определена сума в случай на пожар, смърт или природно бедствие.

дружѝна *ж.* **1.** *Воен. Остар.* Войскова единица по-голяма от рота, по-малка от полк; баталион. *О, Шипка! | Три деня младите дружини | как прохода бранят.* Вазов. *Помощник-командирът на дружината вървеше прав пред всички.* Вежинов. **2.** *Истор.* Хайдушка чета. *Ти излез, майко, послушай | със мойте братя невръстни | моята песен юнашка — | защо и как съм загинал | и какви думи издумал | пред смъртта и пред дружина.* Ботев. *Един бе Чавдар войвода — | един на баща и майка, | един на вярна дружина.* Ботев. **3.** Въоръжена група люде за провеждане на някаква акция. *Индже беше на коня си, на конете си бяха и всички от дружината му.* Йовков. *Бойна дружина.* **4.** *Нар.* Група люде, свързани с обща работа, общи занимания и др. *До тях дружина жени, насядали напред, плетат и шият.* Вазов. *Сговорна дружина планина повдига.* Погов.

дружѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който се отнася до дружина (в 1 знач.). *Дружинен командир. Дружинен лазарет.* **2.** Като същ. *м.* **дружинният** — командир на дружина (в 1 знач.).

дружка *ж. Нар.* Другарка, приятелка. *Ето я Райка, че е тръгнала с дружки за хорото.* Влайков.

дружно. *Нареч. от* дружен. *Да работим дружно и съгласно, | ден изгубен е изгубен век.* Вазов. *В ранната вечер без звук | ято подгонени птици | дружно отлитат на юг.* Лилиев.

друм, друмът, друма, *мн.* друмове *и* друмища, друма (сл. ч.), *м.* (гр.). *Нар.* Път. *Минават си пътници мирно по друма | във утро, през ден и по мрак.* К. Христов. *Една лъкатушна пътека се изкачваше до върха и водеше към оттатъшната урва — Зли дол, от дето е друмът за Стремската долина.* Вазов.

друмник, *мн.* -ци, *м. Нар. Поет.* Пътник. *Пресрещат се друмници — питат, разпитват, | запрели на полвина път.* К. Христов.

друс *междум.* За означаване на друсане. *Искаше да му свирят все „чорбаджийското" хоро и поради пълнотата си не тропаше, а само попрегъваше краката си и викаше: „Друс! Друс! Друс!"* Йовков.

друсам, -аш, *несв.* **1.** Разтърсвам някого или нещо чрез многократно слабо подхвърляне. *Каруцата дрънчеше, друсаше и аз ... подскачах и се полюлявах ту на една, ту на друга страна.* Йовков. **2.** Клатя, разклащам, тръскам, разтърсвам. *Сбогом, земляк! — възторжено вика Никола и силно друса ръката на Делча.* Йовков. *Друсам крушата.* **друсам се** *възвр.* и *страд.*

друсане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* друсам *и от* друсам се.

друсвам, -аш, *несв.*; **друсна,** -еш, *мин. св.* друснах, *прич. мин. страд.* друснат, *св.* Друсам веднъж или няколко пъти по веднъж. *Друсни крушата, да нападат зрелите круши.* **друсвам се, друсна се** *възвр.*

друсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* друсвам *и от* друсвам се.

друскам, -аш, *несв.* Друсам. *Охранените коне бързо поемат пътя, а от голямата тежест колата не друска и колелата леко се поклащат настрана.* Йовков. **друскам се** *възвр.* и *страд.*

друскане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* друскам *и от* друскам се.

друсканица *ж. Разг.* Друсане.

друсла *ж. Разг. Пренебр.* Дебела, отпусната, неспретната жена.

друсна. Вж. друсвам.

дръвнѝк, *мн.* -ци, *м. Нар.* **1.** Здрав, дебел пън, върху който се секат дърва. *Вече влизаха в тясно дворче ... с ниски дървени постройки в дъното ..., с дръвник за сечене на дърва.* Вежинов. **2.** Място в селския двор, гдето са натрупани и се секат дърва за горене. *Взе след това дърва от дръвника и ги внесе в къщи.* Влайков. **3.** *Разг. Презр.* Тъп, глупав, недодялан човек. *Тоя дръвник нищо не знае! — помисли си Бойчо с негодование.* Вазов.

дръвцè, *мн.* -à, *ср. Умал. от* дърво. *Набери дръвца от гората, че да опечем една тиква за Дима.* А. Каралийчев. *Слънцето е вече високо, голите скалисти хълмове се напичат, става душно. Ни едно дръвце! Скали и пясък, пясък и скали.* Л. Стоянов.

дръвчè, *мн.* -та, *ср. Умал. от* дърво. *Минаха градината с алеи, плодни дръвчета.* Стаматов. *Ходжата взе две дръвчета, търка ги, докато се запалиха.* Йовков. *Овощни дръвчета.*

дръглѝв, -а, -о, *прил. Нар.* Обикн. за животно — много слаб, мършав, костелив. *Двата*

ни вола бяха кротки, малко дръгливи, че храната не им стигаше. Кр. Григоров.

дръ̀гна, -еш, *мин. св.* дръгна̀х, *несв.* **1.** *Нар.* Чеша силно. **2.** *Диал.* Чепкам (за коноп, лен и др.). *Продължи да дръгне повясмата.* Елин Пелин. **дръ̀гна се** *възвр.*

дръ̀гнене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дръгна *и от* дръгна се.

дръж, *мн.* дръжте, *пов.* 2 *л. от* държа. *Гонят ли те—беж, дават ли ти—дръж.* Послов. *Дръж ми палтото, да се облека.*

дръ̀жка *ж.* **1.** Част на сечиво, уред, съд или друг предмет, която служи за хващане, за държане. *Дръжка на брадва. Дръжка на тиган. Дръжка на врата.* **2.** Стъбло на цвете или опашка на листо, на плод. *Дръжка на роза. Дръжка на череша. Дръжка на здравец.*

дръ̀звам, -аш, *несв.*; **дръ̀зна,** -еш, *мин. св.* дръзна̀х, *св.* Осмелявам се да направя, да извърша нещо; посмявам, одързостявам се. *Онзи, който дръзваше да дели мегдан с него, намираше смъртта си от куршума или ятагана му.* Йовков. *Трябваха пари... и аз дръзнах да посегна на твоите пари.* Вазов.

дръ̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дръзвам.

дръ̀зко. *Нареч. от* дързък. *Държа се дръзко. Отговарям дръзко.*

дръ̀зна. Вж. д р ъ з в а м.

дръзновѐн, -а, -о, *прил. Книж. Остар.* Дързък, смел, неустрашим.

дръзновѐние, *мн.* няма, *ср. Книж. Остар.* Дързост, смелост.

дръзновѐно. *Нареч. от* дръзновен.

дрън *междум.* **1.** За наподобяване на звук, издаден при удряне на метални предмет. **2.** *Прен.* Винаги удвоено д р ъ н, д р ъ н—за означаване на безсмислено говорене, дърдорене.

дръ̀нвам, -аш, *несв.*; **дръ̀нна,** -еш, *мин. св.* дрънна̀х, *св.* Дрънкам веднъж или няколко пъти по веднъж. *На външните врата е окачен звънец. Щом дрънне — аз съм на щрек.* Ал. Константинов. *Заналася тамбурата момко млади — | ... | дрънна лудо теловете за налука — | стар кадия кравай мустак позасука.* П. П. Славейков.

дръ̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дрънвам.

дрънго̀лник и **дранго̀лник,** *мн.* -ци, *м. Разг. Пренебр.* Затвор. *Полицията ще го поеме и — в дрънголника.* Ал. Константинов.

дрънда̀р и **дранда̀р,** -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, чийто занаят е да разбива вълна, памук и др. със специален уред. *Дрънддар света не плаши, гдето седне пътя праши.* Послов.

дрънка̀лка *ж.* Детска играчка, която дрънка при разклащане. *Бебето си играе с дрънкалката.*

дрънка̀ло, *мн.* -а, *ср. Разг. Пренебр.* Лице, което приказва много и празни приказки.

дръ̀нкам[1], -аш, *несв.* **1.** За предмет, обикн. метални или стъклен — издавам звънливи звукове при удар или разклащане; дрънча. *Някъде дрънкат чаши, тракат чинии.* Л. Стоянов. *Весело звънче кротко и равномерно дрънкаше и пееше като щурче надалече из свежия въздух.* Елин Пелин. *Ей че затропаха ситно момите! | Пукат колани, | дрънкат гердани.* К. Христов. *Дрънкат окови.* **2.** Удрям някакъв предмет, обикн. метални, който издава последователни звънливи звукове. *Всички рицари се разпалят и дрънкат с копията и щитовете си.* Вазов. *Кършеше снага, протягаше ръка с греблото и дрънкаше гривни.* К. Петканов. *Мама влезе в къщи и захвана нещо да налива и излива около огъня и да дрънка съдовете.* Влайков. *Дрънкам със звънец.* **3.** *Разг. Пренебр.* Свиря неумело, лошо на струнен или подобен инструмент. *Дрънкам на пиано. Дрънкам на китара.* **4.** *Прен. Разг. Пренебр.* Приказвам много и празни приказки, глупости; дърдоря, бърборя. *Какво, какво? Какво дрънка тоз? — Пиян е човекът ... — не знае какво приказва.* Йовков. *Непрестанно дрънкаше и му задаваше въпроси, на които, за щастие, не чакаше отговор.* Вазов. *Дрънкам глупости. Дрънкам врели-некипели.* **5.** *Прен. Разг. Неодобр.* Настоятелно искам нещо от някого. *Пък ти му откажи веднъж за всякога, та да те не дрънка вече.* Влайков. **дръ̀нкам се** *страд.*

дръ̀нкам[2], -аш, *несв. Диал.* Разбивам вълна, памук, парцали. **дрънкам се** *страд.*

дръ̀нкам се, -аш се, *несв., сред. Разг.* Карам се с някого.

дръ̀нкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дрънкам[1], дрънкам[2] *и от* дрънкам се.

дръ̀нканица *ж. Разг. Неодобр.* Дрънкане. *Иван дава знак и сам удря най-напред три пъти най-голямото тенеке... Децата започват и се вдигне небивала дрънканица.* Елин Пелин. *Стига си ми досаждала с твоите дрънканици.*

дрънку̀лка *ж.* Обикн. *мн.* дрънку̀лки — дребни излишни накити. *Ходеше си той ... с важна и горда походка и гърди, окичени с разноцветни тенекийки, железа и дрънкулки, които според него изобразяваха ордени и медали.* Йовков.

дръ̀нна. Вж. д р ъ н в а м.

дрънча̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв. Диал.* Дрънкам (в 1 знач.). *Никога звънците на Мариновото стадо не бяха дрънчали тъй високо.* Йовков. *Навред де чуват се въздишки, | ... | де тежки железа дрънчат, | ... | една се дума чуй сега, | един стон, един глас: Русия!* Вазов.

дръ̀пвам, -аш, *несв.*; **дръ̀пна,** -еш, *мин. св.* дръпна̀х, *прич. мин. страд.* дръпнат, *св.* **1.** С рязко и бързо движение потеглям някого или нещо. *Чумакът изгуби търпение, ядоса се и тъй силно го дръпна, че насмалко щеше да го събори от стола му.* Йовков. *На едно място Андрешко дръпна юздите и спря конете.* Елин Пелин. *Янко дигна пушката през клоните на храста, премери се и дръпна спусъка.* Ем. Коралов. **2.** Изтеглям, изскубвам, издърпвам. *Тогаз я видях, че се разсърди, дръпна си ръката и го блъсна.* Йовков. **3.** С теглене отместзам нещо. *Предлагам да дръпнем масите край стените.* Хар. Русев. || Отвеждам някого настрана; оттеглям го, отстранявам го. *Сарандовица дръпна настрана момчето, заведе го вкъщи.* Йовков. *Дръпни воловете понастрана, Коте — викна чичо Стойко на момчето.* Влайков. **4.** В съчет. с някои съществителни получава значението на съществителното, и показва, че действието се извършва напълно, до насита. *Дръпвам му един бой. Дръпвам му едно ядене. Дръпвам му един сън. Дръпвам му едно слово.* **дръпвам се, дръпна се** *възвр.* и *страд.*

дръпвам се, -аш се, *несв.*; **дръпна се,** -еш се, *мин. св.* дръпнах се, *св., сред.* Дърпам се веднъж или няколко пъти по веднъж. *Стоян хвана нежно момиченцето за ръка..., но то се дръпна и по-силно се разрева.* Елин Пелин. *Сторете път! Дръпнете се! Дайте път! — завикаха жените почтително и тихо.* Йовков.

дръпване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дръпвам *и от* дръпвам се.

дръпна. Вж. д р ъ п в а м.

дръпна се. Вж. д р ъ п в а м се.

дръпнат, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* дръпна. 2. Като *прил.* — а) Който е рязък в отношенията си към другите. *Дръпнат човек.* б) Който се отличава с острота, рязкост. *Дръпнато държание. Дръпнат отговор.*

дръпнато. *Нареч. от* дръпнат. *Отговарям дръпнато. Държа се дръпнато.*

дръсвам, -аш, *несв.*; **дръсна,** -еш, *мин. св.* дръснах, *св. Нар.* Дръскам веднъж или няколко пъти по веднъж. **дръсвам се, дръсна се** *страд.*

дръсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дръсвам *и от* дръсвам се.

дръскам, -аш, *несв. Нар.* Пера в река платно, черги и др., като ги удрям във водата. **дръскам се** *страд.*

дръскане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дръскам *и от* дръскам се.

дръстя, -иш, *мин. св.* дръстих, *несв. Диал.* Дръскам. *До чешмата други* (моми) *пък дръстеха, белеха, бухаха, а смехът и веселите им провиквания нямаха край.* Ц. Церковски. *Запретнали поли, опнали ризи на крушни снаги, наредили се по бързеите, момите дръстят бели платна от зори.* П. Ю. Тодоров.

дрязга *ж.* (рус.). Обикн. *мн.* дрязги — незначителни недоразумения; спречквания. *В звеното аз никога не допусках да има някакви дрязги.* Опитът на първенците.

дрямвам, -аш, *несв.*; **дрямна,** дремнеш, *мин. св.* дрямнах *и* дремнах, *св.* Унасям се за кратко време в лек сън, в полусън. *Аз предложих на бай Ганя една от книжките си..., но той любезно отклони предложението ми... и счете за по-практично да си дремне.* Ал. Константинов.

дрямване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дрямвам.

дрямка, *мн.* няма, *ж.* Лек кратък сън, полусън. *Лека дрямка склопи очите ѝ. Тя падна полека на леглото и заспа.* Елин Пелин. *Мене ме налегна дрямка и аз затворих очи.* Вазов. *Между Момчила, който беше мрачен и замислен, и Райко и Събо, които се бореха с овладялата ги дрямка, само пленникът имаше бодър и жив вид.* Ст. Загорчинов. *Дрямка ми се дреме. Унасям се в дрямка.*

дрямна. Вж. д р я м в а м.

дрян, дрянът, дряна, *мн.* дрянове, дряна (сл. ч.), *м.* Широколистно горско дърво, което рано цъфти и късно зрее. Cornus mascula. *До клонестия, още не разшумен орех, се криеше прецъфтелият вече дрян.* Влайков.

дрянка, *мн.* дренки, *ж.* Плод от дрян. *Пролет заедно ходеха на коприва, а като превали лятото — на лешници и на дренки.* Влайков. *Дойдоха ли дренките, идат и седенките.* Погов.

дрянов, -а, -о. *Прил. от* дрян. *Дряново листо. Дрянов кривак.*

дряновица *ж.* Тояга или пръчка от дрян.

дуализъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). 1. Идеалистическо философско учение, според което в основата на битието има две независими начала — материя и дух. *Противоп.* монизъм. 2. *Истор.* Политическо обединение на две автономни страни в една държава с общ държавен глава. 3. *Рел.* Вярване в съществуването на две начала — добро и зло.

дуалист *м.* Привърженик на дуализъм (в 1 знач.).

дуалистичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до дуализъм. *Дуалистична държава. Дуалистично учение.*

дуалистически, -а, -о, *прил.* Дуалистичен.

дубле, *мн.* няма, *ср.* (фр.). Метал, покрит с тънък двоен пласт злато. *Гривна от дубле. Пръстен дубле.*

дублет *м.* (фр.). 1. *Езикозн.* Един от двоякия изговор на някои думи в книжовния език, напр. о б е д *и* о б я д. 2. Втори екземпляр от един предмет, обикн. в колекция на музей, библиотека и др.

дубликат *м.* (фр.). Втори екземпляр от документ, равностоен на оригинала. *Дубликат от диплома.*

дублирам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* 1. Редувам се с някого при изпълнението на някаква роля или в спортно състезание. *Дублирам роля в представление.* 2. При игра на карти — удвоявам заложената сума.

дублирам се, -аш се, *несв.* и *св., страд.* Върша се едновременно от двама.

дублиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дублирам *и от* дублирам се.

дубльор *м.* (фр.). Артист, който дублира роля.

дубльорка *ж.* Артистка, която дублира роля.

дувар *м.* (перс.). *Нар.* Стена, зид. *Показаха се хубави къщи, заградени с високи дувари.* Йовков. *Това бе една стара сграда, чиито дувари бяха направени от суха зидария.* Кр. Григоров.

дуд, дудът, дуда, *мн.* дудове, дуда (сл. ч.), *м. Диал.* Черничево дърво.

дуда *ж. Диал.* Черничев плод.

дудна, -еш, *мин. св.* дуднах, *несв. Диал.* 1. Обикн. в 3 *л. ед.* **дудне.** Тътне. 2. Говоря непрекъснато; бъбря. *Тая жена все дудне.*

дудов, -а, -о. *Прил. от* дуд.

дуел *м.* (фр.). *Истор.* Двубой за възстановяване на накърнена чест — средновековен рицарски обичай, запазен в аристократичните кръгове на Европа до началото на XX в. *Обявявам дуел. Викам на дуел.*

дуелирам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* Бия се на дуел.

дуене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дуя се.

дует *м* (ит.). *Муз.* 1. Музикално произведение на два гласа или на два инструмента със и без акомпанимент. 2. Изпълнение на такова произведение. *Пеят дует.*

дузина *ж.* (ит.). Дванадесет еднакви предмета. *Дузина чорапи. Дузина носни кърпи.*

дузпа *ж.* (фр.). *Спорт.* При игра на футбол — наказателен удар от разстояние дванадесет стъпки пред вратата на противника.

дук, дукът, дука, *мн.* дукове, *м.* (лат.). *Истор.* В някои страни в Западна Европа през феодалния строй — титла на благородник, по-ниска от принц; херцог.

дукат *м.* (ит.). *Остар.* Венецианска златна монета от XIII в.

дукато, *мн.* -а, *ср. Нар.* Дребна пара. *Ангел няма ни дукато, | ни педя държава.* Вазов.

дукеса *ж.* Жена на дук.

дуло, *мн.* дула, *ср.* (рус.). Преден отвор на цев на огнестрелно оръжие или на оръдие. *Усети студеното дуло на пистолета, опрян до челото му.* Йовков. *Дулата на оръдията се виждаха от далечно разстояние. Картечно дуло.*

дулцинея, *ж.* (лат.). *Шег.* Изгора, либе (по името на героиня от романа Дон Кихот). *Зададе се войник..., доближава и уж случайно спира до весело сърдита дулцинея, че е закъснял.* Стаматов.

дума[1] *ж.* 1. Обособена единица в човешката реч, съставена от звук или съчетание от звукове, която изразява определено понятие. *Ела ме майко прегърни | и в красно чело целуни, | красно с две думи заветни: | свобода ил смърт юнашка.* Ботев. *И мълком повтаря тревожната дума: | война.* Лилиев. *Първата ми дума беше: „Мама!“ — | името на всички имена.* Хр. Радевски. *Той беше се смял досега, но рядко беше проговорил някоя дума.* Йовков. *Дума не продума.* 2. Обикн. *мн.* Нещо, което се казва, говори или разправя. *Не отвърна Бойко | на майчини си думи.* П. П. Славейков. *А думите на Странджата, силни и трогателни, още ехтяха на ушите му.* Вазов. *Каза, че таз година ще има берекет, ей-на сбъдна ти се думата.* Йовков. *Марко не довърши думата си.* Вазов. *Поизкашля се дядо Нейко... и пак почна думата си.* Йовков. *Лоши думи. Горчиви думи. Блага дума железни врата отваря.* Послов. 3. *Разг.* Само *мн.* Текст на песен. *Не зная думите на тая песен.* □ **В буквалния смисъл на думата** (книж.) — в най-точния, в най-прекия смисъл. **Вземам думата** — започвам да говоря в събрание; изказвам се. **Вземам си думите назад** — отказвам се от това, което съм казал. **В пълния смисъл на думата** — в истинския, в най-точния смисъл. **Говоря големи думи** (разг.) — хваля се. **Давам дума** — обещавам. **Давам думата** — в събрание: давам право на някого да говори. **Да си дойда на думата** (разг.) — да започна отново да говоря за това, за което съм говорил преди малко. **Дума да не става** (разг.) — в никакъв случай, по никакъв начин. **Дума по дума** — а) В течение на разговора. б) Дословно, буквално. **Думата му на две не става** (разг.) — волята му, желанието му се изпълнява. **Държа на думата си** — държа на това, което съм мислил, казал, обещал. **Думата ми се чува** (разг.) — имам авторитет. **Загубвам и ума и дума** (разг.) — смущавам се силно. **Имам думата** — в събрание: разрешено ми е да говоря. **Искам думата** — в събрание: искам разрешение да говоря. **Изпускам, изтървавам дума** — казвам нещо неуместно. **Думата ми не минава** (разг.) — не зачитат и не изпълняват волята ми. **Меря си думите** — говоря, като обмислям внимателно това, което казвам. **На думи** — привидно. **Не вземам от дума** — не възприемам съвети. **Не разбирам от дума** (разг.) — упорит съм. **Не ще и дума** (разг.) — от само себе си се разбира, без съмнение. **Ни дума** — нищо повече. **От дума на дума** — в течение на разговора. **Отнемам думата** — в събрание: забранявам на някого да продължава да говори. **Подмятам, подхвърлям думи** — правя намек, намеквам. **Последна дума на науката, техниката** — най-новите постижения в науката, в техниката. **Празни думи** — глупости. **С други думи** — по друг начин казано. **С една дума** — накратко казано. **Става дума за нещо** — заговорва се или се говори за нещо. **Стоя на думата си** (разг.) — не изменям на дадено обещание. **Удържам думата си** — спазвам дадено обещание. **Честна дума** — за уверение, че казаното е вярно.

дума[2], *мн.* няма, *ж.* (рус.). *Истор.* Събрание в дореволюционна Русия със законодателни или административни функции. *Болярска дума. Държавна дума. Градска дума.*

думам, -аш, *несв. Нар.* 1. Говоря, казвам, приказвам. *Знаеш ли що, Станко, мен хората много пъти са ми думали за тебе. Къде ти, думам им аз, ще ме вземе Станчо.* Елин Пелин. *Слушам, думала на майка си — мъчно ѝ било, че дружките ѝ се изпожениили, а тя още стояла.* Йовков. *Пътник ли, овчар ли някой | минува из друма, | като хвърли камъка си, | „Проклет да е!“ дума.* Вазов. *Тебе думам дъще, сещай се, снахо.* Послов. 2. *Диал.* Наричам, именувам. *Ами там, в долното село, имаше един ковач, Димо го думаха, той жив ли е?* Й. Каралийчев. **думам се** *страд.*; **думам си** *възвр.* Говоря си, казвам си. *Всяко зло, за добро, думам си.* Вазов. □ **Не думай! Що думаш!** (разг.) — при изненада, учудване — нима!

думане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* думам и *от* думам се.

думбаз. Вж. думбазин.

думбазин и **думбаз,** *мн.* думбази, *м.* (перс.). *Разг. Презр.* Селски или градски богаташ; чорбаджия. *Ела да кажеш ти... с онез думбази ли държиш... или с народа.* Йовков.

думбазки, -а, -о. *Прил. от* думбаз, думбазин

дум-дум *междум.* За наподобяване на звук при думкане, гърмеж или удар.

дум-дум *неизм., прил.* (инд.). Само в съчет. **дум-дум патрони (куршуми)** (воен.) — вид забранени с международна конвенция патрони, които се пръскат в засегнатата част на тялото и предизвикват големи поражения.

думица *ж. Умал. от* дума. *Пред нея те не смееха и думица да продумат.* Караславов. *Защо не се обаждаш? Една думица макар.* Елин Пелин.

думкам, -аш, *несв.* 1. Произвеждам глухи, тъпи звукове, като удрям върху кух предмет. *Думкам на тъпан.* 2. Обикн. за тъпан — издавам глух, тъп звук при удряне. *Кларнето рязко пищеше, а тъпанът бавно и монотонно думкаше.* Елин Пелин.

думкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* думкам.

дунавец, *мн.* няма, *м. Диал.* Северен вятър.

дунавски, -а, -о. *Прил. от* Дунав. *Дунавска риба. Дунавски бряг.* □ **Дунавска равнина**

(геогр.) — равнината в Северна България, включена между Дунав, северните склонове на Стара планина и Лудогорието.

ду̀нда *ж. Разг. Пренебр.* Дебела жена или момиче.

ду̀ндест, -а, -о, *прил. Разг. Пренебр.* За човек — дебел, пълен. *Дундеста, като каче, едното око черно, другото сиво, па и кривогледа.* Вазов.

ду̀пка *ж.* 1. Отвор, обикн. кръгъл, получен от скъсване, счупване или пробиване на някакъв предмет. *Една стара жена лепеше с глина изкривените стени. Тя се мъчеше да затули тия дупки, които гранатите бяха открили.* Йовков. *Изтръпналите жители гледаха през дупките на вратите... това необикновено щастие.* Вазов. *Скъсал ти се е чорапът. Виж, каква дупка имаш на петата. Дупка на кавал.* || Отвор, отвърстие. *В пруста дойдоха пред една четвъртита дупка, отворена в пода; когато се затваряше, не се познаваше, че има там дупка.* Вазов. *Очни дупки.* 2. Изкоп в земята, обикн. кръгъл; яма. *Хората копаеха дупки в земята и се криеха в тях като зверове.* Йовков. 3. *Стесн.* Убежище на диви животни. *Лисича дупка. Меча дупка.* 4. *Прен. Разг.* Тъмно, тясно, мръсно помещение, обикн. жилище. *Квартирата ни е много лоша. Живеем в дупка.* □ **Гоня някого до дупка** (разг.) — преследвам някого до край. **Имам дупки за запълване** (разг.) — имам материални нужди за задоволяване. **Крия се в миша дупка** (разг.) — крия се в потулено, скришно място. **Направил дупка в морето** (разг.) — нищо не е постигнал. **Ще те навра (натикам) в миша дупка** (разг.) — при закана: ще те поставя в затруднено, невъзможно положение.

ду̀пча, -иш, *мин. св.* ду̀пчих, *несв.* 1. Правя дупки по някакъв предмет; надупчвам. *Рано сутрин жените напълват кошовете с разсад, мятат ги на гръб и цял ден наведени дупчат с шила земята и забучват стръкчетата.* Г. Белев. 2. *Рядко.* Обикн. за кон — бода, мушкам, за да го накарам да върви. *Напразно махмузите дупчат корема | на кончето.* К. Христов. **дупча се** *страд.*

ду̀пчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дупча *и от* дупча се.

ду̀пчест, -а, -о, *прил.* Който е на дупки. *Дупчеста плетка.*

ду̀пчица *ж. Умал. от* дупка. *Отгоре, над вратата, през тясна, четвъртита дупчица влизаше малко снопче бледа сива светлина.* Караславов. *Лицето му... беше покрито с малки дупчици от шарка.* Йовков.

дура̀к, *мн.* -ци, *м.* (рус.). *Руг.* Глупак. *Що биеш добитъка, бе! Дурак! Като си ги натоварил толкоз, разбира се, че не ще теглят.* Йовков.

дух, духъ̀т, духа̀, *мн.* духовѐ, ду̀ха (сл. ч.), *м.* 1. *Филос.* Само *ед.* Висш продукт на материята у човек, изразен в способността да мисли, разсъждава, съзнава; ум разум. 2. Нравствена сила, готовност за действие. *За постигане на тези национални идеали... е необходима истинска народна и боеспособна армия, армия силна по морал, организация, по дух.* Г. Димитров. *Боен дух.* || Обикн. *мн.* Психическо състояние на група човеци в даден момент. *Намерих духовете в пълно възбуждение.* Величков. 3. Само *ед.* Основна същност на дадено явление. учение, *Образованието е светско, с демократически и прогресивен дух.* Конст., чл. 24. *И той учеше... да се овладява същината, основата, духът на марксизма-ленинизма.* Отеч фронт, 1950 г. || Склонност към нещо. *Дух на отрицание. Дух на противоречие.* 4. Само *ед. Филос.* В идеалистическата философия — основно нематериално начало на битието. 5. В религиозно-митическите представи — безплътно, свръхестествено същество. *Зъл дух. Планински духове.* □ **В духа на** (книж.) — в смисъла на. **Губя присъствие на духа** — губя самообладание. **Духът и буквата на закона** — общ и формален смисъл на закона. **Запазвам присъствие на духа** — запазвам самообладание. **Злият дух** (рел.) — дяволът. **Поддържам духа на някого** — не оставям някого да се обезкуражи, да се отчае. **Предавам богу дух** (рел.) — умирам.

духа̀ло, *мн.* -а, *ср.* 1. У ковачи и др. — кожен мях, с който се раздухва огън. *Зачукаха в ковачницата пак, | духалото отново запъхтя.* П. П. Славейков. 2. *Нар.* Част на гайда — цевта, през която се духа.

ду̀хам, -аш, *несв.* 1. Обикн. 3 *л. ед.* За вятър, въздушна струя — движи се; вее, подвява. *Духаше лек, прохладен вятър.* Йовков. *Притвори вратата след себе си, че ми духа от там.* Ст. Костов. 2. Изпускам продължително въздушна струя от устата си, за да разгоря, стопля, изстудя, изгася нещо. *На̀ си хапни и ти, ама духай, да се не опариш.* Влайков. *Като надзърна зад колибата, видя го, че духа огъня.* Ст. Загорчинов. *Духам си на ръцете.* 3. Предизвиквам въздушна струя с движение на някакъв предмет. *Духам с духало. Духам с ветрило.* **духам се** *страд.* □ **Гоня тоя, що духа** (разг.) — полагам напразни усилия, стремя се към нещо непостижимо; гоня вятъра. **Парен каша духа** (послов.)— пострадал постъпва предпазливо. **Работя за тоя, що духа** (разг.) — работя без възмездие, за̀лудо.

ду̀хане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* духам *и от* духам се.

духа̀ч *м. Разг.* 1. Музикант, който свири на духов инструмент. 2. Стъкларски работник, който с духане дава куха форма на разтопена стъклена маса.

ду̀хвам, -аш, *несв.*; **ду̀хна,** -еш, *мин. св.* ду̀хна̀х, *св.* 1. За вятър, въздушна струя — започвам да духам внезапно, изведнъж. *Вали, вали, вали— напои хубаво майката земя, па духна тих ветрец, очисти небето.* Елин Пелин. 2. Веднъж или няколко пъти по веднъж духам с уста. *Райко откъсна крушово листо и, като го сви на фуния, турна го в устата си и духна.* Ст. Загорчинов. || Изгасявам с духане. *Веднага си легна и духна лампата.* Йовков. 3. Веднъж или няколко пъти по веднъж раздвижвам въздушна струя с някакъв предмет 4. Като духам, с духане събарям нещо. *Вятърът ми духна шапката.* 5. *Прен. Разг.* Побягвам. *Тя духна като лека кошута през ливадата.* Вазов. **духвам се, духна се** *страд.* □ **Да го духнеш, ще падне** (разг.) — за много слаб човек.

ду̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* духвам *и от* духвам се.

ду̀хна. Вж. д у х в а м.

ду̀хов, -а, -о, *прил.* (рус.). 1. За музикален инструмент — на който се свири чрез вдухване на въздух. *Духов инструмент.* 2. Който е съста-

вен от такива инструменти. *Духов оркестър. Духова музика.*

духо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който се отнася до умствената дейност и съзнанието на човека; интелектуален. *Духовен живот. Духовни нужди.* **2.** Който се отнася до религията, църквата, духовенството. *Екна духовна песен в първите редове на калугериците.* Вазов. *Духовна семинария. Духовен глава. Духовен сан. Духовно лице.* ▢ **Духовна красота** — нравствена издигнатост, нравствени качества. **Духовна сила** — нравствена мощ. **Духовна храна** — произведения с научен или художествен характер, които задоволяват стремежа на човека към културата.

духо̀венство, *мн.* няма, *ср. Събир.* Църковните служители. ▢ **Бяло духовенство** — църковни служители, които имат право да се женят. **Черно духовенство** — съсловие на монаси.

духови̇т, -а, -о, *прил.* **1.** Който проявява остроумие, хумор; остроумен. *Духовит човек.* **2.** Който съдържа, изразява хумор. *На пук на умората и на страданията, той ни разсмиваше с духовити шеги и остроти.* Величков.

духови̇то. *Нареч. от* духовит. *Говори духовито.*

духови̇тост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Само *ед.* Проява на духовит човек. *Той се отличаваше с рядка духовитост и остроумие.* **2.** Обикн. *мн.* Остроумно казани думи или мисли. *Той сам се ухили и отиде настрана, като продължи духовитостите си.* Елин Пелин.

духо̀вник, *мн.* -ци, *м.* Църковен служител. *Няма никого, светиня ви, — отговори къщната бабичка и хвърли метлата, да дойде да се поклони и целуне ръка на духовника.* Вазов.

духо̀внически, -а, -о, *прил.* Който се отнася до духовник. *Духовнически сан.*

духо̀вно. *Нареч. от* духовен (в 1 знач.). *Той бе духовно почти мъртъв човек, не се интересуваше от бъдещето и чакаше равнодушно края.* Дим. Димов.

ду̀хом *нареч.* В духовно отношение; по дух. *Върнете се укрепнали и физически, и духом, по-бодри и с обогатен опит.* Г. Димитров. ▢ **Падам духом** (книж.) — губя дух, кураж, отчайвам се. **Телом и духом** (книж.) — физически и духовно; изцяло, напълно.

душ, ду̀шът, ду̀ша, *мн.* ду̀шове, ду̀ша (сл. ч.), *м.* (фр.). **1.** Приспособление за обливане на тялото при къпане с тънки струи вода. **2.** Самото къпане с това приспособление. *Правя си душ. Вземам душ.* ▢ **Поляха ме (обляха ме) със студен душ** (разг.) — изненадаха ме неприятно, разочароваха ме.

ду̀ша, -иш, *мин. св.* ду̀ших, *несв.* Обикн. за животно — старая се по дъха да разпозная някакъв предмет. *По тротоара подскача мършав пес, души снега и скимти.* Смирненски.

душа̀, *мн.* души̇ и ду̀ши, *ж.* **1.** Вътрешният, психически мир на човека, неговото съзнание и мислене; психика. *Душата си раздадох аз | в трептящи звукове и песни.* Вазов. *Майка ми показа в тоя случай силата на душата си.* Величков. **2.** В съчет. с качествено прилагателно — типични черти в характера на някого. *Тя има добра душа.* ‖ *Прен. Разш.* Човек с типични черти в характера си. *Рядко ще срещнеш души прекрасни, | в доброто, в злото предани, верни.* Вазов. *Широка душа. Открита душа.* **3.** След *числ.* и неопределено количествено *местоим.* — човек. *Ненко беше сетен сиромах — една душа как да е, нахраня се.* Вазов. *Не бяха много — десетина души̇ бяха.* Йовков. *Няколко души.* ‖ *Разг. Фам.* При обращение. *И в смъртта си, душо мила, . . . | пак твоето сладко име | ще да шепна със уста.* П. Р. Славейков **4.** Само *ед.* Чувство, вдъхновение. *В моя труд има | сърце и душа, | той е пропит от любов и омраза.* Хр. Радевски. *Главното, което липсва в поезията му . . . , то е животът, душата . . . , затова неговата поезия е мъртва поезия.* Вазов. **5.** Само *ед. Прен.* Главен вдъхновител, организатор; централна личност. *Пак той* (Г. Димитров) *. . . ще бъде душата на масовите акции на софийския пролетариат.* Ст. Благоева. **6.** *Религ.* Безплътна, нематериална същност у човека; безсмъртно същество, което остава след смъртта на човека. *Време е да помисли човек и за душата си, да се приготви за смъртта.* Йовков. *В събота той събира пшеничка за душата на блаженопочившите.* Каравелов. ▢ **Бера душа** (разг.) — боря се със смъртта, агонизирам. **Вадя душата някому** (разг.) — измъчвам някого, не давам мира някому. **Вземам душата някому** (разг.) — убивам някого. **Давам душа(та) си за някого или за нещо** (разг.) — много обичам някого или нещо и съм готов да жертвувам всичко за него. **До дън душа** — за душевни преживявания: извънредно много. **Душа и свят ми е** (разг.) — обичам много. **Душа-човек** (разг.) — много добър човек. **Жива душа няма** (разг.) — никого няма. **Изгоря ми душата** (разг.) — изживях голяма мъка, страдание. **Излезе ми душата** (разг.) — много съм уморен, измъчен от непосилен труд, от прекалени усилия. **Кривя си душата** (разг.) — лъжа. **От душа и сърце** (разг.) — много искрено, сърдечно. **Олеква ми на душата** (разг.) — успокоявам се, изпитвам облекчение. **Стяга ми се душата** (разг.) — притеснявам се.

душа̀, -йш, *мин. св.* ду̀ших, *несв.* **1.** Затруднявам дишането на някого, като го стискам силно за гърлото. *В един миг само Калин се хвърли право отгоре му . . . Натиска го, мачка го, души го.* Йовков. **2.** Само 3 *л. ед.* Предизвиквам тежко, мъчително дишане. *Лошо ми е, ще умра, нещо ме души.* Йовков. *Миризмата на пушек я душеше.* ‖ *Прен.* Изпитвам мъка при дишане от силно възбуждение, от тежки преживявания; потискам, гнета. *На сърцето му тежеше камък. Нещо го душеше.* Елин Пелин. *Трябва все пак да помогнеш на своите бедни съселяни да се избавят от потисничеството, което ги души.* Влайков. *Гняв го души. Злоба го души.* **душа се** *възвр.* и *страд.*

душева̀дец, *мн.* -дци, *м. Разг.* Лице, което измъчва, тормози някого.

душева̀дник, *мн.* -ци, *м. Разг.* Душевадец.

душевѐдец, *мн.* -дци, *м. Остар.* Познавач на човешката душа.

душѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до вътрешното, психичното състояние на човек. *Душевна сила. Душевно величие. Душевна мъка. Душевна борба.* ▢ **Душевна болест** — силно нервно разстройство, което засяга и разсъдъка.

душѐвно. *Нареч. от* душевен. *Изморен и физически, и душевно, аз съм се вдълбочил в неприятни мисли.* Влайков. ▢ **Душевно болен** — нервно разстроен, психически болен, луд.

душегу̀бец, *мн.* -бци, *м.* Лице, което погубва някого; убиец. *Агарянци проклети! Душегубци! . . .— викаше отчаяно старецът.* Вазов.

ду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Тежък, мъчителен за дишане; задушен. *Над селото трептеше нетърпима душна мараня.* Елин Пелин. *Денят бе душен и тежък.* Елин Пелин.

ду̀шене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* ду̀ша.

душѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* душа̀ *и от* душа̀ се.

душеприка̀зчик, *мн.* -ци, *м.* (рус.). 1. *Остар.* Изпълнител на завещание, който е посочен от лицето, което оставя наследство. 2. *Ирон.* Лице, с което се споделят мисли и намерения и чиито съвети се изпълняват безусловно. *Това* (предложение) *създаде паника сред лисинмановската клика и нейните душеприказчици от Вашингтон.* Отеч. фронт, 1950 г.

душѝца *ж. Умал. от* душа. *Залюбил е млади Камен | Цена хубавица | и за Цена все милее | негова душица.* Вазов. □ **Дребна душица** (презр.) — дребнав, нищожен човек.

душѝчка *ж. Умал. от* душа (в 2 знач.). □ **Познавам душичката му** (презр.) — добре познавам нравствения лик на някого.

ду̀шка *ж. Умал., гальов. от* душа (в 2 знач.). Обикн. в обращение **душке** *ж.*, **душко** *м.* и *ср.*

душма̀нин, *мн.* душма̀ни, *м.* (перс.). *Нар.* Неприятел, враг. *И дето срещнат душманин | със куршум да го поздравят, | а пък със сабя помилват.* Ботев.

душма̀нка *ж.* Жена душманин.

душма̀нски, -а, -о. *Прил. от* душманин.

душнѝк, *мн.* -ци, *м. Нар.* Отвор на помещение, който служи за проветряне.

ду̀шно. *Нареч. от* душен. *Над широкото поле трепере адска мараня. Тежко и душно е.* Елин Пелин.

ду̀я се, ду̀еш се, *мин. св.* дух се, *несв.*, *сред. Диал.* 1. Сърдя се, мусям се. *Какво се дуе?* 2. Надувам се, гордея се.

дъб, дъ̀бът, дъба̀, *мн.* дъбове, дъба (сл. ч.), *м.* Голямо горско широколистно дърво с плътна дървесина, което се използува в строителството и за отопление. Quercus. *Тътнат буки, дъбове вековни, | стенат глухи пущинаци.* Смирненски. *Гордий дъб, разперил клони гъсти, | шумоли таинствено с листа.* П. П. Славейков.

дъба̀к, *мн.* -ци, *м. Диал.* 1. *Събир.* Дъбова гора. *Татък виж | старица огън е запалила и чака | децата пръснати за съчки из дъбака.* К. Христов. 2. Само *мн.* Големи дъбове. *Сняг до колене, чист, бял. Високите дъбаци натежнели, мълчат.* Елин Пелин.

дъ̀бене, *мн.* няма, *ср. Техн. Отгл. същ. от* дъбя *и от* дъбя се. *За дъбене на кожи се използуват и някои синтетични дъбители.* В. Стоянов.

дъбѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Техн.* Който е предназначен за щавене на кожи. *Дъбилни вещества. Дъбилни екстракти.*

дъбѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Екстракт, който се употребя за щавене на кожи.

дъ̀бов, -а, -о. *Прил. от* дъб. *Дъбова гора. Дъбово дърво. Дъбови листа. Дъбово бюро.*

дъбра̀ва *ж.* 1. Млада гора. *Балканът се разхубавил, зелени дъбрави го опасват долу.* Йовков. 2. Гъста несечена гора. *На север в кръгозора се дигаха високи върхове, покрити с паша и тъмни дъбрави.* Вазов. *Руска, боса, разплетена | ходи из дъбрави, | из дъбрави заглъхнали, | брадва не видели.* Вазов.

дъбя̀, -иш, *мин. св.* дъбѝх, *несв. Техн.* Обработвам кожи с дъбилни вещества. **дъбя се** *страд.*

дъ̀вка *ж.* Смолисто вещество, което се дъвче.

дъ̀вкане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дъвча *и от* дъвча се.

дъвча̀, -еш, *мин. св.* дъвка̀х, *несв.* Раздробявам, стривам храна или друго нещо със зъби и с движение на езика. *Но тя се сили, едвам дъвче и с мъка преглъща.* Влайков. **дъвча се** *страд.*

дъ̀вчене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дъвча *и от* дъвча се.

дъга̀ *ж.* 1. *Геом.* Част от окръжност или от друга някаква крива. 2. *Разш.* Крива ивица с такава форма. *И често . . . той, разпръснал стадото си в голяма вита дъга след себе си, вървеше по някой рид и свиреше.* Йовков. *Две тъмни дъги се изобразиха под очите ѝ.* Вазов. 3. Природно явление — разноцветен полукръг на небето, образуван от пречупване на слънчевите лъчи в дъждовните капки. *Отведнъж зароси и пак блесна слънце. Скоро там се изви пълна писана дъга — чиста, ясна и близка.* Елин Пелин. 4. Надлъжна дъска на бъчва, каца и др. □ **Волтова дъга** (физ.) — светлинна дъга между два коксови проводника, през които протича електрически ток.

дъговѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на дъга; дъгообразен. *Дъговидна стрелка.*

дъговѝдно. *Нареч. от* дъговиден. *Извит дъговидно.*

дъгообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Дъговиден.

дъгообра̀зно. *Нареч. от* дъгообразен.

дъ̀дрене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дъдря.

дъдрѝв, -а, -о, *прил. Разг.* Който обича да дъдре; приказлив.

дъ̀дря, -еш, *мин. св.* дъдра̀х, *несв. Разг. Презр.* Говоря празни приказки; бърборя, дърдоря.

дъжд, дъждъ̀т, дъжда̀, *мн.* дъждовѐ, *м.* 1. Валеж на водни капки, образувани от сгъстяване на водните пари във въздуха. *Наскоро бяха валели дъждове и полето беше се раззеленило като през пролет.* Елин Пелин. *Закапаха едри капки дъжд.* Вазов. *Тихият пролетен дъжд | звънна над моята стряха.* Лилиев. *Мокър от дъжд се не бои.* Послов. *След дъжд качулка.* Погов. *Проливен дъжд. Пороен дъжд. Напоителен дъжд. Изкуствен дъжд.* 2. Само *ед. Прен.* Поток, прилив от нещо. *Дъжд от куршуми валеше въз доброволците.* Вазов. *Дъжд от цветя.* □ **От дъжд на вятър** (разг.) — от време на време, рядко.

дъжделѝв, -а, -о, *прил.* За време — през който валят дъждове. *Дъждедлива пролет. Дъждедлива есен.*

дъждѐц, *мн.* няма, *м. Умал. от* дъжд.

дъждобра̀н *м. Остар.* Чадър за дъжд.

дъждо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* дъжд. *Дъждовен ден. Дъждовно лято. Дъждовна капка. Дъждовни облаци. Дъждовна вода.*

дъждовѝт, -а, -о, *прил.* Дъжделив. *Дъждовита есен. Дъждовита пролет.*

дъждо̀вник, *мн.* -ци, *м.* Пъстро земноводно влечуго, прилично на гущер, което излиза след дъжд. Salamandra maculosa.

дъждо̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* дъждовен.

дъждомѐр *м. Техн.* Уред, с който се измерва количеството на падналата при дъжд вода на квадратен метър.

дъждоно̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който носи, докарва дъжд. *Дъждоносен облак.*

дълба̀ене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дълбая *и от* дълбая се.

дълба̀я, -а̀еш, *мин. св.* дълба̀х, *несв.* С копаене или рязане правя дупка, яма, вдлъбнатина или нарез в нещо. *Войниците продължаваха да дълбаят окопите.* Йовков. *Сам Добри е дълбал тия букви с ножа си.* Йовков. **дълбая се** *страд.*

дъ̀лбей, -еят, -ея, *мн.* -еи, *м.* Вдлъбнато място. *В ясния слънчев ден балканът ... сега се откриваше съвсем близък, с ярко очертани заснежени склонове и дълбеи.* Ст. Даскалов.

дълбина̀ *ж.* **1.** *Поет.* Дълбочина, глъбина, недра. *Водата тръпне, стене, диша... | С помътен тътен там се движат | потиснатите дълбини.* Хр. Радевски. **2.** Дъно. *От него* (укреплението) *се виждаше част и от Стремската долина, която се зеленееше далеко на изток ... в дълбината.* Вазов. *Въпросът, що тъй леко и игриво засягаше Цонка, в дълбините на Милкината душа повдигаше глуха борба.* Вазов.

дълбо̀к, -а, -о, *прил.* **1.** Който има голямо разстояние от повърхността до дъното. *Противоп.* плитък. *Под нея се отвори малка дупка..., дълбока и празна.* Елин Пелин. *Дълбока река брод няма, хубава мома род няма.* Нар. пес. *Дълбока чиния. Дълбок сняг.* || Който има определено разстояние от повърхността до дъното. *Нещастният момък беше се сгромолясъл... в един кладенец шестнайсет метра дълбок.* Вазов. || Който прониква много надолу в нещо. *Дълбоки корени. Дълбока оран.* **2.** *Прен.* Обикн. за чувства — много силен, голям, изключителен. *Дълбока скръб. Дълбоко отчаяние. Дълбока почит.* || Значителен, забележителен; важен, съществен. *Дълбока мъдрост. Дълбок ум. Дълбок смисъл. Дълбоки причини.* || Пълен, от нищо ненарушаван. *Дълбока тишина. Дълбок мрак.* □ **Дълбок глас** — топъл гръден глас. **Дълбока древност** (книж.) — най-отдалечена историческа епоха. **Дълбок поглед (очи)** — умен, изразителен поглед (очи). **Дълбока провинция** (разг.) — отдалечена, откъсната, глуха провинция. **Дълбока старост, дълбоки старини** — старост, старини повече от нормалните. **Дълбок сън** — сън, от който човек мъчно се събужда. **Дълбок тил** (воен.) — най-отдалеченото място зад фронта.

дълбо̀ко *нареч.* **1.** На голяма дълбочина, много навътре. *Толкоз беше се нателила от тия пари, че взе гърнето, като че вътре имаше змия, и го зарови дълбоко, дълбоко в земята.* Йовков. || *Обр. Дълбоко в сърцето си | мъката крие.* Вапцаров. **2.** Много силно, твърде много; напълно, съвсем. *Това обиждаше дълбоко стареца.* Елин Пелин. *Дълбоко умислен. Дълбоко възмутен. Вдъхвам дълбоко. Заспивам дълбоко.*

дълбо̀ко-. Първа съставна част на сложни думи със значение т в ъ р д е с и л н о, в ъ в в и с о к а с т е п е н, напр. д ъ л б о к о х у м а н е н, д ъ л б о к о у в а ж а в а н и др.

дълбокомѝслен, -а, -о, *прил.* Обикн. *ирон.* Който има или си дава вид, че има голямо, важно съдържание. *Кирилица гледаше своя братеник, слушаше думите му, които той пущаше тежки и дълбокомислени, и недоумяваше.* Елин Пелин.

дълбокомѝслено. *Нареч. от* дълбокомислен. *Михалаки се навъси, дълбокомислено помълча и продума протегнато.* Вазов.

дълбочина̀ *ж.* **1.** Разстояние от повърхността до дъното. *Тук има брод, да минем! — рече Боримечката и впиваше очи във водата, като да узнае дълбочината ѝ.* Вазов. || Разстояние от повърхността до някое място по посока на дъното. *Рибата се скрила отдавна в дълбочините, а пътниците все продължават да гледат и да спорят за вида и за величината ѝ.* Ал. Константинов. **2.** Място, което се намира далеко навътре в известно пространство. *Ненадейно из дълбочините на леса изграка някаква птица.* Ст. Загорчинов. *Линиите на планините нежно и вълшебно бягаха в дълбочините на хоризонта.* Вазов. || Разстояние от предния до вътрешния край. *Салонът има голяма дълбочина. Дълбочина на сцена.* **3.** *Прен.* Сила, висша степен на някакво състояние, преживяване. *В тоя сборник Величковата художническа и поетическа душа се е изляла във всичката си красота, във всичката си дълбочина.* Вазов. *Дълбочина на чувствата. Дълбочина на мисълта.* □ **В (от) дълбочината на душата (сърцето) си** (книж.) — в най-интимните, най-съкровените кътчета на душата. *Той съзнаваше в дълбочината на душата си, че Краличът имаше право.* Вазов.

дълг[1]**,** дългът, дълга̀, *мн.* дъ̀лгове, *м.* **1.** Сума, която се дължи. *Та чак когато си легне, старият намира време да си пресмята и дълговете, и приходите.* Караславов. *Тежки бащини дългове плащам.* Елин Пелин. *Правя дългове.* □ **Затъвам (потъвам) до шия (гуша) в дългове** (разг.) — задлъжнявам извънредно много.

дълг[2]**,** дългът, дълга̀, *мн.* няма, *м.* Нравствено изискване, което всеки човек трябва да изпълни като член на обществото. *Трудът е дълг и въпрос на чест за всеки работоспособен гражданин.* Конст., чл. 23. *Вие изпълнихте достойно своя дълг по бойните полета.* Л. Стоянов. *Граждански дълг. Синовен дълг. Върховен дълг. Смятам (считам) нещо за свой дълг.* □ **Вменявам в дълг** (книж.) — задължавам някого да извърши нещо.

дълга̀ *ж.* (тур.). *Диал.* Вълна̀. *Спи езерото... | Понякога му сал повърхнини | дълга от лист отронен сепва.* П. П. Славейков.

дъ̀лго *нареч.* Много време, продължително. *Той дълго стоя на шосето и гледа подир каруцата.* Йовков. *Не се безпокойте..., друг път ще дода за по-дълго.* Ст. Костов. □ **На дълго и на широко** (разг.) — много подробно.

дъ̀лго-. Първа съставна част на сложни думи, която означава: **1.** Голяма дължина, напр. д ъ л г о б р а д, д ъ л г о м е т р а ж е н. **2.** Продъл-

жително времетраене, напр. д ъ л г о г о д и ш е н, д ъ л г о в е ч е н.

дългобо̀ен, -бо̀йна, -бо̀йно, *мн.* -бо̀йни, *прил. Воен.* Далекобоен. *Дългобойно оръдие.*

дългобра̀д, -а, -о, *прил.* Който е с дълга брада.

дълговѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Книж.* Който трае, съществува дълго време. *Дълговечна дружба.*

дълговла̀кнест, -а, -о, *прил.* Който е с дълги влакна. *Дълговлакнест лен. Дълговлакнест памук.*

дълговла̀с, -а, -о, *прил. Рядко.* С дълга козина. *Дълговлас мамут.*

дълговрѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който трае много време; продължителен. *Всичкото му дълговременно страдание и мъки се превърнаха на поток от ярост.* Вазов.

дългогодѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който продължава много години, съществува от много години. *Това беше старият метач, комуто дългогодишната служба отдавна беше омръзнала.* Хар. Русев. *Дългогодишна борба. Дългогодишна болест.* || С продължителна дейност в известна област. *Спомням си сега за един мой добър приятел, дългогодишен учител из Добруджа.* Йовков. *Дългогодишен редактор.*

дългодѐнствие, *мн.* няма, *ср. Книж. Търж.* Дълго съществуване, дълъг живот; дълголетие. *Брате Иванко! Желая ти здраве, дългоденствие и благополучие.* В. Друмев.

дългоко̀с, -а, -о, *прил.* Който е с дълги коси.

дългокра̀к, -а, -о, *прил.* Който е с дълги крака; дългоног. *Щъркел дългокрак.*

дълголѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Книж.* Който продължава дълго време, много години; дългогодишен. *Той доживяваше последните дни на дълголетния си живот тихо, просто.* Вазов.

дълголѐтие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Дълъг живот; дългоденствие.

дълголѝк, -а, -о, *прил.* Който има дълго, продълговато лице. *Едва сега той забеляза, че в стаята има и трети човек — дълголик, много мършав и много бледен младеж, в униформа на помощник-командир.* Вежинов.

дългометра̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Само в съчет. **дългометражен филм** — филм с нормална дължина.

дългоно̀г, -а, -о, *прил. Нар.* Дългокрак.

дългоно̀с, -а, -о, *прил.* Който има дълъг нос. *Грациозно плуваше дългоносата турска лодка.* Вазов.

дългоо̀чакван, -а, -о, *прил.* Който е очакван от дълго време и с нетърпение. *Дългоочакван ден. Дългоочакван гост.*

дългоръ̀к, -а, -о, *прил. Рядко.* Който е с дълги ръце.

дългосро̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Определен, предвиден за дълъг срок. *Дългосрочен договор. Дългосрочен заем. Дългосрочно изплащане.*

дълготра̀ен, -айна, -айно, *мн.* -айни, *прил.* Който трае дълго време. *И защото беше сън, не можеше да бъде дълготраен.* Величков. *Дълготраен мир.*

дълготра̀йност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* дълготраен.

дългоу̀х, -а, -о, *прил.* Който е с дълги уши. *Но ето най-подире става | и дългоухото магаре | и произнася реч такава.* Хр. Радевски.

дължа̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *прич. мин. страд.* дължен, *несв.* **1.** Имам да давам някому пари или нещо друго. *Той имаше нужда от пари, при това дължеше на Еньо голяма сума.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Имам, придобивам благодарение на нещо. *На що дължи богатството и името си тоя вагабонтин?* Елин Пелин. *Да работим! На бащите наши | добродетелта да продължим, | техний пот почтен да не ни плаши — | всичко ний на тоя пот дължим.* Вазов. || Трябва да съм признателен към някого за нещо. *Отец Йеротей беше от рода на ония високосимпатични личности..., на които България дължи толкова много за възраждането си.* Вазов. **дължа се** *страд.* и *сред. Относителната лекост в наказанието на четворицата хъша се дължеше най-много на красноречието на адвоката.* Вазов. □ **Дължа да** (разг.) — необходимо е да, трябва да. *Дължа да кажа. Дължа да подчертая.* **Дължа обяснение** — нужно е, трябва да обясня.

дължѝм, -а, -о, *прил.* **1.** Който трябва да се издължи, да се изплати. *Дължима сума.* **2.** *Прен.* Който подобава, който е необходим. *Дължимо внимание.*

дължина̀ *ж.* **1.** Само *ед.* Протежение между двете най-отдалечени точки на линия, плоскост, тяло. *Сега щяхме да пропътуваме почти по цялата дължина на пролома, между Родопите и Рила.* Вазов. *Предметите се измерват на дължина, широчина и височина. Дължина на улицата.* **2.** Само *ед.* За време — продължителност, траене. *Дължина на деня.* **3.** *Геогр.* Разстоянието от дадена точка върху земната повърхност до Гринвичкия меридиан. *София се намира на 23° 19'39" източна дължина.* □ **Дължина на вълната** (физ.) — разстояние, изминато от серия вълни през един вибрационен период.

дъ̀лъг, дълга, дълго, *мн.* дълги, *прил.* **1.** Който има голяма дължина. *Противоп.* къс. *Излизам на някаква река, после на голям, дълъг мост.* Л. Стоянов. *Тя имаше дълга кестенява коса.* Елин Пелин. **2.** С определено измерение в хоризонтална посока. *Отсечка, дълга 6 см.* **3.** Който трае много време; продължителен. *Летните нощи не са дълги.* Л. Стоянов. *Зимата беше дълга и тежка, хората се криеха на топло.* Караславов. *Павел беше се подпрял до тезгяха и водеше дълъг и тайнствен разговор с кмета.* Елин Пелин. □ **Има дълги ръце** (разг.) — крадлив е. **Тя е дълга и широка** (разг.) — за работа, случка, събитие, за чието извършване или разказване е необходимо много време.

дъ̀мпинг *м.* (англ.). *Иконом.* Изнасяне на външния пазар стока в голямо количество и на ниска цена, за да се подбие конкуренцията на друга страна.

дън. Само като съставна част на съчетания в **дън, до дън, из дън, от дън** (вдън, додън, издън, отдън) със значение н а д ъ н о т о, в г л ъ б и н и т е. *Тамо в дън горите Атонски, високи.* Вазов. *В дън морето.* □ **До дън душа, от дън душа** — до (от) дълбочината на душата си, извънредно много, силно. *Грешни сме, сестро, грешни сме ние! — ще каже тя и ще въздъхне от дън душа.* Влайков. *Възмутен съм до дън душа.* **В дън зе-**

мя (нар.) — в дъното на земята, много надълбоко, на много скрито място. *Закопа го в дън земя.* **Иде ми да потъна (да се проваля) в дън земя** (разг.) — силно се засрамих, сконфузих.

дънене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дъня.

дънер *м.* Част от дърво от корена до клоните. *Иззад големия дънер на една стара върба ненадейно изскочи Еньо и я пресрещна.* Елин Пелин. || Долният край на дърво от към корена. *Той изстена, хвана се о едно дърво и бавно се свлече на земята върху мекия, златистозелен мъх край дънера на бука.* Ем. Станев.

дъ̀нест, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **дънести потури (гащи)** — потури (гащи) с широко и дълбоко дъно. *Той беше едър човек, още по-едър изглеждаше в непроменената си носия на костурчанец: черни дънести потури, морав пояс, въз плещите — къса аба.* Йовков.

дъ̀но, *мн.* дъна̀, *ср.* **1.** Само *ед.* Почвата под водна маса (море, езеро, река и пр.). *Водата е тъй бистра, че камъчетата се броят на дъното.* К. Петканов. *Морско дъно.* **2.** Долната повърхнина на съд, сандък или нещо вдлъбнато. *Той изцеди последната капка на дъното на паницата.* Вазов. *Другите войници спят, свити долу, в дъното на окопа.* Л. Стоянов. *В огнището сега гореше буен огън, разбиваше се в черното, набито с лъскави сажди дъно на котлето.* Ем. Коралов. || Задна част на потури, гащи, панталони и др. **3.** Най-отдалеченото от входа или от началото място на някое пространство. *Войникът..., като се загледа към дъното на улицата, посочи с ръка.* Вежинов. *В дъното на двора стои нова каручка с желязна обковка и с изписани ритли.* Елин Пелин. □ **До дъно** — изцяло, напълно. *От време на време той си наливаше вино и изпиваше чашата до дъно.* Йовков.

дъ̀ня, -иш, *мин. св.* дънѝх, *несв. Нар.* Бия, удрям, блъскам. *Скоро дойде и Рачковият баща, разтласка тълпата, взе да дъни вратата, за да извади сина си.* Вазов. || *Разг. Пренебр.* Ям лакомо. *Дънят като разпрани.*

дърва̀. Вж. д ъ р в о.

дърва̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който се занимава със сечене на дърва в гора. *Запращи гръм подир гръм — в букак / като че ли кога дърва секат дървари.* П. П. Славейков. *Дърварите се връщат от гората.*

дърва̀рски, -а, -о. *Прил. от* дървар. *Дърварска брадва.*

дърва̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на дървар. *То* (с. Баня) *е и най-голямото от чепинските села ..., и, както тях, намира поминъка си главно в земеделие, дърварство и индустрия.* Вазов.

дъ̀рвен, -а, -о, *прил.* **1.** Направен или получен от дърво. *Дървена лъжица. Дървен мост. Дървени въглища.* **2.** *Прен. Разг.* Скован, неподвижен, неизразителен. *Дървена походка. Дървена физиономия.* □ **Дървен господ** (разг., подигр.) — бой. *Дървен господ за такива като тебе — ядоса се още повече лекарят.* Караславов. **Дървен материал** — дървено градиво. **Дървен философ** (разг., ирон.) — за човек, който с дълбокомислен вид говори глупости, разсъждава глупаво. **Дървено масло** — растително масло, получено от маслини; зехтин.

дървенѝца *ж.* Паразитно насекомо, което се крие в дървени мебели или в стени. Acanthia lectularia. *Цяла нощ доктор Джан-Джан не можа да заспи от вълнуващи мисли и от гладни дървеници.* Вазов.

дървеня̀к, *мн.* -ци, *м. Разг. Презр.* Простак, глупак.

дървеса̀. Вж. д ъ р в о.

дървѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* дърво. *Дървесна кора. Дървесни породи. Дървесна пепел. Дървесни стърготини.*

дървесѝна, *мн.* няма, *ж.* **1.** *Бот.* Твърдото вещество на дървото под кората. **2.** Текстилни влакна, получени от дърво. *Рокля от дървесина.* **3.** Дървесна каша за производство на хартия.

дървесѝнен, -а, -о, *прил.* Произведен, получен от дървесина. *Дървесинени отпадъци. Дървесинен плат.*

дърво̀, *мн.* дървѐта, дървеса̀ *и* дърва̀, *ср.* **1.** С *мн.* дървѐта *и* (поет.) дървеса̀. Многогодишно растение с едро, твърдо и разклонено в горния си край стебло. *Гората там е гъста, клонете на дърветата се преплитат.* Йовков. *Повя горнякът през полята, / залюшна дървесата / и от настръхналите клони / листа увяхнали орони.* Яворов. *Дървото се превива, докато е младо.* Послов. *Овощни дървета. Иглолистни дървета.* **2.** С *мн.* дървѐта. Отсечено дърво или клон от дърво. *Геньо Хаджикостов... даде две брястови дървета за подпори на сайванта.* Караславов. *Сиромашка гола стая... Два нечисти кревата от дъски, зле подпрени на дървета.* Вазов. *Ей че дърво за бой!* **3.** С *мн.* дърва̀. Къс от дърво, обикн. нарязано и нацепено, за горене. *Отсреща се зададе мъжът й Кольо с голямо дърво в ръка.* Елин Пелин. *Буйни пламъци обгърнаха сухите дърва и се издигнаха високо.* Елин Пелин. *Не туряй много дърва, Хаджийке, по-добре е, когато гозбата се вари полекичка.* Каравелов. *Сека дърва. Кола дърва.* **4.** Само *ед.* Дървен материал за изработване на мебели, предмети и др. *От черешово дърво направихме топове.* Вазов. *Гравюра на дърво. Мебели от орехово дърво.* **5.** *Прен.* Недодялан, тъп, глупав, пасивен човек. *Ти знаеш ли, че аз цяла Европа съм изходил! Не съм като тебе дърво!* Ал. Константинов. *Когато мъжът й е дърво и не може да й съди, ти си кмет и ти ще й съдиш.* Йовков. □ **Коледно дърво** (остар.) — борово или елхово дърво, което се украсява с различни играчки срещу Коледа; борче, елха[2]. **Пусто дърво!** (разг.) — при укоряване на някого със закана за бой. **Стоварвам върху някого кривите дърва** (разг.) — стоварвам цялата вина върху някого. **Търся под дърво и камък** (разг.) — търся усилено навсякъде. **Ще ядеш дървото** (разг.) — ще те бият.

дърводѐлец, *мн.* -лци, *м.* Лице, което изработва мебели, дървени части на сгради (врати, прозорци) и др.

дърводѐлски, -а, -о. *Прил. от* дърводелец *и от* дърводелство. *Дърводелска работилница. Дърводелски отдел.*

дърводѐлство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на дърводелец.

дърводо̀бив *м.* Получаване, добиване на дървен материал.

дърводо̀бивен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до дърводобив. *Дърводобивна индустрия.*

дърволя̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Израсли вкупом дървета. *Мястото ... беше прикрито от дебелите стволове на вековни дървета и млад дърволяк между тях.* Вазов.

дървообрабо̀тване, *мн.* няма, *ср.* Механическо обработване на дърво.

дървообрабо̀тка, *мн.* няма, *ж. Спец.* Дървообработване.

дървопреработване, *мн.* няма, *ср. Спец.* Химическо преработване на дърво.

дървопреработва̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до дървопреработване. *Дървопреработвателна индустрия.*

дърворезба̀ *ж.* Художествено изрязани върху дърво стилизирани растения, животни, фигури и др. *Старинен таван с богата дърворезба.*

дървоснабдѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до дървоснабдяване. *Дървоснабдителен отдел.*

дървоснабдя̀ване, *мн.* няма, *ср.* Снабдяване с дърва.

дърдо̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дърдоря. *Огнянов кое слуша, кое не, това безкрайно дърдорене на булката.* Вазов.

дърдо̀рко, *мн.* -вци, *м. Разг. Пренебр.* Човек, който дърдори; бъбрица. *Ти си само страхлив и подъл дърдорко като всички пияници, затрили живота си в кръчмите.* Дим. Димов.

дърдо̀ря, -иш, *мин. св.* дърдо̀рих, *несв. Разг. Пренебр.* Говоря много и безсмислени думи; бъбря, бръщолевя. *Познаваш ли онзи юнак, / който там дърдори?* Каравелов. *Когато нямам работа, с него дърдоря.* Вазов.

държа̀, -иш, *мин. св.* -ах, *пов.* дръж, дръжте, *несв.* **1.** Имам, взел съм нещо в ръцете си. *Маргарита държеше един голям букет.* Вазов. *През протегнатите си ръце, в които държахме чашите си, гледахме учудено войника.* Йовков. || Хванал съм нещо или някого и не го пускам. *А Лала стои зад мене, държи ме за сетрето.* Вазов. *Момичето изстена, като държеше с ръка десния си крак.* Кр. Григоров. *Не, това е дявол ..., дръжте го да го вържем и да го затворим.* Елин Пелин. *Дръжте крадеца!* **2.** Сложил съм, притиснал съм някого или нещо върху себе си, до себе си. *А Стояница седеше вътре и държеше на коленете си Иванчо и неговото ново сестриче.* Елин Пелин. *Държа на ръце. Държа в прегръдките си.* **3.** Задържам някого, не му позволявам да се отдалечи, да иде другаде; запирам. *По заповед на кмета, ще речеш, си арестуван. Толкоз. Ще го държиш в общината, докато дойда аз.* Йовков. *В Пловдив нашият герой бил държан не дълго време, защото нямал даваджие.* Каравелов. **4.** Оставям, задържам някого в определено състояние, положение. *Какъв е този скандал да държат човека гладен, да го уморят от глад.* Л. Стоянов. *Ще умре добичето, ако го държиш на тия плочи.* Йовков. *Държа в невежество. Държа на щрек. Държа в плен. Държа под наблюдение.* || Поддържам нещо в определено положение, състояние. *Държа чисто. Държа топло. Държа в ред. Държа в сянка.* **5.** Поставям и задържам нещо в едно и също положение. *Той вървеше бавно, спокойно, равнодушно и държеше главата си гордо.* Елин Пелин. *Държа ръцете си в джобовете си.* **6.** Имам у себе си или у дома си; пазя, крия. *Дядо Йордан прекарваше повече от времето си в затворената кръчма, ключът на която държеше сам той.* Елин Пелин. *Върху баща ми се хвърляше вина, че е държал оръжия в къщата си.* Величков. *Хубаво карамусалско вино имат. Държат го само за извънредни случаи.* Влайков. || Поставям, слагам на определено място. *Вилиците държа в чекмеджето на масата.* **7.** *Прен.* Имам под своя власт; владея. *Имало е опит за въстание, но е било потъпкано от турците, които сега държат Бяла черква.* Вазов. *Немският пробив беше на тесен фронт и немците, въпреки всички усилия, не успяха да го разширят, защото съветските части държеха здраво двете възвишения на отвора му.* Вежинов. **8.** Заемам, взел съм нещо под наем. *Рангов държеше две стаи — спалня, до нея кабинет.* Стаматов. *Войка беше дъщеря на дядо Горчилан, който държеше Прокоповата воденица.* Елин Пелин. || Собственик съм на някакъв имот. *Държа дюкян.* || *Разг.* Взел съм някого на служба. *Освен това, дядо Либен и на стари години държи няколко слуги и има в обора си няколко коня.* Каравелов. *Дядо Славчо държеше всякога ратай.* Влайков. **9.** *Прен. Разг.* Движа се в определена посока, по определен път. *Вдясно, вдясно дръж! Все на север трябва да вървим.* Йовков. *Затова реши да кривне през лозята и успоредно с града да държи западна посока.* Хар. Русев. **10.** *Прен. Разг.* Простирам се във времето или в пространството; продължавам. *Хвана ме силна треска, която ме държа повече от двайсет и четири часа в несвест.* Величков. *Розовата долина държи от Калоферската клисура до Твърдица и се пои от Тунджа.* Вазов. **11.** В съчет. с предлозите на, за или със съюза да — настоятелно изисквам, не отстъпвам; ценя, скъпя, милея. *Подразбрах, че тук има пръст и командирът на дивизията ... Той държи да няма размествания на офицерите.* Вежинов. *Иди, моля ти се ... Ако държиш за мене.* Йовков. *Тоя стар български обичай е един от най-хубавите наши обичаи и аз държа за него.* Вазов. **държа се** *страд.* □ **Бас държа** — обзалагам се. **Викам колкото ми глас държи** (разг.) — викам с всички сили. **Държа връзка с някого** — намирам се в постоянен досег с някого. **Държа в ръцете си** — имам във властта си. **Държа в течение на** — непрекъснато осведомявам. **Държа (на) думата си** — изпълнявам обещанията си. **Държа изпит** — явявам се на изпит, полагам изпит. **Държа реч (сказка, лекция)** — произнасям реч (сказка, лекция). **Държа някого отговорен** — изисквам отговорност от някого. **Държа определено поведение** — следвам определена линия на действие. **Държа под ключ** — пазя нещо, като го заключвам. **Държа под око** — зорко наблюдавам. **Държа си езика (устата)** (разг.) — мълча, въздържам се да говоря. **Държа сметка** — а) Съобразявам се, вземам пред вид. *Трябва да държи сметка за новата обстановка.* б) Помня нещо, за което ще искам възмездие. *За всичко сметка ний държим / и люто ще си отмъстим.* Л. Бобевски. **Държа си бележка** — забелязал съм си, помня. **Държа (си) сметка за разходи** — отбелязвам направените разходи. **Държа сметка някому** (разг.) — меся се в действията на някого, опитвам се да му повлияя. *Ти няма да ми държиш сметка, чу ли?* **Държа страната на някого** — подкрепям, поддържам някого. **Краката ми не (ме) държат** (разг.) — нямам сили, слаб съм. **Държи ми влага** (разг.) —

оставя ми трайна, дълбока следа, дълго ще го помня.

държа̀ се, -йш, се, *мин. св.* -а̀х се, *пов.* дръж се, дръжте се, *несв., сред.* **1.** Хванал съм се, уловил съм се за нещо и не го пущам. *Тотка се поуспокои и, като се държеше все още за сукмана на баба си, обърна окъпаните си в сълзи очи и погледна.* Елин Пелин. **2.** Крепя се. *На край брегът ... / само дърво маслинено стърчи, / без листа, с корени полузарити, / едва-едва в земята се държи.* Величков. **3.** *Прен.* За стар или болен човек — имам сили, издръжлив съм. *Баба Лукана още се държеше и шеташе.* Йовков. *Хубав човек! Стар е, ама се държи!* Йовков. **4.** Не отстъпвам, не се предавам, съпротивявам се. *Падам ..., дръжте се, другари!* Вапцаров. *Невъзмутим... ревеше към неприятеля: „Дръжте се, момчета, да не се дадем на французите".* Смирненски. **5.** Имам едни или други обноски; отнасям се, постъпвам. *Тя обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички.* Елин Пелин. *Колчо се мъчеше да се държи някак по-свободно, ала и той малко се стесняваше.* Влайков. *Държа се прилично.* **6.** При движение — запазвам определено разстояние, положение. *Той мислеше, че не проявява слабост и не нарушава решението си, защото странеше от пътя и се държеше близу до границата.* Йовков. *Еньо излезе с коня от другия край на гората и тръгна за града през ниви и ливади, като се държеше далеч от всеки път.* Елин Пелин. □ **Държи се за (на)** (безл.) — обръща се голямо внимание на нещо; изисква се. *Работим като всички други. Но у нас за трудовата дисциплина се държи извънредно много.* Отеч. фронт, 1950 г. **Държа се на голямо (на високо)** (разг.) — придавам си важност; големея се, надувам се. **Държа се на страна** — не се приобщавам, не вземам участие в нещо. **Не мога да се държа на краката** (разг.) — нямам сили да стоя прав, да ходя.

държа̀ва *ж.* **1.** Политическа организация, начело с правителство и неговите органи, която има за цел да пази икономическите и политическите интереси на господствуващата класа и да смазва съпротивата на другите класи. *Капиталистическа държава. Пролетарска държава. Народнодемократическа държава.* **2.** Независима страна, управявана от свое, самостоятелно правителство. *Европейски държави.* **3.** *Диал.* Недвижим имот, земя, владение на един човек или на някое селище. *Тия ниви и кошари по планинските стръмнини селяните тука ги наричат „държави".* Вазов.

държа̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* държава (в 1 и 2 знач.). *Държавна власт. Държавен бюджет. Държавни имоти.* □ **Държавно право** — норми за държавното устройство и науката, която се занимава с тях.

държа̀вица *ж. Умал. от* държава (в 2 и 3 знач.). *Балкански държавици.*

държа̀вник, *мн.* -ци, *м.* Лице с големи административни способности, което играе важна роля в управлението на държавата. *Виден държавник.*

държа̀внически, -а, -о, *прил.* **1.** Свойствен, присъщ на държавник. *Голям държавнически талант.* **2.** Който се отнася до интересите на държавата. *Държавнически съображения.*

държа̀внически. *Нареч. от прил.* държавнически. *Ти си човек буен и имаш склонност към левичарски забежки, не мислиш държавнически.* А. Гуляшки.

държавнопра̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до държавното право. *Държавноправни науки.*

държавностопа̀нски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до стопанството на държавата. *Държавностопански план.*

държа̀ло, *мн.* -а, *ср. Диал.* Дръжка на сечиво. *Гората не плаче от секирата, ами от държалото.* Послов.

държа̀не, *мн.* няма, *ср.* **1.** *Отгл. същ. от* държа *и от* държа се. **2.** Поведение; обноски, маниери. *Тази световна популярност ..., този всеобщи респект Георги Димитров спечели с мъжественото си държане пред фашисткия съд в Лайпциг през 1933 година.* Ст. Благоева. *Но тя като че не подозираше красотата си и не само че не умееше да се преструва и кокетничи, но и някаква неувереност имаше в държането й.* Йовков.

държа̀ние, *мн.* няма, *ср.* Държане (в 2 знач.). *Бойците го обикнаха и почнаха да се привързват към него най-много заради безкористното му държание.* Вежинов.

държа̀нка *ж. Пренебр.* Жена, която живее незаконно с някой мъж и се издържа от него; любовница, метреса. *Само от време на време достигаха в село тъмни слухове, че се пропил..., живял с държанка и го ударил на разврат.* Елин Пелин.

държелѝв, -а, -о, *прил. Нар.* Обикн. за стар човек — силен, издръжлив. *Прекарал човек вече ..., той беше инак здрав и държелив.* Йовков.

дързост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Само *ед.* Извънредна, предизвикателна смелост. *Тъмносив каскет, избеляла блуза, / дързост в погледа гори.* Смирненски. *Прости мене стареца, задето имах дързостта да прекъсам спокойното течение на светлите ти мисли.* В. Друмев. **2.** Нахална постъпка, нахални думи, нахалство. *Позволи си да ми говори дързости, да ме оскърби.* Влайков.

дързостен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил. Остар.* Дързък (в 1 и 2 знач.). *Той следва четата чак до Тетевенската планина и бе един от най-дързостните момчета и тогава, когато беше нашарен с няколко куршума.* З. Стоянов. *Дързостни мисли. Дързостни желания.*

дързостно. *Остар. Нареч. от* дързостен; дръзко. *Но понеже дядо Нистор не отговори, хаджи Смион се разпали... и каза дързостно.* Вазов.

дързък, дръзка, дръзко, *мн.* дръзки, *прил.* **1.** Извънредно смел, предизвикателно смел; дързостен. *Безстрашна и дръзка, тя* (лисицата) *тръгна по високия и горист бряг на реката* Ем. Станев. **2.** Който изразява извънредна, предизвикателна смелост. *Но неговите черни живи очи имаха все тоя поглед, смел и дързък.* Вазов. **3.** Непочтителен, груб, нахален. *И най-чудното беше туй, че, свадлив, със зъл дързък език,... той все пак се отърваваше и от най-опасните положения излизаше здрав и читав.* Йовков.

дърлене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дърля се.

дърля се, -иш се, *мин. св.* дърлѝх се, *несв. сред. Разг. Презрит.* Заяждам се, карам се с някого

Не се зъби, не се дърли напразно, | за смях не ставай на светът. Вазов.

дъ̀рми *мн., ед.* няма, *ж. Нар.* Дрипи. Обикн. в съчет. **вземам си дърмите** (ирон.) — отивам си, махвам се. *Той си е вземал дърмите в планината..., ама скоро и неговата кожа ще бъде одрана.* Вазов.

дърмо̀н *м* (гр.). *Нар.* Рядко решето с големи дупки за пресяване на жито и др. *На двора... мъжете отвяваха жито... Дядо Иван пъргаво тръскаше назад-напред тежкия дърмон, под който, като злато, течеше житото.* Йовков.

дърмо̀ня, -иш, *мин. св.* дърмо̀них, *несв.* Пресявам с дърмон.

дъ̀рпам, -аш, *мин. св.* дърпа̀х, *несв.* Тегля. *По-старата ѝ дъщеря, кака Гинка, я дърпаше за ръка да мълчи.* Вазов. *Павел наблюдаваше как баща му ... дърпа края на мустака си и го гризе нервно.* Елин Пелин. || Местя, отмествам. *Дърпам масата, за да се отвори място.* **дърпам се** *страд.* □ **Дърпат ме навсякъде** (разг.) — от много места ми възлагат и изискват от мене работа.

дъ̀рпам се, -аш се, *мин. св.* дърпа̀х се, *несв., сред.* 1. Тегля се назад или настрани. *Момичето се уплаши. То извика рязко и почна да се дърпа.* Елин Пелин. *Телето се дърпа, подскача, иска да се откъсне и да иде да бозае.* Влайков. 2. *Прен. Разг.* Не се съгласявам, не се приобщавам. *Канят ни на събрание, аз все отказвам. Пенка, гледам я, скрито взе да походва, но аз се дърпам.* Кр. Григоров.

дъ̀рпане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дърпам *и от* дърпам се.

дърт, -а, -о, *прил.* 1. *Нар.* Стар. *Той се оттегли мълчешката и след малко време излая над главите им като дърто овчарско куче.* Вазов. 2. *Пренебр.* Само за човек — стар. *Ганка ми каза, че на първия или на втория ден на Великден щяла да иде в града, пък аз да съм седял при Фроса. Много ми е притрябвала тая дърта кукумявка.* Йовков. 2. *Нар.* Като същ. **дъртият** *м.*, **дъртата** *ж.*, **дъртите** *мн.* — старият, старата, старите. *Кехая, върви викай дъртия, да го питаме нещо още.* Вазов. *Върви си. Дъртата те гледа, баба Иваница. Ей я там е!* Йовков. || *Прен* Бащата, майката, родителите. *И нашите ще се оженят, каквото и да пречат дъртите.* Вазов. *Па каквато е дъртата, и дъщерите ѝ са това.* Влайков.

дърта̀к, *мн.* -ци, *м. Презрит.* Стар мъж; старец. *Знам аз, защо искаш да идеш, дъртако недни. Не те е срам! Виж си брадата, бялата си брада виж!* Йовков.

дъ̀ртел *м. Диал.* Дъртак. *Браво! още малко и — аз сам би се кълнал, че това е писано с ръката на онзи дъртел.* В. Друмев.

дъртѐшки, -а, -о. *Прил. от* дърт; старешки.

дъртѐшки. *Нареч. от прил.* дъртешки.

дъртѐя, -ѐеш, *несв. Нар.* Ставам все по-дърт; старея.

дъска̀ *ж.* 1. Дълга плоска и широка дървена изрязка, получена чрез бичене на трупи. *От дъбови дъски е подът як скован.* П. П. Славейков. *И Еньо удряше с юмруци по масата така тежко, че дъските се отпираха.* Елин Пелин. *Чамова дъска.* || Къс от такава изрязка с елипсовидна или правоъгълна форма, употребявана в домакинството за различни цели. *Дъска за хляб. Дъска за гладене. Дъска за пране.* 2. *Разг.* Само *мн.* Дъсчен под. *Измих дъските. Четка за дъски.* □ **На голи дъски** (разг.) — върху самия под, без постилка. **Хлопа му дъската** (разг., пренебр.) — за човек, който не е с ума си. **Черна дъска** — а) Широка, боядисана в черно дъска, на която се пише с тебешир. б) Дъска, на която се отбелязват имената на тия, които са се провинили, които изостават в работата. **Червена дъска** — дъска, върху която се отбелязват имената на проявилите се, на ударниците. **Шахматна дъска** — дъска с тъмни и светли квадрати за игра на шах.

дъскорѐзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който е предназначен за рязане трупи на дъски. *Дъскорезна фабрика.*

дъскорѐзница *ж.* Работилница, в която дървеният материал се нарязва на дъски, летви и др. *Напролет ще започнем да строим горски пътища, по които ще извличаме дървата. Новият стопански план предвижда създаване на две-три дъскорезници.* Ем. Станев.

дъ̀счен, -а, -о, *прил.* Направен от дъски. *Дъсчен под. Дъсчена ограда.*

дъсчи̇̀ца *ж. Умал. от* дъска.

дъх, дъхъ̀т, дъха̀, *мн.* няма, *м.* 1. Вдишван и издишван въздух; дихание. *Дъхът му се спираше и старешкото му сърце биеше страшно от умора.* Елин Пелин. *Казакът изпъшка тежко, пое дълбоко дъх и се изпъна.* Караславов. 2. Миризма. *Сладък дъх от рози плуваше из въздуха.* Вазов. *Ароматичният дъх на печеното изпълни стаичката.* Елин Пелин. *Устата му имат лош дъх.* □ **До последния си дъх** — до смъртта си. **Затаявам (притаявам) дъх** — стоя неподвижно и мълчаливо, напрегнато внимавам. **На един дъх** (разг.) — наведнъж, без почивка, без спиране.

дъ̀хав, -а, -о, *прил. Поет.* Който има приятен дъх; благоуханен, ароматен. *Няма там бяло кокиче, | ни теменужка дъхава | между къдрави шубрачки.* П. Р. Славейков.

дъ̀хам, -аш, *несв.* 1. Издавам дъх, миризма; мириша. *Страстно дъхат цветовете.* Вазов. || *Прен.* Лъхам, излъчвам (се). *И погледът му горд и смръкнатият лик | — те дъхаха и гняв, и някаква закана.* П. П. Славейков. *Пролетта беше дъждовна и от прозрачния въздух дъхаше свежест и прохлада.* Величков. 2. *Диал.* Дишам. *Македонски не дъхаше.* Вазов.

дъ̀хане, *мн.* -ия, *ср. Диал.* Дишане. *Той след малко чу лекото дъхане на девойката, която заспиваше.* Вазов.

дъ̀хвам, -аш, *несв.*; **дъ̀хна,** -еш, *мин. св.* дъхна̀х, *св.* 1. Изпускам дъх веднъж или няколко пъти по веднъж; облъхвам някого с дъха си. *Ще дъхна аз и с кървав пламък | ще пламне тук дърво и камък.* Яворов. *Чичо Митуш застана пред Айа..., подръпна ѝ ушите и дъхна в ноздрите ѝ.* Йовков. *Аз един уличен пияница не запирам, доде го не накарам да дъхне на Михала пандурина.* Вазов. 2. *Рядко.* Вдишвам, вдъхвам. *Стремски излезе на улицата, гдето дъхна свежия въздух издълбоко.* Вазов.

дъ̀хна. Вж. д ъ х в а м.

дъ̀ще. Вж. д ъ щ е р я.

дъщѐрка *ж. Нар.* Дъщеря. *Иди се приготвяй за туй печално тържество, дъщерко моя.*

В. Друмев. *Майки, дъщерки и сестри пищят.* Каравелов.

дъщеря̀, *зват.* дъще, *мн.* дъщерѝ, *ж.* Рожба, чедо от женски пол. *Смилете се агалар! — викаше злополучният баща, като прегръщаше за главата дъщеря си.* Вазов. *Изстина* (Братой) *към нея, изстина към дъщерите си, като че не бяха негови деца.* Йовков. □ **Тебе думам, дъще, сещай се, снахо** (послов.) — казвам на близкия, за да се досети далечният, казвам със заобикалки, не направо.

дюдю̀кам, -аш, *несв.* **1.** Свиркам по някого. *Тогава децата... почнаха да бягат от него и да му дюдюкат.* Елин Пелин. **2.** Свиря с уста, свиркам; подсвирквам. *Започна да дюдюка* (Гърдьо) *същата песен, като че я свиреше на кавал.* Йовков. **дюдюкам се** *страд.*

дюдю̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дюдюкам *и от* дюдюкам се.

дюз *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* **1.** Обикн. за дреха — равен, едноцветен. *Роклята ѝ е дюз.* **2.** За цвят — съвсем, напълно еднакъв. *Дюз черно.*

дю̀забан *неизм., прил.* (тур.). *Нар.* За крак — с плоско, равно стъпало.

дюйм, дю̀ймът, дю̀йма, *мн.* дю̀ймове, дю̀йма (сл. ч.), *м.* (*хол.*). Мярка за дължина, около 25 мм.

дю̀ймов, -а, -о. *Прил. от* дюйм. *Дванадесет дюймови оръдия.*

дюкя̀н *м.* (тур.). *Разг. Остар.* **1.** Помещение, в което се държат и продават стоки; магазин. *Бакалите, препасани с престилки, метеха калдъръма пред дюкяните си.* Вазов. **2.** Работилница на занаятчия. *Панталонджии, сарачи и бакали затваряха дюкяните си, завъртваха ключовете и бягаха към къщите си.* Йовков.

дюкянджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м. Разг. Остар.* Лице, което държи дюкян и продава в него разни стоки.

дюкянджѝйка *ж.* Жена дюкянджия.

дюкя̀нче, *мн.* -та, *ср. Разг. Остар. Умал. от* дюкян. *Под същата бяла стена... беше обущарското дюкянче на Милоша, сина му.* Йовков.

дюлгѐрин, *мн.* дюлгѐри, *м.* (перс.). *Нар.* Строителен работник — зидар. *Дюлгери чешма градили, | в село се дума разчуло, | че са Гергана вградили.* П. Р. Славейков.

дюлгерлъ̀к, *мн.* няма, *м. Нар.* Дюлгерство.

дюлгѐрски, -а, -о. *Прил. от* дюлгерин. *Дюлгерски молив.*

дюлгѐрство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на дюлгерин; зидарство.

дюлгеру̀вам, -аш, *несв.* Упражнявам занаят на дюлгерин.

дюлгеру̀ване, *мн.* няма. *Отгл. същ. от* дюлгерувам.

дю̀лев, -а, -о. *Прил. от* дюля. *Дюлеви семки. Дюлево сладко.*

дю̀ля *ж.* (гр.). **1.** Овощно дърво от рода на ябълките и крушите, което ражда жълтозеленикави плодове със слабо стипчив вкус. Cydonia vulgaris. **2.** Плодът на това дърво. *Но през оградата на градината заничаха вейки с жълти едри дюли.* Йовков.

дю̀ни *мн., ед.* (рядко) дю̀на, *ж.* (нем.). Хълмове от пясък, нанесен от вятъра, край морски бряг.

дюшѐк, *мн.* -ци, дюшѐка (сл. ч.), *м.* (тур.). Дебела долна постелка за легло, напълнена с вълна, памук и др. *Изнесоха вече на двора юргани, дюшеци, пътеки и покривки и ги тупаха, тръскаха.* Чудомир.

дюшеклъ̀к, *мн.* -ци, *м. Нар.* Плат за дюшек.

дюшемѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Нар.* Дъсчен под. *Вълчан отиде до прозореца, поуслуша се и разбра: играеха в кръчмата и дюшемето бумтеше.* Йовков.

дя̀вам, -аш, *несв.*; **дя̀на,** дѐнеш, *мин. св.* дя̀нах *и* денàх, *прич. мин. действ.* дя̀нал, -а, -о, *мн.* дя̀нали, *и* денàл, -а, -о, *мн.* денàли, *прич. мин. страд.* дя̀нат, *св. Нар.* Обикн. с въпросително *нареч.* к ъ д е — слагам, поставям. *В дъното на салона имаше малка естрадка за оркестър. Тази естрадка беше подвижна и, макар че сега нямаше никакви музиканти, не бяха я дигнали. Сигурно нямаше къде да я дянат.* Караславов. *Момиче, малък дяволо! | Не ми задавай ядове! | Че малко ли са моите, | къде да дяна твоите?* Нар. пес. || Харча, изразходвам. *Да ми кажеш де си дянал майчините си пари и много ли са били тия пари.* Каравелов.

дя̀вам се, -аш се, *несв.*; **дя̀на се,** дѐнеш се, *мин. св.* дя̀нах се *и* денàх се, *св., сред. Нар.* Обикн. след въпросително *нареч.* к ъ д е — ходя, губя се, не се явявам. *Седнете, къде се дявате от толкоз време?* Вазов. *Милено... Милено! Къде се дяна, бре дете?* Елин Пелин. || Обикн. в съчет. **не зная къде да се дяна** — не зная къде да си намеря място, как да постъпя. *Безпокойство го обзема и той не знае къде да се дене.* П. П. Славейков. *Като му изнесе той нему оня протокол, дето е у него в джоба, та не ще знае де да се дене.* Влайков.

дя̀вол *м.* (гр.). **1.** В религиозно-мистичните представи — свръхестествено същество, въплъщение на злото; зъл дух, сатана. *И в ума му изпъкваше голямата икона на селската черкова, дето е изписано второ пришествие с пъкъла, с дяволите.* Елин Пелин. *Ни в бога, ни в дявола вярват.* Йовков. *Да не чуе дяволът.* Погов. **2** *Прен. Разг.* Хитрец, шегаджия. *Как си можал да откриеш, че паспортите не са редовни? Дяволе недни, трябва да имаш някаква лупа!* Йовков. *Ама той такива смехории прави, такъв дявол, умряхме да се смеем.* Йовков. **3.** *Разг.* Изобретателен човек. *Сиромах човек — жив дявол.* Послов. **4.** *Разг.* Като *междум.* само *мн.* **дяволи(те)** — за израз на недоверие, отричане, съмнение, несъгласие, неодобрение. *Ще доде вълкът..., дяволи ще доде.* Йовков. *Година да я водиш и пак да те напусне. Все има някакви причини. — Причини, дяволите — причини — възрази Марко.* Елин Пелин. **5.** *Разг.* В съчет. с въпросително *местоим.* к а к ъ в *и* к о й — за засилване при израз на недоволство, досада и др. *За какъв дявол ме викате сега?* Вазов. *Кой дявол ме караше да се залавям с политика, с избори.* Йовков. □ **Върви (иди) по дяволите!** (разг., пренебр.) — махни се, прави каквото щеш! **Дявол да го вземе (да го вземат дяволите!)** (разг.) — а) За израз на недоволство, яд, въз-

мущение. *Дяволите да я вземат, коя е тая, та си така играе с мене.* Елин Пелин. *Не виждам вече, дявол да го вземе!* б) За израз на възхищение, възторг. *Тук ни поднесоха едно деветгодишно златно вино — нектар, да го вземе дяволът.* Ал. Константинов. **Дявол знае** (разг.) — никой не знае. *Много хора разправяха, че трябва да се направи нещо. Но какво и с кого — дявол знае.* Хар. Русев. **Няма човек (някого, нещо), няма дявол** (разг., пренебр.) — никого няма. *Изведнъж потерята гледа пред себе си гарга; няма ни селянин, ни дявол там.* Вазов. **Отивам по дяволите** (разг.) — пропадам, разстройвам се. *Ако не отбележиш с молив линиите на картата, цялата работа би отишла по дяволите.* Вежинов. **По дяволите!** (разг., пренебр.) — не искам да знам, каквото ще да става. *Болестта се усложни? По дяволите болестта!* Смирненски. **Пращам нещо (някого) по дяволите** (разг.) — изгонвам, премахвам, отстранявам. **Хващат ме дяволите** (разг.) — кипвам, вбесявам се. *Махай се от тука, докато не са ме хванали дяволите.*

ДЯВОЛИ́Т, -а, -о, *прил.* Закачлив, хитър, шеговит. *Децата ми са умни...'Ружка е малка, ама и тя е дяволита.* Ем. Коралов. *Дяволита усмивка. Дяволити очи. Дяволит поглед.*

ДЯВОЛИ́ТО. *Нареч. от* дяволит. *И двамата се подсмиват и поглеждат дяволито. Готви се някаква шега.* Йовков.

ДЯВОЛИ́ТОСТ, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* дяволит. *А ти как, не влюби ли се в него? — каза с дяволитост в погледа Цонка.* Вазов.

ДЯ̀ВОЛИЦА *ж. Нар.* Дяволита мома, жена. *И хубава е дяволицата. На майка си прилича, на Антица.* Йовков.

ДЯВОЛИ́Я *ж. Разг.* **1.** Шеговита, хитра постъпка. *Аз да имах повече ум, щях да стана майорка. — Имаш ти, ама за дяволии.* Вазов. ‖ Измамническа постъпка. *Надали имаше двесте души избиратели. Но важното е, че гласове се дадоха тъкмо 247. А тая работа я нареди Младен, който беше голям майстор да прави такива дяволии.* Влайков. **2.** Нещо чудновато, необяснимо, остроумно. *В града беше ходил само пет или шест пъти... Много народ имаше там, хубави къщи, чаршия и какви ли не дяволии.* Д. Талев.

ДЯ̀ВОЛСКИ, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на дявола, свойствен е на дявол; сатанински. *Ангел му името, дяволски му делата.* Послов. **2.** *Прен.* Ужасен, отвратителен, проклет. *Дяволски студ. Дяволска война.* **3.** *Прен.* Закачлив, хитър; дяволит. *Тя с тая хубост и с тия дяволски очи, кому не ще обърне сърцето?* Влайков. *Дяволско подмигване.* ◻ **Дяволска пеперуда** — вид пеперуда с големи и яркооцветени крила. Pyramus cardui.

ДЯ̀ВОЛСКИ *нареч.* **1.** *Рядко.* Дяволито. *А бе как не разбирам! — каза бай Михал и дяволски подмигна на другарите си.* Ал. Константинов. **2.** Извънредно силно, твърде много. *Както го знаеш, той е мечтател и дяволски се увлича.* Вазов.

ДЯВОЛУ̀ВАМ, -аш, *несв. Разг.* Върша дяволии, хитрувам. *Играе ме един вашенец там, ама тоя път ще му дам да разбере... Разбрах, че дяволува, и ще го издебна довечера, та ще ме помни.* Елин Пелин.

ДЯВОЛУ̀ВАНЕ, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* дяволувам.

ДЯ̀ВОЛЧЕ, *мн.* -та, *ср. Умал. от* дявол.

ДЯ̀ВОЛЩИНА *ж.* Хитрина. *Пастир, добри отец Антим | проповядва братство; | а пълен е с дяволщини, | пълен е с лукавство.* Каравелов.

ДЯ̀ДКА, -та, *мн.* дя̀дки, *м. Разг. Фам.* Стар човек, дядо. *Милан се надигна и погледна към леглото на дяда Давида:... — Дядка, чух те нощес, че приказваше в съна си.* Йовков.

ДЯ̀ДО, -то, *мн.* дя̀довци *и* деди̇́, *м.* **1.** С *мн.* дя̀довци. Баща на бащата или на майката. *Монката..., болнаво и хилаво сираче, тръгна край дяда си като сянка.* Елин Пелин. **2.** С *мн.* дя̀довци. *Диал.* Баща на съпругата по отношение на зетя; тъст. *Пари при пари отиват. И дядото милионер, и зетят милионер.* Йовков. **3.** С *мн.* дя̀довци. Стар човек, старец. *Я надуй, дядо, кавала, | след теб да викна, запея.* Ботев. *Жените бързат да напоят градините, а дядовците шибат магаренцата към старата воденичка край реката.* Л. Стоянов. *Имало едно време един дядо и една баба.* Нар. прик. **4.** Само *ед.* В съчет. със собствено име или звание на духовно лице, като почтително название или обръщение. *Дядо Ангел. Дядо Стоян. Дядо Славейков. Дядо поп. Дядо владика.* **5.** Само *мн.* деди̇́. Прадеди, предци. *Четете да знайте, що в стари години, | по тез земи славни вършили деди ни.* Вазов. ◻ **Дядо боже** (дет.) — бог. **Дядо господ** (нар.) — господ, бог. **Дядо Иван** (нар.) — Русия. **От дядо и баба** (нар.) — от старо време, от някога си.

ДЯ̀ДОВ, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на дядо. *Дядовата къща. Дядовата Славчова унука* (надслов на повест). *Дядовата ръкавичка.* **2.** Като *същ.* **дядовото** *ср.*, **дядовата** *ж.* — галено обръщение на по-стар човек към дете или към по-млад човек. *Ти, Кандовче, тия протестантски мисли да ги извадиш из главата си, дядовото.* Вазов. **3.** Като *същ. мн.* **дядови** (разг.) — домът и семейството на дядо (в 1 и 2 знач.).

ДЯ̀КОН *м.* (гр.). *Църк.* Свещенослужител с чин по-нисък от свещеник, който няма право самостоятелно да извършва богослужение. ◻ **Дяконът** (нар.) — прозвище на Васил Левски. *Той биде предаден, и от един поп! | Тоя мръсен червяк, тоя низък роб, |...| Дякона погуби чрез черна измама.* Вазов.

ДЯ̀КОНОВ, -а, -о. *Прил. от* дякон.

ДЯ̀КОНСКИ, -а, -о. *Прил. от* дякон. *Дяконски одежди.*

ДЯ̀КОНСТВО, *мн.* няма, *ср.* **1.** Служба на дякон. **2.** Времето, прекарано като дякон.

ДЯЛ, делът, дела̀, *мн.* дя̀лове, дя̀ла (сл. ч.), *м.* **1.** Част от нещо, получена при делене или делба. *След жетва той повика по-първите хора и найнапред разделиха снопите по равно на четири дяла: един за Божан, друг за Петър, трети за Павел, а четвърти за него самия.* Елин Пелин. *Синът си поиска дела от имота.* **2.** Отдел, част от наука, книга и под. *Механиката е дял от физиката.* **3.** Документ за внесен капитал в акционерно дружество, кооперация или предприятие, който носи печалба на притежателите му; акция. *Притежавам дялове от кооперацията.* **4.** Само *ед. Прен. Поет.* Орис, съдба, участ. *На земна твар е даден земен дял.* П. П. Славейков. *Тъжи пленна хубавица |... Тя горчиви сълзи ро-*

ни | и оплаква своя дял. Яворов. **5.** Само *ед. Диал.* Бърдо, хълм, връх. *А бе, то ще бъдат ония поганци, дето ги зърнахме на, хей на оттатъшния дял — каза един.* Вазов. || Като втора съставна част от местни имена — бърдо, хълм. *Камен дял. Равни дял.* □ **Давам своя дял в нещо** — вземам участие. **Имам голям дял в нещо** — вземам живо участие.

дя̀лам, -аш, *несв.* Режа, изглаждам с нож, брадва и под., за да придам определена форма на нещо (дърво, камък). *Той седеше на прага и дялаше нещо, правеше си нова лъжица.* Йовков. **дялам се** *страд.*

дя̀лане, *мн* няма, *ср. Отгл. същ. от* дялам *и от* дялам се. □ **Имам трески за дялане** (разг.) — имам слабости, недостатъци, които трябва да се отстранят, да се премахнат.

дя̀лвам, -аш, *несв.*; **дя̀лна,** дѐлнеш, *мин. св.* дя̀лнах *и* делна̀х, *прич. мин. страд.* дя̀лнат, *св.* Дялам веднъж или няколко пъти по веднъж.

дя̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дялвам.

дя̀лкам, -аш, *несв. Разг. Умал. от* дялам. *Дядо Слави... слуша и дялка клечка със старото си ножче.* Чудомир.

дя̀лкане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* дялкам.

дя̀лна. Вж. д я л в а м.

дя̀на. Вж. д я в а м.

дя̀на се. Вж. д я в а м се.

дя̀сно *нареч.* В съчет. с предл. *в, на, от* и др. — на дясната страна. *Селянинът и аз бяхме на двата края на синджира, той от ляво, аз от дясно.* Величков. *В дясно от пътя полето се огъна в тясна падина.* Л. Стоянов.

дя̀ча, -иш, *мин. св.* -их, *несв. Нар.* Ръкополагам някого за дякон.

Е

е[1] 1. Звукът **е**. 2. Писмен белег на звук **е**, шеста буква от азбуката. *Печатно е. Ръкописно е.*

е[2] *частица*. Понякога удвоено **е - е**. **1.** За посочване, показване, обикн. покрай **там**, **тъй** и др., чието значение подсилва; ето, ей, нà. *Свекърът е в градината. Ей го е там, до дюлята.* Йовков. *Нямаме нива, Донке, ами ливада имаме ей таме е, при Божковите върби.* Влайков. *Голяма мелница — бучи, трещи, брашното тече ей тъй е — като чешма.* Йовков. *Ето го — е! — отвръща войникът и сочи с пръст в падината.* Л. Стоянов. *И аз го знам, калино Вело, ала ѐ че такъв ни бил късметът.* Влайков. *Ще се хвана и аз да поиграя ей там е-е, до Дона лелина и другото момиче.* Влайков. **2.** Като самостоятелен въпрос: а) При очакване да се продължи разговорът; после, по-нататък, и после? *Усети ли те някой? — Е? Македонски бръкна в пазвата и му връчи едно писмо.* Вазов. *Опита ли го, Тодоре? — Опитах го, опитах го, отче! — Е? — Тънко, вкусно и рязко, рязко!* Елин Пелин. б) Отговор при повикване със значение „какво има?" *Димитър се навежда близу до него и ниско му шепне: — Стоиле! — Е!...* Йовков. **3.** В началото на въпрос: а) При въвеждане на въпрос. *Е, къде мислиш сега да вървиш? — попита го Бойчо.* Вазов. *Е, как ти беше на голите дъски, можа ли да спиш?* Йовков. *Е, каква е тая отровна вода, бе приятелю? — полюбопитствувах пак.* Елин Пелин. *Е, синко, дойде си, а ... сетѝ се за бащиното си огнище!* Елин Пелин. *Е, решено, нали? — каза той.* Вазов. б) При изразяване на възражение или негодувание. *Е, че като е горделив?* Вазов. *Е, това човещина ли е?* Вазов. **4.** В началото на отговор: а) При потвърждение или съгласие, близко по значение до **да**, **така**, **добре**. *Става ли по-яко? — Е, разбира се. Калѝ се.* Йовков. *Викай и мене заран, щеш ли? — Е, ще те викам.* Влайков. *Ваша Цвета станала мома. — Е, Ано, на младите що им е работа — да растат.* Елин Пелин. ‖ В съчет. с **добре**, **да** при подчертаване на съгласието. *Е добре, утре ще бъдем всички събрани.* Вазов. *Че тази стая нали беше на жена ми? Аз тук я оставих... — Е да, ама ние ги разменихме.* Елин Пелин. б) При изразяване на възражение, несъгласие, недоволство, укор. *Млад е още, вика. — Е, млад съм зер — рече засрамено Станчо.* Елин Пелин. *Истина ли е, че Вълчан спечелил делото? — Истина е. Спечели го. Е, иди кажи сега, че има правдина на тоз свят.* Йовков. *Е, синко, отчужди ти се сърцето от нас.* Елин Пелин. **5.** При подкана, увещание, заповед; хайде. Често с частицата **де**. *Е, да ходим, там ни чакат.* Стаматов. *Ти ли ще станеш горски? Не ме бивало, а...? — Е де, не се сърди. Аз на шега го рекох.* Йовков. *Е, казвай де!* **6.** Като *междум.* Във възклицание за изразяване на възмущение, негодувание, недоволство. *Отведнъж из малката врата на тяхната затворена кръчма излезе баща им и се спря с един страшен вик: — Е..: сега ... свършихте и това! ... Да оберете баща си!* Елин Пелин. *Докторе, докторе! — викаше той... Е-е-е! Много закъсня бе, съсипах се да търся комисия.* Караславов.

е[3]. Вж. **съм**.

евакуациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* евакуация.

евакуàция *ж.* (лат.). **1.** Преместване на предприятия, учреждения, население и др. в място, по-слабо застрашено от нападения на неприятел, от природни бедствия и др. **2.** *Разг.* Временно престояване в едно място, което е по-слабо застрашено при война или природни бедствия.

евакуѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Върша евакуация. **евакуирам се** *възвр.* и *страд.*

евакуѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* евакуирам *и от* евакуирам се.

евàнгелие, *мн.* -я, *ср.* (гр.). **1.** Част от новия завет в Библията, съставена от четири книги, която съдържа легендарни разкази за живота и учението на Исус Христос. **2.** Всяка една от тия книги. **3.** *Прен. Книж.* Съчинение, което съдържа основните положения на някое учение. ◻ **Чета някому (конско) евангелие** (разг., пренебр.) — карам се на някого.

евангелѝст[1] *м.* *Църк.* Всеки един от четиримата съставители на евангелието: Матей, Марко, Лука и Йоан.

евангелѝст[2] *м.* Лице, което се числи към евангелско изповедание.

евангелѝстка *ж.* Жена, която се числи към евангелско изповедание.

евангелѝстки, -а, -о. *Прил. от* евангелист[2]. *Евангелистка църква.*

евàнгелски, -а, -о. *Прил. от* евангелие. *Евангелска проповед.* ◻ **Евангелско изповедание** — протестантско поделение, което се основава изключително на евангелието.

евентуàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). Който би могъл да стане, да се случи при известни условия; възможен, допустим. *Евентуален неуспех. Евентуално нападение.*

евентуàлно. *Нареч. от* евентуален.

евентуàлност, -ттà, *мн.* -и, *ж.* *Отвл. същ. от* евентуален. ◻ **За (при) всяка евентуалност** — за (при) всеки случай.

евзòн *м.* (нгр.). Леко въоръжен гръцки войник.

евзо̀нски, -а, -о. *Прил. от* евзон.

ѐвин, -а, -о. *Прил. от* Ева — първата жена в света според библейската легенда. □ **Евина дъщеря** (ирон., остар.) — жена. *Това се случило именно в онова време, когато Николчо захванал вече да зяпа по прозорците и да се занимава с Евините дъщери.* Каравелов. **В евино облекло** (за жена) — напълно гола.

евну̀х, *мн.* -си, *м.* (гр.). Скопен пазач на харем; скопец. *Тогава раззинва безшумно вратата | пред живопогребаний роб | и бързо нарежда трапеза богата | евнух безответен кат гроб.* К. Христов.

еволюѝрам, -аш, *несв.* и *св.* *Книж.* Търпя еволюция; развивам се закономерно.

еволюѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* еволюирам.

еволюцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* еволюция. *Еволюционен процес.* □ **Еволюционна теория** — учение за постепенното развитие на органическия свят чрез естествен подбор; дарвинизъм.

еволюционѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* *Книж.* **1.** Учение за еволюционното развитие на обективната действителност. **2.** Идеалистическо учение, което отхвърля скокообразните, революционни качествени изменения в процеса на развитието.

еволюционѝст *м.* *Книж.* Привърженик на еволюционизма.

еволюцио̀нно. *Нареч. от* еволюционен.

еволю̀ция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). **1.** Постепенно развитие и изменение на нещо, постепенно преминаване от едно състояние в друго. *Бих описал тихата, постепенна, но неудържима еволюция на българския дух към всестранен напредък.* Вазов. **2.** *Филос.* Развитие, което се изразява в бавни и непрекъснати количествени изменения на нещо без резки скокове и подготвя качествените изменения. *Еволюцията подготвя революцията и създава почва за нея, а революцията завършва еволюцията и съдействува за нейната понататъшна работа.* Сталин.

евразѝйски, -а, -о. *Прил. от* Евразия — название на европейско-азиатския материк.

еврѐин, *мн.* еврѐи, *м.* Лице от една семитска народност, която живее разпръснато в различни страни или съставя основното население на Палестина.

еврѐйка *ж.* Жена от еврейска народност.

еврѐйски, -а, -о. *Прил. от* евреин. *Еврейски квартал.*

еврѐйче, *мн.* -та, *ср.* *Умал. от* евреин.

еврѝстика *ж.* (гр.). *Педаг.* Система на словесно обучение, при която чрез подбрани въпроси ученикът се насочва към самостоятелно разкриване на научни знания.

евристѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* евристика. *Евристичен метод.*

европѐец, *мн.* -ѐйци, *м.* Лице от основното население на Европа.

европѐйка *ж.* Жена от основното население на Европа.

европѐйски, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до материка Европа. *Европейски държави.* **2.** Който се отнася до държавите и народите на Европа. *Европейска война.* || *Разг.* Западноевропейски. *Европейска цивилизация.*

ѐвтин, -а, -о, *прил.* (нгр.). **1.** Който има ниска цена, който не струва много пари. *Противоп.* скъп. *Когато гаврътнаха по няколко чаши от киселото евтино вино на Странджата, очите пламнаха.* Вазов. *Евтина работна ръка. Животът стана по-евтин.* || *Прен.* Който не струва много усилия, много жертви. *Евтина слава.* **2.** *Прен.* *Пренебр.* Който няма никаква стойност; незначителен, празен. *Ние не се нуждаем от евтина демагогия. Тя може само да ни навреди.* Г. Димитров. *Евтини ефекти.* □ **На триците скъп, на брашното евтин** (послов.) — лице което скъпи малоценното, а пилее ценното.

евтинѝя *ж.* Състояние на пазара, когато стоките се продават евтино. *Противоп.* скъпотия. *Малкото пари, които беше успял да спести, даваха му* (на Каблешков) *възможност, при общата евтиния, да води един почти охолен живот за онова време.* Величков.

ѐвтино. *Нареч. от* евтин. *Ех, Хаджи, Хаджи, мурафет не е да купиш добър кон, а да го купиш евтино.* Каравелов. *С чужди пари евтино се купува.* Погов.

евфемѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* (гр.). *Книж.* Дума или израз, които заменят други думи или изрази, неудобни, неприлични, напр. ж е н а с л е к о п о в е д е н и е вм. п р о с т и т у т к а; п о ч и н а вм. у м р я.

евфо̀ния, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Книж.* Езиково благозвучие.

ега̀ *частица.* *Диал.* Дано, нека да. *Додяло ми е, девойко, | акрани да ме задяват, | ... | Ега те видя под було, | ега те видя на коня.* К. Христов. *Ега го поразата порази!* Клетва. *Ега пукнеш!* Клетва.

егѐйски, -а -о. *Прил. от* Егея — Бяло море. *Егейско море. Егейски острови.*

ѐгеров, -а, -о, *прил.* (нем.). За фланела, гащи — от плътен и мек вълнен трикотаж.

егѝда, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Книж.* Само в съчет. **под егидата** — под защитата, покровителството. *Под егидата на закона.*

егѝпетски, -а, -о. *Прил. от* Египет. *Египетски пирамиди.* □ **Египетски труд** — тежък, изморителен робски труд.

египтоло̀гия, *мн* няма, *ж.* *Книж.* Наука, която се занимава с изучаване на древния Египет.

египтянин, *мн.* египтяни, *м.* Лице от основното население на Египет.

египтянка *ж.* Жена от основното население на Египет.

егѝра *ж.* (араб.). В съчет. **от егира** — мохамеданско летоброение от 622 г., бягството на Мохамед от Мека в Медина.

егоѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). Предпочитане на личните интереси пред интересите на другите, пред обществените интереси; себелюбие, себичност, себизъм. *Противоп.* алтруизъм. *Страхът прави жестоко сърцето, той е най-висшата и безобразна форма на егоизма.* Вазов.

егоѝст *м.* Лице, което предпочита личните си интереси пред интересите на другите; себелюбец, себичен човек. *Противоп.* алтруист. *Съперничеството ... изсушава душата на младия*

човек, като го превръща в най-студен егоист. Ал. Константинов.

егоисти̇чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Проникнат от егоизъм; себелюбив, себичен. *Егоистично чувство. Егоистични интереси. Егоистични съображения.*

егоисти̇чески, -а, -о, *прил.* Егоистичен. *Егоистическа постъпка.*

егоисти̇чно. *Нареч.* *от* егоистичен. *Постъпва егоистично.*

егойстка *ж.* Жена егоист.

егоцентри̇зъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.-гр.). *Филос.* **1.** Краен субективен идеализъм, който признава като единствена реалност човешкото съзнание и отрича съществуването на обективната действителност. **2.** Крайна форма на егоизма.

егрѐк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Лятна подвижна кошара за овце, построена на нива. *Цялото поле заглъхна, стадата се прибраха по егреците на почивка, месецът преваляше вече над срещните полегати баири.* Караславов.

едва̀ и **едва̀м** *нареч.* **1.** С усилие, с мъка, с труд. *Кончето беше слабо, дребно, с разрошена козина. Изправи се, но едва се държеше на краката си.* Йовков. *Конете едвам лазеха из баирчинката.* Елин Пелин. *И пригърбен той пристъпя едва, спира се тук-там и стене.* Смирненски. || Съвсем слабо. *И веч | едва се мяркат очертани | на тъмно-модър небосклон | замислените великани | на чутния Атон.* Яворов. *На запад слънцето трепти, едва гори.* П. Р. Славейков. *На устните му играеше едва доловима усмивка.* Йовков. **2.** За количество и степен — само, насмалко, почти. *Той, момче едвам на десет години, бе даден за прислужник в току-що основания манастир Света Троица.* Елин Пелин. *Брегалница не е малка река, но в тези юлски горещини тя едва достига до коленете ни.* Л. Стоянов. *Те хулеха Драгота, хулеха се помежду си, едва не се сбиха.* Йовков. **3.** Обикн. при наречия (за време, място и др.) — за означаване пределен момент, от който настъпва ново положение; чак. *Засвири гайдата и сякаш едвам сега започна истинската веселба.* Йовков. *Такива дрехи едва сега взеха да носят.* Влайков. *Когато момъкът се изправи пред огъня..., едвам тогава Крайналията позна чертите на своя род.* Йовков. **4.** Веднага, след като; щом като, току-що. *Едвам бе успяла да стори това, вратата се заудря и захлопа.* Вазов. □ **Едва ли** — съмнително е, кой знае, надали. *И някога за път обратен | едва ли ще удари час.* Яворов. *Старата не ще изтрай, | либето... ще ме прежали; | ще прежали, то се знай, | но другарите — едва ли.* Вапцаров. **Едва ли не** — почти. *Преди войната разните параходни дружества в Европа се бяха обърнали едва ли не на бюра за търговия с бели роби.* Г. Белев. **Едва що** — току що. *Слънцето, едва що изгряло, отражаваше се в купола на църквата.* Ал. Константинов. **Едва-едва** — съвсем слабо, съвсем малко, много бавно. *Тънките му устни трептяха възбудено и някаква екзалтираност, съвсем интелигентска, едва-едва прозираше в погледа му.* Вежинов. **Едвам свързвам двата края** (разг.) — с големи усилия, много трудно успявам да задоволя материалните си нужди.

едва̀м. Вж. е д в а.

ѐ-двойно. *Остар. Разг.* Название на употребяваната в миналото буква ѣ (ят).

ѐделвайс *м.* (нем.). *Бот.* Високопланинско цвете с мъхнати листа и бели звездовидни цветове. Leontopodium.

едѐм, *мн.* няма, *м.* (стевр.). *Остар.* Земен рай според Библията. *Що нямаш ти? Що липсва под синий ти покров | в случай, че бог би искал едема да премести | и своя рай прекрасен при Емус да намести? | Отечество, не си ли достойно за любов?* Вазов.

едѐмски, -а, -о. *Прил. от* едем. *Докато Адам се разхождаше самичък из едемския рай, светът беше съвършен.* Елин Пелин.

ѐди-. Частица, с която се образуват неопределени местоимения и наречия от въпросителни, напр. е д и - к о й, е д и - к о й с и, е д и - к а к в о, е д и - к о л к о, е д и - к о г а, е д и - щ о, е д и - к а к, е д и - д е, е д и - к а к ъ в с и и др.

еди̇кт *м.* (лат.). *Истор.* Указ, постановление на върховна власт със сила на закон.

еди̇н, една̀, еднò, *мн.* едни̇, *чл.* единият, една̀та, еднòто, *мн.* едни̇те, *вин.* едногò, *дат.* едномỳ, *числ.* **1.** Само *ед.* Число, цифра и количество 1. *За да изкажем колко са предметите, ние си служим с числа. Имената на тия числа са: едно, две, три, четири, пет и т. н.* Учебник по алгебра. *Прицелих се в главата ѝ. Другарят даде команда: Едно, две, три.* Елин Пелин. *Един килограм захар. Една пета. С един камък зид не става.* Послов. **3.** Като *прил.* — а) Пръв в редица еднакви предмети. *Каквото прави едната ръка, да не го знае другата. Едната девойка пее, а другата отпява.* б) *Нар. Поет.* Единствен, сам. *Българио, за тебе те умряха, | една бе ти достойна зарад тях.* Вазов. *Една е у майка, на братя седмина, | Петкана девойка напета.* П. П. Славейков. *Оставили в кърви нещастна родина, | оставили в пламък и бащин си кът, | немили-недраги в далека чужбина, | един — в механата! — открит им е път.* Яворов. *Що драскаше той там, умислен, един?* Вазов. в) *Разг.* Един и същ. *Ние сме от едно село. От една майка деца.* г) *Разг.* За подчертаване на положително или отрицателно отношение към определен предмет; такъв, изключителен, единствен. *А и каква мома беше станала Райка, и какво беше чудо! Една стройна, па гиздава — да ѝ се не нагледаш!* Влайков. *Дойде жетва. Какво да жънем — вятъра. Едни тръни, една къклица.* Кр. Григоров. **4.** Като неопределено *местоим.* Някой, някакъв. *Един монах тъмен, непознат и бледен, | пред лампа жумеща пишеше наведен.* Вазов. *Свинята влезнала веднъж в една градина, | да поразгледа уж цветята.* Михайловски. || Само *ед. ср.* — при изречение, израз или субстантивирана част на речта. *Бай Ганьо казва... едно „да си жив, благодарим" и влиза в квартирата на Иречека.* Ал. Константинов. *Наша длъжност е, господин Македонски, да кажем барим едно добър час на юнаците.* Вазов. **5.** Като *същ.* — а) Отделна личност, отделен човек. *Един за всички и всички за един. Един без друг не могат.* б) При противопоставяне и съпоставяне едно нещо на друго. *Но има човеци и човеци: един лош — друг добър.* Вазов. *Едно пее, друго плаче, трети тичат из коридора.* Елин Пелин. *Един гледа сватба, друг брадва.* Послов. *За едни майка, за други мащеха.* Послов. в) С предлог о т при отделяне на едно лице, предмет или група предмети от една еднородна среда.

Единият от войниците беше Пантелей. Йовков. *Това бе един от тихите и невзрачни мъже, които останаха на могилата доброволно и можеха да предложат на партията само кръвта си.* Дим. Димов. г) Само *ед. ср. Разг.* Нещо отделно, едно обстоятелство, предмет или мисъл и др. *Майстор си ти, ама едно ти е лошото — май множко пиеш.* Йовков. *Едно му е на сърцето, а друго на езика.* Послов. **6.** Като *нареч.* **едно** — а) На първо място. *Бай Ганьо не му ги дава, едно защото мускалите са вътре и може „да запраши нанякъде" и друго, гледа го облечен добре, кой знае колко ще го оскубе.* Ал. Константинов. б) *Разг.* Някак. *Ненко го* (карамфилчето) *грабна бързо като нещо скъпоценно, па го загледа едно милно-милно.* Влайков. □ **Все едно** (разг.) — а) Безразлично е, няма значение. *Иване,... не е ли по-добре да идем горе при брястовете? — Все едно е.* Елин Пелин. б) Все същото. *Как тъй? А кой ти дава работа? Не е ли дружеството? Защото селото и дружеството — туй е все едно.* Йовков. **Всички до един** — всички до последния. **Всички като един** — всички единодушно. **Един господ знае** (разг.) — никой не знае. **Един вид** — нещо като, нещо прилично на. *Само ще ми позволите една бележка да ви направя... Един вид съвет.* Вазов. **Един-два, един-двама** (разг.) — няколко, не много на брой. *Дай ми един-два лева.* **Един ден** (разг.) — а) Някога, след време. *Един ден при трите бряста отиде и Геньо Хаджикостов.* Караславов. *Бай Марко се е годил за тоя Кралич, ама един ден горчиво ще му излезе.* Вазов. б) Веднъж. *Един ден го срещнаха на улицата.* **Един друг** (разг.) — помежду си, взаимно. **Един единствен** — само един. **Един и същ** — все същият. **Един от друг** (разг.) — при сравняване на повече от два предмета за градиране на качествата им; все по- . *Едно от друго по-хубави.* **Един по един** — един след друг, по отделно. **Един през друг** (разг.) — в безредие, в надпревара. **Един път** — веднъж. *Мила родна картинка! Един път ли си радвала душата ми.* Елин Пелин. **Едно време** (разг.) — някога си, преди много време, много отдавна. *Имало едно време един дядо и една баба.* **Едно друго** (разг.) — различни неща. *Купих си едно друго.* **Едно на ръка** (разг.) — напълно сигурно. **На един дъх** — наведнъж, без спиране, без почивка. **На един ум са** (разг., пренебр.) — за лица, които си приличат по необмислените си действия и постъпки. **Нито един** — никой. **От един дол дренки** (разг., пренебр.) — за лица с еднакви слабости и недостатъци. **По едно време** — в даден миг, в един определен миг. **С единия крак съм в гроба** (разг.) — близко съм до смъртта. **С една дума** — накратко.

единàдесет и (разг.) **единàйсет, единàйсе,** *числ.* Число и количество 11. *Вече точно единадесет месеца откак се намирам в тоя ужасен затвор.* Г. Димитров.

единàдесети и (разг.) **единàйсети,** -а, -о. *Числ. поредно от* единадесет.

единàйсе. Вж. е д и н а д е с е т.

единàйсет. Вж. е д и н а д е с е т.

единàйсети. Вж. е д и н а д е с е т и.

единàк, *мн.* -ци, *м. Диал.* Обикн. за вълк — който живее сам. *Единак е, кога вълчицата роди три-четири вълчета, измрат другите, а остане само едно. Тогаз туй вълче суче всичкото мляко на майка си, та става много голямо. Такъв вълк и като порасне, все самичък ходи.* Йовков.

едѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Тясно свързан, сплотен около един принцип; единодушен, солидарен. *Води ни, Партийо, напред води ни! | Подай ни свойта жилеста ръка! | Ний вярваме във твоя фронт единен, | ний вярваме във твоя твърд ЦеКа!* Хр. Радевски.

единèние, *мн.* няма, *ср.* Състояние на тясна и здрава връзка; сплотеност, единство, солидарност. *Това е най-естественият живот, пълно и хармонично вживяване и единение с природата и със земята.* Йовков.

единѝца *ж.* **1.** Цифра, която изобразява числото 1. **2.** Само *мн.* Последната цифра на многозначно число. *При събиране на двузначни числа единиците се събират с единиците, десетиците с десетиците.* **3.** *Книж. Физ.* Величина, с която се измерват други еднородни величини. *Единицата топлина носи името калория.* **4.** Отделна обособена част в състава на цялото. *Територията на Народната република се дели на общини и околии. С особен закон могат да се създават и по-големи административни единици.* Конст., чл. 47. **5.** Най-лошата оценка на знанията или поведението на ученик; лош. *Ако бях учител, бих ви наслагал единици! — закани се на ума си Петърчо.* Смирненски. **6.** Само *мн.* Отделни лица, отделни членове на някаква група. *От групата състезатели отпаднаха само единици.* □ **Единица мярка** — основна величина за измерване на нещо. *Метърът е единица мярка за дължина.*

единѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Един, единствен. *Единичен факт. Единичен случай.* **2.** Който представя една част, който не е двоен. *Единична врата. Единични подметки.* || Който е предназначен за един човек. *Единично легло.* **3.** Само *мн.* Отделен, рядък. *И ударите следваха непрестанни, безпощадни и смели. Ту единични, ту залпови, те люлееха черната сграда.* Смирненски. *Нощем, когато всичко заспиваше, по мастиленото небе бръмчаха единични самолети.* Вежинов.

единѝчно. *Нареч. от* единичен. В съчет. **по единично** — по отделно. *Под сивата лунна здрачевина дворът гъмжи от налягали хора, на групи или по единично.* Л. Стоянов.

единѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* единичен.

едѝнно. *Нареч. от* единен. *Всяка година на 3 март българският народ единно и сплотено... манифестира пред целия свободолюбив свят, че той цени свободата и народността си като най-скъпоценно благо.* В. Коларов.

едѝнност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* единен.

едино-. Първа съставна част на сложни думи със значение е д и н или е д н а к ъ в, напр. е д и н о в е р е ц, е д и н о в л а с т и е, е д и н о г л а с и е, е д и н о д е й с т в и е и др.

единовлàстен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил. Книж.* Който единствен разполага с цялата власт.

единовлàстие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Управление, при което цялата власт е съсредоточена в ръцете на едно лице.

единовлàстно. *Нареч. от* единовластен.

единогла̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Книж.* Който изразява общото мнение, съгласие; единодушен. *Единогласно решение.*

единогла̀сие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Пълно единомислие в нещо; единодушие.

единогла̀сно *нареч.* В един глас; едногласно. *Армия и народ единогласно викаха: Мир!* В. Коларов.

единодѐйствие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Проява на пълна съгласуваност и единство в действията на няколко лица, организации и др.; задружно действуване. *Единодействието на нашата партия и Земеделския съюз би осигурило успеха на въстанието.* Г. Димитров.

единоду̀шен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Книж.* **1.** Който проявява пълно единодушие. *При гласуването всички бяха единодушни.* Кр. Григоров. *Единодушно мнозинство.* **2.** Който изразява единодушие. *Ура! Браво!... Прието!... Единодушни гласове цепеха въздуха.* Вазов.

единоду̀шие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Пълно единство в мнения и действия. *Референдумът за Народната република бе проведен при рядко народно единодушие.* Г. Димитров. *Пълно единодушие.*

единоду̀шно. *Нареч. от* единодушен. *Прието, прието! — викнаха всички единодушно.* Елин Пелин.

единомѝслие, *мн.* няма, *ср. Книж.* Еднаквост, съгласие в мисли и възгледи; единодушие. *По такъв начин конгресът изрази пълно единомислие и единодушие по основните въпроси на партийната политика.* Г. Димитров.

единонача̀лие, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Еднолично ръководство и еднолична отговорност на длъжностно лице. *Нашето социалистическо единоначалие представлява правото на директора, управителя или началника да се разпорежда, да организира работата в предприятието, да дава указание... Но нашето социалистическо единоначалие не е само правото на разпореждане, а и умението това право да се осъществява в тесен контакт с трудещите се в обстановката на здрава поддръжка на целия производствен колектив.* В. Червенков.

единоро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* За рожба, чедо — който е един на родителите си.

едѝнствен, -а, -о, *прил.* Който е само един. *Народното събрание е единственият законодателен орган на Народната република България.* Конст., чл. 16. *Единствено дете.* □ **Единствен по рода си** (книж.) — изключителен, необикновен. **Единствено число** — граматична категория, която показва, че се говори за един предмет, за едно лице.

едѝнство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Общност, пълно сходство; солидарност. *Пълно единство в мненията.* **2.** Цялост, сплотеност, неделимост. *Силата и бъдещето на нашия народ се крият в неговото бойно и патриотично единство, въплътено сега в Отечествения фронт.* Г. Димитров. *Единството между славяните е най-добрата гаранция за мира в Европа.* Г. Белев. *Моралнополитическо единство.* **3.** Неделима, взаимна връзка. *Единство между производителни сили и производствени отношения. Единство между език и мислене. Единство на теорията и практиката.* □ **Диалектическо единство** — единно цяло, съставено от две противоположности, които взаимно се проникват, вътрешно се свързват, но в същото време взаимно се изключват, и които се намират в състояние на постоянна борба, чрез която се преодолява антагонизмът между тях.

една̀ж *нареч.* Еднъж.

една̀кво. *Нареч. от* еднакъв. *Съдилищата прилагат законите точно и еднакво спрямо всички граждани.* Конст., чл. 56.

една̀квост, -тта, *мн.* -и, *ж. Отвл. същ. от* еднакъв.

една̀къв, -ква, -кво, *мн.* -кви, *прил.* Който е един и същ с други, не се различава от други. *Колко всички майки си приличат в света | и сърцата им как са еднакви!* Вапцаров. *Жените в Народната република България имат еднакви права с мъжете.*

еднѝчък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал., гальов. от* един; един единствен. *Ти ми си синко едничък, | едничък още мъничък.* Ботев.

едно̀. Вж. е д и н.

едно-. Първа съставна част на сложни думи със значение: 1. Който се състои о т е д н о, съдържа с а м о е д н о, напр. е д н о е т а ж е н, е д н о о к, е д н о к л е т ъ ч е н и др. 2. Който принадлежи к ъ м е д н о и с ъ щ о н е щ о, напр. е д н о в а л е н т е н, е д н о п л е м е н е н, е д н о т и п е н и др.

едноа̀ктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* За сценично произведение — който се състои от едно действие. *Едноактна пиеса.*

еднобра̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е в брачни връзки само с едно лице.

еднобра̀чие, *мн.* няма, *ср.* Форма на брак, при която един мъж има само една жена или една жена има само един мъж.

едноврѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се извършва в едно и също време с друго явление. *Едновременни действия.*

едноврѐменно. *Нареч. от* едновременен. *Ние празнувахме едновременно два празника.* Вазов.

едноврѐмешен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Рядко.* Който е съществувал в миналото; някогашен. *Променила се е. Не е едновремешното неопитно дете.* Стаматов.

едногла̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Муз.* Който се състои от една гласова партия или е за един глас. *Едногласен хор. Едногласна песен.*

едногла̀сно. *Нареч. от* едногласен. *Учител Никола ни дава знак, повежда и след него всички едногласно запявсме.* Влайков. ‖ В един глас. *Съгласни сме — извикахме всички едногласно.* Ал. Константинов.

едного̀. Вж. е д и н.

едногодѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който трае една година. *Едногодишен стаж. Едногодишно растение.* **2.** Който е на една година. *Едногодишно дете.*

едноднѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който трае един ден. *Еднодневен излет.* **2.** Който е определен за един ден. *Еднодневна заплата.*

едноднѐвка[1] *ж.* **1.** Нещо, което трае много кратко. **2.** *Зоол.* Насекомо, което живее само няколко часа. Ephemera.

едноднѐвка[2] *ж.* Туристическа чанта, която събира храна за един ден и за един човек. *Набързо еднодневките се разтварят и най-различни хранителни припаси украсяват масите.* Веч. новини, 1952 г.

еднодо̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил. Бот.* Само в съчет. **еднодомно растение** — растение, чиито мъжки и женски цветове се намират на едно стебло или стрък. *Растенията с еднополови цветове биват еднодомни (бор, бук, тиква) или двудомни (върба, коноп).* Ботаника за VIII кл., 1950 г.

еднодръ̀вка *ж. Книж. Рядко.* Първобитна лодка, направена от дънера на голямо дърво; чълн. *Славяните при нападенията си на Балканския полуостров обсадили ве нъж Цариград със своите еднодръвки.*

едноета̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който е на един етаж.

еднозна̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който е еднакъв по значение с друг; равнозначен. *Еднозначни думи.* 2. *Мат.* Който е отбелязан с една цифра, с един знак. *Еднозначно число.*

едноѝменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който носи едно и също име с друг. *Корея е разположена на едноименен полуостров на източния бряг на Азия, западно от Япония.* Раб. дело, 1950 г.

едноѝменник, (*мн.* -ци, *м.* Лице, което носи еднакво име с друго лице; съименник. *Оказа се грешка. Данъкът на някакво друго лице, едноименник някой, по погрешка вписан на мене.* Елин Пелин.

едноѝменница *ж.* Жена, която носи еднакво име с друга жена; съименница.

еднокалѝбрен, -а, -о, *прил. Воен.* Който има еднакъв калибър с друг. *Еднокалибрени оръдия.*

еднока̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко.* Едноетажен.

едноко̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се кара с един кон. *Едноконна кола.*

еднокопѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Зоол.* 1. В съчет. **еднокопитно животно** — на който копитото е цяло. *Конят е еднокопитно животно.* 2. Като *същ.* само *мн.* **еднокопитни** — семейство животни, които имат цяло копито.

еднокра̀к, -а, -о, *прил.* Който е с един крак. *Еднокрака маса.*

еднокра̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). Който се извършва само един път. *Еднократна помощ. Еднократна вноска.* □ **Еднократен вид** (грам.) — форма на глагола, която показва, че глаголното действие се извършва един път или мигновено, напр. с е д н а, г р ъ м н а и др.

еднокра̀тно. *Нареч. от* еднократен. *Еднократно направена вноска.*

еднокрѝл, -а, -о, *прил.* Еднокрилен.

еднокрѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е с едно крило. *Еднокрилна врата.*

еднокръ̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който има кръвно родство с друг. *Еднокръвни братя.*

еднолѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който се осъществява според волята само на едно лице. *Еднолична власт. Еднолично управление.* 2. Който е собственост само на едно лице. *Еднолично стопанство.*

еднолѝчник, *мн.* -ци, *м. Иконом.* Земеделски стопанин, който е собственик на отделно стопанство; частник. *Членовете на колективното стопанство...събраха 262·6 килограма ечемик от декар, докато едноличниците събраха значително по-малко.* Раб. дело, 1950 г.

еднолѝчно. *Нареч. от* едноличен. *При такива обстоятелства главнокомандуващият не може еднолично да взема решения от подобен род.* Раб. дело, 1950 г.

едnoма̀чтов, -а, -о, *прил.* Който е с една мачта. *Едномачтов кораб.*

едномѐсечен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който трае един месец. *Едномесечен срок. Едномесечен курс.* 2. Който е на един месец. *Едномесечно дете.* 3. Който се отнася до един месец. *Едномесечно възнаграждение.*

едномину̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който трае една минута. *Едноминутно мълчание.*

едномото̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който има само един мотор. *Едномоторен самолет.*

едному̀. Вж. е д и н.

еднообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* 1. Който има еднаква форма с друг. *През града бръмчаха към запад същите еднообразни немски камиони.* Хар. Русев. ‖ Който има един и същ вид, изглед. *Еднообразната снежна пелена приближава хоризонта.* Йовков. *Еднообразно поле.* 2. Който се повтаря постоянно един и същ, в който няма разнообразие. *Той не си служи с еднообразни, постоянно повтаряни форми на повествование.* Сп. Септември, 1952 г. ‖ Който не се променя, който е винаги един и същ; монотонен. *Между тропота от нозе и подвиквания се нижеше глухата и еднообразна свирня на гъдулка.* Ст. Загорчинов. *Еднообразен живот.*

еднообра̀зие, *мн.* няма, *ср.* Повторение на едно и също, отсъствие на промени. *Против.* разнообразие. *Подир оня кипеж, на който бяхме навикнали в Пловдив, тука животът ни се видя досаден със своето еднообразие.* Величков.

еднообра̀зно. *Нареч. от* еднообразен. *Пътят ни до Виена мина еднообразно.* Ал. Константинов. *Отец Игнатий дълго време мрънка това. Еднакво, еднообразно и все на един и същи глас.* Елин Пелин.

еднообра̀зност, -тта̀, *ж. Отвл. същ. от* еднообразен.

едноо̀к, -а, -о, *прил.* Който е само с едно око. *Но завръщат се те / сакати и слепи нероди, — / на сто душ е само оставен от тях / един едноок да ги води.* П. П. Славейков.

еднопартѝен, -йна, -йно, *мн.* -йни. *прил.* Образуван от една партия. *Еднопартийно управление.*

едноплѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който принадлежи към едно и също племе. *И никой у нас не вярваше сериозно, че е възможна война между Сърбия и България, между едноплеменни и едноверни братя.* Вазов.

еднопосо̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* За път — по който движението се насочва само в една посока. *Еднопосочна улица.*

еднорѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни *прил.* За дреха — който е с един ред копчета. *Едноредно палто.*

еднорòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който е съставен от едно вещество. *Еднородна смес.* 2. Който има еднакъв състав с друг. □ **Еднородни части на изречението** (грам.) — части на изречението, които изпълняват еднаква синтактична служба.

еднорòдност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* еднороден.

еднорък, -а, -о, *прил.* Който е само с една ръка.

едносѐлец, *мн.* -лци, *м.* *Диал.* Който е от едно и също село с друг; съселянин. *Другият се здрависва с Елена. Те са едноселци.* Вазов.

едносѐлка *ж.* *Диал.* Жена, която е от едно и също село с друг; съселянка.

едносемедѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* *Бот.* Чиито семена имат само един семедел.

едносѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* *Бот.* На който семето се състои от една семка. *Слънчогледовите плодове са едносеменни.* Ботаника за V клас, 1951 г.

еднослòжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* (рус.). *Грам.* Едносричен. *Иван клюмаше одобрително или потвърдяваше с еднословни възклицания.* Вазов.

едносрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* *Грам.* Който се състои от една сричка. *Едносрична дума.*

едностàвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който се състои от една става, една част. *Едноставна ос.* 2. Който е еднакъв във всичките си части; хомогенен.

едностàен, -айна, -айно, *мн.* -айни, *прил.* За сграда или помещение — който има само една стая. *Едностаен апартамент.*

еднострàнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* 1. Който е отправен само в една посока. *Настъплението против капиталистическите елементи взе всеобщ характер, едностранното настъпление се разшири в настъпление по целия фронт.* ИКПСС. 2. Който се провежда само от едната страна, който засяга само едната страна. *Едностранно нарушение на договор.* 3. *Рядко.* Едностранчив. *В нашите градове ние живеем повече умствен живот, т. е. живот много едностранен.* Вазов.

едностранчѝв, -а, -о, *прил.* 1. Насочен само към една страна, в една посока; ограничен. *Едностранчиво мнение. Едностранчиви разбирания.* 2. Който е развит само в едно направление. *Едностранчив характер. Едностранчив човек.*

едностранчѝво. *Нареч. от* едностранчив. *Учениците и ученичките не бива да се развиват едностранчиво като тесногръди буквоеди, откъснати и непригодени към живота.* Г. Димитров.

едностранчѝвост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Развитие в една посока, в едно направление; ограниченост. *Критическият реализъм страдаше от онази едностранчивост, от която страда буржоазната идеология — от липсата на ясна перспектива в бъдещето.* Хр. Радевски.

еднострỳнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* За музикален инструмент — който има само една струна.

еднострък, -а, -о, *прил.* 1. Който има само един стрък. 2. *Прен.* Сам, самичък. *Да бъдеш еднострък в живота.*

еднотѝпен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* *Книж.* Който е от един и същи тип. *Селското стопанство не е еднотипно със социалистическия град.* Раб. дело, 1950 г. *Еднотипни постройки.*

еднотòмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който е в един том. *Еднотомно издание. Еднотомен речник.*

еднотòмник, *мн.* -ци, *м.* Издание на съчинение в един том. *Освен събрание на съчиненията... ще бъде пуснат за юбилея* (на Гогол) *еднотомник от избрани произведения на писателя.* Веч. новини, 1952 г.

едноутрòбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* За братя или сестри — които са родени от една майка.

едноцвѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който има само един цвят, една багра. *На сцената ту мрак, ту едноцветна, ту разноцветна светлина — феерия.* Ал. Константинов. *Едноцветен печат.*

едноцѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е само с една цев. *Едноцевна пушка.*

едноцѐвка *ж.* Ловна пушка с една цев.

едночàсов, -а, -о, *прил.* Който трае един час. *Едночасова реч. Едночасова почивка.*

едночлѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се състои от един член. *Едночленна формула. Едночленно домакинство.*

еднъж *нареч.* В е д н ъ ж.

едрѐене, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* едрея.

едрѐя, -ееш, *мин. св.* едрях, *несв.* Ставам едър, голям; наедрявам. *Лозите са почнали вече да натежават — гроздовото зърно едрее.* А. Каралийчев.

едринà *ж.* Качество на едър. *Той нямаше още трийсет години, но едрината му го правеше по-стар.* Вазов.

ѐдричък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил.* *Умал. от* едър. *Хубаво е* (теленцето) *и, ако да е на първескиня, едричко е.* Йовков.

ѐдро. *Нареч. от* едър. *Тук-там по ръкавите на ризата му се виждат кръпки, едро и неумело шити.* Йовков. □ **Говоря на едро** (разг.) — говоря преувеличени неща. **На едро** — на големи количества; ангро. *Търговия на едро. Продавам на едро.*

едро-. Първа съставна част на сложни думи със значение г о л я м п о р а з м е р, напр. е д р о з ъ р н е с т, е д р о к л а с, е д р о к а п и т а л и с т и ч е с к и.

едроглàв, -а, -о, *прил.* Който е с едра, голяма глава. *Беят беше старец... едроглав, нисък.* Вазов. *Едроглаво зеле.*

едрозърнест, -а, -о, *прил.* Който е с едри зърна. *Едрозърнеста пшеница. Едрозърнест пясък.*

едрокапиталистѝчески, -а, -о, *прил.* Който се отнася до едър капитализъм или едър капиталист. *Едрокапиталистическо предприятие.*

едроклàс, -а, -о, *прил.* Който е с едър клас. *Едрокласа пшеница.*

едролѝст, -а, -о, *прил.* Който е с едри, големи листа. *Едролиста липа. Едролист тютюн.*

ѐдър, -дра, -дро, *мн.* -дри, *прил.* **1.** Който превишава средните, обикновѐните размери на нещо; голям. *Противоп.* дребен. *Между всички... Стоил е най-висок и най-едър.* Йовков. *Един понеделник рано, гледам го, кара червен, хранен, едър кон.* Влайков. *Едро лице. Едри капки.* || Чиито части са с по-големи размери. *Противоп.* дребен, ситен. *Едър пясък. Едра слама. Едър шрифт.* **2.** Който е от голям мащаб и с големи материални възможности; крупен. *Едро производство. Едро предприятие. Едър индустриален капитал. Едра търговия. Едър собственик. Едър земевладелец.* □ **Едра буржоазия** — най-горният слой на буржоазната класа, който притежава средствата за производство. **Едра индустрия** — индустрия, която обхваща едри по размер предприятия. **Едра шарка** — остра заразна детска болест; лещенка. Varicela. **Едри пари** — пари с голяма стойност. **Едро земевладение** — владение на големи площи обработваема земя. **Едър добитък** — крави, волове, коне и др.

еж, ѐжът, ѐжа, *мн.* ѐжове, ѐжа (сл. ч.), *м.* Таралеж.

ѐжа се, -иш се, *мин. св.* ежѝх се, *несв., сред.* **1.** *Рядко.* Настръхва ми козината, перата, косата. **2.** *Прен. Разг.* Давам външен израз на враждебност.

ѐжба *ж.* Обикн. *мн.* Вражда, караница, разпра. *Малко по малко се разплиташе тая объркана и замотана мрежа от ежби, гонитби и сплетни.* Йовков.

еже- (рус.). Първа съставна част на сложни думи с значение в с е к и, напр.: е ж е м е с е ч е н, е ж е ч а с е н, е ж е м и н у т е н и др.

ежегѐоден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който става всяка година. *Ежегодна изложба.*

ежегòдно. *Нареч. от* ежегоден. *Вноските се правят два пъти ежегодно.*

ежеднѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Всекидневен. *Ежедневни занимания. Ежедневна работа.*

ежеднѐвник, *мн.* -ци, *м.* Всекидневник.

ежеднѐвно *нареч.* Всекидневно. *Над тяхното градче ежедневно минаваха самолети.* Елин Пелин.

ежемѐсечен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Всекимесечен

ежечàсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Всекичасов, постоянен. *Ежечасни грижи.*

ежечàсно *нареч.* С всеки изминат час; постоянно.

ѐжов, -а, -о. *Прил. от* еж. *Ежова кожа.* □ **Пипа с ежови ръкавици** — постъпва много грубо, сурово.

ездà, *мн.* няма, *ж.* (рус.). Пътуване или спортуване с кон; язда. *Разбираше от коне, от езда, фехтовка.* Йовков.

ездàч *м.* Лице, което езди кон; яздач. *Видях нервната вълнà, която премина между конете и ездачите.* Йовков.

ездàчка *ж.* Жена ездач; яздачка. *Една циркова ездачка и още друг един артист пътували отделно.* Йовков.

ѐзерен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* езеро. *Езерна повърхност. Езерна риба.*

ѐзеро, *мн.* езерà, *ср.* Голямо водно пространство, затворено от всички страни със суша. *Лодката напусна крайбрежието и се плъзна красиво по светлата повърхност на езерото.* Вазов. *Охридско езеро. Женевско езеро. Солено езеро. Изкуствено езеро.*

езѝк[1], *мн.* -ци, *м.* **1.** Продълговат подвижен мускул в устата, орган на вкуса у животните, а у човека и на говора. *От дългото гладуване слюнката ми е намаляла и езикът ми е станал сух и мъртъв.* Л. Стоянов. *Огладнелите животни лакомо заскубаха високата трева, като протягаха сините си езици и самодоволно и тежко пъхтяха.* Йовков. *Волът се връзва за рогата, а човекът за езика.* Послов. *Езикът кости няма, а кости троши.* Послов. || *Обр.* Изтънял край на пламък. *Изведнъж грамадни огнени езици лумват, извиват се и се умножават.* Смирненски. *Гледай огнени езици / от огнище разжарено.* Яворов. **2.** Подвижна част на механизъм или друг някакъв предмет. *Той се прекръсти и дръпна въжето, което люлееше трите езика на камбаните.* Елин Пелин. *Език на брава.* □ **Глътвам си езика** (разг.) — замлъквам, занемявам, поради силно преживяване (уплаха, изненада и др.). **Говоря каквото ми падне на езика** (разг.) — говоря каквото ми хрумне. **Дръж си езика!** (разг.) — внимавай, не говори неуместни и обидни думи! **Злите езици** (разг.) — клюкарите. **Изплезил съм език** (разг.) — много съм се изморил. **Има дълъг език** (разг.) — много е бъбрив. **Кълча си езика** (разг.) — трудно изговарям (обикн. за чужд език). **На езика ми е** (разг.) — а) Малко остава да го кажа. б) Не ми идва изра. **Преплита ми се езикът** (разг.) — неправилно изговарям. **Прехапя език** (разг.) — изведнъж замлъквам. **Развържа си езика** (разг.) — разприказвам се и не държа сметка за думите си. **Сърби ме езикът** (разг.) — имам силно желание да кажа нещо. **Чеша си езика** (разг.) — говоря празни приказки.

езѝк[2], *мн.* -ци, *м.* **1.** Способност на човека да говори; реч. *Ясно е, че щом глухонемите са лишени от език, техните мисли не могат да възникват на базата на езиков материал.* Сталин. **2.** *Езикозн.* Система от говорни звукове, от речникови и граматически средства, която е свързана с мисленето и служи като средство за взаимно разбиране между членовете на дадено общество. *Обичам те, роден език, / ту гъвкав, ту твърд като камен / елмазен, жив израз на клик, / на мисъл, на блян, на дух пламен.* Вазов. *Български език. Славянски езици. Чужд език.* **3.** Само *ед.* Сбор от изразни средства в словесното творчество, които се явяват като разновидност на общонародната езикова система; стил. *Млада булка си оставил! — обади се закачливо и хитро Благолаж, и заговори с езика на приказките си.* Елин Пелин. *Литературен език. Поетически език. Вестникарски език. Езикът на Ботев.* □ **Държа остър език** (разг.) — говоря рязко. **Езикът на цифрите** — това, което изразяват цифрите. **Езикът на сърцето** — това, което подсказва сърцето. **Живи езици** — говорими езици. **Мъртви езици** — езици, които вече не се говорят.

езѝков, -а, -о. *Прил. от* език[2]. *Езиков усет. Езикова система. Езиков материал.*

езиковѐд *м.* Учен, специалист по езикознание.

езиковѐдение, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Остар.* Езикознание.

езиковѐдец, *мн.* -дци, *м.* Езиковед.

езиковѐдски, -а, -о. *Прил. от* езиковедение *и от* езиковед. *Езиковедска наука.*

езикòвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Рядко.* Езиков. *Мястото не ни позволява да се разпростираме на дълго, за да можем изчерпа всичката езиковна хубост на тези преводи.* П. П. Славейков.

езикознàние, *мн.* няма, *ср.* Наука за езика; езиковедение, лингвистика. *Славянско езикознание.*

езикослòвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Рядко.* Езиковедски.

езѝче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* език. *Чучулиги падаха от висинето мъртви, с изплезени езичета, с уста пълни с алена кръв.* Елин Пелин.

езѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* език[1] (в 1 знач.). *Езичен нерв.*

езѝчески, -а, -о. *Прил. от* езичество *и от* езичник. *Езическа вяра. Езическо божество.*

езѝчество, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Рел.* Религия, основана на поклонението на много богове; идолопоклонство.

езѝчец, *мн.* няма, *м. Ирон. Умал. от* език[1]. *Да ви опази господ да попаднете на техния езичец.* Каравелов.

езѝчник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което изповядва езичество; идолопоклонник.

езѝчница *ж.* Жена езичник.

езуѝт и **езуѝтин,** *мн.* езуити, *м.* (лат.). 1. *Истор.* Монах от католически орден, създаден през XVI в. като опора на папската власт и на феодализма в борбата им против реформацията. 2. *Прен. Презр.* Лицемерен, двуличен човек, който не пробира средствата за постигане на целите си.

езуѝтски, -а, -о. *Прил. от* езуит. *Езуитски орден. Езуитско държане.*

езуѝтски. *Нареч. от прил.* езуитски.

езуѝтство, *мн.* няма, *ср.* Езуитщина.

езуѝтщина *ж.* Лицемерие, двуличие, хитрост; езуитство.

ей[1] *частица.* 1. За посочване; ето. *Ей го селото — хе, под горичката там!* Елин Пелин. *Ей майчино село далеч се съзира.* П. П. Славейков. *Ей-сега тя ще дойде при нас.* Йовков. *Ей тъй на! — провикна се Индже. — Ако искаш да падне ябълката, трябва да раздрусаш клона.* Йовков. *И казваше: „Аз съм Левски! Ей ме на!"* Вазов. 2. За повикване. *Той го настигна и повика сърдито: — Ей, слушай, хей!* Елин Пелин.

ей[2] *междум.* За изразяване на учудване, недоумение, възторг. *Очите ѝ били черни като тая черна нощ и всеки, когото погледжала, умирал от любов по нея. — Ей! — въздъхна Лазо.* Елин Пелин. □ **Ей богу** (разг.) — повярвайте ми, наистина, действително.

ек, ѐкът, ѐка, *мн.* еков̀е, ѐка (сл. ч.), *м.* 1. Отражение на звук от предмети; ехо, отглас. *Балканските екове повториха гърмежа и замълчаха.* Вазов. *Пронизителният писък се разнесе из дола и се повтори от ековете на канарите.* Вазов. 2. *Прен.* Отклик, отзвук. *И мойта песен — изблик на сърцето, | жив ек на славата ти — ще ечи | в грядущето.* Вазов. *Зловещата вест намира ек даже и зад океана.* Вазов.

ѐкам, -аш, *несв.* Произнасям подвижното я като *е*, напр. г р е х, в е р а, н е к о и. *Противоп.* якам.

ѐквам, -аш, *несв.*; **ѐкна,** -еш, *мин. св.* екнàх, *св.* 1. Неочаквано и внезапно започвам да еча; проехтявам. *Той* (Левски) *беше като Тотя войвода голям песнопоец; и не един път букаците на Стара планина са еквали от гласа му.* Вазов. *И екват песни, декламации, | в нощта хармоники звучат.* Ас. Босев. 2. Издавам поединично ек. *Пушкалата екнат, турците реват, | насипа налитат и падат и мрат.* Вазов.

еквàтор, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Геогр.* Въображаема окръжност, която дели земното кълбо на две равни полукълба — северно и южно.

екваториàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който се отнася до екватора. *Екваториален кръг. Екваториален пояс.* 2. Който се намира близу до екватора. *Екваториална Африка.*

еквивалѐнт *м.* (лат.). 1. Нещо равностойно на друго, което може напълно да го замести. 2. *Хим.* Такова количество от елемент, което се съединява с една част водород или я замества.

еквивалѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Равностоен, равноценен, равносилен. *Еквивалентни величини.*

еквивалѐнтност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Равностойност, равноценност.

еквилибрѝст *м.* Цирков артист, който се занимава с еквилибристика.

еквилибрѝстика, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Изкуство да се пази равновесие при най-трудни акробатически упражнения.

еквилибрѝстка *ж.* Жена еквилибрист.

екзàктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Точен. *Екзактна мисъл. Екзактни науки.*

екзàктност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* екзактен.

екзалтàция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Книж.* Възторжено, силно възбудено състояние, много голям възторг; въодушевение. *В екзалтацията си той предложи, вече късно в есента, образуването чета и прехвърлянето ѝ през Дунава.* Вазов.

екзалтѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Довеждам до екзалтация; въодушевявам. *Речта на оратора екзалтира публиката.* **екзалтирам се** *страд.*

екзалтѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* екзалтирам. 2. Като *прил.* — който е във възторжено състояние; въодушевен.

екзалтѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* екзалтирам *и от* екзалтирам се.

екзалтѝрано. *Нареч. от* екзалтиран. *Говоря екзалтирано.*

екзалтѝраност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* екзалтиран.

екзàмен *м.* (лат.). *Книж.* Проверка на знанията по някой учебен предмет или по определена материя; изпит. *В университета Якобсен е учил, колкото само да премине екзамените, които не всякога е минавал.* П. П. Славейков.

екзаменàтор *м. Рядко.* Лице, което произвежда екзамен, изпит.

ѐкзарх, *мн.* -си, *м.* (гр.). *Църк.* Глава на автономна източно-православна църква, по сан понисък от патриарх. *Не вярвам аз, че калугер | ще спаси раята ; | свободата не ще екзарх — | иска Караджата.* Каравелов.

екзархàт *м.* (гр.). *Църк. Истор.* 1. Област, управлявана в църковно отношение от екзарх. 2. Длъжност на екзарх.

екзархѝйски, -а, -о. *Прил. от* екзархия. *Екзархийски устав.*

екзархѝст *м. Църк. Истор.* Лице, което смята за духовен глава на своята църква българския екзарх, а не гръцкия патриарх.

екзàрхия *ж.* (гр.). *Църк.* 1. Национална църква, начело на която стои екзарх. 2. Управлението на такава църква.

екзекутѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е предназначен за извършване на нещо; изпълнителен. *Екзекутивен план.*

екзекутѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Извършвам екзекуция. *Те бяха осъдени на смърт и екзекутирани.*

екзекутѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* екзекутирам.

екзекỳтор *м.* (лат.). 1. *Остар.* Финансов служител, който принудително събира закъснели данъци. 2. Палач, джелатин.

екзекỳция *ж.* (лат.). 1. Изпълнение на смъртна присъда. 2. Изпълнение на съдебно постановление.

екзѐма *ж.* (гр.). *Мед.* Кожна болест, обикн. придружена със сърбеж и с поява на дребни мехурчета.

екземпля̀р *м.* (лат.). Отделен брой от печатно произведение или от писмен текст. *Проектът за конституцията е напечатан в милиони екземпляри във вестниците и в отделни брошури.* Г. Димитров. *Той сега носеше десетина екземпляра от поемата си.* Вазов. || Отделен представител на няколко еднородни предмета, растения или животни. *Над върховете се вият разни видове орли, между които — царският орел (Aquila imperialis), величествена птица, от която няколко екземпляра се намират в Зоологическата градина в София.* Вазов.

екзистѐнцминимум *м.* (лат.). Най-малкото, което е необходимо за съществуване, за преживяване.

екзòтика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Сбор от характерните черти на екзотични предмети или явления.

екзотѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Чужд на дадена местност, а свойствен на далечни, предимно тропически страни. *Там е имало и зуави — тия екзотични фигури с широки шалвари и малки червени кепи, които напомнят Алжир, Солферино и Крим.* Йовков. *Екзотична растителност. Екзотично цвете.* 2. *Прен.* Който прави силно впечатление със своята странност. *Има... нещо твърде екзотично, твърде изключително и хубаво в живота край едно море.* Йовков. *Като че ли в тропическия пек, | под този тежък купол на небето, | се ражда черният човек | за екзотичен декор в кабаретата.* Вапцаров.

екзотѝчески, -а, -о, *прил.* Екзотичен.

екзотѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* екзотичен.

екѝп[1] *м.* (фр.). Състезателна група от спортисти; спортен отбор. *Гребен екип. Колоездачен екип.*

екѝп[2] *м.* (фр.). *Спорт.* Облеклото и необходимите принадлежности за известна работа, главно за спорт. *Водолазен екип. Скиорски екип. Туристически екип.*

екипàж[1] *м.* (фр.) *Събир.* Лица, които обслужват кораб, самолет, танк и пр. *Край дървения кей поклащаха прогнили корита няколко гемии без екипаж.* Д. Добревски.

екипàж[2] *м.* (фр.). Каляска, заедно с прислугата ѝ. *Разказва за разкошните екипажи, които през тъмната гора ги отвеждат във вълшебния замък Сория Мория.* Йовков. || *Стесн.* Луксозна конска кола; каляска.

екѝпен, -пна, -пно, *мн.* -пни. *Прил. от* екип[1]. *Екипни състезания.*

екипѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Снабдявам някого с екип[2]. **екипирам се** *възвр.* и *страд.*

екипѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* екипирам *и от* екипирам се.

екипирòвка *ж.* (рус.). 1. Екипиране. 2. Всичко необходимо за път, поход, състезания.

еклектѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Филос.* Механично, безпринципно съединяване на разнородни идейни направления, възгледи, теории.

еклектѝк, *мн.* -ци, *м. Филос.* Човек, който проявява еклектизъм в работата си, в творчеството си

еклектѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* еклектик *и от* еклектизъм. *Еклектична философия.*

еклѝв, -а, -о, *прил.* 1. Който ечи, отеква. *Вятърът се превърна на веявица, която с голяма сила забуча из екливите самотии на развълнуваната и настръхнала гора.* Вазов. 2. Звънлив, звучен. *Екливи и ободрителни смехове му отговориха от околните нивя.* Елин Пелин.

еклѝво. *Нареч. от* еклив. *Шумът на реката екливо се издигаше между гранитните урви.* Вазов.

еклѝвост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* еклив.

ѐкна. Вж. е к в а м.

екрàн *м.* (фр.). Опънато бяло платно или гладка бяла повърхност за прожектиране на светливи картини и филми. *Офицерският стол бе заел салончето на селското кино... Черната рамка на екрана все още висеше на стената, но платното, разбира се, отдавна бе изчезнало.* Вежинов. || *Разш.* [Кино.] *Никога на българските екрани не е имало толкова български филми и никога те не са били прожектирани с такъв успех, както сега.* Раб. дело, 1950 г.

екс- (лат.). Първа съставна част на сложни думи със значение б и в ш. напр. е к с - м и н и с т ъ р, е к с - г е н е р а л и др.

екс *нареч.* (лат.). *Разг.* При пиене с чаша — на един дъх, без почивка, до дъно.

ѐкселбант *м.* Акселбант.

екселѐнц, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Книж.* Почетна титла на посланик, министър и под. — превъзходителство.

ексѝк (тур.). 1. *Неизм., прил. Нар.* По-малко от определеното количество. *Месото е ексик. Оризът е ексик.* 2. *Нареч.* В по-малко. *Меря ексик. Продавам ексик.* □ **Само това му е ексик!** (ирон., разг.) — само това не му достига.

екскава̀тор *м.* (лат.). *Техн.* Машина за изкопаване и изхвърляне на пръст. *Екскаваторите икономисват в земните работи труда на повече от сто души всеки ден.* Раб. дело, 1950 г.

екскремѐнти *мн., ед.* няма, *м.* (лат.). *Книж.* Изпражнения.

екскурзиа̀нт *м.* (лат.). Лице, което прави екскурзия; турист, излетник.

екскурзиа̀нтка *ж.* Жена екскурзиант.

екскурзиа̀нтски, -а, -о. *Прил. от* екскурзиант. *Екскурзиантска група.*

екску̀рзия *ж.* (лат.). Пътуване за развлечение или с научна цел; излет. *Отивам на екскурзия.*

експанзѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Книж.* Който невъздържано, бурно изразява чувствата си. *Експанзивна натура.*

експанзѝвно. *Нареч. от* експанзивен.

експанзѝвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* експанзивен.

експа̀нзия, *мн.* няма, *ж.* (лат). *Полит.* Стремеж на империалистическа държава да разпространи своето икономическо и политическо влияние в други страни с цел да заграби чужди територии или да овладее чужди пазари.

експатриѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). *Книж.* Изселвам, изгонвам принудително някого от родината му.

експатриѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* експатриирам.

експедѝрам, -аш, *несв.* и *св. Спец.* Изпращам стока, кореспонденция и под. до мястото на тяхното назначение. *Строителните материали трябва да бъдат превозвани отново на гара Разград и от там експедирани на гара Исперих.* Раб. дело, 1950 г. ‖ *Прен. Разг. Ирон.* Отпращам, изгонвам някого. *Стопанинът седи като на бодли и не знае, как по деликатен начин да експедира временно сладкодумния си гост.* Ал. Константинов. **експедирам се** *страд.*

експедѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* експедирам *и от* експедирам се.

експедитѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (фр.). Който бързо и лесно се справя с работата си; деловит. *Той е много експедитивен в работата си.*

експедитѝвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на експедитивен.

експедѝтор *м.* Лице, което се занимава с експедицията на кореспонденция, периодични издания, колети и стоки.

експедѝторски, -а, -о. *Прил. от* експедитор.

експедицио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* експедиция². *Експедиционен корпус.*

експедѝция¹ *ж.* (лат.). 1. Изпращане на книги, списания и други пратки до мястото на назначението им. *Допуснати са обаче грешки в експедицията на книги, списания и вестници.* Раб. дело, 1950 г. 2. Отдел в учреждение за разпределяне и разпращане на кореспонденция, периодични издания, колети и др. *Той работи в експедицията. Пощенска писмовна експедиция.*

експедѝция² *ж.* (лат.). 1. Пътуване на група лица със специална цел и задачи. *Научна експедиция. Експедиция до Северния полюс.* 2. Група лица, които участвуват в такова пътуване. *Експедицията се състои от двадесет души.*

експеримѐнт *м.* (лат.). *Книж.* Научен опит. *Химически експеримент.* ‖ *Разш.* Опит, опитване. *Правя експерименти. Опасен експеримент.*

експериментàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Основан върху опита; опитен. *Експериментална психология. Експериментална медицина. Експериментален метод.*

експериментàлно. *Нареч. от* експериментален. *О. Б. Лепешинская експериментално доказа, че клетките могат да се образуват и в резултат от развитието на живото вещество, което няма клетъчен строеж.* Раб. дело, 1950 г.

експериментàтор *м.* Лице, което прави експерименти.

експериментàторка *ж.* Жена, която прави експерименти.

експеримѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Експериментален, опитен.

експѐрт *м.* (лат.). Вещо лице, на което се възлага да се произнесе по някой въпрос. *Съдебен експерт.* ‖ Опитен и добър познавач на нещо. *Военен експерт. Медицински експерт. Тютюнев експерт.* □ **Експерт-счетоводител** — специалист, на който се възлага проверката на сметки и сметководни книжа.

експѐртен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* експерт. *Експертна комисия.*

експертѝза *ж.* (лат.). Разглеждане на известен въпрос от експерти, за да дадат заключение по него. *Медицинска експертиза.*

експлоата̀тор *м.* Капиталист, който експлоатира чужд труд. *Работниците и служащите сега се трудят за себе си, за своите деца..., а не за капиталистите, паразитите и експлоататорите.* Г. Димитров.

експлоата̀торка *ж.* Жена експлоататор.

експлоата̀торски, -а, -о. *Прил. от* експлоататор. *На 9 септември 1944 година властта беше изтръгната чрез въоръжено въстание от ръцете на капиталистическата буржоазия, на експлоататорското монархо-фашистко малцинство.* Г. Димитров. *Експлоататорски класи.*

експлоатацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* експлоатация².

експлоата̀ция¹ *ж.* (лат.). В капиталистическото общество — извличане на печалби от нещо, присвояване на чужд труд от капиталистите, собственици на средствата за производство. *Там* (в СССР) *е унищожена завинаги експлоатацията на човек от човека.* Г. Димитров.

експлоата̀ция² *ж.* (лат.). Използуване на нещо за практически цели. *Експлоатация на природните богатства. Експлоатация на горите.* □ **Пускам в експлоатация** — пускам предприятие, машина и др. в действие.

експлоатѝрам¹, -аш, *несв.* и *св.* Подлагам на експлоатация¹. *Отечественият фронт създаде закон против незаконно забогателите, против народните грабители . . ., които до 9 септември имаха пълна възможност да хазайничат, да*

експлоатират, грабят и потискат. Г. Димитров. **експлоатирам се** *страд.*

експлоатѝрам², -аш, *несв.* и *св.* Използувам за практически цели. **експлоатирам се** *страд.*

експлоатѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* експлоатирам¹, експлоатирам² *и от* експлоатирам се. *Експлоатиране на женския и детския труд. Експлоатиране на подземните богатства.*

експлодѝрам, -аш, *несв.* и *св.* За граната, бомба и др. — избухвам с трясък; изгърмявам. *Около парахода експлодираха бомбите на аероплана.* Йовков.

експлодѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* експлодирам.

експлозѝв *м.* Избухливо вещество; взрив. *Златан... легна в плиткото окопче почти едновременно с експлозията. Няколко буци пръст го тупнаха по гърба, в ноздрите му нахлу горчивият отровен мириз на експлозива.* Вежинов.

експлозѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който може да експлодира; избухлив, взривен. *Експлозивна бомба. Експлозивни вещества.* 2. Който се привежда в движение чрез вътрешна експлозия. *Експлозивен мотор.* 3. *Спец.* Който се извършва чрез експлозия. *Експлозивно съединяване на водород с хлор.* □ **Експлозивни съгласни** (езикозн.) — избушни съгласни, напр. г, к, д, т, б, п.

експлозѝвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* експлозивен.

експлòзия *ж.* (лат.). Избухване, което се придружава от силен трясък, причинено от възпламеняването на взривни вещества. *Тъпо и басово трещят експлозиите на бомбите.* Йовков.

експозè, *мн.* -та, *ср.* (фр.). 1. Кратко изложение по известен въпрос. 2. Кратко изложение в парламент по някой политически въпрос от член на правителство.

експозициòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до експозиция (в 2 знач.).

експозѝция *ж.* (лат.). 1. В музикално или художествено произведение — встъпителна част, която съдържа разработените по-нататък мотиви. 2. Изложба.

експонàт *м.* (лат.). Предмет, поставен за показ в изложба или музей.

експонѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Излагам предмет в музей, мострен панаир и др. 2. *Фот.* Нагласявам обектива на фотоапарат за снимка.

експòрт *м.* (лат.). Износ на стоки за чужбина. *Експорт на тютюн.*

експòртен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е предназначен за експорт. *Експортни цигари. Експортни стоки.*

експортѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Изнасям стоки в чужбина. **експортирам се** *страд.*

експортѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* експортирам *и от* експортирам се.

експортьòр *м.* (фр.). Лице или организация, които изнасят стоки в чужбина; износител.

експортьòрски, -а, -о. *Прил. от* експортьор; износителски. *Експортьорска фирма.*

експрèс *м.* (лат.). Бърз влак за далечни разстояния, който спира само на най-големи гари.

експрèсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* За влак, кораб и др. — който се движи с най-голяма бързина на далечни разстояния.

експресѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (лат.). Изразителен, силно изразителен. *Експресивни средства.*

експресѝвно. *Нареч. от* експресивен.

експресѝвност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Изразителност, силна изразителност.

експресионѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). Упадъчно, идеалистическо течение в западноевропейското изкуство и литература, възникнало в началото на XX век, което чрез изопачено изобразяване на действителността дава израз на субективните схващания на човека.

експресионѝст *м.* Последовател на експресионизма.

експресионистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до експресионизма. *Експресионистичен стил.*

експресионистѝчески, -а, -о, *прил.* Експресионистичен.

експресионѝстка *ж.* Последователка на експресионизма.

експрèсия *ж.* (лат.). *Книж.* Изразителност.

експроприàтор *м.* Лице, което върши експроприация.

експроприàция *ж.* (лат.). 1. *Юрид.* Принудително отчуждаване, изземване на частен имот. 2. *Иконом.* Насилствено лишаване от средства за производство. *Капитализмът води до експроприация на дребните производители от едрите капиталисти.* □ **Експроприация на експроприаторите** — изземване на средствата за производство от буржоазията в периода на пролетарската революция и поставянето им за обществено ползуване.

експроприѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Извършвам експроприация.

експроприѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* експроприирам.

екстàз, *мн.* няма, *м.* (гр.). Състояние на възторг, което достига до екзалтация и самозабрава. *Аз съм в състояние да се възхитя, да се забравя, да се захласна до екстаз от хубавите наши меланхолични народни песни.* Ал. Константинов. *Изпадам в екстаз. Религиозен екстаз.*

екстериториàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). За имот — който принадлежи на чужди държави или на техни дипломатически представители и не попада под законите на страната, в която се намира.

екстериториàлност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Право на дипломатически представители да не попадат под законите на страната, в която живеят. *Право на екстериториалност.*

екстернàнт *м.* Лице, което полага изпити в някое висше учебно заведение, без да го посещава.

екстернàт *м.* (лат.). Полагане на изпити в някое висше учебно заведение, без да се посещават лекции и упражнения.

екстернѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Принудително пращам някого вън от границите на държавата. *Аз молих тукашните официални инстанции да ме екстернират в Чехословашко или във Франция.* Г. Димитров. **екстернирам се** *страд.*

екстернѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* екстернирам *и от* екстернирам се.

ѐкстра (лат.). 1. *Неизм., прил.* Който е от най-хубаво качество. *И червено винце сме приготвили — екстра! Елате непременно!* Чудомир. *Цигари екстра. Екстра стока.* 2. *Нареч. Разг.* Много добре, много хубаво. *Нахранихме се екстра.*

екстравага̀нтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (фр.). Който излиза вън от рамките на общоприетото; особен, странен, чудноват, оригинален. *Екстравагантна шапка. Екстравагантна външност.*

екстравага̀нтно. *Нареч. от* екстравагантен. *Облича се екстравагантно.*

екстравага̀нтност, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* Качество или проява на екстравагантен.

екстрадѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Извършвам екстрадиция. **екстрадирам се** *страд.*

екстрадѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* екстрадирам *и от* екстрадирам се.

екстрадѝция *ж.* (лат.). Предаване на чужда държава лице, което е нарушило законите ѝ.

екстра̀кт *м.* (лат.). Вещество, извлечено по химически начин от растителни или животински тъкани. *Чернодробен екстракт.*

ѐкстрен, -а, -о, *прил.* (лат.). *Книж.* Който е извънреден и не търпи отлагане. *Екстрен случай.*

ексцентрѝк, *мн.* -ци, *м.* (лат.). *Книж.* Ексцентричен човек; чудак, особняк. *Великсин беше чудак и ексцентрик.* Вазов.

ексцентрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. За окръжности — които се застъпват, но имат различни центрове. 2. *Прен.* За човек или постъпка — който е особен, своеобразен, чудноват, странен. *И тоя инак лекомислен човек, с ексцентричните си бакенбарди, с цялата си театрална фигура, имаше сега някаква горда и величествена красота.* Йовков.

ексцентрѝчно. *Нареч. от* ексцентричен. *Той махаше бяла кърпа в ръка и играеше твърде лудешки и ексцентрично.* Вазов.

ексцентрѝчност, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* Качество или проява на ексцентричен човек; своеобразие, чудноватост. *Върша ексцентричности.*

ексцѐс *м.* (лат.). *Книж.* Крайна проява на невъздържаност, на прекаленост в нещо; изстъпление. *Предпазете града от ексцеси.* Хар. Русев. *Чувствени ексцеси.*

ектѐния *ж.* (гр.). *Църк.* Вид молитва, полуречитативна, в православното богослужение.

ела̀ *ж.* Вечнозелено иглолистно дърво с дълги, изправени шишарки. Abies alba. *Урвата на Бричебор е изключително облечена с гора от иглолистни дървета: ела, бор, мура.* Вазов.

ела̀, *мн.* ела̀те, *пов.* (гр.). Дойди, дойдете. *Тате, ела да обядваме.* Елин Пелин. *Ела де, ела малко! . . . — Ще дода, ще дода, — отвърна Гроздан.* Йовков. **ела си** *възвр. Барем за ден, за два си ела, бе синко.* Елин Пелин. □ **Ела на себе си!** (разг.) — съвземи се!

еластѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (гр.). Който може да се разтяга или огъва и сам да идва в първоначалното си положение; разтеглив. *Еластична материя.* || Гъвкав. *Тя има еластично тяло.*

еластѝчно. *Нареч. от* еластичен.

еластѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* еластичен.

ѐлда *ж.* Вид едногодишно тревисто растение, от зърната на което се приготвя брашно. Polygonum fagopyrum.

елева̀тор *м.* (лат.). Машина, която служи за автоматическо издигане и пренасяне на тежки материали.

елега̀нтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Който отговаря на изискан вкус; изящен. *Елегантна жена. Елегантен костюм.*

елега̀нтно. *Нареч. от* елегантен. *Облечен елегантно.*

елега̀нтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* елегантен. *Обращенията му обаче си остават някак чужди, като че той винаги подражава на някой друг човек, когото смята за образец на елегантност.* Йовков.

елегѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Изпълнен, пропит с тъга. *Песен в елегичен тон.*

елегѝчно. *Нареч. от* елегичен.

елегѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл същ. от* елегичен.

елѐгия *ж.* (гр.). *Литер.* Лирично стихотворение, което изразява тъга, скръб.

елѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Църк. Поет.* Дървено масло, което се употребя в черква.

елѐк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Нар.* Къса до кръста връхна дреха, обикн. без ръкави. *Облякла се в най-хубавата си премяна, ален атлазен елек, синя джанфезена рокля.* Йовков. *Чорбаджи Мано я посрещна в антрето гологлав, с наметнат елек.* Кр. Григоров.

електриза̀ция *ж.* 1. Предаване на електрически товари в дадено тяло чрез триене, по индукция и пр.; наелектризиране. 2. *Разг.* Електрическа нагрявка на болен орган.

електризѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Предавам, произвеждам електрически товари в дадено тяло (чрез триене, по индукция и др.). **електризирам се** *страд.*

електризѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* електризирам *и от* електризирам се.

електрѝк *неизм., прил.* За цвят на плат — синьозелен.

електрѝка *ж. Нар.* Електричество. || *Стесн.* Обикн. *мн.* Електрическа лампа. *Сред матовосини лъчи / трептят електрики замислени.* Смирненски.

електрификациѐнен -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* електрификация. *Електрификационна мрежа.*

електрифика̀ция *ж.* (гр.-лат.). *Техн.* Въвеждане в употреба и използуване на електрическа енергия в производството, в селското стопанство и в бита; електрифициране. *Отечественият фронт . . . туря основите на едно голямо строителство, което ще тласне силно напред индустриализирането на страната, нейната електрификация.* Г. Димитров.

електрифицѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Въвеждам в употреба електрическа енергия в производството, в селското стопанство и в бита. **електрифицирам се** *страд.*

електрифицѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* електрифицирам *и от* електрифицирам се.

електрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Рядко.* Електрически. *Там, където | преди години | ветровете | водиха спор, | днес гърмят | динама, турбини | и бръмчи електричен мотор.* Хр. Радевски. *Електричен пълнеж.*

електрѝчески, -а, -о, *прил.* 1. Който произвежда електричество. *Електрическа машина. Електрическа централа.* || Който служи за пренасяне на електричество. *Електрическа мрежа. Електрическа инсталация.* 2. Който работи или се движи чрез електричество. *Електрически влак. Електрически звънец.* || Който е произведен, получен от електричество. *Електрическо осветление. Електрическа искра. Електрически ток. Електрическа топлина.*

електрѝчество, *мн.* няма, *ср.* (гр.). *Физ.* 1. Вид енергия, която се характеризира с определена атомна структура (електрони) и специфични прояви и закономерности. *Учение за електричеството. Теория на светлината или електричеството.* 2. Светлина, получавана от тая енергия. *Осветлени нощем с електричество булеварди пресичат на всички посоки многолюдния град.* Вазов.

електро-. Първа съставна част на сложни думи със значение електрически, напр. електроагрегат, електробаза, електровлак, електроводолечение, електровършачка и др.

електрòд *м.* (гр.). *Физ.* Пластинка — проводник на електрически ток в течност, в газ. □ **Положителен електрод** — анод. **Отрицателен електрод** — катод.

електродвигàтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Техн.* Електрически двигател.

електродвигàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* електродвигател.

електродинàмика *ж.* (гр.). *Физ.* Отдел във физиката, който изучава свойствата на електрическия ток.

електродòбив *м.* Добиване, получаване на електрическа енергия.

електродобѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* електродобив.

електродоèне, *мн.* няма, *ср.* Доене, което се извършва чрез електрически уред.

електродойлка *ж.* Електрически уред за доене.

електроенèргия *ж.* Електрическа енергия.

електрожèн *м. Техн.* Уред за спояване на метали чрез електрическа енергия (електрическа дъга).

електрожèнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* електрожен. *Електроженен уред.*

електроженѝст *м.* Майстор, специалист, който работи с електрожен.

електроизмервàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Чрез който се измерва силата или напрежението на електричество.

електроинженèр *м.* Специалист по електроинженерство.

електроинженèрство, *мн.* няма, *ср.* 1. Сбор от науки, които се занимават с изучаване на електричеството и неговото всестранно приложение в стопанството и в бита. 2. Професия на електроинженер.

електроинсталàция *ж.* Електрическа инсталация.

електролечèбен, -бна, -бно, *мн.* -бни. *Прил. от* електролечение.

електролечèние, *мн.* -я, *ср.* Лекуване с електричество.

електролѝза *ж.* (гр.). *Физ.* Разлагане на едно вещество на съставните му части чрез пропускане на електрически ток през неговия разтвор.

електролѝт *м.* (гр.). *Физ.* Вещество, което в разтвор при електролиза се разпада на йони.

електролѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Получен чрез електролиза. *Електролитна мед.* 2. Предназначен за електролиза. *Електролитна вана.*

електромагнетѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Физ.* 1. Магнитни явления, които са предизвикани от електрически ток. 2. Отдел от физиката, в който се изучават тези явления.

електромагнѝт *м.* (гр.). *Физ.* Къс желязо или стомана, обвит с изолирана жица, който добива магнитни свойства чрез пропускане на електрически ток през жицата.

електромагнѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* електромагнит. *Електромагнитни вълни.*

електромèр *м.* Уред за измерване на електрическата енергия, която се изразходва.

електромотòр *м.* Мотор, който се привежда в движение с електрически ток.

електрòн *м.* (гр.). *Физ.* Частица с най-малък отрицателен електрически товар — съставна част на атома.

електрòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* електрон. *Електронна теория.*

електропровòд *м.* Съоръжения (мрежа, кабели и др.) за пренасяне на електрическа енергия.

електропровòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има свойство да пренася електричество. *Електропроводна мрежа.*

електропровòдност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Физ.* Свойство на тяло да пропуска електрически ток.

електропроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който произвежда електричество.

електропроизвòдствен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до производството на електричество. *Електропроизводствен план.*

електропроизвòдство, *мн.* няма, *ср.* Производство на електрическа енергия.

електропромѝшлен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до производството на електрически материали. *Електропромишлен завод.*

електропромѝшленост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Промишленост, която произвежда електрически машини и съоръжения.

електроразпределѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за снабдяване с електрическа енергия. *Електроразпределително табло.*

електроскòп *м.* (гр.). *Физ.* Уред за откриване на електрически товари.

електроснабдѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за снабдяване с електрическа енергия.

електроснабдя̀ване, *мн.* няма, *ср.* Снабдяване с електрическа енергия. *Електроснабдяване на Североизточна България.*

електроста̀нция *ж.* Електроцентрала.

електротера̀пия, *мн.* няма, *ж. Мед.* Лекуване с електрически ток; електролечение.

електротехнѝк, *мн.* -ци, *м.* Работник, специалист по електротехника.

електротѐхника, *мн.* няма, *ж.* Клон от техниката, в който се изучава практическото приложение на електрическата енергия.

електротехнѝчески, -а, -о. *Прил. от* електротехник *и от* електротехника. *Електротехническо училище.*

електротехнѝчка *ж.* Жена електротехник.

електрохѝмия *ж.* Отдел от физическата химия, който изучава химическите процеси, извършвани под действието на електричество.

електроцентра̀ла *ж.* Сграда със съоръжения за произвеждане на електрическа енергия; електрическа централа, електростанция.

елемѐнт *м.* (лат.). **1.** *Хим.* Просто вещество, което не се разлага по химически начин на съставните си части, напр. кислород, азот, желязо, злато. *Химически елемент.* **2.** Първична съставна част на нещо. *Но той веднага се убеди, че и тук липсваше революционен елемент.* Вазов. *Звуковете са съставни елементи на думите в говоримата реч.* Българска граматика, 1947 г. **3.** Обикн. *неодобр.* В съчет. с някои прилагателни — лице от определена обществена среда. *Началникът ми повери тайно, че тия дни ще пристигне жандармерия за борба с партизаните и размирните елементи.* М. Марчевски. *Вражески елементи. Съмнителен елемент.* **4.** *Физ.* Уред за получаване на галванически ток. *Елемент на Лекланше. Галванически елемент.*

елемента̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до същината, основите на нещо; основен, първичен, най-общ. *Софийската филхармония урежда за любители на музикалното изкуство курс по елементарна теория на музиката.* Отеч. фронт, 1950 г. *Елементарни познания. Елементарен курс по история на БКП.* ‖ Най-прост, обикновен. *Спазвам елементарните правила на вежливост. Не успява да задоволи елементарните си нужди. Елементарна истина.*

елемента̀рно. *Нареч. от* елементарен.

елѐн *м.* Горско двукопитно животно с клонести рога. Cervus elaphus. *В ниските гористи места живее мечката, вълкът, рисът, еленът, лисицата.* Вазов.

елѐнов, -а, -о. *Прил. от* елен. *Еленови рога. Еленова кожа.*

елѐнски, -а, -о, *прил.* Еленов. *Еленски рога.*

елѐче, *мн.* -та, *ср.* **1.** *Умал. от* елек. *Дядо Либен носи кафеен цвят шалвари, зелено елече и широк бял пояс.* Каравелов. *Коя е тая жена, тая туркиня с късо сърмено елече и атлазени шалвари?* Йовков. **2.** Къса долна дреха без ръкави. *Детско елече.*

елѝзия *ж.* (лат.). *Езикозн.* Обикн. в стихотворна реч — изпускане на гласна в дума. *Кат' си ме, майко, родила / със сърце мъжко, юнашко.* Ботев.

еликсѝр, *мн.* няма, *м.* (араб.). Чудотворно питие, търсено от алхимиците, което според тях можело да продължи човешкия живот; вълшебно питие. *Еликсир на живота.* ‖ *Разг.* Необикновено хубаво питие.

елиминато̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който изключва от по-нататъшно участие. *Елиминаторен изпит.*

елиминѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). *Книж.* Отстранявам, изключвам. *Елиминирам играч от състезание.* **елиминирам се** *страд.*

елиминѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* елиминирам *и от* елиминирам се.

ѐлин *м.* (гр.). Древен грък.

елинизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Налагам гръцки език и гръцка култура на население от друга народност. **елинизирам се** *страд.*

елинизѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *възвр.* Усвоявам гръцкия език и гръцката култура.

елинизѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* елинизирам *и от* елинизирам се.

елинѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* **1.** Само *ед.* *Истор.* Елинската култура в периода на нейното разпространение на Изток след завоеванията на Александър Македонски. *Епоха на елинизма.* **2.** *Езикозн.* Изрази или думи, свойствени само на гръцкия език, минали като заемки в друг език; гърцизъм.

елинѝст *м.* *Книж.* **1.** Специалист по старогръцки език и литература. **2.** *Истор.* Поклонник на елинската култура.

елинистѝчески, -а, -о, *прил.* Който се отнася до елинизъм (в 1 знач.). *Елинистическа епоха.*

ѐлински, -а, -о. *Прил. от* елин. *Елинска култура.*

ѐлипса *ж.* (гр.). **1.** *Мат.* Затворена крива линия, в която сборът от разстоянията от всяка нейна точка до две определени точки (фокуси) е постоянна величина. **2.** *Езикозн.* Изпускане на част от изречение, която се подразбира. Напр. *Рекли на лисицата, а тя — на опашката си.* Послов.

елипсовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на елипса. *Малки момиченца разнасяха в елипсовидни кошнички букети от бели рози.* Смирненски.

елиптѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* елипса. *Елиптични уравнения* (мат.). *Елиптични изречения* (грам.).

елѝт *м.* (фр.). *Книж.* Отбрана част от едно общество. *Елит на младежта.* □ **Духовен елит** — най-издигнатата интелектуална прослойка на обществото.

елѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* елит. *Елитна армия.*

елма̀з *м.* (тур.). **1.** Диамант. **2.** Уред за рязане на стъкло с помощта на късче диамант.

елма̀зен, -а, -о. *Прил. от* елмаз. *Елмазен пръстен. Елмазен блясък.*

ело̀в, -а, -о. *Прил. от* ела. *Витоша, горда и величествена, възвишаваше гористите си плещи. В полите ѝ зеленееше се еловата гъста гора.* Вазов.

елха̀[1] *ж. Бот.* Широколистно крайречно дърво с тъмнозелени листа. Alnus.

елха̀² *ж.* (рус.). Украсено с детски подаръци иглолистно дърво, което се приготвя за Нова година или за Коледа.

елхо̀в, -а, -о. *Прил. от* елха¹ *и от* елха². *Партизаните... заслизаха по голите баири и през дълбоките долове, обраснали с ниски елхови храсти.* М. Марчевски. *Над всеки клон елхов / гори света любов.* Й. Стубел.

елша̀ *ж. Разг.* елха¹.

елша̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Място, обрасло с елши. *През игривите листа на елшака падаше дъжд от слънчеви лъчи.* Елин Пелин.

ема̀йл, *мн.* няма, *м.* (нем.). Само *ед.* **1.** Прозрачно или непрозрачно разноцветно стъкловидно вещество, с което се покриват метални или керамични изделия; глеч. **2.** *Анат.* Твърдо лъскаво вещество, което покрива външната част на зъба.

емайли̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* Покривам с емайл. **емайлирам се** *страд.*

емайли̇̀ран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* емайлирам. **2.** Като *прил.* — който е покрит с емайл. *Емайлирани съдове.*

емайли̇̀ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* емайлирам *и от* емайлирам се.

ема̀йлов, -а, -о. *Прил. от* емайл. *Емайлови плочки.*

емана̀ция *ж.* (лат.). **1.** *Физ.* Само *ед.* Изпускане на лъчи от радиоактивни вещества. **2.** *Физ. Хим.* Газообразен продукт, елемент радон, който се получава при разпадането на радиоактивни вещества.

еманципа̀ция *ж.* (лат.). *Книж.* Освобождаване от предразсъдъци, ограничения, зависимост, подчинение и придобиване на права. *Еманципация на жените.*

еманципи̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* Освобождавам от предразсъдъци, ограничения, зависимост и подчинение и давам права. *Напредналите идеи на нашия либерален век се стремят да еманципират жената от робската подчиненост на мъжа.* Вазов. **еманципирам се** *възвр.* и *страд.*

еманципи̇̀ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* еманципирам *и от* еманципирам се.

емба̀рго, *мн.* няма, *ср.* (исп.). *Юрид.* **1.** Забрана на износ или на внос на валута, стоки, ценности и др. или задържане на чуждестранни имущества. **2.** Забрана от държава да влизат чужди кораби в нейните пристанища или собствените ѝ кораби да влизат в чужди пристанища.

емблѐма *ж.* (гр.). Символичен образ на някое понятие, идея. *По зелените кантове и по емблемите, които представяваха дъбови листа и жълъди, се познаваше, че палтото е на лесничея.* Йовков.

емболи̇̀я *ж.* (гр.). *Мед.* Запушване на кръвоносен съд от съсирена кръв или от чуждо вещество.

ембриоло̀гия *ж.* (гр.). *Спец.* Отдел от биологията, който изучава зародишното развитие на организмите.

ембрио̀н *м.* (гр.). *Спец.* Зародиш на организъм.

ембриона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* ембрион; зародишен. *Ембрионално развитие.*

ѐмвам, -аш, *несв.*; **ѐмна,** -еш, *мин. св.* ѐмна̀х, *св. Разг.* **1.** Бързо подхващам, поемам някого или нещо. *Двамата като вълци го сдавиха, емнаха го на ръце и го смъкнаха по стълбата.* Ал. Константинов. **2.** Отправям се, поемам. *Беше (конят) на нощна паша в полето. Отвързал се и емнал на някъде.* Ем. Коралов. **3.** *Прен.* Невъздържано, с упреци се нахвърлям върху някого. *Те така ще го емнат, ако направи това!*

ѐмвам се, -аш се, *несв.*; **ѐмна се,** -еш се, *мин. св.* ѐмна̀х се, *св., сред.* Бързо се залавям да свърша нещо. *Те се емнаха и за три дни свършиха работата.*

ѐмване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* емвам *и от* емвам се.

емени̇̀и *мн.* (*ед.* емения), *ж.* (араб.). *Остар.* Половинка обувки без ток с остър връх; калевра. *Емениите си беше обул на бос крак.* Йовков.

емигра̀нт *м.* (лат.). Лице, което се е изселило в чужда страна, обикн. по политически причини. *Политически емигрант.*

емигра̀нтка *ж.* Жена емигрант.

емигра̀нтски, -а, -о. *Прил. от* емигрант. *Емигрантски живот.*

емигра̀нтство, *мн.* няма, *ср.* Пребиваване вън от пределите на родината, обикн. поради изселване по политически причини; емиграция. *Бях се наскоро завърнал от емигрантство в Русия.* Вазов.

емиграцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* емиграция.

емигра̀ция *ж.* (лат.). **1.** Преселване на лице или група лица от родината им в друга страна по политически, икономически или др. причини. *Продават и отиват в Азия. Емиграцията тука взема доста сериозни размери.* Вазов. **2.** Пребиваване в друга страна след такова преселване. *Живея в емиграция.* **3.** Сбор от лица, преселени в чужда страна. *Огнянов разгъна брошурата. Тя беше издание на емиграцията в Румъния.* Вазов.

емигри̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* Преселвам се, изселвам се в друга страна по политически или други причини. *Голяма част от останалите живи след Септемврийското въстание кадри на Партията бяха избити, натикани по затворите или принудени да емигрират.* Г. Димитров.

емигри̇̀ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* емигрирам.

еми̇̀р *м.* (араб.). Титла на владетел, на княз в някои мюсюлмански страни на Изток. *Афганистански емир.*

емиса̀р *м.* (лат.). Лице, изпратено в чужда страна с тайни политически задачи.

емисио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* емисия. *Емисионна банка.*

еми̇̀сия *ж.* (лат.). **1.** *Финанс.* Пускане от държавата в обращение на банкноти или на ценни книжа. *Емисия на пари. Емисия на държавен заем.* **2.** *Техн.* Радиопредаване.

еми̇̀ш *м.* (тур.). *Събир. Нар.* Плодове.

емля̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до данък върху недвижим имот. *Емлячна книга. Емлячна оценка.*

ѐмна. Вж. емвам.

емоциона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж.* **1.** Който е изпълнен с чувство, емоция. *Емоционална реч. Емоционално преживяване.* **2.** Който се отнася до чувство, емоция. *Емоцио-*

нално въздействие. 3. Леко възбудим, чувствителен. *Емоционален характер.*

емоционално. *Нареч. от* емоционален. *Емоционално наситена реч.*

емоционалност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* емоционален.

емоция *ж.* (лат.). *Книж.* Душевно преживяване, вълнение; чувство. *Неговата* (на Мясковски) *пета симфония е пълна със светли емоции и е близка до руското народно музикално творчество.* Раб. дело, 1950 г.

емпиризъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Филос.* Философско учение, което признава опита като единствен източник на познанието и подценява значението на логическия анализ и на теоретическите обобщения, вследствие на което не може да разкрие връзките между явленията и законите на развитието.

емпирик, *мн.* -ци, *м. Книж.* Привърженик на емпиризма.

емпириокритицизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Филос.* Реакционно, идеалистическо философско течение, което отрича обективното съществуване на материалния свят и разглежда нещата като продукт на съзнанието.

емпиричен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Книж.* 1. Основан на опита. *Емпирична формула.* 2. Който се основава върху схващанията на емпиризма. *Емпиричен извод.*

емпирично. *Нареч. от* емпиричен.

емулсия *ж.* (лат.). *Хим.* 1. Течност, наситена с неразтворими капчици от друга течност. 2. Във фотографията — желатинов пласт, чувствителен към светлината, който се поставя върху фотоплаки, фотофилми и фотохартия.

емфие, *мн.* -та, *ср.* Енфие. *И извади емфияната си кутийка и смръкна емфие.* Вазов.

еневче, *мн.* -та, *ср.* Еньовче.

енергетик, *мн.* -ци, *м.* Специалист по енергетика.

енергетика *ж.* (гр.). 1. *Физ.* Отдел във физиката, който изучава свойствата на енергията. 2. *Техн.* Отрасъл в техниката, който разработва способите за получаване и прилагане на разни видове енергия.

енергетичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* енергетика. *Енергетични източници.*

енергетически, -а, -о, *прил.* Енергетичен. *Енергетически ресурси.*

енергичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил* Пълен с енергия; активен. *Енергичен човек.* □ **Енергични мерки** — смели, решителни мерки.

енергически, -а, -о, *прил. Остар.* Енергичен. *Той беше човек петдесетгодишен, но с будно и енергическо лице.* Вазов.

енергически *нареч. Остар.* Енергично. *Сложиха Огнянова в топличката колиба и продължиха енергически разтриването.* Вазов.

енергично. *Нареч. от* енергичен. *Протестирам енергично.*

енергичност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ.* от енергичен.

енергия *ж.* (гр.). *Физ.* 1. Едно от основните свойства на материята — способност да се произвежда работа. *Електрическа енергия. Слънчева енергия. Атомна енергия.* 2. *Разш.* У човек — способност за работа; деятелност, деятелна сила. *Тогава с удвоена енергия той ще се залови пак за работа.* Влайков. 3. *Прен.* Решителност, настойчивост в действията. *Той вложи всичката си енергия и направи всичко..., за да постъпи на служба.* Елин Пелин.

енерго-. Първа съставна част на сложни думи със значение е н е р г е т и ч е н, напр. е н е р г о к о м б и н а т, е н е р г о о б е д и н е н и е, е н е р г о с т р о й, е н е р г о х и д р о п р о е к т и др.

енигма *ж.* (гр.). *Книж.* Загадка, гатанка. *От Соколовите думи... всичко стана ясно за Огнянова сега и той намираше отгатка на енигмата.* Вазов.

енигматичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Книж.* Загадъчен.

еничарин и **яничарин,** *мн.* еничари *и* яничари, *м.* (тур.-перс.). *Истор.* Войник от турска пехотна войска, създадена през XIV в. от насила потурчени християнски младежи.

еничарски, -а, -о. *Прил. от.* еничарин. *Еничарски войски.*

еничарски. *Нареч. от прил.* еничарски.

еничарство, *мн.* няма, *ср. Истор.* 1. Система на заграбване и потурчване на християнски младежи за турската армия. 2. Войска от еничари.

енклитика *ж.* (гр.). *Езикозн.* Дума без ударение, която образува акцентна цялост с предходната дума, напр. б а щ а м и, г о в о р и с е. *Противоп* проклитика.

енклитичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* енклитика. *Енклитични думи.*

енориаш *м.* Християнин, който се числи към дадена енория. *Поп Дочо поздрави енориашите си.* Йовков.

енорийски, -а, -о. *Прил. от* енория. *Енорийски свещеник.*

енория *ж.* (гр.). Населено място, което се обслужва от един свещеник.

ентомолог, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по ентомология.

ентомологичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* ентомолог *и от* ентомология.

ентомологически, -а, -о, *прил.* Ентомологичен.

ентомология, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Отдел от зоологията, в който се изучават насекомите.

ентусиазирам, -аш, *несв. и св.* Вдъхвам ентусиазъм; въодушевявам. *Вдъхновената му реч ентусиазира масите.* **ентусиазирам се** *страд.*

ентусиазиран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* ентусиазирам. 2. Като *прил.* — изпълнен с ентусиазъм; въодушевен. *Ентусиазирана младеж.*

ентусиазиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* ентусиазирам *и от* ентусиазирам се.

ентусиазирано *нареч.* Въодушевено. *С вяра в народното правителство и Комунистическата партия аз заработих ентусиазирано и преминах на 4 стана.* Раб. дело, 1949 г.

ентусиазъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Силно въодушевление, възторг. *Тая пролет той се озовал в Стара Загора и с ентусиазъм работил за приготвянето на бунта.* Вазов. *Трудов ентусиазъм.*

ентусиаст *м. Книж.* Човек, който лесно се ентусиазира. *Величков, който бе ентусиаст,*

дойде в ложата ми ... и просълзен ме целуна. Вазов.

ентусиа̀стка *ж. Книж.* Жена ентусиаст.

енфиѐ, *мн.* -та, *ср.* (араб.). Вид тютюн на прах за смъркане.

енциклопеди̇ст *м.* 1. Лице с познания в най-различни области на науката и изкуствата. 2. *Истор.* Лице от кръга на прогресивните френски мислители от XVIII в., групирани около френската „Енциклопедия", издавана от Дидро, Д'Аламбер и др.

енциклопеди̇стка *ж.* Жена енциклопедист (в 1 знач.).

енциклопеди̇чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* енциклопедия. *Енциклопедични познания. Енциклопедичен речник.*

енциклопеди̇чески, -а, -о, *прил.* Енциклопедичен.

енциклопѐдия *ж.* (гр.). 1. Издание във вид на речник от един или няколко тома, което дава познания и служи за справки по всички или по отделни клонове на науката. *Голяма съветска енциклопедия. Техническа енциклопедия.* 2. Системно изложение на научни познания по един или някои отрасли на човешкото знание. *Краткият курс на КПСС е класическа енциклопедия на марксизма-ленинизма.* В. Червенков.

Ѐньовден, *мн.* няма, *м.* Денят 7 юли, когато се смята, че денят е най-голям.

еньовдѐнски, -а, -о. *Прил. от* Еньовден.

ѐньовче, *мн.* -та, *ср.* (гр.). 1. Полско растение с дребни жълти цветчета. Galium verum. 2. Название на някои полски цветя, които цъфтят по Еньовден.

ѐня (гр.). *Разг.* Обикн. в съчет. **еня ме е** и **не ме е еня** — грижа ме е, не ме е грижа, не искам да зная. *Какво говорят за него хората, Бодура знаеше, но малко го беше еня.* Йовков. *Ама ти си гледай кефа, хич да не те еня!* Ал. Константинов.

епархи̇йски, -а, -о. *Прил. от* епархия.

епа̀рхия *ж.* (гр.) Църковна област, която се управлява от епископ или митрополит.

епатрихи̇л *м. Нар.* Епитрахил. *Тя го последва в черквата. Тоя запали вощеница, метна епатрихила и взе молитвената книга.* Вазов.

епиго̀н *м.* (гр.). *Книж.* Посредствен подражател на някое художествено, научно или друго направление, който използува вече отживели техни идеи или методи.

епиго̀нски, -а, -о. *Прил. от* епигон.

епиго̀нство, *мн.* няма, *ср.* Проява на епигон.

епигра̀ма *ж.* (гр.). Кратко сатирично стихотворение, в което обикн. се осмиват отделни лица. *В текста е поместена единствената добре преведена епиграма от Хайне.* П. П. Славейков.

епигра̀ф[1] *м.* 1. *Спец.* У древните гърци — надпис на надгробен паметник. 2. *Литер.* Кратък текст, поставен след надслова на някое произведение или част от него, свързан с основната му идея; мото.

епигра̀ф[2] *м.* Специалист по разчитане надписи на стари паметници.

епигра̀фика *ж.* (гр.). Наука, която се занимава с разчитане надписи на стари паметници.

епигра̀фски, -а, -о. *Прил. от* епиграф[1] *и от* епиграф[2].

епидеми̇чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* епидемия. *Епидемични заболявания. Болестта взема епидемичен характер.*

епидеми̇чески, -а, -о, *прил.* Епидемичен. *Епидемически болести.*

епидѐмия *ж.* (гр.). 1. Широко разпространение на някоя заразна болест в населено място, област или държава. *Тифусна епидемия. Епидемия на детски паралич.* 2. *Разг.* Болест, която взема широки размери.

епидѐрма, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Най-горният пласт на кожата у животинските организми

епидерма̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* епидерма. *Епидермални клетки.*

епидиоско̀п *м.* (гр.). Проекционен апарат, който може да дава светливи картини направо от предметите.

епизо̀д *м.* (гр.). 1. Случка, събитие, произшествие. *И дълго се разказваха разни епизоди.* Йовков. *Сегашната стачка бе един извънредно важен епизод от класовата борба между пролетариата и буржоазията у нас.* Г. Димитров. 2. Събитие или случка без особено значение. *Това бе само един епизод в живота ѝ.* 3. *Литер.* Отделен момент в литературно произведение, който се отличава със значителна завършеност.

епизоди̇чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който става от време на време, който е откъснат от околната среда; случаен, незначителен. *Епизодично лице. Епизодично явление.*

епизоди̇чески, -а, -о, *прил.* Епизодичен. *Осъждан бях за типа на Чакалова — епизодическо лице в драмата.* Вазов.

епизоди̇чно. *Нареч. от* епизодичен. *Образите са дадени епизодично.*

епизоди̇чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* епизодичен.

епи̇к, *мн.* -ци, *м. Литер.* Автор на епически произведения.

ѐпика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Литер.* Епически произведения; епическа поезия.

епикурѐец, *мн.* -ѐйци, *м.* 1. *Истор.* Привърженик на учението на старогръцкия философ Епикур. 2. Човек, който се отдава на удоволствия, на чувствени наслади. *Той обича да живее, епикуреец е и ползува се от развлеченията, които му дава обществото.* Вазов.

епикурѐйски, -а, -о. *Прил. от* епикуреец. *Епикурейска философия.*

епикурѐйство, *мн.* няма, *ср.* 1. Материалистическо атеистично учение на старогръцкия философ Епикур. 2. Склонност към чувствени наслади и удоволствия в живота.

епилѐпсия *ж.* (гр.). Хронична нервна болест с чести внезапни припадъци и загубване на съзнание.

епилепти̇к, *мн.* -ци, *м.* Човек, който страда от епилепсия.

епилепти̇чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* епилептик *и от* епилепсия. *Епилептичен припадък.*

епилепти̇чески, -а, -о, *прил.* Епилептичен.

епилепти̇чка *ж.* Жена епилептик.

епилòг, *мн.* -зи, *м.* (гр.). Заключителна част на литературно произведение. *Противоп.* пролог. || *Прен. Книж.* Завършек на събитие.

епѝскоп *м.* (гр.). Висш чин в църковната йерархия; владика.

епископàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който признава епископ, възглавява се от епископ. *Епископална църква.*

епископѝя *ж.* Област, която се управлява от епископ.

епѝскопски, -а, -о. *Прил. от* епископ. *Епископски сан.*

епѝскопство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Епископия. **2.** Служба, дейност на епископ.

епистолàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (гр.). *Литер.* Който е във форма на писма. *Епистоларна литература.*

епитàфия *ж.* (гр.). Надгробен надпис, обикн. в стихотворна форма, който съдържа характеристика на умрелия.

епитèл *м.* (гр.). *Анат.* Тъкан от специални клетки, която покрива кожата и лигавиците и от която са изградени някои жлези

епитèлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* епител. *Епителни клетки.*

епитèт *м.* (гр.). *Литер.* **1.** Художествено определение, което се поставя при съществително име, за да изтъкне някой негов характерен белег. *Художествен епитет. Постоянен епитет.* **2.** *Разг. Ирон.* Силна, обикн. хулна дума. *Той ликуваше, когато успееше да прикачи на турците някой по-силен епитет.* Величков.

епитрахѝл *м.* (гр.). Част от свещеническа одежда — широка лента, която свещеникът при служба слага на шията си.

епѝтроп *м.* (гр.). **1.** Лице, избрано да се грижи за паричните средства на църквата; черковен настоятел. *Ето задават се към мене игуменът и епитропът със своите дълги патерици.* Вазов. **2.** *Остар.* Училищен настоятел. *Вчера епитропите дохождаха в училището.* Вазов. *Чорбаджи Мичо направи да го изберат школски епитроп и учителят не биде главен за напред.* Вазов.

епѝтропски, -а, -о. *Прил. от* епитроп.

епицèнтър, -търът, -търа, *мн.* -трове, *м.* (гр.). *Спец.* Точка на повърхността на земята, която се намира над огнището на земетресението.

епѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** *Литер.* Който се отнася до епос; повествувателен, разказвателен. *Епична поезия. Епично произведение.* **2.** *Литер.* Свойствен, присъщ на епоса. *Епична широта. Епично темпо.* **3.** *Прен.* Достоен за възпяване; славен, величав, геройски. *Борбата е безмилостна, жестока. | Борбата, както казват, е епична. | Аз паднах. Друг ще ме смени и толкоз. | Какво тук значи някаква си личност!* Вапцаров. *Полъхва тая странна поезия, която иде от големите епични дела.* Йовков.

епѝчески, -а, -о, *прил.* Епичен. *Епическа поезия. Епическо произведение.*

епѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* епичен.

еполèт *м.* (фр.). Обикн. *мн.* еполèти. Парадни пагони със златни или сребърни ресни. *Дядо Йоцо приближи към него,... попипа с трепетна ръка сребърните плетени еполети на рамената му.* Вазов.

епопèя *ж.* (гр.). **1.** *Литер.* Голяма епическа поема, в която се възпяват значителни исторически събития, свързани с живота на народа и неговите борби. **2.** *Прен.* Редица събития, свързани с героични подвизи. *Дни на борба горда, о дни на паденье! | Епопея тъмна, непозната нам, | епопея пълна с геройство и срам!* Вазов.

èпос *м.* (гр.). *Литер.* **1.** Един от трите основни литературни рода (лирика, епос, драма). **2.** В нар. поезия — песни, в които се говори за героични подвизи. *Народен епос. Хайдушки епос.*

епòха *ж.* (гр.). Продължителен период от време, който се определя по някои типични явления и събития. *Епохата на робството беше изработила унизителната за човечеството поговорка: преклонената глава сабя не сече.* Вазов. *Епоха на възраждането. Предисторическа епоха.* || *Разг.* Време в миналото. *Това беше епохата на най-радостните ни, на най-щастливите ни дни.* Вазов. □ **Правя, създавам епоха** (книж.) — за важно събитие или дело, което характеризира определено време.

епохàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който създава, ознаменува една епоха. *Епохални борби.*

епрувèтка *ж.* (фр.). *Хим. Физ.* Продълговата, задънена стъклена тръбичка за по-малки лабораторни изследвания.

ер, èрът, èра, *мн.* èрове, èра (сл. ч.), *м.* *Езикозн.* Название на буквите **ъ** и **ь** от славянската азбука. *Голям ер — ъ. Малък ер — ь. Двата ера в славянския език-основа.*

èра *ж.* (лат.). **1.** Момент, от който започва летоброението и самото летоброене на даден народ или група народи. *Ще бъде разкопано и проучено едно укрепено тракийско селище от IV в. преди нашата ера.* Отеч. фронт, 1950 г. **2.** Период от време, свързан със забележителни събития; епоха. *Девети септември откри нова ера в нашата история — ерата на действителната българска демокрация, ерата на Отечествения фронт.* Г. Димитров. *В утрото на светла ера, с факела на нова вера, | идат бодри ескадрони с устрем горд и набег смел.* Смирненски. **3.** Продължителен период от историята на земята. *Палеозойска ера. Мезозойска ера.*

ербàп *неизм., прил.* (араб.). *Разг.* Който умее лесно да се справя с нещо; годен, способен. *Щом си ербап, казвам ѝ* (на Станка), *ха склони баща си да влезе в кооперативното.* Кр. Григоров. *Не е за твойте уста лъжица тая работа, има от тебе по-ербап хора.* Ал. Константинов.

ергелè, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Диал.* Хергеле. *Той* (дядо Либен) *събирал в къщата си цяло стадо хрътки и копои, цели ергелета коне.* Каравелов.

ергèн и **ергèнин,** *мн.* ергèни, *м.* (тур.). *Нар.* Неженен мъж. *Порасте му Младенчо и стана ерген за годяване.* Влайков. □ **Стар ерген** — неженен мъж над 30 години. *В последните десетина години неговият живот течеше по равна и гладка плоскост, ръководен от установените привички, като на всеки стар ерген.* Елин Пелин.

ергенèене, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* ергенея се.

ергенѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* ергенѐях се (рядко) *и* ергенях се, *несв., сред. Разг.* Държа се, живея като ерген. *С тях* (с шалварите) *той* (хаджи Ахил) *се е ергенеял и е пленявал красния пол вред, отдето е минувал.* Вазов.

ергенлъ̀к, *мн.* няма, *м.* (тур.). *Разг.* Ергенство. *Не беше още навикнал на ергенлъка Ненко.* Влайков.

ергѐнски, -а, -о. *Прил. от* ерген, ергенин. *В Горно Ровинище дълго време ще разправят за неговите ергенски лудории по хората и по седенките.* Елин Пелин. □ **Ергенски данък** (фин.) — данък, който се плаща от лица неженени или женени без деца, но ненавършили 50 години.

ергѐнство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Състояние, положение на ерген. **2.** Време, прекарано като ерген. *Той беше шейсетгодишен човек, . . . носеше огромна рунтава шапка, остаряла мода, но която той още държеше за възпоменание на ергенството му.* Вазов.

ергену̀вам, -аш, *несв. Нар.* Прекарвам, живея като ерген, ходя ерген. *Десет години ергенуваме заедно.* Ал. Константинов.

ергену̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* ергенувам.

ѐрес, -та̀, *мн.* -и, *ж.* (гр.). *Рел.* Лъжливо учение от гледище на господствуващата религия. *Богомилската ерес беше най-разпространена между простия народ, понеже, при другото, богомилите проповядваха, че човек не е задължен да работи на своя господар.* Вазов. ‖ *Прен.* Отклонение от приети като истина правила и норми. *Той най-много ядоса ония, за които кооперативното стопанство бе някаква ерес, противна на традициите, завещани от деди и прадеди.* Кр. Григоров.

ерети̇̀к, *мн.* -ци, *м.* Последовател на ерес; разколник.

ерети̇̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* еретик. *Еникий, мислите ти са еретични. . . Пази се от богохулство.* Елин Пелин.

ерети̇̀чески, -а, -о, *прил.* Еретичен. *Александър приказва дълго с него* (Теодосий) *за състоянието и нуждите на църквата, за еретическите лъжеучители, за ересите.* Вазов.

ерети̇̀чество, *мн.* няма, *ср. Книж.* Схващания и проява на еретик; разколничество. *Фросина беше дъщеря на някой златен грък Мангус, изпъден за еретичество из Цариград и дошел в Търново.* Вазов.

ерети̇̀чка *ж.* Жена еретик. *Когато вярата е разклатена от еретици, ти издигаш една еретичка на трона.* Вазов.

ери̇̀, *мн.* няма, *ср. Езикозн.* Название на буквата ъı или ы в славянската азбука.

ерихо̀нски, -а, -о, *прил.* Йерихонски.

ѐркер *м.* (нем.). *Архит.* Издадена част в горен етаж на сграда. *Когато поставяха пердето на левия прозорец на еркера, единият винт на корниза . . . се извади.* Чудомир.

ѐров, -а, -о. *Прил. от* ер. *Еров звук. Еров знак.*

ерози̇̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* ерозия. *Ерозивни скали.*

еро̀зия *ж.* (лат.). *Геол.* Предизвикано от вода, лед или от атмосферни влияния разрушаване и отвличане на почвата, което довежда до промяна на формата на земната повърхнина. *Важна мярка за борба с въздушната и водната ерозия и със сушата е правилното стопанисване на горите.* Отеч. фронт, 1950 г.

ѐрос *м.* (гр.). *Митол.* У древните гърци — бог на любовта.

ероти̇̀зъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Повишена полова чувственост.

еро̀тика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Любовна чувственост в художествено произведение. *Доста грубичката еротика в тия песни се слушаше и гълташе без скандализиране.* Вазов.

ероти̇̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* еротика. *Еротична поезия.*

ероти̇̀чески, -а, -о, *прил.* Еротичен. *Там се намираше и една тетрадка с еротически стихотворения.* Вазов.

еруди̇̀ция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Голяма научна осведоменост; начетеност. *В последната си реч пред съда Георги Димитров засвидетелствува отново не само мъжеството и безстрашието на истински революционер, . . . но и висока културност и огромна ерудиция.* Ст. Благоева.

erупти̇̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Геол.* Който има вулканичен произход. *Еруптивни скали.*

еру̀пция *ж.* (лат.). *Геол.* Изригване, избухване на вулкан.

ѐрцхерцог, *мн.* -зи, *м.* (нем.). *Истор.* Титла на лице от бившата австрийска императорска фамилия.

ѐрцхерцогиня *ж. Истор.* Жена на ерцхерцог.

еса̀ул *м.* (тюрк.). Офицерски чин в казашките войски, равен на капитан или ротмистър.

есѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). *Литер.* Очерк.

есеи̇̀ст *м.* Лице, което пише есета.

ѐсен, -та̀, *мн.* -и, *ж.* Едно от четирите годишни времена, което предхожда зимата. *Ронят се в златната есен / лист подир лист от дървята.* Вазов. *И пак се върна есента, / мъглива, неприветна есен.* П. П. Славейков. *Есента беше започнала рано с мъгли и дъждове, оловното небе почти докосваше покривите на високите здания.* Дим. Димов.

ѐсенен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* есен. *Есенен вятър духаше и разнасяше по покривите сухите листа.* Вазов. *Есенни цветя. Есенен дъжд. Есенна мъгла. Есенни посеви. Дълбока есенна оран. Есенен панаир.*

есенѐс *нареч. Нар.* През есента, която мина; тази есен. *По-нататък стърчаха като забити колчета в земята останките на оряза̀ната есенес царевица.* Кр. Григоров.

есенѐска *нареч. Нар.* Есенес. *Уж бяхме есенеска отсекли да годим Деяна.* П. П. Славейков.

есенѐшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който е станал през изтеклата есен. *Есенешни круши.*

ѐсени *нареч. Нар.* През есенно време. *Гроздето зрее есени.*

ѐсенник, *мн.* няма, *м. Поет.* Есенен вятър. *Тез цветя около мен, що цъфтят, / пак ли есенник лих ще отнеме?* Дебелянов.

ѐсенница *ж.* Обикн. *мн.* Зърнени култури, които се сеят през есента; зимница. *Няма какво да се заблуждаваме, другари — започна бай Драган,— нашата земя прилича на пущиняк . . . Къде*

са есенниците ни?... Къде са подметнатите стърнища? Кр. Григоров.

есѐнция *ж.* (лат.). **1.** Етерно масло, извлечено от някои растения. *Есенция от рози. Малинова есенция. Лимонова есенция.* **2.** *Прен.* Същност, същина на нещо.

есѐтра *ж.* Голяма хрущялна речна или морска риба. Accipenser sturio.

есѐтров, -а, -о, *прил.* Който е добит от есетра. *Есетров хайвер.*

еска̀дра *ж.* (ит.). *Воен.* Част от военноморски или въздушен флот.

еска̀дрен, -а, -о. *Прил. от* ескадра. *Ескадрен миноносец.*

ескадрѝла *ж.* (ит.). *Воен.* Поделение във въздушна ескадра. *Това беше шум от мотори. Може би ескадрила от самолети летеше нейде в нощта.* Дим. Димов.

ескадрѐн *м.* (ит.). *Воен* Кавалерийска част, която съответствува на рота в пехотата. *В миг уплашен спира коня, но наново той догоня | стъпките на ескадрона, в общий прилив устремен.* Смирненски. *На поляната до вятърната мелница имаше войници. Цял ескадрон все черни коне.* Йовков.

ескадрòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* ескадрон. *Ескадронен командир.*

ескѝз *м.* (ит.). **1.** *Изк.* Набързо, виртуозно набелязване пропорциите и движението на модела. **2.** *Литер.* Предварителен очерк.

ескимòс[1] *м.* Жител на полярното крайбрежие на Северна Америка, Североизточна Азия и Гренландия.

ескимòс[2] *м.* Детско зимно костюмче от трико.

ескимòска *ж.* Жителка на полярното крайбрежие на Северна Америка, Североизточна Азия и Гренландия.

ескимòски, -а, -о. *Прил. от* ескимос[1]. *Жителите на острова* (Нюфаундленд) *са предимно преселници. Туземното ескимоско население е почти унищожено.* Г. Белев.

ескòрт *м.* (ит.). Отред за пазене, за охрана на високопоставено лице при пътуване. *Военен ескорт.*

ескòртен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* ескорт.

ескортѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Придружавам с ескорт. **ескортирам се** *страд.*

ескортѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* ескортирам *и от* ескортирам се.

есна̀ф *м.* (араб.). **1.** *Събир. Истор.* Сдружение на занаятчии от един и същи бранш в България през времето на Възраждането. *Кожарски еснаф. Абаджийски еснаф. Бакърджийски еснаф.* **2.** Дребен занаятчия и стокопроизводител. **3.** *Пренебр.* Човек с ограничени интереси, с тесен светоглед.

есна̀фин, *мн.* есна̀фи, *м.* *Разг.* Еснаф (в 2 и 3 знач.).

есна̀фски, -а, -о. *Прил. от* еснаф, еснафин. *Еснафско сдружение. Еснафски морал. Еснафско семейство.*

есна̀фски. *Нареч. от прил.* еснафски. *Живее еснафски. Постъпва еснафски.*

есна̀фство, *мн.* няма, *ср.* *Събир.* Еснафско съсловие, еснаф (в 1 знач.). *В тези романи той рисува живота на нашия народ от освобождението от турското иго до Балканската война, разкрива живота на разпадащото се еснафство, пролетаризирането на селото.* Раб. дело, 1950 г.

есна̀фщина *ж.* *Неодобр.* Разбирания и прояви на еснаф (в 3 знач.); простащина.

еспарзѐта *ж.* (фр.). Многогодишно фуражно растение от семейството на пеперудоцветните. Onobrychis sativa. *Особено да се поощри сеенето на люцерна, фий, еспарзета.* Раб. дело, 1948 г.

есперантѝст *м.* Лице, което си служи с есперанто.

есперантѝстка *ж.* Жена есперантист.

есперà̀нто, *мн.* няма, *ср.* Изкуствен международен език, създаден към края на XIX век.

есперà̀нтски, -а, -о. *Прил. от* есперанто *и от* есперантист. *Есперантски конгрес.*

естѐствен, -а, -о, *прил.* **1.** Който произхожда от природата, който съществува в природата. *Естествени богатства. Естествени цветя. Естествена граница.* **2.** Който е по природа такъв. *Урвата над нея* (реката), *тъмна и намусена през нощта, добива полека-лека своя естествен зелен цвят.* Вазов. *Портрет в естествена величина. С естествен цвят на кожата (на лицето).* **3.** Който се извършва според законите на природата, без странична намеса; закономерен. *Противоп.* изкуствен. *Естествен подбор. Естествено развитие. Естествена смърт.* **4.** Който е в съгласие с действителността; логичен, обикновен. *Естествен извод. Естествен ход на нещата.* **5.** Непринуден, неподправен, вроден *Естествено държание. Естествена поза.* □ **Естествена история** — наука, която се занимава с описанието и класификацията на живата и мъртвата природа; естествознание, природознание. **Естествена коприна** — коприна, получена при източване пашкулите на копринената буба. **Естествени науки** — природни науки.

естѐственик, *мн.* -ци, *м.* **1.** Специалист по естествена история. **2.** *Разг.* Студент по естествена история.

естѐственичка *ж.* Жена естественик.

естѐствено. 1. *Нареч. от* естествен (в 2 и 4 знач.). *Иванчо е естествено развито селянче, грамотно.* Вазов. *Той не оригиналничи, а говори пряко и естествено.* П. П. Славейков. *Тя има естествено къдрава коса.* **2.** Като дума за усилване — разбира се, сигурно, явно е, то се знае. *Огнянов разбра, че тя* (потерята) *го дири в бukaka и, като го не вижда там, естествено ще помисли за дола, дето ще я поведат самите псета.* Вазов. *Много естествено.*

естѐственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на естествен (в 5 знач.); неподправеност, непринуденост.

естественоисторѝчески, -а, -о, *прил.* Който се отнася до естествена история.

естествò, *мн.* няма, *ср.* **1.** Същност, характер. *Без да си правим и най-малката илюзия за естеството на пътя, който лежи отпреде ни, ние обаче без колебание и страх тръгваме по него.* Г. Кирков. *При изпълнението на плана се срещнаха трудности от обективно естество.* **2.** *Остар.* Природа. *Естеството бе направило Царевец непристъпен.* Вазов.

естествовѐдение, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Остар.* Естествознание.

естествозна̀ние, *мн.* няма, *ср.* Наука за живата и мъртвата природа.

естествоизпита̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (рус.). Който е свързан с изучаване на природата. *Естествоизпитателни науки.*

естѐт *м.* (гр.). *Книж.* Лице, което обича и цени хубавото. *Той е голям естет*

естетѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* **1.** Буржоазно течение в изкуството, което пренебрегва идейното съдържание и си поставя за задача създаването на ефектни външни форми, откъснати от действителността; формализъм в естетиката. **2.** *Остар.* Склонност към красивото, към естетичното.

естѐтика, *мн.* няма, *ж.* **1.** *Филос.* Наука, която разглежда същността и характера на изкуството като особен вид обществена идеология и определя критериите за прекрасното в художественото творчество, природата и живота. *Марксистко-ленинска естетика. Буржоазна естетика.* **2.** Система от възгледи за изкуството, към която се придържа някой. *Естетиката на Чернишевски.* **3.** *Разг.* Добър вкус.

естетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Изящен, красив. *Естетичен вид.*

естетѝчески, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до естетика (в 2 знач). *Естетическа преценка. Естетически проблеми. Естетически анализ.* **2.** Свързан с чувство за красиво, за изящно. *Естетическа наслада. Естетическа стойност. Естетически вкус.*

естетѝчески. *Нареч. от прил.* естетически. *Образите са живописни и въздействуват естетически.*

естетѝчно. *Нареч. от* естетичен.

естетѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* естетичен.

естѐтка *ж.* Жена естет.

естра̀да *ж.* (исп.). Издигната площадка, обикн. на открито място, на която се изнасят концерти, произнасят се речи и пр.; подиум. *На специална естрада свири военна музика.* Раб. дело, 1950 г.

естра̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се изпълнява на естрада. *Естрадно изкуство. Естраден концерт.*

ета̀ж *м.* (фр.). Помещения в сграда, разположени едно до друго на една височина. *Стаята ни беше на горния етаж и ниско под нас чувахме да шумят овошките на градината.* Йовков. *Къщата им е на един етаж. Долен етаж. Приземен етаж.*

ета̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* етаж. *Етажно отопление. Етажна собственост.*

етажѐрка *ж.* (фр.). Мебел от поставени една над друга полици за книги и други вещи. *Книги имаше и по етажерките, и по перваза на прозореца, дори и по пода.* Вежинов.

етало̀н *м.* (нем.). **1.** Мярка-образец, която служи за проверка на пуснатите в обращение мерки от същия вид. **2.** Мярка-единица, която служи за основа на монетна система. *Златен еталон.*

етамѝн *м.* (лат.). Особен вид рядка тъкан с едри нишки, върху която може да се бродира.

етамѝнен, -а, -о. *Прил. от* етамин. *Етаминена покривка.*

етамѝнов, -а, -о, *прил.* Етаминен.

ета̀п *м.* (нем.). **1.** Място, гдето се прави престой при придвижване от един пункт към друг. *Така приятно и сполучливо и тържествено се свърши посещението на село Дермендере, което беше първият етап на тая знаменита избирателна обиколка.* Вазов. *Той идеше всеки ден у дома ми да следи по голямата карта етапите на нашите победоносни войски по бойните полета.* Вазов. **2.** *Воен.* Продоволствен пункт при движение на войска. **3.** *Спорт.* Част от разстояние, определено за изминаване при спортни състезания. *В състезанията могат да участвуват представителни отбори на спортните организации. Ще има класиране за всеки етап и общо за цялото разстояние.* Отеч. фронт, 1950 г. **4.** *Прен.* Отделен момент от развитието на някакъв процес. *Базата е икономическият строй на обществото в даден етап от неговото развитие.*

ета̀пен, -пна, -пно, *мн.* -пни. *Прил. от* етап (в 1, 2, 3 знач.). *Етапен пункт. Етапно комендантство. Етапно плуване.* □ **По етапен ред** (адм.) — принудително под охрана.

етатиза̀ция *ж.* (лат.). *Фин. Полит.* При капитализма — превръщане на частната собственост или на стопанската дейност в държавна.

етатизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Извършвам етатизация.

ѐтер¹ *м.* (гр.). **1.** Само *ед. Остар.* Според представите на древните гърци — особен вид неуловима материя, която изпълва световното пространство. **2.** *Физ.* Само *ед. Остар.* Особен вид материя, която изпълва световното пространство и чрез която се обяснява разпространението на светлината, електромагнитните вълни и пр. **3.** *Прен.* Въздушен простор; ефир. *Всеки ден радио Москва предава по 10—15 минути на български език по етера прегледи на московския печат.* Отеч. фронт, 1950 г.

ѐтер² *м.* (гр.). *Хим.* Органическо съединение — лесно изпаряваща се течност, която се употребява в химията като разтворител, а в медицината — за упойка и дезинфекция.

ѐтерен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* етер². □ **Етерни масла** — лесно изпарими растителни масла.

етерѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Етерен.

етернѝт, *мн.* няма, *м.* (лат.). Смес от пресован цимент и азбест, употребявана за приготвяне на покривни плочи, водопроводни тръби и др.

етернѝтов, -а, -о. *Прил. от* етернит. *Етернитов завод.*

ѐтика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** *Филос.* Учение за морала, нравствеността и тяхната класова същност. **2.** Нравствените начала, които определят поведението на членовете на някаква обществена група, професия; морал. *Партийна етика. Буржоазна етика. Лекарска етика.*

етикѐт¹ *м.* (нем.). Къс хартия с означена върху него марка, надпис и под., който се залепва върху търговски стоки, книги и др. *В неговата аптека са наредени безброй бутилки с пъстри етикети.* Св Минков. *Всяка стока, изложена за продажба, трябва да има етикет с означение на продажната ѝ цена.*

етикѐт², *мн.* няма, *м.* (нем.). *Рядко.* Етикеция. *Спазвам етикета.*

етикѐтен[1], -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* етикет[1]. *Етикетен надпис. Етикетна хартия.*

етикѐтен[2], -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* етикет[2].

етикетѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Поставям етикет върху нещо. **етикетирам се** *страд.*

етикетѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* етикетирам *и от* етикетирам се.

етикетирòвка *ж.* Поставяне на етикет върху стока; етикетиране.

етикѐция *ж.* Установен ред от правила за поведението и обноските в дипломатическите кръгове, висшето общество и др. *Спазвам етикецията. Съобразявам се с етикецията.*

етимолòг, *мн.* -зи, *м.* Езиковед, който се занимава с етимология.

етимологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* етимология. *Етимологичен анализ. Етимологичен речник.* □ **Етимологичен правопис** — правопис, който се съобразява с произхода на думите, с писмената традиция.

етимологѝчески, -а, -о, *прил.* Етимологичен.

етимолòгия *ж.* (гр.). *Езикозн.* **1.** Само *ед.* Дял от езикознанието, в който се изучава произходът на думите. **2.** Самият произход на дадена дума. *Етимологията на Юмрю-чал... остая и до днес тъмна.* Вазов. □ **Народна етимология** — ненаучно тълкуване произхода на дума, местно название и др. въз основа на звукова прилика с позната дума.

етиолòгия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Мед.* Наука за причините и произхода на болестите.

етѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Нравствен. *Етична постъпка.*

етѝчески, -а, -о, *прил.* Етичен.

етѝчно. *Нареч. от* етичен.

етѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* етичен.

етнѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до племе или народ; народностен. *Етнична група. Етничен състав.*

етнѝчески, -а, -о, *прил.* Етничен. *Етнически произход.*

етногенѐзис, *мн.* няма, *м.* (гр.). Произход, зараждане на народите.

етногрàф *м.* Специалист по етнография; етнолог. *Заслугата на Верковича като етнограф се състои в събиране и обнародване в разни чужди списания исторически и етнографически материали.* П. П. Славейков.

етнографѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Остар.* Етнографски.

етнографѝчески, -а, -о, *прил. Остар.* Етнографски.

етногрàфия *ж.* (гр.). Наука, която изучава произхода, бита и културата на народите.

етногрàфски, -а, -о. *Прил. от* етнограф *и от* етнография. *Етнографски музей. Етнографска карта.*

етнолòг, *мн.* -зи, *м.* Учен, който се занимава с етнология; етнограф.

етнологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Етноложки.

етнолòгия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Наука, която изучава произхода, бита и културата на народите; етнография.

етнолòжки, -а, -о. *Прил. от* етнолог *и от* етнология. *Етноложки конгрес. Етноложки изследвания.*

ѐто *частица.* **1.** За посочване на нещо, което се намира или става непосредствено пред лицето, което говори. *Ето едно писмо, което вчера намерих на улицата.* Вазов. *Ето я Райка, че е тръгнала с дружки за хорото.* Влайков. *Ето гората се свършва и широка поляна се открива.* Йовков. *А из улицата шумна,... ето малката цветарка бърза от локал в локал.* Смирненски. || За посочване при изреждане на предмети или действия. *Ето я позицията на срещните баири, ето ги белите облачета в синьото небе.* Л. Стоянов. *Ето втора нива, ето ливада, угар — той спираше навсякъде и оглеждаше всичко.* Елин Пелин. || За подчертаване на мисъл, с която се уточнява, определя друга, или за подчертаване на мисъл със заключителен характер. *Предлагам ето какво: наказанието на Стефчов да се извърши в първия ден на революцията.* Вазов. *Ето в що се удавиха нашите горди надежди: кръв и пламъци!* Вазов. *Чак до късно през есента... ханът се пълнеше с хора и веселбите продължаваха непрекъснато... Ето това време беше найнеприятно за нас с дяда Гена.* Йовков. *Да знаеш да умираш — ето разковничето на победата,* Вазов. **2.** За усилване на други показателни частици. *Ето нà, днес — сряда — нямат училище и вижте какво са дигнали къщата на главата си.* Вазов. *Ето нà, стопли ми човекът душата.* Ст. Загорчинов. *Ето ей там зад баира е нашето село.* || В съчет. **ето ти (ти тебе), ето че** — за подчертаване на мисли, които изразяват нещо неочаквано за лицето, което говори. *Брей, как се обърках, / и ето ти тебе / бесило.* Вапцаров. *Но ето че стадото се разбяга, ... из храсталака с шум изскочи горският.* Елин Пелин. **3.** В съчет. с *нареч.* защо или *съюза* и образува сложни съюзи ето защо, и ето — за означаване на следствие или извод от предходната мисъл. *Пуснали са някои глупав слух, че шътали харамии и тая година тъдява, по балкана... И ето светът се бои.* Вазов. *Времената са тежки, ето защо всички трябва да бъдат готови за жертви.*

етъ̀рва *ж.* Съпругата на един от братята спрямо съпругите на другите братя. *А до онова време Стойчовица си живееше в село, живееше заедно с девер си и етърва си.* Влайков. *Спомняше си бай Илия как на времето не се погаждаха етървите — стрина Севета и братовата му жена.* Кр. Григоров.

етъ̀рвин, -а, -о. *Прил. от* етърва. *Той ми се пада етървин син.*

етю̀д *м.* (лат.). **1.** *Изк.* В изобразителните изкуства — изучаване чрез рисуване или моделиране от натура. **2.** Научно, критично или литературно произведение, малко по обем, посветено на един специален въпрос. *Философски етюди.* **3.** *Муз.* Музикално упражнение за придобиване на техника при свирене на някакъв музикален инструмент. *Етюди за пиано.* || Музикална творба с виртуозен характер.

ефѐкт *м.* (лат.). **1.** Само *ед.* Силно впечатление, произведено върху някого от нещо. *Тоя гърмеж произведе неочакван ефект.* Елин Пелин. *Ефектът, който произведе поканата, надмина*

стократно всякакви очаквания. Ал. Константинов. **2.** *Физ.* Резултат или следствие от действието на някаква сила. *Светлинен ефект. Звуков ефект.* □ **Дава обратен ефект** — получава се резултат, обратен на очакванията.

ефѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който прави силно впечатление. *Ефектни фрази. Ефектна украса.*

ефектѝв *м.* (фр.) *Фин.* Наличност в пари, ценни книжа и др. || Обикн. *мн. Воен.* Военни сили.

ефектѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който дава желания резултат; действен. *Ефективни мерки.*

ефѐктно *Нареч. от* ефектен. *Ефектно украсена сцена.*

ефѐктност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* ефектен.

ефѐнди *м.* (гр.). Обикн. като обращение към образован или богат човек в Турция, за израз на почит, уважение; господин. *Наградата ти е голяма, Петраки ефенди, каза беят покровителствено.* Вазов.

ефика̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* (лат.). Който дава добри резултати; резултатен, успешен. *Ефикасни мерки. Ефикасен контрол.*

ефика̀сно. *Нареч. от* ефикасен. *Това лекарство действува много ефикасно.*

ефика̀сност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* ефикасен.

ефимѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (гр.). *Книж.* Скоропреходен, краткотраен.

ефимѐрност, -тта, *мн.* няма, *ж. Книж. Отвл. същ. от* ефимерен.

ефѝр, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Поет.* Въздушно пространство, небесен простор. *И тихо, и чудно. Душата мечтай. | Ту в старата древност дълбоко се взира, | ... | ту просто униса се нейде в ефира.* Вазов.

ефѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Въздушен, лек. *Далеко на юг полето тънеше в тънка ефирна мъглица.* Вазов. *Чувствусам се ефирен, | чувствувам се | без плът.* Вапцаров.

ефѝрно. *Нареч. от* ефирен.

ефо̀рия *ж.* (гр.). *Остар.* Настоятелство, което управлява обществен институт, болница и др. със завещани от частно лице средства.

ефрѐйтор *м.* (нем.). *Воен. Остар.* Първият чин на войник преди младши сержант. *Пред вас стои български подпоручик, а вие нямате и пагони на ефрейтор.* Вежинов.

ефрѐйторски, -а, -о. *Прил. от* ефрейтор. *Ефрейторска нашивка.*

ех *междум.* За изразяване на: а) Задоволство, възторг, възхищение. *На всички... усмивката ѝ* (на Ралица) *крехка допадаше | ... Ех, хубава усмивка беше тя.* П. П. Славейков. *Ех че гуляй му дръпнахме!* Ал. Константинов. *Землянката гърми от млада песен. | Ех, волна партизанска веселба!* Вес. Георгиев. б) За израз на съжаление, тъга. *Ех, да беше жива Божана, друго щеше да е.* Елин Пелин. *Ех, лошо, ех лошо светът е устроен, | а може по-иначе, | може...* Вапцаров. в) За израз на копнеж, желание. *Ех, защо не съм и аз птица! — въздъхна стражарят.* Елин Пелин. г) За съгласие, примирение. *Ех, грешило, бъркало от глупост, с тоя ум не ще остане я.* Вазов. д) За израз на несъгласие, възмущение, досада. *Ех и ти, стига! — сопна се старата.* Йовков. *Ех, каква лисица е той, какъв сметкаджия.* Караславов.

ехѐ *междум.* За изразяване на: а) Хвалба, самохвалство, самоотверженост. *Не гледай и това, дето господарят ми ме мъмри пред тебе... Ехе! като останем двама, ние си приказваме като другари.* В. Друмев. б) Подигравка, несъгласие. *Ехе, а бе каруца без коне ходи ли?* Смирненски. в) Учудване, изненада. *Ехе, тая работа далече отишла! — поклати глава докторът.* Смирненски.

ехѐй *междум.* За провикване при разни случаи. *Ехей, почакай! Накъде отиваш?*

ехѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* За усмивка, поглед — който изразява лукавство, злоба. *Една ехидна усмивка мина по сухото му лице.* Вазов. *Той се изсмиваше високо, с глас зловещ и ехиден, който измъчваше нощната тишина като викът на кукумявка.* Елин Пелин. || *Рядко.* За човек — лукав, коварен. *Но ехидният хаджи Смион... прибърза и бутна с лакътя си учител Гатя.* Вазов.

ехѝдна *ж.* (гр.). **1.** Малко животно с бодли и козина, което живее в Австралия и островите на Тихия океан. **2.** *Поет.* Змия усойница, пепелянка. *Къде се скиташ тъй из небесата | попитала ехидната орела.* Михайловски.

ехѝдно. *Нареч. от* ехиден. *И неговото жълто лице се смееше, смееше ехидно.* Вазов.

ѐхо, *мн.* няма, *ср.* (гр.). Отражение на звук от по-далечни предмети; ек. *Кольо продължаваше да вика от дола и неговото ясно гласче пълнеше белите гори с ехо.* Ем. Станев. *Мощната песен разбуди Добридолската клисура и ехото дълго кънтя над цялото поле.* Кр. Григоров. **2.** *Прен.* Отражение, отглас от значителни събития. *Русия е далече... А ехото на революцията трепти на устните, осолява шегите и прозира зад думите.* Д. Добревски. *Всред тая пълна отчужденост от света до нея* (Ирина) *долиташе само ехото от големите събития, които разтърсваха страната.* Дим. Димов.

ехтѐж *м.* Продължителен, неравномерен тъп шум; ехтене, кънтеж. *Потерята даде един страшен залп, последван от гороломен продължителен ехтеж.* Вазов. *Задружният шум на дъжда, на реката и на улея пълнеше дола с гръмовен ехтеж.* Вазов.

ехтѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ехтя. *Едва ехтенето от първия гръм изчезна в пространството, гръмна втора пушка.* Ал. Константинов.

ехтя̀, -йш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* **1.** Изпълнен съм със силен продължителен шум или звук; кънтя. *И всяка неделя там старец пречестни | клепалото биел, за служба, в зори... | ехтели долове от глас благовестни, | отпращали ека гори, канари.* Вазов. *Планинските самотии до сред нощ ехтяха от смехове и песни.* Вазов. *Залата ехти от ръкопляскания.* **2.** Звуча продължително и силно; еча. *За разплата железна | тълпите повел бе Спартак | и бурно ехтеше в нощта златозвездна: | „На крак, братя роби, на крак!"* Смирненски.

еча̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв.* **1.** Звуча продължително и силно и се разнасям надалече; ехтя. *Вятър ечи, балкан стене, | сам юнак на коня |*

с тръба зове свойте братя: | всички на оръжие! Д. Чинтулов. *Чуй как ечат бури вековни, | как нареждат дума по дума — | приказки за стари времена | и песни за нови теглила!* Ботев. *Ечи момински волен смях.* Вес. Георгиев. **2.** Изпълнен съм с продължителен и силен шум или звук; кънтя. *Буковата гора ечеше от шума на Рила и от цвърченето на птичките.* Вазов. *Бригадата... бе една от най-веселите. Копаят, що копаят, па като викнат някоя песен, та ечи целият кър.* Кр. Григоров.

ечемѝк[1], *мн.* -ци, *м.* **1.** Житно растение, чиито семена се използуват предимно за фураж и за приготвяне на бира. Hordeum satiarum. *Колата пак тръгнаха между зелените ечемици.* Вазов. *Ечемикът трябва да е до колене сега — и коситба наближава.* Вазов. **2.** Само *ед. Събир.* Плодовете на това растение. *Тя се беше упътила към обора с едно кринче ечемик под мишница.* Вазов. *Пивоварен ечемик.*

ечемѝк[2], *мн.* -ци, *м. Диал.* Малък цирей на клепач. *Излязъл му на клепача голям ечемик.*

ечемѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* ечемик[1]. *Ечемично зърно. Ечемично брашно. Ечемична ярма.*

ечѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ от* еча.

ечѐние, *мн.* -я, *ср.* Отражение на звук с продължително и силно звучене. *Усилването и удължаването на звука наричаме ек или ечение. Ек има в празна стая, в баните, в големите салони.* Физика за X кл., 1951 г.

ечмѐн, -а, -о, *прил. Диал.* Ечемичен. *Конете захрупват ечмената слама.* Йовков.

ечмѐн *м. Диал.* Ечемик. *Че там жетварка бясна хала | просо, пшеница, ръж, ечмени | ... | и цвят-надежди е пожнала.* Яворов.

еш, ѐшът, ѐша, *мн.* ѐшове, *м.* (тур.). *Нар.* Един от двата предмета, които образуват двойка. *Приготвил бях ги да купя волѐ за еш на нашето, онова жълтото.* Влайков. || Подобен, равен. *Дядо Хаджия, като всеки имотен човек, търсеше си еша.* Влайков. □ **Ешът му няма** (разг.) — няма равен на себе си.

ешàрп *м.* (нем.). Кърпа за глава, обикн. от тънка материя; шал.

ешафòд *м.* (лат.). *Истор.* Издигната площадка на публично място, върху която се изпълняват смъртни наказания.

ешелòн *м.* (лат.). **1.** Войскова част, която върви след друга. **2.** Отделен влак или редица от коли, които превозват група войски, пътници и др.

ешелòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* ешелон.

ешмедемѐ, *мн.* -та, *ср. Разг. Шег.* Гощавка, угощение.

Ж

ж 1. Звук **ж**. **2.** Писмен белег на звук **ж**, седмата буква от азбуката.

жа̀ба[1] *ж.* Дребно земноводно животно с дълги задни крака, пригодени за подскачане. *Далече откъм реката се носеше неспирното крякане на жабите.* Елин Пелин. *Всяка жаба да си знае гьола (локвата).* Погов. □ **Костена жаба** (диал.) — костенурка.

жа̀ба[2] *ж.* Само в съчет. **гръдна жаба** (мед.) — вид сърдечна болест, съпроводена със задух. Angina pectoris. *Костов повдигна след малко глава. Пристъпът на гръдната жаба беше преминал, но върху челото му блестяха ситни капчици пот.* Дим. Димов.

жа̀бешки, -а, -о. *Прил. от* жаба[1]. *Жабешкото крякане . . . предсказваше продължение на страшната суша.* Елин Пелин.

жа̀бка *ж.* **1.** *Умал от.* жаба. **2.** Приспособление към различни предмети за прихващане на отделни части.

жабо̀, *мн.* -а̀, *ср.* (фр.). Нагръдник от тънка материя или дантела, който се поставя като украшение на рокля или блуза.

жабо̀к, *мн.* -ци, *м.* Мъжка жаба.

жабу̀няк, *мн.* -ци, *м.* Блатно растение във вид на дълги зелени нишки, което расте в застояли сладки води. Spirogyra. *Тия езера, прилични на застояла локва, зеленясала от жабуняк по крайщата, стоеха всяко на равна висота по терасообразното дъно на котловината.* Вазов. || *Разш.* Застояла зеленясала вода.

жабуня̀свам, -аш, *несв.*; **жабуня̀сам,** -аш, *св.* За застояла вода — покривам се, изпълвам се със жабуняк. *Старият воденичар дядо Угрин прегледа още веднъж с голямо внимание гнилия и жабунясал улей на воденицата.* Елин Пелин.

жабуня̀сване, *мн,* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жабунясвам.

жабу̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жабуря се.

жабу̀ркам, -аш, *несв.* Правя мехурчета, като разклащам течност. *Милка изпитваше непознати вълнения, като гледаше как жабуркат и клокочат от ударите на лопатите вълните.* Вазов.

жабу̀ркане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жабуркам.

жабу̀ря се, -иш се, *мин. св.* жабу̀рѝх се, *несв., сред.* Промивам с течност устата и гърлото си. *Конят уж пиеше, а само плакнеше водата из устата си, като че се жабуреше.* Йовков. *Боли го зъб, затова се жабури с лайка.*

жабя̀сам. Вж. ж а б я с в а м.

жабя̀свам, -аш, *несв.*; **жабя̀сам,** -аш, *св. Диал.* Прежаднявам. **жабясвам се, жабясам се** *страд.*

жабя̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жабясвам *и от* жабясвам се.

жад, жа̀дът, жа̀да, *мн.* няма, *м. Поет.* Жажда. *Ще отнеса във гроба свой | светът невидим на поета, | жадът неутолени мой | и песнята си недопета.* Вазов. *Грей чуждо слънце в тоя чужди край: | устата жад, тъга душата трови.* П. П. Славейков.

жа̀ден[1], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който чувствува нужда да пие вода. *Кладенецът не е далеко, ако си жаден, иди пий.* Елин Пелин. *Гладна и жадна ли си останала?* Йовков. *Вода газя, жаден ходя.* Нар. пес. **2.** *Прен.* Който силно желае нещо, неудържимо се стреми към нещо. *За въздух жадни са гърдите.* Смирненски. *Всяка дума на лектора се поглъщаше от жадните за наука и просвета бригадири.* Карасла-вов. *Залата не може да побере публиката, жадна да чуе думата на представителя на Комунистическата партия.* Ст. Благоева. *Жаден за живот. Жаден за слава.* || Алчен, користолюбив. *Грабят от народа гладен: | граби подъл чорбаджия, | за злато търговец жаден | и поп с божа литургия.* Ботев. **3.** Който изразява силно, неудържимо желание за нещо. *Жаден поглед. Жадни очи. Жадно любопитство.*

жа̀ден[2] -а, -о, *прил. Нар. Поет.* Силно желан, любим, обичан; жадуван. *Майка й обичаше да кити. . . своята жадена дъщеря* Влайков. *И като пред свой, пред мен | ред по редом изповяда . . . | как го чака и копней | дома жадена изгора.* П. П. Славейков.

жаднѐя, -ѐеш, *несв. Поет.* Силно желая; жадувам. *Човечеството клето, | в сълзи и кръв облето, | . . . жаднеѝ за мир.* Вазов. *Душа жаднее за покой.* П. П. Славейков.

жа̀дно *нареч.* С жажда. *Войниците се натрупаха около другия бакър, . . . гребеха и жадно пиеха.* Йовков. *Ще слушам жадно твойте песни аз.* Вазов. || *Прен.* С голямо желание. *Затулен между хората на сянка, Ненко жадно впи поглед в Райка.* Влайков.

жа̀дност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* жаден. *Особено се мъчим за вода... С каква жадност се навеждахме, когато ни спираха за почивка, над локвите, които се намираха случайно на шосето или долу по трапищата.* Величков. *Павлин се приближава до нея, моли й се да му даде едно цветенце, и, като го получи, със жадност и с удоволствие го крие в пазухата си.* Каравелов.

жаду̀вам, -аш, *несв.* **1.** Дълго време изпитвам жажда, желание да пия нещо. *Да беше мор, да беше чума, / че в гроба гърло не гладува, / ни жадува! / А то—градушка ни удари.* Яворов. **2.** *Прен.* Силно, страстно желая нещо. *Народите жадуват за мир.* Г. Димитров. *Жадувал си толко години за дете — Господ ти праща две.* Елин Пелин.

жаду̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жадувам.

жа̀жда *ж.* **1.** Усещане на потребност да се пие вода. *И устата се пукаха в кървава жажда, / а скалистият хълм беше пуст и безводен.* Вес. Георгиев. *Утолявам жаждата си. Чувствувам жажда.* || Усещане на потребност да се пие нещо. **2.** *Прен.* Силно желание, стремеж към нещо. *С оковани крила днес земята ни ражда, / оковани с неволя и делнични дни, / а гори сред душата ни вечната жажда / за простор, красота, висини.* Смирненски. *Жажда за знания. Жажда за отмъщение.* || Алчност. *„Велика корупция!" — повтаряше бай Недялкович, като ни сочеше на раните, които раздира в обществения организъм на Съединените щати жаждата за злато.* Ал. Константинов.

жака̀рдов, -а, -о, *прил.* **1.** За стан — специално усъвършенствуван за втъкаване на разноцветни фигури. **2.** За тъкан — по която има втъкани фигури.

жакѐт *м.* (фр.). **1.** Къса горна женска дреха. *По тоя пруст вървеше сега тя ... гологлава, ... с лек летен жакет от синя коприна.* Йовков. **2.** *Остар.* Полуофициална мъжка дреха. *Ти найнапред / купи си фрак или жакет.* Смирненски.

жакѐтче, *мн.* -та, *ср.* Лек жакет. *В отворен гардероб — в безредие висят: рокли, блузи, пелерини, жакетчета.* Стаматов.

жал *неизм., ж.* **1.** Чувство на скръб; мъка, тъга. *Стар овчар в гората свири / и свирня му е на жал.* Вазов. *Ако загина на война, / жал никого не ще попари.* Дебелянов. **2.** Съжаление, съчувствие, милост. *Стреляйте! Ала те ще останат / и за всички без жал ще мъстят.* Вес. Георгиев. □ **Жал ми е** — изпитвам мъка или съжаление; мъчно ми е. *То от него човек няма да стане, ами мене за жена му, за Петра ми е жал.* Йовков. **Става ми жал** — домъчнява ми за някого, за нещо.

жа̀лба *ж.* **1.** Мъка, скръб, жал. *Клетата майка не пренесе тия жалби.* Влайков. *Върла ми жалба, либе, / по твойте / вежди—гайтани; дваж по-голяма жалба по вази, / тъмни балкани.* Вапцаров. **2.** Оплакване, тъжба. *Утре ще останеш за обед, та да се запознаеш със селото и да чуеш жалбите на селяните.* Вазов. || *Канц.* Писмено заявление с оплакване от нещо и молба за отстраняване причините на оплакването; тъжба. *Гражданите имат право на молби, жалби и петиции.* Конст., чл. 89. *Подавам жалба. Разглеждам жалба.*

жа̀лвам се, -аш се, *несв., сред.* (рус.). Подавам жалба; оплаквам се. *Давид се докачил и се жалвал. Ще ме съди.* Йовков.

жа̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жалвам се.

жалѐен, -ѐйна, -ѐйно, *мн.* -ѐйни, *прил.* Предназначен за жалеене; траурен. *Ту плахо се мерне в одежди жалейни / на минало щастие призрак любим.* Смирненски. *Витоша, строга, с потъмняла почти жалейна зеленина, ... мълчаливо издига своето навъсено чело.* Вазов. *Жалейни дрехи.*

жалѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жалея.

жалѐйка *ж. Книж.* **1.** Некролог. **2.** Траурен знак.

жа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който изразява жалост; скръбен, тъжен, печален. *Нейното бледо, жално лице поруменя и светна от радост.* Елин Пелин. *Стара песен ни изсвири, жална, хайдушка песен.* Йовков. **2.** Който изпитва жал; тъжен, печален. *Майко жална, мъченице клета, / от къде се взе у тебе сила / да изтърпиш таз съдба проклета.* Вазов.

жа̀лене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* жаля *и от* жаля се. *Той не е за жалене.*

жалѐя, -ѐеш, *несв.* **1.** Изпитвам скръб по загубата на нещо; скърбя, тъгувам, жаля. *Тоз, който падне в бой за свобода, / той не умира: него жалеят / земя и небе, звяр и природа / и певци песни за него пеят.* Ботев. *Хубава си, моя горо, / ... / Който веднъж те погледне, / той вечно жалее, / че не може под твоите / сенки да изтлее.* Каравелов. **2.** В траур съм след смъртта на някого. *Кого жалееш?* **3.** *Остар.* При отрицание — не ми се свиди нещо, не се скъпя за нещо. *Обичам го, защото прослави България и не жалей кръвта си за нея.* Вазов.

жа̀лко *нареч.* **1.** По жалък начин. *Той се усмихваше и чудеше как жалко ... се свърши тая борба в душата му.* Вазов. **2.** В съчет. **жалко (е), че, да** и пр. За съжаление, за жалост. *Жалко, че случаят не ни срещна повече.* Елин Пелин. *Наистина, жалко ще бъде такъв образован младеж да се зарови в някой чифлик по селата.* Вазов. || Като възклицание — за израз на съжаление. *Не слуша ли концерта? — Не! — Жалко!*

жа̀лно *нареч.* С жал; тъжно, печално. *О, майко моя, родино мила, / защо тъй жално, тъй милно плачеш.* Ботев. *Тя гледаше навън с премрежени очи жално и безнадеждно.* Елин Пелин. *Жално-мило плаче джанъм, / плаче и нарежда.* Нар. пес. □ **Жално ми е** — тъжно ми е, свидно ми е.

жалова̀ние, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Остар.* Заплата.

жало̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Нар.* Жален.

жаловѝт, -а, -о, *прил.* **1.** Който изразява скръб; тъжен, скръбен, жален. *Нахълта жаловит вой през комина.* А. Каралийчев. *Това бяха извивания на глас, ... проточени и жаловити.* Вазов. **2.** Който изпитва тъга, скръб; нажален, натъжен. *Руска ходи из градинка / сама, жаловита.* Вазов.

жаловѝто. *Нареч. от* жаловит (в 1 знач.); тъжно, жално. *Младата седна на земята, закри очите си с ръце и заплака. Не заплака, а сякаш запя проточено, жаловито.* Йовков.

жало̀вно. *Нареч. от* жаловен. *Не съм аз, бре синко! Толкова ли ме не вярваш? — дума тя жаловно.* Влайков.

жало̀н *м.* (фр.). *Техн.* Прът, кол, който се употребява за измервания в геодезията.

жа̀лост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Чувство на скръб, мъка; жал, тъга. *Хубава си моя горо, / меришеш на младост, / но вселяваш в сърцата*

ни / само скръб и жалост. Каравелов. *Люта жалост и мъка се четяха по лицето ѝ.* Вазов. **2.** Съжаление, състрадание, милост. *А турчинът жалост няма: / пали, гдето стъпи.* Каравелов. □ **За жалост** — за съжаление; жалко. *За жалост, не е в моята сила нищо да направя, — казах аз решително.* Вазов.

жа̀лостен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил. Остар.* **1.** Който изпитва скръб, мъка; тъжен, печален. *А майка ядна, жалостна, / дете си мило прегърна / и... пак заръда, заплака!* Ботев. **2.** Който изразява жал; тъжен. *Жалостен поглед. Жалостен вик.* **3.** Който предизвиква жал. *Но кой от нас не знае в какво жалостно положение се намират: нашите цариградски вестници и каква незавидна роля е играла по-голямата част от нашите емиграционни публицисти.* Ботев.

жалостѝв, -а, -о, *прил. Остар.* **1.** Който изпитва съжаление; милостив, състрадателен. *Що чиниш бре, Симо... Думам на баща ти, от дете си си такъв жалостив.* Кр. Григоров. **2.** Който изразява жалост, скръб; тъжен, скръбен. *Таз единствена надежда... / беше ти, девойче мило; / твоят поглед жалостив.* П. Р. Славейков.

жалостѝво. *Нареч. от* жалостив. *Старецът погледа, погледа ... и заклати жалостиво глава.* Ст. Загорчинов.

жа̀лостно. *Нареч. от* жалостен. *И започнали и те прегорко да плачат и жалостно да нареждат.* Влайков.

жа̀лък, -лка, -лко, *мн.* -лки, *прил.* **1.** Който буди съжаление, състрадание; нещастен, окаян. *Той неволно трепна, когато видя болезнения и жалък вид на Люцкана.* Йовков. ‖ Мизерен, незначителен, нищожен. *Надя Николова вървеше по средата на улицата — мъничка, жалка, нищожна.* Елин Пелин. *Жалко съществуване. Жалко положение.* **2.** Който буди презрение, отвращение; презрян. *За кое приказваш ти, жалък драскач? За звездата II степен ли? Туй ли е скъпият подарък за един поет?* Ал. Константинов. *„Кажи ми, жалко ти творенье, / как се покачи тъй високо?“ / — „С пълзене!“ — извика / рогатата гадинка.* Михайловски.

жа̀ля, -иш, *мин. св.* жа̀лѝх, *несв.* **1.** Изпитвам тъга, жал; скърбя, тъгувам. *Па на тебе нищо, куме, — ще жалиш, ще прежалиш, ще си найдеш друга и ще забравиш покойната.* Елин Пелин. *Не плачи, майко, не тъжи, / че станах ази хайдутин, / хайдутин, майко, бунтовник, / та тебе клета оставих / за първо чедо да жалиш.* Ботев. **2.** Проявявам съчувствие, съжаление към някого. *Хората се трупаха любопитни, гледаха го, жалеха го, но никого не болеше сърцето за тоя чужд човек.* Елин Пелин. *Имаш толкова души на работа в кооперативното, та тебе ли ще те жалим.* Кр. Григоров. **3.** Обикн. при отрицание — не ми се свиди, не се скъпя за нещо. *Истинските хора, патриотите на нашата Родина, сега са тези, които не жалят силите си, а вървят срещу трудностите и ги надвиват.* Раб. дело, 1950 г. *Не жаля никакви средства.* **4.** *Разг.* Нося траур за някого; жалея. *Жаля майка си.* **жаля се** *страд.*

жа̀ля се, -иш се, *мин. св.* жа̀лѝх се, *несв., сред. Разг.* Оплаквам се.

жамбо̀н, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Остар.* Пушен или варен свински бут; шунка.

жанда̀р и **жанда̀рин,** *мн.* жанда̀ри, *м.* (фр.). *Остар. Нар.* Униформен полицай; стражар. *Подир един месец един жандарин повика хаджи Ахила при агата на конака.* Вазов.

жанда̀рм *м.* (фр.). *Рядко. Остар.* Униформен полицай. *Четворица жандарми влачеха един нещастник към IV полицейски участък.* Ал. Константинов.

жандармерѝйски, -а, -о. *Прил. от* жандармерия. *Жандармерийски корпус. Жандармерийски офицер.*

жандармерѝст *м.* Лице, което служи в жандармерията. *За потушаване на селските движения били създадени специални отреди от жандармеристи и дори моторизирана жандармерия.* Раб. дело, 1950 г.

жандармѐрия *ж.* В буржоазната държава — полицейски войски, предназначени за подтискане революционни движения, за политическа охрана и пр. *Те* (работниците) *помитаха по пътя си кордоните от жандармерия, полиция и войска и, пеейки Марсилезата, напредваха неудържимо.* Раб. дело, 1950 г.

жанр, жа̀нрът, жа̀нра, *мн.* жа̀нрове, жа̀нра (сл. ч.), *м.* (лат.). **1.** *Изк.* Вид художествени произведения, който се характеризира със специфични сюжетни или стилови особености. *Сатиричен жанр. Драматичен жанр. Симфоничен жанр.* **2.** Битова живопис.

жа̀нров, -а, -о. **1.** *Прил. от* жанр. *Жанрово разнообразие.* **2.** Битов. *Жанрова картина. Жанрова сцена.*

жар, жарта̀, *мн.* няма, *ж.*, и **жар,** жа̀рът, жа̀ра, *мн.* няма, *м.* **1.** Обикн. *ж.* Разгорени въглени без пламък; жарава. *Върви да стъкнеш огъня в кухнята. Да има жар.* Йовков. *Пламъците вече бяха намалели, но от жарта идеше такава горещина, че лицата на всички се бяха зачервили.* Ст. Загорчинов. *Тоя при огъня дигна ръка и духалото преспана да пъшка ..., в огнището остана куп букова жар, която чезнеше бързо.* Д. Талев. ‖ *Обр.* Горещина, пек, жега. *Слънцето упорито се бе спряло посред синия небесен купол и сипеше огън и жар от висините.* Елин Пелин. **2.** Обикн. *м. Прен.* Страст, увлечение, пламък. *Другарят Георги Димитров непрекъснато бе избиран за народен представител в Народното събрание, гдето с истински революционен жар защищаваше интересите на работническата класа и трудещите се маси.* Отеч. фронт, 1949 г. *Припомни си той с каква жар ѝ шепнеше: „Обичам те!“* Елин Пелин. *А можехме, родино свидна, / ний можехме с докраен жар / да водим бой — съдба завидна — / край твоя свят олтар.* Яворов.

жара̀ва *ж.* Разгорени въглени без пламък; жар. *Вътре влизаше вятър и още живата жарава в огнището проблясваше в тъмнината.* Йовков. *Седни, брате Теодосие, седни тука!.. А пък аз ще опека на жаравата две пъстърви, да се подкрепиш.* Ст. Загорчинов.

жа̀рвам, -аш, *несв.*; **жа̀рна,** -еш, *мин. св.* жа̀рна̀х, *св.* Жаря веднъж или няколко пъти по веднъж. **жарвам се, жарна се** *възвр.*

жа̀рване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жарвам *и от* жарвам се.

жарго̀н *м.* (фр.). **1.** *Езикозн.* Говор, характерен за тясна социална група, който се отличава от общонародния език със свои специфични думи. *Класов жаргон.* **2.** *Разг.* Изкълчен, изопа-

чен говор, употребяван в ограничена среда *Апашки жаргон.*

жарго̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* жаргон.

жа̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жаря.

жа̀ркам, -аш, *несв. Диал.* Паря, жаря с коприва.

жа̀рко. *Нареч. от* жарък. *Слънцето грее жарко.*

жа̀рна. Вж. жарвам.

жа̀р-птица *ж.* В руските нар. приказки — птица със светли като пламък пера.

жартиѐр *м.* (келт.). Ластик, който държи чорапа изпънат по крака.

жа̀рък, -рка, -рко, *мн.* -рки, *прил.* **1.** Който е много горещ. *Слънцето се е спряло огнено и немилостиво в небесата, но жарките му лъчи не пъдят от полето работливите селяци.* Елин Пелин. *Над нас Мургаш израства мощен. | ... А долу — жарък ден.* Вес. Георгиев. *Жарко лято.* **2.** *Прен.* Страстен, пламенен, горещ. *Сняг над мене. Но сърцето — жарко | не убиват ледните фъртуни | туй, що в мен е вечно, що е ярко.* Вазов. *Жарка целувка.*

жа̀ря, -иш, *мин. св.* жа̀рѝх, *несв.* **1.** За слънце — силно пека, горя. *Още няма десет часа, а ти се струва, че слънцето е вече в зенита си — толкова силно жари.* Кр. Григоров. **2.** За коприва — паря, жиля.

жасмѝн *м.* (перс.). Градинско растение, храст с ароматни бели цветове. Jasminum officinale.

жва̀кам, -аш, *несв. Разг.* **1.** Дъвча шумно. *А теленцето, което още няма зъби, налапа една зарзала, дълго я жвака... и я глътна с костилката.* А. Каралийчев. *Той жвакаше жилавото месо.* **2.** При газене с обувки в рядка кал или във вода — издавам особен шум. *Оквасен бях до кожа, краката ми жвакаха във вода в подгизналите обуща.* Вазов.

жва̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жвакам.

жва̀чка *ж. Диал.* Дъвка.

ждрело̀, *мн.* -а̀, *ср. Нар.* Ждрело. *Дълго време се спущахме, додето видяхме зелените ѝ пенливи вълни, бучащи в дъното на ждрелото ѝ* (на Марица). Вазов.

жѐга *ж.* Силен пек, горещина. *Но, ето че дотича из отдалеченото краище босоногото хлапе и уплашено обади, че Пенка примряла от жега.* Елин Пелин. *Под пладнешкий зной и жега, | мълком бледното си чело | теменужката свенлива | към земята бе привела.* П. П. Славейков.

жѐгвам, -аш, *несв.*; **жѐгна,** -еш, *мин. св.* жѐгна̀х, *прич. мин. страд.* жѐгнат, *св.* **1.** Бодвам с нещо остро или парливо. **2.** *Прен.* Внезапно и неприятно засягам някого; бодвам. *Стрина Венковица взе тия думи на Колча за натякване. Това я доста жегна.* Влайков. *Веднага ме жегна страшна мисъл.* Вазов.

жѐгване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жегвам.

жегла̀ *ж. Нар.* Жегъл. ☐ **Върви на жегла** — за опак човек: не се съгласува с другите

жѐгна. Вж. жегвам.

жѐгъл, *мн.* жѐглѝ, *м.* Пръчка, която се слага на ярема при впрягане на волове или биволи. *Два брези бивола — отпред ги шопче тегли | за тежкия синджир в обтегната ръка | и врат прищъпнали о жилавите жегли, | едвам пристъпват те.* П. П. Славейков. ☐ **Изби жегъла** (разг.) — отърва се, измъкна се.

жѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Диал.* Жаден. *Ази съм расла, порасла | по дъжд, по вятър с овците, | ... | често и гладна, и жедна.* П. Р. Славейков.

жежа̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Грея силно; жаря, паря. *Слънцето жежеше от безоблачното небе.* Вазов. **2.** Нагрявам нещо; нажежавам. *Жежа желязото.* **3.** *Прен.* Извиквам силно чувство; горя, паля. *Всеки поглед... я жежеше в сърцето.* Вазов.

жежѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* жежа.

жежчина̀ *ж. Диал.* Жега, горещина.

жѐжко *нареч. Нар.* Горещо, топло. *Командирът не е имал пред вид, че тука става непоносимо жежко* Д. Добревски.

жѐжък, -жка, -жко, *мн.* -жки, *прил. Нар.* **1.** Който е извънредно горещ; силно нагорещен, нажежен. *И гущер се зелен припича | по жежкий ка̀мънак.* Вазов. *Угасна жежък летен ден.* Елин Пелин *Жежка мараня.* **2.** *Прен.* Пламенен, горещ, страстен. *Кое младо, кое живо | тъй не е любило? | Чие сърце в гърди жежки | силно не е било?* Вазов. *Аз работих и сях, пях с вяра жежка | във чест, в добро, във правда.* Вазов.

жѐзъл, -ът, -а, *мн.* жѐзли, жѐзъла (сл. ч.), *м.* Специално изработена и украсена тояга, носена от владетели, висши духовни лица, маршали като символ на власт, величие и заслуги. *Царски жезъл. Владишки жезъл.* ☐ **Магически жезъл** — магическа пръчка. *Борбата спря като по замахване на магически жезъл.* Вазов.

жела̀н, -а̀, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* желая. **2.** Като *прил.* — а) Който силно се желае; очакван, любим. *Тогаз, на твойто място | дружно | ще изградим, със много пот, | един живот | желан | и нужен.* Вапцаров. *Тя мислеше за един друг Павел, любящ, далечен и желан, когото тя като че ли никога не бе виждала.* Елин Пелин. *Спусни се нощ, желана нощ за отдих и забрава.* Багряна. б) Какъвто трябва да бъде. *Придавам желаната форма. Желани размери.*

жела̀ние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Вътрешен стремеж към осъществяване на нещо. *У тях се събуди желание за труд и за по-хубав живот.* Елин Пелин. *Не му се говореше, изгубил беше и воля, и желание за всичко.* Йовков. || Вътрешна нужда; охота. *Приказваше малко, на въпросите отговаряше без желание.* Г. Райчев. *Болният няма желание да яде.* || Любовно влечение; страст. *Той чувстваше близостта ѝ, усещаше топлината на нейната бяла млада плът. И мъчен от желания, изгарян от страст, той се въртеше на одъра си.* Йовков. **2.** Искане, пожелание. *По негово желание играта я повториха.* Йовков. *Изпълнявам всичките ѝ желания. Изявявам желание.* ☐ **Концерт по желание** — концерт, чиято програма се определя от слушателите. **По желание** — доброволно.

жела̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж.* Който се желае да стане; желан. *Този успех е не само желателен, но и напълно възможен и реален.* Г. Димитров.

желателно. *Нареч. от* желателен. *Желателно е командирите да бъдат избраници на самите отреди.* Хар. Русев.

желатин, *мн.* няма, *м.* (фр.). Безцветен прозрачен клей от животински произход, употребян в готварството, фотографията и др. *От отпадъците от животински произход — кости, рога, копита — се произвежда туткал, желатин и др.* Отеч. фронт, 1950 г.

желатинен, -а, -о, *прил.* Който е направен от желатин, който съдържа желатин; желатинов. *Желатинен крем.*

желатинов, -а, -о. *Прил. от* желатин. *Желатинов пласт.*

желая, -аеш, *мин. св.* желах, *несв.* **1.** Имам желание; искам. *Той от сърце желаеше да направи нещо хубаво.* Йовков. *Аз му казах, че ти желаеш да не те безпокоят тая нощ.* Вазов. *Ах, бедни мой Странджа, по бих желал да те видя всред Стара планина.* Вазов. **2.** Изпитвам любовно влечение към някого; копнея. *Обичам те кат първи лъч росата, | желая те кат ручей лих — покоя.* Дебелянов. **3.** Изказвам благопожелания, пожелавам някому нещо хубаво. *Желая ви бързо оздравяване.* Л. Стоянов. *Желая ти успех в работата.* □ **Здраве желаем** — отговор на поздрав „Здравейте“ от по-нисш военен чин към по-висш. *Здравейте войници! — Здраве желаем, господин поручик!* Вежинов.

желба *ж. Диал.* Желание. *Много аз, мале, много мечтаях | щастие, слава да видим двама : | сила усеща — що не желаях? | Но за все желби приготви яма!* Ботев. *Един за други в тайна желба креем.* П. П. Славейков.

желва *ж. Диал.* Костенурка; костена жаба.

желе, *мн.* -та, *ср.* (фр.). **1.** Пихтиеста маса, получена след продължително варене на животински кости с месо, хрущяли, сухожилия и др.; пача. *Говеждо желе.* **2.** Сладко, приготвено от плодов сок, захар, а понякога и желатин; пелте. *Лимоново желе. Желе от дюли.*

железар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което изработва, поправя или продава железни предмети. *Къде е младият железар, който цял ден поправяше примуси, чешми, колички, пушки и всякакви пружини?* Елин Пелин.

железария *ж. Събир.* Предмети, сечива от желязо. *Кола, плугове, жътварки, какви не сечива и железарии бяха натрупани пред ковачницата.* Йовков. *Магазин за бои и железария.*

железарница *ж. Рядко.* Железарска работилница.

железарски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до железар или до железария. *Железарски магазин. Железарска стока. Железарска кооперация.*

железарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на железар.

железен, желязна, желязно, *мн.* железни, *прил.* **1.** Който е направен от желязо. *Железните пръчки на прозореца бяха толкова гъсто, че даже и едно малко дете не би могло да влезе.* Елин Пелин. *Блага реч (дума) железни врата отваря.* Погов. *Железен обръч. Желязна каса.* **2.** Който съдържа желязо. *Желязна руда. Желязна сплав.* **3.** Който е предназначен за работа с желязо. *Желязна пила.* **4.** *Прен.* Силен, здрав, издръжлив; непреклонен. *Героите наши, като скали твърди, | желязото срещат с железни си гърди | и хвърлят се с песни в свирепата сеч.* Вазов. *Във всяка длан трепти корава, желязна воля на прогрес.* Вапцаров. *Желязна дисциплина.* Г. Димитров. □ **Железен път** — път с релси за железница, железопътна линия.

железница *ж.* **1.** Влак, трен. *В нощната тишина се зачу надалече свирката на железницата.* Величков. *Подземна железница. Въздушна железница. Зъбчата железница.* **2.** *Нар.* Железопътна линия. **3.** Само *мн. Разг.* Ведомството на железопътния транспорт. *Работя в железниците. Чиновник по железниците.*

железничар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Служител или работник в железопътния транспорт.

железничарка *ж.* Жена железничар.

железничарски, -а, -о. *Прил. от* железничар. *Железничарска униформа.*

железничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Остар.* Железопътен. *Вървя на дълж по линията към големия железничен мост над Искъра.* Вазов.

железо-. Първа съставна част на сложни думи със значение: 1. Който е свързан с обработването на желязо, напр. ж е л е з о д о б и в е н, ж е л е з о о б р а б о т в а н е. **2.** Който е свързан с транспорта по железниците, напр. ж е л е з о п ъ т е н.

железобетон *м.* Бетон с желязна арматура, който се употребява при масивни строежи.

железобетонен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* железобетон. *Железобетонен строеж. Железобетонен мост. Железобетонно укрепление.*

железодобивен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е предназначен за добиване на желязо. *Железодобивен завод. Железодобивна индустрия.*

железолеяр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Работник, който се занимава с железолеярство.

железолеярен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който служи за леене на желязо. *Железолеярна пещ.*

железолеярство, *мн.* няма, *ср.* Леене на желязо.

железопътен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е свързан с транспорта по железниците. *Железопътна линия. Железопътна мрежа. Железопътна станция. Железопътни съобщения.*

железце, *мн.* железца, *ср.* **1.** *Умал. от* желязо; малък железен предмет или парче желязо. *Детето си играеше с някакво железце.* **2.** Обикн. *мн.* Желязна плочка за подковаване на обувки.

желирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя нещо на желе.

желиран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* желирам. **2.** Като *прил.* — приготвен на желе. *Желирана кокошка. Желирани плодове.*

желка *ж. Диал.* Костенурка.

желт, -а, -о, *прил. Диал.* Жълт.

желтица *ж. Диал.* Жълтица.

желъд *м.* **1.** Плод на дъб или бук. *Желъдите на дъба и орехчетата на липата са отчасти вече опадали, отчасти още висят на дърветата.* Ботаника за V и VI кл., 1951 г. **2.** Само *ед. Събир. Разг.* Желъди. *Един ден болният учител се залута из старата боляровска гора. Там*

се бяха попиляли жени и моми от селото да берат желъд. А. Страшимиров

жѐлъдов, -а, -о. *Прил. от* желъд. *Желъдова шапчица. Желъдово кафе. Желъдово брашно.*

желя̀зо, *мн.* железа̀, *ср.* 1. Само *ед.* Химически елемент — тежък метал със сребрист цвят, от който се получава чугун и стомана. *Бетонно желязо. Валцово желязо. Желязото се кове, дорде е горещо.* Послов. 2. Железен предмет, изделие от желязо. *Той е препасан с кожена престилка и в запретнатите си ръце носи някакви железа.* Йовков. 3. Само *мн. Прен.* Окови, вериги. *Навред, де чуват се въздишки, | ... де тежки железа дрънчат, | една се дума чуй сега, | един стон, един глас : | Русия!* Вазов. *Размерний ход на нощния стражар | дочуваше едвам той в тишината, | сегиз-тогиз и звън от железата на сепнат в съне някой свой другар.* П. П. Славейков.

жена̀ *ж.* 1. Лице, противоположно по пол на мъжа. *Жената е равноправна с мъжа във всички области на държавния, ... културния и политическия живот.* Конст., чл. 72. *Мъже, жени,| народ, | ще строим завод | на живота!* Вапцаров. 2. Женена жена, за разлика от мома. *Пред средното ханче наредили се купове-купове жени, девойки, деца, дрипави, разтрепе́рани, зачервени от студ.* Вазов. || Само *ед.* **жената** (разг.) — моята жена. *Да питам в къщи жената, какво ще каже.* 3. С притеж. определение — съпруга. *Единственият и главен помощник в кръчмата на Герака беше неговата жена.* Елин Пелин. *Тя стана негова жена по закон и по обичай.* Йовков. ◻ **Лека жена** — жена, която води развратен живот.

жѐна. Вж. ж ъ н а.

жѐнен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* женя. 2. Като *прил.* — обикн. за мъж: който е встъпил в брак. *Докторът видя, че отсреща се зададе Поделковата женена сестра.* Вазов.

жѐнене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* женя и от женя се. *Щом се е сетила за женене, не може да се каже, че е малка.* Влайков.

жѐнин, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на жена (в 3 знач.). *Не търси ти, синко, | момиче богато, | защо е горчиво | женино дукато!* Каравелов. *Женини пари — змийска кост.* Погов.

жени̇тба *ж.* Встъпване в брак; женене. *Заедно с женитбата му се родиха грижи и безпокойства, каквито по-напред той не познаваше.* Влайков. *От дума на дума, Д. отваря приказка за женитба. — Я да те ожени́м бе, А., наистина.* Ал. Константинов.

жени̇тбен, -а, -о. *Прил. от* женитба.

жени̇х *м.* (рус.). *Поет.* Кандидат за женитба. *Босилко Радойкин, най-личен загорец, | допратил е китени свати. | ... | „Не връщайте, майко, ... ще найдете мъчно | жених за Петкана по-сгоден".* П. П. Славейков.

жени̇ца *ж. Умал. от* жена. *Не се мина много и откъм воденицата се зададе една стара, одърпана женица.* Мих. Георгиев.

жени̇чка *ж. Умал. гальов. от* жена. *Вие се жените млади и хубави женички имате.* Елин Пелин.

жени̇ще, *мн.* -а, *ср. Неодобр. Увел. от* жена.

женка̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Разг.* Мъж, който задиря жени.

женка̀рски, -а, -о. *Разг. Прил. от* женкар.

женомра̀зец, *мн.* -зци, *м.* Мъж, който мрази жените.

женоря̀ *ж. Събир. Разг.* Много жени. *Женорята и дечурлигата бяха поели за планината към Копривщица.* Зах. Стоянов.

жѐнски, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до жена. *Лека женска фигура ... се зададе тихо и прескочи тичешком ливадата.* Елин Пелин. 2. Като *същ. ж.* **женската** — животно от женски пол. *И ето, над леко зелените тъмни върби... се явяват близко една до друга две диви патици... Мъжката върви малко по-напред. Тя води женската.* Елин Пелин.

жѐнствен, -а, -о, *прил.* Който притежава качества, присъщи на жена; нежен. *Тихов бе момък... с очи сини, които имаха женствен поглед.* Вазов. *Женствена фигура. Женствена красота.*

жѐнствено. *Нареч. от* женствен.

жѐнственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* женствен. *Тя беше жена на двайсет и пет години, в разцвет на женственост и пълно развитие на формите.* Вазов. *Той имаше някаква си женственост, която отрича всяка енергия и твърдост на духа.* Вазов.

жѐня, -иш, *мин. св.* жѐних, *несв.* Правя мъж и жена да встъпят в брак; задомявам. *Хаджи Драган женеше Тиха за същия тоя момък, чиито сватовници беше върнал преди месец.* Йовков.

жѐня се, -иш се, *мин. св.* жѐних се, *несв., възвр.* Встъпвам в брак; задомявам се. *Тя бърза да свърши всичко, защото подир два деня ще се жени.* Елин Пелин.

жѐрав *м.* Едра блатна пролетна птица с дълги крака, дълга шия и рехава опашка. Grus grus grus. *Над блатото ... се вият ... усамотените групи на дивите патки, диви гъски и тежки жерави.* Вазов. *Въздухът е напоен с хладна влага и жерави като дълги вериги отлитат далече.* Смирненски.

жѐрка *ж. Диал.* Мелница, воденица.

жѐркам, -аш, *несв.* За пчели, бръмбари и др. — бръмча. *Големите му сини очи ... се въртяха навред и с едно умилено учудване следяха ту птичките ..., ту златните мушички, които жеркаха като водни капки във въздуха.* Елин Пелин.

жѐркане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жеркам.

жерсѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Вид трикотажна копринена материя.

жѐртва *ж.* 1. В езическите религии — живо същество или предмет, пренесен в дар на божество чрез изгаряне. *Кумани... диви на своите богове / принасят в жертва пленените врази.* Вазов. 2. Пострадал човек от природно бедствие, насилие, пороци, клевета и др. *Той тури златото в пазвата, ... когато още тялото на жертвата се люшкаше на въздуха.* Вазов. *Пенка примряла от жега! Боже! Пак жертва!* Елин Пелин. *Тя беше погълната от щастието си и... не можеше да угади жестоката клевета, на която беше жертва.* Вазов. *Изгнаници клети, отломка нищожна | на винаги храбър народ мъченик, | дечица на майка робиня тревожна | и жертви на подвиг чутовно велик.* Яворов. || Плячка. *Младото соколче се изви, засили се и настигна жертвата. Гълъбът ужасен го усети над*

себе си и падна съвсем ниско над водата. Елин Пелин. 3. *Прен.* Доброволно отказване от блага или лишаване от живот в полза на някой (нещо) или заради нещо възвишено; саможертва. *Всички сме готови да се принесем жертва за свободата на България.* Вазов. *Жертвите и помощите идеха от всякъде изобилно. Патриотизмът в тия минути на надежда и лудо въодушевление беше развързал кесиите и уголемил сърцата.* Вазов. *Майката е готова на жертва за своите деца.*

жѐртвен, -а, -о, *прил.* Предназначен, определен за принасяне в жертва, за жертвоприношение. *Жертвена клада. Жертвено животно. Жертвен огън. Жертвен дар.*

жѐртвеник, *мн.* -ци, *м.* 1. *Истор.* В езическите религии — издигнато място, гдето са се принасяли жертви. *Това бяха антични жертвеници..., посветени от гражданите на римския Никопол (при Росица) на олимпийския Зевс, на богините Хера, Атина и др.* Вазов. 2. *Прен.* Димящи урни, поставяни на обществени места при изключително тържествени за целия народ случаи. *На площада горят жертвеници..., пред бюста на великия син на нашата страна стои почетна стража.* Отеч. фронт, 1950 г.

жертвоприношѐние, *мн.* -я, *ср.* Принасяне жертва на езическо божество.

жѐртвувам, -аш, *несв.* Доброволно се лишавам от нещо много ценно и необходимо в полза на някого или заради нещо. *Силната любов накарва човека да жертвува мило и драго.* В. Друмев. *Аз всичко жертвувам: ум, младост и покой.* К. Христов. *Ако не мога да жертвувам живота си славно, то мога да го жертвувам честно.* Вазов. **жертвувам се** *страд.* и *възвр.*

жѐртвуване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* жертвувам *и от* жертвувам се.

жест, жѐстът, жѐста, *мн.* жѐстове, *м.* (фр.). 1. Известно движение на тялото и особено на ръката, с което се придава по-голяма изразителност на речта. *Рядко той казваше някоя дума, без да я придружи с някой жест.* Йовков. *Тя направи с ръка жест на отвращение.* Елин Пелин. 2. *Прен.* Щедро дарение или проява. *Благороден жест.*

жестикула̀ция *ж.* Жестикулиране, ръкомахане при говор. *Бай Ганьо с една смес от немски, български и изкривено български думи, подпомогнат и от внушителни жестикулации, даде на стопанката да разумее, че той не би се отказал да опита вкуса на тяхната кухня.* Ал. Константинов.

жестикулѝрам, -аш, *несв.* Обикн. при говорене — правя жестове с ръце; ръкомахам. *В кафенетата, по улиците и по мегданите се трупаха хора, които възбудено жестикулираха и разказваха новини.* Йовков.

жестикулѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* жестикулирам.

жесто̀к, -а, -о, *прил.* 1. Който няма милост, проявява безсърдечие, безпощадност; безчовечен. *Той ставаше жесток и безмилостен към всеки паднал и беззащитен човек.* Йовков. 2. Който съдържа или изразява безсърдечие, безпощадност, безчовечност. *И жестоки удари се засипаха по тялото му.* Вазов. *Борбата е безмилостна, жестока. | Борбата, както казват, е епична.* Вапцаров. *Жестоки нрави. Жестока постъпка.* 3. За израз на превишаване обикновената степен на нещо; много силен, голям. *Жестоко оскърбление. Жестока обида.*

жесто̀ко. *Нареч. от* жесток. *Болестта го мори жестоко.* Л. Стоянов. *Жестоко измамен.*

жесто̀кост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* 1. Само *ед.* Качество на жесток. *Жестокостта ми се сломи. Аз клюмнах.* П. Р. Славейков. 2. Проява на жесток. *Никога човечеството не е бивало свидетел на такива чудовищни жестокости, на такива зверства като фашистките.* Ст. Благоева.

жестокосърдѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е с жестоко сърце; безмилостен, безжалостен, коравосърдечен.

жестокосъ̀рдие, *мн.* няма, *ср.* Безсърдечност, безчовечност; коравосърдечност. *На лицето му се изобразяваше душевна сухост и жестокосърдие.* Вазов.

жѐтва. Вж. ж ъ т в а.

жетва̀р[1]**.** Вж. ж ъ т в а р[1].

жетва̀р[2]**.** Вж. ж ъ т в а р[2].

жетва̀рка[1]**.** Вж. ж ъ т в а р к а[1].

жетва̀рка[2]**.** Вж. ж ъ т в а р к а[2].

жетва̀рски. Вж. ж ъ т в а р с к и.

жѐтвен. Вж. ж ъ т в е н.

жето̀н *м.* (фр.). Кръгче или плочка, които се употребяват вместо пари, обикн. при хазартна игра и др.

жив, -а, -о, *прил.* 1. В който има живот, който живее, диша, съществува. *Противоп.* мъртъв. *Не е убит,... в плен е, жив, инак щяхме да намерим трупа му.* Стаматов. *Жив човек нали е — иска да яде. Растението е жив организъм — то живее, размножава се и най-сетне умира.* 2. *Прен.* Пълен с жизнена енергия; пъргав, подвижен, игрив. *Добра, жизнерадостна, духовита, с темперамент жив, тя се бе оставила на природата си.* Вазов. *Детето е много живо и пъргаво. Жив ум.* 3. Оживен, енергичен, деен. *Изведнъж веселбата стана по-жива, по-непринудена и по-сърдечна.* Йовков. *Много се спираха върху бунтовната песен, която пораждаше най-живи препирни.* Вазов. *Живо участие. Жив интерес.* 4. Изразителен, занимателен. *Живо описание. Жив разказ.* 5. Истински, същински. *Уф че люта била* (ракията), *... жив спирт, фу!* Йовков. *Сиромах човек — жив дявол!* Погов. *Граничарите ... разбират кучешкия лай като жив език: те знаят кога е на дивеч и дори какъв е.* Йовков. *Жива действителност.* 6. Ясен, ярък, очевиден. *Обичам те, роден език, | ... жив израз и клик | на мисъл, на блян, на дух пламен.* Вазов. *Изпитал много неволи и много нужди, живо свидетелство на които бяха хлътналите му гърди и без време прегърбената му фигура.* Йовков. 7. Като *същ.* — жив човек. *Уморените заспаха. | живите — те нека бдят.* П. Р. Славейков. *Онова, дето си е отишло, невясто Богданице, то си е отишло за реда — ... а живото си иска своето.* Влайков. □ **Бъди (ми) жив и здрав!** — благопожелание, благословия. **Всичко живо** (разг.) — а) Всички хора. *Всичко живо в къщи се вдигнало на крака, трябва да се труди.* Кр. Григоров. б) Всички живи същества. *Благо пролетно слънце пече над село. Всичко живо се размърдало.* Елин Пелин. **Голо здраве, жива болест** (погов.) — здрав човек без пари е същински болен. **Да си жив и здрав!** — благо-

словия, благопожелание. **Жива вода** — в приказките: чудотворна вода, с която се възвръща живота на герой. **Жива картина** — картина на сцена от живи хора в костюми и пози, съответни на изобразявания сюжет. **Жива раздяла** — тежка, мъчителна раздяла. **Жива рана** — незаздравяла рана. **Жива стока** (нар.) — добитък. **Жив въглен** (разг.) — неугаснал въглен. **Жив да го оплачеш** (разг.) — казва се за човек в окаяно състояние. **Жив да си!** (нар.) — при настоятелна молба: моля ти се. **Жив език** — а) Говорим език. б) Увлекателен, образен език. **Жив инвентар** — работен добитък. **Живи цветя** — откъснати и неизвехнали естествени цветя. **Живо месо** (разг.) — сурово месо. **Живо тегло** — за животно: премерено живо. **Жив плет** — плет от храсти на корен. **Жив-умрял** (разг.) — полумъртъв, полупримрял. **Ни жив, ни умрял** (разг.) — вцепенен от страх, вълнение и пр. **Няма жива душа (няма жив човек)** (разг.) — няма никой.

живàк, *мн.* няма, *м.* **1.** Химически елемент — течен метал със сребристо-бял цвят. **2.** *Прен. Разг.* Подвижен, пъргав човек.

живàчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* живак. *Живачен термометър. Живачен окис.*

живèене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* живея.

живèлище, *мн.* -а, *ср. Остар.* Жилище, обиталище. *Безкрайни лесове ще ти покажа, | живелища на хищните гадини.* Михайловски.

живенѝца *ж. Нар.* Болест на вратните лимфатични жлези; скрофули. *Дано болест те налегне, | болест, дъще, живеница.* Ботев.

живенѝчав, -а, -о, *прил.* Болен от живеница.

живенѝчен, -а, -о. *Прил. от* живеница. *Не знам невясто, не знам — дано не е това — ама страх ме е, че раната се е обърнала на живеничена.* Влайков.

живенѝчък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Разг.* Само в израз **жив-живеничък** — напълно жив.

живèц[1], *мн.* няма, *м. Нар.* **1.** Биене на кръвта в артериите, вследствие дейността на сърцето; пулс. **2.** *Прен.* Най-съществената, най-чувствителната част от нещо. *Имота ни е то над всеки друг имот, | живеца съкровен на земния живот | и днес и в споменът на миналото време. | Това, което ний България зовеме.* П. П. Славейков.

живèц[2], *мн.* -вцѝ, *м. Нар.* Месото под ноктите или кожичка над тях.

живèя, -èеш, *мин. св.* живя̀х, *прич. мин. дейтсв.* живя̀л, -а, -о, *мн.* живèли, *прич. мин. страд.* живя̀н, -а, -о, *мн.* живèни, *несв.* **1.** Намирам се в процес на живот; съществувам. *Той беше живял петдесет години на този свят.* Вазов. *Там се родила, живяла | мамина мила Гергана.* П. Р. Славейков. *Ето — аз дишам, | работя, | живея | и стихове пиша.* Вапцаров. || *Прен.* Съществувам дълго време, съществувам във вековете; пребъдвам. *Той и днес живее в паметта на хората со своите песни и подвизи.* П. П. Славейков. *Да живее! Да живее свободата! Да живее революцията!* **2.** Прекарвам живота си по някакъв начин. *Той им пращаше често писма и пари и те сега живееха по-добре.* Елин Пелин. *Само той от нас прозре | истина една в живота —| по-добре е да умреш, | вместо да живееш скотски.* Вапцаров. *Живея безгрижно. Живея честито.* || *Разг.* Водя разнообразен, охолен живот. *Не, мене днес не ми . . . не ми е мило | за теб, о роден край! | Защото страх ме е, че младост мина, | преди да съм живял.* К. Христов. *Хората живеят, разполагат.* Стаматов. **3.** Прекарвам на определено място живота си; пребивавам, обитавам. *Иречек е живял в България, обича българите.* Ал. Константинов. *Аз живея на бул. Евлоги Георгиев. Живея на село.* || За животни — въдя се на определено място; обитавам. *В ниските гористи места живее мечката, вълкът, рисът, еленът, лисицата.* Вазов. **4.** Прехранвам се, препитавам се от занаят или от нещо друго; преживявам, издържам се. *Ние, хората на перото, живеем от него.* Вазов. *Той все пак има с какво да живее — има си градината, има пчели, кокошки.* Йовков. *Той с тоя франк ще живее четири деня.* Вазов. **5.** *Прен.* Отдаден съм напълно на някаква мисъл, чувство, идея и пр.; погълнат съм всецяло от нещо. *Това бяха хората, които бяха носили в гърдите си три месеца великата мечта за освобождението на отечеството, бяха живели с нея.* Величков. *Закачката на Еньо беше засегнала сърцето ѝ и то от тогава живееше с блянове и копнежи увлекателни и сладки.* Елин Пелин. **6.** Намирам се в близки отношения с някого. *Живеем братски с него.* **7.** *Разг.* Намирам се в полова връзка с някого. *Всичките знаят, че той е убил Друза, живее с неговата вдовица — само Тиверий не знае това.* Ботев. □ **Живее се** (безл.) — има добри условия за живот. **Живея на гърба на някого** — живея от чужд труд, експлоатирам някого, нещо. **Живея на чужд гръб** (разг.) — живея на чужда сметка.

живинà *ж. Нар.* Живо същество, животно. *Между черните буци пръст нещо ходи, движи се някаква живина. — Вълк е!* Йовков.

живинкà *ж. Умал. от* живина. *Гущерът изскача отново на камъка и бай Стоян процежда мъдро и многозначително: — Живинка. . . Радва се на божия свят.* Л. Стоянов.

живѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който съживява, който укрепва силите; освежителен, ободрителен. *Живителна струя. Живителна сила.*

жѝвичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. гальов. от* жив. *Прехвръкват пеперудки, сякаш в полето живички цветя.* П. П. Славейков.

жѝво *нареч.* **1.** Пъргаво, бързо, бодро, енергично. *Той тръгва да догони стадото си, усмихва се, крачи живо из високата трева.* Йовков. *Ехото из гората живо му се обади.* Елин Пелин. *Хлътналите му очи живо светеха из тъмните и дълбоки очни кладенци.* Ст. Загорчинов. || Дейно. *Комитетът се завзе живо за този въпрос.* Вазов. *Взимам живо участие.* || Много силно, дълбоко. *После, с кои очи ще зине да каже на Мичовица, че тя . . . се тъй живо интересува за съдбата на Соколова.* Вазов. *Общото съчувствие, тъй живо до преди малко към Рада и Огнянова, сега охладня и се размеси с глухо неудоволствие.* Вазов. **2.** Оживено, с оживление. *Рядкото събитие беше възбудило хората. Те излизаха край портите и живо коментираха.* Хар. Русев. *Той сякаш и не слушаше, за какво тъй живо и от все сърце говори леля Гена.* Влайков. || Много изразително, с въодушевление. *Написано е живо, сбито и прави силно впечатление.* П. П. Славейков. **3.** Ярко, ясно. *В ясните детски очи на Рада живо се отражаваха вълненията на душата ѝ.* Вазов. *Беше си внушил, че колкото по-живо*

си представи всичко, толкова по-леко ще го изживее. Ем. Станев. *Образът на Славка се изпречи живо пред него и почна ред по ред да му напомня едно щастливо минало.* Елин Пелин.

живовляк, *мн.* -ци, *м.* Тревисто растение с изпъкнали жилки по листата и стъблото.

живопис, *мн.* няма, *ж.* **1.** Изкуство да се рисува с бои. **2.** *Събир.* Произведенията на това изкуство. *Италианска живопис. Живопис от Ренесанса. Византийска живопис.*

живописен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** Който се отнася до живопис. *Живописно изкуство. Живописна творба.* **2.** Красив, хубав, китен. *Момите, пременени в живописната местна носия, скачаха пайдушката.* Вазов. *Живописна местност.*

живописец, *мн.* -сци, *м.* Художник, който се занимава с живопис. *Той* (Величков) *обладаваше истински талант на живописец.* Вазов.

живописно. *Нареч. от* живописен (в 2 знач.). *Ето по-нататък Бояна, живописно кацнала на прекрасното възвишение край дола.* Вазов.

живописност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* живописен (в 2 знач.). *Каква живописност, какво разнообразие, каква чудна хубост представя видът на Витоша при разните осветления през деня.* Вазов.

живорене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* живоря.

живороден, -а, -о, *прил.* Който е роден жив. *Живородено дете. Живородени агнета.*

живоря, -йш, *мин. св.* -йх, *несв. Нар.* Живея без никакви стремежи; животувам, вегетирам.

живост, -тта, *мн.* няма, *ж.* Качество на жив; пъргавина, подвижност, бодрост. *Високо чело, гиздава снага, живост в движенията,... ето каква е копривщенската жена.* Каравелов. *Очите му светеха с необикновена живост.* Вазов.

живот, *мн.* няма, *м.* **1.** Особена форма на съществуване и движение на материята, възникнала на определен етап от нейното развитие. *Животът на растителния свят. Животът на вселената.* **2.** Физиологическо съществуване на човек или животно. *Без здраве няма живот.* Погов. *Жертвувам живота си. Животът му е в опасност.* **3.** Съществуването на човек от рождението до определен момент или до смъртта. *Искам да мина живота си в труд / и да умра като истински воин.* Хр. Радевски. *Пред него възкръсваше цял един живот, отминал и забравен.* Йовков *Дълъг живот.* **4.** Дейност на общество или на човек в различните области. *Културен живот. Обществен живот. Организационен живот. Семеен живот.* **5.** Реалност, действителност. *Нашата драматургия се насочва с лице към живота, към изобразяване борбите на народа против фашизма и към строителство на новия живот.* В. Червенков. *Не намира приложение в живота.* **6.** *Прен.* Оживление, бодрост, жизненост, живост. *Из улиците движението и животът кипеше.* Вазов. □ **Борба на живот или на смърт** — крайно ожесточена борба. **Вземам (отнемам) живота някому** — убивам някого. **Въпрос на живот и на смърт** — въпрос от извънредно важно, решаващо значение. **Давам живот** — раждам. **Дарявам живота някому** — пощадявам някого. **До живот** (разг.) — догдето съм жив. **Евтин (скъп) живот** (разг.) — добри (лоши) икономически условия. **Няма живот** (разг.) — а) Тежко се живее, невъзможно е да се живее. б) Няма сговор. **Живот и здраве да е** (разг.) — да бъдем живи и здрави. **Ударих го на живот** (разг.) — започнах да живея всред удоволствия, лекомислено.

животворен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който дава живот, който укрепява; ободрителен, свеж. *Пролет мила, животворна, / колко хубава си ти!* В. Попович. *Животворно слънце пръскаше широки и топли вълни върху ободрената земя.* Елин Пелин. *Животворен планински въздух.*

животворно. *Нареч. от* животворен. *Слънцето дгйствува животворно.*

животворност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* животворен.

животец, *мн.* няма, *м.* **1.** *Ирон. Умал. от* живот (в 2 знач.). *Пази си животеца.* **2.** Дребно, незначително същество. *Какво ли е туй нещо тука? — / извикал царя на въздуха. / А, виждам, охлюв! Игралото / на естеството, / животец в една черупка.* Михайловски. □ **Гледам си животеца** (разг.) — пазя се, угаждам си.

животинка *ж.* Малко, дребно животно (в 2 знач.). *Окото ти все на зайци гледа... То да ги ловиш, нейсе, ама само плашиш животинките.* Елин Пелин. *По планината ходя и ми е жал за животинките... Мравчици, пчелици, буболечки.* Елин Пелин.

животински, -а, -о, *прил.* **1.** Който произхожда или е получен от животно. *Животинска мазнина. Животински тор.* **2.** Който принадлежи на животно. *Следа от животински крак.* **3.** Присъщ на животно. *Животински инстинкт. Животински страх.* ‖ *Прен.* Чувствен, груб. *Животинска страст. Животинска наслада.*

животински. *Нареч. от прил.* животински.

животинче, *мн.* -та, *ср. Умал.* Животинка. *Какво малко животинче, колкото едно зърно, пък на, и то си има дом.* Влайков.

животно, *мн.* -и, *ср.* **1.** Жив организъм, способен да усеща и да се движи. *Гръбначни животни. Безгръбначни животни.* **2.** Живо същество за разлика от човека. *Домашни животни. Диво животно.* **3.** *Прен. Руг.* Груб, недодялан, незасегнат от култура човек. *Боримечка, заведи това животно* (пленника) *при Огнянова.* Вазов. *Бре, нищожно животно, тебе кой те пита бръснат ли е владиката?* Вазов.

животновъд *м.* Специалист по животновъдство. *Земеделските гимназии... подготвят значителен брой земеделски техници: полевъди, животновъди, млекари.* Отеч. фронт, 1950 г.

животновъден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до животновъдство. *Животновъдни ферми. Животновъдна наука.*

животновъдка *ж.* Жена животновъд.

животновъдство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Клон от селското стопанство — развъждане на полезни животни. **2.** Наука, която се занимава с начините и с методите за развъждане на полезни животни.

животоописание, *мн.* -я, *ср. Остар.* Животопис. *Тоя Тончо е твърде знаменита личност и аз трябва да опиша, доколкото е възможно, неговото животоописание.* Каравелов.

животопис *м.* Изложение на живота и дейността на известно лице; биография.

животопѝсен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* животопис. *Животописни бележки.*

животопѝсец, *мн.* -сци, *м. Остар.* Съставител на животопис; биограф.

животрептя̀щ, -а, -о, *прил.* (рус.). *Книж.* Обикн. в съчет. **животрептящ въпрос** — жизнен, важен, актуален въпрос.

животу̀вам, -аш, *несв. Нар.* Живея без стремежи и идеали; живоря.

животу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* животувам. *Натура пасивна, той смята, че само пасивно животуване е живот.* П. П. Славейков.

живу̀вам, -аш, *несв. Нар.* Живея в разбирателство с някого; сговарям се. *Найда стринина Цонковичина е весела и приказлива девойка. Тя дружи и живува добре с всички моми от махалата.* Влайков. **живувам си** *взаим. Ние със Златко наедно работехме. И как хубаво си живувахме.* Влайков.

живу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* живувам.

живу̀ркам, -аш, *несв. Разг. Пренебр.* Животувам.

живу̀ркане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* живуркам.

живу̀щ, -а, -о, *прил.* (рус.). *Канц.* Който живее някъде.

жиго̀сам. Вж. ж и г о с в а м.

жиго̀свам, -аш, *несв.*; **жиго̀сам,** -аш, *св.* **1.** Поставям, слагам белег, обикн. с нажежено желязо. *Той решил да заповяда да те жигосат с нажежено желязо по двете бузи.* Вазов. **2.** *Прен.* Заклеймявам, силно порицавам някого. *Паисий жигосваше и гореше с огнено̀то си слово.* В. Червенков. **жигосвам се, жигосам се** *възвр.* и *страд.*

жиго̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жигосвам *и от* жигосвам се.

жид, жѝдът, жѝда, *мн.* жѝдове, *м. Старин.* Евреин.

жѝдов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на жид. *Жидов гроб.*

жѝдовски, -а, -о. *Прил. от* жид.

жѝзнен, -а, -о, *прил.* (рус.). **1.** Който дава или поддържа живот. *Жизнен сок. Жизнени сили.* **2.** Който се отнася до живота. *Не с рози всякога е жизнения път | обкичен.* П. П. Славейков. *Жизнен въпрос. Жизнен интерес. Жизнени условия. Жизнено пространство.* ☐ **Жизнен човек**— човек, изпълнен с енергия.

жѝзнено. *Нареч. от* жизнен.

жѝзненост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Бодрост, жизнеспособност.

жизнера̀д, -а, -о, *прил.* Жизнерадостен. *Жизнерада младост.*

жизнера̀до. *Нареч. от* жизнерад.

жизнера̀дост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Бодрост, задоволство от живота. *Неговата младост, жизнерадост внасяха тук трепет от външния свят и грейка от живота.* Елин Пелин.

жизнера̀достен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* Изпълнен с жизнерадост. *Ние бяхме и двама млади, буйни, жизнерадостни.* Вазов.

жизнера̀достно. *Нареч. от* жизнерадостен.

жизнеспосо̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Способен да съществува и да се развива. *Жизнеспособен народ. Жизнеспособен организъм.*

жизнеспосо̀бно. *Нареч. от* жизнеспособен.

жизнеспосо̀бност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Проява и качество на жизнеспособен. *Жизнеспособност на организма.*

жизнеутвържда̀ващ, -а, -о, *прил.* (рус.). Проникнат от бодрост и оптимизъм.

жѝла *ж.* **1.** *Нар.* Кръвоносен съд. *В тъги, в неволи младост минува, | кръвта се ядно в жили вълнува.* Ботев. *Гореща кръв течеше в неговите жили и го правеше непомирим.* Елин Пелин. *Кръв млада в млади жили не замръзва.* П. П. Славейков. **2.** *Нар.* Сухожилие. *Краката ни се подгъваха, сякаш че ставите и жилите на колената ни бяха скъсани, та не можеха да държат снагата.* Вазов. *Вратни жили.* **3.** Надебелен нерв на лист на растение. **4.** Продълговата ивица от минерал, руда и др. *Златна жила. Мраморна жила. Кварцова жила. Водна жила.*

жѝлав, -а, -о, *прил.* **1.** Който може да се огъва или разтегля, без да се чупи или къса; гъвкав. *Всякой миг се залавяхме за кичури дълга и жилава трева.* Вазов. *Шумяха вековните тъмни гори, разлюлели жилави клоне до земята.* Йовков. *Жилаво месо.* **2.** *Разг.* За човек и животно — здрав, със здрав организъм; издържлив. *Беше много мургав, слаб, но жилав.* Г. Белев. *Жилави мишци. Жилави ръце. Жилав кон.* **3.** *Прен.* Който не се превива, не се огъва пред трудностите; упорит, твърд. *Жилав си, народе, непостигнат | по търпеж и мощ в живота бурен!* Вазов.

жилавина̀, *мн.* няма, *ж.* Качество, свойство на жилав. *Съветският съюз прояви още от първите дни на войната изключителна съпротивителна сила, устойчивост и жилавина.* В. Коларов.

жѝлавост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Жилавина.

жѝлвам, -аш, *несв.*; **жѝлна,** -еш, *мин. св.* жѝлнàх, *прич. мин. страд.* жѝлнат, *св.* Жиля веднъж или няколко пъти по веднъж. *Жилвам с коприва. Жилвам с камшик.* **жилвам се, жилна се** *възвр.* и *страд.*

жѝлване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жилвам *и от* жилвам се.

жѝлене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жиля *и от* жиля се.

жѝлест, -а, -о, *прил.* **1.** Който е с корави и яки, изпъкнали жили. *Над хилядите глави яки жилести ръце дигаха огнено-червени знамена.* Смирненски. *Здрав юнак, висок та жилест | със гърди космати. | Силата му, храбростта му, | де не са познати.* Вазов. **2.** Който е с много жили, жилки. *Жилести листа.*

жилѐтка *ж.* (фр.). **1.** Къса мъжка дреха без ръкави и без яка, която се носи под сако. *Дружината се беше разположила в живописна група на моравата... Мъжете съблечени по жилетки.* Вазов. **2.** Къса плетена дреха.

жѝлище, *мн.* -а, *ср.* Помещение за живеене; дом, квартира, апартамент. *Това беше неприветното жилище на беден човек и в същото време — работилница.* Йовков. *Нужно е да се създадат прилични села по план и типови жилища.* Г. Димитров. *Блокови жилища. Кооперативни жилища.* ☐ **Вечно жилище** — гроб. **Наколни**

жилища (истор.) — построени върху колове жилища над тихи води.

жѝлищен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* 1. Който е предназначен за жилище. *Жилищна сграда.* 2. Който се отнася до жилище. *Жилищно строителство. Жилищна криза.* 3 Който се състои от жилища. *Жилищен блок.*

жѝлка *ж.* 1. *Умал. от* жила. 2. *Бот.* Обикн. *мн.* Надебеление на жива тъкан във вид на нишка. *Жилка на листа.* 3. Обикн. *мн.* Тънки самородни ивици от друг цвят в минерал, дърво и др. *Той стоеше пред стълбата — висока стълба от бял мрамор с розови жилки.* Смирненски. 4. *Прен. Разг.* Обикн. за вино — слаб примес към основния вкус. *Виното има сладка жилка.* 5. *Разг.* Склонност, предразположение към нещо. *Той има артистична жилка.* 6. *Разг.* Род, коляно, корен. *Българският народ не е мекушав, неговата жилка е здрава.* Г. Димитров.

жѝлна. Вж. ж и л в а м.

жѝло, *мн.* жилà, *ср.* 1. Заострен орган в края на тялото у някои насекоми, с който жилят, като изпускат отровна течност. *Жило на оса. Жило на пчела.* 2. *Прен.* Злобни, подигравателни думи; язвителност, злъчност, острота. *Смилен стрелна с недоволен поглед Ивайла, като усети жилото на сарказма му.* Вазов. □ **Не му ща нито меда, ни жилото** (погов.) — не искам нищо от него нито добро, нито зло.

жѝля, -лиш, *мин. св.* жилих, *несв.* 1. Бода с жило. *По ръцете и по лицето му имаше пчели, но те не го жилеха.* Йовков. 2. *Прен.* Халя, бода, жегвам с думи. *Но ти изчерпваш своите сили, слабееш ти, отпадаш ти. Затуй така жестоко жилиш в предсмъртен ужас може би.* Вапцаров. 3. За коприва — паря, жаря. *Жиля с коприва.* **жиля се** *възвр.* и *страд.*

жирàфа *ж.* (араб.). *Зоол.* Африканско преживно животно с много дълга шия и с дълги крака. Grus.

жѝро *мн.* няма, *ср.* Джиро.

жирòсвам, -аш, *несв.*; **жирòсам**, -аш, *св.* Джиросвам.

житàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Търговец на жито.

житàрски, -а, -о. *Прил. от* житар *и от* житарство. *Житарски център.*

житàрство, *мн.* няма, *ср.* Търговия с житни храни. *Занимавам се с житарство.*

житѐйски, -а, -о, *прил.* 1. Който е свързан с обикновения, всекидневния живот. *По неговото кръгло и благо лице тия житейски несгоди изписаха дълбоки бръчки.* Елин Пелин. *Житейска опитност. Житейска мъдрост.*

жѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което живее, пребивава в някое населено място или област. *Войната е прогонила не само мирните жители на селата, но дори и птиците и зверовете.* Йовков. || *Канц.* Лице, което има жителство в дадено населено място. *Градски жител. Софийски жител. Местен жител.* || Обитател. *Жители на земята. Горски жители.*

жѝтелка *ж.* Жена жител.

жѝтелство, *мн.* няма, *ср.* 1. Постоянно пребиваване на човек в определено населено място. 2. Право на такова пребиваване. *Получих софийско жителство.*

жѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* жито. *Житно зърно. Житни класове. Житен блок. Житни стъбла.* □ **Житен бегач** — вредно насекомо по житните растения; житен бръмбар. Zabrus tenebreides.

житиѐ, *мн.* жития *и* житиета, *ср. Църк.* Разказ за живота на светец. *Що драскаше той там, умислен, един? | Житие ли ново, нов ли дамаскин?* Вазов. *Житието на свети Иван Рилски.* || *Разш. Остар.* Живот, животоописание. *Житие и страдания на грешния Софроний. Житието на една майка.*

житѝен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни, *прил.* Който се отнася до житие. *Житийна литература.*

жѝтница *ж.* 1. Постройка, помещение за житни храни; хамбар. *Годината беше плодородна, житниците пращяха от жито.* Вазов. *Подир харман, когато дядо Петко насипа новото жито в житницата, повика Матейчовата майка и отдели един шиник зърно.* А. Каралийчев. 2. *Разш.* Плодороден край, в който се ражда много жито. *Добруджа е житница на България.*

жѝто, *мн.* житà, *ср.* 1. Едногодишно тревисто растение с плод на зърна, от който се прави брашно за хляб; пшеница. Triticum sativum. *Люлее се морето на зрелите жита.* Йовков. *Сея жито.* 2. Само *ед. Събир.* Плод от това растение. *Слънце пече — класове прегаря, | вятър вее — едро жито рони.* Нар. пес. *Жито като злато се сипеше в хамбарите му.* Йовков. *Една крина жито. Варено жито за помен.*

житопроизводѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което сее, произвежда жито.

житопроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е свързан с производството на жито. *Житопроизводителен край.*

житопроизвòдство, *мн.* няма, *ср.* Производство на жито.

жѝца *ж.* 1. Метална гъвкава нишка, употребявана обикн. като електропроводник. *Вихър бий телеграфните стълбове | и студените жици бръмчат.* Хр. Радевски. *Медна жица. Телеграфна жица. Телефонна жица.* 2. *Разг.* Нишка на плат. *Понякога така се жица размотай на стъкнатия стан.* П. П. Славейков.

жѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* жица (в 1 знач.). *Жична радиофикация. Жичен телеграф.*

жлеб[1], жлебът, жлѐба, *мн.* жлѐбове, жлѐба (сл. ч.), *м.* Дълга, тясна вдлъбнатина по предмет, в която обикн. влиза изпъкнала част на друг предмет. *Дюшеме с жлеб.*

жлеб[2], жлебът, жлѐба, *мн.* жлѐбове, жлѐба (сл. ч.), *м. Диал.* Голям съд за мачкане и за превозване на грозде.

жлебѝна *ж. Диал.* Обикн. *мн.* Венец[2].

жлезà *ж.* 1. Вътрешен телесен орган, който служи за отделяне на необходими за организма сокове или да изхвърля вредните за него вещества. *Слюнчени жлези. Щитовидна жлеза. Стомашни жлези. Жлези с вътрешна секреция. Потни жлези.* 2. *Разг.* Само *мн.* Възпаление на белодробните жлези. *Страда от жлези. Има жлези.*

жлезѝст, -а, -о, *прил.* 1. За орган — който има жлези, който е богат с жлези. 2. *Бот.* Който отделя секрет подобно на жлеза. *Жлезиста тъкан. Жлезист епител. Жлезиста клетка.*

жлъ̀твам се, -аш се, *несв.*; **жлъ̀тна се,** -еш се, *мин. св.* жлътнàх се, *св.*, *сред.* Изпъквам

откроявам се ярко с жълтия си цвят; зажълтея се. *Жлътнаха се крушите в шумналите дървета.* Ем. Коралов.

жлъ̀тна се. Вж. жлътвам се.

жлъч, жлъчта̀, *мн.* няма, *ж.* 1. *Остар.* Отрова. 2. *Прен.* Думи, които тровят душата; язвителност, злоба, сарказъм. *Печатът изливаше жупел и жлъч против нея.* Вазов.

жлъ̀чен[1], -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* жлъчка. *Жлъчни заболявания. Жлъчен канал.*

жлъ̀чен[2], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Злобен, язвителен, саркастичен. *Отивах при Каравелова... обладан от почит, що ми вдъхваше тоя светъл и обширен ум..., този жлъчен и силен критик.* Вазов. *Жлъчен език.*

жлъ̀чка *ж.* 1. Вътрешен орган, приличен на мехурче, в което се събира жълтозеленикав, горчив сок, отделян от черния дроб. *Може би стомахът ми е болен, може би бъбрекът, жлъчката.* Вазов. *Пукна му се жлъчката от страх.* 2. Самият сок, отделян от черния дроб. 3. *Прен.* Жлъч. 4. *Диал.* Название на някои растения с много горчив вкус.

жлъ̀чно. *Нареч. от* жлъчен². *Той жлъчно се засмя.*

жлъ̀чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* жлъчен². *В гласа на Шопова звучеше жлъчност.* Вазов.

жмѝчка, *мн.* няма, *ж. Диал.* Детска игра — криеница.

жмя, жмиш, *мин. св.* жмях, *несв. Диал.* Жумя.

жокѐй, -еят, -ея, *мн.* -еи, *м.* (англ.). *Спорт.* Професионален яздач, който участвува в конни състезания.

жокѐйски, -а, -о. *Прил. от* жокей.

жонгльо̀р *м.* (фр.). Цирков артист, който изкусно и ловко подхвърля и лови няколко предмета едновременно. || *Прен. Презр.* Лице, което ловко извърта думи и факти. *Жонгльори на перото.*

жонгльо̀рски, -а, -о. *Прил. от* жонгльор.

жонгльо̀рство, *мн.* няма, *ср.* Изкуство, занятие на жонгльор.

жонгльо̀рствувам, -аш, *несв. Рядко.* Ловко извъртам думи и факти.

жребѐ, *мн.* -та, *ср.* Конче до една година.

жрѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Обикн. за кобила — който носи плод в утробата си.

жрѐбене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жребя се.

жребѐц, *мн.* жребцѝ, жребеца (сл. ч.), *м.* 1. Нескопен породист кон за разплод. 2. Буен кон за язда. *Райко възседна сега своя вран жребец, който, щом усети яздач, заигра на тънките си жилести крака и зацвили.* Ст. Загорчинов.

жрѐбие, *мн.* -я, *ср.* Условен знак, който се хвърля или се изтегля наслуки измежду много други знаци при спор, при разпределяне на нещо, като осигурява някакво право. *При хвърляне жребие за стоката, враното хранено конче Звезделин се падна на Иван.* Елин Пелин. *Тегля жребие.*

жрѐбий, -ият, -ия, *мн.* -ии, *м.* 1. Жребие. *Жребият трябваше да определя местата ни.* Яворов. 2. *Прен. Поет.* Само *ед.* Съдба, участ. *Вярвам, вярвам, Родино, и в тебе: | не е този — друг е твоят жребий, | дни по-други готви ти съдбата.* Вазов.

жребчѐ, *мн.* -та, *ср. Умал. от* жребец. *Имаше в хергелята десетина млади тригодишни жребчета.* Йовков.

жрѐбя се, -иш се, *мин. св.* жрѐбих се, *несв. сред.* За кобила — раждам конче.

жрело̀, *мн.* -а̀, *ср.* 1. Тясно планинско, скалисто гърло, през което тече река. 2. Място на извор, гдето водата извира буйно.

жрец, жрѐцът, жрѐца, *мн.* жрецѝ. жрѐца, (сл. ч.), *м.* 1. У езичниците — свещенослужител, който извършва и жертвоприношения. *Избухна огън — и изчезна за миг | високата клада сред пламъци димни... | жреците запяха свещени си химни.* П. П. Славейков. 2. *Прен. Търж.* Лице, отдало се в служене на някаква възвишена цел. *Жрец на изкуството. Жрец на науката.*

жрѐчески, -а, -о. *Прил. от* жрец. *Жреческо съсловие.*

жрѐчество, *мн.* няма, *ср. Събир.* Жреческо съсловие.

жрѝца *ж.* Жена жрец. *От благовоние опиянена, | тъй пред Астартиния свят олтар | благоговее жрица.* Яворов.

жужа̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв.* За насекомо — издавам монотонен шум с крила при летене; бръмча, журча. *Те* (пчелите) *изхвърквaха из кошерите като златни искри, жужеха из въздуха и се връщаха натежали.* Елин Пелин.

жужѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* жужа. *В селото не се чуваше нищо освен сладкото и приспивателно жужене на пчелите и крамолата на врабците.* Елин Пелин.

жужу̀кам, -аш, *несв.* За насекоми — тихо жужа.

жужу̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жужукам.

жу̀лвам, -аш, *несв.*; **жу̀лна,** -еш, *мин. св.* жу̀лнах, *прич. мин. страд.* жу̀лнат, *св.* Жуля веднъж или няколко пъти по веднъж. || Шибам, удрям. **жулвам се, жулна се** *възвр.* и *страд.*

жу̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жулвам *и от* жулвам се.

жу̀лене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жуля *и от* жуля се

жу̀лна. Вж. жулвам.

жу̀ля̀ -иш, *мин. св.* жу̀лих, *несв.* 1. Трия, претривам. *Седлото жули коня. Обувката жули крака. Ремъкът на раницата жули рамото.* || Търкам, трия, за да изчистя нещо. *Жуля дъските.* 2. *Прен. Разг.* Пия без мярка. **жуля се** *възвр.* и *страд.*

жумѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жумя.

жумѐрка *ж. Диал.* Пръжка.

жумешка̀та *нареч. Разг.* Мижешката.

жумешко̀м *нареч. Разг.* Мижешком.

жумя̀, -йш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* Стоя със затворени очи; мижа. *Той беше протегнал през пътечката обутите си в скъсани ботуши крака и лениво жумеше срещу слънцето.* Вежинов.

жупа̀н *м.* Административно лице, управител на област у южните славяни в историческото минало.

жупа̀нство, *мн.* -а, *ср.* Административна област, управлявана от жупан.

жу̀пел, *мн.* няма, *м. Остар.* Разтопена сяра. □ **Огън и жупел** — а) Адска горещина. б) *Прен.* Силна злоба. *Сипя огън и жупел.*

жур, жу̀рът, жу̀ра, *мн.* жу̀рове, жу̀ра (сл. ч.), *м.* (фр.). *Разг.* Увеселение, забава през деня на ограничен брой лица.

журѝ, -то, *мн.* няма, *ср.* (англ.). *Събир.* Комисия от специалисти, която определя, присъжда резултатите при конкурси, състезания, изложби и др. *Журито класира за първенци театралната група на с. Александрово, агитката на с. Слатина и танцовата група на с. Хлевене.* Отеч. фронт, 1950 г.

журна̀л *м.* (фр.). Периодическо издание, в което се дават модели за облекло, обувки и др. *Моден журнал.*

журналѝст *м.* (фр.). Лице, което по професия се занимава с литературна публицистична дейност във вестник; вестникар.

журналѝстика, *мн.* няма, *ж.* Дейност, занятие на журналист; издаване на вестници.

журналистѝчески, -а, -о. *Прил. от* журналист *и от* журналистика. *Времето си в затвора Г. Димитров запълва с плодовита журналистическа дейност.* Ст. Благоева.

журналѝстка *ж.* Жена журналист.

журча̀, -йш, *мин. св* -а̀х, *несв. Диал.* За насекомо — бръмча, жужа. *Тя* (Войка) *трепваше,... правеше игриви движения и сякаш се обръщаше на пчела, готова да журчи из въздуха, да каца от цвят на цвят.* Елин Пелин.

журчѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* журча. *Журченето на пчелите и слабият шум на белоетволите брези... пълнеха успокоената му душа с наслада.* Елин Пелин.

жъ̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Жаден.

жълт, -а, -о, *прил.* **1.** Който има цвят на зряла дюля, лимон, восък. *Нищо нямаше по нея освен тук-таме по някой глог и зелена трева изпъстрена с жълта иглика.* Йовков. *През каменните огради надничаха покрити с мъх жълти дюли.* А. Каралийчев. || За човек — който е с болезнено бледен цвят на кожата. *Лицето ѝ увехна и доби жълт, болничав цвят.* Елин Пелин. *Жълт и слаб, Върбан лежеше възнак.* Йовков. *Жълт като восък. Жълт като смин.* **2.** Като *същ. ср.* **жълто** (разг.) — жълт цвят или нещо с жълт цвят. □ **Жълта преса** — безпринципна, булевардна, сензационна преса. **Жълта раса** (остар.) — монголска раса. **Жълтата гостенка** — туберкулоза. **Има жълто около устата** (разг.) — за човек: съвсем млад, неопитен, незрял.

жълтѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* жълтея *и от* жълтея се.

жълтенѝкав, -а, -о, *прил.* Който е с цвят, близък до жълт; възжълт. *Огромни скали, обрасли с едър мъх и жълтеникави лишеи,... препречваха вървежа ни.* Вазов.

жълтенѝца *ж.* Болест на черния дроб или на жлъчните пътища, при която пожълтява бялата част на очите и кожата. *Той беше човек... сух, с жълто лице и жълти очи, като че има жълтеница.* Вазов.

жълтенѝчав, -а, -о, *прил.* **1.** Болен от жълтеница. **2.** Който е присъщ на болен от жълтеница. *Той беше висок, кокалест човек, с посърнало, жълтеничаво лице.* Йовков

жълтѐя, -ѐеш, *мин. св.* жълтя̀х, *несв.* **1.** Ставам постепенно жълт, придобивам жълт цвят; пожълтявам. *През есента листата жълтеят и капят.* **2.** Жълтея се. *Стоиме на прозорците на влака. / Жълтеят вън работните поля.* М. Марангозов.

жълтѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* жълтя̀х се, *несв., сред.* Изпъквам с жълтия си цвят, изглеждам жълт. *Пшеничен златен клас в полето се жълтее.* П. П. Славейков. *Наоколо се жълтеят голи, обли хълмове, облени от утринното слънце.* Л. Стоянов.

жълтина̀ *ж.* Качество на жълт.

жълтѝца *ж.* Златна монета. *Мълвата изкарваше неговите богатства на няколко хиляди жълтици.* Елин Пелин. *Наниз от ситни бисери обвиваше прекрасната ѝ шия и ред жълтици светеха във русата коса на челото ѝ.* Вазов.

жъ̀лтичък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* жълт.

жъ̀лто. *Нареч. от* жълт. *Дъждът беше престанал, но небето, все така заоблачено и мрачно, лежеше тежко над ниските, жълто боядисани сгради.* А. Гуляшки.

жълтозелѐн, -а, -о, *прил.* С цвят между жълт и зелен.

жълточервѐн, -а, -о, *прил.* С цвят между жълт и червен.

жълту̀рка *ж.* Малка жълта пойна птичка; жълта овесарка. Emberiza citrinella.

жълту̀рче, *мн.* -та, *ср.* Ранно пролетно цвете с жълти цветове, което расте по влажни места. Ranunculus picaria.

жълтъ̀к, *мн.* -ци, *м.* Вътрешната, жълтата част на яйце от птица.

жълтъ̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* жълтък. *Лепешинская със своите опити доказа, че от безклетъчното жълтъчно живо вещество, от жълтъчните зърна се образуват нови клетки.* Отеч. фронт, 1950 г.

жъ̀лъд *м.* Желъд.

жъ̀лъдов, -а, -о, *прил.* Желъдов.

жъ̀на, -еш, *мин. св.* жъна̀х, и **жѐна,** -еш, *мин. св.* жѐна̀х, *несв.* **1.** Режа до над корена узрели житни стъбла със сърп или с машина. *Неуморно те жънат там и трупат златни снопи.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Печеля, придобивам. *Жъна успехи. Жъна лаври.*

жъ̀ртва *ж.* Жертва. *Не в черковний двор зариха на любовта двете жъртви — / тамо ровят само тия, дето истински са мъртви.* П. П. Славейков.

жъ̀тва *ж.* **1.** Жънене на житни растения. *Усилна жътва кипи из равното софийско поле.* Елин Пелин. **2.** Времето, през което се жъне. *Жътва е сега... Пейте, робини, / тез тъжни песни!* Ботев. *Дойдеше ли жътва, там лягахме, там ставахме.* Йовков. *По жътва.* **3.** Житна реколта. *Да приберем жътвата.* Йовков.

жътва̀р[1] и **жетва̀р**[1], -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Мъж, който жъне. *Навред из узрелите нивя в полето се белееха групи жътвари и жътварки.* Елин Пелин.

жътва̀р[2] и **жетва̀р**[2], -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Ципокрило насекомо, което се появява по време на жътва. Cicada orni. *В най-голямата жега по пладне чуваше се да пищи само жътварят — пронизителни и остри звуци, които сякаш излизаха от нагорещена желязна струна.* Йовков.

жътва̀рка[1] и **жетва̀рка**[1] *ж.* Жена, която жъне. *Люлее се морето на зрелите жита,... белеят се като бели птици забрадките на жетварките.* Йовков.

жътва̀рка[2] и **жетва̀рка**[2], *ж.* Машина, с която се жъне. *Кола, плугове, жетварки и какви не още сечива бяха натрупани пред ковачницата му.* Йовков.

жътва̀рски и **жетва̀рски**, -а, -о. *Прил.* [illegible] жътвар[1] *и от* жътварка[1]. *Далече, далече нейде дружни momински гласове излеко бяха подели жътварска песен.* Елин Пелин. *Жътварска бригада.*

жъ̀твен и **жѐтвен**, -а, -о. *Прил. от* жътва. *Тази нощ малко от кооператорите спаха спокойно. Настъпваше радостният жътвен ден.* Отеч. фронт, 1950 г. *Жътвен сезон. Жътвена кампания.*

З

з 1. Звукът з. 2. Писмен белег на звука з, осма буква от азбуката. *Печатно з. Ръкописно з.*

за *предл.* 1. За означаване на място, гдето се хваща, връзва, скачва едно нещо за друго. *Отведнъж някаква силна ръка го хвана за рамото.* Елин Пелин. *Вагоните пренасяха само войски, които пълнеха всичките вагони, ... прикачени едни за други.* Вазов. *Вол се връзва за рогата, а пък човек за езика.* Послов. *Водеше детето за ръка. Той го дръпна за ръкава.* 2. За означаване на посока и крайна цел на движение. *Бащата и синът... минаха дола и поеха пътя през стърнището за село.* Елин Пелин. *Пътувам за София. Бързам за влака.* 3. За означаване на време, през което се върши, трае действието; в продължение на. *И за по-малко от двайсет години двамата братя станаха стопани на цялото село.* Йовков. *Всяко чудо за три дни.* Погов. 4. За означаване на време, през което е предназначено да трае нещо. *Заминах за две седмици на село. Разделиха се за винаги. Заседанието се отложи за утре.* || За означаване на определен момент, във връзка с който се върши действието; по случай. *Дойде си в отпуск за Великден едничкият войник от селцето.* Вазов. *За сватбата дойдоха много гости.* 5. За означаване целта на действието. *Тоз, който падне в бой за свобода, / той не умира.* Ботев. *Момите отиваха за вода на най-далечната чешма.* Йовков. *Бащата разтвори ямурлука и подаде ръка за сбогом.* Елин Пелин. *Китка се дава за обич.* П. Р. Славейков. *Моля за прошка. Пия за ваше здраве. Готвя се за път.* 6. За означаване на предназначение — за какво служи, за какво подхожда и за какво е годно нещо или някой. *Бели пари за черни дни.* Погов. *Четка за зъби. Кърпа за лице. Карти за игра. Нямам време за губене. Тя е станала вече мома за женене. Тоя човек е роден за музикант.* 7. За означаване предназначението на действието. *Тя е готова да даде за него и душата си.* В. Друмев. *Къщата... той прегради на две — едната половина за Божан, другата за Петър.* Елин Пелин. *Истинска радост обвзе всички, когато дружеството реши да купи обща вършачка за селото.* Йовков. *За брата до море, за либе през море.* Послов. 8. За посочване на лице или предмет, към който се отнася действието; по отношение на, относно. *Какво са хората за мене и какво съм аз за тях.* Елин Пелин. *Трудът е дълг и въпрос на чест за всеки работоспособен гражданин.* Конст., чл. 73. *Вода и суша — необятен, / светът ще бъде сън за нас.* Яворов. *Бог всякога е глух за жалбите на роба.* П. П. Славейков. 9. За означаване обекта на действието покрай глаголи като г о в о р я, м и с л я, п и т а м, с п о м н я м с и, г р и ж а с е, к о п н е я, н а д я в а м с е и др. *За Гроздана никой не каза лоша дума.* Йовков. *Все повече му ставаше жал за Елена и за баща му.* Ст. Загорчинов. *Когато Вълчан... не дава, какво остава за другите.* Йовков. 10. За означаване обекта на действието покрай глаголи като ж е н я с е, г о д я с е. *Той се чудеше в себе си как се е оженил за нея.* Елин Пелин. *Той се сгоди за сестра ми.* 11. За означаване причината на действието; поради, заради. *Ако го съдиш за побой, ще го затворят.* Елин Пелин. *Той беше твърде обичен за младежта за своя весел, откровен нрав и разпален патриотизъм.* Вазов. 12. За изразяване на преценка, служба покрай глаголи като с м я т а м, м и с л я, ц е н я, и з б и р а м, н а з н а ч а в а м, о б я в я в а м и др.; в качеството, като *Драгота не смяташе всичко за изгубено.* Йовков. *Ти си жив, а тебе те мислят за умрял.* Вазов. *Трифонците минаваха за едни от най-честните хора в селото.* Ст. Даскалов. *Та ти го намираш за добро, а?* Елин Пелин. *Селяните се наемаха за работници. Избраха го за секретар. Не се признава за виновен.* 13. За означаване на цена или за размяна на един предмет с друг. *Сама мома за хиляда, / косата ѝ за два града.* Нар. пес. *Око за око, зъб за зъб. Няма да отстъпя за нищо на света.* 14. За означаване за кой път се върши някое действие. *Павел за пръв път остана така насаме с баща си.* Елин Пелин. 15. В съчет. с някои отвлечени съществителни — за да се изрази доволство, съжаление, изненада и др. *За съжаление, не нося нищо радостно.* Йовков. *Той излезе на улицата тичешката, за голямо учудване на минувачите.* Вазов. 16. В съчет. със съюза **да** образува сложен съюз за цел — з а д а. *Той почна да разправя нещо смешно и неважно, за да се окуражи.* Елин Пелин. □ **Всяко зло за добро** — дано случилото се зло се превърне в добро. **Днес за днес** — сега, в настоящия момент. **За всеки случай** — ако стане нужда, при всички обстоятелства. *За всеки случай взехме си по-дебели дрехи.* **За бога** — при настоятелна молба, увещаване. *Добър ден, кир Яне, дайте ми комат хлебец, за бога,— прибърза да каже Бойчо.* Вазов. **За много години** — при пожелание на дълъг живот. **За очи, за лице** — колкото да се каже, че нещо е направено; формално. *Една съдебна комисия ни разпита за очи.* Величков. **За чудо и приказ** (разг.) — рядко хубаво, извънредно хубаво. *Направил е кола за чудо и приказ!* **Ръка за ръка** — задружно, заедно. *Теорията и практиката трябва да вървят ръка за ръка.* **Сега за сега** — в този момент, сега. *Сега за сега тя е най-хубавата в селото.* Елин Пелин. **Що за** — във въпросителни изречения:

означава слабо учудване от нещо неясно или странно. *Носеше на гърдите си медал, но що за човек беше в същност, никой не знаеше.* Йовков.

заангажѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Ангажирам. **заангажирам се** *възвр., страд.* и *сред.*

заа̀хкам. Вж. з а а х к в а м.

заа̀хквам, -аш, *несв.*; **заа̀хкам,** -аш, *св.* Почвам да ахкам. **заахквам се, заахкам се** *сред. Македонски се затюхка и заахка.* Вазов.

забабу̀вам, -аш, *несв. Нар.* Почвам да бабувам. *Забабувала съм от двадесет години.*

заба̀ва[1] *ж.* Веселие, обикн. с литературно-музикална програма. *Тя се просълзи от милите спомени..., разказа им как като ученичка на една забава в гимназията сама е вземала участие в една жива картина.* Караславов. *Влязохме в залата. Забавата почна. Минаха първите няколко номера, но почти ги не гледах.* Г. Райчев. || Забавление, развлечение. *То* (детето) *ги познава вече, подава си ръченцата,... смее се, гуца... И те, унесени в тая мила забава, оставят настрана всички грижи и горчивини.* Влайков.

заба̀ва[2], *мн.* няма, *ж. Рядко.* Забавяне, закъснение. *Чаках отдавна да ме викат за тая работа, и, като минуваше време, чудех се на какво да отдам тая забава.* Величков.

забава̀чка *ж. Разг.* Забавачница.

забава̀чница *ж.* Възпитателно заведение за деца от предучилищна възраст.

заба̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който служи за забава или който доставя забава. *Забавни истории. Забавна музика.* 2. Който умее да забавлява. *Забавен човек.*

забавѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Забавен (в 1 знач.). *Разказваше и много други анекдоти, все тъй забавителни и сладки.* Йовков.

забавѝтелно. *Нареч. от* забавителен. *Забавително е да гледаш как играят веселите деца.*

забавлѐние, *мн.* -я, *ср.* Приятно и весело прекарване на времето; забава, развлечение. *Седянка! Ах, кой не познава този народен обичай, това селско забавление.* Влайков. *Излетниците се пръснаха по поляните. Тук те си устройваха забавления.* Г. Белев.

забавля̀вам, -аш, *несв.* Занимавам, развличам някого с весели и интересни неща. *Скорецът непрестанно ги забавляваше. Свири или като славей, като скорец, обажда се като пъдпъдък, като сойка, като сврака.* Елин Пелин. *Той сам повечко седи до тезгяха, и, весело усмихнат, забавлява гостите със сладки приказки.* Влайков. **забавлявам се** *възвр.* и *страд.*

забавля̀вам се, -аш се, *несв., сред.* Прекарвам весело и приятно. *Децата му, с които друг път весело се забавляваше, се опитаха и сега да го позакачат за едно — за друго.* Влайков. *По-късно Радулов и Райна седнаха на страна и децата бяха оставени да се забавляват сами.* Йовков.

забавля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забавлявам *и от* забавлявам се.

заба̀вно. *Нареч. от* забавен. *Баба Гена разказва забавно.*

заба̀вност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* забавен.

заба̀вя. Вж. з а б а в я м.

забавя̀вам, -аш, *несв.* Забавлявам. **забавявам се** *възвр.* и *страд.*

забавя̀вам се, -аш се, *несв.* Забавлявам се.

забавя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забавявам *и от* забавявам се.

заба̀вям, -яш, *несв.*; **заба̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Намалявам скоростта на някого или нещо при движение или при вървеж. *Снегът валеше непрестанно и пълнеше трапищата с преспи, които забавяха вървежа на пътниците.* Вазов. 2. Спирам някого или нещо за известно време; задържам. *Той вървеше бързо,... мъчеше се да избегне всяка среща, която би го забавила.* Йовков. *Забавям пратки.* || Не извършвам нещо на време; отлагам, протакам. *Това са първите срочни работи на Кънча, които той не смее ни минутка да забави.* Влайков. **забавям се, забавя се** *страд.*

заба̀вям се, -яш се, *несв.*; **заба̀вя се,** -иш се, *мин.св.* -их се, *св., сред.* 1. Намалявам скоростта си при движение или при вървеж. *Той се забави и остана назад.* 2. Спирам се за известно време; задържам се. *Забавих се в канцеларията.* || Не идвам на време; закъснявам. *Колко се забавих! — подзе Райка, която едва сега забележи, че беше се вече хубаво стъмнило.* Влайков.

заба̀вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забавям *и от* забавям се.

забарабаня̀. Вж. з а б а р а б а н я м.

забараба̀ням, -яш, *несв.*; **забарабаня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да барабаня. *Бойченко изведнъж млъкна и забарабани замислено по масата.* Вежинов. *Капитанът нервно забарабани с пръсти по масата. Разговорът почна да му дотяга.* М. Марчевски.

забата̀ча. Вж. з а б а т а ч в а м.

забата̀чвам, -аш, *несв.*; **забата̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* (тур.). *Разг.* Забърквам, обърквам нещо. *Забатачих сметките. Забатачих работата.* **забатачвам се, забатача се** *сред. Че като тръгна да си дири къщата, че като се забатачи още повече из еврейските улици,... минуват два часа.* Ал. Константинов.

забата̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забатачвам *и от* забатачвам се.

забвѐние, *мн.* няма, *ср. Старин.* Забрава. *И така, нашите приятели теглиха черта на миналото. Браво! Значи всичко от миналото е предадено на забвение.* Ал. Константинов. *Но кой ви знай, че спите в тез полета? | Над ваший гроб забвеньето цъфти.* Вазов.

забѐжка *ж. Нов.* Отклонение от възприето схващане или надхвърляне на поставени цели; увличане, прекаляване. *Леви забежки. Правя забежки.*

забелѐжа. Вж. з а б е л я з в а м.

забележѝм, -а, -о, *прил.* Който може да се види, да се забележи. *Чичо Дяко се наведе и като видя тънката, едва забележима рязка, надигна се и се хвана за главата.* Чудомир. *По тънките му устни потрепваше едва забележима усмивка.* Хар. Русев.

забележѝмо. *Нареч. от* забележим. *Той разглеждаше хората и отвреме-навреме се усмихваше едва забележимо.* Д. Добревски.

забележѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който изпъква със своите качества; изтъкнат, бележит, интересен. *Из пътя като срещахме не-*

що по-забележително, аз все считах за нужно да указвам и обяснявам на бай Ганя. Ал. Константинов. *Те заплаваха мълчаливо над лунната еднаква повърхнина, като не пропущаха нито едно забележително място.* Елин Пелин. *Забележителна личност. Забележителен талант.*

забележително. *Нареч. от* забележителен. *Неофит ни удивява със забележително нови възгледи, противоречащи на духа на черквата.* Вазов.

забележителност, -ттà, *мн.* -и. **1.** Обикн. *мн.* Интересна част на град като паметници, музеи и др. *Напечатана беше и програма, по която ние ще посетим изложението и забележителностите на града Прага.* Ал. Константинов. **2.** *Прен. Рядко.* Бележито, изтъкнато лице.

забележка, *ж.* **1.** Допълнително пояснение към текст или към нещо казано. *Към първия член на закона имаше две забележки.* || Препоръка. *Той направи забележка върху реда, по който се води заседанието.* **2.** Слаб укор за грешка или слабост. *Той направи забележка да не се вдига шум.* **3.** *Педаг.* Вписване лоша постъпка или поведение на ученик.

забелея. Вж. забелявам.

забеля. Вж. забялвам[1] *и* забялвам[2].

забелявам, -аш, *несв.*; **забелея,** -еeш, *мин. св.* забелях, *прич. мин. действ.* забелял, -а, -о, *мн.* забелели, *св.* Почвам да белея. *Тримата минаха край кооперативния блок, където пшеницата се люлееше тихо, забеляла вече.* Кр. Григоров.

забелявам се, -аш се, *несв.*; **забелея се,** -еeш се, *мин. св.* забелях се, *прич. мин. действ.* забелял се, -а се, -о се, *мн.* забелели се, *св., сред.* Почвам да се белея.

забелязвам, -аш, *несв.*; **забележа,** -иш, *мин. св.* забелязах *и* забележих, *св.* **1.** Съглеждам, съзирам някого или нещо. *Той ме забележи, почна да ми маха с калпака и отдалеч говореше нещо.* Ал. Константинов. *Увлечени в играта, децата изпърво и не забележиха, като влезе Колчо.* Влайков. **2.** *Прен.* Схващам, долавям, разбирам. *Дядо Славчо забележи тая промяна у Райка.* Влайков. **3.** Усещам, чувствувам. *Той не забеляза как мина времето.* **4.** *Прен.* Обръщам внимание, имам пред вид. *Забележете, другари, — каза помощник-командирът..., че мнозина от тях имат слаби нерви.* Вежинов. **5.** Добавям при разговор; казвам. *Още гърми оттатък, — забеляза Стаматко.* Л. Стоянов. *Чичо Марин му прегледа раната и я превърза. — Като на куче ще ти заздравее, — забележи той.* Вазов. **6.** Правя лек укор. *И Еленка все ми забелязва: „Мамо, смущаваш ме“.* Вазов. **7.** Записвам, отбелязвам. *Той извади молив и забележи нещо на празното място.* Вазов. **забелязвам се, забележа се** *страд.*

забелязване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забелязвам *и от* забелязвам се. □ **За забелязване** — заслужава да се обърне внимание.

забелям, -яш, *несв.* Забялвам[2].

забера. Вж. забирам.

забеснея. Вж. забеснявам.

забеснявам, -аш, *несв.*; **забеснея,** -еeш, *мин. св.* забесних, *прич. мин. действ.* забеснял, -а, -о, *мн.* забеснели, *св.* Почвам да беснея. *Удари дъжд, забрули ме не на шега... Дъждът забесня.* Вазов.

забесняване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от забеснявам.*

забивам[1], -аш, *несв.*; **забия,** -йеш, *мин. св.* забих, *св.* Почвам да бия. *Завя студен вятър; ситни дъждовни капчици забиха лицата ни.* Вазов. *Камбаната заби тихо, но бързо.* Хар. Русев. *Ако моето сърце забие за някого, то ще бъде за човек, чието сърце бие за България.* Вазов.

забивам[2], -аш, *несв.*; **забия,** -йеш, *мин. св.* забих, *св.* **1.** С удряне втиквам, вкарвам нещо в друго; побивам, вбивам, набивам. *Майстор Евтим... тича по разчистената площадка, ... забива колчета.* А. Гуляшки. *Пехотата забива знамето на победата.* Раб. дело, 1950 г. *Забия байрак.* **2.** *Разг.* Отивам, поемам на някъде. *Той заби към гората.* **забивам се, забия се** *страд.* □ **Забивам глава (нос) в книгата** — увличам се в четене. **Забивам нож в гърба на някого** — извършвам подла постъпка. **Забивам поглед в нещо** — съсредоточавам се в нещо. **Иде ми да забия света** (нар.) — иска ми се да отида някъде много далеч.

забиване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забивам[2] *и от* забивам се. *Само тоягата издаваше равномерно глух, остър звук при всяко забиване в леда.* Вазов.

забикалка *ж. Разг.* Заобикалка.

забикалям, -яш, *несв.*; **забиколя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Заобикалям. **забикалям се, забиколя се** *страд.*

забикаляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забикалям *и от* забикалям се.

забиколя. Вж. забикалям.

забирам, -аш, *несв.*; **забера,** -еш, *мин. св.* забрах, *св.* **1.** *Разг.* Почвам да бера. *Забрали сме лозето от вчера, но и днес не можахме да го оберем.* **2.** За рана — почвам да гноя. **3.** *Нар.* Повеждам, подкарвам. *Забрал всички деца от улицата и ги води на разходка.* **4.** *Нар.* За години — захващам, започвам. *Забрал десетата година.* **5.** *Диал.* Почвам да се карам на някого, да го хокам или да го бия. *Като ме забра, едва успях да избягам.*

забиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забирам (в 2 знач.).

забитин, *мн.* забити, *м.* (араб.). *Остар.* Турски военен управител в град или село.

забия. Вж. забивам[1] *и* забивам[2].

заблатен, -а, -о, *прил.* Превърнат на блато; блатясал. *Заблатени низини.*

заблатя се. Вж. заблатявам се.

заблатявам се, -аш се, *несв.*; **заблатя се,** -йш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Превръщам се на блато; блатясвам. *Ливадата се заблати.*

заблатяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заблатявам се.

заблейвам, -аш, *несв.*; **заблея,** -еeш, *мин. св.* заблеях, *св.* Почвам да блея. *Стадото му осиротяло и заблеяло из ливадите.* Йовков.

заблейвам се, -аш се, *несв.*; **заблея се,** -еeш се, *мин. св.* заблеях се, *св., сред.* Заплесвам се, бавя се. *Къде си се заблеял?*

заблейване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заблейвам *и от* заблейвам се.

забленувам, -аш, *св.* Почвам да бленувам.

заблестя. Вж. заблестявам.

заблестя̀вам, -аш, *несв.*; **заблестя̀,** -иш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* заблестя̀л, -а, о, *мн.* заблестѐли. *св.* Почвам да блестя. *Очите му заблестяха от негодование и от сълзи.* Вазов.

заблѐщвам се, -аш се, *несв.*; **заблѐщя се,** -иш се, *мнн. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се блещя. *Какво си се заблещил срещу мене?*

заблещу̀кам. Вж. заблещуквам.

заблещу̀квам, -аш, *несв.*; **заблещу̀кам,** -аш, *св.* Поччвам да блещукам. *Редки звезди заблещукаха по дълбокото, сиво-синкаво небе.* Ем. Станев.

заблѐщя се. Вж. заблещвам се.

заблѐя. Вж. заблейвам.

заблѐя се. Вж. заблейвам се.

заблѝжа. Вж. заблизвам.

заблѝзвам, -аш, *несв.*; **заблѝжа,** -еш, *мин. св.* заблѝзах, *св.* Почвам да ближа. **заблизвам се, заближа се** *възвр.*

заблѝкам. Вж. забликвам.

заблѝквам, -аш, *несв.*; **заблѝкам,** -аш, *св.* Почвам да бликам. *Коремът на ладията се удари в подводна канара... Дъното се пропука и вода заблика под нозете ни.* Вазов.

заблу̀да *ж.* Неправилно, лъжливо мнение или схващане; заблуждение, грешка. *Ще разгадая всяка тайна | на всяко мъртво божество | и над заблудата безкрайна | ще грейне в чудно тържество | едничкий бог на своя век — | освободеният човек.* Смирненски. *Защото миг на някаква заблуда, | защото миг с размекнато сърце | би значило напразно да загубиш | работните си | жилави | ръце.* Вапцаров. □ **Въвеждам в заблуда** — заблуждавам. **Държа в заблуда** — мамя, лъжа.

заблудя̀. Вж. заблуждавам.

заблужда̀вам, -аш, *несв.*; **заблудя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Съзнателно или несъзнателно въвличам в заблуда; мамя, лъжа. *Ние нямаме никакво намерение нито да прикриваме истинските си цели, нито пък да заблуждаваме света.* Г. Кирков. **заблуждавам се, заблудя се** *възвр.* и *страд. Един ден Галунка каза на Василена: — Как може до толкоз да се заблудиш и да се лъжеш? Как вярваш на туй, което ти казва Захария?* Йовков.

заблужда̀вам се, -аш се, *несв.*; **заблудя̀ се,** -ѝш се, *мин. св.* -ѝх се, *св., сред.* Обърквам, загубвам пътя; изгубвам се. *Има такива, дето не знаят пътя, може да се заблуди някой.* Елин Пелин. *Взех да скъсявам повече и повече зигзагите, за да се не заблудя по някоя опасна наклоненост на урвата.* Вазов.

заблужда̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заблуждавам *и от* заблуждавам се.

заблуждѐние, *мн.* -я, *ср.* Заблуда. *Навсякъде разбивайте заблужденията, интригите и клеветите на народните врагове.* Г. Димитров. □ **Въвеждам в заблуждение** — заблуждавам. **Държа в заблуждение** — мамя, лъжа. **Изпадам в заблуждение** — мамя се, лъжа се.

заблъ̀скам. Вж. заблъсквам.

заблъ̀скам се. Вж. заблъсквам се.

заблъ̀сквам, -аш, *несв.*; **заблъ̀скам,** -аш, *св.* Почвам да блъскам, да удрям. *Тълпата заблъска вратата на канцеларията, която беше заключена отвътре.* Влайков. *И днес се мръкна. Бурята сърдита | заблъска в прозореца тъмен пак.* К. Христов. *Други двама... смъкнаха и заблъскаха стареца.* Смирненски. **заблъсквам се, заблъскам се** *възвр.* и *страд.*

заблъ̀сквам се, -аш се, *несв.*; **заблъ̀скам се,** -аш се, *св., сред.* Почвам да работя напрегнато, да се мъча, да се трудя.

забля̀скам. Вж. заблясквам.

забля̀сквам, -аш, *несв.*; **забля̀скам,** -аш, *св.* Почвам да бляскам.

забобо̀твам, -аш, *несв.*; **забобо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да боботя. *Изведнъж нощта глухо забоботи, въздухът заруча. На хоризонта се надигна тежък тътен и се разстла над града, над цялата земя.* Ем. Коралов.

забобо̀тя. Вж. забоботвам.

забогатѐя. Вж. забогатявам.

забогатя̀вам, -аш, *несв.*; **забогатѐя,** -ѐеш, *мин. св.* забогатя̀х, *прич. мин. действ.* забогатя̀л, -а, -о, *мн.* забогатѐли, *св.* Ставам богат. *Фабриките вече стават | всенароден общ имот, | няма да забогатяват | фабриканти с чужда пот!* Ас. Босев. *Даваше пари с безбожна лихва... Той беше и забогатял.* Йовков.

забогатя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забогатявам. *Наличните капитали и народните спестявания трябва да бъдат използувани само за производителни и народополезни цели, а не за спекулация и незаконно забогатяване.* Г. Димитров.

забода̀. Вж. забождам.

забо̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни. *Прил. от* забой. *Забойна стена.*

забо̀ждам, -аш, *несв.*; **забода̀,** -ѐш, *мин. св.* забо̀дох, *прич. мин. действ.* забо̀л, -а, -о, *св.* **1.** Почвам да бода. *Той забоде с остена воловете ни.* **2.** Бода, втиквам, забивам, прикрепям. *Жената извади от пазухата на ризата си малка игличка със синьо топчене на края и я забоде на новото копринено перде.* Елин Пелин. *Дойде ли време за оран, той... пръв ще забоде плуга в топлата земя.* Кр. Григоров. *И той забожда хризантемата на гърдите си, усмихва се и радостно и скръбно говори.* Йовков. *Ако отрежем клонки от топола и ги забодем във влажна почва, те ще се вкоренят и след време ще се разраснат в самостоятелни растения.* Ботаника за V и VI кл. **забождам се, забода се** *страд.* и *сред.*

забо̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забождам *и от* забождам се.

забоза̀вам, -аш, *несв.*; **забоза̀я,** -а̀еш, *мин. св.* забоза̀х, *св.* Почвам да бозая.

забоза̀я. Вж. забозавам.

забо̀й, -о̀ят, -о̀я, *мн.* забо̀и, забо̀я (сл. ч.), *м. Спец.* Място в галерия на мина, рудник или шахта, гдето става разработка, експлоатация на руда, на въглища. *Днес работниците* (в рудника) *използуват машината като единствено свое подкопно оръдие, а кирките им служат само да оглаждат стените на забоя и добре да окопават подпорите.* Раб. дело, 1950 г.

забо̀йчик, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Работник специалист, който работи в забой.

заболева̀емост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* (рус.). Количество на заболяванията.

заболѐдувам, -аш, *св.* Почвам да боледувам.

заболѐя. Вж. заболявам[1].

заболя́. Вж. заболявам².

заболя́вам¹, -аш, *несв.*; **заболе́я**, -е́еш, *мин. св.* заболя́х, *прич. мин. действ.* заболя́л, -а, -о, *мн.* заболе́ли, *св.* **1.** Лягам болен; разболявам се. *И той... идва в Цариград — заболява от холера и умира там.* П. П. Славейков. **2.** Почвам да боледувам, да страдам. *Заболя от ревматизъм.*

заболя́вам². Само 3 *л.* **заболя́ва ме** *несв.*; **заболи́ ме,** *мин. св.* заболя́ ме, *св., безл.* Почва да ме боли. *Заболя ме глава. Заболя ме зъб.*

заболя́ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заболявам¹ *и от* заболява ме. *Грозно заболяване. Епидемични заболявания.*

забо́рвам се, -аш се, *несв.*; **забо́ря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., взаим.* Почвам да се боря.

забори́чкам се. Вж. заборичквам се.

забори́чквам се, -аш се, *несв.*; **забори́чкам се,** -аш се, *св., взаим.* Почвам да се боричкам. *Децата се заборичкаха в стаята.*

заборчле́я. Вж. заборчлявам.

заборчля́вам, -аш, *несв.*; **заборчле́я,** -е́еш, *мин. св.* заборчля́х, *прич. мин. действ.* заборчля́л, -а, -о, *мн.* заборчле́ли, *св. Разг.* Задлъжнявам.

забо́ря се. Вж. заборвам се.

забра́ва *ж.* **1.** Загубване спомена за нещо; забвение. *Нечуто да заглъхне и твоя дъх последен, | забрава твойто име да скрий в мрак непрогледен.* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* Загубване на паметта; унес. *Ти си престъпна, | аз — непобедим. | Двамата в забрава | вихрено летим.* Вапцаров.

забрава́н, *мн.* -овци, *м. Разг.* Човек, който често забравя.

забрава́на *ж. Разг.* Жена, която често забравя.

забра́вям, -яш, *несв.*; **забра́вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Губя из паметта си, преставам да помня нещо. *Забрави туй време, га плачех | за поглед мил и за усмивка.* Ботев. *Те пият... В пиянство щат лесно забрави | предишни неволи и днешни беди.* Яворов. **2.** Не се сещам, пропускам да направя нещо. *Аз забравих да затворя и да спусна завесата на вратата на нашето купе.* Вазов. *Тоя ден той забрави да полее цветята.* Елин Пелин. *Забравих да ти кажа утре рано да си дойдеш.* Елин Пелин. **3.** Оставям нещо някъде поради невнимание. *На стола дебелата жена бе забравила книгата.* Вазов. **4.** Не искам да зная, да мисля за някого или за нещо; пренебрегвам, не зачитам. *Житие велико, заради което | той забрави всичко, дори и небето.* Вазов. *Печално майката поглежда: | „Ще дойде хляб, дете, потрай, | та може ли добрите хора | тъй да забравят нашия край?"* Смирненски. *Да те забрави злото.* Погов. **забравям се, забравя се** *страд. Всяко знание, което не се затвърдява чрез повторения, постепенно се забравя.*

забра́вям се, -яш се, *несв.*; **забра́вя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Увличам се в нещо; захласвам се. *Но прочу се най-много той с това, че никой не умееше да свири на кавал като него... Пътниците се спираха сред пътя си, забравяха се на конете си и не можеха да му се наслушат.* Йовков. *Забравям се в игра.* || *Неодобр.* Излизам от границите на благоприличието, прекалявам с държането си. *Ти се забравяш и дотягаш със своите забележки.*

забра́вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забравям *и от* забравям се.

забра́дка *ж. Нар.* Кърпа, прегъната по диагонал, която се поставя на глава, като се връзва под гушата. *Малкото ѝ личице бе мило и хубаво под бялата забрадка, чиито краища бяха пуснати свободно.* Елин Пелин.

забрадя́. Вж. забраждам.

забра́ждам, -аш, *несв.*; **забрадя́,** -и́ш, *мин. св.* -и́х, *св.* Завързвам главата на някого с кърпа, забрадка. **забраждам се, забрадя се** *възвр. и страд. Тя тъй беше се забрадила, че лицето ѝ не се виждаше.* Йовков.

забра́ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забраждам *и от* забраждам се.

забраздя́. Вж. забраздявам.

забраздя́вам, -аш, *несв.*; **забраздя́,** -и́ш, *мин. св.* -и́х, *св.* Почвам да браздя.

забра́на *ж.* Непозволяване, забраняване да се върши или да се използва нещо. *Забрана на атомната и водородната бомба.*

забране́н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* забраня. **2.** Като *прил.* — който не бива да се върши или да се използва. *Забранена песен. Забранени книги.*

забрану́вам, -аш, *св.* Завличам с брана.

забра́ня. Вж. забранямˡ.

забраня́. Вж. забранявам *и* забраням².

забраня́вам, -аш, *несв.*; **забраня́,** -и́ш, *мин. св.* -и́х, *св.* Не позволявам да се извърши или да се използва нещо. *Не се безпокойте! — ... Отдавна съм забранил да се вдига шум.* Хар. Русев. **забранявам се, забраня се** *страд.*

забраня́ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забранявам *и от* забранявам се.

забра́ням¹, -яш, *несв.*; **забра́ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Отбранявам, защищавам. || Предпазвам. **забраням се, забраня се** *възвр.* и *страд.*

забра́ням², -яш, *несв.*; **забраня́,** -и́ш, *мин. св.* -и́х, *св.* Забранувам. **забраням се, забраня се** *страд.*

забра́няне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забраням¹, забраням² *и от* забраням се.

забремене́я. Вж. забременявам.

забременя́вам, -аш, *несв.*; **забремене́я,** -е́еш, *мин. св.* забременя́х, *прич. мин. действ.* забременя́л, -а, -о, *мн.* забремене́ли, *св.* За жена — ставам бременна; зачевам.

забременя́ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забременявам.

забри́мча. Вж. забримчвам.

забри́мчвам, -аш, *несв.*; **забри́мча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Свързвам, улавям бримки. **забримчвам се, забримча се** *страд.*

забри́мчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забримчвам *и от* забримчвам се.

забро́двам, -аш, *несв.*; **забро́дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бродя. *Живко притихна, смълча се, заброди съвсем като сянка — от заставата към гората.* Йовков.

забро́дя. Вж. забродвам.

заброя́. Вж. заброявам.

заброя́вам, -аш, *несв.*; **заброя́,** -и́ш, *мин. св.* -и́х, *св.* **1.** Почвам да броя. *И като тури ръка на сърцето си, помъчи се да узнае дали то*

още бие. — Едно... две... три... — заброи ударите му. Елин Пелин. **2.** *Нар.* Преброявам погрешно, броя в повече или в по-малко.

заброя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заброявам.

забру̀лвам, -аш, *несв.*; **забру̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бруля. *Щом Нейчо се показа от вратата навън, вятърът го забрули по лицето.* Йовков.

забръмча̀. Вж. з а б р ъ м ч а в а м.

забръмча̀вам, -аш, *несв.*; **забръмча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да бръмча. *Пчелицата забръмча около главата на момичето.* Елин Пелин. *По ясното небе отново забръмчаха самолети.* Вежинов. *Трактор забръмча из полето.* Кр. Григоров.

забръмча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забръмчавам.

забръ̀свам, -аш, *несв.*; **забръ̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да бръсна. **забръсвам се, забръсна се** *възвр.*

забръ̀скам. Вж. з а б р ъ с к в а м.

забръ̀сквам, -аш, *несв.*; **забръскам,** -аш, *св.* Почвам да бръскам. *Той* (поп Ставри) *така силно я забръскваше с китката по челото, щото обливаше целия ѝ образ и тя не можеше да погледне.* Вазов. *Ами кога сняг забръска, / що ще чиниш ти зимъска?* П. Р. Славейков.

забръ̀сна. Вж. з а б р ъ с в а м.

забръ̀ствам, -аш, *несв.*; **забръ̀стя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нар.* Почвам да бръстя.

забръ̀стя. Вж. з а б р ъ с т в а м.

забръ̀твя. Вж. з а б р ъ т в я м.

забръ̀твям, -яш, *несв.*; **забръ̀твя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Почвам да бръ̀твя. *И простена нещастната: / „Владе!“... И заекна, / захълца, забрътви горката.* Хр. Радевски.

забръщолѐвя. Вж. з а б р ъ щ о л е в я м.

забръщолѐвям, -яш, *несв.*; **забръщолѐвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бръщолевя. *Еньо стоеше зад тезгяха съвсем пиян... — Аз не те познавам..., — забръщолеви Еньо и вдигна една чаша да пие.* Елин Пелин.

забубо̀твам, -аш, *несв.*; **забубо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Забоботвам. *Далеч към големия фронт отново със страшна сила забуботи българската артилерия.* Вежинов. *Светкаха кратки, червени светкавици, забуботи гръм и тресна надалеч.* Йовков.

забубо̀тя. Вж. з а б у б о т в а м.

забу̀лвам, -аш, *несв.*; **забу̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Покривам с було; пребулвам. *Тънко було забулваше главата на невестата.* || *Обр. Това е гората. Отгоре я забулва синя мъгла.* Йовков. **2.** *Прен.* Скривам, закривам, прикривам. *Различните предразсъдъци, които са забулвали икономическата експлоатация, биват смъкнати.* Изкуство, 1950 г. **забулвам се, забуля се** *възвр.* и *страд.*

забу̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забулвам *и от* забулвам се. *Забулване на истината.*

забу̀лен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* забуля. *Пременена, забулена, Василена се изправи сред стаята, дружките ѝ запяха.* Йовков. **2.** Като *прил.* — който е покрит с було. *Забулена вечер, гадаяща младост, / с мечтателен шепот пристъпва едва.* Яворов. *Забулено лице.*

забу̀ля. Вж. з а б у л в а м.

забу̀лям, -яш, *несв.* Забулвам (в 1 знач.). *Жълтеникавият облак прах се дигаше от колелата, забуляше пътника... и се движеше заедно с него из равнината.* Вазов. **забулям се** *възвр.* и *страд.*

забу̀ляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забулям *и от* забулям се.

забу̀мкам. Вж. з а б у м к в а м.

забу̀мквам, -аш, *несв.*; **забу̀мкам,** -аш, *св.* Почвам да бумкам. *Тъпанът забумка.*

забумтя̀. Вж. з а б у м т я в а м.

забумтя̀вам, -аш, *несв.*; **забумтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* забумтя̀л, -а, -о, *мн.* забумтѐли, *св.* Почвам да бумтя. *Дядо Видьо хвърли наметнатото палто и се качи на вършачката, която отново забумтя, загълта снопи и забълва жито, плява и прах.* Отеч. фронт, 1950. *Печката забумтя.*

забумтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забумтявам.

забу̀н *м.* (араб.). Вид народна горна селска дреха. *Този човек беше облечен в червен износен забун с петлици.* Ст. Загорчинов.

забу̀там. Вж. з а б у т в а м[1] *и* з а б у т в а м[2].

забу̀тан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* забутам[2]. *Намериха го забутан из двора, с окаляни ръце — работеше нещо.* Йовков. **2.** Като *прил.* (разг.) — който е на скрито място; затънтен. *Никой не беше я видял* (патицата), *кога ходи, кога несе в гнездото си — там, в най-забутаното място на градината, край дувара, сред гъста и висока коприва.* Йовков. *Забутано село.*

забу̀твам[1], -аш, *несв.*; **забу̀там,** -аш, *св.* Почвам да бутам. *Той забута Монката. — Монка, чедо,... хайде, синко!* Елин Пелин.

забу̀твам[2], -аш, *несв.*; **забу̀там,** -аш, *св. Разг.* Оставям нещо някъде и не мога да го намеря; затирям. *Заявлението беше забутано някъде в архивата.* **забутвам се, забутам се** *възвр.* и *страд. Днес не вървеше... Изгърмях си патроните. Раниш го проклетия му заяк, повлече си краката, забута се в храсталака и го няма никакъв.* Елин Пелин.

забу̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забутвам[2] *и от* забутвам се.

забу̀хам. Вж. з а б у х в а м[1] *и* з а б у х в а м[2].

забу̀хвам[1], -аш, *несв.*; **забу̀хам,** -аш, *св.* Почвам да удрям, да бухам. *Гайтанджиите забухаха гайтана на камъните при чешмите.* Вазов. **забухвам се, забухам се** *страд.*

забу̀хвам[2], -аш, *несв.*; **забу̀хам,** -аш, *св.* **1.** За бухал — започвам да бухам. *Бухал забуха на къщата.* **2.** *Разг.* Почвам силно да кашлям, да бухам. *Настинал е, та е забухал, не спира.* **3.** *Разг.* Почвам да издавам глух, сподавен шум. *Старецът пак завика: — Милено!... И забуха суха кашлица зад върбите.* Елин Пелин.

забухтя̀. Вж. з а б у х т я в а м.

забухтя̀вам, -аш, *несв.*; **забухтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* забухтя̀л, -а, -о, *мн.* забухтѐли, *св.* Почвам да бухтя. *Ето нещо страшно забухтя в дола.* Вазов. *Параходът забухтя.*

забухтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забухтявам.

забу̀ча. Вж. з а б у ч в а м.

забуча̀. Вж. з а б у ч а в а м.

забуча̀вам, -аш, *несв.*; **забуча̀**, -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да буча̀. *Мразът изкарва ветровете и те забучават зловещо в мрака.* Вазов. *Гръмко забучават моторите над самите ни глави, сякаш скали се ломят горе.* Йовков. *След няколко дни по новите горски пътища забучаха камиони.* Ем. Станев.

забуча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забучавам.

забу̀чвам, -аш, *несв.*; **забу̀ча, -иш,** *мин. св.* -их, *св.* Втъквам, затъквам, забождам. *Моми турят венци въз шапките им, а други забучват борикови китки в пушките им.* Вазов. *В петелката на палтото му беше забучена голяма бяла роза.* Йовков. **забучвам се, забуча се** *страд.*

забу̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забучвам *и от* забучвам се.

забушу̀вам, -аш, *св.* Почвам да бушувам. *Бурята забушува.* || *Обр. Гняв забушува в душата му.*

забъ̀бля. Вж. з а б ъ б л я м.

забъблям, -яш, *несв.*; **забъ̀бля**, -еш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бъбля.

забъ̀бря. Вж. з а б ъ б р я м.

забъ̀брям, -яш, *несв.*; **забъ̀бря**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да бъбря. *Младите зашумяха и забъбраха тихо помежду си, щом момъкът се показа на вратата.* Ст. Загорчинов. || *Обр.* Задрънкам. *Звънчетата запяха, забъбраха, засмяха се.* Йовков.

забъ̀брям се, -яш се, *несв.*; **забъ̀бря се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Увличам се в бъбрене, бъбря по-продължително време. *Е, какво се забъбрахте? — Славчо, думай сега какво ще думаш на булката си.* Вазов.

забълбо̀лвам, -аш, *несв.*; **забълбо̀ля**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бълболя.

забълбо̀ля. Вж. з а б ъ л б о л в а м.

забълбу̀кам. Вж. з а б ъ л б у к в а м.

забълбу̀квам, -аш, *несв.*; **забълбу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да бълбукам.

забълвам, -аш, *св.* Почвам да бълвам. *Параходът забълва гъсти облаци пушек и тръгна, като разпени вълните.* Вазов. *Изведнъж танковете изскочиха от нея* (падинката) *и отново забълваха огън.* Вежинов.

забълну̀вам, -аш, *св.* Почвам да бълнувам. *Ненадейно болната отново забълнува. Думите ѝ бяха несвързани, изричани наполовина.* Ив. Хаджимарчев.

забърбо̀рвам, -аш, *несв.*; **забърбо̀ря**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бърборя; забъбрям. *Свещите заляха с бледа треперлива светлина лицата и поп Димо забърбори венчалните молитви.* Вазов. *Гледай, гледай, отче, — забърбори пак приказливият калугер.* Ст. Загорчинов. || *Обр. Ту забърбори тя* (фъртуната) *плачливо, ту прихне ядно заканливо.* Яворов.

забърбо̀ря. Вж. з а б ъ р б о р в а м.

забъ̀рзам. Вж. з а б ъ р з в а м.

забъ̀рзам се. Вж. з а б ъ р з в а м с е.

забъ̀рзвам, -аш, *несв.*; **забързам,** -аш, *св.* Почвам да бързам. *И тя тръгна след етървите си мълчешком, с наведена глава и забърза.* Елин Пелин. *Галунка седна настрана и забърза над чорапа си.* Йовков. *Тинка ще се сепне, па ще стане тоя час и ще забърза да си ходи.* Влайков.

забързвам се, -аш се, *несв.*; **забързам се,** -аш се, *св., сред.* Забързвам. *Другарят ми по-често захваща да ме спира, като вижда, че се забързвам.* Величков. *Ей, Янко, чакай бе, къде си се забързал?* Л. Стоянов.

забързване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забързвам *и от* забързвам се.

забъ̀ркам. Вж. з а б ъ р к в а м[1] *и* з а б ъ р к в а м[2].

забъ̀ркан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* забъркам. **2.** Като *прил.* — а) Труден за оправяне; объркан, оплетен. *Забъркани сметки. Забъркана работа.* б) *Прен.* Смутен, объркан. *Аз стоя при тях уплашен и забъркан.* Влайков.

забъ̀ркано *нареч.* Смутено, объркано. *Бързо и забъркано войникът заговори на майора.* Йовков.

забъ̀рканост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Смущение, объркване. *Той усещаше нужда да чуе някакъв съвет, някакво мнение, за да се оправи в забъркаността на мислите си.* Вазов.

забъ̀рквам[1], -аш, *несв.*; **забъркам,** -аш, *св.* Почвам да бъркам, да пъхам ръката си в джоб, торба и др., обикн. с цел да намеря или извадя нещо. *Иван Бухалът се изкашля няколко пъти и забърка из всичките си джобове.* Вазов. *Митьо спря коня и забърка в пояса си.* Йовков. || Почвам да ровя, да тършувам. *Той забърка из шкафа.*

забъ̀рквам[2], -аш, *несв.*; **забъркам,** -аш, *св.* **1.** Чрез бъркане приготвям някаква смес. *След това намери трици, забърка ги с топла солена вода.* Елин Пелин. *От вечерта още ще забърка кваса в един голям гювеч, па ще го покрие добре и ще го остави зад пещта, та да шупне хубаво.* Влайков. **2.** Почвам да бъркам, да смесвам. *Тя забърка млякото.* **3.** *Прен.* Обърквам, сбърквам нещо. *Разгърнахме плана и се упътихме из улиците с чантите, кривнахме наляво, надясно, догдето съвсем забъркахме пътя.* Ал. Константинов. *Забърках сметките си.* || Обърквам, смущавам някого. *Забъркаха го с различни въпроси.* **4.** *Прен.* Намесвам някого в нещо; заплитам. *И родното място забъркаха в нечисти афери.* Стаматов. **забърквам се, забъркам се** *възвр.* и *страд. Димитър се забърква и не може да произнесе името на селото, гдето беше лагерът им.* Йовков. □ **Забърквам каша** (разг., неодобр.) — обърквам някаква работа, създавам объркано положение.

забъ̀ркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забърквам[2] *и от* забърквам се.

забърнѝкам. Вж. з а б ъ р н и к в а м.

забърнѝквам, -аш, *несв.*; **забърнѝкам,** -аш, *св. Разг.* Почвам да бърникам, да тършувам.

забъ̀рсвам, -аш, *несв.*; **забърша,** -еш, *мин. св.* забърсах, *св.* **1.** Почвам да бърша. *Той пак забърса лицето си с червената кърпа.* Йовков. **2.** *Разг.* Обърсвам леко, малко. *Забърши дъските.* **забърсвам се, забърша се** *възвр.* и *страд.*

забъ̀рсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* забърсвам.

забъ̀рча. Вж. з а б ъ р ч в а м.

забъ̀рчвам, -аш, *несв.*; **забърча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да бърча.

забърша. Вж. з а б ъ р с в а м.

забъхтвам, -аш, *несв.*; **забъхтя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да бъхтя. *И бай Шике ожесточено се хвърли върху грабителя и удряше като бесен... Изтичаха и ратаите и забъхтаха просяка заедно с господаря си.* Отеч. фронт, 1950 г.

забъхтя. Вж. з а б ъ х т в а м.

забягам, -аш, *св.* Почвам да бягам. *В тоя миг един човек се провря през прозореца и се хвърли на двора, па забяга към задната му страна.* Вазов.

забягвам, -аш, *несв.*; **забягна,** забегнеш, *мин. св.* забягнах, *св.* Избягвам от родно място и дом и отивам в други краища или страни. *Най-големият* (син) *отдавна беше забягнал нанякъде, да се избави от домашните тежки работи и от бащините си лоши думи.* Влайков. *Той го нахока, изпъди го и от срам, от мъка момъкът забягна и хвана гората.* Йовков.

забягване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забягвам.

забягна. Вж. з а б я г в а м.

забялвам[1], -аш, *несв.*; **забеля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да беля платно, бельо и др.

забялвам[2], -аш, *несв.*; **забеля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да беля кората на дърво, плод и под. **забялвам се, забеля се** *страд.* и *сред.*

забялване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* забялвам[2] *и от* забялвам се.

завадя, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да вадя, да измъквам. *Откакто сме завадили вода, сто пъти е дохаждал да пие.* Йовков.

завайкам. Вж. з а в а й к в а м.

завайквам, -аш, *несв.*; **завайкам,** -аш, *св. Рядко.* Завайкам се. *Тя набърчи чело старо / и горко завайка: / „Какво казваш ти, да бягаш?"* Вазов.

завайквам се, -аш се, *несв.*; **завайкам се,** -аш се, *св.*, *сред.* Почвам да се вайкам. *Стрина Гочовица закърши пръсти, завайка се, а чичо Гочо я зауспокоява.* Кр. Григовов.

завален, -а, -о, *прил.* За реч, говор — неправилен, с чужд изговор, с чужд акцент. *Когато приближиха, те ме попитаха на завален френски език за пътя към Черни връх.* Вазов.

завалено. *Нареч. от* завален.

завалия, -та, *мн.* -йи, *м.* (араб.). *Разг.* Достоен за съжаление, нещастен. *Добър човек беше баща ти, само дето попийваше и сиромах беше завалията.* Чудомир. *Поглеждат се, като че искат да кажат: „Завалията, няма да го бъде".* Л. Стоянов.

заваля. Вж. з а в а л я в а м *и* з а в а л я м[1].

заваля се. Вж. з а в а л я м с е.

завалявам, -аш, *несв.*; **заваля,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* завалял, -а, -о, *мн.* завалели, *св.* Само 3 *л.* Почва да вали. *Като заваля дъжд, та цяла неделя! Тихо, кротко, ден и нощ. Вали, вали, вали — напои хубаво майката земя.* Елин Пелин. *Спуска се траурен здрач, / ситен снежец завалява.* Смирненски.

заваляване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завалява.

завалям[1], -яш, *несв.*; **заваля,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Повалям, катурвам. *Вятърът се втурва като пиян и заваля дърветата.* Кр. Кюлявков. *Хващаше бивола за рогата, заваляше го, извиваше шията му и го заколваше като яре.* Йовков.

завалям[2], -яш, *св.* Почвам да валям нещо. *Захвана* (стрина Венковица) *бързо и някак пресилено да бърка и заваля тестото на квасника.* Влайков.

завалям се, -яш се, *несв.*; **заваля се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Наклонявам се на една страна при ходене; клатушкам се. *Сам-там по някой щастливец се катери низ стълбата, заваля се, подпира се и си заема мястото на трапезата.* Ал. Константинов. *Борците, най-напред двама, а след малко трима, се заваляха из нощта с дивашки викове, с пъхтене.* Вазов.

заваляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завалям[1] *и от* завалям се.

заварвам, -аш, *несв.*; **заваря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Намирам, сварвам. *В какъвто час на деня и да посетях това кафене..., постоянно заварвах същите лица.* Ал. Константинов. *В гостилничката при кея той не завари нито Ирина, нито Костов.* Дим. Димов. *Понякога чичо Митуш заварваше Айя легнала.* Йовков. *Той завари жена си и майка си премалели от страх.* Вазов. || Сварвам деца от първия брак на мъжа. *И приказва ми за мащехата, за момичето, гдето го заварила, за нейното доведено момиче и за добрата вещица в гората.* Влайков. **заварвам се, заваря се** *страд.* и *взаим.* *Цяла година тя не бе виждала Станка... Веднъж случайно те се завариха в селската бакалница.* Елин Пелин. □ **Добре заварил** (нар.) — отговор на поздрав „добре дошел". *О, дядо Станчо, добре дошел!... — Добре заварил, Николчо.* Вазов.

заварване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заварвам *и от* заварвам се.

завардвам, -аш, *несв.*; **завардя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. *Разг.* Запазвам, закрилям. *Чакаха многобройни турци... Някои се опитаха да посегнат на затворниците с юмруци, но заптиетата успяха да ни завардят.* Величков. *Всеки е заварди своя мера, реди и съди своите хора.* Йовков. || Заемам някакво място, за да го пазя. *Копривщенци с Панагюрище и Стрелча ще завардят проходите на Средна гора.* Вазов. *Гораздьо, вземи сто души от твоите войници и заварде тая нощ Царевец отзад, отвъд Янтра, за да не избяга от там Мария.* Вазов. || Причаквам, дебна някого из засада. *Връщал се Пантата от града, па се отбил у сестра си, закъснял, а в това време малкото Елпезе го заварди́ло. Когато излязъл да си върви, то стреляло в него.* Караславов. 2. *Рядко.* Почвам да вардя. *Заварди́л съм още от сутринта.* **завардвам се, заварля се** *страд.*

завардване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завардвам *и от* завардвам се.

заварля. Вж. з а в а р д в а м.

заварлям, -яш, *несв.* Завардвам.

завареник, *мн.* -ци, *м.* Син от първия брак на мъж по отношение на мащехата.

завареница *ж.* Дъщеря от първия брак на мъж по отношение на мащехата.

завареничe, *мн.* -та, *ср.* Заварено дете.

заварка *ж.* 1. Заваряване на метални части. *Правя заварка.* 2. Мястото, гдето са заварени две метални части. 3. Материал, с който се заварява.

зава̀ркам. Вж. з а в а р к в а м.

зава̀рквам, -аш, *несв.*; **зава̀ркам**, -аш, *св. Диал.* Почвам да варкам.

зава̀рчик, *мн.* -ци, *м.* Работник, който прави заварки.

зава̀ря. Вж. з а в а р в а м.

заваря̀[1]**.** Вж. з а в а р я в а м.

заваря̀[2], -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да варя. *От сутринта съм заварила боб.*

заваря̀вам, -аш, *несв.*; **заваря̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Спояваm, запойвам метални части; правя заварка. **заварявам се, заваря се** *страд.*

заваря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заварявам *и от* заварявам се.

зава̀рям, -яш, *несв.* Заварвам. **заварям се** *страд.* и *взаим.*

зава̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заварям *и от* заварям се.

за̀вдигам, -аш, *св.* Почвам да вдигам.

заведѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). **1.** Предприятие, работилница, магазин и пр. *Индустриално заведение. Търговско заведение. Питейно заведение. Увеселително заведение.* **2.** Учреждение за учебна, лечебна или друга дейност. *Вратите на университета и другите учебни заведения се отварят широко за хората на труда.* Раб. дело, 1948 г. *Обществено заведение. Болнични заведения. Изправително заведение.* □ **Богоугодно заведение** (остар., шег.) — нощно увеселително заведение.

завѐждам[1], -аш, *несв.*; **заведа̀**, -ѐш, *мин. св.* завѐдох, *прич. мин. действ.* завѐл, *св.* **1.** За лица — водя някого със себе си на определено място; отвеждам някого някъде. *Старче, знаеш ли пътя за Кула? Можеш ли да ни заведеш там?* Йовков. *Викентий забележи голямото му изнурение и бледност и му предложи да го заведе в килията, в която ще пренощува.* Вазов. *Ами я ме заведи в кръчмата да пийна една ракийка.* Елин Пелин. ‖ За превозно средство — откарвам, пренасям някого някъде. *Исках да видя преди всичко Колизея. От пияца Венеция трамваят ви завежда там.* Величков. **2.** В съчет. със съществителни означава начало на действието, което се изразява от съществителното; почвам да водя. *Завеждам разговор. Завеждам спор.* **завеждам се, заведа се** *страд.* □ **(Това) ще ме заведе в гроба** (разг.) — (това) ще ме погуби, ще ме убие. **Завеждам дело (процес)** — започвам съдебен процес.

завѐждам[2], -аш, *несв.*; **заведа̀**, -ѐш, *мин. св.* завѐдох, *прич. мин. действ.* завѐл, *св.* (рус.). **1.** Ръководя, уреждам. *Завеждам служба. Завеждам отдел.* **2.** *Канц.* Вписвам под съответен номер в специална книга (за кореспонденция, инвентар и пр.). *В склада има 500 кгр. пирони, които не са заведени още. Той завежда и извежда преписките.* **завеждам се, заведа се** *страд.* □ **Заведена е (някаква) практика** (книж.) — има, съществува (някаква) практика. **Заведен е (някакъв) ред** (книж.) — има, установен е (някакъв) ред.

завѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завеждам[1], завеждам[2] *и от* завеждам се.

завѐра, -та, *мн.* няма, *ж. Истор.* **1.** Гръцкото въстание от 1821 г., в което участвували и български занаятчии и търговци, привлечени от Цариградската патриаршия. **2.** Въстание на християнско население против турската власт. □ **Велчовата завера** — Търновското въстание от 1835 г.

завѐраджия, -та, *мн.* -ии, *м. Истор.* Лице, което участвува в завера.

завербу̀вам, -аш, *св. Полит.* Привличам лица за някаква организация или служба, обикн. с политическа цел. *Предстои да завербуваме повече кандидат-партийни членове от жените ударнички в ТКЗС, добри селски стопанки и девойки активистки в ДСНМ.* Раб. дело, 1950 г. *Завербувани били агенти за разузнавателната служба.* **завербувам се** *страд.*

завербу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завербувам *и от* завербувам се.

заверѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Чиновник, който заверява нещо (подпис, документи и пр.).

завѐрка *ж.* Заверяване. *Заверка на железопътни билети. Заверка на документ. Заверка на подпис.*

заверя̀. Вж. з а в е р я в а м.

заверя̀вам, -аш, *несв.*; **заверя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св. Канц.* Чрез подпис и печат удостоверявам истинността, правилността на нещо. *Заверявам документ.* **заверявам се, заверя се** *страд.*

заверя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заверявам *и от* заверявам се. *Заверяване на подписи.*

завѐса *ж.* Голямо платно, което се окачва, за да закрива или преграждa нещо. *Стаята ... не беше по-голяма от предишната..., ала вместо стена отпреде имаше завеса от дебело тъмно платно.* Ст. Загорчинов. ‖ *Стесн.* Преграда от плат, която в театър отделя сцената от салона. *Но ето завесата се дига и всички облекчително и радостно поглеждат.* Йовков. *Театърът беше пълен... Дигна се завесата. Тишина — мъртва. Всички вперили очи на фантастично декорираната сцена.* Ал. Константинов. ‖ Платнена покривка на прозорец или врата. *Той бе въведен на горния кат, в чиста стаичка... с бели завеси по прозорците. Наляво и надясно врати с червени кадифени завеси.* Вазов. ‖ *Обр. Не виждам нищо: облаци, мъгли | безгласно трупат се; светът изчезна — | завеса гъста нази раздели.* Вазов. □ **Димна завеса** (воен.) — изкуствен дим във вид на облак, който закрива даден обект от противник. **Вдигам завесата** — откривам, разкривам, показвам нещо, скрито до момента.

завѐсвам, -аш, *несв.*; **завѐся**, -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Прикривам със завеса.

завѐся. Вж. з а в е с в а м.

за̀вет, *мн.* няма, *м.* Място, защитено от вятър. *В такава буря всичко живо се криеше, животните в гората се гушеха на завет в хралупите на дърветата.* М. Марчевски. □ **Правя завет** — пазя от вятър.

завѐт *м. Книж.* Ръководни начала, напътствия, оставени на потомството. *На ви моята книга — тя е вам завет. | Нека се преписва и множи баз чет.* Вазов. *Грееш като слънце родно | ти, другарю Димитров! | ... Ако се назад обърна — | твойте подвизище зърна, | твоя борчески завет.* Ас. Босев. □ **Стари завет** — дохристиянската част на библията. **Нови завет** — част от библията, която обхваща евангелието, деянията на апостолите, посланията на апостолите и откровението.

за̀ветен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е защитен от вятър. *Дали че бе на за̀ветно място,*

туй ли, гдето бе изложена на югоизток и слънчевите лъчи я погалваха най-напред — нивата на Лочке преварваше всички. Кр. Григоров.

завѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който е оставен като завет. *Бъди готов за своя дълг заветен! | Умри като герой!* Хр. Радевски. **2.** Скъп, свято пазен, съкровен. *Но вълни по-нови от орди дивашки | гълтат, потопяват орляка юнашки... | Още миг — ще падне заветният хълм.* Вазов. *А девойчето ми шепне | с глас изплахо понизен; | своите най-заветни тайни | то ги повярява мен.* П. П. Славейков. *Заветен идеал. Заветна мечта.*

завѐхна. Вж. з а в я х в а м.

завечерѝ се. Вж. з а в е ч е р я в а м с е.

завечерѝвам се. Само 3 *л. ед.* **завечеряѝва се** *несв.*; **завечерѝ се,** *мин. св.* завечерѝ **се,** *св., безл. Диал.* Мръква се, стъмва се. *Едвам дочака стрина Радовица да се завечери и стана, та отиде у какини си Цонини.* Влайков.

завещàвам, -аш, *несв.*; **завещàя,** -àеш, *мин. св.* завещàх, *св.* Оставям някому нещо чрез завещание. *И тъй като нямаше нийде никого, завещал беше част на черквата, част на училището.* Йовков. *Завещавам имота си.* || *Прен.* Изказвам последна воля: оставям завет. *Стресни се, племе закъсняло! |...| След теб потомство иде цяло— | какво ще да му завещайш?* Вазов. *Единственият план | за работа с успех е тоя, — начертан | от Левски, начертан и завещан на нази.* П. П. Славейков. *По един обичай, завещан от баща му, ... от кладенеца се даваше вода на всеки, който поиска.* Йовков. **завещавам се, завещая се** *страд.*

завещàние, *мн.* -я, *ср.* Писмена или устна поръка на човек как да се разпредели имуществото му след неговата смърт. *Последната бележка имаше значение и на завещание в случай на внезапна смърт на стареца.* Вазов. *Правя завещание. Изпълнявам завещание.*

завещàя. Вж. з а в е щ а в а м.

завѐя. Вж. з а в я в а м.

завѐян, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* завея; завян. *Пред тъмний му поглед безкрайно поле | завеяно с сняг се разстила.* П. П. Славейков. **2.** Като *прил.* (пренебр.) — разсеян, занесен.

завѐяност, -ттà, *ж. Отвл. същ. от* завеян (в 2 знач.).

завзѐмам, -аш, *несв.*; **завзѐма,** -еш, *мин. св.* завзѐх, *прич. мин. действ.* завзѐл, *прич. мин. страд.* завзѐт, *св.* **1.** Вземам с бой; превземам, завладявам. *Император Андроник... ненадейно нападна и завзе подбалканските градове от Тунджа до Черно море.* Вазов. || Присвоявам, заграбвам. *Долненци са завзели всичко в ръцете си: от Долна махала е кметът, ... от там са всички общинари.* Влайков. **2.** *Рядко.* Обхващам известно пространство; заемам. *Тия мочурливи области завземаха голямо пространство от низините по гърба на Витоша.* Вазов. **завземам се, завзема се** *страд.*

завзѐмане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завземам.

завзѝмам, -аш, *несв.* Завземам.

завѝвам[1], -аш, *несв.*; **завѝя,** -йеш, *мин. св.* завѝх, *св.* **1.** Изменям посоката на движението си, като правя завой; извивам, възвивам. *Минуваме през моста и завиваме надолу край реката.* Влайков. *Те чевръсто възвърнаха морни коне, | низ клисурата стръмна завиха.* П. П. Славейков. *Тренът зави и всичко се изгуби.* Йовков. || Изменям си посоката. *Има една пътека, която започва от Герганин гроб, спуща се и завива надолу из дола.* Йовков. *Пътят завива.* **2.** Покривам със завивка или с дреха. *Детето беше заспало. — Приспа го млякото, — помисли си чичо Митуш, взе един ямурлук и го зави.* Йовков. **3.** Увивам от всички страни; опаковам. *Гороломов захвана разпалено да завива в пакет ръкописа си.* Вазов. *Ганко, дай ми някоя непотребна хартия да завия писмото, да се не мачка.* Вазов. || Връзвам, обвивам нещо около друго. *Чер креп завиваше черната ѝ шапка с черни цветя и главата ѝ.* Вазов. **4.** Затягам витло, винт, бурма и др.; завинтвам. *Завивам винт.* **завивам се, завия се** *страд.*

завѝвам[2], -аш, *несв.*; **завѝя,** -йеш, *мин. св.* завѝх, *св.* Почвам да вия, да издавам вой. *По едно време далеч в гората завиват чакали.* Йовков. *Разчорлена, с изсъхнали вече очи, тя зави ниско, проточено, като че не плачеше, а пееше.* Йовков. *А зимната буря им сякаш пригласи, | бучи и завива страхотно в нощта.* Яворов.

завѝвам се, -аш се, *несв.*; **завѝя се,** -йеш се, *мин. св.* завѝх се, *св.* **1.** *Възвр.* Покривам се със завивка или с дреха. *Той си легна в каруцата, зави се със шубата си и заспа.* Йовков. **2.** *Сред.* Започвам да се движа кръгообразно, да се вия. *Орли подушиха леш и се завиха високо в небето.* Вазов. **3.** Слисвам се от грижи. *Зави се, майка, замая, | камък ѝ падна на сърце.* Ботев. **4.** За буба — почвам да се затварям в пашкул. □ **Завива ми се свят** — замайва ми се главата; прилошава ми. *Свят се зави на Божура, нозете ѝ се подкосиха.* Йовков. *Очите му се замъглиха. Зави му се свят и пак му прилоша.* Елин Пелин.

завѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завивам[1], завивам[2] *и от* завивам се. *Завиване на дете.*

завѝвка *ж.* Одеяло, юрган, черга или друго, с което човек се покрива, когато лежи или спи. *Нямах за лежане ни постилка, ни завивка.* Вазов. *С бързо движение тя дръпна завивката, запали лампата и трескаво почна да се облича.* Дим. Димов. || *Обр. Дебелият сняг беше сигурна и топла завивка, хвърлена от самата природа върху нежния кълн на сеитбите.* Йовков.

завиделѐя се. Вж. з а в и д е л я в а м с е.

завиделѝвам се. Само 3 *л. ед.* **завиделяѝва се** *несв.*; **завиделѐе се,** *мин. св.* завиделѝ **се,** *прич. мин. действ.* завиделяло се, *св., безл.* Почва да става видело; разсъмва се.

завѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е за завиждане, който е желан, много добър. *Трайчев се радваше на добро, почти завидно обществено положение.* Вазов. *Завидна участ.*

завидлѝв, -а, -о, *прил. Рядко.* Завистлив.

завѝдя. Вж. з а в и ж д а м.

завѝждам, -аш, *несв.*; **завѝдя,** -иш, *мин. св.* завидях, *прич. мин. действ.* завидял, -а, -о, *мн.* завидели, *св.* Изпитвам завист. *Какъв хубав живот си бяхме заживели! И някои като че ни завидяха, та искат да ни го разтурят.* Влайков.

завѝждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завиждам. *Техният живот сега е още по-честит и пò за завиждане.* Влайков.

завѝкам. Вж. з а в и к в а м.

завѝквам, -аш, *несв.*; **завѝкам,** -аш, *св.* Почвам да викам. *Завикваме тъй високо, като че искаме да ни чуят.* Влайков.

завилнѐя. Вж. з а в и л н я в а м.

завилня̀вам, -аш, *несв.*; **завилнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* завилня̀х, *прич. мин. действ.* завилня̀л, -а, -о, *мн.* завилнѐли, *св.* Почвам да вилнея. *Но кипна в миг и завилня с нечути / и бесни вихрове язвеният Балкан.* П. П. Славейков.

завѝнаги *нареч.* За всякога, за постоянно.

завѝнтвам, -аш, *несв.*; **завѝнтя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Завъртвам, затягам винт, бурма, гайка; завивам. *И завинтва бай Григори / с ключ бурмите на мотора.* Ас. Босев. **завинтвам се, завинтя се** *страд.*

завѝнтване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* завинтвам *и от* завинтвам се.

завѝнтя. Вж. з а в и н т в а м.

завѝрам[1], -аш, *несв.*; **завра̀,** -ѐш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* завря̀л, -а, -о, *мн.* заврѐли, *прич. мин. страд.* завря̀н, -а, -о, *мн.* заврѐни, *св.* Пъхвам, мушвам нещо някъде. *От-към преградените се обаждат агънцата... Отвориш вратата, пуснеш ги, а те едно през друго се втурват, завират муцуни под вълнестите кореми на майките си.* Кр. Григоров. **завирам се, завра се** *сред.* □ **Заврян зет** (ирон.) — мъж, който живее в дома на родителите на жена си; приведен зет.

завѝрам[2], -аш, *несв.*; **завря̀,** -ѝш, *мин. св.* завря̀х, *прич. мин. действ.* завря̀л, -а, -о, *мн.* заврѐли, *св.* Почвам да вря. *В други също голям медник, закачен до първия, ще се вари качамак. Сега завира водата.* Влайков.

завѝране[1], *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* завирам[1] *и от* завирам се.

завѝране[2], *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* завирам[2].

завиря̀. Вж. з а в и р я в а м.

завиря̀вам, -аш, *несв.*; **завиря̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Изпълвам с вода язовир, басейн. **завирявам се, завиря се** *страд.* и *сред.*

завиря̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* завирявам *и от* завирявам се.

завѝсим, -а, -о, *прил.* Който е в зависимост от някого или от нещо, който не е свободен, не е самостоятелен. *По тогавашните полуфеодални обичаи тия селяни бяха прикрепени към земята си... Такива зависими селяни се наричаха тогава отроци и парици* Вазов.

завѝсимост, -тта, *мн.* -и, *ж.* 1. Само *ед.* Подчиненост на чужда воля или власт и невъзможност за самостоятелна проява. *Един народ..., когато се намира под чужда зависимост, е робски.* П. П. Славейков. *Единният фронт на труда освобождава широките народни маси от политическото влияние и зависимост на капиталистическата буржоазия.* Г. Димитров. 2. Причинна връзка между две явления. *Трудът се заплаща в зависимост от количеството и качеството на извършената работа.* Конст., чл. 73. *За всеки триъгълник получаваме зависимости между страните и ъглите му.* Тригонометрия за VI кл., 1950 г.

за̀вист, -тта, *мн.* няма, *ж.* Продължително чувство на недоволство, предизвикано от чуждо благополучие, от чужд успех. *Неговото лакомо око гледаше със завист всеки по-хубав имот.* Елин Пелин. *Голямата му дарба възбуди завистта на ония, които тя засягаше.* Вазов.

завистлѝв, -а, -о, *прил.* 1. На когото е присъщо да завижда. *Свекърва ѝ — Панчовата майка — беше неуредна, разсипница и завистлива жена.* Влайков. 2. Който изразява завист. *Те хвърляха завистливи погледи на двамата щастливци.* Вазов. *Завистливи очи.*

завистлѝво. *Нареч. от* завистлив.

завѝстник, *мн.* -ци, *м.* Завистлив човек. *Виж всяко зло току се обърнало на добро, кума. На пук на завистници.* Р. Стоянов.

завѝстница *ж.* Завистлива жена.

завѝся, -иш, *несв.* 1. Намирам се в зависимост. *Всеки чувствуваше, че животът му зависи сега от волята на военния съвет.* Вазов. *Тая работа е много важна... От това зависи всичко.* Йовков. 2. Само 3 *л. ед.* За неопределен отговор — може би. *Ще дойдеш ли днес? — Зависи.*

завѝя. Вж. з а в и в а м[1] *и* з а в и в а м[2].

завладѐя. Вж. з а в л а д я в а м.

завладя̀вам, -аш, *несв.*; **завладѐя,** -ѐеш, *мин. св.* завладя̀х, *прич. мин. действ.* завладя̀л, -а, -о, *мн.* завладѐли, *прич. мин. страд.* завладя̀н, -а, -о, *мн.* завладѐни, *св.* 1. Завземам с бой, с война чужда територия; превземам. *Нападателите завладяха крепостта.* || Завземам, заграбвам. *Завладявам имот.* 2. *Прен.* За мисъл, чувство — обземам, обхващам изцяло. *Тая внезапно родена мисъл завладя Еньо.* Елин Пелин. *Заедно с радостта него го обзе и завладя и един неопределен страх.* Влайков. || Силно заинтересувам, увличам. *Книгата го завладя и покори. Прочете я на един дъх.* Ив. Хаджимарчев. *Гласът ѝ беше треперлив, нерешителен, но самата песен... скоро завладя всички и в стаята настъпи пълна тишина.* Йовков. **завладявам се, завладея се** *страд.* *Боят продължаваше... Селото трябваше окончателно да се завладее.* Йовков.

завладя̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* завладявам *и от* завладявам се. *Ако ние не завладеем балкана, не можем да мислим за завладяване на селищата.* Хар. Русев.

завлека̀. Вж. з а в л и ч а м.

завлѝчам, -аш, *несв.*; **завлека̀,** завлечѐш, *мин. св.* завля̀кох, завлѐче, *прич. мин. действ.* завля̀къл, завля̀кла, завля̀кло, *мн.* завлѐкли, *прич. мин. страд.* завлѐчен, *св.* 1. Отнасям, отмъквам, отвличам. *През есента се изля проливен дъжд някъде в Балкана. Бързеят придойде, разбуча се и завлече долния край на нашето село. Отнесе ми къщурката.* А. Каралийчев. || Отмъквам някого насила. *Изведете го и го хвърлете в Янтра, както е вързан. Богор бе завлечен от Хлава и още от двама слуги.* Вазов. || *Обр.* *Немилостива болест без време го завлече в гроба.* 2. Заравям посята нива с брана. *Само трима-четирима от кооператорите се въртяха край трактора... Другите завличаха засятото, работеха на градината или пък другаде.* Кр. Григоров. || *Диал.* Нанасям, натрупвам тиня, пясък и др. *Пороищата са изровили стръмнините и завлекли пътищата.* Елин Пелин. 3. *Прен. Разг.* Не връщам заети пари или вещи. *От кого не си взел, де не си направил борч? Само когото не си видял, него не си завлякъл.* Йовков. *Завлече ми парите.* **завличам се, завлека се** *страд.*

завлѝчам се, -аш се, *несв.*; **завлекà се,** завлечѐш се, *мин. св.* завля̀кох се, *прич. мин. действ.* завля̀къл се, завля̀кла се, завля̀кло се, *мн.* завлѐкли се, *св., сред. Разг.* Едвам, с мъка и усилие отивам до някъде; домъквам се. *Тръгнал съм да гоня Завоя на Черна. Как ще се завлека дотам с един крак, не зная.* А. Каралийчев.

завлѝчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завличам *и от* завличам се.

завòд *м.* (рус.). Голямо индустриално предприятие. *Локомотивен завод. Металургичен завод. Азотноторов завод. Обувен завод.*

завòдски, -а, -о. *Прил. от* завод. *Заводски работник. Заводско училище.*

завоевàние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Превземане, завладяване с война. *Както ни разправя историята, Белово е било едно от укрепените места, които са показали храбро съпротивление на турците при завоеванието.* Вазов. **2.** *Прен.* Придобивка, постижение, успех като резултат на борба, на труд. *Приетата от Великото народно събрание Конституция на Народната република закрепи историческите завоевания на деветосептемврийското народно въстание.* Г. Димитров. *В областта на философията... нашата партия има значителни завоевания още от времето на Димитър Благоев.* В. Червенков.

завоевàтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който завоюва, покорява чужди територии; поробител. *Това население, славянско от дълбока древност,... е показало геройско съпротивление на завоевателите-турци.* Вазов.

завоевàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който има за цел да завоюва чужди земи и народи или който е насочен към завоюване; поробителски. *Завоевателна война. Завоевателна политика. Завоевателни стремежи.*

завоевàтелка *ж.* Държава, която завоюва, завладява чужди земи.

завоевàтелски, -а, -о, *прил.* Който е насочен към завоюване; който цели да завоюва. *Завоевателски намерения.*

завòждам се, -аш се, *несв.*; **завòдя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Само 3 *л.* За крава, биволица — заплождам се.

завòзвам, -аш, *несв.*; **завòзя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да возя.

завòзя. Вж. з а в о з в а м.

завòй, -òят, -òя, *мн.* -òи, *м.* **1.** Място, гдето път, река, бряг, рътлина и др. променят посоката си във вид на дъга. *На отвъдния склон се гушеха десетина неизмазани селски къщурки, нататък почваше гора, а зад нея реката правеше завой и се губеше зад друг горист рид.* Ст. Загорчинов. **2.** Дъгообразно извиване при движение. *Гълъбът се върна ужасѐн и се устреми право към срещната гора. Там внезапно направи един рязък завой ... и пак се върна към скалата.* Елин Пелин. *Изведнъж самолетът направи завой: пред очите ми се изправи Витоша.* Г. Белев. **3.** *Прен.* Рязка промяна в развитието на нещо. *Те направиха неочакван завой в политиката.*

завонѐя. Вж. з а в о н я в а м.

завоня̀. Вж. з а в о н я в а м.

завоня̀вам, -аш, *несв.*; **завоня̀,** -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *св.*, и **завонѐя,** -ѐеш, *мин. св.* завоня̀х, *прич. мин. действ.* завоня̀л, -а, -о, *мн.* завонѐли, *св.* Почвам да воня, да вонея.

завою̀вам, -аш, *св.* **1.** Завладявам, превземам с бой, с война. **2.** *Прен.* Придобивам, спечелвам, постигам с борба, труд, постоянство. *Българската жена със своя труд..., със своята майчинска и сестринска любов завоюва почетно място в нашата страна и на международната арена.* Г. Димитров. **завоювам се** *страд.*

завою̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завоювам *и от* завоювам се.

заврà. Вж. з а в и р а м.

завреща̀. Вж. з а в р е щ я в а м.

завреща̀вам, -аш, *несв.*; **завреща̀,** -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* завреща̀л, -а, -о, *мн.* завращѐли, *св.* За коза — почвам да врещя. *Едра черна коза с хубави вити рога се появи на прага, ... после се изправи на задните си крака и отново заврещя.* Ст. Загорчинов. *Детето се уплаши и заврещя.*

завръ̀зка *ж.* **1.** *Литер.* В драматическо или повествователно произведение — момент, в който се заплитат мотивите и от който започва развитието на сюжета. *Противоп.* развръзка. **2.** *Разш.* Изходно събитие, което е начало на някакво действие. *Завръзката на боя.*

завърнгà чка *ж. Разг.* **1.** Завърнкулка, драскулка. **2.** Дребна част на предмет или на механизъм, чието предназначение и име обикн. не знаем.

завръ̀нкам. Вж. з а в р ъ н к в а м.

завръ̀нквам, -аш, *несв.*; **завръ̀нкам,** -аш, *св.* Почвам да врънкам. *Вретеното завърнка. Котката завърнка. Стига си ме завърнквал за пари. Детето завърнка.*

завърнкỳлка *ж. Разг.* Драскулка, извивка на буква при писане. *Подписва се с много завърнкулки.*

завръ̀щам[1], -аш, *несв.*; **завъ̀рна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Диал.* Връщам назад или отбивам встрани. *Проклет бил човек вуйка ми! | ... Не ща при него да седя | ... | и краститe* (краставите овце) *да му завръщам, | яли ги свраки и псета!* Ботев. *Миланчо, я иди чоджум и завърни ония мърши. Право към нивите отиват!* Йовков. || Обръщам малко на една или друга страна. *Завръщам глава.* □ **Завръщам ръкави, крачули** — запретвам ръкави, крачули.

завръ̀щам[2], -аш, *св.* Почвам да връщам. *От кога е завръщал дълга си и още не го е изплатил напълно.*

завръ̀щам се, -аш се, *несв.*; **завъ̀рна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* **1.** Отивам или идвам там, гдето съм бил; връщам се. *Стихна боят, мили мой, | ала ти се не завръщаш.* Вапцаров. *Да се завърнеш в бащината къща, | когато вечерта смирено гасне.* Дебелянов. **2.** *Разг.* Обръщам се на една или друга страна. *Еньо се завърна настрана ... и се засрами.* Елин Пелин.

завръ̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завръщам[1] *и от* завръщам се.

завря̀. Вж. з а в и р а м[2].

завря̀кам. Вж. з а в р я к в а м.

завря̀квам, -аш, *несв.*; **завря̀кам,** -аш, *св.* Почвам да врякам. *Завряхаха жабите.*

завря̀скам. Вж. з а в р я с к в а м.

завря̀скввам, -аш, *несв.*; **завря̀скам,** -аш, *св.* Почвам да вряскам, да врещя. *Изведнъж детето завряска и не спря цяла нощ.*

завтекà се. Вж. з а в т и ч в а м с е.

завтѝквам, -аш, *несв.*; **завтѝкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* завтѝкнат, *св. Диал.* Завтъквам. *Тя гордо е завтикнала зад ухото си корена здравец.* Влайков.

завтѝкна. Вж. завтиквам.

завтѝчам се, -аш се, *св., сред.* Завтичвам се. *Велико кехая не можа да се стърпи и се завтича до къщи.* Йовков.

завтѝчвам се, -аш се, *несв.*; **завтекà се,** завтечѐш се, *мин. св.* завтѐкох се, завтѐче се, *прич. мин. действ.* завтѐкъл се, -кла се, -кло се, *мн.* -кли се, *св., сред.* Спускам се тичешком до някое близко място. *Слугата разчисти, нареди масата и бързо се завтече да донесе гозбите.* Влайков.

завтъ̀квам, -аш, *несв.*; **завтъ̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* завтъ̀кнат, *св. Нар.* Забождам, забучвам нещо в друго. *Ще те жаля, ще те тъжа, | ... | дорде вляза в градината, | да набера росна китка, | да завтъкна на две бузи.* Нар. пес.

завтъ̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завтъквам.

зàвуч *м.* (рус.). Лице, което ръководи учебната работа в училище.

завчàс *нареч. Разг.* 1. В миг, веднага, тутакси. *Край плет помине някой, | лулата си отърси и замине, | а току виж подпушило завчас.* П. П. Славейков. 2. За кратко време, набързо. *Турнах си куфара на файтона, седнах пак и аз при леля Гена и завчас отидохме на скелята.* Влайков.

зàвчера *нареч.* През време на деня преди вчерашния; онзи ден. *Где беше завчера и вчера?* П. П. Славейков. *Пак ще се върна с празни ръце както завчера.* Йовков.

зàвчерашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* 1. Който е станал завчера. *Завчерашното заседание.* 2. Който е от завчера. *Завчерашно ядене.*

завъ̀дя. Вж. завъждам.

завъ̀ждам, -аш, *несв.*; **завъ̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да въдя; развъждам. *Живи да сме, ще завъдим и коне, и волове.* Кр. Григоров. *Та от тогаз хаджи Петър завъди гълъбите.* Йовков. **завъждам се, завъдя се** *сред.*

завъ̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завъждам *и от* завъждам се.

завъзкачà се. Вж. завъзкачвам се.

завъзкàчам се, -аш се, *несв. Диал.* Завъзкачвам се.

завъзкàчвам се, -аш се, *несв.*; **завъзкачà се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Почвам да се възкачвам. *Спуснаха се в един дол, завъзкачваха се нагоре и стигнаха зелена елова гора.* Йовков.

завълнỳвам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се вълнувам. *Когато Стремски съгледа от далеко... Карлово..., сърцето му се завълнува.* Вазов. *И леко завълнува се морето.* К. Христов. *Леко се завълнуваха узрелите класове и весело си зашушукаха нещо.* Елин Пелин.

завървя̀. Вж. завървявам.

завървя̀вам, -аш, *несв.*; **завървя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* завървя̀л, -а, -о, *мн.* завървѐли, *св.* Почвам да вървя. *Откак се е зора зазорила, | от тогаз е войска завървяла.* Нар. пес.

завъргàлям, -яш, *св.* Почвам да въргалям; затъркалям. **завъргалям се** *възвр. Вълците си служат с тая хитрост: ще легне някой, ще се завъргаля из снега, ще се умилква.* Йовков.

завържа̀. Вж. завързвам.

завързàк, *мн.* -ци, *м. Нар.* 1. За растение или плод — който не се е развил, както трябва. 2. За човек или животно — дребен, недоразвит на ръст.

завъ̀рзвам, -аш, *несв.*; **завържа̀,** -еш, *мин. св.* завъ̀рзах, *св.* 1. Връзвам, свързвам. *Дядо Никола се разплати, завърза торбичката си.* Елин Пелин. 2. С връзване прикрепям към нещо; привързвам. *Войниците завързват бели кърпи на левите си ръце, за да се познават.* Йовков. 3. За растение — давам плод, зърно. *Ябълките цъфтяха, но не завързваха плод.* 4. Почвам да връзвам. *От сутринта сме завръзвали снопи.* 5. В съчет. с някои отвлечени съществителни означава начало на действието или осъществяване на действието, изразено с тия съществителни, напр. завързвам сражение — почвам да се сражавам; завързвам разговор — почвам да разговарям; завързвам спор — почвам да споря; завързвам приятелство — сприятелявам се; завързвам връзки — запознавам се, ставам близък с някого. **завързвам се, завържа се** *възвр., страд.* и *сред.*

завъ̀рзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завързвам *и от* завързвам се.

завърлỳвам, -аш, *св.* Почвам да върлувам. *В селото завърлува невярна болест — тежката болест — и зареди да мори от къща на къща.* Елин Пелин.

завъ̀рна[1]**.** Вж. завръщам.

завъ̀рна[2]**,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Разг.* Намеря, сваря. *Войниците спят, както завърнат върху мократа слама.* Л. Стоянов. *Всеки оре, гдето завърне.* Йовков. *Пияни до забрава стражари... биеха кого де завърнеха.* Г. Димитров.

завъ̀рна се. Вж. завръщам се.

завъ̀ртам, -аш, *несв.*; **завъртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* завъртя̀л, -а, -о, *мн.* завъртѐли, *прич. мин. страд.* завъртя̀н, -а, -о, *мн.* завъртѐни, *св.* 1. Почвам да въртя. *Балкан се спира ... и като чуе името си, присвива уши и в минутно умиление и доброта радостно завърта опашка.* Йовков. 2. За хоро — извивам, залюлявам. 3. Навивам, завивам бурма, кран и др. *Ала чичо Григор, като се напряга мъжки, сполучва все пак, макар и с мъка, бавно и полека да завърти кросното.* Влайков. 4. Удрям. *Обръща се и му завърта една плесница.* 5. Задържам, опазвам, запазвам. *Не завърта лев у себе си.*

завъ̀ртам се, -аш се, *несв.*; **завъртя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -я̀х се, *прич. мин. действ.* завъртя̀л се, -а се, -о се, *мн.* завъртѐли се, *св., сред.* Оставам за малко време някъде. *Не се завърта в къщи.*

завъ̀ртане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завъртам *и от* завъртам се.

завъ̀ртвам, -аш, *несв.*; **завъртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* завъртя̀л, -а, -о, *мн.* завъртѐли, *прич. мин. страд.* завъртя̀н, -а, о, *мн.* завъртѐни, *св.* Завъртам, завъртявам. **завъртвам се, завъртя се** *възвр., страд.* и *сред.*

завъ̀ртване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завъртвам *и от* завъртвам се.

завъртя̀. Вж. завъртам, завъртвам *и* завъртявам.

завъртя̀ се. Вж. завъртам се.

завъртя̀вам, -аш, *несв.*; **завъртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* завъртя̀л, -а, -о, *мн.* завъртѐли, *прич. мин. страд.* завъртя̀н, -а, -о, *мн.* завъртѐни. *св.* **1.** Започвам да въртя. *А друг път ще скочи, ще я хване през кръста и ще я завърти из стаята.* Йовков. *Барабаните поемат житните класове и ги завъртяват из ръмжащата вътрешност на батозата.* Раб. дело, 1950 г. **2.** За хоро—извивам, залюлявам. *Цялата дружина се хвана за хорото, което Мирончо поведе и завъртя два пъти около чешмата.* Вазов. *Какво хоро му завъртяхме.* **3.** *Прен. Разг.* Замайвам. *Тоя проклети син е завъртял ума на нашата навейничава Рада.* Вазов. **4.** *Прен. Разг.* Започвам да безпокоя, да причинявам болка. *Кракът пак ме завъртя.* **5.** Почвам да извивам, да размахвам, да удрям. *Стоичко пак завъртя брадвата. Острието се забиваше в мекото тяло на върбата.* Елин Пелин. *Завърти му два шамара.* **6.** *Разг.* Създавам, развивам. *Кога пари ще спечелиш, та и ти кол да забиеш, и ти къща да завъртиш.* Ал. Константинов. *Завъртяха добра търговия.* **завъртявам се, завъртя се** *възвр., страд.* и *сред.*

завъртя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завъртявам *и от* завъртявам се.

завъ̀рша. Вж. завършвам.

завъ̀ршвам, -аш, *несв.*: **завъ̀рша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Извършвам нещо до край; довършвам. *Революцията... завърши народът, а я почна една партия.* Вазов. **2.** Получавам образование. *Записал право в Софийския университет, завършил и станал адвокат.* Л. Стоянов. **3.** Свършвам да говоря. *Както сме измършавели, не холера, ами чума може да ни нагази, — завърши бай Марин с плах и сдържан тон.* Л. Стоянов. **4.** Имам край, предел, граница. *Царската сватба завършваше с друг конен отред от татари—наемници.* Ст. Загорчинов. *Обикновено имената от женски род завършват на -а.* **5.** *Рядко.* Слагам предел, граница на нещо. *Аз се обръщах към Родопите и към оная далека снеговита грамада, която ги завършва на запад.* Вазов. **6.** Почвам да върша. *Завършила съм една работа, да видя кога ще я свърша.* **завършвам се, завърша се** *страд.*

завъ̀ршване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завършвам *и от* завършвам се.

завъ̀ршек. Вж. завършък.

завъ̀ршен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* завърша. **2.** Като *прил.* — който е доведен до своя край, изработен е напълно. *Ръкопис в завършен вид. Завършена картина.*

завъ̀ршеност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* завършен. *Завършеност на образа.*

завъ̀ршък и **завъ̀ршек,** *мн.* -ци, *м.* **1.** Край. *Към завършъка на разказа си ... тя се е помъчила и да осмисли разказаното.* П. П. Славейков. **2.** Крайна сричка на дума; окончание. *Еднообразие на стиха придават най-вече все еднаквите завършъци на отделните стихове.* П. П. Славейков.

завъ̀свам се, -аш се, *несв.*; **завъ̀ся се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Почвам да се въся, да се мръщя. *Селяните видяха учудени, че те тръгват заедно с файтон за Шумен... Замъмраха, завъсиха се.* Вазов.

завъ̀ся се. Вж. завъсвам се.

завя̀вам, -аш, *несв.*; **завѐя,** -ѐеш, *мин. св.* завя̀х *и* завѐях, *прич. мин. действ.* завя̀л, -а, -о, *мн.* завѐли, *и* завѐял, -а, -о, *мн.* завѐяли, *прич. мин. страд.* завя̀н, -а, -о, *мн.* завѐни, *и* завѐян, -а, -о, *мн.* завѐяни, *св.* **1.** Почвам да вея; задухвам. *И после вятър лют завял | и облаците пропилял.* Михайловски. *Поспре* (бурята) *за миг, за час и пак завее.* К. Христов. || Почвам да вея, да развявам нещо; разлюшквам. *Байрака нагоре изправи, | завя го, люшна го широко.* Вазов. **2.** Отнасям с веене; отвявам. *Вятърът ми завея шапката нанякъде.* **3.** С веене засипвам, затрупвам. *Окопите, за миг от снеговете завяни, | превръщаха се там на бели гробове.* П. П. Славейков. **завявам се, завея се** *страд.* □ **Завя друг вятър** (прен.) — настъпи промяна в някакво положение (в политика и др.).

завя̀вам се, -аш се, *несв.*; **завѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* завя̀х се *и* завѐях се, *прич. мин. действ.* завя̀л се, -а се, -о се, *мн.* завѐли се, *и* завѐял се, -а се, -о се, *мн.* завѐяли се, *св.*, *сред. Разг.* Отивам, запилявам се нанякъде. *Той беше лош ученик още от началото... Мислех, че се е завеял нанякъде.* Вазов. *Да ни пита човек какво сме се завеяли чак по унгарските земи.* Вежинов.

завя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* завявам *и от* завявам се.

завя̀хвам, -аш, *несв.*; **завѐхна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Почвам да вехна; повяхвам, увяхвам. *Мама натопва китката в бялото менче, та дорде ядем, цветето да не завехне.* Влайков. || Малко увяхвам. **2.** *Прен.* Посървам, залинявам. *Нерадостният живот овреме подкосява силите на младата жена,... тя завяхва и умира.* П. П. Славейков. *Промени се след това Райка. Посърна, завехна.* Влайков. **3.** За рана — заздравявам, засъхвам.

завя̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* завяхвам.

зага̀вря се. Вж. загаврям се.

зага̀врям се, -яш се, *несв.*; **зага̀вря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Почвам да се гавря. *Аз бях доста сърдит... Едно от досада, друго от страх да се не загаврят, понеже чувствувах, че още треперех.* Вазов.

зага̀двам. Само 3 *л. ед.* **зага̀два ми се** *несв.*; **зага̀ди ми се,** *мин. св.* загадѝ ми се, *св.*, *безл.* Почва да ми се гади, да ми се повръща.

зага̀ди ми се. Вж. загадвам.

зага̀дка *ж.* Нещо неясно, неразкрито, около което се правят различни предположения; тайна. *Найден напрягаше ума си, дано сам намери ключа на загадката.* Вазов. *Ужасната загадка трябваше скоро да се разясни.* Величков. || Загатване, намек. *Говори със загадки.*

зага̀дъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който съдържа в себе си някаква загадка; тайнствен, неясен, странен, скрит. *Желанието на Ян Бибиян е да услужи на науката, за да може да се проникне в тайната на тия далечни и загадъчни светове.* Елин Пелин. *Той изглеждаше свенлив и послушен, но върху лявата му устна играеше загадъчна и хитра усмивка.* Караславов. *Загадъчна личност. Загадъчно поведение.*

зага̀дъчно. *Нареч. от* загадъчен. *Говоря загадъчно.*

зага̀дъчност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* загадъчен.

зага̀звам, -аш, *несв.*; **зага̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Затъвам с крака, навлизам дълбоко.

Като загазиш в калта и се оплескаш, после му удряш края. Л. Стоянов. **2.** *Прен. Разг.* Изпадам в тежко положение; закъсвам. *Тъй загазихме — няма връщане. Спестеното отиде, взех на заем.* Ст. Костов. *Човек загази ли, барем с двата крака да загази.* Елин Пелин. **3.** Почвам да газя. ◻ **Загазих до гуша (шия)** (прен., разг.) — изпаднах в крайно тежко положение.

загазване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загазвам.

загазя. Вж. загазвам.

загалвам, -аш, *несв.*; **загаля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да галя, да милвам. *Загалиха, замилуваха, зацелуваха... детето.* Вазов.

загалвам се, -аш се, *несв.*; **загаля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Почвам да се галя, да се умилквам. *Псе като същи вълк на двора връхлете я! | Но спря се изведнъж, загали се край нея.* К. Христов.

загаля. Вж. загалвам.

загаля се. Вж. загалвам се.

загалям, -яш, *несв.*; **заголя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Заголвам. *Не загаляй детето.* **загалям се, заголя се** *възвр.*.

загаляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загалям *и от* загалям се.

загар[1], *мн.* няма, *м.* Възтъмен цвят на кожата, получен при излагането ѝ на въздух и слънце. *Лицата им с чудния загар на здравето, на бодростта и на откритата физическа работа, са също така напрашени.* Караславов. *Ярка червенина изби под канелечия загар на бузите му.* Ив. Хаджимарчев.

загар[2] *м.* (тур.). *Диал.* Голямо ловно куче; палаш. *Соколите грачеха дрезгаво и като че ли отговаряха на бъбривото лаене на ловджийските загари.* Ст. Загорчинов.

загария, *мн.* няма, *ж.* Вид пшеница с осил, отглеждана предимно в Старозагорско. *Аз съм си гойна, кървена | от бащина си белия, | белия и загария.* Нар. пес.

загарям, -яш, *несв.*; **загоря,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* загорял, -а, -о, *мн.* загорели, *св.* **1.** За нещо, което се вари или пече — прегарям. *Яденето загаря. Млякото загоря.* **2.** За посеви — изсъхвам от слънчев пек, от зной; прегарям. *Нивите са загорели.* **3.** За кожа — придобивам възтъмен цвят от действието на слънчевите лъчи или от вятъра. *Лицата на всички бяха обветрени и загорели.* Йовков. **4.** Засъхвам, хващам лека кора. *Кръвта по лицето му беше загоряла.* **5.** Изпитвам силно желание, жажда за нещо. *Загорях за вода.*

загаряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загарям.

загасвам, -аш, *несв.*; **загасна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Намалявам да горя, да светя; гасна, стихвам. *Ту от тук, ту от тамо избухне огън, | ту загасне, ту пак се подема.* П. П. Славейков. *Гледаш звездите как ту загасват, ту пак се разгарят и захващат да блестят.* Влайков. || *Прен.* Изгубвам блясък. *Зуза потъмня. Лицето ѝ повехна, черните ѝ очи загаснаха.* Елин Пелин.

загасване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загасвам.

загасна. Вж. загасвам.

загася. Вж. загасявам.

загасявам, -аш, *несв.*; **загася,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да не гори, да не свети; изгасявам, угасявам. *Невяста Трайковица бе откачила пиратника, сложила бе го настрана и загасяваше някои от главните.* Влайков. *Лека нощ, ако може да бъде лека за хайдути..., — отговори дяконът и загаси свещта.* Вазов. **загасявам се, загася се** *страд.*

загасяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загасявам *и от* загасявам се.

загатвам, -аш, *несв.*; **загатна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* загатнат, *св.* Заговарям за нещо издалеч, със заобикалки, с недомлъвки; подхвърлям, подмятам. *Бай Ганьо хвали квартирата на стопанина, загатва му доста осезателно, че „най-сетне има място и още един странен човек даже да се прибере тука".* Ал. Константинов. *Златко беше вече ергенин... Жените зеха често да ми загатват за тая и оная мома.* Влайков. || Бегло засягам някакъв въпрос; споменавам. *Това нещо в доклада е само загатнато.* **загатвам се, загатна се** *страд.*

загатване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загатвам *и от* загатвам се. *Турците и турският камшик изчезнаха, но сега ги замениха други тирани... Хаджи Евтим не разбра загатването.* Вазов.

загатна. Вж. загатвам.

загащвам, -аш, *несв.*; **загащя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Обграждам някого, за да го уловя, като му препречвам пътя за бягство. *Боримечката беше загащил и хванал сам заека в един храсталак, без да гръмне пушка.* Вазов.

загащване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загащвам.

загащя. Вж. загащвам *и* загащям.

загащям, -яш, *несв*; **загащя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Загащвам.

загдето и **задето** *съюз.* За причина — затова че, поради това че. *Той беше решил вече да даде Гроздана под съд, загдето го удари.* Йовков. *Виновен е, загдето и без бой | топят се полкове железни.* К. Христов. *Отначало дядо Ганчо се сърдеше и сумтеше, задето му се бърка в работата, но сетне... отпусна се и дори се помъчи да го командува.* Караславов. *Да излъжа ли Момчила, задето се забавих, или да му издумам истината изведнъж...? — питаше се Райко.* Ст. Загорчинов.

загивам, -аш, *несв.*; **загина,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Падам убит, умирам при някакво нещастие, бедствие; погивам. *Кой в борбата с чест загине, | жив в сърцата ще е той!* Вес. Георгиев. *Толкова свят загина, толкова загуби се понесоха!* Влайков. || Бивам унищожен; пропадам. *Та, ако Клисура загине, няма да загине България, я!* Вазов. *Народите никога не са загивали и под режимите на най-голямата тирания.* Г. Димитров.

загиване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загивам.

загиздвам се, -аш се, *несв.*; **загиздя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *възвр.* Почвам да се гиздя, да се труфя. *От кога си се загиздила?*

загиздя се. Вж. загиздвам се.

загина. Вж. загивам.

заглàвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който служи или е предназначен за заглавие; надсловен. *Заглавен текст. Заглавна корица.*

заглàвие, *мн.* -я, *ср.* Дума или думи, поставени като наименование в началото на книга, статия, музикално произведение и др. или на отделни техни части; надслов.

заглавѝкам. Вж. заглавиквам.

заглавѝквам, -аш, *несв.*; **заглавѝкам,** -аш, *св. Разг.* Занимавам някого с дреболии, със странични неща; отвличам някому вниманието. *Ще се опита той пак да заглавиква и да хитрува. Стига си ме заглавиквал.* **заглавиквам се, заглавикам се** *сред.*

заглавѝкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглавиквам *и от* заглавиквам се.

заглàвка[1] *ж. Печ.* Художествено изрисувана буква или дума, с която започва отделна глава на книга, обикн. в стари ръкописи. *И с киновар заглавките рисува, и със златен варак ги краси, и с що не!* Ст. Загорчинов.

заглàвка[2] *ж. Нар.* Дървен клин.

заглàвя. Вж. заглавям.

заглàвям, -яш, *несв.*; **заглàвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Вкарвам нещо, та мъчно да излезе. **заглавям се, заглавя се** *възвр.* и *страд.*

заглàден, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* загладя. 2. Като *прил.* — а) Гладък, пригладен. *Загладена коса.* б) *Прен.* Охранен. *Загладена юница.*

загладỳвам, -аш, *св.* Почвам да гладувам. *От два деня загладуваха.*

заглàдя. Вж. заглаждам.

заглàдя се. Вж. заглаждам се.

заглàждам, -аш, *несв.*; **заглàдя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Правя нещо да стане гладко, равно; изравнявам. *Майсторът не е добре загладил стената.* 2. За бръснач, нож и др. — доизострям, като го трия о гладък предмет. 3. *Прен.* Поправям впечатление от нещо, поправям някаква нередност. *Неговото нещастие е големият му нос и рано оплешивялата му глава. Тия недостатъци той се мъчи да заглади с особено достойнство и изисканост.* Йовков. *Като не можа да заглади работата с уклончиви обяснения, кметът се сопна.* Караславов. 4. Почвам да гладя. *От сутринта съм загладила прането.* **заглаждам се, загладя се** *страд.* ◻ **Загладил косъма** (разг.) — оправил се физически, напълнял.

заглàждам се, -аш се, *несв.*; **заглàдя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Оправям се, поправям се физически; напълнявам.

заглàждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглаждам *и от* заглаждам се.

заглèдам[1], -аш, *св.* Почвам да гледам. *Болярингът се обърна към кулата и нещо внимателно загледа нататък.* Ст. Загорчинов.

заглèдам[2]. Вж. заглеждам.

заглèдам се. Вж. заглеждам се.

заглèдвам, -аш, *несв. Диал.* Заглеждам.

заглèдвам се, -аш се, *несв. Диал.* Заглеждам се.

заглèдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* загледвам *и от* загледвам се.

заглèждам, -аш, *несв.*; **заглèдам,** -аш, *св.* Заглеждам се. *Заглежда жените.*

заглèждам се, -аш се, *несв.*; **заглèдам се,** -аш се, *св., сред.* Продължително и внимателно гледам, взирам се в някого или в нещо. *Дядо Моско отвърна погледа си от тях и се загледа пред себе си.* Йовков. *Монката отхвърли покривката от главата си, обърна се по гръб и се загледа в небето.* Елин Пелин. *Понякога тя се заглеждаше в Ганаила. Гледаше я вторачено и лукаво.* Йовков. || Застоявам се, зазяпвам се. *Заглеждам се по витрините.*

заглèждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглеждам *и от* заглеждам се.

заглèзвам се, -аш се, *несв.*; **заглèзя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се глезя. *Какво си се заглезил?*

заглèзя се. Вж. заглезвам се.

заглòждя, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да гложда. *Кучето заглозжда кокала.*

заглòзгам. Вж. заглозгвам.

заглòзгвам, -аш, *несв.*; **заглòзгам,** -аш, *св.* Почвам да глозгам. *Най-после напипа един плесенясал сухар и, както стоеше прав, го заглозга.* Вазов.

заглушà. Вж. заглушавам[1].

заглушàвам[1], -аш, *несв.*; **заглушà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Правя да заглъхне, да не се чува. *Буен смях заглуши думите му.* Йовков. *Музиката заглуши сърдитите гласове.* Л. Стоянов. || *Прен.* Задушавам, потискам, сподавям. *С тоя небивал произвол, с тия нечувани насилия правителството иска да заглуши всеки свободен глас на честните хора.* Влайков. 2. Причинявам временно оглушаване. *Силният трясък ме заглуши.* 3. *Прен.* За растения — не давам да израсте; задушавам. *Тръни и буренак заглушиха младата фиданка.* **заглушавам се, заглуша се** *страд.*

заглушàвам[2], -аш, *несв.*; **заглушèя,** -èеш, *мин. св.* заглушàх, *св.* Почвам да оглушавам, да ставам глух. *Ушите му заглушаха и очите му полека-лека отслабваха.* Елин Пелин.

заглушàване[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглушавам[1] *и от* заглушавам се.

заглушàване[2], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заглушавам[2].

заглỳшвам, -аш, *несв. Диал.* Заглушавам[1]. *Ерма заглушва нашия глас.* Ал. Константинов. **заглушвам се,** *страд.*

заглỳшване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглушвам *и от* заглушвам се.

заглушèя. Вж. заглушавам[2].

заглушѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* За звук, шум, глас — много силен. *Един заглушителен гръм... изпълни планинските самотии.* Вазов. *Долу!!! лакеите! Долу!!! Заглушителен рев зацепи въздуха.* Вазов.

заглушѝтелно. *Нареч. от* заглушителен. *Изведнъж моторите заглушително забръмчаха.* Г. Белев.

заглъ̀звам, -аш, *несв.*; **заглъ̀зна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. *Нар.* Затъвам, загазвам. *Заглъзнахме в калта.* 2. *Прен. Диал.* Изпадам. *Заглъзнали сме до гуша в дългове.*

заглъ̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглъзвам.

заглъ̀зна. Вж. заглъзвам.

заглъ̀хвам[1], -аш, *несв.*; **заглъ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Постепенно преставам да се чу-

вам ясно; затихвам. *Тихо гръм последен | заглъхна нейде надалече.* Яворов. *В ливадите и пасищата никога не заглъхва ромонът на овчарските звънци.* Ал. Каралийчев. || *Обр. Злите спомени в душата | скоро не заглъхват.* Вазов. *Славата му заглъхна.* □ **Ушите ми заглъхват** — почвам да чувам по-слабо.

заглъ̀хвам², -аш, *несв.*; **заглъ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Обрасвам с бурен, с трева. *В дъното... една тясна еднокрила врата почти цяла е заглъхнала във висок бурен.* Йовков.

заглъ̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заглъхвам¹.

заглъ̀хна. Вж. заглъхвам.

заглъ̀хнал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* заглъхна. **2.** Като *прил.* — в който няма шум, оживление; глух, замрял. *Това заглъхнало село правеше приятно впечатление.* Вазов. *Като настръхнала зловеща птица | появя с вледеняващо крило в заглъхналия дом дрезгавина.* Лилиев.

заглъ̀хналост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* заглъхнал.

загмѐча. Вж. загмечвам.

загмѐчвам, -аш, *несв.*; **загмѐча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Почвам да гмеча. *Какво си загмечил?*

загму̀ркам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се гмуркам.

загнѐздвам, -аш, *несв.*; **загнѐздя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Поставям, натиквам нещо между други предмети. *Марко седна пак на постланото с червен китеник одърче, загнездено между високия чемшир, и запуши чибука си.* Вазов.

загнѐздвам се, -аш се, *несв.*; **загнѐздя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., възвр.* **1.** Настанявам се в тясно или прикрито място като в гнездо. *Храбрец! Като се загнездеше някъде с картечницата, че не му трепваше окото.* Чудомир. *И от другите страни Клисура затваряха бърда; тя стоеше загнездена в дълбок дол.* Вазов. **2.** *Прен.* Засядам дълбоко; прониквам. *Тревога го гризеше до болка и някакво разочарование се загнезди у него.* М Марчевски. *Накрай някъде в душата му се загнезди мисълта: дали пък не сгреши.* Кр. Григоров.

загнѐздване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* загнездвам *и от* загнездвам се.

загнѐздя. Вж. загнездвам.

загнѐздя се. Вж. загнездвам се.

загнѝвам, -аш, *несв.*; **загнѝя,** -ѝеш, *мин. св.* загнѝх, *св.* Почвам да гния, ставам гнил; изгнивам. *И понеже училищните греди, ако стоят тъй, ще загният и ще се развалят, той взима за своята къща от тях, за да не станат зян.* Влайков.

загнѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загнивам.

загнѝя. Вж. загнивам.

загноя̀. Вж. загноявам.

загноя̀вам, -аш, *несв.*; **загноя̀,** -ойш, *мин. св.* загнойх, *св.* Почвам да гноя. *Дявол да я вземе, има си хас раната да се разлюти или да загнои!* Л. Стоянов.

загноя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загноявам.

загноя̀сам. Вж. загноясвам.

загноя̀свам, -аш, *несв.*; **загноя̀сам,** -аш, *св.* Загноявам.

загова̀рям¹, -яш, *несв.*; **загово̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да говоря. *Разнесе се пак славата на Индже, заговориха за него всички.* Йовков. *Щом заговорят — усмихват се сърдечно и весело като деца.* Йовков. **2.** Почвам разговор с някого; заприказвам. *Тя често пъти искаше да го заговори, но той мълчеше.* Елин Пелин. **3.** *Прен.* За съвест, чувство, желание и под. — пробуждам се. *У него е заговорило чувство на лично достойнство.* Влайков. **заговарям се, заговоря се** *страд. Кой ви работи земята?... — Работим я — ... Няма да я изоставим, я! — небрежно отговори Райко, горд, че се заговаря за земята му.* Хар. Русев.

загова̀рям², -яш, *несв.* Правя заговор; конспирирам. *Съдът е приключил процеса срещу групата терористи, които са заговаряли за свалянето на демократичния режим.* Отеч. фронт, 1950 г.

загова̀рям се, -яш се, *несв.*; **загово̀ря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Увличам се в разговор.

загова̀ряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заговарям¹, заговарям² *и от* заговарям се.

За̀говезни *мн.* (*ед.* няма). *Нар.* Денят преди пости, в който за последен път се яде блажно. *Сега е Заговезни. Сега хората се прощават, прегръщат се и се целуват.* Йовков. *Месни заговезни. Сирни заговезни.*

заговѐя. Вж. заговявам.

за̀говор *м.* Тайно сговаряне за участие в някакво дело, обикн. с престъпна политическа цел; конспирация. *Чух, че Годеслав събирал в кулата си тая нощ съзаклятници против мене. Правят пак някакъв заговор.* Вазов.

загово̀рвам, -аш, *несв.*; **загово̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Заговарям¹. *И двамата имаха поръка да забавляват гостенина и когато единият мълчеше, заговорваше другият.* Йовков. *Той като мълчи, не иде аз да му заговоря първа.* Ст. Костов.

загово̀рник, *мн.* -ци, *м.* Участник в заговор; съзаклятник. *Аз не съм терористически авантюрист, не съм заговорник, не съм подпалвач.* Г. Димитров. *Комунистическият интернационал... не е организация на заговорници, а световна партия.* Г. Димитров.

загово̀рнически, -а, -о, *прил.* Който се отнася до заговорници. *Заговорническа организация. Заговорнически действия.*

загово̀рничество, *мн.* -а, *ср.* Начин на действие чрез заговор; съзаклятничество. *Аз съм решителен противник на методите на индивидуалния терор и на заговорничеството.* Г. Димитров.

загово̀рничка *ж.* Жена заговорник.

загово̀ря. Вж. заговарям¹ *и* заговорвам.

заговѐявам, -аш, *несв.*; **заговѐя,** -ѐеш, *мин. св.* заговѐх, *прич. мин. действ.* заговѐял, -а, -о, *мн.* заговѐли, *св.* **1.** Преставам да ям блажно; запоствам. *От вчера сме заговели.* **2.** Ям вечерта на Заговезни. *Па станала да си върви. Невястата я запира да седи, та барем и да заговеят, па тогава да си иде.* Влайков.

заговя̀ване, *мн.* -ия, *ср.* **1.** *Отгл. същ. от* заговявам. **2.** *Рядко.* Заговезни. *Вечерта на заговяване, както си поседнала до пещта, така си и умряла.* Влайков.

заго̀лвам, -аш, *несв.*; **заго̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Подигам, отмахвам край на дреха, за да се види гола част от тялото; отголвам. *Крак ли е то — сухо дърво, — говореше той, като заголваше болния си крак.* Йовков. **заголвам се, заголя се** *възвр.*

заго̀лване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* заголвам *и от* заголвам се.

заголемѐя. Вж. заголемявам.

заголемѐя се. Вж. заголемявам се.

заголемя̀вам, -аш, *несв.*; **заголемѐя,** -ѐеш, *мин. св.* заголемя̀х, *прич. мин. дейст.* заголемя̀л, -а, -о, *мн.* заголемѐли, *св.* Почвам да ставам голям. *Децата вече заголемяха.*

заголемя̀вам се, -аш се, *несв.*; **заголемѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* заголемя̀х се; *прич. мин. действ.* заголемя̀л се, -а се, -о се, *мн.* заголемѐли се, *св., сред.* Почвам да се голямея, да се възгордявам.

заго̀ля. Вж. заголвам.

заго̀нвам, -аш, *несв.*; **заго̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да гоня; подгонвам. *Цял взвод войници се втурнаха и загониха мисирките.* Йовков. **загонвам се, загоня се** *взаим.* *Децата се загониха из двора.*

заго̀нвам се, -аш се, *несв.*; **заго̀ня се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Само 3 *л.* *Диал.* За крава или биволица — заплождам се. *Кравата се загони.*

заго̀нване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* загонвам се.

заго̀ня. Вж. загонвам.

заго̀ня се. Вж. загонвам се.

загордѐя се. Вж. загордявам се.

загордя̀вам се, -аш се, *несв.*; **загордѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* загордя̀х се, *прич. мин. действ.* загордя̀л се, -а се, -о се, *мн.* загордѐли се, *св., сред.* Почвам да се гордея; възгордявам се.

Заго̀ре, *мн.* няма, *ср.* *Нар.* Име на място или на област, които се намират зад, отвъд някоя планина. *Да дадем, мамо, Петкана | във това пусто Загоре, | че са загорци боляри.* Нар. пес.

заго̀рец, *мн.* -рци, *м.* *Нар.* Лице, което живее отвъд планината. *Научили се загорци | у Радкини да преспиват.* К. Христов.

загорещѐн, -а, -о, *прил.* *Рядко.* Който е станал горещ. *Рада се изправи до прозореца и си наблегна до стъклото загорещеното лице.* Вазов.

заго̀рка *ж.* *Нар.* Жена, която живее отвъд планината. *Десетина момичета загорки... му отговаряха живо и високо.* Елин Пелин.

заго̀рски, -а, -о, *прил.* **1.** Който се намира в Загоре или е от Загоре. *Това бяха петима селяци от загорските краища.* Елин Пелин. *Загорски моми.* **2.** Присъщ на загорец. *Аз нося сърце юнашко, | глас имам меден загорски.* Ботев.

загорча̀. Вж. загорчавам.

загорча̀вам, -аш, *несв.*; **загорча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Само 3 *л.* Почвам да горча. *Яденето ми загорча.*

загорча̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* загорчавам.

загоря̀. Вж. загарям[1], загорявам[1] *и* загорявам[2].

загоря̀вам[1], -аш, *несв.*; **загоря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* **1.** Само 3 *л.* Почвам да горя, да издавам пламък; запламтявам. *Стрелбата продължи още и когато загоря третата ракета, откри се полето.* Йовков. *Загоряла беше най-напред новата* (къща) *и предала огъня на другата.* Вазов. || *Обр.* Заблестявам, заискрявам. *Но ето на изток светна. Алена ивица загоря над черната линия на полето.* Йовков. *Лицата се проясняваха, очите загоряваха.* Йовков. **2.** *Прен.* *Разг.* Започвам да изпитвам силна жажда за нещо. *Па се поуморих и загорях за вода.* Влайков.

загоря̀вам[2], -аш, *несв.*; **загоря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Започвам да горя, да употребявам за гориво нещо. *От есента сме загорили въглищата и още има да горим.*

загоря̀л, -а, -о, *мн.* загорѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* загоря. **2.** Като *прил.* — а) Потъмнял, обгорял от слънцето; почернял. *Обръщам се и виждам боса мома, с хубавичко, загоряло лице и руса коса.* Вазов б) Който е получил особен дъх и вкус поради загаряне. *Загоряло ядене.* в) По който има следи от загаряне. *Загоряла тенджера.*

загоя̀. Вж. загоявам.

загоя̀вам, -аш, *несв.*; **загоя̀,** -ойш, *мин. св.* загойх, *св.* Почвам да гоя. *Загоихме свинята за Коледа.*

загра̀бвам, -аш, *несв.*; **загра̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Отнемам, вземам на сила; присвоявам. *На колко сиромаси е продал къщите и е заграбил нивите и ливадите!* Влайков. *Заграбвам власт. Заграбвам земя.* **2.** Вземам с ръце, колкото мога; загребвам, гребвам. *Аго заграби с две ръце, колкото плява можеше да вземе.* Йовков. **3.** Почвам да грабя. *Закрачи твърдо и смело, нервно заграби пълните зърна и с широк, стремителен размах ги пръскаше.* Йовков **заграбвам се, заграбя се** *страд.*

загра̀бване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* заграбвам *и от* заграбвам се. *Заграбване на имот. Заграбване на власт.*

загра̀бча. Вж. заграбчвам.

загра̀бчвам, -аш, *несв.*; **загра̀бча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Заграбвам, сграбчвам. *Хайде с мене, гости ще ми бъдете! — каза Иван, като ги заграбчи с ръцете си.* Вазов.

загра̀бя. Вж. заграбвам.

загра̀да *ж.* *Рядко.* Ограда. *Той мина през кръра, между заградите на бостаните и влезна в града.* Вазов.

заградѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заградя. **2.** Като *прил.* — а) Който има ограда; ограден. *Заграден двор.* б) Който е обкръжен, заобиколен. *Тя беше широка поляна..., равна и заградена от всички страни с гора.* Йовков.

заградя̀. Вж. заграждам.

загра̀ждам, -аш, *несв.*; **заградя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Поставям ограда; ограждам. *Неколцина софиянци са си накупили места... и вече ги заграждат.* Вазов. *И заградиха от вси страни водата с дебел зид.* Вазов. **2.** Заобикалям от всички страни някого или нещо; обграждам, обкръжавам. *Но кучетата ги усетиха, загради*

ха ги и ги залаяха по-стръвно. Йовков. *Океанът от мъгла продължава да ме заграждa от всякъде.* Вазов. **3.** Почвам да градя, да строя. *От пролетес сме къща заградили.* **заграждам се, заградя се** *страд.* и *сред.*

загра̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заграждам (в 1 и 2 знач.) *и от* заграждам се.

загра̀кам. Вж. з а г р а к в а м.

загра̀квам, -аш, *несв.*; **загра̀кам,** -аш, *св.* Почвам да гракам. *Черен гарван прелетя над тях и загрaка.* Йовков.

загра̀ча. Вж. з а г р а ч в а м.

загра̀чвам, -аш, *несв.*; **загра̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да грача. *Желал бих да чуя тия чавки как ще заграчат подир носилото.* Вазов.

загреба̀. Вж. з а г р е б в а м[1] *и* з а г р е б в а м[2].

загрѐбвам[1], -аш, *несв.*; **загреба̀,** -ѐш, *мин. св.* загрѐбах, *св.* **1.** Почвам да греба. *Ние всички загребахме трудолюбиво с шепи водата.* Вазов. *Отвързаха лодката от кола... Турците се наместиха на двата края и загребаха.* Вазов. **2.** Вземам, колкото мога с шепи, с кривачи или с друго нещо. *Селянката се наведе, развърза торбичката, загреба шепа череши и ги поднесе към балкона* Вазов. || Греба издълбоко. *Багерът загребва по 4 тона пръст.*

загрѐбвам[2], -аш, *несв.*; **загреба̀,** -ѐш, *мин. св.* загрѐбах, *св. Диал.* Заравям с пръст; заривам. *Всички стопани не загребват ежегодно лозята си, защото считат, че лозите са достатъчно устойчиви на зимните студове.* Раб. дело, 1953 г. **загребвам се, загреба се** *страд.*

загрѐбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загребвам[1], загребвам[2] *и от* загребвам се.

загрѐя. Вж. з а г р я в а м[1] *и* з а г р я в а м[2].

загрѝбам, -аш, *несв. Нар.* Загребвам[1].

загрѝжа. Вж. з а г р и ж в а м.

загрѝжа се. Вж. з а г р и ж в а м с е.

загрѝжвам, -аш, *несв.*; **загрѝжа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Създавам, причинявам грижи. *Тоя сняг, гдето падна толкова рано и затрупа селото,... много хора загрижи, защото със снега иде и студът.* Елин Пелин.

загрѝжвам се, -аш се, *несв.*; **загрѝжа се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се грижа, обхваща ме грижа. *Загрижих се за тебе. Гледам, гледам да излезеш, да дойдеш — няма те.* Йовков. *Тя отново се загрижва. Отново ѝ пада болка на сърцето.* Влайков.

загрѝжване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* загрижвам *и от* загрижвам се.

загрѝжен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* загрижа. **2.** Като *прил.* — а) Който е обезпокоен за нещо, който има грижи. *Загрижена майка. Загрижен човек.* б) Който изразява безпокойство, загриженост. *Загрижено лице. Загрижен вид.*

загрѝжено. *Нареч. от* загрижен. *Вън до вратата на кръчмата мъжете приказваха загрижено и тихо.* Йовков. *После и двамата поклатиха загрижено глави и се обърнаха да си тръгнат.* Ст. Загорчинов.

загрѝженост, -тта̀, *мн.* няма. *Отвл. същ. от* загрижен. *Ала тя нема̀ време да се спира на тая мисъл: загриженост и страх са изпълнили душата ѝ.* Влайков.

загриза̀. Вж. з а г р и з в а м.

загрѝзвам, -аш, *несв.*; **загриза̀,** -ѐш, *мин. св.* загрѝзах, *св.* Почвам да гриза. *Развалихме им на фрицовете обеда — каза Бандерата, като загриза с удоволствие парче шоколад.* Вежинов.

загрозя̀. Вж. з а г р о з я в а м.

загрозя̀ се. Вж. з а г р о з я в а м с е.

загрозя̀вам, -аш, *несв.*; **загрозя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя някого или нещо да стане грозно. *Усмихна се така широко, че опушените му от дим зъби... загрозиха все още запазеното му от бръчки лице.* Хар. Русев. **загрозявам се, загрозя се** *страд. Нашият хубав, кристално ясен език се загрозява от техните* (на писателите-модернисти) *писания, той става уродлив, безобразно изкълчен и тежък.* Вазов.

загрозя̀вам се, -аш се, *несв.*; **загрозя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам грозен. *Колкото и да беше разсърдена, хубавото ѝ лице не можеше да се загрози.* Йовков.

загрозя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загрозявам *и от* загрозявам се.

загро̀хам. Вж. з а г р о х в а м.

загро̀хвам, -аш, *несв.*; **загро̀хам,** -аш, *св.* Почвам да грохам. *Бобчетата загрохаха в кутийката.*

загрубѐя. Вж. з а г р у б я в а м.

загрубя̀вам, -аш, *несв.*; **загрубѐя,** -ѐеш, *мин. св.* загрубя̀х, *св.* Ставам груб. *Той имаше лице загрубяло от селския мъчен живот.* Вазов. *Ръцете ми съвсем загрубяха. Хората загрубяха на фронта.*

загрубя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* загрубявам.

загрубя̀л, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от.* загрубея. **2.** Като *прил.* — за кожа: който е изгубил еластичност; закоравял. *Загрубели ръце. Загрубяло лице.* || *Прен.* Който не е чувствителен. *Но в загрубелите сърца | таехме ний дълбока нежност.* Вес. Георгиев. *Загрубяла съвест.*

загру̀хам. Вж. з а г р у х в а м[1] *и* з а г р у х в а м[2].

загру̀хвам[1], -аш, *несв.*; **загру̀хам,** -аш, *св.* Почвам да грухам. *Загрухвам жито.*

загру̀хвам[2], -аш, *несв.*; **загру̀хам,** -аш, *св.* Почвам да грухам, да грухтя. *Свинята загруха.*

загрухтя̀. Вж. з а г р у х т я в а м.

загрухтя̀вам, -аш, *несв.*; **загрухтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* загрухтя̀л, -а, -о, *мн.* загрухтѐли, *св.* Почвам да грухтя. *Шопарът загрухтя.*

загрѫщам, -аш, *несв.*; **загъ̀рна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* загърнат, *св.* **1.** Завивам, покривам отвсякъде с дреха или с друго нещо. *Тя беше боса, гологлава и трепереше от студ. Дядо Матей я загърна с абата си.* Елин Пелин. *Щом завалеше дъжд, мама загръщаше главата и гърба си с един прокъсан кълчищен чувал.* Кр. Григоров. || *Обр. Спят върхове планински, | загърнати в мъгла.* П. П. Славейков. *Снегът бе загърнал селото като с някаква бяла, по-мека от пух покривка.* Кр. Григоров. **2.** *Прен.* Заграждам, обграждам от всички страни. *Гигантските стени отдясно и отляво загръщаха тесния и дълбок проход.* Вазов. **загръщам се, загърна се** *възвр.* и *страд. Дядо Руси се загръщаше в шубата си.* Йовков.

загръ̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загръщам *и от* загръщам се.

загря̀вам[1], -аш, *несв.*; **загрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* загря̀х, *прич. мин. действ.* загря̀л, -а, -о, *мн.* загрѐли, *прич. мин. страд.* загря̀т, *мн.* загрѐти, *св.* Затоплям някого или нещо. *Само гдето каза докторът да го загрявам повече. Това и правих.* Влайков. **загрявам се, загрея се** *възвр.* и *страд. Към ръжено тесто в пушливо огнище | загрява се там за гърла изгладнели.* Вазов.

загря̀вам[2], -аш, *несв.*; **загрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* загря̀х, *прич. мин. действ.* загря̀л, -а, -о, *мн.* загрѐли, *св.* Почвам да грея, да светя. *Слънцето небесно пак загря свободно.* Вазов.

загря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загрявам *и от* загрявам се.

загря̀вка, *мн.* загрѐвки, *ж.* Загряване, затопляне с лечебна цел. *Правѝ* (Нана Лиловица) *загревки, лекувà го с женски церове — не помогна.* Влайков.

зà губа *ж.* **1.** Онова, което се губи; щета. *Противоп.* печалба. *И като тегли една черта, написа отдолу под нея: „вреди и загуби от битката...“* Йовков. *Каквото и да е, той ще го залови, ще го отведе в общината, ще го предаде там и ще иска оценка на загубите.* Караславов. *Толкова свят загина, толкова загуби се понесоха.* Влайков. *Понасям загуба. Претърпявам загуба.* **2.** *Прен.* Смъртта на близък човек за околните. *Ние чувствуваме тежко загубата на другаря Димитров, защото винаги сме виждали в него най-добрия син на братския български народ.* Отеч. фронт, 1949 г.

загу̀бвам, -аш, *несв.*; **загу̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Лишавам се от нещо по невнимание, като го изтърсвам или оставям, без да зная къде е; изгубвам. *Хей, байо, ще загубиш катраника!* Елин Пелин. *Загубих си часовника.* **2.** Лишавам се от някого или от нещо, което съм имал, притежавал. *Дребен собственик ли си, имаш ли малко капитал и малко земя, рано-късно ще ги загубиш.* Йовков. *Детето загуби баща си във войната. Загубвам право на глас.* ‖ *Прен.* Преставам да обладавам нещо. *Загубвам търпение. Загубвам надежда. Загубвам самообладание.* **3.** Понасям, търпя загуба в нещо. *Не спечелих в търговията, а загубих.* **загубвам се, загубя се** *страд.* ◻ **Загубвам път (посока)** — забърквам се, не мога да се оправя. **Загубвам съзнание (свяст)** — изпадам в състояние на безчувственост; припадам. **Загубвам ума си** — полудявам. **Загубвам и ума, и дума** (разг.) — объркавм се, уплитам се, смайвам се.

загу̀бвам се, -аш се, *несв.*; **загу̀бя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Не съм на лице, не могат да ме намерят; изчезвам, пропадам. *Викнали са песента за оная малка мома, дето брала росен в гората, па се загубила там.* Влайков. *Аз ходих да диря телето, че вчера някъде се е загубило.* Влайков. ‖ Отивам някъде, неизвестно къде; запилявам се. *Иван Белин отново се загуби из полето подир овцете си и още порядко се вестяваше в село.* Йовков. **2.** Забърквам посоката, пътя и не мога да се оправя. *Загубих се в най-тъмната гора.* Дора Габе. **3.** Не се виждам, не се чувам. *Троица души ме спогнаха... Аз ударих из една тъмна улица. Загубих се от очите им.* Вазов.

загу̀бване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* загубвам *и от* загубвам се.

загу̀бен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* загубя. **2.** Като *прил.* — а) Изпуснат, изтърван, оставен неизвестно где. *Загубена вещ. Загубени пари. Загубен ключ.* б) *Прен.* Пропаднал, ненадежден. *Загубен човек. Загубена кауза. Загубен живот.* **3.** Като *същ. ср.* **загубеното** — това, което е останало неизвършено, неизпълнено. *Иска, сякаш, да навакса загубеното.* Влайков.

загу̀бя. Вж. з а г у б в а м.

загу̀бя се. Вж. з а г у б в а м с е.

загугу̀кам. Вж. з а г у г у к в а м.

загугу̀квам, -аш, *несв.*; **загугу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да гугукам.

загу̀кам. Вж. з а г у к в а м.

загу̀квам, -аш, *несв.*; **загу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да гукам. *Зад върбите загука гургулица.* А. Каралийчев. *И когато... в Старата кория загукаха гриви гълъби, — корав се стори на Шибиля камъкът, на който вечер слагаше главата си.* Йовков.

загъ̀вам, -аш, *несв.*; **загъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* загънат, *св.* Увивам, завивам в нещо. *Той загъна детето в палтото си.* **загъвам се, загъна се** *възвр.* и *страд.*

загъ̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загъвам *и от* загъвам се.

загъ̀вачен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Нов.* **1.** Който служи или е предназначен за увиване, за загъване. *Една загъвачна машина увива дневно 200 кгр. бонбони.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Който се отнася до загъване, до увиване. *Загъвачно отделение.*

загъделѝчкам. Вж. з а г ъ д е л и ч к в а м.

загъделѝчквам, -аш, *несв.*; **загъделѝчкам,** -аш, *св.* Почвам да гъделичкам. *Аз, да не остана назад, му рекох: — Сега ще видиш... И без да чакам, загъделичках нашия Лишко по задните крака.* Кр. Григоров. *Тя се бе цяла погълнала от ролята си и се намираше под обаянието на триумфа си, тъй сладко загъделичкал славолюбието й.* Вазов.

загъ̀лтам. Вж. з а г ъ л т в а м.

загъ̀лтвам, -аш, *несв.*; **загъ̀лтам,** -аш, *св.* Почвам да гълтам. *Скоро обедът се почна шумно, устните засърбаха,... гърлата загълтаха.* Вазов. *Пое* (Митко) *канчето с две ръце и загълта от топлото сурово мляко.* Йовков. *Ние всички загълтахме жадно словата на учителя.* Вазов.

загълчà. Вж. з а г ъ л ч а в а м.

загълчà вам, -аш, *несв.*; **загълчà,** -йш, *мин. св.* -àх, *св. Нар.* Почвам да гълча. *Из кривите селски улици заскърцаха кола, загълчаха орачи.* Елин Пелин. *Тогава керванджиите грабнаха големите си бъкели и се натрупаха на чешмата. Загълчаха, засмяха се.* Йовков.

загъмжà. Вж. з а г ъ м ж а в а м.

загъмжà вам, -аш, *несв.*; **загъмжà,** -йш, *мин. св.* -àх, *св.* Почвам да гъмжа. *И скоро целият двор загъмжава от малки и големи момчета.* Влайков.

загъ̀на. Вж. з а г ъ в а м.

загъ̀рбвам се, -аш се, *несв.*; **загъ̀рбя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Обръщам се, заставам с гръб, гърбом. *Когато влязох в стаичката, чорбаджи Анко се бе загърбил на един*

стол, а срещу него седеше сестриникът му. Те броеха пари. Кр. Григоров. *Щом ме види, загърбва се.*

загърбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загърбвам се.

загърбя се. Вж. загърбвам се.

загърбям се, -яш се, *несв., сред.* Загърбвам се.

загърля. Вж. загърлям.

загърлям, -яш, *несв.*; **загърля,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Гърля; заривам. *Ако загърлим долната част на стъблото на слънчогледа с влажна почва, от него ще израснат корени.* Ботаника за V и VI кл. **загърлям се, загърлясе** *страд.*

загърляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* загърлям *и от* загърлям се.

загърмя. Вж. загърмявам.

загърмявам, -аш, *несв.*; **загърмя,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* загърмял, -а, -о, *мн.* загърмели, *св.* Почвам да гърмя, да стрелям. *Въстаниците ги посрещнаха отдалеч още със залпове, но турците загърмяха само щом влязоха в чертата на куршумите.* Вазов. *Навън заваля дъжд, засвятка се, загърмя.* Елин Пелин.

загърна. Вж. загръщам.

загърча се. Вж. загърчвам се.

загърчавея. Вж. загърчавявам.

загърчавявам, -аш, *несв.*; **загърчавея,** -ееш, *мин. св.* загърчавях, *прич. мин. действ.* загърчавял, -а, -о, *мн.* загърчавели, *св. Диал.* Почвам да ставам гърчав. *Конят загърчавя.*

загърчвам се, -аш се, *несв.*; **загърча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се гърча. *Загърчила се оная ми ти невеста, засвивала се, заохкала.* Чудомир.

зад *предл.* **1.** За означаване на място, разположено в гърба на нещо, на противоположната, на отсрещната на говорителя страна; оттатък, отвъд. *Зад гористите върхове на изток се показа слънцето.* Елин Пелин. *Аз с тебе ще тръгна / . . . / далеч зад моря и гори.* Дебелянов. **2.** При движение — за означаване непосредна близост или определено разстояние след някого или след нещо. *Хората вървяха непосредно един зад друг.* Дим. Димов. *Излазяме, тръгваме — един пред мене, друг зад мене с пушките.* Вазов. *Дворът се изпълни с конници. . . Те се тълпяха гъсто един зад друг.* Йовков. || *Разш.* За означаване, че нещо е в подкрепа. *Зад нас стои цял народ.*

задавам, -аш, *несв.*; **задам,** -дадеш, *мин. св.* -дадох, *св.* **1.** Възлагам работа, задача. *Той само ще ни прочете урока, който ни задава, ще ни каже : от тук до тук.* Влайков. *Задавам домашно.* **2.** *Нар.* Причинявам, създавам, докарвам. *Гробища и пепелища оставаха след стъпките на коня му, името му задаваше страх и трепет.* Йовков. *Момиче, малък дяволо, / не ми минавай през двори, / не ми задавай ядове.* Нар. пес. *Задавам грижи.* **3.** *Рядко.* Почвам да давам. *От вчера са задавали пенсиите.* ▢ **Задавам въпрос** — питам. *Двамата се унасят в разговор и започват да си задават най-различни въпроси.* Св. Минков.

задавам се, -аш се, *несв.*; **задам се,** -дадеш се, *мин. св.* -дадох се, *св., сред.* Показвам се, появявам се от някъде. *Зададе се облак тъмен / от към гора, от Балкана.* Ботев. *Но преди той да стигне, друга една кола се зададе насреща из пътя.* Йовков.

задаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* задавам. *Никакво задаване на домашни упражнения!*

задавен, -а, -о **1.** *Прич. мин. страд. от* задавя. **2.** Като *прил.* — сподавен, задушен. *И плачешком, със задавен глас, едва можа да ми разправи какво е станало.* Влайков.

задавено. *Нареч. от* задавен. *Глухо и задавено, като че изпод земята, но все пак ясно, зачува се ура.* Йовков.

задавка *ж. Рядко.* Задача. *Замисляше се като пред една математическа задавка.* Вазов.

задавя. Вж. задавям.

задавя се. Вж. задавям се.

задавям, -яш, *несв.*; **задавя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Засядам в гърлото и преча на дишането. *Кост задавя кучето.* **2.** За дим, мъгла и пр. — душа, задушавам. || *Обр. Той не може да продума нито една дума. Задуши го смущение, задави го радост.* Караславов. *Някакъв тежък камък притисна гърдите му и задави гласа му.* Йовков. **3.** Преча на правилното функциониране, развитие и пр. на нещо; задушавам. *Не слагай много снопи, ще задавиш вършачката! Бурените задавят посевите.* **4.** *Рядко.* Почвам да давя[1]. *Вълк задави овцата.* **задавям се, задавя се** *страд.*

задавям се, -яш се, *несв.*; **задавя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Влиза ми храна в дихателното гърло. *Не говори, като ядеш, че ще се задавиш.* **2.** Поемам в устата си много нещо наведнъж и не мога да го преглътна.

задам. Вж. задавам.

задам се. Вж. задавам се.

задача *ж.* **1.** Нещо зададено, поставено, което предстои да се изпълни или разреши. *Организиран е ежедневен контрол за изпълнението на поставените задачи.* Раб. дело, 1950 г. *Добре, но задачата е трудна и едва ли ще бъде по силите само на една комисия.* Ал. Константинов. *Поставям задача. Историческа задача. Отговорна задача.* **2.** *Стесн.* Упражнение по учебен предмет, което се разрешава чрез разсъждения и изчисления. *По черната дъска още личеха написаните с тебешир числа на задачи от четирите аритметически действия.* Вазов. *Решавам задачи. Шахматна задача.*

задвижа. Вж. задвижвам.

задвижвам, -аш, *несв.*; **задвижа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да движа. *Артистът, който държеше с лявата си ръка инструмента, задвижи лъка.* Г. Белев. **2.** Привеждам в движение. *Опитах се и аз да задвижа машината.* Отеч. фронт, 1950 г. **задвижвам се, задвижа се** *възвр.* и *страд.*

задвижване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задвижвам (в 2 знач.) *и от* задвижвам се. *Количката е механизирана по метода на двойното задвижване.* Отеч. фронт, 1950 г.

задграничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който се намира извън границите на страната. *Задгранично правителство. Задграничен печат. Задгранично представителство.* **2.** Който е предназначен за чужбина. *Задгранична виза. Задграничен паспорт.*

задгробен -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Според религиозните представи — който съществу-

ва или който настъпва след смъртта. *Сам цар Калоян! От задгробния свят | дошел е на своето ложе.* Вазов.

задѐбвам, -аш, *несв.*; **задѐбна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* задѐбнат, *св.* Почвам да дебна, да следя тайно някого. *Косан задебна в тъмнината между клоните и храсталаците.* Йовков.

задебелѐя. Вж. задебелявам.

задебеля̀вам, -аш, *несв.*; **задебелѐя,** -ѐеш, *мин. св.* задебеля̀х, *прич. мин. действ.* задебеля̀л, -а, -о, *мн.* задебелѐли, *св.* *Рядко.* Почвам да дебелея, да ставам дебел.

задѐбна. Вж. задебвам.

задекламѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Почвам да декламирам. *Той стана, взе театрална поза... и задекламира пак „Макбет".* Йовков.

за̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е отзад, отдире. *Противоп.* преден. *Мачтите силно се наклоняваха и отвреме-навреме се показваше над вълните ту предната, ту задната част на корпуса.* Йовков. *Мечката също видя птицата, която се виеше над нея и, като се изправи на задните си лапи, отвърна на птицата с яростно глухо ръмжене.* Ст. Загорчинов. *Нейде из задните редове някой сиромах високо и тъжно въздъхна.* А. Страшимиров. *Заден джоб. Заден вход.* □ **Заден ход** — за моторна кола: движение в обратна посока. *Първата кола след избухването на бомбата се обърна в дълбокия дол, а другите дадоха заден ход.* А. Каралийчев.

заденѝ се. Вж. заденявам се.

заденя̀вам се. Само 3 *л. ед.* **заденя̀ва се** *несв.*; **заденѝ се,** *мин. св.* заденѝ се, *св.*. *безл.* *Диал.* Почва да става ден, зазорява се.

задера̀. Вж. задирам.

задѐто. Вж. згадето.

заджа̀вкам. Вж. заджавквам.

заджа̀вквам, -аш, *несв.*; **заджа̀вкам,** -аш, *св.* Почвам да джавкам, да лая. *Кучето заджавка.*

задѝгам[1], -аш, *св.* *Рядко.* Завдигам. *Момците бавно задигаха глави — изненадани и ухилени.* А. Страшимиров. *Учениците задигаха ръце.*

задѝгам[2], -аш, *несв.*; **задѝгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* задѝгнат, *св.* *Разг.* Вземам нещо чуждо от някъде и го отнасям със себе си; открадвам. *Хитлеристите искат да задигнат и непреработения тютюн.* Хар. Русев. *Задигнаха ми ръкавиците в трамвая.* ‖ Отвличам, откарвам някого. *Днес той обиди Ахила — ... — | и присвои си момата, що му самичък задигна.* Ас. Разцветников.

задѝгане, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ.* от задигам[2].

задѝгна. Вж. задигам[2].

задимѐн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд.* от задимя. 2. Като *прил.* — изпълнен с дим, пушек. *Широката задимена кръчма на хана беше изпълнена с хора.* Влайков.

задимя̀. Вж. задимявам[1] и задимявам[2].

задимя̀вам[1], -аш, *несв.*; **задимя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* задимя̀л, -а, -о, *мн.* задимѐли, *св.* Почвам да димя, да изпускам дим. *Задимяха параходи и желязната им броня зловещо залъщя на слънцето.* Йовков.

задимя̀вам[2], -аш, *несв.*; **задимя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изпълвам нещо с дим, с пушек; опушвам. *Пушачите задимиха стаята.* **задимявам се, задимя се** *страд.*

задимя̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ.* от задимявам[1], задимявам[2] *и от* задимявам се. *Амониевият хлорид се използува във военно време за задимяване с цел да се замаскират войските от неприятеля.* Химия, 1950 г.

задѝпля. Вж. задиплям.

задѝплям, -яш, *несв.*; **задѝпля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да дипля. *И метна месецът над сънни дървеса | сребристия си плащ — задипли го в листата.* П. П. Славейков.

задѝпляне, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ.* от задиплям.

задѝрам, -аш, *несв.*; **задера̀,** -ѐш, *мин. св.* задра̀х, *прич. мин. страд.* задра̀н, *св.* 1. Почвам да дера. 2. За глас — ставам дрезгав. **задирам се, задера се** *сред.*

задѝрвам[1], -аш, *несв.*; **задѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да диря.

задѝрвам[2], -аш, *несв.* *Диал.* Проявявам взискателност, придирчивост. *На ядене не задирваше много: като има хубаво сготвено — хубаво и ще яде, а кога няма, ядеше и сух хляб.* Мих. Георгиев.

задѝрка *ж.* *Нар.* Закачка, задиряне. *Погледите, които й хвърля, и задирките, и топлите му думи изпълват сърцето й с радост.* Влайков.

задѝря. Вж. задирвам[1].

задѝрям, -яш, *несв.* 1. *Нар.* Закачам, шегувам се с някого; задявам. *Трай си, Боньо! — смигна Джонко на свирача да не задиря писаря.* А. Страшимиров. ‖ Преследвам с любовни закачки. *Любил Никола Гергана, | любил я и я задирял.* П. Р. Славейков. *За тебе ли е, бре, прахосник, да задиряш дъщеря ми!* П. П. Славейков. 2. *Диал.* Взискателен съм към някого или към нещо; придирям. *Бай Ганьо е мазник, но нека ние много-много не му задиряме.* П. П. Славейков. **задирям се** *взаим.* и *сред.* *А при туй Стилиян му разправи, че тя се задиря с Джонка бае Петров и че може и дума да са си дали.* А. Страшимиров.

задѝряне, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ.* от задирям *и от* задирям се.

задѝшам. Вж. задишвам.

задѝшвам, -аш, *несв.*; **задѝшам,** -аш, *св.* Почвам да дишам. *И отпусна пак болно главата си на рохката земя и задиша по-тежко.* Елин Пелин. *Конят спря отвъд. Целият затрепера, потънал в пот, и тежко задиша.* А. Каралийчев.

задкулѝсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Таен, скрит от другите. *Не ми е работа да се ровя в задкулисния живот на хората, но това ме учудва страшно много.* Л. Стоянов. *Задкулисни машинации.*

задкулѝсно. *Нареч.* от задкулисен. *Действувам задкулисно.*

задлъжнѐя. Вж. задлъжнявам.

задлъжня̀вам, -аш, *несв.*; **задлъжнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* задлъжня̀х, *прич. мин. действ.* задлъжня̀л, -а, -о, *мн.* задлъжнѐли, *св.* Ставам длъжен, влизам в дълг, правя дългове. *Той захвана*

да задлъжнява, да залага и да продава части от оскъдното си имущество. Вазов. □ **Задлъжнях до гуша** (разг.) — имам много да давам, затънал съм в дългове.

задмѝна. Вж. задминавам.

задминàвам, -аш, *несв.*; **задмѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* задмѝнат, *св.* **1.** Настигам и изпреварвам; надминавам. *Всяка каруца, която издрънчаваше отзад и искаше да го задмине, подплашваше конете му.* Йовков. *Един ще пропълзи десетина стъпки... После втори ще задмине малко първия и ще се притаи.* Яворов. **2.** *Прен.* Надхвърлям известен предел, степен; надвишавам. *Десетте милиона ще бъдат скоро достигнати и задминати.* В. Коларов. **задминавам се, задмина се** *страд.*

задминàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задминавам *и от* задминавам се.

задмòрски, -а, -о, *прил.* Който се намира отвъд морето. *Задморски земи.*

зàдник, *мн.* -ци, *м.* Задна, седалищна част на човек или животно. *Понякога пътеката ставаше тъй изронена и плъзгава от изгнилата шума..., че конете се плъзгаха и падаха по задниците си.* Ст. Загорчинов. □ **Седя си на задника** (разг., неодобр.) — стоя мирен, мирувам. *Ако е война, да е война, — казва Лазар, — инак всеки да си седи на задника.* Л. Стоянов.

зàдним *нареч. Диал.* Заднишком. *С вързани задним ръце той е чакал своя ред да превие врат под окървавения вече нож.* П. П. Славейков. *Сам, да избегне глумна превара, / момко задним се в къта издрънна.* П. П. Славейков.

зàдница *ж.* **1.** Задна част от тялото на животно; задник. *По улиците препускаше и цвилеше ужасено кон с разкъсана задница.* Вежинов. **2.** Задна част на кола заедно с колелетата. *Откачили задницата на колата и само с предницата запъплали нагоре към върха.* Чудомир. **3.** Задна част на дреха; гръб.

заднишкàта *нареч.* Заднишком.

заднишкòм *нареч.* С гърба напред; гърбом. *Направи (Нона) няколко крачки заднишком..., след туй се обърна пак и запя нещо.* Йовков. *Саве тръгна заднишком към вратата.* М. Марчевски.

задноезѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Езикозн.* Който е образуван (учленен) с помощта на задната част на езика. *Задноезични съгласни.*

задòблачен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Поет.* Който е зад облаците; надоблачен. *Той хвърка, като гледа задоблачния мир, / в широкото стреми се, под слънчевия блясък.* Вазов. *Задоблачни висоти.*

задобрỳвам, -аш, *св.* Почвам да добрувам.

задоволèн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* задоволя. **2.** Като *прил.* — удовлетворен; доволен. *Задоволен човек. Задоволени амбиции.*

задоволèност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* задоволен.

задоволѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който отговаря на обикновени, средни изисквания; удовлетворителен. *Задоволителен успех. Задоволителен резултат. Задоволителен брой.*

задоволѝтелно. *Нареч. от* задоволителен. *Отговаря задоволително. Работи задоволително.*

задовòлство, *мн.* няма, *ср.* Чувство на удовлетворение, на доволство от нещо. *Полковникът не можа да намери дума да изрази пълното си задоволство.* Хар. Русев. *Оправи се* (детето), *оправи се, — отвърна кака Дона с явно задоволство.* Влайков.

задоволя̀. Вж. задоволявам.

задоволя̀ се. Вж. задоволявам се.

задоволя̀вам, -аш, *несв.*; **задоволя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Удовлетворявам някаква материална или вътрешна потребност на някого. *Работника трябва добре да задоволим, — казваше тя.* Влайков. *Но ние все още не сме в състояние да задоволим изцяло всички нужди.* Г. Димитров. *И за това веднага след избора той прибърза да изпълни даденото обещание, да задоволи тяхното съкровено искане.* Влайков. *Задоволиха любопитството ни да разгледаме музея.* || Отговарям на определени изисквания. *В самата стая обстановката е такава, че би задоволила и най-изискания вкус.* Кр. Кюлявков. **2.** *Прен.* Изпълвам с вътрешно задоволство; удовлетворявам някого. *Отговорът ми не го задоволява, но той махва ръка с пренебрежение.* Л. Стоянов. *Колкото и да е важна научната работа на Секул Скъта, него тя не го задоволява.* П. П. Славейков. **задоволявам се, задоволя се** *страд.*

задоволя̀вам се, -аш се, *несв.*; **задоволя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Оставам доволен. *Но дядо Йоцо не се задоволява с тоя отговор.* Вазов. *Той не се задоволява с малко. Задоволяваме се и с това, което имаме.* || В съчет. с да и друг глагол — смятам за достатъчно, ограничавам се с нещо. *Този път тя се задоволи да му направи забележка.*

задоволя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задоволявам *и от* задоволявам се.

задокеàнски, -а, -о, *прил.* **1.** Който се намира, който е разположен отвъд океана. *Задокеански страни.* **2.** Който произхожда от отвъд океана.

задомя̀. Вж. задомявам.

задомя̀ се. Вж. задомявам се.

задомя̀вам, -аш, *несв.*; **задомя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Нар.* Създавам дом, семейство на млади, които се женят; женя, оженвам. *Знаеме, знаеме, байо Либене! Време е вече да го ожените и да го задомите.* Каравелов. *Неженените идеха сами, задомените с челядта си.* Вазов.

задомя̀вам се, -аш се, *несв.*; **задомя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред. Нар.* Създавам си дом, семейство; оженвам се. *Годините се изнизаха, двете внучки израснаха и се задомиха.* Караславов.

задомя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задомявам *и от* задомявам се.

задохòждам, -аш, *св.* Почвам да дохождам, да идвам. *Гостите задохождаха.* Вазов.

задòчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (рус.). **1.** Който става или се извършва в отсъствие на заинтересования. *Задочна присъда.* **2.** При който учащият се готви самостоятелно, без постоянно посещаване на лекции. *Задочно обучение. Задочна аспирантура.*

задòчник, *мн.* -ци, *м. Нов.* Лице, което се учи, следва задочно. *Тази година броят на задочниците в индустриалните висши училища се увеличи.* Раб. дело, 1950 г.

задòчничка *ж. Нов.* Жена задочник.

задо̀чно. *Нареч. от* задочен. *Аз ще се заема да уча агрономство задочно.* Раб. дело, 1950 г. *Осъден задочно.*

задоя̀. Вж. задоявам.

задоя̀вам, -аш, *несв.*; **задоя̀,** -дойш, *мин. св.* -дойх, *св.* Давам на новородено за първи път да суче. *Ще умре клетото от глад, не е задоено още.* Вазов. *В цялото село... не се намерила ни една млечна жена да задои сирачето, което примира от глад.* Вазов. □ **На трън задоен** (нар.) — за опак, лош човек. *Забравете си недоразуменията поне на сцената. На трън сте задоени всички.* Вазов.

задоя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* задоявам.

задра̀зня, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да дразня. *Седим си така и по едно време флейтата задразни ухото ми с няколко фалшиви ноти.* Ал. Константинов.

задра̀скам. Вж. задрасквам.

задра̀сквам, -аш, *несв.*; **задра̀скам,** -аш, *св.* **1.** Почвам да драскам. *Той нито мисли повече, грабна перото с трескава бързина и задраска по хартията.* Вазов. *Иглата* (на грамофона) *се провлече и задраска, гласът на певицата дебело пропя.* Йовков. **2.** Унищожавам с черта нещо написано; обезсилвам, зачертавам. *Дълго обмисляха те, писаха и задраскваха, пак писаха и пак задраскваха.* М. Марчевски.

задра̀щя, -еш, *мин. св.* задра̀сках, *св.* Почвам да дращя.

задребня̀. Вж. задребнявам.

задребня̀вам, -аш, *несв.*; **задребня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Заситнявам. *Момчета, комуто е студено, да става. И една гайда задребни ръченица.* Яворов. *И чип-чи-чип-чи задребнявал, | та с ясен глас горите огласявал.* П. Р. Славейков. *И ми задребни дребна ми роса, | и ми западна тъмна ми мъгла.* Нар. пес.

задрѐмя. Вж. задрямвам.

задрѐмвам, -аш, *несв.* Задрямвам. *Макар и да задремваше, всеки лай или каквото и да е шум отвън го събуждаше.* Кр. Григоров.

задру̀га *ж.* **1.** *Истор.* У южните славяни — патриархална челядна общност с неподелени средства за производство и общо ползуване от благата на труда; семейна община, родѝ. **2.** Сдружаване на лица на кооперативна основа за съвместна стопанска дейност. *Всички бедни селяни... ще бъдат зачислени в това стопанство, в тая селска задруга.* Йовков. *Товаропреносваческа задруга.*

задругару̀вам, -аш, *св.* Почвам да другарувам с някого. *Търпението и теглото той беше превзел сякаш от воловете, с които от дете е задругарувал.* Влайков.

задру̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се извършва съвместно, общо, колективно. *За пари не става дума, бе момче... Ти още ли не си разбрал, какво значи задружна и обща работа?* Кр. Григоров. *С задружни сили ще строим, другари!* Ас. Босев.

задру̀жно *нареч.* Общо, колективно. *Да работим задружно..., за да види по-добри дни тази измъчена земя.* Вазов. ‖ Сговорно. *Разделени сме, наистина, всеки си има свой дом и къща, ама си живеем пак задружно и братски.* Влайков.

задру̀жност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* задружен.

задру̀сам. Вж. задрусвам.

задру̀свам, -аш, *несв.*; **задру̀сам,** -аш, *св.* Почвам да друсам. *Той... радостно задруса ръката на гостенина.* Йовков. *Колата пое изведнъж и задруса по неравното шосе.* Вежинов.

задру̀скам. Вж. задрусквам.

задру̀сквам, -аш, *несв.*; **задру̀скам,** -аш, *св.* Задрусвам.

задрѐгвам, -аш, *несв.*; **задрѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да дръгна.

задрѐгна. Вж. задръгвам.

задръ̀жка *ж.* **1.** Задържане, възпиране, забавяне. *Имам известни задръжки.* **2.** Спънка, пречка, която спира, задържа нещо. *Такива* (които пречат на критиката и самокритиката) *трябва да гоним от заеманите от тях постове като най-опасна задръжка в нашето строително движение напред.* В. Червенков. *Морална задръжка.*

задръ̀нкам. Вж. задрънквам.

задръ̀нкам се. Вж. задрънквам се.

задръ̀нквам, -аш, *несв.*; **задръ̀нкам,** -аш, *св.* Почвам да дрънкам. *Изведнъж овцете наоколо се разбягаха подплашени. Малкото звънче бързо и тревожно задрънка.* Елин Пелин. *Изотзад по пътя задрънка каруца и бързо-бързо наближи.* Йовков. *Ако ти кажа и ако не стане, тогава веднага ще задрънкаш да беше тъй, да беше инак.* Ст. Костов. *Този господин ме е задрънкал за служба.* Вазов.

задръ̀нквам се, -аш се, *несв.*; **задръ̀нкам се,** -аш се, *св., сред. Разг.* Увличам се в дрънкане, в бъбрене.

задрънча̀. Вж. задрънчавам.

задрънча̀вам, -аш, *несв.*; **задрънча̀,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да дрънча, да дрънкам. *И Женда се спусна надолу..., гривните ѝ задрънчаха.* Йовков. *Задрънчаха оръжия о зидовете..., врати се захлопаха.* Вазов.

задръ̀ствам[1], -аш, *несв.*; **задръ̀стя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изпълвам някое пространство, като го правя непроходимо. *Навалицата задръсти улицата.* **задръствам се, задръстя се** *страд.*

задръ̀ствам[2], -аш, *несв.*; **задръ̀стя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да дръстя. *Задръсти конопите. Натопи чергите в реката и ги задръсти.*

задръ̀стване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задръствам[1].

задръ̀стя. Вж. задръствам[1] *и* задръствам[2].

задръ̀стям, -яш, *несв.* Задръствам[1].

задря̀мвам, -аш, *несв.*; **задрѐмя,** -еш, *мин. св.* задря̀мах, *св.* Унасям се в дрямка. *Някога, прилепен тъй до пеща, неусетно и задрямвам.* Влайков.

заду̀вам, -аш, *несв.*; **заду̀я,** -у̀еш, *мин. св.* заду̀х, *св. Разг.* Отивам, хващам нанякъде. *Като остана сирак* (Дано), *заду по Влашка и Богданска земя, скита, губи се.* Чудомир.

заду̀мам. Вж. задумвам.

заду̀мвам, -аш, *несв.*; **заду̀мам,** -аш, *св.* Почвам да думам; заговарям. *И така сладко задума: „тате“, „мамо“..., че сякаш мед ѝ капе из устата!* Влайков.

задумкам. Вж. з а д у м к в а м.

задумквам, -аш, *несв.*; **задумкам,** -аш, *св.* Почвам да думкам. *Събор! Ще писнат кларнети..., ще задумкат тъпани — кое младо сърце ще се стърпи да остане в прашното задушно село!* Караславов.

задупча. Вж. з а д у п ч в а м.

задупчвам, -аш, *несв.*; **задупча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да дупча. *Аз задупчих енергично търбуха на коня си, но той беше заморен вече.* Вазов.

задух[1], *мн.* няма, *м.* **1.** Голяма лятна горещина, при която тежко се диша; жега. *Един задух, една мараня бе станала като по Петровден.* Влайков. *Преваля пладне. Задух страшен.* Яворов. **2.** Тежък, застоял, нечист въздух. *От вратата ме посрещна един задух и един дъх на нещо разпарено, дъх от натопени кожи.* Влайков.

задух[2], *мн.* няма, *м.* Сърдечно или бронхиално заболяване с пристъпи на задушаване; астма. *Положението бе такова, че вече можеше да се мисли дори за оттеглянето на мъчноподвижния и болен от задух Шишко.* Дим. Димов. *Страдам от задух.*

задуха, *мн.* няма, *ж. Диал.* Задух[1]. *Тежка юнска жега трептеше във въздуха и всичко омърлушено мълчеше в задухата.* Елин Пелин.

задухам. Вж. з а д у х в а м.

задухвам, -аш, *несв.*; **задухам,** -аш, *св.* Почвам да духам. *Бе есен мрачна и в гората / задуха вятър мразовит.* Величков. □ **Задуха друг вятър** (разг.) — настъпи промяна (обикн. в благоприятен смисъл).

задуша. Вж. з а д у ш в а м[2].

задуша. Вж. з а д у ш а в а м.

задушавам, -аш, *несв.*; **задуша,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Причинявам затруднено, тежко дишане. *В блатата отровните пари / задушават.* Вапцаров. || *Прен.* Измъчвам, потискам. *Мислите ѝ се объркваха и късаха, задушаваше я страшна мъка.* Йовков. **2.** Отнемам възможността да се диша; удушавам. **3.** *Прен.* Не давам възможност на нещо да се развива, да се проявява; заглушавам, потискам, сподавям. *Ала житото я никне тук-таме, я бурените задушават всяко зрънце.* Кр. Григоров. *Иван Боримечката... показваше особено усърдие — неговият огромен глас задушаваше другите и даваше тона.* Вазов. *Аз не можах да задуша чувството на възмущение.* Вазов. *Тя искаше с това да задуши и забрави своите мъки и ядове.* Влайков. *Простирам ръцете, — / но сълзи задушават моя глас.* К. Христов. *Лукът расте твърде бавно и плевелите могат да го задушат.* **4.** Готвя ястие в плътно захлупен съд. *Задушавам бутче.* **задушавам се, задуша се** *страд.* и *сред.*

задушаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задушавам *и от* задушавам се.

задушвам[1], -аш, *несв.* Задушавам.

задушвам[2], -аш, *несв.*; **задуша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да душа.

задушевен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (рус.). Който става от душа, от все сърце; сърдечен, интимен. *И аз, заедно с орачите и селяните, изпитвам задушевна, сърдечна радост.* Вазов. *Думите му бяха все тъй искрени, все тъй сърдечни и задушевни.* Влайков.

задушевно. *Нареч. от* задушевен; сърдечно, интимно, искрено. *Ние си приказваме сега още по-сърдечно и по-задушевно.* Влайков. *Гласът му е сипкав..., но понякога, особено в по-ниските ноти, той изведнъж прозвучава задушевно и топло.* Йовков.

задушевност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* задушевен. *А той разказваше хубаво — с тая задушевност и леснота, която добиват хората, които са видели и преживели много нещо.* Йовков. *Приемът мина при голяма задушевност.*

задушен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* В който тежко се диша; душен. *Децата ни мрат / в задушната смрад / със жадни за слънце очи.* Вапцаров. *Отново се повърнаха горещините, по-тежки и по-задушни.* Йовков.

задушен -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* задуша. **2.** Като *прил.* — а) Умъртвен чрез лишаване от въздух. *Задушено дете.* б) За ястие — приготвен в плътно захлупен съд. *Задушен заек.* **3.** Като *същ.* **задушено** *ср.* — ястие, приготвено в плътно захлупен съд. *Поръчах си задушено.*

задушителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар.* Който причинява задушаване. *И през задушителните си хълцания тя чува как в стаята влизат кметът и писарят.* Елин Пелин.

задушлив, -а, -о, *прил.* Който причинява задушаване, който пречи на дишането. *Едно от оръдията изстреля самотен снаряд. Тънкото гърло изригна задушлив облак дим.* Вежинов. *Задушлива атмосфера.* □ **Задушлив газ** (хим.) — вид боен газ, който задушава.

задушливост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* задушлив.

задушница *ж. Нар.* Помен за умрели, който се извършва на гробища. *Като мухи сме мрели есен, / жените вили по задушници.* Вапцаров. *Наял се като попско дете на задушница.* Погов.

задушно. *Нареч. от* задушен. *Вътре беше топло и задушно като в баня. От това работниците дишаха тежко.* Хар. Русев. *В машинната зала / ми стана задушно.* Вапцаров.

задуя. Вж. з а д у в а м.

задъвкам. Вж. з а д ъ в к в а м.

задъвквам, -аш, *несв.*; **задъвкам,** -аш, *и* **задъвча,** -еш, *мин. св.* -дъвках, *св.* Почвам да дъвча. *Гладните хусари много-много не чакаха да ги канят. Устата здраво задъвкаха сухия хляб.* Ст. Загорчинов. *Хубавият кон изви шията си като лебед, задъвка юздата и заудря крак в земята.* Йовков.

задъвча. Вж. з а д ъ в к в а м.

задълбавам, -аш, *несв.*; **задълбая,** -аеш, *мин. св.* задълбах, *св.* **1.** За предмет — забивам се, влизам в нещо. *Докато изорат тая нива, още на няколко пъти плугът задълбаваше в троскота и спираше.* Йовков. **2.** Забивам, вкарвам нещо надълбоко. *Докопах хайвера, че като задълбах лъжицата, ако е било по-малко от половин кило — грях да ми е на душата.* Ал. Константинов. **3.** *Прен.* Навлизам, отивам навътре в нещо. *Гората беше свежа, глуха и мокра от роса. Еньо задълба в нея по една тясна пътечка.* Елин Пелин. **4.** *Прен. Разг.* Навлизам в подробности на нещо; задълбочавам се. *Ние не задъл-*

бахме веднага в политиката, въздържах се аз. Кр. Григоров. *Той задълба в мислите си.* **задълбавам се, задълбая се** *страд.* и *сред. Защо се задълбавам в тия тежки за мене... усещания?* Вазов.

задълбаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* задълбавам *и от* задълбавам се.

задълбая. Вж. задълбавам.

задълбоча. Вж. задълбочавам.

задълбоча се. Вж. задълбочавам се.

задълбочавам, -аш, *несв.*; **задълбоча,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. *Остар.* Вкарвам по-дълбоко. *Заблуди ли се веднъж в тресавището, той е изгубен: всяко движение да се повърне го задълбочава повече, всякой напън да си извади крака повече го повлича надолу в тинестата гибелна пропаст.* Вазов. 2. *Прен.* Засилвам, увеличавам. *Нашата сила е именно в доверието на народа. Него трябва да укрепваме, да разширяваме, него трябва да задълбочаваме със слово и особено с дела.* Г. Димитров. **задълбочавам се, задълбоча се** *страд.*

задълбочавам се, -аш се, *несв.*; **задълбоча се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* 1. Навлизам навътре. *Той шибна конете и файтонът се задълбочи из Делиормана.* Вазов. *Без да усети, Теодосий се задълбочи в гората.* Ст. Загорчинов. 2. *Прен.* Вниквам дълбоко в нещо; съсредоточавам се. *Мисълта му все повече и повече се задълбочаваше.* Влайков. *Унесен в мисли, той се забрави и цял се задълбочи в себе си.* Влайков.

задълбочаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задълбочавам *и от* задълбочавам се.

задълбочен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* задълбоча. *Задълбочен в мислите си..., Спас бързаше и не усети кога мина покрай общината.* Йовков. 2. Като *прил.* — а) Който засяга същността на нещата. *Задълбочен анализ. Задълбочени отговори. Задълбочени знания.* б) Съсредоточен в нещо.

задълбочено. *Нареч. от* задълбочен. *Те държеха по едно списание в ръце и задълбочено четяха.* Г. Белев.

задълбоченост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* задълбочен. *С безпределна ясност и задълбоченост той определяше характера и пътя на развитието на нашата култура.* Отеч. фронт, 1950 г.

задължа. Вж. задължавам.

задължа се. Вж. задължавам се.

задължавам, -аш, *несв.*; **задължа,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Налагам някому да направи нещо; възлагам, натоварвам. *Петият конгрес на БКП решава: 1. Задължава партийните организации да разгънат в максимални размери... повседневната работа по издигане на идейно-политическото равнище на партийните членове.* В. Червенков. 2. *Разг.* Правя някому услуга, за която той се чувствува признателен. *Много ме задължавате с тази услуга.* □ **Задължавам сметка** (търг.) — вписвам дълг по сметката на някого. **задължавам се, задължа се** *страд.*

задължавам се, -аш се, *несв.*; **задължа се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Поемам задължение.

задължаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* задължавам *и от* задължавам се.

задължение, *мн.* -я, *ср.* 1. Паричен дълг. *Хората имат задължения, как ще ги плащат, ако се намалят наемите?* Йовков. 2. Определени изисквания към някого за безусловно изпълнение на нещо. *Най-важното задължение на всички членове на Партията... е да пазят единството на Партията.* Устав на БКП. *Изпълнявам задълженията си. Обществени задължения. Служебни задължения. Семейни задължения.*

задължителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който трябва непременно да се изпълни; наложителен. *Български език се изучава като задължителен предмет в малцинствените училища. Задължителни доставки. Задължително образование.*

задължително. *Нареч. от* задължителен.

задължителност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* задължителен. *Какво ще остане тогава от законната сила... и задължителност на решенията на такъв един „парламент"?* Г. Димитров.

задънвам, -аш, *несв.*; **задъня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Поставям, заковавам дъно. *Задъних бурето.* **задънвам се, задъня се** *страд.*

задънване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задънвам *и от* задънвам се.

задънен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* задъня. 2. Като *прил.* — на който е поставено дъно. *Задънено буре.* □ **Задънена улица** — а) Улица без изход; сляпа улица. б) *Прен.* Трудно, безизходно положение.

задънка *ж. Диал.* Подвижна част от сандък на кола, която затваря, задъня задната или предната му част; щит.

задъня. Вж. задънвам.

задъням, -яш, *несв. Диал.* Задънвам.

задържа. Вж. задържам.

задържа се. Вж. задържам се.

задържам, -аш, *несв.*; **задържа,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. Карам, заставям някого да остане някъде за известно време. *По-рано войниците от лагера мислеха, че зимата е, която ги задържа на едно място.* Йовков. *Нас важни държавни работи ни задържат тука.* Вазов. *Задържаха ме на обед.* 2. Със сила възпирам някого да извърши нещо, което е замислил. *Не удряй, ей!... избухна Величко и се хвърли към Захария, но слугите го задържаха.* Йовков. *Тук трябва да остане Спиро с картечницата и да ги задържи, докато отредът стигне до голямата гора.* А. Каралийчев. ‖ Сдържам, възпирам нещо да не се прояви. *Не е той..., — намеси се той и... явно беше, че едва задържаше яда си.* Йовков. 3. Държа, крепя нещо да не падне. *Невястата задържа гърнето, та се не разсипа.* Влайков. 4. Преча на нещо да се развива, спъвам развитието на нещо. *Империалистическата, капиталистическата система..., която задържа развитието на производителните сили..., е изживяла себе си.* Г. Димитров. 5. Оставям за себе си; запазвам. *Аз имам още четири патрона. Единия задържам за себе си.* Вазов. *Настойникът не може да задържа у себе си суми, принадлежащи на малолетния.* Отеч. фронт, 1950 г. *Задържах си остатъка от сумата.* 6 Отнемам нещо, вземам нещо принудително. *Захария каза да го пуснат, дадоха му хармониката — оръжието му задържаха.* Йовков. 7. Поставям ня-

кого под стража; запирам, арестувам. *Трябвало е само повечко умение, да се заловят* (престъпниците) *и задържат.* Йовков. **задържам се, задържа се** *възвр.* и *страд.*

задържам се, -аш се, *несв.*; **задържа се,** -йш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Оставам за известно време; застоявам се някъде. *Задържа се като светена вода в яз.* Погов.

задържан, -а, -о. **1.** *Прич. мин страд. от* задържа. **2.** Като *прил.* — който е отнет принудително. *Задържани вещи.* **3.** Като *същ. м.* **задържан** — лице, поставено под стража; арестуван. *Разпитаха задържаните.*

задържане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задържам *и от* задържам се.

задърпам. Вж. задърпвам.

задърпвам, -аш, *несв.*; **задърпам,** -аш, *св.* Почвам да дърпам, да тегля. *Хванал го за ръката и го задърпал насила в къщи.* Чудомир. **задърпвам се, задърпам се** *сред.*

задъхам. Вж. задъхвам[1].

задъхам се. Вж. задъхвам се.

задъхан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* задъхам. **2.** Като *прил.* — прекъсван от тежко и ускорено дишане. *Задъхан глас.*

задъхано. *Нареч. от* задъхан. *Нас мизерия ни мори, | недостигаше въздух за хората. | Затова и сега дори | тъй задъхано, | трудно говоря.* Хр. Радевски.

задъхвам[1], -аш, *несв.*; **задъхам,** -аш, *св.* Причинявам тежко и ускорено дишане. *Злобата против безсрамието Веригарово го задъхваше.* Вазов. *Тя* (Сашка) *от спуськa пръст не отпусва | и коси връхлетелия враг. | И задъхва я трескава радост, | и сърцето в земята тупти.* Вес. Георгиев.

задъхвам[2], -аш, *св.* Почвам да дъхам, да издавам дъх. *И пресен аромат задъха | от билките и от цветята.* Вазов.

задъхвам се, -аш се, *несв.*; **задъхам се,** -аш се, *св., сред.* Дишам тежко и ускорено от умора, вълнение и др. *Уморих се, крака не държат | и задъхвам се, често се спирам.* Вазов. *Аз се задъхвам при мисълта как ще се спрем.* Л. Стоянов.

задъхване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задъхвам *и от* задъхвам се.

задюдюкам. Вж. задюдюквам.

задюдюквам, -аш, *несв.*; **задюдюкам,** -аш, *св.* Почвам да дюдюкам.

задявам[1], -аш, *несв.*; **задяна,** задѐнеш, *мин. св.* задянах, *св.* Окачвам, прикачвам, вземам товар, торба и др. през рамо. *Стана и бабичката, задяна си торбичката на гърба, взе си тояжката и тръгнахме.* Влайков. *На сутринта тя излезе, задянала детето си, пристъпваше като сянка и сама не знаеше къде отива.* Йовков. **задявам се, задяна се** *страд.*

задявам[2], -аш, *несв.* Отправям към някого закачки, шеги или го безпокоя с неприятно досаждане; закачам, задирям. *Тя се обръща и весело го задява: — Бате, не мож позна Пенкиния глас!* Елин Пелин. *Дойно нали затвориха, нека взимат от него, що има да взимат... Мене да не задяват!* Елин Пелин. *Не задявай момите!* **задявам се** *страд., сред.* и *взаим.* *Не беше в хайдушките правила да се задяват жени.* Йовков. *Я не се задявайте двамата!*

задявам се, -аш се, *несв.*; **задяна се,** задѐнеш се, *мин. св.* задянах се, *св., сред.* Прикачвам, вземам през раменете си товар, торба и др.

задяване[1], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* задявам[1] *и от* задявам се.

задяване[2], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* задявам[2].

задявка, *мн.* задѐвки, *ж.* Нещо, казано с цел да се засегне някой; закачка, задяване[2]. *Масата е веч готова. Отново екват | смях, задевки през зидевки — и до късно се не пресекват.* П. П. Славейков. *И сега той студено посреща съчувствените думи на жена си и веселите задевки на децата си.* Влайков.

задялам. Вж. задялвам.

задялвам, -аш, *несв.*; **задялам,** -аш, *св.* **1.** Почвам да дялам. *Спуснаха се и отсякоха една бреза и бързо я задялаха.* Вазов. **2.** Като дялам, зацепвам нещо.

задяна. Вж. задявам[1].

задяна се. Вж. задявам се.

задянат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* задяна. **2.** Като *прил.* — който е прикачен, привързан през раменете. *С задянати раници войниците едва крачеха.*

заедно *нареч.* **1.** Съвместно с някого или с нещо; ведно, общо. *В кръчмата останаха много селяни, които пиха заедно със сватбарите.* Елин Пелин. *Мене даскалът нали ми разправи всичко. На връщане си дойдохме заедно.* Ст. Даскалов. **2.** Едновременно с нещо. *Заедно с мрачината, и нощният студ растеше.* Вазов. *Ехото на боя се усилва и, заедно с това, отслабва волята да вървим.* Л. Стоянов.

заежа се. Вж. заежвам се.

заежвам се, -аш се, *несв.*; **заежа се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се ежа.

заек, *мн.* зайци, заека (сл. ч.), *м.* Гризач с дълги уши и дълги задни крака. Lepus. *Их, че време за зайци! — въздъхна чичо Кола и килна оскубаната си капица над една вежда.* Елин Пелин. *Страхлив като заек. Див заек. Питомен заек.* □ **С един куршум два заека** (погов.) — с едно усилие свършвам две работи. **Спя като заек** (разг.) — спя леко, та съвсем лесно се будя.

заеквам, -аш, *несв.*; **заекна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Запъвам се при говорене. *Когато Яко видя пистолета, ужасът му стана неописуем. — Мо... мо... мо..., — почна да заеква той.* Дим. Димов. *Гороломов, както беше се увлякъл в говоренето, взе да заеква, да се запъва.* Йовков.

заекване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заеквам. *Говори със заекване и думите му са неясни, па и несвързани.* Влайков.

заеклив, -а, -о, *прил.* Който заеква при говорене.

заекна. Вж. заеквам.

заем *м.* Сума, която се дава или получава при точно определени условия за връщане. *Получавам заем. Давам заем. Вземам заем. Сключвам заем. Държавен заем.* || *Разш.* Нещо, получено или дадено за временно ползуване. *Тези пари са твои..., даде ми ги на заем. Сега ти ги връщам.* Йовков. *В заем брашно тъпкано се връща.* Погов. *Дай ми на заем, в заем две яйца.*

заѐма. Вж. заемам¹ *и* заемам².

заѐма се. Вж. заемам се.

заѐмам¹, -аш, *несв.*; **заѐма**, -еш, *мин. св.* заѐх, *прич. мин. действ.* заѐл, *прич. мин. страд.* заѐт, *св.* **1.** Давам нещо на заем. *Бръчков, ти помниш ли едно време, че ми зае десет наполеона?* Вазов. *Слушай, заеми ми утре някой и друг патрон за зайци.* Елин Пелин. **2.** Вземам нещо на заем. *Като нямаме пари, да ги заемем от ония, които имат.* Вазов. *Дадох му една чашка кафе — заела го бях от кръстницата.* Йовков. **3.** Заимствувам, възприемам. *Бяха живели сред най-различни народности: казаци, немци, румъни. От тях бяха заели много игри и песни.* Йовков. **заемам се, заема се** *страд.*

заѐмам², -аш, *несв.*; **заѐма**, -еш, *мин. св.* заѐх, *прич. мин. действ.* заѐл, *прич. мин. страд.* заѐт, *св.* **1.** Запълвам, обхващам известно пространство. *Камионът... е натоварен със сандъци, които... заемаха много място.* Л. Стоянов. *Градът заема голяма площ.* **2.** Настанявам се, установявам се на определено място за известно време. *Той ясно видя войниците, които бяха заели местата си в окопа и му викаха да се прибере и не пречи.* Йовков. *Заемам маса в ресторант. Играчите заемат местата си на игрището.* || Настанявам се, установявам се, за да живея, да обитавам някъде. *Заехме с бай Ганя две съседни стаички.* Ал. Константинов. **3.** *Прен.* Запълвам. *Българинът зае мислите ѝ и постепенно, неусетно, чувството на близост я обземаше изцяло.* Д. Добревски. *Тая работа зае целия ми ден.* **4.** Завладявам. *Откак Кантакузин заел Ксанти, тя* (Елена) *си се прибрала при Момчиловата сестра, игуменката.* Ст. Загорчинов. **заемам се, заема се** *страд. Селото се преглеждаше и заемаше сега от авангарда.* Йовков. □ **Заемам важно (първо) място някъде** (книж.) — централен (важен, основен) съм. **Заемам длъжност (служба, пост)** — изпълнявам някаква длъжност (служба, пост). **Заемам позиция** (книж.) — а) Заемам удобно място за сражение (воен.). *Българската артилерия бе успяла да заеме позиции и откри яростен огън по отстъпващите немски вериги.* Вежинов. б) Определям и отстоявам становището си по известен въпрос. *Партийният секретар мислеше, премисляше и явно беше, че не можеше да реши каква позиция да заеме.* А. Гуляшки.

заѐмам се, -аш се, *несв.*; **заѐма се,** -еш се, *мин. св.* заѐх се, *прич. мин. действ.* заѐл се, *св.* Захващам, почвам някаква работа. *Друг да се заеме с тази работа ще е по-добре.* Хар. Русев. *Още в първите два дни след пристигането ни той се зае да помага на стария си баща.* Елин Пелин. || Наемам се с изпълнението на нещо; залавям се. *Заех се да организирам излет.*

заѐмане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заемам¹, заемам² *и от* заемам се.

заѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който се отнася до заем, до заемане. *Заемен лист.* **2.** Който може да се заеме. *Заемна вещ.*

заѐмка *ж.* Заета дума от чужд език. *В нашия език има много заемки от руски.* || Нещо, заето от чужда култура или произведение.

заемода̀вец, *мн.* -вци, *м.* Лице, което дава заем.

заемообра̀зно *нареч.* Във форма на заем, като заем. *Заемообразно взети материали.*

заесенѐя. Вж. заесенявам.

заесѐни се. Вж. заесенявам се.

заесеня̀. Вж. заесенявам.

заесеня̀вам, -аш, *несв.*; **заесеня̀**, -йш, *мин. св.* -я̀х, *и* **заесенѐя**, -ѐеш, *мин. св.* заесеня̀х, *прич. мин. действ.* заесеня̀л, -а, -о, *мн.* заесенѐли, *св.* Навлизам в есента, почвам есента.

заесеня̀вам се. Само 3 *л. ед.* **заесеня̀ва се,** *несв.*; **заесѐни се,** *мин. св.* заесенѝ се, *св.*, *безл.* Почва да настъпва есента. *Като се заесени, обличат ми дълго вълнено абенце.* Влайков.

заѐт¹, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заемам¹. **2.** Като *прил.* — който е получен в заем. *И това ще те принуди рано или късно да върнеш заетата сума.* Елин Пелин. *Заето брашно тъпкано се връща.* Погов.

заѐт², -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заемам². **2.** Като *прил.* — който е ангажиран в нещо или с изпълнението на нещо. *Младите учители и учителки седят разпръснати из стаята, всеки зает с нещо.* Елин Пелин.

заѐто. *Нареч. от* зает. *На много маси видях надпис „Заето“.*

заѐтост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* зает². *Въпреки голямата си заетост, той свърши всичко.*

заехтя̀. Вж. заехтявам.

заехтя̀вам, -аш, *несв.*; **заехтя̀**, -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* заехтя̀л, -а, -о, *мн.* заехтѐли, *св.* Почвам да ехтя, да кънтя, да еча. *Той се засмя тъй, че долът заехтя.* Йовков. *Тропотът на конските копита заехтя из мъртвия град.* Ст. Загорчинов.

заехтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заехтявам.

заеча̀. Вж. заечавам.

заеча̀вам, -аш, *несв.*; **заеча̀**, -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да еча. *Гърмежът процепи въздуха и заеча из планините.* Вазов. *Зад тях заеча още по-силно многогласна и весела врява.* Ст. Загорчинов.

за̀ешки, -а, -о. *Прил. от* заек. *Заешка кожа. Заешко месо. Заешки уши. Заешки следи.* □ **Заешки сън** — лек сън. *Изпърво писарят бързо заспа. Но сънят му беше заешки: от най-малкия шум отваряше очи.* Ив. Хаджимарчев. **Заешко сърце** (разг., ирон.) — страхлив човек. **Заешка тупурдия** (разг., ирон.) — напразна тревога, напразен шум.

зажабу̀ркам се, -аш се, *св.* Почвам да се жабуркам.

зажабу̀ря се. Вж. зажабурям се.

зажабу̀рям се, -яш се, *несв.*; **зажабу̀ря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Почвам да се жабуря.

зажаднѐя. Вж. зажаднявам.

зажадня̀вам, -аш, *несв.*; **зажаднѐя,** -ѐеш, *мин. св.* зажадня̀х, *прич. мин. действ.* зажадня̀л, -а, -о, *мн.* зажаднѐли, *св.* **1.** Почвам да изпитвам силна жажда. *„Мат!“ провикна се бай Нончо и посегна към кутията с локумчетата. Той беше зажаднял за вода и вече предвкусваше колко сладка ще му се стори първата глътка, с която*

ще полее захаросаното нишесте. А. Гуляшки. *Отъпканият край пътищата чернозем беше се напукал, земята като че ли искаше да си поеме дъх, премаляла от страшните горещини, зажадняла за влага и дъжд.* Караславов. 2. Почвам силно, страстно да желая нещо. *Както никога досега, Койно зажадня да се срещне с хората, да чуе човешка реч.* Хар. Русев.

зажадня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зажаднявам.

зажаду̀вам, -аш, *св.* Почвам да жадувам. *Майка ти откога е зажадувала за отмяна.* Влайков.

зажа̀ля, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да жаля. *Зажалиха селяните, | и млади, и стари. | Момите ги всичките | зла слана попари.* Вазов.

зажѐгля. Вж. з а ж е г л я м.

зажѐглям, -яш, *несв.*; **зажѐгля,** -иш, *мин. св.* -их. *св. Нар.* Слагам жегли в ярем при впрягане на животно. *Тогава двама ще пъхнат глави в хомота, за да ми покажат, как да впрегна воловете. Веднага ще ги зажегля.* К. Петканов. **зажеглям се, зажегля се** *страд.*

зажѐгляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зажеглям *и от* зажеглям се.

зажѐнвам[1], -аш, *несв.* Зажънвам.

зажѐнвам[2], -аш, *несв.*; **зажѐня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Почвам да женя някого. *Той зажени вече синовете си.* 2. Почвам, вдигам сватба. *Тъкмо тогава наша една роднина... заженва своя дъщеря.* Влайков. **заженвам се, заженя се** *възвр.* и *сред. Зажeнила се е пак твоя правнука.* К. Христов.

зажѐнване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заженвам[1], заженвам[2] *и от* заженвам се.

зажѐня. Вж. з а ж е н в а м[2].

заживѐя. Вж. з а ж и в я в а м.

зажив̀явам, -аш, *несв.*; **зажив̀ея,** -ееш, *мин. св.* зажив̀ях, *прич. мин. действ.* заживя̀л, -а, -о, *мн.* зажив̀ели, *св.* Почвам да живея. *Той* (Тодор) *бе принуден да заживее тежък нелегален живот.* Ст. Благоева. *И не заживяха добре свекървата и зълвата със своята снаха.* Влайков. *Тая мисъл не го оставяше. Той заживя с нея и я повтаряше всеки ден пред себе си и пред хората.* Елин Пелин. **заживявам си, заживея си** *сред.* и *взаим. Заживяха си стринини Венковичини сами — тя и чичо Венко.* Влайков.

зажужу̀кам. Вж. з а ж у ж у к в а м.

зажужу̀квам, -аш, *несв.*; **зажужу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да жужукам. *Нека пекне слънце, да зажужукат пчели, па ела да видиш как се оре.* Кр. Григоров.

зажу̀лвам, -аш, *несв.*; **зажу̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Почвам да жуля. *Зажулих врата си с кърпа.* 2. Забялвам кожата или кората на нещо. **зажулвам се, зажуля се** *страд.* и *сред.*

зажу̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зажулвам *и от* зажулвам се.

зажу̀ля. Вж. з а ж у л в а м.

зажу̀лям, -яш, *несв.* Зажулвам.

зажумя̀. Вж. з а ж у м я в а м.

зажумя̀вам, -аш, *несв.*; **зажумя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* зажумя̀л, -а, -о, *мн.* зажумѐли, *св. Диал.* Затварям си очите, замижавам. *Запламтя много бяла светлина ... и всички зажумяхме.* Ив. Хаджимарчев.

зажълтѐя. Вж. з а ж ъ л т я в а м.

зажълтѐя се. Вж. з а ж ъ л т я в а м с е.

зажълтя̀вам, -аш, *несв*; **зажълтѐя,** -ееш, *мин. св.* зажълтя̀х, *прич. мин. действ.* зажълтя̀л, -а, -о, *мн.* зажълтѐли, *св.* Почвам да пожълтявам. *Той тръгна покрай Княжевското шосе, под клоните на зажълтелите вече акации.* Вазов.

зажълтя̀вам се, -аш се, *несв.*; **зажълтѐя се,** -ееш се, *мин. св.* зажълтя̀х се, *прич. мин. действ.* зажълтя̀л се, -а се, -о се, *мн.* зажълтѐли се, *св., сред.* Почвам да се жълтея. *На пролет ливадите се зажълтяват от игличината.*

зажълтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зажълтявам *и от* зажълтявам се.

зажъ̀на. Вж. з а ж ъ н в а м.

зажъ̀нвам, -аш, *несв.*; **зажъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* зажънат, *св.* Почвам да жъна. *Зажънаха шест млади жетварки дядовата Йорданова нива.* А. Каралийчев. **зажънвам се, зажъна се** *страд.*

зажъ̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зажънвам *и от* зажънвам се. *Жетварката сякаш косеше ечемика и снопите лягаха, лягаха. А честито ви зажънване! — най-сетне се провикна Тодорин.* Раб. дело, 1950 г.

зазавръ̀щам се, -аш се, *св., сред.* За множество — почвам да се завръщам. *Заедно с нас се зазавръща... и обозът.* Вазов. *Хората се зазавръщаха.*

зазарѝ се. Вж. з а з а р я в а м с е.

заза̀ря се. Вж. з а з а р я м с е.

зазаря̀вам се. Само 3 *л. ед.* **зазаря̀ва се** *несв.*; **зазарѝ се,** *мин. св.* зазарѝ се, *св., безл.* Почва да се съмва; съзорява се, зазорява се.

зазаря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зазарява се.

заза̀рям се. Само 3 *л. ед.* **заза̀ря се** *несв., безл.* Зазарява се.

зазвѐзди се. Вж. з а з в е з д я в а м с е.

зазвездя̀вам се. Само 3 *л. ед.* **зазвездя̀ва се** *несв.*; **зазвѐздя се,** *мин. св.* зазвѐзди се, *св., третол.* За небе — покривам се със звезди. *Тъмният облак на Кресна... се рисуваше неясно, мътно, в рано зазвездилото се небе.* Вазов.

зазвѐздям се. Само 3 *л. ед.* **зазвѐздя се** *несв., третол.* Зазвездявам се.

зазвѐрвам се, -аш се, *несв*; **зазвѐря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се зверя.

зазвѐря се. Вж. з а з в е р в а м с е.

зазвуча̀. Вж. з а з в у ч а в а м.

зазвуча̀вам, -аш, *несв.*; **зазвуча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да звуча. *Изведнъж гласът му зазвуча по-силно и очите му запламтяха.* Вазов. *Понякога всички тия звънци тъй високо и объркано зазвучаваха, че можеше да се помисли, че стадото ей сега ще се изсипе връз самите воденици.* Йовков.

зазвуча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зазвучавам.

зазвънтя̀. Вж. з а з в ъ н т я в а м.

зазвънтя̀вам, -аш, *несв.*; **зазвънтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* зазвънтя̀л, -а, -о, *мн.* зазвънтѐли, *св.* Почвам да звънтя. *Клепалата забиха; конски подкови зазвънтяха по пло-*

чите. Вазов. *Пропукаха пушки. Стъклата на прозорците зазвънтяха.* Йовков.

зазвъня̀. Вж. з а з в ъ н я в а м.

зазвъня̀вам, -аш, *несв.*; **зазвъня̀**, -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* зазвъня̀л, -а, -о, *мн.* зазвънѐли, *св.* Почвам да звъня. *Файтонът потегли, звънчетата зазвъняха.* Йовков. *Телефонът зазвъня.* **зазвънявам се, зазвъня се** *страд.*

зазвъня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зазвънявам *и от* зазвънявам се.

заздравѐя. Вж. з а з д р а в я в а м[1].

заздравѝсам се. Вж. з а з д р а в и с в а м с е.

заздравѝсвам се, -аш се, *несв.*; **заздравѝсам се,** -аш се, *св., взаим.* Почвам да се здрависвам. *Заздрависали се живо / кат приятели добри.* Вазов.

заздравѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е предназначен за заздравяване[2]. *Заздравителни работи.*

заздравя̀. Вж. з а з д р а в я в а м[2].

заздравя̀вам[1], -аш, *несв.*; **заздравѐя,** -ѐеш, *мин. св.* заздравя̀х, *прич. мин. действ.* заздравя̀л, -а, -о, *мн.* заздравѐли, *св.* За рана — почвам да зараствам; оздравявам. *Раната на Огнянова заздравяваше полека.* Вазов.

заздравя̀вам[2], -аш, *несв.*; **заздравя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Правя нещо да стане здраво, трайно; заякчавам, укрепвам. *Една от най-важните задачи на музея е да заздрави старините, които са вече открити и проучени.* Отеч. фронт, 1949 г. *Заздравявам основите на къща. Заздравявам дисциплината.* 2. За рана — правя да оздравее, да зарасне. *Само любовта... може да заздрави раните сърдечни.* Вазов. **заздравявам се, заздравя се** *страд.*

заздравя̀ване[1], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заздравявам[1]; зарастване. *Заздравяване на рана.*

заздравя̀ване[2], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заздравявам[2]; закрепване, укрепване. *Трудово-кооперативните земеделски стопанства постигнаха забележителни успехи, които помагат за заздравяване и разрастване на самите стопанства.* Отеч. фронт, 1950 г. *Заздравяване на дисциплината. Заздравяване на зидове.*

заздра̀чи се. Вж. з а з д р а ч а в а м с е.

заздрача̀вам се. Само 3 *л. ед.* **заздрача̀ва се** *несв.*; **заздрачѝ се,** *мин. св.* заздрачѝ се, *св., безл.* Почва да се здрачава; мръква се, стъмнява се. *Заздрачаваше се, гъста мъгла падаше във снежното поле.* Вазов.

заздрача̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заздрачава се.

зазеленѐя. Вж. з а з е л е н я в а м.

зазеленѐя се. Вж. з а з е л е н я в а м с е.

зазеленя̀вам, -аш, *несв.*; **зазеленѐя,** -ѐеш, *мин. св.* зазеленя̀х, *прич. мин. действ.* зазеленя̀л, -а, -о, *мн.* зазеленѐли, *св.* Само 3 *л.* Почвам да зеленея; раззеленявам се. *Спираха се пред стадата,... пръснати из зазеленелите от дъждовете пак паши.* Вазов. *Другарите му вървят по зазеленялото поле и пеят.* Вазов.

зазеленя̀вам се, -аш се, *несв.*; **зазеленѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* -зеленя̀х се, *прич. мин. действ.* зазеленя̀л се, -а се, -о се, *мн.* зазеленѐли се, *св., сред.* Само 3 *л.* Почвам да се зеленея. *Когато... легна да си почина в гроба..., когато над мене се зазеленее тревица и цъфне саморасла шипка..., аз вярвам, ще чуя тебе, моя сладка, забравена песен.* Елин Пелин.

зазеленя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зазеленявам *и от* зазеленявам се.

заземя̀. Вж. з а з е м я в а м.

заземя̀вам, -аш, *несв.*; **заземя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св. Спец.* Съединявам апарат със земята чрез проводник. *Заземявам радио.* **заземявам се, заземя се** *страд.*

заземя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заземявам *и от* заземявам се.

зазѝдам. Вж. з а з и ж д а м.

зазѝдвам, -аш, *несв.* Зазиждам.

зазѝдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зазидвам.

зазѝждам, -аш, *несв.*; **зазѝдам,** -аш, *св.* 1. Затварям отвор със зид. *Зазиждам врата. Да зазидаме прозореца откъм двора.* 2. Вграждам нещо в зид. *Председателят бай Димо докара и бригада от града, та изкопаха дълга вада, зазидаха циментови тръби и дигнаха на шосето край реката електрическа помпа.* Кр. Григоров. 3. Почвам да зидам. **зазиждам се, зазидам се** *страд.*

зазѝждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зазиждам *и от* зазиждам се. *Легендата за зазиждане човек... в сграда, чрез което ѝ се гарантира трайност, е една от най-разпространените легенди на Балканския полуостров.* П. П. Славейков.

зазиму̀вам, -аш, *св.* Почвам да зимувам. *Още ли не си я засял?... Да не мислиш там да зазимуваш?... Казакът сведе виновно глава. Друг път същата нива с два чифта волове свършваше за пет деня.* Караславов.

зазимя̀. Вж. з а з и м я в а м.

зазимя̀ се. Вж. з а з и м я в а м с е.

зазимя̀вам, -аш, *несв.*; **зазимя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* За добитък, машини и пр. — приготвям, нагаждам за зимни условия. **зазимявам се, зазимя се** *страд. Зле се зазимяват в него* (депото) *мазилните апарати и водопроводните тръби на локомотивите.* Раб. дело, 1950 г.

зазимя̀вам се. Само 3 *л. ед.* **зазимя̀ва се** *несв.*; **зазимѝ се,** *мин. св.* зазѝми се, *св., безл. Нар.* Почва да настъпва зима. *Кога се зазими,* (Цонка) *легне и като да се запролети — тя свърши.* Влайков.

зазимя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зазимява се.

зазорѝ. Вж. з а з о р я в а м.

зазорѝ се. Вж. з а з о р я в а м с е.

зазоря̀вам. Само 3 *л. ед.* **зазоря̀ва** *несв.*; **зазорѝ**, *мин. св.* зазорѝ, *св., третол.* и *безл.* Зазорявам се. *Чуйте мойта песен нова: / зора зазорява, / прочула се по земята / българската слава.* Вазов. *Нà, гледай, съмва, / ранна зазори зора, / и събуждат се потоци / в разведрялата гора.* П. П. Славейков. *Де ще стигнем, кога зазори? / Този път накъде лъкатуши?* Багряна.

зазоря̀вам се. Само 3 *л. ед.* **зазоря̀ва се** *несв.*; **зазорѝ се,** *мин. св.* зазорѝ се, *св., третол.* и *безл.* Почва да се съмва, да настъпва ден; раззсъмва се. *Китка се дава за обич, / кога се зора зазори.* П. Р. Славейков. *Вече се зазорява, дървета, скали, храсти се откриват с необикновени фантастични релефи.* Л. Стоянов. *Откак се е, мила моя майко ле, зора зазорила, / от тогаз е, мила моя майко ле, войска завървяла.* Нар. пес.

зазоря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зазорява *и от* зазорява се; разсъмване. *Дали заповед да ги събуди далеко преди зазоряване.* Вазов.

зазрѐя. Вж. з а з р я в а м.

зазря̀вам, -аш, *несв.*; **зазрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* зазря̀х, *прич. мин. действ.* зазря̀л, -а, -о, *мн.* зазрѐли, *св.* Почвам да узрявам. *Когато стопанинът влезе в зазрялата нива, той оглежда високите житни стъбла.* Кр. Григоров. || *Обр. Поет. Душа ми се разнежи | под тоз гальовен лъх на пролетни копнежи | и песен в мен зазря.* Вазов.

зазря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зазрявам.

зазу̀брен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* зазубря. **2.** Като *прил.* — който е механически научен наизуст. *Зазубрен урок. Зазубрен цитат.*

зазу̀бря. Вж. з а з у б р я м.

зазу̀брям, -яш, *несв.*; **зазу̀бря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* (рус.). *Разг.* Заучавам нещо механически, без да разбирам добре смисъла му. *Без да разбирам, наизуст зазубрих маса Пушкинови стихотворения. От тогава заобичах Пушкин, а с него и руския език.* Н. Хрелков. *Зазубрям урока си.* **зазубрям се, зазубря се** *страд.*

зазу̀бряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зазубрям *и от* зазубрям се

зазъ̀бвам се, -аш се, *несв.*; **зазъ̀бя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се зъбя.

зазъ̀бица *ж. Диал.* Вид конска болест — подутина в устата зад зъбите, която пречи при хранене. □ **Хващам (имам) зазъбица** (шег.) — силно пожелавам нещо, което е пред очите ми и дразни апетита ми; прищява ми се. *Не можихте да потраете! Като вълци сте изгладнели! — Зазъбица ни улови, ямо, — смееше се Драгой.* Вазов.

зазъ̀бя се. Вж. з а з ъ б в а м с е.

зазъ̀звам, -аш, *несв.*; **зазъ̀зна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да зъзна. *Фу!... Фучи в тъмата | хала снежна, зимна | ... | Чува я бедният | недоял, зазъзнал.* Вазов.

зазъ̀зна. Вж. з а з ъ з в а м.

зазя̀пам. Вж. з а з я п в а м.

зазя̀пам се. Вж. зазяпвам се.

зазя̀пвам, -аш, *несв.*; **зазя̀пам,** -аш, *св.* Почвам да зяпам. *В това време черквата бе пуснала и всички присъствуващи зазяпаха през прозорците, та изглеждаха премените минувачи и минувачки на улицата.* Вазов.

зазя̀пвам се, -аш се, *несв.*; **зазя̀пам се,** -аш се, *св., сред.* Увличам се в зяпане; заглеждам се, заплесвам се. *Тебе питам, защо не отговаряш? Какво си се зазяпала там?* Г. Райчев.

зазя̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зазяпвам *и от* зазяпвам се. *Появи ли се зелената светлина на семафора, тълпата от пешеходци тичешком пресича улицата. Никакво бавене и никакво зазяпване.* Г. Белев.

заигра̀вам, -аш, *несв.*; **заигра̀я,** -ѐеш, *мин. св.* заигра̀х, *св.* **1.** Почвам да играя. *Оркестърът засвирва едно българско хоро. Момите се хващат и заиграват.* Вазов. *Из съседната вратня излязоха няколко деца и заиграха там на „топ".* Вазов. **2.** *Прен.* Почвам да извършвам бързи и енергични движения. *Пръстите му заиграха посърчено по дупките на кавала и провлечените дотогава извивки се замениха с пресеклива и кръшна песен.* Влайков. *Брадвите заиграват по близките склонове. Трънчани, майстори зидари, свличат букови греди.* Караславов. *Когато сопите пак заиграха, писъци не се чуваха.* Хар. Русев. || Бързо се раздвижвам, затреперавам. *Долната челюст на Михаля... заигра от вълнение.* Йовков. *Сърцето му се сви болно и заигра.* Елин Пелин. *Под белите му мустаци заиграва усмивка.* Йовков.

заигра̀вам се, -аш се, *несв.*; **заигра̀я се,** -ѐеш се, *мин. св.* заигра̀х се, *св., сред.* Увличам се, забравям се в игра. *Момчето ти ще се е заиграло и воловете хоп — в чуждата нива.* Влайков.

заигра̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заигравам *и от* заигравам се.

заигра̀я. Вж. з а и г р а в а м.

заигра̀я се. Вж. з а и г р а в а м с е.

заѝда, -еш, *мин. св.* заидо̀х, *св. Нар.* За дъжд, сняг и др. — начевам, почвам да валя; завалявам. *Дребен си дъждец заиде, | силен си ветрец завея, | Милица от сън събуди.* Нар. пес.

заѝдвам, -аш, *несв.* **1.** Почвам да идвам, да посещавам някого. *От това лято тя заидва често у дома* **2.** Само *мн.* Почваме да идваме един след друг. *После заидваха подробности по поражението и пленяването на Осман паша.* Вазов.

заиз-. Сложна представка за образуване на глаголи със значение п о ч в а н е н а п о р е д н и д е й с т в и я, обикн. отвътре навън или отдолу нагоре, напр. з а и з в а̀ ж д а м — почвам да изваждам едно след друго; з а и з л и з а м е — почваме да излизаме един след друг и т. н.

заизва̀ждам, -аш, *св.* Почвам да изваждам едно след друго. *Отвори го* (сандъка) *и бързо заизважда дрехите на Антица.* Йовков.

заизвѝвам, -аш, *несв.*; **заизвѝя,** -йеш, *мин. св.* заизвѝх, *св.* Почвам да извивам. *Пътеката бързо заизвива нагоре.* Вазов. *Сладък и трепетлив глас заизвива тъжна прочувствена песен.* Елин Пелин. **заизвивам се, заизвия се** *възвр.* и *сред. Отново колоната на нашата дружина се заизвива нагоре из пътя.* Йовков. *От невиделица по снежните гърди | на стихналий Балкан мъгли се заизвиха.* П. П. Славейков.

заизвѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заизвивам *и от* заизвивам се.

заизвѝя. Вж. з а и з в и в а м.

заизлѝзам, -аш, *св.* Почвам да излизам. *Из тая долина заизлизаха сега... тънки, безбройни линии от войници.* Йовков. *Отново запращяха бомби и от разбитите прозорци заизлиза дим.* Вежинов.

заѝмствувам, -аш, *несв.* (рус.). *Книж.* Заемам, усвоявам чужди идеи, мисли и под. *През деветия и десетия век, в разцвета на една духовна култура, която тя заимствува от Византия и сама тласна напред, България оказа благотворно влияние върху развитието на руската книжнина.* В. Коларов. *Заимствувам сюжет. Заимствувам тема.* **заимствувам се** *страд.*

заѝмствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заимствувам *и от* заимствувам се. *Проектът на Отечествения фронт, макар и да има известни заимствувания от други конституции, си остава български проект.* Г. Димитров.

заинатя̀ се. Вж. з а и н а т я в а м с е.

заинатя̀вам се, -аш се, *несв.*; **заинатя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Почвам да се инатя. *Понякога някоя овца се заинатяваше и не искаше да излезе.* Йовков.

заинатя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заинатявам се.

заинтересо̀вам, -аш, *несв.* и *св. Остар.* Заинтересувам.

заинтересо̀ван, -а, -о, *прил.* Който проявява интерес към нещо заради материални и други облаги. *Силно съм заинтересован от сключването на тоя договор.* □ **Заинтересована страна** (юрид.) — една от двете участвуващи в съдебното заседание страни: ответникът или ищецът. *Съдът призовава заинтересованите страни.*

заинтересо̀ваност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Книж.* Активно проявен интерес към нещо най-вече заради личните облаги, които могат да се извлекат от него. *При съревнованието трябва да има пълно съчетание на личната заинтересованост на работника и работничката ... с общите интереси на народното стопанство и напредъка на даденото предприятие.* Г. Димитров.

заинтересу̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Възбуждам любопитството или интереса на някого, привличам вниманието на някого към нещо; заинтригувам. *Делчо свършва разказа си, ... едва сега той забелязва, колко много е заинтересувал и увлякъл слушателите си.* Йовков. *Революционното кипение, което обхващаше Бяла черква, не го остави за дълго време чужд и хладнокръвен... То го заинтересува, учуди, стресна.* Вазов. **заинтересувам се** *сред.*

заинтересу̀ваност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Заинтересованост.

заинтригу̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Възбуждам силно любопитство у някого; заинтересувам. *Такава една рядка среща ме заинтригува и аз пожелах да захвана разговор със светиня му.* Вазов. *Но мене ме заинтригува чисто българското му име.* Вазов.

заинтригу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заинтригувам.

заѝскам. Вж. з а и с к в а м.

заѝсквам, -аш, *несв.*; **заѝскам,** -аш, *св.* Почвам да искам, обикн. настойчиво. *Тя е богатска дъщеря, научена е на много, научена е да харчи. Утре ще седне на главата ти и ще заиска: дай за туй, дай за онуй.* Йовков.

заѝскря. Вж. з а и с к р я в а м.

заискря̀вам, -аш, *несв.*; **заѝскря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Засвятквам, заблестявам. *Върховете на отсрещните висове се чернеят в тъмното небе, по което заискряват звезди.* Вазов. *Лицата на всички... се съживиха, очите заискриха.* К. Петканов. *Калчо отвори бутилката и наля вино. То заискри в чашите.* Елин Пелин.

за̀йда, -еш, *мин. св.* зайдо̀х, *св. Нар.* Само 3 *л. ед.* Захождам.

зайча̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Ловец на зайци. *Аз съм ловец, а тая година заяк не съм ял, па и не съм виждал... — Голям зайчар е, — каза нане Стоичко на съпругата си.* Елин Пелин. **2.** Ловно куче, обучено да лови зайци.

зайча̀рник, *мн.* -ци, *м.* Помещение, в което се отглеждат зайци.

за̀йче, *мн.* та, *ср.* Малкото на заек. *Надникна зайче нейде там | и нурна се в тревата пак.* П. П. Славейков.

за̀йчи, -а, -о, *прил.* Заешки. *Зайча мас.*

закадя̀. Вж. з а к а д я в а м.

закадя̀вам, -аш, *несв.*; **закадя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да кадя. **закадявам се, закадя се** *страд.*

зака̀жа. Вж. заказвам.

зака̀звам, -аш, *несв.*; **зака̀жа,** -еш, *мин. св.* зака̀зах, *св.* Почвам да казвам, да говоря. *Омаял ги? — Тъй. И най-после заказвал открито, че наближавал вече денят да стане цар.* Вазов. *Заказваха бедите си | през тая разлъка: | Руска свойто дълго тегло, | Ангел — свойта мъка.* Вазов.

закаканѝжа. Вж. з а к а к а н и з в а м.

закаканѝзвам, -аш, *несв.*; **закаканѝжа,** -еш, *мин. св.* закаканѝзах, *св.* Почвам да каканижа. *Кокошките тръгнаха, закаканизаха.* К. Петканов.

зака̀лвам[1], -аш, *несв.*; **зака̀лям,** -яш, *св. Диал.* Изцапвам с кал; окалвам. *Тук разравяха неговото минало и неговия частен живот, всичко безобразно закаляно.* Вазов.

зака̀лвам[2], -аш, *св. Диал.* Закалям, заколвам. *Какво ще ги помиряваш таквиз хора?... Те майка си и баща си закалват.* Йовков.

закалѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* закаля **2.** Като *прил.*—който е приучен на издръжливост по отношение на ходене, студ и др.; калѐн, издръжлив. *Закалено тяло. Закалено дете.* || *Прен.* Който е свикнал на всякакви несгоди; издръжлив. *Затова | този груб работник, | закален | в непосилна борба, | днес умее | с ръцете си потни | да държи | сам свойта съдба!* Хр. Радевски. *Закален в борба. Закален в бой.*

закалѐност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* закален.

зака̀лка, *мн.* няма, *ж.* (рус.). **1.** *Техн.* Начин на закаляване на метал или стъкло. *Иглите по изработка и закалка са добри.* **2.** *Прен. Книж.* Физическа или нравствена устойчивост. *Революционна закалка.*

закаля̀. Вж. з а к а л я в а м.

закаля̀вам, -аш, *несв.*; **закаля̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** *Техн.* Придавам твърдост, якост на метал, стъкло и под. чрез силно нагряване, последвано от бързо охлаждане. *Закалявам стомана.* **2.** *Прен.* Правя някого да стане издръжлив на студ и простуда, правя го здрав и силен. *Закалявам детето си. Закалявам здравето си.* || Приучвам към твърдо и мъжествено понасяне на несгоди и лишения. *Закалявам волята си. Закалявам характера си.* **закалявам се, закаля се** *възвр.* и *страд.*

закаля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закалявам *и от* закалявам се. *Закаляване на стомана. Закаляване на волята.*

зака̀лям[1]. Вж. з а к а л в а м[1].

зака̀лям[2], -аш, *несв.*; **зако̀ля,** -иш, *мин. св.* закла̀х *и* закòлих, *св. Диал.* Заколвам. *У дяда Либена и конете, и петлите,... и децата им трябва да са хубавички. „Закалям ги, ако не са хубавички", говори дядо Либен.* Каравелов.

закàляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закалям². *Нямаше да му тежи на съвестта никое убийство, освен закалянето на седем кокошки и един вол.* Вазов.

закàна *ж.* Заплаха, че ще се напакости или че ще се отмъсти за нещо. *Пак чувам вик на ненавист и злоба, | пак позиви за кръв, закани диви.* Вазов. *На такива шарлатани като него — бой, а на такива наивници като тебе — глоба! — рече натъртено и със закана лекарят.* Караславов.

закàнвам, -аш, *несв.*; **закàня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да каня някого. *Хайде, мале, хайде, — закани я и по-младата, Ненка, — я земи, че се насърбай ху-у-баво.* Йовков.

закàнвам се, -аш се, *несв.*; **закàня се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Отправям закана към някого; заплашвам. *Страшно ни се заканват, ей! Щели били да чукат главите ни на камък.* Йовков. *Ще ти изпия кръвчицата аз тебе! — закани се запенен Ламбо.* Вазов.

закàнване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заканвам се; закана. *Панчовица се уплаши и зачуди. Първи път слуша тя от Панча такова кряскане и заканване.* Влайков.

заканѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който изразява, съдържа закана; заплашителен. *Върху челата падаха кичури коса, чашите високо се издигаха, ръцете се размахваха в смели и заканителни жестове.* Йовков. *Заканителен поглед.*

заканѝтелно. *Нареч. от* заканителен. *Те заканително пристъпяха, свили юмруци.* Смирненски.

закàня. Вж. заканвам.

закàня се¹. Вж. заканвам се.

закàня се², -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Възнамерявам, намислям да направя нещо. *Отдавна съм се заканил да свърша започнатата работа.*

закàням се, -яш се, *несв. Диал.* Заканвам се. *Заканя се и какъвто е див, може и да го направи, може да ме убие.* Йовков.

закàпвам, -аш, *несв.*; **закàпя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да капя. *От очите ѝ закапват едри и топли сълзи.* Елин Пелин. *Настъпи есен вече, | закапаха листата.* Смирненски. *Закапа дъжд.*

закàпя. Вж. закапвам.

закàрам. Вж. закарвам.

закàрам се. Вж. закарвам се.

закàрвам, -аш, *несв.*; **закàрам,** -аш, *св.* **1.** Почвам да карам. *От Кумарица нататък мене ме застигна един селянин на конче. Когато се уравни с мене, той закара тихо.* Вазов. Почвам да върша нещо; подкачам. *Откак ме отмина, то наду свирката си и закара крехко, но невярно една скоклива песен.* Влайков. **2.** Завеждам някого или нещо някъде; откарвам. *Иглика вървеше с навебена глава след стадото си и го закарваше към село.* Елин Пелин. *Като закарал да продава кравата си на пазара, с нея завлякъл и черния си едър вол.* Кр. Григоров. *Подир това се нареждат един след друг..., за да чакат в една близкна постройка... влака, който ще ги приеме и закара в София.* Вазов. *Груйо Паека закарва с кола жито на воденицата.* Влайков. **3.** Принудително отвеждам някого някъде. *Вземат ме нощеска от къщи... и ме закарват на конака.* Вазов. *След месец и половина ни закараха в затвора.* Раб. дело, 1950 г. **закарвам се, закарам се** *страд.*

закàрвам се, -аш се, *несв.*; **закàрам се,** -аш се, *св.* **1.** *Сред.* Почвам да се карам с някого. *Това Петрунино натякване го накара да кипне и да излезе извън себе си. Той загълча, завика, закара се.* Вазов. **2.** *Взаим.* Почваме да се караме помежду си. *Братята ти, откакто се е съмнало, са се закарали, ще се изядат като вълци.* Йовков. *Закарали се като цигани.*

закàрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закарвам.

закàстря. Вж. закастрям.

закàстрям, -яш, *несв.*; **закàстря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да кастря. *Закастри дръвчетата.* || *Прен. Разг.* Почвам да се карам някому. *Той го настигна и го закастри.*

закатѐрвам се, -аш се, *несв.*; **закатѐря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се катеря. *След половин час напуснахме прекрасната сенчеста дъбрава и се закатерихме по един гол каменист рът.* Вазов.

закатѐря се. Вж. закатервам се.

закахъря̀ се. Вж. закахърявам се.

закахъря̀вам се, -аш се, *несв.*; **закахъря̀** се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред. Разг.* Почвам да се кахъря. *Цял месец нямам писмо, много се закахърих.*

закача̀¹. Вж. закачвам.

закача̀². Вж. закачам.

закачàлка *ж.* **1.** Приспособление с куки за закачване на дрехи; окачалка. *В антрето на закачалката виси италианска пелерина.* Стаматов. *Стенна закачалка.* **2.** Гайка, пришита към дреха, за да се закачва. *Скъсала ми се е закачалката на палтото.* **3.** *Диал.* Кука за закачане, за съединяване на предмети. *Колкото и да опъваше отзад хамута, детето не можа да го спре и го пусна. Дървената закачалка затрака по камъните.* Йовков.

закàчам, -аш, *несв.*; **закача̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Докосвам, засягам нещо при движение. *Гледай да не закачиш ралото в някоя къпина! — забеляза Димитър.* К. Петканов. *Един от кавалеристите замахна със сабята си и закачи с върха рамото му.* Вазов. **2.** Само 3 *л.* Опирам о нещо и с това преча на правилното движение или на работата. *Едното колело на колата закача и тя не може да върви.* **3.** *Прен.* Правя някому нещо лошо, причинявам му вреда; увреждам, напакостявам. *Никой не посмя да я закачи, не падна косъм от главата ѝ, не се изгуби едно рубе от нанизите ѝ.* Йовков. **4.** *Прен.* Говоря шеговито, закачливо на някого; подхвърлям закачки, задявам се. *Па ти се ожени, стрино Тодорано, не си престаряла. Я лицето ти я, като на мома, — закачи я някой.* Елин Пелин. || Позволявам си волност в държание към лице от противния пол, обикн. женския. *Той е обесен, защото закачил една хубава свищовска туркиня.* Елин Пелин. **5.** *Прен.* Не оставям на спокойствие някого; безпокоя, дразня. *Мене недейте ме закача, не ми искайте нищо. Нямам! Разберете, нямам!* Йовков. *Ще спя. | Недейте ме закача.* Дебелянов. **6.** *Прен. Разг.* Получавам материална облага от нещо без да съм вложил

труд; докопвам, заграбвам. *Правеха си сметка да закачат нещо от подаръците, които набожните жени щяха да оставят при освещаването.* Караславов. *Нищо не закачих от наследството.* **закачам се, закача се** *страд., сред.* и *взаим.* *Той беше веселяк и обичаше да се закача.* Йовков. *Момите и ергените тичаха от хоро на хоро, скачаха, закачаха се и се смееха.* Караславов. □ **С пръст няма да те закача** (разг.) — няма да ти сторя нищо. *На шейсет и седем години съм, кай, никой с пръст не ме е закачил.* Йовков. **С трън да махнеш, нищо не можеш да закачиш** (нар.) — за много бедна обстановка. *Стаята беше бедна, опушена, гола, да замахнеш с трън, дето се казва, няма какво да закачиш.* Йовков.

закàчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закачам *и от* закачам се. *От играта момчетата преминаха към закачане и най-после захванаха да се бият със сняг.* Влайков.

закàчвам, -аш, *несв.*; **закачà,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Прикрепвам нещо в отвесно положение към друг предмет; окачвам. *Петре, донеси по-скоро обеда! — извика Владиков, като закачваше на стената черната си астраханска шапка и богатата си суккнена шуба.* Вазов. *Райка... бързо подкладе огъня, закачи на веригата черно менче да възври вода.* Влайков. *Взе пушката си... и закачи на пояса си кратунката с барута.* Йовков. *Закачвам обявление. Закачвам си значка.* **2.** Залавям нещо с кука. *Пригответе се за път, другари. Закачете плуговете.* А. Гуляшки. *Талигарят, за да не заспи, запушваше често цигара, закачил юздите на конете за една кука.* Вазов. *Закачи* (Рале) *на клечката салтамарка и се доближи да отвори прозореца.* П. Ю. Тодоров. *Като изкара биволите горе, керванджията закачи синджири на теглича и се качи в колата.* П. Ю. Тодоров. **закачвам се, закача се** *страд.* □ **Закачвам нещо на гвоздея (пирона)** (разг). — изоставям, занемарявам някоя работа. **Закачвам си обица на ухото** (разг.) — вземам си сериозна бележка от извършена грешка, за да не я повторя.

закàчвам се, -аш се, *несв., сред.* Почвам да се качвам.

закàчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ от* закачвам *и от* закачвам се.

закàчка *ж.* Шеговити думи, отправени към някого; закачане, задиряне. *Млади момичета, че за тях това и трябва: игри, закачки, смях.* Йовков. *Някои от партизаните се шегуваха, подхвърляха си закачки.* Ем. Коралов.

закачлѝв, -а, -о, *прил.* **1.** Който обича да подхвърля закачки, да задиря, да се шегува. *Той и Палазов бяха закачливи хора, а на дяда Моска поне сега не му беше до шега.* Йовков. *Хубавото време се отрази върху настроението на пътниците. Те станаха весели, закачливи.* Г. Белев. **2.** Който изразява, съдържа закачка; задиряне. *И единият ъгъл на устата му се свиваше в слаба, повече закачлива, отколкото дяволита усмивка.* Елин Пелин.

закачлѝво. *Нареч. от* закачлив. *Въздишай, момче, — има защо!... Млада булка си оставил! — обади се закачливо и хитро Благолажът.* Елин Пелин.

закачлѝвост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* закачлив. *Като няма вече да учиш селските деца, своите ще залисваш и с тях ще се занимаваш, — със шеговита закачливост подметна Трайковица.* Влайков.

закачỳлвам, -аш, *несв.*; **закачỳля,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Завивам, покривам главата си с качулка или с нещо друго. *Огънат и закачулен в гунята си, моят другар не ме оставя наникъде.* Яворов. *Селяни, наметнати с ямурлуци или закачулени с някой чувал, боси, тичаха да приберат добитъка.* Йовков.

закачỳля. Вж. закачулвам.

закàшля, -еш, *св.* Закашлям. *Тук-таме някоя* (овца) *ще пръхне, ще кихне, друга по-нататък ще забуха и ще закашле като старица.* Йовков.

закàшлям, -яш, *св.* Почвам да кашлям. *Той закашля от тютюна.* Йовков. **закашлям се** *сред. Барутчиев се закашля изведнъж.* Дим. Димов.

закàшляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закашлям *и от* закашлям се.

закашлю̀кам. Вж. закашлюквам.

закашлю̀квам, -аш, *несв.*; **закашлю̀кам,** -аш, *св. Разг.* Почвам да кашлюкам. *Тъкмо се канел да иде да удари клепалото и отсреща по моста закашлюкал дядо Лулчо — разсилният.* Чудомир.

заквàкам, -аш, *св.* Почвам да квакам. *Жабите заквакаха.*

заквàса *ж. Диал.* Подквасa, квас. ‖ *Обр. Не зная с каква е | закваса заквасен, | не зная и как е | замесен, | но своята участ | от книга по-ясна | му станала с някаква песен.* Вапцаров.

заквичà. Вж. заквичавам.

заквичàвам, -аш, *несв.*; **заквичà,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да квича. *Черното му кученце след мене заквича.* Вазов. *Не щеш ли псе, на котенце подобно, | при слона дотърча, | озъби се, заръчни се на него злобно, | залая, заквича.* Вазов.

закелавѐя. Вж. закелавявам.

закелавя̀вам, -аш, *несв.*; **закелавѐя,** -ееш, *мин. св.* закелавя̀х, *прич. мин. действ.* закелавя̀л, -а, -о, *мн.* закелавѐли, *св.* За гора — заболедувам от нещо; засъхвам. *Издънките в тия сечища закелавяват..., площта постепенно се оголва.* Отеч. фронт, 1950 г. *Закелавяла гора.*

закелавя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закелавявам.

закикòтвам се, -аш се, *несв.*; **закикòтя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг.* Почвам да се кикотя. *Те се закикотиха, но Гороломов беше тъй замислен, че не ги забеляза.* Йовков.

закикòтя се. Вж. закикотвам се.

закѝмам. Вж. закимвам.

закѝмвам, -аш, *несв.*; **закѝмам,** -аш, *св.* Почвам да кимам. *Той закима с глава.*

закипя̀. Вж. закипявам.

закипя̀вам, -аш, *несв.*; **закипя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* закипя̀л, -а, -о, *мн.* закипѐли, *св* **1.** Почвам да кипя, да вря силно. *Котленцето на веригата закипя, сребърна пара захвърка в черното гърло на оджака.* Ем. Коралов. **2.** *Прен.* Почвам буйно да се проявявам, да действувам. *Закипява бригадирската работа, която изменя лицето на нашата родина.* Кара-

славов. *Омраза и гняв закипява в душата му.* Йовков.

закипя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закипявам.

заки̇̀свам, -аш, *несв.*; **заки̇̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Диал.* Наливам вода в разсъхнат дървен съд да се накисне, за да не тече. *Закисвам кацата за зеле.* **закисвам се, закисна се** *страд.*

заки̇̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закисвам *и от* закисвам се.

закиселѐе ми. Вж. закиселявам.

закиселя̀вам. Само 3 *л. ед.* **закиселя̀ва ми** *несв.*; **закиселѐе ми,** *мин. св.* закиселя̀ ми, *прич. мин. действ.* закиселя̀ло ми, *св., безл.* Почвам да усещам кисел вкус.

заки̇̀скам се. Вж. закисквам се.

заки̇̀сквам се, -аш се, *несв.*; **заки̇̀скам се,** -аш се, *св., сред.* Почвам да се кискам. *Иди си, Монка, иди си, вълци има, — закиска се Тачката и пак зави като вълк.* Йовков.

заки̇̀сна. Вж. закисвам.

заки̇̀твам, -аш, *несв.*; **заки̇̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Закичвам. **закитвам се, закитя се** *възвр. Беше се закитил на каската зад ухото с китка есенен минзухар като младоженец.* Ем. Коралов.

заки̇̀тя. Вж. закитвам.

заки̇̀хам. Вж. закихвам.

заки̇̀хвам, -аш, *несв.*; **заки̇̀хам,** -аш, *св.* Почвам да кихам. *От вратата на склада ги облъхна остра тютюнева миризма, от която преводачът неудържимо закиха.* Хар. Русев.

заки̇̀ча. Вж. закичвам.

заки̇̀чвам, -аш, *несв.*; **заки̇̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да кича, да украсявам. **2.** Втъквам, забождам цвете върху дреха или на глава за украшение. *Боси момичета пробягват от порта до порта и на главите им са закичени червени лалета.* Йовков. **закичвам се, закича се** *възвр.* и *страд. Садеше цветя в градинката, поливаше ги. Понякога той се закичваше над ухото под калимавката.* Елин Пелин.

заки̇̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закичвам *и от* закичвам се.

заклада̀. Вж. заклаждам.

закла̀ждам, -аш, *несв.*; **заклада̀,** -ѐш, *мин. св.* закла̀дох, *прич. мин. действ.* закла̀л, *св.* Почвам да клада.

закла̀н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заколя. **2.** Като *прил.* — на когото е отнет животът чрез заколване. *Заклани птици.* □ **Викам като заклан** (разг.) — викам, крещя силно, обикн. при уплаха, опасност; дера се. *На помощ, на помощ! Разбойници! Той все вика като заклан.* Вазов. **Спя като заклан** (разг.) — спя дълбоко, непробудно, обикн. след тежка умора. *Призори се отби в ливадите, тръшна се при една копа сено и, капнал от умора, заспа като заклан.* Елин Пелин.

закла̀íням се, -яш се, *св., сред.* Почвам да се кланям и се кланям продължително. *Дойде той да иска едно отделение войници да му товарят тютюн. Разтичаха се офицерите, закланяха му се.* Хар. Русев.

закла̀твам, -аш, *несв.*; **закла̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да клатя. *Тя прихва от смях. Бай Ганьо, възхитен, засуква левия си мустак и си заклатва главата.* Ал. Константинов. *Старецът заклати недоверчиво глава и не отговори нищо.* Елин Пелин. **заклатвам се, заклатя се** *възвр.* и *страд. Неочаквано Събо се заклати и цял се стовари като тежък чувал на колене.* Ст. Загорчинов.

закла̀тване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклатвам *и от* заклатвам се.

заклату̇̀шкам се. Вж. заклатушквам се.

заклату̇̀шквам се, -аш се, *несв.*; **заклату̇̀шкам се,** -аш се, *св., сред. Разг.* Почвам да се клатушкам. *След него се заклатушка на слабите си крака дядо Маргалак.* Елин Пелин. *Какво си се заклатушкал? Върви по-бърже!*

закла̀тя. Вж. заклатвам *и* заклащам.

закла̀тя се. Вж. заклащам се.

закла̀щам, -аш, *несв.*; **закла̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Заклатвам. *Вън вие вятърът, слаби пориви идат до нас и заклащат пламъка на свещта.* Йовков. **заклащам се, заклатя се** *възвр.* и *страд.*

закла̀щам се, -аш се, *несв.*; **закла̀тя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Като се клатя, едвам-едвам отивам някъде. *Воловците бавно се заклатиха подир малкия водач.* А. Каралийчев.

закла̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклащам *и от* заклащам се.

заклѐвам, -аш, *несв.*; **закълна̀,** -ѐш, *мин. св.* заклѐх *и* закълна̀х, *прич. мин. действ.* заклѐл *и* закълна̀л, *прич. мин. страд.* заклѐт *и* закълна̀т, *св.* **1.** Накарвам някого да даде клетва, да се закълне. *Игумен Натанаил ги закле над евангелието и благослови възобновения комитет за въстание.* Вазов. *Заклевам младите войници във вярност към Републиката.* **2.** Най-настоятелно задължавам някого да направи нещо, като го обвързвам с клетва. *Докторе, заклевам те, не прави това!* Вазов. *Заклевам те в паметта на майка ти!* **3.** *Рядко.* Почвам да кълна, да проклинам. *Слушай как е заклела тая майка чедото си.*

заклѐвам се, -аш се, *несв.*; **закълна̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* заклѐх се *и* закълна̀х се, *прич. мин. действ.* заклѐл се *и* закълна̀л се, *св., сред.* **1.** Давам клетва; кълна се, обричам се. *Аз съм се клела, заклела | и клетвата ми вярна е — | първо ми либе Никола | първо венчило той ще е.* П. Р. Славейков *Закълни се според закона. — Как? — Речи: да ми капнат и двете очи, ако зная нещо.* Вазов. *Закълни ми се в майка ни, че си честита!* Вазов. *Заклевам се във вярност.* || Давам тържествено обещание да направя нещо или да изпълня известно задължение. *Дърводелци, ... стругари, чертожници се заклеват пред паметта на Димитров, че, следвайки неговите завети, ще градят смело и непоколебимо социализма у нас.* Отеч. фронт, 1949 г. *Аз заминах, след като се заклех, че пак ще се върна и повече няма да замина.* Йовков. **2.** Категорично, без никакво колебание потвърждавам нещо, свидетелствувам за нещо. *Заклевам се, че Македонски е забъркал тая каша.* Вазов. *Графът е, графът е, аз да се закълна... В каквито дрехи да се облече, аз го познавам.* Вазов.

заклѐване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклевам *и от* заклевам се.

заклеймѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заклеймя. **2.** Като *прил.* — който е жигосан, белязан.

заклеймя̀. Вж. заклеймявам.

заклеймя̀вам, -аш, *несв.*; **заклеймя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). *Книж.* Жигосвам, бележа. *Заклейми го с позора на предателството.* || Предавам на позор и осъждане. *Заклеймявай всеки ден войната! | Враговете кървави мрази!* Н. Фурнаджиев. **заклеймявам се, заклеймя се** *страд.*

заклеймя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклеймявам *и от* заклеймявам се.

заклѐпвам, -аш, *несв.*; **заклѐпя, -еш,** *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да клепя. *Клепалата заклепват — най-напред дървеното, а след него и желязното.* Влайков. *Заклепе ли над комина някой от щъркелите, аз веднага се ободря.* Влайков. *Ковачът заклепа сърповете.*

заклѐпя. Вж. заклепвам.

заклѐт, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* закълна. **2.** Като *прил.* — а) *Поет.* Прокълнат, омагьосан. *В дъното се юди крият | в хладни стъклени калета | и орисниците пият | от водата им заклета.* Вазов. б) Който е решил до край, до смърт да има едно поведение, да върви по определен път; упорит, неизменен, вечен. *Извършва слънцето заклетия си ход | над вашите глави открити.* Яворов. *Заклет ерген. Заклет враг.* □ **Заклет експерт-счетоводител** (остар.) — съдебно задължен специалист по проверка на сметководни книжа.

заклѐщвам, -аш, *несв.*; **заклѐщя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Притискам здраво като с клещи; пристягам. **заклещвам се, заклещя се** *страд.*

заклѐщване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклещвам *и от* заклещвам се.

заклѐщя. Вж. заклещвам.

заклѐщям, -яш, *несв.* Заклещвам. **заклещям се** *страд.*

заклѐщяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклещям *и от* заклещям се

заклѝмам. Вж. заклимвам.

заклѝмвам, -аш, *несв.*; **заклѝмам,** -аш, *св.* Почвам да климам. *Не трябва да допускаме външни лица насам, — заклима глава Васил. — Де да го знаем какъв е и що е.* Кр. Григоров. *Сепнат от дрънкането на чиниите, кметът, който бе заклимал на една страна, се поокопити, протегна се и — Хайде, каже,... сега да си лягаме, че ми се доспа.* Влайков.

заклѝнам, -аш, *несв. Поет.* Най-настоятелно умолявам някого, искам нещо от него; заклевам. *Ще идеш, синко, Чавдаре, |...| ще идеш утре при него, | ала те клетва заклинам, | ако ти й мила майка ти, | да плачеш, синко, да искаш | с дружина да те не води.* Ботев.

заклѝнам се, -аш се, *несв., сред. Поет.* Заклевам се. *Европа се заклина | тиранина да пази и бича на света, | и милост християнска в душата й застина.* Вазов.

заклина̀ние, *мн.* -я, *ср. Книж.* **1.** Магически думи, формула, с която се призовават за съдействие тайнствени, свръхестествени сили. *Алхимиците при своите работи почнали да прибягват до помощта на свръхестествени сили, извиквани посредством тайнствени действия, знаци, заклинания и пр.* Химия за VII кл., 1950 г. *Старият равви бъркаше в кутията. Той напълни шепата си с кокалчета и ги хвърли върху плочата, като шепнеше полугласно някакви заклинания.* Ст. Загорчинов. **2.** Увещание. *Бе запазила портрети с глупави заклинания за вярност.* Дим. Димов.

заклина̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж.* Лице, което прави заклинания.

заклина̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за заклинание. *Заклинателни думи. Заклинателни знаци.*

заклина̀телка *ж.* Жена заклинател.

заклѝнвам, -аш, *несв.*; **заклѝня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Затягам нещо с клин, забивам клин. *Със много клинове заклинена кола, | вместо товара да изкарва, тя бела | докарва.* П. П. Славейков. *Но бае Пешо, който беше вече изклепал косата и беше я заклинил в косилото, не седя да ме слуша.* Влайков. **заклинвам се, заклиня се** *страд.*

заклѝнване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заклинвам *и от* заклинвам се.

заклѝня. Вж. заклинвам.

заклѝням, -яш, *несв.* Заклинвам.

заклòкам. Вж. заклоквам.

заклòквам, -аш, *несв.*; **заклòкам,** -аш, *св.* Почвам да клокам. *А кипежният живот на града в революция пак зашумя и заклока с буйни талази.* Вазов.

заклокòча, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да клокоча. *От първий час, когато заклокочи | из тая глуха девствена гора, — | отпор намери буйното поточе | във горда непристъпна канара.* К. Христов.

заклòпвам, -аш, *несв.*; **заклòпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Захлупвам, затварям. *Заклопвам клепачи.* □ **Заклопя очи** — умирам. *Нищо не ми се свиди вече и нищо не ми трябва, ама как ще очи заклопя, като ми е много мило за този свят!* Чудомир. **заклопвам се, заклопя се** *страд.*

заклòпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заклопвам *и от* заклопвам се.

заклю̀мам. Вж. заклюмвам.

заклю̀мвам, -аш, *несв.*; **заклю̀мам,** -аш, *св.* **1.** Почвам да клюмам. *И Рускиний харен татко, | глава кат' заклюма, | дръпна три пъти умислен | и важно продума.* Вазов. **2.** Почвам да дремя; задремвам. *Пръв заспа Коджа Иван. Като си напече изутите крака и отпусна пак каиша, захърка и бай Кеньо след него. След тях заклюма стрина Лалка на миндера.* Чудомир.

заклю̀ча[1]. Вж. заключвам.

заклю̀ча[2]. Вж. заключавам.

заклю̀ча се. Вж. заключавам се.

заключа̀вам, -аш, *несв.*; **заклю̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* (рус.). *Книж.* **1.** Правя или извеждам заключение, извод от нещо; съдя по нещо. *Самата мъгла беше светла и бяла като дим. От всичко туй Йови заключи, че мъглата е тънка.* Йовков. **2.** Завършвам, свършвам беседа, разговор или мисъл. *Вие нали бяхте министър в София? — Да. — Е, и аз съм от там! — заключава тържествено бай Ганьо.* Ал. Константинов. *После се обърна безцелно встрани... и полугласно заключи края на своята мисъл: — Да, така ще е най-разумно.* Хар. Русев. **заключавам се, заключа се** *страд. По стъпките мо-*

жеше да се заключи, че вълкът не е от обикновените. Йовков.

заключа̀вам се, -аш се, *несв., сред.* (рус.). *Книж.* Съдържам се в нещо, намирам се в нещо. *Най-голямата премъдрост за истинския комунист се заключава в своевременното, честно и искрено признание и осъзнаване на сторената грешка и на непоколебимата готовност да бъде тя бързо и безпощадно премахната и изправена.* Г. Димитров. *Единственото сходство, което е съществувало между родителите и детето, се заключавало в това, че всеки от тях обичал да държи главата си високо.* Каравелов.

заключа̀лка *ж.* Приспособление за затваряне, обикн. с ключ, за заключване. *Преди да си легне, той се опита да заключи портата, но видя, че заключалката не работи.* Вазов.

заклю̀чвам, -аш, *несв.*; **заклю̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Затварям с ключ, превъртам ключа. *Дядо Балдьо позволи да заключа по-напред вратата. И Светослав обърна ключа.* Вазов. *Той спокойно се наядаше и спокойно заключваше пак храната си в долапа.* Йовков. *Жената го последва, като заключи вратата и тури ключа пак на гредата, гдето щяха да го дирят децата.* Ст. Даскалов. || *Разш. Прен.* Затварям здраво, плътно. *Струва ми се, че той изнемогва под бремето на една голяма тъга, че дълбоко в себе си е заключил друг непознат мир.* Йовков. *Да продумаше барем... А човекът си заключил устата и мълчи.* Йовков. **заключвам се, заключа се** *възвр.* и *страд.*

заклю̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заключвам *и от* заключвам се.

заключѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Мисъл, утвърждение, което се явява като логическо следствие на нещо; извод. *Много ще се излъже в заключенията си посетителят, ако съди за умственото равнище на тия хора по бедността и окаяния вид на жилищата им.* Вазов. *Идвам до заключение. Стигам до заключение. Вадя заключение. Правя си заключение.* || Обосновано мнение, оценка на специалист. *Формите и методите на работата на комисията се определят от нейните права и задължения. Тя дава свои заключения по въпросите, поставени от изпълнителния комитет на разглеждане в сесията на съвета.* Раб. дело, 1949 г. **2.** Последна част на някакво изложение или съчинение, в която се дава обобщение на съдържанието или извод от него; епилог, послесловие. □ **В заключение** (книж.) — на край, за завършек. **Тегля си заключението** (разг.) — правя си извод от нещо. *Този суров урок те вече го получават и ще го получат напълно. Нека само бъдат умни да го разберат и да си теглят заключенията.* Отеч. фронт, 1950 г.

заключѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж.* С който се завършва нещо; краен, последен. *Заключително слово. Заключителни думи. Заключителна част.*

закля̀кам. Вж. закляквам.

закля̀квам, -аш, *несв.*; **закля̀кам,** -аш, *св.* Почвам да клякам.

закмету̀вам, -аш, *св.* Почвам да кметувам, да управявам като кмет. *И така стана Божил кмет. Откак е закметувал, пусто му кметство останало, цяло село е пропищяло!* Мих. Георгиев.

закнѝжен, -а, -о, *прил. Нар.* За прозорец — който е облепен с хартия наместо стъкло. *Чичо Кола Радин седи с подвити крака до закнижено с пожълтели вестници прозорче и унесено гледа през единственото парченце стъкло.* Елин Пелин. *Аз съм | израснал | в прихлупен коптор, | с мрачни стени | и закнижен прозорец.* Хр. Радевски.

закова̀. Вж. заковавам.

закова̀вам, -аш, *несв.*; **закова̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* **1.** Забивам с чукане; зачуквам. *Върху летвите ще заковем пирони. Това ще бъдат закачалките.* Я. Гуляшки. **2.** Прикрепвам нещо към друг предмет с гвоздей; приковавам. *Други от венците момчетата заковават около вратата на широката стая.* Влайков. *В ръцете си то държеше тънък прът със завързана на единия му край бяла кърпа като знаме и го закова на самия връх.* Кр. Велков. **3.** *Прен.* Спирам някого на едно място и не му давам възможност да се движи по-нататък; приковавам. *Тя поиска да избяга, да се скрие в някой чужд двор, но чудна слабост я закова на мястото ѝ.* К. Петканов. *Доблестната Червена армия... успя да задържи врага в околностите на Москва и да го закове на едно място.* В. Коларов. **4.** *Остар.* Турям в окови; оковавам. *Хванали го, заковали го в седемдесет и седем вериги и пратили го в пъкъла да прави плочи на дяволите.* Каравелов. **5.** Почвам да кова. **заковавам се, закова се** *страд.* и *сред. Извадили една дъска... От кога казвам да се закове таз дъска.* Йовков. *От командното място излетяха куриери със строги заповеди, но това малко помогна. Ротата се бе заковала на място и не даваше никаква надежда да мръдне напред.* Вежинов.

закова̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заковавам *и от* заковавам се.

закова̀н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* закова. **2.** Като *прил.* — неподвижен, вцепенен. *За миг Еньо остана закован на мястото си, сякаш някой свърза краката му. Ужас напълни душата му.* Елин Пелин. *Гороломов остана закован от смайване.* Вазов.

закоко̀рвам се, -аш се, *несв.*; **закоко̀ря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Почвам да се кокоря.

закоко̀ря се. Вж. закокорвам се.

зако̀лвам, -аш, *несв.*; **зако̀ля,** -иш, *мин. св.* закла̀х *и* зако̀лих, *св.* **1.** Умъртвявам животно или човек, като прерязвам шията му; закалям. *Това беше снажен здравеняк,... сам хващаше бивола за рогата, заваляше го, извиваше шията му и го заколваше като яре.* Йовков. *Ако имаш луда крава, заколи я, да не влуди и другите.* Погов. *Заколвам пиле.* || *Разшир.* Изобщо умъртвявам с хладно оръжие. *Изскокнали троица-четворица турци, грабнали Пенка и ударили с нож мъжа ѝ, а тя помислила, че са го заклали.* Влайков. **2.** *Рядко.* Почвам да коля. *Като си го заклал, трябва да го доколиш.* **заколвам се, заколя се** *възвр.* и *страд. Много добитък също тъй беше изпохапан и трябваше да се заколи.* Йовков.

зако̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заколвам *и от* заколвам се.

заколѐние, *мн.* няма, *ср.* Само в израза **на заколение,** обикн. след глаголи в о д я, о т и в а м и пр. (книж.) — към сигурна смърт, към гибел. *Брей, на заколение ги водят и пак не поумняват.* Я. Гуляшки.

заколя. Вж. заколвам.

закон *м.* 1. Връзка и взаимозависимост между явленията от обективната действителност, които се проявяват в определен ред. *Маркс и Енгелс откриват законите на капиталистическото общество и научно доказват, че развитието на капиталистическото общество и класовата борба в него неизбежно ще доведат до падането на капитализма, до победата на пролетариата, до диктатурата на пролетариата.* Сталин. *Законите на класовата борба. Архимедовият закон във физиката. Закон за запазване на енергията. Закони на природата.* 2. Постановление, наредба на държавна власт, което урежда обществено-правовите отношения между гражданите. *Държавният обвинител свърши... със заключение, че престъплението попадаше под известен член на наказателния закон.* Вазов. *Всички граждани на Народна република България са равни пред закона.* Конст., чл. 71. *Като прелистваше дебелия том на закона страница след страница, той* (Горопомов) *си тананикаше.* Йовков. *Изпълнявам закона. Спазвам закона. Прилагам закона. Нарушавам закона. В името на закона. Избирателен закон.* 3. Общо задължително право, което трябва да се изпълнява безусловно; обичай, традиция. *Толкова пъти съм слушала от вас, че във вашето отечество е свещен закон най-старият син да се жени за българка.* Вазов. *Закон беше, когато султанът пусне сокола си, никой да не пуща своя.* Йовков. *В старо село нов закон не бива.* Погов. *Неписани закони.* || Система от нравствени и обредни правила, предписани от известно религиозно учение. *Махнете се, кои през рамазана / закон и пост потъпкахте без срам.* Величков. *Християнски закон. Църковен закон.* □ **В границите (в рамките) на закона** (книж.) — без да се нарушава законът, съобразно с установеното от закона. **Драконовски закони** (книж.) — сурови, жестоки закони (по името на старогръцкия законодател Дракон). **Думата му е закон** (разг.) — изисква безпрекословно подчинение на волята си, на желанията си. **Закон божи** (остар.) — основни положения на християнската религия като учебен предмет в училищата. **Законът влиза в сила** (книж.) — законът почва да действува, става валиден. **Извън закона** (книж.) — без защитата на закона. **Над закона** (книж.) — извън всякакви ограничения.

законен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* 1. Съобразен със законите, основан на законите, който е според закона. *Противоп.* незаконен, противозаконен. *Завещанието си е и редовно и законно.* Йовков. *Пеньо Разсолков дал уводна статия против майка си, загдето не му приписала по законен ред два декара зеленчукова градина.* Чудомир. *Законно право. Законен наследник. Законен брак. Законно основание. Законни и незаконни средства. Влизам в законна сила. Имам (нямам) законна сила.* 2. *Прен.* Напълно оправдан и обясним; обоснован. *Законна гордост. Законно възмездие. Законно недоволство.*

законник, *мн.* -ци, *м.* Сборник от закони; кодекс. *Стремски взе един от законниците на масата на адвоката-доктор и му намери потребния член.* Вазов.

законно. *Нареч. от* законен. *Изборите се проведоха спокойно, законно, в ред.* Г. Димитров.

законороден, -а, -о, *прил. Остар.* Роден от родители, встъпили в законен брак. *Законородено дете.*

законност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Спазване и прилагане на законите; правен ред, легалност. *Свободата, законността и русофилството, това са трите основни елемента на моите твърди убеждения.* Влайков. *Ред и законност.*

законовед *м.* (рус.). *Книж.* Юрист, добър познавач и тълкувател на законите.

законоведение, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Юрид. Остар* Наука за правните закони; правоведение, юриспруденция.

законодател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което създава и установява закони. *Честитият баща дал на рожбита си име Мойсейчо..., защото това му напомняло древния еврейски законодател.* Вазов. || *Прен. Разг.* Лице, което със своя пример установява известни нововъведения, мода, привички. *Парижанката... е законодателят на вкуса на целия свят.* Вазов. *Законодател на модата.*

законодателен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който има право да съставя и издава закони. *Законодателен орган. Законодателна власт.* 2. Който се отнася до законодателство. *Законодателна дейност. Законодателен акт.*

законодателно. *Нареч. от* законодателен. *Беше гласувана новата Републиканска конституция, която закрепи законодателно историческите завоевания на Деветосептемврийското народно въстание.* Г. Димитров.

законодателство, *мн.* -а, *ср.* 1. Дейност на законодател — съставяне и издаване на закон (в 2 знач.). *Отечественият фронт със своето законодателство и със своята практическа дейност... разчисти пътя за развитието на селското стопанство.* Г. Димитров. 2. Съвкупност от законите в дадена страна или в дадена област на правото. *Римско законодателство. Трудово законодателство. Социално законодателство.*

закономерен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се извършва според известни закони (в 1 и 2 знач.), който съответствува на известни закони. *Закономерно явление. Закономерно развитие.*

закономерно. *Нареч. от* закономерен. *Напълно понятно и закономерно е, че в резултат на всичко това влиянието, авторитетът на комунистическите партии в целия свят силно порасна.* Г. Димитров.

закономерност, -тта, *мн.* -и, *ж.* Последователност в проявяването на известен закон. *Георги Димитров установи, че нашето развитие ще върви по същия път, ще следва същите закономерности както в Съветския съюз.* Раб. дело, 1950 г. *Историческа закономерност. Закономерност на явленията.*

закононарушение, *мн.* -я, *ср.* Неспазване на законите, постъпване в разрез със законите. *Всичките увлечения, закононарушения, произволи от правителството... са ставали при неговото служене в министерството.* Вазов.

законоположение, *мн.* -я, *ср.* Основно положение в закон. *Изменението, което се предлага с представения на вашето внимание законопроект, преди всичко разширява обхвата на законоположенията в сегашния закон за държавните имоти.* Отеч. фронт, 1949 г.

законопроѐкт *м.* Проект за закон (в 2 знач.). *Разглеждам законопроект. Внасям законопроект.*

законосъобра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който е в съгласие със закона.

законосъобра̀зно. *Нареч. от* законосъобразен.

законосъобра̀зност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* законосъобразен.

закопа̀вам, -аш, *несв.*; **закопа̀я,** -а̀еш, *мин. св.* закопа̀х, *св.* **1.** Слагам нещо в издълбана в земята яма и го покривам с пръст; заравям. *Разбойникът пазеше упорито мълчание върху мястото, където бяха закопали парите.* Вазов. **2.** Заравям мъртвец; погребвам. *Когато умра, то закопайте и конете ми в моя гроб.* Каравелов. *Труповете бяха нахвърляни в дола и там ги закопаха.* Ем. Станев. *Каквато го залюляла, такваз ще го закопае.* Послов. **3.** *Прен. Разг.* Съсипвам, разорявам, унищожавам. *Аз скъсах с офицерството, което закопа българския народ в двете войни.* Д. Добревски. **4.** *Рядко.* Почвам да копая. *Където и да са закопали кладенец без бае Митар, все ще го напуснат или затрупат.* Мих. Георгиев. **закопавам се, закопая се** *страд.*

закопа̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закопавам *и от* закопавам се. *Тоя същият беше непознатият човек, който видя закопаването на турците.* Вазов.

закопа̀я. Вж. закопавам.

закопнѐя. Вж. закопнявам.

закопня̀вам, -аш, *несв.*; **закопнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закопня̀х *и* закопнѐях, *прич. мин действ.* закопня̀л, -а, -о, *мн.* закопнѐли, *св.* Почвам да копнея. *На пролет милувки, на лято целувки — / докато ѝ в нега сърце закопнее.* П. П. Славейков.

закопча̀вам, -аш, *несв.*; **закопча̀я,** -а̀еш, *мин. св.* закопча̀х, *св.* Прикрепвам, съединявам разтворени краища на дреха, обувка и под. посредством копче. *Той закопча палтото си на едното копче отпред.* Вазов. *Като закопча разгърдената си риза, извика разсилния.* Чудомир. *То* (момичето) *се наведе неочаквано и почна да закопчава ремъчето на сандала си.* Дим. Димов. **закопчавам се, закопчая се** *възвр.* и *страд. Докторът и Филарет, по-опитни, усетиха шарлатанията по-рано от мене и почнаха да си проверяват джобовете и да се закопчават по-солидно.* Ал. Константинов.

закопча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закопчавам *и от* закопчавам се. *Особена мъка му съставяше обуването и закопчаването на колосаната яка.* Г. Белев.

закопча̀лка *ж.* Приспособление за закопчаване, за затваряне на нещо. *Той четеше малка, но дебела книга с корави листове и дървена подвързия с пиринчени закопчалки.* Д. Талев.

закопча̀я. Вж. закопчавам.

закопчѐя. Вж. закопчавам.

закоравѐя. Вж. закоравявам.

закоравя̀вам, -аш, *несв.*; **закоравѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закоравя̀х, *св.* Ставам корав; втвърдявам се. *И при умесването... тя има някакъв по-друг похват, та затова хлябът ѝ... по няколко деня не закоравява.* Влайков.

закоравя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закоравявам.

закоравя̀л, -а, -о, *мн.* закоравѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* закоравея. **2.** Като *прил.* — а) Който е станал корав. *Закоравели ръце. Закоравели пръсти.* ‖ *Прен.* Загрубял, безчувствен. *Закоравяло сърце.* б) *Прен.* Който трудно се подава на въздействие и изменение; непоправим, непреклонен. *Закоравелите му навици не можеха да се изменят.* Л. Стоянов. *Закоравяла привичка. Закоравял разбойник. Закоравял консерватор.*

закореня̀вам се, -аш се, *несв.*; **закореня̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Намирам условия за развитие; затвърдявам се. *Там, където няма критика, там се закоренява плесента и застоят, там няма движение напред.* Раб. дело, 1949 г.

закореня̀л, -а, -о, *мн.* закоренѐли, *прил.* Който трудно се подава на изменения и поправяне; непреклонен, непоправим. *Закореняла привичка. Закоренял престъпник.*

закостенѐя. Вж. закостенявам.

закостеня̀вам, -аш, *несв.*; **закостенѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закостеня̀х, *св.* **1.** Ставам твърд като кост. **2.** *Прен.* Оставам в едно и също състояние, не показвам развитие и промяна.

закостеня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закостенявам.

закостеня̀л, -а, -о, *мн.* закостенѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* закостенея. **2.** Като *прил.* — който не се развива, не се променя; изостанал, консервативен. *Закостенели възгледи. Закостенели разбирания.*

закостеня̀лост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Неподатливост на промяна и развитие; рутина, консерватизъм. *Тези командири, минали през огъня на тежката антифашистка борба,... са врагове на бюрократизма и на старата чиновническа закостенялост.* Караславов.

закося̀. Вж. закосявам.

закося̀вам, -аш, *несв.*; **закося̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Почвам да кося.

зако̀твя. Вж. закотвям.

зако̀твям, -яш, *несв.*; **зако̀твя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Прикрепям лодка, ладия, кораб и др., като спускам котва. *В пристанището са закотвени няколко чужди парахода.* **закотвям се, закотвя се** *страд.*

зако̀твяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закотвям *и от* закотвям се.

зако̀ткам. Вж. закотквам.

зако̀тквам, -аш, *несв.*; **зако̀ткам,** -аш, *св.* Почвам да коткам.

закраставѐя. Вж. закраставявам.

закраставя̀вам, -аш, *несв.*; **закраставѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закраставя̀х, *прич. мин. действ.* закраставя̀л, -а, -о, *мн.* закраставѐли, *св.* Хващам краста, ставам крастав; окраставявам.

закра̀ча. Вж. закрачвам.

закра̀чвам, -аш, *несв.*; **закра̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да крача. *Спира се, почива... и пак закрачва... „Далеч ли е, чичо, Цариград?" — пита дядо Петко работните селяни.* Ал. Константинов. *Щъркът замислено закрачи по изсъхналите мочури.* Елин Пелин. **2.** Крача енергично. *Какво си закрачил тъй с ръце в джобове, да не мислиш, че се намираш в някоя канцелария?* Ст. Костов.

закрѐйвам, -аш, *несв.*; **закрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закрѐях, *св.* Почвам да крея; залинявам. *Залиня мома Гергана | като лист рано ознобен, | залоша, още закрея | кат ран босилек в засуха.* П. Р. Славейков.

закрѐпвам[1], -аш, *несв.*; **закрепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Закрепявам. *Пътниците накапаха гореща лой по прозорците и закрепиха свещите.* Ал. Константинов. *Ефрейторът клатеше глава и се мъчеше да закрепи копчето на шинела си с парче тел.* Д. Добревски. *Пролетарската революция освобождава масите от експлоатация..., закрепва господството на човечеството над природата с помощта на техниката.* Г. Димитров. **закрепвам се, закрепя се** *сред.*

закрѐпвам[2], -аш, *несв.*; **закрѐпна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Ставам як, здрав; заяквам, укрепвам. *Съсипа ме таз болест. — Е, нищо, нали си я прекарал, ще закрепнеш.* Йовков. || *Прен.* Ставам устойчив; утвърдявам се. *Там, гдето | камшикът царски | с гняв плющя | преди четвърт век, — | днес ехти | смехът пролетарски, | закрепва | новият човек.* Хр. Радевски. *В огъня на борбата с класовия враг закрепваше нашата народна власт и нейната основа — работническо-селският съюз.* Отеч. фронт, 1949 г.

закрѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закрепвам[1], закрепвам[2] *и от* закрепвам се. *Закрепването на лева е свидетелство за успешните усилия на правителството да заздрави финансовото и стопанско положение на страната.* Г. Димитров.

закрѐпна. Вж. з а к р е п в а м[2].

закрепостя̀. Вж. з а к р е п о с т я в а м.

закрепостя̀вам, -аш, *несв.*; **закрепостя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). *Истор.* Правя някого крепостен, крепостник. || *Прен.* Правя някого напълно подчинен, зависим; подчинявам, заробвам. **закрепостявам се, закрепостя се** *възвр.* и *страд.*

закрепостя̀вам се, -аш се, *несв.*; **закрепостя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред. Разг.* Оставам продължително време на едно място, без да се мърдам от там; засядам.

закрепостя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закрепостявам *и от* закрепостявам се.

закрепя̀. Вж. з а к р е п в а м[1], з а к р е п я в а м *и* з а к р е п я м.

закрепя̀вам, -аш, *несв.*; **закрепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Намествам нещо да стои здраво, неподвижно на едно място; прикрепвам. *Седнал на леглото, закрепява свещта,... разгръща машинално книгата и почва да чете.* Ал. Константинов. *Тя нетърпеливо втъкваше карфиците в черната си... коса, за да закрепи малката си евтина кафява шапка.* Вазов. **2.** *Прен.* Правя нещо да стане устойчиво, стабилно; затвърдявам, заякчавам. *Само родствена връзка със знатно болярско семейство може да ти закрепи положението на трона.* Вазов. *Ние сме длъжни да закрепим успехите, които сме достигнали.* В. Червенков. **закрепявам се, закрепя се** *възвр.* и *страд. Той стоеше подпрян с две ръце на кривака си, като че беше се закрепил на три крака.* Йовков. *Борбата е да се спечелят няколко хиляди гласа, за да се закрепят акционерните им дружества.* Смирненски.

закрепя̀вам се, -аш се, *несв.*; **закрепя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Задържам се в едно положение. *Закрепи се хубаво време и сеновчани плъзнаха по работа.* Йовков. *Закрепявам се на власт.* || *Прен. Разг.* Материално укрепвам; замогвам се. *Смяташе чрез това да се закрепи още по-добре и да се издигне като същински чорбаджия в селото.* Влайков.

закрепя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закрепявам *и от* закрепявам се.

закрѐпям, -яш, *несв.*; **закрепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Закрепвам[1], закрепявам. **закрепям се** *възвр.* и *страд. На четвъртото премятане се закрепяше на главата си с вирнати крака нагоре.* Вазов.

закрѐтам. Вж. з а к р е т в а м.

закрѐтвам, -аш, *несв.*; **закрѐтам,** -аш, *св.* Почвам да кретам. *Детето, като видя предметите, хлъцна от радост... Па с простреци ръчици то закрета смешно с неукрепналите и разкрачени нозе.* Вазов.

закрещя̀. Вж. з а к р е щ я в а м.

закрещя̀вам, -аш, *несв.*; **закрещя̀,** -йш, *мин. св,* -я̀х, *прич. мин. действ.* закрещя̀л, -а, -о, *мн.* закрещѐли, *св.* Почвам да крещя. *Наздраве! Наздраве! — закрещяха всички из едно гърло и, който имаше пълна чаша, изпразни я на един дъх.* Ст. Загорчинов.

закрѐя. Вж. з а к р е й в а м.

закри̇̀вам, -аш, *несв.*; **закри̇̀я,** -йеш, *мин. св.* закри̇̀х, *прич. мин. страд.* закри̇̀т, *св.* **1.** Слагам нещо върху или пред някакъв предмет, за да не се вижда; покривам, скривам, затулвам. *Ханското му алено джубе, обшито със сърма, закриваше съвсем коленете му.* Вазов. *Учителката... сяда отчаяно до масата, закрива лицето си с ръце и дълго стои така.* Елин Пелин. *Закривам от срам очи.* || Заставам като преграда пред нещо и преча да се вижда добре; прикривам, притулвам. *Високият хълм пред нас закриваше всичко.* Йовков. *На завоя се дигна голям облак, избухна изведнъж и закри всичко от погледа на изпращачите.* Ем. Коралов. **2.** Прекратявам, преустановявам дейността на нещо. *Закривам заседание. Закривам изложба. Закривам служба. Закривам предприятие.* **закривам се, закрия се** *възвр.* и *страд. В селото се виждаха тук-таме групи от наши войници, които прибягваха и се закриваха зад къщите.* Йовков.

закри̇̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закривам *и от* закривам се. *Закриване на изложба.*

закривѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* закривя. **2.** Като *прил.* — който не е прав; извит. *Закривени нокти. Закривен нос. Закривен меч.*

закривя̀. Вж. з а к р и в я в а м.

закривя̀вам, -аш, *несв.*; **закривя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Извивам нещо на една страна; изкривявам. **2.** *Разг.* Променям посоката на движението си встрани; възвивам, завивам. *Преди да излезе из училищния двор, Македонски закриви към един ъгъл.* Вазов. *Колесницата закриви вече зад завоя.* Ст. Загорчинов. **закривявам се, закривя се** *страд.* и *сред.*

закривя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закривявам *и от* закривявам се.

закри̇̀ла *ж.* Това, което предпазва от нещо неприятно, опасно или което гарантира сигурност; защита, покровителство. *Твоят татко се бие като тигър с врага, | под закрила | сме ние, моя рожбо, сега.* Хр. Радевски. *Трудовите кооперативни земеделски стопанства се насърчават и*

подпомагат от държавата и се ползуват с особената й закрила. Конст., чл. 11. *Вземам под своя закрила. Намирам се под закрилата на някого или на нещо. Търся закрила.*

закрилник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което закриля; покровител, защитник. *Към хайдутите народът показва известна симпатия и ги възпява в своите песни, доколкото тези хайдути се явяват като закрилници на самия народ.* П. П. Славейков.

закрилница *ж.* Покровителка, пазителка.

закриля. Вж. закрилям.

закрилям, -яш, *несв.*; **закриля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Оказвам закрила; покровителствувам, защищавам, запазвам. *От беди и напаст, от врагове хищни / ... кой ще ни закрили?* Вазов. **закрилям се, закриля се** *страд.*

закриляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закрилям *и от* закрилям се.

закрит, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* закрия. 2. Като *прил.* — който не е достъпен за виждане; затулен, скрит. *Закрито място.* □ **Закрит автомобил** — автомобил с покрив. **Закрито заседание** — заседание, на което не се допускат външни лица. **При закрити врата** (юрид.) — без публика, без външни лица. *Съвещанието е минало при закрити врата и в дълбока тайна от обществеността.* Отеч. фронт, 1950 г.

закритие, *мн.* -я, *ср. Воен.* Защитено място от неприятелска стрелба. *Още не изпълзял от закритието, младият човек бързо и задъхано му разказа какво се бе случило.* Вежинов.

закрито. *Нареч. от* закрит. Само в израз **на закрито** — гдето не се вижда добре, гдето има прикритие. *Противоп.* на открито. *Приемайте боя на закрито в царевица, в гора.* Хар. Русев.

закрия. Вж. закривам.

закройвам, -аш, *несв.* Закроявам.

закроявам, -аш, *несв.*; **закроя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да кроя.

закръглен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* закръгля. 2. Като *прил.* — който има кръгла или заоблена форма. *Тук се е разстлало пред тебе малко поле, равно и закръглено като тепсия.* Влайков. *Девойката изглеждаше твърде мила със своите весели очи и закръглено лице.* Вазов. *А луната спокойно и бавно се издигаше. Пълна, закръглена, хубава, тя следваше своя вечен път между звездите.* Елин Пелин. *Закръглени букви. Закръглено тяло.*

закръгленост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* закръглен. *Високият й... строен стан... беше съвършенство на женствени форми, развити в хармонична закръгленост.* Вазов.

закръгля. Вж. закръглям.

закръгля. Вж. закръглявам.

закръглявам, -аш, *несв.*; **закръгля,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Закръглям.

закръгляване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закръглявам. *Тоя неосъществен план е в свръзка с поправянето и художественото закръгляване на бай Ганя.* П. П. Славейков.

закръглям, -яш, *несв.*; **закръгля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Придавам кръгла форма на нещо. 2. Правя нещо да стане цялостно. *Закръглям сума. Закръглям число. Закръглям дворно място. Закръглям парцел.* **закръглям се, закръгля се** *страд.*

закръглям се, -яш се, *несв.*; **закръгля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Придобивам кръгла форма, ставам кръгъл. *Дългите й мигли се събраха, а очите се закръглиха в недоумение.* Караславов. || *Прен. Разг.* Напълнявам.

закръгляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закръглям *и от* закръглям се.

закръпка *ж.* Кръпка. *Закръпките от шинел... съвсем не подхождат на жълтия цвят на куртката.* Йовков.

закръствам се, -аш се, *несв.*; **закръстя се,** -иш се, *мин. св* -их се, *св.* Почвам да се кръстя. *Закръстиха се жените: — таквоз чудо не бяхме виждали — водата тръгна по хълмовете.* А. Каралийчев.

закръстосам. Вж. закръстосвам.

закръстосвам, -аш, *несв.*; **закръстосам,** -аш, *св.* Почвам да кръстосвам. *От ранни зори е закръстосвал Голо бърдо Щърбакът.* Чудомир. **закръстосвам се, закръстосам се** *страд.* и *взаим. Влажният ветрец... донесе ситни трошици снежец; те се последваха от по-едри парцали, които безредно се закръстосваха из въздуха.* Вазов.

закръстя се. Вж. закръствам се.

закрякам. Вж. закряквам.

закряквам, -аш, *несв.*; **закрякам,** -аш, *св.* Почвам да крякам. *В мочурището край реката закрякаха жаби.* Дим. Димов. *Мощно ура процепи тихия ден и изплаши кокошките, които закрякаха тревожно.* Кр. Григоров.

закряскам. Вж. закрясквам.

закрясквам, -аш, *несв.*; **закряскам,** -аш, *св.* Почвам да кряскам. *Разлюти се грозно Куздо, / завика, закряска.* Вазов.

закукам. Вж. закуквам *и* закукувам.

закуквам, -аш, *несв.*; **закукам,** -аш, *св.* 1. Почвам да кукам. *Кукувицата закука.* 2. *Нар.* За кукувица — определям бъдещето на някого. *Бог убил те, птицо кукувицо, / че и тая проклета година / ме закука ратай на чужбина.* Елин Пелин.

закукувам, -аш, *несв.*; **закукам,** -аш, *св. Нар.* 1. Закуквам. *Има приказка: доде кукувицата не клъвнела крушево листо, не закукувала.* Йовков. 2. *Прен.* Почвам да кукувам, да живея самотно.

закукуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закукувам.

закукуригам. Вж. закукуригвам.

закукуригвам, -аш, *несв.*; **закукуригам,** -аш, *св.* Почвам да кукуригам. *В Чуй-Петльово закукурига със все сила един петел.* Ст. Загорчинов. **закукуригвам се, закукуригам се** *сред.*

закукуригване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закукуригвам *и от* закукуригвам се.

закупвам, -аш, *несв.*; **закупя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Закупувам. **закупвам се, закупя се** *страд.*

закупване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закупвам *и от* закупвам се.

закупвач *м.* Лице, което закупва.

закупувам, -аш, *несв.*; **закупя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Купувам нещо в голямо количество, изцяло, на едро. *Новият директор показа забележителна наклонност да закупува огромни количества тютюн.* Дим. Димов. 2. Откупувам, ку-

пувам. *Миналата година на същия този ден, като продаде пак сеното, закупи кръчмата.* П. Ю. Тодоров. 3. Почвам да купувам. *Откакто свършихме житото, закупувахме готов хляб.* **закупувам се, закупя се** *страд.*

закупу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закупувам *и от* закупувам се. *Закупуване на материали.*

закупува̀ч *м.* Закупвач.

заку̀пчик, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Лице, което закупва стоки, предмети и др. за предприятие, обществено учреждение и др.; закупвач.

заку̀пя. Вж. закупвам *и* закупувам.

заку̀ркам. Вж. закурквам.

заку̀рквам, -аш, *несв.*; **заку̀ркам,** -аш, *св.* Почвам да куркам. *Залаяха псетата, закуркаха пуйки и пауни.* Вазов. *Червата ми закуркаха от глад.*

заку̀свам, -аш, *несв.*; **заку̀ся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Ям малко, обикн. сутрин или след обед. *Те не искат да закусват, защото щели да ходят на лов надолу край Дунава, та там щели да хапнат.* Ал. Константинов. *Сутрин ще стане, ще закуси с хляб и масло.* Йовков. *В една гъста и глуха гора... отбиха се от пътя, за да закусят и починат.* Вазов.

заку̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закусвам *и от* закусвам се. *Тя пак се оживи, когато се сложи трапезата за нощно закусване.* Вазов.

заку̀ска *ж.* 1. Храна, с която се закусва. *Донасят ми закуска — чаша прясно мляко с печен хляб.* Л. Стоянов. *На масата беше сложена закуска: кафе, мляко, кифли и варени яйца.* Дим. Димов. 2. Закусване. *В повечето случаи лекциите се четяха сутрин рано, пред закуска, преди момчетата и девойките да идат на работа.* Караславов. *Отивам на закуска.* □ **Студени закуски** — сухи храни (шунка, салам, варени яйца и др.) като мезе към вино и под. **Закуски на скара** — кебапчета, кюфтета и др., приготвени на скара.

заку̀ся. Вж. закусвам.

заку̀цам. Вж. закуцвам.

заку̀цвам, -аш, *несв.*; **заку̀цам,** -аш, *св.* Почвам да куцам. *След малко флейтата изписка, човекът взе патериците си и закуца към кръчмата.* Йовков.

закуцу̀кам, -аш, *св. Разг.* 1. Тръгвам, като куцукам. 2. Почвам да куцукам. *Дядо Манол остаря, пък и ревматизъм го хвана, закуцука насам-нататък — не върви!* М. Марчевски.

заку̀ча се. Вж. закучвам се.

заку̀чвам се, -аш се, *несв.*; **заку̀ча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Само 3 *л. Разг.* За врата, винт и др. — не мога да се отворя, отвъртя въпреки усилията; затягам се, заядам се. *Вратата се закучи.* □ **Работата се закучи** (разг.) — работата стигна до положение, след което не може да се продължи.

закъ̀дря се. Вж. закъдрям се.

закъ̀дрям се, -яш се, *несв.*; **закъдря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* 1. *Възвр.* Почвам да се къдря. 2. *Сред.* За коса — почвам да ставам къдрав. *Прив още..., с бяла коса, която се подаваше изпод калпака му равно, а след туй се закъдряше нагоре, дядо Иван пъргаво тръскаше назад-напред тежкия дармон.* Йовков.

закъ̀кря. Вж. закъкрям.

закъ̀крям, -яш, *несв.*; **закъ̀кря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да къкря. *Котлето с кървавицата пак весело закъкра на огъня.* Вазов. *Той сбута огъня и гърнето с боба усилено закъкра.* Ц. Церковски.

закъ̀кряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закъкрям.

закълва̀. Вж. закълвавам.

закълва̀вам, -аш, *несв.*; **закълва̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да кълва. *Агата замълча, но сякаш ястреб закълва сърцето му и от тогава нито му вървеше в играта, нито можеше да се успокои.* Йовков. *Кокошката бързо закълва царевичните зърна.*

закълна̀. Вж. заклевам.

закълна̀ се. Вж. заклевам се.

закъ̀лча. Вж. закълчвам.

закъ̀лчвам, -аш, *несв.*; **закъ̀лча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да кълча. *Закълчвам си пръстите от болка.* **закълчвам се, закълча се** *сред.*

закънтя̀. Вж. закънтявам.

закънтя̀вам, -аш, *несв.*; **закънтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* закънтя̀л, -а, -о, *мн.* закънтѐли, *св.* Почвам да кънтя. *Земята закънтя под копитата на конете.* Йовков.

закъ̀ркам. Вж. закърквам.

закъ̀рквам, -аш, *несв.*; **закъ̀ркам,** -аш, *св.* Почвам да кълкам.

закърко̀рвам, -аш, *несв.*; **закърко̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да кърхоря. *Той надигна билника и виното закъркори в гърлото му.* Йовков.

закърко̀ря. Вж. закъркорвам.

закърко̀рям, -яш, *несв.* Закъркорвам.

закъ̀рмен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* закърмя. 2. Като *прил.* — възпитан в духа на нещо.

закъ̀рмя. Вж. закърмям.

закъ̀рмям, -яш, *несв.*; **закъ̀рмя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Почвам да кърмя, захранвам с кърма. *Закърмих детето на втория ден след раждането.* 2. Възпитавам в духа на някакви идеи. *Героическата Българска комунистическа партия ме е родила и първа закърмила с великите идеи на социализма.* Раб. дело, 1949 г. **закърмям се, закърмя се** *възвр.* и *страд. Моите поетически чувства и интереси са закърмени най-напред от руските художници на словото.* П. П. Славейков.

закъ̀рмяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закърмям *и от* закърмям се.

закърнѐя. Вж. закърнявам.

закърня̀вам, -аш, *несв.*; **закърнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закърня̀х, *прич. мин. действ.* закърня̀л, -а, -о, *мн.* закърнѐли, *св.* Оставам недоразвит.

закъ̀рпвам, -аш, *несв.*; **закъ̀рпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Зашивам нещо скъсано или разпрано, обикн. като му слагам кръпка или го замреждвам. *Закърпи ръкава на дядовия Стойнов кожух.* А. Каралийчев. *Димитър беше закърпил как да е куртката си и сега обличаше шинела.* Йовков. ‖ Измазвам изкъртено върху стена и под. *Закърпих стената откъм улицата.*

2. *Прен. Разг.* Подобрявам, заздравявам. *Закърпих здравето си. Закърпи положението си.* 3. *Разг.* Не връщам взети от някого пари в заем. *Закърпи ме със сто лева.* **закърпвам се, закърпя се** *възвр., страд.* и *сред. Нямам време да се закърпя.*

закъ̀рпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закърпвам *и от* закърпвам се.

закъ̀рпен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* закърпя. 2. Като *прил.* — който е зашит, обикн. с кръпка. *Закърпени дрехи. Закърпени обуща.*

закъ̀рпя. Вж. закърпвам.

закъ̀ртвам, -аш, *несв.*; **закъ̀ртя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да къртя. *Самите Ванчовци изтичаха напред и закъртиха белите камъни.* Ст. Даскалов.

закъ̀ртя. Вж. закъртвам.

закъ̀рша. Вж. закършвам.

закъ̀ршвам, -аш, *несв.*; **закъ̀рша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да кърша. *Той се позапря... и пак се втурна в лозето... ръцете му се разтвориха на всички страни и закършиха каквото им попаднеше.* Д. Немиров. *Закърши ръце. Закърши снага. Закърши глас.* **закършвам се, закърша се** *сред. Една силна прозявка се чу над тях и две дълги ръце се запротягаха и закършиха.* Йовков.

закъ̀ршване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закършвам *и от* закършвам се.

закъ̀сам. Вж. закъсвам[1] *и* закъсвам[2].

закъ̀свам[1], -аш, *несв.*; **закъ̀сам,** -аш, *св.* Почвам да късам. *Вълчицата скочи отгоре му..., захапа го, закъса дрехите му.* Йовков. **закъсвам се, закъсам се** *страд.* и *сред. Ведното ѝ сърце се закъса, непозната буря размъти душата ѝ, непознати мъки тя усети.* Вазов. *Около плуга трoскотът запука, закъса се и плугът тръгна.* Йовков.

закъ̀свам[2], -аш, *несв.*; **закъ̀сам,** -аш, *св. Разг.* Изпадам в лошо, затруднено положение; загазвам. *Кажи там — да можем да получим и заплата, четири месеца как служим, за двата получихме... Закъсахме я съвсем.* Йовков. *Оставим ли си по малко имотец и добитък, всеки ще гледа него и стопанството ще закъса.* Кр. Григоров. *Закъсахме с парите.*

закъ̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закъсвам[2].

закъснѐние, *мн.* -я, *ср.* 1. Пристигане или извършване на нещо по-късно от определеното време; закъсняване. *Макар и със закъснение, в Хаинбоаз пристигнаха цели купове вестници, списания и книги.* Караславов. 2. Времето, изтекло след определения срок за пристигане или извършване на нещо. *Статията бе предадена с голямо закъснение. Влакът има половин час закъснение.*

закъснѐя. Вж. закъснявам.

закъснѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Техн.* Специален механизъм в бомба, който забавя избухването ѝ. *Бомба със закъснител.*

закъсня̀вам, -аш, *несв.*; **закъснѐя,** -ѐеш, *мин. св.* закъсня̀х, *прич. мин. действ.* закъсня̀л, -а, -о, *мн.* закъснѐли, *св.* 1. Дохождам, пристигам някъде по-късно от определеното време. *Боже мой, само да можем да стигнем на време, да не закъснеем!* Йовков. *Той често се успиваше сутрин, а не биваше да закъснява за работа.* Д. Талев. || Извършвам се, ставам по-късно от определеното време. *Тъй като обядът щеше да закъснее, Рамаданов викна на кехаята да го води при болните.* Йовков. *Отмъщението им никога не закъсняваше.* Йовков. 2. Оставам дълго време или до късно някъде; застоявам се, забавям се. *Те се разхождаха сами из алеите на Борисовата градина и закъсняваха там до пълен вечерен мрак.* Вазов. 3. Забавям се с изпълнението на нещо. *Баща ми се сърди, че съм закъснял малко с висшето си образование.* Ст. Костов. *Закъснях с предаването на статията.*

закъсня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* закъснявам.

закъ̀там. Вж. закътвам.

закъ̀тан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* закътам. 2. Като *прил.* — който е на завет, на скрито. *Закътана стая. Закътано село.*

закъ̀твам, -аш, *несв.*; **закъ̀там,** -аш, *св.* Поставям нещо на скрито, затулено място. **закътвам се, закътам се** *страд.*

закъ̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* закътвам *и от* закътвам се.

за̀ла *ж.* (нем.). Просторно помещение за представления, концерти, изложби, събрания, заседания и др. *Театрална зала. Концертна зала. Заседателна зала. Съдебна зала. Изложбена зала.*

зала̀вям, -яш, *несв.*; **залов̀я,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Хващам, улавям някого или нещо, обикн. с ръка. *Момчето залови стареца за ръка и го поведе.* Йовков. *За пръв път пачетата се учеха да пасат: някое залавяше стрък трева, теглеше го с всички сили.* Йовков. 2. Хващам, улавям преследван човек. *Заловиха крадеца.* || Пленявам. *Заловили турски пленници и скоро щели да ги докарат.* Йовков. 3. *Разг.* Започвам, подхващам, начевам. *Искам да заловя търговия в града.* Елин Пелин. *Всеки захвърли каквато работа беше заловил.* Йовков. **залавям се, заловя се** *възвр., страд.* и *взаим. Вълчан изохка и се залови с двете ръце за бузата.* Йовков. *Момите се наредиха, заловиха се под ръка и запяха.* Йовков.

зала̀вям се, -яш се, *несв.*; **залов̀я се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред. Разг.* 1. Хващам се за някого или за нещо, обикн. с ръце. *Всеки миг се залавяме за кичури дълга и жилава трева.* Вазов. 2. Започвам, подхващам. *Надвечер тя взе метлата и се залови да мете двора.* Йовков. *Един от офицерите попита откъде върви пътят и дядо Наум се залови да разказва.* Йовков. || Заемам се с нещо. *Сарандовица се върна и се залови за сметките си* Йовков. *Като не ти сече главата за такива работи, защо се залавяш само?* Смирненски. 3. *Прен.* Търся причини за караници, шеги, оправдания и др.; заяждам се. *Залавя се за всяка дума, сърди се от всичко.* Вазов. *Ех и ти, все със Женда се залавяш. Какво е крива Женда? Имало глава да пати и туй то.* Йовков.

зала̀вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залавям *и от* залавям се.

зала̀гам[1], -аш, *несв.*; **зало̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Поставям, нагласявам нещо (примка, мрежа, капан и др.). *Янко започна да залага клюсата по-добре, като предварително издълбаваше в земята гнездо и покриваше капана с*

пръст и шума. Ем. Станев. *След като заложат взривовете и подпалят шнуровете, момчетата отстъпват неохотно настрана и наблюдават.* Караславов. **залагам се, заложа се** *страд.*

зала̀гам², -аш, *несв.*; **зало̀жа**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Давам, оставям нещо в залог. *Пушката заложи за дълг в кръчмата* Елин Пелин. *Аз ще стана поръчител за него: ще си заложа къщата и децата.* Вазов. **2.** Внасям пари или други предмети, за да участвувам в хазартна игра. *Играем на орехи и залагаме по два. На една карта залагат по 5 лева.* **залагам се, заложа се** *страд.* □ **Залагам само на една карта** (разг.) — разчитам само на една възможност.

зала̀гам се, -аш се, *несв.*; **зало̀жа се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Скривам се нейде, за да нападна неочаквано; правя засада. *Заложи се ловец в усои, | издебна лов и грѣмна.* К. Христов.

зала̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залагам¹, залагам² *и от* залагам се.

зала̀звам, -аш, *несв.*; **зала̀зя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да лазя, да пълзя. *Шайката дебнешком излезе из гората, после залази по поляната на ръце и крака.* Вазов.

зала̀зя. Вж. з а л а з в а м.

зала̀йвам, -аш, *несв.*; **зала̀я**, -а̀еш, *мин. св.* зала̀ях, *св.* Почвам да лая. *По пътищата скърцаха закъснели коли, някъде залайваха припрени кучета.* Караславов. *Чу се вълчи вой. Кучетата на цялото село залаяха.* Йовков. *Което куче ме е залаяло, все е побесняло.* Погов.

зала̀пам. Вж. з а л а п в а м.

зала̀пвам, -аш, *несв.*; **зала̀пам**, -аш, *св.* **1.** Почвам да лапам. *Простряла съм юфки на двора, а той като ги залапа.* Йовков. *Сложиха пред него паница с попара и той лакомо залапа.* **2.** Хващам с уста; захапвам. *Разтакат се някакви мравчици насам-натам, залапали сламчици.* Ив. Хаджимарчев.

зала̀я. Вж. з а л а й в а м.

залѐгна. Вж. з а л я г а м.

заледѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заледя. **2.** Като *прил.* — който е покрит с лед. *Неделен предобед. Кънки-състезание в парка. | Блести в заледеното езеро синкав ледът.* Багряна. *Заледени прозорци.*

заледеня̀, -ѐеш, *мин. св.* заледеня̀х, *прич. мин. действ.* заледеня̀л, -а, -о, *мн.* заледенѐли, *св.* Покривам се с лед, ставам на лед. *През оная епоха... климатът е бил студен и страната — заледеняла.* Геология за IX кл., 1951 г.

заледя̀. Вж. з а л е д я в а м.

заледя̀вам, -аш, *несв.*; **заледя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да се покрие с лед. *Студ заледява прозорците.* || Превръщам в лед; замразявам. *Студен вятър заледи снега.* **заледявам се, заледя се** *страд.* и *сред.* *От големия студ мустаците му се заледиха.*

заледя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заледявам *и от* заледявам се.

залежа̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да лежа, обикн. от болест. *Влад почна да копнее — залежа — и се помина.* Ст. Михайловски.

залежа̀ се. Вж. з а л е ж а в а м с е.

залежа̀вам се, -аш се, *несв.*; **залежа̀ се**, -йш се, *мин. св.* -а̀х се, *св.*, *сред.* От дълго време лежа болен. *Ех, тежко е да се гледа болнѝк, кога се залежи.* Влайков. *Той е отведен на лечение в Пчелински рът. Залежава се там.* Караславов.

залежа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* залежавам *и от* залежавам се.

залежа̀л, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* залежа **2** Като *прил.* в съчет. **залежали стоки** (търг.) — стоки, останали дълго време непродадени.

залѐжи, *ед.* няма, *м.* (рус.). Находище на полезни изкопаеми. *Петролни залежи. Каменовъглени залежи.*

за̀лез *м.* **1.** За слънце, месец, звезди — положение на изчезване зад хоризонта, от погледа; залязване, заник. *Червеникавите светлини на залеза се превръщаха неусетно в пепелносив здрач.* Дим. Димов. *Стигнахме късно в селото — слънцето клонеше на залез.* Г. Райчев. *След залез слънце вечерната зара дълго още се руменее зад леката тантела бели облаци.* П. Ю. Тодоров. *Луната бе на залез.* К. Христов.|| *Обр. Животът му е към залез.* **2.** *Прен.* Загиване, изчезване. *Залез на цивилизацията.*

залеку̀вам, -аш, *св.* Почвам да лекувам. **залекувам се** *възвр.* и *страд.*

залѐпвам¹, -аш, *несв.*; **залепя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Лепя нещо. *Комисарят залепи по улиците обявленията за продажба на мястото.* Вазов. *Запали вощеница, отиде към двата ковчега и я залепи на капака на единия.* Вазов. *Залепвам марка на заявление. Залепвам плик. Залепвам счупена ваза.* **2.** *Прен.* Плътно допирам нещо до друго. *Той залепи челото си до студеното стъкло и се втренчи още по-хубаво.* Вазов. **залепвам се, залепя се** *възвр.* и *страд.* *Мичкин... веднага се залепи о земята, очаквайки втори залп.* Дим. Димов. *На другата неделя трупата беше се приготвила вече и обявленията се залепиха по улиците.* Вазов. □ **Залепвам някому плесница (шамар)** (разг.) — удрям някому плесница (шамар). *Той отиде при тях, дигна тежката си ръка и с всичка сила залепи и на двете по една плесница.* Елин Пелин.

залѐпвам², -аш, *несв.*; **залѐпна**, -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Плътно прилепвам о нещо. *Влажните дрехи залепнаха по изтръпналия му гръб.* Хар. Русев. || *Прен. Разг.* Заставам неподвижен, плътно допрян до нещо; залепвам се. *Майката залепна на прозореца и се загледа към улицата, която гъмжеше от бригадири и изпращачи.* А. Каралийчев.

залѐпване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залепвам¹, залепвам² *и от* залепвам се.

залѐпна. Вж. з а л е п в а м².

залепя̀. Вж. з а л е п в а м¹, з а л е п я в а м, з а л е п я м¹ *и* з а л е п я м².

залепя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред. Разг.* **1.** Заставам неподвижен до нещо; спирам се. *Кметът отстъпи още малко назад, залепи се зад една талига и стоя там, докато лекарят и младото момиче... минаха.* Караславов. *На стрехата се залепи ластовичка, обърна се и очичките й... погледнаха.* Йовков. *Тя много майсторски се присламчи в гостната, залепи се в един ъгъл и се вслуша в разговора на баща си и на чичо си.* Караславов. **2.** Заставам неотлъчно до някого. *Тя отиде в салона и пак се залепи до годеника.* Стаматов. *Девойката кимна за*

поздрав на главния прокурор и се залепи за Хаваджиева. Караславов.

залепя̀вам, -аш, *несв.*; **залепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Залепвам[1].

залѐпям[1], -яш, *несв.*; **залепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Диал.* Залепвам[1]. *Той само да се учи! — викаше младият лекар и залепяше ухото си на гърдите му.* Караславов. **залепям се, залепя се** *възвр.* и *страд.*

залѐпям[2], -яш, *несв.*; **залепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Диал.* Залепвам[2]. **залепям се, залепя се** *възвр.* и *страд. Арестантите трудно се обръщаха и някой от тях, за да поизправи снагата си и да отпусне краката си, ставаше, залепяше се за стената и стоеше там час-два.* Караславов.

залесѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* залеся. **2.** Като *прил.* — който е засаден или е обрасъл с дървета, с гора. *Залесени площи.*

залеси̇тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нов.* Лице, което залесява. *Наляво от поляната, зад горския път, са постройките на лесничейството. Наблизу е голямата дървена къща на залесителите.* Раб. дело, 1950 г.

залеси̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е свързан със залесяване. *Залесителен пояс.*

залеся̀. Вж. з а л е с я в а м.

залеся̀вам, -аш, *несв.*; **залеся̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Засаждам с дървета известно пространство. *Каква е таз река, тез изкъртени брегове, тез камънаци? Няма ли кой да залеси тез баири?* Йовков. **залесявам се, залеся се** *страд.*

залеся̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залесявам *и от* залесявам се. *В петгодишния план се постави задачата да се проведат залесявания в голям размер.*

залетя̀. Вж. з а л е т я в а м и з а л и т а м.

залетя̀вам, -аш, *несв.*; **залетя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* залетя̀л, -а, -о, *мн.* залетѐли, *св. Нар.* Почвам да летя; полетявам, понасям се. *Файтонът залетя надолу към широкото пловдивско поле.* Вазов. *Изпрегна кравите, завърза здраво синджирите за ярема, нахвърли малко сенце и току залетя надолу.* Кр. Григоров. *Жерави залетяха високо над главите ни. Залетяха гранати, шрапнели над нас.*

залетя̀вам се, -аш се, *несв.*; **залетя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -я̀х се, *прич. мин. действ.* залетя̀л се, -а се, -о се, *мн.* залетѐли се, *св., сред. Нар.* Спускам се стремглаво да тичам. *Момчета, какво е това от вас? Кой ви гони? Какво сте се залетели такива?* Ив. Мартинов. *Залетя се насреща му.*

залѐя. Вж. з а л и в а м.

залѐя се. Вж. з а л и в а м с е.

за̀лив *м.* Част от водно пространство, която се вдава в суша. *Когато излезем от залива, там на открито / и капки солени пръснат нашите устни, / тогава, лодкарьо, аз ще запея песен.* Багряна. *Заливът бе тих като езеро и в него се отразяваха тютюневите складове.* Дим. Димов.

зали̇вам[1], -аш, *несв.*; **залѐя,** -ѐеш, *мин. св.* залях, *прич. мин. действ.* залял, -а, -о, *мн.* залѐли, *прич. мин. страд.* залян, -а, -о, *мн.* залѐни, *и* **залят,** -а, -о, *мн.* залѐти, *св.* **1.** Изсипвам, изливам вода или друга течност върху нещо; поливам, обливам. *Припадна му. Заляхме го с вода та така го свестихме.* Вазов. *Дванайсети път / гъсти орди лазят по урвата дива / и тела я стелят, и кръв я залива.* Вазов. **2.** За река и под. — покривам с вода; наводнявам. *Когато поточето течеше из стария си път, водата заливаше пукнатината между „Близнаците“ и образуваше дълбок вир.* Ор. Василев. ‖ *Обр. От очите ми течеха обилни сълзи, заливаха лицето.* Г. Райчев. **3.** *Прен.* Изпълвам, покривам нещо; обсипвам, обхващам. *Лампите се запалват, ослепителна светлина залива целия салон.* Йовков. *Слънцето все още заливаше града с горещи талази.* Л. Стоянов. *Очите ѝ го заливаха с мека и сладка светлина.* Йовков. *Безкрайна тъга заливаше душата му, също както мъглата залива есенно време полето.* Л Стоянов. *Множеството заля площада.* **заливам се, залея се** *възвр.* и *страд.*

зали̇вам[2], -аш, *несв.*; **залѐя,** -ѐеш, *мин. св.* залях, *прич. мин. действ.* залял, -а, -о, *мн.* залѐли, *прич. мин. страд.* залян, -а, -о, *мн.* залѐни, *св. Спец.* Покривам с разтопен метал пробита част на нещо, за да се запуши, или две части, за да се съединят; запоявам, споявам. *Заливам пробит съд. Заливам с калай.* **заливам се, залея се** *страд.*

зали̇вам се, -аш се, *несв.*; **залѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* залях се, *прич. мин. действ.* залял се, -а се, -о се, *мч.* залѐли се, *св., сред.* Почвам да се лея. *Отново се заля виното.* Йовков. *Зазвъни нейният сребърен глас, заляха се струи от сладки небесни звукове.* Вазов. ☐ **Заливам се от смях** — смея се силно и неудържимо. **Заливам се от плач** — плача силно и неудържимо.

зали̇ване, *мч.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заливам[1], заливам[2] *и от* заливам се.

зали̇вка *ж.* (рус.). *Спец.* Веществото, с което заливат фуги.

залига̀вя се. Вж. з а л и г а в я м с е.

залига̀вям се, -яш се, *несв.*; **залига̀вя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг.* Почвам да се лигавя.

зали̇жа. Вж. з а л и з в а м.

зали̇зан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* залижа. **2** Като *прил.* (прен., разг., ирон.) — който е загладен, приглаĸден. *Зализана физиономия. Зализан младеж.*

зали̇звам, -аш, *несв.*; **зали̇жа,** -еш, *мин. св.* зали̇зах, *св.* Почвам да лижа. *Светнаха буйни огньове и техните червени езици зализаха тъмната синева на нощното небе.* Ст. Загорчинов. **зализвам се, залижа се** *възвр.*

залику̇вам, -аш, *св.* Почвам да ликувам. *Ако ей сега се махна — и всичко ще се оживи, ще запее и заликува безгрижно както някога.* Г. Райчев.

залинѐя. Вж. з а л и н я в а м.

залиня̀вам, -аш, *несв.*; **залинѐя,** -ѐеш, *мин. св.* залинях, *прич. мин. действ.* залинял, -а, -о, *мн.* залинѐли, *св.* Почвам да линея. *Детето ѝ заболяло, залиняло, да го видиш, да го ожалиш, в три дни на кожа и кости станало.* Величков. *Залиня мома Гергана / като лист рано озобен, / залоша, още закрея / кат ран босилек в засуха.* П. Р. Славейков.

залиня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залинявам.

за̀лис *м. Нар.* Залисия. *В момент на бързина и залис забравил и плики да надпише с черковни букви.* Вазов. *Дойде ли веднъж да ми донесеш клечка дърва или в нещо да ми отмениш ръцете..., да ми остане и мене време от залиси да помисля за душата си.* П. Ю. Тодоров.

залѝсам. Вж. з а л и с в а м.

залѝсан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* залисам. 2. Като *прил.* — погълнат от нещо. *Залисани в прибирането на гроздето, пие бяха забравили грижи и ядове.* К. Петканов. || Смутен, замаян, объркан, смаян. *Тъй беше залисана, че не внимаваше какво прави.* Йовков.

залѝсано. *Нареч. от* залисан. *Той вървеше бързо,и залисано някак към къщи.* Влайков.

залѝсаност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* залисан. *Не познавам никого, оставете ме — каза тя, като не можа в своята залисаност да разбере добре значението на гостилничаровите думи.* Вазов.

залѝсвам, -аш, *несв.*; **залѝсам,** -аш, *св.* 1. Отвличам, отклонявам вниманието на някого от нещо, като го насочвам другаде. *Надумват се двамата — тя да ме залисва във воденицата, а той да краде дърва.* Йовков. *Аз съм дошла по работа. Искам да се обясним сериозно... Не се опитвай да ме залисваш.* Йовков. || Преча някому, забавям го да извърши нещо. *Тя иска да ти помага... До сега бе по-слабичка, па и детето я много залисваше.* Влайков. 2. Развличам, забавявам дете; бавя. *Той никак не беше научен да върши такава женска работа — да бави и залисва малки деца.* Влайков. *Ти, Куне, хубаво да залисваш Петя.* Влайков. **залисвам се, залисам се** *страд.* и *сред.*

залѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залисвам *и от* залисвам се.

залися̀ *ж.* Заетост на вниманието с друго нещо; залисаност, разсеяност. *Залисията около гроздобера прогони грижите.* К. Петканов. || Обърканост. *Агент от данъчното управление му връчи акт за глоба. Нещастният бай Митьо, от залисия забравил да обгербва заявлението.* Чудомир.

залѝтам, -аш, *несв.*; **залѝтна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. Не мога да пазя равновесие като вървя; завалям се, клатушкам се. *Станах и с мъка се облякох — залитах като пиян, удрях се ту в леглото, ту в стената и едвам успях да се измъкна навън.* Г. Белев. *Поиска да направи крачка напред, но залитна и се подпря на стената.* К. Петканов. 2. *Прен. Разг. Неодобр.* Отклонявам се в мненията и в действията си от това, което е общоприето, нормално; правя забежки. *Те* (хората от работническата класа) *идат от низините на социалното робство. И затова в борбата остават непоколебими и твърди като стомана, а ние се огъваме, залитаме, вършим грешки.* Дим. Димов. *Той е доста неуравновесен характер и често залита.* 3. *Нар.* Увличам се по някого, задирям някого. *За Ралица залиташе най-вече / Стоичко Влаха, заможен и личен / ерген.* П. П. Славейков.

залѝтане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залитам. *Те всички на един и същ терк си нагласят стихотворенията, ... същите мъгляви абстракции, вместо поетически образи, същите епитети, същото лудешко залитане към големи и чужди работи.* К. Христов.

залѝтна. Вж. з а л и т а м.

залича̀. Вж. з а л и ч а в а м[1] *и* з а л и ч а в а м[2].

залича̀вам[1], -аш, *несв.*; **залича̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* 1. Изтривам или задрасквам нещо написано, за да не може да се чете; изличвам. *Пишем, заличаваме с каплюнчени пръсти написаното и пак пишем.* Влайков. || Зачертавам в списък; отписвам. *Комисията заличи четирима кандидати от списъка.* 2. *Прен.* Премахвам, унищожавам следата от нещо. *Следи от стъпките им не можеха да останат, защото дъждът още валеше и щеше да ги заличи.* Йовков. *Какво да направи? Как да заличи тая позорна постъпка?* Ем. Коралов. *Времето всичко заличава. Заличавам нещо от паметта си.* **заличавам се, залича се** *възвр.* и *страд.* □ **Заличавам от лицето на земята** — премахвам, унищожавам.

залича̀вам[2], -аш, *несв.*; **залича̀,** -ѝш, *мин. св.* -а̀х, *св. Нар.* Почвам да лича, да се виждам. *Бабина младина на вѐз баир заличава.* Погов. *Още от далеч заличаха високите комини на фабриките.* **заличавам се, залича се** *възвр.*

залича̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заличавам[1]. *Допуща се заличаване на отделни имена. Това не прави бюлетината недействителна.* Отеч. фронт, 1949 г.

залѝчвам, -аш, *несв.* Заличавам[1].

заловя̀. Вж. з а л а в я м.

зало̀г[1], *мн.* -зи, *м.* 1. Ценен предмет или имот, с който се осигурява изплащането на заем. *Като дойда, ще ти върна парите и двойно и тройно. Що, не вярваш ли? Не ти ли стига залогът?* Ст. Загорчинов. 2. *Прен.* Доказателство, уверение за осъществяването на нещо; гаранция. *Самоотверженост геройска / е залог за бляскава сполука.* Михайловски.

зало̀г[2], *мн.* -зи, *м. Грам.* Глаголна категория, която означава отношението на субекта към действието. *Действителен залог. Страдателен залог. Възвратен залог.*

зало̀жа. Вж. з а л а г а м[1] *и* з а л а г а м[2].

зало̀жба *ж.* Обикн. *мн.* Вродена наклонност за известна дейност; способност, дарба. *За установяването на каквато и да е професия е необходимо, освен заложби, и голямо трудолюбие.* Отеч. фронт, 1950 г. *Артистични заложби. Музикални заложби.*

зало̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* залог[1]. Само в съчет. **заложна къща, заложна банка** — кредитни институти, които отпускат заеми срещу залагане на вещи и ценности.

зало̀жник, *мн.* -ци, *м.* Принудително задържано лице, обикн. във време на война, като залог, гаранция за изпълнението на известни задължения. *Той прибърза, прочее, направо да сключи мирен договор с Тертера... Но Светослава задържа като заложник.* Вазов.

зало̀жница *ж.* Жена заложник.

зало̀кам. Вж. з а л о к в а м.

зало̀квам, -аш, *несв.*; **зало̀кам,** -аш, *и* **зало̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да лоча. *Едно през друго, тичешката, кучетата надойдоха и залокаха суроватката.* Йовков.

заломо̀твам, -аш, *несв.*; **заломо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Почвам да ломотя. *Павел силно заломоти нещо, махна с ръка и излезе бързо.* Елин Пелин.

залòствам, -аш, *несв.*; **залòстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Здраво затварям врата, като я подпирам с лост или с друг предмет. *Пантелей притвори вратата, спусна резето, а после я залости отвътре с дълъг железен прът.* А. Гуляшки. **залоствам се, залостя се** *страд. Стоян отвори наново дюкяна си, ... взе дървото, с което се залостваха кепенците, и се изправи разкрачен пред вратата.* Д. Талев.

залòствам се, -аш се, *несв.*; **залòстя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред. Разг.* Оставам на едно място, без да мога да мърдам; засядам. *В седло от сколи кораб се залости.* К. Христов. || *Прен. Разг.* Оставам продължително време на удобно, приятно място. *Като се залости в някой тунел, па дай една бира, дай още една, дай още една.* Ал. Константинов.

залòстване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залоствам.

залòстя. Вж. з а л о с т в а м.

залòстя се. Вж. з а л о с т в а м с е.

залòстям, -яш, *несв. Диал.* Залоствам. *На другия ден всеки мислеше съседа си за молепсан от чума, затваряше се в къщата си и здраво залостяше вратите.* Йовков.

залòстям се, -яш се, *несв.*, *сред. Диал.* Залоствам се.

залòча. Вж. з а л о к в а м.

залп, зàлпът, зàлпа, *мн.* зàлпове, зàлпа (сл. ч.), *м.* (рус.). *Воен.* Едновременен изстрел от няколко оръдия или оръжия. *По дадена команда един залп от няколко стотин пушки гръмна и разтресе въздуха.* Вазов. *Българската артилерия изсипа дружен залп върху танковете и те неохотно се раздвижиха.* Вежинов. *Оръдеен залп. Пушечен залп.*

зàлпов, -а, -о. *Прил. от* залп. *И ударите следваха непрестанни, безпощадни и смели. Ту единични, ту залпови, те люлееха черната сграда.* Смирненски.

залудèя. Вж. з а л у д я в а м.

зàлудо *нареч. Нар.* Напусто, напразно. *Нашата рота пести патроните и залудо не хвърля.* Вазов. *Ходиш, гледаш, сякаш обезсвесен, | залудо пилееш дни и нощи, | божий свят ти станал, казваш, тесен.* Багряна. *Залудо работи, залудо не стой.* Погов.

залудỳвам, -аш, *св.* Почвам да лудувам. *Веднага то* (кучето) *залудува от радост... Тичаше, подскачаше, гледаше чича Митуша с насълзени щастливи очи.* Йовков.

залудя̀вам, -аш, *несв.*; **залудèя,** -èеш, *мин. св.* залудя̀х, *прич. мин. действ.* залудя̀л, -а, -о, *мн.* залудèли, *св.* Почвам да лудея. *Цялото птиче царство се разбудило в шумата... Запяло, зацвъртяло, зачуруликало, залудяло.* Вазов.

залудя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* залудявам.

залỳтам се. Вж. з а л у т в а м с е.

залỳтвам се, -аш се, *несв.*; **залỳтам се,** -аш се, *св.*, *сред.* 1. Почвам да се лутам, да скитам без посока. *И аз още от сутринта... изскачах из манастира и се залутвах по височините през гори и пасбища.* Вазов. 2. Загубвам пътя; изгубвам се. *Залутал се бях в пущинак притъмнял | и нямах надежда за връщане.* Хр. Радевски. *Залутан в тъмнината, уморен, отчаян, той чу кучешки лай и, докато се усети, три големи кучета... се спуснаха отгоре му.* Йовков.

залỳтване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* залутвам се.

залъгàлка *ж.* 1. Предмет, който служи за залъгване, за игра на дете. *Детска залъгалка.* 2. *Прен.* Залъгване, измама. *Ние искаме веднъж за винаги да спрат залъгалките за подобрение на живота след войната.* Д. Добревски.

залъ̀гвам, -аш, *несв.*; **залъ̀жа,** -еш, *мин. св.* залъ̀гах, *св.* 1. Отвличам вниманието на някого. *Разбрах, че бай Васил ме залъгва, за да може да кара по-полека.* Йовков. || Залисвам, бавя дете. *Леля му Соса... най-вече го е галила... и залъгвала с приказки.* П. П. Славейков. 2. Мамя, заблуждавам някого с празни думи, с голи обещания. *Стоян дъвчеше замислен... Не можеше да устоява повече срещу упоритостта на Султана, да я залъгва с обещания, които нямаше сили да изпълни.* Д. Талев. 3. Почвам да лъжа някого. *От една година ме е залъгал, че ще си плати дълга.* **залъгвам се, залъжа се** *възвр.* и *страд. Животът край тях преминава, | а те се залъгват с мечтите.* П. П. Славейков. □ **Залъгвам глада си** — хапвам малко, за да намаля остротата на глада. *Изрови* (Янко) *крехки коренчета и треви, за да залъже глада си.* Ем. Коралов.

залъ̀гване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залъгвам *и от* залъгвам се.

залъ̀жа. Вж. з а л ъ г в а м.

зàлък, *мн.* зàлци *и* зàлъци, зàлъка (сл. ч.), *м.* Късче хляб, което се слага в устата при ядене; хапка. *Серафим... режеше по малко с една костурка от хляба си и сладко-сладко дъвчеше сухите залъци.* Йовков. *Стоян Глаушев... отхапа от хляба голям залък.* Д. Талев. *Голям залък лапни, голяма дума не казвай.* Погов. □ **Броя залците някому** (разг., неодобр.) — а) Свиди ми се, като гледам някой, който яде на моя трапеза. б) Седя срещу някого и го гледам, като яде. **Вземам (изтръгвам, грабя) някому залъка от устата** (разг.) — отнемам някому и последните средства за препитание. *Да забравя род свой беден, | гроба бащин, плачът майчин, — | тез що залъка наяден | грабят с благороден начин.* Ботев. **Деля (късам) от залъка си** (разг.) — отделям средства за нещо с цената на големи лишения. *Родителите му отделят от залъка си, за да му дадат образование.* **Деля с някого залъка си** (разг.) — деля с някого и малкото средства за препитание, които имам. *Той дойде при нас, та с нас заедно да дели залъка, глада и страданията.* Вазов. **Изкарвам залъка си** (нар.) — изкарвам прехраната си. **Корав залък** (поет.) — оскъдно препитание. **Не ми се туря залък в устата** (нар.) — нямам апетит, не ми се яде. **Оставам без залък хляб** (разг.) — оставам без средства за препитание.

залъкатỳша. Вж. з а л ъ к а т у ш в а м.

залъкатỳшвам, -аш, *несв.*; **залъкатỳша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да лъкатуша. *Тоз час навън от Лъджане пътят залъкатуши между посеви от зелени ленове и царевица.* Вазов.

залъ̀хам. Вж. з а л ъ х в а м.

залъ̀хвам, -аш, *несв.*; **залъ̀хам,** -аш, *св.* Почвам да лъхам. *И свеж зефирец ми залъха | и птичка зазвуча в листата.* Вазов.

залъщя̀. Вж. з а л ъ щ я в а м.

залъщявам, -аш, *несв.*; **залъщя,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* залъщял, -а, -о, *мн.* залъщели, *св.* Почвам да лъщя. *Задимяха параходи и железната им броня зловещо залъщя на слънцето.* Йовков.

залюбвам, -аш, *несв.*; **залюбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нар.* Обиквам. *Залюбил е млади Камен / Цена хубавица / и за Цена все милее / негова душица.* Вазов. **залюбвам се, залюбя се** *страд.*

залюбвам се, -аш се, *несв.*; **залюбя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* **1.** *Сред. Нар.* Залюбвам. *Александър се беше залюбил до полуда в Сара.* Вазов. **2.** *Взаим.* Залюбваме се — обикваме се един друг. *Залюбихме се с Евгений... За нея мисля все. И защо тая любов?* Вазов.

залюбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залюбвам *и от* залюбвам се.

залюбя. Вж. з а л ю б в а м.

залюбя се. Вж. з а л ю б в а м с е.

зелюлея. Вж. з а л ю л я в а м.

залюлявам, -аш, *несв.*; **залюлея,** -ееш, *мин. св.* залюлях, *прич. мин. действ.* залюлял, -а, -о, *мн.* залюлели, *прич. мин. страд.* залюлян, -а, -о, *мн.* залюлени, *св.* Почвам да люлея, причинявам, предизвиквам люлеене. *Тя залюля люлката и, когато детето отново заспа, стана и се доближи до Момчила.* Ст. Загорчинов. *Сегиз-тогиз ветрецът... подухваше и залюляваше листата на глогините и разцъфтелите шипки.* Вазов. **залюлявам се, залюлея се** *страд.* и *сред. Подемат се из краището нейде дружни momински гласове, залюлее се песен млада, волна.* Елин Пелин. *Стоичко пак завъртя брадвата. Скоро грамадното дърво се залюля страшно и се наведе.* Елин Пелин. □ **Залюлявам песен** (нар.) — пея хубаво, кръшно. *Добре дошъл, кос, / наш пролетен гост! / Ей, / я запей, / песен звънка / залюлей!* Елин Пелин. **Залюлявам хоро** (нар.) — играя буйно, весело хоро.

залюляване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залюлявам.

залютее ми. Вж. з а л ю т я в а м².

залюти ми. Вж. з а л ю т я в а м².

залютя. Вж. з а л ю т я в а м¹.

залютявам¹, -аш, *несв.*; **залютя,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Само 3 *л.* Почва да люти. *Не слагай много от арнаутските чушки в гостбата, защото ще залюти.*

залютявам². Само 3 *л. ед.* **залютява ми** *несв.*; **залютее ми** и **залюти ми,** *мин. св.* залютя ми, *св., безл.* Става ми лютo. *Залютя ми на очите от сапуна.*

залютяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* залютява ми.

залюшкам. Вж. з а л ю ш к в а м.

залюшквам, -аш, *несв.*; **залюшкам,** -аш, *и* **залюшна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* залюшнат, *св.* Почвам да люшкам. *Повя горнякът през полята, / залюшна дървесата — / и от настръхналите клони / листа увяхнали орони.* Яворов. *Утринният вятър излезе и залюшка тихо клонете на буките.* Вазов. **залюшквам се, залюшкам се** и **залюшна се** *възвр., страд.* и *сред. Салкъмът пред прозорците се залюшка и зашумя.* Йовков.

залюшна. Вж. з а л ю ш к в а м.

залющвам, -аш, *несв.*; **залющя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да лющя. *Залющихме вече фасула.* **2.** Лющя малко от нещо. *Заяк е залющил кората на дървото.* **залющвам се, залющя се** *страд.* и *сред.*

залющя. Вж. з а л ю щ в а м.

залющям, -яш, *несв. Диал.* Залющвам.

залягам¹, -аш, *несв.*; **залегна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** *Воен.* Лягам на земята при стрелба, за да се прикрия. *„Залегни! Залегни!"... Войниците се разпръсват на групи и залягат... Горе на върха остават прострени върху лицата си няколко души.* Йовков. *Пехотинците хвърляха след тях последните си бомби, след това залягаха и стреляха.* Вежинов. **2.** *Прен.* За идея, мисъл и др. — прониквам, врязвам се, запечатвам се дълбоко. *Думите на председателя здраво залегнаха в съзнанието на Алекси.* Кр. Григоров. *Идеята за мир е залегнала дълбоко в съзнанието на нашия трудов народ.* Раб. дело, 1950 г.

залягам², -аш, *несв.*; **залегна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Полагам големи усилия да постигна нещо; старая се. *Най-много той почна да заляга и да се грижи за новото дружество.* Йовков. *Мама толкова не залягаше да урежда къщата, че нали, както тя се изразяваше, има къде да сврем глава — стига ни.* Кр. Григоров.

залягане¹, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* залягам¹. *Както обикновено става при подобни случаи, заповедта за залягане дойде късно. Гърмежите събориха на земята цялата верига.* Хар. Русев.

залягане², *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* залягам²; старание. *Залягането му да се покаже добър към всички и всички да привърже към себе си, това беше първата му грижа.* Влайков.

заляза. Вж. з а л я з в а м.

залязвам, -аш, *несв.*; **заляза,** залезеш, *мин. св.* залязох, *св.* **1.** За слънце, месец, звезди — скривам се зад хоризонта, от погледа; захождам. *Когато се събуди, слънцето бе вече залязло.* Ем. Станев. *Залязва слънцето и мрак настъпва.* К. Христов. **2.** *Прен.* Преставам да съм във възход; западам. *Славата му залязва.*

залязване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* залязвам; залез.

замаен, -айна, -айно, *мн.* -айни, *прил.* Омаен, очарователен. *Балкана виждам аз — в шеметни висоти / изстъпват връх до връх и дивни, и замайни.* П. П. Славейков. *И все по-замайни и по-замайни стават песните им.* Влайков.

замажа. Вж. з а м а з в а м.

замазвам, -аш, *несв.*; **замажа,** -еш, *мин. св.* замазах, *св.* **1.** Запълвам с мазилка дупка, отвор. **2.** За стена, под и др. — измазвам с вар, глина; излепвам. *Замазахме стаята.* **3.** *Прен. Разг.* Прикривам, потулвам нещо нередно или неприятно. *Замазвам грешки. Замазвам слабости.* **4.** *Рядко.* Почвам да мажа. **замазвам се, замажа се** *страд.* □ **Замазвам очите (някому)** — представям (някому) нещата така, че да не види грешки и слабости в тях.

замазване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замазвам *и от* замазвам се.

замазка *ж.* (рус.). Лепкаво вещество, с което се замазват цепнатини на прозорци и др. *Циментова замазка.*

замайвам, -аш, *несв.*; **замая,** -аеш, *мин. св.* замаях, *св.* 1. Привеждам някого или нещо в шемет; зашеметявам, упоявам. *Една упоителна атмосфера от благоухания на цветя... напълни мястото и замайваше чувствата.* Вазов. 2. Силно изненадвам, учудвам; смайвам, слисвам. *Всички тия толкова чудновати и тайнствени неща просто замаяха детската ми глава и ме изпълниха с някаква смесица от страх, недоумение, почуда и възторг.* Влайков. *Ярките бои на килимите и губерите, сърмата и атлазът на скъпите премени, всичкото това богатство я замайваше.* Йовков. 3. Причинявам, предизвиквам самозабравяне. *Уверен съм, вуйчо, че и ти да беше на власт, по-други избори няма да направиш. Властта замайва главата.* Вазов. 4. *Нар.* Бавя, забавям някого.

замайвам се, -аш се, *несв.*; **замая се,** -аеш се, *мин. св.* замаях се, *св., сред.* Зашеметявам се, слисвам се. *Зави се майка, замая, | камък й падна на сърце.* Ботев. □ **Замайва ми се главата** — а) Получавам леко зашеметяване; завива ми се свят. б) Учудвам се много; смайвам се.

замайване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замайвам *и от* замайвам се *Една от най-големите и опасни болести за един народ... е самозабравянето, замайването от достигнатите успехи.* Г. Димитров.

замамвам, -аш, *несв.*; **замамя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да мамя.

замамя. Вж. замамвам.

заман *м.* (араб.). *Диал.* Време. Често в съчет. **за зор-заман** — за усилно време; за в случай на нужда. *С дявола сме добре, какво бива и на господа малко тамян да покадим — за зор-заман.* Ал. Константинов.

заман *нареч.* (араб.). *Диал.* Всякога, винаги. *Това и други път щеш гледа, ами такова хоро заман има ли го?* Влайков.

замаскирам. Вж. замаскирвам.

замаскирвам, -аш, *несв.*; **замаскирам,** -аш, *св. Воен.* Правя нещо да стане незабележимо, невидимо за противника; прикривам. *Оръдия бяха поставени на позиция и артилеристите ги замаскирваха с шубраци и клоне.* Йовков. ‖ *Прен.* Прикривам действителното положение на нещата. *На подпалвачите на война обаче не ще се удаде да замаскират престъпната интервенция на САЩ в Корея.* Раб. дело, 1950 г. **замаскирвам се, замаскирам се** *възвр.* и *страд.*

замаскирване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замаскирвам *и от* замаскирвам се.

замах, *мн.* няма, *м.* Широко движение с обтегната ръка, обикн. при удар, хвърляне и др.; замахване. *Широк мигновен замах на остра коса, след който остава дълга редица легнала трева.* Йовков. □ **Със замах** — енергично и с творческа широта (работя). *Наистина у него има такива смели и оригинални хрумвания, но той работи упорито и със замах.* Караславов. **С един замах** — изведнаж, бързо и рязко. *С един замах не може да се очисти всичко гнило, което е напластявано в продължение на десетилетия в държавния апарат.* Г. Димитров.

замахам, -аш, *св.* Почвам да махам. *Огнянов се изправи цял на входа на воденицата и замаха с ръце.* Вазов. *Той се изправи, замаха с фуражката си и завика.* Йовков. *Старият Белчо (волът) замаха опашка и тръгна спокойно.* Елин Пелин. *Още коня не видял, а крака замахал.* Погов.

замахвам, -аш, *несв.*; **замахна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Правя замах. *Виждаха само как дядо Руси отвреме-навреме замахва с ръка, като че сече.* Йовков. *Един от кавалеристите замахна със сабята си и закачи с върха рамото му.* Вазов.

замахване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замахвам. *В едно разпалено замахване той удари едно голямо стъкло с червено вино.* Вазов.

замацам. Вж. замацвам.

замацвам, -аш, *несв.*; **замацам,** -аш, *св.* 1. Зацапвам, замърсявам нещо. 2. *Рядко.* Почвам да мацам. **замацвам се, замацам се** *страд.*

замацване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замацвам *и от* замацвам се.

замачкам. Вж. замачквам.

замачквам, -аш, *несв.*; **замачкам,** -аш, *св.* Почвам да мачкам. *Сбъхтаха нещастника и с див | рев го замачкаха с крака.* П. П. Славейков. *Изведнъж той се замисли, замачка трохи между пръстите си, загледа се унесено.* Йовков.

замая. Вж. замайвам.

замая, *мн.* няма, *ж. Поет.* Омая. *Вселената в замая глуха спи.* П. П. Славейков. *И всички затихват в замая | край горский велик музикант.* Смирненски.

замая се. Вж. замайвам се.

замаян, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* замая. 2. Като *прил.* — който е упоен, зашеметен. *Той пиеше ракия самичък чаша след чаша, пушеше цигари и лягаше замаян.* Елин Пелин. *Гледа като замаян.*

замаяно. *Нареч. от* замаян.

замаяност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* замаян.

замба *ж.* (тур.). Металически уред за пробиване дупки върху кожа и др.

замбак, *мн.* -ци, *м.* (араб.). 1. Бял крем, лилия. 2. Градинска перуника; крин.

замезвам, -аш, *несв.*; **замезя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Вземам, хапвам мезе.

замезя. Вж. замезвам.

замеля, -еш, *мин. св.* замлях, *св.* Почвам да меля.

заменя. Вж. заменям.

заменявам, -аш, *несв. Рядко.* Заменям. **заменявам се** *страд.*

заменяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заменявам *и от* заменявам се.

заменям, -яш, *несв.*; **заменя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Слагам, поставям едно нещо вместо друго; сменявам. *Невидима ръка сякаш грабна болката от всяка душа и я замени веднага с веселие.* Йовков. 2. Замествам, сменявам някого. *Вие си назначавате нови господари, които да заменят старите.* Вазов. **заменям се, заменя се** *страд.*

заменяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заменям *и от* заменям се.

замервам, -аш, *несв.*; **замеря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Почвам да меря, да се прицелвам. *Някои даже замериха с пушките, но Огнянов ги спря.* Вазов. 2. Хвърлям нещо върху някого

с цел да го улуча. *Тая Албена като мине сега, ще я заплюя! С камъни ще я замеря!* Йовков. **замервам се, замеря се** *сред.* и *взаим.*

замѐрване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замервам *и от* замервам се.

замержелѐя се. Вж. з а м е р ж е л я в а м с е.

замержеля̀вам се, -аш се, *несв.*; **замержелѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* замержелях се, *св.* Само 3 *л.* Почвам да се мержелея.

замѐря. Вж. з а м е р в а м.

замѐрям, -яш, *несв.* Замервам. *През зимата децата започнаха да го замерят със снежни топки. Глухонемият се обръщаше.* Караславов.

замѐсвам, -аш, *несв.*; **замѐся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Забърквам брашно с вода, та го правя на тесто. *Невястата ще само да отсее брашното, ще замеси някога и първото тесто.* Влайков. *Замесвам хляб.* **2.** *Рядко.* Почвам да меся. **3.** *Прен.* Намесвам, въвличам някого в нещо, обикн. в престъпно деяние. *Политически нечестивци го замесват в някакъв заговор.* П. П. Славейков. *Когато пък дочу. . . ., че и неговото име замесва в някакви нечисти работи, Прангата силно се ядоса.* Влайков. **замесвам се, замеся се** *възвр.* и *страд.*

замѐсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замесвам *и от* замесвам се.

замѐствам, -аш, *несв.*; **замѐстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Заемам мястото на някого; сменявам някого. *Изберете някой по-достоен да замести Бойча.* Вазов. *Това облекло у младите хора замества днес почти навсякъде някогашните народни носии.* Йовков. || Временно изпълнявам работата, службата на друг. *Дядо Йордан държеше синовете си по-далеч от кръчмарската работа... Синовете му бяха свикнали с това и, когато случайно заместваха баща си или се намираха по друга някоя работа там, те не се чувствуваха като господари, а като слуги.* Елин Пелин. *Замествам учител.* **2.** Поставям нещо на мястото на друго нещо вместо него; заменявам. *Способността на атома на един елемент да се съединява или да замества определен брой атоми от друг елемент се нарича валентност.* Химия за VII кл., 1950 г. **замествам се, заместя се** *страд.*

замѐстване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замествам *и от* замествам се.

заместѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Материал, който се употребя вместо друг, по-скъп или порядък. *Маргаринът е заместител на маслото. Захаринът е заместител на захарта.*

замѐстник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което замества някого. *Като стана дума..., кой да бъде заместникът на сваления кмет, от само себе си някак в устата на всички беше името на Младена.* Влайков.

замѐстница *ж.* Жена, която замества някого.

замѐстя. Вж. з а м е с т в а м.

замѐстям, -яш, *несв. Разг.* Замествам. *Студеният северен вятър немилостиво брулеше, проникваше свободно през тънките, изве тели шинели, които също така временно заместяха обещаните нови.* Йовков. **заместям се** *страд. Скоро обаче тая жизнерадост се заместя от скръб.* П. П. Славейков.

замѐстяне, *мн.* -ия, *ср. Разг. Отгл. същ. от* заместям *и от* заместям се.

замѐся. Вж. з а м е с в а м.

замета̀. Вж. з а м и т а м.

замета̀ се. Вж. з а м и т а м с е.

замѐтна. Вж. з а м я т а м.

замечта̀вам, -аш, *несв.*; **замечта̀я,** -а̀еш, *мин. св.* замечта̀х, *св.* Почвам да мечтая. *А когато се оправи съвсем младата партизанка и страните ѝ заруменяха, замечта да иде при другарите си.* Кр. Григоров.

замечта̀вам се, -аш се, *несв.*; **замечта̀я се,** -а̀еш се, *мин. св.* замечта̀х се, *св., сред.* Унасям се в мечти. *Галчев... се замечтаваше за миг и се виждаше във въображението си не като офицер, а като чифликчия.* Йовков.

замечта̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замечтавам се.

замечта̀н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* замечтая. **2.** Като *прил.* — изпълнен с мечти, унесен в мечти. *Какво виждаха тия тъжни, замечтани очи?* Йовков.

замечта̀но. *Нареч. от* замечтан. *Гледам замечтано.*

замечта̀я. Вж. з а м е ч т а в а м.

замечта̀я се. Вж. з а м е ч т а в а м с е.

замѝвам, -аш, *несв.*; **замѝя,** -ѝеш, *мин. св.* замѝх, *прич. мин. страд.* замѝт, *св.* **1.** Почвам да мия. 2. *Разг.* Измивам отгоре-отгоре, набързо.

замѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замивам.

замѝгам. Вж. з а м и г в а м.

замѝгвам, -аш, *несв.*; **замѝгам,** -аш, *св.* Почвам да мигам. *Киро го загледа, замига със зачервените си клепачи.* Йовков. || *Обр. По високия небесен свод наизскачваха звезди, замигваха, затрептяваха.* Елин Пелин.

замижа̀. Вж. з а м и ж а в а м.

замижа̀вам, -аш, *несв.*; **замижа̀,** -ѝш, *мин. св.* -а̀х, *св.* **1.** Затварям очи. *Сивушка едвам отвори очи, погледна с молба господаря си... и пак замижа.* Елин Пелин. || Притварям очи; примижавам. *Той отвори очи, па пак замижа, заслепен от блескавината.* Вазов. **2.** *Прен.* Преставам да издавам силна, ясна светлина. *Кандилото замижа силно и отведнъж погледна пак.* Елин Пелин. *Лампата замижава и пак светва.*

замижа̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замижавам.

замѝлвам, -аш, *св.* Почвам да милвам. *Умрените добичета се спряха. Боне отиде пред тях и ги замилва по челата.* Елин Пелин. **замилвам се** *страд.* и *взаим.*

замѝна. Вж. з а м и н а в а м.

замина̀вам, -аш, *несв.*; **замѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Тръгвам, потеглям за някъде далече; отпътувам, отивам. *Продаде дядо Петко една нивица, взе някоя пара... и замина за Цариград.* Ал. Константинов. *Сиротно чедо беше тя. Отколя | замина нейний татко по гурбет — | замина и ни вест, ни кост от него.* П. П. Славейков. *Замина със самолет за Прага. Влакът заминава в 12 ч.* **2.** *Нар.* Минавам покрай някого или нещо. *Той съгледа от прозореца, че покрай тях замина Райка.* Влайков. *От тогава край туй място | кой мине, замине, | все същите думи*

казва, | *все същото чини.* Вазов. || Наминавам, отбивам се. *Излязох и аз да ида в Пирдоп за пазара, па рекох да замина през тука, че там хе-е имаме едно парче нивица.* Влайков. **3.** *Нар.* Отминавам някого или нещо; надминавам, изпреварвам. *Моми и момци... тихо си шепнеха. Цвета ги заминаваше с наведени очи и не поглеждаше настрани.* Елин Пелин. *Без да усетя, изостанал съм пак назад: байко и тато далеч са ме заминали.* Влайков. *А аз, залисан от приказките на чича Стайка, бях и заминал пътя, из който трябваше да се отбия за към овеса.* Влайков. **4.** *Остар.* Минавам през някое място. *Друг път — помниш? — лани беше:* | *аз заминах през гората.* Ботев. *Калоян воюва, почивка не прави:* | *...* | *Градове събаря, руши кули здрави:* | *дето той замина, пустошът мина.* Вазов. □ **Мина и замина** — премина, свърши се. **От мен да замине** (разг.) — съгласявам се да отстъпя. *Не е право, току... хайде от мен да замине.* Караславов.

заминàвам си, -аш си, *несв.*; **замина си,** -еш си, *мин. св.* -ах си, *св., възвр.* Отпътувам за мястото, гдето живея постоянно, от гдето съм дошъл; отивам си. *В двора на хана се зачуха звънци, затрещя кола по калдъръма. Подпоручикът и фелдшерът си заминаваха.* Йовков. || *Прен. Поет.* Умирам. *И аз на своя ред ще си замина, трева и мен ще расне над прахът.* Вазов.

заминàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заминавам *и от* заминавам си. *По лагерите са извършени последни приготовления за заминаването.* Караславов.

заминỳвам, -аш, *несв. Диал. Остар.* Заминавам. *Колчо сяда на дъската уж да гледа кои минуват и заминуват по пътя.* Влайков.

замѝрам, -аш, *несв.*; **замрà,** -ѐш, *мин. св.* замрях, *прич. мин. действ.* замрял, -а, -о, *мн.* замрели, *св.* **1.** Утихвам, заглъхвам; спирам. *Стаили дъх, ний тягостно мълчим —* | *на гърлото ти всеки звук замира.* Вес. Георгиев. *Сред полунощ утихнаха вълните* | *и сетний лъх на вятъра замря.* К. Христов. **2.** За занаят, търговия, индустрия — западам.

замѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замирам.

замирѝсвам, -аш, *несв.*; **замирѝша,** -еш, *мин. св.* замирисах, *св.* **1.** Почвам да изпускам мирис, дъх, почвам да мириша. *Сядам на топла тревица гърбом към слънцето..., заседнал съм чубрика и тя замириса.* Вазов. **2.** Само 3 *л.* Почвам да усещам миризма, дъх. *Из съседната градина люляка ми замириса.* Вазов. *Чини ми се, че ще оздравея, щом дъхна балкански хладец и ми замирише на здравец.* Вазов. *Като светулки светнаха запалени цигари, замириса на тютюнев дим.* Кр. Григоров. || *Прен.* Почват да се усещат признаци на близката поява на нещо. *Небето бързо потъмня от черни облаци, замириса на дъжд.* Вазов. **3.** Почвам да мириша нещо. *Какво си замирисал цветето.* □ **Замириса на барут** — има признаци за близка война, за размирици.

замирѝша. Вж. замирисвам.

замѝслен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* замисля. **2.** Като *прил.* — а) Който е вдълбочен в мисли, който е унесен в мисли. *Няколко време остана замислен върху тоя въпрос.* Вазов. *Той се не боеше, под небето спеше,* | *ходеше замислен, самси, без другар.* Вазов. || Потиснат от тежки мисли, угрижен. *И промени се след това Райка, посърна, завехна, все замислена стои.* Влайков. б) Който изразява съсредоточеност в мисли или угриженост. *И в горестна забрава гасна* | *по две замислени очи.* Лилиев. *Веселият му нрав се изгуби, сърцето му стана тъжно, лицето замислено.* Елин Пелин. в) Предварително обмислен; предначертан. *И в най-рано замисленото му творение..., както и в по-послешни, тези два мотива... лежат в основа на творенията му.* П. П. Славейков. *Самият капиталистически начин на производство... не дава възможност да се проведе никакво правилно препланиране и застрояване по цялостно замислен план.* Раб. дело. 1949 г.

замѝслено. *Нареч. от* замислен. *Воденичарят наведе глава и замислено заговори на себе си.* Елин Пелин.

замѝсленост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* замислен. *Тя държеше постоянно към земята своите черни угаснали очи и в погледа ѝ се четеше тъга и замисленост.* Елин Пелин.

замѝсля. Вж. замислям.

замѝсля се. Вж. замислям се.

замѝслям, -яш, *несв.*; **замѝсля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Подготвям, обмислям някакви постъпки или действия; кроя планове. *Работата му в кондураджийницата от ден на ден ставаше все по-голяма и той само потриваше ръце и замисляше все нови и нови угощения.* Д. Немиров. **2.** *Диал.* Почвам да мисля за бъдещи неща и постъпки. *Сега вече нека и той да си види младините и да замисли за това, за каквото мислят всички ергени.* Влайков.

замѝслям се, -яш се, *несв.*; **замѝсля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Вдълбочавам се, унасям се в мисли, размислям се. *Шибил започна да брои, за да види колко години ще живее, но после се замисли за възрастта си и му се стори, че е вече стар.* Йовков. *Момъкът се замисли, черна сянка легна на лицето му.* Смирненски. || Спирам вниманието си върху нещо, което трябва да се обмисли, да се поправи. *Тези изисквания накараха много наши художници да се замислят и направят проверка на собственото си отношение към изкуството, към зрителя, да преоценят своя творчески метод.* В. Червенков.

замѝсляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замислям *и от* замислям се.

зàмисъл, *мн.* -сли, *м. Книж.* **1.** Нещо предварително обмислено, което представя цел за бъдещи действия; план, намерение. *Свои собствени планове започна той да крои и широки замисли взеха да се очертават пред неговия далечен поглед.* Влайков. *Пъклени замисли.* **2.** Само *ед. Книж.* Идея, концепция на художествено произведение. *Аз видях в тоя вестник карикатури, неодялани по своя замисъл и груби по изпълнение.* Г. Димитров. *Творчески замисъл.*

замѝтам, -аш, *несв.*; **заметà,** -ѐш, *мин. св.* заметох, *св.* **1.** Премитам леко и набързо. **2.** *Рядко.* Почвам да мета. **замитам се, замета се** *страд.*

замѝтам се, -аш се, *несв.*; **заметà се,** -ѐш се, *мин. св.* заметох се, *св., сред. Разг. Пренебр.* Махам се, отивам си. *И тоз алфатарченка отде се взе... Да доде по-скоро баща ѝ, та да се за-*

мете. Йовков. || Отивам неизвестно къде. *Замете се по света.*

замѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замитам *и от* замитам се.

замѝя. Вж. замивам.

замк, за̀мкът, за̀мка, *мн.* няма, *м.* (араб.). *Остар.* Лепило от смола.

замла̀твам, -аш, *несв.*; **замла̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Почвам да млатя, да бия, да удрям. **замлатвам се, замлатя се** *възвр.* и *взаим.*

замла̀тя. Вж. замлатвам.

замлъ̀квам, -аш, *несв.*; **замлъ̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Преставам да говоря, да викам, да пея; млъквам. *Погледът само, който той хвърли върху компанията, накара всички да замлъкнат.* Йовков. *Гласът на дядо Никола се задави. Той замлъкна.* Елин Пелин. **2.** *Разш.* Преставам, спирам да звуча или да шумя. *Стори му се, че измряха всички цветя по ливадите, че замлъкнаха всички щурци.* Елин Пелин. *Замлъкнаха последните звуци от цафарата на някое неопитно момче.* Елин Пелин. *Чучурът замлъкна! Но вирът шуми.* Вазов.

замлъ̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замлъквам.

замлъ̀кна. Вж. замлъквам.

замля̀скам. Вж. замлясквам.

замля̀сквам, -аш, *несв.*; **замля̀скам,** -аш, *св.* Почвам да мляскам. *Стефан остави пълната с хляб раница, пое оскъдната си дажба и апетитно замляска.* Хар. Русев.

замо̀гвам се, -аш се, *несв.*; **замо̀гна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *прич. мин. страд.* замо̀гнат, *св., сред.* Ставам заможен; ставам богат. *Като сключим този заем, ще се разплатим и ще ни останат пари да си поуредим работите и да се замогнем.* Йовков.

замо̀гване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замогвам се.

замо̀гна се. Вж. замогвам се.

замо̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който притежава достатъчно материални средства за добър живот; имотен, богат. *За Ралица залиташе най-вече / Стоичко Влаха, заможен и личен / ерген.* П. П. Славейков. **2.** Който показва материално благополучие. *Заможен живот. Заможна селска къща.*

замо̀жност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Материално благополучие. *Сега Иван играеше не само важна роля по заможност и влияние, но беше и представител на културата в тоя затънтен кът.* Вазов.

замо̀лвам, -аш, *несв.*; **замо̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Отправям молба към някого; помолвам. *Ненко изказа пред леля си всичкото, от край до край... Па я замоли да му каже какво да прави.* Влайков. **2.** Почвам да моля. **замолвам се, замоля се** *страд.* и *сред.*

замо̀ля. Вж. замолвам.

замомѐя се. Вж. замомявам се.

замому̀вам, -аш, *св. Нар.* Почвам да момувам.

замому̀вам се, -аш се, *св., сред. Диал.* Замомявам се. *Не иска да се замомува, както му е реда, не иска да се хване и тя на хорото като другите моми.* Влайков.

замомя̀вам се, -аш се, *несв.*; **замомѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* замомя̀х, *св., сред.* Почвам да се момея. *Невен цвете, Невено девойко, / море откак си се замомяла, / се ми ти са менците ненспити.* К. Христов.

замомя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замомявам се.

заморѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заморя. **2.** Като *прил.* — който показва, издава умора; уморен. *В стаята беше тихо, чуваше се само бързото и заморено дишане на болната.* Н. Гуляшки.

заморя̀. Вж. заморявам[1] *и* заморявам[2].

заморя̀вам[1], -аш, *несв.*; **заморя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Разг.* Ставам причина някой да се умори; изморявам. *Ти прощавай, даскале, че те заморих до тука, ама работата така дойде.* Вазов. **заморявам се, заморя се** *сред.* *От тука ще ходим по нагорнище, та конете да се не заморяват много.* Вазов.

заморя̀вам[2], -аш, *несв.*; **заморя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Нар.* Само 3 *л.* За болест, епидемия — почвам да моря. *А болестта замори по-често и по-често.* Елин Пелин.

заморя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заморявам[1] *и от* заморявам се.

замота̀вам, -аш, *несв.*; **замота̀я,** -а̀еш, *мин. св.* замота̀х, *св.* **1.** Объркваме, забърквам. *От него те са учили да не замотават мислите си в многословие.* П. П. Славейков. **2.** *Рядко.* Почвам да мотая. *Откак съм замотала това кълбо, мина много време.* **замотавам се, замотая се** *страд.* и *сред.*

замота̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замотавам *и от* замотавам се.

замота̀н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд от* замотая. **2.** Като *прил.* — който е омотан, оплетен, объркан. *Замотани, юлари и въжа отвъде е наслал / прегърбен мутафчия.* П. П. Славейков. || *Прен.* Който не е лесен за разбиране; усложнен. *Па и тоя дяволски, като каиш, черковен въпрос, не се решава... — замотани работи.* Вазов.

замота̀но. *Нареч. от* замотан.

замота̀я. Вж. замотавам.

замра̀[1]. Вж. замирам.

замра̀[2], -ѐш, *мин. св.* замря̀х, *св.* Само *мн.* Почваме да умираме един след друг. *Една невярна болест налетя по дечурлигата, замряха като мухи.* Чудомир.

замразѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* замразя. **2.** Като *прил.* — а) Който е превърнат в лед. б) Който е покрит с ледена кора. *И не довършил още, / а вече на нозе момиците бодри бяха / и скоро стъпките им татък заглъхнаха / по замразений сняг.* П. П. Славейков. в) За плод, зеленчук или месо — консервиран чрез вледеняване. *Замразен зеленчук. Замразено месо. Дълбоко замразени плодове.* г) *Икон.* За парични средства — който не се използува като оборотно средство. *Замразени парични средства. Замразен капитал.*

замразя̀. Вж. замразявам.

замразя̀вам, -аш, *несв.*; **замразя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Правя нещо да се вледени. || Покривам с ледена покривка. **2.** За плодове, зеленчуци или месо — консервирам чрез вледеняване. **замразявам се, замразя се** *страд.*

замразяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замразявам *и от* замразявам се.

замрачавам, -аш, *несв.*; **замрача,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане мрачно; затъмнявам. *Тъмни облаци от пясък | замрачиха слънчов зрак.* Вазов. || *Обр. Рядко.* Помрачавам. *Споменът за Борислав пак замрачи душата му.* Вазов.

замрачавам се, -аш се, *несв.*; **замрача се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Само 3 *л. ед.* Ставам мрачен. *Два дена преди да тръгна... небето надвечер се замрачи и страшна буря избухна със силен дъжд, със светкавици.* Вазов. *Обр. Спокойното и изразително лице на доктора се замрачи и навъси.* Вазов.

замрежа. Вж. замрежвам.

замрежвам, -аш, *несв.*; **замрежа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Запълвам дупка на тъкан с кръстосани преплетени нишки. *Замрежвам чорап.* **2.** *Рядко.* Заграждам, покривам с мрежа. *Я извадих тънка мрежа, | та замрежих гъста гора, та утепах църн арапин.* Нар. пес. **3.** *Прен.* Забулвам. *Снегът беше западал на големи парцали и замрежваше всичко пред очите на пътника.* Вазов. *Скоро тук-таме пламнаха къщи, гъст черен дим се заиздига и замрежи слънцето, което изгаряше.* Йовков. *Пред очите ѝ се посипаха ситни искри като звезди и замрежваха погледа ѝ.* Елин Пелин. **замрежвам се,** замрежа се *страд.*

замрежване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замрежвам *и от* замрежвам се.

замръзвам, -аш, *несв.*; **замръзна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** За вода — превръщам се в лед. *Водата замръзва при 0⁰.* || За течности — превръщам се в твърдо състояние. *Малки Сечко, казват, могъл да направи, щото гърнето в огнището от едната страна да ври, а от другата да замръзва.* Влайков. *Спиртът замръзва при по-ниска температура от водата.* || За река, езеро, море — покривам се с лед. *За Дунава лодка не трябва, той сега е замръзнал и пеши може да се мине.* Вазов. || Втвърдявам се от студ; скововам се. *Отначало духаха само студени ветрове, земята замръзна, не можеше повече да се оре и всички плугове се завърнаха.* Йовков. || За мазнина от животински произход — изстивам и се втвърдявам. *Маслото и маста, като изстинат, замръзват.* **2.** Загивам, умирам от студ. *Попчето и Мравката, като се завръщаха подир войната в Букурещ, пеши и голи, замръзнаха от студ една нощ близу до Крайова. Остана жив само Македонски.* Вазов. || *Стесн.* Изпитвам силен студ; измръзвам. *Слушай, извикай народа да се посгрее малко. Замръзнаха долу.* Д. Добревски. *Ама студ! Бе то тук имало дръвца малко, я дай, Дерибеев, да накладем огнец. И нещастният Странджа ще замръзне.* Вазов. **3.** *Прен.* От силна уплаха или ужас оставам неподвижен на мястото си; вцепенявам се, втрещявам се. *Отишел при тях онзи ден, събрал ги, че, като им скръцнал със зъби, те замръзнали по местата си.* Ал. Константинов. || *Обр. Кръвта замръзна в жилите му. Усмивката замръзна на устните му. Думите замръзнаха на устата му.* **4.** *Прен.* Оставам на една и съща степен на развитие. *Ние няма да замръзнем на това място, гдето сме сега, защото, ако замръзнем на него, не само няма да отиваме напред, но ще се връщаме назад, тъй като животът непрестанно се развива.* Г. Димитров.

замръзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замръзвам. □ **Точка на замръзването** — температура, при която една течност преминава в твърдо състояние. *Всяка течност при определено налягане има своя определена точка на замръзване и кипене.*

замръзна. Вж. замръзвам.

замръквам, -аш, *несв.*; **замръкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Сварва ме мрак, мръкване. *Противоп.* осъмвам. *Де ли той сега се скита? | Де ли той ще да замръкне | в тъмна нощ — и, да се сгрее, | пак огнище ще да стъкне?* П. П. Славейков. *Идеше му на ум да направи някъде кладенец, мост на някое лошо място, хан, където замръкват пътници.* Йовков. *Снощи си ази замръкнах | на връх на Стара планина.* Нар. пес.

замръкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замръквам.

замръкна. Вж. замръквам.

замръщвам, -аш, *несв.*: **замръщя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да мръщя. *Замръщил е чело.*

замръщвам се, -аш се, *несв.*; **замръщя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Почвам да се мръщя.

замръщя. Вж. замръщвам.

замръщя се. Вж. замръщвам се.

замукам. Вж. замуквам.

замуквам, -аш, *несв.*; **замукам,** -аш, *св.* Почвам да мукам. *Замукват изведнъж и волове, и крави.* К. Христов.

замуча. Вж. замучавам.

замучавам, -аш, *несв.*; **замуча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да муча. *Замучаха воловете в пламналите обори.* Вазов.

замуша. Вж. замушвам.

замушвам, -аш, *несв.*; **замуша,** -иш, *мин св.* -их, *св.* Почвам да муша.

замъглен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* замъгля. **2.** Като *прил.* — а) Покрит с мъгла. *От чистия небесен купол... весело грееше пролетното слънце и топлата му светлина капеше на едри, сребърни петна по безкрайната, леко замъглена равнина.* А. Гуляшки. || През който не може да се вижда ясно, не напълно прозрачен. *Вън взе да вали дъжд. По замъглените стъкла на прозорците се чуха леки удари.* Йовков. || За очи, поглед — неясен, помътен. *Сините ѝ очи гледаха скръбно от стъклото, с поглед замъглен, страдалчески.* Вазов. б) *Прен.* Неясен по смисъл, неразбран. *А вперила во него модри очи, | като че ли тя искаше това, | що не издума с замъглени думи, |да го додума с поглед.* П. П. Славейков.

замъгленост, -тта, *ж. Отвл. същ. от* замъглен.

замъгля. Вж. замъглявам.

замъглявам, -аш, *несв.*; **замъгля,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Покривам, изпълвам нещо с мъгла, дим, пари и др. *Полята росни ги дим пожарен замъгли.* П. П. Славейков. *Неудържимо вълнение души гърдите му, сълзи замъгляват очите му.* Йовков. **2.** Правя нещо да стане непрозрачно. *Малки водни капчици замъглиха прозореца.* **3.** *Прен.* Правя нещо да стане неясно.

Алко олът от минута на минута все повече замъглява съзнанието и замрежва очите му. Ал. Константинов. *Умората замъглява съзнанието, очите са готови да виждат странни видения.* Йовков. **замъглявам се, замъгля се** *страд.*

замъгляване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замъглявам *и от* замъглявам се.

замъглям, -яш, *несв.* Замъглявам.

замъгляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замъглям.

замъждѐя. Вж. замъждявам.

замъждукам. Вж. замъждуквам.

замъждуквам, -аш, *несв.*; **замъждукам,** -аш, *св.* Почвам да мъждукам. *Още един завой и пред тях замъждукаха прозорците под схлупените стрехи на Брягово.* Хар. Русев *Тук и там по изцъкленото небе замъждуква по някоя звездица.* Влайков.

замъждукване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замъждуквам.

замъждявам, -аш, *несв.*; **замъждѐя,** -ѐеш, *мин. св.* замъждях, *прич. мин. действ.* замъждял, -а, -о, *мн.* замъждѐли, *св.* Само 3 *л.* Почвам да мъждея. *Лампата замъждя.*

замък, *мн.* -ци, *м. Истор.* Укрепено със зид и ров жилище на феодал. *А до тях се издигаше двукатен болярски замък, зидан от камък, с кула на единия край.* Вазов. *Рицарски замък.*

замъквам, -аш, *несв.*; **замъкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* замъкнат, *св. Разг.* **1.** С мъкнене отнасям, завличам някого или нещо на някъде. *Една едра риба лакомо се спусна върху перата и ги замъкна със себе си под водата.* Ст. Загорчинов. **2.** *Разг.* Не връщам заетото; завличам. **замъквам се, замъкна се** *страд.*

замъквам се, -аш се, *несв.*; **замъкна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред. Разг.* Отивам до някъде с усилие; затътрям се. *През онази есен, когато освещаваха паметника на Шипка-балкан, се замъкнахме и ний.* Чудомир. *Едва се замъкнах до в къщи.*

замъкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замъквам *и от* замъквам се.

замъкна. Вж. замъквам.

замъкна се. Вж. замъквам се.

замълча. Вж. замълчавам.

замълчавам, -аш, *несв.*; **замълча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Почвам да мълча. *Двамата замълчаха. За миг като че ли всичко утихна.* Елин Пелин. *Той все мълчеше: каже една или две думи, па замълчи.* Влайков. *Картечниците, които бяха временно замълчали, отново затракаха след отстъпващите.* Вежинов. **2.** Съзнателно не казвам, укривам това, което зная; премълчавам. *Иванчо Йотата ... разказваше им бягството си с хаджи Смион, но замълчаваше някои подробности.* Вазов.

замълчаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замълчавам.

замъмря. Вж. замъмрям.

замъмрям, -яш, *несв.*; **замъмря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Почвам да мъмря някого. *Какво сте зяпнали като риби, — замъмра ги чудният богомолец и се начумери.* Ст. Загорчинов. **2.** Почвам да мърморя. *Веднъж селяните видяха учудени, че те тръгват заедно с файтон за Шумен. Замъмраха, завъсиха се.* Вазов.

замънкам. Вж. замънквам.

замънквам, -аш, *несв.*; **замънкам,** -аш, *св.* Почвам да мънкам. *Тоест, не сме го виждали — замънка смутен хан*[д]*жията.* Вазов.

замърдам. Вж. замърдвам.

замърдвам, -аш, *несв.*; **замърдам,** -аш, *св.* Почвам да мърдам. *Събраните наоколо замърдаха, шушукането се усили.* Ст. Загорчинов. **замърдвам се, замърдам се** *сред.*

замъркам. Вж. замърквам.

замърквам, -аш, *несв.*; **замъркам,** -аш, *св.* Почвам да мъркам. *Котката замърка.*

замърморвам, -аш, *несв.*; **замърморя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да мърморя. *Старецът замърмори нещо сърдито и повика Лука.* Ст. Загорчинов.

замърморя. Вж. замърморвам.

замърсен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* замърся. **2.** Като *прил.* — който е направен, станал мърсен, нечист. *Имаше стари кладенци, в които през лятото се давят кокошки, котки, плъхове. Тази есен от замърсената вода се появи тежка болест.* А. Каралийчев. *Той се повдигна и погледна през замърсеното прозорче.* Елин Пелин. *Замърсена рана.*

замърся. Вж. замърсявам.

замърсявам, -аш, *несв.*; **замърся,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане мръсно. *Често се кора на децата, когато замърсят нещо по двора или по стълбите.* Влайков. **замърсявам се, замърся се** *възвр.* и *страд.*

замърсяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замърсявам *и от* замърсявам се.

замътвам[1], -аш, *несв.*; **замътя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане мътно; размътвам. **замътвам се, замътя се** *страд.*

замътвам[2], -аш, *несв.*; **замътя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За птица — почвам да мътя.

замътвам се, -аш се, *несв.*; **замътя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Ставам мътен. *Водата в дерето се замъти. Погледът му се замъти. Главата ми се замъти.*

замътване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* замътвам[1], замътвам[2] *и от* замътвам се.

замътен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* замътя **2.** Като *прил.* — а) Който е станал мътен; помътен, замъглен. *Замътен поглед. Замътена глава.* б) За яйце — в което е започнал да се развива зародиш.

замътя. Вж. замътвам[1] *и* замътвам[2].

замътя се. Вж. замътвам се.

замъча. Вж. замъчвм.

замъчвам, -аш, *несв.*: **замъча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да мъча. *В сърцето ти заседне скръб и те замъчи.* Елин Пелин. **замъчвам се, замъча се** *сред.*

замязам. Вж. замязвам.

замязвам, -аш, *несв.*; **замязам,** -аш, *св. Диал.* Заприличвам *Гледам, съхне момичето ми, замязало е на сянка.* Йовков.

замякам. Вж. замяквам.

замяквам, -аш, *несв.*; **замякам,** -аш, *св.* Замяуквам. *Хвана котката за шията и я вдигна. Задърпа се животното, замяка.* Елин Пелин.

замя̀на, *мн.* замѐни, *ж.* Даване на едно нещо и получаване на друго срещу него; заменяване, размяна. *Трябва да се организира широка замяна на семена, както между отделните стопани, така и между стопаните и ТКЗС.* Раб. дело, 1949 г. □ **В замяна (на)** — вместо, срещу. *В замяна на това, Люцкан правеше на стареца някои дребни услуги.* Йовков.

замя̀ркам се. Вж. замярквам се.

замя̀рквам се, -аш се, *несв.*; **замя̀ркам се,** -аш се, *св.*, *сред.* Почвам да се мяркам. *Кърджалиите се раздвижиха. В сиянието на огньовете се замяркаха черните им сенки, пораснали и удължени.* Йовков.

замя̀там¹, -аш, *св.* Почвам да мятам; размятвам. *Ей хороводник пръв се пуща заморен; | изстъпва друг и той замята пош червен.* П. П. Славейков. **замятам се** *сред. Кобилките... преминаха един завой в тръст, след туй пак се замятаха в галоп.* Йовков. *Болната се замята в леглото.*

замя̀там², -аш, *несв.* Замятвам. **замятам се** *възвр.*, *страд.* и *сред.*

замя̀тане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* замятам² *и от* замятам се.

замя̀твам, -аш, *несв.*; **замѐтна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* замѐтнат, *св.* **1.** Намятам. *Заметнала небрежно синкавата прозрачна мушама, тя отиде до тезгяха.* Г. Белев. **2.** *Диал.* Затварям врата с резе. *И той заметна вратата след момчето.* Вазов. **замятвам се, заметна се** *възвр.* и *страд.*

замяу̀кам. Вж. замяуквам.

замяу̀квам, -аш, *несв.*; **замяу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да мяукам. *Котаракът замяука.*

замяу̀ча, -еш, *св.* Почвам да мяу̀ча.

занавлѝзам, -аш, *св.* Почвам да навлизам. *Черквата пусна и народът занавлиза в училището.* Вазов.

занаглася̀вам, -аш, *несв.*; **занагла̀сям,** -яш, *св.* Почвам да нагласявам. *Занагласи тамбурата момко млади — | стар кадия по брадата се поглади.* П. П. Славейков.

занагла̀сям. Вж. занагласявам.

занаднѝчам, -аш, *св.* Почвам да надничам. *Хората се струпаха около тях и любопитно занадничаха през ритлите.* Елин Пелин.

занадпрева̀рвам се, -аш се, *св.* Почвам да се надпреварвам. *Занадпреварваха се лудо в жетвата. Мирчо се разгорещи дотолкова, че му идваше да хвърли и ризата от гърба си.* Кр. Григоров.

занадпрева̀рям се, -аш се, *св.* Занадпреварвам се.

занадя̀вам се, -аш се, *св.* Почвам да се надявам.

занаизлѝзам, -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да излизаме един след друг. *Депутатите се разшаваха, занаизлизаха едни в коридорите, други към бюфета.* Вазов.

занапрѐд *нареч.* От сега нататък; за в бъдеще *Гроздан беше предложил на Монката да се сдружат и да работят занапред заедно.* Йовков. *Що са дни, занапред са.* Погов.

занарѐждам¹, -аш, *св.* Почвам да нареждам. *Занарежда книгите.*

занарѐждам² -аш, *св.* Почвам да нареждам, да наричам при оплакване *Къде ти е кравата, де ни е млякото, сиренето, вълната — занарежда тя.* Кр. Григоров. *Олеле, отче, — заплака и занарежда своята кратка история Нена.* Елин Пелин.

зана̀сям¹, -яш, *несв.*; **занеса̀,** -ѐш, *мин. св.* занѐсох, *св.* Нося нещо на определено място, което е извън мястото, гдето се говори. *Занасям тепсийчето с тутманика на фурната.* Влайков. *Скоро занеси му вода и пак донеси стомничката.* Ал. Константинов.

зана̀сям², -яш, *несв. Разг.* Шегувам се, подигравам се с някого. *Много още разправя той и занася жените.* Чудомир.

зана̀сям се, -яш се, *несв.*; **занеса̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* занѐсох се, *св.*, *сред.* **1.** Захласвам се, прехласвам се, като гледам нещо. *Латинка във венчалното си рухо беше до толкова хубавица, щото не можеше човек да се не занесе, като я гледа.* Каравелов. **2.** Унасям се при висока температура или при тежка болест; почвам да губя съзнание. *Простинала... Сега я хвърлило в огън, та чак се занесла.* Влайков. **3.** *Разг.* Превземам се; преструвам се. *Как майсторски прави всичко, каквото чуе. Пее, занася се, примира вече и пак в същото време се подиграва със всичко живо из двора.* Йовков. □ **Занасям се по някого** (разг.) — задирям, ухажвам някого.

зана̀сяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* занасям¹, занасям² *и от* занасям се.

занатѝскам, -аш, *св.* Почвам да натискам.

занахлу̀вам, -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да нахлуваме. *Посетителите рано занахлуваха в пивницата „Червен рак".* Вазов.

занахъ̀лтам. Вж. занахълтвам.

занахъ̀лтвам, -аш, *несв.*; **занахъ̀лтам,** -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да нахълтваме един след друг. *Занахълтаха във вагоните, музиката засвири, навалицата извика.* Вазов.

зана̀ят *м.* (араб.). Стопанска дейност, при която преобладава ръчен труд и която се усвоява чрез продължителна практика. *Аз разбрах, че и днес си работи обущарството, първоначалния си занаят.* Вазов. *Няма Герчо дом, ни къща, ниви, ни ливади. | Ни занаят знае пари да извади.* Елин Пелин. □ **Изпекъл занаята** (разг.) — усвоил добре известна работа.

занаятчѝйски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до занаятчия. *Занаятчийска кооперация. Занаятчийски изделия.*

занаятчѝйство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Поминък на занаятчия. **2.** *Събир.* Занаятчийско съсловие. *Трудовото занаятчийство ще се обедини в трудовопроизводителни занаятчийски кооперации.* Г. Димитров.

занаятчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Лице, което изкарва прехраната си със занаят. *Ковачът чукаше по наковалнята желязото, занаятчията се трудеше.* Вазов.

занда̀н *м.* (перс.). *Остар.* Тъмница, затвор. *А там далеч у тъмните зандани | в Диарбекир сред влажните стени | лежи старик.* Смирненски.

занемарѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* занемаря. **2.** Като *прил.* — за когото или за което вече не се полагат грижи; изоставен, напуснат. *Оградата на двора му, занемарена отколе,*

беше се посрутила тук-таме. Йовков. *Занемарено дете.*

занемареност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* занемарен.

занемаря̀. Вж. занемарявам.

занемаря̀вам, -аш, *несв.*; **занемаря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Преставам да се грижа за някого или за нещо; изоставям. *И ще почне оттук нататък да се грижи само за механата и мющериите си, ще занемари кметството, ще гледа през пръсти на селските работи.* Влайков. *По крив си път ти, синко мой, ударил. | Родители и дом забравил, занемарил!* П. П. Славейков. **занемарявам се, занемаря се** *възвр.* и *страд.*

занемаря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* занемарявам *и от* занемарявам се.

занема̀рям, -яш, *несв.* Занемарявам.

занемѐя. Вж. занемявам.

занемя̀вам, -аш, *несв.*; **занемѐя,** -ееш, *мин. св.* занемя̀х, *св.* Ставам безгласен, ням; замлъквам, затихвам, замирам. *Дядо Стойко до едно време викà, пъшкà, па занемя.* Вазов. || *Обр. Тук-там прониже пожар тъмнината, | блесне рубинен език, | глухо понася се стон в пустотата | и занемее след миг.* Смирненски. || Ставам като ням от някакво чувство, загубвам за миг способност да говоря. *Непознатите хора идваха точно срещу него и той занемя на мястото си с широко отворени очи, без да диша.* Вежинов

занемя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* занемявам.

занемя̀л, -а, -о, *мн.* занемели. **1.** *Прич. мин. действ. от* занемея. **2.** Като *прил.* — замлъкнал, затихнал. *Стигнаха в селото — село без хора, с празни, занемели къщи.* Йовков.

занеса̀. Вж. занасям[1].

занеса̀ се. Вж. занасям се.

занѐсен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* занеса. *Но най-страшното стана една нощ в Сърнено, гдето бяха занесени вълчетата.* Йовков. **2.** Като *прил.* (прен., разг.) — а) Погълнат от някаква мисъл. *Кънчо поседя няколко време пред кухнята тъй като занесен, като замислен за нещо.* Влайков. б) Който изразява унесеност. *И сега му стана съвсем ясно, че тоя занесен и отвърнат от всичко наоколо поглед беше устремен в една посока.* Йовков. в) *Пренебр.* Който е разсеян, завеян. *Занесен човек.*

занѐсено. *Нареч. от* занесен; унесено. *Петра почти нищо не хапна, беше скръстила ръце на колените си, гледаше занесено пред себе си и от време на време изтежко въздишаше.* Йовков.

занѐсеност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* занесен.

занѝжа. Вж. занизвам.

занѝжа се. Вж. занизвам се.

занѝзвам, -аш, *несв.*; **занѝжа,** -еш, *мин. св.* занѝзах, *св.* Почвам да нижа.

занѝзвам се, -аш се, *несв.*; **занѝжа се,** -еш се, *мин. св.* занѝзах се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да минаваме един след друг, да се нижем. *Занизват се колата на дълга обозна колона.* Йовков. *Занизаха се дни безкрайни | и дълги като вековете.* Вазов. *Хубави каменни сгради — дворци и вили — се занизват по двете страни на пътя.* Кр. Кюлявков.

за̀ник, *мн.* няма, *м. Поет.* Залез слънце. *Противоп.* изгрев. *От заник слънце озарени | алеят морски ширини.* Яворов. *Мръкваше се, по високите върхове горяха последните багри на слънцето и на запад широко се разстилаше по небето червената зара на заника.* Йовков. || *Прен.* Годините от преклонната възраст на човека. *На годините, на скръбта под товара | клюмна ми главата оснежена | . . . | Дни на заник.* Вазов. *Аз дойдох да дочакам мирен заник, че моїто слънце своя път измина.* Дебелянов.

занима̀вам, -аш, *несв.*; **занимая̀,** -àеш, *мин. св.* занимàх, *св.* **1.** Задържам, поглъщам вниманието, мислите или интереса на някого. *Ако това не ви харесва, напуснете складовете и не ме занимавайте с глупости!* Дим. Димов. || Забавявам, развличам някого. *Децата станаха и се отдалечиха с недоволен вид; тях ги живо занимаваха приказките за кака Милка Тодоричина.* Вазов. **2.** Обикн. за частно обучение — преподавам учебна материя на някого; обучавам. *Занимавам учениците по география.*

занима̀вам се, -аш се, *несв.*; **занима̀я се,** -àеш се, *мин. св.* занимàх се, *св., сред.* **1.** Зает съм с някаква работа; върша нещо. *Той остави коректурата, с която се занимаваше.* Вазов. || Отделям внимание на нещо или на някого. *Туй да оставиме за друг път, а сега да се занимаем със скъпия си гост.* Вазов. *Майка си тя не помнеше, а баща ѝ беше моряк и нямаше време да се занимава с нея.* Дим. Димов. || Разглеждам, разучавам. *Тази вечер ще се занимаем с най-важния въпрос за момента — пролетната сеитба.* Кр. Григоров. **2.** Извършвам работа, която е постоянната ми професия. *Всеки гражданин е длъжен да се занимава с обществено полезен труд и да работи според своите сили и способности.* Конст., чл. 73. *Занимавам се със земеделие. Занимавам се с политика.* **3.** Уча, изучавам, работя умствено. *Тази стаичка е моя. В нея се занимавам.* Влайков. *Той* (Неофит Рилски) *се е отстранявал често тука, за да може да се занимава спокойно над последния си труд — речника.* Вазов.

занима̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* занимавам *и от* занимавам се.

занима̀вка *ж. Разг.* Нещо дребно, незначително, с което човек се занимава, забавява за известно време.

занима̀лня *ж.* Помещение (стая, зала), гдето учащи си подготвят уроците.

занима̀ние, *мн.* -я, *ср.* Работа, заетост с нещо. *Не знам, Али-чауш, аз в хана се не меся, — отговори кафеджията и продължаваше заниманието си спокойно.* Вазов. || Обикн. *мн.* Учебни занятия. *Първите дни... учениците идеха редовно на занимания.* Я. Гуляшки.

занима̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (рус.). Който занимава, забавява; забавен, интересен. *Водят се сърдечни, занимателни разговори.* Влайков. *Занимателен събеседник.*

занима̀телно. *Нареч. от* занимателен.

занима̀я. Вж. занимавам.

занима̀я се. Вж. занимавам се.

занѝчам, -аш, *несв. Разг.* Вглеждам се, взирам се, за да видя нещо по-добре. *Обикновено заничаха през пречките на вратата* (на затвора) *— страдалчески образи на жени.* Величков.

Той преглежда внимателно всичко, занича там, занича тук — работата беше свършена хубаво. Йовков.

заничане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заничам.

заносвам, -аш, *несв.*; **занося,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да нося. *Той заноси новите си дрехи всеки ден.* **заносвам се, занося се** *страд.*

занося. Вж. заносвам.

занятие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). 1. Занимание, работа. *Учебни занятия. Практически занятия.* 2. Труд, работа, с която човек изкарва прехраната си; професия. *Избиратели и избираеми са всички граждани на Народната република..., без разлика на пол, народност,... образование, занятие.* Конст., чл. 3.

заобаждам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се обаждам. *Някои ранни птички се заобаждаха.* Вазов. *Откъм полето... се зачуха далечни звънчета—ще подрънкат, ще се умълчат, после пак ситно-ситно ще се заобаждат като щурци.* Йовков.

заобикалка *ж.* Обикн. *мн.* Пристъпване по околен път към предмета на разговора. *И тъй,... пристъпвам направо към целта —... не обичам заобикалките.* Йовков. *Има писачи, които казват истината със заобикалки, види се от боязън за обида.* П. П. Славейков. *Да говорим без заобикалки.*

заобикалям[1], -яш, *несв.*; **заобиколя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Обикалям от всички страни някого или нещо; обграждам, обкръжавам. *Едва сега му мина през ума, че много се е отдалечил от кулата, а агарянците невям са близу в гората и можеха да го заобиколят и пленят.* Ст. Загорчинов. *Заобиколили големите огньове,... — войнищите бяха възбудени и весели сред хайдушката прелест на тая нощ.* Йовков. *Децата заобиколиха учителя.* || Намирам се, разположен съм около някого или нещо; опасвам. *Аз тръгнах на юг, по отъпканата пътека, между мочурите, които заобикалят Карловските бани.* Вазов. Обр. *Децата се смееха. И струваше ми се, че те го заобикалят със същата привързаност и със същата доверчивост, с каквато дохождаха при него и черните скворци.* Йовков. 2. Минавам по околен път, в страни. *На утрото отидох на ливадата, като заобиколих през корията.* Елин Пелин. *Когато войнищите отиваха да патрулират към устието из Карасу, трябваше да заобикалят много и тогава да излязат на морския бряг.* Йовков. || *Прен.* Говоря със заобикалки за нещо. *Цанка бе сама в къщи. Без да заобикаля, тя захвана направо за онова, което искаше да му каже.* Влайков. 3. *Разг.* Посещавам, обикн. от време на време; наминавам, отбивам се. *Домашните... помолиха доктора да заобикаля пак всеки ден.* Вазов. *Най-напред Нейко заобиколи тия свои ниви, които бяха засети вече.* Йовков. **заобикалям се, заобиколя се** *страд.* ◻ **Заобикалям закона** — нарушавам закона, като формално не излизам от рамките му. **Заобикалям фактите** — отбягвам да се спра на фактите.

заобикалям[2], -яш, *св.* Почвам да обикалям. *Гьоч-Кольо плю на ръцете си и заобикаля.* Йовков.

заобикаляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заобикалям[1] *и от* заобикалям се.

заобиколя. Вж. заобикалям[1].

заобичам, -аш, *св.* Почвам да обичам. *Митко по-нежно заобича Рангела, като узна отчасти историята му.* Вазов.

заоблача се. Вж. заоблачавам се.

заоблачавам се. Само 3 *л. ед.* **заоблачава се**, *несв.*; **заоблачи се,** *мин. св.* заоблачи се, *св., безл.* Покривам се с облаци. || *Прен.* Ставам мрачен. *Александър се намуси. Лицето му се заоблачи.* Вазов.

заоблачаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от заоблачава се. *Преди пладне в Северна и Източна България ще настъпи постепенно заоблачаване.*

заоблачвам се, -аш се, *несв.* Само 3 *л.* Заоблачавам се.

заоблачване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заоблачва се.

заоблен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* заобля. 2. Като *прил.* — който има обли очертания. *От издигнатината, гдето сме седнали, се вижда надолу цялото поле... и Света Петка, а зад нея широко заоблените върхове на Средна гора.* Влайков. *Тънкият правилен нос и заоблената брадичка придаваха особена миловидност на лицето му.* Д. Добревски.

заоблизвам, -аш, *св.* Почвам да облизвам. **заоблизвам се** *възвр.*

заобличам, -аш, *св.* Почвам да обличам. **заобличам се** *възвр.*

заобля. Вж. заоблям.

заоблям, -яш, *несв.*; **заобля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане обло, закръглено. **заоблям се, заобля се** *страд.* и *сред.*

заобръщам, -аш, *св.* Почвам да обръщам. *Ненадейно хората се размърдаха и заобръщаха глави, за да видят нещо по-добре.* Ст. Загорчинов. **заобръщам се** *сред. Селяните зашушукаха, някои се заобръщаха и столовете изскърцаха.* Кр. Григоров.

заобяснявам, -аш, *св.* Почвам да обяснявам.

заоглеждам, -аш, *св.* Почвам да оглеждам. *Той заоглежда ъглите, засечката за балкончето, въртя се до изкопа, докато се стъмни съвсем.* Кр. Григоров. **заоглеждам се** *възвр.* и *сред. Тихичко пропълзя навън и се заоглежда в тъмнината. Бездънна тишина владееше навред.* Ив. Хаджимарчев.

заогъвам, -аш, *св.* Почвам да огъвам. *Старият бряст заогъва клоните си и зашумя.* Йовков. **заогъвам се** *възвр.* и *сред.*

заозъртам се. Вж. заозъртвам се.

заозъртвам се, -аш се, *несв.*; **заозъртам се,** -аш се, *св., сред.* Почвам да се озъртам. *Когато стана да си излезе, той се заозърта из чиновете — търсеше някого с погледа си.* Вазов.

заозъртване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заозъртам се.

заокайвам, -аш, *св.* Почвам да окайвам някого. **заокайвам се** *възвр. И, както правеше винаги, когато ѝ докривееше много, тя се разшета бързо, завика и се заокайва.* Йовков.

заопла̀квам, -аш, *св.* Почвам да оплаквам някого или нещо.

заопла̀квам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се оплаквам.

заоправда̀вам се, -аш се, *св., възвр.* Почвам да се оправдавам. *Владо Младенов заръкомаха, заоправдава се, сякаш бе виновен за нещо.* Кр. Григоров.

заопра̀вям, -яш, *св.* Почвам да оправям. *Мария сръчно заоправя обърканите нишки* К. Петканов.

заопъ̀вам, -аш, *св.* Почвам да опъвам. *Веднага той заопъва юздите на конете и аз помислих, че иска да спре.* Йовков. **заопъвам се** *сред.*

заора̀. Вж. з а о р а в а м.

заора̀вам, -аш, *несв.*; **заора̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* **1.** Почвам да ора. *От зори съм още заорал.* Ив. Бурин. **2.** Обикн. в земята — заривам се, забивам се чрез порене. *Една кола... изведнъж се наведе на една страна, колелото ѝ изхвръкна, оста заора в земята и се счупи.* Йовков. **заоравам се, заора се** *страд.* и *сред.*

заора̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заоравам *и от* заоравам се.

заори̇̀гвам се, -аш се, *св.* Почвам да се оригвам.

заоста̀вам, -аш, *св.* Почвам да оставам.

зао̀стрен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заостря. **2.** Като *прил.* — а) Който има остър връх или остри ръбове; остър. *Малко по-долу зад него се издигат канаристи стени, които се увеличават от една жълта заострена скала.* Вазов. б) *Прен.* Силно подчертан, изтъкнат на преден план. *Политически заострен. Идейно заострен.*

зао̀стреност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на заострен. *Кадиин връх се издигаше пред нас, той имаше еднаква форма с чуката на Еленин връх. Отличаваше се само със съвършената заостреност на своята* (чука). Вазов. *Идейна заостреност. Политическа заостреност.*

зао̀стря. Вж. з а о с т р я м.

зао̀стрям, -яш, *несв.*; **зао̀стря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Правя нещо да се изостри; подострям. *Той заостри върха на тоягата си.* || *Прен.* Изострям, засилвам. *Заострям вниманието си. Заострям бдителността си.* **2.** Почвам да остря. *Взе ножчето и заостри молива си.* **заострям се, заостря се** *страд. и сред.*

зао̀стряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заострям *и от* заострям се.

заотва̀рям, -яш, *св.* Почвам да отварям. **заотварям се** *страд.*

заотка̀чам, -аш, *св.* Заоткачвам. *Той бързо взе фенерчето, заоткача оглавници... и завика на кравите.* Кр. Григоров.

заотка̀чвам, -аш, *св.* Почвам да откачам.

заотстъ̀пвам, -аш, *св.* Почвам да отстъпвам. *Отнесоха ранените до оградите на околните гюлове, а те купом, бързишката заотстъпваха назад.* Вазов.

зао̀хкам. Вж. з а о х к в а м.

зао̀хквам, -аш, *несв.*; **зао̀хкам,** -аш, *св.* почвам да охкам. *Той заохка и запъшка отчаяно.* Вазов. *Ох майчице, ... майчице-е, — заохка тя и заизвива.* Йовков.

за̀пад, *мн.* няма, *м.* **1.** Една от четирите посоки на света, където залязва слънцето. *Противоп.* изток. *Бяха се изкачили на билото на планината и вървяха на запад.* Йовков. || Мястото, където залязва слънцето. *Сега е привечер. Запад е в кръв | и в блясъци златни облян.* Смирненски. **2.** *Собств.* Обикн. западните европейски страни. *Той е завършил образованието си на Запад. Развитие на търговията между Изтока и Запада.*

запа̀дам¹, -аш, *несв.*; **запа̀дна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Изгубвам имота си, благосъстоянието си; разорявам се. *След войната това семейство съвсем западна. Западнал град.* **2.** За занаят, търговия, индустрия, производство — постепенно упадам, замирам. *Като западна така златарлъкът, Койчо се залови повечко със земеделие и с добитъка.* Влайков. *По онова време, поради внасянето на американа, производството на широките памучни платна... било започнало да запада.* Влайков. **3.** *Нар.* Почвам да отпадам физически, да изнемощявам. *Той беше отпаднала в първите дни след като осъдиха Ивана на смърт! После... тя се посъвзе и напоследък пак западна, грохна, отчая се.* Караславов. **4.** *Прен. Нар.* Само 3 *л.* Дълбоко заляга нещо в съзнанието на някого. *Па и един поглед имаше — дълбок, ясен и мил — дето ти запада право в сърцето.* Влайков. *Западна мисъл тягостна | в душа ми, кат вихрушка.* Вазов.

запа̀дам², -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да падаме, да се сипем един след друг. *Пред очите ми западаха тежките снаряди и войниците видяха ясно как към небето отново излетяха тъмни гейзери пръст.* Вежинов. *Едри капки дъжд западаха по шосето.* Вазов.

запа̀дане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* западам¹.

за̀паден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който се намира на запад или иде от запад. *Слънцето висеше вече на западния небосклон.* Вазов. *Слънцето... обливаше с кървавочервена светлина кооперативния блок. Той беше на западната страна на селото.* Ст. Даскалов. *Западна България. Западна Европа. Западни български говори. Западен вятър. Западни прозорци.* **2.** Който принадлежи, който е характерен на страните от Западна Европа или произхожда от тях. *Западни литератури. Западно влияние.* □ **Западна демокрация** — буржоазна демокрация. **Западна църква** — римокатолишка църква.

запа̀дна. Вж. з а п а д а м¹.

запа̀днал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* западна. **2.** Като *прил.* — а) Който е загубил имота си, благосъстоянието си. *В тази махла... живееха най-западналите челяди — все рибари и контрабандисти.* А. Страшимиров. *Западнали търговци. Западнал град.* б) За занаят, търговия, индустрия — който е в упадък; замрял. *Погрижете се да подигнете благосъстоянието на нашия толкова обеднял град, да съживите замрелите занаяти и западналата търговия.* Влайков.

западня̀к, *мн.* -ци, *м. Разг.* Лице, по произход от Западна България или от Западна Европа.

запа̀звам, -аш, *несв.*; **запа̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Пазя, не оставям някой или нещо да изчезне; увардвам. *Запазвам си живота. Българ-*

ският народ запази езика си през петвековното турско робство. Запазвам си обичаите. ‖ Правя нещо да остане в същия вид, да не се измени; съхранявам. *Въпреки дълбоката си старост, той беше жилав и запазваше още сила, за да ходи без чужда помощ.* Вазов. *Стрина Венковица и туршии всякакви есен ще наложи, и пресол жълт като смин ще запази чак до жетва.* Влайков. **2.** *Прен.* Продължавам да притежавам, да обладавам нещо. *Запазвам хладнокръвие. Запазвам присъствие на духа. Запазвам достойнството си. Запазвам спокойствие. Запазвам си правото. Запазвам си поданството.* ‖ Не нарушавам нещо. *Запазвам равновесие. Запазвам приличие. Запазвам (пълен) ред. Запазвам тайна. Запазвам мълчание.* **3.** Предварително осигурявам право да се ползувам от нещо; завардвам, заемам. *Запазвам маса в ресторант. Местата в купето са запазени.* **4.** *Прен.* Защищавам, предпазвам. *Припукаха пушки... Тя тичаше към него и простираше ръце, като да го запази.* Йовков. *Всички тия бърда наоколо... запазваха хубаво Юндол от ветровете.* Вазов. *Запазвам от дъжд.* **запазвам се, запазя се** *възвр.* и *страд.*

запа̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запазвам *и от* запазвам се.

запа̀зен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* запазя. **2.** Като *прил.* — а) Който е останал такъв, какъвто си е бил. *Намерих лодката извлечена далеч от брега и добре запазена.* Йовков. б) За човек — който не се е състарил, още е младолик. *Беше вече стар човек, но още здрав, твърде запазен.* Йовков. *Жената е възрастна, но запазена и още хубава.* Кр. Кюлявков.

запа̀зя. Вж. з а п а з в а м.

запа̀лвам, -аш, *несв.*; **запа̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Правя нещо да започне да гори или да свети. *Запалвам огън. Запалвам цигара. Запалвам свещ. Запалвам лампата.* ‖ Паля нещо, за да причиня пожар; подпалвам. *Ако ги запалиш — отива всичко — и ниви, и целият кър, и селата.* Йовков. *Арестуваха жена му... А малко по-късно запалиха и изгориха къщата му на горния край на селото.* Ив. Хаджимарчев. **2.** Паля в нещо огън, за да грее и топли. *В къщата имаше първобитна турска баня, която Кристало обеща да запали.* Дим. Димов. *Запалвам печката.* **3.** *Прен.* За чувства — правя, предизвиквам да се прояви силно; въодушевявам, разпалвам. *Той беше як, беше ловец и мисълта за кошутата запалваше същинска вълча стръв в гърдите му.* Йовков. *И техний млад възторг ще да запали / в сърца любов към слава, идеали.* Вазов. **запалвам се, запаля се** *възвр., страд.* и *сред.* □ **Главата ми се е запалила** — имам големи грижи или неприятности. **Запалвам главата на някого** — въодушевявам някого за нещо. **Запалвам някому чергата** — създавам някому голяма неприятност или щета.

запа̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запалвам *и от* запалвам се.

запа̀лен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* запаля. 2. Като *прил.* — въодушевен, ентусиазиран. *Запалѐни младежи. Запалени глави.*

запалѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който причинява запалване. *Запалително вещество. Запалителна бомба.*

запа̀лка *ж.* **1.** Малък прибор за палене, найчесто на цигара. **2.** *Воен.* Приспособление към снаряд или мина, което служи за възпламеняване. **3.** Само *мн.* Сухи, тънко нацепени дърва за подпалване на огън.

запа̀ля. Вж. з а п а л в а м.

запа̀лям, -яш, *несв.* Запалвам. **запалям се** *възвр., страд.* и *сред.*

запа̀ляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запалям *и от* запалям се.

запаметя̀. Вж. з а п а м е т я в а м.

запаметя̀вам, -аш, *несв.*; **запаметя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Диал.* Задържам в паметта си; запомням. **запаметявам се, запаметя се** *страд.*

запаметя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запаметявам *и от* запаметявам се.

запа̀рвам, -аш, *несв.*; **запа̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Затоплям и задушавам нещо с пара. *Па и работата им такава — все с кожи се разправят: да ги топят и запарват, да ги скубят.* Влайков. **2.** Заливам с вряла вода дървен съд (каца, корито и др.), за да се затегне. *Тя чистеше и миеше съдовете, проветряваше зимника, запарваше бъчвите и прислужваше на селяните като момче.* Елин Пелин. **3.** Само 3 *л.* Започва да пари, допарва ми. *Дельо изохка... В очите му запариха сълзи.* Д. Добревски. *Изведнъж нещо запари на гърлото на Янко. Думите му замряха.* Ем. Коралов. **запарвам се, запаря се** *страд.* и *сред.*

запа̀рване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запарвам *и от* запарвам се.

запа̀рен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* запаря. **2.** Като *прил.* — затоплен, сгорещен и задушен от пара. *Тесничко бе, наистина, у какини Донини, имаше дъх от запарени кожи, ала инак беше весело.* Влайков. *Между каруците се носеше мириз на тор и запарено сено.* Вежинов. □ **Запарен въздух** — нечист, непроветрен въздух в затворено помещение, въздух, наситен с тежки миризми и изпарения.

запа̀ря. Вж. з а п а р в а м.

запа̀рям, -яш, *несв.* Запарвам. **запарям се,** *възвр.*

запа̀с *м.* **1.** Материали, храни и др., приготвени за по-нататъшна употреба. *Богати запаси. Неизчерпаеми запаси. Натрупвам запаси.* ‖ *Прен.* Само *ед.* Натрупано количество от нещо. *Запас от енергия. Запас от наблюдения. Запас от знания. Запас от сили.* **2.** Само *ед. Воен. Събир.* Служилите военна служба граждани, които при нужда се повикват отново във войската. *Офицер от запаса. Минавам в запаса.* ‖ Само *ед. Разг.* Временно военно обучение на граждани, които са изслужили военната си служба. *Отивам запас. Викат го запас.* □ **Неприкосновен запас** — запас от нещо, което ще се употребява само в крайна нужда.

запаса̀, -ѐш, *мин. св.* запа̀сох, *прич. мин. действ.* запа̀съл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св.* Почвам да паса. *Запасъл ни е овцете още от малък и все след тях е, все е по къра и до днеска.* Влайков. *Кончето запасе крехката трева.*

запаса̀ се, -ѐш се, *мин. св.* запа̀сох се, *прич. мин. действ.* запа̀съл се, -сла се, -сло се, *мн.* -сли се, *св., сред.* Паса продължително време. *Около Великовата къща имаше поляна, на която добитъкът се спря и се запасе.* Йовков.

запа̀свам, -аш, *несв.*; **запа̀ша,** -еш, *мин. св.* запа̀сах, *св.* Завивам пояс, колан и под. около

кръста си; опасвам. *Запасала е въз него извезан с пъстри коприни пояс и отпреди е закопчала позлатени чопрази.* Влайков. *Запасвам престилка.* || Прикрепвам, стягам нещо около кръста си с пояс и под.; препасвам. *Странджата... измъкна из червения пояс, който запасваше окъсаните му... панталони, един голям револвер.* Вазов. *Запасвам сабя.* **запасвам се, запаша се** *възвр.*

запа̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запасвам *и от* запасвам се.

запа̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* 1. Който служи за запас. *Запасни части. Запасни храни. Запасни фондове.* 2. Който е изслужил военната си служба и е минал в запаса. *Знам само, че е запасен офицер, а не действуващ.* Вежинов. 3. Като *същ. м.* **запасният** — запасен войник или офицер. *Обяви се мобилизацията... Започнаха да идат запасните от селата.* Йовков.

запася̀. Вж. запасявам.

запася̀вам, -аш, *несв.*; **запася̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Снабдявам със запаси. **запасявам се, запася се** *възвр.* *Използуваха се масово падналите дъждове в края на м. юли и стопанствата се запасиха с много зелен фураж.* Отеч. фронт, 1949 г.

запася̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запасявам *и от* запасявам се.

запа̀тя, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да патя.

запа̀ша. Вж. запасвам.

за̀пек *м.* Само *ед.* Нередовно, трудно ходене по голяма нужда.

запека̀. Вж. запичам.

запелтѐча. Вж. запелтечвам.

запелтѐчвам, -аш, *несв.*; **запелтѐча**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да пелтеча.

запѐнвам се, -аш се, *несв.*; **запѐня се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* 1. Покривам се с пяна. *Донесоха им бутилката, изхвърлиха с гръм запушалката и шипящата влага се запени в кристалните бокали.* Ал. Константинов. 2. *Прен.* Силно се ядосвам; разгневявам се. *Спокойният улегнал мъж / запени се като там онзи изведнъж, / заудря масата с пестника / и на противника си се развика.* К. Христов.

запѐнване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запенвам се.

запѐнен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* запеня. 2. Като *прил.* — а) Покрит с пяна. *Бичът на Османа се дигаше и слагаше по гърбовете на запенените коне.* Вазов. *Запенени уста.* б) *Прен.* Много ядосан, раздразнен. *Ще ти изпия кръвчицата аз тебе! — закани се запенен Ламбо.* Вазов. *Или си вземи думите назад, или смърт! — изрева Кандов, запенен от ярост.* Вазов.

запѐня се. Вж. запенвам се.

запѐням се, -яш се, *несв.*, *сред. Диал.* Запенвам се.

запѐняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запеням се.

запера̀. Вж. запирам.

запердàша. Вж. запердашвам.

запердàшвам, -аш, *несв.*; **запердàша**, -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Почвам да пердаша. *А Тонката, ухилен, се наведе над тезгяха отново и запердаши с големия чук една намокрена подметка.* Чудомир.

запѐрча се. Вж. заперчвам се.

запѐрчвам се, -аш се, *несв.*; **запѐрча се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред. Разг. Неодобр.* Почвам да се перча.

запета̀йка *ж. Грам.* Запетая. *Взех ръкописа, прегледах го, поправих го, турнах му някоя и друга запетайка и му го върнах.* Елин Пелин.

запета̀я *ж.* (рус.). *Грам.* Препинателен знак (,). □ **Точка и запетая** (грам.) — препинателен знак (;).

запеча̀там. Вж. запечатвам.

запеча̀тан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* запечатам. 2. Като *прил.* — на който е сложен печат, за да не се отваря. *Запечатана каса.* || *Разг.* Който е затворен чрез залепване. *Запечатано писмо.*

запеча̀твам, -аш, *несв.*; **запеча̀там**, -аш, *и* **запеча̀тя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Слагам печат върху нещо, за да не бъде отваряно. *Преди да почне гласуването, председателят на комисията показва на избирателите празна избирателна кутия, заключва я и я запечатва на три места с печат на местния народен съвет.* Отеч. фронт, 1949 г. *Запечатвам каса. Запечатвам колет. Запечатвам магазин.* || *Разг.* За писмо — затварям чрез залепване. *Запечатвам писмо.* 2. *Прен.* Затвърдявам нещо за дълго време; утвърдявам. *Това първо масово антифашистко народно въстание... запечата със съвместно пролятата кръв на комунисти и земеделци завинаги братския съюз между работници и селяни в нашата страна.* Г. Димитров. **запечатвам се, запечатя се** *страд.* □ **Запечатва се в паметта ми** (книж.)— запомням за дълго.

запеча̀тване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запечатвам *и от* запечатвам се.

запеча̀тя. Вж. запечатвам.

запечѐля. Вж. запечелвам.

запечѐлвам, -аш, *несв.*; **запечѐля**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да печеля.

запѐчен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* запека. 2. Като *прил.* — който е хванал отгоре кора; спечен, засъхнал. *Лицата на убитите се виждаха ясно, със сплъстената си и разбъркана коса, с запечените рани по тях.* Йовков. □ **Запечен стомах** — запек.

запѐя. Вж. запявам.

за̀пив *м. Диал.* Годеж. || Гощавка у момата след годежа. *Продана годили, запив направили.* Каравелов.

запѝвам, -аш, *несв.*; **запѝя**, -йеш, *мин. св.* запѝх, *св.* Почвам да пия. *Видяхме едно бистро вирче с дъждовна вода. Наобиколихме го и запихме.* Вазов. **запивам се, запия се** *страд.*

запѝвам се, -аш се, *несв.*; **запѝя се**, -йеш се, *мин. св.* запѝх се, *св.*, *сред.* Увличам се в пиене; пиянствувам. *Два или три пъти той се отбиваше в някоя кръчмарница „да накваси устата си". Но се запиваше и по три дни и три нощи гуляеше, чупеше чаши и черпеше по ред малки и големи.* Караславов.

запѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запивам *и от* запивам се.

запилѐя се. Вж. запилявам се.

запиля̀вам се, -аш се, *несв.*; **запилѐя се**, -ѐеш се, *мин. св.* запиля̀х се, *прич. мин. действ.* запиля̀л се, -а се, -о се, *мн.* **запилѐли се**, *св.*,

сред. Разг. Тръгвам на някъде без определена посока. *Съмнеше ли, глухонемият навличаше джубето си, дигаше тоягата и се запиляваше по полето.* Караславов.

запѝпам. Вж. запипвам.

запѝпвам, аш, *несв.*; **запѝпам,** -аш, *св.* Почвам да пипам. **запипвам се, запипам се** *възвр. Няма да се махна! — запипа се той по задния джоб, като да извади оръжие.* Ст. Даскалов.

за̀пир, *мн.* няма, *м. Нар.* Спиране, почивка. *Настане ли кърска работа, стрина Венковица запир не знае: било с работници ще се разправя, било пък сама ще иде на кукуруз.* Влайков. □ **На запир** — със спирания. *Воденицата меле на запир.*

запѝрам[1], -аш, *несв.*; **запра̀,** запрѐш, *мин. св.* запря̀х, *прич. мин. действ.* запря̀л, -а, -о, *мн.* запрѐли, *прич. мин. страд.* запря̀н, -а, -о, *мн.* запрѐни, *св. Нар.* **1.** Карам някого или правя нещо да престане да се движи или да действува; спирам. *Видят ли се нейде със стрина Венковица, тя все ще я запре да ѝ заприкаже.* Влайков. *Запрях едина стан, запрях после и другия. Останах само с два стана: на едина аз работя и един калфа на другия.* Влайков. || Спирам някого да не си отиде; задържам. *Па станала да си върви. Невястата я запира да седи.* Влайков. **2.** Преставам да вървя, да се движа или да действувам; спирам се. *И войни морни запират край друма.* Лилиев. **3.** Задържам, арестувам. *Обаждаше ми, че го запрели, и молеше да направя каквото мога за освобождаването му.* Вазов. || За животно — затварям някъде. *Запри кучето в мазето, че, каквото е зло, цяло село ще вдигне на крак, ако се разлае.* М. Марчевски. **4.** *Диал.* Задържам, взимам от това, което трябва да дам; одържам. *И от злоба тя не само че им не даде нищо от своя дом, както се пада на син..., ами запря и от техните неща.* Влайков. **5.** *Прен. Нар.* Отпадам физически; изнемощявам. *Крепя се уж още, колко за очи. А то какво? Запряла съм си вече и все повече запирам.* Влайков. *Конят му запря, после падна от усилен вървеж.* Вазов. **запирам се, запра се** *сред. От време на време тя се запираше да си отдъхне.* Ст. Загорчинов.

запѝрам[2], -аш, *несв.*; **запера̀,** -ѐш, *мин. св.* запра̀х, *св.* Почвам да пера.

запѝране[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запирам[1] *и от* запирам се.

запѝране[2], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запирам[2].

за̀пис *м.* **1.** Документ, с който се превеждат по пощата суми до някого. *Пощенски запис. Телеграфен запис.* **2.** *Остар.* Полица. *Дал му дядо му да си купи талига и два коня, ама със запис го вързал човекът и с лихва му ги дал за година време само.* Чудомир. **3.** *Рядко. Разг.* Записано словесно или музикално произведение. *Запис на магнитофонна лента.*

запѝсвам, -аш, *несв.*; **запѝша,** -еш, *мин. св.* запѝсах, *св.* **1.** Писмено отбелязвам нещо, за да не се забрави. *Иванов обеща това с готовност и, за да ги увери, че няма да забрави, записа в бележника си името на селото им.* Вазов. *Що драскаше той там, умислен, един?... | Поличби ли божи записваше там?* Вазов. *В една от стаите имаше дебела книга, в която посетителите записваха имената си.* Ал. Константинов. *Записвам уроците си.* **2.** Вписвам в списък. *Записах имената на присъствуващите. Записвам абонати.* || Включвам някого в списък за определена работа. *Записвам доброволци. Записах сина си за ученик.* **записвам се, запиша се** *възвр., страд.* и *сред.*

запѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* записвам *и от* записвам се. *Записване на народни песни. Записването на студенти в Университета започна.*

за̀писка *ж.* **1.** Листче, на което е написана кратка бележка. *Аз ще ви пратя записка. Обещайте, че щом я получите,... ще дойдете.* Йовков. **2.** Само *мн.* Писмени бележки по някой въпрос. *Държа си записки. Уча по записки. Водя записки.* **3.** *Литер.* Само *мн.* Произведение, в което се описват лични спомени за исторически събития или за лични преживявания; мемоари. *Записки по българските въстания от З. Стоянов.*

запѝскам, -аш, *св.* Почвам да пискам. *То бе страшно... — ония ти деца като ревнали, че запискали.* Вазов. *Неподвижните птици... запискаха и заплакаха с такива отчаяни гласове, че на Ян Бибиян му настръхна косата.* Елин Пелин.

запису̀кам, -аш, *св.* Почвам да писукам. *И Славейко на туй кат се призрял, | изкуството си да покаже, ей запял: | зачуруликал, записукал, | гласът си скършено извивал и усуквал.* П. Р. Славейков.

запѝтам. Вж. запитвам.

запѝтвам, -аш, *несв.*; **запѝтам,** -аш, *св.* Обръщам се към някого с въпрос, задавам въпрос; попитвам. *Кого търсиш? — запита сърдито Еньо.* Елин Пелин. *Калугерката открехна малко вратата и, поприведена, запита с нисък глас: — Ти ли си, братко Момчиле?* Ст. Загорчинов. **запитвам се, запитам се** *възвр.* и *страд. Това не е ли сън, не е ли сън? — запита се той.* Елин Пелин.

запѝтване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запитвам *и от* запитвам се. *Той ядно свиваше устни и на всички запитвания не продума ни една дума.* Йовков.

запѝчам, -аш, *несв.*; **запека̀,** запечѐш, *мин. св.* запѐкох, *прич. мин. действ.* запѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св.* **1.** Правя нещо да се опече малко отгоре. *Запекох мусаката във фурната.* **2.** Причинявам запек. *Дренките запичат.* **запичам се, запека се** *страд.* и *сред.*

запѝчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запичам *и от* запичам се.

запѝша. Вж. записвам.

запищя̀. Вж. запищявам.

запищя̀вам, -аш, *несв.*; **запищя̀,** -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* запищя̀л, -а, -о, *мн.* запищѐли, *св.* Почвам да пищя. *И щом* (старата жена) *зърна простреция до чешмата партизанин, запищя пронизително с прекъснат отчаян глас.* Ем. Коралов. *Сирената за първи път запищя. Наско беше предизвикал самолетна тревога.* Ив. Хаджимарчев.

запѝя. Вж. запивам.

запѝя се. Вж. запивам се.

запла̀вам, -аш, *св.* Почвам да плавам. *Летвата заплава по течението бавно и несигурно.* Ив. Хаджимарчев.

запладня̀. Вж. запладнявам.

запладня̀вам, -аш, *несв.*; **запладня̀,** -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *св. Нар.* **1.** За овце — почвам да

почивам на пладне, да пладнувам. *Овцете запладниха.* **2.** Откарвам, оставям овце на сянка да пладнуват. *Всеки ден запладняваше стадото все на тая поляна.* Йовков. *Той сваляше стадото си към Хаджи-Димовите върби, дето щеше да го запладни.* Влайков.

запладня̀вам се. Само 3 *л. ед.* **запладня̀ва се** *несв.*; **запладнѝ се,** *мин. св.* запладнѝ се, *св., безл.* Почва да става пладне, иде пладне. *Запладни се и време е вече да обядваме.*

запладня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запладнявам *и от* запладнява се.

запла̀квам[1], -аш, *несв.*; **запла̀ча,** -еш, *мин. св.* запла̀ках, *св.* Почвам да плача. *А майка ядна, жалостна | дете си мило прегърна | и... пак заръда, заплака!* Ботев. *Момичето се запъна, седна на стола и... заплака с мълчалив, сдържан плач.* Л. Стоянов.

запла̀квам[2], -аш, *несв.*; **запла̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да плакна. **заплаквам се, заплакна се** *страд.*

запла̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заплаквам[1].

запла̀кна. Вж. з а п л а к в а м[2].

запламтя̀. Вж. з а п л а м т я в а м.

запламтя̀вам, -аш, *несв.*; **запламтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* запламтя̀л, -а, -о, *мн.* запламтѐли, *св.* Почвам да пламтя. *Трайко притури още едно дърво, побутна оттук-оттам главните и огънят по-силно запламтя.* Влайков. *Изведнъж гласът му зазвуча по-силно... и очите му запламтяха.* Вазов.

запламтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запламтявам.

запланѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Поставям включвам нещо в план. *Запланирахме две командировки.* **запланирам се** *страд.*

запланѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* запланирам. **2.** Като *прил.* — който е поставен в план. *Запланирани задачи. Запланирана работа.*

запланѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запланирам *и от* запланирам се.

заплану̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Запланирам. **запланувам се** *страд.*

заплану̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запланувам *и от* запланувам се.

запла̀та *ж.* Определено парично възнаграждение на постоянен служител или работник. *На жената се осигурява, наравно с мъжа, правото на труд, за равен труд — равна заплата.* Конст., чл. 22. *Месечна заплата. Основна заплата. Изплащам заплати.*

заплатя̀. Вж. з а п л а щ а м.

запла̀ха *ж.* Това, което заплашва, застрашава; заплашване. *Той вдигна бича със заплаха и клетви.* Елин Пелин.

запла̀ча. Вж. з а п л а к в а м.

запла̀ша. Вж. з а п л а ш в а м.

запла̀швам, -аш, *несв.*; **запла̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Заявявам някому, че ще му сторя зло; заканвам се. *Трябваше селяните... да го нахокат, да го заплашат, че ще го вържат и ще го дадат на заптиетата, за да дойде на себе си.* Йовков. *И честичко взе да й гълчи и да й се кара, особено когато е пиян, па взе да я заплашва с бой.* Влайков. *Заплашвам някого с убийство.* **2.** Само 3 *л.* Представям заплаха, опасност за някого; застрашавам. *Когато ни заплашва война с турците от юг, не е умно да я извикваме и от север.* Вазов. *Измяна го тук призовала, | измяна заплашва го пак.* Вазов. *Голямо нещастие го заплашва.* ‖ Крия в себе си някаква опасност; вдъхвам опасения за нещо. *Атмосферни влияния са изваяли по нея* (стената от скали) *високи островърхи обелиски, които сякаш на всеки час заплашват да се катурнат в пропастта.* Вазов. *Стената заплашва да падне.*

запла̀шване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплашвам. *Не помагаха нито молбите, нито заплашванията на Калуда.* Йовков.

заплашѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който съдържа заплаха; застрашителен. *Погледът на сините му очи ту блясваше хладен и заплашителен, като стоманено острие, ту се премрежваше от тиха печал и братско състрадание.* Смирненски. *Заплашителен тон. Заплашително писмо.*

заплашѝтелно. *Нареч. от* заплашителен. *В същия миг очите на стареца пламнаха, лицето му се изкриви и, като издигна десницата си заплашително, завика с дрезгавия си глас: — Вън, вън, сатана!* Ст. Загорчинов.

запла̀щам, -аш, *несв.*; **заплатя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Давам пари срещу нещо; плащам стойността на нещо. *Купи пръстена и заплати за него твърде скъпо.* Йовков. *Заплащам покупка.* **2.** *Прен.* Давам, жертвувам нещо заради друго; понасям загуби, изкупвам нещо. *Най-добрите и най-отдадените на дълга си офицери често заплащат с живота си своето усърдие.* Вежинов. *Заплащам с главата си.* ‖ Понасям неприятни последици за своя постъпка, проява. *Тая игра ми изигра Драган Мишеморов през отсъствието ми. Ще ми заплати.* Вазов. *Заплащам за удоволствието. Заплащам за любопитството си. Заплащам за нахалството* **3.** Отвръщам някому със зло; отмъщавам. *Кой ще да ме освободи сега от него и да му заплати за тая нечувана дързост.* Влайков. **заплащам се, заплатя се** *страд.*

запла̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплащам *и от* заплащам се.

заплѐвя. Вж. з а п л е в я в а м.

заплевя̀вам, -аш, *несв.*; **заплѐвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да плевя.

заплѐвям, -яш, *несв. Диал.* Заплевявам.

запленя̀. Вж. з а п л е н я в а м.

запленя̀вам, -аш, *несв.*; **запленя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* **1.** Взимам в плен, пленявам. *А живите слагат оръжие и в плен | отиват на робско чернило... | „О, царю честитий, завръщат се вси | в Беласицкий бой запленени!"* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* Възхищавам, очаровам, покорявам. *Като юноша още ме срещна | и сърцето ми ти заплени.* Хр. Радевски. *Де е тайната на това неотразимо очарование, което иде от тия подвизи и запленява всяка душа?* Йовков.

за̀плес *м. Разг.* Човек, който се заплесва. *Той е голям заплес. Заплес дете. Заплес жена.*

заплѐсвам, -аш, *несв.*; **заплѐсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* заплѐснат, *св. Разг.* Отвличам вниманието с незначителни неща; залисвам. *Когато дядо Васил идваше да го види,*

Косьо бързаше да го заплесва с много дълги разговори. Ем. Станев.

заплѐсвам се, -аш се, *несв.*: **заплѐсна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред. Разг.* Отвличам, разсейвам вниманието си на различни страни и с незначителни неща; залисвам се. *Не плетеш кошове, ами се заплесваш. Момче, опичай си ума.* Ем. Коралов. *Виждам и децата от чиновете, от които някои са се унесли да четат, а други са се заплеснали и гледат нейде на страни.* Влайков. || Заглеждам се, зазяпвам се, захласвам се в нещо. *Сама жъне и сама пее. Той се заплесна да я слуша и забрави да запладни стадото.* Влайков. *Другите се заплесват и разглеждат коня.* Йовков.

заплѐсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплесвам *и от* заплесвам се

заплесеня̀сам. Вж. заплесенясвам.

заплесеня̀свам, -аш, *несв.*; **заплесеня̀сам,** -аш, *св.* Почвам да плесенясвам.

заплѐскам. Вж. заплесквам[1] *и* заплесквам[2].

заплѐсквам[1], -аш, *несв.*; **заплѐскам,** -аш, *св.* Зацапвам, замацвам, оплесквам. *Заплескал си с кал дрехата.* **заплесквам се, заплескам се** *възвр.* и *страд.*

заплѐсквам[2], -аш, *несв.*; **заплѐскам,** -аш, *св.* Заплясквам.

заплѐскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заплесквам[1] *и от* заплесквам се.

заплѐсна. Вж. заплесвам.

заплѐсна се. Вж. заплесвам се.

заплета̀. Вж. заплитам.

заплета̀ се. Вж. заплитам се.

заплѐтен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заплета. **2.** Като *прил.* — объркан, замотан. *Заплетени конци.* || *Прен.* Неясен, объркан. *Заплетена работа. Заплетено положение. Заплетен въпрос. Заплетена мисъл.*

заплѐтено. *Нареч. от* заплетен. *Изразява се заплетено.*

заплѐтеност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* заплетен.

заплѐщя, -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг. Неодобр.* Почвам да плещя.

запли̇̀скам. Вж. заплисквам.

запли̇̀сквам, -аш, *несв.*; **запли̇̀скам,** -аш, *св.* Почвам да плискам. *Нашият параход отговори и намали хода. Вълни заплискаха по стените му.* Г. Белев. *Чува се далечна продължителна гръмотевица и веднага по-силно заплисква дъждът.* Йовков.

запли̇̀там, -аш, *несв.*; **заплета̀,** -ѐш, *мин. св.* заплѐтох, *прич. мин. действ.* заплѐл, -а, -о, *мн.* заплѐли, *св.* **1.** Почвам да плета. || Оплитам малко, колкото за образец при плетене; почвам плетка. **2.** Обикн. за коса — правя на плитки; уплитам. *Ръце нечисти през ония дни / разплитаха, заплитаха, мърсиха / коприната на твоята коса.* Яворов. **3.** Вплитам, замотавам едно нещо в друго. *Тя съвсем заплете преждата.* || *Прен.* Забърквам, намесвам някого в нещо. *Той ме заплете в тази неприятна история.* || *Прен.* Забърквам, обърквам нещо. *Заплитам някоя работа.*

запли̇̀там се, -аш се, *несв*; **заплета̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* заплѐтох се, *прич. мин. действ.* заплѐл се, *св., сред.* **1.** Омотавам, оплитам се. *Но тъкмо когато Янко погледна към тях, въжето се заплете в краката ѝ.* Ем. Коралов. *Бабо, полека, че нишките се заплетоха.* К. Петканов. *Заплете се като петел в кълчища.* Погов. **2.** *Прен.* Забърквам се, объркквам се. *Работата се заплиташе по един фатален начин.* Вазов. □ **Заплита ми се езикът** (разг.) — от страх, смущение почвам да изговарям думите неясно, неразбрано.

запли̇̀тане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплитам *и от* заплитам се.

заплодя̀. Вж. заплодявам.

заплодя̀вам, -аш, *несв.*; **заплодя̀,** -и̇̀ш, *мин. св.* -и̇̀х, *св.* За животно — правя да забременее; оплодявам. **заплодявам се, заплодя се** *страд.*

заплодя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплодявам *и от* заплодявам се.

заплѝждам, -аш, *несв.* Заплодявам. **заплождам се** *страд.*

заплѝждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплождам *и от* заплождам се. *При заплождането свинята-майка трябва да бъде охранена.* Раб. дело, 1950 г.

заплу̀вам, -аш, *св.* Почвам да плувам. *Той обърна ладията и тя заплува по мътния Искър.* Вазов.

заплю̀вам, -аш, *несв.*; **заплю̀я,** -юеш, *мин. св.* заплю̀х, *св.* **1.** Плюя върху някого или нещо, обикн. за да изразя презрение, отвращение или погнуса. *Нито помръдваше, нито потрепваше пред тия хора..., които го ритаха и заплюваха.* Йовков. || *Прен.* Изказвам презрението си към някого. *Води ме, партийо, води ме / под бойките си знамена. /.../ И ако някога се забравя / и почна да те клеветя — /не ме заплювай!* Хр. Радевски. **2.** *Нар.* Според вярванията на суеверните — плюя върху някого или нещо, за да го предпазя от урочасване. **3.** Почвам да плювам. **заплювам се, заплюя се** *възвр.* и *страд.*

заплю̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заплювам *и от* заплювам се.

заплю̀вка *ж. Рядко.* Заплюване (като израз на отвращение, презрение). *Аз скърцах зъби, че откритието, което направих, беше една заплювка във моето лице.* Вазов.

заплющя̀. Вж. заплющявам.

заплющя̀вам, -аш, *несв.*; **заплющя̀,** -и̇̀ш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* заплющя̀л, -а, -о, *мн.* заплющѐли, *св.* Само 3 *л.* Почвам да плющя. *Дъждът заплющя и потече като из ведро.* Вазов. *Знамената заплющяват. Камшикът заплющя.*

заплю̀я. Вж. заплювам.

запля̀скам. Вж. заплясквам.

запля̀сквам, -аш, *несв.*; **запля̀скам,** -аш, *св.* Почвам да пляскам. *Вълни заплясскаха към краищата, вериги от капки бризнаха чак до насрещните стени.* Ал. Константинов. *Заплясквам с ръце.*

запов̀дигам, -аш, *св.* Почвам да повдигам. **заповдигам се** *възвр.*

заповди̇̀гам се. Само 3 *л.* **заповди̇̀га ми се,** *мин. св.* заповди̇̀га ми се, *св., безл.* Почва да ми се повдига, да ми се повръща.

за̀повед, -та̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Официално разпореждане на орган на властта или на начал-

ник до подчинени за задължително изпълнение на определени действия. *Издавам заповед. Изпълнявам заповед. Отменявам заповед.* || *Разш.* Разпореждане, повеляване, нареждане изобщо. *Той цял ден ходеше гологлав из двора, ... даваше заповеди и гълчеше високо на жена си и на децата си.* Елин Пелин. **2.** Документът, с който се съобщава такова разпореждане. *Подписвам заповед. Връчвам заповед. Повиквателна заповед.*

заповѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който изразява заповед; повелителен, строг. *Заповеден тон. Заповедни думи. Заповеден поглед.* □ **Заповедна книга** (канц.) — книга в учреждение, в която се вписват заповеди. **Заповедно наклонение** (грам.) — повелително наклонение.

заповѐдник, *мн.* -ци, *м.* **1.** *Остар.* Лице, което издава заповеди; повелител, владетел. *Призовавам божията милост над главата ти.* (Подпис:) *Чоки, български цар и заповедник.* Вазов. **2.** Човек, който обича да се налага, да заповядва.

заповѐднически, -а, -о, *прил.* Който съдържа заповед, който изразява заповед; заповеден, повелителен. *Откъслечните умни и живи фрази,..., но особено блестящият и самоуверен поглед свидетелствуваха, че имахме в средата си човек със силен заповеднически дух.* Вазов. *Заповеднически тон. Заповеднически глас.*

заповѐднически. *Нареч. от прил.* заповеднически. *Говори заповеднически.*

заповѐднишки, -а, -о, *прил.* Заповеднически. *Отведнъж някаква силна ръка го хвана за рамото и се чу заповеднишки глас, който му каза: — Спри!* Елин Пелин.

заповта̀рям, -яш, *св.* Почвам да повтарям. **заповтарям се** *възвр.* и *страд.*

заповя̀дам[1], -аш, *св.* Обикн. в *повел. накл.*, по-рядко в *сег. вр.* с да, нека да и *бъдеще* в 2 и 3 *л.* **1.** При учтива покана към някого да влезе или да дойде някъде. *Ида да ви поканя фамилиарно да заповядате на представлението.* Вазов. *Хаджи Генчо посрещнал своите сватове весело и рекъл им със засмяно лице: „Добре дошли, добре дошли! Заповядайте!“* Каравелов. **2.** При учтиво подаване, предлагане нещо някому. *Заповядай! Пийни! — Велико не отказа и пое шишето.* Йовков. **3.** При учтив отговор на повикване или при подканяне на някого за говорене, разпореждане. *Извинете, искам да ви задам един въпрос. — Заповядайте!* Йовков.

заповя̀дам[2]. Вж. заповядвам.

заповя̀двам, -аш, *несв.*; **заповя̀дам,** -аш, *св.* **1.** Давам заповед; повелявам, разпореждам, нареждам *Събудиха се у него старите хайдушки привички, искаше да реди, да заповядва.* Йовков. *Свикнал бе както да заповядва, така и да се подчинява.* Влайков. **2.** Господар съм, властвувам над нещо. *Аз баща ли съм или не съм, аз ли заповядвам в тази къща или вий?* Йовков. *А там на север гледа, / над всичко заповеда / ... великият Балкан.* Вазов. **заповядвам се, заповядам се** *страд.*

заповя̀дване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* заповядвам *и от* заповядвам се.

заподка̀нвам, -аш, *несв.*; **заподка̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да подканям. *После колите станаха и с високи непрекъснати викове ... заподканяха тежките биволи.* Йовков.

заподка̀ня. Вж. заподканвам.

заподка̀ням, -яш, *несв.* Заподканвам.

заподозѝрам, -аш, *несв.*; **заподозра̀,** -ѐш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* заподозря̀л, -а, -о, *мн.* заподозрѐли, *св.* Почвам да подозирам. *Общенародният характер на движението беше смутил властите и едва ли имаше човек, когото да не заподозираха за участие в него.* Величков. **заподозирам се, заподозра се** *страд.*

заподозра̀. Вж. заподозирам.

заподска̀чам, -аш, *св.* Почвам да подскачам. *Той се сви още с първите си крачки и заподскача, като гледаше да стъпя там, гдето снегът беше извян.* Йовков.

заподслу̀швам, -аш, *св. Рядко.* Почвам да подслушвам. *Заобиколи къщата, скри се зад пещта, нагоди ухо и заподслушва.* К. Петканов.

заподсмъ̀рчам. Вж. заподсмърчвам.

заподсмъ̀рчвам, -аш, *несв.*; **заподсмърчам,** -аш, *св.* Почвам да подсмърчам. *На това място старата не се сдържа, заподсмърча и от очите ѝ ... капнаха сълзи.* Йовков.

запозлатя̀вам, -аш, *св. Рядко.* Почвам да позлатявам. *Слънчевите лъчи запозлатяваха зелената одежда на гората и хвърляха светли петна във влажния сенчест път.* Вазов.

запозна̀вам, -аш, *несв.*; **запозна̀я,** -аеш, *мин. св.* запозна̀х, *прич. мин. страд.* запозна̀т, *св.* **1.** Правя някого познат на другиго; представям. *Ах, Владиков, аз забравих да ви запозная: господин Бръчков, наш верен другар.* Вазов. **2.** Давам някому сведения за някого или за нещо. *Водачът ни запозна със старините на града.* **запознавам се, запозная се** *взаим.* и *сред.*

запозна̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* запознавам *и от* запознавам се. *Първото запознаване на Донча с тая мома стана у дома му.* Вазов.

запозна̀нство, *мн.* -а, *ср. Рядко.* Запознаване с някого; познанство. *Той избягваше всяко запознанство и се затваряше в една мизантропска самота.* Вазов.

запозна̀я. Вж. запознавам.

запо̀йвам, -аш, *несв.* Запоявам. *Запойвам с калай.* **запойвам се** *страд.*

запо̀йване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* запойвам *и от* запойвам се.

запо̀йка *ж.* Съединяване на метални части с разтопен метал.

запокатѐрвам се, -аш се, *несв.*; **запокатѐря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред. Рядко.* Почвам да се катеря. *Минаха едно малко поточе в дъното на дола..., па се запокатериха по отсрещното възвишение.* Вазов.

запокатѐря се. Вж. запокатервам се.

запокѝтвам, -аш, *несв.*; **запокѝтя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Захвърлям със сила нещо надалече; запращам. *Запокитвам камък.*

запокѝтя. Вж. запокитвам.

запокѝтям, -яш, *несв. Диал.* Запокитвам.

запо̀мня. Вж. запомням.

запо̀мням, -яш, *несв.*; **запо̀мня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Задържам, запазвам в паметта си нещо видено, чуто или преживяно. *От години всички го бяха запомнили все тъй: с бяла коса и с бели хайдушки мустаци, но с червено лице.* Йовков. *Той не беше почти нищо запомнил от*

онова, което одеве му говори девойката. Вазов. **запомням се, запомня се** *страд.*

запо̀мняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запомням *и от* запомням се. *Името му е мъчно за запомняне.*

запо̀пвам, -аш, *несв.*; **запо̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Ръкополагам някого за свещеник. *Де да е Найден да дойде, / да дойде да го задяча, / задяча още запопя.* Нар. пес. **запопвам се, запопя** *страд.* и *сред.*

запо̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запопвам *и от* запопвам се.

запопра̀вям, -яш, *св.* Почвам да поправям.

запопра̀тя. Вж. з а п о п р а щ а м.

запопра̀щам, -аш, *несв.*; **запопра̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Хвърлям нещо със сила; захвърлям, запращам. *Стоичко кипна, наведе се, грабна камък и го запопрати из широките клони на върбата.* Елин Пелин.

запо̀пя. Вж. з а п о п в а м.

запо̀пям, -яш, *несв. Диал.* Запопвам. **запопям се** *страд.* и *сред.*

запо̀р *м. Юрид. Финанс.* Забрана да се разполага с имуществото. *Вчера туриха запор на мястото на нашата изгоряла къща и на нашата разградена градина. Ще ги продава хаджи Гъчо.* Вазов. *Налагам запор.* □ **Запор на заплатата** — удръжка на известна част от заплатата за изплащане на задължения.

запо̀рвам, -аш, *несв.*; **запо̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да поря. *Параходът отново запори водата.* Г. Белев. **запорвам се, запоря се** *страд.*

запо̀ря. Вж. з а п о р в а м.

запосеща̀вам, -аш, *св.* Почвам да посещавам.

запо̀ствам, -аш, *несв.*; **запо̀стя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да постя.

запо̀стя. Вж. з а п о с т в а м.

запостя̀вам, -аш, *несв.* Запоствам.

запося̀гам. Вж. з а п о с я г в а м.

запося̀гвам, -аш, *несв.*; **запося̀гам,** -аш, *св.* Почвам да посягам. *Тънките нежни ръце на девойката запосягаха, за да я хванат.* Елин Пелин.

запотѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* запотя. **2.** Като *прил.* — който е покрит с пот; изпотен. *Поручик Манев не отговори и замислено се загледа в запотените гърбове на конете.* Вежинов. || *Разш.* Покрит с влага. *Отзад са наредени / пък чашите с водата запотени: / така студена е!* К. Христов. *Запотени прозорци. Запотени стъкла.*

запотя̀. Вж. з а п о т я в а м.

запотя̀ се. Вж. з а п о т я в а м с е.

запотя̀вам, -аш, *несв.*; **запотя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Причинявам изпотяване.

запотя̀вам се, -аш се, *несв.*; **запотя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Покривам се с пот; изпотявам се. *Раздолецът наметна кожуха си, че се беше запотил.* Кр. Григоров.

запотя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запотявам *и от* запотявам се.

запофѝча. Вж. з а п о ф и ч в а м.

запофѝчвам, -аш, *несв.*; **запофѝча,** -иш, *мин св.* -их, *св. Диал.* Захвърлям нещо със сила надалече; запокитвам, запращам. **запофичвам се, запофича се** *страд.*

запофѝчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запофичвам *и от* запофичвам се.

запо̀чвам, -аш, *несв.*; **запо̀чна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* запо̀чнат, *св.* **1.** Пристъпвам към действие; почвам, захващам. *С напълнени дисаги на рамо, той влезе в браздите и започна да сее.* Йовков. *Ти започваш да пишеш и ето — вместо рима, избухва снаряд.* Вапцаров. *Започвам да говоря. Започвам да пея.* || Турям началото на нещо; начевам. *Но ето Стефан оставяше тая жална песен и започваше друга.* Йовков. *Слушайте какво ще ви кажа, — започна той.* Йовков. *Започвам разговор. Започвам работа. Започвам къща.* **2.** За действие — захващам да се извършвам, да се осъществявам. *Започна да се свечерява.* Йовков. *Започвам да остарявам. Започна да вали.* **3.** Само 3 *л.* Туря се началото на нещо. *Вечерта започна и продължи с шеги, закачки и смях.* Влайков. *От сега за него започваше нов живот.* || Има, води началото си от определено място или време. *Той мислеше, че всичко това е започнало много отдавна и че няма да има край.* Йовков. *Из младите оризища, които започваха от долния край на тресавището, крачеха важно и съсредоточено щъркели.* Караславов. *Зимата започва от 22 декември.* **4.** Захващам да употребявам нещо неначенато; начевам. *Започнахме бъчвата с вино.* **започвам се, започна се** *страд.*

запо̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* започвам *и от* започвам се. *Времето за започване на събранието наближаваше.* Караславов.

запо̀чна. Вж. з а п о ч в а м.

запоя̀. Вж. з а п о я в а м.

запоя̀вам, -аш, *несв.*; **запо̀й,** -ойш, *мин. св.* запойх, *св.* Съединявам метални части със запойка; споявам. **запоявам се, запоя се** *страд.*

запоя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запоявам *и от* запоявам се.

запра̀. Вж. з а п и р а м¹.

запра̀вя. Вж. з а п р а в я м.

запра̀вям, -яш, *несв*; **запра̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да правя нещо. *Чувам, пак заправили пътища по Тракията.* Ĥ. Каралийчев.

запразну̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Почвам да празнувам.

запра̀скам. Вж. з а п р а с к в а м.

запра̀сквам, -аш, *несв.*; **запра̀скам,** -аш, *св. Разг.* Почвам да праскам, да пръщя. *Запраска, догоря последна свещ.* К. Христов.

запра̀тя. Вж. з а п р а щ а м¹ *и* з а п р а щ а м².

запра̀ша Вж. з а п р а ш в а м¹ *и* з а п р а ш в а м².

запра̀швам¹, -аш, *несв.*; **запра̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Покривам с прах; напрашвам, опрашвам. *Бай Ганьо беше облечен в бозави шаечени дрехи, с нечистени, запрашени ботуши.* Ĥл. Константинов. **запрашвам се, запраша се** *страд.*

запра̀швам², -аш, *несв.*; **запра̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Втурвам се, впускам се бързо на някъде. *Не се мина много и той, качен на колело, запраши към града.* Чудомир.

запра̀щам[1], -аш, *несв.*; **запра̀тя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да пращам.

запра̀щам[2], -аш, *несв.*; **запра̀тя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Хвърлям със сила нещо надалеч; захвърлям. *Кочо грабна един камък и го запрати подире му.* Ал. Константинов. **запращам се, запратя се** *страд.*

запра̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запращам[2] *и от* запращам се.

запращя̀. Вж. запращявам.

запращя̀вам, -аш, *несв.*; **запращя̀**, -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* запращял, -а, -о, *мн.* запращели, *св.* Почвам да пращя. *Люшна се, разгърна се хорото, | сърмени колани запращяха.* К. Христов. *Накладеният огън запращя и осветли загорелите лица на седмина души грънчари.* А. Каралийчев.

запрева̀ря се. Вж. запреварям се.

запрева̀рям се, -яш се, *несв.*; **запрева̀ря се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед. Взаим.* Почваме да се надпреварваме един друг. *Ей и куршумите един след други плахо | се запреваряха сред гърлестий сплъстен | вой на гранатите.* П. П. Славейков.

запревзѐмам и **запревзѝмам**, -аш, *св.* Почвам да превзимам. *Те запревзимаха едно по едно укрепленията.* Вазов. **запревземам се** и **запревзимам се** *страд.*

запревзѐмам се и **запревзѝмам се**, -аш се, *св.*, *сред.* Почвам да се превземам, да се преструвам.

запревзѝмам. Вж. запревземам.

запревзѝмам се. Вж. запревземам се.

запревѝвам, -аш, *св.* Почвам да превивам. **запревивам се** *възвр. Жетварите се запревиваха от смях.* К. Петканов.

запреглѐждам, -аш, *св.* Почвам да преглеждам. *Вълчан тури очилата си и запреглежда книжата.* Йовков.

запрѐгна. Вж. запрягам.

запрегръ̀щам, -аш, *св.* Почвам да прегръщам. *„Братко, най-после!" — извика му той и лудо го запрегръща и зацелува.* Йовков. **запрегръщам се** *взаим. Мъже, жени и деца изтичаха на улиците и се запрегръщаха с поздравите „Христос възкресе" и „Честита свобода".* Раб. дело, 1950 г.

запреда̀. Вж. запридам.

запрежѝвям, -яш, *св.* Почвам да преживям. *Млади волове спряха насред пътя спокойно... Те постояха тъй, помислиха, па легнаха с ярема и запреживяха равнодушно и сладко.* Елин Пелин.

запрелѝвам, -аш, *св.* Почвам да преливам. **запреливам се** *сред. Класилата ръж слабо зашумя и леко се запреливаха вълнички над нея.* Елин Пелин.

запрелѝствам, -аш, *несв.*; **запрелѝстя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да прелиствам. *Филип запрелиства тефтерите си и се приготви да затваря.* Йовков.

запрелѝстя. Вж. запрелиствам.

запрелѝстям, -яш, *несв. Диал.* Запрелиствам. *Мъглов дойде пред бюрото си, но не седна, а прав запрелистя разни книжа.* Йовков.

запрелѝтам, -аш, *св.* Почвам да прелитам. *Небето ту се заоблачи, повее вятърът и запрелитат снежинки, които щипят лицата на хората.* Кр. Григоров.

запремя̀там, -аш, *св.* Почвам да премятам. *Чорбаджи Мано я посрещна в антрето гологлав, с наметнат елек, заклима глава и запремята нервно броеницата си.* Кр. Григоров. **запремятам се** *възвр. Взех чилето и запремятах тънките му влакна от гвоздея до къщната врата.* Ст. Чилингиров.

запрепѝрам се, -аш се, *св.*, *взаим.* Почвам да се препирам. *Те се запрепираха коя да излезе по-напред да се разговаря с добрия тоз човек.* Вазов.

запреплѝтам, -аш, *св.* Почвам да преплитам. *И метна месецът над сънни дървеса | сребристия си плащ | — ... | и запреплита сенки | върху му.* П. П. Славейков. **запреплитам се** *сред.*

запрепу̀скам, -аш, *св.* Почвам да препускам. *Сега той разиграваше кончето по полето. Земята го отново опияни с тайнствения си дъх и той... запрепуска от нива на нива.* Елин Пелин.

запрепъ̀вам се, -аш се, *св.*, *сред.* Почвам да се препъвам. *Жена му видя как той затича през дълбокото оране, незавлечено още, и се запрепъва подире му.* Ст. Даскалов.

запреска̀чам. Вж. запрескачвам.

запреска̀чвам, -аш, *несв.*; **запреска̀чам**, -аш, *св.* Почвам да прескачам. *Лисичката бързо запрескача храстите.* Елин Пелин **запрескачвам се, запрескачам се** *взаим.*

запрѐтвам, -аш, *несв.*; **запрѐтна**, -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* запрѐтнат, *св.* За ръкав, пола и др. — засуквам, завивам нагоре. *Запретни, Вело моме, бели ръкави.* Нар. пес. **запретвам се, запретна се** *възвр. и страд.* □ **Запретвам ръкави** (разг.) — залавям се енергично за работа.

запрѐтвам се, -аш се, *несв.*; **запрѐтна се**, -еш се, *св.*, *сред. Разг.* Залавям се енергично за работа. *Бригадирите от Първомайска околия се запретват да направят първия мост.* Караславов.

запрѐтване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запретвам *и от* запретвам се.

запрѐтна. Вж. запретвам.

запрѐтна се. Вж. запретвам се.

запретя̀. Вж. запретявам *и* запрещавам.

запретя̀вам, -аш, *несв.*; **запретя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). *Книж.* Запрещавам. **запретявам се, запретя се** *страд.*

запретя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запретявам *и от* запретявам се.

запрехвъ̀рлям, -яш, *св.* Почвам да прехвърлям. *Лъхна хлад, сянката на крепостта легна върху моста и водата долу потъмня и сякаш запрехвърля с клокот мътни пенести дълги.* Ст. Загорчинов. *Докато стражарите тършуваха, тя трескаво запрехвърля през ума си всичко, какво й беше казал мъжът й до днес.* Ст. Даскалов.

запрехвъ̀рчам, -аш, *св.* Само 3 *л.* Почвам да прехвърчам. *Запрехвърча сняг.*

запрѐча. Вж. запречвам.

запрѐчвам, -аш, *несв.*; **запрѐча**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Поставям преграда, за да не може да

се минава; препречвам пътя на някого или на нещо. *Гостите се струпват наоколо и запречват пътя на младожениците.* П. П. Славейков. *По-нататък кьс от скала запречваше пътя.* **запречвам се, запреча се** *страд.* и *сред.*

запрѐчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запречвам *и от* запречвам се.

запрещàвам, -аш, *несв.*; **запретѝ**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). Забранявам. *Майката скритом плаче за своето първо чедо, защото строгият баща е запретил и името му да се споменува в къщи.* П. П. Славейков. **запрещавам се, запретя се** *страд.*

запрещàване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запрещавам *и от* запрещавам се.

запрещѐние, *мн.* -я, *ср. Рядко.* Забрана. □ **Намирам се, поставен съм под запрещение** (юрид.) — ограничен съм в имуществените си права, които се упражняват от попечител (при пълно запрещение), или съвместно с попечител (при ограничено запрещение).

заприбѝрам, -аш, *св.* Почвам да прибирам. *Заприбира косата си, която се разсипваше като злато върху плещите й.* Йовков.

запригла̀сям, -яш, *св.* Почвам да пригласям. *Пей, Едрей, пей, Добромире! — извика Райко. А другите тихо запригласяха.* Ст. Загорчинов.

заприго̀твям, -яш, *св.* Почвам да приготвям. **заприготвям се** *възвр. Великин се заприготвя да свири, но като видя, че кметът отива към вратата, спря се и почака.* Йовков.

запрѝдам, -аш, *несв.*; **запредà**, -ѐш, *мин. св.* запрѐдох, *св.* **1.** Почвам да преда. **2.** Опридам малко, колкото за образец при предене.

запрѝдане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запридам.

заприѝждам, -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да прииждаме. *Отвсякъде заприиждаха тичешката хора.* Йовков. *Водите на реката заприиждаха.*

заприкàжа, -еш, *мин. св.* заприкàзах, *св.* Заприказвам (в 2 знач.).

заприкàжа се, -еш се, *мин. св.* заприкàзах се, *св.* Заприказвам се.

заприкàзвам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Почвам да приказвам. *И тримата седнаха. Заприказваха.* Вазов. *Ана и Цветина майка заприказваха надълго за това, за онова.* Елин Пелин. **2.** Влизам в разговор с някого, заговорвам го. *Мама я посреща малко смутено, поканва я да седне и я заприказва.* Влайков. *Старият се въртеше като на тръни — искаше му се да го заприказва, да го запита.* Караславов. || Увличам някого в разговор. *Аз го заприказвах за друго, да не би да вземе да разпитва.* Влайков.

заприкàзвам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* и *взаим.* Увличам се в приказки. *Тръгнах да обърна сенцето горе у валога, па се заприказвах с баща ти и закъснях.* Елин Пелин. *Докторът седна. Заприказвахме се за едно, за друго.* Влайков.

заприлѝчам. Вж. заприличвам.

заприлѝчвам, -аш, *несв.*; **заприлѝчам,** -аш, *св.* Почвам да приличам. *Весели викове и песни екнаха вечерта, когато младите бригадири и бригадирки се събраха край огньовете. Горският дом се оживи и заприлича на лагер.* Ем. Станев. *Той погрозня, подпухна, заприлича на старец.* Елин Пелин. *Бедната Елка, хубавата невестица, на какво е заприличала!* Елин Пелин.

запримѝгам. Вж. запримигвам.

запримѝгвам, -аш, *несв.*; **запримѝгам,** -аш, *св.* Почвам да примигвам. *Той бързо запримигва, заслепен от ярката слънчева светлина.* Хар. Русев.

запрѝмча. Вж. запримчвам.

запрѝмчвам, -аш, *несв.*; **запрѝмча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Поставям в примка; впримчвам. || Заключвам, затварям. *Лянката притвори добре вратата и я запримчи отвън със закачалката.* Йовков. **запримчвам се, запримча се** *възвр.* и *страд.*

запрѝмчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запримчвам *и от* запримчвам се.

запринàсям, -яш, *св.* Почвам да принасям. *Мама запринася от къщи каквото е приготвила.* Влайков.

запрѝпкам. Вж. заприпквам.

запрѝпквам, -аш, *несв.*; **запрѝпкам,** -аш, *св. Нар.* Почвам да припкам; затичвам. *Най-после видя босата Марийка, че излезе и заприпка по острите камъни.* Вазов. *Вземам малката стомничка и бялото менче, което весело подрънква, и заприпквам след кака.* Влайков. **заприпквам се, заприпкам се** *сред.*

запристѝгам, -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да пристигаме един след друг. *От всички градове запристигаха делегати за конгреса.*

запристъ̀пвам, -аш, *несв.*; **запристъ̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да пристъпвам. *Дигат се старейшините, начело с кмета, и тежкотежко запристъпват към Станини.* Чудомир. *Всички се заловиха за ръце, но тъй че от лакътя нагоре държаха ръцете си изправени, — в такта на свирнята запристъпиха леко.* Йовков.

запристъ̀пя. Вж. запристъпвам.

запристъ̀пям, -яш, *несв.* Запристъпвам. *Старата не обърна внимание на детето, вървеше и викаше. А то, някак уплашено, някак засрамено, се притисна по-близу до нея и запристъпя ситноситно с малките си крачка.* Елин Пелин.

запрѝщвам, -аш, *несв.*; **запрѝщя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Преграждам, заграждам корито на река, за да спра течението й. *Тази младеж ще прережe нашата млада Република с шосета и железопътни линии, ще заприщи реките.* Караславов. *Нашите пък заприщиха една пролет Поройница, отбиха я и пуснаха водата й в Слепче.* Я. Каралийчев. **2.** Задръствам, препречвам улица, път и под. *Файтони..., волски кола,... добитък — заприщят улицата между двете ханчета.* Вазов. *Новак Дебели... с цялото си едро тяло заприщи изхода на Райко.* Ст. Загорчинов. **заприщвам се, заприщя се** *страд.* и *сред.*

запрѝщване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заприщвам *и от* заприщвам се.

запрѝщя. Вж. заприщвам.

запрѝщям, -яш, *несв.* Заприщвам. *Две сватбарски хорà... заприщяха улицата.* Вазов. **заприщям се** *страд.*

запрѝщяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заприщям *и от* заприщям се.

запробѝрам, -аш, *св.* Почвам да пробирам. **запробирам се** *страд.*

запровèждам, -аш, *св.* Почвам да провеждам. **запровеждам се** *страд.*

запровѝквам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се провиквам. *Запяват звънците, запровикват се селяни.* Смирненски.

запровѝрам, -аш, *св.* Почвам да провирам. **запровирам се** *сред. Спре | и се отново с яд в тълпата запровира.* П. П. Славейков. *Той се запровира напред през гъстата навалица от мъже, жени и деца.* Караславов.

запродàвам, -аш, *св.* Почвам да продавам. **запродавам се** *страд. Запродаваха се имоти.*

запрозя̀вам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се прозявам.

запролетя̀ се. Вж. запролетявам се.

запролетя̀вам се. Само 3 *л. ед.* **запролетя̀ва се** *несв.*; **запролетя̀ се,** *мин. св.* запролетѝ се, *св., безл.* Настъпва пролет, идва пролет. *Тъй се мина зима, | запролети се.* П. П. Славейков. *Запролетеше ли се, мама насаждаше лехи с лук и домати.* Кр. Григоров.

запролетя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запролетявам се.

запромъквам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се промъквам.

запропрàвям, -яш, *св.* Почвам да пропра-вям. *Той си запроправя път между навалицата.*

запростѝрам, -аш, *св.* Почвам да простирам. **запростирам се** *сред.*

запрòсвам, -аш, *несв.*; **запрòся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да прося.

запрòся. Вж. запросвам.

запротестѝрам, -аш, *св.* Почвам да протестирам. *С какво право говориш това? — запротестира Младен.* Влайков.

запротя̀гам, -аш, *св.* Почвам да протягам. **запротягам се** *сред. Една силна прозявка се чу над тях и две дълги ръце се запротягаха и закършиха.* Йовков.

запръ̀жка *ж.* Лук, изпържен в мазнина, обикн. с брашно, за подправка на ястие. *Готвеното беше фасул със запръжка от няколко глави лук.*

запръ̀скам. Вж. запръсквам.

запръ̀сквам, -аш, *несв.*; **запръ̀скам,** -аш, *св.* Почвам да пръскам. *Запръска дъжд. Запръскахме лозята.* **запръсквам се, запръскам се** *страд.*

запръ̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запръсквам *и от* запръскам се.

запръхтя̀. Вж. запръхтявам.

запръхтя̀вам, -аш, *несв.*; **запръхтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* запръхтя̀л, -а, -о, *мн.* запръхтѐли, *св.* Почвам да пръхтя. *Конят запръхтя и тръгна по-бързо, като отвреме-навреме цвилеше късо и нервно.* Дим. Димов.

запря̀гам, -аш, *несв.*; **запрѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* запрѐгнат, *св.* Впрягам. *Запрягай двуколката и карай за Горолюмци!* Кр. Григоров. *Сваляха палатки, запрягаха и товареха коне.* Йовков. **запрягам се, запрегна се** *страд.*

запря̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запрягам *и от* запрягам се.

заптиѐ, *мн.* -та, *ср.* (араб.). *Истор.* Турски стражар у нас преди Освобождението. *Предадоха ме на едно заптие да ме води в стаята на тъмничния надзирател.* Величков. *Шибил, страшният хайдутин, когото заптиета и кърсердари търсеха под дърво и камък, слизаше от планината и отиваше да се предаде.* Йовков.

запу̀кам. Вж. запуквам.

запу̀квам, -аш, *несв.*; **запу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да пукам. *Наблизу в тъмнината зашумоля нещо в сламата, запукаха съчки.* Йовков. *Той удари няколко пъти силно и вратата запука под ударите на силната му длан.* Вазов. *Тогава запукаха пушки от западната урва..., запукаха от дола.* Вазов.

запу̀скам, -аш, *св.* Почвам да пускам последователно едно след друго. *Децата запускаха камъчета във водата.*

запу̀сна. Вж. запущам[2].

запу̀снат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* запусна. **2.** Като *прил.* — който е занемарен, изоставен. *Той (Харалан) блъсна вратичката на запуснатия си дом и полека премина през пътечката, обраснала и от двете страни с високи магарешки тръни.* Я. Гуляшки. *Запусната къща.*

запустѐние, *мн.* няма, *ср. Остар.* Пустош, занемареност. *Със самотата си това място навява печал и запустението му плаши.* Елин Пелин. *Тука още повече личеше запустението на мястото. Гъста трева и буен слез растяха между настилката, кладенецът зееше разграден.* Ст. Загорчинов.

запустѐя. Вж. запустявам[1].

запу̀стя. Вж. запустявам[2].

запустя̀вам[1], -аш, *несв.*; **запустѐя,** -ѐеш, *мин. св.* запустя̀х, *св.* Ставам пуст, пустинен; опустявам. *Денем всички отиваха на работа и селото запустяваше.* Елин Пелин. *До самия град тя не срещна ни една жива душа, кърът беше запустял.* Вазов. *Уви, днес всичко глухо, запустяло! | И тук и около: треви, грамади.* Вазов.

запустя̀вам[2], -аш, *несв.*; **запу̀стя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Правя нещо да запустее. *Агата със стиснато сърце помисли, че над това тихо, спокойно гнездо може като гръм да падне злото, да го помрачи, да го запусти.* Йовков. *Бащина клетва къща запустява, а майчина — дом изкоренява.* Погов.

запустя̀л, -а, -о, *мн.* запустѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* запустея. **2.** Като *прил.* — който е пуст, изоставен. *Запустяла воденица. Суха, | вадата край нея не ручи.* П. П. Славейков.

запу̀хам. Вж. запухвам.

запу̀хвам, -аш, *несв.*; **запу̀хам,** -аш, *св.* Почвам да пухам. *Като видя Генка, тя грабна чехъла си и го запуха по врата.* Вазов.

запухтя̀. Вж. запухтявам.

запухтя̀вам, -аш, *несв.*; **запухтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* запухтя̀л, -а, -о, *мн.* запухтѐли, *св.* Почвам да пухтя. *Запухтяха машините.*

запу̀ша. Вж. запушвам[1] *и* запушвам[2].

запушàлка *ж.* Корков, каучуков или друг предмет, с който се запушва отвор на шише; тапа.

запу̀швам[1], -аш, *несв.*; **запу̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да изпускам дим. *Слага въглените между шумките, навежда се, па подухва малко и ето запушва и нашето огнище.* Влайков. **2.** Изпълвам с дим, пушек. *Отворете*

прозорците, че много сте запусшили стаята. **3.** Почвам да пуша тютюн. *Чичо Митуш извади цигара и запуши.* Йовков. **запушвам се, запуша се** *страд.* и *сред.*

запу̀швам², -аш, *несв.*; **запу̀ша, -иш,** *мин. св.* -их, *св.* Затварям плътно дупка или отвор. *Той откъсна парче от ризата си и запуши дупките.* Вазов. *Сводът беше се провалил тая нощ и запушил изхода.* Вазов. *Шът! мълчи! — скара му се Гърдьо и посегна да запуши устата му с ръка.* Йовков. *Мирчо продължи да свири. Щом не им се слуша, да си запушат ушите.* К. Петканов. *Запушвам шише. Запушвам пролука.* **запушвам се, запуша се** *страд.* и *сред.* □ **Запушвам устата някому** (разг.) — оборвам някого с доводи, на които той не може да възрази.

запу̀шване¹, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запушвам¹.

запу̀шване², *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запушвам² *и от* запушвам се.

запу̀щам¹, -аш, *св.* Запускам.

запу̀щам², -аш, *несв.*; **запу̀сна, -еш,** *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* запу̀снат, *св.* Занемарявам, изоставям, напускам. *Тя се разболя и запусна къщата си.* **запускам се, запусна се** *страд.* и *сред.*

запъ̀вам, -аш, *несв.*; **запъ̀на, -еш,** *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* запъ̀нат, *св. Диал.* Подпирам нещо, за да не се движи. *Добре, че запънахме колелото* (на воденицата), *а то тоя порой щеше да го строши.* Вазов. *Запъна вратата.* || Вдигам спусък на стара пушка или пищов. *Той запъна пушката... прицели се и гръмна михешката.* Елин Пелин. **запъвам се, запъна се** *страд.*

запъ̀вам се, -аш се, *несв.*; **запъ̀на се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Правя прекъсване или прекъсвания в говора си, поради смущение, вълнение; заеквам. *Той се изразяваше ясно, точно, логично. Никога не повтаряше и не се запъваше.* Вазов. *Павлов помръдваше уста да каже нещо, но се запъваше от обида и яд.* Д. Добревски.

запъ̀ване¹, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запъвам¹ *и от* запъвам се.

запъ̀ване², *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запъвам се. *В ръката на даскала е книжката, дето я учим... Той прочита питането и кара всяко дете по ред да му каже отговора. Повече от тях с мъка и запъване отговарят* Влайков.

запъ̀лвам, -аш, *несв.*; **запъ̀лня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Напълням нещо изцяло, до горе. *Специален влекач ще запълни с пръст стария римски ров.* Раб. дело, 1949 г. || Изпълвам, заемам. *Червените им мундири се сливат в голямо, четвъртито и кърваво петно, което запълва целия мегдан.* Йовков. *Времето си в затвора Г. Димитров запълва с плодовита журналистическа дейност.* Ст. Благоева. **запълвам се, запълня се** *страд.*

запълзя̀. Вж. з а п ъ л з я в а м.

запълзя̀вам, -аш, *несв.*; **запълзя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* запълзя̀л, -а, -о, *мн.* запълзѐли, *св.* Почвам да пълзя. *В мрака на нощта запълзяха в различни посоки разузнавателните патрули.* Вежинов. || *Обр. Лека мъгла едва-едва запълзя към върха на хълма.* Ст. Загорчинов. *По глезените му запълзяха тръпки.* Ем. Станев.

запъ̀лня. Вж. з а п ъ л в а м.

запъ̀лням, -яш, *несв.* Запълвам. **запълням се** *страд.*

запъ̀на. Вж. з а п ъ в а м.

запъ̀на се. Вж. з а п ъ в а м с е.

запъ̀нато *нареч.* С прекъсване, със заекване. *И все приказваше запънато, високо, като че се кара.* Йовков.

запъ̀пля. Вж. з а п ъ п л я м.

запъ̀плям, -яш, *несв.*; **запъ̀пля,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да пъпля. *Групата от немските пехотинци ... запъпла отново към гарата.* Дим. Димов. *Запъплаха мравки.* || *Обр. Сиви къделести облаци бързешката запъплаха из гънките на урвите.* Вазов.

запъ̀ржа. Вж. з а п ъ р ж в а м.

запъ̀ржвам, -аш, *несв.*; **запъ̀ржа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Правя запръжка на ядене. *Запържвам боба.* **2.** Пържа нещо не много. *Сготвила я* (пуйката) *маминка, напълнила я с ориз, запържила я, зачервила я.* Чудомир. *Запържвам месото за мусака.* **3.** *Рядко.* Почвам да пържа. **запържвам се, запържа се** *страд.*

запъ̀ржване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* запържвам.

запъ̀рпам. Вж. з а п ъ р п в а м.

запъ̀рпвам, -аш, *несв.*; **запъ̀рпам,** -аш, *св.* Почвам да пърпам. *Малки пеперуди захвъркаха през големите огради и запърпаха над слънчевите домове.* Елин Пелин. *Между клонките запърпаха птици.* Ем. Коралов.

запърпо̀лвам, -аш, *несв.*; **запърпо̀ля̀,** -йш, *мин. св.* -йх *и* -я̀х, *св.* Почвам да пърполя. *По клоните на насрещното дърво запърполи птичка, която дireше място за нощуване.* Ем. Станев. *Една жена запърполя с полите си и влезе в кафенето.* Йовков.

запърпо̀ля̀. Вж. з а п ъ р п о л в а м.

запъ̀ртък, *мн.* -ци, *м.* Замътено яйце, от което не може да се излюпи пиле.

запъ̀рхам. Вж. з а п ъ р х в а м.

запъ̀рхвам, -аш, *несв.*; **запъ̀рхам,** -аш, *св.* Почвам да пърхам. *В съседните огради заблеяли овце, запърхали кобили.* Каравелов. *Запенени запърхаха коне.* П. П. Славейков.

запъ̀стря се, -иш се, *мин. св.* -их се, *св., страд. Рядко.* Ставам пъстър. *След руско-турската война много от тия села се запъстриха от колонийки български земеделци.* Вазов.

запъ̀твам се, -аш се, *несв.*, **запъ̀тя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Тръгвам, отправям се за някъде; упътвам се. *Докторът се запъти заедно с мене към палатката.* Л. Стоянов. *Той се запъти по посока на къщата.* Вазов. *Той погледна още веднъж към двора на крепостта... и бързо се запъти към кулата.* Ст. Загорчинов.

запъ̀тя се. Вж. з а п ъ т в а м с е.

запъ̀хам¹. Вж. з а п ъ х в а м.

запъ̀хам², -аш, *св.* Почвам да пъхам. *Запъха разни листчета в джоба си.*

запъ̀хвам, -аш, *несв.*; **запъ̀хам,** -аш, *св* Запъхтявам. *Бавно* (влакът) *напусна гарата и запъха из тъмното поле.* Вазов. **запъхвам се, запъхам се** *сред. Тинка ... беше се запъхала от умора.* Влайков.

запъхтя̀. Вж. з а п ъ х т я в а м.

запъхтя се. Вж. запъхтявам се.

запъхтя̀вам, -аш, *несв.*; **запъхтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* запъхтя̀л, -а, -о, *мн.* запъхтѐли, *св.* Почвам да пъхтя. *Зачукаха в ковачницата пак, | духалото отново запъхтя.* П. П. Славейков. *Днес бях на гарата. Безкрайний влак | към бойното поле борци ще влачи. | . . . | Но знак се дава. Влакът запъхтява.* Вазов.

запъхтя̀вам се, -аш се, *несв.*; **запъхтя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -я̀х се, *прич. мин. действ.* запъхтя̀л се, -а се, -о се, *мн.* запъхтѐли се, *св., сред.* Дишам тежко поради напрежение или умора; задъхвам се. *Подпретнал се оня ми ти бай Ганьо, крачи ли крачи, станал вир вода, запъхтял се.* Ал. Константинов. *Едва когато не чуваше вече нищо и се запъхтя от бързане спря се.* Ст. Загорчинов.

запъхтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запъхтявам *и от* запъхтявам се. *Широките му гърди се вълнуваха и се издига а високо от запъхтяване.* Вазов.

запъ̀шкам. Вж. запъшквам.

запъ̀шквам, -аш, *несв.*; **запъ̀шкам,** -аш, *св.* Почвам да пъшкам. *Той заохка и запъшка отчаяно.* Вазов.

запя̀вам, -аш, *несв.*; **запѐя,** -ѐеш, *мин. св.* запя̀х, *прич. мин. действ.* запя̀л, -а, -о, *мн.* запѐли, *прич. мин. страд.* запя̀т, -а, -о, *мн.* запѐти, *св.* Почвам да пея. *Запей и ти песен такава, | запей ми, девойко, на жалост, | . . . | запей или млъкни, махни се!* Ботев. *Някъде в гората ранни славеи запяха.* Вазов. *Беше весела, жива и, когато запееше на нивата, гласът ѝ кънтеше по цялото поле.* Елин Пелин. **запявам се, запея се** *страд.*

запя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* запявам *и от* запявам се.

за̀р, за̀рът, за̀ра, *мн.* за̀рове, за̀ра (сл. ч.), *м.* (тур.). Костено или дървено кубче, върху чиито страни са отбелязани точки, от една до шест, и което се употребя в игра на табла и др.

за̀ра *ж. Нар.* Сияние. *Мръкваше се, по високите върхове горяха последните багри на слънцето и на запад широко се разстилаше по небето червената зара на заника.* Йовков. *Па се качи Денко Юнак | та отиде на изтока, | дето слънце зара дава, | месечинка рог подава.* Нар. пес.

зарабо̀твам, -аш, *несв.*; **зарабо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да работя. *Нека всички заработим за разцвета на народните читалища.* В. Червенков. *Те преглеждат помпата и откриват, че тя може да се поправи веднага и да заработи с пълни сили.* Караславов. *Пулсът ѝ заработи по-правилно.* Вазов. *Мозъкът му заработи бързо.* А. Каралийчев.

зарабо̀твам се, -аш се, *несв.*; **зарабо̀тя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Увличам се в работа.

зара̀вня. Вж. заравням.

зара̀вням, -яш, *несв.*; **зара̀вня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане равно. **заравням се, заравня се** *страд.*

зара̀вняне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заравням *и от* заравням се.

зара̀вям[1], -яш, *несв.*; **заро̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Покривам с пръст нещо, поставено в издълбана в земята дупка. *А ако намеря само сто гроша? — И тях ще заровя в градината.* Каравелов. *Сеялките засяват семената на редове и ги заравят в почвата на необходимата дълбочина.* Ботаника за V и VI кл., 1951 г. **2.** *Разг.* Погребвам. *Но ти кажи ми, дядо, къде да заровим тия два трупа.* Вазов. *А в това време заравяха набързо трупа на Спасуна. До ямата, в която гробарите хвърляха пръст, стоеха роднините.* Дим. Димов. **3.** *Прен.* Пъхам нещо някъде. *Зарови пръсти в косата си.* Йовков. *Хвръкна любов и младост и живот! — думаше тя, като заравяше лицето си в бялата възглавница, която се измокри.* Вазов. **заравям се, заровя се** *възвр. и страд.* □ **Заровил съм се в книги, в работа и др.** (разг.) — задълбочил съм се в четене, в работа и др.

зара̀вям,[2] -яш, *несв.*; **заро̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да ровя. *Хрумна му изведнъж за документа. С разтреперани ръце той зарови из книжата, намери го и го разгъна.* Йовков.

зара̀д. Вж. заради.

зара̀двам, -аш, *св.* Причинявам радост. *Напиши ѝ, прати ѝ няколко думици . . ., да я зарадваш, горката.* Вазов. *Пролетта не го зарадва и не го ободри.* Йовков.

зара̀двам се, -аш се, *св., сред.* Изпитвам радост. *Всички се зарадваха на истинския пролетен ден.* Йовков. *Баща му неизказано се зарадва, че го видя жив и здрав.* Вазов.

зарадѝ и зара̀д *предл.* **1.** За означаване в чия полза се извършва действието. *Тате, ела бе . . . Зарад мен ела! . . . Деца сме ти, а ти бягаш от нас.* Елин Пелин. *Заради тях съм готов да жертвувам всичко, дори и живота си.* Влайков. *Зарад босилека поливат и щира.* Погов. **2.** *Разг.* За означаване по чия вина се извършва действието; поради, по причина на. *Порязах се зарад тоя човек. В ножчето се боднах.* Йовков. *Житие велико, заради което | той забрави всичко, дори и небето.* Вазов. *Заради тия агаряни търпим сега и глад, и жажда. Виждате ли?* Ст. Загорчинов. **3.** За означаване на заместване; вместо, за. *Работеше му мъжки, зарад двама.* Влайков. *Като че той беше ударил тази плесница от тяхно име и зарад тях.* Йовков *Вие не ме видяхте, та друг ли? Зная аз да се пазя. И зарад вас гледах.* Ем. Коралов. **4.** При глаголи като мисля, говоря и под. — за. *Подкършената изпотихом песен | ехтеше с пуста жалба зарад младост.* П. П. Славейков.

зара̀ждам[1], -аш, *св.* Почвам да раждам.

зара̀ждам[2], -аш, *несв.*; **зародя̀,** йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя да се появи нещо; пораждам. *Недоизказаните думи на Донка зародиха в сърцето ѝ някаква сладка надежда.* Влайков.

зара̀ждам се, -аш се, *несв.*; **зародя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Възниквам, появявам се, пораждам се. *В дъното на душата ѝ в тоя миг се зароди и друга една мисъл.* Влайков.

зара̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зараждам[2] *и от* зараждам се.

зара̀за *ж.* **1.** Причинител на болест, който може да се предаде от един организъм на друг. **2.** Заразяване.

заразва̀лям, -яш, *св.* Почвам да развалям. **заразвалям се** *сред.*

заразвѝвам, -аш, *св.* Почвам да развивам *Баба Ерина седна до коловете и заразвива кро-*

сното. К. Петканов. **заразвивам се** *страд.* и *сред.*

заразвързвам, -аш, *св.* Почвам да развързвам. *Момчетата заразвързваха торбите си, за да извадят каквото имаха за похапване.* Вазов. **заразвързвам се** *страд.* и *сред.*

заразглеждам, -аш, *св.* Почвам да разглеждам. *Милена, любопитна, бърже разгъна ръкавите и заразглежда плетката.* К. Петканов. **заразглеждам се** *възвр.* и *сред.*

заразен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Само в съчет. **заразна болест** — болест, която се предава чрез зараза.

заразен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* заразя. **2.** Като *прил.* — в който има зараза. *Заразена вода.*

заразигравам, -аш, *св.* Почвам да разигравам. **заразигравам се** *възвр.* и *страд.*

заразиждам се, -аш се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да се разиждаме; разотиваме се. *Хората се заразиждаха по домовете си.*

заразителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** В съчет. **заразителна болест** — болест, която се предава чрез зараза. **2.** *Прен.* Който предизвиква неволно подражание. *Заразителен смях.*

заразително. *Нареч. от* заразителен (в 2 знач.). *Смее се заразително.*

заразителност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* заразителен. *И тежко ни беше, когато гледахме как със същата заразителност безгрижието преминаваше от едни на други.* Йовков.

заразказвам, -аш, *св.* Почвам да разказвам.

заразмахам. Вж. з а р а з м а х в а м.

заразмахвам, -аш, *несв.*; **заразмахам,** -аш, *св.* Почвам да размахвам. *Тя се съвзима, събира всички сили и ... пак заразмахва мотиката.* Влайков. **заразмахвам се, заразмахам се** *страд.*

заразнасям, -яш, *св.* Почвам да разнасям. *А зефирът заразнася / мирис люляков над нази.* Вазов. **заразнасям се** *страд.* и *сред.* *Заразнасяха се от всички страни гласове.*

заразоносител, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което носи в себе си зараза и я разпространява.

заразотивам се, -аш се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да се разотиваме. *Учениците изпяха една песен и народът се заразотива доволен.* Вазов.

заразпарям, -яш, *св.* Почвам да разпарям.

заразпитвам, -аш, *св.* Почвам да разпитвам. *С насълзени и замислени очи заразпитва момчето за всичко.* Йовков. *Заразпитва ме тя, дали съм направила каквото тя ми заръча.* Влайков.

заразправям, -яш, *св.* Почвам да разправям. *Заразправя колко хора са видели добро от него и ... накара го да слуша какво беше направил и за селото.* Йовков. *Горестно ми заразправя какво се е случило.* Влайков.

заразправям се, -яш се, *св., взаим.* Почвам да се разправям.

заразтоварвам, -аш, *св.* Почвам да разтоварвам. **заразтоварвам се** *страд.*

заразтребвам, -аш, *св.* Почвам да разтребвам. *Тя заразтребва стаята, като поставяше всяко нещо на мястото му.*

заразтривам, -аш, *св.* Почвам да разтривам. *Той изпищя уж от болки и заразтрива удареното място.* Г. Белев.

заразхвърлям, -яш, *св.* Почвам да разхвърлям. *Бързо, бързо заразхвърля книгите на масата.* Йовков.

заразя. Вж. з а р а з я в а м.

заразя се. Вж. з а р а з я в а м с е.

заразявам, -аш, *несв.*; **заразя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Предавам, разпространявам зараза. *Че ти може да си болен и да заразиш цялото село.* Йовков. **2.** *Прен.* Увличам някого да подражава на нещо. *Тоя смях зарази и другите гости.* Вазов. *Тая топла и невинна радост бе заразила и мене, изпълнила бе и моето сърце.* Влайков.

заразявам се, -аш се, *несв.*; **заразя се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* **1.** Получавам, приемам зараза. *Заразявам се от скарлатина.* **2.** *Прен.* Възприемам, усвоявам неволно от другиго нещо. *Заразих се от прозявката ѝ.*

заразяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заразявам *и от* заразявам се.

заран, -та, *мн.* -и, *ж. Нар.* **1.** Утро, сутрин. *Тая заран беше хубаво времето и той беше ходил да се разходи до градината.* Вазов. *Мълчаливо се мяркаха там жетвари от заран до вечер.* Елин Пелин. **2.** Като *нареч.* Сутринно време. *Либил Никола Гергана, / либил я, и я задирял: / заран и вечер по извор, / по хора всяка неделя.* П. Р. Славейков.

заран *нареч. Диал.* Утре сутринта; утре. *Искам заран да стана по-рано та, ако се успя, да ме събудиш.* Влайков.

зарана *нареч. Диал.* Заран. *Байчо ле, байчо Стояне, / зарана ще те обесят / на царювите дворове.* Нар. пес.

зарасна. Вж. з а р а с т в а м.

зараста[1], -еш, *мин. св.* зарастох, *прич. мин. действ.* зарасъл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св.* Почвам да раста. *Това чувство, от най-напред слабо, зарасте и занаедря бързо в душата му.* Вазов.

зараста[2]. Вж. з а р а с т в а м.

зарраствам, -аш, *несв.*; **зарасна,** -еш, *мин. св.* -ах, *и* **зараста,** -еш, *мин. св.* зарастох, *прич. мин. действ.* зарасъл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св.* **1.** За рана — заздравявам. *Нали сам видя с каква рана дойде тук, а само за десетина деня премина — зарасна.* Йовков. **2.** Сраствам се с нещо. *Откак за старо си ме тъкмила, / на пръст ми, майко, пръстен зарасте.* К. Христов. *Влад язди като хун: зараснал, неподвижен / едно с коня си.* К. Христов. **3.** Обраствам. *Сърце пламтяще ще угасне, ще стане всичко прах и тлен / и гробът в бурен ще зарасне — / последний спомен зарад мен.* К. Христов.

зарева. Вж. з а р е в а в а м.

заревавам, -аш, *несв.*; **зарева,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да рева. *Около чифлика замучаха крави, зареваха телета.* Йовков. *Графинята зарева по-силно и театърът ѝ отговаря с гръмогласен хохот.* Вазов.

зарево, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Рядко.* Отблясък от пожар, от залез; сияние. *Тя видя запале*

ните вагони и сенките на мъжете, които от време на време се мяркаха върху светлото зарево на пожара. Дим. Димов. *Над върховете на дърветата към залез трептеше аленото зарево.* Ст. Загорчинов.

зарегистрѝрам, -аш, *св.* Вписвам в регистър, в дневник, в списък. *Зарегистрирам новородено дете.* || *Прен. Книж.* Отбелязвам. *Санитарно-ветеринарното дело зарегистрира похвални резултати.* **зарегистрирам се** *възвр.* и *страд.*

зарѐда *ж. Нар.* Обикн. в съчет. **на зарѐда** — последователно, взаимно редуване при извършване на работа или изпълняване на песен. *Видях как моми играеха хоро и пееха на зареди, две по две.* П. П. Славейков. *Работеха на зареда.*

заредѐн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* заредя. 2. Като *прил.* — а) За огнестрелно оръжие: готов за стрелба. *Заредено оръдие.* б) За машина: приготвен за работа. *Зареден стан. Заредена машина.*

заредỳвам се, -аш се, *св., сред.* Само *мн.* Зареждам се. *Заредуваха се дните, / дните още и нощите / в безпросветна тъмнина.* Яворов.

заредя̀. Вж. з а р е ж д а м[1] *и* з а р е ж д а м[2].

заредя̀ се. Вж. з а р е ж д а м с е.

зарѐжа. Вж. з а р я з в а м[1] *и* з а р я з в а м[2].

зарѐждам[1], -аш, *несв.*; **заредя̀,** -йш; *мин. св.* -йх, *св.* 1. Почвам да изреждам един след друг. *В село завърлува невярна болест — тежка болест — и зареди да мори от къща на къща.* Елин Пелин. 2. Почвам да говоря, да пея, да свиря едно след друго за различни неща; занареждам. *Па като ще ги зареди: „Прангата е такъв, Прангата е онакъв“.* Влайков. *Кларинетът зареждаше някоя тъжна мелодия.* Йовков. 3. Почвам да редя, да нареждам. *От сутринта е заредил книгите си.*

зарѐждам[2], -аш, *несв*; **заредя̀,** -йш, *мин. св.* -йх. *св.* (рус.). 1. Приготвям оръжие за стрелба. *Зареждам пушка. Зареждам картечница.* 2. Приготвям машина за работа. *Зареждам стан.* 3. *Физ.* Внасям електрически товар (заряд) в кондензатор и др.; натоварвам. **зареждам се, заредя се** *страд.*

зарѐждам се, -аш се, *несв.*; **заредя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Само *мн.* Почваме да се нижем, да се точим, да вървим един след друг. *Заредиха се дни на почивка.* Йовков.

зарѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зареждам *и от* зареждам се.

Зарезàн, *мн.* няма, *м.* Народен лозарски празник, 14 февруари, когато по обичай се зарязват лозята.

зарезя̀. Вж. з а р е з я в а м.

зарезя̀вам, -аш, *несв.*; **зарезя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Диал.* Затварям, заключвам с резе. *Поминувам, заминувам: /.../ нови порти, вити порти / обковани, зарезени.* К. Христов.

зарекà. Вж. з а р и ч а м.

зарекà се. Вж. з а р и ч а м с е.

зарѐша. Вж. з а р е ш в а м.

зарѐшвам, -аш, *несв.*; **зарѐша,** -иш, *мин. св.* зарѐсах, *св.* Почвам да реша. *Заресах косата си.* **зарешвам се, зареша се** *възвр.*

зарѐя, -ѐеш, *мин. св.* заря̀х *и* зарѐях, *св. Рядко.* Отправям поглед, мисъл разсеяно в някаква посока. *Баранов беше зареял погледа си в зарумeнелия изгрев.* Хар. Русев.

зарѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* заря̀х се *и* зарѐях се, *несв.*, *сред. Рядко.* Залутвам се, заскитвам се безцелно. *Наметнах дреха, шапката нахлупих и се зарях самотен из полето.* П. П. Славейков. || За поглед, мисъл — почвам да блуждая. *Мислите му се зареяха далеч в миналото.*

зарзавàт *м.* (перс.). Зеленчук. *Отляво е кухнята — готвачът реже зарзавата.* Л. Стоянов.

зарзавàтен, -а, -о, *прил.* Приготвен от зарзават. *Зарзаватена супа.*

зарзаватчѝйка *ж.* Жена, която продава зарзават.

зарзаватчѝйница *ж.* Магазин, в който се продава зарзават.

зарзаватчѝйски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до зарзават и до зарзаватчия. *Зарзаватчийски магазин.*

зарзаватчѝя *м.* Продавач на зарзават.

зàрзала *ж.* (перс.). 1. Овощно дърво, което ражда кръгли сочни плодове, с жълт цвят. Prunus armeniaca. *Беше пролет и цъфтяха зарзалите и малините.* Йовков. 2. Плодът на това дърво.

зарѝбвам, -аш, *несв.*; **зарѝбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Зарибявам. **зарибвам се, зарибя се** *страд.*

зарѝбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зарибвам *и от* зарибвам се.

зарѝбен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* зарибя. 2. Като *прил.* — в който изкуствено е развъдена риба. *Зарибено езеро. Зарибена река.*

зарѝбя. Вж. з а р и б в а м *и* з а р и б я в а м.

зарибя̀вам, -аш, *несв.*; **зарѝбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкуствено развъждам риба в река, езеро и под. **зарибявам се, зарибя се** *страд.*

зарибя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зарибявам *и от* зарибявам се.

зарѝбям, -яш, *несв.* Зарибявам. **зарибям се** *страд.*

зарѝвам, -аш, *несв.*: **зарѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* зарѝнат, *и* **зарѝя,** -йеш, *мин. св.* зарѝх, *прич. мин. страд.* зарѝт, *св.* 1. Засипвам, покривам с пръст, пясък и под. *Председателят... тръгна към редосеялката, която зариваше първите зърна в смолницата на широката народна нива.* А. Каралийчев. 2. Погребвам. *Победно там се веят знамената, / а тук аз майка ще зарина в гроба.* Вазов. 3. *Рядко.* Почвам да рина, да рия. **заривам се, зарина се** *възвр.* и *страд.*

зарѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заривам *и от* заривам се.

заридàвам, -аш, *несв.*; **заридàя,** -àеш, *мин. св.* заридàх, *св.* Почвам да ридая. *Сълзи едри бликват от очите ѝ. Тя заридава задавено.* Елин Пелин.

заридàя. Вж. з а р и д а в а м.

зарѝна. Вж. з а р и в а м.

зарѝст, -а, -о, *прил. Поет.* Който пръска зари; лъчезарен, лъчист. *Гордейте се, Родопи, гиганти камънисти, / с короната си снежна, об-*

сипана с лучи! | Издигайте глави си в пространствата заристи! Вазов.

зарису̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Почвам да рисувам. *Закачките размътиха младата му душа и въобра̀жението му зарисува картини една след друга по-мъчителни.* Елин Пелин.

зарѝтам. Вж. з а р и т в а м.

зарѝтвам, -аш, *несв.*; **зарѝтам,** -аш, *св.* **1.** Почвам да ритам. *После го зарита с крака, за да го изтика навън.* Вазов. **2.** Отмествам с ритане. □ **Не съм зaритал за някого или за нещо** (разг.) — нямам голяма нужда от някого или от нещо.

зарѝца *ж. Умал. от* заря. *А Вардар, Дунав и Марица, | Балкана, Странджа и Пирин | — ще греят нам до гроб зарица | сред спомена един.* Яворов.

зарѝчам, -аш, *несв.*; **зарека̀,** заречѐш, *мин. св.* зарѐкох, *прич. мин. действ.* зарѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св. Нар.* Изричам някаква забрана, заклевам някого да не върши нещо. *Майка ми ме е зарекла да не пия.*

зарѝчам се, -аш се, *несв.*; **зарека̀ се,** заречѐш се, *мин. св.* зарѐкох се, *прич. мин. действ.* зарѐкъл се, -кла се, -кло се, *мн.* -кли се, *св., сред.* Давам дума, обещавам да не правя нещо. *Заричаше се, че няма да ходи никъде и само него ще гледа.* Йовков. *В село се зарекох вече да не стъпям — и няма да стъпя.* Влайков.

зарѝчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зар̀ичам се.

зарѝя. Вж. з а р и в а м.

заро̀бвам, -аш, *несв.*; **заро̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Подчинявам някого, като го правя напълно зависим, роб; поробвам. *Заробил е три синджира роби.* Нар. пес. *Заробвам някого икономически. Заробвам финансово.* **заробвам се, заробя се** *страд.*

заро̀бвам се, -аш се, *несв.*; **заро̀бя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг.* Заемам се с някаква работа, която ми отнема всичкото време. *Заробих се с къщна работа.*

заро̀бване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заробвам *и от* заробвам се.

заро̀бител, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Поробител.

заробу̀вам, -аш, *св.* Почвам да робувам.

заро̀бя. Вж. з а р о б в а м.

заро̀бя се. Вж. з а р о б в а м с е.

заро̀вя. Вж. з а р а в я м[1] *и* з а р а в я м[2].

заро̀диш *м.* **1.** Организъм в началния стадий на развитието си, който се подхранва от майчиния организъм или от хранителните вещества на яйцето; ембрион. **2.** *Прен.* Зачатъчно състояние, начален стадий в развитието на нещо. *В тоя мотив е спотаен зародишът на развитата по-нататък драма.* П. П. Славейков. *Необходимо е да бъдат разбити още в зародиша пъклените противонародни замисли на реакцията.* Г. Димитров.

заро̀дишен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който се отнася до зародиш. *Зародишно състояние. Зародишна пъпка.*

зародя̀. Вж. з а р а ж д а м[2].

зародя̀ се. Вж. з а р а ж д а м с е.

зарозовѐя. Вж. з а р о з о в я в а м.

зарозовя̀вам, -аш, *несв.*; **зарозовѐя,** -ѐеш, *мин. св.* зарозовя̀х, *прич. мин. действ.* зарозовя̀л, -а, -о, *мн.* зарозовѐли, *св. Рядко.* Ставам постепенно розов. *Върховете на планината бавно зарозовяха. Слънцето откри глава на Крива река.* Кр. Григоров.

заромо̀нвам, -аш, *несв.*; **заромо̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да ромоня. *И дъждец ли заромони, | тя горчиво сълзи рони | и оплаква своя дял.* Яворов.

заромо̀ня. Вж. з а р о м о н в а м.

заро̀нвам, -аш, *несв.*; **заро̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да роня. *Татунчо страшен хайдутин | дошъл на гости у майка. | Стисна го майка, прегърна, | зарони сълзи, завайка.* Вазов. **заронвам се, зароня се** *страд.* и *сред.*

заро̀ня. Вж. з а р о н в а м.

заро̀ням, -яш, *несв.* Заронвам. **заронямсе** *страд.* и *сред.*

заропта̀вам, -аш, *несв.*; **заропта̀я,** -а̀еш, *мин. св.* заропта̀х, *св.* Почвам да роптая. *Чумата да го изяде, проклетника н'едни! — зароптаха селяните с яд и злоба.* Влайков.

заропта̀я. Вж. з а р о п т а в а м.

заросѝ. Вж. з а р о с я в а м.

зарося̀вам. Само 3 *л. ед.* **заросява** *несв.*; **заросѝ,** *мин. св.* заросѝ, *св.* Почва да роси. *Отведнъж зароси и пак блясна слънце.* Елин Пелин. *Заросява дъжд.*

зароя̀ се. Вж. з а р о я в а м с е.

зароя̀вам се, -аш се, *несв.*; **зароѝ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Почвам да се роя. *Няколко кошера се зароиха едновременно.* ‖ *Обр. И в мрачния му ум злокобни мисли | се зароиха.* П. П. Славейков.

заруга̀вам, -аш, *несв.*; **заруга̀я,** -а̀еш, *мин. св.* заруга̀х, *св.* Почвам да ругая.

заруменѐя. Вж. з а р у м е н я в а м[1].

заруменя̀. Вж. з а р у м е н я в а м[2].

заруменя̀вам[1], -аш, *несв.*; **заруменѐя,** -ѐеш, *мин. св.* заруменя̀х, *прич. мин. действ.* заруменя̀л, -а, -о, *мн.* заруменѐли, *св.* Ставам румен. *Лицето й зaруменя, тя се засмя и засрами.* Елин Пелин. *Ох, скоро ще заруменеят пак зори.* К. Христов. **заруменявам се, заруменея се** *сред.*

заруменя̀вам[2], -аш, *несв.*; **заруменя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане румено. *Зората пукна злата, | зарумени небето.* Вазов. *Сутринта, далеко още преди зората да зарумени голото чело на старопланинския връх Ком, двамата приятели излизаха, яхнали на конете си.* Вазов. **заруменявам се, заруменя се** *страд.*

заруча̀. Вж. з а р у ч а в а м.

заруча̀вам, -аш, *несв.*; **заруча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да руча. *Заруча гайда, екна полето.* Вазов.

заръва̀. Вж. з а р ъ в а в а м.

заръва̀вам, -аш, *несв.*; **заръва̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да ръва.

заръ̀гам. Вж. з а р ъ г в а м.

заръ̀гвам, -аш, *несв.*; **заръ̀гам,** -аш, *св.* Почвам да ръгам. *Заръга го в ребрата.* **заръгвам се, заръгам се** *взаим.*

заръждавѐя. Вж. з а р ъ ж д а в я в а м.

заръждавя̀вам, -аш, *несв.*; **заръждавѐя,** -ѐеш, *мин. св.* заръждавя̀х, *св.* Хващам постепенно ръжда.

заръждавя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заръждавявам.

за̀ръкa *ж.* и (рядко) **за̀ръч,** *мн.* за̀ръки и за̀ръци, *м. Нар.* Поръка, поръчка. *Янка целуна ръка на свекър и на свекърва и последи колата, изпращана от старите с благословия и триста заръки за много здраве на кум Милен.* Елин Пелин. *Татко ти й снощи доходял, | за тебе, синко, да пита... Триста й заръци заръчал, | в неделя да те проводя | на хайдушкото сборище.* Ботев. *Я хапни, хапни, драгинко, | я хапни да си поядем | от моите гозби хубави, | по бачова ти заръка.* Ц. Церковски.

заръкома̀хам. Вж. з а р ъ к о м а х в а м.

заръкома̀хвам, -аш, *несв.*; **заръкома̀хам,** -аш, *св.* Почвам да ръкомахам. *Владо Младенов заръкомаха, заоправдава се, сякаш бе виновен за нещо.* Кр. Григоров.

заръкопля̀скам. Вж. з а р ъ к о п л я с к в а м.

заръкопля̀сквам, -аш, *несв.*; **заръкопля̀скам,** -аш, *св.* Почвам да ръкопляскам. *Като че ли всички очакваха този момент, защото гостите възторжено заръкопляскаха и станаха.* Хар. Русев.

заръку̀вам се, -аш се, *св., взаим.* Почвам да се ръкувам. *Ето ме сега, нали искахте да ме видите, — каза им Койно и се заръкува с всички.* Хар. Русев.

заръмжа̀. Вж. з а р ъ м ж а в а м.

заръмжа̀вам, -аш, *несв.*; **заръмжа̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да ръмжа. *Едно едро куче се хвърли към новодошлите и злобно заръмжа.* Ст. Загорчинов. || *Прен.* Почвам да изразявам гласно негодование, недоволство срещу някого или от нещо.

заръмя̀. Вж. з а р ъ м я в а м.

заръмя̀вам. Само 3 *л. ед.* **заръмя̀ва** *несв.*; **заръмѝ,** *мин. св.* заръмя̀, *св.* Почва да ръми.

заръ̀нча. Вж. з а р ъ н ч в а м.

заръ̀нчвам, -аш, *несв.*; **заръ̀нча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Обикн. за куче — почвам да ръмжа срещу някого. *Кучето го заръчни.* **заръ̀нчвам се, заръ̀нча се** *сред. Не щеш ли, псе, на котенце подобно, | при слона дотърча, | озъби се, заръ̀нчи се на него злобно, | залая, заквича.* Вазов.

заръ̀свам, -аш, *несв.*; **заръ̀ся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да ръся. *Заръси ситен дъжд.*

заръ̀ся. Вж. з а р ъ с в а м.

заръ̀сям, -яш, *несв.* Заръсвам.

заръ̀фам. Вж. з а р ъ ф в а м.

заръ̀фвам, -аш, *несв.*; **заръ̀фам,** -аш, *св.* Почвам да ръфам. *Кучето заръфа парчето месо, което му хвърлих.*

за̀ръч. Вж. з а р ъ к а.

заръ̀чам. Вж. з а р ъ ч в а м.

заръ̀чвам, -аш, *несв.*; **заръ̀чам,** -аш, *св. Нар.* **1.** Правя поръчка за нещо; поръчвам. *Горolомов заръча вино, чашите се зачукаха.* Вазов. **2.** Карам някого, нареждам някого да направи нещо. *Шибил пуща търговците да си вървят, изпраща ги до нейде и високо им заръчва да носят много здраве на Рада.* Йовков. *Заразпитва ме тя, дали съм направила каквото тя ми заръча.* Влайков. *Аз ще заръчам, щом идем, | да ти изградят градини.* П. Р. Славейков.

заръ̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заръчвам.

заръ̀чка *ж. Диал.* Поръка. *Тя ме затрупа със заръчки: това да реча мами, с онова да й се похваля.* Влайков.

заря̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Само 3 *л. Поет.* Сияя, светя. *На тебе ти стига, че слънце зари, | че топлият вятър въздиша в клонака.* Хр. Радевски.

заря̀ *ж.* **1.** Силна, ярка светлина на хоризонта при изгрев или залез слънце. *Вечерните зари трептят | във огнено сияние.* К. Христов. || Излъчена или отразена светлина от нещо; сияние. *Далеко някъде светеха зари от пожарите.* Вазов. *Кръгозорът на изток беше осветлен от някаква необикновена заря. Сякаш слънцето щеше да излезе над горите посред нощ.* Вазов. **2.** Само *мн. Поет.* Лъчи. *Слънцето пак грееше от високото небе и заливаше земята и хората със зарите си.* Вазов. *Ето го че и слънцето наднича иззади планината и праща първите си златни зари най-напред отсреща по баира.* Влайков. *Небето се синееше весело, огряно от утринните зари на слънцето.* Вазов. || *Обр. Заря от надежда си проби път в сърцата ни.* Величков. *И не зная, майко, обездомен, | где ще мога с вяра да запра, | щом угасне сетната заря | на живота — твоят скръбен спомен.* Лилиев. **3.** *Прен. Поет.* Начало, зародиш на нещо светло, радостно. *През мрака на песимизма се вижда зарята на светло бъдеще.* Вазов. *Зарята на освобождението, изгряла над Азия, ще се разгаря все по-ярко и по-ярко.* Раб. дело, 1950 г. **4.** Военен утринен или вечерен сигнал за сбор. *Наблизу бяха кавалерийските казарми и там свиреха заря.* Йовков. **5.** Вечерно военно тържество с илюминации в чест на боен празник. *Заря с церемонии.*

заря̀д *м.* (рус.). **1.** Взривно вещество, което се съдържа в снаряд или в патрон. **2.** *Физ.* Определено количество електричество, което се съдържа в едно тяло.

заря̀звам[1], -аш, *несв.*; **зарѐжа,** -еш, *мин. св.* заря̀зах, *св.* **1.** *Нар.* С рязане правя вдлъбнатина или белег върху нещо. **2.** *Рядко.* Почвам да режа. **зарязвам се, зарежа се** *страд.* □ **Да го зарежем на вратата!** (разг.) — да отбележим, че някой е извършил нещо неочаквано и необичайно за него.

заря̀звам[2], -аш, *несв.*; **зарѐжа,** -еш, *мин. св.* заря̀зах, *св.* Изоставям, напускам нещо или преставам да се занимавам с нещо. *Иде му да зареже овцете и да литне и той към село.* Влайков. *Не ти, който си помазал | царе, папи, патриарси, | а в неволя си зарязал | мойте братя сиромаси.* Ботев. *Селяните не дораваха нивите, за да леят куршуми, и гражданите зарязваха търговията.* Вазов. *Заряза си учението.* **зарязвам се, зарежа се** *възвр.* и *страд.*

заря̀зване[1], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зарязвам[1] *и от* зарязвам се.

заря̀зване[2], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зарязвам[2] *и от* зарязвам се.

заса̀да *ж.* (рус.). **1.** Скрито, тайно място, от гдето се извършва внезапно нападение. *Те избраха за засада обраслия с гъстак дол.* Вазов.

Со залп ги посрещна на родния бряг | в засада отрано приготвений враг. П. П. Славейков. *Стрелям из засада.* **2.** Прикрит на тайно място противник, който трябва да извърши внезапно нападение. *Тя бе преследвана, но винаги умело се изплъзваше от засадите на полицията.* Ив. Хаджимарчев. *Той усети как страхът му бързо почна да се усилва. Ами ако партизаните са близу някъде край шосето, ако са поставили засада?* Вежинов.

засадя̀. Вж. засаждам.

заса̀ждам, -аш, *несв.*; **засадя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Насаждам с растения определена площ. *Вечерта се връща с цяла дузина дивачки. Засажда ги в бахчата.* Кр. Григоров. **2.** Почвам да садя. **засаждам се, засадя се** *страд. В сухите райони на нашата страна се засаждат горски пояси.*

заса̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засаждам *и от* засаждам се. *Ранно засаждане. Засаждане на тютюн.*

засва̀лям, -яш, *св.* Почвам да свалям.

засвѐтвам, -аш, *несв.*; **засвѐтя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да светя. *През пролуката, която ставаше все по-широка, засвети пламъкът на факла.* Ст. Загорчинов. *Очите на Гранraтa засветиха от радост.* Влайков.

засветлѐя, -ѐеш, *мин. св.* засветлях, *прич. мин. действ.* засветлял, -а, -о, *мн.* засветлѐли, *св.* Почвам да светлея.

засвѐтя. Вж. засветвам.

засвѝвам, -аш, *несв.* и *св.* Почвам да свивам. **засвивам се** *възвр.*

засвидѐтелствувам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Удостоверявам, потвърждавам, показвам, изразявам нещо. *В последната си реч пред съда Георги Димитров засвидетелствува отново... огромна ерудиция.* Ст. Благоева. *Те бяха засвидетелствували вече готовността си да се жертвуват за македонската свобода.* Яворов. *Засвидетелствувам някому почит.* **засвидетелствувам се** *страд.*

засвидѐтелствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засвидетелствувам.

засвѝрвам, -аш, *несв.*; **засвѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да свиря. *Тъжно ми й, дядо, жално ми й! | Ала засвири — не бой се!* Ботев. *Оркестърът засвири едно българско хоро.* Вазов. *Локомотивът дълго, протегнато засвири.* Стаматов. *Вятърът засвири в комина.* Йовков. *Засвириха щурци.* **засвирвам се, засвиря се** *страд.*

засвѝрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засвирвам *и от* засвирвам се.

засвѝркам. Вж. засвирквам.

засвѝрквам, -аш, *несв.*; **засвѝркам,** -аш, *св.* Почвам да свиркам. *Той засвирка с уста някакъв марш.* **засвирквам се, засвиркам се** *страд.*

засвѝря. Вж. засвирвам.

засвоя̀. Вж. засвоявам.

засвоя̀вам, -аш, *несв.*; **засвоя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Диал.* Присвоявам.

засвоя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засвоявам.

засвя̀тка се. Вж. засвятквам се.

засвя̀ткам. Вж. засвятквам.

засвя̀тквам, -аш, *несв.*; **засвя̀ткам,** -аш, *св.* Почвам да святкам. *По нивите се белнаха ризи, momински забрадки, засвяткаха мотики.* Ем. Коралов. *Сгъстиха се облаците. Стъмни се. Засвятка. Затрещяха небесата.* Елин Пелин. *Янко се ядоса. Очите му засвяткаха.* Ем. Коралов. *И ето под белите му вежди засвятка нещо весело, той взе да се усмихва.* Йовков.

засвя̀тквам се. Само 3 *л. ед. ч.* **засвя̀тква се** *несв.*; **засвя̀тка се,** *мин. св.* засвятка се, *св., безл.* Явяват се светкавици. *Навън заваля дъжд, засвятка се, загърмя.* Елин Пелин.

засѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Нов.* Който е определен да бъде засят. *Засевна площ.*

засѐвки *мн., ед.* няма, *ж. Нар.* **1.** Обредно сеѐне брашно за сватбен хляб. *Отвън се чува хор от жени, които пеят сватбарска песен за засевки.* Йовков. **2.** Песни, които се пеят при тоя обред.

засѐгна. Вж. засягам.

засѐгна се. Вж. засягам се.

заседа̀вам, -аш, *несв.* **1.** Участвувам в заседание. *Народното събрание може да заседава, ако присъствуват повече от половината от всички народни представители.* Конст., чл. 26.

заседа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заседавам *и от* заседавам се.

заседа̀ние, *мн.* -я, *ср.* Събрание на членове на колектив за обсъждане на някои въпроси. *Свиквам (на) заседание. Откривам заседание. Вдигам заседание. Съдебно заседание. Научно заседание.*

заседа̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Само в *съчет.* **съдебен заседател** — изборен представител на народа, който участвува в разглеждането на дело в съд.

заседа̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до заседание. *Заседателна зала.*

заседа̀телка *ж.* Жена заседател.

засѐдна. Вж. засядам.

засѐднал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* заседна. **2.** Като прил. — който е застанал или спрян на едно място. □ **Водя заседнал живот** — прекарвам по-голяма част от времето си на едно място, без движения на открито.

заседя̀ се. Вж. заседявам се.

заседя̀вам се, -аш се, *несв.*; **заседя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *прич. мин. действ.* заседял се, -а се, -о се, *мн.* заседѐли се, *св., сред.* Седя, оставам някъде дълго, продължително време. *Не му се работеше на Салих, а пък обичаше да посръбва и често се заседяваше вечер в кръчмата.* М. Марчевски. || Оставам, установявам се някъде да живея за по-дълго време. *Цели петдесет години не бе се заседявал дълго в селото, бягаше далеч от хората като гонен звяр.* Ив. Хаджимарчев.

засѐка *ж. Диал.* Място от изсечени дървета в гора. || *Воен.* Препятствие от отсечени и натрупани дървета или камъни. *Между пещерите и реката имаше сега висока кула, оградена с гъста засека.* Ст. Загорчинов. *Ще укрепите крайните къщи, ще направите засеки из улиците.* Йовков.

засека̀. Вж. засичам.

засѐкна се, -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., възвр.* Почвам да се секна.

засѐлвам, -аш, *несв.*; **засѐля,** -иш, *мин. св.* их, *св.* **1.** Основавам, образувам селище, обикн.

в необитавано място; настанявам се. *Славяните заселиха Балканския полуостров през VI—VII в.* **2.** Настанявам някого да живее в определена местност; поселявам. *Румънското правителство редовно заселваше тия селяни в Добруджа.* Йовков. *Бе подивял в усамотената усойна, гдето го бе заселил баща му на времето.* Кр. Григоров. **заселвам се, заселя се** *страд. Село, село, пусто село, | откак си се заселило, | турци не са минавали.* Нар. пес.

заселвам се, -аш се, *несв.*; **заселя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Настанявам се да живея в някоя местност, селище; поселвам се. *След смъртта на Одисея другите се връщат, вече изгубили вожд, воля и надежда, и се заселват на острова.* П. П. Славейков. *Да се заселиш в това глухо перуанско градче — значи да се осъдиш на сурово и тежко изгнание.* Св. Минков.

заселване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заселвам *и от* заселвам се.

заселение, *мн.* -я, *ср. Рядко.* Заселване. *Белово е турено на твърде лошо положение. Истинско място за заселение е било широчината при станцията.* Вазов.

заселник, *мн.* -ци, *м.* Лице, заселило се някъде.

заселница *ж.* Жена заселник.

заселя. Вж. заселвам.

заселя се. Вж. заселвам се.

заселявам, -аш, *несв. Рядко.* Заселвам.

заселям, -яш, *несв.* Заселвам.

засенвам, -аш, *несв.*; **засеня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Засенчвам. *Бяла пребрадка небрежно бе паднала над чело, да засени хубавото й лице.* Елин Пелин. || *Обр. Отчаяние и безутешна скръб се възцари в сърцата, тъга засени добродушните селяшки сърца.* Елин Пелин. **засенвам се, засеня се** *страд.*

засенване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засенвам *и от* засенвам се.

засенчвам, -аш, *несв.*; **засенча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Хвърлям сянка върху нещо. *Широки стрехи засенчваха тесните улички.* Д. Талев. *Там имаше миндер с пъстри черги, а големият бряст засенчваше стаята и я пълнеше с приятна хладина.* Йовков. || Правя си сянка над очите. *Шофьорът засенчи очи и хвърли поглед на запад, над върховете на върбите по насрещния криволичен бряг.* Ив. Хаджимарчев. **2.** *Прен.* Помрачавам. *Тия победи засенчват всички други събития на международната арена.* В. Коларов. **засенчвам се, засенча се** *страд.*

засенчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засенчвам *и от* засенчвам се.

засеня. Вж. засенвам *и* засенявам.

засенявам, -аш, *несв.*; **засеня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Засенвам. **засенявам се, засеня се** *страд.*

засеняване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засенявам *и от* засенявам се.

засеням, -яш, *несв. Рядко.* Засенчвам. *Сламената й палария с розова лента засеняше жизнерадостното й лице.* Вазов. *Дъгата стоеше като прикована върху куршумения облак, който засеняше целия кръгозор.* Елин Пелин. **засеням се** *страд.*

засеняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засеням *и от* засеням се.

засечка *ж.* Внезапно спиране действието на механизъм, оръжие и др., поради повреда или някакъв недостатък. *Той стреля непрекъснато почти половин минута, докато картечницата направи засечка.* Дим. Димов.

засея. Вж. засявам.

засилвам, -аш, *несв.*; **засиля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Правя нещо да стане по-силно, увеличавам силата на нещо. *В дълбокия пролом между скалите се пробуждаше мътната река и засилваше шума си.* Елин Пелин. *Младата му невеста гледаше да подбужда и засилва чувството му на гордост и господарство.* Д. Талев. || За движение — увеличавам скоростта. *Той шибва конете и те засилват хода си.* Л. Стоянов. **2.** Укрепвам, заздравявам нещо. *Предложението на съветското правителство... през декември 1940 г. до българското правителство за сключване на пакт за приятелство и взаимна помощ между Съветския съюз и България потвърди правилното становище на Партията за ориентация на България към Съветския съюз и засили нейните позиции сред народа.* Г. Димитров. **3.** Храня с изобилна и силна храна физически слаб човек, за да стане по-здрав, по-издръжлив. **засилвам се, засиля се** *страд.*

засилвам се, -аш се, *несв.*; **засиля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Ставам по-силен, добивам по-голяма сила. *Шумът на воденицата като че ли се засили.* Елин Пелин. *Колкото хорото се виеше, толкова гласът на Яна се засилваше и заглушаваше другите.* К. Петканов. *У нея все повече се засилва чувството на привързаност и благодарност към свекърва й.* Влайков. *Привечер движението по шосето се засилва.* Л. Стоянов. **2.** Правя усилие, напрягам се да извърша нещо. *Нейко се засили, грабна дисагите от Марина и ги метна на рамото си.* Йовков. *Засилих се аз и ударих снопа, но въжето му се скъса.* А. Каралийчев. || Впускам се стремително към нещо, затичвам се силно. *Конете познаха двора и с наострени уши, доверчиво и радостно се засилиха навътре.* Йовков. *Младото соколче... се изви, засили се и настигна жертвата.* Елин Пелин. **3.** *Разг Ирон.* Правя, полагам прекомерни усилия за нещо незначително. *Големи работи се запретнаха да правят тукашните хора. Много се засилиха* А. Каралийчев.

засилване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засилвам *и от* засилвам се. *Изведнъж, при едно ново засилване на вятъра, той чу далеч някъде да вие вълк.* Йовков. *Лекарство за засилване.*

засиля. Вж. засилвам.

засиля се. Вж. засилвам се.

засинея. Вж. засинявам.

засинея се. Вж. засинявам се.

засинявам, аш, *несв.*; **засинея,** -ееш, *мин. св.* засиних, *прич. мин. действ.* засинял, -а, -о, *мн.* засинели, *св.* Почвам да посинявам.

засинявам се, -аш се, *несв.*; **засинея се,** -ееш се, *мин. св.* засиних се, *прич. мин. действ.* засинял се, -а се, -о се, *мн.* засинели се, *св., сред.* Почвам да се синея. *Бели кълба дим се засиняха по четири разни места в гората.* Вазов.

засипвам, -аш, *несв.*; **засипя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Като сипя, покривам нещо изцяло, затрупвам. *Ситен сняг и скреж прехвръкваше се-*

гиз-тогиз из замръзналия въздух, виеше се на кълбуци и засипваше покривите. Вазов. *Рале... зарина имането си..., притъпка го с крак и го засипа с пепелта отгоре.* П. Ю. Тодоров. *Трен няма, на 26-ия километър брегът се изронил и засипал линията.* Ал. Константинов. || *Прен.* Отрупвам, обсипвам някого с нещо (въпроси, цветя и др.). *Засипват ме с куп въпроси.* Л. Стоянов. **2.** Почвам да сипя **засипвам се, засипя се** *възвр.* и *страд.*

засѝпвам се, -аш се, *несв.*; **засѝпя се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Почвам да се сипя. *И жестоки удари се засипаха по тялото му.* Вазов.

засѝпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засипвам *и от* засипвам се.

засѝпя. Вж. засипвам.

засѝпя се. Вж. засипвам се.

засиромаша̀вам, -аш, *несв.*; **засиромашѐя,** -ѐеш, *мин. св.* засиромашах, *св.* Ставам сиромах; обеднявам. *В душата ѝ се роди едно страхопочитание към богатия ѝ братеник, който се яви тук тъкмо сега, когато са съвсем засиромашели.* Елин Пелин.

засиромашѐя. Вж. засиромашавам.

засѝтвам, -аш, *несв. Рядко.* Засищам.

заситня̀. Вж. заситнявам.

заситня̀вам, -аш, *несв.*; **заситня̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Започвам да ситня. *Булката се измъкна из навалицата, заситни през мегдана и скриви в уличката.* Елин Пелин. *Той пристъпваше в такта на мелодията отсечено и леко, завъртваше се изведнъж и чевръсто и лудо заситняваше на едно място.* Йовков. *Гайдата задържа тънък глас, после записка и заситни.* К. Петканов. *Отначало дъждът спусна дълги върви, но след час, два заситни и така продължи през цялото денонощие* К. Петканов.

засѝтням, -яш, *несв.* Заситнявам.

засѝтя. Вж. засищам.

засѝчам¹, -аш, *несв.*; **засека̀,** засечѐш, *мин. св.* засѐкох, засѐче, *прич. мин. действ.* засѐкъл, -кла, -кло, *мн.* засѐкли, *прич мин. страд.* засѐчен, *св.* **1.** Почвам да сека. *Той стигна до прозореца, закрепи си здраво краката на две стъпала и... засече другите пречки.* Вазов. **2.** Отсичам малка част от повърхността на нещо. *Дънерът на дъба бе засечен дълбоко.* Елин Пелин. **3.** *Нар.* За път или вода — отбивам в друга посока. *Мъже със запретнати крачоли засичаха вадите с мотики и поливаха по три лехи наведнъж.* А. Каралийчев. **4.** *Спец.* В балистиката и радиото — определям мястото на точка в пространството чрез кръстосване на прави. **засичам се, засека се** *страд.* и *взаим.*

засѝчам², -аш, *несв.*; **засека̀,** засечѐш, *мин. св.* засѐкох, засѐче, *прич. мин. действ.* засѐкъл, -кла, -кло, *мн.* засѐкли, *св.* Правя засечка поради някаква повреда. *И изведнъж нещо засече в мотора. Тракторът спря.* А. Гуляшки. || *Прен.* Изведнаж спирам да говоря, млъквам. *Ще работим и ще ги изплатиме, па някога... — Той отведнъж засичаше. Тя разбираше, че има нещо, което не можеше да изтръгне, и се ядосваше.* Ст. Даскалов.

засѝчам³, -аш, *несв.*; **засека̀,** засечѐш, *мин. св.* засѐкох, засѐче, *прич. мин. действ.* засѐкъл, -кла, -кло, *мн.* засѐкли, *прич. мин. страд.* засѐчен, *св. Диал.* За пране — не опирам добре; захабявам. *Не пери дрехите само със студена вода, ще ги засечеш!*

засѝчам се, -аш се, *несв.*; **засека̀ се,** засечѐш се, *мин. св.* засѐкох се, засѐче се, *прич. мин. действ.* засѐкъл се, -кла се, -кло се, *мн.* засѐкли се, *св.* Кръстосвам се, преплитам се. *Съобщенията се засичаха, смесваха и сливаха в заплашителен грохот на буря, който се предаваше от етера в съзнанието на милиони разтревожени същества.* Дим. Димов. *Фактите се засичат.*

засѝчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засичам¹, засичам², засичам³ *и от* засичам се. *Знаете ли какво значи класова солидарност? — запита той след кратко засичане, като се надяваше да ги смути.* Караславов.

засѝщам, -аш, *несв.*; **засѝтя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Нахранвам до насита; насищам. *Четиримата приятели, успокоени и заситени, чукнаха чашите.* Елин Пелин. **засищам се, заситя се** *страд.* и *сред.*

засия̀вам, -аш, *несв.*; **засия̀,** -яеш, *мин. св.* засиях, *св. Поет.* Почвам да сияя. *Не бледнее и зорница ясна | преди слънцето да засияй.* К. Христов. *Изведнъж хората се съживиха, посърналите им лица се раздвижиха, погледите засияха.* Кр. Григоров. *Широка светла усмивка засия на лицето му.* К. Петканов.

засия̀. Вж. засиявам.

заска̀чам. Вж. заскачвам.

заска̀чвам, -аш, *несв.*; **заска̀чам,** -аш, *св.* Почвам да скачам. *Заскачваме от радост и пляскаме с ръце.* Влайков. *При него дойде кучето, позна го и заскача галено въз коленете му.* Елин Пелин. *Козлето заскача около нея.* Ст. Загорчинов.

заскимтя̀. Вж. заскимтявам.

заскимтя̀вам, -аш, *несв.*; **заскимтя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ях, *прич. мин действ.* заскимтял, -а, -о, *мн.* заскимтѐли, *св.* Почвам да скимтя. *Кучето полайва, полайва, па, като му подхвърлиха парченце хляб, заскимтя радостно и млъкна.* Кр. Григоров.

заскѝтам. Вж. заскитвам.

заскѝтвам, -аш, *несв.*; **заскѝтам,** -аш, *св.* Почвам да скитам. *Самин, кат плаха сянка в тъмнината, | заскитвам аз сред тъмните градини.* Дебелянов. **заскитвам се, заскитам се** *сред. Сред веселата разбъркана глъчка на същински пазар войниците се заскитаха наоколо.* Йовков.

заско̀бвам, -аш, *несв.*; **заско̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Техн.* Съединявам, свързвам със скоби.

заско̀бя. Вж. заскобвам *и* заскобявам.

заскобя̀вам, -аш, *несв.*; **заско̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** *Техн.* Съединявам, свързвам със скоби. **2.** Заграждам написан текст със скоби.

заскобя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заскобявам.

заско̀бям, -яш, *несв.* Заскобявам.

заско̀бяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заскобям.

заскрежѐн, -а, -о, *прил.* Който е покрит със скреж. *Иззад заскрежените върби, далеко във въздуха се показа една черна точка.* Елин Пелин.

заскрибу̀цам. Вж. заскрибуцвам.

заскрибу̀цвам, -аш, *несв.*; **заскрибу̀цам,** -аш, *св.* Почвам да скрибуцам; заскърцвам. *Чичо Митуш се залови за работа, трионът заскрибуца.* Йовков. *Под стръмния рид из пътя заскрибуцаха колата на подранил селяк.* П. Ю. Тодоров.

заскриптя̀. Вж. заскриптявам.

заскриптя̀вам, -аш, *несв.*; **заскриптя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* заскриптя̀л, -а, -о, *мн.* заскриптѐли, *св.* Почвам да скриптя. *Воловете се напрегнаха, колкото сила имаха, хомотите заскриптяха.* Йовков.

заскриптя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заскриптявам.

заску̀бвам, -аш, *несв*; **заску̀бя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да скуба. *Огладнелите животни лакомо заскубаха високата трева.* Йовков. *Искаше й се да завика, да заскубе косите си.* Йовков.

заску̀бя. Вж. заскубвам.

заскъ̀рцам. Вж. заскърцвам.

заскъ̀рцвам, -аш, *несв.*; **заскъ̀рцам,** -аш, *св.* Почвам да скърцам. *Из кривите селски улици заскърцаха кола.* Елин Пелин. *И когато се чуха стъпките и заскърца бравата, той помисли, че отново полицаите се връщат.* Ем. Коралов.

засладя̀ си. Вж. заслаждам си.

засла̀ждам си, -аш си, *несв.*; **засладя̀ си,** -йш си, *мин. св.* -йх си, *св., сред.* Ям нещо сладко след друго ядене. *Засладихме си с баклава.*

засланѝ. Вж. засланявам.

засланя̀вам. Само 3 *л. ед.* **засланя̀ва** *несв.*; **засланѝ,** *мин. св.* засланѝ, *св., безл.* Покривам със слана; осланявам. *По нивите, градините | слана засланила.* Каравелов.

засла̀ням, -яш, *несв.*; **заслоня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Закривам, затулвам. *А облак лази, | расте и вий снага космата, | засланя слънце.* Яворов. *Конете отскокнаха назад с настръхнали гриви и опашки и ескадронът бежешком се отдалечи до една рътлина, която го заслони.* Вазов. **засланям се, заслоня се** *възвр. Като че ли снаряди падаха върху главата на Рангела. Сякаш бе на фронта, та току гледаше да се заслони в някоя долчинка, за да не го парне куршумът.* Кр. Григоров.

заслѐдвам, -аш, *св. Рядко.* Почвам да следвам. *Той наведе глава и заследва пак процесията несъзнателно.* Вазов. *Аз заследвах строго предписанията на доктора.* Вазов.

заследя̀. Вж. заследявам.

заследя̀вам, -аш, *несв.*; **заследя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да следя. *Лицето на Спас стана строго и той заследи с поглед учителката.* Йовков. *Яна се отдели от дружките си и навлезе в двора. Една сянка се измъкна от долчинката и я заследи.* К. Петканов.

заслепѐние, *мн.* -я, *ср.* Неправилно, погрешно виждане на нещата, обикн. поради увлечение, възбуда; духовна слепота, заблуда, заблуждение. *Не се обръщаше назад — вървеше бързо, навел глава, в някакво заслепение, което не му позволяваше да възприема околния свят.* Ем. Станев.

заслепѐност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Заслепение. *Моята заслепеност се равняваше само със силата на моята любов.* Вазов.

заслепѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Рядко.* Който заслепява очите; ослепителен. *Ненадейно една заслепителна светкавица освети мрака.* Вазов.

заслепѝтелно. *Рядко. Нареч. от* заслепителен. *Стъклата на прозорците блещяха заслепително от лъчите на яркото слънце.* Вазов.

заслеплѐние, *мн.* -я, *ср. Остар.* Заслепение. *Пеех пренесен! О, заслепление! | хвалех цветята, славех живота | ... А не поглеждах как окол мене | моите братя влачат хомота!* Вазов.

заслепя̀. Вж. заслепявам.

заслепя̀вам, -аш, *несв.*; **заслепя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Обикн. за силна светлина — преча да се вижда. *Ярката белина на снега заслепява и реже очите.* Йовков. *Зрителите бяха заглушени от трясък, заслепени от пушек.* Вазов. **2** *Прен.* Преча някому да вижда, да схваща нещата такива, каквито са; заблуждавам. *Омразата и егоизмът заслепяваха тия хора.* Вазов. *Обхвана го една злоба към Цвета, която с хитрост или с магия му заслепи очите.* Елин Пелин. *Заслепен от злоба.* **заслепявам се, заслепя се** *страд.* и *сред.*

заслѝзам, -аш, *св.* Почвам да слизам. *Войникът се обърна кръгом и с тъжни стъпки заслиза из стълбата.* Влайков. *Общинският слуга стана от мястото си, ..., после бързо заслиза надолу.* Вежинов.

засло̀н *м.* Място или лека постройка за подслон; закритие, сушина. *Тогава подириха в планината заслон и скривалище за семействата.* Вазов. *Когато стана съвсем очевидно, че немците ще контраатакуват, той* (командирът) *събра в заслона взводните командири.* Вежинов.

заслоня̀. Вж. засланям.

заслоня̀вам, -аш, *несв.* Засланям. **заслонявам се** *възвр.*

заслу̀га *ж.* Обществено-полезна проява, достойна за признание. *Народните читалища имат огромна заслуга в миналото.* Г. Димитров. *При все това Чинтулов има една голяма заслуга — той дава насока на младите поети как и къде да отидат за поука.* П. П. Славейков.

заслугу̀вам, -аш, *св.* Почвам да слугувам.

заслу̀жа. Вж. заслужавам и заслужвам[1].

заслужа̀вам, -аш, *несв.*; **заслу̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Достоен съм за нещо според проявите си, делата си, качествата си. *Добре, че го оценихте най-после.. Но ний не заслужаваме неговата помощ* Ст. Костов. *Великата цел заслужава всякакви жертви.* Г. Димитров. *Твоят колега заслужава смъкване на пагоните и военен съд.* Дим. Димов. *Заслужавам похвала. Заслужавам бой.* **2.** Само *св.* Имам заслуги. *И защо, питам те? Че аз санким, по-малко ли съм заслужил от тебе?* Ал. Константинов. □ **Заслужава** (безл.) — има смисъл, струва си труда. *Заслужава също да се отбележи голямото влияние на Партията сред интелигентските слоеве.* Г. Димитров.

заслу̀жвам[1], -аш, *несв.*; **заслу̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да служа. *Свещеникът усърдно заслужи литургия след литургия.* Елин Пелин.

заслу̀жвам², -аш, *несв. Остар.* Заслужавам. *Тези стихове заслужват не две, а двесте издания.* П. П. Славейков.

заслу̀жено *нареч.* Поради заслуги, напълно справедливо. *Всички знаеха, че бе получил ордена при Подуево и го бе получил заслужено.* Вежинов.

заслу̀жил, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* заслужа. **2.** Като *прил.* — а) Който има заслуги. *Заслужил човек.* б) Почетно звание, с което се удостояват дейци от областта на изкуството и науката. *Заслужил артист. Заслужил учител.*

заслухтя̀. Вж. заслухтявам.

заслухтя̀вам, -аш, *несв.*; **заслухтя̀**, -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* заслухтя̀л, -а, -о, *мн.* заслухтѐли, *св.* Почвам да слухтя или да се услушвам.

заслу̀шам, -аш, *св.* Почвам да слушам. *Хаджи Смион седна тихо и заслуша.* Вазов. *Като славейче запя Малинка. [...] Всички я заслушаха в захлас.* Ас. Босев.

заслу̀шам се. Вж. заслушвам се.

заслу̀швам се, -аш се, *несв.*; **заслу̀шам се**, -аш се *св.*, *сред.* Почвам съсредоточено и внимателно да слушам; увличам се в слушане. *Тотка престана да хълца, заслуша се в топлите, в галените думи на непознатата жена.* Елин Пелин. *Стрина Илчовица, която бе дигнала унесения си поглед от кандилото и се бе заслушала в това, що приказва снахата ѝ, потрепна малко от тия думи.* Влайков.

засмѐя се. Вж. засмивам се.

засмѝвам се, -аш се, *несв.*; **засмѐя се**, -ѐеш се, *мин. св.* засмя̀х се, *прич. мин. действ.* засмя̀л се, -а се, -о се, *мн.* засмѐли се, *св.*, *сред.* С усмивка, със смях изразявам чувство на радост, доволство, веселие и т. н. *Жената се засмя звънко, хубаво.* Елин Пелин. *Кога се засмее, показват се два реда ония ситни и бели като бял маргарец зъби.* Влайков. *По нейния смях засмяха се весело и шумно и другите болярки.* Ст. Загорчинов. *Щерю не издържа и се засмя гласно.* Д. Добревски. || *Обр. Настана пролет. Всичко се засмяло. | Небе, земя и птички.* Вазов. *Десет години... рожба си нямахме, па ни даде господ момченце хубаво... Засмяла ви се е сега къщата. Знам, знам — пропя по-старата.* Елин Пелин. □ **Засмея се до уши** — извънредно много се зарадвам.

засмѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засмивам се.

засмолѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* засмоля. **2.** Като *прил.* — който е измазан със смола. *От едната страна на черния засмолен корпус на лодката се четеше: „Зой", а от другата: „Годеницата".* Йовков.

засмоля̀. Вж. засмолявам.

засмоля̀вам, -аш, *несв.*; **засмоля̀**, -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Замазвам, измазвам със смола. **засмолявам се, засмоля се** *страд.*

засмоля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засмолявам.

засму̀квам, -аш, *несв.*; **засму̀ча**, -еш, *мин. св.* засму̀ках, *св.* Почвам да смуча. *Смок е засмукал живот народен, | смучат го наши и чужди гости!* Ботев. *Другият, къса лулица засмукал, | гледа из нея как пушек се вий.* П. П. Славейков. *Костадин и Кондо засмукват от чубуците, мълчат и се поглеждат от време на време.* Д. Немиров.

засму̀ча. Вж. засмуквам.

засмъдѝ ме. Вж. засмъдявам.

засмъдя̀вам. Само 3 *л. ед.* **засмъдява ме** *несв.*; **засмъдѝ ме**, *мин. св.* засмъдя̀ ме, *св.*, *безл.* Почва да ме смъди.

засмърдя̀. Вж. засмърдявам.

засмърдя̀вам, -аш, *несв.*; **засмърдя̀**, -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* засмърдя̀л, -а, -о, *мн.* засмърдѐли, *св.* Почвам да смърдя.

засмъ̀ркам. Вж. засмърквам.

засмъ̀рквам, -аш, *несв.*; **засмъ̀ркам**, -аш, *св.* Почвам да смъркам. *Миг, понякога запре, | остави настрана перото и въвре | во табакерата два пръста и засмърка | емфе.* П. П. Славейков.

засмя̀н, -а, -о, *мн.* засмѐни, *прил.* Който се е засмял, усмихнал. *Аз прегръщам ги засмян, | и сълзи в очи ми трепват.* П. П. Славейков. *Па си весел, засмян тръгна | да посрещне той Стояна.* Ботев. || *Обр.* Светъл, радостен, приветлив. *А над безкрайните поляни | гласът на слънцето звъни, | и идат, бодри и засмяни, | очакваните нови дни.* Хр. Радевски. □ **Засмян до уши** — извънредно зарадван, много весел.

засмя̀но *нареч.* С усмивка, усмихнато. *Тя говореше весело и засмяно и очите ѝ светеха от радост.* Влайков.

засмя̀там, -аш, *св.* Почвам да смятам. *Дъбов бързо записа цифрите и полугласно засмята.* Хар. Русев.

заснежѝ се. Вж. заснежавам се.

заснежа̀вам се. Само 3 *л. ед.* и *мн.* **заснежа̀ва се** *несв.*; **заснежѝ се**, *мин. св.* заснежѝ се, *св.*, *сред.* **1.** Отрупвам се, затрупвам се със сняг. *Дърветата се заснежават.* **2.** *Безл.* Пада сняг. *Ей сума месеци откак се заснежи, | откакто зъзнем тук.* П. П. Славейков.

заснежа̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заснежавам се.

заснежѐн, -а, -о, *прил.* Покрит със сняг. *Заснежените поляни край селото се изпъстриха с жълти и черни петна, останали от сеното и кърмата на овцете.* Йовков. *Някъде на запад, през заснежените гори, догаряше лилавият залез.* Ем. Станев. *По помръзналата цяла заснежена Витоша падаха първите зари.* Елин Пелин.

заснѐмам, -аш, *несв.* и *св.* Почвам да снемам, да свалям. *Той преграбчи камъка с две ръце, като го подпираше на пояса си, и го заснема.* Йовков. *Следователят позеленя и нервно заснема очилата си, но ръката му трепереше.* Д. Добревски.

заснова̀. Вж. засновавам.

заснова̀вам, -аш, *несв.*; **заснова̀**, -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да снова. *Засноваха хора по улиците, настана движение и живот.* Вазов. *Засновала е платното от два часа.*

засоля̀ си. Вж. засолявам си

засоля̀вам си, -аш си, *несв.*; **засоля̀ си**, -йш си, *мин. св.* -я̀х си (рядко), *св.*, *сред. Разг.* Изяждам, хапвам нещо солено за разнообразие.

заспа̀л, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* заспя. **2.** Като *прил.* — а) Който вече спи. *Намериха го заспал на пейката пред общината.* Елин Пелин. *Последните сини пламъчета играят по*

бронзовите лица на заспалите хора. Л. Стоянов. б) *Прен.* Лишен от енергия, от жизненост; безжизнен, апатичен. *Той беше 35-годишен човек,..., с малки сиви очи и с поглед ленив и заспал.* Вазов. *Тогаз тоя залисан и заспал човек ще оживее.* Йовков. *Заспал ум.*

заспа̀лост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* заспал. *Дрямката хвана да надвива на очите. И у всичките се виждаше една заспалост.* Влайков.

заспи̇̀вам, -аш, *несв.*; **заспя̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Унасям се в сън. *Събличам се. / Лягам в леглото. / Заспивам.* Вапцаров. *Вечер, когато лагерът утихваше и в землянката всички заспиваха, Стоил дълго още стоеше буден.* Йовков. □ **Заспивам вечен сън** (книж.) — умирам. **Заспивам на лаврите си** (книж.) — задоволявам се с постигнатите успехи, не се стремя да постигна нещо повече.

заспи̇̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заспивам.

заспо̀рвам, -аш, *несв.*; **заспо̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да споря.

заспо̀ря. Вж. заспорвам.

заспу̀скам се. Вж. заспусквам се.

заспу̀сквам се, -аш се, *несв.*; **заспу̀скам се,** -аш се, *св., сред.* Почвам да се спускам. *От средния бомбардировач се откъсна нещо стомането-светло, прилично на бъчвичка. Превъртя се горе високо, проблесна и се заспуска надолу.* Ем. Коралов.

заспя̀. Вж. заспивам.

засра̀мвам, -аш, *несв.*; **засра̀мя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Карам някого да почувствува, да изпита срам заради постъпките си. *А ти само дето хляба ми ядеш — остави се на един Пендевец да те удари като мях в земята. Стоян се ядоса, че го засрамиха пред жетварките, та се залови да работи.* К. Петканов. ‖ С постъпките си причинявам срам на свой човек; излагам, покривам със срам, срамя, посрамвам. *Гиди, проклета дъще, ти ще ме засрамваш, а?* Вазов. *Браво..., браво. Аз знаех, че ти няма да ме засрамиш.* Йовков.

засра̀мвам се, -аш се, *несв.*; **засра̀мя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Изпитвам, чувствувам срам. *Цвета се засрами и наведе очи.* Елин Пелин. *Аз се засрамвам и нерешително някак слагам ръката си на бузата му.* Влайков.

засра̀мване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засрамвам *и от* засрамвам се.

засра̀мя. Вж. засрамвам.

засра̀мя се. Вж. засрамвам се.

засра̀мям, -яш, *несв. Рядко.* Засрамвам.

засрѐщам, -аш, *св.* Почвам да срещам. *Той закриви из други улици, за да не обърне вниманието на минувачите, които засреща почесто.* Вазов.

засрѐщам се, -аш се, *св., взаим.* **1.** Почваме да се срещаме. **2.** За съответни части на нещо — покриваме се, съвпадам.

засри̇̀чам, -аш, *св.* Почвам да сричам. *И аз ... засричах, премалял от вълнение, щастливото писмо на леля Дъмша* Елин Пелин.

засръ̀бвам, -аш, *св.* Почвам да сърбам. *Над попарката се издига тънка миризлива пàра. Кръстя се нескопосно и лакомо засръбвам.* Влайков.

заста̀ва *ж.* (рус.). *Воен.* **1.** Стража, застанала на определено място. *Двамата партизани отново се спогледаха. Младежът с новите обувки се наведе към командира и каза тихо, но повелително: — Не е зле да усилиш заставите.* Вежинов. **2.** Сграда, в която квартирува гранично поделение. *За тебе е опасно, може да те познаят — спря го командирът. — Но затова пък аз познавам много добре града, зная местата на заставите, патрулите и най-лесно ще се промъкна.* Ем. Коралов. *На Пъстрите чуки имаше осем души войници... Двама откараха в заставата контрабандиста, когото бяха заловили през нощта.* Йовков.

заста̀вам[1], -аш, *несв.*; **заста̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Спирам се, стоя на някое място. *Тя носеше в ръка голям букет от червени и бели карамфили и, като влезе, застана нерешително до вратата.* Елин Пелин. *Стоян, ..., застана сред момите, извади свирка и засвири.* К. Петканов. ‖ Заемам някакво положение, някаква поза. *Момченцето събра петичките си, застана мирно и се поклони.* Караславов. *Заставам неподвижно.* □ **Заставам на нечия страна** (книж.) — ставам привърженик на някого или нещо. **Заставам на чело** (книж.) — поемам ръководството на нещо.

заста̀вам[2], -аш, *св.* Само *мн.* Почваме да ставаме един след друг. *Всички един по един заставаха.*

заста̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заставам[1].

заста̀вя. Вж. заставям.

заста̀вям, -яш, *несв.*; **заста̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Карам някого насила да извърши нещо; принуждавам. *И като се смъкнал от коня си, заставил и Грозева ... да слезе.* Вазов. **заставям се, заставя се** *страд.*

заста̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* заставям *и от* заставям се.

заста̀на. Вж. заставам[1].

застарѐя. Вж. застарявам[1].

застаря̀. Вж. застарявам[2].

застаря̀вам[1], -аш, *несв.*; **застарѐя,** -ееш, *мин. св.* застаря̀х, *прич. мин. действ.* застаря̀л, -а, -о, *мн.* застарѐли, *св.* Постепенно придобивам вид на стар; състарявам се. *И Станка посърна, сви се, застаря.* Елин Пелин.

застаря̀вам[2], -аш, *несв.*; **застаря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя някого да остарее; състарявам. *Осемгодишното му заточение в Азия, теглилата и климатът бяха го застарили и съвсем изменили.* Вазов. ‖ *Рядко.* Правя някого да изглежда стар. *Лицето беше измършавяло и кожата, прилепнала към черепа, поразително го застаряваше.* Д. Добревски.

застаря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* застарявам[1] *и от* застарявам[2].

застѐля. Вж. застилам.

застѐна. Вж. застенвам.

застѐнвам, -аш, *несв.*; **застѐна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да стена; заохквам. *Обраха ме, обраха ме! — застена пак той, като хвана главата си с ръце.* Елин Пелин.

засти̇̀вам, -аш, *несв.*; **засти̇̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Ставам постепенно студен; изстивам. *Работникът надува цевта и лавата се издува и застива.* Ал. Константинов. **2.** *Прен.* Спирам се, заставам неподвижно при внезапна уплаха и др.,

сковавам се, замръзвам на мястото си. *Жена му застина за миг, после подскочи като бясна.* А. Гуляшки. || *Обр.* Само 3 л. *ед.* и *мн.* Оставам неизменен. *На тъмните му безжизнени устни беше застинала студена, надменна усмивка.* Хар. Русев. □ **Кръвта ми застива в жилите** — вледенявам се, изтръпвам от страх, от ужас.

застѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* застивам.

застѝгам, -аш, *несв.*; **застѝгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* застѝгнат, *св.* **1.** Изравнявам се с някого, който върви пред мене; настигам. *Иван Боримечката с децата си застигна тълпата.* Вазов. **2.** Сварвам, заварвам. *Ще ядем хубав дъждец, но дано не ни застигне из пътя.* Вазов. *Ей нощта ги застигна във урвите снежни.* К. Христов. **застигам се, застигна се** *страд.* и *взаим. Из пътя се застигнахме и запознахме.* Вазов.

застѝгвам, -аш, *несв. Рядко.* Застигам. *Те едни застигваха и отминаваха, други тях надваряха.* Вазов.

застѝгна. Вж. застигам.

застѝлам, -аш, *несв.*; **застѐля,** -еш, *мин. св.* застлàх, *св.* **1.** Само 3 *л.* Покривам изцяло някоя повърхност. *Пътниците... крачеха мълчишката из дебелия сняг, който застилаше всичко.* Вазов. *Горнякът вей и сухи листи застилат дол и рът.* П. П. Славейков. *Дълбока мъгла е застлала / днес Царевец горди, високи.* Вазов. **2.** Покривам изцяло някоя повърхност с нещо; постилам. *Стела помете стаички, постла шарените черги на земята, застла и леглата с вълнените, плетени от учителката, покривки.* Ем. Коралов. **застилам се, застеля се** *страд.*

застѝлане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* застилам *и от* застилам се.

застѝна. Вж. застивам.

застѝскам. Вж. застисквам.

застѝсквам, -аш, *несв.*; **застѝскам,** -аш, *св.* Почвам да стискам. *Той ѝ застиска горещо ръката.* Вазов. *Всички застискаха приветливо ръката на момъка.* Вазов.

застòй, -òят, -òя, *мн.* -òи, *м. Книж. Рядко.* Състояние на нещо спряно; неподвижност. || Отсъствие на прогрес, продължително спиране в развоя на нещо. *Самолюбуването, както и самозабравянето и благодушието водят към застой, към рутина.* В. Червенков. *Днешното време не е време на застой, а на движение напред.* Отеч. фронт, 1948 г.

застоя̀. Вж. застоявам.

застоя̀ се. Вж. застоявам се.

застоя̀вам, -аш, *несв.*; **застоя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* **1.** *Диал.* Заставам на едно място; спирам се. *Настах гора ясенова, / у ясен ми славей пее. ... / Я застоях, та заслушах.* Нар. пес. *Мито застоя да почака чардата.* Ст. Даскалов. **2.** *Рядко.* Почвам да стоя.

застоя̀вам се, -аш се, *несв.*; **застоя̀ се** -йш се, *мин. св.* -ях се, *св., сред.* Оставам дълго време на едно и също място. *Дядо Недко се застоя в Люляково и не мислеше да си ходи.* Йовков. *Като нас люде не се застояват много на едно място.* Вазов. *От тая сутрин той като че не можа да се застои на едно място: обикаля около землянката, влиза и излиза от там.* Йовков. || Само 3 *л.* Трая дълго време; задържам се. *Застоя се суша и като опустошителен пожар изгори всичко.* Елин Пелин.

застоя̀л, -а, -о, *прил.* За вода — който не се движи, не тече. *Застоял вир. Застояла вода.* □ **Застоял въздух** — развален, нечист въздух в стая, която дълго не е проветряна.

застоя̀лост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* застоял.

застрахòвам, -аш, *несв.* и *св.* Осигурявам някого със застраховка; правя застраховка. **застраховам се** *страд.*

застрахòвам се, -аш се, *несв.* и *св., сред. Разг.* Вземам мерки да се осигуря от нещо неприятно. *Създаде се затворена група от непогрешими ръководители, която, застраховала се от всяка възможна критика, започна да своеволничи и безчинствува.* Сталин.

застрахòване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* застраховам *и от* застраховам се.

застрахователен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до застраховане; осигурителен. *Държавен застрахователен институт. Застрахователна полица.*

застрахòвка *ж.* **1.** Договор за осигуряване някого или нещо в определен срок от възможни загуби чрез периодически вноски в учреждение, което се задължава да заплати определена сума в случай на такава загуба или при настъпване на определени по договора условия. **2.** Сума, получена въз основа на застрахователен договор.

застрашà. Вж. застрашавам.

застрашàвам, -аш, *несв.*; **застрашà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Представям опасност за някого или за нещо; заплашвам. *В Пекин. . . бяха пресушени 3 големи езера, застоялата вода на които застрашаваше здравето на жителите на Пекин.* Веч. новини, 1952 г. *Стените на стаята ставаха подвижни и се приближаваха и застрашаваха да я притиснат.* Вазов.

застрашàване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* застрашавам.

застрашѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който вдъхва страх, опасения. *А навън, / в застрашителен стон, / в гняв и трясък, отнейде се връщаше / натоварен с войска камион.* Хр. Радевски. *Те не чакаха заканителното подвикване на коларя, ни застрашителното махане на остена.* Елин Пелин. *Епидемията взима застрашителни размери.*

застрашѝтелно. *Нареч. от* застрашителен. *Македонски . . . изгледа застрашително влаха.* Вазов.

застрѐлвам, -аш, *несв.*; **застрѐлям,** -яш, *св.* Убивам някого с пушка, с пистолет. *Ако не ми беше заложена пушката, щях да му дам да разбере. Щях да го застрелям като заяк.* Елин Пелин. *Иван Белин,. . ., късо и отсечено разказва как уловил вълчетата и как след това застрелял и самата вълчица.* Йовков. **застрелвам се, застрелям се** *възвр.* и *страд. След изпълнението на проекта щеше да се застреля.* Величков. *Войнишките кръстове нямат надпис: тъй се заравят конете, болни от сап, след като се застрелят.* Л. Стоянов. □ **Застрелям с очи** — почвам да хвърлям бързи погледи към някого или нещо. *Жените пак я застреляха с очи, пълни с омраза.* Йовков.

застрѐлване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* застрелвам *и от* застрелвам се.

застрѐлям[1]**.** Вж. застрелвам.

застрѐлям[2]**,** -яш, *св.* Почвам да стрелям.

застрѝгвам, -аш, *несв.*; **застрѝжа,** -еш, *мин. св.* застригах, *св.* Почвам да стрижа.

застрѝжа. Вж. застригвам.

застро̀йвам, -аш, *несв.*; **застро̀я,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Слагам застройка на ястие. **застройвам се, застроя се** *страд.*

застро̀йка *ж.* Подправка на супа с разбито яйце и киселина.

застро̀я. Вж. застройвам.

застроя̀. Вж. застроявам.

застроя̀вам, -аш, *несв.*; **застроя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Покривам празна площ със сгради, постройки. **2.** *Рядко.* Почвам да строя. **застроявам се, застроя се** *страд.*

застроя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* застроявам *и от* застроявам се.

застудѐя. Вж. застудявам.

застудя̀ се. Вж. застудявам се.

застудя̀вам, -аш. Само 3 *л.* **застудя̀ва** *несв.*; **застудѐе,** *мин. св.* застудя̀, *св.* Застудявам се. *Ключовете на параклиса останаха у глухонемия... Но времето застудя и посетители идваха много рядко.* Караславов.

застудя̀вам се, -аш се. Само 3 *л.* **застудя̀ва се,** *несв.*; **застудѝ се,** *мин. св.* застудѝ се, *св.*, *безл.* За време — става студено. *Оттам минаваха и еленовите стада, когато се застудеше.* Ем. Станев.

застудя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* застудявам *и от* застудявам се.

застъ̀пвам, -аш, *несв.*; **застъ̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Стъпвам върху нещо, като го натискам. *Щъркът остана спокоен. И като напук пак почна да чука капата с клюн, като я застъпи с един крак.* Елин Пелин. *Застъпих ти полата.* **2.** *Прен.* Давам по-голямо място, отделям по-голямо внимание, грижи за нещо. *Както в предишните годишнини, тъй и в сегашната е застъпена най-добре българската поезия.* П. П. Славейков. *В нашето ТКЗС е застъпено пчеларството, което дава добри доходи и без много разноски.* **застъпвам се, застъпя се** *страд.*

застъ̀пвам се, -аш се, *несв.*; **застъ̀пя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Действувам в подкрепа, в полза на някого или на нещо. *Едва тук той разбра, че младежите се застъпили за него ..., инак още заранта да са го откарали в участъка.* Ст. Даскалов.

застъ̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* застъпвам *и от* застъпвам се.

застъ̀пник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което се застъпва за някого, защищава интересите на някого. *Целият градец беше възхитен от мисълта да има в Областното събрание един свой съгражданин депутат и застъпник.* Вазов.

застъ̀пница *ж.* Жена застъпник.

застъ̀пничество, *мн.* -а, *ср.* Действуване в подкрепа, в полза на някого. *Благодарение на външни застъпничества ... „непоправимият вироглавец" достояваше в училището още една година.* Яворов.

застъ̀пя. Вж. застъпвам.

застъ̀пя се. Вж. застъпвам се.

застъ̀пям, -яш, *несв.* Застъпвам. *Я прибери оглавника, че волът го застъпя, ще го покъса.* Елин Пелин.

застъ̀пям се, -яш се, *несв.*, *сред.* Застъпвам се. *Работил. Получавал добра заплата. Само че го гонят, защото се борил против неправдата, застъпял се за сиромасите.* Елин Пелин.

застъ̀ргвам, -аш, *несв.*; **застъ̀ржа,** -еш, *мин. св.* застъргах, *св.* Почвам да стържа. *Аз взех дъската, положих я на коленете си и застъргах със стъкло подметката.* Ст. Чилингиров. *Па и яката, колосана твърдо, . . . ми застъргала шията като трион.* Ал. Константинов.

застъ̀ржа. Вж. застъргвам.

застърча̀. Вж. застърчавам.

застърча̀вам, -аш, *несв.*; **застърча̀,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да стърча. *Жени zалисаха кумицата ... и Станчо застърча пак самин, като стожер.* Елин Пелин.

застя̀гам, -аш, *св.* Почвам да стягам. *Гьоч-Кольо се изправи да си почине и пак застяга пояса си.* Йовков. *Застягаха и сватбата. Аз бях все окол тях — да им помагам и да ги нагаждам.* Влайков. **застягам се** *страд.*

застя̀гам се, -аш се, *св.*, *сред. Разг.* Почвам да се приготвям за нещо, обикн. за път. *Юнаците се застягаха за тръгване.* Вазов.

засуетя̀ се. Вж. засуетявам се.

засуетя̀вам се, -аш се, *несв.*; **засуетя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Почвам да се суетя. *Тя зашета и се засуети из къщи.* Елин Пелин. *Жената скочи изведнаж, засуети се безпомощно, като чупеше ръце и повтаряше: „Боже, божичко-о-о".* Л. Стоянов.

засу̀кан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* засуча. *Опълченските му мустаци бяха винаги засукани, нагоре.* Йовков. **2.** Като *прил.* — обикн. за мустаци: завит, усукан. *Висок офицер с внушително засукани мустаци стои пред мен и строго пита.* Л. Стоянов.

засу̀квам[1]**,** -аш, *несв.*; **засу̀ча**[1]**,** -еш, *мин. св.* засу̀ках, *св.* **1.** Завивам нещо, като го усуквам. *Единият му мустак си висеше надолу, но другия той час по час засукваше.* Йовков. **2.** *Диал.* Обикн. за ръкави на дреха и др. — запретвам. *Хвърли тя понякогаш контоша си, засуче ръкавите си, накладе огъня.* Каравелов. **3.** Почвам да суча, да усуквам, да завивам.

засу̀квам[2]**,** -аш, *несв.*; **засу̀ча,** -еш, *мин. св.* засу̀ках, *св.* Почвам да бозая, да суча. *Аз зная, майко, мил съм ти, / че може млад да загина, / ... / Но кажи какво да правя, / кат си ме, майко, родила / със сърце мъжко, юнашко, / та сърце, майко, не трае / да гледа, турчин че беснеѝ / над бащино ми огнище — / там, дето аз съм пораснал / и първо мляко засукал.* Ботев.

засу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засуквам.

засумтя̀. Вж. засумтявам.

засумтя̀вам, -аш, *несв.*; **засумтя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Почвам да сумтя. *Агата забеляза тоя дързък, присмехулен поглед, намуси се и засумтя.* Йовков.

за̀суха *ж. Диал.* Суша, засушаване. *По-нататък е ливадата му, той отиде и там. Тя бе слаба от засухата.* Елин Пелин. *Залиня мома*

Гергана | . . . | кат ран босилек в засуха. П. Р. Славейков.

засу̀ча. Вж. з а с у к в а м[1] *и* з а с у к в а м[2].

засуша̀. Вж. з а с у ш а в а м.

засуша̀вам, -аш, *несв.*; **засуша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да суша. **засушавам се, засуша се** *страд.*

засуша̀вам се. Само 3 *л. ед.* **засуша̀ва се** *несв.*; **засуши̇̀ се,** *мин. св.* засуши̇̀ се, *св.*, *сред.* За време — ставам сушав. *Есента се засуши, хората очакваха дъжд, но дъжд не капна нито една капка.* Кр. Григоров.

засуша̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* засушавам *и от* засушавам се. *Настъпва засушаване.*

засъба̀рям, -яш, *св.* Почвам да събарям.

засъби̇̀рам, -аш, *св.* Почвам да събирам. *Дядо Костадин отново засъбира с търмък разпилените класове.* К. Петканов. **засъбираме се,** само *мн.* и 3 *л. ед.*, *страд.* и *сред.* *Те се засъбираха на групи и зашепнаха.* Йовков.

засъну̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Почвам да сънувам. *Снощи на кривак задрямах, | задрямах и засънувах.* Нар. пес.

засъ̀рбам. Вж. з а с ъ р б в а м.

засъ̀рбвам, -аш, *несв.*; **засъ̀рбам,** -аш, *св.* Почвам да сърбам. *Грабна* (бай Филчо) *една лъжица и бързо и лакомо засърба насипаната вече чорба.* Чудомир.

засърбя̀. Вж. з а с ъ р б я в а м.

засърбя̀вам. Само 3 *л. ед.* и *мн.* **засърбя̀ва ме** *несв.*; **засърби̇̀ ме,** *мин св.* засърбя̀ ме, *св.*, *безл.* Почва да ме сърби. *Засърбя ме гърбът.*

засъ̀скам. Вж. з а с ъ с к в а м.

засъ̀сквам, -аш, *несв.*; **засъ̀скам,** -аш, *св.* Почвам да съскам. *Гъсокът се спусна и засъска подир едно куче.* Йовков.

засъ̀хвам, -аш, *несв.*; **засъ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. Изсъхвам малко, отчасти. *Прането засъхва.* || Губя влажността си, ставам сух; изсъхвам. *През избелялата му дрешка се показваше лакътят, а над лявото око бе засъхнало петно черна кръв.* Смирненски. 2. Почвам да съхна. *Земята засъхваше и вълчите следи вече не личаха.* Ем. Станев. *Той иска да говори още много, но гърлото му засъхва.* Йовков.

засъ̀хна. Вж. з а с ъ х в а м.

засъ̀хнал, -а, -о. 1. *Прич. мин. действ. от* засъхна. 2. Като *прил.* — изсъхнал; втвърдил се. *Янко облиза засъхналите си устни.* Ем. Коралов. *Сълзите ѝ затекоха обилно и правеха бразди по засъхналата кръв на лицето ѝ.* Елин Пелин.

craй

зася̀вам, -аш, *несв.*; **засѐя,** -ѐеш, *мин. св.* зася̀х *и* засѐях, *прич. мин. страд.* зася̀т, *мн.* засѐти, *и* зася̀н, *мн.* засѐни, *и* засѐян (рядко), *св.* 1. Посявам площ със семена. *Сей, земеделецо, днес му е времето,| хвърляй добри семена |. . .| бодро засявай, ори.* Вазов. 2. Почвам да сея. **засявам се, засея се** *страд.*

зася̀ване, *мн.* -ия, *ср.* 1. *Отгл. същ. от* засявам *и от* засявам се. 2. *Нар.* Засевки. *И Вълчан, и той . . . какъв човек! . . . Разпорежда се вече за сватбата. Накара жените да приготвят едно-друго за засяване.* Йовков.

зася̀гам, -аш, *несв.*; **засѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* засѐгнат, *св.* 1. Закачвам, докосвам нещо или някого при движение. *Маргарита забележи това изменение у Хилкова, усмихна се дяволито и леко. . . го засегна с ветрилото си по главата.* Вазов. *Пожарът още не бе засегнал новите постройки.* 2. Улучвам, удрям. *По улицата препускаше и цвилеше ужасено кон с разкъсана задница. Парче от току-що падналия снаряд го бе засегнало и раздрало мускулите почти до самата кост.* Вежинов. 3. *Прен.* Силно развълнувам, разчувствувам. *Закачката на Еньо беше засегнала сърцето ѝ и то от тогава живееше с блянове и копнежи.* Елин Пелин. *И когато месец-два по-късно го сполетя ново едно нещастие, то не го засегна много дълбоко.* Йовков. 4. *Прен.* Обиждам, оскърбявам. *Това, разбира се, най-много засегна Кьня, но той нито се уплаши, нито се обиди.* Йовков. 5. Важа, имам значение за нещо или за някого; отнасям се до нещо или някого. *Недоволството и мъката в душата им ставаха още по-чувствителни, като гледаха как тия пречки и тежнини, тия актове и глоби не засягат всички селяни.* Влайков. *Тя плачеше и разказваше, а той, стиснал челюсти, мълчи само, като че не го засяга.* Ст. Даскалов. 6. Разглеждам (устно или писмено) някой въпрос, проблема. *В изказванията другарите засегнаха предимно стопански въпроси.* || Споменавам бегло, зачеквам. **засягам се, засегна се** *страд.*

зася̀гам се, -аш се, *несв.*; **засѐгна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *прич. мин. страд.* засѐгнат, *св.*, *сред.* Обиждам се, докачавам се. *Този човек се засяга и от шеги.*

зася̀гане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засягам *и от* засягам се.

зася̀дам, -аш, *несв.*; **засѐдна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. Седя, оставам някъде продължително време. *Заседна след това Младен в механата на Делищъркела и започна . . . да развива своето сладкодумство.* Влайков. *Като обжегнат се скита от място на място, без да може пó за дълго да заседне нейде.* П. П. Славейков. 2. За куршум, късче от снаряд и под. — прониквам, попадам дълбоко в нещо. *Куршумът бе заседнал в гърдите му.* 3. *Обр.* *Усмивката на тая жена и погледът тих на очите ѝ заседнаха дълбоко в душата му.* Йовков. 4. За плавателен съд — оставам неподвижен на едно място; затъвам. *Корабът заседна в пясъка край брега.* 5. *Нар.* За слънце, месец — залязвам. *Слънцето заседна червено, кърваво и падна здрач.* Елин Пелин. *Месецът заседна и стана още по-тъмно.* Йовков. **засядам се, заседна се** *сред.* □ **Засяда ми залък (буца и др.) на гърлото** — спира се залък (буца и др.) на гърлото ми.

зася̀дане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* засядам *и от* засядам се.

затаѐн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* затая. 2. Като *прил.* — покрит, скрит, неизявен. *Затаен страх. Затаена злоба. Затаена ревност. Затаена завист.* □ **Със затаен дъх** — напрегнато, внимателно.

затанани̇̀кам. Вж. з а т а н а н и к в а м.

затанани̇̀квам, -аш, *несв.*; **затанани̇̀кам,** -аш, *св.* Почвам да тананикам. *Искаше ѝ се да викне, да запее, но я досеня, та затананика с престорен, тънък глас.* К. Петканов.

затанцу̀вам, -аш, *св.* Почвам да танцувам. *Събраха се момичетата на немците . . . и затанцуваха.* Йовков.

затарашу̀вам, -аш, *св.* Почвам да тарашувам. *Старият човек стана и затарашува по джобовете си за кибрит.* Вежинов. *Като стигна до там, ... затарашува из долапи и сандъци и затърси нещо.* Йовков.

затая̀. Вж. затаявам.

затая̀вам, -аш, *несв.*; **затая̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Прикривам, скривам, пазя в тайна нещо (чувства, мисли, намерения и др.). *Изглежда, в душата си тато все ще е затаил едно скрито недоволство от това, дето в оня момент така скърши неговата воля.* Влайков. □ **Затаявам дъх (дишането си)** — стоя неподвижно и мълчаливо, с напрегнато внимание.

затва̀рям, -яш, *несв.*; **затво̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Закривам, затулвам постоянен отвор, вход и др. със специално подвижно приспособление. *Противоп.* отварям. *Щерьо се усмихна виновно и затвори вратата след себе си.* Д. Добревски. *Затварям прозорец.* ‖ Прихлупвам с капак. *Затварям кутия. Затварям сандък. Затварям куфар.* **2.** Събирам нещо отворено, разтворено. *Димитър сложи глава на ръката си и затвори очи от наслада.* К. Петканов. *Затварям книга. Затварям чадър.* **3.** Заграждам, преграждам. *По гребена на пространния хълм, който затваряше хоризонта, виждаха се големи и черни маси от хора.* Йовков. *Тук нови полицейски кордони затварят улицата.* Л. Стоянов. **4.** Прекратявам, спирам действието на някакъв уред, механизъм. *Затварям чешмата. Затварям крана. Затварям телефона.* **5.** Прекъсвам, прекратявам дейността на предприятие, заведение, магазин и др. за определено време. *Колчо затвори дюкяна и се прибра в къщи.* Влайков. *Беше неделен или празничен ден, не помня добре, чаршията беше затворена.* Величков. ‖ *Рядко.* Прекратявам за винаги дейността на заведение, учреждение и др.; закривам. *Дядо Йордан видя, че така не може да върви, и скоро затвори кръчмата.* Елин Пелин. *Аз, да ме вземат чортовете, ако не затворя това тяхно училище.* Вазов. **6.** Задържам някого някъде. *Хората бързаха да затворят добитъка в оборите.* Йовков. *Стрина Венковица ... все беше недоволна, дето в това хубаво време и при тая усилена кърска работа Колчо затваря невястата дома като някой болник или като кокона.* Влайков. **7.** Лишавам някого от свобода, задържам някого в затвор. *Ако го съдиш за побой, ще го затворят.* Елин Пелин. **затварям се, затворя се** *възвр.* и *страд.* *Два-три дни след това непрекъснато валя сняг. Пътищата се затвориха.* Йовков. *Понякога тя се затваряше в стаята си, лежеше безпомощна, смазана.* Елин Пелин. □ **Затварям някому вратата (си)** — преставам да приемам някого в къщата си. *Цяло село познава честта на дяда Милка: той съсед без помощ в нужда не е оставил и до сега никому вратата си не е затворил.* П. Ю. Тодоров. **Затварям някому очите** (нар.) — за мъртвец: приклопвам очите на мъртвец при умиране. *След два деня умря. Бръчков му затвори очите.* Вазов. **Затварям някому устата** (разг.) — накарвам някого да млъкне. **Затварям очите си пред нещо** — правя се, че не виждам нещо. **Не затворих очи, не можах да затворя очи** — не заспах. *На Еледжик ние стигнахме на разсъмване, убити и уморени, понеже две нощи ставаше, как не бяхме затваряли очи.* З. Стоянов.
Затварям границата — прекъсвам всякакво преминаване на граница.

затва̀рям се, -яш се, *несв.*; **затво̀ря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Вглъбявам се в себе си и ставам необщителен. *Затварям се в себе си.*

затва̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затварям *и от* затварям се.

затво̀р[1] *м.* **1.** Сграда, в която изтърпяват наказанието си лица, осъдени на лишаване от свобода; тъмница. *Лежа в затвора четири месеца.* Йовков. *Хвърлям в затвора.* **2.** *Остар.* Лишаване от свобода; затваряне. *Съдът го осъди на шест месеца затвор. Осъден на строг тъмничен затвор.* □ **Предварителен затвор** — време, прекарано в затвор преди издаване на присъдата.

затво̀р[2] *м. Воен.* Част от огнестрелно оръжие, която затваря началната част на цевта. *Затракаха затворите на пушките, които партизаните чистеха и приготовяваха за бой.* Ем. Коралов.

затво̀рен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* затворя. **2.** Като *прил.* — неразговорлив, необщителен. *Той стана затворен, не дружеше много с хората.* Елин Пелин. *Затворен характер.* ‖ Откъснат от света. *Той води затворен живот.* □ **Затворено писмо** — писмо, което се изпраща в запечатан, залепен плик.

затво̀реност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* затворен (в 2 знач.). *Тя и сама не знаеше защо го обичаше и защо му прощаваше от сърце и суровината, и коравината, и затвореността.* Караславов.

затво̀рник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което изтърпява наказание в затвор. *На заранта ни свалиха на двора, дето изведоха и затворниците от долната тъмница.* Величков. □ **Политически затворник** — лице, осъдено за политически престъпления.

затво̀рнически, -а, -о. *Прил. от* затвор *и от* затворник. *Затворническа килия. Затворнически халат. Затворнически режим.*

затво̀рничество, *мн.* няма, *ср.* Положение на затворник. *През време на своето затворничество аз видях Телмана три пъти.* Г. Димитров.

затво̀рничка *ж.* Жена затворник.

затво̀ря. Вж. затварям.

затво̀ря се. Вж. затварям се.

затвърдѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* затвърдя. **2.** Като *прил.* — който не може да се разколебае, разклати; устойчив, непоколебим. *Затвърдено положение. Затвърдено убеждение.*

затвърдѐя. Вж. затвърдявам[1].

затвърдя̀. Вж. затвърдявам[2].

затвърдя̀вам[1], -аш, *несв.*; **затвърдѐя,** -ѐеш, *мин. св.* затвърдя̀х, *прич. мин. действ.* затвърдя̀л, -а, -о, *мн.* затвърдѐли, *св.* Ставам твърд, корав. *Нервите ти са изтощени от напрежение, черният ти дроб е затвърдял и просмукан от алкохол.* Дим. Димов. *Шушулките пожълтяват, но са още гъвкави, а семената са вече затвърдели, намират се във восъчната си зрялост.* Отеч. фронт, 1950 г.

затвърдя̀вам[2], -аш, *несв.*; **затвърдя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Направям нещо да стане здраво, устойчиво, непоклатимо; заздравявам, закрепвам. *Затвърдявам положението си. Затвърдя-*

вам позициите си. **затвърдявам се**, **затвърдя се** *страд.*

затвърдя̀вам се, -аш се, *несв.*; **затвърдя̀ се**, -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Ставам здрав, устойчив, непоклатим. *След няколко време, понеже в царството му владееше мир и положението му се затвърди, Чоки разпусна по-голямата част от войската си.* Вазов.

затвърдя̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* затвърдявам[1], затвърдявам[2] *и от* затвърдявам се.

затѐгля, -иш, *мин. св.* -их, *несв.* и *св.* Почвам да тегля. *Да прави кой каквото иска! — махна той ръка надолу, па затегли биволите.* П. Ю. Тодоров. *Воденичарят млъкна и затегли силно от лулата.* Елин Пелин. **затегля се** *страд.* и *възвр.*

затѐгна. Вж. затягам.

затѐгнат, -а, -о, *прил.* Здраво завързан, стегнат.

затежа̀. Вж. затежавам.

затежа̀вам, -аш, *несв.*; **затежа̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да тежа. *Веднъж селото да тръгне на оран и всичко ще мине. Полето ще замирише на прясна земя, а в шепата му ще затежи едро зърно.* К. Петканов.

затека̀[1], затечѐш, *мин. св.* затѐкох, *св.* Почвам да тека. *Вън взе да вали дъжд. По замъглените стъкла на прозорците се чуха леки удари, затекоха вадички като сълзи.* Йовков. || *Обр. Тогава животът си затече със старата неволя и старата скръб.* Йовков. *И за младия човек затекоха неспокойни дни.* Кр. Велков.

затека̀[2]. Вж. затичам[2].

затека̀ се. Вж. затичам се.

затѝкам. Вж. затиквам[1].

затѝквам[1], -аш, *несв.*; **затѝкам,** -аш, *св.* Почвам да тикам, да блъскам.

затѝквам[2], -аш, *несв.*; **затѝкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* затѝкнат, *св.* Затулям, запушвам. *Затиквам си ушите.* **затиквам се** *страд.*

затѝкване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* затиквам[2] *и от* затиквам се.

затѝкна. Вж. затиквам[2].

затѝрвам се, -аш се, *несв.*; **затѝря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* *Диал.* Втурвам се, затичвам се. *Телето на жълтата крава се загуби, та се затирихме да го търсим.* Влайков. *А старецът, съвсем изплашен,... се затири да го гони.* Ем. Станев.

затѝрване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* затирвам се.

затѝря се. Вж. затирвам се.

затѝрям се, -яш се, *несв.*, *сред.* Затирвам се.

затѝряне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* затирям се.

затѝсвам. Вж. затискам.

затѝскам и **затѝсвам,** -аш, *несв.*; **затѝсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* затѝснат, *св.* **1.** Запушвам, затварям. *Под одеялата свити, | мнозина всуе си затискаха ушите.* К. Христов. *Тя се опита да извика, но той затисна с ръка устата ѝ.* Г. Райчев. **2.** Силно притискам, натискам нещо отгоре. *Конят му... изведнъж грохва и се поваля на самата позиция, като затиска и контузва един войник.* Йовков.

затѝсна. Вж. затискам.

затѝхвам, -аш, *несв.*; **затѝхна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Постепенно намалявам силата си, ставам по-тих. *Бурята ту затихне, ту се усилва. Беше късно, шумовете на големия град затихваха.* А. Каралийчев. || Преставам да действувам, спирам. *Бурята бавно отшумява и дъждът затихва.* Л. Стоянов.

затѝхване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* затихвам.

затѝхна. Вж. затихвам.

затѝчам[1]. Вж. затичвам.

затѝчам[2], -аш, *несв.*; **затека̀,** затечѐш, *мин. св.* затѐкох, *св.* *Диал.* Заварвам, сварвам. *При учителя затекох секретаря на селсъвета.*

затѝчам се. Вж. затичвам се.

затѝчвам, -аш, *несв.*; **затѝчам,** -аш, *св.* Почвам да тичам. *Затичвам сега и аз още по-бързо.* Влайков. *Захвърлиха жетвари остри сърпове и затичаха нататък плахи и тъжни.* Елин Пелин. *Когато лодката се удари о брега, момъкът пъргаво скочи от нея... и затича към селището.* Ст. Загорчинов.

затѝчвам се, -аш се, *несв.*; **затѝчам се,** -аш се, *и* **затека̀ се,** затѐчеш се, *мин. св.* затѐкох се, *св.*, *сред.* С тичане се отправям, отивам към някого или към нещо. *Матейчо тръгна и, щом видя, че го вика Димчо,..., затече се към него.* А. Каралийчев. *Димитър се затичва и му подава матерката си.* Йовков.

затѝшие, *мн.* няма, *ср.* Състояние, което настъпва след някакъв шум, движение, дейност. *Новият мощен удар на съветските войски наруши няколкомесечното затишие на Ленинградския фронт.* В. Коларов. *Тъкмо това затишие е подозрително — то е затишие пред буря.* Л. Стоянов.

затла̀скам. Вж. затласквам.

затла̀сквам, -аш, *несв.*; **затла̀скам,** -аш, *св.* Почвам да тласкам. *Хайде, върви! И той сложи тежката си ръка върху шията на Драгота и го затласка към вратата.* Йовков. **затласквам се, затласкам се** *страд.* и *взаим.* *Навалицата се затласка и потегли като един поток из улицата.* Вазов.

затла̀ча. Вж. затлачвам.

затла̀чвам, -аш, *несв.*; **затла̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Задръствам с тиня, пясък и други наносни материали. *Служителите на земеделския опитен институт „Марица" бяха започнали „беритба" на шарани от своя затлачен с камъш и тиня рибарник.* А. Каралийчев. **затлачвам се, затлача се** *страд.*

затла̀чване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* затлачвам.

затлѐйвам, -аш, *несв.* Затлявам.

затлѐя. Вж. затлявам.

затлъстѐя. Вж. затлъстявам.

затлъстя̀вам, -аш, *несв.*; **затлъстѐя,** -ѐеш, *мин. св.* затлъстя̀х, *прич. мин. действ.* затлъстя̀л, -а, -о, *мн.* затлъстѐли, *св.* **1.** Почвам да ставам тлъст. **2.** Тлъстея. *Тя не беше много едра мечка, ..., но все пак тежеше над сто килограма, тъй като през есента тялото ѝ затлъстя от обил-*

ната храна. Ем. Станев. *Еньо съвсем се измени. Той затлъстя, лицето му подпухна.* Елин Пелин.

затля̀вам, -аш, *несв.*; **затлѐя,** -ѐеш, *мин. св.* затля̀х *и* затлѐях, *прич. мин. действ.* затля̀л, -а, -о, *мн.* затлѐли, *св.* Почвам да тлея. *Полянката се изпълни с глъч и викове, забравеният огън бавно затлея.* Ст. Загорчинов.

затова̀ *нареч.-съюз.* 1. *Нареч.* За означаване на причина; по тази причина, затуй. *Ние бяхме големи приятели между другото и затова, защото и неговото и моето положение в къщи беше едно и също.* Йовков. 2. *Съюз.* За означаване на следствие или извод от нещо; вследствие на това. *Болните го отвращаваха и той предпочиташе да ги не вижда. Затова и не стоеше много в къщи.* Елин Пелин. *Природата веща беше се сбъркала: | тя от теб да стори гений бе искала, | затова в глава ти, като в една пещ, | хвърли толкоз пламък и възторг горещ.* Вазов. □ **Затова, че** — за означаване на причина; заради това, поради това. *Шишко почувствува омраза към тях — не защото бяха немци и щяха да го убият, а затова, че се гавреха с ранените и разстреляваха цивилни заложници.* Дим. Димов.

зато̀пля. Вж. затоплям.

зато̀плям, -яш, *несв.*; **зато̀пля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане топло; стоплям, сгрявам. *Настинал си. Стопли си малко вино с черен пипер. Ще те затопли.* Йовков. **затоплям се, затопля се** *страд.*

зато̀плям се, -яш се, *несв.*; **зато̀пля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* 1. Ставам топъл. *Помръзналите му членове се затоплиха и раната не тъй силно го болеше.* Вазов. 2. Става ми топло. *Кашлица ме е налегнала — ще ми варне веднага бъзов цвят или градински чай и ще ми даде да се затопля.* Влайков.

зато̀пляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затоплям *и от* затоплям се.

затопя̀. Вж. затопявам.

затопя̀ се. Вж. затопявам се.

затопя̀вам, -аш, *несв.*; **затопя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да топя. *Той е дезертьор и трябва строго да се накаже за пример на другите солдати, — отговори той сурово и пак затопи перото си да пише.* Вазов.

затопя̀вам се, -аш се, *несв.*; **затопя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Обикн. за сняг — почвам да се топя. *Снегът се затопява, хиляди потоци запяват.* Йовков.

затормо̀звам, -аш, *несв.*; **затормо̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да тормозя някого.

затормо̀зя. Вж. затормозвам.

зато̀ча. Вж. заточвам[1], заточвам[2] *и* заточвам[3].

заточа̀. Вж. заточавам.

заточа̀вам, -аш, *несв.*; **заточа̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изпращам на заточение. *Бившата му жена и син ѝ Светослава, още момче, изпрати в Цариград до императора Андроника, който ги заточи в Никея.* Вазов.

заточа̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заточавам.

зато̀чвам[1], -аш, *несв.*; **зато̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За течност — почвам да точа. *Заточихме вино от новата бъчва* ‖ За коприна — почвам да точа, да изтеглям в дълги тънки нишки. *Заточих коприна.*

зато̀чвам[2], -аш, *несв.*; **зато̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да точа тесто. *Бях заточила кори за баница.*

зато̀чвам[3], -аш, *несв.*; **зато̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да точа, да остря. *Заточиха ножове.* ‖ Леко, малко изострям, заглаждам. *Заточи ножа.*

зато̀чвам се, -аш се, *несв.*; **зато̀ча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Почваме да се точим, да идваме, минаваме един по един или на групи една след друга. *И ето, многобройна тълпа, като голяма и странна процесия, се заточи от града към полето: едноконни саки, каруци с всевъзможни каци, жени с кобилици.* Йовков.

заточѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). Вид наказание — принудително, обикн. по политически причини, пребиваване на отдалечено място. *Осемгодишното му заточение в Азия, теглилата и климатът бяха го застарили и съвсем изменили.* Вазов.

зато̀ченик, *мн.* -ци, *м.* Лице, което е на заточение. *Сам бях комита преди, заточеник.* П. П. Славейков.

затра̀кам. Вж. затраквам.

затра̀квам, -аш, *несв.*; **затра̀кам,** -аш, *св.* Почвам да тракам. *Бели платна, писани черги увиснаха по оградите, затракаха становете.* К. Петканов. *Затрака зъби от студ.*

затрево̀жа. Вж. затревожвам.

затрево̀жвам, -аш, *несв.*; **затрево̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да тревожа. *Въпросите, които още от България ни занимаваха, сега посилно се обадиха и ни затревожиха.* Вазов.

затревя̀. Вж. затревявам.

затревя̀вам, -аш, *несв.*; **затревя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Засявам с трева.

затрепѐрвам, -аш, *несв.*; **затрепѐря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да треперя. *Ръцете му затреперват, той все не успява да намести добре едни сгънати надебело бели навои.* Йовков. *Затрепера пламъкът на опушената лампа.* А. Каралийчев.

затрепѐрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затрепервам.

затрепѐря. Вж. затрепервам.

затрѐпкам. Вж. затрепквам.

затрѐпквам, -аш, *несв.*; **затрепкам,** -аш, *св.* Почвам да трепкам. *Угасна денят и звездиците ясни | затрепкаха тихо в небесния свод.* Смирненски.

затрептя̀. Вж. затрептявам.

затрептя̀вам, -аш, *несв.*; **затрептя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* затрептя̀л, -а, -о, *мн.* затрептѐли, *св.* Почвам да трептя. *Други ще станете, като заживеете волни и свободни — продължи Момчил по-гръмко и гласът му наново затрептя.* Ст. Загорчинов.

затреса̀. Вж. затрисам.

затрещя̀. Вж. затрещявам.

затрещя̀вам, -аш, *несв.*; **затрещя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. страд.* затрещя̀л, -а, -о, *мн.* затрещѐли, *св.* Почвам да трещя. *Не се мина много и нова гръмотевица, по-близка и по-силна*

затрещя. Вазов. *Тракторът затрещя, след него се проточиха конете с редосеялката.* Кр. Григоров.

затрещя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затрещявам.

за̀трив, *мн.* няма, *м. Диал.* Затриване, загуба. *Тая работа е цял затрив.*

затрѝвам, -аш, *несв.*; **затрия̀,** -йеш, *мин. св.* затрѝх, *прич. мин. страд.* затрѝт, *св. Диал.* **1.** Загубвам, изгубвам, губя. *Затрих си кесията. Затрих им дирите.* **2.** Погубвам, унищожавам. *Ние кръв проливахме, човешки души затрихме и показахме на тия агарянски псета . . . кой е Момчил и кои са неговите юнаци.* Ст. Загорчинов. **затривам се, затрия се** *страд.* и *сред.*

затрѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затривам *и от* затривам се.

затрѝсам[1], -аш, *несв.*; **затреса̀,** -ѐш, *мин. св.* затрѐсох, *св. Рядко.* Почвам да треса. *На двора бесней | зла хала... Блъсна свода гробен и свода, затресен, | затресе земята.* Вазов. **затрисам се, затреса се** *страд.* и *сред. Силните удари събудиха баба Зимбула. Цялата къща се затресе.* К. Петканов.

затрѝсам[2]. Само 3 *л. ед.* **затрѝса ме** *несв.*; **затресѐ ме,** *мин. св.* затрѐсе ме, *св., безл.* Почва да ме тресе.

затрия̀. Вж. з а т р и в а м.

затро̀гвам, -аш, *несв.*; **затро̀гна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* затро̀гнат, *св.* Трогвам силно някого. *И в думите ѝ, и в мелодията ѝ, и в тембъра на младите момински гласове има нещо и бодро, и тъжовно, и епично, и актуално, нещо, което затрогва сърцата и прережда душите!* Караславов. **затрогвам се, затрогна се** *сред.*

затро̀гване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затрогвам *и от* затрогвам се.

затро̀гна. Вж. з а т р о г в а м.

затро̀пам. Вж. з а т р о п в а м.

затро̀пвам, -аш, *несв.*; **затро̀пам,** -аш, *св.* Почвам да тропам. *Стана по-тъмно и по керемидите затропа едър дъжд.* Йовков.

затро̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затропвам.

затрополя̀. Вж. з а т р о п о л я в а м.

затрополя̀вам, -аш, *несв.*; **затрополя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да трополя, почвам да издавам шум чрез тропот. *Файтонът затрополи надолу по калдъръма.* Йовков.

затропо̀тя. Вж. з а т р о п о т в а м.

затропо̀твам, -аш, *несв.*; **затропо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да тропотя. *Неговата силна господарска ръка отслабна, отпусна юздите и домашната колесница, . . . , изскочи от пътя си и затропоти по камъняка.* Елин Пелин.

затроша̀. Вж. з а т р о ш а в а м.

затроша̀вам, -аш, *несв.*; **затроша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да троша. *Ядоса се и затроши хляба с ръка.*

затруднѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* затрудня. *Чувствувам се затруднен да му отговоря.* Л. Стоянов. **2.** Като *прил.* — свързан с трудности *Затруднено дишане. Затруднено положение.*.

затруднѐние, *мн.* -я, *ср.* Спънка, пречка при извършване на нещо. *Но изведнаж си спомни, че не разполага с никакъв капан, и това го изправи пред ново затруднение.* Ем. Станев. *Срещам материални затруднения.* || Положение, при което има трудности. *Изпадам в затруднение. Намирам се в затруднение.*

затруднѐност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отгл. същ. от* затруднен.

затруднѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е свързан с трудности, който причинява трудности. *Затруднително материално положение.*

затрудня̀. Вж. з а т р у д н я в а м.

затрудня̀вам, -аш, *несв.*; **затрудня̀,** -йш, *мин. св* -йх, *св.* Създавам, причинявам пречки, трудности на някого в нещо, вкарвам някого в затруднение; спъвам. *Тоя въпрос затрудни момичето.* Вазов.

затру̀пам. Вж. з а т р у п в а м.

затру̀пвам, -аш, *несв.*; **затру̀пам,** -аш, *св.* **1.** Покривам нещо, като трупам отгоре; натрупвам. *Дебел сняг е затрупал пътищата.* Влайков. || *Прен.* Обсипвам, отрупвам някого с въпроси. поръчки и др. *Тя ме затрупа със заръчки: това да реча, с онова да ѝ се похваля.* Влайков. **2.** Почвам да трупам. **затрупвам се, затрупам се** *възвр.* и *страд.*

затру̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* затрупвам *и от* затрупвам се.

затруполя̀. Вж. з а т р у п о л я в а м.

затруполя̀вам, -аш, *несв.*; **затруполя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Затрополявам. *Колелетата затруполиха по отъпкания сняг.* Вежинов.

затръбя̀. Вж. з а т р ъ б я в а м.

затръбя̀вам, -аш, *несв.*; **затръбя̀,** -йш, *мин св.* -йх, *св.* Почвам да тръбя. *Тръбачът яздеше след него, но се спря и затръби, като издигаше като херолд тръбата към небето.* Йовков.

затрънвам, -аш, *несв.*; **затръня и затъ̀рня,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нар.* Заграждам или покривам с тръни. *Дорде бай Иван затрънваше снопите, като по даден знак младежите се сбраха на купчина.* Кр. Григоров. *Затръниха пътеката.* **затрънвам се, затръня се и затърня се** *възвр.* и *страд.*

затръ̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затрънвам *и от* затрънвам се.

затръ̀ня. Вж. з а т р ъ н в а м.

затръ̀ням, -яш, *несв.* Затрънвам. **затръням се** *възвр.* и *страд.*

затръ̀скам. Вж. з а т р ъ с к в а м.

затръ̀сквам, -аш, *несв.*; **затръ̀скам,** -аш, *св.* Почвам да тръскам. *А трупът метна се надолу и затръска | ръце по урвата.* П. П. Славейков. **затръсквам се, затръскам се** *възвр.* и *страд.*

затръ̀швам, -аш, *несв.*; **затръ̀шна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* затръ̀шнат, *св.* Затварям силно, с блъскане. *След това влезе в кръчмата и сърдито затръшна вратата след себе си.* Йовков.

затръ̀шкам. Вж. з а т р ъ ш к в а м.

затръ̀шквам, -аш, *несв.*; **затръ̀шкам,** -аш, *св.* Почвам да тръшкам. **затръшквам се, затръшкам се** *страд.* и *сред. Загърмяха кепенци, затръшкаха се врати.* Йовков. *Затръшка се по земята и завика.*

затръ̀шна. Вж. з а т р ъ ш в а м.

затря̀бвам, -аш, *св. Диал.* Ставам необходим, потребен, нужен. *За какво съм ти затрябвал?*

затря̀скам. Вж. з а т р я с к в а м.

затря̀скват, -аш, *несв.*; **затря̀скам,** -аш, *св.* Почвам да тряскам, да трещя. *Вихрушка обхваща дъба и светкавици затрясксат над него.* Ст. Чилингиров.

зату̀й *нареч.-съюз.* Затова. *И Гроздан играеше хубаво, малко по-въздържано и по-тежко от Монката, но затуй пък мъжествена сила и красота имаше в цялата му фигура.* Йовков. *Ала за клети сюрмаси | крило бе Чавдар войвода! | Затуй му пее песента | на Странджа-баир гората.* Ботев. *Тревата беше още мокра и затуй овцете лежаха из кошарите.* Йовков. □ **Затуй, че** *сложен съюз* — свързва подчинено обстоятелствено изречение за причина с главното. *Ох, зная, зная, ти плачеш, майко, | затуй, че ти си черна робиня.* Ботев.

за̀тул *м. Рядко.* Затулено място. *Възцари се глъч и движение в мирното до тогава долче, приятен затул на задирките и любовните срещи на младите.* Вазов. □ **На затул** — в затулено, закрито място.

зату̀лвам, -аш, *несв.*; **зату̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Закривам нещо да не се вижда; засланям, засенчвам. *Тъмни, шумнати храсти затулят кладенчето.* Елин Пелин. *Василена трепна, ослуша се и, когато детският глас вече не се чуваше, тя затули с две ръце очите си и заплака.* Йовков. **2.** Запушвам, затъквам. *Една стара жена лепеше с глина изкривените стени. Тя се мъчеше да затули тия дупки, които гранатите бяха открили.* Йовков. *Не ща, не ща да говориш така, Ненко, — прекъсна го Райка, като му затули устата с дясната си ръка.* Влайков. *Ти, ако не искаш да слушаш, затули си ушите.* **затулвам се, затуля се** *възвр.* и *страд. Месецът се затулва зад светъл бисерен облак.* К. Христов.

зату̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* затулвам *и от* затулвам се.

зату̀ля. Вж. з а т у л в а м.

зату̀лям, -яш, *несв.* Затулвам. *Сребристи разкъсани парцали облаци плуваха по синьото небе, . . . , и час по час затуляха слънцето.* Вазов. **затулям се** *възвр.* и *страд.*

зату̀пам. Вж. з а т у п в а м.

зату̀пвам, -аш, *несв.*; **зату̀пам,** -аш, *св.* Почвам да тупам. *Копитата на коня затупаха по-често и кабриолетът се плъзна бързо надолу.* Йовков. *А на душата ѝ ставаше някак си хубавко, и сърцето ѝ все по-бързо затупваше.* Влайков. *Селяните се засмяха с глас и затупаха дяда Ивана по гърба.* Йовков.

зату̀пкам. Вж. з а т у п к в а м.

зату̀пквам, -аш, *несв.*; **зату̀пкам,** -аш, *св.* Почвам да тупкам. *Изведнаж очите му светнаха и сърцето му затупка по-сърчено.* Влайков. *Редки дъждовни капки затупкаха по платното на палатката.* Я. Каралийчев.

затуптя̀. Вж. з а т у п т я в а м.

затуптя̀вам, -аш, *несв.*; **затуптя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* затуптя̀л, -а, -о, *мн.* затуптѐли, *св.* Почвам да туптя. *Скоро ще се размири политиката и нашите ръце не ще останат празни и нашите сърца ще затуптят и ще викнем: „Смърт или свобода".* Вазов.

зату̀рвам, -аш, *несв.* Затурям.

зату̀ря. Вж. з а т у р я м.

зату̀рям, -яш, *несв.*; **зату̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Турям нещо, гдето не му е мястото. *Къде ми са затурили дрехата, та не мога да си я намеря?*

зату̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затурям.

затъ̀ *нареч.* (араб.). *Разг. Остар.* Наистина, аслъ. *Стоил право казва: търпение — спасени! Ти, Никола, затъ си малко бръз.* Йовков.

затъ̀вам, -аш, *несв.*; **затъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Потъвам донякъде в кал, тиня, сняг и под. *Вълкът изскочи изпод брега току под него, метна се да бяга, но затъна в снега.* Йовков. *Малката каруца бавно се клатушкаше из дълбоката и рядка кал, затъваше, излизаше, кривуличеше.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Попадам в неприятно положение, от което не мога лесно да изляза. *Нека бари те да останат вън от тая каша, дето аз затънах.* Вазов. *И двамата бяха затънали в размишления.* Вазов. *Затънал съм в дългове.*

затъ̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затъвам.

затъжа̀. Вж. з а т ъ ж а в а м.

затъжа̀вам, -аш, *несв.*; **затъжа̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да тъжа. *Кой знае, един ден ще затъжи | и ще се върне скитникът бездомен.* Величков. **затъжавам се, затъжа се** *сред. Те са се затъжили за селата си, за сламените къщи.* Л. Стоянов.

затъжа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затъжавам *и от* затъжавам се.

затъка̀. Вж. з а т ъ к а в а м.

затъка̀вам, -аш, *несв.*; **затъка̀,** затъчѐш, *мин. св.* затъка̀х, *св.* Почвам да тъка. *Тъй и тъй са го затъкали, барем да го дотъкат.* Вазов.

затъка̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затъкавам.

затъ̀квам, -аш, *несв.*; **затъ̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* затъкнат, *св.* **1.** Забучвам; забождам, пъхвам. *Айде лудо, накриви ми | къдра капа над окото, | айде младо, затъкни си | китка здравец зад ухото.* К. Христов. *Нож и пищови бяха затъкнати в пояса на всеки един.* Йовков. **2.** Запушвам, затварям. *Лесно ще им затъкнем там устата.* Влайков. *Само ти, солдатино чудесни, . . . | нас спаси, България прослави! | . . . | Ти с „ура" пушкалата затъкна.* Вазов.

затъ̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затъквам.

затъкмя̀. Вж. з а т ъ к м я в а м.

затъкмя̀вам, -аш, *несв.*; **затъкмя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да тъкмя, да приготвям някого или нещо. *Затъкмихме момата за сватба.* **затъкмявам се, затъкмя се** *възвр.*

затъ̀кна. Вж. з а т ъ к в а м.

затъмнѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** *Астр.* Временно потъмняване на небесно тяло поради закриване от друго небесно тяло или попадане в сянката му. *Слънчево затъмнение. Лунно затъмнение.* **2.** Загасване и изкуствено прикриване на светлината. **3.** *Мед.* Тъмно петно при рентгеново изслед-

ване на заболяла част от тялото. *Затъмнение на белия дроб.*

затъмнѐя. Вж. затъмнявам[1].

затъмнѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за затъмняване. *На прозореца нямаше затъмнителна хартия и не посмя да запали лампата.* Вежинов.

затъмня̀. Вж. затъмнявам[2].

затъмня̀вам[1], -аш, *несв.*; **затъмнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* затъмня̀х, *прич. мин. действ.* затъмня̀л, -а, -о, *мн.* затъмнѐли, *св.* Само 3 *л.* Почвам да ставам тъмен, да изпъквам с тъмния си цвят. *Над нас пак затъмняха високи ели, пак се озовахме в глухотата на горската природа.* Вазов.

затъмня̀вам[2], -аш, *несв.*; **затъмня̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Правя нещо да стане тъмно. *Селото беше затъмнено и той дълго скита из селските улици и опипва в мрака тараби и врати, докато намери къщата.* Вежинов. || *Прен.* Помрачавам. *Страхът от смъртта е разслабил ръцете и затъмнил ума на ония, които са дошли тука да я търсят.* Вазов. *Личната катастрофа затъмняваше общата.* Вазов. *Затъмнявам славата, авторитета на някого.* **затъмнявам се, затъмня се** *възвр.* и *страд.*

затъмня̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* затъмнявам[2] *и от* затъмнявам се.

затъ̀на. Вж. затъвам.

затъ̀нтвам се, -аш се, *несв.*; **затъ̀нтя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред. Разг.* Отивам на отстранено, забутано място.

затъ̀нтен, -а, -о, *прил.* Отдалечен на страна, забутан. *Той* (дядо Йоцо) *живееше в затънтено планинско от няколко кошари селце, загнездено в един висок усоен валог на Стара планина.* Вазов.

затъ̀нтеност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* затънтен.

затъ̀нтя се. Вж. затънтвам се.

затъ̀нтям се, -яш се, *несв.* Затънтвам се.

затъня̀. Вж. затънявам.

затъня̀вам, -аш, *несв.*; **затъня̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Правя нещо да стане към края тънко.

затъпѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* затъпя. **2.** Като *прил.* — а) Който е станал тъп. *Брадвите са много затъпени, не могат вече да секат.* б) *Прен.* Станал невъзприемчив. *Павел дълго лежа на гърба си затъпен, без никаква мисъл в главата си.* Елин Пелин.

затъпѐя. Вж. затъпявам[2].

затъпѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който затъпява.

затъ̀пквам, -аш, *несв.*; **затъ̀пча,** -еш, *мин. св.* затъпках, *св.* **1.** С тъпкане сгазвам; стъпквам. *Окопите са празни, из тях — разхвърляна слама, оловени кутии..., затъпкани в калта сухарни торби.* Йовков. *Стените бяха измазани с глина, подът беше изравнен и затъпкан.* Караславов. *Знаеш ли, че ми е мъчно, ей!... Аго по-силно затъпкваше плявата.* Йовков. **2.** Запълвам отвор, като го натъпквам с нещо. *Затъпквам дупките със слама.* **3.** Пъхвам, навирам нещо в отвор. *Той затъпкваше запушалката в шишето.* **затъпквам се, затъпча се** *страд.*

затъ̀пкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затъпквам *и от* затъпквам се.

затъ̀пча. Вж. затъпквам.

затъпя̀. Вж. затъпявам[1].

затъпя̀вам[1], -аш, *несв.*; **затъпя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св. Рядко.* Правя нещо да стане тъпо. *Затъпих си ножа от дялане на това дърво. Алкохолът затъпява съзнанието. Лошата обстановка е затъпила душите им.*

затъпя̀вам[2], -аш, *несв.*; **затъпѐя,** -ѐеш, *мин. св.* затъпя̀х, *св.* Ставам тъп. *Еньо се укроти, затъпя ли, помири ли се със съдбата си, ..., кой знае?* Елин Пелин.

затъпя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* затъпявам[1] *и от* затъпявам[2].

затъпя̀л, -а, -о, *мн.* затъпѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* затъпея. **2.** Като *прил.* — тъп. *Затъпял мозък.*

затъргу̀вам, -аш, *св.* Почвам да търгувам.

затърка̀лям, -яш, *св.* Почвам да търкалям. **затъркалям се** *възвр.* и *страд.* *Талигата с голям тропот се затъркаля през равното Златишко поле към Челопеч.* Влайков.

затъ̀ркам. Вж. затърквам.

затъ̀рквам, -аш, *несв.*; **затъ̀ркам,** -аш, *св.* Почвам да търкам. *Македонски си затърка ръцете пред пламтящата пещ.* Вазов.

затъ̀рня. Вж. затрънвам.

затъ̀рням, -яш, *несв.* Затрънвам.

затърча̀. Вж. затърчавам.

затърча̀вам, -аш, *несв.*; **затърча̀,** -ѝш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да търча. *Тълпата, подплашена, затърча напред.* Вазов.

затършу̀вам, -аш, *св.* Почвам да тършувам. *Вълко стана прав и затършува по торбите на другарите си.* Вазов. *Вземе теслата, копне с нея край стобора, ..., отиде зад къщата, затършува нещо по гредите на асмата.* Д. Немиров.

затътру̀звам, -аш, *несв.*; **затътру̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да влача, да тътрузя по земята. **затътрузвам се, затътрузя се** *възвр.* и *страд.*

затътру̀зя. Вж. затътрузвам.

затъ̀тря. Вж. затътрям.

затъ̀трям, -яш, *несв.*; **затъ̀тря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Разг.* **1.** С тътрене мъкна нещо някъде; завличам. *Той затътра чехлите си и тръгна към чардака.* Йовков. **2.** Почвам да тътря. *Атанас помисли, че той се противи, и го затътра — в кръчмата гръмна смях.* Йовков.

затъ̀трям се, -яш се, *несв.*; **затъ̀тря се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред. Разг.* Едвам, с мъка, с тътрене отивам някъде. *Тя не можеше да отиде до училището и едвам се затътра до дома и легна болна.* Елин Пелин.

затъ̀тряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* затътрям *и от* затътрям се.

затю̀хкам се. Вж. затюхквам се.

затю̀хквам се, -аш се, *несв.*; **затю̀хкам се,** -аш се, *св.*; *сред.* Почвам да се тюхкам. *Гледай ти беля! — затюхка се някой.* Влайков.

затя̀гам, -аш, *несв.*; **затѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* затѐгнат, *св.* **1.** Правя нещо да стане стегнато; стягам. *Партизаните станаха и започнаха да затягат ремъците на раниците си.* М. Марчевски. *Затягам колана си.* **2.** *Разг.* За стомаха — запичам. *Някои храни за-*

тягат стомаха. **затягам се, затегна се** *възвр.* и *страд.* □ **Затягам дисциплината, връзките и пр.** — укрепвам дисциплината, връзките и пр.

затя̀гане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* затягам.

заувѝвам, -аш, *св.* Почвам да увивам.

зау̀дрям, -яш, *св.* Почвам да удрям. *Изведнъж някой заудря силно на пътните врата.* Йовков. *Хубавият кон изви шията си като лебед, задъвка юздата и заудря с крак в земята.* Йовков. **заудрям се** *възвр.* и *страд.*

заумѝлквам се, -аш се, *св., сред.* Почвам да се умилквам. *Видра* (кучето) *я посрещна и се заумилква около нея..., изскимтя от радост.* Йовков.

заупоко̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* (цсл.). Само в съчет. **заупокойна молитва** — молитва за упокоение на душата на умрял човек, покойник.

заупоко̀й, -о̀ят, -о̀я, *мн.* -о̀и, *м.* (цсл.). Заупокойна молитва.

заслу̀шам се. Вж. з а у с л у ш в а м с е.

заслу̀швам се, -аш се, *несв.*; **заслу̀шам се,** -аш се, *св., сред.* Почвам да се услушвам. *Както си приказваха, облегнати на дългите си геги, изведнъж младите козари се заслушваха.* Чудомир.

заусу̀квам, -аш, *св.* Почвам да усуквам. *Заусуквах преждата.* || Почвам да говоря със заобикалки. *Така кажи, та да се разберем, какво си го заусуквал?*

зау̀ча. Вж. з а у ч а в а м.

зауча̀вам, -аш, *несв.*; **зау̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Усвоявам нещо чрез учене. *И с доста труд аз заучих наизуст тоя прочут стих на божествената поема.* Вазов. **заучавам се, зауча се** *страд.*

зауча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заучавам. *Курсистите показаха образцова дисциплина и изключителна упоритост за заучаване на предвидената материя.* Отеч. фронт, 1949 г.

зау̀чвам, -аш, *несв.* Заучавам.

зау̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* заучвам.

за̀ушки, само *мн. Мед.* Заразна, епидемична болест, при която се възпаляват жлезите около ушите, обикн. у децата.

зафу̀ча. Вж. з а ф у ч в а м.

зафуча̀. Вж. з а ф у ч а в а м.

зафуча̀вам, -аш, *несв.*; **зафуча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да фуча. *Вятърът с двойна сила зафуча навън.* Елин Пелин. *Махнете се от тука, бре хлапаци недни, не лъжете света, че ви дявол взима, — зафуча светинята му. Очите му светеха, брадата му трепереше от гняв.* Елин Пелин.

зафуча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зафучавам.

зафу̀чвам, -аш, *несв.*; **зафу̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Захвърлям нещо със сила и яд. *Той зафучи с яд ръкописа.* Вазов.

зафу̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зафучвам.

зафъфля. Вж. з а ф ъ ф л я м.

зафъ̀флям, -яш, *несв.*; **зафъфля,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да фъфля.

захабя̀. Вж. з а х а б я в а м.

захабя̀вам, -аш, *несв.*; **захабя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Правя нещо да стане тъпо, да не реже. *Откъм ливадите се гонят и застигат чести удари — косач клепе захабената си коса.* Отеч. фронт, 1949 г. **2.** Правя нещо да стане вехто, износено. *Много бързо си захаби дрехите.* || Зацапвам, засичам поради недобро изпиране или измиване. *Захаби ми прането. Захабени дъски.* **3.** Почвам да хабя. **захабявам се, захабя се** *възвр.* и *страд.* *Секирата се захаби, та не сече.*

захабя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* захабявам *и от* захабявам се. *По антените висеха чаршафи, чорапи, ризи — дрипави, сиви от захабяване и машинно масло.* Д. Добревски.

заха̀пвам, -аш, *несв.*; **заха̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Почвам да хапя. *Като котка вълчицата скочи отгоре му ..., захапа го, закъса дрехите му.* Йовков. || *Прен. Разг.* Засягам, обиждам. *Ако имаш зъби хапи, доде не са те захапали.* Погов. **2.** Хващам нещо със зъби. *Ило... обичаше да мечтае за бъдещето. През часовете на почивките или вечер след работа, захапал късото дървено цигаре, той мислеше за онова време, когато на земята ще възтържествува социализмът.* Караславов. **3.** Ухапвам. *Борбата беше жестока. Нападнатият се хвърли и го захапа за ръката.* Караславов.

заха̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* захапвам.

заха̀пя. Вж. з а х а п в а м.

за̀хар, -та̀, *ж.* (гр.). **1.** Само *ед.* Бяло кристално вещество със сладък вкус, което се добива от особен вид тръст или от цвекло и се употребя като хранителен продукт. *Горският изсипа на тревата цяла купчина захар и почна да нарежда бучките около нея* (Иглика). Елин Пелин. *Ситна захар. Захар на бучки. Пудра захар.* **2.** *Хим.* Обикн. *мн.* за̀хари. Въглехидрати със сладък вкус. *Млечна захар. Овощна захар. Гроздова захар.*

за̀харен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* захар. **1.** Който е направен от захар. *Захарни изделия.* **2.** Който се отнася до производство на захар. *Захарна фабрика. Захарно цвекло. Захарна рафинерия.* **3.** Който има вкуса на захар, извънредно сладък. *Захарен петел. Захарна круша.* □ **Захарна болест** — болест, при която се явява смущение в обмяната на веществата и отделяне на захар в урината; диабет.

захарѝн, *мн.* няма, *м.* Непълноценен заместител на захарта — бяло вещество със сладък вкус, което се добива от каменовъгления катран.

захарнѝца *ж.* Съд, в който се държи захар за домакински нужди.

за̀харност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Количеството захар, което се съдържа в едно вещество. *Гроздето е плод с голяма захарност.*

захаро̀сам. Вж. з а х а р о с в а м.

захаро̀сан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* захаросам. **2.** Като *прил.* — пропит или покрит с кристализиран захарен сироп. *Захаросани бадеми.*

захаро̀свам, -аш, *несв.*; **захаро̀сам,** -аш, *св.* Причинявам кристализирането на захарен сироп. *Не бъркай в сладкото, ще го захаросаш!* **захаросвам се, захаросам се** *страд.* и *сред.* *Сладкото се захароса.*

захва̀лвам, -аш, *несв.* Захвалям.

захва̀лвам се, -аш се, *несв.* Захвалям се.

захва̀ля. Вж. з а х в а л я м.

захва̀лям, -яш, *несв.*; **захва̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нар.* **1.** Изказвам похвала; похвалявам. **2.** Увличам се да хваля. **захвалям се, захваля се** *сред.*

захва̀ляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* захвалям *и от* захвалям се.

захва̀на. Вж. з а х в а щ а м¹ *и* з а х в а щ а м².

захва̀на се. Вж. з а х в а щ а м с е.

захва̀щам¹, -аш, *несв.*; **захва̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* захва̀нат, *св. Нар.* Започвам. *И днес ощ Балканът, щом буря захваща, | спомня тоз ден бурен.* Вазов. *Аз сватба захващам днес, а вий за умиране приказвате.* Йовков. *Едвам поспря дъждът и пак захвана.* К. Христов. || Започвам от известно място. *Дълбокият днес Искърски пролом, който захваща от Курило, е имал тогава дъното си няколко стотин метра по-високо.* Вазов. **захващам се, захвана се** *страд.*

захва̀щам², -аш, *несв.*; **захва̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* захва̀нат, *св.* Заемам някакво пространство. *Тая широка област от планински масиви захваща едно пространство около 1000 кв. километра.* Вазов.

захва̀щам се, -аш се, *несв.*; **захва̀на се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* **1.** Залавям се с нещо. *Той ... се захвана за тая работа с голяма решителност и с умение на познавача.* Вазов. **2.** *Разг.* Търся причини за свада, караница. *Я си върви по пътя, що се захващаш? — рече то без да се спира, но гледаше Борко с твърд поглед.* М. Марчевски.

захва̀щане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* захващам¹, захващам² *и от* захващам се.

захвъ̀ркам. Вж. з а х в ъ р к в а м.

захвъ̀рквам, -аш, *несв.*; **захвъ̀ркам,** -аш, *св.* Почвам да хвъркам. *Малките пеперуди захвъркаха през големите огради и запърпаха над слънчевите домове.* Елин Пелин.

захвъ̀рквам, -аш, *св.* Почвам да хвърча.

захвъ̀рля. Вж. з а х в ъ р л я м.

захвъ̀рлям¹, -яш, *несв.*; **захвъ̀рля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Хвърлям на страна; изоставям. *Свири леко, а се чуе | надалеко; | надалеко по полето | до жетварки, — | сърпи пущат и захвърлят | паламарки.* П. П. Славейков. *На една страна захвърлил пушка, | на друга сабя на две строшена.* Ботев.

захвъ̀рлям², -яш, *св.* Почвам да хвърлям. *Едно заптие се наведе, събра камъни и захвърля въз нея, като въз куче.* Вазов.

захвъ̀рляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* захвърлям¹.

захвърча̀. Вж. з а х в ъ р ч а в а м.

захвърча̀вам, -аш, *несв.*; **захвърча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да хвърча. *Двамата предпазливо излязоха изпод надвесения сипей ... Веднага над главите им захвърчаха едри камъни.* Елин Пелин.

захѝлвам се, -аш се, *несв.*; **захѝля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг.* Почвам да се хиля. *Хе, хе, — захили се старият калугер — уплаши се, а, уплаши се!* Ст. Загорчинов.

захѝля се. Вж. з а х и л в а м с е.

захитрѐя. Вж. з а х и т р я в а м.

захитря̀вам, -аш, *несв.*; **захитрѐя,** -еш, *мин. св.* захитря̀х, *прич. мин. действ.* захитря̀л, -а, -о, *мн.* захитрѐли, *св. Разг.* Ставам хитър, разумен. *Детето захитря.*

захладя̀ се. Вж. з а х л а д я в а м с е.

захладя̀вам се, -аш се, *несв.*; **захладя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Само 3 *л. ед.* Ставам хладен. *Времето се захлади.*

захладя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* захладявам се.

захла̀ждам се, -аш се, *несв., сред.* Само 3 *л. ед.* Захладявам се. *Времето се захлажда.*

захла̀с, *мн.* няма, *м.* Състояние, при което вниманието е изцяло погълнато от нещо, което буди силни чувства, преживявания; забрава, унес. *Ние гледахме в захлас чудната панорама.* Вазов.

захла̀свам се, -аш се, *несв.*; **захла̀сна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* **1.** Изпадам в захлас; унасям се. *Като се премени и накити така, па излезе на хорото, всички се захласнат в него.* Влайков. || Увличам се в нещо. *Захласнали се в работа и забравили децата.* **2.** *Разг.* Не мога да си поема дъх. *Детето от плач се захласна.*

захла̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* захласвам се.

захла̀сна се. Вж. з а х л а с в а м с е.

захла̀снат, -а, -о, *прил.* Който се е захласнал; унесен. *Радулов беше подпрял главата си на ръце и по-бледен, отколкото си беше, слушаше замечтан и захласнат.* Йовков. *Стоян Глаушев стоеше на вратата и наблюдаваше захласнат работата на тия мъже долу.* Д. Талев.

захла̀снато. *Нареч. от* захласнат. *Огнянов стоеше над трупа и гледаше захласнато.* Вазов.

захла̀снатост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* захласнат.

захлѐнча. Вж. з а х л е н ч в а м.

захлѐнчвам, -аш, *несв.*; **захлѐнча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да хленча. *Когато то... захленчваше да поиска хляб, те му викаха: — У, пък тая мечка няма никога да се наяде.* Елин Пелин. *Детето захленчи.*

захло̀пам. Вж. з а х л о п в а м¹.

захло̀пвам¹, -аш, *несв.*; **захло̀пам,** -аш, *св.* Почвам да хлопам. *Някой доближи до вратника и захлопа.* П. Ю. Тодоров. *Някъде, където каруцата захлопваше по някое неравно място, тя се залавяше с една или с две ръце за сандъка.* Йовков.

захло̀пвам², -аш, *несв.*; **захло̀пна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* захло̀пнат, *св.* Затварям врата със силен трясък и шум; затръшвам. *Борко, ... като захлопна силно вратата, бързо се спусна по стълбището.* М. Марчевски. **захлопвам се, захлопна се** *страд. Тук-там високо и ядовито се чуваше клетва и силно се захлопваше врата.* Йовков.

захло̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* захлопвам² *и от* захлопвам се.

захло̀пна. Вж. з а х л о п в а м².

захлупа̀к, *мн.* -ци, *м.* Подвижна част на съд, обикн. тенджера, буркан и под., която покрива отвора му; капак. □ **Търкулило се гърнето и си намерило захлупака** (погов.) — за

хора с еднакви недостатъци, които са станали близки, приятели.

захлу̀пвам, -аш, *несв.*; **захлу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Закривам отвор на съд с похлупак или с нещо друго. *После стана от одърчето,. . ., захлупи голямото гърне с виното.* Вазов. || Покривам нещо с някакъв съд. *Захлупи млякото!* **2.** Поставям съд с отвора надолу. *Захлупи гърнето.* **3.** Закривам глава, лице с нещо или в нещо. *Дядо Никола захлупи лице с ръцете си и окаяно и горчиво заплака.* Елин Пелин. **захлупвам се, захлупя се** *страд.*

захлу̀пвам се, -аш се, *несв.*; **захлу̀пя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св*, *сред.* Навеждам се, лягам по очи върху нещо. *Лазаринка се захлупи над люлката на мъничкото, което гуткаше като гълъбче, и зарида с тих припев.* Елин Пелин.

захлу̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* захлупвам *и от* захлупвам се.

захлу̀пка *ж.* Захлупак.

захлу̀пци само *мн., м, Диал.* Дървен съд, изработен на струг, с похлупак; гаванка. *Грънчарите бавно белеха картофите и посягаха към захлупците за сол.* А. Каралийчев.

захлу̀пя. Вж. захлупвам.

захлу̀пя се. Вж. захлупвам се.

захлу̀пям, -яш, *несв.* Захлупвам.

захлѐзгам се. Вж. захлъзгвам се.

захлѐзгвам се, -аш се, *несв.*; **захлѐзгам се,** -аш се, *св., възвр.* Почвам да се хлъзгам. *Друг ред от танцуващите двойки се завъртяваше и захлъзгваше по гладкия лъскав паркет.* Вазов.

за̀ход[1] *м. Нар.* Залез. *Наближаваше часът на величествения заход на слънцето зад Яра.* Вазов. □ **Заход-слънце** — запад. *Обърна се към заход-слънце.* **На (по) заход-слънце** — времето, когато слънцето залязва. *Това беше вечерно време, по заход-слънце.* Влайков.

за̀ход[2] *м. Нар.* Отходно място; нужник.

захо̀двам, -аш, *несв.*; **захо̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да ходя. *Огнянов заходи назад-напред край окопите.* Вазов.

захо̀дя. Вж. заходвам.

захо̀ждам, -аш, *несв.*; **за̀йда,** -еш, *мин. св.* -ох, *св.* Обикн. 3 *л. ед.* захо̀жда, за̀йде. За небесно светило — скривам се зад хоризонта; залязвам, засядам. *Противоп.* изгрявам. *Захожда слънце; песента жетварска / към селото потъва недалеч.* П. П. Славейков. *Ако се съди по звездите, трябва да е късно след полунощ. В окопите ние сме изучили пътя им и знаем коя кога захожда.* Л. Стоянов.

захо̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* захождам. *При захождането на слънцето ние пристигнахме в Поибрене.* З. Стоянов.

захо̀кам. Вж. захоквам.

захо̀квам, -аш, *несв.*; **захо̀кам,** -аш, *св.* Почвам да хокам, да се карам някому. *От вратата още захока децата.*

захра̀нвам, -аш, *несв.*; **захра̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да храня. *Стоян си стадо захрани, / до сред го зима изхрани.* Нар. пес. || За пръв път давам на дете друга храна, освен майчина кърма. *От рано захранвам децата с обща храна.* **захранвам се, захраня се** *страд.*

захра̀нване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* захранвам *и от* захранвам се.

захра̀ня. Вж. захранвам.

захру̀пам. Вж. захрупвам.

захру̀пвам, -аш, *несв.*; **захру̀пам,** -аш, *св.* Почвам да хрупам. *Настрани конете захрупаха сочната тревица.* Вазов. *Козата пусна предните си нозе и лакомо захрупа гранките.* Ст. Загорчинов.

захру̀скам. Вж. захрусквам.

захру̀сквам, -аш, *несв.*; **захру̀скам,** -аш, *св.* Почвам да хрускам.

захрущя̀. Вж. захрущявам.

захрущя̀вам, -аш, *несв.*; **захрущя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* захрущя̀л, -а, -о, *мн.* захрущѐли, *св.* Почвам да хрущя. *По едно време отзад снегът захрущя и се зачуха стъпки.* Йовков.

захубавя̀вам, -аш, *несв.*; **захубавѐя,** -ѐеш, *мин. св.* захубавя̀х, *прич. мин. действ.* захубавя̀л, -а, -о, *мн.* захубавѐли, *св.* Почвам да ставам хубав; разхубавявам. *Домакин за дом радей, / домакиня дома шета, — / тъй полека-лека крета / дом докле захубавей.* П. П. Славейков.

захѐлцам. Вж. захълцвам.

захѐлцвам, -аш, *несв.*; **захѐлцам,** -аш, *св.* Почвам да хълцам. *Внезапно Цонко седна до нея, опря главата си до рамото ѝ и захълца неудържимо.* Вазов. **захълцвам се, захълцам се** *сред.*

захѐркам. Вж. захърквам.

захѐрквам, -аш, *несв.*; **захѐркам,** -аш, *св.* **1.** Почвам да хъркам. *Заспа и захърка така, че не ти трябва да слушаш рева на Атлаския лев.* Ал. Константинов. **2.** *Разг.* Заспивам. *По едно време той седна на стола, провиси глава и захърка. Какво не правиха да го разбудят.* Елин Пелин.

зацамбу̀ркам. Вж. зацамбурквам.

зацамбу̀рквам, -аш, *несв.*; **зацамбу̀ркам,** -аш, *св.* Почвам да цамбуркам. *Конете направиха усилие и тръгнаха. Единият се откачи от ока и зацамбурка из блатото свободен.* Елин Пелин.

заца̀пам. Вж. зацапвам[1] *и* зацапвам[2].

заца̀пвам[1], -аш, *несв.*; **заца̀пам,** -аш, *св.* Почвам да цапам[1]. *Ех и ти! — смънка той, зацапа из калта, мина първата вратичка и почука на втората.* Смирненски.

заца̀пвам[2], -аш, *несв.*; **заца̀пам,** -аш, *св.* Замацвам, заплесквам, оцапвам. *Цялото му лице беше зацапано с кръв.* Елин Пелин. **зацапвам се, зацапам се** *страд.* и *сред.*

зацару̀вам, -аш, *св.* Почвам да царувам. *Чоки се настани в Царевец, като в своя къща и зацарува.* Вазов. *Дивота и мълчание зацарува наоколо.* Елин Пелин.

зацаря̀. Вж. зацарявам.

заца̀рявам, -аш, *несв.*; **зацаря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да царя. *Тишина зацари.*

зацвѝлвам, -аш, *несв.*; **зацвѝля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да цвиля. *Райко възседна сега сам своя вран жребец, който, щом усети ездач, заигра на тънките си жилести крака и зацвили.* Ст. Загорчинов.

зацвѝля. Вж. зацвилвам.

зацвѝлям, -яш, *несв.* Зацвилвам.

зацвъркам. Вж. з а ц в ъ р к в а м.

зацвъркв̀ам, -аш, *несв.*; **зацвъркам,** -аш, *св.* Почвам да цвъркам, да чуруликам.

зацвъртя̀. Вж. з а ц в ъ р т я в а м.

зацвъртя̀вам, -аш, *несв.*; **зацвъртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* зацвъртя̀л, -а, -о, *мн.* зацвъртѐли, *св.* Почвам да цвъртя. *От гласове и шум дръвчето заехтява, | цял облак от врабци там сякаш зацвъртява.* Вазов.

зацвърча̀. Вж. з а ц в ъ р ч а в а м.

зацвърча̀вам, -аш, *несв.*; **зацвърча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Почвам да цвърча. *Из стърнищата зацвърчаваха хиляди щурци.* Хар. Русев.

зацедя̀. Вж. з а ц е д я в а м.

зацедя̀вам, -аш, *несв.*; **зацедя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да цедя.

зацѐждам, -аш, *несв.* Зацедявам.

зацелу̀вам, -аш, *св.* Почвам да целувам. *Теодосий стана стремително от мястото си и, преди да го спре старецът, падна на колене пред него и му зацелува ръцете.* Ст. Загорчинов.

зацѐпвам, -аш, *несв.*; **зацѐпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Почвам да цепя. *Хайде, хайде! Наш Тошо от кога е зацепил дърва, пък ти още спиш!* Караславов. *Корабът зацепи вълните. Силни гърмежи зацепиха въздуха.* **2.** Цепя нещо до някъде с брадва или с друг остър предмет. *Той зацепи дървото до средата.* **зацепвам се, зацепя се** *сред.*

зацѐпя. Вж. з а ц е п в а м.

зацѐпям, -яш, *несв.* Зацепвам.

зацъ̀кам. Вж. з а ц ъ к в а м.

зацъ̀квам, -аш, *несв.*; **зацъ̀кам,** -аш, *св.* Почвам да цъкам. *Методий наведе глава и зацъка с език.* Йовков.

зацъфтя̀. Вж. з а ц ъ ф т я в а м.

зацъфтя̀вам, -аш, *несв.*; **зацъфтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* зацъфтя̀л, -а, -о, *мн.* зацъфтѐли, *св.* Почвам да цъфтя. *Ще дойде пролет и тая градина разкошно ще зацъфти.* Вазов. *Поминъкът ни е добър сега, селото зацъфтя.* Вазов.

зацъ̀ цря. Вж. з а ц ъ ц р я м.

зацъ̀црям, -яш, *несв.*; **зацъ̀цря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да цъцря. *Бурето с червеното вино зацъцра на пресекулки.* Чудомир.

зача̀кам. Вж. з а ч а к в а м.

зача̀квам, -аш, *несв.*; **зача̀кам,** -аш, *св.* Почвам да чакам. *Край една малка вратичка спря, огледа предпазливо околните тъмни ъгли и зачака с разтуптяно сърце.* Хар. Русев.

зача̀тие, *мн.* -я, *ср. Старин.* Забременяване.

зача̀ткам. Вж. з а ч а т к в а м.

зача̀тквам, -аш, *несв.*; **зача̀ткам,** -аш, *св. Диал.* Почвам да чаткам. *Зачаткаха кремъци и заизпускаха искри под огнивото.* Вазов. *След малко по плочите зачаткаха копита.* Ем. Коралов.

зача̀тък, *мн.* -ци, *м.* (рус.). **1.** Зародиш. **2.** *Прен.* Начало, първи прояви на нещо.

зача̀тъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се намира в зародишна форма. *В зачатъчно състояние.*

зачѐвам[1], -аш, *несв.*; **зачѐна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* зачѐнат, *св. Нар.* За жена — ставам бременна, забременявам.

зачѐвам[2], -аш, *несв.*; **зачѐна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Диал.* Започвам, начевам. *И пак зачена да си дума сами: „Ама Райка — още по-хубава“.* Влайков.

зачѐване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зачевам[1] *и от* зачевам[2].

зачегъ̀ртам. Вж. з а ч е г ъ р т в а м.

зачегъ̀ртвам, -аш, *несв.*; **зачегъ̀ртам,** -аш, *св.* Почвам да чегъртам.

зачѐквам, -аш, *несв.*; **зачѐкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* зачѐкнат, *св.* Засягам няккава тема, въпрос. *То зачеква един от найпарливите въпроси на нашето време.* П. П. Славейков. **зачеквам се, зачекна се** *страд.*

зачѐкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зачеквам.

зачѐкна. Вж. з а ч е к в а м.

зачѐна. Вж. з а ч е в а м[1] *и* з а ч е в а м[2].

зачѐнка *ж. Рядко.* Обикн. *мн.* зачѐнки. Наченка. *В зачeнките на това славно дело има своето място и др. Димитър Благоев. основателят на революционното социалистическо движение в България.* В. Коларов.

зачѐпкам. Вж. з а ч е п к в а м.

зачѐпквам, -аш, *несв.*; **зачѐпкам,** -аш, *св.* Почвам да чепкам.

зачервенѐя се. Вж. з а ч е р в е н я в а м с е.

зачервеня̀вам се, -аш се, *несв.*; **зачервенѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* зачервеня̀х се, *прич. мин. действ.* зачервеня̀л се, -а се, -о се, *мн.* зачервенѐли се, *св., сред.* Ставам червен. *Небето се зачервеняваа.*

зачервеня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зачервенявам се.

зачервя̀. Вж. з а ч е р в я в а м.

зачервя̀ се. Вж. з а ч е р в я в а с е.

зачервя̀вам, -аш, *несв.*; **зачервя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане червено. *Дъждът ръмеше насреща им, пръскаше лицата им със студените си пресни капки и ги зачервяваше.* Елин Пелин. **зачервявам се, зачервя се** *страд.* *Върховете на планината и канарите по тях бяха се зачервили от залеза на слънцето.* Йовков.

зачервя̀вам се, -аш се, *несв.*; **зачервя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам червен. *Лицето му се беше зачервило и очите му горяха със зъл пламък.* Ст. Загорчинов.

зачервя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зачервявам *и от* зачервявам се.

зачѐрвям се, -яш се, *несв., сред.* Зачервявам се.

зачѐрквам, -аш, *несв.*; **зачѐркна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* зачѐркнат, *св.* Зачертавам. *Той наплюнчи молива, зачеркна една дума, после пак я написа.* Караславов.

зачѐркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зачерквам.

зачѐркна. Вж. з а ч е р к в а м.

зачернѐя. Вж. з а ч е р н я в а м.

зачѐрня. Вж. з а ч е р н я м.

зачерня̀вам, -аш, *несв.*; **зачернѐя,** -ѐеш, *мин. св.* зачерня̀х, *прич. мин. действ.* зачерня̀л,

-а, -о, *мн.* зачернѐли, *св.* 1. Почвам да ставам черен. *Тогава пустинната голина на Черни връх зачернява от човешки мравуняк.* Вазов. 2. Почвам да се чернея. *Когато друмът свърна под Гарван и отпред зачерня едрата маса на Трапезица, конят се препъна.* Ст. Загорчинов.

зачерня̀вам се, -аш се, *несв.*; **зачернѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* зачерня̀х се, *прич. мин. действ.* зачернял се, -а се, -о се, *мн.* зачернѐли се, *св.*, *сред.* Зачернявам.

зачерня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зачернявам *и от* зачернявам се.

зачѐрням, -яш, *несв.*; **зачѐрня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Черня малко. 2. *Прен.* Правя някого нещастен, злочест; почерням. *Защо ... искате да ме ожените без време? Или искате да ме зачерните?* Каравелов. **зечерням се, зачерня се** *възвр.* и *страд.*

зачѐрняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зачерням *и от* зачерням се.

зачѐрпвам[1], -аш, *несв.*; **зачѐрпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да поднасям пития и др., да черпя[1]. *Зачерпиха гостите.* **зачерпвам се, зачерпя се** *взаим.*

зачѐрпвам[2], -аш, *несв.*; **зачѐрпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да греба със съд, да черпя[2].

зачѐрпя. Вж. з а ч е р п в а м[1] *и* з а ч е р п в а м[2].

зачерта̀вам, -аш, *несв.*; **зачерта̀я,** -а̀еш, *мин. св.* зачерта̀х, *св.* 1. Тегля черта върху нещо написано, за да не се чете, да не е валидно; задрасквам. *Зачертах името му в списъка.* 2. Почвам да чертая. *Детето се позасрами и зачерта с босия си крак из пясъка.* Йовков.

зачерта̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зачертавам.

зачерта̀я. Вж. з а ч е р т а в а м.

зачѐсвам, -аш, *несв.*; **зачѐша,** -еш, *мин. св.* зачѐсах, *св.* 1. Почвам да чеша. 2. *Прен. Разг.* Почвам да бия някого. *Той зачеса магарето с дрянова тояга.* Ст. Михайловски. || Почвам да се карам на някого.

зачѐстя. Вж. з а ч е с т я м.

зачестя̀. Вж. з а ч е с т я в а м.

зачестя̀вам, -аш, *несв.*; **зачестя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Почвам често да извършвам нещо. *Милено, — извика пак старецът. — Милено, къде се дяна? — зачести ядосано той.* Елин Пелин. *Много е зачестил у дома.* Вазов. 2. Само 3 *л.* — почвам по често да се извършвам, да ставам, да се случвам. *Той риташе като уловена птица ... А когато гърмежите зачестиха, почна да пищи.* Елин Пелин.

зачестя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зачестявам.

зачѐстям, -яш, *несв.*; **зачѐстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Зачестявам.

зачета̀. Вж. з а ч и т а м[1] *и* з а ч и т а м[2].

зачѐша. Вж. з а ч е с в а м.

зачирѝкам. Вж. з а ч и р и к в а м.

зачирѝквам, -аш, *несв.*; **зачирѝкам,** -аш, *св. Рядко.* Почвам да чирикам. *Долу из лещака зачирикали птичетата, а те все вървят и мълчат.* Чудомир.

зачисля̀. Вж. з а ч и с л я в а м.

зачисля̀вам, -аш, *несв.*; **зачисля̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Включвам някого в състава на нещо; вписвам някого в списък. *Започна жетвата, зачислиха го (Алекси) в бригадата на Харалан.* А. Гуляшки. *Зачислявам болен на храна.* □ **Зачислявам нещо някому** — поверявам нещо на някого да се грижи, да отговаря за него. *На бригадата ми са зачислени осем чифта работен добитък.* **зачислявам се, зачисля се** *възвр.* и *страд.*

зачисля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зачислявам *и от* зачислявам се.

зачѝствам, -аш, *несв.*; **зачѝстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да чистя.

зачѝстя. Вж. з а ч и с т в а м.

зачѝстям, -яш, *несв.* Зачиствам.

зачѝтам[1], -аш, *несв.*; **зачета̀,** -ѐш, *мин. св.* зачѐтох, *прич. мин. действ.* зачѐл, *св.* Почвам да чета. *Тя получила едно писмо и, щом го зачела, заплакала.* Йовков. *Седна и зачете вестник.* **зачитам се, зачета се** *страд.*

зачѝтам[2], -аш, *несв.*; **зачета̀,** -ѐш, *мин. св.* зачѐтох, *прич. мин. действ.* зачѐл, *св.* 1. Отнасям се с почит към някого; почитам, уважавам. *Ех, свахо, такива са младите сега. Не зачитат постарото. Тяхното си знаят.* Влайков. 2. Признавам. *Ние зачитаме правото на независимост на всеки един народ. Те ми зачетоха тези години за пенсия. Зачитат му предварителния арест. Зачитам заслугите на някого.* **зачитам се, зачета се** *страд.*

зачѝтам се, -аш се, *несв.*; **зачета̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* зачѐтох се, *прич. мин. действ.* зачѐл се, *св.*, *сред.* Увличам се в четене. *Неволно той се зачита там, обръща още три-четири страници назад и пак се зачита.* Йовков. *Той се зачете внимателно в книгата.*

зачѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зачитам[1], зачитам[2] *и от* зачитам се.

зачовъ̀ркам. Вж. з а ч о в ъ р к в а м.

зачовъ̀рквам, -аш, *несв.*; **зачовъ̀ркам,** -аш, *св.* Почвам да човъркам. *Една мишка зачовърка в долапа.* || *Прен.* Загризвам. *Вместо да се зарадва на това отличие, той се натъжи и позната болка зачовърка сърцето му.* Ст. Загорчинов. *Безпокойство го зачовърка.*

зачо̀пля. Вж. з а ч о п л я м.

зачо̀плям, -яш, *несв.*; **зачо̀пля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да чопля. *Бойците го погледнаха любопитно. Като зачопли смутено с пръст олющената боя на оръдието, дружинният заговори.* Вежинов.

зачу̀вам[1], -аш, *несв.*; **зачу̀я,** -у̀еш, *мин. св.* зачу̀х, *прич. мин. страд.* зачу̀т, *св.* 1. Долавям със слуха си от далеч; дочувам. *Бях се едва върнал у дома, ..., когато зачухме внезапно необикновен шум на улицата.* Величков. 2. *Диал.* Научавам нещо по слух. *Всичките глави се извърнаха да видят Милка, зачули вече за нейното дохождане в Казалар.* Вазов. **зачувам се, зачуя се** *страд.* и *сред.* *Неочаквано над тях се зачуват викове на жерави.* Йовков.

зачу̀вам[2], -аш, *несв. Диал.* Запазвам, скътвам. *Като знае, кое за какво е потребно, тя всичко ще навреме да отдели и скъта, всичко ще добре зачува.* Влайков.

зачу̀двам, -аш, *несв.*; **зачу̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Предизвиквам удивление; учудвам. *Здрависах те* (България), *кога света зачуди / при*

Сливница с победно си „ура" | и първите си лаври ти набра. Вазов. **зачудвам се, зачудя се** *страд.*

зачу̀двам се, -аш се, *несв.*; **зачу̀дя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Почвам да се чудя.

зачу̀ден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* зачудя. **2.** Като *прил.* — който изразява учудване. *Като ни виждат, те спират в нас зачудени и недоверчиви очи.* Вазов.

зачу̀дено. *Нареч. от* зачуден; учудено. *Като видя Колча такъв променен, така светнал, тя го изгледа зачудено.* Влайков.

зачу̀дя. Вж. з а ч у д в а м.

зачу̀дя се. Вж. з а ч у д в а м с е.

зачу̀кам. Вж. з а ч у к в а м.

зачу̀квам, -аш, *несв.*; **зачу̀кам,** -аш, *св.* **1.** Забивам с чукане; заковавам. || Приковавам нещо с чукане. **2.** Увличам се в чукане, чукам продължително. *От сутринта е зачукал.* **3.** Почвам да чукам. *Зачукаха в ковачницата пак, | духалото отново запъхтя.* П. П. Славейков. *Зачука с пръсти по масата.* Йовков. **зачуквам се, зачукам се** *страд.*

зачу̀пвам, -аш, *несв.*; **зачу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да чупя. *Тя се отпусна в безпомощност на стола, зачупи ръце и заплака от яд.* Влайков. *Зачупи клони.* **зачупвам се, зачупя се** *страд.*

зачу̀пя. Вж. з а ч у п в а м.

зачурули̇̀кам. Вж. з а ч у р у л и к в а м.

зачурули̇̀квам, -аш, *несв.* **зачурули̇̀кам,** -аш, *св.* Почвам да чуруликам.

зачу̀я. Вж. з а ч у в а м[1].

заша̀вам, -аш, *св.* Почвам да шавам. *Най-напред нищо не се виждаше, после понавикна на тъмнината и ето че току пред него зашава нещо, мерна се сянката на човек.* Йовков.

заша̀рвам, -аш, *несв.*; **заша̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Почвам да шаря. □ **Зашарвам (зашаря) с поглед (с очи)** — хвърлям бързи погледи на различни страни.

заша̀ря. Вж. з а ш а р в а м.

зашегу̀вам се, -аш се, *св.* Почвам да се шегувам.

зашеметя̀. Вж. з а ш е м е т я в а м.

зашеметя̀вам, -аш, *несв.*; **зашеметя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Причинявам шемет; замайвам. *Гръмовният рев на реката го зашемети и замая.* Вазов. **зашеметявам се, зашеметя се** *сред.* и *страд.* *Най-сетне победи го. Такъв удар му нанесе, че оня се зашемети.* Кр. Григоров. *Зашеметява ви се умът, когато се изкачите на третия кат на Колизея и си въобразите зрелището, което трябва да е представявал.* Величков.

зашеметя̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* зашеметявам.

зашѐпвам, -аш, *несв.*; **зашѐпна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да шепна. *Тя хвърли бегъл поглед към нас и зашепна нещо на ухото на Сарандовица.* Йовков.

зашѐпна. Вж. з а ш е п в а м.

зашѐтам. Вж. з а ш е т в а м.

зашѐтвам, -аш, *несв.*; **зашѐтам,** -аш, *св.* Почвам да шетам. *Тя зашета и се засуети из къщи.* Елин Пелин. || Ходя насам-нататък. *Още по-живо момчетата зашетаха насам-нататък, застягаха си раниците, обущата.* Ем. Коралов.

заши̇̀бам. Вж. з а ш и б в а м.

заши̇̀бвам, -аш, *несв.*; **заши̇̀бам,** -аш, *св.* Почвам да шибам, да удрям. *По едно време чу как вятърът зави навън, и по стъклото на прозореца зашиба дъжд.* Йовков. *Той зашиба конете с камшика.*

заши̇̀вам, -аш, *несв.*; **заши̇̀я,** -йеш, *мин. св.* заших, *прич. мин. страд.* зашит, *св.* **1.** Скачам, съединявам нещо с шиене; пришивам. *Госпожа Калинова зашиваше на едно детско рокле нова дантелка.* Влайков. **2.** Съединявам с шиене нещо скъсано, прорязано и др.; закърпвам. *Я виж как ти се скъсал ръкавът. Чакай, аз ще го зашия.* Йовков. *Зашивам рана.* **3.** Вшивам нещо в друго нещо. *Мислеха някои, че той зашива парите си в някоя дреха или ги копае в земята.* Вазов. **4.** Почвам да шия. *От сутринта съм зашила тази риза и още не мога да я свърша.* **зашивам се, зашия се** *страд.* □ **Зашивам шамар** (разг.) — удрям плесница.

заши̇̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* зашивам *и от* зашивам се.

заши̇̀я. Вж. з а ш и в а м.

зашлевя̀. Вж. з а ш л е в я в а м.

зашлевя̀вам, -аш, *несв.*; **зашлевя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* *Разг.* Удрям плесница. *Па може и така да те зашлеви, та дълго да го помниш.* Влайков.

зашлѐвям, -яш, *несв.* Зашлевявам.

зашля̀йвам се, -аш се, *несв.*; **зашля̀я се,** -яеш се, *мин. св.* -яях се, *св.*, *сред.* Почвам да се шляя.

зашля̀пам. Вж. з а ш л я п в а м.

зашля̀пвам, -аш, *несв.*; **зашля̀пам,** -аш, *св.* Почвам да шляпам. *Зашляпа в калта.*

зашля̀я се. Вж. з а ш л я й в а м с е.

зашу̀мвам, -аш, *несв.*; **зашу̀мя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Покривам гъсто с листа, с шума. *Къдравите листа на цвеклото са зашумили земята и никъде не се вижда пръст.* Раб. дело, 1950 г. **зашумвам се, зашумя се** *страд.*

зашу̀мвам се, -аш се, *несв.*; **зашу̀мя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* За дърво, гора — обрасвам, покривам се изцяло с шума, с листа. *Гъсто се е зашумил, навит на високи притки, зелен фасул.* Влайков.

зашумоля̀. Вж. з а ш у м о л я в а м.

зашумоля̀вам, -аш, *несв.*; **зашумоля̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Почвам да шумоля. *Полъхна вятър и листата на маслиновото дърво зашумоляха.* Дим. Димов.

зашумоля̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* зашумолявам.

зашу̀мя. Вж. з а ш у м в а м.

зашу̀мя се. Вж. з а ш у м в а м с е.

зашумя̀. Вж. з а ш у м я в а м.

зашумя̀вам, -аш, *несв.*; **зашумя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Почвам да шумя. *Гора зашуми, вятър повее, | Балканът пее хайдушка песен.* Ботев. *Обществото не бе в сила да издържи това напрегнато състояние по-дълго, зашумя безпокойно.* Вазов.

зашу̀мям, -яш, *несв.* Зашумвам.

зашуртя̀. Вж. з а ш у р т я в а м.

зашуртя̀вам, -аш, *несв.*; **зашуртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* зашуртя̀л, -а, -о, *мн.* зашуртѐли, *св.* Само 3 *л.* Почвам да шуртя. *От планината доведоха вода и шарени чешми зашуртяха по селата.* Елин Пелин.

зашу̀швам, -аш, *несв.*; **зашу̀шна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Почвам да шушна; зашепвам. *Шибил не забеляза това, но хайдутите се събраха на куп и си зашушнаха нещо.* Йовков.

зашу̀шна. Вж. зашушвам.

зашушу̀кам. Вж. зашушуквам.

зашушу̀квам, -аш, *несв.*; **зашушу̀кам,** -аш, *св.* Почвам да шушукам. *Публиката се размърда и зашушука.* Елин Пелин.

зашъ̀пвам, -аш, *несв.*; **зашъ̀пна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Зашепвам.

зашъ̀пна. Вж. зашъпвам.

зашъ̀там. Вж. зашътвам.

зашъ̀твам, -аш, *несв.*; **зашъ̀там,** -аш, *св.* Зашетвам.

защѝпвам, -аш, *несв.*; **защѝпя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Хващам, притискам с щипци. *Ракът ме защипа.* || *Рядко.* Хващам нещо здраво с два пръста; ущипвам. *Защипа ме за бузата.* || Притискам нещо като с щипци. *Защипа ми ръката на вратата.* **2.** Прикрепвам с щипки дреха на въже, тел, за да съхне. *Защипа ли ризата на въжето?* **3.** Почвам да щипя.

защѝпване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* защипвам.

защѝпя. Вж. защипвам.

защѝта, обикн. *ед., ж.* **1.** Запазване някого или нещо от беда, от неприятност и др.; застъпване в полза на някого. *Ни един глас вече не се обади за защита на осъдените.* Вазов. *Ах, моля, запрете, | аз мразя човека. | Не струва той вашта защита.* Вапцаров. *Хиляди събрания в цялата страна стават под знака на защитата на мира, против световните агресори и подпалвачи на новата война.* Т. Павлов. || *Прен.* Закрила, покровителство. *Жената-майка се ползува с отделна защита в трудово отношение.* Конст., чл. 23. *Дружество за защита на животните.* **2.** Отпор срещу неприятелско нападение; отбрана. *Много важни въпроси се разгледаха. Между тях, въпросът за защитата на града.* Вазов. *Шишко съзна, че другарите му се бяха оттеглили и защитата на могилата ставаше безпредметна.* Дим. Димов. **3.** *Юрид.* Привеждане на доказателства и мотиви при съдебен процес в помощ на правосъдието за отхвърляне или намаляване на обвинението срещу подсъдим или за отстояване интересите на една от страните в граждански процес. **4.** *Прен.* Адвокат, който се явява като защитник в съда. *Тогава се даде думата на защитата.* Вазов. **5.** *Събир. Спорт.* Част от състава на отбор, която защищава вратата (при футбол, хокей).

защѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който служи за защита (в 1 и 3 знач.). *Защитна реч. Защитна стена. Защитна линия.* □ **Защитен цвят** — цвят, който наподобява околната среда.

защѝтник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Лице, което защищава, отбранява от неприятел някакъв обект. *Атакуващите не бяха повече от двеста души и защитниците ги отблъснаха леко — без да стане нужда да се залавят за бомбите.* **2.** Лице, което се застъпва за някого, покровителствува и поддържа някого. **3.** *Юрид.* Адвокат, който защищава страна в процес. *Аз му бях защитник и той биде оправдан по недоказаност.* Вазов. **4.** *Спорт.* Участник, играч от защитата (в 4 знач.).

защѝтничка *ж.* Жена защитник.

защитя̀. Вж. защищавам.

защитя̀вам, -аш, *несв.* Защищавам.

защища̀вам, -аш, *несв.*; **защитя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Отбранявам от неприятелски нападения; браня. *Кесар Хрел... изградил хубава каменна с два свода черкова и до нея кула, от която да защищават братята манастира и себе си от нападенията на разбойниците.* Вазов. **2.** Предпазвам някого от опасности, закрилям. *Славчо се настани зад един клон, който го защищаваше, и изпразни двата пищова въз заптиетата.* Вазов. || *Прен.* Браня от обвиненията, критиката, нападките на някого. *Защищавам своята собствена комунистическа, революционна чест.* Г. Димитров. *Защищавам известно мнение.* **3.** *Юрид.* Явявам се в съда като защитник, адвокат на обвиняемия. *Само той е юрист!... И разправял човекът, че само прави дела приемал да защищава.* Йовков. **защищавам се, защитя се** *възвр.* и *страд.* *Аз не търся в тази зала нито милост, нито симпатия. Искам само да ми се даде възможност да се защищавам като комунист.* Ст. Благоева. □ **Защищавам дисертация** — отстоявам в официално научно заседание на научен съвет положенията на своята дисертация.

защища̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* защищавам *и от* защищавам се.

защо̀. **1.** *Нареч.* а) При въпрос — за означаване на запитване за причината, поради която се извършва действието; за какво, по каква причина, вследствие на какво. *Защо си се родила тъй гърбата? — попитало магарето една камила.* Михайловски. *Ако ти са лоши децата, не им трябва имот; ако ли са добри, защо им е?* Погов. *Дорде има самар, защо да язди на голо.* Погов. б) При въпрос — за означаване на запитване за целта, с която се извършва действието. *Защо отивиш в града?* **2.** Като съюз за свързване на подчинено изречение с главното: а) При означаване на причината, поради която се извършва действието. *Питаш ме защо бях изпълнен с такова негодувание.* Вазов. б) При означаване на целта, с която се извършва действието. *Знаем кога е ходил, защо е ходил и какво е правил.* Величков. в) В съчет. с показателната частица е т о образува сложен заключителен съюз **ето защо,** при който означава следствие, извод от нещо. *Тоя бледолик, болнав, сух като скелет, човек беше Странджата, знаменосецът... Ето защо младото момче гледаше на него с такова страхопочитание.* Вазов. □ **Защо не** (разг.) — за израз на съгласие с нещо; нямам нищо против, добре. *Нека, казва, тях приберем по-напред. Добре, казвам, защо не?* Елин Пелин. **Има (няма) защо** (разг.) — има (няма) основание за нещо. *Лазо въздъхна дълбоко. — Въздишай момче, има защо!... Млада булка си оставил!* Елин Пелин. *Тия сватбени официалности отдавна си изпиха водата и няма защо ние... да правим на публиката удоволствие с разни зрелища.* Елин Пелин. **Кой знае (неизвестно, не знам) защо** (разг.) — неизвестно по каква причина. *Не пропущаше случай да се покаже пред младите булки, кой*

знае защо, по-стар. Вазов. *Той го наричаше „Руссиан“, неизвестно добре защо.* Вазов.

защо̀то *съюз.* За свързване на подчинено изречение с главното при означаване на причината, поради която се извършва действието; затова че, понеже, че, тъй като. *В казармата го обикнаха, защото беше весел и хубавец.* Елин Пелин. *Край нас, на хълма, тръпнат дърветата / и любовта ни сякаш пò е свята, / защото трябва да се разделим.* Дебелянов.

защра̀кам. Вж. защраквам.

защра̀квам, -аш, *несв.*; **защра̀кам,** -аш, *св.* Почвам да щракам. *Христо защрака револвера, но в него нямаше вече патрони.* Ц. Церковски. *Защрака ме зъбът.*

защу̀рам се. Вж. защурвам се.

защу̀рвам се, -аш се, *несв.*; **защу̀рам се,** -аш се, *св., сред.* Почвам да се щурам. *Консула, каквото шило беше, се защура насам-нататък, тук седне, там стане, едного закачи, на другиго подхвърли дума.* Йовков. *Той пак се защура из тълпата да я дири и не я намираше.* Вазов.

за̀явка *ж.* (рус.). *Канц. Нов.* Писмена поръчка, направена пред учреждение за нещо необходимо (материали, пари и др.). *От Стралджа направили заявка за осем вагона, а получили пет.* Отеч. фронт, 1950 г. *Заявка за хартия. Заявка за въглища.*

заявлѐние, *мн.* -я, *ср.* Писмена молба до учреждение или организация. *Правят заявление, събират подписи — искат да се махне воденицата.* Йовков. *Подавам, пиша заявление. Лист за заявление.* ‖ Изявление, декларация. *Повтарям своето категорично заявление..., че аз... не можех да имам и фактически нямах нито пряко, нито косвено отношение към подпалването на райхстага.* Г. Димитров.

заявя̀. Вж. заявявам.

заявя̀вам, -аш, *несв.*; **заявя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Публично, официално изказвам, съобщавам мнението си. *Господа съдии, ние заявяваме, че делото може да се гледа и без тоя свидетел.* Вазов. **2.** Официално уведомявам органите на властта за нещо. *Питахме, дирихме, на полицията заявявахме, телеграми дадохме по няколко направления, няма, пропадна бедното дете.* Ал. Константинов. *Заявявам в милицията.*

зая̀дам, -аш, *несв.* *Диал.* Заяждам.

заядлѝв, -а, -о, *прил.* Който обича да се заяжда, да се кара. *Синът на Давид Кьосето не се покоряваше лесно и също като баща си беше заядлив и присмехулник.* Йовков.

заядлѝво. *Нареч. от* заядлив. *От портите заядливо лаеха зли псета.* Хар. Русев.

заядлѝвост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* заядлив. *Младен с някаква нехайна заядливост отвръщаше.* Влайков.

зая̀ждам, -аш, *несв.*; **зая̀м,** заядѐш, *мин. св.* зая̀дох, *прич. мин. действ.* зая̀л, *св.* **1.** Почвам да ям. *Станчо погледа, погледа, па уморено седна на камъните под черковната стряха и беззлобно заяде хляб и сирене.* Елин Пелин. ‖ *Прен.* Почвам да гриза, да мъча. *Най-младият от тях — сън го не хващало ... Заяла го мъка.* Кр. Кюлявков. **2.** За машина — закачам, спирам, не вървя добре. **заяждам се, заям се** *сред.* (в 2 знач.).

зая̀ждам се, -аш се, *несв.*; **зая̀м се,** заядѐш се, *мин. св.* зая̀дох се, *прич. мин. действ.* зая̀л се, *св., сред.* Упорито проявявам враждебност към някого. *Събирай си езика в устата, че може и да си събираш зъбите в шепата! — заяжда се Лазар.* Л. Стоянов.

зая̀ждане, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* заяждам *и от* заяждам се.

зая̀квам, -аш, *несв.*; **зая̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Ставам як, здрав; закрепвам, заздравявам се. *Тинка бързо расте и заяква.* Влайков.

зая̀кване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* заяквам.

зая̀кна. Вж. заяквам.

заякча̀. Вж. заякчавам.

заякча̀вам, -аш, *несв.*; **заякча̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо (или някого) да стане по-силно, по-яко; засилвам, закрепвам, заздравявам. *Съвместната избирателна борба заякчи приятелското сътрудничество между партиите на Отечествения фронт.* Г. Димитров. **заякчавам се, заякча се** *страд.*

заякча̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* заякчавам *и от* заякчавам се.

зая̀м. Вж. заяждам.

зван, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **звани и незвани** — достойни и недостойни.

зва̀ние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). **1.** Чин, занятие. *Учителско звание. Духовно звание.* **2.** Официално дадено наименование за означаване заслуги на лице в някаква област. *Звание герой на труда. Звание заслужил артист. Почетно звание.*

зва̀телен, -лна, лно, *мн.* -лни, *прил.* Само в съчет. **звателен падеж, звателна форма** (грам.) — форма на съществително име за повикване или обращение.

звезда̀ *ж.* **1.** Небесно тяло, което се вижда нощем като светлива точка. *Настане вечер, месец изгрее, / звезди обсипят свода небесен.* Ботев. ‖ *Астр.* Небесно тяло със своя светлина. **2.** Кръгла фигура с лъчи околовръст. *Над фасадата греят огненочервени петолъчни звезди.* Раб. дело, 1950 г. **3.** *Прен.* Знаменитост. *От Димчо Дебелянов бях получил писмо, че на софийския литературен небосклон изгрява нова звезда — Гео Милев, личен приятел на Верхарн.* Лилиев. **4.** Само *ед.* *Прен.* Съдба, предопределение, участ. *Аз славата вкусих — и злъчка пих, / ... / злокобна мойта е била звезда!* Вазов. □ **Звездата му залязва** (разг.) — славата му замира, отминава. **Звездата му изгрява** (разг.) — почва да се прославя, става прочут, знаменит. **Звезди ми светват (изскачат) пред очите или виждам звезди посред бял ден** (разг.) — при силен удар виждам светли петна пред очите си. *По едно време като изплющя един камшик по врата ми — звезди ми светнаха пред очите.* Ал. Константинов. **Морска звезда** (зоол.) — вид морско животно от групата на бодлокожите. **Опашата звезда** (нар.) — комета. **Родил се под щастлива звезда** — за човек, който преуспява във всичко. **Свалям му звездите от небето** (разг., пренебр.) — лъжа го, говоря му фантастични неща с цел да го убедя. **Ще броя звездите нощес** (разг.) — ще нощувам вън на студа. **Падащи звезди** (нар.) — метеори. **Пътеводна звезда** — пътеводител. *Могъщият Съветски съюз, страната на победилия социализъм, служи като пътеводна*

звезда за милионите трудещи се по света. Сп. Септември, 1951 год.

звѐздел *м. Бот. Диал.* Детелина, трифил. Trifolium.

звѐзден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил.* от звезда. *Ясна звездна нощ прогони / есенни намръщен ден.* К. Христов. *Звездна карта.*

звездобро̀ец, *мн.* -о̀йци, *м. Остар.* У някои древни народи — лице, което се занимавало с науката за звездите и гадаело по тях; астролог. *Знаци по небето видели, казват, звездобройците, опашати звезди се явили — за мор ли, за бран ли голяма тълмят.* Ст. Загорчинов.

звездовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Звездообразен.

звездообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* С форма на звезда, подобен на звезда (в 2 знач.).

звездообра̀зно. *Нареч.* от звездообразен.

звек, звѐкът, звѐка, *мн.* звѐкове, *м. Рядко.* Тъп метален звук. *Гората ечеше като при бран от викове и от звек на оръжия.* Ст. Загорчинов.

звено̀, *мн.* -а̀, *ср.* (рус). **1.** Брънка, халка от някаква верига. *Редица звена в държавната машина са ръждясали и не отговарят на нуждите на новото време и на неговите задачи.* Г. Димитров. **2.** Работна или организационна група в ТКЗС, пионерска организация и др., образувана от няколко души, която е съставна част от по-голяма група; десетка.

звеново̀д *м.* Лице в ТКЗС, ръководител на звено (в 2 знач.). *Младежите образуваха звеното от 9 момчета и 6 момичета. Нарекоха го „Чайка". За звеновод избраха Гани.* Раб. дело, 1950 г.

звеново̀дка *ж.* Жена звеновод. *Пенка стана звеноводка в младежката бригада.*

звѐрене, *мн.* няма, *ср. Груб. Разг. Ирон. Отгл. същ.* от зверя се.

зверѝлница *ж.* Място, гдето са събрани диви зверове; менажерия.

зверовѝт, -а, -о, *прил. Остар.* Подобен на звяр; зверски. *Той имаше ръст среден и здраво развита снага, очи сини с поглед енергичен, зверовит, който светеше из под тясното му, силно издадено, чело.* Вазов.

звероподо̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Подобен на звяр. *Исполинският ръст, козяните наколенници и обърнатият кожух придаваха нещо диво и звероподобно на тоя овчар.* Йовков.

звероукротѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, чието занятие е да дресира зверове.

звероукротѝтелка *ж.* Жена звероукротител.

звѐрски, -а, -о, *прил.* **1.** Който принадлежи на звяр. *Зверска кожа. Зверски рев.* **2.** *Прен.* Свиреп, жесток. *Погледът му, зверски и лют, светеше под високата му космата черкезка гугла.* Вазов. *Зверски израз на лицето. Зверско убийство.*

звѐрски. *Нареч.* от *прил.* зверски. *Очите му, притулени на половина от горния клепач, гледаха лошо, зверски.* Вазов.

звѐрство, *мн.* -а, *ср.* Жестока, свирепа постъпка. *Никога човечеството не е бивало свидетел на такива чудовищни жестокости, на такива зверства, като фашистките.* Ст. Благоева.

зверчѐ, *мн.* -та, *ср. Умал.* от звяр. *Той (лалугерът) беше красиво зверче, с жълточервен кожух, с широка бяла препаска под гушата.* Ем. Станев.

звѐрщина *ж. Груб.* Зверство. *Тоя човек го биеха и той ревеше. Гнусно ми беше онова зрелище на средновековни зверщини.* Вазов.

звѐря се, -иш се, *мин. св.* -их се, *несв., сред. Груб. Разг. Ирон.* Гледам с учудване. *Пристанала Яна на Лисичо било /...| Йован чу и ахна, па взе да се звери — / уста си отвори — дума не намери.* Елин Пелин.

звон, зво̀нът, зво̀на, *мн.* няма, *м. Старин.* **1.** Камбана. *Тамо в дън горите атонски високи, /.../ де се чува само ревът беломорски, /.../ ил на звона тежкий набожният звън, /.../ един монах тъмен, непознат и бледен, / пред лампа жумеща пишеше наведен.* Вазов. **2.** Звън. *Екливият им* (на камбаните) *звон цепеше въздуха.* Вазов. *Наближи да се прибират стадата, но, вместо звонът на хлопатарите, по поляната се дигна шум, забръмча гъдулка, съпровождана от скоклива детска песен.* П. Ю. Тодоров.

зво̀нков, -а, -о, *прил.* (рус.). В съчет. **звонкови пари** — монети.

звук, зву̀кът, зву̀ка, *мн.* зву̀кове *и* (поет.) зву̀ци, зву̀ка (сл. ч.), *м.* **1.** Въздушни трептения, които се възприемат със слуха. *В лагера беше тихо и само през малки паузи се повтаряха едни и същи звукове: подрънкваше някаква тенекия, плющеше платнище или прошумяваше по земята захвърлена хартия.* Йовков. *От салона долитаха звукове на пиано.* Стаматов. *Гамата е съставена от седем основни звука. Звукове на флейта.* **2.** *Езикозн.* Най-малкият произносим елемент от човешката реч. *Гласни звукове. Съгласни звукове.*

зву̀ков, -а, -о. *Прил.* от звук. *Звуков ефект. Звукови вълни. Звукови закони. Звуково явление.*

зву̀ково. *Нареч.* от звуков. *Ниагара е пред мен ... Невъзможно е музикантът, със средствата, с които разполага, да произведе звуково тая величава симфония.* Г. Белев.

звукоза̀пис *м.* Записване на реч, музикално произведение, пиеса и др. със специален апарат, за да се възпроизведе.

звукозаписва̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до записване на звука. *Звукозаписвателен апарат. Звукозаписвателна служба.*

звукоопера̀тор *м.* Специалист, който управява озвучаването на филма.

звукопѝс, -та̀, *мн.* няма, *ж. Литер.* В литературно художествено произведение — подбор на звуковете, който достига до един или друг художествен ефект; алитерация.

звукоподража̀ние, *мн.* -я, *ср.* Възпроизвеждане на природни звукове чрез наподобяване (като ква-ква, бау-бау и др.) или възпроизвеждане на дума, възникнала по подражание (като квачка, мяукам и др.).

звукоподража̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който възниква по пътя на звукоподражанието. *Звукоподражателни думи.*

звукопрово̀дност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Способност на едно тяло или среда да пропуска, провежда звук.

звукосъчетание, *мн.* -я, *ср. Езикозн.* Съчетания на звукове (в 2 знач.). *Някои звукосъчетания, като стр, кт и др., са мъчнопроизносими.*

звуча, -йш, *мин. св.* -ах, *несв.* 1. Издавам звук. *Камертонът звучи.* || Чувам се. *В пресния и прохладен въздух звучаха песни на чучулигите.* Йовков. *Четенето на гимназиста му звучеше като едно далечно, непонятно, равномерно бръмчене на пчела.* Вазов. 2. Долавям се, подразбирам се. *В песните, които се редуваха от една и друга страна, звучеха само радост и доволство.* Ст. Загорчинов. *В гласа ти надеждата свята звучи.* Дебелянов.

звучен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който издава приятен звук; мелодичен. *Гласът, който изрече тия думи, беше нежен, звучен.* Йовков. *Запейте ми, красни македонски деви, | ... | втъкнете си китки, пратете ми клик | на вашия кръшен и звучен език.* Вазов. □ **Звучна съгласна** — съгласна, която се учленява, като се привеждат в трептение гласните струни.

звучене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* звуча.

звучно. *Нареч. от* звучен. *Тя се засмя високо и звучно с един смях свеж и сочен.* Елин Пелин.

звучност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Качество на звучен.

звън, звънът, звъна, *мн.* няма, *м.* Звук от удряне на метлически или стъклени предмети. *Из полето нейде от чердата | се зачува тих, залутан звън.* П. П. Славейков. *От отворения прозорец на терасата долитаха звън от прибори и тракане на чинии.* Дим. Димов. *Чуваше се звън на котли. Камбанен звън.*

звънар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). Черковен служител, който бие камбана.

звънарница *ж.* (рус.). Камбанария. *Едничката сграда, що спира погледа на себе си, е черквата, или, по-добре, високата и бяла, като снежен стълп, звънарница.* Вазов.

звънарня *ж.* (рус.). *Поет.* Звънарница, камбанария. *До параклиса имаше дървена звънарня с клепало. Тъкмо в това време един калугер се изкачи на звънарнята и заби за вечерня.* Ст. Загорчинов.

звънвам[1], -аш, *несв.*; **звънна**, -еш, *мин. св.* звъннах, *св.* Правя да звъни нещо веднаж или няколко пъти по веднаж. *Подпоручикът, след като се поклони церемонно и звънна с шпорите си, се завъртя из стаята с г-ца Шмид.* Йовков.

звънвам[2], -аш, *несв.*; **звънна**, -еш, *мин. св.* звъннах, *св.* Издавам звън веднаж или няколко пъти по веднаж. *Бавно отеква се звонът черковен— | звънне и спре.* П. П. Славейков. *Като на сън чу, че звъннаха бакъри, тръшнаха се на земята и се разляха.* Йовков. || За песен, глас, звук и под. — чувам се, разнасям се надалеч. *Сякаш плачът ѝ дочули са, | сякаш са ехо в снега, — | звъннаха в сънната улица | песни на скрита тъга.* Смирненски.

звънване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* звънвам[1] *и от* звънвам[2].

звънене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* звъня[1], звъня[2] *и от* звъни се.

звънец, *мн.* звънци, *м.* 1. Металически предмет във вид на чашка, който издава звън. *Козите... често минаваха над Постоловите воденици. Цялата гора тогава екваше от звънци. Имаше малки тучени звънци, които сякаш пееха, имаше и големи железни хлопки, които изрядко и тежко биеха като камбани.* Йовков. *Електрически звънец.* 2. *Прен.* Звуков сигнал, който се дава със звънец. *Уморени лица и възпалени очи чакаха звънеца, който щеше да прекрати най-сетне безкрайния работен ден.* Дим. Димов. 3. Уред с такава форма. *Водолазен звънец.* □ **Прилича му като на свиня звънец** (погов.) — за човек, който е облякъл, носи нещо, което никак не му подхожда.

звъника, *мн.* няма, *ж. Бот.* Жълт кантарион. Hypericum perforatum.

звънкам, -аш, *мин. св.* звънках, *несв.* Звъня откъслечно, слабо. *Привечер тишината стана още по-остра. Самотни звънкаха загубени звънци.* К. Петканов.

звънкане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* звънкам.

звънко. *Нареч. от* звънък. *Ковачът изправя се с чука чиличен, | желязото звънко трещи.* Смирненски. *Жената се засмя звънко.* Елин Пелин.

звънлив, -а, -о, *прил.* 1. Който издава звън. *Милена се зададе с нови звънливи менци.* К. Петканов. 2. Който съдържа чисти и ясни тонове. *Той с любопитство следеше боричкането на ситите с розови бузички деца, които цепеха въздуха със звънливите си смехове.* Вазов. *Обичам те, българска реч... | Ту арфа звънлива, ту меч | на майстор художник в ръцете.* Вазов.

звънливо. *Нареч. от* звънлив. *Прикладите блъскаха в прозорците и стъклата звънливо се посипваха.* Йовков.

звънливост, -тта, *мн.* няма, *ж.* Качество на звънлив.

звънна. Вж. звънвам[1] *и* звънвам[2].

звънтеж *м.* Звънтене. *Звънтежът на мотиките се измесва с тихия изпърво говор на възривачките.* Влайков.

звънтене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* звънтя.

звънтя, -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* звънтял, -а, -о, *мн.* звънтели, *несв.* Издавам остър, тънък звук. *Стъпаше тъй, че всичките ѝ гривни и нанизи звънтяха.* Йовков. *Но вдига ковачът десница корава, | звънтят наковалня и чук, | желязото съска, искри разпилява | и вие се в работен плуг.* Смирненски. || *Прен.* Чувам се като звън. *Хи-хи-хи — звънти къдрав момински смях.* Кр. Григоров.

звънчарка *ж. Диал.* Овца или коза със звънец на шията. *Пшът, ма звънчарке! У, къде се завираш из трънките да скубеш вълната си!* Елин Пелин.

звънче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* звънец. *Весело звънче кротко и равномерно дрънкаше.* Елин Пелин.

звънчев, -а, -о. *Прил. от* звънец. *Звънчева инсталация. Звънчев трансформатор. Звънчева жица.*

звънък, -нка, -нко, *мн.* -нки, *прил. Поет.* Звънлив. *А в полето, днес облето в безутешна бурна скръб, | бодро щеше да се носи песента на звънък сърп.* Смирненски.

звъня[1], -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* Правя някакъв предмет да издава звън. *Председателят*

звънеше, но шумът се увеличаваше. Вазов. **звъни се** *безл.*

звъня[2], -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* Само 3 *л.* Издавам звън. *Въжето се отвързало на камбаната — спокойно каза той. — Люлее се и звъни сама.* Йовков. *Подир половин час телефонът силно започна да звъни.* А. Каралийчев. || *Обр. Звъни песента под ясното небе, ронят се думите, като зърна от тежки класове.* Йовков.

звяр, зверът, звера, *мн.* зверове, звяра (сл. ч.), *м.* Диво, хищно животно. *Горите край Места,..., бяха пълни с диви свини, чакали и какви не още зверове.* Йовков.|| *Прен. Хулно.* Зъл, лют, жесток човек. *И тръпки я побиваха, като си помислеше, че нейното жадено чедо ще иде у такива зверове.* Влайков.

здание, *мн.* -я, *ср.* Голяма постройка; сграда. *Голямото здание с високи каменни дувари, като на крепост, утихна и потъмня.* Йовков.

здрав, -а, -о, *прил.* 1. Който притежава здраве. *Противоп.* болен. *Доде е човек здрав, и водата му е сладка.* Погов. *Здрав на болен вяра не хваща.* Погов. 2. Който е следствие на добро здраве. *Лицето му има здрава червенина. Здрав апетит. Здрав сън.* 3. Който допринася, способствува за доброто здраве; здравословен. *Здрава храна. Здрав климат. Здраво време.* 4. Силен, крепък, як, издръжлив. *Едвам се беше отдалечил калугерът, и на полянката се изсипа една дружина от десетина души снажни и здрави мъже.* Ст. Загорчинов. *Като канара човек беше, здрав, як.* Йовков. *Здрав организъм.* || *Разш. Животното, макар и уморено, се метна напред и щеше да се понесе, ако не го сдържа здравата ръка на яздач.* Ст. Загорчинов. *Отвън каменните зидове... стоят още по-високи и строги със своите здрави, обковани и замрежени със железни пречки прозорци.* Вазов. *Той имаше здрави нерви — издържа изпитанието.* 5. Който е останал неповреден, незасегнат. *Пред тях стоеше безлюдно, полуизгоряло и полуразрушено село. Имаше няколко здрави къщи.* Йовков. 6. *Прен.* Непокварен, трезвен, положителен. *Това са здрави, красиви и бодри мечти за светло бъдеще, което непременно ще бъде постигнато.* Караславов. *Здрава градивна критика. Здрава политика. Здрава мисъл.* || Верен, надежден, сигурен. *Аз здрав съм син на здраво поколение | с желязна воля, с вяра от чилик.* Вазов. □ **Да си жив и здрав** — благословия. **Жив и здрав, здрав и читав, здрав здравеничък** (разг.) — съвсем здрав, напълно здрав. *Ако ли мале, майно ле, | жив и здрав стигна до село, | жив и здрав с байрак във ръка, | под байрак лични юнаци, | ... | о, тогаз, майко юнашка! | о, либе мило, хубаво! | берете цветя в градина, | ... | да кичим глави и пушки.* Ботев. *Как е командирът? — За Шишко ли питаш?... Здрав и читав, нищо му няма.* Дим. Димов. **Здрава връзка** — сигурни и трайни отношения.

здравата *нареч. Разг.* Доста силно, напълно. *Студът бе станал по-остър и още по-лют. Здравата е стегнал и сковал всичко.* Влайков. *Той се напи здравата. Набиха го здравата.*

здраве, *мн.* няма, *ср.* Нормално състояние и развитие на организма. *Противоп.* болест. *Обгореното му от слънцето лице, що блика от здраве и сила, цяло бе зачервено от умора.* Влайков. *Колко здравец по гората, | ... | толкоз здраве у палати.* П. П. Славейков. *Всичко се купува, само здраве не може се купи.* Погов. □ **Ако е живот и здраве** — ако не се случи нищо лошо. **Здраве да е!** — а) Утеха при несполука. б) Пожелание за успех. **Здраве му кажи** (разг.) — за израз на примирение. **Много здраве** — поздрав, благопожелание. *От Павлета, чак от Цариграда, | много здраве нося, хубавице млада.* Яворов. **Много ти (му) здраве** (разг., пренебр.) — за нещо, което не ме засяга, не ме интересува. **На здраве!** — благопожелание, обикн. при пиене или ядене. **Останете със здраве** (разг.) — благопожелание при сбогуване, раздяла. **От това по-хубаво — здраве** (разг.) — това е най-хубавото.

здравей, *мн.* -ейте. Поздрав — бъди здрав. *Здравей — поздрави Милин. — Къде така си ходил рано-рано?* Хар. Русев. *Юнаци, вий достойни сте потомци | на храбрия си род! Здравейте, мои момци.* К. Христов.

здравен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до здравето; предназначен за опазване на здравето. *Здравна просвета. Здравна служба. Здравен пункт. Здравен дом. Здравен контрол. Здравен лист.*

здравеняк, *мн.* -ци, *м.* Здрав, як човек. *Изведнъж той съзря двамата си сина, набити и плещести здравеняци.* Йовков.

здравенячка *ж.* Жена здравеняк.

здравеопазване, *мн.* няма, *ср.* Грижи за опазване на общественото здраве.

здравец, *мн.* няма, *м.* Горско цвете с листа, зелени и зиме, с приятна миризма. Geranium macrorrisum. *Берете цветя в градина, | късайте бръшлян и здравец, | плетете венци и китки | да кичим глави и пушки!* Ботев. *Ох, мирише на бор, на горски здравец, на сенце.* Вазов.

здравина *ж.* Качество на здрав (в 4 знач.); якост, издръжливост, устойчивост. *Здравината и силата му личеха по неговите широки гърди и жилести ръце.* Влайков.

здрависам. Вж. з д р а в и с в а м.

здрависвам, -аш, *несв.*; **здрависам,** -аш, *св. Нар.* Поздравявам, обикн. като се ръкувам. *Гледай, гледай, гост сме имали, а не знаем, — пристъпиха да го здрависват те.* Елин Пелин. **здрависвам се, здрависам се** *взаим.* Ръкувам се. *Добре дошли! Добре дошли! — викаха и двамата. Василена се здрависваше по ред с всички.* Йовков.

здрависване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ.* от здрависвам. *Стопанка среща го и в къщи госта кани. | ... |. Почва се здрависване, покани.* П. П. Славейков.

здравно-. Първа съставна част на сложни думи със значение който се отнася до здравеопазването, напр. з д р а в н о - с ъ в е щ а т е л н а с т а н ц и я, з д р а в н о - х и г и е н е н, з д р а в н о - п р о п а г а н д е н.

здраво[1] *нареч.* Само в съчет. **живо-здраво, здраво-живо, здраво и живо** (нар.) — добре, с добро, с хубаво. *Как си, Танко, живо-здраво ли си?* Йовков. *Мале, пиша ти това писмо, че съм живо и здраво.* Вазов.

здраво[2] *нареч.* 1. Яко, силно, стегнато. *От дълги дни сме вплели здраво / ръцете си един във друг.* Вапцаров. *Могат да се направят топове от черешови дънери, извъртени хубаво и обвити здраво с железни обръчи.* Вазов. 2. Трайно, яко,

солидно. *Той шие и по-здраво и по-евтино, та зимно време все има работа.* Влайков. **3.** Твърдо, уверено, сигурно, непоколебимо. *Унтерофицерът стоеше здраво на позицията си: той бранеше твърде разпалено честта на сабята.* Вазов. **4.** *Разг.* Много, не на шега, както трябва; здравата. *Ако ротният не беше се загрижил, здраво щяхме да загазим.* Вежинов. **5.** Упорито, с постоянство, с усърдие. *Ти си ученик и трябва да залягаш здраво за уроците.* Ем. Станев. □ **Държа се здраво** (разг.) — твърдо и упорито отстоявам нещо; не отстъпвам. *Такива думи да не съм чул от твоите уста... Щом сме се хванали, ще се държим здраво.* Кр. Григоров. **Пипам здраво** (разг.) — действувам умело, сигурно. *Утре си депутат от Брезнишката колегия! Сигурно. Наш Кирков пипа здраво.* Вазов.

здравомѝслещ, -а, -о, *прил. Книж.* Който мисли трезво, правилно; разсъдлив. *Здравомислещ човек.*

здравосло̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който се отнася до състоянието на здравето. *Здравословно състояние.* **2.** Благоприятен за здравето. *Здравословен климат. Здравословна храна.*

здравосло̀вно. *Нареч. от* здравословен.

здра̀вствувай, *мн.* здра̀вствувайте (рус.). *Остар.* Здравей, здравейте. *Здравствувай, приятелю! — Здравей, друже!* Влайков. *Здравствувай, любезна Зино, — отговори той с пресилена любезност.* Вазов.

здра̀сти. *Разг.* Поздрав при среща; здравей, здравствувай! *Здравейте, колега. — Здрасти — отвърна бързо и неловко Манев.* Вежинов.

здрач, здра̀чът, здра̀ча, *мн.* няма, *м.* **1.** Полутъмнина рано сутрин или привечер след залез; сумрак, здрачевина. *Вечерният здрач бавно и неусетно потъмня.* Елин Пелин. *Захванал бе да пада здрач, ала още се виждеше.* Влайков. *Червеникавите светлини на залеза се превърнаха неусетно в пепелносив здрач.* Дим. Димов. ‖ *Обр. Но ето образът далечен / на моето минало — във здрача!* Дебелянов. **2.** Времето, когато се свечерява или разсъмва. *Тръгнахме по здрач за манастира.* Вазов. *Работиме много, / работим от сутрин до здрач.* Вапцаров.

здрача̀вам се. Само 3 *л. ед.* **здрача̀ва се** *несв.*; **здрачѝ се**, *мин. св.* здрачѝ се, *св., безл.* Настава здрач. *Когато се зорачи, той взе шишето от газовата лампа и, като остави тримата да се чудят в полутъмната стая, изчезна в гората.* Ем. Станев.

здрачевина̀ *ж.* Здрач. *Под сивата лунна здрачевина дворът гъмжи с налягали хора.* Л. Стоянов.

здрачѝ се. Вж. з д р а ч а в а м с е.

зебло̀, *мн.* -а̀, *ср.* Груб конопен плат за опаковка, за чували, сламеници и др.

зѐбра *ж. Зоол.* Диво африканско животно от рода на конете, с напречни светли и тъмни ивици. Equus zebra.

зев, зѐвът, зѐва, *мн.* зѐвове, *м.* **1.** Отвор, отвърстие, цепнатина. *От другата страна, като из тъмния зев на пещера, водата излизаше разпенена.* Йовков. ‖ *Обо. Поет. Вятърът, подхванал тоя рев, / отвя го на нощта в бездънний зев.* П. П. Славейков **2.** *Лингв.* Отсъствие на междинна съгласна при изговор на две съседни гласни; хиат.

зевзѐк, *мн.* -ци, *м.* (тур.) *Разг.* Човек, който прави леки шеги; шегобиец. *Такива заповеди по телефон аз не приемам... Всеки зевзек може да вдигне слушалката и да се пошегува — кой ще отговаря?* М. Марчевски.

зевзѐшки, -а, -о, *прил.* Свойствен, присъщ на зевзек. *Зевзешки шеги. Зевзешко държане.*

зѐене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зея.

зѐле, *мн.* няма, *ср. Събир.* Вид зеленчук с едри листа, завити на кълбо, който расте върху кочанно стъбло. Brassica oleracea. *Два дни след това Райка наваждаше зелето в техния бостан.* Влайков. *Аз от зеле бягам, те ми зелник подлагат.* Погов □ **Кисело зеле** — зеле в саламура за зимнина. **Цветно зеле** — карфиол.

зѐлев, -а, -о. *Прил. от* зеле. *Зелев кочан. Зелеви листа. Зелев сок.*

зѐлен, -а, -о, *прил.* Зелев. *Ганчо ... донесе още ракия и мезе — зелена туршия, нарязана, поляна с дървено масло и посипана щедро с червен пипер.* Вазов. □ **Зелена чорба** — сок от кисело зеле; армея.

зелѐн, -а, -о, *прил.* **1.** Който има цвят на свежа трева или на млади листа на дърветата. *Стройна се Калина вие над брега усамотени, / кичест явор клони сплита в нейни вейчици зелени.* П. П. Славейков. *Стрина Тодорана почна да им отмерва дренки със зелена паничка.* Елин Пелин. *Минали поле широко, / настали гора̀ зелена.* Нар. пес. ‖ Който е обрасъл с трева или с млада растителност. *Ние напуснахме реката и хванахме на ляво по една висока, зелена урва.* Вазов. **2.** За плод — неузрял, недозрял. *Видях насядали на стъпалата няколко деца, които делеха и трупаха в шапките си зелени ябълки.* Ал. Константинов. ‖ *Прен. Разг.* Неопитен поради младостта си. *Хей, Симчо, зелен си още ..., щом не си служил войник.* Кр. Григоров. **3.** Като *същ. ср.* **зелено** — а) Зелени листа, зелена трева; зеленина. *Пръв път сядахме да обядваме спокойно на зелено от пет дена насам.* Вазов. *Гора зелено съблича, / намята мъгли и хали.* К. Христов. б) Зелен цвят, зелена багра. *Зеленото в тоя безграничен шарен килим бе представено в цялата си гама* Вазов. □ **Зелен лук, зелен фасул, зелени чушки** — млад лук, фасул, чушки, които се ядат още зелени. **Млад и зелен** — млад, в крехка възраст. *Не раждай ме, мамо, / бяла и червена, / да не умра рано / млада и зелена.* Каравелов. **На зелената маса** — в съда, пред съда. **Продавам (купувам) на зелено** (разг.)—за реколта и др.: продавам (купувам) предварително, преди да е узряла или прибрана. *В Люляково бяха се случили двама търговци вълнари, които ... бяха дошли да заобиколят отрано овчарите, да им дадат пари и да купят вълната ... на зелено.* Йовков. *Продавам тютюн на зелено.* **Пращам за зелен хайвер** (разг). — излъгвам, измамвам някого. **Трай, коньо, за зелена трева** (разг.) — има съвсем слаба надежда.

зеленѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зеленея *и от* зеленея се.

зеленѐя, -ѐеш, *мин. св.* зеленя̀х, *прич. мин. действ.* зеленя̀л, -а, -о, *мн.* зеленѐли, *несв.* Зеленея се. *Вървя самотен, тих. Около мен / градини и ливади зеленеят.* К. Христов.

зеленѐя се, -ѐеш се, *мин. св.* зеленя̀х се, *прич. мин. действ.* зеленя̀л се, -а се, -о се, *мн.* зеленѐли се, *несв., сред.* Показвам се зелен, из-

пъквам със зеления си цвят. *Бешг хубав пролетен ден. Гората се зеленееше цялата.* Кр. Григоров. *Пак е пролет, пак се зеленеят полянките.* Йовков.

зеленѝка *ж. Бот.* Име на няколко вида растения с вечно зелени листа, като чемшир, росен и др.

зеленѝкав -а, -о, *прил.* По цвят близък до зелен; въззелен. *То беше езеро със зеленикав цвят на водата.* Вазов. *Сам той беше хубавеляк мъж: с гъсти черни коси, веждите му — дебели, а очите — зеленикави.* Йовков.

зеленѝло, *мн.* -а, *ср.* 1. *Диал.* Зелени, недозрели плодове или зеленчуци, като спанак, лапад и др. *Стига си ял тия зеленила!* 2. Нещо с много зелен цвят.

зеленина̀ *ж.* 1. *Събир.* Зелени листа на дървета, зелена растителност. *Околността беше покрита с буйна зеленина на орещаците.* Вазов. *Навсякъде миришеше на пролет, на зеленина.* Елин Пелин. ‖ Клонки зелени, листати, стъркове за украса. *Два каниза разноцветни венециански фенери. . . . закачени на увити със зеленина стълбове, образуваха лъчезарна алея, из която беше пътят на триумфалното шествие на очакваният гост.* Вазов. 2. Зелен цвят, качество на зелен. *Светлите му млади очи приличаха на смарагди и в тях се отразяваше златиста зеленина, която обгръщаха до безкрай.* Елин Пелин. ☐ **Парижка зеленина** — вид арсеникова отрова, която се употребя в земеделието против паразити.

зеленинка̀ *ж. Умал.* от зеленина. *Слънцето припичаше толкова силно, че спаряваше всяка зеленинка . . . Полето беше заглъхнало.* Кр. Григоров.

зелѐничък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Умал. от* зелен; малко зелен.

зелѐно. *Нареч. от* зелен. *В същата тая минута вратата . . . , една зелено боядисана врата, се отвори.* Йовков.

зелено-. Първа съставна част на сложни думи, със значение на зелен цвят, напр. з е л е н о о к, з е л е н о с и н к а в и др.

зеленчу̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Културни растения, които служат за храна на човека, като чушки, зеле, домати и др.; зарзават. *Отсам имаше градина с разни билки и зеленчуци по правилно начертаните лехи.* Вазов.

зеленчу̀ков, -а, -о, *при .* 1. Който се отнася до зеленчук. *Зеленчукови семена. Зеленчукова градина.* 2. Направен, приготвен от зеленчук. *Зеленчукова супа. Зеленчукова консерва.*

зеленчукопроизводѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нов.* Човек, който отглежда и продава зеленчук; градинар.

зеленчукопроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Нов.* Който произвежда зеленчук. *Зеленчукопроизводителни села. Зеленчукопроизводителен район.*

зеленчукопроизво̀дство, *мн.* няма, *ср. Нов.* Отглеждане, производство на зеленчук.

зеленя̀сам. Вж. з е л е н я с в а м.

зеленя̀свам, -аш, *несв.*; **зеленя̀сам,** -аш, *св.* Покривам се със зелена кора, плесен или мъх от дълго стоене на влага или на въздух. *Той скиташе из сенчестия дол покрай реката, катереше се по големите обли камъни, зеленясали от векове.* Елин Пелин. *В бакърен съд не се държи ядене, да не зеленяса. Зеленясало сирене.* ‖ Покривам се с водорасли, с жабуняк. *Изобилните извори из долините са пресъхнали и на местата им сега се таят зеленясали вадички от застояла вода.* Елин Пелин.

зеленя̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зеленясвам.

зѐлка *ж.* Глава зеле. *Турил съм в бъчвата четирийсет зелки, заровил съм двеста праза.* Йовков.

зѐлник, *мн.* -ци, *м.* Баница със зеленчук. *Луд изяда и два зелника, по-луд който му ги дава.* Погов.

зѐма. Вж. з е м а м.

зѐмам, -аш, *несв.*; **зѐма,** -еш, *мин. св.* зех, *св.* Вземам.

земевладѐлец, *мн.* -лци, *м.* (рус.). Собственик на земя, която обработва с наемен труд. *Едър земевладелец. Дребен земевладелец.*

земевладѐлски, -а, -о. *Прил. от* земевладелец. *Земевладелска аристокрация. Земевладелско стопанство.*

земевладѐние, *мн.* -я, *ср.* 1. Само *ед.* Владеене, притежаване на земя за обработка като частна собственост. 2. Земя на земевладелец. *Не се допускат крупни земевладения в частни ръце.* Конст., чл. 11.

земедѐлец, *мн.* -лци, *м.* 1. Човек, който се занимава със земеделие. *Сей, земеделецо, днес му е времето, хвърляй добри семена.* Вазов. *Без творческия и неуморен труд на земеделеца земята би била пуста.* Г. Димитров. 2. *Полит.* Член на партията Български народен земеделски съюз.

земедѐлие, *мн.* няма, *ср.* Обработване на земята, отглеждане на културни растения. *Планово земеделие.*

земедѐлски, -а, -о. 1. *Прил. от* земеделие. *Земеделски машини. Трудово кооперативно земеделско стопанство. Земеделско училище.* 2. *Прил. от* земеделец. *Земеделски труд. Общ земеделски професионален съюз. Български земеделски народен съюз.* ☐ **Земеделски стопанин** — човек, който се занимава със земеделие; земеделец (в 1 знач.).

землемѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* землемер. *Землемерен план. Землемерна секция.*

землемѐр *м.* Специалист по измерване и снемане планове на земни площи; геодез.

зѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* 1. Който се отнася до планетата Земя. *Земна ос. Земно привличане. Земна повърхност.* 2. Който е от земя, от пръст. *Грамадна земна маса се струпва отгоре ми и после ме оглушава страшен гръм.* Л. Стоянов. *Земни пластове.* 3. *Прен. Книж.* Свързан с обикновения, всекидневен живот. *Отказах се от земните удоволствия.* ☐ **Земна гимнастика** — упражнения в спортната гимнастика, които стават на земята, без уреди. **Земна ябълка** — вид растения с подземни грудки. Helianthus tuberosus. **Земно кълбо** — а) Планетата Земя. б) Глобус. **Земно масло** — нафта, нефт.

земеописа̀ние, *мн.* няма, *ср. Остар.* География.

земетресѐние, *мн.* -я, *ср.* Раздвижване, разклащане на земната повърхнина, поради раз-

местване на вътрешни пластове; земетръс. *Пак по това време стана силно и страшно земетресение, изпопадаха къщи.* Дим. Талев.

земетръ̀с *м.* Земетресение. *Земетръсите са стихийни природни бедствия.*

земетръ̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* земетръс. *Земетръсна област. Земетръсен пояс.*

земеустро̀йствен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до земеустройство. *Земеустройствен план.*

земеустро̀йство, *мн.* няма, *ср.* Мероприятия за по-правилно използуване на обработваемата земя.

зѐмище, *мн.* -а, *ср.* Площта, която влиза в административните граници на едно селище. *Еньо купуваше една голяма нива в най-хубавото място на селското землище.* Елин Пелин.

зѐмлен, -а, -о, *прил.* **1.** Който се състои от земя, от пръст. *Землена маса.* **2.** Свързан със земята като обработваема площ. *Землен участък.*

зѐмлище, *мн.* -а, *ср.* Земище.

земля̀к, *мн.* -ци, *м.* Човек, който е от едно село с другиго; съселянин. *И четиримата са земляци — всички от село Брешлян.* Йовков. ‖ Човек, който е от един край с другиго.

земля̀нка *ж.* Жилище, изкопано в земята и покрито с пръст и клони, обикн. от войници през време на война. *Войниците прекараха една нощ по-студена и по-мъчителна, отколкото в окопите, и на другия ден още почнаха да си строят землянки.* Йовков. *Партизаните от града и околните села си бяха построили така землянката в склона, че отдалече, пък и отблизу, мъчно можеше да се види и разпознае.* Ем. Коралов.

земля̀чка *ж.* Жена земляк.

земля̀шки, -а, -о. *Прил. от* земляк.

земново̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** За животно — който живее на суша и във вода. *Жабата е земноводно животно.* **2.** Като *същ.* само *мн.* **земноводни** (зоол.) — гръбначни животни, които живеят на сушата и във водата.

земя̀ *ж.* **1.** Само *ед.* Планетата, на която живеем, трета по отдалеченост от слънцето; земно кълбо. *Земята обикаля около слънцето средно за 365 дена, а се завърта около оста си за 24 часа. Луната е спътник на земята.* **2.** Само *ед.* Суша като противоположност на водно пространство. *Когато доближихме земята, морето ни тласкаше към острите канари, които ни бяха строшили кораба.* Н. Михайловски. *След дълго лутане из морето, те най-после съзряха земя.* **3.** Само *ед.* Горният пласт от кората на нашата планета; земна повърхност. *Земята замръзна, не можеше повече да се оре и всички плугове се завърнаха.* Йовков. *Набра игличина и седна върху топлата земя да вие венец.* Елин Пелин. *Спя на земята или на голи канари.* Вазов. *Расна дърво столовито, грановито: | корен в сърце на земята, връх извило в небесата.* П. П. Славейков. **4.** Само *ед.* Обработваема почва; недвижим открит имот, ниви, ливади. *Земята принадлежи на тези, които я обработват.* Конст., чл. 11. ‖ Рохкава, изкопана пръст. *И нему докарах две кола* (греди). *И керемиди му карах. И земя му карах.* Влайков. *Като го видя Петкана, | тя му ръката поела, | та му ръката цалуна: | ръка му на пръст мирише, | на мухъл, на черна земя.* Нар. пес. **5.** Само *ед.* Под на стая, на помещение. *Тя го завари в горната стая, че се превиваше и тръшкаше на земята от неизразими страдания.* Вазов. *Около трийсет отбор юнаци са натъркаляни по масите, по земята.* Ал. Константинов. **6.** Страна, държава. *Никога родната земя не е ни тъй скъпа, както когато сме далеч от нея.* Вазов. *Двадесет и две години преминаха вече, откак не съм бил на българска земя.* Г. Димитров. *Четете да знайте, що в стари години, | по тез земи славни вършили деди ни.* Вазов. **7.** *Рел. Поет.* Земният свят в противоположност на небесния. *Ще прекрачим от земята в небето и — ще се отървем от мъките.* Л. Стоянов. □ **В дън земя** — надалеч, неизвестно къде. *Закри очите си и му идваше да побегне на някъде, та да се скрие в дън земя.* Кр. Григоров. **Потъна в земята** — изчезна безследно, изгуби се. *Той се озърна пак, като че диреше да се потули някъде | или да потъне в земята.* Вазов. **Из (под) земята** (нар.) — За звук, шум: а) Глухо, сподавено, тъпо. *Буботи нещо из под земята, сякаш планината пъшка или приказва на себе си.* Вазов. б) Неочаквано, неизвестно от къде. *Не се мина много и изведнъж като из земята се показа село.* Йовков. **Майката земя** — епитет на плодородна земя-хранителка. *Вали, вали, вали — напои хубаво майката земя, па духна тих ветрец.* Елин Пелин. **Обетована земя** — епитет на плодородна, благословена земя.

зенги̇̀я *ж.* (перс.). *Нар.* Стреме. *Ако пък сам Бунала изгубеше равновесие и се струполеше от седлото, конят се спираше като закован и Бунала можеше да откачи крака си, ако е останал в зенгията.* Йовков.

зени̇̀т, *мн.* няма, *м.* (араб.). Най-високата точка от дъгата, която слънцето описва над главата на наблюдателя. *Очевидно пладне е минало: слънцето отдавна е превалило зенита.* Л. Стоянов. □ **Достигам до зенита на славата си** — достигам върха на славата си.

зени̇̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* За оръдие, батарея — с който се стреля по въздушни цели; противосамолетен.

зени̇̀ца *ж.* Средна черна част на окото, през която влизат светлинните лъчи; гледец. *Тънките му устни се усмихват, но очите му си остават остри, тъмни, с по едно пламъче вътре в зениците.* Йовков. □ **Пазя нещо като зениците на очите си** — пазя нещо много ценно за себе си с цената на всички жертви.

зер *частица* (перс.). *Нар. Остар.* **1.** За усилване: а) При съгласие и потвърждение; разбира се, без друго, как не. *Ами ти каква служба ще земеш тогава? Зер, пада ти се най-първа служба.* Вазов. *„Хайде, Манго, да ядеме". — „Да ядеме зер! — нали сме дружина, да се слушаме!"* Каравелов. б) При въпрос, с който се изразява съмнение или учудване; нима, как тъй. *Казаха ми: защо светът | за теб желаеш да скърби? | Зер той е крив, — от общий път, | че ти безумно се отби?* Величков. в) При несъгласие, недоволство, възражение или слаб укор. *Неразбрана жена!... — Неразбрана, зер, като му казвам истината в очите.* Ст. Костов. *Зер за това съм дошъл тука, да ме хокаш.* **2.** Като *съюз.* За причина — тъй като, понеже. *Той ще чака да дойдат всички, които са тръгнали. Зер има и от далече, има сакати, слепи.* Елин Пелин.

зѐстра *ж.* Пари, също покъщнина или покрит имот, които жената донася на мъжа си ка-

то се ожени. *Слушай, аз в София ще се оженя за една мома с хубавичка зестра.* Вазов.

зет, зѐтят, зѐтя, *зв.* зѐтко, *мн.* зѐтьове, зѐтя (сл. ч.), *м.* Съпруг на дъщеря или на сестра спрямо роднините ѝ. *Но писнала майка: не дава момата / и зет другоселец не ще.* К. Христов. *Бях отишел в Брацигово да видя зетя си, който се беше скоро годил за сестра ми.* Величков. □ **Приведен зет** — зет, който живее в дома на жена си. **Чувствувам се като приведен зет** — чувствувам се неудобно, притеснено, не добре.

зѐтьов, -а, -о. *Прил. от* зет. *Зетьов имот. Зетьови пари.*

зефѝр[1] *м.* (гр.). *Поет.* Лек приятен ветрец. *В зори зефири светли прилетяват / на тънки пеперудени крила.* Дебелянов. *Тънък зефир от Средна гора носеше из въздуха прохлада и нега.* Вазов.

зефѝр[2] *м.* (гр.). Вид тънък памучен плат, обикн. за горни мъжки ризи.

зефѝрен[1], -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* зефир[1]. *Песен, песен моя, . . . от тебе не лъха / зефирна прохлада.* Вазов.

зефѝрен[2], -а, -о, *прил.* Направен от зефир[2]. *Зефирена риза.*

зехтѝн, *мн.* няма, *м.* (араб.). Масло, добито от маслини; дървено масло. *Тя ще накупи от пазара и маслинки по-хубави, и чист зехтин.* Влайков.

зехтѝнен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до зехтин. *Зехтинен съд. Зехтинен дъх. Зехтинен цвят.*

зехтѝнов, -а, -о, *прил.* Зехтинен.

зѐя, зѐеш, *мин. св.* зѐях, *несв.* За врата, гроб, рана и др. — стоя широко отворен, открит, обикн. неприветливо, грозно. *Покривът на къщичката бе от слама, а в стените ѝ зееха две дупки.* Дим. Димов.

зигза̀г, *мн.* зигза̀ги, *м.* (фр.). Ъгловато начупена линия. *От тука пътят губи своя лош характер, той прави по-често зигзаги и заобикаля ръба на склона.* Вазов. □ **Правя зигзаги** (прен.) — колебая се в развоя си, вървя ту насам, ту натам.

зигзаговѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на зигзаг. *Зигзаговидна пътека. Зигзаговидна линия.*

зигзагообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Зигзаговиден. *Минаваме из равнината. . ., набраздена с безчислени зигзагообразни турски окопи.* Вазов.

зид, зѝдът, зида̀, *мн.* зѝдове, зѝда (сл. ч.), *м.* Каменна или тухлена стена. *По зидовете на църквата, . . . , имаше няколко полуготически, с извити железни пръчки прозорци.* Вазов. || Каменна или тухлена ограда. *Това беше хубава и висока къща, обградена с висок каменен зид.* Йовков.

зѝдам, -аш, *несв.* Правя зид като нареждам и споявам камъни или тухли. *Кондо работеше, чукаше камъни, зидаше, нареждаше, разбъркваше кал, мажеше.* Д. Немиров. || Строя, градя. *Отроците обаче бяха отегчени и от други още тегоби: работеха царските земи, зидаха крепости и отиваха на война.* Вазов. || *Прен.* Създавам, творя. *Ний бяхме тъмна, неразумна сила, / която сляпо зида и руши.* К. Христов. *Ние зидаме нашето бъдеще.* **зидам се** *страд.*

зѝдане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зидам *и от* зидам се.

зида̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Работник, който прави зид, стена, сграда и др. *Зидарят градеше, надничарят бъркаше кал или носеше на рамото си тухли.* Вазов. *Зидар строител, зидар скоростник.* || *Прен.* Създател, творец. *Днес се гради нащият поетичен език. Трябва само зидарите да обладават верен вкус и тънък филологичен усет при избора на материали за градивото.* Вазов.

зидарѝен, -йна, -йно, *мн.* -йни. *Прил. от* зидария. *Зидариен материал. Зидариен метод.*

зидарѝя *ж.* Работа, свързана със зидане на стена, зид и др. *Зидарията с конец и летви да се работи.* Чудомир. || Това, което е иззидано, изградено. *Забиват гвоздеи в стената и разнебитват зидарията. Изградили 800 кубични метра зидария.* □ **Суха зидария** — зидария от камъни и тухли, без спойтелен материал. *Това бе една стара сграда, чиито дувари бяха направени от суха зидария и от време на време се откъртваше по някой камък.* Кр. Григоров.

зида̀рски, -а, -о. *Прил. от* зидар. *Зидарска задруга. Зидарски сечива. Зидарски работник.*

зида̀рство, *мн.* няма, *ср.* Поминък, занаят на зидар. *Занаятът им бе горосечение и зидарство.* Вазов.

зил, зѝлът, зѝла, *мн.* зѝлове, зѝла (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* Всеки един от двата бронзови кръга на ударен музикален инструмент. *Тъпанарят удря зиловете с ожесточение и от време на време автоматично гърми по тъпана с бухалката.* Л. Стоянов.

зѝма *ж.* Най-студеното годишно време, което настава след есента и астрономично трае от 22 декември до 22 март. *Есента дойде и мина, настъпваше зимата.* Вазов. *Бялата студена зима и горещото златно лято го радваха еднакво.* Елин Пелин. *Но мина зима снеговита, / отиде пролет дъждовита / и знойно лято позлати / довчера злачни широти.* Яворов.

зима̀с и **зима̀ска** *нареч. Диал.* Зимъс. *Зимас предем, тъчем и пейме по тлъките.* Вазов. *Ще му окапят ушите, малко ли студ беше зимас.* Чудомир.

зѝме *нареч.* През зимата, зимно време. *Аз обичам греяна ракия само зиме, казва дядо Либен.* Каравелов. *Зиме без хляб, лете без дрехи не ходи.* Погов. □ **Зиме-лете** — през всички годишни времена. *От тогава и до сега, зиме-лете, тя запир не знае.* Влайков.

зѝмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който става или съществува през зимата. *А зимната буря им сякаш приглася, / бучи и завива страхотно в нощта.* Яворов. *Излязох извън града тоя зимен ден.* Вазов. *Зимен студ.* **2.** Предназначен за през зимата. *В широката заграда бяха напластени копи от сено — зимна храна за овцете и козите.* Вазов. *Зимно палто.* □ **Зимни посеви** — посеви, които се сеят през есента и прекарват зимата под снега.

зѝмник, *мн.* -ци, *м.* Помещение под най-долен етаж на сграда, обикн. в земята, където се държат хранителни продукти, гориво и др.; изба, мазе. *От стаята, по три стъпала, се слиза в зимника, а в зимника: едно каче с кисело зеле, една делва с туршия.* Ал. Константинов.

зѝмнина *ж.* 1. Само *ед. Събир.* Хранителни продукти, приготвени за през зимата; зимовище, зимовина. *Трябва да се осигури зимнината на населението. Мазето е пълно със зимнина.* 2. Обикн. *мн.* Зимница. *Няма кой да пасе воловете и да засее зимнината.* Вазов.

зѝмница *ж.* Обикн. *мн.* 1. Посеви, засети през есента; зимнина. *Зимниците се подсилват с изкуствени торове.* 2. Зърнени храни, добити от есенни посеви. *Все пак ще дадете по една крина зимница.* Йовков.

зимо̀вина *ж. Диал.* Зимнина (в 1 знач.).

зимо̀вище, *мн.* -а, *ср.* 1. *Събир.* Зимнина (в 1 знач.). 2. Място, кошара, гдето зимуват домашни животни и птици. *Колибата на овчарите, които пазеха стадото на зимовището му, се димеше весело.* Вазов.

зиморлѝв, -а, -о, *прил.* Зиморничав. *Боян не беше зиморлив и в тая студена нощ той беше излязъл без балтон.*

зиморлѝво. *Нареч. от* зиморлив. *Често свиваше зиморливо рамена с бръчки по лицето, защото мразът в стаята му се усилваше.* Вазов.

зимо̀рничав, -а, -о, *прил.* Който не може да понася студ, чувствителен към студ; зиморлив.

зимо̀рничавост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* зиморничав.

зиму̀вам, -аш, *несв.* Прекарвам зимата някъде; намирам се някъде през зимата. *Другите пойни птиченца, гдето зимуват по чужди земи, още не са дошли.* Влайков. *Овцете за пръв път зимуваха в новите кошари.* □ **Знае къде зимуват раците** — умее да използува обстоятелствата, да извлича облаги.

зиму̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зимувам.

зимъ̀с и **зимъ̀ска** *нареч.* През миналата или през следната зима. *Таз вълчица аз я зная още от зимъс.* Йовков. *Продадох добичетата, да ги не храня зимъска.* Елин Пелин. *Ако ти е горещо, бери топло за зимъс.* Погов. || През зимата.

зѝна. Вж. з и н в а м.

зѝнвам, -аш, *несв.*; **зѝна,** -еш, *мин. св.* зѝна̀х, *св.* 1. Отварям широко уста. *Тя зина, но от запъхтяване не можа да проговори.* Вазов. *Всеки зинал като ламя и прибира, като че ще векува на земята.* Елин Пелин. 2. За яма, врата, пропаст и др. — отварям се широко, ставам открит, отворен. *Пред тях зинала пропастта: за връщане назад и дума не станала.* Ал. Константинов.

зѝрка *ж. Диал.* Цепнатина или отвор между две съседни дъски на ограда, таван и др. *Докато да се опомня, от стаята излезе и застана в тъмната къща като слънчево петно, което падна от зирките на тавана, едно същество.* Елин Пелин.

зифт, зѝфтът, зѝфта, *мн.* няма, *м.* (араб.). Черна смола, получена при дестилация на земно масло или на каменни въглища; асфалт.

злак, зла̀кът, зла̀ка, *мн.* зла̀кове, зла̀ка (сл. ч.), *м. Нар. Събир.* Зеленина, зелена трева. *Изсечените гори бяха отстъпили място за разорани ниви, сега покрити с яркозелени злакове.* Вазов. *Златен клас на нива зрей; / по ливади злакът млади / росен лей брилянт-сълза.* Яворов.

злат, -а, -о, *прил. Нар. Поет.* Златен. *Вън звезди трептяха злати, / лунний сърп пълзеше ощ.* Вазов.

зла̀та̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* 1. Лице, чийто занаят е да изработва златни и сребърни накити. *Той отива у златарите, купува тежка сребърна верижка и се връща почти щастлив.* Елин Пелин. 2. Бижутер. 3. *Нар.* Лице, което промива златоносен пясък по първобитен начин. *Някога златари промиваха в корита на Владайската река пясъка за злато.*

злата̀рка *ж.* Жена на златар.

злата̀рски, -а, -о, *прил.* 1. Който принадлежи на златар. *Златарски магазин.* 2. Който е изработен от златар. *Златарски изделия. Златарски занаят.*

злата̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на златар.

зла̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Направен от злато. *Царевият син... остави на тепсията една едра златна пара.* Ст. Загорчинов. *Златни монети. Златен пръстен.* || Позлатен. *Златен часовник. Златни кубета.* 2. От който се получава, добива злато. *Златна жила.* || Гдето се копае злато. *Златна мина.* 3. Който има цвят и блясък на злато. *И златните ниви / люлеят назрели / без бряг класове.* Лилиев. *Ти трябва да се гордееш с тая златна коса и с тия морски очи.* Елин Пелин. *От тъмните брези над мене / се ронят златните листа.* Дебелянов. 4. *Прен.* Много добър, скъп, безценен, прекрасен. *Истина, че зеленият кон беше златен кон.* Каравелов. *Народът ни е добър, народът ни е златен.* Йовков. *Златен човек.* 5. *Прен.* Честит, блажен. *Детински златни дни, къде хвръкнахте вий.* П. П. Славейков. *Природата доспиваше последния си златен сън под росната целувка на зората.* Вазов. □ **Златен век** (книж.) — епоха на разцвет. **Златна мина** (разг.) — богат, неизчерпаем източник на материални облаги. **Златна среда** — неувличане в крайности, поддържане мярка в нещата. **Златно сърце** (разг.) — много добър човек. **Златен телец** (книж.) — злато, богатство като обект на алчност. **Златна валута** — валута, изчислена в злато. **Златни ти уста** (разг.) — израз за благодарност от нещо казано. **Имам златни ръце** (разг.) — много съм сръчен, похватен.

златѝст, -а, -о, *прил.* Който е подобен по цвят и блясък на злато. *Слънцето засядаше и меки златисти лъчи пълнеха стаята.* Йовков.

зла̀тка *ж. Зоол.* Хищен горски бозайник с кафява кожа и жълто петно на гърдите. Mustela martes.

златно-. Първа съставна част на сложни думи със значение з л а т е н п о ц в я т, напр. з л а т н о ж ъ л т, з л а т н о з е л е н и под.

зла̀то, *мн.* няма, *ср.* 1. Благороден ковък метал с жълт цвят и блясък. *Пресмятаха тежестта на златото, определяха броя на претопените за него жълтици.* Йовков. *Чисто злато.* || *Обр. А грееше в пурпур и злато зората / над синия морски простор.* К. Христов. 2. Монети и скъпоценности от такъв метал. *Има злато много, още / има да сдобие, — / царски данък, пот сюрмашки / на половина крие.* Вазов. *Вместо грамада злато, баща ми с ужас видя, че изтърсих пред него куп ръкописи с раздирателни поеми и оди.* Вазов. *Мене повярвай, послушай / бяла ханъмка да станеш, / злато, коприна да*

носиш. П. Р. Славейков. **3.** *Прен.* Нещо много ценно, много скъпо. *Да, а булче му се падна / на чест, не булче — злато.* П. П. Славейков. *Говоренето е сребро, мълчанието е злато.* Погов. *Злато човек.* □ **Сухо злато** (нар.) — чисто злато. **Черно злато** — каменни въглища.

злато-. Първа съставна част на сложни думи със значение с ъ с з л а т е н ц в я т, напр. з л а т о г р и в, з л а т о к л а с, з л а т о к р и л.

златожълт, -а, -о, *прил. Рядко.* Който има жълт цвят, подобен на злато. *На запад между разкъсаните облаци и тъмната линия на хоризонта блещеше ярка, златожълта ивица от небето.* Йовков.

златокòс, -а, -о, *прил.* Който има руса, златиста коса. *Към теб, девойко златокоса, летя безгрижен и щастлив.* Смирненски.

златонòсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* За руда, пясък, река и др. — в който се съдържа злато. *При тия дарове бяха притурени и едно стъкло със златен пясък от златоносната река Огоста, едно стъкло с блестяще като рубин малиново вино.* Вазов. *Златоносен пясък.*

златопèрка *ж. Поет.* Риба със златни перки. *Златоперка да ми извадиш от аквариума — и нея ще сготвя.* Вежинов.

златорòг, -а, -о, *прил. Нар. Поет.* За месечина в първа или последна фаза — който има златни рога.

златоткàн, -а, -о, *прил. Рядко.* Който е изтъкан със златни нишки във вътъка. *Аз бях честит да видя и даровете: ... златоткана мантия, златен пръстен с голям диамант.* Вазов.

златотърсàч *м.* Лице, което търси златни залежи.

златоýст, -а -о, *прил. Нар. Поет.* Който говори много сладкодумно, увлекателно. *Ти си имаш едного сина / среброръка, златоуста: / дет похване, посребрява, / дет продума, позлатява.* Нар. пес.

златошѝт, -а, -о, *прил. Рядко.* Който е обшит, извезан със злато. *Високият ѝ ... строен стан..., препасан халтаво с копринен златошит пояс..., беше съвършенство на женствени форми.* Вазов. *Златошити одежди. Златошити дрехи.*

златя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв. Поет.* **1.** Позлатявам. *Кой ти злати криле до рамене, / кой ти сребри нозе до колене?* Нар. пес. **2.** *Прен.* Обливам, покривам със златиста светлина. *Луната златеше заспалия свят / и свода, засипан с брилянти разкошни.* Вазов. *Залязващото слънце златеше гребените на вълните и заснежения град.* Д. Добревски.

злàчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Поет.* Покрит със злак, със зеленина; зелен. *Гъста и злачна трева покрива ливадите.* Йовков. *Там край злачни брегове / бързат къдрите вълни.* Дебелянов. *Що е злачната долина / без звънливия поток?* Вазов.

зле *нареч.* **1.** По недобър, по лош начин; лошо. *Противоп.* добре, хубаво. *Хвърли се и скочи от колата, скочи зле, защото падна и остана неподвижен.* Йовков. *Зле си изпатихме — добави и Постол ... Сполай, че душите си спасихме.* Ст. Загорчинов. *Зле облечен. Зле болен.* ‖ С недобро, с лошо чувство; злостно. *Тя не дружеше почти с никого, намираха я надменна и горда, говореха зле за нея.* Йовков. *Цеко зле се кани: / и за него и за нея / лошо ще да стане.* Вазов. *Както бе разочарован, и с ония неприятни чувства в душата, той бе някак зле настроен.* Влайков. **2.** Неправилно, погрешно. *Тя зле разбра думите на баща си.* Вазов. □ **Зле съм** — намирам се в лошо състояние. *Ако ние тука сме скитници и голаци, в България нашите бедни братя са хилядо пъти по-зле.* Вазов. *Днес съм много зле — имам непоносимо главоболие.* **Зле се чувствувам** — неразположен съм, не съм добре. *Още след падането си от колата Вълчан се почувствува зле, разболя се и легна.* Йовков. **Зле съм с някого** (разг.) — намирам се в лоши отношения с някого, скаран съм с някого. *Беше зле с дяда си и се съдеше с него за наследство.* Йовков. **Не е (няма да бъде) зле** — добре е, правилно е, редно е. *Не е зле човек да си има приятел.* **Отива, върви зле (на зле)** (разг.) — започва да се влошава, да се развива неблагоприятно. *Туй са наши — отстъпват! Лошо. Работата май зле отива.* Йовков. **Става ми зле** — прилошава ми. *Отведнаж на Монката му стана зле. Остри тръпки минаха по тялото му.* Елин Пелин.

злепоставя̀. Вж. з л е п о с т а в я м.

злепоставям, -яш, *несв.*; **злепоставя̀,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Представям, поставям някого в неизгодно положение, в лоша светлина; компрометирам, излагам.

злепоставяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* злепоставям.

злинà *ж.* **1.** Качество на зъл човек. *Противоп.* добрина. *Вещицата оставаше непреклонна и с изсъхнало от злина лице.* Йовков. **2.** Лоша постъпка, злодеяние; зло. *Той прекарваше през ума си всичките злини, които тоя човек му беше причинил.* Йовков. *Правя злини.* **3.** Нещастие, беда. *Русия! Колко ни плени / туй име свято, родно, мило! / То в мрака бива нам светило, / надежда в нашите злини!* Вазов.

зло, злòто, *мн.* няма, *ср.* **1.** Всичко отрицателно, лошо в нравствено отношение. *Противоп.* добро. *Злото не се таи в него самия, а във влиянието на околната среда.* Ал. Константинов. *Но пак те любя аз. Любя те, защото / от тебе съм далеко — може би / тъй както е далеко злото от доброто.* Яворов. *Доброто се увенча с пълно тържество над злото.* Вазов. *Изкореняване на злото.* **2.** Лоша постъпка; злодеяние. *Какво зло съм сторила, та ми се заканваш тъй.* Влайков. *Зло никому не правя. Който пее зло не мисли.* Погов. **3.** Нещастие, несполука, беда. *Дядо Либен ... е видял и голямо щастие и голямо нещастие, и зло и добро.* Каравелов. *То, доброто и злото заедно вървят. Дойде едното, па дойде и другото.* Елин Пелин. *Ела, зло, че без тебе по-зло.* Погов. □ **Да спи зло под камък** (разг.) — да не говорим за лошото, което знаем и можем да кажем, а да го премълчим. *Тя стана, каквато стана, ами... да спи зло под камък.* Влайков.

злòба *ж.* Силна ненавист, омраза, свързана с желание за мъст или преследване. *Лицето му се изкриви от злоба и прибледня.* Вазов. *Бузата му още гореше от плесницата, в душата му кипеше злоба, той не мислеше за нищо друго, освен за мъст.* Йовков. □ **Злобата на деня** (книж.) — нещо, което силно вълнува, интересува обществото в даден миг. *Той не престана да говори*

по злобата на дгня — предстоящия избор в техния околийски център. Вазов.

зло̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* **1.** Обхванат от злоба, който проявява злоба. **2.** Който изразява злоба. *Един злобен ропот се понесе от недоволните души и отчаяните сърца.* Елин Пелин. *Те го стреляха със злобни погледи. Злобна усмивка. Злобна подигравка.*

зло̀бно. *Нареч. от* злобен. *Хаджи Ровоама злобно скръцна със зъби.* Вазов.

злободнѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е предмет на злобата на деня. *Приказваха за най-обикновените злободневни работи, банални закачки и шеги.* Йовков. *Злободневен въпрос. Злободневна тема.*

злободнѐвка *ж. Рядко.* Къс разказ или фейлетон със злободневно съдържание.

зловѐщ, -а, -о, *прил.* **1.** Който предвещава нещастие, беди; злокобен. *От едно дърво долиташе зловещият крясък на кукумявката.* Орлин Василев. *Орляци черни врани се вдигаха с грозен и зловещ грак и замрежваха въздуха.* Йовков. *Зловещо предчувствие.* **2.** Много неприятен, отвратителен. *Шпионството — зловещ двойник на предателството — не намира прошка в съвестите.* Вазов. *Той се усмихваше високо, с глас зловещ и ехиден.* Елин Пелин. *Зловещ смях.*

зловѐщо. *Нареч. от* зловещ. *Той чу далеч някъде да вие вълк, проточено, издебело, зловещо.* Йовков.

зловѝдя се. Само 3 *л.* **зловѝдн ми се,** *мин. св.* зловѝдя ми се, *св., безл.* Гледам с лошо око на нещо, което ме засяга или което смятам за неправилно. *Зловиди им се, обиждат се някои, когато ги критикуват, а сами много малко обичат да се критикуват.* Г. Димитров. *Кому зловидят се горчиви глътки слава?* К. Христов.

злово̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Книж.* Който издава лош, отвратителен дъх. *Зловонни изпарения. Зловонно блато.*

злово̀ние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Лош, отвратителен дъх, миризма; смрад. *Зловонието, което идеше от блатото, беше непоносимо.*

зловрѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е много вреден. *Зловредни слухове. Зловредно влияние.*

злодѐец, *мн.* -ѐйци, *м.* Злодей. *По снега виждах вече кървави стъпки от цървули — явните дири на злодейците.* Вазов.

злодѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* Лице, което върши злодеяния; престъпник, злодеец. *Той погледна с удивле ие и с почит тоя герой, който утрепа като пилци двамата злодеи и спаси стареца и дъщеря му.* Вазов.

злодѐйски, -а, -о. *Прил. от* злодей. *Там на мирний бряг егейски / тия пълчища злодейски / грабели, палили, клали.* Вазов. *Злодейска постъпка.*

злодѐйски. *Нареч. от прил.* злодейски. *Убит злодейски.*

злодѐйство, *мн.* -а, *ср.* Постъпка, деяние на злодей; злодеяние, престъпление. *Много злодейства и грабежи бяха предали на тоя тесен проход зловеща слава.* Вазов.

злодѐйствувам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Върша злодеяния, тежки престъпления, безчинства. *Нас заплашват с въжа, щом поискаме да протестираме против тиранията, а на Емексиз Пехливановци е позволено безнаказано да злодействуват.* Вазов.

злодѐйствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* злодействувам. *Ние не можем да ги задържим от злодействуване, освен с оръжие.* Вазов.

злодея̀ние, *мн.* -я, *ср.* Тежко престъпление, обикн. убийство; злодейство. *Кърваво злодеяние.*

злоду̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Злоезичен. *Също с такава престореност Божан пазеше баща си от нападките на Петровица и на злодумната си жена.* Елин Пелин. *Злодумни шеги, закачки.*

злоду̀мство, *мн.* няма, *ср.* Злоезичие. *Все тия разговори по дреболиите на деня и злодумствата по политиката.* Вазов.

злоезѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който обича да говори лошо за другите, да злослови; злодумен, злоречив. *Злоезична жена.*

злоезѝчие, *мн.* няма, *ср.* Проява или качество на злоезичен; злословие. *Не се бой от людското злоезичие и завист.* Д. Талев.

злоезѝчник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който обича да говори лошо за другите. *Има злоезичници, които се одързостяват да изказват светотатски мнения за песните му.* Вазов.

злоезѝчница *ж.* Злоезична жена.

зложела̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който желае зло на някого. *Противоп.* доброжелател. *Той не можеше да знае, че неговото присъствие тук е известно вече и на приятели, и на зложелатели.* Вазов.

зложела̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* зложелател. *Зложелателна критика.*

зложела̀телка *ж.* Жена, която желае някому злото.

зложела̀телно. *Нареч. от* зложелател. *Хаджи Смион, който още трепереше от гняв..., поглеждаше често и зложелателно към Йотата.* Вазов.

зложела̀телски, -а, -о, *прил.* Свойствен на зложелател, изпълнен със зло желание. *Той му хвърли няколко зложелателски погледа.*

зложела̀телство, *мн.* -а, *ср.* Желание да се причини зло на другите. *Професионалните зависти ..., глухите омрази и неумолими зложелателства и дребнавости бяха отстъпили място на дружни и братски отношения.* Вазов.

злока̀чествен, -а, -о, *прил.* Обикн. за болест — много опасен, свързан с гибелни последици. *Злокачествен тумор. Злокачествена анемия.*

злоко̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който носи, предвещава нещо лошо, нещастие; зловещ. *Три орисници злокобни, / в полунощний мрак дълбок, / спряха се до златни люлки / при заспалия отрок.* П. П. Славейков. *По-бързо от светкавица злокобната вест е обиколила навсякъде, проникнала е до всяко огнище.* Йовков.

злоко̀бно. *Нареч. от* злокобен. *Стъпките на Костов и лекаря отекваха злокобно в неприятната тишина.* Дим. Димов.

злоко̀бност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* злокобен.

злонамѐрен, -а, -о, *прил.* **1.** Който има лоши, зли намерения. *Злонамерени люде. Злонаме-*

рени лица. 2. Който изразява лоши намерения. *Злонамерен поглед. Злонамерен слух.*

злонамѐрено. *Нареч. от* злонамерен. *Говори и постъпва злонамерено.*

злонамѐреност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* злонамерен.

злонрàв, -а, -о, *прил.* Злонравен. *Той имаше нрава на ония злонрави кучета, които мълчаливо хапят, затуй се бояха от него.* Ив. Хаджимарчев.

злонрàвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който има лош нрав, лош характер. *Никой не можеше да язди тоя злонравен кон.*

злонрàвие, *мн.* няма, *ср.* Качество или проява на злонравен. *Хранен добре, як, силен, конят и без това ... беше наклонен към своеволия и злонравие.* Йовков.

злопàметен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който помни направеното му зло или обида и търси да си отмъсти. *Тя не беше злопаметна и бързо забрави и обидата, и свадата.*

злополỳка *ж.* Нещастен случай при работа, пътуване и др. *Гражданите имат право на пенсии, помощи и обезщетения в случай на болест, злополука, инвалидност, безработица и старост.* Конст., чл. 75. *Застраховка против злополука. Пострадал при злополука.*

злополỳчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. *Остар.* Който е претърпял нещастие; нещастен, злочест. *Смилете се, агалар, — викаше злополучният баща.* Вазов. 2. Който е с лош, с нещастен край, с тежки последици. *Злополучна война. Злополучен опит.*

злополỳчие, *мн.* -я, *ср.* Лошо стечение на обстоятелствата; неприятност, несполука. *Какво злополучие — ние сме се разминали по пътя!*

злополỳчно. *Нареч. от* злополучен. *Опитът завърши злополучно.*

злорàд, -а, -о, *прил.* 1. Който се радва на чуждо нещастие, на чужда беда. *Злорад човек.* 2. Проникнат от злорадство, който изразява злорадство. *От всички страни се сипят злоради шеги и подигравки.* Йовков. *Злорада усмивка озари лицето му.* Вазов.

злорàдо. *Нареч. от* злорад. *Очите на гърка гледаха злорадо болѐзнената отпадналост върху лицето на Борис.* Дим. Димов. *Отвътре някой се изсмя злорадо.* Д. Добревски.

злорàден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Злорад. *В очите им имаше сега зловещ и злораден блясък.* Йовков. *И с една злорадна и ядовита усмивка поглеждаше към омразната и надменна Елена.* Влайков.

злорàдство, *мн.* -а, *ср.* Задоволство, радост при чуждо нещастие или неуспех. *Въобще нещастията на другите необходимо събуждат у дребните души три чувства: първо — удивление; второ — вътрешно задоволство, че бедата не е на твоя глава, и трето — скрито злорадство.* Вазов.

злорàдствувам, -аш, *несв.* Изпитвам злорадство. *Божаница и Петровица виждаха, че Елка страда, подозираха причината за нейната тъга и замисленост и тайно злорадствуваха.* Елин Пелин.

злорàдствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* злорадствувам.

злоречѝв, -а, -о, *прил. Рядко.* Който обича да злослови, да говори лошо за някого. *Злоречива жена.*

злорѐчие, *мн.* няма, *ср. Рядко.* Злословие; злодумство.

злослòвене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* злословя.

злослòвие, *мн.* -я, *ср.* Лоши думи, одумки, клевети, казани, разпространявани от някого. *Интересът определяше отношенията му към другарите. Ласкателства, злословия, интрижки и доноси бяха оръдията на неговите изгоди.* Ал. Константинов.

злослòвя, -иш, *мин. св.* -их, *несв.* Говоря със зъл умисъл лоши неща за някого.

злост, злосттà, *мн.* няма, *ж.* Силно враждебно неприязнено чувство към някого; злоба. *От мрачното време тяхната злост беше изострена; те бяха се карали за нещо и не си приказваха.* Елин Пелин. *Той (Левски) биде предаден, и от един поп! | ... | на кого устата, пълни с яд и злост, | изрекоха подло: „Хванете тогоз!“* Вазов.

злòстен, -стна, -стно, *мн.* -стни, *прил.* 1. Който е зъл, лош по характер; злобен. *Внезапно бухалът, врагът на всички светлини, | най-грозната, най-злостната и най-коварна птица, | подгони светлата мушица | и най-подир я улови.* Михайловски. *Злостен човек.* ‖ Който се ръководи от злост, от злоба. *Злостен враг.* 2. Който е изпълнен със злост. *Злостни клевети. Злостни думи.*

злòстно. *Нареч. от* злостен. *Да го вземе дяволът, пустият хаджи, пукна от яд, че го не направиха пак епитроп — продължаваше да бъбре злостно и безсърдечно Лилко.* Вазов.

злостòрник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което върши зло, причинява вреда; вредител. *Тъкмо на вършитба пламнаха няколко кръстци в малкото им кооперативно стопанство ... Под дърво и камък диреха злосторника — никъде не можаха да го открият.* Кр. Григоров.

злостòрница *ж.* Жена, която върши зло, причинява вреда.

злостòрнически, -а, -о, *прил.* Присъщ на злосторник. *Злосторнически действия.*

злостòрничество, *мн.* -а, *ср.* Дело на злосторник; злодейство.

злостòрство, *мн.* -а, *ср. Остар.* Злосторничество. *Злосторниците се потулиха, злосторствата им останаха и прелетяха света и го покъртиха.* Величков.

злòта *ж.* (пол.). Основна парична единица в Полша, равна по стойност на рублата.

злотвòрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Рядко.* Който върши, причинява или носи зло. *Хвала на всеки честен удар | и чест на всяка будна свяст | срещу злотворната заблуда | и необузданата власт!* Д. Полянов.

злостòрство, *мн.* -а, *ср. Рядко.* Злодейство. *Едно голямо събрание да се свика ... и там да се изнесат грабежите и злосторствата на кмета.* Влайков.

злоумѝшлен, -а, -о, *прил.* Който се върши със зъл умисъл. *Злоумишлено деяние.*

злоумѝшлено. *Нареч. от* злоумишлен.

злоупотрѐба *ж.* Незаконно присвояване на поверени пари или вещи. *Своята борба и*

своите изобличения Младен бе насочил главно срещу неуредиците и злоупотребите в общината. Влайков.

злоупотребѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* злоупотребя. **2.** Като *прил.* — който е присвоен незаконно с користни цели. *Злоупотребени средства.*

злоупотребѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Лице, което е направило злоупотреби. *Аз съм против всички насилници и злоупотребители, против всеки, който граби и смуче народния пот.* Влайков.

злоупотреблѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). Злоупотреба.

злоупотребя̀. Вж. злоупотребявам.

злоупотребя̀вам, -аш, *несв.*; **злоупотребя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Върша злоупотреба. *В Джуриловци, дето беше писар, той е злоупотребил селски пари.* Влайков. **2.** Използувам нещо с користна цел. *Някои ученици злоупотребяват със свободата, що им давам, и с моите добри обноски.* Влайков.

злоупотребя̀ване, *мн* -ия, *ср. Отгл. същ. от* злоупотребявам. *Забранява се злоупотребяването с църквата и религията за политически цели.* Конст., чл. 78.

злоу̀ст, -а, -о, *прил. Остар. Книж.* Злоречив. *Махни се ти, змия злоуста!* Вазов.

злочѐст, -а, -о, *прил.* **1.** Който има зла, лоша съдба; несретен, нещастен. *Никога той не се чувствувал тъй злочест и тъй отчаян.* Йовков. **2.** Който е изпълнен със злини и нещастия. *И в твойта смърт и в тяхното страдане | познах теглото аз на тоз народ, | разведиха се мойте вети рани, за негосът и наш злочест живот!* П. Р. Славейков. *Ние ще оставим тая злочеста земя, дето върлуват тираните и насилието.* Вазов.

злочѐстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко.* Злочест. *Ти ли си мале, тъй жално пела, | ти ли си мене три годин клела, | та скитник ходя злочестен ази | и срещам това, що душа мрази.* Ботев.

злочестина̀ *ж.* Нещастие, беда. *Тоя дядо Йоцо ... беше имал злочестината внезапно да ослепее в родното си гнездо на шейсет и четвъртата си година.* Вазов.

злоща̀стен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). *Рядко.* Злочест, нещастен. *Не никнат на земята ни злощастна | цветя на братство, милост, дух човешки.* Вазов. *Измежду полските треви | блестеше в нощните тъми | една светулка лъчезарна...| С това си качество, уви! и тя е тъй злощастна | кат' другите светители на нашата земица.* Михайловски.

злоща̀стие, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Рядко.* Злочестина, нещастие. *Той се кълнеше в душата си при първа възможност да убие Стефчова, причинителя на толкова злощастия.* Вазов.

злоя̀д, -а, -о, *прил.* Който яде малко и е придирчив на ядене. *Злоядо дете.*

злъч, злъчта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Жлъч, жлъчка. **2.** *Прен.* Злост, злоба, яд.

злъ̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който проявява злъч, яд, злоба; язвителен, саркастичен. *Госпожа хаджи Ровоама..., която беше куца, злъчна и сплетница, влазяше в тона на кака Гинка.* Вазов. **2.** Който е изпълнен със злъч, със злоба. *Злъчна усмивка. Злъчни думи.*

злъ̀чка *ж.* Жлъчка. *Подполковникът побесня. Той стана зелен като цвета на гората... Като че ли злъчката му се бе пукнала, разсипала и потекла в кръвта.* Ив. Хаджимарчев.

злъ̀чно. *Нареч. от* злъчен. *Къща не, ами и палат ще направи! — думат си насаме селяните злъчно и злобливо.* Влайков. *Усмихна се злъчно.*

злъ̀чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество, проява на злъчен. *Аман съм рекъл от патенти и от даване! — завърши с някаква злъчност бае Цено.* Влайков.

змѐев, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на змей. *Змеево кладенче Змееви грамади. Змеева дупка.*

змѐица *ж.* **1.** Женски змей. *С тряска рой налетяха стихии, | змееве, змеици с златни кочии — | цялата рода на Змея Огняна.* П. П. Славейков. *Едни разправят, — ката вечер змеица със златна кочия го отвеждала нейде из пещери в сараите си, други — самодива го залюбила.* П. Ю. Тодоров. **2.** В народните песни — епитет на тънка остра сабя. *Продай си пушка хайдутска | и остра сабя змеица.* Вазов.

змей, змѐят, змѐя, *мн.* змѐеве *и* змѐйове, змѐя (сл. ч.), *м.* В народните поверия — крилато същество, подобно на човек или змия, което изпуска огън из устата си. *Мнозина са видели, че над хаджи`Генчовата къща всяка нощ се вие един огнен змей.* Каравелов.

змѐйно *м.* Змей. *Дружки невернищи, змейно ме либи.* П. П. Славейков.

змѐйски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до змей. *Време е сега потайно, | грозна, невярна полунощ, | звезди блещукат над нази, | веди прелитат край нази — | змееве, змейски духове.* П. Р. Славейков. *Змейско свърталище.*

змиевѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на змия; лъкатушен. *Змиевиден път.*

змиевѝдно. *Нареч. от* змиевиден. *Какво странно дърво!... Извива клоните си змиевидно и завършва с цветове — зърнести китки.* Кр. Кюлявков.

змѝйски, -а, -о. *Прил. от* змия. *Змийска отрова. Обувки от змийска кожа.* □ **Змийско гнездо** — а) Леговище на змии. б) *Прен.* Свърталище на зли люде. **Змийски език** — язвителен, злобен език.

змио̀рка *ж. Зоол.* Вид риба, която прилича на змия. Anguilla vulgaris; ягула.

змия̀ *ж.* Влечуго с дълго люспесто тяло без крака. *Змията умира и отровата си държи.* Погов. *Който е хапан от змия, не се бои от гущер.* Погов. *Да се изсуши като змия на трън.* Клетва. *Отровна змия. Змия усойница. Змия пепелянка. Водна змия.* ‖ *Прен.* Злобен, проклет, коварен човек. *Ела, мило, ела, че тая змия ще те изяде. — Змии да раждаш! — отвърна Божаница.* Елин Пелин. □ **Бълвам змии и гущери** (разг.) — говоря язвителни думи, когато съм ядосан. *И в последния ден бълваше змии и гущери срещу своя силен и неуязвим противник.* Влайков. **Държа змия в пазвата си** (разг.) — грижа се за близък, без да подозирам, че ми мисли зло. **Змия се е свила в кесията му**

(разг.) — голям скъперник е. *Гъбав е с пари, но те са закопани, и счупена пара не дава... Сякаш змия му е в кисията.* Вазов.

змиярник, *мн.* -ци, *м.* 1. Леговище на змии. 2. *Прен. Разг.* Студено помещение. *Тази къща е цял змиярник.*

знаен, -айна, -айно, *мн.* -айни, *прил.* Познат, известен. *Знайни и незнайни герои.*

знак, знакът, знака, *мн.* знаци *и* знакове, *м.* 1. Белег върху нещо, който служи за отлика или указание. *На масата имаше празна чаша,..., а до нея — една стъклена туба с червен кръст върху етикета ѝ — знак, че лекарството е отровно.* Йовков. *Намерихме хижата по туристическите знаци.* || Значка, емблема. *На чела им левски знаци, | в очите им плам.* Вазов. 2. Указание за някакво действие, явление; признак, предзнаменование. *Хаджи Смион си провеси пак единия крак, знак, че взема думата.* Вазов. *Черен гарван прелетя над тях и заграка — лош знак!* Йовков. 3. Условен жест, мимика или звуков сигнал за подкана към някакво действие. *Изведнъж той вдигна ръка и даде знак да спрат.* Йовков. *Изсвирването се повтори три или четири пъти от съседните групи.... Това бе знак за почивка.* Дим. Димов 4. Писмен белег. *Математически знаци. Препинателни знаци.* □ **В знак на (като знак на)** — като израз на. *В знак на съгласие. В знак на благодарност.* **Намира се (минава) под знака на нещо** (книж.) — извършва се, става в името на някаква основна идея. *Тази година празникът на труда преминава под знака на борбата за мир.*

знам. Вж. з н а я.

знаме, *мн.* знамена, *ср.* Плат с определен цвят или цветове, обикн. прикрепен на прът, — емблема на държава или на някаква обществена организация. *Знамето на Народна република България е трицветно — бяло, зелено и червено, поставени водоравно.* Конст., чл. 28. □ **Държа, издигам високо знамето** — поддържам енергично, упорито някаква идея. **Под знамето на нещо** — в името на някаква идея. *Единни в труда и борбата, под знамето на ОФ, ние ще вървим напред и все напред.* Г. Димитров. **Преходно знаме** (нов.) — знаме, което стои у един колектив — до като е първенец. **Свивам знамената** — прекратявам борбата. **Свиквам под знамената** — извършвам мобилизация, мобилизирам.

знаменател, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Мат.* Делител в проста дроб. *Числител и знаменател.* □ **Подвеждам под общ знаменател** — а) *Мат.* При събиране или изваждане на дроби — изравнявам знаменателите им, като променям съответно числителите. б) *Прен. Книж.* Приравнявам редица неща, които смятам за сходни в известно отношение.

знаменателен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (рус.). 1. *Книж.* Показателен, забележителен. *Знаменателен факт. Знаменателна дата.* 2. *Остар.* Многозначителен. *Знаменателен поглед. Знаменателна усмивка.*

знаменателно *нареч. Остар.* Многозначително. *Хрельо погледна дошлия и му посмигна знаменателно. Той му отговори с дигане рамене.* Ст. Чилингиров.

знамение, *мн.* -я, *ср.* Явление, обикн. природно, което, според суеверните, предвещава бедствия или извънредни събития; поличба, предзнаменование. *И тая звезда се показваше на запад... И чудеха се всички и се питаха, какво означава това небесно знамение.* Вазов. *Месеци наред не беше капнало капка дъжд. Горите насреща в планината горяха... Всички тия неща, ..., сега добиваха смисъл на знамения.* Йовков. □ **Кръстно знамение** — кръстен знак, кръстене.

знаменит, -а, -о, *прил.* Много прочут, бележит, известен. *Тая долина... до днес не е привлякла вниманието на никой знаменит пътешественик ориенталист.* Вазов. *Знаменита епоха. Знаменит писател.*

знаменито. *Нареч. от* знаменит; забележително.

знаменитост, -тта, *мн.* -и, *ж.* 1. *Рядко.* Само *ед.* Качество на знаменит; известност. *Ето Батак — изгубеният в дълбочините на Родопите градец, който на 1876 год. внезапно придоби световна знаменитост.* Вазов. 2. Знаменита, прочута личност. *По стените,..., са наслагани портрети...; това са ликовете на знаменитости от тогавашното време: писатели, артисти, художници, професори, учени и пр.* Кр. Кюлявков.

знаменосец, *мн.* -сци, *м.* Лице, избрано да носи знамето на чета, войскова част, организация и др. *Пред тях знаменосец със кърваво знаме | влачеше се вече едвам.* К. Христов. *Да живее Странджата, храбрият наш знаменосец!* Вазов. 2. *Прен.* Водител, вдъхновител на някакво обществено движение и др. *Знаменосец на мира.*

знаменоска *ж.* Жена знаменосец.

знание, *мн.* -я, *ср.* 1. Обикн. *мн.* Познания в някоя област на науката или на живота. *Борис говореше за тютюна и показваше удивителни подробни знания за качествата му по райони и околии.* Дим. Димов. 2. Знаене, осведоменост. *И за да не бъде за никого тайна изповедта ми, моля, предайте някому написаното за публикуване и всеобщо знание.* Д. Калфов. *При всичко това обаче мнозина от тях нарушиха дисциплината, като си отидоха и без знанието на войводата.* З. Стоянов. □ **Довеждам до знанието на някого** (канц.) — уведомявам, съобщавам, донасям.

знатен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който има големи постижения в трудовата си дейност. *Знатна тъкачка. Знатен машинист.* 2. *Остар.* Прочут, известен по род или богатство. *Знатен род.*

знахар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). Човек, който лекува с билки, магии и др. *Ходи Никола, дохожда, | води ѝ врачки, знахари — | с разни я билки цериха.* П. Р. Славейков.

знахарка *ж.* Жена, която лекува с билки, магии и др. *Говореха на хората да не ходят по врачки и манастири, да не мъкнат болните си при знахарки и баячки.* Ä. Каралийчев.

знахарство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на знахар.

знача, -иш, *несв.* 1. Само 3 *л.* Има някакъв смисъл, показва, означава нещо. *За кого говориш и що значат тежките и печалните им въздишки?* В. Друмев. *Дядо Кола, какво значи като чуеш на сън пушка?* Елин Пелин. || За дума, израз — имам определено значение. *Консул бил бре! — извика един, който разбра що значеше тая дума.* Вазов. *Руската дума „стол“ на български значи „маса“.* || Равносилно е, все едно

е. *Но не на Божура можеше да се заповядва. Да ѝ кажеш нещо, значеше да си обърне гърба и да прави каквото си ще.* Йовков. **2.** Важа, имам значение. *Момичето не знае нищо, не е слугувало никъде, но това малко значи.* Вазов. **3.** Само 3 *л. ед.* Като *съюз.* И тъй, следователно. *Чие си момиче?... — На Никола Воденичаря. — Значи, имате воденица.* Елин Пелин. **3.** Само 3 *л. ед.* Като вметната, паразитна дума, без определено значение. *После ги впрягаме* (конете), *влизат, значи, в канцеларията, и толкоз.* Елин Пелин.

значѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Смисъл, съдържание на нещо. *Иностранците тълкуваха по своему тези мимики и едвам угадаваха значението им.* Ал. Константинов. *Последната бележка имаше значение и на завещание, в случай на внезапна смърт на стареца.* Вазов. || Вътрешен смисъл, съдържание на дума, израз—това, което те означават. **2.** Само *ед.* Важност, значителност. *Икономическият фактор има голямо значение за прогреса. Първостепенно значение. Решително значение. От жизнено значение.* □ **Няма значение** — не е важно.

значѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Голям по степен, количество, размери. *Противоп.* незначителен. *Значителна сума. Значително разстояние. Значителна помощ. Значителен успех.* **2.** Който има голямо значение; забележителен. *Дискусията беше едно значително и първо по рода си събитие у нас.* В. Червенков.

значѝтелно. *Нареч. от* значителен. *Тя беше значително по-млада от него.*

значкà *ж.* Малък металически знак с някакво изображение, което се носи на гърдите — почетно отличие, символ на принадлежност към организация, на участие в някакво състезание и др. *Физкултурна значка. Бригадирска значка.*

знàя и **знам,** знàеш, *несв.* **1.** Осведомен съм, известно ми е; имам представа за нещо. *Цялото село знаеше, че тя е Еньова годеница, и тая новина занимаваше всички.* Елин Пелин. *Тоя Калин беше малко слабоумен човек. Кой е, отде е — това никой не знаеше.* Йовков. *Петдесет хиляди лева! — ... — Че ти знаеш ли, какво нещо са петдесет хиляди лева?* Елин Пелин. || Сигурен съм, уверен съм. *Тъй ти се е сторило... — Да зная, че е тъй, Щерю, да зная.* Йовков. *Не зная, може би, после и аз ще навикна, сега не мога.* Стаматов. || С отрицание пред друг глагол — двоумя се, чудя се. *Боне се завайка около нея* (кравата) *и не знаеше какво да прави.* Елин Пелин. *По-страхливите въстаници стягали вече едно друго да бягат в гората, други просто не знаели що да чинат.* З. Стоянов. **2.** Имам знания. *Четете да знайте | що в стари години | по тез земи славни вършили деди ни.* Вазов. || За език, стихотворение, песни и др. — научил съм и помня, овладял съм, усвоил съм. *С изключение на мене, в тая барака никой друг не знаеше френски.* Вазов. *Нещо повече от първия куплет той не прибавяше, защото, може би, и не знаеше.* Йовков. *Той знаеше гласът на всички български песни.* Вазов. *Тя знаеше много приказки.* **3.** Добре ми е известен някой или нещо. *Кой не знай Чавдар войвода, | кой не е слушал за него?* Ботев. *Бойчо, аз те зная добре, ти си най-благороден човек.* Вазов. *Конете знаят пътя.* || При отрицание — не съм изпитал, не съм преживял, непознат ми е. *Писателят все седял и все писал. Той не знаял почивка.* Елин Пелин. *Той не знае що е страх.* **4.** Умея, мога, разбирам. *Младо, безумно момиче! | Ти още нищо не знаеш, | мене повярвай, послушай, | да си намериш късмета.* П. Р. Славейков. *Твоите дружки напълниха ковчези с дрехи, а ти още чорап не знаеш да плетеш.* Ст. Даскалов. *Той си знае добре работата. Знам да шия.* □ **Дявол знае** — никой не знае. **Зная си своето** — правя каквото искам, каквото ми е угодно. **Както си зная** — както мога, както умея, както разбирам. **Кой знае** — за израз на неопределеност, на съмнение. *Кой знае какво ще излезе от всичко това.* **И баба знае** — всеки може. **Не е кой знае какво (какъв, колко)** — не е нещо особено, нещо забележително. **Не искам да зная**—не ме интересува, не ме засяга. **Не си зная мястото** — нямам реална представа, усет за това, което съм. **Знаеш, знаете** (разг.) — вметната дума за убеждаване; разбираш. *Любеше Нонин, жени се за Върбанов... Това, знаеш, е съвсем естествено.* Елин Пелин.

знàя се, знàеш се, *несв.* **1.** Само 3 *л.* Известно е, познато е. *Не се знае кой пие, кой плаща.* Погов. **2.** *Възвр. Разг.* Добре зная какъв съм; познавам се. *А като се знаеш какъв си, защо отиде с всичките пари?* Ст. Костов. **3.** *Взаим.* Познаваме се. *А с Йосифа ние се знаем от деца, приятели сме.* Йовков. *Лесно е то за плащането, ние се знаем.* Йовков. □ **То се знае** — то се разбира. *Кучето слезе при една локвичка и почна шумно да пие вода... — Уморено е. — То се знае, като скитате толкова.* Елин Пелин.

знòен, -òйна, -òйно, *мн.* -òйни, *прил.* За време, въздух и др. — много горещ, палещ. *Задухата в знойний въздух | с огнени крила трепти.* П. П. Славейков. *Но мина зима снеговита, | отиде пролет дъждовита, | знойно лято позлати | довчера златни широти.* Яворов. || *Прен. Поет.* Огнен, пламенен, горещ. *Нека там ѝ* (на лирата) *ветрец струни подрънва, | нека глухо е звук на жалби покънва, | дор настане друг род с чувство по-знойно, | ново време пò за песни достойно.* П. Р. Славейков.

зной, знòят, знòя, *мн.* няма, *м.* Силна лятна горещина; жега. *Зноят и задухата тежаха върху гърдите, сякаш въздухът беше горяща течност.* Ст. Загорчинов. *Небето сипеше жар и въздухът из равнината и над прашния коларски път трепереше от зной.* Емил Коралов.

знòйно. *Нареч. Поет.* Пламенно, горещо. *Две сърца се знойно любят, | старо харо ги дели.* Яворов.

зоб, зобтà, *мн.* няма, *ж.* Зърнена храна за добитък. *Зоб му даваше* (на коня) *повече, отколкото трябва..., овеса сменяше с ечмик, ечмика с чисто жито.* Йовков.

зòбам, -аш, *несв.* Ям плод, който е на зърна, обикн. грозде. *Отби се при колата с гроздето, грабна един грозд... и, като зобаше лакомо от него, отправи се към общината.* Йовков.

зòбане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зобам.

зòбвам[1], -аш, *несв.*; **зòбна,** -еш, *мин. св.* зòбнàх, *св.* Зобам веднаж или няколко пъти по веднаж. *На лозе днеска ги поканва трет, | да зобнели мискет.* К. Христов.

зòбвам[2], -аш, *несв.*; **зòбна,** -еш, *мин. св.* зòбнàх, *св.* За добитък — ям малко; хапвам зоб.

Направихме къса почивка тука, додето той (конят) *зобне малко ечемик.* Вазов.

зо̀бване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зобвам¹ *и от* зобвам².

зо̀бене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зобам.

зобѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зобя.

зо̀бна. Вж. з о б в а м¹ *и* з о б в а м².

зо̀бя, -иш, *мин. св.* зо̀бих, *несв.* Зобам. *Често край пътя се червенеят малини, които зобя с удоволствие.* Вазов.

зобя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Храня кон със зоб.

зов, зовът, зова̀, *мн.* няма, *м. Поет.* Призив, вик, призоваване, повик. *Откъм срещната гора се чу писък — жален, тревожен зов.* Елин Пелин. *Но мойте песни все ще се четат. | В тях зов се чуй за правда, за свобода, | любов и благи чувства ги красят | и светлий лик на нашата природа.* Вазов. *Покойници, вий в други полк минахте, | де няма отпуск, ни зов за борби.* Вазов.

зова̀, -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *несв. Поет.* 1. Викам някого; каня, призовавам. *Една гургулица наблизу усърдно и нежно зовеше другаря си.* Елин Пелин. 2. *Нар.* Наричам, назовавам. *От лице му мрачно всички се бояха, | селяните прости светец го зовяха.* Вазов. *А вирът е дълбок, не току-тъй го зоват Синия вир.* П. Ю. Тодоров.

зова̀ се, -ѐш се, *мин. св.* -а̀х се, *несв., сред. Нар.* Именувам се, наричам се.

зогра̀ф *м.* (гр.). *Остар.* Иконописец, художник.

зографѝсам. Вж. з о г р а ф и с в а м.

зографѝсвам, -аш, *несв.*; **зографѝсам,** -аш, *св. Остар.* Изписвам икони; рисувам.

зогра̀фски, -а, -о. *Прил. от* зограф.

зогра̀фство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на зограф.

зодиа̀к, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Астр.* Въображаем небесен пояс, по който става видимото годишно движение на слънцето, луната и планетите, с разположени по него 12 съзвездия.

зо̀дия *ж. Астр.* 1. Всяко едно от 12-те съзвездия на зодиака. *Зодия Овен. Зодия Риба.* 2. *Прен. Разг. Неодобр.* Странен човек; чудак.

зо̀дчество, *мн.* няма, *ср.* (рус.). *Остар.* Строеж на сгради; строителство, архитектура. *Никакви забележителни следи от зодчество: само зидове и малки параклисчета и гробници.* Вазов.

зо̀на *ж.* (гр.). *Книж.* 1. Ивица, пространство земя между определени граници. *Зона на военни действия. Погранична зона. Забранена зона.* 2. Ивица, пояс от земното кълбо, който се характеризира със съвкупност от определени признаци. *Климатическа зона. Растителна зона.*

зона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Само в *съчет.* **зонален език** — език, който ще бъде общ за група съседни нации преди да се създаде общ, световен език.

зооло̀г, *мн.* -зи, *м.* Учен, специалист по зоология.

зоологѝчески, -а, -о. *Прил. от* зоология *и от* зоолог. *Зоологически институт.* ◻ **Зоологическа градина** — обществено място, гдето се държат предимно диви животни от различни страни на света с научна цел.

зооло̀гия *ж.* (гр.). 1. Само *ед.* Наука за животинския свят. 2. *Разг.* Учебник по зоология.

зооло̀жки, -а, -о, *прил.* Зоологически. *Зооложки проучвания.*

зоотехнѝк, *мн.* -ци, *м.* Специалист по зоотехника.

зоотѐхника, *мн.* няма, *ж.* Наука за развъждане и отглеждане на домашните животни и тяхното селскостопанско използуване.

зоотехнѝчески, -а, -о. *Прил. от* зоотехника *и от* зоотехник. *Зоотехнически факултет.*

зоотехнѝчка *ж.* Жена зоотехник.

зор, зо̀рът, зо̀ра, *мн.* няма, *м.* (перс.). *Разг.* 1. Мъка, усилие, напрежение. *Ами до като да го докарат до това положение — какъв зор, какви мъки, колко жертви.* Караславов. 2. Принуда, нужда. *Всякой ходи, всякой тича, все от зор, от нужда... | няма мира, няма почив, непрестанно труд.* П. П. Славейков. *Със зор ме кара да работя.* ◻ **Виждам зор** — в голямо затруднение съм. **Давам зор (някому)** — а) Принуждавам, насилвам (някого). б) Подканям настойчиво (някого). **Давам си (не си давам) зор** — старая се (не се старая), полагам (не полагам) големи усилия да извърша нещо. **За зор заман** — за всеки случай. **На зор съм** — притеснен съм; изпаднал съм в затруднение. **Хич не ми е зор** — не ме интересува, не ме е грижа.

зора̀, *мн.* няма, *ж.* 1. Слабо или ярко червена светлина на хоризонта при изгрев слънце; заря *Разсиделяваше се. На изток небето се заливаше от червенината на зората.* Йовков. 2. *Прен. Обр.* Начални, първи прояви на нещо радостно, светло. *Той е един от малцината останали живи, които видели някога зората на новия живот в своята страна.* Йовков. *Зората на социализма и свободата изгрява!* В. Коларов. ◻ **В зори** — рано, когато се съмва. *В зори ранил на път, аз дишам | на лятно утро свежестта.* П. П. Славейков. *В зори ще тръгна, ти в зори дойди | и донеси ми своя взор прощален.* Дебелянов. **До зори** — до съмване. **От ранни зори** — от ранна сутрин, от съмване. **От тъмни зори до късна вечер** — от преди съмване до късно вечерта. **По зори** — когато се съмва. **Преди зори** — преди съмване. **Пуква се (сипва се) зората** — съмва се, зазорява се. *Зората пукна златата, | зарумени небето.* Вазов.

зо̀ркост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на зорък; бдителност.

зорнѝца *ж.* Най-светлата утринна звезда — планетата Венера; същата звезда вечер — вечерница. *Зорницата беше изгряла, а малко след нея и месецът.* Йовков. *Буден бях доде изгря зорница, | Сутринта започна страшен бой.* Стамен Панчев.

зо̀рко. *Нареч. от* зорък. *Янко много не бързаше. Вървеше нехайно, но из под око зорко се оглеждаше.* Ем. Коралов.

зо̀рък, -рка, -рко, *мн.* -рки, *прил.* (рус.). *Книж.* Внимателен, бдителен. *Зорък поглед. Зорка бдителност.*

зоря̀. Само 3 *л. ед. сег.* В съчет. **зора зори**— развиделява се, съмва се. *Зора зори, ден настана, | слънце грейна в небесата.* П. П. Славейков.

зоря̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Развиделява се, съмва се. *Петлите пеят, зора се зори, | Радина майка на порти стои.* Нар. пес.

зра, зреш, *мин. св.* зрях, *несв. Поет.* Гледам. *Светнало море, додето | зрат моряшките очи. | Сам-самичък сред морето | остров син стърчи.* К. Христов.

зрак, зра̀кът, зра̀ка, *мн.* зра̀ци, *м.* Обикн. *ед. Поет.* **1.** Светлинен лъч; светлина. *Страшно желание се пробуди у него да види по-скоро виделина, дневен зрак.* Вазов. **2.** *Прен.* Зрение. *В глухите степи, | в глухия мрак | срещал е слепи, | дал им е зрак.* Лилиев.

зрѐлище, *мн.* -а, *ср.* **1.** Нещо изключително, което привлича погледа; гледка, изглед. *Неизразимо печално зрелище представяваше това множество от затворници.* Величков. *След няколко дни, когато опасността беше минала, те се върнаха и страшно зрелище смрази сърцата им: от манастира бяха останали само голи стени.* Йовков. *Зад зелените бърда на Средна гора, в дъното на небосвода се синееха като някакви призраци Родопите. Зрелището беше вълшебно.* Вазов. || Интересна случка, която привлича много любопитни. *Подир тях тича Илия. На едно място Димитър се подхлъзва, фуражката му пада, но той продължава да тича. Скоро те се изгубват между войниците, които, жадни сега за зрелища и смехории, трупат се отвсякъде.* Йовков. **2.** *Истор.* Обикн. *мн.* Публични представления, игри, устройвани за забавление на широките маси. *Цирковете, назначени първоначално за телесни упражнения, се преобръщат при Империята* (римската) *на зрелища, дето се е търсило само едно развлечение за прекарване на времето.* Величков. *Хляб и зрелища.*

зрѐлост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Състояние, в което организмът е достигнал до пълно развитие. **2.** Качество на зрял, достигнал пълно духовно развитие, човек. *Политическа зрелост.* □ **Восъчна зрелост** (агр.) — състояние на житните растения по времето, когато зърното е започнало да узрява, без да е узряло напълно. **Изпит за зрелост** — зрелостен изпит. **Свидетелство за зрелост** — зрелостно свидетелство.

зрѐлостен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Само в съчет. **зрелостен изпит** — изпит, който се полага при завършване на средно образование; **зрелостно свидетелство** — свидетелство за завършено средно образование.

зрѐлостник, *мн.* -ци, *м.* Ученик, който се явява на зрелостен изпит; абитуриент.

зрѐлостничка *ж.* Ученичка, която се явява на зрелостен изпит; абитуриентка.

зрѐние, *мн.* няма, *ср.* Едно от петте сетива у човека, орган на което са очите — способност да се вижда. *Сляп от пет, шест години. — И той му разправи как дядо Йоцо изгубил зрението си.* Вазов. *Имам слабо зрение.* □ **Поле на зрение** — зрително поле. **Цял съм слух и зрение** (книж.) — напрягам до крайност вниманието си.

зрѐя, -ееш, *мин. св.* зрях, *прич. мин. действ.* зрял, -а, -о, *мн.* зрѐли, *несв.* **1.** За плод, растение — ставам постепенно зрял. *Мила Българийо! Хубава си ти! В тебе всичко зрее и всичко цъфти!* Вазов. *От едната страна на тая река растяха и зрееха прекрасни жита.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Развивам се физически и духовно. *Тежко ходи нашто време; вярвай, чакай, иде ред...| зрей ти, наше младо племе, | пътят ти широк напред.* П. Р. Славейков. **3.** *Прен.* За мисъл, план, худож. произведение и др.—оформявам се, добивам завършен вид. *Трескаво и бързо в ума му зрееше вече смел и опасен план.* Йовков.

зрѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който гледа, наблюдава нещо. *Два часа вървях по левия висок бряг пеш и два часа бях зрител на най-разкошните и живописни картини, каквито човек може да си въобрази.* Вазов. *Днес избухваше стачката, предстоеха безредици, арести, побоища, но той щеше да ги гледа само като зрител.* Дим. Димов. || *Стесн.* Лице, което гледа представление, игри, състезания и др. *Осветленият театрален салон полека-лека се напълняше със зрители.* Вазов.

зрѝтелка *ж.* Жена, която гледа, наблюдава нещо.

зрѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е получен, добит чрез зрение. *Зрителни представи.* **2.** Който е свързан със зрение. *Зрителни усещания. Зрителен нерв.* □ **Зрителна памет** — способност да се запомнят и да се възпроизвеждат образи на предмети, възприети предимно чрез зрението. **Зрително поле** — пространството, което човек може да обхване с поглед. **Зрителна тръба** — далекоглед.

зрял, -а, -о, *мн.* зрѐли. **1.** *Прич. мин. действ.* от зрея. **2.** Като *прил.* — а) За плод, растение — който е достигнал пълно развитие. *Люлее се морето на зрелите жита, трепти въздухът, белеят се като бели птици забрадките на жетварките.* Йовков. *Зрели череши. Зряло грозде.* б) За човек — който е достигнал пълно физическо и духовно развитие. *Имаше-нямаше двадесет и пет години, а се държеше като зрял мъж и по всичко личеше, че окото му не мига пред опасностите.* Ем. Коралов. || Свойствен на човек, постигнал пълно физическо и духовно развитие. *В тоя поглед имаше нещо зряло, спокойно мъдро, уверено и вглъбено.* Йовков. *Зряла възраст.* в) *Прен.* За мисъл, решение, произведение — добре обмислен, оформен. *Зряла мисъл. Зряло художествено произведение.*

зря̀ло. *Нареч. от* зрял. *Горещ, но мисли зряло, чувствува благородно.* Вазов.

зубра̀ч *м.* Лице, което зубри.

зубра̀чка *ж.* Жена, която зубри. *Мара, старата зубрачка, | по аналитична — шест! | — Гледай само таз кълвачка | колко се надува днес.* Смирненски.

зу̀брене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зубря.

зу̀бря, -иш, *мин. св.* зу̀брих, *несв.* (рус.). Уча, заучавам механически нещо, без да го разбирам добре.

зулу̀м *м.* (араб.). *Нар.* Насилие, грабеж.

зу̀рла[1] *ж.* Издадена доста напред долна част от главата на животно, обикн. на свиня; муцуна. *Отрежи на свинята зурлата, тя пак си рови.* Погов.

зу̀рла[2] *ж.* Зурна. *Един ден той се завърна от една кърска веселба и мина през улиците, воден от цигански тъпани и зурли.* Вазов.

зу̀рлест, -а, -о, *прил.* Който е с голяма зурла.

зурна̀ *ж.* (перс.). Дървен музикален инструмент от рода на кларнета, с остър, рязък звук.

зъб, зъбът, зъба̀, *мн.* зъби, зъба (сл. ч.), *м.* **1.** Всяка една от костите, които израстват от челюстите на човек и животно и които служат за отхапване и сдъвкване на храната. *Хайдутите тръгнаха след него, засмяха се, и зъбите им лъс-*

наха като на гладни вълци. Йовков. *До очи свят, до зъби сладост.* Погов. *Предни зъби. Ситни зъби.* **2.** *Прен.* зъбец. *Зъб на гребен. Зъб на дарак.* □ **Въоръжен съм до зъби** (книж.) — много и добре съм въоръжен. **Да са здрави (живи) предни зъби** (разг.) — добре, че не го казах. **Душата ми е до зъбите** (разг.) — много съм зле, скоро ще умра. **Имам зъб на някого** (разг.) — мразя и преследвам някого. **Кучешки зъби** — четирите остри зъба, които са до предните зъби, между резците и кътниците. **Млечни зъби** — първите зъби на човека, които се сменят след 6 годишна възраст с постоянни зъби. **Не обелвам зъб** (разг.) — не казвам, не проговорвам нито дума. **Скърцам (някому) със зъби** (разг.) — заканвам се (някому). **Стискам зъби** (разг.) — понасям търпеливо с мъка нещо. **Точа зъби** (разг.) — очаквам да получа нещо, което много желая.

зъба̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нар. Остар.* Лице, което вади зъби, обикн. селски или градски бръснар.

зъба̀т, -а, -о, *прил.* **1.** Който е с издадени напред големи зъби; зъбест. *От десет години насам тя* (мелницата) *стърчи на голото баирче над село като някое зъбато чудовище.* Елин Пелин. *Зъбати уста.* || Заядлив. *Зъбата жена.* **2.** Зъбчат, назъбен. *Царевецките зъбати зидове, кули и палати рисуваха своите черни силуети в дълбочината на звездното небе.* Вазов.

зъ̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* **1.** Който се отнася до зъб. *Зъбна болка. Зъбен лекар.* **2.** Който е със зъбци; зъбчат. *Зъбно колело.* □ **Зъбен камък** — твърдо тъмно вещество, което се напластява върху външната част на зъбите, главно около и под венците.

зъ̀бер *м.* **1.** Остра, стръмна скала; канара. *От двете страни на реката се издигаха високи голи урви, насеяни със сипеи, скали и зъбери с фантастически форми.* Вазов. **2.** Остър, скалист планински връх. *На изток небето се проясни. Кървави проблясъци забагриха далечните планински зъбери.* Ив. Хаджимарчев.

зъ̀бест, -а, -о, *прил.* **1.** Който е с големи предни зъби. *Глутницата летеше с изплезени езици и разлигавени зъбести челюсти.* Орлин Василев. *Зъбесто куче.* **2.** Който е назъбен. *Двата бряга на Тополница, в подножието на реката, са покрити със зъбести скали.* З. Стоянов. *Зъбести чуки.*

зъбѐц, *мн.* -бци̇̀, *м.* Всяка една от редицата остри, издадени части на колело, трион, машина, гребен и др.; зъб. *Горският дворец ... беше заграден с високи каменни зидове със зъбци.* Вазов. *Зъбци на колело.*

зъ̀бки, *ед.* няма. *Умал. от* **зъби.**

зъ̀бла *ж. Разг. Пренебр.* Жена с големи, издадени напред зъби.

зъ̀бльо, *мн.* -вци, *м. Разг. Пренебр.* Мъж с големи, издадени напред зъби.

зъбобо̀л, *мн.* няма, *м.* Болка от болен зъб.

зъболѐкар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лекар специалист, който лекува и вади зъби.

зъболѐкарка *ж.* Жена зъболекар.

зъболѐкарски, -а, -о. *Прил. от* зъболекар. *Зъболекарски кабинет. Зъболекарска поликлиника. Зъболекарски инструменти.*

зъболѐкарство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Дял от медицината за лекуване на зъбите. *Следвам зъболекарство.* **2.** Занятие на зъболекар. *Практикувам зъболекарство.*

зъболечѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който се отнася до зъболечение. *Зъболечебно отделение.*

зъболечѐние, *мн.* няма, *ср.* Лекуване на болестите по зъбите.

зъботехни̇̀к, *мн.* -ци, *м.* Лице, което прави изкуствени зъби, челюсти, коронки.

зъботехни̇̀чески, -а, -о. *Прил. от* зъботехник. *Зъботехническа лаборатория.*

зъбча̀т, -а, -о, *прил.* Който е със зъбци; назъбен. *Лазурни блестят небесата | над храмове, кули, зъбчати | стени. Шумолят дърветата.* Вазов. *Зъбчато колело.* □ **Зъбчата железница** — железопътна линия, построена на много стръмно място, между релсите на която е поставен зъбен гребен, по който се движи зъбчато колело.

зъ̀бя се, -иш се, *мин. св.* зъби̇̀х се, *несв., сред.* **1.** За животно — показвам зъбите си, за да ухапя. *Тебе хапало ли те е куче, гдето мълчешката се пуща. Друго лае, пищи, зъби се, ама като му махнеш само и побегне.* Ст. Даскалов. **2.** *Прен. Разг.* Говоря заядливо, предизвикателно. *Чакай бе, момиче!—прекъсна я нервно бащата.— Още не си ме чула, какво ще ти кажа, и веднага се зъбиш: не искам туй, не искам онуй!* Св. Минков.

зъ̀зна, -еш, *мин. св.* зъзна̀х, *несв.* Треперя от студ; мръзна. *Студено им — и тя трепере и Радулчо зъзне.* Вазов.

зъ̀знене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зъзна.

зъл, зла, зло, *мн.* зли, *прил.* **1.** Който е по характер лош, злобен, проклет. *Тя беше зла и сприхава баба.* Йовков. *Добра мома, зла невеста.* Погов. *Зло куче стадо пази.* Погов. **2.** Който има или който изразява злоба, лоши чувства. *В душата му не гореше ни гняв, ни омраза, ни зли чувства.* Елин Пелин. *Погледът му бе студен, печален и зъл.* Дим. Димов. *Зли намерения. Зла усмивка.* **3.** *Прен.* Тежък, лош. *За да се стопи той и да стане само кожа и кости, трябва от дълго да лежи или пък зла болест отведнаж да го е свалила.* Йовков. *Зла зима.* □ **За зла чест** (нар.) — за нещастие. **Зли езици** — злонамерена мълва. **Зъл дух** — според народните вярвания: дух, който причинява беди и нещастия. *В селото завърлува невярна болест ... Сякаш зли духове прелетяха над селото.* Елин Пелин.

зъ̀лва *ж.* Сестра на съпруга по отношение на жената. *И не заживяха добре свекървата и зълвата със своята снаха.* Влайков.

зъ̀лвин, -а, -о. *Прил. от* зълва. *Зълвина дъщеря.*

зъмя̀ *ж. Диал.* Змия.

зън *междум.* За наподобяване на звук от удряне на метални предмети, обикн. удвоено з ъ н, з ъ н. *Минах покрай прозорчето му и чувам: „зън, зън" — пари! Някой пари брои.* Йовков.

зървам, -аш, *несв.*; **зърна,** -еш, *мин. св.* зърна̀х, *прич. мин. страд.* зърнат, *св.* Съглеждам, забелязвам. *Внезапно зърна на масата новия брой на в. „Дунав".* Вазов. *Ония, които бяха по-близу, па и по-зорките и далекогледи, зърнаха веднага цар Иоан Александър в средата.* Ст. Загорчинов. **зървам се, зърна се** *страд.*

зъ̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* зървам *и от* зървам се.

зъ̀ркели, *ед.* няма, *м. Разг. Пренебр.* Очи. *Пено, мари, да ти опустеят зъркелите — уплаши ни.* Вазов. □ **Отваряй си зъркелите! —** внимавай!

зъ̀рна. Вж. з ъ р в а м.

зъ̀рнен, -а, -о, *прил.* Който е на зърна. *Зърнени храни. Зърнени култури. Зърнен фураж.*

зъ̀рнест, -а, -о, *прил.* Който е във вид на зърна. *Мраморите са варовити скали със зърнеста структура, по която те се отличават от гъстите варовици. Зърнеста структура на почвата.*

зъ̀рно, *мн.* зърна̀, *ср.* **1.** Семе от житни или други растения, в което се намира зародишът. *Гледах как хвърляше весело семето — | чисти и здрави зърна.* Вазов. *Бобено зърно. Грахово зърно.* || *Събир.* Житна храна. *Манол също чувствуваше, че жетвата и прибирането на зърното не могат повече да се отлагат.* Ив. Мартинов. **2.** *Разш.* Плод на грозде, малина, къпина и др. *Лозите почнали вече да натежават — гроздовото зърно едрее.* А. Каралийчев. **3.** Малка частица със заоблена форма. *Чорбаджи Аврам чакаше; посегна за броениците си, започна бавно да рони две по две едрите кехлибарени зърна.* Дим. Талев. *Пясъчно зърно. Бисерно зърно.*

зърнодоста̀вка *ж. Нов.* Обикн. *мн.* Определено количество зърнени храни, които се предават от производителите на държавата срещу заплащане

зърнопроизво̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Рядко.* Зърнопроизводителен.

зърнопроизводѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което произвежда зърнени храни.

зърнопроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* В който се произвеждат зърнени храни. *Зърнопроизводителен център. Зърнопроизводителна околия.*

зърноя̀д *м. Зоол.* Насекомо, което се храни със семена от зърнени растения.

зюмбю̀л *м.* (тур.). Градинско цвете със силно ароматни сини, бели или розови цветове, събрани на един стърк. Hyacynthus. *Кичест зюмбюл.*

зя̀пам, -аш, *несв. Разг.* **1.** Стоя с отворени уста. *Имах навик тогаз, като се залисам в една работа, отварям си без да ща устата и зяпам.* Йовков. *Бръчков зяпаше от учудване.* Вазов. **2.** Заглеждам се в нещо продължително, с любопитство и безцелно; захласвам се, заплесвам се. *Стоеше на пазара, гдето пържеха мекици, и зяпаше селяните и сергиите.* Ем. Станев. *Бай Ганьо седи сам в салона, зяпа разсеяно картините.* Ал. Константинов. □ **Зяпам някого в устата** (разг.) — а) Слушам, гледам някого прехласнато, когато говори. б) Намирам се изцяло под влиянието на някого, слушам го за всичко.

зя̀пане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зяпам.

зяпа̀ч *м. Разг. Пренебр.* Човек, който обича да гледа без определена цел, от любопитство. *Пред дома на Чакъра се беше събрала голяма тълпа от скръбни почитатели, зяпачи и клюкари.* Дим. Димов.

зя̀пвам, -аш, *несв.*; **зя̀пна,** -еш, *мин. св.* зяпна̀х, *св.* **1.** Отварям си широко устата, обикн. при учудване, изненада. *Той беше така изменен, така майсторски натруфен със сребърни турски кюстеци и разни други украшения, че публиката зяпна от учудване и в първите моменти не можа да се съвземе.* Караславов. **2.** Заглеждам и започвам да слушам внимателно някого с отворени от учудване или прехласване уста. *Мама и тате зяпнаха опулени, сякаш че им се говореше на китайски.* Ст. Чилингиров. □ **Зяпвам някого в устата** (разг.) — а) Слушам, гледам някого прехласнато като говори. *Дошел е някой там, лъже ги, а те го зяпнали в устата и го слушат.* Йовков. б) Намирам се изцяло под влиянието на някого, слушам го за всичко. *Я аз съм лоша, я пък ти, като си ѝ зяпнал в устата, заслепил си се и не искаш ни майка да знаеш, ни сестра.* Влайков.

зя̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* зяпвам.

зя̀пла *ж. Разг. Неодобр.* Жена, която обича да се заглежда, да се зазяпва по нещо.

зя̀пльо, *мн.* -вци, *м. Разг. Неодобр.* Човек, който обича да се заглежда, да се зазяпва по нещо.

зя̀пна. Вж. з я п в а м.

И

и[1] **1.** Звукът **и**. **2.** Писмен белег на звука **и**.

и[2] *съюз.* **I.** За съединяване: **1.** Свързва две еднакви части в изречението. *Мир и ведрина повея от дълбокото звездно небе.* Елин Пелин. *Вървеше бързо и с леки и твърди стъпки.* Йовков. *Трудът е дълг и въпрос на чест за всеки работоспособен гражданин.* Конст., чл. 23. *Тежко и горко. Здрав и читав. Старо и младо.* || При изброяване, когато се прибавя последната от изброяваните части. *След малко воденичарят, Краличът и Марийка... отидоха към манастира.* Вазов. *По небето... бавно лазеха... дебели, дрипави, влажни и мрачни зимни облаци.* Елин Пелин. || При изброяване към всеки от изброяваните членове—за подчертаване, че е еднакво важен с другите. *Ако наистина им пристигне и трактор, и редосеялка, и жетварка, и вършачка, както разправят, то с тях не може да се излезе на глава.* Ст. Даскалов. *Райка срещна погледа му. Той бе и мил, и плах, и някак си срамежлив, ала в същото време и грейнал от доволство.* Влайков. *Всички животни са и глупави и хитри.* Ем. Станев. || При повторение на една и съща дума. *Тя ускоряваше стъпките си все повече и повече.* Вазов. *Между туй ний слизахме все надолу и надолу* Ал. Константинов. || В съставни числителни — за прибавяне на последното числително. *Тридесет и пет годишен. Триста двадесет и осем. Сто и двадесет години.* || При аритметически действия — за означаване, че се прибавя нещо; плюс. *Пет и пет правят десет.* || При изброяване—за прибавяне към известно или отделно споменато нещо. *За празник дядо Славчо си имаше и друга аба и друга шапка.* Влайков. *Слушай, вземи си и ножа.* Вазов. *В тази килия съм крил и Левски.* Вазов. *Иване,... кажи и ти, не е ли по-добре да идем горе при брестовете?* Елин Пелин. **2.** Свързва прости изречения в едно сложно съединително: а) При едновременни действия. *Тя лежеше неподвижно... със затворени очи и дишаше тежко.* Елин Пелин. б) При последователни действия. *Но иди, майко, у дома / и с сърце всичко разкажи / на мойте братя невръстни.* Ботев. || Когато се изреждат повече от две прости изречения — за прибавяне на последното. *Той почука една врата, бутна и влезе вътре.* Вазов. || Когато действието на второто изречение е последствие от действието на първото. *Викентий пална свещица и осветли килията.* Вазов. *Старецът вдигна лявата ръка и закри очите си от силния блясък.* Ст. Загорчинов. **II.** За присъединяване: **1.** При добавяне на части на изречението или изречения, които определят допълват, развиват, разширяват изказаната в изречението мисъл. *Чашите се изпиваха на един дъх и до капка.* Йовков. *Тук ни поднесоха едно деветгодишно златно вино..., наляно в бутилки, бистро като кристал, и струва бутилката само два лева.* Ал. Константинов. *Някъде из улиците свиреше кавал. И сякаш там не човек свиреше.* Йовков. **2.** При въвеждане на изречение, което представя следствие или заключение от предходното изречение. *Нямаше си дядо Славчо ни син, ни дъщеря. И много му беше мъчно и криво за това.* Влайков. *У Ралица ходиха китени свати. / И чу се вест низ село, че наскоро / ще е и сватба.* П. П. Славейков. *Старият Белчо замаха опашка и тръгна спокойно. И ето че се редят бразда, две, три — леха.* Елин Пелин. **III.** За съпоставяне или противопоставяне при означаване, че действието на второто изречение става въпреки очакването на някого; а, а пък, но. *Заранта, чини ми се, че цялото село знае нещо и само ние не знаем.* Вазов. *А тя, Елка, светица е станала, синко, от скърби. И пак устата ѝ не проронва хулна дума.* Елин Пелин. *Знаеш и не ми обаждаш.* Вазов. **IV.** *Простонар. Поет. Старин.* За въвеждане на повествователни изречения — в началото на всяко от тях. *В игра стихийна уморени почиват яростни вълни. И корабът се носи леко с попътни тихи ветрове. / И чезнете в мъгли далеко, вий, родни брегове.* Яворов. *И стори се чудо, — чу господ молбата и тесният гроб се разтвори. / И яхна си Лазар припрятата коня — / потегли направо в Загоре.* П. П. Славейков. *И посипа Каин със сива пепел главата си. И горчиво зарида. И нямаше за него утеха.* Н. Райнов. *И наметна тънка пушка, / и запаса чифт пищови, / та се метна на вран коня, / па отиде на планина.* Нар. пес. **V.** За усилване: **1.** При изтъкване, подчертаване на нещо; дори. *И най-слаб вятър не разклащаше върховете на овошките.* Йовков. **2.** В началото на въпросително изречение — за подчертаване връзката с предишното изречение. *Аз видях на вратата един поп със сини очила, — потвърди едно заптие. — И ти не го хвана, будала? — изкряска началникът му.* Вазов. *Чакахме известие... Найпосле писмо. — И? — Мината не била съвсем безнадеждна.* Ст. Костов. **3.** При въвеждане на възклицателни изречения — за учудване, възмущение. *Ех, каква беше наистина мома и какво беше чудо тая дядова Славчова унука!* Влайков. *Отпреде на самата дупка пази смок! И какъв смок! Страшна работа.* Елин Пелин. *Знаете само да лъжете и да хитрувате... И как се преструвате!* Елин Пелин. **VI.** В съчет. с други съюзи, наречия, местоимения и пр. — за образуване на: **1.** Сложни съюзи: а) Отстъпителни: **ако и, макар и (да), и да, колкото и да, даже и** и др. *Майка му, макар и стара жена, шеташе пъргаво около огъня и готвеше нещо.* Елин Пелин. *Ако и да имаше и седнали, повечето стояха прави.*

Йовков. б) Заключителни: **и тъй, и така, и ето, и наистина** и др. *И наистина, вечерната картина беше хубава.* Вазов. 2. Сложни неопределителни местоимения: **който и да е, какъвто и да е, някой и друг** и др. *Умореният пътник, който и да е, се настанява в „одаята".* Вазов. *До каквито и доводи да прибегнах..., не успявах да я изгоня от ума си.* Величков. 3. Сложни наречия: **както и да е, колкото и да е, когато и да е, и без това, само и само** и др.

и³ *частица.* За засилване — при изтъкване, подчертаване на нещо; дори, даже. *Високите стени... стоят и до днес.* Величков. *Ех и ти, стига! — сопна се старата.* Йовков. *Който се дави в морето, и за сламка се хваща.* Погов. *Вълкът и броено яде.* Погов. *Не искам и да зная.* ‖ При слабо съпоставяне. *Днес сватба, а ти още не си и станал!* Елин Пелин. *Добре, че ми се обади. Инак нямаше и да те позная.* Елин Пелин.

и⁴ *междум.* Удължено — и-и-и! 1. За израз на досада или яд; ех! *Прегърбена се връща от пазар / старица... / „И-и! трябваше игли...", а тя забрави.* П. П. Славейков. 2. За израз на учудване; ах, ай! *Отпреде на самата дупка пази смок... Страшна работа. — И-и! — каза плахо циганчето.* Елин Пелин. 3. За израз на радост; ай, ей! *То по-добро от това и не може да бъде, нали Панчо? И-и, колко ми е драго!* Влайков.

й. Вж. т я.

ибрѝк, *мн.* -ци, *м.* (перс.). Глинен или меден съд за вода с чучурка за поливане при миене. *Преди да започне яденето, млади булки със съвсем нови пешкири и със също такива старовремски ибрици и легени поляха на гостите и на мъжете да се умият.* Йовков.

ибришѝм *м.* (перс.). Вид тънки памучни или копринени конци за шиене. *Поръбен с ибришим.*

ѝва¹ *ж.* Вид планинска върба с широки листа. Salix caprea.

ѝва² *ж.* Надлъжен край на тъкан, който не се разнищва.

ѝвица *ж.* 1. Дълъг, тесен къс от някаква материя, обикн. плат; лента. *Ивица плат. Ивица хартия.* ‖ *Разш.* За повърхност или пространство—тясна, продълговата част. *Снегът бързо се топи. На много места той е разкъсан... Откриват се вече на много места дълги ивици от черна и мокра земя.* Йовков. *Ивица светлина.* 2. Тясна, дълга следа от нещо; линия, бразда. *Какви хубави кончета! И двете оправени ясночервени, с по една черна ивица по гърба от гривата до опашката.* Йовков. *Къщата, излепена и измазана с една бяла като вар глина; отдоле, ..., мината права като конец ивица с червена глина.* Влайков.

игла̀ *ж.* 1. Тънка обикн. метална пръчица, заострена на единия край, а на другия с дупка, в която се вдява конец и служи за шиене. *След туй войникът измъкна макара, конци, вдянах крайчеца в иглата и в миг баща ми заши две парчета.* Кр. Григоров. *Старият рибар кърпеше една мрежа с дрянова игла.* А. Каралийчев. *Мъжът с кола да внася, жената с игла да изнася, пак не се надвива.* Погов. *Вдявам игла. Игла за шев. Игла за шевна машина.* 2. Тънка метална пръчица, приспособена за забождане, за прикрепване на долна дреха, плат; карфица, топлийка, брошка. *Закопчах си блузата с една игла.* 3. Кука за плетене. *Дай ми иглите, че ще плета.* 4. Предмет с форма на игла; бодил. *Борови игли. Игли на таралеж.* □ **Безопасна игла** — специална карфица за забождане. **Грамофонна игла** — приспособление, което привежда в трептене мембраната на грамофон. **Зад игла** — вид бод, при който конецът минава зад иглата. **Няма къде игла да хвърлиш** (разг.) — има голяма навалица, претъпкано е. **Разказвам от игла до конец** (разг.) — разказвам от начало до край, всичко, изцяло.

ѝглен, -а, -о. *Прил. от* игла. *Иглени уши. Иглен връх.*

игленѝк, *мн.* -ци, *м.* Малка възглавничка, върху която се забождат игли.

ѝглест, -а, -о, *прил.* Игловиден. *Прехвърчаха иглести снежинки.* Влайков. *Иглести листа.*

иглѝка *ж.* Пролетно цвете с жълти, по-рядко червени или др. цветчета, разположени на китка. Primula. *Поляната тъмнееше и безбройните жълти иглики леко се полюляваха като запалени свещи.* Йовков.

иглѝков, -а, -о. *Прил. от* иглика. *Игликов корен.*

иглѝчина *ж.* Иглика. *На една полянка, изпъстрена с жълта игличина и минзухар, младата пастирка захвърли хурката и жадно се спусна да бере цветя.* Елин Пелин.

игловѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Подобен на игла. *Игловидни листа.*

иглоко̀ж, -а, -о, *прил.* 1. Който има бодли по кожата; бодлокож. *Иглокожи животни.* 2. Като *същ. мн.* **иглокожи** (зоол.) — група безгръбначни морски животни. Echinodermata: морски таралежи, морски звезди.

иглолѝстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който има листа, подобни на игли, като бор, ела и др. *Иглолистна гора. Иглолистно дърво.*

игля̀нка *ж.* Само в *съчет.* **иглянка пушка** (нар.) — вид стара пушка с тънка, дълга цев. *Под байрак лични юнаци, / напети в дрехи войнишки, / с левове златни на чело, / с иглянки пушки на рамо / и с саби—змии на кръстът.* Ботев.

Игна̀жден, *мн.* няма, *м.* *Нар.* Християнски празник преди Коледа. *Замъчи се божа майка / от Игнажден до Коледа.* Нар. пес.

игнорѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Оставям без внимание; пренебрегвам. **игнорирам се** *страд.*

игнорѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* игнорирам *и от* игнорирам се.

ѝго, *мн.* няма, *ср.* Робство, гнет. *Българският народ с всички сили и извънредно упорито се е борил против чуждото иго.* Г. Димитров. *Днес няма вече роба свит и примирен, / отпуснал немощно ръце; това е новий Прометей, освободен / от игото на боговете.* Смирненски. *Освобождението ни от чуждо иго.* □ **Съм (намирам се) под иго** — поробен съм.

игра̀ *ж.* 1. Движение или занимание за развлечение, за забава. *Децата и от двете села играеха весели игри, придружени с песни, заловени на дълго коло.* Йовков. *И пред Еньо мина леко и свободно споменът за детството... Игрите, скитането по горите и полетата.* Елин Пелин. *Зайците... играеха своята зайча игра,*

като се прескачаха. Ц. Гинчев. || Забавление по определени правила, при което обикновено едната страна печели, а другата губи. *Губя игра. Печеля игра. Игра на карти. Игра на футбол. Игра на табла. Хазартна игра.* || Комплект от предмети, които служат за такова забавление. *Игра домино. Игра томбола. Игра шах. Игра дама.* **2.** Танц, хоро. *Гайдата редеше ситно-ситно, играта ставаше буйна.* Йовков. **3.** За светлина, багри и под. — трепкане, движение. *Другите... бяха налягали около огъня, уморени гледаха играта на пламъка и мълчеха.* Елин Пелин. *В игра стихийна уморени, / почиват яростни вълни.* Яворов. *Игра на цветовете.* **4.** Изнасяне на театрално представление или изпълнение на роля на сцената. *Нашата страна може да се гордее с високо художествено майсторство в артистичната игра и вокалното изкуство.* В. Червенков. *Завесата полека и набръчкана се издигна. Играта се почна.* Вазов. **4.** Неискрена постъпка, неискрено отношение с цел да се заблуди някой. *Той изведнъж разбра лукавата игра на стареца.* Ст. Загорчинов. *Дипломатическа игра.* **5.** Лекомислено, несериозно отношение към нещо. *Тяхното що е? Игра на политика. Вятърничава работа.* Влайков. □ **Игра на думи (словесна игра)** — игрословие, каламбур. **Игра на природата** — отклонение от обикновеното, от нормалното в природата. **Игра на случая** (книж.) — внезапен обрат в живота поради някаква случайност. **Карти за игра** — карти, с които се играят разни игри, особено хазартни.

игра̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Свързан с изнасяне на театрално представление. *Игрална зала.* □ **Игрален дом** (остар.) — комарджийница. **Игрален филм** — филм, в който играят артисти.

игра̀ло, *мн.* игралà, *ср. Рядко.* Играчка, игралка. *Какво ли е туй нещо тука? — извикал царят на въздуха. / Ах, виждам, охлюв!... Игралото / на естеството, животец във една черупка.* Михайловски.

игра̀не, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* играя. *Децата изведнаж напущат играненето.* Влайков.

игра̀ч *м.* Лице, което участвува в някаква игра или в изпълнението на някакъв танц, хоро. *В дълбокото мълчание на килията се чуха състезателните ръмжения на играчите и ударът на картите.* Елин Пелин. *Хорото се предвождаше от Безпортева, който... беше знаменит играч.* Вазов. *Играч на ръченици. Играч на футбол.*

игра̀чка[1] *ж.* Предмет, с който се играе; игралка. *А кукли ще ми купи ли? — Кукли и играчки... колкото искаш.* Дим. Димов. *Детски играчки.* || *Прен.* Предмет, към който се отнасят своеволно, произволно. *С нас са народите, които не искат да живеят в робство и да бъдат играчка в ръцете на алчни завоеватели и грабители на чужди блага.* Г. Димитров. □ **Това е играчка (за мене)** — това е много лесно (за мене). **Това не е играчка** — това не е лесна работа, не е шега.

игра̀я, -àеш, *мин. св.* игрàх, *несв.* **1.** Движа се живо, занимавам се с нещо за забава, за развлечение; забавявам се, развличам се. *Децата играеха и вдигаха глъчка в собата.* Влайков. *Младите агънца играят весело.* Каравелов. *Пред вратнята няколко деца играеха на пумпал.* Вазов. || Прекарвам времето си в забавление, основано на определени правила, или се занимавам със спорт. *Играя на въже. Играя на карти. Играя на табла. Играем на криеница. Играя на футбол. Играя гимнастика. Играя мач.* **2.** Изпълнявам хоро или танц; танцувам. *Гладна мечка хоро не играе.* Погов. *Играя хоро. Играя валс.* **3.** За светлина, пламъци и под. — движа се бързо, трепкам. *Пръстите му бързо играеха по кавала и песните се лееха мило, мило.* Влайков. *На огнището гореше огън, сенки играеха по стените.* Йовков. *През листите на гората играеха слънчеви лъчи и се сипеха като златни монети по земята.* Елин Пелин. || *Обр. Дяволита усмивка играеше по устните ѝ.* Вазов. **4.** Участвувам в театрално представление или изпълнявам роля на сцена. *Обичаше да повтаря цели монолози из ролите, които беше играл.* Йовков. **5.** *Прен. Разг.* Измамвам, лъжа някого. *Играе ме един вашенец, ама тоя път ще му дам да разбере.* Елин Пелин. **6.** Отнасям се като към игра, забава — несериозно, лекомислено, своеволно, произволно. *Вие сте привикнали да си играете с чувствата и сърцето на другите.* Вазов. *Никому не е позволено да си играе с хляба на народа и с интересите на родината.* **7.** *Разг.* Стоя халтаво. *Отслабнах много. Пръстенът ми играе на пръста.* **играе се** *страд.* и *сред.* (само 3 *л.*); **играя си** *възвр. Не си играй с огъня.* Погов. *Детето си играе.* □ **Играя (важна) роля** — имам особено голямо значение. **Играя комедия** — преструвам се. **Играя на борсата** — извършвам борсови спекулации. **Играя на въже** (разг.) — хитрувам, извъртам нещата, умело лавирам. **Играя някому по гайдата (свирката)** (разг.) — действувам по чуждо внушение. **Играя роля (на нещо)** — преструвам се (на нещо). **Играя си на орехи** (разг.) — заемам се несериозно с нещо, гледам несериозно на нещо. **Играя си с живота** (разг.) — лекомислено излагам на риск живота си. **Играя си с огъня** (разг.) — предприемам рискувани, необмислени работи. **Играя си с пари (милиони)** (разг.) — имам извънредно много пари, много богат съм. **Ще го направиш и хоро ще играеш** (разг.) — безпрекословно ще изпълниш нещо. **Както ти свирят, така ще играеш** (разг.) — ще правиш това, което искат от тебе. **Окото ми играе** (разг.) — трепка ми окото. **Очите му играят на четири** (разг.) — наблюдава, следи и забелязва всичко. **Сърцето ми играе** (разг.) — силно се вълнувам.

ѝгрек *м.* (лат.). Название на предпоследната буква в латинската азбука. || *Мат.* Един от знаковете за означаване неизвестна или дирена величина.

игрѝв, -а, -о, *прил.* Жив, подвижен, весел, закачлив. *Съвсем противоположно на суровия Бара беше третото куче — една черна хрътка, игрива, гальовна, угодлива.* Вазов. *Мелодията беше еднообразна, но бърза, игрива, весела.* Йовков. *През дупките на затворените кепенци влизаха игриви слънчеви лъчи.* Елин Пелин. *Игриви очи. Игриво дете.*

игрѝво. *Нареч. от* игрив; живо, подвижно, весело, закачливо. *Из техните гъсти клонове чучуликаха весели ластовички и игриво подскачаха и цвърчаха немирни врабчета.* Влайков.

игрѝвост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* игрив. *Игривост на мелодията.*

игрѝще, *мн.* -а, *ср.* **1.** Специално пригодено място за игри. *Спортно игрище. Детско игрище.*

2. *Нар. Остар.* Място в село, гдето става хорото; хорище.

игрословие, *мн.* -я, *м. Книж.* Игра на думи, основана на двусмислие в думи или на сходство в звукове; каламбур. *Да живей славният Смилец!... — Без „славен", без „славен"... — Тогава, да живей „безславний Смилец!" Това игрословие разсмя най-близките му боляри.* Вазов.

игумен *м.* (гр.). Монах — управител на православен манастир. *Освен ратаите манастирски, двамина братя и игуменът, осемдесетгодишен старец..., други нямаше.* Вазов. *Дядо игумен.*

игуменка *ж.* Жена игумен. *Старата благочестива игуменка на девическия манастир Св. Богородица Темнишка... правеше бързо разпореждания за правилното приемане на високата гостенка.* Вазов.

йда[1], -еш, *мин. св.* няма, *несв.* **1.** Движа се, вървя към мястото, гдето се намира лицето, което говори или на което се говори; идвам, дохождам, приближавам се *Иде при мене жената и ме пита.* Йовков. *Той идеше полека и предпазливо насам.* Вазов. *Четохме за тебе във вестника и идем нарочно да те видим.* Елин Пелин. *Като зърна той, че иде неговото мило либе, | из юнаци той изскочи и към нея с пръст посочи.* Ботев. *Три дни веч се бият, но помощ не иде, | от никъде взорът надежда не види.* Вазов. || При говорене от гледището на трето лице. *Слизахме към дола, гдето беше изворът, на който лятно време от цялата околност идеха да перат.* Йовков. *Идат му всяко лято много гости.* || За река, път и под. — излизам, изхождам от някъде и достигам до мястото, гдето е лицето, което говори, с което или за което се говори. *Тука слазя и пътят, който иде от Разложко.* Вазов. *Тая река иде от вътрешността на Родопите.* Вазов. **2.** Пристигам, нося се, обикн. за пратка, новини и др. *В тия няколко бедни хижи вестник не идеше, защото никой не четеше.* Вазов. *Ние гълтахме всяка новина, която идеше от Босна и Херцеговина.* Величков. **3.** За време, обстоятелства, събития — настъпвам, наближавам. *Нещо иде, приближава се, върви по всички посоки и по всички пътища.* Йовков. *Идеше дъжд или буря.* Вазов. *Дойдат ли дренките, идат и седенките.* Погов. *Иде жетва.* **4.** Разнасям се по посока на мястото, гдето е лицето, което говори или с което се говори. *Пламъците вече бяха намалели, но от угарта идеше такава горещина, че лицата на всички се бяха зачервили.* Ст. Загорчинов. *От околните лъки идеха гласовете на косачите.* Вазов. *Идеше дъх от полски цветя и от клас.* Вазов. || Произлизам, произхождам, произтичам. *Тачката ... не разбираше добре от где идеше нечаканият му гняв, но се подчини.* Йовков. *Кой знае от къде иде това име.* **5.** Следвам по ред. *Вълчан само поведе хорото. След него идеха гостите с черните си граждански дрехи.* Йовков. *Най-големият беше Божан, по него идеше Петър и най-малкият — Павел.* Елин Пелин. **6.** *Книж.* Свързан със съюза д а и глагол, като придавам, подкрепя, подчертая и под. след него, означава — служа за доказателство на нещо, допринасям за изясняването на нещо. *Над зъберите на Балдуиновата кула изгря месецът цял червен и, макар и късно, сякаш идеше да придаде по-особено значение на Панчовите думи за християнската кръв, която щяла да се лее на юг.* Ст. Загорчинов. *Тези факти идат да подкрепят неговото мнение.* □ **Ида някому на помощ** — помагам. **Ида ти на крака** (разг.) — идвам лично при тебе по някаква работа. *Ревизорът още повече се смая, когато видя същия мирови съдия, че му иде на крака и с такова уважение.* Вазов.

йда[2], -еш, *мин. св.* няма, *св.* **1.** Отивам, отправям се, стигам. *При татка искам да ида, | при татка в Стара планина.* Ботев. *Тя грабна менците да иде за вода.* Елин Пелин. *Но иди, майко, у дома, | и с сърце всичко разкажи | на моите братя невръстни.* Ботев. *Дето да идеш, все си ти.* Погов. *Дай си, мъжо, жената, а ти иди в тръното.* Погов. *Ще ида в театър. Ще ида на разходка.* **2.** *Прен.* Стигам някакъв предел или някаква степен. *А при голяма възбуда готов е сякаш да иде до крайност.* Влайков. *Водата ми иде до глезените.* **3.** *Разг.* Похарчвам се, бивам изразходван, изчерпан. *Сиромахкините продаваха на пазара прежда̀та и тозчас си купуваха билет, за да не би парите да идат за сол или сапун.* Вазов. **4.** *Пов.* 2 *л. ед.* и д и (т а, ч е, д а) свързано със следен глагол — а) За нещо, което не може да стане. *Ще бръкне да извади някое шише — иди го гони сетне!* Ал. Константинов. *Че като казаха сега онези ми ти коне: ще бягаме — иди че ги спри.* Йовков. б) За нещо неочаквано, което е станало. *Иди й се надявай, че така ще се зарадва!* Влайков. **иде се,** само 3 *л. ед., мин. св.* няма, *сред., безл.* Отиде се, стигне се. *Другаде никъде не беше възможно да се иде: урви захващат от нея, та до небето.* Вазов. □ **Иди-дойди** (разг.) — а) Не много добре, средно. *Аз говоря български добре, руски—иди-дойди, френски — през куп за грош.* Вазов. б) Както и да е, все едно. *И да е барем сама, пак иди-дойди, ами болна стара майка да храни!* Влайков. **Иди по дяволите (по̀врага)!** (руг.) — махни се! **Ще ида войник (доброволец и под.)** (разг.) — ще стана войник (доброволец и под.). *Никола беше разтупкал сърцата на много моми още преди да иде войник.* Величков. **Ще ида на въжето** (разг.) — ще ме обесят. **Ще ида в гроба** — ще умра. **Ще ида в затвора** (разг.) — ще ме затворят. **Ще ида под венчило** (разг.) — ще се омъжа, ще се оженя. **Ще иде по дяволите** (разг.) — ще се провали, ще се опропасти. **Ще иде на халос** (разг.) — ще се провали, ще бъде напразно, напусто.

йда си[1], -еш си, *мин. св.* няма, *несв., възвр.* Връщам се у дома си или в мястото, гдето живея; дохождам си. *Той си идеше пеш.* Йовков. *Наближи Коледа и войниците взеха да си идат в отпуск.* Вазов.

йда си[2], -еш си, *мин. св.* няма, *св., възвр.* **1.** Отивам си в къщи или в мястото, гдето живея. *Да си идем у дома.* Елин Пелин. *Гостите наставаха да си идат.* Вазов. **2.** Махвам се, отдалечавам се. *Махай се! — Пребий ме, няма да си ида.* Вазов.

йде **1.** *безл.* Бива, подхожда, върви. *Мъже бяха, не идеше да плачат.* Йовков. *Мисля си, да му затворим вратата, не иде.* Ст. Костов. **2.** Свързано с кратките дат. форми на личните местоимения — и д е м и, т и, м у и пр.: а) Само 3 *л.* В съчет. със съществително означава настъпване на състоянието, смисълът на което се съдържа в съществителното. *И първата мисъл, която му иде, е, че неговото престъпление не се знае.* Елин

Пелин. *Сън не му идеше.* Караславов. *Иде ми дрямка. Идат ми тръпки. Идат ми сили.* б) *Безл.* С да и глагол означава иска ми се, чувствувам нужда, имам желание да направя нещо; обхваща ме желание. *Нещо я душеше в гърдите, идеше ѝ да заплаче с глас — и едвам се удържаше.* Вазов. в) *Безл. Разг.* С да, след глагол и отрицание — подхожда ми, подобава ми. *Знам го аз много добре, . . . ами не ми иде да го приказвам.* Влайков. □ **Иде ми на плач** — доплаква ми се. **Иде ми на ум** — а) Спомням си. *Идат ми на ум неговите думи.* б) Сещам се, хрумва ми, досещам се. *Никому не идеше на ум да ѝ помогне.* **Иде ми отръки** — сръчен съм, умея да върша някаква работа, удава ми се.

ѝдвам, -аш, *несв.* 1. Ида¹. *Сега ни идва трактор, па по вършитбата ще ни дойде и вършачка от Русия.* Ст. Даскалов. *Понякога ще идвам във съня ти | като нечакан и далечен гост.* Вапцаров. *Ехото на боя тук идва вече по-глухо, задавено.* Л. Стоянов. *Всички власти идват от народа, зависят от народа и се контролират от народа.* Г. Димитров. *Водата идва до колeнете ни.* 2. В съчет. с някои отвлечени съществителни и предлозите до, в означава осъществяване на състоянието, изразено с тия съществителни, напр. идвам до убеждение — убеждавам се, идвам до заключение — заключавам, идвам до отчаяние — отчайвам се. □ **Идвам до бой (кавга)** (разг.) — стигам до неизбежно положение — бой, кавга и под. **Идвам на власт** (разг.) — вземам властта, започвам да управлявам. **Идвам на себе си** (разг.) — съзнанието ми се възвръща. *Той сложи на Борис втора инжекция и последният бавно почна да идва на себе си.* Дим. Димов.

ѝдва ми. Само 3 *л. ед.* и лично местоим. дат. 1. В съчет със съществителни означава настъпване на действието, смисълът на което се съдържа в съществителното. *Дядо Руси стоеше на пейката си, правеше се, че не вижда нищо, но в тая минута му идваха най-тежките мисли.* Йовков. *Идва ми дрямка. Идват ми тръпки.* 2. Иска ми се, чувствувам нужда, желание да направя нещо. *Мирчо се бе разгорещил толкова, че му идваше да хвърли и ризата от гърба си.* Кр. Григоров. □ **Идва ми до гуша** (разг.) — омръзва ми напълно, става ми съвсем непоносимо. **Идва ми на ум** — а) Спомням си. *Не ми идва на ум какво сме говорили с него.* б) Сещам се, досещам се. *Не ми идва на ум да му донеса книгата.* **Идва ми отръки** — сръчен съм, умея да върша някаква работа.

ѝдвам си, -аш си, *несв., възвр.* Ида си, дохождам си. *След някоя и друга година Павел почна да си идва по-рядко.* Елин Пелин. *Идвам си в село. Идвам си от училище.*

ѝдване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* идвам *и от* идвам си. *Идването на Делча зарадва всички земляци.* Йовков. *На кея чакаше малка навалица от гърци и български чиновници, привлечени от идването на лодката.* Дим. Димов. □ **На идване** — когато идвах, когато пристигах.

идѐал *м.* (гр.). 1. Висша мъчно достижима степен на съвършенство в нещо, към която се стреми човек. *Години млади, години на борба, на страдания и на вяра във високи идеали.* Вазов. *Нравствен идеал.* ‖ Висша ръководна цел, която човек се стреми да постигне *Труд! Спасеньето от робство там е, | идеал е той на новий свят.* Вазов. *Новият труд, новите обществено-политически условия, ето това е революцията. Това е то идеалът, за който се бориха и паднаха в борбата стотици хиляди светли и доблестни синове на народа.* Караславов. *Национален идеал. Осъществявам идеала си.* 2. Най-съвършен образец за нещо. *Статуята на Аполон Белведерски е идеал на мъжка красота.*

идеа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* идеал; най-съвършен, образцов. *Идеални условия. Идеална честност. Идеална чистота.* ‖ *Остар.* Възвишен, неземен. *Идеална любов.* □ **Идеална част** (юрид.) — дял от общ неделим имот. *Идеална част от дворно място.*

идеализа̀ция *ж.* Представяне на нещо в по-съвършен вид, отколкото е в действителност.

идеализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Представям, виждам нещо в по-съвършен вид, отколкото е в действителност, като засилвам положителните му качества. *Народът идеализира хайдутина.* **идеализирам се** *страд.*

идеализѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* идеализирам *и от* идеализирам се.

идеализу̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Идеализирам. **идеализувам се** *страд.*

идеализу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* идеализувам *и от* идеализувам се.

идеалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). 1. *Филос.* Антинаучно философско течение, противоположно на материализма, което дава извратено тълкуване на действителността, като поддържа първичността на духовното начало и вторичността на обективния свят и отрича познаваемостта на света и на неговите закономерности. *Субективен идеализъм.* 2. Безкористно служене на някаква идея. *Нему все пак не му липсваше ентусиазъм и чистият идеализъм, присъщи на всеки народен учител.* Йовков. 3. Склонност да се идеализира действителността. *Кандов страдаше от болезнения идеализъм на средата, дето бе живял до сега.* Вазов.

идеалѝст *м.* 1. Последовател на философския идеализъм. 2. Човек, който безкористно служи на някаква идея, на някакво дело. *Изгнанието и теглилата, вместо да охладят в него жара към идеята . . ., връщаха го тука още повъзторжен, идеалист, смел до безумство.* Вазов. 3. Човек, който идеализира действителността; фантаст. *Мечтател, идеалист, ветренник, — той искаше да вкуси от сладостта на неизвестното и новото.* Вазов.

идеалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Идеалистически. *Идеалистичен мироглед.*

идеалистѝчески, -а, -о. *Прил. от* идеалист *и от* идеализъм. *Идеалистическа философия. Идеалистическо направление.*

идеалистѝчески. *Нареч. от прил.* идеалистически; идеалистично. *Обяснява явленията идеалистически.*

идеалистѝчно. *Нареч. от* идеалистичен.

идеалѝстка *ж.* Жена идеалист.

идеа̀лно. *Нареч. от* идеален. *Идеално полирана повърхност.*

идѐен, -ѐйна, -ѐйно, *мн.* -ѐйни, *прил.* 1. Проникнат от някаква идея, който разпространява, пропагандира някаква идея *Идеен замисъл. Идейно съдържание. Идейно изкуство.* 2. Който се отнася до някаква идеология, който е свързан с основ-

ните принципи на някакъв мироглед, идеологически издържан. *Идейно течение. Идейно превъзпитаване. Идеен фронт.* □ **Идеен проект, идейна скица** (архит.) — проект (скица), който дава идея за разпределението и общия вид на постройката, без подробни изчисления.

идѐйно. *Нареч. от* идеен. *Идейно осмислен. Идейно наситен.*

идѐйно-. Първа съставна част на сложни думи със значение идеен, напр. и д е й н о - п о л и т и ч е с к и, и д е й н о - в ъ з п и т а т е л е н, и д е й н о - х у д о ж е с т в е н.

идѐйност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Последователно обосновано отстояване и провеждане в живота обществените идеи на някоя класа в определен момент. *Партийните кадри трябва да са възпитавани в духа на марксистко-ленинската принципалност и идейност.* Раб. дело, 1950 г.

ѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който идва, следва; следен. *И не може да има по-хубаво от това — да живееш със съзнанието, че твориш блага ... за цял народ, за младежта, за идните поколения, за бъдещето.* Караславов. *Идната година. Идната пролет. Идни дни.*

идентификàция *ж.* (лат.). *Книж.* Уеднакяване, отъждествяване.

идентифицѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Уеднаквявам, отъждествявам. **идентифицирам се** *страд.*

идентифицѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* идентифицирам *и от* идентифицирам се.

идентѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (лат.). *Книж.* Еднакъв, тъждествен.

идентѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* идентичен.

идеолòг, *мн.* -зи, *м.* (гр.). Човек, който създава, изразява или защищава идеологията на няккаква класа, обществен строй или направление. *Маркс и Енгелс са идеолози на работническата класа, на пролетариата.*

идеологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Идеологически.

идеологѝчески, -а, -о. *Прил. от* идеология. *Димитър Благоев именно положи оная идеологическа основа, върху която партията на „тесните социалисти“ можа успешно да израсте и ... да се превърне ... в марксистко-ленинска партия.* Г. Димитров. *Идеологически позиции. Идеологически фронт.*

идеологѝчески. *Нареч. от прил.* идеологически; в идеологично отношение. *Идеологически издържан.*

идеолòгия *ж.* (гр.). Система от възгледи, идеи, понятия и представи на някоя класа (отражение на обществения и икономически строй в дадено време). *Марксистко-ленинска идеология. Буржоазно-капиталистическа идеология.*

идеологѝчно. *Нареч. от* идеологичен.

идѐя *ж.* (гр.). 1. Понятие, мисъл, като отражение на обективната действителност в човешкото съзнание, която характеризира отношението на човека към околния свят и представата му за него. *Политически идеи. Прогресивни идеи. Идеите на социализма. Обществени идеи. Защищавам идеите си.* 2. Основна, главна мисъл, обикн. в художествено произведение. *Основна идея на романа.* 3. Мисъл, хрумване за извършване, осъществяване на нещо. *Съставихме първата „Българска христоматия“ — идеята бе на Величков.* Вазов. *Давам идея.* 4. Само *ед.* Представа, понятие за нещо, мислен образ на нещо. *Налагате на народа началници и унищожавате всяка идея за равенство.* Вазов. *Имам идея за разстоянието.* 5. *Филос.* В идеалистическата философия — вечна същност на предметите и явленията, достигнати само по пътя на разума.

идилѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Безбурен, тих, спокоен. *И в душата ми, като отдавна виден сън, долитаха тихите вълни на сребърния звън на стадата, идиличният лъх на старите овчарски повести.* Йовков.

идилѝчески, -а, -о, *прил.* Идиличен.

идилѝчно. *Нареч. от* идиличен.

идилѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* идиличен.

идѝлия *ж.* (гр.). 1. *Литер.* Литературно произведение в стихове или проза, което изобразява живота на лица, близки до природата, като го идеализира. 2. *Прен.* Безбурен, тих, спокоен живот. *Живеех мирно и спокойно в семейството си. Но дойде нещо, силно като съдбата, което наруши спокойствието ми и измени нормалното течение на дните, наруши идилията и обърна всичко с главата надолу.* Елин Пелин.

идиòм *м.* (гр.). *Езикозн.* Устойчиво словосъчетание, типично за един език, чието значение не може да се изведе от значението на думите, които го съставят, напр. п р е з к у п з а г р о ш, о т и г л а д о к о н е ц и др.

идиоматѝчески, -а -о. *Прил. от* идиом.

идиосинкрàзия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). *Мед.* Индивидуална повишена чувствителност на организма спрямо някои храни или лекарства.

идиòт *м.* (гр.). 1. Лице, което страда от идиотизъм; слабоумен. 2. *Разг. Руг.* Глупав човек, глупак. *Идиот! Дурак! Идиот! — развика се Чокоя.* Йовков.

идиотѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* 1. Само *ед. Мед.* Вродено слабоумие. 2. *Прен.* Глупост, безсмислица.

идиòтка *ж. Разг. Руг.* Глупава жена, глупачка.

идиòтски, -а, -о, *прил.* 1. Свойствен на идиот, слабоумен. *По безсмисленото му идиотско лице играеше някаква странна усмивка.* Вазов. 2. *Разг. Руг.* Глупав, безсмислен. *Ти прие с весел смях тоя идиотски, оскърбителен .. комплимент?* Вазов.

идиòтство, *мн.* -а (рядко), *ср.* 1. Само *ед.* Слабоумие, тъпоумие, идиотизъм. 2. *Прен.* Глупост, дивотия.

идиòтщина *ж.* 1. Само *ед.* Слабоумие, тъпоумие. 2. *Руг.* Идиотска постъпка, глупост.

ѝдол *м.* (гр.). 1. Материален образ на божество, на което езичниците се кланят като на бог; кумир. 2. *Прен.* Предмет на прекомерно обожание, възхищение; кумир. *Евгения за нея е икона, съвършенство, идол, когото боготвори.* Йовков.

идолопоклòнник, *мн.* -ци, *м.* Езичник, който се кланя на идоли.

идолопоклòнница *ж.* Жена идолопоклонник.

идолопоклòннически, -а, -о. *Прил. от* идолопоклонник *и от* идолопоклонничество.

идолопоклонничество, *мн.* няма, *ср.* Религиозен култ — обожаване на идоли.

идолопоклонство, *мн.* няма, *ср.* Идолопоклонничество.

йдущ, -а, -о, *прил.* (рус.). Иден, следен. *Идущата неделя. Идущата година. Идущият брой.*

иждивение, *мн.* -я, *ср. Остар.* Средства, разноски за материална издръжка.

иждивея. Вж. иждивявам.

иждивявам, -аш, *несв.*; **иждивя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Остар.* Изразходвам средства, харча.

иждивяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* иждивявам.

из *предл.* **1.** За означаване на движение отвътре навън; излизане извън границите на предмета. *Кучето излая внезапно и изскокна из колибата.* Вазов. *Видях Ива, видях кърви ... и не сетих как измъкнах | остро ножче из сърце му и в сърцето си забих го.* П. П. Славейков. *Мъчителна въздишка се изтръгна из Лазовите гърди.* Елин Пелин. || За означаване на излизане или отделяне от едно цяло. *Из публиката излезе Бойчо Огнянов.* Вазов. **2.** За означаване на произхода на някого или нещо. *По дрехите се познава, че не е тукашен, а из Южна България.* Вазов. *Сюжетът на драмата е взет из италианския живот.* **3.** За означаване на движение в границите на определен предмет без определена посока. *Три дена и три нощи как Огнянов се скита из Стара планина.* Вазов. *Из кривите селски улици заскърцаха кола, загълчаха орачи.* Елин Пелин. *Соколов ходеше развълнуван из стаята си.* Вазов. *Когато се разнесе из село новината, че дядо Матейко починал — никой не повярва.* Елин Пелин. || За означаване, че нещо се намира в разпръснато положение в границите на определено пространство. *Овошки нямаше твърде много из дворовете и градината.* Йовков. *Из въздуха се носеше здрав мирис на полето в жетва.* Вазов. || За означаване на движение по продължението на нещо. *И пак върви напред керванът | из безконечния си път | на пясъка през океанът.* Вазов. *Тя слизаше вече из малката пътечка към кладенеца.* Влайков. **4.** В съчет. с други предлози **из** образува сложни съставни предлози, напр.: иззад, изнад, изпод и др. В съчет. с наречия за място и време **из** образува сложни наречия, напр.: извън, извътре, изотвън, изотвътре, изнапред, изотзад, изотгоре, изотдолу и др.

из-. Глаголна представка за означаване: **1.** Насочване на глаголното действие вън от някаква среда (нагоре, напред и др.), напр. избликвам, измъквам, избутвам, излитам. **2.** Извършване на действието изцяло или до край, напр. изгребвам, измесвам, издоявам. **3.** Неочаквано започване, извършване на краткотрайно действие, напр. извиквам, изкрещявам, излайвам. **4.** Изчерпване на сборно действие с много обекти или много подлози: а) за изразяване на действие, извършено от много лица, напр. измираме, иззаспиваме, изналягаме; б) за изразяване действие, отправено към много обекти, напр. избесвам, избивам, изранявам. **5.** Постигане на нещо, последица на нещо, напр. изнамирам, измислям.

изба *ж.* **1.** Зимник, маза. *Налей от лютовицата, дето е в малкото буре в избата.* Вазов. *Ровиха в избата, гледаха със свещи в бъчвите.* Величков. **2.** Малка бедна къща. *Те живели в сламеница изба | и живели трийсет и три години.* П. Р. Славейков. *В избата на дрипавия одър | се гърчеше невръстен внук.* Смирненски. **3.** *Диал.* Обор в земята; яхър. *Троянският затвор не заслужава това име, т. е. той не може да се нарече тъмница, защото е прост яхър или изба.* □ **Винарска изба** — *винарски склад.*

избабувам, -аш, *несв.* и *св. Нар.* Бабувам до край. *Стринината Венковичина невяста роди. Мъничко видя бял свят малкото гостенче. Баба Вела доста се поузори, дорде да го избабува.* Влайков.

избабуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избабувам.

избава *ж. Рядко.* Избавление. *Тогаз кръстосваха навред | в села и градове апостоли безчет | и слово божие вестяха на народа — | заветно слово за избава и свобода.* П. П. Славейков.

избавител, -ят, -я, *зв.* -ю, *мн.* -и, *м.* Човек, който избавя или е избавил някого от беда, опасност; освободител, спасител. *Сега в късо време знаяло вече цялото село, че войводата се връща победоносно с голяма сила. Всеки бързал да посрещне своите избавители.* З. Стоянов.

избавителка *ж.* Спасителка, освободителка

избавление, *мн.* -я, *ср.* Спасяване от някаква беда, зло, опасност; освобождаване. *Бърчков поздрави другите, честити на Хаджията избавлението.* Вазов. *Ужасът и паниката достигат тия граници, когато смъртта е избавление и почивка.* Йовков.

избавя. Вж. избавям.

избавям, -яш, *несв.*; **избавя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Спасявам някого от беда, опасност; отървавам. *Ти ме избави от смъртта.* Вазов. **избавям се, избавя се** *страд.* и *сред. Не плач, не сълзи, не молби, а други средства трябва да се дирят. за да се избави народът.* Ботев. □ **Избавям от робство (иго)** — освобождавам. *От гръцко робство избави българите цар Асен.* Вазов.

избавяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избавям *и от* избавям се.

избадам, -аш, *несв. Диал.* Избождам.

избаждам, -аш, *несв. Диал.* Избождам.

избаждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избаждам.

избеднея. Вж. избеднявам.

избеднявам, -аш, *несв.*; **избеднея,** -ееш, *мин. св.* избеднях, *св.* Постепенно осиромашавам, обеднявам.

избедняване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избеднявам.

избелея. Вж. избелявам.

избеля. Вж. избялвам[1] *и* избялвам[2].

избелявам, -аш, *несв.*; **избелея,** -ееш, *мин. св.* избелях, *св.* Добивам постепенно цвят поблед от първоначалния. *Сините ризи бяха избелели от пот.* А. Каралийчев.

избеляване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избелявам.

избелял, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* избелея. **2.** Като *прил.* — който е с цвят по-блед от първоначалния. *Миг-два Нона седя тъй загледана в избелялата фотография.* Йовков. *Избелял плат. Избеляла шапка.*

избелям[1], -яш, *несв.* Избялвам[1].

избелям[2], -яш, *несв.* Избялвам[2].

избеляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избелям[1] *и от* избелям[2].

избен, -а, -о. *Прил. от* изба. *Избено помещение.*

избера. Вж. избирам.

избесвам, -аш, *несв.*; **избеся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Беся всички или мнозина. *Да имаше възможност, всички би избесил, — и най-напред дяда Славча.* Влайков. **избесвам се, избеся се** *страд.*

избесване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избесвам *и от* избесвам се.

избеся. Вж. избесвам.

избивам, -аш, *несв.*; **избия,** -иеш, *мин. св.* избих, *св.* **1.** Убивам всички или мнозина. *Имаше сила да дигне патерицата и да ги избие всичките, но се стърпя.* Йовков. *А нас като кучета ще ни избият.* Вазов. || За градушка — унищожавам. *Нечувана буря се зададе един ден и една градушка изби нивите на десет села.* Йовков. **2.** С удар изваждам, изкъртвам. *Дай, дай да видя къде те удари! Да не ти е избил зъб?* Д. Добревски. || Изтиквам, избивам навън. *Клин клин избива.* Погов. **3.** Излизам изведнаж навън, появявам се на повърхността. *Бършеше с ръкав едрите капки пот, които избиваха по челото му.* А. Каралийчев. *Пот студена изби по слепите й очи.* Вазов. *По лицето му изби червенина. Кръвта от раната изби по превръзката.* **4.** Избутвам масло, мътеница и др. *Избила е мама мътеница.* Влайков. *Дорде се отвари прясното мляко, тя ще избие подквасеното от вчера.* Влайков. **5.** Довършвам да бия. *Избил вълната. Избил ярината.* **избивам се, избия се** *взаим. Братски се делили, та се избили.* Погов. □ **Избива в (на)** — преминава в, клони към друго състояние. *Не рядко хладният господарскозаповедничевски тон, с който винаги почти той се обръща към мама, избива и в грубост.* Влайков. *Разговорът изби на караница.* **Избива ме на** (разг.) — близко съм да премина в друго състояние; кара ме на, иде ми до. *Избива ме на плач. Избива ме на смях. Избива ме на лудост.* **Избива ме пот** (разг.) — изведнаж се изпотявам. **Избивам си краката да бързам** (разг.) — изморявам се много от ходене. **Избивам си нещо от ума (от главата)** (разг.) — налагам си да не мисля за нещо, което няма да стане, да се осъществи. *Избий от ума си тая мисъл.*

избиване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избивам *и от* избивам се.

избираем, -а, -о, *прил.* Който има право да бъде избиран. *На всички младежи, навършили 18-годишна възраст, Отечественият фронт осигури правото да бъдат избиратели и избираеми.* Г. Димитров.

избираемост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Право на едно лице да бъде избирано. *Главният принцип на новата организация на Отечествения фронт е демократическият централизъм. Това означава избираемост на всички ръководни органи на Отечествения фронт от горе до долу.* Г. Димитров.

избирам, -аш, *несв.*; **избера,** -еш, *мин. св.* избрах, *св.* **1.** Измежду две или повече лица или предмети предпочитам някое от тях. *Бай Ганьо извади кесията си ..., рови из монетите, избра една и я подаде на берберина.* Ал. Константинов. *Стефан не винаги избираше прекия път за воденицата.* Йовков. *От две злини избирай по-малката.* Погов. *Избирам си плат за дрехи.* || Правя подбор; пробирам, отбирам. *Много избира, не ще каква да е работа — нещо голямо, самостоятелно.* Ст. Костов. *Мома, която много избира, после примира.* Погов. **2.** Чрез гласуване посочвам лице, което да заеме някаква длъжност или да бъде прието в някаква организация. *Избрахте ме за войвода, а и до сега не сте ме попитали кой съм аз.* Каравелов. **избирам се, избера се** *страд.*

избиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избирам *и от* избирам се. *Право на избиране.*

избирател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което има право на гласуване при избори. *Избиратели и избираеми са всички граждани на Народната Република, навършили осемнадесетгодишна възраст.* Конст., чл. 3.

избирателен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до избори и до избирател. *Избирателна система. Избирателен списък. Избирателни колегии. Избирателна урна.*

избирателка *ж.* Жена избирател.

избирателски, -а, -о. *Прил. от* избирател.

избистря. Вж. избистрям.

избистрям, -яш, *несв.*; **избистря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За течност — правя нещо да стане бистро.

избистрям се, -яш се, *несв.*; **избистря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Ставам бистър. *Небето се беше избистрило като горски вир и наоколо миришеше на здравец и люляка.* Чудомир.

избистряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избистрям *и от* избистрям се.

избича. Вж. избичвам.

избичвам, -аш, *несв.*; **избича,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Бича определено количество, бича всичко до край.

избичване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избичвам. *Избичване на трупи.*

избия. Вж. избивам.

избледнея. Вж. избледнявам.

избледнявам, -аш, *несв.*; **избледнея,** -еeш, *мин. св.* избледнях, *прич. мин. действ.* избледнял, -а, -о, *мн.* избледнели, *св.* Ставам блед, изгубвам напълно цвета си; побледнявам. *Лицето му ставаше ту червено, ту избледняваше, очите му искряха, устните му бяха изкривени от безсилие и злоба.* Караславов. *Драгиният образ избледня в мислите му.* Вазов.

избледняване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избледнявам.

изблейвам, -аш, *несв.*; **изблея,** -еeш, *мин. св.* изблеях, *св.* Блейвам изведнаж, неочаквано.

изблейване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изблейвам.

изблѐя. Вж. изблейвам.

изблѐщвам, -аш, *несв.*; **изблѐщя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Само в съчет. **изблещвам очи** — отварям широко очите си; облещвам. *Не беше много тежък за Стояна големият чук и, когато удари с него за пръв път, майсторът изблещи очи и викна: Ехей! Полека!* Дим. Талев.

изблѐщвам се, -аш се, *несв.*; **изблѐщя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Изведнаж, неочаквано почвам да се блещя. *Веднага из вратата на хана тичешката изскочи артистът, изблещи се на децата, които се бяха насъбрали, и, за да им направи по-голям смях, изправи се на ръце и заходи с нозе нагоре.* Йовков.

изблѐщване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изблещвам *и от* изблещвам се.

изблѐщя. Вж. изблещвам.

изблѐщя се. Вж. изблещвам се.

изблѐщям се, -яш се, *несв., сред.* Изблещвам се.

изблѐщяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изблещям се.

изблѝжа. Вж. изблизвам.

изблѝзвам, -аш, *несв.*; **изблѝжа,** -еш, *мин. св.* изблѝзах, *св.* Ближа всичко до край. *Злите духове ни крадат / хлябът, салото нощя — / . . . / и сметаната обират / от гърнето в тъмний трем, / що остане — нашта котка / го изблизва пък съвсем.* П. П. Славейков. **изблизвам се, изближа се** *страд.*

изблѝзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изблизвам *и от* изблизвам се.

ѝзблик, *мн.* -ци, *м.* Внезапна, буйна проява на чувства и под. *Нане Стоичко се прави на глух пред изблика на детската радост и се мъчи да скрие любопитството под навеса на веждите си.* Елин Пелин. *В изблик на радост.*

изблѝквам, -аш, *несв.*; **изблѝкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Бликвам изведнаж. *И хвърли меч — в гърдите на момка той проникна, / из тях, наместо песен, поройна кръв избликна.* П. П. Славейков. || *Обр. Днес изново аз виждам тез места, / де дните ми детински са минали, / . . . / със рой изблumкват спомени в душата.* Величков.

изблѝкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избликвам.

изблѝкна. Вж. избликвам.

изблъ̀скам. Вж. изблъсквам.

изблъ̀сквам, -аш, *несв.*; **изблъ̀скам,** -аш, *св.* Изтласквам, изтиквам с блъскане. *Надникват тук-таме звездиците несмело — / като че ли зад тях там някой спотаен / ту дръпне ги, ту пак изблъска на простори.* П. П. Славейков.

изблъ̀скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изблъсквам.

изблю̀вам, -аш, *св.* Блювам всичко до край.

избода̀. Вж. избождам.

избо̀ждам, -аш, *несв.*; **избода̀,** -ѐш, *мин. св.* избо̀дох, *прич. мин. действ.* избо̀л, *св.* **1.** Убождам на много места. *Заболяха ме очите от това пусто шиене, пръстите си избодох.* Йовков. **2.** Изваждам, изчовърквам с нещо остро. *Св. Спиридон с бързина грабна шилото от масата и с твърда ръка избоде окото, наклонно към изкушение.* Елин Пелин. **избождам се, избода се** *възвр.*

избо̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избождам *и от* избождам се.

избоза̀вам, -аш, *несв.*; **избоза̀я,** -ѐеш, *мин. св.* избоза̀х, *св.* Бозая всичкото мляко до край.

избоза̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избозавам.

избоза̀я. Вж. избозавам.

ѝзбор[1] *м.* **1.** *Обикн. ед.* Отделяне, предпочитане на един от два или повече предмета или явления. *Той отлагаше важния въпрос за избор на другарка.* Вазов. *Нали Кольо най-напред ней откри своето сърце и своята севда и тя напълно одобри избора му — младичко момиче, хубавичко, и то от сиромашка къща, та ще им гледа хатър.* Влайков, *По избор.* **2.** Изобилие на разнообразни предмети, от които може да се избира. *А бе, ти що се бавиш още и не си вземеш един грамофон? Такъв избор имам, дето нийде го няма!* Чудомир. □ **Не правя избор** — не съм придирчив. **Нямам друг избор** — принуден съм.

ѝзбор[2] *м.* **1.** Избиране чрез гласуване на ръководство на събрание, длъжностни лица и др. *Избор на председател. Избор на президиум. Избор на доцент.* **2.** *Обикн. мн.* Избиране чрез гласуване с бюлетини на народни представители, депутати на трудещите се и др. *Предстоящите депутатски избори ще бъдат сериозен изпит за политическата зрелост.* Г. Димитров. *Насрочвам избори. Законодателни избори.*

ѝзборен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* избор[2]. *Изборна агитация. Изборни комитети.*

ѝзборност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на избрано, а не на назначено лице, ръководство и др. *Отчетността и изборността на партийните ръководства са важен момент във вътрешнопартийния живот и разгръщането на вътрешнопартийната демокрация.* Раб. дело, 1950 г.

избраздѐн, -а, -о, *прил.* Който е покрит с бразди. *Най-после той дойде до избраздения с дълбоки дирици път.* Вазов. *Лицето на дервиша, сухо избраздено с бръчки и жълто, . . . добиваше още по-мъртвешки вид със своята ледена безжизненост.* Вазов.

избра̀ник, *мн.* -ци, *м.* Лице, избрано от някоя среда, група, колектив, на което се възлагат известни длъжности. *Избраник на народа.* || Любим мъж, избран за съпруг. *После сървеше булката със своя избраник.* Елин Пелин.

избра̀ница *ж.* Любима жена, избрана за съпруга; любима. *Той се залюбва . . ., накупува по-напред покъщнина, . . . та чак тогава въвожда в къщи и прегръща до сърце своята избраница.* П. П. Славейков.

избрѝсвам, -аш, *несв.*; **избрѝша,** -еш, *мин. св.* избрѝсах, *св. Диал.* Избръсвам. *Той снемаше сламената си шапка, избрисваше лицето си, поправяше шарената си кърпа.* Елин Пелин. **избрисвам се, избриша се** *възвр.* и *страд.*

избрѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избрисвам *и от* избрисвам се.

избрѝша. Вж. избрисвам.

избро̀двам, -аш, *несв.*; **избро̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Бродя навсякъде, до край. *Сега на кон*

не можеш да избродиш | нивята си като добър стопанин. И. Бурин.

избродване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избродвам.

избродя. Вж. избродвам.

избройвам, -аш, *несв.* Изброявам.

избройване, *мн.* -ия, *ср.* Изброяване.

изброя. Вж. изброявам.

изброявам, -аш, *несв.*; **изброя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Броя всичко до край; преброявам, изчислявам. *Когато Нено попипал, погледал и изброил своите сто хиляди грошовци, то намислил да се ожени.* Каравелов. **2.** Изреждам всичко едно след друго, по ред. *Гроздан все повече се разгорещяваше и ... започна да изброява всички нечисти дела на Вълчана.* Йовков.

изброяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изброявам. *Твоите земи нямат изхождане и твоите пари нямат изброяване.* Вазов.

избрулвам, -аш, *несв.*; **избруля.** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Бруля всичко до край. *Избрулихме орехите.*

избрулване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избрулвам.

избруля. Вж. избрулвам.

избрулям, -яш, *несв.* Избрулвам.

избръмча. Вж. избръмчавам.

избръмчавам, -аш, *несв.*; **избръмча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Неочаквано издавам кратко бръмчане.

избръмчаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избръмчавам.

избърсвам[1], -аш, *несв.*; **избърша,** -еш, *мин. св.* избърсах, *св.* Бърша всичко до край; обърсвам. *Михов избърса с бяла кърпичка просълзените си очи и мълчаливо седна.* Хар. Русев. *Избърсах потта от челото. Избърсвам си носа. Избърсвам чиниите.* **избърсвам се, избърша се** *възвр.* и *страд*

избръсвам[2], -аш, *несв.*; **избръсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* избръснат, *св.* Бръсна колкото е необходимо, бръсна всички до един. *На вратата на кръчмата се подаде нисичък шоп, облечен като за Великден, избръснат и със засукани мустаки.* Елин Пелин. **избръсвам се, избръсна се** *възвр.* и *страд.*

избърсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избърсвам[1], избръсвам[2] *и от* избръсвам се.

избръсна. Вж. избръсвам[2].

избръщолевя. Вж. избръщолевям.

избръщолевям, -яш, *несв.*; **избръщолевя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Пренебр.* Изведнаж, неочаквано казвам нещо бързо; избърборвам.

избръщолевяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избръщолевям.

избуботвам, -аш, *несв.*; **избуботя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам кратко буботене. *Далеко избуботи гърмотевица.* Вазов. *Из градът | през залисията, кипежа и шумът, | нарядко счуе се далеко само някой | да избуботи гръм и тътен тъп.* П. П. Славейков.

избуботване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избуботвам.

избуботя. Вж. избуботвам.

избумтя. Вж. избумтявам.

избумтявам, -аш, *несв.*; **избумтя,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам краткотрайно бумтене. *Тракторът избумтя и тръгна.*

избумтяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избумтявам.

избутам. Вж. избутвам.

избутвам[1], -аш, *несв.*; **избутам,** -аш, *св.* **1.** Бутам някого или нещо навън; изтласквам, изтиквам навън. *Войводите, които се лутаха около Индже, я помислиха за объркана от страх и я избутаха навън.* Йовков. **2.** *Разг.* Изваждам нещо затурено; измъквам. *Децата — виж ги там: | избутали въже, | и всяко тича, бърза | дърво да избере. | Ей люлката се върза.* К. Христов. **3.** *Разг.* Изкарвам, преживявам с мъка. *Обикновено сламата за добитъка свършва посред зима. Избутваме как да е до напролет.* Раб. дело, 1950 г. **4.** *Диал.* Избивам масло от мляко.

избутвам[2], -аш, *несв.* **1.** Бутам от време на време, на известни междини от време. *Положението на кръчмаря, когото Джердански все избутваше настрана, ставаше опасно.* Йовков. **2.** *Диал.* Избивам (в 4 знач.).

избутване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избутвам[1] *и от* избутвам[2].

избух *м. Рядко.* Избухване. *Той беше убеден в избуха на въстание и бързаше пръв да се намери в борбата.* Вазов. *На всяка минута нови избухи на разярената стихия покъртваха из основи къщата.* Вазов.

избухам, -аш, *св.* За бухал — изведнаж, неочаквано издавам звук — бух, бух! *Бухалът избуха.*

избухвам, -аш, *несв.*; **избухна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Експлодирам. *В тоя миг един заглушителен трясък се раздаде над главите им: мината избухна.* Вазов. *След две секунди хвърлената бомба избухна.* Дим. Димов. || За огън, пожар — внезапно пламвам, разгорявам се силно. *Порти да целуна, ще избухне пламък. | Либе, отвори ми! или си от намък?* Яворов. *Изведнъж Огнянов съзря един голям и нов пожар, който избухна на южната част на града.* Вазов. **2.** *Прен.* За някакво чувство — внезапно и с голяма сила се проявявам. *Но едно затаено чувство от мъст остана да тлее в душата му, и то избухна по един нищожен повод.* Вазов. *Стръвно, | като възпиран порой, в миг избухна | народний гняв.* П. П. Славейков. *Избухнаха разногласия. Избухна вражда. Избухна епидемия. Избухвам в смях. Избухвам в плач.* **3.** За обществени вълнения: въстания, стачки, войни — започвам внезапно и с голяма сила. *Войната можеше да избухне всеки час.* Йовков. *Види се, въстание е избухнало сега на други места.* Вазов. *Избухват постоянно стачки.* || *Прен.* Давам израз на силно раздразнение. *Нему му прикипяваше, но той се силеше да не избухне.* Вазов. *Селямсъзът избухна и изпсува страшно Варлаама.* Вазов.

избухване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избухвам. *И тая жена, която беше способна и на гневни избухвания и на голяма нежност, започна да се отнася към Захарча като към син.* Йовков. *Какво ли сатанинско удовлетворение и свирепо тържество щеше да избухне в очите му, заедно с избухването на мината.* Вазов. *Избухване на въстание.*

избухлѝв, -а, -о, *прил.* **1.** Който има свойството да избухва, експлодира; експлозивен. *Избухливи вещества.* **2.** *Прен.* Склонен към прояви на раздразнение, разпаленост; несдържан, сприхав. *На него, струва ми се, може да се разчита ..., само гдето е малко избухлив.* Вежинов.

избухлѝвост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* избухлив.

избу̀хна. Вж. и з б у х в а м.

избухтя̀. Вж. и з б у х т я в а м.

избухтя̀вам, -аш, *несв.*; **избухтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам краткотрайно бухтене. *В ковачницата ... пухти | духало; тъп подземен сякаш звук | се чуй, замлъкне и пак избухти.* П. П. Славейков.

избухтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избухтявам.

избуча̀. Вж. и з б у ч а в а м.

избуча̀вам, -аш, *несв.*; **избуча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Изведнаж, неочаквано надавам краткотрайно бучене. *Моторът избуча.*

избуча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избучавам.

ѝзбушен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Грам.* Само в съчет. **избушни съгласни** — съгласни, при чието учленение се образува избух, напр. **п, б** и др.

избуя̀. Вж. и з б у я в а м.

избуя̀вам, -аш, *несв.*; **избуя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Буйно израствам нависоко. *Мястото около тия брястове беше вировито и усойно, пролетно време навсякъде избуяваше трева, сетне всичко изгаряше, земята лъсваше и побеляваше.* Караславов. *Тревата е избуяла, зелена, гъста.* Йовков.

избуя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избуявам.

избъ̀бля. Вж. и з б ъ б л я м.

избъ̀блям, -яш, *несв.*; **избъ̀бля,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Казвам нещо с бъблене. *Воденичарят избъбла някакво смутено извинение, като се наведе покорно до земята и хвърли безпокоен поглед към дъното на воденицата, гдето спеше Марийка.* Вазов.

избъ̀бляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избъблям.

избъ̀бря. Вж. и з б ъ б р я м.

избъ̀брям, -яш, *несв.*; **избъ̀бря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изведнаж, неочаквано казвам, изричам набързо нещо незначително, маловажно. *Рада избъбра няколко думи да изкаже радост.* Вазов. *Бабичката избъбра нещо, някаква благодарност навярно, и отмина.* Вежинов.

избъ̀бряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избъбрям.

избъ̀лвам, -аш, *несв.* Бълвам всичко до край. *В гаванка да го изпиеш, в корито да го избълваш.* Погов.

избъ̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избълвам.

избърбо̀рвам, -аш, *несв.*; **избърбо̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Неочаквано казвам бързо и неясно нещо незначително. *Бръчков още повече се изчерви и смутено избърбори — Мои, а, нищо не са ...* Вазов.

избърбо̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избърборвам.

избърбо̀ря. Вж. и з б ъ р б о р в а м.

избъ̀рзам. Вж. и з б ъ р з в а м.

избъ̀рзвам, -аш, *несв.*; **избъ̀рзам,** -аш, *св.* **1.** Вървя по-бързо, ускорявам хода си. *Иззад къщата се появява Вида и след нея — Рали. Вида избързва, дохожда до оградата и поглежда в градината.* Йовков. **2.** *Разш.* Ускорявам свършването на нещо. *Рано-рано в неделя Петко Петкът, клисарят — станал и избързал да чукне клепалото.* Чудомир.

избъ̀рзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избързвам.

избъ̀рсвам, -аш, *несв.* Избръсвам[1].

избъ̀рсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* избърсвам.

избъ̀рша. Вж. и з б р ъ с в а м[1].

избя̀гам. Вж. и з б я г в а м[1].

избя̀гвам[1], -аш, *несв.*; **избя̀гам,** -аш, *св.* **1.** Отдалечавам се бързо, с бягане от някъде; побягвам. *Той избяга далек и легна изнемощял на една поляна.* Елин Пелин. **2.** *Прен.* Напускам, изоставям някакво място или лице самоволно, тайно. *Аз избягах из Диарбекирската крепост!* Вазов. *Ще му пристана, ще избягам с него в планината!* Йовков. *Мечката се отвързала, повлекла синджира и избягала.* Йовков. *Избягал от клас.*

избя̀гвам[2], -аш, *несв.*; **избя̀гна,** избѐгнеш, *мин. св.* избя̀гнах, *св.* **1.** Стремя се да се запазя от нещо; отбягвам. *Трябваше да се прехвърлят* (партизаните) *от място на място, за да избягнат засадите.* Ем. Коралов. **2.** Стремя се, гледам да не правя нещо; отбягвам. *За миналото и за онова, което неотдавна се случи, той избягва да говори.* Влайков. || Обикн. *несв.* Въздържам се системно от нещо. *Избягвам да пуша тютюн.* **3.** Обикн. *несв.* Отбягвам да срещам някого; страня. *Той ме избягваше. При среща на улицата, се втурваше в друга напречна улица.* Вазов. □ **Нищо не му избягва от окото** (разг.) — вижда, забелязва всичко, нищо не пропуска. *Понякога идваше и училищният инспектор и селяните бяха забелязали — от тяхното око нищо не избягва — че най-напред инспекторът ще се отбие у Атанаса берберина.* Йовков. **избягвам се, избягна се** *страд.*

избя̀гване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* избягвам[1], избягвам[2] *и от* избягвам се. *Когато Марко отвори снощи вратата, след избягването на Кралича, той се срещна на прага с онбашията.* Вазов.

избя̀гна. Вж. и з б я г в а м[2].

избя̀лвам[1], -аш, *несв.*; **избѐля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Беля кората изцяло на плод, зеленчук или на много плодове и зеленчук; обелвам. *Избели ми една ябълка. Избели тия картофи!* || Олющвам мазилка на стена, зид. *Повечето от тях* (къщите) *са изоставени, без стъкла на прозорците, с избелени стени.* Йовков. **избялвам се, избеля се** *страд.*

избя̀лвам[2], -аш, *несв.*; **избѐля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане с по-блед от първоначалния си цвят или да стане бяло, да се обезцвети. || За бяло платно или прежда — правя да стане по-бяло. *Избялвам платно.* **избялвам се, избеля се** *страд.*

избя̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* **избялвам**[1], избялвам[2] *и от* избялвам се.

изва̀дка *ж.* Кратък текст, извлечен от някое съчинение, документ и др. *Нужни ми са редица извадки от документите.* Г. Димитров.

изва̀дя. Вж. изваждам.

изва̀ждам, -аш, *несв.*; **изва̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Вадя нещо от някъде навън. *Дядо Дойчин извади из скъсаната си торба комат хляб и глава кромид, и ги подаде на Бойча.* Вазов. *И Кочо ножа си извади | кървав из гърди й.* Вазов. *Вървим аз и малкото момиченце, което извади от реката.* Л. Стоянов. *Изваждам зъб.* За вода от кладенец — вадя, черпя. *Момичето изважда с кутела вода, налива съдовете и тръгва си.* Влайков. || Избождам, изчовърквам. *И аз го помня и няма да го забравя, защото той ми извади едното око.* Йовков. **2.** *Мат.* Спадам, приспадам обикн. по-малко число от друго по-голямо. *И да се научиш да смяташ! Ддвечера ще се изпитваме колко прави, ако от хилядо деветстотин и осемнайста извадим деветстотин и втора.* Д. Добревски. **3.** Взимам, сдобивам се с нещо от някъде. *Изваждам документи. Изваждам билет. Изваждам паспорт.* **изваждам се, извадя се** *страд.* □ **Вместо да изпише вежди, изважда очи** (погов.) — вместо да постигне очакваното, влошава работата. **Изваждам дума (приказки, прякор) на някого** (разг.) — създавам лошо име на някого. **Изваждам заключение** — правя изводи от нещо. **Изваждам на бял свят** (разг.) — разкривам пред всички. **Изваждам на показ** — показвам, изнасям нещо пред всички. **Изваждам на снимка** (остар.) — снимам, фотографирам. **Изваждам на урок** — вдигам на урок, изпитвам. **Изваждам някому душата** (разг.) — безпокоя, измъчвам някого, не му давам мира. **Изваждам някому нещо из носа** (разг.) — натяквам на някого заради доброто, което съм му сторил. **Изваждам някого из калта** (разг.) — избавям, спасявам някого от лош живот.

изва̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изваждам *и от* изваждам се. *Прокараха се много канали, организира се изваждането с механични помпи на подпочвена вода. Събиране и изваждане.*

изва̀йвам, -аш, *несв.*; **изва̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изва̀ях, *св.* Направям с ваяне, като вая; вая. *Ваятелю, желайш ли в дело сяйно | от мрамор ... | да обезсмъртиш българската мощ? | ... | Извай от мрамор български селяк.* Вазов.

изва̀йване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изваймам.

извалѝ се. Вж. извалявам се.

извалѐвам се, -аш се, *несв.*; **извалѝ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Само **3** *л.* **1.** За дъжд — изсипвам се. *Много дъжд се изсали тая нощ.* **2.** Свършвам да валя. *Няма ли да се извали най-сетне тоя дъжд!*

изваля̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извалявам се.

изва̀лям, -яш, *св.* Правя нечист, мърсен. *Извалям си дрехите.*

изва̀ра *ж.* Млечен продукт, подобен на сирене, получен чрез варене на суроватка (мътеница). *По-настрана стоеше саханчето с пържена сланина с извара.* Влайков.

изва̀рдвам, -аш, *несв.*; **изва̀рдя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Дочаквам някого или нещо с вардене, за да го уловя; издебвам. *Същия тоя ден няколко турски войника дойдоха в селото, за да извардват подозрителни лица.* Вазов. || За време — улучвам. *И тъмна една нощ, извардил сгоден час, | покрай низамите заспали се промъкнал.* П. П. Славейков. *По-смели момчурлаци, извардили кога няма никого по двора, прехвърлят се през плета.* Влайков.

изва̀рдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извардвам.

изва̀рдя. Вж. извардвам.

изварѝ. Вж. изварявам.

изваря̀вам, -аш, *несв.*; **изварѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Получавам чрез варене, чрез дестилация. **2.** Обеззаразявам чрез варене. *Лекарят изварява инструментите си.* **3.** Свършвам да варя всичко. **изварявам се, изваря се** *страд.*

изваря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изварявам *и от* изварявам се. *Най-малко един-два месеца след изваряването на ракията у дядови Тасеви ставаше нещо като сватба.* Кр. Григоров.

изва̀я. Вж. изваймам.

изва̀ян, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* извая. *Статуите, които имаме от римско време, са изваяни от гръцки художници.* Величков. **2.** Като *прил.* — много хубав, изящен. *Изваяни рамена. Изваяна глава.*

изваѐние, *мн.* -я, *ср. Книж. Остар.* Скулптурно произведение, статуя. *Сводът на баните е покрит с прелестни изваяния на амурчета.* Вазов.

изведа̀. Вж. извеждам.

изведна̀ж и **изведнъ̀ж** *нареч.* **1.** Ненадейно, неочаквано, внезапно. *Още миг — ще падне заветният хълм. | Изведнъж — Радецки пристигна със гръм.* Вазов. *Блесне, тресне ... изведнъж | рукне неочакван дъжд.* Смирненски. **2.** Веднага, отведнаж. *Той разправи как я видял днес на литията. Как я познал изведнаж и как му харесала.* Елин Пелин. **3.** Из един път, на един път, наведнаж. *Иванко (взема чаша) За здравето на моите другари! (изпива я изведнаж).* В. Друмев. **4.** Наедно, заедно, едновременно. *А, благодарим, господин директоре, благодарим! — отговориха учителките почти изведнаж и грациозно направиха реверанси.* Елин Пелин.

извѐждам, -аш, *несв.*; **изведа̀,** -ѐш, *мин. св.* извѐдох, *св.* **1.** Водя, отвеждам някого навън. *Често той го хващаше и го извеждаше да се разходи.* Елин Пелин. *Чакаха да изведат булката.* Йовков. || Водя, отвеждам някого. *Хайде, качвайте се, ще ви изведа горе на баира.* Л. Стоянов. *След туй бай Тодор изведе пътниците чак вън от село и ги оправи.* Йовков. **2.** Отвеждам, довеждам до крайна цел. *Когато видях всичко туй, изведнаж ми стана ясно, че оттук нататък тоя път никъде другаде не извежда, освен на Антимовския хан.* Йовков. *Верно, не жаля ни труд, ни средства, за да изведа работата до край.* Ст. Костов. **3.** *Науч.* Правя **извод,** заключение от нещо, извличам. *Ако нямаше силното въображение на гений, Нютон не би стигнал до мисълта да изведе движението на хвърлен камък или на снаряд. Извеждам дефиниция. Извеждам правило.* **извеждам се, изведа се** *страд.* □ **Извеждам писма** (канц.) — вписвам писма в изходящ дневник, преди да ги изпратя.

извѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извеждам *и от* извеждам се.

извѐза. Вж. извезвам.

извѐзвам, -аш, *несв.*; **извѐза,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* С везане изшивам всичко до край. *Тия шити от нея кенета ... са тъй тънко извезани, сякаш с ръка не пипнати.* Влайков.

извѐзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извезвам.

ѝзверг, *мн.* -ги, *м.* (рус.). *Книж.* Много лош, жесток човек; изрод, чудовище. *Отечественият фронт спаси България от ужасната катастрофа, до която я бяха довели фашистките изверги.* Г. Димитров. *Колко майки е разплакал тоя изверг!* Вазов.

извѐстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който се знае, който е познат. *Той разбра само едно: че тайната е известна вече на властта!* Вазов. 2. Който е познат на обществото с извънредните си качества и прояви; прочут, знаменит. *Известният столичен писател-реалист Кардашев излезе от дома си рано един есенен ден и тръгна да кръстосва града.* Вазов. 3. Някой, някакъв. *Правото да правят кафе е една особена привилегия, която се отстъпва само на известни затворници.* Величков. *От известно време насам. Преди известно време. На известно разстояние. До известна степен. От известно гледище. В известен смисъл.*

извѐстие, *мн.* -я, *ср.* 1. Съобщение за нещо; новина, вест. *Известията от бойното поле бяха лоши.* Вазов. *Крепяха ги* (партизаните) *повече от всичко известията, че там, по фронтовете на изток, в земята на съветските народи, беше настанала велика промяна.* Ем. Коралов. || Писмено съобщение от учреждение. *Известие за колет. Известие за пратена сума.* 2. Само *мн.* Наименование на някои периодични издания. *Известия на Института за български език.*

извѐстно. *Нареч. от* известен (в 1 знач.). Обикн. с глагола съм. *Дохождал ли е, не е ли — не е известно.* Вазов. *Известно ми е. Не ми е известно. Доколкото ми е известно.*

извѐстност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на прочут, известен. *Известността му бързо порасна.* Вазов. *Ползувам се с голяма известност. Добивам широка известност. Учен със световна известност.* □ **Привеждам в известност** (канц.) — установявам, определям наличието на нещо.

известя̀. Вж. известявам.

известя̀вам, -аш, *несв.*; **известя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Съобщавам, обаждам за нещо; уведомявам. *На върха на брезите един до друг кацваха два коса, които известяваха изгряването на слънцето и които бяха жив пример на съпружеска верност.* Елин Пелин. **известявам се, известя се** *страд.*

известя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* известявам *и от* известявам се.

изветрѐя. Вж. изветрявам.

изветря̀вам, -аш, *несв.*; **изветрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изветря̀х, *прич. мин. действ.* изветря̀л, -а, -о, *мн.* изветрѐли, *св.* 1. *Нар.* За течност — ставам на пара, изпарявам се. *Лалка стана, отри хубавото си бяло лице, и седна при отворения прозорец, за да изветреят по-скоро дирите от сълзите ѝ.* Вазов. 2. За спиртни пития — губя от качествата си, обикн. дъх и вкус, като стоя открит, незатворен. *Дай вино, но да не е изветряло! Затвори добре стъклото, за да не изветрее одеколонът.* 3. *Прен. Разг.* Ставам смахнат; оглупявам. *Сега го намирам още повече изветрял. Приказва неврели-некипели, да вземеш да го заколиш.* Вазов.

изветря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изветрявам.

изветря̀л, -а, -о, *мн.* изветрѐли. 1. *Прич. мин. действ. от* изветрея. 2. Като *прил.* — който е изгубил умствените си способности; оглупял, смахнат. *Изветрял старец.*

извѐхна. Вж. извяхвам.

извехтѐя. Вж. извехтявам.

извехтя̀вам, -аш, *несв.*; **извехтѐя,** -ѐеш, *мин. св.* извехтя̀х, *прич. мин. действ.* извехтя̀л, -а, -о, *мн.* извехтѐли, *св.* Ставам постепенно вехт. *Дрехите ми съвсем извехтяха.*

извехтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извехтявам.

извѐя. Вж. извявам.

извѐян, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* извея. *Разг.* 2. Като *прил.* — изглупял, изветрял, смахнат. *На Мартиновата постъпка може да се реши само един извеян глупец.* Вазов.

ѝзвив *м.* Извиване, извивка. *Очите си към нея той изви | и видя я — извивът на снагата | закръглят гордо мраморните плещи.* П. П. Славейков.

извѝвам[1], -аш, *несв.*; **извѝя,** -йеш, *мин. св.* извѝх, *прич. мин. страд.* извѝт, *св.* 1. Огъвам, превивам нещо, за да добие дъгообразна форма. *Боримечката изви голямата ножица и я раздвои на две части.* Вазов. *А той при всяка посвободна минута крадливо се примъкваше към тезгяха, гдето работеха по-старите, опитните калфи и майсторите, които изкусно извиваха медни листове.* Дим. Талев. 2. Обръщам нещо на една или друга страна. *Той виждаше кръг от млади жени..., които пееха старите, хубавите някогашни песни, а сред тях — полугола играчка извиваше младото си тяло в страстна и опияняваща игра.* Йовков. *Па помнй, ако излезеш нечист човек, и твоята глава ще извия и ще я откъсна.* Вазов. *Свършим ли работа — ние извиваме | около него хоро.* К. Христов. || За очи, глава, поглед — обръщам нещо настрана. *Когато влизам, той извива очи и ме изглежда продължително.* Л. Стоянов. *Облеченото във вехтории момиче изви рязко глава към майка си.* Ст. Даскалов. 3. *Разг.* Суча мокра дреха и др., за да изцедя водата. *Извих прането и го прострях.* 4. Изкълчвам, навехвам. *Извих си ръката.* 5. Пея с повишение и понижение на гласа. *И туй ми било песен — отсича. — Извиват я, като че ... мъртвец опяват.* Влайков. *Прошение давам да го съдите, — заговори на песен Нена, като извиваше продължително края на всяка дума.* Елин Пелин. 6. За река, път и под. — правя завой, завивам; лъкатуша, вия се. *Реката извива пред нас и се губи между върби и тръстики.* Л. Стоянов. **извивам се, извия се** *страд.*

извѝвам[2], -аш, *несв.*; **извѝя,** -йеш, *мин. св.* извѝх, *св. Рядко.* Изведнаж, неочаквано надавам вой. *Изведнъж наблизу в гората извиха чакали и след малко пак замлъкнаха.* Йовков. || За вятър, буря и др. — вея с шум. *Мил певец побратим! Дали не мечтай | той и, като мене там се в къта свива, | вслушан как навънка вихърът извива.* П. П. Славейков.

извѝвам се, -аш се, *несв.*; **извѝя се,** -йеш се, *мин. св.* извѝх се, *св.*, *сред.* 1. Огъвам се, до-

бивам дъгообразна форма. *Скоро там се изви пълна писана дъга.* Елин Пелин. *И ето Комура се подаде напред-напред, гърбът му се изви, всичките му ребра изпъкнаха.* Йовков. **2.** Въртя се на една или на друга страна; извивам се. *След туй се изви кръшно хоро.* Кр. Григоров. *Извива се като змия в огън.* Погов. || Обръщам се. *В почуди озърна се плахо Петкана / и с думи изви се към брата.* П П. Славейков. **3.** Вия се, правя завои. *Пред нас се извиваше една ... река.* Ал. Константинов. *Стълбите, които водеха към тоя кът, се извиваха витлообразно.* Вазов. **4.** За птици и др. — описвам кръгове във въздуха. *От там изхвръкнаха десетина подплашени гургулици, извиха се над ливадата му и се изгубиха в синевината на въздуха.* Елин Пелин. || Описвам дъга във въздуха. *И юмрукът му се изви високо над главата ѝ.* Караславов. **5.** За дим, па̀ра и др. — издигам се нагоре, като се вия на кълба. *Ето от комина се изви синкав дим.* Дим. Талев. || Разразявам се. *Изви се вихрушка и повдигна прах от единя край на кервана до другия.* Йовков. *Буря се изви, гръм удари — и мощният дъб биде повален.* Влайков.

изви̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извивам[1], извивам[2] *и от* извивам се.

изви̇вка *ж.* **1.** Дъгообразно извита линия, очертание на нещо. *Тя стискаше тебешира с два пръста ... и написваше буквата. Учителят Петров наблюдаваше всяка нейна извивка.* Кр. Григоров. *Ръкавна извивка. Вратна извивка.* || За път — завой. *Под лунната светлина извивките на шосето личеха ясно.* Дим. Димов. **2.** При песен—извиване на гласа. *Последните извивки на песента заглъхват надалече в Хаинбоаз.* Караславов.

изви̇кам. Вж. извиквам.

изви̇квам, -аш, *несв.*; **изви̇кам,** -аш, *св.* **1.** Изведнаж, неочаквано надавам вик. *Всички извикаха учудени от тая изненада.* Вазов. *Извиквам колкото ми глас държи.* || Изведнаж казвам нещо с висок глас. *Хайде, всеки от нас да разкаже нещо за бай Ганя. — Хайде — извикаха всички.* Ал. Константинов. *Като съгледа човек сред добитъка, току извика — Еей, махни се от там, бе!* Ст. Даскалов. || Изкрясквам на някого, сгълчавам, нахоквам някого. *Извикахме им и те се умълчаха.* **2.** Викам някого, повиквам го да се обади или да дойде. *Понякога, когато той си работеше нещо из двора около къщи, някоя от снахите ще го извика от вратата.* Елин Пелин. *Извиквам на име. Извиквам по ред.* **3.** *Прен.* Пора̀ждам, предизвиквам. *Простодушното загатване на чорбаджи Мича извика съчувствена усмивка по много лица.* Вазов. *Извика негодование.* **извиквам се, извикам се** *страд.*

изви̇кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извиквам *и от* извиквам се.

извине̇ние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Прошка, прощаване на някакво провинение. *Подай ѝ ръка за извинение.* Вазов. *Моля за извинение. Искам извинение.* **2.** Думи, доводи, с които някой се извинява, оправдава за нещо. *Цанко ббълеше някакво извинение.* Вазов. *Не ща да чуя за никакви причини, извинения и пр.* Йовков. || Оправдание на някаква постъпка. *Това не може да служи за извинение на постъпката ти. За свое извинение.* □ **С извинение** (разг.) — да прощавате.

извини̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който заслужава извинение. *Извинителна постъпка.*

извиня̇. Вж. извинявам.

извиня̇вам, -аш, *несв.*; **извиня̇,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Представям доводи за някого, че не е виновен; оправдавам. *Направи се на болен тук, и аз ще ида да те извиня пред бея.* Вазов. *Извинявам отсъствия на ученик.* **2.** Прощавам нечия вина; давам прошка. *Аз знам, че бащината любов всичко извинява и търпи.* Вазов. *Извинете ме. Моля да ме извините.* || *Разг.* При обръщение — а) За израз на извинение: **извинявай, извинявайте** — прости, прощавайте. *Извинете, госпожо, там на едного му припадна.* Ал. Константинов. б) За израз на несъгласие, протест. *Да извиняваш, да извинявате, не съм съгласен. Извинете, това не е вярно!* **извинявам се, извиня се** *сред. Който се извинява, се обвинява.* Погов.

извиня̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извинявам *и от* извинявам се.

изви̇рам[1], -аш, *несв.*; **изврӣ,** -йш, *мин. св.* изврӣх, *прич. мин. действ.* изврял, -а, -о, *мн.* изврѐли, *св.* За вода и др. — бликвам, изтичам от земята. *От една канара извираше чиста, хубава вода.* Елин Пелин. *Река Искър извира от Рила.* || *Прен.* Изтичам в голямо количество. *Из нажалените му очи, като из два кладенци, извираха сълзи.* Елин Пелин.

изви̇рам[2], -аш, *несв*; **изврӣ,** -йш, *мин. св.* изврӣх, *прич. мин. действ.* изврял, -а, -о, *мн.* изврѐли, *св.* Изпарявам се чрез врение. *Всичката вода в котела изваряла.*

изви̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извирам[1] *и от* извирам[2].

изви̇сен, -а, -о, *прил.* Който е издигнат нависоко. *Песен като птица извисена / се проточи скръбна в ширинето.* Ракитин.

изви̇ся. Вж. извисявам.

изви̇сявам, -аш, *несв.*; **извисӣ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Издигам на високо; извишавам. *Пет грамадни копи слама бяха извисили снага, а на дължина се бяха проточили чак до електрическата помпа.* Кр. Григоров. *Царю Александре, — извиси гласа си войводата.* Ст. Загорчинов. **извисявам се, извися се** *сред. Златно слънце изгря зад планините, извиси се, прати топли лъчи навред и помилва колата, която още стоеше неподвижно насред пътя.* Елин Пелин.

изви̇сяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извисявам *и от* извисявам се.

изви̇т, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* извия. **2.** Като *прил.* — а) Който има форма на дъга. *Беше хубава, силна жена, с черни очи, с извити вежди.* Йовков. *Опъваха се назад големите биволи, размахваха извитите си рога.* Йовков. б) Витлообразен. *Тая кръчма беше една дълбока изба, в която се слазяше по една стръмна и извита стълба.* Вазов.

изви̇тост, -ттѝ, *мн.* няма, *ж. Отгл. същ. от* извит.

извиша̇. Вж. извишавам.

извиша̇вам, -аш, *несв.*; **извиша̇,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Извисявам. *Грамадните буки безмълвно извишаваха високите си стъбла като колони на древен храм.* Ем. Станев. *Па току извишава пак глас, заизвива и подкарва го на песен.* Влайков. **извишавам се, извиша се** *сред. Когато се събуди, слънцето бе се извишило на пладне.*

Елин Пелин. *На завоя се извишава двадесет и пет метрова канара.* Караславов.

извиша̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извишавам *и от* извишавам се; извисяване.

извѝя. Вж. извивам[1] *и* извивам[2].

извла̀ча. Вж. извлачвам.

извла̀чвам, -аш, *несв.*; **извла̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За вълна и под. — влача определено количество, всичко до край. *Тази вечер извлачих само две повесма вълна.*

извла̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извлачвам.

извлека̀. Вж. извличам.

извлечѐние, *мн.* -я, *ср. Книж.* Извадка от закон, документ и др. *Извлечение от Правилника за вътрешния ред. Извлечение от протокол.*

извлѝчам, -аш, *несв.*; **извлека̀,** извлечѐш, *мин. св.* извля̀кох, извлѐче, *прич. мин. действ.* извля̀къл, -кла, -кло, *мн.* извлѐкли, *св.* 1. Издърпвам, измъквам нещо или някого с влачене. *Напролет ще започнем да строим горски пътища, по които ще извличаме дървата.* Ем. Станев. *Не позволявам никого да извличате из дома ми нощно време.* Вазов. 2. Правя извлечение от нещо. *Извличам примери за научен труд.* 3. Добивам, получавам. *Извличам поука. Извличам полза.* **извличам се, извлека се** *възвр.* и *страд.*

извлѝчане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извличам *и от* извличам се.

ѝзвод *м.* Заключение, умозаключение. *Мене ми е нужна вашата справка по тия два въпроса, за да не направя неверни изводи в моята защитна реч или за да не дам неправилно тълкуване на вашето поведение.* Г. Димитров. *Правя извод. Идвам до извод.*

ѝзвоз *м. Нов.* Извозване. *Извоз на дървен материал.*

изво̀звам, -аш, *несв.*; **изво̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Прекарвам, пренасям с превозно средство от едно място на друго нещо, събрано в голямо количество. *Даваше му се възможност да извозва из Беломорието тютюн.* Хар. Русев. **извозвам се, извозя се** *страд.*

изво̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извозвам *и от* извозвам се. *Това беше първата бригада, дошла да строи горски пътища, по които щеше да става извозването на отсечените дървета.* Ем. Станев.

ѝзвозен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* 1. Който извозва материали. *Извозна бригада.* 2. От който и по който извозват материали. *Извозни галерии.*

изво̀зя. Вж. извозвам.

ѝзвор *м.* 1. Място, гдето извира, изтича вода или друга течност на повърхността на земята. *Обичам те, мое мило отечество! Обичам твоите балкани, гори, сипеи, скали, и техните бистри и студени извори.* Каравелов. *Що ми си рано ранила | за прясна вода на извор?* П. Р. Славейков. *Минерални извори. Топли извори. Солени извори.* ‖ Обикн. *мн.* Начало, глава на река. *Изворите на Марица се намират в Рила.* 2. *Прен. Книж.* Това, от което произхожда, възниква нещо; източник. *Докле е младост, всичко е шега; | не хвърля сянка на сърце тъга: | дори тъгата извор е на радост.* П. П. Славейков. *Извор на щастие.* 3. *Прен. Книж.* Писмен паметник, оригинален документ, от който се черпят данни за научно изследване; източник. *Архивът на Раковски е ценен извор за историята на българското възраждане.*

ѝзворен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Обикн. в съчет. **изворна вода** — вода от извор, кладенчова вода.

ѝзворче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* извор (в 1 знач.). *Отсреща, дето стръмно се извива | пътеката по ската на баира, | под сянката на тъмнолистна слива | прохладно, тихо изворче извира.* П. П. Славейков.

изво̀ювам, -аш, *несв.* и *св.* Придобивам, спечелвам нещо с борба, с воюване. *Каравелов всякога е говорил и писал, че народът трябва да се надява само на себе си и че само онзи народ, който сам извоюва свободата си, е достоен за нея.* П. П. Славейков. **извоювам се** *страд.*

изво̀юване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извоювам *и от* извоювам се.

изврата̀н, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* извратя. 2. Като *прил.* — а) Който е придобил порочни навици. *Извратен човек.* б) Който не е представен в истинския си вид; изопачен. *От съобщенията в официалната преса на германския фашизъм, макар и тенденциозни и извратени, аз узнах с какъв подем френските работнически маси са излезли против фашизма в своята страна.* Г. Димитров.

извратѐно. *Нареч. от* извратен.

извратѐност, -тта, *мн.* -и, *ж.* 1. Само *ед.* Качество на извратен човек. 2. Проява на извратен човек.

извратѝ. Вж. извращавам.

извратѝвам, -аш, *несв.* Извращавам.

извратѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извратявам.

извраща̀вам, -аш, *несв.*; **извратѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Правя някого да стане извратен, покварен; покварям. 2. Лъжливо обяснявам, представям нещо; изопачавам. **извращавам се, извратя се** *възвр.* и *страд.*

извраща̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извращавам *и от* извращавам се.

извращѐние, *мн.* -я, *ср. Книж.* 1. Противоестествено отклонение от правилния физиологически или нравствен ред. *Полови извращения.* 2. Отклонение от установените принципи на дадено учение. *Извращение на марксизма.*

извреща̀. Вж. изврещявам.

извреща̀вам, -аш, *несв.*; **извреща̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* извреща̀л, -а, -о, *мн.* изврещѐли, *св.* Почвам изведнаж да врещя, изведнаж надавам врясък.

извреща̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изврещявам.

извръ̀звам, -аш, *несв.* Извързвам.

извръ̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извръзвам.

извръ̀щам, -аш, *несв.*; **извъ̀рна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* извърнат, *св.* 1. Извивам настрана; обръщам. *Като отминах малко, извърнах глава и още веднъж погледнах към косача.* Влайков. 2. *Рядко.* Обръщам наопаки, преобръщам. *Коремът на ладията се удари в подводна канара, която едвам не я извърна.* Вазов. **извръщам се, извърна се** *страд.* и *сред.*

извръ̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извръщам *и от* извръщам се; обръщане.

изря̀кам. Вж. и з в р я к в а м.

изврякам, -аш, *несв.*; **изврякам,** -аш, *св.* Надавам изведнаж врясък; изкрещявам. *Момче е! — извика баба Вела, когато след големи мъки малката рожба излезе на бял свят и изряка.* Влайков.

извря̀скам. Вж. и з в р я с к в а м.

извря̀сквам, -аш, *несв.*; **извря̀скам,** -аш, *св. Разг.* Изведнаж, неочаквано надавам врясък.

извря̀скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изврясквам.

извъ̀дя. Вж. и з в ъ ж д а м.

извъ̀дя се. Вж. и з в ъ ж д а м с е.

извъ̀ждам, -аш, *несв.*; **извъ̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Развъждам в голямо количество. *Изведихме много пилета.* || *Разг.* Създавам, раждам дете с особени качества. *Баща ти беше добър бояджия... Я какъв юнак изведил!* Чудомир.

извъ̀ждам се, -аш се, *несв.*; **извъ̀дя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Развъждам се в голямо количество. *Па едни бурени се изведиха, осъмвах на нивата да ги плевя.* Кр. Григоров. || Проявявам се в голямо количество, във висока степен. *Баща му е добър човек, кацар — ама виж сина му какъв се изведи — цяла хала.* Л. Стоянов. *Изведи се голям поет.*

извъ̀н *предл.* **1.** За означаване на положение вън от предмета или на движение, насочено вън от границите на предмета. *И пред очите на Стоила се мярна ту мегданът в Брешлян,..., ту поляната извън село.* Йовков. *Те излязо а извън града.* Елин Пелин. *Той имаше намерение да направи разходка извън България през май.* Вазов. **2.** Независимо от; освен. *Извън заплатата си, той има и други доходи.* ◻ **Извън мярката** — повече, отколкото трябва. **Извън силите си** — свръх силите си, не по силите си, повече, отколкото мога. **Извън това** — освен това. **Излизам извън себе си** (разг.) — преставам да се владея, афектирам се. *А това Петрунино натякване го накара да кипне и да излезе извън себе си. Той загълча, завика, закара се.* Вазов. **Съм извън себе си** — силно съм ядосан, афектиран съм. *Тате, назад, че никого не жаля! — викна извън себе си Младен.* Елин Пелин.

извъ̀н *нареч. Нар.* От външната страна, изотвън. *Извън любопитни се трупаха на стъклата.* Вазов. *Тежки стъпки се раздадоха по стълбите извън.* Вазов.

извънбра̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Книж.* Който става извън брачните връзки и отношения на съпрузи. *Извънбрачна любов.* ◻ **Извънбрачно дете** — дете, чиито родители не са свързани със законен брак.

извънгра̀дски, -а, -о, *прил.* Който се намира извън чертите на града. *Извънградска част.*

извъ̀нка *нареч. Нар.* Извън. *Извънка гостилницата е стара и проста, а извътре е доста широка и чистичка.* Влайков.

извънмѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Твърде голям, вън от всяка мярка.

извънмѐрно. *Нареч. от* извънмерен.

извънпартѝен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни, *прил.* Който става извън партията.

извънрѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който става извън определения ред и програма. *Сесиите на общинските и околийските народни съвети биват редовни и извънредни.* Конст., чл. 18. *Извънредно заседание. Извънреден пратеник. Извънреден брой на вестник.* **2.** Който става в повече, извън определеното време или количество. *Извънреден труд. Извънредни часове.* **3.** Необикновен, изключителен. *В историята на европейските народи няма такава оригинална, извънредна, невероятна личност, каквато е в нашата — Ивайло.* Вазов. *Хубаво карамусалско вино имат. Държат го само за извънредни случаи.* Влайков. *Извънредни обстоятелства.* || Много голям, прекомерен. *Прочитането на тия книжа ми донесе извънредно удоволствие.* Вазов.

извънрѐдно. *Нареч. от* извънреден. *Жената му се стори извънредно хубава.* Йовков. *Извънредно любезен. Работи извънредно.*

извънслужѐбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който става извън службата или извън служебно време. *Извънслужебни разговори са забранени. Не се приемат посетители в извънслужебно време.*

извънучѝлищен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* Който става вън от кръга на училищната дейност. *Извънучилищни занятия.*

извървя̀. Вж. и з в ъ р в я в а м.

извървя̀вам, -аш, *несв.*; **извървя̀,** -иш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* извървя̀л, -а, -о, *мн.* извървѐли, *прич. мин. страд.* извървя̀н, -а, -о, *мн.* извървѐни, *св.* Изминавам пеша определено разстояние. *Едвам беше извървял петдесетина разкрача ..., докторът видя, че отсреща се зададе Подяковата женена сестра.* Вазов. *Чичо Горан ... гази наведен из реката и търси пиявици ... Така извървя дола.* Елин Пелин. **извървявам се, извървя се** *страд.*

извървя̀вам се, -аш се, *несв.*; **извървя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -я̀х се, *прич. мин действ.* извървя̀л се, -а се, -о се, *мн.* извървѐли се, *св.*, *сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Преминаваме всички или мнозина един след друг; изпровървяваме се. *От както сме дошли, що мъже са се извървели тука, караха се, биха се.* Йовков.

извървя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извървявам *и от* извървявам се.

извъ̀рвям, -яш, *несв.*; **извъ̀рвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.*, *сред.* Изваждам връвта, с която е навървено нещо; отвървям. || *Стесн.* Изваждам конеца от ухото на игла; издявам.

извъ̀рвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извървям.

извъ̀ржа. Вж. и з в ъ р з в а м.

извъ̀рзвам, -аш, *несв.*; **извъ̀ржа,** -еш, *мин. св.* извързах, *св.* Връзвам всички или мнозина. *Турци с щикове и с пушки | ходят по къщята. | Извързаха, подкараха | мъже, момци слаби.* Вазов.

извъ̀рзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извързвам.

извъ̀рна. Вж. и з в р ъ щ а м.

извъ̀ртам, -аш, *несв.* **1.** Извивам настрана, обръщам, извръщам. *Само една бяла ярка уж пие, но повечето извърта око и поглежда собственото си изображение във водата.* Йовков. **2.** *Прен.* Мъча се да представя нещо не така, както е в действителност, да го изопача. *Не извъртай, кажи истината! Не извъртай думите ми!* **извъртам се** *сред.*

извъ̀ртане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извъртам.

извъртя̀. Вж. извъртявам[1] *и* извъртявам[2].

извъртя̀вам[1], -аш, *несв.*; **извъртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* извъртя̀л, -а, -о, *мн.* извъртѐли, *прич. мин. страд.* извъртя̀н, -а, -о, *мн.* извъртѐни, *св.* **1.** Обръщам настрана, извивам. *Чичо, дай пет пари! — каза детето и веднага засрамено си наведе и извъртя главата със захапан пръст.* Ал. Константинов. *Ей писна гайда, хорото извъртяха | по шириналий се дядо Ников двор.* К. Христов. **2.** *Прен.* Преиначавам. *Не, ти не го познаваш! Ще го извърти и свърши.* Караславов.

извъртя̀вам[2], -аш, *несв.*; **извъртя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* извъртя̀л, -а, -о, *мн.* извъртѐли, *прич. мин. страд.* извъртя̀н, -а, -о, *мн.* извъртѐни, *св.* Издълбавам, като въртя. *Каква работа титанска, непостижима за човешкия ум; исполински тунел, извъртян без помощта ни на едно сечиво, ни на един чук, ни на един свредел.* Вазов. **извъртявам се, извъртя се** *възвр.* и *страд.*

извъртя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извъртявам[1], извъртявам[2] *и от* извъртявам се.

извъ̀рша. Вж. извършвам.

извърша̀вам, -аш, *несв.*; **извършѐя,** -ѐеш, *мин. св.* извърша̀х, *прич. мин. действ.* извърша̀л, -а, -о, *мн.* извършѐли, *св.* Вършея всичко или определено количество.

извъ̀ршвам, -аш, *несв.*; **извъ̀рша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Направям, върша всичко до край. *Всичко това той извърши като на сън.* Вазов. *Краката и ръцете му трепереха... и в такъв случай той не можеше да извърши даже един водосвет.* Елин Пелин. *Аз мисля, че тая работа е извършил наш Никола, казал Нено яростно.* Каравелов. *Кой извърши това?* **извършвам се, извърша се** *страд.*

извъ̀ршвам се, -аш се, *несв.*; **извъ̀рша се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Ставам. *Можех да видя нагледно сега какъв чуден преврат се беше извършил в мене.* Величков.

извъ̀ршване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извършвам *и от* извършвам се.

извършѐя. Вж. извършавам.

извъ̀тре *нареч.* От вътрешната страна; отвътре. *Един глас изкряска извътре по български.* Вазов. *Кучето извътре сърдито залайва и почва да се хвърля към портата.* Влайков.

извя̀вам, -аш, *несв.*; **извѐя,** -ѐеш, *мин. св.* извя̀х, *прич. мин. действ.* извя̀л, -а, -о, *мн.* извѐли, *прич. мин. страд.* извя̀н, -а, -о, *мн.* извѐни, *св.* Вея всичко до край.

извя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* извявам.

извя̀хвам, -аш, *несв.*; **извѐхна,** -еш, *мин св.* -ах, *св.* Увяхвам напълно. *Цветята във вазата извехнаха.*

извя̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* извяхвам.

изга̀звам, -аш, *несв.*; **изга̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** С газене преброждам, преминавам нещо. *Колоната е изгазила реката и се събира на другия бряг.* Л. Стоянов. || Излизам от мястото, където съм загазил, затънал. *Конете нагазиха в поройната вода и потънаха до корема. На Милица гърдите бъхтяха ... Конете изгазиха с мъка и излязоха на сухо.* Вазов. **2.** Измачквам, изтъпквам всичко. *Добитъкът изгази нивата.*

изга̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгазвам.

изга̀зя. Вж. изгазвам.

изга̀рям[1], -яш, *несв.*; **изгоря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изгоря̀л, -а, -о, *мн.* изгорѐли, *св.* **1.** Бивам унищожен от огън. *Колибата беше изгоряла.* Елин Пелин. **2.** За растение — унищожавам се от слънчевите лъчи. *Небето бе сякаш запалена стряха | и в суша безмилостна вред изгоряха | полята с пшеница и ръж.* Смирненски. **3.** За кожа — обгарям, почернявам от действието на слънчевите лъчи. *Като додеше в село, биваше бяла и червена, а после изгаряше на слънцето и ставаше черна като циганка.* Йовков. **4.** *Прен.* Изпитвам някакво силно мъчително чувство, обикн. любов, срам и под. *Хайдутите гледат в земята и изгарят от срам.* Йовков. *Момиче, момиче, | де гиди мряна рибо; | не стой срещу мене, | изгорях за тебе!* Нар. пес. *Изгарям от нетърпение.* **5.** *Разг.* При някои игри — губя право да участвувам по-нататък. ◻ **Изгорял съм за вода** (разг.) — много съм жаден. **Не съм изгорял за някого или за нещо** (разг.) — не ми е много необходим, необходимо. *Какво ще кажеш, — рече тя, — да не мислиш, че съм изгоряла за теб.* Елин Пелин.

изга̀рям,[2] -аш, *несв.*; **изгоря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Унищожавам нещо с огън. *До вечерта изкупих колкото листове останаха непродадени още и ги изгорих.* Вазов. *За бълхата изгаря юргана.* Погов. *Изгорил документите.* || Опожарявам. *Научих се за съдбата на Сопот. Башибозуците го изгорили.* Вазов. || Повреждам при печене. *Пратиш му гювеч да ти опече ... Или го остави суров, или го изгори.* Елин Пелин. **2.** За дърва, въглища — изразходвам нещо, като го горя. **3.** Причинявам силна болка или наранявам при допир с огън, при заливане с нещо горещо, вряло и под. *Той разсипал гювеча си, изгорил краката си.* Каравелов. *Изгорих си пръста на печката.* || За люта храна — причинявам парливо усещане. *Изядох една люта чушка та ми изгори устата.* **4.** За слънце, вятър, жега и под. — изсушавам. *Той (вятърът) иде от югозапад ..., изгаря всяка зеленина, изсмуква и суши всеки жизнен сок.* Йовков. *Тази година силното слънце изгори посевите.* || За слана — попарвам. *По нивите, градините | слана засланила, | изгорила цветището.* Каравелов. **5.** *Прен. Разг.* Съсипвам някого материално; разорявам. *Не е апаш той, а онзи, дето ни изгори ... Не мога да му простя аз, толкоз пари ми изяде.* Йовков. **6.** *Прен. Разг.* Правя някого много нещастен, обикн. при несполучлив брак. *Все оглеждах момите. Питах и разпитвах аз да намеря добро момиче, чедото си да не изгоря.* Влайков. **7.** *Прен. Нар.* Събуждам пламенно чувство на любов у някого. *Очите ѝ едни големи бяха и черни като въглени. Като погледне човека, та ще го изгори — такива очи имаше.* Влайков. **изгарям се, изгоря се** *възвр.* и *страд.*

изга̀ряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгарям[1], изгарям[2] *и от* изгарям се.

изга̀свам[1], -аш, *несв.*; **изга̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Преставам да горя; угасвам. *Ярката светлина започна да изгасва, а вместо нея някъде над него затрептя слаб неподвижен пламък.* Ст. Загорчинов. **2.** *Прен.* Отпадам, чезна, умирам.

Погледът му постепенно изгасваше. **изгасвам се, изгасна се** *страд.*

изга̀свам², -аш, *несв.*; **изгася̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изгасявам. *Той изгасва лампата. Изгасих свещта.* **изгасвам се, изгася се** *страд.*

изга̀сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгасвам *и от* изгасвам се.

изга̀сна. Вж. изгасвам¹.

изгаснѐя. Вж. изгаснявам.

изгасня̀вам, -аш, *несв.*; **изгаснѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изгасня̀х, *прич. мин. действ.* изгасня̀л, -а, -о, *мн.* изгаснѐли, *св. Диал.* Изгасвам¹. *Ти си поиграй тук с чичови ти Ценови момчета и потиквай огъня да не изгаснее.* Влайков. *Ей вече изгасняха свещи.* П. П. Славейков.

изгася̀. Вж. изгасвам² *и* изгасявам.

изгася̀вам, -аш, *несв.*; **изгася̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да не гори; загасявам, угасявам. *Свърши ли си работата, огънят не трябва повече да гори... Па ще вземе да изгаси главните.* Влайков. *Па се затече да изгаси запаления прозорец от едно кандило.* Вазов. ‖ Поливам горена вар с вода, за да стане годна за мазане. *Изгасихме един тон вар.* **изгасявам се, изгася се** *страд.*

изгася̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изгасявам *и от* изгасявам се.

изгѝвам, -аш, *несв.*; **изгѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* За мнозина — всички до един измираме. *Ех, колко свят изгина в малко дни!* К. Христов.

изгѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгивам.

изгѝна. Вж. изгивам.

изгладнѐя. Вж. изгладнявам¹.

изгладня̀. Вж. изгладнявам².

изгладня̀вам¹, -аш, *несв.*; **изгладнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изгладня̀х, *прич. мин. действ.* изгладня̀л, -а, -о, *мн.* изгладнѐли, *св.* Ставам гладен; огладнявам. *Момче, добре си изгладнял ти, много си вървял май.* Йовков. *Не можахте да потраете! Като вълци сте изгладнели.* Вазов. ‖ *Прен.* За земя, почва — изтощавам се, нуждая се от наторяване. *Баща му имаше по балкана две-три изгладнели парчета. Па като изостави да ги работи и те запустяха.* Влайков.

изгладня̀вам², -аш, *несв.*; **изгладня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Оставям някого или нещо без храна. *Такава е нашата земя. Никога не ни изгладнява. Ако има много дъжд, не богатеем, ако няма капка дъжд, не гладуваме.* Раб. дело, 1950 г.

изгладня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изгладнявам¹ *и от* изгладнявам².

изгла̀дя. Вж. изглаждам.

изгла̀ждам, -аш, *несв.*; **изгла̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Гладя всичко напълно. *Изгладих прането.* **2.** Правя нещо да стане гладко по повърхността; заглаждам, оглаждам. *Другото с нож изрязваше и изглаждаше някакви лъскави топки.* Вазов. **3.** *Прен.* Постоянно заличавам, премахвам. *Голямото нещастие изглади всички вражди, примири и сближи осиротелите семейства.* Йовков. *Няма да се изглади от паметта ми тая страшна картина.* Величков. *Изглаждам противоречията.* **изглаждам се, изгладя се** *страд.*

изгла̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изглаждам *и от* изглаждам се. *Изглаждане на недоразумения.*

ѝзглед¹ *м.* **1.** Външен вид, външност. *Чиновникът видя пред себе си един белобрад старец, но със здрав още изглед.* Вазов. *Мъжете придобиха юначен изглед.* Елин Пелин. **2.** Достъпно за погледа пространство; гледка, пейзаж, панорама. *На хубавия изглед, що има от четирите страни селото ни, не пречи даже големият недовършен и изоставен скелет на Лазаровата ветрена мелница.* Елин Пелин. ‖ Снимка или илюстрована картичка, която представя някаква гледка. *Изгледи от Рилския манастир.*

ѝзглед², обикн. *мн.*, *м.* **1.** Възможност, надежда за в бъдеще; перспектива. *Там съм временно главен писар, с изгледи за повишение.* Св. Минков. *Няма изгледи за успех. Има изгледи.* **2.** Прогноза за времето. *Изгледи за времето, валидни до 18 часа днес.*

изглѐдам. Вж. изглеждам¹.

изглѐждам¹, -аш, *несв.*; **изглѐдам,** -аш, *св.* **1.** Гледам някого дълго, внимателно. *Всички се обръщаха и ме изглеждаха с любопитство.* Величков. *Чавдар я плахо изгледа | и, с сълзи и той на очи, | майка си бърже попита: | „Кажи ми, мале, що плачеш?“* Ботев. **2.** Гледам всичко до край. *Аз бях вече изгледал чепинската природа и бях посетил всички места.* Вазов. **3.** Грижа се за отглеждането на някого; отхранвам някого. *Да го изгледам аз него и да го изуча, а той...* Йовков. **изглеждам се, изгледам се** *взаим. Недоверчиво се изглеждаха от глава до пети.* Йовков. ▢ **Изгледаха ми се очите** (разг.) — а) Дълго и напразно очаквам. б) Уморявам се от гледане.

изглѐждам², -аш, *несв.* **1.** Имам вид. *Той изглеждаше спокоен както винаги.* Йовков. *Боите изглеждаха тъй светли и пресни, като че бяха сложени вчера.* Йовков. **2.** *Безл.* Има изгледи, може да се очаква. *Ала Стаматко не беше, изглежда, разположен да отговаря на питанията им, та ту се усмихваше, ту изпускаше някоя думица, колкото да залъже тяхното любопитство.* Ст. Загорчинов. *Изглежда, че днес ще вали.*

изглѐждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изглеждам¹, изглеждам² *и от* изглеждам се.

изгло̀ждвам, -аш, *несв.*; **изгло̀ждя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изглозгвам.

изгло̀ждване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изглождвам.

изгло̀ждя. Вж. изглождвам.

изгло̀згам. Вж. изглозгвам.

изгло̀згвам, -аш, *несв.*; **изгло̀згам,** -аш, *св.* Глозгам всичко до край; оглозгвам напълно. **изглозгвам се, изглозгам се** *страд.*

изгло̀згване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изглозгвам *и от* изглозгвам се.

изглупѐя. Вж. изглупявам.

изглупя̀вам, -аш, *несв.*; **изглупѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изглупя̀х, *прич. мин. действ.* изглупя̀л -а, -о, *мн.* изглупѐли, *св.* Ставам напълно глупав; оглупявам.

изглупя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изглупявам.

изгна̀ние, *мн.* -я, *ср. Старин.* **1.** Изгонване от родината, от отечеството. *Той знаеше, че най-*

голямото зло, което можеше да го сполети, е свалянето от патриаршеския трон и заточението му в някой манастир, или изгнанието му. Вазов. **2.** Принудително пребиваване вън от родината. *Скитаме се ние / по чуждия край. /.../ До кога изгнанье? / До кога беди?* Вазов. *Живея в изгнание.*

изгнàник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който се намира в изгнание. *Изгнаници клети, отломка нищожна / от винаги храбър народ мъченик, /.../ далеч от родина в край чужди събрани, / изпити и бледни, в порутен бордей, / те пият, а тънат сърцата им в рани.* Яворов. *Това навява по-тъжни мисли, защото напомня участта на печалните изгнаници, прокудени далеч от своя роден край.* Йовков.

изгнàница *ж.* Жена изгнаник.

изгнàнически, -а, -о. *Прил. от* изгнаник. *Изгнанически живот.*

изгнàничество, *мн.* няма, *ср.* Положение на изгнаник.

изгнѝвам, -аш, *несв.*; **изгнѝя,** -йеш, *мин. св.* изгнѝх, *св.* Ставам напълно гнил. *Плетът на съседния двор бе изгнил и наклонен.* К. Петканов. *Стар плет изгнива, стар борч — никога.* Посл. □ **Изгнивам в затвор (плен)** (разг.) — разсипвам здравето си в затвор (плен). *Аз изгнивам тук в затвора, / мили мой, в мечти по теб.* Вес. Георгиев.

изгнѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгнивам.

изгнѝя. Вж. изгнивам.

изговàрям, -яш, *несв.*; **изговòря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Казвам, изричам. *Всичко това Люцкан изговори вдъхновено и бързо.* Йовков. *Последните думи Златев изговори с шепот.* Хар. Русев. **2.** Произнасям, артикулирам. *Наблизу са развалините на изгорялото село Ашака-Ени-Севендекли. Рядко някой от войниците може безпогрешно да изговори това странно и многосложно име.* Йовков. **изговарям се, изговоря се** *страд.*

изговàряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изговарям *и от* изговарям се.

ѝзговор *м.* Начин за изговаряне, произнасяне; произношение. *По твърдия си изговор и по слабост към гласната о това наречие (рупчоското) е спрямо общобългарското, както баварското спрямо общогерманското.* Вазов. *Правилен изговор. Литературен изговор.*

изговòря. Вж. изговарям.

изгòда *ж.* Облага, полза. *Той сладкодумно, с увлечение, със страст, им излага материалните изгоди, които ще се получат от тяхното предприятие.* Ал. Константинов. *Лична изгода.*

изгòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който носи, докарва изгода; износен, доходен. *Изгодни условия. Изгодна сделка.*

изгòдно. *Нареч. от* изгоден.

изгòнвам, -аш, *несв.*; **изгòня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Принуждавам някого да се махне от мястото, гдето се намира; прогонвам, изпъждам. *Когато Бъзунекът почна да го дърпа и да иска още, Еньо се разсърди и ги изгони един по един насила.* Елин Пелин. ‖ *Разг.* Уволнявам от служба. *Ти си млад, ти си лекар, утре да те изгонят, ще опънеш една палатка и ще си вадиш хляба — ами аз какво ще правя, като ми подпишат паспорта?* Караславов.

изгòнване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгонвам.

изгòня. Вж. изгонвам.

изгòра *ж. Нар.* **1.** Любима, обична жена. *И той се унесе в сладки мисли за нея, свидната изгора.* Влайков. ‖ Любим човек; либе. *Богдане, първа изгоро, / Богдане, севда голяма.* Нар. пес. **2.** Хубава мома; красавица. *Изгора е тая дядо Тенкова Лилка — жива изгора. Неспретна е на глед, но лице — слънце, очи — две звезди, горят, палят.* Ц. Церковски.

изгорèн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изгоря. **2.** Като *същ. ср.* **изгорено** — белег от изгаряне по тялото. *По-старият въглищар с голям белег от изгорено на челото повдигна глава.* Ст. Загорчинов.

изгòрник, *мн.* -ци, *м. Нар.* Любим, обичен мъж; либе. *Приказваха си за Пена Панчовичина ... и за Донкиния изгорник Стойчо.* Влайков.

изгорѝ. Вж. изгарям[1] *и* изгарям[2].

изгорявам[1], -аш, *несв.*; **изгорѝ,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Изгарям[1].

изгорявам[2], -аш, *несв.*; **изгорѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* изгарям[2].

изгòтвя. Вж. изготвям.

изгòтвям, -яш, *несв.*; **изгòтвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* (рус.). *Нов. Книж.* Изработвам, приготвям. *Имаш ли списък? — Нямам — отвърна спокойно Борислав. — Да изготвя ли?* А. Гуляшки. **изготвям се, изготвя се** *страд. Изготвя се доклад.*

изгòтвяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изготвям *и от* изготвям се. *При изготвяне и провеждане на държавния народостопански план държавата се ползува от активното сътрудничество на професионалните, стопанските и обществените сдружения и институти.* Конст., чл. 12.

изгрàбвам, -аш, *несв.*; **изгрàбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Грабя всичко до край. *Изграбиха света, не оставиха стока у хората.* Вазов.

изгрàбя. Вж. изграбвам.

изградѝ. Вж. изграждам.

изгрàждам, -аш, *несв.*; **изградѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** С градене построявам, съзиждам. *Когато искате да строите къща, вие не почвате от покрива, а най-напред копаете земята, слагате основи, изграждате стени и чак тогава поставяте покрива.* Г. Димитров. **2.** *Прен.* Създавам, осъществявам. *Тогаз на твойто място дружно / ще изградим, със много пот, / един живот / желан и нужен.* Вапцаров. ‖ Основавам, учредявам. *Към всяко ТКЗС е изградена първична партийна организация.* **изграждам се, изградя се** *страд.* □ **Изграден съм** — състоя се от, имам строеж. *Клетките са микроскопично малки органи, от които е изградено тялото на растението.*

изгрàждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изграждам *и от* изграждам се. *Основите са изпълнени с цимент. Започва изграждането на куфража.* Караславов. *Изграждане основите на социализма.*

изгрàкам. Вж. изгракавам.

изгрàквам, -аш, *несв.*; **изгрàкам,** -аш, *и* **изгрàча,** -еш, *мин. св.* изгрáках, *св.* Издавам изведнаж кратко гракане. *Ненадейно из дълбочи-*

ните на леса изграка някаква птица. Ст. Загорчинов.

изгра̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изграквам.

изгра̀ча. Вж. изграквам.

изгреба̀. Вж. изгребвам.

изгрѐбвам, -аш, *несв.*; **изгреба̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Греба всичко до край. *Да изгребем храната от хамбарите до зърно и да я продадем, пак няма да се изплатим.* Йовков.

изгрѐбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгребвам.

ѝзгрев *м.* Появяване на слънцето на хоризонта. *Гледам изгрева на слънцето.* □ **По, при, къде изгрев слънце** — когато изгрява слънцето. *Сутринта, при изгрев слънце, той пак се намираше при воденицата.* Елин Пелин.

изгрѐя. Вж. изгрявам.

изгриза̀. Вж. изгризвам.

изгрѝзвам, -аш, *несв.*; **изгриза̀,** -ѐш, *мин. св.* изгрѝзах, *св.* Гриза всичко до край. *Като изгриза колкото сухи кори бяха останали в торбата му, той хвърли отгоре си изтърканния си ямурлук и тозчас захърка.* Йовков. **изгризвам се, изгриза се** *страд.*

изгрѝзване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгризвам *и от* изгризвам се.

изгрухтя̀. Вж. изгрухтявам.

изгрухтя̀вам, -аш, *несв.*; **изгрухтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изгрухтя̀л, -а, -о, *мн.* изгрухтѐли, *св.* Издавам изведнаж краткотрайно грухтене. *Много рядко някъде, зад някоя разкривена вратня, изгрухтяваше прасе.* Караславов.

изгрухтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгрухтявам.

изгря̀вам, -аш, *несв.*; **изгрѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изгря̀х, *прич. мин. действ.* изгря̀л, -а, -о, *мн.* изгрѐли, *св.* **1.** За небесно светило — показвам се на хоризонта. *Златно слънце изгря зад планините.* Елин Пелин. *Над черния гръб на баира изгряха звезди.* Йовков *Луната изгрява над Царев връх.* Вазов. **2.** *Прен.* Появявам се, създавам се, раждам се. *Тихият пролетен дъжд | звънна над моята стряха, | с тихия пролетен дъжд | колко надежди изгряха!* Лилиев. *Изгрява любовта ни | в труд — | сред сажди | и машини.* Вапцаров.

изгря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изгрявам. *Ранобудните птици отдавна бяха свършили концерта си в чест на изгряването на слънцето.* Вазов.

изгу̀бвам, -аш, *несв.*; **изгу̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Лишавам се от нещо, като го изпускам, оставям някъде, без да забележа; загубвам. *Найпосле* (Марин) *намери трите бели кози, които беше изгубил.* Йовков. *Парите съм си изгубил.* **2.** Претърпявам загуба в нещо. *Узна, ... че е бил добър търговец и имотник, но всичко изгубил при разорението ... на Стара Загора.* Вазов. *Тая нощ играли на комар... Освен че изгубил всичко, Григоров дал и две полици за петдесет хиляди лева.* Вазов. || Оставям да мине напразно, без полза. *Цял час изгубих доде те диря из дола.* Вазов. *Изгубвам си времето.* **3.** *Прен.* Преставам да притежавам, да имам нещо. *Валеше дъжд ... Овлажнелите стърнища бяха изгубили златистия си цвят и бяха потъмнели.* Елин Пелин. *От вчера Лалка изгуби гласа си.* Вазов. *Ранен ли си? ... Ще изгубиш много кръв.* Л. Стоянов. *Не му се говореше, изгубил беше воля и желание за всичко.* Йовков. *Веднаж ... аз дръпнах непредпазливо Татата за палтото. Той изгуби равновесие и падна.* Ст. Чилингиров. *Изгубвам вяра. Изгубвам надежда. Изгубвам обонянието си. Изгубвам съна си. Той изгуби службата си.* **4.** *Прен.* Лишавам се от скъп, близък човек, поради неговата смърт. *Ний изгубихме Сима, чедо мое. Той умря.* В. Друмев. *Изгубих майка, а жена | не найдох, нямам и другари.* Дебелянов. **5.** *Прен.* Без да забележа, неусетно се отклонявам от определена посока. *Гледаха само да не изгубят пътя и да не ги види някой.* Йовков. || Преставам да виждам нещо, което съм гледал. *Видя ги като приказваха, видя ги и в градината ..., но после ги изгуби.* Йовков. **изгубвам се, изгубя се** *страд.* □ **Изгубвам и ума и дума** (разг.) — объркквам се, слисвам се. *На масата се събра цяла купчина злато — 35 жълтици. Войниците се спогледаха смаяни. Алекси също изгуби и ума и дума.* Йовков. **Изгубвам присъствие на духа** — силно се изплашвам, смущавам се от нещо. **Изгубвам съзнание** — падам в несвяст; припадам. **Изгубвам ума си** — обезумявам, подлудявам.

изгу̀бвам се, -аш се, *несв.*; **изгу̀бя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Забърквам пътя, посоката, по която трябва да вървя. *Тежко на пътника, който се е изгубил нощя из тая планина и при такава буря!* Вазов. **2.** Преставам да се виждам или чувм; изчезвам. *От една огромна канара извираше чиста, хубава вода, която падаше в някаква дупка и се изгубваше.* Елин Пелин. *Конниците изфучаха на долу в облак прах и се изгубиха във високите орехи.* Л. Стоянов. || За известно време не отивам, не се явявам някъде; загубвам се. *Братче Еньо, къде се изгуби, ти съвсем ни забрави, — заговори дружелюбно Иваница.* Елин Пелин. **3.** *Взаим.* Поради блъсканица, суматоха и др. преставам да бъда с някого, с когото съм бил заедно. *Сега да се разделим и да потърся мама, че се изгуби ме с нея.* Вазов.

изгу̀бване, *мн.* -ия, *ср. Отгл същ. от* изгубвам *и от* изгубвам се.

изгу̀бен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изгубя. **2.** Като *прил.* — пропаднал, неморален; загубен. *Какъв е този човек? — Изгубен човек, пияница.* Йовков.

изгу̀бя. Вж. изгубвам.

изгу̀бя се. Вж. изгубвам се.

изгугу̀кам. Вж. изгугуквам.

изгугу̀квам, -аш, *несв.*; **изгугу̀кам,** -аш, *св.* Изгуквам.

изгугу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изгугуквам.

изгу̀кам. Вж. изгуквам.

изгу̀квам, -аш, *несв.*; **изгу̀кам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко гукане. *На почтено разстояние от това място ... кацваше самотен гълъб, тъжен, потънал в размишления, и от време на време изгукваше занесено и сам на себе си.* Елин Пелин.

изгу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изгуквам.

изгулявам, -аш, *несв.*; **изгуляя**, -яеш, *мин. св.* изгулях, *св.* Изхарчвам за гуляй. *Той изгуля целия си имот и стана сетен сиромах.*

изгуляя. Вж. изгулявам.

изгълтам. Вж. изгълтвам.

изгълтвам, -аш, *несв.*; **изгълтам**, -аш, *св.* Гълтам всичко, до край. *Той изгълта набързо останалата в шишето ракия.* Елин Пелин.

изгълтване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* изгълтвам.

изгълча. Вж. изгълчавам.

изгълчавам, -аш, *несв.*; **изгълча**, -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Скарвам се някому; нахоквам. *Момче! Дръж хубаво бръснача, че ще ме порежеш! — изгълча строго Левски на момчето.* Вазов. *Не викайте там, изгълча тя децата.* Вазов.

изгълчаване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* изгълчавам.

изгърбвам се, -аш се, *несв.*; **изгърбя се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *възвр.* и *сред.* **1.** Ставам гърбав, получавам гърбица; прегърбвам се. **2.** Превивам гърба си при навеждане. *Той* (Вешовски) *скочи и заходи нервно из стаята...; тялото му се изгърби, лявото му рамо още повече се изкриви.* Г. Райчев.

изгърбване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* изгърбвам се.

изгърбя се. Вж. изгърбвам се.

изгърмя. Вж. изгърмявам.

изгърмявам, -аш, *несв.*; **изгърмя**, -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изгърмял, -а, -о, *мн.* изгърмели, *св.* **1.** Изведнаж неочаквано издавам кратко гърмене. *В това време изгърмя пушка от кошарата и планинските екове повториха и продължиха гърмежа.* Вазов. || Само 3 *л. ед.* **изгърмява** *безл.* *Изгърмява пак навън и блясва светкавица.* Вазов. **2.** *Прен.* При бързо движение издавам краткотраен силен шум, подобен на гърмене. *Ненадейно един файтон изгърмя на улицата и спря пред къщата му.* Вазов. *От време на време... някой търкулнат камък изгърмяваше по нанадолнището.* Ем. Коралов. **3.** За патрони, снаряди и др. — изстрелвам. *Тогава изгърмях само аз повече от шестдесет фишека.* Вазов. **4.** *Прен.* *Рядко.* Изговарям нещо с висок, гръмък глас. *Ура! — изгърмя из всичките уста и се разнесе по околните висоти.* Вазов. *Най-после дядо Либен потеглил десния си мустак и изгърмял: Чуй ме, Хаджи!* Каравелов. □ **Изгърмявам си патроните (баруто)** (разг.) — изчерпвам всичките си доводи, аргументи, най-често при някакъв спор.

изгърмяване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изгърмявам.

издавам[1], -аш, *несв.*; **издам**, -дадеш, *мин. св.* -дадох, *пов.* -дай, *прич. мин. действ.* -дал, *прич. мин. страд.* -даден, *св.* **1.** Правя нещо да излезе напред; протягам напред. *Той издаде навън лактите си.* Ал. Константинов. **2.** Изпускам, надавам. *Вълните издават плачевен стон в подножието на крепостта.* Вазов. *Цветята в градината издаваха чуден аромат. Издавам радостен вик.* **3.** *Прен.* Правя да се забележи нещо; откривам, разкривам. *Той не смееше да погледне сина си, за да не издаде сълзите си.* Елин Пелин. *Страшно напрегнатите жили на слепите му очи издаваха силна умствена работа.* Вазов. || Разкривам, съобщавам нещо тайно. *Тя помисли, че Станка в бълнуване ще издаде тайната й, и изтръпна.* Елин Пелин. **4.** *Стесн.* Правя предателство; предавам, доносича. *Дойде му неволно на ум Къкринският хан, дето бяха издали Левски.* Вазов. *Аз знам положително, че той е издал всичко на турците!* Вазов. **издавам се, издам се** *страд.*

издавам[2], -аш, *несв.*; **издам**, -дадеш, *мин. св.* -дадох, *пов.* -дай, *прич. мин. действ.* -дал, *прич. мин. страд.* -даден, *св.* **1.** Отпечатвам отделно някакъв труд, правя нещо достояние на обществото чрез печата; печатам, публикувам, обнародвам. *В масов тираж са издадени речите, докладите, статиите и изказванията на др. Георги Димитров.* В. Червенков. *Издавам книга. Издавам вестник, списание.* **2.** *Канц.* Писмено нареждам, съобщавам нещо. *Издавам заповед, издавам указ. Издавам наредба. Издавам закон (постановление). Издавам манифест. Издавам бюлетин.* || Официално удостоверявам нещо, давам документ за нещо. *Издавам удостоверение (свидетелство). Издавам разписка. Издавам квитанция.* **издавам се, издам се** *страд.*

издавам се, -аш се, *несв.*; **издам се**, -дадеш се, *мин. св.* -дадох се, *св.*, *сред.* **1.** Изпъквам, излизам напред, навън. *Двамата спътници прехвърлиха билото... и спряха ди отдъхнат край една скала, която се беше издала като площадка.* Хар. Русев. **2.** Оставям да се открие присъствието ми някъде. *Може би сам се издадох в турското кафене с някаква неблагоразумна постъпка.* Вазов. **3.** Допускам да се разберат мислите, чувствата и преживяванията ми. *Тя би искала... да я заведеш до дома. Ала не смееше да се издаде.* Влайков.

издаване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издавам[1], издавам[2] *и от* издавам се.

издавя. Вж. издавям.

издавям[1], -яш, *несв.*; **издавя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Давя, душа всичко. *Вълкът беше издавил седем овце, изпохапал беше още няколко.* Йовков.

издавям[2], -яш, *несв.*; **издавя**, -иш, *мин. св.* -их, *св.* Давя във вода всичко. *Дъждът издави мишките в дупките им.*

издавям се, -яш се, *несв.*; **издавя се**, -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *възвр.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* За мнозина — удавяме се всички. *Множинството се размърда и хората започнаха да газят реката... „Ще се издавят и ще ги отвлече водата", каза си той настръхнал.* Ст. Загорчинов. *Дъжд, дъжд — щяхме да се издавим.* Йовков.

издавяне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* издавям[1], издавям[2] *и от* издавям се.

издаден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* издавам[1] *и от* издавам[2]. **2.** Като *прил.* — а) Който се издава напред; изпъкнал. б) Който е отпечатан и пуснат в продажба.

издаденост, -тта, *мн.* -и, *ж.* *Отвл. същ. от* издаден; изпъкналост. *Окото съзира ясно всичките подробности, издадености, вдлъбнатини и игри на линиите и багрите и безконечното разнообразие на пъстрата й* (на Витоша) *премяна.* Вазов.

издадина *ж.* Издадена част на нещо; издатина. *Той гледаше по посока на Бяла черква, но Бяла черква не се виждаше — затулена подолу от издадината, която правеше чуката*

Остро бърдо. Вазов. *По гладката скала, като се придържаше в малки коренчета и издадини с колене и ръце, той* (Янко) *изпълзя до първата площадка.* Ем. Коралов.

издайник, *мн.* -ци, *м. Рядко.* Лице, което издава, предава някого; предател. *Той биде предаден и от един поп! | — Тоз издайник грозен и божи служител.* Вазов.

издайница *ж. Рядко.* Жена издайник.

издайнически, -а, -о, *прил. Рядко.* Който издава; предателски. *Откъм гърба предателски ги тласкаше вятърът, а облаците бяха слязнали низко, сякаш да изгасят и последната издайническа светлина на небето.* Вежинов.

издайничество, *мн.* -а, *ср. Рядко.* Предателство. *Кого ли са заловили? Кой ли е избягал? Има ли издайничество от другарите, които от две седмици вече лежат в участъка?* Хар. Русев.

издалеко *нареч. Нар.* От разстояние; издалеч. *А сутринник полъхва леко | и звън от хлопки издалеко | донася в село.* Яворов.

издалече и (съкр.) **издалеч** *нареч.* **1.** От разстояние; отдалеч. *А подир тях издалеч, като сянка, ги следеше Чапата, здраво стиснал овчарската си гега.* Влайков. *Калитко вървеше, без да спира,... и, за да не попадне на засада, заобикаляше издалече.* Ив. Хаджимарчев. **2.** *Прен.* Не направо, със заобикалки; предпазливо. *Майката виждаше, че болестта на детето ѝ не е болест като болест, че душата му нещо страда, и искаше да научи издалече какво го мъчи.* Елин Пелин. || Удвоено — за усилване и з д а л е ч - и з д а л е ч. *Един ден тя му намери рода, та полека, издалеч-издалеч, разправи на свекъра си всичко.* Влайков.

издам. Вж. и з д а в а м[1] и и з д а в а м[2].

издам се. Вж. и з д а в а м с е.

издание, *мн.* -я, *ср.* **1.** Печатно произведение като издателска продукция. *Огнянов разгърна брошурата. Тя беше издание на емиграцията в Ромъния.* Вазов. *Издание на Българската академия на науките.* **2.** Всяко отделно отпечатване на едно произведение. *Първо издание. Второ издание.*

издател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което издава печатни произведения. *Недалеко бе голямата къща с печатницата на книжаря Д. Манчева, моя издател.* Вазов.

издателка *ж.* Жена издател.

издателски, -а, -о. *Прил. от* издател. *Издателска дейност.*

издателство, *мн.* -а, *ср.* Предприятие или учреждение, което издава печатни произведения; книгоиздателство. *Държавно издателство. Партийно издателство.*

издатина *ж.* Издадина.

издебвам, -аш, *несв.*; **издебна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* издебнат, *св.* Откривам, улавям дебнешком. *Това бяха башибозуци. Тия злодейци бяха се изкачили от другаде на тия високи точки и издебваха жертвите си.* Вазов. *Партизаните гледаха месеца, възбудени от това, което им предстоеше. Ще надхитрят ли врага или той ще ги издебне и нападне.* Ем. Коралов. || *Прен.* Изчаквам дебнешком. *Баба Ангелина беше издебнала сгодно време и беше си отишла.* Йовков.

издебване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издебвам.

издебело *нареч. Разг.* За звук — ниско, басово. *Откъм север... се чу издебело и проточено вълчи вой.* Йовков.

издебна. Вж. и з д е б в а м.

издевателство, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Жестока, мъчителна подигравка; гавра. *През време на моето затворничество аз, поради оковите и изтънчените издевателства, търпях тежки морални и физически страдания.* Г. Димитров.

издевателствувам, -аш, *несв. Книж.* Върша издевателства. *Общият комитет... реши да обявим стачка..., стачка за наказания на престъпниците, които издевателствуват над работническата класа и българския народ.* Дим. Димов.

издевателствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издевателствувам.

издействувам, -аш, *св.* Успявам да измоля нещо, обикн. от орган на властта. *Аз издействувах да бъда преместен в строя.* Вазов. *Попосле издействува му служба горски стражар.* Вазов.

издействуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издействувам.

издекламирам. Вж. и з д е к л а м и р в а м.

издекламирвам, -аш, *несв.*; **издекламирам,** -аш, *св.* Декламирам до край. *Но и аз зная наизуст много стихотворения. Зная „Муза" от Некрасов. Искате ли да ви го издекламирам?* Йовков. *Накара едно от децата си да издекламира едно мое стихотворение.* Вазов.

изделие, *мн.* -я, *ср.* Обикн. *мн.* Фабрично или ръчно изработена вещ, предмет; произведение. *Кожени изделия. Захарни изделия. Трикотажни изделия.*

издера. Вж. и з д и р а м.

изджавкам. Вж. и з д ж а в к в а м.

изджавквам, -аш, *несв.*; **изджавкам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам краткотрайно джавкане. *Кучето изджавка и заръмжа.*

изджавкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изджавквам.

издигам, -аш, *несв.*; **издигна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* издигнат, *св.* **1.** Вдигам нагоре. *Видях майки, които издигаха високо малки деца, за да могат да видят войниците.* Йовков. || Извишавам. *На юг издигаха върховете си тъмните и диви Родопски гори.* Вазов. **2.** Построявам, изграждам. *Ние ще издигнем огромни стени от камък, ще преградим пътя на ледената вода и ще съградим големи планински езера — язовири.* Я. Каралийчев. *Издигам паметник.* **3.** *Прен.* Помагам, съдействувам на някого да напредне, да успее или да достигне някакъв пост, някакво положение. *Тертере, аз се гордея, че не дължа нищо на рода си. Мене ме е издигнала само моята сабя.* Вазов. || Повишавам, засилвам, подобрявам. *Той* (тесният социализъм) *схващаше своята задача предимно в това ... да издига класовото съзнание на работниците.* Г. Димитров. **4.** *Прен. Книж.* Прогласявам, обявявам (лозунг, идея и др.). *Издигам идеята за нещо. Издигам лозунг. Издигам кандидати за народни представители.* □ **Издигам глас** — **а)** Говоря или пея високо. *Тя не се обърна и не го погледна. Но издигна гласа си и запя по-високо.* Йов-

ков. б) *Прен.* Протестирам. *Но всеки нов ден милиони хора | издигат и надават мощен глас: | за траен мир и срещу заговора | на новия войнолюбски бяс.* Н. Марангозов. *Издигам глас на протест.* **издигам се, издигна се** *страд.*

издѝгам се, -аш се, *несв.*; **издѝгна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* **1.** Вдигам се нагоре, подемам се. *Над нивите летят ластовички. Гледай ги, как ту се издигат високо-високо, в синьо небе, ту се спуснат и полетят ниско над самите ниви.* Влайков. || За глас, звук и др. — зазвучавам силно, извишавам се, повишавам се. *Гласът на Йоана Александра се издигна грозен и гневен.* Ст. Загорчинов. *Остър писък се издигна откъм долната махала.* Йовков. **2.** Стоя високо изправен, извисявам се. *До тая сграда, върху самия насип на големия изкоп, се издигаше кула.* Ст. Загорчинов. **3.** *Прен.* Постигам успехи, напредвам. *Аз съм радостна, че всеки ден се издигам все повече и че другарите в стопанството са доволни от моята работа.* □ **Издига се в очите ми** — почвам да ценя някого, да го уважавам заради някоя негова постъпка или качество, които проявява.

издѝгане, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издигам *и от* издигам се.

издѝгна. Вж. издигам.

издѝгна се. Вж. издигам се.

издѝгнат -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* издигам. **2.** Като *прил.* — който стои високо по ум, култура и други качества. *Нему е драго, дето намира сега своя другар от детинството така развит и издигнат.* Влайков. *Издигнат човек.*

издигнатина̀ *ж.* Издигнато място, малко възвишение. *От издигнатината ... се вижда надолу цялото поле.* Влайков.

издѝгнатост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* издигнат.

издѝрам, -аш, *несв.*; **издера̀,** -еш, *мин. св.* издра̀х, *св.* **1.** Дера на късове, на дрипи; скъсвам. *Мрежа от тръни, шипки, къпини и всякакви бодливи бурени опасваше земята, дърветата и бреговете, като издираше дрехите и ръцете на нашите овчарчета.* Ив. Хаджимарчев. **2.** Издрасквам, одрасквам. *Издрах си ръцете.* □ **Ще издера очите (някому)** (разг.) — закана към някого. *Таз Албена, като мине сега, ще я заплюя! Очите ѝ ще издера!* Йовков. **Ще си издерат очите** (разг.) — за лица, които не се разбират, не живеят добре, карат се, бият се.

издѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издирам.

издѝрвам, -аш, *несв.*; **издѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** С търсене откривам, намирам някого или нещо. *Всяко партийно ръководство трябва да се погрижи да издири и групира около себе си наличните пропагандистки кадри, постоянно да ги подпомага в тяхната работа.* В. Червенков. *Всички кражби са издирени, а злоупотребителите са дадени под съд и са осъдени.* Влайков. **2.** Проучвам, изследвам. *От дискусията нашите хора, които работят на историческия фронт, трябва да извлекат главна поука, а именно: постоянно да повишават своите знания..., за да бъдат в състояние самостойно да издирват и тълкуват историческите факти.* В. Червенков. **3.** *Разг.* Показвам се взискателен към някого; придирвам. *И хиляда да ти даде, земи ги — той е наш приятел, та да не му издирваме много.* Влайков.

издѝрване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издирвам. *Предстои огромна работа по издирване на нови исторически материали.* В. Червенков.

издирва̀ч *м.* *Рядко.* Лице, което издирва, открива нещо, което прави открития; изследвач. *Тукашните жители имат само една надежда: дано се открият руди в планината; затова всеки гражданин твърде счита за издирвач на руда.* Вазов.

издѝря. Вж. издирвам *и* издирям.

издѝрям, -яш, *несв.*; **издѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Издирвам.

издѝряне, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издирям.

ѝздих *м.* *Остар. Рядко.* Издишване, издихание.

издиха̀ние, *мн.* -я, *ср.* *Остар.* Само в съчет. **до последно издихание**—до края на живота си, до край. *Димитър Благоев завеща ... да бъдем до последно издихание верни на работническата класа и нейната историческа мисия.* Г. Димитров.

издѝшам[1], -аш, *несв.* **1.** За предмет, изпълнен с въздух или друг газ — изпускам. *Гумата на предното колело издиша.* **2.** *Прен. Разг.* Изгубвам предишните си качества, показвам слаби страни. *Абе нали видиш, че германците вече издишат ... Имаше ли смисъл да се тътрем до тук да помагаме?* Вежинов. *Докладът му издиша.*

издѝшам[2]. Вж. издишвам.

издѝшвам, -аш, *несв.*; **издѝшам,** -аш, *св.* Изхвърлям вдъхнатия от дихателните си органи въздух. *Човек вдишва и издишва от 16 до 18 пъти в минута.*

издѝшване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издишвам. *Вдишване и издишване.*

ѝздишен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който се получава при издишване на въздуха. *Издишна струя.*

издо̀йвам, -аш, *несв.* Издоявам.

издока̀рам се. Вж. издокарвам се.

издока̀рвам се, -аш се, *несв.*; **издока̀рам се,** -аш се, *св.* *Разг.* Пременям се; докарвам се

издоя̀. Вж. издоявам.

издоя̀вам, -аш, *несв.*; **издоя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Доя всичко до край. *Ще ти донеса мляко, като издоя козата.* Ст. Загорчинов.

издоя̀ване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издоявам.

издра̀скам. Вж. издрасквам.

издра̀сквам, -аш, *несв.*; **издра̀скам,** -аш, *и* **издра̀щя,** -еш, *мин. св.* издра̀сках, *св.* Покривам с драскотини; изподрасквам. *Искаше* (Божура) *да отиде у Ганаила, да се хвърли отгоре ѝ, да издраще лицето ѝ ..., да я убие.* Йовков. || Изцяло надрасквам нещо (с молив и др.). *Моливът е издраскал навсякъде, аз мога да се уверя, че нашата стая е видяла гости от всичките краища и народности на Балканския полуостров.* Вазов.

издра̀скване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* издрасквам.

издра̀щя. Вж. издрасквам.

издребнѐя. Вж. издребнявам.

издребня̀вам, -аш, *несв.*; **издребнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* издребня̀х, *прич. мин. действ.* издребня̀л, -а, -о, *мн.* издребнѐли, *св.* **1.** *Рядко.* Ставам дребен, малък. *Той се прегъна, сякаш че и станът му издребня и се срасте под товара на това нещастие.* Вазов. **2.** *Прен.* Почвам да се занимавам с дреболии, да обръщам внимание на дребни, незначителни неща; ставам дребнав. *С такива дреболии и аз ще издребнея.* Вазов.

издребня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издребнявам.

издребня̀л, -а, -о, *мн.* издребнѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* издребнявам. **2.** Като *прил.* — който е станал дребнав. *Издребнял човек.*

издру̀сам. Вж. и з д р у с в а м.

издру̀свам, -аш, *несв.*; **издру̀сам,** -аш, *св.* Издрусквам.

издру̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издрусвам.

издру̀скам. Вж. и з д р у с к в а м.

издру̀сквам, -аш, *несв.*; **издру̀скам,** -аш, *св.* Друскам да падне всичко до край; одрусквам.

издру̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издрусквам.

издръ̀жка *ж.* Поддържане с парични средства. *Пълно равноправие ... беше дадено на националните малцинства и осигурена държавната издръжка на техните училища.* Г. Димитров. *Поемам издръжката на някого.*

издръжли̇̀в, -а, -о, *прил.* Който издържа, притежава устойчивост, твърдост. *Войникът ... трябва да бъде храбър, послушен, издръжлив.* Йовков. *Много грижи през живота ѝ и осемдесетгодишната ѝ възраст сломиха най-после нейния издръжлив организъм.* Вазов.

издръжли̇̀вост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* издръжлив; устойчивост. *Аз считам, че ключът за уреждането на нашите международни въпроси е преди всичко в ръцете на българския народ, в неговото единство, твърдост и издръжливост.* Г. Димитров.

издръ̀нкам. Вж. и з д р ъ н к в а м.

издръ̀нквам, -аш, *несв.*; **издръ̀нкам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко дрънкане. *Синджирът глухо издрънка в тишината.* Вазов. *Телефонът продължително издрънка.*

издръ̀нкване *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* издрънквам.

издрънча̀. Вж. и з д р ъ н ч а в а м.

издрънча̀вам, -аш, *несв.*; **издрънча̀,** -йш, *мин. св.* -àх, *св.* Изведнаж издавам краткотрайно дрънчане. *Хласнати от тъмните скали | веригите му глухо издрънчаха.* П. П. Славейков.

издрънча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* издрънчавам.

изду̀вам, -аш, *несв.*; **изду̀я,** -у̀еш, *мин. св.* изду̀х, *св.* Увеличавам, разширявам обема на нещо, обикн. чрез надуване или натъпкване. *И като видя сам, че нищо не излиза, млъкна, изду бузите си и започна да дюдюка същата песен, като че я свиреше на кавал.* Йовков. *Книгите издуват чантата му.* **издувам се, издуя се** *сред. Очите му горяха. Гърдите му се издуваха от вълнение.* Вазов. *Догде змията не глътне жабата, коремът ѝ не се издува.* Йовков. ☐ **Издува ме смях** (разг.) — идва ми да се изсмея. **Издувам устни** — свивам и издавам устните си напред.

изду̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* издувам *и от* издувам се.

изду̀мам. Вж. и з д у м в а м.

изду̀мвам, -аш, *несв.*; **изду̀мам,** -аш, *св. Разг.* Изказвам, изричам нещо. *Прощавайте, лека нощ, — издума Петър на другарите си.* Вазов. *Ти излез, майко, послушай | с моите братя невръсни | моята песен юнашка: | защо и как съм загинал | и какви думи издумал | пред смъртта и пред дружина.* Ботев. *Дорде таз дума издума, | той се от душа раздели.* Нар. пес. **2.** *Разг.* Казвам всичко, което мисля или чувствувам; споделям нещо. *Ох, дядо Лулчо, как да не плача? ... Сега се скарах с Куздо ..., издумах му всичко.* Вазов. *И за това дойдох при тебе, да си издумам. Аз съм нещастна.* Вазов. ☐ **Не давам и дума да се издума** (разг.) — никак не съм съгласен с нещо. *Крайналията беше непреклонен и не даваше дума да се издума за такова нещо.* Йовков.

изду̀пча. Вж. и з д у п ч в а м.

изду̀пчвам, -аш, *несв.*; **изду̀пча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя много дупки по повърхността на нещо; надупчвам, изподупчвам. *Мен куршуми ми са издупчили палтото, но ни най-малкото петно не е закачило честта ми.* Вазов.

изду̀пчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издупчвам.

изду̀т, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* издуя. **2.** Като *прил.* — издаден навън, напред; изпъкнал. *Той вървеше след своя господар все мълчалив, с ръце пъхнати в издутите джобове.* Хар. Русев.

издутина̀ *ж.* Издуто място.

изду̀тост, -ттà, *мн.* -и, *ж. Отвл. същ. от* издут.

изду̀хам. Вж. и з д у х в а м.

изду̀хвам, -аш, *несв.*; **изду̀хам,** -аш, *св.* С духане махам, изчиствам, отстранявам. *И ето сега вятърът издуха пепелта и отдолу блеснаха горещи, нажежени въглени.* Л. Стоянов.

изду̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издухвам.

издуша̀. Вж. и з д у ш а в а м.

издуша̀вам, -аш, *несв.*; **издуша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Удушавам всички или мнозина; умъртвявам. *Тодор помисли, че в тая тъмна нощ може да се отвори някой вратник и да излезе добитъкът или вълк да прескочи в стаята и да издуши овцете.* Йовков. **издушавам се, издуша се** *страд.*

издуша̀вам се, -аш се, *несв.*; **издуша̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* За мнозина — задушаваме се от дим, лош въздух и др. *Ще се издушат хората в салона, като сардели.* Йовков.

издуша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издушавам *и от* издушавам се.

изду̀швам, -аш, *несв.* Издушавам. **издушвам се** *страд.*

изду̀швам се, -аш се, *несв., сред.* Издушавам се.

изду̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издушвам *и от* издушвам се.

изду̀я. Вж. и з д у в а м.

издълбавам, -аш, *несв.*; **издълбая,** -аеш, *мин. св.* издълбах, *св.* Правя нещо чрез дълбане. *Намирам клечка и издълбавам с нея една малка дупка.* Влайков. *През зеления килим на долината лъщи и лъкатуши Искърът ... и се губи найпосле в пролома, който си е издълбал в Стара планина.* Вазов.

издълбаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издълбавам.

издълбая. Вж. издълбавам.

издълбоко *нареч.* От голяма дълбочина; отдълбоко, издъно. *Гласът му е пресипнал, той иде издълбоко като от кладенец.* Л. Стоянов. *Той свали калпака си, за да го лъхне ведрината и въздъхна издълбоко.* Йовков. || *Прен.* В подробности, задълбочено, основно. *Никой не се залавяше да издирва издълбоко отде е таз промяна у Аго, а гледаха по-скоро да си правят смях с него.* Йовков.

издължа. Вж. издължавам[1] *и* издължавам[2].

издължа се. Вж. издължавам се[1] *и* издължавам се[2].

издължавам[1], -аш, *несв.*; **издължа,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изплащам дълг, преставам да дължа. *Ако стопаните са изпълнили посевния план, при сегашните добиви ще могат свободно да издължат своите доставки на държавата.* Раб. дело, 1950 г. **издължавам се, издължа се** *страд.*

издължавам[2], -аш, *несв.*; **издължа,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя по-дълъг, удължавам.

издължавам се[1], -аш се, *несв.*; **издължа се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Изплащам напълно дълга, задължението си към някого. *Ще ви се издължа навреме.*

издължавам се[2], -аш се, *несв.*; **издължа се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам по-дълъг, по-висок.

издължаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издължавам[1], издължавам[2], издължавам се[1] *и от* издължавам се[2].

издължение, *мн.* няма, *ср.* Издължаване.

издън *нареч. Рядко.* От дъно, от много дълбоко; издъно. *И той си захлупи очите и въздъхна пак издън сърце.* Влайков.

издънвам, -аш, *несв.*; **издъня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Пробивам, махвам дъното на нещо; продънвам. **2.** Пробивам, изкъртвам с удряне, блъскане. **издънвам се, издъня се** *страд.*

издънване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издънвам.

издънен, -а, -о. **1.** *Прич. мин страд. от* издъня. **2.** Като *прил.* — който е с пробито дъно. *Издънено корито. Издънена бъчва.*

издънка *ж.* **1.** Младо стъбло или клонче, покарало от корена на голямо дърво; младочка. *Полският пъдар докара в общината един подплашен хлапак, натоварен с цял наръч млади, крехки лозови издънки.* Чудомир. **2.** *Прен.* Потомък, наследник. *Единственият покровител и на двете беше Султаниният вуйко Тасе ..., но той беше лекомислен човек ..., хилава издънка на голям род.* Дим. Талев.

издъно *нареч.* **1.** От дъно, от корен; издълбоко. *И ето че тази нощ се появи виелицата, която избухва веднаж на десет години, дига покривите, ..., издъно кърти дърветата.* А. Каралийчев. *Някъде отново избухна снаряд и експлозията разтърси издъно къщата.* Вежинов. || *Прен.* Из основи, коренно, изцяло. *Роденият в октомври 1917 година съветски строй преобрази издъно старата изостанала с векове царска Русия.* В. Коларов. *Тая нова и тъй рядка радост за тях раздрусваше издъно цялото им същество.* Йовков.

издъня. Вж. издънвам.

издъням, -яш, *несв. Диал.* Издънвам.

издъняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издъням.

издърдорвам, -аш, *несв.*; **издърдоря,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг. Пренебр.* Изговарям, изричам нещо бързо и неразбрано; избъбрям.

издърдорване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издърдорвам.

издърдоря. Вж. издърдорвам.

издържа. Вж. издържам[1].

издържам[1], -аш, *несв.* **издържа,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Устоявам на сила, натиск. *След туй преметна въжето на един клон, събра двата края и ги опъна, като да опитваше дали клонът ще издържи.* Йовков. *Снежната кора разраняваше краката им* (на елените). *Тя не издържаше тежестта им, чупеше се с пукот под нозете им и те пропадаха в дебелия сняг.* Ем. Станев. **2.** *Прен.* Устоявам на въздействието на нещо или понасям лоши условия; издръжлив съм. *През партизанското движение те* (жените) *издържаха на тежките походи наравно с най-калените мъже.* Караславов. *Издържам на студ. Издържам на тежка физическа работа.* || Не се подавам на слабост; изтрайвам. *Но в сетната минута не можах / да издържа, / да бъда безразличен: / заплаках / без да искам.* Хр. Радевски. *Нервите му не издържаха.* **3.** Не се променям, не се повреждам от въздействието на нещо; устойчив съм. *За това пътуване самолетът не е приготен и не би издържал.* Елин Пелин. *Мичурински сортове ябълки издържат на голям студ.* □ **Издържам изпит** — завършвам с успех изпит. *Той издържа държавния си изпит.* **Не издържа критика** — под всяка критика, много лошо.

издържам[2], -аш, *несв.* Снабдявам някого с необходимите средства за живот, за функциониране; поддържам. *Ще замина за София — каза Евстатий. — А кой ще те издържа? — разсърди се изведнъж по-големият брат.* А. Гуляшки. **издържам се** *страд.* и *възвр. Библиотеката ще се издържа от общината.* Влайков. *Той се издържа сам.*

издържан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* издържа. **2.** Като *прил.* — който напълно отговаря на определени изисквания. *Нашето издателство трябва да продължи издаването и на идейно издържани и художествени книги за широка просвета на народа.* В. Червенков. *Пиесата не е издържана в художествено отношение.*

издържане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издържам[1] *и от* издържам[2].

издържано. *Нареч. от* издържан.

издържаност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* издържан. *Следи се за художествената издържаност на репертоара.*

издърпам. Вж. издърпвам.

издърпвам, -аш, *несв.*; **издърпам,** -аш, *св.* Изтеглям чрез дърпане; изваждам. *Рибар издърпа въдицата — светна | и риба се във въздуха преметна, | трепти, в ней блясък бисерен се ражда.* К. Христов. *Издърпвам си главата и бързо се оттеглям навътре.* Влайков. □ **Издърпвам ушите някому** — правя някому строга бележка. **издърпвам се, издърпам се** *възвр.* и *страд.*

издърпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издърпвам *и от* издърпвам се.

издъхвам, -аш, *несв.*; **издъхна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Издишвам, изпускам последен дъх; умирам. *Той го завари умрял там със шапка в ръка. Йоцо беше издъхнал ненадейно, поздравявайки нова България.* Вазов. || *Обр. Последний стон на морний ден издъхва | на здрача във безшумните вълни.* Дебелянов.

издъхване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издъхвам.

издъхна. Вж. издъхвам.

издюдюкам. Вж. издюдюквам.

издюдюквам, -аш, *несв.*; **издюдюкам,** -аш, *св. Разг.* Изведнаж, неочаквано издавам кратко дюдюкане. *Друг път ще дойде, да кажем, правителствен човек... Иван пак събира децата. Скрият се с тенекетата, издюдюкат, изтропат, изсвирят и пак засрамят човека.* Елин Пелин.

издюдюкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* издюдюквам.

издявам, -аш, *несв.*; **издяна,** издёнеш, *мин. св.* издянах, *прич. мин. страд.* издянат, *св.* Изтеглям вдянат конец, връв и под. *Издянах конеца от иглата.* **издявам се, издяна се** *страд.*

издяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* издявам *и от* издявам се.

издяволувам, -аш, *несв.* и *св. Разг.* Извършвам хитрост, дяволия; изхитрям, измамям.

издяволя се. Вж. издяволявам се.

издяволявам се, -аш се, *несв.*; **издяволя се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* **1.** Ставам хитър, дяволит. **2.** Постъпвам хитро, дяволито.

издяволяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издяволявам се.

издялам Вж. издялвам.

издялвам, -аш, *несв.*; **издялам,** -аш, *св.* С дялане направям, изработвам нещо от дърво, от камък. *Всички деца си правят такива лопати. И надпреварват се кой по-хубава ще си издяла.* Влайков. **2.** Изглаждам нещо чрез дялане. *Издялах пръчка.* || Изсичам, изрязвам в камък, в дърво образ, фигура, обикн. за украса. *В скалата беше издялана тайнствена, тъмна църква.*

издялване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издялвам.

издялкам. Вж. издялквам.

издялквам, -аш, *несв.*; **издялкам,** -аш, *св.* Издялвам. *Лопатката, с която пиша на пясъка, съм си издялкал самичък.* Влайков.

издялкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* издялквам.

издяна. Вж. издявам.

изедник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който ограбва, потиска други хора. *Кой не знай Чавдар войвода, | кой не е слушал за него? | Чорбаджия ли изедник, | или турските сердари?* Ботев.

изедница *ж.* Жена изедник.

изеднически, -а, -о. *Прил. от* изедник.

изедно *нареч. Нар.* Из един път; наведнаж. *Ще трябва, както са обединени, изедно да ги унищожи.* Влайков.

изеднъж *нареч.* Изведнаж. *Тиха бе нощ, изведнаж кръгозора | светна изоколо, цял запламтя.* К. Христов.

изехтя. Вж. изехтявам.

изехтявам, -аш, *несв.*; **изехтя,** -йш, *мин. св.* -ях, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам ехтене. *Скоро луната се затули и глуха гръмотевица изехтя из застланото с облаци небе.* Вазов.

изехтяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изехтявам.

изеча. Вж. изечавам.

изечавам, -аш, *несв.*; **изеча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам краткотраен ек. *Нахалос профуча | нечаканият залп и татък изеча, | високо пролетял над глъхналите двори.* П. П. Славейков.

изечаване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изечавам.

изжабуркам. Вж. изжабурквам.

изжабурквам, -аш, *несв.*; **изжабуркам,** -аш, *св.* Изплаквам със жабуркане. *Турчинът... си изжабурка шумно устата с вода.* Вазов.

изжабуркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изжабурквам.

изжаднея. Вж. изжаднявам.

изжаднявам, -аш, *несв.*; **изжаднея,** -ееш, *мин. св.* изжаднях, *прич. мин. действ.* изжаднял, -а, -о, *мн.* изжаднели, *св.* Ставам много жаден, силно ожаднявам. *Имахме водица, но само половина стомна, недостатъчна за толкова изжаднели гърла.* Вазов. □ **Изжаднял съм за нещо** — силно желая, жадувам. *А как изжаднял е човешкият род | за правда, за мир и за щастие.* Вазов. *Тя бе изжадняла да види и да чуе близък човек.* Вазов.

изжадняване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изжаднявам.

изжена. Вж. изженвам[1].

изженвам[1], -аш, *несв.*; **изжена,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изженат, *св.* Изжънвам.

изженвам[2], -аш, *несв.*; **изженя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Оженвам всички. *Аз изжених твоите братя, за да ме гледат жените им на стари години.* Каравелов.

изженване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изженвам[1] *и от* изженвам[2].

изженя. Вж. изженвам[2].

изживея. Вж. изживявам.

изживявам, -аш, *несв.*; **изживея,** -ееш, *мин. св.* изживях, *прич. мин. действ.* изживял, -а, -о, *мн.* изживели, *прич. мин. страд.* изживян, -а, -о, *мн.* изживени, *св.* **1.** Живея определено време, колкото ми остава да живея. *Той изживява последните си дни.* **2.** Прекарвам, преживявам. *Пред духовния си поглед на първо място се откроява очертанието на нашия дом, под стрехата на който съм изживял и детските си години.* Влайков. *Прен.* Силно преживявам нещо. *Глухонемият вървеше бавно, като човек, който*

е изживял нещо страшно и мъчително. Караславов. 3. *Прен.* Превъзмогвам, преодолявам нещо. *Укрепна м. т. станцията, стопанството изживя кризата, взеха да се пълнят хамбарите на кооператорите с храни.* А. Гуляшки.

изживя̀ване, *мн* -ия, *ср.* Преживяване. *Силни изживявания.*

изжѝлвам, -аш, *несв.*; **изжѝля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Жиля мнозина, всички; изпожилвам. *Пчелите изжилиха децата.*

изжу̀лвам, -аш, *несв.*; **изжу̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Жуля напълно, до край. *Изжулих дъските.*

изжу̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изжулвам.

изжу̀лен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изжуля. 2. Като *прил.* — изтъркан, протрит. *Една петдесетгодишна май жена..., облечена в морава тъкана шаечна рокля, но твърде изжулена от носене и с кръпки по лактите, шъташе пъргаво нещо там.* Вазов.

изжу̀ля. Вж. изжулвам.

изжъднѐя. Вж. изжъднявам.

изжъдня̀вам, -аш, *несв.*; **изжъднѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изжъдня̀х, *св.* Изжаднявам.

изжъдня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изжъднявам.

изжъ̀на. Вж. изжънвам.

изжъ̀нвам, -аш, *несв.*; **изжъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изжънат, *св.* Ожънвам всичко до край. *До обяд изжънаха нивата.*

изжъ̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изжънвам.

изза̀д *предл.* За означаване посока на движение от място, което се намира от другата страна на нещо. *Кой е? — чу се иззад портата женски глас.* Дим. Талев. *Надигна се мрак иззад сини балкани; / тъмнеят далечни гори.* К. Христов.

иззаобика̀лям, -яш, *несв.*; **иззаобиколя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Заобикалям.

иззаобика̀ляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* иззаобикалям.

иззаобиколя̀. Вж. иззаобикалям.

иззапустѐя. Вж. иззапустявам.

иззапустя̀вам, -аш, *несв.*; **иззапустѐя,** -ѐеш, *мин. св.* иззапустя̀х, *прич. мин. действ.* иззапустя̀л, -а, -о, *мн.* иззапустѐли, *св.* За населени места — запустяваме всички. *Навред тирани, тигри зли, лакоми за стръв! / ... / Села иззапустели, градища разрушени.* Вазов.

иззапустя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззапустявам.

иззаспѝвам, -аш, *несв.*; **иззаспя̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* За мнозина — заспиваме всички; изпозаспиваме. *И всички в къщи иззаспаха.* Влайков.

иззаспя̀. Вж. иззаспивам.

иззвъ̀нкам. Вж. иззвънквам.

иззвъ̀нквам, -аш, *несв.*; **иззвъ̀нквам,** -аш, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам звънкане. *Чашите иззвънкаха и се изпразниха.* Вазов.

иззвъ̀нкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззвънквам.

иззвънтя̀. Вж. иззвънтявам.

иззвънтя̀вам, -аш, *несв.*; **иззвънтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам кратко звънтене.

иззвънтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззвънтявам.

иззвъня̀. Вж. иззвънявам.

иззвъня̀вам, -аш, *несв.*; **иззвъня̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Изведнаж издавам краткотраен звън. *Додето траеше тоя кыс разговор..., звънецът иззвъня.* Вазов. *Василчо хвърли втора ябълка и удари Божура по ръката, гривните ѝ иззвъняха и се посипаха по земята.* Йовков.

иззвъня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззвънявам.

иззѐбвам, -аш, *несв.*; **иззѐбна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Остар. Диал.* Измръзвам, изстивам.

иззѐбване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* иззебвам.

иззѐбна. Вж. иззебвам.

иззѐма. Вж. изземвам.

иззѐмвам, -аш, *несв.*; **иззѐма,** -еш, *мин. св.* иззѐх, *прич. мин. страд.* иззѐт, *св.* Вземам, отнемам в полза на някого (държава, обществена организация и под.); конфискувам. **изземвам се, иззема се** *страд. Проведе се парична реформа, чрез която се иззеха излишните парични средства и се поставиха в служба на плана.*

иззѐмване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изземвам. *С провеждането на аграрната реформа..., както и с изземването от държавата на едрия земеделски инвентар, се извършва процесът на ликвидирането на паразитните едри селски стопанства.* Г. Димитров.

иззѝдам. Вж. иззидвам.

иззѝдвам, -аш, *несв.*; **иззѝдам,** -аш, *св.* Изграждам, построявам със зидане. *И почна Йовчо да копае кладенец пред нея. И копа го, иззида го..., качи му кофата и всичко се нареди.* Чудомир. *Реши* (Стоян) *да повика майстори..., да иззидат отсам стена.* Дим. Талев.

иззѝдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззидвам.

иззѝждам, -аш, *несв.* Иззидвам.

иззѝждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззиждам.

иззѝмам. Вж. иззимвам.

иззѝмвам, -аш, *несв.*; **иззѝмам,** -аш, *св.* Изземвам.

иззѝмване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* иззимвам.

иззиму̀вам, -аш, *несв.*; **иззимя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изкарвам, прекарвам зимата. *Две зими иззимих в Жан д'Акър. А подир — / на пролет беше то, — от там в Диарбекир.* П. П. Славейков.

иззиму̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззимувам.

иззимя̀. Вж. иззимувам.

иззимя̀вам, -аш, *несв.* Иззимувам.

иззимя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззимявам.

иззо̀бам. Вж. иззобвам.

иззо̀бвам, -аш, *несв.*; **иззо̀бам,** -аш, *св.* Чрез зобане изядам всичко, зобам до край; озобвам. *Косовете иззобаха гроздето.*

иззо̀бване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изобвам.

иззъ̀бвам се, -аш се, *несв.*; **иззъ̀бя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Показвам зъбите си; озъбвам се.

иззъ̀бване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* иззъбвам се.

иззъ̀бя се. Вж. иззъбвам се.

изигра̀вам[1], -аш, *несв.*; **изигра̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изигра̀х, *св.* Играя до край. *На първия или на втория ден на байрама... девойките изиграват growинско хоро.* Вазов. *Да изиграем по-хубаво една табла с вас.* Йовков. □ **Изигравам роля** — имам значение за извършването на нещо; помагам, спомагам. *Съветският съюз изигра решаваща роля в спечелване победата над агресорите.* Г. Димитров. **Изигра си ролята** — няма вече никакво значение.

изигра̀вам[2], -аш, *несв.*; **изигра̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изигра̀х, *св.* Измамвам, излъгвам. *Мъчно ми е, че изиграх на времето батя, че оставих децата му да гладуват.* Йовков.

изигра̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изигравам[1] *и от* изигравам[2].

изигра̀я. Вж. изигравам[1] *и* изигравам[2].

изѝскам. Вж. изисквам.

изѝскан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изискам. *Той („Ад" от Данте) излезе в разкошно издание, илюстровано с великолепните рисунки на Густав Доре, изискани от Париж.* Вазов. **2.** Като *прил.* — изтънчен, изящен, фин. *Позата е строго изискана, жестовете тежки.* Смирненски. *В самата стая обстановката е такава, че би задоволила и най-изискания вкус.* Кр. Кюлявков. *Изискано държание.*

изѝскано *нареч.* Изтънчено, изящно, фино, с тънък вкус. *Влиза Борис. Облечен е много изискано: черно сако, райе панталони, лачени обувки.* Йовков.

изѝсканост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изискан. *Неговото държание се отличава с голяма изисканост.*

изѝсквам, -аш, *несв.*; **изѝскам,** -аш, *св.* **1.** Получавам, добивам нещо чрез искане; издействувам. *Да прогласим наш вожд бившия цар и, кодето го изискаме от Андроника, да се сплотим около неговото име и да се борим с татарите.* Вазов. **2.** Настоятелно искам да се спазва някакъв закон, ред, правило; налагам. *Правителството е твърдо решено да установи строга държавна дисциплина, като изисква от всички учреждения и органи на властта своевременно изпълняване на техните служебни задължения.* Г. Димитров. **3.** Необходимо ми е, нужно ми е нещо. *Делото ни изисква и такива жертви, и те са най-тежките.* Вазов. *Широкият размах на строителството в нашата страна... изисква създаването на цяла армия от строителни работници и работнички.* Г. Димитров. *Картофите изискват песъчлива почва.* **изисквам се, изискам се** *страд.*

изѝскване, *мн.* -ия, *ср.* Обикн. *мн.* Необходими условия, правила, които трябва да се спазват.

изка̀жа. Вж. изказвам.

ѝзказ *м. Книж.* Начин на изразяване някаква мисъл. *Езиков изказ.* □ **Няма изказ** (нар.) — не може да се изкаже, много хубаво е. *Неговите шеги... нямаха край и изказ.* Влайков. *Петковица беше родила най-хубавата мома на света. Хубостта на Цветана нямаше изказ.* Величков.

изка̀звам, -аш, *несв.*; **изка̀жа,** -еш, *мин. св.* изка̀зах, *св.* **1.** Изговарям, изричам нещо. *Стрина Илчовица изказа тия думи със скрита болка и с едва сдържани сълзи.* Влайков. ‖ Изразявам някакви мисли, чувства и пр. *Никола открито и шумно изказа възхищението си.* Йовков. *Никога човешка дума не може изказа величието и хубостта на картината, що гледах аз.* Вазов. *Изказвам мнение. Изказвам благодарност. Изказвам възторг. Изказвам съчувствие. Изказвам впечатление.* **2.** *Разг.* Правя предателство; издавам някого или нещо. *Ти трябва да дадеш сметка пред великия съд за гнусните си престъпления и да изкажеш твоите съмишленици.* Вазов. **изказвам се, изкажа се** *страд. В тия прости думи се изказваше поток от сатанинска злоба и жестокост.* Вазов. □ **Изказвам и майчиното си мляко** — съобщавам, разкривам всичко, което зная, което съм извършил. *С двесте тояги ще изкажат и майчиното си мляко.* Вазов.

изка̀звам се, -аш се, *несв.*; **изка̀жа се,** -еш се, *мин. св.* изка̀зах се, *св.*, *сред.* **1.** Говоря пред събрание, като казвам мнението си по някакъв въпрос. *Балдьо мълчеше мрачен. Той чакаше да заговори, когато всичките се изкажат.* Вазов. **2.** Давам възможност да се разберат мислите, чувствата и преживяванията ми; издавам се. *Тя, клетата, без да се изказва, е копняла и жадувала за такова нещо.* Влайков.

изка̀зване[1], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изказвам *и от* изказвам се. *Родопчаните са малко по-груб народ в изказването своите чувства на ревност.* Вазов.

изка̀зване[2], *мн.* -ия, *ср. Книж.* Системно, обикн. устно изложение на мисли, мнения по някакъв въпрос. *Чувствувам се задължен да ви изразя своята искрена благодарност за вашето решително изказване в защита на моята невинност.* Г. Димитров.

изка̀лвам, -аш, *несв.*; **изка̀лям,** -яш, *св.* Изцапвам с кал. *Дъсченият под беше изкалян и нечист.* Йовков. *Едрите високи коне са изкаляни чак до коремите.* Йовков. *Децата изкаляха килима.* **изкалвам се, изкалям се** *възвр.* и *страд.*

изка̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкалвам.

изкалъ̀пвам, -аш, *несв.*; **изкалъ̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг. Пренебр.* Правя, направям нещо, без да съм специално подготвен за това, като самоук. *У един бай Ганьов роднина беше изпаднала една ръчна хармоника с клавиши, та сегиз-тогиз... бай Ганьо си е чупил пръстите да изкалъпи някоя песен.* Ал. Константинов.

изкалъ̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкалъпвам.

изкалъ̀пя. Вж. изкалъпвам.

изкалъ̀пям, -яш, *несв.* Изкалъпвам.

изкалъ̀пяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкалъпям.

изка̀лям. Вж. и з к а л в а м.

изка̀пвам, -аш, *несв.*; **изка̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. Изцапвам с капки, изпокапвам. *Изкапах си дрехите.* 2. Само *мн.* и 3 *л. ед.* За листа, коса и др. — свършвам да капя, капя до край; окапвам. *Листата на дърветата вече изкапаха.* **изкапвам се, изкапя се** *страд.* и *възвр.*

изка̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкапвам *и от* изкапвам се.

изка̀пя. Вж. и з к а п в а м.

изка̀рам. Вж. и з к а р в а м[1] *и* и з к а р в а м[2].

изка̀рвам[1], -аш, *несв.*; **изка̀рам,** -аш, *св. Разг.* 1. Изваждам навън от нещо. *С особено изкуство изкарваше из устата си кръговидни кълбета дим.* Влайков. 2. Карам навън; извеждам. *Другарите им... са били изкарани от тъмницата, за да идат на бесилката един ден преди нашето пристигане.* Величков. 3. *Прен.* Печеля, спечелвам. *И бащата и майката работят. Те изкарват доста. Но не смеят да харчат.* Елин Пелин. *Изкарвам си прехраната.* || Получавам, произвеждам. *Сухо беше туй лято..., добра стока изкараха хората. Ама и берекетът натъй по селата беше добър.* Йовков. 4. *Прен.* Правя, представям някого или нещо преиначено, не така, както е в действителност. *Мълвата изкарваше неговите богатства на няколко хиляди жълтици.* Елин Пелин **изкарвам се, изкарам се** *страд.* □ **Изкарвам документ (удостоверение, свидетелство)** (разг.) — получавам от някакво учреждение документ, който удостоверява някакъв факт. **Изкарвам душата (на някого)** (разг.) — безпокоя, измъчвам някого, не му давам мира. **Изкарвам из разноски** (разг.) — ставам причина някой да направи непредвидени разходи. **Изкараи из строя** — за нещо, което вече е негодно за работа. **Изкарвам (някого) из търпение** (разг.) — предизвиквам някого, изчерпвам търпението му. **Изкарвам парите (на нещо)** (разг.) — получавам печалба, придобивка от нещо, за което съм дал пари. *Чудо машина е! Гаранция — десет години. А ний и за пет ще ѝ изкараме парите.* Йовков. **Изкарвам на добър край** — завършвам успешно. **Изкарвам някому из носа (нещо)** (разг.) — измъчвам някого, комуто съм направил услуга, добро и пр. **Изкарвам някому кирливите ризи (на показ)** (разг.) — разкривам нечестните дела на някого. **Изкарвам ума (на някого)** (разг.) — силно изплашвам (някого). **Изкарвам си яда от (някого)** (разг.) — нахвърлям се върху някого, който не е причина за моя яд.

изка̀рвам[2], -аш, *несв.*; **изка̀рам,** -аш, *св. Разг.* 1. Свършвам нещо до край; завършвам. *Още една година ѝ остана, за да изкара шестия клас.* Вазов. *Изкарвам военната си служба.* || *Стесн.* Изсвирвам, изпявам нещо или изигравам хоро, танц и др. *Когато момите изкараха песента, раздадоха се похвали от ергените.* Вазов. 2. *Прен.* Преживявам, прекарвам. *У тях ще спим. Много весело ще изкараме.* Чудомир. || Доживявам. *Зле е старикът. Онзи ден бях при него, — няма да изкара дълго.* Кр. Кюлявков. 3. *Прен. Разг.* Достатъчен съм, достигам. *Свършили сме го* (житцето) *та рекох ѝ давно се поприберне оттук-оттам, та що-годе още да ни изкара.* Влайков. **изкарвам се, изкарам се** *страд.*

изка̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкарвам[1] *и от* изкарвам[2].

изка̀стря. Вж. и з к а с т р я м.

изка̀стрям, -яш, *несв.*; **изка̀стря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Кастря всичко до край; окастрям. *Отгоре землянката беше покрита с дебели греди, които партизаните сами бяха отсекли от гората и изкастрили.* Ем. Коралов. **изкастрям се, изкастря се** *страд.*

изка̀стряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкастрям *и от* изкастрям се.

изкатѐрвам се, -аш се, *несв.*; **изкатѐря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Изкачвам се чрез катерене. *По тая скалиста стена не беше възможно никаква жива твар да се изкатери или изпълзе горе.* Вазов.

изкатѐрване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкатервам се.

изкатѐря се. Вж. и з к а т е р в а м с е.

изкача̀. Вж. и з к а ч в а м.

изка̀чвам, -аш, *несв.*; **изкача̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Нося, изнасям, издигам нещо на високо. *Куфарът беше много тежък. Едва го изкачих на третия етаж.* 2. *Разг.* Движа се нагоре по нещо, изкачвам се. *Нона изкачи на един дъх стълбите.* Йовков. *Не можем да изкачим ей този баир, камо ли да атакуваме въоръжена позиция.* Л. Стоянов. **изкачвам се, изкача се** *страд.*

изка̀чвам се, -аш се, *несв.*; **изкача̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Вървя нагоре по някаква стръмнина, стълба и др.; възлизам. *Той беше се изкачил на самия връх на могилата.* Йовков. || Издигам се, достигам до някъде. *Изля се внезапно пороен дъжд. И цяла мътна река точна да нахлува в галерията ни. Водата се изкачи бързо до гърдите ни.* Сп. Септември, 1954 г.

изка̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкачвам *и от* изкачвам се.

изка̀шля. Вж. и з к а ш л я м.

изка̀шля се. Вж. и з к а ш л я м с е.

изка̀шлям, -яш, *св.* С кашляне изкарвам от гърлото си.

изка̀шлям се, -яш се, *несв.*; **изка̀шля се,** -иш се, *св.*, *сред.* С кашляне облекчавам гърдите, гърлото си. *Направи* (дядо Костадин) *опит да се изкашля, но остър нож разряза гърдите му.* К. Петканов.

изка̀шляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкашлям *и от* изкашлям се.

изква̀свам, -аш, *несв.*; **изква̀ся,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Диал.* Измокрям, намокрям. *Водата се разля в краката му и му изкваси крачолите.* Ст. Чилингиров. **изквасвам се, изквася се** *възвр.* и *страд.*

изква̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изквасвам *и от* изквасвам се.

изква̀ся. Вж. и з к в а с в а м.

изква̀сям, -яш, *несв. Диал.* Изквасвам.

изква̀сяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изквасям.

изквича̀. Вж. и з к в и ч а в а м.

изквича̀вам, -аш, *несв.*; **изквича̀,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Изведнаж издавам кратко квичене. *Жаловито изквича то* (кучето), *сви се разтрепeрано в нозете на стопанина си, гръмко лавнаха след него двете хрътки и налитаха да го разкъ-*

сат. Дим. Талев. *Ето я и мръсната локва до кладенеца. Две-три прасета . . . изквичават пронизително и сърдито.* Караславов.

изквича̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изквичавам.

изкико̀твам се, -аш се, *несв.*; **изкитотя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред. Разг.* Изведнаж почвам да се кикотя и се кикотя кратковременно. *Божана се изкикоти звънливо.* Дим. Талев.

изкико̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкикотвам се.

изкико̀тя се. Вж. и з к и к о т в а м с е.

изкѝлвам се, -аш се, *несв.*: **изкѝля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Получавам кила (херния); изсипвам се.

изкѝлване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкилвам се.

изкѝля се. Вж. и з к и л в а м с е.

изкѝлям се, -яш се, *несв.* Изкилвам се.

изкѝляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкилям се.

изкипя̀. Вж. и з к и п я в а м.

изкипя̀вам, -аш, *несв*; **изкипя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изкипя̀л, -а, о, *мн.* изкипѐли, *св.* За течност, която ври — преливам, излизам вън от съда. *Той* (Кънчо) *не догледа, ами остави та изкипя каймакът на кафето.* Влайков. *Млякото изкипя.*

изкипя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкипявам.

изкирлѝвя. Вж. и з к и р л и в я м.

изкирлѝвям, -яш, *несв.*; **изкирлѝвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Правя нещо да стане кирливо. *Изкирливих си яката. Изкирливих си ризите.* **изкирливям се, изкирливя се** *възвр.* и *страд.*

изкирлѝвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкирливям се.

изкѝсвам, -аш, *несв.*; **изкѝсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Кисна колкото е нужно, кисна до край. *Изкисвам сирене. Изкисвам кожа.* **изкисвам се, изкисна се** *страд.* и *сред.*

изкѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкисвам *и от* изкисвам се.

изкѝскам се. Вж. и з к и с к в а м с е.

изкѝсквам се, -аш се, *несв.*; **изкѝскам се,** -аш се, *св.*, *сред. Разг.* Изведнаж започвам да се кискам и се кискам кратко. *При всичката сериозност на положението, другарите се изкискаха на тая внезапна войнственост у хаджи Смиона.* Вазов. *Непознатият мъж млъкна и ме загледа в тъмнината, а след миг се изкиска весело.* Г. Райчев.

изкѝсна. Вж. и з к и с в а м.

изкѝхам се. Вж. и з к и х в а м с е.

изкѝхвам се, -аш се, *несв.*; **изкѝхам се,** -аш се, *св.*, *сред.* Изведнаж издавам кратко кихане; кихам колкото ми се киха.

изкѝхване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкихвам се.

изкласѝ. Вж. и з к л а с я в а м.

изклася̀вам, -аш, *несв.*; **изкласѝ,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* За житни растения — пускам клас. *Пътеката извива между нивята. Те са изкласили. Класовете им са по-високи от мен и леко се полюшват.* Влайков.

изклася̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкласявам.

изклѐпвам, -аш, *несв.*; **изклепя̀,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Клепя колкото трябва, клепя до край. *Бае Пешо беше изклепал половината и повече от косата.* Влайков.

изклѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изклепвам.

изклѐпя. Вж. и з к л е п в а м.

изклѐпям, -яш, *несв.* Изклепвам.

изклѐпяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изклепям.

изклѝнча. Вж. и з к л и н ч в а м.

изклѝнчвам, -аш, *несв.*; **изклѝнча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг. Неодобр.* Избягвам да изпълня някакво задължение, да извърша някаква работа; измъквам се. *Честолюбив и амбициозен . . . , него го караха да върши работа, която не бе нито за годините му, нито според платата му. Никога и за нищо той не изклинчи и не се огъна.* Караславов.

изклѝнчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изклинчвам.

изклоко̀тя. Вж. и з к л о к о т в а м.

изклоко̀твам, -аш, *несв.*; **изклоко̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Изведнаж започвам да клокотя, издавам краткотрайно клокотене. *А на мегдана там чешмата си бълболи. Изклокоти и тъмно в пустошта изплаче.* П. П. Славейков. *Водата изклокоти.*

изклоко̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изклокотвам.

изклю̀ча. Вж. и з к л ю ч в а м.

изклю̀чвам, -аш, *несв.*; **изклю̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Оставям нещо настрана, извън общото; не вземам под внимание. *Като изключим няколко търговски улици, всички останали повече напомнят някои летни резиденции, отколкото голям град.* Ал. Константинов. ‖ Отхвърлям, премахвам, отстранявам. *Професионалните съюзи у нас не изключват и не могат да изключат обявяването на стачки тогава, когато условията изискват това.* Г. Димитров. *Това не изключва възможността от усложнения.* **2.** Отстранявам някого от някакъв колектив за наказание. *Мене ме изключиха с право да постъпя в друга гимназия, ама като няма пари, дойдох си на село.* Караславов. **3.** *Техн.* За автомобилен, електрически мотор и др. — прекъсвам връзката, спирам действието му. *По наклона изключихме мотора. Изключвам телефона.* **изключвам се, изключа се** *страд.* и *взаим. Има противоречиви интереси, които не се търпят и се изключват. Можеш ли събра на едно място вълка и овцата?* Йовков.

изклю̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изключвам *и от* изключвам се.

изклю̀чен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изключа. *Беше изключен от училище.* **2.** Като *прил.* — когото са отстранили, изключили от някъде. *Всеки изключен има право да подаде възражение срещу решението за неговото изключване.* Устав на БКП, чл. 13. *Изключен ученик.*

изключѐние, *мн.* -я, *ср.* Отклонение от общото, което не влиза в общото правило. *Всич-*

ките, с изключение на Бръчкова, зимаха живо участие в тия важни разговори. Вазов. *На тяхна страна бяха, без изключение, цялата интелигенция, всичките търговци, цялата Долна махала.* Ал. Константинов. *Рила е една от най-многоводните планини на България, нейните потоци и езера, с малки изключения, не пресъхват.* Вазов. □ **По изключение** — противно на, несъгласно с приетото, установеното. **Правя изключение** — нарушавам общото правило.

изклю̀чено *нареч.* Невъзможно, в никой случай. *Понеже е невъзможно да приема фабриката, настоявам да получа, вместо нея, швейцарски франкове. — Изключено! ...* Дим. Димов. *Изключено е да пристигнем на време.*

изключѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отделя от общоприетото и общоустановеното; извънреден, необикновен, особен. *За да се извади страната от това анормално положение..., необходими са енергически и изключителни мерки.* Влайков. *Изключително дарование.*

изключѝтелно *нареч.* **1.** Единствено, само. *Всички тия шеги са насочени изключително върху Димитра.* Йовков. **2.** При прилагателно — извънредно, единствено. *Условията за нелегална работа станаха изключително тежки.* Г. Димитров. *Изключително важен въпрос.*

изкова̀. Вж. изковавам.

изкова̀вам, -аш, *несв.*; **изкова̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Изработвам чрез коване. *Проклет да бъде оня час, в който човешката ръка изкова страшен меч вместо работен плуг.* Смирненски. || *Прен. Поет.* Създавам, сътворявам. *Как трудно е / на другите съдбати / и своята съдба / да изковеш!* Хр. Радевски. □ **Изкована дума** — изкуствено създадена дума.

изкова̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изковавам.

изкозиру̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Изведнаж, бързо козирувам, отдавам чест. *Той се спря, защото при него дойде един стражар и, като изкозирува, пришепна нещо.* Йовков.

изкозиру̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкозирувам.

изко̀лвам, -аш, *несв.*; **изко̀ля,** -иш, *мин. св.* изкла̀х и изко̀лѝх, *прич. мин. действ.* изкла̀л, *св.* Заколвам всички. *Може да ни изколят като пилета, и никой жив човек няма да чуе.* Вазов. **изколвам се, изколя се** *страд.* и *взаим.* *Тичай, че онези, дядовите Йорданови синове, ще се изколят.* А. Каралийчев.

изко̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изколвам *и от* изколвам се.

изко̀ля. Вж. изколвам.

изкома̀ндувам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Изведнаж давам команда. *Огън! — изкомандува рязко оръдейният командир.* Вежинов. **2.** *Разг.* Нареждам, накарвам някого да свърши някаква работа.

изкома̀ндуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкомандувам.

изко̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Старин.* Който съществува от начало, от далечни времена; изначален.

изконсумѝрам. Вж. изконсумирвам.

изконсумѝрвам, -аш, *несв.*; **изконсумѝрам,** -аш, *св.* Консумирам всичко до край.

изко̀нтвам, -аш, *несв.*; **изко̀нтя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Пременявам, нагиздвам, наконтвам много. *Майка ти много те е изконтила.* **изконтвам се, изконтя се** *възвр.* и *страд.* *Тя много се е изконтила напоследък.*

изко̀нтване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изконтвам *и от* изконтвам се.

изко̀нтя. Вж. изконтвам.

изко̀нтям, -яш, *несв.* Изконтвам.

изко̀нтяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изконтям.

ѝзкоп *м.* **1.** Изкопано място; ров. *На стотина-двесте крачки се виждаха някакви изкопи и струпаната там отдавна пръст беше обрасла с трева.* Йовков. || Изкопаване, копаене. *Завършиха изкопа на шахтите. Правя изкоп.*

изкопа̀вам, -аш, *несв.*; **изкопа̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изкопа̀х, *св.* **1.** Издълбавам чрез копаене. *Воденичарят край Места беше изкопал яма, турил беше отгоре стари воденични камъни.* Йовков. **2.** Изваждам, изравям нещо чрез копаене. *Някои изкопали имане, намерили злато.* Вазов.

изкопа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкопавам.

изкопа̀ем, -а, -о, *прил.* (рус.). **1.** Който се добива, получава чрез изкопаване. *Изкопаеми минерали.* **2.** Като *същ.* **изкопаеми,** само *мн.* Минерали, руди и др., които се добиват от недрата на земята. *Полезни изкопаеми.*

изкопа̀я. Вж. изкопавам.

ѝзкопен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* Който се отнася до изкоп. *Изкопни работи. Изкопна пръст.*

изко̀пча. Вж. изкопчвам.

изко̀пчвам, -аш, *несв.*; **изко̀пча,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Вземам със сила; изтръгвам, изскубвам. *Оставете го!... — и с пронизителен вик Василица се хвърли на стражарите и изкопча Васила из техните ръце.* Вазов. || *Прен. Разг.* С много настоявания накарвам някого да даде или да каже нещо; изтръгвам. *Мъчих го, въртях го, усуквах го дано изкопча нещо от него — неще и неще! Пак му писах слаби бележки за срока.* Чудомир. *Изкопчах от него малко пари.* **изкопчвам се, изкопча се** *възвр.*

изко̀пчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкопчвам *и от* изкопчвам се.

изкореня̀. Вж. изкоренявам.

изкореня̀вам, -аш, *несв.*; **изкореня̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* **1.** Изтръгвам, изскубвам с корен растение от земята. *Със взрив разбили планините, / изкоренили лесове.* Смирненски. *Изкоренявам дърво. Изкоренявам цвете.* **2.** *Прен.* Премахвам нещо изцяло, до край; унищожавам, изтребвам. *Аз зная, че нищо не може да изкорени дълбоките симпатии на българския народ към нашата велика освободителка.* В. Коларов. *Бащина клетва къща запустява, а майчина — дом изкоренява.* Погов. **изкоренявам се, изкореня се** *страд.*

изкореня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкоренявам *и от* изкоренявам се.

изкоригѝрам. Вж. изкоригирвам.

изкоригѝрвам, -аш, *несв.*; **изкоригѝрам** -аш, *св.* Коригирам всичко до край. **изкоригирвам се, изкоригирам се** *страд.*

изкоригѝрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкоригирвам *и от* изкоригирвам се.

изкорѝствам, -аш, *несв.*; **изкорѝстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Използувам нещо за лична облага с користна цел. **изкориствам се, изкористя се** *страд.*

изкорѝстване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкориствам *и от* изкориствам се.

изкорѝстя. Вж. изкориствам.

изкорѝстям, -яш, *несв.* Изкориствам.

изкорѝстяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкористям.

изкòрмвам -аш, *несв.*; **изкòрмя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изваждам вътрешностите на умъртвено животно. *Изналовиха... | цял облак пилета и в задний двор | те скубят ги и ги изкормват.* К. Христов. *Изкормвам риба.* **изкормвам се, изкормя се** *страд.*

изкòрмване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкормвам *и от* изкормвам се.

изкòрмя. Вж. изкормвам.

изкòрмям, -яш, *несв.* Изкормвам.

изкòрмяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкормям.

изкорỳбвам се, -аш се, *несв.*; **изкорỳбя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Само 3 *л.* Издувам, изкривявам повърхността си навътре или навън.

изкорỳбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкорубвам се.

изкорỳбен, -а, -о, *прил.* **1.** Който е издут, извит навътре или навън. *Изкорубен под. Изкорубена дъска.* **2.** За дърво — в който има хралупа, коруба. *Двамата спряха на улицата до стара, изкорубена черница.* К. Петканов.

изкорỳбя се. Вж. изкорубвам се.

изкорỳбям се, -яш се, *несв.* Изкорубвам се.

изкорỳбяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкорубям се.

ѝзкосо. *Нареч.* За поглед — настрани, враждебно. *Борис го гледаше някак си недружелюбно, изкосо.* Караславов.

изкосѝ. Вж. изкосявам.

изкосявам, -аш, *несв.*; **изкосѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Кося всичко до край. *С тази машина за един час се изкосява голямата ливада.* || *Прен. Разг.* Избивам, изтребвам, унищожавам напълно. *Епидемията изкоси много свят. Картечницата изкоси редиците на противника.* **изкосявам се, изкося се** *страд.*

изкосяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкосявам *и от* изкосявам се.

изкрадà. Вж. изкрадвам.

изкрàдвам, -аш, *несв.*; **изкрадà,** -еш, *мин. св.* изкрàдох, *прич. мин. действ.* изкрàл, *св.* **1.** Открадвам всичко или голяма част. *Изкрадоха ни дървата.* **2.** Обирам всички или мнозина. *Изкраде съседите си.*

изкрàдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкрадвам.

изкрещѝ. Вж. изкрещявам.

изкрещявам, -аш, *несв.*; **изкрещѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изведнаж, неочаквано издавам крясък. *Някоя кокошка подскача и изкрещява, клъвната от друга.* Йовков. || Изведнаж изговарям нещо раздразнено, с висок глас; изкрясквам. *Аз ли? Мене ли обвиняваш! — изкрещя Павел гневно.* Елин Пелин.

изкрещяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкрещявам.

изкрѝво *нареч.* За поглед — недружелюбно, недоброжелателно. *Куцар се разтреперваше, мърмореше нещо и го гледаше изкриво, като бик.* Йовков.

изкривѝ. Вж. изкривявам.

изкривявам, -аш, *несв.*; **изкривѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане криво; извивам. *Тачката провря железния лост в тъмния зев на прозореца и се помъчи да изкриви железните пръчки.* Йовков. *Свирепа ярост изкриви лицето му.* Вазов. **2.** За път — изменям посоката си встрани. *Скоро пътеката изкриви на дясно и отпред се откри широка поляна.* Ст. Загорчинов. **3.** *Прен.* Изопачавам, преиначавам. *Византийци и римляни на много места са писали пристрастно и са изкривили истината.* Раковски. *Като се стараеше* (бай Ганьо) *колкото е възможно повече да изкриви българските думи, за да ги направи понятни за чужденеца, попита с висок глас.* Ал. Константинов. *Изкривява ми думите.* **изкривявам се, изкривя се** *възвр., страд.* и *сред.*

изкривяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкривявам *и от* изкривявам се.

изкрѝвям, -яш, *несв.* Изкривявам.

изкрѝвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкривям.

изкрòйвам, -аш, *несв.* Изкроявам.

изкрòйване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкройвам.

изкроѝ. Вж. изкроявам.

изкроявам, -аш, *несв.*; **изкроѝ,** -йш, *мин. св.* йх, *св.* **1.** Изрязвам нещо с кроене; скроявам. *Сетренцето изкроено | на баща ми от палтото.* Вазов. **2.** Накроявам много или всичко. *Изкроих купения плат за ризи.* **изкроявам се, изкроя се** *страд.*

изкрояване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкроявам *и от* изкроявам се.

изкръстòсам. Вж. изкръстосвам.

изкръстòсвам, -аш, *несв.*; **изкръстòсам,** -аш, *св. Разг.* Кръстосвам с ходене навсякъде или на много места. *Изкръстосал селата по цялата околия.*

изкръстòсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкръстосвам.

изкрякам. Вж. изкряквам.

изкряквам, -аш, *несв.*; **изкрякам,** -аш, *св.* Изведнаж неочаквано кряквам. *Тя* (сойката) *изкряка и отлетя.* Елин Пелин.

изкрякване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкряквам.

изкряскам. Вж. изкрясквам.

изкрясквам, -аш, *несв.*; **изкряскам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам крясък. *Обажда се и нощна птица, изкряска в тишината, па млъкне.* Вазов. || Изговарям нещо изведнаж много възбудено; изкрещявам. *Конете дръж, ти казвам! — изкряска му Васил.* Йовков.

изкрясквание, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкрясквам.

изкудкудя̀кам. Вж. и з к у д к у д я к в а м.

изкудкудя̀квам, -аш, *несв.*; **изкудкудя̀кам, -**аш, *св.* Ненадейно и за кратко кудкудякам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Кокошките изкудкудякаха.*

изкудкудя̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкудкудяквам.

изку̀кам. Вж. и з к у к в а м.

изку̀квам, -аш, *несв.*; **изку̀кам,** -аш, *св.* Изведнаж, ненадейно куквам.

изку̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкуквам.

изкукурѝгам. Вж. и з к у к у р и г в а м.

изкукурѝгвам, -аш, *несв.*; **изкукурѝгам,** -аш, *св.* Ненадейно кукуригам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Глутницата премина пустото, засипано със сняг шосе над кантона, отгдето изкукуригa петел.* Ем. Станев. *Един петел скочи на дъсчения стобор, изцапа с крилете си и весело изкукурига.* Йовков.

изкукурѝгване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкукуригвам.

изку̀пвам[1], -аш, *несв.*; **изку̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Понасям, изтърпявам страдание заради някаква вина, грях и др.; изплащам. *Всеки си казваше, че тоя човек със своите заслуги през войната напълно изкупи прегрешенията си.* Вазов. *В скръбта изкупва си грехът.* Вазов. || Заслужавам прошка с някаква постъпка. *Искаше да намери нещо, което да изкупи и намали поне малко вината му.* Йовков. **изкупвам се, изкупя се** *страд.*

изку̀пвам[2], -аш, *несв.*; **изку̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкупувам[2].

изку̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкупвам[1], изкупвам[2] *и от* изкупвам се. *Изкупване на грехове. Изкупване на храни.*

изкупѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за изкупление; предназначен за възмездие. *Антон е станал сигурно изкупителна жертва за вината на всички тия хора.* Л. Стоянов. *Изкупителни сълзи.*

изкупѝтелно. *Нареч. от* изкупителен.

изкуплѐние, *мн.* -я, *ср.* Изкупване на грях, вина и под. *Неочакваната смърт на Вълчана като че беше изкуплението на всичките му грехове.* Йовков.

изкупу̀вам[1], -аш, *несв.*; **изку̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкупвам[1]. **изкупувам се, изкупя се** *страд.*

изкупу̀вам[2] -аш, *несв.*; **изку̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Купувам всичко налично. *До вечерта аз изкупих колкото листове останаха непродадени още и ги изгорих.* азов. *Изкупиха стоката от пазара.* **2.** Откупувам. *Още през първата половина изкупих имотеца си.* А. Каралийчев.

изкупу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкупувам[1], изкупувам[2] *и от* изкупувам се.

изку̀пя. Вж. и з к у п в а м[1], и з к у п в а м[2], и з к у п у в а м[1] *и* и з к у п у в а м[2].

изку̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** Който се отличава с умение и сръчност в някаква работа; сръчен, похватен, ловък. *Изкусен разказвач. Изкусен ловец. Изкусен играч.* **2.** За предмет или действие — майсторски и с умение изработен, изпълнен. *От потона, нашарен с изкусни дървени резби и позлата, висеше клетка.* Вазов. *Движенията им* (на дивашите) *стават по-силни, по-бързи, играта с лопатите става по-сложна, по-изкусна.* Ал. Константинов.

изкусѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж.* Лице, което изкушава някого; съблазнител, прелъстител. || *Христ.* Дявол, сатана. *Самият сатана тук има пръст, — каза игуменът. Или това момче е сам изкусителят, който се е вмъкнал тук да ни погуби.* Елин Пелин.

изкусѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който изкушава, съблазнява; съблазнителен, прелъстителен. *Изкусителна мисъл. Изкусително предложение.*

изкусѝтелка *ж.* Съблазнителка, прелъстителка.

изкусѝтелно. *Нареч. от* изкусителен.

изку̀сно. *Нареч. от* изкусен; умело, ловко. *Всичко бе добре обмислено, старателно измислено и изкусно направено.* Елин Пелин.

изку̀ствен, -а, -о, *прил.* **1.** Който е добит, направен по технически или химически начин. *Противоп.* естествен. *Изкуствени цветя. Изкуствени зъби. Изкуствен крак. Изкуствено опрашване. Изкуствено напояване. Изкуствен тор. Изкуствена коприна.* **2.** *Прен.* Неискрен, престорен, неестествен. *Изкуствена усмивка. Изкуствено държане.*

изку̀ствено. *Нареч. от* изкуствен. *Изкуствено получени скъпоценни камъни. Държи се изкуствено.*

изку̀ственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Неискреност, неестественост, престореност. *Книжността, изкуствеността в тия стихове е очевидна.* Вазов.

изку̀ство, *мн.* -а, *ср.* **1.** Творческо отражение на действителността в художествени образи. *Изящни изкуства. Изобразително изкуство. Театрално изкуство. Приложни изкуства.* **2.** Майсторство, умение, похватност, сръчност. *Той обладаваше изкуството да пленява събеседника си със своята жива, умна, лека реч.* Вазов. *А кавалът все повече и повече унасяше... — Това се вика изкуство!* Елин Пелин. *Цветарско изкуство. Дипломатическо изкуство.*

изкуствозна̀ние, *мн.* няма, *ср.* Наука за изкуствата (в 1 знач.).

изкуся̀. Вж. и з к у с я в а м.

изкуся̀вам, -аш, *несв.*; **изкуся̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изкушавам. *Вчера на няколко пъти ме изкуси мисълта да си замина обратно.* А. Гуляшки. **изкусявам се, изкуся се** *страд.*

изкуся̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкусявам *и от* изкусявам се.

изкуфѐя. Вж. и з к у ф я в а м.

изкуфя̀вам, -аш, *несв.*; **изкуфѐя,** -ееш, *мин. св.* изкуфя̀х, *св.* **1.** *Рядко.* Ставам кух. **2.** *Прен.* Оглупявам, изглупявам. *Колкото старее, толкова повече изкуфява.*

изкуфя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкуфявам.

изкуфя̀л, -а, -о, *мн.* изкуфѐли. **1.** *Прич. мин. действ. от* изкуфея. **2.** Като *прил.* — а) Ставам кух. *Изкуфели репички.* б) *Прен.* Оглупял, изглупял. *Изкуфяла бабичка.*

изкуша̀. Вж. и з к у ш а в а м.

изкуша̀вам, -аш, *несв.*; **изкуша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Възбуждам у някого силно желание

за нещо; съблазнявам, блазня. *Навикът му да попива го изкушаваше и от там той се връщаше винаги пийнал.* Кр. Григоров. **изкушавам се, изкуша се** *страд.*

изкушàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкушавам *и от* изкушавам се.

изкушèние, *мн.* -я, *ср.* Силно желание за нещо; съблазън. *Голямо изкушение,..., потегли Гроздана към кръчмата.* Йовков. *Пази душата ми, о боже, от черни изкушения, | пази я грях непростим неволно да не стори.* Багряна.

изкълвà. Вж. изкълвавам.

изкълвàвам, -аш, *несв.*; **изкълвà,** -еш, *мин. св.* -àх, *св.* За птици — кълва всичко до край. *След като изкълват просото, кокошките поостават някое време на двора; чакат още.* Йовков. **изкълвавам се, изкълва се** *възвр.* и *страд.*

изкълвàване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкълвавам *и от* изкълвавам се.

изкъ̀лцам. Вж. изкълцвам.

изкъ̀лцвам, -аш, *несв.*; **изкъ̀лцам,** -аш, *св.* Кълцам много, кълцам до край. *На места тия колони са налягали, изкълцани, изронени и изпоядени от зъба на времето.* Вазов. **изкълцвам се, изкълцам се** *страд.*

изкъ̀лцване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкълцвам *и от* изкълцвам се.

изкъ̀лча. Вж. изкълчвам.

изкъ̀лчвам, -аш, *несв.*; **изкъ̀лча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Измествам става на кост от правилното ѝ положение; навяхвам, измятам. *Веднаж* (Рубен) *падна от стълбичката, изкълчи си крака и от тогава понакуцваше.* Ем. Коларов. **2.** *Прен. Разг.* Изопачавам. *Изкълчена мисъл.* **изкълчвам се, изкълча се** *страд.*

изкъ̀лчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкълчвам *и от* изкълчвам се.

изкъ̀лчен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изкълча. **2.** Като *прил.* — а) За крак, ръка: изместен от ставата. *Боли ме изкълчената ръка.* б) *Прен.* Изопачен, преиначен. *Изкълчена поза. Изкълчен изговор.*

изкъ̀лченост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изкълчен.

изкънтѝ. Вж. изкънтявам.

изкънтя̀вам, -аш, *несв.*; **изкънтѝ,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* Изведнаж издавам кратко кънтене. *Почука няколко пъти. Изгнилата врата глухо изкънтя, но отвътре никой не се обади.* Ст. Загорчинов.

изкънтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкънтявам.

изкъ̀пвам, -аш, *несв.*; **изкъ̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Къпя изцяло; окъпвам. *Изкъпвам детето.* **изкъпвам се, изкъпя се** *страд.* *Обзе го желание да се изкъпе и поплува в морето.* Дим. Димов. ◻ **Дъждът ме изкъпа** — дъждът съвсем ме намокри.

изкъ̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкъпвам *и от* изкъпвам се.

изкъ̀пя. Вж. изкъпвам.

изкъ̀рпвам, -аш, *несв.*; **изкъ̀рпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Кърпя всичко до край. *Изкърпих чорапите си.* **изкърпвам се, изкърпя се** *възвр.* и *страд.*

изкъ̀рпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкърпвам *и от* изкърпвам се.

изкъ̀рпя. Вж. изкърпвам.

изкъ̀рпям, -яш, *несв.* Изкърпвам.

изкъ̀ртвам, -аш, *несв.*; **изкъ̀ртя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изтръгвам, измествам със сила от мястото му нещо здраво прикрепено; разбивам, разтрошавам. *Разсвирепялата стихия с бясна стремителност поваляше на една страна столетната гора, като че искаше да я изкърти.* Вазов. *Като събра всичките си сили, с отчаяние и последен напън на Самсона той изкърти железата на прозореца и избяга.* Йовков. *Изкъртиха му зъбите.* **2.** С къртене отделям нещо от друго; олющвам, откъртвам. *Изкъртвам мазилката.* **изкъртвам се, изкъртя се** *страд.*

изкъ̀ртване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкъртвам *и от* изкъртвам се.

изкъ̀ртя. Вж. изкъртвам.

изкъ̀ртям, -яш, *несв.* Изкъртвам.

изкъ̀ртяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкъртям.

изкъ̀рша. Вж. изкършвам.

изкъ̀ршвам, -аш, *несв.*; **изкъ̀рша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Кърша всичко, изцяло, до край. *Бурята изкърши клоните на дърветата.* **изкършвам се, изкърша се** *страд.*

изкъ̀ршване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изкършвам *и от* изкършвам се.

изкъ̀сам. Вж. изкъсвам.

изкъ̀свам, -аш, *несв.*; **изкъ̀сам,** -аш, *св.* Късам всичко, късам до край. *Изкъсах всичките богородички и ги събрах в престилката си.* Дора Габе. **изкъсвам се, изкъсам се** *възвр.* и *страд.*

изкъ̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изкъсвам *и от* изкъсвам се.

излàвям, -яш, *несв.*; **изловѝ,** -йш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Улавям много, улавям всички. *Бяха изловили много души по това убийство.* Величков. *По дирите ще ги изловят като зайци.* Йовков. **излавям се, изловя се** *страд.*

излàвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излавям *и от* излавям се.

излàгам, -аш, *несв.*; **излòжа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Поставям, слагам нещо на лично място, на показ, за да се види, да се разгледа. *Излагам картина в изложба. Излагам стоки във витрина.* **2** Оставям нещо под действието на атмосферните влияния, слънцето и др. *Като излагаше на слънцето оголялата си глава,..., отиваше да понадникне в кръчмата.* Йовков. || Предоставям, подлагам. *Намазваха лицето на ученика с мастило и го излагаха на безжалостните и злоради присмивки на децата.* Вазов. **3.** *Прен.* Оставям на произвола. *Предстоеше му борба упорита, в която, може би, излагаше короната си.* Вазов. *Ти излагаш на вярна смърт живота си.* Вазов. *Излагам на опасност. Излагам на риск.* **4.** Подробно предавам, описвам устно или писмено нещо. *В тези пътни бележки аз излагам моите непосредствени лични наблюдения и впечатления.* Ал. Константинов. *Излагам план за действие.* **5.** *Прен.* Злепоставям, компромитирам някого. **излагам се, изложа се** *страд.*

излàгам се, -аш се, *несв.*; **излòжа се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* **1.** *Разг.* Изразявам, предавам мислите си. *Тоя оратор добре се изла-*

га. **2.** *Прен.* Поставям се, представям се в лоша светлина; компрометирам се. *С тая работа той се изложи много.*

изла̀гане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излагам.

ѝзлаз, *мн.* няма, *м.* Само в съчет. **излаз на море** (книж.) — за държава: свободен достъп на море. *Правото на териториален излаз на България на Егейско море многократно е било признавано даже и от най-авторитетните гръцки държавници.* Г. Димитров.

изла̀йвам, -аш, *несв.*; **изла̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изла̀ях, *св.* Неочаквано издавам кратко лаене. *Кучето излая внезапно и изскокна из колибата.* Вазов.

изла̀йване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излайвам.

ѝзлак, *мн.* -ци, *м. Диал.* Дълбок кладенец. *На мегдана ... имаше стар излак, водата на който наистина бе по-вкусна от водата на чешмата.* Елин Пелин.

изла̀пам. Вж. излапвам.

изла̀пвам, -аш, *несв.*; **изла̀пам,** -аш, *св.* Лапам всичко, изяждам бърже. *Трябва да побързаме, на фронта не е както в тила. Като закъснееш, току виж другите излапали хубавите порции.* Вежинов. **излапвам се, излапам се** *страд.*

изла̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излапвам *и от* излапвам се.

изла̀я. Вж. излайвам.

излѐгна се. Вж. излягам се.

излежа̀. Вж. излежавам.

излежа̀вам, -аш, *несв.*; **излежа̀,** -ѝш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Изтърпявам присъда в затвор. *Вълко беше най-големият комунист в селото — четири години излежа в затвора за това.* Караславов.

излежа̀вам се, -аш се, *несв., сред.* **1.** Лежа дълго време след пробуждане от сън. *Султана будеше децата — не ги оставяше да се излежават след изгрев слънце.* Дим. Талев. **2.** Бездействувам, лентяйствувам. *Ти си гледай работата. — Аз моята гледам, ами ти не гледаш твоята. По цял ден се излежаваш.* А. Каралийчев.

излежа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излежавам *и от* излежавам се.

излѐка *нареч. Нар.* Излеко, излеком. *Над мене тихо шумоляха листата на върбето, излека полюшвани от утринния ветрец.* Влайков.

излѐко *нареч.* Полека, тихо, едва, полекичка. *Гласовете ечаха в нощната тишина самотни и диви и нито с вик на животно, нито с ехо не отвръщаше гората, само излеко прошавваха върховете на долните клони.* Ст. Загорчинов.

излѐком *нареч. Нар.* Излеко. *Ником привела под було чело, Капка излеком подрусва шити поли.* П. Ю. Тодоров.

излеку̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Лекувам напълно, съвсем; изцерявам. *Тоя звяр . . . беше подарък от един селянин ловец, комуто Соколов излекува сина от опасна болест.* Вазов. **излекувам се** *страд.*

излеку̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излекувам *и от* излекувам се.

излѐпвам, -аш, *несв.*; **излепя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Лепя всичко до край. *Кака ще излепи цялата къща — стените с бяла глина.* Влайков. **излепвам се, излепя се** *страд.*

излѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излепвам *и от* излепвам се.

излепя̀. Вж. излепвам.

излепя̀вам, -яш, *несв.* Излепвам.

излепя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излепявам.

излѐпям, -яш, *несв.* Излепвам.

излѐпяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излепям.

ѝзлет *м.* По-далечна разходка сред природата, обикн. пеш; екскурзия. *Вече българинът привикна да се радва на хубостта на България. Модата за излети доби широко развитие.* Вазов. *Групов излет. Масов излет.*

ѝзлетен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до излет. *Излетни билети. Излетна дейност.*

ѝзлетник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което отива на излет; екскурзиант, турист. *Излетниците се пръснаха по поляните. Тук те си устроиха забавления.* Г. Белев.

излетя̀. Вж. излитам.

излетя̀вам, -аш, *несв.* Излитам.

излетя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излетявам.

излечѝм, -а, -о, *прил.* Който може да се излекува. *Излечима болест.*

излечѝмост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* излечим.

излѐя. Вж. изливам.

излѝвам, -аш, *несв.*; **излѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изля̀х, *прич. мин. страд.* изля̀н, -а, -о, *мн.* излѐни, *и* изля̀т, -а, -о, *мн.* излѐти, *св.* **1.** Правя някаква течност да изтече; разливам, проливам, изсипвам. *Бай Ганьо не можа да поеме право чинията със супата, която му подаде стопанката, и изля доста от нея върху масата.* Ал. Константинов. || Отливам, отсипвам. *Излей от млякото, за да стане точно половин литър.* **2.** Наливам нещо разтопено в калъп, за да придобие определена форма след като изстине, изсъхне или се втвърди; отливам. *Тия скъпоценни венци бяха дарени от Иван Асена II. Той бе заповядал да ги излеят от златните чаши, що бе намерил в шатъра на кир Тодора.* Вазов. *Изливам куршуми.* **3.** *Прен.* Давам външен израз на чувства, преживявания и др. *Душата на стареца не намери ни съчувствие, ни утеха от сина си, пред когото изля набраните с години мъки.* Елин Пелин. *Изливам възторга си.* **изливам се, излея се** *страд.*

излѝвам се, -аш се, *несв.*; **излѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* изля̀х се, *св., сред.* **1.** Проливам се, изтичам се, стичам се. *Облачета, рожби мили, . . .| изморени, в дъжд се най-подир излейте.* П. П. Славейков. *Порой сълзи се изляха из очите ѝ.* Вазов. || *Стесн.* За дъжд — валя изобилно. *През есента се изля проливен дъжд някъде в Балкана.* А. Каралийчев. || *Обр. Та мойте песни сѐ ще се четат. | Във тях душата ми изля се цяла | с найскъпите си бисери, цветя.* Вазов. **2.** *Прен.* Събирам се, струпвам се на едно място в голямо количество; стичам се. *Ягодово за кратко време се изля на мегдана и задръсти от край до край улиците около общината.* Ив. Хаджимарчев.

изли̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изливам *и от* изливам се.

изли̇жа. Вж. излизвам.

изли̇зам, -аш, *несв.*; **изля̀за,** излѐзеш, *мин. св.* изля̀зох, *пов.* излѐз, излѐзте, *св.* **1.** Движа се отвътре навън от някъде. *Противоп.* влизам. *Вратата постоянно се отваря, влизат-излизат хора.* Елин Пелин. *Най-после излязох из гората и се озовах на един гол скалист зъб.* Вазов. *Влакът излезе от тунела.* **2.** Напускам мястото, гдето обикновено се намирам; тръгвам, отдалечавам се от някъде. *Нощес излязох из Бяла черква и се крих до сега в Хамбаревата воденица.* Вазов. || Отивам някъде с някаква цел. *Когато денят се поразхлаждаше, Павел излизаше на разходка по полето и отиваше на нивата при жетварите.* Елин Пелин. *Щом времето се поправи и земята изсъхна, хората излязоха на работа.* Йовков. *Всички излязоха на митинг.* **3.** Отделям се от нещо, отклонявам се. *Конете продължаваха да препускат все тъй лудо, но не излизаха от пътя.* Йовков. *От чиниите със супа излиза бяла пара.* || Напускам състава на нещо. *Излизам от играта. Излизам от ръководството.* || Изтръгвам се. *При това думите като че излизаха от дълбочината на накипялата му душа — тъй силно и горчиво-тъжно звучеха.* Влайков. **4.** Стигам на определено място; озовавам се някъде. *Минавам една улица, после друга, излизам на някаква река, после на голям, дълъг мост.* Л. Стоянов. || Изкачвам се, възлизам. *Дядо Захари мълчаливо и с усилие върви по кривата пътека... Като излязоха на върха, беше вече тъмно.* Елин Пелин. *С какви усилия излизаш горе / и онемяваш; ой, ти, красота!...* Вес. Георгиев. **5.** Показвам се, подавам се навън от нещо. *Неговото хубаво, но мъжествено лице се полускриваше в черните буйни къдри, които излизаха изпод шлема.* Ст. Загорчинов. || Явявам се, появявам се. *Цвета го чакаше неспокойна, с лоши предчувствия, мълчеше и не излизаше пред хората.* Елин Пелин. *Навън беше излязъл вятър и глухо бучеше из потъмнелите улици.* Вазов. *Тази година черешите излязоха рано на пазара.* **6.** Бивам издаван, бивам публикуван, обнародван; бивам печатан. *Теоретическият орган на партията, списание „Ново време", излиза в 28000 тираж.* В. Червенков. *Наскоро излезе последният му роман.* **7.** *Прен.* Произхождам, произлизам. *А един работник, излязъл от низините на бедността, нямаше никога да изпадне в това състояние и да се отпусне така.* Дим. Димов. || Само 3 *л.* Произвеждам се, добивам се, получавам се. *Хубава хума излиза в наше село.* Йовков. *От Сухиндол излизат хубави вина. От килограм орехи излизат четвърт кило ядки.* **8.** *Прен.* Ставам, произлизам. *Често приказваше за сина си... с тъга, угрижен, че е излязъл от него нехранимайко.* Вазов. *Хубаво да знаете — от това момче ще излезе голям човек.* Елин Пелин. *Какво мислех, какво излезе.* Погов. *Каквото (както) излезе.* || *Прен.* Оказвам се. *Разбран човек излезе. Позасмя се даже.* Ал. Константинов. *Помина се жена му, децата му излязоха неблагодарни.* Йовков. *Яйцата излязоха развалени. Снахата излезе работна.* || Само *ед. Безл.* Оказва се. *От разговорите излиза, че между тях има болни от тифус, малария, холерина.* Л. Стоянов. **9.** *Прен.* Явявам се пред по-широк кръг от люде или пред обществото с мнение, предложение и пр. *Излизам с доказателства. Конгресът излезе със следните решения.* || *Прен.* В съчет. с отвл. съществително — ставам някакъв в резултат на нещо. *Нашите кооператори имаха голямо желание да чуят кой е излязъл първенец и това създава интерес. Излизам победител в борбата.* **10.** *Разг.* Само 3 *л.* Идва ми редът за нещо, за което съм чакал. *Излезе ми номерът. Излезе ми назначението. Излиза му делото.* **11.** *Прен.* В съчет. със съществително — преставам да се намирам в състоянието, изразявано чрез съществителното. *Излизам от търпение. Излизам от затруднение. Излизам от употреба. Излизам от мода.* **12.** *Прен.* Основавам се на нещо, изхождам от нещо. *Като излизам от създаденото положение, правя следните заключения. Вие излизате от предположения, затова имате погрешно схващане по въпроса.* **13.** Само 3 *л, ед. Разг.* За прехрана, издръжка — получавам се, добивам се редовно. *Продумай и за мене една дума, Аничке, — за портиер ли, за разсилен ли ще бъде, да излиза там заплатата.* Йовков. *Дай ми ти мен най-долната работа, и аз ще я приема с благодарност — да има само да излиза хляб.* Влайков. **14.** Само 3 *л.* За стойност — струвам. *Колко излиза такова пътуване? Тази дреха ми излезе много скъпо.* **15.** Само 3 *л.* Протичам, преминавам, ставам. *Обедът у Иречека, благодарение на Бай Ганьо, излезе доста оживен.* Ал. Константинов. *Как излезе тържеството?* ☐ **Душата ми излиза** (разг.) — намирам се в голямо притеснение. **Излизам от ръката** — създавам се от ръката. *Красивите български шевици са излезли от ръката на трудолюбивата българка.* **Излезе ми от ума** (разг.) — забравих го. **Излезе му име** (разг., неодобр.) — стана известен с някаква проява. **Излезе му лоша дума** (разг.) — говорят лошо за него. **Излизам в отпуск** — отивам в отпуск. **Излизам на глава някому** (разг.) — в състояние съм да се справя с някого. **Излизам от рамките, излизам от мярката** (разг.) — върша нещо повече от колкото е позволено, от колкото е прилично; прекалявам го. **Излизам вън от себе си; излизам из (от) кожата си** (разг.) — изпадам в силно раздразнение. **Излиза ми из носа** (разг.) — струва ми много неприятности. **Излиза ми късметът** (разг.) — намирам подходен другар за женитба. **Излиза на добър край** — свършва добре. **Излизам на чело** — а) Заставам най-напред. б) Изпъквам между другите най-много с някое качество или достойнство. **Излизам от строя** — не съм годен вече за работа. **Кисело (солено) ще му излезе** (разг.) — много ще тегли за нещо, скъпо ще го заплати. **Къде ще му излезе краят** (прен., разг.) — до къде ще се стигне. **На среща му (й) не можеш излезе** (разг.) — за лош, неразбран човек: не можеш да му се противопоставиш. **Не излиза дума из устата му** — а) Мълчи, нищо не говори. б) Пази тайна. **Парите излизат** (разг.) — сметката с парите е точна. **Сметката му излезе крива** (разг.) — не стана така, както бе намислил. **Тази боя (петно) не излиза** (разг.) — известна боя (петно) не може да се премахне, изчисти, изпере. **Задачата ми излиза** — при решението на задачата се получава верен отговор. **Излиза на бял свят (на яве)** — става известно, познато на всички. **От едното ухо влиза, от другото излиза** (погов.) — за нещо чуто, на което не се обръща внимание.

излѝзам си, -аш си, *несв.*; **изля̀за си,** излѐзеш си, *мин. св.* изля̀зох си, *св.*, *сред. Разг.* Напускам квартира.

излѝзане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излизам *и от* излизам си. *Като влязоха веднъж ония ти хора в Ботаническата градина — няма излизане.* Ал. Константинов. *При излизане на членове из състава на Централния комитет, последният се попълва измежду избраните от конгреса кандидати.* Устав БКП, чл. 21.

излѝзвам, -аш, *несв.*: **излѝжа,** -еш, *мин. св.* излѝзах, *св.* Лижа всичко до край; олизвам. **излизвам се, излижа се** *страд.*

излѝзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излизвам *и от* излизвам се.

излинѐя. Вж. и з л и н я в а м.

излиня̀вам, -аш, *несв.*; **излинѐя,** -ѐеш, *мин. св.* излиня̀х, *прич. мин. действ.* излиня̀л, -а, -о, *мн.* излинѐли, *св.* Постепенно изгубвам цвета си или здравината си; избледнявам, изтънявам. *Множество излинели фотографически образи* (висяха) *по стената.* Вазов. *Студът хапеше немилостиво, вятърът се навираше в шията,..., пронизваше излинелия шинел.* Д. Добревски.

излиня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излинявам.

излѝскам. Вж. и з л и с к в а м.

излѝсквам, -аш, *несв.*; **излѝскам,** -аш, *св.* Лискам всичко до край. **излисквам се, излискам се** *страд.*

излѝскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излисквам *и от* излисквам се.

излѝтам, -аш, *несв.*; **излетя̀,** -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* излетя̀л, -а, -о, *мн.* излетѐли, *св.* **1.** Напускам с летене определено място; отлитам, изхвърквам. *От София самолетите ще излитат сутрин в 8 часа.* Раб. дело, 1950 г. *Птицата излита от гнездото си.* || *Прен. Обр.* Издигам се нагоре. *Пред очите ми западаха тежките снаряди и бойците видяха ясно как към небето отново излетяха тъмни гейзери пръст.* Вежинов. **2.** За леко, въздухообразно вещество — изпарявам се. *Ако загреем разтвора до кипене, наличното количество от амониевия карбонат се разлага; амонякът и въглеродният двуокис излитат.*

излѝтане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излитам.

излича̀. Вж. и з л и ч а в а м.

излича̀вам, -аш, *несв.*; **излича̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* **1.** Изтривам, премахвам нещо написано; заличавам. *Той иска да прочете така надписите на камъка — тия надписи, които новите пришелци не знаят, и затова още не са ги изличили.* Йовков. **2.** *Прен.* Унищожавам следата на нещо; премахвам. *Годините са изличили из ума ми останалите куплети, без да изличат впечатлението от мощния устрем и фантазия, що одухотворяват песента.* Вазов. **изличавам се, излича се** *страд.*

излича̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изличавам *и от* изличавам се.

излѝчвам, -аш, *несв.* Изличавам. **изличвам се** *страд.*

излѝчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изличвам *и от* изличвам се.

излѝшек, *мн.* -ци, *м.* Излишък. *По това време на годината дъбовете изпущаха обилен сок и по техните напукани от излишек на сила стъбла се лепяха най-различни насекоми, дошли да вкусят от тоя опияняващ нектар.* Ем. Станев.

излѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* **1.** Който е в излишък. *Нека се вземат излишните имоти от богатите и от манастирите и се поделят между бедните.* Ст. Загорчинов. **2.** Непотребен, ненужен, безполезен. *Излишен въпрос. Излишна тревога. Без излишни приказки.*

излѝшество, *мн.* -а, *ср. Остар.* Изобилие, разточителност. *Живеят в излишество.*

излѝшно. *Нареч. от* излишен. *Старата жена познаваше добре сина си и знаеше, че е излишно да настоява, да го раздумва.* Йовков.

излѝшък, *мн.* -ци, *м.* Това, което е в повече, повече от колкото е потребно, необходимо. *Излишък от храни.*

излия̀ние, *мн.* -я, *ср.* Непринуден израз на някакво чувство, на преживяване. *Той нямаше тук никоя близка душа, да подели чувства, да потърси утеха в излияние.* Вазов. *И възторгът, и радостните излияния на ханджията нямаха край.* Вазов.

изловя̀. Вж. и з л а в я м.

изловя̀вам, -аш, *несв.* Излавям.

изловя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изловявам.

изло̀жа. Вж. и з л а г а м.

изло̀жба *ж.* **1.** Сбор от предмети, нарочно подредени за разглеждане. *В салона на гимназията е уредена богата изложба от изработени от ученичките ... дрехи, фино ръкоделие и др.* Отеч. фронт, 1950 г. *Художествена изложба. Изложба на машини. Постоянна изложба.* **2.** Място, гдето са наредени предмети за изложба. *Ние посетихме изложбата.*

изло̀жбен, -а, -о, *прил.* Предназначен за изложба. *Изложбена зала. Изложбена галерия. Изложбена палата.*

изложѐние¹, *мн.* -я, *ср.* **1.** Само *ед.* Ред, начин за писмено или устно изразяване на мисли. *Той има живо и ясно изложение.* **2.** Писмено обяснение с данни, сведения по някой въпрос. *По всички тия въпроси правителството се обръща към Великите сили със специално изложение.* Г. Димитров. **3.** Само *ед. Лит.* Главната част на съчинение. *Всяко съчинение има встъп, изложение и заключение.*

изложѐние², *мн.* няма, *ср.* **1.** *Остар.* Изложба. *В Пловдивското изложение ... аз видях великолепна картина.* Вазов. **2.** Посоката, към която е обърната сграда, място и др. *Мястото, на което засяхме памука, е близу до стопанския двор, южно изложение — на хубава земя. Стаята има северно изложение.*

изложѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което излага предмети в изложба. *При закриване на Пловдивския панаир на изложителите бе дадена вечеря.*

изложѝтелка *ж.* **1.** В съчет. **държава изложителка, страна изложителка** — държава, страна изложител. *На международната изложба от страните изложителки България бе представена най-добре.*

излòкам. Вж. и з л о к в а м.

излòквам, -аш, *несв.*; **излòкам,** -аш, *св.* Лоча всичко до край. *Сетне* (кучето) *излока цяла копаня суроватка и доде на себе си.* Я. Каралийчев.

излòкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излоквам.

изломя̀. Вж. и з л о м я в а м.

изломя̀вам, -аш, *несв.*; **изломя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Рядко.* Ломя всичко до край. **изломявам се, изломя се** *страд.*

изломя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изломявам *и от* изломявам се.

излòча. Вж. и з л о ч в а м.

излòчвам, -аш, *несв.*; **излòча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Излоквам.

излòчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излочвам.

излу̀пвам, -аш, *несв.*; **излу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Излюпвам. *Черната наша кокошчица беше излупила твърде хубави пиленца.* Каравелов.

излу̀пвам се, -аш се, *несв.*; **излу̀пя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Излюпвам се.

излу̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излупвам *и от* излупвам се. *Бубарството търпи големи загуби от лошо излупване на семето.* Отеч. фронт. 1950 г.

излу̀пя. Вж. и з л у п в а м.

излу̀пя се. Вж. и з л у п в а м с е.

излъ̀гвам, -аш, *несв*; **излъ̀жа,** -еш, *мин. св.* излъгах, *св.* **1.** Послужвам си с лъжа; измамвам. *Ако ни излъжеш и забъркаш пътя, ще те убием.* Йовков. || Заблуждавам, измамвам. *Старецът вдигаше глава, озърташе се, ..., и търкаше челото си като човек, излъган от някой сън.* Елин Пелин. *Излъган в надеждите си.* **2.** *Разг. Нар.* Прелъстявам. **излъгвам се, излъжа се** *страд.* и *сред. Като опитен войник, той познаваше снарядите по гласа и често казваше, че нито веднъж не се е излъгал.* Л. Стоянов.

излъ̀гване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излъгвам *и от* излъгвам се.

излъ̀жа. Вж. и з л ъ г в а м,

излъкату̀ша. Вж. и з л ъ к а т у ш в а м.

излъкату̀швам, -аш, *несв.*; **излъкату̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя изведнаж бързи, краткотрайни извивки, лъкатушения. *Светкавицата пак излъкатуши по гърба на Балкана.* Вазов.

излъ̀свам, -аш, *несв.*; **излъ̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* излъснат, *св.* Излъсквам.

излъ̀скам. Вж. и з л ъ с к в а м.

излъ̀сквам, -аш, *несв.*; **излъ̀скам,** -аш, *св.* Лъскам много, лъскам хубаво; изчиствам. *Всяка сутрин взводният прави проверка дали е почистено оръжието... Трябва така да е излъскано, че да свети.* Кр. Григоров. **излъсквам се, излъскам се** *страд.* и *сред.* || Лъсвам от износване. *Либадето му се беше излъскало.* Чудомир.

излъ̀сна. Вж. и з л ъ с в а м.

излъстѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Прелъстител, съблазнител.

излъстѝтелка *ж.* Жена излъстител.

излъстя̀. Вж. и з л ъ с т я в а м.

излъстя̀вам, -аш, *несв.*; **излъстя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Прелъстявам, съблазнявам, измамвам. *Романът му съдържаше историята на една излъстена и отритната от любовника си девойка.* Вазов. **излъстявам се, излъстя се** *страд.*

излъстя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излъстявам *и от* излъстявам се.

излъ̀ча. Вж. и з л ъ ч в а м.

излъ̀чвам[1], -аш, *несв.*; **излъ̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нов.* Изпускам топлина, светлина и др. *Звездите излъчват слаба светлина.* || *Прен.* Изразявам; издавам. *Когато се явеше някъде или минеше през улицата, хората се споглеждаха и очите им излъчваха омраза и презрение.* Караславов. **излъчвам се, излъча се** *страд. Дневният пек, погълнат от стените на къщата, се излъчваше бавно, превърнат в топла и влажна задуха.* Дим. Димов.

излъ̀чвам[2], -аш, *несв.*; **излъ̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Нов.* Отделям едно или няколко лица от някакъв колектив за изпълнение на определена задача. *А кой ще изпрати сумите на другарите ви? — Ще излъчим комисия, господин капитан.* Д. Добревски. || Изтъквам, отличавам някого измежду останалите. *Мене пет пъти вече ме излъчват за ударничка.* **излъчвам се, излъча се** *страд.* и *сред.*

излъ̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* излъчвам[1], излъчвам[2] *и от* излъчвам се. *Действие на радиоактивното излъчване върху околната среда.*

излю̀пвам, -аш, *несв.*; **излю̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За птици и буби — правя да излезе пилето или червейчето от яйцето. *Квачката излюпи пилетата. Бубите получихме излюпени от общата люпилня.* **излюпвам се, излюпя се** *страд.* и *сред.*

излю̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излюпвам *и от* излюпвам се.

излю̀пя. Вж. и з л ю п в а м.

излю̀щвам, -аш, *несв.*; **излю̀щя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Лющя известна част, лющя всичко до край. **излющвам се, излющя се** *страд.* и *сред.*

излю̀щване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излющвам *и от* излющвам се.

излю̀щя. Вж. и з л ю щ в а м.

изля̀гам се, -аш се, *несв.*; **излѐгна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *прич. мин. страд.* излѐгнат, *св., сред.* Заемам или съм в легнало или полулегнало положение; изтягам се. *Наоколо седяха или се изляга а около десетина хора и тихо си приказваха.* Вазов.

изля̀гане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* излягам се.

изля̀за. Вж. и з л и з а м.

изма̀жа. Вж. и з м а з в а м.

изма̀звам, -аш, *несв.*; **изма̀жа,** -еш, *мин. св.* измазах, *св.* **1.** Мажа изцяло, мажа всичко. *Кака ще излепи цялата къща — ..., а по земята щеизмаже с хума.* Влайков. *Подът му е измазан с пръст.* Влайков. **2.** Свършвам материали за мазане. **измазвам се, измажа се** *страд.*

изма̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измазвам *и от* измазвам се.

измайсторя̀. Вж. и з м а й с т о р я в а м.

измайсторя̀вам, -аш, *несв.*; **измайсторя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Разг.* Изработвам нещо с майсторство, с умение. *Бай Неделчо ще ми из-*

майстори една цигулка с ясен глас. Ѫ. Каралийчев.

измайсторяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измайсторявам.

измама *ж.* **1.** Подвеждане, заблуждаване на някого, с цел да бъде излъган; измамване, лъжа. *Воденичарят разбра още от пръв път мръсното намерение, което скриваше тая плитко скроена измама.* Вазов. || Вероломство, предателство. *Той биде предаден и от един поп! | Тоя низък роб |...| Дякона погуби чрез черна измама.* Вазов. **2.** Лъжлива представа за нещо; заблуда, илюзия. *В съна си те виждат — о сладка измама! — | че стигат честити честита страна.* Лилиев. *Оптическа измама.*

измамвам, -аш, *несв.*; **измамя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Послужвам си с измама; излъгвам, изигравам. *Бреей! Хитро момче излезе, да е живо на баща си, всинца ни измами!* Ѫл. Константинов. || Заблуждавам. *Обикновено на другата им страна написваха разни невинни и незначущи фрази, каквото да измамят властта в случай че ѝ падне писмото в ръце.* Вазов. **измамвам се, измамя се** *страд.* и *сред.*

измамване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измамвам *и от* измамвам се.

измамен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил. Поет.* Който крие измама; измамлив. *Люлеят се измамни отражения | по водната безплодна равнина.* Лилиев. *Ти чуваш ясно всичко: измамните слова | и тъмните закани, и тъмната мълва.* Лилиев.

измамлив, -а, -о, *прил.* Който мами; измамен, неистински. *Мъглата... се влачеше на вълма от пàри, които придаваха на оттатъшния бряг чудновати и измамливи очертания.* Ст. Загорчинов.

измамливо. *Нареч. от.* измамлив.

измамливост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* измамлив.

измамник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което мами; лъжец. *Ще видите, че аз съм жертва на един измамник, на един изнудвач.* Йовков.

измамница *ж.* Жена измамник.

измамнически, -а, -о, *прил.* Свойствен на измамник; лъжлив, нечестен. *Измамнически средства.*

измамнически. *Нареч. от прил.* измамнически. *Постъпва измамнически.*

измамничество, *мн.* -а, *ср.* Постъпка, деяние на измамник; шарлатанство.

измамя. Вж. и з м а м в а м.

измамям, -яш, *несв.* Измамвам.

измамяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измамям.

измарям, -яш, *несв. Разг.* Изморявам. **измарям се** *страд. и сред.*

измаряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измарям *и от* измарям се.

измацам. Вж. и з м а ц в а м.

измацвам, -аш, *несв.*; **измацам,** -аш, *св. Разг.* Изцапвам, омацвам, измърсявам. **измацвам се, измацам се** *възвр.*

измацване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измацвам *и от* измацвам се.

измачкам. Вж. и з м а ч к в а м.

измачквам, -аш, *несв*; **измачкам,** -аш, *св.* Мачкам много, мачкам всичко; смачквам, омачквам. *Костов търсеше да седне така, че да не измачка белите си панталони.* Дим. Димов. **измачквам се, измачкам се** *страд.* и *сред.*

измачкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измачквам *и от* измачквам се.

измежду *предл.* За означаване, че нещо се отделя от дадена среда или се намира в нея; всред. *Измежду многото овошки едвам надничат тук-там керемидените покриви на къщите.* Влайков. *В кръчмата Гроздан все пак намираше другари, особено измежду по-бедните селяни.* Йовков.

измеля. Вж. и з м и л а м.

изменение, *мн.* -я, *ср.* Промяна. *Улица ще мине от там ... По новото изменение на плана тъй се пада.* Чудомир. *Настъпилите след 9 септември дълбоки промени предизвикаха коренни изменения в съотношението на класовите сили у нас.* Г. Димитров.

изменлив, -а, -о, *прил.* Изменчив.

изменливост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на изменлив.

изменник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което върши измяна; предател. *Изменник! Потънал до шия в тината на позора. Да се опълчи против отечеството!* Вазов. *Как! Иванко е изменник? Иванко е предател?* В. Друмев.

изменница *ж.* Жена изменник.

изменнически, -а, -о, *прил.* Свойствен на изменник; предателски. *Изменнически удар.*

изменнически. *Нареч. от прил.* изменнически. *Постъпвам изменнически.*

изменничество, *мн.* няма, *ср.* Постъпка, деяние на изменник; предателство, издайничество.

изменчив, -а, -о, *прил.* Склонен към промени; непостоянен. *Жизнената среда на развиващия се нов организъм през най-ранните стадии на неговото развитие, когато той е най-изменчив, е майчината утроба.* Н. Платиканов. *Изменчив характер.*

изменчиво. *Нареч. от* изменчив.

изменчивост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на изменчив.

изменя. Вж. и з м е н я в а м¹ *и* и з м е н я м².

изменя се. Вж. и з м е н я м с е.

изменявам¹, -аш, *несв.*; **изменя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Давам друг вид на някого или на нещо, правя промяна в нещо; променям. *Капитанът, ..., измени посоката, по която се движеше параходът.* Г. Белев. *Осемгодишното му заточение в Азия, теглилата и климатът бяха го застарили и съвсем изменили.* Вазов. *Веднага изменяваме строя; стегнатите колони на взводовете се разпръсват по отделения.* Йовков.

изменявам², -аш, *несв. Остар.* Изменям². *Ако е женена, сигурно тя изменява на своя Отело ... — избъбра Тихолов.* Вазов.

изменявам се, -аш се, *несв., сред.* Ставам друг, придобивам друг вид, променям се.

изменяване¹, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изменявам¹ *и от* изменявам се.

изменяване², *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изменявам².

изменя̀ем, -а, -о, *прил.* Който може да се мени. *Изменяеми думи. Изменяема величина.*

изменя̀емост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Свойство на изменяем.

изменя̀м[1], -яш, *несв.* Изменявам[1]. **изменям се** *страд.*

измѐням[2], -яш, *несв.*; **изменя̀**, -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Нарушавам верността си към някого или нещо, изневерявам. *Войка му изменя. Тя забрави думите си. Тя обича другиго.* Елин Пелин. || Ставам изменник, предател. *Той изменя на родината.* || *Прен.* Губя от предишните си качества; отслабвам. *Силите им изменят. Паметта му измени.*

измѐням се, -яш се, *несв.*; **изменя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Ставам друг, придобивам друг вид, променям се, изменявам се. *След привършването на кърската работа старите изведнъж се измениха.* Караславов.

измѐняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изменям[1] *и от* изменям се.

измѐрвам, -аш, *несв.*; **измѐря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** С мерене определям размер, количество, степен на нещо; премервам, отмервам. *Измервам плат. Измервам температура. Измервам разстояние. Измервам паднали валежи.* **2.** *Прен.* Изглеждам изпитателно някого отгоре до долу, обикновено с недоволство, ненавист и др. *Гроздан кипна, измери я с очи от долу до горе и кресна.* Йовков. **измервам се, измеря се** *страд.*

измѐрване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измервам *и от* измервам се.

измерва̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за измерване. *Измервателен уред.*

измерва̀ч *м.* Лице, което измерва.

измерѐние, *мн.* -я. *ср. Науч.* Величина за пространствено мерене на телата и предметите. *Кубът има три измерения — дължина, ширина и височина.*

измерѝм, -а, -о, *прил.* Който може да се измери.

измерѝмост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на измерим.

измерѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Измервателен. *Измерителен уред.*

измѐря. Вж. измервам.

измѐрям, -яш, *несв.* Измервам.

измѐряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измерям.

измѐсвам, -аш, *несв.*; **измѐся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Омесвам добре, напълно. *Кака измесила добре хляба.* **2.** Меся всичко до край. *Измесихме си вече ланското брашно.* **3.** Смесвам, разбърквам. *Измеси си овците с чуждите.* **измесвам се, измеся се** *страд. И, сподавила умората си, вдига се бързо, измесва се с пристигналата дружина и тръгва и тя към горния край.* Влайков.

измѐсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измесвам *и от* измесвам се.

измѐствам, -аш, *несв.*; **измѐстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Местя някого или нещо от мястото му; отмествам. *Задружно изместихме камъка от пътя. Измествам си костта.* **2.** Заемам мястото на някого или на нещо, като го отстранявам; заменявам, сменявам. *Навред патриотическите мотиви изместиха лигавите любовни песни на песнопойките.* Вазов. **измествам се, изместя се** *страд.* и *сред. Я се изместете да се поогрея.* Вазов. □ **Измествам въпроса** — давам друга насока на въпроса.

измѐстване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измествам *и от* измествам се.

изместѝм, -а, -о, *прил.* Който може да се измести.

изместѝмост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на изместим.

измѐстя. Вж. измествам.

измѐстям, -яш, *несв.* Измествам. **изместям се** *страд.*

измѐстяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изместям *и от* изместям се.

измѐся. Вж. измесвам.

ѝзмет, *мн.* няма, *м. Събир.* Нещо непотребно, което се измита, като развалено, повредено; смет, отпадъци. || *Прен.* Люде, излезли извън рамките на обществените норми и закони; морално паднали люде. *Изметът на обществото.*

измета̀. Вж. измитам.

измѐтна. Вж. измятам[2].

измѝвам, -аш, *несв.*; **измѝя,** -йеш, *мин. св.* измѝх, *прич. мин. страд.* измѝт, *св.* **1.** С миене изчиствам нещо. *Гергана вода налива, | бели си крака измива.* П. Р. Славейков. *Измиваме си саждите от лицето и ръцете и тръгваме низ улиците, като че сме тамошни.* Ал. Константинов. || *Прен.* С вода премахвам нещо. *Някъде дъждът беше измил мазилката и оголил сивите ръбове на гранитните камъни.* Хар. Русев. *Дъждът беше измил разноцветните им* (на знамената) *бои.* Йовков. **2.** *Прен.* Заличавам, изличавам, премахвам. *Измивам позор. Измивам срам.* □ **Измивам си ръцете** — прехвърлям другиму отговорността. **измивам се, измия се** *възвр.*, *страд.* и *сред.*

измѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измивам *и от* измивам се.

измѝлам, -аш, *несв.*; **измѐля,** -еш, *мин. св.* измлях, *прич. мин. действ.* измля̀л, -а, -о, *мн.* измлѐли, *св.* Меля всичко, меля до край.

измѝлане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измилам.

измѝна. Вж. изминавам.

измина̀вам, -аш, *несв.*; **измѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* измѝнат, *св.* **1.** Минавам определено разстояние; извървявам, пропътувам. *Ето изминахме заедно с този дядо вече четирипет километра.* **2.** Минавам отвъд нещо; отминавам, преминавам. *Едва изминахме селото и ситен дъждец ни заръси върху оголените Беловски хълмове.* Ал. Константинов. **3.** Само 3 *л.* За време — минавам, преминавам. *Не са изминали и две седмици от започването му, а мостът е вече готов.* Караславов. **изминавам се, измина се** *страд.* и *сред. Така измина юлий, измина се и август.* Вазов.

измина̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изминавам *и от* изминавам се.

измѝрам, -аш, *несв.*; **измра̀,** -ѐш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* измря̀л, -а, -о, *мн.* измрѐли, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Умираме всички. *Тая риба като измряла, напълнила със смрад всичките околни езера и бърда.* Вазов. *Лулчо не послушал хаджи Генчо, и овцете му измрели от шапа.* Каравелов. *Децата им измряха.*

измѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измирам.

измирѝсвам се, -аш се, *несв.*; **измирѝша се,** -еш се, *мин. св.* измирѝсах се, *св., сред.* Преставам да издавам дъх, миризма. *Стаята се измириса.*

измирѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измирисвам се.

измирѝша се. Вж. измирисвам се.

измѝслица *ж.* Нещо измислено, което не отговаря на действителността. *Ала все пак, како Братойце, всичко не ще е измислица: ще да има и истина.* Влайков.

измѝсля. Вж. измислям.

измѝслям, -яш, *несв.*; **измѝсля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* С мислене създавам нещо ново; съчинявам, намислям. *И току виж, че чудноватото почва да ти се чини истина, потънеш в него и отидеш. Затова има приказки, затова са ги хората измислили.* Елин Пелин. *Слова ли духовни измисляше сам / за в чест на някой славен чудотворец?* Вазов. || Изнамирам нещо ново; изобретявам. *Хората, — казваше той, — измислиха грамофони, кинематографи.* Елин Пелин. **измислям се, измисля се** *страд.*

измѝсляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измислям *и от* измислям се.

измѝтам, -аш, *несв.*; **измета̀,** -ѐш, *мин. св.* измѐтох, *прич. мин. действ.* измѐл, *св.* **1.** С метене изчиствам; почиствам, помитам. *Напръсква след това откритите под и грижливо измита цялата стая.* Влайков. || С метене събирам, изкарвам. *Измети сметта.* **2.** *Прен. Разг.* Унищожавам, премахвам. *Той бе богат — стада му мор измита, / сеитбите засипа ураган.* К. Христов. **измитам се, измета се** *страд.*

измѝтам се, -аш се, *несв.*; **измета̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* измѐтох се, *прич. мин. действ.* измѐл се, *св., сред. Разг. Пренебр.* Махам се, отивам си от някъде. *Хайде, а обирай си парцалите! — захвана свекърът, като се залюшка към къщи. — А измитайте се из къщата ми! Не ща ви!* Влайков.

измѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измитам *и от* измитам се.

измѝя. Вж. измивам.

измо̀кря. Вж. измокрям.

измо̀крям, -яш, *несв.*; **измо̀кря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Мокря нещо изцяло; намокрям. *Нозете му бяха измокрени от росата.* Йовков. *Дъждът ме измокри.* **измокрям се, измокря се** *възвр.* и *страд.*

измо̀кряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измокрям *и от* измокрям се.

измо̀лвам, -аш, *несв.*; **измо̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Получавам нещо с молене, с молба; изпросвам. *Можеше да измоли нещо от мелницата, но мелницата от тук е на десет километра.* Йовков. *Измолвам благословия.* || Поисквам, издействувам с молба, с молене. *Аз радостно водя за ръка едно от децата, което мама е измолила да остане у нас, та да ми бъде дружинка.* Влайков. **измолвам се, измоля се** *страд.*

измо̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измолвам *и от* измолвам се.

измо̀ля. Вж. измолвам.

измо̀рѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изморя. **2** Като *прил.* — отпаднал телесно; изтощен, уморен. *Измореният пътник на драго сърце се отбива под сянката на някое бранище.* П. П. Славейков.

изморѐно. *Нареч. от* изморен. *После каза някак изморено: — Стигнахме.* Л. Стоянов.

изморя̀. Вж. изморявам[1] *и* изморявам[2].

изморя̀вам[1], -аш, *несв.*; **изморя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Причинявам умора; изтощавам, обезсилвам. *Пътят до градината ме измори.* Л. Стоянов. **изморявам се, изморя се** *страд* и *сред.*

изморя̀вам[2], -аш, *несв.*; **изморя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* **1.** За болест, мор и др. — причинявам смърт на всички или на мнозина: изтребвам, унищожавам. *Чумата изморила много народ.* || С мор изтребвам, унищожавам; уморявам. *Ти знаеш ли, че ще изморите до крак свинете и ще причините щети за населението с милиони.* Чудомир. **2.** Докарвам някого до пълно изтощение от глад, суша, жега и др. *Над селото и навред по околията се бе застояла страшна суша, която изпогори всичко, изпосуши кладенци и извори, измори добитъка за вода.* Елин Пелин.

изморя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изморявам[1], изморявам[2] *и от* изморявам се.

измота̀вам, -аш, *несв.*; **измота̀я,** -а̀еш, *мин. св.* измота̀х, *св.* Намотавам всичко до край. *Измотах пет гранки прежда.* **измотавам се, измотая се** *страд.*

измота̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измотавам *и от* измотавам се.

измота̀я. Вж. измотавам.

измра̀. Вж. измирам.

измразя̀. Вж. измразявам.

измразя̀вам, -аш, *несв.*; **измразя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Оставям някого или нещо на голям студ да измръзне. *Измразих цветето.*

измразя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измразявам.

измръ̀звам, -аш, *несв.*; **измръ̀зна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Усещам болезнено силен студ; премръзвам, замръзвам. *Зимите са дълги, ледът се не пука. / Затова да бягам, че измръзнах тука.* Вазов. || Загивам, умирам от студ. *Посевите ще измръзнат.*

измръ̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измръзвам.

измръ̀зна. Вж. измръзвам.

измръ̀нкам. Вж. измрънквам.

измръ̀нквам, -аш, *несв.*; **измръ̀нкам,** -аш, *св.* Измънквам, измърморвам.

измръ̀нкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измрънквам.

измѝудрям, -яш, *несв.*; **измудря,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Ирон.* Измислям нещо неуместно. **измудрям се, измудря се** *страд.*

изму̀дряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измудрям *и от* измудрям се.

измуча̀. Вж. измучавам.

измуча̀вам, -аш, *несв.*; **измуча̀,** -ѝш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Изведнаж издавам кратко мучене. *Понякога изцвилваше кон или измучаваше крава.* Йовков.

измуча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измучавам.

изму̀ша. Вж. и з м у ш в а м.

изму̀швам, -аш, *несв.*; **изму̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Муша всички или мнозина. *Кравата измуши сума свят.* **измушвам се, измуша се** *възвр.* и *страд.*

измъдру̀вам, -аш, *несв.* и *св. Ирон.* Измъдрям.

измъдру̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измъдрувам.

измъ̀дря. Вж. и з м ъ д р я м.

измъ̀дрям, -аш, *несв.*: **измъдря,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко. Ирон.* Измудрям. **измъдрям се, измъдря се** *страд.* и *сред. Орчо се измъдри като булка под венчило.* Величков.

измъ̀квам, -аш, *несв.*; **измъкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* измъкнат, *св.* **1.** Извличам, изтръгвам нещо с усилие: едва изтеглям. *Краката ѝ* (на баба Илиица) *се забиваха до прасците в пясъка и след тая страховита половинчасова борба кольт се позаклати, дупката се поизхалтави и тя го измъкна най-после из почвата.* Вазов. *То* (серкмето) *го повлякло и той се цамбурнал във вира. Едва го измъкнали на Червен Ивана момчетата като сом на пясъка.* Чудомир. ‖ Изтеглям, изваждам нещо от някъде, където е пъхнато, вътнато или скрито. *Видях Ива, видях кърви ... и не сетих как измъкнах | остро ножче из сърце му и в сърцето си забих го.* П. П. Славейков. *Вълко измъкна отнякъде бутилка вино. Двамата седнаха да се черпят и да търсят име за еърнето.* Ем. Станев. **2.** Отвличам, отмъквам. *Отгде мога да бъда сигурен, че някоя нощ* (партизаните) *няма да дойдат в къщи да ме измъкнат.* М. Марчевски. **3.** Провирам, подавам нещо от някъде. *Там една костенурка, измъкнала главата си, гледаше любопитно към него.* Вазов. **измъквам се, измъкна се** *страд.*

измъ̀квам се, -аш се, *несв.*; **измъкна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* **1.** Излизам из нещо. *Измъкнахме се от задушното скривалище.* **2.** Излизам незабелязано. *През нощта народният учител Найден беше се измъкнал от Глухаре с още седемнадесет момчета.* А. Каралийчев. **3.** С усилие излизам от някъде и успявам да избягам; отскубвам се, отървавам се. *Хотелджията бързо се измъкна из ръцете на Бръчкова и из стаята и ,... уплашен тичаше.* Вазов. **4.** *Разг. Диал.* Бързо израствам на височина. *Понаякнала бе и тя, измъкнала се бе и беше станала височко и стройно момиче* Влайков.

измъ̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измъквам *и от* измъквам се.

измъ̀кна. Вж. и з м ъ к в а м.

измъ̀кна се. Вж. и з м ъ к в а м с е.

измъ̀мря. Вж. и з м ъ м р я м.

измъ̀мрям, -яш, *несв.*; **измъмря,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Изговарям нещо неясно; измърморвам, избърборвам, избъбрям. *„Тюх, язък, пропуснах килипира" — измъмра бай Ганьо.* Ал. Константинов. **2.** Смъмрям, сгълчавам. *Ти си глупец, Славчо ...! — измъмра го тя.* Вазов.

измъ̀мряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измъмрям.

измъ̀нкам. Вж. и з м ъ н к в а м.

измъ̀нквам, -аш, *несв.*; **измънкам,** -аш, *св.* С мънкане изговарям нещо. *Селянинът поздрави, измънка нещо като „Как сте, добре ли сте".* Йовков.

измъ̀нкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измънквам.

измърмо̀рвам, -аш, *несв.*; **измърмо̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* С мърморене изговарям нещо. *Янко се смути. Искаше да се оправдае, а не знаеше как и измърмори: — Не съм искал ... тя сама.* Ем. Коралов.

измърмо̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измърморвам.

измърмо̀ря. Вж. и з м ъ р м о р в а м.

измърмо̀рям, -яш, *несв.* Измърморвам. *Но вероятно нещо друго занимаваше мислите му, защото той от час на час измърморяше на себе си загадъчните думи.* Вазов.

измърмо̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измърморям.

измърся̀. Вж. и з м ъ р с я в а м.

измърся̀вам, -аш, *несв.*; **измърся̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане нечисто, мръсно; изцапвам. *Измърсих дрехите си.* **измърсявам се, измърся се** *възвр.* и *страд.*

измърся̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измърсявам *и от* измърсявам се.

измършавѐя. Вж. и з м ъ р ш а в я в а м.

измършавя̀вам, -аш, *несв.*; **измършавѐя,** -ѐеш, *мин. св.* измършавя̀х, *прич. мин. действ.* измършавя̀л, -а, -о, *мн.* измършавѐли, *св.* Ставам мършав. *Както сме измършавели, не холера, ами и чума може да ни нагази.* Л. Стоянов. *През зимата тя* (лисицата) *измършавя и видът ѝ изглеждаше печален и жалък.* Ем. Станев.

измършавя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измършавявам.

измъ̀твам, -аш, *несв.*; **измъ̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За птици — лежа на яйца докато излязат пилета; излюпвам. *Измътиха пилета лястовичките под стряхата.* А. Каралийчев. **измътвам се, измътя се** *сред.*

измъ̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измътвам *и от* измътвам се.

измъ̀тя. Вж. и з м ъ т в а м.

измъ̀тям, -яш, *несв.* Измътвам.

измъ̀тяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измътям.

измъ̀ча. Вж. и з м ъ ч в а м.

измъ̀чвам, -аш, *несв.*; **измъча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Мъча продължително. *Тежки мисли я бореха и измъчваха.* Влайков. ‖ Мъча жестоко, изтезавам. *Братята ... се оплакаха от хусарите, които ето вече за трети път бяха грабили манастира и измъчвали за пари монасите.* Ст. Загорчинов. **измъчвам се, измъча се** *възвр.* и *страд.*

измъ̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* измъчвам *и от* измъчвам се.

измъ̀чен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* измъча. **2.** Като *прил.* — а) Който е изстрадал. *В душа измъчена, в душа разбита | — там само влада вечен мрак.* К. Христов. *Измъченият народ си отдъхна.* б) Който изразява мъка, страдание. *Нещастният бе климнал ... бледото си и измъчено лице.* Величков.

измъ̀ченост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* измъчен.

измякам. Вж. измяквам.

измяквам, -аш, *несв.*; **измякам,** -аш, *св.* Измяуквам.

измякване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измяквам.

измяна *ж.* Нарушаване на верност; предателство, вероломство. *Издайство, измяна позорна / пропуска врага в крепостта.* Вазов. || Изневяра. *Тя забелязваше, заедно с охлаждението на мъжа си, и неговите чести измени на съпружеска вярност.* Вазов. *Измяна в любовта е за българина божие проклятие.* П. П. Славейков.

измятам, -аш, *несв.*; **изметна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Разг.* Изкълчвам. *За втори път измятам ръката си.* **измятам се, изметна се** *страд.*

измятам се, -аш се, *несв.*; **изметна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* За дъска и под. — издувам се, изкривявам се.

измятане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* измятам *и от* измятам се.

измяукам. Вж. измяуквам.

измяуквам, -аш, *несв.*; **измяукам,** -аш, *св.* Издавам кратко, ненадейно мяукане. *Котката се втурна от към кревата, измяука и взе да ближе разсипания остатък от боба.* Ив. Хаджимарчев.

изнаклякам. Вж. изнакляквам.

изнакляквам, -аш, *несв.*; **изнаклякам,** -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Наклякваме мнозина или всички. *Събрани на купчини, едни високо и оживено се разговаряха, други пък, изнаклякали на земята, дялкаха с ножчетата си по някоя клечка.* Йовков.

изналавям, -яш, *несв.*; **изналовя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Налавяме много или всички. *Изналових сума риба.*

изналавяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изналавям.

изналягам. Вж. изналягвам.

изналягвам, -аш, *несв.*; **изналягам,** -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Налягваме мнозина или всички.

изналовя. Вж. изналавям.

изнамеря. Вж. изнамирам.

изнамирам, -аш, *несв.*; **изнамеря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Създавам нещо ново, обикн. в областта на техниката; правя откритие, откривам, изобретявам. *Никой не отрича, че механическите машини са изнамерени под влияние на чисто икономически причини.* П. П. Славейков. *Това не значи обаче, че нещата отсъствуват, щом думите не са още изнамерени.* Вазов. 2. Намирам нещо между много други неща. *Той скоро я изнамери* (къщата) *и с трепет позна двата прозореца на Радината стая.* Вазов. **изнамирам се, изнамеря се** *страд.*

изнамиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнамирам *и от* изнамирам се.

изнапред *нареч. Нар.* От по-рано, предварително. *Нали бяхме говорили изнапред — обеща да дойдеш с Куцар в наше село.* Йовков.

изнапреда. Вж. изнапридам.

изнапридам, -аш, *несв.*; **изнапреда,** -еш, *мин. св.* изнапредох, *св.* Изпридам голямо количество или всичко. *Изнапредох кулгната вълна.*

изнапридане, *мн.* няма, *ср Отгл. същ. от* изнапридам.

изнасилвам, -аш, *несв.*; **изнасиля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Извършвам насилие над някого или над нещо. *Тежко на оногова, който се опита да изнасили народа и го прати на война.* В. Коларов. || Обезчестявам. **изнасилвам се, изнасиля се** *страд.*

изнасилване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изнасилвам *и от* изнасилвам се.

изнасиля. Вж. изнасилвам.

изнасилям, -яш, *несв.* Изнасилвам. **изнасилям се** *страд.*

изнасиляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изнасилям *и от* изнасилям се.

изнасям, -яш, *несв.*; **изнеса,** -еш, *мин. св.* изнесох, *св.* 1. Нося нещо или някого навън. *Сетне Султана изнесе вино и ракия, ... Гостите пиха и скоро се разотидоха.* Дим. Талев. || Изкачвам някого или нещо на високо с носене. *Найпосле гигантът изнесе на върха топа.* Вазов. || *Обр.* Извличам, придобивам. *Тя изнасяше от Казалар впечатления и радостни, и скръбни.* Вазов. 2. Правя износ. *България изнася тютюни и грозде на чуждите пазари.* 3. *Прен.* В борба, съпротива и под. — издържам до край. *Което е, може би, най-интересното и най-характерното за Трънския край..., то е, че най-тежкият дял от съпротивителната борба там беше изнесена от жените.* Караславов. 4. *Прен.* Правя достояние. *На конференцията ще бъде изнесен и опитът на производствените бригади в борбата за икономия на материали и енергия.* Раб. дело, 1950 г. *Изнасям факти. Изнасям доказателства.* 5. Представям, изпълнявам, говоря или чета пред публика. *Изнасям представление. Изнасям концерт. Изнасям доклад.* **изнасям се, изнеса се** *страд.* □ **Изнася ми** (разг.) — изгодно ми е, на сметка ми е. **Изнасям кирливите ризи на някого** (разг.) — излагам, разобличавам някого.

изнасям се, -яш се, *несв.*; **изнеса се,** -еш се, *мин. св.* изнесох се, *св., сред.* Прехвърлям се с покъщнината си в друго жилище, помещение. *Той се изнесе от хана и от тогаз зажив в бараката на Хумниците.* Йовков.

изнасяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изнасям *и от* изнасям се.

изначало *нареч. Книж.* От най-напред, отначало. *Изначало аз не съм се влиял от Хайне, а просто съм копирал песните му.* П. П. Славейков.

изневерешки *нареч. Нар.* Неочаквано, ненадейно, изневиделица. *Рядката гора на урвата е било място, гдето Ботев, седнал след битката да си почине с част от момчетата, е бил убит изневерешки от черкезкия куршум.* Вазов.

изневеря. Вж. изневерявам.

изневерявам, -аш, *несв.*; **изневеря,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Нарушавам верността, предаността си към някого или нещо. *Обичам те безумно. Но ако някога забележа, че ми изневеряваш, ... мисли му!* Смирненски. *Не, той никога не ще изневери на дълга си, никога.* Йовков. 2. *Прен.* Отказвам се да служа; преставам да служа. *Но и при най-силното напрежение идат минути, когато силите отпадат и изневеряват.* Йовков. *Паметта ми изневерява.*

изневеряване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изневерявам.

изневѝделица *нареч.* Ненадейно, неочаквано. *Изневиделица белият кон премина с грозен тропот по моста над главите им.* А. Каралийчев. *Не щеш ли, един ден, като изневиделица, му дошло уволнението.* Чудомир.

изневя̀ра *ж.* Нарушение на вярност към някого или нещо. *Съпружеска изневяра.*

изнѐжа. Вж изнежвам.

изнѐжвам, -аш, *несв.*; **изнѐжа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя някой да стане податлив на заболяване. *Изнежих детето с обличане на много дрехи.* **изнежвам се, изнежа се** *възвр.* и *страд.*

изнѐжване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнежвам *и от* изнежвам се.

изнѐжен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изнежа. **2.** Като *прил.* — който е деликатен, крехък, слаб, податлив на заболяване. *Марин се завърна горд, напет, възсух, но изнежен, сякаш никога не беше го пекло слънце.* Караславов. *Изнежени ръце.*

изнѐженост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изнежен. *Изнеженост и безгрижие измекушавиха твоето мъжко тяло.* Вазов.

изнемо̀га *ж. Поет.* Изнемогване, изнемощялост, отпадналост. *Без да се спира, тя* (Вита) *се упъти към котловината, усещайки все по-силно как цялото ѝ тяло натежава от приятна изнемога.* Ем. Станев. *Подир 2—3 часа изнемогата бе обща. Ние поехме една висота, която ми се видя безкрайна.* Яворов.

изнемо̀гвам, -аш, *несв.*; **изнемо̀гна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Оставам без сили; изнемощявам. *Денят бе необикновено слънчев и топъл, почти летен. Войниците изнемогваха под тежките раници, задушаваха се в дебелите зимни куртки.* Вежинов. *Изнемогвам от умора.* **2.** *Прен.* Изпадам в тежко материално положение. *Народът изнемогваше под тежкото робство.*

изнемо̀гване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнемогвам.

изнемо̀гна. Вж. изнемогвам.

изнемощѐние, *мн.* няма, *ср. Книж.* Изнемогване, изнемощялост.

изнемощѐя. Вж. изнемощявам.

изнемощя̀вам, -аш, *несв.*; **изнемощѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изнемощя̀х, *прич. мин. действ.* изнемощя̀л, -а, -о, *мн.* изнемощѐли, *св.* Оставам без сили; отпадам, отслабвам. *Спряхме на почивка и войниците, изнемощели и капнали от умора, сякаш не седнаха, а просто паднаха връз раниците си.* Йовков. *Той се обърна към ранения, който лежеше зад него, изнемощял от кръвоизлива си.* Дим. Димов.

изнемощя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнемощявам.

изнемощя̀лост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Отпадналост, изтощение. *Те сами надали биха се познали сега, в тая страхотна изнемощялост, ако се видеха.* Ц. Церковски.

изнена̀да *ж.* **1.** Нещо, което се случва неочаквано, ненадейно. *Страхът го измъчваше жестоко. Цялата обстановка му се струваше несигурна и пълна с изненади.* Дим. Димов. *Приятна изненада.* **2.** Чувство, породено от нещо, което се е случило неочаквано, ненадейно. *И той ясно си представяше голямата радост на сестра си, първата ѝ изненада, ..., когато видеше пръстена.* Йовков.

изнена̀дам. Вж. изненадвам.

изнена̀двам, -аш, *несв.*; **изнена̀дам,** -аш, *св.* Извършвам нещо неочаквано за някого; предизвиквам изненада. *Благодаря, не трябва! — измънка писателят, когото изненада такова великодушие.* Вазов. *От главата ми не излизаше мисълта за онова, що чух от бае Цена и което той ме изненада.* Влайков. || Извардвам, издебвам. *Изненадаха ги на местопрестъплението.*

изнена̀двам се, -аш се, *несв.*; **изнена̀дам се,** -аш се, *св.*, *сред.* Изпитвам чувство на изненада. *Цветината майка се изненада от посещението на Иваница.* Елин Пелин.

изнена̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изненадвам *и от* изненадвам се.

изнѐрвям, -яш, *несв.*; **изнѐрвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя някого нервен. *Яхна* (той) *едва ли не със скок от земята изнервеното от капризите му конче.* Вежинов.

изнѐрвям се, -яш се, *несв.*; **изнѐрвя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Ставам нервен.

изнѐрвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнервям *и от* изнервям се.

изнеса̀. Вж. изнасям.

изнѝжа. Вж. изнизвам.

изнѝзвам, -аш, *несв.*; **изнѝжа,** -еш, *мин. св.* изнѝзах, *св.* **1.** Вадя нещо нанизано; разнизвам. **2.** Нижа всичко до край.

изнѝзвам се, -аш се, *несв.*; **изнѝжа се,** -еш се, *мин. св.* изнѝзах се, *св.*, *сред.* **1.** За мнозина — излизаме, преминаваме един след друг; изтегляме се. *Шумят равнините, изнизват се / тежки кервани — / коли, камиони.* Дим. Гундов. **2.** *Прен.* За време — изминавам незабелязано. *Дните неусетно се изнизаха, годините си отиваха, дядо Манол остаря.* М. Марчевски. || Излизам, измъквам се незабелязано.

изнѝзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнизвам *и от* изнизвам се.

изнѝквам, -аш, *несв.*; **изнѝкна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** За растения — показвам се, излизам от земята навън; покарвам, пониквам. *Планински цветя небесни, / ... / за кого изниквате, цъфтите / тук високо, де орел се вие?* Вазов. *Той както го* (семето) *хвърляш ти, на гнезда, на гнезда ще изникне.* Йовков. **2.** *Прен.* Показвам се, появявам се ненадейно, непредвидено, неочаквано. *В това време из нивите на бае Пасун изникна, като мак, някакво момиче с червено чадърче.* Елин Пелин. *У нас също изникват допълнителни задачи извън плана, които трябва да се провеждат. Изникват все нови и нови въпроси.*

изнѝкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изниквам.

изнѝкна. Вж. изниквам.

изнѝско *нареч.* **1.** С нисък, тих глас. *И дълго тамо се съседките така / разправяха, ... / ... / и реч по реч се бавно, / изниско нижеха и бозна до кога / се биха низали.* П. П. Славейков. **2.** В съчет. с глаголи като гледам, изглеждам, поглеждам — изпод вежди, с неодобрение, недружелюбно. *А той ги погледнал, погледнал изниско над очилата, поизмънкал нещо и запрелистял тефтера.* Чудомир. *Дълбоко в сърцето си / мъката крие / и гледа ни / някак изниско.* Вапцаров.

изнѝщвам, -аш, *несв.*; **изнѝщя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Вадя нишки от тъкан, от плетиво и др.; нищя. **изнищвам се, изнищя се** *сред.*

изнѝщване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнищвам *и от* изнищвам се.

изнѝщя. Вж. изнищвам.

изнѝщям, -яш, *несв.* Изнищвам. **изнищям се,** *страд.*

изнѝщяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнищям *и от* изнищям се.

изнòво *нареч. Нар.* Отново, наново, пак, още веднаж. *Двете кучета, които бяха се изгубили някъде, се мернаха изново.* Йовков. *Днес изново аз виждам тез места, / де дните ми детински са минали.* Величков.

ѝзнос, *мн.* няма, *м.* Изнасяне на стоки в чужбина. *Тук бяха наредени хиляди бали тютюн, общити, маркирани, готови за износ.* Хар. Русев.

изнòсвам, -аш, *несв.*; **изнòся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхабявам облекло чрез продължителна употреба. *Море девойко, нали по тебе / до три години — вихрите гоня; / износило съм девет премени, / изядило съм три врани коня.* К. Христов. **износвам се, износя се** *сред.*

изнòсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* износвам *и от* износвам се.

ѝзносен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* износ; експортен. *Износна търговия. Износни стоки.*

изнòсен[1]**.** 1. *Прич. мин. страд. от* износя. 2. Като *прил.* — който е извехтял, изхабен от дълга употреба. *Някаква грижлива ръка не беше се отказала да позакърпва и почиства износените му инак дрехи.* Йовков.

изнòсен[2]**,** -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който е на сметка; изгоден. *Народната власт помага на селяните да възстановят селското стопанство, дава на селяните заеми на износни условия.* Отеч. фронт, 1950 г. *Износна сделка.*

изнòсеност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* износен[1].

износѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което се занимава с износ.

износѝтелка *ж.* Страна, която прави износ. *Тя* (Полша) *е една от най-големите производителки и износителки на каменни въглища в Европа.* Отеч. фронт, 1950 г.

изнòсно. *Нареч. от* износен[2].

изнòся. Вж. износвам.

изнỳда *ж.* Изнудване.

изнỳдвам, -аш, *несв.*; **изнỳдя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Чрез заплаха принуждавам някого да извърши нещо. || Вземам пари чрез заплаха. *Баташки е незаменим!... Изнудва, краде и мами всичко живо, но така, че фирмата все пак има полза от него.* Дим. Димов.

изнỳдване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изнудвам.

изнудвàч *м.* Лице, което изнудва. *Един вагабонтин, един изнудвач, бил механик някакъв в една воденица, а се представи за фелдшер и под носа ми вземаше рушвет.* Йовков.

изнудвàчески, -а, -о, *прил.* Който е присъщ на изнудвач. *Изнудвачески похват.*

изнудвàчество, *мн.* -а, *ср.* Изнудване.

изнудвàчка *ж.* Жена изнудвач.

изнỳдя. Вж. изнудвам.

изнурèн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изнуря. 2. Като *прил.* — който е много изморен, изтощен. *Главата тегне изнурена, / в гърдите нито капка мощ.* Яворов.

изнурèние, *мн.* няма, *ср. Книж.* Изтощение, отпадналост. *Викентий забележи голямото му изнурение и бледност.* Вазов.

изнурèност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изнурен.

изнурѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Много изморителен, изтощителен. *Изнурителна работа.*

изнурѝ. Вж. изнурявам.

изнурявам, -аш, *несв.*; **изнурѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* (рус.). Изморявам, изтощавам до краен предел. *Постоянни и ... неувенчани с успех войни с гърците ... изнуряваха безполезно силите на народа.* Вазов.

изнуряване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изнурявам.

изобикàлям, -яш, *несв.*; **изобикòлѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Разг.* 1. Заобикалям. *Тръгнахме по един път, който много изобикаля.* 2. Посещавам много места, много страни. *Той е изобиколил цяла България.*

изобикàляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изобикалям.

изобиколѝ. Вж. изобикалям.

изобѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е в изобилие, в голямо количество; обилен. *Храна колкото искаш! Изобилна и питателна.* Чудомир. *Падна изобилен дъжд.*

изобѝлие, *мн.* -я, *ср.* Голямо количество от нещо (храни, продукти и др.); обилие. *От рибите само пъстървата се среща в рилските води в голямо изобилие.* Вазов. *Поразително впечатление прави в тях* (магазините) *изобилието на стоки.* Н. Фурнаджиев.

изобѝлно. *Нареч. от* изобилен. *Едри снежинки изобилно се стелеха по покривите.*

изобѝлност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изобилен.

изобѝлствувам, -аш, *несв. Книж.* 1. Намирам се в изобилие. *Запаси от мазнини изобилствуват в семената на слънчогледа, конопа, лена и другите маслодайни растения.* 2. Имам в голямо изобилие. *Рила изобилствува с вода.*

изобѝлствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изобилствувам.

изобѝрам, -аш, *несв.*; **изоберà,** -еш, *мин. св.* изобрàх, *св.* Обирам всичко до край. *Изобраха крушите, та не оставиха нито една.*

изобѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изобирам.

изобличà. Вж. изобличавам.

изобличàвам, -аш, *несв.*; **изобличà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Разкривам пред други лица неморална проява, постъпка на някого. *Той не търпеше безчестията на другите и с риск на жертви се хвърляше да ги изобличава и бичува.* Величков. **изобличавам се, изобличà се** *възвр.* и *страд.*

изобличàване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изобличавам *и от* изобличавам се.

изобличѐние, *мн.* -я, *ср.* Изобличаване. *Своята борба и своите изобличения Младен бе насочил главно срещу неуредиците и злоупотребите в общината.* Влайков.

изобличѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който изобличава. *Чрез своя реализъм Балзак се превърна в истински изобличител и обвинител на буржоазния ред.* Отеч. фронт, 1950 г.

изобличѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за изобличаване, чрез който се изобличава. *Те не можеха да търпят моите изобличителни слова.* Влайков. *Изобличителен документ.*

изображѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Художествен образ, картина. *Всички изображения носят безжизнен, монотонен и неизменим печат, присъщ на византийската живопис.* Вазов. || Образ, лик. *Само една бяла ярка уж пие, но повечето извърта око и поглежда собственото си изображение във водата.* Йовков. **2.** Изобразяване, възпроизвеждане. *Епически размах, пластично изображение и непосредствена поезия отличават произведенията му.* Йовков.

изобразѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който представя нещо в художествени образи. *И ако иска да бъде искрен изобразител на живота, той не може да пее само за слънце и пролет.* П. П. Славейков.

изобразѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който служи за изобразяване; ѐбразен, пластичен. *Редица моменти от него . . . , предадени . . . с голяма изобразителна сила, говорят определено, за порасналите творчески възможности на автора.* Сп. Септември, 1951 г. □ **Изобразителни изкуства** — общо име на живопис, графика и скулптура.

изобразѝтелност, *мн.* няма, *ж.* Качество, свойство на изобразителен; образност, изразителност.

изобразя̀. Вж. изобразявам.

изобразя̀вам, -аш, *несв.*; **изобразя̀,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Представям в художествен образ; рисувам. *На стените и между прозорците бяха изобразени със светли багри различни местности и градове.* Вазов. **2.** Възпроизвеждам, представям. *Той завъртя бързо с ръце, за да изобрази колелото на парахода.* Вазов. **изобразявам се, изобразя се** *възвр.* и *страд.*

изобразя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изобразявам *и от* изобразявам се.

изобретѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). *Книж.* Лице, което е изобретило или изнамерило, открило нещо. *Страната ще трябва да познава своите герои на труда, изобретателите, рационализаторите.* Г. Димитров.

изобретѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който лесно измисля или изобретява нещо. *Изобретателният ум на Дъбака понякога скрояваше някакви странни планове.* Елин Пелин. || Който бързо се досеща и съобразява; находчив. *Никола се шегува всякога, . . . той се увлича все повече и повече, става наистина изобретателен и духовит.* Йовков. *Изобретателни способности.*

изобретѝтелност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* изобретателен. *Кънчо с такава изобретателност измисляше шеги и смешки, . . . щото и сам на себе си се чудеше.* Влайков.

изобретѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж.* Нещо изобретено, изнамерено. *Хиляди любители се трупаха да видят това ново изобретение.* Елин Пелин.

изобретя̀. Вж. изобретявам.

изобретя̀вам, -аш, *несв.*; **изобретя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Създавам нещо ново, обикн. в областта на техниката; изнамирам. *Аз мечтая да изобретя някаква особена хвърчаща машина, не балон, не самолет, а нещо друго, по-силно и по-бързо.* Елин Пелин.

изобретя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изобретявам.

изо̀бщо *нареч.* **1.** Общо, за всички случаи; въобще, изцяло. *Това е най-високата температура, при която един газ изобщо става течен. Засегнати са всички случаи изобщо.* || Накратко казано, и така. *Стаматко е ранен в лакътя — костта е раздробена, изобщо тежко е да се гледа.* Л. Стоянов. **2.** В общи черти, общо взето, общо погледнато. *Селото изобщо как е? — намеси се Мишо. — Селото ли? — ококори се старият. — Не го бива.* Караславов. *Изобщо отговорът на свидетеля подействува на всички в съда.* Елин Пелин.

изогла̀вя. Вж. изоглавям.

изогла̀вям, -яш, *несв.*; **изогла̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Свалям, снемам оглавник от главата на животно. *Изоглави коня и го пусна да пасе.* **изоглавям се, изоглавя се** *възвр.* и *страд.* *Магарето се изоглави и избяга.*

изогла̀вям се, -яш се, *несв.*; **изогла̀вя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Ставам непокорен, непослушен; разхайтвам се.

изогла̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изоглавям *и от* изоглавям се.

изографѝсам. Вж. изографисвам.

изографѝсвам, -аш, *несв.*; **изографѝсам,** -аш, *св.* (гр.). *Остар. Живоп.* **1.** Изрисувам, изобразявам. **2.** *Църк.* Покривам с рисунки, изписвам. *Притворът на църквата в Лаврата е изографисан от самоковски художник.* В. Бешевлиев.

изографѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изографисам.

изожѐнвам, -аш, *несв.*; **изожѐня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Оженвам мнозина или всички. *За три години изожени децата си.*

изо̀коло и **изо̀кол** *нареч.* *Нар.* Наоколо. *Виж беседката насред, / изоколо й ред по ред / що круши, ябълки, и зарзали и сливи!* К. Христов.

изокося̀. Вж. изокосявам.

изокося̀вам, -аш, *несв.*; **изокося̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Окосявам много или всичко до край. *Косачите изокосиха ливадите и си отидоха.*

изокося̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изокосявам.

изола̀тор *м.* **1.** Вещество, което изолирва. *Азбестът е изолатор на топлината.* **2.** Приспособление за изолиране. *Порцеланов изолатор. Бакелитов изолатор.*

изола̀торен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* изолатор. *Изолаторни материали.*

изолацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който служи да изолира електричество, топлина и др. *Изолационни материали.* **2.** Който

служи за изолация на болни от заразна болест. *Изолационна стая.*

изола̀ция *ж.* (фр.). **1.** Отделяне на нещо от допир с околната среда; изолиране. *Изолацията на електрическата мрежа бе направена лошо.* **2.** Материали, с които се изолира топлина, електричество и др. *Забранява се употребата на азбестови термични изолации.* **3.** *Прен.* Прекъсване на връзката с околната среда и отделяне от нея. *Капиталистическите елементи в селата — кулаците — чувствуват вече своята пълна изолация, своя залез.* Отеч. фронт, 1950 г. || Отделяне на болни в отделна стая или сграда за предпазване от зараза. *Тази болест налага изолация.*

изолѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Отделям нещо от допир с околната среда. || Държа заразно болен в отделна стая, за да предпазя от по нататъшната зараза. **изолирам се** *възвр.* и *страд.* *Ето що значи да се изолира човек съвсем от политиката. Ти не знаеш това, понеже не четеш вестници.* Вазов.

изолѝран, -а, -о, *прил.* **1.** *Прич. мин. страд. от* изолирам. **2.** Като *прил.* — а) Който е отделен, откъснат от други. *После настъпи неочаквана тишина, в която се чуваха само изолирани изстрели с автомати.* Дим. Димов. *Изолирано явление. Изолирани болни.* б) Обвит с изолационен материал. *Изолирана жица.*

изолѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изолирам *и от* изолирам се.

изолѝрано. *Нареч. от* изолиран. *Явленията не стават произволно и изолирано едно от друго. Живея изолирано.*

изолѝраност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отгл. същ. от* изолиран.

изопасà. Вж. изопасвам.

изопа̀свам, -аш, *несв.*; **изопасà,** -èш, *мин. св.* изопàсох, *св.* Изпасвам, опасвам много или всичко. *Стадото изопасе ливадата.*

изопа̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изопасвам.

изопачà. Вж. изопачавам.

изопача̀вам, -аш, *несв.*; **изопачà,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Представям или тълкувам нещо по неверен начин; преиначавам. *Ти, както винаги, се екзалтираш и всичко преувеличаваш или изопачаваш.* Вазов. **изопачавам се, изопача се** *страд.* *Как се раздухват и изопачават от хорската злоба най-простите факти!* Вазов.

изопача̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изопачавам *и от* изопачавам се. *Възмутен, затичвам се в печатницата и питам, кой си е позволил това просташко изопачаване на моя текст.* Вазов.

изопачѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изопача. **2.** Като *прил.* — представен или изтълкуван неверно; преиначен. *Изопачен текст.*

изопачѐно. *Нареч. от* изопачен. *Представя нещата изопачено.*

изопачѐност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на изопачено нещо.

изо̀пвам, -аш, *несв.*; **изо̀пна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изо̀пнат, *св. Нар.* Опвам нещо да се изтегли или оправи; изпъвам. *Донася ош килера шарената черга и я изопва върху тях.* Влайков. *Една люта, парлива завист изопваше лицето на Бранкова.* Вазов. *Изопвам въже.* **изопвам се, изопна се** *страд.*

изо̀пвам се, -аш се, *несв.*; **изо̀пна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Изпъвам се да се разтегля или оправя. *Сукманът се изопваше върху коравата ѝ снага.* Йовков.

изо̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изопвам *и от* изопвам се.

изо̀пна. Вж. изопвам.

изо̀пна се. Вж. изопвам се.

изо̀пнат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изопна. **2.** Като *прил.* — изпънат. *Тя приседна на слънце с изопнато лице и свити юмручета.* Дим. Димов.

изорà. Вж. изоравам.

изора̀вам, -аш, *несв.*; **изорà,** -èш, *мин. св.* -àх, *св.* **1.** Ора определена част от земна площ, ора всичко до край. *Нивата на Иван беше изорана повече от половината и ралото стоеше на междата.* Елин Пелин. *Селяните изораха нивите си на време.* **изоравам се, изора се** *страд.*

изора̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изоравам *и от* изоравам се.

изора̀н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изора. **2.** Като *прил.* — а) За земя: разработен чрез оран. *Изорана нива.* б) *Прен.* Направен на бразди, на дупки; обезобразен. *Навсякъде земята беше изорана от окопи.* Йовков. *В неговото изорано от шарка лице не се забелязваше ни тъга, ни униние.* Вазов.

изоста̀вам, -аш, *несв.*; **изостàна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** При вървеж—оставам назад. *Поради пороите и разваленитe пътища обозите изостанаха назад.* Йовков. **2.** *Прен.* Оставам по-назад в развитието си от другите. *Теорията не трябва да изостава от практиката.* || Закъснявам в извършването на нещо. *Изоставам в изпълнението на плана. Изоставам в работата си.*

изоста̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изоставам. *Изоставане на плана.*

изоста̀вен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изоставя. **2.** Като *прил.* — а) Който не се обитава; напуснат. *Безмълвна тишина царува в мъгливото поле и в безлюдното, изоставено село.* Йовков. *Изоставен дом.* б) Който не се използува; захвърлен. *Някъде стърчеше сред полуизораната черна нива, като скелет, някое изоставено рало.* Вазов. в) Оставен без грижа и внимание; пренебрегнат, отритнат. *Струваше му се, че е неизлечимо болен, че никой не е тъй изоставен и злочест като него.* Йовков.

изоста̀вя. Вж. изоставям.

изоста̀вям, -яш, *несв.*; **изостàвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Оставям нещо напълно, напускам, зарязвам. *Има една дума — не живее ли човек в къща, изостави ли я, от само себе си вземе да се събаря полека-лека.* Кр. Григоров. **2.** Преставам да се занимавам, да полагам грижи или да се интересувам от нещо; занемарявам. *Още построго се отнасяше към ония, които изоставяха училището.* Вазов. **изоставям се, изоставя се** *възвр.* и *страд.*

изоста̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изоставям *и от* изоставям се.

изостàна. Вж. изоставам.

изостàнал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* изостана. **2.** Като *прил.* — останал назад в развоя си.

изоста̀налост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество или състояние на изостанал, на ненапреднал; непросветеност. *Трябва да се води борба с изостаналостта. Културна изостаналост.*

изо̀стрен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изостря. 2. Като *прил.* — а) Който е направен остър. *Изострен кол.* б) За внимание, бдителност, ум, слух и др.: който е станал много възприемчив, чувствителен; заострен. *Изострено внимание. Изострена бдителност. Изострен слух. Изострени нерви.*

изо̀строеност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Състояние на изострен. *Изостреност на нервите. Изостреност на вниманието.*

изо̀стря. Вж. изострям.

изо̀стрям, -яш, *несв.*; **изо̀стря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Направям нещо да стане остро. *Между това, колът бе изострен и забит в земята.* Вазов. 2. *Прен.* За внимание, бдителност, ум, слух и др. — правя нещо да стане по-възприемчиво, чувствително; заострям. *Изострям вниманието си. Трябва да изострим бдителността си. Напрежението изостри нервите му.* 3. *Прен.* Довеждам нещо до крайна степен на проява. *Противоречията на капитализма се изострят. Тези събития изострят класовата борба. Това обстоятелство твърде много изостри отношенията им.* **изострям се, изостря се** *страд.*

изо̀стряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изострям *и от* изострям се.

изотза̀д *нареч.* От към задната страна, от към гърба. *Изотзад по пътя задрънка каруца и бързо-бързо наближи.* Йовков.

изо̀хкам. Вж. изохквам.

изо̀хквам, -аш, *несв.*; **изо̀хкам,** -аш, *св.* Извиквам от болка или мъка. *Тя изохка от безсилно отчаяние и напрегна всичките си сили да скъса синджира.* Вазов.

изо̀хкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изохквам.

изпа̀дам[1], -аш, *несв.*; **изпа̀дна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* 1. Падам от някъде, където съм бил поставен. *Старецът увисна на ръцете им и се сгромоляса на прага като камък, изпаднал от някой стар зид.* Елин Пелин. *Старият учител опита да изплюе залепилата се угарка на долната му устна, за да им отвърне, но тя не изпадна.* Ст. Даскалов. 2. *Рядко.* Случайно се намирам някъде, попадам някъде. *Григор беше грък и беше изпаднал в Пазарджик заедно с един билярин, също грък.* Величков. *У един бай Ганьов роднина беше изпаднала една ръчна хармоника с клавиши.* Ал. Константинов. 3. Преминавам в някакво ново състояние или положение. *Беше изпаднал в голяма нужда за пари.* Йовков. *Изпаднеш ли в злочестина, — знай, че нямаш приятели.* В. Друмев. *Изпадам в отчаяние.* 4. Изгубвам имот, богатство; обеднявам, осиромашавам. *Сега Велчо бе изпаднал много. Дядо Славчо го викаше често да му работи и все го окайваше.* Влайков. 5. Отслабвам телесно, отпадам. *Па и каква беше хубавица! — сега тя е изпаднала, очите ѝ са хлътнали в главата, челото ѝ е набръчкано, . . . все от тегло, от жалби и ядове.* Влайков.

изпа̀дам[2]. Вж. изпадвам.

изпа̀дане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпадам[1].

изпа̀двам, -аш, *несв.*; **изпа̀дам,** -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Падаме мнозина или всички. *Много кръв ще рукне млада, | много свят ще да изпада | в битки покосен без жал.* Вазов. *Всички ябълки изпадаха от бурята.*

изпа̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпадвам.

изпа̀дна. Вж. изпадам[1].

изпа̀днал, -а, -о. 1. *Прич. мин. действ. от* изпадна. 2. Като *прил.* — който е загубил имот, богатство и живее в нужда. *Преди няколко години той имаше за секретар-бирник един изпаднал живописец.* Йовков. *Изпаднал търговец.*

изпа̀дналост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изпаднал. *О, тоз Одрин, каква вехтост, каква изпадналост и нищета!* Вазов.

изпа̀пам. Вж. изпапвам.

изпа̀пвам, -аш, *несв.*; **изпа̀пам,** -аш, *св. Дет.* Изяждам. *Изпапа ли си, чедо, закуската?*

изпа̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпапвам.

изпа̀рвам, -аш, *несв.*; **изпа̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Почиствам предмет от паразити, като го заливам с вряла вода или го поставям на пара. *Утре ще изпарим дрехите и леглата.* 2. Опарвам. *Дръж настрана ютията да не ме изпариш.* **изпарвам се, изпаря се** *възвр.* и *страд.*

изпа̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпарвам *и от* изпарвам се.

изпарѐние, *мн.* -я, *ср.* 1. Обикн. *мн.* Па̀ра, която се отделя при бавно изпаряване. *Един топъл и задушлив въздух, сгъстен от кадежа на лампата и цигарите, и от киселите изпарения на питиетата, пълнеше това подземие.* Вазов. 2. Изпаряване.

изпа̀ря. Вж. изпарвам.

изпаря̀. Вж. изпарявам.

изпаря̀ се. Вж. изпарявам се.

изпаря̀вам, -аш, *несв.*; **изпаря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Превръщам течност в па̀ра. *Един килограм въглища изпарява 2·460 кгр. вода.* **изпарявам се, изпаря се** *страд.*

изпаря̀вам се, -аш се, *несв.*; **изпаря̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* 1. Превръщам се в пара. *Водата завря и почна да се изпарява.* 2. *Прен.* Губя се без следа; изчезвам. *Мечтите ѝ за своя къща и за по-други живот отдавна се изпариха.* Влайков. *А настроението ми за работа, копнежът ми за творчество — всичко това изчезва, изпарява се.* Влайков.

изпаря̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпарявам *и от* изпарявам се.

изпаря̀ем, -а, -о, *прил.* За течност — който може да се изпарява. *Всички течности са изпаряеми — едни по-бавно, други по-бързо.*

изпаря̀емост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Качество на изпаряем. *При слабо налягане изпаряемостта на течностите е по-голяма.*

изпа̀тя. Вж. изпащам.

изпа̀щам, -аш, *несв.*; **изпа̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изстрадвам, претърпявам беда. *Каква беля ми дойде на главата. Таквоз нещо не бях изпащал.* Йовков. *Бедната Милка, и тя си изпати неволно покрай тебе.* Вазов.

изпа̀щане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпащам.

изпекà. Вж. и з п и ч а м.

изпепелѝ. Вж. и з п е п е л я в а м.

изпепеля̀вам, -аш, *несв.*; **изпепелѝ,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* За огън — напълно унищожавам нещо, като го превръщам в пепел. *Далеко някъде светеха зари от пожарите, що изпепеляваха села.* Вазов. || *Обр. Ти сложи пламък в моето сърце, / изпепелено то лежи пред тебе.* Лилиев. **изпепелявам се, изпепеля се** *страд.*

изпепеля̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпепелявам *и от* изпепелявам се.

изперà. Вж. и з п и р а м.

изпѐчен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпека. **2.** Като *прил.* — а) Печен колкото трябва, колкото е нужно. *И несметно / куршуми лееха ковачници цял ред, / и фурни хвърляха изпечен пексимет.* П. П. Славейков. б) Обгорял от слънцето и придобил мургав цвят. *Мургавото му изпечено войнишко лице издава непреклонно селяшко упорство и търпение.* Л. Стоянов. в) Който има голяма опитност, който е навикнал на нещо; закален, як. *Тя е пъргава като майка си и изпечена е на всякакви къщни работи.* Влайков. || Който е със закоравели лоши навици. *Изпечен мошеник. Изпечен крадец*

изпѐя. Вж. и з п я в а м.

изпѝвам, -аш, *несв.*; **изпѝя,** -ѝеш, *мин. св.* изпѝх, *прич. мин. страд.* изпѝт, *св.* **1.** Пия всичко до край. *Там си глътнах малко коняк и изпих чаша студена, много вкусна вода.* Вазов. || *Нар.* За болест, страдание — измъчвам, изтощавам. *Треската съвсем го изпи.* **2.** *Разг.* Изразходвам, изхарчвам за пиене. *Докато беше млад, каквото изкарваше, изпиваше го.* Йовков. **изпивам се, изпия се** *страд.* □ **Изпивам горчивата чаша** (книж.). — търпеливо понасям всички страдания до край. **Изпивам кръвта (кръвчицата) на някого** (разг.) — жестоко убивам някого. *Народните душмани му изпиха кръвта някъде към Клисурския манастир.* А. Каралийчев. **Изпивам чашата на страданията, на унижението** — до край понасям всичко. **Кукувица му е изпила ума** (разг.) — съвсем е оглупял. *Изпи ни кукувица ума, та послушахме тия чапкъни.* Вазов.

изпѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпивам *и от* изпивам се.

изпѝлвам, -аш, *несв.*; **изпѝля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изпилявам.

изпѝлване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпилвам.

изпѝлен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпиля. **2.** Като *прил.* — изгладен чрез пилене, с пила. *Изпилен ключ.*

изпѝля. Вж. и з п и л в а м *и* и з п и л я в а м.

изпиля̀вам, -аш, *несв.*; **изпѝля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Пиля колкото трябва; пиля всичко. *Вземи да изпилиш заварката. Изпилих ключовете.* **изпилявам се, изпиля се** *страд.*

изпиля̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпилявам *и от* изпилявам се.

изпѝпам. Вж. и з п и п в а м.

изпѝпан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпипам. **2.** Като *прил.* (разг.) — майсторски, сръчно изработен. *Добре изпипана работа.*

изпѝпвам, -аш, *несв.*; **изпѝпам,** -аш, *св.* *Разг.* Изработвам майсторски, сръчно. *Той обича да изпипва работите си.* **изпипвам се, изпипам се** *страд.*

изпѝпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпипвам *и от* изпипвам се.

изпѝрам, -аш, *несв.*; **изперà,** -ѐш, *мин. св.* изпрàх, *св.* С пране изчиствам; опирам всичко до край. *Изнесе всичко вън, на слънце, изми, изпра, изтупа и проветри, вароса стените.* Дим. Талев. **изпирам се, изпера се** *възвр.* и *страд.*

изпѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпирам *и от* изпирам се.

изпѝсан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпиша. **2.** Като *прил.* — изрисуван. *Тя бе белисана ..., с изписани сключени вежди и със синя дамгица на челото.* Вазов.

изпѝсвам, -аш, *несв.*; **изпѝша,** -еш, *мин. св.* изпѝсах, *св.* **1.** *Нар.* Нарисувам. *Цялата насрещна стена ... беше изписана с голяма картина.* Йовков. *Зима. На прозореца ми скрежът / дивни шарки и цветя изписал.* Вазов. **2.** Пиша до край, изпълвам с писане. *Не губя никак време / и всеки ден изписвам по три листа големи.* Вазов. *Изписах една тетрадка.* **3.** Поръчвам писмено нещо, обикн. от чужбина. *Боите ги изписваме от Германия чак, -а и платното е специално.* Чудомир. **изписвам се, изпиша се** *страд. Не добре разлистените върхове на овошките се изписваха красиво на синьото небе.* Вазов. *По лицето на пътника се изписа учудване.* Ст. Загорчинов. □ **Вместо да изпише вежди, изважда очи** (разг.) — в желанието си да направи нещо добро, прави лошо. **Изписвам болен** — отписвам оздравял от списъка на болните, при излизане от болница.

изпѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ от* изписвам *и от* изписвам се.

изпѝскам. Вж. и з п и с к в а м.

изпѝсквам, -аш, *несв.*; **изпѝскам,** -аш, *св.* Надавам изведнаж кратък писък. *Когато видя голия меч у Емексиза, тя изписка и се затече при тейка си.* Вазов. *Жално изписква кавалът и млъква.* Йовков. *Разг.* Изговарям нещо сопнато, високо. *Къде пак бе! — изписка жена му.* Вазов.

изпѝскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изписквам.

ѝзпит *м.* Проверка и преценка на знанията на ученик, студент и др. върху известен учебен материал. *Тия дни Рада беше твърде улисана в училището, защото приближаваше годишният изпит.* Вазов. *Държа (издържам) изпит. Пропадам на изпит. Произвеждам изпит. Явявам се на изпит. Зрелостен изпит. Поправителен изпит. Държавен изпит.* || Проверка на сили, възможности; изпитание. *Изборите бяха сериозен изпит за политическата зрелост на народа.*

изпѝт, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпия. **2.** Като *прил.* — за лице, образ: бледен, с хлътнали страни; анемичен. *То беше осем-девет годишно момченце, с изпито и бледно лице.* Йовков.

изпѝтам. Вж. и з п и т в а м[1] *и* и з п и т в а м[2].

изпѝтан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпитам[1] *и от* изпитам[2]. **2.** Като *прил.* — а) Калѐн, твърд. *Изпитан боец.* || Сигурен, верен. *Там са моите соколи ..., / изпитани момци, горещи глави.* Вазов. б) Много опитен, вещ. *Пред тях беше*

стар, изпитан майстор, от когото много нещо можеше да се научи. Йовков.

изпита̀ние, *мн.* -я, *ср.* 1. Трудност, която трябва да се превъзмогне; затруднение. *В горестен живеем час, / час на тежки изпитания.* Вазов. || Проверка на възможности, на постижения. *Тоя поход беше изпитание за младите ни сили.* 2. Тягостно преживяване, нещастие. *Животът и многото изпитания го бяха направили опитен и разсъдлив.* Вазов. □ **Издържам изпитания** (книж.). — превъзмогвам, устоявам на трудности и пречки. **Подлагам на изпитания** (книж.). — проверявам възможностите, силите, издръжливостта на някого.

изпита̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. За поглед, очи — който търси да узнае, да разбере нещо; проницателен, любознателен. *През целия ден на нивата тя чувстваше, че я следи неговият изпитателен, строг и хладен поглед.* Елин Пелин. 2. Предназначен за опити или изследвания; изследователски. *Земеделски изпитателен институт.*

изпита̀телно. *Нареч. от* изпитателен (в 1 знач.). *Изпитателно и недоверчиво изглежда всекиго, който му говори.* Йовков.

изпѝтвам[1], -аш, *несв.*; **изпѝтам,** -аш, *св.* 1. Произвеждам изпит. *Предметът, по който изпитваха, беше българска история, кратката.* Вазов. 2. Подлагам на проверка. *Сега му се даде случай да изпита силите си.* Вазов. *Изпитвам машина.* 3. *Прен.* Стремя се да узная нещо по околен път. *Матаке искаше да изпита тая работа изтънко, без да бърза.* Йовков. **изпитвам се, изпитам се** *страд.*

изпѝтвам[2], -аш, *несв.*; **изпѝтам,** -аш, *св.* Усещам, чувствувам. *И тя изпита някакво успокоение при тоя вежлив другар.* Вазов. *Изпитвам угризение на съвестта. Изпитвам радост. Изпитвам страх. Изпитвам удоволствие.* || Понасям, претърпявам. *Само Искрев знаеше ужасната истина и един за всички изпитваше удара.* Вазов.

изпѝтване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпитвам[1], изпитвам[2] *и от* **изпитвам се.**

изпитва̀ч *м.* Лице, което произвежда изпит; екзаминатор.

ѝзпитен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до изпит, свързан с изпит. *Изпитна комисия. Изпитна такса. Изпитна материя.* □ **Изпитна треска** — особено нервно състояние на лице преди да се яви на изпит.

изпитня̀ *ж. Нар.* Трудност, опасност, изпитание. *Грубата действителност тури на нова изпитня мъжеството ѝ.* Вазов.

изпѝчам, -аш, *несв.*; **изпека̀,** изпечѐш, *мин. св.* изпѐкох, *прич. мин. действ.* изпѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св.* 1. Пека колкото трябва; опичам. *Тя е разточила и изпекла сладък млин.* Влайков. *Тази година щерките ми изпекоха тухли, а с момчетата сякохме трупи.* Раб. дело, 1950 г. 2. Пека всичко до край. *Изпекох кифлите.* **изпичам се, изпека се** *страд.* и *сред.* □ **Изпичам занаят** (разг.) — много добре, майсторски усвоявам занаят.

изпѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпичам *и от* изпичам се.

изпѝша. Вж. изписвам.

изпищя̀. Вж. изпищявам.

изпищя̀вам, -аш, *несв.*; **изпищя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изпищя̀л, -а, -о, *мн.* изпищѐли, *св.* Изведнаж надавам кратък писък. *Дигна се страшна врява, изпищя жена.* Йовков. *Локомотивът изпищя и тръгнахме.* Ал. Константинов.

изпищя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпищявам.

изпѝя. Вж. изпивам.

изпла̀вам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Изплувам. *И както той седи в забрава, / разтварят се вълни — / русалка дивна там изплава / из морски глъбини.* П. П. Славейков. *Сред пяната грозна медуза изплава.* К. Христов. 2. *Прен. Разг.* Излизам от опасно, трудно положение. *Вълчан е опитен. Той ще изплава при всички обстоятелства, които биха се изпречили на пътя му, — рече Горан.* Ив. Хаджимарчев. 3. *Прен. Поет.* Постепенно, бавно се появявам, ставам виден. *Над потъмнелите клони на дърветата изплава месецът.* Караславов.

изпла̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплавам.

изпла̀вя. Вж. изплавям.

изпла̀вям, -яш, *несв.*; **изпла̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. С плавене изчиствам, изплаквам, плавя всичко до край. *Кака ще излезе само ... да донесе с белите менци вода и да изплави дрехите на реката.* Влайков. 2. Промивам руда. **изплавям се, изплавя се** *страд.*

изпла̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплавям *и от* изплавям се.

изпла̀квам[1], -аш, *несв.*; **изпла̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изчиствам с плакнене, измивам. *Гребна с греблото топла вода от черното менче, поля му да си изплакне ръцете и заговори боязливо.* А. Каралийчев. *Изплаквам си устата. Изплаквам съдовете.* **изплаквам се, изплакна се** *страд.*

изпла̀квам[2], -аш, *несв.*; **изпла̀ча,** -еш, *мин. св.* изпла̀ках, *св.* 1. Заплаквам изведнаж и за кратко. *Сега най-малкото човече, което спеше на ръцете на баба Иваница, разбудено от шума, изплака.* Вазов. 2. *Поет.* С плач, с плачене изказвам, споделям мъката, болката си. *Дъждът с безброй сълзи изплака / набраната във зной тъга.* Хр. Радевски. **изплаквам се, изплача се** *сред.* □ **Изплаквам си очите** (нар.) — повреждам си очите, разболявам се от много плач. *О колко свят във бой изгина! / Спят те в незнайни гробове, / а майките очи изплакват.* К. Христов.

изпла̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изплаквам[1], изплаквам[2] *и от* изплаквам се.

изпла̀кна. Вж. изплаквам[1].

изпламтя̀. Вж. изпламтявам.

изпламтя̀вам, -аш, *несв.*; **изпламтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изпламтя̀л, -а, -о, *мн.* изпламтѐли, *св.* За огън, пламък — пламвам за кратко време изведнаж и буйно. *Огънят изпламтя, като че ли наляха масло в него.*

изпламтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпламтявам.

изплатя̀. Вж. изплащам.

изплатя̀ се Вж. изплащам се.

изпла̀ча. Вж. изплаквам[2].

изпла̀ша. Вж. изплашвам.

изпла̀швам, -аш, *несв.*; **изпла̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Внезапно уплашвам. *Щом наближиха, пуснаха конете върху ни, за да ни изплашат.* Я. Каралийчев. **изплашвам се, изплаша се** *страд.* и *сред. Дайте свещ бе, хора, изплашиха ни се децата!* Ал. Константинов.

изпла̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплашвам *и от* изплашвам се.

изпла̀щам, аш, *несв.*; **изплатя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Плащам колкото дължа. *Е, ще можеш ли да изплатиш тия пари?* Влайков. *Изплащам полица.* **изплащам се, изплатя се** *страд.* □ **Изплащам грях, вина** — изкупвам грях, вина.

изпла̀щам се, -аш се, *несв.*; **изплатя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Издължавам се. *Аз съм ти работил и за тия пари съм се изплатил.* Йовков.

изпла̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изплащам *и от* изплащам се. *И ако борчът не е много голям, може сам той да се нагърби с изплащането му.* Влайков. *Стоките се продават на изплащане. Дългосрочно изплащане.*

изплѐвя. Вж. изплевям.

изплѐвям, -яш, *несв.*; **изплѐвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изчиствам, почиствам чрез плевене. *Като напоила цветята, изплевила им наоколо поникналите всякакви други билки.* Влайков. **изплевям се, изплевя се** *страд.*

изплѐвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплевям *и от* изплевям се.

изплѐзвам, -аш, *несв.*; **изплѐзя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Само в съчет. **изплезвам език** — а) Показвам, издавам навън езика си. *Кучето се прозина, изплези дългия си език и се заоблизва* М Марчевски. б) *Прен.* Преуморявам се, капвам от умора. *Имаше там със стотини хора: ... запъхтени, заморени, изплезили език по върлата стена.* Вазов.

изплѐзвам се, -аш се, *несв.*; **изплѐзя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Показвам език някому за лека, закачлива подигравка. *И тя, като му се изплези галено от вратата, изчезна.* Вазов.

изплѐзване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изплезвам *и от* изплезвам се.

изплѐзя. Вж. изплезвам.

изплѐзя се. Вж. изплезвам се.

ѝзплес, *м.* Само в съчет. **на ѝзплес** — не направо, настрани (при удар с нещо). *Врата му обливаше кръв, която идеше от главата, защото Светославовият меч го бе ударил с плоската си страна и на изплес.* Вазов.

изплѐсвам се, -аш се, *несв.*; **изплѐсна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред. Диал.* **1.** Изплъзвам се. *От ѝдарна ръка се дело не изплесва.* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* Отклонявам се, отплесвам се. *Учител Пешо почувствува, че се изплесна и че другарят му тук ще може сега полесно да го срази.* Влайков.

изплѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплесвам се.

изплѐскам. Вж. изплесквам.

изплѐсквам, -аш, *несв.*; **изплѐскам,** -аш, *св. Разг.* Изцапвам, измърсявам с нещо течно или рядко. *Пътниците бяха цели изплескани с кал.* **изплесквам се, изплескам се** *възвр.* и *страд.*

изплѐсна се. Вж. изплесвам се.

изплета̀. Вж. изплитам.

изплѝскам. Вж. изплисквам.

изплѝсквам, -аш, *несв.*; **изплѝскам,** -аш, *св.* **1.** Изхвърлям чрез плискане. *Сепната, тя пръпна изведнъж и Динко загледа след нея засрамен. Кой я гони, та си изплиска менците да бяга?* П. Ю. Тодоров. **2.** За вода — с плясък изхвърлям пръски, капки. *Среднощ превалява. | Девойка край Дунав седи. | ... | Водата изплиска ... И найде почивка | измъчено младо сърце.* К. Христов. **3.** Изцапвам като плискам; изпръсквам. *Цял ме изплиска с кал.* **изплисквам се, изплискам се** *страд.*

изплѝскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплисквам *и от* изплисквам се.

изплѝтам, -аш, *несв.*; **изплета̀,** -ѐш, *мин. св.* изплѐтох, *прич. мин. действ.* изплѐл, *св.* Плета всичко до край. *Моми й венци изплели, | момци й гробник сковали.* П. Р. Славейков. *Когато конят стоеше в яхъра, той му изплиташе гривата и опашката на плитки.* Йовков. ‖ *Обр. Слънцето изплита своята тънка златиста паяжина.* Смирненски. **изплитам се, изплета се** *страд.* □ Изплитам си кошницата (*разг.*) — постигам си желанията, задоволявам интересите си. *Изплете си наш Светослав кошницата, па излъга и бога и народа, — каза друг.* Вазов.

изплѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплитам *и от* изплитам се.

изплу̀вам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Излизам на бряг или над вода чрез плуване; изплавам. *Плувците изплуваха на брега.* ‖ Издигам се, излизам на повърхността на течност. *Маслото изплува над водата.* **2.** *Обр.* Показвам се, появявам се. *Слънцето изплува като огромно кълбо над планините.* Л. Стоянов. ‖ *Прен.* За чувства, мисли и др. — появявам се. *В съзнанието му изплува печалната участ, в която бяха изпаднали семействата на другари, загинали вече в борбата.* Дим. Димов. **3.** *Разг.* Измъквам се, изтръгвам се, отървавам се от тежък, несносен живот. *И всред тази отчайваща, безизходна селска немотия, синът му Стоян беше изплувал сам.* Дим. Димов.

изплу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплувам.

изплъ̀звам се, -аш се, *несв.*; **изплъ̀зна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* **1.** С плъзгане изпадам от нещо. *Малкият царев син ... се килна на седлото и поводите се изплъзнаха от неговите ръце.* Ст. Загорчинов. *Сапунът ми се изплъзна из ръката.* **2.** *Прен.* Незабелязано, неусетно избягвам, избавям се от нещо. *Полицията се опита да арестува още един момък, но не успя: той се изплъзна от ръцете й и стана нелегален.* Караславов. **3.** *Прен.* Неусетно изчезвам, изгубвам се. *Започнали да се изплъзват нивите една след друга от ръцете му.* Я. Каралийчев.

изплъ̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изплъзвам се.

изплъ̀зна се. Вж. изплъзвам се.

изплю̀вам, -аш, *несв.* и *св.*; **изплю̀я,** -юеш, *мин. св.* изплю̀х, *прич. мин. страд.* изплю̀т, *св.* Изхвърлям като плюя. *Един черен до половината вол дъвче някаква хартия и нито я гълта, нито я изплюва.* Йовков. **изплювам се, изплюя**

се *сред.* □ Изплю камъчето — а) Престана да мълчи, да се въздържа. б) Неволно издаде тайната.

изплюване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплювам *и от* изплювам се.

изплюскам. Вж. изплюсквам.

изплюсквам, -аш, *несв.*; **изплюскам,** -аш, *св. Разг. Пренебр.* Лакомо изяждам или изпивам всичко или много. *Бре песоглавци, бре гладници н'едни! Защо ме не чакате, ами ще изплюскате всичкия фасул?!* Вазов.

изплюскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплюсквам.

изплющя. Вж. изплющявам.

изплющявам, -аш, *несв.*; **изплющя,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изплющял, -а, -о, *мн.* изплющели, *св.* Изведнаж, неочаквано надавам кратко плющене. *Веднага изплющяха град-куршуми въз воденицата.* Вазов. *Каруцарят дрънпа юздите, изплющя с камшика над конете и колата се понесе по равния път.*

изплющяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изплющявам.

изплюя. Вж. изплювам.

изпляскам. Вж. изплясквам.

изпляскам, -аш, *несв.*; **изпляскам,** -аш, *св.* Изведнаж, неочаквано надавам кратко пляскане. *Тя изпляска радостно с ръце.* Вазов. *Бичът изпляска и се уви два пъти около врата на мухтара.* Вазов. *Вмиг нещо трясна се, изплязка и веднага | спря.* П. П. Славейков.

изпляскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпляскам.

изпо-. Сложна представка за образуване на глаголи, които означават, че се изчерпва сборно действие с много подлози или обекти с отсянка на някаква последователност по време, степен, количество, напр. изпозаспивам, изпозалягам, изпопадам, изпоналавям, изпояждам, изпобърквам и др.

изпобелея. Вж. изпобелявам.

изпобелявам, -аш, *несв.*; **изпобелея,** -еeш, *мин. св.* изпобелях, *прич. мин. действ.* изпобелял, -а, -о, *мн.* изпобелели, *св.* Побелявам постепенно, побелявам доста.

изпобеляване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпобелявам.

изпобера. Вж. изпобирам.

изпобивам, -аш, *несв.*; **изпобия,** -йеш, *мин. св.* изпобих, *прич. мин. страд.* изпобит, *св.* 1. Набивам всички или мнозина. *Като се разсърди, изпобива децата.* 2. За дивеч — убивам всичкия или много. *Изпобиха дивеча в гората, не остана ни заек, ни птица.* **изпобивам се,** изпобия се *взаимн.*

изпобивам се, -аш се, *несв.*; **изпобия се,** -йеш се, *мин. св.* изпобих се, *св., сред. Разг.* Изпотрепвам се. *Изпобих се по камънаците.*

изпобиване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпобивам *и от* изпобивам се.

изпобия. Вж. изпобивам.

изпобия се. Вж. изпобивам се.

изпоблъскам. Вж. изпоблъсквам.

изпоблъсквам, -аш, *несв.*; **изпоблъскам,** -аш, *св.* Блъскам много. *Изпоблъскаха ме в трамвая.*

изпоблъскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоблъсквам.

изпобода. Вж. изпобождам.

изпобождам, -аш, *несв.*; **изпобода,** -еш, *мин. св.* изпободох, *св.* Убождам на много места. *Изпободох си пръстите с тези криви игли и на тази тъмнина.*

изпобождане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпобождам.

изпоболея се. Вж. изпоболявам се.

изпоболявам се, -аш се, *несв.*; **изпоболея се,** -еeш се, *мин. св.* изпоболях се, *прич. мин. действ.* изпоболял се, -а се, -о се, *мн.* изпоболели се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Разболяваме се всички или мнозина един след друг; изпоразболяваме се. *Изпоболяхме се в тия студени и мъгливи дни.*

изпоболяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоболявам се.

изпобъркам. Вж. изпобърквам.

изпобърквам, -аш, *несв.*; **изпобъркам,** -аш, *св.* Обърквам, побърквам много или всичко. *Учениците бяха изпобъркали задачите. Изпобъркал е сметките си.*

изпобъркване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпобърквам.

изповед, -тà, *мн.* -и, *ж.* 1. Разкриване пред някого на лични чувства, преживявания или постъпки; признание. *Той не се съмняваше в успеха си, защото добре познаваше средствата, които можеха да склонят към изповед и най-коравия престъпник.* Йовков. *Аз на тебе само го открих, като една изповед.* Вазов. 2. *Църк.* Признаване и изказване пред свещеник всички грехове в знак на покаяние.

изповедание, *мн.* -я, *ср.* Система от религиозни схващания; вероизповедание. *На гражданите се осигурява свобода на съвестта и на изповеданията, както и свобода на извършване на религиозните обреди.* Конст., чл. 78.

изповедник, *мн.* -ци, *м. Църк.* Свещеник, пред когото се изповядват. *После го потири до черквата, дето го предаде на изповедника поп Ставри, с думите: „Отче духовниче, изповядай това магаре!"* Вазов.

изповехна. Вж. изповяхвам.

изповлека. Вж. изповличам.

изповържа. Вж. изповързвам.

изповързвам, -аш, *несв.*; **изповържа,** -еш, *мин. св.* изповързах, *св.* Връзвам всички или мнозина. *Да останехме тук още няколко часа, турците биха ни изповързали без много затруднение.* Яворов.

изповързване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изповързвам.

изповядам. Вж. изповядвам.

изповядвам, -аш, *несв.*; **изповядам,** -аш, *св.* 1. Правя изповед, признавам. *Албена се призна и изповяда истината.* Йовков. *Той даде обещание да изповяда всичко пред брата си.* Елин Пелин. 2. Принадлежа към някоя религия, вероизповедание. *Днес всички български граждани са съвършено свободни да изповядват едно или друго вярване и да принадлежат към една или друга религиозна общност.* Г. Димитров. 3. *Църк.* За духовно лице — изслушвам насаме изповедта на лице, което вярва. *Поп Еньо беше млад поп и не*

изповядваше. Вазов. **изповядвам се, изповядам се** *сред. Дядо Либен се изповядал пред поп Генча и разказал му за някои и други свои грехове.* Каравелов.

изповя̀дване, *мн.* -ия, *ср.* **1.** *Отгл. същ. от* изповядвам *и от* изповядвам се. **2.** Изповедание, вероизповедание.

изповя̀хвам, -аш, *несв.*; **изповѐхна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Само *мн.* Увяхваме всички един след друг. *От сланата цветята изповяхнаха.* **2.** Увяхвам много или напълно. *В душната стая цветето беше изповяхнало.*

изповя̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изповяхвам.

изпога̀звам, -аш, *несв.*; **изпога̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Сгазвам всичко или много неща; изпотъпквам. *А у Николичини не намериха друго място, ами играха хоро в градината, — всичкото цвете изпогазиха.* Каравелов.

изпога̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпогазвам.

изпога̀зя. Вж. изпогазвам.

изпога̀рям[1], -яш, *несв.*; **изпогоря̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изпогоря̀л, -а, -о, *мн.* изпогорѐли, *св.* Изгарям много или напълно, изгарям цял. *Със смъртна тъга се връщаха вечер от полето морни, изпогорели жетвари.* Елин Пелин. *Настана една суша през лятото, та изпогоря всичко.* Кр. Григоров.

изпога̀рям[2], -яш, *несв.*; **изпогоря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Изгарям в голямо количество или всичко. *Над селото и навред по околията се бе застояла страшна суша, която изпогори всичко.* Елин Пелин. *Тая зима изпогорихме дървата до треска.* **2.** Изгарям нещо на много места. *Изпогориха ми покривката на масата с тези цигари.* **изпогарям се, изпогоря се** *страд.*

изпога̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпогарям[1], изпогарям[2] *и от* изпогарям се.

изпогѝвам, -аш, *несв.*; **изпогѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Загиваме всички или мнозина. *В този бой изпогина доста свят.*

изпогѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпогивам.

изпогѝна. Вж. изпогивам.

изпогоря̀. Вж. изпогарям[1] *и* изпогарям[2].

изпогра̀бвам, -аш, *несв.*; **изпогра̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Ограбвам всичко или много неща. *От манастира бяха останали само голи стени, всичко беше изпочупено и изпограбено.* Йовков.

изпогра̀бване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпограбвам.

изпогу̀бвам, -аш, *несв.*; **изпогу̀бя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изгубвам много или всичко едно след друго. *Едно по едно изпогубих си всички мониста от гердана.* **2.** Погубвам мнозина или всички. *Кърджалиите изпогубиха много свят.*

изпогу̀бване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпогубвам.

изпогу̀бя. Вж. изпогубвам.

изпо̀д *предл.* За означаване, че действието излиза от място, което се намира под нещо. *Като видя, че вълците се оттеглят, той се развика на свой ред, измъкна изпод снега една вършина и я размаха към зверовете.* Ем. Станев. *По лицето и по косата му изпод калпака течеше кръв.* Йовков. *Само от време на време като изпод земята долитаха глухите стенания на умиращите.* Ст. Загорчинов. □ **Гледам изпод вежди, изпод око** — а) Гледам сърдито и начумерено. *Гледаше изпод вежди като звяр, измъкнат из дупката му.* Йовков. б) Гледам скрито, крадешком. *Райко наля и, като му подаваше таса, погледна го изпод вежди.* Влайков.

изпода̀вя. Вж. изподавям[1] *и* изподавям[2].

изпода̀вям[1], -яш, *несв.*; **изпода̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Удавям мнозина или всички. **изподавям се, изподавя се** *сред. Много люде се изподавиха при наводнението.*

изпода̀вям[2], -яш, *несв.*; **изпода̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Удавям, удушвам всички или много. *Вълци изподавиха овцете на Никола.*

изпода̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изподавям[1], изподавям[2] *и от* изподавям се.

изподера̀. Вж. изподирам.

изподѝрам, -аш, *несв.*; **изподера̀,** -ѐш, *мин. св.* изподра̀х, *св.* **1.** Съдирам, разкъсвам на много места, изцяло; съдирам, разкъсвам всичко или много неща. *Изгубих пътеката, та си изподрах дрехите из храсталака.* Елин Пелин. **2.** Одрасквам на много места, одрасквам всички. *Котката ми изподра ръцете.* **изподирам се, изподера се** *възвр.* и *страд.*

изподѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изподирам *и от* изподирам се.

изподра̀н, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изподера. **2.** Като *прил.* — а) Изпокъсан. *Превързани са люти рани, | ала по дрехи изподрани | струи от кърви се вият | и капят по планински път.* П. П. Славейков. б) Изподраскан. *Детето излезе от трънака с изподрани ръце и крака.*

изподра̀скам. Вж. изподрасквам.

изподра̀скан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изподраскам. **2.** Като *прил.* — изцяло одраскан, много одраскан. *Пред стадото вървеше едно момче, ... — гологлаво и босо, с изподраскани, загорели от слънцето прашни крака.* М. Марчевски.

изподра̀сквам, -аш, *несв.*; **изподра̀скам,** -аш, *и* **изподра̀щя,** -еш, *мин. св.* изподра̀сках, *св.* **1.** Издрасквам, одрасквам всичко или много неща. *Детето изподраска книгите. Тая котка ми изподраска ръцете.* **2.** Издрасквам, одрасквам на много места. *Едва сега усети Стоян болки по ръцете и нозете си, ..., видя и кръв там, дето бе го ухапала и изподраскала с яките си нокти хрътката.* Дим. Талев.

изподра̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изподрасквам.

изподра̀щя. Вж. изподрасквам.

изпожѐна. Вж. изпоженвам[1].

изпожѐнвам[1], -аш, *несв.*; **изпожѐна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изпожънвам.

изпожѐнвам[2], -аш, *несв.*; **изпожѐня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Оженвам всички или мнозина. *За тия две-три години изпожени си децата.* **изпоженвам се, изпоженя се** *сред. Слушам, думала на майка си — мъчно ѝ било, че дружките ѝ се изпоженили, а тя още стояла.* Йовков.

изпожѐнване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоженвам[1], изпоженвам[2] *и от* изпоженвам се.

изпожѐня. Вж. изпоженвам[2].

изпожѝлвам, -аш, *несв.*; **изпожѝля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Ужилвам всички или мнозина. *Осите изпожилиха децата.* 2. Ужилвам ня много места. *Пчелите ми изпожилиха ръцете.*

изпожѝлване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпожилвам.

изпожѝля. Вж. изпожилвам.

изпожъ̀на. Вж. изпожънвам.

изпожъ̀нвам, -аш, *несв.*; **изпожъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изпожънат, *св.* Ожънвам много или всичко. *С новата жетварка за пет дена изпожънахме всички ниви.*

изпожъ̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпожънвам.

изпозабра̀вя. Вж. изпозабравям.

изпозабра̀вям, -яш, *несв.*; **изпозабра̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Забравям всичко или много неща с течение на времето. *Толкова години откак е свършил, изпозабравил е доста работи.*

изпозабра̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпозабравям.

изпозадрѐмя. Вж. изпозадрямвам.

изпозадря̀мвам, -аш, *несв.*; **изпозадрѐмя,** -еш, *мин. св.* -задря̀мах, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Задрямваме мнозина или всички. *Всички изпозадрямаха край огнището.*

изпозалѐя. Вж. изпозаливам.

изпозалѝвам, -аш, *несв.*; **изпозалѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изпозаля̀х, *св.* Заливам всичко напълно. *От наводнението реката придойде много и изпозаля и ниви, и зеленчукови градини, и пасбища.*

изпозалѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпозаливам.

изпозама̀жа. Вж. изпозамазвам.

изпозама̀звам, -аш, *несв.*; **изпозама̀жа,** -еш, *мин. св.* изпозама̀зах, *св.* Замазвам всички неща. *Изпозамазах всички дупки и пукнатини по стените.*

изпозама̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпозамазвам.

изпозамръ̀звам, -аш, *несв.*; **изпозамръ̀зна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Замръзваме мнозина или всички. *Изпозамръзнахме на този вятър. Картофите изпозамръзнаха.*

изпозамръ̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпозамръзвам.

изпозамръ̀зна. Вж. изпозамръзвам.

изпозаспѝвам, -аш, *несв.*; **изпозаспя̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Заспиваме всички или много. *След полунощ утихнаха вълните. — Изпозаспаха. Вятърът замря.* К. Христов.

изпозаспѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпозаспивам.

изпозаспя̀. Вж. изпозаспивам.

изпозатва̀рям, -яш, *несв.*; **изпозатвѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Затварям мнозина или всички. *По указание на околийския началник всичките по-видни и по-събудени младежи в Д. бидоха изловени и изпозатворени.* Влайков. *Изпозатворих всички прозорци.*

изпозатва̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпозатварям.

изпозатвѝря. Вж. изпозатварям.

изпоизбѝвам, -аш, *несв.*; **изпоизбѝя,** -йеш, *мин. св.* изпоизбѝх, *св.* Избивам мнозина или всички. *Докле ние с агарянците се разправяхме тука, горе зелотите превзеха крепостта и изпоизбиха Кантакузиновите хора.* Ст. Загорчинов. **изпоизбивам се, изпоизбня се** *страд.* и *взаим.*

изпоизбѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоизбивам *и от* изпоизбивам се.

изпоизбѝя. Вж. изпоизбивам.

изпока̀лвам, -аш, *несв.*; **изпока̀лям,** -яш, *св.* Изцапвам с кал много или всичко. *Влязох в къщи с кални обувки и изпокалях навсякъде.*

изпока̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокалвам.

изпока̀пвам[1], -аш, *несв.*; **изпока̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Изкапваме всички. *Изпокапахме от умора. Листата на дърветата изпокапаха.* □ **Изпокапваме от смях** (разг.) — смеем се много до премаляване.

изпока̀пвам[2], -аш, *несв.*; **изпока̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Накапвам, изцапвам с капки много или всичко. *Изпокапахте масата с мастило.* **изпокапвам се, изпокапя се** *възвр.*

изпока̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокапвам[1], изпокапвам[2] *и от* изпокапвам се.

изпока̀пя. Вж. изпокапвам[1] *и* изпокапвам[2].

изпока̀рам се. Вж. изпокарвам се.

изпока̀рвам се, -аш се, *несв.*; **изпока̀рам се,** -аш се, *св.*, *взаим.* Скарвам се с мнозина или с всички. *Тая зла жена се изпокара с всички съседи.*

изпока̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокарвам се.

изпока̀стря. Вж. изпокастрям.

изпока̀стрям, -яш, *несв.*; **изпока̀стря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкастрям много или всичко. *Изпокастриха цялата градина.*

изпока̀стряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокастрям.

изпокрада̀. Вж. изпокрадвам.

изпокра̀двам, -аш, *несв.*; **изпокрада̀,** -ѐш, *мин. св.* изпокра̀дох, *прич. мин. действ.* изпокра̀л, *св.* Изкрадвам много или всичко. *Те изпокрадоха имането и покъщнината на селяните.* Ботев.

изпокра̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокрадвам.

изпокрѝвам, -аш, *несв.*; **изпокрѝя,** -йеш, *мин. св.* изпокрѝх, *прич. мин. страд.* изпокрѝт, *св.* Крия много неща или всичко. **изпокривам се, изпокрия се** *възвр.* *Бурята разпръсна цялата компания. Всички се изпокриха, кой където свари.* Елин Пелин.

изпокрѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокривам *и от* изпокривам се.

изпокрѝя. Вж. изпокривам.

изпокъ̀лцам. Вж. изпокълцвам.

изпокъ̀лцвам, -аш, *несв.*; **изпокъ̀лцам,** -аш, *св.* Окълцвам много неща или всичко. *Кичестите някога върби ... с обелени и безжало-*

стно изпокълцани от сечива дънери, висяха безнадеждно скръбни. Вазов.

изпокълцване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокълцвам.

изпокърпвам, -аш, *несв.*; **изпокърпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкърпвам много неща или нещо на много места. *Изпокърпих дрехите си.*

изпокърпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокърпвам.

изпокърпя. Вж. изпокърпвам.

изпокъртвам, -аш, *несв.*; **изпокъртя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изкъртвам много или всичко. *Стени, врати, прозорци, мазилка, под — всичко бе изпокъртено, олющено, печално, готово да се събори от едно духване.* Елин Пелин.

изпокъртване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокъртвам.

изпокъртя. Вж. изпокъртвам.

изпокъсам. Вж. изпокъсвам.

изпокъсан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изпокъсам. 2. Като *прил.* — който е скъсан на много места. *Изпокъсани дрехи.*

изпокъсвам, -аш, *несв.*; **изпокъсам,** -аш, *св.* Изкъсвам много или всичко. *Децата влезли в градината и изпокъсали всички цветя.* **изпокъсвам се, изпокъсам се** *страд.*

изпокъсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпокъсвам *и от* изпокъсвам се.

изпол *м. Диал.* Изполица. *Лозята ги дадохме ние пролетес / на изпол, че много ни бяха.* П. П. Славейков.

използваемост, -тта, *мн.* няма, *ж.* Качество, възможност на нещо да бъде използвано.

използвам, -аш, *несв.* Използувам.

използване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* използвам.

използвач *м. Разг. Неодобр.* Лице, което използва някого за лична облага.

използувам, -аш, *несв. и св.* 1. Извличам полза от нещо. *Капиталистическата система използува машината за повече печалба, а ние — за да улесним човека.* Г. Белев. || Извличам полза от някого или от някакво обстоятелство с користна цел. *Яростта все още пламти глухо в гърдите му против Асена. Да се помъчим да използуваме тая ярост.* Вазов. || Избирам подходен момент или случай, за да предприема, да извърша нещо. *Той реши да дебне развитието на събитията, за да ги използува в сгодната минута.* Вазов. *Той използува общата залисия и излезе незабелязано от стаята. Използувам случая. Използувам момента.* 2. Употребявам, служа си с нещо. *Полицията използува срещу работниците сълзливи газове и огнестрелни оръжия.* Отеч. фронт, 1950 г. || За време — запълвам, прекарвам. *Времето до вечерта използувахме в разходки из града.* Вазов. **използувам се** *страд.*

използуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* използувам *и от* използувам се. *Само развитието на колективното използуване на земята ще премахне окончателно наемния труд в земеделието.* В. Коларов.

изполица, *мн.* няма, *ж. Остар. Нар.* Чужда нива, която някой използува при условие половината от реколтата да даде на собственика. *При бащиния — работеха изполица, за да се прехранят.* Кр. Григоров. □ **На изполица** — при условие да се даде на собственика половината от добива. *Давам на изполица. Вземам на изполица.*

изполичар, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Нар. Остар.* Лице, което работи на изполица. *До миналата година едрите собственици на земя тук имаха ратаи и изполичари.* Раб. дело, 1950 г.

изполичарка *ж.* Жена изполичар.

изполомя. Вж. изполомявам.

изполомявам, -аш, *несв.*; **изполомя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Поломявам много или всичко. *Силният вятър изполоми клоните на дърветата.*

изполомяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изполомявам.

изполъгвам, -аш, *несв.*; **изполъжа,** -еш, *мин. св.* изполъгах, *св.* Излъгвам мнозина или всички.

изполъгване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изполъгвам.

изполъжа. Вж. изполъгвам.

изпомацам. Вж. изпомацвам.

изпомацвам, -аш, *несв.*; **изпомацам,** -аш, *св.* Изцапвам много предмети или един на много места. **изпомацвам се, изпомацам се** *възвр.* и *сред.*

изпомацване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпомацвам *и от* изпомацвам се.

изпомачкам. Вж. изпомачквам.

изпомачкан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изпомачкам. 2. Като *прил.* — който е измачкан много, напълно. *Изпомачкани дрехи. Изпомачкани цветя.*

изпомачквам, -аш, *несв.*; **изпомачкам,** -аш, *св.* Измачквам много предмети или един на много места.

изпомачкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ.* от изпомачквам.

изпомпам. Вж. изпомпвам.

изпомпвам, -аш, *несв.*; **изпомпам,** -аш, *св.* Изтеглям, изсмуквам с помпа. **изпомпвам се, изпомпам се** *страд.*

изпомпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпомпвам *и от* изпомпвам се.

изпонадраскам. Вж. изпонадрасквам.

изпонадрасквам, -аш, *несв.*; **изпонадраскам,** -аш, *св.* Надрасквам на много места. *Изпонадрасках всички листа на тетрадката.*

изпонадраскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпонадрасквам.

изпонадупча. Вж. изпонадупчвам.

изпонадупчвам, -аш, *несв.*; **изпонадупча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Надупчвам на много места. *Цялото ми палто е изпонадупчено от молци.* **изпонадупчвам се, изпонадупча се** *страд.*

изпонадупчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпонадупчвам.

изпонапѝвам се, -аш се, *несв.*; **изпонапѝя се,** -йеш се, *мин. св.* изпонапѝх се, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Напиваме се множина или всички. *Гостите се изпонапиха.*

изпонапѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпонапивам се.

изпонапѝя се. Вж. изпонапивам се.

изпонацàпам. Вж. изпонацапвам.

изпонацàпвам, -аш, *несв.*; **изпонацàпам,** -аш, *св.* Нацапвам много или всичко. **изпонацапвам се, изпонацапам се** *възвр.* и *страд.*

изпонацàпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпонацапвам *и от* изпонацапвам се.

изпопàдам. Вж. изпопадвам.

изпопàдвам, -аш, *несв.*; **изпопàдам,** -аш, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Изпадваме множина или всички. *Чашите изпопадаха и се разляха.* Йовков.

изпопàдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпопадвам.

изпоплàша. Вж. изпоплашвам.

изпоплàшвам, -аш, *несв.*; **изпоплàша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изплашвам множина или всички. *А бе, ... докторовото мече, пусто опустяло! . . . Изплаши света.* Вазов. **изпоплашвам се, изпоплаша се** *сред.*

изпоплàшване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоплашвам *и от* изпоплашвам се.

изпоплèскам. Вж. изпоплесквам.

изпоплèсквам, -аш, *несв.*; **изпоплèскам,** -аш, *св.* Изплесквам, изцапвам всичко. **изпоплесквам се, изпоплескам се** *възвр.*

изпоплèскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоплесквам *и от* изпоплесквам се.

изпопрѝскам. Вж. изпопръсквам.

изпопрѝсквам, -аш, *несв.*; **изпопръскам,** -аш, *св.* Изпръсквам много или всичко. **изпопръсквам се, изпопръскам се** *възвр.*

изпопрѝскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпопръсквам *и от* изпопръсквам се.

изпопу̀кам. Вж. изпопуквам.

изпопу̀квам, -аш, *несв.*; **изпопу̀кам,** -аш, *св.* Напуквам много или всичко. **изпопуквам се, изпопукам се** *страд. От земетресението стените на къщите се изпопукаха.*

изпопу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпопуквам.

изпоразболèя се. Вж. изпоразболявам се.

изпоразболя̀вам се, -аш се, *несв.*; **изпоразболèя се,** -еш се, *мин. св.* изпоразболя̀х се, *прич. мин. действ.* изпоразболя̀л се, -а се, -о се, *мн.* изпоразболèли се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Разболяваме се всички един след друг. *Инфлуенцата тази година има епидемичен характер; изпоразболяхме се всички в къщи.*

изпоразболя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоразболявам се.

изпоразбу̀дя. Вж. изпоразбуждам.

изпоразбу̀ждам, -аш, *несв.*; **изпоразбу̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разбуждам множина или всички. *Ти, каквато си камила, ще изпочупиш керемидите и ще изпоразбудиш всичките комшии и псета.* Вазов. **изпоразбуждам се, изпоразбудя се** *сред.*

изпоразбу̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоразбуждам *и от* изпоразбуждам се.

изпоразкъ̀сам. Вж. изпоразкъсвам.

изпоразкъ̀свам, -аш, *несв.*; **изпоразкъсам,** -аш, *св.* Разкъсвам всичко до край.

изпоразкъ̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоразкъсвам.

изпоразнàсям, -яш, *несв.*; **изпоразнесà,** -еш, *мин. св.* изпоразнèсох, *св.* **1.** Разнасям на много места. **2.** Разнасям много неща или всичко.

изпоразнàсяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоразнасям.

изпоразнесà. Вж. изпоразнасям.

изпоразплàквам, -аш, *несв.*; **изпоразплàча,** -еш, *мин. св.* изпоразплàках, *св.* Разплаквам множина или всички.

изпоразплàкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоразплаквам.

изпоразплàча Вж. изпоразплаквам.

изпорèжа. Вж. изпорязвам.

изпòртвам, -аш, *несв.*; **изпòртя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* (рус.). *Разг.* Развалям работата.

изпòртване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпортвам.

изпòртя. Вж. изпортвам.

изпòртям, -яш, *несв. Диал.* Изпортвам.

изпòртяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпортям.

изпоря̀звам, -аш, *несв.*; **изпорèжа,** -еш, *мин. св.* изпоря̀зах, *св.* Порязвам много или всичко. **изпорязвам се, изпорежа се** *възвр.*

изпоря̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпорязвам *и от* изпорязвам се.

изпосекà. Вж. изпосичам.

изпосѝчам, -аш, *несв.*; **изпосекà,** изпосечèш, *мин. св.* изпося̀кох, *прич. мин. действ.* изпося̀къл, -кла, -кло, *мн.* изпосèкли, *св.* Изсичам много или всичко. *Изпосякоха гората.*

изпосѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпосичам.

изпòскам. Вж. изпосквам.

изпòсквам, -аш, *несв.*; **изпòскам,** -аш, *св.* Поща всичко до край. *Днес той си опра ризите не по зле от всеки простосмъртен . . . , дори търпеливо изпоска всичките си въшки.* Л. Стоянов.

изпо̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпосквам.

изпосуша̀. Вж. изпосушавам.

изпосуша̀вам, -аш, *несв.*; **изпосуша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изсушавам много или всичко. *Застоя се суша и като опустошителен пожар изгори всичко, изпосуши поля и посеви, извори и кладенци.* Елин Пелин.

изпосуша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпосушавам.

изпосъба̀рям, -яш, *несв.*; **изпосъбо̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Събарям много или всичко. *Бурята е изпосъборила керемидите на покрива.*

изпосъба̀ряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпосъбарям.

изпосъбо̀ря. Вж. изпосъбарям.

изпосъ̀хвам, -аш, *несв*; **изпосъ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Изсъхваме множина или всички.

изпосъ̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпосъхвам.

изпосъ̀хна. Вж. изпосъхвам.

изпотѐн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изпотя. 2. Като *прил.* — който е покрит с пот. *Дядо Павел стана полека, отри с длан изпотеното си чело.* А. Каралийчев. *Изпотено лице.*

изпотрѐпвам, -аш, *несв.*; **изпотрѐпя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св. Разг.* Изтрепвам много или всички. *Ех ти, синко, изпотрепа хората. Че има греховни народни изедници — има. Ама и ти не си по-малко грешен.* Смирненски. **изпотрепвам се, изпотрепя се** *взаим. Тук има ли учител или не? Децата ще се изпотрепят вън!* Елин Пелин.

изпотрѐпвам се, -аш се, *несв.*; **изпотрѐпя се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред. Прен. Разг.* Употребявам, правя големи усилия, за да извърша някаква работа или да постигна някаква цел. *На̀, жените се изпотрепаха да чистят, — аз не мога.* Йовков.

изпотрѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпотрепвам *и от* изпотрепвам се.

изпотрѐпя. Вж. изпотрепвам.

изпотрѐпя се. Вж. изпотрепвам се.

изпотроша̀. Вж. изпотрошавам.

изпотроша̀вам, -аш, *несв.*; **изпотроша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Изтрошавам малко или всичко. 2. *Прен.* Харча напразно пари за нещо. *Двайсет и пет хиляди лева само им взе адвокатът ... и, откак изпотроших толкова пари, Ило вече не даваше нито лев.* Караславов. **изпотрошавам се, изпотроша се** *страд. Прозорците не бяха затворени и всички стъкла се изпотрошиха от бурята.*

изпотроша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпотрошавам *и от* изпотрошавам се.

изпоту̀рча. Вж. изпотурчвам.

изпоту̀рчвам, -аш, *несв.*; **изпоту̀рча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Потурчвам всички. *През робството турците са изпотурчили цели села в Родопския край.*

изпоту̀рчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпотурчвам.

изпотъ̀пквам, -аш, *несв.*; **изпотъ̀пча,** -еш, *мин. св.* изпотъпках, *св.* Изтъпквам много или всичко. *Децата изпотъпкаха градината.*

изпотъ̀пкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпотъпквам.

изпотъ̀пча. Вж. изпотъпквам.

изпотя̀. Вж. изпотявам.

изпотя̀ се. Вж. изпотявам се.

изпотя̀вам, -аш, *несв.*; **изпотя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Причинявам изпотяване. *Кога свари да ги* (конете) *изпотиш толкоз?* Йовков.

изпотя̀вам се, -аш се, *несв.*; **изпотя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* 1. Появява се пот по тялото ми. *Конете се изпотиха, загарите изплезиха езици.* Ст. Загорчинов. 2. За стъклени, метални и др. предмети — покривам се с втечнени водни пари. *Стъклото на прозореца се изпоти.*

изпотя̀ване, *мн.* -ия, *ср.* Отделяне на пот от тялото.

изпоубѝвам, -аш, *несв.*; **изпоубѝя,** -йеш, *мин. св.* изпоубйх, *прич. мин. страд.* изпоубит, *св.* Убивам всички до край. *Отишли на лов и изпоубили дивеча в околността.*

изпоубѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоубивам.

изпоубѝя. Вж. изпоубивам.

изпохабя̀. Вж. изпохабявам.

изпохабя̀вам, -аш, *несв.*; **изпохабя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Похабявам много или всичко.

изпохабя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпохабявам.

изпоха̀пвам, -аш, *несв.*; **изпоха̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изпохапвам на много места, множина или всички. *Вълкът беше издавил седем овце, изпохапал беше още няколко.* Йовков.

изпоха̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпохапвам.

изпоха̀пя. Вж. изпохапвам.

изпоха̀рча. Вж. изпохарчвам.

изпоха̀рчвам, -аш, *несв.*; **изпоха̀рча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхарчвам много или всичко. *Друго всичко беше изпохарчено за къщни потреби. Изпохарчих парите.*

изпоха̀рчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпохарчвам.

изпоца̀пам. Вж. изпоцапвам.

изпоца̀пвам, -аш, *несв.*; **изпоца̀пам,** -аш, *св.* Изцапвам много или всичко. *Сутринта чистих печката и изпоцапах цялата кухня.* **изпоцапвам се, изпоцапам се** *възвр.* и *страд. Старецът го поглади дружески и по изтощеното му изпоцапано от барутен дим лице се разля широка, топла усмивка.* Смирненски.

изпоца̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпоцапвам *и от* изпоцапвам се.

изпочу̀пвам, -аш, *несв.*; **изпочу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изчупвам много или всичко. *Юрталана се наведе..., но не пи. Нямаше нито*

канче, нито кратунка: всичко крадяха и изпочупваха проклетите му хора. Караславов. *Изкараха нашите плугове, изпочупиха чивгари, хомоти.* Йовков.

изпочу̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпочупвам.

изпочу̀пя. Вж. и з п о ч у п в а м.

изпоя̀ждам, -аш, *несв.*; **изпоя̀м,** -ядѐш, *мин. св.* изпоядох, *прич. мин. действ.* изпоял, -а, -о, *мн.* изпояли, *св.* **1.** Изяждам много или всичко. *Раздадоха ни колкото се полага суха храна, но нали няма кой да следи — изпоядоха я за два дена.* Вежинов. *Една зима тъдява се появи единак вълк... Изпояде овцете, изтърбуши и два вола.* А. Каралийчев. || *Прен.* Изразходвам, пропилявам. *Изпояде цялото наследство.*

изпоя̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпояждам.

изпоя̀м. Вж. и з п о я ж д а м.

изпра̀вен[1], -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изправя *и от* изправя се. **2.** Като *прил.* — а) Който е поставен да стои прав. *Те влязоха във воденицата... и легнаха въз изправените човали.* Вазов. б) Който не е прегърбен. *А, Милке! Василе! — извика от вратата баба Мавродица, стара жена, но още изправена и яка.* Йовков.

изпра̀вен[2], -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (рус.). **1.** Който е напълно в ред, няма повреда. *Изправен механизъм.* **2.** За служител — изпълнителен, акуратен, редовен. *Той е много изправен в службата си.*

изправѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е предназначен да оправи поведението, морала на провинени лица. *Изправителни мерки.*

изпра̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изправен[2]. Обикн. в съчет. **в (пълна) изправност** — напълно в ред, в добро състояние. *Машините са в пълна изправност.*

изпра̀вя. Вж. и з п р а в я м.

изпра̀вя се. Вж. и з п р а в я м с е.

изпра̀вям, -яш, *несв.*; **изпра̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Вдигам нещо легнало или наведено да стои право. *Баща му изправи глава, вгледа се в него и не можа изпърво да го познае.* Елин Пелин. || Поставям нещо да стои право. *Той изправи гегата си в кюшето до водника, па се погледа, като че търси място да седне.* Влайков. || Оставям, заставям някого да стои прав. *Изправиха ни до вратата и можах с един поглед да обгърна всички.* Величков. **2.** Правя нещо криво да стане право. *Офицерът заповяда на войниците в строя да изправят редиците.* Хар. Русев. **3.** *Прен.* Оправям нещо погрешно, нередно, неправилно; поправям. *Нам предстои решително да отстраняваме съществуващите нередности и слабости, да изправяме своевременно допусканите грешки.* Г. Димитров. **4.** *Прен.* В съчет. с *предл.* п р е д — налагам да се преодолее нещо, да се действува бързо и решително. *9 септември изправи нашата партия пред огромни, съвършено нови задачи.* В. Червенков. || Поставям пред голяма опасност, гибел. *„Унищожената" уж Червена работническо-селска армия разгроми немските пълчища около Москва и ги изправи пред катастрофа.* В. Коларов. ▢ **Изправям пред съда** — съдя, подвеждам под отговорност. **изправям се, изправя се** *страд.*

изпра̀вям се, -яш се, *несв.*; **изпра̀вя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Заставам прав или се надигам, когато съм наведен, легнал. *Мълчаливо се мяркаха там жетвари от заран до вечер. Мълчаливо се навеждаха и изправяха.* Елин Пелин. *То едни ниви станали... От нощешния дъжд малко са полегнали, но ще се изправят, като пекне слънце.* Йовков. || Заставам право, неотпуснато. *Понякога... някой млад татарин се изправяше върху седлото.* Ст. Загорчинов. || За животни — заставам прав на задните си крака. *Зайчетата идеха при него, изправяха се срещу лицето му и с часове го гледаха.* Елин Пелин. **2.** Заставам, спирам се пред някого или пред нещо. *Изведнаж на прозореца се изправи една тъмна фигура и надничаше вътре.* Вазов. || *Обр. Пред мене се изправяха образи и картини от вчерашното минало.* Вазов

изпра̀вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изправям *и от* изправям се.

изпражнѐния *мн., ед.* няма, *ср.* (рус.). Непотребни вещества, които се изхвърлят през задния проход на човек или животно.

изпра̀звам, -аш, *несв.*; **изпра̀зня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане празно, да бъде освободено от съдържанието му. *За късо време изпразнил всичките си складове, разпродал всичката си стока.* Дим. Талев. || Причинявам да се напусне селище, помещение *и* др. *Паническият страх в един час изпразнил Клисура и натъпкал тоя планински дол.* Вазов. *Изпразниха стаята.* **изпразвам се, изпразня се** *страд.* ▢ **Изпразвам пушка (револвер)** — а) Стрелям, давам изстрел. б) Изкарвам обратно патрона от цевта.

изпра̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпразвам *и от* изпразвам се.

изпра̀зня. Вж. и з п р а з в а м.

изпра̀скам. Вж. и з п р а с к в а м.

изпра̀сквам, -аш, *несв.*; **изпра̀скам,** -аш, *св.* Изпращявам силно. *Хващам една дъска от стрехите и я откъртям — пущината изпраска.* Вазов.

изпра̀тя. Вж. и з п р а щ а м.

изпра̀ша. Вж. и з п р а ш в а м.

изпра̀швам, -аш, *несв.*; **изпра̀ша,** -иш *мин. св.* -их, *св.* Покривам, посипвам с прах. *Като вървяхме по шосето, застигна ни автомобил и ни изпраши.* **изпрашвам се, изпраша се** *възвр.* и *страд.*

изпра̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпрашвам *и от* изпрашвам се.

изпра̀щам, -аш, *несв.*; **изпра̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Пращам някого с известна цел. *Кметът го изпратил от селото да повика снаха си.* Елин Пелин. **2.** Отправям, пращам нещо (някому). *Той пишеше често на баща си отчаяни писма за пари..., молеше се и казваше, че, ако не му изпратят, той ще се убие.* Елин Пелин. *Изпращам колет. Изпращам телеграма.* **3.** Придружавам някого до някъде, когато си отива или заминава. *Ивка... изпрати дружките си до пътните врата.* Елин Пелин. *Изпратиха ги до моста. От там нататък щеше да ги придружи кметът.* Йовков. || *Разг.* Присъствувам на погребение. *Миналия месец изпратихме стария.* **изпращам се, изпратя се** *страд.*

изпра̀щам се, -аш се, *несв.*; **изпра̀тя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *взаим.* Придружаваме се един друг, когато си отиваме.

изпра̀щане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпращам *и от* изпращам се. *От хола се влизаше в широк коридор, заобиколен от всички страни с гишета за разменяне на пари, изпращане на писма и телеграми.* Г. Белев.

изпраща̀ч *м.* Лице, което изпраща. *На софийската гара се трупаха... купове пътници, посрещачи и изпращачи.* Вазов.

изпращя̀. Вж. изпращявам.

изпращя̀вам, -аш, *несв.*; **изпращя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изпращял, -а, -о, *мн.* изпращѐли, *св.* Издавам изведнаж кратко пращене. *Скоро грамадното дърво се залюля страшно и се наведе. Разтрепераха се смъртно клоните му и дънерът изпращя.* Елин Пелин. *Той прави усилие да стане и одърът изпращява.* Йовков.

изпращя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпращявам.

изпребѝвам, -аш, *несв.*; **изпребѝя,** -йеш, *мин. св.* изпребих, *св.* Пребивам мнозина или всички. **изпребивам се, изпребия се** *страд.* и *сред.*

изпребѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпребивам *и от* изпребивам се.

изпребѝя. Вж. изпребивам.

изпрева̀ра *ж.* Само в съчет. **в изпревара** — в надпреварване. *Здрасти, хубави другари. | — Здрасти! Стават на крака | и подават в изпревара | всеки своята ръка.* Н. Фурнаджиев.

изпрева̀рвам, -аш, *несв.*; **изпрева̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** При ходене, тичане излизам по-напред от някого; надминавам. *Колкото повече наближаваха до Игликина поляна, толкоз Стоян пò се замисляше за другарите си, изпреварваше напред, после се поспираше или се повръщаше назад, за да го настигне старецът.* Йовков. *Той се крепи на пушката,..., и бърза с явното намерение да ме изпревари.* Л. Стоянов. **2.** Извършвам, изпълнявам някаква работа по-бързо, отколкото някой друг за същото време; избързвам. *Всичко се хвърля да работи. Всичко се втурва да изпревари другите, да излезе напред, да се прояви.* Караславов. || Извършвам нещо, преди да го е извършил някой друг; предварям, прибързвам. *Аз най-много се радвам, че именно ти прибърза да държиш тази реч: не можа никой да те изпревари.* Ал. Константинов. *Който изпревари, той натовари.* Погов.

изпрева̀рване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпреварвам.

изпрева̀ря. Вж. изпреварвам.

изпрева̀рям, -яш, *несв.* Изпреварвам. *Дядо хаджия го изпреваря, изважда от нейде своя измачкан тефтер, разгръща го, туря си очилата и почва да се рови в него.* Влайков.

изпрева̀ряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпреварям.

изпревъ̀ржа. Вж. изпревързвам.

изпревъ̀рзвам, -аш, *несв.*; **изпревъ̀ржа,** -еш, *мин. св.* изпревързах, *св.* Превързвам много или всичко. *Днес изпревързах много ранени.*

изпревъ̀рзване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпревързвам.

изпрѐгна. Вж. изпрягам и изпрягвам.

изпреда̀. Вж. изпридам.

изпредѝ *нареч.* Преди.

изпрена̀сям, -яш, *несв.*; **изпренеса̀,** -ѐш, *мин. св.* изпренѐсох, *св.* Пренасям много или всичко. *Изпренесоха книгите от библиотеката.*

изпрена̀сяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпренасям.

изпренеса̀. Вж. изпренасям.

изпресека̀. Вж. изпресичам.

изпресѝчам, -аш, *несв.*; **изпресека̀,** изпресечѐш, *мин. св.* изпреся̀кох, *прич. мин. действ.* изпреся̀къл, -кла, -кло, *мн.* изпресѐкли, *св.* Пресичам, прерязвам неедновременно всичко до край. *Между най-горния шанц и батареята имаше засека, тоест бяха изпресекли кое до половина, кое до дъно растящите там дървета.* Вазов.

изпресѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпресичам.

изпрѐча. Вж. изпречвам.

изпрѐча се. Вж. изпречвам се.

изпрѐчвам, -аш, *несв.*; **изпрѐча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Поставям нещо пред някого или пред друго нещо, за да пречи. *Той посегна да ме удари, но аз му изпречих тоягата. Изпречили гардероба сред стаята, не може да се мине.* **изпречвам се, изпреча се** *страд.*

изпрѐчвам се, -аш се, *несв.*; **изпрѐча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Заставам пред някого та му преча. *Като тласна наляво и надясно ония, които се изпречиха на пътя му, с няколко скока се хвърли към малката стаичка.* Ст. Загорчинов. *Мен ли обвиняваш! — изкрещя Павел гневно и, обиден..., вдигна ръка срещу Божан. Петър се изпречи между двамата.* Елин Пелин. || Явявам се, показвам се изведнаж пред някого. *Вратнята се отвори и тъмната фигура на дяда попа се изпречи там.* Вазов. *Пред нас се изпречват невисоки планински разклонения.* Елин Пелин.

изпрѐчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпречвам *и от* изпречвам се.

изпрѝдам, -аш, *несв.*; **изпреда̀,** -ѐш, *мин. св.* изпрѐдох, *прич. мин. действ.* изпрѐл, -а, -о, *св.* Изработвам с предене. *Изпредох една къделя вълна.*

изпрѝдане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпридам.

изприка̀жа. Вж. изприказвам.

изприка̀звам, -аш, *несв.*; **изприка̀жа,** -еш, *мин. св.* изприка̀зах, *св. Разг.* Разправям, изказвам много неща или всичко. *Той от дума на дума изприказа на събеседника си всичко за своя живот.* Влайков.

изприка̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изприказвам.

изпрѝпкам. Вж. изприпквам.

изпрѝпквам, -аш, *несв.*; **изпрѝпкам,** -аш, *св.* Изтичвам. *Ами сега! Защо не изприпках? Щях да го стигна.* Влайков.

изпрѝпкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изприпквам.

изпрѝщвам се, -аш се, *несв.*; **изпрѝщя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Покривам се с пришки.

изпри̇щване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изприщвам се.

изпри̇щям се, -аш се, *несв., сред.* Изприщвам се. *Хванат ли вилата, ръцете им се изприщят.* Йовков.

изпри̇щяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изприщям се.

изпри̇щя се. Вж. изприщвам се.

изпро̇бвам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Опитвам, проверявам действието, качеството, годността на нещо; пробвам. *Изпробвахме машините. Изпробвахме боите.* **2.** За облекло — правя проба. **изпробвам се** *страд.*

изпро̇бване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпробвам *и от* изпробвам се. *Изпробване на инсталацията.*

изпробера̇. Вж. изпробирам.

изпроби̇рам, -аш, *несв.*; **изпробера̇,** -ѐш, *мин. св.* изпробра̇х, *св.* Пробирам много или всичко; избирам. *Изпробрали хубавите ябълки.*

изпроби̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпробирам.

изпрово̇дя. Вж. изпровождам.

изпроводя̇к, *мн.* няма, *м. Нар.* Пари или друг подарък, които се дават на изпращачите от лице, което заминава. *С какво завърши таз прощална среща? — Аз нямам думи да изкажа как: | не само със целувката гореща, но и с подарък за изпроводяк!* Н. Марангозов. □ **На (за) изпроводяк** — на прощаване, на сбогуване. *Той ме целуна по челото и ми каза на изпроводяк.* Ст. Загорчинов. *Друсат за изпроводяк момите, | друсат, тропат те назад, напред.* К. Христов.

изпрово̇ждам, -аш, *несв.*; **изпрово̇дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изпращам, придружавам някого, когато заминава или си отива. *На далеч от селото дойдоха тие да ни изпроводят.* З. Стоянов. **2.** Пращам някого или нещо. *Повикала поголемия си син и изпроводила го да повика баща си.* Каравелов. *Есенно време, когато берат асмите, всеки му изпровожда по една тепсия грозде.* А. Каралийчев.

изпрово̇ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпровождам.

изпровървя̇ се. Вж. изпровървявам се.

изпровървя̇вам се, -аш се, *несв.*; **изпровървя̇ се,** -йш се, *мин. св.* -я̀х се, *прич. мин. действ.* изпровървя̀л се, -а се, -о се, *мн.* изпровървѐли се, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Преминаваме един след друг през дадено място. *Сума свят се изпровървя да ги види.* Ал. Константинов.

изпровървя̇ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпровървявам се.

изпрого̇нвам, -аш, *несв.*; **изпрого̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Прогонвам мнозина или всички.

изпрого̇нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпрогонвам.

изпрого̇ня. Вж. изпрогонвам.

изпрода̇вам, -аш, *несв.*; **изпрода̀м,** -дадѐш, *мин. св.* -да̀дох, *прич. мин. действ.* изпрода̀л, *св.* Продавам много или всичко; разпродавам. *Ами всичко ли изпродаде?... — Всичко изпродадох... колкото имах там — и свое, и бащино — все го продадох.* Влайков.

изпрода̇ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпродавам.

изпрода̇м. Вж. изпродавам.

изпроду̇пча. Вж. изпродупчвам.

изпроду̇пчвам, -аш, *несв.* **изпроду̀пча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Продупчвам много неща или всичко. **2.** Продупчвам на много места.

изпроду̇пчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпродупчвам.

изпропъ̇дя. Вж. изпропъждам.

изпропъ̇ждам, -аш, *несв.*; **изпропъ̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Пропъждам мнозина или всички.

изпропъ̇ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпропъждам.

изпро̇свам, -аш, *несв.*; **изпро̀ся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Добивам, получавам нещо с молба, с просене. *Тая депутация на чело с Юрдача Диамандиев беше изпращана днес да пресрещне Тосун бея ... и да изпроси помилване.* Вазов.

изпро̇сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпросвам.

изпрости̇вам, -аш, *несв.*; **изпростѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Изпростудявам се.

изпрости̇ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпростивам.

изпрости̇на. Вж. изпростивам.

изпростудя̇ се. Вж. изпростудявам се.

изпростудя̇вам се, -аш се, *несв.*; **изпростудя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Простудяваме се всички или мнозина.

изпростудя̇ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпростудявам се.

изпро̇ся. Вж. изпросвам.

изпру̇жа. Вж. изпружвам.

изпру̇жвам, -аш, *несв.*; **изпру̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Протягам, изтягам. *Дойде отнякъде едро белоглаво куче, изпружи лапите си, протегна се и се сви до него.* А. Гуляшки.

изпру̇жване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпружвам.

изпръ̇свам, -аш, *несв*; **изпръ̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* За очи — излизам от орбитите. *Да ти изпръснат очите.* Клетва.

изпръ̇сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпръсвам.

изпръ̇скам. Вж. изпръсквам.

изпръ̇сквам, -аш, *несв.*; **изпръ̀скам,** -аш, *св.* **1.** Напръсквам много или всичко. *Взе маркуча и изпръска всички ни.* **2.** Довършвам до край течността, с която пръскам. **изпръсквам се, изпръскам се** *възвр.*

изпръ̇скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпръсквам *и от* изпръсквам се.

изпръ̇сна. Вж. изпръсвам.

изпръ̇хвам, -аш, *несв.*; **изпръ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Ставам пръхкав. *В градините още нямаше зеленина, но земята беше изпръхнала и топла.* Йовков. *От силния вятър и слънцето кожата на лицето ми изпръхна.*

изпръ̇хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпръхвам.

изпръ̀хна. Вж. изпръхвам.

изпръ̀хнал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изпръхна. **2.** Като *прил.* — който е слабо изсушен, напукан. *Изпръхнали устни. Изпръхнала земя.*

изпръхтя̀. Вж. изпръхтявам.

изпръхтя̀вам, -аш, *несв.*; **изпръхтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *св.* За домашно животно, обикн. кон — изведнаж издавам кратко пръхтене. *Конят мръдна леко и изпръхтя.* Йовков. *Някоя овца трепва и изпръхтява в съна си.* Влайков.

изпръхтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпръхтявам.

изпря̀гам, -аш, *несв.*; **изпрѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Освобождавам от ярем или от кола впрегнато добиче; разпрягам.

изпря̀гане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпрягам.

изпря̀гвам, -аш, *несв.*; **изпрѐгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изпрягам.

изпря̀гване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпрягвам.

изпсу̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Изричам псувня; напсувам. *Селямсъзът избухна и изпсува страшно Варлаама.* Вазов.

изпсу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпсувам.

изпу̀кам. Вж. изпуквам[1], изпуквам[2] *и* изпуквам[3].

изпу̀квам[1], -аш, *несв.*; **изпу̀кам,** -аш, *св.* Издавам внезапен пукот; изтрещявам, изгърмявам. *Дървото изпука и се разцепи на две.* Дим. Талев. *Офицеринът се намираше на куршум разстояние от това множество, когато няколко пушки изпукаха.* Вазов.

изпу̀квам[2], -аш, *несв.*; **изпу̀кам,** -аш, *св. Разг.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Измираме всички един след друг. *Вярното ... е туй, че ще изпукаме от глад. На два дена по един хляб ни дават.* Йовков.

изпу̀квам[3], -аш, *несв.*; **изпу̀кам,** -аш, *св. Презр.* Изяждам или изпивам всичко. *Щом изпукаха и последния чувал, тръгна да дири паница брашно в заем.* Кр. Григоров. *Каквото изчука — изпука.* Погов.

изпу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпуквам[1], изпуквам[2] *и от* изпуквам[3]. *Тя трепваше от всяко изшумоляване, от всеки глас, от всяко изпукване на гнила съчка.* Ем. Станев.

изпу̀лвам, -аш, *несв.*; **изпу̀ля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* В съчет. **изпулвам очи** — разтварям широко очи, правя ги да изпъкнат, обикн. при изненада, уплаха, болка и др. *А! — учудено извика пак отец Герасим и изпули очи.* Ст. Загорчинов.

изпу̀лвам се, -аш се, *несв.*; **изпу̀ля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Поглеждам с широко отворени очи, обикн. при страх, изненада и др.

изпу̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпулвам *и от* изпулвам се.

изпу̀ля. Вж. изпулвам.

изпу̀ля се. Вж. изпулвам се.

изпу̀скам и **изпу̀щам,** -аш, *несв.*; **изпу̀сна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изпу̀снат, *св.* **1.** Оставям да падне нещо, което държа, поради невнимание или защото не мога да го задържа в ръцете си; изтървавам. *Ах, — изпъшка докторът и изпусна револвера.* Вазов. *Аз изтръпнах и изпуснах бели медници от рамо.* П. П. Славейков. **2.** Пропускам, оставям някого да си отиде, да мине, да избяга, без да забележа или защото не мога да го задържа. *Отваряй си очите, да не изпуснеш човека! Ще влезе в навалицата и няма да го видиш.* Йовков. || Не се възползувам от нещо благоприятно, оставям неизползувано; пропускам. *Да се остави да го подмами едно дете, та да изпусне цяло богатство!* Елин Пелин. *Изпусна влака. Изпускам възможност. Изпускам случая.* **3.** Отделям от себе си; издавам. *Тенджерата с фасула ... изпущаше топла пара.* Вазов. *Цветята разтваряха чашките си — изпущаха своя аромат.* Йовков. *Тотев пална нова цигара, изпусна кръгче дим.* Д. Добревски. *Изпускам топлина.* **изпускам се, изпусна се** *страд.* □ **Изпусна го** (разг.) — остави го да се разхайти. **Изпускам бримка** — оставям бримка да се разплете. **Не изпускам от очи** — следя внимателно с поглед. **Изпускам нещо из ръце** — не успявам да ръководя, да оглавявам нещо. **Не изпуснах нито дума** — а) Чух всичко. б) Не казах, не изказах нищо.

изпу̀скам се и **изпу̀щам се,** -аш се, *несв.*; **изпу̀сна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* Казвам или върша нещо, което не бива да кажа или да върша пред някого; изтървавам се. *Да не би Тинка да се е изпуснала да каже нещо? Жена нали е, мъчно може да задържи някаква тайна.* Влайков.

изпу̀скане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпускам *и от* изпускам се.

изпу̀сна. Вж. изпускам.

изпу̀хам. Вж. изпухвам

изпу̀хвам, -аш, *несв.*; **изпу̀хам,** -аш, *св.* Пухам всичко колкото е нужно, пухам до край. *Само вечер, или когато почиваше мелницата и бай Фильо се измиеше на вадата, изпухваше съдраното си сетре от някоя върба, външността му добиваше истинския си вид.* Кр. Григоров. *Днес изпухахме всички килими.*

изпу̀хване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпухвам.

изпухтя̀. Вж изпухтявам.

изпухтя̀вам, -аш, *несв.*; **изпухтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изпухтя̀л, -а, -о, *мн.* изпухтѐли, *св.* Изведнаж издавам кратко пухтене. *Очите на вола са в него ..., престава да преживя и силно изпу тява.* Йовков.

изпухтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпухтявам.

изпу̀ша. Вж. изпушвам.

изпу̀швам, -аш, *несв.*; **изпу̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Пуша нещо до край (цигара, лула и др.). *Седни сега да изпушим по една цигара.* Вазов. **2.** Опушвам с дим. **изпушвам се** *страд.*

изпу̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпушвам *и от* изпушвам се.

изпу̀шкам. Вж. изпушквам.

изпу̀шквам, -аш, *несв.*; **изпу̀шкам,** -аш, *св. Остар.* **1.** За огнестрелно оръжие — изгърмявам. **2.** Изразходвам като стрелям много или всичко. *Сто патрона изпушка.* Вазов.

изпу̀шкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпушквам.

изпу̀щам. Вж. изпускам.

изпу̀щам се. Вж. изпускам се.

изпу̀щане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпущам *и от* изпущам се.

изпъ̀вам, -аш, *несв.*; **изпъ̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изпънат, *св.* Правя нещо да стане опънато; опъвам, изопвам, протягам. *Казакът... изпъна шия и се заслуша в звънкия, отсечен глас.* Караславов. *Струната е изпъната.* **изпъвам се, изпъна се** *страд.* и *сред. Краката и ръцете му предсмъртно потрепераха и се изпънаха.* Елин Пелин. □ **Изпъвам нервите** — държа в напрегнато очакване, в нервно напрежение.

изпъ̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпъвам *и от* изпъвам се. *Вратните му жили почервеняха от изпъване.* Хар. Русев.

изпъ̀дя. Вж. изпъждам.

изпъ̀ждам, -аш, *несв.*; **изпъ̀дя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Пропъждам, изгонвам, прогонвам. *Приятелю, я изпъди тая пущина* (мухата), *стига е бръмчала.* Елин Пелин. *От собствената му къща да го бяха изпъдили, нямаше толкоз мъка да чувствува.* Вазов. *Искат да я* (Ялбена) *изпъдят, да отидела в друго село.* Йовков. || *Груб.* Отстранявам от занятие или служба. *Нашият халосник го изпъдили из Одеската гимназия.* Вазов. **изпъждам се, изпъдя се** *страд.*

изпъ̀ждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпъждам *и от* изпъждам се.

изпъ̀квам, -аш, *несв.*; **изпъ̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Издавам се, изскачам напред. *Очите му изпъкнаха из орбитите.* Хар. Русев. **2.** Откроявам се, очертавам се, отделям се. *В сянката изпъкна едра мъжка фигура по бели ръкави, мина тихо, предпазливо.* Елин Пелин. *Образът му изпъкна пред мене така жив, като да го гледам.* Величков. **3.** *Прен.* Отделям се, отличавам се с някакви качества; правя впечатление с нещо. *Изпъква с красотата си. Изпъквам с качествата си.*

изпъ̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпъквам.

изпъ̀кна. Вж. изпъквам.

изпъ̀кнал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* изпъкна. **2.** Като *прил.* — който е издаден навън. *Изпъкнали очи.*

изпъ̀кналост, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Качество на изпъкнал; издаденост. *Изпъкналостта на това огледало е голяма.* **2.** Нещо изпъкнало, издадено; издадина. *На повърхността му се вижда една изпъкналост.*

изпъ̀лвам, -аш, *несв.*; **изпъ̀лня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Заемам изцяло нещо; напълвам. *Над хилядите работници, които изпълваха площада, се развяха червени знамена.* Дим. Димов. *Весел смях изпълни къщата.* Влайков. || Пълня нещо изцяло, пълня нещо, колкото може да се побере; напълвам, запълвам. *Изпълних фигурите с червена боя. Изпълвам дупката с гипс.* **2.** *Прен.* За душевни състояния, преживявания — обхващам, овладявам. *Някакъв страх изпълни душата ѝ.* Елин Пелин. *Неутолима жажда за мъст само изпълваше цялото му същество.* Йовков. **3.** *Рядко.* За години — навършвам, изкарвам. *Детето изпълни две години.* **изпълвам се, изпълня се** *страд.* и *сред.*

изпъ̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпълвам *и от* изпълвам се.

изпълзя̀. Вж. изпълзявам.

изпълзя̀вам, -аш, *несв.*; **изпълзя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изпълзя̀л, -а -о, *мн.* изпълзѐли, *св.* **1.** С пълзене излизам навън на повърхността. *Змията изпълзя из дупката.* **2.** С пълзене достигам някъде. *По гладката скала, като се придържаше в малки коренчета и издадини с колене и ръце, той изпълзя до първата площадка.* Ем. Коралов.

изпълко̀м *м.* (рус.). *Нов.* Изпълнителен комитет.

изпълнѐние, *мн.* -я, *ср.* Изпълняване, извършване, осъществяване на нещо. *Изпълнение на задача. Изпълнение на план. Изпълнение на служба. Изпълнение на присъда.* || За произведения на изкуството — възпроизвеждане, изнасяне пред публика. *Пиесата и изпълнението ѝ се харесаха на публиката.* Вазов. *Художествено изпълнение.* □ **В изпълнение** (канц.) — за да се изпълни. **Привеждам в изпълнение** (книж.) — изпълнявам. *Привеждам в изпълнение смъртна присъда.* **Пристъпвам към изпълнение** — почвам да изпълнявам.

изпълни̇̀м, -а, -о. **1.** *Прич. сег. страд. от* изпълня. **2.** Като *прил.* — който може да бъде осъществен, изпълнен. *Планът... изведнъж му се показа ясен, разработен в най-малките си подробности, изпълним.* Йовков.

изпълни̇̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Лице, което извършва нещо, което осъществява нещо. *Новата служба, колкото и да не беше по сърце и по характера на Ненка, намери в него разбран и деятелен изпълнител.* Вазов. **2.** Лице, което изнася, възпроизвежда на сцената роля или някакъв номер. *Този актьор е най-добрият изпълнител на комични роли. Музикални изпълнители.* □ **Съдебен изпълнител** (юрид.) — служебно лице, на което е възложено да привежда в изпълнение изпълнителни листове и други актове за изпълнение. **Съдия изпълнител** (юрид., остар.) — съдебен изпълнител.

изпълни̇̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който провежда, осъществява изпълнението на нещо. *Изпълнителен комитет. Изпълнителни органи. Изпълнителна власт.* **2.** Който старателно, точно, бързо, прецизно изпълнява всичко, което му се възлага. *Знаех го само като изпълнителен и работлив другар.* Кр. Григоров. □ **Изпълнителен лист** (юрид.) — заповед на съда за принудително изпълняване на гражданско право, издадена въз основа на съдебно решение или на друг определен от закона акт.

изпълни̇̀телка *ж.* Жена изпълнител. *Изпълнителка на народни песни.*

изпълни̇̀телност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Старателност, точност в извършването на нещо възложено. *Дочо проявяваше прекомерно покорство, сляпа изпълнителност.* Влайков.

изпъ̀лня. Вж. изпълвам и изпълнявам.

изпълня̀вам, -аш, *несв.*; **изпъ̀лня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Извършвам, осъществявам нещо определено, предписано, желано. *Той не можа да изпълни заканата си.* М. Марчевски. *Само дано до тогава да не изпълнят смъртните присъди.* Караславов. *Изпълнявам някому волята. Изпълнявам обещание. Изпълнявам заповед. Изпълнявам дълга си. Изпълнявам план. Изпълнявам поръчка.* || Спазвам. *Гражданите са длъж-*

ни да съблюдават Конституцията и да изпълняват точно и добросъвестно законите на страната. Конст., чл. 91. **2.** Изнасям на сцената театрално представление, роля, номер. *Артисти от Народния театър и Опера ще изпълнят програма от произведенията на Вазов.* **изпълнявам се, изпълня се** *страд. Желанието му се изпълни.*

изпълня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпълнявам *и от* изпълнявам се. *Изпълняване на решенията.*

изпъ̀лням, -яш, *несв.* Изпълвам. *И тия крехки и сладки момински гласове завчас се разнасят далеч наоколо и изпълнят утихналата по-рано махала.* Влайков. **изпълням се** *страд.*

изпъ̀лняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпълням *и от* изпълням се.

изпъ̀на. Вж. изпъвам.

изпъ̀пля. Вж. изпъплям.

изпъ̀плям, -яш, *несв.*; **изпъ̀пля,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** С пъплене, като пъпля, излизам от някъде. *Изпъплаха изпод купните, / където са били набързо скрити, / работни хора.* К. Христов. **2.** С пъплене се изкачвам, възлизам някъде. *По тая скалиста стена не беше възможно никаква жива твар да се изкатери или изпъпле горе.* Вазов.

изпъ̀пляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпъплям.

изпъ̀рво *нареч. Разг.* Най-напред, отначало. *Увлечени в играта, децата изпърво и не забележиха като влезе Колчо.* Влайков.

изпъ̀рвом *нареч. Разг.* Изпърво. *Изпървом побледня, после лицето ѝ се изчерви.* Йовков.

изпъ̀ржа. Вж. изпържвам.

изпъ̀ржвам, -аш, *несв.*; **изпъ̀ржа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Приготвям нещо чрез пържене. *Заклала бе кокошка, яйца бе изпържила като за зет.* Влайков. **2.** Пържа колкото трябва; пържа всичко. **изпържвам се, изпържа се** *страд.* и *сред.*

изпъ̀ржване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпържвам *и от* изпържвам се.

изпъ̀рля. Вж. изпърлям.

изпъ̀рлям, -яш, *несв.*; **изпъ̀рля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Пърля цял; пърля всичко до край. *Изпърлих пилето.* || Пърля доста. *Изпърлих си веждите.* **изпърлям се, изпърля се** *възвр.* и *страд.*

изпъ̀рляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпърлям *и от* изпърлям се.

изпъ̀рхам. Вж. изпърхвам.

изпъ̀рхвам, -аш, *несв.*; **изпъ̀рхам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко пърхане. *Конят, като ме видя в мрака, изпърха ми приятелски.* Вазов.

изпъ̀рхване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпърхвам.

изпъ̀стря. Вж. изпъстрям.

изпъ̀стрям, -яш, *несв.*; **изпъ̀стря,** -иш, *мин. св.* изпъстрих, *св.* Правя нещо цялото да стане пъстро; нашарвам, изшарвам. *Есента беше изпъстрила още неопадалата шума с най-разнообразни бои.* Йовков. **изпъстрям се, изпъстря се** *възвр.* и *страд.*

изпъ̀стряне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпъстрям *и от* изпъстрям се.

изпъту̀вам, -аш, *св. Рядко.* С пътуване изминавам някакво разстояние; пропътувам. *От Амбарица до Юмрукчал... има-няма 15 километра... А от тука до подножието на върха трябваше да изпътуваме още два.* Вазов.

изпъхтя̀. Вж. изпъхтявам.

изпъхтя̀вам, -аш, *несв.*; **изпъхтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изпъхтя̀л, -а, -о, *мн.* изпъхтѐли, *св.* Изведнаж издавам кратко пъхтене. *Той сграбчи с голяма сила дъската..., изпъхтя, бутна противника си и падна въз него.* Вазов.

изпъхтя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпъхтявам.

изпъ̀ча. Вж. изпъчвам.

изпъ̀чвам, -аш, *несв.*; **изпъ̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За гърди, корем — издавам силно напред. *Отец Герасим изпъчи напред големия си корем.* Ст. Загорчинов. *Изпъча гърди.* **изпъчвам се, изпъча се** *сред. Виж ме: — и тя се изпъчи гордо.* Вазов.

изпъ̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпъчвам *и от* изпъчвам се.

изпъ̀шкам. Вж. изпъшквам.

изпъ̀шквам, -аш, *несв.*; **изпъ̀шкам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам пъшкане; изохквам. *По бузите му изведнаж се проточиха две сълзи, той охна, изпъшка.* Вазов.

изпъ̀шкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изпъшквам. *Дядото... се сгромолясва с остро изпъшкване.* Яворов.

изпя̀вам, -аш, *несв.*: **изпѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изпя̀х, *прич. мин. действ.* изпя̀л, -а, -о, *мн.* изпѐли, *прич. мин. страд.* изпя̀н, изпя̀т, -а, -о, *мн.* изпѐни *и* изпѐти, *св.* Пея до край. *Учениците изпяха една песен.* Вазов. *Изпява няколко тона от гамата.* **изпявам се, изпея се** *страд.* □ **Изпял си е песента** — не го бива вече за нищо.

изпя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изпявам *и от* изпявам се.

израбо̀твам, -аш, *несв.*; **израбо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Направям, произвеждам, създавам нещо чрез работа. *Лъвското знаме, дето изработи твоята ръка, ще ни разпаля и въодушевява.* Вазов. *Картината е изработена от голям майстор. Обущата са изработени хубаво. Изработвам план. Изработвам проект.* || Свършвам предвидената за определено време работа. *Изработих пет трудодни.* **2.** *Нар.* Обработвам, преработвам. *Стринини Илчовичини малко нещо садеха и сееха. И полека-лека сами си го изработваха.* Влайков. *Изработих вълната на прежда.* **3.** Придобивам, спечелвам с работа; изкарвам. *Сиромасите си имат работа и стараят се с кървав пот и с тежки мъки да изработят една пита хляб.* Каравелов. *Днеска изработих 40 лева.* **4.** *Прен.* Създавам, добивам, придобивам чрез работа някакви качества. *Изработвам си мироглед. Изработвам си вкус.* **изработвам се, изработя се** *страд.*

израбо̀тване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изработвам *и от* изработвам се. *Изработване на план.*

израбо̀тка *ж.* **1.** Изработване, произвеждане. *Започна масова изработка на трактори и машини за селското стопанство.* Отеч. фронт, 1948 г. **2.** Начин, по който е изработено нещо. *Добра изработка. Фина изработка.*

изработя. Вж. изработвам.

изравнѐние, *мн.* -я, *ср.* Изравняване. *Изравнение на заплатите.*

изравнѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до изравняване. *Изравнителен фонд.*

изравня̀. Вж. изравнявам.

изравня̀вам, -аш, *несв.*; **изравня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Правя нещо да стане равно, без грапавини. *Долу на платото са рухнали тежки блокове..., трябва да се изхвърлят, защото всичко трябва да се изчисти и изравни.* Караславов. 2. Правя нещо еднакво с друго — по количество или по качество. *Изравнявам теглото. Изравниха заплатите.* || Правя някого еднакъв, равен по положение с другиго. *Сиромашията изравнява хората, както и смъртта.* Вазов. *Животът и условията изравниха жената и мъжа.* Караславов. **изравнявам се, изравня се** *страд.* □ **Изравнявам сметка** — плащам, уреждам сметка. **Изравнявам със земята** — напълно унищожавам, съсипвам.

изравня̀вам се, -аш се, *несв.*; **изравня̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* 1. Ставам равен с някого или с нещо. *Постепенно двете воюващи страни се изравняват и по бойните коли.* В. Коларов. 2. Като се движа, настигам някого, заставам наред с някого. *По шосето се зададе и скоро се изравни с нас дълга колона немски пленници.* Вежинов.

изравня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изравнявам *и от* изравнявам се. *Изравняване на почвата. Изравняване на условията. Изравняване на теглото.*

изра̀вям, -яш, *несв.*; **изро̀вя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. С ровене изваждам нещо навън. *Двата трупа на ловците бяха изровени и гибелта на Огнянова решена.* Вазов. *Изравям картофи.* || Като ровя, тършувам, намирам нещо. *Изрових от сандъка едно писмо.* 2. Изкопавам, издълбавам с ровене. *Пороищата са изровили стръмнините и завлекли пътищата.* Елин Пелин. *Кокошките изровиха градината.*

изра̀вяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изравям.

изра̀ждам се, -аш се, *несв.*; **изродя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.*, *сред.* Загубвам положителни физически или душевни качества на своя вид или род. || Променям се в нещо по-лошо. *Критиката се изроди в лични нападки.*

изра̀ждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* израждам се. *Израждане на картофите. Израждане на поколението.*

изражѐние, *мн.* -я, *ср.* Проява на душевно състояние, отразена върху чертите на лицето; израз. *Някакво изражение на самодоволство, на дръзка самоувереност,..., придаваха на тая красива физиономия нещо антипатично.* Вазов. *Изведнъж лицето ѝ загуби гордото и насмешливо изражение.* Ст. Загорчинов.

ѝзраз *м.* 1. Съчетание от думи, които изразяват мисъл. *Речта му изглеждаше умна; примесена бе с високи думи и с книжни,..., канцеларски изрази.* Влайков. *Цветист израз.* 2. Външна проява на мисли, чувства, настроения и под. чрез думи, действия. *Обичам те, роден език, / ... / жив израз и клик на мисъл, на блян, на дух пламен.* Вазов. *Начин на израз. Непосредствен израз.* 3. Изражение. *Златан леко повдигна главата си и изведнъж доби напрегнат и съсредоточен израз.* Вежинов. 4. *Мат.* Съвкупност от букви и математически знаци, която изразява някакви математически отношения. *Алгебрически израз.*

изразболѐя се. Вж. изразболявам се.

изразболя̀вам се, -аш се, *несв.*; **изразболѐя се,** -ѐеш се, *мин. св.* изразболя̀х се, *прич. мин. действ.* изразболя̀л се, -а се, -о се, *мн.* изразболѐли се, *св.*, *сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Разболяваме се всички един след друг; изпоразболяваме се.

изразболя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразболявам се.

ѝзразен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който се отнася до изразяването на мисли, чувства, настроения и пр.

изразѝтел, -ят, я, *мн.* -и, *м.* Лице, което изразява някакви мисли, чувства, желания, интереси, идеи. *Изразител на народните интереси. Изразител на общественото мнение.*

изразѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който добре изразява душевни качества или преживявания. *Съседът му беше рус момък... със сиви, изразителни очи.* Вазов. || За език, стил — който изразява мислите, чувствата ясно и образно. *Народната песен, излязла направо от сърцето на народа, е проста и мила, изразителна и предметна.* Караславов. □ **Изразително четене** — четене на глас литературно произведение, като се спазват правилният литературен изговор и интонация; художествено четене.

изразѝтелно. *Нареч. от* изразителен. *Говоря изразително. Чета изразително.*

изразѝтелност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изразителен. *Малко по малко той се въодушеви, засили своя ясно-звучен глас и с особена изразителност подчертаваше ония места, дето Ботев изказва своето дълбоко възмущение.* Влайков.

изразкопа̀вам, -аш, *несв.*; **изразкопа̀я,** -а̀еш, *мин. св.* -разкопа̀х, *св.* Разкопавам много, всичко или навсякъде. **изразкопавам се, изразкопая се** *страд.*

изразкопа̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразкопавам *и от* изразкопавам се.

изразкопа̀я. Вж. изразкопавам.

изразкъ̀сам. Вж. изразкъсвам.

изразкъ̀свам, -аш, *несв.*; **изразкъ̀сам,** -аш, *св.* Разкъсвам много или всичко; изпоразкъсвам. **изразкъсвам се, изразкъсам се** *страд.*

изразкъ̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразкъсвам *и от* изразкъсвам се.

изразмѐсвам, -аш, *несв.*; **изразмѐся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Размесвам много или всичко. **изразмесвам се, изразмеся се** *страд* и *взаим.*

изразмѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразмесвам.

изразмѐся. Вж. изразмесвам.

изразна̀сям, -яш, *несв.*; **изразнеса̀,** -ѐш, *мин. св.* изразнѐсох, *прич. мин. действ.* изразнѐсъл, -сла, -сло, *мн.* сли, *св.* Разнасям много или всичко на мнозина или на всички; изпоразнасям. **изразнасям се, изразнеса се** *страд.*

изразна̀сяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразнасям *и от* изразнасям се.

изразнеса̀. Вж. изразнасям.

изразност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Книж. Отвл. същ. от* изразен.

изразорà. Вж. изразоравам.

изразорàвам, -аш, *несв.*; **изразорà,** -èш, *мин. св.* -àх, *св.* Разоравам много или всичко. **изразоравам се, изразора се** *страд.*

изразорàване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразоравам *и от* изразоравам се.

изразпàрям, -яш, *несв.*; **изразпòря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разпарям много или всичко, разпарям изцяло. **изразпарям се, изразпоря се** *страд.*

изразпàряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразпарям *и от* изразпарям се.

изразплàквам, -аш, *несв.*; **изразплàча,** -еш, *мин. св.* -разплàках, *св.* Разплаквам всички или мнозина; изпоразплаквам. **изразплаквам се, изразплача се** *страд.* и *сред. Когат' ги в гроба слагаха,/ всички се изразплакаха.* П. Р. Славейков.

изразплàкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразплаквам *и от* изразплаквам се.

изразплàча. Вж. изразплаквам.

изразпòря. Вж. изразпарям.

изразпрѐсвам, -аш, *несв.*; **изразпрѐсна** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изразпрѐснат, *св.* Разпръсвам много или всичко. **изразпръсвам се, изразпръсна се** *възвр.* и *страд.*

изразпрѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразпръсвам *и от* изразпръсвам се.

изразпрѐскам. Вж. изразпръсквам.

изразпрѐсквам, -аш, *несв.*; **изразпрѐскам,** -аш, *св.* Разпръсквам много или всичко. **изразпръсквам се, изразпръскам се** *възвр.* и *страд.*

изразпрѐскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразпръсквам *и от* изразпръсквам се.

изразпрѐсна. Вж. изразпръсвам.

изразрàвям, -яш, *несв.*; **изразрòвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разравям всичко, разравям до край. *Къртицата изразрови ливадата.*

изразрàвяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразравям.

изразрòвя. Вж. изразравям.

изразсѝпвам, -аш, *несв.*; **изразсѝпя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Разсипвам много или всичко. 2. Разсипвам, разорявам.

изразсѝпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразсипвам.

изразсѝпя. Вж. изразсипвам.

изразтвàрям, -яш, *несв.*; **изразтвòря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разтварям много или всичко. *Изразтвори всички прозорци.* **изразтварям се, изразтворя се** *страд.*

изразтвàряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразтварям *и от* изразтварям се.

изразтвòря. Вж. изразтварям.

изразтрèбвам, -аш, *несв.*; **изразтрèбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разтребвам много или всичко; разтребвам напълно.

изразтрèбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразтребвам.

изразтрèбя. Вж. изразтребвам.

изразхòдвам, -аш, *несв.* и *св.* Употребям, изчерпвам известно количество, известни средства; изхарчвам. *Изразходваха всичките предвидени в бюджета средства. Изразходва всички резерви. Изразходва всичките си сили.* **изразходвам се** *страд.* и *сред.*

изразхòдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразходвам *и от* изразходвам се. *Изразходване на енергия. Изразходване на сума.*

изразѝ. Вж. изразявам.

изразявам, -аш, *несв.*; **изразѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Давам израз на нещо, изказвам. *Народната демокрация по туй се отличава от всякакви други лъжедемократични режими, че тя изразява дълбоко волята на народа.* Г. Димитров. *Изразявам мислите си. Изразявам мнение. Изразявам протест. Изразявам благодарност.* || За лице, фигура, жест и др. — показвам, разкривам някакво душевно състояние. *Очите, дълбоко хлътнали в орбитите си, изразяваха безнадеждна тъга и уплаха.* Вазов. **изразявам се, изразя се** *страд.*

изразявам се, -аш се, *несв.*; **изразѝ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Изказвам се устно или писмено; говоря. *Той се изразяваше ясно, точно, логично и малко сухо.* Вазов.

изразяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изразявам *и от* изразявам се. *Изразяване на мнение.*

израилтянин, *мн.* израилтяни, *м.* (ствр.). Евреин. || Лице, което изповядва израилтянство.

израилтянка *ж.* Еврейка.

израилтянски, -а, -о. *Прил. от* израилтянин *и от* израилтянство.

израилтянство, *мн.* няма, *ср.* Вероизповедание на евреите.

изранèн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* враня. 2. Като *прил.* — който има ранички, драскотини на много места. *Той едва пристъпваше с изранените си крака.*

изранѝ. Вж. изранявам.

изранявам, -аш, *несв.*; **изранѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя ранички, драскотини на много места. *Но ръката на момичето беше отпусната, ..., напуканите петички и ощавените почернели стъпала бяха изранени.* Караславов. **изранявам се, израня се** *възвр.* и *страд.*

израняване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изранявам *и от* изранявам се.

израсна. Вж. израствам.

израстà. Вж. израствам.

израствам, -аш, *несв.*; **израсна,** -еш, *мин. св.* -ах, *и* **израстà,** -èш, *мин. св.* израстох, *прич. мин. действ.* израсъл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св.* **1.** При растене достигам някаква височина, размери. *По склонът ронливи на поройна урва / израснал е дъб великан.* К. Христов. *Малката му дъщеря е израсла по-висока от голямата.* || *Обр.* Бивам построен, създаден. *Скоро на това място израсна цял град.* **2.** Поникквам, изниквам, покарвам. *Из попуканите плочи / са израснали треви.* Вазов. *От семената израстват нови растения. Израства ми зъб. Израства ми коса.* || *Обр.* Появявам се неочаквано, изниквам. *След малко наистина се зачуха стъпки и един грамаден силует израсна сред мрака.* Йовков. *Над нас Мургаш израсна мощен, / небето синьо с плещест гръб подпрял.* Вес. Георгиев. **3.** Прекарвам детските си и юношески години. *Познаваш ли до-*

бре тия места, бай Атанасе? ... — Как да не ги познавам, тук съм израсъл. Вежинов. *Израснах в нищета.* **4.** Достигам по-висока степен на развитие; развивам се, създавам се. *Отечественият фронт израсна в борба с фашизма и той победи фашизма.* Г. Димитров. *Ето спасителят! Смел властелин, | израснал в борби титанически, | в трясък машинен, сред дим тъмносин, | в пожар от слънца електрически.* Смирненски. □ **Израстват ми крила** (книж.) — вдъхновявам се да извърша нещо.

изра̀стване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* израствам.

изра̀стък, *мн.* -ци, *м.* **1.** За растения — издънка, разклонение. *Всеки цвят се намира на малък израстък, наречен цветна дръжка.* **2.** Неестествено издадена част на човешкото или животинско тяло; нарастък.

изрева̀. Вж. изревавам.

изрева̀вам, -аш, *несв.*; **изрева̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Издавам изведнаж силен рев. *В същия миг мечката изрева от болки и от ярост.* Ст. Загорчинов. *Ура... ра... раaa! — изрева стоустата страшна тълпа.* Ал. Константинов. *Детето изрева.*

изрева̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изревавам.

изредя̀. Вж. изреждам.

изрѐжа. Вж. изрязвам.

изрѐждам, -аш, *несв.*; **изредя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Извършвам, правя нещо, което засяга мнозина или всички по ред. *Райка влезе, взе от полицата юзеничето и малката чашка, па, като захвана от дяда си най-напред, чашка по чашка, изреди ги по три пъти.* Влайков. *Плоската изреди и останалите. — Наздраве!* Вазов. || Обхождам, обикалям едно след друго. *Ии, ами аз що свят съм изръшнал!... Туй Браила,... Букурещ, Галац,... — всички съм ги изредил.* Ал. Константинов. **2.** Изброявам, изказвам в последователен ред. *Особено обичаше той да изрежда на поп Ставря... имената на четиринайсетте си сина.* Вазов. *Гроздан започна да изрежда в паметта си всичко, което се беше случило с него от две години насам.* Йовков. **изреждам се, изредя се** *страд.*

изрѐждам се, -аш се, *несв.*; **изредя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* **1.** За мнозина или всички — извършваме нещо в последователен ред. *Най-напред се изредиха почти всички стари майстори... да се оплакват и сърдят в дюкяна на майстор Кочо.* Дим. Талев. **2.** Следваме по ред, едно след друго. *Пред неговите очи,..., светкавично бързо се изреждаха една след друга картините на неговата усилена борба.* Влайков.

изрѐждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изреждам *и от* изреждам се. *Изреждане на имената. Изреждане на учениците.*

ѝзрез *м. Рядко.* Очертание. *Тая скала имаше вид на права кадъна, с яшмак и фередже, с такъв вечерен и артистически изрез на формите, щото ще кажеш, че това е една изваяна статуя.* Вазов.

изрѐзка *ж.* Изрязана ивица от нещо (плат, хартия и под.). *Изрезки хартия.* □ **Изрезка от вестник** — изрязан текст от вестник.

изрека̀. Вж. изричам.

изрѐсвам, -аш, *несв.* Изрешвам.

изреся̀. Вж. изресявам.

изреся̀вам, -аш, *несв.*; **изреся̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Пускам реса.

изреся̀вам се, -аш се, *несв.*; **изреся̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* За растение — опадва ми ресата или цветът, без да вържа плод.

изречѐние, *мн.* -я, *ср. Грам.* Езиково съчетание от граматически свързани думи или от една дума, което изразява отделна завършена мисъл. *Просто изречение. Сложно изречение.*

изрѐша. Вж. изрешвам.

изрѐшвам, -аш, *несв.*; **изрѐша,** -иш, *мин. св.* изрѐших *и* изрѐсах, *св.* **1.** Реша до край. *Изреших си косите.* || Изчиствам чрез решене. *Изресах пърхута от косата си.* **2.** Реша мнозина или всички. *Изреших децата.* **изресвам се, изреша се** *възвр.* и *страд.*

изрѐшване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изресвам *и от* изресвам се.

ѝзрив *м.* Пъпки, петна, мехури и пр. по човешката кожа, които се явяват при различни заболявания; обрив. *Скарлатинен изрив.*

изрѝвам[1], -аш, *несв.*; **изрѝя,** -йеш, *мин. св.* изрѝх, *прич. мин. страд.* изрѝт, *св.* Изкопавам, издълбавам, изронвам. *Хубав е тоя пусти Курубаглар!... Пороите изриват дълбоко плещите му.* Вазов.

изрѝвам[2], -аш, *несв.*; **изрѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изрѝнат, *св.* С лопата изчиствам смет и др. *Изринах снега. Изринах сметта.* || *Прен. Разг. Презр.* Изгонвам, изхвърлям. *С мъка го изринахме от квартирата.* **изривам се, изрина се** *страд.* и *сред.*

изрѝвам се, -аш се, *несв.*; **изрѝна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Получавам изрив; обривам се. *После той си спомни, че ръцете, шията и лицето ѝ се бяха изринали с червени пъпки.* Дим. Димов.

изрѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изривам[1], изривам[2] *и от* изривам се.

изрѝгвам, -аш, *несв.*; **изрѝгна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изрѝгнат, *св.* Изхвърлям нещо из себе си, из вътрешността си; избълвам. *Облаците безпощадно нахлуваха по-нови и по-гъсти, като че ги изригваше близък някой вулкан.* Вазов. *Едно от оръдията изстреля самотен снаряд. Тънкото гърло изригна задушлив облак дим.* Вежинов.

изрѝгване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изригвам. *Изригване на вулкан.*

изрѝгна. Вж. изригвам.

изрѝна. Вж. изривам[2].

изрѝна се. Вж. изривам се.

изрѝнвам, -аш, *несв.* Изривам[2]. **изринвам се** *страд.*

изрѝнване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изринвам *и от* изринвам се.

изрису̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Рисувам колкото трябва или всичко до край. *Художникът изрисува портрета. Всичките стени бяха изрисувани.* **изрисувам се** *възвр.* и *страд.*

изрису̀вам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* Очертавам се, откроявам се. *Виждах профила*

на лице, две ръце се издигнаха, сключени на обръч, и върху обтегнатото платно ясно се изрисуваха буйните талази на разпуснатата коса. Йовков.

изрису̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изрисувам *и от* изрисувам се.

изрѝтам. Вж. изритвам.

изрѝтвам, -аш, *несв.*; **изрѝтам,** -аш, *св.* **1.** Изтласквам, изблъсквам някого с ритане. *В участъка стражарите го набиха хубаво, . . . , изритаха го навън и му казаха да си върви.* Елин Пелин. **2.** Ритам няколко пъти. **изритвам се, изритам се** *страд.* и *сред.*

изрѝтване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изритвам *и от* изритвам се.

изрѝчам, -аш, *несв.*; **изрека̀,** изречѐш, *мин. св.* изрѐкох, *прич. мин. действ.* изрѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св.* Изговарям, произнасям, изказвам. *Тя изрече това с по-нисък глас и без усмивка.* Йовков. *Обърна се бай Ганьо към другарите си и изрече многозначително: — Беше!* Ал. Константинов. *И чува се великата присъда, | изричана от хиляди уста: | „Светът копней за мир и мир ще бъде! | Животът е по-мощен от смъртта!"* Д. Полянов. **изричам се, изрека се** *страд.*

изрѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изричам *и от* изричам се.

изрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е точно определен, специално посочен, категоричен. *Изрична заповед. Изрични нареждания. Според изричния текст на закона.*

изрѝчно. *Нареч. от* изричен. *Законът изрично посочва това.*

изрѝя. Вж. изривам[1].

изро̀вя. Вж. изравям.

ѝзрод *м.* Човек, роден с грозно обезобразено от голям физически недостатък тяло. || *Прен.* Човек, лишен от всякакви морални качества. *Такива жестокости могат да се вършат само от изроди.*

изродѐн, -а, -о, *прил.* За организъм — който е загубил от положителните качества на своя вид или род. *Сивото говедо в някои страни е твърде изродено. Изродени картофи.*

изродя̀ се[1]. Вж. израждам се.

изро̀нвам, -аш, *несв.*; **изро̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Роня много или всичко до край. *Изронихме царевицата. Изроних средата на цяло парче хляб. Вълните изрониха брега.* **изронвам се, изроня се** *страд.* и *сред.* *Тия хиляди къщи с разноцветни форми и цветове на мазилките, . . . , имат изглед, като че на всеки миг ще се изронят и изсипят във вълните на Янтра.* Вазов.

изро̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изронвам *и от* изронвам се.

изро̀ня. Вж. изронвам.

изропта̀вам, -аш, *несв.*; **изропта̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изропта̀х, *св.* Изведнаж за кратко време изказвам ропот.

изропта̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изроптавам.

изропта̀я. Вж. изроптавам.

изро̀й се. Вж. изроявам се.

изроя̀вам се, -аш се, *несв.*; **изро̀й се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Свършваме да се роим.

изроя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изроявам се.

изруга̀вам, -аш, *несв.*; **изруга̀я,** -а̀еш, *мин. св.* изруга̀х, *св.* Изведнаж изричам ругатня. *Яденето изстина! . . . — Върви по дяволите! — изруга Панталей.* Ал. Гуляшки. **изругавам се, изругая се** *страд.* и *взаим.*

изруга̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изругавам *и от* изругавам се.

изруга̀я. Вж. изругавам.

изрусѐя. Вж. изрусявам.

изруся̀вам, -аш, *несв.*; **изрусѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изруся̀х, *прич. мин. действ.* изруся̀л, -а, -о, *мн.* изрусѐли, *св.* Ставам постепенно по-рус. *През скъсания му каскет се подаваха изрусели от слънцето и твърди като клечки коси.* Г. Белев. || Добивам по-светъл цвят, избелявам. *Полето, излиняло, изрусяло, като един извехтял килим, . . . , мълчи или дреме.* Вазов.

изруча̀. Вж. изручавам.

изруча̀вам, -аш, *несв.*; **изруча̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Издавам изведнаж ручене. *Гайдата изруча.*

изруча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изручавам.

изру̀чам. Вж. изручвам.

изру̀чвам, -аш, *несв.*; **изру̀чам,** -аш, *св.* *Диал.* Изяждам.

изру̀чване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изручвам.

изръкопля̀скам. Вж. изръкопляскавам.

изръкопля̀скввам, -аш, *несв.*; **изръкопля̀скам,** -аш, *св.* Изведнаж и за кратко време ръкопляскам. *Сам Спасов неволно изръкопляска от необясним възторг.* Вазов.

изръкопля̀скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изръкопляскввам.

изръмжа̀. Вж. изръмжавам.

изръмжа̀вам, -аш, *несв.*; **изръмжа̀,** -йш, *мин. св.* -а̀х, *св.* Издавам изведнаж кратко ръмжане. *Кучето под ореха изръмжа, джафна веднаж-дваж и пак се наведе да се поще.* Чудомир. || *Прен.* Изговарям с яд, със злоба, като че ли ръмжа. *Глупак! — изръмжа Баранов, от което усмихнатият стражар се слиса и пребледня.* Хар. Русев.

изръмжа̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изръмжавам. *Едно изръмжаване, последвано от сърдит лай, го направи да отскочи.* Вазов.

изръ̀свам, -аш, *несв.*; **изръ̀ся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Ръся, поръсвам мнозина или всички. **2.** С ръсене изразходвам нещо до край. *Попът изръсил светената вода.* **изръсвам се, изръся се** *страд.*

изръ̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изръсвам *и от* изръсвам се.

изръ̀фам. Вж. изръфвам.

изръ̀фан, -а, -о, *прил.* **1.** *Прич. мин. страд. от* изръфам. **2.** Като *прил.* — за дреха: окъсан по ръбовете и краищата. *Ръкавите на палтото му бяха изръфани.*

изръфвам, -аш, *несв.*; **изръфам,** -аш, *св.* За дреха — окъсвам по ръбовете и краищата; оръфвам. *Изръфах си ръкавите.* **изръфвам се, изръфам се** *сред.*

изръчкам. Вж. изръчквам.

изръчквам, -аш, *несв.*; **изръчкам,** -аш, *св.* *Разг.* Изръгвам, изтласквам, измушквам.

изръчкване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* изръчквам.

изряден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* (рус.). Който е с най-добри качества; отличен, превъзходен. *Изрядна домакиня. Изрядна чистота. Изряден вкус.*

изрядко *нареч.* От време на време; нарядко. *Само гугутка се обажда изрядко от сенчеста круша.* Елин Пелин.

изрязвам, -аш, *несв.*; **изрежа,** -еш, *мин. св.* изрязах, *св.* **1.** С рязане отделям нещо или късове от нещо; отрязвам. *Едно хлапе изрязваше на масата ивици от кожа.* Вазов. *Изрязвам клоните на дървото. Изрязвам си ноктите.* **2.** Чрез рязане изработвам, оформявам нещо. *Кака ще изреже от цветни книги шарени кенета.* Влайков. *Изрязвам фигури от цветна хартия.* **3.** С острие издълбавам нещо върху някакъв предмет. *Забележвам по гладките стволове на буковете и брезите имена, изрязани с нож.* Вазов. **4.** Нарязвам, порязвам на много места. *Силите ѝ бяха изчерпани от страшно двудневно бягане и от глад, а краката изрязани от камънящите и бодилите.* Вазов. **изрязвам се, изрежа се** *възвр.* и *страд.*

изрязвам се, -аш се, *несв.*; **изрежа се,** -еш се, *мин. св.* изрязах се, *св.*, *сред.* *Рядко.* Очертавам се, откроявам се на някакъв фон. *Отделни силуети все по-ясно и по-ясно се изрязваха на общия фон.* Смирненски.

изрязване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изрязвам *и от* изрязвам се.

изсвирвам, -аш, *несв.*; **изсвиря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изведнаж издавам кратко свирене. *Но кога се там съзира | Козлодуйский бряг, | в парахода рог изсвирва, | развя се байрак.* Вазов. *Стоян позна кои са, тури пръст в устата си и изсвири.* Йовков. *Влакът изсвири.* **2.** Свиря нещо изцяло, до край. *Защо скри гайдата, приятелю? Я я надуй! Изсвири ни нещо.* Йовков. **изсвирвам се, изсвиря се** *страд.*

изсвирване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изсвирвам *и от* изсвирвам се. *Разнесе се ясно треперливо изсвирване, което проехтя надалеко.* Ст. Загорчинов. *Чу се проточено изсвирване — сигнал за тръгване.* Дим. Димов.

изсвиркам. Вж. изсвирквам.

изсвирквам, -аш, *несв.*; **изсвиркам,** -аш, *св.* Издавам кратко свиркане.

изсвиркване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изсвирквам.

изсвиря. Вж. изсвирвам.

изсвирям, -яш, *несв.* *Диал.* Изсвирвам.

изседя. Вж. изседявам.

изседявам, -аш, *несв.*; **изседя,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изседял, -а, -о, *мн.* изседели, *св.* Седя, прекарвам някъде до определеното време, колкото трябва; престоявам. *Изседях цяла седмица там.*

изсека. Вж. изсичам.

изсеквам, -аш, *несв.*; **изсекна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Със секнене изчиствам нос. *Изсекни детето.* **изсеквам се, изсекна се** *възвр.*

изсекване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изсеквам *и от* изсеквам се.

изсекна. Вж. изсеквам.

изселвам, -аш, *несв.*; **изселя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Принуждавам някого да напусне своето местожителство. *Всички жители на селото са били изселени и отведени във вътрешността.* Йовков. || Въдворявам някого на местожителство; интернирам. **изселвам се, изселя се** *възвр.* и *страд.*

изселвам се, -аш се, *несв.*; **изселя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Напускам своето местожителство, за да се заселя другаде. *На седем години бях, когато се изсели | родът ни.* К. Христов.

изселване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изселвам *и от* изселвам се.

изселник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което доброволно или по принуда напуска местожителството си и се заселя другаде; преселник. *Една група изселници напуснаха страната.*

изселница *ж.* Жена изселник.

изселнически, -а, -о. *Прил. от* изселник. *Изселнически паспорт.*

изселя. Вж. изселвам.

изселям, -яш, *несв.* Изселвам.

изсипвам, -аш, *несв.*; **изсипя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Сипвам, прехвърлям нещо от съд другаде. *Слугата донесе в ръжена няколко въглена и ги изсипа в едно мангалче.* Вазов. *Кажи-речи цялото село се надваряше да изсипе по едно кринче храна в нашите чували.* А. Каралийчев. **2.** Разсипвам, разливам. *Ах ти..., изсипа ми стомната!* Вазов. *Внимавай да не изсипеш брашното.* **3.** *Прен.* *Разг.* Стоварвам, струпвам нещо в голямо количество. *Мишо им разкри причините на войната, разясни им, какви злини носи и как ще ги изсипе върху главите им.* Караславов. *Изсипвам ругатни. Изсипвам куп лъжи.* **изсипвам се, изсипя се** *страд.*

изсипвам се, -аш се, *несв.*; **изсипя се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* **1.** Изпадам, разпилявам се; изливам се. *Но от вързопчето се изсипаха пожълтели разписки, квитанции, картички.* Ст. Даскалов. *И той видя... бляскави водни струйки, които с ти о шумолене се изсипваха през ситото на лейката.* Ем. Коралов. **2.** *Прен.* *Разг.* Струпвам се в голямо количество. *Цялото село бе се изсипало на площада — мъже, жени, деца.* М. Марчевски. **3.** Изкилвам се. *Не вдигай тежко, ще се изсипеш.* **4.** *Нар.* За шарка, сипаница и под. — получавам изрив, изривам се. *Изсипал се е от шарка.*

изсипване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* изсипвам *и от* изсипвам се.

изсичам, -аш, *несв.*; **изсека,** изсечеш, *мин. св.* изсякох, *прич. мин. действ.* изсякъл, -кла, -кло, *мн.* изсекли, *св.* **1.** Сека, отсичам много или всичко. *Запъхтяна, уморена, като че е изсякла кола дърва, тя се изправи.* Вазов. *Изсякоха гората.* || *Прен.* Избивам чрез сеч, изколвам мнозина или всички. *Преди две недели беше изсякъл цялата челяд на Ганча Даалията в село Иваново.* Вазов. **2.** Чрез сечене издялвам, изработвам,

В скалата изсекли стъпала. **изсичам се, изсека се** *страд.*

изсѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изсичам.

изска̀чам, -аш, *несв.*; **изско̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Със скок или бързо движение излизам навън. *На пътя изскочи заяк и страхливо застана на няколко крачки пред тях.* Елин Пелин. *Нона и Санка изскочиха да посрещнат Тошо.* Йовков. **2.** Внезапно се появявам, излизам навън. *Вирът беше околчест, дълбок и бистър. Рибата пъкаше — ту тук, ту там някоя остра главица изскачаше над повърхността на водата.* Ст. Загорчинов. *Той погледна: далеко в нивята жълти пламъци изскачаха из кръстците.* Вазов. *Слънцето бе изскочило над баирите светло, хубаво, празнично.* Елин Пелин. *От нейде изскочиха немирни дечурлига.* Елин Пелин. || Излизам навън, измъквам се, подавам се. *Ризата му беше изскочила на кръста.* Йовков. **3.** Издавам се навън, изпъквам. *Очите ми изскачат из орбитите си.* □ **Изскочи ми из ума** (разг.) — забравих.

изска̀чане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изскачам.

изскимтя̀. Вж. и з с к и м т я в а м.

изскимтя̀вам, -аш, *несв.*; **изскимтя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изскимтя̀л, -а, -о, *мн.* изскимтѐли, *св.* Изведнаж издавам кратко скимтене.

изскимтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изскимтявам.

изско̀квам, -аш, *несв.*; **изско̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св* Изскачам. *Но кучето излая внезапно и изскокна из колибата.* Вазов. *Утринното лятно слънце изскокна високо над Стара планина.* Вазов. *Внезапно стъклените му втренчени очи се опулиха по-страшно, изпъкнаха, изскокнаха навън из орбитите си.* Вазов.

изско̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изскоквам.

изско̀кна. Вж. и з с к о к в а м.

изско̀ча. Вж. и з с к а ч а м.

изскрибу̀цам. Вж. и з с к р и б у ц в а м.

изскрибу̀цвам, -аш, *несв.*; **изскрибу̀цам,** -аш, *св.* Издавам кратко скрибуцане.

изскрибу̀цване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изскрибуцвам.

изскриптя̀. Вж. и з с к р и п т я в а м.

изскриптя̀вам, -аш, *несв.*; **изскриптя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изскриптя̀л, -а, -о, *мн.* изскриптѐли, *св.* Изведнаж издавам кратко скриптене. *Пътната врата изскриптя.* Хар. Русев.

изскриптя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изскриптявам.

изскръцвам, -аш, *несв.*; **изскърцам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам краткотрайно скърцане. *Вратата изскръцва.*

изскръцване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изскръцвам.

изску̀бвам[1], -аш, *несв.*; **изску̀бна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Със скубане изтръгвам нещо от някъде. *Тя намира един стрък невинен щир, изскубва го, тъпче го със своето малко краченце и пак въздиша.* Каравелов. *До гроба ще бъда! — отговаряше решително дядо Иван и изскубваше няколко косъма от левия си мустак.* Вазов. || *Прен.* Изтръгвам със сила, отървавам. *Изскубна си ръката от Хасановите нокти и пак нападна на него.* Каравелов. **изскубвам се, изскубна се** *страд.*

изску̀бвам[2], -аш, *несв.*; **изску̀бя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Скубя, оскубвам всичко до край. *Искаше да отиде у Ганаила, да се хвърли отгоре ѝ, да издраще лицето ѝ, да изскубе косата ѝ, да я убие.* Йовков. *Изскубах всички бурени.* **изскубвам се, изскубя се** *страд.*

изску̀бвам се, -аш се, *несв.*; **изску̀бна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Отделям се, откъсвам се от нещо с мъка, с усилия; отскубвам се. *Без да иска, невяста Панчовица сящаше все, че нещо скъпо и мило се е изскубнало из сърцето ѝ.* Влайков. || *Прен.* С хитрост, със сила се измъквам, изплъзвам, избягвам. *Изскача както си бил по чорапи и стигнал крадеца, но той се изскубнал, а оставил в ръцете му петела.* Йовков.

изску̀бване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изскубвам[1], изскубвам[2] *и от* изскубвам се.

изску̀бна. Вж. и з с к у б в а м[1].

изску̀бя. Вж. и з с к у б в а м[2].

изскърцам. Вж. и з с к р ъ ц в а м.

изслѐдвам, -аш, *несв.* Проучвам, разглеждам, за да установя научна истина. *Изследвам химическия състав на съединението. Изследвам строежа на атома.* || Проучвам, разглеждам нещо, за да се разясни добре. *Изследвам душевното му състояние. Изследвам болен.* **изследвам се** *възвр.* и *страд.*

изслѐдване, *мн.* -ия, *ср.* **1.** *Отгл. същ. от* изследвам *и от* изследвам се. *Изследване на народните говори.* **2.** Проучване на научен въпрос, научен труд. *Той е автор на едно изследване върху флората на България.*

изследва̀ч *м.* Изследовател. *Изследвач на българските народни песни.*

изследова̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което се занимава с научни изследвания. *Изследовател на северния полюс.*

изследова̀телка *ж.* Жена изследовател.

изследова̀телски, -а, -о. *Прил. от* изследовател. *Изследователски институт. Изследователска дейност.*

изслу̀жа. Вж. и з с л у ж в а м.

изслу̀жвам, -аш, *несв.*; **изслу̀жа,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Служа до край. *Изслужих военната си служба.*

изслу̀жване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изслужвам.

изслу̀шам. Вж. и з с л у ш в а м.

изслу̀швам, -аш, *несв.*; **изслу̀шам,** -аш, *св.* **1.** Слушам до край. *Кралицът изслуша тия простодушни и искрени слова с просълзени очи.* Вазов. *Докладът бе изслушан с голямо внимание.* **2.** Слушам мнозина или всички. *Министърът изслуша всички посетители.* **3.** Слушам много или всичко. *Той изслуша всичките песни.*

изслу̀шване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изслушвам.

изсмѐя се. Вж. и з с м и в а м с е.

изсмѝвам се, -аш се, *несв.*; **изсмѐя,** -ѐеш се, *мин. св.* изсмя̀х се, *прич. мин. действ.* изсмя̀л се, -а се, -о се, *мн.* изсмѐли се, *св., сред.* **1.** Избухвам в кратък смях. *Тя се изсмя с глас.* **2.** Присмивам се явно. *Всички се изсмяха на думите му.* Елин Пелин.

изсмѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изсмивам се.

изсму̀квам, -аш, *несв.*; **изсму̀ча,** -еш, *мин. св.* изсму̀ках, *св.* За течни и въздухообразни тела — като смуча, изтеглям всичко. *Аз се спуснах към камъните да намеря такава спасителна локвица. И, за щастие, намерих три, из които жадно изсмуках водата, заедно с песъчинките на дъното им!* Вазов. *Силните вентилатори,..., изсмукваха нечистия въздух.* Г. Белев. ‖ *Прен.* Изтощавам, унищожавам, пресушавам. *Той* (вятърът) *иде от югозапад,..., носи отровния дъх на южните пустини, изгаря всяка зеленина, изсмуква и суши всеки жизнен сок.* Йовков. *Еньо загледа свирепо брата си и почна да го бута. Но ракията беше изсмукала силите му и той почна сам да се клатушка.* Елин Пелин. **изсмуквам се, изсмуча се** *страд.* □ **Изсмукал го е из пръстите си** (разг.) — измислил е, съчинил е нещо несполучливо.

изсму̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изсмуквам. *Изсмукване на течността.*

изсму̀ча. Вж. изсмуквам.

изсмъ̀ркам. Вж. изсмърквам.

изсмъ̀рквам, -аш, *несв.*; **изсмъ̀ркам,** -аш, *св.* **1.** Изведнаж смърквам. **2.** *Разг.* Със смъркане изразходвам. *Изсмърках цялата кутийка емфие.*

изсмъ̀ркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изсмърквам.

изстѐна. Вж. изстенвам.

изстѐнвам, -аш, *несв.*; **изстѐна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Издавам изведнаж стон; простенвам. *Момичето изстена, като държеше с ръка десния си крак.* Кр. Григоров.

изстѐнване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изстенвам.

изстѝвам, -аш, *несв.*; **изстѝна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Ставам студен. *Слугинята отиваше при чучурчето, дето изстиваше руйното вино, наливаше и донасяше дълбока фарфорова паница.* Вазов. *Ако ти пари, подухай го да изстине.* Погов. *Времето изстина. Изстинаха ни краката.* **2.** Простудявам се, настивам. *Калчовица захвана по-често да тегли полите на шала въз детето; тя ставаше угрижена за него, да не би да изстине.* Вазов. **3.** *Прен.* Ставам студен, безразличен, равнодушен към някого или към нещо. *Снаха му Иваница, която го обичаше като роден брат, изстина от него. Тя избягваше да го види.* Елин Пелин. *Ти помниш ли, как в нас полека-лека / изстиваха последните надежди / и вярата / в доброто / и в човека.* Вапцаров. □ **Изстива ми сърцето (от някого)** — не обичам повече (някого), безразличен ми е вече (някой).

изстѝване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изстивам.

изстѝна. Вж. изстивам.

изстѝнка *ж.* Простуда, простудяване, настинка. *Пазя детето си от изстинка.*

изстѝскам. Вж. изстисквам.

изстѝсквам, -аш, *несв.*; **изстѝскам,** -аш, *св.* Със стискане правя да излезе сок, течност от нещо. *Изстисквам лимон. Изстисквам от раната няколко капки кръв.* **изстисквам се, изстискам се** *страд.* □ **Изстисквам (някого) като лимон** (разг.) — взимам, получавам от някого всичко, което може да даде.

изстѝскване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстисквам *и от* изстисквам се.

изстра̀дам. Вж. изстрадвам.

изстра̀двам, -аш, *несв.*; **изстра̀дам,** -аш, *св.* Претърпявам страдания. *През турското робство българският народ много изстрада.*

изстра̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстрадвам.

ѝзстрел *м.* **1.** Изхвърляне на патрон или снаряд от огнестрелно оръжие. *Второ оръдие успя да простреля с точен изстрел едно от немските пехотни оръдия.* Вежинов. **2.** Звук от стрелба с огнестрелно оръжие. *От дясно и от ляво на нас се чуваха чести изстрели.* Йовков. *Самотен изстрел процепи мълчанието.* Дим. Димов. □ **Давам изстрел** — гръмвам с огнестрелно оръжие.

изстрѐлвам, -аш, *несв.*; **изстрѐлям,** -яш, *св.* **1.** Изгърмявам, давам изстрел с огнестрелно оръжие. *Сякаш нарочно, за да покаже страшната си мощ, едно от оръдията изстреля самотен снаряд.* Вежинов. **2.** Изразходвам чрез стрелба. *Това го накара да открие стрелба върху немците..., но той успя да изстреля само един пълнител.* Дим. Димов. □ **Изстреля всичките си патрони** (разг.) — изчерпа всичките си доводи, възможности.

изстрѐлване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстрелвам.

изстрѐлям. Вж. изстрелвам.

изстрѝгвам, -аш, *несв.*; **изстрѝжа,** -еш, *мин. св.* изстрѝгах, *св.* Остригвам много или всички.

изстрѝгване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстригвам.

изстрѝжа. Вж. изстригвам.

изстудя̀. Вж. изстудявам.

изстудя̀вам, -аш, *несв.*; **изстудя̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Правя нещо да изстине, да стане студено; охлаждам. *Виното... той предварително изстудяваше в чешмата.* Елин Пелин. *Тънък, но резлив вятър задуха и бързо изстуди всичко.* Елин Пелин. **изстудявам се, изстудя се** *сред.* *Турих да се изстуди малко бира.* Йовков.

изстудя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изстудявам *и от* изстудявам се.

изстъ̀пвам, -аш, *несв.*; **изстъ̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Поет.* Изстъпвам се. *В дясно постепенно изстъпват в полумрака конници: цар Самуил и войводите му.* К. Христов. *Полека / изстъпваха в паметта му редом / миналите, забравените дни.* П. П. Славейков.

изстъ̀пвам се, -аш се, *несв.*; **изстъ̀пя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.* Излизам напред. *Не изтърпя Никола, а се изстъпи сред нивата и се провикна.* Елин Пелин.

изстъпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстъпвам *и от* изстъпвам се.

изстъплѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Състояние на крайна възбуда, загубване на самообладание. *Той дойде в изстъпление и взе да удря една от вратите.* Вазов. **2.** Обикн. *мн.* Действия, постъпки, извършени при крайна възбуда. *Може да се помисли, че тоя силен човек, настървен от кървавото си и жестоко занятие, ще върши страшни изстъпления, когато е пиян.* Йовков.

изстъ̀пя. Вж. изстъпвам.

изстъ̀пя се. Вж. изстъпвам се.

изстъ̀пям, -яш, *несв.* Изстъпвам.

изстъ̀пяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстъпям.

изстъ̀ргвам, -аш, *несв.*; **изстъ̀ржа,** -еш, *мин. св.* изстъргах, *св.* Стържа, остъргвам напълно. *Повечето ръкописи бяха писани с молив; имената на авторите им бяха прилежно изстъргани.* Вазов. *Изстъргах калта от обувките си.* **изстъргвам се, изстържа се** *страд.*

изстъ̀ргване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изстъргвам *и от* изстъргвам се.

изстъ̀ржа. Вж. изстъргвам.

изсу̀квам[1], аш, *несв.*; **изсу̀ча,** -еш, *мин. св.* изсу̀ках, *св.* За мляко — суча всичкото до край; избозавам. *Телето пак ще изсуче кравата.* Йовков. *Нужно е редовно предояване* (на овцете), *тъй като в началото агнетата не могат да изсукват всичкото мляко.*

изсу̀квам[2], -аш, *несв.*; **изсу̀ча,** -еш, *мин. св.* изсу̀ках, *св.* За нишки, върви и под. — суча до край.

изсу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изсуквам[1] *и от* изсуквам[2].

изсу̀лвам се, -аш се, *несв.*; **изсу̀ля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Диал.* Измъквам се, изваждам се, изхлъзвам се. *Той се напъна напред, изсули се из дрехата си и я остави в ръцете на гонителя си.* Вазов. *Изсули ми се обувката.*

изсу̀лване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изсулвам се.

изсу̀ля се. Вж. изсулвам се.

изсумтя̀. Вж. изсумтявам.

изсумтя̀вам, -аш, *несв.*; **изсумтя̀,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изсумтял, -а, -о, *мн.* изсумтели, *св.* Издавам краткотрайно сумтене. *Божан изсумтя неприязнено, бутна коня и ги замина.* Елин Пелин.

изсумтя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изсумтявам.

изсу̀ча. Вж. изсуквам[1] *и* изсуквам[2].

изсуша̀. Вж. изсушавам.

изсуша̀вам, -аш, *несв.*; **изсуша̀,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* Направям нещо, което е мокро, влажно да стане напълно сухо. *Слънцето пак изгря и бързо изсушаваше земята.* Вазов. *Изсуших прането. Изсуших си за зимата гъби.* || Правя някакво растение да спре да расте и се развива, да стане сухо. *Може студове и мраз да изсушат крехките кълнове.* Йовков. *Гъсениците изсушават дърветата.* || *Прен.* Изчерпвам, изтощавам. *Скъперничеството ... изсушава душата на младия човек, като го превръща в най-студен егоист: нищо нежно, нищо благородно не остава у него.* Ал. Константинов. **изсушавам се, изсуша се** *възвр.* и *страд.*

изсуша̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изсушавам *и от* изсушавам се.

изсъ̀рбам. Вж. изсърбвам.

изсъ̀рбвам, -аш, *несв.*; **изсъ̀рбам,** -аш, *св.* **1.** Изпивам, изяждам течна храна със сърбане. *Той изсърба с наслаждение кафето.* Вазов. *Изсърба си супата.* **2.** Издавам кратко сърбане. *Той изсърба силно.*

изсъ̀рбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изсърбвам.

изсъ̀скам. Вж. изсъсквам.

изсъ̀сквам, -аш, *несв.*; **изсъ̀скам,** -аш, *св.* Издавам кратко съскане. *Тсс! — изсъска Георги и направи знак на другите да мълчат.* Вазов. *Парите! — изсъска Лянката... Изядох те!... — Казвай де са парите.* Йовков. *Началникът се доближи до тайния агент и изсъска на самото му ухо: — Добре си разузнавал.* Ем. Коралов. *Змията изсъска и се скри.*

изсъ̀скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изсъсквам.

изсъ̀хвам, -аш, *несв.*; **изсъ̀хна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** За нещо мокро, влажно — изгубвам влагата си, ставам сух. *Щом времето се поправи и земята изсъхна, хората излязоха на работа.* Йовков. *Слабият дъх на немощните му гърди едвам движи изсъхналите и попукани устни.* Елин Пелин. **2.** За река, блато и под. — загубвам си водата, пресъхвам. *Щъркът замислено закрачи по изсъхналите мочури.* Елин Пелин. **3.** За растения — преставам да раста, да се развивам. *Такава суша беше и оная година, че едното дърво пред къщи изсъхна.* Йовков. *Цветето изсъхна.* **4.** *Прен.* Ставам много слаб, сух; отслабвам, изнемощявам. *От тогаз момичето не го бива. Ей го изсъхна като вейка.* Йовков. **5.** *Нар.* За човешки или животински крайници — ставам сух, неподвижен от някаква болест. *Остана жив само Македонски, комуто единадесетте рани заздравяха и дясната ръка изсъхна.* Вазов. *Да ти изсъхнат ръцете!* Клетва.

изсъ̀хване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изсъхвам.

изсъ̀хна. Вж. изсъхвам.

изта̀кам се, -аш се, *несв.*; **изто̀ча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Диал.* Източвам се (*от* източвам[1]). *Стрина Илчовица дига и слага лявата си ръка, загледана в калъпа, отдето се изтака нишката, а в главата ѝ се роят хубави и сладки мисли.* Влайков.

изта̀кане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтакам се.

изтанани̇̀кам. Вж. изтананиквам.

изтанани̇̀квам, -аш, *несв.*; **изтанани̇̀кам,** -аш, *св.* Тананикам нещо до край. **изтананиквам се, изтананикам се** *страд.*

изтанани̇̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтананиквам *и от* изтананиквам се.

изтегли̇̀в, -а, -о, *прил.* Който лесно може да се изтегля, разтегля. *Златото е ковък и изтеглив метал.*

изтѐгля. Вж. изтеглям.

изтѐглям[1], -яш, *несв.*; **изтѐгля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** С теглене изваждам нещо навън; измъквам, издърпвам. *Турчинът изтегли ятагана си.* Вазов. *Тъкмо в тая минута ковачът изтегли с щипците едно зачервено желязо.* Йовков. **2.** Като тегля с усилие, премествам, предвижвам нещо или някого. *Машината изтегли вагоните по нанагорнището и цялата композиция литна по правия път.* Раб. дело, 1950 г. *Воловете изтеглиха колата от калта.* || *Прен.* С мъка изтръгвам от някого нещо, обикн. сведения, признания и под. *Другият умрял под боя, чрез който успели да изтеглят от устата му показанието на мястото, дето била заровена хазната.* Вазов. *Дума не можах да му изтегля из устата.* **3.** Удължавам с теглене. *Изтеглям нишка. Изтеглям жица.* || Издърпвам, опъвам нещо. *Почва тя да тегли вълната с едната и другата си ръка, после пак я натъква, пак я изтегля.* Влайков. *Бащата изтегли ушите на немирника.* **4.** Издърпвам, изсмуквам. *Компресът изтегли гнойта от раната. Изтеглям въздуха от нещо.* **5.** Отдръпвам, оттеглям. *Германците изтеглиха войските си от окупираните области.* **6.** За внесена сума — получавам. *Изтеглям пари от банката. Изтеглям чек.* **изтеглям се, изтегля се** *страд.* и *сред.*

изтѐглям[2], -яш, *несв.*; **изтѐгля,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Прен.* Претърпявам, понасям. *Той реши да не лъже, да изповяда престъплението си и храбро да изтегли наказанието си.* Вазов. *Голямо тегло изтеглих.* **изтеглям се, изтегля се** *страд.*

изтѐгляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтеглям[1], изтеглям[2] *и от* изтеглям се.

изтѐгна. Вж. изтягам.

изтѐгна се. Вж. изтягам се.

изтѐжко *нареч.* **1.** Тежко, бавно, тромаво. *Като изяжда хляба... Велиден изтежко се повдига и тръгва със своя тромав ход.* Влайков. **2.** С мъка, с болка, с тъга. *И изпъшка изтежко, с болка, също като човек.* Йовков. *Изтежко въздишам.* **3.** Важно, авторитетно, с тежест. *Рустем, ти бяла кукувица видял ли си? — попита многозначително докторът, заклати важно глава и запуши изтежко лулата.* Елин Пелин. *Отец Василий го погледна и изтежко заговори.* Смирненски.

изтеза̀вам, -аш, *несв.* Подлагам някого на изтезания. *Отреща в селото, гдето живееше Милен, дошли жандарми, били, изтезавали, след туй вързали мъжете и ги откарали навътре.* Йовков. *Мнозина по изнурените си лица се познаваха, че бяха жестоко бити и изтезавани.* Величков. **изтезавам се** *възвр.* и *страд.*

изтеза̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтезавам. *Болката от удара с тояга преминава бързо, но бавната инквизиция, ежедневното изтезаване чрез веригите много повече изтощава силите.* Г. Димитров.

изтеза̀ние, *мн.* -я, *ср.* Жестоко физическо или нравствено мъчение. *Той очакваше на всеки миг да чуе над главата си гърмежа на револвера и всичките му нерви бяха напрегнати до скъсване. Това беше страшно, неизразимо изтезание.* Вазов.

изтека̀. Вж. изтичам.

изтѐпам. Вж. изтепвам.

изтѐпвам, -аш, *несв*; **изтѐпам,** -аш, *св.* **1.** Тепам всичко до край. *Изтепах всичките шаяци на тепавицата.* **2.** Тепам колкото трябва. *Изтепах плата на тепавицата.* **изтепвам се, изтепам се** *страд.*

изтѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтепвам *и от* изтепвам се.

изтѝкам. Вж. изтиквам.

изтѝквам, -аш, *несв.*; **изтѝкам,** -аш, *св.* С тикане изкарвам, измествам, избутвам, изтласквам. *Попът хвана Нена за ръцете... и я изтика из портата.* Елин Пелин. *Когато видя всичко това..., изтика ни и заключи вратата зад себе си.* Вазов. **изтиквам се, изтикам се** *страд.*

изтѝкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтиквам *и от* изтиквам се.

изтимаря̀. Вж. изтимарявам.

изтимаря̀вам, -аш, *несв.*; **изтимаря̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Тимаря напълно. *Изтимарих всичките коне.*

изтимаря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтимарявам.

изтѝрвам, -аш, *несв.*; **изтѝря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изгонвам, изпъждам.

изтѝрване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтирвам.

изтѝря. Вж. изтирвам.

изтѝхо *нареч.* С тих глас, тихичко. *Изтихо говори.*

изтѝхом, *нареч. Нар.* Изтихо. *Задремал бях и, майко, / сторй ми се, че ти над мене / изтихом пееше.* Яворов.

изтѝчам[1], -аш, *несв.*; **изтека̀,** изтечѐш, *мин. св.* изтѐкох, *прич. мин. действ.* изтѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св.* **1.** Тека от нещо навън, изливам се. *Нощес се скъсал един обръч на бурето и виното изтекло до капка.* Елин Пелин. *Водата изтичаше из медна тръба на голяма струя.* Елин Пелин. **2.** За поток, река — тека от някъде; извирам. *От езерцето изтичаше ручейче и весело криволеше между корените на вековните дървета.* Орлин Василев. **3.** *Прен.* За време — изминавам, преминавам, свършвам се. *Изтекоха няколко весели, твърде весели дни.* Вазов. *Изтече ми отпускът. Изтича срокът. През изтеклата година.* □ **Изтекоха ми очите** (нар.) — повредиха ми се очите. *Изтекоха ми очите от плач.* **Много вода изтече от тогава** (разг.) — много време измина.

изтѝчам[2]. Вж. изтичвам.

изтѝчане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтичам[1]. *Изтичане на годината. Изтичане на срок. Изтичане на отпуск. Изтичане на реката.*

изтѝчвам, -аш, *несв.*; **изтѝчам,** -аш, *св.* **1.** Отивам с тичане. *Изтичай да ми купиш вестник.* **2.** С тичане изминавам известно разстояние. *Пъргаво се обърна и изтича надолу по стълбите.* Хар. Русев.

изтѝчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтичвам.

изтла̀скам. Вж. изтласквам.

изтла̀сквам, -аш, *несв.*; **изтла̀скам,** -аш, *св.* С тласкане, с тикане измествам, изкарвам;

избутвам, изтиквам, изгонвам, измествам. *Да не си стъпила на прага ми вече, — изкрещя хаджи Ровоама, и я изтласка из вратата.* Вазов. **изтласквам се, изтласкам се** *страд.*

изтла̀скване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтласквам *и от* изтласквам се.

изтлѐйвам, -аш, *несв.* Изтлявам.

изтлѐйване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтлейвам.

изтлѐя. Вж. и з т л я в а м.

изтля̀вам, -аш, *несв.*; **изтлѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изтля̀х, *прич. мин. действ.* изтля̀л, -а, -о, *мн.* изтлѐли, *св.* Тлея до край. *Хубава си, моя горо, | . . . Който веднаж те погледне, | той вечно жалее, | че не може под твоите | сенки да изтлее.* Каравелов. *Огънят в огнището изтля.*

изтля̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтлявам.

ѝзток, *мн.* няма, *м.* **1.** Една от четирите главни посоки на света, противоположна на запад. *От височината, където стоеше, той виждаше далеч на изток тъмнозелените талази на дъбравата.* Йовков. || Оная част от хоризонта, откъдето изгрява слънцето. *Противоп.* запад. *А на изток всред розово сияние и кристално чиста синевина изгряваше денят.* Дим. Димов. **2.** *Собств.* Страните от Европа, Африка и Азия, които се намират в тази посока и се противопоставят на Западна Европа и Америка. *Коя земя от теб е по-пъстра, по-богата? | Ти сбираш в едно всички блага и дарове: | . . . | на Изтокът светлика, на Югът аромата.* Вазов. □ **Близкият изток** — Мала Азия и Балканите. **Далечният изток (крайният изток)** — азиатските страни в съседство с Великия океан. **Средният изток** — Арабия, Иран и Афганистан.

изтопу̀ркам. Вж. и з т о п у р к в а м.

изтопу̀рквам, -аш, *несв.*; **изтопу̀ркам,** -аш, *св.* Изведнаж и за кратко време почвам да топуркам.

изтопу̀ркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтопурквам.

изтопя̀. Вж. и з т с п я в а м[1] *и* и з т о п я в а м[2].

изтопя̀вам[1], -аш, *несв.*; **изтопя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Топя, стопявам всичко до край. *Изтопих сланината.* **изтопявам се, изтопя се** *страд.*

изтопя̀вам[2], -аш, *несв.*; **изтопя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Като топя, изяждам всичко до край. *С малко хляб изтопих всичкия сос.*

изтопя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтопявам[1], изтопявам[2] *и от* изтопявам се.

изтормо̀звам, -аш, *несв.*; **изтормо̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Тормозя много, до край *Дългото пътуване в претъпкания вагон изтормози пътниците.* **изтормозвам се, изтормозя се** *възвр.* и *страд.*

изтормо̀зване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтормозвам *и от* изтормозвам се.

изтормо̀зя. Вж. и з т о р м о з в а м.

изто̀ча. Вж. и з т о ч в а м[1], и з т о ч в а м[2] *и* и з т о ч в а м[3].

изто̀ча се. Вж. и з т о ч в а м с е.

изто̀чвам[1], -аш, *несв.*; **изто̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** За течност — точа, пускам всичко да изтече до край. *Източѝ виното от бъчвата.* || Изпразвам с точене. *Източи бъчвата.* **2.** За нишка — изтеглям да се проточи. *Източихме две оки коприна.* **3.** Протягам, проточвам. *Те бяха източили вратове и надали ухо в тъпана.* П. Ю. Тодоров. **източвам се, източа се** *страд.* и *сред.*

изто̀чвам[2], -аш, *несв.*; **изто̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За тесто — изтеглям, за да го направя на тънки кори. *Източвам баница.* **източвам се, източа се** *страд.*

изто̀чвам[3], -аш, *несв.*; **изто̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* За нож, сечиво — правя остър; наточвам, изострям. *Селяните източват сърповете.* **източвам се, източа се** *страд.*

изто̀чвам се, -аш се, *несв.*; **изто̀ча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Само *мн.* и 3 *л. ед.* За люде, животни и др. — изтеглям се в последователен ред. *Към дългата върволица на шествието, което цяло се източи на широкия друм, прииждаха и последните закъснели жени и деца.* Елин Пелин. **2.** *Разг.* За човек — израствам на височина. *Расте хлапето, бе! Дорде го видиш, и се източило с цял чуперек нагоре.* Чудомир. *Божура сега беше мома. . ., снагата ѝ беше се източила, тънка, гъвкава.* Йовков.

изто̀чване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* източвам[1], източвам[2], източвам[3] *и от* източвам се.

ѝзточен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е свързан с посоката изток. *Източен прозорец. Източно изложение. Източен вятър.* **2.** Който се намира на изток. *На източната страна на града тогава имаше турска махала с голяма джамия.* Дим. Талев. *Източна България. Източна Стара планина. Източна Европа. Източни славяни.* **3.** Който е свързан със страните от Изтока, обикн. Азия и съседната част на Африка. *Източен стил. Източни народи. Източна легенда.* □ **Източен въпрос** (истор.) — въпросът за съдбата на балканските земи и народи в пределите на бившата Отоманска империя. *Силите ще бъдат принудени да се намесят и да решат веднаж за винаги източния въпрос, като състаеят от разните народности. . . отделни самостоятелни господарства.* Величков. **Източна Румелия** (истор.) — автономна област, която била създадена след Берлинския договор в пределите на бившата Отоманска империя и част от земите на днешна Южна България от 1878 до 1885 г.

изто̀чен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* източа. **2.** Като *прил.* — висок, тънък, строен. *Окото не може да се нагледа на тая жива, гигантска етена, образувана от милиони прави, източени, пирамидовидни ели.* Вазов. *Високият ѝ източен стан. . . беше съвършенство на женствени форми.* Вазов.

ѝзточник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Това, което дава начало на нещо, от което се добива нещо. *Тия езера. . . служат за източници на главните реки, които тръгват от Рила към Дунава и Бяло море.* Вазов. *Земята и земеделският труд са първичният източник на всички народни блага.* Г. Димитров. *Суровинен източник. Източник на зараза. Източник на електрическа енергия.* || *Прен.* Основна, главна причина за нещо; първопричина. *Физкултурата е източник на здраве и сила за нашия народ.* Г. Димитров. *Източник на колебания.* **2.** Писмени или словесни материали, от които се черпят сведения за научни изследвания. *Авторът е почерпил материал от някол-*

ко исторически източника. || *Разг.* Лице, от което се черпят някакви сведения, слухове. *Достоверен източник. Несигурен източник.*

изтощàвам, -аш, *несв.*; **изтощя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Постепенно изчерпвам силите на някого; омаломощявам, изнурявам. *Чувствувам, че губя сили: дългото седене ме е изтощило.* Л. Стоянов. || За растения — изчерпвам хранителните елементи на почвата. **изтощавам се, изтощя се** *страд.* и *сред.*

изтощàване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтощавам *и от* изтощавам се.

изтощѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изтощя. *България бе слаба тогава, изтощена от по-ранишните татарски нашествия.* Вазов. **2.** Като *прил.* — който е с изчерпани физически сили; омаломощен, изнурен. *Откъм океана постоянно нахълтват топли влажни мъгли, които правят човека да се поти и да се чувствува изтощен.* Г. Белев. || Отслабнал, повехнал, изпит. *Тая болка беше свила нейната млада и изтощена снага на купчинка.* Елин Пелин.

изтощѐние, *мн.* няма, *ср.* Изчерпване на физическите сили; умора, изнурение. *Изморен съм до изтощение, а при п.-а ми предстои път до гарата.* Л. Стоянов.

изтощѐност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изтощен.

изтощѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който изтощава; уморителен, изнурителен. *Изтощително пътуване. Изтощителна война.*

изтощя̀. Вж. изтощавам.

изтрàвниче, *мн.* -та, *ср.* **1.** Дребна папрат по скали, камъни и зидове. Asplenium trichomanes. **2.** Название на някои други растения, напр. овчарска торбица, пореч и др. *Подобре така да запустеят нивите, да поникне по тях изтравниче.* Кр. Григоров.

изтрàвям, -яш, *несв.*; **изтрòвя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Тровя всичко. *Изтровихме плъховете.* **изтравям се, изтровя се** *страд.* и *сред.*

изтрàвяне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтравям *и от* изтравям се. *Два дни след изтравянето на глутницата той* (сивият вълк) *беше разкъсал една сърна.* Ем. Станев.

изтрàйвам, -аш, *несв.*; **изтрàя,** -аеш, *мин. св.* -аях, *св.* **1.** *Разг.* Запазвам се до край, не се развалям. *Ако не сложиш достатъчно сол на туршията, няма да изтрае.* **2.** Трая, понасям търпеливо до край; изтърпявам. *Адските пронизващи болки отново замъглиха съзнанието му. Остана да блещука само една мисъл... да не издаде нищо, да изтрае до край.* Дим. Димов.

изтрàйване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтрайвам.

изтрàкам. Вж. изтраквам.

изтрàквам, -аш, *несв.*; **изтрàкам,** -аш, *св.* Изведнаж и за кратко време тракам. *Щъркелите изтракаха и замълчаха.* Йовков. **изтраквам се, изтракам се** *страд.*

изтрàкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтраквам *и от* изтраквам се.

изтрàя. Вж. изтрайвам.

изтрѐбвам, -аш, *несв.*; **изтрѐбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Требя всичко; унищожавам. *Пий! Имаш право да пиеш. Изтреби вълците, изкорени ги.* Йовков. *Радуил и бунтовниците изтребваха безпощадно татарските велможи.* Вазов. **изтребвам се, изтребя се** *страд.*

изтрѐбване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтребвам *и от* изтребвам се.

изтребѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** *Воен.* Бърз боен самолет за унищожаване авиацията на противника. **2.** Причинител на унищожение.

изтребѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който причинява изтребление; унищожителен. *Доказа се, че пожарът в Райхстага послужи като повод..., сигнал за широко замислен изтребителен поход против пролетариата.* Г. Димитров. *Изтребителна война.*

изтреблѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж.* Пълно и масово унищожение; изтребване.

изтрѐбя. Вж. изтребвам.

изтрезнѐя. Вж. изтрезнявам.

изтрезня̀вам, -аш, *несв.*; **изтрезнѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изтрезня̀х, *прич. мин. действ.* изтрезня̀л, -а, -о, *мн.* изтрезнѐли, *св.* **1.** Ставам наново трезвен след напиване. *Прекара остатъка от деня в мрачно пиене на ракия... Като изтрезня малко, той се успокои.* Дим. Димов. **2.** *Прен.* Идвам в обикновеното си състояние след силно увлечение, опиянение от нещо. *Но другарите му, изтрезнели внезапно от одевешното си опиянение, гледаха плахо.* Вазов.

изтрезня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтрезнявам.

изтрѐпвам, -аш, *несв.*; **изтрѐпя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Тропя много, тропя всичко до край. *Сто арапа в черен гроб проводих, / и изтрепах триста кеседжии.* Вазов. *Ще ни изтрепят като пилци.* **изтрепвам се, изтрепя се** *страд.*, *сред.* и *взаим.*

изтрѐпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтрепвам *и от* изтрепвам се.

изтрѐпя. Вж. изтрепвам.

изтрещя̀. Вж. изтрещявам.

изтрещя̀вам, -аш, *несв.*; **изтрещя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изтрещя̀л, -а, -о, *мн.* изтрещѐли, *св.* Внезапно и за кратко време трещя. *Трептяха червени светкавици и наблизу някъде изтрещяваше страшен гръм.* Йовков. *Снарядът изтрещя върху стоманената броня, танкът се завъртя и откри хълбока си.* Вежинов. **изтрещявам се, изтрещя се** *сред.*

изтрещя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтрещявам *и от* изтрещявам се.

изтривàлка *ж.* **1.** Приспособление за изтриване на обувките при влизане в помещение; бърсалка. *Нечиста изтривалка.* **2.** Специален предмет от плат, гъба и др. за изтриване на тялото при къпане.

изтрѝвам, -аш, *несв.*; **изтрѝя,** -йеш, *мин. св.* изтрѝх, *прич. мин. страд.* изтрѝт, *св.* **1.** С триене изчиствам, избръсвам нещо. *Той беше спал вътре и сега току-що беше се умил и изтриваше с пешкир мокрото си лице.* Елин Пелин. *При всяка смяна проверявам дали машината има масло, изтривам я от кал и прах.* **2.** С триене заличавам нещо. *Да изтриете с гума моите поправки от ръкописа.* П. П. Славейков. || *Прен.* Правя да се забрави; заличавам. *На миналите дни, тъй дивна, повестта / невидима ръка изтри*

из паметта | и повест кървава написа там отново. П. П. Славейков. **3.** Изтърквам, изхабявам. *Изтрила е желязна тояга да го търси.* П. Р. Славейков. **4.** Изжулвам, повреждам или премахвам горния пласт. *Изтрих боята от дъските. Изтрий му добре кирта.* **изтривам се, изтрия се** *възвр.* и *страд.* □ **Изтривам (заличавам) от лицето на земята** (книж.) — унищожавам напълно.

изтри̇вам се, -аш се, *несв.*; **изтри̇я се,** -йеш се, *мин. св.* изтрӣх се, *св.*, *сред.* **1.** Изтърквам се, изхабявам се. *Лъскавото му казмирено сетре... съвсем се бе изтрило.* Кр. Григоров. *Желязото като желязо, и то се изтрива.* Йовков. **2.** Изличавам се. *Напреде му стоеше удавницата, момичето, на което в манастира той беше дал златен пръстен и образа на което отдавна се беше изтрил от паметта му.* А. Каралийчев.

изтри̇ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтривам *и от* изтривам се.

изтри̇т, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изтрия. **2.** Като *прил.* — а) Изличен. *Изтрит надпис.* б) Изтъркан, изхабен. *Той дойде в един мрачен декемврийски ден в оръфан сив балтон, гологлав, с чанта в ръка и едно изтрито куфарче.* Кр. Григоров. в) *Прен.* Банален, блудкав, изтъркан. *Изтрити фрази.*

изтри̇я. Вж. изтривам.

изтри̇я се. Вж. изтривам се.

изтро̀вя. Вж. изтравям.

изтро̀пам. Вж. изтропвам.

изтро̀пвам, -аш, *несв.*; **изтро̀пам,** -аш, *св.* Изведнаж и за кратко време тропам. *Цонка гледа няколко време дано види да се мерне там Милка и да й изтропа на стъклото с чадъра си.* Вазов.

изтро̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтропвам.

изтрополя̀. Вж. изтрополявам.

изтрополя̀вам, -аш, *несв.*; **изтрополя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изтрополя̀л, -а, -о, *мн.* изтрополѐли, *св.* Изведнаж и за кратко време издавам тропот; изтропотвам. *Нещо изтрополя. Екнаха бързи стъпки. Викове. Дигна се врява.* Ем. Коралов.

изтропо̀твам, -аш, *несв.*; **изтропо̀тя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изведнаж издавам кратък тропот. *На коридора изтропотиха мъжки стъпки.* Вазов. *Ето вече се чуваше тропотът на конските копита — ... Изтропотиха и по дървеното мостче.* Дим. Талев.

изтропо̀тване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтропотвам.

изтропо̀тя. Вж. изтропотвам.

изтроша̀. Вж. изтрошавам.

изтроша̀вам, -аш, *несв.*; **изтроша̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Троша всичко; изчупвам. *Изтроших чашите.* **изтрошавам се, изтроша се** *страд.*

изтроша̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтрошавам *и от* изтрошавам се.

изтръ̀гвам, -аш, *несв.*; **изтръ̀гна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изтръгнат, *св.* Със сила измъквам, изтеглям нещо; издърпвам, изскубвам. *Па сякаш се бои да не остане бурenът, втурва се бърже и го изтръгва.* П. Ю. Тодоров. *Ако ми изтръгнат езика с нажежени клещи, пак няма да продумам — каза Темир.* Вазов. *Двамата Вълчанови сина, изтръгнали кой знае откъде по един кол, все още се обръщаха назад.* Йовков. *Той притича бързо и изтръгна хляба от ръцете на уплашената женица.* Вежинов. || *Прен.* Получавам, добивам с насилие, с принуда. *Всичката вина и негодование паднаха върху злочестия идиот, комуто игуменът с бой изтръгна изповедта.* Вазов. *Изтръгвам показания от някого.* || Изваждам някого от тежко душевно състояние. *Всичко това я окуражи, изтръгна я от унинието.* Вазов. **изтръгвам се, изтръгна се** *страд.* □ **Изтръгвам победа** — с мъка спечелвам победа.

изтръ̀гвам се, -аш се, *несв.*; **изтръ̀гна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* **1.** Изскубвам се, измъквам се, откъсвам се. *Радостта, че се изтръгнаха от лапите на полицията, беше по-голяма от всичко.* Ем. Коралов. **2.** За глас, звук — издавам се, прозвучавам. *Радостен вик се изтръгна из гърдите на всички въстаници.* З. Стоянов. *Дълбока въздишка се изтръгна от гърдите на Ян Бибиян.* Елин Пелин.

изтръ̀гване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтръгвам *и от* изтръгвам се. *Ще бъдат необходими много усилия и чудеса от героизъм, самоотверженост и мъжество по всички фронтове за изтръгване на победата.* В. Коларов.

изтръ̀гна. Вж. изтръгвам.

изтръ̀гна се. Вж. изтръгвам се.

изтръ̀пвам, -аш, *несв.*; **изтръ̀пна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** За части от човешкото тяло — вдървявам се поради продължително притискане, от студ и др. *Борко се събуди от студ; краката му, заровени в шумата, бяха изтръпнали, пръстите на ръцете му — вкочанени.* М. Марчевски. *Най-после той се реши, изправи се, постоя като изтръпнал, докато попремине болката в старите му колена, и тръгна.* Йовков. *Изтръпна ми ръката.* **2.** Полазват ме тръпки поради силно вълнение или уплаха. *Гледам срутената пръст и изтръпвам при мисълта, че само за една секунда щях да бъда под нея, смазан на пихтия.* Л. Стоянов. *Изтръпвам от страх.*

изтръ̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтръпвам. *Изтръпване на ръцете.*

изтръ̀пна. Вж. изтръпвам.

изтръ̀скам. Вж. изтръсквам.

изтръ̀сквам, -аш, *несв.*; **изтръ̀скам,** -аш, *св.* **1.** С тръскане изчиствам нещо от прах и др. *Изтръсках одеялата.* **2.** С тръскане изпразвам съдържанието на нещо. **изтръсквам се, изтръскам се** *страд.* и *сред.*

изтръ̀скване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтръсквам *и от* изтръсквам се.

изтръ̀шкам. Вж. изтръшквам.

изтръ̀шквам, -аш, *несв.*; **изтръ̀шкам,** -аш, *св.* Тръшкам, поваляем всички. *Стоката му, стадата му | болест ги изтръшка.* Вазов. *Дано черна чума ви изтръшка, гърлица да ви загърли и дано място да няма за вас.* Чудомир. **изтръшквам се, изтръшкам се** *страд.*

изту̀мбвам, -аш, *несв.*; **изту̀мбя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изтърбушвам. **изтумбвам се, изтумбя се** *страд.*

изту̀мбване *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтумбвам *и от* изтумбвам се.

изту̀мбя. Вж. и з т у м б в а м.

изту̀пам. Вж. и з т у п в а м[1] *и* и з т у п в а м[2].

изту̀пвам[1], -аш, *несв.*; **изту̀пам,** -аш, *св.* С тупане изчиствам от прах и др. *Момците и девойките се пръснаха по землянките. Почнаха да изтупват одеялата.* А. Каралийчев. **изтупвам се, изтупам се** *възвр.* и *страд.*

изту̀пвам[2], -аш, *несв.*; **изту̀пам,** -аш, *св.* Издавам изведнаж. кратко тупане. *Тупанът изтупа.*

изту̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтупвам[1], изтупвам[2] *и от* изтупвам се.

изту̀рча. Вж. и з т у р ч в а м.

изту̀рчвам, -аш, *несв.*; **изту̀рча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Рядко.* Потурчвам всички. *Българине, българине, | ... | до кога ще да робуваш? | ... | Децата ти изтурчиха, | баща ти убиха.* Каравелов. **изтурчвам се, изтурча се** *възвр.* и *страд. Които се не изтурчиха, едни заклаха, други бегаха по гората.* Вазов.

изту̀рчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтурчвам *и от* изтурчвам се.

изтъка̀. Вж. и з т ъ к а в а м.

изтъка̀вам, -аш, *несв.*; **изтъка̀,** изтъчѐш, *мин. св.* изтъка̀х, *св.* Изработвам нещо с тъкане. *Тая стая... е постлана изключително с губери, от които някои твърде изящно изтъкани.* Вазов. **изтъкавам се, изтъка се** *страд.* ▢ **Изтъках си платното, ритам ти кросното** (послов.) — след като използувам някого, изоставям го, не му обръщам внимание.

изтъка̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтъкавам *и от* изтъкавам се.

изтъ̀квам, -аш, *несв.*; **изтъ̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изтъ̀кнат, *св.* Изкарвам, поставям на предно, на видно място; подчертавам. *Нашите песни* (любовните) *изтъкват любовта като единствен светъл епизод в човешкия живот.* П. П. Славейков. *Заговориха за добрините, които беше правил. Изтъкваха заслугите му към дружеството.* Йовков. **изтъквам се, изтъкна се** *възвр., страд* и *сред.*

изтъ̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтъквам *и от* изтъквам се.

изтъ̀кна. Вж. и з т ъ к в а м.

изтъ̀кнат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изтъкна. **2.** Като *прил.* — виден, личен, бележит. *Изтъкнат писател.*

изтълку̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Обяснявам нещо с тълкуване. *За онова, което не разбираме, ще накараме сам докторът да ни го изтълкува.* Вазов. *Тези знакове означаваха: „Гледай да го занимаеш с нещо по-дълго време, понеже имам много бърза работа", но бай Ганьо ги изтълкува инак.* Ал. Константинов. *Той изтълкува текста на откриния паметник.* **изтълкувам се** *страд.*

изтълку̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтълкувам *и от* изтълкувам се.

изтънѐя. Вж. и з т ъ н я в а м[1].

изтъ̀нко *нареч.* **1.** С тънък звук; остро, пискливо. *И тъй като и тримата мълчаха, в кръчмата стана толкоз тихо, че ясно се чу как водата в гюма възвира изтънко, звънливо, като че запя.* Йовков. **2.** Издалече, от край до край, подробно. *Алексей взел хартия и перо и написал изтънко цялото си житие.* Влайков.

изтънча̀. Вж. и з т ъ н ч а в а м.

изтънча̀вам, -аш, *несв.*; **изтънча̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Изтънявам[2]. **изтънчавам се, изтънча се** *страд.*

изтънча̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтънчавам *и от* изтънчавам се.

изтъ̀нчвам, -аш, *несв.* Изтънявам[2].

изтънчѐн, -а, -о, *прил.* Който е по-съвършен, по-развит, който е от по-висока степен. *Изтънчен вкус.*

изтънчѐност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отгл. същ. от* изтънчен.

изтъня̀. Вж. и з т ъ н я в а м[2].

изтъня̀вам[1], -аш, *несв.*; **изтънѐя,** -ѐеш, *мин. св.* изтъня̀х, *прич. мин. действ.* изтъня̀л, -а, -о, *мн.* изтънѐли, *св.* Ставам тънък. *Виждах месеца над баирите, изтънял и обърнат надолу като жетварски сърп.* Йовков. *Конят беше цял в пот, отслабнал и изтънял само в един ден.* Йовков. *След него се полюлява Вартоломей, който изглежда сега по-висок, защото от ден на ден повече изтънява.* Йовков.

изтъня̀вам[2], -аш, *несв.*; **изтъня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* Правя нещо да стане тънко; изтънчавам. *Чудно високо издигаше гласа си певецът, засукваше го, изтъняваше го.* Вазов. **изтънявам се, изтъня се** *страд.*

изтъня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтънявам[1], изтънявам[2] *и от* изтънявам се.

изтъпа̀нвам, -аш, *несв.*; **изтъпа̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг. Неодобр.* Изтъпанчвам.

изтъпа̀нвам се, -аш се, *несв.*; **изтъпа̀ня се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг.* Изтъпанчвам се.

изтъпа̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтъпанвам *и от* изтъпанвам се.

изтъпа̀нча. Вж. и з т ъ п а н ч в а м.

изтъпа̀нча се. Вж. и з т ъ п а н ч в а м с е.

изтъпа̀нчвам, -аш, *несв.*; **изтъпа̀нча,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг. Неодобр.* Поставям, изпречвам нещо на видно място.

изтъпа̀нчвам се, -аш се, *несв.*; **изтъпа̀нча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг. Неодобр.* Заставам, изпречвам се на преден план, на видно място. *Гледай го нашия колега, до председателя се изтъпанчил.*

изтъпа̀нчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтъпанчвам *и от* изтъпанчвам се.

изтъпа̀ня. Вж. и з т ъ п а н в а м.

изтъпа̀ня се. Вж. и з т ъ п а н в а м с е.

изтъ̀пквам, -аш, *несв.*; **изтъ̀пча,** -еш, *мин. св.* изтъ̀пках, *св.* Стъпквам всичко. *Плясват ръце и залавят | хоро вито, — | извиха го, изтъпкаха | златно жито.* П. П. Славейков. **изтъпквам се, изтъпча се** *страд.*

изтъ̀пкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтъпквам *и от* изтъпквам се.

изтъ̀пча. Вж. и з т ъ п к в а м.

изтърбу̀ша. Вж. и з т ъ р б у ш в а м.

изтърбу̀швам, -аш, *несв*; **изтърбу̀ша,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Разпарям търбух, при което изпадат вътрешностите; изкормям. *Една зима тъ-*

дява се появи единак вълк... Изпояде овцете, изтърбуши и два вола. А. Каралийчев. *Заклаха и изтърбушиха овцата.* || *Разш. Разг.* Разпарям, разкъсвам някакъв предмет и изваждам вътрешността му. **изтърбушвам се, изтърбуша се** *възвр.* и *страд.*

изтърбу̀шване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтърбушвам *и от* изтърбушвам се.

изтърва̀. Вж. изтървавам.

изтърва̀вам, -аш, *несв.*; **изтърва̀,** -ѐш, *мин. св.* -а̀х, *св.* **1.** Оставям да падне нещо без да забележа или защото не мога да го задържа в ръцете си; изпускам. *Той* (бай Ганьо) *изтърва бутилката с коняк и, за да заглади произведения шум, почна силно да кашле.* Ал. Константинов. *Гърнето, да кажем, ще го понося, ще го понося, ще го тупна в земята и ще кажа, че съм го изтървал.* Чудомир. **2.** *Прен.* Оставям някого, нещо да отмине, да си отиде, да избяга; пропускам, изпускам. *Изтървем ли неделята, може да закъснеем.* Караславов. *Внимавай да не изтървем човека и да го изгубим в тълпата. Изтървавам влака.* || Не успявам да запазя някого, нещо; изгубвам. *За тая плячка плячка вий станахте, | край чуждото и свойто изтървахте.* Вазов. || Не използувам нещо благоприятно. *Изтървах удобния момент.* **3.** *Прен.* Казвам, изговарям нещо, обикн. без да помисля. *Моля ти се като на брат да не би да изтървеш някоя приказка.* З. Стоянов. **изтървавам се, изтърва се** *възвр.* и *страд.*

изтърва̀вам се, -аш се, *несв.*; **изтърва̀ се,** -ѐш се, *мин. св.* -а̀х се, *св., сред.* **1.** С усилие се изтръгвам, избягвам от някъде; изскубвам се. *В тая минута те само от едно се боеха: да не би да се изтърват от ръцете им заптиетата.* Вазов **2.** *Прен.* Казвам, изговарям нещо, обикн. без да помисля.

изтърва̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтървавам *и от* изтървавам се.

изтърка̀лям, -яш, *св.* Изтърколявам.

изтъ̀ркам. Вж. изтърквам.

изтъ̀ркан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изтъркам. **2.** Като *прил.* — а) Който е извехтял, изхабен. *Изтъркани машини. Изтъркани дрехи.* б) Остарял от употреба; банален. *Изтъркани думи. Изтъркана истина. Изтъркана басня. Изтъркана мелодия.*

изтъ̀рквам, -аш, *несв.*; **изтъркам,** -аш, *св.* **1.** Изчиствам с търкане. *Когато Елена миеше съдовете, той ѝ поливаше, но някои съдове и сам взе да изтърка и измие.* Влайков. **2.** Изхабявам от търкане или носене. *Всеки ден обличам тази дреха и вече я изтърках.* **изтърквам се, изтъркам се** *възвр., страд. и сред.*

изтъ̀ркване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтърквам *и от* изтърквам се.

изтърко̀лвам, -аш. Изтърколявам.

изтърколя̀. Вж. изтърколявам.

изтърколя̀ се. Вж. изтърколявам се.

изтърколя̀вам, -аш, *несв.*; **изтърколя̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** С търкаляне премествам от едно място на друго. *Сняг падне ли и хване зима здрава, | бай Киро бъчвата изтъркалява | на вънка.* К. Христов. **2.** Повалям, събарям. *Борецът изтърколи всичките си противници.* **изтърколявам се, изтърколя се** *възвр.* и *страд.*

изтърколя̀вам се, -аш се, *несв.*; **изтърколя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* **1.** С търкаляне се премествам от едно място на друго или падам. *Една от сивите обрасли в мъх колони се залюля и с трясък се изтърколиха гранитните ѝ късове.* Смирненски. *Той в тъмното се изтърколи по стълбата.* **2.** *Прен.* За време — изминавам се неусетно. *Какини Динини и не сетиха, как се изтърколиха годините на Койчовото чиракуване.* Влайков.

изтърколя̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтърколявам *и от* изтърколявам се.

изтърку̀лвам, -аш, *несв.*; **изтърку̀лна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изтърку̀лнат, *св.* Изтърколявам. **изтъркулвам се, изтъркулна се** *възвр.* и *страд.*

изтърку̀лвам се, -аш се, *несв.*; **изтърку̀лна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* Изтърколявам се.

изтърку̀лване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтъркулвам *и от* изтъркулвам се.

изтърку̀лна. Вж. изтъркулвам.

изтърку̀лна се. Вж. изтъркулвам се.

изтърпя̀. Вж. изтърпявам.

изтърпя̀вам, -аш, *несв.*; **изтърпя̀,** -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* изтърпя̀л, -а, -о, *мн.* изтърпѐли, *св.* Търпя, понасям до край; изтрайвам. *Видях ги* (селяните) *да ги водят на смърт, и всякога ме учудваха с мъжеството и резигнацията, с които изтърпяваха всичко.* Величков. *Като не те видях вчера и днес, не можах да изтърпя. Ще отида, рекох, да я видя.* Йовков. **изтърпявам се, изтърпя се** *страд.*

изтърпя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтърпявам *и от* изтърпявам се.

изтърса̀к, *мн.* -ци, *м. Разг.* Последното дете на родители. *Това момче съм аз, последната рожба на мама, изтърсакът.* Влайков.

изтъ̀рсвам, -аш, *несв.*; **изтърся,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** С тръскане почиствам нещо. *Една слугиня изтърсва някакъв килим.* Смирненски. *Тя прибра покривката на масата и излезе да я изтърси.* Йовков. **2.** С тръскане изсипвам нещо. *Като изтърси на тревата всички трици..., Галунка се обърна да си влезе в къщи.* Йовков. *Лъжлив Съби стана... и, като изтърси лулата, мушна я в пояса.* Чудомир. || *Разг.* Неволно оставям нещо да падне; изтървавам. *Помниш ли като обърна каруцата па изтърси момите върху трънитe.* Йовков. *Изтърсила съм си някъде ключовете.* **3.** *Разг. Неодобр.* Оставям, поставям нещо пред някого неочаквано, внезапно или без да го питам дали иска. *Вместо грамада злато, баща ми с ужас видя, че изтърсих пред него куп ръкописи с раздирателни поеми и оди.* Вазов. **4.** *Разг. Неодобр.* Казвам нещо неочаквано, неуместно. *Ами какво искаш? — пита го сърдито Дочоолу... — Да основем една банка! — изтърсва Данко Харсъзина.* Ал. Константинов. *Гледай каква глупост изтърси.* **изтърсвам се, изтърся се** *възвр.* и *страд.*

изтъ̀рсвам се, -аш се, *несв.*; **изтърся се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред. Разг.* **1.** Неочаквано, внезапно падам. *Изтърсих се от стола.* **2.** Внезапно или без дв съм канен се явявам, озовавам се някъде. *Дорде дядо Либен размиш-*

лявал за тия важни дела, то той, без да усети и сам, се изтърсил пред хаджи Генчовата къща. Каравелов. 3. Изсипвам се, изкилвам се.

изтърсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтърсвам *и от* изтърсвам се.

изтърся. Вж. изтърсвам.

изтърся се. Вж. изтърсвам се.

изтърсям, -яш, *несв.* Изтърсвам.

изтърсям се, -яш се, *несв.* Изтърсвам се.

изтърсяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтърсям *и от* изтърсям се.

изтърча. Вж. изтърчавам.

изтърчавам, -аш, *несв.*; **изтърча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Изтичвам. *Хубавела изтърча към вратата и надникна навън.* Ст. Загорчинов.

изтътрузвам, -аш, *несв.*; **изтътрузя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* С тътрузене измъквам, изкарвам. *Понякога някоя овца се заинатяваше и не искаше да излезе... Петър овчарят се сърдеше, а още повече се сърдеше Давидко: ще изтътрузи овцата, ще я хване за вимето и ще я дръпне силно към ведрото.* Йовков. **изтътрузвам се, изтътрузя се** *възвр.* и *страд.*

изтътрузване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтътрузвам *и от* изтътрузвам се.

изтътрузя. Вж. изтътрузвам.

изтъщен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изтъщя. 2. Като *прил.* — усъвършенствуван, изтънчен.

изтъщеност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изтъщен.

изтъщя. Вж. изтъщявам.

изтъщявам, -аш, *несв.*; **изтъщя,** -йш, *мин. св.* -их, *св. Остар.* Усъвършенствувам. **изтъщявам се, изтъщя се** *страд.* и *сред. Па тука първото нещо за мене е да се изтъщиш на гръцки и да се научиш на турски.* Вазов.

изтъщяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изтъщявам *и от* изтъщявам се.

изтягам, -аш, *несв.*; **изтегна,** -еш, *мин. св.* -ах, *прич. мин. страд.* изтегнат, *св.* Протягам, изпъвам. *Той рита го, дърпа го, а в мъки безплодни / изтяга животното шия.* Смирненски. **изтягам се, изтегна се** *страд.*

изтягам се, -аш се, *несв.*; **изтегна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.*, *сред.* 1. Протягам се. *Някои лежат под сенките покрай шосето, изтягат се мързеливо и се прозяват.* Л. Стоянов. || Лежа протегнат, изопнат. *Бай Анастас се връща доволен на обед в къщи. Изтяга се на миндера и пуши.* Смирненски. 2. *Прен. Разг.* Стоя без работа, излежавам се, лентяйствувам. *Овчарчета... се изтягаха върху влажната трева и си бъбреха каквото им дойде.* Ив. Хаджимарчев. *По цял ден се изтягаш и нищо не вършиш.*

изтягане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изтягам *и от* изтягам се.

изувам, -аш, *несв.*; **изуя,** -уеш, *мин. св.* изух, *прич. мин. страд.* изут, *св.* Събувам, свалям, смъквам. *Като идва и ни носи кокошка или млади кочани..., ние я караме да си изува цървулите вън..., за да не ни зацапва с кал дъските и чергите.* Дим. Талев. **изувам се, изуя се** *възвр.*, *страд.* и *сред.*

изуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изувам *и от* изувам се.

изумен, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* изумя. 2. Като *прил.* — а) Силно учуден, смаян. *Ние гледаме изумени и не вярваме на ушите си.* Йовков. б) Разстроен от силно душевно преживяване; обезумял. *Слънчев удар бе убил момичето. Спусна се Никола изумен, отчаян, разбута навалицата и падна разбит до студеното й мъртво тяло.* Елин Пелин.

изумение, *мн.* няма, *ср.* Изумление. *С изпълнено от почуда и от изумение сърце влизам в хубавата като сарай къща на уйчови хаджи Личови.* Влайков.

изумено *нареч.* Извънредно учудено, смаяно. *Момчил изумено го изгледа.* Ст. Загорчинов.

изуменост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изумен.

изумея. Вж. изумявам[2].

изумителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който предизвиква изумление, учудване; удивителен. *Нашето развитие върви с гигантски крачки напред. За четири години ние направихме наистина изумителен скок.* В. Червенков.

изумително. *Нареч. от* изумителен.

изумителност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изумителен.

изумление, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Крайно силно учудване, смайване. *Аврамов гледаше с растяще изумление другаря си.* Вазов.

изумруд *м.* (перс.). Скъпоценен камък със зелен цвят; смарагд. *И носят по-дълбоки пък паници, / зелени като изумруд.* К. Христов. *Пръстен с изумруд.*

изумруден, -а, -о, *и* -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който е украсен с изумруд. *Изумруден пръстен. Изумрудена гривна.* 2. Който е с цвят на изумруд. *В продължение на няколко минути морето приличаше на разтопена сплав от злато и сребро със светещи изумрудени ивици.* Дим. Димов.

изумя. Вж. изумявам[1].

изумявам[1], -аш, *несв.*; **изумя,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Силно учудвам; смайвам, слисвам. *Великите добродетели на съветските хора на фронта и в тила... изумиха целия свят.* В. Коларов. 2. Забравям, излиза ми от ума. *1-ви август (по онова време на тая дата се откриваше ловът). Аз, залисан нещо в работа, бях съвсем изумил.* Елин Пелин. **изумявам се, изумя се** *възвр.*, *страд.* и *сред. Ако Янко беше видял къде влезе бате му Мирчо, партизанинът, сигурно би се изумил.* Ем. Коралов.

изумявам[2], -аш, *несв.*; **изумея,** -ееш, *мин. св.* изумях, *прич. мин. действ.* изумял, -а, -о, *мн.* изумели, *св.* Отслабвам умствено; обезумявам. *От пиене човек изумява.*

изумяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изумявам[1], изумявам[2] *и от* изумявам се.

изумял, -а, -о, *мн.* изумели. 1. *Прич. мин. действ. от* изумея. 2. Като *прил. Разг.* Смахнат, побъркан. *Стиска му се сърцето, не дава нищо, не туря дреха на себе си, ходи парцалив, изумял.* Йовков.

изуча. Вж. изучавам *и* изучвам.

изучавам, -аш, *несв.*; **изуча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* 1. Уча нещо системно, за да придобия познания, да го овладея напълно. *Изучавам ру-*

ски език. **2.** Внимателно наблюдавам, разглеждам нещо, за да го опозная и разбера. *Представете си сега, какъв шум ще повдигне нашата мина...: ще рукнат тук чужденци да гледат, изучават, отиде тя.* Ст. Костов. *Нейко все още изучаваше, допълваше и осветяваше подозренията си.* Йовков. **3.** Подлагам нещо на научно наблюдение; проучвам, изследвам. *Неорганичната химия изучава всички химични елементи и техните съединения, с изключение на огромното множество от съединенията на въглерода.* **изучавам се, изуча се** *страд.*

изучаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изучавам *и от* изучавам се. *Изучаване историята на БКП. Изучаване законите на общественото развитие.*

изучвам[1], -аш, *несв.*; **изуча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Уча всичко, уча напълно; изучавам, научвам. *Изучил е всички стихотворения от читанката. Изучих занаята и станах майстор.*

изучвам[2], -аш, *несв.*; **изуча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Уча, научавам някого на нещо. *Майка й я беше изучила да шие хубави кенета на женски поли, нагръдки и ръкави.* Влайков. **2.** Издържам някого да завърши образованието, ученето си. *Откъсвах от залъка си за доброто на децата си — да ги възпитам, да ги изуча.* Елин Пелин. **3.** Внимателно наблюдавам, разглеждам нещо, за да го опозная и разбера; изучавам. *Аз съм писател и трябва да изучвам живота.* Вазов. *Аз съм много любопитен да изуча Европа.* Ал. Константинов. **4.** Подлагам нещо на научно наблюдение; проучвам, изследвам. *За да схванем правилно заобикалящите ни факти и явления, необходимо е не само да ги познаваме, но и да си ги обясним, като изучим техните причини и взаимната им връзка.* **изучвам се, изуча се** *страд.*

изучвам се, -аш се, *несв.*; **изуча се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Успявам да се науча напълно на нещо. *Изучих се да шия хубаво.* **2.** Завършвам учението си. *Убедиха ги да дадат чедото си на консула „да се изучи, да стане човек".* Ал. Константинов.

изучване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изучвам *и от* изучвам се.

изуя. Вж. изувам.

изфабрикувам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** *Разг.* Произвеждам нещо по фабричен начин. **2.** *Прен. Неодобр.* Измислям, скроявам нещо набързо, изкуствено. *Германският фашистки съд изфабрикува провокационно обвинение срещу Г. Димитров.* **изфабрикувам се** *страд.*

изфабрикуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изфабрикувам *и от* изфабрикувам се.

изфирясам. Вж. изфирясвам.

изфирясвам, -аш, *несв.*; **изфирясам,** -аш, *св.* (гр.). 1. Излизам на фира; изчезвам, изветрявам. *Затвори бутилката да не изфиряса виното.* **2.** *Разг.* Изчезвам, измъквам се бързо, неусетно; избягвам. *Залисан в шума, не забележих, кога бай Ганьо изфирясал из ресторанта.* Ал. Константинов.

изфирясване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изфирясвам.

изфуча. Вж. изфучавам.

изфучавам, -аш, *несв.*; **изфуча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Изведнаж издавам кратко фучене. *Джели* (рогачът) *се изправи гордо и сърдито изфуча с ноздри.* Ем. Станев. *В същия миг отзад нещо изфуча и една стрела се заби в лявата плешка на Събо.* Ст. Загорчинов. || Профучавам. *Конниците изфучаха надолу в облак прах и се изгубиха във високите орехи.* Л. Стоянов. *Гледа странникът, сегиз-тогиз железница изфучи край него и се изгуби из мъглата.* Ал. Константинов. **2.** *Прен. Разг.* Сърдито, сопнато изговорвам нещо. *Мълчете вие, мъжете! — изфуча Фотина.* Вазов. *Ще ти смажа главата като на змия! — изфуча Първан Лазаров.* Вазов.

изфучаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изфучавам.

изфъфля. Вж. изфъфлям.

изфъфлям, -яш, *несв.*; **изфъфля,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Казвам нещо с фъфлене. *Бай Филчо изфъфла нещо, наведе се, взе калпака, обърса го с лакет и, тин-тин, заситни надолу към гората.* Чудомир.

изфъфляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изфъфлям.

изхабя. Вж. изхабявам.

изхабявам, -аш, *несв.*; **изхабя,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** За сечиво — правя да стане тъпо, да не може да реже. *От рязане ножиците са вече изхабени.* || Повреждам при изработка; похабявам. *Шивачката ми изхаби плата.* || *Прен. Разг.* Правя някого да стане негоден за работа, за живота. *Аз знам, че бащината любов всичко извинява и търпи, — но на твое място не бих с такова поведение изхабил децата си.* Вазов. **2.** *Прен.* За време, здраве и др. — изгубвам, пропилявам напразно. *Изхабих си времето. Изхабих си нервите. Изхабих си думите.* **изхабявам се, изхабя се** *страд.* и *сред.*

изхабяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхабявам *и от* изхабявам се.

изхабен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изхабя. **2.** Като *прил.* — а) Развален, негоден за употреба; похабен. *Една мотика нащърбена, / изтрита вече, изхабена, / бе хвърлена незнам къде.* Михайловски. *Изхабен писец. Изхабени машини.* б) *Прен.* Негоден за работа, за живота. *Ти си просто стар, изхабен, никому ненужен човек.* Дим. Димов.

изхайлазвам, -аш, *несв.*; **изхайлазя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Правя някого да стане хайлазин, мързеливец. **изхайлазвам се, изхайлазя се** *страд.*

изхайлазвам се, -аш се, *несв.*; **изхайлазя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Ставам хайлазин, мързеливец.

изхайлазване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхайлазвам *и от* изхайлазвам се.

изхайлазя. Вж. изхайлазвам.

изхайлазя се. Вж. изхайлазвам се.

изхайманя. Вж. изхайманявам.

изхайманя се. Вж. изхайманявам се.

изхайманявам, -аш, *несв.*; **изхайманя,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Разг.* Правя някого да стане хаймана. **изхайманявам се, изхайманя се** *страд.*

изхайманявам се, -аш се, *несв.*; **изхайманя се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред. Разг.* Ставам хаймана.

изхайманяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхайманявам *и от* изхайманявам се.

изха̀йтвам, -аш, *несв.*; **изха̀йтя,** -иш, *мин. св.* -их, *св. Разг.* Правя някого да стане хайта. *Разполагаше със средства... и харчеше... Баща му сам го изхайти.* Вазов. **изхайтвам се, изхайтя се** *страд.*

изха̀йтвам се, -аш се, *несв.*; **изха̀йтя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред. Разг.* Ставам хайта. *За да не се изхайти, той го ожени още на осемнадесетата му година за най-хубавото момиче в селото.* Елин Пелин.

изха̀йтване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхайтвам *и от* изхайтвам се.

изха̀йтя. Вж. изхайтвам.

изха̀йтя се. Вж. изхайтвам се.

изха̀пвам, -аш, *несв.*; **изха̀пя,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Хапя на много места. *А в туй време слугите водят към чифлика кулестия жребец, изхапан и окървавен, като че давен от вълк.* Йовков. **2.** Хапя, ухапвам всички или мнозина.

изха̀пване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхапвам.

изха̀пя. Вж. изхапвам.

изха̀рча. Вж. изхарчвам.

изха̀рчвам, -аш, *несв.*; **изха̀рча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Похарчвам определено количество или всичко; изразходвам. *В продължението на една неделя той изхарчил из града повече от пет хиляди гроша.* Каравелов. **изхарчвам се, изхарча се** *страд.*

изха̀рчване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхарчвам *и от* изхарчвам се.

изхва̀на. Вж. изхващам.

изхва̀щам, -аш, *несв.*; **изхва̀на,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Хващам всички или мнозина. *Между това заптиетата изхващаха колкото попа видеха там.* Вазов. **изхващам се, изхвана се** *страд.*

изхва̀щане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхващам *и от* изхващам се.

изхвръ̀кна. Вж. изхвърквам.

изхвъ̀ргам, -аш, *несв. Диал.* Изхвърлям. *А той отиде в килерчето, дето спеха Пančo и невястата и дето бяха дрехите им, и захвана да изхвърга от там що завърне — черги, възглавници, сукмани.* Влайков. **изхвъргам се** *страд.*

изхвъ̀ргане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхвъргам *и от* изхвъргам се.

изхвъ̀рквам, -аш, *несв.*; **изхвръ̀кна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** С хвърчене се отделям от някъде; излитам. *Отиде при пчелите. Те изхвъркваха из кошерите като златни искри.* Елин Пелин. ‖ Изведнаж бързо се отделям, откъсвам от нещо при движение, при удар. *Една кола,... която вървеше най-напред..., изведнаж се наведе на една страна, колелото ѝ изхвръкна.* Йовков. **2.** *Прен.* Бързо с тичане се отделям от някъде; изтичвам. *Булката изхвърква навън и тича по слънцето из улицата.* Йовков. **3.** *Прен.* Изпъждат ме, изгонват ме. *Дядо Ганчо се досещаше, че всичко потъва у Геня Хаджикостов, но не смееше да продума, защото се страхуваше да не изхвръкне от църквата. То клисарлъкът не е кой знае какво, но все пада по нещо.* Караславов. □ **Изхвърква ми из ума** (разг.) — изведнаж забравям нещо, не мога да си го спомня. **Изхвърква ми умът (акълът, чивията)** (разг.)— обезумявам, побърквам се.

изхвъ̀ркване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхвърквам.

изхвъ̀рля. Вж. изхвърлям.

изхвъ̀рлям, -яш, *несв.*; **изхвъ̀рля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Хвърлям нещо навън. *Едно момиче върви с копанчето на глава да изхвърли на купището падналата от дърветата шума.* Каравелов. *Случва се често тогава морето да изхвърли някоя лодка или дори гемия.* Йовков. *Тренът беше готов и голямата машина пухтеше и изхвърляше бяла пàра.* Йовков. ‖ *Прен. Разг.* Грубо, със сила изгонвам, изпъждам някого. *Ще те изхвърля, хубаво да знаеш. Ще ти събера парцалите и ще те изхвърля. И тебе ще изхвърля.* Йовков. ‖ Уволнявам от служба. *Той е такъв мързеливец, че скоро ще го изхвърлят от предприятието.* **2.** Махам, изоставям, отхвърлям нещо като неподходно или негодно. *Изхвърлиха дескриптивната геометрия от програмата.* **изхвърлям се, изхвърля се** *страд.* □ **Изхвърлям на улицата** — а) Изгонвам някого от жилището му. б) Лишавам някого от работа.

изхвъ̀рляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхвърлям *и от* изхвърлям се. *Няма помпи за изхвърлянето на водата, която извира отвсякъде.* Караславов.

изхвърча̀. Вж. изхвърчавам.

изхвърча̀вам, -аш, *несв.*; **изхвърча̀,** -иш, *мин. св.* -ах, *св.* Изхвърквам.

изхвърча̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхвърчавам.

изхвъ̀рчам, -аш, *несв.* Изхвърчвам. *Изведнъж Игрил извика радостно и забоде пак шиповете си в измореното добиче, от чиито ноздри изхвърчаше пяна.* Ст. Загорчинов. *Изпод копитата изхвърчаше пръст.* Йовков.

изхвъ̀рчвам, -аш, *несв.* Изхвърквам. *В тоя кален и тежък път всеки друг кон би запрял, но Осман препускаше леко и едри късове кал изхвърчваха изпод копитата му.* Йовков.

изхвъ̀рчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхвърчвам.

изхѝтря. Вж. изхитрявам.

изхѝтря се. Вж. изхитрявам се.

изхитря̀вам, -аш, *несв*; **изхѝтря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Измамвам, излъгвам някого.

изхитря̀вам се, -аш се, *несв.*; **изхѝтря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св.*, *сред.* Ставам хитър. ‖ Действувам с хитрост, постъпвам умно; издяволявам се. *Нали знаете колко са се изхитрили нашите селяни: изтъкат си платното, па ти ритнат кросното.* Ал. Константинов.

изхитря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхитрявам *и от* изхитрявам се.

изхѝтрям, -яш, *несв.* Изхитрявам.

изхѝтрям се, -яш се, *несв., сред.* Изхитрявам се.

изхѝтряне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхитрям *и от* изхитрям се.

изхлѐнча. Вж. изхленчвам.

изхлѐнчвам, -аш, *несв.*; **изхлѐнча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изведнаж почвам да хленча или хленча за кратко време. *Тя изпъшка, почти изхленчи.* Вазов.

изхлѐнчване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхленчвам.

изхлòпам. Вж. изхлопвам.

изхлòпвам, -аш, *несв.*; **изхлòпам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко хлопане. *В настъпилата тишина изхлопа някакъв капак.* Ем. Коралов.

изхлòпване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхлопвам.

изхлу̀звам, -аш, *несв.*; **изхлу̀зна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Измъквам, изваждам нещо нахлузено. *Нетърпеливо* (Сава) *изхлузи презрамките на жълтата престилка... и забърза към изхода.* Хар. Русев.

изхлу̀звам се, -аш се, *несв.*; **изхлу̀зна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св., сред.* **1.** Като се хлъзгам, падам от някъде. *Дъбов безпомощно се изхлузи от плета и клюмна на колене.* Хар. Русев. **2.** Измъквам се, излизам с хлъзгане. *Този пръстен е мой... — Така си и мислех, болярко. Като си дръпнала въжето да събориш Станко, той се изхлузнал от пръста ти.* Ст. Загорчинов.

изхлу̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхлузвам *и от* изхлузвам се.

изхлу̀зна. Вж. изхлузвам.

изхлу̀зна се. Вж. изхлузвам се.

изхлу̀зя. Вж. изхлузям.

изхлу̀зя се. Вж. изхлузям се.

изхлу̀зям, -яш, *несв.*; **изхлу̀зя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхлузвам.

изхлу̀зям се, -яш се, *несв.*; **изхлу̀зя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Изхлузвам се.

изхлъ̀звам, -аш, *несв.*; **изхлъ̀зна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* Изхлузвам.

изхлъ̀звам се, -аш се, *несв.*; **изхлъ̀зна се,** -еш се, *мин. св.* -ах се, *св.* Изхлузвам се.

изхлъ̀зване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхлъзвам *и от* изхлъзвам се.

изхлъ̀зна. Вж. изхлъзвам.

изхлъ̀зна се. Вж. изхлъзвам се.

ѝзход *м.* **1.** Място, от гдето се излиза. *Противоп.* вход. *Мотоциклистът зави по напречната улица очевидно с намерение да заеме място при задния изход на фабриката.* Дим. Димов. **2.** *Прен.* Начин да се излезе от някакво затруднение. *Би ли могъл след такава операция да върне поне един взвод обратно на изходните позиции? Съмнително! Все пак друг изход не му оставаше.* Вежинов. *Търся изход.* **3.** *Прен.* Краен завършек, резултат. *Убеден съм в успешния изход на моя план.* Величков. *Започна да се страхува за добрия изход на борбата.* Влайков.

изходата̀йствувам, -аш, *несв.* и *св.* Издействувам нещо чрез ходатайство. *Той употреби влиянието си и изходатайствува за Белокровски място в едно от агентствата в Цариград.* Ал. Константинов.

изходата̀йствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изходатайствувам.

изхòдвам, -аш, *несв.*; **изхòдя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхождам[1].

изхòдвам се, -аш се, *несв.*; **изхòдя се,** -иш се, *св., сред.* Изхождам се.

изхòдване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изходвам *и от* изходвам се.

ѝзходен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който служи за изход, за излизане. *Изходна врата. Изходна виза.* **2.** Начален, отправен. *Изходен пункт. Изходна точка. Изходно положение. Изходна позиция. Изходна база.*

изхòдище, *мн.* -а, *ср.* Място, от където се изхожда, тръгва; изходен пункт.

изхòдя. Вж. изходвам *и* изхождам[1].

изхòдя се. Вж. изхождам се.

изходя̀щ, -а, -о, *прил. Канц.* За кореспонденция — която се изпраща от учреждение; изхождащ. *Изходяща преписка.* || За служба — който изпраща писма, колетни пратки и др. *Изходящо колетно отделение. Изходяща колетна експедиция.* ▢ **Изходящ дневник** — книга, в която се вписват всички изпращани от едно учреждение (канцелария) писма.

изхòждам[1], -аш, *несв.*; **изхòдя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изминавам с ходене. *На ден дружината изхожда 20 км.* || Обикалям, посещавам. *Паророийската обител,..., не приличаше на другите манастири и обители, каквито беше изходил и видял Теодосий.* Ст. Загорчинов. *От дворците на цезарите на Палатинския хълм остават само развалини, между които вървите няколко часа, без да ги изходите.* Величков. **изхождам се, изходя се** *страд.*

изхòждам[2], -аш, *несв.* (рус.). **1.** Произтичам, произлизам, водя началото си. *Песните за Крали Марка изхождат първоначално от местата, дето той е владял.* П. П. Славейков. **2.** Вземам за основа, за изходно начало нещо и излизам от него в своите мисли, действия, постъпки; основавам се на нещо. *Философският материализъм на Маркс изхожда от това, че светът по природата си е материален.* **изхождам се** *сред.*

изхòждам се, -аш се, *несв.*; **изхòдя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Освобождавам се при голяма естествена нужда.

изхòждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхождам[1], изхождам[2] *и от* изхождам се.

изхòкам. Вж. изхоквам.

изхòквам, -аш, *несв.*; **изхòкам,** -аш, *св.* Изругавам някого. *Кучето искаше да се хвърли от радост върху му, но, за да не го нацапа, чичо Митуш го изхока.* Йовков.

изхòкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхоквам. *Това изхокване и този груб израз... живо засегнаха чувствителната душа на учителя.* Влайков.

изхра̀нвам, -аш, *несв.*; **изхра̀ня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Грижа се за прехраната на някого за известно време; давам прехрана. *Тоя имот го имам от майка си... Ако не тече — капе, все ще може да изхраним една челяд.* Йовков. **2.** *Прен.* Отглеждам, възпитавам. *Аз затуй ли съм изхранил дъщеря, та да доде да я грабне един нехранимайко.* Йовков. **изхранвам се, изхраня се** *възвр.* и *страд.*

изхра̀нване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхранвам *и от* изхранвам се. *Съветското правителство... помогна за изхранването на нашия народ през сушавите години.* Г. Димитров.

изхра̀ня. Вж. изхранвам.

изхра̀ча. Вж. изхрачвам.

изхра̀чвам, -аш, *несв.*; **изхра̀ча,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изхвърлям храчка. **изхрачвам се, изхрача се** *страд.* и *сред.*

изхрачване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхрачвам *и от* изхрачвам се.

изхриптя. Вж. изхриптявам.

изхриптявам, -аш, *несв.*; **изхриптя,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изхриптял, -а, -о, *мн.* изхриптели, *св.* Изведнаж издавам кратко хриптене.

изхриптяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхриптявам.

изхрупам. Вж. изхрупвам.

изхрупвам, -аш, *несв.*; **изхрупам,** -аш, *св.* Изяждам с хрупане.

изхрупване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхрупвам.

изхрупкам. Вж. изхрупквам.

изхрупквам, -аш, *несв.*; **изхрупкам,** -аш, *св.* Изхрупвам. *А като изхрупка* (говедото) *сламицата, той го подбра и го изкара на пътя, дето говедарят вече събираше говедата.* Влайков.

изхрускам. Вж. изхрусквам.

изхрусквам, -аш, *несв.*; **изхрускам,** -аш, *св.* Изяждам с хрускане. *Кучето изхруска всички кокали.* **изхрусквам се, изхрускам се** *страд.*

изхрускване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изхрусквам *и от* изхрусквам се.

изхрущя. Вж. изхрущявам.

изхрущявам, -аш, *несв.*; **изхрущя,** -йш, *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изхрущял, -а, -о, *мн.* изхрущели, *св.* Изведнаж издавам кратко хрущене.

изхрущяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхрущявам.

изхълцам. Вж. изхълцвам.

изхълцвам, -аш, *несв.*; **изхълцам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко хълцане. *Руменов не можа да задържи задавилата го мъка и... изхълца.* Хар. Русев.

изхълцване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхълцвам.

изхъркам. Вж. изхърквам.

изхърквам, -аш, *несв.*; **изхъркам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко хъркане. *Сегис-тогис само телохранителят на доктора изхъркваше на одъра, дето спеше.* Вазов.

изхъркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изхърквам.

изцапам. Вж. изцапвам¹ *и* изцапвам².

изцапвам¹, -аш, *несв.*; **изцапам,** -аш, *св.* Цапам¹ всичко или много; измърсявам. *Моля ви се, не влизайте чак навътре! Ще изцапате килима.* Смирненски. **изцапвам се, изцапам се** *възвр.* и *страд.*

изцапвам², -аш, *несв.*; **изцапам,** -аш, *св. Рядко.* Цапам² изведнаж и за кратко; изплясквам. *Един петел скочи на дъсчения стобор, изцапа с крилете си и весело изкукурига.* Йовков.

изцапване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изцапвам¹, изцапвам² *и от* изцапвам се.

изцвилвам, -аш, *несв.*; **изцвиля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изведнаж издавам кратко цвилене. *Издрънкваше някъде оръжие, изцвилваше някой кон.* Йовков.

изцвилване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изцвилвам.

изцвиля. Вж. изцвилвам.

изцвъркам. Вж. изцвърквам.

изцвърквам, -аш, *несв.*; **изцвъркам,** -аш, *св.* Изведнаж издавам кратко цвъркане. *Някои ранни птички изцвъркваха в шумата, през дълги почивки.* Вазов.

изцвъркване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изцвърквам.

изцвърча. Вж. изцвърчавам.

изцвърчавам, -аш, *несв.*; **изцвърча,** -йш, *мин. св.* -ах, *св.* Изцвърквам.

изцвърчаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изцвърчавам.

изцедя. Вж. изцедявам *и* изцеждам.

изцедявам, -аш, *несв.*; **изцедя,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* Изцеждам. **изцедявам се, изцедя се** *страд.*

изцедяване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изцедявам *и от* изцедявам се.

изцеждам, -аш, *несв.*; **изцедя,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изстисквам напълно течност от нещо. *Клавдия хвана мокрите краища на роклята и се залови да я изцежда.* Д. Добревски. *Освежен* (Пеньо) *излезе на камъка, разтърси се и изцеди водата от косата си.* Хар. Русев. *Изцеди един лимон на рибата.* **2.** Оставям течност да изтече постепенно капка по капка, докато изтече всичката. *Изцеди оцета от шишето.* **изцеждам се, изцедя се** *страд.* и *сред.*

изцеждане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изцеждам *и от* изцеждам се.

изцеление, *мн.* няма, *ср.* (цсл.). *Книж.* Изцеряване, оздравяване. *Тя скърбеше в къщи и по цял ден се молеше пред иконостаса на кротката божа майка да прати мир и изцеление на всички.* Елин Пелин.

изцелител, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Книж.* Лице, което изцелява; изцерител.

изцелителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до изцеляване. *Изцелителен период. Изцелителни билки.*

изцеля. Вж. изцелявам.

изцелявам, -аш, *несв.*; **изцеля,** -йш, *мин. св.* -их, *св. Книж.* Излекувам, изцерявам. *И не един недъг надежда изцели.* П. П. Славейков. **изцелявам се, изцеля се** *страд.* и *сред.*

изцеляване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изцелявам *и от* изцелявам се.

изцерим, -а, -о. **1.** *Прич. сег. страд. от* изцеря. **2.** Като *прил.* — който може да се изцери, да бъде излекуван. *Изцерима болест.*

изцеримост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* изцерим.

изцерител, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което изцерява.

изцеря. Вж. изцерявам.

изцерявам, -аш, *несв.*; **изцеря,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* Излекувам, изцелявам. *Настинал си. Чакай да влезем в града, ще видиш как ще те изцеря аз тебе.* Йовков. || *Прен. Разг.* Отучвам от лош навик. *Аз искам по-напред да го изцеря от тая ужасна страст, която го парализира и*

убива. Вазов. **изцерявам се, изцеря се** *страд.* и *сред.*

изцеря̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изцерявам *и от* изцерявам се. *Изцеряване на рана.*

изцу̀кам. Вж. изцуквам.

изцу̀квам, -аш, *несв.*; **изцу̀кам,** -аш, *св. Разг.* Изпивам. *Я напълни една голяма чаша, за да залея салама. — Няма ни капка. Всичко изцукахте.* Вазов. *Селянинът поема чашката, поздравява, изцуква си я и става да си иде.* Блъсков. **изцуквам се, изцукам се** *страд.*

изцу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изцуквам *и от* изцуквам се.

изцъ̀клен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изцъкля. **2.** Като *прил.* — който има стъкленостуден блясък. *Трябва да ти е студено, — каза бае Стоян и погледна изцъкленото небе.* Елин Пелин. *В отворените му изцъклени очи слънцето блесна като рубин.* Ив. Хаджимарчев.

изцъ̀кля. Вж. изцъклям.

изцъ̀кля се. Вж. изцъклям се.

изцъ̀клям, -яш, *несв.*; **изцъ̀кля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Придавам стъкленостуден блясък. *На улицата един пиян войник бе разпасал колана си и шибаше с него две шест-седем годишни момченца, примрели от страх, изцъклили сините си детски очички.* Вежинов.

изцъ̀клям се, -яш се, *несв.*; **изцъ̀кля се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* Добивам стъкленостуден блясък. *Небето се беше изцъклило като сълза.* Влайков. *Последната дума замря на устата му. Очите му се изцъклиха от уплаха.* Вежинов.

изцъ̀кляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изцъклям *и от* изцъклям се.

изцъ̀ркам. Вж. изцърквам.

изцъ̀рквам, -аш, *несв.*; **изцъ̀ркам,** -аш, *св.* За течност — църкам колкото е необходимо, църкам до край. *Изцъркай млякото от вимето на кравата.* **изцърквам се, изцъркам се** *страд.*

изцъ̀ркване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изцърквам *и от* изцърквам се.

изця̀ло *нареч.* Без остатък, напълно, съвсем. *Той имаше много време и го посвещаваше изцяло на дружеството.* Йовков. *Някои разрушени постройки бяха изцяло възстановени.*

изча̀дие, *мн.* -я, *ср. Книж. Презр.* Човек, който буди отвращение със своите гнусни дела; изрод, изверг. *Иванко, убиецо мръсни, — | народът проклина го там — | изчадие бесовско, син гнъсни, | избълван от пъкъла нам.* Вазов. *Изчадие на ада.*

изча̀кам. Вж. изчаквам.

изча̀квам, -аш, *несв.*; **изча̀кам,** -аш, *св.* Чакам, колкото е необходимо, чакам до край. *Аз я изчаках та наедно си тръгнахме към дома.* Влайков. **изчаквам се, изчакам се** *страд. Но все пак заслужаваше да се изчакат още няколко дни.* Дим. Димов.

изча̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчаквам *и от* изчаквам се. *Изчакване на събитията.*

изчѐзвам, -аш, *несв.*; **изчѐзна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Махам се, скривам се от погледа на някого; изгубвам се. *Една нощ той изчезна от къщи.* Вазов. *Павел я гледа дълго, дълго, докато тя изчезна зад нивите.* Елин Пелин. *Децата..., щом ни зърнат, благоразумно изчезват, скриват се зад плетищата и ни гледат отдалеч.* Л. Стоянов. **2.** Преставам да съществувам. *Антагонистическите класи ще изчезнат и обществото ще се състои от работници, селски труженици и трудова интелигенция.* Г. Димитров. *Изчезва споменът за миналите дни.* П. П. Славейков. *Беше късно вече и последната надежда изчезваше.* Йовков.

изчѐзване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изчезвам. *Хилков видя с трепет изчезването на Маргарита по стълбите.* Вазов.

изчѐзна. Вж. изчезвам.

изчѐпкам. Вж. изчепквам.

изчѐпквам, -аш, *несв.*; **изчѐпкам,** -аш, *св.* **1.** Чепкам всичко до край. *Изчепках вълната.* **2.** *Прен. Разг.* Насила получавам, изтръгвам нещо от някого. *Аз напразно се трудех да изчепкам от устата му нещо по-положително.* Вазов. **изчепквам се, изчепкам се** *страд.*

изчѐпкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчепквам *и от* изчепквам се.

изчервя̀ се. Вж. изчервявам се.

изчервя̀вам се, -аш се, *несв.*; **изчервя̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Ставам целият червен в лицето, обикн. от срам, смущение, яд; зачервявам се. *Тя се изчерви, наведе очи в земята и не смееше никого да погледне.* Влайков. □ **Изчервих се до уши** — много се засрамих.

изчервя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчервявам се. *Денков свали шапка с леко изчервяване.* Вазов. *Изчервяване от срам.*

изчѐрня. Вж. изчерням.

изчѐрням, -яш, *несв.*; **изчѐрня,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Правя нещо да стане черно. *Изчерних си ръцете със сажди.* **изчерням се, изчерня се** *страд.* и *сред.*

изчѐрняне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчерням *и от* изчерням се.

изчѐрпам. Вж. изчерпвам.

изчѐрпан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изчерпам. **2.** Като *прил.* — а) Изразходван, свършен. *Търся един екземпляр от изчерпаното издание.* б) *Прен.* Изтощен, изхабен. *Изчерпаните му до крайност физически и нравствени сили се подадоха на неотразимата нужда на съна.* Вазов. □ **Въпросът е изчерпан** — след обстойно разглеждане въпросът е приключен, свършен.

изчерпа̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който изчерпва всичко; пълен, обстоен, подробен. *Изчерпателен отговор. Изчерпателно изложение.*

изчерпа̀телно. *Нареч. от* изчерпателен; пълно, обстойно, подробно. *Отговарям изчерпателно на всички въпроси.*

изчѐрпвам, -аш, *несв.*; **изчѐрпам,** -аш, *св.* **1.** Черпя, източвам всичко до край. *Поставиха помпа, за да изчерпва водата от кладенеца. Вече изчерпахме всичките си резерви. Изчерпвам търпението на някого.* **2.** *Книж.* Разглеждам подробно всичко до край. *Темата пак се изчерпа. Настана мълчание.* Вазов. *Изчерпвам въпроса. Изчерпва всички случаи.* **изчерпвам се изчерпам се,** *страд.* и *сред.*

изчѐрпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от*

изчерпвам *и от* изчерпвам се. *До сега по-известните златни мини са на изчерпване, златото от ден на ден намалява.* Ст. Костов.

изчѐрпя. Вж. изчерпям.

изчѐрпям, -аш, *несв.*; **изчѐрпя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Изчерпвам. **изчерпям се, изчерпя се** *страд.* и *сред.*

изчѐрпяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчерпям *и от* изчерпям се.

изчѐсвам, -аш, *несв.*; **изчѐша,** -еш, *мин. св.* изчѐсах, *св.* Чеша всичко, чеша до край. **изчесвам се, изчеша се** *страд.*

изчѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчесвам *и от* изчесвам се.

изчета̀. Вж. изчитам.

изчѐткам. Вж. изчетквам.

изчѐтквам, -аш, *несв.*; **изчѐткам,** -аш, *св.* Изчиствам с четка. *Кънчо ще свали горните дрехи на майора, ще прибере и всичките обуща, па ще земе първен да изчетка и изтърси хубаво дрехите.* Влайков. **изчетквам се, изчеткам се** *възвр.* и *страд.*

изчѐткване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изчетквам *и от* изчетквам се.

изчѐша. Вж. изчесвам.

изчислѐние, *мн.* -я, *ср.* Пресмятане, изчисляване. *Сложни изчисления.*

изчислѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* изчисление.

изчисля̀. Вж. изчислявам.

изчисля̀вам, -аш, *несв.*; **изчисля̀,** -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *св.* Пресмятам с числа. *Изчислявам разноските.* **изчислявам се, изчисля се** *страд.*

изчисля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изчислявам *и от* изчислявам се.

изчѝствам, -аш, *несв.*; **изчѝстя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Чистя напълно, до край; почиствам, очиствам. *До Великден оставаха още две седмици и Султана се зае да изчисти къщата.* Дим. Талев. *Белчо имаше по-бодър вид... Изрешихме го, изчистихме го.* Елин Пелин. **изчиствам се, изчистя се** *възвр.* и *страд.*

изчѝстване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчиствам *и от* изчиствам се.

изчѝстен, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изчистя. **2.** Като *прил.* — който е направен, който е станал чист. *Най-после, ето че Гороломов се появи: изчистен, засмян, косата му още мокра, скоро вчесана.* Йовков.

изчѝстя. Вж. изчиствам.

изчѝтам, -аш, *несв.*; **изчета̀,** -еш, *мин. св.* изчѐтох, *прич. мин. дейст.* изчѐл, -а, -о, *св.* Чета всичко до край. *Доста време ще му трябва, за да изчете книгите от библиотеката си. Изчитам целия вестник.* **изчитам се, изчета се** *страд.*

изчѝтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчитам *и от* изчитам се.

изчовъ̀ркам. Вж. изчовърквам.

изчовъ̀рквам, -аш, *несв.*; **изчовъ̀ркам,** -аш, *св.* Изкарвам, изваждам нещо с човъркане; изчоплям. *Очите на образите от стенописите бяха изчовъркани.* **изчовърквам се, изчовъркам се** *страд.*

изчовъ̀ркване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчовърквам *и от* изчовърквам се.

изчо̀пля. Вж. изчоплям.

изчо̀плям, -яш, *несв.*; **изчо̀пля,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* **1.** Изваждам, изкарвам нещо с чоплене; изчовърквам. *Една троха ми влезе в зъба, едвам я изчоплих.* **2.** *Прен.* Едвам изтръгвам от някого думи, сведения. *Невястата му... рядко можеше да изчопли от него някоя дума.* Влайков. **изчоплям се, изчопля се** *страд.*

изчо̀пляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчоплям *и от* изчоплям се.

изчу̀кам. Вж. изчуквам.

изчу̀квам, -аш, *несв.*; **изчу̀кам,** -аш, *св.* **1.** Изведнаж и за кратко време чукам. *Някой изчука на вратата.* **2.** Изваждам, изкарвам, оронвам с чукане. *Бай Киро бъчвата изтърколява | на вънка | ... замръзне ли добре, тогава чак | стопанът враната отгоре ще изчука.* К. Христов. **3.** Изработвам с чукане. *Изчука ли камъка?* **изчуквам се, изчукам се** *страд.* □ **Каквото изчука, изпука** (разг.) — за прахосник: похарчва всичко, каквото спечели.

изчу̀кване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчуквам *и от* изчуквам се.

изчу̀пвам, -аш, *несв.*; **изчу̀пя,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Счупвам всичко до край; изтрошвам. *Като се напи, изчупи всички чаши.* **изчупвам се, изчупя се** *страд.*

изчу̀пване, *мн.* няма. *ср. Отгл. същ. от* изчупвам *и от* изчупвам се.

изчу̀пя. Вж. изчупвам.

изчурулѝкам. Вж. изчуруликвам.

изчурулѝквам, -аш, *несв.*; **изчурулѝкам,** -аш, *св.* Изведнаж и кратко чуруликам. *Птичка ранобудна кацне на връх тополата, позалюлее се, изчурулика весело и отлети.* Кр. Григоров.

изчурулѝкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчуруликвам.

изчу̀шкам. Вж. изчушквам.

изчу̀шквам, -аш, *несв.*; **изчу̀шкам,** -аш, *св.* Чушкам всичко до край. *Изчушкаха боба.* **изчушквам се, изчушкам се** *страд.*

изчу̀шкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изчушквам *и от* изчушквам се.

изша̀рвам, -аш, *несв.*; **изша̀ря,** -иш, *мин. св.* -их, *св.* Нашарвам всичко до край. *Запретнатите до лакътя ръце бяха изшарени с глави на животни и чудовища.* Ст. Загорчинов. *Изшарил книгата си с червен молив.* **изшарвам се, изшаря се** *страд.*

изша̀рвам се, -аш се, *несв.*; **изша̀ря се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Разболявам се от шарка. *Всички деца от класа се изшариха.* || Изривам се при боледуване от шарка. **2.** Прекарвам шарка.

изша̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изшарвам *и от* изшарвам се.

изша̀ря. Вж. изшарвам.

изша̀ря се. Вж. изшарвам се.

изшѝвам, -аш, *несв.*; **изшѝя,** -йеш, *мин. св.* изшѝх, *прич. мин. страд.* изшѝт, *св.* **1.** Ушивам всичко до край. || Употребям, изразходвам за шиене. *Изшили конците.* **2.** *Нар.* Извезвам, избродирвам. *Тя иде от сбор и е облечена празнично: розова копринена блуза,... червена ко-*

принена престилка с изшити на нея гюлове. Йовков. **изшивам се, изшия се** *страд.*

изшѝване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изшивам *и от* изшивам се.

изшѝлвам, -аш, *несв.*; **изшѝля, -иш,** *мин. св.* -их, *св. Нар.* Направям нещо остро като шило; заострям. *Защо сте изшилили толкова копата, ще я духне вятърът.* **изшилвам се, изшиля се** *страд.*

изшѝлване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изшилвам *и от* изшилвам се.

изшѝля. Вж. изшилвам.

изшѝлям, -яш, *несв.* Изшилвам. **изшилям се** *страд.*

изшѝляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изшилям *и от* изшилям се.

изшѝя. Вж. изшивам.

изшумоля̀. Вж. изшумолявам.

изшумоля̀вам, -аш, *несв.*; **изшумоля̀, -йш,** *мин. св.* -ях, *прич. мин. действ.* изшумолял, -а, -о, *мн.* изшумолѐли, *св.* Причинявам ненадейно, кратко шумолене. *Славеят изшумоля в кичестия бряст край оградата и тупна зад него в поточето.* Кр. Григоров. *Веднъж даже чу, че изшумоля нещо по урвата над него и пак се спотаи.* Вазов.

изшумоля̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изшумолявам. *Случайното изшумоляване на писмото в ръцете ѝ я повърна пак към първото ѝ настроение.* Влайков.

изща̀вя. Вж. изщавям.

изща̀вям, -яш, *несв.*; **изща̀вя, -иш,** *мин. св.* -их, *св.* Щавя всичко; ощавям. *Изщавихте ли кожите?* **изщавям се, изщавя се** *страд.*

изща̀вяне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изщавям *и от* изщавям се.

изщра̀кам. Вж. изщраквам.

изщра̀квам, -аш, *несв.*; **изщра̀кам,** -аш, *св.* **1.** Изведнаж издавам кратко щракане. *Старецът отново взе пушката, прицели се и дръпна спусъка. Ударникът изщрака.* Ем. Станев. **2.** *Разг.* За фотографска лента — употребям, използувам до край. *На екскурзията изщракахме два филма.*

изщра̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* изщраквам.

изю̀двам, -аш, *несв.*; **изю̀дя, -иш,** *мин. св.* -их, *св.* **1.** Измамвам, излъгвам, излъстявам. **2.** *Прен.* Правя гримаса. *И с вик, изюдили лица, | около пленените низами се навират, | подсвиркат, плезят се.* П. П. Славейков.

изю̀двам се, -аш се, *несв.*; **изю̀дя се,** -иш се, *мин. св.* -их се, *св., сред.* **1.** Ставам лукав, неискрен, лицемерен. *Земята е харна — хората се изюдиха. Гледаш го — през деня набожен, на хората сметка държи, ако се не прекръстят, а през нощта и с дяволите другарлък прави.* Караславов. **2.** Надсмивам се грубо. *Още мъничко, и в една тъмна нощ ще се покачим с тебе на Черни връх и всред гръм и светкавици ще се изсмеем, ще се изкикотим, ще се изюдим над тия глупци!* Ал. Константинов.

изю̀дване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изюдвам *и от* изюдвам се.

изю̀ден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* изюдя. **2.** Като *прил.*— изкривен. *Аз виждах труп до труп на колове набити, | с изюдени от стон и гърчене лица.* П. П. Славейков.

изю̀дя. Вж. изюдвам.

изю̀дя се. Вж. изюдвам се.

изявѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Обикн. в съчет. **изявително наклонение** (грам.) — наклонение, при което глаголното действие се представя като реално.

изявлѐние, *мн.* -я, *ср.* Официално изказване на отговорно лице по обществени въпроси пред журналисти, делегация и пр. *Изявление на министъра на външните работи.*

изявя̀. Вж. изявявам.

изявя̀вам, -аш, *несв.*; **изявя̀,** -йш, *мин. св.* -их, *св.* (рус.). *Нов.* Правя нещо явно с думи или с действия. *Законодателните избори... предоставиха пълна възможност на българските избиратели да изявят истинската си воля.* Г. Димитров. *Изявявам готовност.* **изявявам се, изявя се** *възвр.* и *страд.*

изявя̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изявявам *и от* изявявам се. *Наред с изявяване волята за мир, делегатите на конгреса докладват и за трудовите си успехи.* Раб. дело, 1950 г.

изя̀дам, -аш, *несв. Разг.* Изяждам. *Да не се хваля, ама с такава чорба, пардон, с такава супа цял самун хляб изядам.* Ал. Константинов. **изядам се** *страд.* и *взаим.*

изя̀дане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изядам *и от* изядам се.

изя̀ждам, -аш, *несв.*; **изя̀м,** изядѐш, *мин. св.* изя̀дох, *прич. мин. действ.* изя̀л, -а, -о, *св.* **1.** Ям всичкото. *Изяжте всичко, за утре да не остава постно ядене.* Вазов. *Две клисурски заптиета ги изяли вълци тая заран.* Вазов. *Еднъжки кучето обули | в цървули | и то си изяло краката.* Михайловски. **2.** За молци и под. — прояждам на много места. *Молци изяли преждата.* **3.** За киселини, ръжда и под. — разяждам. *Остра сабя веки плесеняса, | силен боздуган ръжда изяде.* Вазов. **4.** *Прен.* Изразходвам, консумирам. *Като всеки добър стопанин, ние не ще изядем всичко, което произвеждаме.* Г. Димитров. **5.** *Прен.* Присвоявам, отнемам нещо несправедливо. *Прангата с кмета заедно и писарят са изяли от общинската каса — колко мислиш? — изяли са таман хилядо лева.* Влайков. *Никому нищо не си бил изял? И двата наполеона от моя хак? Не ги ли изяде?* Йовков. **6.** *Прен.* Прахосвам, пропилявам. *Не продавам от овцете, та да плащам... Такъв имот! Опропасти го, изяде го!* Йовков. **7.** *Прен.* Погубвам, съсипвам, унищожавам някого. *На сватба ли отива (Албена) или на бесило? — И на въжето иска да е хубава. — Пустата ѝ хубост, тя я изяде.* Йовков. *Свърши се с Никола Георгиев... Щом сина му изядоха, отиде си и той.* Кр. Григоров. **8.** *Прен. Разг.* Пропускам букви или звукове при говорене, при писане. *Бързо пише, затова изяжда буквите.* **изяждам се, изям се** *страд.* и *взаим.*

изя̀ждам се, -аш се, *несв.*; **изя̀м се,** изядѐш се, *мин. св.* изя̀дох се, *прич. мин. действ.* изя̀л се, *св., сред.* Много силно се ядосвам, мъча се, тревожа се; съсипвам се, скосявам се. *Изядох се от яд.*

изяждане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изяждам *и от* изяждам се.

изям. Вж. изяждам.

изям се. Вж. изяждам се.

изяснение, *мн.* -я, *ср.* Ясно излагане на нещо. *Що се отнася до пълното изяснение на въпроса за пожара на Райхстага и намирането на истинските подпалвачи, то това, естествено, остава задача на народния съд на бъдещата пролетарска диктатура.* Г. Димитров.

изясня. Вж. изяснявам.

изяснявам, -аш, *несв.*; **изясня,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Прен.* Правя нещо да стане ясно и разбрано. *Бих искал да помоля господин председателя да ми разреши на кратко да изясня различни важни неща, не аз, но по-скоро чрез различни въпроси към свидетелите.* Г. Димитров. **изяснявам се, изясня се** *страд.* и *сред. Небето се изясни и времето се задържа студено, но слънчево.* Ем. Станев.

изясняване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* изяснявам *и от* изяснявам се.

изящен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* (рус.). *Книж.* Който се отличава с изящество; красив, изтънчен, грациозен. *От хаджи Гюря взеха изписаните с тополи завеси на прозорците му..., от Мича Бейзадето — изящните стъклени цветарници.* Вазов. *Изящни черти на лицето. Изящно облекло.* □ **Изящна литература** — художествена литература. **Изящни изкуства** — живопис, скулптура, музика и др.

изящество, *мн.* -а, *ср.* Съразмерност в отделните части на нещо, която отговаря на изискванията на художествения вкус; красота. *Окото не може да се нагледа на тая жива, гигантска стена, образувана от милиони прави, източени, пирамидовидни ели, напластени гъсто с чудесна правилност, стройност и изящество.* Вазов.

изящно. *Нареч. от* изящен. *Книгите са изящно подвързани.* Кр. Кюлявков. *Изящно облечен. Изящно изработен.*

изящност, -тта, *мн.* няма, *ж. Рядко. Отвл. същ. от* изящен. *Римляните са заимствували от гръцката архитектура само средства да придадат повече красота и изящност на своите здания.* Величков.

икиндия, *мн.* няма, *ж.* (тур.). *Нар.* Обикн. в съчет. **на, по икиндия** — време обикн. преди залез слънце; привечер, надвечер. *Слънцето беше на икиндия.* Вазов. *Огладнял е, от вчера по икиндия троха хляб не е слагал в уста.* Каралавов.

икона *ж.* (нгр.) У християните — рисувано изображение на бог или на светец, на което богомолците се кланят. *Поп Стефан се приближи до олтара и се спря пред голямата икона на Исуса.* Йовков. *Отец Никодим плахо се обърна към иконите и се прекръсти.* Елин Пелин.

иконоборец, *мн.* -рци, *м.* Последовател на иконоборството.

иконоборство, *мн.* няма, *ср. Истор.* Движение във Византия през VIII и IX в., изразено в борба против почитането на иконите, свързано с борбата против манастирското земевладение.

иконограф *м.* Иконописец.

иконография, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** Рисуване на икони и стенописи; иконопис. **2.** Наука, която се занимава с изучване на портретните изображения.

иконографски, -а, -о. *Прил. от* иконограф *и от* иконография.

иконом *м.* (гр.). Духовно лице, което завежда сметките на манастир или църква.

икономизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Опортюнистическо течение на руските социалдемократи през 90-те години на XIX и началото на XX в., които, като смятали, че работническата класа трябва да се бори само за подобрението на своето икономическо положение, поддържали стихийността в работническото движение, били против внедряване на социалистическото съзнание в работническата класа и отричали ръководната роля на партията ѝ.

икономика, *мн.* няма, *ж.* (гр.). **1.** Стопанският строй на дадена страна, съвкупността от производителните сили и производствените отношения на дадена степен на развитие, които определят господствуващия начин на общественото производство. *Социалистическа икономика. Капиталистическа икономика.* **2.** Науката, която се занимава с някои от отраслите на стопанството. *Икономика на промишлеността. Икономика на селското стопанство.*

икономисам. Вж. икономисвам.

икономисвам, -аш, *несв.*; **икономисам,** -аш, *св.* Спестявам. *Машинистите и огнярите обещават до края на годината да икономисат 45,000 тона въглища.* **икономисвам се, икономисам се** *страд.*

икономисване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* икономисвам *и от* икономисвам се.

икономист *м.* **1.** Специалист в областта на икономическите науки, на икономиката. **2.** *Полит. Истор.* Привърженик на икономизма.

икономичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е свързан с икономия; евтин. *Икономичен живот. Икономично ядене.*

икономически[1], -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до стопанския строй на обществото — до производството и неговото разпределение; стопански. *Икономическо развитие. Икономически строй. Икономическа криза. Икономическа борба.* **2.** Който е свързан с изучаването на икономиката. *Икономически науки. Икономическа география.*

икономически[2], -а, -о, *прил. Рядко.* Икономичен. *Строеж на икономически жилища.*

икономически. *Нареч. от прил.* икономически[1] *и* икономически[2]. *Изостанала икономически страна.*

икономично. *Нареч. от* икономичен. *Живея икономично.*

икономия *ж.* (гр.). **1.** Пестене при изразходване на нещо. *Режимът на максимална икономия трябва да бъде постоянна и ежедневна грижа на всеки стопански и държавен ръководител.* Г. Димитров. *Майка ти без сапун се миеше едно време, икономии да прави.* Чудомир. **2.** Обикн. *мн.* Полученото чрез спестяване. *Живея от икономиите си.* □ **Политическа икономия** — наука, която изучава законите на развитието на производствените отношения и формите на разпреде-

лението на материалните блага при различните степени от развитието на човешкото общество.

иконо́мка *ж. Рядко.* Жена, която завежда домакинството на някого.

иконопи́с, -та́, *мн.* -и, *ж. Худ.* **1.** Само *ед.* Изкуство да се рисуват икони. *Той се занимава с иконопис.* **2.** *Събир.* Произведение на християнска живопис.

иконопи́сец, *мн.* -сци, *м.* Лице, което се занимава с иконопис. *Лицето на Исуса е такова сухо, изпусталяло, както го рисуват всички иконописци.* Йовков.

иконоста̀с *м.* (гр.). *Църк.* **1.** Украсена с икони преграда, която отделя олтара от останалата част в православна черква. *Надарени майстори са рязали таваните по къщите и църковните иконостаси.* А. Каралийчев. **2.** Поличка или ниша, гдето се поставят икони и кандило в къщи. *В ъгъла над леглото е иконостасът, приличен на дълбока дървена рамка, в която има избеляла икона-щампа и кандило.* Йовков.

или́ *съюз.* **I.** Съотносителен. **1.** За свързване части на просто или сложно изречение, които се изключват една друга. *Запей и ти песен такава. | . . . | Запей, или мълкни, махни се.* Ботев. *Навремени той се спираше, като че ли да си отдъхне или да се ослуша.* Ст. Загорчинов. *Утре или други ден ще дойда. Свобода или смърт.* **2.** В съчет. **или — или, дали — или** — за по-силно подчертаване на алтернативно отношение. *Ти няма повече да ореш тая нива . . . Или ти, или аз — мислеше Еньо и гледаше втренчено към брата си.* Елин Пелин. *Въпросът е поставен или-или: или въстание, или гибел.* Г. Димитров. **3.** Във въпросителни изречения при изтъкване на една от няколко неизвестни възможности, които взаимно се изключват. *Защо се боиш от мене, графе? — Или се срамуваш от името ми?* Вазов. *Ами какво ще правиш на пазара, бабо? Ще си купуваш ли нещо, или?* Влайков. **II.** Съединителен. При изброяване на еднакви части на простото или сложно изречение, които означават отделни възможности; ту-ту. *Тук-там с радост окото съзира или срутени овчарски кошари, или уединени нивици от овес, или друг признак на човеческо присъствие.* Вазов. *Седя и се чудя, защо човек се сърди, когато му речеш: магаре, свиня или вол.* Ботев. **III.** Присъединителен. За свързване на две части на изречението, които са названия на едно и също понятие. *Залата, или по-добре широкият пруст . . . , беше вече осветена.* Вазов. □ **Един или друг** — който и да било, някой. **Много или малко** — колкото и да е. **Рано или късно** — а) Когато и да е. б) Непременно. **Така или иначе** — както и да е.

Или́нден, *мн.* няма, *м.* Народен черковен празник — 2 август.

или́нденски, -а, -о. *Прил. от* Илинден. □ **Илинденско въстание** — въстанието в Македония през 1903 г. против турското иго.

и́ловица *ж.* Вид глинеста почва; хума. *А знаеш ли . . . как съм изгледала три деца с петдесет декари иловица.* Караславов.

илю́зия *ж.* (лат.). **1.** Погрешно, изопачено възприемане на действителността. *Давам илюзия за нещо.* **2.** *Прен.* Нещо, което съществува само във въображението; неосъществима мечта. *Ние не искаме да разрушаваме илюзиите на буржоазните идеолози, защото скоро тези илюзии сами ще се разрушат.* Г. Кирков. □ **Правя си илюзии** — самоизмамвам се, заблуждавам се сам.

илюзо́рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Породен, създаден от илюзия; въображаем, недействителен. *Илюзорна опасност.*

илюзо́рно. *Нареч. от* илюзорен.

илюмина̀ция *ж.* (лат.). Специално ярко осветяване на улици, сгради и пр. по случай на някакъв празник или тържество.

илюмини́рам, -аш, *несв.* и *св. Правя илюминация.*

илюмини́ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* илюминирам.

илюстра̀тор *м.* Художник, който рисува илюстрации.

илюстра̀ция *ж.* (лат.). **1.** Рисунка към текст на книга за пояснение на съдържанието му. *Романът има 20 илюстрации.* **2.** *Прен.* Картина или пример, който нагледно пояснява нещо. *С нея той е искал да даде не една драма . . . , а по-скромно нещо: нагледна илюстрация от живота на едновремешните наши скитници-борбници в Ромъния — хъшовете.* Вазов. *Музикална илюстрация.*

илюстри́рам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Правя, рисувам илюстрации. *Илюстрирам книга.* **2.** *Прен.* Пояснявам нещо с примери. *Илюстрирам с примери мисълта си.* ‖ Нагледно представям нещо, служа за илюстрация. *Учреждението, което найдобре илюстрира духовната култура тук, е театърът.* П. П. Славейков. **илюстрирам се** *страд.*

илюстри́ран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* илюстрирам. **2.** Като *прил.* — който има илюстрации. *Илюстриран разказ.*

илюстри́ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* илюстрирам.

илюстро́ван, -а, -о, *прил.* Който е с илюстрации; илюстриран. *Илюстровано издание. Илюстровано списание. Илюстрована картичка.*

им. Вж. те.

и́ма *безл.* **1.** Съществува, намира се, на лице е. *Противоп.* няма. *Едно време в някое си царство имало една царска дъщеря.* Елин Пелин. *И ето всички видели войводата да излиза от къщата си. Сърма и оръжие имало по него.* Йовков. *Знаеш ли, че мога и в съд да те дам — ето има и свидетели.* Караславов. *Имало и убити и ранени.* Хар. Русев. *Веднаж у дядови Славчови имаше копачки.* Влайков. *Около очите му имаше тъмни големи кръгове.* Елин Пелин. *На мегдана имаше хоро.* Елин Пелин. *Има разлика. Има опасност. Има нареждане. Има нужда. Има сведения. Има полза.* **2.** При определяне на количество (за възраст, размери, време и др.) — е. *Турци, страшна сган . . . — хиляда трябва да има.* Вазов. *Наистина, дали има година, откакто се помина баща му? Няма — защото се помина току пред жетва.* Йовков. *В чувала има още десетина килограма брашно. От тук до селото има два часа път.* **3.** Свързан с *предл.* да и друг глагол означава, че действието на следния глагол ще стане. *Има да се случи. Има да се приказва. Има да се мисли. Има да плачат.* □ **Има време** (разг.) — съществува достатъчно време до определен миг. *Има време до ваканцията. Има време до като се върне.* **Има дума, че** (разг).

— говори се, казва се, че. **Има защо** — съществува причина, основание за нещо. **Има-няма** (разг.) — около, приблизително, почти. **Има си хас!** (разг.) — нима!

имам, -аш, *несв.* **1.** Притежавам, собственик съм на нещо. *Противоп.* нямам. *Тоя имот го имам от майка си.* Йовков. *Ти имаш глас чуден — млада си, | но чуйш ли как пее гората?* Ботев. *Аз я платих. — Имал си бол пари — платил си я.* Ал. Константинов. *Той е богат, има пари.* Йовков. || Съществува някой, който е в близко, роднинско или друго отношение към мене, тебе и пр. *Дядо Йордан имаше трима синове.* Елин Пелин. || Някой, който е в известно отношение към мене, се намира някъде. *Имам приятели в Пловдив. Имам роднини в чужбина. Имам сестра в университета.* || Съществува нещо, което е на мое разположение. *Ние имаме хубави места за разходка. Имаме изобилна вода.* || Разполагам с известни възможности. *Имам бъдеще. Имам достъп. Имам шанс. Имам време. Имам доказателства. Имам на разположение.* || Страдам от някаква болест. *Имам хрема. Имам кашлица.* **2.** При определяне на количество (за възраст, размери, време и др.) — състоя се, съм. *Колко къщи има селото ви?* Вазов. *Млад човек: да има, да има най-много тридесет години.* Ал. Константинов. *Стаята имаше едва четири метра на дължина и на шир.* Величков. *Не беше голяма* (нивата): *да имаше, да имаше най-много десетина декара.* Йовков. **3.** С кратката форма на лично местоим. вин. падеж. *Разг.* Смятам някого за някакъв. *Като чедо я имаме.* Вазов. *Да го имам за верен човек, да го храня, да го туря пред всички, а той да им направи това.* Йовков. *Глухонямам е..., незлобив и разбран инак,... в манастира го имат повече от игумена.* Караславов. **4.** В съчет. със съществителни, които изразяват действие, означава, че участвувам или ще участвувам в действието, което се съдържа в съществителното. *Имаме заседание. Имам среща. Имам събрание. Имам час по аритметика. Имам урок. Имам път. Имам работа.* **5.** В съчет. с отвлечено съществително означава, че върша действието или се намирам в състоянието, което се съдържа в съществителното, напр. имам грешка — греша; имам вяра в нещо — вярвам в нещо; имам вид — изглеждам; имам грижа — загрижен съм, грижа се; имам доверие — вярвам в някого; имам желание — желая; имам нужда — нуждая се; имам намерение — възнамерявам; имам представа — запознат съм с нещо; имам прилика — приличам си; имам приложение — бивам прилаган; имам страх — страхувам се; имам успех — успявам. **6.** В съчет. с отвлечени съществителни означава притежание на качеството, което се съдържа в съществителното, напр. имам авторитет — авторитетен съм; имам вина — виновен съм; имам кураж — куражлия съм; имам доблест — проявявам доблест; имам сили — силен съм; имам търпение — търпелив съм; имам дарба — даровит съм; имам право — прав съм. ☐ **Да имаш да вземаш** (разг.) — за нещо желано от някого, което няма да стане. **Имам вземане-даване** (разг.) — във връзка съм с някого, имам общи работи с някого. **Имам го в кърпа вързано** (разг.) — сигурен съм напълно, че нещо ще бъде изпълнено. **Имайте добрината** — учтиво обръщение към някого за молба. **Имам думата** — получавам, дадено ми е правото да се изкажа на събрание. **Имам за цел** — поставил съм си като цел. **Имам зъб на някого** (разг.) — имам враждебно отношение към някого и гледам да му отмъстя. **Имам интерес към нещо** (книж.) — интересувам се от нещо. **Имам интерес от нещо** — имам полза от нещо. **Имам много здраве** — получавам поздрав. **Имаш много здраве** — за отричане на нещо, с което не можем да се съгласим. **Имам на ръка нещо** — разполагам с нещо; удобно ми е, имам нещо в нужния момент. **Имам на своя страна някого** — разполагам с поддръжката, подкрепата, защитата на някого. **Имам на ума си нещо** — взел съм пред вид нещо. **Имам нещо общо с някого** — имам някакви връзки или допирни точки с някого. **Имам огън** — съм с температура. **Имам под ръка** — разполагам, имам на разположение, удобно ми е. **Имам право на..., имам право да...** — разполагам с възможността да се ползувам от нещо или да правя, да върша нещо. **Имам пред вид нещо** — съобразявам се с нещо при даден случай; вземам под внимание нещо. **Имам пръст в нещо** (разг.) — участвувам, замесен съм в нещо. **Имам работа с някого** — а) Имам връзки, свързан съм с някого чрез общи интереси или работа и пр. *Ония, които отблизу са имали работа с него, знаят, че е опитен, твърде разумен, при това добродушен и кротък.* Йовков. б) Разправям се с някого. *Ще имаме работа с опасен противник.* **Имам сметка** — изгодно ми е. **Имам чест** (търж.) — при официално обръщение: за подчертаване на уважение. *Имам чест да Ви се представя.* **Имам широко сърце** — с лек и безгрижен характер съм. **Колкото глас имам** — с пълен глас, много силно. **Колкото сила имам** — с всички сили.

имам се, -аш се, *несв., взаим.* Близък съм, почитам се, обичам се с някого. *Виждам, че се имате с Бориса. Приятели сте.* Йовков.

имам-баялдъ, *мн.* няма, *ср.* (араб.-тур.). Вид ястие от сини патладжани.

имамин, *мн.* имами, *м.* (араб.). Духовен началник у мюсюлманите.

имане, *мн.* -та, *ср. Нар.* Имущество, имот, пари, земя и др. *И тогава парите от царските хазни, които беше обирал, пръстените ..., златото и среброто от черкви и манастири — всичкото имане, което той беше натрупал ..., всичко това потече в къщата на Велико кехая, все подаръци за Рада.* Йовков. *И аз си имам тежко имане, | вземи ме, Радо, вземи ме, лудо.* Нар. пес. *Бащино ли съм пропил имане, | тебе ли покрих с дълбоки рани, | та мойта младост, мал', зелена | съхне и вехне люто язвена?* Ботев. || *Спесн.* Скрито богатство — пари; съкровище. *Някои изкопали имане, намерили злато.* Вазов. *Той ми посочи даже долу там, над една воденица, мястото, гдето други иманяри преди мен копали за имане.* Вазов.

иманяр *м.* Човек, който се занимава с търсене на имане. *Той се спущаше под Бижов баир, оглеждаше внимателно дали няма хора около трите бряста и слизаше, за да окопае с тоягата си мястото, дето иманярите бяха ровили да търсят скрито богатство.* Караславов.

иманярски, -а, -о. *Прил. от* иманяр. *Сега той намерил едни иманярски клечки. Като ги отпуснеш към земята, те се навеждат натам, накъдето има пари.* Йовков.

иманя̀рство, *мн.* няма, *ср.* Работа на иманяр.

ѝме, *мн.* имена̀, *ср.* **1.** Название на човек, животно или на друго нещо, за да се отличава от подобните на него. *В една от стаите имаше дебела книга, в която посетителите записваха имената си.* Ал. Константинов. *Дребното, сухо човече . . . носеше име дядо Димо Лисицата.* Вазов, *Върбови ливади е името на една малка долинка.* Елин Пелин. *Партизанското му име било Гранит.* А. Каралийчев. *Селяните го изглеждаха с интерес като човек, дошъл из приказките, викаха му на име, но той отговаряше само с помахване на ръка.* Хар. Русев. *Такъв беше човекът, познат под имената Дяконът, Васил Левски, Апостолът.* Вазов. *Лично име. Бащино име. Фамилно име.* **2.** Само *ед.* Обществена оценка; репутация. *Двамата бяха живели в обич и доверие, помагаха си и искаха да оставят на децата си добро име и добро наследство.* Елин Пелин. *Той опетни името на баща си.* || Само *ед.* Известност, популярност на човек, обикн. поради негови положителни качества или заслуги. *Името и богатството на Вълчана не само подигаха престижа на дружеството, но премахваха всяко колебание у членовете.* Йовков. *Учен с име.* **3.** *Грам.* Граматическа категория изменяеми думи — названия на предмети, качества или количества. *Съществително име. Прилагателно име. Числително име* □ **Излиза ми име** — ставам известен с лоша репутация. **Остана ми име** — а) Остана ми прякор. б) Останам и лоша репутация. **В името на** — въз основа на някакви принципи или заради нещо. *Кълна се в името на народа и на Народната република България, че ще им служа предано и всеотдайно.* Конст., чл. 8. *В името на закона, арестуван сте! Той правеше всичко в името на правдата.* **Правя нещо от името на някого** — правя нещо по поръка, по желание на някого и като негов представител, пълномощник.

ѝмен *прил.* Само в съчет. **имен ден** — ден, в който някой празнува името си, обикн. свързано с името на някой светец или черковен празник.

ѝменен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* име. *В нерегулираните отново части на града има улици и с именни названия.* Ал. Константинов. *Именни и безименни герои. Именен списък.*

имѐние, *мн.* -я, *ср.* Голямо частно земеделско стопанство; чифлик. *Великите боляри били най-влиятелни велможи в царството . . ., владели обширни имения и крепости.* Вазов.

именѝт, -а, -о, *прил.* Който има широка известност; бележит, прочут, знаменит. *Покойникът беше именит, стар и заслужил народен труженик.* Йовков. *Именит писател. Именит обществен деец.*

именѝтост, -тта̀, *ж.* Широка известност, слава.

ѝменник[1], *мн.* -ци. *м.* Наименование на лице в деня, когато се празнува именният му ден.

ѝменник[2], *мн.* -ци, *м.* Документ — формуляр, в който се вписват някои данни на лица, които постъпват в учебни заведения.

ѝменница *ж.* Жена именник[1].

• **ѝменно** *нареч.* **1.** За по-точно посочване, подчертаване на нещо; точно, тъкмо. *Опасността именно сега беше голяма.* Вазов. *Поканил беше ги на гювеч... един от четиримата, именно Тоньо Карарски.* Елин Пелин. *Ето той ми прави знак: какво иска? И защо именно на мене?* Л. Стоянов. || При въпрос — за подчертаване необходимостта от точни указания. *Такава крайна постъпка трябва да е предизвикана от извънредна, сериозна причина. . . Що именно?* **2.** При изброяване—пред точното поименно изброяване на предметите или нещата. *Заключили, с измама, в избата на поп Ставря най-разпалените членове на комитета. . . именно: доктора, Попова и Редактора.* Вазов.

имену̀вам, -аш, *несв.* Давам наименование; назовавам. **именувам се** *страд.* и *сред.* *Училището се именува „Георги Димитров“.*

имену̀ване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* именувам *и от* именувам се.

именуѐм, -а, -о, *прил.* *Остар.* Който се именува. *Два месеца вече ставаха откакто Митрофан Дакито, именуем още Прасето, беше назначен мирови съдия в спокойния градец Б.* Вазов.

имита̀тор *м.* (лат.). Лице, което имитира, подражава. *Той е добър имитатор.*

имита̀ция *ж.* (лат.). **1.** Възпроизвеждане по подражание. *Имитация на кучешки лай.* **2.** Предмет, изработен от по-малоценен материал по образец на друг, така че напълно да наподобава на оригинала; подправка. *Имитация на сребро. Имитация на слонова кост.*

имитѝрам, -аш, *несв.* **1.** Възпроизвеждам по възможност най-точно това, което прави някой друг; подражавам. *Никола се сърди, дразни Димитра и подигравателно имитира гласа му и изражението на лицето му.* Йовков. *Имитирам почерк.* **2.** Наподобявам, приличам много на някакъв предмет. *Платът имитира кожа.*

имитѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* имитирам.

имо̀т *м.* Земя, сгради, вещи, които някой притежава; имущество. *Средствата за производство в Народна Република България принадлежат на държавата (общонароден имот), на кооперациите или на частните физически или юридически лица.* Конст., чл. 6. *А той* (Левски) *беден, гол, бос, лишен от имотът, за да е полезен дал си бе животът!* Вазов. *Без здраве имот — омразен живот.* Погов. *Движим имот. Недвижим имот. Държавен имот.* || *Стесн.* Недвижимо имущество, земя. *Той бе родом от Тракия и обладаваше там обширни имоти.* Вазов. *След това мина покрай бахчите ... Той минаваше случайно и покрай малките бедни парченца имот на Цветини.* Елин Пелин. *Полски имот.*

имо̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който има много имот; заможен, богат. *А богат е Ценин баща, | богат и имотен: | брави има две хиляди | и коне петстотин.* Вазов. *За двамтрима от най-имотните кооперативното стопанство бе добре дошло.* Кр. Григоров. **2.** Който се отнася до имот. *Имотно състояние.*

имо̀тност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Заможност, благосъстояние. *При тая имотност . . . дядо Славчо беше много и на почит у хората.* Влайков.

императѝв *м.* (лат.). **1.** *Филос.* Категорична, безусловна необходимост. *Категорически импе-*

ратив. 2. *Грам.* Заповедно, повелително наклонение на глагола.

императѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Книж.* Повелителен, заповеден, безусловен. *Императивен дълг. Императивна заповед.*

императ̀ор *м.* (лат.). 1. Титла на монарх, по-висока от крал; цар. *Император Наполеон I.* 2. Монархът, който носи тази титла.

императ̀орски, -а, -о. *Прил. от* император. *Императорска гвардия Императорски двор.*

императрѝца *ж.* 1. Жена император. 2. Съпруга на император.

империалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Полит.* Монополистическият стадий на капитализма, който представя неговата висша и последна фаза и е навечерие на социалистическата революция. *Срещу империализма се изправя ... лагерът на мира, демокрацията и социализма, начело с великия и непобедим Съветски съюз.* Г. Димитров.

империалѝст *м.* Привърженик на финансовата олигархия на едрата буржоазия, която е господствена в лагера на империализма в икономиката и в политиката *Американските империалисти. Западните империалисти.*

империалистѝчески, -а, -о. *Прил. от* империалист *и от* империализъм. *Империалистическа война. Империалистическа политика. Империалистическа система.*

имп̀ерия *ж.* (лат.). 1. Монархическа държава, чийто държавен глава е император. *Римска империя. Византийска империя.* 2. Голяма колониална държава, която провежда империалистическа политика. *Френска империя. Британска империя.*

имп̀ерски, -а, -о. *Прил. от* империя. *Имперски съд.*

имперф̀ект *м.* (лат.). *Грам.* Минало несвършено време на глагола.

импоз̀антен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (фр.). Който прави силно впечатление с външния си вид и размери; внушителен, величествен. *Импозантна картина. Импозантна външност. Импозантна демонстрация.*

импоз̀антно. *Нареч. от* импозантен; внушително, величествено. *Величествено и импозантно влачеше той мътни вълни между двете високи каменни стени от червеникав гранит на планинския пролом.* Вазов.

импоз̀антност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* импозантен.

импонѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Правя силно впечатление с вида си и с качествата си.

импонѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* импонирам.

имп̀орт, *мн.* няма, *м.* (лат.). Внос.

имп̀ортен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* импорт; вносен. *Импортна стока.*

импот̀ентен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). Който страда от полово безсилие.

импот̀ентност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Полово безсилие.

импрегн̀ация *ж.* (фр.). Импрегниране.

импрегнѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя да се пропие тъкан, дърво или друг материал от специални вещества, за да станат по-здрави или устойчиви на влага, огън и под.

импрегнѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* импрегнирам.

импрес̀арио, *мн.* няма, *м.* (ит.). В буржоазните страни — лице, което по професия се занимава с уреждане на концерти, представления и под.

импресионѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Изк.* Упадъчно индивидуалистично течение в буржоазното изкуство, започнало през XIX в. във Франция, което се стреми да възпроизвежда непосредствените субективни впечатления от действителността, избягва обществените въпроси и се увлича от формата за сметка на съдържанието.

импресионѝст *м. Изк.* Последовател на импресионизма. *Школа на импресионистите.*

импресионистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* импресионизъм *и от* импресионист. *Импресионистично изкуство.*

импресионистѝчески, -а, -о, *прил.* Импресионистичен. *Импресионистически пейзаж.*

импр̀есия *ж.* (итал.). *Книж.* Впечатление. *Това са стихотворения в проза ... импресии.* П. П. Славейков.

импримѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр). Копринен плат с отпечатани шарки.

импровиз̀атор *м.* Лице, което импровизира.

импровиз̀аторски, -а, о. *Прил. от* импровизатор. *Импровизаторски способности.*

импровиз̀ация *ж.* (итал.). 1. Създаване на художествено произведение чрез импровизиране. 2. Словесно или музикално произведение, създадено чрез импровизиране. *Едно пет-шест годишно момченце пристъпваше лениво около прага на кръчмата и си пееше някакви импровизации.* Я. Каралийчев.

импровизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. За музика и поезия — създавам художествено произведение обикн. пред публика, без предварителна подготовка. *Той ... импровизираше стихове.* Вазов. *Виж, измисли нещо, импровизирай, но излез!* Йовков. 2. *Разш.* Устройвам, уреждам нещо без предварителна подготовка, изведнаж. *И бай Михал с невъзмутимо спокойствие отвори дисагите и импровизира въз старопланинската млада тревица една проста трапеза.* Вазов. **импровизирам се** *страд.*

импровизѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* импровизирам. 2. Като *прил.* — който е създаден или уреден без предварителна подготовка.

импровизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* импровизирам.

импровизѝрано. *Нареч. от* импровизиран. *Говоря импровизирано.*

имп̀улс *м.* (лат.). Потик, подбуда за извършване на нещо; стимул. *Изучете всестранно българския народ и вий ще го обикнете; в него се крие потенциална сила, намерете здрав импулс и я превърнете в жива сила.* Ал. Константинов. *Давам импулс.*

импулсѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Предизвикан от някакъв импулс. *Импулсивни действия.* 2. Който действува под влиянието на случайни импулси. *Импулсивен човек. Импулсивна натура.*

импулси́вно. *Нареч. от* импулсивен.

импулси́рам, -аш, *несв.* и *св.* Давам импулс за нещо; потиквам. *Чувствува се ясно..., че тоя град е сърцето, което импулсира, сърцето на цяла Добруджа.* Йовков. *Импулсирам някого за живот. Импулсирам за дейност.* **импулсирам се** *страд.*

импулси́ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* импулсирам.

имуниза́ция *ж.* (лат.). *Мед.* Създаване на изкуствен имунитет. *Имунизация срещу дифтерия.*

имунизи́рам, -аш, *несв.* и *св.* Създавам у някого изкуствен имунитет. **имунизирам се** *страд.*

имунизи́ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* имунизирам *и от* имунизирам се. *Децата до 7 годишна възраст ще бъдат подложени на имунизиране.*

имуните́т *м.* (лат.). *Мед.* Невъзприемчивост, устойчивост на организма към някоя заразна болест. *Естествен имунитет. Придобит имунитет.*

иму́ществен, -а, -о. *Книж. Прил. от* имущество. *Имуществени промени. Имуществени спорове.*

иму́щество, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Имот, вещи и ценности, които са собственост на някого. *Цялото им имущество се състои от един стар брашнен чувал, една стара рогозка и няколко скъсани чула.* Раб. дело, 1950 г. *Движимо имущество. Недвижимо имущество. Обществено имущество.*

и́нак *нареч.* **1.** Не така, а по друг начин, другояче. *Дядо Гено не харесваше нещо, настояваше да се направи инак.* Йовков. *Понеже не можем да сторим инак, то ние ще минем през Мурсалкьой.* Вазов. *А сега току-що беше валяло дъжд и всичко изглеждаше по-инак.* Йовков. || В друго отношение, в друг случай. *Дори и чичо Венко, който инак бе студен към всички в къщи, към Колча проявяваше особена грижа и обич.* Влайков. *Дядо Славчо, и той е един в селото и по добрината си, и инак.* Влайков. **2.** Като *съюз* — в противен случай. *Добре, че ми се обади. Инак нямаше да те позная.* Елин Пелин. *Тя беше болна и не можеше да ходи, инак първи би се затичала.* Йовков. || В друго отношение, в друг случай. *А дядо поп Серафим ... обичаше да се подкрепя с няколко чашки добро винце ... Инак го не биваше за нищо.* Елин Пелин. ☐ **И тъй и инак, тъй или инак** — в какъвто и да е случай, във всеки случай.

и́накъв, -ква, -кво, *мн.* -кви, *местоим.* Не такъв, а друг, различен от този, с който се сравнява. *Ивайло не може да бъде инакъв, освен както го знам: силен мъж.* Вазов. *Дотрябва ли някому от махалата такъв или инакъв фасул за семе, у стрина Венковица все ще го намери.* Влайков.

ина́т *м.* (араб.). **1.** Само *ед.* Упорито настояване на своето, без да е право; упорство. *В къщи знаеха, че тя лежи от инат, и не я жалеха.* Елин Пелин. **2.** Като *прил. неизм.* Безсмислено упорит. *Инат човек. Инат жена.* ☐ **На инат** — на опаки, на пук, обратно на това, което се иска от мене. *Правя на инат.*

инате́не, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* инатя се.

инатчи́йка *ж. Разг.* Жена, която проявява инат.

инатчи́йски, -а, -о. *Разг. Прил. от* инатчия.

инатчи́я, -та, *мн.* -йи, *м. Разг.* Човек, който проявява инат.

ина́тя се, -иш се, *мин. св.* -их се, *несв., сред.* Проявявам инат; упорствувам. *Детето се инатеше и не искаше да яде. Магарето се инати.*

и́наче *нареч. Разг.* Инак. *Ех, лошо, | ех, лошо | светът е устроен! | А може, по-иначе може.* Вапцаров. *Видиш ли колко скоро си отиде. Иначе щеше да мръзнеш по покривите.* Смирненски. ☐ **Така или иначе, тъй или иначе** — в какъвто и да е случай, във всеки случай.

инвали́д *м.* (лат.). Човек, изгубил отчасти или напълно работоспособността си вследствие на нараняване или болест. *Инвалид от войната. Трудов инвалид.*

инвали́ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Предназначен за инвалид. *Инвалидна пенсия.*

инвали́дност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Пълна или частична неработоспособност вследствие на нараняване или на болест. *Гражданите имат право на пенсии, помощи и обезщетения в случай на болест, злополука, инвалидност, безработица и старост.* Конст., чл. 75.

инвента́р *м.* (лат.). **1.** Движимо имущество на едно стопанство, предприятие или учреждение. *От магазините се изнасят и се товарят на колата коси, сърпове, паламарки, вили, ... дикани — най-разнообразни вещи от земеделския инвентар.* Йовков. **2.** Точен и подробен опис на движимото имущество. *Всички машини бяха приети по инвентара.* **3.** *Иконом.* Подробен опис на актива и пасива на предприятие в края на годината. ☐ **Жив инвентар** — работен и продуктивен добитък. **Мъртъв инвентар** — машини, превозни средства, сечива, уреди, покъщнина.

инвента́рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* инвентар. *Инвентарна книга. Инвентарен номер. Инвентарно имущество.*

инвентариза́ция *ж.* Съставяне на инвентарен опис.

инвентаризи́рам, -аш, *несв.* и *св.* Правя инвентаризация.

инвентаризи́ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инвентаризирам.

инве́нция *ж.* (фр.). *Книж.* Въображение, хрумване.

инве́рсия *ж.* (лат.). *Литер.* Изменение в обикновения ред на думите в изречение или словосъчетание поради известни стилни или граматически изисквания. Напр.: *В дебрите усойни на Балкана тъмен, | Етър бряг де бие каменист и стръмен, | крушна трепетлика китни клони пери.* П. П. Славейков.

инвести́рам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). *Иконом.* Влагам суми в покупка на недвижими имоти, на средства за производство или ценни книжа. **инвестирам се** *страд.*

инвести́ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инвестирам *и от* инвестирам се. *Инвестиране на капитали за строителство.*

инвести́тор *м.* Лице или учреждение, което влага капитал в някакво предприятие.

инвестицио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* инвестиция. *Инвестиционен заем.* □ **Инвестиционна банка** — банка, която отпуска суми за строителство.

инвестѝция *ж.* (лат.). Влагане на капитали в покупка на недвижими имоти, на средства за производство, на ценни книжа. || Самите капитали, вложени в такива покупки.

ѝндекс *м.* (лат.). 1. Указателна таблица, списък на имена, думи, термини и др. в края на съчинение, обикн. научно; показалец. 2. *Мат.* Цифрен или буквен знак, който се поставя при числа, напр. 5^3, 5^n, H_2, a^2. 3. *Иконом.* Цифрен или буквен показател, с който се изразяват в проценти последователните изменения на някое икономическо явление. *Индекс на производството. Индекс на цените.*

индиа̀нец, *мн.* -нци, *м.* Човек от коренното червенокожо население на Америка. *Също като северноамериканските индианци, налбантите хвърляха ласо, но го хвърляха малко по-инак.* Йовков.

индиа̀нка *ж.* Жена, която принадлежи към коренното червенокожо население на Америка.

индиа̀нски, -а, -о. *Прил. от* индианец. *Индиански племена.*

индивѝд *м.* (лат.). 1. *Биол.* Всеки отделен жив организъм. 2. Човекът като отделна личност в обществото. *Партизанският живот изисква невероятно напрежение, свръхчовешко отричане на индивида от себе си.* Дим. Димов.

индивидуа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Свойствен на отделния индивид; личен, отличителен, своеобразен. *Индивидуални качества. Индивидуални черти. Индивидуални прояви.* 2. Който се извършва от едно лице. *Индивидуална работа. Индивидуален план.* 3. Който е предназначен за отделно лице. *Индивидуална просвета. Индивидуален подход.*

индивидуализа̀ция, *мн.* няма, *ж. Книж.* Обрисуване с отличителни индивидуални черти. *Индивидуализацията на образите на героите в романа е сполучлива.*

индивидуалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). 1. Идеалистическо реакционно направление, което се поражда върху основата на частната собственост и което поставя личните интереси над обществените. 2. Поведение с ярко отразен стремеж за изтъкване на личността и неподчинение на волята на колектива. *Интелигентски индивидуализъм.*

индивидуалѝст *м.* Последовател, привърженик на индивидуализма.

индивидуалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Проникнат от индивидуализъм, основан на индивидуализъм. *Индивидуалистичен естетизъм.*

индивидуалистѝчески, -а, -о, *прил.* Индивидуалистичен.

индивидуалистѝчески. *Нареч. от прил.* индивидуалистически.

индивидуа̀лно. *Нареч. от* индивидуален (в 2 знач.). *Работи индивидуално.*

индивидуа̀лност, -тта̀, *ж.* 1. Само *ед.* Сбор от характерните и отличителните особености на един индивид. 2. Личност, индивид.

индѝго, *мн.* няма, *ср.* (порт.). 1. Ярка тъмносиня боя, която се получава от сока на тропическото бобовидно растение Indigo fera tinctorea. 2. Хартия за копиране, за изваждане повече преписи.

индѝгов, -а, -о. *Прил. от* индиго. *Индигови листа.*

индѝец, *мн.* -ййци, *м.* 1. Индус. 2. Индианец.

индѝйка *ж.* Жена индиец.

индѝйски, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до Индия. *Индийски слон. Индийски раджа.* 2. Индиански. *Индийска колиба.* □ **Индийско орехче** — изсъхнал ароматичен плод на едно тропическо растение, употребяван за подправка.

индѝкт *м.* (лат.). *Истор.* Цикъл от 15 години при старото църковно летоброение. *В 6748 г. (т. е. 1230) индикта I. Аз Йоан Асен... създадох от самото основание тоя свещен храм и напълно го украсих с живопис в чест на Св. 40 Мъченика.* Вазов.

индиферѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Безразличен, безучастен, равнодушен. *Индиферентен човек. Индиферентно отношение.*

индиферѐнтно. *Нареч. от* индиферентен. *Той се държи индиферентно.*

индиферѐнтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* индиферентен.

индоевропѐйски, -а, -о, *прил.* В съчет. **Индоевропейски народи** — народи, които населяват по-голямата част от Европа и част от Азия и говорят сродни езици. **Индоевропейски езици** — езиците, които се говорят от тези народи. **Индоевропейско езикознание** — езикознание, което изучава индоевропейските езици.

индришѐ, *мн.* -та, *ср.* (перс.). Саксийно цвете с врязани силно ароматни листа. Pelargonium rosareum.

индуктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *прил.* Който си служи с индукция, който се основава на индукция. *Индуктивен метод.*

индуктѝвно. *Нареч. от* индуктивен.

индукцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* *Физ.* 1. Който е възбуден от индукция. *Индукционен ток.* 2. Който предизвиква индукция. *Индукционна машина.*

инду̀кция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). 1. *Филос.* Метод на мисленето, при който се прави общо заключение от частни случаи. 2. *Физ.* Възбуждане на електрическа или магнитна енергия.

индулгѐнция *ж.* (лат.). *Истор.* У католиците — папско писмо за опрощаване на грехове, което се получавало срещу заплащане.

инду̀с *м.* Лице от основното население на Индия. *Имаше ирландци, индуси, египтяни, австрийци, негри и много други.* Смирненски.

инду̀ска *ж.* Жена от основното население на Индия.

инду̀ски, -а, -о. *Прил. от* индус.

индустриа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Предназначен за индустрия. *Индустриални култури. Индустриални машини.* || Който е продукт на индустрия. *Индустриални произведения. Индустриална продукция.* || Който е свързан с индустрия; промишлен. *Индустриални градове. Индустриален пролетариат. Индустриални работници.*

индустриа̀лец, *мн.* -лци, *м.* В капиталистическите страни — лице, което притежава и

използува индустриално предприятие и експлоатира труда на работниците.

индустриализа̀ция, *мн.* няма, *ж.* Въвеждане на индустриална машинна техника в производството; индустриализиране. *Необходимо е чрез индустриализация на страната и машинизирането на земеделието да се постигне за 15—20 години онова, което други страни при други условия са постигнали за цяло столетие.* Г. Димитров.

индустриализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Въвеждам индустриализация. *Машината ще докара големи промени в земеделието, ще го засили, ще го индустриализира.* Йовков. **индустриализирам се** *страд.*

индустриализѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* индустриализирам *и от* индустриализирам се. *Отечественият фронт, . . . , туря основите на едно голямо строителство, което ще тласне силно напред индустриализирането на страната.* Г. Димитров.

инду̀стрия *ж.* (лат.). Фабрично-заводска промишленост с машинна техника. *Консервна индустрия. Текстилна индустрия.* □ **Лека индустрия** — индустрия, която произвежда предмети за потреба. **Тежка индустрия** — индустрия, която произвежда средства за производство: машиностроене, обработка на метали.

инѐртен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** *Физ.* Който има инерция. *Инертна маса.* ‖ *Разг.* В който няма движение. **2.** *Прен.* За човек — който няма инициатива; бездеен. *Инертен човек.*

инѐртно. *Нареч. от* инертен.

инѐртност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* инертен. *Партията възпитава своите кадри в дух на критика и самокритика, в духа на непримиримост към застоя, инертността, рутината. Инертност на материята.*

инѐрция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Физ.* Свойство на телата да запазват състоянието си на покой или движение, докато някоя сила не промени това състояние. *Тялото се движи надолу по инерция.*

инжектѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя инжекция. *Инжектирам против коремен тиф.* **инжектирам се** *страд.*

инжектѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инжектирам *и от* инжектирам се.

инжекциòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* инжекция (в 2 знач.). *Инжекционни уплътнителни работи при бетоновите язовирни стени.*

инжѐкция *ж.* (фр.). **1.** Вкарване на течно лекарство със спринцовка в човешкия или животинския организъм. *Извикайте доктора да му направи инжекция.* Л. Стоянов. *Калциева инжекция. Камфорова инжекция.* **2.** *Техн.* Впръскване на особен разтвор в почва, зидария и др. за заздравяване.

инженѐр *м.* (фр.). Специалист с висше техническо образование. *Минен инженер. Машинен инженер.*

инженѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Свързан с дейността на инженер; технически. *Инженерни войски.*

инженѐрски, -а, -о. *Прил. от* инженер. *Аз изтеглих дългия си инженерски телескоп и погледнах към орлите.* Вазов.

инженѐрство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Специалност, професия на инженер. **2.** Учреждение, в което работят инженери.

инициа̀л *м.* (лат.). Начална буква на име.

инициа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се намира в началото, с който се започва; начален, заглавен. *Инициални букви.*

инициатѝва *ж.* (лат.). Подбуда за някаква дейност; начинание, почин. *С радост посрещаме инициативата на няколко любители на българската природа за основаването на един туристически клуб.* Ал. Константинов. *Законодателната инициатива принадлежи на правителството и на народните представители.* Конст., чл. 23. *Давам инициатива за нещо. По инициатива на. Лична инициатива. Творческа инициатива.*

инициатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* инициатива. *Инициативен комитет.*

инициа̀тор *м.* Лице, което проявява инициатива. *Той е един от инициаторите на стачката.*

инициа̀торка *ж.* Жена инициатор. ‖ *Обр. Работническата партия (комунисти) бе инициаторката за създаването на Отечествения фронт и за организирането на въстаническото движение против фашизма.* Г. Димитров.

инициа̀торски, -а, -о. *Прил. от* инициатор.

инкаса̀тор *м.* (лат.). Длъжностно лице, което събира срещу оправдателни документи суми, дължими на едно учреждение и др. *Инкасатор на Дирекцията на осветлението.*

инкаса̀торка *ж.* Жена инкасатор.

инкаса̀торски, -а, -о. *Прил. от* инкасатор. *Инкасаторска служба.*

инкасѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Събирам суми. **инкасирам се** *страд.*

инкасѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инкасирам *и от* инкасирам се.

инка̀со, *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Банк.* Събиране на суми срещу документи, които подлежат на плащане.

инквизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Подлагам на инквизиция; измъчвам жестоко. **инквизирам се** *страд.*

инквизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инквизирам *и от* инквизирам се. *Електрическият ток е едно от най-обикновените средства за инквизиране.*

инквизѝтор *м.* **1.** *Истор.* Член на инквизицията. **2.** *Разш.* Човек, който при разпит подлага някого на жестоки измъчвания. *В музея е запазена пейката за наказания. Провиненият е лягал върху нея, а инквизиторът е нанасял удари с железа, сопи, гумени бичове.* Раб. дело, 1950 г.

инквизѝторка *ж.* Жена инквизитор (в 2 знач.).

инквизѝторски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до инквизитор или до инквизиция. *Инквизиторски мъчения.*

инквизициòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* инквизиция.

инквизѝция *ж.* (лат.). **1.** *Истор.* Следственонаказателен орган на католическата църква през средните векове, който жестоко преследвал и наказвал нейните верски и идеологически про-

тивници. *Основателят на научната физика Галилео Галилей биде изправен пред строгия съд на инквизицията, който трябваше да го осъди... на смърт.* Г. Димитров. 2. *Разш.* Жестоки безчовечни мъчения при разпит.

инкогнито (лат.). *Книж.* 1. *Нареч.* Под измислено име, скрито. *Аз Ви обещавам за напред да Ви пиша колкото искате такива подписки против опозицията, само ще Ви моля името ми да остане инкогнито за публиката.* Ал. Константинов. 2. Като *същ. ср.* Пребиваване, престояване под измислено име. *Цонкиното инкогнито се бе запазило до сега в трупата.* Вазов.

инкриминирам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). *Книж.* Обявявам нещо за престъпно. *Инкриминирани броеве на в. „Ехо".* **инкриминирам се** *страд.*

инкриминиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инкриминирам *и от* инкриминирам се.

инкрустация *ж.* (лат.). 1. Приложно-декоративно изкуство, при което върху предмети се врязват украшения от друг материал или друг цвят, различен от материала или цвета на самия предмет. 2. Самото врязано украшение.

инкрустирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя инкрустации. **инкрустирам се** *страд.*

инкрустиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инкрустирам *и от* инкрустирам се.

инкубатор *м.* (лат.). Апарат за изкуствено излюпване на домашни птици. *Всяка вечер тя проверява контролните гнезда и отнася пълна кофа яйца в люпилнята. Електрическият инкубатор се зарежда непрекъснато.*

инкубационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* В съчет. **инкубационен период** — 1. *Биол.* Времето, необходимо за развитието на зародиша в яйцето. 2. *Мед.* Времето от момента на заразяването с някоя инфекциозна болест до появяването на първите ѝ симптоми.

иноверен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до друго вероизповедание.

иноверец, *мн.* -рци, *м. Остар.* Лице от друго вероизповедание; друговерец.

иноверка *ж. Остар.* Жена от друго вероизповедание; друговерка.

иноверски, -а, -о, *прил.* Иноверен.

иноземец, *мн.* -мци, *м. Книж.* Чужденец.

иноземка *ж. Книж.* Чужденка.

инок, *мн.* -ци, *м. Старин.* Монах, калугер.

инороден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който принадлежи към друга, чужда народност. *Инородно население.*

инородец, *мн.* -дци, *м. Книж. Рядко.* Чужденец.

иносказание, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж.* Израз или разказ, който съдържа и друг, скрит смисъл; алегория. *Млади човече, няма нужда от лицемерие, иносказания и пр. и пр. Кажете си направо.* Йовков.

иносказателен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който съдържа иносказание; алегоричен.

иносказателно. *Нареч. от* иносказателен.

иностранен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (рус.). *Книж. Рядко.* Чуждестранен, чуждоземен. *Бай Ганьо от любопитство не изпущаше случая да опита иностранните продукти.* Ал. Константинов. *Иностранни стоки.*

иностранец, *мн.* -нци, *м. Книж. Рядко.* Чужденец. *В този град ... има цели квартали англичани, американци, руси и други иностранци.* Ал. Константинов.

иностранка *ж. Книж. Рядко.* Чужденка.

иночески, -а, -о. *Прил. от* инок; монашески, калугерски. *Той* (Ив. Рилски) *бил погребан от неколцината си ученици, които съставяли първото иноческо братство в България.* Вазов.

инсинуация *ж.* (лат.). Преднамерено изопачаване думите на някого с цел да се изложи и злепостави; клевета. *Въз името му се сипеха клюки и инсинуации.*

инсинуирам, -аш, *несв.* Невярно предавам думите на някого с цел да го изложа и злепоставя; клеветя. **инсинуирам се** *страд.*

инсинуиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* инсинуирам *и от* инсинуирам се.

инспектирам, -аш, *несв.* и *св.* Проверявам, контролирам подведомствени органи за правилното изпълнение на служебна или обществена работа. **инспектирам се** *страд.*

инспектиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инспектирам *и от* инспектирам се.

инспектор *м.* (лат.). Длъжностно лице, което инспектира. *Финансов инспектор. Инспектор на труда. Училищен инспектор.*

инспекторат *м.* 1. Служба за инспектиране. 2. *Събир.* Всички инспектори в едно учреждение.

инспекторка *ж.* Жена инспектор.

инспекторски, -а, -о. *Прил. от* инспектор. *Инспекторски апарат. Инспекторска служба.*

инспекторство, *мн.* няма, *ср.* Длъжност на инспектор.

инспекционен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* инспекция. *Инспекционна обиколка.*

инспекция *ж.* 1. Учреждение, което се занимава с инспекторски надзор. *Инспекция на труда. Училищна инспекция.* 2. Само *ед.* Инспектиране. *Често той* (епитропът) *понадничa и в класното отделение, за да контролира вървежа на образователното дело в градеца... Тия невинни инспекции развеселяваха учителите, но ги държаха в респект.* Вазов. *Той е по инспекция.*

инспиратор *м.* (лат.). Лице, което инспирира.

инспирирам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Внушавам някому известен начин на действие или подбуждам към някакво действие; подстрекавам. **инспирирам се** *страд.*

инспириране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инспирирам *и от* инспирирам се.

инсталатор *м.* (лат.). Работник специалист, който поставя някаква инсталация.

инсталационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който служи за инсталация. *Инсталационни материали.*

инсталация *ж.* (лат.). Система от уреди и приспособления за извършване на някаква работа; съоръжения. *Електрическа инсталация. Отоплителна инсталация.*

инсталирам, -аш, *несв.* и *св.* Поставям инсталация; монтирам. *Киноапаратът бе инсталиран и вечерта заработи.* **инсталирам се** *страд.*

инсталѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инсталирам *и от* инсталирам се.

инста̀нция *ж.* (лат.). Поредна степен в съдебно или административно учреждение. *Съдебна инстанция. По-горна инстанция.* || Поредна степен в организацията на някаква дейност.

инстѝнкт *м.* (лат.). Вродена способност у човека или у животните да извършват несъзнателно целесъобразни действия и движения; нагон. *Инстинкт за самосъхранение. Инстинкт за живот.* || Първично, неопределимо, несъзнателно чувство, влечение към нещо. *Животински инстинкти. Низки инстинкти.*

инстинктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Породен от инстинкт; несъзнателен. *Инстинктивно движение. Инстинктивен страх.*

инстинктѝвно. *Нареч. от* инстинктивен. *Сърцата учестено биеха, ръцете инстинктивно стискаха пушките.* Йовков.

институ̀т *м.* (лат.). 1. Специално висше учебно заведение или научно учреждение. *Учителски институт. Висш медицински институт. Научноизследователски институт.* 2. Установен със закон обществен ред или орган. *В армията бе въведен институтът на помощник-командирите, съставен от проверени синове на народа — борци против фашизма.* Г. Димитров.

институ̀тски -а, -о. *прил.* Който се отнася до институт (в 1 знач.). *Институтски инвентар. Институтски кредит.*

институ̀ция *ж.* (лат.). *Книж.* Институт (в 2 знач.). *Народното събрание трябва да се занимае също така с въпроса за свикването на Велико народно събрание за изменението на Конституцията. А това означава, между другото, премахване на консервативните и вредни институции, като монархизма.* Г. Димитров.

инструктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който е предназначен за инструктиране. *Инструктивна беседа. Инструктивно съвещание.* 2. Който съдържа инструкции. *Инструктивен доклад.*

инструктѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Давам инструкции. **инструктирам се** *страд.*

инструктѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инструктирам *и от* инструктирам се.

инстру̀ктор *м.* (лат.). Специално определено лице, което дава инструкции.

инстру̀кторка *ж.* Жена инструктор.

инстру̀кторски, -а, -о. *Прил. от* инструктор. *Инструкторско съвещание. Инструкторски курсове.*

инстру̀кция *ж.* (лат.). Ръководни указания за извършване на служебна или обществена работа; наставление, упътване. *Давам инструкции. Получавам инструкции.*

инструмѐнт *м.* (лат.). 1. Ръчен уред, сечиво, с което се извършва някаква работа. *Наоколо по масите, наведени над инструментите, работят съсредоточено млади хора.* Елин Пелин. *Хирургически инструменти.* 2. *Прен.* Средство за постигане на някаква цел. *Стана коренно изменение в характера на държавната власт: инструментът за потисничеството и експлоатация на народните маси в полза на капиталистите се разрушаваше и се създаваше народната власт като инструмент за унищожение на капитализма, за постепенно освобождаване на трудещите се от всяка експлоатация.* Г. Димитров. 3. *Разг.* Уред, на който се изпълняват музикални творби. *Булките не бяха виждали такъв инструмент и внимателно, с жадни очи, следяха как Гороломов гласеше китарата.* Йовков. *Струнен инструмент. Духови инструменти.*

инструмента̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Муз.* Който се изпълнява на музикален инструмент. *Инструментална музика.*

инструменталѝст *м. Муз.* Музикант, който свири на инструмент.

инструмента̀ция *ж. Муз.* Дял от теорията на музиката, който се занимава със съчетаването по отделно и по групи на музикалните инструменти в оркестър.

инсулѝн *м.* (лат.). *Мед.* Хормон, продукт от вътрешната секреция на подстомашната жлеза, който се употребя за лекуване на диабет.

инсулѝнов, -а, -о. *Прил. от* инсулин.

инсценѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Представям, нагласявам нещо преднамерено с цел да заблудя. *В 1933 г. Г. Димитров попадна в лапите на хитлеристките палачи, които устроиха провокация с пожара на Райхстага и инсценираха лайпцигския процес.* **инсценирам се** *страд.*

инсценѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* инсценирам *и от* инсценирам се.

инсценирòвка *ж.* 1. Приспособена за сцена постановка; представление. *Инсценировката на „Под игото" бе представена в Народния театър.* 2. Нещо преднамерено нагласено с цел да заблуди. *Инсценировка на процес.*

интегра̀л *м.* (лат.). *Мат.* Цяла величина, разглеждана като сума от своите най-малки части.

интегра̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Свързан с изчисление на интеграл. *Интегрално смятане. Интегрална функция.* 2. *Прен.* Цялостен. *Интегрална държава.*

интелѐкт *м.* (лат.). Мислителната и познавателна способност у човек; ум, разум. *Голям интелект. Силен интелект.*

интелектуа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до интелект; умствен. *Интелектуален труд. Интелектуален работник.*

интелектуа̀лец, *мн.* -лци, *м.* Лице, което се занимава с умствен труд. *Работници, колхозници, интелектуалци ... работят неуморно във фабриките, в учрежденията, в рудниците.* В. Коларов.

интелектуалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* 1. *Псих.* Течение в психологията, което извежда целия психически живот от дейността на интелекта. 2. *Филос.* Философска система, която поставя дейността на интелекта над усещанията и волята.

интелектуа̀лка *ж.* Жена интелектуалец.

интелектуа̀лно. *Нареч. от* интелектуален. *Благодарение на руския език и литература българите се повдигнаха интелектуално много по-бързо, отколкото ако заимствуванията и културният ръст се спираха на немската и френската литература.* В. Коларов.

интелигѐнт *м.* Лице, което принадлежи към интелигенцията.

интелигѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Образован, културен. *Тя* (Ирина) *беше интелигентна и човек можеше да разговаря с нея за всичко.* Дим. Димов. 2. Който изразява природен ум. *Пред съда застана обвиняемият, мъж на около четиридесет и пет години... с приятно интелигентно лице.* Елин Пелин.

интелигѐнтно. *Нареч. от* интелигентен.

интелигѐнтност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* интелигентен. *Тоя млад човек притежаваше редки способности и голяма интелигентност.* Йовков. *В тъмносините ѝ очи светеше природна интелигентност.* Дим. Димов.

интелигѐнтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Присъщ, свойствен на интелигентен човек. *Интелигентски индивидуализъм. Интелигентски среди.*

интелигѐнция *ж.* (лат.). Обществен слой, съставен от люде на умствения труд. *Държавната власт преминава в ръцете на боевия съюз на работниците, селяните, занаятчиите, народната интелигенция, сплотени в Отечествения фронт, под ръководството на нашата партия.* Г. Димитров.

интендàнт *м.* (лат.). *Воен.* Длъжностно военно лице, което се грижи за снабдяването с хранителни и фуражни припаси и общо вещево имущество на военна част.

интендàнтски, -а, -о. *Прил. от* интендант и *от* интендантство. *В селото квартируваха, освен щабът на една дружина, няколко интендантски склада и полковата лечебница.* Вежинов.

интендàнтство, *мн.* -а, *ср.* Поделение във войската, което се грижи за привеждане в изпълнение на задачите по снабдяването ѝ с хранителни и фуражни припаси и общо вещево имущество.

интензѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (лат.). 1. Напрегнат, усилен. *Интензивна жетва. Интензивен труд.* 2. Който дава голяма производителност, бърз резултат. *Интензивни култури. Интензивно животновъдство. Интензивен метод.*

интензѝвно. *Нареч. от* интензивен. *И тъкмо това е чудното на новия труд — работи се повече и по-интензивно.* Караславов.

интензѝвност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* интензивен.

интербригадѝр *м.* Интербригадист.

интербригадѝст *м.* Участник в международната бригада в Испания през 1936 г., борила се на страната на народа срещу испанските фашисти.

интервàл *м.* (лат.). 1. За време или място — междина, разстояние. *Откъм позицията се чуваха редки гърмежи. Зад нас в редовни интервали от по няколко минути падаха гранати.* Йовков. *Четирите танка изминаха няколко стотин метра и, като застанаха на равни интервали един от друг, спряха движението и откриха яростен огън срещу окопите на упоритата дружина.* Вежинов. 2. *Муз.* Отношение между височината на два тона.

интервенѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Намесвам се.

интервенѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* интервенирам.

интервѐнт *м.* Участник или организатор на интервенция. *Партия вдига народа на отечествена война против нашествието на войските на чуждестранните интервенти.*

интервѐнтски, -а, -о. *Прил. от* интервент. *Интервентски войски.*

интервѐнция *ж.* (лат.). *Полит.* Чужда намеса във вътрешните работи на някоя държава, що засяга суверенитета и независимостта ѝ. *Съветският съюз, който задуши окончателно контрареволюцията и парализира интервенцията, вървеше решително по пътя на индустриализацията.* В. Коларов. || Намеса изобщо. ◻ **Хирургическа интервенция** (мед.) — операция.

интервокàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). *Езикозн.* Който се намира между два вокала, две гласни.

интервю̀, *мн.* -та, *ср.* (англ.). Предназначена за печат беседа на журналист с политически, обществен или друг някакъв деец. || Такава беседа, обнародвана в печата. ◻ **Вземам интервю** — водя разговор с някого, с цел да го обнародвам. **Давам интервю** — правя изявления, предназначени за печат.

интервюѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Вземам интервю от някого.

интервюѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* интервюирам.

интерѐс *м.* (лат.). 1. Само *ед.* Внимание, насочено към научаване, разбиране, упознаване на нещо. *Скоро картината на дядо Недка възбуди такъв интерес, какъвто Кьньо не очакваше.* Йовков. *Тия проблеми представят интерес за него.* 2. Обикн. *мн.* Изисквания, права. *Партията тогава защищаваше интересите и исканията на всички слоеве от градската беднотия.* Ст. Благоева. *Аз ще изпълня закона и ще запазя интересите на населението.* Чудомир. 3. Лична полза, изгода, облага. *Той, като всеки чорбаджия, е гледал интереса си.* Караславов. *Интереса си, обаче, | нивга ази не презрях, | и със силните най-паче | винаги съгласен бя̀х.* Вазов. 4. Обикн. *мн.* Потребности, стремежи. *Духовни интереси. Културни интереси.* ◻ **Уволнен в интереса на службата** (канц.) — уволнен поради служебни провинения.

интерѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който предизвиква, буди интерес; занимателен, привлекателен. *Лекциите са приготвени и през почивките започват беседи на най-различни и толкова интересни теми.* Караславов. *Претегляше всичко като аптекар на везните на своя ум и записваше само онова, което му се виждаше оригинално и интересно.* Елин Пелин. || *Разг.* Чудноват, особен, странен.

интерѐсно. *Нареч. от* интересен. *Интересно бе, че тая роза всякога намираха оставена на пейката зад манастирската ограда.* Елин Пелин.

интересу̀вам, -аш, *несв.* Възбуждам, предизвиквам интерес. *Уморени сме; нищо не ни интересува.* Ал. Константинов. *Милка разказа на Цонка за живота у дома, за домашните, за София, за всичко, що я интересуваше.* Вазов.

интересу̀вам се, -аш се, *несв., сред.* Проявявам интерес. *В писмата си Величков не преставаше да се интересува за работите в отечеството си.* Вазов.

интересу̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* интересувам *и от* интересувам се.

интермѐцо, *мн.* няма, *ср.* (итал.). *Муз.* Малък самостоятелен инструментален къс с лиричен характер или част от циклово произведение.

интерна̀т *м.* (лат.). Общежитие за ученици при учебно заведение.

интернациона̀л *м.* (фр.). **1.** Организация, която ръководи международното пролетарско движение. *Комунистическият интернационал — Международното работническо сдружение — представя от себе си съюз на комунистическите партии в отделните страни.* Г. Димитров. *Първи интернационал. Трети интернационал.* **2.** Международен революционен химн на пролетариата. *Там, където стонът бе смесен / с химна „Боже царя храни", — / днес ехти комсомолска песен, / „Интернационалът" гърми.* Хр. Радевски.

интернациона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Общ за всички народи; международен. *Интернационална организация.* **2.** Който е в духа на интернационализма. *Работническата класа, заедно с всички трудещи се, е най-патриотичната и в същото време най-интернационалната класа.* Г. Димитров.

интернационализа̀ция *ж.* Установяване на международно ползуване или управление; интернационализиране. *Интернационализация на Проливите.*

интернационализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя, обявявам интернационализация. **интернационализирам се** *страд.*

интернационализѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* интернационализирам *и от* интернационализирам се.

интернационалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* **1.** Международна пролетарска солидарност, която обединява трудещите се от цял свят в борба за събаряне на експлоататорските класи и построяване на комунизма. **2.** Идеята за такава международна солидарност и единство.

интернационалѝст *м.* Привърженик на интернационализма.

интернационалистѝчески, -а, -о. *Прил. от* интернационалист *и от* интернационализъм. *Интернационалистически дух.*

интернѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Принудително, по административен път, изпращам някого да живее в определено селище, със забрана да го напуска. *През 1943 г. Вапцаров бива интерниран в Годеч за три месеца.* **интернирам се** *страд.*

интернѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* интернирам *и от* интернирам се.

интернѝст *м.* (лат.). *Мед.* Лекар, специалист по вътрешни болести.

интернѝстка *ж. Мед.* Лекарка, специалистка по вътрешни болести.

интерпарламента̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (лат.). Който се отнася до международното обединение на парламентите от различни страни. *Интерпарламентарен съюз. Българска интерпарламентарна група.*

интерпела̀тор *м. Полит.* Депутат, който прави интерпелация.

интерпела̀ция *ж.* (лат.). *Полит.* В парламент — отправено от народни представители писмено запитване до правителството по някакъв въпрос. *Комунистическата парламентарна група още на 29 декември повдигна въпроса за стачката в Камарата със специална интерпелация.* Г. Димитров.

интерпелѝрам, -аш, *несв.* и *св. Полит. Книж.* Правя интерпелация.

интерпелѝране, *мн.* -ия, *ср. Полит. Отгл. същ. от* интерпелирам.

интерпрета̀тор *м. Книж.* Лице, което интерпретира нещо.

интерпрета̀ция *ж.* (лат.). *Книж.* **1.** Тълкуване, разкриване смисъла на нещо, обикн. на някакъв текст. *Интерпретация на текст от закона.* **2.** Изпълнение на музикално, литературно или сценично произведение, основано върху лично тълкуване. *Интерпретация на роля.*

интерпретѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Правя интерпретация. *Артистката интерпретира ролята главно с външни средства.* **интерпретирам се** *страд.*

интерпретѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* интерпретирам *и от* интерпретирам се.

интѝмен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* (лат.). **1.** Личен, вътрешен, съкровен. *Боецът е жив човек, той си има свой интимен живот, свое минало, обусловено от средата, която го е формирала и възпитала.* Сп. Септември, 1952 г. *Интимни чувства. Интимна дружба. Интимно държане.* **2.** Задушевен, много близък, доверен. *Интимен разговор.*

интѝмнича, -иш, *мин. св.* интѝмничѝх, *несв. Разг.* Проявявам интимност, държа се като близък.

интѝмничене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* интимнича.

интѝмно. *Нареч. от* интимен. *Каменов . . . преспокойно си пиеше кафето и интимно беседваше с високия гост.* Влайков.

интѝмност, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* Голяма близост, задушевност. *Какви са тия интимности от тебе.*

интона̀ция *ж.* (лат.). **1.** Начин на произнасяне, който изразява отношението на говорителя към това, за което говори. *Иронична интонация.* **2.** *Муз.* Правилно или неправилно звучене на музикален инструмент при свирене или на глас при пеене. **3.** *Езикозн.* Изменение на гласа (повишаване или понижаване) при изговор. *Разказвателна интонация. Въпросителна интонация. Възходна интонация.* **4.** *Езикозн.* Музикално ударение.

интрѝга *ж.* (фр.). **1.** Злонамерени приказки, сплетни, клюки. *Значи, всичко било клюки и безчестна интрига, за да се развали сватбата.* Вазов. *Мрежа от интриги спъваше всяка негова стъпка. Правя интриги.* **2.** Верига от събития в драматично или повествователно произведение, която разкрива борбата или отношенията между героите. *Разказът има твърде заплетена интрига.*

интрига̀нт *м.* Лице, което прави интриги против някого; сплетник, клеветник.

интрига̀нтка *ж.* Жена интригант.

интригàнтски, -а, -о. *Прил. от* интригант. *Тоя интригантски град бил способен само измени да прави, изменници да ражда.* Вазов.

интригàнтство, *мн.* -а, *ср.* Държане, постъпки на интригант.

интригỳвам, -аш, *несв.* **1.** Правя интриги срещу някого. *Повече от 20 години господствуващата в страната фашистка клика клеветеше и интригуваше против Съветския съюз.* В. Коларов. **2.** Възбуждам интерес, любопитство.

интригỳване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* интригувам.

интрѝжка *ж. Умал. от* интрига. *Малките интрижки и клевети, които сееше за него, не помагаха.* Вазов.

интродỳкция *ж.* (лат.). *Муз.* Встъпителна част, въвод на музикално произведение.

интуитѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* интуиция.

интуитѝвно. *Нареч. от* интуитивен.

интуѝция *ж.* (лат.). **1.** Усет, тънко разбиране, проникване в същността на нещата; прозрение. **2.** *Филос.* В идеалистичната философия — непосредно достигане до истината без помощта на опита и на логическите умозаключения.

инфàнт *м.* (исп.). *Книж.* Титла на престолонаследник в Испания.

инфантѐрия *ж.* (фр.). *Остар.* Пехота.

инфàнтка *ж. Книж.* Жена инфант.

инфектѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Причинявам инфекция; заразявам. **инфектирам се** *възвр.* и *страд.*

инфектѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* инфектирам *и от* инфектирам се.

инфекциòзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Заразен, заразителен, прилепчив. *Инфекциозна болест.*

инфекциòзност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* инфекциозен.

инфѐкция *ж.* (лат.). *Мед.* Проникване на болестнотворни микроби в организма; заразяване. *Убоде си крака, получи инфекция и умря в страшни мъки.* Г. Белев.

инфинитѝв *м.* (лат.). *Езикозн.* Глаголна форма, неопределена по лице и число; неопределено наклонение.

инфинитѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* инфинитив. *Инфинитивна форма. Инфинитивно окончание.*

инфлàция *ж.* (лат.). *Иконом.* Характерно за капиталистическите страни прекомерно, свръх нуждите на стопанския оборот увеличаване количеството на банкнотите в обращение, което довежда до тяхното обезценяване. *Благодарение на твърдо провежданата политика за задържане и регулиране на цените, ние успяхме да предпазим нашата страна от ужасите на една инфлация и вътрешния пазар от разстройство.* Г. Димитров.

инфлуѐнца *ж.* (ит.). Грип.

инфлуѐнчав, -а, -о, *прил. Разг.* Който страда от инфлуенца.

информатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Осведомителен. *Информативен доклад. Информативна форма. Информативен характер.*

информàтор *м.* (лат.). Лице, което информира.

информàторка *ж.* Жена информатор.

информàторски, -а, -о. *Прил. от* информатор.

информациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* информация. *Информационно бюро. Информационен бюлетин.*

информàция *ж.* (лат.). Осведомително съобщение. *Правя информация. Давам информация. Политическа информация.*

информѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Осведомявам. *Вестникът е длъжен да информира, да ориентира и да възпитава своите читатели в духа на непримирима борба против фашисткото мракобесие.* Г. Димитров. **информирам се** *страд.* и *сред.*

информѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* информирам *и от* информирам се.

инфузòрия *ж.* (лат.). *Зоол.* Невидимо с просто око едноклетъчно животно.

инхалàтор *м. Мед.* Апарат за правене инхалации.

инхалàция *ж.* (лат.). Вдишване с лечебна цел на пари, газове или превърнати на прах вещества.

инцидѐнт *м.* (лат.). Непредвидена неприятна случка. *Предизвиквам инциденти. Инцидентът е приключен. Погранични инциденти. Улични инциденти.*

инцидѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Непредвиден, случаен.

инцидѐнтно. *Нареч. от* инцидентен; случайно. *Това стана инцидентно.*

инцидѐнтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* инцидентен; случайност.

ипотѐка *ж.* (гр.). В капиталистическото общество: **1.** Залагане на недвижим имот срещу заем. *Правя ипотека.* **2.** Заем, получен срещу залагане на недвижим имот. *Получавам ипотека.*

ипотекàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до ипотека. *Ипотекарна банка. Ипотекарен кредит.*

ипотекѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Залагам недвижим имот срещу заем, правя ипотека. *Мога ли да имам аз петдесет хиляди лева! ... — Ако ти сам ги нямаш, ще ипотекираш част от имота и ще ги вземеш от Земеделската банка.* Елин Пелин. **ипотекирам се** *страд.*

ипотекѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* ипотекирам *и от* ипотекирам се.

ипотѐчен, -чна, -чно, *мн* -чни. *Прил. от* ипотека. *Ипотечен заем.*

ипохондрѝк, *мн.* -ци, *м. Мед.* Човек, който страда от ипохондрия.

ипохòндрия *ж.* (гр.). Болезнено угнетено състояние, придружено от прекален страх.

ирационàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Филос.* В идеалистическата философия — непостижим, непонятен за разума; тайнствен, мистичен. □ **Ирационално число** (мат.) — такова реално число, което не е частно на две цели числа. *Числото* π *е ирационално.*

ирационалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Филос.* Реакционно идеалистическо философско

течение, което отрича възможността да бъдат разбрани и обяснени чрез разума явленията на действителността.

иреа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). *Книж.* Който не съществува в действителността; недействителен.

ирига̀тор *м.* (лат.). Уред за вътрешни промивки.

иригацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Спец.* Който служи за иригация; напоителен, оросителен. *Народното правителство провежда широка иригационна работа в много местности.* Раб. дело, 1950 г. *Иригационни съоръжения.*

ирига̀ция *ж.* (лат.). *Спец.* Изкуствено напояване на безводни обработваеми площи чрез система от канали. *Иригацията на Добруджа се провежда системно и резултатно.*

ѝрис *м.* (гр.). *Анат.* Цветната част на окото, която обкръжава зеницата.

ирла̀ндец, *мн.* -дци, *м.* Лице от основното население на Ирландия.

ирла̀ндка *ж.* Жена от основното население на Ирландия.

ирла̀ндски, -а, -о. *Прил. от* Ирландия *и от* ирландец. *Ирландски бряг. Ирландска делегация.*

иронизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Подигравам или осмивам някого. *Нона го погледна учудено и весело в същото време: тя познаваше тая негова черта — да иронизира сам себе си, когато е принуден да отстъпи от нещо.* Йовков. **иронизирам се** *страд.*

иронизѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* иронизирам *и от* иронизирам се.

иронѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който съдържа ирония; насмешлив, подигравателен. *А някои младежи, седнали по-отстрани, не скриваха своята иронична усмивка.* Влайков.

иронѝчески, -а, -о, *прил.* Ироничен. *Пред него стоеше докторът... с продънено, бледно и мършаво лице, с два редки бакенбарда и с хитро ироническо изражение в погледа.* Вазов.

иронѝчно. *Нареч. от* ироничен. *Той го погледна иронично.*

иронѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Рядко. Отвл. същ. от* ироничен; ирония.

иро̀ния *ж.* (гр.). Подигравка, насмешка. *С жестока ирония. Убийствена ирония.* || *Литер.* Стилистичен похват, при който явленията се изобразяват подигравателно в положителен вид, за да се подчертаят недостатъците. *Хайне го обайва със своята нежна и ефирна духовитост, а по тънката ирония той няма равен.* Вазов. ▢ **Ирония на съдбата** — непредвидено и нежелано стечение на обстоятелствата. **Трагическа ирония** (литер.) — трагическо противоречие между това, което предполага героят, и това, което се случва.

исиха̀ст *м.* Последовател на исихазтвото.

исиха̀ство, *мн.* няма, *ср.* (гр.). *Истор.* Религиозно мистично учение във Византия и България през средните векове, което проповядвало безмълвен и съзерцателен живот.

исиха̀стки, -а, -о. *Прил. от* исихаст. *Исихастка ерес.*

иск, ѝскът, ѝска, *мн.* ѝскове, *м. Юрид.* Молба до съда да разреши спор по граждански права. *Граждански иск.*

ѝска се, *безл., страд.* Само 3 *л.* Нужно е, необходимо е, трябва. *Иска се труд. Искат се усилия.*

ѝска ми се, *безл., сред.* Имам желание за нещо, чувствувам нужда да направя нещо. *Искаше ѝ се да иде да ги види, но майка ѝ не я пущаше.* Елин Пелин.

ѝскам, -аш, *несв.* **1.** Имам силно желание да получа нещо. *Той беше се срещал вече с няколко първенци и беше искал пари на заем.* Вазов. *Стражарят погледна наоколо, сякаш искаше помощ, но пътят беше пуст.* Елин Пелин. *Искам хляб. Искам прошка. Искам извинение. Искам разрешение.* || *Разг.* Определям, съобщавам цената на нещо. *Колко искаш за яйцата? Колко да им искаме? Искат много скъпо.* **2.** Имам силно желание да извърша нещо или да се извърши нещо. *Желаеше предишния мир и сговор и искаше да види двете си етърви помирени.* Елин Пелин. *Не мислеше и не искаше той до живот да е все ратай.* Влайков. *Искам да пътувам. Искам да ям.* || Настоявам да стане нещо, да се извърши нещо; изисквам. *Тя обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички и, когато кажеше нещо, искаше да бъде изпълнено.* Елин Пелин. **3.** Желая да се оженя за някого. *Искал я бил друг, богат, него щяла да чака.* Йовков. *Тя ме иска, аз по нея / мир не зная, луд лудея.* Яворов. **4.** Нужно е, потребно е. *Тая работа ще иска и много труд и много време и пак няма да се свърши.* ▢ **Искам думата** — в събрание: пожелавам да говоря. **Искам ръката** (остар.) — правя предложение за женитба. **Искам сметка някому** — търся от някого отговорност за нещо. **Не (малко) искам да зная** (разг.) — не се интересувам от нещо, безразлично ми е, нехая. *Бае Петко стана милионер и не иска да знае, че тук гладни хора има.* Елин Пелин. **Не искам да го (я) зная** (разг.) — преставам да се интересувам от някого, не желая да имам нищо общо с някого. *Впила очи в мечкаря, тя върви право към него и никого не иска да знае.* П. Ю. Тодоров. **Тъй (така) те искам** (разг.) — за изразяване задоволство от някого. *Тъй свирнѝ!... Така те искам — обади се Дядката.* Елин Пелин.

ѝскам се, -аш се, *взаим., несв.* Желаем да се оженим. *Пък истина е, тейко, искаме се: той ме иска и аз го искам.* Йовков.

ѝскане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* искам. *Делото за нивите беше насрочено веднаж, но се отложи по искане на Гроздана.* Йовков. *Искане помощ.*

ѝсков, -а, -о. *Прил. от* иск. *Искова молба.*

иско̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Старин.* Който съществува от самото начало, от далечни времена, от незапомнени времена. *Божаница и Петровица, които къщната работа туряше в близост, се гледаха като исконни врази.* Елин Пелин.

ѝскра *ж.* **1.** Малка светлива частица, която се отделя от тяло, що гори. *Огънят в огнището весело пръщеше. Отвред-навреме отскачаха искри.* Елин Пелин. || Малка светеща частица, която се отделя при удар на две твърди или при доближаване на наелектризирани тела. *Конете тропаха по каменния друм, изпод подковите им изхвърчаха искри.* Ст. Загорчинов. || *Прен.* Първо-

причина на нещо. *И хвърляше тайно през мрака тогаз / най-първата искра в народната свяст.* Вазов. 2. *Прен.* Най-малка частица от нещо. *Какви бяха тия гърмежи? В безизходното му положение блясна искра надежда.* Ем. Коралов. □ **Искри ми изскачат от очите** — при силен удар по главата струва ми се, че виждам искри.

йскрен, -а, -о, *прил.* 1. Който изразява откровено, непресторено това, което чувствува или което мисли; откровен, чистосърдечен. *Искрен човек. Искрен приятел.* 2. В който са изразени откровено чувства, мисли. *Две-три думи казваше само той, но те биваха сърдечни и топли, искрени и правдиви.* Йовков.

искрѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* искря *и от* искря се.

йскрено. *Нареч. от* искрен; откровено, чистосърдечно. *Снаха му . . . пак почна да му говори за Цвета, да я хвали искрено и да ѝ се радва на хубостта.* Елин Пелин.

йскреност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Качество или проява на искрен; откровеност, чистосърдечност. *Виновният показа удивителна искреност, призна кражбата.* Йовков.

искрѝст, -а, -о, *прил. Поет.* Който изпуска отблясъци, подобни на искри. *Искрист скъпоценен камък. Искристо вино.*

йскрица *ж. Умал. от* искра. *Нощ. Над прохълмена, прогнила стряха / изскача пушек бял, пълзи едвам. / Отхвръква тук-таме искрица плаха.* К. Христов. *Изгуби се вече и последната искрица от надежда.* Влайков.

искромѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Рядко. Поет.* Искрист. *Фригийско вино в изобилие лей се / в хрусталните съсъди искрометно.* П. П. Славейков.

искря̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Изпускам отблясъци като искри. *Само лъчите на месеца искряха и се чупеха като сребърни жици.* Йовков. *Зад гърба му наднича един братушка и синните му мънички очи искрят.* Смирненски. *Как да не пие човекът? — Онова ми ти вино — искри, искри.* Ст. Костов.

искря̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* Блестя като искра. *По нейните очи още се искреха сълзи.* Вазов.

йскърски, -а, -о. *Прил. от* река Искър. *Искърска риба.* □ **Искърски пролом** — проломът на р. Искър през Стара планина. **Искърско говедо** — българско сиво говедо.

ислям *м.* (араб.). Религия на мюсюлманите, мохамеданство.

йсо, *мн.* няма, *ср.* (гр.). Приглaсяне в черковно пеене, обикн. с равен тон. *Исото се състоеше в приглашане на псалта с едно проточено, безконечно мучене: а-а-аа!* Вазов. *Държа исо.*

испа̀нец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Испания.

испа̀нка *ж.* Жена от основното население на Испания.

испа̀нски, -а, -о. 1. *Прил. от* Испания *и от* испанец. *Испански народ.* 2. Като *същ. м.* **испански** — испански език. □ **Испанска болест** — грип в остра форма, появил се у нас през 1918 год.

исполѝн *м. Митол.* Баснословен човек с огромен ръст и сила; великан, гигант. *Той беше висок, едър — почти исполин — с черни пламенни очи.* Вазов. || *Обр. Тракия светлее под луната / и синей Балканът исполин.* Н. Фурнаджиев.

исполѝнски, -а, -о, *прил.* Необикновено голям; огромен, великански, гигантски. *И ето робът, вред огньове, / пристъпва с исполински ръст / и на вековните окови / разбива и последний къс.* Смирненски. *Твойта вражда беше вражда сатанинска, / твойта любов беше любов исполинска.* Вазов.

истерѝк, *мн.* -ци, *м.* Човек, който страда от истерия.

истѐрика *ж.* Припадък от истерия.

истерѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който страда от истерия. *Истерична жена.* || Който се дължи на истерия, причинен от истерия. *Истеричен припадък. Истеричен плач.* 2. Който изразява силна нервна възбуда. *През отворения прозорец се разнесоха истеричните крясъци на околийския началник. — Напред! . . . Разпръснете ги!* Дим. Димов. *Истеричен смях.*

истерѝчески, -а, -о, *прил.* Истеричен. *В същия момент зад гърба ми едно истерическо ха-ха-ха-ха! разцепи въздуха.* Ал. Константинов.

истерѝчески. *Нареч. от прил.* истерически. *Смее се исторически.*

истерѝчка *ж.* Жена, която страда от истерия.

истерѝчно. *Нареч. от* истеричен. *А Милан прихва да се смее — неудържимо, истерично, с изкривено лице, просто ще се пукне от смях.* Св. Минков.

истѐрия *ж.* (гр.). 1. *Мед.* Нервно заболяване, придружено с изострена чувствителност, силна раздразнителност, сълзи, смях и конвулсивни припадъци. 2. Възбудено нервно състояние, което води до изгубване на самообладание и до неразумни постъпки. *Разпалвам военна истерия.*

йстина *ж.* 1. Правилно отражение на обективната действителност в съзнанието на човека. *Обективна истина. Абсолютна истина. Относителна истина.* 2. Това, което съответствува на действителността, което отговаря на фактите. *Противоп.* лъжа. *Лицето на византиеца наистина се измени. Той загледа Игрила, сякаш искаше да познае лъже ли българинът или казва истината.* Ст. Загорчинов. *„Жив е, дядо Петко, жив е. В еди кое консулато в Цариград бил барабар с консула". „Истина ли, бре селяни?" „Истина, дядо Петко!"* Ал. Константинов. *Несъмнена истина. Говори истината. Разкривам истината.* 3. Проверено на практика и основано на житейския опит твърдение; извод, заключение. *Само той от нас прозре / истина една в живота — / по-добре е да умреш, / вместо да живееш скотски.* Вапцаров. *Историческа истина. Математическа истина.* 4. Като *нареч.* Действително, наистина. *Той усещаше, истина, едно особено щастие, една душевна радост в новия за него съпружески живот.* Влайков. *Всичките мускали ще ги натъпча вътре. Истина, тежичко малко, ама сигур.* Ал. Константинов.

йстинен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Остар.* Истински. *Гората, която е пълна с благоухание,*

се представявала като истинно жилище на самодивите. Каравелов.

йстинност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Достоверност, правота. *Напразно Трайко се силеше да ги увери в истинността на онова, което е станало, и да възпламени техните сърца.* Влайков.

йстинската *нареч. Разг.* Истински. *Знаеха добре всички как Монката играе. Но той все още не започваше истинската.* Йовков.

йстински, -а, -о, *прил.* 1. Който съответствува на истината, на действителността; реален, същински. *Франц беше чист българин от същия град. Истинското му име беше Иван Цървулът.* Елин Пелин. *Тия думи ... бяха го вълнували и по-рано, но едва сега като че откриваше истинския им смисъл.* Йовков. *Истинска случка.* || Неподправен, автентичен. *Това не е истинският му подпис. Истинско злато.* 2. Точно такъв, какъвто трябва да бъде. *Не може да бъде истински марксист тоя, който не е истински ленинец, и не може да бъде истински ленинец тоя, който не е сталинец.* Г. Димитров. 3. За по-силно подчертаване на това, което се изразява със съществителното, към което се отнася прилагателното. *Това беше неговата първа истинска скръб.* Дим. Талев. *Той с истинска радост посрещна идването на дядо Мина.* Вазов. 4. Твърде подобен, приличен на нещо; същински. *Всички пушеха и кълбата от дим, който изпущаха, образуваха над главите на присъствуващите истински облак.* Величков. *Той е истински диктатор.*

йстински. *Нареч. от прил.* истински. *Кръвните обиди, нанесени на народа ни, удариха истински патриотичната му струна.* Ал. Константинов.

историзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Исторически подход към природните и обществените явления, които се разглеждат в процеса на тяхното развитие.

истòрийка *ж. Умал. от* история (в 4 знач.). *И той гледаше с триумфален поглед другарите си, които слушаха с лакомо внимание тая историйка.* Вазов. *Обичаше жените и си имаше историйки.* Елин Пелин.

историк, *мн.* -ци, *м.* 1. Учен, специалист по история. *Литературен историк.* 2. *Разг.* Лице, което се занимава с история.

историко-филологически, -а, -о, *прил.* Който се отнася до история и филология, който е свързан с изучаването на история и филология.

историко-материалистически, -а, -о, *прил.* Който се отнася до материалистическото разбиране на историята, до марксистко-ленинското учение за развитието на човешките общества. *Историко-материалистическият метод за изследване и изучаване на обществените явления е единственият научен метод.*

историограф *м.* Учен, специалист по историография. || Автор на историческо съчинение.

историография *ж.* (гр.). Наука, която се занимава с развоя на историческото знание, с методите на историческото изследване и историческите извори.

историографски, -а, -о. *Прил. от* историография *и от* историограф. *Историографски трудове.*

историцизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Увличане в ненужни исторически подробности при разглеждане на някакъв въпрос.

историчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Исторически. *За последователност и цялост на впечатлението, стихотворенията съм поместил тука не по реда на написването им, а по историчен ред.* Вазов.

исторически, -а, -о, *прил.* 1. Който е свързан с историята. *Исторически сведения. Исторически процес. Исторически закон.* || Който е свързан с важни събития от миналото, от историята. *Исторически град. Исторически паметник.* || Който е станал или е съществувал. *Историческа епоха. Историческа личност.* 2. Който е свързан с науката за развитието на човешкото общество, природата и културата. *Историческа наука. Исторически изследвания.* 3. Който има голямо значение за живота на обществото; значителен, забележителен. *Историческа победа. Исторически решения. Историческа реч.* 4. За метод, изследване — който се опира на историята. *Историческа граматика. Исторически материализъм.* 5. За разказ, роман и др. — чийто сюжет е взет от историята, от миналото. *Исторически роман. Исторически филм.*

исторически. *Нареч. от прил.* исторически. *Исторически важен документ.*

историчка *ж.* Жена историк.

историчност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на историчен.

истòрия *ж.* (гр.). 1. Наука за миналото на народите, основана на писмени и други паметници. *История на България.* 2. Наука за миналото на някой дял от науката или културата. *История на музиката.* 3. Само *ед.* Ход, развитие на нещо. *Закони на историята. История на един живот. История на земята. Естествена история.* 4. Произшествие, случка, приключение. *Неговото скъперничество стана пословично. Селяните почнаха да разправят всевъзможни истории.* Елин Пелин. *Митя разправи на Рангов историята с италианеца.* Статматов. □ **Влезе в историята** — за забележително лице или събитие, които остават в паметта на хората. **Историята мълчи** (разг., ирон.) — за нещо, за което е неудобно, не трябва да се говори. **Мина в историята** (разг) — за нещо, което става минало, изчезва, забравя се.

истукан *м.* Изваян образ на божество; идол. *Седеше си обикновено сам, с подвити нозе под себе си, в неподвижна и вкаменена поза, която напомняше някой истукан на Буда.* Йовков. □ **Гледам като истукан** — гледам тъпо и втренчено. **Стоя като истукан** — стоя неподвижно, безучастно.

италианец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Италия.

италианка *ж.* Жена от основното население на Италия.

италиански, -а, -о. 1. *Прил. от* Италия *и от* италианец. *Италианска литература. Италиански народ.* 2. Като *същ. м.* **италиански** — италиански език. *Освен майчиния си език, той е владеял писмено италиански, румънски и турски.* П. П. Славейков.

их *междум.* 1. За израз на досада, укор, неудоволствие. *Их, Аго, и ти, — укори го Василе-*

на, — що правиш тъй?... Никой не те е бил. Йовков. **2**. За израз на възторг, радост. *Много добре си сторила, че не си й отрекла. Их, да знаеш, колко ми е драго сега!* Влайков. *Их, че време за зайци! — въздъхна чичо Кола и килна оскубаната си капица над една вежда.* Елин Пелин. **3**. За израз на желание, копнеж. *Може ли ... да се намери по нашите места разковниче?— Може, но мъчно. — Их, да мога! — въздъхна циганчето.* Елин Пелин.

ѝхаа *междум.* За израз на задоволство, възторг, радост. *Хубаво ли беше на екскурзията?— Ихаа! Чудесно.*

ѝха-ха *междум.* Подвикване при игра на ръченица, хоро.

ихтиба̀р *м.* (араб.). *Разг. Остар.* Почит, уважение. *Мен англичани, мен американци ихтибар са ми правили в Дрезден.* Ал. Константинов.

ѝху *междум.* Подвикване при ръченица, хоро. *Писва гайдата в тъмнината, някой се провиква: — иху — и гласът му се дълго носи над притихналото ширине.* Кр. Григоров. || За отговор на провикване. *Е-хей! — провиква се някой. — Иху — обаждат се от друга нива.* Влайков.

ишиа̀с, *мн.* няма, *м.* (гр.). Болезнено възпаление на седалищния нерв.

ища̀х, *мн.* няма, *м.* (араб.). *Разг.* **1**. Охота за ядене, апетит. *Аз я правих чорбицата. И чер пиперец турих, да ти отвори ищах.* Йовков. **2**. Желание, искане, воля за нещо. *Няма ищах за работа.*

ищѐц, *мн.* -щцѝ, *м. Юрид.* Страна в граждански процес, която предявява иск. *Противоп.* ответник.

Й

Й. 1. Звукът **й**. 2. Писмен белег на звук **й**, десета буква от азбуката.

йезуѝт *м.* (лат.). 1. Монах, член на най-реакционния католически орден, основан за борба с реформацията през XVI в. 2. *Прен.* Хитър, двуличен, лицемерен човек.

йера̀рх, *мн.* -си, *м.* (гр.). *Църк.* Свещенослужител с епископски сан.

йерархѝчески, -а -о. *Прил. от* йерархия. *Йерархическа стълбица.*

йерархѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Йерархически.

йера̀рхия *ж.* (гр.). Ред в подчинението на нисшите служебни и др. степени на по-висшите. *Служебна йерархия.*

йерѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* (гр.). *Църк.* Свещеник у православните християни.

йерѐйски, -а, -о. *Прил. от* йерей.

йероглѝф *м.* (гр.). 1. Образен писмен знак (предимно у египтяните), с който се означава понятие, сричка или звук. *Египетски йероглифи.* 2. *Прен. Разг.* Нещо, написано неясно, неразбираемо. *Пиши по-ясно! Не мога да разчета йероглифите ти.*

йероглѝфен, -фна, -фно, *мн.* -фни. *Прил. от* йероглиф. *Йероглифно писмо.*

йод, йо̀дът, йо̀да, *мн.* няма, *м.* (гр.). 1. Химически елемент, люспици с тъмноморав цвят. 2. Йодова тинктура. *Тук-таме я викат да сложи я малко йод, я някоя превръзка, я нещо друго.* Караславов.

йо̀дов, -а, -о. *Прил. от* йод. *Йодови съединения.* □ **Йодова тинктура** (апт.) — спиртов разтвор на йод, употребяван като антисептично средство.

йодофо̀рм, *мн.* няма, *м. Апт.* Съединение на йода: кристален прах с лимонено-жълт цвят и остра миризма, който се използува в медицината като антисептично средство.

йон, *мн.* йо̀ни, *м.* (гр.). *Хим.* Частица с електрически заряд.

йониза̀тор *м.* Причинител на йонизация.

йониза̀ция *ж.* Превръщане на неутралните частици на атоми или молекули в йони.

йонизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Предизвиквам йонизация.

йонизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* йонизирам.

йот, йо̀тът, йо̀та, *мн.* няма, *м. Езикозн.* Съгласен звук (й), който се бележи със знак j от латиницата.

йо̀та *ж.* (гр.). 1. Буква (ι) от гръцката азбука. □ **Ни йота, ни на йота** — никак, ни наймалко. *Аз от плана си ни йота не изменям: довечера в седем часа заминавам.* Йовков.

йота̀ция *ж. Езикозн.* Поява на йот пред гласен звук.

йоще и (съкр.) **йощ** *нареч. Диал.* Още. *Йоще зима не минува, | силен вятър вее с бяс.* Вазов.

К

к 1. Звукът к. 2. Писмен белег на звука к, единадесета буква от азбуката.

каба̀ *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* **1.** Несбит, нестегнат, нетраен. *Каба плат.* **2.** За човек — пълен на глед, но неиздръжлив.

кабалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (стевр.). Тайнствен, загадъчен. *Кабалистично число. Кабалистичен знак.*

каба̀ница *ж. Диал.* Дълга горна дреха; ямурлук.

кабардѝсам. Вж. к а б а р д и с в а м.

кабардѝсвам, -аш, *несв.*; **кабардѝсам,** -аш, *св.* (тур.). *Разг.* Бухвам, набъбвам, шупвам. *Тестото кабардиса.*

кабардѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кабардисвам.

кабарѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). В капиталистическите страни — нощно увеселително питейно заведение, ресторант, гдето се изпълнява лека, разнообразна програма.

кабарѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* кабаре. *Кабаретна артистка.*

ка̀бел *м.* (фр.). Изолиран електрически проводник, обикн. подземен или подводен. *Телеграфен кабел. Телефонен кабел.*

ка̀белен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* кабел. *Кабелна жица.*

кабѝл *нареч.* (тур.). *Разг.* В състояние. **Кабил съм** — готов съм. *А той, проклетникът му, кабил е очите ти с клечка да избоде.* Караславов. **Да е кабил** — да може. *Да е кабил в лъжица вода да го удави.* Погов. **Кабил не е** — не е възможно, не може. *А познавате ли вие хаджи Донко?... Кабил не е да не сте слушали заради него.* Влайков.

кабѝна *ж.* (фр.). Малко специално помещение в превозно средство, учреждение, заведение. *Кабина в параход. Телефонна кабина. Кабина в баня.*

кабинѐт[1] *м.* (фр.). **1.** Стая за умствена работа или работно помещение на отговорно лице в учреждение. *Кабинет на професор. Партиен кабинет.* **2.** Специално обзаведено помещение за научни занимания, медицински прегледи и др. *Физически кабинет. Химически кабинет. Лекарски кабинет. Зъболекарски кабинет.* 3. *Разг.* Мебели и апаратура за такива помещения. *Завърши зъболекарство, но нямаше средства да си нареди кабинет. Кабинет от орехово дърво.*

кабинѐт[2] *м.* (фр.). В буржоазните страни — всички министри от правителството. *Кабинетът падна.*

кабинѐтен[1], -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* кабинет[1]. *Кабинетна обстановка. Кабинетен портрет.* □ **Кабинетен учен** (неодобр.) — учен, откъснат от практиката.

кабинѐтен[2], -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* кабинет[2]. *Кабинетен въпрос. Кабинетна криза.*

кабриолѐт *м.* (фр.). Вид лек файтон. *С тоя жълтобоядисан кабриолет... тя дохождаше по два-три пъти в седмицата в Сеново да получава пощата си и винаги сама го караше.* Йовков.

ка̀бър *м.* (тур.). Габър[2].

кава̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). **1.** Вид клонеста топола, която расте главно край реките. Populus alba или Populus nigra. *Сред долината има буйна и красива китка от стройни брези, високи каваци, ели, стари лески, млади буки и две тополи.* Елин Пелин. **2.** *Диал.* Трепетлика.

кава̀л *м.* Народен дървен духов музикален инструмент. *Я надуй, дядо, кавала, / след теб да викна, запея / песни юнашки, хайдушки.* Ботев. *Кавал свири на поляна, / на поляна край горица.* Ботев. *Някога той сядаше на вратата, изваждаше кавала и засвирваше тъжно.* Елин Пелин.

кавалджѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* Лице, което умее да свири на кавал. *От нас петимата бяхме кавалджии и щом чухме, че Курта се жени, надухме кавалите.* Йовков.

кавалѐр *м.* (фр.). **1.** В буржоазното общество — мъж, който се отличава с галантност към жените и умее да ги развлича, забавява. *До Шумен вече пътувах с един млад господин, любезен кавалер.* Вазов. ‖ *Разг.* При танци — мъж от двойка, която танцува. **2.** *Прен.* Почтен мъж, който устоява на дадена дума. *Постъпи като кавалер.* **3.** *Остар.* Лице, наградено с орден. *Кавалер на ордена за храброст.*

кавалерѝйски, -а, -о. *Прил. от* кавалерия. *Кавалерийски казарми. Кавалерийски полк.*

кавалерѝст *м.* Военнослужащ от конницата.

кавалѐрия *ж.* (фр.). Конница.

кавалѐрски, -а, -о. *Прил. от* кавалер. *Кавалерска постъпка.*

кавалѐрски. *Нареч. от прил.* кавалерски.

кавалѐрство, *мн.* няма, *ср.* Проява и качество на кавалер (в 2 знач.); благородство. *Той показа кавалерство.*

кавалѐрствувам, -аш, *несв.* За мъж — придружавам или забавявам дами.

кавалѐрствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кавалерствувам.

кавалка̀да *ж.* (фр.). Група конници, които яздят заедно, шествие от ездачи.

кавардѝсам. Вж. к а в а р д и с в а м.

кавардѝсвам, -аш, *несв.*; **кавардѝсам,** аш, *св.* (тур.). *Разг.* Запържвам.

кавардѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кавардисвам.

кавга̀ *ж.* (тур.). *Разг.* Караница, свада, крамола. *Карат се за мера, ама тази кавга е по-стара и от мене и от баща ми.* Йовков. *И земята, и стоката..., всичко беше разделено без кавги, по доброволно.* Елин Пелин.

кавгаджѝйка *ж. Разг.* Жена, която обича да се кара.

кавгаджѝйски, -а, -о. *Разг. Прил. от* кавгаджия. *Кавгаджийски нрав.*

кавгаджѝя, -та, *мн.* -йи, *м. Разг.* Мъж, който обича да се кара.

кавѐрна *ж.* (лат.). *Мед.* Кухина, образувана в белодробната тъкан на жив организъм поради нейното разрушаване при туберкулоза. *Гърдите ни са пълни с дим / и дробовете ни с каверни.* Вапцаров.

кавѝчки. Само *мн.* Препинателен знак от две запетаи („ или “), употребян за ограждане чужди думи, цитати, заглавия и др. □ **В кавички** (разг., ирон.) — така наречен, уж. *Моралист в кавички.*

кавка̀зец, *мн.* -зци, *м.* Лице, което принадлежи към някоя от народностите, които населят Кавказ — СССР; жител на Кавказ.

кавка̀зки, -а, -о. *Прил. от* Кавказ *и от* кавказец. *Кавказки народи. Кавказки планини. Кавказки езици.*

кавърма̀ *ж.* (тур.). *Диал.* Мръвки месо, изпържени в много мазнина.

кадайф *м.* (араб.). **1.** Вид сухо тестено произведение на конци, което се употребя за сладкиш. **2.** Сладкиш, приготвен от това тестено произведение, с орехи и сироп.

кадастра̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* кадастър. *Кадастрален списък.*

када̀стър, -ът, -а, *мн.* када̀стри, *м.* (фр.). Опис и оценка на поземлени имоти на някое селище, които подлежат на облагане с данък.

кадѐж *м. Диал.* **1.** Пушек, дим. *Един топъл и задушлив въздух, сгъстен от кадежа на лампата и цигарите ..., пълнеше това подземие.* Вазов. **2.** Кадене, пушене.

кадѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кадя.

кадѐт[1] *м.* (фр.). *Остар.* Ученик от средно военно училище в дореволюционна Русия, у нас до Девети септември и другаде.

кадѐт[2] *м.* (рус.). Член на буржоазна конституционна-демократична партия в дореволюционна Русия, която е стояла на чело на контрареволюцията през 1917 год.

кадѐтски[1], -а, -о. *Прил. от* кадет[1]. *Кадетска униформа.*

кадѐтски[2], -а, -о. *Прил. от* кадет[2]. *Кадетска партия.*

кадѝйски, -а, -о. *Остар. Прил. от* кадия.

кадѝлница *ж.* Малък съд за кадене с тамян. *Баба Цвета пусна в кадилницата зрънца от смирнов тамян, па излезе с нея да извърши благочестивия си обряд.* Вазов. *Побелелият поп Серафим с кадилница в ръка бърза от гроб на гроб.* Елин Пелин

кадѝло, *мн.* -а, *ср. Диал. Рядко.* Кадилница. *По поличките във фаянсови кадила пушеше благовонен аромат.* Вазов.

кадифѐ, *мн.* -та, *ср.* (араб.). Вид копринен или копринено-памучен плат с мек и гъст мъх от лицевата страна.

кадифѐн, -а, -о, *прил.* Направен от кадифе. *Кадифена рокля. Кадифено палто.* || *Обр. Кадифени очи. Кадифен поглед. Кадифен глас.*

кадѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* (араб.). *Остар.* Съдия в стара Турция. *Криво седи, право съди / стар кадия: — / не оставя на мир село / луд гидия.* П. П. Славейков.

кадрѝл *м.* (фр.). **1.** Старинен танц с шест фигури, изпълнявани от две двойки. **2.** Музикално произведение, предназначено за този танц.

ка̀дро, *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Нар.* Снимка, фотография, портрет. *Фотографинът така ми въртя главата ..., щото, кога излязох на кадро, никой ме не позна!* Вазов.

ка̀дров, -а, -о. *Прил. от* кадър. *Кадров въпрос. Кадрова гимназия. Кадров отдел.*

кадровѝк, *мн.* -ци, *м. Разг.* Служител в кадровия отдел на учреждение или предприятие.

кадъ̀на *ж.* (тур.). Туркиня, ханъма. *Зад плетищата и вратните се подаваха полуоткритите лица на кадъните.* Вазов.

кадъ̀нка[1] *ж. Диал.* Пъстра пойна птичка; щиглец.

кадъ̀нка[2] *ж. Диал.* Див мак. *Лободата, синчецът, кадънките бяха цъфнали и пълнеха въздуха със свежия си дъх.* К. Петканов.

кадъ̀нски, -а, -о. *Прил. от* кадъна. *Кадънско фередже.*

ка̀дър, *мн.* ка̀дри, *м.* (фр.). **1.** *Воен.* Основен, постоянен състав на войската в мирно време. **2.** Основен, постоянен състав от работници и служители в дадена професия. *Артистичен кадър. Научни кадри. Технически кадри.* □ **Отдел кадри** — служба, която се занимава с подбора и правилното разпределение на личния състав в учреждение или предприятие.

кадъ̀р *неизм., прил.* (араб.). *Диал.* Кадърен.

кадъ̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (тур.). *Разг.* Способен, годен. *Тя бе млада и здрава, кадърна бе за всичко.* Влайков. *Кадърен за работа.*

кадъ̀рност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* кадърен.

кадя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Пуша, опушвам с тамян; прекадявам. *Два пъти взима кадилницата и кади из олтара.* Елин Пелин. **кадя се** *страд.* □ **Кадя тамян на някого** (разг.) — угоднича на някого, лаская го.

ка̀ене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кая се.

ка̀жа. Вж. к а з в а м.

каза̀ *ж.* (тур.). *Истор.* Околия в Отоманската империя.

каза̀к, *мн.* -ци, *м.* (рус.). **1.** Потомък на старото свободно население, заселено в покрайнините на някогашната Московска държава, което тогава дейно е участвувало в защитата и разширението на границите на държавата. *Донски*

казаци. **2.** Боец от конницата, набирана измежду това население. *Един отред казаци ... почва изотзад и от дясно да коси със своите саби.* П. П. Славейков.

каза̀н *м.* (тур.). **1.** Голям и дълбок меден съд за топлене на вода, за готвене и др.; голям котел. *В главното мъжко училище горяха няколко огньове, върху които вряха казани с гостба.* З. Стоянов. **2.** Специален уред за варене на ракия или розово масло.

казанджѝйница *ж.* Работилница за медни съдове; бакърджийница.

казанджѝйски, -а, -о. *Прил. от* казанджия. *Казанджийска работилница.*

казанджѝйство, *мн.* няма, *ср.* Занаят, поминък на казанджия; медникарство.

казанджѝя, -та, *мн.* **-йи,** *м.* (тур.). Лице, което изработва или продава медни съдове; бакърджия, медникар. *Стоян навлезе и дълго ходи из шумната чаршия на казанджиите, кантарджиите и ковачите.* Дим. Талев.

каза̀рма *ж.* (ит.). Специална сграда, предназначена за постоянно жилище на войскови части. *Артилерийски казарми. Кавалерийски казарми.*

каза̀рмен, -а, -о. *Прил. от* казарма. *Казармено помещение.*

каза̀чка *ж.* Жена от казашкото население.

казачо̀к, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Казашки народен танц с постепенно ускорявано темпо.

каза̀шки, -а, -о. *Прил. от* казак. *Казашки военни части. Казашка униформа. Казашка сабя.*

ка̀звам, -аш, *несв.*; **ка̀жа,** -еш, *мин. св.* ка̀зах, *св.* **1.** Изразявам гласно мислите си; говоря, думам. *Ах, Бойчо, защо ме измъчи! — казваше Рада, заляна от щастливи сълзи.* Вазов. *Какво замълча, Благолаж? — карай де, — каза му Лазо.* Елин Пелин. *Огнянов, кажи своето мнение.* Вазов. || Произнасям, изговарям, изричам, продумвам. *Като казваше „моята ливада“, очите му пламваха.* Елин Пелин. *Да, роб е той, народът; |...| но хулна реч не казвай, недей го кле жестоко.* Яворов. *Ни думица горката му невеста | не смея да каже.* П. П. Славейков. *Рядко той казваше някоя дума.* Йовков. *Голям залък гълтни, голяма дума не казвай.* Погов. **2.** Разправям, разказвам (устно или писмено). *В едно свое писмо Ботев казва следующето за Левски: приятелят ми Левски е нечут характер.* Вазов. *Бабо, кажи ни една приказка.* **3.** Съобщавам, известявам, обаждам. *Ако ти кажат, че азе | паднал съм с куршум пронизан, | и тогаз, майко, не плачи.* Ботев. *Щом видиш врага — кажи!* Йовков. *Тия пари аз ще ти дам, но ми дай дума, че няма да кажеш никому.* Елин Пелин. **4.** Заявявам, уверявам, твърдя. *Не, казвам ви, той няма да се върне.* Йовков. *Аз ти казвам, че ще пламне навсякъде.* Вазов. **5.** Показвам, посочвам, соча. *Аз не вярвам на сънища. Сънищата нищо не казват. Глупости.* Йовков. *Аз да ти кажа плевника, ти му търси вратата.* Погов. || *Остар.* Подсказвам, подсещам. *Някакво предчувствие му казва, че се е случило нещо с Кралича.* Вазов. **6.** Обяснявам, изяснявам, разкривам. *Геройството, що извършихте тая нощ, всичко ми каза.* Вазов. **7.** На мнение съм, мисля, смятам. *Како, ... реших да се оженя. Какво ще кажете?* Елин Пелин. *Какво ще кажат братята ти! Ще допуснат ли те да сторя това.* Елин Пелин. || В съчет. с частиците д а и н е к а — предполагам, допускам. *Да кажем, че някой ти даде пари на заем.* Елин Пелин. **8.** Поръчвам, заръчвам, заповядвам. *Тя обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички и, когато кажеше нещо, искаше да бъде изпълнено.* Елин Пелин. *Хайде сега, направете каквото ви казвам.* Йовков. *Казали на лисицата, а тя на опашката си.* Погов. **9.** Само 3 *л. мн.* к а з в а т — носи се слух, мълви се, приказва се. *Казват, че имал бил пари.* Йовков. *Светлолица хубавица, | казват, | там живей.* Яворов. **10.** В съчет. с личните местоимения м е, т е, г о (я), м у, н и, в и, г и — назовавам, наричам, именувам. *В наше село имаше един човек, казваха го дядо Славчо.* Влайков. *Нивата на дядо — тъка я наричаха те, така я казваше и баща ми.* Елин Пелин. *Кажи му аго, да му стане драго.* Погов. **казвам се, кажа се** *страд.*, **казвам си, кажа си** *възвр.* *„Не бива, дума съм дал,“ казва си Стефан.* Йовков. **казваме си, кажеме си** *взаим.* *Дойдоха момичетата за вода, казаха си нещо и се изсмяха.* Елин Пелин. *Горчиви думи бяхме си казали | и без причина сърдехме се ний.* К. Христов. □ **Здраве му кажи** (разг.). — във възклицателен израз: а) За особено задоволство от добрите качества на нещо. *Тук ни поднесоха едно деветгодишно златно вино — здраве му кажи!* Ал.. Константинов. б) За примирение, успокоение. *Очаквах да е по-добре, но здраве му кажи.* **Кажи (го)** (разг.) — вметнато: горе-долу, почти. *Десет години, кажи го, ти беше дете; от тогава ни вест, ни кост от тебе.* Елин Пелин. **Кажи-речи** (разг.) — почти, горе-долу, приблизително. *Ротата ми, кажи-речи, е все от нашенци.* А. Каралийчев. *Като прехвърлим оня баир, ниския, и то, кажи-речи, сме стигнали* Елин Пелин. **Казвам думата си** — изразявам становището си по известен въпрос. *Бъдете мъдри и единни, обмислете всичко, което ще се говори тук и кажете думата си.* Орлин Василев. **Между нас казано** (разг.) — да не се дава гласност. **Няма що да се каже** (разг., ирон.) — не може да се възрази. *Хубаво са го измислили, няма що да се каже!* Ст. Загорчинов. **Право(то) да си кажа** (разг.) — да си призная най-чистосърдечно. *Но тук се случи нещо, което, право да си кажа, не очаквах.* Йовков. **Ще му кажа аз нему (на него)** (разг.) — израз на заплаха, закана.

ка̀звам се, -аш се, *несв.*, *сред.* Именувам се, наричам се. *Той се беше съвсем заличил и, вместо тя да се казва Гинка Генкова, той се наричаше Генко Гинкин.* Вазов.

ка̀зване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* казвам *и от* казвам се.

казеѝн, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Хим.* Белтъчно вещество, съставна част на сиренето.

казѝно, *мн.* -а, *ср.* (ит.). **1.** Увеселително заведение с ресторант, обикн. в градина. **2.** Игрален дом.

казио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (рус.). **1.** *Остар.* За облекло, жилище и под. — който се дава от държавата за използуване. **2.** *Прен.* *Неодобр.* Назначен и поддържан от властта. *През времето на фашизма работническите съюзи бяха казионни организации.*

казуѝст *м.* Теолог, вещ в казуистиката.

казуѝстика *ж.* (лат.). **1.** Подвеждане на частни случаи под общи догми — похват на сред-

новековното богословие и схоластика. 2. *Прен.* Извъртане на фактите.

ка̀зус *м.* (лат.). *Юрид.* Случай от правно гледище.

ка̀зън, *мн.* -зни (рядко), *ж.* (рус.). *Старин. Поет.* Наказание. *Моята стража е моят позор, / моята казън са дните предишни.* Дебелянов.

кайк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). 1. *Остар.* Лодка. *Вълните му . . . удряха грубо каика и го люшкаха.* Вазов. *Заливчето носи име Таукламан (кокоше пристанище). Тук са намирали подслон, когато се разиграе Черното море, много гемии и каици.* А. Каралийчев. 2. *Диал.* Вид шейна. *Не ми позволяваше, . . ., зимно време да се пързалям, а не даваше ми и аз, като другите деца, да се сдобия с шейна или каик.* Влайков.

кайл *неизм., прил.* (араб.). В израз **ставам (съм) каил** (разг.) — съгласявам се. *Първо либе, първа севдо, не копней, недей се вайка, / че каил за нас не стават / моят татко, твойта майка.* П. П. Славейков.

кайш *м.* (тур.). *Разг.* Ремък. *Като дойде до кръчмата, той спря, откачи по един кайш на конете, сне им юздите и им даде стиска сено.* Йовков. *Трансмисионен кайш.* || Кожен колан. *Панталоните му от черна аба са повдигнати нагоре и къси, запасани с кайш.* Йовков. □ **Опъвам (тегля) кайша** (разг.) — мъча се, тегля. *Ние теглим кайша, а вие се побратимявате с гърците и печелите милиончета.* Дим. Димов.

кайшка *ж.* Тясна и къса лентичка, обикн. от кожа, за прикрепване на нещо (ръчен часовник, обувка и др.). *До като момчетата разговаряха, малката еврейка се беше навела и се мъчеше да завърже кайшката на дървения си сандал.* Ем. Коларов.

кай *третол. Диал.* Казва, каже. *Със сълзи плака човекът пред мене. На шейсет и седем години съм, кай, никой с пръст не ме е закачил, а той да ме удари!* Йовков. *Аз го видях, говорих с него . . . Оплескахме я, кай, ний нея . . . ха-ха-ха.* Ал. Константинов.

ка̀йзер, *мн.* няма, *м.* (нем.). *Истор.* Немски император.

ка̀йзер-пастърма̀ *ж.* Оваляно в червен пипер пушено свинско или сушено говеждо месо.

кайма̀ *ж.* (тур.). Кълцано или смляно месо.

кайма̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). 1. Гъст и маслен горен слой на мляко; сметана. *Донесоха току-що извадена от пещта, зачервена кавърма: точено от един два листа, поляно с много каймак.* Йовков. 2. *Разш.* Гъст горен слой на сварено кафе. *Залисан, той не догледа, ами остави, та изкипя каймакът на кафето.* Влайков. □ **Обирам каймака** (разг., ирон.) — вземам за себе си най-хубавото.

каймака̀мин, *мн.* каймака̀ми, *м.* (араб.). *Истор.* Турски административен чиновник — управител на околия (каза) преди Освобождението на България.

каймаклѝя *неизм., прил.* (тур.). *Разг.* Който е с каймак. *Каймаклия кафе.*

каймачен, -а, -о. *Прил. от* каймак. *Каймачено масло.*

кайсѝен, -а, -о. *Прил. от* кайсия. *Кайсиено сладко.*

кайсѝя *ж.* (тур.). 1. Овощно дърво с кръгли сладки, оранжеви плодове, които имат сладка костилка. Prunus armeniaca. 2. Плодът на това дърво. *Там падали по земята кадифени сочни праскови и кехлибарени кайсии.* Каравелов.

как I. *Нареч.* 1. За начин. а) В пряк въпрос или в непряк въпрос; по какъв начин. *Той напипа случайно камата си. Как беше я взел?* Вазов. *Закълни се според закона. — Как? — Речи: да ми капнат и двете очи, ако зная нещо.* Вазов. *Наистина, при първото потропване на портата, без да помни и знае как, Иван Кралич се прехвърли обратно през зида.* Вазов. б) Във възклицателни и въпросително-възклицателни изречения при изразяване на задоволство, възторг, учудване, изненада или възражение, недоволство, досада и др. *А как пее тоя хаджи Генчо! — за чудо и приказ!* Каравелов. *Засвири той, ама как засвири!* Влайков. *Я, Павелчо, добре дошъл, сине! . . . Как така, сине? Аз мислех, че си ни забравил.* Елин Пелин. *Дълга нощ бре! — въздъхна отец Онуфрий. — Как ще се прекара!* Елин Пелин. 2. Във въпросително изречение, когато се иска оценка на качеството на нещо. *Как ти се вижда нашият отред, ще стане ли истински отред?* Хар. Русев. *Как издържа изпита? Как мина заседанието? Как свири пианистът?* || В какво положение? В какво състояние? *Как сте с прехраната? — Старият махна с ръка: Всичко има, ред няма.* Стаматов. *О-о! добър ден, бай Иречек, как си, добре ли си?* Ал. Константинов. *Как сте със здравето?* 3. За степен — във възклицателни изречения: означава степента, до която е достигнала проявата на някакво качество или действие; колко, колко много, до каква степен. *Как бяха скръбни моите детски дни!* Дебелянов. *Как мрачно се очертаваше сега пред мене това бъдеще със своите неволи и страдания!* Величков. *От кога, от кога той не е играл на топ. Как му се е доиграло!* Елин Пелин. 4. За причина — във въпросителни изречения, с които се пита за причината на действието; защо. *Ах, бяхте ли и там? Как не ви видях?* Вазов. *Как не дойде по-рано, да се видиш с кака поне за кратко време?* Вазов. *Как само той да проникне тука, а други не може!* Вазов. II. *Като съюз.* 1. Въвежда допълнителни въпросителни изречения. а) По какъв начин? *Боримечка, разкажи самичък, как се търкаляхте с мечката от скалата.* Вазов. *Миг само плахи жетварки съзряха / хубава Яна с незнайно си либе / как се зад облаци тъмни изгуби.* П. П. Славейков. *Чуй как стене гора и шума, / чуй как ечат бури вековни.* Ботев. б) В какво положение? В какво състояние? *Ще ида да видя как са лозята след дъжда.* К. Петканов. *Остави ме тук и не се обади да попиташ как съм, що съм.* Елин Пелин. в) До каква степен; колко, колко много. *И тебе чувствам нужда да разкажа / как вярвам аз и колко днес съм бодър.* Вапцаров. *Пък унучката си — ней пък, може ли се изказа, как се радваше и как си я обичаше!* Влайков. г) По каква причина; защо. *Тя се чудеше как не се сети по-рано за това.* 2. *Нар.* Откакто. *Три години става, как се ожених. Бял ден не съм видяла.* Елин Пелин. *Три деня вече и три нощи как Огнянов се скита из Стара планина.* Вазов. III. *Като частица.* а) При изразяване на учудване, изненада. *Как, отец Иеротей оставя отключено?* Вазов. б) При изразяване на възражение, несъгласие, недоволство, възмущение, укор и др. *Как, да убивам?—*

извика дяконът възмутен. Вазов. *Защо викаха даскала?... — Как защо? Глух ли беше?* Вазов. *Те после ще разберат, че са сгрешили. — Как после, като те запалят жив!* Ст. Даскалов. в) При неясно схванати думи; какво каза, що? *Ти такова нещо видял ли си? — Как? — Една змия,... свила се на търкало в пепелта.* Вазов. **IV.** Като *междум.* За израз на приятна или неприятна изненада, радост или възмущение, недоволство. *Бягайте ... Видели са те тука, и турците идат! — Как! — извика Соколов, като че не вярваше на ушите си.* Вазов. *Как! Да му заплати две хиляди гроша?* Каравелов. *Дядо Моско се напи ... И, като махаше срещу сина си ръце,.. викаше: Ка-а-ак! ти ще ме учиш!* Йовков. □ **Как да ви кажа** — при отговор, когато запитаният е в затруднение да намери точен и правилен отговор, израз. *Нашите актьори играят твърде сполучливо. Но, как да ви кажа, самите представления не ми се харесват.* Вазов. **Как да е** — повърхностно, както завърна, отгоре-отгоре. *Димитър беше закърпил как да е куртката си и сега обличаше шинела си.* Йовков. **Как-как** (разг.) — каквото и да стане, но непременно; на всяка цена. *Нека, но аз трябва как-как да го предизвестя.* Вазов. **Как не** (разг.) — а) По какъв ли не начин, по най-различни начини. *Мъчеше се как не да ме придума.* Йовков. б) Като частица: самостоятелно при подчертаване на някакво твърдение; да, разбира се, може ли инак. *Изменил ли е в нещо нрава си, станал ли е малко по-добър? — Как не? Станал е, и много дори.* Йовков. **Как-щяло** (диал.) — как може, нима е възможно. *Ще се върне, как-щяло да се не върне!* Йовков. **Кое-как** — по някакъв начин, някак си. *Излезе сред кръчмата, закрепи се кое-как на краката си и с голямо въодушевление ... запя.* Йовков. **Как ти е името (как се казваш)?** — какво ти е името? **Няма как** (разг.) — иначе не може. *Тако, ... няма как, довечера пак ще трябва да идеш на гарата, че леля Фета пристига.* Чудомир.

ка̀ка *ж.* **1.** По-възрастна сестра. *Колчо искаше да обясни и на кака си работата.* Влайков. **2.** Обикн. в съчет. със собствено име — по-възрастна жена или девойка. *Добре готвиш даровете, како Венковице, ами приготвила ли си и момата?* Влайков. *Бате Еньо, кака Иваница поръча да си отидеш у дома.* Елин Пелин.

какавѝда *ж.* (фр.). Насекомо, завито в пашкул през междинен стадий на своето развитие.

каканѝжа, -еш, *мин. св.* каканѝзах, *несв.* **1.** За кокошка — издавам провлечени, еднообразни, продължителни звуци. *Кокошките още не се отделят от двора, трупат се пред къщата, около стълбата, неспокойни са, разминават се, каканижат.* Йовков. **2.** *Прен. Разг. Подигр.* Говоря неясно, със запъване.

кака̀о, *мн.* няма, *ср.* (**мекс.**). **1.** Тропическо дърво, от семената на което се получава тъмнокафяв ароматичен прах за приготвяне на шоколад. Theobroma cacao. **2.** Ароматичен прах от семената на това дърво. *Пакетче какао.* **3.** Питие от този прах. *Чаша какао.*

кака̀ов, -а, -о. *Прил. от* какао. *Какаово масло. Какаови плантации.*

какафо̀ния *ж.* Какофония.

какво̀ *въпросит. местоим. ср.* **1.** В пряк или непряк въпрос при запитване за предмети, неща, явления; що. *Софке, дойде ми едно нещо на ума. — Какво?* Вазов. *Какво има, какво има?— запита той плахо.* Елин Пелин. *Бедното дете мечтаеше нещо, но никой не знаеше какво.* Елин Пелин. *Какво правиш, как си?* **2.** Като *съюз.* Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос за запитване относно предмети, неща, явления. *Кажи, кажи, какво пише Левски!* Вазов. *Тя познаваше по очите какво иска той и какво му трябва.* Влайков. **3.** Като *нареч.* В пряк въпрос при запитване за причината на действието; защо. *Дядо Петре!... — какво си се замислил толкоз?* Йовков. *Какво замълча, Благолаж?* Елин Пелин. *Какво се оглеждаш, Митя?* Стаматов. *Я си ела ти с нас да те заведем, Бойко. Какво ще се рееш тъй несретник по света.* П. Ю. Тодоров. **4.** Като *частица.* Отговор при повикване или при неясно чути думи; моля, как, а? *Ей, слушай, хей! — Какво? — обърна се непознатият.* Елин Пелин. **5.** Като *междум.* а) За изразяване на учудване, изненада. *Какво! Няма ли Боримира? — попита той зачуден.* Вазов. *Химия учил ли си? — Какво?! — попитах аз крайно зачуден.* Ал. Константинов. б) За изразяване на яд, недоволство, укор, негодование. *Какво! — завика Гроздан със стиснати зъби и пристъпи.* Йовков. *Твоята нива ми пречи.... — Продай ми я, бате ... — Какво! Я гледай къде си се разширил!* Елин Пелин. □ **Какво (и) да е** (неопределит. местоим.) — нещо, безразлично какво. *Дай ми какво да е за ядене.* **Какво не, какво ли не** (разг.) — най-различни, най-разнообразни неща. *Бистричани наизвадиха шарени торби и наизкараха от тях какво не: червени набъбнали самуни, сирене, солена сланина.* Йовков.

какво̀-го̀де *неопределит. местоим., ср.* Нещо; що-годе. *Знаяха ли те това? Навярно, бяха чули какво-годе: лошите известия лесно се разпространяват.* Вазов.

какво̀то *относит. местоим. ср.* **1.** Като *съюз.* а) Въвежда подчинено допълнително изречение — това нещо, което. *Хайде сега, правете каквото ви казвам.* Йовков. *Чакай пък сега аз да разкажа каквото знам.* Йовков. *Тъй да знаеш — каквото съм рекъл, то ще стане.* Ст. Загорчинов. б) *Нар.* Въвежда обстоятелствено изречение за начин; по какъв начин, както. *Ще се запали градът ви, каквото са я захванали вашите лудоглави младежи.* Вазов. *Знаеш ли ти, чичовото, че каквото се съсипвам аз сега и каквото си тегля днеска при тия момчета, в живота си не съм го теглил.* Влайков. *Дано не ни подушат — пошушна край рамото му селянин. — Каквото сме се събрали — леле мале.* Хар. Русев. ‖ При изтъкване на еднаквост в действията (свързано с т а к а и, т ъ й и в главното изречение). *Каквото с нея, така и без нея, не ѝ е много спорна работата.* Елин Пелин. в) *Разг.* Въвежда подчинено определително изречение — при означаване на еднаквост, сходство на качества. *Па каквото е дъртата, и дъщерите ѝ са това.* Влайков. *Каквото повикало, такова се отзовало.* Посл. *На каквото си постелеш, на такова ще легнеш.* Посл. г) Във вметнато изречение — при подчертаване на факти; както. *Май, каквото гледам, идат облаци от Балкана.* Вазов. *Каквото виждам, нямате твърде гости? — казах му аз.* Вазов. **2.** Като *същ.* Това нещо, което. *На всяка друга работа била ударна и похватна: и на шев, и на предене, и на тъкане. Таман каквото*

стрина Венковица си обича. Влайков. *Какво мислите да правите сега, като ще е въстание навред? — попита Рада. — Каквото трябва.* Вазов. □ **Каквото (и) да е** (неопределит. местоим.) — нещо, безразлично какво. *Девойката не е твърде склонна да разказва каквото и да било за себе си.* Караславов.

ка̀кин, -а, -о. **1.** *Прил. от* кака. *За какиното ти дете не знам, може така да му е било писано.* Караславов. *Ушила ми мама нов фистан | от какиния вехтия.* Нар. пес. **2.** Като *същ. мн.* **какини** (разг.) — домът и семейството на кака. *Бързо поправи Колчо обущата, па ги взе и самичък ги отнесе у какини си.* Влайков. *Какини Донини имат четири деца — все момиченца.* Влайков.

какофо̀ния *ж.* (гр.) *Книж.* Неблагозвучие. *И започнал врабчо да пей, | уж по нова подбрана програма, | а такваз какофония лей, | че запушвай уши от гласа му!* Хр. Радевски.

ка̀кто *нареч.-съюз.* **I.** *Нареч* **1.** За начин; по какъвто начин. *Той както ми говори, Цвето, не се е пошегувал.* Елин Пелин. *Дядо Добри свъси вежди, погълча, па го остави — и без людска помощ, толкози години както е насмогвал, пак няма да остави нивята си да прегорят.* П. Ю. Тодоров. **2.** При *прил.* — за усилване на степента на посочваното качество; какъвто. *Така накитена и пременена, па и както беше хубава, когато иде на хорото, ех повече не можеш да й се нагледаш.* Влайков. **II.** *Съюз.* **1.** Въвежда подчинено обстоятелствено изречение за начин — обикн. свързано с т а к а, т ъ й в главното изречение; по какъвто начин. *Войниците спят, както завърнат.* Л. Стоянов. *Всичко стана, както му е редът.* Йовков. *Полето е пусто, снегът стои тъй, както си беше навалял.* Йовков. *Ето — аз дишам, | работя, | живея | и стихове пиша | тъй, както умея.* Вапцаров. || В елиптично изречение. *Камбаната биеше все така бързо и непрестанно, както от сутринта.* Елин Пелин. *Ти удържа, както в годините на своя нелегален живот.* Дим. Димов. || При изтъкване на едновременни действия или на действия, които настъпват непосредно едно след друго; когато, докато. *Както вървяха, изведнъж дочуха като изпод земята песен.* Ст. Даскалов. *Както си приказваха..., изведнъж младите козари се заслушаха.* Чудомир. || При изтъкване на известна причинност на действието. *Там сметнах, че, както беше уморен конят ми от вратоломния път..., щях да бъда принуден да преспя в някое полско село.* Вазов. **2.** Въвежда подчинено обстоятелствено изречение за сравнение. а) При посочване на еднаквост, сходство. *Зашеметиха тия прости думи | сърце и памет Бойку, както есен | зашеметява вихър сух листец.* П. П. Славейков. *Потъмнява горната прекрасна | под студения дъх на нощта, | както гасне сребристият блясък | на разплавен, изстиващ метал.* Вес. Георгиев. б) При посочване на степен на глаголното действие или на качество, изразено в главното изречение; колкото. *Никой не би те обичал тъй много,..., както те обичам аз.* В. Друмев. *Физиономията му не беше страшна, както името му и делата му.* Вазов. *Мичкин бе виждал хиляди пъти как нощта умира ... и се ражда денят, но никога зората не му се бе виждала тъй свежа и хубава, както сега.* Дим. Димов. **3.** Присъединява изречение, което пояснява, разширява главното изречение. *Черквата пусна и народът занавлиза в училището, както е обичаят.* Вазов. || В съчет. със съюза *и* присъединява части в изречението, които разширяват мисълта. *Той бе от един тракийски градец, както и жена му, учителка там в турско време, когато беше се оженил за нея.* Вазов. *Съдиите от всички степени, както и съдебните заседатели, са изборни.* Конст., чл. 58. || Присъединява вметнато изречение — при потвърждаване, подчертаване на факти. *Борбата, както казват, е епична.* Вапцаров. *Тя беше просто, както се изразява народът, обичлива.* Вазов. **4.** Свързан с т а к а (т ъ й) и — к а к т о ... т а к а и (т ъ й и) служи за свързване на еднакви части на изречението. *Шепата защитници ... не стигаха, за да отблъснат страшната сган башибозуци, които щяха да налетят, както от изток, тъй и от запад.* Вазов. *Както атомите и молекулите, така и молекулите във веществата не са плътно долепени едни до други.* □ **Както (и) да е** (разг.) — каквото и да е, безразлично какво. *Както и да е, Павел има образование.* Елин Пелин.

ка̀ктус *м.* (гр.). *Бот.* Многогодишно тропическо растение с месесто, бодливо стъбло без листа. Cactus.

ка̀ктусов, -а, -о. *Прил. от* кактус.

какъ̀в, аква̀, какво̀, *мн.* каквѝ, *въпросит. местоим.* **1.** В пряк въпрос за запитване относно качеството на лица или предмети. *Какъв комитет? — попита той с вида на човек, който нищо не разбира.* Вазов. *Ти какъв си, господине, по каква работа към наше село?* Елин Пелин. **2.** Във възклицателни изречения, които изразяват възхищение, удивление или укор, недоволство, негодуване. а) За изтъкване качеството на лица или предмети. *Каква мома беше станала Райка, и какво беше чудо!* Влайков. *Ще изградим със много пот, | един живот желан и нужен, | и то | какъв живот!* Вапцаров. *Какъв си ти! Само се подиграваш.* Елин Пелин. *Каква несправедливост!* б) При *прил.* за усилване степента на изтъкваното качество; колко. *Какъв благороден българин! — каза Рада покъртена.* Вазов. *Какъв си смешен, Бойчо! — смееше се тя весело.* Вазов. *Какво радостно събитие беше, когато тия дългокраки гости пристигаха от далечния път в родните гнезда!* Елин Пелин. **3.** Като *съюз.* Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос за запитване относно качеството на лице или предмет. *Вълчан разказваше,..., какви кучета беше имал едно време.* Йовков. *Воденичарят постоя малко замислен, хвана си главата, като че се чудеше какво решение да вземе.* Вазов. □ **За какъв дявол?** (разг.) — за израз на недоволство; защо? *За какъв дявол ще минират моста?* Вежинов. *За какъв дявол иде?* **Какъв не, какъв ли не** (разг.) — всякакъв, найразнообразен. *И още какви не приказки ходеха из село.* Йовков. **Какъв (и) да е** (неопределит. местоим.) — някакъв, всякакъв, безразлично какъв. *Бойчо нема време за колебание; едно какво да е решение трябваше да вземе.* Вазов. *Ти ме знаеш, че аз на какви да е приказки не обръщам внимание.* Йовков.

какъв-го̀де, аква̀-го̀де, какво̀-го̀де, *мн.* каквѝ-го̀де, *неопределит. местоим.* Някакъв, какъвто и да е. *Да беше имало тук каква-годе колиба ... Ние бихме се спрели да чакаме, даже пренощували бихме.* Вазов.

какъ̀вто, каква̀то, каквò то, *мн.* каквѝто, *относит. местоим.* Въвежда подчинени определителни изречения: 1. За означаване на съответствие, еднаквост, сходство на качества на лица или предмети. Обикн. след т а к ъ в, т а к а, т ъ й, п а к, с ъ щ о т ъ й и др. в главното изречение. *Слабата светлина озари кръглото му русо лице ... и Милена го видя пак хубав, какъвто беше преди години.* Елин Пелин. *Той тръгна и, като се крепеше с усилие на краката си, излезе из портата все така величествен и хубав, какъвто си беше.* Елин Пелин. *За нас, строителите на социализма, е достойно... да не се боим да видим фактите такива, каквито са те.* В. Червенков. *Той беше мек, добър човек и под надвисналите му вежди добродушно и благо се усмихваха очите му, също тъй сини и тъй лъчисти, както е небето.* Йовков. *Каквато майката, такава и дъщерята.* Погов. 2. При *прил.* — за усилване на степента на посочваното качество; колкото. *Каквато си беше хубава, още по-хубава я правеха гиздавите ѝ премени и накити.* Влайков. 3. За изтъкване на качество, което е причина за действието в главното изречение — близко до съюзите п о н е ж е, т ъ й к а т о. *Какъвто беше дребничък и немощен, не беше мислимо да си пробие път до трона на Огнянова, пред самия олтар.* Вазов. *Какъвто беше кибритлия, Тошо кипна, цапна съседа си уж на шега по главата, но човекът падна и примря.* Ст. Даскалов. □ **Какъвто (и) да е** (неопределит. местоим.) — някакъв, безразлично какъв. *Макар и да задремваше, всеки лай или какъвто и да е шум отвън го събуждаше.* Кр. Григоров. *На всяка майка рожбата ѝ, каквато и да е тя, все ѝ е мила.* Влайков. **Какъвто и** — всякакъв, най-разнообразен. *До каквито и доводи да прибягвах..., не успявах да я изгоня от ума си.* Величков.

кал, калта, *мн.* няма, *ж.* и (по-рядко) **кал,** ка̀лът, ка̀ла, *мн.* ка̀лове, *събир.* калѝща, *м.* 1. Пръст, размекната от вода. *Все тая гледка на ляво и на дясно: дири от наводнение, стари застояли локви, кал.* Вазов. *Малката каруца бавно се клатушкаше из дълбоката и рядка кал.* Елин Пелин. *Из лепкавата кал в угарите тежко пълзяха оръдията, които излизаха на позиция.* Йовков. *В рядка кал камък не хвърляй.* Послов. *Газя из калта.* || Забъркана с вода пръст за тухли, мазилка или градеж. *Надничарят бъркаше кал или носеше на рамото си тухли.* Вазов. *Денковата къща ... на две ниски катчета, измазана с кал, с прозорчета, ..., беше отредена от селото да приеме високия гост.* Вазов. 2. Само *ед. Прен.* Нещо нечисто, низко, долно. *И Славка потъна в кал — дойде неволна мисъл в ума му.* Елин Пелин. *Видях в кал светите мои идеали, | знамената честни — оплюти парцали.* Вазов. 3. *Нар.* Утайка от нещо. *В дъното на шишето остана кал от оцета.* □ **Дадох си и калта под ноктите** (разг.) — дадох всичко, което имах. **Измъквам (вдигам, издигам) някого от калта** — спасявам някого от безпътен, безчестен живот. **Лечебна кал** (мед.) — тиня, която съдържа лековити минерални и органични вещества. **Ушна кал** — втвърдена ушна секреция. **Хвърлям кал** — обсипвам с обиди, клевети; обиждам, клеветя.

калабалъ̀к, *мн.* -ци, *м.* (араб.). *Разг.* Голямо множество, навалица. *В тоя калабалък, кой ще му разбере какво взима и какво дава.* Влайков. *Там им е тясно, думаше тя. Па са и пò калабалък — зълва по-малка, деверче, децата на етърва ѝ.* Влайков.

кала̀ен, -а, -о. *Прил. от* калай. *Станчо пое калаеното пагурче и пак хубаво смръкна.* Елин Пелин. *Калаен окис.*

кала̀й, *мн.* няма, *м.* (тур.). Химически елемент — мек метал със сребристо-бял цвят, който се топи лесно. □ **Тегля някому един калай** (разг.) — карам се на някого, мъмря строго. **Ям (обирам) калая** (разг.) — понасям укори, мъмран съм строго.

калайджѝйски, -а, -о. *Прил. от* калайджия.

калайджѝйство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на калайджия.

калайджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Лице, което калайдисва медни съдове. *Въртя се като калайджия.*

калайдѝсам. Вж. к а л а й д и с в а м.

калайдѝсвам, -аш, *несв.*; **калайдѝсам,** -аш, *св.* 1. Покривам меден съд с тънък пласт от разтопен калай. *В почернелите му ръце блесна току-що калайдисано кръгло медно блюдо.* Дим. Талев. 2. *Прен. Разг.* Карам се остро на някого, мъмря строго някого. **калайдисвам се, калайдисам се** *страд.*

калайдѝсване, *мн.* няма, *м. Отгл. същ. от* калайдисвам *и от* калайдисвам се.

каламбу̀р *м.* (фр.). Игра на съчетание от думи, което може да се разбира и като съчетание от други думи с различно значение. Напр. *Пет корита в реката — Петко рита в реката.*

калвинѝзъм, *мн.* няма, *м.* Протестантско вероучение, създадено от Калвин през XVI в. по време на реформацията.

калвинѝст *м.* Привърженик, последовател на калвинизма.

калдъ̀ръм *м.* (гр.). Настилка на улица, двор и др. от груби, неодялани камъни. *Зимно време улиците тънеха в кал и цяло изкуство беше да стъпва човек от камък на камък по стария хлътнал калдъръм.* Дим. Талев. *Минахме през малко дворче, постлано с калдъръм.* Влайков.

калдъ̀ръмен, -а, -о. *Прил. от* калдъръм. *По калдъръмените улици затракаха подковите на лудите кърджалийски коне.* Йовков.

калѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). 1. Крепост. *Всред широкия двор ..., който околовръст бе ограден като кале с бели зидове, се издигаше високо и право ... самотен бор.* Елин Пелин. 2. *Разг.* Развалини от някое селище, сграда и др. *Дечовото стадо се беше покатерило около старото кале.* Чудомир.

калѐвра *ж.* (гр.). *Остар.* Плитка кожена обувка. *Хаджи Смион се обади пак, като се готвеше да си изуе лявата калевра.* Вазов. *Откъм портата се зададе възрастен мъж ... Той пристъпваше надменно с вехти, но лачени калеври.* Дим. Талев.

калейдоскòп *м.* (гр.) 1. Уред от три продълговати огледала, поставени под остър ъгъл в тръба, в която има пъстри, разноцветни стъкълца, камъчета и др., които се виждат в хубави фигури. 2. *Прен.* Бърза смяна на разнообразни впечатления.

калѐко *м.* (гр.). *Диал.* Мъж на майчина или бащина сестра; свако. *Непознатият селянин, когото бе срещнала при тях, бил Радин калеко.* Вазов.

калѐм *м.* (гр.). **1.** *Остар.* Молив от камък за писане на плоча. *Започваме всички с подострените си калеми ... да пишем на таблите си.* Влайков. || *Прен. Разг.* Молив. *Дай хартията и калема — каза той тревожно — вий гледайте, аз ще пиша.* Ал. Константинов. **2.** *Нар.* Цев за навиване на памучна прежда за основа на платно. **3.** *Разш.* Клонче от дърво с пъпка за присаждане. *Донесох калеми от областния разсадник и започнах да присаждам круши, ябълки, праскови.* А. Каралийчев. □ **Тегля калема** (разг.) — а) Правя сметка, изчислявам. б) Задрасквам, заличавам.

ка̀лен[1], -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Покрит, изпълнен с кал. *По двете страни на калното шосе непрекъснато се точеха безкрайни обозни кервани.* Елин Пелин. || Изцапан с кал. *Той беше с ямурлук и с калпак, цял измокрен и кален.* Йовков. *Кални обуща.* **2.** *Прен.* Нечист, мръсен; неприличен. *Съветският съюз стои пред целия свят като несъкрушима крепост, в която се разби калният поток на фашисткото варварство.* В. Коларов.

ка̀лен[2], -а, -о, *прил. Диал.* Направен от пръст, глина. *Калено гюмче. Калена паница.*

калѐн, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* каля *и от* каля се. **2.** Като *прил.* — а) За метал: който е получил особено голяма твърдост чрез закаляване. *Калено желязо. Калена стомана.* б) *Прен.* Който е издръжлив на студ, който не настива лесно. *Калено дете.* в) *Прен.* Навикнал да понася несгоди, изпитания; закоравял, твърд. *Кален човек.*

календа̀р, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* (лат.). **1.** Система за определяне на дните в годината. *Юлиански календар. Григориански календар.* **2.** Книга или лист с означение на месеците, седмиците и дните в годината и различни сведения за всеки от дните. *Нона се приближи до календара, закован на стената, и намери кой ден беше днес.* Йовков. *Стенен календар. Вечен календар. Астрономически календар.*

календа̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който е определен по календар, по дати. *Календарен срок.* || Разпределен по дати. *Календарен план.* □ **Календарна година** — времето от първи януари до тридесет и първи декември.

калѐсам. Вж. к а л е с в а м.

калѐсвам, -аш, *несв.*; **калѐсам,** -аш, *св.* (гр.). *Нар.* Каня, поканвам. *Калесвам на сватба. Калесвам на годеж.*

калѐсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* калесвам.

калѐска *ж. Диал.* Покана. *Калеска за сватба. Калеска за кръщене.*

ка̀лец, -ът, -а, *мн.* ка̀лци, *м.* Обикн. *мн.* Вж. к а л ц и.

калѝбър, *мн.* -бри, *м.* (фр.). **1.** Диаметър на цевта на огнестрелно оръжие. || Диаметър на куршум, снаряд, тел и под. **2.** *Прен. Разг.* Величина, размер.

калигра̀ф *м.* (гр.). *Книж.* Краснописец.

калигра̀фен, -фна, -фно, *мн.* -фни. *Книж. Прил. от* калиграф *и от* калиграфия.

калигра̀фия *м.* (гр.). *Книж.* Умение да се пише художествено, красиво; краснопис.

калигра̀фски, -а, -о, *прил. Книж.* Краснописен. *Калиграфско писмо.*

калигра̀фски. *Нареч. от прил.* калиграфски; краснописно. *Пише калиграфски.*

ка̀лиев, -а, -о. *Прил. от* калий. *Калиева основа. Калиеви соли.*

ка̀лий, *мн.* няма, *м.* (араб.). Химически елемент — мек метал със сребристо бял цвят, който лесно се окислява във въздуха.

калима̀вка *ж.* (гр.). Висока цилиндрична черна шапка на православен духовник. □ **Хвърлям калимавката** (разг.) — разпопвам се, разкалугерявам се.

калѝна[1] *ж.* Горско дърво с бели цветове и зърнести червени плодове Viburnum opulus. *Стройна се калина вие над брегът усамотени.* П. П. Славейков.

калѝна[2] *ж. Диал.* Название и обращение към зълва, по-млада от мъжа. *Трапеза на витло е в стаята посред | извита — и седят тъй, както му е ред, | пред нея: попът, кум, кума и стари свати, | по них и целий род... Тям две калини млади | поднасят гостби.* П. П. Славейков.

калѝна-малѝна *ж. Разг.* Насекомо калинка.

калѝнка[1] *ж.* Малко твърдокрило насекомо с червени горни крилца, по които има седем черни точици. Coccinela septempunctata. *Една калинка! — извика тя... Малката кротка буболечка, червена с черни капчици, като рисувана, пълзеше по ръката на Ганка.* Йовков.

калѝнка[2] *ж. Диал. Умал. от* калина[2]. *Как ще обичам етървите си, деверите си и калинките си!* Каравелов.

калѝнка[3] *ж. Диал.* Плодът нар. *Като те гледам, прищява ми се воденска калинка, едра, зряла, разпукана.* Дим. Талев. *Кърши ли се таз калинка червена?* Нар. пес.

калѝнов, -а, -о. *Прил. от* калина[1]. *Да събуди два овчари, | че им стадо прехвърлило | през два рѐта калинови, | калинови, дафинови.* Нар. пес.

ка̀лка *ж.* (лат.). *Езикозн.* Дума или израз, преведени дословно от чужд език, напр. в и с о к о г о в о р и т е л — нем. Lautsprecher; р а з в а л я м п а р и — тур. para bosmak.

калка̀н[1] *м.* (тур.). Стена на сграда, без врати и прозорци, на границата на чуждо дворно място.

калка̀н[2] *м.* (тур.). *Зоол.* Вид морска риба с кръгло плоско тяло и очи на гръбната страна. Rhombus maeoticus.

калкула̀ция *ж.* (фр.). *Търг.* Изчисляване на себестойността и продажната цена на продукт, стока и др.

калкулѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя калкулация. **калкулирам се** *страд.*

калкулѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* калкулирам *и от* калкулирам се.

ка̀лник, *мн.* -ци, *м.* Приспособление към колело на велосипед и на моторна или друга кола, което предпазва от пръскане на кал.

кàлно. *Нареч. от* кален. *Студеният дъжд плисна в лицето му. На двора бе кално, мрачно.* Смирненски. *Тъкмо в тая минута отвън леко, без да издрънка, защото беше кално, спря каруца.* Йовков.

калолечèние, *мн.* -я, *ср.* Лекуване с лечебна кал.

калоримèтър, *мн.* -три, *м.* (лат.-гр.). *Физ.* Уред за измерване на количеството топлина, излъчвана или поглъщана от телата при различни процеси.

калорѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който има по-голямо количество калории. *Калорична храна. Калорични въглища.*

калорѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Физ.* Количество калории в нещо. *Лигнитните въглища имат по-голяма калоричност от дървата. Калоричност на хранителен продукт.*

калòрия, обикн. *мн.* калòрии, *ж.* (лат.). *Физ.* Единица мярка за топлина. □ **Малка калория** — количество топлина, необходимо за повишаване на температурата на един грам вода на един градус С. **Голяма калория** — хиляда малки калории.

кàлпав, -а, -о, *прил.* (тур.). *Разг.* **1.** Който е недобре изработен; недоброкачествен, лош. *Топът, обаче, бил калпав..., та при първия и единствен гърмеж гранатата не отишла по-далече от реката.* Вазов. *Калпава стока.* **2.** За човек — който не е добър, лош във всяко отношение. *Изпъдиха го него лани от Дрягулино и тук... го прибраха да даскалува. А пък той излезе неблагодарник и калпав.* Влайков. *Калпав човек.* □ **Калпав грош** — фалшив грош.

кàлпаво *нареч.* Лошо, недобросъвестно, небрежно. *Работи калпаво.*

калпазàнин, *мн.* калпазани, *м.* (тур.). **1.** *Разг.* Калпав човек; негодник. **2.** *Стесн.* Мързеливец.

калпазàнка *ж. Разг.* Калпава жена.

калпазàнски, -а, -о. *Прил. от* калпазанин. *Калпазанска постъпка.*

калпàк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Шапка от кожа с косъма навън. *Под вехтия му и проскубан калпак над ушите се виеха тежки и черни кичури коса.* Елин Пелин. *Той свали калпака и отри потното си чело с опакото на своята длан.* Ст. Загорчинов. □ **Накривям си калпака** (разг.) — нямам грижа за нищо, не искам нищо да знам. **На калпака ми разправяй** (разг.) — каквото и да ми кажеш, няма да ти повярвам, няма да се съглася.

калпакчѝйски, -а, -о. *Прил. от* калпакчия.

калпакчѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* Лице, което изработва или продава калпаци.

калỳгер *м.* (гр.). Духовно лице от православно вероизповедание, което води безбрачен живот и живее в манастир; монах. *По смъртта на родителите си той се подстригал в един манастир за калугер.* Вазов.

калỳгерица[1] *ж. Остар.* Калугерка.

калỳгерица[2] *ж.* Прелетна птица със заострен качул на тила. Vanellus cristatus.

калỳгерка *ж.* Жена от православно вероизповедание, която води безбрачен живот и живее в манастир; монахиня.

калỳгерски, -а, -о. *Прил. от* калугер. *Калугерска килия. Калугерско расо.*

калугерѝ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв.*, *сред.* Подстригвам се за калугер. *Или се млад жени, или се млад калугери.* Погов.

кàлфа *ж.* (араб.). Занаятчия, помощник на майстор. *Кънчо от две години беше калфа при майстора си и мислеше вече да си излезе и да си отвори самичък някое дюкянче.* Влайков. *Първомайстори и майстори, калфи и чираци — всички работеха премного.* Дим. Талев.

кàлфенски, -а, -о. *Прил. от* калфа. *Калфенски изпит.*

кàлци *мн., ед.* кàлец, *м. Нар.* Дебели платнени или плетени чорапи без стъпало. *Гледам — пред мене на един слог седнала една стара бабичка... с шарени калци въз боси крака.* Влайков.

кàлциев, -а, -о. *Прил. от* калций. *Калциев окис. Калциева основа.*

кàлций, *мн.* няма, *м.* (лат.). **1.** Химически елемент — мек метал със сребристо бял цвят, който влиза в състава на варовиците. **2.** *Разг.* Калциево съединение. *Бисквити с калций.*

калцѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Облагам с калций.

калцѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* калцирам.

калцỳн *м.* (гр.). *Нар.* Висока вътрешна обувка от аба, шаяк. *На краката си носи високи до под колените сиви калцуни.* Йовков.

калъп *м.* (гр.). **1.** Форма за отливане на еднообразни предмети. *Това не беше друго, а лени куршуми; а в тиганчето се топеше оловото, от което ги лееха в калъпа.* Вазов. *Калъп за тухли.* ‖ Предмет, форма за обтягане, разтягане на нещо. *Слагам обувки на калъп. Калъп за шапки.* **2.** *Разш.* Един от редица еднообразни предмети с четвъртита форма, получен като че ли от калъп. *Нарязахме сиренето на калъпи. Калъп сапун.* □ **По калъп (пиша, рисувам и др.)** (неодобр.) — по възприет образец, по шаблон.

калъф *м.* (тур.). Платнена или кожена обвивка, направена по формата на някакъв предмет, за да го запази. *Калъф на възглавница. Калъф на мебел. Калъф на куфар. Калъф на оръдие.* ‖ Кутия с форма на предмета, за запазването на който е предназначена. *Калъф на цигулка.*

калъч *м.* (тур.). *Остар.* Сабя. *Когато се сбиха по заговезни, хаджи Петко и хаджи Папурко..., извадиха калъчи.* Вазов. □ **На калъч** (разг.) — накриво, настрани.

калъчка *ж. Диал.* Сабя. *Който го видеше с тая калимявка и с това расо, не би никога помислил, че преди трийсет години той е носил войнишка калъчка.* Вазов.

калѝ. Вж. к а л я в а м.

калѝвам, -аш, *несв.*; **калѝ,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* **1.** Придавам твърдост, якост на метал, стъкло и под. чрез силно нагряване, последвано от бързо охлаждане. *Калявам желязо.* **2.** Правя някого да стане физически здрав, издръжлив; закалявам. *Спортът калява тялото.* ‖ *Прен.* Привиквам някого да понася, да издържа всякакви изпитания, трудности. *Мирчо се засмя: — Е, нищо, изпитанията калят хората.* Ем. Коралов. *Ка-*

лявам волята. Калявам духа си. **калявам се, каля се** *възвр.* и *страд. Ти, бай Нейко, видя ли как църка·желязото, като го турих във водата? ... — Става ли по-яко? — Е, разбира се. Кали се.* Йовков.

каляване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* калявам *и от* калявам се. *Твърдостта на стоманата се увеличава чрез каляване.*

калям, -яш, *несв.* Оцапвам с кал, окалвам, изкалвам. *Разпрегнаха колата край Тунджа да пладнуват, каляха биволите.* П. Ю. Тодоров. || *Прен.* Петня, позоря. *Помощ искам за няколко бедни хъша, които ще идат доброволци в Сърбия. ... — Мръсници! Вагабонти! ... — Не каляйте така безсърдечно, господине, тия нещастни жертви.* Вазов. **калям се** *възвр.*

каляне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* калям *и от* калям се.

каляска *ж.* (рус.). Вид лек луксозен файтон. *И те съвсем не са в бричка, а в каляска открита, голяма, също такава, каквато я има по някои картини, и конете са пак тъй бели, но много по-хубави, по-горди и по-наперени.* Йовков.

кама *ж.* (тур.). **1.** Къс двуостър нож. *Машинално той извади камата си и захвана да се брани от разлютеното животно.* Вазов. **2.** Железен клин за цепене дърва и камъни. *Ний с Динко се наговорихме да вадим камъни заедно ... Трябва лост, търнокопи, ками.* Йовков.

камара *ж.* (лат.). **1.** Вид законодателно изборно учреждение; народно събрание, парламент. **2.** Изборно учреждение за подпомагане и ръководене търговията, индустрията, културата и под. *Търговско-индустриална камара. Камара на културата.* □ **Горна камара** — сенат. **Долна камара** — народно събрание.

камара *ж.* (гр.). Натрупани на едно място много предмети; куп, грамада. *Скоро сред двора на конака се издигнала камара от пушки, пищови и ятагани.* Вазов.

камарила *ж.* (исп.). *Неодобр.* Група лица, които окръжават монарх, влияят върху хода на държавните работи и използуват положението си за извличане на облаги.

камба *ж.* Топчеста, месеста чушка, обикн. за туршия. *Пият ракия с мезе от кисели червени камби.*

камбана *ж.* (ит.). **1.** Метално изделие във форма на пресечен конус, от вътрешната страна на което е прикрепен подвижен метален език за произвеждане на звук при удар в стените му. *Рано утринта камбаните и клепалата забиха от черквите.* З. Стоянов. *Камбаната биеше непрекъснато и нейният меден глас на вълни на вълни се носеше над селото.* Елин Пелин. **2.** *Спец.* Предмет във форма на пресечен конус за технически цели. *Водолазна камбана.*

камбанария *ж.* Черковна кула с камбана. *Там видяхме само една проста, дървена камбанария с малка камбана.* Йовков.

камбанен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* камбана. *Камбанен звън.*

камбиален[1], -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Фин.* Който се отнася до камбио; разменен. *Камбиален курс на парите.*

камбиален[2], -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Бот.* Който се отнася до камбий. *Камбиални клетки.*

камбий, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Бот.* Незатвърдяла тъкан под кората на растението, от която се образуват новите пластове дървесина и кора.

камбио, *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Фин.* **1.** Размени платежни средства в чужда валута. **2.** Доплащане за превод на пари от една държава в друга.

камбур *м.* (тур.). *Нар.* Гърбав човек.

камгарен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (нем.). За плат, прежда — който е изработен от дълговлакнеста вълна. *Камгарен плат. Камгарна прежда.*

камелия *ж.* (фр.). **1.** Декоративно растение с вечнозелени листа и красиви бели или червени цветове. Camelia. **2.** Цвят от това растение. *Тя беше в синя атлазена рокля ... с шия гола и с китчица камелии на гърди.* Вазов.

камен *м. Диал.* Камък. *Широк, набит е той и като камен здрав.* К. Христов. *Обичам те, роден език, | ту гъвкав, ту твърд като камен | елмазен.* Вазов. *Твърда му земя постилка, | бели му камен възглаве.* Нар. пес.

каменар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който се занимава с къртене и обработване на камъни. *Освен него, там бяха и другарите му — Тачката, Йордан ковачът и Симеон каменарят.* Йовков.

каменарски, -а, -о. *Прил. от* каменар. *Каменарски чук. Каменарско длето. Каменарски барут.*

каменарство, *мн.* няма, *ср.* Поминък на каменар.

каменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е направен от камък. *На долния кат кулата нямаше прозорци, а само тежка дъбова врата и няколко тесни бойници през дебелите каменни стени.* Дим. Талев. *Срещу познатата стара схлупена къща, в едно дълго каменно корито, две деца се плискаха с вода.* Караславов. *Каменен мост. Каменна стълба. Каменни кариери.* || *Прен.* Безмилостен, безсърдечен. *Ах, в твоите гърди има каменно сърце! ... Ти нямаш жалост.* Вазов. *Дори каменни сърца се покъртиха от жалост.* Елин Пелин. □ **Каменен век** (истор.) — епоха от първобитната култура, когато оръжията и стопанските оръдия са били изработвани от камък. **Каменна сол** — изкопаема сол. **Каменни въглища** — изкопаемо твърдо вещество от органически произход, което служи за гориво.

каменина *ж.* Твърда материя, добита чрез изпичане на глина, ортоклаз и кварц.

каменинов, -а, -о. *Прил. от* каменина. *Каменинови тръби. Каменинова пещ.*

каменист, -а, -о, *прил.* За земя, път и др. — който е с много камъни; каменлив. *Краката му се спъваха по неравния каменист път.* Елин Пелин. *Коритото на реката ставаше все по-стръмно и каменисто.* Дим. Димов. *Камениста почва.*

каменлив, -а, -о, *прил.* Каменист. *Далече по каменливия бляснал път две биволски коли пълзяха.* Ем. Коралов.

каменовъглен, -а, -о, *прил.* **1.** В който има залежи от каменни въглища. *Каменовъглена мина. Каменовъглен басейн.* **2.** Който се отнася до каменни въглища. *Каменовъглено производство. Каменовъглена индустрия.*

каменодѐлец, *мн.* -лци, *м.* Човек, който се занимава с обработката на камъни.

каменодѐлски. -а, -о. *Прил. от* каменоделец. *Каменоделски чук.*

каменодѐлство, *мн.* няма, *ср.* Занятие, поминък на каменоделец.

каменоло̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който се отнася до добиването на камъни. *Каменоломна кариера.*

каменоло̀мня *ж.* (рус.). Място, от где то се добиват камъни; кариера. *Цели шест години съм къртил камъни в една каменоломня.* Я. Каралийчев.

каменотроша̀чка *ж.* Машина, с която се трошат камъни.

ка̀мера *ж.* (лат.). 1. Закрито празно пространство със специално предназначение в някои уреди, машини, апарати. *Фотографическа камера.* 2. *Разш.* Закрито помещение със специално предназначение. *Хладилна камера.*

ка̀мерен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* 1. За музика — който се изпълнява от малък брой лица. *Камерна музика. Камерен концерт.* 2. Който изпълнява такава музика. *Камерен оркестър. Камерен ансамбъл.*

камериѐр *м.* (фр.). *Остар.* Домашен прислужник в едробуржоазно семейство или в дворец.

камериѐрка *ж.* 1. Жена камериер. 2. Прислужничка, която разтребва стаите в голям хотел.

камерто̀н *м.* (нем.). Музикален уред, който издава основен тон и служи при настройване на музикален инструмент или при пеене.

камизо̀ла *ж.* (исп.). Вид женска или детска риза.

камѝла *ж.* (гр.). Едро домашно животно с една или две гърбици, което живее в топлите страни и се използува за дълго пътуване и пренасяне на товар през пустинни места. *Търпеливи на жажда като камили.* Вазов.

камила̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който води камили и се грижи за тях. □ **Я камилата, я камиларят** (погов.) — не се знае какво ще стане.

камила̀рски, -а, -о. *Прил. от* камилар.

камѝлски, -а, -о. *Прил. от* камила. *Камилска вълна.* □ **Камилска птица** — щраус.

камѝна *ж.* (лат.). Голяма зидана печка, обикн. с широко отворено огнище. *Тази стая беше гола, широка, с долапи в стените и с дълбока камина.* Вазов.

камио̀н *м.* (фр.). Голям товарен автомобил. *Тритонен камион. Петтонен камион.*

камио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* камион. *Камионен превоз.*

камионѐтка *ж.* Малък камион.

ка̀мо *нареч.* 1. *Диал.* В безглаголни изрази, обикн. в съчет. с кратки местоименни форми — где, къде. *И отново мисли, отново ядове... Къде е песента му в двора, къде е веселието му. Камо ти оня задружен труд, както в кооперативното стопанство.* Кр. Григоров. 2. *Диал.* В съчет. **камо да** — защо (ли) не. *Боже, камо да видя сега Колча! — въздъхна си тя.* Вазов. *Камо да беше честита | да има тя татко, я брат? — | А то — стара майчица само.* К. Христов. *Камо да знаеше, той би предпазил и него и себе си от беда.* Вазов. 3. *Съюз.* В съчет. **камо ли** — за съпоставяне на две отречени възможности, от които втората е отречена по-силно; нежели. *Чорбаджи Мано и една шепа брашно не ми даде, камо ли друго.* Кр. Григоров. *До дружината не ми остава много време да прескоча, та камо ли до ротите.* Вежинов.

кампанѝйност, -тта, *мн.* няма, *ж.* *Нов.* Непланомерност в организацията на работа, при която се действува напрегнато само в отделни периоди от време.

кампанѝйски, -а, -о, *прил.* Който не се извършва планомерно, а набързо при даден случай или за догонване на пропуснатото, неизпълненото. *В своя доклад другарят В. Червенков отбелязва с пълно право наличието на сериозни недостатъци в нашата политическо-разяснителна работа. Главните слабости на тази работа се състоят в това, че тя все още не е постоянна, системна, а кампанийска.* Раб. дело, 1950 г.

кампа̀ния *ж.* (лат.). 1. Усилена дейност, организирана за осъществяване на някоя важна актуална обществено-политическа или стопанска задача; акция. *Кампания за събиране на подписи. Изборна кампания. Посевна кампания. Захарна кампания. Тютюнева кампания.* 2. Военни действия; война. *Цял век се измина вече от кампанията в 1812 г. Може би една от най-стихийните, най-кървавите войни.* Йовков. || *Остар.* Организирана борба срещу лице на важен пост или срещу начинание.

ка̀мфор, *мн.* няма, *м.* (араб.). Безцветно кристално вещество със специфичен силен дъх, добивано от камфорово дърво, което расте в югоизточна Азия, и употребявано в медицината и в техниката. || *Разг.* Разтвор от такова вещество в спирт или растителни масла. *Разтривка с камфор.*

ка̀мфоров, -а, -о. *Прил. от* камфор. *Камфоров спирт. Камфорова инжекция. Камфорово дърво.*

камшѝк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Пръчка със завързана на горния ѝ край връв или тесен ремък, с която се удрят обикновено коне; бич. *И младият каруцар, като замахна камшика над конете, подвикна им силно и ободрително.* Елин Пелин.

ка̀мък, *мн.* ка̀мъни и (рядко) ка̀мъци, *м.* 1. Общо название на всяко твърдо минерално тяло, което се намира върху земята или в нея, с изключение на рудите. || Отделен къс от такова минерално тяло. *Нарамил железния лост, с преметнатата на него торба, той отиваше да вади камъни.* Йовков. *Високите стени, иззидани с големи четвъртити камъни, стоят и до днес.* Величков. || Само *ед.* *Събир.* Камънак. *В тази нива има много камък.* || Вид такова минерално тяло, което се намира в голямо количество и има определени характерни свойства. *Русенски камък.* 2. *Стесн.* Минерални образования в бъбреците и жлъчния мехур. *Страда от камък в бъбреците.* □ **Адски камък** (хим.) — сребърен нитрат. **Безценен (скъпоценен) камък** — диамант, рубин и под. **Воденичен камък** — голям плосък и кръгъл камък за смилане на зърното. **Да спи зло под камък** (погов.) — да не се го-

вори за нещо, от което може да има неприятни последици. **Дърво и камък се пукат** (нар.) — много е студено. **Зелен камък** (хим.) — железен сулфат. **Камък върху камък не остана** (разг.) — разруши се всичко до основи. **Камък да стисна, вода ще пусне** (нар.) — здрав съм, силен съм. **Камък на сърцето** — тежко душевно състояние, мъка. **Котлен камък** — варовита утайка по съдовете. **Краеъгълен камък** (книж.) — най-важното обстоятелство при създаването на нещо. **На камък трева поникнала** (нар.) — голямо плодородие. **Под дърво и под камък (търся)** — грижливо и навсякъде (търся). **Пробен камък** (книж.) — предмет за изпитване какъв ще бъде успехът на някаква работа. **Син камък** (хим.) — меден сулфат. **Удрям о (на) камък** — не сполучвам, срещам непредвидена спънка, трудност. **Философски камък** — камък, който, според алхимиците, може да превърне всякакъв метал в злато. **Хвърлям камък върху някого** — обвинявам, осъждам, клеймя някого.

камъна̀к, *мн.* -ци, *м.* **1.** *Събир.* Много камъни на едно място. *Тъй дете от някоя камара / събрани камъни се метне на дувара, / а отподире му, като по таен знак, / се урне струпаний високо камънак.* П. П. Славейков. **2.** Каменисто място. *Над скали и сипеи балкански, / де не стъпял е човешки крак, / блика извор, ручей се разлива / из безплоден камънак.* К. Христов.

камъна̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Каменар.

камъна̀рски, -а, -о, *прил.* Каменарски.

ка̀мъче, *мн.* -та, *ср.* *Умал. от* камък. *През водата се виждаха всички камъчета на дъното на вира.* Йовков. □ **Изплю камъчето** — а) Престана да мълчи, да се въздържа. б) Неволно издаде тайната.

камъ̀ш *м.* (тур.). *Диал.* Тръстика. *Рибарите ... цял ден сноват с лодки между камъшите на сладководното Шабленско блато.* Ѫ. Каралийчев.

камъ̀шен, -а, -о. *Прил. от* камъш.

ка̀на *ж.* Малък съд за вода, вино и др., с дръжка и широк отвор, приспособен за изливане на течността. *А Буби ... постоянно носи от някъде вино в една порцеланова кана, обикаля добросъвестно край трапезата и пълни празните чаши.* Св. Минков.

кана̀. Вж. к ъ н а.

канава̀ *ж.* (фр.). Рядка тъкан, която се поставя при везане върху плат, а след това се изнизва. *Вечерта жените до късно бродираха пердетата... Оставаха още 27 български мотива, подшивките по ръбовете, ресните и почистването на канавата.* Чудомир. || *Прен.* Основна идея на някакво произведение, обикн. литературно. *Историята на тая учителка ме покърти, направи ми дълбоко впечатление и дълго занимава ума ми, додето ми вдъхна мисълта да я взема за канава на един социален роман.* Вазов.

канава̀ца *ж.* (ит.). Рядка тъкан, която се слага за подплата на палто, сако и др., за да им придаде по-устойчива форма.

кана̀вка *ж.* (рус.). Тесен и недълбок изкоп, обикн. покрай шосе. *Понякога профучаваха с бясна бързина срещу нас съветски камионни ешелони и в такива случаи нашият стар, предпазлив шофьор спираше колата в страни, почти в канавката.* Вежинов. *Всичкото цвекло оградихме и разделихме на по-малки купчини с канавки.*

кана̀дец, *мн.* -дци, *м.* Лице от основното население на Канада.

кана̀дски, -а, -о. *Прил. от* Канада *и от* канадец. □ **Канадска топола** (бот.) — вид клонеста топола, която расте твърде бързо.

кана̀л *м.* (лат.). **1.** Изкуствен широк ров, по който тече вода. *Заповядал да се прокопаят канали към Дунава, които да отведат водата на блатата.* Йовков. *По канала от езерото към морето се спущаха лодка след лодка.* Д. Добревски. *Напоителен канал. Волго-донски канал. Суецки канал. Панамски канал.* **2.** Отводна тръба в жилище или в населено място, по която изтичат нечистите води. *Каналът се запуши.* **3.** *Спец.* Цилиндрична тръба в машина, оръдие и др. *Пропускателен канал.* **4.** *Спец.* В животински или растителен организъм — тръбичка, по която се движат течности. *Пикочен канал. Жлъчен канал.* **5.** *Прен.* Път за проникване, разпространение на нещо. *Бюрократизмът се проявява като стоглава хидра под най-различни форми и по много канали.* Г. Димитров. || *Стесн.* Скрит път, начин, по който се предават съобщения, сведения. *Подир 3—4 дни старият бей получава в Струмица по заплетен канал писма, да упражни влиянието си пред властта за спирането на потерите.* Яворов.

каналджѝя, -та, *мн.* -ии, *м.* Работник, който прави или поправя отводни канали.

кана̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* канал. *Напоителна канална мрежа.* □ **По канален ред** (канц.) — по установения ред. *Заявлението ще мине по канален ред.*

канализацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* канализация. *Канализационна мрежа. Канализационна инсталация.*

канализа̀ция *ж.* Система от отводни канали в селище или сграда. *Прокарвам канализация. Канализацията на новото училище ще бъде завършена наесен.*

канализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Прокарвам, правя канализация. *В кратко време канализираха всички улици на градеца.* **2.** *Прен.* Давам правилна насока на нещо. *Но народът негодува ... Ние трябва да осветляваме, да канализираме това негодование, за да стигнем до въоръжена борба.* Хар. Русев. **канализирам се** *страд.* *Крайните квартали се канализират усилено.*

канализѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* канализирам *и от* канализирам се.

кана̀лия *м.* (ит.). *Разг. Ругат.* Мръсник, мерзавец. *Induced Каналия! Продава ми купището си за двеста и петдесет лева и ми харизва славата си.* Вазов.

кана̀п *м.* (гр.). Тънка връв от коноп или хартия. *Книжен канап.*

канапѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Дълъг тапициран стол с облегало. *В салона толкова канапета, кресла, столове, столчета — не знаеше где да седне.* Стаматов. *Всеки ден по това време ... той имаше обичай да си полежи на канапето в обедната стая.* Влайков.

кана̀пен, -а, -о. *Прил. от* канап. *Канапена фабрика.*

канара̀ *ж.* (перс.). Голяма и стръмна скала. *От двете страни на реката издигат се огромни*

осамотени канари. Вазов. *Когато слезе долу на пътя и се обърна назад, върховете на планината и канарите по тях бяха се зачервили от залеза на слънцето.* Йовков. *Като канара човек беше, здрав, як.* Йовков.

канарйст, -а, -о, *прил.* По който има канари, покрит с канари; скалист. *Зимата покриваше земята с бялото са покривало, през което се зъбеха и чернееха канаристите хълбоци на Стара планина.* Вазов. *В тоя миг мъглата се поотттегли малко от север и остави свободна канаристата стена на чуката.* Вазов.

канарче, *мн.* -та, *ср.* Вид малка жълта пойна птичка. Serinus canaria serinus.

каната *ж.* и **канат** *м.* (тур.). *Диал.* **1.** Крило на врата или на прозорец. *Един започна да дърпа двете канати на вратата да ги затваря.* Йовков. **2.** Дъсчена ритла. *Керванджията няма где да се подслони. Изви си самичък над канатите на колата няколко обръча, обтегна над тях една рогозка и се преви на завет под чергилото.* П. Ю. Тодоров.

канделабър, *мн.* -бри, *м.* (фр.). Свещник с рамена за няколко свещи.

канджа *ж.* (тур.). *Диал.* **1.** Кука. **2.** Въдица.

кандидат[1] *м.* (лат.). Лице, което желае да бъде избрано, назначено или прието някъде. *Кандидатите още от сутринта и до обяд висяха пред вратата на чиновника и с мъчително свиване на сърцето очакваха да чуят какво решение се е дало на тяхното прошение.* Вазов. *Кандидатите са много и затова трябва да има подбор на студентите, трябва да има конкурс.* Г. Димитров. *Кандидат за народен представител.* || *Стесн.* Мъж, който желае да се ожени за някоя жена. *Той има само това момиче. — От всякъде се подмилкват кандидати.* Вазов. *Кандидати много. Но Мичето май не мисли за женитба.* Ст. Костов. □ **Кандидат на науките** — звание на лице, дадено като първа научна степен, по-ниска от доктор. **Офицерски кандидат** (воен., остар.) — офицерски чин, между фелдфебел-школник и подпоручик.

кандидат-[2]. Първа съставна част на сложни думи със значение който кандидатствува за нещо или прекарва някакъв стаж, за да получи право на някаква длъжност, членство и др., напр. к а н д и д а т - с т у д е н т, к а н д и д а т - п а р т и е ц.

кандидатен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Само в съчет. **кандидатна листа** — списък на лицата, кандидати при някакъв избор.

кандидатирам, -аш, *несв.* и *св.* При избор — предлагам някого за кандидат. *Съобщи се, че за общински съвети са кандидатирани и представители на циганското малцинство.* Раб. дело, 1949 г. **кандидатирам се** *възвр.*

кандидатиране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кандидатирам *и от* кандидатирам се. *Кандидатът трябва да даде писмено съгласие за кандидатирането си.* Отеч. фронт, 1950 г.

кандидатски, -а, -о. *Прил. от* кандидат. *Кандидатски изпит. Кандидатски стаж.*

кандидатствувам, -аш, *несв.* Кандидат съм за нещо. *При Операта ще бъде открито балетно училище ... Желаещите да кандидатствуват трябва да подадат заявление.* Раб. дело, 1950 г.

кандидатура *ж.* (лат.). Домогване на кандидат за някоя длъжност, служба, звание и под. *Няколко приятели му предложиха кандидатурата за народен представител.* Ал. Константинов. *Поставям кандидатурата си. Оттеглям кандидатурата си.*

кандилка *ж.* Планинско или градинско цвете със стройно перести листа и увиснали цветове. Aquelegia. *Горичката оредя и скоро от двете страни се оголи продълговат лъг, нашарен със сини кандилки и ален див мак.* Ст. Загорчинов.

кандилкам, -аш, *несв. Разг.* Клатя нещо полека насам-нататък; клатушкам. **кандилкам се** *сред. Като се кандилкаше насам-натам, без да погледне Галчева, той тръгна към кабриолета.* Йовков.

кандилкане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кандилкам *и от* кандилкам се.

кандилница *ж. Църк.* Кадилница. *Храмът беше пълен с богомолци, над които се вееха облаци дим от кандилницата на поп Ставря.* Вазов. *Без кандилница помен не бива.* Погов.

кандило, *мн.* кандила, *ср.* (араб.). Малък съд с олио и с фитил в средата, който се поставя да свети пред иконостас, икона и под. *Имаше в един ъгъл дървен иконостас и пред него малко кандило от синкаво стъкло.* Йовков. *Султана палеше всяка вечер кандилото пред иконостаса в ъгъла.* Дим. Талев. || Същият съд, използуван като лампа за осветление.

кандисам. Вж. к а н д и с в а м.

кандисвам, -аш, *несв.*; **кандисам,** -аш, *св.* (тур.). *Разг.* Съгласявам се, примирявам се с нещо; скланям. *Кандисаха те, ама все ги болеше за отнетата гора.* Влайков.

кандисване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кандисвам.

кандърдисам. Вж. к а н д ъ р д и с в а м.

кандърдисвам, -аш, *несв.*; **кандърдисам,** -аш, *св.* (тур.). *Разг.* Карам някого да приеме, да се съгласи с нещо; придумвам, скланям, убеждавам. *Не можеха да го кандърдисат да тръгне с тях.* **кандърдисвам се, кандърдисам се** *страд.* и *сред.*

кандърдисване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кандърдисвам *и от* кандърдисвам се.

канела[1] *ж.* (ит.). Кора от тропическото дърво Laurus cinnamanum, с приятен дъх, употребяна като подправка; дарчин. *В тия кутийки има и сушени круши,... всякакви миризливи треви и плодове: чубрица, сминдух, канела, кимион.* Каравелов.

канела[2] *ж.* (фр.). Запушалка, кран на бъчва или на каца.

канелен, -а, -о, *прил.* Който има цвят или миризма на канела. *Калитковата кожа прие канелен цвят, а лицето на девойката леко почервя и страните и хлътнаха дълбоко.* Ив. Хаджимарчев.

канене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* каня *и от* каня се. *Без повече канене жените и момите от отсрещния бряг запяха.* Вазов.

канибал *м.* (инд.). *Книж.* Човекоядец || *Прен.* Жесток човек. *Но да изтезаваш или да накараш да изтезават една вързана и беззащитна жертва, това е варварщина на канибал.* Вазов.

канибàлски, -а, -о. *Прил. от* канибал. *Канибалска постъпка.*

канибàлство, *мн.* няма, *ср.* Човекоядство.

канòн *ж.* (гр.). 1. Черковно правило, ред, образец. *Пазете строго каноните черковни.* Вазов. *Тъй мълвеше тоз мъж, в килята скрит... | И против канона и черковний звън — | работи без отдих, почива без сън.* Вазов. 2. Признати от църквата или от другаде книги, текстове. *Вехтозаветен канон.* 3. Църковно песнопение с похвала на светец или на празник, което се пее или чете през време на службата. *Тя знае и кога е тайната молитва, и кога полюлеите ще запалят, и кога канонът ще се захване.* Влайков. 4. *Муз.* Многогласна музика, в която всички гласове изпълняват същата мелодия, но я започват не едновременно, а един по-късно от другия. 5. *Изк.* Съвкупност от художествени похвати и естетически правила, задължителни за изкуствата в дадени епохи. *Канони на византийската иконография.*

канонàда *ж.* (фр.). *Остар. Воен.* Силна продължителна стрелба от артилерийски оръдия. *Временното правителство на Франция призова целия народ към оръжие. Чувайки приближаващата се канонада, парижкият народ въстана.* В. Коларов.

канонèрка *ж.* (фр.). Малък слабо брониран кораб, въоръжен с артилерийски оръдия от среден калибър, за действие край бреговете и на плитки места.

канонизàция *ж.* (гр.). 1. Прогласяване някого за светец. 2. Превръщане в правило; узаконяване.

канонизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. *Църк.* Провъзгласявам някого за светец. 2. Превръщам в задължително правило; узаконявам.

канòник, *мн.* -ци, *м. Книж.* Католишки свещеник от катедрала.

канонѝчески, -а, -о, *прил.* Установен от каноните на черквата. *Каноническо право. Каноническо устройство на църквата. Канонически книги.*

кàнски *нареч.* Само в съчет. **пищя кански** — викам, пищя силно, отчаяно. *Цяла Тракия писна кански от насилия и зверщина.* Вазов.

кант, кàнтът, кàнта, *мн.* кàнтове, кàнта (сл. ч.), *м.* (нем.). Тясна ивица от плат или от кожа, с която се обшива краят на дреха или на обувка. *По зелените кантове и по емблемите... се познаваше, че палтото е на лесничея.* Йовков.

кантàр *м.* (тур.). Уред за теглене, мерене на разни тежести.

кантарджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* 1. Човек, който тегли стока с кантар. 2. Човек, който прави или изработва кантари.

кантариòн *м.* (лат.). Полско растение, употребявно в народната медицина. *Жълт кантарион. Червен кантарион.*

кантàта *ж.* (ит.). *Муз.* Музикална творба за изпълнение от солисти, хор и оркестър.

кантиàнец, *мн.* -нци, *м. Филос.* Привърженик на кантианството.

кантиàнство, *мн.* няма, *ср.* Философска школа, която изхожда от идеалистическата, т. н. „критическа“ философия на Кант.

кантòн[1] *м.* 1. Сграда на служебно лице, което пази железопътна линия, шосе и др. *Един нов кантон на шосето в това село е почти цял разрушен.* Йовков. 2. Малка постройка за помещаване на електрически трансформаторни съоръжения. *На всички трансформаторни кантони с големи червени букви е написано: „Не пипай“.* Раб. дело, 1950 г.

кантòн[2] *м.* (фр.). 1. Всяка една от отделните държави, които влизат в състава на Швейцарската република. *Швейцария била уголемена с още три кантона — Женева, Ньовшател и Валес.* 2. Дребна административна териториална единица в някои страни.

кантонèр *м.* Пазач на железопътна линия или на шосе.

кантонèрка *ж.* Вид шкаф, който се затваря отпред с рулетка, за пазене на книжа, документи и под.

кантонèрски, -а, -о. *Прил. от* кантонер.

кантòра *ж.* (фр.). *Остар.* Работно помещение на адвокат, търговец и под.; бюро, писалище. *Адвокатска кантора. Търговска кантора.*

канцеларѝст *м.* Лице, което работи в канцелария. || *Прен. Неодобр.* Лице, което е голям формалист в канцеларските работи. *Ние трябва да подпомогнем с всички сили по-нататъшния растеж на партийните кадри, като без колебание отстраняваме непоправимите бюрократи и канцеларисти.* Г. Димитров.

канцелàрия *ж.* (лат.). Отдел в учреждение, който се занимава с писмената административна работа.

канцелàрски, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до канцелария. *Канцеларски работи.* 2. Който е предназначен за канцелария. *Канцеларска маса. Канцеларско помещение. Канцеларски материали.* 3. *Неодобр.* Който е свойствен на канцелария. *Канцеларски изрази. Канцеларско ръководство.* □ **Канцеларски стил** — а) Стил, който се отличава с думи, изрази и обрати на речта, характерни за работата в канцеларии; делови, административен стил. б) *Прен. Неодобр.* Сух, книжен, неизразителен стил на художествено или научно произведение.

канцелàрщина *ж. Неодобр.* Само *ед.* Формализъм в канцеларските работи; бюрократизъм.

кàнцлер *м.* (нем.). 1. Министър-председател в Германия и Австрия. 2. Титла на министрите в някои страни (Англия и др.). 3. *Остар.* Касиер-домакин при легация. *Гледам например щата на една от нашите легации: в нея има легационен съветник, канцлер.* Г. Димитров.

кàнцлерски, -а, -о. *Прил. от* канцлер. *Канцлерска длъжност.*

кàнцлерство, *мн.* -а, *ср. Остар.* 1. Министерски съвет в Германия. 2. Резиденция на канцлер.

кàнче, -та, *ср.* Металическа чашка с дръжка. *Канче за чай. Войнишко канче.*

кàня, -иш, *мин. св.* кàних, *несв.* 1. Повиквам някого да дойде на определено място; поканвам. *Баба Лалка и в къщи го кани, кафенце го черпи, и в село на гости му ходи.* Елин Пелин. *Каня на гости. Каня на сватба.* 2. Предлагам на някого да извърши нещо. *Ние захванахме начесто да ги каним да си починат.* Вазов. *Той погледна*

чужденците с поглед, който ги канеше да си отидат. Вазов. *Леля Гена наготвила много и хубави гостби и току ме канеше, дорде обядвахме, да си взема и от това, и от онова.* Влайков. *Хапнете си от меда, — канеше Вълчан гостенина.* Йовков. *Канят ли те — еж, гонят ли те — беж.* Погсв. **каня се** *страд. Канят се гости.*

ка̀ня се[1], -иш се, *мин. св.* ка̀них се, *несв., сред.* 1. Имам намерение, готвя се да направя нещо. *Стоян вървеше нататък с широки стъпки и, тъкмо се канеше да прескочи един трап, край него се стрелна Шаро.* Дим. Талев. *Той се канеше да излезе.* 2. За буря, дъжд и под. — предстои в най-близко бъдеще; наближава, приближава. *Вият се облаци черни, | вихрена буря се кани.* П. П. Славейков. *Кани се да вали.*

ка̀ня се[2], -иш се, *мин. св.* ка̀них се, *несв., сред.* Заканвам се. *Че я страх от бащин поглед: | Цеко зле се кани: | и за него, и за нея — | лошо ще да стане.* Вазов.

ка̀няк *м. Диал.* Вид граблива птица, чийто вик напомня плач. Buteo bute, B. lagopus и B. rufinus. *Пищи като каняк.*

каолѝн, *мн.* няма, *м.* (кит.). Бяла или светло оцветена глина, от която се прави порцелан. *Чистата глина е известна под името каолин.*

каолѝнов, -а, -о. *Прил. от* каолин. *Каолинови мини. Каолинов прах. Каолинови съдове.*

ка̀па *ж.* (лат.). *Нар.* Шапка, калпак. *Когато при тях дойде дядо Костадин, всички свалиха овчите си капи и станаха на крака.* К. Петканов. *Килнал си капата накриво.*

капа̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Горна част, която служи за покриване или затваряне на съд, изба и под.; похлупак. *Капак на тенджера. Капак на кутия. Капак на изба.* || Дървена част на прозорци или врати, с която се закриват отвън. *Всичките бакалници бяха затворени, и вратите, и прозорците, които имаха капаци.* Вазов.

капа̀н *м.* (тур.). Уред за ловене на животни; клопка. *Мнозина се занимаваха с лов, правеха капани и ловеха яребици.* Йовков. *Той поставяше капани, примки, копаеше вълчи трапове.* Елин Пелин. || *Прен.* Уловка, клопка, примка. *Като е ходил Манолаки при началника, да не ни е скроил някой капан?* Йовков. □ **Влезе (хвана се) в капана** (разг.) — повярва в някаква скроена за него измама.

капанду̀ра *ж.* (тур.). Прозорец, отвор на таванско помещение.

капарѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Давам капаро.

капарѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* капарирам. *Капариране на стока.*

ка̀паро, *мн.* няма, *ср.* (ит.). Предплата на част от уговорена цена; пей. *Купувачът и продавачът си подадоха ръце и откъснаха пазарлъка ... Еньо брои капаро.* Елин Пелин.

капацитѐт[1] *м.* (нем.). Мощност, сила, обхватност на машина, уред, съд. *През този месец фабриката работи с пълен капацитет, което допринася чувствително за намаление на разходите и понижение себестойността на продукцията.* Раб. дело, 1950 г.

капацитѐт[2] *м.* (нем.). *Разг.* Лице с обширни и дълбоки познания в някаква област. *Той е голям капацитет в областта на правото.*

капа̀че, *мн.* -та, *ср.* 1. *Умал. от* капак. 2. *Анат.* Кръгла малка кост на коляното.

ка̀пвам[1], -аш, *несв.*; **ка̀пна,** -еш, *мин. св.* ка̀пнах, *св.* 1. За вода или друга течност — падам във вид на отделни капки. *Капнаха само няколко капки, облакът отмина, препече слънце и стана още по-горещо.* Йовков. *Цели три месеца капка дъжд не капна.* П. Ю. Тодоров. *Но тя трепна, когато нещо топло капна върху ръката ѝ, и разбра, че това е сълза.* Йовков. 2. Падам, опадам. *Ябълката стои на дървото, до като узрее, а после капва.* Йовков. 3. *Прен.* Уморявам се много, преуморявам се. *Една студена вечер те пристигнаха тук измръзнали и капнали от умора.* Йовков. □ **Капвам за сън** — спи ми се много.

ка̀пвам[2], -аш, *несв.*; **ка̀пна,** -еш, *мин. св.* ка̀пнах, *прич. мин. страд.* ка̀пнат, *св.* Изливам нещо на капки. *Ще напиша тук и един цяр — да му капваш от него по три капки в кафена чашка с малко мляко и да му даваш с лъжичка.* Влайков.

ка̀пване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* капвам[1] *и от* капвам[2].

капѐла[1] *ж.* (итал.). *Остар.* Шапка с периферия. *На главата му беше не сламена капела, а обикновена черна капела, каквито носят май всичките чиновници.* Влайков.

капѐла[2] *ж.* (лат.). 1. Малка католическа черква или малък олтар. *Сикстинската капела.* 2. Хор. *Тя се състоеше от маршове и химни на всички славянски народи, които щеше да пее капелата на Славянски.* Вазов.

капѐлмайстор *м.* (нем.). Диригент на военна музика. *Днес дадох заповед на всичките военни капелмайстори да съчиняват нови маршове за предстоящите ни победи.* Ал. Константинов. *Най-напред вървяха музикантите ... Те вървяха тържествено, а пред тях заднешком вървеше водачът им, навярно капелмайсторът, махаше с дългите си ръце като с криле и високо подскачаше.* Елин Пелин.

капѐлник, *мн.* -ци, *м. Разг.* Капелмайстор. *Капелникът замахна с пръчката и полковата музика гръмна националните химни на двете приятелски страни.* Хар. Русев.

ка̀пене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* капя.

капѝ-коса̀ *ж. Бот.* Наименование на разни растения като: л ю т и ч е, Ranunculus acer; г о р о ц в е т, Adonis vernalis; д и в м а к, п у к ъ л, к а д ъ н к а, Papaver rhoeas.

капиля̀р *м.* 1. Обикн. *мн. Анат.* Тънки кръвоносни съдове в тялото на човека и животните, разположени на кръвния път между артериите и вените. 2. *Физ.* Тръбичка с много тесен канал.

капиля̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* капиляр. *Капилярни съдове. Капилярна система.*

капиля̀рност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Свойство на течността да се издига по капиляри.

капѝстра *ж.* (лат.). Оглавник за вол или бивол, с верижен повод.

капита̀л *м.* (лат.). *Иконом.* 1. Само *ед.* Парични средства или средства за производство, собственост на отделни лица, които се използуват в сферата на производството или обращението и се увеличават чрез принадена стойност, като се експлоатира наемен труд. *Ние знаем, че сред-*

ствата за производство и за живот, като собственост на непосредствения производител, не са капитал. Те стават капитал само при условия, при които те същевременно служат и като средство за експлоатация на работниците, и за господство над тях. К. Маркс. *Производствен капитал. Търговски капитал. Финансов капитал.* **2.** Големи парични суми, вложени в търговия, индустрия и др. *Наличните капитали и народните спестявания трябва да бъдат използувани само за производителни и народополезни цели.* Г. Димитров. □ **Не правя от това капитал** (разг.) — не отдавам голямо значение, не държа на това.

капиталèн, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Много важен, основен, главен. *Капитален въпрос.* □ **Капитално строителство** — строителство на средства за производство.

капитализàция *ж.* Превръщане принадена стойност в капитал.

капитализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Обръщам в капитал принадена стойност. **капитализирам се** *страд.* и *сред. В края на годината лихвите се капитализират.*

капиталѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Обществен буржоазен строй, основан върху експлоатацията на наемни работници, при който всички средства за производство са частна собственост на капиталистическата класа и служат за източник на печалба и присвояване резултатите от чуждия труд. *Монополистически капитализъм. Криза на капитализма. Преход от капитализъм към социализъм. Индустриален капитализъм.*

капиталѝст *м.* Представител на господствена класа в буржоазното общество, който разполага с капитал и извлича принадената стойност, като експлоатира наемен труд. *Диктатурата на капиталистите сковава развитието на обществото и го убива.* В. Коларов. *Пролетариатът е класа, която е експлоатирана от капиталистите.* Г. Димитров.

капиталистѝчески, -а, -о. *Прил. от* капиталист *и от* капитализъм. *Капиталистическа партия. Капиталистическо общество. Капиталистически строй. Капиталистически страни.*

капиталовложèние, *мн.* -ия, *ср.* Капитал, вложен в някоя работа, в някое предприятие. *Ние можахме само в течение на 1947 година да направим 34 милиарда лева нови капиталовложения в народното стопанство.* Г. Димитров.

капитàн *м.* (лат.). **1.** Офицерско звание в армията на чин по-нисък от майор. *Повишиха го в чин капитан.* **2.** Военнослужител с такова звание. *Само ти, солдатино чудесни, /.../ нас спаси, България прослави! /.../ Храбри идат твойте капитани.* Вазов. **3.** Началник на кораб. *Беше слушал, че на тези кораби моряците живеят в братски кръг..., че заплатата на капитана и огняра е една и съща.* Д. Добревски. **4.** *Спорт.* Водач на спортен отбор.

капитàнски, -а, -о. *Прил. от* капитан. *Капитански пагони. Капитански мостик.*

капитèл *м.* (лат.). *Архит.* Горна разширена част на колона, обикн. с орнаменти, върху която лежи хоризонтална греда или арка. *Възтъмните мраморни колони опираха изваяните си капители о краищата на дебелите зидни дъги, що подпираха свода.* Вазов.

капитулàция *ж* (лат.). **1.** *Воен.* Прекратяване на въоръжена съпротива пред победителя и подчиняване напълно на неговите условия. *Безусловна капитулация. Пълна капитулация.* **2.** *Истор.* Само *мн.* Договори, натрапени от някои капиталистически страни на бившата Османска империя, според които се дават изключителни права на представителите на тези страни.

капитулѝрам, -аш, *несв.* и *св. Воен.* Слагам оръжие, предавам се на неприятеля, по диктувани от него условия. *Войските капитулираха след отчаяна борба.* ‖ *Прен.* Не устоявам на предявено искане, отстъпвам. *И мъките настанаха... Но човешкото сърце не капитулира тъй лесно.* Вазов.

капитулѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* капитулирам; капитулация.

капишòн *м.* (фр.). Детска или женска шапка във вид на качулка.

кàпище, *мн.* -а, *ср.* (тюрк.). Езически храм.

капѝя[1] *ж.* (тур.). **1.** *Остар.* Врата, порта. **2.** *Разг.* Един от шестте дяла на табла за игра. *Хващам капия.*

капѝя[2] *ж.* (тур.). *Нар.* **1.** Ножница. **2.** *Прен.* Вид въздълга островърха месеста чушка. *Червени капии.*

кàпка *ж.* **1.** Малка кръгла частица от течност. *Блещукат, рано сутрин росни капки по цветята.* Михайловски. *Домакинът изцеди последните капки ракия от стъклото в чашата си.* Дим. Димов. *При вида му няколко капки пот избиха по бледното му чело.* Вазов. ‖ *Разг.* Съвсем малко, нищожно количество. *Старият поп беше по-добър, капка пиене не слагаше в уста и не беше лаком в яденето.* А. Каралийчев. ‖ *Обр. Главата тегне изнурена, / в гърдите нито капка мощ.* Яворов. *Тя няма капка срам.* **2.** Белег от капка. *По покривката има капки.* □ **В капка вода бих го удавил** — толкова мразя някого, че да имах и най-малка възможност, бих го унищожил. **До капка** — до край, до дъно, съвсем. *Нощес се скъсал един обръч на бурето, и виното изтекло до капка.* Елин Пелин. **До последна капка кръв** — до край (при борба, съпротива). **Като капка** — много хубав. *Момиче беше младо като капка.* **На капки** — на малки точици. **Приличат си като две капки вода** — много си приличат.

кàпна. Вж. капвам[1] *и* капвам[2].

кàпра *ж.* (ит.). Предно издигнато седалище на файтон или кабриолет, гдето сяда возачът, кочияшът. *От там се зададе кабриолетът — най-напред черният кон, ..., след тъй Енко на капрата.* Йовков. *Той се обърна към возача, едър турчин, чийто широк гръб в кожух се чернееше пред тях на капрата.* Вазов.

каприз *м.* (фр.). Внезапно немотивирано желание; прищявка. *Като наближихме циганската махала, ненадейно заповяда на возача да отбие колата си в шосето... Защо бе това? Един каприз.* Вазов.

капрѝзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* **1.** Който проявява капризи; своенравен. *Аз имах и други брат, по-малък, но по-едър и по-своенравен от мене. Такова капризно дете беше — сърдеше се и плачеше за нищо и никакво.* Йовков. *Капризна жена.* **2.** Породен от каприз. *Капризна молба. Капризно желание.*

каприѝзнича, -иш, *мин. св.* -их, *несв.* Проявявам каприз. *Капризничи като глезено дете.*

каприѝзно. *Нареч. от* капризен. *Странен е, наистина, животът: | често с нас капризно си играй.* Хр. Радевски.

каприѝчио, *мн.* няма, *ср.* (ит.). Кратко музикално произведение с игрива и жива весела мелодия.

ка̀псул *м.* (лат.). Възпламенител на заряд в патрон, бомба, мина или снаряд.

ка̀псула *ж.* (лат.). **1.** Капсул. **2.** *Апт.* Обвивка за течни или на прах лекарства, приготвена от хартия желатин, скорбяла. *Рициново масло в капсули. Хинин в капсули.*

капта̀ж *ж.* (фр.). Място и съоръжения, където хващат вода за водопровод. *Направиха каптаж за водоснабдяване на града. Каптаж на градския водопровод.*

каптиѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Хващам извор чрез каптаж.

каптиѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* каптирам.

ка̀пчест, -а, -о, *прил.* Който е на капки.

капчу̀к, *мн.* -ци, *м.* **1.** Дъждовна или снежна вода, която капе от стряха. *По покривите на къщята още има сняг, ала грейналото слънце бърже го топи и от стрехите шумно се спущат едри капчуци.* Влайков. *Тънка дълга невестица самичка си гроб копае. — Капчук.* Гатанка. **2.** Място на стряха, отгдето капе вода. *От стрехите започва да пада сняг, капчуците закапват.* Йовков.

ка̀пя, -еш, *мин. св.* ка̀пах, *несв.* **1.** Падам на капки. *Тук-там от стрехите започнаха да капят едри капки.* Дим. Талев. *А от очите ѝ, без да го иска, зеха да капят сълзи.* Влайков. **2.** За листа, плод, коса — падам, опадам. *Праха го вятърът разнася, | листата капят в есента.* Вазов. **3.** Пропускам вода. *Покривът капе.* □ **Ако не тече, капе** — има малки приходи.

карабиѝна *ж.* (фр.). *Воен.* Къса бойна пушка. *Войниците наскачаха от вагона, пръснаха се във верига и пуснаха в ход карабини и ръчни картечници.* Ив. Хаджимарчев.

карабиѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* карабина. *Карабинен изстрел.*

карабинѐр *м. Книж.* Войник или пазач, въоръжен с карабина.

карава̀на *ж.* (евр.). Голям разлат меден съд.

карагьо̀з *м.* Черноморска риба, с черни тъмни очи, която си хвърля хайвера в Дунава. Alosa pontica.

караджѐйка[1] *ж.* (тур.). *Нар.* Вид синя слива. *Взех ѝ куфара,.., турих едно гърне с мармалад от караджейки сливи под мишница, прихванах и нея през кръста и я свалих на перона.* Чудомир.

караджѐйка[2] *ж. Диал.* Малка воденица.

каракача̀нин, *мн.* каракача̀ни, *м.* (тур.). Лице от малочислено балканско племе, което говори гръцки език и се занимава със овцевъдство по високите планини. *Каракачаните прибираха стадата си вече.* Вазов.

каракача̀нка *ж.* Жена каракачанин.

каракача̀нски, -а, -о. *Прил. от* каракачанин. *Каракачанска носия. Каракачанско сирене.*

каракон̀джо, *мн.* -вци *м.* (тур.). *Разг.* Зъл дух, който според вярванията нападал човека през нощта. *По едно време нещо зашумява и проточено изсвирва в комина. — Караконджо свири!* Влайков.

каракон̀чо, *мн.* -вци, *м.* Караконджо.

караку̀л *м.* **1.** Порода средноазиатска овца, от която се получава астраганена кожа. **2.** Скъпа кожа от средноазиатско агне, с ниска къдрава вълна, която служи за правене на зимни палта; астраган.

караку̀лски, -а, -о. *Прил. от* каракул. *Каракулски кочове. Каракулска раса.*

ка̀рам, -аш, *несв.* **1.** Обикн. за добитък — направявам, насочвам движението на някого; водя. *Овчарят кара своите овце на паша.* Каравелов. ‖ Принуждавам, заставям някого да върви пред мене. *Тогаз видях, че той караше отпреде си един куп вързани селяни.* Вазов. *Татарин кара Стана робиня, | с коня я тъпче по бели пети.* Нар. пес. **2.** Движа се с превозно средство, с кон и др., като го управлявям. *Ян Бибиян се научи да кара автомобил и това му правеше особено удоволствие.* Елин Пелин. *Турчинът... караше конете си, без да се обърне вече.* Вазов. *Карам лодка. Карам велосипед.* **3.** Придвижвам някого или нещо от едно място на друго с превозно средство: возя, превозвам. *Отвъд моста скърцаха и идеха празни селски кола, които бяха карали камъни за града.* Вазов. *Карам дърва. Карам сено.* **4.** Правя нещо да работи, движа, привеждам в движение. *Чува се и неспирния шум на скока по-долу, който кара воденицата.* Вазов. **5.** С да-изречения — заставям, принуждавам някого да направи нещо. *И ако нас ни карат | да умираме, | и ако нас ни тикат | към куршумите, | то сигурно и лудият | разбира, | че ние трябва | да си кажем думата.* Вапцаров. *Нуждата кара и мечката да играе хоро, без да ѝ се ще.* Вазов. ‖ Ставам причина за нещо. *Неправдите го караха да се гневи.* Елин Пелин. *Подвигът, който беше извършил, ги караше да гледат на него със страхопочитание.* Ст. Даскалов. **6.** *Разг.* Продължавам да върша нещо, както съм започнал. *Какво замълча, Благолаж? — Карай де!* Елин Пелин. *Воденичката едвам крета. Вода няма. Ако кара тъй — загубени сме.* А. Каралийчев. **7.** *Разг.* Уча, следвам. *Карам университет. Карам гимназия. Карам курсове.* **8.** *Разг.* Навлязъл съм в известна възраст. *Карам десетата година. Детето кара осмия месец.* **карам се** *възвр.* и *страд.* *Той се мъчи, кара се насила да мисли за това.* Влайков. □ **Кара го на лудост** (разг.) — има прояви на лудост. **Кара ме на сън** — доспива ми се. **Карам през просото (през пръсти)** (разг.) — върша нещо небрежно, повърхностно. **Карам си** — върша, както си знам, както искам. *Кой както е навикнал, да ти кажа, тъй си кара.* Чудомир. *Дядо Хаджия го изгледа изкриво и пак си караше нататък.* Влайков. **Карам я** (разг.) — преживявам, справям се с положението. *Работят те двамата, въртят, покрай другото, и къщната си работа и карат я криво-ляво.* Влайков. *Как ти върви работата? — Карам я някак си.* **Ни се води, ни се кара** (погов.) — за опърничав, упорит човек, който с нищо не се съгласява.

ка̀рам се, -аш се, *несв., сред.* и *взаим.* Говоря високо, сърдито някому; хокам, ругая, на-

виквам. *Подир малко отвън се чуват виковете на хаджи Енча, който още от двора се кара на шумящите деца.* Вазов. *Те бяха се карали за нещо и не си приказваха.* Елин Пелин. *Двама се карат, третият печели.* Посл. || Намирам се в обтегнати отношения с някого; скаран съм. *Двете села се карат.*

карамбо̀л *м.* (фр.). При игра на билярд — удар с една топка върху другите две.

карамѐл *м.* (фр.). **1.** Кафява прегорена захар за сладкиши. **2.** Бонбон, приготвен с такава захар.

карамѐлен, -а, о. *Прил. от* карамел. *Карамелени бонбони.*

карамфѝл *м.* (санскр.). **1.** Тревисто, декоративно, градинско или диво цвете със силна приятна миризма. Dianthus. *Тя носеше в ръка голям букет от червени и бели карамфили.* Елин Пелин. *Червен карамфил или малка алена розичка разхубавяваше тук-таме някое младо и свежо лице.* Дим. Димов. **2.** Изсушени семена от тропическия храст Eugenia Caryophyllata, употребяни като подправка и лекарство.

карамфѝлов, -а, -о. *Прил. от* карамфил. *Карамфилов разсад. Карамфилово масло.*

ка̀ране[1], *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* карам.

ка̀ране[2], *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* карам се; караница. *Няколко бледни, анемични деца се бият с пясък пред тях и предизвикват сърдито каране на внимателната майка.* Вазов.

ка̀раница *ж. Разг.* Разпра, свада. *В тая скука и безделие караниците избухват и от най-дребните причини.* Йовков. *Почти всеки ден той чуваше между снахите си остри надумки и караници.* Елин Пелин.

карантѝна *ж.* (фр.). **1.** Временно изолиране на болни от заразна болест или на човеци, които се намират в допир с тях. **2.** Санитарен пункт за преглеждане на лица, параходи и стоки, които идват от места, гдето върлува някоя епидемия.

карантѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който е свързан с карантина. *Карантинни мерки. Карантинен срок.* **2.** Който е предназначен за карантина. *Карантинна станция.*

карантѝя, *мн.* няма, *ж.* (тур.). *Събир.* Вътрешности, глава и крака на добитък, от които се приготовява ядене.

кара̀т *м.* (араб.). **1.** Единица мярка, за означаване степента на чистотата на златото, броена от 5 до 24. **2.** *Спец.* Единица мярка за теглене на скъпоценни камъни, равна на 0,20 грама.

кара̀тава̀н *м.* (тур.). *Техн.* Таван с летви, преди да бъдат облепени със замазка.

карау̀л *м.* (рус.). **1.** Въоръжена команда, която охранява някого или нещо. *Както знаете, караули пазят на всеки сто разкрача на брега.* Вазов. *Почетен караул.* **2.** Пост за охрана. *Нощем се върна у дома, от караул, да си легна, а нея няма, излязла.* Вазов. *Стоя на караул.*

карау̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е предназначен за караул. *Караулно помещение. Караулна будка.* **2.** Който се отнася до караул. *Караулна служба.* **3.** Като същ. ж. **караулна** — помещение за караул.

карау̀ля, -иш, *мин. св.* -их, *несв. Рядко.* Стоя на пост; охранявам, пазя. *Един войник, ... с гола сабя в сдървена ръка, бавно се разхождаше около тях — караулеше.* Влайков.

каращѝсам. Вж. каращисвам.

каращѝсвам, -аш, *несв.*; **каращѝсам,** -аш, *св.* (тур.). *Разг.* Разбърквам, размесвам, смесвам. **каращисвам се, каращисам се** *възвр.*

каращѝсване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* каращисвам *и от* каращисвам се.

карбѝд *м.* (лат.-гр.). *Хим.* Съединение на въглерода с металите или металоидите. *Железен карбид.*

карбѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, и **карбѝтен,** -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* карбид. *Карбитна фабрика.* □ **Карбитна лампа** — ацетиленова лампа. *Карбитната лампа, която бяха закачили отпред на трактора, осветяваше цяла леха.* Кр. Григоров.

карбо̀л *м.* (лат.). *Хим.* Карболова киселина.

карбо̀лов, -а, -о. *Прил. от* карбол. *Карболов дъх. Карболов разтвор.* □ **Карболова киселина** — кристално вещество със силен дъх, което се получава от каменовъгления катран и в разтвор се употребя обикн. в медицината за дезинфекция; фенол.

карбо̀н, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Геол.* Каменовъглен период — четвърти период на палеозойската ера.

карбона̀р, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* (ит.). *Истор.* Член на тайна революционна организация в Италия от края на XIX век.

карбона̀т *м.* (лат.). *Хим.* Соли на въглената киселина. *Натриев карбонат. Магнезиев карбонат. Калциев карбонат.*

карбура̀тор *м.* (фр.). *Техн.* Уред в мотори, който служи да превръща течно гориво в газообразна смес.

карда̀ш *м.* (тур.). *Разг.* Приятелско обръщение към близък човек; брате. *Ами бива ли толкова да закъснееш, бе кардаш? — посрещна го Стоян с натякване.* Влайков.

кардина̀л *м.* (лат.). Висш духовен сан в католическа черква.

кардина̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж.* Който е най-съществен, най-важен; основен. *Кардинален въпрос.*

кардина̀лски, -а, -о. *Прил. от* кардинал. *Кардиналска дреха.*

кардиогра̀ма *ж.* (гр.). *Спец.* Лента, на която се отбелязват сърдечните удари.

кардиоло̀г *м.* (гр.). Лекар, специалист по сърдечни болести.

кардѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Разчесвам вълнена материя, за да стане мъхната.

карѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). **1.** Квадрат като шарка на плат и др. *Плат на карета.* **2.** *Воен.* Пехотен строй във форма на квадрат или правоъгълник за отбиване главно на кавалерийска атака. *Но това са колони от войници и тия черни карета тежко и бавно пълзят из полето.* Йовков. **3.** Група от четири души при игра на карти и при някои старинни танци. *Изведнаж оркестърът гръмна и в залата се образуваха десетина карета от танцуващи двойки.* Вазов. *Каре за покер.* **4.** Четири еднакви карти, изтеглени при игра на карти. □ **Свинско каре** — месо от рибицата между ребрата и таза на свиня.

карѐз, *мн.* няма, *м.* (араб.). *Разг.* Обикн. в съчет. **имам (гоня) карез някому** — яд ме е на някого и го преследвам, за да му напакостя.

карѐта *ж.* Елегантна кола за возене на люде.

кариѐр, *мн.* няма, *м.* (фр.). Най-бърз бяг на кон. *Конницата препускаше в кариер.*

кариѐра[1] *ж.* (фр.). Място, гдето се вадят или къртят камъни, пясък, чакъл и др.; каменоломна. *Насреща по рида се белееха ямите на каменните кариери.* Йовков. *Чакълна кариера.*

кариѐра[2] *ж.* (фр.). 1. Бързо напредване в служебна и др. дейност. *Неговият ум, красноречие и способности се ценяха високо. Той отиваше бързо към една бляскава кариера.* Вазов. 2. Вид занятие, професия. *Да остави родители, кариера... и да дойде да се скита из Влашко.* Вазов. ☐ **Правя кариера** (книж.) — стремя се да постигна големи успехи в служебното си положение, обикн. ръководен от користни цели.

кариерѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Разг.* Стремеж към напредване в служебното положение, диктуван от користни цели.

кариерѝст *м.* Лице, което проявява кариеризъм.

кариеристѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* кариерист *и от* кариеризъм. *Кариеристични похвати. Кариеристични стремежи.*

кариеристѝчески, -а, -о, *прил.* Кариеристичен. *Кариеристическа клика.*

кариеристѝчно. *Нареч. от* кариеристичен.

кариерѝстка *ж.* Жена кариерист.

карикатỳра *ж.* (ит.). Изображение на лица, предмети или събития с преувеличени характерни черти и особености с цел да предизвикат комичен ефект. || Рисунка, в която се изобразяват пресилено отрицателни черти на обществено-политически явления или на лица с цел да ги изобличи или осмее.

карикатỳрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* карикатура. *Карикатурен образ.*

карикатурѝст *м.* Художник, който рисува карикатури.

карикатурѝстка *ж.* Жена карикатурист.

карикатỳрно. *Нареч. от* карикатурен. *Карикатурно нарисуван портрет.*

карикатурѝ, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Изобразявам някого или нещо в карикатурен вид.

карѝран, -а, -о, *прил.* Който е на карета, на квадратни фигури. *Той беше облечен по последна мода: раиран черен панталон, карирана жилетка.* Д. Добревски. *Карирана пола.*

кармѝн, *мн.* няма, *м.* (инд.). 1. Червено багрилно вещество, получено от насекоми, които живеят в кактусите и фикусите. 2. Яркочервен цвят с вишнева отсянка.

кармѝнен, -а, -о, *прил.* С ярко червен цвят. *Карминена багра.*

кармѝнов, -а, -о, *прил.* Карминен.

карнабѝт, *мн.* няма, *м.* (тур.). Цветно зеле; карфиол.

карнавàл *м.* (ит.). Весели празденства през Сирница, на които се устройват маскарадни шествия, балове и игри.

карнавàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* карнавал. *Карнавална вечер. Карнавална седмица. Карнавално шествие.*

карнѐтка *ж.* (фр.). 1. Група трамвайни билети за няколко пътувания. 2. Джебен бележник, чиито листа могат да се късат; бележник. *Надзирателят извади карнетка и ми състави акта.* Д. Калфов.

карỏ, *мн.* -à, *м.* (фр.). Карта за игра с квадратни червени знаци. *Деветка каро. Каро асо. Карата са коз.*

каросѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* каросерия. *Каросерна конструкция. Каросерно отделение.*

каросѐрия *ж.* (фр.). Дървена и желязна конструкция на превозно средство, без колелата и мотора.

карпỳз *м.* (перс.). *Диал.* Любеница, диня.

кàрстов, а, -о, *прил.* Присъщ на варовити скали и пластове, разядени от водата. *Карстови извори. Карстова пещера. Карстови форми.*

кàрта *ж.* (ит.). 1. Изображение на земна повърхност, на която са означени с условни знаци географски, геологически, етнографски, езикови и др. особености. *Карта на Европа. Етнографска карта. Релиефна карта. Историческа карта.* || Изображение на звездното небе. *Астрономическа карта.* 2. Лист или картонче, с напечатан в него текст за освидетелстване самоличността на някого. *Членска карта. Служебна карта.* || Лист или картонче, с напечатан в него текст, който дава право за ползуване от нещо. *Абонаментна карта. Трамвайна карта.* 3. Обикн. *мн.* Правоъгълни картончета, обикн. 52, еднообразни от едната страна, със знаци и образи от другата, които служат за игра, врачуване и др. *Играя на карти. Гледам на карти. Карти за игра.* ☐ **Играя с открити карти** — нямам скрити помисли, намерения. **Откривам картите си** — разкривам плановете, намеренията си. **Поставям (залагам) на карта нещо** — излагам нещо на риск, за да добия някаква облага. **Пощенска карта** — отворено писмо.

картàл *м.* (тур.). *Зоол.* Едра птица, вид лешояд. Vultur monachus.

кàртбланш, *неизм., м.* (фр.). Неограничени права за нещо. *Давам картбланш. Имам картбланш. Получих картбланш.*

картѐл *м.* (фр.). Една от формите на капиталистическите монополи — обединение на големи сродни индустриални предприятия, за осигуряване господство на пазара и добиване високи печалби.

картелѝрам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* Обединявам се в картел.

картѐч *м.* (ит.). *Събир. Воен. Остар.* 1. Артилерийски снаряд с шрапнели за близка стрелба. *Блясват огнени светкавици и железният дъжд на картеча шиба право в лицето на веригите, блъска ги и ги пилее като вихрушка.* Йовков. *Ах, летете вий сред сеч и дъжд от огнени картечи, | вий — развихрени предтечи на безоблачните дни.* Смирненски. 2. Голяма сачма за ловджийска пушка.

картечàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Войник от картечно поделение.

картѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* картечница. *Топовният, пушечен и картечен огън се сливат в адски трясък, от който трепере земята.* Л. Стоянов. *Картечна лента. Картечна*

рота. □ **Картечно гнездо** — окоп за картечница и прислугата ѝ. *Сега се бия до победа / в картечните гнезда прикрит.* Вапцаров.

картѐчница *ж.* (ит.) Автоматическо скорострелно оръжие с патрони. *Народните врагове изкараха срещу нас орѫдия. Картечниците им чаткаха като градушка, а пък ние се бихме каки-речи с голи ръце.* А. Каралийчев. *Тежка картечница. Лека картечница.*

картѝна *ж.* (рус.). 1. Произведение на живописното изобразително изкуство; художествена рисунка. *Акварелна картина. Картина с маслени бои. Жанрова картина.* 2. Изглед, гледка от природата; пейзаж. *Отечество любезно, как хубаво си ти! / Как чудно се синее небето ти безкрайно! / Как твоите картини менят се омайно! / При всеки поглед нови — по-нови красоти.* Вазов. 3. *Прен.* Описание, което дава представа за нещо. *Душата му беше препълнена с картините на чудния разказ.* Йовков. *Картини от народния бит.* 4. *Театр.* В театрално или оперно представление — част от действие, което обикн. изисква промяна на декорите или на лицата. □ **Жива картина** — неподвижна, няма сцена, обикн. в края на театрално представление. **Кръвна картина** (мед.) — съпоставяне стойностите на хемоглобина, червените кръвни телца и белите кръвни телца.

картѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който действува на зрителните представи като картина; образен, живописен. *Картинно описание. Картинна представа.* □ **Картинна галерия** — постоянна изложба от произведения на изобразителните изкуства: живопис, графика.

картѝнно *нареч.* Нагледно, образно. *Твърде естествено е, че един поет като Ботьова ще си е представил картинно и ясно подвизите и смъртта на храбрата чета.* П. П. Славейков. *Той описа боя много картинно.*

картѝнност, -тта, *мн.* няма, *ж.* Нагледност, образност. *Картинност на стила.*

ка̀ртичка *ж.* Правоъгълно картонче с някаква илюстрация (портрет, снимка) от едната страна, което от другата може да се напише като писмо и изпрати по пощата. *Илюстрована картичка.* □ **Визитна картичка** — правоъгълно картонче, с напечатано собствено име, адрес, занятие или звание, която се представя при официално посещение или се изпраща за поздрав.

картогра̀ф *м.* (гр.). Специалист по картография.

картографѝчески, -а, -о, *прил.* Картографски.

картогра̀фия *ж.* (гр.). Наука за съставяне на карти (в 1 знач.).

картогра̀фски, -а, -о. *Прил. от* картография *и от* картограф. *Картографски институт.*

картоигра̀ч *м.* Лице, което обича да играе на карти (в 2 знач.).

картоигра̀чка *ж.* Жена картоиграч.

карто̀н *м.* (фр.). 1. Вздебела хартия, потънка и по-добре изработена от мукавата. *Производство на картон. Купих си няколко листа картон.* 2. Формуляр от картотека, в който се нанасят някакви данни. *Картон за въглища. Здравен картон.*

картона̀ж *м.* 1. Производство на изделия от картон или мукава 2. Самите изделия от картон или мукава.

картона̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* картонаж. *Картонажна работилница.*

карто̀нен, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до картон. *Картонено производство.* 2. Който е направен от картон или мукава. *Картонена играчка. Картонена кутия.*

ка̀ртоп *м.* (тур.). Декоративен градински храст с големи бели топчести съцветия; снежна китка. Viburnum opulus sterile. *Почват тогава децата да дирят из коритата само божур, бял картоп, сини патета и други отбор цветя.* Влайков.

картотѐка *ж.* (гр.). 1. Сбирка от картони с данни, сведения от определен характер. *Библиотечна картотека. Картотека на абонатите на списанието.* 2. Специална кутия за такива картони.

картотекѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя картотека или включвам нещо в картотека.

картотекѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* картотекирам.

картотѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* картотека. *Картотечни шкафове. Картотечен каталог.*

карто̀ф *м.* (ит.). 1. Едногодишно културно растение с подземни грудки, които служат за храна. Solanum tuberosum. *Ела да похапнем, да си отпочинем, па заран рано картофи ще гърлим.* Кр. Григоров. *Копая картофи.* 2. Самите подземни грудки от това растение. *Когато тя захвана да реже лук и картофи за някаква гостба, той взе да ѝ бели картофите и да ѝ чисти лук.* Влайков. *Пюре от картофи.*

карто̀фен, -а, -о. *Прил. от* картоф. *Картофени грудки. Картофена супа.*

кару̀ца *ж.* (ит.). 1. Проста конска кола главно за превозване товар; талига. *Инстинктивно той шиба конете и каруцата затраква по чакълестия път.* Л. Стоянов. *Меко затъваха в рохкавата почва колелетата на обозните каруци, щом излязнаха от пътя.* Вежинов. 2. Пътнишки железопътен вагон. *Последна излезе една мома... и търчишката отиде към влака, качи се леко на стъпалото и се изгуби в една каруца трети клас.* Вазов.

каруца̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* *Разг.* Човек, който кара каруца; колар, талигар. *И младият каруцар, като замахна камшика над конете, подвикна им силно и ободрително.* Елин Пелин.

каруца̀рски, -а, -о. *Прил. от* каруца *и от* каруцар. *Каруцарски камшик. Каруцарски кон.*

карфио̀л *м.* (ит.). Зеленчук от рода на зелето, на който се ядат цветните пъпки; цветно зеле, карнабит. Brassica botrytis.

карфѝца *ж.* (гр.). 1. Малка игла, с главичка на единия край, която служи за прикачване на нещо; топлийка. 2. Накит за прикачване, забождане на нещо; брошка.

ка̀рцер *м.* (лат.). Много тясно помещение за кратковременно, обикн. поединично, затваряне на провинил се затворник или войник.

ка̀са *ж.* (ит.). 1. Метални шкаф, в който се пазят пари и ценности. *Бирникът дойде в общината смъртно уплашен, но остана радостно изненадан, когато му поискаха само да отвори касата.* Хар. Русев. *Огнеупорна каса.*

2. Определено място, гише в учреждение, магазин и др., гдето се плащат покупките, внасят се пари на съхранение или се теглят суми. *На гарата, пред касата, се трупаха няколко стотин души.* Вазов. 3. Парична наличност в предприятие или в учреждение. *Правят проверка на касата. Касата е в изправност.* 4. Кредитен отдел за доброволни вноски на лица в някое учреждение. *Взаимоспомагателна каса. Посмъртна каса.* 5. Дъсчен сандък за слагане на различни стоки. *Каса с лимони и портокали. Една каса бира.* 6. Прикрепена в стената неподвижна дървена рамка, на която се прикачват крила на врата или прозорец. 7. *Печ.* Плитко чекмедже с преградки за печатарски букви. □ **Спестовна каса** — учреждение, където се внасят пари за спестяване.

касаба̀ *ж.* (араб.). *Остар.* Малък околийски град. *Ако трябва, и в касабата ще ида, ще ги обадя, ще ги заявя!* Йовков. *Кога идеше в касабата, агата го канеше да пият наґдно кафето си.* Влайков.

каса̀пин, *мн.* каса̀пи, *м.* (араб.). 1. *Остар. Разг.* Лице, което коли добитък в кланица. *Аз ще заколя агнетата, отговори Бекир баба, който се случи на двора; аз съм стар касапин, само ми ги дайте.* Ц. Гинчев. 2. *Разг.* Месар, месопродавец. *Намират ти махана, че си конфискувал месото на касапите.* Йовков.

каса̀пница *ж.* 1. *Остар.* Кланица. 2. *Разг.* Месопродавница. 3. *Прен.* Масово клане на люде; сеч. *И в двора на палата беше същата смутня и ужас. Слуги и войници падаха под ударите. Машалите горяха още и озаряваха тая касапница.* Вазов.

каса̀пски, -а, -о. *Прил. от* касапин. *Касапски нож. Касапски еснаф.*

касацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* касация. *Касационна жалба. Касационен съд.*

каса̀ция *ж.* (фр.). 1. *Юрид.* Отменяване на присъда или решение от касационен съд. 2. *Разг.* Касационен съд. *Аз съм адвокат и имам в касацията едно важно дело.* Вазов.

каса̀я се. Само 3 *л. ед.* **касае** се — става дума, отнася се. *Ида нарочно, за да ти съобщя една важна, много важна работа. Никога няма да се сетиш за какво се касае.* Величков.

касѐтка *ж.* 1. Касичка за пазене на ценности в банка. 2. Кутия, в която не прониква светлина, за пазене на фотографически плаки или филми. *Готово! — провиква се фотографът, като затваря касетката със стъклото и я измъква из апарата.* Св. Минков. 3. Чекмедже в специален, добре затворен шкаф за пазене на ценни книжа, документи и пр.

касиѐр *м.* Длъжностно лице, което завежда касовия отдел в учреждение, магазин и под. *Касиер на банка. Касиер на кооперация.*

касиѐрка *ж.* Жена касиер.

каси̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Юрид.* 1. За касационен съд — отменям решение или присъда, издадени от по-ниска съдебна инстанция. 2. *Разг.* Давам жалба в касационен съд; обжалвам. □ **Касирам избор** — обявявам избор за недействителен.

каси̇̀ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* касирам.

ка̀сичка *ж.* Специална малка кутийка за събиране на дребни суми. *Детска спестовна касичка.*

ка̀ска *ж.* (фр.). Формена металическа шапка за войници, пожарникари, милиционери. *След малко от горния край на улицата се зададе български патрул от шестима войници с каски, с къси панталонки и червени ленти на ризите.* Дим. Димов.

каскѐт *м.* (фр.). Мека мъжка шапка от плат, с козирка отпред. *На главата си носеше сив извехтял каскет.* Йовков.

ка̀сов, -а, -о. *Прил. от* каса. *Касова книга. Касов план.*

касоразбива̀ч *м.* Крадец, който разбива каси с цел да ги ограби.

ка̀ста *ж.* (португ.). *Книж.* 1. В Индия и други източни страни — строго обособена обществена група, чиито членове са обединени по произход, правово положение и професия; съсловие. *Каста на браманите.* 2. *Разш. Неодобр.* Затворена обществена групировка, която отстоява груповите си интереси.

кастанѐти, само *мн., м.* (исп.). Дойка кръгли тънки дървени пластинки, които се слагат на пръстите на ръцете за ритмично удряне при танц.

ка̀стов, -а, -о. *Прил. от* каста. *Кастови привилегии. Кастови различия.*

касто̀р, *мн.* няма, *м.* (гр.). Дебела, плътна вълнена материя, употребявна за шапки, палта и др. *Шапка от кастор. Балтон от кастор.*

касто̀рен, -а, -о. *Прил. от* кастор. *Касторена шапка.*

кастра̀ция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Кастриране, скопяване.

ка̀стрене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кастря.

кастри̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Премахвам чрез операция половите жлези у човек или животно; скопявам. *Кастрирам жребец.*

кастри̇̀ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кастрирам.

кастро̀н *м.* (нем.). Голяма, дълбока паница с широко дъно за супа или други течности.

ка̀стря, -иш, *мин. св.* кастри̇̀х, *несв.* 1. Подрязвам клони на дърво. *Всред гората видях и турци от Аиево,..., които сваляха безпощадно великолепни млади и тънки ели, кастреха им клоните и ги караха на магарета в града.* Вазов. 2. *Прен. Разг.* Мъмря някого строго; хокам. *Кастриха го здравата.*

кат *нареч.* Вж. к а т о[1] *и* к а т о[2].

кат, ка̀тът, ка̀та, *мн.* ка̀тове, ка̀та (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* 1. *Остар.* Етаж на сграда. *Дяконовата килийка, която беше на долния кат, гледаше именно към това дворче.* Вазов. *И селото е ново. Къщите са все по на два ката.* Я. Каралийчев. 2. Всеки отделен ред от неща, поставени едно върху друго или едно до друго; пласт. *Бяха надошли все едни нови писани каруци,..., с по два-три ката чували и сено отгоре.* Йовков. *На, видите ли, крачулите им са с по два ката гайтани.* Влайков. *Съгъвам покривката на два ката. Конец в два ката.* 3. За дрехи — пъл-

но облекло за едно преобличане; комплект. *Казал да му приготви по-скоро няколко ката чисти долни дрехи.* Влайков.

ка̀та *неизм., прил.* (гр.). *Нар.* Само при същ. за време — всеки. *Ката вечер... виждаха я седнала на прага пред самото езеро.* П. Ю. Тодоров. *През Разделна минаваха ката ден по два бързи влака от чужбина.* А. Каралийчев. *Ката ден гизда гиздава, на Великден гнидава.* Погов.

катаднѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Всекидневен. *Тогава ние оставяхме настрана катадневните злоби, заговорвахме за големи работи.* Йовков.

катаклѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* (гр.). *Книж.* Рязък прелом в природата под влияние на разрушителни атмосферни или вулканични процеси. || *Прен.* Разрушителен преврат в обществения живот.

катако̀мба *ж.* (гр.). Обикн. *мн.* катако̀мби. *Истор.* Подземни галерии, където са се укривали първите християни. *До самата църква са катакомбите на св. Калиста, най-големите, които съществуват в Рим.* Величков.

катализа̀тор *м.* (гр.). *Хим.* Вещество, което предизвиква, ускорява или забавя химическите реакции, без то самото да се променя

катало̀г, *мн.* -зи, *м.* (гр.). **1.** Списък на книги в библиотека, съставен по определен ред. *Азбучен каталог. Систематичен каталог.* || Указател за издадени печатни произведения. *Издателски каталог.* **2.** Списък на картини и други предмети в музей, колекции и др. **3.** Книга, която съдържа такъв списък.

каталогиза̀ция *ж.* (гр.). Каталогизиране.

каталогизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Приготвям, съставям каталог.

каталогизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* каталогизирам.

катало̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* каталог. *Каталожно картонче.*

ката̀нец, *мн.* -нци, *м.* (ит.). Приспособление за заключване; кофар, катинар. *Синджирът не беше вързан сега, а заключен за кола с катанец.* Вазов.

ката̀р, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Мед.* Възпаление на слизестата ципа на някой орган, придружено с отделяне на секреции. *Катар в стомаха. Бронхиален катар.*

катастро̀фа *ж.* (гр.). Злополука с превозно средство или някое друго нещастие, бедствие с тежки, трагични последици; гибел, разруха. *На 26-и километър брегът се изронил и засипал линията...; от Роман тренът ще закара пътниците на мястото на катастрофата.* Ал. Константинов. *Тогава ми изгоря всичко в пожара... Той изреждаше всичките подробности по катастрофата.* Вазов. *Загинал при автомобилна катастрофа. Национална катастрофа.*

катастрофа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който причинява, носи катастрофа; гибелен. *Катастрофално земетресение. Катастрофални последици. Катастрофална политика.*

катастрофа̀лно. *Нареч. от* катастрофален. *Офанзивата завърши катастрофално.*

катастрофѝрам, -аш, *несв.* и *св.* *Рядко.* Претърпявам катастрофа. *Колата катастрофира.*

катафа̀лка *ж.* (ит.). *Книж.* Погребална кола.

категорѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е точно, ясно определен и не търпи възражение; решителен, безусловен. *Категоричен отговор. Категорична заповед. Категорични нареждания. Категоричен отказ.*

категорѝчески, -а, -о, *прил. Рядко. Остар.* Категоричен.

категорѝчески. *Нареч. от прил.* категорически; категорично.

категорѝчно. *Нареч. от* категоричен; решително, безусловно. *Никой няма да стреля! — категорично заповяда Шишко.* Дим. Димов. *Народът каза ясно и категорично своята дума по тоя въпрос.* Г. Димитров.

катего̀рия *ж.* (гр.). **1.** *Науч.* Основно логическо понятие, което изразява най-общите и най-съществените страни на действителността. *Категория време. Категория количество.* **2.** *Книж.* Група от еднородни предмети или лица; разред. *Като наблюдавам селяните от Сеново, виждам, че всички могат да се разделят на три категории: богати, от средна ръка и бедни.* Йовков.

катѐдра *ж.* (гр.). **1.** Специална маса с полегата горна повърхност, която се поставя на издигнато място в зала, за да говори или чете преподавател или оратор. *Тя* (учителката) *слезе от катедрата, разходи се между чиновете.* Елин Пелин. **2.** *Прен. Нов.* Дисциплина[2] или няколко тясно свързани помежду си дисциплини, които се преподават във висше учебно заведение. *Катедра по диалектически и исторически материализъм.* **3.** *Събир.* Всички преподаватели от една или няколко близки дисциплини във висше училище. *Днес катедрата има заседание.*

катедра̀ла *ж.* (гр.). Главна черква, в която служи местният митрополит. *Софийската катедрала. Кьолнската катедрала.*

катедра̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* катедрала. *Катедрална черква.*

катѐдрен, -а, -о. *Прил. от* катедра (в 2 и 3 знач.). *Катедрен план. Катедрени заседания.*

ка̀тер *м.* (хол.). Малък кораб, обикн. за пътуване на къси разстояния, каран с пара, мотор или весла. *Крайцерът „Надежда" навлезе в Севастополското пристанище, воден от малък парен катер.* Д. Добревски. *Военен катер. Торпеден катер.*

катера̀ч *м. Спорт.* Турист, който умее да се изкачва по високи и стръмни скали; алпинист.

катѐрене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* катеря се.

ка̀терица *ж.* Малко горско животно от рода на гризачите, с голяма рунтава опашка, което се катери много бързо; веверица. Sciurus vulgaris.

катѐря се, -иш се, *мин. св.* катерѝх се, *несв., сред.* Качвам се по нещо с помощта на ръце и крака. *Едни се катерили по стобора, а други по сливите и по керемидите.* Каравелов. *Врволици свят пъплеше и се катереше нагоре въз върлото.* Вазов. *По гладкостволите дървета, тополи, ели, телеграфни стълбове той се катереше пъргаво като дива котка.* Ем. Коралов. || *Разш. Обр. Колата се катери и ние... едва разбираме къде вървим и за какво.* Л. Стоянов. *Шосето почна да се катери по стръмнина.* Дим. Димов.

катѐт *м.* (гр.). *Мат.* Всяка една от страните на правоъгълен триъгълник, които образуват правия ъгъл.

катѐтър, *мн.* -три, *м.* (нем.). *Мед.* Куха тръбичка, която се вкарва в каналите и кухините органи на тялото за изследване.

катехѝзис, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Църк.* Кратко изложение на християнското вероучение във форма на въпроси и отговори.

катѝл и **катѝлин**, *мн.* катили, *м.* (тур.). *Разг.* Престъпник, убиец. *На, — той разгърна ръце, — убийте ме. Катили! Катили дошли тук, хора, дето са лежали из тюрмите.* Йовков.

катина̀р, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* (лат.). Катанец. *Новият магазинер се уплаши толкова, че почна да заключва с по два катинара магазина.* Ст. Даскалов.

като[1] и (съкр.) **кат** *нареч.-предлог.* **1.** За сравнение. а) При посочване на еднаквост, сходство между лица, предмети, състояния и др.; подобно на, както. *Веднага той съгледа, че не надалеко... нещо като човек се мърдаше.* Вазов. *Кой като нас! Каква гордост беше то, че тръгваме за изложението със свой трен!* Ал. Константинов. *Сушата, като невидима дяволска птица, пъдеше с огнените си криле всяко облаче от кръгозора и ставаше от ден на ден по-страшна и по-убийствена.* Елин Пелин. *Тя е като заспала.* б) При посочване на еднаквост, сходство на качества на лица или предмети. *Блатото лъщеше като сребърно и тук-таме по него лежаха тънки корици лед.* Елин Пелин. *Прекръстили ме Пшеничката, защото съм приличала на узрял клас и очите ми били като на котка.* Елин Пелин. || След качествени прилагателни и наречия — при посочване на степента, в която се проявява някакво качество; подобно на. *Очите ѝ били черни като тая черна нощ.* Елин Пелин. *Кафявата ѝ коса, гъста и мека като коприна, се спуща отзад на дълга плитка.* Влайков. *Ясно като бял ден.* Погов. *Тежък като олово. Бял като сняг. Тъмно като в рог.* в) При посочване на размер или количество на нещо; колкото. *Тези минути му се сториха дълги като векове.* г) При посочване на начина, по който се извършва глаголното действие; както. *Весело звънче кротко и равномерно дрънкаше и пееше като щурче надалече из свежия въздух.* Елин Пелин. *Райка растеше като цвете в градина.* Влайков. *Лицето ѝ* (на Яна) *пламва, погледът ѝ се премрежва..., ръцете ѝ треперят като лист.* К. Петканов. *Леля му Гена си го обичаше и го гледаше като майка.* Влайков. **2.** За уточняване: а) При преценка на възможности на лица или качества на лица и предмети чрез свеждане на по-обща категория предмети към по-частна — в значение на „такъв какъвто съм", „от рода на", „от вида на". *Представям си каква ще бъде нашата държава, когато се управлява от хора като тебе.* Ст. Костов. *С обувки като тези може да се обходи цялата планина. Дреха като тази не би могла да се носи повече. Този плат за човек като мене е скъп.* б) След глаголи — за поясняване на глаголното действие чрез посочване на типично или временно качество, в значение на „в качество на". *Измина се неусетно уреченото време, което Колчо трябваше да прекара като калфа, и ето че излезе вече и майстор.* Влайков. *Няколко дена след завръщането му през февруари, Каблешков се яви в Бяла черква като апостол.* Вазов. || При поясняване причината на глаголното действие. *Той, като добър съсед, идеше да поразговори и успокои бай Марка.* Вазов. *Баща му, като учител, журналист и народен трибун, е бил принуждаван... да скита от град на град.* П. П. Славейков. || При посочване на качества чрез свеждане на по-частна категория предмети към по-обща. *Той като човек е сериозен, като лекар — съвестен.* Вазов. *Като учител той е много ценен.* в) След глаголи като с л а в я с е, п р о ч у в а м с е или след и з в е с т е н с ъ м, п р о ч у т с ъ м — при подчертаване, наблягане на някакво качество, в значение на „с качество на". *Госпожа хаджи Равоама... се славеше като най-веща узнавачка на всички градски тайни и като изкусна сплетница.* Вазов. *Той е известен като добър, опитен лекар.* **3.** Като *частица.* Понякога в съчет. с н а п р и м е р при изреждане, изброяване на предмети, лица — за уточняване; именно, например. *Имаше мнозина от ония, които си идеха всеки ден, като Гроздан, Тачката, Йордан Ковача и др.* Йовков. *Частните монополни съглашения и сдружения, като картели, тръстове и концерни, се забраняват.* Конст., чл. 10. *Снабдиха стопанството с много нови машини като например: трактори, комбайни, редосеялки и др.* □ **Като че, като че ли** — при изразяване на предположение, несигурност. *В тъмнината като че се мярна човешка фигура.* Кр. Григоров. *Като че почука някой. Вън като че ли вали.*

като[2] и (съкр.) **кат** *съюз.* **I.** Въвежда подчинени обстоятелствени изречения. **1.** За начин. При посочване по какъв начин се извършва действието в главното изречение. *Така той извървя дола, като се провираше под сведените върби и ракитаци.* Елин Пелин. *Колчо заслязя опипом, като чукаше с тоягата си по стъпалата на стълбата.* Вазов. *Правителството ръководи държавното управление, като обединява и съгласува работата на отделните министерства.* Конст., чл. 43. || При подчертаване на придружителни действия; и същевременно, и. *Кой си ти? — попита сопнато и недоверчиво Марко, като отдръпна пищова си.* Вазов. *Знам де е кутията с кафето и шекера, — избъбра Генко, като остави Юрданча на колената на дяда си и се изгуби.* Вазов. *Ах, бачо иде! — извика хаджи Равоама, като се затече да посрещне Юрдана Диамандиев.* Вазов. **2.** За време: а) При посочване на едновременни действия; когато. *Като идех, откъм лозята се спущаха сган башибозуци.* Вазов. *Още като се качваше по стълбите, тя зачу раздирателните викове на Юрдана.* Вазов. б) При посочване на действия, които следват непосредно едно след друго; когато, след като, щом като. *И, като му хвърли там няколко гроша, Огнянов яхна коня и продължи пътя си.* Вазов. *Като преодоля задуха си, Шишко почна да пълзи към канавката на шосето.* Дим. Димов. || *Разг.* При подчертаване, изтъкване на глаголното действие в подчиненото изречение, понякога при изреждане на няколко последователни действия. *Оная тънка, па висока снага като се завие и закърши... — топола.* Влайков. *Всичкият му* (на Герчо) *живот е у тая пуста гъдулка! Като я пипне в ръка, като заиграят ония пръсти, като трепне лъка... Не свири пустата му гъдулка, ами говори.* Елин Пелин. в) При последователни действия — когато действието на главното изречение е като следствие от действието на подчиненото; когато. *Като чу гласа му, момичето се*

обърна. Йовков. г) При изразяване на някаква условност; в случай че, ако. *Като кажеш истината, ще направиш добро на себе си и на баща си.* Величков. *Цяла нощ като пътуват, заран рано там ще да осъмнат.* Елин Пелин. **3.** За причина. При посочване причината на глаголното действие в главното изречение; защото, понеже, тъй като, щом, щом като. *Баща му ми е голям приятел, и той клетникът, като не познавал никого другиго, подирил у мене да се скрие.* Вазов. *Дърво за красота, ама като му пречи, ще го отсека.* Елин Пелин. **II.** За присъединяване. При допълване, уточняване на преходното изречение. *На това място... се събират на игри... отбрани хвъркати песнопойци от съседната гора всеки ден, като почнеш от април, та чак до края на август.* Елин Пелин □ **Като да, като че, като че ли** (сложни съюзи) — за въвеждане на подчинени изречения за сравнение. *Ядоса се на тръните, като да бяха живи хора и ги зарита с крак.* К. Петканов. *Той се озърна пак, като че диреше да се потули някъде.* Вазов. *Вперила во него модри очи, / като че ли тя искаше, това що не издума с замъглени думи, / да го додума с поглед.* П. П. Славейков. *Войникът... отвърна бавно, като че ли предъвкваше думите си.* Ст. Загорчинов. *Заговори с мене така, като че сме познати отдавна.* **След като** (сложен съюз за време) — при посочване на последователни действия. *След като се здрависаха и размениха няколко думи по тазгодишната ловитба, онбашията взе карабината на игумена.* Вазов. **Тъй като** — сложен съюз за причина. *Тръгваме на заход-слънце, тъй като дългият път трябваше да минем през нощта.* Йовков. **Щом като** — сложен съюз: а) За време — при посочване на действия, които следват непосредно едно след друго; когато, след като. *Щом като съмна, те тръгнаха.* б) *Разг.* За причина; щом. *Щом като е недоволен, по-добре е да не идва.*

като̀д, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Физ.* Отрицателен електрод. *Противоп* анод.

като̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* катод. *Катодни лъчи. Катодна лампа.*

католѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, което изповядва католицизма.

католицѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Християнско вероизповедание с църковна организация на чело с римския папа.

католѝчески, -а, -о. *Прил. от* католик *и от* католицизъм. *Католическа църква. Католическо вероизповедание.*

католѝчество, *мн.* няма, *ср.* Католицизъм.

католѝчка *ж.* Жена католик.

католѝшки, -а, -о, *прил.* Католически.

като̀рга *ж.* (гр.). Тежък принудителен труд със строг режим за осъдени лица. *Осъден на десет години каторга.*

като̀ржен, -жна, -жно, *мн.* -жни. *Прил. от* каторга. *Каторжна работа.*

като̀ржник, *мн.* -ци, *м.* Лице, осъдено на каторга.

като̀ржница *ж.* Жена каторжник.

като̀ржничество, *мн.* няма, *ср.* Време, прекарано на каторга.

катра̀н, *мн.* няма, *м.* (тур.). **1.** Черна гъста смолиста течност, получена от суха дестилация на иглолистни дървета или от каменни въглища. *Само излизаше накъм стопанството..., мазваше с катран предницата на колата.* Кр. Григоров. *Скърца като кола без катран.* Погов. **2.** *Нар.* Според религиозните представи — пъкъл. *Щом влезе в рая, дядо Матейко се сети за бабата си. — Тук има ли някоя баба Матейца...? — Има, има... — Ами поп Николай тука ли е? — Поп Николай е в катрана, дядо.* Елин Пелин.

катранджѝйница *ж.* Работилница, в която се произвежда катран. *В катранджийницата мирише на терпентин. Гъст, хубав катран се чернее в големи 200-килограмови варели.* Раб. дело, 1950 г.

катранджѝйски, -а, -о. *Прил. от* катранджия.

катранджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Човек, който прави или продава катран.

катра̀нев, -а, -о, *прил. Рядко.* Катранен. *Гледахме от прозорците запалените долу на мегдана катраневи тулуми.* Вазов.

катра̀нен, -а, -о, *прил.* **1.** Който има в състава си катран. *Катранен сапун.* **2.** Предназначен за катран. *Аз го помня, когато в Ловеч... палеше на мегдана машали от катранени тулуми в чест на княза Батемберга.* Вазов.

катранѝк, *мн.* -ци, *м.* Малък съд или рог, в който се държи катран и който се окачва отзад на колата. *После откачиха катраниците и се заловиха да мажат колата си.* Йовков.

катѝн *м.* **1.** Палатки от опънати черги или платна, които служат за временен подслон на цигани чергари; цигански стан. *Полянка цветнана средата / катун се ширнал.* К. Христов. **2.** *Събир.* Самите цигани катунари, които ги обитават. *Зад тях катунът струпал се, пъстрей. / На всичките в лицата волност грей.* К. Христов.

катуна̀р, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* Циганин чергар, който живее в катун. *Край брега на тиха Струма / спря се закъснял керван; / скитниците катунари / ще станува тука стан.* П. П. Славейков. *Цигани катунари.*

катуна̀рка *ж.* Жена катунар.

катуна̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до катунар. *Катунарски стан.*

кату̀рвам, -аш, *несв.*; **кату̀рна,** -еш, *мин. св.* кату̀рна̀х, *прич. мин. страд.* -ат, *св. Разг.* Бутвам нещо изправено да легне; събарям, повалям, обръщам. *Кръчмарят, който в това време носеше кафето, смути се от това събитие и катурна на земята чашите.* Вазов. *Опитахме се един по един, ама никой не можа да катурне камъка.* Я. Каралийчев. *Малкото камъче катурва колата.* Погов. **катурвам се, катурна се** *страд.*

кату̀рвам се, -аш се, *несв.*; **кату̀рна се,** -еш се, *мин. св.* кату̀рна̀х се, *св.*, *сред.* Събарям се, падам. *Уби го гранатата, господин поручик, видях го като се катурна от коня.* Вазов. *Той удари с десницата си по масата и празната чаша подскочи и се катурна на пода.* Ст. Загорчинов.

кату̀рване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* катурвам *и от* катурвам се.

кату̀рна. Вж. катурвам.

кату̀рна се. Вж. катурвам се.

кату̀ря. Вж. катурям.

кату̀ря се. Вж. катурям се.

кату̀рям, -яш, *несв.*; **кату̀ря,** -иш, *мин. св.* кату̀рих, *св.* Катурвам. *„Грабвайте телата!“ някой*

си изкряска, | и трупове мъртви хвръкнаха завчаска, | кат демони черни над черний рояк, | катурят, струпалят, като живи пак. Вазов. **катурям се, катуря се** *страд.*

катурям се, -яш се, *несв.*; **катуря се,** -иш се, *мин. св.* катурих се, *св., сред.* Катурвам се.

катър *м.* (тур.). Домашно животно, родено при кръстосване на кобила с магаре. *В оборът му двайсет коня, | петнайсет катъра.* Каравелов. *Стигам в заставата и виждам, че от другата страна също тъй пристигат катъри, натоварени с провизии.* Йовков.

катърски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до катър.

катюша *ж.* (рус.). Безцевно артилерийско оръдие от особена система, употребено от съветската армия през втората световна война.

кауза *ж.* (лат.). *Книж.* Дело, обща работа. *Аз бях и съм дълбоко убеден, че каузата, за която съм се борил и ще се боря през целия си живот, ще възтържествува.* Г. Димитров.

каузален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Причинен. *Каузална връзка.*

каузалност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Причинна връзка между явленията; причинност.

каук, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Остар.* Старовремска островърха шапка у турците. *В това време излезе из тълпата един четирийсетгодишен турчин с бяло джубе и с бозав каук.* Вазов.

каустик *неизм.* (гр.). Само в съчет. **сода каустик** — индустриална натриева основа с широко приложение в производството на сапун и др.

каучук *м.* (амер.). **1.** Смолисто вещество, което се получава от сока на някои южни растения и от което се прави гума. **2.** Твърда еластична маса, която се получава от това вещество или по синтетичен път; гума. *Синтетичен каучук.*

каучуков, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до каучук, до получаването и обработката му. *Каучуково дърво. Каучукова плантация. Каучукова промишленост.* **2.** Направен от каучук; гумен. *Каучукови ръкавици. Каучукови изделия.*

кауш *м.* (тур.). *Остар.* Затворническо помещение; килия. *Осъдените затворници..., настанени в обширни кауши, пълнеха двора със своя шум.* Величков.

кафе, *мн.* -та, *ср.* (араб.). **1.** Само *ед.* Зърнести плодове от тропическото растение Coffea arabica, от които се приготвя особен вид питие. *Доставка на кафе.* **2.** Само *ед.* Опечени и смлени плодове от това растение или от някакъв негов заместител. *Чисто кафе. Мляно кафе.* **3.** Варено питие, приготвено от печени и смлени плодове на това растение, обикн. стрити на прах. *Той му подаде стол и го покани да поседне, па изпрати едно от момчетата да поръча две кафета.* Влайков. *Турско кафе. Горчиво кафе.*

кафеджийски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кафеджия. *Кафеджийски работник. Кафеджийски прибори.*

кафеджия, -та, *мн.* -ии, *м.* Съдържател на кафене.

кафеен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кафе. *Кафеен магазин. Кафеени плантации.*

кафез *м.* (араб.). **1.** Клетка за животни, обикн. за птици. *Изхвръкнало птичето от златния кафез и кацнало върху един нищо и никакъв трън.* Йовков. **2.** Сандък от летви, поставени нарядко една до друга, за превоз на зеленчук и плодове. *Един кафез чушки.*

кафен[1], -а, -о, *прил.* Предназначен за питието кафе. *Три кафени чаши ми счупиха, сестрице, и две чинии.* Чудомир. *Кафен сервиз.*

кафен[2], -а, -о, *прил.* Кафяв. *С мек кафен косъм и с едни не толкова дълги, но завити рога, тя* (кравата) *стъпваше бавно и гордо.* Кр. Григоров.

кафене, *мн.* -та, *ср.* (араб.-перс.). Заведение, в което се поднася варено кафе. *Той излезе... да си пие кафето в Ганковото кафене.* Вазов.

кафениче, *мн.* -та, *ср.* Металическо канче с дълга дръжка за варене на кафе; джезве. *Тя не забрави и кафеничето, което още от сега тури в огнището да почерпи... госта.* Вазов.

кафе-сладкарница *ж.* Сладкарница, в която се поднася и кафе.

кафтан *м.* (перс.). Вид дълга горна дреха. *Облече* (дядо Васил) *окърпената с бели конци връхна дреха, прилична на кафтан..., и излезе навън да рине снега.* Ем. Станев. *Около петнадесетгодишно момиче, облечено в син кафтан, гологлаво..., ходеше из селото като пеперуда.* К. Петканов.

кафяв, -а, -о, *прил.* Който има цвят на кафе (в 2 и 3 знач.); шоколаден, кестеняв. *Лицето ѝ светеше и кафявите ѝ очи под тънките вежди също тъй се обливаха със светлина.* Йовков. *Кафявата ѝ коса... се спуща отзад на дълга плитка.* Влайков. *Кафяви каменни въглища.*

кахър *м.* (араб.). *Разг.* Грижа, тъга, мъка. *Ах че мен, дядо, додея | любовни песни да слушам, | а сам за тегло да пея, | за тегло, дядо, сюрмашко | и за свойте си кахъри, | кахъри — черни ядове!* Ботев. □ **Бели кахъри** (разг.) — скръб, мъка, грижа за дребни, маловажни неща. **Не бери кахър** (разг.) — не се грижи, не се тревожи.

кахърен, -рна, -рно, *мн.* рни, *прил.* Който има кахър, грижа; угрижен. *Само жив да ми го оставят, сиромашкия — мърмореше си баба Дара и гледаше с кахърни очи.* Караславов. *Болно сърце не яде, кахърно си похапнува.* Погов.

кахърно. *Нареч. от* кахърен. *Ганчовица тежко въздъхна, поклати кахърно глава и окая майка ѝ.* Вазов.

кахъря се, -йш се, *мин. св.* -их се, *несв., сред. Разг.* Грижа се, безпокоя се. *Той знае, че домашните му сега го чакат и се кахърят.* Вазов. *Слушам, думала на майка си — мъчно ѝ било, че дружките ѝ се изпоженили, а тя още стояла. „Що се кахъриш, бе чедо, думам ѝ, и твоят късмет ще излезе".* Йовков.

каца *ж.* Голям дървен съд за зеле, туршия и др. с кръгло дъно, направен от дъги и стегнат с обръчи. *Пак месо сте сготвили! Кацата с армеята стои небутната,... а вий купувайте месо, пилейте!* Чудомир. *Каца сирене.*

кацам, -аш, *несв.* (нгр.). Спирам, стъпвам някъде след летене. *Черни орляци гарвани прехвъркват над пътя или кацат по оголелите върхове на дърветата.* Вазов.

кацане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кацам.

кацар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което прави и продава каци; бъчвар. *Дойде кацар да стегне и поправи бъчвите.*

кацàрски, -а, -о. *Прил. от* кацар. *Кацарски занаят. Кацарски инструмент.*

кацàрство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на кацар. *Занимавам се с кацарство.*

кàцвам, -аш, *несв.*; **кàцна,** -еш, *мин. св.* кацнàх, *св.* 1. Кацам веднаж или няколко пъти по веднаж. *На осамотеното дърво край пътя кацна врана с настръхнала перушина.* Елин Пелин. *Самолетът кацва на летището.* 2. *Прен.* Разполагам се върху някакво високо място. *На другия бряг, по-стръмен и скалист, бяха кацнали само няколко къщи.* Йовков.

кàцване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кацвам.

кàцна. Вж. кацвам.

качà. Вж. качвам.

качà се. Вж. качвам се.

качамàк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Гъсто сварена каша от царевично брашно за ядене като хляб; мамалига. *Борко силно вдишваше сладникавия мирис на качамака, който къкреше в едно почерняло котле, провесено над разпалените главни в огнището.* М. Марчевски. *Бъркам качамак.*

качамѝлка *ж. Нар.* Огладена дървена пръчка за бъркане на качамак.

кàчвам, -аш, *несв.*; **качà,** -йш, *мин. св.* -йх, *св.* 1. Изнасям, издигам някого или нещо на по-високо място. *Противоп.* свалям. *От едната страна гола сива стена, а от другата — множество асансьори, които непрекъснато качваха и сваляха поток от хора.* Г. Белев. ‖ Поставям, турям някого или нещо на по-високо място. *Дядо Захарий вървеше съвсем полека, за да не умори малкия... Той отново го качи на гръб и тръгна по-бързо.* Елин Пелин. *Качих куфара на багажника.* 2. Товаря, настанявам някого или нещо на превозно средство. *Господ те праща, — казвам на коларя — чакай да кача тоя болен офицер.* Л. Стоянов. *Аз качвам този, товаря онзи, докато се препълни каруцата.* Чудомир. *Надигам куфара да го кача на трамвая, а кондукторът не дава.* Чудомир. *На товарните коли е забранено да качват пътници.* 3. *Прен. Разг.* За цена — повишавам. *Качили много цените на пазара.*

кàчвам се, -аш се, *несв.*; **качà се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* 1. Вървя, движа се нагоре; възлизам, изкачвам се. *Колкото повече се качвахме, толкоз пътят ставаше по-върл и лош.* Вазов. *По мраморна стълба се качиха в голямо антре.* Стаматов. *Качвам се на четвъртия етаж. Качихме се на Витоша.* ‖ *Обр.* Издигам се, извишавам се. *Дядо Захарий мълчаливо и с усилие върви по кривата пътека, която се качва на могилата.* Елин Пелин. 2. Влизам, настанявам се в превозно средство. *Качих се на влака и право при министра.* Чудомир. *Не успях да се кача в трамвая.* 3. Възсядам животно за езда; яхвам. *Старецът не беше успял да види кога седемте войника се бяха качили на конете си.* Йовков. *Още на кон не се качил, крака замахал.* Погов. 4. За цена — увеличавам се, ставам по-висок, по-скъп; покачвам се. *В капиталистическите страни цените на стоките постоянно се качват.* ☐ **Качи ми се на главата** (разг.) — не ми се подчинява, не ме слуша, не ме зачита.

качè, *мн.* -та, *ср.* Малка каца. *Каче сирене. Каче с туршия.*

кàчествен, -а, -о, *прил.* 1. *Филос.* Който е свързан с измененията на съществените признаци, качества на предметите или явленията. *Качествени разлики. Качествени промени.* 2. Който е свързан с качеството на нещо, което се приготвя, произвежда и пр. *Качествен контрол. Качествени норми. Качествени показатели.* 3. *Нов.* Който е направен, извършен добре. *Качествена сеитба.* ‖ Който е без недостатък; доброкачествен. *От голямо значение е да се приемат в държавните складове качествени храни. Качествени семена.* ☐ **Качествени прилагателни** (грам.) — прилагателни имена, които означават естествени признаци на предметите, застъпени в по-малка или по-голяма степен в тях. Напр. *бял, добър, млад* и др.

кàчествено. *Нареч. от* качествен. *Качествено различни изменения.*

кàчество, *мн.* -а, *ср.* 1. Само *ед. Филос.* Съществени признаци, с които се отличават предметите или явленията помежду си. *Марксизмът смята, че преминаването на езика от старото качество към новото се извършва не по пътя на взрив...., а по пътя на постепенно натрупване на елементите на новото качество, следователно по пътя на постепенно отмиране на елементите на старото качество.* Сталин. 2. Обикн. *мн.* Положителни или отрицателни свойства, черти на някого или на нещо. *Качествата у човеците са различни. Това, което притежава един, няма у друг.* Дим. Димов. *Войвода е голямо и силно куче. Но то няма ни едно от тия качества, които би следвало да има, ако се съди по твърде претенциозното му име.* Йовков. *Изтъкнати бяха положителните и отрицателните качества на романа. Лични качества. Ценни качества. Морални качества.* 3. Само *ед.* Степен на положителните свойства, на годността, пригодността на нещо, което се изработва, произвежда. *Брашно първо качество. Цигари трето качество. Борба за високо качество на продукцията.* ☐ **В качеството (си) на** (книж.) — като някакъв. *Да се повика самият разсилен Дамянов в качеството си на свидетел.* Вазов. *Когато дойде генералът в качеството на русенски губернатор, аз му представих списък на чиновниците.* Вазов.

качỳл *м.* 1. Снопче пера, които стърчат на главата на птица. *Птичка с качул на главата.* 2. *Рядко.* Качулка. *Да се боеше вълкът от дъжд, щеше да си носи и качул на главата.* Погов.

качулàт, -а, -о, *прил.* За птица — който има пера на главата. *Често пъти заедно с врабчетата се гурка по снега и едно качулато пиленце.* Влайков.

качỳлест, -а, -о, *прил. Рядко.* Качулат. *Качулеста птичка.*

качỳлка *ж.* 1. Вид шапка с остър връх, която се носи при дъжд или в лошо време. *На главите им имаше качулки, вятърът развяваше полите на ямурлуците им.* Йовков. *Стопаните им крачеха бавно напред, наметнати с ямурлуци, с островърхи качулки.* А. Каралийчев. 2. Кичур от пера на главата на някои птици. *Чучулигата има качулка на главата.* ☐ **След дъжд качулка** — когато вече не е нужно.

кàша *ж.* 1. Ястие, приготвено от гъсто сварено брашно във вода или мляко. *И то е гъби..., от тях става много вкусна каша.* Влайков. *Хей, дядо Стоимене, — завика Твърдко към човека, който бъркаше в котлето — увря ли кашата?*

Ст. Загорчинов. *Ако ти се свиди маслото, не става сладка кашата.* Погов. **2.** *Разш.* Гъста маса, приготвена от стрито на прах или на дребни парченца вещество и някаква течност. *Намерила свекърва ми ленено семе, направили от него топла каша и вързали крака.* Влайков. **3.** *Прен.* Неразбория, бъркотия. *Кой знае каква каша щеше да се получи, ако Буков усетеше скритите намерения на командира си.* Д. Добревски. □ **Забърквам каша** (разг., неодобр.) — създавам объркано положение. **Парен каша духа** — който е много внимателен, след като е пострадал от нещо. **Ставам на каша** — смачквам се.

кашав, -а, -о, *прил.* Станал на каша. *Кашава почва.*

кашавар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (рус.). *Остар.* Готвач във войскова кухня.

кашалот *м.* (фр.). Едър морски бозайник със зъби, подобен на кит. Physeter macrocephalus.

кашкав, -а, -о, *прил.* Който е почти на каша.

кашкавал *м.* (ит.). Вид твърдо овче сирене на жълти пити. *Балкански кашкавал.*

кашкавалджия, -та, *мн.* -ии, *м.* Лице, което прави кашкавал.

кашкавост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* кашкав.

кашлене, *мн.* -ия, *ср.* Кашляне. *Типичен пример за неволеви (неволни) движения са рефлексните движения: кашлене, кихане, мигане.*

кашлица *ж.* Силно, шумно изкарване на въздух, като рефлексна реакция от раздразнението на дихателните органи, обикн. при болест. *Кашлица силна го дереше, нещо като треска го газеше.* Влайков. *Остра кашлица го прекъсна, разлюля гърдите му и дълго из стаята се носеха тези хрипави и тежки звукове.* Смирненски. *Суха кашлица.* □ **Магарешка кашлица** — заразителна, епидемична болест обикн. у децата, при която има силни пристъпи на кашлица, придружени със задух и повръщане; коклюш.

кашличав, -а, -о, *прил. Разг.* Който има кашлица, който страда от кашлица. *Кашличаво дете.*

кашля, -еш, *мин. св.* кашлях, *несв.* Кашлям.

кашлям, -яш, *мин. св.* кашлях, *несв.* Имам кашлица като болезнено или случайно явление; страдам от кашлица. *И той кашляше силно и се задавяше.* Вазов. *Селяните гледаха, как вечер бедният учител се връща от училището уморен, немощен и как след всеки двадесет крачки се спира и продължително кашля.* Елин Пелин.

кашляне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кашлям.

каюта *ж.* (хол.). Отделно малко помещение в кораб, за пътници или за лица от екипажа. *Моряците вечеряха и влязоха в каютите си.* А. Каралийчев. *Ние сме вече в парахода... Настанихме се троица българи в една каюта и излязохме на кувертата.* Ал. Константинов.

кая се, каеш се, *мин. св.* каях се, *несв., сред.* **1.** Съжалявам за нещо сторено; разкайвам се. *На ви мойта книга — тя е вам завет | ... | Който я прочита, няма да се кае, | който знае нея, много ще да знае.* Вазов. *Албено, не прави тъй. Ще се каеш. Ти не знаеш колко добре ще бъдеш там.* Йовков. **2.** *Църк.* Изповядвам сторени грехове; покайвам се. *Печален си бил, смотна ти е била душата, затова й много си сгрешил. Кай се и ела при нас.* Ст. Загорчинов.

каяфет *м.* (араб.). *Разг. Шег.* Външен вид, външност. *Излизаме и ние с нашия жалък каяфет, за да видим какво е това чудо.* Л. Стоянов.

квадрант *м.* (лат.). **1.** *Геом.* Сектор от кръга с централен ъгъл 90^0, една четвърт от кръга, разделен от координатната система. **2.** *Воен.* При стрелба с оръдие или картечница — прибор за насочване на оръдието.

квадрат *м.* **1.** *Геом.* Геометрична фигура — равностранен правоъгълник. *Ръжта беше подала клас и нейните сивозелени квадрати ясно се очертаваха в сочно зеления пролетен губер.* Хар. Русев. *Рокля на квадрати.* **2.** *Алг.* Произведението от число, умножено само на себе си. *Квадратът на хипотенузата в правоъгълния триъгълник е равен на сбора от квадратите на двата катета.* □ **Повдигам на квадрат** (алг.) — умножавам число само на себе си.

квадратен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който има форма на квадрат (в 1 знач.). *Когато светлината на квадратната дупчица угасна, Казакът разбра, че навън беше се мръкнало.* Караславов. **2.** Който се отнася до квадрат (в 2 знач.). *Квадратно уравнение. Корен квадратен.* □ **Квадратен метър (сантиметър, километър)** — мярка за повърхност, равна на квадрат, чиято страна е дълга един метър (сантиметър, километър).

квадратура *ж. Мат.* Числото квадратни единици в някаква площ; повърхнина. *Борис обиколи всички кътчета на двора, като пресмяташе незастроената му квадратура.* Дим. Димов. □ **Квадратурата на кръга** (книж.) — а) Неразрешима задача за превръщане на кръга в еднакъв по големина квадрат. б) *Прен.* Изобщо неразрешима задача.

квадратче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* квадрат. *Рокля на квадратчета. Шахматни квадратчета.*

квази-. (лат.). *Книж.* Първа съставна част на сложни думи със значение на лъжлив, неистински, напр. к в а з и д е м о к р а ц и я.

квакам, -аш, *несв.* За жаба или патица — издавам глас ква-ква. *Циганинът взел да се преструва на жаба и да квака.* П. Р. Славейков.

квакане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* квакам.

квакер *м.* (англ.). Член на протестантска секта в Англия и Сев. Америка.

квалификационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е предназначен за квалификация. *Квалификационни курсове.*

квалификация, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Степен на подготовката на някого за някаква професия или работа. *Вие трябва ежедневно, с всички сили и с цялата си енергия, да увеличавате вашата теоретическа и практическа квалификация.* Г. Димитров. *Курсове за квалификация. Повишавам квалификацията си.*

квалифицирам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Давам преценка за нещо. *Германската социалдемократическа партия и общогерманското сдружение на професионалните съюзи... квалифицираха предложението за организиране на съвместна стачка като провокация.* Г. Димитров. **2.** Повишавам квалификацията на някого. *Опитът квалифицира работника.*

квалифицѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* Повишавам квалификацията си. *Може някой да има висше образование, даже няколко специалности може да е завършил, но той трябва да се учи постоянно, да расте, да се квалифицира.* Г. Димитров.

квалифицѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* квалифицирам. **2.** *Като прил.* — а) Който има висока квалификация. *Квалифициран работник.* б) За който е необходима специална подготовка, квалификация. *Квалифициран труд.*

квалифицѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* квалифицирам *и от* квалифицирам се.

квантитатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (лат.). *Рядко.* Количествен. *Квантитативен анализ.*

квантитѐт, *мн.* няма, *м.* (лат.). *Езикозн.* Дължина на гласни.

ква̀рта *ж.* (итал.). *Муз.* Отношението между височините на два тона, които отстоят на четири тонови степени един от друг.

квартà̀л *м.* (лат.). Част от град, ограничена от четири пресекли се улици. || *Разш.* Голяма градска част, обикн. в покрайнините на града; махала. *Тя беше се изгубила из някоя от тесните улици на тоя стар квартал.* Вазов. *В едно мъгливо утро пътуваме с трамвая през източните индустриални квартали на Будапеща.* Н. Фурнаджиев.

квартà̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* квартал. *Квартално кино. Квартална баня. Квартално събрание.*

квартѐт *м.* (лат.). *Муз.* Музикално произведение за четири гласа или четири инструмента. *Вокален квартет. Струнен квартет.* || Инструментален или вокален състав от четири души, който изпълнява предимно камерна музика.

квартѝра *ж.* (нем.). **1.** Отделно жилищно помещение с една или повече стаи. *Бае му Лулчо пишеше веднага да замине. Той му бил приготвил и квартира.* Влайков. *Останахме да спим съвсем на открито. Квартири за всички не можаха да се намерят.* Йовков. **2.** Обикн. *мн. Воен.* Място за разположение на войскова част. *Зимна квартира.* □ **Главна квартира** (воен., остар.) — а) Във време на война — място, где-то се намира главнокомандуващият. б) *Разш.* Главното командуване на войска във време на война.

квартира̀нт *м.* Човек, който живее в чуждо жилище под наем; наемател.

квартира̀нтка *ж.* Жена, която живее в чуждо жилище под наем; наемателка. *Нашата квартирантка... не можа да си намери работа и ще си отива в провинцията.* Йовков.

квартира̀нтски, -а, -о. *Прил. от* квартирант.

квартѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* квартира. *Квартирна криза.*

квартиру̀вам, -аш, *несв.* **1.** Заемам за кратко време квартира. **2.** Обикн. за войска — намирам се на квартира; пребивавам. *В селото квартируваха, освен щабът на една дружина, няколко склада и полковата лечебница.* Вежинов.

квартиру̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* квартирувам.

ква̀рц, ква̀рцът, ква̀рца, *мн.* ква̀рцове, *м.* (нем.). *Минер.* Минерал — силициев двуокис, най-широко разпространен в природата. *Кристали от кварц. Опушен кварц. Млечен кварц.*

ква̀рцов, -а, -о. *Прил. от* кварц. *Кварцови скали. Кварцов пясък.* □ **Кварцова лампа** — специална електрическа лампа, която се използува в медицината за облъчване с ултравиолетови лъчи при някои заболявания.

квас[1], квасът, ква̀са, *мн.* няма, *м.* Вещество от микроскопически гъбки, което предизвиква ферментация; мая. *За приготвянето на хляба се използува хмелова мая и кисел квас.* || Кисело тесто, с което се замесва тесто, за да бухне, да втаса. *От вечерта още ще забърка кваса в един голям гювеч, па ще го покрие добре и ще го остави зад пещта, та да шупне хубаво.* Влайков.

квас[2], ква̀сът, ква̀са, *мн.* няма, *м.* (рус.). Вид разхладително безалкохолно питие. *Руски квас.*

ква̀сен,[1] -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* квас[1]. *Квасни гъбички.*

ква̀сен[2], -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* квася[2]. **2.** Като *прил.* — който е подквасен. *Квасено мляко.*

ква̀сене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* квася[1]. *и от* квася[2].

квасня̀к, *мн.* -ци, *м. Нар.* Хляб, приготвен с квас; кисел хляб. *Заранта с така шупналия квас ще замеси тестото и тогава квасникът втасва по-скоро.* Влайков.

ква̀ся[1], -иш, *мин. св.* ква̀сих, *несв.* Мокря, измокрям. *Дъждът продължаваше да вали ситен, но гъст. Той падаше над главите ни от десетина метра високо, безшумно мокреше, квасеше без почивка, без милост.* Вазов. **квася се** *възвр.* и *страд.*

ква̀ся[2], -иш, *мин. св.* ква̀сих, *несв.* Турям подквасва в прясно мляко, за да стане кисело; подквасвам.

ква̀ча, -иш, *мин. св.* -ква̀чих, *несв.* За кокошка преди да почне да мъти — издавам глас; клоча, клопам. *Аз знам, че която кокошка много квачи, малко яйца снася.* Вазов.

ква̀чка *ж.* **1.** Кокошка, която мъти или има малки пилета. *Една квачка с малки топчести пиленца се появява от някъде.* Йовков. *Една квачка в два полога не мъти.* Погов. **2.** Народно наименование на съзвездието Плеяда. *Преваля нощ. Крила разперилата квачка | събира пилците в небето и пред тях | все по-високо се и повисоко дига, | като че месечка да иска да застига.* П. П. Славейков.

квѐстор *м.* (лат.). **1.** *Остар.* В университета — лице, което завежда паричната част; касиер, ковчежник. **2.** В Народното събрание — народен представител, който брои гласовете при гласуване и се грижи за запазване на реда. *Народното събрание избира и нужното число секретари, квестори по начин, предвиден в правилника.* Конст., чл. 20.

квесту̀ра *ж.* (лат.). Длъжност и работно помещение на квестор.

кви *междум.* Обикн. удвоено кви-кви. *Звукоподр.* За наподобяване вик на свиня. *Грухти свинята майка и върви,...| подире ѝ дванадесет*

прасета — | и блъскат се и тичат: кви, кви, кви! П. П. Славейков.

квѝнта *ж.* (лат.). *Муз.* Отношението между височините на два тона, които отстоят на пет тонови степени един от друг.

квинта̀л *м.* (исп.). Единица мярка за тежина от 100 килограма.

квѝнтесенция *ж.* (лат.). Същност, основа, най-главното, най-важното в нещо.

квинтѐт *м.* (лат.). *Муз.* **1.** Музикално произведение за пет гласа или пет инструмента. *Вокален квинтет. Струнен квинтет.* **2.** Инструментален или вокален състав от пет души, който изпълнява предимно камерна музика.

квит *нареч.* (фр.). В израз **квит съм (сме) с някого** (разг.) — издължен съм, не съм останал длъжен някому. || Отмъстил съм за някаква неприятност. *Съжалявам, че не му лепнах и друга плесница. — И той те удари — квит сте.* Вазов.

квитанцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* квитанция. *Квитанционна книга.*

квита̀нция *ж.* (ит.). Документ, с който се удостоверява получаването на пари, ценности и др.; разписка. *Той вадеше от портофейла призовки, бирнишки квитанции.* Йовков. □ **Отрязах му квитанцията** (разг.) — отказах му, не изпълних желанието му.

квича̀, -йш, *мин. св.* -а̀х, *несв.* За свиня, куче при глад, уплаха и бой — издавам остри, пронизителни звукове. *Прасетата квичаха от глад, като че ги колеха.* Йовков. *Дига се олелия, кучета лаят, квичат.* Йовков.

квичѐне, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* квича. *Макар и по-слабо, квиченето пак се чува.* Влайков.

кво̀рум, *мн.* няма, *м.* (лат.). Определен брой лица, които присъстват на събрание, за да се смята събранието и решенията му за законни. *Събранието няма кворум.*

кеба̀п *м.* (тур.). Ястие, приготвено от месо нарязано на дребни късчета, готвено или печено на шиш. *Тас кебап. Винен кебап. Шиш кебап.*

кеба̀пче *мн.* -та, *ср.* (тур.). Кълцано месо, специално приготвено във форма на малка наденичка, печено на скара.

кебапчѝйница *ж.* Заведение, в което приготвят и поднасят кебапчета.

кебапчѝйски, -а, -о. *Прил. от* кебапчия *и от* кебапчийница. *Кебапчийска скара.*

кебапчѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* Човек, който прави или продава кебапчета.

кѐбе, *мн.* -та, *ср.* (перс.). **1.** *Диал.* Дебела рошава вълнена постелка или завивка. *Тя погледна на одъра, постлан с меко котленско кебе.* Йовков. *Баба Хаджийка завила мъжа си с едно синьо и рошаво кебе.* Каравелов. 2. Дебела черна дреха.

кѐгелбан, *мн.* няма, *м.* Игра, при която с топка се събарят дървени фигурки, наредени в определен ред; игра на кегли.

кѐгъл[1], *мн.* кѐгли, *м.* Дървена фигурка, която се удря с топка при игра на кегелбан.

кѐгъл[2], *мн.* няма. Вид печатарски шрифт.

кѐдров, -а, -о. *Прил. от* кедър. *Тронната зала беше цяла от кедрово дърво и чудни мозайки красяха стените ѝ.* Вазов.

кѐдър, *мн.* кѐдри, *м.* (гр.). Високо многовековно южно иглолистно дърво. *Гредите на тавана... са били от кедри, отсечени от Ливанската гора.* Величков. *Ливански кедър.*

keза̀п, *мн.* няма, *м.* (перс.). *Нар.* Азотна киселина.

кей, кѐят, кѐя, *мн.* кѐйове, кѐя (сл. ч.), *м.* (фр.). Място на пристанище, гдето спират корабите. *И там някъде, в прибрежната част на града, гдето беше дървеният кей, чуваше се висока глъчка.* Йовков. *Край дървения кей поклащаха прогнили корита няколко гемии без екипаж.* Д. Добревски.

кѐкав, -а, -о, *прил.* *Пренебр.* Неиздръжлив на умора, студ и др., който лесно се разболява. *Аз и по-после се убедих колко безценен беше тоя планински кон за кекави пътници като мене.* Вазов.

кѐкавост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* кекав. *Убеден в кекавостта на турската полиция,... той нито подозираше, че е подушен.* Вазов.

кѐкерица *ж.* В съчет. **жаба кекерица** — название на жаба в хумористичните народни песни и приказки.

кеклѝк, *мн.* -ци, *м.* (тур.) *Диал.* Планинска птица, подобна на яребица. Caccalis sascatilis.

кекс, кѐксът, кѐкса, *мн.* кѐксове, кѐкса (сл. ч.), *м.* (англ.). Вид тестен сладкиш, приготвен с яйца, масло, захар и др.

кел, кѐлят, кѐля, *мн.* няма, *м.* (перс.). Кожна заразна болест, от която окапват косите у човека или космите у някои животни. Favus. □ **Кипва ми келят** (разг.) — избухвам от силен яд, гняв.

келепѝр *м.* (тур.). *Неодобр.* Облага, изгода, получена почти без труд, без усилия. *Па и мене нали ми се иска — я депутат да ме изберат, я кмет. Келепир има в тия работи.* Ал. Константинов. *Имам и гуми първокачествени, спици... Цени — под всякаква конкуренция. Оказион бе! Оказион!... Келепир!* Чудомир. □ **Удрям келепира** — получавам нещо без пари, без труд.

келепирджѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* *Неодобр.* Човек, който търси и използува келепир. *Обявиш ли спектакъл и откриеш ли каса, най-напред запристигат гратисчиите,... келепирджиите и използвачите.* Чудомир.

келѐш *м.* (тур.). **1.** Келяв човек. **2.** *Прен.* *Презр.* Презрян, нищожен човек. *Ще ме плашиш, а? Келеш! Сега ще те удуша!* Йовков.

кѐлнер *м.* (нем.). Лице, което поднася ястия и пития в гостилница, пивница и пр.

кѐлнерица *ж.* *Остар.* Келнерка.

кѐлнерка *ж.* Жена келнер.

кѐлнерски, -а, -о. *Прил. от* келнер.

кѐлти *мн.*, ед. кѐлт, *м.* *Истор.* Племена, близки по език, които са населявали Средна и Западна Европа от второто хилядилетие преди н. е., някои от които влезли в състава на Римската империя, а по-късно участвували във формирането на английската, белгийската, френската и на бретанската народност.

кѐляв, -а, -о, *прил.* 1. Който боледува от кел. *Келява глава.* 2. За местност — по който има дребна или слаба растителност. *Келяво бърдо.* 3. *Прен. Презр.* Презрян, нищожен. *За един келяв турчин разсипаха селото ни.* Вазов.

кеманѐ, *мн.* -та, *ср.* (перс.). *Нар. Остар.* Цигулка. *Кршината свирня на циганските кларнета и кемането и веселото провикване на ергените се донасяха чак до тях.* Влайков.

кемѐр *м.* (перс.). *Остар.* 1. Дълга кожена кесия за пари, която се опасва около кръста. *А Вълко беше се прибрал в одаята и спеше, на кръста му имаше пълен кемер с жълтици.* Йовков. 2. Свод на мост между две колони.

кена̀р *м.* (перс.). *Диал.* Надлъжна ивица на платно, изтъкана с друга основа или с друг цвят. *Априлов... изкара една копринена кърпа с кенари и избърса студените капки пот, които бяха избили по челото му.* А. Каралийчев. *Дариха го риза с копринени кенари.* Чудомир.

кена̀рен, -а, -о, *прил.* За платно — който е с кенари. *Кенарена риза. Кенарени ръкави.*

кѐнгуру, *мн.* -а, *ср.* (австрал.). *Зоол.* Двуутробен тревопасен бозайник в Австралия и Нова Гвинея с много дълги задни крака и с кожена торбичка на корема, в която отглежда малките си.

кенѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Нар.* 1. Копринена везба или пришивка по риза или сукман. *Лила била облечена във вълнен домашен сукман, който бил нашарен с копринени кенета.* Каравелов. 2. *Диал.* Украса по измазана стена. *А пък по кюшетата и под праговете като направила от червената и жълта глина едни кенета — за хубост тъй в!* Влайков.

кенѐвѝр *м.* (тур.). Рядко тъкано платно от конопен дреб, употребявано за опаковка, рисуване, везба и др.; зебло.

кеневѝрен, -а, -о, *прил.* Направен от кеневир.

кента̀вър, *мн.* -ври, *м.* (гр.). *Книж.* У древните гърци — митично същество, с конско тяло и човешки образ от кръста нагоре. *Бой между кентаври.*

кепазѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кепазя *и от* кепазя се.

кепазя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* (перс.). *Нар.* Посрамвам, опозорявам. *Стига си кепазил човека.* **кепазя се** *възвр.*

кѐпе, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Малка плитка шапка без периферия; барета. *Малкото кепе, килнато назад върху светлата коса, засилваше още повече хлапашкия му вид.* Дим. Димов.

кепѐнк, *мн.* кепѐнци, кепѐнка (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* Дървен капак, с който се затваря прозорец на дюкян. *Вратите и кепенците на дюкяните заплющяха ужасно,..., и в две-три минути всичко опустя напреде ни.* З. Стоянов. *В първия понеделник след Димитровден Стоян отвори своя дюкян. Не беше голям дюкян — с три кепенка, дълъг, но тесен.* Дим. Талев. □ **Пускам кепенците** (разг.) — затварям дюкян, прекратявам продажба, работа.

кера̀мика *ж.* (гр.). 1. Художествено грънчарство. *Студент по керамика. Развой на гръцката керамика.* 2. *Събир.* Художествено изработени глинени съдове. *При разкопките се откри ценна керамика. В изложбата е застъпена и керамика.* 3. Производство на глинени съдове и глинени строителни материали изобщо.

кера̀мичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* керамика. *Керамична фабрика. Керамична пещ.*

керва̀н *м.* (перс.). Колона от натоварени животни (камили, мулета и др.), които пренасят стоки, обикн. през пустинна област. *В пустинята керван минува. | Той иде нейде отдалек | и надалеко той пътува.* Вазов. || *Разш.* Колона от натоварени коли, кораби. *По двете страни на калното шосе непрекъснато се точеха безкрайни обозни кервани.* Елин Пелин. □ **Кучетата си лаят, керванът си върви** — дребнавите нападки не могат да спрат развитието на нещата.

керванджѝйка *ж. Нар.* Звезда, която изгрява много рано, преди разсъмване. *Като изгрее Зорницата да ме събудиш, а не Керванджийката. Тя е друга звезда и изгрява много рано.* Йовков.

керванджѝйски, -а, -о. *Прил. от* керван *и от* керванджия. *Керванджийски път.*

керванджѝя, -та, *мн.* -ии, *м.* Човек, който пътува с керван. *Керванджиите разпрегнаха бързо, хвърлиха сено на воловците, метнаха чуловете отгоре им.* А. Каралийчев.

керва̀нски, -а, -о. *Прил. от* керван. *Дълго се взираха към вълшебния керван, който трополеше в мрачината..., белите кервански волове бяха съвършено невидими.* А. Каралийчев.

керва̀н-сара̀й *м.* (перс.). *Остар.* Голям хан, гдето спират и нощуват кервани.

керевѝз, само *ед.*, *м.* (тур.). Вид зеленчук, целина. Anthriscus cerefolium. *Корени керевиз.*

керевѝзен, -а, -о. *Прил. от* керевиз. *Керевизени листа.*

керемѝда *ж* (гр.). Вид печена глинена плоча, която се използува за покриване на сгради. *Каква сграда бе построена за овцете... Бяла, гиздава, покрита с червени керемиди.* Кр. Григоров. *Стана по-тъмно и по керемидите затропа едър дъжд.* Йовков. □ **Марсилски керемиди** — вид плоски керемиди; цигли. **Турски керемиди** — полуобли керемиди.

керемѝден, -а, -о, *и* -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който е покрит с керемиди. *Над почернелите керемидени покриви се издигаха високи комини.* Дим. Талев. *Замлъкна и воденицата на Лазар Дъбакът, която приветливо показваше керемидния си покрив между зеленината на четири шумнати ореха в дола.* Елин Пелин. 2. Който е свързан с производството на керемиди. *Керемидна фабрика.* 3. Който има цвят на керемида; керемиденочервен. *Боядисан в керемиден цвят. Керемидена рокля.*

керемѝденочервен, -а, -о, *прил.* Който има цвят на керемида.

керемидчѝйница *ж.* Работилница за керемиди.

керемидчѝйски, -а, -о. *Прил. от* керемидчия. *Керемидчийски занаят.*

керемидчѝйство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на керемидчия.

керемидчѝя, -та, *мн.* -ии, *м.* Работник, който прави керемиди.

кѐсар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (лат.). *Истор.* 1. Владетел, император. 2. През средновековието — титла на висш сановник и родственик на вла

детеля във Византия, Сърбия и България. *Нима аз, щерка на кесаря Константина, внука на император, склоних да ти стана жена и да дойда после в това диво Търново, за да гледам, че си слуга на Асена?* Вазов.

кѐсарев, -а, -о, *прил.* Само в израз **Кесарево — кесарю, божието — богу** (книж., остар.) — всекиму това, което му се полага. □ **Кесарево сечение** (мед.) — при неправилно раждане: операция за изваждане на детето чрез разрязване корема на майката.

кеседжѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* (тур.). *Остар.* Разбойник. *Я не вземай, момиченце, / дебел чорбаджия, / защото е тоя изрод, / турски кеседжия.* Каравелов.

кесѝйка *ж. Умал. от* кесия. *Дребните пари ще крия / в кесийка басмяна, / дето майка ми уши я.* Вазов.

кесѝя *ж.* (тур.). **1.** *Нар.* Торбичка, обикн. кожена, за носене на пари. *Извади една дълга кожена кесия, размота ѝ връвта и си пъхна ръката в нея.* Елин Пелин. *Извади от дълга засукана кесия пет лири и додаде: — Нà, дай тези жълтици на майка ѝ.* П. Ю. Тодоров. **2.** *Разш.* Кожена или книжна торбичка за носене на различни неща в нея. *Той седна на земята, извади кожена кесия с тютюн и започна да си прави цигара.* Йовков. *Книжна кесия. Кесия захар.* □ **Змия се свила в кесията му** (разг., ирон.) — свиди му се да даде пари, голям скъперник е. **Развързвам кесията си** (разг.) — харча на широко. **Стискам кесията си** (разг.)— отказвам да давам пари, когато ми искат за нещо.

кѐстен *м.* (гр.). **1.** Название на два вида дървета с плодове в жилеста кафява обвивка. Castanea vesca, Aesculus hyppocastanum. *Додето ти стига окото, гледаш... купове горици от кестени, орехи, сливи.* Вазов. *Питомен кестен. Див кестен.* **2.** Плодът на това дърво. *Печени кестени. Варени кестени.* □ **Вадя кестените от огъня за другиго** (книж.) — извършвам трудна, рискована работа, от която се ползуват други.

кѐстенов, -а, -о. *Прил. от* кестен. *Кестенова гора. Кестенова торта.*

кестеня̀в, -а, -о, *прил.* Който е с цвят на кестен; светлокафяв. *Кестенява коса. Кестеняви очи.*

кеф, кѐфът, кѐфа, *мн.* кѐфове, *м.* (араб.). *Разг.* Добро, весело настроение. *Работят, да речем, осем часа, а сетне — кеф.* Караславов. *Ти нещо като че си недоволна, мамо? Какво има? Защо ти е така скършен кефът?* Влайков. *Защо си, тате, така без кеф? — запита го Колчо.* Влайков. □ **Гледай си кефа** (разг.) — не се тревожи, не се безпокой. *Ей че бяха те нацапали!... Ама ти си гледай кефа, хич да не те е еня!* Ал. Константинов. **Дойде ми кефът** (разг.) — добих настроение. *Може и до довечера да чакаме. До като им дойде кефът.* Л. Стоянов. **За кефа на някого** (разг., неодобр.) — според желанието, прищевките на някого. *Подигра се той и с любовта. / И защо? За кефа на акрани.* П. П. Славейков. **Имам (нямам) кеф** (разг.) — имам (нямам) настроение. *Ти, свате, рекъл той, днеска нямаш кеф.* Каравелов. **Кеф ми е** (разг.) — а) Воля ми е, иска ми се. б) Драго ми е, приятно ми е. *Много му бе кеф, че младата му снаха излезе такава разговорна и сладкодумна.* Влайков.

кефа̀л *м.* (гр.). Вид вкусна морска или речна риба с голяма глава. Mugil capito и Squalis cephalus. *Кристалю донесе обеда — омлет и пържен кефал с хубав пшеничен хляб.* Дим. Димов.

кѐфвам, -аш, само 3 *л. ед.* **кефва ми** *несв.*; **кефне ми,** *мин. св.* кѐфна̀ ми, *св., безл. Разг.* Поисква ми се, хрумва ми. *Прави каквото му кефне. Отивахме, където ни кефнеше.*

кефлѝя *неизм., прил. Разг.* Който има кеф, който е с добро настроение. *Той беше си всякога весел, кефлия и джумбушлия, а на сватбата пък така се бе отпуснал и развеселил, дето повече не може да бъде.* Влайков. ‖ Малко пийнал и поразвеселен. *Той е малко кефлия: идва от кръчмата.*

кеха̀я, -та, *мн.* -ай, *м.* (перс.). *Нар.* **1.** *Остар.* Главен овчар. *Но старият кехая знаеше всичко, знаеха го и другите овчари.* Йовков. *Едно* (дума) *на кехаята, друго на овчарите.* Послов. **2.** Селски глашатай. *А когато вече влизаха в селото, кехаята викаше на едно от бунищата: — Селя-ни хеей, сби-рай-те се на общината...* А. Страшимиров. *Преди ден-два кехаята цяла нощ си дра гърлото — никой да не тръгва на работа, че ще отидат в Елнъзач да мерят.* К. Петканов. **3.** Човек, поставен да надзирава, да заповядва. *Тук бяха хамбарите на бея,..., тук бяха постоянно и двамата му кехаи, пазачи на имота му.* Дим. Талев. *Не ща кехая на главата си.*

кехлиба̀р, *мн.* няма, *м.* (перс.). Твърдо смолисто прозрачно вещество с жълт цвят за изработка на украшения. *Жълт като кехлибар. Броеница от кехлибар.*

кехлиба̀рен, -а, -о, *и* -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** Направен от кехлибар. *Геньо пушеше важно от кехлибарния си цигарлък.* Караславов. *Кехлибарена броеница.* **2.** *Прен.* Който прилича на кехлибар, с цвят на кехлибар. *Там падали по земята кадифени сочни праскови и кехлибарени кайсии.* Каравелов. *Зашета зад тезгяха, сръчно наточи от новата бъчва половин кана пенливо кехлибарно вино.* А. Каралийчев. *Кехлибарено грозде.*

кехлиба̀ров, -а, -о, *прил. Рядко.* Кехлибарен. *Тя скришом бе взела няколко кехлибарови зърна от броеницата ѝ.* Вазов.

кѐшки *частица* (перс.). *Нар.* За изразяване на съжаление, недоволство, че нещо е станало не така, както трябва; по-добре би било. *О, кешки да не бях го виждала никогаш!* В. Друмев. *Думите на свекърва ѝ я шибаха като с пръчка. „Кешки да бях си останала там!" — си думаше тя.* Влайков.

кибрѝт *м.* (араб.). **1.** Специална кутийка с клечки, които имат на единия си край лесно запалимо вещество. *Купих два кибрита. Една пачка кибрит.* **2.** Отделна клечка от такава кутия. *Той драсна кибрит и запали свещта.* Йовков.

кибрѝтен, -а, -о. *Прил. от* кибрит. *Кибритена клечка. Кибритена кутия. Кибритена фабрика.*

кибритлѝя *неизм., прил. Разг.* За човек — който лесно избухва; сприхав. *Какъвто беше кибритлия, Тошо кипна, цапна съседа си уж на шега по главата, но човекът падна и примря.* Ст. Даскалов.

кивот *м.* (гр.). *Рядко.* Богато украсен дървен ковчег в старозаветен храм, за пазене скрижалите на закона.

кикимора *ж.* (рус.). *Разг. Презрит.* Грозна, противна, неприятна жена.

кикот, *мн.* няма, *м.* Силен, продължителен смях; кикотене. *Всеобщият кикот оглушаваше кафенето.* Вазов. *В колата екна смях и кикот, и започна боричкане, волно и весело.* Елин Пелин.

кикотене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кикотя се. *Внезапно от прозорците се раздаде една страшна врява, смях, кикотене, ръмжене.* Вазов. *Чу се весел смях и крехко кикотене.* Влайков.

кикотя се, -иш се, *мин. св.* кикотих се, *несв., сред. Разг.* Смея се високо и продължително. *Дълго време дядо Либен се кикотил и плакал от смях.* Каравелов. *Той дигна глава към овчарката, която се кикоти на другия бряг.* П. Ю. Тодоров.

кила *ж.* (гр.). *Нар.* Херния, изсипване.

килав, -а, -о, *прил.* Болен от херния; изсипан. *Не са нито килави, нито охтичави.* Л. Стоянов. *Много баби, килаво дете.* Послов.

килвам, -аш, *несв*; **килна,** -еш, *мин. св.* килнах, *прич. мин. страд.* килнат, *св.* Обикн. за шапка — отмествам назад или настрани. *Их, че време за зайци! — въздъхна чичо Кола и килна оскубаната си капица над една вежда.* Елин Пелин.

килвам се, -аш се, *несв.*; **килна се,** -еш се, *мин. св.* килнах се, *св., сред.* Политам назад или настрани. *Както беше се поизправил, Индже се килна назад и падна.* Йовков. *Шапката му се е килнала назад и едвам се крепи на едното му ухо.* Елин Пелин.

килване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* килвам *и от* килвам се.

килер *м.* (лат.). Малко помещение в жилище, за вещи, хранителни продукти и под.

килиен, -ййна, -ййно, *мн.* -ййни. *Прил. от* килия. *Рада беше порасла в тая задушлива и мъртвешка атмосфера на килийния живот.* Вазов. □ **Килийно училище** (истор.) — училище при манастир, църква, или при някой занаятчия през време на Възраждането.

килийка *ж.* 1. *Умал. от* килия. *Той мина тихо и вторатa манастирска врата . . . и чукна на врачката на дяконовата килийка.* Вазов. 2. Всяка една от шестоъгълните кутийки на пчелна восъчна пита.

килим *м.* (перс.). Художествено изтъкана вълнена постилка за под, мебел, или за украса на стена. *Подът беше покрит с шарени черги, а двата миндера с червени килими.* Вазов. *Персийски килим. Котленски килим. Чипровски килим. Пиротски килим.* ‖ *Обр. През зеления килим на долината лъщи и лъкатуши Искърът.* Вазов. *Къде е сладкий шепот на младите листа? | Де ромон от потоци, | килими от цветя?* К. Христов.

килимар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който изработва килими.

килимарка *ж.* Жена, която изработва килими.

килимарски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до килим, килимар и до килимарство. *Килимарска фабрика. Килимарско училище.*

килимарство, *мн.* няма, *ср.* 1. Занаят на килимар. 2. Килимарска индустрия.

килимче, *мн.* -та, *ср.* Малък килим. *В ъгъла е поставен креват с бяла покривка, пред него килимче.* Хар. Русев.

килия *ж.* (лат.). 1. Стая на калугер в манастир. *Игуменът, както и други някои братя, бяха наизлезли от килиите.* Вазов. *Той мълвеше тоз мъж, в килията скрит, | със поглед умислен, в бъдещето впит.* Вазов. 2. Малка затворническа стая. *В затвора на берлинската полиция бях в една извънредно малка килия.* Г. Димитров. *Затворнишка килия.*

килкам се, -аш се, *несв., сред. Разг.* Клатушкам се на една или друга страна. *Кой се килка пиян по кръчмите и кой спи в кафенетата? — Чорбаджийските синове.* Каравелов.

килкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* килкам се.

килна. Вж. к и л в а м.

килна се. Вж. к и л в а м с е.

кило, *мн.* -а, *ср.* 1. *Разг.* Килограм. *Оная година дадох пет-шест кила царевично брашно на трапезариите.* Чудомир. 2. *Разг.* Литър. *Я ни донес едно кило вино, опечи и нещо там, каквото има.* Йовков. 3. *Нар.* Мярка за жито — от 60 до 100 кгр., според мястото на диалекта.

кило- (гр.). Първа съставна част на сложни думи от чужд произход, със значение на хиляда, напр. к и л о в а т, к и л о ц и к ъ л, к и л о м е т ъ р и др.

киловат *м. Физ.* Единица мярка за определяне мощността на електрическия ток, равна на хиляда вата. *Мощността на новата хидроелектроцентрала ще възлиза на около 2 милиона киловата.* Раб. дело, 1950 г.

киловатчас *м. Физ.* Единица мярка за определяне количеството на електрически ток, изразходвано за един час.

килограм *м.* Мярка за тежина, равна на хиляда грама. *Купих пет килограма ябълки.*

километраж *м.* Разстояние, измерено в километри.

километражен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се отнася до километраж; километричен (в 1 знач.).

километричен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който служи за отбелязване на километрите. *И сега още стоят навярно малките самотни здания на постовете, стоят и белите километрични камъни, побити върху низки зелени могили.* Йовков. *Километричен знак. Километрични стълбове.* 2. *Прен.* Прекомерно дълъг. *Километричен доклад. Километрична реч.*

километрически, -а, -о, *прил.* Километричен.

километър, -ът, -а, *мн.* километри, километра (сл. ч.), *м.* Мярка за дължина, равна на хиляда метра. *Колко километра има от брега на Тасос? Казах му точното разстояние.* Йовков. *До Чехларе имаше още двадесет километра път.* А. Каралийчев.

ким, кимът, кима, *мн.* няма, *м.* Тревисто растение, чиито семена служат за подправка. Carum carvi.

кѝмам, -аш, *несв.* Правя знак с глава за израз на потвърждение, съгласие, одобрение и др. или при поздрав. *А стрина Богданица от време на време одобрително и с някакво задоволство кимаше с глава.* Влайков.

кѝмане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кимам. *Македонски ги поздрави с кимане на глава.* Вазов.

кѝмвам, -аш, *несв.*; **кѝмна,** -еш, *мин. св.* кѝмнах, *св.* Кимам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Като наближи, той кимна с глава да поздрави.* Йовков.

кѝмване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кимвам. *На задното място седеше русо момиче; то поздрави с кимване на глава.* Г. Белев.

кимио̀н, *мн.* няма, *м.* (араб.). 1. Едногодишно южно растение с дребнозърнести и плоски плодове. Cuminum cyminum. 2. Плодът на това растение, който се употребя за подправка на ястия и в медицината. *В тия кутийки има и сушени круши, . . . , всякакви миризливи треви и плодове: чубрица, сминдух, канела, кимион.* Каравелов.

кѝмна. Вж. к и м в а м.

кимоно̀, *мн.* -а, *ср.* (яп.). 1. Японска мъжка или женска домашна дреха с широки ръкави. 2. *Разш.* Вид женски халат с много широки ръкави.

кинемато̀граф *м.* (гр.). 1. Апарат, който възпроизвежда на екрана последователни снимки, направени на бързодвижена филмова лента. 2. *Остар.* Кинотеатър.

кинематографѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Кинематографски.

кинематографѝчески, -а, -о, *прил.* Кинематографски. *Кинематографически апарат.*

кинематогра̀фия, *мн.* няма, *ж.* 1. Филмово производство. *Цветна кинематография.* 2. Филмово дело.

кинематогра̀фски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кинематограф и до кинематография.

кинжа̀л *м.* (араб.). *Книж.* Хладно оръжие, подобно на двуостър нож. *И заби му остър кинжал във гърди широки.* Вазов. *Беглецът нямаше ни лък, ни меч, а само малък крив кинжал, който той стискаше между зъбите си.* Ст. Загорчинов.

кѝно, *мн.* кинà, *ср.* 1. Театър, гдето се прожектират филми. *Ходя на кино. Лятно кино. Подвижно кино.* 2. Само. *ед.* Кинематография.

кѝно-. Първа съставна част на сложни думи със значение на кинематографски, филмов, напр. к и н о а т е л и е, к и н о г р а д, к и н о з р и т е л, к и н о м е х а н и к, к и н о и з к у с т в о и др.

киноапара̀т *м.* 1. Апарат, с който се прожектират филми. 2. Апарат, с който се снимат филми.

киноапарату̀ра *ж. Събир.* Апарати, необходими в кинематографията.

киноартѝст *м.* Артист, който играе във филм; филмов артист.

киноартѝстка *ж.* Жена киноартист.

кинова̀р, *мн.* няма, *м.* (перс.). 1. *Геолог.* Минерал — живачен сулфит с ярко червен цвят и силен блясък; цинобарит. 2. Боя, получена от този минерал, употребяна в живописта; цинобър. *А да видите как разкрасява книгите . . . И с киновар заглавките рисува, и със златен варак ги краси.* Ст. Загорчинов.

кинозвезда̀ *ж.* Прочута киноартистка. *Аз когато свърших гимназия, исках да стана кинозвезда.* Йовков.

киноизку̀ство, *мн.* няма, *ср.* Филмово изкуство.

киноинду̀стрия, *мн.* няма, *ж.* Индустрия за производство на киноапаратури и кинофилми; филмова индустрия.

кинока̀мера *ж.* Фотокамера, с която се снимат филми.

кинооперàтор *м.* Специалист, който снима или прожектира филм.

кинопа̀рк *м.* Парк, в който се прожектират филми на открито.

кинопрѐглед *м.* Късометражен кинофилм, в който са снети актуални политически, културни, спортни и др. събития.

кинопредставлѐние, *мн.* -я, *ср.* Представление, на което се прожектира филм.

кинопро̀грама *ж.* Програма на филми, които се прожектират или предстоят да се прожектират.

кинопрожѐкция *ж.* Прожекция на филм.

кинорабо̀тник, *мн.* -ци, *м.* Работник в кинематографията.

киносало̀н *м.* Салон, в който се прожектират филми.

кинослу̀жба *ж.* Служба за разпространение на кинофилми.

киносту̀дио, *мн.* няма, *ср.* Студио за снимане на филми.

кинотѐатър *м.* Театър, в който се прожектират филми.

кинофѝлм *м.* Специален филм със снимки на картини за прожектиране.

кинохро̀ника *ж.* Кинопреглед.

кипа̀рис *м.* (гр.). *Бот.* Южно вечно зелено дърво. Cupressus sempervireus. *Тя* (къщата) *бе разположена на крайбрежната улица, имаше широк двор, засаден с олеандри и кипариси.* Дим. Димов.

кипа̀рисов, -а, -о. *Прил. от* кипарис. *Кипарисова алея.*

кѝпвам, -аш, *несв.*; **кѝпна,** -еш, *мин. св.* кѝпнах, *св.* 1. За течност — започвам да вря; завирам. *Чаят кипна.* || Разливам се, протичам извън съда при врене; изкипявам. *Млякото кипна.* 2. *Прен.* Обхваща ме силно чувство на яд, гняв, злоба, което изведнаж проявявам. *Чорбаджията кипна от яд, развика се и се разгълча.* Йовков. 3. *Прен.* За чувство, мисли — проявявам се силно; избухвам. *В гърдите му кипна яд и злоба.* Влайков. *В него кипваше жажда за отмъщение.* Елин Пелин. 4. *Нар.* За вино — почвам да ферментирам. □ **Кипва ми кръвта** (разг.) — силно се възбуждам, ядосвам се.

кѝпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кипвам.

кипѐж, *мн.* няма, *м.* Бурно, стихийно проявяване на нещо; вълнение. *Те пеят . . . И дива е тяхната песен, | че рани разяждат ранени сърца, | че злоба ги дави в кипежа си бесен | и*

сълзи изстисква на бледни лица. Яворов. *Революционен кипеж.*

кипѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кипя.

кипѐние, *мн.* няма, *ср.* Кипене. □ **Точка на кипение** — температура, при която течност почва да кипи.

кѝпна. Вж. кипвам.

кѝпря, -иш, *мин. св.* кѝпрѝх, *несв. Нар.* Глася, гиздя, кича, труфя. **кипря се** *възвр. Гочо се кипри пред огледалото, нарежда си перчема ... по челото.* Чудомир.

кѝпря се, -иш се, *мин. св.* кѝпрѝх се, *несв., сред. Нар.* Стоя или се движа стройно, напето. *Василе, на твоя ден и добитъкът се радва. Виж Балана и Чивгата, какви се кипрят.* Йовков.

кѝпър, -пра, -про, *мн.* -при, *прил. Нар.* **1.** Строен, напет, гиздав. *От извор идеше ти, с бели менци на рамо, кипра като тънка фиданка.* Р. Стоянов. **2.** Хубав, красив. *Вирнала глава над кипри рамене, впила поглед в мечкаря, тя върви право към него и никого не иска да знае.* П. Ю. Тодоров. *Кипра уста.*

кипя̀, -йш, *мин. св.* -ях, *несв.* **1.** За течност — силно вря, като клокоча и преливам вън от съда, гдето се намирам. *Снеми тенджерата от огъня, защото водата кипи.* ‖ *Разг.* Само 3 *л.* За съд — силно ври течността в него. *Станат ли майорът и майорката, самоварът трябва да ври и кипи в обедната.* Влайков. *Спи, дреми, почивай, ти, който не спеше, / ти, кой беше вихър, котел, що кипеше / над някакъв злобен, стихиен огън.* Вазов. **2.** *Обр.* За море, река и под. — силно, бурно се вълнувам; бушувам. *Сребропенестите вълни весело се плискат о камъните, скачат от ниски канаристи прагове, въртят се и кипят във вировете.* Вазов. *Само бързеите шумяха, бълболеха и кипяха, разбити на снежнобяла пяна в малките въртопи.* Ем. Коралов. **3.** *Прен.* Проявявам се силно, бурно, намирам се в разгар; бликам. *В душата му кипеше злоба, той не мислеше за нищо друго освен за мъст.* Йовков. *Навътре в гората кипеше трескава работа. Непрекъснато ечеха брадвите и от време на време с продължителен трясък се поваляше някъде дърво.* Йовков. *Около тях гъмжеше навалица, минаваха хора, свиреха клаксони, трескаво кипеше животът.* Дим. Димов. *Борбата кипи.* **4.** *Прен.* Изцяло съм обхванат, изпълнен от нещо, обикн. от силно чувство на яд, гняв, злоба и под. *Стефчов кипеше от злоба.* Вазов. *Той кипеше от сили, от пориви, от възторзи.* Караславов. *Той беше жив човек, ... кипеше от енергия и инициативи.* А. Гуляшки. *Кипя от яд.* **5.** *Нар.* За вино — ферментирам. *Хамбарите пукаха, препълнени с жито, в зимниците виното кипеше.* К. Петканов. □ **Врели-некипели (ни врели, ни кипели)** (разг.). — празни приказки, глупости. *Остави сега туй ... Току ги дрънкаше и ти, ни врели, ни кипели.* Йовков. **Врял и кипял** (разг.) — много опитен, с голяма житейска опитност. *Аз съм врял и кипял в тия работи, че ги разбирам.* Ал. Константинов. **Кипи ми** (разг.) — силно се ядосвам, едва сдържам яда си, за да не избухна. **Кръвта ми кипи** — силно съм възбуден, силно се вълнувам.

кир, кирта̀, *мн.* няма, *ж.* (тур.). *Разг.* Нечистотия от пот по кожата или по дрехите на човек. *Ще започне той* (телякът) *уж кирта да ти трие, ще те заприказва ... и току изведнаж ще ти изтърси: „Вие, господине, ще каже, много кир имате".* Св. Минков.

кир, *неизм., м.* (гр.). *Остар.* Господин. *Така се случило и с Нена, когото аристокрацията наричала кир Нено, демокрацията — Нено чорбаджи, а средните — челебият.* Каравелов.

кираджѝйка *ж. Разг.* Наемателка, квартирантка.

кираджѝйски, -а, -о. *Прил. от* кираджия. *Кираджийски кон.*

кираджѝя, -та, *мн.* -ии, *м.* (араб.). **1.** *Разг.* Наемател, квартирант. **2.** *Остар.* Лице, което срещу заплащане превозва със собствена кола или кон стока или пътници. *Той беше отколешен кираджия и него човек можеше да го види по пътищата и в най-лошо време.* Йовков. *След няколко дни кираджии натовариха бъчвите и ги откараха нейде.* Влайков.

кѝрилица *ж.* Една от двете славянски азбуки, наречена така по името на славянския просветител Кирил (Константин Философ).

кѝрилски, -а, -о, *прил.* Който е написан с кирилица. *Кирилски ръкопис. Кирилски надпис.*

кирѝя *ж.* (араб.). **1.** *Разг.* Наем. *Туриха в къщата да живее човек с кирия.* Влайков. *В каруцата има сено, постели си ... Кирия няма да ти взема!* Елин Пелин. **2.** *Остар.* Заплащане за превоз на стоки, пътници. *Сутринта първата фигура, която се показа на вратата ми, беше Медьо, водачът ми. Той идеше да му броя осемте лева кирия от Лъджене до тука.* Вазов. **3.** *Остар.* Превозване на стоки или пътници с кола или коне срещу заплащане. *Имаме два вола, с тях Костадин, мъжът ми, ходеше на кирия.* Йовков. □ **Де го Киро — на кирия: три закара, две докара** (разг., ирон.) — за човек, който вместо да печели, губи.

кѝрка *ж.* (рус.). Търнокоп. *Групи от мъже и групи от жени с кирки и лопати разчистват разрушенията.* Н. Фурнаджиев.

кирлѝв, -а, -о, *прил.* Обикн. за бельо, дрехи — който има кир; нечист, мръсен. *Една грозна и кирлива риза, с яка мазна като баница, се закопчваше около дебелата му червена шия.* Елин Пелин. *Я вземи тия кирливи дрехи и иди ей-там в реката да ги препереш.* Л. Стоянов. □ **Изваждам (изкарвам) някому кирливите ризи** (разг.) — изтъквам, показвам лошите, нечестните дела на някого. *Аз ще му изкарам всичките кирливи ризи. Хвали се, че бил военен. Лъже. Никакъв военен не е бил.* Йовков.

кирлѝвене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кирливя *и от* кирливя се.

кирлѝвя, -иш, *мин. св.* -их, *несв. Разг.* Правя нещо да стане кирливо; изцапвам с кир. **кирливя се** *възвр.* и *страд.*

кис *междум.* Обикн. удвоено кис-кис, или утроено кис-кис-кис. За означаване на сдържан смях или присмех; кискане. *„Свободни! Избори свободни! Полицията няма да се меси!" А ние с управителя — кис-кис-кис.* Ал. Константинов.

кѝсел, -а, -о, *прил.* **1.** Който има вкус, подобен на лимон, оцет и под. *Бързо взеха да гребат гладните моми и ергени мазния качамак и киселата мътеница.* Влайков. *Кисела ябълка. Кисели сливи.* **2.** Който е престоял в саламура или

е ферментирал. *Кисело зеле. Кисели краставички. Кисели чушки.* **3.** Който е почнал да се вкисва. *Той нямаше поне какъв-годе запас от зеленчук и ме поеше с кисело вино, замирисало на мухъл.* Вазов. **4.** *Прен. Разг.* Който е без настроение; недоволен, сърдит. *Завариш го дома, ама навъсен, кисел; защото, колкото пари е прибрал вчера, изпил ги е снощи.* Влайков. *От към господарската къща се показа Васил, начумерен, кисел — той винаги беше такъв, когато времето беше лошо и не можеше да се работи.* Йовков. **5.** *Прен.* Който изразява неудоволствие, отегчение, досада. *Той искаше да заговори, да ги запита, но техните кисели лица го отблъсваха.* Караславов. *И ето, вместо навъсените лица — усмивки, вместо киселите физиономии — весели младежки изражения.* Вежинов. *Кисела усмивка. Кисела гримаса.* **6.** *Хим.* Който има свойство да променя синия лакмус в червен и се неутрализира с основа. *Кисела реакция.* □ **Кисел хляб** (нар.) — хляб, направен с квас. *Опекла съм девет криви ялови и девет пещи кисел хляб.* Нар. прик. **Кисела вода** (геол.) — изворна, минерална вода, която съдържа въгледвуокис; естествено газирана вода. **Кисела почва** (геол., хим.) — почва, която съдържа органични киселини, образувани при гниенето на веществата. **Кисело мляко** — подквасено мляко, квасено мляко.

киселѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* киселея.

кѝселец, *мн.* няма, *м.* Тревисто растение с продълговати листа, които имат приятен кисел вкус и се употребят за ядене. Rumex acetosa.

киселѐя, -ѐеш, *мин. св.* киселя̀х, *прич. мин. действ.* киселя̀л, -а, -о, *мн.* киселѐли, *несв.* Имам кисел вкус; ставам кисел. *Клоновете висят и кършат плод ... | Ала откъснеш ли да хапнеш ..., Боже мой! | Та то отрова е: тръпчиво, киселее.* К. Христов.

киселина̀ *ж.* **1.** Само *ед.* Качество на кисел (в 1, 2 и 3 знач.). **2.** Вещество с кисел вкус. *Найден късаше киселец ... и даваше на Невянка, като и сам смучеше сочната киселина на билката.* Вазов. **3.** *Хим.* Химическо съединение с кисел вкус, съдържащо водородни атоми, които могат да се заместват с метали, при което се образуват соли. *Сярна киселина. Солна киселина. Винена киселина. Оцетна киселина.* □ **Киселини в стомаха** (мед.) — увеличение на солната киселина в стомашния сок.

киселѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Хим. Прил. от* киселина (в 3 знач.). *Киселинни окиси.*

кѝселица *ж.* **1.** Дива ябълка с кисели плодове. *Цял ден се провира из гъстака и, където види дивачка — киселица, дива круша или череша, той отсича храстите наоколо, окастря дръвчето и го изкопава.* Кр. Григоров. **2.** Плодът от това дърво. *В края на краищата лисицата привикна да се храни с мишки, изгнили киселици и със съсели.* Ем. Станев.

кѝсело. *Нареч. от* кисел *Той се изправи, усмихнат кисело, язвително.* Караславов.

кѝскам се, -аш се, *несв., сред.* Смея се със сдържан смях; кикотя се. *Хи-хи-хи ... кискаше се Сенегалецът, облегнат на косата.* Чудомир.

кѝскане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кискам се. *Предпочиташе да работи сам, вместо да слуша с часове безгрижното бърборене и веселото кискане на младежите.* Вежинов.

кислоро̀д, *мн.* няма, *м.* Химически елемент — безцветен газ, съставна част на въздуха, необходим за дишането и горенето. *За поникване на семената са необходими вода и въздух, по-точно кислород.*

кислоро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* кислород. *Кислородни съединения.* □ **Кислородна вода** — вода, наситена с озон, употребява в медицината за дезинфекция на рани.

кѝсна, -еш, *мин. св.* кѝснах, *несв.* **1.** Продължително, дълго време стоя натопен във вода или в друга течност. *Сутринта учениците с удивление видяха в коритото на училищната чешма, че киснеха сноп дрянови пръчки.* Вазов. *До кога ще киснеш в морето?* **2.** *Прен. Разг. Неодобр.* Застоявам се продължително време все на едно място. *Е, хайде, ставай да се разхождаме. Какво ще киснеш тука?* Ал. Константинов. *Цял ден се губи — надолу, казват, нейде по механите кисне.* Влайков.

кѝснене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кисна.

кѝста *ж.* (гр.). *Мед.* Мехур, пълен с течност, образуван обикн. вследствие на ненормално увеличение на жлеза.

кисца̀ *ж.* (рус.). Четка на живописец. *Хвани кисцата с трепереща от художествен огън ръка ..., почни да комбинираш краските и размахай четката върху платното.* Ал. Константинов.

кит[1], кѝтът, кѝта, *мн.* кѝтове, кѝта (сл. ч.), *м.* (гр.). Най-големият днес морски бозайник, с тяло, подобно на риба Balaena. *Те биха гледали и спорили до мръкнало, ако не им привлякоха вниманието прекрасните фонтани, с които едно стадо китове беше украсило Атлантическия океан на разстояние около два километра от нашия параход.* Ал. Константинов.

кит[2], кѝтът, кѝта, *мн.* няма, *м. Нар.* Ресни на китеник.

кит[3], кѝтът, кѝта, *мн.* няма, *м. Диал.* Сняг по дърветата. *Малко наклонена и покрита със синкав сняг, поляната беше заобиколена с ниска гора, приведена от кита.* Ем. Станев.

кита̀ец, *мн.* кита̀йци, *м.* Лице от основното население на Китай.

кита̀йка *ж.* Жена от основното население на Китай.

кита̀йски, -а, -о. **1.** *Прил. от* Китай *и от* китаец *Китайски народ. Китайски чай. Китайски порцелан.* **2.** Като *същ. м.* **китайски** — китайски език. □ **Китайска стена** — голяма древна стена, която огражда Китай откъм Монголия. **Ограден с китайска стена** (книж.) — напълно изолиран от външния свят.

кита̀ра *ж.* (гр.). Струнен музикален инструмент с дървен резонатор във форма на осморка. *По тия плочи са стояли в тъмни нощи влюбените младежи и с китара под ръка са пели старите, чисти и вдъхновени любовни серенади.* Елин Пелин. *Звън на китари се носи по залесената алея край шосето.* Л. Стоянов.

кѝтел *м.* (нем.). *Воен.* Лятна офицерска куртка от бял памучен плат. *Там бяха двама помаци ... и още един български офицер в бял кител.* Вазов.

кѝтен[1], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който е като китка, потънал в зеленина и цветя; гиздав, хубав. *Но върне ли се китна пролет | и се разцъфне цвят и злак, | и подмладен и бодър духом | при нас певецът идва пак.* П. П. Славейков. *Китно село. Китна градина. Китна долина. Китна дъбрава.* 2. За дърво — който има много вейки и листа; кичест, клонест. *В дебрите усойни на Балкана тъмен | ... | кръшна трепетлика китни клони пери | и деня и нощем слисана трепере.* П. П. Славейков. *Китна гора.* 3. За дрехи, шевици и др. — който е с много красиви багри; разноцветен, пъстър. *Китна носия.*

кѝтен[2], -а, -о, *и* -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Нар. Поет.* Който е украсен с китки; накитен, нагизден, пременен. *Паднала е тъмна мъгла | на момини равни двори; | не е било тъмна мъгла, | най са били китни свати, | да сватуват малка мома.* П. П. Славейков. *Вятър вее гора се люлее, | през гората китени сватове, | все сватове на бели атове.* Нар. пес. *Китени коледари.*

кѝтен[3], -а, -о, *прил.* Който е с дълги рошави ресни, втъкани между основата и вътъка. *Под една кичеста круша в една от трендафиловите градини било постлано черножълто китено черджe.* Каравелов.

кѝтене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* китя *и от* китя се.

кѝтеник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Вълнена постелка или завивка с дълги рошави ресни, втъкани откъм лицевата страна; кебе. *Марко седна пак на постланото с червен китеник одърче.* Вазов.

кѝтка[1] *ж.* 1. Снопче подбрани и красиво подредени цветя, обикн. завързано с конец. *Герчо се спря изненадан, пое Кункината китка, грижливо увита с червен конец и за него прикачена стара сребърна пара.* Елин Пелин. *Китка се дава за обич, | кога се зора зазори.* П. Р. Славейков. *Вия китка. Росна китка.* || *Разш.* Снопче стръкове от зеленчук. *Ще накъса китка гюзум и магданоз и ще ги изпрати по Личо.* Влайков. *Околовръст стените имаше нисък одър, а над него — полица, отрупана с китки сушени билки.* Ст. Загорчинов. 2. *Нар.* Усамотена горичка на някое високо място, обикн. с оброчище в нея. *На хълма сред село Подгоре, до китка стари брястове, се белееше нова черква и на поляната около нея се трупаше народ.* Елин Пелин. *До реката се издигаше уединен един гол хълм, увенчан с китка високи дървета.* Вазов. 3. *Прен.* Сбирка от песни или стихотворения. *Китка народни песни.* □ **Синя китка** (бот.) — вид плевел по тютюна и слънчогледа. Orobanche ramosa.

кѝтка[2] *ж.* Част на ръката, която съединява дланта с лакетната кост. *Ръкавите на ризата му се спущат надолу, без да са закопчани на китката, със свободни широки отвори.* Йовков. *Китката ѝ беше украсена с гривна от масивно злато.* Дим. Димов.

кѝтов, -а, -о. *Прил. от* кит[1]. *Китова мас. Китово месо.*

китоло̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е предназначен за лов на китове. *Китоловен кораб.*

китоло̀вец, *мн.* -вци, *м.* Лице, което се занимава с лов на китове.

кѝтя, -иш, *мин. св.* кѝтѝх, *несв. Нар.* 1. Правя някого (нещо) да стане украсен, хубав; кича, гиздя, крася. *А и майка ѝ обичаше да кити и труфи своята жадена дъщеря.* Влайков. *Китя булка.* 2. Украсявам с цветя, китка и под. *Море Доне, китка китиш | на глава си русокоса, — | дай ми, душо, стрък босилек, | ляво-дясно да го носа.* К. Христов. 3. Правя, вия китка. *Ох, съгледах, майко, долу во Загоре | първинка девойка, по-ясна зорница, — | ... | росна китка вие, росна китка кити, | не китката нея — китка тя отваря!* П. П. Славейков. *Там си има до три вили, | до три вили самодиви, | цвете берат, китки китят, | китки китят, венци вият.* Нар. пес. **китя се** *възвр.* и *страд.*

кѝфла *ж.* (нем.). Малко хлебче за закуска от обикновено или козуначно тесто, най-често във форма на полукръг.

кѝфладжия, -та, *мн.* -ии, *м.* Лице, което продава кифли.

киха̀вица *ж.* Често кихане.

киха̀вичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* кихавица. *Кихавичен шум. Кихавичен прах.*

кѝхам, -аш, *несв.* Със силен шум и рязко движение на главата неволно изхвърлям въздух от гърдите си през носа и устата. *От пробитите кюнци димеше, усещах как се дразни носът ми ... Ние кихахме, ала сънът натежаваше и повечето заспиваха веднага.* Кр. Григоров.

кѝхане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кихам.

кѝхвам, -аш, *несв.*; **кѝхна**, -еш, *мин. св.* кѝхнàх, *св.* Кихам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Поиска му се да се изтегне на открито в купа сено и, след като кихне два-три пъти от праха и миризма на мащерка, да заспи без грижа.* Ст. Загорчинов.

кѝхна. Вж. кихвам.

кѝча, -иш, *мин. св.* кѝчѝх, *несв.* 1. Украсявам, китя с цвете или с нещо друго. *Младите моми и булки стояха наредени покрай пътя от двете страни, с китки в ръцете, с които кичеха конете на юнаците и своите роднини и познайници.* З. Стоянов. *Между това, той взе да кичи къщата си, за да бъде приятна на бъдещата му съпруга.* Вазов. 2. За цветя, букет, венец и под. — служа за украса, крася. *Цветя, цветя, те кичат всякой кът!* П. П. Славейков. *Малко цвете съм в полето, | аз съм синия синчец, | любя въздуха, небето, | кича полския венец.* Вазов. *Висока букова и дъбова гора кичи склоновете на двете урви.* Вазов. **кича се** *страд.*

кѝча се, -иш се, *мин. св.* кѝчѝх се, *несв.*, *възвр.* Украсявам се, китя се с цвете или с друго нещо. *Влезе в градинка, откъсне цвете, реди се, кичи се, а умът ѝ все по него.* П. Ю. Тодоров. || *Прен.* Изтъквам, подчертавам някакво свое качество, разбиране, положение. *Тя обичаше да се кичи с добродетелите си.*

кѝчестъ, -а, -о, *прил.* 1. За дърво — с гъсти клони и шума; клонест. *Всред широкия двор ... се издигаше високо и право като стрела самотен кичест бор.* Елин Пелин. *Стройна се Калина вие над брегът усамотени, | кичест Явор клони сплита в нейни вейчици зелени.* П. П. Славейков. 2. За цвете — който е с цвят от гъсто наредени листчета, или с гъсто наредени цветове на едно стръкче. *Недялка се върна с две китки бял*

трендафил и кичест карамфил. Вазов. *Цонка се затече и донесе два кичести зюмбюла.* Вазов. *Кичест босилек.*

кѝчур *м.* 1. Снопче косми от коса или козина. *Кичури от руса коса падаха по високото му чело.* Вазов. *Той* (еленът) *беше отпаднал. Хълбоците му изглеждаха рошави, гривата на гушата му оредя. Всеки ден зимната му козина падаше на цели кичури.* Ем. Станев. *Над черните ѝ* (на кобилата) *светнали очи падаше кичур черна грива.* Йовков. 2. Събрани на снопче или грозд цветове или плодове. *Пред малката бяла къщичка на Симови още цъфтеше липата с кичури от гъсти жълти цветчета.* Ем. Коралов. *Кичури череши*

кѝша *ж.* 1. Продължително дъждовно, влажно време. *Всички са пълнали да работят, загрижени да ги не удари град, да ги не хване киша.* Караславов. 2. Рядка кал или изобилна вода по земята, при силен дъжд или разтопен сняг. *Може дъждове и киша да удавят избуялите ниви.* Йовков. ‖ Полуразтопен, размекнат сняг. *Ледената киша свободно минаваше през разпраните подметки и неприятно цвъртеше при всяка стъпка между пръстите му.* Вежинов.

кѝшав, -а, -о. *Прил. от* киша. *Какво би било наистина, ако не беше лято, ако беше кишава, дъжделива есен или мразовита зима.* Л. Стоянов.

клавиатỳра *ж.* Система от клавиши на музикален инструмент или на машина.

клавѝр *м.* (лат.). *Остар.* Пиано или роял.

клавѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до пиано или роял. *Клавирен концерт. Клавирно изкуство.*

клавѝш *м.* (лат.). На пиано, акордеон и под. — плоска част в края на подвижно лостче, която се удря или се натиска с пръст. *Клавиш на машина за писане.*

клàда *ж.* Натрупан за запалване голям куп дърва. *Висока е тамо натрупана клада, — | цар Крез е привързан о стълпа посред … | Избухна огън и изчезна за миг | високата клада сред пламъци димни.* П. П. Славейков. *Пламваше грамадната клада от дебели дърва, пламваха край нея малките огньове и към небето се издигаше огромен, огнен език.* Ем. Станев.

кладà, -ѐш, *мин. св.* клàдох, *прич. мин. действ.* клал, *несв.* Събирам, поставям на куп неща, като ги подреждам. *Клада снопи.* □ **Клада огън** — паля огън. *На поляната момчетата кладяха огън и печеха … сърни и диви свине.* Каравелов. *Клада печка.* **Клада седянка** (нар.) — събирам, свиквам седянка.

клàдене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кладà.

клàденец, *мн.* -нци, *м.* 1. Дълбоко изкопана дупка, иззидана наоколо, от която се вади вода с кофа, прикачена на въже или с особено приспособление; излак, бунар, геран. *Извадил* (Иван) *из кладенеца кофата, в която се намирало едно доволно голямо стъкло с гюловица.* Каравелов. *Застоя се суша и като опустошителен пожар изгори всичко, изпосуши поля и посеви, извори и кладенци.* Елин Пелин. 2. *Нар.* Извор. *Монотонното шуртене на кладенеца заглушаваше и така тихите му стъпки.* Вазов.

□ **Докарвам вода от девет кладенци** — привеждам най-различни доводи за подкрепа на нещо. **Артезиански кладенец** — дълбок кладенец, пробит чрез сонда, из който извира изобилна вода.

клàденче, *мн.* -та, *ср. Нар.* Изворче. *Това кладенче е поило юнаците. То се вика и сега: Хайдушко кладенче.* Вазов. *В едно село към Силистра имаше лековито кладенче, помагало за всичко.* Йовков.

клàденчов, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кладенец. *Кладенчова вода.*

клàднѝ, *мн.* -днѝ, *ж. Диал.* Продълговат куп снопи, сено или слама. *Коля носеха снопи от всички страни и трупаха кладни като планини.* Йовков.

клак, клàкът, клàка, *мн.* клàкове, клàка (сл. ч.), *м.* (фр.). *Остар.* Висока шапка, която при натискане се сгъва; сгъваем цилиндър. *Недей ходи на бал | без бяла връзка и без клак.* Вазов.

клаксòн *м.* (фр.). Сигнална свирка на автомобил.

клакьòр *м.* (фр.). Наето лице, което шумно ръкопляска в театър, за да създаде впечатление за голям успех на актьор или на пиеса.

кланѐ, *мн.* -та, *ср.* Заколване, колене. *Добитък за клане.* ‖ Масово избиване на човеци през време на война или при потушаване на бунт, въстание и под. *Защото веч е уморен | светът от кърви и кланета | и на войната, възмутен, | той гледа кат на вещ проклета.* Вазов. □ **Баташкото клане** (истор.) — избиване на населението на село Батак от страна на турците през 1876 г. при потушаване на въстанието.

клàница *ж.* Сграда, предназначена за клане на добитък.

клàничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до кланица. *Кланичен склад.*

клàням се, -яш се, *мин. св.* клàнях се, *несв., сред.* Правя поклон някому в знак на почит или благодарност. *Ей и дядо излиза пред нея, | кланя ѝ се и я поздравява.* П. Р. Славейков. *Насреща му идеше живият поток от хора и аз виждах да свалят почтително шапки, да се кланят, някои да се спират и разговарят.* Йовков. ‖ Държа се раболепно пред някого; угоднича. *Почита се човек, а не изедник като него. Да му снемам калпак ли искаш, да му се кланям ли?* Йовков. 2. *Рел.* Правя поклони при молитва. *Не ти, комуто се кланят | калугери и попове | и комуто свещи палят | православните скотове.* Ботев.

клàпа *ж.* (нем.). 1. Приспособление, с което се затваря или отваря отвор за пара, газ, течност или въздушна струя. *Техниците подобриха гнездата на клапите. Клапа на флейта.* 2. *Анат.* Преграда в сърцето, която пречи на обратното движение на кръвта.

клаптя̀, -ѝш, *мин. св.* -я̀х, *несв.* Удрям се с шум о стените на затворен съд (при разклащане). *Млякото в гюмовете клапти. Яйцето клапти.*

кларнѐт *м.* (фр.). Дървен духов музикален инструмент във форма на тръба с 18 звукови отвърстия.

клас[1], клàсът, клàса, *мн.* клàсове, клàса (сл. ч.), *м.* 1. Връхната част от стъблото на житно растение, която цъфти и връзва зърна. *Радост —*

пролет! Слънце грей, | златен клас на нива зрей. Яворов. *От прегорелите класове се рони като дъжд изцибрено житно зърно и пада като сълзи по острото стърнище.* Елин Пелин. *Натежали класове.* 2. *Разш.* Отделен стрък от житно растение със зърна по него. *Той събираше класовете, закачени по плета, и зърната, паднали на земята.*

клас[2], класъ̀т, класа̀. *мн.* класовѐ, кла̀са (сл. ч.), *м.* (лат.). **1.** Постоянна група ученици, които през течение на учебната година изучават заедно еднаква материя. *Ученик от Х[б] клас.* || Група ученици от музикално или др. училище, които работят под ръководството на определен преподавател или изучават определен предмет. **2.** Подразделение в системата на училищния курс, което съответствува на едногодишно учение. *Минава във втори клас. Завършил седми клас. Единното училище има единадесет класа.* **3.** *Прен. Разг.* Учебна стая. *Скоро те* (учениците) *бяха събрани в своите класове, но напразно чакаха да се явят учителите им на урок.* Величков. **4.** *Бот Зоол.* Подразделение, дял при класификация на животни или растения. *Растение от класа на пеперудоцветните.*

клас[3], класъ̀т, класа̀, *мн.* класовѐ, кла̀са (сл. ч.), *м.* (лат.). Служебна степен на чиновник, получавана въз основа на определен брой изслужени години.

кла̀са[1] *ж.* Голяма обществена група от люде, която се различава от другите по своето особено, исторически определено място в системата на общественото производство и разпределение на материалните блага, както и по различното си отношение към средствата за производство. *Работническата класа ... е най-патриотичната и в същото време най-интернационалната класа.* Г. Димитров. *Дружески класи. Антагонистични класи.*

кла̀са[2], *мн.* няма, *ж.* (лат.). Разред на местата за пътници във влак, параход и др. *Пътувам във втора класа. Билет първа класа.* □ **От класа** — за човек: изтъкнат, голям. *Спортист от класа.*

кла̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** Който се отнася до клас[2]. *В другата класна стая бе съвсем тихо.* **2.** Като *същ. ср.* **класно** — класна работа. *Днес ще имаме класно. Прегледаха ни класните.* **3.** Като *същ. м., ж.* **класен, класна** — ръководител (ка) на клас, който се грижи за успеха и поведението му. *Класната дойде. Още нямаме класен.* □ **Класна работа (упражнение)** — писмено упражнение в училище за проверка на знанията.

класѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кла̀ся. *Класенето на нивите тая година закъсня.*

кла̀сест, -а, -о, *прил.* Който е с голям, едър клас[1].

класѝк, *мн.* -ци, *м.* **1.** Забележителен и общопризнат писател или творец в областта на изкуството, чиито произведения имат изключително и трайно значение в живота на обществото. *Вазов е общопризнат български писател класик.* **2.** Старогръцки или римски писател; класически автор. **3.** Студент или специалист по класическа филология.

кла̀сика, *мн.* няма, *ж. Събир.* Произведения на литературата и изкуството, признати за образцови, класически. *Цялата репертоарна политика на театъра е ориентирана към съвременната съветска драма, драмите на руската и световната класика.* В. Червенков.

класѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** *Спорт.* Определям мястото на участник в състезание според показания от него успех. *Класираха го пръв.* **2.** Определям служебно положение въз основа на прослужено време. *Не достигат ми два месеца, за да ме класират.* **класирам се** *страд.*

класѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* класирам *и от* класирам се. *Ще има класиране за всеки етап и общо за цялото разстояние.* Отеч. фронт, 1950 г.

класифика̀ция *ж.* (лат.). Разпределяне по групи, класове на явления, предмети, въз основа на сходни белези помежду им; класифициране. *Правя класификация.* || Система, по която нещо е класифицирано. *Погрешна класификация.*

класифицѝрам, -аш, *несв* и *св.* Правя класификация.

класифицѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* класифицирам.

класицѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Насока в литературата, която се характеризира със спазване правилата на античната поетика. || Насока в изобразителните изкуства, която се характеризира с преобладаване на антични мотиви.

класѝчен, -чна, -чно, *мн* чни, *прил.* Класически.

класѝчески, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до античния свят или е свързан с античната култура. *Класическа древност. Класическа скулптура. Класическа литература. Класически езици.* **2.** *Разш.* Който е признат, изтъкнат за образцов. *Запознайте се по-добре с руските класически писатели.* Вазов. *Класическа музика. Класическа красота. Класически профил.* || *Разг.* Типичен, характерен, ярък. *Класически пример. Класическо спокойствие.* **3.** За образование, гимназия и др. — в който основно се изучават старогръцки и латински език. *Класическа филология. Класическо образование.*

кла̀сов, -а, -о, *прил.* Който се отнася до класа[1]. *Класовата борба продължава, до като има класи. Класови противоречия. Класов враг.* || Присъщ на дадена класа. *Класово съзнание.*

класовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на клас[1].

кла̀сово. *Нареч. от* класов.

кла̀совост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* класов.

класьо̀р *м.* (фр.). Шкаф за разпределяне и пазене на преписки, дела и др. || Специална папка за разпределяне и пазене на марки и др.

кла̀ся, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* За житни растения — пускам клас. *Тази година нивите класиха рано.*

кла̀сявам, -аш, *несв.* Клася.

кла̀сяване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* класявам.

кла̀тене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клатя.

клатешко̀м *нареч. Рядко. Разг.* Като се клатя, с клатене. *Вървя клатешком.*

клату̀шкам, -аш, *несв.* Клатя, кандилкам. *Не клатушкай стола.* **клатушкам се** *страд.*

клату̀шкам се, -аш се, *несв., сред.* Вървя, движа се бавно, като се олюлявам. *Той върви някак разтърсено, клатушка се като пиян.* Влайков. *Бавно се клатушкаха воловете на към селото.* Дим. Талев. *Малката каруца бавно се клатушкаше из дълбоката и рядка кал.* Елин Пелин. || Клатя се. *Върху магарето се клатушкаше болно момиче.* Караславов.

клату̀шкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клатушкам *и от* клатушкам се.

кла̀тя, -иш, *мин. св.* кла̀тих, *несв.* Движа, люлея, люшкам нещо насам-нататък, на една или друга страна. *В това време детето отново проплака и Елена се приближи до люлката и взе да я клати.* Ст. Загорчинов. *Старите брести клатеха голите си клони и шумяха плачливо.* Елин Пелин. *Не клати масата.* **клатя се** *страд.* □ **Клатя глава** — а) Давам с глава знак за съгласие, за одобрение. б) Давам с глава знак за несъгласие, за неодобрение. в) Заканвам се някому. **Клатя някому шапка** (разг.) — държа се раболепно, угоднича. *На богатий шапка клатя | и на силний казвам: да!* Вазов. *Хубаво, ама като не им клатиш шапка — дявол не може те избра.* Ал. Константинов. **Клатя си краката** (разг.) — стоя без работа, нищо не работя.

кла̀тя се, -иш се, *мин. св.* кла̀тих се, *несв., сред.* 1. Движа се, люлея се насам-натам. *Мостът се клатеше, потъваше, превиваше под тежестта на няколко хиляди човешки същества.* Вазов. *Всичките ми предни зъби се клатят.* 2. Вървя бавно, с мъка; влача се, тътря се. *А старците се клатят след тях и разказват си за чумавата година.* Каравелов. □ **Краката му се клатят** (разг.) — несигурен е в положението си (обществено, служебно).

кла̀уза *ж.* (лат.). Отделен член, уговорка в договор. *Този договор, освен клаузата за наем върху земята и къщата, съдържа още редица други условия.* Сп. Септември, 1951 г. *Тежки клаузи. Тайни клаузи.*

клаузу̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се извършва при затворени врати. □ **Клаузурна работа** — изпитна писмена работа, приготвена за определено време в затворена стая.

клашнѝк, *мн.* -ци, *м. Диал.* Горна, мъжка или женска селска дреха. *Кой и какъв беше тоя конник, не можеше да се види поради тъмната наметка, подобна на овчарски клашник, която го обгръщаше от глава до пети и скриваше неговите дрехи.* Ст. Загорчинов.

клевета̀ *ж.* Набедяване, лъжа, с която се злепоставя или очерня някой. *Те знаеха, че Найден е жертва на клевета или интрига на душмани.* Вазов.

клеветѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клеветя *и от* клеветя се.

клевѐтник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който клевети някого.

клевѐтница *ж.* Жена клеветник.

клевѐтнически, -а, -о, *прил.* Който съдържа клевета. *Клеветническа кампания. Клеветнически съобщения. Клеветнически обвинения.*

клевѐтничество, *мн.* няма, *ср.* Проява на клеветник.

клеветя̀, -йш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* 1. Говоря, разпространявам клевети срещу някого. *Но аз съм честен човек и не мога нито да лъжа, нито да клеветя.* Вазов. 2. *Разг.* Издавам тайна с цел да напакостя. **клеветя се** *страд.* и *взаим.*

клей, клѐят, клѐя, *мн.* няма, *м.* Лепкава течност, която избива по кората на някои дървета и става прозрачна и твърда; смола. *Да бях у дома си, щях да съм на лозето си ... Ей тъй — като видя череша, клей, листа, — светва ми.* Йовков.

клеймѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клеймя *и от* клеймя се.

клеймо̀, *мн.* -а̀, *ср.* (рус.). 1. *Истор.* Белег, следа върху лицето, тялото на роб или престъпник, получена от изгаряне с нажежен печат. *Друго ще ти забъбрят хулните уста, като ти наложат клеймо на челото с нажежен печат.* Ст. Загорчинов. 2. Оръдие, печат, с който се жигосва. 3. Печат, щемпел. *Удрям клеймо.* 4. *Прен.* Позор, петно. *Другари, да бъдем на ясно: | не удрям | клеймо на прогреса!* Вапцаров.

клеймя̀, -йш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* 1. *Истор.* Слагам клеймо. 2. *Прен.* Опетнявам, черня, позоря някого. *Христо Ботев презираше и клеймеше с нажежено желязо изменниците и шпионите на българския народ.* В. Червенков. **клеймя се** *страд. Ето как доброто се възнаграждава, а злото се клейми.* Йовков.

клек, клѐкът, клѐка, *мн.* клѐкове, *м.* Иглолистен храст или ниско иглолистно дърво, което расте по високите планински места. Pinus montana. *Елова гора и клекове се катерят по склоновете и пълнят въздуха с целебен аромат.* Вазов.

клѐкав, -а, -о, *прил. Диал.* Немощен, слаб, кекав. *Бедният старец едвам се дотътра с тоягата си до тук, — омаломощен и изоставен от клекавите си крака.* Елин Пелин.

клека̀ш *м. Събир.* Храсти, гъстак от клек. *Подир голата вратоломна стръмнина ... настана област от гъст, спръстен клекаш.* Вазов.

клѐкна. Вж. к л я к в а м.

клѐков, -а, -о. *Прил. от* клек. *Клеков храст.*

клен[1], клѐнът, клѐна, *мн.* клѐнове, клѐна (сл. ч.), *м.* Широколистно горско дърво с широки дълбоко врязани листа. Acer campestris. *Те (урвите) са покрити със зеления гъсталак на разновидни дървета: липа, бук, ... клен.* Вазов.

клен[2], клѐнът, клѐна, *мн.* клѐнове, клѐна (сл. ч.) *м.* Вид речна риба, речен кефал. Squalius leuciscus. *В тихата вода се чу плясък на кленове.* А. Каралийчев.

клѐнов[1], -а, -о, *прил.* Който е от клен[1].

клѐнов[2], -а, -о, *прил.* Който е от клен[2].

клепа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* клепало *и от* клепане. *От векове покоя ти събужда | клепалний звън, що вика на молитва.* Вазов. *По клепално време.*

клепа̀ло, *мн.* -а, *ср.* Дъска или металическа плоча, по която се удря с дървен чук за приканване на богослужение в черква, обикн. при манастир. *И всяка неделя там старец пречестни | клепалото биял за служба, в зори.* Вазов. *Слушам, и клепалата заклепват — найнапред дървеното, а след него и желязното.* Влайков.

клѐпане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клепя.

клепа̀ч *м.* **1.** Кожица над или под окото, която го притваря при мигане или спане. *Очите му, притулени на половина от горния клепач, гледаха лошо, зверски.* Вазов. *Когато отвори очите — те бяха насълзени и клепачите му зачервени.* Йовков. **2.** Обикн. *мн.* Космите по краищата на тази кожица; мигли, клепки, ресници. *Мария . . . с черни големи очи, дълги клепачи, стоеше много млада при него.* Вазов.

клѐпвам[1], -аш, *несв.*; **клѐпна**, -еш, *мин. св.* клѐпнах, *св.* **1.** Клепя веднаж или няколко пъти по веднаж. *Я клепни върха на косата, че удари о камък.* **2.** За клепало — бия веднаж или няколко пъти по веднаж. *Кака ... още щом клепва клепалото, вече е разтребила и изчистила цялата къща.* Влайков.

клѐпвам[2], -аш, *несв.*; **клѐпна**, -еш, *мин. св.* клѐпнах, *св.* За уши — увисвам. *Петър ... обвеси глава и дългите му уши сякаш клепнаха.* П. Ю. Тодоров.

клѐпка *ж.* Клепач. *Гаврил беше се подпрял на тезгяха ... и унесено бе склопил клепки.* Елин Пелин. *У Недини слънце грее, | ... | то не било ясно слънце, | най ми било сама Неда, | с черни очи еленови, | с дълги клепки босилкови.* Нар. пес.

клѐпна. Вж. к л е п в а м.

клепоу̀х, -а, -о, *прил.* Който е с увиснали, клепнали уши. *Клепоухо магаре. Клепоуха свиня.*

клептома̀н *м.* Лице, което страда от клептомания.

клептома̀ния *ж.* (гр.). Болезнена склонност към кражба.

клептома̀нка *ж.* Жена клептоман.

клѐпя, -еш, *мин. св.* клѐпах, *несв.* **1.** Изтънявам острието на сечиво, като го кова. *Наблизу косач клепеше косата си, и мерният звук на чука се носеше весело по ливадата.* Елин Пелин. **2.** Удрям, бия клепало, за да издаде звук. *Клисарят клепеше за вечерня.* || За клепало — издавам звук при удряне. *Чуеш ли, второто клепало клепе.* Влайков. **3.** За щъркел — тракам с клюн. *На бездимните плетени комини стърчаха щъркелови гнезда, от гдето прави щъркели ... клепеха звънливо.* Вазов.

клерика̀л *м.* *Книж.* Привърженик на клерикализма.

клерика̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* *Книж.* Който се отнася до клерикализъм или до клерикал. *Клерикален дух. Клерикална партия.*

клерикалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Книж.* Буржоазно реакционно течение, което се стреми да установи господствено влияние на духовенството и църквата в политическия и културен живот.

клет, -а, -о, *прил.* **1.** Който буди съжаление, състрадание; злочест, нещастен, окаян. *Изгнаници клети, отломка нищожна | от винаги храбър народ мъченик | ... Те пият, а тънат сърцата им в рани.* Яворов. *От никъде помощ, от никъде надежда. Сбъркаха се клети сиромаси.* Елин Пелин. **2.** Който е за презрение, прокълнат, омразен. *Рушители на гнет вековен, | продаде ни предател клет.* Яворов.

клѐтва *ж.* **1.** Тържествено обещание, уверение, обричане за нещо; заклеване. *Аз съм се клела, заклела | и клетвата ми вярна е: | първо ми либе Никола | първо венчило той ще е.* П. Р. Славейков. *Длъжностните лица дават клетва за вярност на Народната република.* Конст., чл. 46. *Полагам клетва. Нарушавам клетва.* **2.** Зложелателни думи към някого; проклятие. *Да не цъфнеш, да не пекнеш, | дъще клета, със Дойчина, | да окапеш, дето седнеш — | да не станеш по година! | ... † От тез клетви се сбъдни | и Стоенкин баща стари.* Ботев. *Люти клетви.*

клѐтвен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до клетва (в 1 знач.). *Сега на подвиг нов те аз зова | и с клетвени обвързвам те слова.* Ем. П. Димитров. *Клетвено обещание. Клетвена декларация. Клетвени думи.*

клетвопрестъ̀пник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което е нарушило, престъпило дадена клетва. *Най-много се късаше от яд Бенковски. — Измениха! Станаха клетвопрестъпници, развалиха светите ни планове! — говореше той отчаяно.* З. Стоянов.

клетвопрестъ̀пница *ж.* Жена клетвопрестъпник.

клѐтка[1] *ж.* **1.** Затворено помещение, оградено с решетки или с мрежест тел, в което се пазят диви животни и птици. *Когато един тигър види клетката си полуотворена, той изскача и бяга в горите.* Вазов. *Той ходеше из малката триъгълна стая като звяр, затворен в клетка.* Йовков. **2.** Телена къщичка за птици; кафез. *От потона... висеше клетка, гдето пееше славейче.* Вазов.

клѐтка[2] *ж.* **1.** *Биол.* Най-простата съставна единица в устройството на животинския и растителен организъм. **2.** *Прен.* Главна част в нещо, ядро. *Семейството е основната клетка в нашето отечественофронтовско общество.* Г. Димитров.

клѐтник, *мн.* -ци, *м.* Нещастен, злочест човек. *И обърка се клетникът. Не знаеше ни що да каже, ни какво да стори.* Влайков.

клѐтница *ж.* Злочеста жена. *Сиротата! Господ й взема ума, — полудя клетницата.* Каравелов.

клѐтнишки, -а, -о. *Прил.* от клетник. *Кой ли може | неволя клетнишка изказа, | ... | Слана попари, зъсух беше — | в земята зърно се опече.* Яворов.

клѐтъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до клетка[2]. *Клетъчна структура.*

клеча̀, -йш, *мин. св.* -ах, *несв.* Стоя с подвити колена, без да допирам с тялото си до земята. *Клечат покрай огньове мъжделиви | възстари хорица.* К. Христов. || За животно — седя опрян на задните си крака. *Там* (на поляната) *бяха наклякали вълците, а срещу тях ... също така клечаха десетина сивокафяви животни, с дълги муцуни.* Ем. Станев.

клеча̀не, *мн.* няма, *ср.* *Отгл.* *същ.* от клеча.

клечешка̀та *нареч.* Клечешком.

клечешко̀м *нареч.* С клечане. *Той направи клечешком две стъпки, вплете се в една тиквена властуна и падна.* Караславов.

клѐчка *ж.* Къса тънка пръчица от сух клон. *По цял ден щърците хвъркат ..., мъкнат*

клечки, парцали, слама. Елин Пелин. *Дядо Слави, клекнал, слуша и дялка клечка със старото си ножче.* Чудомир. *У дома няма клечка дърва.* || Издялана къса пръчица за определена цел. *Обущарски клечки. Кибритена клечка. Клечки за зъби.* □ **Голяма клечка** (разг., ирон.) — човек с важно обществено положение.

клещѝ, само *мн., ж.* Железни щипци, с които се хваща или вади нещо. *Дорде циганинът има клещи, не си гори ръцете.* Погов. *Клещи за пирони. Обущарски клещи. Зъболекарски клещи.* □ **Хващам в клещи** (воен.) — обграждам противникова част.

клещовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на клещи.

клиѐнт *м.* (лат.). **1.** Купувач, посетител на магазин, заведение и др. *Имаше едно време един стар кърпач. Той приемаше своите клиенти в една малка барачка.* Ив. Хаджимарчев. **2.** Лице, което прибягва до услуга срещу заплащане. *Адвокатът изгледа строго своя клиент и, като наложи пак благата си усмивка, продължи: — Да, господа съдии!* Елин Пелин.

клиентѐла *ж. Събир.* Клиенти. *То* (момчето) *работи на машината, където се коват подметките, и от време на време се обръща към насядалата клиентела.* Г. Белев.

клиѐнтка *ж.* Жена клиент.

клѝзма *ж.* (гр.). Вкарване на течност през задния проход за прочистване на правото черво или за вкарване на храна или лекарство.

клик, клѝкът, клѝка, *мн.* клѝкове, клѝка (сл. ч.), *м. Поет.* Вик, зов. *Обичам те, роден език, | ... жив израз и клик | на мисъл, на блян, на дух пламен.* Вазов. *Грядущето ни праща своя клик — | за него да работим и творим!* Вазов.

клѝка *ж.* (фр.). *Неодобр.* Откъсната от народа група, обикн. властническа, която си служи с всевъзможни средства за постигане на тясно групови цели. *Дворцова клика.*

клѝкам, -аш, *несв. Диал. Рядко.* Издавам продължителен клик, вик; викам. *Баба деда по череши кликала, дедо ѝ се чак по дренки откликал.* Погов. *Всички кликат в един глас.*

клѝкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клѝкам.

клѝквам, -аш, *несв.*; **клѝкна,** -еш, *мин. св.* клѝкнах, *св.* Надавам клик, виквам. *Аз, кликна теменужката, за китка съм готова.* Вазов.

клѝкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клѝквам.

клѝкна. Вж. к л и к в а м.

клѝмам, -аш, *несв.* **1.** Кимам с глава. *Сестрите няколко пъти се обръщаха към приветливите домакини и им климаха приветливо.* Вазов. *Видните големци ... слушаха почтително неговите внушителни думи и климаха с глава в знак на одобрение.* Влайков. **2.** Отпускам и клатя глава от умора или дрямка. *В това време Климе пак опря глава до зида и заспа. — Климе, не климай!* Вазов.

клѝмане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клѝмам. *Климане на глава.*

клѝмат *м.* (гр.). Състояние на атмосферните условия, характерни за дадена област. *Умерен климат. Горещ климат. Южен климат.*

климатѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до климат. *Климатични условия. Климатичен пояс.* □ **Климатична гимназия** — гимназия при благоприятни климатични условия, предназначена за предразположени към заболяване ученици.

климатѝчески, -а, -о, *прил.* Климатичен. *Климатическа зона.*

клѝмвам, -аш, *несв.*; **клѝмна,** -еш, *мин. св.* клѝмнах, *св.* **1.** Климам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Натежах и това си е ... Дето се казва, грам да турнеш на паланците и климне.* Кр. Григоров. **2.** Навеждам се, наклонявам се на една страна. *Неволно климва ми главата на гърдите.* Величков. *Сградата е климнала към улицата.*

климѝя *ж.* Странично дърво в стола на кола или каруца, което поддържа ритлите. *Завързваше юздите за климията, за да не мърдат конете.* Йовков.

клѝмна. Вж. к л и м в а м.

клин[1], клѝнът, клѝна, *мн.* клѝнове, клѝна (сл. ч.), *м.* **1.** Късо дърво или желязо, със заострен край, което служи за цепене на дърва или за затягане. *Бай Илия ... ту мъкнеше на гръб пълен кош с плява, ту дялаше жегли от лесниковиците на дръвника, правеше клинове, та затягаше ралото.* Кр. Григоров. *Клин клин избива.* Послов. **2.** Продълговато и остро изрязано в единия край късче плат, внадено в дреха. □ **Ни в клин, ни в ръкав** (разг.) — казано или сторено неуместно, без връзка с това, което се говори или прави.

клин[2], клѝнът, клѝна, *мн.* клѝнове, клѝна (сл. ч.), *м.* Вид спортни панталони, които постепенно се стесняват към глезените.

клѝнец, *мн.* -нци, *м.* Гвоздей за подковаване на добитък. *Сред двора стои циганин и прави клинци.* Каравелов. *Забивам клинци.* □ **Кова клинци** (разг.) — мръзна, треперя от студ.

клѝника *ж.* (гр.). Лечебно заведение за определен вид болести, в което се върши и учебна и научно-изследователска работа. *Аз съм се учил десет години по медицина ..., рязал съм трупове в клиниката.* Вазов. *Очна клиника. Ушна клиника. Нервна клиника.*

клинѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* клиника. *Клинично лечение. Клинично изследване.*

клинѝчески, -а, -о, *прил.* Клиничен.

клѝнкам, -аш, *несв. Диал.* Вървя, мъкна се подир някого, като попритичвам от време на време. *Децата клинкат подир майка си.*

клиновѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма, вид на клин.

клинообрàзен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Обикн. в съчет. **клинообразно писмо** — клинопис.

клинопѝс *м.* У асиро-вавилоняните и у някои други древни народи — писмо, чиито букви се състоят от клиновидни чертици.

клинопѝсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който се отнася до клинопис. *Клинописна азбука.*

клѝнча, -иш, *мин. св.* клѝнчих, *несв.* Избягвам, измъквам се от работа, от задължение; кръшкам. *Учеше го да не се престарава много в*

службата, да клинчи и да си гледа здравето. Я. Каралийчев.

клѝнчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клинча.

клир, клѝрът, клѝра, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Събир.* **1.** Всички църковни служители, свещеници на някоя църква; духовенство. **2.** Място в църква, определено за певци. *Тоя разговор ставаше при черквата ..., при самия клир, дето от десет години насам се подвизаваше бае Тодор Клисарят.* Елин Пелин.

клѝринг *м.* (англ.). *Фин:* Уреждане на взаимни задължения във външната търговия на две страни без заплащане с налични суми.

клѝрингов, -а, -о, *прил.* Който се отнася до клиринг. *Клирингова спогодба.*

клѝсав, -а, -о, *прил.* **1.** За хляб и др. тестени храни — недобре опечен, тестяв. *И когато се опече хлябът, видя се, че не се е уредил както трябва — останал бе малко клисав.* Влайков. *Сеехме само ръж, хлябът ставаше клисав, синкав, дори черен.* Кр. Григоров. *Клисава баница.* **2.** За глина, кал и под. — който не е пръхкав, който лепне. *Нашата земя е жълта, задържа влагата и е пръхкава. Тяхната е клисава, сбива се.* Раб. дело, 1950 г.

клисàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (гр.). Слуга, прислужник в църква. *Габър — вече 70-годишен старец — още служеше клисар при църквата Св. Тарапонтий.* П. П. Славейков.

клисàрка *ж.* Жена клисар. *Едновремешният харамия ... дойде в село и се запъти към баба Йова, черковната шетачка и клисарка.* Вазов.

клисàрски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до клисар.

клисỳра *ж.* (лат.). Теснина между високи планински склонове; устие, дефиле. *Пътят пъпле по дъното на клисурата.* Вазов. *Момина клисура* (местно име).

клѝчка *ж. Книж. Остар.* Заглавна дума в речник.

клишѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). **1.** *Печ.* Рисунка или чертеж върху метална, каменна или дървена плоча за отпечатване. **2.** *Прен.* Изтъркан, шаблонен израз или фраза.

клишѝрам, -аш, *несв.* и *св. Печ.* Приготвям клише.

клишѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клиширам. *Рисунките са дадени за клиширане.*

клоàка *ж.* (лат.). **1.** Подземен канал, в който се изтичат градските нечистотии. **2.** *Прен.* Много нечисто, замърсено място.

клозѐт *м.* (англ.). Нужник.

клòкам, -аш, *несв.* За течност — издавам еднообразен звук при варене. *На веригата е закачено менче, в което нещо ври и весело клока.* Влайков. || Клокоча. *Буйно се лее Лудата Яна, | дига се, плиска, изпуща пяна, | мъти се, стене, от дъно клока.* Вазов.

клòквам, -аш, *несв.*; **клòкна,** -еш, *мин. св.* клòкнах, *св. Разг.* Клокам веднаж или няколко пъти по веднаж, завирам. *Тури яденето на огъня да клокне.*

клòкот *м.* Ясен еднообразен шум на поток, река или на развълнувани водни маси; клокотене. *Край реката често ходя аз, | в звучний клокот чувам твоя глас.* Вазов. *Сянката на кретоста легна върху моста и водата долу потъмня и сякаш запрехвърля с клокот мътни пенести далгѝ.* Ст. Загорчинов.

клокòтене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клокотя.

клокотя̀, -иш; *мин. св.* клокòтих, *несв.* Клокоча. *Нищава като в гроб клокоти.* Вазов.

клокòча, -иш, *мин. св.* клокòчих, *несв.* **1.** За ручей, поток, река—като тека, издавам еднообразен шум. *Рекичката клокочеше жаловито.* Вазов. *Малкият планински ручей клокочеше монотонно.* Кр. Григоров. *Клокочи бистрият поток в Дълбокия дол и плакне търкулнатите през деня камъни.* Я. Каралийчев. **2.** За вода, течност — вра с еднообразен шум. *Сапунената каша в големия казан глухо клокочеше.* Дим. Талев. || *Обр.* За гняв, омраза, ярост и под. — напирам, бушувам, кипя. *Дълбоко в душите се таеше омраза, клокочеше мъст и тежката ръка неволно се свиваше в юмрук.* Йовков.

клокòчене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клокоча. *През отворения прозорец долиташе клокоченето на реката и тихото шумолене на листата на ореха.* Дим. Димов.

клон, клòнът, клòна, *мн.* клòни, клòне (нар.), клòнове, клòнища (събир.), клòна (сл. ч.), *м.* **1.** Част от дърво, която над земята се отделя от стъблото. *Върбите, които са се надвиснали над реката, мият своите зелени клонове във водата.* Каравелов. *Кичестите някога върби, сега с изпокършени клонища..., висяха безнадеждно скръбни.* Вазов. *В клоните на тая чудна върба от край време имаше дванадесет щъркови гнезда.* Елин Пелин. *Стройна се калина вие над брегът усамотени, | кичест явор клони сплита в нейни вейчици зелени.* П. П. Славейков. *Овошките поклащат мокрите си клоне.* Йовков. **2.** С *мн.* клòнове. *Прен.* Отделен отрасъл, самостоен дял, част, разклонение от нещо главно, общо, основно. *Езикознанието е един от важните клонове на науката. Пощенски клон. Клон от ж. п. линия. Клон от БНБ. Клон от индустрията.*

клонàк, *мн.* -ци, *м. Събир.* Клони. *Невидимо над мене из клонака | като че си на съне птичка пей.* К. Христов.

клонàт, -а, -о, *прил. Рядко.* Клонест. *В усоите, в долините | растеше бук клонат.* Вазов.

клòнест, -а, -о, *прил.* Който има много клони; разклонен, клонат. *Под гъстата сянка на клонестата върба... стояха други жени, баби и деца.* Ц. Церковски.

клòнка *ж.* Вейка, клонче у дърветата. *Земята беше покрита с опадал цвят, с листа и клонки, съборени от вятъра.* Йовков.

клòнче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* клон (в 1 знач.). *Фенерът светеше окачен на клончето на едно люляково дръвче.* Вазов. □ **Маслиново клонче** — символ на мира.

клоня̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Накланям се, насочвам се на някъде. *А вече слънцето клонеше към заник.* П. П. Славейков. *Везните на щастието се привеждаха и клонеха вече на една страна.* **2.** *Прен. Разг.* Имам предпочитание към някого, държа неговата страна. *Тайно в себе си той се гордееше с Йосифа и затуй клонеше на тая страна, накъдето беше и той.* Йовков. *Лазар отиде да намери хаджи Захария Мирчев, а той беше от ония чорбаджии в общината, които клоняха към младите.* Дим. Талев.

клòпам, -аш, *несв.* 1. *Диал.* Хлопам. *Началникът заповяда и аз те карам! — отговаря стражарят и клопа с чизмите след него.* Елин Пелин. *Не клопай с налъмите.* 2. За кокошка, която ще мъти — издавам особен звук.

клòпане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клопам.

клòпвам, -аш, *несв.*; **клòпна,** -еш, *мин. св.* клòпнàх, *св.* Клопам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Да, смърт! — повтори Единакът, клопна зъби и се върна с наведена глава.* Орлин Василев.

клòпване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клопвам.

клòпка *ж.* 1. Уред или място, пригодено за улавяне на животни; капан, примка. *Лисицата все ще влезе в клопката.* Йовков. *Нещастният хищник бе забравил, къде се намира; все още се надяваше, че ще се измъкне от клопката, в която бе паднал.* Орлин Василев. 2. *Прен.* Хитро скроена примка; засада. *И какво ще са приказвали? Някоя клопка пак ти правят.* Вазов. *Хващам се в клопката. Попадам в клопката.*

клòпна. Вж. к л о п в а м.

клопотàр *м.* Металически звънец за добитък. *Прозвънтяха с мек напевен звън големите медни клопотари на стадата, които се прибираха от паша.* А. Гуляшки.

клòун *м.* (англ.). Цирков артист, изпълнител на комични роли; смешник, палячо. *Сред стаята се изправи като на пружина цял целеничък клоун: нацапан с пудра, ухилен, с червен нос и коническа шапка.* Йовков.

клòунски, -а, -о. *Прил. от* клоун. *Клоунска шапка. Клоунски дрехи.*

клош *неизм., прил.* (фр.). За кройка на дреха — скроена на верев, така че в долната си част става широка и силно надиплена.

клуб, клу̀бът, клу̀ба, *мн.* клу̀бове, клу̀ба (сл. ч.), *м.* (англ.). 1. Помещение, обществено заведение, в което се събират хора от една организация, професия или се устройват събрания. *Клуб на културните дейци. Клуб на народната армия.* 2. Дружество, организация. *Спортен клуб „Спартак“.*

клу̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който служи за клуб, принадлежи на клуб. *Клубно помещение.*

клуп, клу̀път, клу̀па, *мн.* клу̀пове, клу̀па (сл. ч.), *м.* 1. Вид възел, вързан на колелце, бримка, който лесно може да се стегне или развърже. *Връзвам на клуп.* 2. *Диал.* Всяка една бримка при плетене.

клъ̀ввам, -аш, *несв.*; **клъ̀вна,** -еш, *мин. св.* клъвнàх, *прич. мин. страд.* -ат, *св.* Кълва веднаж или няколко пъти по веднаж. *Едно врабче, кацнало наблизу, клъвна буболечка и пак хвръкна.* Вазов. *В същия миг мечката изрева от болки и от ярост: соколът успя да я клъвне по едното ухо.* Ст. Загорчинов. || *Прен.* Остро засягам някого с думи; жегвам. *Толкова скиташ, пък никога не съм те видяла да се върнеш с лов. — Тя позна, че нейните думи ме клъвнаха, и се засмя.* Елин Пелин.

клъ̀вване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клъввам.

клъ̀вна. Вж. к л ъ в в а м.

клъ̀цвам, -аш, *несв.*; **клъ̀цна,** -еш, *мин. св.* клъцнàх, *прич. мин. страд.* -ат, *св.* 1. Чуквам, удрям с нещо остро. *За колелетата три пъти отзаран насам е идвал съседът му Пени... А нито веднъж не е клъцвал с брадвата на тях.* Ц. Церковски. 2. За змия — ухапвам. *Внезапно в камъняка там напечени / змия отровна ме клъцна.* Вазов. 3. *Прен.* Засягам остро някого с думи; бодвам, жегвам. *Единствено тя* (жената на Мито) *намираше остри думи да клъцне чорбаджиите, когато я закачеха.* Ст. Даскалов. *Обичам го, разбира се.—Тия думи ме клъцнаха отровно в сърцето.* Елин Пелин. **клъцвам се, клъцна се** *възвр.*

клъ̀цване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клъцвам и *от* клъцвам се.

клъ̀цна. Вж. к л ъ ц в а м.

клю̀ка *ж.* Злонамерен слух, сплетня, която се пуска и разпространява за някого. *Не давайте храна на клюки, на рекли и казали.* Вазов. *Божура ходеше из цяло село, знаеше всички клюки, всички сплетни, знаеше какво говорят за Ганаила, за кого я тъкмят.* Йовков. *Чуха се разни думи, пуснаха се клюки и клевети.* Елин Пелин. *Занимавам се с клюки.*

клюкàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Мъж, който измисля, разпространява клюки.

клюкàрка *ж.* Жена, която измисля, разпространява клюки. *Не вярвах го и аз това нещо. Клюкарки са се намесили тук.* Влайков.

клюкàрски, -а, -о. *Прил. от* клюкар. *Клюкарски разговори. Клюкарски сплетни.*

клюкàрство, *мн.* няма, *ср.* Проява на клюкар или на клюкарка.

клюкàрствувам, -аш, *несв.* Измислям, разпространявам клюки.

клюкàрствуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* клюкарствувам.

клю̀мам, -аш, *несв.* 1. Отпускам, клатя глава от умора, тъга, или при дрямка. *Не клюмай печално глава, / стой гордо, недей унива.* Хр. Радевски. || *Обр. Потокът къдрав като че немее, / а клюмат благовонните цветя / затворени чашки.* К. Христов. 2. *Разг.* Кимам с глава; климам. *Хаджи Смион отсреща клюмаше и потвърдяваше думите на Иванча.* Вазов.

клю̀мане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клюмам.

клю̀мвам, -аш, *несв.*; **клю̀мна,** -еш, *мин. св.* клюмнàх, *св.* 1. Отпускам глава от умора, тъга. *Главата ѝ клюмна на рамото му като на ранена птичка.* Ст. Загорчинов. || За растения, цветя — отпускам клони, цвят; увяхвам. *Само една река бъбле по дола и отсам-оттатък по бреговете ѝ са клюмнали върби.* П. Ю. Тодоров. *Нейните мили цветя на прозореца стояха посърнали и клюмнали.* Вазов. 2. *Прен.* Изпадам в отчаяние, в тъга; отпадам. *Под това нравствено изтезание хаджията всеки ден клюмваше безнадеждно.* Вазов. 3. Кимвам с глава. *Сегиз-тогиз само клюмваше одобрително глава на ораторите.* Вазов.

клю̀мване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клюмвам.

клю̀мна. Вж. к л ю м в а м.

клюн, клю̀нът, клю̀на, *мн.* клю̀нове, клю̀на (сл. ч.), *м.* Предна издадена рогова част от устата на птица, с която тя кълве; човка. *Соколът подхвана месото с прикривения си клюн, клъвна*

няколко пъти и пак го пусна недоядено на пътя. Ст. Загорчинов.

клю̀са *ж. Нар.* Клопка, капан за ловене на диви животни чрез приклещване. *Янко започна да залага клюсата по-добре, като предварително издълбаваше в земята гнездо и покриваше капана с пръст и шума.* Ем. Станев.

ключ, клю̀чът, клю̀ча, *мн.* клю̀чове, клю̀ча (сл. ч.), *м.* **1.** Приспособление от метал, пригодено специално да отключва и заключва брави, ключалки. *Извади* (пазачът) *връзка с ключове и се втурна да отвори главния вход.* Дим. Димов. *Секретен ключ.* **2.** *Прен.* Средство, с което се разгадава, разрешава нещо. *Найден напрягаше ума си дано сам намери ключа на загадката.* Вазов. **3.** Инструмент, с който се отвинтват и завинтват гайки на винтове. *Френски ключ. Тръбен ключ.* **4.** Механизъм на електрическа инсталация, уред или апарат за включване или изключване на ток. *Той пристъпи в тъмната каюта, опипа стените и щракна електрическия ключ.* Д. Добревски. *Ключ на електрическа печка. Ключ на Морзов апарат.* **5.** *Муз.* Музикален знак в началото на петолинието, който определя височината и името на даден нотен знак, спрямо който вярно се определят и останалите тонове. *Ключ сол. Ключ фа.* **6.** *Рядко.* Книжка с буквални преводи на текстове или с решение на задачи от някой учебник. □ **Апашки ключ** — вид ключ за отваряне на обикновени брави; шперц. **Държа под ключ** — пазя нещо заключено.

ключа̀лка *ж.* **1.** Приспособление за заключване на врата, чекмедже и др.; брава. *Пристъпя* (бай Ганьо) *тихичко към вратата на кабинета, навежда си ухото към дупката на ключалката и слухти.* Ал. Константинов. *Всички врати бяха подновени и бравите на ключалките поправени. Всички ключалки са развалени.* **2.** Дупка на брава, в която се поставя ключът.

ключа̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Човек, който държи, пази ключовете на помещения. **2.** Занаятчия, който прави и поправя ключове.

ключа̀рка *ж.* Жена ключар (в 1 знач.).

ключа̀рски, -а, -о. *Прил. от* ключар. *Ключарска работилница.*

клю̀чица *ж.* Извита кост между раменната става и гръдната кост. Clavicula.

клю̀чов, -а, -о, *прил.* Обикн. в съчет. **ключова позиция** (воен.) — най-важна, възлова позиция.

кля̀квам, -аш, *несв.*; **клѐкна,** -еш, *мин. св.* клѐкнах, *св.* **1.** Подгъвам колена и се снишавам, без да допирам с тялото си до земята. *Клекни! Стани!* || За животно — сядам на задни крака. *Кучето клекна до колибата си.* **2.** *Прен. Разг.* Отпадам от преумора, от старост. *А твоята майка — черната кобила — клякаше, щом изоре един декар.* А. Каралийчев. *Добитъкът клекна.*

кля̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* клякам.

кля̀квам, -аш, *несв.; клѐкна,* -еш, *мин. св.* клѐкнах, *св.* Клякам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Кляквам в кюшето и гледам през пармаклъците.* Влайков.

кля̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кляквам.

кля̀фкам, -аш, *несв.* За ловно куче — издавам особен лай, когато подуша дивеч.

кля̀фкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кляфкам. *От ранни зори още ловците пуснаха кучетата в рядката ниска кория... и гърмяха цял ден. Кляфканията на кучетата не спираха.* Ем. Станев.

кмет, кмѐтът, кмѐта, *мн.* кмѐтове, кмѐта (сл. ч.), *м. Остар.* Избрано или назначено лице да управлява селска или градска община. *Па и мене нали ми се иска — я депутат да ме изберат, я кмет.* Ал. Константинов.

кметѝца *ж.* Жена на кмет.

кмѐтов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на кмет. *Гороломов беше се спрял в тъмнината под стряхата на кметовата къща.* Йовков.

кмѐтски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кмет. *Ама стъпи ли им веднаж кракът на кметското място,... карат го както си знаят.* Влайков. *Умислен, Деян седеше в кметската стая.* Караславов.

кмѐтство, *мн.* -а, *ср. Остар.* **1.** Общинско управление, община. **2.** Сграда, в която се помещава такова управление.

кмету̀вам, -аш, *несв.* Изпълнявам служба на кмет. *Ако ще кметувам като Маноха,... по-добре хич и да не ставам кмет.* Влайков.

кмету̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кметувам.

кнѝга *ж* **1.** Печатно произведение с много листа, подшити или подвързани заедно. *През 1897 год. издадох една книга със свои разкази и повести — книга първа.* Влайков. *Книга за прочит.* **2.** Обособена част от голямо литературно съчинение. *Енеидата се състои от дванайсет книги.* **3.** Голяма тетрадка, в която се вписват разни сведения, наредби и др. *Присъствена книга. Книга за похвали и оплаквания. Наредбена книга. Касова книга. Търговски книги.* **4.** Хартия. *Някои само, седнали на страна и наведени над някое парче книга,... съсредоточено пишеха писма.* Йовков. *Книга за амбалаж.* **5.** *Нар.* Писмо. *Облакът показва и хабер. Ще имаш книга от Стоенча.* Вазов. **6.** Само *мн. Остар.* Карти за игра. *Даже играеше на книги и изкусно крадеше в играта.* Вазов. □ **Говоря като по книга** (разг.) — говоря, без да се запъвам, като че ли чета. *Хаджи Генчо ще ти разкаже за всичко подробно, като по книга.* Каравелов. **Настолна книга** — любима или много нужна книга, която четем и използуваме постоянно. **Не зная книга** (нар.) — не мога да чета и да пиша, не съм грамотен. *И-их, божичко, защо не знам книга, та да зема самичка да си го* (писмото) *разчета.* Влайков. **Остава на книга** (книж.) — за решение, план и др.: остава неприложен, неизпълнен.

книговѐзец, *мн.* -зци, *м.* Лице, което подвързва книги; подвързвач.

книговѐзки, -а, -о. *Прил. от* книговезец. *Книговезки нож. Книговезко лепило.*

книговѐзница *ж.* Работилница за подвързване на книги.

книговодѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Служител в предприятие или учреждение, който завежда служебни книжа. *Банков книговодител.*

книговодѝтелка *ж.* Жена книговодител.

книговодѝтелски, -а, -о. *Прил. от* книговодител. *Книговодителска длъжност.*

книгово̀дство, *мн.* -а, *ср. Канц.* Служба по завеждане на търговски, финансови и др. книги.

книгоизда̀ване, *мн.* -ия, *ср.* **1.** Издаване на книги. **2.** Служба за издаване на книги. *„Отдел книгоиздаване"*.

книгоизда̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Издател на книги.

книгоизда̀телски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до книгоиздател и до книгоиздателство.

книгоизда̀телство, *мн.* -а, *ср.* Предприятие, което издава книги; издателство.

книгообмѐн *м.* (рус.). 1. Взаимна обмяна, размяна на книги между културни институти от различни страни. *Международен книгообмен.* 2. Библиотечна служба, която урежда такава обмяна.

книгопеча̀тане, *мн.* няма, *ср.* Печатане, издаване на книги, периодични издания и др.

книгопѝс *м.* Системно описание на книги, статии и др. печатни произведения, с посочване на автор, заглавие, година и място на издаване, формат, страници и др.; библиография.

книгопѝсен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* книгопис; библиографски. *Книгописни бележки.*

книгопрода̀вец, *мн.* -вци, *м. Книж.* Лице, което се занимава с продажба на книги. *Трийсет години бях аз прост книгопродавец.* Вазов.

книгохранѝлище, *мн.* -а, *ср.* (рус.). Специално голямо помещение в обществена библиотека, в което се пазят книгите; депо.

книжа̀, *ед.* няма, *ж. Събир.* Сбор от документи, писма, преписки и др. *Чиновник преглежда някакви книжа. Гледа ги бавно, внимателно, после рови някакъв голям тефтер и пак гледа книжата.* Елин Пелин. □ **Ценни книжа** (фин.) — облигации, акции и под.

книжа̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* 1. Притежател, собственик на книжарница. *Един софийски книжар неочаквано му предложи да издаде тези невероятни разкази.* П. П. Славейков. 2. Продавач в книжарница.

книжа̀рка *ж.* 1. Собственица на книжарница. 2. Продавачка в книжарница.

книжа̀рница *ж.* Магазин за продажба на книги и канцеларски материали.

книжа̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до книжар и до книжарница. *Книжарски стоки и материали.*

книжа̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на книжар.

книѝжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* 1. Който е направен от хартия, от книга. *Книжни пари. Книжна връв.* 2. Предназначен за хартия, за книга. *Книжна фабрика. Книжна индустрия. Книжен склад.* 3. Който се отнася до книга (в 1 знач.). *Книжният фонд на библиотеката се увеличава. Книжен пазар.* 4. *Прен.* Придобит предимно от четене на книги, а не от изучаване на действителността. *Притежаваше голяма опитност, верни наблюдения и не по книжен път беше достигнал много истини.* Йовков. *Книжни изрази. Книжни знания.*

кнѝжка *ж.* 1. Малка книга (в 1 знач.). *Тия стихове бих издал в малка хубава книжка, подвързана в бяла кожа.* Елин Пелин. 2. Хартийка. *Я чакайте да завъртя една цигарка. Аз си имам цигарени книжки.* Ал. Константинов. 3. Отделен брой от списание. *Получи се новата книжка от списанието.* 4. Документ във вид на малка книга, издаден от учреждение, организация и др. *Членска книжка. Спестовна книжка. Пенсионна книжка.*

книжлѐ, *мн.* -та, *ср. Пренебр. Умал. от* книга (в 1 знач.). *Чете всевъзможни книжлета.*

кнѝжник, *мн.* -ци, *м. Старин.* 1. У старите евреи — тълкувател на библията. *Книжници и фарисеи.* 2. Учен човек. *Созва тогава царят книжници и мъдреци и сам разправи виденето на сън знамение.* Ст. Загорчинов.

кнѝжнина *ж.* Писмени паметници и литературни произведения на един народ, обикн. от по-стара епоха; литература. *Старобългарска книжнина.*

кнѝжно *нареч.* 1. Със сляпо придържане о книгите, далеч от говоримия език, шаблонно. *Статията беше написана много книжно.* 2. Без връзка с практиката; формалистично. *Законът не трябва да се прилага книжно и формалистично.*

кнѝжност, -тта, *мн.* няма, *ж.* 1. Сляпо придържане о наученото от книгите. *Книжността, изкуствеността в тия стихове е очевидна.* Вазов. 2. Откъснатост от практиката; канцеларщина. *В работата на отдела има доста канцеларщина и книжност.*

книжо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до книжнина или е предназначен за книжнина; литературен. *Книжовна дейност. Книжовен език.*

книжо̀вник *мн.* -ци, *м.* Човек, който работи в областта на книжнината.

книжо̀вност, -тта̀, *мн.* няма, *ср.* Книжнина, писменост. *Върви, народе възродени, / към светла бъднина върви, / с книжовността, таз сила нова, / съдбините си поднови.* Михайловски.

княгѝня *ж.* Жена или дъщеря на княз.

кня̀жески, -а, -о. *Прил. от* княз. *Княжеска титла. Княжески дворец.*

кня̀жество, *мн.* -а, *ср.* Държава или област, управлявана от княз. *Васално княжество.*

княз, князът, княза, *мн.* князѐ, княза (сл. ч.), *зв.* кня̀же, *м.* 1. Владетел на полунезависима държава. *Княз Александър Батемберг.* 2. Близък родственик на владетел; принц. *Много знатни гости, князе и боляри надошли.* Влайков.

коалѝрам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* и *взаим. Книж.* Влизам в коалиция; съюзявам се.

коалѝране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* коалирам се.

коалицио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Създаден чрез коалиция. *Коалиционно правителство.*

коалѝция *ж.* (лат.). 1. Военен или политически съюз на няколко държави, насочен срещу други държави. 2. В буржоазните страни — съюз между политически партии, социални групи и др., за постигане на обща цел; блок.

коафьо̀р *м.* (фр.). Лице, което по занятие прави коафюри; фризьор, бръснар.

коафю̀ра *ж.* Прическа.

коба̀лт *м.* (нем.). Химически елемент — сребристобял метал, с червеникава отсянка, по-твърд от желязото.

коба̀лтов, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до кобалт. *Кобалтов окис. Кобалтова стомана.* 2. Който има тъмносин цвят. *Кобалтова боя.*

ко̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил. Поет.* Който предвещава нещо лошо; злокобен. *Кобен сън.*

кобѝла *ж.* Женски кон. *Две кобили в една торба не се зобят.* Погов. *Породиста кобила.*

кобѝлица *ж.* 1. Слабо извит прът, с който се носят тежести на рамо, обикн. съдове с вода. *Носеше на рамо кобилица с дрехи.* Влайков. 2. Дълго дърво, опряно подвижно на четалест кол, за което е закачен прът или верига с кофа за вадене на вода от кладенец; геранило. *Гнилата кобилица на герана болезнено стенеше отвън.* Елин Пелин. 3. Рамене на везни.

кобѝлски, -а, -о. *Прил. от* кобила. *Кобилско мляко.*

кòбра *ж.* (португ.). *Зоол.* Отровна змия — очиларка, която живее в топлите страни.

кобỳр *м.* (тур.). Кожен калъф за револвер.

ковà, -ѐш, *мин. св.* -àх, *несв.* 1. Удрям с чук върху метал, за да му придам определена форма. *Ковачътковеше желязо за обръчи. Желязото се кове до като е горещо.* Погов. 2. Забивам нещо, като чукам. *Кова гвоздеи.* || Прикрепвам нещо, като го кова. *Кога ще ковете дъските на оградата?* 3. Подковавам. *Видяла жабата, че коват вола, и тя дигнала крак да я коват.* Послов. *Кови петалото, да не загубим коня.* Погов. 4. *Спец.* Правя бразди на воденичен камък, като го чукам. *Смъкна воденичния камък... Взе чука и длетото и почна да кове камъка.* Ѫ. Каралийчев. 5. За коса — клепя. *Мъже вече коват пред къщи косите за сенокос.* П. Ю. Тодоров. 6. *Прен. Поет.* Създавам. *Кова интриги. Ковем нашето щастие.* **кова се** *страд.* ◻ **Кова клинци** (разг.) — треперя от студ, зъзна.

ковà се, -ѐш се, *мин. св.* -àх се, *несв., сред.* За метали — ковък съм. *Чугунът не се кове.*

ковàн, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* кова. 2. Като *прил.* — изработен с коване. *Той е стегнат, ... лицето му загоряло, здраво и червено като кован бакър.* Йовков. *Двете двери от ковано желязо преграждаха каменния друм.* Ст. Загорчинов. 3. Украсен с метални ковани части. *Шепотом Аглика, ..., | зад кована порта бърже се обажда.* Яворов. *Засвирили са два рога ковани и два не ковани. | Не са били два рога ковани, | най са били две моми загорки.* Нар. пес.

ковàне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кова *и от* кова се.

ковàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* 1. Който си служи с подли и лицемерни средства. *Коварен враг.* 2. Който е извършен подло и лицемерно. *Това е подлост, това е коварна измяна на общото дело.* Вазов. *Коварно убийство.*

ковàрно. *Нареч. от* коварен.

ковàрност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* коварен.

ковàрство, *мн.* -а, *ср.* 1. Качество на коварен. *При вземане на храна внимавайте дали не е пипано. Не забравяйте коварството на врага: пазете се от отрова.* Хар. Русев. *Как може съдбата да търпи таквиз хора, които, наместо с нож, убиват с подлост, с коварство, с измама.* Йовков. 2. Коварна постъпка, коварна проява. *Превзеха крепостта с коварство.*

ковàч *м.* 1. Лице, което изработва железни изделия с коване. *Ковачът изправя се с чука чиличен, | желязото звънко трещи.* Смирненски. 2. Подковач. ◻ **Ковач на щастието си (съдбините си)** (книж.) — създател на щастието си (съдбините си).

ковàчески, -а, -о, *прил.* Ковашки.

ковàчество, *мн.* няма, *ср.* Занаят на ковач.

ковàчница *ж.* Работилница на ковач *Кола, плугове, жетварки и какви не още сечива бяха натрупани пред ковачницата му и чакаха ред като болни пред лекар.* Йовков.

ковàшки, -а, -о, *прил.* 1. Който се отнася до ковач. 2. Който принадлежи на ковач. *Ковашки чук. Ковашки мях.*

кòвкост, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Качество на ковък. *Ковкост на металите.*

ковлàдя, -иш, *мин. св.* ковлàдѝх, *св.* (тур.). *Нар.* Клеветя. *Па се спусна... | да ковлади тя Стояна, | че отива на поляна.* Хр. Ботев.

ковчѐг, *мн.* -зи, *м.* 1. *Нар.* Голям сандък за дрехи, покривки, завивки и под. *Мома вече, а скръстила ръце и седи! Твоите дружки напълниха ковчези с дрехи, а ти още чорап не знаеш да плетеш.* Ст. Даскалов. *Всичките имаха затворени в ковчезите си хубавата хъшовска униформа.* Вазов. || Железен сандък, в който се държат пари, ценности. *Между ясена и оброчището пет лакти копахме, докле намерим парите. В железен ковчег бяха турени.* Ст. Загорчинов. 2. Специален сандък, в който се слага мъртвец. *На колата до ковчега на мъртвата седеше захлупена Йовка.* Елин Пелин. ◻ **Ноев ковчег** — според библията: сандък, в който Ной спасил от потопа семейството си и по една двойка птици и животни.

ковчежѐ, *мн.* -та, *ср. Остар.* 1. Малко сандъче, което служи за пазене на пари и ценности.

ковчѐжник, *мн.* -ци, *м. Остар.* Касиер-платец във военно учреждение или военна част.

ковчѐжничество, *мн.* няма, *ср. Остар.* Сграда, в която се пазят пари, ценности и ценни книжа.

кòвък, -вка, -вко, *мн.* -вки, *прил.* За метал — който лесно се кове и обработва. *Ковък метал. Ковко желязо.*

ковьòр *м.* (рус.). Малък тъкан или бродиран килим за стена.

кога I. *Нареч.* 1. При пряк и непряк въпрос, с който се иска да се определи времето, през което е станало или ще стане нещо; по кое време. *Господин Соколов, кога комитетът ще има заседание?* Вазов. *Кога си отиде Македонски? — Не знам кога, заспал съм.* Вазов. *Кога, бре синко Стоене, | невярна болест ще мине?* К. Христов. 2. *Разг.* Обикн. след още — за посочване, че действието е станало много по-рано от момента, в който се говори; от колко дълго време. *Спиш като малко дете. Блазе ти! Пък аз още кога съм станала.* Елин Пелин. *Железницата е пристигнала още кога.* Вазов. II. Като *съюз.* 1. Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос: а) По кое време. *По-добре кажи кога ще дойде хлябът — мърмори той.* Л. Стоянов. *На черкова ходиш ли? — Не ходя. Аз не съм ходил от дете. Току-речи едвам помня, кога е било.* Елин Пелин. *Тя не е усетила кога съм се завърнал.* Вазов. б) В какъв случай. *През годината тя знае, кога от кой фасул трябва да се вари, кой е за тях си, кой е за службата, гдето я правят на свети Никола, и кой за гости.* Влайков. *Никой не е познал, кога една жена обича наистина от сърце.* Елин Пелин. 2. *Нар.* Когато.

Тя се спусна надолу към селото, кога притъмняваше вече. Вазов. *Чак кога се изправи, тогаз те познах.* Йовков. *Не обичаше и надълго да приказва с нея, кога се срещнат на пътя.* Влайков. *И как безумна бе ми радостта, / кога дочух гласа ти да звучи.* Дебелянов. *Защо ми е да съм хубава, кога сърцето ми е наранено?* Влайков. *Кога питаш, мой юначе, / право да ти кажа /.../ седни при мен и слушай ме / да ти поприкажа.* Каравелов. || При сравнение, с к а т о. *Или пък започваше да удря с две шепи по коляното си и се чуваше също такъв звън, като кога някой раздрънква кесия с пари.* Йовков. *О, Българийо, никога не си тъй мила, както кога сме вън от тебе!* Вазов. *Свиреше някак особено, еднообразно,... като кога тече чучур.* Йовков. 3. Като *съотносителен съюз* — за изреждане и отсянка на многократно редуване; ту-ту. *Натъкмих аз два чифта волове. С едните работи Цонко, с другите кога аз, кога Мито.* Влайков. *Той често се опитваше да съчинява малки песнички, кога весели, кога тъжни.* Д. Добревски. □ **Кога (и) да е** (разг.) — все някога. *От брадва рана кога да е зараства, а от език — никога.* П. Р. Славейков. **Кога как** — всеки път, когато; колкото пъти. **Няма (има) кога** — няма (има) време. *Гинеше храбрата му* (на вълка) *глутница. Нямаше кога да избикаля езерото.* Орлин Василев.

когато *нареч.-съюз.* I. Въвежда подчинено обстоятелствено изречение. 1. За време — за посочване точно времето, през което се извършва действието на главното изречение. а) При едновременни действия; като. *Когато мъмреше или съдеше за нещо синовете си, те... стояха пред нея с наведени глави и не възразяваха.* Елин Пелин. *Когато обядват или вечерят, тя ще да шъта и приноси и чак като се прекръсти дядо ѝ и захване, тогава и тя ще седне.* Влайков. б) При последователни действия, щом действието на главното изречение настъпва непосредно след действието на подчиненото изречение; след като, като. *Когато се вдигна трапезата, Марко стана.* Вазов. *Рано сутринта, когато дрезгавината на близкия ден вдигна косачите, те видяха, че Лазо не беше при тях.* Елин Пелин. *Когато песните прекъснаха, започнаха надбягвания с коне.* Ст. Загорчинов. || При последователни действия, които се повтарят в неопределено време; всеки път, когато, колкото пъти, колчем. *Тя обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички и, когато кажеше нещо, искаше да бъде изпълнено.* Елин Пелин. *Ти се обръщай до него смело, когато ти стане нужда.* Вазов. в) При посочване, че действието на главното изречение настъпва, става или се завършва преди действието на подчиненото изречение. *Когато Милка стигна в Шумен, пробуденият град беше вече в движение.* Вазов. *Нощният мрак бе съвсем паднал, когато Огнянов излезе из тъмния и насеяния с канари дол на Манастирската река.* Вазов. || В случай, че действието на подчиненото изречение настъпва внезапно, неочаквано по отношение действието на главното изречение. *Седеше тя прибрана тамо в къта, / край огъня, когато се почука / на прозорчето излек.* П. П. Славейков. г) При последователни действия, в случай че действието на главното изречение е следствие от действието на подчиненото изречение. *Изтръпнахме, когато вратата се отвори и видяхме, где ще ни оставят.* Величков. *На Душко му ставаше неприятно, когато му напомняха,... че е от село.* Елин Пелин. *И когато чуваше зад гърба си похвали и въздишки, тя трепваше от гордост.* Елин Пелин. д) При посочване на някаква условност; ако, в случай че. *Обикновено те се събират в градината, когато е хубаво времето.* Вазов. *Само когато беше разположен Марко, наставленията му имаха такъв тон; сърдит ли беше нещо, на трапезата царуваше гробно мълчание.* Вазов. *Петровица беше по-мека и носеше добри чувства в душата си, но тя бе крайно честолюбива и, когато избухнеше, мъчно можеше да се въздържи.* Елин Пелин. е) При посочване на някаква причина; щом като, тъй като, понеже. *Дядовият Манолов син ми е добър гостенин всякога, най-вече когато ми иде от толкова далеко място.* Вазов. *Нека им покажем, че браилските юнаци се не боят от опасност, когато се касае за народното дело.* Вазов. 2. За изразяване на някакво условие, обикн. във въпросителни изречения; при условие че, при положение че, щом като, ако. *И защо му са пустите пари, гдето ги печели, когато живее като говедо?* Ал. Константинов. 3. *Разг.* За съпоставяне — при изтъкване на разлика или противоположност на факти или действия; докато, а в същност. *Не стига това, ами са го набедили, че гърмел срещу заптието, когато аз нито пипнах револвера си.* Вазов. *Той се мъчеше да има самообладание пред клисурците, когато из неговото сърце течеха кърви.* Вазов. II. Въвежда подчинено определително изречение — при поясняване на дума в главното изречение, която означава понятие за време; в който. *Той живо си представяше нейното положение в минутата, когато някой от ближните ѝ е обадил със заобикалки зловещия слух.* Вазов. *От коя дата е? От 22 юли, преди четири дена, в същия ден, когато съм тръгнал аз.* Вазов. □ **Когато и да** (сложен съюз за време) — за означаване на действие, което става в неопределено време; безразлично кога. *Ще ги чакаме, когато и да заминат.* Вазов. *Когато и да идех при тях, стаята беше винаги прибрана и чиста.*

когашен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* От кое време. *Когашен е този хляб?*

кого. Вж. к о й.

кодеин *м.* (гр.). *Мед.* Наркотично лекарство, което се добива от опиума и служи за успокояване на кашлица, бодежи, болки.

кодекс *м.* (лат.). Сборник от закони, които уреждат определена област на обществения живот. *Кодекс на труда. Граждански кодекс. Процесуален кодекс.*

коджа *неизм., прил.* (тур.). *Нар.* 1. Доста голям. *Хайде — каза тате — коджа момченце си вече, ще помагаш в кърската работа.* Кр. Григоров. 2. Като *нареч.* — доста, доста много. *Коджа се изплаших.*

коджамити *неизм., прил.* Коджа. *Днеска ще да имаме коджамити работа.* Каравелов. *Станала е коджамити мома.*

кодификационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до кодификация.

кодификация *ж.* (лат.). Обединяване и съгласуване на закони и законоположения за цялостно уреждане на дадена област от обществения живот.

кодифицѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Обединявам, привеждам закони и законоположения в една цялост, система.

коѐ...коѐ *съюз. Разг.* При изреждане на последователно извършвани действия; било...било, и...и. *Детето кое играе, кое плаче, кое спи.*

коефициѐнт *м.* (лат.). *Мат.* **1.** Число, поставено като множител пред алгебрически израз. **2.** Величина, която изразява определено свойство на физическо тяло.

кòжа *ж.* **1.** Външната тъкан, която покрива тялото на човек или животно. *По нежната кожа на лицето ѝ... се разливаше лека руменина.* Йовков. *От голяма задуха по тънката блестяща кожа на малките татарски коне течеше пот на браздулици.* Ст. Загорчинов. **2.** Такава тъкан, одрана от животно, сурова или обработена. *Наперен, важен, с лисичи кожи на абата си, Вълчан сам поведе хорото.* Йовков. *Взе мярка да ѝ ушие за Великден дълбоки чехли от лъскава кожа.* Влайков. *От едно агне две кожи не биват.* Погов. *Преди да убиеш мечката, не ѝ продавай кожата.* Погов. *Щавена кожа. Меча кожа. Сурови кожи.* **3.** Външната тънка обвивка на някои плодове или зеленчуци. *Ябълка с дебела кожа.* □ **Влизам някому под кожата** (разг.) — карам някого да действува по мое внушение и воля; подбуждам, подстрекавам. *Мисля тъй да вляза под кожата на доктора, да го предразположа, та да подари нещо я за училището, я за читалището.* Йовков. **Вълк в овча кожа** — прикрит, лош, злонамерен човек. **Излизам из кожата си** (разг.) — изпадам в силно раздразнение. **Кожа и кости (кокали)** (разг.) — телесно много слаб, мършав. *Ала за наша изненада, една нощ пристигна и чичо. Слаб, сух — кожа и кокали.* Кр. Григоров. **Не мога да се побера в кожата си** (разг.) — много силно съм ядосан, раздразнен и дълго не мога да се успокоя. **Одирам (смъквам) кожата на някого** (разг.) — а) Безмилостно ограбвам. б) Наказвам някого строго, сурово. **Одрал кожата на баща (майка) си** (разг.) — много прилича на баща (майка) си. **Пазя (треперя над, грижа се за, спасявам) кожата си** — спасявам себе си. *На Борис се струваше, че този човек прави всичко възможно да спаси кожата си.* Караславов.

кожàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който обработва кожи за обуща, чанти и др. или търгува с кожи.

кожàрски, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до кожар. *Кожарски занаят.* **2.** Предназначен за кожени изделия. *Кожарска индустрия. Кожарска работилница.*

кожàрство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на кожар. *Занимавам се с кожарство.*

кòжен[1], -а, -о, *прил.* Който е направен от кожа. *Кожени ръкавици. Кожено палто.*

кòжен[2], -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се отнася до кожата на тялото. *Кожни болести. Кожна тъкан.* □ **Кожна клиника** — клиника за болести по кожата на човека.

кòжест, -а, -о, *прил.* Който е подобен на кожа. *Кожести листа на дърво. Кожеста обвивка.*

кожодѐр *м. Разг. Неодобр.* Човек, който безмилостно ограбва чужд труд; експлоататор. *Вие ни изядохте — извика Велко. — Таквиз като тебе ни докарахте до тоз хал. Кръвопийци! Кожодери!* Йовков.

кожодѐрски, -а, -о. *Прил. от* кожодер.

кожодѐрство, *мн.* няма, *ср.* Проява на кожодер.

кожỳх, *мн.* кожỳси, *м.* Зимна горна дреха, направена от кожа с козината или подплатена с такава кожа. *Над дрехите си обличат чохени кожуси, които са подплатени със скъпоценни кожи.* Каравелов. *Показа се фаетон с двама души, закачулени и обвити в топли кожуси.* Вазов.

кожухàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който изработва или продава кожуси, калпаци и др.

кожухàрница *ж.* Работилница на кожухар.

кожухàрски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кожухар или до кожухарство. *Кожухарски работник. Кожухарска работилница.*

кожухàрство, *мн.* няма, *ср.* Занаят на кожухар. *Занимавам се с кожухарство.*

кожỳхче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* кожух. *Па и студеничко е, та стрина Стоичковица се гуши в кожухчето си и току пъха ръце в пазухата си.* Елин Пелин.

коз, кòзът, кòза, *мн.* кòзове, кòза (сл. ч.), *м.* (рус.). **1.** Карта за игра, приета за най-силна в играта. *Подир пладне играеше в къщи на карти. Раздаваше ги на себе си и на един въображаем противник...: Играй коза! Вземи му голата десетка!* А. Каралийчев. *Пази си козовете.* **2.** *Прен.* Важен довод, предимство, аргумент срещу някого. *Да не допускаме никакви изкривявания на партийната линия, за да не даваме никакви козове в ръцете на врага.* Раб. дело 1950 г.

козà[1] *ж.* Дребно домашно животно с дълъг прав косъм и обикн. с рога. Capra. *Малкото стадо овци и кози... сладко чоплеше младата трева.* Елин Пелин. *Прилича му като на коза брада.* Погов. *Ако козата лъже, рогата ѝ не лъжат.* Погов. □ **Всяка коза на свой крак виси** (разг.) — всеки отговаря за себе си, за своите дела. **Дива коза** — диво планинско животно с кухести рога. Capella rupi capra. **От стара коза яре** (разг.) — за умен и хитър човек.

козà[2] *ж.* Вид гимнастичен уред за прескачане.

козàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Пастир на кози. *Козарят беше изкарал вече козите към Клисурската река.* Вазов.

козàрка *ж.* Жена козар.

козàрски, -а, -о. *Прил. от* козар. *Козарска свирка. Козарски ногавици.*

козàрство, *мн.* няма, *ср.* Развъждане и отглеждане на кози. *В тия села е много развито козарството. Той се занимава с козарство.*

козàрче, *мн.* -та, *ср. Умал от* козар. *Козарчето подрипна и се спре | навръх скалата.* П. П. Славейков.

козѐл, *мн.* козлѝ, козѐла (сл. ч.), *м.* Мъжка коза; пръч. *Прилича му като на козел брада.* Погов.

кòзен, -а, -о, *прил.* Който е направен от козя кожа или от козина. *Краката му обвити с козени наколенници, приличаха на краката на някой звяр.* Йовков. *Козена торба. Козен ямурлук.*

кòзешки, -а, о, *прил.* Кòзи.

кòзи, -я, -е. *Прил. от* коза. *Кози крак. Козя кожа. Козе мляко. Козя пастърма.* □ **Козя брада** (бот.) — вид киселец. Rumex acetosella. **Козя пътека** — стръмна планинска пътека.

кòзина *ж. Събир.* **1.** Космите по тялото на коза и др. животни. *Essay Кончето беше слабо, дребно, с разрошена козина.* Йовков. *Вълкът козината си мени — нрава си не мени.* Погов. **2.** Вълна от коза. *Марко заробил всички в работата си... да работят и преработват вълна и козина.* Дим. Талев.

козинàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който изработва козиняви изделия; мутафчия.

кòзиняв, -а, -о, *прил.* Който е направен от козина; козен. *Козиняв чувал.*

козиркà *ж.* (рус.). **1.** Твърда, издадена напред част на фуражка или каскет, която се спуска над челото. *Светлото, засенчено от козирката на фуражката, чело на Вълчан се покри с бръчки.* Вежинов. **2.** *Техн.* Предпазен навес на сгради.

кòзирòг, *мн.* няма, *м. Астр.* Съзвездие и календарен знак — зодия на месец декември.

козирỳвам, -аш, *несв.* и *св.* (рус.). Отдавам чест или поздравявам като военен, като вдигам ръка до козирката си. *Подпоручик Нейков сърдечно козирува при влизането му, а Личев само се приповдигна неохотно от мястото си.* Вежинов.

козирỳване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* козирувам.

козлè, *мн.* -та, *ср.* Малкото на коза; яре. *Козлетата се мушкат със своите мъннчки рогчета и лазят по скалите, като същи дяволчета.* Каравелов.

козлонòг, -а, -о, *прил.* Който е с нозе на козел. *В облеклата на нашите кукери всякой може да види ясно останки от облеклата на ония козлоноги участници в процесиите на Диониса.* П. П. Славейков.

козмèтика *ж.* (гр.). Начин и средства за поддържане свежестта и красотата на лицето и тялото. *Курс по козметика.*

козметѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до козметика. *Козметичен салон. Козметични средства.*

кòзни, само *мн.*, *ж.* (рус.). *Книж.* Злонамерени, коварни замисли, интриги. *Сега* (Годеслав) *нови козни кове против мене с приятелите си.* Вазов.

козунàк, *мн.* -ци, *м.* (гр.). Вид сладък великденски хляб с мляко, захар и яйца. *Носят на кумовете си два портокала на заговезни и козунак и червени яйца на Великден.* Св. Минков. *Мая за козунаци.*

козунàчен, -а, -о, *и* -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* козунак. *Козуначна кифла. Козуначна мая. Козуначно брашно.*

кòзя се, -иш се, *мин. св.* кòзих се, *несв., сред.* За коза — раждам, добивам козле.

кòзяк, *мн.* -ци, *м.* Дебела, груба черга от козя козина. *На постлания с козяци под седяха гостите и гостенките — работници.* Вазов. *Върху купчината суха тръстика лежеше Ейлюл, увита в черен козяк.* Ст. Загорчинов.

кой, коя, кое, *мн.* кой, *въпросит. местоим.* I. Като *същ. Вин.* когò, *дат.* комỳ — само за лица от *м. р.* **1.** В пряк въпрос, когато се пита за неизвестно лице или предмет. *Кой си ти? — попита сопнато и недоверчиво Марко, като отдръпна пищова си.* Вазов. *Кой е, отде е — това никой не знаеше.* Йовков. *Кого гледат сега тези очи?* Вазов. *Чорбаджи, кого беше скрил тука?* Вазов. *Кому носиш това? — попита той грубо.* Вазов. *Коя е тази жена? Кое е това село?* **2.** *Разг.* Във въпросително изречение с обобщително значение означава никой не. *Кой им е крив, като не знаят да играят.* Ал. Константинов. *Ако не мож' да си богат, кой ти бърка да си прав.* Погов. *Кой й пречи да си отиде? Кой ни зачита нас тука? Кой ви пита вас?* || С кратките дателни форми т и и м у като частици — за подчертаване, усилване на отрицание; никак не, съвсем не. *Кой му е мислил някога, че ще изпадна до такава ниски точка.* Вазов. *Когато в една река плават сомове, кой ти гледа мренките?* П. П. Славейков. *Сам можеше и той да види ясно, | невястата му че ще стане майка | наскоро, ала кой ти я поглежда.* П. П. Славейков. *А аз пък трийсет години се трепя и не файтон, — кой ти търси файтон! — ами една лира..., една турска лира петимен съм да се намира... в средната преградка на кесията ми.* Ал. Константинов. **3.** В съчет. к о й н е, к о й л и н е с глагол в обобщително изречение означава почти всеки, почти всички, мнозина; всеки. *Кой не знай Чавдар войвода, | кой не е слушал за него.* Ботев. *На младини кой не е „бивал поет", т. е. кой не е писал стихове.* П. П. Славейков. *Кой не би пожелал да стане царски зет?* В. Друмев. *Кой ли не обича Иванка?* В. Друмев. *Кого не е жилила пчела?* Йовков. **4.** В подчинено изречение пред относително местоимение или наречие означава всеки. *Пълна къща — пълен кош. | Мятай, момне, шарен пош! | Дар от сърце кой що може!* П. П. Славейков. *Таквоз нещо е светът, какво се чудиш?... Кому каквото е писано.* Йовков. *Въстаниците бяха въоръжени кой с какво е можал.* Вазов. *Всички се изпокриха кой където свари.* Елин Пелин. *Вдъхни всекиму, о боже, | любов жива за свобода — | да се бори кой как може | с душманите на народа.* Ботев. **5.** *Разг.* При изброяване, изреждане **кой,...**, **кой...**, **кой...** означава един,... други..., трети... *Уловиха коня кой за крак, кой за опашка, кой за глава и го изправиха.* Йовков. *Три жени, като три самодиви, идат към него и носят коя вино, коя ядене.* Йовков. *Покрай плетищата, прислонени надлъж една до друга или насъбрани на купчини сред агъла, овцете стояха кои прави, кои легнали и си прежйвяха.* Йовков. *Ще повикам отроците и парициите, па ще разделя земята по братски: кому гора, кому воденица.* Ст. Загорчинов. **6.** Като *съюз.* Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос, когато се пита за неизвестно лице или предмет. *Ти спомняш ли си кой бе той? | Това бях аз.* Вапцаров. *Еднаж беят съгледа у тях на стената образа на императора Николая и попита кой е той.* Вазов. *Буля Кирилица не можа отведнаж да си припомни кой е тоя Велин.* Елин Пелин. 7. Като *съюз. Разг.* В подчинено допълнително изречение след глаголите н я м а или и м а пред д а със значение, близко по смисъл до никой, някой. *Няма кой да ми помага.* Елин Пелин. *И кога нямаше кого да над-*

вива, | той пишеше книги, за да си почива. Вазов. *Че ти ме подстори, без време да женим | в далечно Загоре Петкана..., | та няма днес кой в непосилна неволя | тъга от сърце да развърне.* П. П. Славейков. *Тя има за кого и защо да живее, има кой да плаче за нея, защото има кой да я обича.* Вазов. **II.** Като *прил.* В пряк или непряк въпрос, когато се пита за неизвестно лице или предмет. *А из кои улици ходиш?* Вазов. *За пъклото кой път води? — попита ясно и високо дядо Матейко.* Елин Пелин. *Навън! Подлец! — Как? С кое право удряш?* Вазов. *Райно, я ми кажи при кой български цар българите станаха християни, покръстиха се?* Вазов. *Иречек не можа да се начуди, за коя госпожа е думата.* Ал. Константинов. **III.** Като *относит. местоим.* **1.** Който. *Кой не мина — той не ни ухапа.* Вапцаров. *Кой си има брада, той си има и гребен.* Погов. *Кой бие жена си, бие ангела си.* Погов. *Кой зло мисли, зло намира.* Погов. *Кого де сърби, там се чеше.* Погов. *Кому пчела на капа, он се и похвата.* Погов. **2.** *Диал.* В подчинено определително изречение, обикн. в началото на сложното изречение, означава всеки, който. *Кой големец дойде от София, все у него слиза и с него се разговаря.* Вазов. □ **Да видим кой кум, кой (стар) сват** (разг.) — силна закана: кой разпорежда, кой е властен. **Ето кой** (разг.) — този именно. *На морските вълни безкрайният шир — ето кое ме особено тегли.* Вазов. **Кой (и) да е** (неопределит. местоим.) — а) Като *същ.* Неопределено кой, някой от многото; някой. *Да дойде кой и да е от вас.* б) Като *прил.* Някой от многото. *Те разбраха, че наистина не можеше кой и да е човек да извърши това.* **Кой знае** (разг.) — не се знае, неизвестно е. *Болна съм, дружки, зла болест ме бие | ... | Кой знай до утре ще ли да осъмна.* П. П. Славейков. **Кой знае как** (разг.) — неизвестно как. *А при това на нашата космата | горила — кой знай как веднаж | попаднала бомба в ръката.* Хр. Радевски. **Кой знае какъв** (разг.) — много голям, значителен. *Да не ви знае човек, ще помисли, според вашите очерки, че сте кой знае какъв циник.* Ал. Константинов. *Джурковата кръчма в Пчеларево не беше кой знае каква сграда — обикновена кръчма.* Йовков. **Кой знае колко** (разг., пренебр.) — не много, незначително. *Но нека се не лъжем, че националното чувство у нас е кой знае колко укрепнало.* Ал. Константинов. **Кой знае от кои времена (години)** — неизвестно от колко отдавна; навярно от много отдавна. *Черквичката, останала кой знае от кои времена, се е слупила под тежестта на плочния покрив.* Елин Пелин. **Кой от кой** (разг.) — при сравнителна степен: един от друг. *В гардероба му стояха стотици вратовръзки, коя от коя по-оригинални.* Елин Пелин. **Кой през кой** (разг.) — един през друг. *От Бешбунар ли с пълни менци | тя привечер се връщаше с другарки, | спреваряха се кой през кой вода да ѝ напие.* П. П. Славейков. **Не знам кой си** (разг.) — някой си. *Откара малко сточица за не знам кой си събор.* Влайков. **На кой хал съм** (разг.) — в какво положение съм. **С кой ум** (разг., неодобр.) — как е възможно. *По цели дни се излежаваш. Не мога да разбера с кой ум ти дадоха пенсия, когато си як като бик.* А. Каралийчев. **Кое как** (разг.) — повърхностно, отгоре-отгоре, как **да е. С кои очи (уста)** (нар.) — срам ме е, неудобно ми е. *С кои очи да го погледна, с кои уста да му продумам.*

кой-го̀де, коя̀-го̀де, коѐ-го̀де, *мн.* кой-го̀де, *неопределит. местоим.* Някой. *Няма ли кой-годе да ме пожали?*

ко̀йто, коя̀то, коѐто, *мн.* ко̀йто. *Вин.* кого̀то, *дат.* кому̀то — само за лица от *м. р.* *Относит. местоим.* Като *съюз.* **1.** Въвежда подчинено определително изречение — при определяне на дума в главното изречение, което означава лице или предмет. *Народ, който глух на песни остава, | глуха вечно за него е и слава.* П. Р. Славейков. *Тоз, който падне в бой за свобода, | той не умира.* Ботев. *Най-после един кръчмар, когото втори път ходих да моля, се смили и ме приe в къщата си за тая нощ.* Вазов. *Началникът, комуто веднага донесли за тая случка, се сепнал.* Влайков. *Снахите почнаха да гледат накриво жена му, която живееше при тях и работеше покорно.* Елин Пелин. *Житие велико, заради което | той забрави всичко, дори и небето!* Вазов. **2.** Само *ср.* к о е т о. Въвежда подчинено определително изречение, чието значение се отнася към цялостния смисъл на главното изречение. *Минувамe сега из най-чудни места и аз само подир дълги колебания оставих возача да вдигне покрива на фаетона, което ни лиши от всякакъв вид.* Вазов. **3.** Обикн. в сентенции, пословици, поговорки в началото на сложно съставно изречение въвежда подчинено подложно изречение — при изразяване на някаква условност; всеки, който, оня, който. *Който ме види, би казал, че съм луд.* Вазов. *Нека тя сама каже, кого от нас иска. Когото поиска, негова ще бъде.* Йовков. *Който не работи, не трябва да яде.* Погов. *Който сее ветрове, бури ще жъне.* Послов. *Който вади нож, от нож умира.* Погов. *Които се карат, те се обичат.* □ **Който ми попадне** (разг.) — без избор, безразборно. *Сега прегръщаше Тачката, прегръщаше Чумака, Монката — който му попаднеше.* Йовков. **Който час** (разг.) — във всеки момент, по всяко време, винаги. *Но аз и сега съм готов, който час рекат.* Вазов. **Който (и) да е** (неопределит. местоим.) — а) Неопределено кой от многото; всеки. *Лесно и скоро се сприятелява с когото и да е, има широки познанства.* Йовков. б) Безразлично кой, независимо от това, кой е *Спре ли се пък някой да се сприказва с него — който и да бил — Рале така ще изкриви око да го изгледа, като че с поглед да го изпитва.* П. Ю. Тодоров. *Която и да беше тая мома, тя беше обожаема.* Вазов. в) В изречение с отрицателно значение означава никой. *В такива разговори моят Калин не обичаше да отстъпва първенството на когото и да е.* Йовков.

кок, ко̀кът, ко̀ка, *мн.* ко̀кове, *м.* (фр.). Увита на топка женска коса, отзад или отгоре на главата. *Тук ни посрещна възрастна жена, която си беше запазила старинния кок, свит на самия връх на косата ѝ.* Г. Белев.

кокаѝн, *мн.* няма, *м.* (амер.). Силна отрова, която се добива от листата на тропическото растение Coca и се употребява в медицината като лекарство за успокояване на болки или като наркотично средство.

кокаинѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* *Книж.* Болезнена страст към употреба на кокаин.

кокаѝнов, -а, -о, *прил.* Който съдържа кокаин. *Кокаинови инжекции. Кокаинова упойка.*

ко̀кал *м.* (гр.). *Разг.* Кост. *Гледам ягнето, гдето сте го яли, хвърлили сте кокалите неоглозгани.* Йовков. *Мъчно е и за мене с умерените кокали и болните гърди да шетам и да върша тия работи.* Вазов. □ **Гриза някому кокалите** (разг.) — одумвам някого, злословя за някого. **Докопвам се до кокала** (неодобр.) — успявам да получа доходна, добра служба. **Опрял (допрял) е ножът до кокала** — стигнал съм до най-опасно, нетърпимо положение. **Счупвам (строшавам) някому кокалите** (разг.) — пребивам някого с бой.

ко̀кален, -а, -о, *прил.* Направен от кокал; костен. *Имаше високо чело и носеше очила с кокалени рамки, зад които гледаха студени, умни очи.* Дим. Димов. *Кокален гребен.*

ко̀калест, -а, -о, *прил.* Който е с едри, изпъкнали кости. *Той беше висок, кокалест, четирийсетгодишен мъж.* Кр. Григоров. *Кокалесто лице.*

ко̀калче, *мн.* -та, *ср.* **1.** *Умал. от* кокал. **2.** *Стесн. Разг.* Глезен на крака. *Боли ме кокалчето на крака.* **3.** *Диал.* Малка кост от коляното на заден крак, обикн овча, която служи за игра на децата; ашик. *Играят на кокалчета.*

кока̀рда *ж.* (фр.). Метална значка, която се поставя отпред на фуражка. *Фуражка с кокарда.*

кокѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Гиздав, хубав, красив. *В този момент вратата се отвори и в рамката се очерта кокетната фигура на госпожа Дъбова.* Хар. Русев. *В движенията и в говора му имаше нещо кокетно, което забавяваше Мария.* Дим. Димов.

кокети̇рам, -аш, *несв.* и *св.* Кокетнича. *Никога той не се беше чувствувал толкова откъснат, толкова нищожен, дребен и жалък, колкото сега... Оставаше му само да кокетира с прогресивни идеи.* Дим. Димов. *Тя беше красива и в обществото обичаше да кокетира.*

кокети̇ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кокетирам.

кокѐтка *ж.* (фр.). Жена, която се старае да се понрави, да обърне внимание върху себе си с външността си или с държанието си. *Всичко във физиономията ѝ показваше кокетка безгрижна, заната с желанието да дразни погледите чрез всяко свое мърдане, дума и усмихване.* Вазов.

кокетли̇в, -а, о, *прил. Рядко.* Изпълнен с кокетство; кокетен. *Напета беше Божанка и кокетлива — една голяма слабост към модите.* Вазов.

кокетли̇во. *Рядко. Нареч. от* кокетлив. *В това време слугинята... напето и кокетливо преприпна покрай Кънча и излезе из вратника към хорото.* Влайков.

кокетли̇вост, -тта, *мн.* няма, *ж. Рядко.* Проява на кокетство. *Колкото за слабостта на Божанка към модите, за нейната кокетливост, той също беше прав.* Вазов.

кокѐтнича, -иш, *мин. св.* кокѐтничих, *несв.* **1.** Държа се, постъпвам като кокетка. *Но тя като че и не подозираше красотата си и не само че не умееше да се преструва и кокетничи, но и някаква неувереност имаше в държането ѝ.* Йовков. **2.** *Прен. Неодобр.* Показвам нещо като свое достойнство с цел да спечеля благоразположението на околните към себе си. *Никоя страна на света не кокетничи толкова много с християнството, колкото Америка.* Отеч. фронт, 1950 г. *За него в града се носеше слух, че е социалист. Той не опровергаваше това, кокетничеше с него и, обграден с този ореол на „народен човек", бързо успя да издигне голяма двуетажна къща.* Д. Добревски.

кокѐтничене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кокетнича.

кокѐтно. *Нареч. от* кокетен. *Малката снаха имаше мечтателно изражение, гледаше кокетно и се стремеше да изпъкне като пъргава и гостоприемна.* Караславов.

кокѐтство, *мн.* -а, *ср.* Държане, поведение на кокетка. *Косата му беше грижливо вчесана назад, а външността му издаваше известно кокетство.* Дим. Димов.

коки̇ли, само *мн., ж.* Дълги прътове с приспособления за стъпване, предназначени да се ходи на известна височина над земята, обикн. при кал. *Ако сега, лятно време, не може да мине кола, кой знае какво е пък през зимата... — С кокили трябва да ходите.* Йовков.

коки̇че, *мн.* -та, *ср.* Ранно пролетно цвете с бели цветове, подобни на звънчета. Galanthus nivalis. *В снега се е подало ранно цъфнало кокиче.* Вазов.

коки̇чка *ж.* (гр.). **1.** Костилка. **2.** *Прен. Разг.* Заядлив човек. *Дерибей, стори ми сега и мен място да седна и да те разделя от Попчето, че и двамата сте кокички: само гледате да се сдавчете.* Вазов.

коклю̇ш, *мн.* няма, *ж.* (фр.). *Мед.* Детска заразна болест — остра и задавяна кашлица, която се проявява на пристъпи; магарешка кашлица.

коко̀на *ж.* (гр.). **1.** *Остар.* Дама, госпожа. **2.** *Подигр.* Натруфена, гримирана жена. *Напудрена кокона.*

коко̀рене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кокоря *и от* кокоря се.

коко̀рча се, -иш се, *мин. св.* коко̀рчих се, *несв., сред.* **1.** *Диал.* За птица — наперувам се, разперям крилата си. *Все вдигаше глава* (гъсокът) *и все се кокорчеше някак смешно и важно.* Йовков. **2.** *Прен. Разг.* Давам си важен вид; надувам се. **3.** *Разг.* Гледам вторачено, като разтварям широко очите си; пуля се. *Той беше възнисък, широкоплещест, с голяма глава и силно изпъкнали очи... — Какво се кокорчиш като жаба?* Йовков.

коко̀рчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кокорча се.

коко̀ря, -иш, *мин. св.* коко̀рих, *несв.* В съчет. **кокоря си очите** — гледам вторачено, като разтварям широко очите си; пуля се.

коко̀ря се, -иш се, *мин. св.* коко̀рих се, *несв., сред.* Кокоря очи. *След няколко години, като се яви пак, все бърза, все се муши из кантори и клубове, сваля шапка, кланя се, кокорчи се, а мене и не поглежда.* Чудомир.

коко̀сов, -а, -о, *прил.* Който се отнася до тропическото дърво Cocos nucifera, което дава големи плодове, подобни на орех с влакнеста черупка. *Кокосов орех.* □ **Кокосово масло** — масло, което се добива от кокосовия орех. **Коко-**

сово мляко — течност, която се съдържа в кокосовия орех.

кокòтка *ж.* (фр.). Жена с леко поведение.

кокошàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* 1. Лице, което отглежда кокошки. 2. Търговец на кокошки. *Той събираше яйцата по полозите и в празник киснеше в къщи като в засада и чакаше да чуе вика на Моше кокошаря.* Елин Пелин. 3. Крадец на дребно. *Гоните и хващате кокошарите, а един Яко разбойник оставяте свободен да разбойничествува и убива.* Вазов.

кокошàрка *ж.* Жена, която отглежда кокошки. *Често пъти се сбираха на разговор всички от стопанския двор: кравärят, овчарят, свинарите, кокошарката стрина Пена, а някой път идваше и ветеринарният лекар от лечебницата, която също беше тук.* Кр. Григоров.

кокошàрник, *мн.* -ци, *м.* Помещение за кокошки; курник. *Действително чужд човек имаше там, в сянката между кокошарника и обора.* Вазов.

кокошàрски, -а, -о. *Прил. от* кокошар.

кокòши, -а, -о. *Прил. от* кокошка. *Който търси гъши яйца, той не яде и кокоши.* Каравелов. *Кокоша чорба. Кокоша кълка.* □ **Има кокоши ум** (разг.) — глупав е. **Кокоша слепота** (мед.) — болест на зрението, при която човек не вижда при слаба светлина или при здрач. **Кокоши трън** — мазол. **Ял кокоши крак** (разг.) — за лице, което не може да пази тайна.

кокошùнка *ж.* Дребен паякообразен паразит по тялото на домашните птици, който смуче кръв и причинява силен сърбеж. Dermanissus gallinae.

кокòшка *ж.* Домашна птица, която въдят за яйца и месо, женската на петела. Gallina. *В своя чифлик... хаджи Генчо храни всевъзможни животни, а най-повече мисирки, гъски, кокошки.* Каравелов. *Гладна кокошка просо сънува.* Послов. *Качулата кокошка.* □ **Водна кокошка**—дива блатна птица от рода на кокошките. Fulica atra. **Кокошка пее (в тоя дом)** (разг.) — жената командува (в тоя дом). **Лягам (ставам) с кокошките** (разг.) — лягам (ставам) рано. **Мокра кокошка** (разг., подигр.) — жалък на вид.

кокошкàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* *Разг.* Крадец на дребно; кокошар. *Някой се е вмъкнал в дюкяна и се мъчи да отвори вратата. Разбрах, че кокошкарите сега от тук искат да влязат.* Вазов.

кокошкàрски, -а, -о. *Разг. Прил. от* кокошкар.

кокошкàрство, *мн.* няма, *ср.* *Разг.* Кражба, крадене на дребно.

кокòшничав, -а, -о, *прил.* Който страда от кокоша слепота.

кокс, кòксът, кòкса, *мн.* няма, *м.* (англ.). Твърдо сивочерно въглеродно гориво с голяма калоричност, което се добива чрез суха дестилация на черни каменни въглища и се употребя в индустрията.

кòксов, -а, -о. *Прил. от* кокс. *Коксова пещ.*

кòктайл *м.* (англ.). Питие от няколко вида спиртни напитки със захар и подправки.

кол, кòлът, кòла, *мн.* кòлове, кòла (сл. ч.), *м.* Дебел прът, заострен от едната страна, който се забива в земята. *Между това колът бе изострен и забит в земята.* Вазов. || Забит в земята прът с изострен връх. *Тоз хайдутин, що го любиш, | на кол утре да го видиш.* Ботев. □ **Заставам като кол** (разг.) — заставам неподвижно. **Няма побит кол** (разг.) — няма никакъв имот. **От кол и от въже** (разг.) — сбирщина авантюристи, непрокопсаници. **Ще побия кол** (разг.) — ще се заселя някъде, ще завъртя дом.

кòла[1] *ж.* (гр.). 1. Скорбяла, нишесте, с което се колосва или се приготвя лепило. 2. Лепило от скорбяла.

кòла[2] *ж.* (гр.). *Печ.* Определен брой страници от книга (обикн. 8, 16, 32 и пр.), получени от сгъването на един голям печатан лист. □ **Авторска кола** — 20,000 печатни знака.

колà *ж.* и *мн.* *ср.* (остар.). 1. Превозно средство на колелета за пренасяне стока или пътници, теглено обикн. от волове или биволи. *Колите скърцаха, воловете спираха изморени и пак подхващаха под виковете на водачите.* Л. Стоянов. *Воловете усърдно и покорно теглеха пълните коли.* Елин Пелин. *Като се прекатури колата, пътища много.* Послов. 2. Товар, който може да се побере на една кола. *Завчера и кукуруза докарах — нещо две кола и половина.* Влайков. 3. Моторно превозно средство с четири колелета. *Шофьорът беше гарирал колата на сянка в градината.* Дим. Димов. □ **Бойни кола** — танк. **Бронирана кола** — брониран автомобил. **Колата** (нар.) — съзвездия Голямата и Малката мечка. **Лека кола** — автомобил. **Моторна кола** — автомобил, камион и под. **Трамвайна кола** — трамвай.

колàй, -аят, -àя, *мн.* няма, *м.* (тур.). *Нар.* Начин, способ, леснина, средство. *Ако не ти се работи, кажи да му търсим колая.* Караславов. *Мъчно-немъчно, ще го направиш. Други колай няма, — отсече Цоло Налбантина.* Влайков.

колàк, *мн.* -ци, *м.* *Диал.* Кравай. *Разнасяше колаци, канеше сватбари, а на шията ѝ тежеха жълтиците на Пановата майка.* К. Петканов.

колàн *м.* (тур.). 1. Лента от кожа, плат или друга здрава материя, която служи за стягане на дреха, за опасване. *Златан погледна неловко дългия си измачкан шинел и, като нямаше с какво да го направи по-хубав, пристегна още поздраво колана му.* Вежинов. 2. Приспособление за стягане седло или самар на добитък. *Край каруцата на втора рота един войник затягаше коланите на конете и тихо си подсвиркваше някаква неясна мелодия.* Вежинов. *Добитъкът беше едър и силен..., с юзда, колан и стремена от въже, както биват кираджийските коне.* Вазов. 3. Лента на тапицерско изделие. *Тапицерски колан.*

колàнче, -та, *ср.* *Умал. от* колан. *Притурете при всичко това висок и прав бой, тънка и гиздава снага, която била стегната с копринено коланче и със сребърни чапразчета.* Каравелов. *Надяваш ли се, Калино, | бачо ти Кольо да доде, | армаган да ти донесе: | за бяла шия — герданче, | за тънко кръстче — коланче.* Нар. пес.

колàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* 1. Човек, който изработва или поправя коли, каруци. 2. Човек, който се занимава с превозване на стоки с кола. *Коларят, изгубил търпение, извика няколко пъти, след туй шибна конете и колата потегли.* Йовков.

коларски, -а, -о, *прил.* 1. Който принадлежи на колар. *Коларски сечива.* 2. Който се занимава с коларство, който се отнася до коларство. *Коларски работник. Коларски отдел.* 3. За път — предназначен за коли; коловоз. *Конят върви предпазливо по неравния коларски път.* Елин Пелин.

коларство, *мн.* няма, *ср.* Поминък, занаят на колар.

коластра *ж.* (лат.). Първо мляко след раждане у родилка или у бозайно животно.

колач[1] *м. Нар.* Кръгъл обреден хляб с отвор в средата; кравай.

колач[2] *м.* Лице, което коли добитък за месо в кланица; касапин.

колаче, *мн.* -та, *ср Умал. от* колак; кравайче. *Те обикаляха около фурната и чакаха да им извадят топлите колачета.* Караславов.

колба *ж.* (нем.). *Спец.* Стъклен сферичен, обикн. огнеупорен, съд с дълго гърло, предназначен за химически опити.

колбасар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което произвежда или продава колбаси.

колбасарски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до колбаси. *Колбасарски произведения. Производствено колбасарско предприятие.*

колбасарство, *мн.* няма, *ср.* 1. Производство на колбаси. 2. Занятие на колбасар.

колбаси, само *мн., ж.* (рус.). Месни хранителни продукти, специално приготвени, за да може да се запазят по-дълго време и да се консумират направо. *За излета си купихме колбаси — салам, шунка, луканка и кренвирши.*

колбасница *ж.* Магазин, в който се продават колбаси.

колебаене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* колебая се.

колебание, *мн.* -я, *ср.* (рус.). 1. *Спец.* Ритмично движение на едно тяло ту на една, ту на друга посока. *Колебанията на махалото на стенния часовник.* 2. Последователна промяна ту в една, ту в друга посока; неустановеност. *Колебание в цените. Колебания в производството.* 3. Двоумение при вземане на някакво решение; нерешителност. *Бойко бързо написва новия запис и без колебание го подписва.* Влайков. *Привечер, след късо колебание, Мария отиде при телефона и покани Борис да пият чай.* Дим. Димов.

колебая се, -аеш се, *мин. св.* колебах се, *несв., сред.* 1. *Спец.* Движа се, клатя се насамнатам. *Стрелката на компаса почва да се колебае, когато в съседство има магнит.* 2. Губя устойчивост, ставам неустойчив, варирам. *Цените се колебаят. Франкът се колебае.* 3. Двоумя се, чудя се дали да направя нещо или не, какво решение да взема. *Той стои на вратата на землянката, колебае се и не знае да върви ли или да остане.* Йовков. *Чу плясък на вода в близкия дол и пак усети нетърпима жажда... Но да се върне назад не се решаваше. И тъй, стоеше и се колебаеше, измъчван от своята жажда.* Ем. Станев.

колеблив, -а, -о, *прил.* Който изразява колебание; несигурен, нерешителен. *Бъдещето не може да принадлежи на страхливите, на колебливите, на хора и народи със слаби нерви.* Г. Димитров. *Тя вървеше с несигурни, колебливи крачки и се полюляваше, отмаляла и отслабнала.* Йовков. *Колеблив отговор.*

колебливо. *Нареч. от* колеблив. *Неда ѝ рече нещо, па я побутна с ръка, и Цонка тръгна колебливо и отиде при момите на двора.* Влайков.

колебливост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* колеблив. *Той съпостави тези две чувства, за момент изпълнили цялото му съзнание, видя ги, че са еднакви по ръст, и се уплаши от обзелата го колебливост.* Хар. Русев.

колега, -та, *мн.* -и, *м.* (лат.). Другар по професия, служба, учение. *Разбирате ме пак, колега, нали?* Влайков.

колегиален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Другарски. *Колегиално отношение.*

колегиално. *Нареч. от* колегиален. *Постъпва колегиално.*

колегиалност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* колегиален; другарство.

колегия *ж.* (лат.). *Събир.* Съвкупност от колеги, които представят личния състав на едно учреждение, предимно научно. *Учителска колегия.* □ **Избирателна колегия** — съвкупност от избирателите на една административна избирателна област. **Редакционна колегия** — група лица, които редактират списание или труд.

Коледа *ж.* (лат.). Християнски празник — 7 януари, свързан с много обреди и песни; Рождество Христово.

коледар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Момък, който ходи да коледува. *Добри сме ти гости дошли,| добри гости, коледари.* Нар. пес.

коледарски, -а, -о. *Прил. от* коледар. *Коледарска песен.*

коледен, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* Коледа. *Коледни пости. Коледни песни. Коледни обичаи. Коледно дърво.*

коледувам, -аш, *несв.* Ходя на Коледа от къща на къща да пея коледарски песни.

коледуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* коледувам.

колеж *м.* (фр.). Средно учебно заведение в някои страни. *По една отколешна традиция, която заможните семейства още пазеха, Цветана се учеше в Роберт колеж в Цариград.* Йовков.

колежка *ж.* Жена колега.

колежки, -а, -о. *Прил. от* колеж.

колектив *м.* (лат.). Група лица, които са обединени за обща работа и имат общи интереси. *Производствени колективи. Адвокатски колектив. Авторски колектив.*

колективен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който е свойствен на колектив. *Колективен метод на работа. Колективен ум.* 2. Който се извършва от колектив; общ, съвместен, групов. *Колективно посещение. Колективен труд.* 3. Който е предназначен за колектив. *Колективно снабдяване.*

колективизация, *мн.* няма, *ж.* Преустройство на частната собственост на социалистически начала; колективизиране. *Колективизация на селското стопанство.*

колективизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Правя колективизация. **колективизирам се** *страд.* и *сред.*

колективизѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* колективизирам. **2.** Като *прил.* — който е обединен в колектив. *Колективизирано селско стопанство. Колективизирана земя.*

колективизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* колективизирам *и от* колективизирам се. *Колективизиране на селското стопанство.*

колективѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* Принцип на общност, колективно начало при владението на нещо, при използуване на нещо или при работа. *Дух на колективизъм.*

колектѝвно. *Нареч. от* колективен; общо, съвместно, задружно. *Работим колективно.*

колектѝвност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* колективен.

колѐктор[1] *м.* (лат.). *Спец.* Лице, което събира, описва и пази образци от природонаучни обекти.

колѐктор[2] *м.* (лат.). **1.** Широк канал за отвеждане на течности и газове в канализация. **2.** *Електр.* Част от динамомашина за механично превръщане на променливия ток в постоянен.

колекционѐр *м.* Лице, което прави колекции, което систематически събира, подрежда и пази ценни и редки предмети.

колекционѐрски, -а, -о. *Прил. от* колекционер. *Колекционерска сбирка.*

колекционѐрство, *мн.* няма, *ср.* Занимание на колекционер.

колѐкция *ж.* (лат.). Подредена сбирка от еднородни, обикн. редки предмети. *Край пътя... се усмихваха шарени редки цветя, които г. Т. събираше за ботаническата си колекция в огромния зелен хербариум, провесен на гърба му.* Вазов. *Колекция от марки.*

колелò, *мн.* -а̀ *и* -ѐта, *ср.* **1.** Кръг, който се върти на ос и привежда в движение превозно средство, уред, механизъм и др. *Удължената сянка на старото паянтово здание... лежеше към навесите, гдето се виждаше кабриолет с кални колела.* Ем. Станев. *Машината се задвижи леко на своите гумени колелета и потъна в пещерата.* Елин Пелин. *Една до друга бяха Постоловите воденици.. Едната работеше дене и ноще, бухтеше колелото ѝ, водата се пръскаше и шумеше.* Йовков. *Колела на вагон. Зъбчато колело.* **2.** *Разг.* Велосипед. □ **На колело** — във форма на кръг. *Децата и от двете села играеха весели игри..., заловени на дълго колело.* Йовков. **Пето колело** (разг.) — ненужен, маловажен, излишен. **Ще се обърне колелото** (разг.) — коренно ще се изменят нещата.

колелцѐ, *мн.* -а̀, *ср. Умал. от* колело. *Старецът довлече малка масичка на колелца, подредена с три прибора от китайски порцелан.* Д. Добревски. *Колелца на часовник.*

колендрò, *мн.* няма, *ср.* Полско тревисто растение с бели цветове и с неприятен дъх при разтъркване Bifora radians.

коленѝча, коленѝчиш, *мин. св.* коленѝчих, *несв.* Падам на колене. *За малко време пленникът остана неподвижен и замислен, после коленичи пред кандилото и зачете ниско една молитва.* Ст. Загорчинов. || Заставам на колене. *Самотен коленичил на пода, смутено / през него гледам аз.* Яворов.

коленопреклòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Книж.* За молба, верност и др. — много силен, дълбок, горещ. *Бориславе, моите коленопреклонни молби не помогнаха: Асен те осъди да бъдеш ослепен тая нощ.* Вазов. || *Ирон.* Изпълнен с раболепие, унизителен. *Коленопреклонно подчинение.*

коленопреклòнно. *Нареч. от* коленопреклонен. *Моля те коленопреклонно.*

коленча̀т, -а, -о, *прил. Техн.* За ос, лост, тръба — който е превит като коляно. *Коленчата ос.*

колеса̀рка *ж. Нар.* Само предните или само задните колелета на кола. *Божан седеше под сайванта върху процепа на една колесарка.* Елин Пелин.

колеснѝца *ж.* **1.** *Истор.* Бойна кола с две колелета и процеп. **2.** *Остар.* Богато украсена кола с коне, в която са се возели царе, победители и др. *На пътя Мария се качи на една позлатена колесница, теглена от два черни коня.* Вазов. □ **Погребална колесница** — катафалка.

колѐт *м.* (фр.). Опакован вързоп за пращане по пощата. *Ти завивай ръкавици, баници да месиш — каза Йото на жена си. — Колет да му пратим.* Кр. Григоров.

колѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* колет. *Колетна служба. Колетна пратка.*

кòлец, *мн.* -лци, *м. Нар.* Кол. *Речицата... имаше брегове гъсто засадени с върби, някъде подпрени от колци и плетове.* Вазов.

колѝба *ж.* **1.** Подслон от пръти, покрит със слама, тръстика и др. *На водата личеше полуразвален яз, а на другата страна на реката имаше колиба от сухи вършини.* Ст. Загорчинов. *Овчарски колиби.* **2.** Малка, проста къщичка; къщурка. *Дебрянски се върна пак в селото и възви в една тясна улица; ниски колиби с буренясали дворове, заградени с повалени плетища..., се редяха от двете му страни.* Вазов.

колиба̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Жител на колиби.

колиба̀рка *ж.* Жена колибар.

колиба̀рски, -а, -о. *Прил. от* колибар.

колѝби, само *мн.*, *ж.* Малки планински селца. *Селяните от Беличево и Бутово, от Къртожебен и от всички малки села и колиби, бягаха с добитъка си... и се прибираха в Жеруна.* Йовков. *Тревненски колиби. Габровски колиби.*

колѝбка *ж. Умал. от* колиба. *Подир няколко минути между младите ели, до самата вода, мярна се колибка, покрита с начупени върхари и трева.* Вазов. *Кучешка колибка.*

кòливо, *мн.* -а, *ср.* (гр.). *Нар.* Варено жито за помен, приготвено в блюдо. *По обезличените и буренясали гробове са сложени на пъстри месали хляб и колива.* Елин Пелин.

колиѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Огърлица.

колѝзия *ж.* (лат.). *Книж.* Съвпадеж на неща, които си пречат взаимно. || Сблъскване на противоположни сили, чувства, стремежи или интереси при човешките отношения.

ко̀лики, само *мн., ж.* (гр.). *Мед.* Болки в органите на коремната кухина, които се дължат на спазми на гладката мускулатура в тях и преминават с отслабване на спазмите.

коли̇̀т, само *ед., м.* (гр.). *Мед.* Възпаление на дебелото черво. *Остър колит у децата.*

коли̇̀чествен, -а, -о. *Прил. от* количество. *Количествен състав. Количествено изменение.*

коли̇̀чествено *нареч* По отношение на количеството.

коли̇̀чество, *мн.* -а, *ср.* **1.** Само *ед. Филос.* Философска категория, която характеризира предметите и явленията на света по отношение на число, величина, обем, степен и пр. *Количеството преминава в качество.* **2.** Число, величина, обем, маса. *Произвеждали се в наше село голямо количество особен вид широки платна.* Влайков.

коли̇̀чка *ж.* **1.** Малка кола, с едно или с две колелета и две дълги дръжки, която се кара с ръце и служи за изхвърляне на пръст и под. или за амбулантна търговия на зеленчуци, плодове и др. **2.** Малка кола за возене бебета. *Дълбока количка.*

количка̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който продава по улиците на количка плодове, зеленчуци и под.

количка̀рски, -а, -о. *Прил. от* количкар.

ко̀лко *местоим.-числ.* **1.** При пряк или непряк въпрос, при запитване за какво количество, какъв брой или степен. *На колко си години? Колко струва тази книга? Колко е напрежението в парния котел?* **2.** Като *нареч.* при възклицателни изречения — за израз на възхищение, учудване, укор; как много. *Колко думи, молитвени и чисти, се изтръгнаха от ободрените селски души!* Елин Пелин. *Отечество, колко си хубаво, колко си за обич ти!* Вазов. *Да знаеш ти живота как обичам! | И колко мразя празните химери!* Вапцаров. **3.** Като *съюз.* а) Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос; какво количество, каква степен. *Ти не знаеш колко сълзи е проляла, когато те откараха.* Вазов. *Само Йовка, със своята изострена чувствителност, усещаше, колко се нуждае стрина ѝ Елка от близост и утеха.* Елин Пелин. б) *Диал.* Колкото. *Та и това съм забравила, ами колко помня, ще ти го прикажа.* Влайков. *Дойде пладне, лудо младо | не почива, | колко свири, толкоз повеч | зле отива.* П. П. Славейков. *Колко здравец по гората, | ... | толкоз здраве у палати.* П. П. Славейков. □ **Бог знае колко** (разг.) — не се знае колко. **Колко ти е, колко му е** (разг.) — малко е, лесно е, не иска много. *Колко му е на пролетния ден! Свърши се като всички божи дни.* Елин Пелин.

ко̀лко-го̀де *нареч.* Що-годе, поне малко. *Вие трябва да обезпечите колко-годе жертвата си!* Вазов. *За да спомогне колко-годе на разноските, Милка намираше време да дава частни уроци по някои богати къщи.* Вазов.

ко̀лкото *относит. местоим.-числ.* **1.** За означаване на такова количество, за каквото става дума. *Имот, колкото искаш, има за всички и още за толкова.* Елин Пелин. *То си нямало баща, имало само една майка, която с голям труд и пот на челото изкарвала пари, колкото за хляб.* А. Каралийчев. *Долната част на сукмана, колкото една педя, бе натопена във водата.* Мих. Георгиев. || За сравнение — при посочване на размер или количество на нещо. *Корените на царевицата бяха дебели колкото китката на мъжка ръка.* К. Петканов. *До нея вървеше с пушка през рамо горският, едър два пъти колкото нея.* Елин Пелин. *Налей колкото побира съдът.* **2.** Като *съюз.* а) Въвежда обстоятелствено изречение за количество и степен. *И ние сме дали пари за тая земя! Колкото ми се пада, ще си я взема!* К. Петканов. *Под нея се отвори малка дупка, колкото с ръка да бръкнеш, ..., дълбока и празна.* Елин Пелин. *Тичай колкото имаш сила! Колкото можах, направих.* б) В съчет. т о л к о в а..., к о л к о т о и к о л к о т о..., т о л к о в а — при сравнение, когато се посочва степен на глаголното действие. *Колкото по-ниско се спущаше птицата, толкова по-големи бяха кръговете на нейния полет.* Ст. Загорчинов. *Геракът колкото повече мислеше, толкова повече се убеждаваше, че Божан е турил ръка на парите му.* Елин Пелин. *Мустачките му порасли толкова, колкото да могат да се възсукват.* Влайков. в) В съчет. к о л к о т о д а — при поясняване на действието на главното изречение, което се върши в малка степен, чисто формално, с ограничена цел; само да, за да. *Споменаваха го, колкото да се посмеят и да се пошегуват.* Йовков. *Дадоха ѝ за другар най-голямата унука, — колкото да има кой вода да ѝ донесе и с кого да се раздумва.* П. Ю. Тодоров. г) В свързване к о л к о т о з а, к о л к о т о д о — при означаване на отношение; що се отнася за (до). *Ако я купим* (земята), *ще има земя за всички. Колкото за парите — ще ги намерим.* К. Петканов. *Хич не съм горделив, колкото за строг — строг съм.* Ал. Константинов. *Колкото за Рада, тя ходеше като слисана.* Вазов. д) В съчет. к о л к о т о и д а — в каквато и степен да. *Колкото и да беше тъмна и ожесточена душата му, българското чувство се пробуди там и изпротестира.* Вазов. *Подир него и подир хусарите, които, колкото и да препускаха, все оставаха назад, се вдигна облак прах.* Ст. Загорчинов.

колово̀з *м.* **1.** Бразди, направени от колелетата на кола върху мек път. *Край гатера минаваше тесен коларски път, също разкалян и с локви из коловозите.* М. Марчевски. *Старият път през прохода е мизерна диря с два дълбоки коловоза.* Карасдавов. || Отъпкан коларски път. *Скоро ядрото излезе на тесен коловоз, почти успоредно с местния път за градчето.* Вежинов. **2.** *Желез.* Линия, по която се движи влак. *Влакът ще пристигне на втори коловоз.*

коло̀да *ж.* (рус.). Комплект от карти за игра; тесте. *Издърпаха масичката по средата на стаята, извадиха нова колода карти и играта започна.* Вежинов.

колодру̀м *м.* Стадион обикн. с циментова писта за колоездачни състезания.

колоезда̀ч *м.* **1.** Човек, който кара колело, велосипед. **2.** Спортист, който се състезава с колело, с велосипед.

колоезда̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* колоездач. *Колоездачно състезание. Колоездачен крос.*

колоѝди, *мн., ед.* колоид, *м.* (гр.). *Спец.* Органични вещества, подобни на суров белтък, които не кристализират.

коло̀квиум *м.* (лат.). Събеседване, беседа на преподавател с учащи се, за проверка на техните знания; устен изпит във вид на разговор.

коло̀на[1] *ж.* (лат.). 1. Масивен стълб, който служи за подпора на сграда или за украса. *Дебели каменни колони на земята подпират тавана на безкрайните чардаци.* Вазов. *Залата беше доста широка, с три ниски колони по средата.* Г. Райчев. *Колона в коринтски стил. Мраморна колона. Бетонна колона.* 2. Всяка една отвесна редица от печатни редове във вестник или книга; стълбец. *После, като се прибереше у дома си, той преглеждаше всички вестници, колона по колона.* Караславов. *Колона на читателя.*

коло̀на[2] *ж.* (лат.). *Воен.* Група люде или коли, които се движат или са разположени в последователен ред. *Разля се буйна партизанска песен и колоната, като разпрати патрули напред, тръгна към балкана.* Ем. Коралов. *Моторизирана колона. Походна колона на войска.* □ **Пета колона** — сътрудници на врага в пределите на своята родина

колона̀да *ж. Архит.* Редица колони от един стил, като украса в сграда или в паркове.

коло̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* За сграда, зала — украсен с колони.

колониа̀л *м.* 1. *Събир.* Бакалски стоки, бакалия. 2. Магазин за такива стоки; бакалия.

колониа̀лен[1], -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* колониал. *Колониални стоки. Колониален магазин.*

колониа̀лен[2], -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* колония[1]. *Колониални владения. Колониален въпрос.*

колониза̀тор *м.* 1. Лице, което поробва и експлоатира трудещите се маси в колониите. 2. Колонист. 3. Този, който организира колонизация, заселване на пусти места.

колониза̀торски, -а, -о. *Прил. от* колонизатор. *Колонизаторска дейност. Колонизаторска политика.*

колониза̀ция *ж.* (фр.). 1. Превръщане на някоя зависима страна в колония чрез военно или икономическо поробване. 2. Заселване на свободни земи в някоя страна.

колонизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Превръщам някоя страна или област в колония. 2. Заселвам с колонисти. **колонизирам се** *страд.*

колонизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* колонизирам *и от* колонизирам се.

колонѝст *м.* Преселник в чужда държава.

коло̀ния[1] *ж.* (лат.). 1. Страна, заграбена и експлоатирана от империалистическа държава, лишена от държавен суверенитет и управявана със специален режим. *Народите в колониите вече не искат да живеят по старому и се вдигнаха на решителна борба за създаване на свои самостоятелни, свободни и независими държави.* Г. Димитров. 2. В древността — поселение, основано от жители на някой голям град-метрополия.

коло̀ния[2] *ж. Събир.* 1. Група преселници от еднакъв национален произход, които живеят в чужда държава. *Чехословашка колония в София. Българска колония в Америка.* || Група преселници от един град или околия, които живеят в друг град на същата държава. *Тетевенска колония в София.* 2 Почивна станция, общежитие, в което летуват ученици, трудещи се; летовище. *Лятна детска колония.*

колорату̀ра *ж.* (ит.). *Муз.* Цветисто вариране на мелодията, която се състои от много музикални украшения — тонове с кратки стойности.

колорату̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Муз. Прил. от* колоратура. □ **Колоратурно сопрано** (муз.) — висок женски глас, който се отличава с гъвкавост, подвижност, пригоден за изпълнение на виртуозни вокални пиеси.

колорѝт *м.* (лат.). Съотношение на цветове в една картина. *Картина с ярък колорит. Рисунък и колорит.* || *Прен.* Характерна особеност на художествено произведение, на епоха, на местност и под. *Желателно е обстановката на сцените... да бъдат точно такива, каквито са означени от автора — за да се запази външният колорит на епохата и хората ѝ.* Вазов.

колорѝтен, -тна, -тно, *мн.* тни, *прил.* Който е с ярък колорит. *Колоритен пейзаж. Колоритен език.*

колорѝтност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* колоритен. *Картините му се отличават с голяма колоритност.*

ко̀лос *м.* (гр.). Предмет или човек с огромни размери; великан, гигант, исполин. *Мусала, подир Олимп и Шар, е най-високият колос в целия Балкански полуостров.* Вазов.

колоса̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Извънредно голям, огромен. *Колосална сграда. Колосална борба.*

коло̀сам. Вж. колосвам.

коло̀сан, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* колосам. 2. Като *прил.* — изгладен с ко̀ла. *Колосана риза. Колосана яка.*

коло̀свам, -аш, *несв.*; **коло̀сам,** -аш, *св.* За изпран плат или дреха — намокрям с разредена кола и гладя с ютия, за да добие твърдост и лъскавина. *Колосвам яка. Колосвам риза.*

колофо̀н *м.* (гр.). Твърд остатък при дестилация на борова смола, който се употребя в индустрията. □ **Колофон за лъкове** — късче от чист колофон, с което се натъркват лъкове на струнни музикални инструменти.

колхо̀з *м.* (рус.). Социалистическо доброволно обединение на трудещи се селяни в СССР за колективно обработване на земята; колективно селско стопанство.

колхо̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни. *Прил. от* колхоз. *Колхозно стопанство. Колхозен устав. Колхозен строй.*

колхо̀зник, *мн.* -ци, *м.* Член на колхоз.

колхо̀зница *ж.* Колхозничка.

колхо̀зничка *ж.* Членка на колхоз.

колцѝна *местоим.* В пряк или в косвен въпрос — само за мъже или жени: колко души. *Колцина от нас щяха да се върнат да видят пак майките си, жените си?* Величков. *Жандармеристите не знаеха колцина са срещу тях и не смееха да излязат от гората.* Ем. Коралов.

ко̀лчав, -а, -о, *местоим. Диал.* В пряк и в косвен въпрос — колкав.

колча̀н *м.* (тур.). *Старин.* Чанта за стрели. *На гърбовете им стърчаха колчани със стрели.* Ст. Загорчинов.

ко̀лче, *мн.* -та, *ср.* Малък кол. *Пошушукаха, поразговаряха се, огледаха мястото, па обтегнаха канапа, размериха и побиха колчета.* Кр. Григоров.

ко̀лчем *нареч.-съюз.* Въвежда подчинено обстоятелствено изречение — колкото пъти, всеки път, когато. *Всички с нетърпение се извръщахме към вратата, колчем тя се бутне от някого.* Вазов. *Колчем срещнеше този мълчалив поглед, той чувствуваше, че тръпки побиват цялата му снага.* Г. Райчев. *То обичаше страстно дивите животни и, колчем се откъснеше от школото, тичаше в кантона при дяда си.* Ем. Станев. *Колчем мина покрай вази, Яно, ти от чердак, душо, все побягваш.* Нар. пес.

ко̀ля, -иш, *мин. св.* клах и ко̀лих, *прич. мин. действ.* клал, *прич. мин. страд.* клан, *несв.* Прерязвам гръкляна или отрязвам главата на животно или на човек. *Свиня е докарал тато, свиня!... Аз й се радвам. Ала в същото време, като си помисля, че ще я колят, тръпки ме побиват.* Влайков. ‖ Избивам, убивам, умъртвявам. *Ходил с кърджалиите, делибашиите и арнаутите и клал християните.* Каравелов. *Всички турски цигани били затворени и щели да ги колят.* Йовков. **коля се,** *възвр., страд.* и *взаим. Стой! Колят ли се, бият ли се, то си е тяхна работа там.* Вазов. □ **Той коли, той беси** (разг.) — едничък той има голяма власт, той заповядва за всичко.

коля̀но, *мн.* колѐна и колѐне, *ср.* 1. Става на крака, между бедрото и пищяла. *Старецът дигна глава, тури крак въз коляното и каза.* Вазов. *Беше обут с тесни бозави панталони и с чизми до над колената.* Йовков. *Добри се наведе над едър сноп, натисна го с коляно и се помъчи да го върже.* К. Петканов. *Теодосий падна на колене и... дълго и безмълвно се моли.* Ст. Загорчинов. *Сняг до колене.* ‖ Долната част на бедрото. *А Стояница седеше вътре и държеше на колената си Иванчо и неговото ново сестриче.* Елин Пелин. 2. Надебелена част, възел по стъбло на растение, лоза и др. *Коляно на тръстика.* 3. Къса тръба, извита под ъгъл, с която се свързват две тръби: *Купих едно коляно от три цола.* ‖ Извивка на тръба. □ **Мисли, че морето е до колене** (разг.) — за самонадеян човек: мисли, че всичко е много лесно. **Падам на колене** — настойчиво моля, искам нещо коленопреклонно.

коля̀но[2], *мн.* няма, *ср.* Потекло, род. *Тя не е от благородно коляно, нито е от български род.* Вазов. *От коляно човек е — нали дядо му беше пръв чорбаджия.* Влайков. □ **Ще го гоня до девето коляно** (разг.) — ще го преследвам до край.

кома̀й *нареч. Нар.* Като че ли, току речи, почти. *Комай недостигат парите за хляба?* Вапцаров. *Беше се вече комай стъмнило, та лицата на конниците едва-едва личеха.* Ст. Загорчинов.

кома̀нда *ж.* (фр.). 1. Кратка устна заповед, обикн. военна, която следва да се изпълни незабавно. *По дадена команда един залп от няколко стотин пушки гръмна и разтресе въздуха.* Вазов. *В това време водачът с висок глас даде някаква команда.* Елин Пелин. 2. Малка войскова част с началник, временно формирана за някаква извънредна задача. *Но ето надвечер се завърнаха пратените на помощ команди... и с тях идеха две носилки, в които носеха убитите.* Йовков. □ **Под команда на** (воен.) — под началството, под ръководството, под командуването на. *Младежите излазяха на военно обучение с пушки, под команда на стотници и десетници.* Вазов. **Пожарна команда** (остар.) — а) Служба от пожарникари и съоръженията им, с които гасят пожари. б) Сграда за такава служба. **Разпасана команда** — неорганизирана, разпусната група, сбирщина от люде.

кома̀нден, -дна, -дно, *мн* -дни. *Прил. от* команда. *Команден състав. Кома̀ндно място.*

командѝр *м.* 1. Началник на войскова единица. *Командир на полк. Ротен командир. Дивизионен командир.* 2. *Нов.* Ръководител на звено, ядро, дружина и под.

командѝрка *ж.* Жена командир. *По зори още момичетата, строени в своите ядра, са по обектите. Командирките на ядрата работят повече от всички други.* Караславов.

командиро̀вам, -аш, *несв.* и *св.* Пращам в командировка.

командиро̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* командировам.

командиро̀вка *ж.* Служебно изпращане някъде на държавен служител за изпълнение на временно възложена задача.

командиро̀въчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* командировка. *Командировъчни пари.*

командѝрски, -а, -о. *Прил. от* командир. *Командирска длъжност.*

командѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Иконом.* Само в съчет. **командитно дружество** — в капиталистическите страни: форма на съдружие със стопанска цел, едни от участниците в което имат неограничена отговорност, а другите отговарят само с вложения капитал.

кома̀ндувам, -аш, *несв.* 1. Давам команда. *Седма рота, стани! — командува Варенов.* Йовков. *Тури ножа! — командува капитанът и ножовете затракаха върху дулата на пушките.* Йовков. *Командувам парад.* 2. Командир съм на някаква военна част. *Полковник Манев... командуваше сега една от дивизиите на фронта.* Вежинов. 3. *Разг.* Заповядвам. *Ти няма да работиш. Ти само ще командуваш, ще нареждаш.* Йовков. 4. *Воен.* За местност, възвишение — издигам се, господствувам над други околни места. *Отвъд дола, на най-високото бърдо, което командуваше на другите остали, бдеше друга турска батарея.* Вазов.

кома̀ндуване, *мн.* -ия, *ср.* 1. *Отгл. същ. от* командувам. 2. Ръководен институт за военни действия. *Върховно командуване на армията. Главно командуване на войската.*

кома̀ндуващ, -а, -о. 1. *Прич. сег. действ. от* командувам. 2. Като *прил.* — който командува. *Командуваща височина.* 3. Като *същ. м.* **командуващият** — лице, което командува войскова част; командир. *Отиваме и в квартирата на генерал Иванова, командуващият II-та армия.* Вазов.

кома̀р[1], -ът, -а, *мн.* -и, *м.* Малко двукрило насекомо, което хапе болезнено. Culex. *Над*

главата му свиреха рояк комари: той махаше често-често с ръце, чешеше изпохапаните си ръце и мислеше от къде да вземе малко тютюн за утре. Караславов. □ **Маларичен комар** — комар, който предава маларични бацили. Anopheles.

комар², -ът, -а, *мн.* няма, *м.* (араб.). Игра на пари с карти, зарове, рулетка и под. *Аз нито пия, нито пуша, нито комар играя — от работа право в къщи си отивам.* Св. Минков. *Губя на комар.*

комарджийски, -а, -о. *Прил. от* комарджия. *Комарджийско заведение. Комарджийска игра.*

комарджийство, *мн.* няма, *ср.* Пристрастеност към играене на комар². *Комарджийството опропастява мнозина.*

комарджия, -та, *мн.* -йи, *м.* Страстен играч на комар². *Аз те обрах просто: ти не знаеше, че играеш с първия комарджия.* Вазов.

комаров, -а, -о. *Прил. от* комар.

комасационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* комасация. *Комасационна комисия.*

комасация, *мн.* няма, *ж.* (лат.). *Нов. Спец.* Събиране в големи парцели земята на частните земеделски стопани с цел да бъде обработвана по-добре.

комасирам, -аш, *несв.* и *св.* Правя комасация.

комасиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комасирам.

комат *м.* (нгр.). *Нар.* Голям къс хляб. *Стопанката му подаваше пръстената паничка с дървената лъжица и един голям комат хляб.* А. Каралийчев. *Слав сам разчупи хляба и сложи по комат пред гостите.* Йовков. *Дебел сняг — голям комат.* Погов.

коматче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* комат. *С едната си ръка държеше коня, с другата сухо коматче хляб, от което гризеше малко по малко.* З. Стоянов.

комбайн *м.* (англ.). Земеделска машина, която едновременно жъне и вършее. *Възхитителните погледи на посетителите се спират на самоходния комбайн, който може едновременно да жъне, да вършее и да почиства семето, като натрупва сламата и плявата на купове.* Раб. дело, 1950 г. ‖ Комбинирана машина, която изпълнява едновременно работата на няколко машини. *Каменовъглен комбайн. Памукосъбирачен комбайн.*

комбайнер *м.* Лице, което управлява комбайн.

комбайнерка *ж.* Жена комбайнер.

комбайнов, -а, -о. *Прил. от* комбайн. *Комбайнов барабан.*

комбинат *м.* (лат.). **1.** Обединение на индустриални предприятия от сродни отрасли на производството, където продуктите на едно предприятие служат като суровини за друго. *Химически комбинат в Димитровград. Дървопреработвателен комбинат. Консервен комбинат.* **2.** *Нов.* Обединение на учебни заведения от различни степени. *Физкултурен комбинат. Детски комбинат.*

комбинаторен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който е основан на комбиниране. *Комбинаторен метод. Комбинаторни промени в езика.*

комбинационен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* комбинация.

комбинация *ж.* (лат.). **1.** Съчетание, съединение от два или повече предмета, неща, елементи. *Колкото по-богат е регистърът на звуковете в един език, толкова по-богати комбинации могат да стават помежду им.* П. П. Славейков. **2.** *Прен.* Сложен план, замисъл за постигане на нещо. *Бълнуваше непрестанно за плановете си, измисляше невероятни комбинации, основаваше гигантски предприятия с филиали в чужбина.* Дим. Димов.

комбинезон *м.* (фр.). **1.** Част от женско облекло — като риза без ръкави. *Копринен комбинезон.* **2.** Работен костюм, който се състои от блуза и панталон, съшити заедно. *Шофьорски комбинезон.*

комбинирам, -аш, *несв.* и *св.* Съединявам, съчетавам в някаква комбинация. *Комбинирам разни цветове.* **комбинирам се** *страд.*

комбиниран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* комбинирам. **2.** Като *прил.*— получен, направен чрез комбиниране. *Комбинирани прахове. Обиколен билет за комбинирано пътуване. Комбиниран фураж.*

комбиниране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комбинирам *и от* комбинирам се.

комедиант *м.* **1.** Цирков артист, който изпълнява комична роля; смешник. **2.** *Прен. Неодобр.* Човек, който се преструва, лицемери.

комедиантство, *мн.* няма, *ср.* Държане, поведение на комедиант (в 2 знач.). *Стремски вътрешно се възмущаваше от Благодумовото комедиантство.* Вазов.

комедия *ж.* (гр.). **1.** Драматическо произведение с весел или смешен сюжет, което обикновено осмива обществени или битови пороци. **2.** *Разг.* Случка, която предизвиква смях. *Докторе, какви са таквиз твоите гости? Бубева го срещнахме сърдит, бай Таско пък се ухилил до уши. Комедия!* Йовков. **3.** *Прен. Неодобр.* Преструвка, лицемерие. *Не разбра ли комедията? ... Горкият човечец, той помисли, че наистина посегнах на живота си.* Вазов. *Ние сме другари, еднаква е съдбата ни, няма какво да играем комедии.* Л. Стоянов. *Разигравам комедия.*

комендант *м.* (фр.). **1.** Началник на всички войски на военна крепост, предназначени за отбраната ѝ. *Военен комендант. Комендант на града.* **2.** Длъжностно военно лице в гарнизон, на което е поверено поддържането на реда и дисциплината в него. **3.** *Желез.* Длъжностно лице, което следи за правилното превозване на войски и на военни материали.

комендантски, -а, -о. *Прил. от* комендант. *Комендантски пост.*

комендантство, *мн.* -а, *ср.* Учреждение, възглавявано от комендант; помещение на комендант. *Пренощувах в етапното комендантство в Кубадин.* Йовков. *Офицерите ги взеха за шпиони и ги пратиха в комендантството, от дето късно само Стремски ги освободи.* Вазов. *Военно комендантство.*

коментар, -ът, -а, *мн.* няма, *м.* (лат.). **1.** Обяснение, тълкуване на някакъв текст. *Преводът е придружен с обширен коментар.* **2.** Преглед и тълкуване на политически събития. *Коментар на събитията през изтеклата седмица.*

коментарии, *ед.* няма, *ж.* (лат.). **1.** Тълкувания, обяснения, критически бележки за нещо. *Коментариите към първата алинея на чл. 135 се отнасят и към настоящата.* Ал. Константинов. **2.** Разисквания, разсъждения или протести по повод на нещо. *Но за сега ви моля да не ме питате за нищо и да не правите никакви коментарии.* Дим. Димов. *Без коментарии!*

коментатор *м.* Лице, натоварено да прави коментар на политически, военни и др. събития. *Коментатор на радио София. Коментатор на в. Спорт.*

коментирам, -аш, *несв.* и *св.* Тълкувам, обяснявам нещо. *И до днес още военните наблюдатели от неутралните страни коментират огромното значение на освободените съветски градове.* В. Коларов. || Обсъждам, разисквам някакъв въпрос. *Отделни групи по двама-трима коментират събитията.* Л. Стоянов.

коментиране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* коментирам.

комерчески, -а, -о, *прил.* (лат.). *Разг.* Който има търговско-спекулативен характер. *Баба Мария обладава и предприемчив дух и комерческа дарба.* Вазов.

комета *ж.* (гр.). *Астр.* Вид небесно тяло, което има изглед най-често на светло мъгливо петно с опашка; опашата звезда. *На северната страна на небосвода започна да се явява всяка вечер комета тозчас след захождането на дневното светило.* Ст. Загорчинов.

комизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Комичната, смешната страна на нещо, комичното в нещо. *Човек с моя темперамент е в състояние да схваща комизма и в най-трагическите моменти.* Ал. Константинов.

комик, *мн.* -ци, *м.* **1.** *Театр.* Артист, който изпълнява комични роли. *Той беше най-даровитият комик в театъра.* Вазов. **2.** *Прен. Разг.* Човек, който прави смешки; смешник. *Нашият помощник на регистратора е страшен комик! Изпокапваме от смях, когато почне да бомбардира несправедливата съдба.* Ал. Константинов.

комин *м.* **1.** Отвор, обикн. иззидан, през който минава димът от огнище или пещ. *Да спрат фабричните комини | и всеки черен труд да спре, | и туй намръщено море | от морни роби и робини | да озари и приласкай | усмивката на първи май!* Смирненски. **2.** Иззидано над покрива продължение на такъв отвор. *Над почернелите керемидени покриви се издигаха високи комини.* Дим. Талев. *Горе на хълма... угледна къщичка се белее и дим като стълб се вие из комина.* П. Ю. Тодоров.

коминочистач *м.* Работник, който чисти комини от сажди.

коминочистачески, -а, -о. *Прил. от* коминочистач. *Коминочистачеcка кооперация.*

комисар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (лат.). **1.** Длъжностно лице, на което са възложени обществено-политически или административни задачи, обикн. във военна, следвоенна или революционна обстановка. *В неравен бой падна геройски политическият комисар на отреда. Неколцина от партизаните бяха ранени.* Ем. Коралов. *Комисар по снабдяването.* **2.** Министър в СССР (до 1946 г.). □ **Военен комисар** — специално упълномощено от болшевишката партия и съветското правителство лице, което отговаря наравно с войсковия командир за бойното, политическото и материалнобитовото състояние на войската и за изпълнение на бойните задачи.

комисариат *м.* **1.** Комисарство. **2.** Министерство в СССР до 1946 г.

комисарски, -а, -о. *Прил. от* комисарство *и от* комисар. *Комисарски списъци. Комисарска длъжност.*

комисарство, *мн.* -а, *ср.* Учреждение, възглавено от комисар. *Комисарство по снабдяването. Комисарство на труда.*

комисиона *ж.* (лат.). Възнаграждение за посредничество при сключване на търговски сделки. *Ти не постъпи като повечето експерти, които окрадоха фирмите си, вземаха двойна комисиона и натрупаха капитали.* Дим. Димов.

комисионен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* комисиона. *Полагат се усилия във всяко село да се осигурят достатъчен брой щатни закупчици и такива на комисионни начала.* Отеч. фронт, 1950 г. *Комисионно възнаграждение.*

комисионер *м.* В капиталистическите страни — посредник в търговски сделки, на който се плаща възнаграждение в процент. *Тютюнът трябва час по-скоро да дойде. Дал съм нареждане до моите комисионери за всичко да се обръщат към вас.* Хар. Русев.

комисионерски, -а, о. *Прил. от* комисионер. *Комисионерски сделки. Комисионерска кантора.*

комисионерство, *мн.* -а, *ср.* Занятие на комисионер. *И той се замисляше за търговийка, за комисионерство, замисляше се за добро и леко забогатяване.* Караславов.

комисия *ж.* (лат.). **1.** Група избрани или назначени лица, на които е възложено изпълнението на някаква обща задача. *Народното събрание може да прави анкети и проучвания чрез особени комисии по всички въпроси.* Конст., чл. 28. *Изпитна комисия. Реквизиционна комисия. Анкетна комисия. Контролна комисия.* **2.** Държавен или обществен орган, учреждение. *Държавна планова комисия. Комисия за държавен контрол. Жилищна комисия.*

комита, -та, *мн.* -и, *м.* (ит.). *Истор.* Член на тайна политическа организация — борец за освобождение на България от турското робство. *Ти нощем по кърa ходиш, | с комити се срещаш!* Вазов. *Не хванал с хайдути горите. | Оженил се, | сетне зарязъл домът, | и... станал комита.* Вапцаров.

комитаджийски, -а, -о. *Прил. от* комитаджия. *Комитаджийски песни.*

комитаджийство, *мн.* няма, *ср.* Дейност на комитаджия.

комитаджия *м.* *Нар.* Комита.

комитет *м.* (фр.). **1.** Орган от няколко лица, избрани да ръководят някаква обществена или държавна работа. *Комитетите на Отечествения фронт... след 9 септември 1944 година изиграха много важна роля. Те помогнаха за изграждането на нова, демократична отечественофронтовска България веднага след 9 септември 1944 г.* Г. Димитров. *Комитети за защита на мира са изградени във всички предприятия и учреждения.*

Отеч. фронт, 1950 г. *Централен комитет на Партията. Стачен комитет. Редакционен комитет.* 2. *Истор.* Ръководство на българското революционно движение. *Те бяха членове на Панагюрския революционен комитет.* Величков.

комитѐтски -а, -о. *Прил. от* комитет (в 2 знач.). *В Сопот... имаше комитетско тайно събрание.* Вазов.

комѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Свойствен на комедия, който се отнася до комедия. *Комичен сюжет. Комична опера.* 2. Изпълнен с комизъм; смешен, забавен. *В отреда го обичаха заради веселия му характер и често го караха да им разказва случки из своя живот, на които той винаги придаваше комична окраска.* М. Марчевски. *Комично положение. Комичен момент.*

комѝчески, -а, -о, *прил. Остар.* Комичен. *Разговорите на двамата старци бяха пълни с комически недоразумения, поради смешението на четири езика: български, руски, влашки и гръцки, с които си служеха.* Вазов.

комѝчно. *Нареч. от* комичен (в 2 знач.). *Той ѝ махна с ръка, повика я, и беше тъй комично сериозен и тайнствен, че, ако беше друг път, Нона би се изсмяла с глас.* Йовков.

комѝчност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* комичен. *Трябваше няколко минути да се окопитя и да разбера всичката комичност на положението си. Стамболов ми заповядваше да стана поет!* Вазов.

кòмка *ж.* (лат.). *Нар. Църк.* Причастие. *Рада взе подаръка от дядо Дичо... Държи жълтицата у ръце, а на душата ѝ се чини също като че е взела комка у черквата.* Мих. Георгиев. *Отивам на комка.*

кòмкам. Вж. комквам.

кòмквам, -аш, *несв.*; **кòмкам,** -аш, *св. Нар.* Давам някому причастие; причестявам. **комквам се, комкам се** *страд.* и *сред.*

кòмкване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комквам и *от* комквам се.

комонѝга *ж.* Тревисто полско растение с триделни листа и кичести жълти или бели цветове. Melilotus.

компàктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). *Книж.* 1. За материя — плътен, сбит. *Компактна маса.* 2. За човеци — гъсто събрани на едно място. *Компактно население.*

компàктно. *Нареч. от* компактен.

компàктност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* компактен.

компàния *ж.* (фр.). 1. Група човеци, събрани да прекарат известно време заедно, обикн. за развлечение. *Най-напред Николчо се постарал да си намери другари, защото даже и казанлъшката гюлова ракия изисква весели компании и сладки беседи.* Каравелов. 2. В капиталистическите страни — търговско или индустриално дружество; сдружие. ◻ **Вземам някого за компания** — вземам някого, за да ме придружава, да не съм сам. *Но защо съм ти аз? — Ей така. За компания.* Дим. Димов. **За компания** — върша нещо не толкова от желание, а за да не правя изключение от другите, с които съм. *Някой път и той ще се засмее, ала това правеше не от сърце, а повече тъй някак — за компания.* Влайков. **Правя някому компания** — стоя при някого, за да го забавявам.

компаньòн *м.* Добър събеседник, човек, който умее да забавява и да създава настроение в компания.

компаньòнка *ж.* 1. Жена компаньон. 2. В буржоазните страни — жена, която е наета да забавява някоя дама или младо момиче от видно общество и да я придружава навсякъде.

компàс[1] *м.* (ит.). Уред с магнитна стрелка за определяне посоките на света. *Хората с компас в морето се оправят.* Йовков. *Магнитната стрелка от компаса на самолета се въртеше бързо и безспирно.* Елин Пелин. ◻ **Без компас** (разг.) — без определена посока и без цел.

компàс[2] *м. Печ.* Ръчен словослагателски уред за набиране.

компенсациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* компенсация. *Върша нещо на компенсационни начала. Компенсационен внос.*

компенсàция *ж.* (лат.). 1. Размяна на стока за стока. 2. Обезщетение, възнаграждение за изгубено или отстъпено нещо.

компенсѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Давам някому нещо като компенсация. *Действието на камфоровото масло, макар и да подкрепяше сърцето, не можеше да компенсира бавното изтичане на кръвта от страшните рани в корема.* Дим. Димов. **компенсирам се** *възвр.* и *страд.*

компенсѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* компенсирам и *от* компенсирам се.

компетѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). 1. Който е осведомен, вещ, авторитетен в дадена област. *Но във всички тия мне ия решителен и авторитетен глас има Радуш. Той е най-компетентен във военните работи и рязко отсича кое е възможно и кое не.* Йовков. 2. Който е основан на осведоменост, авторитетност. *Компетентно мнение. Компетентен отговор.*

компетѐнтно. *Нареч. от* компетентен. *Ръководителите на държавните ведомства и предприятия трябва да бъдат на своята висота и да решават въпросите компетентно.* Раб. дело, 1949 г.

компетѐнтност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* 1. *Отвл. същ. от* компетентен; осведоменост. 2. Компетенция. *В рамките на своята компетентност местните народни съвети вземат решения и издават разпореждания съобразно със законите и общите нареждания на по-горните органи на държавната власт.* Конст., чл. 17.

компетѐнция *ж.* (лат.). *Юрид.* Кръг от пълномощия, дадени на някое учреждение или на длъжностно лице. *Настоящият устав по никакъв начин не дава никакво право на ООН да се намесва в дела, които по своето същество са от вътрешната компетенция на всяка държава.* Отеч. фронт, 1950 г.

компилатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* компилация. *Компилативно съчинение.*

компилàтор *м.* Лице, което прави компилация.

компилàция *ж.* (лат.). Съчинение, обикн. научно, което представява изложение на резултатите от чужди изследвания, без самостоятелна обработка на източниците или без собствени изводи.

компили̇рам, -аш, *несв.* и *св.* Правя компилация. **компилирам се** *страд.*

компили̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* компилирам *и от* компилирам се.

компле̇кс *м.* (лат.). *Книж.* Съвкупност, съчетание от предмети, явления или свойства, които съставят едно цяло. *Комплекс от машини. Архитектурен комплекс. Звуков комплекс.*

компле̇ксен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* комплекс. □ **Комплексна бригада** (нов.) — производствена бригада, която се състои от работници специалисти от различни професии за едновременно изпълнение на взаимно свързани работи.

компле̇кт *м.* (лат.). Съвкупност от инструменти, вещи и под., които съставят едно цяло и имат определено предназначение. *Пълен комплект за зъболекарски кабинет. Комплект бельо.*

компле̇ктен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* комплект. *Машини за комплектно механизиране на селскостопанските работи.*

комплекту̇вам, -аш, *несв.* Набирам необходимия брой лица за образуване група с известно предназначение: военно поделение и под. *Комплектувам бригада.* || Правя комплект. *В жетвата ще участвуват и бригади. Машините са напълно комплектувани и разпределени. Определени са места, гдето ще жъне всяка бригада.* Раб. дело, 1950 г. **комплектувам се** *страд.*

комплекту̇ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комплектувам *и от* комплектувам се.

комплика̇ция *ж.* (лат.). *Книж.* Усложнение.

компліме̇нт *м.* (фр.). Любезни, приятни думи, които съдържат похвала. *Такова фотогенично лице като Вашето виждам за пръв път в живота си!... — След тоя твърде приятен комплимент нашите герои дават на фотографа сто лева капаро.* Св. Минков. *Македонски, моите комплименти! Ти произведе най-силно впечатление и обра лаврите.* Вазов. *Правя комплимент.*

комплици̇рам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Усложнявам. **комплицирам се** *страд.*

комплици̇ран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* комплицирам. **2.** Като *прил.* — който е усложнен. *Комплицирано положение.*

комплици̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комплицирам *и от* комплицирам се.

компло̇т *м.* (фр.). *Книж.* Престъпен заговор против някого. *В комплот се е месил, па сега са го подушили.* Вазов. *Правя комплот.*

комплоти̇рам, -аш, *несв.* Правя комплот.

комплоти̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комплотирам.

компози̇рам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Творя, създавам музикално произведение. **2.** Образувам влакова композиция. *Композирам влак.* **композирам се** *страд.*

компози̇ран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* композирам. **2.** Като *прил.* — който е образуван като цяло от отделни части. *Композиран влак.*

компози̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* композирам *и от* композирам се.

компози̇тор *м.* Творец на музикални произведения.

компози̇торка *ж.* Жена композитор.

компози̇торски, -а, -о. *Прил. от* композитор. *Композиторски талант.*

композицио̇нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до структурата на произведения на изкуството или науката. *Композиционно майсторство. Композиционен план. Композиционни недостатъци.*

композицио̇нно. *Нареч. от* композиционен. *Композиционно драмата е издържана.*

компози̇ция *ж.* (лат.). **1.** Само *ед. Литер.* Структура, строеж на произведение на изкуството или науката. *Колкото хубаво инак да е написано едно поетическо произведение, ако композицията му е лоша, то не може да се прочете до край.* П. П. Славейков. **2.** *Худ.* Картина с много фигури, обединени от една обща идея. **3.** *Муз.* Музикално произведение. **4.** Само *ед.* Теория на музикалното творчество. *Час по композиция.* **5.** За влак — скачени един за друг вагони, които се прикачват към локомотив. *Влакова композиция.*

компоне̇нт *м.* (лат.). *Книж.* Съставна част от нещо.

компони̇рам, -аш, *несв.* и *св.* Композирам (в 1 знач.). *Гетевите песни ми се натрапват да ги компонирам: те носят в себе си своите мелодии.* П. П. Славейков. **компонирам се** *страд.*

компони̇ране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* компонирам *и от* компонирам се.

компони̇ст *м.* Композитор.

компони̇стка *ж.* Композиторка.

компо̇т *ж.* (фр.). Сварени пресни или сушени плодове с вода и захар.

компре̇с *м.* (фр.). Специална превръзка, обикн. напоена с вода или лекарство, която се поставя на болно място с лечебна цел. *Студен компрес.*

компре̇сор *м.* (лат.). *Техн.* **1.** Машина или апарат, който сгъстява газ или въздух. **2.** Машина, с която се дълбаят скали, бетон и др.

компресо̇рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* За уред, машина и др. — който действува със сгъстен въздух. *Компресорен чук. Компресорен пистолет.*

компромети̇рам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). *Книж.* Представям някого или нещо зле, подривам достойнството на някого; излагам. **компрометирам се** *възвр.* и *страд.*

компромети̇рам се, -аш се, *несв.* и *св.*, *сред.* За реколта — провалям се, пострадвам поради природни бедствия или от вредители по растенията.

компромети̇ран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* компрометирам. **2.** Като *прил.* — който е с опетнено име. *Компрометирана личност.*

компромети̇ране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* компрометирам *и от* компрометирам се.

компро̇мис *м.* (лат.). *Книж.* **1.** Споразумение, съгласие между две страни, постигнато чрез взаимни отстъпки. **2.** Лична постъпка, направена противно на собствените си убеждения или съвест. *Правя компромис.*

компромисен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който е постигнат чрез компромис. *Компромисно решение. Компромисен мир.*

компромисно. *Нареч. от* компромисен. *Спорът се разреши компромисно.*

комсомол *м.* (рус.). Комунистически съюз на младежта в СССР. *Ленински комсомол.*

комсомолец, *мн.* -лци, *м.* Член на комсомола.

комсомолка *ж.* Членка на комсомола.

комсомолски, -а, -о. *Прил. от* комсомол. *Комсомолска организация.*

кому. Вж. к о й.

комуна *ж.* (фр.). *Истор.* Общински съвет в някои градове у нас, гдето след Първата световна война властта е била взета от народа и е била установена работническо-селска власт. *Градските работнически общински съвети, тъй наречените червени комуни, в Плевен и Русе... взеха под свое покровителство стачниците.* Г. Димитров. □ **Парижка комуна** (истор.) — революционно правителство на въстаналите работнически маси в Париж през 1871 г.

комунален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до уредбата на селищата. *Министерство на комуналното стопанство и благоустройството.*

комунар, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Истор.* 1. Участник в Парижката комуна през 1871 г. 2. Комунист, участник в провъзгласяването на градските общински комуни у нас след Първата световна война. *Отдолу под нас аленеят рубашките на самоковски комунари.* Смирненски.

комунарски, -а, о. *Прил. от* комунар.

комунизирам, -аш, *несв.* и *св.* От буржоазно гледище — внедрявам комунистическа идеология сред масите. **комунизирам се** *страд.*

комунизиране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* комунизирам *и от* комунизирам се.

комунизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). Обществен строй, който заменя капитализма, след победата на пролетарската революция; висша форма на човешкото общество, при което няма деление на класи, унищожена е противоположността между умствения и физически труд и всеки влага труд според способностите си, а получава според потребностите си. *Първата фаза на комунизма е социализмът.* □ **Първобитен комунизъм** (истор.) — докласов обществен строй в първобитното общество, при който средствата и продуктите на производството са общи. **Военен комунизъм** (истор.) — началният период в СССР след Октомврийската революция до 1921 г.

комуникационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който служи за пътни съобщения; съобщителен. *Комуникационна линия.*

комуникация *ж.* (лат.). Съобщения, обикн. пътни; връзки.

комунист *м.* 1. Член на комунистическата партия. 2. Съмишленик на комунистическото движение; привърженик на комунизма.

комунистичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* *Рядко.* Комунистически.

комунистически, -а, -о. *Прил. от* комунизъм *и от* комунист. *Комунистическа идеология. Комунистическа партия. Комунистическо общество.*

комунистически. *Нареч. от прил.* комунистически. *Постъпвам комунистически.*

комунистка *ж.* Жена комунист.

комуто. Вж. к о й т о.

комфорт, *мн.* няма, *м.* (англ.). Изискана, удобна обстановка в жилище или в работна стая.

комфортен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отличава с комфорт. *Комфортно жилище.*

комфортно. *Нареч. от* комфортен. *Този апартамент е обзаведен комфортно. Комфортно мобилирана стая.*

комфортност, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* комфортен.

комшийка *ж. Разг.* Съседка. *Мене ми разказа всичкото това Найденица, която е негова комшийка.* Каравелов.

комшийски, -а, -о, *прил.* Съседски. *Комшийски двор. Комшийски деца.*

комшия, -та, *мн.* -йи, *зв.* (разг.) комшу, *м.* (тур.). *Разг.* Съсед. *Добър ден, съседе, какво тъй си накичен по лицето? — Тя моята не е за приказване, комшу.* Чудомир. *Ако гори на комшията ти къщата, тичай да гасиш твоята.* Погов.

комшулук, *мн.* -ци, *м. Разг.* Вратичка между два съседни двора. *Редовно, от къща в къща, през комшулуци, през дувари, новините се предаваха като по жица.* Йовков.

комюнике, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Официално съобщение по актуални въпроси или събития. *Издавам комюнике. Комюнике за военните действия.*

кон, конят, коня, *мн.* коне, коня (сл. ч.), *м.* 1. Едро еднокопитно домашно животно, което се язди и впряга. Equus. *И младият каруцар, като замахна камшика над конете, подвикна им силно и ободрително.* Елин Пелин. *Бръз кон се стига, бърза реч се не стига.* Погов. *Който жали петалото, загубва и коня.* Послов. *Добър кон и под съдран чул се познава.* Послов. *Още кон не видял, крака замахал.* Послов. *Яздитен кон. Впрегатен кон. Арабски кон.* 2. Шахматна фигура с глава на кон. □ **Разигравам си коня** (разг.) — правя каквото си искам; своеволнича. **Трай, коньо, за зелена трева** (разг.) — при продължително напразно чакане.

конак, *мн.* -ци, *м.* (тур.). *Остар.* 1. Седалище на турското полицейско и административно управление в градовете преди Освобождението на България. *Подир един месец един жандарин повика хаджи Ахила при агата на конака.* Вазов. 2. Сграда, в която се спират пътници да пренощуват. *Вратата се отвори и пред нас застана средна пора човек... Къщата на моя хазаин му служела за конак всякога, когато закъснявал из пътя.* Яворов. 3. Къща на турчин големец; сарай. *Чу се, че Косан излязъл хайдутин в планината и обикалял около конаците на султана.* Йовков. *Отвъд улицата... се издигаше висока стара къща, някогашен конак на богат турчин.* Г. Райчев.

конашки, -а, -о. *Прил. от* конак. *Из конашката порта излязоха вкупом няколко заптиета.* Вазов.

конвейер *м.* (англ.). *Техн.* Във фабрично-заводски помещения — подвижна затворена лента, която пренася материали и стоки от един работник до друг.

конвѐйерен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* конвейер. *Конвейерна верига.*

конвѐнт *м.* (лат.). *Истор.* Френско законодателно събрание през време на революцията от 1789 год.

конвенционàл *м.* Международен влак, който се движи по особена спогодба между някои държави. *Конвенционалът от Цариград до Париж.*

конвенционàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж.* 1. Условен. 2. Приет по спогодба. 3. *Рядко.* Който не се отличава с нещо особено; обикновен, общоприет.

конвенционàлно. *Нареч. от* конвенционален.

конвѐнция *ж.* (лат.). *Дипл.* Спогодба, договор между две държави по определен въпрос. *Културна конвенция. Конвенция по Дунавското корабоплаване.*

конвòен, -òйна, -òйно, *мн.* -òйни. *Прил. от* конвой. *Замяркаха се щиковете на конвойните войници и групите на пленниците тръгнаха по разни пътища.* Йовков.

конвòйрам, -аш, *несв.* и *св.* Придружавам за охрана; охранявам. *Конвоирам арестанти. Конвоирам кораб.* **конвоирам се** *страд.*

конвòйране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* конвоирам *и от* конвоирам се.

конвòй, -òят, -òя, *мн.* -òи, *м.* (фр.). *Събир. Воен.* 1. Стража, която придружава някого за охрана от нападение или бягство. *Изпратиха го под конвой.* 2. Военни кораби или самолети, които пазят транспортни кораби или самолети. *Конвой от кораби.*

конвулсѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е придружен с конвулсии, с гърчове. *Конвулсивен плач. Конвулсивни движения.*

конвулсѝвно. *Нареч. от* конвулсивен. *Раменете му се тресяха все по-конвулсивно.* Л. Стоянов.

конвỳлсия, обикн. *мн.* конвỳлсии, *ж.* (лат.). Мъчително свиване на тялото или на негова част при силна болка; гърч, спазма. *Няколко тежко болни лежат и се гърчат; други са се изопнали в последна и решителна конвулсия.* Л. Стоянов. *От всичките човешки страдания, физически и душевни, лудостта най-много се отразява в мъчителни конвулсии по физиономията.* Вазов.

конгениàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Книж.* Сроден, близък по дух, по дарби. *Стилът на играта и постановката трябва да се извади от даденото художествено произведение... За това се иска режисьор творец, конгениален поету.* П. П. Славейков.

конгениàлност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Сродство, близост по дух и дарби.

конгломерàт *м.* (лат.). 1. *Геол* Камък, който се състои от разнородни минерали, свързани естествено по механичен начин. 2. *Прен.* Несистемен, механичен сбор или свързване от нееднакви предмети или положения. *Конгломерат от противоречия.*

конгрѐс *м.* (лат.). 1. Събрание от представители на голяма обществена организация (научна, политическа и др.) или на люде с еднакви занимания и интереси. *Конгрес на славистите. Лекарски конгрес. Партиен конгрес.* 2. Парламент в Съединените американски щати.

конгрѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* конгрес (в 1 знач.). *Конгресни решения. Конгресна зала.*

конгресѝст *м.* Делегат, участник в конгрес (в 1 знач.).

конгресѝстка *ж.* Жена конгресист.

кондàк, *мн.* -ци, *м.* (гр.). *Остар.* 1. Спусък в старовремска пушка, който чрез удар възпламенява капсулата. 2. Приклад. *В миг Горчин... халоса го с кондака на пушката.* П. П. Славейков.

кондензàтор *м.* 1. *Физ.* Уред за натрупване на електрическа енергия. 2. *Техн.* Уред за кондензация на пàри.

кондензàция *ж.* (лат.). *Спец.* 1. Натрупване на електрическа енергия. 2. Сгъстяване, преминаване на пàри в течно състояние.

кондензѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Сгъстявам. *Кондензирам мляко.* 2. Натрупвам електрическа енергия. 3. Натрупвам, сгъстявам газове или пàри и ги превръщам в течно състояние. **кондензирам се** *страд.*

кондензѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кондензирам *и от* кондензирам се.

кòндика *ж.* (лат.). *Остар.* Книга в община, при църковно настоятелство или в еснафска организация, в която се вписват важни, необходими за запомняне неща.

кондѝсам. Вж. к о н д и с в а м.

кондѝсвам, -аш, *несв.*; **кондѝсам**, -аш, *св.* (тур.). *Остар.* Отсядам.

кондомѝниум *м.* (лат.). Съвместно владение, господство.

кондòр *м.* (амер.). *Зоол.* Голяма южноамериканска лешоядна птица от семейството на орлите. Sarcorhamphus gryphus. *Из мочурите змии се вият, | ... | крещи орел, оттатък мършояд | с кондор, на въздух царя.* К. Христов.

кондỳктор *м.* (лат.). Служител по железници, трамваи, тролейбуси и др., който дава и проверява билетите на пътниците.

кондỳкторски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кондуктор. *Кондукторска чанта.*

коневъ̀д *м.* Лице, което се занимава с развъждане и отглеждане на коне.

коневъ̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до коневъдство. *Коневъдна ферма.*

коневъ̀дец, *мн.* -дци, *м.* Коневъд.

коневъ̀дски, -а, -о, *прил.* Коневъден.

коневъ̀дство, *мн.* няма, *ср.* Отглеждане и развъждане на коне.

конезавòд *м.* Завод за отглеждане на коне.

конекрàдец, *мн.* -дци, *м.* Крадец на коне. *Още на обед се чу, че трима конекрадци с много коне били заловени в Антаашката гора.* Йовков.

конекрàдски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до конекрадец.

кòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* 1. Който язди кон. *Малката конна чета препусна нагоре и скоро се изкачи на самото било пред кулата.* Ст. Загорчинов. *Конен полк.* 2. Който става с коне. *Конни състезания. Конен спорт.*

конѐц[1], *мн.* -нцѝ, *м.* Тънка, пресукана нишка от вълна, коприна, памук и др. *Усмихваше се и го гледаше дяволито..., а в устата си държеше игла и конец.* Йовков. *Памучен конец. Копринени конци.* □ **От игла до конец** (разг.). — от начало до край. *Още на същата вечер Вѐла каза на своите етърви какъв мерак има Лило..., какво е приказвала с него и всичко — от игла до конец.*` Мих. Георгиев. **Обърквам конците** (разг.) — а) Заплитам се, обърквам се в работата си или когато трябва да отговоря, да обясня нещо. б) Слисвам се от силна уплаха. **Шито с бели конци** — а) За действия, постъпки, в които неумело са прикрити лъжа, измама, неискреност и др. б) За нещо, неуместно прибавено към друго.

конѐц[2], *мн.* няма, *м. Старин.* Завършек, край. *Най-после отдъхна и рече: „Конец! На житие ново аз турих венец“.* Вазов.

конзо̀л *м.* (фр.). *Архит.* Подпорка, която поддържа балкон, корниз и пр.

конѝчески, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до конус. *Коническо сечение.* **2.** Който има форма на конус. *Най-високото място на тоя рид е една стръмна, коническа чука.* Вазов.

ко̀ничък, -чка, -чко, *мн.* -чки, *прил. Диал.* Колко малък. *Разумът трябва винаги да върви напред, а езикът да му придържа отдире полите... Я погледни колкава е главата, що събира мозъка, па виж коничък е при нея езикът.* Мих. Георгиев.

конкрѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). **1.** Който може да се възприеме със сетивата; реален, предметен. *Противоп.* абстрактен, отвлечен. *Конкретен предмет. Конкретна действителност.* ‖ Който съдържа реални факти. *Конкретен доклад.* **2.** Определен, напълно точен. *На всеки от тези младежи да се възложи конкретна работа.* Хар. Русев. *Ние трябва непрекъснато да се учим и винаги да решаваме въпросите и задачите на нашия народ и нашата страна не шаблонно, а като изхождаме от конкретната обстановка.* Г. Димитров. *Конкретен план. Конкретно предложение.*

конкретизѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Давам определен, точен израз на нещо; уточнявам. **конкретизирам се** *страд.* и *сред.*

конкретизѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* конкретизирам *и от* конкретизирам се.

конкрѐтно. *Нареч. от* конкретен. *Трябва да усвоим умението по марксистки, по болшевишки, конкретно да поставяме задачите и въпросите и конкретно да ги решаваме.* Г. Димитров.

конкрѐтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Предметност, определеност, точност. *Граматиката напомня геометрията, която дава своите закони, като се абстрахира от конкретните предмети и разглежда предметите като тела, лишени от конкретност.* Сталин.

конкубина̀т, *мн.* няма, *м.* (лат.). Незаконно съжителство между мъж и жена.

конкурѐнт *м.* Лице, което конкурира, съперничи на някого в нещо.

конкурѐнтка *ж.* Жена конкурент.

конкурѐнция, *мн.* няма, *ж.* (лат.). В капиталистическото общество — борба, съперничество в търговията и производството между отделни лица или страни за постигане на по-големи печалби.

конкурѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Съпернича някому в нещо. **конкурирам се** *страд.* и *взаим.*

конкурѝране, *мн* няма, *ср. Отгл. същ. от* конкурирам *и от* конкурирам се.

конку̀рс *м.* (лат.). Състезание между лица в областта на науката, изкуството, спорта и др., с цел да се изтъкне най-способният между участниците. *Обявявам конкурс. Явявам се на конкурс. Анонимен конкурс.*

конку̀рсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Състезателен. *Конкурсен изпит.*

ко̀нник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Човек, който язди на кон; яздач. *Насреща, на шосето, от малката падина изскочи конник... — Еньо, Еньо Кунчин! — казаха някои.* Елин Пелин. *В един изоставен двор се събраха десетина конника.* К. Петканов. **2.** Войник от конница. *На следующата година татарският хан Ногай нахлу в България с десетхилядна орда татарски конници.* Вазов.

ко̀нница *ж. Събир.* Конна войска; кавалерия. *Конницата и пехотата скоро доближиха Искъра.* Вазов.

ко̀ннишки, -а, -о. *Прил. от* конница. *Коннишка атака.*

коно̀п *м. Бот.* Тревисто влакнодайно растение, от стъблото на което се добиват влакна за предене, а от семената — индустриално масло. Cannabis sativa.

коно̀пен, -а, -о, *прил.* **1.** Който е получен от коноп. *Конопени влакна. Конопено масло.* **2.** Който е направен от коноп. *В същото време тя метна чисто конопено платно върху хляба и бутна нощовите до огнището.* Ст. Загорчинов.

коно̀пец, *мн.* -пци, *м. Нар.* Конопено въже. *Залюляла се Тодора | на тънки дълги конопци | над тиха бяла Дунава.* Нар. пес.

коно̀пище, *мн.* -а, *ср.* Засято с коноп място.

коно̀щип *м. Диал.* Попово прасе.

консеквѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Последователен.

консеквѐнтност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Последователност.

консѐрва *ж.* (лат.). Хранителни продукти, поставени в херметически затворен съд да се запазят за дълго време. *Месна консерва. Зеленчукови консерви. Плодови консерви.*

консерватѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Склонен към запазване на старото; враждебен на всякакви нововъведения. *Консервативен човек.* **2.** В който е изразена склонност към запазване на старото, с който се проявява враждебност към всякакви нововъведения. *Консервативен мироглед.*

консерватѝвно. *Нареч. от* консервативен.

консерватѝвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Книж. Отвл. същ. от* консервативен.

консерватѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (лат.). Склонност към запазване на старото; враждебно отношение към всички нововъведения.

консерва̀тор *м.* (лат.). **1.** Човек с консервативни възгледи; реакционер. **2.** *Полит.* Член на консервативна партия. **3.** Лице, което се грижи за запазването на предмети в музей.

консерватòрия *ж.* (ит.). Висше музикално училище.

консервàторски, -а, -о. *Прил. от* консерватор; консервативен. *Консерваторски прояви.*

консèрвен, -а, -о, *и* вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* консерва. *Консервена индустрия. Консервна фабрика. Консервни продукти. Консервена кутия.*

консервѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Приготовявам хранителни продукти, за да се запазят за по-дълго време. *По старите загнили трупи се появиха вкусните гъби кладници. Вълко береше цели чували от тях. Жена му ги печеше, готвеше и консервираше.* Ем. Станев. **консервирам се** *страд.*

консервѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* консервирам. 2. Като *прил.* — приготвен на консерва. *Консервирана риба. Консервирани плодове.*

консервѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* консервирам *и от* консервирам се.

консигнàция *ж.* (лат.). *Търг.* В капиталистическите страни — начин на търгуване, при който продавачът получава стока, която продава за сметка на собственика ѝ. *Давам стока на консигнация.*

консѝлиум *м.* (лат.). *Мед.* Лекарско съвещание след преглед на болен за определяне диагнозата и начина на лекуване; консулт.

кòнски, -а, -о, *прил.* 1. Който принадлежи на кон. *Тропотът на конските копита заехтя из мъртвия град.* Ст. Загорчинов. *Конска глава. Конска подкова.* 2. Който е присъщ на кон. *Селото ехтеше от викове, конски цвиления, и лай на разсърдените селски кучета.* Вазов. *Конски тропот.* □ **Конска муха** (зоол.) — муха, която каца обикн. по конете. Hyporosca equina. **Конска сила** (физ.) — единица за измерване мощност.

консолидàция *ж.* (лат.). *Книж.* Затвърдяване, закрепване, заздравяване. *Избирането на днешното истинско Народно събрание... е нова голяма крачка напред към консолидацията на вътрешното и международното положение на нашата страна.* Г. Димитров.

консолидѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Затвърдявам, закрепявам, заздравявам. **консолидирам се** *възвр.* и *страд.*

консолидѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* консолидирам. 2. Като *прил.* — който е затвърден, закрепен. *Консолидиран дълг.*

консолидѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* консолидирам *и от* консолидирам се.

консонàнс *м.* (лат.) *Муз.* Благозвучно съчетание на тонове; съзвучие. *Противоп.* дисонанс.

консонàнт *м.* (лат.). *Езикозн.* Съгласен звук; съгласна.

консонàнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* консонант. *Консонантни групи.*

консонантѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Езикозн.* Система от съгласните звукове на един език.

консòрциум *м.* (лат.). В капиталистическите страни — една от формите на монополизма: обединение на мощни банкови, търговски или производствени предприятия за провеждане на обща дейност и добиване на големи печалби; тръст, концерн. *Житен консорциум. Спиртен консорциум.*

конспèкт *м.* (лат.). *Книж.* Кратко и системно изложение на въпросите, застъпени в изпитна материя, в съчинение, лекция и др.

конспèктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Даден под форма на конспект; кратък, сбит. *Конспектно изложение.*

конспèктно. *Нареч. от* конспектен. *Той говори по темата съвсем конспектно.*

конспиратѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е свързан с конспирация; таен, скрит, подмолен. *Конспиративна дейност. Конспиративни групи.*

конспиратѝвно. *Нареч. от* конспиративен. *Трябва да се действува напълно конспиративно.*

конспирàтор *м.* Участник в конспирация.

конспирàторка *ж.* Жена конспиратор.

конспирàция *ж.* (лат.). Нелегална дейност на тайна организация, насочена против официална власт. *Правителството ще действува решително за изкореняването на всички конспирации против властта на народа.* Г. Димитров.

конспирѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Върша конспиративна дейност; правя конспирация. *Не може да се допусне свободна проява на противонародни елементи, които биха конспирирали против демокрацията и народната власт.* Г. Димитров.

конспирѝране, *мн* няма, *ср. Отгл. същ. от* конспирирам.

констàнта *ж.* (лат.). *Науч.* Постоянна величина в математически, физически или химически изследвания.

констàнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* константа; постоянен, неизменяем. *Константна величина.*

констатàция *ж.* (лат.). *Книж.* Установяване на нещо. *Правя констатация.*

констатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който съдържа констатация. *Констативен протокол.*

констатѝрам, -аш, *несв.* и *св. Книж.* Правя констатация; установявам. *Яви се доктор, констатира смъртта... и се разпореди да викат полицията.* Ал. Константинов. **констатирам се** *страд.*

констатѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* констатирам *и от* констатирам се.

констелàция *ж.* (лат.). 1. *Астр.* Взаимно положение на звездите. 2. *Прен.* Взаимно отношение между държави. *Погледнете на държавите и ми посочете две държави с еднакъв тип на управление. Най-разнообразни концепции, най-разнообразни констелации и постройки от политически сили.* Йовков.

конституàция *ж.* (лат.). *Мед.* Запек.

конституѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). *Книж.* Учредявам, съставям, организирам. **конституирам се** *страд.* и *сред.* *Задачата на това многобройно събрание беше... да се конституира в тоя момент какво-годе тяло, какъв-годе орган.* Вазов.

конституѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* конституирам *и от* конституирам се. *Веднага*

след конституирането си Народното събрание избира комисия по проверка на изборите. Конст., чл. 22.

конституционалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Полит.* Буржоазно учение в политиката и държавното право, според което най-добрата форма на държавно управление е тая, която се опира на една конституция.

конституционалѝст *м. Книж.* Привърженик на конституционализма.

конституцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Основан на конституцията, съобразен с конституцията. *Конституционна монархия.*

конституцио̀нно. *Нареч. от* конституционен. *Трябва да бъде конституционно закрепено равноправието на българската жена.* Г. Димитров.

конститу̀ция *ж.* (лат.). *Полит.* Основен закон на една държава. *Великото народно събрание ще има задачата да изработи нова конституция на България.* Г. Димитров. *Димитровска конституция.*

конструѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Построявам, изработвам машина, мост, механизъм и др. *Група инженери са конструирали мощен кран за построяване на високи здания.* Отеч. фронт, 1950 г. 2 *Прен. Рядко.* Организирам, устройвам. **конструирам се** *страд.*

конструѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* конструирам *и от* конструирам се. *Но веднага след конструирането си върховният комитет забрави и статути, и директиви.* Яворов.

конструктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* 1. Който се отнася до конструкция. *Конструктивна грешка. Конструктивен чертеж.* 2. *Прен.* Който е залегнал в основата на нещо; съзидателен, градивен, творчески. *Те нямат конструктивна, градивна програма — те имат само разрушителна и отрицателна програма.* Г. Димитров. *Конструктивна мисъл.*

конструктѝвност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* конструктивен.

констру̀ктор *м.* Специалист, който строи машини, машинни съоръжения и др.

констру̀кторски, -а, -о. *Прил. от* конструктор. *Конструкторско бюро. Конструкторско отделение в завода.*

констру̀кция *ж.* (лат.). 1. Устройство, строеж на машина, уред, сграда и др. *Тая машина има сложна конструкция.* || Самата машина, постройка на мост, скеля и пр. *Огромната желязна конструкция на мелницата стърчеше на скалата като някакъв странен замък.* Л. Стоянов. 2. *Прен.* Телосложение. *Физическа конструкция.* 3. *Езикозн.* Взаимно разположение на думите в изречението с оглед към тяхната граматическа връзка. *Синтактична конструкция.*

ко̀нсул *м.* (лат.). 1. *Дипл.* Длъжностно лице от дипломатическо тяло, назначено в друга държава, за да представя и защищава пред местните власти административно-правните и икономически интереси на упълномощилата го държава и на нейните поданици. *Търговски консул.* 2. *Истор.* В древната римска република — титла на всеки един от двамата върховни представители на държавната власт, които се избирали за една година. || Във Франция в периода от преврата на Бонапарт до провъзгласяването му за император (1799-1804 г.) — титла на всеки един от тримата, които имали неограничена изпълнителна власт.

консула̀то, *мн.* -а, *ср.* (ит.). *Нар. Остар.* Консулство. *Руско консулато.*

ко̀нсулски, -а, -о. *Прил. от* консул. *Консулски представители. Консулска служба.*

ко̀нсулство, *мн.* -а, *ср.* 1. Учреждение, на чело на което стои консул. *Той* (Костов) *познаваше Солун от дните, когато постъпи на служба в българското консулство.* Дим. Димов. *Генерално консулство.* 2. Сграда, в която се помещава такова учреждение.

консу̀лт *м.* (лат.). Съвещание на лекари за определяне диагнозата и начина на лекуването при тежко заболяване; консилиум. *Състоянието на детето се бе влошило внезапно и той* (Костов) *свика консулт от най-добрите лекари в града.* Дим. Димов.

консулта̀нт *м.* (лат.). Специалист в някоя област, който дава съвети по въпроси, свързани със специалността му, или участвува при обсъждането на такива въпроси. || *Стесн.* Лекар, който участвува в консулт.

консулта̀нтски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до консултант. *Консултантски часове.*

консултатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до консултация или е свързан с консултация; консултантски. *Консултативна конференция.*

консултацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* консултация. *Консултационен пункт.*

консулта̀ция *ж.* (лат.). 1. Съвет, разяснения, дадени от специалист. 2. Допитване до специалисти по въпроси във връзка със специалността им. *Юридическа консултация. Лекарска консултация.* || *Стесн.* Помощ, давана на учащи се от страна на преподавателите. *Индивидуални консултации със слаби ученици.*

консултѝрам се, -аш се, *несв.* и *св., сред.* Съветвам се със специалист по някакъв въпрос; допитвам се до някого.

консултѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* консултирам се.

консуматѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до консумация. *Консумативен център.*

консума̀тор *м.* Лице, което изразходва нещо, обикн. хранителни продукти; потребител. *То* (правителството) *ще укрепва участието на кооперацията в размяната, за да се скъси и поевтини пътят на стоките от производителя до консуматора.* Г. Димитров.

консума̀торка *ж.* Жена консуматор.

консума̀ция *ж.* (лат.). Изразходване на хранителни продукти, гориво и под. □ **Вътрешна консумация** — употреба на хранителни продукти от населението в страната, гдето те се произвеждат. **За вътрешна консумация** (ирон.) — нещо, което не е за износ в чужбина.

консумѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. Изразходвам хранителни продукти, гориво и под.; употребям. *Населението през лятото консумира големи количества зеленчук. Консумирам електроенергия.* 2. *Юрид.* Извършвам. **консумирам се** *страд.*

консумѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* консумирам. **2.** Като *прил.* (юрид.) — който е извършен. *Консумирано престъпление.*

консумѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* консумирам *и от* консумирам се.

контàкт *м.* (лат.). **1.** Допир, досег, връзка, общуване. *Влизам в контакт. Поддържам контакт с някого.* **2.** *Техн.* Мястото, гдето се допират, съединяват два електрически проводника. **3.** *Техн.* Приспособление за съединяване на електрически проводници.

контаминàция *ж.* (лат.). *Езикозн.* Образуване на нова дума, израз, възникнали чрез сливане на две синонимични или близки по гласеж думи или изрази. Напр. *Аз ми се струва.*

контѐ, *мн.* -та, *ср.* (ит.). *Разг.* Човек, който обича да се конти, гизди. *Ето турих очила, | със капела и с брада : | конте от глава до крака.* Вазов.

контѐкст *м.* (лат.). *Книж.* Завършена по смисъл част от текст около дума или фраза, която ги определя или уточнява по значение. *Дума в контекст.*

кòнтене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* контя *и от* контя се.

контестàция *ж.* (лат.). *Полит.* Оспорване, възражение за неправилен избор. *Утвърждението на Крушковия избор е сигурно, защото контестация не е подавана срещу него до днес.* Вазов.

кòнтешки, -а, -о, *прил. Разг.* Свойствен на конте. *Адютантът беше висок и строен момък, напет, стегнат с контешки бричове и с високи жълти чизми.* Йовков.

кòнтешки. *Нареч. от прил.* контешки. *Той беше контешки облечен момък със скъпа риза и неизбежната свилена кърпичка в левия джоб на палтото.* Г. Райчев.

континге̇нт *м.* (лат.). **1.** Пълният състав на даден колектив, учреждение, предприятие, организация, армия и др. **2.** *Иконом. Търг.* Пределна норма за внос, износ или транзит на някои стоки от една държава в друга, които се установяват с особени съглашения между тези държави. || При разпределяне на материали — размер на дела на всеки от участниците в разпределението.

контине̇нт *м.* (лат.). Всеки един от петте най-големи дяла суша на земното кълбо, заобиколен напълно или в по-голямата си част от океански басейни; материк. *Европейски континент.*

континентàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се намира в континент. *Континентална държава.* □ **Континентален климат** (геогр.) — сух климат, характерен за област, отдалечена от океан или море, който се отличава с резки колебания в годишната и денонощната температура.

кòнто, *мн.* няма, *ср.* (ит.). *Банк.* Сметка.

контòш *м.* (тур.). *Нар.* Къса до пояса горна дреха; салтамарка. *Хаджи Генчо очаквал дяда Либена и за това облякъл новия си контош и препасал се с червения пояс.* Каравелов.

кòнтра *нареч.* (лат.). *Разг.* **1.** Срещу, против. *Той е винаги контра.* **2.** При бръснене или каране на моторно превозно средство — обратно. *Взимам контра. Карам контра.*

кòнтра *ж.* (лат.). Приспособление за спиране или даване на обратен ход на някои превозни средства. *Велосипед с контра.*

контра-. Първа съставна част на сложни думи за означаване на противодействие, противопоставяне, напр. контравъзвание, контраакция и др.

кòнтра-адмирàл *м.* (фр.). *Мор.* Първи адмиралски чин във военно-морския флот, съответен на чина генерал-майор в армията.

кòнтраатàка *ж. Воен.* Атака, предприета с цел да се отбие нападение на противник; контранападение. *Преминавам в контраатака.*

кòнтраатакỳвам, -аш, *несв.* и *св.* Правя, извършвам контраатака.

кòнтраатакỳване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* контраатакувам.

контрабàнда, обикн. *ед., ж.* (ит.). **1.** Тайно пренасяне на стоки през граница, за да не се плати мито. *Беше пъргав, лукав, пиеше много ракия и тайно се занимаваше с контрабанда.* Йовков. **2.** Стоките, които се пренасят тайно през границата. *На новата граница се появява непозната и странна контрабанда: един книжар, с риск на живота си, прекарва с чували български буквари.* Йовков. || *Разш. Разг.* Предмети, които се взимат тайно. *Всичките дърва, що сечат, са контрабанда от манастирските гори.* Вазов.

контрабàнда *нареч.* По контрабанден начин. *Той пренасяше контрабанда стоки през границата. Сека дърва контрабанда.*

контрабàнден, -дна, -дно, *мн.* -дни. *Прил. от* контрабанда. *Стоките са били изнесени по контрабанден начин. Контрабанден тютюн.*

контрабандѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Извършвам, правя контрабанда.

контрабандѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* контрабандирам.

контрабандѝст *м.* Човек, който се занимава с контрабанда.

контрабандѝстка *ж.* Жена контрабандист.

контрабàндно. *Нареч. от* контрабанден.

контрабàс *м.* (ит.). *Муз.* Най-големият по обем и най-ниският по звучене струнен инструмент от рода на цигулката, който изпълнява основната басова партия в оркестър.

контрабасѝст *м.* Музикант, който свири на контрабас.

контраге̇нт *м.* (лат.). *Спец.* Лице или учреждение, което приема определени задължения по договор; страна в договор.

контрадѝкция *ж.* (лат.). Противоречие.

кòнтрадоклàд *м.* Доклад, в който се застъпва гледище, противоположно на изнесеното в предишен доклад.

контрàкт *м.* (лат.). Писмен договор. *Сключвам контракт. Подписвам контракт. Нарушавам контракт.*

контрактỳвам, -аш, *несв.* и *св.* Сключвам контракт, договор; договарям.

контрактỳване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* контрактувам.

контрàкция *ж.* (лат.). *Книж.* Свиване, стягане. *Контракция на земната кора. Контрак-*

ция на две гласни в една. *Контракция на мускулите.*

ко̀нтрама̀рка *ж.* Бележка, която дава право за запазване мястото в театър след излизане през антракта.

ко̀нтрамя̀рка *ж.* Мярка, предприета като противодействие на някаква постъпка или действие.

ко̀нтранастъплѐние, *мн.* -я, *ср.* Настъпление, предприето в отговор на настъпление на противник. *Минавам в контранастъпление.*

ко̀нтраофанзи̇̀ва *ж.* Офанзива, предприета в отговор на неприятелска офанзива; противонастъпление, противонападение.

ко̀нтрапревра̀т *м.* Преврат, насочен срещу извършен по-рано преврат.

ко̀нтрапу̀нкт *м. Муз.* 1. Едновременно звучене на две или повече вокални или инструментални мелодии, съчетани в хармонично цяло; полифония. 2. Музикално-теоретична дисциплина, в която се изучават правилата на многогласието.

ко̀нтраразузна̀ване, *мн.* няма, *ср.* Организация, институт за противодействие на разузнаването на противника, за борба с шпиони, диверсанти и др.

ко̀нтрареволюцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до контрареволюция. *Контрареволюционен преврат.*

ко̀нтрареволюционѐр *м.* Участник в контрареволюция, привърженик на контрареволюция.

ко̀нтрареволю̀ция *ж.* (лат.). Реакционна борба на свалените експлоататорски класи, която те водят против революцията, за да възстановят икономическото си господство и политическата си власт.

контра̀ст *м.* (фр.). *Книж.* Рязко различие, противоположност, *Покрай пристанищния булевард се издигаха грамадни модерни хотели, хората бяха станали по-многобройни, а контрастът между богатството и мизерията построр.* Дим. Димов. *Намирам се в контраст с нещо. Пълен контраст на нещо.*

контра̀стен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* *Книж.* Който съдържа в себе си контраст; противоположен. *Контрастни цветове.*

контрасти̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* *Книж.* Представям противоположност, намирам се в контраст с нещо. *Тъмнозелените, обрасли с дървета, хълмове контрастираха с облените от слънчевите лъчи каменисти върхове.* Г. Белев.

контрасти̇̀ране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* контрастирам.

ко̀нтрау̀дар *м.* Маневра в отбранителна операция за противодействие срещу настъпление на противника. *Срещу удара на противника контраудар — такава е тактиката на пролетарския водач.* Ст. Благоева.

контрибуцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* контрибуция.

контрибу̀ция *ж.* (лат.). Военно обезщетение, наложено на победена страна от победителя.

контро̀л *м.* (фр.). Наглеждане, надзираване на известни действия или работа за проверка; надзор над нещо. *Упражнявам контрол. Налагам контрол. Поставям под контрол. Провеждам контрол. Дете, оставено без контрол.* □ **Качествен контрол** — проверка на качеството на производството преди да се пусне в продажба. **Обществен контрол** — надзор, упражняван от обществото върху прояви с обществено значение.

контро̀ла *ж.* 1. *Събир.* Длъжностните лица в едно учреждение, които се занимават с провеждане на контрол; контрольорите в едно учреждение. 2. Определено място, гише в учреждение, гдето се проверяват документите. 3. Част от билет, обикн. за театър, кино или друго представление, с която се удостоверява, че билетът не е използван. 4. *Рядко.* Контрол.

контро̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който упражнява контрол; проверочен. *Контролен орган. Контролна комисия.* 2. Който служи за контрол. *Контролни теглилки. Контролен апарат.* □ **Контролни цифри** — цифрови показатели, които показват количествените предели на изработената планова продукция и др.

контроли̇̀рам, -аш, *несв.* и *св.* Извършвам контрол. *Изворът на всичката власт е трудящият се народ, който избира, контролира и сменява неограничено своите пълномощници.* В. Коларов. **контролирам се** *възвр.* и *страд.* *Всички власти идват от народа, зависят от народа и се контролират от народа.* Г. Димитров.

контроли̇̀ране, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* контролирам *и от* контролирам се

контрольо̀р *м.* Длъжностно лице, което контролира извършването на някоя работа или спазването на известни правила. *Финансов контрольор. Контрольор по трамваите.*

контрольо̀рски, -а, -о. *Прил. от* контрольор.

конту̀звам, -аш, *несв.*; **конту̀зя,** -иш, *мин. св.* контузи̇̀х, *св.* (лат.). Удрям, наранявам някого със силен тъп удар. *Конят му се поваля на самата позиция, като затиска и контузва един войник.* Йовков. *Казаха ми, че съм бил контузен от граната на няколко места, между другото и в главата.* Г. Райчев. **контузвам се, контузя се** *възвр.* и *страд.*

конту̀зване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* контузвам *и от* контузвам се.

конту̀зя. Вж. к о н т у з в а м.

конту̀ра *ж.* (фр.). Обикн. *мн.* конту̀ри. Очертание, околовръстна черта на предмет върху някакъв фон. *Улиците на града са пълни с утринна есенна мъгла — лека като дим. Контурите на зданията, хората, колите и автомобилите, които бързо се явяват и изчезват, са съвсем заличени.* Елин Пелин.

ко̀нтя, -иш, *мин. св.* ко̀нтих, *несв.* *Нар. Неодобр.* Тъкмя някого с хубави дрехи; прекалено гиздя. **контя се** *възвр.*

ко̀нус *м.* (гр.). 1. *Мат.* Геометрическо тяло, получено от въртенето на правоъгълен триъгълник около един от катетите му. 2. *Разш.* Предмет, който има форма на геометрически конус. *Ясно и съвсем близу се виждаше сега исполинският конус на остров Самотраки с бели облаци около върха му* Йовков.

ко̀нусен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който се отнася до конус.

конусовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на конус, с форма на конус; конусообразен.

конусообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Конусовиден. *На изток от мене, близко, се дига, няколко стотин метра високо конусообразна могила.* Вазов.

конфедератѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до конфедерация.

конфедерацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* конфедерация; конфедеративен.

конфедера̀ция *ж.* (лат.). **1.** Политически съюз, обединение на държави, които имат общи държавни органи, но запазват вътрешната си независимост. **2.** Съюз, обединение на обществени организации с общи цели. *Конфедерация на труда.*

конфѐкция *ж.* (фр.). **1.** Серийно преработване на материали в готови изделия за пазара. *Книжна конфекция.* **2.** Готови дрехи за продан. *Детска конфекция. Трикотажна конфекция.*

конферансиѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Лице, което обявява програмата, обикн. на естрадно представление, на тържествена вечер, когато няма специално отпечатана програма.

конферѐнция *ж.* (лат.). Събрание, съвещание на представители на правителства, на партийни, обществени и др. организации или на специалисти за обсъждане на определени въпроси. *Партийна конференция. Жилищна конференция. Лекарска конференция. Учителска конференция.*

конферѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Обсъждам, разисквам; съвещавам се.

конферѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* конферирам.

конфѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* конфети. *Конферен дъжд.*

конфѐти *мн., ед.* (рядко) конфѐта, *ж.* (ит.). Малки кръгчета от разноцветна хартия, с които се обсипват участниците в увеселение, вечеринка, бал. *Мандолини и китари, / танци, смях и бой с конфети.* Смирненски.

конфиденциа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (фр.). *Книж.* Поверителен, таен. *Конфиденциална телеграма.*

конфиска̀ция *ж.* (лат.). Принудително безвъзмездно изземване на частно имущество в полза на държавата по силата на закон или на съдебно решение. *Конфискация на земята.*

конфиску̀вам, -аш, *несв.* Извършвам конфискация. **конфискувам се** *страд.*

конфиску̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* конфискувам *и от* конфискувам се. *Конфискуване на незаконно придобитите богатства.*

конфитю̀р *м.* (фр.). Вид сладко с много разварени плодове и не много захар. *Конфитюр от сливи. Конфитюр от череши.*

конфлѝкт *м.* (лат.). *Книж.* Стълкновение, сблъскване на противоположни интереси, стремежи или възгледи. *Той умееше да смекчава конфликтите... Намираше тая златна средина, която можеше да задоволи и двете страни.* Йовков. *Драматичен конфликт. Вътрешен конфликт. Влизам в конфликт. Избягвам конфликт.* □ **Въоръжен конфликт** — война.

конфу̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* (лат.). Обикн. в съчет. **конфузно положение** — стеснително, неудобно, неловко положение.

конфу̀зене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* конфузя *и от* конфузя се.

конфу̀зия *ж.* (лат.). *Книж.* Неудобно, неловко положение.

конфу̀зя, -иш, *мин. св.* конфу̀зѝх, *несв.* Мъмря, карам се остро на някого, та се засрамва и обърква. *Пред хората никога не ме ласкае, конфузи ме.* Вазов.

конфу̀зя се, -иш се, *мин. св.* конфу̀зѝх се, *несв., сред.* Изпитвам срам като ме мъмрят.

концентра̀т *м.* (лат.). *Спец.* **1.** Обогатена руда. *Оловно-цинков концентрат.* **2.** Сухи, пресовани хранителни продукти. *Плодов концентрат. Хранителен концентрат.*

концентрацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Само в съчет. **концентрационен лагер** — в капиталистическите страни: лагер, в който се задържат при тежки условия военнопленници или противници на властта.

концентра̀ция *ж.* (лат.). *Книж.* **1.** Събиране, съсредоточаване на едно място. *Концентрация на капитала. Концентрация на индустрията.* **2.** *Хим.* Степен на гъстотата на разтвор.

концентрѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Събирам, съсредоточавам. *Неприятелят концентрира войските си. Концентрирам търговията на едро. Концентрирам вниманието си.* **2.** *Хим.* За разтвор — увеличавам концентрацията на разтвореното вещество; сгъстявам, насищам. **3.** *Спец.* За руда — пречиствам от излишни примеси; обогатявам. **концентрирам се** *страд.*

концентрѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* концентрирам. **2.** Като *прил.* — а) Събран, натрупан, съсредоточен. *Концентрирани войски. Концентрирано внимание.* б) За разтвор — сгъстен, наситен. *Концентриран разтвор.* в) За руда — обогатен. *Концентрирана руда.*

концентрѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* концентрирам. *Художественото творение изисква свободно време и концентриране на душевните сили.* П. П. Славейков.

концентрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Мат.* За окръжност или дъга — който има общ център с друга окръжност или дъга. *Концентрични кръгове.*

концентрѝчески, -а, -о, *прил.* Концентричен.

концентрѝчно. *Нареч. от* концентричен. *Разположени концентрично.*

концентрѝчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* концентричен.

концѐпция *ж.* (лат.). *Книж.* **1.** Система от схващания, възгледи по научно-теоретичен въпрос. **2.** Замисъл, теоретическо построяване на произведение на изкуството. *Теорията учи, че в едно художествено творение трябва да има план, хармония на частите, концепция и пр.* П. П. Славейков. *Художествена концепция.*

концѐрн *м.* (лат.). *Иконом.* Монополистично обединение на търговски или промишлени предприятия с общо финансово ръководство на един или няколко капиталисти. *Частните монополни съглашения и сдружения, като кар-*

тели, тръстове и концерни, се забраняват. Конст., чл. 10. *Индустриални концерни.*

концѐрт *м.* (лат.). 1. Публично изпълнение на музикални творби *Давам концерт. Симфоничен концерт. Хоров концерт. Камерен концерт.* 2. Вид голямо музикално произведение за соло изпълнение на инструмент със съпровод на оркестър. *Концерт за пиано и оркестър. Изпълнявам концерт.*

концѐртен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* концерт. *Концертна обиколка. Концертна зала. Концертна продукция.* □ **Концертно рисуване** — рисуване пред публика, съпроводено с музика.

концѐртмайстор *м. Муз.* Пръв цигулар в оркестър, който изпълнява соловите партии и е водач на цялата струнна група.

концесио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* концесия.

концесионѐр *м.* Лице или дружество, което е получило концесия.

концѐсия *ж.* (лат.). 1. Договор на държава с частни капиталисти, според който се преотстъпва правото за експлоатация на мини, индустриални предприятия и др. *Давам на концесия. Минна концесия.* 2. Предприятие, създадено чрез такъв договор. 3. *Прен. Книж.* Отстъпка. *Той беше принуден да направи известни концесии.*

ко̀нцлагер *м. Нов.* Концентрационен лагер. *Трябва да се учим в процеса на работа, както до 9 септември се учехме в процеса на борбата против врага — в тюрмата, концлагера, в партизанския отред.* Г. Димитров.

ко̀нче, *мн.* -та, *ср.* 1. *Умал. от* кон. *Random Кончето беше слабо, дребно, с разрошена козина.* Йовков. *Конче ми чика край порти, | нозе ми трепкат о зенгии.* К. Христов. 2. Малкото на кобила; жребе. *Нашата кобила ожреби хубаво конче.* □ **Водно конче** — насекомо с големи прозрачни крила, което лети обикн. над водите. Libellulla depressa.

кончѝна *ж. Старин.* Смърт. *Така си преживя кака Дина и последните години от живота, дордѐ дочака кончината си.* Влайков. *И той разказа за голямата напаст, която беше постигнала манастира, за трагичната кончина на о. Амфилохия.* Йовков.

конюнкту̀ра *ж.* (лат.). *Книж.* Съвкупност от условия, възникнали след големи събития в някоя област на обществения живот. *Военна конюнктура. Стопанска конюнктура. Политическа конюнктура.*

конюнкту̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* конюнктура.

конюшня *ж.* (рус.). Обор за коне.

коня̀к *м.* (фр.). Силно спиртно питие, получено обикн. от вино. *От пишешата тури: ракия, коняк, вино и чай.* Вазов.

коня̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* 1. Човек, който пасе или отглежда коне. *Конярите прибираха конете от ливадата.* Йовков. 2. Човек, който се грижи за чужди коне. *Като оставиха поводите в ръцете на своите коняри, те* (болярите) *се преместиха с болярките.* Ст. Загорчинов.

коня̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до коняр.

коня̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* коняк. *Конячна чаша. Конячен дъх.*

кооператѝв *м.* 1. *Рядко.* Кооперация. 2. Трудово-кооперативно земеделско стопанство.

кооператѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до кооперация или е свързан с кооперация. *Трудово-кооперативно земеделско стопанство. Кооперативно движение. Кооперативно обработване на земята. Кооперативна търговия.*

коопера̀тѝвно. *Нареч. от* кооперативен. *В трудово-земеделските стопанства земята се обработва кооперативно.*

коопера̀тор *м.* Член на производителна, търговска или жилищна кооперация.

коопера̀торка *ж.* Жена кооператор.

коопера̀ция *ж.* (лат.). 1. Организационна форма на труда, при която много лица участвуват планово в един или в различни свързани помежду си процеси на труда. *Кооперацията трябва да участвува във всички по-важни области на стопанския, битов и социален живот.* Г. Димитров. 2. Производително или търговско обединение на кооперативни начала. *Производителна кооперация. Трудово-производителна занаятчийска кооперация. Потребителна кооперация.* 3. Магазин или постройка, които принадлежат на такова обединение. □ **Жилищна кооперация** — жилищна сграда, в която отделните апартаменти са собственост на различни лица.

кооперѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Обединявам в кооперация. **кооперирам се** *страд.* и *сред.*

кооперѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кооперирам *и от* кооперирам се. *Коопериране на земята.*

координа̀та *ж.* (лат.). *Геом.* Величина, която определя положението на дадена точка върху плоскост или в пространството.

координа̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* координата. *Координатни оси.* □ **Координатна система** (геом.) — система от две перпендикулярно прави или три пресечени плоскости, с помощта на които се определя мястото на точка в плоскостта или в пространството.

координа̀ция *ж.* (лат.). Координиране; съгласуваност. *Координация в действията.*

координѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Създавам единство в действията; съгласувам. *Координираме действията си.* **координирам се** *страд.*

координѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* координирам *и от* координирам се; съгласуване.

копа̀ *ж.* Сено или слама, напластени на голям куп. *Копа сено.*

копа̀ене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* копая *и от* копая се.

ко̀пам, -аш, *несв. Диал.* Копая.

ко̀пан[1], -тà, *мн.* няма, *ж.* Прекопаване на окопни земеделски култури. *Втора копан на памука, на тютюна и на картофите.*

ко̀пан[2] *м. Диал.* Кълка на домашна птица.

копа̀не, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* копам. *По-отнапреди колко можех и колко работех! Всичко ми идеше отръки: и шиене, и тъкане, и предене, и копане, и всичко.* Влайков.

копа̀нка *ж. Нар. Умал.* от копаня. *Баща ѝ сечеше осснови дървета за вретена, липови — за*

копанки. Йовков. *И дядо Кънчо бързо се повърна, клекна край огъня и засипва бобена чорбица в копанката, с която винаги се гощаваше.* Ц. Церковски.

копàня *ж. Нар.* Кръгъл съд, издълбан от дърво. *Божаница носеше една копаня с трици.* Елин Пелин.

копàч *м.* **1.** Земеделски работник, който копае. *Сега там се търсеха работни ръце и от всички близки села се изреждаха... — косачи, копачи, жетвари и харманджии.* Йовков. **2.** Минен работник, който копае въглища, руда и др. **3.** Лице, което копае изобщо.

копàчка[1] *ж.* Жена копач (в 1 знач.). *След някой ден и другият кукуруз ще се копае. Тинка събира копачки.* Влайков. *В голямата нива край шосето десетина копачки въртят леки мотики с дълги дръжки.* Отеч. фронт, 1948 г.

копàчка[2] *ж. Диал.* Вид мотика за копаене.

копàя, -àеш, *мин. св.* копàх, *несв.* **1.** Правя дупка, изкоп в земята с лопата, мотика, кирка и др. *Той ми посочи даже долу там, над една воденица, мястото, гдето други иманяри преди мен копали за имане.* Вазов. *Хората копаеха дупки в земята и се криеха в тях като зверове.* Йовков. *Копая окоп. Копая кладенец.* || За животно — ровя земята, като правя дупки. *Той вложи учудващо усърдие и копа с предните си крака много дни, до като приготви жилището.* Ем. Станев. **2.** Вадя от земята нещо, като копая; изкопавам, изравям. *Тихата лъка край Марица... се е превърнала на гигантска работилница, в която много хиляди работни хора копаят каменни въглища от рудниците на мина „Марица".* А. Каралийчев. **3.** *Нар.* Обработвам лозе, зеленчукова градина, нива с царевица, слънчоглед и др., като разкопавам, разравям земята; прекопавам. *Той всякога се намираше при нея: шеташе, помагаше й, сееше, копаеше в бостана, в лозето, в градината.* Каравелов. **4.** *Диал.* Скривам в земята; закопавам. *Мислеха някои, че той зашива парите си в някоя дреха или ги копае в земята.* Вазов. **копая се** *страд.* □ **Копая гроб някому** — готвя гибел, смърт някому. *Който копае гроб другиму, сам пада в него.* Погов.

кòпвам, -аш, *несв.*; **кòпна,** -еш, *мин. св.* кòпнах, *св.* Копая веднаж или няколко пъти по веднаж. *Като доде до огнището и копна, теслата удари на камък.* Йовков. *Той ще поразгледа най-напред каква трева расте наоколо..., ще копне две-три копки и ще рече: „Тук ще бъде кладенец — копайте".* Мих. Георгиев.

кòпване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* копвам.

копèйка *ж.* (рус.). Дребна монета със стойност една стотна от рублата.

кòпеле, *мн.* -та, *ср. Нар.* **1** Извънбрачно дете. *Тя дигна към сина си остър, мрачен поглед: — Не искам моята щерка да роди копеле.* Дим. Талев. **2.** *Руг.* Дете. *Не ща при вуйка да седя, | копелето му да гледам.* Ботев.

копèн, *мн.* копнѝ, *м.* Копа, снопи, накладени с връх. *В широката заграда бяха наπластени копни от сено и шума.* Вазов. *По полето се виждат копен до копен.*

кòпие[1], *мн.* -я, *ср. Остар.* Вид оръжие — дълъг прът с остър железен връх. *По стените висяха разни оръжия: лъкове, копия, саби, боздугани.* Вазов. *Агарянците го оградиха отвъд, като махаха копия, боздугани и кривите си като сърп мечове.* Ст. Загорчинов. || *Спорт.* Дълъг прът с остър железен връх, който се хвърля при състезание. *Хвърлям (мятам) копие.*

кòпие[2], *мн.* -я, *ср.* (лат.). **1.** Точен, еднакъв препис на първообраза, оригинала. *Снемам копие. Копие на писмо. Копие на диплома. Копие на ръкопис.* **2.** За картина, снимка и др. — вярно възпроизвеждане, повторение на първообраз, оригинал. *В някои от витрините са изложени големи маслени картини. Има дори специален магазин за продажба на картини — копия и оригинали.* Кр. Кюлявков. *Копие на картина. Копие на снимка.*

копиевѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е подобен на копие[1].

копиенòсец, *мн.* -сци, *м. Истор.* Войник, въоръжен с копие[1].

копѝрам, -аш, *несв.* и *св.* **1.** Правя, снемам копие[2]. *Найден... копира на лист книга някакъв чертеж с голям дюлгерски молив.* Р. Стоянов. || Преваждам модел, рисунка и др. с индиго или прозрачна тънка хартия. **2.** *Прен.* Точно повтарям или подражавам. *Ние трябва да се пазим да не копираме буквално чужди форми..., които не съвсем отговарят на нашите условия.* Г. Димитров. **копирам се** *страд.*

копѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* копирам *и от* копирам се.

копѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който служи за преваждане, за снемане на копие. *Копирна хартия. Копирно мастило.*

копѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** За животно — който има копита. *Копитно животно.* **2.** Като *същ. мн.* **копитни** (зоол.) — название на група бозайни животни, които имат копита на крайниците си.

копѝто, *мн.* -а, *ср.* Рогово образувание в края на краката у тревопасните бозайници. *Биволът е още долу,..., рие земята с копитата си.* Йовков. *Само следи от копитата на дива коза накърняваха девствеността на тая преспа.* Вазов.

кòпка *ж. Нар.* **1.** Едно копване в земята. *Ето първата ни копка! — | и сред старите върби | той надигна търнокопа | и в земята го заби.* Ас. Босев. || **2.** *Нар.* Дупка, пробита в леда на замръзнала река или езеро, за вадене вода от нея. *Ледът внезапно се продъни и еленът потъна до гърди в студената вода на вира. Вълците се отдръпнаха и наклякаха по края на голямата копка.* Ем. Станев.

кòпна. Вж. копвам.

копнèене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* копнея.

копнèж *м.* Силно желание, жадуване за нещо. *Ти помниш ли | морето и машините | ... | и онзи див копнеж по Филипините, | по едрите звезди на Фамагуста.* Вапцаров. *Един копнеж, мечта една | гори и се топи в душите | ... | „Да бъде ден! Да бъде ден!"* Смирненски. *Закачката на Еньо беше засегнала сърцето й и то от тогава живееше с блянове и копнежи увлекателни и сладки.* Елин Пелин.

копнèние, *мн.* -я, *ср. Остар.* Копнеж. *В копнение за мир небесен | ний двама тук ще изгорим, | ний двама с тебе, моя песен!* Яворов.

копнѐя, -ееш, *мин. св.* копнях, *несв.* Силно желая някого или нещо, чезна по някого или по нещо. *И западна му тя след това на сърце. Захвана да мисли и копнее за нея.* Влайков. *Той оставя първо либе | тамо да милее, | едно сърце да го чака, | чака и копнее.* Вазов. *Обезкрилен за радостен полет, | там мълчи прикован Прометей, | и душата му вечно копней | за великата вихрена пролет.* Смирненски. *Как копнееше за часа, когато ще се озове в Търново, като победител.* Вазов.

копо̀й, -оят, -оя, *мн.* -ои, *м.* Вид ловно куче. *Той събирал в къщата си цяло стадо хрътки и копои.* Каравелов.

копра̀ля *ж.* 1. Дълъг прът с бод на края за каране на волове при оран. *Там моите братя, почерняли | от грижи, мъки и беди, | издигат жилави копрали | и точат черните бразди.* Хр. Радевски. **2.** *Нар.* Мярка за пътя на слънцето или месеца по небосклона. *Слънцето отскочи вече на копраля, | морните жетвари на похапка спряха.* П. П. Славейков.

копрѝва *ж.* Тревисто растение с парливи власинки по стъблото, и листата, което се употребя за ястие. Urtika. *Близу до каменната ограда растеше коприва и бучиниш, жълтееха тикви.* Йовков. *Похапнаха чорбица от коприва — да се поднови кръвта.* Дим. Талев. ☐ **Дива (мъртва) коприва** — растение, подобно на коприва, което пари. Lamium. **Направих го бъзе и коприва** (разг.) — нахоках го, сразих го.

коприва̀к, *мн.* -ци, *м.* Място, обрасло с много коприва.

копрѝвен, -а, -о. *Прил. от* коприва. *Копривено семе. Копривена чорба.*

копрѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Само в съчет. **копривна треска** (мед.) — изрив по кожата поради непонасяне на някаква храна, лекарство и др. Urticaria.

копрѝна *ж.* **1.** Само *ед.* Тънки нишки, добити от пашкули на копринената буба; свила. *Точа коприна.* || Конци от такива нишки. *Кенета се казват един вид малки тантелки, които не се плетат, а се шият с коприна по женски ризи.* Влайков. || В сравнение. *Кафявата ѝ коса, гъста и мека като коприна, се спуща отзад на дълга плитка.* Влайков. **2.** Тъкан, плат от такива нишки. **3.** *Събир.* Обикн. *ед.* Дрехи, облекло от такъв плат. *Мене повярвай, послушай | да си намериш късметът: | бяла ханъма да станеш, | злато, коприна да носиш.* П. Р. Славейков. ☐ **Изкуствена коприна** — а) Вид текстилно влакно, получено от целулоза и растителен и млечен казеин. б) *Разг.* Плат от такива нишки, подобен на коприна.

коприна̀рство, *мн.* няма, *ср.* Обработване на коприна.

копрѝнен, -а, -о, *прил.* **1.** Който е направен от коприна. *Тя и в делник и в празник ходеше в нови премени, с копринена кърпа, и не снемаше от шията си наниза от турски лири.* Елин Пелин. *Копринен плат. Копринен конец. Копринени чорапи.* 2. Който е свързан с добиване на коприна. *Копринено производство. Копринена индустрия.* **3.** Подобен на коприна. *Около мене е и тя, с черните очи и с копринената кестенява коса.* Влайков. ☐ **Копринена буба** — гъсеница, която се отглежда изкуствено, храни се с черничеви листа и свива пашкули.

копто̀р *м. Диал.* **1.** Градена печка в стая. **2.** Малка, схлупена колиба. *Децата ни мрат | в отровната смрад, | без слънце, | в задушни коптори!* Вапцаров. **3.** Тухли, наредени за печене.

ко̀пче, *мн.* -та, *ср.* (тур). **1.** Кръгче или кукичка, пришита на дреха, за да се закопчава или за украса. *Облече Христо красива униформа със златни копчета.* Ал. Константинов. **2.** Бутон. *Като дойдоха до портата, той натисна копчето на електрическия звънец.* Вазов. ☐ **Секретно копче** — копче, което се състои от две части, които се скачват чрез натискане.

ко̀пър, *мн.* няма, *м. Бот.* Тревисто растение от семейството сенникоцветни, със силна миризма, което се употребява за подправка на ястия и в народната медицина. Anethum graveolens. *Около стената имаше нисък одър, а над него — полица, отрупана с китки сушени билки, от които в цялата стая миришеше на копър, на сминдух и лайка.* Ст. Загорчинов.

кора̀ *ж.* **1.** Външна дървесинна обвивка на дърво. *Най-напред той белеше корите на върбовите пръчки, сетне започна да огъва обръчите и да заплита самите кошници.* А. Каралийчев. *С годините крушата остаря, подгърби се и напуканата ѝ кора се покри с мъхове и лишеи.* Кр. Григоров. || Външна по-дебела обвивка на някои плодове. *Лимонена кора. Динени кори.* **2.** Твърд или втвърден горен пласт на нещо. *Безшумно умираха стъпките му по дебелата ледена кора.* Вазов. *Земна кора.* || Външна по-изпечена повърхнина на хляб или на друго печено за ядене. *С настървено любопитство се взирам в зачервената кора на тутманика.* Влайков. *Не гледай кората, ами средата.* Погов. *Кора на хляб.* **3.** Лист тесто. *За баница кори, | като хартия, точат булки млади.* К. Христов. **4.** *Рядко.* Корица на подвързана книга. *Взе перото и хартия, подпря я на кората на една подвързана книга, ... за да му бъде сгодно за писане.* Вазов. ☐ **Мозъчна кора** (анат.) — външният пласт на мозъка. **От кора до кора** — от първия до последния лист, от начало до край. *Прочете книгата от кора до кора.* **Подхлъзна ме на (подложи ми) динена кора** (разг.) — измами ме, изигра ме.

ко̀раб[1] *м.* Плавателен съд, с помощта на който се пренасят по вода люде, товари и оръжия. *В игра стихийна уморени | почиват яростни вълни. | И корабът се носи леко | с попътни тихи ветрове.* Яворов. *Мечтаех аз: на мощен кораб плувах | по ширните морета.* Величков. *Боен кораб. Морски кораб. Речен кораб. Транспортен кораб. Търговски кораб.*

ко̀раб[2] *м. Диал.* Голям съд за мачкане и за превозване на грозде; жлеб. *Помниш ли, когато изрязах сусамдерелийското ти лозе? Същата година от него събрахте десет кораба.* К. Петканов.

ко̀раб[3] *м. Архит.* Средната, най-широка част на християнска черква.

ко̀рабен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* Който се отнася до кораб[1]. *Корабно въже. Корабни платна. Корабна мачта.*

корабокрушѐние, *мн.* -я, *ср.* Потъване на кораб в морето вследствие на буря или на голяма повреда. *Цяла нощ океанът бесня... Щом се появи човек от екипажа, веднага биваше за-*

обиколен от хора, които... питаха дали има опасност от корабокрушение. Г. Белев.

корабопла̀ване, *мн.* няма, *ср.* Водно съобщение; мореплаване. *Морско корабоплаване. Речно корабоплаване.*

корабоплава̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което участвува в морско плаване с кораб; мореплавател. *Първите корабоплаватели са били едновременно и научни изследователи.*

корабоплава̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е свързан с корабоплаване или е предназначен за корабоплаване. *Корабоплавателно предприятие. Корабоплавателен канал.*

корабостроѐне, *мн.* няма, *ср.* Корабостроителство.

корабостро̀йтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Специалист по корабостроителство.

корабостро̀йтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до корабостроене. *Корабостроителен завод.*

корабостро̀йтелница *ж.* Работилница за построяване на кораби.

корабостро̀йтелски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до корабостроителство.

корабостро̀йтелство, *мн.* няма, *ср.* Построяване на кораби; корабостроене.

кора̀в, -а, -о, *прил.* 1. Твърд или който е станал твърд; затвърдял. *Противоп.* мек. *Сега той имаше само земя, широка и корава, земя, с която трябваше да се бори.* Елин Пелин. *Цяла нощ той не мигна. За пръв път усещаше твърдината на коравото легло.* Кр. Григоров. *Една корава ръка нежно стисна неговата.* Ем. Станев. 2. *Прен.* Който не се подава лесно на чувствата си или на някаква слабост; суров, твърд. *Коравото му сърце бе омекнало и се пълнеше с чиста искрена радост.* Влайков. || Жестокосърдечен, безмилостен. *Борбата не знае милост, / жестока, корава е тя.* Хр. Радевски. *Обърнаха се и най-коравите сърца, жалост и доброта светна в очите на мъже и жени.* Йовков. || Упорит, непреклонен. *Корав и непреклонен човек,... Манолаки не искаше да слуша никого и се венча за младата и хубава селянка.* Йовков. *Стрина Венковица наложи своето. Чичо Венко, инак корав и упорит, тука отстъпи.* Влайков. 3. Който може да се справя с трудности, изпитания; здрав, силен, издръжлив. *Дядо Славчо излезе по-корав, той остана жив и здрав.* Влайков. *Нова песен ще засвири Иван Черният за ония корави мъже, които полагат основните камъни на народната свята република, за ония, които копаят проходи и тунели.* А. Каралийчев.

коравина̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* корав; твърдост. *Обвзе го това спокойствие, тая смелост и коравина на духа, които го обвземаха и в дните, когато трябваше да върви срещу куршумите и коварните примки на делиорманските разбойници.* Йовков. *Под тая благообразна външност се криеше зверска коравина на сърцето.* Вазов. *И природата, която ги е откърмила, дала им е всичката си мощ и коравина.* Йовков.

коравосърдѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Безмилостен, безчувствен. *Колкото и да беше коравосърдечен човек, даскал Ангел усети, че нещо сладко и топло се разлива в душата му.* Йовков.

коравосърдѐчност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* коравосърдечен.

кора̀л *м.* 1. Само *мн.* **корали** (зоол.) — неподвижни морски животни, които живеят полепени на големи групи по скали и други подводни предмети и имат вид на растение. 2. Ярко-червено варовито образуване от скелета на тези животни, което се употребя за изработване на бижута. *Теодора свали от врата си скъпоценна огърлица от корали.* Вазов.

кора̀лен, -а, -о, *прил.* Коралов.

кора̀лов, -а, -о, *прил.* 1. Който е от корал. *Коралов остров. Коралова огърлица.* 2. Който е с цвят на корал. *На малките тънки, коралови устни играеше усмивка.* Вазов. *След половин час Генуа гасне с кораловото отражение на залеза.* Св. Минков.

кора̀н *м.* (араб.). Свещена книга на мохамеданите.

ко̀рда *ж.* (ит.). Струна на музикален инструмент. *Клавдия седеше на канапето и подръпваше кордите на китарата.* Д. Добревски.

кордѐла *ж.* (ит.). Панделка.

кордо̀н *м.* (фр.). 1. *Остар.* Верижка на часовник. *От горното джобче до илика на жилетката висеше ... жълтият пиринчен кордон на часовника му.* Ст. Чилингиров. 2. *Воен.* Войници или стража, наредени във верига, за да пазят. *Най-сетне множеството стигна до площада, скъса тънкия кордон от полицаи, които го охраняваха, и подобно на буйна река се разля.* Дим. Димов.

корѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (лат.). 1. Почтен. *Коректен човек.* 2. Който изразява почтеност. *Коректни обноски. Коректни отношения.*

коректѝв *м.* (фр.). *Книж.* Поправка, която внася частично изменение в нещо.

корѐктно. *Нареч. от* коректен. *Той се държи коректно.*

корѐктност, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* коректен. *Той проявява коректност в отношенията си към другите.*

корѐктор *м.* (лат.). Специалист, който поправя печатните грешки в коректури.

корѐкторка *ж.* Жена коректор.

корѐкторски, -а, -о. *Прил. от* коректор. *Коректорска работа.*

корѐкторство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на коректор.

коректу̀ра *ж.* (лат.). 1. Поправка на технически и правописни грешки в печатен набор. *Правя коректура.* 2. Лист, печатен набор, на който се нанасят поправките на печатните грешки. *Нему е идвало по-отръки да прави поправки на творенията си не в ръкопис, а на коректура.* П. П. Славейков. *Първа коректура.*

коректу̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* коректура. *Коректурна грешка.*

корѐкция *ж.* (лат.). *Книж.* Поправка на нещо. *Някои места в текста се нуждаят от корекции и допълнения. Корекция на план.*

корела̀т *м.* *Филос.* Понятие, чието съдържание се уяснява при съпоставяне с някои други понятия.

корелати̇вен, -вна, -вно, *мн.* вни, *прил.* Съотносителен. *Корелативни понятия.*

корела̀ция *ж.* (лат.). *Филос.* Съотношение, взаимоотношение между предметите и понятията.

корѐм *м.* **1.** Част от тялото на човек или животно, в която са поместени главните храносмилателни органи. *Макар млад още, той беше понапълнял, панталоните му се издигаха нагоре и се опъваха около доста изпъкналия му корем.* Йовков. *Конете нагазиха в поройната вода и потънаха до корема.* Вазов. *Лежа по корем.* **2.** *Разг.* Стомах. *Легнаха с празен корем.* Вазов. *Боли ме коремът. Присвива ме корем.* **3.** *Прен.* Долната заоблена част на кораб, лодка, самолет и др. *Коремът на ладията се удари в подводна канара, която едвам не я изсърна.* Вазов. □ **Влача се по корем пред някого** (разг.) — угоднича пред някого, за да постигна нещо.

корѐмен, -мна, -мно, *мн.* -мни. *Прил. от* корем. *Коремна кухина. Коремни мускули.* □ **Коремен тиф** — тежка, инфекциозна болест, която дава поражения предимно в червата.

корѐмест, -а, -о, *прил.* Който е с голям корем.

ко̀рен *м.* **1.** Подземна част на растение, с която то се крепи в почвата и смуче хранителни сокове от нея. *Растна дърво столовито, грановито: | корен в сърце на земята, | връх извило в небесата.* П. П. Славейков. *Видях два прегърнати бука в гората, |...| от корен до върха обвили се двата.* Вазов. *Крушата не пада по-далече от корена.* Погов. *Лековити корени. Супа от корени.* **2.** *Разш.* Цялото растение с долната му част и стеблото; стрък. *А само до къщата, над висок чардак, се вие асма. На същата страна стърчат няколко корена избуял кукуруз.* Влайков. *Малко е моето лозе. Имам там два-три корена, колкото да не сме без нищо.* К. Петканов. **3.** Врастнала в тялото долна част на зъб, косъм и др. *Зъб с два корена. Корен на косъм. Корен на нокът.* **4.** *Прен.* Начало, произход; източник. *Той вникваше в тъмнините на душата си, дълбаеше тайните ѝ и виждаше по-дълбоко, много дълбоко в нея корена на това чувство.* Вазов. *Тук се крие коренът на злото.* **5.** *Прен. Нар.* Род, коляно. *Такова момиче... — и разумно, и работно, и от корен... — няма друго в селото.* Влайков. *Хората казват мъжът ми е от добър корен.* Каравелов. *Вземи куче от копаня, а момиче от добър корен.* Погов. *Коренът ви да изсъхне.* Клетва. **6.** *Грам.* Основната част на дума, без представките и наставките, която съдържа главното значение. **7.** *Мат.* Число, което, повдигнато на дадена степен, дава друго дадено число. *Корен на уравнението. Квадратен корен.* □ **На дърво без корен не се качвам** — на кораб, самолет не се качвам, тъй като го смятам за нещо несигурно. **На корена му ряпа сея** (разг., неодобр.) — търся излишни подробности. **От (из) корен** — из основи, напълно, съвсем. *Трябваше злото да се чисти от корен, а за това трябваха много сили, воля и търпение.* Л. Стоянов. **Пускам дълбоки корени** — проникввам дълбоко в нещо, внедрявам се. **Пускам корен** (разг.) — оставам, задържам се дълго време на едно място. *А дядо Моско пусна корени тук и не мърда.* Йовков. **Хващам корен** — а) За растение: вкоренявам се, хващам се. б) *Нар.* Заседявам се на едно място, установявам се. *Керванджилъкът не е за мене. Иска ми се вече корен да хвана.* К. Петканов. в) Проникввам дълбоко в нещо, загнездвам се. *Ненавистта против Павел... не бе хванала корен в неговото широко и открито сърце.* Елин Пелин.

корена̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Много корени на едно място. *Той* (Ицко) *премина бързо като видра по речното дъно, стигна гъстия коренак на дядовата Танасова върба.* А. Каралийчев.

ко̀ренен -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който се отнася до корен (в 1 знач.). **2.** Който се отнася до най-важната, съществената част на нещо; основен. *Коренни преобразувания. Коренни промени. Коренно преустройство. Коренна преработка.* || Най-главен, най-съществен. *От нас се иска принципиалност и твърдост по основните въпроси на Отечествения фронт, по въпросите, които засягат коренните интереси на народа.* Г. Димитров. **3.** *Езикозн.* Който принадлежи към корена на дадена дума. *Коренна гласна. Коренна сричка.* □ **Коренна дума** (езикозн.) — дума, която не е произведена от друга дума и от която могат да се произвеждат нови думи. *Главното в речниковия състав на езика е основният речников фонд, където влизат и всички коренни думи като негово ядро.* Сталин. **Коренно население** — население, което е от най-стар местен произход.

коренѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кореня се.

корени̇ст, -а, -о, *прил.* Който има дълбоки и разклонени корени.

корени̇ще, *мн.* -а, *ср.* Разклонения от корен. *Вън от града... имаше стара голяма шипка... В коренището ѝ всякога се припичаше голям зелен гущер.* Елин Пелин.

ко̀ренно. *Нареч. от* коренен (в 2 знач.); съществено, из основи. *Девети септември измени коренно вътрешното и международно положение на България.* Г. Димитров. *Коренно различен. Коренно противоположен.*

кореня̀. Вж. к о р е н я в а м.

кореня̀ се. Вж. к о р е н я в а м с е.

кореня̀вам, -аш, *несв.*; **кореня̀,** -йш, *мин. св.* -йх, *св. Нар. Рядко.* Правя нещо да хване корен; посаждам.

кореня̀вам се, -аш се, *несв.*; **кореня̀ се,** -йш се, *мин. св.* -йх се, *св., сред.* Пускам корен; засаждам се, вкоренявам се.

кореня̀ване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* коренявам *и от* коренявам се.

кореня̀к, *мн.* -ци, *м.* Човек, който произхожда от най-старото местно население на селището, което обитава. *Той е кореняк софиянец.*

кореня̀чка *ж.* Жена кореняк.

кореня̀шки, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кореняк.

корепети̇тор *м.* (лат.). *Спец.* Лице, което помага при разучаване на вокални и хореографски композиции, като съпровожда с инструмент, обикн. пиано.

кореспондѐнт *м.* (лат.). **1.** Сътрудник на вестник или списание, който изпраща съобщения, дописки за обнародване; дописник. *Специален кореспондент. Селски кореспондент. Работнически кореспондент.* **2.** Служител, който води преписката в учреждение или предприятие. □ **Член-кореспондент** — звание на член на академия на науките, по-нисше от академик; дописен член.

кореспондѐнтка *ж.* Жена кореспондент.

кореспондѐнтски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кореспондент и до кореспонденция. *Кореспондентска карта. Кореспондентска мрежа.*

кореспондѐнция *ж.* (лат.). **1.** Размяна на писма по пощата между отделни лица или учреждения; преписка. *Но и без тия фактически насоки е известна обширната кореспонденция на Славейкова със сума знайни и незнайни обществени дейци.* П. П. Славейков. *Тайната на кореспонденцията е неприкосновена.* Конст., чл. 26. *Водя кореспонденция. Оживена кореспонденция. Търговска кореспонденция.* **2.** Само *ед. Събир.* Писма и други пратки, изпращани по пощата; поща. *Моля вашето разпореждане, щото кореспонденцията да ми се доставя по възможност редовно.* Г. Димитров. *Препоръчана кореспонденция. Тайна кореспонденция.* **3.** Статия, бележка във вестник или списание, в която се дават съобщения за станали събития; дописка. *В днешния брой на вестника бе поместена кореспонденция от Димитровград.*

кореспондѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Разменям писма с някого; водя кореспонденция.

кореспондѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кореспондирам.

коригѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). **1.** Поправям грешки в печатен набор; правя коректура. **2.** *Прен.* Поправям грешка изобщо. **3.** *Спец.* Оправям корито на река, за да не се разлива тя. **коригирам се** *страд.*

коригѝрам се, -аш се, *несв., сред.* Поправям грешките в поведението, постъпките и в думите си.

коригѝран, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* коригирам. **2.** Като *прил.* — в който са поправени грешките. *Коригиран текст. Коригирана грешка. Коригирано схващане.*

коригѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* коригирам *и от* коригирам се. *Грешки се допускат в преводите, в редактирането и в коригирането на книгите.*

коридо̀р *м.* (фр.). **1.** Тясно, дълго помещение в сграда, гдето са входовете за другите стаи в един етаж. *Като извихме през няколко коридора, спряхме се едно след друго пред три стаи.* Ал. Константинов. || Тясно дълго пространство пред или между купетата на един вагон. *Коридор на вагон.* **2.** *Прен.* Тясна ивица земя, определена условно между две държави или ограничена от реки, височини и др., през която може свободно да се минава. *Заетата част от Сталинград и коридора между завоя на Дон и Волга той искаше да превърне в опора за своите по-нататъшни операции.* В. Коларов.

коридо̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* коридор (в 1 знач.). *Коридорна врата.*

ко̀рист, -тта, *мн.* -и, *ж. Книж.* **1.** Материална изгода, облага от нещо. *Тия кумански наемници служат само за лична корист. Който им плати повече, нему са верни.* Вазов. **2.** Жажда, алчност за пари, богатство; користолюбие. *Користта, студената алчност за печалба, не могат да вдъхнат такава чиста преданост.* Вазов.

ко̀ристен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който съдържа корист. *Користна цел. Користни интереси.* **2.** Користолюбив.

ко̀ристно. *Нареч. от* користен.

користолю̀бец, *мн.* -бци, *м.* Користолюбив човек.

користолюбѝв, -а, -о, *прил.* Който проявява користолюбие. *Користолюбив човек.*

користолю̀бие, *мн.* няма, *ср.* Стремеж, жажда за трупане на пари. *Користолюбието, а още повече славолюбието, са способни да вдъхнат най-страшни престъпления!* Вазов.

корита̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който прави и продава корита.

корита̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до коритар и до коритарство.

корита̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на коритар.

корѝто, *мн.* -а, *ср.* **1.** Продълговат дървен или метален съд за пране или къпане. *Майката турила коритото, приготвила сапуна и водата и повикала дъщеря си.* Вазов. *Корито за пране. Дървено корито.* || Дървен или каменен съд, в който се слага храна или вода за добитък. *Петра изнесе ярма в едно корито.* Йовков. || Каменен или дървен съд за вода пред чучур, кладенец и др.; постав. *Водата изтичаше из медна тръба на голяма струя, пълнеше кръгло каменно корито и живо шумеше.* Елин Пелин. *Корито на чешма.* **2.** Издълбано място от вода, по което тече или е текла река. *Придойде ли след пороен дъжд буйно реката, излиза из коритото си и прави пакости.* Влайков. *Речно корито.* □ **Мома под корито** (нар.)— момиче, което още не може да се задомее, защото има по-голяма сестра или брат неженени.

корифѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* (гр.). *Книж.* Изтъкнат, виден деец в науката, изкуството или политиката. *Горки, ..., Алексей Толстой и други корифеи на съветската литература станаха любими писатели на българската интелигенция.* В. Коларов. *Корифей на науката.*

корѝца *ж.* **1.** *Умал. от* кора. *Корица хляб.* **2.** Външните листа на книга, направени обикн. от по-твърда хартия, картон и пр. *Корици на книга. Заглавна корица.*

корѝя *ж.* (тур.). *Нар.* Малка гора; бранище. *Оттатък, в ъгъла, се е сгушила китната селска кория.* Влайков. *Из гъстите дървета на корията се зачуваше кавал.* Йовков.

корк, ко̀ркът, ко̀рка, *мн.* няма, *м.* (лат.). Лек шуплест материал, който се получава от кората на някои видове средиземноморски дъб и служи за направата на тапи, спасителни пояси и др.

ко̀рков, -а, -о, *прил.* **1.** Който е направен от корк. *Коркови предмети. Коркова запушалка.* **2.** От който се получава корк. *Корков дъб.*

ко̀рмене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кормя *и от* кормя се.

ко̀рмест, -а, -о, *прил.* Коремест. *Там беше... корместият едър чорбаджия Карагьозоолу.* Вазов.

кормѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* кормило (в 1 знач.). *Кормилни упражнения.*

кормѝло, *мн.* -а, *ср.* **1.** Приспособление, с което се направлява, насочва движението на автомобил, плавателен съд, самолет или друго моторно средство. *Кормило на автомобил. Кормило на самолет. Кормило на трактор.* **2.** Само *ед. Прен.* Ръководство. *След 9 септември Отечественият фронт пое в ръцете си ... кормилото на управлението на България.* Г. Димитров.

кормчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Лице, което управява кормилото на кораб или на ладия. *Кормчия на кораб.*

кòрмя, -иш, *мин. св.* кòрмих, *несв.* Изваждам вътрешностите на заклано животно. *Кормя кокошка. Кормя прасе.* **кормя се** *страд.*

корнèт *м.* (фр.). Вид духов меден музикален инструмент.

корнѝз *м.* (ит.). 1. *Архит.* Издадина, изпъкналост в горната част на външните стени на сграда или над прозорците и вратите, която служи за украса. *Стените, сводът, оглъбленията на прозорците, корнизите цели са напъстрени с фрески.* Вазов. *Той пак виждаше лястовичката, свила гнездото си извън на корниза.* Вазов. 2. Дълга металическа или дървена пръчка над прозорец, на която се закачват завеси.

корòна *ж.* (лат.). 1. Подобен на шапка скъпоценен накит за глава, който се носи от монарси, владици като символ на власт. *На входа се показа жена в златотъкана багреница и с малка корона, обнизана с бисери.... Тя бе царица Теодора.* Вазов. *Царска корона. Владишка корона.* 2. *Прен.* Власт на монарх. *Властолюбието повече и повече го обгръща и той на здраво вече мисли за царската корона.* В. Друмев. *Отказвам се от короната.* || *Рядко. Прен.* Носител на корона; цар, монарх. *Престъпното деяние у нас се преследва със силата на съществуващите закони, а не със силата на субективното „неодобрение" на короната.* Г. Кирков. 3. *Прен.* Разклонените клони на дърво над стъблото. *Спряха пред едно дърво, което властно издигаше посребрената си корона над младата дъбрава.* Хар. Русев.

коронàция *ж.* Тържествена официална церемония за възлагане короната на монарх, който се възкачва на престола; коронясване.

корòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Обикн. в съчетания: **Коронен съвет** — в монархическите страни: съвет от сегашни и бивши министри и държавници, председателствуван от монарха. **Коронна роля** — най-добре изнесена роля в репертоара на някой известен артист.

корòнка *ж.* 1. *Умал. от* корона. 2. Метална обвивка, която се слага върху повреден зъб, за да го запази.

короновам, -аш, *несв.* Извършвам коронация. **короновам се** *страд.*

коронòван, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* короновам. 2. Като *прил.* — на който е възложена корона. *Коронована глава.*

коронясам. Вж. к о р о н я с в а м.

коронясвам, -аш, *несв.*; **коронясам**, -аш, *св.* Короновам. **коронясвам се, коронясам се** *страд.* и *сред.*

коронясване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* коронясвам *и от* коронясвам се.

корпорàция *ж.* (лат.). В буржоазните страни — обединение, съюз или организирана група от лица с общи професионални или съсловни интереси. *Професионална корпорация. Индустриална корпорация.*

кòрпус[1] *м.* (лат.). *Книж.* Тяло на плавателен съд, самолет, машина и др. *От всички страни огромни вълни връхлитаха върху корпуса на парахода, като заливаха и най-горната палуба.* Г. Белев. *Силно осветен, червеният корпус на вършачката блещеше сред зелените ниви.* Йовков.

кòрпус[2] *м.* (лат.). 1. *Воен.* Голяма войскова единица, в чийто състав обикновено влизат части от всички родове войски. *Атакуващият корпус с все сила удари по укрепената линия.* Вежинов. *Окупационен корпус. Танков корпус.* 2. Всички лица от една специалност или с еднакво обществено положение. *Боеспособността на войската зависи преди всичко от единството на офицерския корпус.* Г. Димитров. *Дипломатически корпус.* || Съвкупност от лица със специална обща задача. *Експедиционен корпус.*

кòрпусен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* корпус[2] (в 2 знач.). *Корпусен командир.*

корсàж *м.* (фр.). Част от женско облекло, която покрива бюста.

корсàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (ит.). Морски разбойник; пират.

корсèт *м.* (фр.). 1. Широк колан от плат или ластик, който стяга талията и придава строен вид на тялото. 2. *Мед.* Твърд бандаж на горната част на тялото, направен от гипс, за лекуване на гръбнака. *Гипсов корсет.*

корт, кòртът, кòрта, *мн.* кòртове, *м.* (англ.). *Спорт.* Игрище за тенис.

кортèж *м.* (фр.). *Книж.* Тържествено шествие.

кòртик, *мн.* -ци, *м.* (перс.). Къс и тесен нож с украсена дръжка, който носят офицери от морски и въздушни части. *Спас енергично смъкна ръкавиците си. После разтегна колана си и сне кортика.* Д. Добревски.

корỳба *ж.* 1. Естествена кухина в дънер на дърво; хралупа. *Огнянов деня се промъкваше в горите и букаците, спеше в корубите на дърветата.* Вазов. *Посред пасбището растеше стар, самотен явор с голяма коруба, обгоряла от огън.* Ив. Хаджимарчев. || Улей на воденица и др. 2. Плоскост извита, издута навън.

корỳбест, -а, -о, *прил.* 1. Който има коруба. *Корубеста върба.* 2. Който има форма на коруба. *Водата се разливаше настрана, корубестият улук съхнеше и се пукаше.* Йовков. *Корубеста кутия.*

корумпѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (лат.). Морално покварям, развратявам, обикн. като подкупвам длъжностни лица или политически деятели, с пари или с други материални облаги. **корумпирам се** *страд.* и *сред.*

корумпѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* корумпирам *и от* корумпирам се.

корỳпция *ж.* (лат.). Подкупничество, поквареност, развала на длъжностни лица и политически деятели.

корѝ, -иш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* Гълча, укорявам някого за нещо. *В кьта легнал, Росин татко | чашите целува сладко, | пие вино и ракия, | па я хока и кори я: | „Дъще, взеха ти главата | кладенците и хората."* Яворов. *Еньо ми е свой, не мога да го коря — ще го хваля, пък вие сами разсъдете.* Елин Пелин.

кос, кòсът, кòса, *мн.* кòсове, кòса (сл. ч.), *м.* Средно голяма черна птичка от разреда на пойните, която живее в гористи местности, лозята и градските паркове. Turdus merula. *Дроздовете, черните косове и чинките изпълваха със*

звучните си песнички мирната майска вечер. Ем. Станев.

кос, -а, -о, *прил.* (рус.). Полегат, наклонен. *Пред очите ми се изправи Витоша, цялата обляна от косите лъчи на изгряващото есенно слънце.* Г. Белев.

коса̀[1] *ж.* Космите по главата на човека. *Кафявата й коса... се спуща отзад на дълга плитка.* Влайков. *Под алената копринена забрадка зад ушите й се диплеше гладко причесана мека коса.* Елин Пелин. *Върнах се в къщи и зех да викам като луда и да си скубя косата.* Влайков. *Къдрава коса. Права коса. Буйна коса. Прошарена коса.* □ **Настръхват ми косите** (разг.) — изпитвам ужас или силен страх. **Хващаме (улавяме) се за косите** (разг.) — силно се спречкваме.

коса̀[2] *ж.* **1.** Земеделско сечиво с форма на голям извит нож с дълга дървена дръжка, което служи за косене на сено. *Мъже вече коват пред къщи косите за сенокос.* П. Ю. Тодоров. *Широк мигновен замах на остра коса, след който остава дълга редица легнала трева.* Йовков. **2.** *Нар.* Мярка за площ от ливада, равна на около 2·5 декара — място от ливада, което може да се окоси за един ден. *И нивиците му около петдесет рала, и ливади трийсет и няколко коси..., и какво не.* Влайков. □ **Косата му удари о камък** (разг.) — зле му тръгна.

коса̀т *м.* Вид речна риба с дълги кости. Abramis bollerus. *Габровец не може без косат на вечеря.*

коса̀тник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Вид женски накит — плетеници от вълна, с нашити по тях сребърни стари пари; косичник.

коса̀ч *м.* Човек, който коси сено. *Наблизу косач клепеше косата си.* Елин Пелин.

коса̀чка[1] *ж.* Жена косач.

коса̀чка[2] *ж.* Машина за косене на трева. *Направи ми впечатление, че най-голямата сграда беше краварникът и помещението за машинния инвентар: трактора, косачката и др.* Г. Белев.

ко̀свен, -а, -о, *прил.* (рус.). Който не засяга пряко нещо, не се отнася непосредно към нещо. *Противоп.* непосреден, пряк. *Косвено въздействие. Косвени доказателства. Косвено участие. Косвен виновник.* □ **Косвен въпрос** (грам.) — непряк въпрос. **Косвена реч** (грам.) — непряка реч. **Косвени данъци (налози)** (финанс., остар.) — в буржоазните страни: данъци върху предмети за употреба. **Косвен падеж** (грам.) — в синтетичните езици: всеки падеж, освен именителния. **Косвено допълнение** (грам.) — допълнение в косвен падеж.

ко̀свено *нареч.* Посредством нещо, не направо. *Ползувам се от случая да изявя и печатно моята благодарност на ония господа, които пряко или косвено ме улесниха при събирането на тия писма.* П. П. Славейков. *Неговият отговор косвено потвърди казаното.*

ко̀секанс *м.* (лат.). *Мат.* Отношение на хипотенузата към срещулежащия катет в правоъгълен триъгълник.

косѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кося и от кося се. *Дори един ден, то беше по коситба, самичък дядо Славчо поиска да повикат и Ненка за косене на утрешния ден.* Влайков.

косенѝна *ж. Диал.* Косено сено. *По полето се виждат повече купи косенина, отколкото снопи.*

ко̀сер *м.* **1.** Сърповиден нож за подрязване на лозе. **2.** Сърповидно сечиво за чистене на тръни.

косѝло, *мн.* -а, *ср.* Дръжка на коса. *Бае Цено заби косилото в земята и косата, разперена настрана, изглеждаше като някакъв голям меч.* Влайков.

ко̀синус *м.* (лат.). *Мат.* Отношение на прилежащ катет към хипотенузата в правоъгълен триъгълник.

косѝтба *ж.* **1.** Косене на трева в ливада. *Тревата е станала за коситба.* **2.** Времето, когато се косят ливадите. *Сега е коситба. Виждам помаци с лъскави коси, като работят, и помакините — ..., че стелят с вилите си зелено сено.* Вазов.

косѝчник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Косатник. *Стига ми това що имам: | таз огърлица маниста | и този плетен косичник.* П. Р. Славейков.

косма̀т, -а, -о, *прил.* По който има много косми, който е обрасъл гъсто с косми. *На черния отвор на воденицата... стоеше един човек... Той беше страшно космат, тъй че възите, брадата и косата се бяха преплели като гъста гора.* Ст. Загорчинов. *Космата горила. Космати ръце.*

космѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до космоса.

космѝчески, -а, -о, *прил.* Космичен.

космогонѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* космогония.

космого̀ния, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Учение за произхода на вселената.

космополѝт *м.* (гр.). Привърженик, последовател на космополитизма.

космополѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* космополит. *Светът отиваше към гибел, луксът, спокойствието и космополитният живот щяха да изчезнат в хаоса на страшна война, зад която не се виждаше нищо.* Дим. Димов.

космополитѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Книж.* Реакционна буржоазна теория, която насажда безразлично отношение към отечество, национална култура и традиции и служи на империалистите като оръдие за икономическо и политическо поробване на свободните народи.

космополитѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до космополитизъм и до космополит. *Космополитично схващане.*

космополитѝчески, -а, -о, *прил.* Космополитичен.

ко̀смос, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Книж.* Целият свят; вселената, всемирът.

ко̀со *нареч.* Напреки, на верев. *Тръгна косо през гората. Извървя стотина крачки... и почна да стреля.* Ив. Хаджимарчев. || Полегато. *Леките облачета по синия свод пламваха от алена багра, шибани косо от лъчите на слънцето.* Вазов. □ **Поглеждам косо** — поглеждам накриво, под око. *Старшията погледна косо, но всички разбраха, че само важност си дава.* Караславов.

ко̀сов, -а, -о. *Прил. от* кос. *Косово гнездо.*

косопàс, *мн.* няма, *м.* Болест, при която окапва косата.

кост, костта̀, *мн.* кòсти, *ж.* Отделна твърда част от тялото на гръбначно животно или на човек, която влиза в състава на скелета му. *Силни болки защракаха счупената кост на крака му.* Елин Пелин. *Език кости няма, а кости троши.* Погов. *Черепна кост. Тазови кости.* □ **До мозъка на костите** — до краен предел. *Педант до мозъка на костите.* **До кости(те)** — напълно, всецяло. *Мокър до кости.* **Останал е кожа и кости** (разг.) — много е отслабнал, мършав. **Рибена кост** — вид украшение във форма на сглобени под ъгъл линии в предмети, изработени в дърводелството, тъкачеството или при шев. *Паркет рибена кост. Врата рибена кост. Плат рибена кост. Шев рибена кост.* **Слагам (оставям) кости** (поет.) — загивам в борба. **Слонова кост** — костно вещество от предните зъби на слон, от което се изработват скъпоценни предмети.

костелѝв, -а, -о, *прил.* 1. Който е с много кости. *Костелива риба.* 2. На който изпъкват костите; много слаб, мършав. *Вдовицата видимо слабееше, чезнеше, костеливата ѝ висока фигура се мяркаше като сянка в запустелия двор.* А. Гуляшки. *Стори му се, че вижда насълзения и скръбен поглед на майка си, костеливата ѝ ръка сякаш гладеше косите му.* Йовков. □ **Костелив орех** — а) Орех с много твърда черупка и с ядка, която мъчно се вади. б) *Прен.* Който представя голяма трудност, с когото мъчно се справяме.

костелѝвост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* *Отвл. същ. от* костелив.

кòстен[1], -а, -о, *и* -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който е свързан с кост. *Костен мозък. Костна туберкулоза. Костна система.* 2. Който е получен от кост. *Костено брашно.*

кòстен[2], -а, -о, *прил.* Който е направен от кост. *Дърт някой плъх... | еднъжки срещнал костенурка | и тъй ѝ се присмял: | — „От тази костена черупка | кога ще се освободиш?"* Михайловски. *Костена дръжка. Костено шило.* □ **Костена жаба** (диал.) — костенурка.

костенỳрка *ж.* Вид влечуго с четири крака, което се движи бавно и чието тяло е в особена костена черупка; желва. Testudo. *Движи се като костенурка.*

кòстер *м.* (рус.). Запалена клада.

костѝлка *ж.* Твърда част във вътрешността на плод, в която се намира семето; кокичка. *Сливова костилка. Костилка от праскова.*

кòстница *ж.* Постройка, помещение, в което се пазят кости на загинали в бой люде, на църковни сподвижници и др. *Аз посетих и друго скръбно място: Костницата. Тя се намира в една каменна сграда... Вътре влажно, душно, студено.* Вазов.

кòствувам, -аш, *несв.* (нем.). Струвам. *Атаката и отстъплението коствуваха нам повече от 700 души жертви.* Вазов. *Това нищо не ми коствува.*

кòстуем, -а, -о, *прил.* *Остар.* В съчет. **костуема цена** — цена, образувана от всичките производствени разходи, без печалбата. *На работниците ще бъде осигурена питателна и евтина храна на костуеми цени.* Отеч. фронт, 1950 г.

костỳра *ж.* Вид извито джобно ножче. *След туй изваждаше една костура... и започваше подялбата: не даваше по цял хляб, а разрязваше най-напред хубавите самуни и всекиму даваше по равна част.* Йовков.

костỳрка *ж.* *Умал. от* костура. *Серафим... режеше по малко с една костурка от хляба си и сладко-сладко дъвчеше сухите залъци.* Йовков.

костю̀м *м.* (фр.). 1. Горно мъжко или женско облекло, което се състои от сако и панталон, със или без жилетка, или от сако и пола. *Беше облечен в скъп пепитен костюм, в синя риза с висока яка и дълги ръкавели.* Вежинов. *Летен костюм. Зимен костюм.* 2. *Разш.* Горно облекло. *Историческите костюми са по рисунките... от художника г. А. Митов.* Вазов. *Тук посетителят вижда разни портрети на Колумб..., моменти и костюми от негово време.* Ал. Константинов. *Театрален костюм. Маскараден, карнавален костюм.* □ **Бански костюм** — специално леко облекло за къпане на открито.

костюмѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Обличам някого в маскараден или театрален костюм. **костюмирам се** *възвр.* и *страд.*

костюмѝран, -а, -о. 1. *Прич. мин. страд. от* костюмирам. 2. Като *прил.* — при който се носят маскарадни костюми. *Костюмирана вечер. Костюмиран бал.*

костюмѝране, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* костюмирам *и от* костюмирам се.

кòсъм, *мн.* кòсми, *м.* 1. Нишковидно рогово образуване по кожата на човек или животно. *По челото ѝ падаха игриво кичури златисти косми.* Вазов. *Затегли без нужда ту мустаците си, ту брадата си..., прошарена с цели снопчета от бели косми.* Йовков. *Стоян и сега нямаше ни бял косъм по главата.* Дим. Талев. *Тялото на маймуните е обрасло с косми.* 2. Само *ед.* Козина на животно. *Едно едро теле беше, с червеникав косъм, да му се ненагледаш.* Кр. Григоров. *Кон със сив косъм.* □ **Виси на косъм** — намира се пред голяма опасност, заплашва го голяма опасност. **Внимавам (гледам) косъм да не падне от главата на някого** — (внимавам, гледам) да не се случи нещо лошо някому. **Заглаждам косъма** (разг.) — оправям се телесно, напълнявам. **Настръхват ми космите** (разг.) — ужасявам се. **Ни (нито) на косъм** — ни най-малко. *Не отстъпва ни на косъм.* **Цепи косъма** (разг.) — голям скъперник е.

косѝ, -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* 1. Режа трева или житни растения с коса. *Гроздан стигна до нивата и се спря на тоя край, от дето щеше да почне да коси.* Йовков. 2. *Прен.* Унищожавам, изтребвам масово. *Болестта от ден на ден построшно върлуваше, по-немилостиво косеше.* Елин Пелин. *Те отиват там, дето куршумите пищят, топовете гърмят и смъртта коси.* Вазов. **кося се** *страд.*

косѝ се, -ѝш се, *мин. св.* -ѝх се, *несв.*, *сред.* Силно, много се ядосвам. *Старецът се сърдеше и косеше, когато му не минеше думата.* Вазов.

кòта *ж.* (фр.). *Спец.* Височина, възвишение.

кота̀к, *мн.* -ци, *м.* Котарак.

котàнгенс *м.* (лат.). *Мат.* Тригонометрична функция, чиято големина се определя от стойността на отношението между прилежащия и срещулежащия катет, винаги реципрочно на тангенс.

котара̀к, *мн.* -ци, *м.* Мъжка котка. *Един жълт котарак беше седнал на прага и се лижеше с езика си.* Йовков.

ко̀тва *ж.* **1.** Железен уред с извити заострени краища, завързан с верига или въже, който се спуска от плавателен съд, за да го закрепи. **2.** *Спец.* Меко желязо, което се привлича от магнит. *Котва на електрически звънец.* □ **Вдигам котва** — отпътувам. **Стоя (съм) на котва** — за параход: спрял съм се за по-дълго време. **Хвърлям (пускам) котва** — спирам някъде за по-дълго време.

ко̀твен, -а, -о, *прил.* Който се отнася до котва. *Котвено въже. Котвена верига.*

ко̀тѐ, *мн.* -та, *ср.* Малкото на котката.

котѐл, *мн.* -тлѝ, *м.* Голям меден съд за вода с разширено, слабо издуто дъно и дръжка отгоре; медник. *Дохождаха момите, наливаха си котлите, отиваха си.* Вазов. □ **Парен котел** (техн.) — затворен метален съд за добиване на водна па̀ра.

котелка̀ *ж.* (рус.). Вид неголям метален съд, отгоре с дръжка, за пренасяне на храна. *Момичето вървеше бавно и носеше внимателно една котелка.* Ем. Коралов.

ко̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Обикн. *ж. р.* ко̀тна — за котка и други някои животни: който носи плод в утробата си.

котерѝен, -ѝйна, -ѝйно, *мн.* -ѝйни. *Прил. от* котерия. *Котерийна група.*

котерѝйност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* котерия.

котѐрия *ж.* (фр.). Група лица, които преследват еднакви тайни цели и лични облаги във вреда на обществото и на законите в страната. *Минаха онези времена, когато буржоазните котерии и фашистките клики с администрацията и полицията докарваха свое болшинство в Народното събрание.* Г. Димитров.

ко̀тешки, -а, -о. *Прил. от* котка. *Котешко мяукане. Котешки очи. Котешки стъпки.*

котѝло, *мн.* -а, *ср.* **1.** Място, в което се въдят диви животни. *Змийско котило.* **2.** *Нар.* Животни от едно раждане. *Тия зайци са от едно котило.* **3.** *Прен. Неодобр.* Група от престъпни, противонародни елементи; пасмина. *Целият български народ е свидетел как германците доведоха България до най-страшната катастрофа. Това те постигнаха с помощта на Фердинанд... и цялото Фердинандово котило.* В. Коларов.

котильо̀н *м.* (фр.). Вид старинен танц, подобен на кадрил.

котѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (фр.). Определям борсова цена на ценни книжа, стоки и пр. **котирам се** *страд.* и *сред.*

котѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* котирам *и от* котирам се.

ко̀тка *ж.* Домашно животно, което лови мишки. Felis catus. *Една вечер късно аз си седех самичка в къщи край огъня. Котката при мене предеше.* Влайков. *По стълбите с тихи кадифени стъпки слиза котката.* Йовков. *Обичат се като куче и котка.* Погов. *Котка по гръб не пада.* Погов. *Гдето няма котка, там мишките хоро играят.* Послов. *Покрито мляко котки го не лочат.* Послов. □ **Дива котка** — хищно горско животно, подобно на котка. Felis felis. **Мина ми котка път** (разг.) — яви се непредвидена спънка.

ко̀ткам, -аш, *несв. Разг.* **1.** Лаская, хваля някого, за да му угодя, да го предразположа към себе си. *Е, как си — коткаш ли момчетата?* Вазов. *Ето защо дядо Славчо коткаше и хвалеше сега Ненка не като човек, който има стигнала мома, ами само като такъв, който цени и обича добрия, работния момък.* Влайков. **2.** Бавя, залъгвам дете. *На двора Генко Гинкин ... носеше пеленаче дете на ръцете си... и го коткаше и люшкаше.* Вазов.

ко̀ткане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* коткам.

котла̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Работник, който изработва котли. **2.** Работник, който обслужва парни котли.

котлѐ, *мн.* -та, *ср.* Малък котел; менче. *Иди тури на огнището едно котле вода.* Вазов.

ко̀тлен, -а, -о, *прил.* Който има цвят на зеленясала мед. □ **Котлен камък** — варовито вещество по стените на съдове, в които се вари варовита вода.

котлѐт *м.* (фр.). Пържола с ребро.

котловина̀ *ж.* Равнина, заобиколена от планини. *Тая благословена котловина, заградена отвсякъде с високи планински бърда, има и въздух здрав, мек и животворен.* Вазов.

котловѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който има вид на котловина или се намира в котловина. *Котловинни полета.*

котло̀н *м.* **1.** Малка открита подвижна печка за готвене, която се пали с дървени въглища. **2.** Домакински уред за готвене, който се загрява с електричество.

котля̀сам. Вж. котлясвам.

котля̀свам, -аш, *несв.*; **котля̀сам,** -аш, *св.* **1.** За некалайдисан меден съд — покривам се с тънка, отровна зеленикава корица от меден окис. **2.** За хранителни продукти — развалям се, ставам отровен, поради престояване в некалайдисан меден съд.

котля̀сване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* котлясвам.

ко̀тя се, -иш се, *мин. св.* ко̀тѝх се, *несв., сред.* За котка, заяк, мишка и др. — раждам.

ко̀фа *ж.* **1.** Ламаринен или дървен съд с дръжка отгоре, стеснен в долния си край, за носене на течности и др. *Отиде на кладенеца, извади кофа вода и набърже си изми ръцете.* К. Петканов. *Скоро зимай кофите та донеси вода.* Влайков. ‖ Ламаринен или дървен съд за смет, въглища и др. *Кофа за смет.* **2.** *Диал.* Мярка за зърнени храни, равна на около 15 килограма.

кофа̀р, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* (нгр.) Катинар.

кофеѝн, *мн.* няма, *м.* (араб.). Вещество, което се съдържа в кафето и чая и се употребя в медицината като възбудително средство.

кофеѝнов, -а, -о, *прил.* Който съдържа кофеин. *Кофеинови прахове.*

кофраджѝйски, -а, -о, *прил.* Кофражен. *Кофраджийска бригада.*

кофра̀ж *м.* (фр.). *Техн.* **1.** Куха дървена конструкция, в която се налива бетон при строеж, за да се втвърди в определена форма. **2.** Дървена конструкция, която предпазва окопи от свличане.

кофра̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се отнася до кофраж. *Кофражна работа.*

кофражѝст *м.* Работник, който работи кофражи.

ко̀цкар, -ът, -а, *мн.* -и, *м. Разг. Неодобр.* Мъж, който обича да задиря жени; женкар, уличник.

коцкару̀вам, -аш, *несв.* Проявявам се като коцкар.

коцкару̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* коцкарувам.

коч, ко̀чът, ко̀ча, *мн.* ко̀чове, ко̀ча (сл. ч.), *м.* Нескопен овен. *Мериносов коч.*

коча̀н[1] *м.* **1.** Царевичен плод със или без зърната. *Ще израстнат като гора царевиците и ще натежат от пълни, набити и едрозърнести кочани.* Раб. дело, 1950 г. **2.** Стъбло на зелка без листа. *Зелето образува зелка с месесто стъбло — кочан и плътно прилепени бели листа. Здрав като кочан.*

коча̀н[2] *м.* **1.** Квитанционна книга. **2.** Определен брой билети, разписки и др., слепени или скачени в едно снопче. *Един кочан билети. Кочан с разписки за наем.*

коча̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* кочан[2]. *Кочанна квитанция.*

кочанѐя, -ѐеш, *мин. св.* кочаня̀х, *несв. Разг.* Вдървявам се, вцепенявам се. *Ала слабеят вече сили, | снага изстива, кочаней.* Яворов. *Земята кочанеи, сняг вредом свети, | но дреме пролетта под ледовете.* К. Христов.

ко̀чина *ж.* Помещение за свиня. *Прозорецът беше югоизточен и гледаше право в двора. Виждаше се геранът..., кочината, дето подвикваше затворено прасе.* Кр. Григоров.

кочѝя *ж. Нар.* (мадж.). Закрита, затворена конска кола. *Ето тук една кочия, впрегната с две наперени кончета.* Влайков. *С трясъка рой налетяха стихии: | змееве, змеици с златни кочии.* П. П. Славейков.

кочия̀ш *м.* (мадж.). *Разг.* Лице, което кара файтон, каляска и др. *Карай! — викна на кочияша Боянов, кипнал от яд. — Карай! Право срещу тях.* Йовков.

кош, ко̀шът, ко̀ша, *мн.* ко̀шо̀ве, ко̀ша (сл. ч.), *м.* **1.** Голям отворен отгоре съд, изплетен от пръчки. *Плетеше кошове и ги даваше за парче хляб на селяните.* Елин Пелин. *Сама мома за хилядо, | косата ѝ за два града, | а сто момци за кош плява.* Нар. пес. *Кош за бельо. Бебешки кош.* **2.** Рибарски уред, плетен от пръчки, с тесен отвор. *Снощи сложих под Камен бряг един върбов кош. Дано се е навряла вътре някоя бяла мряна.* А. Каралийчев. **3.** Във воденица — сандък, в който се сипва зърното да се мели. *Планинецът наглеждаше да се меле царевицата в по-малкия кош, а бай Фильо оправяше житото.* Кр. Григоров. **4.** *Диал.* Специална постройка, изплетена от пръти и обикн. измазана отвътре, за пазене на царевица. **5.** Приспособление с отделно колело към мотоциклет, гдето сяда пътник. *Мотоциклет с кош.* □ **Гръден кош** — кухина в тялото на човек и гръбначно животно, оградена от ребрата, в която се намират белите дробове и сърцето. **Ще влезе в коша** (разг.) — за негоден ръкопис: ще бъде отхвърлен.

коша̀ра *ж.* Място, заградено с плет и понякога покрито с навес за подслоняване на добитък, обикн. овце. *Тревата беше още мокра и затуй овцете още лежаха из кошарите.* Йовков. *Господ дава, ала в кошара не вкарва.* Погов. *За вълка приказват, а вълкът в кошарата.* Погов. □ **Докарвам вълка в кошарата** — с необмислените си действия или думи причинявам пакост.

ко̀шер *м.* Дъсчена или изплетена от пръчки и измазана с пръст къщичка за отглеждане на пчели. *Отиде при пчелите. Те изхвръкваха из кошерите като златни искри.* Елин Пелин. || Рой пчели в корубата на дърво. *На едно място беше паднала стара върба и в кухата ѝ коруба имаше пчелен кошер.* Ст. Загорчинов.

кошма̀р *м.* (фр.). Тежък, мъчителен сън. *Болнично легло, въздишки, пъшкане, чай с лимонтузу, кошмари и накрай — кучешка смърт.* Л. Стоянов. || *Прен.* Мъчителни мисли за нещо, което потиска, гнете. *Надеждата, че брат му Иван може да оздравее, като че ли го освободи от страшния кошмар на престъплението.* Елин Пелин.

кошма̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни. *Прил. от* кошмар. *Кошмарен сън. Кошмарна нощ.*

ко̀шница *ж.* Съд с дръжка отгоре, направен от преплетени тънки пръчки. *Сръчно откъсваше... гроздовете и внимателно ги слагаше в кошницата.* К. Петканов. *Надвечер бабата си дошла и донесла пълна кошница с ягоди и гъби.* Нар. прик. *На прехвалени ягоди с голяма кошница не ходи.* Погов. □ **Оплете си кошницата** (разг.) — уреди работите в своя полза.

кошнича̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което изработва или продава предмети, изплетени от пръчки.

кошнича̀рски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кошничар. *Кошничарски занаят.*

кошнича̀рство, *мн.* няма, *ср.* Занаят на кошничар.

кошу̀ля *ж. Диал.* Риза.

кошу̀та *ж.* Женски елен. Cerva. *В най-високите скалисти местности лете се намират диви кози, кошути и сърни.* Вазов.

ко̀шче, *мн.* -та, *ср.* **1.** *Умал. от* кош. Кошче за смет. **2.** Специално плетено с пръчки легло за пеленаче. *Купих кошче за бебето.*

кощря̀ва, *мн.* няма, *ж. Бот.* Вид трева — лисича опашка. Alopecurus pratensis.

кощу̀нски, -а, -о, *прил. Рядко.* В който е отразено кощунство. *Кощунска постъпка.*

кощу̀нство, *мн.* -а, *ср.* (цсл.) **1.** *Остар.* Постъпка, която осквернява предмети, свързани с някакъв религиозен култ. *Най-диво кощунство беше извършено над черквата — троновете бяха превърнати в ясли, по каменните плочи имаше следи от подкови и конски тор.* Йовков. **2.** *Прен.* Осквернителна, оскърбителна постъпка към нещо почитано, тачено.

кощу̀нствувам, -аш, *несв.* Върша кощунство.

кощу̀нствуване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кощунствувам.

коя̀то. Вж. к о й т о.

коя̀. Вж. к о й.

кра̀ва *ж.* Голямо тревопасно женско рогато домашно животно, което дава мляко; женско говедо. Bos vacca. *Замукват изведнаж и волове и*

крави. К. Христов. *На бодлива крава Господ рога не дава.* Послов. *Битата крава мляко не дава.* Погов. *Дойна крава. Млечна крава.*

кравай, -аят, -ая, *мн.* -аи, *м. Нар.* Кръговиден обреден или празничен хляб, с дупка в средата. *Като се разсъмна, додоха деца от кумците, та донесоха, според обичая, от всяка кумица кравай.* Влайков. □ **На кравай** — в кръг, на кръг. *Стоян подири с очи кучето си, което се бе свило на кравай на едно сухо местенце.* Дим. Талев.

кравар, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което се грижи за крави.

краварка *ж.* Жена кравар.

краварник, *мн.* -ци, *м.* Постройка за отглеждане на крави.

краварски, -а, -о, *прил.* Предназначен за отглеждане на крави. *Краварска ферма.*

краварство, *мн.* няма, *ср.* Отглеждане и развъждане на крави.

кравешки, -а, -о, *прил.* Който се отнася до крава. *Кравешка кожа. Кравешки тор.*

крави, -я, -е, *прил.* Обикн. *ср. р.* краве — който произхожда от крава или от млякото й. *Краве мляко. Краве масло. Краве сирене.*

кравица *ж. Умал. от* крава. □ **Божа кравица** — а) Калинка-малинка. б) *Прен.* Тих, кротък, безобиден човек. *Никому нищо не прави. То не е човек — божа кравица.* Йовков.

крада, -еш, *мин. св.* крадох, *прич. мин. действ.* крал, *несв.* **1.** Тайно присвоявам нещо чуждо. *Той напусна работата си, започна да пие... Най-сетне посегна на чуждото, започна да краде.* Йовков. *Научил се да краде кокошки от курниците, дини и пъпеши от бостаните, агнета от стадата на овчарите.* А. Каралийчев. **2.** *Нар. Прен.* Отвличам тайно мома от родителите й насила или с нейно съгласие, за да се оженя за нея. *И по Ганка си изгуби дните и нощите. | Лудо-полудя по нея ... | ... | Па захвана да я следи, ..., да се хвали, | че щял, божем, да я краде, или да ги пали.* Елин Пелин.

крадвам, -аш, *несв.*; **крадна,** -еш, *мин. св.* краднах, *прич. мин. страд.* краднат, *св. Диал.* Крада един път или няколко пъти по веднаж. *Па и до сега никой от Дачови не е крал, не е убивал, не се е напивал.* Мих. Георгиев. *Аким а не ме иска вече. — Ако не иска с добром — открадни я. — Крадна я веднаж ..., ама ми се примоли, приплака, и аз я пуснах.* Елин Пелин.

краден, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* крада **2.** Като *прил.* — който е присвоен тайно. *Крадени пари. Краден имот.*

крадец, *мн.* -дци, *м.* Човек, който краде. *Един милион нося! Само наполеони! Как ще се опазиш от крадци и хайдути?* Елин Пелин. *Крадецът вика: „дръжте крадеца".* Погов.

крадешката *нареч.* Крадешком. *Изпод око и крадешката той наблюдаваше Радулова.* Йовков.

крадешком *нареч.* Скришом, тайно; предпазливо. *Тя направи знак с пръст и крадешком хвърли поглед към Елена.* Ст. Загорчинов. *В това време Мунчо се беше крадешком приближил.* Вазов.

крадла *ж.* Жена, която краде.

крадлив, -а, -о, *прил.* Който има навик да краде. *Свиреше ли тя със чувство | Вагнеровите мотиви, | дор' й къщата с изкуство | грабеха слуги крадливи?* Вазов.

крадливо *нареч.* Като крадец, скришом, крадешком; предпазливо. *Той при всяка по-свободна минута крадливо се примъкваше към тезгяха, дето работеха по-старите, опитните калфи и майсторите.* Дим. Талев. *Поглеждам крадливо.*

крадливост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* крадлив.

крадльо, *мн.* -вци, *м. Разг.* Мъж, който краде; крадец.

крадна. Вж. к р а д в а м.

краен, крайна, крайно, *мн.* крайни, *прил.* **1.** Който се намира на края на нещо. *Преди да влязат в крайните улици, от градините припукаха няколко пушки срещу тях.* К. Петканов. *На близу само през гората се белееха крайните къщи на някакво село.* Йовков. *Слушаше ги Людмила, седнала на крайната скамейка в дъното.* А. Гуляшки. *Крайни квартали.* **2.** Окончателен, последен. *Треската беше изтощила детето до краен предел.* Дим. Димов. *Краен резултат. Краен срок.* **3.** Който е във възможния най-голям размер; най-голям. *Неговите оплаквания ме туриха в крайно недоумение.* Влайков. *Крайна нищета. Крайна нужда.* || Неумерен, прекален. *Краен консерватор. Крайна постъпка.* □ **В краен случай** — като последна възможност. **Крайни мерки** — най-строги, най-сурови мерки. **Крайно време е** — настъпил е срокът, в който нещо непременно трябва да стане.

краестишие, *мн.* -я, *ср. Литер.* Крайна сричка на стих.

краешник, *мн.* -ци, *м.* Край на хляб. *Краешникът е за тебе, Райчо, защото имаш зъби като вълче, а за мене ей тази порязаничка, по-меката.* А. Каралийчев.

краеъгълен, *прил.* Само *в съчет.* **краеъгълен камък** (книж.) — опора, основа на нещо.

кражба *ж.* Присвояване на нещо чуждо, обикн. тайно.

край[1], краят, края, *мн.* краища *и* (рядко) крайове, края (сл. ч.), *м.* **1.** Точка, граница, предел, гдето свършва нещо. *Една жена бавно повдигаше края на престилката си и бършеше сълзите, избликнали изведнаж.* Д. Добревски. *Краищата на крилата й бяха с тъмни и изящни сиви шарки.* Елин Пелин. *Месецът позлати краищата на разкъсаните облаци.* Вазов. *Големи късове лед плуваха вече по тъмната река, помръзнала по края.* Вазов. *Огнянов каза лека нощ на другарите си и се упъти из улицата, която извеждаше на края на града.* Вазов. *По сичките четири стени в стаята били направени дървени полици с шарени крайове.* Каравелов. *Македонски ... хвана дъската за единия край.* Вазов. *Еньо излезе с коня от другия край на гората и тръгна за града през ниви и ливади.* Елин Пелин. *От край до край, докъдето ти око види, се люлеят златни ниви.* Елин Пелин. **2.** Само *ед. Прен.* Последна, заключителна част на действие, проява и пр.; **завършване, завършък.** *Противоп.* начало. *Не щеше ми се да се разделя с бабичката, още не чул края на нейната приказка.* Влайков. *Тогава цялата редица от вагони-цистерни щеше да се подпали..., а това*

означаваше края на сражението и на цялата акция изобщо. Дим. Димов. *Той беше душа, пораснала в покорност на съдбата..., изпълнена с вяра и надежда, че всяко зло има край.* Елин Пелин. *Обичаш ли ме ти — ревнувай и страдай: | Мисли, че любовта тъй често има край.* К. Христов. **3.** Само *ед.* Последен, пределен период на нещо във времето. *Противоп.* начало. *Есента наближаваше своя край.* Йовков. *Павел не дочака края на отпуската си, а замина.* Елин Пелин. *Краят на деня. Краят на месеца. Краят на годината.* **4.** Само *ед. Прен.* Смърт. *И погребахме го. Бедният Горан!... Какви тъжни мисли ни навяваше печалният край на обичния другар.* Ал. Константинов. □ **В края на краищата** — най-сетне, най-после. **Завивам си края** (разг.)— отивам където си искам, без да се съобразявам с другите. **Къде ще му излезе краят?** (разг., неодобр.)— за нещо, за което не се знае как ще завърши, но за което се предполага, че може да завърши зле. **На край време** (разг.) — в последния миг. **На края** — най-после. **Не му се вижда краят** (разг.) — не се знае кога ще завърши нещо. **Обръщам дебелия край** (разг.) — вземам най-строги мерки. **От край време** (разг.) — от много отдавна. *Той всякога и пред всички, от край време, криеше, че има пари.* Елин Пелин. **Пускам (отпускам) му края** (разг.) — а) Преставам да върша добре работата си, да изпълнявам задълженията си или прекалено много да се тревожа за нещо. *Пусни му края, бе Дядка! Какъв си се умърлушил такъв... Пий — това ще ти остане!* Елин Пелин. б) Тръгвам по лош път; провалям се. **Едвам свързвам двата края** (разг.) — едвам успявам да преживея. **Слагам (турям) край на нещо** — прекратявам нещо. **Слагам (турям) край на живота си** — самоубивам се.

край², краят, края, *мн.* краища, *м.* Област, покрайнина, местност. *Всички от нашия край я тачеха, всички жени до нея се допитваха.* Влайков. *От далечни страни, от всички краища на Балканския полуостров идели богомолци да се поклонят на мощите.* Вазов. *Това бяха петима селяци от загорските краища, дошли... да търсят работа в далечна Тракия.* Елин Пелин. *Далеч от родина, в край чужди събрани, | изпити и бледни, в порутен бордей, | те пият, а тънат сърцата им в рани, | и пеят тъй, както през сълзи се пей.* Яворов. || Само *ед.* Родно място, родина, отечество. *Обичам те, мое мило отечество! Обичам твоите балкани, гори, сипеи, скали...! Обичам те, мой мили краю!* Каравелов. *Горчива скръб сърца ни трови. | Прощавай, роден край!* Яворов. *Бащин край.*

край³ *предл.* **1.** За означаване, че някой или нещо се намира по протежение на, отстрани до определено място. *Тънка първа слана сребреше покривите и буренака край пътя.* Елин Пелин. *Къщата им беше край реката.* Влайков. *Жената стоеше край тях, спретната като самата ѝ къща, и трепереше. Стражари за пръв път идваха в дома им.* Ст. Даскалов. || Близу до нещо; при, до, около. *Вечерта, седнали край тлеещия огън, Лукан ми разправяше дълги приказки за бедни момци.* Елин Пелин. **2.** За означаване, че някой или нещо се движи отстрани на нещо, по протежение на нещо; покрай, близу до. *Той говореше, а тя вървеше край него.* Елин Пелин. *Речицата, що протичаше край мегдана,... имаше брегове, гъсто засадени с върби.* Вазов. **3.** *Разг.* За означаване, че нещо се извършва, става успоредно, едновременно с друго; наред с, едновременно с, заедно с. *Но съседите прескачаха ниските плетища и стоборчета и край работата намираха по малко време да чуят нещо от устата на Игната по кризата, по политиката.* Караславов. *Все ратай, ратай, заробил съм се у хората. И ти щеше край мен да страдаш повече от мен.* Елин Пелин.

краѝще, *мн.* -а, *ср. Диал.* Отдалечена местност, разположена по границите на нещо; покрайнина, крайнина. *Усилна жетва кипи из равното Софийско поле... Подемат се из краището нейде дружни момински гласове, залюлее се песен, млада, волна.* Елин Пелин.

крайбрѐжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се намира по крайбрежието. *Тиха песен идеше от едва уловимия шепот под крайбрежните храсталаци.* Йовков. *Крайбрежни скали. Крайбрежна улица. Крайбрежен град.* || Който се намира до брега.

крайбрѐжие, *мн.* -я, *ср.* Местност, разположена покрай брега на море, голямо езеро или река. *Лодката напусна крайбрежието и се плъзна красиво по светлата повърхност на езерото.* Вазов. *По крайбрежието на залива, в ляво, гъмжи празничен народ.* К. Христов.

крайгра̀дски, -а, -о, *прил.* Който се намира близу до града.

крайгранѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се намира близу до границата. *Крайгранично село. Крайгранична територия.*

крайду̀навски, -а, -о, *прил.* Който се намира покрай реката Дунав. *Крайдунавски град.*

краймо̀рски, -а, -о, *прил.* Който се намира покрай морето. *Краймoрски град. Краймoрска улица.*

кра̀йник, *мн.* -ци, *м.* Крайна част на човешкото тяло — ръка, крак. || Крайна част на тялото на животно — крак. □ **Горен крайник** — ръка. **Долен крайник** — крак.

крайнина̀, обикн. *мн.* крайнинѝ, *ж. Рядко.* Покрайнина, крайна част на селище; край. *Стела очакваше, че ще спрат пред някоя от големите къщи в средата на града, но Ружка я заведе в нисичка, схлупена къща в крайнините.* Ем. Коралов.

кра̀йно *нареч.* За означаване на много голяма степен на проявяването на някакво качество или действие; твърде много, извънредно. *Трябва да носят камъни от двайсет километра при крайно лоши пътища.* Караславов. *О, крайно ме интересува това, което говорихте.* Вазов.

кра̀йност, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Краен, последен предел в нещо. *Изчерпаните му до крайност физически и нравствени сили се поддадоха на неотразимата нужда на съна.* Вазов. || Прекомерна проява в нещо; крайна постъпка. *А при голяма възбуда, готов е да иде и до крайност.* Влайков. *Той обеща, и нямаше да отстъпи даже пред едно спречкване с Волски, даже кой знае пред какви крайности!* Вазов. *Върша крайности. Довеждам до крайност. Отивам до крайност.* **2.** Противоположност. *Крайностите понякога се сближават.* Вазов. *Изпада от една крайност в друга.* □ **Изпадам в крайност** — а) Изпадам в много раздразнено състояние; разгневявам се силно. б) Поддържам крайни, неумерени въз-

гледи, становища. **Прибягвам до крайност** — прибягвам до извънредни мерки.

крайпъ̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се намира близу до пътя. *Зад тях, под сенките на крайпътните брястове, почиваха колите.* Хар. Русев.

крайрѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се намира близу до, покрай река. *Край големия път, в шумака на старите крайречни върби, едвам се вижда зеленясалият плочен покрив на дядовата Драгойчева воденица.* Ѫ. Каралийчев.

крайрѐчие, *мн.* няма, *ср.* Местност, която се намира край река.

крайсѐлски, -а, -о, *прил.* Който се намира близу до село. *Нощната тишина се изпълни... с чиличения настойчив вряк на жабите от крайселското блато.* Елин Пелин.

кра̀йцер *м.* (нем.). Вид боен кораб; кръстосвач.

крайъ̀гълен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Краеъгълен. *Крайъгълен камък в нашата външна политика е нерушимата дружба с народите на Съветския съюз.* Г. Димитров.

крак, кракъ̀т, крака̀, *мн.* крака̀, кра̀ка (сл. ч.), *м.* **1.** Всеки един от двата долни крайника у човек. *Най-после стана... и излезна из вратата, като стъпаше на пръстите на краката си.* Вазов. *Краката му отмаляха и той седна край пътя да си почине.* Елин Пелин. *Започнаха да бягат, но краката им се подкосяваха и те само лъкатушеха на едно място.* Йовков. *Простирай краката си според чергата си.* Погов. || Всеки един от крайниците на животно. *Непознатият идеше отдалеко, защото неговото добиче беше потънало в пяна и куцаше с десния си заден крак.* Ст. Загорчинов. *Обули кучето с пресни цървули, то се забравило, че си изяло краката.* Погов. *Видяла жабата, че коват бивола, и тя вдигнала крак.* Погов. **2.** Долна, опорна част на мебел. *Вратата бе залостена от масата, която, обърната нагоре с краката, с другия си край опираше в срещната стена.* Елин Пелин. *Столче с три крака.* □ **Вдигам на крак** — потиквам към бързо действие, мобилизирам за работа, за борба. **Вдигам на крака** (разг.) — излекувам. **Всяка коза на свой крак виси** (разг.) — всеки отговаря за себе си, за своите дела. **Вървя в крак с някого** — а) Вървя с еднаква стъпка с някого; марширувам. б) Съобразявам се с някого. **Вървя в крак с времето си** — не изоставам от новото в живота. **Губя почва под краката си** — губя сигурността си. **Единият му крак е в гроба (с единия крак е в гроба)** (разг.) — близу е до смърт. **Едно за крака, друго за глава** (разг.) — за много работи, започнати едновременно, но незавършени и оставени в безпоредък. **Затънал съм с двата крака** (разг.) — намирам се в безизходно положение. **Идвам някому на крака** (разг.) — лично отивам при някого, за да изразя уважението си. **Избивам (унищожавам) до крак** — избивам (унищожавам) всичко. **Измираме до крак** — измираме всички. *Патроните липсват, но волите траят, | щикът се пречупва — гърдите остаят | и сладката радост до крак да измрат | пред цяла вселена на тоз славен рът.* Вазов. **Марширувам, вървя в крак** — марширувам в такт. **На лъжата краката са къси** (погов.) — рано или късно лъжата се открива. **На крак** (разг.) — прав, като не седя или не лежа. *Крея Гергана на крака | нещо ми до три месеца.* П. Р. Славейков. *Еньо се отби в кръчмата..., хапна малко на крака... и излезе бързо.* Елин Пелин. **На крак стоя (съм)** (разг.) — готов съм да действувам. *Петричани са на крак от два дена и чакат войводата с нетърпение.* З. Стоянов. **Не подвивам (подгъвам) крак** (разг.) — не се спирам, за да си почина. **Плюя си на краката (петите)** (разг.) — бързо побягвам, избягвам. **Повличам крак** (разг.) — слагам начало на нещо, което започва да се повтаря и от други. **Стъпвам на краката си** — а) Ставам годен да изкарвам сам прехраната си. б) Съвземам се след материална загуба или след тежко заболяване. **Турям някому крак** (разг.) — спъвам някого. **Ял кокоши крак** (разг.) — за лице, което не може да пази тайна.

краковя̀к, *мн.* няма, *м.* (пол.). Полски народен танц.

крал, кра̀лят, кра̀ля, *мн.* кралѐ, кра̀ля (сл. ч.), *м.* (нем.). **1.** Владетел в някои страни с монархическо управление. *Аз си спомних старата приказка за крал Артура и рицарите от кръглата маса.* Йовков. *Английски крал. Белгийски крал.* **2.** *Прен.* Крупен капиталист, монополист в някой клон на търговията или промишлеността. *Крал на стоманата. Крал на петрола. Крал на консервната индустрия.*

.кралима̀рковски, -а, -о. *Прил. от* собств. име Крали Марко — областен владетел в Македония през XIV в., един от главните герои в българския и южнославянския юнашки епос — много голям, много силен. *Кралимарковска сила. Кралимарковски ръст. Кралимарковска стъпка.*

кралѝца *ж.* **1.** Владетелка в някои страни с монархическо управление. *Английска кралица.* **2.** Жена на крал. *Па си канят госте девет краля, | девет краля и девет кралици.* Нар. пес.

кра̀лски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до крал. *Кралска корона.*

кра̀лство, *мн.* -а, *ср.* Държава, управлявана от крал. *Четете да знайте що в стари години | по тез земи славни вършили деди ни, | как със много кралства имали са бран | и от царе силни земали са дан.* Вазов.

крамола̀ *ж. Нар.* **1.** Свада, скарване, кавга. *Иван наистина не даде повод за кавги, но Еньовата сприхавост беше знайна, и в село очакваха голяма крамола при тая делба.* Елин Пелин.

кран[1], кра̀нът, кра̀на, *мн.* кра̀нове, кра̀на (сл. ч.), *м.* (хол.). Приспособление, с което се пуска да тече течност или газ, от резервоар или тръба. *След малко той* (морякът) *ще отпуща някакъв кран и ще започне да облива дъските на палубата със силна водна струя.* Св. Минков. *Кран на чешма.*

кран[2], кра̀нът, кра̀на, *мн.* кра̀нове, кра̀на (сл. ч.), *м.* (нем.). Машина за вдигане и преместване на тежести. *Новият кран е снабден с няколко електрически мотори. Той вдига тежести на 60 м. височина за 1 минута и няколко секунди.* Отеч. фронт, 1950 г. *Подемен кран.*

кра̀нта *ж. Разг.* **1.** Едър, но мършав, дръглив кон. *Двата коня, дръгливи, ожулени кранти, пристъпаха лениво.* Вазов. **2.** *Прен. Разг. Пренебр.* Едър тромав човек.

краса̀вец, *мн.* -вци, *м.* Красив мъж.

краса̀вица *ж.* Красива жена.

кра̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Нар.* Хубав, красив, прекрасен. *Ела ме, майко, прегърни | и в красно чело целуни, | красно с две думи заветни: | свобода и смърт юнашка.* Ботев. *Попейте ми, красни македонски деви, | попейте ми ваште невинни припеви.* Вазов. □ **Красният пол** (остар.) — жените.

краси̇̀в, -а, -о, *прил.* 1. Който доставя естетическа наслада с външния си вид, с правилното си очертание, съчетанието на тоновете си. *Военният лекар беше висок, рус и красив мъж със светли очи.* Дим. Димов. *Сред долината има буйна и красива китка от стройни брези.* Елин Пелин. *Всички тия движения . . . бяха всякога отмерени, плавни, красиви и силни.* Йовков. *Красива жена.* 2. *Прен.* За постъпка, проява и пр. — който предизвиква одобрение, възхищение. *Красива постъпка. Красива душа. Красива смърт. Красива любов.*

краси̇̀во. *Нареч. от* красив. *Униформата му стоеше красиво. Динко наистина беше станал хубав момък.* Дим. Димов. *Той пише красиво.*

кра̀ска *ж.* (рус.). 1. Багрилно вещество; боя. *Насред потона . . ., вапсан със сини и червени краски, блещеше прилепено голямо околчесто огледало.* Вазов. 2. Цвят, багра. *Слънцето играе по краските на пъстрата черга.* Раб. дело, 1950 г. 3. Само *мн. Прен.* Тон, колорит на речта, изразни средства. *С най-черни краски той рисуваше гроздните произволи.* Влайков.

краснопи̇̀с, *мн.* няма, *м.* Красиво писане.

краснопи̇̀сец, *мн.* -сци, *м.* Лице, което пише красиво.

красноречи̇̀в, -а, -о, *прил.* 1. Който притежава красноречие. *Тълпата . . . със зяпнали уста слушаше пламенните думи на красноречивия оратор.* Вазов. 2. *Прен.* Много ясен, изразителен. *Красноречив пример. Красноречив поглед. Красноречиво признание.*

красноречи̇̀во. *Нареч. от* красноречив. *А този оратор говореше твърде красноречиво и разпалено.* Вазов.

красноре̇̀чие, *мн.* няма, *ср.* Способност да се говори изразително, убедително, ясно. *Не се нуждая ни от меда, ни от жилото на красноречието на натрапения ми защитник.* Г. Димитров. *Дружинният командир говореше хубаво, с това самобитно и художествено красноречие, което мнозина офицери добиват през дългата си кариера.* Йовков.

красота̀ *ж.* 1. Съвкупност от качества, които доставят естетическа наслада с външния си вид или вътрешното си съдържание. *И Гроздан играеше хубаво, малко по-въздържано и по-тежко от Монката, но затуй пък мъжествена сила и красота имаше в цялата му фигура.* Йовков. *Пред него веднага се откри с всичката светлина и спокойна красота полето.* Елин Пелин. *Някаква сила, енергия, духовна красота вееше от възбудената му физиономия.* Вазов. 2. Само *мн.* Красиви места в природата. *Отечество любезно, как хубаво си ти! | Как твоите картини менят се омайно! | При всеки поглед нови — по-нови красоти: | тук весели долини, там планини гиганти.* Вазов. *Природни красоти.*

кра̀ста *ж.* 1. Само *ед.* Заразна кожна болест у човека и животните, придружена със силен сърбеж; шуга. Scabies. *Крастава коза трябва да се изгони от стадото, защото нейната краста твърде лесно може да премине и на другите кози.* Каравелов. *В отряда имаше няколко души, по които се бе появила краста.* Дим. Димов. 2. *Прен. Разг. Руг.* Назоваване на човек или животно. *Недей дочаква и зори, | върви ори, ори, ори! | . . . | Дий! | Дий, воле, дий, | . . . | дий, краста, дий!* Яворов. *Аз тоя краста ще ида да го викам на дуел!* Вазов. 3. Само *ед. Прен. Разг. Неодобр.* Страст, навик. *„Дали не го е заяла пак крастата му?“ . . . Давид искаше да каже, дали не беше дошло времето на дяда Васила да се напие.* Йовков. *Тяхната краста беше политиката.* Елин Пелин.

кра̀став, -а, -о, *прил.* 1. Който е болен от краста. *Крастав кон. Краставо куче.* 2. *Прен. Руг.* Нищожен, низък, долен. *Не щем вече ние тоя крастав султан да ни заповядва.* Вазов. □ **Краставите магарета през девет баира се подушват** (погов.) — за лица с еднакви недостатъци, които се събират и поддържат.

кра̀ставица *ж.* 1. Зеленчук от семейството на тиквите, с продълговати месести плодове. Cucumis sativus. *Всяка вечер цял керван от каруци, натоварени с чушки, домати, зелки, краставици . . ., потегляше към гората.* А. Каралийчев. 2. Само *мн.* Като *междум. Разг. Пренебр.* За израз на възмущение, презрение, недоверие. *Началник! Краставици! Той знае само да закача селянките.* Ал. Константинов. □ **Кому продаваш тия краставици** (разг.) — не се опитвай да ме заблудиш.

краставича̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който отглежда или продава краставици. □ **На краставичар краставици не продавай** (разг.) — на опитен човек не давай съвети.

кра̀ставичен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* краставица. *Краставично семе. Краставичен крем.*

craся̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Правя нещо да стане красиво; украсявам, кича. *Просторните гори, които някога са освежавали и красили околностите, отдавна са изчезнали.* Елин Пелин. *Тронната зала беше цяла от кедрово дърво и чудни мозайки красяха стените ѝ.* Вазов. **крася се** *възвр.* и *страд.*

кра̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (рус.). *Мат.* За число — което се дели без остатък на друго число. *Числото 20 е кратно на 5.*

кра̀тер *м.* (гр.). Отвор или конусовидна вдлъбнатина на вулкан. *Под тях се откри грамадна и бездънна дупка, краищата на която бяха издигнати и назъбени. Това беше грамаден кратер.* Елин Пелин.

кра̀тко. *Нареч. от* кратък. *Той се изкашля и продума кратко: — Нямаме вода.* Вазов. □ **За кратко** — за късо време. *Той се облегна на лакета си и за кратко затвори пак уморено очите си.* Ст. Загорчинов.

кратковре̇̀менен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който трае кратко време. *Кратковременен престой.*

кратковре̇̀менно. *Нареч. от* кратковременен.

краткосро̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който има кратък срок, който се извършва в кратък срок. *Краткосрочни курсове. Краткосрочен заем.*

кра̀ткост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* кратък. *Червеношийката... остана пак самичка и тихо запя една тъжна песен. Тъжна песен за краткостта на щастието.* Елин Пелин.

краткотра̀ен, -а̀йна, -а̀йно, *мн.* -а̀йни, *прил.* Който трае кратко време. *Краткотраен дъжд. Краткотраен престой.*

крату̀на *ж.* **1.** Растение от рода на тиквите с кух плод, удължен към опашката. Lagenaria vulgaris. **2.** Съд за гребане, направен от плода на това растение. *Най-първо извади една голяма кратуна с вино.* Ст. Загорчинов. **3.** *Укор.* Глава на човек. *Аз съм тъй слисан, като че ме е сторил някой с бухалката по кратуната — отговори отчаяно бай Михал.* Ал. Константинов. *Какво ще бъде? — недоумява кратуна проста.* Яворов.

кра̀тък, -тка, -тко, *мн.* -тки, *прил.* **1.** Който е с малка дължина; къс. *Противоп.* дълъг. *После стана и по най-краткия път излезе вън от село.* Йовков. **2.** Който трае малко време; непродължителен. *Светкавиците хвърляха кратки синкави блясъци.* Йовков. *Откъм манастира се зачу кратък звън на камбана.* Ст. Загорчинов. *Кратък срок. Кратък разговор. Кратък живот.* **3.** Сбит, съкратен. *Противоп.* обширен. *Думите му бяха и прости и кратки, | пълни с опованье и надежди сладки.* Вазов. *Предметът, по който изпитваха, беше българска история, кратката.* Вазов. ☐ **Кратък член** (грам.) — граматически член **а** или **я** на съществителните или прилагателните от мъжки род ед. ч., напр. *човека, учителя.*

крах, кра̀хът, кра̀ха, *мн.* кра̀хове, кра̀ха (сл. ч.), *м.* (нем.). Пълен неуспех, разоряване, фалит. *Претърпявам крах.*

кра̀ча, -иш, *мин. св.* кра̀чѝх, *несв.* Вървя, движа се с отмерени или едри крачки. *Часовоят, който пазеше с пушка на рамо пред входа на общината, равномерно крачеше по плочите.* Ив. Хаджимарчев. *Из младите оризища, които започваха от долния край на тресавището, крачеха важно и съсредоточено щъркели.* Караславов.

кра̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се привежда в движение с крака. *Крачна шевна машина.*

кра̀чка *ж.* **1.** Разстоянието между стъпалата при отделно престъпване; стъпка. *Драгота слисан пристъпи две крачки напред.* Йовков. *Няколко крачки на дясно блещеше с бисерен блясък голямо пространство неподвижна вода.* Елин Пелин. **2.** Движение на краката при ходене. *Той вървеше с бавни широки крачки и хвърляше продължителни погледи над прихлупените къщурки.* Смирненски. *Бодра крачка. Твърда крачка. Ускорявам крачките си. Намалявам крачките си.* **3.** *Прен.* Действие, постъпка. *Това беше важна крачка в неговия живот. Решителна крачка.* ☐ **Крачка напред** — постижение, напредък. **Крачка по крачка** — постепенно и упорито. **На всяка крачка** — много често, навсякъде. **Първата крачка към нещо** — начало на някакво действие към осъществяването на нещо.

кра̀чол *м.* Долна част на панталони или гащи, която покрива крака. *Чичо Горан, с възпретнати до колене крачоли на потурите си..., гази наведен из реката и търси пиявици.* Елин Пелин.

креату̀ра *ж.* (лат.). *Неодобр.* Човек, който незаслужено се е издигнал благодарение на протекцията на някого. *Българският народ... демонстрира смело своята омраза към хитлерова Германия и нейните български креатури.* В. Коларов.

крева̀т *м.* (гр.). Мебел за спане, с четири крака, рамка и две огради — откъм главата и краката; легло. *Ти и сватята ще легнете на нашите кревати, а пък ние със жената ще спим на кушетката и на миндера!* Св. Минков. *Дървен креват. Железен креват. Таблен креват.*

крева̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* креват. *Креватна пружина.*

крева̀тче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* креват. *Няма вече да оправям | вечер твоето креватче, | приказки да ти разправям | за небесното ти братче.* Багряна. *Детско креватче.*

крѐда *ж.* (лат.). Постна черна или цветна боя за рисуване.

крѐдит *м.* (лат.). **1.** Само *ед.* Доверие към лице или институт, че ще върнат обратно дадени им в заем пари или други ценности. *Стоката е взета на кредит.* **2.** Възможност на някого да тегли суми от банка. *Имам кредит в банката.* **3.** *Прен.* Зачитане, уважение, добро име. *Има голям кредит в обществото.* **4.** Определена бюджетна сума, до размера на която могат да се отпускат разходи за определена цел. *Кредитът по § 18 се изчерпи.* **5.** Заем в пари или стока. *Българската инвестиционна банка ще отпусне на ТКЗС кредити. Кредит никому.* **6.** *Банк.* Дясната страна на сметководната книга, в която се вписват сумите, постъпили за сметка на клиента. *Противоп.* дебит.

кредѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* кредит (в 5 знач.). *Кредитна кооперация. Кредитен институт.*

кредитѝрам, -аш, *несв.* и *св.* Отпускам кредит, заем. *На Българска народна банка се възложи да кредитира пряко народното стопанство.* **кредитирам се** *страд.*

кредитѝране, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кредитирам *и от* кредитирам се.

кредѝтор *м.* (лат.). Лице или учреждение, което отпуска пари или стоки на кредит; заемодавец.

кредѝторен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до кредитор.

кредѝторски, -а, -о. *Прил. от* кредитор.

кредитоспосо̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* На който може да се отпуска кредит.

кредитоспосо̀бност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* кредитоспособен.

крѐене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* крея.

крѐзовски, -а, -о, *прил.* (гр.). За пари, доход — несметно голям.

креклѝв, -а, -о, *прил.* Който кряка. *Креклива жаба.*

крѐкна. Вж. к р я к в а м.

крем¹, крѐмът, крѐма, *мн.* крѐмове, крѐма (сл. ч.), *м.* **1.** Крин. **2.** Перуника.

крем², крѐмът, крѐма, *мн.* крѐмове, крѐма (сл. ч.), *м.* (фр.). Сладка гъста каша, приготвена обикн. от яйца, мляко, масло, нишесте, захар и др., която се яде за десерт или се слага в сладкиши. *Крем карамел. Пасти с крем.*

крем³, крѐмът, крѐма, *мн.* крѐмове, *м.* (фр.). Боя за обувки, която им придава силна лъскавина.

крѐмав, -а, -о, *прил.* Който има бледожълт цвят с белезникава отсянка. *То* (момичето) *е с черен панталон, червен колан с жълта тока и кремава блуза с къси ръкави.* Г. Белев.

кремато̀риум *м.* (лат.). Специална пещ за изгаряне на мъртавци.

кремвѝрш *м.* Кренвирш.

крѐмен *м. Диал.* Кремък.

кремѝк, *мн.* -ци, *м. Диал.* Кремък.

крѐмък, *мн.* -ци, *м.* Вид много твърд камък, от който при удар се получават искри. *Дайте огън! Зачаткаха кремъци и заизпускаха искри под огнивата.* Вазов. *По полето лежаха редове кръстци..., очаквайки да бъдат откарани на гумното и да пръщят под кремъците на диканите.* Вазов.

кремъклѝя *неизм., прил.* Обикн. в съчет. **кремъклия пушка (пищов)** — стара пушка или пищов, в които барутът се възпламенява с искра от кремък.

крѐмъчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е направен от кремък. *Кремъчна брадва.* **2.** Който съдържа кремък. *Кремъчни скали.*

крѐнвирш *м.* (нем.). Вид наденица, направена от ситно смляно телешко месо.

креозо̀т, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Хим.* Маслена течност с неприятен дъх и жълтеникав цвят, която се получава обикн. при сухата дестилация на буковата дървесина и се употребя в медицината и техниката. *Креозотът тече и изгаря врата, лицето и ръцете му. Дрехите бързо се късат.* Раб. дело, 1950 г.

крео̀л *м.* (исп.). **1.** Потомък на първите европейски колонизатори на Южна Америка, обикн. от испански или португалски произход. **2.** Човек със смесен произход — от бяла и цветна раса.

крео̀лка *ж.* Жена креол.

креп, крѐпът, крѐпа, *мн.* крѐпове, *м.* (фр.). **1.** Много тънък, обикн. копринен плат, с грапаво лице. **2.** Къс или ивица от черен тънък плат, която се носи или се поставя в знак на траур. *Дълъг воал от чер креп се спущаше на широки гънки през лицето ѝ.* Вазов. *След* (погребалната) *колесница се редеше безкрайната върволица от официални лица..., от приятели и почитатели, организации, с облечени в креп знамена.* Елин Пелин.

крепѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* крепя *и от* крепя се.

крепѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рядко.* Поддържник. *Отечественият фронт осигури победата на народа над омразната монархия и нейните крепители.* Г. Димитров.

крѐпко. *Нареч. от* крепък. *Аз стиснах крепко неговата широка, твърда ръка.* Вежинов. *И с твърди крачки, с крепко свит юмрук, те в сумрака вървят към подвиг смел.* Смирненски.

крѐпкост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* крепък. *Между братята от манастира Света Троица... пръв по ученост и крепкост на вярата беше Драгота.* Йовков.

крѐпна, -еш, *мин. св.* крѐпнах, *несв.* **1.** Ставам силен, крепък, укрепвам. *Съюзът ни да крепне, да расте | под знамето на светлото ученье.* П. Р. Славейков. *У Чоки крепнеше всеки ден убеждението, че той е здраво стъпил в Търново.* Вазов.

крепо̀н *м.* (фр.). Вид тънък памучен плат, подобен на крепа.

крѐпост¹, -тта̀, *мн.* -и, *ж.* **1.** Система от постоянни отбранителни съоръжения около населено място. *Одрин се смяташе за непревзимаема крепост. Най-лесно крепостите се превземат извътре.* Погов. *Непристъпна крепост.* || *Обр.* Опора. *Съветскати държава излезе от войната още по-могъща. Тя се превърна в несъкрушима крепост на мира.* **2.** Укрепена постройка, укрепление. *Слънцето се тулеше вече зад самата крепост и по кулите и по бойниците то гореше като проснатата златна връв.* Ст. Загорчинов. □ **Летяща крепост** (воен.) — вид тежък бомбардировъчен самолет.

крѐпост², -тта̀, *мн.* няма, *ж.* (рус.). *Остар.* Крепкост, морална сила, мощ. *Девет годин той | скита се бездомен, без сън, без покой, | ... | на робите слепи в робската страна, | и носи съзнанье, крепост, светлина.* Вазов. *Дай му крепост, сила в тия дни усилни, | дай му вяра твърда, дух бодър му дай.* Вазов.

крѐпостен¹, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* крепост¹. *Крепостен зид. Крепостна стража. Крепостни оръдия.*

крѐпостен², -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е свързан с крепостното право; закрепостен. *Крепостен строй. Крепостни селяни. Крепостна зависимост. Крепостна земя.* □ **Крепостно право** (юрид.) — право на феодала да разполага със свободата на личността, труда и имуществото на принадлежните му селяни. **Крепостен акт** (юрид.) — документ, който удостоверява правото на собственост върху недвижим имот; нотариален акт.

крѐпостник, *мн.* -ци, *м.* Лице, закрепостено към земята на феодал; крепостен селянин. *При феодалния строй основа на производствените отношения е собствеността на феодала върху средствата за производството и неговата непълна собственост върху работника на производството — крепостника, когото феодалът вече не може да убива, но когото той може да продава и купува.* КПСС.

крѐпостнически, -а, -о, *прил.* Който се отнася до крепостник и крепостничество. *Крепостнически отношения.*

крѐпостничество, *мн.* няма, *ср.* (рус.). Обществен строй, основан на крепостното право, и жестока експлоатация на селяните от феодала. *До 1861 г. по цялата страна владееше крепостничеството. Земята беше владение на благородните „помещици", а селяните нямаха никак своя земя: те работеха задължително земята на своите помещици, срещу което последните им отстъпваха по един къс земя, да го работят за своята издръжка.* В. Коларов.

крѐпостничка *ж.* Жена крепостник.

крѐпък, -пка, -пко, *мн.* -пки, *прил.* Силен, здрав, твърд. *Да бъде крепка, братя, | десницата ви свята! | Вий първи в тъмнината | запалихте звездата.* Смирненски. *Да върви из път световни, | към доброто с крепка вяра.* П. П. Славейков.

крепя̀, -ѝш, *мин. св.* -ѝх, *несв.* **1.** Държа, придържам здраво някого или нещо, за да не

падне. *Дядо Захарий върви полека и крепи на гърба си Монката.* Елин Пелин. *Из двора минаваха двама души: Чаньо, който крепеше някаква чиния в ръцете си, и Арсо артелчикът.* Йовков. 2. Подпирам здраво нещо. *Мрамор стълбове крепяха | царските палати древни.* Вазов. *Защото там нейде на връх планината, | що небето синьо крепи с рамената, | издига се някой див, чутовен връх.* Вазов. 3. *Прен.* Поддържам, оказвам помощ, защищавам. *Та кой друг крепи селото, ако не той?* Влайков. *Едва ли ще се намери почестен човек от мене, който да милее повече за държавата... Толкова години сме я крепили, та сега ли?* Кр. Григоров. 4. *Разг.* Поддържам физическите сили на някого, обикн. при болест. *Едва го крепят с инжекции.* || *Прен.* Вдъхвам кураж, сили; подкрепям, окуражавам. *Но никога не се отчая. Имаше нещо, което я крепеше.* Елин Пелин. *И за първи път у него се покруси и разколеба тая голяма вяра, която крепеше старините му.* Йовков. *Бащина благословия сина крепи.* Погов. **крепя се** *страд.*

крепя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* 1. Задържам се, подпирам се да не падна или да не загубя равновесие. *Те едвам се крепят по ронливата стръмнина.* Вазов. *На предишното място стоеше сега само Косан и едвам се крепеше на изплашения си кон.* Йовков. *Шапката му се е килнала назад и едвам се крепи на едното му ухо.* Елин Пелин. 2. Държа се, подпирам се, опирам се на нещо. *Той се крепи на пушката.* Л. Стоянов. *Разказва как по-рано искали да му забият на новата къща желязна кука и да вържат на нея тела от един трамваен стълб, за да се крепи.* Вазов. 3. *Разг.* За болен или стар човек — имам още сили, не съм съвсем отпаднал, държа се. *Добре, че старата още се крепи.* Йовков.

креска̀ло, *мн.* -а, *ср.* Дете, което много кряска.

кресли̇̀в, -а, -о, *прил.* 1. Който много крещи. *Цели ята от гларуси се виеха край морето. Но тия птици, тъй досадно кресливи друг път, сега бяха мълчаливи.* Йовков. *Кресливи деца.* 2. Който е рязък и неприятен за ухото; писклив. *Гласът му беше тънък и кресли̇в като на дете.* Йовков.

кресли̇̀во. *Нареч. от* креслив. *Само орляци гарвани кресливо пролитаха и кацаха по телеграфните жици или падаха на земята.* Вазов.

кресло̀, *мн.* -а̀, *ср.* (рус.). Широк, обикн. тапициран стол с облегало и подпори за ръцете. *Влязоха в широко антре с паркет, после в една стая мобилирана с кадифени кресла и канапета.* Вазов. *Кожено кресло. Дълбоко кресло.* □ **Министерско кресло** (разг., остар.) — министерски пост.

крѐсльо, *мн.* -вци, *м. Презр.* Човек, който много кряска.

крѐсна. Вж. *крясвам.*

кресчѐндо *нареч.* (ит.). *Муз.* За постепенно засилване на силата на тоновете при изпълнение на музикално произведение.

крѐтам, -аш, *мин. св.* крѐтах, *несв.* 1. Вървя, движа се бавно и с мъка. *По пътя едва креташе стара жена.* К. Петканов. *Пътят беше кален, а пък воловците ми едвам кретат — и двата грохнали от старост и гладория.* А. Каралийчев. || *Прен.* Бавно напредвам. *Работата едва крета.* 2. *Рядко.* Вървя, ходя като се клатя ту на една, ту на друга страна. *Само няколко одърпани гъски кретаха из реката нагоре.* П. Ю. Тодоров.

крѐтане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кретам.

кретѐн *м.* (фр.). 1. *Мед.* Човек, болен от кретенизъм. 2. *Разш. Пренебр.* Слабоумен, глупав човек.

кретени̇̀зъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (фр.). *Мед.* Слабоумие, предизвикано от атрофиране на щитовидната жлеза.

крѐхкав, -а, -о, *прил.* Крехък.

крехкавина̀ *ж.* Крехкавост.

крѐхкавост, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* крехкав.

крѐхко *нареч.* Обикн. за смях — звънливо. *Смее се крехко.*

крѐхкост, -тта, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* крехък.

крехчина̀, *мн.* няма, *ж.* Месо без тлъстини, и без жили и кокали. *Клекнал пред коритото, тато започва да разпорежда свинята. Отделят крехчината. Мама ще я скълца и ще натъпче с нея наденици.* Влайков.

крѐхък, -хка, -хко, *мн.* -хки, *прил.* 1. Обикн. за младо растение, трева, листа и др. — който лесно се кърши или къса. *Воловете хрупат крехката тревица около водата.* Влайков. *Над черните дебели дънери се зеленееха млади и крехки, току-що развили се листа.* Йовков. *Изведнъж Момчил изтегли дългия си тежък меч... и удари в крехката млада лоза.* Ст. Загорчинов. *Крехки коренчета.* || За месо — който лесно се яде, който не е жилав. *Крехко бутче.* || Който лесно се чупи; чуплив. *Крехко стъкло. Крехък метал.* 2. *Прен.* Нежен, слаб. *Болестта действуваше бързо и съкрушително във крехкия организъм на Лалка.* Вазов. *А птичка една с алена главичка, с жълта като смин гушка... чупеше крехък гласец, като се мъчеше да оведри смутената душа на огрижената и плаха девойка.* А. Страшимиров. *Крехко създание. Крехка душа.* □ **Крехка възраст (младост)** — ранна възраст (младост).

кречета̀лка *ж.* Кечетало.

кречета̀ло, *мн.* -а, *ср.* 1. Дъсчица или лопатка, която се удря о воденичен камък и друса коша, за да пада житото в гърлото на камъка. *Водениците продължават да мелят, камъните се въртят и кречеталата тракат оглушително.* Л. Стоянов. 2. *Прен. Пренебр.* Човек, който приказва много и безсмислено.

крещѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* крещя.

крещя̀, -йш, *мин. св.* -я̀х, *прич. мин. действ.* крещя̀л, -а, -о, *мн.* крещѐли, *несв.* 1. Издавам крясък. *Децата тичаха и крещяха наоколо.* Йовков. *В двора два красиви пауна се перчат срещу слънцето и весело крещят.* Елин Пелин. *Баба каза, че, щом крещи кукумявка над къщи, някой умирал.* Дора Габе. 2. Говоря с много висок глас, поради силно вълнение или чувство; викам. *Опълченците крещят: „Ура! Смърт или свобода!“* Вазов. *Аз не ща после да каже светът: чичо Марин пусна даскала Бойчо... да стане зиян! — крещеше сърдито дядо Марин.* Вазов.

Офицерът крещи: „Димитров, млъкнете или ще стрелям.“ Ст. Благоева.

крѐя, -ѐеш, *мин. св.* -крѐях, *несв.* Постепенно отслабвам, отпадам физически; линея, вехна. *Залиня мома Гергана | ... | Крея Гергана на крака | нещо ми до три месеца.* П. Р. Славейков. *И тя незабелязано крееше и отпадаше.* Влайков. *От тогава Косьо все крее, съхне и никой болката му не може да проумее.* П. Ю. Тодоров.

крив, -а, -о, *прил.* **1.** Който не е по права линия, който е с извивки. *Противоп.* прав. *Селото още спеше, когато той мина по кривите улички и излезе на края.* Елин Пелин. *Крива пътека. Крива линия.* || Който е с дъгообразна форма, закривен. *С ръка на кривия си меч... Индже минава между двете живи стени на кърджалиите.* Йовков. *Кривата му черкезка сабя беше между коленете му.* Йовков. **2.** Наклонен на една страна; изкривен. *През няколко хармана стърчеше крив купен, сякаш нарочно се бе навел да гледа стройните Пендеви купени.* К. Петканов. *Крив комин. Крива круша. Крива стена.* **3.** Който е несиметричен, неправилен. *Крива чиния.* **4.** Който има вина за нещо; виновен. *Все аз крив, все на мен се търси сметка.* Йовков. *Че аз ли ти съм крив, бе Драгне? Защо ми се сърдиш?* В. Друмев. *И ето те се впрягат, | напъват се, напрягат... | А пустите кола не мръдват пак... | Кой крив, кой прав — не знам. | Товарът и до нине там.* П. Р. Славейков. *Ако сполучи, сам се хвали; ако сбърка, хората му криви.* Погов. **5.** *Разг.* За сметка, пресмятане, предвиждане — неверен, неправилен, погрешен. *Мъчно ми е, че изиграх на времето бати, че оставих децата му да гладуват. — Когато се помина бати, аз показах крива сметка. Изкарах го борчлия.* Йовков. *Сметката, направена в Херкулесбад, че средствата ми ще стигнат до Лом, излезе крива: трябваха ми още осем флоринта.* Вазов. **6.** Като *същ. ж.* **крива** (мат.) — всяка неправа линия. □ **Има криви дърва** (разг.) — има недостатъци. *Ех имаше и той криви дърва, но поне беше чист пред съвестта си, че никога не бе излъгал, не бе ограбил.* Л. Стоянов. **Криво гърло** (разг.) — дихателно гърло. **На крив път съм** — действувам, постъпвам погрешно. **Стоварвам кривите дърва върху някого** (разг.) — прехвърлям вината върху някого. *Тия обвинения означават опит на заинтересованите да стоварят своите криви дърва върху чужд гръб.* Г. Димитров. **Тръгнал съм по крив път** — водя нередовен, неморален живот.

крива̀к, *мн.* -ци, *м.* Дебела тояга обикн. със закривен край; сопа. *Сред поляната пасеше стадо. Стадо все от овчици белушки. Пасе ги вакъл овчар и, подпрян на дрянов кривак, свири.* К. Петканов.

крива̀ча *ж. Диал.* **1.** Двете шепи, опрени една о друга, откъм вътрешната страна. **2.** Вид дървена гребалка.

крива̀чка *ж. Диал.* Кривача. *Събрахме тук за всички, събрахме цяла кривачка трошички, отронени от палави деца.* Ас. Разцветников.

крѝввам, -аш, *несв.*; **крѝвна,** -еш, *мин. св.* крѝвнах, *прич. мин. страд.* крѝвнат, *св.* **1.** Отклонявам се от пътя като изведнаж променям посоката на движението си; завивам, закривявам. *Кривна от пътя, за да влезе в познатия му двор направо през нивите.* Хар. Русев. *Разгърнахме плана и се упътихме из улиците с чантата; кривнахме наляво, надясно, догдето съвсем забъркахме пътя.* Ал. Константинов. *Когато вратата се отвори, непознатият кривна зад ъгъла и се скри.* Хар. Русев. **2.** За шапка — отмествам на страна; накривявам. *Де бре, Димо! — Кривна Димо | къдра капа над окото, | че излезе, че отиде | горе-долу на хорото.* К. Христов.

крѝвване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* криввам.

крѝвда *ж. Нар.* Неправда, несправедливост. *Противоп.* правда. *Криви жестоки пак вред царуват, | голото зъзне, гладното мре.* Вазов.

кривѐя. Само 3 *л.* **кривѐе ми,** *несв. Нар.* Криво ми е.

кривѐне, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кривя *и от* кривя се.

кривина̀ *ж.* Само *мн.* кривинѝ. Планински път с много завои. *Скоро ние се смъкнахме по кривините, сиреч по планинския път, който с безброй лъкатушения слазя чак в манастирската река.* Вазов. || Завой. *Спущам се към Шипка из кривините на друма.* Вазов.

крѝвна. Вж. к р и в в а м.

крѝвнат, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* кривна. **2.** Като *прил.* — за шапка: накривен на една страна. *А Бенковски, с гола сабля в ръката вървеше отстрана... С подсукани мустаки, с кривнат калпак и с ат, който от него повече се гордееше и чупеше.* З. Стоянов.

крѝво *нареч.* **1.** Извито, неправо. *Криво седи, право съди | стар кадия: | — не оставя на мир село | луд гидия!* П. П. Славейков. **2.** Неправилно, погрешно. *Домашните криво разбраха Лалка.* Вазов. *Дядо Хаджия се обърна и го изгледа едно криво, едно лошо, като че да му е изял... бащиното му имане.* Влайков. □ **Гледам на криво** (разг.) — гледам недружелюбно, сърдито, враждебно. **Криво-ляво** (разг.) — как да е. *Ние бяхме вече готови криво-ляво да излезем навън из града.* З. Стоянов. **Криво ми е** (разг.) — мъчно, тежко ми е; кривее ми. *Хей момче, защо плачеш? — Криво ми е.* А. Каралийчев.

кривоглѐд, -а, -о, *прил.* **1.** Който страда от кривогледство. *Кривоглед човек. Кривогледи очи.* **2.** Като *същ. м. ж. ср.* **кривоглед, -а, -о** — лице, което страда от кривогледство. *От крив и кривоглед и кривонос Господ да пази.* Погов.

кривоглѐдо. *Нареч. от* кривоглед. *Само очите му постепенно се разширяваха и взеха да гледат кривогледо.* Ст. Загорчинов.

кривоглѐдство, *мн.* няма, *ср.* Недостатък на зрението, при което погледът на двете очи няма успоредна посока.

кривокра̀к, -а, -о, *прил.* Който е с криви крака. *Той беше кривокрак: ... когато вървеше по улиците, на всяка крачка се навеждаше и замахваше широко с ръка.* А. Каралийчев. *Кривокрако дете.*

криволѝца. Вж. к р и в у л и ц а.

криволѝча. Вж. к р и в у л и ч а.

крѝво-ля̀во Вж. к р и в о.

кривоо̀к, -а, -о, *прил.* Кривоглед. *На прага ѝ стоеше на припек кривоокият манастирски идиот, другар на Мунча.* Вазов. *Господ не я надарил с хубосчица: дундеста, като каче, едното око черно, другото сиво, па и кривоока — тебе гледа, мене види.* Вазов.

крѝвул *м. Нар.* **1.** Завой на река или път. *Малката плодородна котловинка, през която лениво тече на големи кривули река, се нежи под хубавото юлско слънце.* Елин Пелин. *Пътуваш из безконечните кривули на клисурата.* Вазов. **2.** Крив кюнец за печка.

кривулѐне, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кривуля. *Най-подир, след много кривуления из тесните и кални улици, те пристигнаха до Вакуфския хан.* Вазов.

криву̀лест, -а, -о, *прил. Нар.* Който е с много кривули, със завои. *Вита ... веднага се спусна надолу, оставяйки зад себе си дълбока, кривулеста бразда в снега.* Ем. Станев. *Кривулест път.*

кривулѝца *ж. Нар.* **1.** Обикн. *мн.* кривулици. Чести завои на път или на река. *Ти още от далеко впиваш поглед в тъмния процеп. Чувствуваш, че в неговите невидими кривулици има нещо тайно.* Вазов. *Като змя се спуща от планината река Тополка, прави всякакви кривулици и своеволни полукръгове.* Каравелов. **2.** Крива линия, извивка. *Пише кривулици. Шие кривулици.*

кривулѝча, -иш, *мин. св.* кривулѝчих, *несв.* Правя кривулици, завои; лъкатуша. *Долу под брега кривуличи малката рекичка.* Влайков. *Пред него кривуличеше широкият път.* Дим. Талев. *Малката каруца бавно се клатушкаше из дълбоката и рядка кал, затъваше, излизаше, кривуличеше.* Елин Пелин.

кривулѝчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кривулича. *Забележителна е тая река и по големите кривуличения, които е принудена да прави, додето излезе на широко в долината на Марица.* Вазов.

кривуля̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Кривулича. *Кривули покрай гората / необъхтана пътека.* П. П. Славейков. *Дълго време умното животно кривулеше, като че внимателно проверяваше почвата под стъпките си.* Йовков.

кривя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* **1.** Извивам или накланям на една или друга страна. *Султана излезе. Сватите останаха сами, започнаха да се пулят една в друга, да кривят вратове.* Дим. Талев. *Криви си краката, като ходи.* **2.** Променям посоката, като завивам, извивам на една или друга страна. *Пред мене шумеше реката в зеления си дърволяк ... Тя криви, извива, кърши се капризно в полите на Витоша.* Вазов. **3.** Куцам, накуцвам. *Наистина, че дядо Мано ... му правил крака ..., но пак останал сакат, та сега криви.* Мих. Георгиев. **4.** *Рядко.* Виня, обвинявам. *Поне сега не можеш мене да кривиш.* Вазов. **кривя се** *страд. Къде се кривят железата за постройката?* □ **Кривя си душата (устата)** (разг.) — лъжа умишлено. *Дето има хляб за нас, ще има и за него. А що да си кривим душата: работа и хляб има за всички.* Дим. Талев.

кривя̀ се, -йш се, *мин. св.* -йх се, *несв., сред.* **1.** Извивам се, изкривявам се на една или друга страна. *Когато върви, коленете му се прегъват и цялото му тяло се криви и полюлява ту на една, ту на друга страна.* Йовков. *Еньо стоеше зад тезгяха съвсем пиян ... и говореше нещо, но езикът му се преплиташе и устата му се кривяха така грозно, че нищо не му се разбираше.* Елин Пелин. || Кърша се, кълча се. *Тя се кривеше пред него, смееше се и показваше преднамерено зъбите си.* Г. Райчев. **2.** Правя гримаси. *И тъй като Гърбавото се кривеше и юдеше насреща ѝ, отчаяна, тя притихна.* Йовков.

крѝене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* крия *и от* крия се.

крѝеница *ж.* Детска игра, при която един жуми, а другите се крият и после той ги търси. *От един двор се чуваха писклививте гласове на малки деца. Янко разбра, че играеха на криеница.* Ем. Коралов.

крѝза *ж.* (гр.). **1.** Рязка промяна, разстройство в обикновеното състояние на нещо. *Душевна криза.* **2.** *Мед.* Решителен момент в хода на болест, от който зависи изходът ѝ. || Внезапен, силен пристъп на болест. *Бъбречна криза. Сърдечна криза. Нервна криза.* **3.** *Иконом.* В капиталистическия строй — икономическо сътресение, предизвикано от периодическо свръхпроизводство на стоки, което разстройва стопанския живот и причинява безработица. **4.** *Разг.* Остра нужда от нещо; недостиг. *Жилищна криза. Финансова криза.* □ **Кабинетна криза** — в буржоазните страни: изострено вътрешно-политическо положение, което води до смяна на кабинета, правителството.

крѝзис *м.* (гр.). *Рядко.* Криза.

крѝзисен, -сна, -сно, *мн.* -сни. *Прил. от* кризис. *Кризисно положение. Кризисно състояние. Кризисна година.*

крик, крѝкът, крѝка, *мн.* крѝкове, крѝка (сл. ч.), *м.* (фр.). **1.** Уред с механизъм за повдигане и отместване на тежести. *Автомобилен крик.* **2.** Механизъм за вдигане и преместване на тежести при товарене и разтоварване. *Пристанищен крик.*

крила̀т, -а, -о, *прил.* **1.** За птица — който има крила. *Орелът кат крилат, / все теглел на високо.* П. Р. Славейков. *Разнасяха се миризми от пържена риба, от печено месо — на зайци, сърни и крилат дивеч.* Вазов. *Силният кон, който беше усетил нещастието, бягаше като крилат, нозете му къртеха калната земя.* А. Каралийчев. *Крилат змей.* || *Обр.* Който е въодушевен, вдъхновен. *С мечти и блянове крилати / душата ми изпълни ти.* Вазов. *Светът на поета е велик, безпределен; за крилатата му мисъл няма граници.* Вазов. **2.** *Прен.* Който отминава бързо. *Времето е злато, / времето ѝ пари, / но е и крилато, / ако мож го спри.* П. Р. Славейков. *И нека отлети живот крилат.* К. Христов.

крило̀, *мн.* -а̀ и -ѐ, *ср.* **1.** Орган за летене у птици и у някои насекоми. *Само гугутка се обажда изрядко от сенчеста круша или гривгълъб усамотено префюфюква с криле към гората.* Елин Пелин. *Най-сетне соколът престана да се вие и като че заплува във въздуха без да помръдва криле.* Ст. Загорчинов. *Доде са на славея крилата, защо му е кафез.* Погов. || *Обр. Но чувствуваше, че гори, трепере, че го обхваща това вдъхновение, което ще го понесе на крилата си, щом заговори.* Йовков. *И ето скръб крила над мен привежда — / ти мойто сетно щастие разруши.* Дебелянов. **2.** *Прен.* Закрила, покровителство. *Ала за клети сюрмаси / крило бе Чавдар войвода.* Ботев. **3.** *Авиац.* Площ на самолет, на която той се носи. **4.** Перка на вятърна мелница. *Стана тихо, защото мелницата беше спряла и крилата ѝ вече не скърцаха.* Йовков. **5.** Подвижна част от врата, прозорец и др., с която тя се отваря и затваря. *Но ето ни у дома,*

каза Цонка, като стъпи на прага на една грубо издялана вратня с две широки крила. Вазов. *Стела свали шарените черджета от прозорците и отвори крилата.* Ем. Коралов. 6. Отделна странична част от голяма сграда. *Болницата се белееше отпреде им с двете си крила, с монументална порта.* Вазов. 7. Течение, групировка в политическа партия или организация. *Българските тесняци принадлежаха към лявото революционно крило на Втория интернационал.* В. Коларов. 8. *Воен. Остар.* Фланг. *Тогава турците се възвиха, за да нападнат дясното крило на баталиона.* Вазов □ **Отрязвам крилата на някого** — отнемам някому надеждата за някакви възможности. **Пораснаха ми крила** — повиши ми се самочувствието.

криловѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на птиче крило.

крилцѐ, *мн.* -à, *ср. Умал. от* крило (в 1 знач.). *Буболечката се спря и ... отвори червената си черупчица, под нея се показаха меки крилца — и хвръкна.* Йовков. *Из въздуха хвърчаха мушички, и крилцата им блещеха срещу слънцето като златни.* Елин Пелин. *Високо над нас птиченце трепка с крилцата си и весело чурулика.* Влайков. *Ако не крилце, барем перце.* Погов.

криминàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (лат.). 1. Който се отнася до наказателно престъпление. *Криминален отдел в милицията. Криминално дело.* 2. Който е извършил наказателно престъпление. *Криминален престъпник.* □ **Криминален роман** — роман, в чиято интрига има заплетени престъпления; детективски роман.

криминалѝст *м.* Специалист по криминалистика.

криминалѝстика, *мн.* няма, *ж.* (лат.). Юридическа дисциплина, която изучава методите за разследване на наказателни престъпления.

криминалѝстка *ж.* Жена криминалист.

крѝмка *ж.* Вид пушка от времето на Кримската война (1853—1856 г.); стара пушка. *Пристигна кметът и полякът с тежка кримка, закачена на рамото му.* Елин Пелин. *В кръчмата влезе Илия, полският пазач, с преметната на рамо кримка.* Йовков.

крин, крѝнът, крѝна, *мн.* крѝнове, крѝна (сл. ч.), *м.* (гр.). Ароматно цвете с едри бели или жълти цветове. Lilium. *Ще ти покажа прелестни градини, / където бял крин и трендафил ален / изпълват въздуха с благоухания.* Михайловски. *Денят прокуди песента / и в тихата градина / избяга тя и там се скри / в чашката на крина.* П. П. Славейков.

крѝна *ж.* Дървен цилиндричен съд — мярка за зърнени храни (около 15 килограма). *Голям хамбар с малка крина не се пълни.* Погов. *Една крина жито.*

кринолѝн *м.* (фр.). Широка женска пола, обтегната на обръчи, носена през XIX в. *В този панаир ще видите целия свят. Шум, вик, музики..., цилиндри, кринолини.* Ал. Константинов.

кристàл *м.* (гр.). 1. *Минер.* Твърдо, неорганично тяло, което има естествена форма на симетричен многостенник. *Вътре в скалата има пещера, стените на която са осеяни с милиони кристали.* Ал. Константинов. *Планински кристал. Кристали на кварца.* 2. Вид скъпо стъкло. || Само *мн.* Съдове от такова стъкло. *Дворцовите слуги готвеха трапезата..., слагаха кристали, сребърни съдове.* Вазов. 3. *Обр.* Символ на прозрачност, чистота. *Любовта ни е чист, непомътен кристал.* Дебелянов. *В кристала на водите му* (на Рейн) *се оглеждат гори, лозя, градини, замъци и катедрали.* Йовков.

кристàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който е на кристали. *Солта е безцветно кристално вещество.* 2. Който се отнася до кристал. *Кристално състояние.* 3. Направен от кристал (в 2 знач.). *Виното се пени / в кристалните стакани.* К. Христов. *Кристална ваза. Кристален полилей.* 4. *Поет.* Прозрачен, бистър, чист. *Трептят зелените листа / и тъй примамливи / и свежи / кристални капчици блестят.* Вес. Георгиев. *Кристален въздух.* || За звук, глас — звънлив. *И сред звуците кристални, / в росни, светнали долини, / минзухари подранили / и кокичета цъфтят.* Дебелянов.

кристализàция *ж. Минер.* Процес, при който течни и въздухообразни тела или разтвори на твърди вещества се превръщат в кристали.

кристализѝрам, -аш, *несв.* и *св.* 1. *Минер.* Превръщам се в кристали. *Ако цинкът се топи и се остави да изстине, той кристализира.* Химия за V кл., 1950 г. 2. *Прен. Разг.* Силно изстивам, вкочанясвам се.

кристализѝрам се, -аш се, *несв., сред.* Придобивам определена, ясна форма. *Впечатленията ми се бяха кристализирали, образите сдобили гранитна плътност.* Вазов.

кристализѝране, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кристализирам *и от* кристализирам се.

кристàлно *нареч.* В съчет. с някои прилагателни като бистър, ясен, чист и др. — много, силно. *А на изток всред розово сияние и кристално чиста синевина изгряваше денят.* Дим. Димов. *Кристално ясен глас. Кристално бистра вода.*

кристалогрàфия, *мн.* няма, *ж.* (гр.). Наука за кристалите и за законите на тяхното образуване.

критѐрий, -ият, -ия, *мн.* -ии, *м.* (гр.). Мерило, по което се прави преценка, класификация. *Научен критерий. Правилен критерий.*

критѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, което се занимава с критика на произведения на изкуството. *Литературен критик. Театрален критик.*

крѝтика *ж.* (гр.). 1. Само *ед.* Обсъждане, анализиране на нещо, за да се прецени. *Чрез смела болшевишка критика и самокритика Партията се бори срещу своите слабости.* Г. Димитров. *Науката не може да се развива без борба на мненията и без свобода на критиката. Подлагам на критика.* || *Разг.* Посочване на слабости, недостатъци, грешки; неблагоприятна оценка. *Бяга от критика. Не обича критика.* 2. Само *ед.* Дял от литературата, който разглежда, тълкува и преценява художествени произведения. *Художествена критика. Музикална критика.* 3. Само *ед. Разг.* Съвкупност от преценки на художествени или научни произведения. *Критиката се отзова ласкаво за романа.* 4. Статия, в която се анализира и преценява художествено произведение. *В „Летописи" Величков пишеше и критики и книжовни оценки.* Вазов. □ **Не издържа критика** — няма никакви положителни качества. **Не търпи критика (стои под всякаква кри-**

тика) — не отговаря дори на най-ниските изисквания.

критика̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Неодобр.* Дребнав, недобросъвестен критик. *И нази бог да пази / от критикари / кат туй магаре.* П. Р. Славейков.

критика̀рски, -а, -о *Неодобр. Прил. от* критикар. *Критикарски похвати.*

критика̀рство, *мн.* няма, *ср. Неодобр. Отгл. същ от* критикар.

критика̀рствувам, -аш, *несв. Разг. Неодобр.* Проявявам се като критикар.

критику̀вам, -аш, *несв.* Правя критика. *Като добре и усърдно работите, не се бойте да критикувате.* Г. Димитров. *Критикувайте смело.* **критикувам се** *възвр., страд.* и *взаим.*

критику̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* критикувам *и от* критикувам се.

критици̇̀зъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м. Филос.* Течение в идеалистическата философия, създадено от Кант, което отрича познаваемостта на света.

крити̇̀чен[1], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който се отнася с критика към действителността, който е способен за критика. *Трябва да бъдеш еднакво критичен към всички, а не само към другарите си.* Вежинов. *Критичен ум.* **2.** Който съдържа, изразява критика. *Критичен поглед.* **3.** С който се прави критика на нещо, основан на критика. *Критични бележки. Критична студия.* □ **Критично издание** — научно издание с бележки и пояснения.

крити̇̀чен[2], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Извънредно труден, опасен, съдбоносен. *Критичен момент. Критично положение.* **2.** *Спец.* При който се извършва рязка промяна, прелом. *Критична температура. Критична точка на втечняване на газовете.*

крити̇̀чески[1], -а, -о, *прил.* Критичен[1]. *Критически статии. Критически етюди.*

крити̇̀чески[2], -а, -о, *прил.* Критичен[2]. *Критически минути.*

крити̇̀чески. *Нареч. от прил.* критически[1]; критично. *Той се отнася критически към себе си.*

крити̇̀чно *нареч.* С критика, като прави критика. *Отнасяйте се критично към работата си!*

крити̇̀чност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* критичен[1] *и от* критичен[2]. *Критичност на ума.*

кри̇̀я, кри̇̀еш, *мин. св.* крих, *пов. накл.* крий, *прич. мин. страд.* крит, *несв.* **1.** Поставям, държа нещо на такова място, та да не се намери или види от другите. *Аз никога не съм влазял в зимника и не съм можел да зная, че майка ми си крие парите в дувара.* Каравелов. *Той никак не пожела да узнае какво шиеще тя, какво плетеше, какво криеше в сандъците.* Дим. Талев. *Крийте оръжието.* || Укривам. *В тази килия съм крил и Левски.* Вазов. **2.** Затулвам, закривам нещо от погледа на другите. *Само криеше лицето си в ръце, трепереше и мълчеше.* Елин Пелин. *Жетварките са близу, но китка дървета ги крият от дружината.* Йовков. **3.** Пазя, държа в тайна нещо, не казвам, не издавам. *Той всякога и пред всички от край време криеше, че има пари.* Елин Пелин. *Ти криеш нещо от мене, Милкано? Да не се е случило нещо?* Р. Стоянов. *Недоволството, което сегиз-тогиз неволно се зараждаше в душата ѝ, тя криеше и потуляше нейде надълбоко.* Влайков. **4.** *Прен.* Имам в себе си нещо, което на пръв поглед не се забелязва, проявява; тая. *Не беше възможно тая честна физиономия да крие предателска душа.* Вазов. *Ох, любов, любов! Колко радости носиш ти, колко мъки криеш ти!* Вазов. *Животът крие страшни изненади за хората.* Вазов. *Крия опасност.* **крия се** *страд.*

кри̇̀я се, кри̇̀еш се, *мин. св.* крих се, *несв., сред.* **1.** Стоя или отивам на скрито място. *Младежът се приближи съвсем до навалицата, като се криеше старателно зад дърветата.* Ст. Загорчинов. *Всичко беше направено мълчаливо, защото Вълко предполагаше, че глутницата се крие наблизу.* Ем. Станев. **2.** Само 3 *л.* Скрит съм, затулен съм зад нещо, не се виждам. *Улиците зеят... между два реда криви, голи и неприветливи стени, зад които се крият къщите, построени въобще навътре в дворовете.* Величков. *И човешката вълна го отнасяше все назад, все назад към голите ротове, зад които се крие Клисура.* Вазов. **3.** *Прен.* Само 3 *л.* Не се проявявам на пръв поглед; тая се. *Той говореше сериозно и спокойно, но под това спокойствие се криеше и едно глухо раздразнение.* Влайков. *На неговото чисто, безкористно увлечение тя отговори с хладната безсърдечна сметка на обикновена практична жена. Не се ли криеше друго зад тоя отговор?* Йовков. || Намирам се скрит някъде; съдържам се. *Какъв урок се крий / в тая басня... сам го намери!* Михайловски.

кроѐж *м. Нар.* **1.** Само *ед.* Кройка (в 1 знач.). *Непознатият беше един двайсет и петгодишен момък, ... облечен в скромни, но с добър кроеж дрехи.* Вазов. **2.** *Прен.* Обикн. *мн.* Намерения, планове. *Писмото, подписано от председателя Соколова, издаваше действията и кроежите на комитета в Бяла черква.* Вазов. *И в главата му неволно зеха да възникват цял ред планове и кроежи как да отвърне на тия ѝ закачки.* Влайков.

кро̀йка *ж.* **1.** Начин, по който е скроена дреха. *Дрехата е с хубава кройка.* **2.** Модел за частите на дреха, обувки и др., изрязан от хартия, по който се крои. *Изваждам си кройки. Кройка на ръкав. Кройка на предница.*

крокѐт, *мн.* няма, *м.* (англ.). *Спорт.* Игра с дървени топки, при която всеки играч, като удря своята топка, се стреми да я прокара през редица телени вратички.

кроки̇̀ *неизм., ср.* (фр.). *Спец.* **1.** В топографията — набързо снет на око план на местност. **2.** *Техн.* Скица на машина или нейна част, направена с молив без чертежни инструменти.

крокоди̇̀л *м.* (гр.). Голямо земноводно влечуго, подобно на гущер, с твърди плочки по кожата, което живее в топлите страни. Crocodilium.

крокоди̇̀лов, -а, -о, *прил.* Който принадлежи на крокодил. *Крокодилови яйца.*

крокоди̇̀лски, -а, -о. *Прил. от* крокодил. *Крокодилска кожа.* □ **Крокодилски сълзи** — лицемерни, неискрени сълзи, лицемерно съчувствие при нещастие.

кром, кро̀мът, кро̀ма, *мн.* няма, *м.* (гр.). Вид добре обработена телешка кожа за обуща.

кроми̇̀д, *мн.* няма, *м.* (гр.). *Събир.* Червен лук. Allium cepa. *Дядо Дойчин извади из скъсана-*

та си торба комат хляб и глава кромид и ги подаде на Бойча. Вазов.

кромѝден, -а, -о. *Прил. от* кромид. *Кромидена глава.*

крòна *ж.* (нем.). Монетна единица в Чехия и в някои други западноевропейски страни.

крондѝл *м. Диал.* Крондир.

крондѝр *м.* (гр.). *Нар.* **1.** Малък съд за ракия; плоска. **2.** Ледена висулка от стряха; ледунка.

крòс, крòсът, крòса, *мн.* крòсове, *м.* (англ.). *Спорт.* Надбягване през местност с естествени пречки. *Пролетен крос. Колоездачен крос.*

кросѝст *м. Спорт.* Участник в крос.

кросѝстка *ж. Спорт.* Участничка в крос.

красно̀, *мн.* -à, *ср.* Част от тъкачен стан — дебело валчесто дърво, на което се навиват нишките или изтъканото платно. *Мама все още стои приведена и свита над красното в стана.* Влайков. *В равния и набит двор на дядо Костадина снахите му изнесоха дебело кросно, забиха два кола в земята, окачиха на края на нишките корито, развиха преждата, изопнаха я.* К. Петканов. □ **Изтъках си платното, ритам ти кросното** (послов.) — показвам се неблагодарен, след като са ми сторили услуга.

крòтко. *Нареч. от* кротък. *Ще вляза тихо, кротко ще приседна.* Вапцаров. *Мама е седнала малко по-настрана, гледа го състрадателно и кротко му приказва нещо.* Влайков. *Като заваля дъжд, та цяла неделя! Тихо, кротко, ден и нощ.* Елин Пелин.

крòтост, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* кротък. *Стрина Венковица не можеше да се нарадва на неговата кротост и послушност и на неговия не според годините му разум.* Влайков. *Лицето му излъчваше кротост и спокойствие.* Ст. Загорчинов.

кротỳвам, -аш, *несв.* Стоя кротко, мирно; мирувам. *Антоновица шеташе насам-натам, въртеше пръст да кротуват децата като има чужди човек в къщи.* Кр. Григоров. || *Прен. Разг.* Не предприемам нищо, не действувам. *Ще хвана балкана, отговори той ... — А ние с мама? — Ще кротувате. Не вярвам да ви закачат.* Дим. Димов.

кротỳване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кротувам.

крòтък, -тка, -тко, *мн.* -тки, *прил.* **1.** Който не вдига шум, не буйствува; мирен, тих, послушен. *Добра жена беше тя, хрисима и кротка.* Ст. Загорчинов. *Имахме си ние един кон... Тате казваше, че бил възрастен колкото него. Може би затова беше и толкова кротък. Не препуска силно, не хвърля къч.* Кр. Григоров. *Кротките овци идеха смирено при нея, гледаха я спокойно, дълго.* Елин Пелин. *Кротко детенце. Кротък като агне.* **2.** Спокоен, благ, добродушен. *Лазар беше доволен, беше щастлив сред тия добри, кротки люде, които го обичаха.* Дим. Талев. *Ти можеш да разсърдиш и най-кроткия човек.* Каравелов. **3.** Който изразява спокойствие, благост, добродушие. *Кроткото лице на стареца се изясни.* Вазов. *Той ме гледа уплашено с кротките си очи на светия.* Л. Стоянов.

кроя̀, кройш, *мин. св.* кройх, *несв.* **1.** Режа плат, кожа и др. на парчета с определена форма, от които се изработват дрехи, обувки и др. *Терзията беше намерен и доведен. С разтреперани ръце той разципля алено сукно, размерва, крои.* Йовков. *Младите крояха опинци хайдушки, | продаваха всичко, купуваха пушки.* Вазов. *Виж му ума, па му крой калпака.* Погов. *Дваж мери, веднаж крой.* Погов. **2.** *Прен.* Замислям нещо лошо. *Никой не знае какво мисли Индже, какво той крои.* Йовков. *Тогава той се увличаше в размишления и кроеше грозен план.* Елин Пелин. || Пресмятам. *Мислихме с жената, кроихме, па решихме да намина към теб.* Караславов. **кроя се** *страд.* □ **Кроя кюляф някому** (разг.) — замислям срещу някого нещо недобро.

кроя̀ч *м.* **1.** *Остар.* Майстор шивач. **2.** Работник специалист в трудово-производителна кооперация и др., който само крои.

кроя̀чески, -а, -о. *Прил. от* крояч. *Крояческѝ отдел.*

кроя̀чество, *мн.* няма, *ср.* Занятие на крояч.

кроя̀чка *ж.* Жена крояч (в 2 знач.).

крỳп, крỳпът, крỳпа, *мн.* няма, *м.* (англ.). *Мед.* Остро възпаление на слизестата обвивка на гърлото, което пречи на дишането и може да доведе до задушаване.

крỳпа *ж.* В съчет. **крупа сол** — голяма буца каменна сол.

крỳпен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил.* (рус.). **1.** Голям, значителен. *Крупни земевладения.* **2.** Който притежава големи богатства, имущества. *Крупен акционер. Крупен капиталист* **3.** *Прен.* Голям по значение. *Крупен писател. Крупен талант.*

крупиѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). Лице, което прибира залаганията и раздава печалбите в игрален дом.

крỳт, -а, -о, *прил.* (рус.). Само в съчетания: **Крут завой** — а) Който изведнаж, рязко променя посоката си; остър, внезапен. б) *Прен.* Рязка, внезапна промяна в поведение, действие, развитие. **Крути мерки** — строги, сурови мерки.

крỳша *ж.* **1.** Овощно дърво, което ражда сладки жълти или зеленикави плодове със заоблена конусовидна форма. Pirus communis. *Влажен есенен вятър виеше лудо навън, фучеше из клоните на старата круша.* Елин Пелин. **2.** Плод от такова дърво. *От час на час те се спущаха на рояк да грабнат някоя узряла позлатена круша.* Вазов. *Крушата не пада далеч от корена си.* Послов. *На зла круша зъл прът.* Послов. □ **Обирай си крушите** (разг., презр.) — махай се, върви си. *Ако си дошъл да ни изпитваш, подобре се махай още сега... Хайде, обирай си крушите и друг път да не съм те виждал при нас.* М. Марчевски.

крушàк, *мн.* -ци, *м. Събир.* Място, обрасло с круши.

крушѐние, *мн.* -я, *ср.* (рус.). *Книж. Остар.* Пълно унищожение; катастрофа, гибел. *Той преживяваше сам всичките тревоги, страдания, горчиви разочарования и срама за подлите проявления в народа, които сподирват крушението на всяка революция.* Вазов.

крỳшка[1] *ж. Умал. от* круша. *Ето там, до крушката в нивите.* Йовков. *До шосето стои самотно дърво: това е дива круша, виждам зелените ѝ, още дребни крушки.* Л. Стоянов. □ **Има си крушка опашка** (послов.) — има основание да се говори за нещо.

кру̀шка[2] *ж.* Уред за електрическо осветление; електрическа лампа. *Три големи матови глобуса и много матови крушки по стените разливаха мека, изобилна светлина.* Караславов. *Над главите висеше и електрическа крушка с мъждива светлина.* Д. Добревски.

кру̀шов, -а, -о. *Прил. от* круша. *Янка през гора вървеше, | с крушово листо свиреше.* Нар. пес. *Крушови дървета.*

крушову̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на круша; крушообразен.

кру̀шовица *ж. Нар.* Разхладително питие от круши.

крушообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който има вид, форма на круша; крушовиден.

кръв, кръвта̀, *мн.* кърви, *ж.* **1.** Течност, която циркулира в кръвоносните съдове на човешки или животински организъм и осигурява храненето и обмяната на веществата на всички клетки. *От бузата му потече струйка кръв.* Вазов. *През навалицата виком полетях и се промъкнах, | видях Ива, видях кърви... и не сетих как измъкнах | остро ножче из сърце му и в сърцето си забих го.* П. П. Славейков. *Дружините наши, оплискани с кърви | пушкат и отблъскват, без сигнал, без ред.* Вазов. *Преливам кръв. Венозна кръв.* || *Обр. Скъпо ще изплащате всяка капка българска кръв!* Вазов. **2.** *Обр. Поет.* Само *ед.* Човешки жертви при някаква борба, война и под. *Опитахме се да спечелим свободата си с кръв — не успяхме.* Вазов. *По стените на стоборите от гнили дъски и по сградите се белееха големи надписи от вар „Долу войната“,... „Стига кръв!“* Д. Добревски. || Само *ед.* Животът на някого, който може да се принесе в жертва. *Това бе един от тихите и невзрачни мъже, които останаха на могилата доброволно и можеха да предложат на Партията само кръвта си.* Дим. Димов. *Подгонил бухалът светулката: „Какъв | е моят грях, та искаш мойта кръв?“* Михайловски. **3.** *Прен.* Само *ед.* Обикн. в съчет. с прилагателни — род, влака, коляно. *Но всички бяха взели за втори жени княгини от царска кръв.* Вазов. *Аристократ по кръв.* **4.** *Прен.* Само *ед.* В съчет. с качествени прилагателни означава лице, което притежава качеството, изразено с прилагателното. *Буйна кръв. Гореща кръв. Студена кръв.* ◻ **В кръвта ми е** — имам го по рождение, наследено, по природа. *Големството ни е в кръвта... и името ни такова. Кой не знае Големановци?* Ст. Костов. **До последна капка кръв** — до последна възможност. **Дошла е работата до кръв** (нар.) — стигнало се е до сбиване. **Изпивам някому кръвта** (нар.) — убивам някого. **Кръвта вода не става** (погов.) — роднинството не се разваля, роднини при нужда си помагат. **Кръвта застива в жилите ми** — изпитвам силен страх, ужас. **Кръвта ми кипи** — пълен съм с енергия, с живот. **Плът от плътта ми и кръв от кръвта ми** — най-съществена, извънредно ценна и неотделима част на нещо. *Ето защо всяко произнесено от мене пред съда изречение е... кръв от моята кръв и плът от моята плът.* Г. Димитров. **Получавам (придобивам) плът и кръв** — осъществявам се, реализирам се. **Синя кръв** (книж.) — за означаване на лице от владетелски произход. **Смуча (пия) някому кръвта** — измъчвам някого, експлоатирам някого, живея като паразит на нечий гръб. **Сърцето ми се облива с кръв (кръв капе от сърцето ми)** — изпитвам дълбока скръб, мъка.

кръ̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който се отнася до кръвта. *Кръвно налягане.* **2.** Който е основан на еднакъв произход. *Кръвно родство.* || Сроден по кръв; близък. *Кръвна сестра.* **3.** *Прен.* Който засяга отблизу някого; насъщен, жизнен. *Кръвни интереси.* ◻ **Бели кръвни телца** (биол.) — клетки на кръвта, които обслужват организма в борбата му с вредни агенти; левкоцити. **Кръвен враг** — заклет, непримирим враг. **Кръвна група** (биол.) — определена особеност на някои елементи в кръвта, характерна за човека и за някои видове от висшите бозайници. **Кръвна картина** (мед.) — резултат от цялостен анализ на кръвта на един човек. **Кръвна обида** — извънредно тежка, силна обида. **Кръвно отмъщение** (етногр.) — убийство като отмъщение за убийство на родственик. **Червени кръвни телца** (биол.) — клетки на кръвта, които обслужват окисляването на организма; еритроцити.

кръвѐн, -а, -о, *прил. Нар.* Пълнокръвен, дебел, тлъст. *Ти си червен, ти си кръвен, | блести ти лицето.* Каравелов. *Ако искаш да знаеш, яките хора по-лесно умират. Гледаш го такъв здрав, червен, кръвен, а отведнъж падне и се повали като... дърво, треснато от гръм.* Йовков.

кръвнѝк, *мн.* -ци, *м. Нар.* Лош, кръвожаден човек; кръвопиец. *Слухът, че отрепал двамата кръвници, го въздигна високо пред очите на най-равнодушните.* Вазов.

кръвнина̀ *ж. Нар.* Кръвопролитие, убийство. *Щяха да вдигнат тояги един срещу други и работата щеше, може би, да дойде и до кръвнина.* Влайков. *Разчуло се, че до кръвнина сте дошли... А казах го на тогова, казвам го и на тебе: грях е, ако една невинна християнска душа се погуби за двама ви!* Р. Стоянов.

кръвнина *ж. Истор.* Глоба, откуп за извършено убийство на човек.

кръвнѝшки, -а, -о, *прил.* **1.** Свойствен, присъщ на кръвник; страшен, лют. *Кръвнишки поглед.* **2.** Който изразява свирепост. *Очите им се наливат с кръв, лицата им приемат едно кръвнишко, диво, зверско изражение.* Ал. Константинов.

кръвнѝшки. *Нареч. от прил.* кръвнишки; заканително. *Той я изгледа кръвнишки, отдели се от нея и замина по посока на обора.* Ст. Даскалов.

кръ̀вно *нареч.* Извънредно силно, твърде много; жизнено. *Работниците и трудещите се в целия свят са кръвно заинтересовани в запазването на мира. Кръвно обиден. Ненавиждат се кръвно.*

кръводарѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който системно дава от кръвта си за преливане във вените на болен.

кръводарѝтелка *ж.* Жена кръводарител.

кръводаря̀ване, *мн.* няма, *ср.* Даряване кръв от кръводарител.

кръвожа̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Жаден за кръв, за убийства; свиреп, жесток. *Сивушка видя големия вълк единак — най-страшния и кръвожаден хищник на Дивата гора.* Орлин Василев. *Кръвожадни пълчища. Кръвожадна тълпа.* **2.** Който изразява жажда за мъст, за кръв. *Кръвожаден поглед.*

кръвожа̀дно. *Нареч. от* кръвожаден. *Изведнаж бай Мичо остана прав и запъхтян пред онбашията, когото гледаше кръвожадно.* Вазов.

кръвожа̀дност, -ттà, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* кръвожаден.

кръвоѝзлив *м. Мед.* Кръвоизлияние. *Той се обърна към ранения, който лежеше зад него, изнемощял от кръвоизлива си.* Дим. Димов.

кръвоизлия̀ние, *мн.* -я, *ср. Мед.* Изтичане на много кръв вън от кръвоносните съдове. *Може да се скъса някоя артерия, да стане кръвоизлияние и — ... свърши се.* Йовков.

кръволо̀к, *мн.* -ци, *м. Руг.* Човек, който върши кръвопролития или подбужда към кръвопролития; кръвопиец.

кръвоно̀сен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Анат.* Който служи за извършване на кръвообращението. *Кръвоносен съд. Кръвоносна система.*

кръвообращѐние, *мн.* няма, *ср. Анат.* Непрекъснато движение на кръвта в организма от сърцето до отделните тъкани на тялото и обратно.

кръвопѝец, *мн.* -ийци, *м.* **1.** Кръвожаден човек, който убива, пролива кръв. *Ние сме въстанали не против мюсюлманството въобще, но против кръвопийците паши и кадии, които са общи врагове и на двата народа.* З. Стоянов. **2.** *Прен.* Жесток, безжалостен човек, угнетител; изедник. *Кулаци кръвопийци.*

кръвопрелѝване, *мн.* -ия, *ср. Мед.* Преливане на кръв във вените на болен с лечебна цел.

кръвопролѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Книж.* За война, битка, бой и др. — при който се пролива много кръв. *Битката беше колкото кратка, толкоз и кръвопролитна.* Йовков. *Кръвопролитна война.*

кръвопролѝтие, *мн.* -я, *ср. Книж.* Проливане на кръв, масово избиване на човеци. *От нас щеше дори да зависи да станат или не кръвопролития, да дадем или не жертви.* Величков.

кръвопу̀скане, *мн.* -ия, *ср. Мед.* Изтегляне кръв от организма с лечебна цел.

кръвосмешѐние, *мн.* -я, *ср.* Полова връзка между близки роднини.

кръвотечѐние, *мн.* -я, *ср.* Изтичане на кръв вън от кръвоносните съдове поради повреда на стените им. *Получих силно кръвотечение.*

кръвохра̀чене, *мн.* -ия, *ср. Мед.* Храчене на кръв от горните дихателни пътища или белите дробове при кашляне.

кръвчѝца *ж. Умал. от* кръв. *Докторът, изгубил и последната капка кръвчица от лицето си, трепереше като листо.* Вазов. □ **Ще ти изпия кръвчицата** (нар.) — закана за кървава разплата.

кръвя̀сал, -а, -о. **1.** *Прич. мин. действ. от* кръвясам. **2.** Като *прил.* — за очи: изпълнен, налят с кръв. *Болният беше дошел на себе си и го гледаше с мътните си, кръвясали, подкопани от сърдечна слабост очи.* Дим. Димов.

кръвя̀сам. Вж. к р ъ в я с в а м.

кръвя̀свам, -аш, *несв.*; **кръвя̀сам,** -аш, *св.* Обикн. за очи — изпълвам се, наливам се с кръв. *Очите му бяха кръвясали. По цялото му възсинкаво лице се бе изписало страдание от задуха.* Д. Немиров. *Разхожда се по килима, ръцете му отзад, а очите му кръвясали, мисли на кого да извади душицата.* А. Каралийчев.

кръг, кръгът, кръга̀, *мн.* кръ̀гове, кръга (сл. ч.), *м.* **1.** *Геом.* Част от плоскост, ограничена с окръжност. *Повърхност на кръг. Квадратура на кръга.* **2.** Място, пространство или предмет с кръгла форма. *Слабата светлина на свещта едвам полуозарява един тесен кръг около нас.* Вазов. *Герловските турци бяха си отишли и на Добромерица, гдето бяха стояли, се чернееше голям кръг, като че там беше лежало някое стадо.* Йовков. *Картонен кръг.* ‖ Човеци или предмети, наредени на колело, във форма на кръг. *Смехът утихна. Всички се дигнаха от пясъка и започнаха да стесняват кръга.* К. Петканов. *Кръгът се разтвори и двамата носачи влязоха вътре.* Ст. Загорчинов. *Те* (войниците) *бяха се събрали на голям кръг.* Йовков. *Насядали в кръг.* **3.** *Нар.* Дървена кръгла плоскост, която се използува при приготвяне на хляб. **4.** Кръгла линия; окръжност. *Самолетът направи няколко кръга и ние кацнахме на летището.* Г. Белев. *Една пчела лети над розовите цветове на шапката, прави малки и трепетни кръгове и бръмчи.* Йовков. *Патиците чуват от земята радостни, приятелски привети. Те правят широки кръгове над полето.* Елин Пелин. **5.** *Прен.* Само *ед.* Група люде, обединени в битово, социално или друго отношение. *Спасов,... бих желал да те виждам в нашата среда. Надявам се, че ти ще се върнеш в нашия кръг.* Д. Добревски. *Семеен кръг. Книга за тесен кръг читатели.* **6.** *Прен.* Само *мн.* Отделна обществена група от лица, обединени от еднакви професионални, идейни и други интереси. *Политически кръгове. Литературни кръгове. Управляващи кръгове.* **7.** *Прен.* Обсег, сфера. *Това не влиза в кръга на моята компетентност. В кръга на възможното.* **8.** *Спорт.* Етап от състезателни игри, при който всеки състезател (или група състезатели) играе под ред с всички останали състезатели (или група състезатели). *Пети кръг на международния шахматен турнир.* □ **Въртя се в омагьосан кръг** (книж.) — не намирам изход от дадено положение. **Затварям кръга** — свързвам началото с края; завършвам. **Полярен кръг** (геогр.) — мислена окръжност на земното кълбо, зад която се намира полярната област.

кръ̀глест, -а, -о, *прил.* Извит като кръг, кръгловиден. *Езеро с кръглеста форма.*

кръ̀гло *нареч.* **1.** С форма на кръг. *Кръгло очертани лехи.* **2.** Само при числително бройно — около, приблизително. *Сега фондът расте и скоро ще достигне кръгло 10 милиарда лева.* Г. Димитров.

кръглолѝк, -а, -о, *прил.* Който е с кръгло лице. *Кръглолика девойка.*

кръ̀гов, -а, -о, *прил.* Който се извършва в кръг. *Кръгово движение.*

кръговѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на кръг; кръгообразен. *С особено изкуство изкарваше из устата си кръговидни кълбета дим.* Влайков.

кръговра̀т, *мн.* няма, *м. Книж.* **1.** Непрекъснат процес, при който се повтарят едни и същи етапи на развой. **2.** Непрекъснато кръгово движение. *Отново е пролет... | Земята упита | е сякаш от вечния свой кръговрат* Хр. Радевски.

кръгозо̀р *м.* 1. Пространство, което може да се обгърне с поглед; хоризонт. *Горящи села / озаряват далеч кръгозора.* Гео Милев. *О, как въздъхнаха гърдите, / когато смаяният взор / пак впи се жадно в ширините / на синий морски кръгозор.* К. Христов. *В дъното на кръгозора Средна гора препречваше своята с меки очертания верига.* Вазов. 2. *Прен.* Само *ед.* Широта на духовни интереси, на знания. *Умственият кръгозор на Аликс беше съвсем ограничен.* Дим. Димов.

кръго̀м *нареч.* (рус.). В полукръг. *Войникът се обърна кръгом и с тъжни стъпки заслиза из стълбата.* Влайков. || *Воен.* Команда за обръщане в полукръг на място или в движение. *Раздава се команда...: — Кръгом! Ходом — марш!* Л. Стоянов.

кръгообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който има кръгла форма; кръговиден.

кръгообращѐние, *мн.* няма, *ср. Спец.* Процес, който завършва с възвръщане към изходното положение и първоначалната форма.

кръ̀гъл, -гла, -гло, *мн.* -гли, *прил.* 1. Който има форма на кръг. *Закусваш и гледаш през кръглите прозорци и през отворените врата, как се мятат и пенят вълните.* Ал. Константинов. *Кръгла маса.* || Валчест. *Кръгло лице.* 2. *Прен.* За глупак, невежа и др. — пълен, свършен, истински. *Кръгъл невежа. Кръгъл идиот.* 3. За цифра, брой — приблизителен. *Кръгла цифра.* □ **Кръгъл сирак** — който няма баща и майка.

кръжа̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв. Рядко.* Обикн. за птица — правя, описвам кръгове; вия се, въртя се в кръг. *Билото беше на места голо. Ниско над тях кръжеше орел.* Хар. Русев. **кръжа се** *сред.*

кръжѐц, *мн.* няма, *м. Рядко.* Кръжок. *Кръжец „Живо слово".*

кръжѝло, *мн.* кръжила, *ср.* Рамка, обикн. с кръгла форма. *По стените и ореховите масички — портрети в позлатени кръжила.* Вазов. *Образът на св. Кирила и Методия погледваше из великолепно кръжило от трендафили и росни цветя.* Вазов. || *Обр. Кръглото ѝ лице, пребледняло от страх, стана още по-бяло в кръжилото на черната ѝ забрадка.* Вазов.

кръжо̀к, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Неголяма група люде, които заедно изучават нещо. *Марксо-ленински кръжок. Литературен кръжок.*

кръжо̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* кръжок. *Кръжочна работа.*

кръжо̀чник, *мн.* -ци, *м. Нов.* Участник в кръжок. *Кръжочниците показаха дисциплина и овладяваха добре изнесените лекции.*

кръжо̀чничка *ж. Нов.* Участничка в кръжок.

кръз *предл. Нар. Поет.* През. *А как тогаз на розови мечти / кръз булото, бе светъл и приветен / пред моя поглед тоя тъмен свят!* П. П. Славейков.

кръ̀квам, -аш, *несв.*; **кръ̀кна,** -еш, *мин. св.* кръкнах, *св. Разг.* Издавам глас. *Ако кръкне някой, давам ти право да му пукнеш главата.* Вазов. *Не кръкнали петлите първи..., на крак е той.* Яворов.

кръ̀кване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кръквам.

кръ̀кна. Вж. к р ъ к в а м.

кръ̀мен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* Който служи за кърма. *Кръмно цвекло. Кръмни моркови. Кръмни култури.*

кръ̀пка *ж.* Късче плат (кожа и др.), с което е закърпено нещо. *Рокличката му... сега имаше неопределен, мръсен цвят и беше изкърпена с големи, грубо зашити кръпки.* Г. Белев. *Стар човек, беден — дрехите му бяха кръпка до кръпка.* Йовков. *Не ми се работеше нищо, макар няколко обувки да чакаха за кръпки.* Ст. Чилингиров.

кръст[1], кръстът, кръста, *мн.* кръстове, кръста (сл. ч.), *м.* 1. В древността — приспособление от две дървета, поставени пряко едно на друго, на което са наказвали понякога престъпници чрез приковаване, разпъване. || Предмет с такава форма, като символ на християнския култ. *Маса е стъкмена там посред / и върху нея са поставени наред / евангелие, кръст и сабя.* П. П. Славейков. *Белееха се хубави къщи, имаше градини, една черква извиваше кубето си и кръстът ѝ светеше като запален.* Йовков. *Над него остана само купчина пръст, върху която гробарите забиха кръста.* Дим. Димов. 2. Накит във форма на кръст. *Та от там света хаджийка / да се върне с армагани: / тебе златен кръст на шийка / на герданче от мержани.* П. П. Славейков. 3. Едновременно военен орден във форма на кръст. *Върху омачканите гънки на шинела, много широк за слабите му гърди, се полюшваше златен войнишки кръст за храброст.* Вежинов. 4. Знак с такава форма. *Воеводо, турих кръст за подписа.* Вазов. *Имаше една по-широка мраморна плоча с издълбани дъбови клони на нея и такива кръстове на четирите ѝ краища, под които длетото бе начертало три реда едри букви.* Вазов. 5. У християните — молитвен жест, при който с дясната ръка се прави такъв знак. *Той* (Балдьо) *благоговейно прекланяше чело и правеше широки кръстове на гърди.* Вазов. *И утешителка надежда / при труженик селяк отива, / ... / усмивка цъфне на лицето, / въздишка кротка, пръст до пръст / ръка набожно прави кръст.* Яворов. 6. *Прен.* Мъки, страдания, изпитания; тежка участ. *Обичал ме е той* (господ) *та ми е дал тоя кръст да си изкупя с него прегрешението, дето го сторих.* Влайков. *Девет годин той / скита се бездомен, без сън, без покой, / под външност чужда и под име ново, / и с сърце порасло и за кръст готово.* Вазов. □ **На кръст** — кръстато, кръстосано. **Турям (поставям) кръст на нещо** (разг.) — турям край на нещо, скъсвам с нещо. **Червен кръст** — международна организация, с емблема червен кръст върху бяло поле, която има за цел да подпомага при война, болести, обществени бедствия. *Български червен кръст.* **Честният кръст** (разг.) — кръстът, в името на който става заклеване. *Заклевам се в честния кръст господен, царю.* Вазов. *Ако не вярваш, ей на, честният кръст да ме убие.* Д. Немиров.

кръст[2], кръстът, кръста, *мн.* кръстове, *м.* Място на гърба у човек или четириногo животно, гдето се съединяват тазовите кости с гръбнака. *И моят силен кон се сгромоляса върху звера. Чух как пропука конският кръст.* А. Каралийчев. *Какво бяло лице! И тънка в кръста, а полите ѝ широки, като на кукла.* Йовков. *С лява ръка той вързопа / и пушката зе си, / с дясна — либето през кръста / грабна и понесе.* Вазов. *Гол до кръста.*

кръстат, -а, -о, *прил. Нар.* **1.** Който има форма на кръст. *Под сянката на кръстати буки седят белобради войводи.* Йовков. *Често взорът ми се спреше | до прозореца с кръстати | пречки.* Вазов. *Кръстат дъб.* **2.** Който има шарки на квадрати. *Кръстата черга.* **3.** Който има четвъртита форма; квадратен. *Кръстата нива.*

кръстато. *Нареч. от* кръстат. □ **Седнал кръстато** (нар.) — седнал с кръстосани, подвити под себе си крака; по турски.

кръстачка *ж. Диал.* Летви, заковани на кръст, с който се притиска зеле, туршия, сирене и др. в каца; кръстовище.

кръстен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* кръст. *Кръстен знак.* □ **Кръстно знамение** — прекръстване. **Кръстно име** — име, получено при кръщението.

кръстене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кръстя *и от* кръстя се. *Лявата й ръка сгърната, а дясната, със свити за кръстене пръсти, е сложена на лявата страна на гърдите й.* Влайков.

кръстец, *мн.* -тци, *м.* Наредени на кръст снопи в пожънатата нива, на брой обикновено 9, 13 или 21. *Той повдигаше всеки вързан сноп... и после ги редеше на кръстци.* Елин Пелин. *Стаменко попоглеждаше, потриваше ръце, премигваше и с невиждани сили търкаляше сноп след сноп и ги трупаше на кръстци.* Кр. Григоров.

кръстител, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Рел.* Обикн. в съчет. **Йоан Кръстител** — според преданието онзи, който е извършил акта на кръщението на Исус Христос.

кръстник, *мн.* -ци, *м.* **1.** Лице, което кръщава някого при християнския обред кръщение. *На едно дете един кръстник бива.* Погов. **2.** *Нар.* Лице, което венчава някого; кум. *Дядо попе, ще река, ти си ни венчавал, кръстник, ти ни си държал венците.. и ще им разправя всичко, всичко.* Йовков. □ **Намерил си кръстника** (разг.) — намерил човека, който ще се справи с него.

кръстников, -а, -о. *Прил. от* кръстник.

кръстница *ж.* Жена кръстник. *На белия й врат постоянно висеше на златна-връв златното кръстче, дадено от кръстницата й Ефросина.* Вазов.

кръстничин, -а, -о. **1.** *Диал. Прил. от* кръстница. **2.** Като *същ. мн.* **кръстничини** — домът и семейството на кръстница. *Един празник около Димитровден... излазям из вратника да ида до кръстничини ти.* Влайков.

Кръстовден, *мн.* няма. *м. Нар.* Християнски празник — 27 септември.

кръстовиден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има вид на кръст. *Кръстовидни шарки.*

кръстовидно. *Нареч. от* кръстовиден.

кръстовище, *мн.* -а, *ср.* **1.** Летви, заковани на кръст, с които се притиска зеле, туршия, сирене в каца; кръстачка. **2.** *Воен.* Част от войнишки нож между дръжката и частта, която влиза в ножницата.

кръстом *нареч. Нар.* Във форма на кръст. *Рале поотрина пепелта настрана..., зарина имането си, после със стомната поля над него кръстом вода.* П. Ю. Тодоров. *А възглавници какви тъчеше тя! На двата края те са кръстом преплетени със ситни като мъниста шарки.* Влайков. □ **Сядам кръстом** — с кръстосани, подвити под себе си крака; по турски. *Насядали кръстом по дъсчения нар,... младежите шумно се надвикваха при играта.* Ив. Хаджимарчев.

кръстоносен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Само *м. р.* в съчет. **кръстоносен поход** (истор.) — завоевателен поход на западноевропейски феодали към югоизточна Европа и Палестина през XI—XIII в., под предлог, че освобождават светите места от турците. || *Прен.* Голяма акция, кампания против нещо. *Против нашите другари* (социалистите) *в провинцията е подигнат цял кръстоносен поход.* Г. Кирков.

кръстоносец[1], *мн.* -сци, *м. Истор.* Участник в кръстоносен поход.

кръстоносец[2], *мн.* -сци, *м. Зоол.* Вид паяк със светъл кръстовиден знак на гърба. Epeira diadema.

кръстообразен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който има вид, форма на кръст; кръстовиден. *Меч с кръстообразна дръжка.*

кръстообразно. *Нареч. от* кръстообразен. *Наредени са кръстообразно.*

кръстопоклонен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Само *ж. р.* в съчет. **Кръстопоклонна неделя** (църк.) — неделя в средата на великите пости.

кръстопът, *мн.* -ища, *ср.* Място, гдето се пресичат, кръстосват пътища или улици. *Вървят, разпитват по кръстопътищата, где живее Иречек.* Ал. Константинов. *Той най-напред се спря на един кръстопът, гдето имаше много пътници.* Елин Пелин. *Ханът ... не беше само на кръстопът, а на едно място, гдето се пресичаха много пътища.* Йовков. □ **Стоя (съм, намирам се) на кръстопът** (разг.) — двоумя се, не зная какво да направя, как да постъпя. *Нас ни мълнии огряха, | ний стоим на кръстопът; | мирно мъртвите заспаха, | живите да работят.* П. Р. Славейков.

кръстопътище, *мн.* -а, *ср. Рядко.* Кръстопът.

кръстосам. Вж. кръстосвам.

кръстосан, -а, -о. **1.** *Прич. мин. страд. от* кръстосам. **2.** Като *прил.* — който е поставен, нареден на кръст. *Белите навои с кръстосани върви показваха, че той е граничар.* Йовков. *Ръцете й, бели и изящни,... лежаха кръстосани на венчалната й копринена рокля.* Вазов. □ **Кръстосан огън** (воен.) — стрелба върху един обект от няколко страни. **Кръстосан разпит** (юрид.) — разпит на обвиняем, при който му се задават различни въпроси от няколко лица. **Кръстосана сеитба** (земед.) — сеитба, извършена на длъж и на шир.

кръстосвам, -аш, *несв.*; **кръстосам,** -аш, *св.* **1.** Поставям, слагам два или повече предмета във форма на кръст. *Той кръстоса ръце и попита студено.* Вазов. *Дядо Либен седнал, кръстосал краката си и приготвил се да говори.* Каравелов. **2.** *Прен.* Пресичам. *Бързи, ослепителни светкавици кръстосаха облаците и събориха едри капки.* К. Петканов. *Шосета и железопътни линии кръстосват цяла България. Кооператорите кръстосаха бостаните и градините с вади.* **3.** Ходя, обхождам нещо на длъж и шир. *Гроздан кръстоса няколко пъти ... нивата.* Йовков. *Рояк апостоли и проповедници кръстосваха планини и полета.* Вазов. **4.** Съчетавам домашни животни или растения от различна порода или вид за подобряване. *Мичурин кръстоса вишна с череша и получи нов вид плодове — по-едри, по-вкусни и*

по-издръжливи. □ **Кръстосвам поглед с някого** — споглеждам се. *За щастие дойде бай Стоян. Недоволни от това появяване на външен човек, и двете страни кръстосаха остри погледи.* Ст. Чилингиров. **Кръстосвам ръце** (разг.) — стоя в бездействие, не се боря, отчаян съм. *Ръцете не кръстосвай пред бедите! | По-лют ли е врагът— пó мъж бъди!* Вазов. **кръстосвам се, кръстосам се** *страд.*

кръстóсвам се, -аш се, *несв.*; **кръстóсам се,** -аш се, *св.* **1.** *Взаим.* Пресичам се на кръст. *И почна се боят веч, | кръстоса се меч със меч.* Вазов. *Хвърлените камъни описваха големи дъги, които се пресрещаха и кръстосваха във въздуха.* Йовков. || *Прен.* Преплитам се. *Жените им също гълчеха твърде възбудено, гласовете се кръстосваха и сливаха в една неразбрана мълва.* Вазов. **2.** *Сред.* Противореча си. *Интересите им се кръстосват.*

кръстóсване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* кръстосвам *и от* кръстосвам се. *В стаята стана шумно от кръстосването на поздравления и разговори за фъртуната.* Вазов. *Подир два месеца кръстосване из Пирина аз щях да тръгвам на чело на една чета за Драмско.* Яворов. *Чрез кръстосване и присаждане учените търсят да получат най-доброкачествени и устойчиви сортове.*

кръстосвáч *м.* *Воен.* Бърз тежковъоръжен разузнавателен кораб. *Тежък кръстосвач. Броненосен кръстосвач.*

кръстосвáчка *ж.* *Земед.* Специално подготвена работничка, която извършва опрашване на земеделски растения.

кръстóска *ж.* *Спец.* **1.** Кръстосване на растения или животни. **2.** Животно или растение, създадено чрез кръстосване на различни породи.

кръстослóвица *ж.* Вид задача за забава. — мрежа от квадратчета, които се изпълват с кръстосани думи. *Решавам кръстословица.*

кръстоцвéтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* В съчет. **кръстоцветни растения** (бот.) — растения с дребни цветчета от четири кръстовидно разположени листчета, като ряпа, шибой, зеле и др.

кръстя[1]. Вж. к р ъ щ а в а м.

кръстя[2], -иш, *мин. св.* кръстѝх, *несв.* Правя с ръка кръстен знак над някого; прекръствам. *Той се прекръсти, но някак особено: отначало направи малък кръст, после по-голям, а най-подир осени с широко и бавно знамение въздуха и хора, сякаш кръстеше целия свят.* Ст. Загорчинов. *Баба Кера (кръсти го). Прекръсти се, синко, ти си болнав.* В. Друмев.

кръстя се, -иш се, *мин. св.* кръстѝх се, *несв.*, *сред.* Правя кръстен знак с ръка; прекръствам се. *Изправи се пред иконостаса и започна да се кръсти.* Йовков. *Изненадани от думите на Еникия, братята почнаха да се кръстят.* Елин Пелин. □ **Намерил черква да се кръсти** (разг.) — попаднал на неподходни лица или условия.

крът, крътът, крѝта, *мн.* крътове, крѝта (сл. ч.), *и* **кърт,** кѝртът, кърта, *мн.* кѝртове, кърта (сл. ч.), *м.* *Нар.* Къртица. *Аз съм миньор, дошел из горния Уелс— | аз ровех във земята като крът.* Н. Хрелков.

кръц *междум.* За означаване на звук, издаван при скърцане, рязане и др.

кръчма[1] *ж.* *Нар.* Заведение, в което се продават и пият спиртни напитки; пивница, механа. *Вечерта в една зле осветена кръчма на горния край на Търново Темир вече се черпеше с трима души.* Вазов. *Ако той е дошел в кръчмата, значи, решил е да се напие.* Йовков.

кръчма[2] *ж.* Черпня, почерпушка. Само в изрази: **У мене е кръчмата** (разг.) — в компания: мой ред е да дам нова поръчка за питие, понеже в моята чаша са налети последните капки от съда, от който се налива питието. **У мене има кръчма** (разг.) — имам някакъв повод да почерпя другарите си.

кръчмáр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Съдържател на кръчма[1]. *Кръчмарят остави вилиците... и наля три шишенца сливова.* Дим. Димов. □ **Правя си сметката без кръчмаря** (разг.) — замислям нещо, без да имам пред вид този, от когото зависи осъществяването му.

кръчмáрин, *мн.* кръчмáри, *м.* *Нар.* Кръчмар.

кръчмáрка *ж.* **1.** Жена кръчмар. *Аз съм кръчмарска дъщеря — и дъщеря ми ще бъде кръчмарка.* Йовков. **2.** Жена на кръчмар.

кръчмáрница *ж.* *Рядко.* Кръчма. *Два или три пъти той се отбиваше в някоя кръчмарница „да накваси устата си“.* Караславов.

кръчмáрски, -а, -о. *Прил. от* кръчмар *и от* кръчма. *Дядо Йордан държеше синовете си подалеч от кръчмарската работа.* Елин Пелин. *Беше много горд* (Виктор), *че е кръчмарски син и че има часовник.* Ем. Коралов. *Кръчмарски сметки. Кръчмарски мерки.*

кръчмáрство, *мн.* няма, *ср.* Занятие на кръчмар.

кръчмарýвам, -аш, *несв.* Упражнявам занятие на кръчмар.

кръчмарýване, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* кръчмарувам.

кръшвам, -аш, *несв.*; **кръшна,** -еш, *мин. св* кръшнàх, *св.* Променям рязко посоката на движението си; криввам. *До като се усетим и той кръшнал по друга улица.*

кръшване, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* кръшвам.

кръшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* За тяло, снага — гъвкав, строен, подвижен. *Свилен опна по-близу Милена и сви крепко мъжка ръка през кръшната ѝ снага.* Елин Пелин. *Месечко смей се над тях и снаги | кръшни облива с позлата.* П. П. Славейков. *Кръшен стан.* || За хоро, игра, — който се извива, огъва, лъкатуши. *Мудно от страна цигулка | пробуча и кръшно сви, | в миг чевръст и кръшен танец | като вихър се изви.* П. П. Славейков. *И като викнат с крехките си гласове едни скокливи песни, па като залюлеят онова кръшно хорце, — не може да им се наслуша и нагледа човек!* Влайков. || За глас, говор, смях и др. — ясен, звучен. *Деца, завиждам ви, завиждам от сърце | на вашия кръшен смях и весело лице.* Вазов. *Райка... бе запяла безгрижно една кръшна и весела песен.* Влайков.

кръшкам, -аш, *несв.* *Разг.* Избягвам да изпълня задълженията си; хитрувам, клинча. *Житцето му ще секвестирам! Хем него на ум ще науча, хем ще ви покажа един пример, та да не кръшкате друг път.* Елин Пелин. *Поручикът... като блъсна грубо момчето, изрева:*

— Води взвода! Мисли му, ако речеш да кръшкаш. Ив. Хаджимарчев.

кръшкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кръшкам.

кръшна. Вж. кръшвам.

кръшно. *Нареч. от* кръшен. *Завъртява се тя на столчето, удря силно клавишите и запява кръшно и весело.* Св. Минков. *И засмян Еникий извади свирката си и засвири кръшно и топливо.* Елин Пелин. *Кръшно се смее.*

кръщавам, -аш, *несв.*; **кръстя,** -иш, *мин. св.* кръстих, *св.* **1.** Извършвам религиозния обред кръщение. *Било неделен ден и щели да кръстят детето.* Йовков. *А нима ти не знаеш, че поп Иван не служи и не кръщава повече от десет години.* Каравелов. **2.** Кръстник съм на някого при обреда кръщение. *Антица много залягаше за селяните... А колко млади хора... беше венчала и колко деца кръщаваше всяка година!* Йовков. **3.** *Разш.* Наричам, давам име на някого или нещо. *Аз мисля, най си е на мястото да кръстим нашия вестник „Справедливост".* Ал. Константинов. *Улицата, в която живееше Цветана, той я кръсти на нейно име.* Йовков. **кръщавам се, кръстя се** *страд.*

кръщаване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кръщавам *и от* кръщавам се.

кръщавка *ж. Нар.* Кръщение с обредна гощавка след него; кръщене. *Гостбите бяха народни, съдините — тежки сахани и тави от стара мед, подарявани по сватби и кръщавки.* Йовков. *Почерпиха се за кръщавката и се разотидоха.* Чудомир. *На кръщавката пък дядо Божил докара теленцето и го хариза на внука си.* Кр. Григоров.

кръщелен, -лна, -лно, *мн.* -лни *прил.* Само *ср. р.* кръщелно в съчет. **кръщелно име** — име, дадено при кръщение. □ **Кръщелно свидетелство** — документ, с който се удостоверява датата на раждането и родителите на някой човек.

кръщелник, *мн.* -ци, *м.* Кръстено момче или мъж по отношение на онзи, който го е кръстил.

кръщелница *ж.* Кръстено момиче или жена по отношение на кръстника си.

кръщелниче, *мн.* -та, *ср. Умал. от* кръщелник.

кръщене, *мн.* -та, *ср. Нар.* Кръщавка. *И на кръщенето хариза на своето унуче ковано сребърно кръсте.* Влайков. *Не пропуща той така също ни едно кръщене, ни една понуда, ни един бабин ден.* Каравелов. *Не съм му бил на кръщенето да му зная годините.* Погов.

кръщение, *мн.* -я, *ср.* **1.** Християнски обред, при който се дава име на дете. **2.** *Остар.* Приемане на християнската религия; покръстване. *На сутрешния ден се извърши тържествено кръщението Сарино в църквата Св. 40 мъченици.* Вазов. □ **Бойно кръщение** — първо участие в сражение.

крякам, -аш, *несв.* **1.** За жаба и птица — издавам остър, отсечен глас. *Из тръсталака на реката звънливо крякаха жаби.* Елин Пелин. *Някъде под кантона крякаше разбудена сойка.* Ем. Станев. *Закапаха едри капки, | летят крякат гъски, патки: | буря страшна ще да ревне.* Ботев. **2.** *Укор.* Говоря високо като да се карам. *Върви си гледай баницата и стига си крякала на главата ми.* К. Петканов.

крякане, *мн.* -ия, *ж. Отгл. същ. от* крякам. *Пътят ни беше през едни изгубени мочури, из които се разнасяха в пущинака хиляди крякания на жаби.* Вазов. *Ястреб изплашваше кокошките и караше петела да надава тревожни крякания.* Ем. Станев.

кряквам, -аш, *несв*; **крекна,** -еш, *мин. св.* крекнах, *св.* **1.** Крякам веднаж или няколко пъти по веднаж. **2.** Изведнаж започвам да крякам. *Щом го видеше и крякваше.*

крякване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кряквам.

крясвам, -аш, *несв.*; **кресна,** -еш, *мин. св.* креснах, *св.* **1.** Крясkам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Скоро да идеш да се умиеш, вампирино! — кресна майката и му посочи вратата.* Караславов. *Сойката кресна като ужилена и литна от дървото.* Ем. Станев. **2.** Изведнаж започвам да кряскам. *И щом като се умълчаха, | отдолу двадесет гърла се отзоваха — | далеко някъде... те крясват пак: сега | от радост вече — и се втурват край брега.* К. Христов.

крясване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* крясвам. *От към кръчмата от време на време се дочуваха крясвания от пияни гласове.*

кряскам, -аш, *несв.* Издавам крясък. *Злорадо кряска сойката, подсмива се и вика.* Елин Пелин. *От ранна вечер до полунощ там влазяха и излазяха хора, събираха се шумни компании — кряскаха, пиеха, пееха.* Г. Райчев. *Ти, тате, не се бъркай не в твои работи, не кряскай.* Вазов. *Отстрани колари крачат | и всеки кряска като луд | на бедните коне.* К. Христов.

кряскане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кряскам. *Панчовица се уплаши и зачуди. Първи път слуша тя от Панча такова кряскане и закановане* Влайков.

крясък, *мн.* -ци, *м.* **1.** Силен и резлив глас, издаван от птица или човек. *В арените римски, сред дивите крясъци, | той грохна с пронизани смъртно гърди.* Смирненски. *Някъде в бъзака промъждука светулка, две момичета с крясък и смях се хвърлиха и заприсягаха една през друга да я ловят.* П. Ю. Тодоров. *Откъм морето долиташе сънният шум на вълните и изплашеният нощен крясък на чайките.* Д. Добревски. || Висок, раздразнен говор, вик. *През отворения прозорец се разнесоха истеричните крясъци на околийския началник.* Дим. Димов. *Някъде в далечината се чу слаб крясък на кукумявка.* Вежинов.

ктитор *м.* (гр.). *Истор.* Дарител на имот, пари и др. за построяване на черква или манастир. *Севастократор Калоян е ктитор на Боянската черква.*

ктиторски, -а, -о. *Прил. от* ктитор.

куб, кубът, куба, *мн.* кубове, куба (сл. ч.), *м.* (гр.). **1.** Геометрично тяло със шест квадратни стени. **2.** *Матем.* Обикн. в съчет. **(повдигам) на куб** — умножавам число три пъти по стойността му.

кубатура *ж.* Кубически обем на нещо. *Кубатурата на стаята е малка.*

кубе, *мн.* -та, *ср.* (араб.). Сводеста, като полукълбо изпъкнала част, обикн. на черковен покрив; купола. *Не далеко зад дърволяка се изди-*

гаше кубето и тополите на черковата. Вазов. *Отвъд тревата на самата среда на поляната се показва малка схлупена черквица с килнат кръст над кубето.* Ст. Загорчинов.

кубѝзъм, *мн.* няма, *м.* Упадъчна школа в живописта от началото на XX в., която изобразява предметите чрез геометрични форми.

кубѝк, *мн.* -ци, *м.* Кубически метър като мярка за дървен материал, пръст, бетон и др. *Наглеждаше дали се поставят правилно фигурите, с които отмерваха на кубици готовите дърва.* Йовков.

кубѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни. *Прил. от* куб. *Кристалите на каменната сол имат кубична форма.*

кубѝчески, -ска, -ско, *мн.* -ски, *прил.* Кубичен. □ **Кубически метър** — обем от куб със страни по един метър. *На огнището се слагат цепеници от бук, от които всяка би дала половина кубически метър насечени дърва.* Вазов. *Кубически метър въздух.*

кỳбче, *мн.* -та, *ср.* **1.** *Умал. от* куб. **2.** Обикн. *мн.* кỳбчета. Детска играчка — малки дървени кубове, при нареждането на които се образуват картини или различни фигури.

кувѐрт *м.* (фр.). *Офиц.* Прибори за ядене на един човек, подредени на маса при банкет. *Беше даден банкет от 30 куверта.*

кувѐрта *ж.* (фр.). Горна открита част на кораб; палуба. *Настанихме се троица българи в една каюта и излязохме на кувертата.* Ал. Константинов.

кувертю̀ра *ж.* (фр.). Горна покривка за легло, обикн. плетена. *Креватите бяха постлани с бели кувертюри.*

кỳдене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кудя.

кудкудя̀к *междум.* За наподобяване вик на кокошка след като снесе яйце.

кудкудя̀кам, -аш, *несв.* За кокошка — издавам глас при снасяне на яйце. *Алекси сякаше до прегракване, кучетата лаеха припряно, кокошките кудкудякаха под сайванта, но на прозорците не се мяркаше никаква светлинка.* Кр. Григоров.

кудкудя̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кудкудякам.

кудкудя̀ча, -иш, *мин. св.* -их, *несв.* Кудкудякам.

кудкудя̀чене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кудкудяча.

кỳдя, -иш, *мин. св.* кỳдих, *несв. Диал.* **1.** Говоря зле за някого; коря. *Противоп.* хваля. *Моята щерка сега е на градината, нито мога да я хваля, нито мога да я кудя* Кр. Григоров. **2.** Пъдя, гоня. *По сред нощ ти недей ме смущава / и среднощний ми сън не куди.* Дебелянов.

кỳка *ж.* **1.** Желязна или дървена пръчка, с извит и заострен край, на която се окача нещо или с която се закачва нещо. *Други хвърлиха въз високата стряха възловато въже с желязна кука и двама бързо се покатериха по тая мъчна стълба и се прехвърлиха отвъд.* Вазов. || Приспособление за затваряне на врата, прозорец и др. *Щом двамата старци се прибираха в стаята си, Кличе отиваше да махне желязната кука на портата.* Дим. Талев. || Приспособление за закачване на дреха. *Може би забравена, на една кука висеше копринената ѝ забрадка.* Я. Гуляшки. **2.** Дълга метална игла за ръчно плетене. *Седнала на ниското миндерче, баба Вида пъргаво премяташе куките.* М. Марчевски. *Ния плетеше тантела с една кука.* Дим. Талев. □ **Ставам на кука** — отслабвам много.

кỳкам, -аш, *несв.* За кукувица — издавам своеобразен глас. *Още една пролет иде, / кукувици кукат.* Каравелов. *Кукувицата равно, отмерено и настоятелно кукаше.* Елин Пелин.

кỳкане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кукам. *Откъм гората се дочу кукане.*

кỳквам, -аш, *несв.*; **кỳкна,** -еш, *мин. св.* кỳкнах, *св.* **1.** Кукам веднаж или няколко пъти по веднаж *Брои колко пъти ще кукне кукувицата.* Йовков. *Кукувицата кукна и млъкна.* **2.** Започвам да кукам. *Ама наздраво ние не знаем кога ще се вдигне байракът... Ти гледай, щом кукне кукувицата и се зашуми гората.* Вазов. *Като кукна, че не спря.*

кỳкване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* куквам.

кỳкер *м.* Обикн. *мн.* кỳкери. *Етногр.* Момци, преоблечени в чудновати смешни дрехи с маскирани или начернени лица, които обикалят през Сирница, играят обредни игри, правят смехории.

кỳкерски, -ска, -ско, *мн.* -ски. *Етногр. Прил. от* кукер. *Кỳкерски игри. Кукерски дрехи.*

кỳкест, -а, -о, *прил. Рядко.* Който е във вид на кука, с форма на кука. *Кукеста игла.*

кỳкичка *ж. Умал. от* кука; малка кука.

кỳкла *ж.* (лат.). **1.** Детска играчка във вид на човешка фигура. *Имаше една хубава кукла с червена рокличка и със сини очи.* Йовков. *Линеещо момиченце играеше върху пода с кукла от парцали.* Дим. Димов. *Играя на кукли.* **2** Фигура на човек или животно в куклен театър. || *Прен.* Човек, който сляпо изпълнява чужда воля, служи на чужди интереси; марионетка.

кỳклен, -а, -о. *Прил. от* кукла. || *Прен.* Сляпо подчинен на чужда воля, несамостоен. *Куклено правителство. Куклена власт.* □ **Куклен театър** — театър за деца, в който се разиграват кукли, като се дърпат с конци.

кỳкленски, -а, -о, *прил.* Присъщ на кукла. *Кукленска хубост.*

кỳкна. Вж. к у к в а м.

кỳко, *мн.* няма, *ср. Нар.* Кукувица. □ **Каквото куко, таквоз и пипе** — какъвто е единият, такъв е и другият. **Намерили се куко и пипе** — намерили се лица с еднакви слабости.

кỳков, -а, -о, *прил.* Само в съчет. **на куково лято** — никога.

Кỳковден, *мн.* няма, *м. Нар.* Куково лято. *И ти вярваш, че онзи пияница ще се върне. Ще се върне той на Куковден!* Йовков.

кỳку и **ку-кỳ** *междум.* За наподобяване глас на кукувица *Кукувицата равно, отмерено и настоятелно кукаше... Ку-ку, ку-ку, ку-ку.* Елин Пелин. □ **Дойде, рече „куку“ и си отиде** — дойде, стоя съвсем малко и си отиде. **Стига да рече „куку“** — стига да пожелае, да положи малко труд, усилия.

кукỳвам, -аш, *несв.* Живея самотен, без да общувам с хора. *Сега кукува сам! Няма кой да му донесе чаша вода.* Йовков. *Ако снахи не могат ѝ пригоди, дъщеря ѝ я вика да отиде у тях. Стига е стояла да кукува сама в къщи,*

при толкози синове, снахи и дъщеря. П. Ю. Тодоров.

кукуване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кукувам.

кукувица *ж.* Сива прелетна горска птица, която снася яйцата си в чужди гнезда. Cuculus canorus. *В чистата тишина се носеше равният и самотен глас на кукувицата.* Елин Пелин. *А на пролет, когато кукувицата закукуваше в зелената шума, тя обаждаше, че овчарите се връщат.* Йовков. *Но в тая къща сама ти не можеш да останеш като кукувица.* Вазов. *Затворила съм се в къщи като кукувица.* Йовков. □ **Изпила му кукувица ума** — станал глупав, оглупял. *Изпи ни кукувица ума, та послушахме тия чапкъни.* Вазов. *Иди, иди, ако кукувица ти е изпила ума!* Йовков.

кукувичи, -а, -е. *Прил. от* кукувица. *Кукувиче яйце.* □ **Кукувича прежда** — паразитно увивно растение. Cuscuta.

кукувичин, -а, -о, *прил.* Принадлежен на кукувица. *Кукувичина опашка. Кукувичин глас.*

кукумявка *ж.* Хищна нощна непрелетна птица. Athene noctua indigena. *Над колибата прехвърча кукумявка, на която острият глас зловещо се разнесе из самотата.* Ц. Церковски. *Когато видеше жълтите като пламък очи на кукумявката или тия на бухала, тя съскаше като змия.* Ем. Станев.

кукуригам, -аш, *несв.* За петел — издавам особен глас кукуригу *Често го подиграваха и за едно черпене го караха да скача като заяк, да кукурига като петел и да се чеше като маймуна.* Елин Пелин.

кукуригане, *мн.* -ия, *ср.* **1.** *Отгл. същ. от* кукуригам. **2.** Вик, глас на петел; кукуригу. *Дружината чу още по-рано отдалечени кукуригания, които нощната тишина донасяше от околните села.* Вазов. *Превали полунощ. От към селото долетяха глухи прекъснати кукуригания.* Караславов.

кукуригвам, -аш, *несв.*; **кукуригна,** -еш, *мин. св.* -ах, *св.* **1.** Кукуригам веднаж или няколко пъти по веднаж. *Петелът кукуригна и слезе от оградата.* **2.** Започвам да кукуригам. *Като кукуригнаха ония ми ти петли, та не спряха вече.*

кукуригу *междум.* За наподобяване глас или вик на петел.

кукуруз *м.* Царевица. *Стърнищата и кукурузите тънат в здрач.* Йовков. *Тъжно шумят узрели кукурузи.* Елин Пелин. *Стринини Венковичини, както всякога, посадиха на две ниви кукуруз.* Влайков.

кукурузен, -а, -о. *Прил. от* кукуруз; царевичен. *Дългите кукурузени листа, приведени към земята, тихо и спокойно дремят.* Влайков. *По настрана е приготвена пълна тепсия кукурузно брашно.* Влайков.

кукурузище, *мн.* -а, *ср.* Нива, засята с кукуруз.

кукурузник, *мн.* -ци, *м.* Хляб от царевично брашно; просеник. *Дядо ви Либен седеше като цигански церибашия, ядеше, пиеше и веселеше се, а децата му ядеха кукурузник.* Каравелов.

кукурузороначка *ж.* Земеделска машина, с която се ронят зърната от царевичен кочан.

кукурузяк, *мн.* -ци, *м. Събир.* Шума, фураж от царевични стъбла и листа. *Бай Стоян разпрегна добичетата и им тури кукурузяк да похапнат.*

кукуряк, *мн.* -ци, *м.* Ранно пролетно планинско растение с едри бледозелени цветове и твърди перести листа. Helleborus odorus. *Още една пролет иде,| цъфти кукурякът.* Каравелов. *След ва? ще бликнат по хълми, усои, | кокиче, минзухар и кукуряк.* Вазов.

кула *ж.* (араб.). **1.** *Истор.* Висока тясна каменна сграда за отбрана и наблюдение, обикн. при крепост, през античността и средновековието. *Да се затворим в манастира и да се браним, — продължи той, — кулите имат мазгали.* Вазов. *Слънцето се тулеше вече зад самата крепост и по кулите и по бойниците то гореше като просната златна връв.* Ст. Загорчинов. **2.** Висока и тясна надстройка или част от строеж, която се издига над цялата сграда. *В дъното... се виждат двете кули и куполът на театъра.* Вазов. **3.** Тясна, висока постройка за разни стопански и други цели. *До нартиката стърчеше високо кулата на звънарницата.* Вазов. *Часовникова кула. Силажна кула. Водоснабдителна кула. Кула за скачане в басеин.* □ **Градя (вдигам) въздушни кули** (разг.) — въобразявам си, фантазирам.

кулак, *мн.* -ци, *м.* (рус.). Богат селянин с много земя, който я обработва с наемни работници, като експлоатира труда им.

кулачество, *мн.* няма, *ср.* Кулашка класа.

кулачка *ж.* Жена кулак.

кулашки, -а, -о. *Прил. от* кулак. *Кулашки елемент. Кулашка съпротива. Кулашки навици.*

кулащина *ж. Неодобр.* Проява, дейност на кулаци.

кулест, -а, -о, *прил.* (тур.). За кон — който е със светлоръждив косъм. *Кулеста кобила.*

кулинарен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (лат.). В съчет. **кулинарно изкуство** — готварско изкуство. *Той готви най-вкусните ястия, каквито... може да приготви най-големият майстор на кулинарното изкуство.* Караславов.

кулиса, *обикн. мн.* кулиси, *ж.* (фр.). Странични театрални декори на сцена за драматично или оперно представление. *Той ни казва, че тогава нямало ни сцена, ни кулиси, ни шарени завеси, ни суфльор.* П. П. Славейков. □ **Зад кулисите** — тайно, скрито. *Действува зад кулисите.*

кулминационен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е достигнал до върха на развоя си. *Творчеството на Балзак е кулминационна точка на френския критически реализъм.*

кулоари *мн.*, *ед.* (рядко) кулоар, *м.* (фр.). Широки коридори около зала, обикн. на парламент, гдето стават малки срещи, водят се разговори през почивките и др.

култ, култът, култа, *мн.* култове, култа (сл. ч.), *м.* (лат.). **1.** Религиозна почит, течение, свързано с обреди. *Култ на огъня. Култ на Дионис.* **2.** *Книж.* Голяма почит, преклонение пред нещо. *Култът към Русия в Южна България... движеше още с магийна сила духовете.* Вазов. *И дето култ е векове лъжата, | на истина хоругвата понесе.* Яворов. □ **Издигам в култ** — изказвам

силна почит, уважение, високо ценя и почитам. *Трябва да се издигне в култ добрата, преданата българска майка.* Г. Димитров.

култива̀тор *м.* (лат.). Земеделска машина, която разбива буците и разрохква почвата. *Тракторен култиватор.*

култивѝрам, -аш, *несв.* **1.** Помагам да се развият добри навици; насаждам. *Училището трябва да култивира добри качества у учениците.* **2.** Обработвам, отглеждам. *Селяните култивираха нови земи и разшириха посевите.* **3.** *Нов.* Работя с култиватор. *Нивата изорахме през есента дълбоко, а през пролетта я култивирахме.* **култивирам се** *страд. Уважението към майката трябва постоянно да се култивира.* Г. Димитров.

култивѝране, *мн.* -ия, *Отгл. същ. от* култивирам *и от* култивирам се.

кѝлтов, -а, -о. *Прил. от* култ. *Култови обреди. Култови празници.*

култу̀ра *ж.* (лат.). **1.** Сбор от постижения в материалния и обществен живот. *Национална култура. Антична и модерна култура. Висока култура. Духовна култура. Материална (веществена) култура.* **2.** Образованост, знания, възпитание. *Човек с голяма култура. Хора без култура и държание.* **3.** Обикн. *мн.* Растения които изискват обработка. *Маслодайни култури.* □ **Окопни култури** — едногодишни растения, които се окопават, като царевица, слънчоглед, картофи, памук и др. **Физическа култура** — система от упражнения за развитие на тялото.

култу̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** Който се отнася до постижения в духовния или в материалния живот. *Културни ценности. Културни нужди. Културен напредък. Културен живот. Културен център.* **2.** Предназначен да разпространява или да създава култура. *Културна организация. Културен институт. Културен филм.* **3.** Който има голяма, висока духовна култура; просветен, образован, интелигентен. *Културен човек. Културна среда. Културно общество.* **4.** За растения — който изисква обработка. *Културни растения.* □ **Културно обслужване** (нов.) — учтиво и внимателно обслужване на клиент.

култу̀рно. *Нареч. от* културен (в 3 знач.). *Стои културно по-високо от другите.*

култу̀рно-политѝчески, -а, -о, *прил.* Който се отнася до повдигане на културата и на политическото съзнание. *Културно политическо издигане на трудещите се.*

култу̀рно-просвѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до повдигане на културата и просветата. *Културно-просветна дейност. Културно-просветно дружество.*

култу̀рност, -тта̀, *мн.* няма, *ж. Отвл. същ. от* културен.

култу̀р-просвѐтник, *мн.* -ци, *м. Нов.* Човек, който се грижи за културно-просветна работа в организация, предприятие и др.

култу̀р-просвѐтничка *ж. Нов.* Жена култур-просветник.

кум, кумът, кума̀, *мн.* ку̀мове, ку̀ма (сл. ч.), *м.* Човек, който заема първо, най-почетно място при обредна сватба и разменя венците на младоженците при венчавка; кръстник. *Сватбата тръгва за черква с булката, с кума.* Вазов. □ **Право, куме, та в очи** (разг.) — без заобикалки и уговорки, направо и смело. **Ще видим кой кум, кой сват** (разг.) — ще видим кой е крив, кой е прав. *И Нягул надул един нос, не му се приказва. Почакай, бе приятелю, ще видим кой кум, кой сват.* Йовков.

кума̀ *ж.* Жена, която кумува; кръстница. *След невястата вървят зълвите и кумата.* Каравелов.

Ку̀ма-лѝса *ж. Дет.* Лисица, обикн. като герой в приказки.

кума̀нин, *мн.* кума̀ни, *м. Истор.* Човек от тюркско скитнишко племе, което е живяло на Балканския полуостров от XII до XIV в.

кума̀нка *ж.* Жена от куманско племе.

кума̀нски, -а, -о. *Прил. от* куманин. *Куманска конница. Кумански наемници.*

кумѐц, *мн.* кумцѝ, *м.* Женен човек, по отношение на своя кум, кума и семейството им.

кумѝр *м.* Образ, статуя на божество, пред която се кланят езичници; идол. ‖ *Обр. В своя гняв на пепел ще превърна | кумирите на жалкия ви храм.* Смирненски. *Покойници, вий в други полк минахте,... | но що гаднахте тук, деца бурливи? | за трон ли злат, за някой ли кумир?* Вазов. ‖ *Поет.* Предмет на преклонение, обожаване. *Но знаех, ако те изгубя | че ти ще станеш мой кумир.* Пилиев. *Два мои идеала се провалиха в едно време, два кумира, в които вярвах.* Вазов.

кумѝс *м.* (тюрк.). Питие от ферментирало кобилско мляко.

кумѝца *ж.* **1.** Жена на кумец. **2.** *Диал.* Мома, която води другарките си при обичая кумичене.

кумѝчене, *мн.* няма, *ср. Етногр.* Пролетен народен обичай да се събират момите край река и да пускат във водата венци: на която мома венецът пристигне пръв до определено място в реката, тя ще се ожени първа през годината.

ку̀мов, -а, -о. *Прил. от* кум. *Венчай, куме, венчай, | люто не проклинай, | че кумова клетва | стига и разсипва.* Нар. пес. *Бащина клетва и кумова до девета рода гони.* Погов. □ **Кумова слама** (нар.) — млечният път на небето. **От (за) кумова срама** — за приличие, от срам пред людете, пред обществото. *А те, младите... решили да канят само официални гости, ей тъй, дето се казва, от кумова срама.* Св. Минков.

ку̀мство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Достойнство на кум. *Кумството е наследствено.* Каравелов. **2.** Родство по кумуване.

куму̀вам, -аш, *несв.* Участвувам във венчавка като кум. *Я научи ме, стара-ле майко, | на първо либе как да кумувам.* К. Христов. *Ако не съм кумувала, барем през плет съм гледала.* Погов.

куму̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кумувам.

Ку̀мчо-вълчо, *мн.* -вци, *м. Дет.* Вълк, обикн. като герой в детски приказки.

ку̀мя се, -иш се, *мин. св.* ку̀мих се, *несв., сред.* **1.** За млада булка — стоя смирено и мълчаливо. **2.** *Разг.* Стоя неподвижен и важен като кум на сватба.

ку̀на *ж. Нар.* Икона. *Пред замислената куна | кандилце мъждей.* Вазов. *Пред куната ста-*

ра запря се, почака, | прекръсти се кротко и пак се разплака. Елин Пелин.

кỳндỳри *мн., ед.* (рядко) кỳндура, *ж.* (гр.). *Остар.* Груба кожена обувка с твърди подметки и токове.

кỳндураджия, -та, *мн.* -ии, *м. Остар.* Обущар.

кỳнка *ж. Дет.* Ръка, ръчица. *И Дича отиде при Анка и взе да пляска с ръчицата си и да ѝ иска и тя кунките.* Влайков.

куп, кỳпът, кỳпа, *мн.* кỳпове *и* кỳпища, кỳпа (сл. ч.), *м.* **1.** Събрано, струпано на едно място голямо количество от нещо или от много предмети. *Ние не отидохме далече и се спряхме на сянка, зад един куп плява.* Мих. Георгиев. *На масата напластен до стената безредно висок куп книги.* Вазов. *На масата пред Василча... бяха сложени куп ябълки.* Йовков. *Куп въглища. Купища пясък. Куп камъни.* **2.** Много люде или животни на едно място. *Само куп деца останаха да надничат около портата на Гераците.* Елин Пелин. **3.** Значително множество. *Върху мене се изсипваха цял куп обиди, които ме унижаваха и оскърбяваха.* Елин Пелин. *Зададоха се куп въпроси. Наговори им цял куп глупости.* □ **В куп, на куп** — на едно място, заедно. *Събраха се на куп и се съветваха.* Вазов. *Имаха на куп повечко земя.* Ст. Даскалов. **През куп за грош** (погов.) — небрежно, отгоре-отгоре *Гледа да̀ свърши работата през куп за грош.*

кỳпа *ж.* (ит.). **1.** Дълбока полукълбеста паница. *Оня ден строши една купа, завчера строши чаша, сега чиния — плен и пожар.* Влайков. *Донесе купа с прясно мляко и я сложи пред него.* К. Петканов. **2.** *Рядко.* Съд за поднасяне сладко на гости. **3.** Висок луксозен съд като ваза, даван на победител в състезание или съревнуване. *Преходна купа. Сребърна купа.* **4.** Вид карта за игра със сърцевидни червени знаци. *И чувам от всички страни: „шеш-беш!... купи!... дай парите."* Ал. Константинов.

купа̀ *ж.* Копа. *Аз весело тъпча и газя нахвърленото сено и не забелязвам как купата расте и се издига.* Влайков. *Не види баба купата, че ще ти види иглата.* Погов.

купѐ, *мн.* -та, *ср.* (фр.). **1.** Отделение в железопътен вагон за няколко пътника. *Първокласно купе. Купе за пушачи.* **2.** Закрит малък пътнишки автомобил; лека кола. *Спри! Чуваш ли, шофьор, спри колата! Спирачките изсвистяха, колата спря твърдо и ние смешно се разклатихме в тясното купе.* Вежинов. **3.** *Остар.* Вид луксозен закрит файтон. *В Лондон повече се возят с едноконни купета на две колела.* Ал. Константинов.

кỳпел, -ът, -а, *мн.* -и, *м.* Голям метален съд, в който кръщават деца. □ **Овча купел** (старин.) — според евангелието: къпалня, в която се потапят болни, за да се изцерят.

купѐн, *мн.* -пнѝ, *м.* Копен. *Емперата беше престанал да жъне, събираше снопите и ги трупаше на купен.* К. Петканов. *Величествената Рибарица... издигаше в небесата своя гигантски тъп купен.* Вазов. *Мусала изглеждаше едно продължение от Родопската верига, която той завършваше на запад с колосалния си купен.* Вазов. *Мишка в купен гладна не остава.* Погов.

кỳпен, -пна, -пно, *мн.* -пни, *прил. Рядко.* Цялостен, пълен, общ. *Купното опустошение на Беловската гора още не беше дошло до тука.* Вазов.

купѐшки, -а, -о, *прил. Разг.* Който е купен от пазар, който не е от домашно производство. *Аз не мога да работя и ти трябва да си купиш и сукно за шалвари и пояс и купешко платно за ризи.* Каравелов. *Увито в купешко алено юрганче, спи малко дете.* Елин Пелин. □ **Купешки думи (приказки)** (разг.) — малко превзети думи, несвойствени за лицето, което ги говори.

купѝло, *мн.* няма, *ср. Диал.* Купена стока, не от собствено производство. *До сега не знаем какво е купило, стига ми житцето до жетва.* А. Каралийчев. *То все пак ще се прикупува, без купило че ще се размине.* Влайков. □ **На купило** — с купуване. *Всичко му е на купило. Нищо не ми е на купило.*

кỳпища. Вж. к у п *и* к у п и щ е.

кỳпище, *мн.* -а, *ср.* **1.** Голям куп. *Но тук цяло купище вестници от Арбузова.* Вазов. *Купища развалини.* **2.** Място, гдето се изхвърля смет, тор; бунище, торище. *Видя при обора лопатата, взе я, събра боклука от юничето и го изхвърли на купището.* Влайков. *Всеки петел на купището си пее.* Послов. *Разхожда се като петел на купище.* Погов.

куплѐт *м.* (фр.). **1.** Няколко стиха от стихотворение, обикн. четири или шест, които образуват една цялост; строфа. *Когато песента се изкара до последния си куплет, дружината пак насяда на столовете си.* Вазов. *Цялата дружина приглашаше на последния стих на куплета.* Вазов. **2.** Само *мн.* Сатирични или шеговити песнички за естрадно изпълнение.

куплетѝст *м.* Автор или изпълнител на куплети (в 2 знач.).

кỳпно *нареч. Диал.* Общо всички или всичко заедно, на едно място; купом. *Събрани купно.*

кỳпол *м.* (ит.). Купола. *Хармонично извитата дъга на величавия купол на Черната джамия се дига мощно над околните сгради.* Вазов. || *Обр.* Обикн. в съчет. **небесен купол** — небосвод. *Тозчас звезда се отронва от небесния купол и прелита сред безкрайното ширине.* Влайков. □ **Купол на танк** (воен.) — горна сводеста част на танк, през която се влиза.

кỳпола *ж.* (ит.). Покрив на сграда с полусферична форма; сводест покрив, кубе. *София заслепително свети със златните куполи на Александър Невски.* Вазов. *Княгинята виждаше ... плоската ѝ купола* (на черквата), *над която блестеше ярко позлатен кръст.* Ст. Загорчинов.

кỳполен, -лна, -лно, *мн.* -лни. *Прил. от* купола. *Куполна църква. Куполно оръдие.*

куполовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който по форма, по вид прилича на купола. *Привсе това венецът на околните чуки е превъзходен. Очите ми бягаха с наслаждение по техните куполовидни глави.* Вазов.

кỳпом *нареч. Нар.* Накуп, наедно, заедно, вкупом, групово. *Ситното шумолене из по-горния гъсталак показваше, че глутницата иде купом, тичешката.* Вазов. *Както и лани, след отпуск на черкова селяните купом навлязоха в кръчмата.* П. Ю. Тодоров.

купо̀н *м.* (фр.). **1.** Отрязък от ценни и др. книжа. **2.** *Остар.* Отрязък от продоволствена карта.

купо̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни. *Прил. от* купон. *Купонен отрязък. Купонна система.*

купу̀вам, -аш, *несв.*; **ку̀пя,** -иш, *мин. св.* ку̀пих, *св.* **1.** Вземам, придобивам нещо срещу заплащане. *Еньо купуваше една голяма нива в найхубавото място на селското землище.* Елин Пелин. *Стоичко Данкин също караше дърва в града, продаваше ги и с получените пари веднага купуваше брашно.* Дим. Димов. *Дядо Йордан беше купил двора му ... и една две нивици.* Елин Пелин. *Нямала си баба работа, купила си прасенце.* Погов. **2.** *Разг.* Възприемам, научавам. *Детето само слуша и купува.* **купувам се,** *страд. Хаджи, кураж, свободата скъпо се купува, — продума зловещо господин Фратьо.* Вазов.

купу̀ване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* купувам *и от* купувам се.

купува̀ч *м.* Лице, което купува нещо. *Купувачът и продавачът си подадоха ръка и откъснаха пазарлъка.* Елин Пелин. *Ти ще изработиш добра стока, ама трябва да дойдат купувачи. Да ги привлечеш, да ги накараш да купят от стоката ти и пак да дойдат.* Дим. Талев.

купува̀чка *ж.* Жена купувач.

ку̀пчина *ж.* Не голям куп предмети, човеци или животни. *Сложена беше на масата и една голяма купчина вестници — български, гръцки, турски.* Дим. Талев. *Овцете бяха се събрали на купчини и пръхтяха.* Йовков. *На пътя бяха се събрали вече купчина любопитни мъже, жени и деца.* Елин Пелин.

ку̀пя. Вж. к у п у в а м.

курабѝя *ж.* (араб.). Вид сух тестен сладкиш. *С чая поднесоха курабии.*

кура̀ж, *мн.* няма, *м.* (фр.). Смелост, сърцатост, решителност. *Удряйте! гърмете! кураж, братя!* Вазов. *Злото ... възбужда у него посилна жажда за работа, по-голям кураж за борба.* Влайков. *Последния кураж събрах | и ти ще бъдеш победен.* Вапцаров. *Имам кураж. Добивам кураж. Давам кураж. Губя кураж.*

куражлѝйски *нареч. Разг.* С кураж, със смелост, смело. *Сега си жив и при мене, и аз мога куражлийски да изслушам всичко, каквото си изтеглил.* Вазов.

куражлѝя *неизм., прил. Разг.* Който има кураж; смел, сърцат. *Други са куражлии и не трепват от ударите.* Влайков. *Куражлия човек.*

курба̀н *м.* (араб.). *Нар.* **1.** *Остар.* Обредна гощавка със заклано добиче на определен семеен или селски празник; оброк. *Не минава ни курбан, ни задушница, ни трапеза без тебе.* Чудомир. **2.** Животно, заклано за такава гощавка. *Ще вземат да колят и курбани.* Йовков. *Род е подновен и днес беловласият свекър е заклал курбан на свои и роднини.* П. Ю. Тодоров. *Ще накършат момчетата върбови клони, | ... | а мъжете ще колят гергьовски курбани.* Багряна. **3.** *Прен. Остар.* Жертва, обикн. невинна. *Божичко, закрили го, българин е, тръгнал е за християнска вяра курбан да става.* Вазов.

курдѝсам. Вж. к у р д и с в а м.

курдѝсвам, -аш, *несв.*; **курдѝсам,** -аш, *св.* (тур.). **1.** *Разг.* Натъкмявам, навивам часовник или друг механизъм да работи. *Курдисах часовника, че беше спрял.* **2.** *Нар.* Поставям, настанявам. *Тато курдисва в собата още един стан.* Влайков. *Защо си курдисал тази маса до вратата?* **курдисвам се** *страд.*

курдѝсвам се, -аш се, *несв.*; **курдѝсам се,** -аш се, *св., сред.* Настанявам се, сядам някъде, обикн. гдето не ми е мястото. *Хаджи Генчо закачил саблята на стената, дошел при дяда Либена и курдисал се при него като цигански пищов.* Каравелов.

курдѝсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* курдисвам *и от* курдисвам се.

ку̀решка *ж.* Изпражнение на птица.

куриѐр *м.* (фр.). Служебно лице, което разнася писма, книжа и др. *Всеки петък и вторник ... минаваше междуселският куриер.* Елин Пелин. *Куриерът му оставяше не само вестниците, ами и цялата поща.* Ст. Даскалов. *Пристигнаха и други куриери — с писма до войводата, с които им обаждаха, че селата им на огън горят.* З. Стоянов.

куриѐрски, -а, -о. *Прил. от* куриер. *Куриерска кола. Куриерска чанта.*

курио̀з *м.* (фр.). Любопитна, смешна или забавна случка. □ **За куриоз** — от любопитство. *За куриоз да идем на това представление.* Вазов.

курио̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който буди любопитство. *Куриозен случай.*

ку̀ркам, -аш, *несв.* За празни, гладни черва — издавам шум; къркам. *Червата ми взеха да куркат от глад.*

ку̀ркане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* куркам.

ку̀рна *ж.* (араб.). Вид каменно или циментово корито под чешма в баня, от гдето се гребе вода за миене. *Понеже моят ред за умиване при курната още не е дошел, аз пак се подлагам под чучура.* Вазов.

ку̀рник, *мн.* -ци, *м.* Помещение за кокошки и други домашни птици; кокошарник. *Баташки беше развъдил и кокошки, построил беше и модерни курници.* Йовков. *В курника, ограден с телена мрежа, се разхождаха бавно кокошки и пуйки.* Дим. Димов.

куро̀рт *м.* (лат.-нем.). Място или селище с природа, удобна за лекуване и за почивка; летовище. *Бях на курорт. Морски курорт. Планински курорт.*

куро̀ртен, -тна, -тно, *мн.* -тни. *Прил. от* курорт. *Курортен град. Курортен сезон. Курортно място.*

курортѝст *м.* Човек, който прекарва на курорт.

курортѝстка *ж.* Жена курортист.

курс[1], ку̀рсът, ку̀рса, *мн.* ку̀рсове, ку̀рса (сл. ч.), *м.* (лат.). **1.** Само *ед.* Посока на движение на кораб, самолет и др. *От Бостон самолетът взе курс по ръба на източния американски бряг.* Г. Белев. **2.** *Прен.* Само *ед.* Насока на политика или на друга дейност. *Революционен курс на политика. Курс на външна политика.* **3.** Движение, пътуване на превозно средство между два крайни обекта. *Днес корабът е направил два курса.*

курс[2], ку̀рсът, ку̀рса, *мн.* ку̀рсове, ку̀рса (сл. ч.), *м.* (лат.). **1.** Цялостно, закръглено обучение по нещо. *Библиотекарски курс. Опреснителен курс по математика. Дневен, вечерен курс. Задочен курс. Горен и долен курс.* ‖ Лекции по университетски или друг предмет. *Курс по гражданско право. Курс по моторно дело.* **2.** *Събир.* Ли-

цата, които посещават такива лекции. *Целият курс се учи добре. От курса не отсъствува никой.* 3. Само *ед.* Времетраене на цялото обучение в училище. *Курсът на средните училища е 11 годишен.* 3. *Прен.* Цена, по която се купуват или продават ценни книжа или валута на борса. *Курс на лева. Курс на облигации.*

кўрсов, -а, -о. *Прил. от* курс². *Курсов отговорник. Курсов ръководител. Курсова разлика.*

курсѝв *м.* (лат.). Вид наклонен и заоблен печатарски шрифт, подобен на ръкописния.

курсѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни. *Прил. от* курсив. *Курсивни букви.*

курсѝст *м.* Лице, което следва някакъв курс² (в 1 знач.).

курсѝстка *ж.* Жена курсист.

куртиза̀нка *ж.* В XVII—XVIII в., предимно във Франция — жена с изтънчени обноски и с леко поведение, която се движи във висшето общество.

кўртка *ж.* (лат.). Къса горна униформена дреха, със затворена яка. *Димитър беше закърпил как да е куртката си и сега обличаше шинела си.* Йовков. *Златан съблече шинела, разкопча куртката и улови здраво тежката секира.* Вежинов. *Ученическа куртка. Войнишка куртка.*

куртоа̀зия *ж.* (фр.). Израз на внимание, зачитане към някого.

куршўм *м.* (тур.). 1. Оловна част от патрон, която излита при изстрел. *Големият двор на тая джелепска къща беше пълен с жени, които лееха куршуми.* З. Стоянов. *Ако ти кажат, че ази / паднал съм с куршум пронизан, / и тогаз, майко, не плачи.* Ботев. *Куршумите пищяха и фучаха край ушите им.* Вазов. 2. *Нар.* Олово. *Зданието ѝ е покрито с куршум.* Вазов. □ **Куршум на дявола в ушите** (разг.) — дано не чуе някой зложелател. **На куршум разстояние** (разг.) — разстояние, колкото може да измине изстрелян куршум. **Отърва куршума** — спаси се от смърт чрез разстрелване. **С един куршум два заяка** (разг.) — за случай, при който с едно средство се постигат две цели. **Тегля куршум на някого** (разг.) — разстрелвам, убивам някого.

куршўмен, -а, -о. *прил. Нар.* Оловен. *На куршумения черковен покрив се любят гълъбите.* Елин Пелин. || Който има оловносив цвят. *Куршуменото небе полека-лека лъсва като дълбоко бисерно огледало.* Елин Пелин. *Върху бялата земя още по-мрачно и по-тежко изглежда ниското куршумено небе.* Йовков.

кўсам, -аш, *несв. Нар.* Сърбам, ям течна храна с лъжица. *Децата кусаха от рядката чорбица.*

кўсане, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кусам.

кўсвам, -аш, *несв.*; **кўсна,** -еш, *мин. св.* кўснах, *св.* Хапвам или пийвам малко от нещо; опитвам, вкусвам. *Жалко, че няма да куснем от чудесната баклава.* Вазов. *Странджата... нито искаше, нито можеше да кусне нещо.* Вазов.

кўсване, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кусвам.

кускўс *м.* (тур.). *Събир. Диал.* Сушени дребни тестени зрънца от яйца, грис и брашно, които се ядат сварени и попарени с масло.

кўсна. Вж. кусвам.

кўстос *м.* (лат.). *Книж.* Пазител, надзирател в библиотека, музей и др.

кусўр *м.* (тур.). *Разг.* Недостатък. *Взира се във всяко нещо и във всичко ще намери по триста кусура: това не било добре, онова не било както трябва.* Влайков. *Той намери само един кусур на драмата: свършвала се без ефект.* Вазов. *Човек без кусур не бива.* Погов. □ **Връзвам кусур на някого** (разг.) — намирам недостатъци някому. *Не се сърди, Миленке, не му вържи кусур, — говореше Кьдра.* Йовков. **Само туй ми беше кусурът** (разг.) — само това ми не достигаше.

кўтел, *мн.* -тли, *м. Диал.* 1. Дълбок дървен съд, в който се чука сол, жито и др.; чутура. *Кутел за сол.* 2. Дървена кофа на кладенец. *Чувам, момичето изважда с кутела вода, налива съдовете и тръгва си.* Влайков.

кутѝйка *ж.* 1. Малка кутия. *Кутийка за грамофонни игли. Кибритена кутийка.* 2. *Бот.* Затворена чашка, в която се намира плодът на някои растения. *Плодът на памука е кутийка.* □ **На кутийки** (разг.) — за плат, хартия и др.: на квадратчета. *Роклята ѝ е от плат на кутийки.*

кутѝя *ж.* (тур.). Неголям съд с стени от мукава, тенекия, дърво и др., обикн. с похлупак. *Още на другия ден той намери в кутията за писма една записка.* Г. Райчев. *Цигарена кутия. Пощенска кутия. Консервена кутия.* □ **Като от кутия изваден** (разг., шег.) — хубаво облечен, със съвсем нови, огладени дрехи; издокаран. *Той навлича лачените си ботуши, самодоволен и горд, сякаш от кутия изваден.* Л. Стоянов.

куткудя̀кам, -аш, *несв.* Кудкудякам.

куткудя̀кане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* куткудякам. *Чу се куткудякане.*

куткудя̀ча, -иш, *несв.* Кудкудякам.

куткудя̀чене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* куткудяча.

кўтле, *мн.* -та, *ср. Диал.* Кутре. *С кутлето ще ѝ запуши устата, та и гък няма да каже.* Караславов.

кўтре, *мн.* -та, *ср. Нар.* Най-малкият пръст на ръката; кўтле. *Поряза си кутрето.*

кутрѐ, *мн.* -та, *ср. Нар.* Малко куче; кученце. *Кутретата се овъртаха около майка си.*

кўтурица *нареч. Нар.* За извършване на определена работа — без да се пресмята, изчислява подробно; грубо, едро пресметнато. *Работя на кутурица. Купила го на кутурица.*

кўфар *м.* (нем.). Голям съд от дебела мукава, кожа, плат и др., за носене на багаж при пътуване. *Пътниците... излязоха из вагоните с куфари и вързопи в ръце.* Вазов. *До него беше свален голям жълт куфар, изпъстрен с етикети.* Йовков.

кух, -а, -о, *прил.* (гр.). 1. Който е с празна вътрешност. *От къщите, като кухите очи на скелет, гледаха разбитите прозорци и врати.* Йовков. 2. *Прен.* Лишен от съдържание, празен. *Практиката без теорията е сляпа, а теорията без практиката — куха и безсъдържателна. Кухи фрази.* □ **Куха глава** (разг., пренебр.) — глупав човек.

кухинà *ж.* **1.** Незапълнена, празна вътрешност на нещо. *В тъмната кухина на дървото* (катерицата) *беше си направила гнездо от мъх и мека сърцевина.* Ем. Станев. **2.** В човешки или животински организъм — празно, кухо място, в което са поместени някои органи. *От дъното на очните кухини грееха сини студени очи.* Д. Добревски. *Носна кухина. Гръдна кухина.*

кỳхненски, -а, -о, *прил.* Който се отнася до кухня. *Кухненски съдове. Кухненски бюфет. Кухненска печка.*

кỳхня *ж.* (лат.). **1.** Стая, помещение, гдето се готви храна. *Наеха си апартамент с две стаи и кухня.* **2.** Типични ястия за някой народ. *Целият ресторант беше пълен с немци. И те не могат да се свикнат с американската кухня.* Ал. Константинов. □ **Походна кухня** — возима печка с казан за готвене при поход, работа из поле и др.

кỳхо. *Нареч. от* кух (в 2 знач.); празно, тъпо. *Гледали хората / тъпо и кухо / сивите, влажни стени.* Вапцаров. *Думите му звучаха кухо и неубедително.*

куц, -а, -о, *прил.* Който куца; хром. *Той беше куц, единият му крак, сакат и сгънат в коляното, беше сложен върху тежка патерица.* Йовков. *Ех, тежко е да има в една челяд такова недъгаво, такова куцо дете.* Влайков. □ **И куцо и сляпо** (разг.) — всички без оглед на някаква разлика или подбор. *Бяха се събрали и куцо и сляпо.*

кỳцам, -аш, *несв.* **1.** Вървя, движа се тежко, като се накланям на една страна, поради недостатък на единия крак; ходя като куц. *Филчо, качи ме чичовото, ... че съм си убол петата и куцам.* Чудомир. *Едни куцаха, други се поддържаха от другарите си.* Йовков. *Таз вълчица куцаше тогаз. Болният ѝ крак не можеше да стъпи, а само придрасква снега.* Йовков. *Конят куца с предния десен крак.* **2.** *Прен.* Имам недостатъци, не напредвам, не вървя както трябва. *Вижда се, че не върви работата, нещо куца.* Л. Стоянов.

кỳцане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* куцам.

куцешкàта *нареч. Разг.* Куцешком. *Идат куцешката.*

куцешкòм *нареч.* С куцане; куцешката. *Рангел се затече към тях куцешком.* Вазов.

куцовлàх, *мн.* -си, *м.* Македонски влах; арумънин, цинцарин. *Водачът ми..., стар и чер куцовлах, ... ме прекарваше ту край кошари, ту през прелестни ливади.* Вазов.

куцовлàшки, -а, -о. *Прил. от* куцовлах.

куцỳк-куцỳк *междум. Разг.* За наподобяване движение на куц човек. *А баща ми... позатропа с тояжка и куцук-куцук, та в къщи.* Кр. Григоров.

куцỳкам, -аш, *несв.* Куцам малко, леко. *Нещо прошумя в храстите и Стоян видя в бледния зрак кучето си да куцука нагоре по брега.* Дим. Талев.

кỳча се, -иш се, *несв., сред.* За кучка — раждам куче.

кỳче, *мн.* -та, *ср.* **1.** Домашно месоядно животно, което лае, пази къща, стадо и др.; псе. Canis familiaris. *Чуваше се страшна глъчка, кучетата на цяло село лаеха.* Йовков. *Защо се ядете като кучета?* Вазов *Зло куче стадо пази.* Погов. *Гладно куче и гол кокъл гризе.* Погов. *Бясно куче и стопанина си не познава.* Погов. *Верен като куче. Овчарско куче. Ловно куче.* **2.** *Руг.* Зъл, проклет човек; негодник. *Грозен арнаутин беше това куче, проплакало беше мало и голямо от него.* Йовков. *Но ако ме излъже и утре, ще му разпукна главата на това куче.* Вазов. □ **Върви му като на бясно куче тояги** (погов.) — за нещастен човек, комуто не върви. **Вярно куче на някого** — послушно оръдие някому. **И куче не го яде** — за нещо съвсем негодно или развалено. *Евтино месо и кучетата не го ядат.* Погов. **Което куче ме е залаяло, все е побесняло** (погов.) — който се заяжда с мене, зле си пати. **Куче влачи — диря няма** — отсъствие на всякаква отговорност. **Кучетата си лаят, керванът си върви** (погов.) — дребнавите нападки не могат да спрат развитието на нещата. **Мене кучета ме яли** (разг.) — при пренебрегване, изоставяне на някого. *Той отвръщаше спокойно: — Ти мене ме остави, аз съм от прост род, мене кучета ме яли.* Л. Стоянов. **На умряло (мъртво) куче нож вади** (погов.) — проявява храброст, когато няма никаква опасност. **Намерил село без кучета, та тръгнал без тояга** (погов.) — за безочлив човек, който си е превишил правата. **Свършил я като кучето на нивата** (гогов.) — нищо не направил. **Сляпо куче** — подземен гризач със съвсем малки очи, който яде зеленчукови корени Spalax typhlus. **Храни куче, да те лае** (послов.) — за проявена неблагодарност към помощ, услуга и др.

кỳчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Само *ж. р.* кỳчна — за кучка, вълчица, лисица: която е с плод в утробата си.

кỳчене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* куча се.

кỳчешки, -а, -о, *прил.* **1.** Който се отнася до куче. *Изведнъж откъм върха се зачу кучешки лай и те се вслушаха.* Йовков. *Кучешка колиба.* **2.** *Прен.* Труден, тежък, непосилен. *Доде ми да заплача. Такова кучешко тегло не се търпи.* Вазов. *Напрежението и страхът му* (на агента) *ставаха все по-големи. „Кучешки занаят е нашият!" пак помисли той.* Дим. Димов. *Кучешки живот.* □ **Кучешка тения** — вид паразит по дробовете, далака и др. Taenia echinococca. **Кучешки зъби** (у човека) — остри и дълги зъби, четири на брой, между резците и кътниците. **Кучешко грозде** — отровен бурен с черни, сочни зърна. Solanum nigrum.

кỳчи, -а, -о, *прил.* Кучешки. *Отдолу, откъм село, се задава голям керван, съпровождан от кучи лай.* Чудомир. □ **Кучи син** (руг.) — негодник. *Елате, кучи синове, елате!... Ще видите какво ви чака след малко.* Дим. Димов.

кỳчка[1] *ж.* **1.** Женско куче. *Бързата кучка слепи ги ражда.* Погов. **2.** *Руг.* Зла, заядлива жена. **3.** *Руг.* Развратница.

кỳчка[2] *ж. Нар.* Име на някои уреди и приспособления, които спират, задържат нещо, като спирачка на кола, дърво, с което се стягат снопи, усуква се въже и др.

кучкàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който хваща с примка безстопанствени или бесни кучета.

кучкàрник, *мн.* -ци, *м.* Кучешка колиба.

кучкàрски, -а, -о. *Прил. от* кучкар. *Кучкарска примка. Кучкарска кола.*

кушѐтка *ж.* (фр.). Пружинено легло, без странични табла, обикн. тапицирано. *Ти и сватята ще легнете на нашите кревати, а пък ние с жената ще спим на кушетката и на миндера!* Св. Минков.

кушѝя *ж.* (тур.). *Нар.* Надпрепускване, надбягване с коне. *Кушия на Тодоровден.*

куюмджѝя, -та, *мн.* -йи, *м.* (тур.). *Остар.* Златар.

къдѐ I. *Нареч.* 1. В пряк и непряк въпрос — на кое място, към кое място. *Къде си вярна ти любов народна, | къде блестиш ти, искро любородна.* Д. Чинтулов. *Къде ще идем? Свят широк, далечен, | а водната пустиня е безкрайна.* Дора Габе. *Стой, Райко, стой бе, братко, къде в тоя дъжд? — викаше старият хусарин.* Ст. Загорчинов. *Захаринчо тръгна, без да знае къде.* Елин Пелин. 2. *Разг.* При сравнение, обикн. в съчет. с прилагателно или наречие в сравнителна степен — за изтъкване на несравнено по-голямо предимство, превъзходство на едно нещо пред друго; колко повече, колко по-много. *Къде са погостоприемни българите: българинът една стая да има, пак ще те покани.* Ал. Константинов. *Нека се люлее там доле на мегдана голямото хоро. Това тук къде е по-весело и по-мило.* Влайков. II. Като *съюз.* 1. Въвежда подчинено допълнително изречение — непряк въпрос; на кое място, към кое място. *Кажи сега, ако знаеш, къде са тия пусти пари.* Ст. Даскалов. 2. *Нар.* Където. *От тогава къде ходя, разковниче търся.* Елин Пелин. *Кория покриваше върхове и долини до къде ти око види.* Елин Пелин. 3. *Разг.* Като съотносителен съюз при изреждане; било-било, ту-ту. *А през това време бричката на Гроздан, теглена къде тръс, къде ходом, изобикаляше блоковете.* А. Гуляшки. *Четеш ли за изпита? — Къде чета, къде не.* III. Като *частица. Разг.* В съчет. с кратките дателни форми на личното местоимение или с **ти** като частица — за подчертаване на отрицание, възражение. *Не мога, татко. Къде ти мога? Аз тука по бърза работа съм дошъл.* Елин Пелин. *Не знам да играя карти... Къде ми е останало време за такива работи.* Вежинов. *Ето, вижда се кой ще победи... Къде ти може да се бори бай Илия с тия младежи?* Кр. Григоров. IV. Като *предл.* 1. *Нар.* За означаване на посока; към. *Двата хъша станаха и потеглиха къде вратата.* Вазов. *Кака Дона сложи детето къде прозорците на постилката.* Влайков. 2. *Разг.* За приблизително, не точно определяне; към, около. *Къде полунощ гостите се сбогуваха и си излязоха весели и благоразположени.* Вазов. *Когато дойдох къде третия километър, на близко разстояние от мене мернаха се в мъглата хора.* Вазов. □ **До немай къде** (разг.) — до крайна степен, извънредно много. *И ето това единствено участие го трогва до немай къде.* Йовков. **Къде да е** (разг.) — безразлично на кое място, все едно къде. **Къде не** — навсякъде. *Къде не ходих — нигде моето име не срещнах.* Ц. Церковски. **Къде ще му излезе краят** (разг.) — не зная до какъв край, положение ще се стигне. *Вие сте толкова внучета. Ако всяко поиска да се учи, къде ще му излезе краят?* Ив. Бурин. **Няма къде** (разг.) — по необходимост; по неволя. *Наскоро бяха изборите. Янко си даде гласовете на Ноно. Той се дърпа, кри се, кръшка, па най-после няма къде, хвана се.* Елин Пелин. **От къде накъде** (разг.) — на какво основание, поради каква причина, защо. *А-а, бае Павле!... От къде на къде да те намерим сега тук?* Влайков. **От немай къде** (разг.) — по необходимост, при невъзможност да се постъпи по друг начин. *Наистина сега господарите го поканиха на обеда, но това стана от немайкъде.* Дим. Димов.

къдѐля *ж.* Извлачена вълна, която се прикача на хурка, за да се преде. *Работните жени допридаха къделите си, плетяха чорапи и слушаха затаено.* Кр. Григоров. *Баба Иваница беше седнала и влачеше кѐдели на дарака.* Йовков. *Мустаците му увиснали, дълги, бели като къдели, леко се поклащаха на дебелите бърни.* Ст. Даскалов.

кѐдѐто *наречие-съюз.* 1. Въвежда подчинено обстоятелствено изречение за място; в (на, към) това място, в (на, към) което. *Той влезе в сянката на върбите и тръгна надолу, където беше къщата на Вълчана.* Йовков. *Надоле! | В студените бездни слезни, | където тела полуголи | се гърчат край черни стени.* Смирненски. *Там някъде, където планинската верига свършваше като отсечена огромна брадва, се гушеше в малка падина селцето Гушанци.* Ст. Даскалов. 2. Въвежда подчинено определително изречение; в, на, при, около който. *Той беше отишъл на кошарата, където имаха на куп повечко земя.* Ст. Даскалов. *И милва ми душата бодра | за лек път охолна мечта. | За лек път, за почивка тиха | през ясна вечер в родний кът, | където ме с милувки чака | на мойто щастие сънът.* П. П. Славейков. **Където (и) да** — навсякъде, където. *Където и да ида, все за тебе мисля.*

къдѐшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил. Диал.* За човек или предмет — от кое място, от кой край произхожда. *Къдешни са тия люде?*

кѐдра, *обикн. мн.* кѐдри, *ж.* Къдрица. *А тихият вечерник... развява изкочилите изпод калпака му буйни къдри.* Влайков. *Над мен се навежда познато женско лице с меки руси къдри.* Л. Стоянов. *Неговото хубаво, но мъжествено лице се полускриваше в черните буйни къдри, които излизаха изпод шлема.* Ст. Загорчинов.

кѐдрав, -а, -о, *прил.* 1. За коса или козина — който е вълнообразно навит. *Той имаше хубава, ръждивочервена и къдрава коса.* Йовков. *Момичето беше русо, с къдрава коса и сини очи.* Кр. Григоров. 2. За човек или животно — който е с вълнообразно навита коса или козина. *Къдраво куче.* ‖ *Прен.* Който е с вълнообразна повърхнина. *Слънцето... беше премрежено от едно малко, къдраво облаче.* Влайков. *Къдрав, лих поток се пени.* Яворов. *Къдрави лозя се катереха по склона.* Ст. Загорчинов.

къдравокѐс, -а, -о, *прил.* Къдрокос. *Къдравокосо дете.*

кѐдрене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* къдря *и от* къдря се.

кѐдрест, -а, -о, *прил. Рядко.* Къдрав. *Смилец беше мъж висок..., със силно прошарена къдреста коса и с малка къдрава брадичка.* Вазов.

къдрѝца *ж.* Кичур, спирално навита коса. *Ясноруси къдрици се спускаха от двете страни на лицето му.* Смирненски. *Гривата и опашката на коня се спущаха на вълнисти къдрици, като косите на момиче.* Йовков.

къдрокѐс, -а, -о, *прил.* Който има къдрава коса. *Къдрокосо дете.*

къдря, -иш, *мин. св.* къдрѝх, *несв.* Правя коса да стане къдрава. *Тя си къдреше често косата.* **къдря се** *възвр.* и *страд.*

къдря се, -иш се, *мин. св.* къдрѝх се, *несв., сред.* Ставам къдрав. *Косата ти е тънка свила и се къдри между пръстите ми.* Р. Стоянов.

къдър, -дра, -дро, *мн.* -дри, *прил. Нар. Поет.* Къдрав. *Черна или руса къдра главица, дълга като коприна коса... ето каква е копривщенската жена.* Каравелов. *Насред полето върба — и троица | цигани виде : излегнати там. | Къдра глава бе отпуснал едина, | сграбчил цигулка в извита ръка.* П. П. Славейков.

къдърѐц, *мн.* -рцѝ, *м. Поет. Рядко.* Къдрица. *Бял снежен къдрец над челото се вий.* П. П. Славейков. *Веднъж во тоя замък отбиха се певци, | една с бели власи, друг с златни къдрици.* П. П. Славейков.

къжел, *мн.* -жли, *м.* **1.** Горна конусовидна част на хурка, гдето се връзва къделята. **2.** Конусовиден планински връх; копѐн. *Не можахме да видим ни Юмрю-чал, ни прекрасния къжел на Еленин връх, ни островръхата Кадийница.* Вазов. *Ту бисерний Пирин, | изрязан в модра твърд, ту пък Родопа син | изпречи къжели страхотни в кръгозора.* К. Христов.

къклица *ж.* Плевел из житата, с червени цветове и плодове. Agrostemma githago.

къкличав, -а, -о, *прил.* За нива или жито — в който има много къклица. *Къкличаво жито.*

къкрене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* къкря.

къкря, -еш, *мин. св.* къкрàх, *несв.* За нещо, което ври — издавам слаб шум като вря бавно. *В къщата на огнището гореше слаб огън, а над огъня в едно малко менче нещо къкреше полекичка.* Влайков.

къкъл *м. Диал.* Къклица.

кълбест, -а, -о, *прил.* Който по форма прилича на кълбо; кълбовиден. *Чу се гръм. Други по-ниски облаци, пепеляви и кълбести, се появиха.* Йовков. *Голям кълбест орех разпущаше на широко клонете си и хвърляше тежка сянка.* Йовков. *Дядо Манол шумно сърбаше и, като гледаше баба Вида през синкавия кълбест дим от цигарата, бързо и радостно заговори.* М. Марчевски.

кълбо̀, *мн.* кълба̀ и кълбета, *ср.* **1.** С *мн.* кълба̀. Геометрично тяло, получено от въртенето на окръжност около диаметъра ѝ; сфера. *Повърхнина на кълбото. Обем на кълбото.* ‖ *Обр. Крайцерът Надежда изпущаше кълба дим през високата димна тръба.* Д. Добревски. *По пътя, който се спускаше към гората, се вдигаха кълба прах, а се чуваше и тропот от бясно конско препускане.* Ст. Загорчинов. *Излезе вятър и въртеше, развяваше по всички посоки бели снежни кълба и мрежи.* Дим. Талев. **2.** С *мн.* кълбѐта. Прежда, конци, навити, намотани във форма на такова тяло. *Развивам кълбета прежда. Намотавам кълбо.* ☐ **Земно кълбо** — планетата Земя. **На кълбо** — за човек и животно: със свити, прибрани крайници. *В дъното на колата лежи Захарий, останал свит на кълбо.* Л. Стоянов.

кълбовѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който има форма на кълбо; кълбест, кълбообразен. *Кълбовиден абажур.*

кълбообра̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Кълбовиден, сферичен.

кълва̀, -ѐш, *мин. св.* -àх, *несв.* **1.** За птици — хващам храна с човката си, ям. *Две новоизлюпени жълти пухкави пиленца кълвяха разпилени зърна.* Емил Коралов. *Дошли врабци | и подкачили да кълват.* Михайловски. **2.** За птица — удрям, бия с човката си. *Петелът кълвеше една кокошка.* **3.** *Прен. Разг.* Уча нещо механически, без да го разбирам добре; зубря. **кълва се** *възвр., страд.* и *взаим.* *На бунището два петела цял час вече водят борба — ... дращят се с яките си нокти, кълват се по очите и главата.* Г. Райчев.

кълва̀не, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кълва *и от* кълва се.

кълвач *м.* Катерлива горска птица, която гнезди по дупки в дървета и се храни с червеи. Picus. *От време на време прехвъркваше синигерче и се чуваше как кълвач удря по гнило дърво.* Ем. Станев.

кълкълкъл *междум.* За наподобяване шум, който издава течност, като излиза из съд с тесен отвор. *Една шарена бъклица с червено винце се върти като халосана на колело около трапезата и си кълколи пресипнало: Кълкълкъл, кълкълкъл.* Чудомир.

кълка *ж. Разг.* Част от крак от коляното нагоре; бедро, бут. *Имам ревматизъм в лявата кълка.* Вазов. *Лакомо гълтаха недопечени кокоши кълки.* Вазов. *Мене ми стига една агнешка кълка.* Л. Стоянов.

кълн, кълнът, кълна, *мн.* кълнове, кълна (сл. ч.), *м.* Млад израстък от семе. *Дебелият сняг беше сигурна и топла завивка, хвърлена от самата природа върху нежния кълн на сеитбите.* Йовков. *Млади кълнове пробождат рохкавата пръст.* Йовков.

кълна̀, -ѐш, *мин. св.* клех и кълнàх, *прич. мин. страд.* клет и кълнàт, *несв.* Изричам зли пожелания, проклятия. *Чековица кълнеше ужасно, грабеше буци пръст от купчината и хвърляше бясно през оградата.* Чудомир. *Някои поискаха да вземат пушката на Гърбавото. Жените, като разбраха, че зарад него са брали страх, започнаха да кълнат.* Йовков. *Жените се развикаха, ... а баба, клекнала на вратата, кълне, та се къса: „Изедници, синовете ми взехте, ... червеи да ви ядат“.* Кр. Григоров. ‖ Изричам зли пожелания, клетви срещу някого или нещо. *Жена му ходеше да го търси по кръчмите, ... сърдеше се и го кълнеше люто.* Елин Пелин. *Стоилка вървеше редом с него, превита от студ, носеше палурчетата и двете блюда и кълнеше времето.* Елин Пелин. *Господ да ги порази! И всичките ергени да порази и да убие. — Що ти са криви ергените, та ги кълнеш и пустосваш?* Влайков. ☐ **Кълна си дните** — горчиво си оплаквам съдбата.

кълна̀ се, -ѐш се, *мин. св.* клех се и кълнàх се, *несв., сред.* Изричам, давам клетва. *Кълна се в името на народа и на Народната република България, че ще им служа предано и всеотдайно.* Конст., чл. 21. *Аз съм се клела, заклела, | и клетвата ми вярна е — | първо ми либе Никола, | първо венчило той ще е.* П. Р. Славейков. ‖ Заричам се с клетва да направя или да не направя нещо. *Той се кълнеше в душата си, при първа възможност да убие Стефчова.* Вазов. ‖ Твърдя, че нещо е така или че не е така. *Той се кълнеше, че всичко това е лъжа и клевета.*

Величков. *И тя се божеше и кълнеше, че с очите си видяла.* Вазов

кълня́, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* За посято или посадено зърно — пускам кълнове, прорастввам. *Леко набъбва посятото семе, | леко набъбва, кълни.* Ив. Бурин. *Ще дойде пролет. Пак ще грей просторът. | Земята весело ще заговори | и семето отново ще кълни.* Хр. Радевски.

кълня́емост, -тта́, *мн.* няма, *ж.* Възможност, способност на семе да пуска кълнове, да кълни. *Зърното за семе не търпи струпване на дебели пластове, защото бързо губи кълняемостта си.*

кълцам, -аш, *несв.* **1.** Удрям, чукам нещо да стане на дребни парчета. *Нана Лиловица бе седнала в къщи до огъня и кълцаше месо да приготви кюфтенца за болника.* Влайков. *Едни от шетачките чистят ориз, други кълцат пресол, други режат лук.* Влайков. *Кълцани орехи.* **2.** Кълва. **кълцам се** *страд.* □ **Кълцам сол (лук) някому на главата** (разг.) — карам се язвително някому. *Божана, горката, много ме ядосваше... Е-е, да знаеш, колко лук ми кълцаше на главата.* Елин Пелин.

кълцане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кълцам *и от* кълцам се. *Кълцане месо.*

кълча, -иш, *мин. св.* кълчи́х, *несв.* Правя движения с ръце, пръсти или тяло под влияние на някакво чувство; кърша, извивам. *Невянка си кълчеше ръцете отчаяна.* Вазов. *По лицето ѝ бе напечатано безпокойство и страх, очите ѝ разплакани. Тя кълчеше ръцете си и нещо думаше на двамата граждани.* Вазов.

кълча се, -иш се, *мин. св.* кълчи́х се, *несв., сред. Разг. Неодобр.* Въртя, извивам неестествено тялото си.

кълчене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кълча *и от* кълча се.

кълчи́ща, само *мн., ср.* Конопени влакна. *Надойдоха жени и булки с повесма кълчища.* Елин Пелин. *Заплел се като петел в кълчища.* Погов.

кълчи́щен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* Който е направен от конопени влакна, кълчища. *Кълчищен чувал. Кълчищна риза.*

към *предл.* **1.** За означаване, че движението на някого или нещо е отправено по посока на определена цел, без да я достига. *Иван Белин се запъти право към къщи.* Йовков. *Победители и победени — всички се затекоха към баща си да се тъжат или управят.* Вазов. *Добитъкът се спущаше от баирите към село в облак прах.* Ст. Даскалов. *Ден и нощ бръшлян посяга | към тополина снага.* Яворов. **2.** При отвлечени съществителни — за означаване целта на действието. *Подетите инициативи вървят бавно, но сигурно към осъществяване.* Елин Пелин. *Скромната, но строго определена задача на нашия вестник ще бъде: Постоянен потик към просвета и класово самосъзнание.* Г. Кирков. *Съветският съюз уверено и твърдо върви напред към комунизма. Вървя към гибел. Призовавам към съпротива. Към възход!* || При глаголи като минавам, преминавам, пристъпвам, приспособявам се и под. — за означаване, че се започва нова дейност или се преминава в ново състояние. *Председателят мина към разпит по процеса.* Елин Пелин. *Той привикна към нещастието на брата си, не се плашеше от неговия вид и от неговия страшен, вторачен, мълчалив поглед.* Елин Пелин. *Той мина към четене на доклада. Събранието пристъпи към изказвания. Преминавам към офанзива.* **3.** При глаголи, съществителни и прилагателни с отвлечено значение — за изразяване отношението спрямо някого или нещо. *Опитите ѝ да привърже Еньо към себе си като че ли повече го оттласваха.* Елин Пелин. *Тоя човек показа чудна преданост към нас в тия нещастни времена.* Величков. *Строг съм към децата. Чувствителен към обиди.* **4.** За означаване, че някой предмет или лице се намира близу до нещо, или че някакво действие се извършва близу до нещо; около, в близост до. *Жените бяха насядали отделно, но към края на трапезата.* Йовков. *Към средата на лагера се зачу кавал.* Йовков. *Те живеят към градината.* **5.** За означаване приблизителност по време или количество; около. *Към пладне слънцето припече и стана горещо.* Йовков. *Ела в къщи към осем часа. От града до селото има към десет километра. Набрах към 3 килограма грозде.* || В съчет. **до към** — приблизително до, около. *Задръж книгата до към средата на месеца.* **6.** За означаване, че нещо се прибавя, съставя част или е свързано по характер с даден предмет или група предмети. *Към дългата върволица на шествието . . . прииждаха и последните закъснели жени и деца.* Елин Пелин. *Мястото между шосето и входа не спада към парцела на фабриката.* Дим. Димов. *Стихотворението „Хаджи Димитър" на Хр. Ботев отнасят към баладите. Увертюра към опера. Към критиката на политическата икономия.*

къ́мто *предл. Разг.* Към. *Внезапно пробуден от писъка на младия сокол, той литна сънен право към него.* Елин Пелин. *А тълпите бледолики кьмто градските портики | хукват, трупат се и чупят пръсти в плач неутешим.* Смирненски.

къна́ *ж.* (араб.). Вид растителна кафявочервена боя, с която се боядисват косата и ноктите.

кънвам, -аш, *несв.*; **кънна,** -еш, *мин. св.* кънна́х, *св. Рядко.* Еквам, проехтявам. *На другия ден белянката кънна от песни и бухалки.* П. Ю. Тодоров. *Кънваха простори, | събудени от смях и буйни разговори.* П. П. Славейков.

кънки́ *мн., ед.* (рядко) кънка́, *ж.* (рус.). **1.** Стоманени приспособления за плъзгане по лед, които се прикрепват към обувки. **2.** *Техн.* Железни куки за качване по дървени стълбове. □ **Летни кънки** — вид кънки с колелца за плъзгане по гладка повърхност.

кънна. Вж. к ъ н в а м.

къно́сам. Вж. к ъ н о с в а м.

къно́свам, -аш, *несв.*; **къно́сам,** -аш, *св.* Боядисвам с къна. **къносвам се, къносам се** *възвр.* и *страд.*

къно́сване, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* къносвам *и от* къносвам се.

кънте́ж *м.* Екот, кънтене. *Разнесе се силен кънтеж в сградата.*

кънте́не, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кънтя.

кънтя́, -йш, *мин. св.* -я́х, *несв.* **1.** Отразявам, засилвам звук; еча. *Земята кънтеше под копитата на конете, вдигна се облак прах.* Йовков. *Цялото поле кънтеше от песните на работливите девойки.* Елин Пелин. *Салонът кънти от аплодисменти.* || За глас, песен и под. — разнасям се, чувам се надалеч; еча, отеквам. *Про-*

низващият вик на болната още кънтеше в ушите ѝ. Дим. Димов.

къпа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Определен, предназначен за къпане; бански. *Къпално помещение.*

къпа̀лня *ж.* Помещение, сграда за обществено къпане; баня. || Обикн. в съчет. **лятна къпалня** — баня на открито с басейн за плаване и с плаж за слънчеви бани. *Тръгнахме и се упътихме към една лятна къпалня, с широк басейн.* Ал. Константинов.

къ̀пане, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* къпя *и от* къпя се. *До печката стоеше корито за къпане на дете.* Дим. Димов.

къпѝна *ж.* 1. Бодливо храстовидно растение с черни плодове от семейство розоцветни. Rubus fruticosus. *Невиждали кой знае от кога рало, нивите бяха удавени в къпина и бурен, пътищата бяха превясали.* Йовков. 2. Плодът на това растение. *Бера къпини.*

къпина̀к, *мн.* -ци, *м.* *Събир.* Място, обрасло с къпини.

къпо̀ни *мн., ед.* (рядко) къпо̀на, *ж.* *Диал.* Теглилка с две блюда; везни. *Грижливо пази да не натегнат къпоните нито на едната, нито на другата страна.* Влайков.

къ̀пя, -еш, *мин. св.* къпа̀х, *несв.* Мия, измивам тялото на човек или животно, като го потапям във вода или го поливам с вода. *Тя пое всичката грижа за детето. Захвана сама да го къпе.* Влайков. **къпя се** *възвр.* и *страд.* *Те са се затъжили за родното слънце, което ги е пърлило от малки, за реката, в която са се къпали.* Л. Стоянов. *В големия вир, засенен от гъсти елхи, се къпеше Войка.* Елин Пелин. *Пак ще се къпе в човешки пот майката земя.* Елин Пелин. □ **Къпя се в пот** — обливам се в пот. *Тежък труд очакваше тия хора ..., якитe им тела щяха да се къпят в пот.* Йовков.

кър, кърът, кьра, *събир.* кърища, кьра (сл. ч.), *м.* (тур.). Ниви, ливади, пасища и др.; поле. *Копаят, що копаят, па като викнат някоя песен, та ечи целият кър.* Кр. Григоров. *Той излезе из село и се запъти през кьра към колибата си.* Вазов.

кървав, -а, -о, *прил.* 1. Покрит, оцапан с кръв; окървавен. *Спи, мой другарю, спи спокойно / под кървавите знамена.* Вапцаров. *Кървав нож.* || В който има кръв, примесен с кръв. *Гъркът хриптеше все още и от устата му излизаше кървава пяна.* Дим. Димов. *Кървав бифтек.* || Който е от кръв, от който тече кръв. *Пролет моя, бяла пролет — / ... / да възвърнеш хиляди надежди, / да измиеш кървавите рани.* Вапцаров. *Кървави петна. Кървави следи.* 2. Кръвопролитен; съпроводен с много кървави жертви. *Не тръгна той да търси громка слава / ни в кървав бой, ни в улична разправа.* Яворов. 3. *Прен.* Червен като кръв. *Обширното поле... се губи на изток в една тъмна и опушена далечина, отрязана от небето с тънка кървава черта.* Елин Пелин. □ **Кървав труд** — много тежък, робски труд. **Кървав пот** — пот при тежък непосилен труд.

кървавѐне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* кървавя *и от* кървавя се.

кървавѝца *ж.* Вид колбаса от свински дреболии, примесени с кръв. *А котлето с кървавицата пак весело закъкра на огъня.* Вазов.

кървавочервѐн, -а, -о, *прил.* Който е червен като кръв. *Кървавочервено сияние.*

кървавя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* Оцапвам, опръсквам с кръв. **кървавя се** *възвр.* и *страд.*

кървен, -а, -о, *прил.* *Нар.* 1. Кървав, оцапан с кръв. *Пред него се пръсвал народа, / кат стадо пред вълка настървен, / че плян и погибел вещаял / навсякъде мечът му кървен.* П. П. Славейков. 2. Кръвопролитен, съпроводен с много кървави жертви. *Върлий бой, / на север упорит започнат и най-изпървен, ..., и настървен и кървен / се бързо подлови по-лют и по-жесток / при средния редут на дясно от Висок.* П. П. Славейков.

кървѐн. Вж. кървен.

кървѐне, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* кървя.

кървя̀, -йш, *мин. св.* -йх, *несв.* За рана — изпускам кръв. *Куршумът беше разкъсал кожата; раната, макар и малка, кървеше и трябваше да се превърже.* Д. Добревски.

кърджалии *мн., ед.* кърджалия, *м.* (тур.). *Истор.* Деморализирани турски войници от края на XVIII до към средата на XIX в., дезертирали от войската и отдали се на грабеж и насилия. *Като мътен порой се спуснаха кърджалиите от Бикаджиците надолу в полето.* Йовков.

кърджалийски, -а, -о. *Прил. от* кърджалия. *По калдъръмените улици затракаха подковите на лудите кърджалийски коне.* Йовков. *Кърджалийски нападения.*

кърища. Вж. кър.

кър̀кам, -аш, *мин. св.* кърка̀х, *несв.* 1. Издавам звук кърр-кърр; кържоря. *Лобното място беше една влажна и зелена усойна, из която къркаше малка баричка.* Вазов. *Огнището загасна, дето весело къркаше бобът.* Вазов. 2. *Разг.* Ям и пия много.

кърко̀рене, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* къркоря.

кърко̀ря, -иш, *мин. св.* кърко̀рих, *несв.* Къркам. *Дъвчим коравите зърна, челюстите се изморяват, червата къркорят.* Л. Стоянов.

кърлеж[1] *м.* 1. Паякообразен паразит, който се впива в тялото на животните или човека, за да смуче кръв. Ixodes ricinus. *Смуче им потта и кръвта като кърлеж.* Влайков. 2. *Прен.* Обществено вреден човек; експлоататор. *Пран. гата ли! — викаха те. — Тоя изедник, тоя кърлеж, дето е оскубал сиромашията, дето е ограбил селската мера.* Влайков.

кърлеж[2] *м.* *Нар.* Индустриално растение; рицин. Ricinus communis.

кърма̀[1] *ж.* 1. Храна за добитък от трици, семена и дребен фураж. *Заснежените поляни край селото се изпъстриха с жълти и черни петна, останали от сеното и кърмата на овцете.* Йовков. *Втурнали се като овце на кърма.* 2. Майчино мляко. *В път ме е майка родила, / в остри пелени повила, / на студен извор къпала, / със своя си кърма доила.* П. Р. Славейков. *Майката няма кърма.*

кърма̀[2] *ж.* 1. Задна част на кораб, гдето се намират уредите за управляване. *Ние се нагур-*

кахме в нея (ладията), *старецът седна на носа да гребе, момчето му, с гурeливо, но живо лице, седна на кърмата.* Вазов. **2.** Кормило на лодка или кораб.

кърма̀ч[1] *м.* Човек, който храни животни.

кърма̀ч[2] *м.* **1.** *Рядко.* Кърмчия. **2.** *Прен.* Ръководител, вдъхновител. *Един беше вождът, другият — кърмачът, / към смъртта готови еднакво да крачат.* Вазов.

кърма̀че, *мн.* -та, *ср.* Малко дете, което още суче; бозайниче, сукалче. *И чувах писък на кърмачета деца, / от майчини гърди изтръгнати.* П. П. Славейков.

кърма̀чка *ж.* Жена, която кърми. *До шестия месец майките кърмачки имат право на два часа отпуск дневно за кърмене.* Раб. дело, 1950 г.

кѐрмене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кърмя *и от* кърмя се.

кърмѝлка *ж.* Кърма[1].

кърмѝло[1], *мн.* -а, *ср.* Храна за добитък; кърма, кърмилка. *Вънка пред пезуля майка ѝ забъркваше кърмило за кравите.* Вазов.

кърмѝло[2], *мн.* -а, *ср. Поет.* Кормило на лодка или кораб; кърма. *И сам Одисей, при кърмилото седнал, / замислен е чело оборил.* П. П. Славейков.

кърмчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* **1.** Кормчия. **2.** *Прен.* Ръководител, вдъхновител. *През мрак и буря пламвам с песен аз, / и нищо ми сърцето не смущава! / На идеала фарът грей: кърмчия е любовта ми.* П. П. Славейков.

кърмъ̀з, *мн.* няма, *м.* (перс.). *Остар.* Вид червена боя от органически произход; кармин. *От тая кървава подигравка Стайка се засрами; бузите ѝ разчервеняха още по-пламенни, като че ги вапца кърмъз.* Вазов.

кърмъ̀зен, -а, -о. *Прил. от* **кърмъз.** *Кърмъзена боя. Кърмъзен пояс.*

кѐрмя, -иш, *мин. св.* кърмѝх, *несв.* **1.** Давам на кърмаче да суче; доя. *Панчовица си премълча и захвана да кърми детето.* Влайков. *Майката, изглежда, скоро бе кърмила детето, дори пазвата ѝ бе разкопчана.* Ст. Загорчинов. **2.** Давам кърма на животни. *Всяка вечер кърмим кравите.* **3.** *Прен.* Отглеждам, отхранвам. *Плодоносните недра на земята са кърмили само буйна и дива растителност.* Йовков. *Българио драга, мила, / земя пълна с добрини, / земя, що си ме кърмила, / моя поклон приеми.* Вазов. **кърмя се** *възвр.* и *страд.*

кърн, -а, -о, *прил. Диал.* **1.** За животно — който е с отчупен рог; шут. *Кърн вол.* **2.** За глинен съд — който е с отчупен горен край. *Кърна стомна.*

кѐрнене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кърня *и от* кърня се.

кѐрня, -иш, *мин. св.* кърнѝх, *несв. Диал.* Сека клони или клончета с шума от дърво за храна на добитък; кастря. *Тошовица се върна озлобена в къщи, а мъжът ѝ грабна малкото секирче, с което кърнеше шума, и полетя подир шествието.* Ст. Даскалов, **кърня се** *страд.*

кърпа *ж.* **1.** Четвъртит къс платно за изтриване, бърсане; пешкир. *Той бършеше усилено с кърпа потта по челото си.* Вазов. *Кърпа за лице. Кърпа за ръце.* || Къс плат за бърсане и чистене. *Кърпа за прах.* **2.** Четвъртит къс плат за забраждане; забрадка. *Лазаринка спусна кърпа низко над очи и лицето ѝ пламна от срам.* Елин Пелин. *Една млада жена стоеше там, облечена в бяло и с бяла кърпа на главата си.* Йовков. **3.** *Диал.* Тлъста ципа, която обвива червата на животно; було. □ **Имам го в кърпа вързано** (разг.) — напълно е сигурно за мене. **Носна кърпа**—четвъртит къс платно за бърсане на носа.

кърпа̀ч *м.* **1.** Обущар или шивач, който се занимава с кърпене. *Той с шило в почерняла ръка... кърпеше внимателно с наведена глава един войнишки чизъм.* Вазов.

кърпа̀чество, *мн.* няма, *ср.* Занятие на кърпач.

кърпѐж *м.* Поправка на нещо скъсано или повредено. *Кърпеж къща крепи.* Погов. *Кърпеж на обуща. Кърпеж на стена.*

кѐрпел *м. Диал.* Късо отрязано дърво за горене. *Македонски закриви към един ъгъл, дето бяха наредени дърва, зема десетина кърпела под мишница.* Вазов. *Вечерта Мито щеше да побеснее, и той наистина щеше да му пукне главата с кърпела, който беше грабнал.* Ст. Даскалов.

кѐрпене, *мн.* няма, *ср. Отгл. същ. от* кърпя.

кърпѝ-кожу̀х, *мн.* -си, *м.* Есенно цвете с бледоморави цветове, подобно на минзухара. Colchicum autumnale. *Минзухарът, който сърните обичаха да пасат, преминаваше, заместен от неговия събрат кърпи-кожухът.* Ем. Станев.

кърпичка *ж. Умал. от* кърпа (в 1 и 2 знач.). *Тя наклони леко глава до рамото на Цвета, извади кърпичката си и почна да изтрива рукналите сълзи.* Елин Пелин. *Носна кърпичка.*

кѐрпя, -иш, *мин. св.* кърпѝх, *несв.* **1.** Шия, зашивам скъсано или разпрано на дреха, обуща и др. *Ако не кърпиш вехтото, ново не носваш.* Погов. *Кърпя си чорапите. Рибарите кърпеха мрежите си.* || Поправям счупено или изкъртено. *Кърпя стената.*

кърсерда̀рин и **кърсерда̀р,** *мн.* кърсерда̀ри, *м.* (тур.). *Истор.* Турски началник на полска или селска полиция. *Васил Левски бил в Карлово, правителството подушило това и изпратило за там страшния кърсердар хаджи Исмаил ага.* Вазов. *Догде бил е кърсердарин, / селата пищели, / кокошките и маслото / за него държели.* Вазов.

кѐрски, -а, -о. *Прил. от* кър; полски. *Кърската работа беше усилена. Трябваше да се прибере хлябът от нивите.* Кр. Григоров.

кърт. Вж. к р ъ т.

кѐртене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* къртя *и от* къртя се.

къртѝца *ж.* Дребно животно, което живее под земята и се храни с насекоми, ларви и червеи. Talpa europaea.

къртѝчав, -а, -о, *прил. Диал.* **1.** За нива, ливада — в който има много къртичини. *Къртичава нива. Къртичава ливада.*

къртѝчи, -а, -е. *Прил. от* къртица. *Къртича дупка.*

къртѝчин, -а, -о, *прил.* Къртичи.

къртѝчина *ж.* Купчина пръст, изровена от

къртица. *Във всеки храст, на всяко дърво, по всяка къртичина и мравуняк, по всяка пътечка и трапчинка се гушеше тихо по някоя пойна птичка, мишка или лалугер.* Орлин Василев. *Таман се върнал от орача, хайде грабва пътя пък за ливадата, да види хубаво ли са разрити къртичините и дали е навадена както трябва.* Влайков.

къртовски, -а, -о, *прил.* Упорит, непосилен, труден. *Къртовска работа. Къртовски труд.*

къртовски. *Нареч. от прил.* къртовски. *Трябва да се работи къртовски.*

къртя, -иш, *мин. св.* къртих, *несв.* Чупя, ломя нещо твърдо, за да отделя парчета от него. *Цели шест години съм къртил камъни в една каменоломна.* Я. Каралийчев. || Отделям със сила нещо, което е скрепено здраво към нещо друго. *Понеже вратата се не отваряше, оня, който искаше да влезе, хвана да я троши и кърти.* Вазов. *Бурята кърти вековни дървета. Къртя мазилката на стената.* **къртя се** *страд.*

кърчаг, *мн.* -зи, *м. Диал.* Стомна. *Тук, с табла на глава, в тълпата се провира | чер симитчия, — там, кърчази со шербет | понесъл, други се промъква пак напред.* П. П. Славейков.

кърша, -иш, *мин. св.* кърших, *несв.* **1.** Чупя, троша, ломя клони или пръчки. *Едно ви халал не струвам, | дето ми елхи кършехте, | че ги на хурки правехте.* Нар. пес. *Там буря кърши клонове, | а сабя ги свива на венец.* Ботев. *Момче, не кърши ни плетищата криви — | не струва то тъй крадешком.* К. Христов. || Прочиствам растение от излишни младочки или пъпки. *Трябва да кършим лозето. Кършихте ли тютюна?* **2.** За ръце, пръсти — извивам при скръб, отчаяние. *Булките се мислят овдовели — | гледат Пирин, пръстите си кършат.* Вапцаров. *Яно! що ходиш, що кършиш ръцете? | Де ти е памет? Що е на сърце ти?* П. П. Славейков. || За снага, тяло — правя напети движения, извивки. *Кърша снага.* || За глас — правя плавни извивки, като пея. *Кацнала е пъстрокрила птичка | на тополата на гол връшец, | кацнала е и от ранно утро | пее, кърши сребърен гласец.* К. Христов. **кърша се** *възвр.* и *страд.*

кършене, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* кърша *и от* кърша се. *Кършене на лозе.*

кърши ме. Само 3 *л. ед. Нар.* Усещам болки, тръпки от простуда.

къс, късът, къса, *мн.* късове, къса (сл. ч.), *м.* Част, малък дял от нещо; парче. *Къньо хвърли на кучето голям къс месо.* Йовков. *Хищните ръце се бяха протегнали над нашата земя и се опитваха да отрежат късове от живото тяло на нашата родина.* Г. Димитров. || Откъслек. *В програмата влизаха късове от най-прочути опери.* **2.** Отделен предмет, отделна бройка от еднакви предмети. *Кутия цигари от 100 къса.*

къс, -а, -о, *прил.* **1.** Който не е голям на дължина. *Противоп.* дълъг. *Младият сириец изважда късия си меч и иска да се самоубие.* Смирненски. *Другият, къса лулица засмукал, | гледа из нея как пушек се вий.* П. П. Славейков. *На лъжата краката са къси.* Послов. || *Разг. Рядко.* Който е малък на ръст; нисък. *Късият шоп му грабна пушката.* Вазов. **2.** Който е сбит, стегнат; кратък. *Гроздан даваше къси отговори на запитванията на жена си за цената на воловете.* Йовков. **3.** Който трае малко време; краткотраен, кратковременен, непродължителен, кратък. *Направихме къса почивка тука.* Вазов. *У Лалка се появи силна треска — огница, която в късо време трябваше да я заведе в гроба.* Вазов. *Къс живот.* □ **Къса памет** — слаба памет. **Къси вълни** (радио) — електромагнитни вълни с дължина от 10 до 100 метра, които служат за радиосъобщения. **Късо съединение** — допиране на два електропровода, без да е включен във веригата електрически уред. **Има къс ум** — глупав е.

късам, -аш, *мин. св.* късах, *несв.* **1.** Правя нещо на късове. *Мята се, къса дрехите си, бълнува.* Йовков. **2.** За дрехи, обуща и под. — правя да се съдере, да стане негодно от много носене. *Децата много късат обувки.* **3.** Бера, отделям плод, цвят, листа от стрък или клон. *Ах, ето и слива . . . Долавям един клон. Късам и ям.* Влайков. *Милена все тъй нервно късаше листата на клончето, и не можеше да отговори.* Елин Пелин. **4.** *Прен. Разг.* За преподавател — пиша слаби бележки. **5.** *Прен.* Причинявам силна душевна болка. *Мъка късаше сърцето на Мито, като гледаше как добичето не ще да яде нищо.* Ст. Даскалов. *Звуците се откършваха ту ниски, ту се издигаха и късаха душата със спотаен вопъл.* Ст. Загорчинов. *Тоя шум късаше нервите ми.* **късам се** *страд. Без възел въже по-лесно се къса.* Погов. *Дето е тънко, там се къса.* Погов. □ **Късам от залъка си** — отделям от най-нужното си.

късам се, -аш се, *мин. св.* късах се *несв., сред.* **1.** *Разг.* В съчет. **та се къса** — след друг глагол, озачава, че действието на първия глагол се извършва в голяма степен. *Плаче, та се къса. Лае, та се къса.* **2.** В съчет. **късам се от** и съществително за психическо състояние означава — изпитвам силно преживяването, означено със съществителното. *Кучетата се късаха от лай и раздираха нощта.* К. Петканов. *Късам се от яд. Късам се от смях.*

късане, *мн.* -ия, *ср. Отгл. същ. от* късам *и от* късам се.

късен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** За срок от време — който се приближава към своя край. *Веч късна е есен, коситба се мина, | вей острият вятър есенни.* П. П. Славейков. *И той очакваше нетърпеливо да се смрачи, да настане късна вечер.* Вазов. || Който става в последните минути на определеното за нещо време. *Късните студове на тая зима се усилваха повече и повече от северните ветрове.* Вазов. **2.** Който става или идва след обикновеното или определеното време. *В село се късни прибират жетварки.* П. П. Славейков. *Късен гост. Късна ябълка. Късни пролетни култури.* **3.** *Рядко.* Който се явява след много дълго време. *Етруските са късни потомци на троянците.*

късичък, -чка, -чко, *мн.* -чки. *Прил. умал. от* къс. *Носеше късичка синя блуза.* Вазов.

късмет *м.* (араб.). *Нар.* **1.** Добра сполука, щастие. *Вземи момичето. . . Късмет в къщи да ти донесе.* Елин Пелин. *Мене повярвай, послушай, | да си намериш късмета: | бяла ханъма да станеш.* П. Р. Славейков. *Роди ме, мамо, с късмет, па ме хвърли на смет.* Погов. || Щастлива случайност, добър случай. *Зарадва се и тя, че чедото ѝ е намерило добър късмет, както се радва и всяка майка зарад своето чедо.* Влайков. **2.** Съдба, орис. *Ех, такъв ни е бил късметът, Кольо, — продума с насълзени очи Тинка.* Влайков. *Всеки с късмета си. Опитай си късмета.* **3.** *Нар.* Пара или дряново клонче, наречено с добро по-

желание и поставено в баница срещу Нова година, Коледа или Заговезни, за да се падне някому. *В тутманика са скрити късметите. И всеки ще види какъв ще бъде неговият късмет* Влайков.

късметлѝя *неизм., прил. Нар.* Който е с късмет; щастлив, честит. *Взеха че му натрапиха една булка, разбираш ли и — кой знае — то ли излезе късметлия, тя ли му донесе щастие, гледаш ги живеят бейски.* Ал. Константинов.

късно *нареч.* **1.** В края на определения период от време *Чак до късно през есента ... ханът се пълнеше с хора.* Йовков. *Работата бе привършена късно след обед.* Дим. Талев. *Късно през нощта пристигнах в село.* **2.** След установеното, определено време. *Рано излизаше, късно се връщаше.* Г. Стаматов. *— Късно си дошъл, сине, — ... — Баща ти вече няма пари.* Елин Пелин. *По-късно Яна се залови да мете двора.* К. Петканов. *По-добре късно, отколкото никога.* □ **Рано или късно** — когато и да е. *А брожението расте всеки ден, и тука и наоколо: рано или късно въстание ще има.* Вазов.

къснозрѐйка *ж.* Овощно дърво, чиито плодове узряват късно, през есента. *Къснозрейка ябълка. Къснозрейка круша.*

късо *нареч.* **1.** С неголяма дължина. *Мустаците му, късо подстригани, бяха силно прошарени.* Вазов. *Опашката на кучето бе отрязана късо.* ‖ Сбито, кратко. *Иван Белин ... късо и отсечено разказва как уловил вълчетата.* Йовков. **2.** Краткотрайно *Изведнъж той трепна, ... провикна се високо и късо.* Йовков. □ **На късо** — на кратко, без подробности.

късо-. Първа съставна част на сложни думи със значение на къс, напр. късостъблен, късокрак и др.

късовра̀т, -а, -о, *прил.* Който има къс врат. *Нисък на вид, късоврат и плещест, изпечен в борбата, той и днес е здрава опора на стопанството.* Раб. дело, 1950 г. *Из матросите се надигна плещест, късоврат моряк.* Д. Добревски.

късоглѐд, -а, -о, *прил.* **1.** Който страда от късогледство. *Не се докачайте: бай Иванчо се припозна, понеже е късоглед и без очила ясно не вижда на един разкрач.* Вазов. *Късогледи очи.* **2.** *Прен.* Който не е предвидлив; непрозорлив. *За щастие, комунистите не са така късогледи както техните противници и не губят самообладание в най-тежката обстановка.* Г. Димитров. *Късоглед политик.*

късоглѐдство, *мн.* няма, *ср.* **1.** Недостатък на зрението, при който не се виждат ясно по-далечни предмети. *Не вижда надалече, той страда от късогледство. Очила за късогледство.* **2.** *Прен.* Непредвидливост, отсъствие на далновидност. *И горчиво се заблуждават ония, които мислят, че фашизмът е насочен само против тъй наречената „комунистическа опасност". Те ще заплатят твърде скъпо за своето заблуждение и за политическото си късогледство.* Г. Димитров.

късокра̀к, -а, -о, *прил.* Който има къси крака.

късометра̀жен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Само в съчет. **късометражен филм** — филм с малък метраж.

късче, *мн.* -та, *ср.* Малко парче; парченце. *Уморени и изгладнели, какво не бихме дали за едно късче хляб.* Величков.

кът, кътът, къта, *мн.* кътове *и* (събир.) кътища, къта (сл. ч.), *м.* **1.** Място във вътрешен ъгъл на помещение. *Гоце лежи..., свит в един кът на горската колиба.* Яворов. *На единa кът на кръчмата... седеше селският писар — млад, сух, с черни очи момък.* А. Страшимиров. ‖ Място до огнището за сядане. *Дойде си една вечер, легна в къта край огнището и вече не стана.* Йовков. **2.** Усамотено, отдалечено място. *Вий нямате ли у вас кът | затулен, таен от светът, | где поетът да отдъхне?* Вазов. *Ден денувам — кътища потайни, | нощ нощувам — пътища незнайни.* Яворов. *Избираше си някой потулен кът и прекарваше там по цели дни, скрит от останалия животински свят.* Ем. Станев. ‖ *Поет.* Родно място. *Не видя нищо! Всуе аз блуждая, | и къта, де пръв път видях небето, | уви, едвам аз мога да позная, | и то по свиването на сърцето.* Вазов. *Виждам се во родний кът, | родна реч слухът ми гали, | свой отново ме зоват, | свой които са ме звали.* П. П. Славейков. **3.** *Нов.* Място в учреждение, уредено и украсено с агитационни материали.

кът *нареч.* (араб.). *Нар.* В малко количество; малко. *Жънехме. Имахме три жътварки само, че бяха кът.* Влайков. *Хлябът ви е кът.*

кът-кът *междум.* Вик за мамене на кокошки. *„Кът-кът-кът-кът" — и от всички страни... кокошките идат към нея.* Йовков.

кътам, -аш, *несв.* **1.** *Нар.* Крия, прибирам нещо, за да го запазя. *А той пара по пара е кътал — ... от сън и от здраве късал, та е натрупал това си богатство.* А. Страшимиров. **2.** *Диал.* Нареждам, шетам в къщи. *Кътаха с нови постелки и възглавници гостната стая.* Вазов. **кътам се** *страд.*

кътане, *мн.* няма, *ср.* *Отгл. същ. от* кътам *и от* кътам се.

кътен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Само в съчет. **кътен зъб** — кътник. *На детето израстнаха и кътните зъби.*

кътка̀м[1], -аш, *несв.* Полагам големи грижи за нещо. *Аз ще да те вардя, аз ще те милвам, аз ще да те къткам, като злато.* Каравелов.

кътка̀м[2], -аш, *несв.* **1.** За квачка — издавам характерни звуци, с които викам пилците си. *Квачка | пред прага кътка пилците и рови.* П. П. Славейков. **2.** Мамя кокошки, като казвам кът-кът-кът. **3.** *Прен* Събирам около себе си,

къткане, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* къткам[1] *и от* къткам[2].

кътник, *мн.* -ци, *м.* Страничен по-голям зъб, който служи за дъвкане; кътен зъб. *От тогава до днес тия първобитни клещи са се увирали в хиляди уста, вадели са хиляди зъбове, предни, кътници и кучешки.* Вазов.

кътче, *мн.* -та, *ср.* *Умал. от* кът. *Това е прелестно зелено кътче, оросявано от река Рила, което се радва на нилско плодородие.* Вазов. *От всички континенти | и посоки на земята — | от кътчета на глобуса—| нечути, непознати, | дойдоха тук* (пратеници на мира) *по въздуха, | по суша и море.* Багряна.

къч, къчът, къча, *мн.* къчове, къча (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* Задната част от тялото на кон или магаре. *Тук се кара с някого, там шиба със суровица потните къчове на впрегнати претоварени коне.* Д. Немиров. □ **Хвърлям къч** (разг.) —

силно ритам назад. *Магарето се възгордя | и взе да хвърга къч.* Михайловски.

къш-къш *междум.* Вик за пропъждане на кокошки и други птици. *Санка замаха с ръце. — Къш!... Къш! Ха, хвръкна.* Йовков.

кършей, -еят, -ея, *мн.* -еи, *м.* Малък къс от нещо, обикн. от хляб. *Димчо се прибра в къщи, седна да обядва, ала не можа да преглътне първия къшей ляб.* А. Каралийчев. *Той извади къшей месо й и го даде от ръка.* Вазов.

къшла̀ *ж.* (тур.). *Диал.* Зимна кошара за овце вън от селището. *Къшлата на Дика беше на една равна поляна.* Вазов. *Овчарските къшли и многохилядни стада овце са изчезнали вече.* Йовков.

къща, *мн.* къщи и (събир.) къщя̀, *ж.* **1.** Сграда, в която живеят люде; жилище, дом. *Да се завърнеш в бащината къща, | когато вечерта смирено гасне.* Дебелянов. *Цялото село, с къщите си и овошките си... тънеше в черен мрак.* Йовков. *Неговата голяма и бяла къща... беше на лично място сред селото.* Елин Пелин. *И тримата бяха женени, имаха деца, и всички живееха в една къща със старите.* Елин Пелин. *Плахо пламват първи светлинки в къщята, | хълмовете се изострят, потъмняват | и вечерницата ярко заблестява.* Багряна. *Те го пъдят от селото, той пита за поповата къща.* Погов. **2.** *Прен. Нар.* Членове на семейство, които образуват домакинство *Цигулар къща не храни, цигулар дом не събира.* Погов. *Когато ти си весел, татко, цялата къща е весела.* Елин Пелин. || Работа, свързана с домакинството и семейството. *Синовете и снахите на Герака... гледаха къщата и вършеха полската работа.* Елин Пелин. **3.** В капиталистическите страни — предприятие, което се занимава с търговия. *Заложна къща. Филмова къща. Търговска къща.* □ **Вдигам къщата на главата си** — вдигам голям шум, създавам безредие. **Въртя къщата** — редя, гледам къщата.

къщен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* **1.** Който съставя част от къщата. *Тя стои на къщния праг и дълго и тъжно гледа прашния път.* Елин Пелин. *В това време силно се изтропа на къщната врата.* Влайков. **2.** Който е свързан с къщата; домакински, домашен. *Сега върху нея бе паднала цялата къщна работа.* Елин Пелин. *Ханджар и Видра бяха обикновени къщни кучета.* Йовков. *Къщни грижи.*

къщи *нареч.* Само в съчет. с предлозите в, за, из, към, около, от и др. със значение — къщата, в която живее човек. *Отивам в къщи. Изнасям от къщи. Тръгна към къщи.*

къщица *ж.* Умал. от къща. *Сенчеста градина.| В глъбината бяла къщица едвам се види.* П. П. Славейков. *В средата на селото имаше неравен площад, заобиколен от схлупени къщици.* Дим. Димов.

къщник, *мн.* -ци, *м. Диал.* Къщовник.

къщница *ж. Диал.* Къщовница. *Отваряй си очите, зрънце по зрънце събирай, ако искаш да станеш къщница на място.* К. Петканов.

къщо̀вник, *мн.* -ци, *м.* Човек, който полага големи грижи за къщата и семейството си. *Той е твърде благоразумен, пресметлив, добър къщовник.* П. П. Славейков.

къщо̀вница *ж.* Жена къщовник. *Колко жени... смятат ги за некадърни да свъртят дом и къща, а те после стават най-добри къщовници и най-добри майки.* Йовков.

къщу̀рка *ж.* Малка схлупена къща. *Селото Горно Ровенище е малко и грозно полско селце с ниски, схлупени къщурки.* Елин Пелин.

къщя̀. Вж. къща.

кьо̀пав, -а, -о, *прил. Нар.* Хром, куц.

кьо̀поолу, *мн.* няма, *ср.* (тур.). *Разг.* Вид салата от печени сини домати, подправена с чесън, оцет, олио и др.

кьо̀рав, -а, -о, *прил.* (тур.). *Нар.* **1.** Сляп. *Къде си ръгнал като кьорав? — провикна се от могилите, като го видя, че наваля със стадото си нататък.* Чудомир. **2.** Като същ. ср. **кьораво** — удобен случай, леко добита облага. *Удари кьоравото. Няма вече кьораво.* □ **Кьораво пладне** (разг.) — следобедна закуска към 4 часа.

кьо̀рчо, *мн.* -вци, *м.* (тур.). *Разг.* Човек, който не доглежда. *Кьорчо! — извика той, обладан от известна ярост. — Не видя ли браздата?... Глу-пак!* Караславов.

кьо̀сав, -а, -о, *прил.* (перс.). За възрастен мъж — на когото не растат мустаци и брада.

кьосѐ, *мн.* -та, *ср.* Кьосав мъж.

кьошѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Разг.* Кът, ъгъл. *В кьошето до тезгяха пък... дремеше Калмука.* Йовков. *Край нея в кьошето беше се свило едно петгодишно дете.* Влайков. *Той често ще поседне на дъската, дето е между тяхната и чичовата Стойкова къща, там на кьошето, от дето се завива към улицата.* Влайков.

кьошк, кьо̀шкът, кьо̀шка, *мн.* кьо̀шкове, кьо̀шка (сл. ч.), *м.* (тур.). *Остар.* **1.** Предна отворена покрита част на къщата. *Къщите почти сичките са обърнати с лицето към изток, дето се намира по един голям кьошк, на който сядат и спят лете.* Каравелов. **2.** *Диал.* Лятна къща извън града, обикн. в лозе.

кюло̀ти, само *мн., ж.* (фр.). Женски или детски гащи от трико.

кюлчѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). Къс от излян метал, като суров материал. *Кюлче желязо. Злато на кюлчета.*

кюля̀ф *м.* (перс.). *Остар.* Вид островърха шапка, шита или плетена. □ **Кроя някому кюляф** (разг.) — замислям срещу някого нещо недобро, с което да го злепоставя.

кюмбѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). *Нар.* Ламаринена печка, обикн. за отопление. *Стаята се изпълваше с меката топлина от турското кюмбе.* Йовков.

кюмю̀р, *мн.* няма, *м.* (тур.). *Нар.* Въглища. *Шопи гореха кюмюр — те опустошаваха гората по този начин.* Вазов. *Той беше огняр — | пренасяше с коша кюмюр.* Вапцаров. *Дървен кюмюр. Камен кюмюр.*

кюмюрджѝйка *ж.* **1.** Жена на кюмюрджия, въглищар. **2.** Жена, която прави и произвежда дървени въглища. **3.** *Прен.* Жена, оцапана с черно.

кюмюрджѝйство, *мн.* няма, *ср.* Поминък на кюмюрджия.

кюмюрджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* (тур.). *Разг.* Човек, който прави или продава дървени въглища; въглищар.

кю̀нец, *мн.* -нци, *м.* (тур.). **1.** Ламаринена тръба за отвеждане на дим от печка в комин. *От пробитите кюнци димеше, усещах как се дразни носът ми.* Кр. Григоров. **2.** *Нар.* Широка глинена тръба за водопровод и канализация.

кюп, кю̀път, кю̀па, *мн.* кю̀пове, кю̀па (сл. ч.), *м.* (тур.). *Нар.* Голям глинен съд; делва. *Веднага Селямсъзът хвърли настрана презръчника..., улови котката на прозореца..., преметна се през Варламовия зид и я натопи три пъти в кюпа с червената вапцилка.* Вазов. *Кюп за туршия.* □ **Слагам (поставям) всички в един кюп** (разг.) — не правя разлика между различни неща в известно отношение.

кюрк, кю̀ркът, кю̀рка, *мн.* кю̀ркове, кю̀рка (сл. ч.), *м.* (тур.). *Остар.* Горна дреха, подплатена с кожи; шуба. *Пътниците носеха още черните си аби..., мяркаха се и яркочервените подплати от лисичи кожи на женските кюркове.* Г. Райчев.

кюркчѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* *Остар.* Кожухар.

кюскѝя *ж.* (тур.). *Нар.* Дебела тояга; сопа.

кюспѐ, *мн.* -та, *ср.* (тур.). Остатъци от семена на маслодайни растения. *Слънчогледово кюспе.*

кютю̀к, *мн.* -ци, *м.* (тур.). **1.** *Нар.* Пън, дънер. *Сега мама, като никога, повторно я е запалила. И видях, турна вътре един голям кютюк — бъдникът било това.* Влайков. **2.** *Диал.* Дънер, главина на лоза. **3.** *Прен.* *Нар.* Недодялан, тъп човек; дебелак, дръвник.

кюфтѐ, *мн* -та, *ср.* (перс.). Печена или пържена питка от мляно месо. *Пържени кюфтета. Кюфтета на скара.*

кючѐк, *мн.* -ци, *м.* (тур.). Вид женски турски танц.

кяр, кя̀рът, кя̀ра, *мн.* кя̀рове, кя̀ра (сл. ч.), *м.* (перс.). *Нар.* Печалба. *Пролетес отидоха в Добруджа пуста | вси братя на кяр цялолетен.* П. П. Славейков.

кя̀рене, *мн.* -ия, *ср.* *Отгл. същ. от* кяря.

кя̀ря, -иш, *мин. св.* кя̀рих, *несв.* *Нар.* Добивам печалба, печеля.

РЕЧНИК
НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК
ТОМ ПЪРВИ
А—К

Главен редактор
Акад. Стоян Romански

Технически контр. редактор: *Стр. Славчев* Оформление на корицата: *худ. В. Бараков*
Технически уредник и коректор: *Ат. Д. Атанасов*

* * *

Издателски коли: 73 Печатни коли: 43·75
Формат: 58×84/8 Тираж: 12,000
Наборът почнат на 7. II. 1954 Отпечатването завършено на 15. XI. 1955

* * *

Книжно тяло: 43.80 лева Подвързия: 4·20 лева
Цена 48 лева

Книгоиздателство с печатница
на Българска академия на науките
Пор. № 15/1955
Подвързия на Държавния полиграфически комбинат
„Д. Благоев“